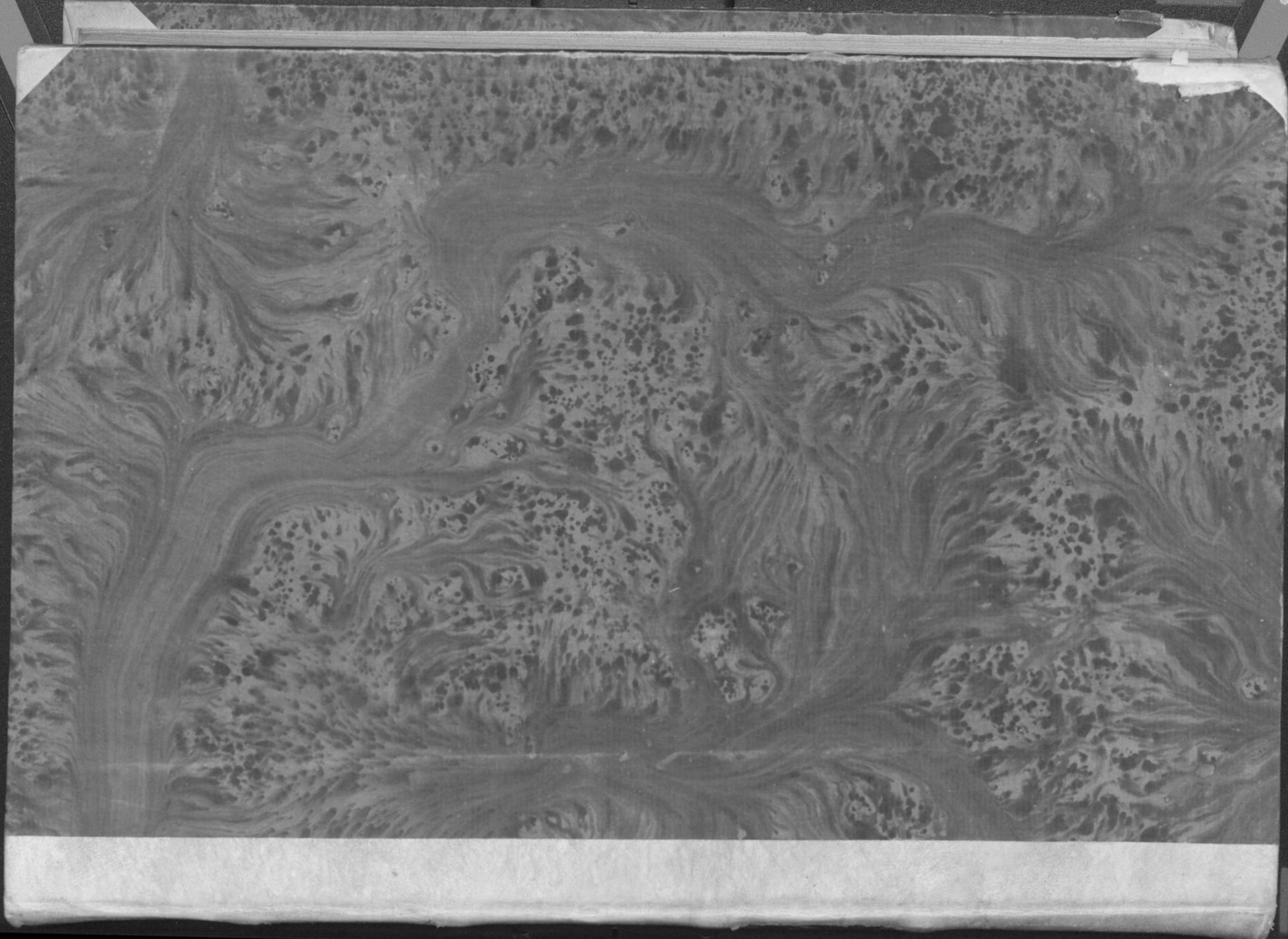

NONVS TOMVS OPERVM

D. AVRELII AVG. HIPPONENS. EPISCOPI, CONTINENS illius tractatus, hoc est, expositiones ad populum factas in nouum testamentum, cũ alijs uarij generis opusculis, quorum indicem habet alterum huius paginæ latus.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA,
ANNO M D XXIX

QVoniam tractatus in psalmos omnes plusquam iustam uoluminis magnitudinem poscebant, nec quicquam recipiebant accessionis, in hunc Tomum quasi farraginem quandam rerum cõgessimus. Primo loco digessimus tractatus in nouum testamentum. Secundo loco opuscula quædam inflammantia affectum pietatis. Tertio loco concionalia quædam de uarijs argumentis. In his, quæ non uidebantur Augustini, notauimus elogio.

INDEX.

FINIS.

A PRAEFATIO INCERTVM CVIVS, NAM AVGVSTINI non esse res ipsa clamitat, in laudem euangelij secundum Ioannem.

Mnibus diuinæ scripturæ paginis euangelium excellit, quia quod lex & pro
phetæ futurum prædixerunt, hoc completum dicit euangelium. Inter ipsos
autem euangeliorum scriptores, Ioannes eminet in diuinorum mysteriorũ
profunditate, qui à tempore dominicæ ascẽsionis per annos sexagintaquin
que uerbum dei absq; adminiculo scribẽdi, usq; ad ultima Domitiani præ
dicauit tempora. Sed occiso Domitiano, cũ permitẽte Nerua, de exilio rediſſet Ephesum,
cõpulsus ab episcopis Asiæ, de coæterna patri diuinitate Christi scripsit aduersus hæreticos,
qui eo absente irruperant in eius ecclesias, qui Christum ante Mariam fuisse negabant. Vn
de merito in figura quatuor animalium, aquilæ uolanti comparatur, quæ uolat altius cæte-
ris auibus, & solis radios irreuerberatis aspicit luminibus. Cæteri quippe euãgelistæ, qui tẽ-
poralem Christi natiuitatem, & temporalia eius facta, quæ gessit in homine sufficienter ex
ponunt, & de diuinitate pauca dixerunt, quasi animalia gressibilia cum domino ambulant
in terra: hic autem pauca de temporalibus eius gestis edisserens, sed diuinitatis potentiam
sublimius cõtemplans, cum domino ad cœlum uolat. Qui enim supra pectus domini in cœ
na recubuit, cœlestis haustum sapientiæ cæteris excellentius de ipso dominici pectoris fo
te potauit. Legerat siquidem euangelia trium euangelistarum, & approbauerat fidem eorũ
& ueritatẽ, in quibus deesse uidit aliqua gestarũ rerũ historiæ, & ea maxime quæ dominus
gessit primo prædicationis suæ tempore, scilicet antequàm Ioannes Baptista clauderetur in
carcere. Hæc ergo quasi dimissa ab illis scribit Ioannes quæ fecit Iesus antequàm Ioannes
clauderetur: sed maxime diuinitatem Christi & trinitatis mysterium commendare curauit.
Tres siquidem alij euangelistæ dicta & facta domini temporalia, quæ ad informandos mo
res uitæ præsentis maxime ualent, copiosius prosecuti, circa actiuam uitam sunt uersati: in
B qua laboratur, ut cor mundetur ad uidendum deum, Ioannes uero pauca domini facta di-
cit: uerba uero domini quæ trinitatis unitatem, & uitæ æternæ felicitatem insinuant, diligen-
tius conscribit, & sic in contemplatiua uita, uirtute commendanda, intẽtionem suam & præ-
dicationem tenuit: in qua contemplatiua uacatur ut deus uideatur. Iste siquidem est Ioãnes
quem dominus de fluctiuaga nuptiarum tempestate uocauit, & cui matrem uirginem uirgi
ni commendauit.

DIVI AVRELII AVGV

STINI HIPPONENSIS EPISCOPI, IN EVANGE- lium Ioannis, Expositio.

Ab eo quod scriptum est, In principio erat uerbum, & uerbũ erat
apud deum, & deus erat uerbum, usq; ad id quod ait, Et tenebræ eam
non comprehenderunt. Tractatus I.

NTVENTES quod modo audiuimus ex lectione Apostolica,
quòd animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, & co- 1. Cor. 2
gitantes in hac ipsa præsenti turba charitatis uestræ, necesse esse,
ut multi sint animales, qui adhuc secundum carnem sapiant, non-
dumq; possint ad spiritalem intellectum se erigere: hæsito uehe-
menter quomodo ut dominus dederit, possim dicere, uel pro mo-
dulo meo explicare quod lectum est ex euangelio, In principio
erat uerbum, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbum. Hoc
enim animalis homo non percipit. Quid ergo fratres, silebimus hinc? quare ergo legitur si
silebitur?

silebitur? Aut quare auditur, si nõ exponitur? Sed & quid exponitur, si nõ intelligitur? Itaq; quoniam rursum esse non dubito in numero uestro quosdam, à quibus possit non solũ expositũ capi, sed & anteq; exponatur intelligi, non fraudabo eos qui possunt capere: dum timeo superfluus esse auribus eorum, qui non possunt capere. Postremo aderit misericordia dei, fortasse ut omnibus satisfaciat, & capiat quisq; quod potest: quia & qui loquitur, dicit quod potest: nam dicere ut est, quis potest? Audeo dicere fratres mei, forsitan nec ipse Ioannes dixit ut est, sed & ipse ut potuit, quia de deo ut homo dixit: Et quidem inspiratus à deo, sed tamen homo: quia inspiratus, dixit aliquid: si non inspiratus esset, dixisset nihil. Quia uero homo inspiratus, non totum quod est dixit, sed quod potuit homo dixit. Erat enim iste Ioannes, fratres charissimi, de illis montibus de quibus scriptum est, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iustitiam. Montes, excelsæ animæ sunt: colles, animæ sunt paruulæ. Sed ideo montes excipiunt pacem, ut colles possint excipere iustitiam. Quæ est iustitia quam colles excipiunt? Fides, quia iustus ex fide uiuit. Non autem acciperent minores animæ fidem, nisi maiores animæ quæ montes dictæ sunt, ab ipsa sapientia illustrarentur, ut possint paruulis traijcere, quod possent paruuli capere, & uiuere ex fide colles, quia montes pacem suscipiunt. Ab ipsis montibus dictum est ecclesiæ: pax uobiscum, Et ipsi montes pacem annunciando ecclesiæ, non diuiserunt se aduersus eum à quo susceperunt pacem, ut ueraciter nõ ficte nunciarent pacem. Sunt autem alij montes naufragosi, quò quisq; nauim cum impulerit, soluitur. Facile est enim cum uidetur terra à periclitantibus, quasi conari ad terram: sed aliquando uidetur terra in monte, & saxa latent sub monte, & cum quisq; conatur ad montem, incidit in saxa, & ibi non inuenit portum, sed planctũ. Sic fuerunt quidã montes, & magni apparuerũt inter homines, & fecerunt hæreses & schismata, & diuiserunt ecclesiam dei. Isti qui diuiserunt ecclesiam dei, nõ erant illi montes de quibus dictum est, Suscipiant montes pacem populo tuo. Quomodo enim pacem susceperũt, qui unitatem diuiserunt? Qui autem susceperunt pacem nunciandam populo, contemplati sunt ipsam sapientiam, quantum humanis cordibus potuit contingi, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis nõ ascendit, quomodo ascẽdit in cor Ioannis? An non erat homo Ioannes? An forte nec in cor Ioannis ascẽdit, sed cor Ioannis in illa ascendit? Quod enim ascendit in cor hominis, de imo est ad hominem: quò autem ascendit cor hominis, sursum est ab homine. Etiam sic fratres dici potest, quia si ascẽdit in cor Ioannis, si aliquo modo potest dici, intantum ascendit in cor Ioannis, inquantum ipse Ioannes non erat homo: Quid est, non erat homo? Inquantum cœperat esse angelus: quia omnes sancti, angeli, quia annunciatores dei: ideo carnalibus & animalibus non ualentibus percipere quæ sunt dei quid ait Apostolus? Cũ enim dicitis, ego sum Pauli, ego Apollo, nónne homines estis? Quid eos uolebat facere, quibus exprobrabat, quia homines erãt? Vultis nosse quid eos facere uolebat? audite in psalmis, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Ad hoc ergo uocat nos deus, ne simus homines. Sed tunc in melius non erimus homines, si prius nos homines esse agnoscamus, id est, ut ad illam celsitudinem ab humilitate surgamus: ne cum putamus nos aliquid esse cũ nihil simus, non solum nõ accipiamus quod non sumus, sed amittamus quod sumus. Ergo fratres de his montibus & Ioannes erat, qui dixit, In principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ. Susceperat pacem mons iste, contemplabatur diuinitatẽ uerbi, Qualis iste mons erat, quàm excelsus? Trãscenderat omnia cacumina montium terrarum, transcenderat omnes campos aëris, transcenderat omnes altitudines syderum, transcenderat omnes choros & legiones angelorum. Nisi enim transcenderet ista omnia quæ creata sunt, nõ perueniret ad eum per quem facta sunt omnia, Non potestis cogitare quid transcenderit, nisi uideatis quò peruenerit. Quæris de cœlo & terra? facta sunt. Quæris de his quæ sunt in cœlo & terra? utiq; multo magis & ipsa facta sunt. Quæris de spiritalibus creaturis, de angelis, de archangelis, sedibus, dominationibus, uirtutibus, principatibus? & ipsa facta sunt, Nam cum enumeraret hæc omnia psalmus

Marginal notes: psal. 71 (Suscipiant montes); Abacuc 2 (iustus ex fide uiuit); 1. Cor. 3 (homines estis); psal. 81 (Ego dixi dij estis). Section letters: C, D.

A mus,conclusit sic,Ipse dixit & facta sunt,ipse mandauit & creata sunt. Si dixit & facta sunt, Psal.32
per uerbũ facta sunt:si autẽ per uerbum facta sunt, nõ poterat Ioannis cor peruenire ad id
quod ait,In principio erat uerbũ,& uerbũ erat apud deũ,& deus erat uerbũ,nisi transcendis
set omnia quæ sunt facta per uerbũ.Qualis ergo iste mons,quàm sanctus,quàm altus inter
illos mõtes qui susceperũt pacẽ populo dei, ut colles possent suscipere iustitiã? Videte ergo
fratres ne forte de ipsis montibus est Ioannes,de quibus pauloante cãtauimus,Leuaui ocu- Psal.120
los meos in montes,unde ueniet auxilium mihi. Ergo fratres mei, si uultis intelligere, leua-
te oculos uestros in montem istum, id est erigite uos ad euangelistam, erigite uos ad eius
sensum.Sed quia montes isti pacem suscipiunt:non potest autem esse in pace, qui spem po
nit in hominem,nolite sic erigere oculos in montem,ut putetis in homine spem uestram es-
se collocandam,& sic dicite, Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi, ut
statim subiungatis, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Ergo leuemus
oculos in montes, unde ueniet auxilium nobis: & tamen non ipsi montes sunt, in quibus
spes nostra ponenda est. Accipiẽt enim montes quod nobis ministrent.Ergo unde & mon
tes accipiunt,ibi spes nostra ponenda est. Oculos nostros cum leuamus ad scripturas, quia
per homines ministratæ sunt scripturæ:leuamus oculos nostros ad montes,unde ueniat au
xilium nobis. Sed tamen quia ipsi homines, qui scripserunt scripturas, non de se lucebant:
sed ille erat uerum lumen, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.
Mons erat & ille Ioannes Baptista qui dixit, Non sum ego Christus, ne quisquam spem
in montem ponens,caderet ab illo qui montes illustrat, & ipse confessus ait, Quoniam de
plenitudine eius nos omnes accepimus. Ita debes dicere, Leuaui oculos meos in montes,
unde ueniet auxilium mihi:ne auxilium quod tibi uenit,montibus imputes:sed sequaris &
dicas,Auxilium meum à domino,qui fecit cœlum & terram.Ergo fratres ad hoc ista monu
erim,ut quando erexistis cor ad scripturas, cum sonaret euangelium, In principio erat uer-
B bum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum, & cætera quæ lecta sunt,intelligatis
uos leuasse oculos ad montes. Nisi enim montes ista dicerent, unde omnino cogitaretis nõ
inueniretis.Ergo ex montibus uenit uobis auxilium,ut hæc uel audiretis,sed nondum pote
stis intelligere quod audistis. Inuocate auxilium à domino,qui fecit cœlum & terram: quia
montes sic potuerunt loqui,ut non possent ipsi illuminare. Quia & ipsi illuminati sunt audi
endo inde, unde qui hæc dixit, accepit Ioannes ille fratres: qui discumbebat supra pectus
domini,& de pectore domini bibebat quod propinaret nobis,sed propinauit uerba: intel
lectum autem inde debes capere unde & ipse bibebat qui tibi propinauit, ut leues oculos
tuos ad montes,unde ueniet tibi auxiliũ, ut inde tanquã calicẽ, id est uerbũ propinatũ acci
peres:&tamen quia auxiliũ tuũ à domino,qui fecit cœlũ & terrã,inde impleres pectus,unde
impleuit ille: unde dixisti, Auxilium meum à domino,qui fecit cœlum & terrã. Qui potest
ergo fratres, impleat hoc quod dixi, leuet quisque cor suum quomodo illud uidet idoneũ,
& capiat quod dicitur.Sed forte hoc dicitis,quia ego uobis sum præsentior quàm deus. Ab
sit,Multo est ille præsentior: nam ego oculis uestris appareo, ille conscientijs præsidet. Ad
me aures,ad illum cor leuate,ut utrunque impleatis. Ecce oculos uestros,sensus istos corpo-
ris leuatis ad nos,nec ad nos:non enim sumus de illis montibus,sed ad ipsum euangelium,
ad ipsum euangelistam:cor autem implendum ad dominum,Et unusquisque sic leuet,ut ui
deat quid leuet,& quò leuet. Quid dixi,quid leuet,& quò leuet? Quale cor leuet uideat,quia
ad deum leuat, ne sarcina uoluptatis carnalis prægrauatum, ante cadat quàm fuerit suble-
uatum.Sed uidet se quisq; gestare onus carnis,det operam per continentiã,ut purget quod Matth.5
leuet ad deum.Beati enim mundo corde,quoniam ipsi deum uidebũt.Nam ecce quid pro-
dest, quia sonuerunt uerba,In principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus e-
rat uerbum: & nos diximus uerba cum loqueremur,Nunquid tale uerbum erat apud deũ?
Nónne ea quæ diximus sonuerũt atq; transierunt? Ergo & dei uerbũ sonuit & peractũ est?
Quomodo omnia per ipsum facta sunt,&sine ipso factum est nihil? Quomodo omne per

illud regitur, quod per illud creatum est, si sonuit & transijt? Quale ergo uerbum, quod & C
dicitur & non transit? Intendat charitas uestra, magna res est. Quotidie dicendo uerba
uiluerunt nobis, quia sonando uerba & transeundo uiluerunt, & nihil aliud uidentur
quàm uerba. Est uerbum & in ipso homine quod manet intus, nam sonus ex ore proce/
dit. Est uerbum quod uere spiritaliter dicitur, illud quod intelligitur de sono, non ipse so/
nus, Ecce uerbum dico, cum dico, deus. Quàm breue est quod dixi, quatuor litteras & duas
syllabas: nunquid nam hoc totum est deus, quatuor litteræ & duæ syllabæ? An quantum
hoc uile est, tantum charum est quod in eis intelligitur? Quid factum est in corde tuo
cum audisses, deus: quid factum est in corde meo cum dicerem, deus? Magna & summa
quædam substantia cogitata est, quæ transcendit omnem mutabilem creaturam carna/
lem & animalem. Et si dicam tibi, deus mutabilis est, an incommutabilis? Respondebis sta
tim, Absit ut uel ego credam uel sentiam commutabilem deum: incommutabilis ergo est
deus. Anima tua quamuis parua, quamuis forte adhuc carnalis, non mihi potuit responde
re nisi incommutabilem deum: omnis autem creatura mutabilis. Quomodo ergo potuisti
scintillare in illud quod est super omnem creaturam, ut certus mihi responderes incommu/
tabilem deum? Quid est ergo illud in corde tuo, quando cogitas quandam substantiam
uiuam, perpetuam, omnipotentem, infinitam, ubique præsentem, ubiq; totam, nusquam
inclusam? Quando ista cogitas, hoc est uerbum de deo in corde tuo: nunquid autem hoc
est sonus ille, qui quatuor literis constat & duabus syllabis? Ergo quicunque dicuntur &
transeunt, soni sunt, litteræ sunt, syllabæ sunt. Hoc uerbum transit, sonat. Quod autem signi
ficauit sonus, & in cogitante est, qui dixit, & in intelligente est, qui audiuit, manet hoc tran
seuntibus sonis. Refer animum ad illud uerbum, Si tu potes habere uerbum in corde tuo,
tanquam consilium natum in mente tua, ut mens tua pariat cõsilium, & insit consilium qua/
si proles mentis tuæ, quasi filius cordis tui: prius enim cor generat consilium, ut aliquam fa/
bricam construas, aliquid amplum in terra moliaris, iam natũ est consiliũ, & opus nondũ D
completum est. Vides tu, quid facturus es, sed alius non miratur nisi cum feceris & constru/
xeris molem, & fabricam illam ad exculptionem perfectionemq; perduxeris. Attendunt
homines mirabilem fabricam, & mirantur consilium fabricantis: stupent quod uident, & a/
mant quod non uident. Quis est qui potest uidere consilium, & non sola facta? Si ergo ex
magna aliqua fabrica laudatur humanum consilium: uis uidere quale cõsilium dei est? Do/
minus Iesus Christus, id est uerbum dei: Attende fabricam istam mũdi: uide quæ sint quæ
facta sunt per uerbum, & tunc cognosces quale sit uerbum. Attende hæc duo mundi corpo
ra, cœlum & terram. Quis explicat uerbis ornatum cœli? quis explicat fœcunditatem terræ?
quis digne collaudat temporum uices? quis digne collaudat seminum uim? Videtis quæ ta
ceam, ne diu commemorando parum dicam, forte quàm potestis cogitare. Ex fabrica ergo
ista animaduertite, quale uerbũ est per quod facta est, & nõ sola facta est. Omnia enim ista
uidentur, quia pertinent ad sensum corporis. Per illud uerbum & angeli facti sunt, per illud
uerbum & archangeli facti sunt, potestates, sedes, dominationes, principatus. Per illud uer/
bum facta sunt omnia: hinc cogitate quale uerbum est. Respondet mihi modo, forte nescio
quis, & quis hoc uerbum cogitat? Noli ergo tibi quasi uile aliquid facere, cum audis uerbũ
formare. Verba quæ audis quotidie, ille talia uerba dixit, talia uerba locutus est: talia uerba
mihi narras: assidue enim dicendo nomina uerborum, quasi uiluerunt uerba: & quando au
dis, In principio erat uerbum, ne uile aliquid putares quale consuesti cogitare, cum uerba hu
mana soleres audire, audi quid cogites, Deus erat uerbũ. Exeat nũc nescio quis infidelis Ari/
anus & dicat: Quia uerbum dei factum est, quomodo potest fieri, ut uerbum dei factũ sit,
quando deus per uerbum fecit omnia? Si & uerbum dei ipsum factum est, per quod aliud
uerbum factum est? Si hoc dicis, quia hoc est uerbum uerbi, per quod factũ est illud, ipsum
dico ego unicum filium dei. Si autem non dicis uerbũ uerbi: concede non factum per quod
facta sunt omnia. Non enim per seipsum fieri potuit, per quod facta sunt omnia: crede er/
go

A go euangelistæ,poterat enim dicere,In principio fecit deus uerbum : quomodo dixit Moy/ *Gen.1*
ses,In principio fecit deus cœlum & terram,& omnia sic enumerat, Dixit deus,fiat, & factũ
est.Si dixit,quis dixit? Vtiq; deus.Et quid factum est? Creatura aliqua.Inter dicentem deũ
& factam creaturam quid est per quod factum est? nisi uerbum,quia dixit deus,Fiat,& fa/
ctum est.Hoc uerbum incommutabile,quamuis mutabilia per uerbum fiant,ipsum incom
mutabile est.Noli ergo credere factum,per quod facta sunt omnia,ne non reficiaris per uer
bum, per quod reficiuntur omnia.Iam enim factus es per uerbum , sed oportet te refici per
uerbum.Si autem mala fuerit fides tua de uerbo,non potes refici per uerbum:& si tibi con/
tigit fieri per uerbum,ut per illud factus sis,per te defeceris:& si per te defeceris,ille te reficiat
qui te fecit : si per te deterior effeceris,ille te recreet qui te creauit.Quomodo te autem recreet
per uerbum,si male aliquid sentias de uerbo ? Euangelista dicit , In principio erat uerbum:
& tu dicis,In principio factum est uerbum . Ille, Omnia per ipsum facta sunt,dicit:& tu di/
cis , quia & ipsum uerbum factum est : poterat dicere euangelista , In principio factum est
uerbum:sed quid ait? In principio erat uerbum . Si erat, non est factum, ut ista omnia per
ipsum fierent,& sine ipso nihil.Si ergo erat in principio uerbum , & uerbum erat apud deũ,
& deus erat uerbum:si non potes cogitare quid sit,differ ut crescas,Ille cibus est,accipe lac ut
nutriaris , ut sis ualidus ad capiendum cibum . Sanè fratres quod sequitur, Omnia per
ipsum facta sunt,& sine ipso factum est est nihil.) Videte ne sic cogitetis,quia nihil aliquid
est:solent enim dicere multi male intelligentes , sine ipso factum est nihil, & putare aliquid
esse nihil . Peccatum quidem non per ipsum factum est , & manifestum est , quia pecca/
tum nihil est , & nihil fiunt homines cum peccant . Et idolum non per uerbum factum
est . Habet quidem formam quandam humanam , sed ipse homo per uerbum factus est:
nam forma hominis in idolo , non per uerbum facta est: & scriptum est , Scimus quia ni/ *1.Cor.8*
hil est idolum . Ergo ista non sunt facta per uerbum : sed quæcunque naturaliter facta
B sunt , quæcunque facta sunt in creaturis , omnia omnino quæ fixa in cœlo sunt , quæ ful/
gent desuper , quæ uolitant sub cœlo , & quæ mouentur in uniuersa natura rerum , omnis
omnino creatura . Dicam planius , dicam fratres ut intelligatis, ab angelo usque ad uermi/
culum . Quid præclarius angelo in creaturis ? Quid extremius uermiculo in creaturis ? Per
quem factus est angelus , per ipsum factus est & uermiculus , Sed angelus dignus cœlo,
uermiculus terra . Qui creauit , ipse disposuit . Si poneret uermiculum in cœlo , reprehen/
deres . Si uellet angelos nasci de putrescentibus carnibus , reprehenderes : & tamen pro/
pè hoc facit deus , & tamen non est reprehendendus . Nam omnes homines de carne na/ *psal.21*
scentes , quid sunt nisi uermes ? Et de uermibus angelos facit . Si enim ipse dominus di/ *Iob.25*
cit , Ego autem sum uermis & non homo : quis dubitat hoc dicere , quod scriptum est &
in Iob , quanto magis homo putredo , & filius hominis uermis ? Primo dixit , homo pu/
tredo , & postea , filius hominis uermis : quia uermis de putredine nascitur , ideo homo
putredo , & filius hominis uermis . Et ecce quod fieri uoluit propter te , illud quod in prin/
cipio erat uerbum , & uerbum erat apud deum , & deus erat uerbum . Quare hoc factum *Sap.11*
est propter te , nisi ut sugeres qui manducare non poteras ? Omnino ergo fratres sic acci/
pite , Omnia per ipsum facta sunt , & sine ipso factum est nihil . Vniuersa enim creatura
per ipsum facta est, maior, minor : per ipsum facta sunt supera , infera : spiritalis , corpo/
ralis,per ipsum facta sunt.Nulla enim forma,nulla compages,nulla cõcordia partium,nul
la qualiscunq; substantia,quæ potest habere pondus,numerum & mensuram,nisi per illud
uerbum,& ab illo uerbo creatore,cui dictum est , Omnia in mensura & numero & ponde/
re disposuisti.Nemo ergo uos fratres fallat,quando forte tædium patimini ad muscas.Ete
nim aliqui derisi,à diabolo decepti sunt,& à musca capti sunt. Solent enim aucupes ponere
in muscipula muscas,ut esuriẽtes aues decipiant:sic & isti ad muscas à diabolo decepti sunt.
Nã nescio quis tædiũ patiebatur ad muscas,inuenit illũ Manichæus tædio affectũ, & cum
diceret se non posse pati muscas, & odisse uehementer illas, statim ille , Quis fecit has, in/
quit,

quit? Et quia tædio affectus est,& quia oderat illas,non ausus est dicere,deus illas fecit: erat autem catholicus. Ille statim subiecit,Si deus illas nõ fecit,quis illas fecit? Planè ait ille,Ego credo quia diabolus fecit muscas. Et ille statim,Si muscas diabolus fecit, sicut te uideo confiteri,quia prudenter intelligis,apem quis fecit, quæ paulo amplior est musca? Non ausus ille est dicere,quia deus fecit apem,& muscam non fecit,quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locustam,à locusta ad lacertam,à lacerta ad auem,ab aue duxit ad pecus, inde ad bouem,inde ad elephantem,postremo ad hominem, & persuasit homini, quia non à deo factus est homo. Ita ille miser cum tædium passus est à muscis, musca factus est, quem diabolus possideret. Beelzebub quippe interpretatum dicitur princeps muscarum: de quibus scriptum est, Muscæ morientes exterminant oleum suauitatis. Quid igitur fratres, quare ista dixi? Claudite aures cordis uestri aduersus dolos inimici, intelligite, quia deus fecit omnia, & in suis gradibus collocauit. Quare autem patimur multa mala à creatura quã fecit deus,nisi quia offendimus deum? Nunquid hæc angeli patiuntur? Fortassis & nos in illa uita,ista non timebimus. De pœna tua peccatum tuum accusa,non iudicem. Nam propter superbiam instituit deus istam creaturam minimam & abiectissimam, ut ipsa nos torqueret: ut cum superbus fuerit homo, & se iactauerit aduersus deum, & cum sit mortalis,mortalem terruerit, & cum homo sit, proximum hominem non agnouerit, cum se erexerit,pulicibus subdatur. Quid est quòd te inflas humana superbia? Homo tibi dixit conuicium,& timuisti,& iratus es: pulicibus resiste ut dormias. Cognosce qui sis,nam ut noueritis fratres,propter superbiam nostram domandam creata ista,quæ molesta nobis essent. Si populum Pharaonis superbum potuit deus domare de ursis, de leonibus, de serpentibus,cur muscas & ranas illis immisit,ut rebus uilissimis superbia domaretur? Omnia ergo per ipsum fratres, omnia omnino per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed quomodo per ipsum facta sunt omnia? Quod factum est,in ipso uita est.) Potest etiam sic dici,Quod factum est in illo,uita est,Ergo totum uita est,si sic pronunciauerimus. Quid enim non in illo factum est? Ipse est enim sapientia dei, & dicitur in psalmo, Omnia in sapientia fecisti. Si ergo Christus est sapientia dei,& psalmus dicit, omnia in sapientia fecisti, omnia sicut per illum facta,ita in illo facta sunt. Si ergo omnia in illo fratres charissimi, & quod in illo factum est,in illo uita est,ergo & terra uita est,ergo & lignum uita est. Dicimus quidem lignum uitæ,sed secundum intellectum lignum crucis,unde accepimus uitam: ergo & lapis uita est. Inhonestum est sic intelligere, ne rursum nobis subrepat eadem sordidissima secta Manichæorum,& dicat: quia habet uitam lapis, & habet animam paries, & resticula habet animam,& lana & uestis. Solent enim delirantes dicere, & cum reprehensi fuerint & repulsi,quasi de scripturis proferunt dicentes, Vt quid dictum est, Quod factum est, in ipso uita est? Si enim omnia in ipso facta sunt, omnia uita sunt. Non te abducant, pronuncia sic, Quod factum est, hic subdistingue, & deinde infer, in illo uita est. Quid est hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est uita. Est autem in ipsa sapientia spiritaliter ratio quædam,qua terra facta est,hæc uita est. Ergo quod factum est,in illo uita est. Quomodo possum,dicam charitati uestræ. Faber facit arcam. Primo in arte habet arcam: si enim in arte arcam non haberet, non esset unde fabricando illam proferret. Sed arca sic est in arte, ut non ipsa arca sit quæ uidetur oculis. In arte inuisibiliter est, in opere uisibiliter erit. Ecce facta est in opere, nunquid destitit esse in arte? Et illa in opere facta est, & illa manet quæ in arte est: nam potest illa arca putrescere, & iterum ex illa quæ in arte est alia fabricari. Attendite ergo arcam in arte, & arcam in opere. Arca in opere non est uita, arca in arte uita est: quia uiuit anima artificis,ubi sunt ista omnia antequam proferantur. Sic ergo fratres charissimi,quia sapientia dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia antequàm fabricet omnia. Hic quæ fiunt per ipsam artem, non continuo uita sunt: sed quicquid factum est, uita in illo est. Terram uides, est in arte terra. Cœlum uides, est in arte cœlum. Solem & lunam uides, sunt & ista in arte:

sed foris

A sed foris corpora sunt, in arte uita sunt. Videte si quo modo potestis, magna enim res di-
cta est, & si non à me magno, aut non per me magnum, tamen à magno. Non enim à me
paruulo dicta sunt hæc: sed ille non est paruulus ad quem respicio, ut dicam, Capiat quisq;
ut potest, inquantum potest: & qui non potest, nutriat cor ut possit. Vnde nutriat? De lacte
nutriat ut ad cibum perueniat, à Christo per carnem nato non recedat, donec perueniat ad
Christum ab uno patre natum, uerbum deum apud deũ, per quod facta sunt omnia: quia
illa uita est quæ in illo est lux hominum: hoc enim sequitur, Et uita erat lux homiuũ.) Et
ex ipsa uita homines illuminantur. Pecora non illuminantur, quia pecora non habent ratio
nales mentes, quæ possint uidere sapientiam. Homo autem factus ad imaginem dei, habet
rationalem mentem, per quam possit percipere sapientiam. Ergo illa uita per quã facta sunt
omnia, ipsa uita lux est, & non quorumcũq; animalium, sed lux hominum: unde paulopost
dicit, Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundũ. Ab
illo lumine illuminatus est Ioannes Baptista: ab illo & ipse Ioannes euãgelista: ex ipso lumi
ne plenus, erat qui dixit, Nõ sum ego Christus, sed qui post me uenit, cuius ego non sum di
gnus corrigiam calceamenti soluere. Ab illo lumine illuminatus erat qui dixit, In principio
erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: ergo illa uita lux est hominũ.
Sed forte stulta corda adhuc capere istam lucem non ualent, quia peccatis suis aggrauãtur,
ut eam uidere non possint: non ideo cogitẽt quasi absentem esse lucem, quia eam uidere nõ
possunt: ipsi enim propter peccata tenebræ sunt. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eã non
comprehenderunt.) Ergo fratres, quomodo homo positus in sole cæcus, præsens est illi sol,
sed ipse soli absens est: sic omnis stultus, omnis iniquus, sic omnis impius, cæcus est corde.
Præsens est illi sapientia, sed cum cæco præsens est, oculis eius absens est: non quia ipsa
illi absens est, sed quia ipse ab illa absens est. Quid ergo faciat iste? mundet unde possit ui-
deri deus: quomodo? Si propterea uidere non possit, quia sordidos & saucios oculos habe-
B ret, irruente puluere aut pituita uel fumo, diceret illi medicus, Purga de oculo tuo quicquid
mali est, ut possis uidere lucem oculorum tuorum. Puluis, pituita, fumus, peccata & iniquita Matth. 5
tes sunt. Tolle inde ista omnia, & uidebis sapientiam quæ præsens est, quia deus est ipsa sa-
pientia. Et dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt.

De eo quod scriptum est, Fuit homo missus à deo, cui nomen erat
Ioannes, usq; ad id quod ait, Plenum gratiæ & ueritatis. Tractatus II.

Bonum est fratres charissimi, ut textum diuinarum scripturarum, & maxime san
cti euangelij, nullum locum prætermittentes pertractemus, ut possumus: & pro
nostra capacitate pascamur, & ministremus uobis unde & nos pascimur. Capi-
tulum primum præterito die dominico tractatum esse meminimus, id est, In
principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, hoc erat in prin-
cipio apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod fa-
ctum est: In illo uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam
non comprehenderunt: hucusque tractatum esse credo. Recordamini omnes qui affuistis,
& qui non affuistis, credite nobis & his qui adesse uoluerunt. Nunc ergo quia non possu-
mus semper omnia replicare propter eos, qui hoc uolunt audire quod sequitur, & one-
ri est illis, si repetantur priora cum defraudatione posteriorum, dignentur & qui non
aderant non præterita exigere, sed cum his qui aderant & nunc audire præsentia. Sequitur,
Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes.) Etenim ea quæ dicta sunt supe-
rius, fratres charissimi, de diuinitate Christi dicta sunt ineffabili & propè ineffabili-
ter. Quis enim capiat, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum? Et ne
uilescat tibi nomen uerbi per consuetudinem quotidianorum uerborum, & deus erat
uerbum. Hoc uerbum idipsum est, unde hesterno die multum locuti sumus, & præstiterit
dominus

dominus ut uel tanta loquẽdo aliquid ad corda uestra perduxerimus. In principio erat uer C
bum: Idipsum idipsum est, eodem modo est sicut est, semper sic est, mutari non potest, hoc
Exod.3 est, deus est. Quod nomen suum dixit famulo suo Moysi, Ego sum qui sum, & qui est misit
me. Quis ergo hoc capiet? cum uideatis omnia mortalia mutabilia, cum uideatis nõ solum
corpora uariari per qualitates, nascendo, crescendo, deficiendo, moriendo, sed etiam ipsas
als, discindi animas per affectum diuersarum uoluntatum † distendi atq; dispergi: cum uideatis homi
nes & percipere posse sapientiam, si se illius luci & calori admouerint: & amittere posse sa-
pientiã, si inde malo affectu recesserint. Cum uideatis ergo ista omnia esse mutabilia, quid
est quod est, nisi quod transcendit omnia, quæ sic sunt ut non sint? Quis ergo hoc capit, aut
quis quomodocunq; intenderit uires mentis suæ, ut attingat quomodo potest ad id quod
est, ut cum ad id quodcunq; mente attigerit, possit peruenire? Sic est enim tanquam uideat
quisq; de longinquo patriam & mare interiaceat, uidet quò eat, sed non habet qua eat: sic
ad illam stabilitatem nostram ubi quod est, est, quod hoc solum semper sic est ut est, uolu-
mus peruenire: interiacet mare huius seculi qua imus, & si iam uidemus quò imus: nam mul
ti nec quò eant uident. Vt ergo esset & qua iremus, uenit inde ad quem ire uolebamus. Et
quid fecit? Instituit lignum quo mare transeamus. Nemo enim potest transire mare huius
seculi, nisi cruce Christi portatus. Hanc crucem aliquando complectitur & infirmus oculus
& quia nõ uidet longe quò eat, nõ ab illa recedat, & ipsa illũ perducet. Itaq; fratres mei, hoc,
insinuauerim cordibus uestris, si uultis pie & Christiane uiuere, adhærete Christo secundũ
id quod pro nobis factus est, ut perueniatis ad eũ secundũ id quod est, & secundũ id quod
erat. Accessit, ut pro nobis hoc fieret: qa hoc pro nobis factus est ubi portent infirmi, & ma
re huius seculi transeant, & perueniant ad patriã, ubi iam naui non opus erit, quia nullũ ma
re transibitur. Melius est ergo non uidere mente id quod est, & tamen à Christi cruce nõ re-
cedere, quàm uidere illud mente, & crucem Christi cõtemnere. Bonum est super hoc & opti
mum, si fieri potest, ut & uideatur quò eundum sit, & teneatur quo portetur qui pergit. Hoc D
potuerunt mentes magnæ montium: qui montes dicti sunt, quos maxime illustrat lumen
iustitiæ, potuerunt & uiderunt illud quod est: nam uidẽs Ioannes dicebat, In principio erat
uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ. Viderunt hoc, & ut peruenirent ad
id quod uidebant de longe, à cruce Christi non recesserunt, & humilitatem Christi non con
tempserunt. Paruuli ergo qui hoc non possunt intelligere, non recedentes à cruce & à passio
ne & à resurrectione Christi, in ipsa naui perducuntur ad id quod non uident, in qua
naui perueniunt & illi qui uident. At uero quidam philosophi huius mundi extiterunt, &
inquisierunt creatorem per creaturam: quia potest inueniri per creaturam, euidenter dicen-
Roma.1 te Apostolo, Inuisibilia enim eius à cõstitutione mundi, per ea quæ facta sunt intellecta con
spiciuntur, sempiterna quoq; uirtus eius & diuinitas, ut sint inexcusabiles. Et sequitur, Quia
cum cognouissent deum, non dixit, quia non cognouerũt deum: sed quia cum cognouissent
deum, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerũt, sed euanuerunt in cogitationibus
suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Et unde obscuratum est? Sequitur & dicit aper
tius, Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: uiderunt enim quò ueniendum esset,
sed ingrati ei qui illis præstitit quod uiderũt, sibi uoluerunt tribuere quod uiderunt, & facti
superbi amiserunt quod uidebant, & conuersi sunt inde ad idola & simulacra & culturas dæ
monum, adorare creaturam, & contemnere creatorem: sed iam isti elisi ista fecerunt. Vt au-
tem eliderentur superbi erant: cum autem superbirent, sapientes se esse dixerunt. Hi ergo de
quibus dixit, Qui cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, uiderunt hoc
quod dicit Ioannes, quia per uerbum dei facta sunt omnia. Nam ieueniuntur ista & in libris
philosophorum. Et quia unigenitum filium habet deus, per quem facta sunt omnia, illud
potuerunt uidere quod est, sed uiderunt de longe: noluerunt tenere humilitatem Christi, in
qua naui securi peruenirent ad id quod longe uidere potuerunt, & sorduit eis crux Christi.
Mare transeundum est, & lignum contemnis? O sapientia superba, irridens crucifixũ Chri-
stum,

C ſtum, ipſe eſt quem longe uidiſti. In principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Sed quare crucifixus eſt? Quia lignum tibi humilitatis eius neceſſa-rium erat: Superbia enim tumeras,& longe ab illa patria proiectus eras,& fluctibus huius ſeculi interrupta eſt uia,& qua tranſeatur ad patriam, non eſt niſi ligno porteris. Ingrate, irrides eum qui ad te uenit ut redeas: Ipſe factus eſt uia,& hoc per mare, Inde in mari am- *Matth.14* bulauit,ut oſtenderet in mari eſſe uiam. Sed tu qui quomodo ipſe ambulare in mari non potes, naui portare, ligno portare: Crede in crucifixum, & poteris peruenire. Propterea crucifixus eſt,ut humilitatem doceret, & quia ſi ſic ueniret ut deus non agnoſceretur. Si enim ſic ueniret ut deus,non ueniret eis qui uidere deum non poterant: Non enim ſecun-dum id quod deus eſt,aut uenit aut diſcedit,cum ſit ubiq; præſens,& nullo loco continea-tur. Sed ſecundum quid uenit? Quod apparuit homo. Quia ergo ſic erat homo ut lateret in illo deus,miſſus eſt ante illum magnus homo,per cuius teſtimonium inueniretur plus quàm homo. Et quis eſt hic? Fuit homo. Et quomodo poſſet iſte uerum de deo dicere, niſi miſſus à deo? Quid uocabatur? Ioannes. Cui nomen erat Ioannes.) Quare uenit? Hic uenit in teſtimonium,ut teſtimonium perhiberet de lumine,ut omnes crederēt per illum.) Qualis iſte qui teſtimonium perhiberet de lumine? Magnum aliquid iſte Ioannes, ingens meritum,magna gratia,magna celſitudo. Mirare, planè mirare, ſed tanquam montem. Mons autem in tenebris eſt,niſi luce ueſtiatur: Ergo tantum mirare Ioannem, ut audias quid ſequatur: Non erat ille lumen:) Ne cum montem putes lumen eſſe,naufragium in monte facias,non ſolatium inuenias. Sed quid debes mirari? Montem tanquam mon-tem: Erige autem te ad illum qui illuminat montes,qui ad hoc erectus eſt, ut prior radios excipiat,& oculis tuis ſaucijs nunciet. Ergo non erat ille lumen: Quare igitur uenit? Sed ut teſtimonium perhiberet de lumine) Vt quid hoc? Vt omnes crederent per illum.) Et de quo lumine teſtimonium perhiberet? Erat lux uera.) Quare additum eſt, uera? Quia &

D homo illuminatus dicitur lux,ſed uera lux illa eſt quæ illuminat: Nam & oculi noſtri di-cuntur lumina,& tamen niſi aut per noctem lucerna accendatur,aut per diem ſol exeat, lu-mina iſta ſine cauſa patent. Sic ergo & Ioannes erat lux,ſed non uera lux,quia per eum nō illuminantur tenebræ, ſed illuminatione factus eſt lux: niſi enim illuminaretur, tenebræ *Ephes.5* erat,ſicut omnes impij,quibus iam credentibus dixit Apoſtolus, Fuiſtis enim aliquando tenebræ. Modo autem quia crediderant,quid? Nunc autem lux,inquit,in domino. Niſi ad-deret in domino,non intelligeremus. Lux,inquit,in domino,tenebræ nō in domino eratis. Fuiſtis enim aliquando tenebræ,ibi enim non addidit,in domino: Ergo tenebræ in uobis, lux in domino. Sic & ille non erat lux,ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Vbi autem eſt ipſa lux? Erat lux uera,quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū.) Si omnem hominem uenientem,& ipſum Ioannē: Ipſe ergo illuminabat,à quo ſe demon-ſtrari uolebat. Intelligat charitas ueſtra: Veniebat ad mentes infirmas,ad corda ſaucia, ad aciē animæ lippientis. Ad hoc uenerat,unde poſſet anima uidere quod pfecte eſt: quomo-do plerūq; cōtingit,ut in aliquo corpore radiato cognoſcat' ortus eſſe ſol,quē oculis uidere nō poſſumus,quia & q ſaucios habēt oculos,idonei ſunt uidere parietē illuminatum & illu-ſtratū à ſole,uel montē uel arborē,aut aliquid huiuſmodi idonei ſunt uidere,& in alio illu-ſtrato demonſtrat' illis ortus ille,cui uidēdo adhuc minus idoneā aciē gerūt. Sic ergo illi mō-tes ad quos Chriſtus uenerat,minus idonei erāt eū uidere:radiauit Ioannē,& per illum cōfi-tentē ſe radiatū,ac ſe illuminatū eſſe,nō q radiaret & illuminaret,cognitus eſt ille q illumi-nat,cognitus eſt ille q illuſtrat, cognitus eſt qui implet. Et quis eſt? Qui illūinat,inquit,oēm hominē uenientē in hūc mūdū: nam ſi illinc nō recederet,nō eſſet illuminādus. Sed ideo hic illuminādus,qa illinc receſſit,ubi homo ſemp poterat eſſe illūinatus. Quid ergo ſi uenit huc, ubi erat? In hoc mūdo erat.) Hic erat & huc uenit: Hic erat p diuinitatē,& huc uenit p car-nē,quia cum hic eſſet per diuinitatem,à ſtultis cæcis & iniquis uideri nō poterat. Ipſi iniqui tenebræ ſunt,de quibus dictum eſt: Et lux lucet in tenebris,& tenebræ eam nō comprehen-

derunt

derunt. Ecce hic est & modo, & hic erat,& semper hic est,& nunquam recedit, & nusquam
recedit.Opus est ut habeas unde uideas quod tibi nunquam recedit:Opus est ut tu non rece/ C
das ab eo,qui nusquam recedit:Opus est ut tu non deseras,& non desereris. Noli cadere,& non
tibi occidet:Si tu feceris casum,ille tibi facit occasum:Si autem tu stas, præsens est tibi. Sed
non stetisti,recordare unde cecideris:unde te deiecit qui prior te cecidit. Deiecit enim te,nó
ui,non impulsu,sed uoluntate tua.Si enim malo non consentires,stares,illuminatus mane/
res.Modo autem quia iam cecidisti,& factus es saucius corde,unde uideri illa lux non po/
test,uenit ad te talis qualem possis uidere,& talem se hominem præbuit,ut ab homine quæ
reret testimonium.Ab homine quærit testimonium deus,& deus testem habet hominem.
Habet deus testem hominem,sed propter hominem.Tam infirmi sumus,ut per lucernam
Ioan.5 quæramus diem,quia lucerna dictus est ipse Ioannes domino dicente, Ille erat lucerna ar/
dens & lucens,& uos uoluistis exultare ad horam in lumine eius: Ego autem habeo testi/
monium maius Ioanne.Ergo ostendit quia propter homines uoluit per lucernam demon/
strari ad fidem credentium, ut per ipsam lucernam inimici eius confunderentur. Illi enim
Marc.11 inimici qui illum tentabant & dicebant:Dic nobis in qua potestate ista facis? Interrogabo
Luc.20 uos & ego,inquit,unum sermonem,dicite mihi:Baptismum Ioannis unde est, de cœlo an
ab hominibus? Et turbati sunt,& dixerunt apud semetipsos:Si dixerimus de cœlo, dictu/
rus est nobis:Quare ergo non credidistis illi? Quia ille Christo perhibuerat testimonium,
& dixerat,Non sum ego Christus, sed ille:Si autem ex hominibus dixerimus, timemus
populum ne lapidet nos,quia tanquam prophetam habebant Ioannem.Timentes lapida
tionem,sed plus timentes ueritatis confessionem,responderunt mendacium ueritati,& men
Psal.26 tita est iniquitas sibi.Dixerunt enim,Nescimus.Et dominus quia ipsi contra se clauserant,
negando se scire quod nouerant,nec ipse illis aperuit,quia nó pulsauerunt. Dictum est eñ,
Matth.7 Pulsate,& aperietur uobis.Non solum autem illi,non pulsauerunt ut aperiretur,sed negan
do ostium ipsum contra se astrinxerunt.Et ait eis dominus:Nec ego dico uobis,in qua po/
Psal.131 testate ista facio.Et confusi sunt per Ioannem,impletumq; in illis est,Paraui lucernã Chri/ D
sto meo,inimicos eius induam confusione.In mundo erat, Et mundus per ipsum factus
est.) Ne putes quia sic erat in mundo quomodo in mundo est terra,in mundo est cœlum,
in mundo est sol & luna & stellæ,in mundo arbores,pecora,homines:Non sic iste in mũdo
erat.Sed quomodo erat? Quomodo artifex,regens quod fecit:Non enim sic fecit quomo/
do facit faber arcam.Forinsecus est arca quam fecit,& illa in alio loco posita est cum fabrica
tur,& quamuis iuxta sit,ipse alio loco sedet qui fabricat & extrinsecus est ad illud quod fa/
bricat:Deus autem mundo infusus fabricat ubiq; positus,fabricat & non recedit aliquo,
non extrinsecus quasi uersat molem quam fabricat: Præsentia maiestatis facit quod facit,
præsentia sua gubernat quod fecit.Sic ergo erat in mundo,quomodo per eum mundus a/
ctus est:Per ipsum enim mundus factus est,& mundus eum non cognouit.Quid est,mun/
dus factus est per ipsum? Cœlum & terra,mare & omnia quæ in eis sunt, mundus dicitur.
Iterum alia significatione, dilectores mundi mundus dicuntur. Mundus per ipsum fa/
ctus est, Et mundus eum non cognouit) Num enim cœli, non cognouerunt creatorem
suum,aut angeli non cognouerunt creatorem suum, aut non cognouerunt creatorem su/
um sidera, quem confitentur dæmonia? Omnia undique testimonium perhibuerunt.
Sed qui non cognouerunt? Qui amando mundum, dicti sunt mundus: Amando enim
habitamus corde. Amando autem hoc appellari meruerunt, quod ille ubi habitabant,
quomodo dicimus, mala est illa domus,aut bona est illa domus: Non in illa quam di/
cimus malam parietes accusamus, aut in illa quam dicimus bonam parietes laudamus,
sed malam domum, inhabitantes malos, & bonam domum,inhabitantes bonos:Sic &
mundum, qui inhabitant amando mundum:qui sunt qui diligunt mundum. Ipsi enim
corde habitant in mundo: Nam qui non diligunt mundum, carne uersantur in mundo,
sed corde inhabitant cœlum, sicut Apostolus dicit, Nostra autem conuersatio in cœlis est.

Ergo

A Ergo mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. In sua propria uenit.)
quia omnia ista per eum facta sunt, Et sui eum non receperunt.) Qui sui? Homines quos
fecit. Iudæi quos primitus fecit super omnes gentes esse, quia aliæ gentes idola adorabant,
& dæmonibus seruiebant: Ille autem populus natus erat de semine Abraæ, & ipsi maxime
sui, quia & per carnem quam suscipere dignatus est cognati. In sua propria uenit, & sui eum
non receperunt. Omnino nullus recepit? Nullus ergo saluus factus est? Nemo ergo saluus
fiet, nisi qui Christum susceperit uenietem. Sed addidit, Quotquot autẽ receperunt eum.)
Quid eis præstitit? Magnam beueuolentiam, magnam misericordiam. Vnicus natus est,
& noluit manere unus. Multi homines cũ filios nõ habuerint, peracta ætate adoptant sibi,
& uoluntate faciunt quod natura non potuerunt: hoc faciunt homines. Si autẽ aliquis ha-
beat filium unicum, gaudet de illo magis, quia solus omnia possessurus est, & non habebit
qui cum eo diuidat hæreditatem, ut pauperior remaneat. Non sic deus, unicum eundem
ipsum quem genuerat, & per quem cuncta creauerat, misit in hunc mundum, ut non esset
unicus, sed fratres haberet adoptatos. Nõ enim nos nati sumus de deo quomodo ille uni-
genitus, sed adoptati per gratiam ipsius. Ille enim uenit unigenitus ut solueret peccata, qui-
bus peccatis implicabamur ne adoptaret nos, propter impedimentum eorum, quos sibi fra
tres facere uolebat, ipse soluit & fecit cohæredes. Sic enim dicit Apostolus, Si autem filij, & *Rom.8*
hæredes per deum. Et iterum, Hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Non timuit
ille habere cohæredes: quia hæreditas eius non fit angusta, si multi possederint, Illi ipsi certe
illo possidente fiunt hæreditas ipsius, & ille uicissim fit hæreditas ipsorum. Audi quomodo
ipsi fiant hæreditas ipsius, Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à *Psal.2*
me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ille quo-
modo fit hæreditas eorũ? Dicit in psalmo, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. *Psal.15*
Et nos illum possideamus, & ipse nos possideat sicut dominus. Nos illũ possideamus sicut
salutem, nos eum possideamus sicut lucem. Quid ergo dedit his qui receperunt illum?
B Dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius.) ut teneant lignum &
mare transeant. Et quomodo illi nascuntur? Isti quia filij dei & fratres Christi, utiq; nascun
tur: Nam si nõ nascuntur, filij quomodo esse possunt? Sed filij hominũ nascuntur ex carne
& sanguine, & ex uoluntate uiri & complexu coniugij. Illi autem quomodo ei nascuntur?
Qui non ex sanguinibus,) tanq; maris & fœminæ. Sanguines non est latinum, sed quia
græce positum est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus latine
loqui secundũ Grammaticos, & tamẽ explicare ueritatem secundũ auditum uerborum. Si
enim diceret ex sanguine, singulari numero, non explicaret quod uolebat, Ex sanguinibus
enim homines nascuntur maris & fœminæ. Dicamus ergo, nõ timeamus ferulas Gramma
ticorum, dum tamen ad ueritatem solidam & certiorem perueniamus. Reprehendit qui in
telligit, ingratus quia intellexit: Non ex sanguinibus, neq; ex uoluntare carnis, neq; ex uo
luntate uiri.) Carnem pro fœmina posuit, quia de costa cum facta esset, Adam dixit, Hoc *Gen.2*
nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et Apostolus ait, Qui diligit uxorem suam, *Ephe.5*
seipsum diligit: nemo enim unq; carnem suam odio habet. Ponitur ergo caro pro uxore,
quomodo & aliquãdo spiritus pro marito. Quare? Quia ille regit, hæc regitur: ille imperare
debet, ista seruire: nã ubi caro imperat, & spiritus seruit, peruersa domus est. Quid peius in
domo, ubi fœmina habet imperium super uirum? Recta autem domus ubi uir imperat,
fœmina obtemperat. Rectus ergo ipse homo ubi spiritus imperat, caro seruit. Hi ergo non
ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt.) Vt autem homines na-
scerẽtur ex deo, primo ex ipsis natus est deus. Christus enim deus, & Christus natus ex ho-
minibus, non quæsiuit quidẽ nisi matrem in terra, quia iam patrem habebat in cœlo: natus
ex deo per quem efficeremur, natus ex fœmina per quẽ reficeremur. Noli ergo mirari ô ho
mo, quia efficeris filius per gratiam, quia nasceris ex deo secundũ uerbum eius. Prius ipsum
uerbum uoluit nasci ex homine, ut tu securus nascereris ex deo, & diceres tibi, Nõ sine causa

deus nasci ex homine uoluit, nisi quia alicuius momenti me existimauit, ut immortalem C
me faceret, & pro me mortaliter nasceretur. Ideo cum dixisset, ex deo nati sunt, quasi ne
miraremur & exhorreremus tantam gratiam, ut nobis incredibile uideretur, quia homi/
nes ex deo nati sunt, quasi securum te faciens, ait, Et uerbum caro factum est, & habita/
tauit in nobis.) Quid ergo miraris, quia homines ex deo nascuntur? Attende ipsum deum
natum ex hominibus. Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: quia uero uerbum
caro factum est, & habitauit in nobis, ipsa natiuitate collyrium fecit, unde tergerentur oculi
cordis nostri, ut possimus uidere maiestatē eius per eius humilitatem. Ideo factum est uer/
bum caro, & habitauit in nobis: sanauit oculos nostros. Et quid sequitur? Et uidimus glo
riam eius.) Gloriam eius nemo poterat uidere, nisi carnis humilitate sanaretur, unde non
poteramus uidere. Intendat ergo charitas uestra, & uidete quod dico. Irruerat homini
quasi puluis in oculum, irruerat terra, sauciauerat oculum, uidere non poterat lucem. Ocu/
lus iste sauciatus inungitur: terra sauciatus erat, & terra illuc mittitur ut sanetur. Omnia
enim collyria & medicamenta nihil sunt, nisi de terra. De puluere cæcatus es, de puluere sa/
naris: ergo caro te cæcauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat consentiendo af/
fectibus carnalibus, inde fuerat oculus cordis cæcatus: Verbū caro factum est. Medicus iste
tibi fecit collyrium. Et quoniam sic uenit ut de carne uitia carnis extingueret, & de morte oc
cideret mortem: ideo factum est in te, ut quoniā uerbum caro factum est, possis dicere, Et ui
dimus gloriā eius. Qualem gloriam? Qualis factus est filius hominis. Illa humilitas ipsius
est, non gloria ipsius. Sed ad quod perducta est acies hominis curata per carnem? Vidi/
mus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis.) De
gratia & ueritate alio loco uberius in ipso euangelio, si dominus dignatus fuerit donare, tra
ctabimus. Hæc nunc sufficiāt, & ædificamini in dño Iesu Christo, & confortamini in fide, &
uigilate in bonis operibus, & à ligno nolite recedere, per quod possitis mare transire.

Ab eo quod scriptum est, Ioannes testimonium perhibet de ipso, usque ad id
quod ait, Lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christū facta est, D
Tractatus tertius.

GRATIAM & ueritatem dei, qua plenus sanctus apparuit unigenitus filius do/
minus & saluator noster Iesus Christus, distinguendam à ueteri testamento,
quoniam res est noui testamenti, suscepimus in nomine domini, & uestræ cha/
ritati promisimus. Adestote ergo intenti, ut & quantum capio, donet deus, &
quantum capitis, audiatis. Reliquum enim erit, ut si semen quod spargitur in cordibus ue/
stris, non abstulerint aues, nec spinæ præfocauerint, nec æstus exusserint, accedente pluuia
hortationum quotidianarum, & cogitationibus uestris bonis quibus hoc agitur in corde,
quod agitur in agro rastris, ut gleba frangatur, & semen operiatur, & germinare possit ut
afferat fructum, ad quem gaudeat & lætetur agricola. Si autē pro semine bono & pro plu/
uia bona, nō fructum, sed spinas attulerimus, nec semen accusabitur, nec pluuia erit in crimi
ne, sed spinis ignis debitus præparabitur. Homines sumus, quod puto non diu esse suaden
dum charitati uestræ, Christiani, & si Christiani, utiq; ipso nomine ad Christū pertinentes.
Huius signum in frōte gestamus: de quo nō erubescimus, si & in corde gestamus. Signum
eius est humilitas eius. Per stellam eum magi cognouerunt, & erat hoc signum de domino
datum cœleste atq; preclarum. Noluit stellam esse in fronte fidelium signum suum, sed cru/
cem suam: unde humiliatus, inde glorificatus est. Inde erexit humiles, quo humiliatus ipse
descendit. Pertinemus ergo ad euangelium, pertinemus ad nouum testamentum. Lex per
Rom.6 Moysen data est, gratia autē & ueritas per Iesum Christum facta est. Interrogamus Apo
Gal.4 stolum, & dicit nobis, Quoniā non sumus sub lege, sed sub gratia, Misit ergo filium suum fa
ctum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filio/
rum reciperemus. Ecce ad hoc uenit Christus, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut iā non
simus sub lege, sed sub gratia. Quis ergo dedit legem? Ille dedit legē, qui dedit & gratiam:
Sed

A Sed legem per seruum misit, cũ gratia ipse descendit. Et unde facti erant homines sub lege? Non implendo legem: qui enim legem implet, nõ est sub lege, sed cum lege: qui autem sub lege est, non subleuatur, sed premitur lege. Omnes itaq; homines sub lege constitutos reos facit lex, & ad hoc illis super caput est, ut ostendat peccata, non tollat. Lex ergo iubet, dator legis miseretur. In eo q; lex iubet, conantes homines implere uiribus suis quod à lege praeceptum est, ipsa sua temeritate & praecipiti praesumptione ceciderunt, & non sunt cum lege, sed sub lege facti sunt rei. Et quoniam suis uiribus implere nõ poterant legem, facti rei sub lege, implorauerunt liberatoris auxilium, & reatus legis fecit aegritudinem superbis. Aegritudo superborum, facta est confessio humilium. Iam confitentur aegroti qui aegrotant, ueniat medicus, & sanet aegrotos. Medicus quis est? Dominus noster Iesus Christus: Quis dominus noster Iesus Christus? Ille qui uisus est ab eis à quibus crucifixus est. Ille qui apprehensus, colaphizatus, flagellatus, sputis illitus, spinis coronatus, in cruce suspensus, mortuus, lancea uulneratus, de cruce depositus, in sepulchro positus. Ille ipse dominus noster Iesus Christus: ille ipse planè, & ipse est totus medicus uulnerum nostrorum crucifixus. Ille cui insultatum est, quo pendente persecutores caput agitabant, & dicebant, Si filius dei es, descende de cruce. Ipse est totus medicus noster, ipse planè. Quare ergo non ostendit insultantibus quia ipse erat filius dei, ut si se permisit in cruce leuari, saltem cum illi dicerent, Si filius dei est, descendat de cruce: tunc descenderet & ostenderet eis uerum se esse filium dei, quem illi ausi fuerant irridere? Noluit. Quare noluit? Nunquid quia non potuit? Potuit planè. Quid est enim amplius, de cruce descẽdere, an de sepulchro surgere? Sed pertulit insultãtes: nam crux non ad potentiae documentum, sed ad exemplum patientiae suscepta est. Ibi uulnera tua curauit, ubi sua diu pertulit. Ibi à morte sempiterna sanauit, ubi temporaliter mori dignatus est: & mortuus est. An non in illo mors mortua est? Qualis mors? Quae mortem occidit. Ipse est tamen dominus noster Iesus Christus totus, qui uidebatur & tenebatur

B & crucifigebatur? Non totum hoc ipse est. Hoc ipse est quidem: sed non totum illud quod uidebatur à Iudaeis, non hoc est totum Christus. Et quid est? In principio erat uerbum. In quo principio? Et uerbum erat apud deum. Et quale uerbum? Et deus erat uerbum. Nũquid forte à deo factum est hoc uerbum? Non. Hoc enim erat in principio apud deum. Quid ergo, alia quae fecit deus non similia sunt uerbo? Non. Quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Quomodo per ipsum omnia sunt facta? Quia quod factum est, in ipso uita erat, & antequã fieret, uita erat. Quod factum est, non est uita: sed in arte, hoc est in sapientia dei, antequã fieret uita erat. Quod factum est, transijt: quod est in sapientia, transire non potest. Vita ergo in illo erat quod factum est. Et qualis uita? Quia & anima corporis uita est. Corpus nostrum habet uitam suam, quam cum amiserit, mors est corporis. Talis ergo erat illa uita? Non. Sed uita erat lux hominum. Nunquid lux pecorum? Nam ista lux & hominum & pecorum est. Est quaedam lux hominum, unde distant homines à pecoribus. Videamus, & tunc intelligemus quid sit lux hominum. Non distas à pecore, nisi intellectu. Noli aliunde gloriari. De uiribus praesumis, à bestijs uinceris: de uelocitate praesumis, à muscis uinceris: de pulchritudine praesumis, quanta pulchritudo est in pennis pauonis? Vnde ergo melior? Ex imagine dei. Vbi imago dei? In mente, in intellectu. Si ergo ideo melior pecude, quia habes mentem qua intelligas, quod non potest pecus intelligere: inde autẽ homo, quia melior pecore. Lux hominum est lux mentium: lux mentium supra mentes est, excedit omnes mentes. Hoc enim erat uita illa per quam facta sunt omnia. Vbi erat? Hic erat. An apud patrem erat, & hic non erat? An quod uerius est & apud patrem erat & hic erat? Si ergo hic erat, quare non uidebatur? Quia lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt. O homines, nolite esse tenebrae, nolite esse infideles, iniqui, rapaces, auari, amatores seculi. Hae sunt tenebrae. Lux non est absens, sed uos absentes estis à luce. Caecus in sole praesentem habet solem, sed absens est ipse soli. Nolite ergo esse tenebrae. Haec est enim forte gratia de qua dicturus sum. Vtinam non simus tene-

Ephe.5 bræ,& dicat nobis Apostolus,Fuistis aliquando tenebræ, nũc autem lux in domino.Quia C
ergo non uidebatur lux hominum, id est lux mentium, opus erat ut homo diceret de luce testimonium,nõ quidem tenebrosus, sed iam illuminatus:nec tamen quia illuminatus ideo ipse lux,sed ut testimonium perhiberet de lumine:nam nõ erat ille lux.Et quæ erat illa lux? Erat lux uera,quæ illuminat omnem hominem uenientẽ in hunc mũdum.Et ubi erat ista? In hoc mundo erat.Et quomodo in hoc mundo erat, nunquid sicut ista lux solis,lunæ,lucernarum,sic & ista lux in mundo est? Non. Quia mundus per eum factus est,& mundus eum nõ cognouit:hoc est,lux in tenebris lucet,& tenebræ eã non cõprehenderunt:mundus enim tenebræ,quia dilectores mundi,mundus. Non enim creatura non agnouit creatorem suum:testimonium dedit cœlum de stella:testimonium dedit mare, portans ambulantem dominum suum:testimonium dederunt uenti,qui ad eius iussum quieuerunt:testimonium dedit terra,illo crucifixo contremuit. Si omnia ista testimonium dederunt,quomodo mundus eum non cognouit,nisi quia mundi dilectores sunt mundi,corde habitantes mũdum? Et malus mundus,quia mali homines habitatores mundi:sicut mala domus,non parietes, sed inhabitantes. In propria uenit, id est, in sua uenit, & sui eum non receperũt.Quæ ergo spes est,nisi quia quotquot receperũt eum,dedit eis potestatem filios dei fieri? Si filij fiunt, nascuntur:si nascuntur,quomodo nascuntur? Non ex carne, non ex sanguinibus,nõ ex uoluntate carnis,non ex uoluntate uiri,sed ex deo nati sunt.Gaudeant ergo, quia ex deo nati sunt:præsumant se pertinere ad deum,accipiant documentum,quia ex deo nati sunt.Et uerbum caro factum est,& habitauit in nobis. Si uerbum non erubuit nasci de homine,homines erubescunt nasci de deo? Hoc autem quia fecit, curauit:quia curauit uidemus. Hoc est enim quod uerbum caro factum est,& habitauit in nobis:medicamentum nobis factũ est, ut quia terra cæcabamur,de terra sanaremur,& sanati quid uideremus? Et uidimus,inquit, gloriam eius, gloriam tanquam unigeniti à patre, plenũ gratiæ & ueritatis. Ioannes testimonium perhibet de ipso & clamat,dicens,Hic erat quem dixi, Qui post me uenit,ante me fa D
ctus est.) Post me uenit,& præcessit me.Quid est,ante me factus est? Præcessit me,non factus est anteq̃ factus essem ego,sed antepositus est mihi,hoc est,ante me factus est.Quare ante te factus est,cum post te uenerit? Quia prior me erat.) Prior te ô Ioannes.Quid magnum si prior te? Bene, quia tu illi perhibes testimonium. Audiamus ipsum dicentem,Et
Ioan.8 ante Abraam ego sum. Sed & Abraam in medio generis humani ortus est:multi ante il
Psal.109 lum,multi post illum.Audi uocem patris ad filium,Ante luciferum genui te.Qui ante luciferum genitus est,omnes ipse illuminat. Dictus est enim quidã lucifer qui cecidit:erat enim
Esa.14 angelus,& factus est diabolus:& dixit de illo scriptura, Lucifer qui mane oriebatur,cecidit. Vnde lucifer? Quia illuminatus lucebat. Vnde autem tenebrosus factus? Quia in ueritate nõ stetit. Ergo ille ante luciferũ,ante omnẽ illuminatũ:siquidẽ ante omnẽ illuminatum esse necesse est,à quo illuminãtur omnes qui illuminari possunt:ideo hoc sequitur, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus,)Quid accepistis? Et gratiã pro gratia.)Sic enim habẽt uerba euangelica collata cũ exemplaribus græcis.Nõ ait,Et de plenitudine eius nos omnes accepimus,gratiã pro gratia:sed sic ait, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus,& gratiã pro gratia:id est accepimus,ut nescio quid nos uoluerit intelligere de plenitudine eius accepisse, & insuper, gratiã pro gratia. Accepimus enim de plenitudine eius,primo gratiã: & rursum accepimus gratiã pro gratia. Quã gratiã primo accepimus? Fidẽ. In fide ambulantes in gratiam ambulamus. Vnde enim hoc meruimus? Quibus nostris præcedẽtibus meritis? Non se quisq; compalpet, redeat in consciẽtiam suam,quærat latebras cogitationum suarum,redeat ad seriem factorũ suorum:non attendat quid sit si iam aliquid est,sed quid fuerit ut esset aliquid,inueniet non se dignum fuisse nisi supplicio. Si ergo supplicio dignus fuisti,& uenit ille qui non peccata puniret,sed peccata donaret,gratia tibi data est,non merces reddita. Vnde uocatur gratia? Quia gratis datur,Non enim præcedẽtibus meritis eam emisti quòd accepisti.Hanc ergo accepit gratiam primam peccator,ut eius peccata dimitterentur.

A rentur. Quid meruit? Interroget iustitiam, inueniet pœnam. Interroget misericordiam, inueniet gratiam. Sed hoc promiserat deus per prophetas. Itaq; cum uenit dare quod promiserat, non solum gratiã dedit, sed & ueritatem. Quomodo exhibita est ueritas? Quia factum est quod promissum est. Quid est ergo gratiã pro gratia? Fide promeremur deum, & qui digni non eramus quibus peccata dimitterentur, ex eo quia tantum donum indigni accepimus, gratia uocatur. Quid est gratia? Gratis data. Quid est gratia? Gratis donata, non reddita. Si tibi debebatur, merces reddita est, nõ gratia donata. Si autẽ uere debebatur, bonus fuisti: si autem non merito tuo, ut uerum est, malus fuisti. Credidisti autem in eum qui iustificat impium. Quid est qui iustificat impium? Ex impio facit pium. Cogita quid per legem tibi imminere debebat, & quid per gratiam cõsecutus sis. Si consecutus autem es istam gratiam fidei, eris iustus ex fide. Iustus enim ex fide uiuit, & promerebis deum uiuẽdo ex fide. Cum promerueris deum uiuẽdo ex fide, accipies præmium immortalitatem, & uitam æternam: & illa gratia est, Non pro merito quidem accipies uitam æternam, sed tãtum pro gratia. Si enim fides gratia est, & uita æterna quasi merces est fidei, uidetur quidem deus uitam æternam tanq; debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illã per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & uita æterna gratia est pro gratia: audi Paulum apostolum confitentem gratiam, & postea debitum expetentem. Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primo indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat, bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam uide uerba sequentia, Quam mihi reddet dominus in illa die, iustus iudex. Vt ante susciperet gratiam, misericordem patrem opus habebat: ut præmium gratiæ, iudicem iustum, qui nõ damnauit impium, donauit fidelem. Et tamen si bene cogites, ipse dedit fidem primo, qua eum promeruisti: non enim de tuo promeruisti, ut tibi aliquid deberetur. Quòd ergo præmiũ immortalitatis postea tribuit, dona sua coronat, nõ merita tua. Ergo fratres, omnes de plenitudine eius accepimus. De plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius accepimus. Quid? Remissionem peccatorum, ut iustificaremur ex fide. Et insuper quid? Gratiam pro gratia, id est, pro hac gratia in qua ex fide uiuimus, recepturi sumus aliam. Quid tamẽ nisi gratiam? Nam si dixero, quia & hoc debetur, aliquid mihi assigno quasi cui debebatur. Coronat autem in nobis deus dona misericordiæ suæ, si in ea gratia quam primum accepimus, perseueranter ambulemus.

1. Timoth. 1

2. Timoth. 4

B

Lex enim per Moysen data est,) quæ reos tenebat. Quid enim ait Apostolus, Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Hoc proderat superbis, ut abundaret delictũ: multum enim sibi dabant, & quasi uiribus suis multum assignabant, & non poterant implere iustitiã, nisi adiuuaret ille qui iustus erat. Superbiam illorum uolens domare deus, dedit legem, tanq; dicens, Ecce implete, ne putetis deesse iubẽtem. Non deest qui iubeat, sed deest qui impleat. Si ergo deest qui impleat, unde non implet? Quia natus cum traduce peccati & mortis, de Adam natus traxit secum quod ibi conceptum est. Cecidit primus homo, & omnes qui de illo nati sunt, de illo traxerunt concupiscẽtiam carnis. Oportebat ut nasceretur alius homo, qui nullam traxit concupiscentiam, homo & homo, homo ad mortem, & homo ad uitam: sicut dicit Apostolus, Quoniãquidem per hominẽ mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Per quem hominem mors, & per quem hominem resurrectio mortuorum? Noli festinare. Sequitur & dicit, Sicut enim in Adã omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur. Qui pertinent ad Adam? Omnes qui nati sunt de Adam. Qui ad Christum? Omnes qui nati sunt p̃ Christum. Quare omnes in peccato? Quia nemo natus est præter Adam. Vt autẽ omnes nascerentur ex Adã, necessitatis fuit ex damnatione nasci: per Christum, uolũtatis est & gratiæ, Non cogũtur homines nasci per Christũ, non quia uoluerunt, nati

Rom. 5

1. Cor. 15

natí sunt ex Adam:omnes tamen qui ex Adam cū peccato,peccatores:omnes qui per Chri
stum iustificati,iusti, non in se sed in illo:nam in se si interroges,Adam sunt:in illo si interro C
ges,Christi sunt.Quare? Quia ille caput dominus noster Iesus Christus,non cum traduce
peccati uenit,sed tamen uenit cum carne mortali. Mors peccatorum pœna erat,in domino
munus misericordiæ erat, non pœna peccati. Non enim aliquid habebat dominus,quare
Ioan.14 iuste moreretur. Ipse ait, Ecce uenit princeps huius mundi, & in me nihil inuenit. Quare er/
go moreris? Sed ut sciant omnes quia uoluntatem patris mei facio, surgite eamus hinc.
Non habebat ille quare moreretur, & mortuus est:tu habes quare, & mori dedignaris. Di
gnare æquo animo pati per meritum tuum, quod ille pati dignatus est,ut te à sempiterna
morte liberaret. Homo & homo:sed ille non nisi homo : iste deus & homo. Ille homo pec/
cati,iste homo iustitiæ. Mortuus es in Adam, resurge in Christum,nam utrunq; debetur ti
bi. Iam credidisti in Christum,reddes tamen quod debes de Adam. Sed nō te in æternum
tenebit uinculum peccati:quia mortem tuam æternam occidit mors temporalis domini dei
tui. Ipsa est gratia fratres mei, ipsa est & ueritas, quia & promissa & exhibita. Non erat ista
in ueteri testamento, quia lex minabatur,non opitulabatur:iubebat, non sanabat:languo/
rem ostendebat, non auferebat:sed illi præparabat medico uenturo cum gratia & ueritate:
tanq; ad aliquem quem curare uult medicus, mittat primum seruum suū,ut ligatum illum
inueniat. Sanus non erat,& sanari nolebat,& ne sanaretur,sanum se esse iactabat. Missa lex
est,ligauit eum, inuenit se reum,iam clamabat de ligatura. Venit dominus,curat amaris ali
quantum & acribus medicamentis : Dicit enim ægroto,ferto:dicit,tolera:dicit,noli diligere
mundum,habeto patientiam,curet te ignis continētiæ,ferrum persecutionum tolerent uul/
nera tua. Expauescebas qui fuisti ligatus, liber ille & nō ligatus bibit quod tibi dabat:prior
passus est ut te consolaretur,tanq; dicens,Quod times pati pro te, prior patior pro te. Hæc
est gratia & magna gratia, quis illā digne collaudat? De humilitate Christi loquor fratres
mei : Maiestatem Christi & diuinitatem Christi, quis loquitur in explicando & dicendo?
Vt quoquo modo humilitatem Christi loquamur nō sufficimus, imò deficimus,totum co D
gitantibus cōmittimus,non audientibus adimplemus, Cogitate humilitatem Christi. Sed
quis nobis,inquis,eam explicat,nisi tu dicas? Ille intus dicat, melius illud dicit qui intus ha
bitat,q; qui foris clamat. Ipse uobis ostendat gratiam humilitatis suæ, qui cœpit habitare
in cordibus uestris. Iam uero si in eius humilitate explicanda & eroganda deficimus, maie/
statem eius quis loquatur? Si uerbum caro factū conturbat nos, In principio erat uerbum,
quis explicabit? Tenete ergo fratres mei soliditatem istam. Lex per Moysen data est,gra
tia & ueritas per Iesum Christum facta est.) Per seruum lex data est, reos fecit:per impera/
torem indulgentia data est,reos liberauit. Lex per Moysen data est : Non sibi aliquid am/
plius seruus assignet,q; quod per illum factum est. Electus ad magnum ministerium tanq̄
fidelis in domo,sed tamen seruus agere secundū legem potest, soluere à reatu legis non po
test. Lex ergo per Moysen data est,gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Et forte
aliquis dicat,Et gratia & ueritas non est facta per Moysen,qui uidit deum? statim subiecit,
Deum nemo uidit unquam.) Et unde innotuit Moysi deus? Quia reuelauit seruo suo do
minus. Quis dominus? Ipse Christus qui præmisit legem per seruum, ut ueniret ipse cum
gratia & ueritate. Deum enim nemo uidit unq;. Et unde illi seruo quantum capere posset
apparuit? Sed unigenitus, inquit, filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit.) Quid est in
sinu patris? In secreto patris. Non enim deus habet sinum,sicut nos habemus in uestibus,
aut cogitandus est sic sedere quomodo nos,aut forte cinctus est ut sinum haberet:sed quia
sinus noster intus est,secretum patris,sinū patris uocamus. In secreto patris qui patrē nouit,
Exod.3 ipse enarrauit: Nā deum nemo uidit unq̄. Ipse ergo uenit,& narrauit quicquid uidit. Quid
uidit Moyses? Moyses uidit nubē, uidit angelum, uidit ignem,omnis illa creatura typum
domini sui gerebat,non ipsius domini præsentiam exhibebat: Nanq; aperte habes in lege,
Et loquebatur Moyses cū domino, ecōtra in incontra,sicut amicus cū amico suo. Si quæris
ipsam

A ipsam scripturam, inuenies Moysen dicentem, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende Exod.33
mihi teipsum manifeste ut uideam te. Et parum est quia dixit: responsum accepit, Non po
tes uidere faciem meam. Loquebatur ergo fratres charissimi cum Moyse angelus, portans
typum domini, & illa omnia quæ ibi per angelum facta sunt, futuram istam gratiam & ue
ritatem promittebāt. Qui bene scrutātur legem, nouerūt: & cum opportunum est, ut & nos
aliquid inde dicamus, quantum dominus reuelat, nō tacemus charitati uestræ. Illud autem
sciatis, quia omnia quæ corporaliter uisa sunt, non erāt illa substantia dei. Illa enim carneis
oculis uidemus, dei substantia unde uidetur? Euangelium interroga, Beati mundo corde, Matth.5
quia ipsi deum uidebunt. Fuerunt homines qui dicerent uanitate sui cordis decepti: Pater
inuisibilis est, filius autem uisibilis est. Vnde uisibilis nisi propter carnem? quia suscepit car
nem, manifestum est. Illi enim qui carnem Christi uiderunt, aliqui crediderunt, aliqui cruci-
fixerunt. Et qui crediderunt, illo crucifixo nutauerant, & nisi ipsam post resurrectionem pal
parent, fides ad eos non reuocaretur. Si ergo propter carnem uisibilis filius est, & nos con-
cedimus, & est catholica fides: si autem ante carnem uisibilis, sicut ipsi dicunt, id est, antequam
incarnaretur, multum delirant, & multum errant. Facta enim sunt illa uisibilia corporaliter
per creaturam, in quibus typus ostenderetur, non utique substantia ipsa demonstrabatur &
manifestabatur. Et hoc attendat charitas uestra leue documentum. Sapiētia dei uideri ocu
lis non potest. Fratres, si Christus sapiētia dei & uirtus dei, si Christus uerbum dei: uerbum
hominis oculis nō uidetur, uerbum dei uideri sic potest? Expellite ergo de cordibus uestris
carnales cogitationes, ut uere sitis sub gratia, ut ad nouum testamentū pertineatis: ideo uita
æterna promittitur in nouo testamento. Legite uetus testamentum & uidete, quia carnali
adhuc populo ea quidē præcipiebantur quæ nobis. Nam unum deum colere & nobis præ-
cipitur: Nō accipies in uanum nomen domini dei tui: & nobis præcipitur, quod est secundū
præceptum. Obserua diē sabbati: magis nobis præcipit, quia spiritaliter obseruādum præci
B pitur: Iudæi enim seruiliter obseruabāt diem sabbati, ad luxuriam, ad ebrietatem. Quanto
melius fœminæ eorum lanam facerent, quam illo die in Neomenijs saltarent. Absit fratres, ut
illos dicamus obseruare sabbatum. Spiritaliter obseruat sabbatum Christianus, abstinēs se
ab opere seruili. Quid est enim ab opere seruili? A peccato. Et unde probamus? Dominum
interroga, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ergo & nobis præcipitur spiritaliter Ioan.8
obseruatio sabbati. Nā illa omnia præcepta nobis magis præcipiuntur, & obseruāda sunt,
Non occides: Non mœchaberis: Non furaberis, Non falsum testimonium dices: Honora Exo.20
patrem tuum & matrem tuam: Non concupisces rem proximi tui: Non concupisces uxo-
rem proximi tui. Nónne ista omnia & nobis præcipiuntur? Sed quære mercedem, & inue-
nies ibi dici, Vt expellātur hostes à facie tua, & accipietis terram quam promisit deus patri-
bus uestris: quia non poterant capere inuisibilia, per uisibilia tenebantur. Quare teneban-
tur? Ne penitus interirent & ad idola laberentur. Nam fecerūt hoc fratres mei sicut legitur,
obliti tanta miracula quæ fecit deus coram oculis eorum. Mare discissum est, uia facta est
in medijs fluctibus, sequentes hostes eorum ijsdem aquis operti sunt, per quas illi transie-
runt. Et cum Moyses homo dei recessisset ab oculis eorum, idolum petierunt & dixerunt,
Fac nobis deos qui nos præcedant, quia ille homo dimisit nos. Tota spes eorum in homi- Exo.32
ne posita erat, non in deo. Ecce mortuus est homo, nūquid mortuus est deus, qui eruit eos
de terra Ægypti? Et cum fecissent sibi imaginem uituli, adorauerunt & dixerunt, Hi sunt
dij tui Israël, qui te liberauerūt de terra Ægypti. Quàm cito obliti tā magnificam gratiam?
Quibus ergo modis teneretur populus talis, nisi promissis carnalibus? Ea ibi iubentur in
decalogo legis quæ & nobis, sed nō ea promittuntur quæ nobis. Nobis quid promittitur?
Vita æterna. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te unum uerum deum, & quem mi- Ioan.17
sisti Iesum Christum. Cognitio dei promittitur: ipsa est gratia pro gratia. Fratres, modo
credimus, non uidemus. Pro ista fide præmium erit uidere quod credimus. Nouerant hoc
prophetæ, sed occultum erat antequam ueniret. Nam quidā suspirans amator in psalmis dicit,

Psal.26 Vnam petij à domino hanc requiram. Et quæris quid petat? Forte enim terram petit fluentem lacte & melle carnaliter, quamuis spiritualiter ista quærēda sit & petenda: aut forte subiectionem hostium suorum, aut mortē inimicorum, aut imperia, & facultates huius seculi. Ardet enim amore, & multum suspirat, & æstuat & anhelat. Videamus quid petat, Vnam petij à domino, hanc requirā. Quid est hoc quod requirit? Vt inhabitem in domo domini, per omnes dies uitæ meæ. Et puta quia habitas in domo domini, unde ibi erit gaudiū tuū? Vt contempler, inquit, delectationem domini. Fratres mei, unde clamatis, unde exultatis: unde amatis, nisi quia ibi est scintilla huius charitatis? Quid desideratis rogo uos? Quod uideri potest oculis, tangi potest. Pulchritudo aliqua est quæ oculos delectat. Nónne martyres amati sunt uehemēter, & quando eos commemoramus, inardescimus in amore? Quid in illis amamus fratres? Membra laniata à feris? Quid fœdius, si oculos carnis interroges: quid pulchrius, si oculos mētis interroges? Quid tibi uidetur adolescēs pulcherrimus, fur? Quomodo horrent oculi tui: nūquid oculi carnis horrent? Si ipsos interroges, nihil illo corpore cōpositius, nihil ornatius, & parilitas membrorum, & coloris delectatio illicit oculos: & tamen cū audis, quia fur est, fugis hominem animo. Vides ex alia parte senem curuum, baculo innitentem, uix se mouentem, rugis undiq; exaratum, quid uides quod oculos delectet? Audis quia iustus est, amas, amplecteris. Talia nobis præmia promissa sunt fratres mei, tale aliquid amate, tali regno suspirate, & talem patriam desiderate, si uultis peruenire ad id, cum quo uenit dominus noster, id est, ad gratiam & ueritatem. Si autem corporalia præmia concupieris à deo, adhuc sub lege es, & ideo ipsam legem implebis. Quando enim uideris abundare ista temporalia in eis qui deum offendunt, nutant gressus tui, & dicis tibi, Ecce ego colo deum, quotidie ad ecclesiā curro, genua mihi trita sunt in orationibus, & assidue ægroto: homicidia faciūt homines, rapinas faciunt, exultant & abundant, bene est illis. Talia ergo quærebas à deo. Certe ad gratiam pertinebas. Si gratiam ideo tibi dedit deus, quia gratis dedit, gratis ama, noli ad præmium diligere deū, ipse sit tibi præmium tuū, Dicat anima tua, Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini per omnes dies uitæ meæ, ut contempler delectationem domini, Noli timere, ne fastidio deficias. Talis erit illa delectatio pulchritudinis, ut semper tibi præsens sit & nunq̄ satieris, imò semper satieris & nunq̄ satieris. Si enim dixero, quia non satiaberis, fames erit: si dixero, quia satiaberis, fastidiū timeo: ubi nec fastidium erit, nec fames, quid dicā, nescio. Sed deus habet quod exhibeat nō inuenientibus quomodo dicāt, & credētibus quod accipiāt. C D

Ab eo quod scriptum est, Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, usq; ad id, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto.

Tractatus quartus.

SAEPISSIME audiuit sanctitas uestra, & optime nostis, quoniā Ioannes Baptista quanto præclarior erat in natis mulierum, & quanto humilior ad cognoscendum deum, tanto meruit esse amicus sponsi, zelans non sibi, nō suum honorem quærens, sed iudicis sui, quem tanq̄ præco præibat. Itaq; prophetis præcedentibus prænunciare de Christo futura concessum est: huic autem digito ostendere. Sicut enim ignorabatur Christus ab his qui prophetis non crediderant anteq̄ ueniret, sic ab eis ignorabatur & præsens. Venerat enim humiliter primo & occultus, tanto occultior, quanto humilior. Populi autem spernentes propter superbiam suam humilitatem dei, crucifixerūt saluatorem suum, & fecerunt damnatorem suum. Sed qui primo uenit occultus, quia uenit humilis, nunquid deinceps nō est uenturus manifestus, quia excelsus? Audistis modo psal-
Psal.49 mum, Deus manifestus ueniet, deus noster & non silebit. Siluit ut iudicaretur, non silebit cum cœperit iudicare. Non diceretur, manifestus ueniet, nisi primo uenisset occultus: nec di-
Esa.53 ceretur, non silebit, nisi quia primo siluit. Quomodo ergo siluit? Interroga Esaiā, Sicut ouis

ad occi

A ad occisionem ductus est,& sicut agnus coram eo qui se tondet,fuit sine uoce,sic nõ aperuit os suum. Veniet autem manifestus, & non silebit. Quomodo manifestus? Ignis ante eum præibit,& in circuitu eius tempestas ualida. Tempestas ualida tollere habet totam paleam de area, quæ modo trituratur:& ignis incendere quod tempestas abstulerit. Modo autem tacet,tacet iudicio,sed nõ tacet præcepto. Si enim tacet Christus, quid sibi uolunt hæc euangelia? quid sibi uolunt uoces apostolicæ? quid cantica psalmorum? quid eloquia prophetarum? In his enim omnibus Christus non tacet. Sed tacet modo ne uindicet,non tacet ut moneat. Veniet autem præclarus in uindicta, & apparebit omnibus,& qui in eum non credunt. Modo uero quia & præsens occultus erat,oportebat enim ut cõtemneretur : nisi enim contemneretur,non crucifigeretur. Si non crucifigeretur,non funderet sanguinẽ,quo precio nos redemit. Vt autẽ daret precium, pro nobis crucifixus est, ut crucifigeretur contemptus est,ut cõtemneretur humilis apparuit. Tamen quia quasi in nocte apparuit in corpore mortali,lucernam sibi accendit unde uideretur. Ipsa lucerna Ioannes erat,de quo iam multa audistis,& præsens lectio euangelij uerba Ioannis continet. Primo quod principium est confitentis, quia non ipse erat Christus. Tanta autem excellentia erat in Ioanne ut posset credi Christus esse:& in eo probata est humilitas eius,quia dixit nõ se Christum esse,cum posset credi esse. Ergo hoc est testimonium Ioannis quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum ut interrogarent eum, Tu quis es?) Non autem mitterent,nisi mouerentur excellentia autoritatis eius , quia ausus est baptizare. Et confessus est & non negauit.) Quid confessus est? Et confessus est,quia nõ sum ego Christus. Et interrogauerunt eũ,Quid ergo? Helias es tu?) Nouerãt enim quia præcessurus erat Helias Christum. Non enim alicui incognitum erat nomen Christi apud Iudæos. Istum non esse Christum putauerunt,nõ omnino Christum non esse uenturum,cum sperarent uenturum. Sic offenderunt in præsentem,offenderũt tanq̃ in humilem lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus

B erat,iam quidem præcisus de mõte sine manibus: sicut dicit Daniel propheta,uidisse se lapidem præcisum de monte sine manibus. Sed quid sequitur? Et creuit, inquit, lapis ille,& factus est mõs magnus, & impleuit uniuersam faciẽ terræ. Videat ergo charitas uestra quod dico, Christus ante Iudæos iam præcisus erat de monte : montem regnum uult intelligi Iudæorum. Sed regnum Iudæorum nõ impleuerat uniuersam faciem terræ. Inde præcisus est ille lapis,quia inde natus est in præsentia dominus. Et quare sine manibus? Quia sine opere uirili uirgo peperit Christum. Iam ergo erat lapis ille præcisus sine manibus,ante oculos Iudæorum,sed humilis erat. Non immerito,quia nõdum creuerat lapis ille, & impleuerat orbem terrarum,quod ostẽdit in regno suo,quod est ecclesia,quæ impleuit totam faciẽ terræ. Quia ergo nõdum creuerat,offenderunt in illum tanq̃ in lapidẽ ,& factum est in eis quod scriptũ est, Qui ceciderit super lapidem cõquassabitur,& super quos ceciderit lapis ille conteret eos. Primo super humilem ceciderunt,excelsus super illos uẽturus est .Sed ut eos uenturus excelsus conterat,primo eos humilis quassauit. Offenderunt in eum,& quassati sunt: non contriti sed quassati sunt,ueniet excelsus & conteret eos. Sed ignoscendum est Iudæis, quia offenderunt in lapidem , qui nondum creuerat . Quales sunt illi qui in ipsum montem offendunt? Iam de quibus dicam cognoscitis,qui negant ecclesiam toto orbe diffusam, non in humilem lapidem, sed in ipsum montem offendunt, quod factus est ille lapis dum cresceret. Cæci Iudæi non uiderunt humilem lapidem. Quanta cæcitas est non uidere montem? Ergo uiderũt humilem,& nõ cognouerunt. Demonstrabatur illis per lucernam:nam primo ille quo maior nemo surrexerat in natis mulierum,dixit, Non sum ego Christus. Dictumq; illi est , Nũquid tu es Helias? Respõdit, Nõ sum.) Christus enim præmittit ante se Heliam , & dixit non sum, & fecit nobis quæstionem . Timendum est enim,ne minus intelligentes contraria putent Ioannem dixisse q̃ Christus dixit. Quodam enim loco,cum dominus Iesus Christus in euãgelio quædã diceret de se:respõderunt illi discipuli, Quomodo enim dicunt scribæ, id est periti legis quia Heliam oportet primum uenire? Et ait dominus

Daniel. 2

Luc. 20

Matth.17 nus, Helias iam uenit, & fecerunt ei quæ uoluerunt, & si uultis scire, ipse est Ioannes Bapti-
sta. Dominus Iesus Christus dicit, Helias iam uenit, & ipse est Ioannes Baptista. Ioannes C
autem interrogatus sic se cōfessus est Heliam nō esse, quomodo nec Christum esse: & utiq;
sicut uerum confessus est Christum se non esse: sic uerum confessus est nec Heliam se esse.
Quomodo ergo cōparabimus dicta præconis cū dictis iudicis? Absit ut præco mentiatur:
hoc enim loquitur quod audit à iudice. Quare ergo ille, nō sum Helias: & dominus, ipse est
Helias? Quia in eo dominus Iesus Christus præfigurare uoluit futurum aduētum suum,
& hoc dicere, quia in spiritu Heliæ erat Ioānes. Et quod erat Ioannes ad primū aduentum,
hoc erit Helias ad secundū aduentum. Quomodo duo aduentus iudicis, sic duo præcones.
Iudex quidem ipse, præcones autē duo, nō duo iudices. Oportebat autē iudicem primo ue-
nire iudicādum: misit ante se primum præconem, uocauit illum Heliam: quia hoc erit in se-
cundo aduentu Helias, quod in primo Ioannes. Iamq; intendat charitas uestra q̄ uerum
dicam. Quādo cōceptus est Ioānes, uel potius quando natus est, spiritussanctus hoc de illo
Luc.1 homine impleto prophetauit, Et erit, inquit, præcursor altissimi, in spiritu & uirtute Heliæ.
Non ergo Helias, sed in spiritu & uirtute Heliæ. Quid est in spiritu & uirtute Heliæ? In eo-
dem spiritusancto, uice Heliæ. Quare uice Heliæ? Quia quod Helias secundo, hoc Ioannes
in primo aduentu fuit. Recte ergo modo Ioannes proprie respondit: nā dominus figurate,
Helias ipse est Ioannes. Iste autē, ut dixi, proprie, non sum ego Helias. Si figuram præcur-
sionis aduertas, Ioannes ipse est Helias. Quod enim ille ad primum aduentum, hoc ille ad
secundū erit. Si proprietatem personæ interroges, Ioannes, Ioannes: Helias, Helias. Dn̄s
ergo ad præfigurationem recte ipse est Helias: Ioannes autē recte ad proprietatē, non sum
Helias: nec Ioannes falsum, nec dominus falsum: nec præco falsum, nec iudex falsum, sed si
intelligas. Quis autē intelligit, nisi qui imitatus fuerit humilitatem præconis, & cognouerit
celsitudinem iudicis? Nihil enim humilius ipso præcone fratres mei, nullum tātum meritū
Ioannes habuit q̄ de ista ipsa humilitate, q cum possit fallere homines, & putari Christus
& haberi pro Christo: tantæ enim gratiæ tātæq; excellentiæ fuit, confessus est tamen aperte D
& dixit, Nō sum ego Christus. Nunquid tu Helias es? Iam si diceret, Helias sum: ergo iam
in secundo aduentu adueniens dominus iudicaret, nō adhuc in primo iudicaretur, tanq; di-
cens, Venturus est adhuc & Helias, Non sum, inquit, Helias: sed obseruate humilem ante
quem uenit Ioannes, ne sentiatis excelsum ante quem uenturus est Helias. Nā & dominus
ita compleuit, ipse est Ioannes Baptista qui uenturus est Helias. Ipsa præfiguratione uenit
iste, qua proprietate uenturus est Helias. Tunc Helias per proprietatē Helias erat, nunc per
similitudinem Ioannes Helias erit. Modo Ioannes per proprietatem Ioannes est, tunc per
similitudinem Helias Ioannes erit. Ambo præcones sibi dederunt similitudines suas, & te-
nuerunt proprietates suas: unus autē dominus iudex, siue illo præcone præcedēte, siue illo.
Et interrogauerunt eum, Quid ergo, Helias es tu? Et dixit, Non. Et dixerunt ei, Propheta
es tu? Et respondit, Non. Quis es tu? ut respōsum demus his qui miserunt nos: Quid dicis
de teipso? Ait, Ego uox clamantis in deserto.) Esaias illud dixit, In Ioanne prophetia ista
Esaiæ impleta est, Ego uox clamātis in deserto. Quid clamantis? Dirigite uiam domini,
rectas facite semitas dei nostri.) Non uobis uidetur præconis esse, dicere, exite, facite uiam?
Nisi q præco exite dicit: Ioānes dicit, uenite. A iudice repellit præco, ad iudicē uocat Ioānes.
Imò uocat Ioānes ad humilē, ne iudex sentiatur excelsus. Ego uox clamātis in deserto, di-
rigite uiā domini, sicut dicit Esaias propheta.) Non dixit, ego sum Ioānes, ego sum Helias,
ego sum propheta. Sed quid dixit? Hoc uocor, Vox clamātis in deserto, dirigite uiam do-
mino, rectas facite semitas dei nostri: ego sum ipsa prophetia. Et qui missi fuerāt, erant ex
pharisæis) id est, ex principibus Iudæorum. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid
ergo baptizas, si tu nō es Christus, neq; Helias, neq; propheta?) Quasi audaciæ uidebatur
esse baptizare: quasi in qua persona quærimus, utrum tu sis Christus, tu dicis te non esse.
Quærimus ne forte præcursor illius sis? quia nouimus ante Christi aduentum uenturum
esse

A esse Heliam: negas te esse Heliam. Quærimus ne forte aliquis multum præueniẽs præco es, id est propheta, & accepisti hanc potestatem? nec prophetam te esse dicis. Et non erat propheta Ioannes, maior erat quàm propheta, quia dominus de illo tale testimonium dedit, Quid existis in desertum uidere, arundinem uento agitari? Vtique non uento agitari subaudis, quia non hoc erat Ioannes, qui quasi à uento moueretur. Qui enim à uento mouetur, circumflatur omni spiritu seductorio. Sed quid existis uidere, hominem mollibus uestitum? Vestiebatur enim Ioannes asperis, id est, tunica facta de pilis cameli. Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt: nõ ergo existis uidere hominem mollibus uestitum. Sed quid existis uidere, prophetam? Ita dico uobis, maior quàm propheta hic: quia prophetæ longe ante prænunciauerunt, Ioannes præsentem demonstrabat. Quid ergo tu baptizas, si tu nõ es Christus, neq; Helias, neq; propheta? Respõdit eis Ioannes, & dixit, Ego baptizo in aqua, medius autem uestrum stetit quem uos nescitis.) Humilis enim non uidebatur, & propterea lucerna accẽsa est. Videte quomodo det locum, qui aliud posset putari. Ipse est qui post me uenit, qui ante me factus est.) Sicut iam diximus, id est, antepositus est mihi, Cuius ego non sum dignus ut soluam corrigiam calciamenti eius) Quantum se abiecit, & ideo multum eleuatus est, quoniã qui se humiliat exaltabitur. Vnde debet uidere sanctitas uestra, quia si Ioannes sic se humiliauit, ut diceret, non sum ego dignus corrigiam soluere: quomodo habent humiliari, qui dicunt, nos baptizamus, nos quod damus nostrum est, & quod nostrum est, sanctum est? Ille dicit, non ego sed ille: illi dicunt, nos. Non est dignus Ioannes soluere corrigiam calciamenti eius, quod si dignum se diceret, quàm humilis esset? Et si dignum se diceret, & sic diceret, Ille uenit post me qui ante me factus est, cuius tantummodo corrigiam calciamenti dignus sum soluere, multum se humiliasset. Quando autem nec ad hoc dignum se dicit, uere plenus spiritusancto erat, qui sic seruus dominum agnouit, & ex seruo amicus fieri meruit. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Altera autem die uidit Ioannes Iesum uenièẽtem ad se, & ait, Ecce agnus dei,

B ecce qui tollit peccata mundi.) Nemo sibi arroget & dicat, quia ipse auferat peccata. Vnde iam intendite, contra quos superbos intendebat digitum Ioannes: nondum erant nati hæretici, & iam ostendebãtur: contra illos clamabat tunc à fluuio, cõtra quos modo clamat ex euangelio, Venit Iesus, & quid dicit ille? Ecce agnus dei. Si agnus dei, innocens. Et Ioannes agnus, an non & ipse innocens? Sed quis innocens? quantum innocens? omnes ex illa traduce ueniunt & illa propagine, de qua cantat gemens Dauid, Ego in iniquitate conceptus sum, & in peccatis mater mea in utero me aluit. Solus ergo ille agnus, qui non sic uenit, non enim in iniquitate conceptus est, quia non de mortalitate conceptus est: nec eum in peccatis mater eius in utero aluit, quem uirgo concepit, uirgo peperit, quia fide concepit, fide suscepit: ergo ecce agnus dei, non habet iste traducem de Adam: carnem tantum sumpsit de Adam, peccatum non assumpsit. Qui non assumpsit de nostra massa peccatum, ipse est qui tollit nostrum peccatum: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Nostis quia quidam homines dicunt aliquando, Nos tollimus peccata hominibus, quia sancti sumus. Si enim non fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit peccata alterius, cum sit ipse homo peccator? Contra istas disputationes uerba nostra non dicamus, hunc legamus, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Non sit præsumptio hominibus in homines, non transmigret passer in montes, in domino confidat: & si leuat oculos suos in montes, unde ueniet auxilium ei, intelligat quia auxilium eius à domino, qui fecit cœlum & terram. Tantæ excellẽtiæ Ioannes, dicitur ei, Tu es Christus? dicit non: tu es Helias? dicit non: tu es propheta? dicit non. Quare ergo baptizas? Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Hic est de quo dixi, Post me uenit uir qui ante me factus est, quia prior me erat. Et post me uenit, quia posterius natus, ante me factus est, quia prælatus est mihi. Prior me erat, quia in principio erat uerbũ, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ. Et ego nesciebam eum, dixit, Sed ut manifestaretur Israëli, propterea ueni ego in aqua baptizans. Et testimoniũ perhibuit Ioãnes, dicens:

Matth. 11

Psa. 50

dicens:quia uidi ſpiritum de cœlo deſcendentem quaſi columbam, & manſit ſuper eum,&
ego neſciebam eum. Sed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quē uideris
ſpiritum deſcendentem & manentē ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpirituſancto. Et ego
uidi & teſtimonium perhibui,quia hic eſt filius dei.) Intendat modicum charitas ueſtra,Io
annes quando didicit Chriſtū? Miſſus eſt enim ut baptizaret in aqua.Quæſitū eſt quare?
Vt manifeſtaretur Iſraëli, dixit, Quid profuit baptiſmum Ioannis? Fratres mei, ſi profuit
aliquid,& modo maneret, & baptizarentur homines in baptiſmate Ioannis,& ſic uenirent
ad baptiſmum Chriſti. Sed quid ait? Vt manifeſtaretur Iſraëli, id eſt ipſi Iſraëli, populo
Iſraël ut manifeſtaretur Chriſtus,uenit baptizare in aqua. Accepit miniſteriū baptiſmatis
Ioannes, in aqua pœnitentiæ parare uiam domino,non exiſtens dominus,ac ubi cognitus
eſt dominus,ſuperfluo ei uia parabatur,quia cognoſcētibus ſe ipſe factus eſt uia.Itaq; non
durauit diu baptiſmum Ioannis. Sed quomodo demonſtratus eſt dominus? Humilis,ut
ideo acciperet baptiſma Ioānis,in quo baptizaretur ipſe dominus:& opus erat domino ba
ptizari? Et ego interrogatus cito reſpōdeo,Opus erat domino naſci,opus erat domino cru
cifigi,opus erat domino mori, opus erat domino ſepeliri. Si ergo tantam ſuſcepit pro no-
bis humilitatem,baptiſmum non erat ſuſcepturus? Et quid profuit quia ſuſcepit baptiſ-
mum ſerui? Vt tu non dedignareris ſuſcipere baptiſmum domini. Intendat charitas ue-
ſtra.Futuri erant aliqui in eccleſia excelſioris gratiæ catechumeni.Fit enim aliquando ut ui-
deas catechumenum abſtinentem ab omni concubitu,ualefacientem ſeculo,renuntiantem
omnibus quæ poſſidebat,diſtribuentē pauperibus,& catechumenus eſt:inſtructus eſt etiā
forte doctrina ſalutari,ſupra multos fideles. Timēdum eſt huic, ne dicat apud ſemetipſum
de baptiſmate ſancto quo peccata dimittuntur:quid plus accepturus ſum? Ecce ego melior
ſum illo fideli & illo fideli:cogitans autē fideles,aut coniugatos,aut forte idiotas,aut haben
tes & poſſidentes res ſuas,quas ipſe diſtribuit iam pauperibus,& meliorem ſe eſſe arbitrās
q̄ ille qui iam baptizatus eſt, dedignetur uenire ad baptiſmum,dicens,Hoc ſum accepturus
quod habet ille:& proponat ſibi illos quos contēnit, & quaſi ſordeat illi hoc accipere quod
acceperūt inferiores:quia iam uidetur ipſe ſibi melior, & tamen omnia peccata ſuper illum
ſunt,& niſi uenerit ad ſalutare baptiſmum ubi peccata ſoluuntur,cum omni excellentia ſua
non poteſt intrare in regnum cœlorum.Sed ut illam excellentiam inuitaret dominus ad ba
ptiſmum ſuum, ut peccata illi dimitterentur,uenit ipſe ad baptiſmum ſerui ſui.Et cum ipſe
non haberet quod ei dimitteretur,nec quod in illo lauaretur,ſuſcepit à ſeruo baptiſmum,&
tanq̄ allocutus eſt filium ſuperbientem & extollentem ſe,ac dedignantem ſe forte accipere
cum idiotis, unde ei poſſit ſalus uenire, & quaſi dicens, Quantum te extendis? quantum te
extollis? quanta eſt excellentia tua? quanta gratia tua? maior poteſt eſſe q̄ mea? Si ego
ueni ad ſeruum, tu dedignaris uenire ad dominum? Si ego ſuſcepi baptiſmū ſerui,tu dedi-
gnaris à domino baptizari? Nam ut noueritis fratres mei,quia non ex neceſſitate alicuius
uinculi peccati dominus ueniebat ad ipſum Ioannem, ſicut dicunt alij euangeliſtæ, cum ad
illum ueniret baptizādus dominus,ait ipſe Ioannes,Tu ad me uenis,ego à te debeo bapti-
Matth.3 zari.Et quid ipſe ei reſpondit? Sine modo ut impleatur omnis iuſtitia.Quid eſt impleatur
omnis iuſtitia? Mori ueni pro hominibus,baptizari non debeo pro hominibus? Quid eſt
impleatur omnis iuſtitia? Impleatur omnis humilitas.Quid ergo? Nō erat ſuſcepturus ba
ptiſmum à bono ſeruo,qui paſſionem ſuſcepit à ſeruis malis? Intendite ergo baptizato do
mino.Si propterea baptizauit Ioannes,ut in eius baptiſmo dominus oſtenderet humilita
tem, nemo alius baptizaretur baptiſmate Ioannis. Multi autem baptizati ſunt baptiſmo
Ioannis,baptizatus eſt & dominus baptiſmo Ioannis,& ceſſauit baptiſmum Ioannis.De-
inde iam miſſus eſt in carcerē Ioānes,deinceps nemo baptizatus inuenitur illo baptiſmate.
Si ergo propterea uenit & Ioannes baptizans, ut domini humilitas nobis demōſtraretur,
ut quia ille ſuſcepit à ſeruo,nos non dedignaremur ſuſcipere à domino, dominum ſolum
Ioannes baptizaret. Sed ſi ſolum dominum Ioannes baptizaret,nō deeſſent qui putarent
ſanctius

A sanctius fuisse baptismum Ioannis quàm Christi, quasi baptismate Ioannis solus Christus meruisset baptizari: baptismate autem Christi genus humanum. Intendat charitas uestra. Baptismate Christi baptizati sumus, nõ tantum nos, sed & uniuersus orbis terrarum, & baptizatur usq; in finem. Quis nostrum potest ex aliqua parte comparari Christo, cui se Ioannes dixit indignum soluere corrigiam calciamenti? Si ergo ille Christus tãtæ excellentiæ homo deus, solus baptizaretur baptismo Ioannis, quid dicturi erant homines? Quale baptismum habuit Ioannes? Magnum baptismum habuit, ineffabile sacramentum, Vide, quia solus Christus meruit baptizari Ioannis baptismate: atq; ita maior uideretur baptisma serui, quàm baptisma domini. Baptizati sunt & alij baptismate Ioannis, ne melior uideretur baptisma Ioãnis quàm Christi. Baptizatus est autem & dominus, ut domino suscipiente baptisma serui, non dedignarẽtur alij serui suscipere baptisma domini. Ad hoc ergo missus erat Ioannes: sed nouerat Christum an non nouerat? Si nõ nouerat, quare dicebat quando uenit ad fluuium Christus, Ego à te debeo baptizari: hoc est, scio qui sis? Si ergo iam non nouerat, certe tunc cognouit quando uidit columbam descendentem. Manifestum est quia columba non descendit super dominum, nisi posteaquàm ascendit de aqua baptismi. Dominus baptizatus ascendit ab aqua, aperti sunt cœli, & uidit super eum columbam. Si ergo post baptismum descendit columba, antequam baptizaretur dominus, dixit illi Ioannes, Tu ad me uenis, ego à te debeo baptizari: ante illum nouerat qui dixit, Tu ad me uenis, ego à te debeo baptizari. Quomodo ergo dixit, Et ego nesciebã eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto? Non parua quæstio est fratres mei. Si uidistis quæstionem, non parũ uidistis: superest ut ipsius solutionem dominus det. Tamen illud dico, si uidistis quæstionem non est parum. Ecce positus est Ioannes ante oculos uestros, stans ad fluuium Ioannes baptista. Ecce uenit dominus adhuc baptizandus, nondum baptizatus. Audi uocem Ioannis, Tu ad me uenis, ego à te debeo

B baptizari. Ecce iam cognoscit dominum, à quo uult baptizari. Baptizatus dominus ascendit ab aqua, aperiuntur cœli, descẽdit spiritus, modo illũ cognoscit Ioannes. Si modo illum cognoscit cui dixit antea, Ego à te debeo baptizari? Si autẽ non eum modo cognoscit, quia iam nouerat eum, quid est quod dixit, Non noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem uideris spiritum descẽdentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto. Fratres, si ista quæstio hodie soluatur, grauat uos, non dubito, quia iam multa dicta sunt. Sciatis autem talem istam quæstionem esse, ut hæc sola perimat partem Donati. Ad hoc dixi charitati uestræ, ut intentos uos facerem: similiter ut soleo, simul ut oretis pro nobis & pro uobis, ut & nobis det dominus digna loqui, & uos digna capere mereamini. Interim hodie dignamini differre: sed hoc breuiter dico interim, donec soluatur, Interrogate pacifice, sine rixa, sine contentione, sine altercationibus, sine inimicitijs: & uobiscum quærite, & alios interrogate & dicite, Hanc quæstionẽ proposuit hodie episcopus noster, aliquando si dominus concesserit soluturus eam. Sed siue soluatur siue nõ soluatur, putate me proposuisse quod me mouet. Moueor enim multum. Dicit Ioannes, Ego à te debeo baptizari, tanquam Christo cognito. Si enim non nouerat eum à quo uoluit baptizari, temere dicebat, Ego à te debeo baptizari: nouerat ergo eum. Si nouerat eum, quid est ergo quod dicit, Non noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum sicut columbã, ipse est qui baptizat in spiritusancto. Quid dicturi sumus? Quia non scimus quando uenerit columba. Ne forte ibi lateat, legantur alij euangelistæ, qui planius illud dixerunt, & inuenimus apertissime tunc descendisse columbam, cum dominus ab aqua ascendit: super baptizatum enim Christum aperti sunt cœli, & uidit spiritumsanctum descendentem. Si iam baptizatum cognouit, uenienti ad baptisma quomodo dicit, Ego à te debeo baptizari? Hanc uobiscum interim ruminate, hanc uobiscum conferte,

hanc uobiscum tractate. Præstet dominus deus noster, ut antequàm à me audiatis, alicui uestrum prior eam reuelet. Tamen fratres hoc sciatis, quia per istius quæstionis solutionem pars Donati de baptismi gratia, ubi nebulas obtendunt imperitis, & retia tendunt auibus uolantibus, si frontem habeant, omnino non habebunt, omnino eorum ora claudentur.

Ex eo quod scriptum est, Et ego nesciebam eũ, sed qui me misit baptizare in aqua, ille dixit mihi, Super quem uideris spiritum descēdentem & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto.

Tractatus V.

Icut dominus uoluit, ad diem promissionis nostræ peruenimus, præstabit etiã hoc, ut ad ipsius promissionis redditionem peruenire possimus. Tunc enim ea quæ dicimus, & nobis & uobis utilia sunt si ab ipso sunt. Quæ autem ab homi-
Ioan.8 ne sunt, mendacia sunt, sicut ipse dixit dominus noster Iesus Christus, Qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum. Si quid autem homo habet ueritatis atq; iustitiæ, ab illo fonte est quē debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati, & in hac peregrinatione interim consolati, ne deficiamus in uia, uenire ad eius requiē satietatemq; possimus. Si ergo qui loquitur mendacium, de suo loquitur: qui loquitur ueritatē, de deo loquitur. Verax Ioannes, ueritas Christus. Verax Ioannes, sed omnis uerax à ueritate uerax est. Si ergo uerax Ioannes, & uerax
Ioan.14 esse homo non potest nisi à ueritate, à quo erat uerax nisi ab eo qui dixit, Ego sum ueritas? Non ergo posset dicere, aut ueritas cōtra ueracem, aut uerax contra ueritatem. Veracem ueritas misit, & ideo uerax erat, quoniam à ueritate missus erat. Si ueritas Ioannem miserat, Christus eum miserat: sed quod Christus cum patre facit, pater facit: & quod pater cũ Christo facit, Christus facit: nec seorsum pater aliquid facit sine filio: nec seorsum aliqd filius sine patre. Inseparabilis charitas, inseparabilis unitas, inseparabilis maiestas, inseparabilis pote-
Ioan.10 stas: secundum hæc uerba quæ ipse posuit, Ego & pater unum sumus. Quis ergo misit Ioannem? Si dicamus, pater, uerum dicimus: si dicamus filius, uerum dicimus: manifestius aũt ut dicamus, pater & filius. Quem misit ergo pater & filius, unus deus misit, quia filius dixit, Ego & pater unũ sumus, quomodo ergo nesciebat eum à quo missus est? Dixit enim, Ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit. Interroga Ioannem, qui te misit baptizare in aqua, quid tibi dixit? Super quem uideris spiritum descendentem, sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto. Hoc tibi ô Ioannes dixit, qui te misit: manifestum est quia hoc, quis ergo te misit? Forte pater. Verus deus pater, & ueritas deus filius: si pater sine filio te misit, deus sine ueritate te misit. Si ideo autem uerax es, quia ueritatem loqueris, & ex ueritate loqueris, nō te misit pater sine filio, sed simul te misit pater & filius: si ergo & filius te misit cum patre, quomodo nesciebas eum à quo missus es? Quem uideras in ueritate, ipse te misit, ut agnosceretur in carne & dixit, Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto. Hoc audiuit Ioannes, ut nosset eum quem non nouerat, an ut plenius nosset quem iam nouerat? Si enim omni ex parte nō nosset, ueniēti ad fluuiũ ut baptizare-
Matth.3 tur non diceret, Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Nouerat ergo. Quando autem columba descendit? Iam baptizato domino, & ab aqua ascendente. At si ille qui eum miserat, dixit, Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto, & non nouerat eum, sed columba descendente cognouit eum. Columba uero tunc descendit, quando dominus ab aqua ascendit. Tunc autem cognouerat Ioannes dominum, quando ad eum dominus ad aquam ueniebat: manifestatur nobis, quia Ioannes secundum aliquid nouerat, secundum aliquid non nouerat dominum. Nisi aũt hoc intellexerimus, mendax erat: quomodo ergo erit uerax agnoscens, qui dixit, Tu ad me uenis, ego autem à te debeo baptizari? Verax est cum hoc dicit. Et quomodo rursus

A do rursus uerax est cum dicit, Ego nō nouerā eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, super quē uideris spiritū descendentē sicut columbā, & manentē super eū, ipse est qui baptizat in spiritusancto. Innotuit per columbā dominus, non ei qui se non nouerat, sed ei qui in eo aliquid nouerat, aliquid nō nouerat. Nostrū est ergo quærere quid in eo Ioannes nōdum nouerat, & per columbam didicit. Quare missus est Ioannes baptizans, iam memini me quantum potui dixisse charitati uestræ. Si enim baptismum Ioannis necessarium erat saluti nostræ, & modo debuit exerceri, Non enim modo non saluantur homines, aut modo plures non saluantur, aut alia tunc salus erat, & alia modo. Si mutatus est Christus, mutata est salus. Si salus in Christo est, & idem ipse Christus est, eadē nobis salus est. Sed quare missus est Ioannes baptizans? quia oportebat baptizari Christum: quare oportebat baptizari Christum? quia oportuit nasci Christum, quia oportuit crucifigi Christum. Si enim uiam humilitatis demonstraturus aduenerat, & seipsum facturus ipsam humilitatis uiam, in omnibus ab eo implenda erat humilitas. Autoritatem dare baptismo suo hinc dignatus est, ut cognoscerent serui sui, quanta alacritate deberent currere ad baptismum domini, quando ipse non dedignatus est suscipere baptismum serui. Donatum enim erat hoc Ioanni, ut ipsius baptismum diceretur. Hoc attēdat, & distinguat, & nouerit charitas uestra, baptismum quod accepit Ioannes, baptismum Ioannis dictum est. Nullus ante illum iustorum, nullus post illum ut acciperet baptismum, quod baptismum ipsius diceretur, accepit: solus tale donum accepit: accepit quidem, non enim à se posset aliquid. Si enim à se quis loquitur, mēdacium de suo loquitur. Et unde accepit, nisi ab ipso domino Iesu Christo? Ab illo ut baptizare possit accepit, quem postea baptizauit. Nolite mirari, Sic enim hoc fecit Christus in Ioanne, quomodo quiddam fecit in matre. De Christo enim dictū est; Omnia per ipsum facta sunt. Si omnia per ipsum, & Maria per ipsum facta est, de qua postea natus est Christus. Intendat charitas uestra, quomodo creauit Mariam, & creatus est per Mariam: sic dedit baptismū Ioanni, & baptizatus est à Ioanne. Ad hoc ergo accepit baptismū à

B Ioanne, ut accipiens quod inferius erat ab inferiore, ad id quod superius erat hortaretur inferiores. Sed quare non solus ipse baptizatus est à Ioanne, si ad hoc missus erat Ioannes, per quem baptizaretur Christus, ut pararet uiam domino, id est ipsi Christo? Et hoc iam diximus. Sed commemoramus, quæ necessaria sunt præsenti quæstioni, Si solus dominus noster Iesus Christus baptizatus esset baptismate Ioannis, tenete quod diximus, non tantum ualeat seculum ut deleat è cordibus uestris, quod ibi scripsit spiritus dei. Nō tantum ualeant spinæ curarum, ut suffocent semen quod seminatur in uobis. Quare enim cogimur eadem repetere, nisi quia de memoria cordis uestri securi non sumus. Si ergo solus dominus baptizatus esset baptismate Ioannis, non deessent qui sic eum haberent, ut putarent baptismum Ioannis maiorem esse, quàm sit baptisma Christi. Dicerent enim, Vsqueadeo illud baptisma maius est, ut solus Christus ab eo baptizari meruisset. Ergo ut daretur nobis à domino exemplum humilitatis, ad percipiēdam salutem baptismatis, Christus suscepit quod ei opus nō erat, sed propter nos opus erat. Et rursus, ne hocipsum quod accepit à Ioāne Christus, præponeretur baptismati Christi, permissi sunt & alij baptizari à Ioanne, sed qui baptizati sunt à Ioanne non eis sufficit, Baptizati sunt enim baptismo Christi, quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis. Qui accipiūt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quærunt: qui acceperunt baptismum Ioannis, baptismum Christi quæsierunt. Ergo Christo sufficit baptismus Ioannis. Quomodo non sufficeret, quando nec ipsi erat necessarius? Illi enim nullum baptismum erat necessarium, sed ad hortandos nos ad baptisma suum, suscepit baptismum serui. Et ne præponeretur baptismum serui, baptismo domini, baptizati sunt alij baptismate conserui. Sed qui baptizati sunt baptismate conserui, oportebat ut baptizarētur baptismate domini. Qui autem baptizantur baptismate domini, non opus habent baptismate cōserui. Quoniam ergo acceperat Ioannes baptismum quod proprie Ioannis diceretur: dominus autem Iesus Christus baptismum suum noluit,

alicui dare, non ut nemo baptizaretur baptiſmo domini, ſed ut ſemper ipſe dominus baptizaret: id actum eſt ut per miniſtros dominus baptizaret, id eſt, ut quos miniſtri domini baptizaturi erant, dominus baptizaret, non illi. Aliud eſt enim baptizare per miniſterium, aliud baptizare per poteſtatem. Baptiſma enim tale eſt, qualis eſt ille, in cuius poteſtate datur: non qualis eſt ille, per cuius miniſterium datur. Tale erat baptiſmum Ioannis, qualis Ioannes: baptiſma iuſtum tanquam iuſti, tamen hominis, ſed qui acceperat à domino talem gratiam, ut dignus eſſet præire iudicem, & cum digito oſtendere & implere uocem prophetiæ illius, Vox clamantis in deſerto, parate uiam domini. Tale autem baptiſma domini, qualis dominus: ergo baptiſma domini diuinum, quia dominus deus. Potuit autem dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi uellet, dare poteſtatem alicui ſeruo ſuo, ut daret baptiſmum ſuum tanquam uice ſua, & transferret à ſe baptizandi poteſtatem, & conſtitueret in aliquo ſeruo ſuo, & tantam uim daret baptiſmo tranſlato in ſeruum, quantam uim haberet baptiſmus datus à domino. Hoc noluit ideo, ut in illo ſpes eſſet baptizatorum, à quo ſe baptizatos agnoſcerent. Noluit ergo ſeruum ponere ſpem in ſeruo. Ideoq; clamabat Apoſtolus, cum uideret homines, uolētes ponere ſpem in ſeipſo: Nunquid Paulus pro uobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Baptizauit ergo Paulus tanquam miniſter, non tanquam ipſa poteſtas. Baptizauit autem dominus tanquā poteſtas. Intendite, & potuit hāc poteſtatem ſeruis dare, ſed noluit: ſi enim daret hanc poteſtatem ſeruis, id eſt, ut & ipſorum eſſet quod domini erat, tot eſſent baptiſmata quot eſſent ſerui, ut quomodo dictum eſt, baptiſma Ioannis, ſic diceretur baptiſma Petri, ſic baptiſma Pauli, ſic baptiſma Iacobi, baptiſma Thomæ, Matthæi, Bartholomæi. Illud enim baptiſma Ioannis dictum eſt. Sed forte aliquis reſiſtit & dicit, Proba nobis quia illud baptiſma Ioannis dictum eſt. Probabo, ipſa ueritate dicente, quando interrogauit Iudæos, Baptiſma Ioannis unde eſt, de cœlo, an ex hominibus? Ergo ne tot baptiſmata dicerentur quot eſſent ſerui, qui baptizarent accepta poteſtate à domino: ſibi tenuit dominus baptizandi poteſtatem, ſeruis miniſterium dedit. Dicit ſe ſeruus baptizare, recte dicit: ſicut Apoſtolus dicit, Baptizaui autem & Stephanæ domum, ſed tanquam miniſter. Ideo ſi ſit & malus, & contingat illi habere miniſterium, & ſi eum homines non nouerunt, & deus eum nouit, permittit deus baptizare per eum qui ſibi tenuit poteſtatem. Hoc autem Ioannes non nouerat in domino: quia dominus erat, nouerat: quia ab ipſo debebat baptizari nouerat, & confeſſus eſt: quia ueritas erat ille, & ille uerax miſſus à ueritate, hoc nouerat. Sed qd in eo nō nouerat? Quia ſibi retenturus erat baptiſmatis ſui poteſtatem, & non eam tranſmiſſurus, & tranſlaturus in aliquem ſeruum: ſed ſiue baptizaret in miniſterio ſeruus bonus, ſiue baptizaret in miniſterio ſeruus malus, neſciret ille qui baptizaretur baptizari, niſi ab illo qui ſibi tenuit baptizandi poteſtatem. Et ut noueritis fratres, quia hoc in illo non nouerat Ioannes, & hoc didicit per columbam: dominum enim nouerat, ſed eum baptizandi ſibi poteſtatem retenturum, & nulli ſeruo eam daturum, nondum nouerat: ſecundum hoc dixit, Et ego neſciebam eum. Et ut noueritis, quia ibi hoc didicit, attēdite ſequentia, Sed qui miſit me baptizare in aqua, ipſe mihi dixit, Super quem uideris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpirituſancto. Quid ipſe eſt? dominus. Sed iam nouerat dominū. Ergo putate hucuſq; dixiſſe Ioānem, Ego nō noueram eum, ſed qui me miſit baptizare in aqua, ipſe mihi dixit. Quærimus quid dixerit: ſequitur, Super quem uideris ſpiritum deſcendentem tanquam columbam, & manentem ſuper eum, non dico ſequentia, Interim attendite, Super quem uideris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem ſuper eum, ipſe eſt. Sed quid ipſe eſt? Quid me uoluit per columbam docere qui me miſit, quia ipſe erat dominus? Iam noueram à quo miſſus eram: iam noueram eum cui dixi, Tu ad me uenis baptizari, ego à te debeo baptizari, uſqueadeo ergo noueram dominum, ut ego ab eo uellem baptizari, non ut à me ipſe baptizaretur. Et tunc mihi dixit, Sine modo impleatur omnis iuſtitia. Pati ueni, baptizare non ueni. Impleatur omnis iuſtitia ait mihi

Marginalia: De conſe. diſt. 4. cap. aliud; 4. ſen. diſ. ca. 1; 4. ſen. di. 5. c. 2; 1. Cor. 1; Matth. 21; Ioan. 1; Matth. 3; C; D

A ait mihi deus meus, impleatur omnis iustitia: doceam, perferam plenam humilitatem. Noui† superbientes in futuro populo meo: noui aliquos in aliqua excellentiori gratia futuros homines, ut cum uiderint idiotas aliquos baptizari, illi quia meliores sibi uidentur, siue continentia, siue eleemosynis, siue doctrina, dedignabũtur fortasse accipere, quod illi inferiores acceperunt, Oportet ut sanem eos, ut non dedignentur uenire ad baptisma domini, quia ego ueni ad baptisma serui. Iam ergo hoc nouerat Ioannes, & nouerat dominum. Quid ergo docuit columba? Quid uoluit per columbam, id est per spiritumsanctum, sic uenientẽ docere qui miserat eum, cum ait Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est dominus. Quis ipse est? Dominus. Noui. Sed nunquid hoc iam noueras, quia dominus iste habens baptizandi potestatem, eam potestatem nulli seruo daturus est, sed sibi eam retenturus est: ut omnis qui baptizatur per serui ministerium, non imputet seruo sed domino? Nunquid hoc iam noueras? Non hoc noueram ab eo qui mihi dixit: Super quem uideris spiritum descẽdentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto: non ait ipse est dominus: non ait, ipse est Christus: non ait, ipse est Iesus: non ait, ipse est qui natus est de uirgine Maria, posterior te & prior te, non ait hoc: iam enim hoc nouerat Ioannes. Sed quid non nouerat? Tantam potestatem baptismatis ipsum dominum habiturum & sibi retenturum, siue præsentem in terra, siue absentem corpore in cœlo, & præsentem maiestate sibi retẽturum baptismatis potestatem: ne Paulus diceret baptisma meum: ne Petrus diceret baptisma meum, ideo uidete & intendite uoces apostolorum. Nemo apostolorum dixit baptisma meum: quamuis unum omnium esset euangelium, tamen inuenies dixisse euangelium meum, non inuenis dixisse baptisma meum. Hoc ergo didicit Ioannes, fratres mei. Quod didicit Ioannes per columbam, discamus & nos. Non enim columba Ioannem docuit, & ecclesiam non docuit, cui ecclesiæ dictum est, Vna est columba mea. Columba doceat columbam, nouerit columba, quid Ioannes didicit per columbam. Spiritussanctus in specie columbæ descendit.

als, superuenie̾tes

Cant. 6

B Hoc autẽ quod discebat Ioannes per columbã, quare in colũba didicit? Oportebat enim ut disceret, nec hoc forte oportebat ut nisi per columbã disceret. Quid dicã de colũba fratres mei? Aut quando mihi sufficit facultas uel cordis uel linguæ, dicere quomodo uolo: & forte nõ digne uolo quomodo dicendũ est: nec sic tamẽ possum dicere quomodo uolo: quãto minus quomodo dicẽdum est. Ego à meliore hoc audire uellẽ, nõ uobis dicere. Discit Ioannes eũ quẽ nouerat, sed in eo discit in quo eum non nouerat, in quo nouerat non discit. Et quid nouerat? Dominum. Quid non nouerat? Potestatem dominici baptismi in nullum hominem à domino transituram: sed ministerium planè transiturũ, potestatem à domino in neminem ministrorum, ministerium & in bonos & in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum, respiciat domini potestatem. Quid tibi facit malus minister, ubi bonus est dominus? Quid te impedit maliciosus præco, ubi beneuolus est iudex? Ioannes didicit per columbã hoc. Quid est quod didicit? Ipse repetat: Ipse mihi dixit, inquit, Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. Non ergo te decipiant ô columba, seductores, qui dicunt, Nos baptizamus. Columba agnosce, quid docuit columba, Hic est qui baptizat in spiritusancto. Per columbam discitur quia hic est: & tu eius potestate putas te baptizari, cuius ministerio baptizaris? Si tu hoc putas, nondũ es in corpore columbæ: & si non es in corpore columbæ, non mirandum quia simplicitatem non habes. Simplicitas enim maxime per columbam demonstratur. Quare per simplicitatem columbæ didicit Ioannes, quia hic est qui baptizat in spiritusancto, fratres mei, nisi quia columbæ non erant qui ecclesiam dissipauerunt? accipitres erant, milui erant. Non laniat columba, & uides illos inuidiam nobis facere, quasi de persecutionibus quas passi sunt. Corporales quidem passi quasi persecutiones, cũ essent flagella domini manifeste dantis disciplinã ad tempus ne damnet in æternũ, si eã non cognouerit, secꝫ correxerint. Illi uero persequuntur ecclesiã qui dolis persequuntur. Illi grauius cor

feriunt,qui linguæ gladio feriunt. Illi acerbius sanguinem fundunt,qui Christum quantũ C
Roma.13 in ipsis est, in homine occidunt. Perterriti uidentur quasi iudicio potestatum. Quid tibi facit potestas si bonus es? Si autem malus es,time potestatem: non enim frustra gladium portat,dicit Apostolus. Tuum gladium noli educere,quo percutis Christum. Christiane,quid tu persequeris in Christiano? Quid in te persecutus est imperator? Carnem persecutus est, tu in Christianos spiritum persequeris. Non occidis tu carnem,& tamen nec carni parcunt, & tamen quotquot potuerunt cædendo necauerunt, nec suis nec alienis pepercerunt. Notum est hoc omnibus. Inuidiosa est potestas quia legitima est. Inuidiose facit,qui iure facit: sine inuidia facit,quia præter leges facit. Attendat unusquisq; uestrum fratres mei,quid habeat Christianus. Quod homo est,commune cum multis: quod Christianus est, secernitur à multis,& plus ad illum pertinet quod Christianus,quàm quod homo: nam quod Christianus,renouatur ad imaginem dei,à quo homo factus est ad imaginem dei: quod autem homo,posset & malus,posset & paganus,posset & idololatra. Hoc tu persequeris in Christiano quod melius habet: hoc enim uis auferre unde uiuit. Viuit enim temporaliter secundum spiritum uitæ,quo corpus animatur: uiuit autem ad æternitatem secũdum baptisma, quod accepit à domino. Hoc illi uis tollere, quod accepit à domino: hoc illi uis tollere unde uiuit. Latrones eos quos uolunt spoliare sic uolunt,ut ipsi plus habeant,& illi nihil habeant: tu & tollis huic, & apud te non erit plus: non enim plus tibi fit, quia huic tollis. Sed uere hoc faciunt. Qui? Hi qui tollunt animam,& alteri tollunt, & ipsi duas animas non habent. Quid ergo uis auferre? unde tibi displicet,quẽ uis rebaptizare? Dare non potes quod iam habet,sed facies negare quod habet. Quid acerbius faciebat paganus, persecutor ecclesiæ? Exerebantur gladij aduersus martyres,emittebantur bestiæ,ignes admouebantur. Vt quid ista? ut diceret qui ista patiebatur,non sum Christianus. Quid doces tu eum quem uis rebaptizare,nisi ut primo dicat,non sum Christianus? Ad quod aliquando persecutor proferebat flammam, ad hoc tu producis linguam. Seducendo facis, quod ille occidendo non fecit. Et quid est quod daturus es,& cui daturus es? Si tibi uerum dicat, & non seductus à te, mẽtiatur: dicturus est,habeo. Interrogas,habes baptisma? habeo dicit. Quandiu habeo, dicit, inquis, non sum daturus. Et noli dare: quod enim uis dare, hærere in me non potest, quia quod accepi, auferri à me non potest: sed tamen expecta, uideam quid me uis docere. Dic,inquit,primo,non habeo: sed hoc habeo. Si dixero,non habeo,mentiar. Quod habeo,habeo. Non habes inquit: Doce quia non habeo: Malus tibi dedit: si malus Christus, malus mihi dedit: Nõ inquit malus Christus: sed non tibi Christus dedit. Quis ergo mihi dedit? responde, Ego me à Christo scio accepisse. Dedit tibi,inquit,sed traditor nescio quis, non Christus. Videro quis fuerit minister,uidero quis fuerit præco. De officiali non disputo, iudicem attendo: & forte quod obijcis officiali mentiris. Sed nolo discutere causam officialis sui,cognoscat dominus amborum. Forte si exigam ut probes,non probas,imò mentiris. Probatum est te probare nõ potuisse: sed non ibi pono causam meam,ne cum studiose cœpero defendere homines innocentes,putes me spem meam uel in hominibus innocentibus posuisse. Fuerunt homines qualeslibet: ego à Christo accepi, à Christo baptizatus sum. Non, inquit, sed ille episcopus te baptizauit, & ille episcopus illis communicat. A Christo sum baptizatus, ego noui. Vnde nosti? Docuit me columba, quam uidit Ioannes. O milue male, non me dilanies à uisceribus columbæ. In columbæ membris numeror,quia quod columba docuit hoc noui. Et docuit hoc? Nescio. Tu mihi dicis, ille te baptizauit, aut ille te baptizauit: per columbam mihi & tibi dicitur, Hic est qui baptizat. Cui credo, miluo an columbæ? Certe tu mihi dic, ut per illam lucernam confundaris, qua confusi sunt & priores tui, inimici, pares tui Pharisæi, qui cum interrogarent domi-
Matth.21 num, In qua potestate ista faceret: interrogo & ego uos, inquit, unum istum sermonem, dicite mihi, Baptismum Ioannis unde erat, de cœlo an ex hominibus? Et illi qui præparabant iaculari dolos, irretiti sunt quæstione, cœperunt uoluere apud semetipsos, & dicere,

A cere, Si dixerimus quia de cœlo est, dicturus est nobis, quare non credidistis ei? Ioannes enim dixerat de domino, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quid ergo quæritis, in qua potestate ista facio? O lupi, in potestate agni facio quæ facio: sed ut nosetis agnum, quare non credidistis Ioanni qui dixit, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi? Scientes ergo illi quid dixisset Ioannes de domino, dixerunt apud se: Si dixerimus, quia de cœlo est baptismum Ioannis, dicet nobis, quare ergo non credidistis ei? Si dixerimus, quia ex hominibus est, lapidabimur à populo, quia sicut prophetam habent Ioannem. Hinc timebant homines, hinc ueritatem fateri confundebantur. Tenebræ tenebras responderunt, sed à luce superatæ sunt. Quid enim responderunt? Nescimus. Quod sciebant dixerunt, nescimus: & dominus, Nec ego uobis dico, inquit, in qua potestate ista facio. Et confusi sunt primi inimici: unde? de lucerna: quis erat lucerna? Ioannes. Probamus quia lucerna erat? Probamus: dominus enim dicit, Ille erat lucerna ardens & lucens. Probamus, quia & de ipso confusi sunt inimici: psalmum audi, Paraui psalm.131 lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione. Adhuc in huius uitæ tenebris ad lucernam fidei ambulamus: teneamus & nos lucernam Ioannem, confundamus & inde inimicos Christi, imò ipse confundat inimicos suos per lucernam suam. Interrogemus & nos quod dominus Iudæos, interrogemus & dicamus, Baptisma Ioannis unde est, de cœlo an ex hominibus? Quid dicturi sunt? Videte si non & ipsi tanquam inimici de lucerna confundantur. Quid dicturi sunt? Si dixerint ex hominibus, & ipsi sui eos lapidabunt. Si autem dixerint, de cœlo, dicamus eis, quare ergo non credidistis ei? Et dicunt fortasse, credimus ei. Quomodo ergo dicitis quia uos baptizatis: & Ioannes dicit, Hic est qui baptizat? Sed ministros, inquiunt, tanti iudicis iustos oportet esse, per quos baptizat. Et ego dico & omnes dicimus, quia iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si uolunt, Si aũt noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent, securum me fecit magister meus,
B de quo spiritus eius dixit, Hic est qui baptizat. Quomodo securum me fecit? Scribæ, inquit, Matth.23 & pharisæi super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros: quia uere iusti ministri gloriam suam non quærunt: ministri enim sunt, pro iudicibus haberi nolunt, spem in se poni exhorrescũt. Ergo computo cum Paulo iustum ministrum. Quid enim dicit Paulus? Ego planta- 1.Cor.3 ui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Qui uero fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit liquidum, uenit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest, per lapideum cannalẽ transit aqua ad areolas: in cannali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritalis enim uirtus sacramenti ita est ut lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, nõ inquinatur. Sint planè ministri iusti, & gloriam suam non quærant, sed illius cuius ministri sunt. Non dicant, baptisma meum est, quia non est ipsorum: attendãt ipsum Ioannem, Ecce Ioannes plenus erat spiritusancto, & baptisma de cœlo habebat, non ex hominibus. Sed quatenus habebat? Ipse dixit, Parate uiam domino. Vbi autem cognitus est dominus, ipse factus est uia, non iam opus erat baptismate Ioannis, quo pararetur uia domino. Tamen quid nobis solent dicere, Ecce post Ioannẽ baptizatũ est: antequàm enim bene ista quæstio tractaretur in ecclesia catholica, multi in ea errauerunt, & magni & boni: sed quia de membris columbæ erant, non se præciderunt, & factum est in eis quod dixit Apostolus, Si quid aliter sapi- philip.3 tis, hoc quoq; uobis deus reuelabit. Vnde isti qui se separauerunt, indociles facti sunt: quid ergo solent dicere? Ecce post Ioannem baptizatum est, post hæreticos non baptizatur? Quia quidam qui habebant baptisma Ioannis, iussi sunt à Paulo baptizari: non enim Act.19 habebant baptisma Christi. Quid ergo exaggeras meritum Ioannis, & quasi abijcis

infelicitatem hæreticorum? Et ego tibi concedo sceleratos esse hæreticos. Sed hæretici baptis
ma Christi dederunt, quod baptisma non dedit Ioannes. Recurro ad Ioannem & dico, C
Hic est qui baptizat. Si enim melior Ioannes quàm hæreticus, quomodo melior Ioannes
quàm ebriosus? quomodo melior Ioannes quàm homicida? Si post deteriorem baptizare
deberemus, quia post meliorem baptizarunt apostoli. Quicunque apud ipsos baptizati fue-
rint ab ebrioso, non dico ab homicida, non dico à satellite alicuius scelerati, non dico à ra-
ptore rerum alienarum, non dico ab oppressore pupillorum, non à separatore coniugum:
nihil horum dico, quod solenne est dico, quod quotidianum est dico, quod uocãtur omnes
dico, & in ista ciuitate, quando ab eis dicitur, alijs ieiunantibus, bene sit nobis, & tali die fe-
sto Ianuariarum non debes ieiunare, ea dico leuia, quotidiana: ab ebrioso homine cum ba-
ptizatur, quis est melior, Ioannes an ebriosus? Responde si potes, quòd ebriosus tuus meli-
or sit quàm Ioannes. Nunquam hoc audebis. Ergo tu quia sobrius es, baptiza post ebrio-
sum tuum: si enim post Ioannem baptizauerunt apostoli, quanto magis debet post ebrio-
sum sobrius baptizare? An dicis, in unitate mecũ est ebriosus? Ergo Ioannes amicus spon-
si, non erat in unitate cum sponso? Sed tibiipsi dico quisquis es: tu es melior, an Ioannes?
Non audebis dicere, ego sum melior quàm Ioannes. Ergo post te baptizent tui, si forte fue-
rint meliores: si enim post Ioannem baptizatum est, erubesce quia post te non baptizatur:
dicturus es, Sed ego baptismum Christi habeo & doceo. Aliquando ergo cognosce iudi-
cem, & noli præco superbus esse. Baptisma Christi das, ideo post te non baptizatur: post Io
annem ideo baptizatum est, quia baptisma Christi non dabat, sed baptisma suum: quia sic
acceperat ut ipsius esset. Non ergo tu melior quàm Ioannes, sed baptisma quod per te da-
tur, melius quàm Ioannis. Ipsum enim Christi est, istud autem Ioannis. Et quod daba-
tur à Paulo, & quod dabatur à Petro Christi est, & quod datum est à Iuda Christi erat. De
i.q.1.c.dedit dit Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioan-
nem: quia si datum est à Iuda, baptismum Christi erat: quod autem à Ioanne datum est,
Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, D
baptismo Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Etenim dictum est
de domino antequàm pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. Deinde subiunctũ
est, Quamuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius: ipse & non ipse. Ipse potestate, illi mini-
Ioan.4 sterio. Seruitutem ad baptizandum illi admouebant: potestas baptizandi in Christo per-
manebat. Ergo baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Si
quos ergo baptizabat Iudas, non sunt iterum baptizati: & quos baptizauit Ioannes, ite-
rum baptizati sunt? Planè iterum: sed non idem erat baptismus. Quos enim baptizauit Io-
De conse.dist.4. annes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic er-
c.baptismus go quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si ba-
ptisma Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non ho
micidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Cæte-
rum, fratres mei, delirum est dicere, quia melioris meriti fuit, non dico Iudas, sed quilibet
Matth.11 hominum, quàm ille de quo dictum est, In natis mulierum nemo surrexit maior Ioan-
ne Baptista. Non ergo huic quisquam seruus, sed baptisma domini etiam per seruum
malum datum, baptismati etiam amici serui præponitur. Audi quales commemorat
Philip.1 apostolus Paulus falsos fratres in inuidia prædicantes uerbum dei. Et quid de illis di-
cit? Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Christum enim annunciabant, per inuidiam qui-
dem, sed tamen Christum: non per quid, sed quem uide. Per inuidiam tibi prædicatur
Christus: uide Christum, uita prædicãtem per inuidiam. Noli imitari malum prædicatorẽ,
sed imitare bonum quod tibi prædicatur. Christus ergo à quibusdã per inuidiam prædica-
batur: & quid est inuidere? Horrendum malum: Ipso malo diabolus deiectus est, ipso de-
iecto deiecit multos. Maligna pestis est, & habebant illam quidam Christi prædicatores,
quos tamen prædicare permittit Apostolus. Quare? quia Christum prædicabant. Qui

autem

A autem inuidet, odit: & qui odit, quid de illo dicitur? Audi apostolum Ioannē, Qui odit fratrem suum, homicida est. Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non baptizatum est: quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismū Christi. Quod sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluatur. Non respuo Ioannem, sed potius credo Ioanni: quid credo Ioanni? Quod didicit per columbam: quid didicit per columbam? Hic est qui baptizat in spiritusancto. Iam ergo fratres, tenete hoc, & cordibus uestris infigite. Si enim hodie uoluero plenius dicere, quare per columbam, tempus non sufficit. Quia enim res dicenda insinuata est Ioanni per columbam, quam non nouerat in Christo Ioannes, quamuis iam nosset Christum, exposui quantum arbitror sanctitati uestræ. Sed quare hanc ipsam rem per columbam oportuit demonstrari, si breuiter dici posset, dicerem. Sed quia diu dicēdum est, & onerare uos nolo: quomodo adiutus sum orationibus uestris, ut illud quod promisi, implerem: adiuuate etiam atque etiam pia intentione & uotis bonis, & illud apparebit uobis, quare Ioannes quod didicit in domino: quia ipse est qui baptizat in spiritusancto, & nulli seruo suo talem legauit potestatem baptizandi, nō debuit discere nisi per columbam. 1. Ioan. 3

De eo quod dictum est, Columbam super dominum descendisse, usq; ad id quod ait, Ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Tractatus VI.

Ateor sanctitati uestræ, timueram ne frigus hoc frigidos uos ad conueniendum faceret: sed quia ista celebritate & frequētia uestra, spiritu uos feruere demonstrastis, non dubito quin etiam orastis pro me, ut debitum uobis exoluam. Promiseram enim in nomine Christi disserere hodie, cum angustia temporis tunc impediret, ne id possemus explicare tractādo, quare deus per columbæ speciem ostendere uoluerit spiritumsanctum. Hoc ut explicetur, illuxit nobis dies hodiernus, & sentio audiendi cupiditatem, & pia deuotione uos celebrius congregatos. Expectationem uestram deus impleat ex ore nostro. Amastis enim ut ueniretis: sed amastis, quid? Si nos, & hoc bene, nam uolumus amari à uobis, sed nolumus in nobis. Quia ergo in Christo uos amamus, in Christo nos redamate, & amor noster pro inuicem gemat ad deum, Ipse enim gemitus columbæ est: si ergo gemitus columbæ est, quod omnes nouimus, gemunt autem columbæ in amore: audite quid dicat Apostolus, & nolite mirari, quia in columbæ specie uoluit demonstrari spiritussanctus, Quid enim oremus, sicut oportet, inquit, nescimns, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid ergo fratres mei, hoc dicturi sumus, quia spiritus gemit, ubi perfecta & æterna beatitudo est ei cum patre & filio? Spiritus enim sanctus deus, sicut dei filius deus, & pater deus. Ter dixi deus, sed non dixi tres deos: magis enim deus ter quàm dij tres, quia pater & filius & spiritussanctus unus deus. Hoc optime nostis. Non ergo spiritussanctus in semetipso apud semetipsum in illa trinitate, in illa beatitudine, in illa æternitate substantiæ gemit, sed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Nec parua res est, quod nos docet spiritussanctus gemere: insinuat enim nobis quia peregrinamur, & docet nos in patriam suspirare, & ipso desiderio gemimus. Cui bene est in hoc seculo, imò qui putat quod ei bene sit, qui lætitia rerum carnalium, & abundantia temporalium, & uana fœlicitate exultat, habet uocem corui: uox enim corui clamosa est, non gemebunda. Qui autem nouit in pressura se esse mortalitatis huius, peregrinari se à domino, nondum teneri illam perpetuam, quæ nobis promissa est beatitudinem, sed habere illam in spe, quam habiturus est in re, cum dominus uenerit in manifestatione præclarus, qui prius in humilitate uenit occultus: qui hæc nouit, gemit. Et quandiu propter hæc gemit, bene gemit. Spiritus illum docuit gemere, à columba didicit gemere. Multi enim gemunt in infelicitate terrena, uel quassati damnis, uel ægritudine corporis prægrauati, uel carceribus inclusi, uel catenis colligati, uel

B

Roma. 8

fluctibus

fluctibus maris mersi ac iactati, uel aliquibus inimicorum insidijs circumsepti gemunt: C sed non columbæ gemitu gemunt, non amore dei gemunt, non spiritu gemunt. Ideo tales cum ab ipsis pressuris fuerint liberati, exultant in grandibus uocibus: ubi apparet quia
Gen. 8 corui sunt, non columbæ. Ideo merito de arca missus est coruus, & non est reuersus, missa est columba, & reuersa est. Illas duas aues misit Noë: habebat ibi coruum, habebat & columbam: utrunque hoc genus arca illa continebat. Et si arca figurabat ecclesiam, uidetis utique quia necesse est, ut in isto diluuio seculi utrunque genus contineat ecclesia, & coruum & columbam. Qui sunt corui? qui sua quærunt. Qui columbæ? qui ea quæ Christi sunt quærunt. Propterea ergo cum mitteret spiritumsanctum, duobus modis eum ostendit uisibiliter, per columbam & per ignem. Per columbam super dominum baptizatum, per ignem super discipulos congregatos. Cum enim ascendisset dominus in cœlum post resurrectionem, peractis cum discipulis suis quadraginta diebus, impleto die Pentecostes, misit eis spiritumsanctum, sicut promiserat. Spiritus ergo tunc ueniens impleuit locum illum, factoque primo sonitu de cœlo tanquam ferretur flatus uehemens, sicut
Act. 2 in actibus Apostolorum legimus, Visæ, inquit, illis sunt linguæ diuisæ uelut ignis, qui & insedit super unumquenque eorum, & cœperunt linguis loqui, sicut spiritus dabat eis pronunciare. Hanc uidemus columbam super dominum, has linguas diuisas super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostenditur. Sunt enim qui dicuntur simplices, & pigri sunt: uocantur simplices, sunt autem segnes. Non talis erat Stephanus plenus spiritusancto: simplex erat, quia nemini nocebat: feruens erat, quia impios arguebat. Non enim
Act. 7 tacuit Iudæis, cuius sunt uerba illa flammantia, Dura ceruice, & incircumcisi corde & auribus, uos semper restitistis spirituisancto. Magnus impetus, sed columba sine felle sæuit. Nam ut noueritis, quia sine felle sæuiebat, illi auditis his uerbis qui corui erant, ad lapides statim aduersus columbam cucurrerunt: cœpit Stephanus lapidari, & qui pauloante fremens & feruens spiritu, tanquam in inimicos impetum fecerat, & tanquam uiolentus inuectus erat in uerbis igneis atque flammantibus, ut audistis, Dura ceruice, & incircumcisi cor- D de & auribus: ut qui ea uerba audiret, putaret Stephanum, si ei liceret, statim illos uelle consumi, uenientibus in se lapidibus ex manibus eorum genuflexo ait, Domine, ne statu-
als, unitati as illis hoc delictum, Inhæserat † mititati columbæ. Prior enim illud fecerat magister, su-
Lucæ 23 per quem descenderat columba, qui pendens in cruce ait, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ergo ne spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratum est: ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratum est. Nec moueat, quia linguæ diuisæ sunt. Distant enim linguæ, ideo diuisis linguis apparuit. Linguæ, inquit, diuisæ uelut ignis, qui & insedit super unumquenque eorum. Distant inter se linguæ, sed linguarum distantiæ non sunt schismata. In linguis diuisis noli dissipationem timere, unitatem cognosce in columba. Sic ergo sic oportebat demonstrari spiritumsanctum uenientem super dominum, ut intelligat unusquisque si habeat spiritumsanctum, simplicem se esse debere sicut columbam: habere cum fratribus ueram pacem, quam significant oscula columba-
2. quæst. c. non omnis qui rum. Habent enim oscula & corui: sed in coruis falsa pax, in columba uera pax. Non omnis ergo qui dicit, pax uobiscum, quasi columba audiendus est. Vnde ergo discernuntur oscula coruorum ab osculis columbarum? Osculantur corui, sed laniant: a laniatu innocens est natura columbarum. Vbi ergo laniatus, non est uera in osculis pax. Illi habent ueram pacem, qui ecclesiam non laniauerunt: nam corui de morte pascuntur. Hoc columba nõ habet, de frugibus terræ uiuit, innocens eius uictus est: quod uere fratres mirandum est in columba. Sunt passeres breuissimi, qui uel muscas occidũt, nihil horũ colũba: non enim de morte pascitur. Qui laniauerũt ecclesiã, de mortibus pascũtur. Potens est dominus, rogemus ut reuiuiscant qui deuorantur ab eis & sentiunt: multi enim agnoscunt, quia reuiuiscunt, nam ad eorum aduẽtum quotidie gratulamur in nomine Christi. Vos enim sic estote simplices, ut sitis prudentes & feruentes, & feruor uester in linguis sit. Nolite tacere, ardentibus lin-

guis

A guis loquentes, accendite frigidos. Quid enim fratres mei, quis non uideat quod illi non uident? Nec mirum, quia inde reuerti nolunt, sicut coruus qui de arca missus est. Quis enim non uideat quod illi non uident? Et ipsi spiritui sancto ingrati sunt. Ecce columba descendit super dominum, & super dominum baptizatum, & apparuit ibi sancta illa & uera trinitas, quæ nobis unus deus est. Ascendit enim dominus ab aqua, sicut in euangelio legimus, & ecce aperti sunt cœli, & uidi spiritum descendentem uelut columbam, & mansit super eum. Et statim uox consecuta est, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Apparuit Matth.3 manifestissima trinitas, pater in uoce, filius in homine, spiritussanctus in columba. In trinitate ista quò missi sunt apostoli, uideamus quod uidemus, & quod mirum est, quia illi non uident: non enim uere non uident, sed ad id quod facies eorum fert, oculos claudũt. A quo missi sunt discipuli, in nomine patris & filij & spiritussancti? Ab illo de quo dictum est, Hic est qui baptizat. Dictum est enim ministris ab eo qui sibi tenuit hãc potestatem. Hoc enim in illo uidit Ioannes, & cognouit quod non nouerat, non quia eum non nouerat filium dei, aut eum non nouerat dominum, aut non nouerat Christum: aut uero & hoc non nouerat, quia ipse baptizaturus esset in aqua, & Christus in spiritusancto? Nã & hoc nouerat. Sed quia non ita ut sibi teneret potestatem, & in nullum ministrorum eam transferret, hoc est quod didicit in columba. Per hanc enim potestatem quam Christus solus sibi tenuit, & in De conse. dist. neminem ministrorum transfudit, quamuis per ministros baptizare dignatus sit, per hanc 4, cap. aliud stat unitas ecclesiæ, quæ significatur per columbam, de qua dictũ est, Vna est colũba mea, Cant. 6 una est matris suæ. Si enim, ut iam dixi, fratres mei, transferretur potestas à domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent, & iam non staret unitas baptismi. Intẽdite fratres, Antequàm ueniret dominus noster Iesus Christus ad baptismum, nam post baptismum descẽdit columba, in qua cognouit Ioannes quiddam proprium, cum ei dictũ est, Super quem uideris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritusancto: nouerat, quia ipse baptizabat in spiritusancto, sed

B quia tali proprietate, ut potestas ab eo non transiret in alterum, quamuis eo donante hoc ibi didicit. Et unde probamus, quia iam & hoc nouerat Ioannes, quia baptizaturus erat dominus in spiritusancto, ut hoc intelligatur didicisse in columba, quod ita esset baptizaturus dominus in spiritusancto, ut in neminem alium hominem potestas illa transiret? Vnde probamus? Columba iam baptizato domino descendit. Ante autẽ q̃ uenisset dominus ut baptizaretur à Ioanne in Iordane, diximus, quia nouerat eum, illis uocibus ubi ait, Tu ad me uenis baptizari, ego à te debeo baptizari. Sed ecce dominum nouerat, nouerat filiũ dei. Vnde probamus quod iam nouerat, quia ipse baptizaret in spiritusancto? Antequàm ueniret ad fluuium, cum multi ad Ioannem currerent baptizari, ait illis, Ego quidem baptizo uos in aqua: qui autem post me uenit maior me est, cuius non sum dignus corrigiam çalciamẽti soluere, ipse uos baptizabit in spiritusancto & igni: iam & hoc nouerat. Quid ergo per columbam didicit, ne mendax postea inueniretur, quod auertat à nobis deus, opinari, nisi quandam proprietatem in Christo talem futuram, ut quamuis multi ministri baptizaturi essent, siue iusti siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba: de quo dictum est, Hic est qui baptizat in spiritusancto. Petrus baptizat, hic est qui baptizat: Paulus baptizat, hic est qui baptizat: Iudas baptizat, hic est qui baptizat. Nã si pro diuersitate meritorum baptisma sanctum est, quia diuersa sunt merita, diuersa erunt baptismata, & tanto quisq; aliquid melius putatur accipere, quanto à meliore uidetur accepisse. Ipsi spiritales sancti, intelligite fratres mei, boni pertinentes ad columbam, pertinentes ad sortem ciuitatis illius Hierusalem, ipsi boni in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, diuersarum gratiarũ sunt, non omnes paria merita habent. Sunt 2. Tim. 2 alij alijs sanctiores, sunt alij alijs meliores. Quare ergo si unus ab illo, uerbi gratia, iusto sancto baptizetur: alius ab alio inferioris meriti apud deum, inferioris gradus, inferioris continentiæ, inferioris uitæ: unum tamen & par & æquale est quod acceperunt, nisi quia hic

est qui baptizat? Quomodo ergo cum baptizat bonus & melior, non ideo iste bonum acce-
De conse.dist.4.c. cum baptizat pit, & ille melius. Sed quamuis bonus & melior fuerint ministri, unum & æquale est quod C
acceperunt, non est melius in illo, & inferius in isto: sic & cum baptizat malus ex aliqua uel
ignorantia ecclesiæ, uel tolerantia: aut enim ignorantur mali, aut tolerantur ut palea, quous-
4.sen.dist.c.1 que in ultimo uentiletur area, illud quod datum est, unum est, nec impar propter impares
ministros, sed par & æquale, propter, Hic est q baptizat. Ergo dilectissimi uideamus quod
uidere illi nolunt, non quòd non uideant, sed quòd se uidere doleant, quasi clausum sit con-
tra illos quò missi sunt discipuli, in nomine patris & filij & spiritussancti, ut baptizarent tan
Matth.28 quam ministri. Quò missi sunt? Ite, dixit, baptizate gentes. Audistis fratres quomodo uenit
psal.2 illa hæreditas, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam
Esaiæ 2 terminos terræ. Audistis quomodo de Sion prodit lex, & uerbum domini de Hierusalem:
ibi enim audierunt discipuli, Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritussancti.
Intenti facti sumus cum audiremus, Ite baptizate gentes: in cuius nomine? In nomine pa-
tris & filij & spiritussancti. Iste unus deus, quia nō in nominibus patris & filij & spiritussan
cti, sed in nomine patris & filij & spiritussancti: ubi unum nomen audis, unus est deus: si-
Gal.3 cut de semine Abraæ dictum est, & exponit Paulus apostolus, In semine tuo benedicentur
omnes gentes: non dixit in seminibus tanquam in multis, sed tanquam in uno, & semine
tuo quod est Christus. Sicut ergo quia ibi non dicit in seminibus, docere te uoluit Aposto-
lus, quia unus est Christus: sic & hic cum dictum est in nomine, non in nominibus, quomo-
do ibi in semine, nō in seminibus, probatur unus deus pater & filius & spiritussanctus. Sed
ecce, inquiūt, discipuli ad dominum, Audiuimus in quo nomine baptizemus, ministros nos
fecisti, & dixisti nobis. Ite baptizate in nomine patris & filij & spiritussancti. Quò ibimus?
quò? non audistis? ad hæreditatem meam: Interrogatis, quò ibimus? Ad id quod emi san-
guine meo: quò ergo? Ad gentes, ad gentes inquit. Putaui quia dixit, ite baptizate Afros
in nomine patris & filij & spiritussancti. Deo gratias. Soluit dominus quæstionem, docuit
columba. Deo gratias, Ad gentes apostoli missi sunt: si ad gentes, ad omnes linguas. Hoc si D
Act.2 gnificauit spiritussanctus diuisus in linguis, unitus in columba. Hoc linguæ diuiduntur, hoc
columba copulat. Linguæ gentium concordarunt, & una lingua Africæ discordauit. Quid
euidentius fratres mei? in columba unitas, in linguis gentium societas. Aliquando enim lin
guæ per superbiam discordauerunt, & tunc sunt factæ linguæ ex una multæ. Post diluuium
enim quidam superbi homines, uelut aduersus deum se munire conantes, quasi aliquid es-
set excelsius deo, aut aliquid tutius, superbiæ erexerunt turrim, quasi ne diluuio si postea fie-
ret delerentur. Audierant enim & recesserant, quia omnis iniquitas erat deleta diluuio. Ab
iniquitate temperare nolebant, altitudinem turris contra diluuium requirebant, ædificaue-
runt turrim excelsam: uidit deus superbiam ipsorum, & hunc errorem illis immitti iussit, ut
non se cognoscerent loquentes, & factæ sunt diuersæ linguæ de superbia. Si superbia fecit
diuersitates linguarum: humilitas Christi congregauit diuersitates linguarum. Iam quod il
la turris dissociauerat, ecclesia collegit. De una lingua factæ sunt multæ: noli mirari, superbia
hoc fecit. De multis linguis fit una, noli mirari, charitas fecit: quia etsi soni diuersi linguarū
sunt, in corde unus deus inuocatur, una pax custoditur. Vnde debuit ergo charissimi demō-
strari spiritussanctus, unitatem quandam designans nisi per columbam, ut pacatæ ecclesiæ
Cant.6 diceretur, Vna est colūba mea? Vnde debuit humilitas, nisi per auem simplicem & gemen
tem, non per auem superbam & exultantem sicut coruus? Et forte dicent, Quia ergo colum-
ba, & una columba, præter unam columbam baptismus esse non potest. Ergo si apud te est
columba, uel tu es columba, quando ad te uenio, tu da mihi quod nō habeo: scitis hoc ipso-
rum esse. Ecce modo uobis apparebit, nō esse de uoce columbæ, sed de clamore corui. Nam
paululum attendat charitas uestra, & timete insidias, imò cauete, & excipite uerba contradi
centium respuenda, non transglutienda & uisceribus danda. Facite inde quod fecit domi-
nus, quando illi obtulerunt amarum potum: Gustauit & respuit: sic & uos audite & abijcite.
Quid

A Quid enim dicũt? Videamus, Ecce, inquit, tu es columba. O catholica, tibi dictum est, Vna est columba mea, una matris suæ. Tibi certe dictum est, Expecta, noli me interrogare. Si mihi dictum est proba primum: si mihi dictum est, cito uolo audire. Inquit, Tibi dictũ est. Respondeo uoce catholica, mihi. Hoc autem fratres, quod ore meo solius sonuit: sonuit, ut arbitror, & cordibus uestris, & omnes pariter diximus, Ecclesiæ catholicæ dictum est, Vna est columba mea, una est matris suæ: præter ipsam ergo columbã, inquit, baptisma non est. Ego qui præter ipsam columbam sum baptizatus, ergo non habeo baptismum? Si baptismum non habeo, quare mihi non das quando ad te uenio? Et ego interrogo, Interim sequestremus, cui dictum est, Vna est columba mea, una est matris suæ. Adhuc quærimus, Aut mihi dictum est, aut tibi dictum est? Sequestremus cui dictum sit. Hoc ergo quæro, si columba est simplex, innocẽs, sine felle, pacata in osculis, nõ sæua in unguibus, quæro utrum ad huius colũbæ membra pertineãt auari, raptores, subdoli, ebriosi, flagitiosi, membra sunt columbæ huius? Absit, inquit. Et reuera fratres, quis hoc dixerit ut nihil aliud dicã? Raptores solos, si dicam, membra accipitris possunt esse, nõ membra columbæ. Milui rapiunt, accipitres rapiunt, corui rapiunt: columbæ non rapiunt, non dilaniant. Ergo raptores nõ sunt membra columbæ. Non apud uos fuit uel unus raptor? Quare manet baptismus quem dedit accipiter & non columba? Quare non baptizatis apud uosmetipsos post raptores & adulteros & ebriosos, post auaros apud uosmetipsos? An isti omnes membra columbæ sunt? Sic dehonestatis columbam uestram, ut ei membra uulturina faciatis. Quid ergo fratres, quid dicimus? Mali & boni sunt in ecclesia catholica: ibi autem soli mali sunt. Sed forte inimico animo hoc dico, & hoc postea requiratur. Et ibi certe dicunt, quia sunt boni & mali. Nam si dixerint solos bonos se habere, credant illis sui, & subscribo, Non sunt apud nos dicant, nisi sancti, casti, sobrij, non adulteri, non fœneratores, non fraudatores, non periuri, non uinolenti. Dicant, Non enim attendo linguas ipsorum, sed tango corda ipsorum.

B Cum autem noti sint & uobis & suis, sicut & uos & uobis in catholica & illis noti estis, nec nos eos reprehẽdamus, nec illi se palpent. Nos fatemur in ecclesia catholica & bonos & malos esse, sed tanq̃ grana & paleas. Aliquando qui baptizatur à grano palea est: & qui baptizatur à palea, granum est: alioquin si qui baptizatur à grano, ualet: & qui baptizatur à palea, non ualet, falsum est, hic est qui baptizat. Si autem uerum est, hic est qui baptizat, & quod ab illo datur, ualet, & quomodo columba baptizat? Non enim malus ille columba est, aut ad mẽbra columbæ pertinet, nec hic potest dici in catholica, nec apud illos. Si illi dicunt, columbam esse ecclesiam suam, quid ergo intelligimus fratres mei, quoniam manifestum & omnibus notum est, & si nolint conuincuntur: quia & ibi quando dant mali, non post illos baptizatur: & hic quando dant mali, nõ post illos baptizatur. Columba non baptizat post coruum: coruus quare uult baptizare post columbam? Intẽdat charitas uestra, Et quare designatum est nescio quid per columbã, ut baptizato domino ueniret columba, id est spiritussanctus in specie columbæ, & maneret super eum, cum in aduentu columbæ hoc cognosceret Ioannes, propriam quandam potestatem in domino ad baptizandum, quia per hanc propriam potestatem, sicut dixi, pax ecclesiæ firmata est. Et potest fieri ut habeat aliquis baptismum præter columbam: ut prosit ei baptismus, præter columbam nõ potest. Intendat charitas uestra & intelligat quod dico: nam & ista circumuentione sæpe seducunt fratres nostros, qui pigri & frigidi sunt. Simus simpliciores & feruentiores. Ecce, inquiunt, Ego accepi, an non accepi? Respondeo, accepisti. Si ergo accepi, non est quod mihi des, securus sum, etiam testimonio tuo. Et ego quidem me dico accepisse, & tu me fateris accepisse, utriusq; lingua securum me facit. Quid ergo mihi promittis? Quare uis catholicum facere, quando non mihi aliquid daturus es amplius, & me iam accepisse fateris quod te habere dicis? Ego autẽ quando dico, ueni ad me, dico quia non habes tu, qui fateris quia habeo. Quare dicis, ueni ad me? Docet nos columba, Respondet enim de capite domini, & dicit, Baptismum habes, charitatem autem qua ego gemo non habes. Quid est hoc, inquit,

d Baptismum

Baptismum habeo, charitatem non habeo? Sacramentum habeo, charitatem non? Noli C
clamare, ostende mihi quomodo habeat charitatem qui diuidit unitatem. Ergo, inquit, ha
beo baptismum? Habes, sed baptismum illud sine charitate nihil tibi prodest: quia sine cha
ritate tu nihil es: nam baptismus ille etiam in illo qui nihil est, non est nihil. Baptisma quip-
pe illud aliquid est, & magnum aliquid est, propter illum de quo dictum est, Hic est qui ba
ptizat. Sed ne putares illud quod magnum est, tibi aliquid prodesse posse si non fueris in
unitate, super baptizatum columba descẽdit, tanquam dicens, Si baptismum habes, esto in co-
lumba, ne non tibi prosit quod habes. Veni ergo ad columbam dicimus, nõ ut incipias ha
bere quod non habebas, sed ut prodesse tibi incipiat quod habes. Foris enim habebas ba-
ptismum ad perniciem: intus si habueris, incipit prodesse ad salutem. Non enim tãtum tibi
De conse. di. 2 c. & sancta prodcrat baptisma, & non etiam oberat: Et sancta possunt obesse: in bonis enim sancta ad
salutem insunt: in malis ad iudicium. Certe enim fratres nouimus quid accipiamus, & utique
1. Cor. 11 sanctum est quod accipimus, & nemo dicit non est sanctum. Et quid ait Apostolus? Qui
autem manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: nõ ait quia illa res mala
est, sed quia ille malus male accipiendo, ad iudicium accipit bonum quod accipit. Nõ enim
mala erat buccella, quæ tradita est Iudæ à domino: Absit. Medicus non daret uenenum:
salutem medicus dedit, sed indigne accipiendo ad perniciem accepit, quia non pacatus ac-
cepit. Sic ergo & qui baptizantur. Habeo, inquit, mihi, Fateor, habes: obserua quod habes,
eoipso quod habes damnaberis. Quare? Quia rem columbæ præter columbam habes. Si
rem columbæ in columba habeas, securus habes. Puta te esse militarem: si characterem im
peratoris tui intus habeas, securus militas: si extra habeas, tunc non solum tibi ad militiam
non prodest character ille, sed etiam pro desertore punieris. Veni ergo ueni, & noli dicere,
iam habeo, iã sufficit mihi. Veni, columba te uocat, gemendo te uocat. Fratres mei uobis di
co, gemẽdo uocate, nõ rixando: uocate orando, uocate inuitando, uocate ieiunando: in cha
ritate intelligãt quia doletis illos. Nõ dubito fratres mei, quia si uideant dolorem uestrum, D
confundentur & reuiuiscent. Veni ergo ueni, noli timere: time si nõ uenis: imò non time sed
plange. Veni, gaudebis, si ueneris. Gemis quidẽ in tribulationibus peregrinationis, sed gau
Cant. 6 debis in spe. Veni ubi est columba, cui dictũ est, Vna est columba mea, una est matris suæ.
Columbã unã uides super caput Christi: linguas uides in toto orbe terrarum. Idẽ spiritus
per columbam, idem & per linguas. Si per columbam idem spiritus, & per linguas idem spi
ritussanctus per totũ orbẽ terrarum datus est, à quo te præcidisti ut clames cum coruo, non
ut gemas cũ colũba? Veni ergo. Sed sollicitus es forte & dicis, Foris baptizatus sum, timeo
ne inde sim reus, quia foris accepi. Iã cœpisti cognoscere quid gemendum sit. Verum dicis,
quia reus es, non quia accepisti, sed quia foris accepisti. Tene ergo quod accepisti, emenda
quod foris accepisti. Accepisti rem colũbæ, præter columbã accepisti. Duo sunt quæ audis,
accepisti, & præter columbã accepisti. Quod accepisti, approbo: quia foris accepisti, impro-
bo. Tene ergo quod accepisti: nõ mutatur sed agnoscitur, character est regis mei, nõ ero sa-
crilegus: corrigo desertorem, nõ immuto characterẽ. Noli de baptismate gloriari, quia dico
ipsum est. Ecce dico ipsum est, tota catholica dicit ipsum est: aduertit colũba, & agnoscit &
gemit, quia ipm foris habes: uidet ibi quod agnoscat, uidet ibi & quod corrigat. Ipsum est,
ueni. Gloriaris quia ipsum est, & nõ uis uenire? Quid ergo mali qui nõ pertinent ad colum
bam, ait tibi columba, & mali inter quos gemo, & qui nõ pertinẽt ad mẽbra mea & necesse
est ut inter illos gemam: nõnne habent quod te habere gloriaris? nõnne multi ebriosi ha-
bent baptismum? nõnne multi auari, nõnne multi idololatræ, & quod est peius furtim?
Nõnne pagani ad idola eunt, uel ibant publice? Nunc occulte Christiani sortilegos quæ-
runt, mathematicos consulunt: & isti habent baptismum, sed columba gemit inter coruos.
Quid ergo gaudes quia habes? Hoc habes quod habet & malus. Habeto humilitatem,
charitatem, pacem: habeto bonum quod nondum habes, ut prosit tibi bonũ quod habes:
nam quod habes, habuit & Simon magus, Actus apostolorum testes sunt, ille liber cano-
nicus

A nicus omni anno in ecclesia recitãdus. Anniuersaria solennitate post passionem domini nostis illum librum recitari: ubi scriptum est, quomodo conuersus sit Apostolus, & ex persecutore prædicator factus: ubi etiam die pẽtecostes missus est spiritussanctus in linguis diuisis uelut ignis. Ibi legimus multos credidisse in Samaria per prædicationem Philippi. Intelligitur autem siue unus ex apostolis, siue ex diaconis, quia septem ibi diaconos legimus ordinatos, inter quos etiam nomen Philippi: per Philippi ergo prædicationem crediderunt Samaritæ. Samaria cœpit abundare fidelibus: ibi erat iste Simon magus, qui per magicas factiones suas demẽtauerat populum, ut eũ uirtutem dei putarent: commotus tamen signis quæ à Philippo fiebant, etiã ipse credidit: sed quomodo ipse crediderit, posteriora sequẽtia demonstrauerunt. Baptizatus est autẽ & Simon. Audierunt hoc apostoli qui erant in Hierusalem, & missi sunt ad illos Petrus & Ioannes, & inuenerunt multos baptizatos. Et quia nullus ipsorum adhuc acceperat spiritumsanctum, sicut tunc descẽdebat ad ostendendam significationem gentium crediturarum, ut linguis loquerẽtur, in quos descendebat spiritus sanctus, imposuerunt illis manus orãtes pro eis, & acceperunt spiritumsanctum. Simon ille qui non erat in ecclesia columba, sed coruus, quia ea quæ sua sunt quærebat, non quæ Iesu Christi: unde in Christianis potẽtiam magis amauerat q̃ iustitiã, uidit per impositionem manuum apostolorum dari spiritumsanctum, nõ quia ipsi dabant, sed quia ipsis orãtibus datus est, & ait apostolis, Quid uultis à me accipere pecuniæ, ut & per impositionẽ manuũ mearum detur spiritussanctus? Et ait illi Petrus, Pecunia tua tecũ sit in perditionem, quoniam donum dei putasti pecunia comparandum. Cui dicit, Pecunia tua tecũ sit in perditionem? utiq; baptizato. Iã baptisma habebat, sed colũbæ uisceribus nõ hærebat. Audi quia non hærebat: uerba ipsa Petri apostoli aduerte, sequitur enim, Non est tibi pars neq; sors in hac fide. In felle enim amaritudinis uideo te esse, Colũba fel non habet, Simon habebat, ideo separatus erat à colũbæ uisceribus. Baptisma illi quid proderat? Noli ergo de baptis- Act. 8

B mate gloriari, quasi ex ipso salus tibi sufficiat. Noli irasci, depone fel, ueni ad columbã. Hic tibi proderit, quod foris non solum non proderat, sed etiã oberat. Neq; dicas, non uenio, quia foris sum baptizatus. Ecce incipe habere charitatẽ, incipe habere fructum, inueniatur in te fructus, mittat te columba intrò. Inuenimus hoc in scriptura, Imputribilibus lignis arca fuerat fabricata. Imputribilia ligna sancti sunt fideles pertinẽtes ad Christum. Quomodo enim in templo lapides uiui de quibus ædificatur templum, homines fideles dicti sunt: sic ligna imputribilia homines perseuerantes in fide. In ipsa ergo arca ligna imputribilia erant. Arca enim ecclesia est, ibi baptizat colũba illa. Arca enim illa in aqua ferebatur: ligna imputribilia intus erant, baptizata sunt. Inuenimus quædam ligna foris baptizata, omnes arbores quæ erant in mũdo. Ipsa tamen aqua erat, non erat altera: omnis de cœlo uenerat, & de abyssis fontium. Ipsa erat aqua in qua baptizata sunt ligna imputribilia, quæ erant in arca, in qua baptizata sunt ligna foris. Missa est columba, & primum non inuenit requiem pedibus suis, rediit in arcam: plena enim erant aquis omnia, & maluit redire q̃ rebaptizari. Coruus autẽ ille emissus est anteq; siccaretur aqua, rebaptizatus redire noluit, mortuus est in his aquis. Auertat deus corui illius mortem: nam quare non est reuersus, nisi quia aquis interceptus est? At uero columba non inueniens requiem pedibus suis, cum ei undiq; clamaret aqua, ueni, ueni, hic tingere: quomodo clamant isti hæretici, ueni, ueni, hic habes, non inueniẽs illa requiem pedibus suis, reuersa est ad arcam. Emisit illam Noë iterum, sicut uos mittit arca ut loquamini illis. Et quid fecit postea columba? Quia erant ligna foris baptizata, reportauit ad arcam ramum de oliua. Ramus ille & folia & fructũ habebat. Non sint in te sola uerba, non sint in te sola folia, sit fructus, & redis ad arcam, nõ per teipsum, columba te reuocat. Gemite foris, ut illos intrò reuocetis. Etenim fructus iste oliuæ si discutiatur, inuenies quid erat. Oliuæ fructus charitatem significat. Vnde hoc probamus? Quomodo enim oleũ à nullo humore premitur, sed diruptis omnibus exilit & supereminet: sic & charitas nõ potest premi in ima, necesse est ut ad superna emineat. Propterea de illa dicit Apostolus, Gen. 6

1.Cor.12 ſtolus, Adhuc ſupereminentiorem uiã uobis demõſtro. Quia diximus de oleo quia ſu per/ C
eminet, ne forte nõ de charitate dixerit Apoſtolus, ſupereminẽtiorem uiã uobis demõſtro, audiamus quid ſequitur, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autẽ non habeam, factus ſum tanq̃ æramentum ſonans, aut cymbalũ tinniens. Duo nunc Donate exclama, Diſertus ſum: & clama, doctus ſum. Quantum diſertus, quantum doctus? Nunquid linguis angelorum locuturus es? Et tamen ſi linguis angelorũ loquereris, charitatem non habens, audirem æra ſonantia & cymbala tinnientia. Soliditatem aliquam quæro, fructum in folijs inueniã: non ſint ſola uerba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed, inquies, habeo ſacramentum. Verum dicis, ſacramentum diuinum eſt, habes baptiſma, & ego confiteor. Sed quid dicit idem Apoſtolus? Si ſciero omnia ſacramẽta, & habuero prophetiam & omnẽ fidem, ita ut montes transferam: ne forte & hoc diceres, Credidi, ſufficit mihi. Sed
Iacob.2 quid dicit Iacobus? Et dæmones credunt & contremiſcunt. Magna eſt fides, ſed nihil prodeſt ſi non habeat charitatem. Confitebantur & dæmones Chriſtum credendo, ſed non di
Mar.1 ligendo dicebant, Quid nobis & tibi fili dei? Fidem habebant, charitatem non habebant, ideo dæmones erant. Noli de fide gloriari, adhuc dæmonibus comparandus es: noli dicere Chriſto domino, mihi & tibi quid eſt? Vnitas enim Chriſti tibi loquitur, Veni cognoſce pacem, redi ad uiſcera columbæ. Foris baptizatus es, habeto fructum, & redi ad arcam, Et tu, Quid nos quæritis ſi mali ſumus? Vt boni ſitis. Ideo uos quærimus, quia mali eſtis: nam ſi mali non eſſetis, inueniſſemus uos, non uos quæreremus. Qui bonus eſt, iã inuentus eſt: qui malus eſt, adhuc quæritur: ideo uos quærimus, redite ad arcã. Sed iam habeo baptiſmum. Si omnia ſacramẽta ſciero, & habuero prophetiã & omnẽ fidem, ita ut mõtes transferam, charitatem autẽ nõ habeam, nihil ſum. Fructũ ibi uideam, oliuã ubi uideam: & reuocare ad arcam. Sed quid ais? Ecce nos multa mala patimur: hæc ſi pro Chriſto pateremini, nõ pro honoribus ueſtris. Audite quid ſequitur. Iactant ſe enim aliquãdo, quia eleemoſynas multas faciũt, dant pauperibus, quia patiũtur moleſtias, ſed pro Donato nõ pro Chriſto. Vide D
quomodo patiaris: nã ſi pro Donato pateris, pro ſuperbo pateris. Nõ es colũba ſi pro Donato pateris: nõ erat ille amicus ſponſi, nã ſi amicus eſſet ſponſi, gloriã ſponſi quæreret, non ſuam. Vide amicum ſponſi dicentem, Hic eſt qui baptizat. Ille non erat amicus ſponſi, pro
Matth.22 quo pateris: Non habes ueſtem nuptialem: & ſi ad conuiuiũ ueniſti, foras habes mitti. Imò quia foras miſſus es, ideo miſer es: redi aliquando & noli gloriari. Audi quid dicat Apoſto/
1.Cor.13 lus, Si diſtribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ut ardeã, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Ecce quod non habes, Si tradidero, inquit, corpus meum ut ardeam, & utique pro nomine Chriſti: ſed quia ſunt multi qui iactanter illud faciunt, non cum charitate: ideo ſi tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Charitate fecerunt martyres illi, qui in tempore perſecutionis paſſi ſunt, charitate fecerũt: iſti autẽ de tumore & de ſuperbia faciunt, nã cum perſecutor deſit, ſeipſos præcipitãt. Veni ergo ut habeas charitatem. Sed nos habemus martyres. Quos martyres? Non ſunt columbæ, ideo uolare conati ſunt, & de petra ceciderũt. Omnia ergo fratres mei uidetis, quia clamãt aduerſus illos omnes paginæ diuinæ, omnis prophetia, totum euangelium, omnes apoſtolicæ litteræ, omnis gemitus columbæ, & nõdum euigilant, nondum expergiſcũtur. Sed ſi columba ſumus, gemamus, toleremus, ſperemus: aderit miſericordia dei, ut efferueat ignis ſpiritusſancti in ſimplicitate ueſtra, & ueniẽt. Non eſt deſperãdum, orate, prædicate, diligite, prorſus potens eſt dominus: iam cœperunt cognoſcere frontem ſuam: multi cognouerunt, multi erubuerunt: aderit Chriſtus, ut cognoſcant & cæteri. Et certe fratres mei uel palea ſola ibi remaneat, omnia grana colligentur: quicquid tibi fructificauit, redeat ad arcam per columbam. Modo deficientes ubiq;, quid nobis proponunt? non inuenientes quid dicant? Villas noſtras tulerunt, fundos noſtros tulerunt, proferunt teſtamẽta hominum. Ecce ubi Gaius eis donauit fundum eccleſiæ, cui præerat Fauſtinus. Cuius epiſcopus erat Fauſtinus? Eccleſiæ. Quid eſt eccleſiæ? Eccleſiæ dixi, cui præerat Fauſtinus, ſed non eccleſiæ

A ecclesiæ præerat Faustinus, sed parti præerat. Columba autem ecclesia est. Quid clamas? Nō deuorabimus uillas, columba illas habeat. Quæratur quæ sit columba, & ipsa habeat: nam nostis fratres mei, quia uillæ istæ non sunt Augustini. Et si uos non nostis, & putatis me gaudere in possessione uillarum, deus nouit: ipse scit, quid ego de illis uillis sentiam, uel quid ibi sufferam. Nouit gemitus meos, si mihi aliquid de columba impertiri dignatus est. Ecce sunt uillæ. Quo iure defendis uillas? diuino an humano? Respondeant, Diuinum ius in scripturis habemus, humanum ius in legibus regum. Vnde quisq; possidet quod possidet? Nónne iure humano? Nam iure diuino, domini est terra & plenitudo eius. Pauperes Psal. 23 & diuites deus de uno limo fecit, & pauperes & diuites una terra supportat. Iure tamen humano dicit, Hæc uilla mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per imperatores & reges seculi deus distribuit generi humano. Vultis legamus leges imperatorum, & secundū ipsas agamus de uillis? Si iure humano uultis possidere, recitemus leges imperatorum, uideamus si aliquid uoluerunt ab hæreticis possideri. Sed quid mihi est imperator? Secundū ius ipsius possides terram. Aut tolle iura imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa uilla, aut meus est ille seruus, aut domus hæc mea est? Si autem ut teneantur ista ab hominibus, iura acceperunt regum: uultis recitemus leges, ut gaudeatis, quia uel unum horum habeatis, & non imputetis nisi mā suetudini columbæ, quia uel ibi uobis permittitur permanere? Leguntur enim leges manifestæ, ubi præceperūt imperatores, eos qui præter ecclesiæ catholicæ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec uolūt in pace colere pacis autorē, nihil nomine ecclesiæ audeant possidere. Sed quid nobis & imperatori? Sed iam dixi, de iure humano agitur: & tamen apostolus uoluit seruiri regibus, uoluit honorari reges, & dixit, Reges reuerimini. Nolite dicere, quid mihi & regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa 1. Pet. 2
B iura humana renunciasti quibus possidentur possessiones. Sed de diuino iure ago, ait. Ergo euangelium recitemus. Videamus quousq; ecclesia catholica Christi est, super quam uenit columba, quæ docuit, Hic est qui baptizat: quomodo ergo iure diuino possideat, qui dicit, Ego baptizo: cū dicat columba, Hic est qui baptizat, cum dicat scriptura, Vna est columba mea, una est matris suæ? Quare laniastis columbam? Imò laniastis uiscera uestra, nam uobis laniastis, columba integra perseuerat. Ergo fratres mei, si ubiq; non habent quod dicant, ego dico uobis quid faciant, ueniant ad catholicam, & nobiscum habebunt nō solum terram, sed etiam illum qui fecit cœlum & terram. Cant. 6

Ab eo quod scriptum est, Et ego uidi & testimonium perhibui, quia hic est filius dei, usq; ad id quod scriptum est, Amen dico uobis, uidebitis cœlum apertum, & angelos ascendentes & descendentes super filium hominis. Tractatus VII.

CONGAVDEMVS frequentiæ uestræ, quia ultra quàm sperare potuimus, alacriter conuenistis. Hoc est ergo quod nos lætificat & consolatur in omnibus laboribus & periculis uitæ huius, amor uester in deum, & pium studium, & certa spes, & feruor spiritus. Audistis cum psalmus legeretur, quia inops & pauper clamat ad deum in hoc seculo. Vox enim est, ut sæpius audistis, & meminisse debetis, non unius hominis, & tamen unius hominis. Non unius, quia fideles multi: multa grana inter paleas gementia, diffusa toto orbe terrarum. Vnius autem, quia membra Christi omnes, ac per hoc unum corpus. Iste ergo unus populus inops & pauper, non nouit gaudere de seculo, & dolor eius intus est, & gaudium eius intus est, ubi non uidet nisi ille qui exaudit gementem, & coronat sperantem. Lætitia seculi uanitas, cum magna expectatione speratur ut ueniat, & nō potest teneri cum uenerit. Iste enim dies qui lætus est perditis hodie in ista ciuitate, cras utiq; nō erit, nec idem ipsi cras hoc erunt quod hodie sunt. Et trāseunt omnia, & euolant omnia, & sicut fumus uanescunt. Et uæ qui amant talia: Omnis enim anima sequitur quod amat. Omnis enim caro fœnū, & omnis honor carnis quasi flos fœni. Fœnum

aruit,flos decidit:uerbum autem domini manet in æternum. Ecce quod ames, si uis mane re in æternum. Sed dicere habebas, Vnde possum apprehendere uerbum dei? Verbum ca ro factum est,& habitauit in nobis. Quapropter fratres charissimi,ad inopiam nostram & paupertatem nostram pertineat,& qꝫ illos dolemus qui sibi abundare uidentur: gaudium enim ipsorum quasi phreneticorum est. Quomodo autem phreneticus gaudet in insania, plerunque & ridet, & plangit illum qui sanus est: sic & nos fratres charissimi, si recipiamus medicinam de cœlo uenientem: quia & nos omnes phrenetici eramus, tanquam salui facti, qui ea quæ diligebamus non diligimus, gemimus ad deum de his qui adhuc insaniunt: po tens est enim ut & ipsos saluos faciat,& opus est ut respiciant se,& displiceant sibi. Spectari uolunt,& spectari se non nouerunt: nam si aliquantum oculos ad se conuertant, uident con fusionem suam. Quod donec fiat,alia sint studia nostra,alia sint aduocamenta animæ no stræ. Plus ualet dolor noster quàm gaudium illorum. Quantum pertinet ad numerum fra trum,difficile est ut quisq; ex illa celebritate raptus fuerit ex uiris: quantum autem ad soro rum numerum, contristat nos: & hoc magis dolendum est, quia non ipsæ potius ad eccle siam currunt, quas debuit si non timor, certe uerecundia de publico reuocare. Viderit hoc qui uidet, & aderit misericordia eius, ut saluet omnes. Nos autem qui conuenimus, pasca mur epulis dei,& sit gaudium nostrum sermo ipsius. Inuitauit enim nos ad euangelium su um, & ipse cibus noster est, quo nihil dulcius, sed si quis habeat palatum sanum in corde. Bene autem arbitror meminisse charitatem uestram hoc euangelium lectionibus congruis ex ordine recitari: & puto uobis non excidisse quæ iam tractata sunt, maxime recentiora de Ioanne & de columba. De Ioanne scilicet, quid nouum didicerit in domino per colum bam,qui iam nouerat dominum. Et hoc inuentum est inspirante spiritu dei,quod iam qui dem Ioannes nouerat in domino: sed qꝫ ipse dominus ita esset baptizaturus,ut baptizan di potestatem à se in neminē transfunderet,hoc didicit per columbam,quia dictum ei erat, Super quem uideris spiritum descendentem uelut columbam,& manentem super eum,hic est qui baptizat in spiritusancto. Quid est,hic est? Non est alius,&si per alium. Quare au tem per columbam? Multa dicta sunt, nec possum, nec opus est omnia retexere,præcipue tamen propter pacem, quia & ligna quæ baptizata sunt foris, quia fructū in eis inuenit co lumba,ad arcam attulit: sicut meministis columbam missam à Noe de arca,quæ diluuio na tabat & baptismo abluebatur,non mergebatur. Cum ergo esset emissa,attulit ramum oli uæ: sed non sola folia habebat,habebat & fructum. Itaq; hoc optandum est fratribus no stris qui foris baptizantur, ut habeant fructum,non illos sinet columba foris,nisi ad arcam reduxerit. Fructus autem est totus charitas,sine qua nihil est homo,quicquid aliud habue rit. Et hoc uberrime ab Apostolo dictum commemorauimus & recensuimus. Ait enim, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum uelut æramentum sonans,aut cymbalum tinniens. Et si habuero omnē scientiam,& sciam omnia sacramenta,& habeam omnem prophetiam,& habuero omnem fidem: fidem autem quo modo dixit omnem? ut montes transferam,charitatem autem non habeam,nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus,& si tradidero corpus meum ita ut ardeā,charitatem autem non habeam,nihil mihi prodest. Nullo modo autem possunt dicere se habere cha ritatem,qui diuidunt unitatem. Hæc dicta sunt, sequentia uideamus. Perhibuit Ioannes testimonium,) quia uidit. Quale testimonium perhibuit? Quia ipse est filius dei.) Oporte bat enim ut ille baptizaret qui est filius dei unicus, non adoptatus. Adoptati filij, ministri sunt unici. Vnicus habet potestatem,adoptati ministerium. Licet baptizet minister nō per tinens ad numerum filiorum,quia male uiuit & male agit,quid nos consolatur? Hic est qui baptizat. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulantem,dicit,Ecce agnus dei.) Vtiq; singulariter iste agnus,nam & discipuli dicti sunt agni, Ecce ego mitto uos sicut agnos in medio luporū. Dicti sunt & ipsi lumen, Vos autem estis lumen mūdi. Sed aliter ille de quo dictū est, Erat lumen uerū,quod illuminat omnem hominem

Marginal notes: C (beside line 1); D (beside "est qui baptizat in spiritusancto"); 1.Cor.13 (beside "rit. Et hoc uberrime"); Matth.10 (beside "agni, Ecce ego mitto"); Matth.5 (beside "estis lumen mūdi").

A hominem uenientem in hunc mundum. Sic & agnus singulariter, solus sine macula, sine peccato: non cuius maculæ absterſæ sint, sed cuius macula nulla fuerit. Quid enim quia dicebat Ioannes de domino, Ecce agnus dei? Ipse Ioannes non erat agnus? Non erat uir sanctus? Non erat amicus spõsi? Ergo singulariter ille, hic est agnus dei: quia singulariter huius agni sanguine solo, homines redimi potuerũt. Fratres mei, si agnoscimus precium nostrum quia sanguis est agni, qui sunt illi qui hodie celebrant festiuitatem sanguinis, nescio cuius mulieris? Et q̃ ingrati sunt? Raptum est aurum, dicunt de aure mulieris, & cucurrit sanguis, & positum est aurum in trutina uel in statera, & præponderauit multum de sanguine. Si pondus ad inclinandum aurum habuit sanguis mulieris, quale pondus habet ad inclinandum mundum sanguis agni, per quem factus est mundus? Et quidem ille spiritus nescio quis, ut premeret pondus, placatus est sanguine. Immundi spiritus nouerant uẽturum Iesum Christum, audierant ab angelis, audierant ex prophetis, & sperabant eum uenturum. Nã si non sperabant, unde clamauerũt, Quid nobis & tibi est? Venisti ante tempus perdere nos? scimus quia ẽs sanctus dei. Venturum sciebant, sed tempus ignorabant. Sed quid audistis in psalmo de Hierusalem? Quoniã beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius, & pulueris eius miserebuntur. Tu exurgens, inquit, misereberis Sion, quoniam uenit tempus ut miserearis eius. Quando uenit tempus ut misereretur deus? Venit agnus. Qualis agnus est? Quem lupi timent. Qualis agnus est? Qui leonem occisus occidit. Dictus est enim diabolus leo circumiens & rugiens, quærens quem deuoret: sanguine agni uictus est leo, ecce spectacula Christianorum. Et quid est amplius? Illi oculis carnis uident uanitatem, nos cordis oculis ueritatẽ. Ne putetis fratres, q̃ sine spectaculis nos dimisit dominus deus noster: nam si nulla sunt spectacula, cur hodie conuenistis? Ecce quod diximus, uidistis & exclamastis: non exclamaretis nisi uidissetis. Et magnum est hoc spectare per totum orbem terrarum, uictum leonem sanguine agni, educta de dentibus leonum membra Christi, & adiuncta

Marci 1

Psal. 101

B corpori Christi. Ergo nescio quid simile imitatus est quidã spiritus, ut sanguine simulacrum suum emi uellet, quia nouerat precioso sanguine quandocunq; redimendum esse genus humanum. Fingunt enim spiritus mali umbras quasdam honoris sibimetipsis, ut sic decipiant eos qui sequuntur Christum. Vsqueadeo fratres mei, ut illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcantationes, per machinamẽta inimici, misceant præcãtationibus suis nomen Christi: quia iam non possunt seducere Christianos ut dent uenenũ, addunt mellis aliquantum, ut per id quod dulce est, lateat quod amarũ est, & bibatur ad perniciem: usqueadeo ut ego nouerim aliquo tempore illius† palleati sacerdotem solere dicere, & ipse† palleatus Christianus est. Vt quid hoc fratres, nisi quia aliter non possunt seduci Christiani? Ne quæratis ergo alibi Christũ, q̃ ubi se uoluit prædicari Christus. Et quomodo uobis uoluit prædicari, sic illum tenete, sic in cordibus uestris scribite. Murus est aduersus omnes impetus, & aduersus omnes insidias inimici. Nolite timere, nec tentat ille nisi permissus fuerit: constat illum nihil facere, nisi permissus fuerit aut missus. Mittitur tanq̃ angelus malus à potestate dominãte: permittitur quãdo aliquid petit: & hoc fratres nõ fit, nisi ut probẽtur iusti, puniãtur iniusti. Quid ergo times? Ambula in dño deo tuo, certus esto, quod te nõ uult pati, nõ pateris: quod te permiserit pati, flagellum corrigẽtis est, nõ pœna damnãtis. Ad hæreditatẽ sempiternam erudimur, & flagellari dedignamur? Fratres mei, si recusaret quisq̃ puer colaphis aut flagellis cædi à patre suo, quomodo diceretur superbus, desperatus, ingratus paternæ disciplinæ? Et ut quid erudit pater homo filiũ hominẽ, ut possit nõ perdere tẽporalia quæ illi acquisiuit, quæ illi collegit, quæ nõ uult eũ perdere, quæ ipse qui relinquit, non potuit in sempiternum tenere: nõ docet filium cũ quo possideat, sed qui post eũ possideat. Fratres mei, si filiũ docet pater successorẽ, & quẽ docet & ipsum similiter per omnia illa trãsiturum, quia & ille qui monebat transiturus est: quomodo uultis erudiat nos pater noster, cui nõ successuri, sed ad quẽ accessuri sumus, & cum quo in æternum mãsuri in hæreditate, quæ nõ marcescit, nec moritur, nec grandinẽ nouit? Et ipse hæreditas & ipse pater est: hũc possidebimus, & eru

al's, pileati

al's, pileatus

diri non debemus? Sufferamus ergo eruditionem patris, non quando nobis dolet caput C
curramus ad præcantatores, ad sortilegos & remedia uanitatis. Fratres mei, non uos plangam, quotidie inuenio ista: & quid faciam? Nondum persuadeo Christianis in Christo spem esse ponendam? Ecce si cui factum est remedium, moriatur. Quàm multi enim cum remedijs mortui sunt, & quàm multi sine remedijs uixerunt. Qua fronte exijt anima ad deum? Perdidit signum Christi, accepit signũ diaboli. An forte dicet, non perdidi signum Christi? Ergo signum Christi cum signo diaboli habuisti. Non uult Christus communionem, sed solus uult possidere quod emit. Tãti emit ut solus possideat, tu facis ei cõsortem diabolum,
Ecci 2 cui te per peccatum uendideras. Væ duplici corde, qui in corde suo partem faciunt deo, partem faciunt diabolo. Iratus deus, quia fit ibi pars diabolo, discedit, & totum diabolus possi-
Ephes. 4 debit. Non frustra itaq; Apostolus dicit, Neq; detis locum diabolo. Cognoscamus ergo agnum fratres, cognoscamus precium nostrũ. Ecce duo de discipulis Ioannis, quia talis erat Ioannes amicus sponsi, non quærebat gloriam suam, sed testimonium perhibebat ueritati: nunquid uoluit apud se remanere discipulos suos, ut non sequerentur dominum? Magis ipse ostendit discipulis suis quem sequerentur: habebant enim illum tanquàm agnum, & ille, Quid me attenditis? Ego non sum agnus: Ecce agnus dei. De quo & superius dixerat, Ecce agnus dei. Et quid nobis prodest agnus dei? Ecce, ait, qui tollit peccata mundi: secuti sunt illum hoc audito duo qui erant cũ Ioanne. Videamus sequẽtia, Ecce agnus dei, hoc Ioãnes.

Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus autem Iesus, & uidens eos sequentes se, dicit eis, Quid quæritis? Qui dixerunt, Rabbi, quod dicitur interpretatum magister, ubi habitas?) Non sic illum sequebãtur quasi iam inhærerent illi: nam manifestum est quando illi inhæserunt, quia de naui eos uocauit. In his enim duobus erat Andreas, sicut modo audistis. Andreas autem frater Petri erat. Et nouimus in euangelio quod Petrum & Andream dominus de naui uocauit, dicens, Venite post me, & faciam uos piscatores hominum. Et ex illo iam inhæserunt illi ut non recederent. Modo ergo quod illum se- D
quuntur isti duo, non quasi non recessuri sequuntur, sed uidere uoluerunt ubi habitaret, &
Ecci 6 facere quod scriptum est, Limen ostiorum eius exterat pes tuus, surge ad illum uenire assidue & erudiri præceptis eius. Ostendit eis ille ubi maneret, & uenerunt & fuerunt cum illo. Quàm beatum diem duxerunt, quàm beatam noctem. Quis est qui nobis dicat quæ audierint illi à dño? Ædificemus nosmetipsi in corde nostro, & faciamus domum quo ueniat ille & doceat nos, colloquatur nobis. Quid quæritis? Dixerũt ei, Rabbi, quod dicitur interpretatum magister, ubi habitas? Dicit eis, Venite & uidete. Et uenerunt & uiderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima.) Nihil ne arbitramur pertinuisse ad euangelistam, dicere nobis quota hora erat? Potest fieri ut nihil ibi nos animaduertere, nihil quærere uoluerit? Decima erat hora. Numerus iste legem significat, quia in decẽ præceptis data est lex. Venerat aũt tempus, ut impleretur lex per dilectionem,
Matth. 5 quia à Iudæis nõ poterat impleri per timorẽ. Vnde dominus dicit, Nõ ueni soluere legem, sed implere. Merito ergo decima hora eum secuti sunt ad testimoniũ amici sponsi duo isti: & decima hora audiuit, Rabbi, quod interpretatur magister. Si decima hora Rabbi dominus audiuit, & decimus numerus ad legẽ pertinet, magister legis nõ est nisi dator legis, quia filius dei dedit legẽ: nemo dicat quia alius dedit legẽ, & alius docet legem. Ipse illam docet qui illam dedit: ipse est magister legis suæ, & docet illã. Et misericordia est in lingua ipsius, ideo misericorditer docet legẽ, sicut dictum est de sapiẽtia, Legem autẽ & misericordiam in lingua portat. Noli timere, ne implere legẽ non possis, fuge ad misericordiam. Si multũ est ad te legem implere, utere pacto illo & chirographo, utere precibus quas tibi constituit & cõposuit iurisperitus cœlestis: qui enim habẽt causam & uolũt supplicare imperatori, quærunt aliquẽ scholasticũ iurisperitũ, à quo sibi preces componantur, ne forte si aliter petierint quàm oportet, nõ solũ non impetrẽt quod petũt, sed & pœnã pro beneficio cõsequantur. Cum ergo quærerent supplicare Apostoli, & nõ inuenirẽt quomodo adirent imperatorẽ deum,
dixerunt

A dixerunt Christo, Domine, doce nos orare, hoc est, iurisperite noster, assessor dei, imò consessor, compone nobis preces. Et docuit dominus de libro iuris cœlestis, docuit quomodo orarent, & in ipso quod docuit, posuit quandā conditionem, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si non secundū legem petieris, reus eris. Cōtremiscis imperatorem factus reus, offer sacrificium humilitatis, offer sacrificiū misericordiæ, dic in precibus, Dimitte mihi, quoniā & ego dimitto: sed si dicis, fac. Quid enim facturus es, quò iturus es, si mētitus fueris in precibus? Non quomodo dicitur in foro, carebis beneficio rescripti, sed nec rescriptū impetrabis. Iuris enim forēsis est, ut qui in precibus mētitus fuerit, non illi prosit quod impetrauit. Sed hoc inter homines, quia potest falli homo: potuit falli imperator, quando preces misisti: dixisti enim quod uoluisti, & cui dixisti, nescit an uerū sit: dimisit te aduersario tuo conuincendū, ut si ante iudicem cōuictus fueris de mēdacio, quia nō potuit ille nisi præstare, nesciens an fueris mētitus, ibi carebis ipso beneficio rescripti, quo perduxisti rescriptum. Deus autē quia nouit utrū mentiaris, an uerū dicas, non facit ut in iudicio tibi nō prosit, sed nec impetrare te permittit, qui ausus es mentiri ueritati. Quid ergo facturus es? dic mihi. Implere legē ex omni parte, ita ut in nullo offendas, difficile est. Reatus ergo certus est, remedio uti non uis? Ecce fratres mei, quale remediū posuit deus contra ægritudines animæ. Quod ergo? Cum caput tibi dolet, laudamus si euangelium ad caput tibi posueris, & nō ad ligaturā cucurreris. Ad hoc enim perducta est infirmitas hominum, & ita plangēdi sunt homines qui currūt ad ligaturas, ut gaudeamus quando uidemus hominē in lectulo suo cōstitutum, iactari febribus & doloribus, nec alicubi spem posuisse, nisi ut sibi euangeliū ad caput poneret, nō quia ad hoc factum est, sed quia prælatū est euangelium ligaturis. Si ergo ad caput ponitur ut quiescat dolor capitis, ad cor nō ponitur ut sanetur à peccatis? Fiat ergo. Quid fiat? Ponatur ad cor, sanetur cor, bonum est. Bonū est ut de salute corporis nō satagas, nisi ut à deo illā petas. Si scit tibi prodesse, dabit illam tibi: si non

B tibi dederit, nō tibi proderit habere illam. Quàm multi ægrotāt in lecto innocētes, & si sani fuerint, procedūt ad scelera cōmittenda. Quàm multis obest sanitas? Latro qui procedit ad faucem occidere hominē, quanto melius illi erat ut ægrotaret. Qui nocte surgit ad effodiendum parietē alienum, quāto illi melius si febribus iactaretur: innocētius ægrotaret, scelerate sanus est. Nouit ergo deus quid nobis expediat, id agamus tātum ut cor nostrum sanū sit à peccatis. Et quando forte flagellamur in corpore, ipsum deprecamur. Rogauit eū Paulus apostolus, ut auferret ab eo stimulum carnis, & noluit auferre: nunquid perturbatus est, & nunquid contristatus dixit se desertum? Magis se dixit non desertum, quia nō ablatum est quod uolebat auferri, ut illa infirmitas sanaretur: hoc enim inuenit in uoce medici, Sufficit tibi gratia mea, nā uirtus in infirmitate perficitur. Vnde ergo scisti q; nō uult te sanare deus, adhuc tibi expedit flagellari? Vnde scis q̄ꝑ putre est quod secat medicus, agens ferrū per putrida? Nonne nouit modum quid faciat, quousq; faciat? Nūquid ululatus eius qui secatur, retrahit manus medici artificiose secantis? Ille clamat, ille secat. Crudelis qui non audit clamantē, an potius misericors, quia uulnus persequitur ut sanet ægrotum? Hæc fratres mei ideo dixi, ne quis quærat aliquid præter auxiliū dei. Quādo forte in aliqua correptione domini sumus, uidete ne pereatis, uidete ne ab agno recedatis, & à leone deuoremini. Diximus ergo, quare hora decima sequētia uideamus. Erat† Andreas frater Simonis Petri, unus de duobus qui audierāt ab Ioāne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic† Simonem fratrem suum, & dicit ei, Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus.) Messias hebraice, latine unctus, græce Christus est: ab unctione enim dicitur Christus. Chrisma unctio est græce, ergo Christus unctus. Ille singulariter unctus, præcipue unctus, unde omnes Christiani unguntur. Ille præcipue, quomodo in psalmo dicit, audi, Propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis. Participes enim eius omnes sancti: sed ille singulariter sanctus sanctorū, singulariter Christus, singulariter unctus. Et† duxit ad Iesum,) Andreas fratrem suū Simonem. Intuitus autē eum Iesus, dixit, Tu es Simon filius† Ioannis, tu uo-

Luc. 11
als, habet autē
als, habet primum
Psal. 44
als, adduxit
als, Ioanna

tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.) Non magnũ quia dominus dixit, cuius filius esset iste. Quid magnũ domino? Omnia nomina sanctorũ suorũ sciebat, quos ante constitutionem mundi prædestinauit: & miraris, quia dixit, uni homini, tu es filius illius, & tu uocaberis illud, Magnum, quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrus autem à petra, petra uero ecclesia. Ergo in Petri nomine figurata est ecclesia. Et quis securus, nisi qui ædificat supra petrã? Et quid ait ipse dominus, Qui audit uerba mea hæc & facit ea, similabo eum uiro prudenti, ædificanti supra petram, non cedit tentationibus: descendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & nõ cecidit: fundata enim erat supra petram. Qui audit uerba mea & non facit ea, iam unusquisq; nostrum timeat & caueat, similabo eum uiro stulto, qui ædificauit domum suã super arenam: descendit pluuia, uenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & facta est ruina eius magna. Quid prodest quia intrat ecclesiã, qui uult super arenã ædificare. Audiendo enim & non faciendo, ædificat quidem, sed super arenam. Si enim nihil audit, nihil ædificat: si audit, ædificat. Si quærimus ubi, si enim audit & facit, supra petram: si audit & non facit, super arenam. Duo sunt genera ædificãtium, aut supra petram, aut supra arenam. Quid ergo illi qui non audiunt? Securi sunt? Securos eos dicit, quia nihil ædificant. Nudi sunt sub pluuia, ante uẽtos, sanè flumina cum uenerint, ista ante illos tollunt, quàm domus deijciant. Ergo uana est securitas, & ædificare, & supra petram non ædificare. Si audire uis & non facere, ædificas, sed ruinam ædificas: cum autem uenerit tentatio, deijcit domum, & cum ipsa ruina tua te tollet. Si autem non audis, nudus es, & illis tentationibus tuipse retraheris. Audi ergo & fac. Vnum est remedium. Quanti forte hodie audiendo & nõ faciendo rapti sunt fluuio celebritatis huius? Audiendo enim & non faciendo, uenit fluuius ipsa celebritas anniuersaria, impletus est torrens, trãsiturus est & siccaturus: sed uæ illi quem tulerit. Illud uero nouerit charitas uestra, quia nisi quis & audiat & faciat, nõ ædificat supra petrã, & non pertinet ad nomen tam magnum, quod sic commendauit dominus. Intentum enim te fecit, nam si hoc ante Petrus uocaretur, non ita uideres mysterium petræ, & putares casu eum sic uocari, non prouidentia dei. Ideo uoluit eum aliud prius uocari, ut ex ipsa commutatione nominis, sacramenti uiuacitas commendaretur. Et in crastinum uoluit dominus Iesus exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Dicit ei, Sequere me. Erat autem de ciuitate Andreæ & Petri. Et inuenit Philippus Nathanaëlem,) iam uocatus à domino, Et dixit ei, Quem scripsit Moyses in lege & prophetæ, inuenimus filium Ioseph.) Eius filius dicebatur, cui despõsata erat mater eius. Nam q ea intacta cõceptus & natus sit, bene nouerũt omnes Christiani ex euãgelio. Hoc Philippus dixit Nathanaëli, addidit & locum, A Nazareth. Et dixit Nathanaël, A Nazareth potest aliquid boni esse.) Quid intelligitur fratres, non quomodo aliqui pronũciant: nam & sic solet pronunciari, A Nazareth potest aliquid boni esse? Sequitur enim uox Philippi, Et dixit, Veni & uide.) Ambas enim pronunciationes potest ista uox sequi, siue sic pronuncies tanq; confirmans, à Nazareth potest aliquid boni esse: & ille, Veni & uide: siue sic dubitans, & totum interrogans, à Nazareth potest aliquid boni esse? Veni & uide. Cũ ergo siue illo modo, siue isto pronuncietur, nõ repugnant uerba sequẽtia: nostrũ est quærere quid potius intelligamus in his uerbis: qualis fuerit Nathanaël iste, in sequentibus probamus. Audite qualis fuerit, dñs ipse perhibet testimoniũ. Magnus dñs cognitus est testimonio Ioãnis, beatus Nathanaël cognitus testimonio ueritatis: quia dñs & si testimonium Ioannis nõ commẽdaretur, ipse sibi perhibuit testimoniũ, quia sufficit sibi ad testimonium suũ ueritas: sed quia ueritatem non poterant capere homines, per lucernã quærebant ueritatẽ: & ideo Ioãnes per quem dñs ostenderetur missus est. Audi dñm Nathanaëli testimoniũ perhibẽtem. Et dixit ei Nathanaël, A Nazareth potest aliquid boni esse. Dicit ei Philippus, Veni & uide. Et uidit Iesus Nathanaëlem uenientẽ ad se, & dicit de eo, Ecce uere Israëlita in quo dolus nõ est.) Magnũ testimoniũ: hoc nec Andreæ dictũ, nec Petro dictũ, nec Philippo, quod dictum est de Nathanaële, Ecce uere Israëlita, in quo dolus

A dolus non est. Quid ergo faciamus fratres? Deberet iste primus esse in apostolis, & non solum primus non inuenitur in apostolis, sed nec medius nec ultimus inter duodecim Nathanaël, cui tantũ testimonium perhibuit filius dei, dicens, Ecce uere Israëlita, in quo dolus non est. Quæritur causa, quantum dominus intimat, probabiliter inuenimus. Intelligere enim debemus ipsum Nathanaëlem eruditum & peritum legis fuisse: propterea noluit illum dominus inter discipulos ponere, quia idiotas elegit, unde confunderet mundum: audi Apostolum dicentem ita, Videte, inquit, uocationem uestram fratres, quia non multi sapientes secundũ carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed infirma mundi elegit deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus: & ea quæ nõ sunt tanquam ea quæ sunt, ut ea quæ sunt, euacuẽtur. Si doctus eligeretur, fortasse ideo se diceret electum, quia doctrina eius meruit eligi: dominus noster Iesus Christus uolens superborum frãgere ceruices, non quæsiuit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed prius Petrus piscator, per quem postea crederet non solum orator, sed & imperator. Nullus nobilis primo electus est, nullus doctus, quia infirma mundi elegit deus, ut confunderet fortia. Erat autẽ iste magnus & sine dolo, hoc solo nõ electus, ne cuiquam uideretur dominus doctos elegisse: & ex ipsa doctrina legis ueniebat, quod cum audisset à Nazareth: scrutatus enim erat scripturas, & sciebat quia inde erat expectandus saluator, quod non facile alij scribæ & pharisæi nouerant. Iste ergo doctissimus legis, cum audisset Philippum, dicentem, Inuenimus Iesum quem scripsit Moyses in lege & prophetæ, à Nazareth filium Ioseph: Ille qui optime scripturas nouerat, audito nomine Nazareth, erectus est in spem, & dixit, A Nazareth potest aliquid boni esse. Iã cætera de ipso uideamus, Ecce uere Israëlita, in quo dolus non est. Quid est in quo dolus nõ est? Forte non habebat peccatum? forte non erat æger? forte illi medicus non erat necessarius? Absit. Nemo sic natus est ut illo medico non egeret. Quid sibi ergo uult, in quo dolus non est? Aliquanto

B intentius quæramus, apparebit modo in nomine domini. Dolum dicit dominus, & omnis qui uerba latina intelligit, scit quia dolus est cum aliud agitur & aliud fingitur. Intẽdat charitas uestra, non dolus dolor est: propterea dico, quia multi fratres imperitiores latinitatis loquuntur sic, ut dicant, dolus illum torquet, pro eo quod est dolor. Dolus fraus est, simulatio est: quando aliquis aliquid in corde tegit, & aliud loquitur, dolus est, & tanquam duo corda habet: unum quasi sinum cordis habet, ubi uidet ueritatem: & alterum sinum, ubi concipit mendacium: & ut noueritis hunc esse dolum, dictum est in psalmis, labia dolosa. Quid est labia dolosa? Sequitur, In corde, & corde locuti sunt mala. Quid est in corde, & corde, nisi duplici corde? Si ergo dolus in isto nõ erat, sanabilem illum medicus iudicauit, nõ sanum. Aliud est enim sanus, aliud sanabilis, aliud insanabilis. Qui ægrotat cũ spe, sanabilis dicitur: qui ægrotat cũ desperatione, insanabilis: qui autẽ iam sanus est, non eget medico. Medicus ergo qui uenerat sanare, uidit istum sanabilem, quia dolus in illo nõ erat. Quomodo dolus in illo nõ erat? Si peccator est, fatetur se peccatorem. Si enim peccator est, & iustum se dicit, dolus est in ore ipsius: ergo in Nathanaële cõfessionem peccati laudauit, non iudicauit non esse peccatorẽ. Propterea cũ pharisæi qui sibi uidebantur iusti, reprehẽderent dominũ quia miscebatur ægrotis medicus, & dicerẽt, Ecce cum quibus manducat, cum publicanis & peccatoribus: Respondit medicus phreneticis, Nõ est opus sanis medicus, sed male habentibus: non ueni uocare iustos, sed peccatores: hoc erat dicere, Quia uos iustos dicitis, cum sitis peccatores, sanos uos iudicatis cum langueatis, medicinam repellitis, nõ sanitatem tenetis. Vnde ille pharisæus qui uocauerat dominũ ad prandium, sanus sibi uidebatur: ægrota autem illa mulier irrupit in domum, quo non erat inuitata, & desiderio salutis facta impudens accessit, non ad caput domini nostri, non ad manus, sed ad pedes: lauit eos lachrymis, tersit capillis suis, osculata est eos, & unxit unguento, pacem fecit cum uestigijs domini peccatrix. Reprehendit ille tanquam sanus medicum, ille pharisæus qui illic discumbebat, & ait apud se, Hic si esset propheta, sciret quæ mulier eius pedes tetigisset. Ideo autem suspicatus erat cum

1. Cor. 1 · *Psal. 11* · *Matth. 9* · *Luc. 7*

eum ignorasse, quia non illam repulit, quasi ne immundis manibus tangeretur. Nouerat C
autem ille, permisit se tangi, ut tactus ipse sanaret. Dominus uidens cor pharisæi, proposuit similitudinem, Duo debitores erant cuidam fœneratori, unus ei debebat quinquaginta de/narios, alter quingentos. Cum non haberent unde redderent, donauit ambobus, quis eum plus dilexit? Et ille, credo domine, cui plus donauit. Et cōuersus ad mulierē, dixit Simoni, Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, illa au tem lachrymis lauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti, illa autem non destitit pedes meos osculari. Oleum mihi non dedisti, illa autem unxit pedes meos un guento: Propterea dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem modicum dimittitur, modicum diligit: hoc est dicere, Plus ægrotas, sed sanum te pu tas: modicum putas tibi dimitti, cum plus debitor sis. Bene ista, quia dolus in illa non erat, meruit medicinam. Quid est, dolus in illa non erat? Confitebatur peccata. Hoc & laudat in Nathanaële, ꝙ dolus in illo nō erat: quia multi pharisæi qui abundabant peccatis, iustos se dicebant, & dolum afferebant, per quem sanari non poterant. Vidit ergo iam iustum in quo dolus non erat, & ait, Ecce uere Israëlita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? Respondit Iesus & dixit, Priusquam te Philippus uocaret cum esses sub ficu, uidi te.) id est sub arbore fici. Respondit ei Nathanaël & ait, Rabbi tu es filius dei, tu es rex Israël.) Aliquid magnum potuit Nathanaël iste intelligere, in eo quod dictum est, cum esses sub fici arbore uidi te, priusquam te Philippus uocaret. Nam talem uocem protu
Matth.16 lit, tu es filius dei, tu es rex Israël, qualem tanto post Petrus, quando ei dominus ait, Beatus es Simon bar Iona, quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui est in cœlo. Et ibi nominauit petram, & laudauit firmamentum ecclesiæ in ista fide. Hic iam dicit, Tu es filius dei, tu es rex Israël. Vnde? Quia dictum est ei, Anteꝗ̃ te Philippus uocaret cum esses sub arbore fici, uidi te. Quærēdum est, an aliquid significet ista arbor fici. Audite enim fratres mei, Inuenimus arborem fici maledictam, quia sola folia habuit, & fructum non ha D
buit. In origine humani generis Adam & Eua cum peccassent, de folijs ficulneis succincto/ria sibi fecerunt. Folia ergo ficulnea intelliguntur peccata. Erat autem Nathanaël sub arbo
Esaiæ 9 re fici, tanquam sub umbra mortis. Vidit eum dominus, de quo dictum est, Qui sedebant in umbra mortis, lumē ortum est eis. Quid ergo dictum est Nathanaeli? Dicis mihi ô Na thanaël, unde me nosti? Modo iam loqueris mecum, quia uocauit te Philippus. Iam quem uocauit per apostolum, ad ecclesiam suam uidit pertinere. O tu ecclesia, ô tu Israël, in quo dolus non est: Si es populus Israël in quo dolus non est, modo iam cognouisti Christum per apostolos, quomodo Nathanaël cognouit Christum per Philippum. Sed misericor/dia sua ante te uidit, ꝗ̃ tu eum cognosceres, cum sub peccato iaceres. Nunquid enim nos prius quæsiuimus Christum, & non ille nos quæsiuit? Nunquid nos uenimus ægroti ad medicum, & non medicus ad ægrotos? Nónne ouis illa perierat, & relictis nonaginta no/uem pastor quæsiuit illam, & inuenit, quam lætus in humeris reportauit? Nónne perierat drachma illa, & accendit mulier lucernam, & quæsiuit in tota domo sua donec inuenit? Et cum inuenisset, collætamini mihi, ait uicinis suis, quoniã inueni drachmã quã perdideram: sic & nos sicut oues perieramus, & sicut drachma perieramus: & sic pastor inuenit ouem, sed quæsiuit ouem: mulier inuenit drachmã, sed quæsiuit drachmam. Quæ est mulier? Ca/
Psal.131 ro Christi. Quæ est lucerna? Paraui lucernam Christo meo. Ergo quæsiti sumus ut inueni/remur, inuenti loquimur. Nō superbiamus, quia anteꝗ̃ inueniremur perieramus, si nō quæ/reremur. Non ergo nobis dicant quos amamus & uolumus lucrari paci ecclesiæ catholicæ: Quid nos uultis? quid nos quæritis, si peccatores sumus? Ideo uos quærimus ne pereatis: quærimus, quia quæsiti sumus: inuenire uos uolumus, quia inuēti sumus. Itaq; Nathanaël cum dixisset, Vnde me nosti? Ait dominus, Priusquam te uocaret Philippus, cum esses sub ficu uidi te. O tu Israëlita sine dolo quisquis es, ô popule uiuēs ex fide, antequam te per apo stolos meos uocarem, aut cum esses sub umbra mortis, & tu me non uideres, ego te uidi.

Dixit

A Dominus deinde dicit ei: Quia dixi tibi, uidi te sub arbore fici, credis, maius his uidebis.) Quid hoc maius his? Et dixit eis: Amẽ amen dico uobis, uidebitis cœlos apertos, & angelos ascendentes & descendentes supra filium hominis.) Fratres, nescio quid maius dixit q̃ est, cum esses sub arbore fici uidi te. Plus enim est q̄ nos dominus uocatos iustificauit, q̃ꝫ q̄ uidit iacentes sub umbra mortis. Quid enim nobis proderat si ibi remansissemus, ubi nos uidit? Nunquid non iaceremus? Quid hoc est maius, quando uidimus angelos ascendentes & descendentes super filium hominis? Iam aliquando de his ascendentibus & descẽdentibus angelis dixeram. Sed ne obliti fueritis, breuiter dico tanq̃ꝫ cõmemorans, pluribus em̃ dicerem si non cõmemorarem, sed modo insinuarem. Scalas uidit Iacob per somnium, & in ipsis scalis uidit angelos ascẽdentes & descendentes, & lapidem quẽ sibi posuerat ad caput, unxit. Audistis quia messias Christus est, audistis quia unctus Christus est. Nõ enim sic posuit lapidẽ unctũ ut ueniret & adoraret, alioquin idololatria esset significatio Christi. Facta est ergo significatio, quousq; oportuit fieri significationem, & significatus est Christus lapis unctus, sed non in idolo. Lapis unctus, lapis quare? Ecce pono in Sion lapidem electũ pretiosum, & qui crediderit in illũ nõ confundetur. Quare unctus? Quia Christus à chrismate. Esa. 28 Rom. 9
Quid aũt uidit tunc in scalis? Ascendentes & descendentes angelos. Sic est & in ecclesia. Angeli dei, boni prædicatores prædicãtes Christũ: hoc est super filiũ hominis ascendunt & descendunt. Quomodo ascendunt, & quomodo descendunt? Ex uno habemus exemplũ. Audi apostolum Paulum, quod in ipso inuenerimus, hoc de cæteris ueritatis prædicatoribus credamus. Vide Paulum ascendentem: Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum fuisse usq; ad tertium cœlum, siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus scit, & audiuit ineffabilia uerba, quæ non licet homini loqui. Ascendentem audistis, descendentem audite. Non potui loqui uobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: quasi paruulis in Christo lac uobis potũ dedi, nõ escam. Ecce descendit qui ascenderat. Quære quò ascẽderat? Vsq; ad tertiũ cœlũ. Quære quò descẽderit? Vsq; ad lac paruulis dandum. Audi quia descendit. Factus sum paruulus, inquit, in medio fratrũ, tanq̃ꝫ si nutrix foueat filios suos. 2. Cor. 12 1. Cor. 3
B 1. Thessal. 2
Videmus enim & nutrices & matres descendere ad paruulos, & si norunt latina uerba dicere, decurtant illa & quassant quodammodo linguam suam, ut possint de lingua diserta fieri blandimenta puerilia, quia si sic dicant, non audit infans, sed nec proficit infans. Et disertus aliquis pater, si sit tantus orator ut lingua illius fora concrepent, & tribunalia concutiantur, si habeat paruulum filium, cum ad domum redierit, seponit forensem eloquentiã quo ascenderat, & in lingua puerili descendit ad paruulum. Audi uno loco ipsum Apostolũ ascẽdentem & descendẽtem in una sententia. Siue enim mente excessimus deo, siue temperantes sumus uobis. Quid est, mente excessimus deo? ut illa uideamus quæ non licet homini loqui. Quid est, temperãtes sumus uobis? Nunquid iudicaui me aliquid scire inter uos, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum? Si ipse dominus ascendit & descendit, manifestum est, quia & prædicatores ipsius ascendunt imitatione, descendunt prædicatione. Et si aliquanto uos diutius tenuimus, consilij fuit ut † opportunæ horæ transirent. Arbitramur iam illos peregisse uanitatem suam. Nos autem fratres, quoniam pasti sumus epulis salutaribus, quæ restãt agamus, ut diem dñicum solẽniter impleamus in gaudijs spiritalibus, & comparemus gaudia ueritatis cũ gaudijs uanitatis: Et si horremus doleamus: si dolemus, oremus: si oramus, exaudimur: si exaudimur, & illos lucramur. 2. Cor. 5 al's importunæ.

Ab eo loco ubi ait, Et die tertio nuptiæ factæ sunt in Chana Galileæ, usq; ad id quod ait: Quid mihi & tibi est mulier, nondum uenit hora mea? Trac. VIII

Iraculum quidẽ dñi nostri Iesu Christi, quòd de aqua uinum fecit, non est mirandum eis qui nouerunt quia deus fecit: Ipse enim fecit uinum in illo die in nuptijs in sex illis hydrijs, quas impleri aqua præcepit, qui omni anno hoc facit in uitibus. Sicut enim quod miserunt ministri in hydrias, in uinum conuersum est opere domini: sic & quod nubes fundunt, in uinum conuertitur eiusdẽ opere dñi. Illud autẽ

non miramur, quia omni anno fit, assiduitate amisit admirationem. Nam & consyderatio- C
nem maiorem inuenit, quàm id quod factum est in hydrijs aquæ. Quis est enim qui consyde-
rat opera dei, quibus regitur & administratur totus hic mundus, & non obstupescit obrui-
turque miraculis? Si cōsyderet uim unius grani cuiuslibet seminis, magna quidē res est, hor-
ror est consyderanti: sed quia homines in aliud intenti perdiderunt cōsyderationem operū
dei, in qua darent laudem quotidie creatori, tanquam seruauit sibi deus inusitata quædam quæ
faceret, ut tanquam dormientes homines, ad se colendum mirabilibus excitaret. Mortuus resur
rexit, mirati sunt homines: tot quotidie nascuntur, & nemo miratur. Si consyderemus pru-
dentius, maioris miraculi est esse qui non erat, quàm reuiuiscere qui erat. Idem tamen deus pa-
ter domini nostri Iesu Christi per uerbum suum facit omnia, & regit quæ creauit. Priora mi
racula fecit, per uerbum suum deum apud se: posteriora miracula fecit per ipsum uerbū suū
incarnatum, & propter nos hominem factum. Sicut miramur quæ facta sunt per hominē
Iesum, miremur quæ facta sunt per deum Iesum. Per deum Iesum facta sunt cœlum & ter-
ra, mare, & omnis ornatus cœli, opulentia terræ, fœcunditas maris, omnia hæc quæ oculis
adiacent, per Iesum deum facta sunt: & uidemus hæc, & si est in nobis spiritus illius, sic no-
bis placent ut artifex laudetur: non ut ad opera conuersi ab artifice auertamur, & faciē quo-
dammodo ponentes ad ea quæ fecit, dorsum ponamus ad artificem qui fecit. Et hæc quidē
uidemus & adiacent oculis: quid illa quæ non uidemus, sicut sunt angeli, uirtutes, potesta-
tes, dominationes, omnisque habitator fabricæ huius supercœlestis, non adiacens oculis no-
stris: quanquam sæpe & angeli quando oportuit, demonstrauerunt se hominibus? Nōne deus
& per uerbum suum, id est, unigenitum filiū suum dñm nostrum Iesum Christum fecit hæc
omnia? Quid ipsa anima humana quæ non uidetur, & per opera quæ exhibet in carne, ma
gnam præbet admirationem bene cōsyderantibus: à quo facta est nisi à deo, & per quem fa
cta est, nisi per filium dei? Nondū dico de anima hominis: cuiusuis pecoris anima quodā-
modo regit molem suam: sensus omnes exerit, oculos ad uidendum, aures ad audiendū, na D
res ad percipiendum odorem, oris iudicium ad sapores discernendos, membra denique ipsa
ad peragenda officia sua: Nūquid hæc corpus & nō anima, id est, habitatrix corporis agit?
Nec tamen uidet oculis, & ex his quæ agit admirationē mouet. Accedat iam consyderatio
tua etiam ad animam humanam, cui tribuit deus intellectum cognoscendi creatorem suū,
dinoscendi & distinguendi inter bonum & malum, hoc est inter iustum & iniustum: quanta
agit per corpus? Attendite uniuersum orbem terrarum ordinatum in ipsa humana republi
ca, quibus administrationibus, quibus ordinibus potestatum, conditionibus ciuitatum, legi
bus, moribus, artibus: hoc totū per animam geritur, & hæc uis animæ non uidetur. Cū sub-
trahitur corpori, cadauer iacet: cum autem adest corpori, primo condit quodāmodo putre-
res corruptibiles: nam omnis caro in putredines defluit, nisi quodā condimento animæ te
neatur: sed hoc cōmune illi est cū pecoris anima. Illa magis miranda quæ dixi, quæ ad men
tē & intellectum pertinent, ubi etiam ad imaginē creatoris sui renouatur, ad cuius imaginē
factus est homo. Quid erit hæc uis animæ, cū & corpus hoc induerit incorruptionē, & mor-
tale hoc induerit immortalitatē? Si tanta potest per carnem corruptibilem, qui non poterit
per corpus spiritale post resurrectionem mortuorū? Hæc tamē anima, ut dixi, admirabilis
naturæ atque substantiæ, inuisibilis res est & intelligibilis: & hæc tamen per Iesum deū facta
Ioan. 1 est, quia ipse est uerbum dei. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Cū er
go tanta uideamus facta per dñm Iesum, quid miramur aquā in uinū conuersam per ho-
minē Iesum? Neque enim sic factus est homo, ut perderet quod deus erat. Accessit illi homo,
non amissus est deus. Ipse ergo fecit hoc, qui illa omnia. Non itaque miremur quia deus fe-
cit: sed amemus quia inter nos fecit, & propter nostrā reparationē fecit. Aliquid enī & in ipsis
factis innuit nobis: Puto, quia non sine causa uenit ad nuptias. Excepto miraculo, aliquod
& in ipso facto mysterij sacramentū latet: pulsemus ut aperiat, & de uino inuisibili inebriet
nos: quia & nos aqua eramus, & uinum nos fecit. Sapientes enim fecit, sapimus enim fidem
ipsius

A ipsius,qui prius insipientes eramus.Et forte ad ipsam sapientiam pertinet,cum honore dei, & cum laude maiestatis eius,& cum charitate potentissimæ misericordiæ eius,intelligere qd sit gestum in hoc miraculo. Dn̄s inuitatus ad nuptias uenit: quid mirum si in illam domū ad nuptias uenit,qui in hunc mundū ad nuptias uenit? Si enim non uenit ad nuptias, non hic habet sponsam.Et quid est quod ait Apostolus: Aptaui uos uni uiro,uirginem castam exhibere Christo? Quid est quod timet,ne uirginitas sponsæ Christi per astutias diaboli corrumpatur? Timeo,inquit, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua,sic & uestræ mentes corrumpatur à simplicitate & castitate,quæ est in Christo.Habet ergo hic sponsam quā redemit sanguine suo,& cui pignus dedit spiritum sanctū:eruit eam de mancipatu diaboli,mortuus est propter delicta eius,resurrexit propter iustificationē eius.Quis offerret tanta sponsæ suæ? Offerant homines quælibet ornamenta terrarum,aurum,argētum, lapides preciosos,equos,mancipia,fundos,prædia,nūquid aliquis offerret sanguinē suum? Si enim sanguinem suum sponsæ dederit,non erit qui ducat uxorem.Dn̄s autē securus moriens,dedit sanguinem suum pro ea quam resurgens haberet,quā sibi iam coniunxerat in utero uirginis. Verbûm enim sponsus,& sponsa caro humana,& utrūq; unus filius dei,& idem filius hominis,ubi factus est caput ecclesiæ. Ille uterus uirginis Mariæ,thalamus eius:inde processit tanq̄ sponsus de thalamo suo,sicut scriptura prædixit:Et ipse tanq̄ sponsus procedens de thalamo suo,exultauit ut gigas ad currēdam uiam.De thalamo processit uelut sponsus, & inuitatus uenit ad nuptias.Certi sacramenti gratia,uidetur matrem de qua sponsus processit,non agnoscere & dicere illi:Quid mihi & tibi est mulier? Nondum uenit hora mea. Quid est hoc? Ideo ne uenit ad nuptias, ut doceret matres cōtemni? Nō. Vtiq; ad cuius nuptias uenerat,ideo ducebat uxorē ut filios procrearet,& ab eis quos ut procrearet optabat, utiq; honorari cupiebat.Ille ergo uenerat ad nuptias ut exhonoraret matrem,cum & propter filios habendos,quibus reddere honorem parentibus imperat deus, ipsæ nuptiæ celebrantur,& ducuntur uxores? Proculdubio fratres latet ibi aliquid,nam tanta res est,ut qui-

2.Cor.11 *Psal.18* *Ioan.2*

B dam quos cauendos præmonuit Apostolus,sicut supra cōmemorauimus,dicens: Timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua,sic & uestræ mentes corrumpātur à simplicitate & castitate quæ est in Christo:derogantes euangelio & dicentes,quòd Iesus nō sit natus de Maria uirgine,hinc argumentum sumere conarentur erroris sui,ut dicerēt:Quomodo erat mater eius,cui dixit:Quid mihi & tibi est mulier? Respondēdum ergo est eis & consyderandū, quare hoc dixerit dn̄s,ne sibi aliquid aduersus sanam fidē insanientes inuenisse uideantur, unde sponsæ uirginis castitas corrumpatur, id est,unde fides ecclesiæ uioletur:reuera enim fratres eorū, qui præponunt mendacium ueritati.Nam isti qui uidentur sic honorare Christum,ut negent eum carnē habuisse,nihil aliud eum quàm mēdacem prædicant. Qui enim mendacium prædicant in hominibus,quid ab eis expellunt nisi ueritatem? Immittunt diabolum,excludunt Christum:immittunt adulterum,excludunt sponsum, paranymphi,scilicet uel potius† leones & serpentes. Ad hoc enim loquūtur ut serpens possideat,Christus excludatur.Quomodo possidet serpens? Quando possidet mendacium,quando possidet falsitas,serpens possidet:quādo possidet ueritas, Christus possidet.Ipse enim dixit:Ego sum ueritas.De illo autem dixit:Et in ueritate non stetit,quia ueritas non est in eo.Sic est autem ueritas Christus,ut totum uerum accipias in Christo,uerum uerbum patris, æqualis patri, uera anima,uera caro,uerus homo,uerus deus,uera natiuitas, uera passio, uera mors,uera resurrectio:si aliquid horum dixeris falsum,intrat putredo,de ueneno serpentis nascuntur uermes mendaciorū,& nihil integrum remanebit.Quid est ergo,inquit,quod ait dominus, Quid mihi & tibi est mulier? Forte in eo quod sequitur ostendit nobis dn̄s,quare hoc dixerit:Nondum,inquit,uenit hora mea.Sic enim ait:Quid mihi & tibi est mulier? nondū uenit hora mea. Et hoc cur dictum sit requirendū est. Prius ergo hinc resistamus hæreticis.Quid dicit serpens ueternosus,uenenorum insibilator & inspirator antiquus? Quid dicit:Non habuit matrē fœminam Iesus. Vnde probas? Quia dixit,inquit, quid mihi & tibi est mulier?

al's lenones. *Ioan.14* *Ioan.8*

Quis hoc narrauit, ut credamus quia hoc dixit? Quis hoc narrauit? Nempe Ioannes euangelista dixit: Et erat ibi mater Iesu, nam ita narrauit †Altera die nuptiæ factæ sunt in Chana Galileæ, & erat ibi mater Iesu. Venerat autem illuc inuitatus Iesus ad nuptias cum discipulis suis.) Tenemus duas sententias ab euangelista prolatas. Erat ibi mater Iesu, euangelista dixit: quid dixerit matri suæ Iesus, ipse euangelista dixit: & quomodo dixit respondisse matri suæ Iesum, ut primo diceret, ait illi mater eius? Videte fratres, ut aduersus linguam serpentis, munitam uirginitatē cordis habeatis. Illic in ipso euangelio eoipso euāgelista narrante dicit: Erat ibi mater Iesu: &, Dixit illi mater eius. Quis hoc narrauit? Ioannes euangelista. Et quid respondit matri Iesus? Quid mihi & tibi est mulier?) Quis hoc narrat? Idē ipse Ioannes euangelista. O euangelista fidelissime & ueracissime, tu mihi narras dixisse Iesum, quid mihi & tibi est mulier: cur ei apposuisti matrē quā non agnoscit? Nam tu dixisti, quia ibi erat mater Iesu, & quia dicit ei mater eius: cur nō potius dixisti: Erat ibi Maria, &, dixit ei Maria? Vtrūq; tu narras, & dixit ei mater eius, & respondit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Quare hoc? quia utrūq; uerum est. Illi autem in eo uolunt credere euāgelistæ, ꝙ narrat Iesum dixisse matri, Quid mihi & tibi est mulier: & in eo nolūt credere euāgelistæ, ꝙ ait, Erat ibi mater Iesu, &, dixit ei mater eius. Quis est autē qui resistit serpenti & tenet ueritatē? Cuius uirginitas cordis non corrumpitur astutia diaboli? Qui utrūq; uerū credit, & quia erat ibi mater Iesu, & quia illud respondit matri Iesus. Sed si nondum intelligit quēadmodū dixerit Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? interim credat quod dixerit & quòd matri dixerit: sit primo pietas in credente, & erit fructus in intelligente. Interrogo uos ô fideles Christiani: Erat ibi mater Iesu? Respondete, erat. Vnde scitis? Respondete, hoc loquitur euangelium. Quid respondit matri Iesus? Respondete, quid mihi & tibi est mulier? Nondum uenit hora mea.) Et hoc unde scitis? Respondete, hoc loquitur euangelium. Nullus uobis corrumpat hanc fidem, si uultis sponso seruare castam uirginitatem. Si autē quæritur à uobis, cur hoc matri responderit? dicat qui intelligit: qui autem nondū intelligit, firmissime tamen credat, & hoc respondisse: & tamen matri respondisse Iesum. Hac pietate merebitur etiam intelligere cur ita responderit, si orando pulset, & non rixando accedat ad ostium ueritatis: Tantū caueat ne dum se putat scire, aut erubescit nescire, cur ita responderit, cogat credere aut euangelistam fuisse mentitum qui ait, Erat ibi mater Iesu: aut ipsum Christum falsa morte passum propter delicta nostra, & falsas cicatrices ostendisse, ꝑpter iustificationem nostram, falsumq; dixisse: Si manseritis in uerbo meo, uere discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Si enim falsa mater, falsa caro, falsa mors, falsa uulnera passionis, falsæ cicatrices resurrectionis, non ueritas credentes in eum, sed potius falsitas liberauit: Immo uero falsitas cedat ueritati, & confundantur omnes, qui propterea se uolunt uideri ueraces, quia Christum conantur demonstrare fallacem: & nolunt sibi dici, nō uobis credimus quia mētimini, cum ipsam ueritatē dicant esse mentitā: quibus tamen si dicamus, unde nostis dixisse Christū, Quid mihi & tibi est mulier? euāgelio se credidisse respondēt: Cur ergo nō credūt euangelio dicenti, Erat ibi mater Iesu, &, dixit ei mater eius? Aut si hoc mētitur euāgeliū, quomodo ei credit quia dixerit Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? Cur non potius miseri, & ꝙ ita nō extraneæ, sed matri dn̄s responderit, fideliter credūt: & cur ita responderit, pie quærūt? Multum enim interest inter eū qui dicit, uolo scire quare Christus hoc matri responderit: & eū, qui dicit, scio ꝙ hoc Christus nō matri responderit. Aliud est intelligere uelle quod clausum est: aliud nolle credere, quod apertum est. Qui dicit: scire uolo cur ita Christus matri responderit, aperiri sibi uult euangelium cui credit: qui autem dicit, scio ꝙ hoc Christus nō matri responderit, ipsum euāgelium arguit de mendacio, ubi credit ꝙ Christus ita responderit. Iam uero si placet fratres, illis repulsis, & in sua cæcitate errantibus semper, nisi humiliter sanentur, nos quæramus, quare dominus noster sic matri responderit? Ille singulariter natus de patre sine matre, de matre sine patre: sine matre deus, sine patre homo, sine matre ante tempora, sine patre in fine temporum: quod respondit, matri re-

Marginalia: als & die tertia (beside line 2); C (right margin, line 2); Non obseruat ordinem textus qui habet, & deficiēte uino, dicit mater Iesu ad eum, uinū nō habent, Et dicit ei Iesus. (beside lines 9–14); D (right margin, beside "uobis, cur hoc matri responderit"); Ioan. 8 (beside "nostram, falsumq; dixisse")

A tri respondit, quia erat ibi mater Iesu, & dixit ei mater eius. Hoc totum euangelium loquitur. Illic nouimus, quia erat ibi mater Iesu, ubi nouimus quòd dixerit ei, Quid mihi & tibi mulier? nondum uenit hora mea. Totum credamus, & quod nondum intelligimus requiramus. Et primum hoc uidete, ne forte quomodo inuenerunt Manichæi occasionem perfidiæ suæ, quia dixit dn̄s, Quid mihi & tibi est mulier? sic inueniāt mathematici occasionē fallaciæ, quia dixit, nōdū uenit hora mea. Et si hoc secūdū mathematicos dixit, sacrilegiū fecimus incendēdo codices eorum. Si autem recte fecimus, sicut apostolorū temporibus factū est, non secundum eos dixit dn̄s, nondum uenit hora mea. Dicunt enim uaniloqui & seducti seductores: Vides quia sub fato erat Christus qui dicit, nondū uenit hora mea. Quibus ergo prius respondendum est, hæreticis an mathematicis? Vtriq; enim à serpente illo ueniunt, uolentes corrumpere uirginitatem cordis ecclesiæ, quam habet in integra fide. Primo si placet, eis quos proposueramus, quibus quidem iam ex magna parte respondimus. Sed ne arbitrentur nos non habere quid dicamus de his uerbis quæ dominus matri respondit, uos magis aduersus illos instruimus: nam illis refellendis, puto quòd sufficiant quæ iam dicta sunt. Cur ergo ait matri filius, Quid mihi & tibi est mulier, nondū uenit hora mea? Dominus noster Iesus Christus, & deus erat & homo: secundum q; deus erat, matrem non habebat: secundū q; homo erat, habebat matrē. Mater ergo erat carnis, mater infirmitatis quā suscepit ꝓpter nos. Miraculum aūt quod facturus erat, secundū diuinitatē facturus erat, nō secundū infirmitatem: secundū q; deus erat, non secūdum id quòd infirmus natus erat: sed infirmum dei fortius est hominibus. Miraculum ergo exigebat mater, at ille tanq̄ nō agnoscit uiscera humana, operaturus facta diuina, tanq̄ dicens: Quod de me facit miraculū, non tu genuisti, diuinitatem meā non tu genuisti: sed quia genuisti infirmitatē meam, tūc te cognoscam cum ipsa infirmitas pendebit in cruce, hoc est enim, nondum uenit hora mea. Tunc enim cognouit qui utiq; semper nouerat, & anteq̄ de illa natus esset, in prædestina-

B tione nouerat matrem: & anteq̄ deus crearet, de qua ipse homo crearetur, nouerat matrē. Sed ad quandam horam in mysterio non agnoscit: & ad quandam horam quæ nondum uenerat, in mysterio rursus agnoscit. Tunc enim agnouit, quando illud quod peperit moriebatur: non enim moriebatur per quod facta erat Maria, sed moriebatur quod factum erat ex Maria. Non moriebatur æternitas diuinitatis, sed moriebatur infirmitas carnis. Illud ergo respondit discernēs in fide credentium, quis, per quam uenerat. Venit enim per matrem fœminam deus & dn̄s cœli & terræ. Secundum q; dn̄s mundi, q; dn̄s cœli & terræ, dominus utiq; & Mariæ: secundū q; creator cœli & terræ, creator & Mariæ: secundū autem q; dictū est: Factum ex muliere, factum sub lege, filius Mariæ, Ipse dominus Mariæ, ipse filius Mariæ: ipse creator Mariæ, ipse creatus ex Maria. Noli mirari, quia & filius & dn̄s. Sicut enim Mariæ, ita & Dauid dictus est filius: & ideo Dauid filius, quia Mariæ filius. Audi Apostolum aperte dicentē, quia factus est ei ex semine Dauid secundū carnem: audi eum & dn̄m Dauid, dicat hoc & ipse Dauid: Dixit dn̄s domino meo, sede ad dexteram meam. Et ipse Iesus hoc proposuit Iudæis, & eos inde conuicit: Quomodo ergo Dauid & filius & dn̄s? Filius Dauid secundum carnem, dominus Dauid secundum diuinitatem: sic Mariæ filius secundum carnem, dominus Mariæ secundū maiestatem. Quia ergo non erat illa mater diuinitatis, & per diuinitatem futurum erat miraculum quod petebat, respōdit ei: Quid mihi & tibi est mulier? Sed ne putes q; te negem matrem, nondū uenit hora mea: Ibi enim te agnoscam, cum pendere in cruce cœperit infirmitas cuius mater es. Probemus si uerum est. Quādo passus est dominus sicut idem euangelista dicit, nouerat matrem dominus, & qui nobis insinuauit etiam in his nuptijs matrem dn̄i, ipse narrat. Erat, inquit, illic circa crucem mater Iesu, & ait Iesus matri suæ: Mulier ecce filius tuus: & ad discipulum, ecce mater tua. Cōmendat matrem prior matre moriturus, & ante matris mortem resurrecturus. Cōmendat homo homini hominem, hoc peperit Maria. Illa hora iam uenerat de qua tunc dixerat, non-

Gal. 4 · Rom. 1 · Psal. 109 · Matth. 22 · Ioan. 19

dum uenit hora mea. Quantum arbitror fratres, responsum est hæreticis: mathematicis re- C
spondeamus. Et ipsi unde conantur conuincere, quia sub fato erat Iesus? Quia ipse ait, ut in-
quiunt, nondum uenit hora mea. Si ergo dixisset, horam non habeo, exclusisset mathe-
maticos, non essent unde calumniarentur. Nunc uero quia dixit, nondum uenit hora mea,
contra ipsius uerba quid possumus dicere? Mirum est quòd mathematici credendo uerbis
Christi, conantur conuincere Christianos, quòd sub hora fatali uixerit Christus. Credant
Ioan. 10 ergo Christo dicenti: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo ite
rum sumendi eam: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, & iterũ sumo eam.
Ergó ne ista potestas sub fato est? Ostendant hominem qui potestatẽ habeat quando mo
riatur, quàmdiu uiuat, omnino non ostendunt: credant ergo deo dicenti: Potestatem ha-
beo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam, & quærant quare sit dictum, nõdum
uenit hora mea. Nec ideo iam sub fato ponant conditorem cœli, creatorem atq; ordinato-
rem syderum: quia si esset fatum de syderibus, non poterat esse sub necessitate syderum con
ditor syderum. Adde quia non solum Christus non habuit quod appellas fatum, sed nec
tu, aut ego, aut ille, aut quisquã hominum. Veruntamen seducti seducunt, & próponunt fal
lacias hominibus. Tendunt ad capiendos homines, & hoc in plateis. Nam qui tendunt ad
capiendas feras, uel in syluis, uel in solitudine id agũt: quàm infeliciter uani sunt homines,
quibus capiendis in foro tenditur. Nummos accipiunt, cũ se homines hominibus uendunt:
dant isti nummos ut se uanitatibus uendant: Intrant enim ad mathematicum, ut emant
sibi dominos, quales mathematico dare placuerit, uel Saturnum, uel Iouem, uel Mercuriũ,
uel si quid aliud sacrilegi nominis. Intrauit liber, ut nummis datis seruus exiret, immo ue-
ro non intraret si liber esset, sed intrauit quò eum dominus error & domina cupiditas tra-
Ioan. 8 xit. Vnde & ueritas dicit: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Quare ergo dixit: nõ
dum uenit hora mea? Magis quia in potestate habebat quando moreretur, nondum uide-
bat esse opportunum, ut illa potestate uteretur. Quomodo nos fratres, uerbi gratia, si loqui- D
mur: Iam certa hora est, qua exeamus ut celebremus sacramẽta: si ante exeamus quàm opus
est, nónne peruersi & præposteri sumus? Quia ergo non facimus nisi quando opportunum
est: propterea in his agendis cum ita loquimur, fatum consyderamus? Quid est ergo, non-
dum uenit hora mea? Quando ego scio opportune me pati, quando passio mea utilis erit:
nondum uenit ipsa hora, tunc uoluntate patiar: ut utrũq; serues, & nondũ uenit hora mea,
Ioan. 10 & potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Venerat ergo, ha-
bens in potestate quando moreretur: nam si ante moreretur quàm discipulos elegisset, cer-
te præposterum esset. Si esset homo qui non haberet in potestate horam suam, posset ante
mori quàm discipulos elegisset. Et si forte moreretur iam electis eruditisq; discipulis, præ-
staret ei ne ipse hoc faceret. At uero qui uenerat in manu habẽs quãdo iret, quãdo rediret,
quousq; excurreret, cui paterent inferi, nõ tantũ morienti, sed & resurgenti, ut nobis ostẽde
ret spem immortalitatis ecclesiæ suæ, in capite ostendit quòd membra expectare deberent,
resurget etiam in cæteris membris, qui resurrexit in capite. Hora ergo nondum uenerat, op-
portunitas nondum erat. Vocandi erant discipuli, annunciandum erat regnum cœlorum,
faciendæ erant uirtutes: cõmendanda erat diuinitas in miraculis: cõmendanda erat huma-
nitas domini in ipsa compassione mortalitatis. Ille enim esuriebat, quia homo erat: pauit
quinque panibus tot milia, quia deus erat. Qui dormiebat quia homo erat: uentis & flucti-
bus imperabat, quia deus erat. Hæc omnia cõmendanda erant prius, ut esset quod scriberẽt
euangelistæ, quod prædicaretur ecclesiæ. At ubi tantum fecit quantum sufficere iudicauit, ue
nit hora non necessitatis, sed uoluntatis: non conditionis, sed potestatis. Quid ergo fratres,
quia illis & illis respondimus, nihil dicemus quid sibi uelint hydriæ, quid aqua in uinum cõ
uersa, quid architriclinus, quid sponsus, quid mater Iesu in mysterio, quid ipsæ nuptiæ? Dicẽ
da sunt omnia, sed onerandi non estis. Volui quidẽ in nomine Christi & hesterno die quo
solet

A solet sermo deberi charitati uestræ id agere uobiscum, sed non sum permissus necessitatibus quibusdam impedientibus. Si ergo placet sanctitati uestræ, hoc quod ad mysteriũ pertinet huius facti, in crastinum differamus, & non oneremus & uestram & nostram infirmitatem. Sunt forte hodie multi qui propter solennitatẽ diei, nõ propter audiendum sermonem conuenerunt. Crastino qui uenerint, uenient audituri, ut nec fraudemus studiosos, nec grauemus fastidiosos.

Ab eo loco ubi ait, dicit mater eius ministris: Quodcunq; uobis dixerit facite, usq; ad id quod ait: Implete hydrias aqua, & impleuerũt eas usque ad summum. Tractatus IX

SSIT deus dñs noster, ut donet nobis reddere quod promisimus. Hesterno enim die si meminit sanctitas uestra, cum temporis includeremur angustia, ne sermonem inchoatum impleremus, in hodiernum diem distulimus, ut ea quæ in hoc facto euangelicæ lectionis mystice in sacramentis posita essent, ipso adiuuante aperirentur. Non itaq; opus est nobis morari diutius in commendando dei miraculo: Ipse est enim deus qui per uniuersam creaturam quotidiana miracula facit, quæ hominibus non facilitate, sed assiduitate uiluerunt. Rara autem quæ facta sunt ab eodem domino: id est, à uerbo propter nos incarnato, maiorem stuporem hominibus attulerunt: non quia maiora erant quàm sunt ea quæ quotidie in creatura facit, sed quia ista quæ quotidie fiunt, tanq̃ naturali cursu peragũtur: illa uero efficacia potentiæ etiam tanquàm præsentis, exhibita uidentur oculis hominum. Diximus sicut meministis, resurrexit unus à mortuis, obstupuerunt homines: cum quotidie nasci qui non erant, nemo miretur: Sic aquam in uinum conuersam quis non miretur: cum hoc annis omnibus deus in uitibus faciat? Sed quia omnia quæ fecit dominus Iesus, non solum ualent ad excitanda corda nostra miraculis, sed

Nõ obseruat Aug. in hoc tractatu integram formã textus, sed plura uerba transilit, quædã cõmemorat, quædam uariat.

B etiã ad ædificãda in doctrina fidei, scrutari nos oportet q̃d sibi uelint illa omnia: id est, quid significẽt: horum enim omnium significationes, sicut recordamini, in diem hodiernum distulimus. Quòd dominus inuitatus uenerit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione, confirmare uoluit quòd ipse fecit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, *1. Timoth. 4* prohibẽtes nubere, & dicentes quòd malum essent nuptiæ, & quòd diabolus eas fecisset, cũ idem dominus dicat in euãgelio interrogatus: utrum liceat homini dimittere uxorem suã ex qualibet causa, non licere excepta causa fornicationis. In qua responsione si meministis, hoc ait: Quod deus coniunxit, homo non separet. Et qui bene eruditi sunt in fide catho- *Matth. 19* lica, nouerũt quòd deus fecerit nuptias: & sicut cõiunctio à deo, ita diuortium à diabolo fit. Sed propterea in causa fornicationis licet uxorem dimittere, quia ipsa esse uxor prior noluit, quæ fidem coniugalem marito non seruauit. Nec illi qui uirginitatẽ deo uouent, quanquàm ampliorem gradum honoris & sanctitatis in ecclesia teneant, sine nuptijs sunt: nam & ipsi pertinent ad nuptias cum tota ecclesia, in quibus nuptijs sponsus est Christus. Ac per hoc ergo dominus inuitatus uenit ad nuptias, ut coniugalis castitas firmaretur, & ostẽderetur sacramentum nuptiarum, quia & illarum nuptiarum sponsus personam domini figurabat, cui dictum est: Seruasti uinum bonum usq; adhuc. Bonum enim uinum Christus seruauit usque adhuc: id est, euangelium suum. Iam enim incipiamus ipsa sacramentorum operta detegere, quãtum ille donat in cuius nomine uobis promisimus. Erat prophetia antiquis temporibus, & à prophetiæ dispensatione nulla tempora cessauerunt. Sed illa prophetia quando in illa Christus non intelligebatur, aqua erat. In aqua enim uinum quodammodo latet. Et dicit Apostolus, quid intelligamus in ista aqua: Vsque in hodiernum, *2. Cor. 3* inquit, diem quàmdiu legitur Moyses idipsum uelamen super cor eorũ positũ est, quod nõ reuelatur, quia in Christo euacuatur. Et cum transierint, inquit, ad dñm, auferetur uelamen. Velamen dicit ad opertionem prophetiæ, ut nõ intelligeretur. Tollitur uelamen cum tran-

sieris ad dominum:sic tollitur insipientia cum transieris ad dominum, & quod aqua erat, C
uinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos, non intellecto Christo, quid tam insipidum & fatuum inuenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit quod legis, sed etiam inebriat, mutans mentem à corpore, ut præterita obliuiscens, in ea quæ ante sunt extendaris. Ergo prophetia ab antiquis temporibus, ex quo prorsus currit ordo nascentium in genere humano, de Christo non tacuit: sed occultum ibi erat, adhuc enim erat aqua. Vnde probamus quòd omnibus temporibus superioribus usque ad ætatem qua dominus uenit, prophetia de illo non defuit? Ipso domino dicente: Cum enim resurrexisset à mortuis, inuenit discipulos suos dubitantes de ipso quem secuti erant. Viderunt enim eum
Luc. 23 mortuum, & non sperauerunt eum resurrecturum, & tota spes eorum concidit. Vnde ille latro laudatus ipso die meruit esse in paradiso, quia in cruce confixus tunc confessus est Christum, quando de illo discipuli dubitarunt. Ergo inuenit eos nutantes, & quodammodo arguentes seipsos, quòd in illo redemptionem sperauerant: dolebant tamen eum sine culpa occisum, quia nouerant innocentem, Et hoc ipsi post resurrectionem dixerunt, cum quosdam eorum tristes inuenisset in uia, Tu solus peregrinaris in Hierusalem,
Luc. 24 & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Ille autem dixit eis: Quæ? Illi uero dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit uir propheta potens in factis & dictis in conspectu dei & uniuersi populi, quomodo hunc tradiderunt sacerdotes & principes nostri in damnationē mortis, & cruci eum fixerūt. Nos autem sperabamus quia ipse erat qui redempturus esset Israël, & nunc tertius dies agitur hodie ex quo hæc facta sunt. Hæc atque alia cum dixisset unus ex duobus, quos inuenit in uia euntes ad propinquum castellum: respondit ipse & ait: O insensati & tardi corde ad credendum, super omnia quæ locuti sunt prophetæ: Nónne hæc omnia oportebat pati Christum, & introire in claritatem suam? Et fuit incipiens à Moyse & omnibus prophetis, interpretans illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Itē alio loco, cum palpari se manibus discipulorum uoluit, ut crederent quia in corpore resurre- D
xerat: Hi sunt, inquit, sermones quos locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum, quia oporteret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. Tūc adaperuit illis sensum ut intelligerēt scripturas, & dixit illis, Quia sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientes à Hierusalem. His ex euangelio quæ certe manifesta sunt intellectis, patebunt illa omnia mysteria, quæ in isto miraculo domini latent. Videte quid ait: Quia oportebat impleri in Christo, quæ de illo scripta sunt. Vbi scripta sunt? In lege, inquit, & prophetis & psalmis: nihil scripturarum ueterum prætermisit. Illa erat aqua: Et ideo dicti sunt illi à domino insensati, quia eis adhuc aqua sapiebat, non uinum. Quomodo autem fecit de aqua uinum? Cum aperuit eis sensum, & exposuit eis scripturas, incipiens à Moyse & per omnes prophetas: unde iam inebriati dicebant, Nónne cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu, dum loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis scripturas? Intellexerunt enim Christum in his libris, in quibus eum non nouerant. Mutauit autem aquam in uinum dominus noster Iesus Christus, & sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non inebriabat. Si enim iussisset inde aquam effundi, & sic ipse mitteret uinum ex occultis creaturæ finibus, unde fecit & panem quando satura-
Matth. 14 uit tot milia: non enim quinque panes habebant quinque milium hominum saturitatem, aut saltem duodecim cophinos plenos, sed omnipotentia domini quasi fons panis erat: sic posset & effusa aqua uinum infundere, quod si fecisset, uideretur scripturas ueteres improbasse. Cum autem ipsam aquam conuertit in uinum, ostendit nobis quòd & scriptura uetus ab ipso est: nam iussu ipsius impletæ sunt hydriæ. A domino quidem & illa scriptura, sed nihil sapit si non ibi Christus intelligatur. Intendite autem quod ipse ait, quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me, Nouimus autē legem ex qui-

A ex quibus tẽporibus narret:id est, ab exordio mundi. In principio fecit deus cœlum & ter/ Gen.1
ram:inde usq; ad hoc tempus quod nunc agimus, sexta ætas est, ut sæpe audistis & no/
stis. Nam prima ætas est ab Adam usque ad Noë:secunda à Noë usque ad Abraam:sic &
Matthæus euãgelista per ordinem sequitur & distinguit: tertia ab Abraam usque ad Math.1
Dauid:quarta à Dauid usque ad transmigrationem Babylonis:quinta à transmigratio/
ne Babylonis usq; ad Ioannem baptistam:sexta inde usq; ad finẽ seculi. Propterea & sexta
die fecit deus hominem ad imaginem suam,quia sexta ista ætate manifestatur per euange/
lium reformatio mentis nostræ,secundum imaginẽ eius qui creauit nos. Et cõuertitur aqua
in uinum,ut iam manifestatum Christum in lege & prophetis sapiamus. Ideo, Erant ibi
sex hydriæ,quas iussit impleri aqua.) Sex ergo illæ hydriæ,sex ætates significant,quibus nõ
defuit prophetia. Illa ergo tempora sex, quasi articulis distributa atq; distincta,quasi uasa
essent inania,nisi à Christo implerentur:quid dixi tempora,quæ inaniter currerent, nisi in
eis dominus Iesus prædicaretur? Impletæ sunt prophetiæ,plenæ sunt hydriæ,sed ut aqua in
uinum conuertatur,in illa tota prophetia Christus intelligitur. Quid est autẽ, Capiebant
metretas binas uel ternas?) Mysteriũ nobis maxime ista locutio cõmendat. Metretas enim
dicit mensuras quasdam, tanq̃ si diceret,urnas,amphoras,uel si quid huiusmodi. Nomen
mensuræ est metreta,& à mensura accepit nomẽ ista mensura. Metron enim mensurã dicũt
Græci:inde appellatæ metretæ. Capiebant enim metretas binas uel ternas. Quid dicimus
fratres? Si ternas tantum diceret,non curreret animus noster nisi ad mysterium trinitatis.
Sed forte nec sic debemus inde cito iam sensum nostrum auertere,quia dixit binas uel ter/
nas:quia nominato patre & filio,consequenter & spiritus sanctus intelligẽdus est. Spiritus
enim sanctus non est patris tantũmodo,aut filij tantũmodo spiritus,sed patris & filij spiri/
tus:scriptum est enim: Si quis dilexerit mundum,nõ est spiritus patris in illo. Item scriptũ 1.Ioan.2
est:Si quis autẽ spiritũ Christi non habet,hic non est eius. Idem autẽ spiritus & patris & fi/ Rom.8
B lij:nominato itaq; patre & filio,intelligitur & spiritus sanctus,quia spiritus est & patris &
filij. Cum autẽ nominatur pater & filius,tanq̃ duæ metretæ nominãtur:cum autem ibi in/
telligit' spũs sanctus,tres metretæ. Ideo nõ dictũ est,capientes metretas,aliæ binas,aliæ ter/
nas:sed ipsæ sex hydriæ capiebant metretas binas uel ternas:tanq̃ diceret, & quando di/
co binas,etiam spiritum patris & filij cum his intelligi uolo:& quando dico ternas, ipsam
trinitatem manifestius enuncio. Quisquis itaq; nominat patrem & filium,oportet ibi intel/
ligi tanq̃ charitatem inuicem patris & filij, quod est spiritus sanctus:fortassis enim discus/
sæ scripturæ,quod non sic dico,ut hoc dicere possim,aut quasi aliud inueniri non possit, sed
tamen fortasse scrutatæ scripturæ indicant,q; spiritus sanctus charitas est. Et ne putetis uilẽ
esse charitatem: quomodo autem uilis est,quando omnia quæ dicuntur non uilia,chara di
cuntur? Si ergo quæ non sunt uilia,chara sunt:quid est charius ipsa charitate? Sic autem cõ
mendatur charitas ab Apostolo ut dicat: Supereminentiorem uiam uobis demonstro:Si 1.Cor.12 & 13
linguis hominum loquar & angelorum,charitatem autem non habeam,factus sum ut æra
mentum sonans,aut cymbalum tinniens:Et si sciero omnia sacramenta & omnem scientiã,
& habuero prophetiam & omnem fidem,ita ut montes transferam,charitatem autem nõ
habeam,nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus,& tradidero corpus meum ut
ardeam,charitatem autem non habuero,nihil mihi prodest. Quanta est ergo charitas,quæ
si desit,frustra habentur cætera:si assit,recte habentur omnia. Tamen charitatem laudans
apostolus Paulus copiosissime atq; uberrime,minus de illa dixit, quàm quod ait breuiter
apostolus Ioannes, cuius est hoc euangelium. Neque enim dubitauit dicere: Deus cha/ 1.Ioan.4
ritas est:Scriptum est etiam, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum Rom.5
sanctum qui datus est nobis. Quis ergo nominet patrem & filium,& non ibi intelligat cha
ritatem patris & filij? quam cum habere cœperit, spiritum sanctum habebit:quam si non
habuerit,sine spiritu sancto erit. Et quomodo corpus tuũ sine spiritu,quod est anima tua,
si fuerit,mortuum est:sic anima tua sine spiritu sancto:id est,sine charitate si fuerit, mortua
deputa/

deputabitur. Ergo metretas binas capiebant hydriæ, quia in omnium temporum prophetia pater & filius prædicatur, sed ibi est & spiritus sanctus. Ideoq; adiūctum est, uel ternas: C
Ioan.10 Ego & pater, inquit, unum sumus. Sed absit ut spiritum sanctum, ubi audimus, ego & pater unum sumus, non esse dicamus: Tamen quia patrē & filium nominauit, capiebant hydriæ
Matth.28 binas metretas. Sed audi uel ternas: Ite baptizate gentes, in nomine patris & filij & spūs sancti. Itaq; in eo quòd dicuntur binæ, non exprimitur, sed intelligitur: in eo uero quòd dicūtur, uel ternæ, etiā exprimitur trinitas. Sed est & alius intellectus non prætermittendus, & ipsum dicam, eligat quisq; quod placeat, nos quod suggerit̃ non subtrahimus. Mensa enim domini est, & non oportet ministrum fraudare conuiuas, præsertim sic esurientes ut appareat auiditas uestra. Prophetia quæ ab antiquis temporibus dispensatur, ad salutem omniū gentium pertinet. Ad solum quidem populum Israël missus est Moyses, & ei soli populo per eum lex data est, & ipsi prophetæ ex illo populo fuerunt, & ipsa distributio temporum secundum eundem populum distincta est: unde & hydriæ dicuntur. Secūdum purificationem Iudæorum:) Sed tamen q̃ illa prophetia etiam cæteris gentibus annunciabatur, manifestum est, quandoquidem Christus in ea occultus erat, in quo benedicentur omnes gentes, sicut promissum est Abraæ, dicente domino: In semine tuo benedicētur omnes gen
Gen.22 tes. Nondum enim intelligebatur, quia nondum aqua conuersa erat in uinum: ergo omnibus gentibus dispensabatur prophetia. Quod ut emineat iocundius, de singulis ætatibus, tanq̃ de singulis hydrijs, pro tempore quædam cōmemoremus. In ipso exordio, Adam & Eua parentes omnium gentiū erāt, nō tantūmodo Iudæorū: Et quicquid figurabat̃ in Adā de Christo, ad omnes utiq; gentes pertinebat, q̃bus salus erat in Christo. Quid ergo potissimū dicam de aqua primæ hydriæ, nisi quod Apostolus ait, de Adam & Eua? Nemo em̄ me dicet praue intellexisse, quādo intellectū nō meū, sed Ap̄li ꝓfero. Illud ergo uinū quātū mysteriū de Christo cōtinet, quod cōmemorat Apostolus dicēs: Et erūt duo in carne una.
Eph.5 Sacramentū hoc magnū est. Et ne quis istam magnitudinē sacramenti in singulis quibusq; D hominibus uxores habentibus intelligeret: Ego autē, inquit, dico in Christo & in ecclesia, quod est hoc sacramentū magnum, erunt duo in carne una. Cum de Adam & Eua scriptu
Gen.2 ra geneseos loqueretur: unde uentū est ad hæc uerba: Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: sic ergo Christus adhæsit ecclesiæ, ut essent duo in carne una. Quomodo reliquit patrem? quomodo matrem reliquit? Patrem, quia cum in forma dei esset nō rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semet
Phil.2 ipsum exinaniuit, formam serui accipiens: Hoc est enim, reliquit patrem, nō quia deseruit & recessit à patre, sed quia nō in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis est patri. Quomodo reliquit matrē? Relinquēdo synagogam Iudæorū, de qua secundū carnē natus est, & inhærendo ecclesiæ quā ex omnibus gentibus cōgregauit. Ergo prima hydria habebat ꝓphetiā de Christo: scilicet quādo ista quæ loquor non prædicabant̃ in populis, adhuc aqua erat, in uinū mutata nondū erat. Et quia illuminauit nos per Apostolū dn̄s, ut ostēderet nobis quid ibi quæreremus in ipsa una sententia, erūt duo in carne una, sacramentū magnum in Christo & in ecclesia: iam licet nobis ubiq; Christū quærere, & de omnibus hydrijs uinū potare. Dormit Adam ut fiat Eua, morit̃ Christus ut fiat ecclesia. Dormienti Adæ fit Eua de latere, mortuo Christo lancea percutit̃ latus, ut ꝓfluant sacramenta quibus formet̃ ecclesia. Cui non apparet quia in illis tunc factis futura figurata sunt, quādoquidem dicit Apostolus ipsum Adam formā futuri esse? Qui est, inquit, forma futuri. Præfigurabant̃ omnia mystice: Neq; enimuero nō poterat deus uigilanti costā educere, fœminamq; formare? An forte ne doleret latus quādo costa detracta est, ꝓpter hoc oportebat ut ille dormiret? Quis est qui sic dormiat, ut ei ossa non euigilanti euellantur? An quia deus euellebat, propterea homo non sentiebat? Poterat ergo & uigilanti sine dolore euellere, qui poterat dormienti: sed proculdubio hydria prima implebatur, prophetia illis temporibus futuro isto tempore dispensabatur. Christus etiam figuratus est in Noë, & in illa arca orbis terrarum. Quare ergo in

A go in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi ut significarent omnes gentes? Non enim deerat deo rursus creare omne genus animaliũ: quãdo enim omnia non erant, nõne dixit, producat terra, & produxit terra? Vnde ergo tunc fecit, inde reficeret: uerbo fecit, uerbo reficeret, nisi quia mysterium cõmendabat, & secundam hydriam ꝓpheticæ dispensationis implebat, ut per lignum liberaretur figura orbis terrarũ, quia in ligno figenda erat uita orbis terrarũ. Iam in tertia hydria ipsi Abrahæ quod iam cõmemoraui, dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et quis non uideat cuius habeat figuram unicus eius, qui sibi ad sacrificium quò ipse immolandus ducebatur, ligna portabat? Portauit enim dominus crucem suam, sicut euangelium loquitur. Hoc de tertia hydria cõmemorasse sufficiat. De Dauid autem quid dicam, quòd ad omnes gentes pertinebat prophetia eius, quando modo audiuimus psalmum: & difficile est ut dicatur psalmus, in quo hoc non sonet? Sed certe ut dixi modo cantauimus: Surge deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omĩbus gentibus. Et ideo Donatistæ tanq̃ proiecti de nuptijs: sicut ille homo qui non habebat uestem nuptialem, inuitatus est & uenit, sed proiectus est de numero uocatorum, qui non habebat uestem ad sponsi gloriam: qui enim suam gloriam quærit, non Christi, non habet uestem nuptialem: non enim uolunt consonare uoci illius qui amicus erat sponsi, & ait: Hic est qui baptizat. Nec immerito illi qui non habebat uestem nuptialem, hoc per increpationem obiectum est quod non erat: Amice, quid huc uenisti? Et sicut ille obmutuit, sic & isti: quid enim prodest strepitus oris muto corde? Nouerunt quippe intus apud semetipsos non se habere quod dicant: intus obmutuerũt, foris perstrepunt. Audiũt uelint nolint, etiam apud se cantari: Surge deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Et nõn cõmunicando omnibus gentibus, quid aliud q̃ se exhæredatos esse cognoscant? Quod ergo dicebam fratres, quia ad omnes gentes pertinet prophetia: uolo enim aliũ sensum ostendere in eo quod dictum est: Capientes metretas binas uel ternas, ad omnes, inquam, gentes pertinere prophetiam, modo cõmemorauimus demonstratum in Adam, qui est forma

B futuri. Quis autem nesciat quòd de illo exortæ sunt omnes gentes, & in eius uocabulo quatuor litteris, quatuor orbis terrarum partes per græcas appellationes demonstrantur? Si enim Græce dicatur, oriens, occidens, aquilo, meridies, sicut eas plerisq; locis sancta scriptura cõmemorat, in capitibus uerborum inuenis Adam: dicuntur enim Græce quatuor memoratæ mundi partes, ἀνατολή, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Ista quatuor nomina si tanq̃ uersus quatuor sub inuicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur. Hoc in Noë propter arcam figuratum est, in qua erant omnia animalia, quæ significabant omnes gentes: hoc in Abraã, cui apertius dictũ est: In semine tuo benedicent omnes gentes: hoc in Dauid, de cuius psalmis, ut alia omittã modo cantauimus: Surge deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Cui enim deo dicitur, surge, nisi qui dormiuit? Surge deus iudica terram, tanquàm diceretur: Dormisti iudicatus à terra, surge ut iudices terram. Et quò pertinet illa prophetia: Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus? Iam uero in quinta ætate tanquàm in quinta hydria, Daniel uidit lapidem præcisum de monte sine manibus, & confregisse omnia regna terrarum, & creuisse illum lapidem, & factum esse montem magnum, ita ut impleret uniuersam faciem terræ. Quid apertius fratres mei? Lapis de monte præciditur, ipse est lapis quem reprobauerunt ædificantes, & factus est in caput anguli. De quo monte præciditur, nisi de regno Iudæorum, unde dominus noster Iesus Christus secundum carnem natus est? Et præciditur sine manibus, sine opere humano, quia sine amplexu maritali de uirgine exortus est. Mons ille unde præcisus est, non impleuerat uniuersam faciem terræ: non enim tenuerat regnum Iudæorum omnes gentes: at uero regnum Christi, omnes gentes & uniuersum orbem terrarum cernimus occupare. Iam ad sextam ætatem pertinet Ioannes baptista, quo nemo exurrexit maior de natis mulierum: de quo dictum est, Maior quàm propheta. Quomodo & ipse ostẽdit, quia omnibus gentibus missus est Christus, quando Iudæi uenerunt ad eum ut baptizarentur? Et ne superbirẽt

Gen. 22

Psal. 81

Daniel. 2

Matth.3 superbirent de nomine Abrae, generatio, inquit, uiperarum, quis ostendit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, id est, humiles estote: superbis enim loquebatur. Vnde autem erant superbi? De genere carnis, nō de fructu imitationis patris Abraam. Quid eis ait? Nolite dicere, patrē habemus Abraam, potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abraæ. Lapides dicens omnes gentes, non propter firmitatem, sicut lapis dictus est, quem reprobauerunt ædificantes: sed propter stoliditatem & duriciam stulticiæ, quia eis quos adorabant similes facti erant, Adorabant enim insensata simulacra, Psal. 113 pariter insensati: Vnde insensati? Quoniam in psalmo dicitur: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ideo cum cœperint homines deum adorare, quid audiūt? Vt sitis filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit sup iustos & iniustos. Quapropter si ei fit homo similis quē adorat: quid est, potēs est deus de lapidibus istis suscitare filios Abraæ? Nosipsos interrogemus, & uideamus quia factum est: Nos enim de gentibus uenimus. De gentibus autem non ueniremus, nisi deus de lapidibus suscitasset filios Abraæ. Facti sumus filij Abraæ imitando fidem, nōn nascendo per carnem. Sicut enim illi degenerando exhæredati: sic nos imitando adoptati. Ergo fratres, ad omnes gentes pertinebat etiam ista sexta hydria prophetiæ, & ideo de omnibus dictum est: Capientes metretas binas uel ternas.) Sed quomodo ostendimus omnes gentes pertinere ad binas uel ternas metretas? Æstimantis enim fuit quodammodo, ut ipsas diceret binas quas dixerat ternas, ad cōmendandū scilicet sacramentum. Quomodo sunt binæ metretæ? Circūcisio & præputium. Hos duos populos scriptura cōmemorat, & nullum prætermittit hominum genus, quando dicit, circūcisio & præputium. In duobus istis nominibus habes omnes gentes, & binæ metretæ sunt. His duobus parietibus de diuerso uenientibus ad pacem in seipso faciendam, lapis angularis factus est Iesus. Ostendamus & ternas metretas in eisdem ipsis omnibus gentibus. Tres enim erant filij Noë, per quos reparatum Luc.13 est genus humanum: Vnde dominus ait: Simile est regnum cœlorum fermento quod accepit mulier, & abscondit in farinæ mensuris tribus, quoadusq; fermentaretur totum. Quæ est ista mulier, nisi caro domini? Quod est fermentum, nisi euangelium? Quæ sunt tres mensuræ, nisi omnes gentes, propter tres filios Noë? Ergo sex hydriæ capientes binas uel ternas metretas, sex sunt ætates temporum, capientes prophetiam pertinentem ad omnes gentes, siue in duobus generibus hominū: id est, Iudæis & Græcis, sicut sæpe Apostolus cōmemorat: siue in tribus, propter Noë tres filios significatos. Figurata est enim ꝓphetia pertingens usq; ad omnes gentes. Nam in eo quod pertingit, dicta est metreta, sicut dicit Apostolus: 2.Cor.10 Accepimus mensuram pertingendi usq; ad uos: Gentibus enim euangelizans sic ait, mensuram pertingendi ad uos.

Ab eo loco ubi ait: Post hæc descendit Capernaum ipse & mater eius, usq; ad id quod ait: Ille autem dicebat de templo corporis sui. Tract. X

IN psalmo audistis gemitum pauperis, cuius membra per totam terram tribulationes patiuntur usq; in finem seculi. Satagite fratres mei esse in his membris, Matth.5 & de his membris. Nam tribulatio tota transitura est. Væ gaudentibus, quia ueritas dicit: Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Deus homo factus est: Quid facturus est homo, propter quem deus factus est homo? Hæc spes consoletur nos in omni tribulatione & tentatione huius uitæ. Nō enim cessat inimicus persequi, & si nō aperte sæuit, insidijs agit. Quid enim agit? Et super iram dolose agebant. Inde dictus est leo & Psal.90 draco. Sed quid dicitur Christo? Et conculcabis leonem & draconem. Leo propter apertam iram, draco propter occultas insidias. Draco eiecit Adam de paradiso. Idem ipse leo perse-1.Pet.5 cutus est ecclesiam, dicente Petro: Quia aduersarius uester diabolus sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Non tibi sæuitiam suam perdidisse diabolus uideatur, quādo blanditur, tunc magis cauendus est. Sed inter has omnes insidias & eius tentationes, quid facie-Psal.34 mus, nisi quod ibi audiuimus? Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio, &

humiliabam

A humiliabam in ieiunio animã meã. Est qui exaudit, ne dubitetis orare: qui autẽ exaudit, intus manet. Non in montẽ aliquẽ oculos dirigatis, non faciẽ in stellas, aut solẽ aut lunã leuetis. Non tunc exaudiri uos arbitremini, quãdo super mare oratis, imò detestamini tales orationes. Munda tantũ cubiculũ cordis, ubi fueris, ubicunque oraueris, intus est qui exaudit, intus in secreto, quem sinum uocat cum ait, Et oratio mea in sinu meo conuertetur. Qui te exaudit, non est præter te, Non longe uadas, nec te extollas, ut quasi attingas ad illum manibus. Magis si tu extuleris, cades: si te humiliaueris, ipse appropinquabit. Hic dominus deus noster uerbum dei, uerbum caro factum est, filius patris, filius dei, filius hominis: excelsus ut nos faceret, humilis ut nos reficeret, ambulans inter homines, patiens humana, abscondens diuina. Descendit, ut dicit euangelista, in Capernaum, ipse & mater eius & fratres eius & discipuli eius, & ibi mansit non multis diebus.) Ecce habet matrem, habet fratres, habet & discipulos: inde fratres, unde matrem. Fratres enim scriptura nostra, non eos solos appellare consueuit qui nascuntur ex eodem uiro & fœmina, aut ex eodem utero, aut ex eodẽ patre, quamuis diuersis matribus, aut certe ex eodem gradu uelut compatrueles aut consobrinos, non solum hos fratres nouit dicere scriptura nostra. Quomodo loquitur, sic intelligenda est: Habet linguam suam: quicunque hanc linguam nescit, turbatur & dicit: unde fratres domino? Non enim Maria iterum peperit? Absit, inde cœpit dignitas uirginum. Illa fœmina mater esse potuit, mulier esse non potuit. Dicta est autem mulier secundum fœmineum sexum, non secundum corruptionem integritatis, & hoc ex lingua ipsius scripturæ, Nam & Eua statim facta de latere uiri sui, nondum contacta à uiro suo, nostis quia mulier appellata est, Et formauit eam in mulierem. Vnde ergo fratres cognati Mariæ fratres domini? de quolibet gradu cognati: unde probamus? ex ipsa scriptura, Frater Abraæ dictus est Loth, filius erat fratris ipsius, lege & inuenies, quia Abraam patruus erat Loth, & dicti sunt fratres, unde nisi quia cognati? Item Iacob Laban Syrum habebat auunculum,
B frater enim erat Laban matris Iacob, id est, Rebeccæ uxoris Isaac. Lege scripturam, & inuenies quia fratres dicuntur auunculus & sororis filius. Qua regula cognita, inuenies omnes consanguineos Mariæ fratres esse Christi. Sed illi discipuli magis erant fratres, quia & illi cognati fratres non essent, si discipuli non essent. Et sine causa fratres, si magistrum non cognoscerent fratrem. Nam quodam loco cum ei nunciassent matrem & fratres eius foris stantes, ille autem cum discipulis suis loquebatur, ait, Quæ mihi mater, uel qui fratres? Et extendens manum super discipulos suos dixit, Hi sunt fratres mei, & quicunque fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, ille mihi mater & frater & soror est. Ergo & Maria quia fecit uoluntatem patris, hoc in ea magnificauit dominus: quia fecit uoluntatem patris, non quia caro genuit carnem. Intendat charitas uestra. Propterea cum dominus in turba admirabilis uideretur, faciens signa & prodigia, & ostendens quid lateret in carne, admiratæ quædã animæ dixerunt, Felix uenter qui te portauit. Et ille, Imò felices qui audiũt uerbum dei, & custodiunt illud: hoc est dicere, Et mater mea quam appellatis felicem, inde felix, quia uerbum dei custodit, non quia in illa uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: sed quia custodit ipsum uerbum dei per quod facta est, & quod in illa caro factum est. Homines non gaudeant prole tẽporali, exultent si spiritu iunguntur deo. Hæc diximus propter id quod ait euangelista, quia cum matre sua & fratribus suis & discipulis habitauit in Capernaũ paucis diebus. Deinde quid sequitur? Et propè erat pascha Iudæorũ, & ascendit Hierosolymam.) Aliam rem nobis euangelista narrat, sicut se habebat recordatio annunciantis. Et inuenit in templo, boues & oues & columbas & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de resticulis, omnes eiecit de templo, boues quoque & oues, & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit, & his qui columbas uendebant dixit, Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domũ negociationis,) Quid audiuimus fratres? Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde dominus omnes qui sua quærebant, qui ad nundinas uenerant, & quæ ibi uendebant illi, quæ opus habebãt homines in sacrificijs illius temporis. No-

Matth. 12

Luc. 11

uit enim charitas uestra quòd sacrificia illi populo pro eius carnalitate & corde adhuc lapideo talia data sunt, quibus teneretur ne in idola deflueret, & immolarent ibi sacrificia, boues & oues & columbas. Nostis, quia legistis, Non ergo magnum peccatum si hoc uendebant in templo, quod emebatur ut offerretur in templo, & tamen eiecit inde illos. Quid si ibi ebriosos inueniret, quid faceret dominus, si uendentes ea quæ licita sunt, & contra iustitiã nõ sunt? Quæ enim honeste emuntur, nõ illicite uenduntur: expulit tamen, & nõ est passus domum orationis fieri domum negociationis. Si negociationis domus non debet fieri domus dei, potationis debet fieri? Nos autem quando ista dicimus, strident dentibus suis ad
psal.36 uersus nos, & cõsolatur nos psalmus quem audistis, Striderunt in me dentibus suis. Nouimus & nos audire unde curemur, & si ingeminãtur flagella Christo, quia flagellatur sermo
psal.34 ipsius. Congregata sunt, inquit, in me flagella & nesciebant. Flagellatus est flagellis Iudæorum, flagellatur blasphemijs falsorum Christianorum: multiplicant flagella domino deo suo & nesciunt. Faciamus nos quantum ipse adiuuat: ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam. Dicimus tamẽ fratres, nõ enim & ipse pepercit illis; qui flagellandus erat ab eis. Prior illos flagellauit, signum quoddã nobis ostendit, quòd fecit flagellum de resticulis, & inde indisciplinatos negociationem in dei templo facientes flagellauit. Etenim unusquisq; in peccatis suis restem sibi texit: prophe
Esaie 5 ta dicit, Væ his qui trahunt peccata sua sicut restem longam. Et quis facit restem longam? qui peccato addit peccatum. Quomodo adduntur peccata peccatis? Cum peccata quæ facta sunt cooperiuntur alijs peccatis. Furtum fecit, ne inueniatur quia fecit, quærit mathematicum: sufficeret furtum fecisse. Quare uis adiungere peccatum peccato? Ecce duo peccata. Cum ad Mathematicum prohiberis accedere, blasphemas episcopum, ecce tria peccata. Cum audis, mitte illum foras de ecclesia: dicis, duco me ad partem Donati: ecce addis quartum. Crescit restis. Time restem, Bonum est tibi ut hic inde cum flagellaris, corrigaris, ne in
Matth.22 fine dicatur, Ligate illi pedes & manus, & proijcite eũ in tenebras exteriores. Criniculis enim D
Prouer.5 peccatorum suorum unusquisq; constringitur. Illud dominus dicit, illud alia scriptura dicit, Sed utrunq; dominus dicit, De peccatis suis ligantur homines, & mittuntur in tenebras exteriores. Qui sunt tamen qui uendunt boues? Vt in figura quæramus mysterium facti, qui sunt qui oues uendũt & colũbas? Isti sunt qui sua quærunt in ecclesia, non quæ Iesu Christi. Venale habent totum, quia nolunt redimi: emi nolunt, & uendere uolunt. Bonum est enim
Phil.2 eis ut redimantur sanguine Christi, ut perueniant ad pacem Christi. Quid enim prodest acquirere in hoc seculo quodlibet temporale & transitorium, siue sit pecunia, siue sit uoluptas uentris & gutturis, siue sit honor in laude humana? Nónne omnia fumus & uentus? nónne omnia transeunt & decurrunt? Et uæ his qui inhæserint transeuntibus, quia simul transeũt. Nónne omnia ut fluuius præceps currens in mare? Et uæ ei qui ceciderit, quia in mare trahetur: ergo tenere debemus omnes affectus à talibus cõcupiscentijs. Fratres mei, qui talia quæ
Act.8 runt, uendunt: nam & Simon ille ideo uolebat emere spiritumsanctum, quia uendere uolebat spiritũsanctũ, & putabat apostolos mercatores tales esse, quales dominus de tẽplo flagello eiecit: talis enim ipse erat, & quod uẽderet, emere uolebat, de illis erat qui colũbas uẽdebant: etenĩ in colũba apparuit spiritussanctus. Qui ergo uẽdunt colũbas fratres? Qui dicũt, nos damus spiritũsanctũ. Quare enim hoc dicũt, & quo precio uendũt? preciũ honoris sui accipiunt. Accipiunt preciũ cathedras temporales, ut uideãtur ipsi uendere columbas. Caueant à flagello de resticulis. Columba non est uenalis, gratis datur, quia gratia uocatur. Ideo fratres mei, quomodo eos uidetis qui uendunt propolarios? Quisq; quod uendit laudat. Quot proposita fecerunt? Alterum propositum habet Carthagine Primianus, alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauritania Rogatus, alterum habent in Numidia illi & illi, quos iam nec nominare sufficimus. Circumit ergo aliquis emere columbam, unusquisq; ad propositum suum laudat quod uendit. Auertatur illius cor ab omni uendente, ueniat ubi gratis accipitur. Nec sic erubescant fratres, quia per ipsas dissensiones suas amaras &

A ras & maliciosas, cum sibi tribuunt quod non sunt, cum extolluntur putant se aliquid esse, cum nihil sint, tot partes de se fecerunt. Sed quid in eis impletum est quòd nolunt corrigi, ni si quod audistis in psalmo? Discissi sunt nec compuncti sunt. Qui ergo boues uendunt? Bo ues intelliguntur, qui nobis scripturas sanctas dispensauerunt. Boues erant apostoli, boues erant prophetæ: unde dicit Apostolus, Boui trituranti os non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad dominum? an propter nos dicit? Propter nos enim dicit, quia debet in spe qui arat arare, & triturans in spe participandi. Ergo illi boues reliquerunt nobis memoriam scripturarum. Non enim de suo dispensauerunt, quia gloriam domini quæsierunt. Quid enim audistis in ipso psalmo? Et dicant semper, magnificetur dominus, qui uolunt pacem serui eius. Seruus dei, populus dei, ecclesia dei. Qui uolunt pacem ecclesiæ ipsius, magnificent dominũ, non seruũ, & dicãt semper magnificetur dominus, qui uolunt pacẽ serui eius: Ipsius populi, ipsius serui uox est illa euidens, quam in lamentationibus audistis in psalmo, & mouebamini cum audiretis, quia inde estis: quod cantabatur ab uno, de omnibus cordibus resonabat. Felices qui se in illis uocibus tanquam in speculo cognoscebant. Qui ergo uolunt pacem serui eius, pacem populi eius, pacem unius illius quam dicit unicam, & quam uult erui de leone, & de manu carnis unicam meam, qui dicunt semper magnificetur dominus: ergo illi boues dominum magnificauerunt, non se. Videte bouem magnificantem dominum suum, quia agnouit bos possessorem suum. Attendite bouem timentem, ne deseratur possessor bouis, & in boue præsumatur, quomodo expauescit eos qui uolunt in illo ponere spem, Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quod dedi, non ego dedi, gratis accepistis, columba de cœlo descendit. Ego, inquit, plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Et dicãt, semper magnificetur dominus, qui uolunt pacem serui eius. Isti autem de scripturis ipsis fallunt populos, ut accipiant ab ipsis honores & laudes, & non conuertantur homines ad ueritatem. Quia uero ipsis scripturis fallunt po

[Margin: psalm.34 · 1.Cor.9 · psal.21 · Esaiæ 1 · 1.Cor.1 · 1.Cor.3]

B pulos, à quibus quærunt honores, uendunt boues, uendunt & oues, id est ipsas plebes, & cui uendunt? diabolo. Nanq; fratres mei, si Christi unica ecclesia est & una est, quicquid inde præciditur, quis tollit nisi leo ille rugiens & circumiens, quærens quem deuoret? Væ his qui præciduntur: nam illa integra permanebit, Nouit enim dominus qui sunt eius. Tamen quantum in ipsis est, uendunt boues & oues, uendũt & columbas, obseruant flagellum peccatorum suorum. Certe quando aliquid tale patiuntur propter istas iniquitates suas, agnoscant quia dominus fecit flagellum de resticulis, & adhuc admonet eos ut mutent se, & non sint negociatores: nam si se non mutauerint, audient in fine, Ligate illis manus & pedes, & proijcite in tenebras exteriores: tunc dictum est, Zelus domus tuæ comedit me. Recordati sunt discipuli quia zelus domus dei eiecit illos de templo domini.) Fratres, unusquisque Christianus in membris Christi zelo domus dei comedatur. Quis comeditur zelo domus dei? Qui omnia, quæ forte ibi uidet peruersa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit Si emendare non potest, tolerat, gemit: non excutitur de area granum, sustinet paleam, ut intret in horreũ, cum palea fuerit separata. Tu ante horreum, si granum es, noli excuti de area, ne prius ab auibus colligaris, quàm in horreum congregeris. Aues enim cœli aëreæ potestates expectant aliquid rapere de area, & non rapiunt nisi quod inde fuerit excussum: ergo zelus domus tuæ comedat te. Vnumquenq; Christianum zelus domus dei comedat, in qua domo dei membrum est. Non enim magis est domus tua, quàm domus ubi habes salutem sempiternam. Domum tuum intras propter requiem temporalem: domum dei intras propter requiem sempiternam. Si ergo in domo tua ne quid peruersum fiat satagis, in domo dei ubi salus proposita est, & requies sine fine, debes pati quãtum in te est, si quid forte peruersum uideris? Vnumquenque Christianum zelus domus dei comedat: uerbi gratia, Vides fratrem currere ad theatrum, prohibe, mone, contristare, si zelus domus dei comedit te. Vides alios currere & inebriari uelle, & hoc uelle in locis sanctis, quod nusquam de-

[Margin: 1.Petri 5 · 2.Tim.2 · Matth.22 · psal.68]

cet,prohibe quos potes,tene quos potes,terre quos potes,quibus potes blandire:noli quie C
scere:tamen si amicus est,admoneatur leniter:uxor est,seuerissime refrenetur:ancilla est,eti/
am uerberibus compescatur.Fac quicquid potes,pro persona quam portas:& perficis, zelus
domus tuæ comedit me.Si autem fueris frigidus,marcidus,ad te solum expectans,& quasi
tibi sufficiēs & dicens in corde tuo,Quid mihi est curare aliena peccata? sufficit mihi anima
mea,ipsam integram seruem deo.Eia,non tibi uenit in mentem seruus ille qui abscondit ta
lentum,& noluit erogare? Nunquid enim accusatus est, quia perdidit, & non quia sine lu/
cro seruauit? Sic ergo audite fratres mei ut non quiescatis: ego uobis consilium daturus
sum: det ille qui intus est,quia & si per me dederit,ille dat.Nostis quid agatis unusquisque
in domo sua cum amico suo,cum inquilino,cum cliente suo,cum maiore,cum minore, quo/
modo dat deus aditum, quomodo aperit ianuam uerbo suo, nolite quiescere lucrari Chri/
sto,quia lucrati estis à Christo. Dixerunt illi Iudæi, Quod signum ostendis nobis, quia
hæc facis? Et dominus, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixe/
runt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu dicis tribus
diebus excitabo illud?)Caro erant,carnalia sapiebant,ille loquebatur spiritaliter. Quis au/
tem possit intelligere de quo templo dicebat? Sed non multum quærimus: per euangeli/
stam nobis aperuit,de quo templo diceret,Soluite templum hoc,& tribus diebus excitabo
illud. Quadraginta sex annis ædificatum est templum, & triduo suscitabis illud? Dice/
bat autem, ait euangelista, de templo corporis sui.) Et manifestum est occisum dominum
post triduum resurrexisse. Hoc modo omnibus nobis notum est, & si Iudæis clausum est,
quia foris stant,nobis tamen apertum est,quia nouimus in quem credidimus. Ipsius tem/
pli resolutionē & reædificationē,anniuersaria solennitate celebraturi sumus. Ad quā uos ex
hortamur,ut præparetis uos si qui estis catechumeni,ut accipiatis gratiā. Iā nūc tempus est,
iā nunc parturiatur quod tunc nascatur:ergo illud nouimus Sed forte hoc exigitur à nobis,
utrū habeat aliquod sacramentū quadragintasex annis ædificatū templū. Sunt quidē mul D
ta quæ hinc dici possunt,sed quod breuiter dici potest & facile intelligi,hoc interim dicamus
fratres.Diximus enim iam,nisi fallor,hesterno die,Adā unū hominē fuisse,& ipsum esse to
tum genus humanum: Nam ita diximus si meministis, quasi fractus est,& sparsus colligi/
tur, & quasi conflatus in unam societatem atque cōcordiam spiritalem,& gemit unus pau/
per modo ipse Adam, sed in Christo innouatur: quia sine peccato uenit Adam, ut pecca/
tum Adam solueret in carne sua, & ut reintegraret sibi Adam imaginem dei. Adam ergo
caro Christi de Adam,ergo de Adam templum quod destruxerunt Iudæi, & suscitauit do
minus triduo: resuscitauit enim carnem suam. Videte,quia deus erat æqualis patri.Fratres
Phil. 2 mei,dicit Apostolus, Qui eum excitauit à mortuis. De quo dicit? de patre. Factus,inquit,
obediens usque ad mortem,mortem autem crucis. Propter quod & deus illum excitauit à
mortuis,& dedit ei nomen quod est super omne nomen. Resuscitatus & exaltatus est do/
Psal. 40 minus.Resuscitauit eum à mortuis,quis? pater: cui dixit in psalmis, Excita me & reddam
illis.Ergo pater eum resuscitauit,non se ipse? Quid autem facit pater sine uerbo? Quid au/
tem facit pater sine unico filio suo? Nam audi,quia & ipse deus erat, Soluite templum hoc
& tribus diebus excitabo illud. Nunquid dixit, soluite templum quod triduo pater meus
resuscitet? Sed quomodo cum pater suscitat,& filius suscitat:sic cum filius suscitat,& pater su
Ioan. 10 scitat:quia filius dixit,Ego & pater unum sumus. Quid ergo sibi uult numerus quadragena
rius senarius? Interim ipse Adam quia per totum orbem terrarum est, audistis iam hester/
no die in quatuor litteris græcis, quatuor uerborum græcorum. Si enim ista uerba qua/
tuor scribas subinuicem,id est nomina quatuor partium mundi,orientis,occidentis,aquilo/
nis & meridiani, quod est totus orbis: unde dicit dominus, à quatuor uentis collecturum
Mar. 13 electos suos cum uenerit ad iudicium. Si ergo ista quatuor nomina græca ἀνατολή quod
est oriens: δύσις quod est occidens: ἄρκτος quod est septentrio: μεσημβρία. quod est meri/
dies.Anatole, dysis, arctos,mesembria:capita uerborum Adam habent. Quomodo ergo
ibi in/

A ibi inueniemus senarium numerum? Quia caro Christi de Adam erat. Ad litteras nu meros computant græci, quod & nos facimus. A litteram ipsi lingua sua ponunt α alpha, & uocatur α alpha unum. Vbi autem in numeris scribunt β beta, quod est b ipsorum, uocatur in numeris duo. Vbi scribunt γ gamma, uocatur in numeris ipsorum tria. Vbi scribitur δ delta, uocatur in numeris ipsorum quatuor, & sic per omnes litteras numeros habent. M, quod nos dicimus, & illi dicunt μ mi, quadraginta significat. Dicunt enim, τεσσαράκοντα. Iam uidete, istæ litteræ quem numerum habeant, & ibi inuenietis quadragintasex annis ædificatum templum. Habet enim Adam, α alpha, quod est unum, Habet δ delta quod sunt quatuor, habes quinque. Habet iterum α alpha quod est unum, habes sex. Habet & μ mi, quod est quadraginta, habes quadragintasex. Hæc fratres mei etiam ab anterioribus maioribus nostris dicta sunt, & inuentus est iste numerus in litteris quadragenarius senarius. Et quia dominus noster Iesus Christus de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit, templum corporeum inde sumpsit, non iniquitatem quæ de templo pellenda est. Ipsam autem carnem quam traxit de Adam, Maria enim de Adam, & domini caro de Maria, iudæi crucifixerunt, & ille resuscitaturus erat ipsam carnem triduo, quam illi in cruce erant occisuri. Illi soluerunt templum quadragintasex annis ædificatum, & ille triduo resuscitauit illum. Benedicimus dominum deum nostrum qui ad lætitiam spiritalem congregauit nos. Simus in humilitate cordis semper, & gaudium nostrum penes ipsum sit. Nõ de prosperitate aliqua huius seculi inflemur, sed nouerimus fęlicitatem nostram non esse nisi cum ista transierint. Modo gaudium nostrũ fratres mei in spe sit, nemo gaudeat quasi in re præsenti, ne hæreat in uia. Totum gaudium de spe futura sit, totum desiderium uitæ æternæ sit. Omnia suspiria in Christo anhelent, ille unus pulcherrimus, qui & fœdos dilexit ut pulchros faceret, desideretur. Ad illũ unum curratur, illi ingemiscatur, & dicant semper magnificetur dominus, qui uolunt pacem serui eius.

B Ab eo quod scriptum est, Cum autem esset in Hierusalem Iesus in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, usque ad id quod ait. Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Tractatus. XI.

OPportune nobis dominus procurauit hodierna die lectionis huius ordinem: nam quia ex ordine euangelium secundum Ioannem cõsyderare atque tractare suscepimus, credo quod aduertat charitas uestra. Opportune ergo occurrit, ut hodie audiretis ex euangelio, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non uidebit regnum dei. Tempus ergo est ut uos exhortemur, quia adhuc estis catechumeni, qui sic credidistis in Christum, ut adhuc uestra peccata portetis. Nullus autẽ regnum cœlorum uidebit oneratus peccatis, quia nisi dimissa fuerint, non regnabit cum Christo. Dimitti autem non possunt, nisi ei qui renatus fuerit ex aqua & spiritusancto. Sed modo uerba quemadmodum se habeant aduertamus, ut hic inueniant qui pigri sunt, quanta sollicitudine sibi festinandũ sit ad onus deponendum: quia si ferrent aliquam sarcinam grauem aut lapidis aut ligni, aut alicuius etiam lucri, si frumentum portarẽt, si uinum siue pecuniam, currerent ut deponerent, Nunc onera quia portant sarcinam peccatorum, pigri sunt currere: currendum est ut deponatur hæc sarcina, quæ premit & mergit. Ecce audistis quia.

Cũ esset dominus Iesus Christus Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa eius quæ faciebat) Multi crediderũt in nomine eius. Et quid sequitur? Ipse autem Christus nõ credebat semetipsum eis) Quid sibi hoc uult? Illi credebant in nomine eius, & ipse Iesus nõ credebat semetipsum eis. An forte nõ crediderant ei & fingebant se credidisse, & propterea Iesus nõ credebat semetipsum eis? Sed nõ diceret euãgelista, multi crediderũt in nomine eius, nisi uerum illis testimonium perhiberet. Magna ergo res & mira res. Credunt homines in Christum, & Christus se nõ credit hominibus, præ-

sertim quia filius dei est: utique uolens passus est, & si nollet, nunquam pateretur: qui si nollet nec nasceretur. Si autem hoc solum uellet, ut nasceretur tantum, & nõ moreretur, & quicquid uellet faceret, quia omnipotentis patris filius omnipotẽs est. Ex ipsis rebus probemus C
Lucæ 4 quia cum uoluissent eum tenere, discessit ab eis. Loquitur euangelium, Et cum uoluissent eum de uertice montis præcipitare, discessit ab eis illæsus. Et quando uenerunt ad eum comprehendendum, iam uenditum à Iuda proditore, cum ille putaret in potestate se habere, tradere magistrum suum & dominum suum: & ibi ostendit dominus uoluntate se pati, nõ necessitate: nam cum eum comprehendere Iudæi uoluissent, dixit illis, Quem quæritis? At
Ioan. 18 illi dixerunt, Iesũm Nazarenum. Et ille, Ego sum. Hac uoce audita, redierunt retro & ceciderunt. In eo quòd eos respondens deiecit, ostendit potestatem, ut in eo quòd ab eis comprehensus est, ostẽderet uoluntatem. Ergo quòd passus est, misericordiæ fuit: traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: audi uerba ipsius, Po-
Ioan. 10 testatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollet eam à me, sed ego pono illam à meipso, & iterum sumo eam. Cum ergo haberet tantam potestatem, cum eam dictis prædicaret, factis ostenderet, quid sibi uult quòd nõ se credebat eis Iesus, quasi aliquid nolenti nocituris, aut aliquid nolẽti facturis, præsertim quia iam crediderant in nomine eius? Et de ipsis dicit euangelista, Crediderunt in nomine eius, de quibus dicit, Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis. Quare? Quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.) Plus nouerat artifex quid esset in opere suo, quàm ipsum opus quid esset in semetipso. Creator hominis nouerat quid esset in homine, quod ipse creatus homo non nouerat. Nónne hoc probamus de Petro, quia non nouerat quid in ipso esset quando dixit, Tecum ero usque ad mortem? Audi quia dominus nouerat quid esset in ho-
Ioan. 13 mine. Tu mecum usque ad mortem? Amen amen dico tibi, priusquam gallus cantet, ter me negabis. Homo ergo nesciebat quid esset in se, sed creator hominis nouerat quid esset in homine: crediderant tamen in nomine eius multi, & ipse Iesus non se credebat eis. Quid dicimus fratres? Forte consequentia indicabũt nobis quid sibi uult mysterium uerborum istorum, quia crediderant in eum homines, manifestum est, uerum est, nemo dubitat, euangelium loquitur, uerax euangelista testatur. Item quia ipse Iesus non credebat semetipsum illis, & hoc manifestum est, & hoc nullus Christianus dubitat, quia & hoc euangelium loquitur, & idem uerax euangelista testatur. Quare ergo crediderunt illi in nomine eius, & Iesus D
Caput III non credebat semetipsum illis? Sequentia uideamus. Erat autẽ homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine princeps Iudæorum. Hic uenit ad eũ nocte, & dixit ei, Rabbi.) Iam hoc nostis, quia rabbi magister dicitur. Scimus quia à deo uenisti magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo.) Ergo iste Nicodemus ex his erat qui crediderãt in nomine eius, uidentes signa & prodigia eius quæ faciebat. Superius enim hoc dixit, Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius. Quare crediderunt in nomine eius? Sequitur & dicit, Videntes signa eius quæ faciebat: & de Nicodemo quid dicit? Erat princeps Iudæorũ nomine Nicodemus. Hic uenit ad eum nocte, & ait illi, Rabbi scimus quia à deo uenisti magister. Et iste ergo crediderat in nomine eius. Et ipse unde crediderat? Sequitur. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo. Si ergo Nicodemus de illis multis erat qui crediderant in nomine eius, iam in isto Nicodemo attendamus quare Iesus non se credebat eis. Respondit Iesus & dixit ei, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest uidere regnũ dei.) Ipsis ergo se credit Iesus, qui nati fuerint denuo. Ecce illi crediderunt in eum, & Iesus non se credebat eis. Tales sunt omnes catechumeni, ipsi iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis. Intendat & intelligat charitas uestra, Si dixerimus catechumeno, credis in Christo? Respondet, credo, & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de cruce domini sui. Ecce credit in nomine eius: interrogemus eum, Manducas carnem

A nem filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? Nescit quid dicimus, quia Iesus non se credidit ei. Cum ergo ex eo numero Nicodemus esset, uenit ad dominum, sed nocte uenit, & hoc forte ad rem pertinet. Ad dominum uenit, & nocte uenit: ad lucem uenit, & in tenebris uenit. Renati autem ex aqua & spiritusancto, quid audiunt ab Apostolo? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Et iterum, Nos autem qui diei sumus, sobrij simus. Qui ergo renati sunt, noctis fuerunt, & diei sunt: tenebræ fuerunt, & lumen sunt. Iam credit se illis Iesus, & non nocte ueniunt ad Iesum sicut Nicodemus, non in tenebris quærunt diem: tales enim iam etiam profitentur. Accessit ad illos Iesus, facit in illis salutem, quia ipse dixit, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam. Et quod signum crucis habent in fronte catechumeni, iam de domo magna sunt, sed fiant ex seruis filij: non enim nihil sunt, quia iam ad domum magnam pertinent. Quando autem manna manducauit populus Israël? Cum transisset mare rubrum. Mare autem rubrum quid significet, audi Apostolum, Nolo autem uos ignorare fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt. Vt quid per mare transierunt? & quasi causam quæreres ab illo, secutus ait, Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari. Si ergo figura maris tantum ualuit, species baptismi quantum ualebit? Si quod gestum est in figura, traiectum populum ad manna perduxit, quid exhibebit Christus in ueritate baptismi sui, traiecto per eum populo suo? Per baptismum suum traiecit credentes, occisis omnibus peccatis, tanquam hostibus consequentibus: sicut in illo mari omnes Ægyptij perierunt. Quò traiecit fratres mei? quò traiecit per baptismum Iesus, cuius figuram tunc gerebat Moyses, qui per mare traijciebat? quò traijciebat? ad manna: Quod est manna? Ego sum, inquit, panis uiuus qui de cœlo descendi. Manna accipiunt fideles, iam traiecti per mare rubrum. Quare & per mare rubrum? Iam mare, quare rubrum? Significabat mare illud rubrum baptismum Christi. Vnde rubet baptismus Christi, nisi Christi sanguine consecratus? Quò ergo perducit credentes & baptizatos? Ad manna: ecce dico manna. Notum est quid acceperint Iudæi, populus ille Israël, notum est quid illis pluisset deus de cœlo: & nesciunt catechumeni quid accipiunt Christiani? Erubescant ergo quia nesciunt: transeant per mare rubrum, manducent manna, ut quomodo crediderunt in nomine Iesu, sic se ipsis credat Iesus. Ideo intendite fratres mei, quid respondeat iste qui nocte uenit ad Iesum. Quamuis ad Iesum uenerit, tamen quia nocte uenit, adhuc de tenebris carnis suæ loquitur, non intelligit quod audiuit à domino, non intelligit quomodo audiuit à luce, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Iam ei dominus dixit, Nisi quis renatus fuerit denuo, non uidebit regnum dei. Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo nasci cum sit senex?) Spiritus ei loquitur, & ille carnem sapit. Carnem suam sapit, quia carnem Christi nondum sapit. Cum enim dixisset dominus Iesus, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam, scandalizati sunt quidam qui eum sequebantur, & dixerunt apud semetipsos, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Putabant enim hoc dicere Iesum, quòd eum possent concisum sicut agnum coquere & manducare, abhorrentes à uerbis eius, recesserunt, & amplius eum non sunt secuti. Sic Euangelista loquitur, & dominus ipse remansit cum duodecim. Et illi ad eum, Domine, ecce illi dimiserunt te. Et ille, Nunquid & uos uultis abire? Ostendere uolens, quia ipse illis erat necessarius, non illi erant Christo necessarij: ne quis terreat Christum, quando dicitur ut sit Christianus, quasi beatior erit Christus, si tu fueris Christianus. Bonum est tibi ut sis Christianus: nam si non fueris, malum Christo non erit. Audi uocem psalmi, Dixi domino deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Ideo deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Si fueris sine deo, minor eris: si fueris cum deo, maior deus non erit. Non ex te ille maior, sed tu sine illo minor. Cresce ergo in illo, noli te subtrahere, ut quasi ille

Marginal notes: Ephes. 5. — 1. Thes. 5. — Ioan. 6 — 1. Cor. 10. — psal. 15

B (marginal section letter beside "sti. Vnde rubet baptismus Christi")

si ille deficiat. Reficieris, si accesseris: deficieris, si recesseris. Integer manet te accedente, inte- C
Ioan.6 ger manet te cadente: cum ergo dixisset discipulis, Nunquid & uos uultis abire? respondit Petrus, petra illa uoce omnium, Domine, ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes: bene sapuit in ore ipsius caro domini. Dominus autem exposuit eis & dixit, Spiritus est qui uiuificat, caro autem non prodest quicquam: cum dixisset, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam, ne carnaliter intelligerēt, Spiritus est, inquit, qui uiuificat, caro autē nihil prodest. Verba autem quæ locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Hunc spiritum & hunc uitam non sapiebat iste Nicodemus, qui nocte uenerat ad Iesum. Ait ei Iesus, Nisi quis renatus fuerit denuo, non uidebit regnum dei. Et ille carnem suam sapiens, in cuius ore nondum sapiebat caro Christi, quomodo, inquit, potest homo nasci cum sit senex? Nunquid potest in utero matris suæ iterum introire & nasci?) Nō nouerat iste nisi unam natiuitatem ex Adam & Eua, ex deo & ecclesia nondum nouerat. Non nouerat nisi eos parentes qui generant ad mortem, nondum nouerat eos parentes, qui generant ad uitam. Non nouerat nisi eos parentes qui generant successores, nondum nouerat eos, qui semper uiuentes generant permansuros. Cum ergo sint duæ natiuitates, ille unam intelligebat. Vna est de terra, alia de cœlo: una est de carne, alia est de spiritu: una est de mortalitate, alia de æternitate: una est de masculo & fœmina, alia de deo & ecclesia. Sed ipsæ duæ singulæ sunt, nec illa potest repeti nec illa. Recte intellexit Nicodemus, sed natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Quid Nicodemus intellexit? Nunquid potest homo denuo in uentrem matris suæ intrare & nasci? Sic quicunque tibi dixerit, ut spiritaliter iterum nascaris, respōde quod dixit Nicodemus, Nunquid potest homo iterum in uentrem matris suæ intrare & nasci? Iam natus sum de Adam, non me potest iterum generare Adam: iam natus sum de Christo, non me potest iterum generare Christus. Quomodo uterus non potest repeti, sic nec baptismus. Qui nascitur de ecclesia catholica, tanquam de D
Sara nascitur, de libera nascitur: qui nascitur de hæresi, tanquam de ancilla nascitur, sed ex semine Abraam. Aduertat charitas uestra ad magnum sacramentum. Testatur deus & dicit, Ego sum deus Abraam & deus Isaac & deus Iacob. Non erant alij patriarchæ, non erat ante istos sanctus Noë, qui solus in toto genere humano cum tota domo sua meruit de diluuio liberari? in quo & in filijs eius figurata est ecclesia: ligno portante euadit diluuium. Deinde postea magni quos nouimus, quos sancta scriptura commendat, Moyses fidelis in tota domo eius: & illi tres nominantur, quasi eum soli promeruerint, Ego sum deus Abraam & deus Isaac & deus Iacob, Hoc mihi nomen est in æternum. Sacramentum grande, Potens est dominus & ora nostra aperire & corda uestra, ut dicere possimus sicut reuelare dignatus est, & capere possitis sicut expedit uobis. Tres ergo isti patriarchæ, Abraam, Isaac & Iacob. Iam nostis filij Iacob quia duodecim fuerunt, & inde populus Israël: quia ipse Iacob Israël, & populus Israël tribus duodecim, pertinentes ad duodecim filios Israël. Abraam, Isaac & Iacob, tres patres, & populus unus. Tres patres tanquam in principio populi: tres patres à quibus figurabatur populus, & populus ipse prior præsens populus. In populo enim Iudæorum figuratus est populus Christianorum. Ibi figura, hic ueri-
1. Cor.10 tas: ibi membra, hic corpus, dicente Apostolo, Hæc autem in figura contingebant illis.
32.q.4.c.re- Vox est Apostoli, Scripta sunt, inquit, propter nos, in quos finis seculorum obuenit. Re-
currat currat nunc animus uester ad Abraam, Isaac & Iacob. In istis tribus inuenimus parere liberas, parere & ancillas. Inuenimus ibi & partus liberarum, ineunimus ibi & partus ancillarum. Ancilla nihil boni significat, Ejce ancillam, inquit, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Apostolus hoc commemorat, & in illis duobus filijs Abraæ, dicit Apostolus fuisse figuram duorum testamentorum, ueteris & noui. Ad uetus testamentum pertinent dilectores temporalium, dilectores seculi. Ad nouum testamentum dilectores uitæ æternæ. Ideo illa Hierusalem in terra, umbra erat cœlestis

Hierusa

A Hierusalē matris omnium nostrum,quæ est in cœlo: & hæc Apostoli uerba sunt. Et de ista ciuitate unde peregrinamur, multa nostis, multa iam audistis. Inuenimus autem rem mi-ram in istis partibus,id est,in istis fœtibus, in istis generationibus liberarum & ancillarum, quatuor scilicet genera hominum:in quibus scilicet quatuor generibus,completur figura to tius populi futuri Christiani,ut nō sit mirum quod in illis tribus dictum est,Ego sum deus Abraam,& deus Isaac,& deus Iacob.In omnibus enim Christianis fratres intēdite, aut per Exo.3 malos nascuntur boni, aut per bonos nascuntur mali: aut per bonos boni, aut per malos mali.Amplius istis quatuor generibus non potestis inuenire.Quæ iterum repetam,aduer-tite, retinete & excutite corda uestra, nolite pigri esse: capite ne capiamini, quomodo qua-tuor genera sunt omnium Christianorum. Aut per bonos nascuntur boni, aut per malos nascuntur mali: aut per bonos mali, aut per malos boni. Puto quia planum est, per bo-nos boni: si & qui baptizant boni sunt, & qui baptizantur recte credunt, & in membris Christi recte numerantur. Per malos mali, si & qui baptizant mali sunt, & qui baptizan-tur, duplici corde accedunt ad deum, & non tenent eos mores quos audiunt in ecclesia, ut ibi non sint paleæ sed frumentum: quàm enim multi sint,nouit charitas uestra. Per malos boni,aliquando baptizat adulter,& qui baptizatur iustificatur.Per bonos mali,aliquando qui baptizant sancti sunt:qui baptizantur,tenere uias domini nolunt.Puto ergo fratres no tum esse in ecclesia & quotidianis exemplis manifestari ea quæ dicimus, sed in prioribus no stris patribus ea consyderemus, quia habuerunt & illi ista quatuor genera. Per bonos bo-ni:Ananias Paulum baptizauit.Quid per malos mali? Dicit Apostolus quosdam prædica Act.9 tores euangelij,quos dicit non caste annunciare solere euangelium,quos tolerat in societate Christiana,& dicit, Quid enim? Dum omni modo siue per occasionem siue per ueritatem Philip.1 Christus annuncietur,& in hoc gaudeo.Nunquid maleuolus erat,& de alieno malo gaude bat? Sed quia & per malos uerum prædicabatur,& per malorum ora Christus prædicaba-tur:si quos isti sui similes baptizabant,mali malos baptizabant:si quos isti baptizabant, ta

B les quales admonet dominus cum dicit,Quæ dicunt facite,quæ autem faciunt,facere nolite, Matth.23 mali bonos baptizabant. Boni malos baptizabant, quomodo à Philippo sancto Simon Act.8 magus baptizatus est. Nota sunt ergo ista quatuor genera fratres mei.Ecce iterum ea repe-to,tenete illa,numerate illa,aduertite illa,cauete quæ mala sunt, tenete quæ bona sunt. Per bonos boni nascuntur, cum per sanctos sancti baptizantur: per malos mali, cum & qui baptizant & qui baptizantur inique & impie uiuunt. Per malos boni,cum mali sunt qui baptizant, & boni qui baptizantur: per bonos mali, cum boni sunt qui baptizant, & ma-li qui baptizantur. Quomodo inuenimus ista in tribus istis nominibus, Ego sum deus A-braam,deus Isaac & deus Iacob? Ancillas accepimus in malis, liberas accepimus in bonis. Pariunt liberæ bonos, Sara peperit Isaac.Pariūt ancillæ malos, Agar peperit Hismaël.Ha-bemus in uno Abraam & illius genus cum per bonos boni,aut per malos mali:aut per bo-nos mali,aut per malos boni. Per bonos mali ubi figurati sunt? Libera erat Rebecca uxor Isaac,legitime peperit geminos,unus erat bonus, alter malus. Habes aperte ibi scripturam dicentem dei uoce, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Istos duos genuit Rebecca, Ia-Malach.1 cob & Esau, unus inde eligitur, alius reprobatur. Vnus succedit in hæreditatem, alter exhæredatur. Non facit populum suum deus de Esau, sed facit de Iacob. Semen unum, diuersi qui concepti sunt. Vterus unus, diuersi qui nati sunt. Nunquid non libera pepe-rit Iacob, quæ libera peperit Esau? Luctabantur in utero matris suæ, & dictum est Re-Gen.25 beccæ, cum ibi luctarentur, Duo populi sunt in utero tuo: duo homines, duo populi: bonus populus, malus populus: sed tamen in uno uentre luctabantur. Quanti mali sunt in ecclesia, & unus uterus portat, donec in fine discernentur, & boni aduersus malos clamant, & mali aduersus bonos reclamant, & in unius uisceribus utrique lu-ctantur. Nunquid semper simul erunt? In fine exitur ad lucem, declaratur natiuitas, quæ hic in sacramento figuratur. Et tunc apparebit, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Iam

Iam ergo inuenimus fratres & de bonis bonos, de libera Isaac: & de malis malos, de ancilla Hismaël: de bonis malos, Esau de Rebecca: & de malis bonos ubi inuenimus? Restat Iacob, ut in tribus patriarchis quattuor generum istorum perfectio concludatur. Habuit uxores Iacob liberas, habuit & ancillas. Pariunt liberæ, pariũt & ancillæ, & fiunt duodecim filij Israël. Si numeres omnes de quibus nati sunt, non omnes de liberis, non omnes de ancillis, sed tamen omnes ex uno semine. Quid ergo fratres mei? Nũquid qui nati sunt de ancillis, non simul possederunt terram promissionis cum fratribus suis? Inuenimus ibi bonos filios Iacob natos de ancillis, & bonos filios Iacob natos de liberis. Nihil illis obfuit natiuitas de uteris ancillarum, quando in patre cognouerunt semen suum, & consequenter regnum cum fratribus tenuerũt. Quomodo ergo in filijs Iacob nõ obfuit illis q nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnũ, & terrã repromissionis cũ fratribus ex æquo acciperẽt, nõ illis obfuerunt natales ancillarũ, sed præualuit semen paternum: sic quicunq; per malos baptizantur, tanq̃ de ancillis uidẽtur nati, sed tamen quia ex semine uerbi dei, quod figuratur in Iacob, non contristentur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit, qui de semine bono nascitur, tantum non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur, ancillam malam superbientem non imitetur. Vnde enim filij Iacob de ancillis nati, possederunt terram promissionis cum fratribus: Hismaël autem de ancilla natus, expulsus est de hæreditate? Vnde nisi quia ille superbus erat, illi humiles. Erexit ille ceruicem, & uoluit seducere fratrem suum,
Gen. 21 ludens cũ illo. Magnum ibi sacramẽtum. Ludebant simul Hismaël & Isaac, uidit illos Sara ludentes, & ait Abraæ, Ejjce ancillã & filium eius, nõ enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac: & cum contristatus esset Abraam, confirmauit ei à domino angelus dictum uxoris eius. Iam hic manifestum est sacramẽtum, quia nescio quid futurum parturiebat illa res gesta. Ludentes uidit & dicit, Ejjce ancillam & filium eius. Quid est hoc fratres? Quid enim mali fecerat Hismaël puero Isaac, quia ludebat cum illo? Sed illa lusio, illusio erat. Illa lusio deceptionem significabat: nam magnum sacramentum, attendat charitas uestra. Persecutionem illam uocat Apostolus ipsam lusionem, ipsum lusum persecutionem uocat. Ait
Gal. 4 enim, Sed sicut tunc ille qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secũdum spiritum: ita & nunc, id est, qui secundum carnem nati sunt, persequuntur eos qui secundum spiritum nati sunt. Qui sunt secundum carnem nati? Dilectores mundi, amatores seculi. Qui sunt secundum spiritum nati? Amatores regni cœlorum, dilectores Christi, desiderantes uitam æternam, gratis colentes deum. Ludunt, & dicit Apostolus persecutionem. Nam posteaquam dixit hæc uerba Apostolus, Et sicut tunc ille qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundũ spiritum: ita & nunc, secutus est & ostendit de qua persecutione diceret. Sed quid dicit scriptura? Ejjce ancillã & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Quæramus ubi hoc dicat scriptura, ut uideamus utrum aliqua persecutio præcesserit Hismaëlis in Isaac, & inuenimus hoc dictum esse à Sara, quando uidit pueros ludentes simul. Quam lusionẽ dicit scriptura uidisse Saram, hanc persecutionem dicit Apostolus. Plus ergo uos persequuntur qui uos illudendo seducunt, Veni ueni, baptizare hic, hic habes uere baptismum: noli ludere, unus est uerus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Melius tibi erat si Hismaëlem tu lucrareris ad regnum: sed non uult Hismaël, quia ludere uult. Tene tu hæreditatem patris & audi, Ejjce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Isti etiam audent dicere, quia persecutionem solent pati à catholicis regibus, aut à catholicis principibus, quia in persecutione tolerant afflictionem corporis. Si tamen aliquando passi sunt, aut quomodo passi sunt, ipsi sciant, aut conueniant conscientias suas: si tamen afflictionem corporis passi sunt, aut quomodo passi sunt persecutionem quam faciunt grauiorem: caue quando uult ludere Hismaël cum Isaac, quando tibi blãditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iã baptismum. Si enim uerus est iste baptismus, quisquis uult alterũ dare, illudere uult. Caue animæ persecutorem: Nã si à principibus catholicis aliqua passa est pars Donati aliquando

A quando: secundum corpus passa est, non secundum illusionem spiritus. Audite & uidete in ipsis ueteribus factis, omnia futurarum rerũ signa & indicia. Inuenitur Sara afflixisse Agar ancillã. Sara libera est, posteaquã superbire cœpit ancilla, questa est Abrææ Sara & dixit, Eijce ancillam, erexit aduersum me ceruicem suam: & quasi ab Abraam fieret, de Abraam questa est mulier. Abraam uero qui non in ancilla libidine abutendi tenebatur, sed officio generandi, quoniam Sara ei dederat unde prolem susciperet, ait ei, Ecce ancilla tua, utere ea sicut uis, & afflixit eam grauiter Sara, & fugit à facie eius. Ecce libera afflixit ancillam, & non illam uocat persecutionem Apostolus. Ludit seruus cum domino, & persecutionem uocat. Afflictio ista nõ uocatur persecutio, & lusio illa uocatur persecutio. Quid uobis uidetur fratres, nónne intelligitis quid significatum sit? Sic ergo quando uult deus concitare potestates aduersus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores ecclesiæ, aduersus exsufflatores Christi, aduersus blasphematores baptismi, non mirentur: quia deus concitat ut à Sara uerberetur Agar: cognoscat se Agar, supponat ceruicem, quia cum humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus & dixit: quid est Agar ancilla Saræ? Cũ conquesta esset de domina, quid audiuit ab angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergo affligitur ut reuertatur, atq; utinã reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cũ fratribus hæreditatẽ tenebit. Mirantur aũt, quia cõmouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores ecclesiæ. Si nõ ergo mouerẽtur, & quomodo rederẽt rationẽ de imperio suo deo? Intendat charitas uestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, ut tẽporibus suis pacatam uelint matrẽ suã ecclesiã habere, unde spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis uisiones & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt dominũ, miratus est Nabuchodonosor rex laudãtes deum pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cum admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non uel Iudæus uel circumcisus ille, qui statuam suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coëgerat, tamen laudibus trium puerorũ commotus, ubi uidit maiestatẽ dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponã decretũ omnibus B tribubus & linguis in omni terra. Quale decretũ? Quicunq; dixerint blasphemiam † in deũ Sydrac, Misac & Abdenago, in interitu erunt, & domus eorum in perditionẽ. Ecce quomodo sæuit rex alienigena, ne blasphemetur deus Israël, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt ut sæuiant reges Christiani, quia Christus exsufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehennarum igne liberantur. Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali: nũquid nõ ipse dominus Machabæorũ, qui & triũ puerorũ? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mandatis animo permanserunt. Illi aperte liberati sunt, illi occulte coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergo Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantã gloriã dedit, ut decretũ mitteret per regnũ suũ, Quicũq; dixerint blasphemiã in deum Sydrac Misac & Abdenago, in interitu erunt, & domus eorũ in perditionem: quomodo isti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna, quando uidẽt Christũ, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, dic te non esse Christianum? Talia facere uolunt, & saltẽ talia pati nolunt. Nam uidete qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affligũtur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Et tamen quæ patiuntur, proferant nobis nescio quos in persecutione suos martyres. Ecce Marculus de petra præcipitatus est: & ecce Donatus Bagaiensis in puteum missus est. Quando potestates Romanæ talia supplicia decreuerunt, ut præcipitarentur homines? Quid autem respondent nostri? Quid sit gestum nescio: tamen quid tradunt nostri, quia ipsi se præcipitauerunt, & potestates infamauerunt. Recordemur consuetudines potestatum Romanorum, & uideamus cui credendum sit. Dicunt nostri illos se præcipitasse: si non sunt ipsi discipuli ipsorum qui se modo de saxis nullo persequente præcipitant, non credimus,

Gen. 16

Daniel. 3

† als, contra

2. Mach. 7

mus. Quid mirum, si fecerunt illi quod solent? Nam potestates Romanæ nunquā talibus supplicijs usæ sunt: non enim non potuerunt occidere aperte: sed illi qui se mortuos coli uoluerunt, famosiorem mortem nō inuenerunt: postremo quicquid illud est, nō noui. Et si passa es ô pars Donati corporalem afflictionem ab ecclesia catholica, à Sara passa es Agar, redi ad dominam tuam. Locus quidem necessarius aliquanto diutius nos tenuit, ut textū totum euangelicæ lectionis exponere minime ualeremus, sufficiat interim charitati uestræ fratres, ne hæc quæ dicta sunt, dicendo alia, excludantur de cordibus uestris. Hæc tenete, talia discite, flammantes illuc procedite, frigidos accendite. C

Ab eo quod scriptum est, Quod natū est de carne caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est: usque ad id quod ait, Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in deo sunt facta.

Tractatus XII.

EX eo quod hesterno die intentam fecimus charitatem uestram, intelligimus uos alacrius & numerosius conuenisse: sed interim lectioni euangelicæ ex ordine sermonem debitum reddamus si placet. Deinde audiet charitas uestra de pace ecclesiæ, uel quid egerimus, uel quid adhuc agendum speremus. Nunc aūt tota intentio cordis ad euangelium feratur, nemo enim aliunde cogitet. Si enim qui totus adest, uix capit: qui se per cogitationes diuersas diuidit, nónne & quod cœperat fundit? Meminit autem charitas uestra, dominico præterito quātum dominus adiuuare dignatus est, disseruisse nos de spiritali regeneratione, quam lectionem uobis iterum legi fecimus, ut quæ tunc non dicta sunt, in Christi nomine adiuuantibus orationibus uestris impleamus. Regeneratio spiritalis una est, sicut generatio carnalis una est. Et quod Nicodemus domino ait, uerum dixit, quia non potest homo cum sit senex, redire rursum in uterum matris suæ & nasci. Ille quidem dixit, quia homo cum sit senex hoc non potest, quasi si infans esset, posset: omnino enim non potest, siue recens ab utero, siue annosa iam ætate redire rursum in materna uiscera & nasci. Sed sicut ad natiuitatem carnalem ualent muliebria uiscera ad semel pariendum: sic ad natiuitatem spiritalem ualent uiscera ecclesiæ, ut semel quisq; baptizetur. Propterea ne qs forte dicat, sed iste in hæresi natus est, & iste in schismate natus, amputata sunt omnia si meministis, quæ uobis disputata sunt de tribus patribus nostris, quorū deus dici uoluit, non quia soli erant, sed quia in his solis impleta est integritas significandi populi futuri, Inuenimus enim natum de ancilla, & exhæredatum, natum de libera hæredem. Rursum inuenimus natum de libera exhæredatum, natum de ancilla hæredem. Natus de ancilla exhæredatus Ismaël, natus de libera hæres Isaac. Natus de libera exhæredatus Esau, nati de ancillis hæredes filij Iacob. In illis itaq; tribus patribus, omnis futuri populi figura perfecta est: nec immerito deus inquit, Ego deus Abraam & deus Isaac & deus Iacob, hoc mihi nomē, inquit, in æternum. Magis meminerimus, quid promissum sit ipsi Abrææ: hoc enim promissum est Isaac, hoc promissum est & Iacob. Quid inuenimus, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Credidit tunc unus quod nondum uidebat: uident homines & excæcantur. Completum est in gentibus, quod promissum est uni: & separantur à communione gentium, qui & quod impletum est uidere nolunt: sed quid illis prodest quia uidere nolūt? Vident uelint nolint, aperta ueritas & clausos oculos ferit. Responsum est Nicodemo qui ex eis erat qui crediderant in Iesum, & ipse Iesus non se credebat eis: quibusdam enim non se credebat, cum iam in illum credidissent: sic habes scriptum, Multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum illis. Nō enim opus habebat, ut quisquam testimonium perhiberet de homine. Ecce iam illi credebant in Iesum, & ipse Iesus non se credebat eis. Quare? Quia nondum erant renati ex aqua & spiritusancto. Inde hortati sumus, & hortamur fratres nostros catechumenos: Si enim interroges eos, iam crediderunt in Iesum, sed quia nondum carnem eius & sanguinem accipiunt, nondum se illis credit Iesus. Quid faciant ut se illis credat Iesus? Renascantur ex aqua & spiri-

Marginalia: D (beside "terna uiscera & nasci"); Exo.3 (beside "cta est: nec immerito"); Gen.22 (beside "promissum est Isaac"); Ioan.2 (beside "non se credebat, cum iam").

A & spiritusancto, proferat ecclesia quod parturit: concepti sunt, ædantur in lucē, habent ubera quibus nutriantur: non timeant ne nati suffocētur, ab uberibus maternis non recedant. Nullus potest homo redire in matris uiscera & iterū renasci. Sed de ancilla nescio quis natus est: nunquid tunc qui nati sunt de ancillis, redierunt in uterū liberarum ut denuo nascerentur? Semen Abraam ut faceret filium de ancilla, uxor autor fuit, natus est ex semine uiri, & non utero, sed solo placito uxoris, nunquid quia de ancilla, ideo exhæredatus? Si propterea exhæredatus quia de ancilla natus est, nulli ancillarum filij admitterentur ad hæreditatem. Filij Iacob admissi sunt ad hæreditatem, Hismaël autem non quia ex ancilla natus exhæredatus, sed quia superbus matri, superbus in filium matris, mater enim eius magis Sara quam Agar. Illius uterus accommodatus, illius uoluntas accessit. Nō faceret Abraam quod Sara nollet, magis ergo ille filius Saræ. Sed quia superbus in fratrem, & superbus ludēdo: ludendo, quia deludendo: quid ait Sara? Eijce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Nō ergo illum uiscera ancillæ eiecerunt foras, sed ceruix seruilis. Et si liber superbus sit, seruus est, & quod peius est, malæ dominæ ipsius superbiæ. Itaque fratres mei, respondete homini non posse rursus nasci hominem. Quicquid iterū fit, illusio est, quicquid iterum fit, lusus est. Hismael ludit, foras mittitur: animaduertit enim eos Sara ludentes, ait scriptura, & dixit Abrae, Eijce ancillam & filium eius. Displicuit Saræ lusus puerorum, aliquid nouum uidit pueros ludere. Nōnne optant hoc quæ filios habent, uidere ludētes filios suos? Vidit illa & improbauit. Nescio quid uidit in lusu. Illusionem uidit in illo lusu, animaduertit serui superbiam, displicuit illi, eiecit foras. Nati ergo de ancillis, ad hæreditatem admittuntur Iacob, & natus de libera mittitur foras Esau. Nemo enim præsumat quia de bonis nascitur, nemo præsumat quia per sanctos baptizatur. Qui per sanctos baptizatur, adhuc caueat ne nō sit Iacob sed Esau. Hoc ergo fratres dixerim, melius est ab hominibus sua quærētibus & mundum diligētibus, quod significat nomen ancillæ, baptizari, & spiritaliter hæreditatem quærere Christi, ut sit tanquam filius Iacob de ancilla, quam baptizari per sanctos & superbire, ut sit Esau foras mittendus, quamuis natus ex libera. Hæc fratres tenete: Non uos palpamus, nulla spes uestra in nobis sit, nec uobis blandimur nec nobis, unusquisque suam sarcinā portet. Nostrum est, dicere ne male iudicemur: uestrum est audire, & corde audire, ne exigatur quod damus: imò quando exigitur, lucrum inueniatur, nō detrimentum. Dicit dominus Nicodemo,) & exponit ei, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest intrare in regnum dei.) Tu, inquit, carnalem generationem intelligis, cum dicis, Nunquid potest homo redire in uiscera matris suæ? Ex aqua & spiritusancto oportet ut nascatur propter regnum dei. Si propter hæreditatem patris hominis temporalem, nascitur ex uisceribus matris carnalis: propter hæreditatē patris dei sempiternam, nascatur ex uisceribus ecclesiæ. Generat per uxorem filium pater moriturus successurum, generat deus de ecclesia filios non successuros, sed secum mansuros. Et sequitur, Quod natum est de carne, caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est.) Spiritaliter ergo nascimur, & in spiritu nascimur uerbo & sacramento, adest spiritus ut nascamur: spiritus inuisibiliter adest unde nascaris, quia & tu inuisibiliter nasceris. Sequitur enim & dicit, Nō mireris quia dixi tibi, oportet uos nasci denuo. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat aut quò uadat.) Nemo uidet spiritum, & quomodo audimus uocem spiritus? Sonat psalmus, uox est spiritus: sonat euangelium, uox est spiritus: sonat sermo diuinus, uox est spiritus. Vocem eius audis, & nescis unde ueniat & quò uadat. Sed si nascaris & tu de spiritu, hoc eris ut ille. Qui nō est adhuc natus de spiritu, nesciat de te unde uenias & quò eas. Hoc enim secutus ait, Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri?) Et reuera carnaliter non intelligebat. In illo fiebat, quod dixerat dominus, Vocem spiritus audiebat, & nesciebat unde uenerat & quò ibat. Respondens Iesus & dixit, Tu es magister in Israël, & hæc ignoras?) O fratres, quid putamus dominum huic magistro Iudæorū quasi insultare uoluisse?

Gen. 16

Gen. 21

B

Nouerat dominus quid agebat, uolebat illum nasci ex spiritu. Nemo ex spiritu nascitur, ni/ C
si humilis fuerit, quia ipsa humilitas facit nos nasci de spiritu, quoniam prope est dominus
obtritis corde. Ille magisterio inflatus erat, & alicuius momenti sibi esse uidebatur, quia do
ctor erat Iudæorum. Deponit ei superbiam, ut possit nasci de spiritu: insultat tanq̃ indocto,
non quia superior uult uideri dominus: quid magnum, deus ad hominem, ueritas ad men/
dacium? Maior Christus q̃ Nicodemus dici debet, dici potest, cogitandus est. Si diceretur
maior Christus q̃ angeli, ridendum erat: incomparabiliter enim maior creator omni crea/
tura, per quem facta est omnis creatura. Sed exagitat superbiam hominis, Tu es magister
in Israël & hæc ignoras? Tanquam diceret, Ecce nihil nosti princeps superbus, nascere ex spi
ritu: si enim natus fueris ex spiritu, uias dei tenebis, ut Christi humilitatẽ sequaris. Sic enim
altus est super omnes angelos, quia cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse
æqualis deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinẽ hominum
factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum factus obediens usq; ad mor/
tem: & ne mortis genus tibi aliquod placeat, mortem autem crucis. Pendebat, & insultaba/
tur ei. De cruce descendere poterat, sed differebat, ut de sepulchro resurgeret. Pertulit super/
bos seruos dominus, medicus ægrotos. Si hoc ille, quid illi quos oportet nasci ex spiritu? Si
hoc ille uerus magister in cœlo, non hominum tantum sed & angelorum? Si enim docti
sunt angeli, uerbo dei docti sunt. Si uerbo dei docti sunt, quærite unde docti sunt, & inue/
nietis, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Tollatur
homini ceruix, sed aspera & dura, ut sit lenis ceruix ad portandum iugum Christi. De quo
Matth. 11 dicitur, Iugum meum leue est, & sarcina mea leuis est. Et sequitur, Si terrena dixi uobis &
non creditis, quomodo si dixero uobis cœlestia credetis?) Quæ terrena dixit fratres? Nisi
quis natus fuerit denuo, terrenum est? Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, & nescis
unde ueniat, aut quò eat, terrenum est? Si de isto uento diceret, sicut nõnulli intellexerunt,
cum quæreretur ab eis quid terrenum dixerit dominus, dum ait, Si terrena dixi uobis & nõ D
creditis, quomodo si cœlestia dixero credetis? Cum ergo quæreretur à quibusdam, quid ter
renum dixerit dominus, angustias passi dixerunt: quòd ait de spiritu ubi uult spirat, & uo/
cem eius audis, & nescis unde ueniat, aut quò eat, de isto uẽto dixit, Quid enim nominauit
terrenum? Loquebatur de generatione spiritali, secutus ait: sic est omnis qui natus est ex
spiritu. Deinde fratres, quis nostrum non uideat, uerbi gratia, austrum euntem à meridie
ad aquilonem, aut alium uentum uenientem ab oriente ad occidentem? Quomodo ergo
nescimus unde ueniat & quò eat? Quid ergo dixit terrenum, quod non credebant homi/
nes? An illud quod de templo suscitando dixerat? Corpus enim suum de terra acceperat,
& ipsam terram de terreno corpore susceptam parabat suscitare. Non ei creditum est ter/
ram suscitaturo. Si terrestria, inquit, dixi uobis & non creditis, quomodo si cœlestia dixero
credetis? Hoc est, si non creditis quia templum possum resuscitare deiectum à uobis, quo/
modo credetis quia per spiritum possint homines regenerari? Et sequitur, Et nemo ascen
dit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo?) Ecce hic erat, & in
cœlo erat: hic erat carne, & in cœlo erat diuinitate, imò ubiq; diuinitate. Natus de matre,
non recedens à patre. Duæ natiuitates Christi intelligũtur, una diuina, altera humana: una
per quam efficeremur, altera per quam reficeremur. Ambæ mirabiles, illa sine matre, ista
sine patre. Sed quia de Adam corpus acceperat, quia Maria de Adam, ipsum quoq; cor/
pus suscitaturus erat. Terrenum quiddam dixerat, Soluite templum hoc, & in tribus die/
bus suscitabo illud. Cœleste autem quiddam dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi/
ritu, non uidebit regnum dei. Eia itaque fratres, deus uoluit esse filius hominis, homines uo
luit esse filios dei. Ipse descendit propter nos, nos ascendamus propter ipsum. Solus enim
descendit, & ascendit qui hoc ait, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Non
ergo ascensuri sunt in cœlum quos facit filios dei? Ascensuri sunt planè. Hæc nobis promis/
sio est, Erunt æquales angelis dei. Quomodo ergo nemo ascendit nisi qui descendit? Quia
unus

A unus descendit, & unus ascendit. De cæteris quid intelligendum, nisi quia membra eius erunt ut unus ascendat: propterea sequitur, Nemo ascẽdit in cœlum nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo. Miraris quia hic erat & in cœlo? Tales fecit discipulos suos. Paulum audi apostolum dicentem, Nostra enim conuersatio in cœlis est. Si homo Philip.3 Paulus apostolus ambulabat carne in terra, & cõuersabatur in cœlo, deus cœli & terræ non poterat esse & in cœlo & in terra? Si ergo nemo nisi ille descendit & ascendit, quæ spes est cæteris? Ea spes est cæteris, quia ille propterea descendit & ascendit, ut in illo & cum illo unum essent, qui per illum ascensuri essent. Non dicit, & seminibus, ait Apostolus, quasi in multis, sed tãquam in uno, & semini tuo qui est Christus. Et fidelibus ait, Vos autem Christi. Si autem Christi, ergo semen Abrææ estis. Quod dixit unum, hoc dixit omnes nos esse. Ideo in psalmis aliquando plures cantant, ut ostendatur quia de pluribus fit unus: aliquando unus cantat, ut ostendatur quid fiat de pluribus. Propterea unus sanabatur in illa piscina, & quisquis alius descendebat, non sanabatur. Ergo iste unus commendat unitatem ecclesiæ. Væ illis qui oderunt unitatem ecclesiæ, & partes sibi faciunt in hominibus, audiant illum qui uolebat eos facere unum in uno. Ad unum audiant illum dicentem, Nolite uos facere multos, ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Sed neque qui plan- 1.Cor.3 tat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Illi dicebant, Ego sum Pauli, 1.Cor.1 ego Apollo, ego Cephæ. Et ille, Diuisus est Christus? In uno estote, unũ estote, unus estote. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit. Ecce uolumus esse tui, dicebant Paulo. Et ille, Nolo sitis Pauli, sed eius estote cuius est uobiscum Paulus. Descendit enim & mortuus est, & ipsa morte liberauit nos à morte. Morte occisus, mortẽ occidit. Et nostis fratres, quia mors ista per diaboli inuidiam intrauit in mundum. Deus mortem non fecit, scriptura loquitur, nec lætatur in perditione uiuorum: creauit enim ut essent omnia. Sed quid ibi ait? Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Ad mortem à diabolo propi- Sap.2
B natam, nõ ueniret homo ui adactus: non enim cogendi potentiam diabolus habebat, sed persuadendi uersutiam. Si non consentires, nihil inuexerat diabolus, consensio tua ô homo te perduxit ad mortem. A mortali mortales nati, & ex immortalibus mortales facti. Ab Adam omnes homines mortales, Iesus autem filius dei, uerbum dei, per quod facta sunt omnia, unicus, æqualis patri, mortalis factus est, quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Si ergo mortem suscepit, & mortem suspendit in cruce, de ipsa morte liberantur mortales. Quod in figura factum est apud antiquos, commemorauit illud dominus,

Et sicut, inquit, Moyses exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam.) Magnum sacramentum, & qui legerunt, nouerunt. Deinde audiant uel qui non legerunt, uel qui forte lectum uel auditum obliti sunt. Prosternebatur in eremo populus Israël morsibus serpentum, fiebat magna strages multarum mortium, plaga enim dei erat corripientis & flagellantis ut erudiret. Demonstratum est ibi magnum sacramentum rei futuræ, ipse dominus testatur in hac lectione, ut nemo possit aliud interpretari quàm quod ipsa ueritas de se indicat. Dictum est enim ad Moysen à domino, ut faceret æneum serpentem, & exaltaret in ligno in eremo, & admoneret populum Israël, ut si quis morsus esset à serpente, illum serpentem in ligno exaltatum attenderet, & factum est: mordebantur homines, intuebantur & sanabantur. Quid sunt serpentes mordentes? Peccata de mortalitate carnis. Quis est serpens exaltatus? Mors domini in cruce. Quia enim à serpente mors, per serpentis effigiem figurata est mors. Morsus serpentum lætalis, mors domini uitalis. Attenditur serpens, ut nihil ualeat serpens. Quid est hoc? Attenditur mors, ut nihil ualeat mors. Sed cuius mors? Mors uitæ, si dici potest mors uitæ, imò quia dici potest, mirabiliter dicitur. Sed nunquid non erit dicendum quod fuit faciendum? Ego dubitem dicere, quod dñs pro me dignatus est facere? Nónne uita Christus? Et tamen in cruce Christus: nónne uita Christus? Et tamen mor-

tuus est CHRISTVS: sed in morte CHRISTI mors mortua est, quia uita mortua occidit mortem, plenitudo uitæ deglutiuit mortem: absorpta est mors in CHRISTI corpore. Sic & nos dicemus in resurrectione, quando iam triumphantes cantabimus, Vbi est mors contentio tua? ubi est mors aculeus tuus? Interim modo fratres ut à peccato sanemur, CHRISTVM crucifixum intueamur, quia sicut Moyses, inquit, exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Quomodo qui intuebantur illum serpentem, non peribant morsibus serpentum: sic qui intuentur fide mortem CHRISTI sanantur à morsibus peccatorum. Sed illi sanabantur à morte ad uitam temporalem: hic autem ait, ut habeant uitam æternam. Hoc enim interest inter figuratam imaginem & rem ipsam: figura præstabat uitam temporalem: res ipsa cuius illa figura erat, præstat uitam æternam. C

1. Cor. 15

Non enim misit deus filium suũ ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum.) Ergo quantum in medico est, sanare uenit ægrotum. Ipse se interimit, qui præcepta medici obseruare non uult. Venit saluator ad mundum. Quare saluator dictus est mundi, nisi ut saluet mundum, non ut iudicet mundum? Saluari non uis ab ipso, ex teipso iudicaberis. Et quid dicam, iudicaberis? Vide quid ait, Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit,) quid dicturum sperabas, nisi iudicatur? Quod addit, Iam, inquit, iudicatus est:) Nondum apparuit iudicium, sed iam factum est iudicium: nouit enim dominus qui sunt eius, nouit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam. Nouit in area sua triticum, nouit & paleam, nouit & segetem, nouit & zizania, iam iudicatus est qui non credit. Quare iudicatus est? Quia non credidit in nomine unigeniti filij dei. Hoc est autem iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim mala opera eorum.) Fratres mei, quorum opera bona inuenit dominus? Nullorum, omnia enim opera mala inuenit. Quomodo ergo quidam fecerunt ueritatem, & uenerunt ad lucem? Et hoc enim sequitur, Qui autem facit ueritatem uenit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta.) Quomodo quidam opus bonum fecerunt, ut uenirẽt ad lucem, id est ad Christum? Et quomodo quidã dilexerunt tenebras? Si enim omnes peccatores inuenit, & omnes à peccato sanat, & serpens ille in quo figurata est mors domini, eos sanat qui morsi fuerant, & propter morsum serpentis erectus est serpens, id est, mors dñi, propter mortales homines, quos inuenit iniustos: quomodo intelligitur, hoc est iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras q̃ lucem, erant enim mala opera eorum? Quid est hoc? Quorum enim erãt bona opera? Nonne uenisti ut iustifices impios? Sed dilexerunt, inquit, tenebras magis q̃ lucem: ibi posuit uim. Multi enim dilexerunt peccata sua, & multi cõfessi sunt peccata sua: quia qui cõfitetur peccata sua, & accusat peccata sua, iam cum deo facit. Accusat deus peccata tua, & si tu accuses, coniungeris deo. Quasi duæ res sunt, homo & peccator. Quod audis homo, deus fecit: quod audis peccator, ipse homo fecit: dele quod fecisti, ut deus saluet quod fecit. Oportet ut oderis in te opus tuum, & ames in te opus dei. Cum autem cœperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum, cõfessio est operum malorum. Facis ueritatem, & uenis ad lucem: quid est, facis ueritatem? Non te palpas, non tibi blandiris, non tibi adularis, non dicis, iustus sum, cum sis iniquus, & incipis facere ueritatem. Venis autem ad lucem ut manifestentur opera tua, quia in deo sunt facta: quia & hoc ipsum quod tibi displicuit peccatum tuum, non tibi displiceret, nisi deus tibi luceret, & eius ueritas tibi ostenderet. Sed qui etiã admonitus diligit peccata sua, odit admonentem lucem & fugit eam, ut non appareant opera eius mala quæ diligit: qui autẽ facit ueritatem, accusat in se mala sua, non sibi parcit, non sibi ignoscit ut deus ignoscat: quia quod uult ut deus ignoscat, ipse agnoscit & uenit ad lucem: cui gratias agit, q; ille quid in se odisset, ostenderit. Dicit deo, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Et qua fronte dicit, nisi iterum D

1. Timoth. 2

A rum dicat,quoniã facinus meum ego cognosco,& peccatũ meũ coram me est semper? Sit ante te quod nõ uis esse ante deum: Si autem post te feceris peccatũ tuum,retorquet illud tibi deus ante oculos tuos, & tunc retorquet,quando iam pœnitẽtiæ fructus nullus erit. Currite,ne tenebræ uos comprehendant. Fratres mei euigilate ad salutem uestram,euigilate dũ tempus est, nullus retardetur à templo dei,nullus retardetur ab opere dñi, nullus auocetur ab oratione continua,nullus à solita deuotione fraudetur. Euigilate cum dies est, lucet dies: Christus est dies,paratus est ignoscere reis,sed agnoscentibus: punire autẽ defendentes se, & iustos se iactantes,& putantes se esse aliquid cum nihil sint. In dilectione autem eius & in misericordia eius qui ambulat,etiam liberatus ab illis lætalibus & grandibus peccatis,qualia sunt facinora hominum,homicidia,furta,adulteria,præter illa quæ minuta uidentur esse peccata,linguæ aut cogitationum,aut immoderationis in rebus concessis,facit ueritatem cõfessionis,& uenit ad lucem in operibus bonis. Quomodo minuta plura peccata si negligantur,occidũt? Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent,minuta sunt grana arenæ,sed si multa arena imponatur,premit atq; opprimit. Hoc facit sentina neglecta,quod facit fluctus irruens. Paulatim per sentinam intrat,sed diu intrando & non exhauriendo, mergit nauim. Quid est autem exhaurire,nisi bonis operibus agere,ut non obruant peccata,gemendo,ieiunando,tribuendo,ignoscẽdo? Iter autem huius seculi molestum est,plenum tentationibus, in rebus prosperis ne extollat,in rebus aduersis ne frangat. Qui tibi dedit felicitatem huius seculi,ad consolationem tuam dedit,non ad corruptionem. Rursus qui te flagellat in isto seculo,ad emendationẽ,non ad damnationẽ facit. Ferto patrẽ erudientem,ne sentias iudicem punientem. Hæc quotidie dicimus uobis,& sæpe dicenda sunt,quia bona & salutaria sunt. Ioan.12

Ab eo quod scriptũ est: Post hæc uenit Iesus & discipuli eius in Iudæam terrã, & illic demorabatur cum eis,usq; ad id: Qui habet sponsam sponsus est,amicus aũt sponsi est,qui stat & audit eũ,& gaudio gaudet,ꝑpter uocẽ spõsi. Trac. XIII

B ORDO lectionis euangelicæ secundum Ioannem,sicut potestis meminisse,qui curam geritis profectus uestri,ita sequitur,ut hæc quæ modo lecta est, hodie nobis tractanda proponatur. Ab ipso principio usq; in hodiernam lectionẽ, quæ supradicta sunt,meministis iam esse tractata. Et si forte inde multa estis obliti: certe uel officium nostrum manet in uestra memoria,quæ hinc audieritis de baptismo Ioannis. Et si non tenetis omnia,audisse uos tamen,credo ꝙ teneatis quæ dicta sunt,etiam quare spiritus sanctus in columbæ specie apparuerit: & quomodo illa nodosissima quæstio soluta sit,quia nescio quid quod non nouerat,didicit Ioannes in dño per columbam,cum iam eum nosset,quando uenienti ut baptizaret ait: Ego à te debeo baptizari,& tu uenis ad me: Matth.3 quando ei dñs respondit: Sine modo,ut impleatur omnis iusticia. Nunc ergo ad eundem Ioannem,cogit nos ordo lectionis reuerti. Ipse est ille qui prophetatus est per Esaiam: Vos Esa.40 clamantis in deserto,parate uiam domino,rectas facite semitas eius. Tale testimonium reddit domino suo,& quia ille dignatus est,amico suo: dominusq; ipsius & amicus ipsius perhibuit testimonium Ioanni: dixit enim de Ioanne: In natis mulierum nemo surrexit maior Matth.11 Ioanne baptista. Sed quia illi se præposuit,in hoc ꝙ plus erat à Ioanne deus,qui autem minor est,inquit,in regno cœlorũ,maior est illo. Minor natiuitate,maior potestate,maior diuinitate,maiestate,claritate,tanq; in principio erat uerbũ,& uerbũ erat apud deũ,& deus erat Ioan.1 uerbũ. Sic aũt perhibuerat in superioribus lectionibus Ioãnes dño testimonium,ut filiũ dei quidem diceret,deũ non diceret,nec tamen negaret. Tacuerat deum,nõ negauerat deũ, sed nõ omnino tacuit deum. Fortassis enim inuenimus hoc in hodierna lectione. Dixerat filiũ dei: sed dicti sunt & homines filij dei. Dixerat tantæ excellentiæ illũ fuisse,ut non esset ipse dignus corrigiam calciamenti eius soluere. Iam magnitudo ista multum dat intelligi,cuius non erat dignus corrigiam calciamenti soluere,ille quo nemo surrexerat maior in natis mulierum. Plus erat omĩbus hominibus & angelis: nam angelũ inuenimus prohibuisse,ne homo illi ad pedes caderet, cum enim quædam in Apocalypsi angelus ostẽderet Ioanni, qui Apocalyp.22

scripsit hoc euangelium,conterritus magnitudine uisionis Ioannes,cecidit ad pedes angeli: C
Et ille:Surge,ne feceris hoc,deum adora:nam & ego conseruus tuus sum & fratrum tuorũ.
Cadere ergo sibi ad pedes hominem angelus prohibuit:Nõne manifestum est quia super
omnes angelos est,cui talis homo quo maior nemo surrexit in natis mulierum, dicit indi/
gnum se esse soluere corrigiam calciamenti eius? Tamen aliquid euidentius dicat Ioannes,
quia deus est dñs noster Iesus Christus.Inueniamus hoc in præsenti lectione,quia forte &
de illo cantauimus:Regnauit dñs super omnem terram:contra quod surdi sunt,qui putãt
eum in Africa sola regnare.Nõ enim nõ dictũ est de Christo cũ dictũ est:Regnauit dñs su/
per omnem terram.Quis est enim alius rex noster,nisi dñs noster Iesus Christus? Ipse est
Psal.46 rex noster.Et quid audistis in ipso psalmo recenti uersu modo cantato? Psallite deo nostro
psallite,psallite regi nostro psallite. Quem dixit dñm,ipsum dixit regem nostrum,psalli/
te deo nostro psallite:psallite regi nostro,psallite intelligenter.Ne in una parte uelis intelli/
gere cui psallis,quoniam rex omnis terræ deus.Et quomodo est omis terræ deus rex,qui ui/
sus est in una parte terrarum,in Hierosolyma,in Iudæa ambulans,inter homines natus,su/
gens,crescens,manducans,bibens,uigilans,dormiens,fatigatus ad puteum sedens,compre/
hẽsus,flagellatus,sputis illitus,spinis coronatus,ligno suspensus,lancea percussus, mortuus,
sepultus? Quomodo ergo rex omnis terræ? Quod uidebatur in loco,caro erat:oculis carne/
is caro apparebat,in carne mortali maiestas immortalis occultabatur.Et quibus oculis maie
stas immortalis penetrata cõpage carnis poterat intueri? Est alius mentis oculus,est interior
Tobiæ.4 oculus.Non enim nullos oculos habebat & Tobias,quãdo cæcus oculis corporeis filio da/
bat præcepta uitæ.Ille patris manum tenebat ut pedibus ambularet,ille filio consilium de/
dit,ut uiam iustitiæ teneret:Et hic oculos uideo,& hic oculos intelligo.Et meliores oculi dan
tis uitæ consilium,quàm oculi tenentis manum.Tales oculos quærebat & Iesus,quando ait
Ioan.14 Philippo:Tanto tempore uobiscum sum,& nõ cognouistis me? Tales oculos quærebat cũ
ait:Philippe,qui uidet me,uidet & patrem meum.Isti oculi in intelligentia sunt,isti oculi in D
mente sunt:adeo cum dixisset psalmus:Quoniã rex omnis terræ deus,subiecit statim,psal/
lite intelligenter.Quod enim dico,psallite deo nostro psallite,deum dico regem nostrum.
Sed regem nostrum inter homines uidistis,tanquam hominẽ uidistis,passum,crucifixum,mor
tuum.Latebat aliquid in illa carne,quod oculis carneis uidere non potuistis.Quid illic late/
bat? Psallite intelligenter.Nolite oculis quærere quod mente conspicitur.Psallite lingua,quia
inter uos caro.Sed quia uerbum caro factum est & habitauit in nobis, reddite sonum car/
ni,reddite deo mentis obtuitum.Psallite intelligenter,& uidetis quia uerbum caro factum
est,& habitauit in nobis.Dicat & Ioannes testimonium. Post hæc uenit Iesus & discipuli
eius in Iudæam terram,& illic demorabatur cum eis & baptizabat.) Baptizatus baptizat,
non eo baptismo baptizat quo baptizatus est.Dat baptismum dominus baptizatus à ser
uo,ostendens humilitatis uiam,& perducens ad baptismum domini:hoc est,baptismum
suum,præbendo humilitatis exemplum,quia ipse non respuit baptismum serui. Et in ba/
ptismate serui uia præparabatur domino,& baptizatus dominus uiam se fecit uenientibus.
Ipsum audiamus:Ego sum uia,& ueritas & uita.Si ueritatẽ quæris,uiam tene:nam ipse est
uia , quæ est ueritas. Ipsa est quò is, ipsa est qua is , non per aliud is ad illud , non per
aliud uenis ad Christum:per Christum ad Christum uenis. Quomodo per Christum ad
Christum? Per Christum hominem ad Christum deum : Per uerbum caro factum, ad
uerbum quod in principio erat deus apud deum. Ab eo quod manducauit homo, ad il/
Psal.77 lud quod quotidie manducant angeli. Sic enim scriptum est: Panem angelorum man/
ducauit homo:panem cœli dedit eis:panem angelorum manducauit homo.Quis est panis
angelorum? In principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbũ.Quo
modo panem angelorum manducauit homo? Et uerbum caro factum est, & habitauit in
nobis.Sed quia diximus manducare angelos fratres,ne putetis morsibus fieri.Nam si hoc
intellexeritis,quasi dilaniatur deus,quem manducant angeli. Quis dilaniat iusticiam? Sed
rursum

A rursum mihi aliquis dicit: Et quis est qui manducat iusticiam? Vnde ergo beati qui esuriũt Matth. 5
& sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur? Cibus quem manducas per carnem ut refi-
ciaris tu, ille deficit: ut reparet te, consumitur. Manduca iusticiam, & tu reficeris, & illa integra
perseuerat: quomodo uidendo istam lucem corpoream reficiuntur oculi nostri, & res est cor
porea quæ uidetur oculis corporeis. Multi enim cũ fuerint diutius in imis tenebris, infirma-
tur acies ipsorum, quasi ieiunio lucis fraudati oculi cibo suo: luce quippe pascuntur, defati-
gantur ieiunio & debilitantur, ita ut ipsam lucem qua reficiuntur uidere nõ possint: & si diu
tius absfuerit, extinguuntur, & tanq̃ moritur in eis ipsa acies lucis. Quid ergo? Quia tot ocu-
li quotidie ista luce pascuntur, minor non fit, & illi reficiuntur, sed ipsa integra permanet. Si
hoc potuit deus de luce corporea corporeis oculis exhibere, non exhibet mundis cordibus
lucem illam infatigabilem, integram, perseuerantem, nulla parte deficientem? Quam lucẽ?
In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum. Videamus si lux est: quoniam apud Psal. 35
te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. In terra aliud est fons, aliud lumen. Si-
tiens quæris fontem, & ut peruenias ad fontem, quæris lucem, & si dies non est, accendis lu-
cernam, ut ad fontem peruenias. Fons ille, ipse est lux. Sitientibus fons est, cæco lux est. Ape
riantur oculi ut uideant lucem, aperiantur fauces cordis ut bibant fontem. Quod bibis, hoc
uides, hoc audis, totum tibi fit deus: quia horum quæ diligis, totum tibi est. Si uisibilia atten
dis, nec panis est deus, nec aqua est deus, nec lux ista est deus, nec uestis est deus, nec domus
est deus: omnia enim hæc uisibilia sunt, & singula sunt. Quod est panis, non hoc est aqua,
& quod est uestis, non hoc est domus, & quod sunt ista, non hoc est deus: uisibilia enim
sunt. Deus tibi totum est. Si esurieris, panis tibi est, si sitieris, aqua tibi est, si in tenebris es, lu-
men tibi est, quia incorruptibilis manet: si nudus es, immortalitatis uestis tibi est, cum incor 1. Cor. 15
ruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Omnia
enim possunt dici de deo, & nihil digne dicitur de deo: Nihil latius hac inopia. Quæris con
B gruum nomen, non inuenis, quæris quo modo dicere, omnia inuenis. Quid simile, agnus &
leo, de Christo utrumq; dictum est. Ecce agnus dei. Quomodo leo? Vicit leo de tribu Iu- Apoc. 5
da. Audiamus Ioannem. Baptizabat Iesus. Diximus quia baptizabat Iesus. Quomodo Ie
sus, quomodo dominus, quomodo dei filius, quomodo uerbum? sed uerbum caro factum
est. Erat autem & Ioannes baptizans in Enon iuxtam Salim.) Locus quidam Enon in-
telligitur, quia lacus erat: Quia aquæ multæ erant ibi: Et ueniebãt & baptizabantur. Non
dum enim missus erat in carcerem Ioannes.) Si meministis, ecce iterum dico quod dixi.
Quare baptizabat Ioannes? Quia oportebat ut dominus baptizaretur. Et quare oporte-
bat ut dominus baptizaretur? Quia multi contempturi erant baptismum, eo quòd iam ma
iore gratia præditi uiderentur, quàm uiderent alios fideles. Verbi gratia, iam continenter ui
uens catechumenus, contemneret coniugatum, & diceret se meliorem esse quàm sit fidelis.
Ille catechumenus posset dicere in corde suo: Quid mihi opus est baptismum accipere, ut
hoc habeam quod & iste, quo iam melior sum? Ne ergo ceruix ista præcipitaret quosdam,
de meritis iusticiæ suæ plurimum elatos, baptizari uoluit dominus a seruo, tanquàm allo-
quens filios capitales: Quid uos extollitis? quid erigitis? quia habetis ille prudẽtiam, ille do-
ctrinam, ille castitatem, ille fortitudinem patientiæ? Nunquid tãtum habere potestis quan
tum ego qui dedi? Et tamen ego baptizatus sum à seruo, uos dedignamini à domino. Hoc Matth. 3
est, ut impleatur omnis iusticia. Sed dicit aliquis: Sufficiebat ergo ut baptizasset dominum
Ioannes, quid opus erat ut alij baptizarentur à Ioanne? Et hoc diximus, quia si solus domi-
nus baptizaretur à Ioanne, non deesset ista cogitatio hominibus, quòd meliorem habe-
bat baptismum Ioannes quàm dominus: Diceret enim, usq; adeo magnus erat baptismus
quem habebat Ioãnes, ut solus Christus illo fuerit dignus baptizari. Ergo ut ostenderetur
melior baptismus quem daturus erat dñs, & ille tanq̃ serui intelligeretur, ille tanq̃ dñi, ba-
ptizatus est dominus, ut præberet humilitatis exemplũ: non solus autem baptizatus est ab
eo, ne baptismus Ioannis melior baptismo dñi uideretur. Ad hoc aũt uiam præbuit dñs no-

ster Iesus Christus, sicut audistis fratres: ne quis arrogans quod habeat abundantiam alicuius gratiæ, dedignaretur baptizari baptismo domini: quantumcunque enim catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non illi dimittitur, nisi cum uenerit ad baptismum. Quomodo non caruit populus Israël populo Ægyptiorum, nisi cum uenisset ad mare rubrum: sic pressuris peccatorum nemo caret, nisi cum ad fontem baptismi uenerit. Facta est[*] ergo quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.) Baptizabat Ioannes, baptizabat Christus. Moti sunt discipuli Ioannis, concurrebatur ad Christum, ueniebatur ad Ioannem: qui enim ueniebant ad Ioannem, mittebat illos ad Christum baptizari, non mittebantur ad Ioannem qui à Christo baptizabantur. Turbati sunt discipuli Ioannis, & cœperunt quæstionem tractare cum Iudæis, quomodo solet fieri: intelligas dixisse Iudæos maiorem esse Christum, & ad eius baptismum debere concurri. Illi nondum intelligentes, defendebant baptismum Ioannis. Ventum est ad ipsum Ioannem, ut solueret quæstionem. Intelligat charitas uestra. Et hic utilitas ipsa humilitatis agnoscitur & ostenditur: utrum in ipsa quæstione cum errarent homines, gloriari apud se uoluit Ioannes. Fortasse enim dixisset, uerum dicitis, recte contenditis, baptismus meus est melior: nam ut noueritis quòd baptismus meus est melior, ipsum Christum ego baptizaui. Poterat hoc dicere Ioannes baptizato Christo, quantum se si uellet extendere, habebat ubi se extenderet: sed melius nouerat apud quem se humiliaret: Quem se nouerat nascendo antecedere, illi uoluit confitendo cedere. Salutem suam intelligebat in Christo esse. Iam dixerat superius: Nos omnes de plenitudine eius accepimus: & hoc confiteri deum est. Quomodo enim omnes homines de plenitudine eius accepimus, nisi ille sit deus? Nam & si ille homo & non deus, de plenitudine dei accepit etiam ipse qui non deus est. Si autem omnes homines de plenitudine eius accipiunt, ille est fons, & illi bibentes. Qui bibunt fontem, & sitire possunt & bibere. Fons nunquàm sitit, fons seipso non eget: Fonte egent homines aridis uisceribus, aridis faucibus, currunt ad fontem ut reficiantur: Fons fluit ut reficiat, ita & dominus Iesus. Videamus quid responderit Ioannes. Venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti: ecce hic baptizat, & omnes currunt ad illum.) Hoc est, quid dicis? Non sunt prohibendi ut ad te potius ueniant? Respondit Ioannes & dixit: Non potest homo quicquàm accipere, nisi ei datum fuerit de cœlo.) De quo putatis hoc dixisse Ioannem? De seipso, quasi homo accipiat de cœlo. Intendat charitas uestra: Non potest homo quicquàm accipere, nisi fuerit ei datum de cœlo. Ipsi uos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim, ego non sum Christus:) Tanquam dicens: Quid uos fallitis uosipsos? Mihi quomodo proposuistis istam quæstionem? Quid mihi dixistis: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti? Nostis ergo quale testimonium illi perhibui? Quomodo dicturus sum non esse illum quem dixi esse? Ego qui aliquid accepi de cœlo ut aliquid essem, inanem me uultis esse, ut loquar contra ueritatem. Non potest homo accipere quicquàm nisi fuerit illi datum de cœlo. Ipsi uos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim: ego non sum Christus. Non es tu Christus? Sed quid si maior illo: quia tu illum baptizasti? Missus sum ego:) Præco sum, ille iudex est. Et audi testimonium multo uehementius, multo expressius. Videte quid nobiscum agatur, uidete quid amare debeamus: uidete quia aliquem hominem amare pro Christo, adulterium est. Quare hoc dico? Attendamus uocem Ioannis. Poterat in illo errari, poterat ipse putari qui non erat. Respuit à se falsum honorem, ut teneat solidam ueritatem. Videte quid dicat Christum, quid se. Qui habet sponsam sponsus est.) Casti estote, sponsum amate. Quid autem tu es qui nobis dicis, qui habet sponsam sponsus est? Amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi.) Aderit dominus deus noster pro motu cordis mei, multo enim gemitu plenum est dicere quod doleo: sed obsecro uos per ipsum Christum, ut quod dicere non potuero, uos cogitetis. Noui enim dolorem meum exprimi satis digne non posse: multos enim adulteros uideo, qui sponsam tanto precio emptam, amatam,

Exod. 14 (margin, beside "mum. Quomodo non caruit")
[*] als autem
Ioan. 1 (margin, beside "confitendo cedere")
C D (margin letters)

A amatam fœdam ut pulchra fieret, illo emptore, illo liberatore, illo decoratore, possidere uolunt, & id agunt uerbis suis ut pro sponso amentur. De illo dictum est, hic est qui baptizat. Quis huc exit & dicit, ego baptizo? Quis huc exit & dicit, ego quod dedero hoc est sanctũ? Quis huc procedit qui dicit, bonum est tibi ut nascaris ex me? Amicum sponsi audiamus, non adulteros sponsi audiamus, zelantẽ, sed non sibi. Fratres regredimini corde ad uestras domos, carnalia loquor, terrena loquor: Humanum dico propter infirmitatem carnis uestræ. Multi habetis coniuges, multi habere uultis, multi & si non uultis, habuistis, multi qui omnino coniuges habere non uultis. De coniugibus patrum uestrorum nati estis. Nullum cor est quod non iste tangat affectus, nullus in rebus humanis tam deuius à genere humano est, qui quod dico non sentiat. Ponite aliquem peregre profectum, commendasse amico suo sponsam suam, Vide quæso te, charus meus es, ne forte me absente pro me aliquis ametur. Qualis ergo ille qui custodiens sponsam uel uxorem amici sui, dat quidem operam ut nullus alius ametur: sed si se amari pro amico uoluerit, & uti uoluerit commendata sibi, quàm detestandus uniuerso humano generi apparet? Videat illam aliquanto petulantius per fenestram attendere, aut iocari cum aliquo, prohibet tanquam zelet. Video zelãtem, sed non uideo cui, utrum amico absenti, an sibi præsenti. Putate hoc dominum nostrũ Iesum Christum fecisse. Commẽdauit amico suo sponsam suã, peregre profectus est accipere regnum, sicut ipse dicit in euangelio, & tamen præsens est maiestate. Fallatur amicus qui trans mare profectus est, & si fallitur, uæ illi qui fallit: quid cũ fallere deum conatur intuentem omnium corda, & omnium secreta rimantem? Existit aliquis hæreticus, & dicit, Ego do, ego sanctifico, ego iustifico, nolo eas ad illam sectam. Bene quidem zelat, sed uide cui. Nõ eas ad idola, bene zelat: non ad sortilegos, bene zelat. Videamus cui zelat. Ego quod do sanctum est, quia ego do. Ego quem baptizo baptizatus est, quem non baptizo non est baptizatus. Audi amicum spõsi, disce zelare amico tuo. Audi uocem illius, Hic est qui baptizat. Quare tibi

B uis arrogare quod tuum non est? Vsqueadeo absens est qui hic reliquit sponsam suam? Nescis quia ille qui à mortuis resurrexit, ad dexteram patris sedet? Si contempserunt eum Iudæi in ligno pẽdentem, tu cõtemnis in cœlo sedẽtem? Nouerit charitas uestra magnum dolorem me pati de hac re. Sed, ut dixi, dimitto cætera cogitationibus uestris. Non enim dico si loquar tota die, si plangam tota die, nõ sufficio. Non dico, si habeam, sicut dicit propheta, fontem lachrymarum: sed si conuertar in lachrymas & lachrymæ fiam, in linguas & linguæ fiam, parum est. Redeamus, uideamus quid dicit iste, Qui habet sponsam, sponsus est: non est mea sponsa, & non gaudes in nuptijs? Imò gaudeo ait, Amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi, Non, inquit, gaudeo propter uocem meam, sed propter uocem sponsi gaudeo: ego sum in audiendo, ille in dicendo: ego enim sum illuminandus, ille lumen: ego sum in aure, ille in uerbo, ergo amicus sponsi qui stat & audit eum. Quare stat? Quia non cadit. Quare non cadit? Quia humilis est. Vide stantem in solido, Non sum dignus corrigiam calciamenti eius soluere. Bene te humilias, merito non cadis, Merito stas, merito audis eum, & gaudio gaudes propter uocem sponsi. Sic & Apostolus amicus sponsi zelat, & ipse non sibi, sed sponso: audi uocem zelantis, Zelo dei uos zelo dixit, non meo, non mihi, sed zelo dei. Vide quomodo, quàm zelat, cui zelat. Desponsaui enim uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. Quid ergo times? quare zelas? Timeo, inquit, ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua: sic & uestri sensus corrumpantur à castitate quæ est in Christo Iesu. Omnis ecclesia uirgo appellata est: diuersa mẽbra ecclesiæ, diuersis donis pollere uidetis atque gaudere. Alij cõiugati, aliæ cõiugatæ: alij uiduati uxoribus ultra non quærunt, aliæ uiduatæ maritis ultra non quærunt: alij integritatem ab ineunte ætate cõseruant, aliæ uirginitatem suã deo deuouerunt. Diuersa sunt munera, sed omnes isti una uirgo est. Vbi est ista uirginitas? Non enim in corpore. In corpore paucarum fœminarum est. Et si dici uirginitas in uiris potest, paucorum uirorum sanctitas, integritas etiam corporis est in ecclesia, & honorabilius membrum est. Alia autẽ membra non

Rom. 6

non in corpore, sed omnia in mente seruant uirginitatem. Quæ est uirginitas mentis? Integra fides, solida spes, syncera charitas. Hanc uirginitatem timebat ille, qui zelabat sponsam à serpente corrumpi. Sicut enim membrum corporis uiolatur in quodam loco, sic seductio linguæ uiolat uirginitatem cordis. In mente non corrumpatur, qui non uult sine causa tenere corporis uirginitatem. Quid ergo dicam fratres mei? Et hæretici habent uirgines, & multæ sunt uirgines hæreticorum. Videamus si sponsum amāt, aut uirginitas ista custodiatur. Cui custodiatur? Christo, inquit. Videamus si Christo, & non Donato. Videamus cui seruetur ista uirginitas, cito probare potestis. Ecce ostendo sponsum, quia ipse se ostendit. Perhibet illi testimonium Ioannes, Hic est qui baptizat. O tu uirgo, si sponso huic seruas uirginitatem tuam, quare curris ad eum, qui dicit, Ego baptizo: cum amicus spōsi tui dicat, Hic est qui baptizat. Deinde sponsus tuus totum orbem tenet, quare tu in parte corrumperis? Quis est sponsus? Quoniam rex omnis terræ deus. Ipse sponsus tuus totum tenet, quia totum emit. Vide quanti emerit, ut intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Sanguinem fudit. Vbi fudit sanguinem suum? In passione. Nónne sponso tuo cantas, aut cantare te
Psal.21 fingis, quando emptus est totus orbis, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi uero consyderauerunt & conspexerunt me, diuiserunt uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sponsa es, agnosce uestem sponsi tui. Super quam uestem missa est sors? Interroga euangelium. Vide cui desponsata sis, uide à quo arras accipias, interroga euangelium: uide quid tibi dicat in passione domini, Erat ibi tu-
Ioan.19 nica. Videamus qualis, desuper texta. Desuper texta quid significat nisi charitatem? Desuper texta tunica, quid significat nisi unitatem? Hanc tunicam attende, quam nec persecutores Christi diuiserunt. Ait enim, Dixerunt inter se, Non diuidamus eam, sed sortem super eam mittamus. Ecce unde audistis psalmum, Vestem persecutores non consciderunt, Christiani ecclesiam diuidunt. Sed quid dicam fratres? Aperte uideamus quid egerit, Ibi enim emit, ibi precium dedit. Pro quanto dedit? Si pro Aphrica dedit, non simus Donatistæ, & non appellemur Donatistæ sed Christiani, quia Christus solam Aphricam emit, quanquam & hic non soli Donatistæ. Sed non tacuit in commercio suo quid emerit. Fecit tabulas, deo gratias, non nos fefellit: opus est ut audiat illa sponsa, & intelligat ibi cui uouerit uirginitatem. Ibi enim in ipso psalmo, ubi dictum est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea: ubi passio domini apertissime declaratur: qui psalmus omni anno legitur nouissima hebdomada intento uniuerso populo, imminente passione Christi, & apud nos & apud illos psalmus iste legitur. Intendite fratres, quid ibi emit: recitentur tabulæ commerciales, quid ibi emit, audite, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum, uniuersi fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius, uniuersæ familiæ gentium: quoniā ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Ecce quid emit, Ecce quoniam rex omnis terræ deus est sponsus tuus, quid ergo ad pannos uis deduci? Talem diuitem agnosce, totum emit, & tu dicis, partem hic habes. O placere sponso, ô si non corrupta loquereris, & corrupto, quod peius est, corde, non corpore: amas hominē pro Christo, amas dicentem, Ego baptizo: amicum sponsi non audis dicentem, Hic est qui baptizat. Non audis dicentē, Qui habet sponsam sponsus est, ego non habeo sponsam dixit: sed quid sum? Amicus: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Euidenter ergo fratres mei, nihil prodest istis seruare uirginitatem, habere continentiam, eleemosynas dare: omnia illa quæ laudātur in ecclesia, nihil illis prosunt, quia conscindunt unitatem, id est, tunicam illam charitatis. Quid faciunt? Diserti sunt multi inter illos, magnæ linguæ flumina linguarum, nunquid angelice eloquuntur? Audiant amicum sponsi
1.Cor.13 zelantem sponso, nō sibi, Si linguis hominū loquar & angelorum, charitatem autē non habeam, factus sum uelut æramētum sonans aut cymbalū tinniens. Sed quid dicunt? Habemus baptismum. Habes, sed nō tuum. Aliud est habere, aliud dominari. Baptismū habes quia accepisti ut baptizatus sis. Accepisti tanquam illuminatus, si tamen à te non sit obtenebratus.

A bratus: & quando das, minister das, non possessor: præco clamas non iudex. Per præconem loquitur iudex, & in actis tamen non scribitur, præco dixit, sed iudex dixit. Proinde uide si tuum est quod das potestate. Si autem accepisti, confitere cum amico sponsi: non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cœlo. Confitere cum amico sponsi, Qui habet sponsam spõsus est: amicus autem sponsi stat & audit eum. Sed ô si stares & audires eum, & non caderes ut audires te. Audiendo enim eum stares, & audires: nam loqueris, & tibi caput inflas. Ego, inquit, ecclesia, si sponsa sum, si arras accepi, si precio sanguinis illius redempta sum, audio uocem sponsi: & uocem amici sponsi tũc audio, si sponso meo det gloriam, non sibi. Dicat amicus, Qui habet sponsam sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Ecce habes sacramenta, & ego concedo. Habes formam, sed sarmẽtum es de uite præcisum. Tu formam ostendis, ego radicem quæro. De forma fructus non exit, nisi ubi est radix. Vbi autem est radix nisi in charitate? Et audi formam sacramentorum. Paulus loquitur, Si sciam, inquit, omnia sacramenta, & habeam omnem prophetiam & omnem fidem: & quantam fidem? ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nemo ergo uobis fabulas uendat: & Pontius fecit miraculum, & Donatus orauit, & respondit ei deus de cœlo. Primo autem falluntur aut fallunt: Postremo fac illum montes transferre, charitatem autem, inquit, non habeam, nihil sum. Videamus utrum habuerit charitatem. Crederem, si non diuisisset unitatem: nam & contra istos, ut sic loquar, mirabiliarios cautũ me fecit deus meus, dicens, In nouissimis temporibus exurgẽt pseudoprophetæ, faciẽtes signa & portẽta, ut inducant si fieri potest etiam electos: ecce prædixi uobis. Ergo cautos nos fecit sponsus, qui & miraculis decipi non debemus. Aliquando enim & desertor terret prouincialem, sed utrum in castris sit, & aliquid illi prosit character ille in quo signatus est, hoc attẽdit qui terreri & seduci nõ uult. Teneamus ergo unitatem fratres mei: præter unitatem & qui facit miracula nihil est. In unitate enim

1. Cor. 13

Marci 13

1. q. 1. c. Teneamus

B erat populus Israël, & non faciebat miracula: præter unitatem erant magi Pharaonis, & faciebant similia Moysi. Populus Israël, ut dixi, non faciebat miracula: qui erant salui apud deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus apostolus resuscitauit mortuum, Simon magus fecit multa. Erant ibi multi Christiani qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed unde gaudebant? Quia nomina eorũ erant scripta in cœlo. Nam & redeuntibus discipulis, dominus noster Iesus Christus propter fidem gentium hoc ait: dixerunt enim gloriãtes ipsi discipuli, Ecce domine in nomine tuo etiã dæmonia nobis subiecta sunt. Bene quidem confessi sunt, detulerunt honorem nomini Christi: & tamen quid ait eis? Nolite in hoc gloriari, quia dæmonia uobis subiecta sunt: sed gaudete quia nomina uestra scripta sũt in cœlo. Petrus dæmonia exclusit, nescio quæ anicula uidua, nescio quis homo qualiscunq; laicus habens charitatem, tenens integritatem fidei, nõ facit hoc: Petrus in corpore oculus est, ille in corpore digitus, in eo tamen corpore est, in quo & Petrus: & si minus ualet digitus q̃ oculus, nõ est tamen præcisus à corpore. Melius est esse digitum & esse in corpore, quàm esse oculũ & euelli de corpore. Proinde fratres mei, nemo uos fallat, nemo uos seducat, amate pacẽ Christi, qui pro uobis crucifixus est cũ deus esset. Paulus dicit, Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Et quisquam nostrum dicit quia aliquid est? Si dixerimus q aliquid sumus, & nõ illi gloriam dederimus, adulteri sumus, nos amari uolumus, non sponsum. Vos Christum diligite, & nos in illo, in quo & uos à nobis diligimini. Inuicem se diligant membra, sed omnia sub capite uiuant. Dolore quidem fratres mei multa coactus sum dicere, & pauca dixi: lectionem tamen finire non potui, aderit dominus ut opportune finiatur. Nolui enim amplius onerare corda uestra, quæ uolo uacare gemitibus & orationibus, pro his qui adhuc surdi sunt & non intelligunt.

Luc. 10

1. Cor. 3

Ab eo quod scriptum est, Hoc ergo gaudium meũ impletum est, illum oportet crescere, me autem minui, usq; ad id quod ait, Qui credit in filium, habet uitam æternam, qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. C

Tractatus XIIII.

LECTIO ista de sancto euangelio, excellentiam diuinitatis domini nostri Iesu Christi, & humilitatem hominis qui meruit dici amicus sponsi, nos docet ut distinguamus quid intersit inter hominem hominem, & hominem deum. Quia homo deus, dominus noster Iesus Christus, deus ante omnia secula: & homo in nostro seculo, deus de patre, homo de uirgine, unus tamen atq; idẽ dominus & saluator Iesus Christus, filius dei deus & homo. Ioannes uero excellentis gratiæ missus ante ipsum,
Ioan. 1 illuminatus ab illo qui lumen est. De Ioanne enim dictum est, Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Potest quidẽ dici lumen, & bene dicitur & ipse lumen, sed illuminatũ, non illuminans. Aliud est enim lumen quod illuminat, & aliud lumen quod illuminatur: nam & oculi nostri lumina dicuntur, & tamen in tenebris patent & nõ uident. Lumen autem illuminans à seipso lumen est, & sibi lumen est, & non indiget alio lumine ut lucere possit, sed ipso indigent cætera ut luceant. Confessus est ergo Ioannes, sicut audistis, quia cum discipulos multos faceret Iesus, & perferretur ad eum ueluti ut instigaretur, quasi inuido enim narrauerũt, Ecce ille facit plures discipulos q̃ tu: ipse confessus est quid esset, & inde meruit ad ipsum pertinere, quia non est ausus se dicere quod est ille. Hoc ergo dixit Ioannes, Non potest homo accipere quicq̃, nisi datum illi fuerit de cœlo. Ergo Christus dat, homo accipit. Ipsi uos mihi testimonium perhibetis q̧ dixerim, Ego non sum Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi: non sibi gaudium fecit de se. Qui enim uult gaudere de se, tristis erit: qui autẽ de deo uult gaudere, semper gaudebit, quia deus sempiternus est. Vis habere gaudium sempiternum? Adhære illi qui sempiternus est. Talem se D
dixit Ioannes, propter uocem sponsi gaudet amicus sponsi, ait, non propter uocem suã, sed stat & audit eum. Si ergo cadit, nõ audit eum: de illo enim quondam qui cecidit, dictũ est,
Ioan. 8 Et in ueritate non stetit, de diabolo dictum est, Ergo stare debet amicus sponsi & audire. Quid est stare? Permanere in gratia eius quam accepit, & audit uocem ad quam gaudet: sic erat Ioannes, nouerat unde gaudebat, non sibi arrogabat quod ipse non erat: sciebat illuminatum se, non illuminatorem. Erat autem lumen uerum, ait euangelista, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Si ergo omnem, & ipsum Ioannem, quia & ipse de hominibus. Etenim quamuis nemo esurrexit maior Ioãne in natis mulierũ, unus tamen & ipse ex his qui nati sunt ex mulieribus: nunquid comparãdus est ei, qui quia uoluit natus est? Et ideo nouo partu, quia nouus natus. Ambæ enim generationes domini inusitatæ sunt, & diuina & humana. Diuina non habet matrem, humana non habet patrem. Ergo unus de cæteris Ioannes, sed tamen maioris gratiæ, ita ut in natis mulierum nemo exurrexit maior illo, tantam testificationem tribuit dño nostro Iesu Christo, ut illum dicat sponsum, se amicum sponsi, non dignum tamen soluere corrigiam calciamenti ipsius. Hinc audiuit iam multa charitas uestra, quod sequitur uideamus, aliquãtum enim spissum est ad intelligendum: sed quoniã dicit ipse Ioannes, quia non potest homo accipere quicq̃, nisi datum illi fuerit de cœlo, quicquid non intellexerimus. rogemus eum qui dat de cœlo, quia homines sumus, & non possumus accipere quicq̃, nisi ille dederit qui homo non est. Hoc ergo sequitur, & dicit Ioannes, Hoc ergo gaudium meum impletum est.) Quod est gaudium ipsius? Vt gaudeat ad uocem sponsi. Impletum est in me, habeo gratiã meam, plus non mihi assumo, ne & quod accepi amittã. Quod est hoc gaudium? Gaudio gaudet propter uocem sponsi. Intelligat ergo homo non se gaudere debere de sapientia sua, sed de sapientia quam accepit à deo, Nihil plus quærat, nõ amittit quod inuenit: multi enim ideo facti sunt insipientes, quia dixerunt se esse sapiẽtes. Arguit illos Apostolus, & dicit de ipsis. Quia

A Quia quod notum est dei, ait, manifestum est illis: deus enim illis manifestauit. De quibus ingratis impijs, audite quid dicat: Deus enim illis manifestauit: Inuisibilia enim eius à creatura mūdi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciūtur, sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas, ut sint inexcusabiles. Quare inexcusabiles? Quia cognoscentes deum, non dixit, quia non cognouerunt, sed quia cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicētes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Si enim deum cognouerant, simul cognouerant, quia non eos fecerat sapientes nisi deus: Non ergo sibi tribuerent quod à se non habebant, sed ei à quo acceperant. Non autem agendo gratias insipientes facti sunt: Ergo deus quod dederat gratis, tulit ingratis. Noluit esse hoc Ioannes, gratus, esse uoluit: Confessus est accepisse se, & gaudere se dixit ꝓpter uocē spōsi, & ait: Hoc ergo gaudiū impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui.) Quid est hoc? Illum oportet exaltari, me autem humiliari. Quomodo crescit Iesus? quomodo crescit deus? Perfectus non crescit. Deus autem nō crescit nec minuitur. Si enim crescit, perfectus non est: si minuitur, deus non est. Iesus autem deus quomodo crescit? Si ad ætatem, quia dignatus est esse homo & fuit puer: & cū sit uerbum dei, infans in præsepe iacuit, & cum ipse matrem suam condiderit, lac infantiæ de matre suxit. Quia creuit ergo Iesus ætate carnis, ideo forte dictum est: Illum autem oportet crescere, me autem minui. Sed quare & hoc? Ioannes & Iesus quātum ad carnem pertinet, coæui erant. Sex menses inter se habebant, & pariter creuerant, & si diutius ante mortem dominus noster Iesus Christus uellet hic esse, & ipsum Ioanem hic secum esse, quomodo pariter creuerant, ita pariter senescere poterant. Quare autem illum oportet crescere, me autem minui? Primo, quia iam & dominus triginta annorum erat. Nunquid iuuenis si iam triginta annorum sit adhuc crescit? Iam ab ipsa ætate uergere incipiūt homines, & declinare ad grauiorem ætatem, & inde ad senectutem. Sed & si pueri essent ambo, non diceret: illum oportet crescere, me autem minui, sed diceret, simul nos oportet crescere: Nunc autem triginta an-

B norum ille, triginta & ille: sex menses qui intererant, nullam distinguūt ætatem: Magis illud inuenit lectio quàm aspectio. Quid ergo est: illum oportet crescere, me autem minui? Magnum hoc sacramentum, intelligat charitas uestra: Antequā ueniret dn̄s Iesus, homines gloriabant̃ de se. Venit ille homo, ut minueretur hominis gloria, & augeret̃ gloria dei. Etenim uenit ille sine peccato, & inuenit omnes cum peccato. Si sic uenit ille ut dimitteret peccata, deus largiat̃, homo confiteat̃: etenim cōfessio hominis, hūilitas hominis: miseratio dei, altitudo dei. Si ergo uenit ille dimittere homini peccata sua, agnoscat homo humilitatē suā, & deus faciet misericordiā suā. Illū oportet crescere, me aūt minui: hoc est, illū oportet dare, me aūt accipe: illū glorificari, me aūt cōfiteri. Intelligat homo gradū suū, & confiteat̃ deo, & audiat Apostolum dicentē homini superbienti & elato, & extollere se uolenti. Quid aūt habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Intelligat ergo homo quia accepit, qui uolebat suum dicere quod non est eius, & minuatur. Bonum est em̄ illi ut deus in illo glorificetur: ipse in se minuatur, ut in deo augeatur. Hæc testimonia & hāc ueritatem etiam passionibus suis significauerunt Christus & Ioannes: Nam Ioannes capite minuitur, Christus in cruce exaltatus est, ut & ibi appareret quid est, Illum oportet crescere, me autem minui: hoc est: illum oportet exaltari, me autem humiliari. Deinde natus est Christus cum iam inciperent crescere dies, natus est Ioannes quando cœperunt minui dies. Attestata est ipsa creatura & ipsæ passiones, uerbis Ioannis dicentis: Illū oportet crescere, me aūt minui. Crescat ergo in nobis gloria dei, & minuat̃ gloria nostra, ut in deo crescat & nostra. Hoc enim dicit Ap̄lus: hoc dicit scriptura sancta: Qui gloriatur, in dn̄o gloriet̃. In te uis gloriari & crescere, sed malo tuo male crescis: qui em̄ male crescit, iuste minuit̃. Crescat ergo deus q semper ꝑfectus est, crescat in te. Quanto enim magis intelligis deū, & quāto magis capis, uidetur in te crescere deus. Ipse autem non crescit, sed semper perfectus est. Intelligebas heri modicum, intelligis hodie amplius, intelliges cras multo amplius. Lumē ipsum dei

Rom. 1

1. Cor. 1
Hiere. 9

crescit in te,ita ut uelut deus crescit,qui semper perfectus manet.Quẽadmodũ si curarentur C
alicuius oculi ex pristina cæcitate,& inciperet uidere paululum lucis,& alia die plus uideret,
& tertia die amplius,uideretur illi lux crescere,& lux tamen perfecta est,siue ipse uideat,siue
non uideat:sic est & interior homo, proficit quidem in deo,& deus in illo uidetur crescere:
ipse tamen minuetur,ut à gloria sua decidat,& in gloria dei surgat.Et distincte iam & ma-
nifeste apparet quomodo audiamus: Qui desursum uenit,super omnes est.) Vide quid
dicat de Christo,quid de se. Qui est de terra,terra est,& de terra loquit̃.) Qui desursum
uenit,super omnes est,Christus est: qui autem est de terra,terra est,& de terra loquitur,Io-
annes est.Et hoc est totum,Ioannes de terra est,& de terra loquitur. Totum testimonium
quod perhibet de Christo,de terra loquitur:Non uoces domini audiũtur à Ioanne,ubi te-
stimonium perhibet Christo:Quomodo ergo de terra loquitur? Sed de homine dicebat,
quantum ad ipsum Ioannem pertinet,de terra est & de terra loquitur.Si autem aliqua lo-
quitur diuina,illuminatus est à deo:nam si non esset illuminatus, terra terram loqueretur.
Ergo seorsum est gratia dei,seorsum est natura hominis.Modo natura hominis in terra na-
scitur,crescit,usitata ista hominum discit.Quid nouit,nisi terram de terra? Humana loquit̃,
humana nouit,humana sapit.Carnalis carnaliter æstimat,carnaliter suspicatur.Ecce est to-
Psal.17 tus homo.Veniat gratia dei,illuminet tenebras illius sicut dicit:Tu illuminas lucernã meã,
domine deus meus illumina tenebras meas.Assumat mentẽ humanam,cõuertatur ad lucẽ
1.Cor.15 suam,quia incipit iam dicere quod Apostolus dicit:Non ego,sed gratia dei mecum:Et ui-
Gal.2 uo autem iam non ego,uiuit uero in me Christus,hoc est,illum oportet crescere,me autem
minui.Ergo Ioannes quod ad Ioannem pertinet:de terra est & de terra loquitur.Si quid di-
uinum audisti à Ioanne,illuminantis est,non recipientis. Qui de cœlo uenit supra omnes
est,& quod uidit & audiuit hoc testificatur, & testimonium eius nemo accepit.) De cœ-
lo uenit, supra omnes est dominus noster Iesus Christus,de quo superius dictum est:Ne-
mo ascendit in cœlum,nisi qui de cœlo descendit,filius hominis qui est in cœlo.Est autem su- D
per omnes,& quod uidit & quod audiuit à patre hoc loquitur:Habet enim & patrem ipse
filius dei,habet & patrem & audiuit à patre:Et quod audiuit à patre quid est? quis hoc ex-
plicat? quando lingua mea,quando cor meum sufficere potest,uel cor ad intelligendum,uel
lingua ad proferendum? Quid est quod filius audiuit à patre? Forte filius uerbũ patris au-
diuit,immo filius uerbum patris est.Videtis quemadmodum hic fatigetur omnis conatus
humanus.Videtis quemadmodum hic deficiat omnis coniectura pectoris nostri,& omnis
intentio mentis caligantis.Audio dicentem scripturam,quia ipse filius hoc loquit̃,quod au-
diuit à patre.Et rursum audio dicentem scripturam,quia ipse filius uerbũ patris est,In prin-
cipio erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum. Nos loquimur uerba
uolantia & transeuntia:mox ut sonuerit ex ore tuo uerbum tuum, transit, peragit strepitũ
suum & transit in silentium,nunquid potes sequi sonum tuum,& tenere ut stet? Cogitatio
tamen tua permanet,& de ipsa cogitatione permanente dicimus multa uerba transeuntia.
Quid dicimus fratres mei? Deus cum loqueretur adhibuit uocem,adhibuit sonos,adhibuit
syllabas? Si adhibuit ista,qua lingua locutus est? Hebræa,an Græca,an Latina? Ibi necessa-
riæ linguæ,ubi distinctio gentium:ubi autem nemo potest dicere,illa lingua uel illa lingua
locutum esse deum,cor tuum attende,quando concipis uerbum quod dicas. Dicam enim
si potero quod in nobis attendamus,non unde illud comprehendamus.Quando ergo con
cipis uerbum quod proferas,rem uis dicere,& ipsa rei conceptio in corde tuo iam uerbum
est:nondum processit,sed iam natum est in corde,& manet ut procedat.Attẽdis autem ad
quẽ procedat,& cũ quo loquaris.Si Latinus est,uocem latinam quæris:Si Græcus est attẽ-
dis,uerba Græca meditaris:si Punicus est,attendis si nosti linguam Punicam.Pro diuersita
te ergo auditorum diuersas linguas adhibes,ut proferas uerbum conceptum:Illud autem
quod in corde conceperas,nulla lingua tenebatur.Cũ ergo deus loquens,linguam non quæ
reret,& genus locutionis non assumeret,quomodo auditus est à filio, cum ipsum filium sit
locutus

A locutus deus? Quomodo enim tu uerbum quod loqueris, in corde habes & apud te est, & ipsa conceptio spiritalis est: nam sicut anima tua spiritus est, ita & uerbum quod concepisti spiritus est: nondum enim accepit sonum ut per syllabas diuidatur, sed manet in conceptione cordis & in speculo mētis: sic deus ædidit uerbum, hoc est genuit filium: Et tu quidem ex tempore gignis uerbum etiam in corde, deus sine tempore genuit filium per quem creauit oĩa tempora. Cum uerbum dei filius sit, filius autem locutus est nobis, nō uerbum suum, sed uerbum patris, se nobis loqui uoluit, qui uerbum patris loquebatur. Hoc ergo quomodo decuit & oportuit, dixit Ioannes: quomodo potuimus nos exposuimus: cui ad cor nondum peruenit dignus de tanta re intellectus, habet quò se conuertat, habet quo pulset, habet à quo quærat, habet à quo petat, habet à quo accipiat. Qui de cœlo uenit supra omnes est, & quod uidit & audiuit, hoc testatur, & testimoniũ eius nemo accepit. Si nemo, ut quid uenit? Quorundam enim nemo. Est quidam populus præparatus ad iram dei, damnādus cum diabolo: horum nemo accipit testimonium Christi. Nam si omnino nemo, nullus homo: Quid est quod sequitur. Qui autem accepit testimonium eius, signauit quia deus uerax est?) Certe ergo nemo, si tuipse dicis, qui accepit testimonium eius, signauit quia deus uerax est. Responderet ergo fortasse Ioannes interrogatus & diceret: Noui quid dixerim, nemo. Est enim quidam populus natus ad iram dei, & ad hoc præcognitus. Qui sint enim credituri, & qui non sint credituri, nouit deus. Qui sint perseueraturi in eo quod crediderunt, & qui sint lapsuri, nouit deus: & numerati sunt à deo omnes futuri in uitam æternam, & nouit iam illum populum distinctum. Et si ipse nouit & prophetis dedit nosse per spiritum suum, dedit & Ioanni. Attendebat ergo Ioannes, non oculo suo: nam quantum ad ipsum pertinet, terra est, de terra loquitur: sed in ea gratia spiritus, quā accepit à deo, & uidit quendam populum impium infidelem, attendens illum in infidelitate sua & ait: Testimonium eius qui uenit de cœlo, nemo accipit. Quorum nemo? Eorum qui ad sinistram futuri sunt: eorum quibus dicetur: Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. *Matth. 25*

B Qui ergo accipiunt? Illi qui ad dexteram futuri sunt, illi quibus dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Attendit ergo in spiritu diuisionem, in genere autem humano cōmixtionem: Et quod nondum locis separatum est, separauit intellectu, separauit cordis aspectu, & uidit duos populos, fidelium & infidelium. Attendit infideles & ait: Qui de cœlo uenit super omnes est, & quod uidit & audiuit, hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Deinde transtulit se à sinistra, aspexit ad dexteram, & secutus ait: Qui accepit testimonium eius, signauit quia deus uerax est. Quid est, signauit quia deus uerax est, nisi homo mendax est, & deus uerax est? Quia nemo hominum potest dicere quod ueritatis est, nisi illuminatus ab eo qui mentiri non potest. Deus ergo uerax, Christus autem deus. Vis probare? Accipe testimonium eius & inuenies. Qui enim accepit testimonium eius, signauit quia deus uerax est. Quis? Ipse qui de cœlo uenit & super omnes est, deus uerax est. Sed si nondum illum intelligis deum, nondum accepisti testimonium eius: Accipe & signa, præsumenter intelligis, definienter agnoscis, quia deus uerax est. Quē enim misit deus, uerba dei loquitur.) Ipse est deus uerax: Et misit illum deus. Deus misit deum. Iunge ambos, unus deus: deus uerax missus à deo. De singulis interroga, deus: & de ambobus interroga, deus. Deus, non singuli deus, & ambo dij, sed singulus quisq; deus, & ambo deus. Tanta enim ibi est charitas spūs sancti, tanta pax unitatis, ut de singulis cū interrogatur, deus tibi respondeat. De trinitate cū interrogatur, deus tibi respondeatur. Si enim spiritus hominis quando inhæret deo, unus spiritus est, aperte Apostolo dicente: Qui adhæret domino unus spiritus est: quanto magis æqualis filius adhærens patri, *1. Cor. 6* simul cum illo unus deus est? Audite alterum testimoniū. Nostis q̃ multi crediderūt, quādo omnia quæ habebant ad pedes apostolorum uendita posuerunt, ut distribueretur unicuiq; sicut opus erat. Et de illa congregatione sanctorum quid dicit scriptura? Erat illis ani- *Act. 4* ma una & cor unum in deum. Si charitas de tot animabus fecit animā unam, & de tot cordibus fe-

bus fecit cor unum: quāta est charitas inter patrem & filium? Maior utiq; potest esse q̄ inter illos homines quibus erat cor unum & anima una. Si ergo multorum fratrum cor unū propter charitatem, & multorum fratrū anima una ꝓpter charitatē: deus pater & deus filius dicturus est, quia duo sunt? Si duo dij sunt, nō est ibi summa charitas. Si enim hic tanta charitas est, ut animā tuam & animā amici tui unā animā faciat, quomodo ibi non est unus deus pater & filius? Absit ut hoc sentiat fides nō ficta. Prorsus quantū excellat charitas illa, hinc intelligite. Multæ animæ sunt multorū hominum, & si se diligunt, una anima est: sed possunt dici & multæ animæ, possunt dici & in hominibus, quia non est tanta coniunctio. Ibi aūt unum deū licet dicas, duos aut tres deos non licet ut dicas. Hinc tibi cōmendatur supereminentia & sūmitas charitatis tāta, ut maior illa esse non possit. Quē enim misit deus, uerba dei loquit̄: Hoc utiq; de Christo dicebat, ut se ab illo distingueret. Quid enim ipsum Ioannem, nōne deus misit? An non ipse dixit, missus sum ante eū, & qui me misit baptizare
Malach. 3 in aqua? Et de illo dictū est: Ecce mitto angelum meū, qui præparabit uiam tuā ante te. Nōne & ipse uerba dei loquit̄, de quo etiā dictū est q̄ sit amplius q̄ ꝓpheta? Si ergo & ipsum deus misit, & uerba dei loquitur: quomodo ad distinctionē de Christo eū dixisse dicimus: quem enim misit deus, uerba dei loquitur. Sed uide quid adiungat: Non enim ad mensuram dat deus spiritum.) Quid est hoc: Non enim ad mensuram dat deus spiritum? Inue-
Eph. 4 nimus quia ad mensuram dat deus spiritū. Audi Apostolū dicentē: Secundū mensurā donationis Christi. Hominibus ad mensuram dat, unico filio non dat ad mensurā. Quomo-
1. Cor. 12 do hominibus ad mensuram? Alij quidem datur per spiritū sermo sapientiæ: alij sermo sciētiæ, secundū eundē spiritū: alij fides in eodem spiritu, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij donatio curationū. Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes uirtutes? nunquid omnes dona habent sanitatū? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretātur? Aliud habet iste, aliud ille: Et quod habet ille, non habet iste. Mensura est, diuisio quædam donorum est. Ergo hominibus ad mensuram datur, & concordia ibi unum corpus facit. Quomodo aliud accipit manus ut operetur, aliud oculus ut uideat, aliud auris ut audiat, aliud pes ut ambulet, anima tamen una est quæ agit omnia, in manu ut operetur, in pede ut ambulet, in aure ut audiat, in oculo ut uideat: sic sunt etiam diuersa dona fidelium tanq̄ membra, ad mensuram unicuiq; propriam distributa. Sed Christus qui dat, non ad mensuram accepit. Audi enim adhuc quid sequitur, quia de filio dixerat: Non enim ad mensuram dat deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.) Et adiecit, omnia dedit in manu eius, ut nosses & hic qua distinctione dictum sit, pater diligit filium. Quare enim pater non diligit Ioannem? Et tamen nō omnia dedit in manu eius. Pater non diligit Paulum? Et tamen non omnia dedit in manu eius. Pater diligit filium, sed quomodo pater filiū, nō quomodo dn̄s seruum: quomodo unicum, non quomodo adoptatum. Itaq; omnia dedit in manu eius. Quid est omnia? Vt tantus sit filius, quantus est pater. Ad æqualitatem enim sibi genuit eum, cui rapina non esset in forma dei esse æqualem deo. Pater diligit filiū, & omnia dedit in manu eius. Ergo cum ad nos pater dignatus est mittere filium, non putemus aliquid minus nobis missum q̄ est pater. Pater mittens filium, se alterū misit. Nāq; putantes adhuc discipuli, quia pater aliquid maius est quàm filius, uidentes carnē & non in-
Ioan. 14 telligentes diuinitatem, dixerunt ei: Dn̄e ostende nobis patrem, & sufficit nobis, tanq̄ si dicerent: Iam nouimus te, benedicimus te, quia nouimus te. Gratias enim tibi agimus, quia ostendisti te nobis, sed patrem nondum nouimus: Propterea cor nostrum ardet, & satagit concupiscentia quadam sancta uidendi patris tui qui te misit. Ipsum nobis ostende, & nihil amplius à te desiderabimus: sufficit enim nobis cum ille fuerit demonstratus, quo maior esse nemo potest. Bona concupiscentia, bonum desideriū, sed paruus intellectus. Attendens enim ipse dn̄s Iesus, paruos magna quærentes, & seipsum magnū inter paruos, paruum inter paruos, ait Philippo qui hoc dixerat uni ex discipulis: Tanto tempore uobiscum sum,

A sum,& non cognouistis me,Philippe? Posset hic Philippus respõdere:cognouimus te.Sed nunquid diximus tibi,ostende nobis te? Te cognouimus,sed patrẽ quærimus.Subiecit statim:Qui me uidet,uidet & patrẽ.Qui ergo æqualis patri missus est,ne eũ æstimemus ex infirmitate carnis:sed cogitemus maiestatem indutam carne,non oppressam carne. Manens enim deus apud patrẽ,apud homines factus est homo,ut tu per illũ qui apud te factus est homo,fieres talis qualis capit deũ: non enim homo potest capere deũ. Videre poterat homo hominem,capere deum nõ poterat. Vnde nõ poterat capere deum? Quia oculũ cordis unde caperet nõ habebat.Erat ergo aliquid intus sauciũ,& aliquid foris sanũ.Corporis oculos habebat sanos,cordis habebat saucios.Factus est ille homo ad corporis oculum,ut credens in eũ qui uideri corporaliter potuit,curreres ad eũ ipsum uidendũ,quem spiritaliter uidere nõ poteras. Tanto tempore uobiscum sum,& nõ cognouistis me? Philippe,qui me uidet,uidet & patrem. Quare illi non illum uidebant? Ecce uidebant illum,& patrem non uidebant. Videbant carnem,sed maiestas latebat.Quod uidebant discipuli qui amauerũt,uiderunt & Iudæi qui crucifixerũt.Intus ergo erat totus ille,& sic intus in carne,ut apud patrẽ maneret: non enim deseruit patrẽ,quãdo uenit ad carnẽ.Carnalis cogitatio nõ capit quod dico.Differat intellectũ,& incipiat à fide. Audiat quod sequitur: Qui credit in filium,habet uitam æternã:qui autem incredulus est filio,non uidebit uitam,sed ira dei manet super eum.) Non dixit,ira dei ueniet ad eum,sed ira dei manet super eum.Omnes qui nascuntur mortales,habent secũ iram dei.Quã iram dei? Quã excepit primus homo Adam. Si enim peccauit primus homo,& audiuit,morte morieris:factus est mortalis ille,& cœpimus nasci mortales,cũ ira dei nati sumus. Venit inde filius nõ habens peccatũ,& indutus est carne,indutus mortalitate,& si ille nobiscum cõmunicauit irã dei,nos pigri sumus cũ illo cõmunicare gratiã dei? Qui ergo non uult credere in filiũ,ira dei manet sup eũ.Quæ ira? De qua dicit Aplus:Fuimus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri.Omnes ergo filij iræ,quia de male Eph. 2
B dicto mortis uenientes.Crede in Christũ factũ ꝓpter te mortalẽ,ut illũ capias immortalẽ: quãdo enim cœperis eius immortalitatẽ,nec tu eris mortalis. Viuebat,moriebaris:mortuus est ut uiuas.Attulit gratiã dei,abstulit irã dei. Deus bibit mortẽ, ne mors biberet hominẽ.

Ab eo loco ubi ait: Vt ergo cognouit Iesus quia audierũt pharisæi,quia Iesus plures discipulos facit,usq; ad id quod ait:Et mulieri dicebant,quia non iam per tuam loquelam credimus,ipsi enim & audiuimus & scimus,quia hic est uere saluator mundi:

Tractatus XV

NOTVM est,nõ rude est auribus charitatis uestræ,euangelistam Ioannẽ uelut aquilã uolare altius,caliginẽq; terræ transcendere,& lucẽ ueritatis firmioribus oculis intueri. Multa enim iam ex euãgelio eius per mysterium nostrũ dño adiuuante tractata sunt. Ex ordine aũt sequit̃ hæc lectio,quæ hodie recitata est. Cap. IIII Ea quæ dicturus sum dño donãte sic audituri estis,ut magis recognoscatis q̃ discatis. Non ideo tamen pigra debet esse intentio,quia nõ est cognitio sed recognitio.Hoc lectum est,& hanc lectionẽ tractandã suscepimus,gestamus in manibus quòd dñs Iesus ad puteũ Iacob loquebat̃ cũ Samaritana muliere.Dicta enim ibi sunt magna mysteria,& magnarũ similitudines rerũ,pascẽtes animã esurientem,reficientes languentem. Dñs aũt hæc cũ audisset cognouisse pharisæos ꝙ plures discipulos faceret q̃ Ioannes,& plures baptizaret,q̃q̃ Iesus non baptizaret,sed discipuli eius,reliquit Iudæam terram,& abijt iterũ in Galilæam.) Hinc diutius disputandũ nõ est,ne immorantes in manifestis,angustias tẽporis patiamur ad obscura tractanda & aperienda. Vtiq; dñs si sciret pharisæos ita de se cognouisse, ꝙ plures discipulos faceret,& ꝙ plures baptizaret:ut hoc eis ad salutem ualeret sequendi eũ, ut & ipsi essent discipuli,& ipsi uellent ab eo baptizari:magis nõ relinqueret Iudæam terrã,sed ꝓpter illos maneret ibi.Quia uero cognouit eorũ scientiã,simul cognouit & inuidentiã, quia nõ hoc ꝓpterea didicerũt ut sequerent̃,sed ut persequerent̃,abijt inde:Poterat quidẽ ille & præsens ab his nõ teneri,si nollet:nõ occidi,si nollet,quia poterat & nõ nasci,si nollet.Sed qa

in omni re quã gessit ut homo, hominibus in se credituris præbebat exemplũ: qa unusq́sq; C
seruus dei nõ peccat si secesserit in aliũ locũ, uidẽs furorẽ forte persequẽtiũ se, aut quærẽtiũ in
malũ animã suã. Videret̃ aũt sibi seruus dei peccare si faceret, nisi in faciẽdo dñs præcessisset.
Fecit hoc ille magister bonus ut doceret, nõ q timeret. Fortassis etiã hoc moueat, cur dictũ
sit: Baptizabat Iesus plures q̃ Ioãnes: & posteaq̃ dictũ est, baptizabat, subsecutũ est, Quã/
q̃ Iesus nõ baptizabat, sed discipuli eius. Quid ergo falsum dictũ erat & correctũ est, cũ ad/
ditũ est: Quãq̃ Iesus nõ baptizabat, sed discipuli eius? An utrũq; uerũ est, quia & Iesus ba/
ptizabat, & nõ baptizabat? Baptizabat enim, quia ipse mũdabat: nõ baptizabat, quia non
ipse tingebat. Præbebãt discipuli ministeriũ corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis.
Quãdo enim cessaret à baptizando, quãdo nõ cessat à mũdando? De quo dictũ est ab eo/
dem Ioanne, p Ioannis baptistæ personã dicentis: Hic est qui baptizat. Ergo Iesus adhuc
baptizat, & quousq; baptizandi sumus, Iesus baptizat. Securus homo accedat ad inferiorẽ
ministrum: habet enim superiorẽ magistrum: sed forte ait aliquis: Baptizat quidẽ Christus
in spũ, nõ in corpore: quasi uero alterius dono q̃ illius quisq̃ etiã sacramẽto corporalis & ui
sibilis baptismatis imbuat̃. Vis nosse quia ipse baptizabat, non solũ spũ, sed etiã aqua? Au
Eph. 5 di Apostolũ: Sicut Christus, inquit, dilexit ecclesiã suã, & seipsum tradidit pro ea, mundans
eam lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã, nõ habentẽ maculam,
aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Mũdans eam: Vnde? Lauacro aquæ in uerbo. Quid est
baptismus Christi? Lauacrũ aquæ in uerbo. Tolle aquã, nõ est baptismus: tolle uerbũ, &
nõ est baptismus. Iam ergo his peractis, per quæ peruenit ad collocutionẽ cũ illa muliere, ui
deamus quæ restant plena mysterijs, & grauida sacramẽtis. Oportebat aũt, inquit, eũ trãsi
re per Samariã. Venit ergo in ciuitatẽ Samariæ quæ dicit̃ Sichar, iuxta prædium quod de/
dit Iacob filio suo Ioseph. Erat autẽ ibi fons Iacob.) Puteus erat: Sed omnis puteus fons,
nõ omnis fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & usui præbet̃ haurientibus, fons di
citur: sed si in promptu & sup̃ficie sit, fons tantũ dicit̃: si aũt in alto & pfundo sit, ita puteus D
uocatur, ut fontis nomẽ nõ amittat. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic sup fontem:
Hora erat quasi sexta.) Iam incipiunt mysteria. Nõ enim frustra fatigat̃ Iesus, nõ enim fru
stra fatigat̃ uirtus dei, nõ enim frustra fatigatur, per quẽ fatigati recreant̃: non enim frustra
fatigatur, quo deserente fatigamur, quo præsente firmamur. Fatigatur tamẽ Iesus, & fatigat̃
ab itinere, & sedet: & iuxta puteũ sedet, & hora sexta fatigatus sedet. Omnia ista innuunt ali
quid, & indicare uolũt aliquid, intentos faciũt, ut pulsemus hortant̃. Ipse ergo aperiat & no
Matth. 7 bis & uobis, qui dignatus est ita hortari ut diceret: Pulsate & aperietur uobis. Tibi fatigatus
est ab itinere Iesus. Inuenimus uirtutẽ Iesum, & inuenimus infirmũ Iesum, fortem & infir/
mum. Fortẽ, quia in principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbum: hoc
erat in principio apud deũ. Vis uidere q̃ iste filius dei fortis sit? Oĩa p ipsum facta sunt,
& sine ipso factũ est nihil, & sine labore facta sunt. Sed quid ergo illo fortius, per quẽ sine la
bore facta sunt omnia? Infirmũ uis nosse? Verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Forti
tudo Christi te creauit, infirmitas Christi te recreauit. Fortitudo Christi fecit, ut qđ nõ erat
esset: infirmitas Christi fecit, ut quod erat nõ periret. Condidit nos fortitudine sua, quæsiuit
nos infirmitate sua: nutrit ergo ipse infirmus infirmos, tanq̃ gallina pullos suos, huic enim
Matth. 23 se similẽ fecit: Quotiẽs uolui, inquit ad Hierusalẽ, cõgregare filios tuos sub alas, tanq̃ galli/
na pullos suos, & noluisti. Videtis aũt fratres, queadmodum gallina infirmet̃ in pullis suis:
nulla enim alia auis q sit mater agnoscit̃. Videmus nidificare passeres quoslibet ante ocu
los nostros, hirũdines, ciconias, colũbas quotidie uidemus nidificare, quos nisi quãdo in ni
dis uideamus, parentes esse nõ agnoscimus: gallina uero sic infirmatur in pullis suis, ut etiã
si ipsi pulli nõ sequãtur, filios nõ uideas, matrẽ tñ intelligas, ita fit alis demissis, plumis hispi
da, uoce rauca, oĩbus mẽbris demissa & abiecta: ut queadmodũ dixi, & si etiam filios non
uideas, matrẽ tamen intelligas. Sic ergo infirmus Iesus fatigatus ab itinere: Iter ipsius est ca
ro pro nobis assumpta. Quomodo enim iter habet qui ubiq; est, qui nusq̃ deest? Quò it,
aut

A aut unde it,nisi quia non ad nos ueniret,nisi formam uisibilis carnis assumeret? Quia ergo uenire ad nos eo modo dignatus est,ut in forma serui, assumpta carne appareret,ipsa carnis assumptio est iter ipsius. Ideo fatigatus ab itinere, quid est aliud quàm fatigatus in carne? Infirmus in carne Iesus,sed noli tu infirmari. In illius infirmitate tu fortis esto: quia qđ infirmum est dei, fortius est hominibus. Sub hac rerum imagine,Adam qui erat forma futuri,præbuit nobis magnum iudiciũ sacramenti,imò deus in illo præbuit. Nam & dormiẽs meruit accipere uxorem,& de costa eius facta est uxor:quoniam de Christo in cruce dormiente,futura erat ecclesia de latere eius,de latere scilicet dormientis:quia de latere in cruce pendentis,lancea percusso,sacramẽta ecclesiæ profluxerunt, Sed quare hoc dicere uolui fratres? Quia infirmitas Christi nos facit fortes. Magna ibi imago præcessit,Potuit deus carnẽ detrahere homini unde faceret fœminã, & magis uidet̃ quasi cõgruere potuisse :fiebat eñ sexus infirmior, & magis de carne infirmitas fieri debuit,q̃ de osse, ossa enim in carne firmiora sunt:non detraxit carnem unde faceret mulierem, sed detraxit os, & detracto osse formata est mulier,& in locum ossis caro adimpleta est. Poterat pro osse os facere, poterat ad faciendam mulierem non costam,sed carnem detrahere. Quid igitur significauit? Facta est mulier in costa tanq̃ fortis:factus est Adã in carne tanq̃ infirmus. Christus est & ecclesia. Illius infirmitas nostra est fortitudo. Quare ergo hora sexta? Quia ætate seculi sexta. Computa in Euangelio tanquam unam horam,unã ætatem ab Adam usq; ad Noë : secundam à Noë usq; ad Abraam : tertiam ab Abraam usq; ad Dauid : quartam à Dauid usq; ad transmigrationẽ Babyloniæ : quintam à transmigratione Babyloniæ usq; ad baptismum Ioannis, Inde sexta agitur. Quid miraris? Venit Iesus,& humiliãdo se uenit, ad puteũ fatigatus uenit,qui infirmã carnẽ portauit. Hora sexta,quia ætate seculi sexta. Ad puteũ, quia ad profunditatẽ huius habitationis nostræ. Vnde dicit̃ in psalmis, De profundis clamaui ad te dñe. *Psal.129* Sedit,ut dixi, quia humilis uenit. Et uenit mulier) Forma ecclesiæ, non iam iustificatæ sed iustificandæ, nam hoc agit sermo. Venit ignara,inuenit eum,& agitur cum illa.

B Videamus,Quid uideamus? Venit mulier de Samaria haurire aquam. Samaritani ad Iudæorum gentem non pertinebant,alienigenæ fuerunt,quamuis uicinas terras incolerent. Longum est originem Samaritanorum retexere,ne nos multa teneant,& necessaria non loquamur:sufficit ergo ut Samaritanos inter alienigenas deputemus:& ne hoc audacius me arbitremini dixisse quàm uerius,audite ipsum dominum Iesum,quid dixerit de illo Samaritano,uno de decem leprosis quos mundauerat,qui solus rediit ut gratias ageret, *Luc.17* Nónne decem mundati sunt,& nouem ubi sunt? Non erat alius qui rediret & daret gloriam deo,nisi alienigena iste. Pertinet ad imaginem rei, q̄ ab alienigenis uenit ista mulier,quæ typum gerebat ecclesiæ:uentura enim erat ecclesia de gẽtibus,alienigena de genere Iudæorum. Audiamus ergo in illa nos,& in illa cognoscamus nos, & in illa gratias deo agamus ꝓ nobis. Illa enim figura erat,non ueritas:quia & ipsa præmisit figuram, & facta est ueritas. Nam credidit in eum,qui de illa figuram nobis prætendebat. Venit ergo haurire aquam :Simpliciter uenerat haurire aquam,sicut solent uel uiri uel fœminæ. Dicit ei Iesus, Da mihi bibere. Discipuli enim eius abierant in ciuitatem ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,Quomodo tu Iudæus cum sis,bibere à me poscis quæ sum mulier Samaritana? Nõ enim coutuntur Iudæi Samaritanis.) Videtis alienigenam, omnino uasculis eorũ Iudæi non utebantur. Et quia ferebat secum mulier uasculũ unde aquã hauriret,eò mirata est,quia Iudæus petebat ab ea bibere,quod nõ solebant facere Iudæi. Ille aũt qui bibere quærebat,fidẽ ipsius mulieris sitiebat. Deniq; audi,quis petat bibere. Respondit Iesus & dixit ei,Si scires donũ dei,& quis est q dicit tibi,da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo,& dedisset tibi aquam uiuam.) Petit bibere,& promittit bibere. Eget quasi accepturus,& affluit tanquam satiaturus. Si scires,inquit, donum dei. Donum dei est spiritussanctus. Sed adhuc mulieri recte loquitur,& paulatim intrat in cor. Fortassis iam docet, quid enim ista hortatione suauius & benignius? Si scires donũ dei,& si scires quis est qui dicit tibi,da mihi bibere,tu pete

res,& daret tibi aquā uiuam. Hucusq; suspendit. Viua aqua dicit uulgo,illa quæ de fonte C exit:Illa enim quæ colligit de pluuia in lacunas aut cisternas,aqua uiua nō dicit:Et si de fonte manauerit,& in loco aliquo collecta steterit,nec ad se illud unde manabat admiserit, sed interrupto meatu,tanq; à fontis tramite separata fuerit,non dicit aqua uiua:Sed illa aqua uiua dicit, quæ manans excipitur. Talis aqua erat in illo fonte.Quid ergo ꝓmittebat quod petebat? Tamē mulier suspēsa. Ait:Dñe,neq; in quo haurias aquā habes,& puteus altus est.) Vide quomodo intellexerit aquā uiuam,aquā scilicet quæ erat in illo fonte. Tu mihi uis dare aquā uiuam,& ego fero unde hauriam,& tu nō fers. Aqua uiua hic est, quomodo mihi daturus es? Aliud intelligens & carnaliter sapiens quodāmodo pulset,ut aperiat magister quod clausum est. Pulsabat ignorantia,nō studio:Adhuc miseranda,nondū instruenda. Dicit aliquid euidentius dñs de illa aqua uiua:Dixerat enim mulier: Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteū,& ipse ex eo bibit,& filij eius & pecora eius?) De hac aqua uiua dare mihi non potes,quoniā hauritoriū nō habes,forte aliū fontem ꝓmittis:Patre nostro melior potes esse,qui hūc puteū fodit,& ipse cū suis usus est eo? Dñs ergo dicat,quid dixerit aquā uiuam. Respondit Iesus & dixit ei:Omnis qui biberit ex aqua hac,sitiet iterum:qui autem biberit ex aqua quā ego dabo ei, non sitiet in æternū: sed aqua quam ego dabo ei,fiet in eo fons aquæ salentis in uitam æternā.) Apertius locutus est dñs,fiet in eo fons aquæ salientis in uitā æternā. Qui biberit de aqua ista,nō sitiet iterum. Quid euidentius,quia non aquam uisibilem,sed inuisibilem promittebat? Quid euidentius,quia nō carnaliter,sed spiritaliter loquebatur? Adhuc tamen illa mulier carnē sapit, delectata est non sitire,& putabat hoc secundum carnem promissum sibi esse à domino: quod quidē fiet,sed in resurrectione mortuorum:Iam hoc uolebat illa. Dederat enim deus aliquādo seruo suo Heliæ,ut per quadraginta dies nec esuriret nec sitiret. Qui hoc potuit dare per quadraginta dies,non potuit dare semper? Sperabat enim illa, nolens indigere, nolens laborare,assidue uenire ad illum fontem,onerari pondere,quo indigentia suppleretur, D & finito quod hauserat.rursus redire cogebatur: & quotidianus ei fuit iste labor, quia indigentia illa reficiebatur,non extinguebatur. Delectata ergo tali munere,rogabat ut ei aquā uiuam daret. Verūtamen non prætereamus,quoniā dñs spiritale aliquid promittit. Quid est,qui biberit de aqua hac sitiet iterū? Et uerū est secundū hanc aquā:Et uerū est secundum q; significat illa aqua. Etenim aqua in puteo,uoluptas seculi est in profunditate tenebrosa. Hic eam hauriunt homines hydria cupiditatum. Cupiditatē quippe proni submittunt, ut ad uoluptatem haustam de profundo perueniant,& fruunt uoluptate præcedente & præmissa cupiditate:nam qui non præmiserit cupiditatē,peruenire nō potest ad uoluptatē. Pone ergo hydriam cupiditatē,& aquā de profūdo uoluptatē. Cū peruenerit quisq; ad uoluptatē seculi huius,cibus est,potus est,lauacrū est,spectaculū est,cōcubitus est:Nūquid non iterū sitiet? Ergo de hac aqua qui biberit,iterū,inquit,sitiet. Si autē acceperit à me aquā,non Psal.64 sitiet in æternum. Satiabimur,inquit,in bonis domus tuæ. De qua ergo aqua daturus est,ni Psal.35 si de illa aqua,de qua dictum est:Apud te est fons uitæ. Nam quomodo sitient qui inebriabuntur ab ubertate domus tuæ? Promittebat ergo saginam quandam & satietatem spiritus sancti,& illa nondū intelligebat:Et non intelligens,quid respondebat? Dicit ad eum mulier:Dñe,da mihi hanc aquam ut non sitiam,neq; ueniam huc haurire.) Ad laborem Matth.11 indigentia cogebat,& laborē infirmitas recusabat. Vtinā audiret:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,& ego uos reficiā. Hoc enim ei dicebat Iesus ut non laboraret, sed illa nondum intelligebat. Deniq; uolens ut intelligeret: Dicit ei Iesus: Vade uoca uirum tuum & ueni huc.) Quid est: uoca uirum tuum? Per uirū suū ei uolebat aquam illam dare, an quia non intelligebat,per uirū suum eā uolebat docere? Forte quomodo ait Aplus 1.Cor.14 de mulieribus:Si quid aūt uolūt discere,domi uiros suos interrogent. Sed ibi dicit,domi uiros suos interrogent,ubi non est Iesus qui doceat. Deniq; dicit mulieribus quas ꝓhibebat Apostolus loqui in ecclesia:cū uero ipse dñs aderat,& præsens præsenti loquebat,qd opus erat

A erat ut per uirum eius ei loqueretur? Nũquid per uirũ suum loquebatur Mariæ sedenti ad pedes suos & excipienti uerbum suum, quãdo Martha circa multũ ministeriũ, etiã de sororis felicitate occupatissima murmurauit? Ergo fratres mei, audiamus & intelligamus quod ait dñs: uoca uirum tuum, mulieri. Forte enim & animæ nostræ dicit: uoca uirũ tuũ. Quæramus & de uiro animæ: Cur iam nõ ipse Iesus uir animæ uerus est? Assit intellectus, quoniã quod dicturi sumus uix capitur nisi ab intentis. Assit ergo intellectus ut capiat, & ipse intellectus erit fortasse uir animæ. Videns ergo Iesus quia mulier nõ intelligebat, & uolens eam intelligere: Voca, inquit, uirum tuũ: ideo enim nescis quod dico, quia intellectus tuus nõ adest. Loquor ego secundũ spiritũ, tu audis secundũ carnem. Quæ loquor, nec ad uoluptatem auriũ pertinent, nec ad oculos, nec ad olfactũ, nec ad gustũ, nec ad tactũ. Mente sola capiuntur, intellectu solo hauriuntur. Ille intellectus nõ tibi adest, quomodo capis quod dico? Voca uirũ tuũ, præsenta intellectũ tuũ. Quid est enim animã habere? Nõ est magnum, nam & pecus habet. Vnde tu melior? Quia intellectũ habes, quod pecus nõ habet. Quid est ergo: Voca uirũ tuũ? Nõ me capis, non me intelligis. De dono dei tibi loquor, tu autem secundũ carnẽ cogitas, secũdũ carnẽ sitire nõ uis, ego spiritũ alloquor: absens est intellectus tuus, uoca uirũ tuũ. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus. Ergo fratres mei, animam habere & intellectũ nõ habere: hoc est nõ adhibere, nec secundũ eũ uiuere, bestialis est uita. Est enim in nobis quiddã bestiale quo in carne uiuimus, sed intellectu regendũ est. Motus eñ animæ secundũ carnẽ se mouẽtis, & in delitias carnales immoderate diffluere cupiẽtis, regit desuper intellectus. Qui debet dici uir, qui regit, an qui regitur? Proculdubio cũ ordinata uita est, intellectus animã regit, ad ipsam animã pertinens: Nõ enim aliquid aliud est q̃ anima, sed aliquid animæ est intellectus: quomodo nõ aliquid aliud q̃ caro est oculus, sed aliquid carnis est oculus. Cũ autẽ aliquid carnis sit oculus: cætera tamen membra carnalia luce perfundi possunt, lucem sentire nõ possunt, solus ea oculus & perfundit̃ & perfruit̃: B sic in anima nostra quiddã est quod intellectus uocat̃. Hoc ipsum animæ quod intellectus & mens dicitur, illuminatur luce superiore. Iam superior illa lux qua mens humana illuminatur, deus est: erat enim uerum lumen, quod illuminat omnem hominẽ uenientem in hũc mundum. Talis lux Christus erat, talis lux cum muliere loquebatur, & in illa intellectus nõ aderat, qui illa luce illuminaretur, nec tantum perfunderetur, uerũetiam frueretur. Ergo dominus tanq̃ diceret, illustrare uolo, & non adest quem: Voca, inquit, uirum tuũ, adhibe intellectum per quem docearis, quo regaris. Ergo constitue animam excepto intellectu tanq̃ fœminam: intellectum autem habere tanq̃ uirũ. Sed iste uir non bene regit fœminam suã, nisi cum à superiore regitur, caput enim mulieris uir: caput autem uiri Christus. Loquebatur caput uiri cum fœmina, & non erat uir. Et tanq̃ diceret dominus: Adhibe caput tuum, ut ille suscipiat caput suum: ergo uoca uirum tuum & ueni huc: id est, adesto, præsens esto: uelut enim absens es, dum non intelligis præsentis uocem ueritatis. Præsens esto, sed noli sola, cum uiro tuo adesto. Et adhuc illa nondum aduocato illo uiro non intelligit: adhuc carnem sapit, absens est enim uir. Non habeo, inquit, uirum.) Et dominus sequitur, & mysteria loquitur. Intelligas reuera istam mulierem non habuisse tunc uirum, sed utebatur nescio quo non legitimo uiro, adultero magis quàm uiro. Et dominus ei: Bene dixisti, quia non habeo uirum.) Vnde ergo tu dixisti: uoca uirum tuum? Et audi, quia bene nouit dominus eam non habere uirum: dicit ei &c. ne forte putaret mulier ideo dixisse dominum: Bene dixisti, quia non habeo uirum excepto intellectu, tanq̃ fœminam, quòd hoc à muliere didicerit, non quòd ipse istud diuinitate cognouerit, audi aliquid quod nõ dixisti: Quinq̃ enim uiros habuisti, & istum quem habes, non est uir tuus. Hoc uere dixisti.) Iterũ cogit de istis quinq̃ uiris subtilius aliquid perscrutari. Multi quippe intellexerunt, non quidem absurde, nec usq̃quaq̃ improbabiliter, quinq̃ uiros mulieris huius, qnq̃ libros Moysi: utebant̃ eñ eis Samaritani, & sub eadem lege erant: nam inde illis & circumcisio inerat. Sed quoniam angustat nos quod sequitur: Et nunc quem habes, non est uir tuus, uidet̃ mihi facilius nos posse

Luc. 10 — Psal. 31

posse accipere quinq; uiros priores animæ, quinq; sensus corporis esse. Quādo enim quisq; C
nascitur antequā uti posset mente atq; ratione, non regitur nisi sensibus carnis. Anima in puero
ro paruo, quod audit, quod uidetur, quod olet, quod sapit, quod tactu sentitur, hoc appetit
aut fugit. Appetit quicquid mulcet, fugit quicquid offendit. Hos enim quinq; sensus mulcet
uoluptas, offendit dolor. Secundū hos quinq; sensus tanquā quinq; uiros, prius uiuit anima,
quia istis regitur. Quare autē uiri dicti sunt? Quia legitimi. A deo quippe facti, & à deo do-
nati animæ. Infirma est adhuc quæ istis quinq; sensibus regit, & sub istis quinq; uiris agit.
At ubi uenerit ad annos exercendæ rationis, si eam susceperit optima disciplina & doctrina
sapientiæ, quinq; illis uiris ad regendū nō succedit, nisi uir uerus legitimus & illis melior, & q
melius regat, & qui ad æternitatē regat, ad æternitatē excolat, ad æternitatem instruat: nam
isti quinq; sensus non ad æternitatē nos regūt, sed ad ista tēporalia uel appetenda uel fugiē
da. Vbi uero intellectus sapientia imbutus regere cœperit animā, scit iam nō solū fugere fo
ueam, & ambulare in æquali quod oculi ostendunt animæ infirmæ: nec tantum canoras uo
ces suauiter audire, dissonasq; repellere: uel blandis odoribus delectari, putoresq; respuere:
aut dulcedine capi, & amaritudine offendi: aut lenibus mulceri, & asperis lædi. Ista em̄ omia
infirmæ animæ sunt necessaria. Quid ergo regiminis adhibet per illū intellectū? Non alba
& nigra discreturus est, sed iusta & iniusta, bona & mala, utilia & inutilia, castitatē & impu-
dicitiam, hanc & illam, illam ut amet, istam ut uitet: charitatem & odium, ut diligat charita
tem & uitet odiū, in hac ut sit, in illa ut nō sit. Hic uir quinq; illis uiris in ista muliere nō suc-
cesserat. Vbi enim non succedit ille, error dominatur: nam cum cœperit anima capax esse ra
tionis, aut à sapiente mente regitur, aut ab errore: sed error non regit sed perdit. Post istos
ergo quinq; sensus mulier illa adhuc errabat, & error eam uentilabat. Error autem iste non
erat legitimus uir, sed adulter: Ideo ei dn̄s ait: Bene dixisti, quia non habeo uirum. Quinq;
enim uiros habuisti: quinq; te sensus carnis primo rexerunt, uenisti ad ætatē utendæ ratio-
nis, nec ad sapientiam peruenisti, sed in errorem incidisti. Ergo post illos quinq; uiros iste D
quem habes, non est tuus uir. Et quid erat si uir non erat nisi adulter? Voca, inquit. Voca
itaque, non adulterum, sed uirum tuum, ut intellectu me capias, non errore de me aliquid
falsum sapias: adhuc enim errabat mulier quæ aquam illam cogitabat, cum iam dominus
de spiritu sancto loqueretur. Quare errabat, nisi quia adulterum, non uirum habebat? Tol-
le ergo hinc istum adulterum qui te corrumpit, & uade uoca uirum tuum: Voca & ueni, ut
intelligas me. Dicit ei mulier: Domine ut uideo, propheta es tu.) Tunc cœpit uenire uir,
Luc. 4 nondum plene uenit: prophetam dominum putabat. Erat quidem & propheta, nam de
Deut. 16 seipso ait: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. Item de illo dictum est ad Moy
sen: Prophetā eis suscitabo de fratribus corū similem tui: Similem scilicet ad formā carnis,
non ad eminentiam maiestatis. Ergo inuenimus dominum Iesum dictum prophetā. Pro-
inde iam non multum errat mulier ista: Video, inquit, quia propheta es tu. Incipit uocare
uirum, adulterum excludere: uideo quia propheta es tu. & incipit quærere quod illam solet
mouere. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos & Iudæos, quia Iudæi in tēplo à Salo
mone ædificato adorabant deum: Samaritani longe inde positi non in eo adorabāt. Et eo
Iudæi meliores se esse iactabant, quia in templo adorabant deum: Nō enim coutuntur Iu-
dæi Samaritanis, quia dicebant eis: Quomodo uos iactatis, & ideo uos meliores nobis esse
perhibetis, quia templum habetis quod nos non habemus? Nūquid patres nostri qui deo
placuerunt, in illo templo adorauerunt? Nōne in monte isto adorauerunt ubi nos sumus?
Melius ergo nos, inquiunt, in hoc monte deum rogamus, ubi patres nostri adorauerūt. Cō
tendebant utique ignari, quia uirū non habentes, illi pro templo, illi pro monte inflabātur
aduersus inuicem: Dn̄s tamē modo quid docet mulierem, tanquā cuius uir cœperat præsens
esse. Dicit ei mulier: Domine uideo quia propheta es tu: Patres nostri in monte hoc ad-
orauerunt, & uos dicitis quia Hierosolymis adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier crede
mihi.) Veniet enim ecclesia, sicut dictum est in Canticiscanticorum, ueniet & pertransiet.
Ab ini-

A Ab initio fidei ueniet ut pertranseat,& pertransire nō potest nisi ab initio fidei.Merito etiā
præsente uiro audit mulier:crede mihi.Iam enim est in te qui credat,quia præsens est uir tu/
us.Cœpisti adesse intellectu,quando me prophetam appellasti.Mulier crede mihi,quia ni Esaiæ.7
si credideritis non intelligetis.Ergo mulier crede mihi: Quia ueniet hora,quando neq; in
monte hoc,neque in Hierosolymis adorabitis patrem.Vos adoratis quod nescitis, nos ad/
oramus quod scimus,quia salus ex Iudæis est.Sed ueniet hora:quando? Et nunc est. Quæ
ergo hora? Quando ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate.) Nō in mon
te isto,non in templo,sed in spiritu & ueritate. Nam & pater tales quærit qui adorēt eū.)
Quare pater tales quærit qui adorent eum,non in monte,non in templo,sed in spiritu & ue
ritate? Spiritus est deus.) Si corpus esset deus,oportebat eum adorari in monte,quia cor
poreus est mons:Oportebat eum adorari in templo,quia corporeum est templum. Spiri/
tus est deus: Et eos qui adorant eum,in spiritu & ueritate oportet adorare.) Audiuimus
& manifestū est,foras eramus, intrò missi sumus.O si inuenirem, dicebas, montem aliquē
altū & solitariū:credo enim quia in alto est deus,magis me exaudiet ex alto.Quia in mon/
te es,propinquum te deo putas,& cito te exaudiri,quasi de proximo clamantem.In excelsis Psal.137
habitat,sed humilia respicit.Propè est dominus:quibus? Forte altis,his qui obtriuerūt cor.
Mira res est,& in altis habitat,& humilibus propinquat.Humilia respicit,excelsa autem à
longe cognoscit.Superbos longe uidet,eo illis minus propinquat,quo sibi uidētur altiores.
Quærebas ergo montem,descende ut attingas:sed si ascendere uis, ascende:noli montem
quærere:Ascensus,inquit,in corde eius:Hoc psalmus dicit,in conualle plorationis. Conual/ Psal.83
lis humilitatem habet:ergo intus age totum.Et si forte quæris aliquem locum altum,aliquē
locum sanctum,intus exhibe te templum deo,Templum enim dei sanctum est quod estis 1.Cor.3
uos.In templo uis orare,in te ora.Sed prius esto templum dei,quia ille in templo suo exau
diet orantem.Veniet ergo hora & nunc est,quando ueri adoratores adorabunt patrem in
B spiritu & ueritate. Nos adoramus quod scimus:uos adoratis quod nescitis, quoniam sa/
lus ex Iudæis est.Multum dedit Iudæis:sed noli istos reprobos accipere.Parietem illum ac Eph.2
cipe cui adiunctus est alius:ut pacati in lapide angulari quod est Christus, copularentur.
Vnus enim paries à Iudæis,unus à gentibus,longe à se isti parietes,sed donec in angulo
coniungantur.Alienigenæ autem hospites erant,& peregrini à testamento dei.Secundum
hoc ergo dictum est:Nos adoramus quod scimus.Ex persona quidem Iudæorum dictum
est,sed non omnium Iudæorum:non reproborum Iudæorum,sed de quibus fuerāt Apo/
stoli,quales fuerunt prophetæ,quales fuerunt illi omnes sancti,qui omnia sua uendiderunt,
& precium rerum suarum ad pedes apostolorum posuerunt. Non enim repulit deus ple/
bem suam quam præsciuit.Audiuit enim hoc mulier ista,& addidit:Iam dudum prophe/
tam dixerat.Vidit talia dicere eum cum quo loquebatur,quæ iam plus essent ad prophe/
tam.Et quid respondit,uidete. Dicit ei mulier:Scio quia Messias ueniet qui dicitur Chri/
stus.Cum ergo uenerit ille,omnia nobis demonstrabit.) Quid est hoc? Modo ergo de tē/
plo contempto contendunt Iudæi,& nos de monte contendimus.Cum ille uenerit,& mon
tem contemnet,& templum euertet,& docebit nos ista omnia,ut in spiritu & ueritate no/
uerimus adorare.Sciebat quis eam posset docere,sed iam docentem nondum agnoscebat.
Iam enim digna erat cui manifestaretur.Messias autem unctus est, unctus Græce Chri/
stus est,Hebraice Messias est:unde & Punice,Messe dicitur unge,cognatæ quippe sunt lin/
guæ istæ & uicinæ,Hebraica,Punica & Syra. Ergo dicit ei mulier:Scio quia Messias ueniet
qui dicitur Christus.Cum ergo uenerit ille nobis annunciabit omnia. Dicit ei Iesus: Ego
sum qui loquor tecum.) Vocauit ergo uirum suum. Factus est uir eius caput mulieris, 1.Cor.11
factus est Christus caput uiri.Iam mulier ordinatur in fide, & regitur bene uictura.Post/
eaquàm audiuit hoc:Ego sum qui loquor tecum:iam ultra quid diceret, quando Christus
dominus manifestare se uoluit mulieri cui dixerat: Crede mihi? Et continuo uene/
runt discipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur:) quia quærebat perdi/
tam

tam, qui uenerat quærere quod perierat. Hoc enim illi mirabantur, bonum enim mirabant, C
non malum suspicabantur. Nemo tamen ei dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea?
Reliquit ergo mulier hydriam suam.) Mulier audito: Ego sum qui loquor tecũ, & recepto in cor Christo domino, quid faceret nisi iam hydriam dimitteret & euangelizare curreret? Proiecit cupiditatem, & properauit annunciare ueritatem. Discant qui uolunt euãgelizare, & proijciant hydriam ad puteum. Recordamini quid superius dixerim de hydria, uas erat unde aqua hauriebatur, Græco nomine appellatur hydria, quoniam Græce hydor aqua dicitur, tanq̃ si aquarium diceretur. Proiecit ergo hydriam suam, quæ iam non usui sed oneri fuit: auida quippe desiderabat aqua illa satiari, ut nunciaret Christum onere abiecto: Cucurrit ad ciuitatem & dicit illis hominibus: Venite & uidete hominem qui mihi dixit omnia quæcunq; feci.) Pedetentim ne illi quasi irascerentur & persequerentur: Venite & uidete hominem, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci. Nunquid non ipse est Christus? Exierũt de ciuitate & ueniebant ad eum. Et rogabant eum discipuli dicentes: Rabbi manduca.) Ierant enim emere cibos & uenerant. Ille autem dixit: Ego habeo cibum manducare quem uos non scitis. Dicebant ergo discipuli adinuicem: Nunquid aliquis attulit ei mãducare?) Quid mirum si mulier illa non intelligebat aquam? Ecce discipuli non intelligunt escam. Audiuit autem cogitationes illorum, & iam instruit ut magister, non per circumitum, sicut & illam cuius adhuc uirum requirebat, sed iam aperte. Meus, inquit, cibus est, ut faciam uoluntatẽ eius qui misit me.) Ergo & potus ipse erat in illa muliere, ut faceret uoluntatem eius qui miserat eum: Ideo dicebat, sitio, da mihi bibere, scilicet ut fidem in ea operaretur, & fidem eius biberet, & eam in corpus suũ traijceret, corpus enim eius ecclesia: Ipse est ergo, inquit, cibus meus, ut faciam uoluntatem eius qui me misit. Nõne uos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt & messis uenit?) In opus feruebat, & operarios mittere disponebat. Vos quatuor menses computatis ad messem, ego uobis aliam messem albam & paratam ostendo. Ecce dico uobis: Leuate oculos uestros & uidete, quia iam albæ sunt regiones ad messem.) Ergo messores missurus est. D
In hoc enim uerbum uerum, quia alius est qui metit, alius est q̃ seminat, ut & qui seminat simul gaudeat & qui metit. Ego misi uos metere, quod uos nõ laborastis: Alij laborauerant, & uos in laborem eorum introistis.) Quid ergo? Messores misit, non seminatores. Quò messores? Vbi iam alij laborauerunt. Nam ubi iam laboratum erat, utiq; seminatum erat, & quod seminatum erat, iam maturum erat factum, falcem & trituram desiderabat. Quò ergo erant messores mittendi? Vbi iam prophetæ prædicauerant, ipsi enim seminatores. Nam si ipsi non seminatores, unde ad illam mulierem peruenerat: Scio quia Messias ueniet? Iam ista mulier fructus maturus erat, & erãt albæ messes & falcẽ quærebant. Misi uos quoq; metere quod non seminastis. Alij seminauerunt, & uos in labores eorum introistis. Qui laborauerunt? Ipse Abraam, Isaac, Iacob. Legite labores eorum. In omnibus laboribus eorum prophetia Christi, & ideo seminatores. Moyses & cæteri patriarchæ & omnes prophetæ quanta pertulerunt in illo frigore quando seminabant? Ergo
Act. 4 iam in Iudæa messis parata erat. Merito ibi tanq̃ matura seges fuit, quando tot hominum milia precia rerum suarum afferebant, & ad pedes apostolorum ponentes, expeditis humeris à sarcinis secularibus, Christum dominum sequebantur: Vere matura messis. Quid inde factum est? De ipsa messe eiecta sunt pauca grana, & seminauerunt orbem terrarum, & sur
Psal. 125 get alia messis quæ in fine seculi metenda est. De ista messe dicitur: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Ad istam ergo messem, non apostoli sed angeli mittẽtur. Messores,
Matth. 13 inquit, angeli sunt. Ista ergo messis crescit inter zizania, & expectat purgari in fine. Illa uero messis iam matura erat, quò prius missi sunt discipuli, ubi prophetæ laborauerũt. Sed tamẽ fratres uidete quid dictum sit: Simul gaudeat, & qui seminat & qui metit. Disparis temporis labores habuerunt apostoli & prophetæ, sed gaudio pariter perfruentur, mercedem simul accepturi sunt uitam æternam. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritani propter sermonem eius, non propter uerbum mulieris testimonium perhibentis,

quia

A quia dixit mihi omnia quæcunq; feci. Cum uenissent autē ad eum Samaritani, rogauerunt ut apud eos maneret, & mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter sermonē eius. Et mulieri dicebant, quia non propter tuam loquelam credimus, ipsi enim nos audiuimus & scimus, quia hic est uere saluator mundi.) Et hoc paululum animaduertendum est, quia lectio terminata est. Mulier primū nunciauit, & ad mulieris testimonium crediderunt Samaritani, & rogauerunt eum ut apud eos maneret, & mansit ibi biduo, & plures crediderunt, & cū credidissent, dicebant mulieri, Non iam propter uerbum tuum credimus, sed ipsi cognouimus & scimus, quia est uere hic saluator mundi: primo per famam, postea per præsentiam. Sic agitur hodie cū eis qui foris sunt & nondū sunt Christiani, Christus nunciatur per Christianos amicos, tanq; illa muliere, hoc est, ecclesia annunciāte: ad Christum ueniūt, credunt per istam famam, manet apud eos biduo, hoc est, dat illis duo præcepta charitatis, & multo plures & firmius in eum credunt, quoniā uere ipse est saluator mundi.

Ab eo loco ubi ait, Post duos autē dies exijt inde & abijt in Galilæā, usq; ad id quod ait, Quia illa hora erat in qua dixit ei Iesus, filius tuus uiuit, & credidit ipse & domus eius tota.

Tractatus XVI.

HODIERNA euāgelica lectio, hesterni diei sequitur lectionem, quæ nobis proponitur ad disputādum. In qua quidem sensus nō sunt inuestigatione difficiles, sed digni prædicatione, digni admiratione & laudatione. Proinde locum istum euangelij cum commendatione commemoremus, potiusq; cum difficultate tractemus, Abijt enim Iesus post biduum) quod fecerat in Samaria, In Galilæam,) ubi nutritus erat. Secutus autem euangelista, ait, Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorē non habet.) Non propterea post biduum discessit Iesus de Samaria, quia honorem in Samaria nō habebat: non enim Samaria patria ipsius erat, sed Galilæa. Cū ergo istā deseruisset tam cito, & ad Galilæā uenisset ubi nutritus erat, quomodo attestatur, Quia propheta in patria sua honorem nō habet, magis uidetur attestari potuisse, quia propheta in patria sua honorē non haberet, si cōtemneret pergere in Galilæam, & in Samaria remansisset? Intendat ergo charitas uestra insinuatum nobis non modicum sacramētum, suggerēte domino & donante quod loquar. Quæstionem propositam cognouistis, solutionē eius exquirite. Sed repetamus propositionē, ut solutionem desiderabilem faciamus. Mouit nos cur euangelista dixerit, Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, q; propheta in patria sua honorem non habet. Hoc permoti retexamus uerba superiora, ut inueniamus, cur hoc euangelista dicere uoluerit, & inuenimus superiora uerba eius ita narrātis, quoniam post biduum profectus est de Samaria in Galilæam. Propter hoc ergo dixisti ô euangelista testimoniū perhibuisse Iesum, q; propheta in patria sua honorem nō haberet, quia post biduum reliquit Samariā, & properauit uenire in Galilæam? Imò uero quasi uideor mihi congruentius intelligere, quia si honorē in patria sua Christus nō haberet, nō ad eam relicta Samaria festinaret: sed, nisi fallor, imò quia uerū est & nō fallor, melius enim q; ego uidit euangelista quid diceret, melius me ueritatem uidebat, qui eā de pectore domini bibebat, Ipse est enim Ioānes euangelista, qui inter omnes discipulos super pectus domini Ioan. 13 discūbebat, & quē dn̄s charitatē debens omnibus, tamen præ cæteris diligebat. Ergo ille falleretur, & ego recte sentirē? Imò si pie sapio, obedienter audiā quod dixit, ut merear sentire quod sensit. Accipite itaq; charissimi, quid hic sentiam sine præiudicio, si uos melius aliquid senseritis: magistrum enim unū omnes habemus, & in una schola condiscipuli sumus. Hoc ergo sentio, & uidete si nō aut uerū est, aut propinquat ueritati quod sentio. In Samaria biduum fecit, & crediderunt in eum Samaritani: tot dies in Galilæa fecit, & non in eum crediderunt Galilæi. Retexite uel recolite memoria hesterni diei & lectionem & sermonē. Venit in Samariā, ubi eum primū mulier illa prædicauerat, cū qua ad puteum Iacob locutus erat magna mysteria, eo uiso Samaritani & audito crediderūt in eū propter uerbū mulieris, & firmius crediderūt propter uerbū eius, & plures crediderūt, sicut scriptū est ibi, facto biduo,

Quo numero dierum mystice commẽdatus est duorum numerus præceptorum, in quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ, sicut hesterno die nos commendasse meministis. Pergit in Galilæam, & uenit in ciuitatẽ Chana Galilææ, ubi de aqua uinum fecit.) Ibi autẽ quando aquã in uinum cõuertit, sicut scribit ipse Ioãnes, crediderunt in eũ discipuli eius, & utiq; plena erat domus turbis conuiuãtium. Factũ est tam magnum miraculum, & nõ in eũ crediderunt nisi discipuli eius. Hanc ciuitatẽ Galilææ modo repetiuit. Ecce quidã regulus cuius filius infirmabatur, uenit ad eum, & rogare cœpit ut descẽderet,) ad illã ciuitatem uel domum, Et sanaret filium eius, incipiebat enim, inquit, mori.) Qui rogabat nõ credebat. Quid à me expectas audire? Dominũ interroga quid de illo senserit. Rogatus enim talia respondit, Nisi signa & prodigia uideritis nõ creditis.) Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius fidei, sed tentare cupiẽtem de sanitate filij sui qualis esset Christus, & quis esset, quantũ posset. Verba enim rogãtis audimus, cor diffidẽtis non uidemus: sed ille pronunciauit, qui & uerba audiuit & cor inspexit. Deniq; & ipse euãgelista testimonio narrationis suæ ostendit, quia nondũ crediderat, qui uenire ad domum suã dominum cupiebat ad sanãdum filium eius. Nam posteaq; ei nunciatũ est sanum esse filium eius, & inuenit ea hora sanatum, Qua hora dominus dixerat, uade filius tuus uiuit, & credidit, inquit, ipse & domus eius tota.) Si ergo propterea credidit ipse & domus eius tota, quia nunciatur filius eius sanus, & cõparauit horã nunciantiũ horæ prænunciantis, quando rogabat, nõdum credebat. Samaritani nullum signum expectauerant, uerbo eius tantummodo crediderant: ciues autem eius audire meruerũt, Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis, & ibi tamen facto tanto miraculo, nõ credidit nisi ipse & domus eius. Ad solum sermonem crediderunt plures Samaritani, ad illud miraculum sola illa domus credidit, ubi factum est. Quid igitur fratres, quid nobis commendat dominus? Tunc Galilæa Iudææ patria erat domini, quia ibi nutritus est: nunc uero quia portendit aliquid res illa, nõ enim sine causa dicta sunt prodigia, nisi quia aliquid portendunt: prodigium enim appellatum est quasi porrodicium, q; porro dicat, porro significet, & aliquid futurum esse portendat. Quia ergo aliquid illa omnia portẽdebant, aliquid illa omnia prædicabant, faciamus modo nos patriam domini nostri Iesu Christi secundũ carnem: non enim habuit patriam in terra, nisi secundũ carnem, quã accepit in terra. Faciamus ergo patriam domini populũ Iudæorum. Ecce in patria sua honorem nõ habet. Modo attende Iudæorum turbas, attende iam gentem illam dispersam toto orbe terrarum, & euulsam radicibus suis, attende ramos fractos, cõscissos, dispersos, aridos, quibus fractis inseri meruit oleaster. Vide turbã Iudæorũ, quid dicit modo? Quem colitis, quem adoratis, frater noster erat. Et nos respondeamus, propheta in patria sua honorem nõ habet. Deniq; illi ambulantem dominũ Iesum in terra, facientemq; miracula, cæcos illuminantem, surdis aures aperientem, mutorum ora soluentem, paralyticorum membra restringẽtem, super mare ambulãtem, uentis imperãtem & fluctibus, mortuos suscitantem, tanta signa facientẽ uiderunt, & uix inde pauci crediderũt. Populo dei loquor. Tã multi credidimus, quæ signa uidimus? Illud ergo quod factũ est tunc, hoc quod nunc agitur portẽdebat. Iudæi fuerũt uel sunt similes Galilæis, nos similes illis Samaritanis. Euangeliũ audiuimus, euangeliũ credidimus, euangelio cõsensimus, per euangeliũ in Christum credidimus, nulla signa uidimus, nulla exigimus. Quamuis enim unus ex duodecim electis & sanctis, tamen Israëlita fuit de gente scilicet dñi, Thomas ille qui in loca uulnerum digitos cupiebat mittere, sic eũ arguit dñs quomodo istũ regulum. Huic dixit, Nisi signa &
Ioan. 20 prodigia uideritis nõ creditis: illi autem dixit, Quia uidisti, credidisti. Ad Galilæos uenerat post Samaritanos, qui sermoni eius crediderũt, apud quos nulla miracula fecerat, quos firmos in fide securus cito dimiserat, quia diuinitatis præsentia nõ dimiserat. Ergo qñ dicebat dñs Thomæ, Veni mitte manum tuã, & noli esse incredulus sed fidelis, & cũ ille exclamaret tactis uulnerũ locis, & diceret, Dñs meus & deus meus: increpatur & dicitur ei, Quia uidisti credidisti. Quare? Nisi quia propheta in patria sua honorem non habet. Quia uero apud
alienige-

A alienigenas propheta iste honorem habet, quid sequitur? Beati qui non uiderunt & crediderunt. Prædicti sumus nos, & quod dñs ante laudauit, & in nobis implere dignatus est. Viderunt qui crucifixerunt, palpauerunt, & sic pauci crediderunt: nos nõ uidimus, nõ contrectauimus, audiuimus, credidimus, fiat in nobis, perficiatur in nobis beatitudo quã promisit & hic, quia patriæ ipsius prælati sumus, & in futuro seculo, quia pro ramis fractis inserti sumus. Hos enim ramos se fracturũ esse monstrabat, & hunc oleastrum insertur ũ, quando commotus Centurionis fide, qui ei dixit, Non sum dignus ut sub tectum meum intres, sed tantum dic uerbo, & sanabitur puer meus: nam & ego homo sum sub potestate cõstitutus habens sub me milites, & dico huic, uade & uadit: & alio, ueni & uenit: & seruo meo, fac hoc & facit. Cõuersus ad eos qui se sequebãtur, dixit, Amen dico uobis, non inueni tantã fidẽ in Israël. Quare non inuenit tantã fidem in Israël? Quia propheta in patria sua honorẽ non habet. Nunquid nõ & illi Centurioni poterat dicere dñs, quod dixerat huic regulo, Vade, puer tuus uiuit. Videte distinctionem, regulus iste dominũ ad domum suã descẽdere cupiebat: ille Cẽturio indignũ se esse dicebat. Illi dicebatur, Ego uenio & curabo eũ: huic dictum est, Vade filius tuus uiuit. Illi præsentiam suã promittebat, hunc uerbo sanabat. Iste tamen præsentiam suã extorquebat, ille se præsentia eius indignum esse dicebat: huic succẽsum est elationi, illi cõsensum est humilitati, tanq̃ huic diceret, Vade filius tuus uiuit, noli mihi tædium facere, Nisi signa & prodigia uideritis, nõ creditis. Præsentiam meã uis in domo tua, possum & uerbo iubere. Noli tu de signis credere, Centurio alienigena credidit me uerbo posse facere, & anteq̃ facerem credidit, uos nisi signa & prodigia uideritis, nõ creditis. Ergo si ita est, frangãtur sup̃bi rami, humilis inseratur oleaster: manet tamen radix, illis præcisis, istis receptis. Vbi manet radix? In patriarchis. Etenim patria Christi populus Israël, quia ex eis uenit secundũ carnem. Sed huius arboris radix, Abraam, Isaac, & Iacob, patriarchæ sancti. Et ubi sunt isti? In requie apud deũ in honore magno, ut in Abraæ sinum iustus ille

B pauper post corporis exitũ leuaretur, & in Abraæ sinu de longinquo à superbo diuite uideretur. Ergo radix manet, radix laudatur, sed rami superbi & præcidi & arescere meruerunt: oleaster autẽ humilis illorũ præcisione inuenit locũ. Audi ergo quẽadmodum præcidantur rami naturales, quẽadmodũ inseratur oleaster ex ipso Cẽturione, quẽ propter comparationem huius reguli cõmemorandum putaui. Amen, inquit, dico uobis, nõ inueni tantã fidem in Israël. Propterea dico uobis, quia multi ab oriẽte & occidẽte uenient. Quàm latã terram occupauerat oleaster. Amara sylua, mũdus hic fuit. Sed propter humilitatẽ, nõ sum dignus ut intres sub tectum meũ. Multi ab oriente & occidẽte uenient. Et puta quia ueniẽt, quid de illis fiet? Si enim ueniẽt, iam præcisi sunt de sylua, ubi inserẽdi sunt ne arescãt? Et recũbent, inquit, cũ Abraam & Isaac & Iacob. In quo cõuiuio? Ne forte nõ inuites ad semper uiuendum, sed ad multũ uiuendũ, recumbent cũ Abraam & Isaac & Iacob. Vbi? In regno, inquit, cœlorum. Et quid erit de illis qui uenerũt de stirpe Abraæ? Quid fit de ramis quibus arbor plena erat? Quid, nisi quia præcidẽtur, ut isti inserãtur? Doce quia præcidẽtur: audi, Filij autem, inq̃t, regni ibunt in tenebras exteriores. Habeat ergo apud nos honorẽ propheta, quia non habuit honorẽ in patria sua. Non habuit honorẽ in patria, in qua cõditus est: habeat honorẽ in patria quã condidit. In illa enim cõditus est cõditor omnium, conditus in illa est secundũ formam serui: nã ipsam ciuitatẽ in qua conditus est, ipsam Sion, ipsam Iudæorum gentem, ipsam Hierusalem, ipse cõdidit cum esset apud patrẽ uerbum dei: omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. De illo ergo homine de q̃ & hodie audiuimus, unus mediator dei & hominum homo Christus Iesus, etiã psalmus prælocutus est, dicens, Mater Sion dicet homo. Quidã mediator dei & hominũ, homo mater Sion, dicet, Quare mater Sion dicet? Quia inde accepit carnem, inde uirgo Maria, de cuius utero forma serui suscepta est, in qua dignatus est apparere humillimus. Mater Sion dicet homo, & homo iste qui dicit mater Sion, factus est in ea, homo factus est in ea. Nã deus erat ante eã, & homo factus est in ea. Qui homo factus est in ea, ipse fundauit eã altissimus, nõ humillimus.

Matth. 8

Psal. 86

Homo factus est in ea humillimus, quia uerbum caro factũ est, & habitauit in nobis. Ipse fundauit eã altissimus, quia in principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deum, & deus erat uerbũ: omnia per ipsum facta sunt. Quia uero cõdidit istã patriam, hic habeat honorem. Repulit eũ patria in qua natus est: suscipiat eum patria, quam regenerauit. C

Ab eo quod scriptum est, Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam, usq; ad id quod ait, Quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Tractatus XVII.

Cap. V IRVM nõ esse debet à deo factũ miraculum: mirũ enim esset si homo fecisset. Magis gaudere q̃ mirari debemus, quia dñs noster & saluator Iesus Christus homo factus est, q̃ q̃ diuina inter homines deus fecit. Plus est enim ad salutẽ nostram q̃ factus est propter homines, q̃ quod fecit inter homines: & plus est q̃ uitia sanauit animarum nostrarũ, q̃ q̃ sanauit lãguores corporũ mortuorum. Sed quia ipsa anima nec eũ nouerat à quo sanãda erat, & oculos habebat in carne unde facta corporalia uideret, nondũ habebat sanos in corde, unde deum latẽtem cognosceret, fecit quod uideri poterat, ut sanaretur unde uideri nõ poterat. Ingressus est locũ ubi iacebat magna multitudo languẽtium, cæcorum, claudorũ, aridorũ, & cũ esset medicus & animarũ & corporũ, & qui uenisset sanare omnes animas† creditorũ, de illis languẽtibus unũ elegit quẽ sanaret, ut unitatẽ significaret. (als, credentium) Sed mediocri corde, & quasi humano captu & ingenio cõsyderemus facientẽ, & quod ad potestatẽ pertinet, nõ magnũ aliquid perfecit, & quod ad benignitatẽ, parũ fecit. Tot iacebant, & unus curatus est, cũ posset uno uerbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa, & benignitas illa magis agebat, quid animæ in factis eius pro salute sempiterna intelligerent, q̃ quid pro tẽporali salute corpora mererẽtur? Corporũ enim salus quæ uera expectatur à dño, erit in fine in resurrectione mortuorum: tunc quod uiuet, nõ morietur: tũc quod sanabitur, nõ ægrotabit: tũc quod satiabitur, nõ esuriet neq; sitiet: tũc quod renouabitur nõ ueterascet: nunc uero in illis factis dñi & saluatoris nostri Iesu Christi, & cæcorũ aperti oculi, morte clausi sunt, & paralyticorũ membra constricta, morte dissoluta sunt, & quicquid sanatũ est temporaliter in mẽbris mortalibus, in fine defecit. D Anima uero quæ credidit, ad uitã æternã transitũ fecit. Animæ ergo crediture cuius peccata dimittere uenerat, ad cuius languores sanãdos se humiliauerat, de hoc languido sanato magnũ signum dedit. Cuius rei & cuius signi profundum sacramẽtum, quantum dñs donare dignatur, attẽdentibus uobis & orãdo adiuuãtibus infirmitatem nostrã, loquar ut potero. Quicq̃d aũt non possum, supplebit in uobis ipse, quo adiuuãte facio quod possum. De hac piscina quæ quinq; porticibus cingebatur, in quibus iacebat magna multitudo languentiũ, assidue nos tractasse memini, & rem dicturus sum, quã mecũ plures recognoscant potius q̃ cognoscãt. Verũ nihil est ab re etiã nota repetere, ut & qui nõ nouerant, instruantur: & qui nouerant, confirmẽtur. Proinde tanq̃ nota breuiter perstringenda sunt, nõ ociose inculcãda. Piscina illa & aqua illa, populum mihi uidetur significare Iudæorum. Significari

Apoc. 17 enim nomine aquarũ populum, aperte nobis indicat Apocalypsis Ioannis, ubi ei cũ ostenderẽtur aquæ multæ, & interrogasset quid essent, respõsum accepit, populũ esse. Aqua ergo illa, id est, populus ille quinq; libris Moysi, tanq̃ quinq; porticibus claudebatur. Sed illi libri prodebãt languidos, nec sanabant: lex enim peccatores cõuincebat, nõ soluebat. Ideo littera sine gratia reos faciebat, quos cõfitentes gratia liberabat. Nã hoc dicit Apostolus, Si enim

Gal. 3 data esset lex quæ posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia. Quare ergo data est lex? sequitur & dixit, Sed cõclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. Quid euidentius? Nónne uerba hæc exposuerũt nobis & quinq; porticus, & languentiũ multitudinẽ? Quinq; porticus lex est. Quare quinq; porticus nõ sanabãt languẽtes? Quia si data esset lex quæ posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia. Quare ergo cõtinebant, quos nõ sanabãt? Quia cõclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide

A ex fide Iesu Christi daretur credētibus. Quid ergo fiebat ut in aqua illa turbata sanaretur, qui in porticibus sanari non poterant? Subito enim uidebatur aqua turbata, & à quo turbabatur nō uidebatur. Credas hoc angelica uirtute fieri solere, non tamen sine significante aliquo sacramēto. Post aquam turbatam mittebat se unus qui poterat, & sanabatur solus: post illum quisquis se mitteret, frustra faceret. Quid sibi ergo hoc uult, nisi quia uenit unus Christus ad populum Iudæorum, & faciendo magna, docendo utilia, turbauit peccatores, turbauit aquam præsentia sua, & excitauit ad passionem suam: sed latens turbauit, Si enim cognouissent, nunq̃ dominum gloriæ crucifixissent. Descendere ergo in aquam turbatam, hoc est humiliter credere in domini passionem: ibi sanabatur unus, significās unitatem. Postea quisquis ueniret, nō sanabatur, quia quisquis præter unitatem fuerit, sanari nō poterit. Videamus ergo quid uoluerit significare in illo uno, quem etiā ipse seruans unitatis mysterium, sicut prælocutus sum, de tot languentibus unum sanare dignatus est. Inuenit in annis eius numerum quendam languoris, Triginta & octo annos habebat in infirmitate.) Hic numerus quomodo magis ad languorem pertineat q̃ ad sanitatem, paulo diligētius exponendum est. Intentos uos uolo, aderit dominus ut congrue loquar, & sufficienter audiatis. Quadragenarius numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur. Notum esse arbitror charitati uestræ: testātur sæpissime diuinæ scripturæ: ieiunium hoc numero consecratum esse bene nostis: nā & Moyses quadraginta diebus ieiunauit, & Helias totidem, & ipse dñs noster & saluator Iesus Christus hunc ieiunij numerum impleuit. Per Moysen significatur lex, per Heliam significantur prophetæ, per dominum significatur euangelium. Ideo in illo monte tres apparuerūt, ubi se discipulis ostēdit in claritate uultus & uestis suæ. Apparuit enim medius inter Moysen & Heliam, tanq̃ euangelium testimonium haberet à lege & prophetis. Siue ergo in lege, siue in prophetis, siue in euāgelio, quadragenarius numerus nobis in ieiunio commēdatur. Ieiunium autē magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis uoluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, ut abnegātes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iuste & pie uiuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatā spem & manifestationē gloriæ beati dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc seculo quasi quadragesimam abstinētiæ celebramus, cū bene uiuimus, cū ab iniquitatibus & ab illicitis uoluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinētia sine mercede nō erit, expectamus beatā illā spem & reuelationem gloriæ magni dei & saluatoris Iesu Christi. In illa spe, cū fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedē denarium. Ipsa enim merces redditur operarijs in uinea laborātibus secundū euangelium, quod uos credo reminisci: neq; enim omnia commemoranda sunt tanq̃ rudibus & imperitis. Denarius ergo qui accepit nomen à numero decem redditur, & coniunctus quadragenario fit quinquagenarius: unde cum labore celebramus quadragesimam ante pascha, cū lætitia uero tanq̃ acceptam mercedem quinquagesimam post pascha. Nam huic tanq̃ salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius ut quinquagenarius fiat. Significauit hoc & ipse dñs Iesus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conuersatus est in terra cū discipulis suis, quadragesimo autē die cū ascendisset in cœlum, peractis decem diebus misit mercedem spiritussancti. Significata sunt ista, & quibusdā significationibus res ipsæ præuētæ sunt. Significationibus pascimur, ut ad res ipsas durātes peruenire possimus. Operarij enim sumus, & adhuc in uinea laboramus, finito die, finito opere, merces restituetur. Sed quis operarius perdurat ad percipiendā mercedē, nisi qui pascitur cum laborat? Nō enim & tu operario tuo mercedem solā daturus es: non enim afferes illi unde uires reparet in labore? Pascis utiq; cui mercedē daturus es. Proinde & nos dñs in istis scripturarū significationibus laborātes pascit: nam si ista intelligēdorum sacramentorū lætitia subtrahatur à nobis, deficimus in labore, & nō erit qui perueniet ad mercedem. Quomodo ergo quadragenario numero perficitur opus? Fortasse ideo, quia lex in decē præceptis data

De ieiunio laudes.

De conse. dis. 5 c. ieiunium

B

Ad Titum 2

est,& per totum mundum prædicanda erat lex: qui totus mundus quatuor partibus cõmẽdatur,oriente & occidẽte,meridie & aquilone:unde denarius per quatuor multiplicatus, ad quadragenariũ peruenit:uel quia per euangelium quod quatuor libros habet,impletur C
Matth.5 lex,quia in euangelio dictũ est,Non ueni soluere legẽ,sed adimplere.Siue ergo illa,siue ista causa,siue alia aliqua probabiliore quæ nos latet,doctiores nõ latet, certũ est tamẽ quadragenario numero significari quandã perfectionẽ in operibus bonis, quæ maxime opera bona exercẽtur in abstinentia quadam ab illicitis cupiditatibus seculi,hoc est,generali ieiunio.
Rom.13 Audi & Apostolum dicentẽ,Plenitudo legis charitas.Charitas unde? Per gratiam dei,per spiritũsanctum. Nõ enim habemus illã ex nobis,quasi facientes illã nobis. Dei donũ est & magnum donũ:quoniã charitas dei,inquit,diffusa est in cordibus nostris per spiritũsanctũ qui datus est nobis.Charitas ergo implet legẽ,& uerissime dictũ est, Plenitudo legis charitas.Quæramus hanc charitatẽ,quemadmodũ commẽdatur à dño.Memẽtote quid propo suerim,numerũ trigintaocto annorum in illo languido.Volo exponere quare numerus ille trigesimus & octauus,languoris sit potius q̃ sanitatis.Ergo,ut dicebã,charitas implet legẽ. Ad plenitudinẽ legis in omnibus operibus pertinet quadragenarius numerus. In charitate autẽ duo præcepta nobis cõmendãtur. Intuemini obsecro & figite memoriæ quod dico,ne sitis contẽptores uerbi,ne fiat anima uestra uia, ubi grana iactata nõ germinent:& uenient, inquit,uolatilia cœli & colligent ea.Percipite & recõdite cordibus uestris:charitas præcepta
Matth.22 duo sunt à dño commẽdata,Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mẽte tua:&,diliges proximum tuũ sicut teipsum:in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ.Merito & illa uidua omnes facultates suas, duo minuta misit in dona dei: merito & pro illo languido à latronibus sauciato,stabularius duos nummos accepit unde sanaretur:merito apud Samaritanos biduum fecit Iesus,ut eos charitate firmaret.Binario ergo isto numero cũ aliquid boni significatur, maxime bipertita charitas commendatur.Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex nõ impletur D nisi in gemino præcepto charitatis, quid miraris quia languebat, qui ad quadraginta duo minus habebat? Videamus proinde iã quo sacramẽto iste languidus curetur à dño. Venit enim ipse dñs,charitatis doctor,charitate plenus,breuiãs,sicut in illo prædictũ est,uerbum super terrã,& ostẽdit in duobus præceptis charitatis pendere legẽ & prophetas.Inde ergo pependit Moyses quadragenario suo,inde Helias cũ suo,hunc numerũ attulit dominus in testimonio suo.Curatur iste languidus à præsente dño,sed prius quid ei dicit? Vis sanus fieri?) Respõdit ille hominem se nõ habere,à quo in piscinã mittatur. Vere necessarius erat illi homo ad salutẽ:sed homo ille qui & deus est. Vnus enim deus,unus & mediator dei & hominum,homo Christus Iesus. Venit ergo homo qui erat necessarius, quare sanitas differtur? Surge,inquit, tolle grabatum tuum & ambula.) Tria dixit,Surge,tolle grabatum tuum,& ambula.Sed surge, non operis imperium fuit, sed operatio sanitatis. Sano autem duo imperauit, tolle grabatum tuũ, & ambula.Rogo uos,cur non sufficeret,ambula? Aut certe cur non sufficeret,surge? Neq; enim ille cum sanus surrexisset,in loco remãsisset:nónne ad hoc surrexisset ut abijsset? Mouet ergo me etiã q, duo præcepit,qui illũ iacentẽ duobus minus inuenit:tanq̃ enim duo quædã iubẽdo quod minus erat impleuit. Quomodo ergo inueniamus in his duobus dñi iussis, duo illa præcepta significata esse charitatis? Tolle, inquit,grabatum tuũ & ambula. Quæ sunt illa duo præcepta fratres,recolite mecum. Notissima enim esse debent,nec modo tantũ uenire in mentẽ cũ cõmemorantur à nobis,sed deleri nunq̃ debẽt de cordibus uestris. Semper omnino cogitate,diligendũ esse deũ & proximũ. Deũ ex toto corde,ex tota anima,& ex tota mente:& proximũ tanq̃ teipsum. Hæc semper cogitãda,hæc meditãda, hæc retinẽda,hæc agẽda,hæc implẽda sunt. Dei dilectio prior est ordine præcipiẽdi,proximi autẽ dilectio prior est ordine faciẽdi. Neq; enim qui tibi præciperet dilectionẽ istã in duobus præceptis,prius tibi cõmendaret proximum,& postea deũ: sed prius deũ,postea proximũ. Tu autẽ quia deum nondũ uides,diligẽdo proximũ promereris

A teris quem uideas:diligẽdo proximum,purgas oculũ ad uidendum deum,euidẽter Ioanne dicente,Si fratrem quẽ uides non diligis, deum quẽ non uides quomodo diligere poteris? 1.Ioan.4 Ecce dicitur tibi,dilige deum.Si dicas mihi,ostẽde mihi quem diligam:quid respõdebo nisi quod ait ipse Ioannes?Deum nemo uidit unq̃. Et ne te alienũ omnino à deo uidendo esse Ioan.1 arbitreris,Deus,inquit,charitas est,& qui manet in charitate,in deo manet & deus in eo.Diliges ergo proximũ : & intuere in te,unde diligis proximũ,ibi uidebis ut poteris deũ.Incipe ergo diligere proximũ:Frange esuriẽti panem tuũ,& egenos sine tecto,induc in domũ tuã. Si uideris nudũ,uesti, & domesticos seminis tui ne despexeris.Faciens autẽ ista quid consequeris?Tunc erumpet uelut matutina lux tua.Lux tua deus est,tibi matutina,quia post noctem seculi tibi ueniet:nã ille nec orietur nec occidet,quia semper manet,Erit tibi matutinus redeunti,qui tibi occasum fecerat pereunti.Ergo tolle grabatũ tuũ,mihi uidetur dixisse,dilige proximum tuum. Sed clausum est adhuc,& expositione indiget quãtum arbitror,quare in tollendo grabato dilectio proximi commẽdatur:nisi forte hoc nos offendit,quia per grabatum rem quandã stolidã & insensatam proximus commẽdatur.Nõ irascatur proximus, si cõmendatur nobis per rẽ quæ sine anima & sine sensu est.Ipse dñs & saluator noster Iesus Christus lapis angularis dictus est, ut duos conderet in se. Dictus est & petra unde aqua profluxit,Petra autẽ erat Christus. Quid ergo mirũ,si petra Christus,lignum proximus? Non tamen qualecunq; lignũ,quomodo nec illa qualiscunq; petra, sed unde aqua profluxerat sitiẽtibus.Nec qualiscunq; lapis,sed angularis,qui in semetipso copulauit duos parietes è diuerso uenientes:sic nec qualecunq; lignũ proximum acceperis,sed grabatũ portans. Quid ergo in grabato obsecro te?Quid,nisi quia ille lãguidus grabato portabatur? Sanatus autẽ grabatũ portat. Quid dictũ est ab Apostolo? Inuicem onera uestra portate,& sic Gal.6 adimplebitis legẽ Christi. Lex ergo Christi charitas est,nec charitas impletur nisi inuicem onera nostra portemus:Sufferẽtes,inquit,inuicem in dilectione,studẽtes seruare unitatem Ephes.4 spiritus in uinculo pacis.Cum esses languidus,portabat te proximus tuus : sanus factus es,

B porta proximum tuum. Inuicẽ onera uestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Sic adimplebis ô homo quod tibi deerat.Tolle ergo grabatum tuum, sed cũ tuleris,noli remanere:ambula, diligẽdo proximũ, & curã habendo de proximo tuo.Iter agis,quò iter agis, nisi ad dominum deum tuũ,ad eum quẽ diligere debemus ex toto corde,ex tota anima,ex tota mẽte?Ad dominũ enim nondũ peruenimus, sed proximũ nobiscum habemus.Porta ergo eum cũ quo ambulas, ut ad eũ peruenias,cũ quo manere desideras.Tolle ergo grabatum tuũ & ambula.Fecit hoc ille, & scandalizati sunt Iudæi.Videbant enim hominem die sabbati portãtem grabatum suũ,nec calũniabantur domino q sanũ fecerat sabbato, ut eis responderi posset, quia si cuiusq; eorum iumentum in puteum cecidisset, utiq; die sabbati erueret illud,& saluaret iumentum suũ. Non utiq; iam illi obijciebant q die sabbati sanatus esset homo,sed q portaret grabatum suũ.Si sanitas nõ erat differẽda,nunquid & opus fuerat imperandum? Non licet tibi,inquiunt,facere quod facis,tollere grabatum tuum.) Et ille autorem sanitatis suæ obijciebat calumniatoribus: Qui,inquit,me fecit sanum,ille mihi dixit,Tolle grabatum tuum & ambula.)Non acciperem iussionem,à quo acceperam sanitatem? Et illi, Quis est ille homo qui tibi dixit, Tolle grabatum tuum & ambula? Sed qui sanus erat factus nesciebat quis esset.)à quo hoc audierat. Iesus autem.)cum hoc fecisset & iussisset, Declinauerat ab eo in turba.)Videte queãdmodum & hoc impleatur. Portamus proximum, & ambulamus ad deum, sed eum ad quem ambulamus, nondum uidemus.Ideo & ille nondum nouerat Iesum:Sacramentum hoc commendatum est,quia in eum credimus quem nondum uidemus. Et ut non uideamus,declinat in turba.Difficile est in turba uidere Christum. Solitudo quædam necessaria est menti nostræ,quadam solitudine intentionis uidetur deus.Turba strepitum habet,uisio ista secretum desiderat.Tolle grabatum tuum,porta portatus proximum tuũ,& ambula ut peruenias.Noli Iesum quærere in turba,nõ est tanq̃ unus de turba.Præuenit omnem turbam, prior ascendit de mari

piscis ille magnus(piscem Christum dixit)& in cœlis sedet interpellans pro nobis. Tanq; sacerdos magnus unus intrauit in interiora ueli, turba foris stat. Ambula tu qui portas proximum tuum, si didicisti portare qui solebas portari. Deniq; modo nondũ nosti Iesum, nondum uides Iesum. Quid postea sequitur? Quoniam nõ destitit ille tollendo grabatũ suum & ambulando. Vidit eum postea Iesus in templo. In turba non eum uidit, in templo uidit. Dominus quidem Iesus & in turba eum uidebat & in templo: ille autem languidus Iesum in turba nõ cognouit, in templo cognouit. Peruenit ergo ille ad dominũ, uidit eum in templo, uidit eũ in loco sacrato, in loco sancto. Et quid ab eo audit? Ecce iam sanus factus es, noli peccare, ne quid tibi deterius contingat.) Tunc ille posteaq; uidit Iesum & cognouit Iesum autorem sanitatis suæ, non fuit piger in euangelizãdo quem uiderat: Abijt & nunciauit Iudæis, quia Iesus esset, qui eum sanum fecerat.) Ille annunciabat, & illi insaniebant. Ille salutem suã prædicabat, illi salutem suam non quærebant. Persequebantur Iudæi dominum Iesum, quia hæc faciebat in sabbato.) Quid ergo dominus modo respõdet Iudæis, audiamus. De sanis factis hominibus sabbato, dixi quid soleat respondere, quia iumenta sua non contemnebant sabbato uel liberando uel alendo. De portato grabato quid respondit? Manifestum opus corporale factum erat ante oculos Iudæorum, nõ sanitas corporis, sed operatio corporis, quæ non uidebatur ita necessaria queãdmodum sanitas. Aperte ergo dominus dicat sacramentum sabbati, & signum obseruandi unius diei ad tempus datum esse Iudæis, impletionem uero ipsam sacramenti in illo uenisse. Pater meus, inquit, usq; modo operatur & ego operor.) Misit in eos magnum tumultum, aduẽtu domini turbatur aqua: sed qui turbat, latet, & tamen sanandus est turbata aqua æger unus magnus, passo domino totus mundus. Videamus ergo responsionem ueritatis. Pater meus, inquit, usq; modo operatur & ego operor. Falsò ergo dixit scriptura, quia deus requeuit ab omnibus operibus suis in die septimo? Et cõtra hanc scripturam per Moysen ministratam, loquitur dominus Iesus, cũ ipse dicat Iudæis, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi, de me enim ille scripsit. Videte ergo ne aliquid uoluit significari Moyses, q; deus requieuit die septimo: non enim defecerat deus operando creaturam suam, & indigebat requie sicut homo. Quomodo defecerat qui uerbo fecerat? Tamen & illud uerum est, quia requieuit deus ab omnibus operibus suis in die septimo: & hoc uerum est, quod ait Iesus, Pater meus usq; modo operatur & ego operor. Sed quis explicet uerbis, homo hominibus, infirmus infirmis, indoctus discere cupientibus, & forte si quid sapit promere & explicare non ualens hominibus, difficile forte capientibus, etiam si explicari possit quod capitur: Quis, inquam, fratres mei explicet uerbis, quomodo deus & quietus operetur, & operãs quiescat? Obsecro uos, ut hoc uobis proficientibus differatis: uisio enim ista templum dei quærit, sanctum locum quærit. Portate proximum & ambulate, ibi eum uidebitis, ubi uerba hominum non quæratis. Hoc forte potius dicere ualemus, quia & in eo q; deus in die septimo requieuit, ipsum dominũ saluatorẽ nostrum Iesum Christum qui hæc loquebatur & dicebat, Pater meus usq; modo operatur & ego operor: magno sacramento significauit: quia & dominus Iesus utiq; deus, ipse est enim uerbum dei, & audistis quia in principio erat uerbum, & non qualecunq; uerbum, sed deus erat uerbũ, & omnia per ipsum facta sunt, forte significatus est requieturus in die septimo ab omnibus operibus suis. Legite enim euãgelium, & uidete quanta operatus sit Iesus. Operatus est salutẽ nostram in cruce, ut impleretur in eo omnia prædicta prophetarum. Coronatus est spinis, suspẽsus est in ligno, dixit sitio, accepit acetum in spongia,
Psal. 68 ut impleretur quod dictum est, Et in siti mea potauerunt me aceto. At ubi impleta sunt omnia opera eius: sexta sabbati inclinato capite tradidit spiritum, & in sepulchro sabbato requieuit ab omnibus operibus suis. Ergo tanq; diceret Iudæis, Quid expectatis ut non operer sabbato? Sabbati dies ad significationem meã uobis præceptus est. Opera dei attenditis, ego ibi erã cum fierent, per me facta sunt omnia. Ego noui, pater meus usq; modo operatur. Operatus est pater lucẽ, sed dixit, ut fieret lux. Si dixit, uerbo operatus est. Verbũ eius

A eius ego eram,ego sum,per me factus est mundus in illis operibus,per me regitur mundus in istis operibus. Pater meus & tunc operatus est cum fecit mundum,& usq; nunc operatur cū regit mundū:ergo & per me fecit cū fecit,& per me regit cū regit. Dixit hæc, sed quibus? Surdis,cæcis,claudis,lāguidis,medicum nō agnoscētibus, & tanq; in phrenesi mēte perdita occidere uolentibus.Proinde quid secutus euangelista dixit, Hinc ergo magis quærebant eum Iudæi interficere,quia nō solum soluebat sabbatū,sed & patrem suum dicebat deum.) Non quomodocunq;,sed quid? Æqualem se faciens deo.)Nā omnes dicimus deo,Pater noster qui es in cœlis. Legimus & Iudæos dixisse,cū tu sis pater noster. Ergo non hinc irascebantur,quia patrem suū dicebat deum,sed q longe alio modo q̄ homines. Ecce intelligunt Iudæi quod non intelligunt Ariani. Ariani quippe inæqualem patri filium dicunt,& inde hæresis pulsat ecclesiā. Ecce ipsi cæci,ipsi interfectores Christi,intellexerūt tamen uerba Christi. Nō eum intellexerūt esse Christū, nec eum intellexerūt filium dei:sed tamen intellexerūt in illis uerbis,quia talis cōmendaretur filius dei,qui æqualis esset deo. Quis erat nesciebant, talem tamen prædicari agnoscebāt, quia patrem suū dicebat deum,æqualem se faciēs deo. Nónne erat ergo æqualis deo? Non ipse se faciebat æqualē deo,sed ille illū genuerat æqualem. Si se ipsum faceret æqualem deo, caderet per rapinam:Qui enim se uoluit æqualem facere deo cū non esset,cecidit, & ex angelo factus est diabolus:& hanc superbiā homini propinauit,unde ipse deiectus est:nā hoc dixit homini,cui stanti lapsus inuidit,Gustate,& eritis sicut dij,id est,usurpatione rapite quod facti nō estis,quia & ego rapiēdo deiectus sum. Non hoc prodebat,sed hoc suadebat. Christus autē æqualis patri natus erat,nō factus,natus de substātia patris. Vnde illū sic commēdat Apostolus,Quia cū in forma dei esset,non rapinā arbitratus est esse se æqualē deo. Quid est,non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo? Nō usurpauit æqualitatē dei,sed erat in illa in qua natus erat:& nos ad æqualē deum quomodo perueniremus,semetipsum exinaniuit formā serui accipiens. Nō ergo se exinaniuit amittēs quod erat,sed accipiēs quod nō erat. Hāc formā serui cōtemnentes Iudæi, dn̄m

Matth. 6 *Esa. 14* *Gen. 3* *Philip. 2*

B Christum æqualē patri intelligere nō poterant,quamuis eū hoc de se dicere minime dubitabant:& ideo sæuiebāt,& adhuc tamen eos ille perferebat,& sanitatē sæuiētium requirebat.

Ab eo loco,ubi ait,Amen amen dico uobis,non potest filius à se facere quicq; nisi quod uiderit patrem facientem, usq; ad id,ubi ait, Pater enim diligit filium & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.

Tractatus XVIII.

IOANNES euangelista inter consortes & comparticipes suos alios euāgelistas, hoc præcipuum & propriū donum accepit à domino,super cuius pectus in conuiuio discumbebat,ut per hoc significaret,quia secreta altiora de intimo pectore eius potabat,ut ea diceret de filio dei, quæ paruulorum mētes fortassis intentas excitare possint,implere autem nondum capaces non possint. Grandiusculis autē quibusq; mentibus,& ad ætatem quandā interius uirilem peruenietibus, dat aliquid uerbis his,quo & exerceātur & pascātur. Audistis cum legeretur,& unde sermo iste uenerit meministis. Hesterno enim die lectū est,q propterea uolebant Iesum Iudæi interficere,quia non solū soluebat sabbatū,sed etiā patrem suū dicebat deum, æqualē se faciens deo. Quod Iudæis displicebat,hoc ipsi patri placebat. Hoc sine dubio placebat etiā eis,qui honorificāt filiū,sicut honorificant patrē,quia si eis nō placeat,displicebunt: Non enim deus erit maior,quia placet tibi:sed tu minor si displicet tibi. Aduersus hanc autē eorū calumniā uenientem uel de ignorantia uel de malicia loquitur dominus:nō omnino q capiant, sed unde agitētur & conturbentur,& fortasse cōuersi uel conturbati medicū quærant. Dicebant autē quæ scriberentur, ut etiā à nobis postea legerentur. Viderimus ergo quid in Iudæorū cordibus factū sit,cum hæc audirent:quid in nobis fiat cū hæc audimus,amplius cogitemus. Neq; enim natæ sunt hæreses, & quædā dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundū præcipitantia,nisi dū scripturæ bonæ intelligūtur nō bene,& quod in eis nō bene intelligitur,etiā temere & audacter asseritur. Itaq; charissimi,ualde caute hæc audire debemus, ad quæ capiēda

paruuli

paruuli sumus,& corde pio & cum tremore,sicut scriptum est,hanc tenentes regulam sanitatis,ut quod secundũ fidem qua imbuti sumus,intelligere ualuerimus,tanq̃ de cibo gaudeamus:quod autem secundũ sanam fidei regulã intelligere nõ poterimus, dubitationem auferamus,intelligentiam differamus,hoc est,ut etiam si quid nescimus, bonũ tamen & uerum esse minime dubitemus.Et ego fratres qui suscepi loqui uobis,cogitandus sum à uobis qui susceperim, & quæ susceperim. Suscepi enim tractanda diuina homo,spiritalia carnalis,& æterna mortalis.Etiã à me charissimi,longe sit uana præsumptio,si uolo sanus in domo dei cõuersari,quæ est ecclesia dei uiui,columna & firmamentũ ueritatis:pro modulo meo capio quod uobis appono.Vbi aperitur,pascor uobiscũ: ubi clauditur, pulso uobiscum.Cõmoti sunt ergo Iudæi & indignati sunt:merito quidem,q audebat homo æqualem se facere deo: sed ideo immerito, quia in homine non intelligebant deum. Carnem uidebant,deũ nesciebant:habitaculum cernebant, habitatorem ignorabant:caro illa templum erat, deus inhabitabat intus. Nõ ergo Iesus carnem æquabat patri,nõ formam serui domino cõparabat: non quod factũ est propter nos, sed quod erat quando fecit nos. Quis nanq; sit Christus (catholicis loquor)nostis,quia bene credidistis:non uerbum tantũ,nec caro tantum,sed uerbum caro factũ est,ut habitaret in nobis.Recensete de uerbo quod nostis,In principio erat uerbum,& uerbũ erat apud deum,& deus erat uerbũ:hic æqualitas cũ patre. Sed uerbum caro factum est,& habitauit in nobis:hac carne minor est patre.Ita pater & æqualis & maior:æqualis uerbo, maior carne:æqualis ei per quem fecit nos, maior eo qui factus est propter nos.Ad hanc regulã sanam catholicam,quã præcipue nosse debetis, quam tenere qui nostis,à qua prorsus fides uestra labi nõ debet,quæ nullis hominũ argumentis extorquenda est cordi uestro,ut dirigamus ea quæ intelligimus,& quæ forte nõ intelligimus dirigẽda ad hãc regulam,quando q; differamus cũ idonei fuerimus. Nouimus ergo æqualem patri filium dei,quia nouimus in principio deum uerbum. Quid ergo Iudæi uolebãt eum interficere? Quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum,æqualem se faciens deo,uidentes carnem,nõ uidentes uerbum.Loquatur ergo & cõtra eos uerbum per carnem,& interior habitator sonet per habitaculum suum,ut qui potest,nouerit quis intus habitet.Quid ergo eis dicit? Respondit itaq; Iesus & dixit eis,) commotis q æqualem se faceret deo, Amen amen dico uobis,non potest filius à se facere quicq̃,nisi quod uiderit patrem faciẽtem.)Ad hæc quid responderint Iudæi,scriptum non est,& fortasse tacuerunt. Quidam tamen qui Christianos se haberi uolunt,non tacent, & quodammodo ex his uerbis concipiunt quædam dicenda contra nos:quæ contemnenda non sunt & propter ipsos & propter nos. Ariani quippe hæretici dicentes, non per carnem sed ante carnem,filium ipsum qui suscepit carnem, minorem esse q̃ pater est, & non esse eiusdem substantiæ,cuius pater est,capiunt ex his uerbis causam calumniæ, & respondent nobis, Videtis quia dominus Iesus cum animaduerteret Iudæos ex hoc moueri, q patri deo æqualem se faceret, & talia uerba subiunxit, ut se æqualem non esse monstraret: mouebantur enim Iudæi,aiunt, aduersus Christum, quia æqualem se faciebat deo, & uolens eos corrigere ab hoc motu Christus, & eisdem monstrare filium nõ esse æqualem patri,id est, æqualem deo,ait,quasi dicens,Quid irascimini,quid indignamini,non sum æqualis,quia nõ potest filius à se facere quicq̃,nisi quod uiderit patrem facientem.Qui enim nõ potest,inquiunt,facere à se quicq̃: nisi quod uiderit patrem facientem,utiq; minor est,non æqualis.In hac regula cordis sui distorta & praua, hæreticus audiat nos nondum obiurgantes, sed adhuc quasi quærentes,& explicet nobis quod sentit. Puto enim ô quisquis ille est,faciamus eum tãquam præsentem adesse,Tenes nobiscum,quia in principio erat uerbum? Teneo,inquit:&,quia uerbum erat apud deum? Et hoc, inquit, teneo,Sequere ergo,& hoc fortius tene, quia deus erat uerbũ. Et hoc,inquit,teneo:sed ille deus maior,ille deus minor.Iam nescio quid paganum redolet, cum Christiano me loqui arbitrabar.Si est deus maior & deus minor,duos deos colimus, non unum deum.Quare,inquit,& tu non duos deos dicis æquales sibi? Hoc ego nõ dico. Æqualita-

A Æqualitatem enim istam sic intelligo, ut ibi intelligam etiam indiuiduam charitatem: & si indiuiduam charitatem, perfectam unitatem. Si enim charitas quã misit hominibus deus, de multis hominũ cordibus fecit cor unũ, & multas hominum animas fecit animã unam: sicut de credentibus seseq́ inuicem diligentibus scriptum est in actibus apostolorum, Erat Act. 4 illis anima una & cor unum in deum. Si ergo anima mea & anima tua cum idem sapimus nosq́ diligimus, fit anima una: quanto magis pater deus & filius deus, in fonte dilectionis deus unus est? Verum ad hæc uerba quibus commotum est cor tuum, intẽde, & recole mecum quod de uerbo requirebamus. Si iam tenemus, deus erat uerbum, adiungo illud, quia cum dixisset, Hoc erat in principio apud deum: continuo subiecit euangelista, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nunc te quærẽdo exagito, nunc te contra me moueo, & te cõtra te interpello. Tene tantum memoriter ista de uerbo, Quia deus erat uerbum: &, omnia per ipsum facta sunt. Audi iam uerba quibus commotus es, ut minorem diceres filium: nempe quia dixit, Non potest filius à se facere quicq́, nisi quod uiderit patrem facientem. Ita, inquit, expone mihi paululum, sic quãtum opinor intelligis, quoniã quædam facit pater, filius autẽ attendit quemadmodum facit pater, ut possit & ipse ea facere, quæ uiderit patrem faciẽtem. Duos quasi fabros constituisti, ita patrẽ & filium, ut etiã magistrum & discipulum: quomodo solent patres fabri docere filios suos artem suam. Ecce descẽdo ad carnalem sensum tuum, ita interim cogito ut tu: uideamus si cogitatio hæc nostra inueniat exitum secundũ illa, quæ iã de uerbo pariter locuti sumus, pariterq́ sentimus, quia deus uerbum, & omnia per ipsum facta sunt. Pone igitur patrem tanq́ fabrum, quædam opera facientem, filium autẽ tanq́ discipulum, qui nõ potest facere quicq́ nisi quod uiderit patrem faciẽtem: intẽdit enim quodammodo in manus patris, ut quomodo uiderit eum fabricare, sic & ipse tale aliquid fabricet in operibus suis. Sed pater iste omnia illa quæ facit, & uult ut attendat eum filius, & talia & ipse faciat per quem facit. Eia nunc est ut assis sententiæ tuæ

B priori, quam mecum recensuisti, mecumq́ tenuisti, quia in principio uerbum, & apud deum uerbum, & deus uerbum, & omnia per ipsum facta sunt. Tu ergo cum mecum tenueris, quia per uerbũ facta sunt omnia, rursum carnali sapore & puerili motu facis tibi in animo deum facientem, & uerbum attendentem, ut cum fecerit deus, faciat & uerbum. Quid enim fecit deus præter uerbum? Si enim facit, nõ omnia per uerbum facta sunt, perdidisti quod tenebas. Si autẽ omnia per uerbum facta sunt, corrige quod male intelligebas. Fecit pater, & non fecit nisi per uerbum. Quomodo attẽdit uerbum ut uideat patrem facientẽ sine uerbo, quod similiter faciat uerbum? Quicquid fecit pater, per uerbũ fecit, aut falsum est, omnia per ipsum facta sunt: sed uerum est, omnia per ipsum facta sunt. Parum fortasse tibi uidebatur, Et sine ipso factũ est nihil. Recede ergo ab ista carnis prudentia, & quæramus quemadmodum dictum sit, Nõ potest filius à se facere quicq́, nisi quod uiderit patrẽ facientem. Quæramus, si digni sumus qui apprehẽdamus. Fateor enim, magna res est, ardua omnino, uidere facientẽ patrem per filium, nõ singula opera facientem patrẽ & filium, sed quodlibet opus patrẽ per filiũ, ut nulla opera fiãt uel à patre sine filio, uel à filio sine patre: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quibus in fundamento fidei firmissime constitutis, iam quale est uidere, quia nõ potest filius à se facere quicq́, nisi quod uiderit patrem faciẽtem? Quæris, ut opinor, nosse filiũ facientem: quære prius nosse filium uidentem. Certe quid enim ait? Non potest filius à se facere quicq́, nisi quod uiderit patrẽ facientem. Intende quod dixit, nisi quod uiderit patrem facientem. Præcedit uisio, & sequitur effectio: uidet enim ut faciat: Tu quid quæris iam nosse quomodo faciat, dum nondũ scias quomodo uideat? Quid curris ad id quod posterius est, relicto quod prius est? Vidẽtem se dixit & facientem, non facientem & uidentem, quia nõ potest à se facere quicq́, nisi quod uiderit patrem facientẽ. Vis ut explicem tibi quomodo faciat? Tu mihi explica quomodo uideat. Si hoc tu explicare non potes, nec ego illud: si hoc tu percipere nondum es idoneus, nec ego illud. Vterq́ ergo nostrum quærat, uterq́ pulset, ut uterq́ accipere mereatur. Quid quasi

doctus calumniaris indocto? ego ad faciendũ, tu ad uidendum, ambo indocti à magistro C
quæramus, nõ in schola eius pueriliter litigemus. Tamen simul iam didicimus, quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo manifestum est, quia nõ alia opera facit pater, quæ uideat filius, ut & ipse faciat similia, sed eadẽ opera facit pater per filium, quia omnia per uerbum facta sunt. Iam quomodo faciat deus quis nouit? Non dico quomodo fecerit mũdum, sed quomodo fecerit oculum tuum, cui carnaliter inhærens, uisibilia inuisibilibus comparas. Talia enim de deo cogitas, qualia his oculis uidere cõsuesti. Si autẽ istis oculis uideri posset deus,
Matth. 5 non diceret, Beati mundo corde, quia ipsi deum uidebunt. Ergo habes oculum corporis ad uidendum fabrum, sed nondum habes oculum cordis ad uidẽdum deum: ideo quod soles uidere in fabro, transferre uis in deum. Pone in terra terrena, sursum cor. Quid ergo fratres charissimi? Explicaturi sumus nos quod interrogauimus, quomodo uideat uerbũ, quomodo pater uideatur à uerbo, quid sit uidere uerbi? Non sum tam audax, tam temerarius, ut hoc me explicare pollicear uobis. Vtcunq; suspicor modulum uestrum, noui tamen meum. Si ergo placet, nõ diutius immoremur, percurramus lectionem, & uideamus uerbis domini turbari corda carnalia: ad hoc turbari, ne in eo quod tenent, remaneãt. Extorqueatur tanq̃ puerile ludicrum, nescio quid, quo se male auocant, ut possint inseri utiliora grandioribus, ut possint proficere qui repebãt in terra. Surge, quære, suspira, anhela desiderio, & ad clausa pulsa. Si autem nondum desideramus, nondum inhiamus, nondũ suspiramus, margaritas quibuscunq; proiecturi sumus, aut margaritas qualescunq; nosipsi inuenturi sumus? Nouerim ergo charissimi desiderium in corde uestro: mores perducunt ad intelligentiã: genus uitæ perducit ad genus uitæ. Alia uita terrena, alia uita cœlestis: alia uita pecorum, alia uita hominum, alia uita angelorum. Vita pecorũ, terrenis uoluptatibus æstuat, sola terrena conquirit, in hæc prona atq; proiecta est: uita angelorũ sola cœlestia: uita hominum media est inter angelorum & pecorum. Si uiuit homo secundũ carnem, pecoribus cõparatur: si uiuit secundũ spiritum, angelis sociatur. Quando secundũ spiritum uiuis, quære etiã in ipsa angelica uita, utrum paruus an grandis sis. Si enim adhuc paruus es, dicũt tibi angeli, cresce: nos panem manducamus, tu lacte nutrire, lacte fidei, ut peruenias ad cibum spei. Si autẽ adhuc inhiatur sordidis uoluptatibus, si adhuc fraudes cogitantur, si mẽdacia nõ uitantur, si mendacia periurijs cumulantur, tam immũdum cor audet dicere, Explica mihi, quomodo uidet uerbum? etiã si possim, etiã si iam uideam. Porrò autẽ si forte ego non sum in his moribus, & tamen ab ista uisione longe sum: quantum ille qui nondũ isto superno desiderio rapitur, terrenis desiderijs prægrauatur? Multum interest inter aduersantem & desiderantem: & iterum multum interest inter desiderantem & fruentem. Viuis ut pecora, aduersaris: angeli perfruuntur. Tu autem si non uiuis ut pecora, iam nõ aduersaris. Desideras aliquid & non capis, inchoasti ipso desiderio uitã angelorum: crescat in te & perficiatur in te, & capias hoc non à me, sed ab illo qui & me fecit & te. Tamen nõ utcunq; nos dimisit & dominus qui uoluit intelligi: quia in eo quod dixit, Non potest filius à se facere quicq̃, nisi quod uiderit patrem facientem, nõ alia opera pater facit quæ uideat filius, & alia filius cum uiderit patrem facientem, sed eadem opera ipsa & pater & filius. Secutus enim ait, Quæcunq; ille fecerit, hæc & filius similiter facit.) Non cum ille fecerit, alia filius similiter facit: sed quæcunq; ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Si hæc facit filius quæ fecerit pater, per filiũ facit pater. Si per filium facit quæ facit pater, non alia pater, alia filius facit, sed eadẽ opera sunt patris & filij. Et quomodo eadẽ facit & filius, & eadem & similiter? Ne forte eadẽ sed dissimiliter: eadem inquit, & similiter. Et quomodo possit eadem non similiter: accipite exemplum, quod puto ad uos non sit grande. Cũ scribimus litteras, facit eas primo cor nostrum, & deinde manus nostræ. Certe unde omnes acclamastis, nisi quia cognouistis certum esse quod dixi, & manifestum omnibus nobis? Litteræ fiunt primo à corde nostro, deinde à corpore nostro. Manus seruit imperãti cordi, easdem litteras facit & cor & manus. Nunquid alias cor, alias manus? Nam aliud est cor, aliud est manus. Easdem quidẽ facit manus, sed non similiter. Cor D
enim

A enim nostrum facit eas intelligi inuisibiliter: manus autem uisibiliter. Ecce quomodo fiunt eadem & dissimiliter. Vnde parum fuit domino dicere, quæcunq; pater fecerit, hæc & filius facit, nisi adderet, & similiter. Quod si enim hoc modo intelligeres, quomodo quæcunq; cor facit, hæc & manus facit, sed nō similiter. Hic uero addidit, hæc & filius similiter facit. Si & hæc facit & similiter facit, expergiscere, erigatur Iudæus, credat Christianus, conuincatur Arianus hæreticus, æqualis est patri filius. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.) Ecce est illud, demōstrat, cui? Vtiq; quasi uidenti. Redimus ad id quod explicare non possumus, quomodo uerbū uideat. Ecce homo factus est per uerbū: sed homo habet oculos, habet aures, habet manus, diuersa mēbra in corpore. Per oculos potest uidere, per aures potest audire, per manus operari: diuersa membra, diuersa membrorum officia: non potest illud membrum quod potest alterum, tamen propter corporis unitatem, oculus & sibi & auri uidet, & auris sibi & oculo audit. Nunquid tale aliquid in uerbo arbitrandum est esse, quoniam omnia per ipsum? & dixit scriptura in psalmo, Intelligite qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem nō audiet, aut qui finxit oculū non consyderat? Si ergo finxit oculum uerbū, si plantauit aurem uerbū, quia omnia per uerbū, non possumus dicere, non audit uerbū, non uidet uerbū, ne obiurget nos psalmus & dicat, Stulti aliquādo sapite. Itaq; si audit uerbum & uidet uerbū, audit filius & uidet filius. Nunquid tamen & in ipso diuersis locis quæsituri sumus oculos & aures? Aliunde audit, aliunde uidet, & auris eius non potest quod oculus: & oculus non potest quod potest auris? An totus ille uisus est, & totus auditus? Forte ita, imò non forte, sed uere ita, dum tamen & ipsum eius uidere, & ipsum eius audire, longe alio modo quàm nostrū sit: & uidere & audire simul in uerbo est, nec aliud ibi est audire, & aliud uidere, sed auditus uisus, & uisus auditus. Et nos qui aliter audimus, aliter uidemus, hoc unde nouimus? Redimus forte ad nos, si non sumus præuaricatores, quibus dictū est, Redite præuaricatores ad cor, redite ad cor: q̄d itis à uobis, & peritis à uobis? quid itis solitudinis uias? Erratis uagādo, redite, quò? ad dominū: cito est: primo redi ad cor tuū, exul à te uagaris foris: teipsum non nosti, & quæris à quo factus es: redi redi ad cor, tolle te à corpore. Corpus tuū habitatio tua est: cor tuū sentit etiam per corpus tuum: sed corpus tuum non quod cor tuum: dimitte corpus tuum, redi ad cor tuū. In corpore tuo inueniebas alibi oculos, alibi aures, in corde tuo nūquid hoc inuenis? an in corde nō habes aures: de quibus ergo dominus dicebat, Qui habet aures audiendi audiat: an in corde nō habes oculos? Vnde dicit Apostolus, Illuminatos oculos cordis uestri: Redi ad cor, uide ibi q̄d sentias forte de deo quia ibi est imago dei. In interiore homine habitat Christus, in interiore homine renouaris ad imaginē dei, in imagine sua cognosce autorem eius. Vide quemadmodū omnes corporis sensus cordi intrò nuncient id, quod senserint foris. Vide quàm multos ministros habeat unus interior imperator, & quid apud se etiā sine his ministris agat. Renunciant oculi cordi alba & nigra, renunciant aures eidem cordi canora & dissona. Renunciant nares eidē cordi odora & putentia. Renunciant gustus eidem cordi amara & dulcia. Renunciant tactus eidē cordi lenia & aspera. Renunciat sibi ipsum cor iusta & iniusta. Cor tuū & uidet & audit, & cætera sensibilia dijudicat, & quò non aspirant corporis sensus, iusta & iniusta, mala & bona discernit. Ostēde mihi oculos, aures, nares cordis tui. Diuersa sunt quæ ad cor tuum referuntur, & diuersa ibi membra non inueniuntur. In carne tua alibi audis, alibi uides: in corde tuo ibi audis, ubi uides. Si hoc imago, quanto potentius ille cuius est imago? Ergo & audit filius & uidet filius, & ipsa uisio & auditio filius: & hoc est illi audire quod esse, profecto & hoc est illi uidere quod esse. Tibi nō hoc est uidere quod esse, quia & si perdas uisum, potes esse: & si perdas auditum, potes esse. Putamús ne pulsauimus? Erectum est aliquid in nobis quod uel tenuiter suspicemur, unde lumen ueniat nobis: puto fratres, quia cum loquimur ista, & cum meditamur, exercemus nos. Et cum exercemus nos in ipsis, & rursus quasi reflectimur pondere nostro ad ista consueta, tales sumus quales lippientes, cum producuntur ad uidendum lumen, si forte antea uisum

Psalm. 93 — Esaiæ 46 — B — Luc. 8 — Ephe. 1

omnino non habebant, & incipiunt eundem uisum per diligentiam medicorum utcunque reparare, & cum probare uult medicus quantum salutis eis accesserit, tentat & eis ostendere quod uidere desiderant, & non poterant cum cæci essent, & redeunte iam utcunq; acie oculorum, producuntur ad lumen. Et cum uiderint fulgorem, in ipso reuerberantur quodámodo, & respondēt medico demonstranti, Iam iam uidi, sed uidere non possum. Quid ergo facit medicus, Reuocat ad solita & addit collyriū, ut ad illud quod uisum est, & uideri non potest, desideriū nutriat, & ex ipso desiderio curetur plenius, & si qua mordacia reparádæ sanitati adhibentur, fortiter ferat, ut amore illius lucis accēsus dicat sibi, Quando erit ut illud firmis oculis uideam, quod saucijs infirmisq; nō potui? Vrget medicū, & rogat ut curet. Ergo fratres, si forte tale aliquid factum est in cordibus uestris, si utcunq; erexistis cor uestrum ad uidendum uerbum, & ipsius luce reuerberati ad solita recidistis, rogate medicum ut adhibeat collyria mordacia, præcepta iustitiæ. Est quod uideas, sed non est unde uideas. Nō mihi antea credebas, quia est quod uideas, duce quadam rationis adductus es: propinquasti, intendisti, palpitasti, refugisti. Scis certe esse quod uideas, sed idoneū nō te esse qui uideas. Ergo curare. Quæ sunt collyria? Noli mētiri, noli periurare, noli adulterari, noli furari, noli fraudare. Sed consuesti, & cum aliquo dolore à cōsuetudine reuocaris, hoc est quod mordet, sed sanat: nā dico tibi liberius ex timore & meo & tuo, si curari restiteris, & esse idoneus ad perfruendum hac luce neglexeris, ualetudine oculorum tuorum tenebras amabis, & amādo tenebras, in tenebris remanebis, & remanendo in tenebris, etiā in tenebras exteriores projicieris: ibi erit fletus & stridor dentiū. Si nihil in te faciebat amor lucis, faciat timor doloris. Sufficienter me locutū arbitror, & lectionem tamen euangelicam non finiui. Si dicam reliqua, onerabo uos, & timeo ne etiam quod haustum est effundatur. Sufficiant ergo ista charitati uestræ. Debitores sumus, non nunc, sed semper quandiu uiuimus, quia propter uos uiuimus: ueruntamen uitam nostram istā infirmā, laboriosam, periculosam, in hoc mundo cōsolamini bene uiuendo. Nolite nos contristari & atterere malis moribus uestris. Cū enim offendimur mala uita uestra, si refugiamus à uobis, & separemus nos à uobis, & ad uos nō accedamus, nónne conqueremini et dicetis, & si languebamus curaretis, & si infirmabamur uisitaretis? Ecce curamus, ecce uisitamus, sed non nobis fiat quomodo audistis ab Apostolo, Timeo ne sine causa laborauerim in uos.

(Margin: C; Matth. 22; D)

Ab eo quod scriptum est, Non potest à se filius facere quicquā, nisi quod uiderit patrem facientē, usq; ad id quod ait, Quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Tract. XIX.

Ermone pristino quantum nostrum mouit affectum, & intelligendi paupertatem, locuti sumus ex occasione uerborum euangelicorum ubi scriptum est, Nō potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Quid sit uidere filij, hoc est uidere uerbi, quia filius uerbum, & quia per uerbū facta sunt omnia, quomodo possit intelligi, quod uideat filius primo patrem facientem, tunc demum & ipse faciat quæ facta conspexerit, cum pater nihil nisi per filium fecerit: omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Non tamen explicatū aliquid diximus, quia nec explicatum aliquid intelleximus. Aliquando enim sermo deficit, ubi etiā intellectus proficit: quanto magis sermo patitur defectionē, quando intellectus non habet perfectionem? Nūc itaq; quantū dominus donat, breuiter percurramus lectionē, & uel hodie expleamus debitum pensum. Si quid forte remanserit uel temporis uel uirium, retractabimus si potuerimus, quantum & à nobis & apud uos fieri potest. Quid sit uidere uerbi, demonstrari uerbo non potest: omnia quippe dicta sunt hic, quæ si intelligantur secundum humanū sensum carnaliter, nihil aliud nobis facit anima plena phātasmatis, nisi quasdam imagines uelut duorum hominum patris & filij, unius ostendentis, alterius uidentis: unius loquentis, alterius audientis, quæ omnia idola cordis sunt. Quæ si iam deiecta sunt de tēplis suis, quanto magis deijcienda sunt de cordibus Christianis? Non potest, inquit, à se facere quicquā nisi

A nisi quod uiderit patrem facientem. Verum est hoc, tenete hoc: dum tamen non amittatis, quod in ipsius euangelij exordio tenuistis, quia in principio erat uerbū, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & præcipue quia omnia per ipsum facta sunt. Quod nūc enim audistis, coniungite illi auditui, & utrunq; concordet in cordibus uestris. Sic itaq; non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem, ut tamē pater ea quæ facit non faciat nisi per filiū: quia filius eius est uerbū, & in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, quia omnia per ipsum facta sunt. Quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.) Nō alia sed hæc, non dissimiliter sed similiter. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.) Ad hoc quod supra dixit, Nisi quod uiderit patrem facientem, uidetur pertinere, & quod omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Sed si pater demonstrat quæ facit, nec filius potest facere nisi pater demonstrauerit: pater'q; demonstrare non potest nisi fecerit, consequens erit ut non per filium faciat omnia pater. Porrò si fixum atq; inconcussum tenemus, quia per filium omnia pater facit, antequàm faciat demonstrat filio, ut filius demonstrata faciat: quæ demonstrata iam facta sunt, aliquid proculdubio pater sine filio fecit: sed non facit pater aliquid sine filio, quia filius dei uerbum dei est, & omnia per ipsum facta sunt. Remanet igitur fortasse, ut quæ pater facturus est, demonstret facienda ut per filium sint facta: nam si filius ea facit quæ pater facta demonstrat, non utiq; per filium facit. Monstrari enim non possent filio nisi facta: filius facere non posset, nisi monstrata fuerint: ergo sine filio facta? Sed uerum est, omnia per ipsum facta sunt: ergo antequàm facta, monstrata sunt. Sed hoc diximus differendum esse, quo redeundum sit, percursa lectione, si ut diximus, aliquid uel temporis uel uiriū nobis remanserit, ad ea quæ distulimus retractāda. Amplius audite & difficilius. Et maiora his, inquit, demonstrabit ei opera, ita ut uos miremini.) Maiora his, quibus maiora? Facile occurrit his quæ modo audistis, curationibus languorū corporaliū. De isto em̄ qui triginta & octo annos habebat in infirmitate, & Christi uerbo sanatus est, nata est huius occasio tota sermo-

B nis. Et propter hoc dominus dicere potuit, maiora his demonstrabit ei opera, ut uos miremini. Sunt enim opera maiora quàm ista, & demonstrabit ea pater filio. Non demonstrauit ei tanquam de præterito, sed demonstrabit de futuro, hoc est demonstraturus est. Rursus difficilis oritur quæstio. Est enim aliquid apud patrem quod filio nōdum demonstratū sit: & aliquid apud patrem quod adhuc latebat filium, quando ista filius loquebatur. Si em̄ demonstrabit, hoc est demonstraturus est, nondum demonstrauit, & filio tunc demonstraturus est quando & istis: sequitur enim, ita ut uos miremini. Et hoc difficile est uidere, quomodo tanquam temporaliter filio coæterno aliquid demonstret æternus pater omnia scienti, quæ sunt apud patrem. Quæ sunt tamen illa maiora? Hoc enim forte facile est intelligere. Sicut enim pater, inquit, suscitat mortuos & uiuificat: sic & filius quos uult uiuificat.) Maiora enim sunt opera mortuos suscitare, quàm languidos sanare. Sed sicut resuscitat pater mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat. Alios ergo pater, alios filius, sed omnia per ipsum. Ipsos itaq; filius quos & pater: quia nō alia, nec aliter, sed hæc & filius similiter facit. Ita planè intelligendum est & ita tenendum: sed mementote quia filius quos uult uiuificat. Tenete hic ergo nō solum potestatem filij, uerumetiam uoluntatem, & filius quos uult uiuificat, & pater quos uult uiuificat, & ipsos filius quos & pater: ac per hoc eadem patris & filij potestas est & uoluntas. Quid est ergo quod sequitur? Neq; enim pater iudicat quenquam, sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.) Quod ita subiunxit tanquam rationem reddens superioris sentētiæ: multum mouet, intenti estote. Filius quos uult uiuificat, pater quos uult uiuificat. Filius suscitat mortuos, sicut pater suscitat mortuos: neq; enim pater iudicat quenquam. Si in iudicio suscitādi sunt mortui, quomodo pater suscitat mortuos, si non iudicat quenquam? Omne quippe iudiciū dedit filio: in illo autem iudicio suscitantur mortui, & resurgent alij ad uitam æternam, alij ad pœnam. Quod totum si filius facit, pater autem ideo non facit, quia pater non iudicat

quenquã, sed omne iudicium dedit filio, contrariũ uidebitur ei quod dictũ est: Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat: sic & filius quos uult uiuificat: simul ergo suscitãt. Si simul suscitant, simul uiuificant, simul ergo iudicant: quomodo itaq; uerum est, Neq; enim pater iudicat quenq;, sed omne iudicium dedit filio? Moueant interim propositæ quæstiones, præstabit dominus ut solutæ delectẽt. Ita est fratres, Omnis quæstio nisi intentum fecerit proposita, non delectabit exposita. Sequatur ergo ipse dominus, ne forte in his quæ subnectit, aperiat se aliquantum. Subtexit enim nubilo lucẽ suã, & difficile est aquilæ more uolare super omnẽ nebulam qua tegitur omnis terra, & uidere in uerbis domini syncerissimã lucẽ. Ne forte ergo calore radiorum suorum discutiat caliginem nostram, & aliquantulũ se in cõsequentibus aperire dignetur, dilatis istis sequentia uideamus. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.) Hoc uerum est & planũ est, Omne quippe iudiciũ dedit filio, sicut supra dixit, ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. Quid si inueniuntur qui patrem honorificant, & non honorificant filium? Nõ potest, inquit, fieri, qui non honorificant filium, non honorificant patrem qui misit illum. Non potest ergo dicere aliquis, Ego patrem honorificabam, quia filium non nouerã: si nondum filium honorificabas, nec patrem honorificabas. Quid est ergo honorificare patrẽ, nisi quòd habeat filium? Aliud est enim cum tibi cõmendatur deus quia deus est: & aliud est, cum tibi cõmendatur deus quia pater est. Cum tibi quia deus est cõmendatur, creator tibi commẽdatur, omnipotens tibi commendatur, spiritus quidem summus, æternus, inuisibilis, incommutabilis tibi commendatur. Cum uero tibi, quia pater est, cõmendatur, nihil tibi aliud quàm & filius cõmendatur: quia pater dici non potest, si filium non habet: sicut nec filius, si patrem nõ habet. Sed ne forte quidem patrem honorifices tanquam maiorem, filium uero tanquã minorẽ, ut dicas mihi, honorifico patrem: scio enim quod habeat filium, & non erro in patris nomine, non enim patrem intelligo sine filio: honorifico tamen & filium tanquam minorem, corrigit te ipse filius & reuocat te dicens, ut omnes honorificent filium, non inferius, sed sicut honorificant patrem. Qui ergo non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illũ. Ego, inquis, maiorem honorem uolo dare patri, minorem filio. Ibi tollis honorẽ patri, ubi minorem das filio. Quid enim aliud tibi uidetur ità sentienti, nisi quia pater æqualem sibi filium generare, aut noluit, aut non potuit? Si noluit, inuidit: si non potuit, defecit. Nõ ergo uides, quia ita sentiendo ubi maiorem honorem uis dare patri, ibi es contumeliosus in patrem? Proinde sic honorifica filium, quomodo honorificas patrem, si uis honorificare & patrem & filium. Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meũ audit & credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, sed transit à morte in uitam.) Non nũc transit, sed iam transijt à morte in uitam. Et hoc attendite, qui uerbum meum audit: & non dixit, & credit mihi, sed credit ei qui me misit. Verbum ergo filij audiat, ut patri credat. Quare uerbum audit tuum, & credit alteri? Nónne cum uerbum alicuius audimus, eidẽ uerbum proferenti credimus, loquenti nobis fidem accommodamus? Quid ergo uoluit dicere, qui uerbum meum audit, & credit ei qui misit me, nisi quia uerbum eius est in me? Et quid est, audit uerbum meum, nisi audit me? Qui credit mihi, & credit ei qui misit me, quia cum illi credit, uerbo eius credit: cum autem uerbo eius credit, mihi credit: quia uerbum patris ego sum. Pax ergo in scripturis, & omnia disposita, nequaquam rixantia. Tu abijce litem cordis tui, intellige concordiam scripturarum: nunquid contraria sibi diceret ueritas, Qui audit, inquit, uerbum meum, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, sed transit à morte ad uitã? Meministis quod superius posueramus, quia sicut pater suscitat mortuos & uiuificat: sic & filius quos uult uiuificat. Incipit iam aperire se & loqui de resurrectione mortuorum, & ecce resurgunt mortui, Qui enim uerbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternã, & in iudicium nõ ueniet. Proba quia resurrexit, sed transit, inquit, à morte ad uitam. Qui transijt à morte ad uitam, nullo dubitãte utiq; resurrexit. Non enim transiret de morte ad uitam, nisi primo esset in morte, & non esset in uita: cum autem

A autem transierit,erit in uita,nõ erit in morte.Mortuus ergo erat & reuixit, perierat & inuentus est.Fit proinde iam quædã resurrectio,& transeũt homines à morte quadam ad quandam uitam : à morte infidelitatis,ad uitam fidei:à morte falsitatis,ad uitam ueritatis:à morte iniquitatis,ad uitam iustitiæ.Est ergo & ista quædam resurrectio mortuorum. Aperiat illam plenius,& dilucescat nobis ut cœpit. Amen amen dico uobis,quia uenit hora & nunc est.) Nos expectamus in fine resurrectionem mortuorum,nam ita credimus.Imò nõ expectamus:sed planè expectare debemus, neque enim falsum credimus in fine mortuos resurrecturos. Cum ergo uellet dominus noster Iesus insinuare nobis quandã resurrectionem mortuorum,ante resurrectionem mortuorum,nõ sicut Lazari, uel filij illius uiduæ, uel filiæ archisynagogi, qui resurrexerunt morituri, nam & ipsorũ mortuorũ quædã resurrectio facta est ante resurrectionẽ mortuorum:sed sicut hic dicit,Habet,inquit,uitã æternã,& in iudiciũ non uenit,sed transit à morte ad uitam.Ad quam uitã? ad æternã:non autẽ sicut corpus Lazari: transijt enim & ille à morte sepulchri ad uitã hominum , sed non ad æternã,iterum moriturus:resurrecturi autem in fine seculi mortui,in uitam æternam transibũt. Cum ergo uellet dominus noster Iesus Christus magister cœlestis , uerbum patris & ueritas demõstrare nobis quandã resurrectionem mortuorum in æternam uitam,ante resurrectionem mortuorum in æternam uitam, Venit hora inquit, tu proculdubio imbutus fide,resurrectionis carnis expectabas horam illã finis seculi,diem iudicij,quam ne in isto loco expectares,addidit,& nunc est.Quod ergo dicit, Venit hora,non dicit de illa hora nouissima,ubi in iussu et uoce archangeli, & in tuba dei dominus ipse descendet de cœlo , & mortui in Christo resurgent primi,deinde nos uiuentes qui reliqui sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra,& ita semper cum domino erimus.Et ueniet hora illa, sed nõ est nũc. Hora uero ista quæ sit,aduertite. Venit hora & nunc est. Quid in ea fit? Quid nisi resurrectio mortuorum? Et qualis resurrectio? Vt qui resurgunt,in æternum uiuant? Hoc erit & nouissima hora. Quid igitur,quomodo intelligemus duas istas resurrectiones? Nunquid

B forte qui nunc resurgunt,tunc non resurgent, ut aliorũ fiat tunc resurrectio, aliorum nunc? Non est ita,nam ista resurrectione si recte credidimus, resurreximus: & nosipsi qui iam resurreximus,alteram in fine resurrectionem expectamus.Sed & nunc in æternã uitam resurreximus,si in fide ipsa perseueranter manemus:& tunc in æternam uitam resurgemus,quando angelis coæquabimur.Ipse ergo distinguat,ipse aperiat quod loqui ausi sumus,quomodo fiat resurrectio ante resurrectionem,nõ aliorum & aliorum,sed eorundem:nec talis qualis Lazari,sed in uitam æternã. Aperiet planè. Audite dilucescentem magistrum, & illabentem cordibus nostris solem nostrum,non quem desiderant oculi carnis,sed cui æstuant aperiri oculi cordis. Ipsum ergo audiamus, Amen amen dico uobis, quia uenit hora & nũc est, quando mortui. Videte exprimi resurrectionem. Quando mortui audient uocẽ filij dei, & qui audierint uiuent.) Quare addidit, qui audierint uiuent? Possent enim audire nisi uiuerent? Sufficeret ergo, Venit hora & nunc est,quando mortui audiẽt uocem filij dei. Iam nos si intelligeremus uiuentes eos,quando nisi uiuerent,audire nõ possent:non,inquit,quia uiuunt audiunt,sed audiendo reuiuiscunt. Audient,& qui audierint uiuent. Quid est ergo audiẽt,nisi obaudiẽt? Quantũ enim pertinet ad auris auditũ,nõ omnes qui audiẽt uiuent: multi enim audiunt & non credũt. Audiẽdo & non credẽdo non obaudiũt,nõ obaudiẽdo nõ uiuent. Itaq; hic,qui audiẽt,nihil est aliud quàm qui obediẽt. Qui ergo obedierint uiuẽt, certi sunt,securi sunt,uiuẽt. Prædicatur Christus uerbum dei,filius dei, per quem facta sunt omnia,certe dispensationis gratia,assumpta carne natus ex uirgine,infans in carne, iuuenis in carne:patiens in carne,moriens in carne:resurgens in carne,ascendens in carne:promittẽs resurrectionem carni, promittẽs resurrectionem menti:menti ante carnem,carni post mentem. Qui audit & obaudit uiuet : qui autem audit & non obaudit,id est qui audit & contemnit,audit & non credit,non uiuet. Quare non uiuet? quia non audit. Quid est non audit? non obaudit. Ergo qui audierint , uiuent. Attende nunc quid dixeramus differendum , ut

nũc si fieri potuerit aperiatur. Subiecit continuo de hac ipsa resurrectione. Sicut enim pa- C
ter habet uitam in semetipso, sic dedit & filio uitam habere in semetipso.) Quid est, habet
uitam pater in semetipso? Non alibi habet uitam, sed in semetipso: uiuere quippe suum in
illo est & non aliunde. Et non alienum est, non quasi mutuatur uitam, nec quasi particeps
sit uitæ, eius uitæ quæ non est quod ipse: sed habet uitā in semetipso, ut ipsa uita sibi sit ipse.
Si potuero adhuc modicum quid inde dicere exēplis propositis ad intelligentiam uestram
informandam, domino adiuuante potuero, & pietate intētionis uestræ. Viuit deus, uiuit &
anima: sed uita dei immutabilis est, uita animæ mutabilis est. Deus nec proficit nec deficit,
sed est ipse semper in se, est ita ut est, non aliter nunc, aliter postea, aliter antea: animæ uero
uita, ualde aliter atq; aliter. Viuebat stulta, uiuit sapiēs: uiuebat iniqua, uiuit iusta. Nũc me-
minit, nunc obliuiscitur: nunc discit, nunc discere nō potest. Nunc perdit quod didicerat, nũc
recipit quod amiserat. Mutabilis uita animæ, & cũ uiuit anima in iniquitate, mors eius est,
Cum autem fit iusta, fit particeps alterius uitæ, quæ non est quod ipsa: erigendo se quippe
Roma.4 ad deum & inhærendo deo, ex illo iustificatur. Dictum est enim, Credenti in eum qui iusti-
ficat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Deficiendo ab illo fit iniqua, proficiendo ad
illum fit iusta. Nónne uidetur tibi quasi aliquid frigidum, igni admotum feruescere, remo-
tum ab igne torpescere? Nónne uidetur tibi quiddā tenebrosum, admotum luci clarescere,
remotum à luce nigrescere? Tale quiddam est anima, nō tale aliquid deus. Potest & homo
dicere habere se lucem nunc in oculis suis? Dicāt ergo quasi quadā uoce propria oculi tui si
possunt, Habemus lucem in nobisipsis. Contrà dicitur, non proprie dicitis, habere uos lucē
in uobisipsis: habetis lucem, sed in in cœlo. Habetis lucem, si forte nox est, sed in luna, in lu-
cernis, non in uobisipsis: nam clausi amittitis, quod aperti percipitis. Non in uobisipsis ha-
betis lucem, sole occidente tenete lucem si potestis. Nox est, & lumine nocturno perfruimi-
ni: subducta lucerna tenete lucem. Cum uero subducta lucerna in tenebris remaneatis, non
lucem in uobisipsis habetis. Hoc est ergo habere lucem in semetipso, non indigere luce D
ex altero. Ecce ubi si quis intelligat, ostendit filium æqualem patri, ubi ait, Sicut habet pa-
ter uitā in semetipso, sic dedit & filio uitā habere in semetipso.) Vt hoc solũ intersit inter pa-
trem & filium, quia pater habet uitam in semetipso, quam nemo ei dedit. Filius autē habet
uitam in semetipso quam pater dedit. Sed etiam hic oritur aliquod nubilum discutiēdum.
Non deficiamus, intenti simus: pascua mentis sunt, nō fastidiamus ut uiuamus. Ecce, inquis,
fateris ipse, quòd uitam filio pater dedit, ut habeat eam quidem in semetipso, sicut habet pa-
ter uitā in semetipso. Nō indiget ille, nō indigeat & iste: ut sit ille uita, sit & iste, & utrũq; con-
iunctum una uita, non duæ: quia unus deus, non duo dij, & hocipsum sit esse uitam. Quo-
modo ergo dedit filio uitam pater? Non sic quasi ante fuerit filius sine uita, atq; ut uiueret à
patre accepit uitam: nam si hoc esset, non haberet uitam in semetipso. Ecce de anima loque-
bar. Est anima, etsi non sit sapiens, etsi non sit iusta, anima est: etsi non sit pia anima est. Ali-
ud illi ergo est esse animam: aliud uero, esse sapientem, esse iustam, esse piā. Est ergo aliquid
quòd nondum est sapiens, nondum iusta, nondum pia, non tamen nihil est, nō tamen nul-
la uita est: nam ex operibus quibusdam suis ostendit se uiuam, etsi non se ostendit sapien-
tem, piam iustam. Nisi enim uiueret, corpus nō moueret pedibus gressum, manibus opus,
oculis intuitum, auribus auditum, nō aperiret os ad uocem, linguam ad distinctionem uo-
cum non moueret. His itaq; operibus uiuere se ostēdit, & esse aliquid quod sit corpore me-
lius. Sed nunquid his operibus, sapientem, piam, iustam se ostēdit? Nónne ambulant, ope-
rantur, uident, audiunt, loquuntur & stulti, & impij, & iniusti? Cum uero se erigit ad aliquid
quod ipsa nō est, & quod supra ipsam est, & à quo ipsa est: percipit sapientiam, iustitiā, pie-
tatem, sine quibus cum esset, mortua erat, nec uitam habebat qua ipsa uiueret, sed qua cor-
pus uiuificaret. Aliud est enim in anima unde corpus uiuificatur, aliud unde ipsa uiuifica-
tur. Melius quippe est quàm corpus, sed melius quàm ipsa est deus. Est ergo ipsa etiam si
sit insipiēs, iniusta & impia, uita corporis. Quia uero uita eius est deus, quomodo cum ipsa
est in,

A est in corpore, præstat illi uigorem, decorem, mobilitatem, officia membrorum: sic cum uita eius deus in ipsa est, præstat illi sapientiam, pietatem, iustitiam, charitatem. Aliud est ergo quod præstatur corpori de anima: aliud, quod præstatur animæ de deo. Viuificat & uiuificatur: mortua uiuificat, sed ipsa non uiuificatur. Veniente itaq; uerbo & infuso audientibus factisq; illis non solum audientibus, sed etiam obediẽtibus, resurget anima à morte sua ad uitam suam, hoc est, ab iniquitate, ab insipientia, ab impietate ad deum suum, qui est illi sapientia, iustitia, charitas. Resurgat ad illum, illuminetur ab illo. Accedite, inquit, ad deum. Et *psal. 33* quid nobis erit? Et illuminamini. Si ergo accedẽdo illuminamini, & recedẽdo tenebramini, nõ erat in uobis lumen uestrum, sed in deo uestro. Accedite ut resurgatis: si recesseritis moriemini. Si ergo accedendo uiuitis, recedendo moriemini, non erat in uobis uita uestra: Ipsa est enim uita uestra, quæ est lux uestra. Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo ui- *psal. 35* debimus lumen. Non ergo sicut anima aliquid aliud est antequàm illuminaretur, & fit melius cum illuminatur participatione melioris: ita & uerbum dei, filius dei, aliquid aliud erat antequàm acciperet uitam, ut participando habeat uitam, sed uitam habet in semetipso, ac per hoc ipse est ipsa uita. Quid ergo ait, dedit filio uitam habere in semetipso? Breuiter dixerim, genuit filium. Neq; erat sine uita, & accepit uitam, sed nascendo uita est. Pater uita est non nascendo: filius uita est nascendo. Pater de nullo patre, filius de deo patre. Pater quod est, à nullo est, quod autem pater est, propter filium est. Filius uero & quod filius est propter patrem est, & quod est, à patre est. Et hoc ergo dixit, uitam dedit filio, ut haberet eam in semetipso, tanquam diceret, Pater qui est uita in semetipso, genuit filium qui esset uita in semetipso. Pro eo enim quod genuit, uoluit intelligi dedit, tanquam si cuiquam diceremus, dedit tibi deus esse. Cui dedit? Si alicui iam existẽti dedit esse, non ei dedit esse, quia erat antequàm ei daretur qui posset accipere. Cum ergo audis, dedit tibi esse, non eras qui acciperes, & existendo accepisti ut esses. Dedit structor domui huic ut esset, sed quid ei dedit? Vt domus esset. Cui dedit? Huic domui. Quid ei dedit? ut domus esset. Quomodo potuit dare
B domui ut domus esset? Etenim si domus erat, cui daretur ut domus esset, quando iam domus erat? Quid est ergo, dedit ei ut domus esset? Fecit ei ut domus esset. Quid ergo filio dedit? Dedit ei ut filius esset. Genuit ut uita esset, hoc est, dedit habere ei uitam in semetipso ut esset uita, non egens uita, ne participando intelligatur habere uitam. Si enim participando haberet uitam, non in semetipso, posset & amittendo esse sine uita: hoc in filio ne accipias, ne cogites, ne credas. Manet ergo pater uita, manet & filius uita. Pater uita in semetipso, non à filio: filius uita in semetipso, sed à patre. A patre genitus ut esset uita in semetipso: pater uero non genitus, uita in semetipso, nec minorem filium genuit, qui crescẽdo fieret æqualis. Non enim ad sui perfectionem adiutus est tempore, per quem perfectũ creata sunt tempora. Ante omnia tẽpora patri coæternus est: nõ enim unq̃ pater sine filio. Æternus autem pater est, ergo coæternus & filius. Quid tu anima? Mortua eras, amiseras uitam, audi patrẽ per filium, surge, recipe uitam, ut in eo recipias uitam quã nõ habes in te, qui habet uitam in semetipso. Viuificat ergo te pater & filius, & agitur prima resurrectio, quando resurges ad participandã uitã quod tu non es, & participando efficeris uiuens. Resurge à morte tua ad uitam tuam, qui est deus tuus, & transi à morte in uitam æternam. Habet enim uitam æternam pater in semetipso, & nisi filium talem generaret qui haberet uitam in semetipso, non sicut pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uellet uiuificaret. Quid ergo de illa resurrectione corporis? Nam & isti qui audiunt & uiuunt, unde nisi audiendo uiuunt? Amicus enim sponsi stat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocem sponsi, non propter uocem suam, hoc est participando, non existendo audiunt & uiuunt: & omnes qui audiunt uiuunt, quia omnes qui obediunt uiuunt. Dic aliquid domine etiam de resurrectione carnis: fuerunt enim qui eã negarẽt, & dicerent, quia ista sola est resurrectio, quæ fit per fidẽ: cuius resurrectionis modo dominus fecit cõmemorationem, & inflãmauit nos, quia quidam mortui audiunt uocẽ filij dei & uiuent. Non eorũ qui audierint alij moriẽtur,

alij uiuent, ſed omnes qui audierint uiuent, quia omnes qui obedierint uiuent. Ecce uide- C
mus reſurrectionem mentis, non ergo amittamus de fide reſurrectionem carnis. Et niſi tu
domine Ieſu dixeris eam, quē opponemus contradictoribus? Omnes enim ſectæ quæ ſe
aliqua religione hominibus inſerere præſumpſerunt, non negauerũt iſtã mentiũ reſurrecti-
onem, ne diceretur eis: ſi non reſurgit anima, quare mihi loqueris? Quid in me facere uis? Si
non facis ex deteriore meliorē, quare mihi loqueris? Si non facis ex iniquo iuſtũ, quare mi-
hi loqueris? Si autem facis ex iniquo iuſtum, & ex impio piũ, & ex ſtulto ſapientē, & fateris
reſurgere animã meã, ſi tibi obtemperauero, ſi tibi credidero. Volētes ergo ſibi credi omnes
qui inſtituerunt alicuius etiã falſæ religionis ſectam, negare iſtã mentiũ reſurrectionē non
potuerunt, omnes de illa conſenſerunt. Sed multi carnis reſurrectionem negauerũt, dixerũt
2.Tim.2 in fide iam factã eſſe reſurrectionem. Talibus reſiſtit Apoſtolus dicens, Ex quibus eſt Hy-
menæus & Philetus, qui circa ueritatem aberrauerunt, dicentes reſurrectionem iam factam
eſſe, & fidem quorundam ſubuerterunt. Iam factam eſſe reſurrectionem dicebant, ſed eo
modo ut alia non ſperaretur, & reprehendebant homines, qui ſperabant reſurrectionē car-
nis, uelut iam reſurrectio quæ promiſſa erat, credendo impleretur in mente. Reprehēdit eos
Apoſtolus, Cur eos reprehendit? Nonne hoc docebant quomodo dominus loqueba-
tur, Venit hora & nunc eſt, quando mortui audient uocem filij dei, & qui audierint uiuent?
Sed de uita mentium loquor adhuc: ait tibi Ieſus, Nondum loquor de uita corporum, ſed
loquor de uita uitæ corporum, id eſt, de uita animarum, in quibus eſt uita corporum: nam
ſcio eſſe corpora in monumentis iacentia, ſcio & corpora ueſtra in monumentis futura. Nō
dum de illa reſurrectione loquor. De iſta loquor, de iſta reſurgite, ne ad pœnam in illa reſur
gatis. Sed ut noueritis, quia de illa loquor, quid addo? Sicut enim habet pater uitã in ſe-
metipſo: ſic dedit & filio habere uitã in ſemetipſo.) Hæc uita quod pater eſt, quod filius eſt,
ad quid pertinet, ad animam, an ad corpus? Nō enim uitam illam ſapientiæ ſentit corpus,
ſed mens rationalis. Nam nec omnis anima poteſt ſentire ſapientiam: habet enim & pecus D
animam, ſed pecoris anima non poteſt ſentire ſapientiam. Ergo anima humana poteſt ſen
tire iſtam uitam quam habet pater in ſemetipſo, & dedit filio uitam habere in ſemetipſo,
quia illud eſt uerum lumen quod illuminat non omnem animã, ſed omnē hominem ueni-
entem in hunc mundũ. Cum enim ipſi menti loquor, audiat, id eſt obediat & uiuat. Noli ita
que domine tacere de reſurrectione carnis, ne non eã credant homines, & remaneamus nos
argumentatores, non prædicatores. Ergo ſicut habet pater uitam in ſemetipſo: ſic dedit & fi
lio habere uitam in ſemetipſo. Intelligant qui audiunt, credant ut intelligant, obediant ut ui
uant. Audiant adhuc aliud, ne hic finitam eſſe reſurrectionem putent. Et dedit ei poteſta
tem & iudicium facere.) Quis dedit? pater. Cui dedit? filio. Cui enim dedit habere uitam in
ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei & iudicium facere. Quia filius hominis eſt.) Iſte enim
Chriſtus, & filius dei, & filius hominis eſt. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud de
um, & deus erat uerbum, hoc erat in principio apud deum. Ecce quomodo dedit ei uitam
habere in ſemetipſo. Sed quia uerbum caro factum eſt & habitauit in nobis, ex uirgine
Maria homo factus, filius hominis eſt. Proinde quia filius hominis eſt, quid accepit? Pote-
4.ſen.di.48. ſtatem & iudicium facere. Quod iudicium? In fine ſeculi, & ibi erit reſurrectio mortuorum,
c.ſed cum ſed corporũ. Animas ergo ſuſcitat deus: per Chriſtum filium dei: corpora ſuſcitat deus per
eundē Chriſtũ filiũ hominis. Dedit ei poteſtatē. Hanc poteſtatē non haberet niſi acciperet,
& eſſet homo ſine poteſtate: ſed ipſe eſt filius hominis, qui & filius dei. Hærēdo enim ad uni
tatē perſonæ filius hominis filio dei, facta eſt una perſona, eadēq; filius dei quæ & filius ho
minis. Quid aũt propter qd habeat dinoſcendũ eſt. Filius hominis habet animã, habet cor
pus: filius tamē dei q, eſt uerbũ dei, habet hominē, tanq̃ anima corpus. Sicut anima habēs
corpus nō facit duas perſonas, ſed unũ hominē: ſic uerbũ habēs hominē, nō facit duas per-
ſonas ſed unũ Chriſtũ. Quid eſt homo? Anima rationalis habēs corpus: qd eſt Chriſtus?
Verbũ dei habēs hominē. Video de quibus rebus loquar, & quid loquar, & qbus loquar.
Nūc

A Nunc audite resurrectionem corporum non me, sed dominũ locuturum, propter eos qui re surrexerunt surgendo à morte, inhærendo uitæ. Cui uitæ? Quæ non nouit mortem. Quare non nouit mortem? quia nescit mutabilitatem. Quare nescit mutabilitatem? quia uita est in semetipso. Et potestatem dedit ei & iudicium facere, quia filius hominis est. Quod iudiciũ, & quale iudicium? Nolite mirari hoc,) quia dixi, dedit ei potestatem & iudicium facere.

Quia uenit hora.) Non addidit, & nunc est. Ergo horam quandam uult insinuare in fi ne seculi. Hora autem nunc est ut resurgant mortui, hora erit in fine seculi ut resurgant mor tui. Sed resurgunt nunc in mente, tunc in carne. Resurgunt nunc in mente, per uerbum dei fi lium dei: resurgent tunc in carne, per uerbum dei carnem factũ filiũ hominis. Neq; enim ad iudicium uiuorum & mortuorũ pater ipse uenturus est, nec tamen recedit à filio pater. Quo modo ergo non ipse uenturus est? quia non ipse uidebitur in iudicio. Videbunt in quẽ pu pugerunt. Forma illa erit iudex, quæ stetit sub iudice: illa iudicabit quæ iudicata est: iudica ta enim inique, iudicabit iuste. Veniet ergo forma serui, & ipsa apparebit: etenim forma dei quomodo apparebit iustis & iniustis? Nam si iudicium non fieret nisi inter solos iustos, ap pareret tanquam iustis forma dei. Quia uero iudicium futurum est iustorum & iniquorũ, nec licet ut iniqui uideant deum, Beati enim mundo corde, quia ipsi deum uidebunt: talis apparebit iudex, qualis uideri possit & ab eis quos coronaturus est, & ab eis quos damnatu rus est. Forma ergo serui uidebitur, occulta erit forma dei. Occultus erit in seruo filius dei, & apparebit filius hominis, quia potestatẽ dedit ei & iudiciũ facere, quia filius hominis est. Et quia ipse solus apparebit in forma serui: pater aũt non apparebit, quia non est indutus for ma serui: ideo superius ait, Pater non iudicat quenquã, sed omne iudiciũ dedit filio. Bene er go dilatũ est, ut ipse esset expositor qui propositor: superius enim occultũ erat: nunc autẽ, ut arbitror, manifestũ est, quia dedit ei potestatẽ & iudiciũ facere, quia pater non iudicat quen quam, sed omne iudiciũ dedit filio, quia iudiciũ per illã formã futurũ est, quã non habet pa ter. Et quale iudiciũ? Nolite mirari hoc, quia uenit hora, non ea quæ nunc est, ut resurgant

B animæ: sed quæ futura est, ut resurgant corpora. Expressius hoc dicat, ut calumniã hæreticus negator resurrectionis corporis non inueniat, quanq; iam intellectus elucescat. Cũ superius dictũ est, uenit hora: addidit, & nũc est. Modo autẽ, uenit hora: nõ addidit, & nũc est. Tamẽ omnes † causas, omnes clauiculas calumniarũ, omnes nodos laqueorũ aperta ueritate dirũ pat. Nolite mirari hoc, quia uenit hora In qua omnes qui in monumentis sunt.) Quid eui dentius, quid expressius? Corpora sunt in monumẽtis: animæ non sunt in monumentis, nec iustorũ, nec iniquorũ. Iusti anima in sinu Abraæ fuit, iniqui anima apud inferos torqueba tur, in monumento nec illa, nec illa. Superius quando ait, Venit hora & nunc est, obsecro in tendite. Nostis fratres, quia ad panẽ uentris cũ labore peruenitur, quanto magis ad panem mentis? Cum labore statis & auditis, sed nos cũ maiore stamus & loquimur. Si laboramus propter uos, collaborare nõ debetis propter eosdẽ uos? Superius ergo cũ diceret, uenit hora & adderet, & nũc est, quid subiecit? Quando mortui audiẽt uocẽ filij dei, & qui audierint ui uent. Non dixit, omnes mortui audient, & qui audierint uiuẽt: mortuos enim iniquos uole bat intelligi: & nunquid omnes iniqui obediũt euangelio? Aperte dicit Apostolus, sed non omnes obediunt euangelio. Tamẽ qui audiunt uiuẽt, quia omnes qui obediũt euangelio, transeunt ad uitã æternã per fidẽ: non tamen omnes obediunt, & hoc nunc est. At uero in fi ne omnes qui sunt in monumẽtis, hoc est, iusti & iniusti, Audiẽt uocẽ eius, & procedent.) Quomodo noluit dicere & uiuẽt? Omnes enim procedẽt, sed nõ omnes uiuẽt. Ideo quippe quod supra dixit, Et qui audierint uiuẽt, in ipsa obeditione uitã æternã intelligi uoluit & bea tã, quã non omnes habebũt qui de monumẽtis procedẽt. Iã ergo & cõmemoratione monu mentorũ, & expressione processionis de monumẽtis aperte intelligimus corporũ resurrecti onem: audient omnes uocem eius & procedẽt. Et ubi iudicium, si omnes audient, & omnes procedent? Quasi totum confusum est, nihil uideo discretum. Certe accepisti potestatem iu dicandi, quia filius hominis es, Ecce aderis in iudicio, resurgent corpora: de ipso iudicio dic aliquid

Marginal notes: Matth. 5 (beside "nec licet ut iniqui uideant deum"); al's, ansas (beside "omnes † causas"); Rom. 10 (beside "bat intelligi").

aliquid,hoc est,de discretione malorum & bonorum.Et hoc audi, Qui bene fecerunt,in re C
surrectionem uitæ:qui male egerunt,in resurrectionem iudicij.) Superius cum de resurrecti
one mentium & animarum loqueretur, nũquid fecit discretionem? Sed omnes qui audiét,
uiuent,quia obediendo uiuent : at uero resurgendo & procedendo de monumentis,non o-
mnes ad uitã æternam ibunt,sed qui bene fecerũt: qui autem male,ad iudicium. Hic enim
iudicium pro pœna posuit,& erit diremptio,& non qualis modo est: nam & modo separa-
mur non locis,sed moribus,affectionibus,desiderijs,fide,spe,charitate: simul enim cum ini-
quis uiuimus,sed nõ una uita est omnium.In occulto dirimimur,in occulto separamur,quo
modo grana in area,nõ quomodo grana in horreo.Et separantur grana in area & miscen-
tur.Separantur,cum à palea expoliantur:miscentur,quia nondum uentilantur. Tunc aper-
ta erit separatio,sicut morum,sicut uitæ,sicut sapientiæ,ita & corporum. Eunt qui bene fece
runt,uiuere cum angelis dei:qui male egerunt,torqueri cum diabolo & angelis eius,& tran-
siet forma serui.Ad hoc certe præsentauerat ut faceret iudicium : post iudicium perget hinc,
ducet secum corpus cui caput est,& offeret regnum domino, tunc planè uidebitur forma il-
la dei,quæ non potuit uideri ab iniquis, quorum uisioni forma serui exhibenda erat. Dicit
& alibi sic,Ibunt isti in combustionem æternam,de quibusdam sinistris : iusti autem in uitã
æternam:de qua alio loco dicit,Hæc est autem uita æterna, ut cognoscãt te unum uerũ deũ
& quem misisti Iesum Christum.Tunc ibi apparebit qui cum in forma dei esset, non rapi-
nam arbitratus est esse se æqualem deo : tunc se ostendet, quomodo se dilectoribus suis
Ioan.14 ostensurũ promisit.Qui enim diligit me,ait,mandata mea custodit:& qui diligit me,dilige-
tur à patre meo,& ego diligã eum,& ostendã meipsum illi. Quibus loquebatur,præsens eis
erat : sed formã serui uidebant,formã autẽ dei non uidebant. Per iumentũ ad stabulũ du-
cebantur curandi,sed sanati uidebunt:quia ostendã,inquit,meipsum illis. Quomodo osten
ditur æqualis patri,cum dicit Philippo, Qui me uidet,uidet & patrem meũ? Nõ possum
ego à meipso facere quicquã,sicut audio,iudico,& iudicium meum iustũ est.)Et quia dicturi D
illi eramus,Si tu iudicabis & pater non iudicabit, quia omne iudicium dedit filio, non ergo
secundum patrem iudicabis,adiecit,Non possum ego à meipso facere quicquã,sed sicut au-
dio,iudico,& iudicium meũ iustũ est. Quia non quæro uoluntatẽ meã,sed uoluntatẽ eius
qui misit me.)Certe filius quos uult uiuificat, non quærit uoluntatẽ suã, sed uoluntatẽ eius
qui misit illum:non meã,non propriã,non meã,nõ filij hominis, non meã quæ resistat deo.
Faciunt enim homines uoluntatem suam,non dei,quando faciunt quod uolunt,non quod
iubet deus : quando autem ita faciunt quod uolunt, ut tamen sequantur uoluntatem dei,
non faciunt uoluntatem suam,quamuis quod uolunt faciant. Volens fac quod iuberis,atq;
ita & hoc facias quod uis,& non uoluntatem tuam facies,sed iubentis. Quid ergo,sicut au-
dio ita iudico? Audit filius,& demonstrat ei pater,& uidet filius patrem facientem.Et ista di
stuleramus paulo enucleatius pro uiribus pertractare, si tempus nobis peracta lectione &
uires remanserint.Si dicam me posse loqui adhuc,forte & uos audire iam non potestis. Itẽ
forte auiditate audiendi dicitis, possumus. Melius est ergo ut ego infirmitatem meam fa-
tear,qui iam fatigatus loqui nõ possum,quàm ut uobis bene satiatis, adhuc infundã quod
nõ bene digeratis.Proinde huius promissionis quam ad hodiernum tempus, si superesset,
distuleram,tenete me adiuuante domino in crastinum debitorem.

De eo quod scriptum est,Amen amen dico uobis: nõ potest filius
à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Quæcunq;
enim pater facit,hæc eadem & filius facit similiter. Tract.XX.

Erba domini nostri Iesu Christi, maxime quæ Ioannes commemorat euange-
lista, qui non sine causa super pectus domini discumbebat,nisi ut secreta altio-
ris sapientiæ eius ebiberet, & quod amando biberat, euangelizando ructaret,
ita secreta sunt & profundæ intelligentiæ, ut omnes turbent qui peruerso sunt
corde : & omnes exerceant, qui recto sunt corde. Proinde animaduertat charitas uestra
ad hæc

A ad hæc pauca quæ lecta sunt. Videamus si quo modo possumus, donãte & adiuuante ipso, qui uerba sua nobis uoluit recitari, quæ tunc audita atq; conscripta sunt, ut modo legerẽtur, quid sibi uelit quod audistis, dicere, Amen amen dico uobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem: quæcunq; enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter.) Vnde autem natus sit sermo iste, commemorandi estis propter superiora lectionis, ubi curauerat dominus quendam inter illos, qui quinq; porticibus piscinæ illius Salomonis iacebat, cui dixerat, Tolle grabatũ tuum, & uade in domum tuam. Hoc autem fecerat sabbatis, unde perturbati Iudæi calumniabantur, quasi euersorem & præuaricatorem legis. Tunc eis dixerat, Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Illi enim carnaliter sapientes sabbati obseruationem, putabant dominum post laborem fabricati mundi usq; ad hunc diem quasi dormire, & propterea sanctificasse illum diem, ex quo cœpit uelut à laboribus requiescere. Est aũt sacramentum sabbati antiquis patribus nostris præceptũ, quod nos Christiani spiritaliter obseruamus, ut ab omni seruili opere, id est, ab omni peccato, quia dominus dixit, Omnis qui facit peccatũ seruus est peccati: abstineamus nos, & habeamus quietem in corde nostro, id est, tranquillitatem spiritalem. Et quamuis in hoc seculo id conemur: ad eam tamen requiem perfectam non perueniemus, nisi cum de hac uita exierimus. Sed ideo dictum est deum requieuisse, quia iam creaturam nullam condebat postq̃ perfecta sunt omnia. Quietem uero propterea appellauit scriptura, ut nos admoneret post bona opera quieturos: sic enim scriptũ habemus in Genesi, Et fecit deus omnia bona ualde, & requieuit deus die septimo, ut tu homo cum attendis ipsum post bona opera requieuisse, nõ tibi speres requiem, nisi cum bona feceris operatus. Et quemadmodum deus postea quam fecit hominem ad imaginem & similitudinẽ suam sexto die, & in illo perfecit omnia opera sua bona ualdere, quieuit septimo die: sic & tibi requiem non speres, nisi cum redieris ad similitudinem dei, in qua factus es, quam peccando perdidisti. Non enim dominus laborasse dicendus est, qui iussit & facta sunt. Quis est qui post tantam operis facilitatem, quasi

Ioan. 8

Gen. 1. & 2

B post laborem uelit requiescere? Si iussit, & aliquid ei restitit, & non est factum, & ut fieret laborauit, merito dicatur post laborem requieuisse. Cum uero & in ipso libro Geneseos legamus, Dixit deus, fiat lux, & facta est lux: dixit deus, fiat firmamentum, & factum est firmamentum, & cætera in uerbo eius continuo facta: cui rei attestatur & psalmus dicens, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: quomodo post mundum factum, requiem quasi ut cessaret requirebat, qui in iubendo nunquam laborauerat? Ergo illa mystica sunt, & propterea ita posita, ut nobis requiem speremus post hanc uitã, si bona opera fecerimus. Ideo dominus retundens impudentiam & errorem Iudæorum, & ostendens eos nõ recte sapere de deo, ait illis scandalizãtibus, quod sabbato operabatur hominum sanitatem, Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Nolite ergo putare quia sabbato ita requieuit pater meus, ut ex illo nõ operetur, sed sicut ipse nunc operatur operor & ego: sed sicut pater sine labore, sic & filius sine labore. Dixit deus & facta sunt: dixit Christus languenti, Tolle grabbatum tuum, & uade in domum tuam, & factũ est. Catholica aũt fides habet, quòd patris & filij opera inseparabilia sunt. Hoc est quod uolo, si possum, loqui charitati uestræ: sed secundum illa uerba domini, Qui potest capere capiat: qui autem capere non potest, nõ mihi ascribat, sed tarditati suæ, & cõuertat se ad illũ qui cor aperit, ut infundat quod donat. Postremo & si quisq̃ propterea nõ intellexerit, q̃a nõ à me sic dictũ est ut dici debuit, ignoscat humanæ fragilitati, & supplicet diuinæ bonitati: habemus eñ intus magistrũ Christũ, quicquid per aurẽ uestrã & os meũ capere nõ potueritis, in corde uestro ad eũ cõuertimini: qui & me docet quod loquor, & uobis quẽadmodũ dignat' distribuit, qui nouit quid det & cui det: aderit petẽti, aperiet pulsanti, & si forte nõ dederit, nemo se dicat desertũ. Forte eñ aliquid dare differt, sed nemineẽ esurientẽ relinquit. Si eñ nõ dat ad horã, exercet quærentẽ, nõ contẽnit petentẽ. Videte ergo & attẽdite quid uelim dicere, & si forte nõ possim, catholica fides hoc habet firmata spiritu domini in sanctis eius, cõtra omnẽ hæreticã prauitatẽ, q̃a pa

Matth. 19

tris &

tris & filij opera inseparabilia sunt. Quid est quod dixi? Quomodo ipse pater & filius in- C
separabiles sunt, sic & opera patris & filij inseparabilia sunt. Quomodo pater & filius in-
Ioan.10 separabiles sunt? quia ipse dixit, Ego & pater unum sumus, quia pater & filius non sunt duo dij, sed unus deus, uerbum & cuius est uerbum, unus & unicus deus: unus pater & filius charitate complexi, unúsque charitatis spiritus eorum, ut fiat trinitas pater & filius & spiritussanctus. Non ergo tantum patris & filij, sed & spiritussancti, sicut æqualitas & inseparabilitas personarum, ita etiam opera inseparabilia sunt. Adhuc planius dicam, quid sit, opera inseparabilia sunt. Non dicit catholica fides, quia fecit deus pater aliquid, & fecit filius aliquid aliud: sed quod fecit pater, & filius fecit, & spiritussanctus fecit. Per uerbum enim facta sunt omnia: quando dixit & facta sunt, per uerbum facta sunt, per Christum facta sunt, In principio enim erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat
Gen.1 uerbum, omnia per ipsum facta sunt. Si omnia per ipsum facta sunt: dixit deus, fiat lux, & facta est lux: in uerbo fecit, per uerbum fecit. Ecce ergo nunc audiuimus euangelium, cum responderet stomachantibus Iudæis, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suũ dicebat deum, æqualem se faciens deo: sic enim scriptum est in superiori capitulo. Cum ergo tali eorũ erranti indignationi dei filius & ueritas respõderet, ait. Amen amen dico uobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem.) Tanquam diceret, Quid scandalizati estis, quia patrem meum dixi deum, quia æqualem me facio deo? Ita sum æqualis, ut ille me genuerit: ita sum æqualis, ut non ille à me, sed ego ab illo sim. Hoc enim intelligitur in his uerbis, Non potest à se filius facere quicquam, nisi quod uiderit patrẽ facientem, hoc est, quicquid filius habet ut faciat, à patre habet ut faciat: quare habet à patre ut faciat? Quia à patre habet ut filius sit, quia à patre habet ut possit, quia à patre habet ut sit: Filio enim hoc est esse quod posse: homini non ita est, ex comparatione humanæ infirmitatis, longe infra iacentis. Vtcunq; corda sustollite, & ne forte aliquis nostrum tangat secretum, & quasi coruscatione magnæ lucis horrescens, sapiat aliquid, ne insipiens remaneat: D
nõ tamen se totum sapere putet, ne superbiat & quod sapuit amittat. Homo aliud est quod est, aliud quod potest. Aliquando enim & est homo, & nõ potest quod uult. Aliquando autem sic est homo, ut possit quod uult, Itaq; aliud est esse ipsius, aliud posse ipsius: si enim hoc esset esse ipsius, quod est posse ipsius, cum uellet posset. Deus autem cui non est alia substantia ut sit, & alia potestas ut possit, sed consubstantiale illi est quicquid eius est, & quicquid est, quia deus est, non alio modo est, & alio modo potest, sed esse & posse simul habet, quia uelle & facere simul habet. Quia ergo potentia filij de patre est, ideo & substantia filij de patre est: & quia substantia filij de patre, ideo potentia filij de patre est. Non alia potentia est in filio, & alia substantia: sed ipsa est potentia quæ substantia, substantia ut sit, potentia ut possit. Ergo quia filius de patre est, ideo dixit, Nõ potest à se filius facere quicquã: quia non est filius à se, ideo non potest à se. Videtur enim quasi minorem se fecisse cum dixit, Nõ potest filius à se facere quicquã, nisi quod uiderit patrem facientem. Hic erigit ceruicem hæretica uanitas, eorũ scilicet qui dicunt filiũ minorẽ esse quàm pater, minoris potestatis, possibilitatis, non intelligentes mysteriũ uerborũ Christi. Attendat autẽ charitas uestra, & uidete quemadmodum in carnali suo intellectu modo turbentur in ipsis uerbis Christi. Hoc autẽ pauloãte prælocutus sum, quia omnia peruersa corda perturbat, sicut pia corda exercet uerbum dei, maxime quod per Ioannem euangelistam dicitur. Alta enim per illum dicuntur, non qualiacunq;, nõ quæ facile intelligantur. Ecce iam hæreticus si forte audit uerba ista, erigit se & dicit nobis, Ecce minor est filius quàm pater: ecce audi uerba filij quæ dicit, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Expecta quemodmodũ
Eccli.5 scriptum est, Esto mansuetus ad audiendum uerbum ut intelligas. Puta enim me conturbatum esse his uerbis, qui dico æqualem potestatem maiestatemq; esse patris & filij, cum audiui, Nõ potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Turbatus his uerbis quæro abs te, qui iam tibi uideris intellexisse. Nouimus in euãgelio, filium ambulasse

A bulasse super mare,ubi patrem uidit ambulasse super mare? Hic iam ille turbatur. Pone ergo quod intellexeras, & simul quæramus. Quid ergo facimus? Verba dñi audiuimus, Nõ potest filius à se facere quicq̃,nisi quod uiderit patrem facientem. Ambulauit ipse super mare,pater nunq̃ ambulauit super mare. Certe nõ facit filius quicq̃,nisi quod uiderit patrem facientem. Redi ergo mecum ad id quod dicebam, ne forte sic intelligendum sit,ut de quæstione ambo exeamus:nam ego secundum fidem catholicam uideo, quomodo exeam sine offensione,sine scandalo:tu autem circũclusus, quæris qua exeas. Qua intraueras uide,forte non intellexisti & hoc quod dixi,qua intraueras uide,ipsum audi dicentem:Ego sum ianua, Ioan.10
Non sine causa ergo quæris qua exeas, & non inuenis,nisi quia per ianuam nõ intrasti, sed per maceriam cecidisti. Ergo quemadmodũ potes,à ruina tua collige te, & intra per ianuã, ut sine offensione intres,& sine errore exeas. Per Christũ ueni,nec ex corde tuo afferas quod dicas,sed quod ille ostendit,hoc loquere. Ecce fides catholica, quemadmodum exit de ista propositiõe: ambulauit filius super mare,pedes carnis fluctibus imposuit,caro ambulabat, diuinitas gubernabat. Quando ergo caro ambulabat & diuinitas gubernabat,pater absens erat? Si absens erat, quomodo ipse filius dicit: Pater autem in me manens, ipse facit opera Ioan.14
sua? Si ergo pater in filio manẽs,ipse facit opera sua, ambulatio illa carnis super mare,à patre fiebat,per filium fiebat. Ergo illa ambulatio opus est patris & filij inseparabile:utrunq; ibi operantem uideo: nec pater filium deseruit,nec filius à patre discessit. Itaq; quicquid facit filius,non facit sine patre, quia quicquid facit pater, non facit sine filio. Exitũ est hinc,uidete quia recte nos dicimus inseparabilia esse opera patris & filij & spiritussancti. Nã quomodo tu intelligis:ecce fecit deus lucem,& uidit filius patrem facientem lucem,secundũ carnalem intellectum tuum,quia ideo uis minorem intelligere quia dixit, Nõ potest filius à se facere quicquàm, nisi quod uiderit patrem facientem. Fecit deus pater lucem: quam aliam fecit filius? Fecit deus pater firmamentum,cœlum inter aquas & aquas, uidit eum filius se-
B cundum intelligentiam tuam tardam & grossam,quia uidit filius patrem facientem firmamentum & dixit,non potest filius à se facere quicquàm,nisi quod uiderit patrem faciẽtem. Da mihi alterum firmamentum:an tu amisisti fundamẽtum? Superædificati autem supra Eph.2
fundamentum apostolorum & prophetarum,ipso summo lapide angulari existente Christo Iesu,pacantur in Christo,nec contendunt & errant in hæresi. Intelligimus ergo lucem factam à deo patre,sed per filium. Omnia ergo per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Excute intelligentiam tuam:nec intelligentiam uocandam,sed planè stulticiam. Deus pater fecit mundum: quem fecit filius alterum mundum? Da mihi mundũ filij. Iste in quo sumus,cuius est? Dic nobis, à quo factus est? Si dixeris à filio,errasti à patre:si dixeris à patre,non à filio,respondebit tibi euangelium:Et mundus per eum factus est,& mundus eum non cognouit. Agnosce ergo eum per quem factus est mundus,& noli esse inter illos qui eũ non receperunt,qui eum qui fecit mundum non cognouerunt. Inseparabilia ergo opera patris & filij. Sed hoc est,non potest filius à se quicquàm facere,quod esset si diceret,non est filius à se. Etenim si filius est,natus est:si natus est,ab illo est de quo natus est. Sed tamẽ æqualem sibi genuit: non enim defuit aliquid generanti: aut tempus quæsiuit ut generaret qui genuit coæternũ:aut matrẽ quæsiuit ut generaret qui de se protulit uerbũ:aut pater generãs ætate præcesserat filium,ut minorem filium generaret. Et forte dicit aliquis:quia per multa secula in senectute sua deus suscepit filium. Sicut pater sine senectute,sic filius sine incremento. Nec ille senuit,nec ille creuit:sed æqualis æqualem genuit,æternus æternum. Quomodo, inquit,aliquis æternus æternum? Quomodo flãma temporalis generat lucem tẽporalem. Coæua est autem flamma generans luci quam generat,nec præcedit tempore flamma generans lucem generatam,sed ex quo incipit flamma,ex illo incipit lux. Da mihi flammam sine luce,& do tibi deum patrem sine filio. Hoc est ergo,non potest filius à se facere quicq̃, nisi quod uiderit patrem facientem:quia uidere filij,hoc est natum esse de patre. Nõ alia uisio eius & alia substantia eius:nec alia potentia eius,alia substantia eius: Totũ quod est, de

patre est: totum quod potest, de patre est, quoniam quod potest & est, hoc unum est, C
& de patre totum est. Sequitur & ipse in uerbis suis, & male intelligentes conturbat, ut ad re-
ctum intellectum reuocet errantes. Cũ dixisset, non potest filius à se facere quicq̃, nisi quod
uiderit patrẽ facientẽ: ne forte carnalis subreperet intellectus, ut auerteret mentẽ, & faceret si
bi homo quasi duos fabros, unũ magistrum, alterum discipulũ quasi attendentẽ magistrũ,
uerbi gratia, facientẽ arcã, ut quomodo ille fecit arcam, faciet & iste alterã arcam secundũ ui-
sionem quam inspexit in magistro operãte: Sed ne tale aliquid sibi duplicaret in illa simpli
ci diuinitate intellectus carnalis, secutus ait: Quæcunq; enim pater facit, hæc eadem & fi-
lius facit similiter.) Non enim ait, quæcunq; facit pater, facit & filius alia similia, sed quæ-
cunq; pater facit, hæc eadem & filius facit similiter. Quæ ille, hæc & ipse: Mundum pater
mundum filius, mundum spiritus sanctus. Si tres dij, tres mundi: si unus deus pater & fi-
lius & spũs sanctus, unus mũdus factus est à patre, per filiũ in spũ sancto. Hæc ergo facit fi-
lius quæ facit & pater, & non dissimiliter facit, & hæc facit & similiter facit. Iam dixerat hæc
facit: quare addidit, similiter facit? Ne alius prauus intellectus uel error in anima nascere͛.
Vides enim hominis opus, animus est in homine & corpus. Animus imperat corpori, sed
multũ interest inter corpus & animum. Corpus uisibile est, animus inuisibilis. Inter potẽtiã
uirtutẽq; animi, & cuiusuis licet cœlestis corporis multũ interest. Imperat tamẽ animus cor
pori suo, & facit corpus: & quod uidetur animus facere, hoc facit & corpus. Vide͛ ergo cor-
pus hoc idẽ facere quod animus, sed nõ similiter. Quomodo hoc idẽ facit, sed nõ similiter fa
cit? Animus uerbũ apud se iubet linguæ, & profert uerbũ quod facit animus. Fecit animus,
fecit & lingua: fecit dñs corporis, fecit & seruus. Sed ut faceret seruus, à dño accepit ut face-
ret, & iubente dño fecit. Hoc idem ab utroq; factum est: sed nunquid similiter? Quomo-
do non similiter ait aliquis? Ecce uerbum quod fecit animus meus, manet in me: quod fecit
lingua mea, percusso aëre transijt, & nõ est. Cũ dixeris uerbum in animo tuo, & sonuerit per
linguam tuam, redi ad animum tuum, & uide quia ibi est uerbũ quod fecisti. Nũquid sicut D
mansit in animo tuo, mansit in lingua tua? Quod sonuit per linguam tuam, fecit lingua so-
nans, fecit animus cogitans. Sed quod sonuit lingua, transijt: quod cogitauit animus, perma
net. Hoc ergo fecit corpus, quod fecit animus, sed non similiter. Fecit animus quæ tenet ani-
mus: fecit enim lingua quod sonat, & per aërem aurem uerberat. Nũquid sequeris syllabas
& facis ut maneant? Non ergo sic pater & filius, sed hæc eadem facit, & similiter facit. Si fe-
cit deus cœlum quod manet: hoc fecit filius cœlum quod manet. Si fecit pater hominẽ qui
moritur: eundem filius hominem fecit qui moritur. Quæcunq; fecit pater instantia, hæc fecit
& filius instantia, quia similiter fecit: & quæcunq; fecit pater temporalia, hæc eadem fecit fi-
lius temporalia: quia non solum ipse fecit, sed & similiter fecit. Pater enim fecit per filiũ, quia
per uerbum fecit pater omnia. Quære in patre & filio separationem, nõ inuenis: sed si assur-
rexisti, tunc inuenies: si aliquid supra mentem tuam tetigisti, tunc nõ inuenies: nam si in his
uersaris quæ sibi errans animus facit, cum imaginibus tuis loqueris, non cum uerbo dei. Fal
lunt te imagines tuæ, transcende corpus & sape animum, transcende & animũ, & sape deũ:
nõ tangis deũ nisi & animum transieris: quãto minus tangis si in carne manseris? Illi enim
qui sapiunt carnem, quàm longe sunt à sapiendo quod deus est, quia non ibi essent, etiam si
animum saperent. Recedit homo multum à deo quando sapit carnaliter, & multum inter-
est inter carnem & animum: plus tamen interest inter animum & deum. Tu si in animo es,
in medio es: si infra attendis, corpus est: si supra attendis, deus est. Attolle te à corpore, transi
etiam te. Vide enim quod dixit psalmus, & admoneris quemadmodũ sapiendus sit deus.
Psal. 41 Factæ sunt, inquit, lachrymæ meæ panes die ac nocte, cũ dicitur mihi quotidie, ubi est deus
tuus. Tanq̃ pagani dicant: Ecce dij nostri, deus uester ubi est? Ostendũt enim illi quod ui-
detur: nos colimus quod non uide͛. Et cui ostẽdamus? Homini qui nõ habet unde uideat:
nam utiq; si ipsi deos suos uidẽt oculis: habemus & nos alios oculos, unde uideamus deum
nostrũ. Ipsi oculi mũdandi sunt, ut uideamus dñm nostrũ. Beati eñ mundo corde, quia ipsi
deum

A deum uidebūt. Ergo cū se cōturbatum dixisset, cum dicit illi quotidie, ubi est deus tuus: hæc meditatus sum, inquit, quia dicit mihi quotidie, ubi est deus tuus. Et quasi uolens cōprehendere dn̄m suum, hæc meditatus sum, inquit, & effudi super me animā meam. Vt ergo attingerem deū meum, de quo mihi dicebatur, ubi est deus tuus, nō effudi animam meā sup carnem meā, sed super me. Transcendi me ut illū tangerem. Ille enim est super me qui fecit me: Nemo eum attingit, nisi qui se transierit. Cogita corpus, mortale est, terrenū est, fragile est, corruptibile est, abijce. Sed forte caro tēporalis est. Alia corpora cogita: cœlestia corpora cogita, maiora, meliora, splendida sunt. Attende & ipsa, uelut fulgura uoluuntur ab oriente ad occidentē, non stant, uidētur oculis, non solū ab homine, sed etiā à pecore. Transi & ipsa. Et quomodo, inquies, transeo cœlestia corpora, cum ambulo in terra? Non carne transis, sed mente: Abijce & ipsa, quāuis luceant, corpora sunt: quāuis de cœlo fulgeant, corpora sunt. Veni, quoniam forte non te putas habere quò eas, cum cōsyderas ista omnia: & ultra cœlestia corpora, quò iturus sum, inquis, & quid mente transiturus sum? Consyderasti ista omnia? Consyderaui, inquis. Vnde consyderasti? Ipse consyderator appareat. Ipse enim consyderator, istorum omnium discriminator, distinctor & quodāmodo appensor in libra sapientiæ, animus est. Sine dubio melior est animus quo ista omnia cogitasti, quā ista omnia quæ cogitasti. Animus ergo iste spūs est non corpus: Transi & ipsum. Cōpara corpora ipsi animo primo, ut uideas quò transeas. Cōpara illū carni: absit, nec digneris cōparare. Cōpara illū fulgori solis, lunæ, stellarū: maior fulgor est animi. Primo celeritatē animi ipsius uide, uide si nō uehemētior scintilla est animi cogitantis, quā splendor solis lucentis. Solē orientē tu uides animo, motus ipsius quā tardus est ad animū tuū. Cito tu potuisti cogitare quod facturus est sol, quā ille facturus est. Ab ortu ad occidentē uēturus est, iam ex alia parte cras orit. Vbi hoc fecit cogitatio tua, adhuc ille tardus est, & tu oīa peragrasti, magna ergo res est animus. Sed quomodo dico, transi & ipsum? Quia ipse animus mutabilis est, quāuis melior sit omni cor-

B pore: modo nouit, modo non nouit: modo obliuiscitur, modo recordatur: modo uult, modo non uult: modo peccat, modo iustus est. Transi ergo omnē mutabilitatē, nō solum oē quod uidetur, sed & omne quod mutat: Transisti enim carnē quæ uidetur: trāsisti cœlū, solē, lunam, stellasq;: transisti & omne quod mutatur. Iam em̄ istis transactis ueneras ad animū tuū, sed & ibi inuenisti mutabilitatē animi tui, nunquid mutabilis est deus? Transi ergo & animū tuū, effunde super te animā tuā ut cōtingas deū, de quo tibi dicitur: Vbi est deus tuus? Ne putes te aliquid facturū quod homo nō possit. Hoc fecit ipse Ioannes euangelista: Transcendit carnem, transcendit terram quā calcauit: transcendit maria quæ uidebat, transcēdit aërem ubi alites uolitant, transcendit solem, transcendit lunam, transcendit stellas, transcendit omnes spūs qui non uidentur, transcendit mētem suam, ipsam rationem animi sui. Transcendens ista omnia, super se effundens animam suam, quò peruenit? Quid uidit? In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum. Si ergo separationem non uides in luce, quid separationem quæris in opere. Vide deum, uide uerbū eius: inhære uerbo dicenti, quia ipse dicens non syllabis dicit, sed splendore sapientiæ fulget: hoc est dicere, quod dictum est de sapientia ipsius, candor est lucis æternæ. Attende candorem solis, in cœlo est, & expandit candorem per terras omnes, per maria omnia, & utiq; corporalis lux est. Si separas candorem solis à sole, separa uerbum à patre. De sole loquor. Lucernæ una flammula tenuis, quæ uno flatu possit extingui, spargit lucem suam super cuncta quæ subiacent, uides lucem sparsam à flammula generatam, emissionem uides, separationem non uides. Intelligite fratres charissimi, patrem & filium & spiritumsanctum inseparabiliter sibi cohærere, trinitatē hāc unum deum, & omnia opera unius dei, hæc esse patris, hæc esse filij, hæc esse spiritussancti. Cætera quæ sequuntur quæ pertinent ad sermonem ipsius dn̄i nostri Iesu Christi in euangelio, quoniam & crastino die sermo debetur uobis, adestote ut audiatis.

Ab eo quod scriptū est: Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora horū demonstrabit ei opera, ut uos miremini, usq; ad eū locū ubi ait: Vt omnes honorificent filiū, sicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum: Tractatus XXI. C

HESTERNO die quantū dn̄s donare dignatus est, qua potuimus facultate tractauimus, & qua potuimus capacitate intelleximus, quomodo inseparabilia sūt opera patris & filij, nec alia facit pater, alia filius: sed om̄ia pater facit per filium, tanq; per uerbum suū, de quo scriptum est. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sequentia uerba hodie uideamus, & ab eodē dn̄o eius misericordiam & deprecemur, & speremus: ut primū si dignum ipse iudicat, intelligamus quod uerū est. Si aūt non potuerimus, non eamus in illud quod falsum est. Melius est enim nescire, q̄ errare: sed scire est melius q̄ nescire. Itaq; ante omnia conari debemus ut sciamus: si potuerimus, deo gratias: si autem non potuerimus interim peruenire ac uenire ad ueritatē, nō eamus ad falsitatē. Qui enim sumus & quid tractemus cōsyderare debemus. Homines sumus carnem portantes, in hac uita ambulantes: & si iam de semine uerbi dei renati, tamen ita in Christo innouati, ut nondū penitus ab Adā expoliati. Quòd enim nostrum mortale & corruptibile aggrauat animā, ex Adam esse apparet manifestū est: quòd autē nostrū spiritale subleuat animā, de dei dono & misericordia eius, qui unicum suū misit cōmunicare nobiscū mortem nostrā, & ducere nos ad immortalitatē suā. Hunc habemus magistrū, ut nō peccemus: & defensorē si peccauerimus, & cōfessi atq; cōuersi fuerimus: & interpellatorē ꝓ nobis, si quid boni à dn̄o desiderauerimus: & datorem cū patre, quia deus unus est pater & filius: Sed loquebatur ista homo hominibus, deus occultus, homo manifestus, ut manifestos homines faceret deos: & filius dei factus filius hominis, ut hominū filios faceret filios dei. Qua hoc arte sapiétiæ suæ faciat, in eius uerbis agnoscimus, Loquit̄ eñ paruulis paruus, sed ipse ita paruus, ut & magnus: nos aūt parui, sed in illo magni. Loquit̄ enim tanq; fons fouēs & nutriens lactentes, & amando crescentes. Dixerat: Non potest filius à se facere quicq;, nisi quod uiderit patrē facientē: Intelleximus autē quia non seorsum aliquid pater facit, quod cū uiderit aliquid filius, faciat & ipse aliquid tale inspecto opere patris sui: sed id quod dixerat: Non potest filius à se facere qcq;, nisi quod uiderit patrē facientē: quia de patre est totus filius, & tota substātia & potentia eius ex illo est, q genuit eū. Modo aūt cū dixisset, & se hæc facere similiter quæ facit pater: ut non intelligamus alia facere patrē, alia filiū, sed simili potentia facere filium eadē ipsa quæ pater facit, cum pater facit per filiū, secutus ait quod hodie lectum audiuimus: Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.) Rursus mortalis cogitatio perturbat̄. Demonstrat pater filio quæ ipse facit. Ergo ait aliquis: Seorsum pater facit, ut possit filius uidere quod facit. Rursus occurrūt humanæ cogitationi tanq; artifices duo, uelut si faber doceat filiū suū artem suam, & demonstret ei quicquid facit, ut possit etiā ipse facere quod uiderit patrē facientē. Omnia, inquit, demonstrat ei quæ ipse facit. Cū ergo pater facit, filius nō facit, ut possit uidere filius quod pater facit. Certe omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Hinc uideamus quēadmodū pater demonstrat filio quod facit, cum pater nihil faciat, nisi quod per filium facit. Quid fecit pater? Mundū. Itá ne factū mundū demonstrauit filio, ut ipse tale aliquid faceret? Detur ergo mūdus nobis quē fecit filius. Sed & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil: Et mūdus ꝑ ipsum factus est. Si factus per eū est mūdus, omnia per ipsum facta sunt, & nihil facit pater quod non per filiū faciat. Vbi demonstrat filio pater quod facit, nisi in ipso filio per quem facit? Quis enim locus ubi demonstretur opus patris filio, quasi extra faciat & extra sedeat, & filius attendat manū patris quēadmodū faciat? Vbi est illa inseparabilis trinitas? Vbi est uerbum de quo dictum est, ꝙ ipse est uirtus & sapientia dei? Vbi quod de ipsa sapientia dicit: Candor est enim lucis æternæ? Vbi quod de illa iterum dicitur: Attingit à fine usq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter? Si quid facit pater, per filium facit. Si per sapientiam suam D

A suam & uirtutẽ suam facit, non extra illi ostendit quod uideat, sed in ipso illi ostendit quod faciat. Quid uidet pater, uel potius quid uidet filius in patre ut faciat? Et ipse possum forte dicere, sed da iam qui possit capere, aut forte possum cogitare nec dicere, aut forte nec cogitare. Excedit enim nos illa diuinitas tanq̃ deus homines, tanq̃ immortalis mortales, tanq̃ æternus tẽporales. Inspiret & donet de fonte illo uitæ, nunc aliquid irrorare dignetur & stillare in sitim nostram, ne in hac eremo arescamus. Dicamus ei domine, cui didicimus dicere pater. Audemus enim hoc, quia ipse uoluit ut auderemus: si tamen sic uiuamus, ut non nobis dicat: Si dñs sum, ubi est honor meus? Dicamus ergo illi, Pater noster. Cui dicimus, pater noster? Patri Christi. Qui ergo patri Christi dicit, pater noster, quid dicit Christo nisi frater noster? Non tamen sicut Christi pater, ita & noster pater. Nunq̃ enim Christus ita nos coniunxit, ut nullam distinctionem faceret inter nos & se. Ille enim filius æqualis patri, ille æternus cum patre, patriq̃ coæternus. Nos autem facti per filium, adoptati per unicum. Proinde nunq̃ auditum est de ore domini nostri Iesu Christi cum ad discipulos loqueret̃, dixisse illum de deo summo patre suo, pater noster, sed aut pater meus dixit, aut pater uester, usq; adeo ut quodam loco poneret hæc duo: Vado ad deum meum, inquit, & deum uestrum. Quare non dixit deũ nostrum? Et patrem meum dixit & patrem uestrum, non dixit nostrum: Sic iungit ut distinguat, sic distinguit ut non seiungat. Vnũ nos uult esse in se, unũ autem patrem & se. Quantũcunq; ergo intelligamus & quantũcunq; uideamus, etiam cum angelis æquati fuerimus, non uidebimus sicut uidet filius. Nos enim & quando non uidemus, sumus aliquid. Quid aliud sumus quando non uidemus, nisi non uidentes sumus: tamen uelut non uidentes, & ut uideamus, conuertimus nos ad deum quem uideamus, & fit in nobis uisio quæ non erat quando nos tamen eramus. Est enim homo non uidens, & idẽ ipse cum uiderit dicitur homo uidẽs. Non ergo hoc est illi uidere, quod esse hominẽ: nam si hoc illi esset uidere quod esse hominem, nunq̃ esset homo nisi uidens. Cum uero est ho-

Malach. 1

B mo non uidens, & quærit uidere quod nõ uidet, est qui quærat, est qui se cõuertat ut uideat: & cum se bene cõuerterit & uiderit, fit homo uidens, qui prius erat homo non uidens. Videre ergo accedit illi, & recedit ab illo. Accedit illi cũ se conuerterit, recedit ab illo cũ se auerterit. Nunquid ita filius? Absit. Nunquid fuit filius non uidens, & postea factus est uidens, sed uidere patrem, hoc illi est esse filium. Nos enim aduertendo ad peccatum amittimus illuminationem, & conuertendo nos ad deum, percipimus illuminationem. Aliud est enim lumẽ quo illuminamur, aliud nos qui illuminamur. Lumen autem ipsum quo illuminamur, nec auertitur à se, nec perdit lucere quia lux est. Sic ergo demõstrat pater omnia quæ facit filio, ut in patre sit omnia filius. Videndo enim natus est, & nascendo uidet: sed non aliquando non erat natus, & postea natus est, sicut nõ aliquãdo nõ uidit, & postea uidit: sed in eo quod est illi uidere, in eo est illi esse, in eo est illi natum esse, in eo est illi permanere, in eo est illi nõ mutari, in eo est illi sine initio, & sine fine persistere. Nõ ergo carnaliter accipiamus, quia pater facit opus & demonstrat filio, & uiderit filius opus quod pater facit, & facit illud in alio loco, aut de alia materia: Om̃ia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Verbum patris est filius, nihil dixit deus quod non dixit in filio. Dicendo enim filio quod facturus erat pater per filium, ipsum filium genuit per quẽ faceret omnia. Et maiora horum demõstrabit ei opa ut uos miremini.) Rursus hic turbat. Et quis est qui digne perscrutat̃ hoc tantum secretũ? Sed iam quomodo nobis loqui dignatus est, ipse aperiat: neq; enim uellet dicere quod nollet intelligi: Quia dicere dignatus est, sine dubio excitauit audientiã. Nunquid quẽ excitauit ut audiret, excitatũ deseret? Diximus ut potuimus, nõ tẽporaliter scire filium, & nec aliud esse filij uisionẽ, & aliud ipsum filiũ, sed ipsam uisionẽ & ipsam scientiã uel sapientiã patris esse filiũ, eamq̃ sapientiã & eam uisionẽ æternã esse ab æterno, & ei à quo est coæternã, nec ibi per tẽpus aliquid uariari, nec aliquid nasci quod nõ erat, nec aliquid perire quod erat. Diximus hæc ut potuimus. Quid ergo hic modo facit tẽpus, ut diceret: maiora his demonstrabit ei opera. Idem demonstraturus est, hoc est demonstrabit: Aliud est de

monstrauit,aliud est demonstrabit. Demonstrauit de præterito dicimus,demonstrabit de c mõstraturum dicimus. Quid ergo hic agimus fratres? Ecce quẽ dixeramus patri coæternũ, nihil in illo uariari per tempus,nihil moueri per spacia uel momentorũ uel locorũ, manere semper cũ patre, uidentem patrem & uidendo existentẽ: rursus nobis tẽpora nominás, demonstrabit ei,inquit,his maiora. Ergo demonstraturus est aliqd filio,quod nõ nouit filius? Quid ergo faciemus? Quomodo hoc intelligimus? Ecce dñs noster Iesus Christus sursum erat,deorsum est. Quãdo sursum erat? Quãdo dixit,quæcũq; facit pater,hæc eadẽ & filius facit similiter. Vnde modo deorsum? Maiora his demõstrabit ei opa. O dñe Iesu Christe,saluator noster,uerbũ dei,per quod facta sunt omnia,quid tibi pater demõstraturus est quod adhuc nescis? quid te latet patris? quid te latet in patre,quẽ nõ latet pater? Quæ opera tibi maiora demonstraturus est? aut quibus operibus maiora sunt quæ demõstraturus est? Cũ enim dixit,maiora his,debemus prius intelligere quibus maiora. Recordemur unde sermo iste ,pcessit,quãdo curatus est ille qui triginta & octo annos habebat in infirmitate,& iussit eũ saluũ tollere grabatũ suũ,& ire in domũ suã. Hinc enim Iudæi cõmoti cũ qbus loquebatur,loquebat' uerbis & tacebat intellectu,quodãmodo innuebat intelligẽtibus,cælabat irascentibus. Hinc ergo cũ essent cõmoti Iudæi,qa hoc sabbato dñs faceret,dederũt occasionẽ sermoni huic. Nõ ergo sic audiamus hæc tanq̃ obliti quæ supra dicta sunt,sed respiciamus illũ languidũ triginta & octo annorũ subito factũ sanũ,admirantibus Iudæis & irascentibus: Quærebant tenebras magis de sabbato q̃ lumen de miraculo. His ergo indignantibus loquens ait hoc:maiora his demonstrabit ei opera. His maiora: Quibus? Quòd uidistis hominẽ factũ sanum,cuius languor durauerat usq; ad triginta & octo annos:his maiora pater demonstraturus est filio. Quæ sunt maiora? Sequit' & dicit: Sicut enim pater suscitat mortuos & uiuificat,sic & filius quos uult uiuificat.) Planè maiora sunt ista. Valde em̃ plus est ut resurgat mortuus,q̃ ut conualescat ægrotus. Maiora sunt ista. Sed quãdo ea pater demonstraturus est filio? Nescit enim ea filius,& ille q loquebatur nõ nouerat mortuos suscitare? D Adhuc habebat discere resuscitare mortuos,per quẽ facta sunt om̃ia,q fecit ut uiueremus,q nõ eramus? Adhuc habebat discere ut resuscitaremur? Quid est qd' uult dicere? Descẽdit em̃ ad nos, & q pauloante loquebat' ut deus,cœpit loqui ut homo. Ipse est tñ homo qui deus, quia deus factus est homo,sed factus quod nõ erat,nõ amittens quod erat. Ergo accessit homo,ut esset homo q erat deus,nõ iam ut homo esset,& nõ esset deus. Audiamus ergo eũ & factum,qui audiebamus conditorẽ. Conditorẽ quia uerbum in principio:factũ, quia natũ ex uirgine Maria. Conditorẽ ante Abraam,ante Adam,ante terram,ante cœlũ, ante omnia corporalia & spiritalia:factum autem ex semine Abraæ,ex tribu Iuda, ex uirgine Israëlitica. Si ergo nouimus hunc qui nobis loquitur,& deum & hominem,intelligamus uerba dei & hominis:aliquando enim talia nobis dicit quæ pertineant ad maiestatem, aliquando quæ pertineant ad humilitatem. Ipse enim rex excelsus qui humilis,ut nos humiles faciat excelsos. Quid ergo ait? Demonstrabit mihi pater his maiora,ut uos miremini. Ergo nobis est demonstraturus,non illi. Cum ergo nobis sit demonstraturus pater:propterea dixit,ut uos miremini. Exposuit enim quod uoluit dicere,demonstrabit mihi pater. Quare nõ dixit,demonstrabit uobis pater,sed demonstrabit filio? Quia & nos membra sumus filij: & nos membra tanq̃ quod discimus,ipse discit quodammodo in membris suis. Quomodo discit in nobis? Quomodo patitur in nobis. Vnde scimus quia patitur in nobis,unde p

Act. 9 & 22 bamus? Ex illa uoce de cœlo: Saule Saule quid me persequeris? Nõne ipse est qui iudex in

Matth. 25 fine seculi residebit,& iustos ad dexterã ponens,iniquos aũt ad sinistrã,dicturus est: Venite benedicti patris mei percipite regnum: Esuriui enim & dedistis mihi manducare? Cũq; illi responderint: Dñe,quãdo te uidimus esurientem,dicturus est eis: Cũ uni ex minimis meis dedistis,mihi dedistis. Qui ergo dixit: Cum uni ex minimis meis dedistis,mihi dedistis,& nunc interrogetur à nobis,& dicamus illi: Dñe quãdo eris discens,cũ tu doceas omnia? Statim enim nobis in fide nostra respondebit: Cũ unus ex minimis discit,ego disco. Ergo gratulemur

A tulemur & agamus gratias, non solũ nos Christianos factos esse, sed Christum. Intelligitis fratres gratiam dei super nos capitis: admiramini, gaudete, Christi facti sumus. Si enim caput ille est, nos mẽbra, totus ille homo & nos. Hoc est quod apostolus dicit Paulus: Vt ultra iam non simus paruuli, iactati & circũdati omni uento doctrinæ, superius aũt dixerat: Donec occurramus omnes in unitatẽ fidei, in agnitionẽ filij dei in uirũ perfectũ, in mensurã ætatis plenitudinis Christi. Plenitudo ergo Christi caput & membra. Quid est caput & mẽbra? Christus & ecclesia. Arrogamus enim nobis hoc supbe, nisi ipse dignet̃ hoc ꝑmittere, qui per Apostolũ eundẽ dicit: Vos aũt estis corpus Christi & mẽbra. Cũ ergo ostẽdit pater mẽbris Christi, Christo ostẽdit, fit quoddã miraculũ magnũ, sed tñ uerũ. Ostendit̃ Christo quod nouerat Christus, & ostẽdit̃ Christo ꝑ Christũ. Res mira est & magna est: sed scriptura sic loquit̃. Cõtradicturi sumus diuinis eloquijs, & nõ potius intellecturi, & ex ipsius dono q̇ ei donauit gratias acturi? Quid est quod dixi, demõstrat̃ Christo ꝑ Christũ? Demõstratur membris per caput. Ecce uide illud in te. Pone te clausis oculis uelle aliquid tollere, nescit manus quò eat, & utiqꝫ manus tua membrũ tuũ est, nõ enim à corpore tuo separata est, aperi oculos, uidet etiam manus quò eat, demonstrante capite mẽbrũ secutũ est. Si ergo in te potuit inueniri tale aliquid ut corpus tuũ ostẽderet corpori tuo, & per corpus tuũ demonstratur aliquid corpori tuo, noli mirari quia dictũ est, demonstrat̃ Christo per Christũ. Demonstratur enim caput ut membra uideant, & docet caput ut mẽbra discant. Vnus tamen homo caput & mẽbra: Noluit se separare, sed dignatus est agglutinari. Longe à nobis erat, & multũ longe. Quid tam longe, q̃ conditũ & cõditor? Quid tam longe, q̃ꝫ deus & homo? Quid tam longe, q̃ꝫ iusticia & iniquitas? Quid tam longe, q̃ æternitas & mortalitas? Ecce q̃ longe erat uerbum in principio, deus apud deum per quẽ facta sunt oĩa. Quomodo ergo factus est prope, ut esset quod nos, & nos in illo? Verbum caro factũ est, & habitauit in nobis. Hoc ergo est nobis demonstraturus: hoc demonstrauit discipulis suis, qui eũ in carne uiderunt. Quid est hoc? Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat: Sic & filius quos uult uiuificat.) Alius ne pater, alius filius? Certe omnia per ipsum facta sunt. Quid dicimus fratres mei? Lazarũ suscitauit Christus, quem mortuum suscitauit pater, ut uideret Christus quemadmodum Lazarũ suscitaret? An quando resuscitauit Lazarũ Christus, non eum resuscitauit pater? Et sine patre fecit filius solus? Legite ipsam lectionem, & uidete quia patrem ibi inuocat ut resurgat Lazarus: sicut homo inuocat patrem, sicut deus facit cum patre. Ergo & Lazarus quòd resurrexit, & à patre & à filio suscitatus est in dono & gratia spũs sancti, & illud mirabile opus trinitas fecit. Non ergo sic intelligamus, sicut ergo pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat, ut alios à patre resuscitari & uiuificari, alios à filio existimemus, sed eosdem quos pater suscitat & uiuificat, ipsos & filius suscitat & uiuificat, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et ut ostenderet habere se q̃ꝫ uis à patre, datam tamen patris potestatem, ideo ait: Sic & filius quos uult uiuificat. Et ut ostenderet ibi uoluntatem suam, & ne quis diceret, suscitat pater mortuos per filium, sed ille tanq̃ꝫ potens, iste tanq̃ꝫ ex aliena potestate, tanq̃ꝫ minister facit aliquid sicut angelus, potestatem significauit ubi ait: Sic & filius quos uult uiuificat: non enim uult pater aliud quàm filius, sed sicut illis una substantia, sic una uoluntas est. Et qui sunt isti mortui quos uiuificat pater & filius? An ipsi sunt de quibus diximus, Lazarus, uel filius illius uiduæ, uel filia archisynagogi? Nouimus enim istos à Christo domino nostro suscitatos. Aliud aliquid nobis uult insinuare, resurrectionem scilicet mortuorum quam omnes expectamus, nõ illam quã quidam habuerũt ut crederent cæteri. Resurrexit enim Lazarus moriturus, resurgemus nos semp cũ Christo uicturi. Talẽ resurrectionẽ pater fecit an filius? Immo uero pater per filiũ, Ergo filius in patre, & pater in filio. Vnde ꝓbamus, q̃ de ista dicit resurrectiõe? Cũ dixisset, sicut enĩ pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat, ne intelligeremus mortuorũ resurrectionẽ quã facit ad miraculum, non ad uitã æternam, secutus ait: Neqꝫ enim pater iudicat quenquam, sed iudicium omne dedit filio.) Quid hoc est? De mortuorum

Eph. 4
1. Cor. 12
B
Ioan. 11

tuorum resurrectione dicebat,quia sicut pater suscitat mortuos & uiuificat,sic & filius quos C
uult uiuificat:unde continuo tanquàm rationem subiecit de iudicio dicens:Neq; enim pa-
ter iudicat quēquā,sed omne iudicium dedit filio,nisi quia de resurrectione dixerat mortuo-
rum,quæ futura est in iudicio.Pauloante putabamus aliquid facere patrem, quod non fa-
cit filius,quando dicebat:Pater diligit filium,& omnia demonstrat ei quæ ipse facit: tanq̃
pater faciebat,& filius uidebat:Sic erat subrepens menti nostræ intellectus carnalis, quasi
pater faceret quod filius non faceret:filius autem uideret patrem demonstrantem quod fie-
ret à patre.Ergo uelut pater faciebat,quod filius non faciebat.Modo iam uidemus aliquid
facere filium quod non facit pater. Quomodo nos uersat,& mentem nostram pertractat,
huc atq; illuc ducit,uno carnis loco remanere nō sinit,ut uersando exerceat,exercendo mun-
det,mundando capaces reddat,capaces factos impleat.Quid de nobis faciunt uerba hæc?
Quid loquebatur? Quid loquitur? Pauloante dicebat, quia demonstrat filio pater quic-
quid facit,uidebam quasi patrem facientem,filium expectātem. Modo rursus uideo filium
facientem, patrem uacantem: Non enim pater,inquit, iudicat quēquā, sed omne iudicium
dedit filio.Quando ergo filius iudicaturus est,pater uacabit & nō iudicabit? Quid est hoc?
quid intelligam domine? quid dicis qui uerbum dei es? homo sum.Dicis quia pater non iu-
Ioan.8 dicat quenquā, sed omne iudiciū dedit filio. Lego alio loco te dicente:Ego non iudico quē-
quā,est qui quærat & iudicet.De quo dicis,est qui quærat & iudicet,nisi de patre? Ille quæ-
rit iniurias tuas,ille iudicat de iniurijs tuis: Quomodo hic pater non iudicat quenquā: sed
omne iudicium dedit filio? Interrogemus & Petrum,audiamus eum loquētem in epistola
1.Pet.2 sua:Christus pro nobis passus est,inquit,relinquēs nobis exemplum, ut sequamur uestigia
eius,qui peccatum non fecit,nec dolus inuentus est in ore eius: qui cum malediceretur,non
maledicebat,cum iniuriam acciperet non minabatur, sed cōmendabat illi qui iuste iudicat:
Quomodo uerum est quia pater non iudicat quēquā,sed omne iudicium dedit filio? Tur-
bamur hic,turbati desudemus,desudantes purgemur.Conemur utcunq; donante ipso, pe- D
netrare alta secreta uerborum istorum.Temere fortasse facimus, quia discutere & scrutari
uolumus uerba dei.Et quare dicta sunt,nisi ut sciantur? Quare sonuerunt, nisi ut audian-
tur? Quare audita sunt,nisi ut intelligātur? Confortet ergo nos & donet nobis aliquid quā-
tum ipse dignatur,& si nondum penetramus ad fontem,de riuo bibamus. Ecce ipse Ioan-
nes nobis tanquàm riuulus emanauit,perduxit ad nos de alto uerbum,humiliauit,& quo-
dammodo strauit,ut non horreamus altum,sed accedamus ad humilem.Omnino est qui-
4.sen. dis. 48. ca. sed cum dam intellectus uerus,fortis,si quo modo eū tenere possumus,quia pater non iudicat quen
quam,sed omne iudicium dedit filio.Hoc enim dictum est,quia hominibus in iudicio non
apparebit nisi filius:Pater occultus erit, filius manifestus. In quo erit filius manifestus? In
forma qua ascendit:Nam in forma dei cū patre occultus est,in forma serui hominibus ma-
nifestus.Non ergo pater iudicat quēquā,sed in manifesto omne iudicium dedit filio. Hoc
enim dictum est,quia hominibus in iudicio non apparebit nisi filius,sed manifesto.In quo
manifesto iudicio filius iudicabit,quia ipse iudicandis apparebit.Euidentius nobis ostēdit
Act.1 scriptura,quia ipse apparebit,Quadragesimo die post resurrectionem suam ascendit in cœ-
lum,uidentibus discipulis suis,& uox illis angelica,uiri,inquit,Galilæi, quid statis aspicien-
tes in cœlum? Iste qui assumptus est à uobis in cœlum,sic ueniet quemadmodum uidistis
eum euntem in cœlum.Quomodo eum uidebant ire? In carne quam tetigerunt,quam pal-
pauerunt,cuius etiam cicatrices tangendo sibi probauerunt,in illo corpore in quo cū eis in-
trauit & exiuit per quadraginta dies,manifestans se eis in ueritate,nō in aliqua falsitate, nō
Luc.24 phantasmate,nō umbra,non spū,sed quēadmodū ipse dixit non fallens,Palpate & uidete,
quia spūs carnē & ossa nō habet,sicut me uidetis habere.Est quidē illud iam corpus dignū
cœlesti habitatione,nō subiacens morti,nō mutabile per ætates.Nō enim sicut ad illam æta-
tem ab infantia creuerat,sic ab ætate quæ iuuentus erat,uergit in senectutem: manet si-
cut ascendit,uenturus ad eos quibus antequam ueniat,uerbum suum uoluit prædicare.Sic
enim

A enim ueniet in forma humana. Hanc uidebunt & impij, uidebunt & ad dexterā positi, uidebunt ad sinistram separati, sicut scriptum est: Videbunt in quē pupugerunt. Si uidebunt in quē pupugerūt, corpus ipsum uidebūt quod lancea percusserunt. Lancea nō percutitur uerbum. In hoc enim impij uidere potuerūt quod & uulnerare potuerūt. Latentem deū in corpore nō uidebūt: post iudiciū uidebit ab his, qui ad dexteram erūt. Hoc est ergo quod ait: Pater non iudicat quenq̄, sed omne iudicium dedit filio: quia manifestus ad iudiciū ueniet filius in humano corpore apparens, hominibus dicens dextris: Venite benedicti patris mei percipite regnum: dicens sinistris: Ite in ignem æternū, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Ecce uidebitur forma hominis à pijs & impijs, à iustis & ab iniustis, à fidelibus & ab infidelibus, à gaudentibus & à plangentibus, à confisis & confusis. Ecce uidebit cum uisa fuerit illa forma in iudicio, & fuerit peractum iudicium, ubi dictum est: Pater nō iudicat quenq̄, sed omne iudicium dedit filio: ob hoc, quia filius apparebit in iudicio in forma, quam ex nobis suscepit. Quid postea futurū est quādo uidebitur forma dei, quā sitiunt omnes fideles: quando uidebitur illud, quod erat in principio uerbum deus apud deū, per quod facta sunt omnia: quādo uidebitur illa forma dei, de qua dicit Apostolus: Cum in forma dei esset, nō rapinā arbitratus est esse æqualē deo? Magna enim illa forma ubi æqualitas patris & filij cognoscit ineffabilis, incōprehēsibilis, maxime paruulis. Quādo uidebit? Ecce ad dexterā sunt iusti, ad sinistrā sunt iniusti. Omnes pariter homines uident filiū hominis, uidēt qui pūctus est, uidēt qui crucifixus est, uident humiliatū, uident natū ex uirgine, uident agnum de tribu Iuda, uerbū deum apud deū. Quādo uidebunt, ipse erit & tūc, sed forma serui apparebit. Forma serui seruis demonstrabit: forma dei, filijs seruabit. Fiant ergo serui filij, qui sunt ad dexterā, eant in æternā hæreditatē olim ꝓmissam, quā nō uidentes martyres crediderūt, ꝑ cuius ꝓmissione sanguinē suū sine dubitatione fuderunt. Eant illuc & uideant ibi. Quando illuc ibunt? Dicat ipse dn̄s: Sic ibunt illi in combustionē æternā, iusti autē in uitam æternam. Ecce uitā æternam nominauit. Nunquid hoc nobis dixit, quia ibi uidebimus & cognoscemus patrē & filiū? Quid si uiuemus in æternum, sed illum patrem & filiū nō uidebimus? Audi alio loco ubi uitā æternā nominauit, & expressit quid sit uita æterna. Noli timere, non te fallo, non sine causa promisi dilectoribus meis dicens: Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo meipsum illi. Respondeamus dn̄o & dicamus: Quid dn̄e deus noster magnū, quid magnum nobis demonstraturus es teipsum? Quid enim? Et Iudæis te demonstrasti. Nonne te uiderunt & qui crucifixerunt? Sed demonstrabis te in iudicio, cum stabimus ad dexteram tuam. Nunquid & illi qui ad sinistram stabunt non te uidebunt? Quid est ꝙ demonstrabis nobis teipsum? Nunc enim non te uidemus cū loqueris? Responde: Et demonstrabo meipsum in forma dei, uidetis modo in forma serui. Non te fraudabo ô homo fidelis, crede quia uidebis, amas & non uides: amor ipse te perducet ut uideas, ama, persevera in amando. Non fraudabo, inquit, amorē tuum, qui mundaui cor tuum, ut quid enim mūdaui cor tuū, nisi ut deus à te possit uideri? Beati enim mūdo corde, quia ipsi deum uidebunt. Sed hoc, inquit, seruus, tanq̄ cum dn̄o disputans, nō expressisti cū dixisti: Ibunt iusti in uitā æternam, non dixisti: ibunt ut uideant me in forma dei, uideant patrem cui æqualis sum. Alibi attende quid dixit: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te unum uerū deum, & quem misisti Iesum Christum. Et modo ergo post cōmemoratū iudiciū, quod omne dedit filio pater non iudicans quenq̄, quid futurum est? Quid sequitur? Vt omnes honorificēt filium, sicut honorificant patrē.) Modo honorificant patrē, & contemnitur filius: Filius em̄ uidebat ut seruus, pater honorificabat ut deus. Apparebit & filius æqualis patri, ut oēs honorificent filiū, sicut honorificāt patrē. Modo ergo hoc habemus in fide. Nec dicat Iudæus, patrē honorifico, quid mihi est cum filio? Respondeat illi: Qui nō honorificat filiū, nō honorificat patrē.) Mentiris omnino, filiū blasphemas, & patri facis iniuriā. Pater em̄ filiū misit, tu cōtemnis quē misit. Quomodo honorificas mittentem, qui blasphemas missum? Ecce inquit,

Marginal notes: Ioan. 19 · Matth. 25 · Phil. 2 · Ioan. 14 · Ioan. 17

B (marginal section letter beside "nam. Ecce uitā æternam nominauit.")

inquit, aliquis missus est, & maior est pater, quia misit. Recede à carne, uetus homo suggerit C uetustati, tu in nouo agnosce nouitatem: nouus tibi, seculo antiquus, perpetuus, æternus, reuocet ad hoc intellectum. Minor est filius, quia missus, dictus est filius. Missionē audio, non separationē. Sed hic, inquit, uidemus in rebus humanis, quia maior est, qui mittit q̄ ille qui mittitur. Sed res humanæ fallunt hominē, res diuinæ purgant. Noli attēdere ad res humanas, ubi maior uidetur qui mittit, & minor qui mittitur, quanq̄ & ipsæ res humanæ dicunt contra testimonium. Velut uerbi gratia, si quis uxorē uellet petere, & per se non posset, amicum maiorem mittit qui ei petat. Et sunt multa in quibus ipse maior eligitur, qui mittatur à minore. Quid ergo calumniam uis facere, quia ille misit, ille missus est? Sol radium mittit, & non separat: luna splendorem mittit, & non separat: lucerna lumen fundit, & non separat. Video ibi missionem, & nullam uideo separationem: nam si de rebus humanis quæris exēpla, ô hæretica uanitas, quanquam sicut pauloante dixi, & ipsæ res humanæ in quibusdam exēplis coarguunt & uincunt te, tamen attende q̄ sit aliud in rebus humanis, unde uis ducere exempla ad res diuinas. Homo qui mittit, manet ipse, & pergit ille qui mittitur. Nūquid pergit homo cum eo quem mittit? Pater autem qui misit filium, non recessit à filio. Ipsum Ioan. 16. & 14 dominum audi dicentem, Ecce ueniet hora ut unusquisq; descendat ad sua, & me solum relinquetis, sed non solus sum, quia pater mecum est. Quomodo eum misit cum quo uenit? quomodo cū misit à quo nō recessit? Alio loco dixit, Pater aūt in me manens facit opera. Ecce in illo est, ecce operatur, nō recessit à misso mittens, quia missus & mittens unum sunt.

Ab eo quod scriptum est, Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meū audit, & credit ei, qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium nō uenit, sed transit à morte in uitā, usq; ad eum locū ubi ait, Sicut audio iudico, & iudiciū meum iustū est, qđ nō quæro uoluntatē meā, sed uoluntatē eius qui misit me. Tract. XXII.

NVDIUS TERTIANI & hesterni diei sermones redditos uobis, sequitur hodierna euangelica lectio, quam ex ordine pertractemus, nō pro eius dignitate, D sed pro uiribus nostris: quia & uos nō pro inūdātis fontis largitate, sed p uestro modulo capitis. Et nos non tantum dicimus in aures uestras, quātum ipse fons manat, sed quantum capere possumus, quod in uestros sensus traijciamus, abundantius operante ipso in cordibus uestris, q̄ nobis in auribus uestris. Res enim magna tractatur, & non à magnis, imò multum à paruis, spem tamen & fiduciam dat nobis, qui magnus propter nos factus est paruus. Si enim ab illo non exhortaremur, nec inuitaremur ad eum intelligendum, si desereret nos tanq̄ cōtemptibiles, quia capere non possemus diuinitatē ipsius, si nō caperet in se mortalitatem nostrā, & perueniret ad nos ut loqueretur nobis euangeliū, si quod in nobis abiectū & minimū est, uoluit cōmunicare nobiscū, putamus eum noluisse nobis dare magnū suū, qui suscepit paruum nostrū? Hæc dixi, ne quis uel nos reprehendat ista tractantes, quasi multū audaces: uel de se desperet, quod possit capere dono dei, quod illi dignatus est loqui filius dei. Ergo loqui nobis dignatus est, debemus credere quia uoluit ut intelligat. Sed si non possumus, præstat intellectū rogatus, qui uerbū præstitit nō rogatus. Ecce quæ uerborū ista secreta sunt, attendite. Amen amē dico uobis, quia qui uerbum meū audit, & credit ei qui misit me, habet uitā æternā.) Ad uitam certe æternā omnes tēdimus. Et ait, Amen amen dico uobis, qui uerbū meum audit & credit ei qui misit me, habet uitā æternā. Nunquid ergo audire uos uoluit uerbū suū, & intelligere noluit? Quandoquidē si in audiendo & credendo uita æterna est, multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis fides, fidei fructus intellectus, ut perueniamus ad uitam æternam, ubi nō nobis legat euangeliū: sed ille qui nobis modo euāgelium dispensauit, remotis omnibus lectionibus & paginis, & uoce lectoris & tractatoris, appareat omnibus suis purgato corde assistentibus, & in corpore immortali iā nunq̄ morituris, mūdans eos & illuminās, uidētes & uiuētes, in principio erat uerbū, & uerbū erat apud deū. Nūc ergo quē quæsiuimus attēdamus, & quē audiuimus cogitemus. Deus est em̄ Christus, & cū hominibus loquit: capi se uult, faciat capaces,

A paces:uideri se uult,aperiat oculos. Non tamen sine causa loquitur nobis,nisi quia ueru͂ est, quod promittit nobis. Verba mea,inquit,qui audit, & credit ei qui me misit,habet uitã æternam. Vt in iudicium non ueniat,sed transeat à morte ad uitam.) Vbi & quando uenimus de morte ad uitam,ut non in iudicium ueniamus? In hac uita transimus à morte ad uitam: in hac uita quæ nondum est uita,hinc transimus à morte ad uitam. Quis est ille transitus? Qui audit uerba mea,dixit,& credit ei qui misit me.Seruas ista & credis,& transis.Et est qui stãdo transit? Planè est:stat enim corpore, transit mente. Vbi erat, unde transiret? Et quò transit? A morte ad uitam. Vide unum hominem stantem,in quo agatur totum hoc quod dicitur.Stat,audit,forte non credebat,audiendo credit: pauloante non credebat,modo credit,quasi de regione infidelitatis ad regionem fidei transitum fecit,motu cordis, non motu corporis: motu in melius,quia iterum qui deserunt fidem,mouentur in deterius.Ecce in hac uita,quæ sicut dixi,nondum est uita, transitur à morte ad uitam,ut in iudicium non ueniatur.Quare autem dixi,quia nondum est uita? Si uita esset ista,non diceret dominus cuidã, Matth.19
si uis uenire ad uitam,serua mandata.Non enim ait illi,si uis uenire ad uitam æternam:non addidit æternam,sed tantum dixit uitam. Nec uita nominanda est, quia non est uera uita. Quæ est uera uita, nisi quæ est æterna uita? Audi Apostolum dicentem ad Timotheum, 1.Timoth.6
Præcipe diuitibus huius seculi, non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in deo uiuo:qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum, bene faciant diuites, sint in operibus bonis,facile tribuant,communicent.Vt quid hoc? Audi quod sequitur,Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum,ut apprehendant ueram uitam. Profecto ista in qua erant,falsa uita est:nam ut quid uelis apprehẽdere ueram,si iam tenes ueram? Si autem apprehendenda est uera,migrandum est à falsa.Et quã migrandum? Quò? Audi,crede,& transitum facis de morte ad uitam, & in iudicium non uenis. Quid est hoc ꝙ in iudicium nõ uenies? Et quisq; melior erit Paulo apostolo,qui ait, Oportet nos exhiberi omnes 2.Cor.5
B ante tribunal Christi,ut illic recipiat unusquisq; quæ per corpus gessit,siue bonum siue malum.Paulus dicit, Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal Christi: & tu tibi audes promittere,quia in iudicium nõ uenies? Absit,inquis,ut ego mihi hoc promittere audeam, sed credo promittẽti.Saluator loquitur,ueritas pollicetur,ipse dixit mihi,Qui audit uerba mea, & credit ei qui me misit,habet uitam æternam,& transitum facit de morte in uitam,& in iudicium non ueniet:Ergo audiui uerba domini mei, credidi. Iam infidelis cum essem,factus sum fidelis,sicut ipse monuit,transij à morte ad uitam,ad iudicium non uenio,non præsumptione mea,sed ipsius promissione.Paulus autem contra Christum loquitur, seruus contra dominum,discipulus contra magistrum, homo contra deum,ut cum dominus dicat, quia qui audit & credit,transit à morte ad uitam,& in iudicium nõ uenit:dicat Apostolus, Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi? Aut si ad iudicium non ueniat,quid ad tribunal exhibetur? Nescio quomodo intelligam. Reuelat ergo dominus deus noster,& per scripturas suas admonet nos dicens,quot modis intelligatur,quando dicitur in iudicium.Hortor ergo ut attendatis. Aliquando iudicium discriminatio dicitur. Secundu͂ illu͂ modu͂ quo dicitur iudiciu͂ discriminatio, oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi,ut illic recipiat homo quæ per corpus gessit,siue bonum siue malu͂: ipsa est enim discriminatio, ut bonis bona,malis mala distribuantur,Nam si iudicium semper in malo acciperetur,non diceret psalmus,Iudica me deus.Audit forte aliquis dicentem,Iudica me deus,& miratur.Solet Psal. 42
enim homo dicere,ignoscat mihi deus,parce mihi deus.Quis est qui dicat, Iudica me deus? Et aliquando in psalmo uersus ipse in diapsalmate ponitur, qui præbeatur à lectore,& respondeatur à populo.Nunc forte alicui cor percutitur, & timet cantare deo & dicere,Iudica me deus:& tamen cantat populus credens, nec putat se male optare quod dicitur à diuina lectione, & si parum intelligit, credit aliquid boni esse quod cantat. Et tamen & ipse psalmus non dimisit hominem sine intellectu. Secutus enim uerbis posterioribus ostendit, quale iudicium diceret, quia non est damnationis sed discretionis. Ait enim, Iudica me deus,

deus. Quid est, iudica me deus? Et discerne causam meam à gente nõ sancta. Ergo secundũ C hoc iudicium discretionis, oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Secundum iudicium autem damnationis, qui audit uerba mea, inquit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non ueniet, sed transitum facit à morte ad uitam. Quid est in iudicium non ueniet? In damnationem non ueniet. Probemus de scripturis, quia dictũ est iudicium, ubi pœna intelligitur, quanquam & in hac ipsa lectione paulo post audietis ipsum uerbum iudicij non positum nisi pro damnatione & pro pœna. Tamen Apostolus dicit quodam loco scribens ad eos, qui corpus quod fideles norunt, male tractabant: & propter quod

1. Cor. 11 male tractabant, corripiebantur flagello domini. Ait enim illis: Propterea multi in uobis infirmi & ægroti dormiunt sufficienter. Multi enim propterea etiam moriebantur. Et secutus est: Si enim nosipsos iudicaremus, à domino non iudicaremur: hoc est, si nosipsos corriperemus, à domino non corriperemur: cum iudicamur autem à domino, corripimur, ne cũ hoc mundo damnemur. Sunt ergo secundũ pœnam qui iudicantur hic, ut parcatur illis ibi: sunt quibus parcatur hic, ut abundantius torqueantur ibi: sunt autem quibus distribuũtur ipsæ pœnæ sine flagello pœnæ, si flagello domini correcti non fuerint: ut cum hic contempserint patrẽ uerberãtem, ibi sentiant iudicem punientem. Ergo est iudiciũ quo missurus est deus, id est, filius dei in fine diabolum & angelos eius, & om̃es infideles & impios cũ eo. Ad hoc iudicium non uenit, qui modo credens transitum facit à morte ad uitam: etenim ne putares credendo te nõ moriturũ secundum carnem, & accipiendo carnaliter diceres tibi: Dominus meus mihi dixit: Qui audit uerba mea, & credit ei qui misit me, transiet à morte ad uitam: Ergo ego credidi, non sum moriturus. Scias te mortem quam debes supplicio Adam, persoluturum, accepit enim ille in quo tunc omnes fuimus, morte morieris, nec potes euadere sententiam diuinam, sed cum persolueris mortem ueteris hominis, suscipies uitam æternã noui hominis, & trãsitum facies à morte ad uitam. Modo interim fac transitum uitæ. Quæ est

Matth. 8 uita tua? Fides. Iustus ex fide uiuit. Infideles, inquit, mortui sunt, de quibus dominus ait, Di D mitte mortuos ut sepeliant mortuos suos. Ergo & in hac uita sunt mortui, sunt uiui, & quasi omnes uiuunt. Qui sunt mortui? qui non crediderũt. Qui sunt uiui? qui crediderũt. Quid

Ephe. 5 dicitur mortuis ab Apostolo? Surge qui dormis. Sed somnum dixit, non mortem. Audi sequentia, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Et quasi diceret, quò ibo? Et illuminabit te Christus. Iam cum te credentem illuminauerit Christus, transitum facis à morte ad uitam: mane in eo quò transisti, & non uenies ad iudicium. Exponit illud enim ipse & sequitur. Amen amen dico uobis,) ne forte quia dixit, transit à morte ad uitam: intelligamus hoc in futura resurrectione, ostendere uolẽs quomodo transit qui credit: & hoc est transire de morte ad uitam, transire ab infidelitate ad fidem, ab iniustitia ad iustitiam, à superbia ad humilitatem, ab odio ad charitatem. Nunc autẽ amen amen dico uobis, quia ueniet hora & nũc est. Quid euidentius? Iam certe aperuit quod dicebat, quia modo fit quò nos Christus hortatur: ueniet hora, quæ hora & nũc est. Quando mortui audient uocem filij dei, & qui audierint uiuent.) Iam de his mortuis locuti sumus. Quid putamus fratres mei, In ista turba quæ me audit nulli sunt ne mortui? Qui enim credunt, & secundum ueram fidem agunt, uiuunt, & mortui non sunt: qui autem uel non credunt, uel sicut dæmones credunt, trementes & male uiuentes, filium dei confitentes, & charitatem non habentes, mortui potius deputãdi sunt, & tamen agitur adhuc hora ista. Non enim hora de qua locutus est dominus, una erit hora de duodecim horis unius diei: ex quo locutus est usque ad hoc tempus, & usque ad fi-

1. Ioan. 2 nem seculi, ipsa una hora agitur, de qua dicit in epistola sua Ioannes, Filioli, nouissima hora est, ergo nunc est: qui uiuit, uiuat: qui mortuus erat, uiuat: audiat uocẽ filij dei qui mortuus iacebat, surgat & uiuat. Clamauit dominus ad sepulchrũ Lazari, & quatriduanus mortuus resurrexit. Qui putebat, in auras processit, sepultus erat, lapis superpositus erat. Vox saluatoris irrupit duriciam lapidis, & cor tuum ita durum est, ut nondum illa uox diuina te rumpat. Surge in corde tuo, procede de sepulchro tuo. Etenim mortuus in corde tuo, tanquam in sepulchro

A pulchro iacebas, & tanquam saxo malæ consuetudinis grauaris. Surge & procede, & crede & confitere. Qui enim credit, surrexit: qui cõfitetur, processit. Quare processisse dicimus confitentem? Quia anteq̃ confiteretur, occultus erat: cum autem confiteretur, procedit de tenebris ad lucem. Et cum confessus fuerit, quid dicetur ministris? Quod dictum est ad funus Lazari, Soluite illum, & sinite abire. Quomodo dictum est ministris apostolis, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cœlo. Venit hora & nunc est, quãdo mortui audient uocem filij dei, & qui audierint uiuent: unde uiuent? De uita. De qua uita? De Christo. Vnde probamus quia de uita Christo? Ego sum, inqt, uia, ueritas & uita. Ambulare uis, ego sum uia. Ioan. 14. Falli non uis, ego sum ueritas. Mori non uis, ego sum uita. Hoc dicit tibi saluator tuus, non est quò eas nisi ad me: nõ est quà eas nisi per me. Nunc ergo ista hora agitur, hoc & agitur planè, & omnino nõ cessatur. Surgunt homines qui mortui erant, transibunt ad uitam, ad uocem filij dei uiuunt, de illo perseuerãtes in fide ipsius. Habet enim filius uitã, unde uiuant credẽtes habet. Et quomodo habet? Sicut habet pater. Audi ipsum dicentem, Sicut enim pater habet uitã in semetipso, sic dedit & filio uitã habere in semetipso.) Fratres, ut potero dicam. Hæc sunt enim illa uerba quæ paruum intellectum perturbant. Quare addidit, in semetipso? Sufficeret enim ut diceret, Sicut enim pater habet uitam, sic dedit & filio habere uitã. Addidit, in semetipso: habet enim in semetipso pater uitã, habet & filius in semetipso. Aliquid intelligere nos uoluit, in eo ꝙ ait, in semetipso: & hic secretũ in uerbo, hoc clausum est, pulsemus ut aperiatur. O domine, quid est quod dixisti? In semetipso quare addidisti? Etenim Paulus apostolus quẽ uiuere fecisti, nõ habebat uitam? Habebat, inquit, quantum homines mortui ut reuiuiscant, & ad uerbum tuum credendo transeant. Cum transierint, non in te habebunt uitam? Habebunt, nam & ego pauloante dixi, Qui audit uerba mea, & credit ei qui me misit, habet uitam æternam. Ergo illi qui in te credunt, habent uitam: & non dixisti, in semetipsis. Cum autẽ de patre loquereris, dixisti, Sicut pater habet uitam in

B semetipso: rursus cum de te loquereris, dixisti, sic & filio dedit habere uitam in semetipso. Sicut habet, sic dedit habere. Vbi habet? In semetipso. Paulus ubi habet? Nõ in semetipso, sed in Christo. Tu fidelis ubi habes? Non in temetipso, sed in Christo. Videamus si hoc dicit Apostolus, Viuo autẽ iam non ego, uiuit uero in me Christus: uita nostra, tanq̃ nostra, Gal. 2 ideo de uolũtate propria nostra non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: uita uero bona de deo in nobis est, non à nobis. Christus autẽ in semetipso habet uitam sicut pater, quia uerbum dei non modo male uiuit, & modo bene uiuit: homo autem modo male, modo bene. Qui male uiuebat, in uita sua erat: qui bene uiuit, ad uitã Christi transit. Particeps factus uitæ, non eras quod accepisti, & eras qui acciperes: filius autem dei non quasi primo fuit sine uita, & accepit uitam. Si enim sic illam acciperet, nõ eam haberet in semetipso. Quid est enim in semetipso? Vt ipsa uita ipse esset. Adhuc aliquid planius fortasse dicam, Lucernam quisq; accendit, exempli gratia, lucerna illa quantum pertinet ad flammulã quæ ibi lucet, ignis ille habet lucem in semetipso: oculi autem tui qui lucerna absente iacebant & nihil uidebant, iam ipsi habent lucem, sed non in semetipsis. Proinde si se à lucerna auerterint, tenebrantur: si se conuerterint, illuminantur. At uero ille ignis quamdiu est lucet, si uolueris illi lucem tollere, simul & ipsum extinguis: nã sine luce non potest remanere. Sed lux Christus inextinguibilis & coæternus patri, semper candens, semper lucens, semper feruens: nã si nõ ferueret, nunquid diceretur in psalmo, Nec est qui se abscõdat à calore eius? Tu autẽ in peccato tuo Psal. 18 frigidus eras, cõuertaris ut feruescas: si recesseris, frigescis. In peccato tuo tenebrosus eras, conuertaris ut illumineris: si auerteris te, obscuraberis. Proinde qui in tenebris eras, cum illuminaris non eris lumen, quamuis sis in lumine: ait enim Apostolus, Fuistis enim aliquando Ephes. 4 tenebræ, nunc autẽ lux in domino. Cum dixisset, nunc autem lux, addidit in domino. In te ergo tenebræ, lux in domino. Lux quare? Quia participatione lucis illius es: si autem à luce qua illuminaris recesseris, ad tenebras tuas redis. Non sic Christus, non sic uerbum dei, sed quomodo? Sicut habet pater uitam in semetipso, sic dedit filio habere uitam in semetipso,

ut non participatione uiuat, sed incommutabiliter uiuat:& omnino ipse uita sit,sic dedit & C
filio habere uitã.Sicut habet,sic dedit.Quid interest? Quia ille dedit,iste accepit. Nunquid
iam erat quando accepit? Nunquid intelligimus Christum aliquando fuisse sine luce, cum
ipse sit sapientia patris,de qua dictũ est,Candor est lucis æternæ? Ergo quod dicitur,dedit
filio,tale est ac si diceretur, genuit filium:generando enim dedit. Quomodo enim dedit ut
esset,sic dedit ut uita esset,& sic dedit,ut in semetipso uita esset.Et quid est,in semetipso uita
esset? Non aliunde uita indigeret,sed ipse esset plenitudo uitæ,unde credentes alij uiuerent
dum uiuerent.Dedit ergo illi habere uitam in semetipso, dedit ei tanq; uerbo suo,tanq; ei
qui in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum. Deinde quia homo factus,quid
illi dedit? Et potestatem dedit ei iudicium facere, quoniam filius hominis est.) Secundũ
q; filius est dei,sicut habet pater uitam in semetipso,sic & dedit filio uitam habere in semet-
ipso : secundum autem q; filius hominis est, potestatem dedit ei iudicium faciendi.Hoc est
quod hesterno die exposui charitati uestræ,quia in iudicio homo uidebitur,deus autẽ non
uidebitur, sed post iudicium uidebitur ab his qui uicerint in iudicio. Ab impijs autem non
uidebitur deus : quia ergo homo uidebitur in iudicio,forma illa quæ sic ueniet sicut ascẽdit,
ideo supra dixerat, Pater non iudicat quenq;,sed omne iudicium dedit filio.Hoc etiam in
isto loco repetit,cum dicit, Et potestatem dedit ei iudicium faciendi, quoniam filius homi-
nis est:tanq; diceres tu, Potestatem dedit ei iudicium faciendi:Quare? Quando nõ habuit
istam potestatem iudicij? Quando in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum,
& deus erat uerbum,quando omnia per ipsum facta sunt:nũquid nõ habebat potestatẽ
iudicium faciendi? Sed secundũ hoc dico, potestatem dedit ei iudicium faciendi,quia filius
hominis est.Sed secundũ hoc accepit potestatem iudicandi,quia filius hominis est:nam se-
cundum q; dei filius est,semper habuit hanc potestatem. Accepit qui resuscitatus est,accepit
qui natus est,accepit qui crucifixus est. Qui fuit in morte,est in uita : uerbum dei nunq; in
morte,semper in uita.Iam ergo de resurrectione forte aliquis nostrum dicebat,Ecce resurre- D
ximus,qui audit Christum,qui credit & transit de morte ad uitam,& in iudiciũ non ueniet.
Venit hora & nũc est,ut qui audit uocem filij dei uiuat:mortuus erat, audiuit,ecce resurgit.
Quid est quod dicitur postea resurrectio futura carnis,& resurrectio corporũ mortuorum?
Parce tibi,noli præcipitare sentẽtiam,ne pergas post illam.Est quidem ista resurrectio quæ
fit nunc,mortui erant infideles,mortui erant iniqui,uiuunt iusti, transeunt à morte infideli-
tatis ad uitam fidei.Sed noli inde credere nullam futuram postea resurrectionem corporis,
crede futuram & resurrectionem corporis. Audi enim quid sequatur post commendatam
resurrectionem istam quæ fit per fidem, ne quis putaret istam solam esse,& incideret in il-
lam desperationem & errorem hominum, qui peruertebant aliorum sensus, dicentes resur-
2.Timoth.2 rectionem iam factam esse, de quibus dicit Apostolus, Et fidem quorundam peruertunt.
Credo enim quia talia uerba illis dicebant, Ecce dominus ubi ait,Et qui credit in me,transit
à morte ad uitam, iam facta est resurrectio in omnibus fidelibus qui fuerãt infideles,quo-
modo altera dicitur resurrectio? Gratias deo nostro, fulcit nutantes, dirigit hæsitantes,
confirmat dubitantes.Audi quid sequitur,quia non habes unde tibi facias caliginem mor-
tis:si credidisti, totum crede. Quid totum, inquis, credo? Audi quid dicit, Nolite mi-
rari hoc:) quia dedit potestatem filio faciendi iudicij. In fine dico,ait, Quomodo in fine?
Nolite mirari hoc, Quia ueniet hora:) hic non dixit,& nunc est. In illa resurrectione fidei
quid dixit? Veniet hora & nunc est. In ista resurrectione quia commendat futuram cor-
porum mortuorum, ueniet hora dixit, non dixit nunc est, quia in fine seculi uentura est.Et
unde,inquis, mihi probas, quia de ipsa resurrectione dixit? Si patienter audias,tuipse tibi
modo probabis. Sequamur ergo,Nolite mirari hoc, quia uenit hora, In qua omnes qui
in monumẽtis sunt,audient uocẽ filij dei,& procedent.) Quid euidẽtius ista resurrectione?
Iam dudum non dixerat, qui in monumentis sunt, sed mortui audient uocem filij dei, &
qui audierint uiuent.Nõ dicitur,alij uiuent,alij damnãtur, quia omnes qui credunt uiuent.
De mo-

A De monumentis autē quid dixit? Omnes qui sunt in monumentis audient uocē filiј eius, & procedent, nō dixit, audient & uiuent. Si enim male uixerant & iacebant in monumētis, ad mortem resurgent, nō ad uitam: ergo uideamus qui procedēt, licet pauloante mortui audiendo & credēdo uiuebant. Non ibi facta est discretio, non dictum est, audient mortui uocem filiј dei, & cum audierint, aliј uiuēt, aliј damnātur, sed omnes qui audierint uiuent, quia qui credunt, uiuent, qui habēt charitatem uiuent, & nemo morietur. De monumētis autem audient uocem, Et procedent.) Quò? Qui bene fecerunt, ad resurrectionē uitæ: qui male fecerunt, ad resurrectionem iudiciј.) Hoc est iudicium, pœna illa de qua pauloante dixerat, Qui credit in me, transiet à morte ad uitam, & in iudicium non ueniet. Non possum ego à me facere quicquam, sicut audio iudico, & iudicium meū iustum est.) Si sicut audis iudicas, à quo audis? Si à patre, certe pater nō iudicat quenquam, sed omne iudiciū dedit filio. Quoniam tu quodāmodo præco patris, ut quod audis dicas. Quod audio hoc dico, quia quod est pater hoc sum. Dicere enim meū esse est, quia uerbū patris sum: hoc enim tibi dicit Christus. Inde de tuo quid est, sicut audio, ita iudico, nisi sicut sum? Quomodo enim audit Christus? Fratres, quæramus rogo uos, Audit Christus à patre? Quomō illi dicit pater? Vtique si dicit illi, uerba ad illum facit, omnis enim qui aliquid alicui dicit, uerbo dicit. Quomodo pater filio dicit, quādo filius uerbum patris est? Quicquid autē nobis pater dicit, uerbo suo dicit, uerbū patris filius est, ipso uerbo quo alio uerbo dicit? Vnus est deus, unum uerbum habet, in uno uerbo omnia continet. Quid est ergo, Sicut audio ita iudico? Sicut de patre sum, ita iudico. Ergo iudicium meū iustū est, uerū est. Nā si nihil facis ex te ô domine Iesu, quomodo sentiūt carnales, si nihil facis ex te? Quomodo pauloante dixisti, sic & filius quos uult uiuificat: modo dicis, ex me facio nihil? Sed quid commendat filius, nisi quia de patre est? Quid est de patre? Non esse de se. Sed non est de se filius, si de se esset, filius non esset, sed filius de patre est. Pater ut sit nō est de filio, filius ut sit de patre est, æqualis est patri, sed

B tamen iste de illo, non ille de isto. Quia non quæro uoluntatem meā, sed uoluntatem eius qui misit me.) Filius unicus dicit, Non quæro uoluntatem meā, & homines uolūt facere uoluntatē suā. Ille tantū se humiliat qui æqualis est patri, & tātum se extollit qui in imo iacet, & nisi ei manus porrigatur non surgit. Faciamus ergo uolūtatem patris, uolūtatem filiј, uoluntatem spiritussancti, quia trinitatis huius una uoluntas, una potestas, una maiestas est. Ideo tamen dicit filius, Non ueni facere uolūtatem meā, sed uoluntatem eius qui misit me, quia Christus non est de se, sed de patre suo est. Quod autem habuit ut homo appareret, de creatura assumpsit quam ipse formauit.

Ab eo loco, ubi dictum est, Si ego testimonium perhibeo de me, testimonium meum non est uerum, usque ad id quod ait, Et non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.

Tractatus XXIII

VODAM loco in euangelio dominus ait, prudentem auditorem uerbi sui similem esse debere homini qui uolēs ædificare, fodit altius donec perueniat ad fundamentū stabilitatis petræ, & ibi securus cōstituat quod fabricat, aduersus impetum fluminis, ut cū uenerit, repercutiatur potius firmitate ædificiј, quam impulsu suo ruinam faciat illi domui. Putemus scripturam dei tanquam agrum esse, ubi uolumus aliquid ædificare. Non simus pigri, nec superficie contenti, fodiamus altius donec perueniamus ad petram, petra autē erat Christus. Hodierna lectio de testimonio domini nobis locuta est, quia non habet necessariū ab hominibus testimoniū, sed habeat maius quam sunt homines, atque id testimoniū dixit quod sit. Opera, inquit, quæ ego facio, testimoniū perhibent de me.) Deinde adiunxit, Et testimonium perhibet de me qui misit me pater.) Ipsa quoque opera quæ facit, à patre se accepisse dicit. Testimoniū ergo perhibent opera, testimonium perhibet pater. Nullúm ne testimoniū perhibuit Ioānes? Perhibuit planè, sed tanquam lucerna, non ad satiandos amicos, sed ad cōfundendos inimicos: iam enim antea prædictū erat à persona patris, Paraui lucernam Christo meo: Inimicos eius indui confusione, super Psal.131

ipsum autẽ efflorebit sanctificatio mea. Esto tanq̃ in nocte positus. Attẽdisti in lucernam, C
& miratus es lucernam, & exultasti ad lumen lucernæ. Sed illa lucerna dicit esse solẽ in quo exultare debeas, & quamuis ardeat in nocte, diem te iubet expectare. Non ergo quia illius hominis testimonium non erat opus, nam ut quid mitteretur si nõ erat opus? Sed ne in lucerna remaneat homo, & lumen lucernæ sufficere sibi arbitretur, ideo dñs nec lucernam illam superfluã dicit fuisse, nec tamen te dicit in lucerna debere remanere. Dicit aliud testimonium scriptura dei, ubi utiq; deus perhibuit testimonium filio suo, & in illã scripturã Iudæi spem posuerant in lege scilicet dei, ministrata sibi per Moysen famulum dei. Scrutamini, inquit, scripturam, in qua uos putatis uitam æternam habere, ipsa testimonium perhibet de me, & non uultis uenire ad me ut uitã habeatis.) Quid uos putatis habere in scriptura? Vitam æternam. Ipsam interrogate, cui perhibet testimoniũ, & intelligite quæ sit uita æterna. Et quia propter Moysen uolebant repudiare Christum, tanq̃ aduersarium institutis, præceptisq; Moysi, rursus eosdem ipse conuincit, tanq̃ de alia lucerna. Omnes enim homines lucernæ, quia & accendi possunt & extingui. Et lucernæ quidẽ cũ sapiunt, lucẽt, & spiritu feruent, nã & si ardebant & extinctæ sunt, etiã putent. Permanserunt enim serui dei lucernæ bonæ, ex oleo misericordiæ illius, non ex uiribus suis. Gratia quippe dei gratuita, illa oleum
1.Cor.15 lucernarũ est. Plus enim illis omnibus laboraui, ait quædã lucerna. Et ne uiribus suis ardere uideretur, adiũxit, Non autẽ ego, sed gratia dei mecũ. Omnis ergo prophetia ante domini
2.Pet.1 aduentum, lucerna est. De qua dicit Petrus apostolus, Habemus certiorem propheticũ sermonẽ, cui bene facitis intẽdentes quemadmodũ lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. Lucernæ itaq; prophetæ, & omnis prophetia una magna lucerna. Quid apostoli? Nõ lucernæ etiam ipsi? Planè lucernæ. Solus enim ille non lucerna: nõ enim accẽditur & extinguitur, quia sicut pater habet uitam in semetipso, sic dedit filio habere uitã in semetipso. Lucernæ ergo & apostoli, & gratias agũt, quia & accensæ lumine ueritatis sunt, & feruẽt spiritu charitatis, & suppetit illis oleum gratiæ dei. Si non D
Matth.5 essent lucernæ, non diceret illis dñs, Vos estis lumen mundi. Nam posteaq̃ dixit, Vos estis lumen mundi: ostendit ne tale lumen se putarent, quale dictũ est, Erat lumen uerum, quod
Ioan.1 illuminat omnẽ hominem uenientẽ in hunc mundũ: tunc autẽ hoc de dño dictũ est, cum à Ioanne distingueretur. De Ioãne quidẽ Baptista dictũ erat, Nõ erat ille lumen, sed ut testimoniũ perhiberet de lumine. Et ne diceres, quomodo lumen nõ erat, de quo Christus dicit, quia lucerna erat? In cõparatione alterius luminis nõ erat lumen: Erat enim uerum lumen, quod illuminat omnẽ hominẽ ueniẽtem in hunc mundũ. Ergo cũ & discipulis diceret, Vos estis lumen mundi: ne sibi aliquid tributũ putarẽt, quod de solo Christo intelligendũ esset, & ita lucernæ uento superbiæ extinguerẽtur, cum dixisset, Vos estis lumen mundi: cõtinuo subiunxit, Nõ potest ciuitas abscõdi supra montẽ constituta, neq; accendũt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super candelabrũ, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sed quid si apostolos nõ dixit lucernã, sed accẽsores lucernæ quã ponerẽt super candelabrum? Audi quia ipsos dixit lucernã, Sic luceat, inquit, lumen uestrũ coram hominibus, ut uidẽtes bona opera uestra glorificent non uos, sed patrẽ uestrũ qui in cœlis est. Ergo & Moyses perhibuit testimoniũ Christo, & Ioãnes perhibuit testimoniũ Christo, & cæteri prophetæ & apostoli perhibuerunt testimoniũ Christo. His omnibus testimonijs præponit testimoniũ operum suorũ, quia & per illos nõ nisi deus perhibuit testimoniũ filio suo. Sed perhibet alio modo deus testimoniũ filio suo. Per ipsum filium suũ indicat deus filiũ, indicat se per filiũ, ad hunc si potuerit homo peruenire, nec lucernis indigebit, & uere fodiendo altius ædificiũ perducet ad petram. Facilis est ergo fratres hodierna lectio, sed propter hesternũ debitum, scio enim quid distulerim, nõ abstulerim, & dñs dignatus est donare, etiã hodie loqui ad uos. Recordamini quid reposcere debeatis, si forte aliquo modo seruata pietate & salubri humilitate, extẽdamus nos nõ aduersus deum, sed ad deũ, & leuemus ad eũ animã nostrã, effundentes
Psal.41 eam super nos, sicut ille in psalmo, cui dicebatur, Vbi est deus tuus: hæc, inquit, meditatus sum,

A sum,& effudi super me animā meam. Leuemus ergo animam nostram ad deum,non contra deum,quia & hoc dictū est, Ad te domine leuaui animā meam. Et leuemus adiuuante ipso,quia grauis est. Vnde autē grauis est? Quia corpus quod corrūpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Ne forte ergo possimus sensum nostrum à multis colligere ad unū, & euulsum à multis leuare ad unū: quod quidem nō poterimus,ut dixi,nisi adiuuet ille qui ad se uult leuari animas nostras, & contingamus ex aliqua parte,quomodo uerbum deus unicus patri coæternus & coæqualis patri,nō faciat nisi quod uiderit patrē facientem,cū tamen pater ipse non faciat aliquid nisi per filiū uidentem. Videtur mihi quomodo dn̄s Iesus in hoc loco magnum quiddā insinuare uolens intentis, & infundere capacibus,incapaces autē excitare ad studium,ut nondū intelligentes bene uiuendo capaces fiāt: insinuauit nobis animā humanā & mentē rationalē quæ inest homini, non inest pecori, non uegetari,nō beatificari,nō illuminari,nisi ab ipsa substātia dei,eamq́; animā facere aliquid per corpus & de corpore,atq; habere subiectum corpus, & per corporalia mulceri posse sensu corporis uel offendi,& propter hoc,id est,propter consortiū quoddam animæ & corporis in hac uita atq; complexum,delectari animā lenitis,uel contristari offensis corporis sensibus, beatitudinem tamen eius qua fit beata ipsa anima, non fieri nisi participatione illius uitæ semper uiuæ, incōmutabilis,æternæq́; substātiæ, quæ deus est,ut quomodo anima quæ inferior deo est,id quod ipsa inferius est,hoc est corpus,facit uiuere, sic eandē animā nō facit beate uiuere,nisi quod ipsa anima est superius. Superior enim anima q̄; corpus,& superior q̄; anima deus. Anima ut præstet aliquid inferiori,præstatur illi à superiore. Seruiat dn̄o suo,ne cōculcetur à seruo suo. Hæc est fratres mei,religio Christiana, quæ prædicatur per totū mundum horrētibus inimicis, & ibi uincūtur murmurātibus,ubi præualēt sæuiētibus. Hæc est religio Christiana,ut colatur unus deus, nō multi dij: quia nō facit animā beatā nisi unus deus. Participatione dei fit beata, nō participatione sanctæ ani-

B mæ fit beata infirma anima, nec participatione angeli fit beata sancta anima: sed si quærit beata esse infirma anima, quærat unde beata sit sancta anima: non enim beatus efficeris ex angelo tu,sed unde angelus,inde & tu. His præmissis atq; firmissime cōstitutis,animam rationalem nō beatificari nisi à deo,corpus non uegetari nisi per animā,atq; esse quandā medietatē inter deum & corpus,animā. Intēdite ergo & recolite mecum,non hodiernā,de qua sufficiēter locuti sumus,sed hesternā lectionē, quā ecce iā triduo uersamus atq; tractamus, & pro uiribus fodimus,donec ad petrā perueniamus. Verbum Christus,& uerbū dei Christus: apud deū,uerbū Christus,& deus uerbū Christus,& deus & uerbum unus deus. Illuc perge anima contēptis cæteris,uel etiā transcēsis. Illuc perge,nihil potētius ista creatura quæ mens dicitur rationalis, nihil hac creatura sublimius. Quicquid supra istā est,iā creator est. Dicebam autē quia uerbū Christus,& uerbū dei Christus,& deus uerbū Christus,sed non tantū uerbū Christus,quia uerbū caro factū est, & habitauit in nobis: ergo & uerbū & caro Christus. Cū enim in forma dei esset,nō rapinā arbitratus est esse se æqualem deo. Et quid nos in imo,qui nō poteramus infirmi & humi repētes attingere deū? Nunquid relinquēdi eramus? Absit. Semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, nō ergo formā dei amittens. Factus est ergo homo qui erat deus,accipiēdo quod nō erat,non amittendo quod erat. Ita factus est homo deus. Ibi habes aliquid propter infirmitatē tuam, ibi habes aliud propter perfectionem tuam,erigat te Christus per id quod homo est, ducat te per id quod deus & homo est,perducat te ad id quod deus est. Et tota prædicatio dispensatioq́; per Christum hæc est, fratres,& alia nō est,ut resurgāt animæ,resurgant & corpora. Vtrunq; quippe mortuum erat, corpus ex infirmitate,anima ex iniquitate. Resurget anima ab iniquitate per id quod deus est, resurget corpus à corruptione per id quod homo est. Animæ resurgunt per substantiā dei,corpora per dispēsationem humanam. Quia utrunq; mortuū erat,resurgat utrunq;. Quid utrunq;? Anima & corpus. Per quid ergo anima nisi per deum Christum? Per quid corpus,nisi per hominē eundē Christū? Erat enim & in Christo anima humana,

Psal.24
Sap.9
Philip.2

tota anima,nõ irrationale tantum animæ, ſed etiam rationale quod mens dicitur.Fuerunt enim quidam hæretici,& pulſi ſunt ab eccleſia,qui putarent nõ habere mentem rationalem corpus Chriſti,ſed quaſi animam beluinam:excepa quippe rationali mẽte uita beluina eſt. Sed quia expulſi ſunt, & ea ueritate expulſi ſunt,accipe totũ Chriſtum,uerbum,mentem rationalẽ,& carnẽ:hoc totũ Chriſtus eſt.Reſurgat anima tua ab iniquitate per id quod deus eſt,reſurgat corpus tuũ à corruptione per id quod homo eſt.Proinde chariſſimi,audite magnam lectionis huius, quãtum mihi uidetur, profunditatem,& uidete quemadmodum loquatur hic Chriſtus,nihil aliud q̃ quare uenerit Chriſtus, ut reſurgãt animæ ab iniquitate, reſurgant corpora à corruptione. Iam dixi animæ per quid reſurgãt, per ipſam ſubſtãtiam dei:corpora per quid reſurgant,per diſpenſationem humanam domini noſtri Ieſu Chriſti. C

Reſumit hic Aug. quod in 4. tractatibus expoſitũ eſt amplius exponẽdũ

Amen amen dico uobis,nõ poteſt à ſe filius facere quicq̃,niſi quod uiderit patrẽ facientẽ. Quæcunq; enim ille fecerit,hæc & filius ſimiliter facit.) Cœlum, terram, mare,quæ in cœlo, quæ in terra,quæ in mari,uiſibilia,inuiſibilia, animalia in terris, fruteta in agris,natantia in aquis,in aëre uolantia,in cœlo lucentia.Præter hæc omnia,angelos,uirtutes,ſedes,dominationes,principatus,poteſtates:omnia per ipſum facta ſunt. Nunquid fecit omnia hæc deus pater,& demõſtrauit ea facta filio,ut & ipſe faceret alterũ mundum his omnibus plenum? Nõ utiq;.Sed quid? Quæcunq; enim ille fecerit, hæc & nõ alia,ſed hæc & filius,nec diſſimiliter, ſed ſimiliter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit.) Demõſtrat pater filio ut animæ ſuſcitẽtur,quia per patrem & filium animæ ſuſcitãtur.Nec poſſunt uiuere animæ,niſi earũ uita ſit deus.Si ergo nõ poſſunt uiuere animæ,niſi earũ uita ſit deus,ſicut ipſæ ſunt uita corporũ,quod demõſtrat pater filio,id eſt,quod facit per filiũ facit:nõ enim faciẽdo demõſtrat pater filio,ſed demonſtrãdo facit per filiũ. Videt enim filius patrem demonſtrãtem anteq̃ aliquid fiat, & ex demonſtratione patris & uiſione filij,fit à patre per filium:ſic animæ ſuſcitãtur, ſi potuerint uidere iſtam unitatis coniunctionem,patrem demonſtrantẽ,filiũ uidentẽ,& per patris demonſtrationẽ & filij uiſionẽ fieri creaturã: D atq; id fieri per patris demõſtrationem & filij uiſionẽ, quod nec pater ſit nec filius,ſed infra patrẽ & filiũ,quicquid fit à patre per filiũ.Quis hoc uidet? Ecce iterũ ad carnales ſenſus,ecce rurſus humiliamus nos,& deſcẽdimus ad uos, ſi tamen aliquid aliquãdo aſcẽderamus à uobis. Vis demonſtrare aliquid filio tuo,ut faciat quod facis,facturus es tu & ſic demonſtraturus.Quid igitur facturus es quod demõſtres filio,nõ utiq; facis per filium,ſed tu ſolus facis quod ipſe factũ uideat,& aliud tale ſimiliter faciat? Nõ eſt hoc ibi.Quid pergis ad ſimilitudinem tuã,& deles in te ſimilitudinẽ dei? Ibi omnino nõ eſt hoc. Inueni aliquid quomodo demõſtres filio tuo quod facies anteq̃ facis, ut cũ demonſtraueris,per filiũ facias hoc quod facis. Iã forte quaſi occurrit tibi,Ecce,inquis,cogito facere domũ,& uolo ut per filium meum fabricetur, anteq̃ eam ipſe fabricem oſtendo filio meo quod facere uolo, & facit ipſe,atq; ego per ipſum,cui oſtendi uoluntatem meam.Receſſiſti quidem à priſtina ſimilitudine,ſed adhuc iaces in magna diſſimilitudine. Ecce enim anteq̃ facias domum,indicas filio tuo,& demonſtras quid facere uelis,ut te demonſtrãte anteq̃ facias,faciat ipſe quod demonſtraueris,& tu per ipſum.Sed uerba dicturus es filio tuo,inter te & ipſum uerba curſura ſunt,& inter demonſtrãtem & uidentem, uel loquentem & audientem ſonus articulatus uolat,qui non eſt quod tu,non eſt quod ipſe: ſonus quippe ille qui exit de ore tuo,& uerberato aëre tangit aurem filij tui,& impleto ſenſu audiendi perducit ad cor cogitationem tuam, ſonus ergo ille nõ eſt ipſe tu,nõ eſt ipſe filius tuus.Signum datũ eſt ab animo tuo,animo filij tui, quod ſignum nõ eſt nec animus tuus,nec animus filij tui,ſed aliud aliquid.Itá ne putamus patrem deum locutum eſſe cum filio? Fuerunt uerba inter deũ & uerbum,quomodo iſtud eſt? An quicq̃ uellet pater dicere filio? Si uellet uerbo dicere, ipſe filius eſt uerbum patris. Nunquid per uerbum loqueretur ad uerbum? An quia filius magnum uerbum, minora uerba curſura erãt inter patrem & filium, ſonus aliquis & quaſi creatura quædã temporalis atq; uolatica,exitura erat ex ore patris,& percuſſura aurem filij? Nunquid habet deus corpus,

A pus, ut quasi ex eius labijs procedat, & habet aures corporis uerbum, in quas sonus ueniat? Remoue omnia corporalia, simplicitatem uide, si simplex es. Quomodo autẽ eris simplex? Si te nõ mundo implicaueris, sed ex mũdo explicaueris, explicando enim te simplex eris, & uide si potes quod dico, aut si nõ potes, crede quod nõ uides. Dicis filio tuo, uerbo dicis: uerbum quod sonat, nec tu es, nec filius tuus. Habeo, inquis, aliud quo ostendam: ita enim est, inquis, eruditus filius meus, ut nec loquentẽ me audiat, sed nutu ostẽdo ei quod faciat. Ecce nutu ostende quod uis, certe animus tuus uult ostẽdere quod in se habet. Vnde facis nutũ? De corpore scilicet & labijs, uultu, supercilijs, oculis, manibus, hæc omnia nõ sunt quod animus tuus, etiã ista media sunt. Intellectũ est aliqd per hæc signa quæ nõ sunt quod animus tuus, nec quod animus filij tui, sed hoc totum quod corpore agis infra animum tuum est, & infra animum filij tui, nec potest cognoscere animum tuũ filius tuus, nisi dederis ei signa de corpore. Quid igitur facio? Nõ est hoc ibi, simplicitas ibi est. Pater ostendit filio quod facit, & ostendendo filium gignit. Video quid dixerim, sed quia uideo & quibus dixerim, fiat in uobis intellectus iste quandoq;. Nunc si non potestis comprehẽdere quid sit deus, uel hoc comprehendite quid non sit deus: multum profeceritis, si non aliud q̃ est de deo senseritis: nondum potes peruenire ad quid sit, perueni ad quid nõ sit. Non est deus corpus, nõ terra, non cœlum, nõ luna, non sol, nõ stellæ, nõ corporalia ista: si enim nõ cœlestia, quanto minus terrena? Tolle omne corpus. Adhuc audi aliud, Non est deus mutabilis spiritus, nã fateor, & fatendum est, quia euangeliũ loquitur, Deus spiritus est. Sed transi omnẽ mutabilem spiritũ, transi spiritũ qui modo scit, modo nescit, modo meminit, modo obliuiscitur, uult quod nolebat, non uult quod uolebat, siue patiatur iam istas mutabilitates, siue pati posset: transi hæc omnia, non inuenies in deo aliquid mutabilitatis, nõ aliquid quod aliter nũc est, aliter pauloante fuerit: nam ubi inuenis aliter & aliter, facta est ibi quædã mors: mors enim est, nõ esse quod fuit. Immortalis enim dicitur anima: est quidẽ, quia uiuit semper anima, & est *Ioan. 4*

B in illa quædã uita permanẽs, sed mutabilis uita. Secundũ mutabilitatem uitæ huius & mortalis dici potest, quia si uiuebat sapiẽter, & desipit, mortua est in deterius: si uiuebat insipienter & sapit, mortua est in melius: nã esse mortem in deterius, esse mortẽ in melius scriptura nos docet. Vtiq; in deterius mortui erãt, de quibus dicitur, Sine mortuos, sepeliãt mortuos suos: &, Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Et de hac lectione quando mortui audiẽt, & qui audierint uiuent, in deterius mortui erant, ideo reuiuiscũt. Reuiuiscendo moriũtur in melius, quia & reuiuiscẽdo nõ erunt quod erant: non esse autem quod erant, mors est. Sed forte si in melius est, non appellatur mors: appellauit autẽ illam mortẽ Apostolus, Si autẽ mortui estis cũ Christo ab elemẽtis huius mũdi, qd adhuc uelut uiuẽtes de hoc mũdo decernitis? Et iterũ, Mortui enim estis, & uita uestra abscõdita est cũ Christo in deo. Mori nos uult ut uiuamus, quia uiximus ut moreremur. Quicquid ergo & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur, non est hoc deus, quia neq; in melius ire potest summa bonitas, neq; in deterius uera æternitas. Vera autẽ æternitas est, ubi temporis nihil est. Erat autẽ modo hoc, & modo illud, iam tẽpus admissum est, æternũ nõ est. Nam, ut noueritis, quia non sic deus immortalis quomodo anima, certe immortalis est anima: quid ergo est quod ait Apostolus de deo, Qui solus habet immortalitatem: nisi quia hoc aperte dixit, solus habet incommutabilitatem, quia solus habet ueram æternitatem, ergo ibi nulla mutabilitas. Agnosce in te aliquid quod uolo dicere intus: intus in te, nõ in te quasi corpore tuo, nã & ibi potest dici in te. In te est enim sanitas, in te quælibet ætas, sed secundum corpus in te est manus, pes tuus: sed aliud est in te intus, aliud in te tanq̃ in ueste tua. Sed relinque foris & uestẽ tuã & carnem tuã, descende in te, adi secretariũ tuũ, mentem tuã, & ibi uide quod uolo dicere si potueris. Si enim tu ipse à te longe es, deo propinquare unde potes? Dicebã de deo, & intellecturũ te arbitrabaris. De anima dico, de te dico, intellige, ibi te probabo. Nõ enim ualde longe pergo in exẽpla, quando de mẽte tua uolo aliquã similitudinem dare ad deũ tuũ, quia utiq; nõ in corpore, sed in ipsa mente factus est homo *Matth. 8* *Ephes. 5* *Col. 2* *Col. 3* *1. Timoth. 6*

ad imaginē dei. In similitudine sua deum quæramus, in imagine sua creatorē agnoscamus. C
Ibi intus, si potuerimus, inueniamus hoc quod dicimus, quomodo demōstret pater filio: & filius uideat quod demōstrat pater, antequā fiat aliqd à patre per filiū. Sed cū dixero & intellexeris, nec sic putes iā illud aliqd tale esse, ut serues ibi pietatē, quā uolo à te seruari: & præcipue moneo, id est, ut si nō uales comprehēdere deum quid sit, parum nō tibi putes esse scire quid nō sit. Ecce in mēte tua uideo aliqua duo, memoriā tuā & cogitationē tuā, id est quasi aciē quandā & obtutū animæ tuæ. Vides aliqd, & per oculos percipis, & cōmendas memoriæ, & ibi est intus quod memoriæ commēdasti, in abdito recōditum quasi in horreo, quasi in thesauro, quasi in secretario quodā & penetrali interiore. Cogitas aliunde, intētio tua alibi est: illud quod uidisti in memoria tua est, & non uidetur à te, quia cogitatio tua in aliud intenditur. Modo probo, sciētibus loquor. Carthaginem nomino, omnes modo intus quicunque eā nostis, uidistis Carthaginem, nunquid tot sunt Carthagines quot animæ uestræ? Omnes uidistis per nomen hoc, per quatuor has syllabas notas uobis, erumpentes ex ore meo, tactæ sunt aures uestræ, factus est sensus animæ per corpus, & ab alia intentione reflexus est animus ad id quod ibi erat, & uidit Carthaginē. Nunquid tunc est ibi Carthago facta? Quamuis iā ibi erat, sed latebat. Quare latebat? Quia animus tuus in aliud attēdebat. Cum uero reflexa est cogitatio tua ad id quod erat in memoria, inde formata est, & uisio quædam animi facta est: antea non erat uisio, sed erat memoria: reflexa cogitatione ad memoriā, facta est uisio. Demōstrauit ergo memoria tua cogitationi tuæ Carthaginē, & quod in illa erat antequā intēderes, cōuersæ ad se intētioni cogitationis ostēdit. Ecce facta est à memoria demōstratio, facta est in cogitatione uisio, & nulla uerba in medio cucurrerunt, nullū ex corpore signū datum est, nec innuisti, nec rescripsisti, nec sonuisti, & tamen cogitatio uidit quod memoria demōstrauit: eiusdē autē substātiæ est & quæ demōstrauit, & cui demōstrauit. Sed Carthaginem ut haberet & memoria tua, per oculos hausta est imago hæc: uidisti enim quod in memoria reconderes. Sic arborē quā meministi uidisti, sic montē, sic fluuium, D
sic amici faciē, sic inimici, sic patris, matris, fratris, sororis, filij, uicini: sic litterarū in codice conscriptarū, sic ipsius codicis, sic huius basilicæ: omnia ista uidisti, & uisa quia iā erāt, memoriæ commēdasti, & tanquā posuisti illic quæ uidisti cogitando cum uelles, etiā cū ab istis corporis oculi defuissent. Vidisti enim Carthaginē cū esses Carthagini, accepit speciē per oculos anima tua, hæc species recondita est in memoria tua, & seruasti aliquid intus homo apud Carthaginē cōstitutus, quod posses apud te uidere etiā cum ibi nō esses. Hæc omnia forinsecus accepisti. Pater demōstrat filio, nō accepit extrinsecus, intus totum agitur, quia nihil creaturarū esset extrinsecus, nisi hoc pater fecisset per filiū. Creatura omnis à deo facta est, antequā fieret nō erat. Nō ergo facta uisa est & retēta memoriter, ut eā pater filio tanq̄ memoria cogitationi mōstraret, sed faciendā pater mōstrauit, faciendā filius uidit, & eam pater demonstrādo fecit, quia per filiū uidentē fecit. Et ideo mouere nō debet, quia dictū est, nisi quod uiderit patrē facientē, non dictū est, demōstrātem. Per hoc enim significatū est, id esse patri facere, quod est demōstrare: ut ex hoc intelligatur per filiū uidentē omnia facere, nec illa demōstratio, nec illa uisio tēporalis est. Quia enim per filium fiunt omnia tēpora, nō utiq; aliquo tēpore possent ei demōstrari faciēda. Sic aūt demōstratio patris, filij uisionē gignit, quēadmodū pater filiū gignit. Demōstratio q̄ppe generat uisionē, nō uisio demōstrationē. Quod si purius & p̄fectius intueri ualeremus, fortasse inueniremus, nec aliud esse patrē, aliud eius demonstrationē: nec aliud filiū, aliud eius uisionē. Sed si uix hoc cepimus, uix explicare potuimus, quomodo memoria quod cepit extrinsecus, ostēdat cogitationi: quanto minus capere aut explicare poterimus, quomodo pater deus demōstrat filio quod nō habet aliūde, uel quod nō est aliud q̄ ipse? Paruuli sumus, loquor uobis quid nō sit deus, nō ostēdo quid sit. Ergo ut capiamus quid sit, quid faciemus? Nūquid à me, nunqd per me poteritis? Dicā hoc paruulis, & uobis & mihi. Est per quē possimus: modo cantauimus, modo audiuimus,
Psal. 54 Iacta in deum curam tuā, & ipse te enutriet. Ideo enim nō potes ô homo, quia paruulus es. Si par-

A Si paruulus es, nutriendus es: nutritus, grandis eris, & quod paruulus non poteras, grandis uidebis: sed ut nutriaris, iacta in deum curam tuam, & ipse te enutriet. Modo ergo percurramus breuiter quæ restant, & uidete hic quæ commendaui, quomodo dominus insinuet.

Pater diligit filiū, & omnia demōstrat ei quæ ipse facit.) Ipse suscitat animas, sed per filiū, ut fruantur animæ suscitatæ substātia dei, hoc est patris & filij. Et maiora his demonstrabit ei opera.) Quibus maiora? Sanitatibus corporum. Iā & antea tractauimus, nec immorari debemus. Maior est enim resurrectio corporis in æternum, q̄ hæc quæ ad tempus facta est in illo languido sanitas corporis. Et maiora his demonstrabit ei opera, Vt uos miremini.) Demōstrabit quasi temporaliter, ergo quasi homini facto in tēpore, quia uerbum deus non est factus, per quem omnia facta sunt tempora: sed homo factus est in tempore, apparet quo consule, quo die conceptum de spiritusancto, uirgo Maria peperit Christum. Ergo homo factus est in tempore, per quem deum facta sunt tempora: ideo tanq̄ in tempore demōstrauit ei opera maiora, id est resurrectionē corporum, ut uos miremini factam per filium resurrectionem corporum. Deinde redit ad illā resurrectionē animarum. Sicut enim pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat.) Sed secundū spiritū uiuificat pater, uiuificat filius, quos uult pater, quos uult filius, sed ipsos pater quos filius, quia omnia per ipsum facta sunt: sicut enim pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat. De resurrectione animarum dictum est hoc: quid de resurrectione corporum? Redit & dicit, Neq; enim pater iudicat quenquam, sed omne iudiciū dedit filio.) Resurrectio animarum fit per substantiā patris & filij æternam & incommutabilem: resurrectio uero corporum fit per dispensationē humanitatis filij temporalem, non patri coæternam: ideo cū memoraret iudicium ubi fieret resurrectio corporum: Nō enim pater, inquit, iudicat quenquam, sed omne iudiciū dedit filio. De resurrectione autē animarū, sicut pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat: illud ergo simul pater & filius. Hoc

B aūt de resurrectione corporum, non iudicat pater quenquam, sed omne iudiciū dedit filio,

Vt omnes honorificēt filium, sicut honorificant patrem.) Hoc redditum est resurrectioni animarum, ut omnes honorificent filium. Quomodo? Sicut honorificant patrē: animarum enim resurrectionem sic operatur filius quomodo pater, sic uiuificat filius quomodo pater. Ergo in animarū resurrectione omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Quid de honorificatione propter resurrectionem corporis? Qui nō honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.) Non dixit sic, sed honorificat & honorificat. Honoratur enim homo Christus, sed nō sicut pater deus. Quare? Quia secundū hoc dixit, Pater maior me est. Quando autē honorificatur filius, sicut honorificatur pater? Cum in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & omnia per ipsum facta sunt. Et ideo in hac honorificatione secunda, quid ait, Qui nō honorificat filium, nec honorificat patrē qui misit illū? Non est missus filius, nisi quia factus est homo. Amen amen dico uobis.) Iterū redit ad resurrectionem animarū, ut assidue dicentē capiamus, quia uelut uolātem sermonem sequi non poteramus, ecce immoratur nobiscum sermo dei, ecce quasi habitat cū infirmitatibus nostris, redit rursus ad commendationē resurrectionis animarum, Amen amen dico uobis,

Quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui me misit, habet uitā æternam:) sed tanq̄ ex patre. Quia qui uerbum meū audit, & credit ei qui misit me, ex patre habet uitā æternam, credendo in eum qui misit illum, Et in iudicium non uenit, sed transit à morte ad uitam.) Sed ex patre uiuificatur cui credit. Quid tu? Non uiuificas? Vide quia & filius quos uult uiuificat. Amen amen dico uobis, quia uenit hora quando mortui audient uocē filij dei, & qui audierint uiuent.) Hic non dixit, credent ei qui misit me, & ideo uiuent: sed audiendo uocem filij dei, qui audierint, hoc est, obaudierint filio dei, uiuent. Ergo & ex patre uiuent cum credent patri: & ex filio uiuent, cum audient uocem filij dei: quare & ex patre uiuent & ex filio uiuent? Sicut enim habet pater uitam in semetipso, sic dedit filio habere uitam in semetipso.) Impleuit de resurrectione animarū, restat euidentius dicere de resurrectione cor

porum:

porum: Et potestatem dedit ei iudicium facere:) nō solum animas per fidem & sapiētiam suscitare, sed & iudicium facere. Quare autem hæc? Quia filius hominis est.) Facit ergo aliquid pater per filium hominis, quod non facit ex substantia sua cui æqualis est filius, sicut ipsum nasci, sicut ipsum crucifigi, sicut ipsum mori, sicut ipsum resurgere, nō enim aliquid horum patri cōtigit: sic & resuscitationem corporum: nam resuscitationē animarum ex substantia sua pater, per substantiam filij qua illi æqualis est: animæ quippe fiunt participes illius incommutabilis lucis, non corpora: resuscitationem autem corporum pater per filium hominis. Et potestatem enim dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, secundum illud quod supra dixit, Neq; enim pater iudicat quenquam. Et ut ostēdat quia de resurrectione corporum, hoc dixit, Nolite mirari hoc, quia ueniet hora:) non nunc est, sed ueniet hora: In qua omnes q in monumētis sunt.) iā hoc & hesterno die satiatissime audistis, Audiēt uocem eius, & procedent.) Et ubi? In iudicium: Qui bene fecerunt in resurrectionem uitæ, qui male egerunt, in resurrectionem iudicij.) Et tu hoc facis solus ô domine, quia omne iudicium filio pater dedit, & non iudicat quenquam? Ego, inquit, facio. Sed quomodo facis? Non possum à me facere quicq;, sed sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est.) Cum diceretur de resurrectione animarum, nō dicebat audio, sed uideo. Audio enim tanq̄ præcipiētis patris imperium. Iam ergo sicut homo, sicut quo maior est pater, iam ex forma serui, nō ex forma dei, sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est. Vnde est iudicium iustum hominis? Fratres mei attendite, Quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me.)

Ab eo quod scriptum est, Post hoc abijt Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis, usq; ad id quod ait, Illi ergo homines cum uidissent quod fecerat signū, dicebāt, Quia hic est uere propheta qui uenit in mundū. Tractatus XXIIII.

Cap. VI

IRACVLA quæ fecit dominus noster Iesus Christus, sunt quidem diuina opera, & ad intelligendum deum de uisibilibus admonent humanā mentem. Quia enim ille nō est talis substantia quæ uideri oculis possit, & miracula eius quibus totum mūdum regit, uniuersamq; creaturam administrat, assiduitate uiluerunt, ita ut penè nemo dignetur attendere opera dei mira & stupenda in quolibet seminis grano, secundū ipsam suam misericordiam seruauit sibi quædam, quæ faceret opportuno tempore præter usitatum cursum ordinemq; naturæ, ut non maiora sed insolita uidendo stuperent, quibus quotidiana uiluerant. Maius enim miraculum est gubernatio totius mundi, q̄ saturatio quinq; miliū hominum de quinq; panibus, & tamen hæc nemo miratur. Illud mirantur homines, non quia maius est, sed quia rarum est. Quis enim & nunc pascit uniuersum mundum, nisi ille qui de paucis granis segetes creat? Fecit ergo quomodo deus. Vnde enim multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinq; panes, potestas enim erat in manibus Christi. Panes autem illi quinq;, quasi semina erant, non quidem terræ mandata, sed ab eo qui terram fecit multiplicata. Hoc ergo admotū est sensibus quo erigeretur mens, & exhibitū oculis ubi exerceretur intellectus, ut inuisibilem deum per uisibilia opera miraremur, & erecti ad fidem, & purgati per fidem, etiam ipsum inuisibiliter uidere cuperemus, quē de rebus uisibilibus inuisibiliter nosceremus. Nec tamen sufficit hæc intueri in miraculis Christi. Interrogemus ipsa miracula, quid nobis loquantur de Christo. Habēt enim si intelligantur linguam suam: nam quia ipse Christus uerbum dei est, etiā factū uerbi, uerbum nobis est. Hoc ergo miraculum sicut audiuimus q̄ magnum est, quæramus etiam q̄ profundū sit. Non tātum eius superficie delectemur, sed etiā altitudinem perscrutemur: habet enim aliquid intus, hoc quod miramur foris. Vidimus, expectauimus magnū quiddā, præclarum quiddā, & omnino diuinū, quod fieri nisi à deo non possit. Laudauimus de facto factorem. Sed quemadmodum si litteras pulchras alicubi inspiceremus, nō nobis sufficeret laudare scriptoris articulū, quomodo eas pariles, æquales, decorasq; fecit, nisi etiam legerimus quid nobis per illas indicauerit: ita factum hoc qui tantum

A tantum inspicit, delectatur pulchritudine facti, ut admiretur artificem: qui autem intelligit, quasi legit. Aliter enim uidetur pictura, aliter uidentur litteræ. Picturam cũ uideris, hoc est, totum uidisse laudasse: litteras cum uideris, non hoc est totum, quoniam commoneris & legere, & enim dicis, cum uideris litteras, si forte nõ eas nosti legere, Quid putamus esse quod hic scriptum est? Interrogas quid sit, cum iam uideas aliquid. Aliud tibi demõstraturus est, à quo quæris agnoscere quod uidisti. Alios ille oculos habet, alios tu. Nõnne similiter apices uidetis? Sed nõ similiter signa cognoscitis. Tu ergo uides & laudas, ille uidet & laudat, legit & intelligit. Quia ergo uidimus, quia laudauimus, legamus & intelligamus. Dominus in monte, multo magis intelligamus quia dominus in monte, uerbum est in alto. Proinde non quasi humiliter iacet, quod in mõte factum est: nec transeunter prætereundum est, sed suspiciẽdum. Turbas uidit, esurientes agnouit, misericorditer pauit, nõ solum pro bonitate, uerumetiam pro potestate. Quid enim sola prodesset bonitas, ubi non erat panis, unde turba esuriens pasceretur? Nisi bonitati adesset potestas, ieiuna illa turba & esuriens remaneret. Deniq; & discipuli qui erant cũ domino in fame, & ipsi turbas uolebant pascere, ut non remanerent inanes, sed unde pascerent non habebant. Interrogauit dominus unde emerentur panes ad turbas pascendas. Et ait scriptura, Hoc autẽ dicebat tentans eum,) discipulũ scilicet Philippum quem interrogauerat. Ipse autem sciebat quid esset facturus.) Cur ergo bonus tentabat, nisi quia ignorantiam discipuli demonstrabat? Et forte in demõstratione ignorantiæ discipuli aliquid significauit. Apparebit ergo cũ ipsum sacramentum de quinq; panibus cœperit nobis loqui, & quid significet indicare. Ibi enim uidebimus, quare dñs in hoc facto ignorantiam discipuli uoluit interrogando quod sciebat, ostendere: nam interrogamus aliquando quod nescimus, audire uolẽtes ut discamus: aliquando interrogamus quod scimus, & scire uolentes utrum ille sciat quem interrogamus: utrunq; hoc nouerat dominus, & quod interrogabat sciebat, & quid esset facturus ipse nouerat, & hoc nescire Phi-

B lippum sciebat similiter. Quare itaq; interrogabat, nisi quia illius ignorantiam demonstrabat? Et hoc quare fecerit, ut dixi, postea intelligemus. Andreas ait, Est hic puer quidã qui habet quinq; panes & duos pisces, sed hæc quid sunt ad tantos?) Cum dixisset Philippus interrogatus ducẽtorum denariorum panes nõ sufficere, quibus tanta illa turba reficeretur, erat ibi quidam puer portans quinq; panes hordeaceos & duos pisces. Et ait Iesus, Facite homines discumbere. Erat autẽ ibi fœnum multum, & discubuerunt fermè quinq; milia hominum. Accepit autẽ dominus Iesus panes, gratias egit, iussit frãgi panes, poni ante discumbentes.) Fracti sunt panes, positi ante discumbentes, non iam quinq; panes, sed quod adiecerat qui creauerat quod auctum erat, Et de piscibus quantum sufficiebat.) Parum est turbam illam fuisse satiatam, etiam fragmenta resederunt: & ipsa colligi iussa sunt ne perirent. Et impleuerant duodecim cophinos fragmentorum.) Breuiter ut curramus, quinq; panes intelliguntur quinq; libri Moysi, merito non triticei sed hordeacei, quia ad uetus testamentum pertinent. Nostis autẽ hordeum ita creatum, ut ad medullam eius uix perueniatur, uestitur enim eadem medulla tegmine paleæ, & ipsa palea tenax & inhærens, ut cum labore exuatur. Talis est littera ueteris testamenti, uestita tegminibus carnalium sacramentorum: sed si ad eius medullam perueniatur, pascit & satiat. Ferebat ergo puer quidã quinq; panes & duos pisces. Si quæramus quis fuerit puer iste, forte populus Israël erat. Sensu puerili portabat, nec mãducabat, illa enim quæ portabat clausa onerabãt, aperta pascebant. Duo autem pisces uidentur nobis significare duas illas in ueteri testamento sublimes personas, quæ ungebantur ad populum sanctificandum, & regendum sacerdotes & reges. Et ipse uenit in mysterio aliquando, qui per illas significabatur: uenit aliquando qui per medullam hordei ostendebatur, per paleam uero hordei occultabatur. Venit ipse unus utranq; personam in se portans, sacerdotis & regis. Sacerdotis per uictimam, quam seipsum obtulit pro nobis deo. Regis, quia regimur ab eo, & aperiuntur quæ clausa portabãtur. Gratias illi, impleuit per se quod per uetus testamentum promittebatur, & frangi iussit panes: frangendo multi-

multiplicati sunt. Nihil uerius. Quinq; enim libri Moysi, quàm multos libros cum exponuntur, C
tanquam frangendo, id est, disserẽdo fecerunt. Sed quia in illo hordeo ignorãtia primi populi
2. Cor. 3 regebatur, de quo primo populo dictũ est, Quamdiu legitur Moyses, uelamen super corda
eorum positum est. Nondum enim ablatum erat uelamen, quia nõdum uenerat Christus.
Nondũ uelum templi fuerat illo in cruce pendente cõscissum. Quia ergo ignorãtia populi
erat in lege, propterea illa domini tentatio ignorantiã discipuli demonstrabat. Nihil igitur
uacat, omnia innuunt, sed intellectorẽ requirunt, nã & iste numerus pasti populi populum
significabat sub lege constitutũ. Cur enim quinq; milia erãt, nisi quia sub lege erãt, quæ lex
quinq; libris Moysi explicatur? Vnde & quinq; illis porticibus languidi prodebãtur, non
sanabantur. Ille aũt ibi curauit languidum, qui & hic turbas de quinq; panibus pauit: nam
Esa. 40 & super fœnũ discumbebãt. Carnaliter ergo sapiebãt, & in carnalibus quiescebant. Omnis
enim caro fœnum. Quæ sunt autẽ illa fragmenta, nisi quæ populus non potuit mãducare?
Intelligantur ergo quædã secretiora intelligentiæ, quæ multitudo non potest capere. Quid
ergo restat nisi ut secretiora intelligentiæ quæ nõ potest capere multitudo, illis credãtur qui
idonei sunt & alios docere, sicut erãt apostoli, unde duodecim cophini impleti sunt? Factũ
est hoc & mirabiliter, quia magnum: factũ est & utiliter, quia spiritaliter factũ est. Qui tunc
uiderunt, admirati sunt: nos autẽ non miramur cũ audimus. Factũ est enim ut illi uiderent,
scriptũ est aũt ut nos audiremus. Quod in illis oculi ualuerunt, hoc in nobis fides: cernimus
quippe animo, quod oculis nõ potuimus. Et prælati sumus illis, quoniã de nobis dictũ est,
Ioan. 20 Beati qui nõ uident & credũt. Addo autẽ, quia forte intelleximus, quod illa turba nõ intelle
xit. Et uere nos pasti sumus, qui ad medullã hordei peruenire potuimus. Deniq; homines
illi qui uiderunt, hoc quid putauerunt? Illi, inquit, homines cum uidissent quod fecerat si-
gnum, dicebant, quia hic est uere propheta.) Adhuc forte ideo Christum prophetam puta
bant, quia super fœnum discumbebãt. Erat autem ille dñs prophetarum, impletor prophe-
Deut. 18 tarum, sanctificator prophetarum, sed & propheta: nam & Moysi dictũ est, Suscitabo eis D
prophetam similem tui: similem secundum carnem, non secundum maiestatem. Et de ipso
Christo illã domini promissionem habere intellectum, aperte in actibus apostolorũ expo
Ioan. 4 nitur & legitur. Et ipse dominus de se ait, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua.
Propheta dominus, & uerbum dei dominus, & nullus propheta sine uerbo dei prophetat.
Cum prophetis uerbum dei, & propheta uerbum dei. Meruerunt priora tempora prophe
tas afflatos, & impletos uerbo dei: meruimus nos prophetã ipsum uerbum dei. Sic autem
propheta Christus, dominus prophetarum, sicut angelus Christus, dñs angelorum: nam &
ipse dictus est magni consilij angelus. Veruntamen alibi quid dicit propheta? Qui nõ lega
Esaiæ 9 tus neq; angelus, sed ipse ueniens saluos faciet eos, id est, ad saluos eos faciendos nõ mittet
legatum, non mittet angelum, sed ueniet ipse. Quis ueniet? Ipse angelus. Certe non per an-
gelum, nisi quia iste sic angelus, ut etiã dominus angelorũ. Etenim angeli latine nuncij sunt.
Si Christus nihil annũciaret, angelus non diceretur: si Christus nihil prophetaret, prophe
ta non diceretur: exhortatus est nos ad fidem, & ad capessendam uitam æternam. Aliquid
præsens annunciauit, aliquid futurum prædixit. Ex eo quòd præsens nunciauit, angelus erat: ex
eo quòd futurum prædixit, propheta erat: ex eo quòd uerbum dei, caro factum est, & angelorum
& prophetarum dominus erat.

Ab eo quod scriptũ est, Iesus ergo cũ cognouisset, quòd uenissent ut raperent eum,
usq; ad id quod ait, Et omnis qui uidet filiũ & credit in eũ, habet uitã æternam,
& ego resuscitabo eum in nouissimo die. Tractatus XXV.

HESTERNAM ex euangelio lectionem, ista est hodierna quæ sequitur, unde hodiernus sermo debetur. Facto illo miraculo, ubi quinq; milia hominum de quinq; panibus pauit Iesus, cum admiratæ essent turbæ, & cũ magnum prophetam dicerent qui uenit in mundum: sequitur hoc, Iesus ergo cum uidisset, quia uenerant ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in monte ipse solus.) Datur ergo

A ergo intelligi, q dominus cum sederet in monte cum discipulis suis, & uideret turbas ad se uenientes, descẽderat de monte, & circa inferiora loca turbas pauerat: nã quomodo fieri potest, ut rursus illuc fugeret, nisi ante de monte descenderet? Significatur ergo aliquid, q dñs de alto descẽdit ad pascendas turbas, pauit & ascendit. Quare autẽ ascendit, cũ cognouisset quia eũ uellent rapere & regẽ facere? Quid enim? Non erat rex, qui timebat fieri rex? Erat omnino. Nec talis rex qui ab hominibus fieret, sed talis rex qui hominibus regnum daret. Nunquid forte hic aliquid significat nobis Iesus, cuius uerba facta sunt? Ergo in hoc q uoluerunt eũ rapere & regẽ facere, & propter hoc fugit in montẽ ipse solus, hoc in illo factũ tacet, nihil loqtur, nihil significat: an forte hoc erat rapere eũ, præuenire uelle tẽpus regni eius? Etenim uenerat modo, nõ iã regnare quomodo regnaturus est, in eo q dicimus, Adueniat regnum tuũ. Semper quidẽ ille cũ patre regnat secundũ q est filius dei, uerbũ dei, uerbũ per quod facta sunt omnia. Prædixerũt autem prophetæ regnum eius, etiam secundũ id q est factus Christus, & fecit fideles suos Christianos: erit enim regnum Christianorum quod modo colligitur, quod modo cõparatur, quod modo emitur sanguine Christi. Erit aliquando manifestum regnum eius, quãdo aperta erit claritas sanctorum, post iudicium ab eo factum: quod iudicium supra ipse dixit, quòd filius hominis facturus sit. De quo etiam Apostolus dixit, Cum tradiderit regnũ deo & patri. Vnde etiã ipse ait, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum est ab initio mundi. Discipuli autẽ & turbæ credentes in eum, putauerunt illum sic uenisse ut etiã regnaret: hoc est uelle rapere & regem facere, præuenire uelle tempus eius, quod ipse apud se occultabat, ut opportune proderet, ut opportune in fine seculi declararet. Nam ut noueritis, quia regẽ eum uolebant facere, id est, anteuenire, & iam habere manifestum Christi regnum, quem primo oportebat iudicari, & deinde iudicare, ubi crucifixus est, & illi qui in eum sperabãt, spem resurrectionis eius perdiderant, resurgens à mortuis inuenit inde duos cum desperatione sibi sermocinantes, & cum

Matth. 6

1. Cor. 15

Matth. 25

B gemitu quæ gesta fuerant colloquentes, & apparens eis uelut incognitus, cum oculi eorum tenerentur ne ab eis agnosceretur, sermonem tractantibus miscuit, illiq narrantes ei unde sermocinarentur, dixerunt, q ille magnus propheta in factis & dictis occisus esset à principibus sacerdotũ: Et nos, inquiũt, sperabamus, quia ipse esset redemptio Israël. Recte sperabatis, uerum sperabatis, in illo est redemptio Israël. Sed quid festinatis? Rapere uultis. Illud etiam indicabat nobis hunc sensum, quia cum eum quærerent discipuli de fine, dixerunt ei, Si hoc in tempore repræsentabis, & quando regnum Israël? Iam enim esse cupiebant, iam uolebant, hoc est rapere, & regem facere. Sed ait discipulis, quia adhuc solus ascẽsurus erat, Non, inquit, est uestrum scire tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: sed accipietis uirtutem ex alto, spiritumsanctum superuenientem in uos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & usq ad fines terræ. Vultis ut iam exhibeam regnum, prius colligam quod exhibeam. Altitudinem amatis, & altitudinem adipiscimini, sed per humilitatẽ me sequimini. Sic de illo etiã prædictum est, Et cõgregatio populorum circundabit te, & propter hanc in altum regredere: id est, ut circundet te congregatio populorum, ut multos colligas, regredere in altũ. Sic fecit, pauit & ascendit. Quare autẽ dictũ est, fugit? Neq enim uere si nollet teneretur, si nollet caperetur, qui si nollet, nec agnosceretur: nam ut noueritis hoc mystice factum, nõ ex necessitate sed ex significante dispositione, modo in consequenti uidebitis, quia eis secundo turbis quæ eum quærebant apparuit, & cũ eis loquens, multa eis dixit, multa de pane cœlesti disputauit. Nõnne cum ipsis de pane disputans erat, à quibus ne teneretur aufugerat? Non ergo & tunc poterat agere ut non ab eis comprehenderetur, quemadmodum postea quando cum eis loquebatur? Aliquid ergo significauit fugiẽdo. Quid est ergo fugit? Non potuit intelligi altitudo eius. Quicquid enim non intellexeris, fugit me dicis. Ergo fugit iterum in montem ipse solus.) Primogenitus à mortuis ascendens super omnes cœlos, & interpellans pro nobis. Interea illo sursum posito solo sacerdote magno, qui intrauit in interiora ueli, foris populo constituto: hunc enim

Luc. 24

Act. 1

Psal. 7

n sacerdos

sacerdos ille in lege ueteri significabat, qui hoc semel in anno faciebat. Illo ergo sursum posito, discipuli in nauicula quid patiebantur? Nam illo in altis constituto, nauicula illa ecclesiam significabat. Si non hoc primo in ecclesiam intelligimus, quod illa nauicula patiebatur, non erant illa significantia, sed simpliciter transeuntia. Si autem uidemus exprimi in ecclesia ueritatem illarum significationum, manifestum, quia facta Christi genera sunt locutionum. Vt autem sero factum est, inquit, descenderunt discipuli eius ad mare. Et cum ascendissent nauiculam, uenerūt trans mare in Capernaum.) Cito dixit finitum quod postea factum est. Venerunt trans mare in Capernaum, & redit ut exponat quemadmodum uenerunt, quia per stagnum nauigantes transierunt. Et dum nauigarent ad eum locum quò eos uenisse iam dixit, recapitulando exponit quid acciderit. Tenebræ iam factæ erant, & non uenerat ad illos Iesus.) Merito tenebræ, quia lux non uenerat. Tenebræ iam factæ erant, & non uenerat ad eos Iesus. Quantum accedit finis mundi, crescunt errores, crebrescunt terrores, crescit iniquitas, crescit infidelitas. Lux deniq; quæ charitas apud Ioannem ipsum euangelistā satis aperteq; monstratur, ita ut diceret, Qui odit fratrē suum in tenebris est, creberrime extinguitur. Crescunt iræ, & tenebræ odiorū fraternorū quotidie crescunt, & nondū uenit Iesus. Vnde apparet quia crescunt? Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Crescunt tenebræ, & nondum uenit Iesus. Crescentibus tenebris, refrigescente charitate, abundante iniquitate, ipsi sunt fluctus nauem turbantes. Tempestates & uenti, clamores sunt maledicorum. Inde charitas refrigescit, inde fluctus augentur, & turbatur nauis. Vento magno flante mare exurgebat.) tenebræ crescebant, intelligentia minuebatur, iniquitas augebatur. Cum remigassent ergo quasi stadia uigintiquinque aut triginta.) Interea ambulabant, promouebant, nec uenti illi & tempestates & fluctus & tenebræ id agebant, ut uel nauis non promoueretur, uel soluta mergeretur. sed inter illa omnia mala ibat. Etenim quia abundauit iniquitas, & refrigescit charitas multorum, crescunt fluctus, augentur tenebræ, sæuit uentus, sed tamen nauis ambulat. Qui enim perseuerauerit usq; in finem hic saluus erit. Nec ipse stadiorum numerus contemnendus est. Neque nim uere posset nihil significare quod dictū est, Cum remigassent stadia uigintiquinq; aut triginta, tūc ad eos uenit Iesus. Sufficeret aut uigintiquinq; aut triginta, maxime quia æstimantis erat, non affirmantis. Nunquid periclitaretur ueritas in æstimante, si diceret stadia fermè triginta, aut stadia fermè uigintiquinque? sed ex uigintiquinque fecit triginta. Quæramus numerum uigesimumquintum. Vnde constant, unde fiunt? de quinario. Quinarius ille numerus ad legem pertinet. Ipsi sunt quinq; libri Moysi, ipsi sunt quinq; porticus illæ languidos continentes, ipsi quinque panes quinque milia hominum pascentes. Ergo legem significat numerus uicesimusquintus. Quomodo quinq; per quinq;, id est, quinquies quini, faciunt uigintiquinq;, quadratum quinariū. Sed huic legi antequàm euangelium ueniret, deerat perfectio. Perfectio autem in senario numero comprehēditur, propterea sex diebus deus mundum perfecit, ut quinq; ipsa per sex multiplicentur, ut lex per euangelium adimpleatur, ut fiant sexies quini triginta. Ad eos ergo qui implēt legem, uenit Iesus. Et uenit. Quomodo? Calcans fluctus, omnes tumores mundi sub pedibus habēs, omnes celsitudines seculi premens. Hoc agitur quantum additur tempori, & quantum accedit ætas seculi. Augentur in isto mundo tribulationes, augentur mala, augentur contritiones, exaggerantur hæc omnia. Iesus transit calcans fluctus, & tamen tantæ sunt tribulationes, ut etiam ipsi qui crediderūt in Iesum, & qui conantur perseuerare in finē, expauescant ne deficiant. Christo fluctus calcante seculi, ambitiones & altitudines deprimente, expauescit Christianus. Nonne hæc illi prædicta sunt? Merito & Iesu in fluctibus ambulante, Timuerunt.) Quomodo Christiani quamuis habētes spem in futuro seculo, quando uiderint deprimi altitudinem seculi huius, plerunq; conturbantur de contritione rerum humanarum, aperiunt euangelium, aperiunt scripturas diuinas, & inueniunt ibi ista omnia prædicta, quia hoc dominus facit, Deprimit celsitudines seculi, ut ab humilibus glorificetur. De quorum altitudine prædictum est, ciui

1. Ioan. 2

Hic præteritur textus, Vidēt Iesum, usq; & timuerunt

C

D

est, ciuitates firmissimas destrues, & inimici defecerunt frameæ in finem, & ciuitates destru/
A xisti. Quid ergo timetis Christiani? Christus loquitur. Ego sum, nolite timere.) Quid hæc expauescitis? quid timetis? Ego ista prædixi, ego facio, necesse est ut fiant. Ego sum, nolite ti/mere. Voluerunt ergo accipere in nauim.) Agnoscentes & gaudentes securi facti.

Et statim fuit nauis ad terram ad quam ibant.) Factus est finis ad terram, de humido ad solidum, de turbato ad firmũ, de itinere ad finem. Altera die turba quæ stabat trans ma/re.) unde illi uenerant, Vidit quia nauicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introis/set cum discipulis suis in nauim, sed soli discipuli eius abissent, aliæ uero superuenerunt na/ues à Tiberiade, iuxta locum ubi manducauerunt panem, gratias agentes domino. Cum ergo uidisset turba, quia Iesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & uenerũt Capernaum quærentes Iesum.) Insinuatum tamen est illis tam magnum mira/culum: uiderunt enim quod discipuli soli ascendissent in nauim, & quia alia nauis non ibi erat. Venerunt autem inde & naues iuxta locum illum ubi manducauerunt panes, in qui/bus eũ turbæ secutæ sunt cũ discipulis suis. Ergo nõ ascenderat, alia nauis illic nõ erat. Vnde subito trãs mare factus est Iesus, nisi quia super mare ambulauit, ut miraculũ monstraret?

Et cum inuenissent eum.) turbæ. Ecce repræsentat se turbis, à quibus se rapi timuerat, & in montẽ fugerat. Omnino confirmat & insinuat nobis in mysterio dicta esse illa omnia: & fa/cta in magno sacramẽto, ut aliquid significarẽt. Ecce est ille qui in montẽ fugerat turbas, nõ ne cũ ipsis turbis loquitur? Modo teneãt, modo regẽ faciãt. Et cũ inuenissent eum, Trans mare, dicunt ei. Rabbi, quando huc uenisti?) Ille post miraculi sacramentum & sermonem infert, ut si fieri potest, qui pasti sunt, pascantur: & quorum satiauit panibus uentres, satiet & sermonibus mentes, sed si capiunt: & si non capiunt, sumatur quod non capiunt, ne fra/gmenta pereant. Loquatur ergo & audiamus. Respondit Iesus & dixit, Amen amen di/co uobis, quæritis me, non quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus meis.) Pro/pter carnem me quæritis, non propter spiritum. Quàm multi non quærunt Iesum, nisi ut il/
B lis faciat bene secundum tempus: alius negocium habet, quærit intercessionem clericorum: alius premitur à potẽtiore, fugit ad ecclesiam: alius pro se uult interuenire apud eum, apud quem parum ualet. Ille sic, ille sic, impletur quotidie talibus ecclesia. Vix quæritur Iesus pro/pter Iesum. Quæritis me non quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus. Ope/ramini cibum, non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternam.) quæritis me pro/pter aliud, quærite me propter me. Seipsum charissimi dominus insinuat istũ cibum, quod in sequentibus illucescit, Quem filius hominis dabit uobis.) Expectabas credo iterum pa/nes manducare, iterum discumbere, iterum saginari: sed dixerat, cibum nõ qui perit, sed qui permanet in uitam æternam: quomodo dictum fuerat mulieri illi Samaritanæ, Si scires *Ioan. 4*
quis est qui petit à te bibere, tu forsitan postulasses ab eo, & daret tibi aquam uiuam: cum illa diceret, Vnde tibi, quandoquidem non habes hauritorium, & puteus altus est? Sa/maritanæ respondit, Si scires qui à te petit bibere, tu petisses ab eo, & daret tibi aquam ui/uam, unde qui biberit, amplius non sitit: nam de hac aqua qui biberit, sitiet iterum. Et gaui/sa est illa, & uoluit accipere, quasi non passura sitim corporis, quæ labore hauriendi fatiga/batur, & sic inter huiusmodi sermocinationes peruenit ad potum spiritalem. Omnino isto modo & hic: hunc ergo cibum operamini, nõ qui perit, sed qui permanet in uitam æternã, quem filius hominis dabit uobis. Hunc enim pater signauit deus.) Istum filium hominis nolite sic accipere, quasi alios filios hominum, de quibus dictum est, Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Iste filius hominis sequestratus quadam gratia spiritus, & secundum carnem filius hominis, exceptus à numero hominum, filius hominis est. Iste & filius hominis & filius dei est, iste homo etiam deus est. Alio loco interrogans di/scipulos ait, Quem dicunt esse homines filium hominis? Et illi, Alij Ioannem, alij Heliam, *Matth. 16*
alij Hieremiam, aut unum ex prophetis. Et ille, Vos uero quem me dicitis esse? Respondit Petrus, Tu es Christus filius dei uiui. Ille dixit se filium hominis, & Petrus eum dixit filium

dei uiui. Optime ille commemorabat quod misericorditer exhibuerat. Ille commemorabat quod in claritate permanebat. Verbum dei commendabat humilitatem suam, homo agnoscit claritatem domini sui. Et reuera fratres, puto quia iustũ est. Humiliauit se propter nos, glorificemus illum nos. Non enim filius hominis propter se est, sed propter nos. Ergo filius hominis erat illo modo, Cum uerbũ caro factum est, & habitauit in nobis, ideo enim hunc deus pater signauit. Signare quid est, nisi proprium aliquid ponere? Hoc est enim signare, imponere aliquid quod non confundatur cum cæteris. Signare, est signum rei ponere. Cuicunq; rei ponis signum, ideo ponis signum, ne confusa cum alijs, à te nõ possit agnosci. Pater ergo eum signauit. Quid est signauit? Proprium quiddam dedit, ne cæteris comparetur

Psal. 44 hominibus. Ideo de illo dictum est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis. Ergo signare quid est? Exceptũ habere, hoc est, præ participibus tuis. Itaq; nolite, inquit, me contemnere, quia filius sum hominis, & quærite à me cibum qui non perit, sed permanet in uitam æternam. Sic enim filius hominis sum, ut nõ sim unus ex uobis, sic sum filius hominis, ut pater deus me signaret. Quid est signaret? Proprium aliquid mihi daret, quo non confunderer cum genere humano, sed per me liberaretur genus humanũ. Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur opera dei?) Dixerat enim illis, Operamini escam, nõ quæ perit, sed quæ permanet in uitam. Quid faciemus, inquiunt? quid obseruando hoc præceptum implere poterimus? Respondit Iesus & dixit eis, Hoc est opus dei ut credatis in eum quem misit ille.) Hoc est ergo manducare cibum non qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. Vt quid paras dentes & uentrem? Crede & manducasti. Discer-

De conse. dis. 2. c. ut quid nitur quidem ab operibus fides: sicut Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem sine operibus legis, & sunt opera quæ uidentur bona sine fide Christi, & nõ sunt bona, quia nõ

Roma. 3 referũtur ad eum finem ex quo sunt bona. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse opus dei: Ipsa est enim quæ per dilectionem operatur. Nec dixit, hoc est opus uestrum, sed hoc est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille, ut qui gloriatur, in domino glorietur. Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebant signa quibus crederent. Vide si non Iudæi signa petunt. Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis signum, ut uideamus & credamus tibi, quid operaris? Parùm ne erat quòd de quinq; panibus pasti sunt? Sciebãt hoc quidem, sed huic cibo manna de cœlo præferebant. Dominus autem Iesus talem se dicebat, ut se Moysi præponeret. Non enim ausus est Moyses dicere, quòd daret cibum nõ qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. Aliquid plus iste promittebat quàm Moyses. Per Moysen quippe promittebatur regnum & terra fluens lac & mel, temporalis pax, abundantia filiorum, salus corporis, & cætera omnia, temporalia quidem, in figura tamen spiritalia, quia ueteri homini in ueteri testamento promittebantur. Attendebant ergo promissa per Moysen, attendebant promissa per Christum. Ille plenum uentrem promittebat in terra, sed cibo qui perijt: iste promittebat cibum non qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. Attendebant eum plus promittentem, & quasi nondum uidebant maiora facientem. Attendebant itaq; qualia fecisset Moyses, & adhuc aliqua maiora uolebant fieri ab eo qui tam magna promittebat, quid, inquiunt, facis ut credamus tibi? Et ut noueritis quia miracula illa huic miraculo comparabant, & ideo quasi minora ista iudicabant quæ faciebat Iesus. Patres enim nostri, inquiunt, manna manducauerũt in deserto.) Sed quid est manna? Forte contemnitis. Sicut scriptum est, Dedit illis manna manducare.) Per Moysen patres nostri panem de cœlo acceperunt, & non est dictum eis à Moyse, operamini cibum qui nõ perit. Tu promittis cibum qui non perit, sed qui permanet in uitam æternam, & non talia operaris qualia Moyses. Panes hordeaceos ille non dedit, sed manna de cœlo. Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico uobis, non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dedit uobis panem de cœlo. Verus enim panis est qui de cœlo descẽdit, & dat uitam mũdo.) Verus ergo ille panis qui dat uitam mũdo, & ipse cibus est, de quo pauloante locutus sum, opera-

A operamini cibum qui non perit, sed qui permanet in uitam æternam. Ergo & illud manna hunc significabat, & illa omnia signa mea erant. Signa mea dilexistis, qui significabatur contemnitis. Non ergo Moyses dedit panem de cœlo, deus dat panem. Sed quem panem? Forte manna? Non, sed panem quem significabat manna, ipsum scilicet dominum Iesum. Pater meus dat uobis panem uerum. Panis enim dei est qui descendit de cœlo, & dat uitã mũdo. Dixerunt ergo ad eum, domine, da nobis semper panem hunc.) Quomodo mulier illa Samaritana cui dictum est, Qui biberit de hac aqua, non sitiet unquam: continuo illa secundum corpus accipiens, sed tamen carere indigentia nolens, da mihi, inquit, domine de hac aqua: sic & isti, domine, da nobis panem hunc qui nos reficiat, nec deficiat. Dixit autẽ eis Iesus, Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam.) Qui uenit ad me, hoc est quod ait, & qui credit in me: & quòd dixit, nòn esuriet, hoc intelligẽdum est, & non sitiet unquam. Vtroq; illa significatur æterna satietas, ubi nulla est egestas. Panem de cœlo desideratis, ante uos habetis, & non manducatis. Sed dixi uobis, quia & uidistis me & non credidistis.) Sed non ideo ego populum perdidi. Nunquid enim infidelitas uestra fidem dei euacuauit? Vide enim quod sequitur. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, non eijciam foras.) Quale est, intus illud, unde non exitur foras? Magnum penetrale, & dulce secretum. O secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tentationum & dolorum. Nónne illud secretum est quo intrauit ille, cui dicturus est dominus seruo bene merito, Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui? Et eum qui ueniet ad me, non eijciam foras. Quia descendi de cœlo non ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui misit me.) Ideo ergo eum qui ueniet ad te, non eijcias foras, quia descendisti de cœlo, non facere uoluntatem tuam, sed uoluntatem eius qui te misit? Magnum sacramentum. Obsecro uos, simul pulsemus, exeat ad nos aliquid quod nos pascat, secundũ quod nos delectauit. Magnũ illud & dulce secretum, Qui ueniet ad me, attende, attende & appende. Qui uenit ad me, nõ eijciam

Ioan. 4 *Matth. 25*

B foras. Ergo qui ueniet, inquit, non eijciam foras. Quare? Quia descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Ipsa est ergo causa quare non eijcias eum foras qui uenit ad te, quia non uoluntatem tuam facere descendisti de cœlo, sed uoluntatem eius qui te misit. Ipsa, quid ergo quærimus utrum ipsa sit? Ipsa est, ipse loquitur. Qui uenerit ad me, non eijciam foras. Et quasi quæreres, quare? Quia non ueni facere uoluntatem meam, sed uolũtatem eius qui misit me. Timeo ne foras propterea exierit anima à deo, quia superba erat, imò non dubito: scriptum est enim, Initium omnis peccati superbia: &, Initium superbiæ hominis apostatare à deo: scriptum est, firmum est, uerum est. Deinde quid de superbo dicitur mortali, accincto pannis, carnis prægrauato pondere, corruptibili corpore, & tamen extollenti se, & obliuiscenti quia pelle uestitus sit? Quid ei dicit scriptura? Quid superbis terra & cinis? Quid superbit? Dicat quid superbit. Quoniam in uita sua proiecit intima sua? Quid est proiecit, nisi porrò iecit? hoc est exire foras. Etenim intrare intro, appeterę intima est: proijcere intima foras, exire est. Intima proiecit superbus, intima appetit humilis: superbia eijcimur, humilitate regredimur. Caput omnium morborum superbia, quia caput omnium peccatorum superbia. Medicus quãdo ægritudinem discutit, si curet quod per aliquam causam factum est, & ipsam causam per quã factum est non curet, ad tempus uidetur mederi, causa manente morbus repetitur. Verbi gratia, apertius hoc dicam. Humor in corpore scabiem uel ulcera gignit in corpore, fit magna febris, & non paruus dolor, exhibentur quædam medicamenta quæ scabiem cõpescant, & feruorem illum ulceris sedant, & adhibentur & proficiunt, uides hominem qui fuit ulcerosus & scabiosus sanatum, sed quia humor ille non eiectus est, rursus ad ulcus redit: cognoscens hoc medicus, purgat humorem, detrahit causam, & nulla erunt ulcera. Vnde ergo abundat iniquitas? Per superbiam. Cura superbiam, & nulla erit iniquitas. Vt ergo causa omnium morborum curaretur, id est superbia, descendit & humilis factus est filius dei. Quid superbis ho

Eccl 10

mo? Filius dei propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilẽ hominem, C
saltem imitare humilem deum. Venit filius dei in homine,& humilis factus est. Præcipitur tibi ut sis humilis,non tibi præcipitur ut ex homine fias pecus. Ille deus factus est homo,tu homo cognosce quia es homo. Tota humilitas tua est ut cognoscas te. Ergo quia humilitatem docet deus:dixit,Nõ ueni facere uoluntatem meam,sed eius uoluntatem qui misit me, hæc enim commendatio humilitatis est. Superbia quippe facit uoluntatem suam,humilitas facit uoluntatem dei. Ideo qui ad me uenerit,non eijciam foras. Quare? Quia non ueni facere uoluntatem meam,sed uoluntatem eius qui misit me. Humilis ueni,humilitatem docere ueni:qui ad me uenit,incorporatur mihi:qui ad me uenit,humilis fit:qui mihi adhæret, humilis erit,quia non facit uoluntatem suam,sed dei: & ideo non eijcietur foras, quia cum
psal.35 superbus esset,eiectus est foras. Vide illa interiora commendari in psalmo, Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Vide quid sit ire intrò,uide quid sit ad illius protectionem confugere, uide quid sit etiam sub uerbera patris currere: flagellat enim omnem filium quem recipit. Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt: & quid est intus? Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. Cũ miseris intrò,intrantes in gaudium domini sui inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons uitæ, non foris extra te, sed intus apud te,& in lumine tuo uidebimus lumen. Prætende misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his
psal.72 qui recto sunt corde. Qui sequuntur uoluntatem domini sui,nõ quærentes sua,sed quæ Iesu Christi,ipsi sunt recto corde,ipsis non commouentur pedes: Bonus enim deus Israël rectis corde. Mei autem,inquit ille,penè commoti sunt pedes. Quare? Quia zelaui in peccatoribus,pacem peccatorum intuens. Ergo quibus bonus est deus nisi rectis corde? Nam mihi toto corde displicuit deus. Quare displicuit? quia dedit felicitatem malis:& ideo nutarũt mihi pedes,quasi sine causa seruissem deo. Ideo ergo mei penè commoti sunt pedes,quia non fui rectus corde. Quid est ergo rectus corde? Sequens uoluntatem dei. Felix est ille,laborat D
ille: ille male uiuit & felix est,ille iuste uiuit & laborat. Non indignetur iuste uiuens & laborans,intus habet quod felix ille non habet, non ergo tristetur,non maceretur, non deficiat. Felix ille habet aurum in arca, iste deum in conscientia. Compara nunc aurum & deum, arcam & conscientiam. Ille illud habet quod perit,& ibi habet unde perit: iste deum habet, & eum qui perire non potest,& ibi habet unde auferri nõ potest, sed si sit rectus corde,tunc enim intrat & non exit:ideo ille dicebat, Quoniam apud te est fons uitæ,& non apud nos. Ideo intrare debemus ut uiuamus,non quasi nobis sufficere ut pereamus,non quasi de nostro uelle satiari ut arescamus,sed os ad ipsum fontẽ ponere,ubi aqua nõ deficit. Quia uoluit suo consilio uiuere Adã,& lapsus est per eum qui ante ceciderat per superbiam, qui ei calicem ipsius superbiæ propinauit. Quia ergo apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen,intus bibamus,intus uideamus. Quare enim inde exitum est? audi quare. Non ueniat mihi pes superbiæ: ergo ille exijt cui uenit pes superbiæ,ostendit quia ideo exijt. Et manus peccatorum non moueat me,propter pedem superbiæ. Quare hoc dicis? Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem. Vbi ceciderunt? In ipsa superbia expulsi sunt,nec potuerunt stare. Si ergo superbia expulit eos qui non potuerunt stare, humilitas intromit-
psal.50 tit,qui possunt in perpetuũ stare. Ideo etenim ille qui dixit, Exultabunt ossa humiliata:prædixit, Auditui meo dabis exultationem & lætitiam. Quid est,auditui meo? Audiendo te felix sum:de uoce tua felix sum:intus bibendo felix sum: ideo non cado,ideo exultabunt ossa humiliata,ideo amicus sponsi stat & audit eum,ideo stat,quia audit. De interiore fonte bibit,ideo stat. Illi qui noluerunt de interiore fonte bibere,ideo ceciderunt & expulsi sunt,nec potuerunt stare. Doctor itaq; humilitatis uenit non facere uoluntatem suam, sed uoluntatem eius qui misit illum. Veniamus ad eum,intremus ad eum,incorporemur ei,ut nec nos faciamus uoluntatem nostram,sed uoluntatem dei, & non nos eijciet foras, quia membra eius sumus,quia caput nostrum esse uoluit docendo humilitatem. Ad extremum,ipsum audite

A dite concionantem, Venite ad me qui laboratis & onerati estis. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et cum hoc didiceritis, inuenietis requiem animabus uestris, unde non eijciamini foras: quia descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Humilitatem doceo, ad me uenire non potest nisi humilis. Non mittit foras nisi superbia, quomodo non exit foras qui seruat humilitatem, & non labitur à ueritate. Dicta sunt quantum dici potuerunt de absconditо sensus fratres: satis enim hic latet sensus, & nescio utrum congruis uerbis à me sit depromptus & excultus, quare ideo non eijciat foras qui uenit ad illum, quia non uenit facere uoluntatem suam, sed uoluntatem eius qui misit eum. Hæc est autem, inquit, uoluntas eius qui misit me patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo.) Ipse illi datus est qui seruat humilitatem: hoc accepit, qui non seruat humilitatem, longe est à magistro humilitatis. Vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. Sic non est uoluntas in conspectu patris uestri, ut pereat unus de pusillis istis. De tumentibus potest perire, de pusillis nihil perit: quia nisi fueritis sicut pusillus iste non intrabitis in regnum cœlorum. Omne quod dedit mihi pater non perdam ex eo. Sed resuscitabo illud in nouissimo die.) Videte quemadmodum & hic geminam illam resurrectionem deliniet. Qui uenit ad me, modo resurgit humilis factus in membris meis, sed & resuscitabo eum in nouissimo die secundum carnem. Mat.11 Matth.18

Hæc est enim uoluntas patris mei qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum habeat uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.) Superius dixit, qui audit uerbum meum & credit ei qui misit me: modo autem, qui uidet filium, & credit in eum. Nō dixit, uidet filium, & credit in patrem: hoc est enim credere in filium quod & in patrem, quia sicut habet pater uitam in semetipso, sic dedit & filio uitam habere in semetipso, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternam. Credendo & transeundo ad uitam, tanquam prima illa resurrectione, & quia non est sola, & resuscitabo ego eum, inquit, in nouissimo die.

B Ab eo quod scriptum est, Murmurabāt ergo Iudæi de illo, quia dixisset, Ego sum panis uiuus qui de cœlo descēdi, usq; ad id ubi ait, Qui manducat hunc panem uiuet in æternum. Tractatus XXVI.

CVm dominus noster Iesus Christus, sicut in euangelio cum legeretur audiuimus, panem se esse dixisset, qui de cœlo descendit. Murmurauerunt Iudæi & dixerunt, Nónne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo hic dicit, quia descēdit de cœlo?) Isti à pane de cœlo longe erant, nec eum esurire nouerant. Fauces cordis languidas habebant, auribus apertis surdi erāt, uidebāt & cæci stabant: panis quippe iste interioris hominis quærit esuriē, unde alio loco dicit, Beati qui esuriūt & sitiūt iustitiā, quoniā ipsi saturabūtur. Iustitiā uero nobis esse Christū Paulus apostolus dicit, ac per hoc qui esurit hunc panē, esuriat iustitiā: sed iustitiā quæ de cœlo descēdit, iustitiā quā dat deus, nō quā sibi facit homo. Si enim nullā sibi homo faceret iustitiā, nō diceret idē Apostolus de Iudæis: Ignorātes enim dei iustitiā, & suā uolētes cōstituere, iustitiæ dei nō sunt subiecti: inde erāt isti qui panē de cœlo descendentē nō intelligebant, quia sua iustitia saturati, iustitiā dei nō esuriebāt. Quid est hoc, iustitia dei & iustitia hominis? Iustitia dei hic dicitur, non qua iustus est deus, sed quam dat homini deus, ut iustus sit homo per deum. Quæ autē erat illorū iustitia, qui de suis uiribus præsumebāt, & quasi impletores legis seipsos ex sua uirtute dicebant? Nemo implet legem nisi adiuuerit gratia, id est, panis qui de cœlo descendit: Legis enim plenitudo, compendio ut ait Apostolus, charitas est: charitas non nummi, sed dei: charitas non terræ, non cœli, sed eius qui fecit cœlum & terram. Vnde ista charitas homini? Ipsum audiamus, Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Daturus ergo dominus spiritumsanctum, dixit se panem qui de cœlo descēdit, hortans ut credamus in eū. Credere enim in eū, hoc est manducare panē uiuū. Qui credit in eum, manducat, inuisibiliter sa- Matth.5 Rom.10 Roma.13 Roma.5 De conse. dis. 2. c. credere 4. sen. dis. 9. c. 1

ginatur, quia & inuisibiliter renascitur. Infans intus est, nouus intus est: ubi nouellatur, ibi satiatur. Quid ergo talibus murmurantibus Respōdit Iesus? Nolite murmurare inuicē.) Tanquam dicens, Scio quare non esuriatis, & istum panem non intelligatis neq; quæratis. Nolite murmurare inuicem. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum.) Magna gratiæ commendatio. Nemo uenit nisi tractus. Quem trahat & quem nō trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli uelle iudicare si non uis errare: semel accipe & intellige, Non traheris, ora ut traharis. Quid hic dicimus fratres? si trahimur ad Christū, ergo inuiti credimus, ergo uiolentia adhibetur, non uoluntas excitatur? Intrare quisquam ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi uolens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam, Apostolum audi dicentem, Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. De radice cordis surgit ista cōfessio. Aliquando audis confitentem, & nescis ardentem: uocas confitentem, & nescis credentem. Sed nec debes uocare confitentem, quem iudicas non credentem: hoc est enim confiteri, dicere quod habes in corde. Si autem aliud in corde habes, aliud dicis, loqueris, non confiteris. Cum ergo in Christum corde credatur, quod nemo utique facit inuitus, qui autem trahitur, tanquam inuitus cogi uidetur, quomodo istam soluimus quæstionem: Nemo uenit ad me, nisi pater qui me misit traxerit eū? Si trahitur aliquis, inuitus uenit: si inuitus uenit, nec credit: si non credit, nec uenit. Non enim ad Christum ambulando currimus, sed credendo: nec motu corporis, sed uoluntate cordis accedimus. Ideo illa mulier quæ fimbriam tetigit, magis tetigit quàm turba quæ pressit. Ideo dominus dixit, Quis me tetigit? & mirātes discipuli dixerunt, Turba te comprimit, & dicis, quis me tetigit? Et ille repetiuit, Tetigit me aliquis. Illa tangit, turba premit: quid est tetigit, nisi credidit? Vnde & mulieri post resurrectionem dixit uolenti se mittere ad pedes eius, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem: quod uides, hoc solum me esse putas. Noli me tangere, quid est? Hoc me solum esse putas quod tibi appareo. Noli me sic credere, hoc est noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: tibi nondum ascendi, nam inde nunquam recessi. Interea non tangebat stantem, & quomodo tangeret ad patrem ascendentem? Sic tamen sic se tangi uoluit, si tangitur ab eis à quibus bene tangitur, ascendens ad patrem, manens cum patre, æqualis patri. Inde & hic si aduertis, Nemo uenit ad me, nisi quem pater attraxerit, noli te cogitare inuitum trahi. Trahitur animus & amore. Nec timere debemus ne ab hominibus qui uerba perpendunt, & à rebus maxime diuinis intelligendis longe remoti sunt, in hoc scripturarū sanctarum euangelico uerbo forsitan reprehendamur, & dicatur nobis, Quomodo uoluntate credo si trahor? Ego dico, Parum est uoluntate, etiam uoluptate traheris. Quid est trahi uoluntate? Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Est quædam uoluptas cordis, cui panis dulcis est ille cœlestis. Porrò si poëtæ dicere licuit, Trahit sua quēq; uoluptas: non necessitas, sed uoluptas: non obligatio, sed delectatio: quanto fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Christum, qui delectatur ueritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna uita, quod totum Christus est. An uero habēt corporis sensus uoluptates suas, & animus deseritur à uoluptatibus suis? Si animus nō habet uoluptates suas, unde dicitur? Filij autem hominum, sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis delitiarum tuarum potabis eos, Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Da amantem, & sentit quod dico, da desiderantem, da feruentem, da in ista solitudine peregrinantem atq; sitientem, & fontem æternæ patriæ suspirantem, da talem, & scit quid dicam: si autem frigido loquor, nescit quid loquor. Tales erant isti qui inuicem murmurabant. Pater, inquit, quem traxerit, uenit ad me. Quid est autem, pater quem traxerit, cum ipse Christus trahat? Quare uoluit dicere, pater quem traxerit? Si trahendi sumus, ab illo trahamur, cui dicit quædam quæ diligit, Post odorem unguentorum tuorum curremus. Sed quid intelligi uoluit,

Marginalia: C (beside line 1); 2. sen. di. 2. c. non est tamen (beside "& intellige"); Roma. 10 (beside "pore creditur"); Luce 8 (beside "gis tetigit"); Ioan. 20 (beside "dixit uolenti"); D (beside "quod uides"); psal. 36 (beside "hi uoluntate"); Virg. in 2. eglo. (beside "ptas cordis"); psal. 35 (beside "luptates suas"); Cant. 1 (beside "cit quædam").

A uoluit, aduertamus fratres, & quantũ possumus capiamus. Trahit pater ad filium eos qui
propterea credunt in filium, quia eum cogitant patrem habere deũ. Deus enim pater æqua
lem sibi genuit filium, & qui cogitat, atq; in fide sua sentit & ruminat æqualem esse patri eũ
in quem credidit, ipsum trahit pater ad filium. Arius credidit creaturam, non eum traxit pa
ter, quia non cõsyderat patrem, qui filium non credit æqualem. Quid dicis ô Ari, quid dicis
hæretice, quid loqueris? Quid est Christus? Nõ, inquit, deus uerus, sed quẽ fecit deus uerus.
Non te traxit pater, non intellexisti patrem, cuius filium negas. Aliud cogitas, non est ipse fi
lius, nec à patre traheris, nec ad filium. Aliud est enim filius, aliud quod tu dicis. Fotinus di/
cit, Homo solus est Christus, non est & deus: Qui sic credit, non pater eum trahit. Quem tra
xit pater? Illum qui dicit, Tu es Christus filius dei uiui, non sicut propheta, non sicut Ioan/
nes, non sicut aliquis magnus iustus, sed sicut unicus, sicut æqualis, Tu es Christus filij dei ui Matth. 16
ui, ait. Vide quia tractus est, & à patre tractus est. Et dominus quid? Beatus es Simon bar
Iona, quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Ista est reuela/
tio, ista est attractio. Ramũ uiridẽ ostendis oui, & trahis illam. Nuces puero demonstrãtur
& trahitur, & quòd currit trahitur, amãdo trahitur, sine læsione corporis trahitur, cordis uin
culo trahitur. Si ergo ista quæ inter delitias & uoluptates terrenas reuelantur amantibus,
trahunt, quoniã uerum est, Trahit sua quenq; uoluptas, nõ trahit reuelatus Christus à pa/
tre? Quid enim fortius desiderat anima quàm ueritatẽ? Quò auidas fauces habere debet,
unde optare, ut sanum sit intus palatum uera iudicãdi, nisi ut manducet & bibat sapientiã,
iustitiam, ueritatem, æternitatẽ? Vbi autem hoc? Ibi melius, uerius ibi: nam hic facilius pos/
sumus esurire, & hoc si bonam spem habemus, quàm saturari. Beati enim, inquit, qui esuri/ Matth. 5
unt & sitiunt iustitiam, sed hic: quoniam saturabuntur, sed ibi. Ideo cum dixisset, Nemo ue/
nit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eũ, quid subiecit? Et ego resuscitabo eum in no
uissimo die.) Reddo illi quod amat, reddo quod sperat. Videbit quod adhuc non uidendo
credidit: manducabit quod esurijt, saturabitur eo quod sitit. Vbi? In resurrectione mortuo/
B rum, quia ego resuscitabo eum in nouissimo die. Scriptum est enim in prophetis, Et erũt
omnes docibiles dei.) Quare hoc dixi ô Iudæi? Pater uos non docuit, quomodo potestis
me agnoscere? Omnes regni illius homines docibiles dei erunt, nõ ab hominibus audient:
& si ab hominibus audiunt, tamen quod intelligunt, intus datur, intus coruscat, intus reuela
tur. Quid faciunt homines forinsecus annunciantes? Quid facio modo ego cum loquor?
Strepitum uerborũ ingero auribus uestris. Nisi ergo reuelet ille qui intus est, quid dico, aut
quid loquor? Exterior, cultor arboris: interior, est creator. Qui plantat & qui rigat, extrinse/
cus operatur: hoc facimus nos. Sed neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incre 1. Cor. 3
mẽtum dat deus, hoc est, erũt omnes docibiles dei. Qui omnes? Omnis qui audiuit à pa
tre & didicit, uenit ad me.) Videte quomodo trahit pater: docendo delectat, non necessita/
tem imponendo. Ecce quomodo trahit, erunt omnes docibiles dei. Trahere dei est. Omnis
qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me: trahere eñ dei est. Quid igitur fratres? Si omnis
qui audiuit à patre & didicit, ipse uenit ad Christum, Christus nihil hic docuit. Quid quòd
patrem magistrum homines non uiderunt, filium uiderunt? Filius dicebat, sed pater do/
cebat. Ego cum homo sim quem doceo? Quem fratres nisi eum, qui audit uerbum
meum? Si ego cum homo sim, illum doceo qui audit uerbum meum: illum docet pa/
ter, qui audit uerbum eius. Si illum docet pater qui audit uerbum eius, quære quid sit
Christus, & inuenies uerbum eius. In principio erat uerbum. Non in principio fecit
deus uerbum, quomodo in principio fecit deus cœlum & terram: ecce quia non est crea/
tura. Disce trahi ad filium à patre, doceat te pater, audi uerbum eius. Quod uerbum, in/
quies, audio? In principio erat uerbum. Non factum est, sed erat, & uerbum erat apud
deum, & deus erat uerbum. Quomodo homines in carne constituti audiant tale uerbum?
Quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Exponit hoc & ipse, & ostendit no/
bis quid dixerit, qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Continuo subiecit quod cogi/
tare

tare possemus. Non quia patrem uidit quisquam, nisi is qui est à deo, hic uidit patrem.) C Quid est quod ait, Ego uidi patrem, uos non uidistis patrem, & tamen non uenitis ad me nisi trahamini à patre? Quid est autem nobis trahi à patre, nisi discere à patre? Quid est discere à patre, nisi audire à patre? Quid est audire à patre, nisi audire uerbum patris, id est me? Ne forte ergo cum dico uobis, Omnis qui audiuit à patre & didicit, dicatis apud uos, sed nunquam uidimus patrem, quomodo ergo discere potuimus à patre? A meipso audite, Non quia patrem uidit quisquam, sed qui est à deo, hic uidit patrem: ego noui patrem, ab illo sum, sed quomodo uerbum ab illo cuius est uerbum, non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, attrahit audientem: admoneat quod sequitur, Amen amen dico uobis, qui credit in me habet uitam æternam.) Reuelare se uoluit quid esset: nam compendio dicere potuit, qui credit in me, habet me, ipse enim Christus uerus deus est, & uita æterna. Quid est autem habere me? Habere uitam æternam: uita æterna mortem assumpsit, uita æterna mori uoluit: sed de tuo, nō de suo. Accepit à te, ubi moreretur pro te: ab hominibus enim carnem assumpsit, sed non more hominum. Nam patrem habens in cœlo, matrem elegit in terra, & illic natus sine matre, & hic sine patre. Assumpsit ergo uita mortem, ut uita occideret mortem. Nam qui in me credit, inquit, habet uitam æternā, nō quod patet, sed quod latet. Vita enim æterna uerbum, in principio erat apud deum, & deus erat uerbum, & uita erat lux hominum. Ipse uita æterna, dedit & carni suscipere uitam æternam. Mori uoluit, sed die tertio resurrexit. Inter uerbum suscipiens carnem resurgētem, mors media consumpta est. Ego sum, inquit, panis uitæ.) Et unde illi superbiebant? Patres uestri, inquit, manducauerunt in deserto manna, & mortui sunt.) Quid est unde superbitis? Manducauerunt manna, & mortui sunt. Quare manducauerūt & mortui sunt? Quia quod uidebant, credebant: quod non uidebant, non intelligebant, ideo patres uestri, quia similes estis illorum. Nam quantum pertinet fratres mei ad mortem istam uisibilem & corporalē, nunquid nos non morimur, qui manducamus panem de cœlo descendētem? Sic sunt mortui & illi, quemadmodum & nos sumus morituri, quantum attinet, ut dixi, ad mortem huius corporis uisibilem atq; carnalem. Quantum autem pertinet ad illam mortē, de qua terret dominus, quia mortui sunt patres istorum. Manducauit manna & Moyses, manducauit manna & Aaron, manducauit manna & Phinees, manducauerunt ibi multi qui domino placuerunt, & mortui non sunt. Quare? Quia uisibilem cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spiritaliter gustauerunt, ut spiritaliter satiarentur. Nam & nos hodie accepimus uisibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud est uirtus sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur: unde dicit Apostolus, Iudiciū sibi manducat & bibit. Nónne buccella dominica uenenū fuit Iudæ? & tamen accepit, & cū accepit, in eum inimicus intrauit, nō quia malum accepit, sed quia bonum male malus accepit. Videte ergo fratres, panem cœlestem spiritaliter manducate, innocentiam ad altare apportate, Peccata & si sunt quotidiana, uel non sint mortifera, antequàm ad altare accedatis, attendite quòd dicatis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis dimittetur tibi: securus accede, panis nō uenenum est. Sed uide si dimittis: nam si non dimittis mentiris, & ei mentiris, quem non fallis: mentiri deo potes, deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te uidet, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat aut coronat. Patres ergo istorum, id est mali patres malorum, infideles patres infidelium, murmuratores patres murmuratorum. Nam de nulla re magis dominum offendisse ille populus dictus est, quàm contra deum murmurando. Ideo & dominus uolens ostendere eos talium filios, hinc ad eos cœpit, Quid murmuratis in inuicem murmuratores, filij murmuratorum? Patres uestri manna manducauerunt, & mortui sunt, non quia malum erat manna, sed quia male manducauerunt. Hic est panis qui de cœlo descendit.) Hunc panem significauit manna, hunc panem significauit altare dei. Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt, sed in re quæ significatur paria sunt. Apostolum audi, D

1. Cor. 11

De conse. dis. 2. c. et sancta & c. sicut Iudas

Matth. 6

Nolo

A Nolo em̄ uos,inquit,ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerūt,& omnes mare transierunt,& omnes per Moysen baptizati sunt in nube,& in mari, & omnes eandē escam spiritalē manducauerunt. Spiritalē utiq; eandem,nam corporalem alteram, quia illi manna,nos aliud:spiritalē uero quam nos,sed patres nostri, nō patres illorum,quibus nos similes sumus,non quibus illi similes fuerunt.Et adiungit.Et omnes eundem potum spiritalem biberunt.Aliud illi,aliud nos,sed specie uisibili quidem,tamen hoc idem significāte uirtute spiritali. Quomodo em̄ eundē potū? Bibebant,inquit,de spiritali, sequēte petra:petra autem erat Christus. Inde panis,inde potus. Petra Christus in signo,uerus Christus in uerbo & in carne.Et quomodo biberunt? Percussa est petra de uirga bis. Gemina percussio, duo ligna crucis significat.Hic est ergo panis qui de cœlo descendit. Vt si quis manducauerit ex ipso,non moriatur.)Sed qui pertinet ad uirtutem sacramenti, non qui pertinet ad uisibile sacramentum.Qui manducat intus,non foris,qui manducat in corde, non qui premit dente. Ego sum panis uiuus,qui de cœlo descendi.)De cœlo descendit & manna: sed manna umbra erat,iste ueritas est. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo,caro mea est pro mundi uita.) Hoc quando caperet caro,quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro. Et ideo magis non capit caro, quia uocatur caro. Hoc enim exhorruerunt,hoc ad se multum esse dixerunt:hoc enim non posse fieri putauerunt. Caro mea est,inquit,pro mundi uita. Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse. Fiant corpus Christi, si uolunt uiuere de spiritu Christi.De spiritu Christi non uiuit, nisi sit corpus Christi. Intelligite fratres mei quid dixerim, Homo es, & spiritum habes, & corpus habes. Spiritum dico quæ anima uocatur, qua constat quod homo est:constat enim ex anima & corpore. Habes itaq; spiritum inuisibilem,corpus uisibile. Dic mihi quid ex quo uiuat? Spiritus tuus uiuit ex corpore tuo,an corpus tuum ex spiritu tuo? Respondet omnis qui uiuit, qui autem hoc non potest responB dere, nescio si uiuit. Quid respondet omnis qui uiuit? Corpus utiq; meum uiuit de spiritu meo. Vis ergo & tu uiuere de spiritu Christi,in corpore esto Christi. Nūquid enim corpus meum uiuit de spiritu tuo? Meum uiuit de spiritu meo,& tuum de spiritu tuo. Non potest uiuere corpus Christi nisi de spiritu Christi. Inde est quod exponens nobis apostolus Paulus hunc panem, Vnus panis, inquit,unum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis, ô signum unitatis,ô uinculum charitatis. Qui uult uiuere,habet ubi uiuat, habet unde uiuat, accedat, credat, incorporetur ut uiuificetur. Non abhorreat à compage membrorum, quod resecari mereatur, non sit distortum de quo erubescatur: sit pulchrum, sit aptum, sit sanum:hæreat corpori,uiuat deo de deo,nunc laboret in terra,ut postea regnet in cœlo.

1.Cor.10 — Nume.20 — psalm.67

Litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicētes,Quomodo potest hic carnem suam nobis dare ad manducandum?)Litigabant utiq; ad inuicem,quoniam panem concordiæ non intelligebant,nec sumere uolebant:nam qui manducant talem panem,non litigant ad inuicem, quoniam unus panis,unum corpus multi sumus. Et per hunc facit deus unius moris habitare in domo. Quòd autem ad inuicem litigabant, & quærunt quomodo possit dominus carnem suam dare ad manducandum,non statim audiunt,sed adhuc eis dicitur, Amen amen dico uobis,nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem,non habebitis uitam in uobis.) Quomodo quidem detur, & quisnam modus sit manducandi istum panem,ignoratis. Veruntamen,nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem,non habebitis uitam in uobis. Hæc non utique cadaueribus, sed uiuentibus loquebatur. Vnde ne istam uitam intelligentes, & de hac re litigarent,secutus adiunxit, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam.) Hanc ergo non habet,qui istum panem non manducat,nec istum sanguinem bibit:nā temporalem uitā sine illo habere homines possunt,æternā uero omnino nō possunt. Qui ergo non manducat eius carnem,nec bibit eius sanguinem, nō habet in se uitā:& qui manducat eius carnem,& bibit eius sanguinem,habet uitam æternam. Ad utrunq; aūt respōdit quod dixit,

dixit,æternam. Non ita est in hac esca, quam sustentandæ huius corporis uitæ causa sumi- C
mus:nam qui eam non sumpserit,non uiuet:nec tamē qui eam sumpserit uiuet. Fieri enim potest,ut senio uel morbo uel aliquo casu,plurimi & qui eam sumpserint,moriātur: in hoc uero cibo & potu,id est, corpore & sanguine domini non ita est,nam & qui eam nō sumit, non habet uitam:& qui eam sumit habet uitam, & hanc utiq; æternam. Hunc itaq; cibum & potum,societatem uult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta ecclesia in prædestinatis & uocatis,& iustificatis,& glorificatis sanctis & fidelibus eius. Quorum primum iam factum est,id est prædestinatio:secundum & tertium,& factum est,& fit,& fiet,id est uocatio & iustificatio: quartum uero nunc in spe est,in re autem futurum est,id est glorificatio. Huius rei sacramētum,id est,unitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie,alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de mensa dominica sumitur,quibusdam ad uitam,quibusdam ad exitium. Res uero ipsa cuius & sacramentū est,omni homini ad uitam,nulli ad exitium,quicunq; eius particeps fuerit. Ne autem putarent sic in isto cibo & potu promitti uitam æternam,ut qui eam sumerent, iam nec corpore morerentur:huic cogitationi dignatus est occurrere,nam cum dixisset, Qui manducat meā carnem & bibit meum sanguinem,habet uitam æternā,continuo subiecit & dixit, Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.) Vt habeat interim secundum spiritum uitam æternā in requie,quæ sanctorum spiritus suscipit:quòd autē ad corpus attinet, nec caro eius uita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die. Caro enim mea,inquit, uere est cibus,& sanguis meus uere est potus.) Cum enim cibo & potu id appetāt homines, ut neq; esuriant neq; sitiant:hoc ueraciter non præstat nisi iste cibus & potus,qui eos à quibus sumitur,immortales & incorruptibiles facit,id est societas ipsa sanctorū, ubi pax erit & unitas plena atq; perfecta. Propterea quippe sicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines dei,dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commēdauit,quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Nanq; aliud in unum ex multis granis con- D
ficitur & constat:aliud in unum ex multis acinis confluit. Deniq; iam exponit quomodo id fiat quod loquitur,& quid sit manducare corpus eius,& sanguinem eius bibere. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo.) Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum,in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem eius,nec bibit eius sanguinem,licet carnaliter & uisibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit,quia immundus præsumpsit ad Christi accedere sacramenta,quæ aliquis nō digne sumit,nisi qui mundus est:de quibus dicitur, Beati mūdo corde,quoniam ipsi deum uidebūt. Sicut,inquit,misit me uiuēs pater,& ego uiuo propter patrem,& qui manducat me,& ipse uiuet propter me.) Nō ait,sicut manduco patrem, & ego uiuo propter patrem:& qui manducat me,& ipse uiuet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, qui est natus æqualis: sicut participatione filij per unitatem corporis eius & sanguinis,quod illa manducatio potatioq; significat, nos efficimur meliores. Viuimus ergo nos propter ipsum,manducantes eum,id est,ipsum accipientes æternam uitam,quam nō habebamus ex nobis:uiuit autem ipse propter patrem,missus ab eo, quia semetipsum exinaniuit factus obediens usq; ad mortem crucis. Si enim secundum id accipimus,uiuo propter patrem,quod alibi ait, Pater maior me est,sicut & nos uiuimus propter ipsum,qui maior est nobis,hoc ex eo quod missus est,factum est:missio quippe eius exinanitio suimetipsius est,& formæ seruilis acceptio,quod recte intelligitur,seruata etiam filij cū patre æqualitate naturæ. Maior enim est pater homine filio, sed æqualem habet deum filium,cum idem sit & deus & homo,dei filius & hominis filius unus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc uerba,ita dixit, Sicut me misit uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, Et qui manducat me, & ipse uiuet propter me: ac si diceret, Vt ego uiuam propter

patrē

De conse. dis. 2. c. q discordat

Matth. 5

A patrem: id est, ad illum tanquam ad maiorem referam uitam meã, exinanitio mea fecit in qua me misit. Vt autem quisque uiuat propter me, participatio facit qua manducat me. Ego itaque humiliatus uiuo propter patrem, ille erectus uiuit propter me. Si autem ita dictum est, uiuo propter patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso est, sine detrimento æqualitatis dictũ est. Nec tamen dicendo, & qui manducat me, ipse uiuet propter me, eãdem suam & nostrã æqualitatem significauit, sed gratiam mediatoris ostendit. Hic est panis qui de cœlo descendit.) ut illum manducando uiuamus, quia æternam uitam ex nobis habere non possumus. Non sicut, inquit, manducauerunt patres uestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.) Quòd ergo illi mortui sunt, ita uult intelligi, ut non uiuant in æternum: nam temporaliter & hi profecto moriuntur qui Christũ manducant, sed uiuunt in æternum, quia Christus est uita æterna.

Ab eo quod scriptum est: Hæc dixit in synagoga docens sabbato in Capernaum, usque ad id quod ait: Ille enim traditurus erat eum, cum esset unus de duodecim: Tractatus XXVII

ERBA domini ex euangelio, quæ sermonem pristinum consequuntur audiuimus, hinc sermo debetur auribus & mentibus uestris, & hodierna die non importunus est. Est enim de corpore domini, quod dicebat se dare manducandũ propter æternam uitam. Exposuit autem modum attributionis huius & doni sui, quomodo daret carnem suam manducare dicens: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in illo. Signum quia manducauit & bibit hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret & nõ deseratur. Hoc ergo nos docuit & admonuit mysticis uerbis, ut simus in eius corpore sub ipso capite in membris eius, edentes carnẽ eius, nõ relinquentes unitatem eius. Sed qui aderant, plures nõ intelligendo scandalizati sunt: Non enim cogitabant hæc audiendo, nisi carnem, quod ipsi erant. Apostolus

B autem dicit, & uerum dicit: Sapere secundum carnem mors est. Carnem dat nobis suam dominus manducare, & sapere secũdum carnem mors est. Cum de carne sua dicat, quia ibi est uita æterna: ergo nec carnem debemus sapere secundum carnem, sicut in his uerbis: Multi itaque audientes.) nõ ex inimicis, sed Ex discipulis suis, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?) Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Et tamen sic oportebat, ut diceretur quod non ab omnibus intelligeretur. Secretum dei intentos debet facere, non aduersos: isti autem cito defecerunt. Talia loquẽte domino Iesu Christo, non crediderunt aliquid magnum dicentem, & uerbis illis aliquam gratiam cooperientem, sed prout uoluerunt ita intellexerunt, & more hominũ, quia poterat Iesus, aut hoc disponebat Iesus, carnem qua indutum erat uerbum, ueluti cõcisam distribuere credẽtibus in se. Durus est, inquiunt, hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmurabãt de eo discipuli eius.) Sic enim apud se ista dixerũt, ut ab illo non audirentur, sed ille qui eos nouerat in seipsis, audiens apud semetipsum: respondens ait, hoc uos scandalizat:) quia dixi, carnem meam do uobis manducare, & sanguinem meũ bibere, hoc uos nempe scandalizat. Si ergo uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius.) Quid est hoc? Hinc soluit illud quod non nouerant: hinc aperuit unde fuerant scandalizati: hinc planè si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum, ille autem dixit, se ascensurum in cœlum, utique integrum. Cum uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius: certe uel tunc uidebitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus suum, certe uel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur morsibus. Et ait: Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam.) Hoc antequam exponitur ut dominus donat, illud non negligenter prætereundum est, quod ait: Si ergo uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius: Filius enim hominis Christus ex uirgine Maria. Ergo filius hominis hic cœpit esse in terra, ubi carnem assumpsit ex terra. Vnde prophetice dictum erat: Veritas de terra orta est. Quid sibi ergo uult quod ait: Cum uideritis filium hominis ascendentẽ ubi erat

Rom. 8

Præteritur hic textus, Hæc dixit in synagoga docẽs in Capernaum.

Psal. 84

prius? Nulla enim esset quæstio si ita dixisset: Si uideritis filium dei ascendentem ubi erat prius. Cum uero filium hominis dixit ascendẽtem ubi erat prius, nunquid filius hominis in cœlo erat prius, q̃ in terra esse cœpit? Hic quidem dixit, ubi erat prius, quasi tũc nõ ibi esset quãdo hæc loquebat. Alio autẽ loco ait: Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo: non dixit erat, sed filius, inquit, hominis qui est in cœlo. In terra loquebatur, & in cœlo se esse dicebat, & non ita dixit: Nemo ascẽdit in cœlum, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis qui est in cœlo, quò pertinet nisi ut intelligamus, quod etiã pristino sermone cõmendaui charitati uestræ, unam personam esse Christum deum & hominem, non duas: ne fides nostra non sit trinitas, sed quaternitas. Christus ergo unus est, uerbum, anima & caro: unus Christus filius dei & filius hominis: unus Christus filius dei semper, filius hominis ex tempore: tamen unus Christus secundum unitatem personæ in cœlo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat filius hominis in cœlo, quemadmodum filius dei erat in terra: filius dei in terra in suscepta carne, filius hominis in cœlo in unitate personæ. Quid est ergo quod adiungit: Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicq̃? Dicamus ei: patitur enim uos non contradicentes, sed nosse cupientes. O domine, magister bone, quomodo caro non prodest quicq̃, cum tu dixeris: Nisi quis mãducauerit carnem meã, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam? An uita non prodest quicq̃, & propter quid sumus quod sumus, nisi ut habeamus uitam æternã, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicq̃? Caro non prodest quicq̃, sed quomodo illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello uenditur, non quomodo spiritu uegetatur. Proinde sic dictum est, caro nõ prodest quicq̃, quomodo dictum est, scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiã? Absit. Et quid est, scientia inflat? Sola sine charitate. Ideo adiunxit, charitas uero ædificat. Adde ergo scientiæ charitatem, & utilis erit scientia, non per se, sed per charitatem: sic etiam nunc caro non prodest quicq̃, sed sola caro. Accedat spũs ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiã, & prodest plurimum: nam si caro nihil prodesset, uerbũ caro nõ fieret, ut inhabitaret in nobis. Si per carnem nobis multũ profuit Christus, quomodo caro nihil prodest? Sed per carnẽ spiritus aliquid ꝓ salute nostra egit, caro uas fuit, quod habebat attende, nõ quod erat. Apostoli missi sunt, nunquid caro ipsorũ nihil nobis profuit? Si caro apostolorũ nobis ꝓfuit, caro dñi poterat nihil prodesse? Vnde enim ad nos sonus uerbi, nisi per uocem carnis? Vnde stilus? unde conscriptio? Ista omnia opera carnis sunt, sed agitante spiritu tanq̃ organum suum. Spiritus ergo est qui uiuificat, caro non prodest quicq̃. Sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandũ carnem meam. Proinde, Verba, inquit, quæ ego locutus sum uobis, spiritus & uita sunt.) Diximus enim fratres hoc dñm cõmendasse in manducatione carnis suæ, & potione sanguinis sui, ut in illo maneamus, & ipse in nobis. Manemus autem in illo, cum sumus membra eius: manet autem ipse in nobis, cum sumus templum eius. Vt autem simus membra eius, unitas nos compaginat: ut compaginet unitas, quæ facit nisi charitas? Et charitas dei unde? Apostolũ interroga: Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctũ qui datus est nobis. Ergo spiritus est qui uiuificat: spiritus enim facit uiua membra, nec uiua membra spũs facit, nisi quæ in corpore quod uegetat, ipse spiritus inuenerit: nam spiritus qui est in te, ô homo, qui cõstas ut homo sis, nunquid uiuificat membrum quod separatum inuenerit à carne tua? Spiritũ tuum dico animã tuam. Anima tua non uiuificat nisi membra quæ sunt in carne tua, unũ si tollas, iam nõ uiuificatur ex anima tua, quia unitati corporis tui non copulatur. Hæc dicũtur ut amemus unitatem, & timeamus separationem: nihil enim sic debet formidare Christianus, q̃ separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrũ eius: si non est membrum eius, non uegetatur spũ eius. Quisquis autẽ, inquit Apostolus, spiritũ Christi non habet, hic non est eius. Spiritus ergo est qui uiuificat, caro aũt non prodest quicq̃: Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Quid est spiritus & uita sunt? Spiritaliter intelligenda

Marginalia: Ioan. 3 (beside "quãdo hæc loquebat"); C (right margin, line 1); 1. Cor. 8 (beside "modo dictum est, scientia inflat"); D (right margin, beside "quicq̃, sed sola caro"); Rom. 5 (beside "cit nisi charitas"); 11. q. 3. c. nihil (beside "corpore Christi").

A genda sunt. Intellexisti spiritaliter? Spiritus & uita sunt. Intellexisti carnaliter? Etiam sic illa spiritus & uita sunt, sed tibi non sunt. Sed sunt quidam, inquit, in uobis qui non credũt.) Non dixit, sunt quidam in uobis qui non intelligunt, sed causam dixit quare non intelligãt. Sunt enim quidam in uobis qui non credunt, & ideo non intelligunt, quia nõ credunt. Propheta enim dixit: Nisi credideritis, non intelligetis. Per fidem copulamur, per intellectum uiuificamur: prius hæreamus per fidem, ut sit quod uiuificet per intellectum: nam qui nõ hæret, resistit: qui resistit non credit: nam qui resistit, quomodo uiuificatur? Aduersarius est radio lucis quo penetrandus est, non auertit aciem, sed claudit mentẽ. Sunt ergo quidam qui non credunt: credant & aperiant, aperiant & illuminabuntur. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & quis traditurus esset eum.) Ibi enim erat & Iudas: nam quidam scandalizati sunt: ille autem mansit ad insidiandum, non ad intelligendũ. Et quia ideo manserat, non de illo tacuit dñs: non illum expressit, sed nec siluit, ut omnes timerent, quãuis unus periret. Sed postea quia dixit, & distinxit credentes à non credentibus, expressit causam quare non credant. Propterea dixi uobis, inquit, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo.) Ergo & credere datur nobis, non enim nihil est credere. Si autem magnum aliquid est, gaudes quia credidisti, sed noli extolli. Quid enim habes quod non accepisti? 1.Cor.4 Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulauerunt.) Alij abierunt retro, sed post satanam, non post Christum: nam aliquando dñs Christus Petrũ appellauit satanam, magis quia uolebat præcedere dominum suum, & consiliũ dare ne moreretur ille qui uenerat ut moreretur, ne nos in æternum moreremur, & ait illi: Redi post me Matth.16 satanas, non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominis sunt: Non enim illum repulit retro ire post satanam, & appellauit satanam, sed fecit post se ire, ut non esset satanas ambulando post dominum. Isti autem sic redierunt retro, quomodo de quibusdam fœminis dicit Apostolus: Quædam conuersæ sunt retro post satanam. Et ulterius cum illo nõ ambulauerunt. 1.Timoth.5

B Ecce præcisi à corpore uitam perdiderunt, quia forte in corpore non fuerunt. Inter non credentes & ipsi deputandi sunt, quãuis discipuli dicerentur: abierunt retro non pauci, sed multi. Hoc factum est ad consolationem, quomodo aliquando cõtingit ut dicat homo uerum, & quod dicitur non capiatur, atq; illi qui audiunt, scandalizentur & discedant. Pœnitet autẽ hominem dixisse quod uerũ est. Dicit autem apud se homo, non debui sic dicere, nõ hoc dicere debui. Ecce dño contigit: Dixit & perdidit multos, remansit ad paucos. Sed non turbabatur ipse, quia ab initio nouerat & qui credentes essent, & qui nõ credentes: nos si nobis cõtingat, perturbamur, solatium in dño inueniamus, & tamẽ caute uerba dicamus, ea quæ ille ad paucos qui remanserant. Dixit ergo Iesus ad duodecim:) id est, illis duodecim qui remanserunt: Nunquid & uos, inquit, uultis ire?) Non discessit nec Iudas, sed quare manebat? Domino iam apparebit, nobis postea manifestatus est. Respondit Petrus pro omnibus, unus pro multis, unitas pro uniuersis. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine ad quem ibimus?) Repellis nos à te, da nobis alterum te. Si à te recedimus, ad quem ibimus?

Verba uitæ æternæ habes.) Videte quemadmodum Petrus dante deo, recreante spiritu sancto intellexit. Vnde nisi quia credidit: Verba uitæ æternæ habes? Vitam enim æternam habes in ministratione corporis & sanguinis tui: Et nos credimus & cognouimus:) Non cognouimus & credimus, sed credimus & cognouimus. Credimus enim ut cognosceremus: 3.sen.dis.23.ca.notandum in fine. nam si prius cognoscere, & deinde credere uellemus, nec cognoscere nec credere ualeremus. Quid credimus & quid cognouimus? Quia, Tu es Christus filius dei uiui,) id est, qa ipsa uita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo nisi quod es. Ait ergo dominus Iesus: Nõne ego uos duodecim elegi, & unus ex uobis diabolus est?) Ego undecim elegi diceret, an eligitur diabolus, & in electis est diabolus? Electi in laude solent dici: an electus est & iste, de quo nolente & nesciente magnum aliquid boni fieret? Hoc est proprium dei, contrarium iniquis. Sicut enim iniqui male utuntur bonis operibus dei, sic cõtra deus bene utitur malis operibus iniquorum. Quàm bonum est membra corporis ita esse, quemadmodum

dum disponi non possunt nisi ab artifice deo. Petulantia tamen quàm male utitur oculis, C fallacia quàm male utitur lingua. Falsus testis nónne linguam suam & animam suã prius trucidat, & alterum lædere se perempto conatur? Male utitur lingua, nec ideo malum est lingua: opus est dei lingua, sed bono opere dei male utitur illa nequitia. Quomodo utuntur qui pedibus currunt ad scelera, quomodo utuntur manibus homicidæ, & illis adiacentibus forinsecus bonis creaturis dei? Quàm male utuntur mali auro, iudicia corrumpunt, innocentes opprimunt. Luce ista mali male utuntur: male uiuendo enim etiam ipsam lucem quam uident, ad ministerium scelerum suorum usurpant. Iens ut faciat aliquid mali malus, lucere sibi uult ne offẽdat, q iam intus offendit & cecidit: quod timet in corpore, iam incurrit in corde. Omnibus ergo bonis dei, ne per singula currere longum sit, male utitur malus: contrà, malis hominum malorum bene utitur bonus. Et quid tam bonum quàm unus deus?

Marci. 10 Quandoquidem ipse dominus dixit: Nemo bonus nisi unus deus. Quãto ergo ille melior, tanto melius utitur & malis nostris. Quid Iuda peius? Inter omnes adhærentes magistro inter duodecim, loculi illi cõmissi sunt, & dispensatio pauperum distributa. Ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit iusticiam: tradidit uitam mortuus, quẽ ut discipulus secutus, ut inimicus persecutus est: & totum hoc malũ Iudæ, sed malo eius bene usus est dominus. Tradi se pertulit, ut redimeret nos: ecce malum Iudæ in bonum conuersum est. Satanas quantos martyres persecutus est: si satanas persequendo cessaret, hodie tam gloriosam coronã sancti Laurentij non celebraremus. Si ergo ipsius diaboli malis operibus bene utitur deus, quod facit malus, male utendo sibi nocet, non bonitati dei contradicit. Artifex illo utitur, & magnus artifex: si illo uti non posset, nec eum esse permitteret. Ergo unus ex uobis diabolus est, ait: cum ego uos duodecim elegerim. Potest & sic intelligi quod ait: Duodecim elegi, quia sacratus est numerus. Non enim quia perijt inde unus, ideo

Act. 1 illius numeri honor demptus est: nam in locum pereuntis, alius subrogatus est. Mansit numerus cõsecratus, numerus duodenarius, quia per uniuersum mũdum, hoc est, per quatuor D cardines mundi, trinitatem fuerant annunciaturi, ideo & quaterni. Se ergo exterminauit Iudas, non duodenarium numerum uiolauit: ipse deseruit præceptorem, nam deus illi apposuit successorem. Hoc totũ quod dominus de carne & de sanguine suo locutus est, & quòd in eius distributionis gratia uitam nobis promisit æternã, & quòd hinc uoluit intelligi manducatores & potatores carnis & sanguinis sui, ut in illo maneant, & ipse in illis, & quòd non intellexerũt qui non crediderunt, & quòd spiritalia carnaliter sapiendo scandalizati sunt, & quòd eis scandalizatis & pereuntibus, consolatio domini affuit discipulis qui remanserant, ad quos probandos interrogauit: Nunquid & uos uultis ire? ut responsio permansionis eorum innotesceret & nobis: nam & ille nouerat quia manebant. Hoc ergo totum ad hoc nobis ualeat dilectissimi, ut carnem Christi & sanguinem Christi non edamus tantum in sacramento, quod & multi mali, sed usque ad spiritus participationem manducemus & bibamus, ut in domini corpore tanquàm membra maneamus, ut eius spiritu uegetemur, & non scandalizemur, etiam si multi modo nobiscum manducant & bibunt temporaliter sacramẽ

2. Timoth. 2 ta, qui habebunt in fine æterna tormẽta: modo enim corpus Christi mixtũ est tanq̃ area, sed nouit dominus qui sunt eius: si tu nosti quid trituras, quia ibi est latens massa: nec consumit trituratio quod purgatura est uentilatio. Certi sumus fratres, quia omnes qui sumus in corpore domini, & manemus in illo, ut & ipse maneat in nobis, in hoc seculo necesse habemus usq; in finem inter malos uiuere, non inter illos dico malos qui blasphemant Christum: raro enim iam inueniuntur, qui lingua blasphemant, sed multi qui uita. Necesse est

Matth. 10 ergo ut inter illos usq; in finem uiuamus. Sed quid est quod ait: Qui manet in me & ego in illo, quid nisi quod martyres audiebant: Qui perseuerauerit usq; in finem hic saluus erit? Quomodo mansit in illo sanctus Laurentius, cuius hodie festum diem celebramus? Mansit usq; ad tentationem, mansit usq; ad tyrannicam interrogationem, mansit usq; ad acerrimam cõminationem, mansit usq; ad peremptionem, parum est, usq; ad immanem excruciationem

A ciationem mansit. Non enim occisus est cito, sed cruciatus est in igne. Diu uiuere permissus est, immo nō diu uiuere permissus est, sed tarde mori cōpulsus est. In illa ergo longa morte, in illis tormētis quæ bene manducauerat & bene biberat, tanquam illa esca saginatus, & illo calice ebriatus, tormēta nō sensit. Ibi enim erat qui dixit: Spūs est q uiuificat: Caro enim ardebat, sed spūs animā uegetabat. Non cessit, & in regnū successit. Dixerat aūt illi Sixtus martyr sanctus, cuius diē quinto ab hinc retro die celebrauimus: noli mœrere fili: Episcopus eñi erat ille, iste diaconus: Noli mœrere, inquit, sequeris me post triduum. Triduum autē dixit medium inter diem passionis sancti Sixti, & diem hodiernū passionis sancti Laurentij, triduum est medium. O consolatio: non ait, noli mœrere fili, desinet persecutio, & saluus eris: sed noli mœrere, quò ego præcedo tu sequeris, nec consecutio tua differtur. Triduum mediū erit & mecum eris. Accepit oraculū, uicit diabolum, peruenit ad triumphum.

De eo quod ait: Et post hæc ambulabat Iesus in Galilæam, usque ad id: Nemo tamen palàm loquebat̃ de eo propter metū Iudæorū: Tractatus XXVIII.

N isto euangelij capitulo fratres, dñs noster Iesus Christus secundū hominē se plurimum cōmendauit fidei nostræ. Etenim semp hoc agit dictis & factis suis, ut deus credatur & homo. Deus qui nos fecit, homo qui nos quæsiuit: deus cū patre semper, homo nobiscum ex tempore. Non enim quæreret quem fecerat, nisi ipse qui fecerat fieri uoluisset. Verum hoc mementote, & de cordibus uestris nolite dimittere, sic esse Christum hominem factum, ut non desisteret deus esse. Manens deus accepit hominem, qui fecit hominem: quando ergo latuit ut homo, non potentiā perdidisse putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse. Ille enim quando uoluit detentus est, quando uoluit occisus est. Sed quomodo futura erant membra eius: id est, fideles eius qui nō haberent illam potestatem quam habebat ipse deus noster: quod latebat, quod se tanquam ne occideret occultabat, hoc indicabat factura esse membra sua, in quibus utique membris suis ipse erat. Cap. 7

B Nō eñi Christus in capite & nō in corpore, sed Christus totus in capite & in corpore. Quod ergo membra eius, ipse: quod autem ipse, non continuo mēbra eius: nam si non ipsi essent membra eius, non diceret Saulo: Quid me persequeris? Non enim Saulus ipsum, sed membra eius, id est, fideles eius in terra persequebatur. Noluit tamē dicere sanctos meos, seruos meos: postremo honorabilius fratres meos, sed me, hoc est, membra mea, quibus ego sum caput. His prædictis puto nos in hoc capitulo quod modo lectū est, non esse laboraturos: sæpe enim significatum est in capite, quod futurum erat in corpore. Post hæc, inquit, ambulabat Iesus in Galilæam: non enim uolebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eū Iudæi interficere.) Hoc est quod dixi, infirmitati nostræ præbebat exemplum. Non ipse perdiderat potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurum enim erat, ut dixi, ut aliquis fidelis eius absconderet se, ne à persecutoribus inueniretur. Et ne illi pro crimine obijceretur latibulum, præcessit in capite quod in membro confirmaretur: sic enim dictum est: Nolebat ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi occidere: quasi nō possit Christus & ambulare inter Iudæos, & non occidi à Iudæis. Hanc enim potentiam quando uoluit demonstrauit: nam cum eum iam passurum tenere uellent, ait illis: Quem quæritis? Responderunt, Iesum: & ille, Ego sum, non se occultans, sed manifestans. Ad eam tamen manifestationem illi non substiterunt, sed recedentes retro ceciderunt. Et tamen quia pati uenerat, surrexerunt & tenuerunt, ad iudicem adduxerunt & occiderunt. Sed quid fecerūt? Quod ait quædam scriptura: Terra tradita est in manus impij, caro data est in potestatem Iudæis: Et hoc propterea, ut quasi sacculus cōscinderetur, unde nostrū precium manaret. Erat aūt in proximo dies festus Iudæorum scenophegia.) Quid sit scenophegia, scripturas qui legerūt, nouerunt. Faciebant die festo tabernacula ad similitudinē tabernaculorū, in quibus habitauerunt cū ex Ægypto educti peregrinarentur in eremo. Iste erat dies festus & magna solennitas: celebrabant hoc Iudæi uelut reminiscentes beneficia domini, qui occisuri erant dñm. Hoc ergo die festo, quia plures erant dies festi: sic enim appellabatur apud Iudæos Act. 9 Ioan. 18. Iob. 9

dies festus, ut non esset dies unus sed plures. Locuti sunt fratres eius ad dominũ nostrũ.) C
Fratres eius sic accipite sicut nostis: non enim nouum est quod auditis. Consanguinei uirginis Mariæ, fratres domini dicebantur. Erat enim consuetudinis scripturarum, appellare fratres quoslibet consanguineos & cognationis propinquos, & extra usum nostrũ, non quo more nos loquimur: nam quis dicat fratrem auunculum & filium sororis? Scriptura tamen etiam huiusmodi cognationis fratres appellat: nam Abraam & Loth fratres sunt dicti, cũ esset Abraam patruus Loth: & Laban & Iacob fratres sunt dicti, cum esset auunculus Laban Iacob. Cum ergo auditis fratres domini, Mariæ cogitate consanguinitatem, non iterũ parientis ullam propaginem. Sicut enim in sepulchro ubi positum est corpus domini, nec antea nec postea mortuus iacuit: sic uterus Mariæ nec antea nec postea quicquam mortale concepit. Diximus fratres qui fuerint, audiamus quid dixerint: Transi hinc & uade in Iudæam, ut & discipuli tui uideant opera tua quæ tu facis.) Opera domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Isti enim fratres, id est, consanguinei, Christum consanguineum habere potuerunt, credere autem in eum ipsa propinquitate fastidierunt. Dictum est in euangelio, non enim hoc nos audemus opinari, modo audistis, addũt & monent. Nemo enim in occulto quid facit, & quærit palàm esse. Si hæc facis, manifestas temetipsum mundo:) Et continuo: Neq; enim fratres eius credebant in eum.) Quare in eum non credebant? Quia humanam gloriam requirebant. Nam & quòd eum uidentur monere fratres, gloriæ ipsius consulunt, facis mirabilia, innotesce: id est, appare omnibus, ut laudari possis ab omnibus. Loquebatur caro carni, sed caro sine deo carni cum deo. Loquebatur enim prudentia carnis uerbo quod caro factum est, & habitauit in nobis. Quid ad hæc dominus? Dicit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum uenit, tempus autem uestrum semper est paratum.) Quid est hoc? Nondum uenerat tempus Christi? Quare ergo Christus uenerat, si tempus eius nondum uenerat? Nónne audimus Apostolum dicentem? Cum autem uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Si ergo in plenitudine temporis missus est, quando debuit missus est, quando oportuit uenit: quid ergo est, tempus meũ nondũ uenit? Intelligite fratres quo animo illi loquebantur, qui quasi fratrem suum monere uidebantur: dabant ei consilium consequendæ gloriæ, ueluti seculariter & terreno affectu monentes, ne esset ignobilis & latitaret. Quòd ergo ait dominus: Tempus meum nondum uenit, illis respondit qui ei consilium de gloria dabant. Tempus gloriæ meæ nondum uenit. Videte quàm profundum sit, de gloria illi admonebant, sed ille uoluit altitudinẽ humilitate præcedere, & ad ipsam celsitudinẽ ꝑ humilitatẽ uiã sternere: nam & illi discipuli utiq; gloriam requirebãt, qui uolebant sedere, unus ad dexteram eius, & alter ad sinistram. Attendebant quò, & non uidebant qua uia dominus eos ut ordinate uenirent ad patriam, reuocauit ad uitam. Excelsa est enim patria, humilis uia, patria est uita Christi, uia passio Christi. Qui recusat uiam, quid quærit patriam? Deniq; & illis hoc respondit, quærentibus altitudinem: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ecce qua uenitur ad celsitudinẽ quã desideratis, calicem quippe cõmemorabat humilitatis atq; passionis. Ergo & hic, tempus meum nondum uenit, tempus autem uestrum, id est, mundi gloria semper est paratũ, hoc est tẽpus de quo in prophetia loquitur Christus, id est, corpus Christi: cum accepero tempus, ego iusticiam iudicabo. Modo enim non est tempus iudicandi, sed iniquos tolerandi. Ferat igitur modo corpus Christi, & toleret iniquitatem male uiuentium, habeat tamen iusticiam modo anteq; habeat iudicium: per iusticiam enim peruenit ad iudicium. Tolerantibus quippe membris iniquitatem seculi huius, quid scriptura sancta dicit in psalmo? Non repellet deus plebem suam. Laborat quidem plebs eius inter indignos, inter iniquos, inter blasphemantes, inter murmurantes, detrahentes, insectantes, & si liceat perimentes. Laborat quidem, sed non repellet dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet, quoadusq; iusticia quæ modo est in sanctis eius, conuertatur in iudicium, cũ implebitũ quod eis dictum est: Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël.

D

Psal. 93

Habe-

A Habebat iusticiam Apostolus, sed nondum illud iudicium de quo dicit: Nescitis quoniam angelos iudicaturi sumus? Sit ergo modo tempus iuste uiuendi, postea erit tẽpus eos qui male uixerunt iudicandi. Quoadusq; iusticia, inquit, conuertat᷑ in iudiciũ, hoc erit tẽpus iudicij, de quo dñs dixit, tempus meũ nondum uenit. Erit tẽpus gloriæ, ut qui uenit in humilitate, ueniet in altitudine: qui uenit iudicãdus, ueniet iudicaturus: qui uenit occidi à mortuis, ueniet iudicare de uiuis & mortuis. Deus, inquit psalmus, manifestus ueniet, deus noster & nõ silebit. Quid est manifestus ueniet? Quia uenit occultus. Tunc non silebit: nam quando uenit occultus, sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum. Veniet & non silebit. Tacui, inquit, nunquid semper tacebo? Modo autẽ quid necessarium est eis qui habẽt iusticiã, quod in illo ipso psalmo sequitur: Quoadusq; iusticia conuertatur in iudicium. Et qui habent eam? Omnes qui recto sunt corde. Quæritis fortasse qui sint recti corde? Illos inuenimus in scriptura rectos corde, qui mala seculi tolerant, & non accusant deum. Videte fratres: rara causa est ista quã loquor: nescio quo enim modo quando euenit homini aliquid mali, deum currit accusare, qui deberet se. Quãdo boni aliquid agis, te laudas: quando mali aliquid pateris, deum accusas: hoc est cor tortũ, non rectum, ab ista distortione & prauitate si corrigaris, conuertitur in contrarium quod faciebas. Antea enim quid faciebas? Laudabas te in bonis dei, accusabas deum in malis tuis: cõuerso corde & directo, laudabis deum in bonis suis, accusabis te in malis tuis: isti sunt recto corde. Deniq; ille nondum recto, cui displicebat felicitas malorum & labor bonorum, ait correctus: Quàm bonus deus Israël rectis corde: Mei autem, quando non eram rectus corde, penè cõmoti sunt pedes, paulominus effusi sunt gressus mei. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum uidens. Vidi, inquit, malos felices, & displicuit mihi deus: hoc enim uolebat, pacem peccatorum intuens, ut non permitteret deus malos esse felices. Intelligat homo, nunquam hoc permittit deus. Sed ideo malus felix putatur, quia quid sit

1. Cor. 6 · Psal. 49 · Esa. 53 · Psal. 72

B felicitas ignoratur. Simus ergo recti corde: tempus enim gloriæ nostræ nondum uenit. Dicitur amatoribus huius seculi, quales erant fratres domini: tempus uestrum semp̃ adest paratum: tempus nostrum nondum uenit. Audemus enim hoc dicere & nos, quoniam corpus domini nostri sumus, quoniam membra eius sumus, quoniã caput nostrũ gratanter agnoscimus. Dicamus prorsus, quoniã propter nos & ipse hoc dignatus est dicere. Quãdo nobis insultant amatores huius seculi, dicamus eis: tempus uestrum semper adest paratum: tempus autem nostrum nondum uenit, nobis enim dixit Apostolus: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in deo. Quando ueniet tempus nostrum? Cum Christus, inquit, apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Quid deinde addit? Non potest mundus odisse uos.) Quid est hoc, nisi non potest mundus odisse amatores suos, testes falsos suos? Bona enim dicitis, quæ mala sunt, & mala quæ bona sunt.

Col. 3

Me autem odit, quia testimonium ego perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc.) Quid est hunc? Vbi gloriam humanam quæritis. Quid est, hunc? Vbi extendere uultis carnalia gaudia, non æterna cogitare. Ego non ascẽdo ad diem festum hunc, quia meum tempus nondum impletum est.) In die festo hoc gloriam uos humanam requiritis: Meum uero tempus, id est, gloriæ meæ nondum uenit. Ipse erit dies festus meus, non diebus istis percurrens & transiens, sed permanens in æternum: ipsa erit festiuitas, gaudium sine fine, æternitas sine labore, serenitas sine nube. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto.) Ideo non ad diem festum hunc, quia nõ gloriari tẽporaliter, sed aliquid docere salubriter, corrigere homines, de die festo æterno admonere, amorẽ ab hoc seculo auertere, & in deũ cõuertere cupiebat. Quid est aũt q̃ quasi latenter ascẽdit ad diẽ festũ? Nõ uacat & hoc ab intellectu. Videt᷑ mihi fratres etiã hinc q̃ q̃si latenter ascẽdit, aliq̃d significare uoluisse: nam cõsequẽtia docebũt, sic eũ ascẽdisse media to die festo, id est, mediatis illis diebus, ut etiã palàm doceret. Sed quasi latenter dixit, ne se

 ostenderet

ostenderet hominibus. Non uacat quòd latenter ascendit Christus ad diem festũ, quia ipse latebat in illo die festo. Adhuc etiam ego quod dixi in latibulo est: Manifestet ergo: tollatur uelũ, & appareat quod erat secretũ. Om̃ia quæ dicta sunt antiquo populo Israël in multiplici scriptura sanctæ legis quæ agerent, siue in sacrificijs, siue in sacerdotijs, siue in diebus festis, & omnino in quibuslibet rebus q̃bus deũ colebãt, quæcũq; illis dicta & præcepta sunt, umbræ fuerũt futurorũ. Quorũ futurorũ? Quæ implent in Christo: unde dicit Apostolus: C

2. Cor. 1 Quotquot enim promissiones dei sunt, in illo est, id est, in Christo impletæ sunt. Deinde di

1. Cor. 10 cit in alio loco: Omnia in figura cõtingebant illis, scripta sunt aũt ꝓpter nos, in quos fines seculorũ deuenerũt. Dixit & alibi: Finis enim legis Christus est. Item alio loco: Nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorũ, quæ sunt umbra futurorũ. Si ergo omnia illa umbra fuerũt futurorũ, & scenophegia umbra erat futurorũ: hic ergo dies festus, quæramus cuius futuri umbra erat. Exposui quid erat scenophegia, celebratio erat tabernaculorũ, ꝓpterea quia populus de Ægypto liberatus tendens per desertũ ad terrã promissionis, in tabernaculis habitauit. Quid sit animaduertamus, & nos erimus: nos, inquã, q membra Christi sumus. Si sumus, illo aũt dignãte sumus, nõ nobis promerentibus. Attẽdamus ergo nos fratres: educti sumus de Ægypto, ubi diabolo tanq̃ Pharaoni seruiebamus, ubi lutea opera in terrenis desiderijs agebamus, & in eis multũ laborauimus, etenim nobis Christus quasi lateres facientibus clamauit: Venite ad me omnes qui laboratis. Hinc educti per baptismũ tanq̃ mare rubrũ, ideo rubrũ, quia Christi sanguine cõsecratũ, mortuis omnibus inimicis nostris qui nos insectabant: id est, deletis omnibus peccatis nostris, in desertũ traiecti sumus. Modo ergo anteq̃ ad patriã ꝓmissionis, id est, æternum regnũ ueniamus, in deserto in tabernaculis sumus. Qui ista agnoscunt, in tabernaculis sunt: futurũ enim erat, ut quidã hoc agnoscerẽt. Ille em̃ est in tabernaculis, qui se esse in mũdo intelligit peregrinũ. Ille se intelligit peregrinantẽ, qui se uidet patriæ suspirantẽ. Cũ autẽ corpus Christi est in tabernaculis, Christus est in tabernaculis, sed tũc nõ euidẽter, sed latẽter, adhuc em̃ umbra lucẽ obscurabat: ueniente luce umbra remota est. Christus erat in occulto, in scenophegia Christus erat, sed latens Christus. Modo iã cũ manifesta sunt ista, agnoscimus nos iter agere in eremo: si enim agnoscimus, in eremo sumus. Quid est in eremo? In deserto. Quare in deserto? Quia in isto mundo ubi sitit in uia inaquosa. Sed sitiamus ut saturemur. Beati enim qui esuriũt & sitiunt iusticiã, quoniã ipsi saturabuntur. Et sitis nostra de petra implet in eremo: petra enim erat Christus, & uirga percussa est, ut autẽ manaret, bis percussa est, quia duo ligna sunt crucis. Om̃ia ergo hæc quæ fiebãt in figura, manifestant in nobis. Et nõ uacat quod de dño dictũ est, ascẽdit ad diẽ festũ, non manifeste, sed tanq̃ in occulto. Figura enim erat ipsum in occulto, quia in ipso die festo Christus latebat, quia ipse dies festus Christi mẽbra peregrinatura significabat. Iudæi ergo quærebãt eum in die festo:) anteq̃ ascenderet. Priores enim fratres ascenderũt, & non tũc ascendit ille, quando illi putabant & uolebant, ut etiam hoc impleretur quod ait: Non ad hunc, id est, ad quẽ uultis, primum uel secundũ diem. Ascẽdit aũt postea, ut euangelium loquit, mediante die festo: id est, cũ iam illius diei festi tot dies præterissent quot remãsissent: ipsam enim festiuitatẽ quãtum intelligendũ est, diebus plurimis celebrabãt. Dicebãt ergo: Vbi est ille? Et murmur multũ de eo erat in turba.) Vnde murmur? De cõtentione. Quæ fuit contentio? Quidam em̃ dicebant quia bonus est, alij autem non, sed seducit turbas.) De omnibus seruis eius hoc dicitur modo. Quicunq; eminuerit in aliqua gratia, spiritali ꝓfectu, alij dicunt quia bonus est, alij quia nõ, sed seducit turbas, unde hoc? Quia uita nostra abscondita est cũ Christo in deo: ideo licet dicere hominibus per hyemẽ, mortua est ista arbor, uerbi gratia: Arbor fici, arbor piri & huiusmodi pomorũ similis est aridæ, & q̃diu hyems est, nõ apparet, æstas ꝓbat, iudiciũ ꝓbat: æstas nostra reuelatio Christi est, Deus manifeste ueniet, deus noster & non silebit: Ignis ante eum præibit. Iste ignis inflãmabit inimicos eius. Aridas arbores ignis comprehendet, tunc enim aridæ apparebunt, quando eis dicetur: Esuriui, & non dedistis D

A distis mihi manducare. In alia uero parte, hoc est in dextera, apparebit fœcunditas fructuũ, dignitasq; foliorum, uiriditas æternitas eis erit. Illis ergo tanquàm aridis dicetur: Ite in ignẽ æternum: Ecce enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Dicant ergo de te si proficis in Christo, dicãt homines, seducit turbas. De ipso toto corpore Christi hoc dicitur. Cogita corpus Christi adhuc in mundo, cogita corpus Christi adhuc in area, uide quemadmodum blasphemetur à palea: simul quidem triturantur, sed paleæ conteruntur, frumentum purgatur. Quod dictũ est ergo de domino, ualet ad consolationem, de quocunq; hoc dictum fuerit Christiano.

Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorum.) Sed qui non loquebantur de illo propter metum Iudæorum? Qui dicebant, bonus est, non qui dicebant, seducit turbas. Qui dicebant, seducit turbas, sonitus eorum apparebat tanq; aridorum foliorum. Seducit turbas, clarius sonabant: bonus est, pressius susurrabant. Modo autem fratres q̃uis nondum uenerit illa gloria Christi quæ nos æternos factura est, modo tamen ita crescit ecclesia eius, ita eam dignatus est per cũcta diffundere, ut iam susurretur, seducit turbas, & clarius personet, bonus est.

De eo ubi ait: Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum & docebat, usq; ad id quod ait: Qui misit illũ hic uerax est, & iniusticia in illo non est: Ier: 3. post. x. dom: quad

Tractatus XXIX.

QVOD sequitur de euangelio & hodie lectum est, consequenter & nos uideamus, & quod dominus donauerit, hinc dicamus. Hesterno die hucusq; lectũ erat, quia licet non uidissent dominum Iesum in templo per diem festum, loquebantur tamen de illo: Et alij dicebant, bonus est: alij autem non, sed seducit turbas. Dictum enim hoc est ad eorum solatium, qui postea prædicantes uerbum dei, futuri erant ut seductores & ueraces. Si enim seducere decipere est, nec Christus seductor, nec apostoli eius, nec quisq; seductor debet esse Christianus: si autem seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo duce
B re est, quærendum est unde & quò? Si à malo ad bonum, bonus seductor est: si à bono ad malum, malus seductor est. In hac ergo parte qua seducuntur homines de malo ad bonũ, utinam omnes seductores, & uocemur & simus. Ascendit ergo postea dominus ad diem festum, mediante die festo & docebat, & mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic litteras scit cum non didicerit?) Ille qui latebat, docebat, & palàm loquebatur, & non tenebatur. Illud enim ut lateret erat causa exempli, hoc potestatis. Sed cum doceret, mirabantur Iudæi: omnes quidem quantum arbitror mirabantur, sed non omnes conuertebantur. Et unde admiratio? Quia multi nouerant ubi natus, quemadmodum fuerit educatus: nunq; eum uiderant litteras discentem. Audiebant autem de lege disputantem, legis testimonia proferentem, quæ nemo possit proferre nisi legisset, nemo legere nisi litteras didicisset, & ideo mirabantur. Eorum autem admiratio, magistro facta est insinuandæ altius ueritatis occasio. Ex eorum quippe admiratione & uerbis, dixit dominus profundum aliquid, & diligentius inspici & discuti dignum. Propter quod intentam facio charitatẽ uestram, nõ solum ad audiendum pro uobis, sed etiam ad orandum pro nobis. Quid ergo dominus respondit eis admirantibus quomodo sciret litteras quas non didicerat? Mea, inquit, doctrina non est mea, sed eius q misit me.) Hæc est enim ꝓfunditas prima: uidetᷓ eñ paucis uerbis quasi cõtraria locutus. Non enim ait, ista doctrina nõ est mea, sed mea doctrina nõ est mea. Si non tua, quomodo tua? Si tua, quomõ nõ tua? Tu eñ dicis utrũq;, & mea doctrina & nõ mea. Nam si dixisset, ista doctrina nõ est mea, nulla esset quæstio. Nũc uero fratres, primitus intẽdite quæstionẽ, & sic ordine expectate solutionẽ: nam q nõ uidet quæstionẽ quæ ꝓponitᷓ, quõ intelligit quod exponitᷓ? Hoc est ergo in quæstione quod ait, mea, nõ mea. Hoc uidetᷓ esse cõtrariũ, quomõ mea, quomodo nõ mea. Si ergo intueamur diligẽter quod ipse in exordio dicit sanctus euãgelista: In principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbum: inde pendet huius solutio quæstionis. Quæ est doctrina patris, nisi uerbũ patris? Ipse ergo

ergo Christus doctrina patris,si uerbum patris.Sed quia uerbum non potest esse nullius, C
sed alicuius,& suam doctrinam dixit seipsum,& nõ suam,quia patris est uerbũ.Quid enim
tam tuum quàm tu?Et quid tam non tuum q̃ tu?Si alicuius est quod es, uerbum ergo &
deus est,& doctrinæ stabilis uerbum est,non sonabilis per syllabas & uolatilis,sed manen/
tis cum patre,ad quam conuertamur manentem,sonis transeuntibus admoniti. Nõ enim
nos ita admonet quod transit,ut ad transitoria nos uocet:ita admonemur, ut diligamus
deum.Totum hoc quod dixi,syllabæ fuerunt,percussum aërem uerberauerunt, ut ad sen/
sum uestrarum aurium peruenirent:sonando transierunt, non tamen illud quod uos ad/
monuit transire debet,quia ille quem uos diligere admonui non transit.Et cum transeunti/
bus syllabis admoniti,conuersi ad eum fueritis,nec uos transibitis,sed cum manente mane/
bitis.Hoc est magnum in doctrina,altum & æternum quod manet,quod uocat oĩa quæ
tẽporaliter transeunt,quando bene significant,nec mendaciter proferuntur:Omnia quippe
signa quæ ꝓferimus sonis,aliq̃d significant quod nõ est sonus:Non enim duæ breues sylla
bæ,deus est,& duas breues syllabas colimus,& duas breues syllabas adoramus,& ad duas
breues syllabas peruenire desideramus,quæ penè ante desinũt sonare q̃ cœperũt,nec in eis
secũdæ locus est nisi prima transierit.Manet ergo aliquid magnũ quod dicit deus,q̃uis nõ
maneat sonus cũ dicit deus. Sic intendite doctrinã Christi,& peruenietis ad uerbũ dei:cũ
autẽ perueneritis ad uerbum dei,intendite deus erat uerbum,& uidebitis uerum dictũ esse,
mea doctrina.Intendite etiam cuius est uerbum,& uidebitis recte dictum esse,non est mea.
Breuiter ergo dico charitati uestræ:hoc uidetur mihi dixisse dominus Iesus Christus:Mea
doctrina non est mea,ac si diceret:Ego non sum à meipso.Quamuis enim filium patri dica
mus & credamus æqualem, nec ullam in eis esse naturæ uel substantiæ distantiam, nec in/
ter generantem atq; generatum aliquod interfuisse temporis interuallum,tamen hoc serua
to & custodito ista diximus,quòd ille pater est,ille filius.Pater autem non est si non habeat
filium,& filius non est si non habeat patrem:sed tamen filius deus de patre,pater aũt deus, D
sed non de filio.Pater filij,non deus de filio,ille autem filius patris & deus de patre. Domi/
nus enim Christus dicitur lumen ex lumine.Lumẽ ergo quod nõ ex lumine,& lumẽ æqua/
le quod ex lumine, simul unum lumen, non duo lumina. Si intellexerimus , deo gratias:si
quis autem parum intellexit,fecit homo quousq; potuit,cætera uideat unde speret.Forinse/
cus ut operarij possumus plantare & rigare,sed dei est incrementum dare. Mea, inquit, do/
ctrina non est mea,sed eius qui misit me.Audiat consilium,qui dicit,nondum intellexi.Ma
gna quippe res & profunda cum fuisset dicta,uidit utiq; ipse dominus Christus hoc tam
profundum non omnes intellecturos,& in consequenti dedit consilium.Intelligere uis, cre/
Esa.7 de:deus enim per prophetam dixit:Nisi credideritis,nõ intelligetis.Ad hoc pertinet quod
etiam hic dominus secutus adiunxit: Si quis uoluerit uolũtatem eius facere, cognoscet de
doctrina,utrum ex deo sit,an ego à meipso loquar.) Quid est hoc:Si quis uoluerit uolunta
tem eius facere?Sed ego dixeram,si quis crediderit,& hoc consilium dederam,si non intelle
xisti,inquam,crede.Intellectus enim merces est fidei. Ergo noli quærere intelligere ut cre/
das,sed crede ut intelligas,quoniam nisi credideritis,non intelligetis.Cum ergo ad possibi/
litatem intelligendi consilium dederim obedientiam credendi,& dixerim dominum Iesum
Christum hoc ipsum adiunxisse in consequenti sententia,inuenimus eum dixisse:Si quis uo
luerit uoluntatem eius facere,cognoscet de doctrina eius.Quid est,cognoscet?Hoc est intel
liget.Quid est autem,si quis uoluerit uoluntatem eius facere?Hoc est credere.Sed quia co/
gnoscet:hoc intelliget,omnes intelligunt.Quia uero quod ait:Si quis uoluerit uoluntatem
eius facere,hoc pertinet ad credere,ut diligentius intelligatur, opus est nobis ipso domino
nostro expositore,ut indicet nobis utrum reuera ad credere pertineat facere uoluntatem pa
tris eius.Qui nesciat hoc esse facere uoluntatem dei,operari opus eius: id est,quod illi pla/
Ioan.6 cet.Ipse aũt dominus aperte alio loco dicit:Hoc est opus dei,ut credatis in eũ quẽ ille misit.
Sed si creditis in eum,creditis ei.Non autem continuo qui credit ei, credit in eum:nam &
dæmones

A dæmones credebant ei,& non credebāt in eum. Rursus etiam de apostolis ipsius possumus dicere: Credimus Paulo,sed non credimus in Paulum:credimus Petro,sed nō credimus in Petrum. Credenti autem in eum qui iustificat impiū,deputatur fides eius ad iusticiā. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare,credendo diligere,credendo in eū ire,& eius mēbris incorporari. Ipsa est ergo fides quam de nobis exigit deus:& nō inuenit quod exigat, nisi donauerit quod inueniat. Quæ fides nisi quā definiuit alio loco Apostolus plenissime dicens: Neq; circūcisio aliquid ualet neq; præputium,sed fides quæ per dilectionē operat', non qualiscūq; fides,sed fides quæ per dilectionem operatur? Hæc in te sit,& intelliges de doctrina dei. Quid enim intelliges? Quia doctrina ista non est mea,sed eius qui me misit: id est,intelliges quia Christus dei filius,qui est doctrina patris,non est ex seipso, sed filius est patris. Sabellianā hæresim sentētia ista dissoluit. Sabelliani enim dicere ausi sunt ipsum esse filium qui est & pater, duo esse nomina,sed unā rem. Si duo essent nomina & res una, non diceretur,mea doctrina non est mea. Vtiq; si tua doctrina nō est tua ô domine, cuius est,nisi alius sit cuius sit? Quod dixisti,Sabelliani non intelligunt,non enim trinitatem uiderunt,sed sui cordis errorem secuti sunt:nos cultores trinitatis & unitatis,patris & filij & spiritus sancti & unius dei,intelligamus de doctrina Christi,quomodo non est eius, & ideo dixit se non à seipso loqui:quoniam Christus patris est filius,& pater Christi est pater,& filius de deo patre deus est,pater autem deus,non de filio deo deus est. Qui à semetipso loquitur,gloriam propriam quærit.) Hoc erit ille qui uocatur antichristus, extollens se, sicut Apostolus ait,supra omne quod dicitur deus,& quod colitur. Ipsum quippe annūcians dominus gloriam suam quæsiturum,non gloriam patris,ait ad Iudæos: Ego ueni in nomine patris mei,& non suscepistis me:alius ueniet in nomine suo,& hunc suscipietis. Significauit eos antichristum suscepturos,qui gloriam nominis sui quæsiturus est: inflatus,non solidus, & ideo non stabilis,sed utiq; ruinosus. Dominus autem noster Iesus Christus, magnum

B exemplum nobis præbuit humilitatis:nempe æqualis est patri, nempe in principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum:nempe ipse dixit,& uerissime dixit: Tanto tempore uobiscum sum , & non cognouistis me? Philippe,qui uidet me uidet & patrem: nempe ipse dixit & uerissime dixit: Ego & pater unum sumus. Si ergo ille cum patre unum,æqualis patri,deus de deo,deus apud deum,coæternus,immortalis,pariter incōmutabilis,pariter sine tempore,pariter creator & dispositor temporum:tamen quia uenit in tempore,& formam serui accepit,& habitu est inuentus ut homo,quærit gloriam patris,non suam. Quid tu homo facere debes,qui quando aliquid boni facis, gloriam tuam quæris:quando autem aliquid mali facis,deo calumniam meditaris? Intende tibi, creatura es, agnosce creatorem:seruus es, ne contemnas dominum: adoptatus es, sed non meritis tuis. Quære eius gloriam,à quo habes hanc gratiam. Homo assumptus cuius gloriam quæsiuit? Eius,cuius est unicus natus. Qui autem quærit gloriam eius qui misit illum, hic uerax est,& iniusticia in illo non est.) In antichristo autem iniusticia est,& uerax non est,quia gloriam suam quæsiturus est,nō eius à quo missus est:non enim est missus,sed uenire permissus. Omnes ergo pertinentes ad corpus Christi,ne inducamur in laqueos antichristi,nō quæramus gloriam nostram:sed si ille quæsiuit gloriam eius qui eum misit,quanto magis nos eius qui nos fecit?

Rom. 4 · Gal. 5 · Ioan. 5 · Ioan. 14 · Ioan. 10

Ab eo quod ait: Nónne Moyses dedit uobis legem,& nemo ex uobis facit legem? Quid me quæritis interficere,usq; ad id quod ait: Nolite iudicare secundum faciem,sed iustum iudicium iudicate: Tractatus XXX.

VANGELII sancti lectionem,de qua pridem charitati uestræ locuti sumus, ista quæ modo lecta est,hodierna consequitur. Dominū loquentem audiebant & discipuli & Iudæi:ueritatem loquentem audiebant,& ueraces & mendaces: charitatem loquentem audiebant, & amici & inimici: bonum loquentem audiebant , & boni & mali. Illi audiebant, sed ille discernebat,& quibus sermo prodesset,& profutu-

profuturus esset, uidebat & præuidebat. In illis enim qui tunc erant uidebat, in nobis qui futuri eramus præuidebat. Nos itaq; sic audiamus euangelium, quasi præsentem dominum, nec dicamus: O illi felices qui eum uidere potuerunt: quia multi in eis qui uiderunt & occiderunt: multi autem in nobis qui non uiderunt & crediderũt. Quod enim preciosum sonabat de ore dñi, & propter nos scriptum est, & nobis seruatum est, & propter nos recitatur, & propter posteros recitabitur, & donec seculũ finiatur. Sursum est dominus, sed etiam hic est ueritas dominus. Corpus enim dñi, in quo resurrexit, uno loco esse potest: ueritas eius ubiq; diffusa est. Dominum ergo audiamus, & quod ipse donauerit de uerbis eius, & nos dicamus: Nónne Moyses, inquit, dedit uobis legẽ, & nemo ex uobis facit legẽ? Quid me quæritis interficere?) Ideo eñ quæritis interficere, quia nemo ex uobis facit legẽ: nã si legẽ faceretis, in ipsis litteris Christũ cognosceretis, & præsentẽ non occideretis. Respõdit eñ turba.) Respõdit quasi turba nõ pertinẽtia ad ordinẽ, sed ad perturbationẽ. Deniq; turba turbata, uidete quid respõderit? Dæmoniũ habes, quis te quærit occidere?) Quasi nõ peius fuit dicere, dæmoniũ habes, q̃ eum occidere. Ei quippe dictum est, quòd dæmoniũ haberet qui dæmones expellebat. Quid possit aliud dicere turba turbulẽta? Quid possit aliud olere cœnum cõmotum? Turba turbata est: Vnde? A ueritate. Turbam lippitudinis turbauit claritas lucis. Oculi enim non habentes sanitatem non possunt ferre luminis claritatem. Dominus non planè turbatur, sed in sua ueritate tranquillus non reddidit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: Quibus si diceret, dæmoniũ habetis uos, uerum utiq; diceret. Non enim talia illi ueritati dicerent, nisi eos falsitas diaboli irritaret. Quid ergo respõdit, audiamus tranquille, & tranquillum bibamus: Vnum opus feci, & omnes miramini.) Tanq̃ dicens: Quid si omnia opera mea uideritis? Ipsius enim opera erant quæ in mundo uidebant, & ipsum qui fecit omnia non uidebant. Fecit unam rem, & turbati sunt, quia saluum fecit hominem sabbato. Quasi uero si quisquàm ægrotus sabbato sanaretur, alius illum sanũ fecisset quàm ille qui eos scandalizauit, quia unũ hominem saluũ fecit sabbato. Quis enim alius alios saluos fecit quàm ipsa salus, qui illam salutem quam dedit huic homini, dat & iumentis? Salus enim corporalis erat. Salus carnis & reparatur & moritur, & cum reparatur, mors differtur, non aufertur. Tamen fratres, etiam ipsa salus à dño est, per quẽlibet detur, q̃cunq; curante & ministrante impertiat̃, ab illo datur à quo est omnis salus, cui dicit̃ in Psal
Psal. 35 mo: Homines & iumenta saluos facies dñe: sicut multiplicasti misericordiã tuã deus. Quia enim deus est, multiplicat misericordiã suã, peruenit etiã ad salutẽ carnis hũanæ, puenit etiã ad salutem mutorũ animaliũ. Sed qui dat salutem carnis hominibus iumentisq; cõmunẽ, nunquid nulla salus est quã seruat hominibus? Est certe alia quæ nõ solum cõmunis est hominibus & iumentis, sed nec ipsis hominibus cõmunis est bonis & malis. Deniq; cum ibi de ista salute dixisset quam cõmuniter accipiunt pecora & homines: propter illam salutem quam sperare debent homines, secutus adiunxit: Filij autem hominum, sub tegmine alarum tuarum sperabunt: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos: Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Hæc est salus quæ ad bonos pertinet, quos appellauit filios hominum, cum supra dixisset: Homines & iumenta saluos facies domine. Quid enim? Illi homines non erant filij hominum, ut cũ dixisset homines, sequeretur & diceret: Filij autem hominum, in tegmine alarum tuarũ sperabunt? Quasi aliud erant homines, & aliud filij hominum. Nõ tamen arbitror sine aliqua significatione distinctionis hoc dixisse spiritum sanctum. Homines ad primum Adam, filij hominum ad Christum. Forte enim homines pertinent ad primum hominem: filij autẽ hominum pertinent ad filium hominis. Vnum opus feci, & omnes miramini, & continuo subiungit: Propterea Moyses dedit uobis circumcisionem.) Bene factum est ut acciperetis circũcisionem à Moyse: Non quia ex Moyse est, sed ex patribus.) Abraam quippe primus accepit circũcisionem à domino. Et in sabbato circũciditis.) Cõuincit uos Moyses. In lege accepistis ut circũcidatis octauo die: accepistis in lege ut uacetis septimo die: si octauus dies

A uus dies illius qui natus est occurrerit ad diem septimũ, quid facietis? Vacabitis & seruetis sabbatum, an circuncidetis ut impleatis sacramentum diei octaui? Sed noui, inquit, quid facitis, circunciditis hominem. Quare? Quia circũcisio pertinet ad aliquod signaculum salutis, & non debent homines sabbato uacare à salute, ergo nec mihi irascimini, qui saluum feci totum hominem sabbato. Si circuncisionem, inquit, accipit homo in sabbato, ut nõ soluatur lex Moysi.) Aliquid enim per Moysen in illa constitutione circuncisionis salubriter institutum est, mihi operanti salutem in sabbato quare indignamini? Forte enim illa circuncisio ipsum dominum significabat, cui isti curanti & sananti indignabantur. Iussa est enim adhiberi octauo die circuncisio. Et quid est circũcisio, nisi carnis expoliatio? Significat ergo ista circuncisio expoliationẽ à corde cupiditatum carnalium: nõ ergo sine causa data est, & in eo membro iussa fieri, quoniã per illud membrũ procreatur creatura mortalium, & per unum hominem mors, sicut per unum hominem resurrectio mortuorum, & per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors. Ideo quisq; cũ præputio nascitur, quia omnis homo cum uitio propaginis nascitur, & non mundat deus siue à uitio cum quo nascimur, siue à uitijs quæ male uiuẽdo addimus, nisi per cultellum petrinum, id est dominum Iesum Christum. Petra enim erat Christus. Cultellis enim petrinis circuncidebant, & petræ nomine Christũ figurabãt, & præsentẽ non agnoscebant, sed insuper eũ occidere cupiebãt. Quare autẽ octauo die, nisi quia post septimũ sabbati dñs die dominico resurrexit? Ergo resurrectio Christi quæ facta est tertio quidẽ die passionis, sed octauo die in diebus hebdomadis, ipsa nos circuncidit. Audi circumcisos uera petra, Apostolo admonẽte, Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. Circũcisis loquitur, Resurrexit Christus, abstulit uobis desideria carnalia, abstulit concupiscẽtias malas, abstulit superfluum cum quo nati eratis, & multo peius quod male uiuẽdo addideratis. Circuncisi per petram quare adhuc sapitis terram? Et ad extremum quia legem dedit Moyses, & circunciditis hominem sabbato, intelligite hoc significari opus bonum quod ego feci totum hominẽ saluum sabbato, quia & curatus est ut sanus esset in corpore, & credidit ut sanus esset in anima. Nolite iudicare personaliter, sed rectum iudicium iudicate.) Quid est hoc? Modo quia per legem Moysi circunciditis sabbato, nõ irascimini Moysi, & quia ego die sabbati saluum feci hominem, irascimini mihi. Personaliter iudicatis, ueritatem attendite: Ego non me præfero Moysi, ait dominus, qui erat & ipsius Moysi dominus. Sic attendite quomodo homines nos duos tanq̃ ambos homines: iudicate inter nos, sed uerum iudicium iudicate: nolite me honorare, & honoratum illum damnare, sed illo intellecto me honorate. Hoc enim eis alio loco dixit, Si crederetis Moysi, crederetis utiq; & mihi, de me enim ille scripsit. Sed hoc loco noluit dicere, tanq; se & Moyse ante illos constitutis. Propter legem Moysi circunciditis, quando etiam sabbatum occurrerit, & ego sanitatum faciendarum beneficentiam non uultis ut exhibeam per sabbatũ? Quia dominus circuncisionis & dominus sabbati, salutis est autor. Et seruilia opera prohibiti estis facere sabbato, si uere intelligatis seruilia opera, nõ peccatis. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Nunquid seruile opus est, hominẽ sanare sabbato? Manducatis & bibitis, ut aliquid dicam ex admonitione domini nostri Iesu Christi, & ex uerbis eius. Vtiq; quare mãducatis & bibitis in sabbato, nisi quia pertinet ad salutẽ quod facitis? Per hoc ostenditis, opera salutis nõ esse ullo modo die sabbati omittenda. Ergo nolite personaliter iudicare, sed rectum iudicium iudicate: attendite me quomodo hominem, attendite Moysen quomodo hominem: si secundum ueritatem iudicetis, neq; Moysen neq; me condemnabitis: & ueritate cognita me cognoscetis, quia ego sum ueritas. Hoc uitiũ fratres quod dominus notauit hoc loco, euadere in hoc seculo magni laboris est, non personaliter iudicare, sed rectum iudicium retinere. Admonuit quidem dominus Iudæos, sed monuit & nos: illos conuincit, & nos instruxit: illos redarguit, nos exacuit, non putemus hoc nobis non ideo dictum, quia tunc ibi nõ fuimus: scriptum est, legitur, cum recitaretur audiuimus, sed tanquam Iudæis dictum audiuimus: non nos ponamus post nos, & quasi intueamur

[Margin, B: beside "gite hoc significari opus bonum…"; Col. 3 beside "madis, ipsa nos circuncidit…"; Ioan. 5 beside "honoratum illum damnare…"; Ioan. 8 beside "opera prohibiti estis…"]

iniquos reprehensos, & ipsi nos faciamus quod in nobis ueritas ipsa reprehēdat. Iudæi quidem personaliter iudicabant: sed ideo non pertinent ad nouum testamentum, ideo non habent in Christo regnum cœlorum, ideo non iunguntur sanctorum societati angelorum: terrena quærebant à domino. Terra enim promissionis, uictoria ab inimicis, fœcunditas pariendi, multiplicatio filiorum, abundantia fructuum, quæ illis omnia à deo quidem uero & bono, tamen ut carnalibus promissa sunt: omnia hæc fecerat illis uetus testamentum. Quid est uetus testamentum? Quasi hæreditas pertinens ad hominem ueterem. Nos innouati sumus, homo nouus facti sumus, quia & ille homo nouus uenit. Quid tam nouum quàm nasci de uirgine? Quia ergo non erat quod in illo innouaret præceptum, quia nullum habebat peccatum, nouus partus est datus. In illo partus nouus, in nobis homo nouus. Quid est homo nouus? A uetustate innouatus. Ad quam rem innouatus? Ad desideranda cœlestia, ad concupiscenda sempiterna, ad patriam quæ sursum est, quæ hostem non timet desiderandam: ubi non perdimus amicum, non timemus inimicum: ubi uiuemus cum bono affectu, sine defectu: ubi nemo nascitur, quia nemo moritur: ubi nemo iam proficit, & nemo deficit: ubi non esuritur & non sititur, sed satietas est immortalitas, & cibus ueritas. Hæc habentes promissa & ad nouum testamētum pertinētes, & nouæ hæreditatis facti hæredes, & ipsius domini cohæredes, aliam spem ualde habemus, non personaliter iudicemus, sed rectum iudicium teneamus. Quis est qui non iudicat personaliter? Qui diligit æqualiter. Dilectio æqualis facit non acceptari personas: nam cum homines diuerso modo pro suis gradibus honoramus, tunc timendū est ne personas accipiamus. Sed quando inter duos iudicamus, C

2.q.7.c. queritur & aliquando inter necessarios, fit nonnunquàm iudicium inter patrem & filium: queritur pater de malo filio, aut queritur filius de duro patre, seruamus honorificentiam quæ debetur patri à filio, quæ deficit à filio. Non æquamus filium patri in honore, sed præponimus si bonam causam habet, filium æquamus patri in ueritate, & sic tribuimus honorem debitum, ut non perdat æqualitas meritum: ita uerbis domini proficimus, & ut proficiamus, gratia illius adiuuamur. D

Ab eo quod ait, Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis, Nónne hic est quem quærebant Iudæi interficere, & ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt, usque ad id, quod ait, Quæritis me & non inuenietis, & ubi sum ego, uos non potestis uenire.

Tractatus XXXI.

MEMINIT charitas uestra pristinis sermonibus, & lectum esse in euangelio, & à nobis ut potuimus disputatum, quòd dominus Iesus ideo uoluit occulte ascendere ad diem festum, nō quia timebat ne teneretur: sed ut significaret etiam in ipso die festo qui celebrabatur à Iudæis, se occultari, & suū esse mysterium. Hodierna ergo lectione apparuit potestas, quæ putabatur timiditas: loquebatur enim palàm in die festo, ita ut mirarentur turbæ, & dicerent quod audiuimus, cum lectio legeretur: Nónne hic est quē quærebant interficere, & ecce palàm loquitur, nihil illi dicunt, nunquid uere cognouerunt principes quia hic est Christus?) Qui nouerant qua sæuitia quærebatur, mirabantur qua potentia non tenebatur: deinde non plene intelligentes illius potentiam, putauerunt principum esse scientiam, quòd ipsi cognouerant eundem esse Christum, ideo pepercerunt ei, quem tantopere occidendum quæsierunt: deinde illi ipsi apud seipsos, qui dixerant, Nunquid cognouerūt principes quia hic est Christus, fecerunt quæstionem qua eis uideretur quòd non ipse esset Christus: adiungentes enim dixerunt, Sed istum nouimus unde sit, Christus autem cum uenerit, nemo scit unde sit.) Non enim inaniter opinio nata est. Si consyderemus scripturas, inuenimus fratres, quomodo sanctæ scripturæ dixerint de Christo, quoniam Nazaræus uocabitur: ergo prædixerunt unde sit. Rursus si locum natiuitatis eius quæramus, tanquàm inde sit ubi natus est, nec hoc latebat Iudæos propter scripturas quæ ista prædixerant. Nā cum eū uisa stella magi quærerent adorare, uenerunt ad Herodem, & dixerunt quid quærerent & quid uellent. Ille autem conuocatis eis qui legem sciebant, quæsiuit

A ſiuit ab eis ubi Chriſtus naſceretur. Illi dixerunt, In Bethleem Iudæ,& teſtimonium etiam propheticum protulerunt. Si ergo prophetæ prædixerant & locum unde erat origo carnis eius,locum ubi eum peperit mater eius,unde nata eſt iſta opinio apud Iudæos quā modo audiuimus,Chriſtus cum uenerit,nemo ſcit unde ſit,niſi quia utrunq; prædicauerāt & pręnunciauerant ſcripturæ.Secundū hominē prædixerunt ſcripturæ unde eſſet, ſecundū deum latebat impios,& quærebat pios: ad hoc enim & iſti dixerunt,Chriſtus cum uenerit,nemo ſcit unde ſit,quia hāc illis opinionē generauerat, quod per Eſaiā dictum eſt,Generationem autem eius quis enarrabit? Deniq; & ipſe dominus ad utrunq; reſpondit,& quia nouerant eum unde eſſet,& quia non nouerāt,ut atteſtetur prophetiæ ſanctæ quæ de illo ante prædicta eſt,& ſecundū humanitatem infirmitatis,& ſecundū diuinitatem maieſtatis. Audite ergo uerbum domini fratres,uidete quēadmodum confirmauit eis,quod dixerunt,Chriſtus cum uenerit,nemo ſcit unde ſit. Clamabat ergo docens in templo Ieſus,Et me ſcitis,& unde ſim ſcitis,& à meipſo non ueni,ſed eſt uerus qui me miſit,quem uos neſcitis.) Hoc eſt dicere,& me ſcitis,& me neſcitis:hoc eſt dicere,& unde ſim ſcitis,& unde ſim neſcitis. Vnde ſim ſcitis,Ieſus à Nazareth,cuius etiam parentes noſtis:ſolus enim in hac cauſa latebat uirginis partus,cui tamen teſtis erat maritus, ipſe enim hoc poterat fideliter indicare,qui poſſit maritaliter & cælare.Hoc ergo excepto uirginis partu,totum nouerant in Ieſu quod ad hominem pertinet.Facies ipſius nota erat, patria ipſius nota erat,genus ipſius notū erat,ubi natus eſt ſciebatur.Recte ergo dixit,& me noſtis,& unde ſim ſcitis, ſecundū carnē & effigiem hominis quam gerebat: ſecundū autem diuinitatem & à meipſo non ueni,ſed uerus eſt qui me miſit,quem uos non ſcitis,ſed ut eum ſciatis, credite in eum quem miſit,& ſcietis: deum enim nemo uidit unquam,niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: &,Patrem non cognoſcit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Denique cum dixiſſet, Sed eſt uerus qui miſit me, quem uos non ſcitis, ut oſtenderet eis unde poſſent ſcire quod neſciebant,ſubiecit, Ego ſcio eum.) Ergo à me quærite ut ſciatis eum.Quare autem ſcio eum?

Mich.5 Eſaie 53 Ioan.1 Matth.11

B Quia ab ipſo ſum,& ipſe me miſit.) Magnifice utrunq; monſtrauit,Ab ipſo,inquit, ſum, quia filius de patre,& quicquid eſt filius,de illo eſt cuius eſt filius.Ideo dominum Ieſum dicimus de deo, patrem non dicimus deum de deo,ſed tantum deum: & dicimus dominum Ieſum lumen de lumine: patrem non dicimus lumen de lumine, ſed tantum lumen: ad hoc ergo pertinet,quod dixit,Ab ipſo ſum.Quòd autem uidetis me in carne,ipſe me miſit. Vbi audis,ipſe me miſit, noli intelligere naturæ diſſimilitudinē,ſed generātis autoritatem.

Quærebant ergo eum apprehendere,& nemo miſit in illum manus,quia nondum uenit hora eius.) hoc eſt,quia nolebat.Quid eſt enim,nondum uenit hora eius? Nō enim dominus ſub fato natus eſt, hoc nec de te credēdum eſt,quanto minus de illo per quē factus es? Si tua hora uoluntas eſt illius, illius hora quæ eſt niſi uoluntas ſua? Nō ergo horam dixit qua cogeretur mori, ſed qua dignaretur occidi: tempus enim expectabat quo moreretur, quia & tempus expectare uoluit quo naſceretur, de hoc Apoſtolus loquens, ait, Cum autem uenit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum. Ideo multi dicunt,Quare non ante uenit Chriſtus? Quibus reſpondēdum eſt, quia nondum uenerat plenitudo temporis,moderante illo per quem facta ſunt tempora, ſciebat enim quando uenire deberet. Primo per multam ſeriem temporum & annorum prædicēdus fuit:non enim aliquid paruum uenturum fuit,diu fuerat prædicādus,ſemper tenēdus. Quanto maior iudex ueniebat,tāto præconum lōgior ſeries præcedebat. Deniq; ubi uenit plenitudo temporis,uenit & ille qui nos liberaret à tempore:liberati enim à tempore, uenturi ſumus ad æternitatem illam ubi non eſt tempus. Nec dicitur ibi, quando ueniet hora: dies eſt enim ſempiternus,qui nec præceditur heſterno,nec excluditur craſtino. In hoc autem ſeculo uoluuntur dies,& alij tranſeūt, & alij ueniunt,nullus manet, & momenta quibus loquimur,inuicem ſe expellunt: nec ſtat prima ſyllaba ut ſonare poſſet ſecūda. Ex quo loquimur aliquantum ſenuimus,& ſine ulla dubitatione ſenior ſum modo q̄ mane, ita nihil ſtat, nihil fixū manet in tempore. Amare

Gal.4

itaq; debemus per quē facta sunt tēpora, ut liberemur à tempore, & figamur in æternitate, C
ubi iam nulla est mutabilitas temporum. Magna igitur misericordia domini nostri Iesu Christi, factum esse eum propter nos in tempore, per quē facta sunt tēpora, factū esse inter omnia, per quē facta sunt omnia, factū esse quod fecit: factus est enim quod fecerat: factus est enim homo qui hominē fecerat, ne periret quod fecerat. Secundū hanc dispensationem iam uenerat hora natiuitatis, & natus erat: sed nōdum uenerat hora passionis, ideo nondū passus erat. Deniq; ut noueritis nō necessitatem, sed potestatem moriētis, propter nōnullos hoc loquor, qui cū audierint, nondū uenit hora eius, ædificātur ad credēda fata eius, & fiunt corda eorū fatua. Vt ergo noueritis potestatē moriētis, ipsam passionē recolite, crucifixum
Ioan.19 intuemini: dixit in ligno pendens, Sitio. Illi hoc audito, in arūdine per spongiā obtulerūt ei acetum in cruce, accepit & ait, Perfectum est, & inclinato capite tradidit spiritū. Videtis potestatem moriētis, quia hoc expectabat uolens, donec omnia complerētur quæ de illo præ
Psal.68 dicta fuerant ante mortem futura: dixerat enim propheta, Dederūt in escam meam fel, & in siti mea potauerūt me aceto: expectabat ut hæc omnia complerētur: posteaq; completa sunt, dixit, Perfectum est, & abscessit potestate, quia nō uenerat necessitate: ideo quidā plus mirati sunt istā potestatem moriētis, q; potentiā miracula facientis. Ventū est enim ad crucem, ut corpora deponerētur de ligno, quoniā sabbatū illucescebat: & inuenti sunt latrones uiuentes: suppliciū quippe crucis ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabātur. Illi autē ne remanerent in ligno, cruribus fractis coacti sunt mori, ut possent inde deponi. Dominus autē inuētus est mortuus, & admirati sunt omnes: & qui
Matth.27 eum uiuū contempserunt, mortuum sic mirati sunt, ut dicerent quidā, Vere filius dei est hic. Vnde est illud fratres, ubi ait quærētibus se, Ego sum: & illi retro redeūtes omnes ceciderūt: erat ergo in illo potestas summa. Nec hora cogebatur mori, sed horā expectabat qua opportune fieret uoluntas, nō qua inuite impleretur necessitas. De turba autē multi crediderunt in eū.) Humiles & pauperes saluos faciebat dn̄s: principes insaniebāt, & ideo medicum D
non solū nō agnoscebant, sed etiā occidere cupiebant. Erat quædā turba quæ suā ægritudinem cito uidit, & illius medicinam sine dilatione cognoscebat. Videte quid sibi dixerit turba ipsa cōmota miraculis: Nunquid Christus cum uenerit, plura signa facturus est?) Vtiq; si duo non erunt hic est: crediderunt ergo in eum dicentes ista, Principes uero illi audita multitudinis fide, & eo murmure quo Christus glorificabatur. Miserūt ministros, ut apprehēderent eum.) Quem apprehēderent, adhuc nolentem? Quia ergo nō poterāt apprehēdere nolētem, missi sunt ut audirēt docentē. Quid docentē? Dicit ergo Iesus, Adhuc modicum tempus uobiscū sum.) Quod modo uultis facere, facturi estis, sed nō modo, quia adhuc modicum tempus uobiscū sum: Et tunc uado ad eum qui me misit.) Implere debeo dispensationem meā, & sic peruenire ad passionem meā. Quæritis me & nō inuenietis, & ubi sum ego, uos nō potestis uenire.) Hic iam resurrectionem suam prædixit: noluerunt enim agnoscere præsentē, & postea quæsierunt, cum uiderēt in eum multitudinem iam credentem: magna enim signa facta sunt, etiā cum dominus resurrexit, & ascendit in cœlum. Tunc per disci
Ioan.15 pulos facta sunt magna, sed ille p illos qui & per seipsum: ipse quippe illis dixerat, Sine me nihil potestis facere. Quando claudus ille qui sedebat ad portam, ad uocē Petri surrexit, & suis pedibus ambulauit ut homines mirarētur: sic eos allocutus est Petrus, quia non in sua
Act.2 potestate ista fecit, sed in uirtute illius quē ipsi occiderunt, multi compuncti dixerunt, Quid faciemus? Viderunt enim se ingenti crimine impietatis astrictos, quando illum occiderunt, quem uenerari & adorare debuerunt, & hoc putabant esse inexpiabile, magnum enim facinus erat, cuius cōsyderatio illos faceret desperare: sed nō debebant desperare, pro quibus
Luc.23 in cruce pendens dominus est dignatus orare: dixerat enim, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt. Videbat quosdā suos inter multos alienos, illis iam petebat ueniam, à quibus adhuc accipiebat iniuriam: Non enim attendebat q ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur. Multum est quod illis cōcessum est, & ab ipsis & pro ipsis, ut nemo de sui pec

cati

A cati dimissione desperet, quando illi ueniam meruerũt qui occiderunt Christum. Mortuus est Christus pro nobis, sed nunquid à nobis? At uero illi uiderunt Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscentem: quousq; biberent sanguinem quẽ fuderant, de sua salute desperauerunt: ergo hoc dixit, Quæritis me & non inuenietis, & ubi sum ego, uos non potestis uenire: quia quæsituri illum erant post resurrectionem compuncti, nec dixit ubi ero, sed ubi sum. Semper enim ibi erat Christus, quò fuerat rediturus: sic enim uenit ut non recederet: unde alio loco ait, Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo: nõ dixit, qui fuit in cœlo. In terra loquebatur, & in cœlo se esse dicebat. Sic uenit, ut inde nõ abscederet: sic rediit, ut nõ nos derelinqueret. Quid miramini? Deus hoc facit. Homo enim secundũ corpus in loco est, & de loco migrat, & cum ad alium locum uenerit, in eo loco unde uenit non est: deus autem implet omnia, & ubiq; totus est, non secundũ spacia tenetur locis: erat tamen Christus secundũ uisibilem carnem in terra, ideo ait, Vbi ego sum, uos non potestis uenire: nec dixit, non poteritis, sed non potestis. Tales enim tunc erant qui non possent: nam ut sciatis non hoc ad desperationem dictum, & discipulis suis dixit tale aliquid, Quò ego uado, non potestis uenire, cum pro illis orans dixerit, Pater, uolo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum. Denique hoc Petro exposuit, & ait illi, Quò ego uado, non potes me sequi modo, sequeris autem postea. Dixerunt ergo Iudæi,) nõ ad ipsum, sed ad semetipsos, Quò hic iturus est quia nõ inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, aut docturus gentes?) Non enim sciebant quid dixerunt, sed quia ille uoluit, prophetauerunt. Iturus enim erat dominus ad gentes, non præsentia corporis sui, sed tamen pedibus suis. Qui erant pedes eius? Quos pedes conculcare uolebat persequẽdo Saulus, quando ei caput clamabat, Saule Saule, quid me persequeris? Quis est hic sermo, quem dixit, Quæritis me & non inuenietis, & ubi ego sum uos non potestis uenire?) Vnde hoc dixit dominus nescierunt, & tamen aliquid quod futurum erat, nescientes prænunciauerunt.

De conse. dist. 2 c. accesserunt

Ioan. 3

Ioan. 17

Ioan. 13

Act. 9

B Dixit enim hoc dominus, quia locum, si tamen dicendus est locus, id est, sinum patris unde nunquam discessit unigenitus filius, non illi nouerant, nec cogitare idonei erant ubi erat Christus, unde non recessit Christus, quò rediturus erat Christus, ubi manebat Christus. Vnde hoc cordi humano cogitare, aut linguæ explicare? Hoc ergo illi nullo modo intellexerunt, & tamen ex hac occasione salutem nostram prædixerunt, q; iturus esset ad dispersionem gentium, & impleturus quod legebant, & non intelligebant, Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi: illi non audierunt in quorum oculis fuit, illi audierunt in quorum auribus sonuit. Illius enim ecclesiæ naturæ de gentibus typum gerebat mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur, tangebat & non uidebatur, nesciebatur & sanabatur. Figura quippe erat, quòd dominus interrogauit, Quis me tetigit? Quasi ignorans ignoratam sanauit: sic fecit & gentibus: non eũ didicimus in carne, & meruimus carnẽ eius mãducare, & in carne eius membra esse. Quare? Quia misit ad nos. Quos? Præcones suos, discipulos suos, seruos suos, redemptos suos quos creauit, sed quos & redemit fratres suos: totũ parũ dixi, membra sua, semetipsum: misit enim ad nos membra sua, & fecit nos membra sua. Tamen secundum speciem corporis quam Iudæi uiderunt & contempserunt, non apud nos fuit Christus, quia & hoc de illo dictum erat, sicut Apostolus dicit, Dico enim Christum ministrum fuisse circũcisionis propter ueritatem dei, ad confirmandas promissiones patrum. Ad illos debuit uenire, à quorum patribus, & quorum patribus est promissus: ideo & ipse sic ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël: sed quid dicit Apostolus in sequenti? Gentes autem super misericordia glorificare deum: quid & ipse dominus? Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili: qui dixerat, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël, quomodo habet alias ad quas non est missus, nisi quia significauit per præsentiam corporalem non se missum exhibere nisi solis Iudæis, qui uiderunt & occiderunt, & multi tamen inde & antea & postea crediderunt? Messis prima de cruce uentilata est, ut esset semen unde alia

Psal. 17

Luc. 8

Rom. 15

Matth. 15

messis consurgeret. Nunc uero cum fama euangelij, & bono eius odore excitati, credunt C
fideles eius per omnes gentes, erit expectatio gentium, quando ueniet qui iam uenit, quando ab omnibus uidebitur, qui tunc à quibusdam uisus nõ est, à quibusdam uisus est: quando ueniet iudicaturus qui uenit iudicandus, quando ueniet discreturus, qui uenit ut discerneretur. Non enim ab impijs Christus est discretus, sed cum impijs iudicatus: de illo enim
Esaiæ 52 dictum est, Inter iniquos reputatus est. Latro euasit, Christus damnatus est: accepit indulgentiam criminosus, damnatus est qui omnium crimina confitentium relaxauit: tamen & ipsa crux si attendas, tribunal fuit. In medio enim iudice constituto, unus latro qui credidit liberatus, alter qui insultauit, damnatus est. Iam significabat quod facturus est de uiuis & mortuis, alios positurus ad dexteram, alios ad sinistram. Nihil ergo medium erit. Similis ille latro futuris ad sinistram, similis alter futuris ad dexteram, iudicabatur, & iudicium minabatur.

Ab eo loco ubi ait, In nouissimo autem die festiuitatis stabat Iesus & clamabat, dicens, Si quis sitit ueniat ad me & bibat, usque ad id, quod ait, Non enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus.

Tractatus XXXII.

NTER dissensiones & dubitationes Iudæorum de domino Iesu Christo, inter cætera quæ dixit, quibus alij confunderentur, alij docerentur, Nouissimo festiuitatis die illius.) Tunc enim ista agebantur quæ appellatur scenophegia, id est, tabernaculorum constructio, de qua festiuitate iam ante meminit charitas uestra fuisse dissertum, uocat dominus Iesus Christus, & hoc non utcunque loquendo, sed clamando, ut qui sitit, ueniat ad eum. Si sitimus, ueniamus, & non pedibus sed affectibus, nec migrando sed amando ueniamus, quanquam secundum interiorem hominem & qui amat migrat. Et aliud est migrare corpore, aliud corde: migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas, non ibi es, ubi eras: clamat ergo nobis dominus, Stabat enim & clamabat, Si quis sitit ueniat ad me & bibat: qui credit in me, sicut scriptum est, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.) Quid hoc est, & quando euangelista exposuit, immorari non debemus: unde enim dixerit dominus, Si quis sitit, ueniat ad me & bibat, & qui credit in me, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ: consequenter exposuit euangelista, dicens, Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.) Est ergo sitis interior & uenter interior, quia est homo interior. Et ille quidem homo interior inuisibilis, exterior autem uisibilis: sed melior interior quàm exterior. Et quod non uidetur hoc plus amatur, constat enim plus amari hominem interiorem quàm exteriorem: unde hoc constat, unusquisque in seipso probet. Quamuis enim qui male uiuunt, animos suos corpori addicant, uiuere tamen uolũt, quod nõ est nisi animi: magisque seipsos indicant qui regunt, quàm illa quæ regũtur. Regunt enim animi, reguntur corpora. Gaudet unusquisque uoluptate, & capit de corpore uoluptatem. Sed separa animum, nihil restat in corpore quod gaudeat, & si de corpore gaudet, animus gaudet. Si gaudet de domo sua, de se non debet gaudere? Et si habet animus unde delectetur extrinsecus, sine delitijs manet intrinsecus? Omnino constat plus amare hominẽ animam suam quàm corpus suum: sed & in alio homine plus amat homo animam quàm corpus. Quid enim amatur in amico, ubi est amor syncerior & castior? Quid amatur in amico, animus an corpus? Si fides amatur, animus amatur: si beneuolentia amatur, beneuolentiæ sedes animus est. Si hoc amas in altero, quia & ipse amat te, animum amas, quia non caro sed animus amat: ideo enim amas, quia te amat: quære unde te amet, & uides quid amas: plus ergo amatur & non uidetur. Aliquid etiam uolo dicere, ubi magis appareat dilectioni uestræ quantum ametur animus, & quemadmodũ corpori præponatur. Illi ipsi lasciui amatores, qui pulchritudine corporum delectantur, & forma membrorum accenduntur, tunc amant amplius quando amantur:

A amantur:nam si amet & sentiet quia odio habetur, magis irascitur ꝙ diligit. Quare magis irascitur ꝙ diligit? Quia non ei redditur quod impendit. Si ergo ipsi corporum amatores redamari se uolunt, & hoc magis eos delectat si amētur, quales sunt amatores animorum? Et si magni sunt amatores animorū, quales sunt amatores dei, qui pulchros animos facit? Sicut enim animus facit decus in corpore, sic deus in animo, non enim facit corpori unde ametur nisi animus, qui cū migrauerit, cadauer horrescis, & quātumcunqꝫ pulchra illa membra dilexeris, sepelire festinas: decus ergo corporis animus, decus animi deus. Clamat ergo deus ut ueniamus & bibamus, si intus sitiamus: & dicit, quia cum biberimus, flumina aquæ uiuæ fluent de uentre nostro. Venter interioris hominis, conscientia cordis est. Bibito ergo de isto liquore, reuiuiscit purgata consciētia, & hauriens fontem habebit: etiā ipsa fons erit. Quid est fons, & quid est fluuius, qui manat de uentre interioris hominis? Beneuolentia qua uult consulere proximo. Si enim putet quia quod bibit, soli ipsi debet sufficere, nō fluit aqua uiua de uentre eius: si autem proximo festinat consulere, ideo non siccat, quia manat. Videbimus nūc quid sit quod bibunt, qui credunt in domino, quia utiqꝫ Christiani sumus, & si credimus, bibimus, & unusquisqꝫ in seipso debet agnoscere si bibit, & si uiuit ex eo quod bibit: non enim nos deserit fons, si non deseramus fontem. Exposuit euangelista, ut dixi, unde dominus clamasset, ad qualem potum inuitasset, & quid bibentibus propinasset, dicens, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Quem dicit spiritum, nisi sanctum spiritum? Nam unusquisqꝫ homo habet in se proprium spiritum, de quo loquebar cū animum commendarem: animus enim cuiusqꝫ, proprius est spiritus eius, de quo dicit Paulus apostolus, Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est? Deinde adiunxit, Sic & quæ dei sunt, nemo scit nisi spiritus dei. Nostra nemo scit nisi spiritus noster. Nō enim noui quid cogitas, aut tu quid cogito: ipsa enim sunt propria nostra, quæ interius cogitamus, & cogitationū uniuscuiusqꝫ hominis ipsius spiritus testis est. Sic & quæ dei sunt, nemo scit nisi spiritus dei: nos cum spiritu nostro, deus cum suo: ita tamen ut deus cum suo spiritu sciat etiam quid agatur in nobis: nos autem sine eius spiritu scire nō possumus quid agatur in deo. Deus autem scit in nobis, & quod ipsi nescimus in nobis: nam infirmitatem suā Petrus nesciebat, quando à domino ꝙ ter esset negaturus audiebat, & æger se nesciebat, medicus ægrū sciebat. Sunt ergo quædā quæ deus nouit in nobis, nesciētibus nobis: tamen quantum ad homines pertinet, nemo sic se nouit quomodo ipse homo. Alius nescit quid in illo agatur, sed spiritus eius nouit. Accepto autē spiritu dei, discimus & quid agitur in deo, non totū, quia nō accepimus totum. De pignore multa nouimus: pignus enim accepimus, & huius pignoris plenitudo postea dabitur. Interim in hac peregrinatione pignus nos consolatur, quia qui nos dignatus est oppignerare, multum paratus est dare. Si talis est arra, quid est cuius est arra? Sed quid est quod ait, Non erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus? In euidenti est intellectus, non enim non erat spiritus dei, qui erat apud deum: sed nondum erat in eis qui crediderant in Iesum, ita enim disposuit dominus Iesus, non eis dare spiritum istū de quo loquimur, nisi post resurrectionem suam, & hoc non sine causa. Et forte si quæramus, annuet ut inueniamus: & si pulsemus, aperiet ut intremus. Pietas pulsat, non manus: quanqꝫ pulsat & manus, si ab operibus misericordiæ non cesset manus. Quæ igitur causa est, cur dominus Iesus Christus statuerit non nisi cum esset glorificatus dare spiritumsanctum? Quod anteqꝫ dicamus ut possumus, prius quærendum est nequem forte moueat quomodo nōdum erat spiritus in hominibus sanctis, cum de ipso domino recens nato legatur in euangelio, ꝙ eum in spiritusancto agnouerit Symeon: agnouit etiam Anna uidua prophetissa: agnouit Ioannes ipse qui eum baptizauit: impletus spiritusancto Zacharias multa dixit: spiritumsanctum ipsa Maria ut dominum conciperet, accepit. Multa enim indicia præcedētia de spiritusancto habemus, anteꝗ dn̄s glorificaretur resurrectione carnis suæ. Nō enim alium spiritum etiā prophetæ habuerunt, qui Christum

B (margin letter beside "cogitamus, & cogitationū…")

1. Cor. 2 (margin, beside "stolus, Quis enim scit hominum…")

uenturum prænunciauerunt: sed modus quidam futurus erat dationis huius, qui omnino C antea non apparuerat: de ipso hic dicitur, nusquam enim legimus antea congregatos homines accepto spiritusancto, linguis omnium gentium locutos fuisse. Post resurrectionem autem
Ioan.20 suam, primum quando apparuit discipulis suis, dixit illis, Accipite spiritumsanctum: de hoc ergo dictum est, Non erat spiritus datus, quia Iesus nõdum erat glorificatus. Et insufflauit in faciem eorum, qui flatu primum hominem quem fecit uiuificauit, & de limo erexit, quo flatu animam membris dedit, significãs eum se esse, qui insufflauit in faciẽ eorum ut à luto exurgerẽt, & luteis operibus renũciarent. Tunc primum post resurrectionem suã dominus quam dicit euangelista glorificationem, dedit spiritumsanctum. Deinde commoratus cum eis quadraginta diebus, ut liber actuum apostolorum demõstrat, ipsis uidentibus & uidendo deducentibus ascẽdit in cœlum. Ibi peractis decem diebus, die pentecostes misit desuper spiritũsanctum. Quo, sicut dixi, qui fuerãt in uno loco congregati accepto impleti, omnium gentium linguis locuti sunt. Quid ergo fratres, quia modo qui baptizatur in Christo, & credit in Christum, non loquitur omniũ gentium linguis, non est credendus accepisse spiritumsanctum? Absit ut ista perfidia tentetur cor nostrum: certi sumus omnẽ hominem accipere, sed quantum uas fidei attulerit ad fontem, tantum implet. Cum ergo & modo accipiatur, dixerit aliquis, Quare nemo loquitur linguis omnium gentium? Quia iam ipsa ecclesia linguis omnium gentium loquitur: antea in una gente erat ecclesia, ubi omnium linguis loquebantur. Loquendo linguis omniũ significabat futurum, ut crescendo per gentes, loqueretur linguis omnium gentium: in hac ecclesia qui non est, nec modo accipit spiritumsanctum. Præcisus enim & diuisus ab unitate membrorum, quæ unitas linguis omnium loquitur, renunciet sibi, non habet, nam si habet, det signum quod tunc dabatur. Quid est, det signum quod tunc dabatur? Loquatur omnibus linguis: respondet mihi, Quid enim, tu loqueris omnibus linguis? Loquor planè, quia omnis lingua mea est, id est eius corporis, cuius membrum sum. Diffusa ecclesia per gẽtes loquitur omnibus linguis: ecclesia est corpus Christi, D in hoc corpore membrum es: cũ ergo membrum sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim membrorum charitate concordat, & ipsa unitas loquitur, quomodo tunc unus homo loquebatur. Accipimus ergo & nos spiritumsanctum si amamus ecclesiam, si unitate cõpaginamur, si catholico nomine & fide gaudemus. Credamus fratres, quãtum quisque amat ecclesiam Christi, tãtum habet spiritumsanctum: datus est enim spiritus, sicut Apostolus dicit, ad manifestationem. Quam manifestationem? Sicut ipse idem dicit, Quia alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij donatio curationum in uno spiritu, alij operatio uirtutum in eodem spiritu: multa enim dãtur ad manifestationem, sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi nihil habes. Si amas non nihil habes, si enim amas unitatem, etiã tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuũ est quod habeo: tollam inuidiã, & meũ est quod habes: liuor separat, sanitas iungit. Oculus solus uidet in corpore, sed nunquid soli sibi oculus uidet? Et manui uidet, & pedi uidet, & cæteris membris uidet: non enim si aliquis ictus in pedem ueniat, auertit se oculus inde ut non præcaueat. Rursus sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi soli operatur? Et oculo operatur, nam si ictus aliquis ueniens non eat in manum, sed tantum in faciem, nunquid dicit manus, non moueo, quia nõ tendit ad me? Sic pes ambulando omnibus membris militat: membra cætera tacent, & lingua omnibus loquitur. Habemus ergo spiritũsanctum, si amamus ecclesiam: amamus autem, si in eius compage & charitate consistimus: nam ipse Apostolus cũ dixisset diuersa dona dari diuersis hominibus, tanquam officia quorumque membrorum, Adhuc, inquit, supereminentiorem uiam uobis demõstro: & cœpit loqui de charitate. Præposuit eam linguis hominum & angelorũ, præposuit miraculis fidei, præposuit sciẽtiæ & prophetiæ, præposuit etiã illam magno operi misericordiæ, quo sua quæ possidet, distribuit quisque pauperibus: & ad extremũ, præposuit etiã corporis passionibus. His omnibus tam

A tam magnis rebus præposuit charitatẽ. Ipsam habeto, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit quicquid habere potueris. Quia uero ad spiritumsanctũ pertinet charitas de qua loquimur: quæstio enim modo in euangelio de spiritusancto retractatur, audi Apostolum dicẽtem, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ qui datus est nobis. Quare Rom.5 ergo dñs spiritũ, cuius maxima beneficia sunt in nobis, quia charitas dei per ipsum diffusa est in cordibus nostris, post resurrectionem suã dare uoluit? Quid significauit? Vt in resurrectione nostra charitas flagret, & ab amore seculi separetur, ut tota currat in deũ. Hic enim nascimur & morimur, hoc non amemus: charitate migremus, charitate sursum habitemus, charitate illa qua diligimus deum. Nihil aliud in hac uita nostræ peregrinationis meditemur, nisi quia & hic nõ semper erimus, & ibi nobis locũ bene uiuẽdo præparabimus, unde nunquam migremus. Dominus enim noster Iesus, posteaquam resurrexit, iam nõ moritur, mors illi ultra, sicut Apostolus dicit, non dominabitur. Ecce quod amemus si uiuimus, si in ipsum credimus qui resurrexit, & dabit nobis nõ quod hic amant homines qui deum nõ amant, aut tanto plus amant, quanto illũ minus amant: tanto autẽ hoc minus amant, quãto illum plus amant. Sed uideamus quid nobis promisit, non diuitias terrenas & temporales, nõ honores & potestates in seculo isto: uidetis enim omnia hæc dari & hominibus malis, ne magnipendantur à bonis. Non ipsam postremo corporis sanitatem, nõ quia ipse illã non dat, sed quia ut uidetis & pecoribus dat: non uitã longam, quid est enim longũ quod aliquando finitur? Nõ pro magno nobis credẽtibus promisit longæuitatem, aut decrepitã senectutẽ, quã omnes optãt antequam ueniat, omnes de illa cũ uenerit, murmurant. Nõ pulchritudinem corporis, quã uel corporis morbus, uel ipsa senectus quæ optatur, exterminat. Vult esse pulcher, & uult esse senex, ista duo desideria sibijnuicem concordare non possunt. Si senex eris, pulcher nõ eris: quando senectus uenerit, pulchritudo fugiet, & in uno habitare nõ possunt uigor pulchritudinis, & gemitus senectutis. Omnia ergo ista non nobis promisit, qui dixit,
B Qui credit in me, ueniat & bibat, & flumina de uentre eius fluẽt aquæ uiuæ. Vitã æternam promisit, ubi nihil timeamus, ubi nõ conturbemur, unde non migremus, ubi nõ moriamur, ubi nec decessor plangitur, nec successor speretur. Quia ergo tale est quod nobis promisit amantibus, & per spiritussancti charitatem feruentibus, ideo ipsum spiritum noluit dare, nisi cum esset glorificatus, ut in suo corpore ostenderet uitam, quam modo non habemus, sed in resurrectione speramus.

Ab eo loco, ubi ait, Ex illa ergo turba cũ audissent hos sermones eius, usque ad id quod ait, Nec ego te cõdẽnabo, Vade & amplius noli peccare. Tract. XXXIII

MEMINIT charitas uestra sermone pristino ex occasione lectionis euangelicæ locutos nos esse uobis de spiritusancto. Ad hunc potandum cũ dominus inuitasset credẽtes in se, loquens inter eos qui illũ tenere cogitabãt, & interficere cupiebãt, nec ualebant, quia ille nolebat. Cum ergo hæc locutus esset, nata est de illo in turba dissensio, alijs putãtibus quod ipse esset Christus, alijs dicentibus quia de Galilæa non exurget Christus. Qui uero missi fuerant ut eũ tenerent, redierunt immunes à crimine & pleni admiratione, nã & testimonium perhibuerũt diuinæ doctrinæ eius, cum dicerent à quibus missi fuerant: Quare non adduxistis eum? Responderunt enim nunquam se audisse hominẽ sic locutum.) Non enim quisquam sic loquitur homo, ille autẽ sic locutus est, quia deus erat & homo. Tamen pharisæi testimoniũ eorũ repellẽtes, dixerũt eis, Nunqd & uos seducti estis?) Videmus enim delectatos uos esse sermonibus illius. Nunquid aliquis de principibus credidit in eũ aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ nõ nouit legẽ, maledicti sunt.) Qui nõ nouerãt legem, ipsi credebant in eũ qui miserat legẽ: & eum qui miserat legẽ cõtemnebant illi qui docebant legẽ, ut impleretur quod dixerat ipse dñs, Ego ueni ut non uidẽtes Ioan.9 uideant, & uidẽtes cæci fiant. Cæci enim facti sunt pharisæi doctores, illuminati sunt populi nesciẽtes legem, & in autorẽ legis credẽtes. Nicodemus tñ unus ex pharisæis, qui ad dñm nocte uenerat.) Et ipse non quidẽ incredulus, sed timidus, nã ideo nocte uenerat ad lucem,

quia

quia illuminari uolebat, & sciri nolebat, respondit Iudæis, Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius & cognouerit quid faciat?) Volebant enim illi peruerse ante esse damnatores quàm cognitores: sciebat enim Nicodemus, uel potius credebat, quia si tantũmodo eum uellent patiẽter audire, forte similes fierent illis qui missi sunt tenere, & maluerunt credere. Illi responderunt,) ex præiudicio cordis sui, quod & illis: Nunquid & tu Galilæus es?) id est, quasi à Galilæo seductus, dñs enim Galilæus dicebatur, quoniã de Nazareth ciuitate erant parẽtes eius. Secundũ Mariam dixi parentes, nõ secundũ uirile semen: non enim quæsiuit in terra nisi matrem, qui iam habebat desuper patrẽ, nam utraq; eius natiuitas mirabilis fuit: diuina sine matre, humana sine patre. Quid ergo illi quasi legisdoctores ad Nicodemum dixerunt? Scrutare scripturas & uide, quia propheta à Galilæa non surgit.) Sed dñs prophetarum inde surrexit. Reuersi sunt, inquit euangelista, unusquisq; in domum suã. Inde Iesus perrexit in montẽ Oliueti.) In montẽ autẽ Oliueti, in montẽ fructuosum, in montẽ unguenti, in mõtem chrismatis: ubi enim decebat docere Christũ nisi in monte Oliueti? Christi enim nomen à chrismate dictum est. Chrisma autẽ græce, latine unctio nuncupatur. Ideo autem nos unxit, quia luctatores contra diabolũ fecit. Et diluculo iterum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, & sedens docebat eos.) & nõ tenebatur, quia nondũ pati dignabatur. Nũc iam attẽdite, ubi ab inimicis tentata sit domini mansuetudo. Adducunt autem illi scribæ & pharisæi mulierẽ in adulterio deprehẽsam, & statuerũt eã in medio, & dixerũt ei, Magister, hæc mulier modo deprehẽsa est in adulterio. In lege autẽ Moyses mãdauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hæc autem dicebant tentãtes eum, ut possent accusare eum.) Vnde accusare? Nunquid ipsum in aliquo facinore deprehenderãt, aut illa mulier ad eũ aliquo modo pertinuisse dicebatur? Quid est ergo tentãtes eum, ut possent accusare eũ? Intelligamus fratres admirabilẽ mãsuetudinem in dño fuisse. Animaduertunt eũ nimium esse mitem, nimiũ esse mansuetum: de illo quippe fuerat ante prædictum, Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Specie tua & pulchritudine tuã, intẽde prospere, procede & regna: Propter ueritatem & mansuetudinem & iustitiã. Ergo attulit ueritatem ut doctor, mansuetudinẽ ut liberator, iustitiã ut cognitor. Propter hæc eum esse regnaturũ in spiritusancto propheta prædixerat: cum loqueretur, ueritas agnoscebatur: cum aduersus inimicos non moueretur, mansuetudo laudabatur. Cum ergo de duobus istis, id est, de ueritate & mãsuetudine eius inimici liuore & inuidia torquerentur: in tertio, id est iustitia, scandalũ posuerunt. Quare? Quia lex iusserat adulteros lapidare. Et utiq; lex quod iniustũ erat, iubere nõ poterat. Si quis aliquid diceret quàm lex iusserat, iniustus deprehenderetur. Dixerant ergo apud semetipsos, Verax putatur, mansuetus uidetur, de iustitia illi quærenda calumnia est: offeramus ei mulierem in adulterio deprehensam, dicamus quid de illa in lege præceptum sit: si eam iusserit lapidare, mansuetudinem non habebit: si eam dimitti censuerit, iustitiam non tenebit. Vt autem mansuetudinem, inquiunt, non perdat, in qua iam populis amabilis factus est, sine dubio eam dimitti debere dicturus est, hinc nos inueniemus accusandi occasionem, & eum reum faciemus tanquam legis præuaricatorem, dicentes ei, Hostis es legis, contra Moysen respondes, imò contra eum qui per Moysen legem dedit: reus es mortis, cum illa & tuipse lapidandus es. Posset his uerbis atq; his sententijs inflammari inuidia, feruere accusatio, flagitari damnatio. Sed cui hoc? Peruersitas rectitudini, falsitas ueritati, corruptum cordi recto, stultitia sapientiæ. Quando illi laqueos præpararent, in quos non prius ipsi caput iniicerent. Ecce dominus in respondendo, & iustitiam seruaturus est, & à mansuetudine non recessurus. Non est captus cui tendebatur, sed potius capti sunt qui tendebant, quia in eum qui eos posset de laqueis eruere non credebant. Quid ergo respondit dominus Iesus? Quid ergo respondit ueritas? Quid respondit sapientia? Quid respondit ipsa cui calumnia parabatur iustitia? Non dixit, non lapidetur, ne contra legem dicere uideretur. Absit autem ut diceret, lapidetur: uenit enim non perdere quod inuenerat, sed quærere quod perierat. Quid

Cap. VIII

Psal. 44

C

D

A Quid ergo respondit? Videte quàm plenum sit iustitia, plenum mansuetudine & ueritate. Qui sine peccato est uestrum, inquit, prior in illã lapidem mittat.) O responsio sapientiæ, quomodo eos intromisit in semetipsos? Foris enim calumniabãtur, seipsos intrinsecus non perscrutabantur: adulteram uidebant, se non perspiciebãt: præuaricatores legis legẽ implere cupiebant, & hoc calumniando, non uere, tanquam adulteram à castitate damnando. Audistis Iudæi, audistis pharisæi, audistis doctores legis, legis custodem, sed nondum intellexistis legislatorem, quid uobis aliud significat, cum digito scribit in terra? Digito enim dei lex scripta est, sed propter duros in lapide scripta est. Nũc iam dominus in terra scribebat, quia fructum quærebat. Audistis ergo, Impleatur lex, lapidetur adultera: sed nũquid in illa punienda, lex implenda est à puniendis? Consyderet se unusquisque uestrum, intret in semetipsum, ascendat tribunal mentis suæ, constituat se ante conscientiam suam, cogat se confiteri. Scit enim quis scit, quia nemo scit hominũ quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Vnusquisque in se intendens, peccatorẽ se inuenit. Ita planè. Ergo aut istam dimittite, aut simul cum illa pœnã legis excipite. Si diceret, nõ lapidetur adultera, iniustus conuinceretur: si diceret lapidetur, mansuetus nõ uideretur. Dicat quod dicere debet, & mãsuetus & iustus: Qui sine peccato est uestrum, prior in illam lapidem mittat, hæc uox iustitiæ est, puniatur peccatrix, sed non à peccatoribus: impleatur lex, sed non à præuaricatoribus legis. Hæc uox omnino iustitiæ est, qua iustitia illi tanquam trabali telo percussi, sese inspicientes & reos inuenientes. Vnus post unum omnes recesserũt.) Relicti sunt duo, misera & misericordia. Dominus autẽ cũ eos illo telo iustitiæ percussisset, nec dignatus est cadẽtes attẽdere, sed auerso ab eis obtutu. Rursum digito scribebat in terra.) Relicta aũt sola illa muliere, omnibusque abeuntibus, leuauit oculos suos ad mulierẽ.) Audiuimus uocẽ iustitiæ, audiamus & mansuetudinis. Plus enim credo territa erat illa cum audisset à dño dictum, Qui sine peccato est uestrum, prior in illam mittat lapidem. Illi ergo attendentes se, & abscessu ipso cõfessi de se,

B reliquerant mulierem cum grandi peccato, ei qui erat sine peccato. Et quia illa hoc audierat, Qui sine peccato est, prior in illã lapidem mittat, ab illo se sperabat puniendam, in quo peccatum intueri non poterat. Ille autẽ qui aduersarios eius repulerat lingua iustitiæ, leuans in eam oculos mansuetudinis, Interrogauit eam, nemo te condemnauit? Respondit illa, Domine, nemo: & ille, Nec ego te condemnabo.) à quo te forte damnari timuisti, quia in me peccatũ non inuenisti, nec ego te condemnabo. Quid est domine? Faues ergo peccatis? Non planè. Ita attende quod sequitur, Vade, deinceps iã noli peccare.) Ergo & dominus damnauit, sed peccatũ, nõ hominem: nam si peccatorum fautor esset, diceret, nec ego te condemnabo, uade & uiue ut uis, de mea liberatione esto secura, ego quãtumcunque peccaueris, te ab omni pœna etiã gehennæ & inferni terroribus liberabo. Non hoc dixit: intendant ergo qui amant in dño mansuetudinẽ, & timeãt ueritatem: etenim dulcis & rectus dominus. Ama quia dulcis est, time quia rectus est. Tanquam mansuetus dixit, tacui: sed tanquam iustus, nũquid semper tacebo? Misericors & miserator dominus. Ita planè, adhuc adde lõganimis, adhuc adde, & misericors: sed time quòd est in nouissimo & uerax: quòd enim modo sustinet peccantes, iudicaturus est cõtemnentes. An diuitias longanimitatis & mansuetudinis eius contemnis? Ignoras quia patientia dei ad pœnitẽtiam te adducit? Tu autẽ secundũ duriciam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundũ opera sua. Mansuetus dñs, longanimis dñs, misericors dñs: sed & iustus dñs, & uerax dñs, largitur tibi spaciũ correctionis, sed tu plus amas dilationem quàm emendationem. Malus fuisti heri, hodie bonus esto: & hodiernũ diem in malicia peregisti, uel cras mutare: semper expectas, & de misericordia dei tibi plurimũ polliceris, quasi ille qui tibi per patientiam promisit indulgentiã, promiserit tibi etiã prolixiorẽ uitã. Vnde scis quid pariat crastinus dies? Recte dicis in corde tuo, quando me correxero, deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare nõ possumus, quia correctis atque cõuersis indulgentiã deus promisit: nã in quo propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiã: nõ mihi legis, quia promisit tibi deus

deus longam uitam. Ex utroq; igitur homines periclitantur, & sperãdo & desperando: con/ C
trarijs rebus, cõtrarijs affectionibus. Sperando qui decipitur? Qui dicit, Bonus est deus, misericors est deus, faciã quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleã desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est deus, bonus est deus, mãsuetus deus, spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cum inciderint in grauia peccata, putantes sibi non posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud semetipsos, iam damnandi sumus, quare non quod uolumus facimus? Animo gladiatorum, ferro destinatorum, ideo molesti sunt desperati. Iã enim quod timeant non habent, & uehemẽter timẽdi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes, & cum multum speras de misericordia, incidas in iudicium. Metuendum est rursus ne te occidat desperatio, & cum putas iam tibi non ignosci quæ grauia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras
Prouerb. 1 in iudicem sapientiam, quæ dicit, Et ego uestræ perditioni superridebo. Quid ergo agit do/
Ecci 5 minus cũ periclitantibus utroq; morbo? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit, Ne tardes conuerti ad dominum, neq; differas de die in diem: subito enim ueniet ira illius, & in tempore
Ezech. 18 uindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitãtur, quid dicit? In quacunq; die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum, quando ueniat ultimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes in quo corrigaris? Sic ergo dixit ad istam mulierem, Nec ego te cõdemnabo: sed facta secura de præterito, caue futura, nec ego te condemnabo: deleui quod commisisti, obserua quod præcepi, ut inuenias quod promisi.

De eo quod dictum est: Ego sum lux mundi, qui sequitur me nõ ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Tractatus XXXIIII.

QVOD modo audiuimus & intenti accepimus cum sanctum euangelium legeretur, non dubito q; omnes etiã intelligere conati sumus, & quisq; nostrum de re tam magna quæ lecta est, pro suo modulo cepit quod potuit, & posito pane uerbi, nemo est qui se queratur nihil gustasse. Sed interim non dubito, quia difficile quisq; est qui totum intellexerit: tamen etiam si est qui omnia uerba domini nostri Iesu Christi modo ex euãgelio recitata satis intelligat, toleret ministeriũ nostrum, quousq; si possumus illo adiuuante tractando faciamus, ut uel omnes, uel multi intelligant, quod se pauci intellexisse lætantur. Quod ait dominus, Ego sum lux mundi:) clarum puto esse eis qui habent oculos, unde huius lucis participes fiant. Qui autem non habent oculos nisi in sola carne, mirantur quod dictum est à domino Iesu Christo, Ego sum lux mundi: & forte nõ desit qui dicat apud semetipsum, Nunquid forte dominus Christus est sol iste, qui ortu & occasu peragrat diem? Non enim defuerunt hæretici qui ista senserũt. Manichæi solem istum oculis carneis uisibilem, expositum & publicum, non tantum hominibus, sed etiã pecoribus ad uidẽdum, Christum dominũ esse putauerunt. Sed catholicæ ecclesiæ recta fides improbat tale commẽtum, & diabolicam doctrinã esse cognoscit. Nõ solũ agnoscit credendo, sed in quibus potest cõuincit etiã disputando. Improbemus itaq; huiusmodi errorem, quem sancta ab initio anathematizauit ecclesia. Nõ arbitremur dominũ Iesum Christum hunc esse solem quem uidemus oriri ab oriente, occidere in occidente: cuius cursui nox succedit, cuius radij nube umbrantur, qui certo de loco in locum motione commigrat. Non est hoc dominus Christus, non est dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est,
Ioan. 1 Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Est ergo lux quæ fecit hanc lucẽ, hanc amemus, hãc intelligere cupiamus, ipsam sitiamus, ut ad ipsam lucem aliquando ueniamus, & in illa ita uiuamus, ut nunq̃ omnino moriamur. Ista enim lux est, de qua pro/
Psal. 35 phetia olim præmissa, ita in psalmo cecinit, Homines & iumẽta saluabis domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Psalmi sancti ista uerba sunt. Aduertite quid de tali luce antiquus

A antiquus sanctorum hominum dei sermo præmiserit. Homines, inquit, & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Quomodo enim deus es, & habes multiplicem misericordiam: peruenit eadem multiplicitas misericordiæ tuæ, non solum ad homines quos creasti ad imaginem tuam, sed etiam ad pecora quæ hominibus subdidisti: à quo enim salus hominis, ab illo salus & pecoris. Non erubescas hoc sentire de domino deo tuo, imò præsumas & fidas & caueas ne aliter sentias. Qui saluum facit te, ipse saluum facit equum tuum, ipse ouem tuã, ad minima omnino ueniamus, ipse gallinam tuam. Domini est salus, & ista deus saluat. Mouet te, interrogas, miror quid dubitas, dedignabitur saluare, qui dignatus est creare? Domini est salus, Angelorum, hominum, pecorum, domini est salus. Sicut nemo est à seipso, ita nemo saluus est à seipso. Proinde uerissime psalmus atq; optime ait, Homines & iumenta saluos facies domine. Quare? Sicut multiplicata est misericordia tua deus: tu enim es deus, tu creasti, tu saluas, tu dedisti esse, tu das sanũ esse. Si ergo sicut multiplicata est misericordia dei, ab illo homines & iumenta saluantur, nónne homines habent aliquid aliud quod eis deus præstet creator, quod iumentis non præstet? Nullá ne discretio est inter animal factum ad imaginem dei, & animal subditum imagini dei? Est planè. Præter salutem istam communem nobiscum animantibus mutis, est quod nobis præstet deus, illis autem non præstet. Quid est hoc? Sequere in eodem psalmo. Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt: habentes modo salutem cõmunem cum pecoribus suis, filij hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Aliam habent salutẽ in re, aliam in spe. Salus ista quæ in præsenti est, hominibus pecoribusq; cõmunis est: sed est alia quam sperant homines, & accipiunt qui sperant, non accipiunt qui desperant, Filij autem hominum sub tegmine, inquit, alarum tuarum sperabunt. Qui autem perseuerant, sperant, à te proteguntur, ne de spe à diabolo deijciantur, sub tegmine alarum tuarum sperabunt: si ergo sperabunt, quid sperabunt nisi quod pecora non habebunt? Ine-
B briabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Quale uinum est, unde inebriari laudabile est? Quale uinum est, quod nõ turbat, sed dirigit mentẽ? Quale uinum est, quod facit perpetuo sanum, non inebriando facit insanum? Inebriabuntur, unde? Ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Vnde? Quoniam apud te est fons uitæ, ipse fons uitæ ambulabat in terra: ipse dicebat, Qui sitit ueniat ad me. Ecce fons. Sed nos de lumine loqui cœperamus, & propositam ex euãgelio quæstionem de lumine tractabamus: lecta est enim nobis dicente domino, Ego sum lux mundi. Inde quæstio, ne quis carnaliter sapiens solem istum intelligendum putaret: uenimus inde ad psalmum, quo consyderato, inuenimus interim dominum fontem uitæ, bibe & uiue. Apud te inquit, fons uitæ, ideo sub umbraculo alarum tuarum sperabunt filij hominum, inebriari isto fonte quærentes. Sed de lumine dicebamus, sequere ergo: nam propheta cum dixisset, Apud te est fons uitæ, secutus adiunxit, & in lumine tuo uidebimus lumen, deum de deo, lumen de lumine: per hoc lumen factum est solis lumen, & lumen quod fecit solẽ, sub quo fecit & nos, factum est sub sole propter nos. Factum est, inquam, propter nos sub sole lumen quod fecit solem. Noli contemnere nubem carnis: nube tegitur, non ut obscuretur, sed ut temperetur. Loquens ergo per nubem carnis lumen indeficiens, lumen scientiæ, lumen sapientiæ: ait hominibus, Ego sum lux mundi. Qui sequitur me nõ ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ.) Quomodo te abstulit ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos cordis? Non enĩ sufficit dicere, qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen: addidit enim uitæ: sicut ibi dictum est, quoniam apud te est fons uitæ. Videte itaq; fratres mei, quomodo uerba domini cum illius psalmi ueritate concordent, & ibi lumen positum est cum fonte uitæ, & à domino dictum est lumen uitæ. In illis autem usibus corporalibus, aliud est lumen, aliud fons. Fontem fauces quærunt, lumen oculi: quando sitimus, quærimus fontem: quando in tenebris sumus, quærimus lumen: & si forte nocte sitiamus, lumen accendimus ut ad fontem ueniamus. Non est sic apud deum: quod lumen est, hoc est fons.

Psal. 3

Psal. 35

Qui tibi lucet ut uideas,ipse tibi manat ut bibas. Videtis ergo fratres mei,uidetis si intus ui/ C
detis,quale hoc lumen est,de quo dominus dicit, Qui me sequitur,non ambulabit in tene/
bris.Sequere istum solem,uideamus si non ambulabis in tenebris.Ecce oriendo exit à te,il/
le cursu suo ad occidentem pergit: tibi forte ad orientem profectio est, nisi tu in contrari/
am partem pergas, non qua ille tendit, sequendo eum profecto errabis, pro oriente occi/
dentem tenebis: tu eum in terra si sequaris,errabis: nauta si eum in mari sequatur, errabit.
Postremo uidetur tibi sequendum esse solem, & tendis etiam ipse ad occidentem,quò & il/
le tendit. Videamus cum occiderit,si non ambulabimus in tenebris. Vide quemadmodum
& si nolueris eum deserere tu,ipse te deseret, seruitutis suæ necessitate peragens diem. Do/
minus autem noster Iesus Christus interim & cum per carnis nubem non omnibus appa/
rebat,per sapientiæ potestatem omnia tenebat. Deus tuus ubiq; totus est,si non ab illo fa/
cias casum,nunquam à te ipse facit occasum. Qui ergo me,inquit,sequitur, non ambulabit
in tenebris,sed habebit lumen uitæ. Quod promisit,futuri temporis uerbo posuit: nõ enim
ait,habet,sed habebit lumen uitæ: non ait tamen,qui sequetur me,sed qui sequitur me. In
eo quod facere debemus, præsens tempus posuit: quod autem promisit facientibus, futuri
temporis uerbo significauit. Qui sequitur,habebit: modo sequitur,post habebit: modo se/
2.Cor.5 quitur per fidem,post habebit per speciem: quandiu enim sumus in corpore, ait Aposto/
lus,peregrinamur à domino:per fidem enim ambulamus,nõ per speciem:quando per spe/
ciem? Cum habuerimus lumen uitæ, cum ad illam uisionem uenerimus, quando nox ista
psal.5 transierit. De illo quippe die qui exorturus est,dictum est, Mane astabo tibi & contempla/
bor. Quid est mane? Transacta nocte seculi huius,transactis erroribus tentationum, supe/
rato illo leone qui nocte rugiens circumit,quem deuoret quærens. Mane astabo tibi & ui/
debo. Nunc uero quid putamus fratres huic tempori congruere,nisi quod rursus in psalmo
psal.6 dicitur? Lauabo per singulas noctes lectum meum,lachrymis meis stratum meum rigabo.
Per singulas noctes,inquit,flebo,in desiderio lucis ardebo. Videt dominus desiderium me/ D
psal.37 um. Quomodo dicit illi alter psalmus, Ante te omne desiderium meum, & gemitus meus
à te non est absconditus. Desideras aurum,uideri potest: quærens enim aurum manifestus
eris hominibus: desideras frumentum, interrogas qui habeat, & cupiens peruenire ad id
quod desideras,indicas te. Desideras deum,quis uidet nisi deus? à quo enim petis deum si/
cut panem, sicut aquam, sicut aurum, sicut argentum, sicut frumentum? A quo petis de/
um nisi à deo? Ipse petitur à seipso, qui promittit seipsum. Extendat anima cupiditatem
suam, & sinu capaciore quærat comprehendere, quod oculus non uidit, nec auris audiuit,
nec in cor hominis ascendit. Desiderari potest, concupisci potest, suspirari potest: in il/
lud potest digne cogitari, & uerbis explicari non potest. Ergo fratres mei, quod dominus
breuiter ait,Ego sum lux mundi,qui me sequitur,non ambulabit in tenebris,sed habebit lu
men uitæ. Quibus uerbis aliud est quod iussit, aliud quod promisit. Faciamus quod ius/
sit, ne impudenti fronte consyderemus quod promisit, ne dicat nobis in iudicio suo: fecisti
enim quod iussi,ut petas quod promisi? Quid ergo iussisti domine deus noster? Dicet ti/
bi,ut sequereris me. Consilium uitæ petisti,cuius uitæ, nisi de qua dictum est, Apud te est
fons uitæ: audiuit quidam, Vade uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis
Matth.19 thesaurum in cœlo, & ueni sequere me: tristis abscessit, non est secutus. Quæsiuit magi/
strum bonum, interpellauit doctorem, & contempsit docentem: tristis abscessit, ligatus
cupiditatibus suis: tristis abscessit, habens grandem sarcinam auaritiæ super humeros
suos, laborabat, æstuabat, & qui ab illo sarcinam deponere uoluit, non est sequen/
dus putatus, sed deserendus. Postea uero quàm dominus per euangelium clamauit, Ve/
Matth.11 nite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiam: Tollite iugum meum
super uos,& discite à me quia mitis sum & humilis corde: quàm multi fecerunt audito euan
gelio,quod ex ore ipsius audito diues ille non fecit. Ergo modo faciamus, sequamur domi/
num,soluamus compedes, quibus impedimur sequi. Et quis idoneus soluere tales nodos,
nisi

A nisi ille adiuuet cui dictũ est, Dirupisti uincula mea? de quo alius psalmus dicit, Dominus *psal.115*
soluit compeditos, dominus erigit elisos. Et quid sequũtur soluti & erecti, nisi lumen à quo *psal.145*
audiunt, Ego sum lux mundi, qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, quia dominus illuminat cæcos. Illuminamur ergo modo fratres, habentes collyrium fidei. Præcessit enim eius saliua cum terra, unde inungeretur qui cæcus est natus. Et nos de Adam cæci nati sumus, illo illuminante opus habemus, miscuit saliuam in terra, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: miscuit saliuam cum terra, ideo prædictum est, Veritas de terra orta *psal.84*
est: ipse autem dixit, Ego sum uia, ueritas & uita. Veritate perfruemur cum uiderimus fa- *Ioan.14*
ciem ad faciem: quia & hoc promittitur nobis: nam quis auderet sperare, quod deus non dignatus esset uel polliceri uel dare? Videbimus facie ad faciem: Apostolus dicit, Nunc *1.Cor.13*
scio ex parte, nunc in ænigmate per speculum: tunc autem facie ad faciem. Et Ioannes apostolus in epistola sua, Dilectissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit quid eri- *1.Ioan.3*
mus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Hæc est magna promissio: si amas sequere, amo, inquis, sed quà sequor? Si dixisset tibi dominus deus tuus, Ego sum ueritas & uita, desiderans ueritatem, concupiscens uitam, uiam qua ad hæc peruenire posses, profecto quæreres & diceres tibi, Magna res ueritas, magna res uita, si esset quomodo illuc perueniret anima mea. Quæres quà? audi eum dicentem primo, Ego sum uia: antequàm diceret quò, præmisit quà, Ego sum, inquit, uia. quò uia? Et ueritas & uita. Primo dixit quà uenias, postea dixit quò uenias. Ego sum uia, ego sum ueritas, ego sum uita. Manens apud patrem, ueritas & uita, induens se carne, factus est uia. Non tibi dicitur, labora quærendo uiam, ut peruenias ad ueritatem & uitam, non hoc tibi dicitur, piger surge, uia ipsa ad te uenit, & te de somno dormientem excitauit: si tamen excitauit, surge & ambula. Forte conaris ambulare, & non potes, quia dolent pedes. Vnde dolent pedes? An iubente auaritia per aspera cucurrerunt? Sed dei uer-
B bum sanauit & claudos. Ecce, inquis, sanos habeo pedes, sed ipsam uiam non uideo: illuminauit & cæcos: hoc totum per fidem, quandiu peregrinamur à domino manentes in corpore. Cum autem perambulauerimus uiam, & ad ipsam patriam peruenerimus, quid erit nobis lætius? quid erit nobis beatius? quia nihil pacatius, nihil enim aduersus hominem rebellabit. Nunc uero fratres, difficile sine rixa sumus: ad concordiam quidem uocati sumus, iubemur pacem habere inter nos, ad hoc conandum est, omnibusq; nitendum uiribus, ut aliquando perueniamus ad perfectissimam pacem. Modo autem litigamus plerunque cum eis, quibus consulere uolumus: ille errat, tu uis ducere ad uitam: resistit paganus, disputas contra errores idolorum & dæmoniorum: resistit hæreticus, disputas contra alias doctrinas dæmoniorum. Malus catholicus non uult bene uiuere: corripis etiam interiorem fratrem tuum, tecum manet in domo, & perditas uias quærit, æstuas quomodo illum corrigas, ut de illo bonam rationem domino amborum reddas: quantæ undique rixarum necessitates? Plerunque homo tædio affectus, dicit apud semetipsum, Quid mihi est pati contradictores, pati eos qui reddunt mala pro bonis? Ego uolo consulere, illi uolunt perire: consumo uitam meam litigando, pacem non habeo: inimicos insuper facio, quos amicos habere deberem, si beneuolentiam consulentis attenderent. Quid mihi est ista perpeti? Redeam ad me, mecum ero, deum meum inuocabo. Redi ad teipsum, ibi inuenies rixam: si cœpisti deum sequi, ibi inuenis rixam. Quam rixam, inquis, inuenio? Caro concupi-
scit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Ecce tuipse es, ecce tu solus es, ecce tecum *Gal.5*
es, ecce alium nullum hominem pateris: sed uides aliam legem in membris tuis, repugnantem legi mentis tuæ, & captiuantem te in lege peccati quæ est in membris tuis. Exclama ergo, & à rixa interiore clama ad deum, ut tibi pacificet te: miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, Quia qui me, inquit, sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Finita tota rixa, immortalitas consequetur, quia nouissima inimica destruetur mors. Et qualis pax erit?

Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatẽ. C quò ut ueniamus, quia tunc erit in re, nunc sequamur in spe eũ qui dixit, Ego sum lux mundi, qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ.

Ab eo quod dictum est, Dixerunt ergo Pharisæi, Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est uerum, usque ad id quod dictum est, Verum est testimonium meum, quia scio unde ueni & quò uado. Tractatus XXXV.

DE uerbis domini nostri Iesu Christi ubi ait, Ego sum lux mundi: qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ, hesterno die qui affuistis, diu disputatum esse meministis. Et si adhuc uelimus de illo lumine disputare, diu loqui possemus: nam non possumus explicare compendio. Itaque fratres mei, sequamur Christum lumen mundi, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ metuendæ sunt, morum, non oculorum: & si oculorum, non exteriorum, sed interiorum: unde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum. Cum hæc ergo dixisset dominus noster Iesus Christus. Responderunt Iudæi, Tu de teipso testimonium dicis, testimonium tuum non est uerum.) Antequàm ueniret dominus noster Iesus Christus, multas ante se lucernas propheticas accendit & misit. De his etiam erat Ioannes Baptista, cui tam magnum ipsum lumen, quod est dominus Christus, perhibuit testimonium, quale nulli hominum: ait enim, In natis mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Hic tamen quo nemo erat maior in natis mulierum, dicit de domino Iesu Christo, Ego quidem baptizo uos in aqua, qui autem uenit fortior me est, cuius non sum dignus calciamentum soluere. Videte quemadmodum se lucerna diei submittat: lucernã uero ipsum Ioannem fuisse dominus ipse testatur, Ille erat, inquit, lucerna ardens & lucens, & uos uoluistis ad horam exultare in lumine eius. Quãdo autem dixerunt Iudæi domino, Dic nobis in qua potestate ista facis? D Sciens dominus quia Ioannem Baptistam pro magno habebant, & quod ipse quem pro magno habebant, eis de domino testimonium perhibuisset, respondit eis, Interrogabo & ego uos unum sermonem, dicite mihi, Baptismum Ioannis unde est, de cœlo, an ex hominibus? Turbati illi intra semetipsos, cogitabant, quia si dicerent ab hominibus, lapidari possent à turba, quæ Ioannem prophetam esse credebat: si dicerent, de cœlo: responderet eis, Ille quem confitemini de cœlo habuisse prophetiam, mihi testimonium perhibuit, & ab illo audistis in qua ego ista faciam potestate. Viderunt ergo, quodlibet horum respondissent, in laqueos se casuros, & dixerunt, Nescimus. Et dominus eis, Nec ego dico uobis, in qua potestate ista facio. Non uobis dico quod scio, quia non uultis fateri quod scitis: Iustissime utique repulsi, confusi abscesserunt. Et impletum est quod in psalmo per prophetam dicit deus pater, Paraui lucernam Christo meo, id est, ipsum Ioannem, Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. Habebat ergo dominus Iesus Christus testimonium prophetarum ante se præmissorum, præconum iudicem præcedentium. Habebat testimonium à Ioanne, sed ipse maius testimonium erat quod sibi perhibebat. Illi autem infirmis oculis lucernas quærebant, quia diem ferre non poterant: nam Ioannes idem ipse apostolus, cuius euangelium in manibus habemus, in ipsius euangelij sui capite ait de Ioanne, Erat homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per eum: non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: si omnem, ergo & Ioannem: unde dicit & ipse Ioannes, Nos omnes de plenitudine eius accepimus. Discernite ergo ista, ut proficiat mens uestra in fide Christi, ne semper infantes sitis ubera quærentes, & à cibo solido resilientes. Debetis apud matrem sanctam ecclesiam Christi nutriri & ablactari, & ad escas solidiores accedere mente, non uentre. Hoc ergo discernite, aliud esse lumen quod illuminatur, aliud quod illuminat: nam

Matth. 11 Ioan. 1 Ioan. 5 Matth. 21 psal. 131

A nat:nam & oculi nostri lumina dicuntur, & unusquisque ita iurat, tangens oculos super lumina sua, sic uiuāt lumina mea. Vsitata iuratio est. Quæ lumina si lumina sunt, desit lumen in cubiculo tuo clauso, pateant & luceant tibi: non utique possunt. Quomodo ergo in ista facie quæ habemus & lumina nuncupamus, & quando sana sunt & quando patent, indigent extrinsecus adiutorio luminis: quo ablato & non illato, sana sunt, aperta sunt, nec tamen uident: sic mens nostra quæ est oculus animæ, nisi ueritatis lumine radietur, & ab illo qui illuminat, nec illuminatur, mirabiliter illustretur, nec ad sapientiam nec ad iustitiam poterit peruenire: ipsa est enim uita nostra iuste uiuere. Quomodo autem non offendit in uia, cui non lucet lumen? Ac per hoc in tali uia uidere opus est, in tali uia uidere magnum est: nam Tobias in facie oculos clausos habebat, & filius patri manum dabat, pater filio uiam præcipiendo monstrabat. Responderunt ergo Iudæi, Tu de te testimonium dicis, testimonium tuum non est uerum. Videamus quid audiant: audiamus & nos, sed non sicut illi: illi contemnentes, nos credentes: illi occidere Christum uolentes, nos per Christum uiuere cupientes. Interim ista distantia distinguat aures mentesque nostras, & audiamus quid responderit dominus Iudæis. Respondit Iesus & dixit eis, Et si ego de me testimonium perhibeo, uerum est testimonium meum: quia scio unde ueni, & quò uado.) Lumen & alia demonstrat & seipsum. Accendis lucernam, uerbi gratia, ut quæras tunicam, & præstat tibi ardens lucerna ut inuenias tunicam: nunquid accendis lucernam ut uideas ardentem lucernam? Lucerna quippe ardens idonea est & alia quæ tenebris operiebantur nudare, & seipsam tuis oculis demonstrare: sic & dominus Christus, & inter fideles suos, & inimicos Iudæos, tanquam inter lucem & tenebras distinguebat, tanquam inter illos quos radio fidei perfundebat, & illos quorum clausos oculos circumfundebat. Nam etiam sol iste & uidentis faciem illustrat & cæci: ambo pariter stantes, & faciem ad solem habentes, illustrantur in carne, sed nō ambo illuminātur in acie: uidet ille, sed nō ille uidet. Ambobus sol præsens est, sed præsente sole unus absens: sic & sapientia dei, uerbum dei, dominus Iesus Christus

B ubique præsens est, quia ubique est ueritas, ubique est sapientia. Intelligit quis in oriente iustitiam: intelligit alius in occidente iustitiam, nunquid alia est iustitia quam ille intelligit, alia quam iste? Separati sunt corpore, & in uno habent acies mentium suarum. Quam uideo iustitiam hic constitutus, si iustitia est: ipsam uidet iustus nescio quot mansionibus à me carne seiunctus, & in illius iustitia luce coniunctus. Ergo testimonium sibi perhibet lux, aperit sanos oculos, & sibi ipsa testis est ut cognoscatur lux. Sed quid agimus de infidelibus? nunquid illis non est præsens? Est præsens & illis, sed quibus eam uideant, oculos non habent cordis. Audi de illis ex euangelio ipso prolatam sententiam, Et lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ergo ait dominus & uerum ait, Et si ego de me testimonium perhibeo, uerum est testimonium meum, quia scio unde ueni, & quò uado. Patrem uolebat intelligi, patri gloriam dabat filius: æqualis glorificat eum à quo est missus, quantum debet homo glorificare eum à quo est creatus? Scio enim unde ueni, & quò uado. Iste qui in præsentia uobis loquitur, habet quod non deseruit, sed tamen uenit: non enim ueniendo inde discessit, aut redeundo nos reliquit. Quid miramini? deus est: non potest hoc fieri, sed ab homine, non potest hoc fieri ab ipso sole, quando pergit ad occidentem, deserit orientem, & donec oriturus redeat ad orientem, non est in oriente: dominus autem noster Iesus Christus & uenit & ibi est, & rediit & hic est. Audi ipsum euangelistam alio loco dicentem, & si potes cape: si non potes, crede. Deum, inquit, nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit: non dixit, fuit in sinu patris, quasi ueniendo deseruerit sinum patris. Hic loquebatur, & ibi se esse dicebat: qui & hinc discessurus, quid dixit, Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Ergo uerum est testimonium luminis, siue se ostendat siue alia: quia sine lumine non potes uidere lumen, & sine lumine non potes uidere quodlibet aliud, *Matth. 28*

bet aliud quod non est lumen. Si idoneum est lumen ad demonstranda ea quæ non sunt lumina, nunquid in se deficit? nunquid se non aperit, sine quo alia patere non possunt? Locutus est Propheta uerum, sed unde haberet nisi de fonte hauriret? Locutus est Ioannes uerum, sed unde locutus est, ipsum interroga, Nos, inquit, de plenitudine eius accepimus. Ergo idoneus est dominus noster Iesus Christus, qui sibi perhibebat testimonium. Sed planè fratres mei, in nocte huius seculi audiamus & prophetiam intente: modo enim ad fragilitatem nostram, nocturnasq; cordis nostri intimas tenebras humilis uoluit uenire dominus noster. Homo uenit contemnendus & honorandus, uenit negandus & confitendus: contemnendus & negandus à Iudæis, honorandus & confitendus à nobis: iudicandus iniuste, iudicaturus iuste. Talis ergo uenit, ut oporteret ei lucernam testimonium perhibere: nunquid opus erat, ut Ioannes tanquam lucerna perhiberet testimonium diei, si dies ipse ab infirmitate nostra posset uideri? Sed non poteramus. Infirmus factus est infirmis, per infirmitatem sanauit infirmitatem: per mortalem carnem carnis abstulit mortem: de corpore suo collyrium fecit luminibus nostris. Quia ergo dominus uenit, & in nocte seculi adhuc sumus, oportet ut & prophetias audiamus: nam de prophetia conuincimus contradicentes paganos. Quid est Christus, dicit paganus? Cui respondemus, quem prænunciauerunt prophetæ. Et ille, qui prophetæ? Recitamus Esaiam, Danielem, Hieremiam, alios sanctos prophetas, dicimus quàm longe ante illum uenerint, quanto tempore aduentum eius præcesserint: hoc ergo respondemus, Præuenerunt eum prophetæ, prædixerunt eum esse uenturum. Respondet aliquis eorum, qui prophetæ? Nos recitamus, qui nobis quotidie recitantur. Et ille, qui sunt hi prophetæ? Nos respondemus, qui & prædixerunt ea, quæ fieri uidemus: & ille, Vos, inquit, uobis illa finxistis: uidistis ea fieri, & quasi uentura quæ prædicta sunt essent, in libris quibus uoluistis, conscripsistis. Hic contra inimicos paganos, occurrit nobis aliorum testimonium inimicorum. Proferimus codices à Iudæis, & respondemus, Nempe & uos & illi, fidei nostræ estis inimici, ideo sparsi sunt per gentes, ut alios ex alijs conuincamus inimicis. Codex Esaiæ proferatur à Iudæis, uideamus si non ibi lego, Sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente fuit sine uoce, sic non aperuit os suum, in humilitate iudicium eius sublatum est, liuore eius sanati sumus. Omnes ut oues errauimus, & ipse traditus est pro peccatis nostris. Ecce lucerna una. Alia proferatur, Psalmus aperiatur, etiam inde prædicta passio Christi recitetur, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi uero consyderauerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestimentum meum miserunt sortem. Apud te laus mea, in ecclesia magna confitebor tibi. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius uniuersæ patriæ gentium: quia domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Erubescat unus inimicus, quia codicem ministrabat alius inimicus. Sed ecce de codicibus prolatis, ab uno inimico alterum uici, & ipse qui mihi codicem protulit, non relinquatur: ab illo proferatur, unde & ipse uincatur. Lego alium prophetam, & inuenio dominum loquentem ad Iudæos, Non est mihi uoluntas in uobis, dicit dominus, nec accipiam sacrificium de manibus uestris: quoniam ab ortu solis usque ad occasum, sacrificium mundum offertur nomini meo. Non uenis Iudæe ad sacrificium mundum? conuinco te immundum. Ecce & lucernæ perhibent testimonium diei propter infirmitatem nostram, quia diei claritatem tolerare & uidere non possumus: nam & nosipsi Christiani in comparatione quidem infidelium lux iam sumus: unde dicit Apostolus, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Et alibi dixit, Nox præcessit, dies autem appropinquabit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sic ut in die honeste ambulemus. Tamen quia in comparatione illius lucis ad quam uenturi sumus, adhuc nox est etiam dies in quo sumus. Audi Petrum apostolum, delatam dicit domino Christo uocem de magnifica potestate, Tu es filius

Margin notes: C (at "non sunt"); D (at "conuincamus"); Esaiæ.53 (at "camus inimicis"); Psal.21 (at "mus aperiatur"); Malach.1 (at "alium prophetam"); Ephe.5 (at "Apostolus, Fuistis"); Rom.13 (at "bulate. Et alibi")

A es filius meus dilectus, in quo bene complacui: hanc uocem, inquit, nos de cœlo audiuimus delatam, cum essemus cum illo in monte sancto. Sed quia nos non ibi fuimus, & istam uocem de cœlo tunc non audiuimus, ait ad nos ipse Petrus, Et habemus certiorem propheticum sermonem: præuidens enim dominus Iesus Christus impios quosdam futuros, qui miraculis eius calumniarentur, magicis artibus ea tribuendo, prophetas ante præmisit: nunquid eñ si magus erat, & magicis artibus fecit ut coleretur, & mortuus magus erat anteq̃ natus? Prophetas audi, ô homo mortue, & uermescendo calumniose: prophetas audi, lege: audi quia ante dominum uenerunt. Habemus, inquit apostolus Petrus certiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, sicut lucernæ in obscuro loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. Quando ergo dominus Iesus Christus uenerit, & sicut dicit etiam apostolus Paulus, illuminauerit occulta tenebrarum, & manifestauerit cogitationes cordis, ut laus sit unicuique à deo, tunc præsente tali die lucernæ non erunt necessariæ. Non legetur nobis propheta, non aperietur codex Apostoli, non requiretur testimonium Ioannis, nõ ipso indigebimus euangelio: ergo omnes scripturæ tollẽtur de medio, quæ nobis in huius seculi nocte tanquam lucernæ accendebantur, ne in tenebris remaneremus. Istis omnibus sublatis, ne quasi nobis luceant indigentibus, & ipsis hominibus dei per quos hæc ministrata sunt, nobiscum lumen illud uerum clarumq; uidentibus, remotis ergo his adiumentis quid uidebimus? Vnde pascetur mens nostra? Vnde obtutus ille lætabitur? Vnde erit illud gaudium, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Quid uidebimus? Obsecro uos, amate mecum, currite credendo mecum, patriam supernam desideremus, supernæ patriæ suspiremus, peregrinos nos esse hic sentiamus. Quid tunc uidebimus, dicat nunc euangelium, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Vnde tibi ros inspersus est, ad fontem uenies, unde radius per obliqua & per anfractuosa tibi ad cor tenebrosum missus est, nudus ipsam lucẽ uidebis, cui uidendæ ferendæq; mundaris. Dilectissimi, quod & hesterno commemoraui, Ioannes ipse dicit, Filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Sentio uestros affectus attolli mecum in superna, sed corpus quod corrũpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Depositurus sum & ego codicem istum, discessuri estis & uos quisque ad sua. Bene nobis fuit in luce communi, bene gauisi sumus, bene exultauimus: sed cum ab inuicem recedimus, ab illo non recedamus.

B (margin, beside "nes ipse dicit"); 1. Ioan. 3

Ab eo quod dictum est, Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam, usq; ad id quod dictum est, Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater.

Tractatus XXXVI.

IN quatuor euangelijs, uel potius quatuor libris unius euangelij sanctus Ioannes apostolus, non immerito secundum intelligentiam spiritalem aquilæ comparatus, altius multoq; sublimius alijs tribus erexit prædicationem suam, & in eius erectione etiam corda nostra erigi uoluit: nam cæteri tres euangelistæ tanquam cum homine domino in terra ambulabant, de diuinitate eius pauca dixerunt: istũ autem quasi piguerit in terra ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit, erexit se, non solum super terram, & super omnem ambitũ aëris & cœli, sed super omnem etiã exercitum angelorũ, omnemq; constitutionem inuisibilium potestatũ, & peruenit ad eũ per quẽ facta sunt omnia: dicendo, In principio erat uerbũ, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbũ, Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Huic tantæ sublimitati principij etiam cætera congrua prædicauit, & de domini diuinitate quomodo nullus alius est locutus, hoc ructabat quod biberat. Non enim sine causa de

ſa de illo in iſto euangelio narratur, quia & in conuiuio ſuper pectus domini diſcumbebat. C
De illo ergo pectore in ſecreto bibebat: ſed quod in ſecreto bibit, in manifeſto eructauit, ut perueniat ad omnes gentes, nō ſolum incarnatio filij dei, paſſio, & reſurrectio, ſed etiam quod erat ante incarnationem, unicus patri, uerbum patris, coæternus generanti, æqualis ei à quo miſſus eſt, ſed in ipſa miſſione minor factus, quo maior eſſet pater. Quicquid ergo humiliter poſitum auditis de domino Ieſu Chriſto, ſuſcipite carnis diſpenſationem, cogitate qualis factus eſt propter nos, non qualis erat ut faceret nos: quicquid autem ſublime & ſupra omnes creaturas excelſum atque diuinum, & patri æquale atque coæternum de illo audieritis in euangelio poni uel legeritis, ſcitote uos hoc legere quod ad formam dei pertinet, non quod ad formam ſerui: quia ſi iſtam regulam tenueritis qui capere poteſtis, non autem omnes capere poteſtis, ſed omnes credere debetis: ſi ergo hanc regulam tenueritis, aduerſus calumnias tenebrarum hæreticarum, tanquam in lumine ambulantes ſecuri pugnabitis. Non enim defuerunt qui ſola euangelica teſtimonia legendo ſectarentur, quæ de humilitate Chriſti poſita ſunt, qui aduerſus ea teſtimonia, quæ de diuinitate eius locuta ſunt, ſurdi fuerunt: ideo ſurdi ut male uerboſi. Item quidam illa ſola attendentes, quæ de domini ſublimitate dicta ſunt, etiam ipſi miſericordiam eius qua homo factus eſt propter nos, & ſi legerunt non crediderunt, & ab hominibus inducta, atque falſa eſſe putauerunt, contendentes deum tantummodo fuiſſe dominum noſtrum Chriſtum, non etiam hominem: alij ſic, alij ſic, utrique in errore. Catholica autem fides ex utroque uerum tenens quod tenet, & prædicans quod credit, & deum Chriſtum intellexit, & hominem credidit: utrunque enim ſcriptum eſt, & utrunq; uerum eſt. Si deum tantum dixeris Chriſtum, medicinam negas qua ſanatus es: ſi hominem tantum dixeris Chriſtum, potentiam negas qua creatus es. Vtrunq; igitur tene anima fidelis & cor catholicum: utrunque tene, utrunq; crede, utrunq; fideliter confitere: & deus Chriſtus eſt, & homo Chriſtus. Qualis deus Chriſtus? æqualis patri, unus cum patre. Qualis homo Chriſtus? De uirgine natus, trahens de D
homine mortalitatē, non trahens iniquitatē. Iſti ergo Iudæi uidebant hominē, nec intelligebant, nec credebant deum, atque inter cætera audiſtis iam quemadmodum ei dixerunt, Tu de teipſo teſtimonium dicis, teſtimonium tuum non eſt uerum, audiſtis etiam quid ille reſponderit, cum heſterno die lectum eſſet, & pro noſtris uiribus diſputatum. Hodie uerba eius hæc locuta ſunt. Vos ſecundum carnem iudicatis.) Ideo, inquit, mihi dicitis, Tu de te teſtimonium dicis, teſtimonium tuum non eſt uerum, quia ſecundum carnem iudicatis, quia deum non intelligitis, & hominem uidetis, & hominem perſequendo deum latentem offenditis, ergo ſecundum carnem iudicatis. Ideo uobis arrogans uideor, quia ego teſtimonium perhibeo: omnis enim homo quando de ſe uult perhibere teſtimonium laudabile,
Prouer. 27 arrogans & ſuperbus uidetur: ideo ſcriptum eſt, Nō te laudet os tuum, ſed laudet te os proximi tui: ſed hoc homini dictum eſt: infirmi enim ſumus, & apud infirmos loquimur, uerum dicere & mentiri poſſumus, & ſi uerum dicere debemus, & mentiri tamen poſſumus cum uolumus. Lux mentiri non poteſt, abſit ut in lucis diuinæ ſplendore tenebræ mendacij reperiantur. Loquebatur ille tanquam lux, loquebatur tanquam ueritas, ſed lux in tenebris lucebat, & tenebræ eam non comprehenderunt: ideo ſecundū carnem iudicabant. Vos, inquit, ſecundum carnem iudicatis. Ego non iudico quenquam.) Nō ergo iudicat quenq; dominus Ieſus Chriſtus? Nónne ipſe eſt quem confitemur reſurrexiſſe tertia die, aſcendiſſe in cœlum, ibi ſedere ad dexteram patris, inde eſſe uenturum ad iudicandos uiuos & mor
Roma.16 tuos? Nónne ipſa eſt fides noſtra, de qua dicit Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem? Ergo quando iſta confitemur, contra dominum loquimur? Nos dicimus uenturum iudicem uiuorum & mortuorum: ipſe autem dicit, Ego
Ioan.3 non iudico quenquam, id eſt modo, ſicut dicit alio loco, Ego non ueni ut iudicem mundū, ſed ut ſaluum faciam mundum, non iudicium ſuum negando, ſed differendo. Aut certe quia

A quia dixerat, Vos secundum carnem iudicatis, ita subiunxit, Ego non iudico quenquam, ut subaudias, secundum carnem. Nullus ergo nobis contra fidem quam tenemus & annunciamus de iudice Christo, scrupulus dubitationis in corde remaneat. Venit Christus, sed primo saluare, postea iudicare, eos iudicando in pœnam qui saluari noluerunt, eos perducendo ad uitam, qui credendo salutem non respuerunt. Prima ergo dispensatio domini nostri Iesu Christi medicinalis est, non iudicialis: nam si primo uenisset iudicaturus, neminem inuenisset cui præmia iustitiæ redderet. Quia ergo uidit omnes peccatores, & omnino neminē esse immunē à morte peccati: prius erat eius misericordia præroganda, & post exercendum iudicium: quia de illo cantauerat psalmus, Misericordiam & iudicium cantabo tibi Psal.100
domine. Non enim iudicium ait & misericordiam, nam si primo esset iudicium, nulla esset misericordia: sed primo misericordia, postea iudicium. Quæ est primo misericordia? Creator hominis, homo esse dignatus est, factus est quod fecerat, ne periret quod fecerat. Quid huic misericordiæ addi potest? Et tamen addidit, Parum fuit ei hominē fieri, sed etiam ab hominibus reprobari: parum fuit reprobari, & exhonorari: parum erat exhonorari, & occidi: sed hoc parum est, morte crucis. Nam & cum eius obedientiam usque ad mortem factam commendaret Apostolus, parum illi fuit dicere, factus obediens usque ad mortem, non enim qualemcunque mortem, sed addidit: mortem autem crucis. Illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortium. Denique ubi dolores acerrimi exagitant, cruciatus uocatur, à cruce nominatus: pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusq; confixi, producta morte necabantur: nō enim crucifigi hoc erat occidi, sed diu uiuebatur in cruce, non quia longior uita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, nec dolor citius finiretur. Mori uoluit pro nobis, parum dicimus, crucifigi dignatus est, usque ad mortem crucis obediens factus. Elegit extremum & pessimum genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem. De morte pessima occidit omnem mortem: pessima enim erat non intelligentibus Iudæis, nam à domino electa erat: ipsam enim crucem suam signum

B habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus, ut diceret Apostolus, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Gal.6
Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Nihil erat tunc in carne intolerabilius, nihil est nunc in fronte gloriosius. Quid seruat fideli suo, qui talem honorē dedit supplicio suo? Denique modo in pœnis reorum non est apud Romanos, ubi enim domini crux honorata est, putatum est quod & reus honoraretur si crucifigeretur. Qui ergo ideo uenit, neminem iudicauit & mala passus est: pertulit iniustum iudicium, ut ageret iustum: sed in eo quòd pertulit iniustum, misericordiæ fuit. Denique ita humilis factus est ut perueniret ad crucem, distulit quidem potentiam, sed publicauit misericordiam. Vnde distulit potentiam? Quia de cruce noluit descendere, qui potuit de sepulchro resurgere. Vnde publicauit misericordiam? quia pendens in cruce dixit, Pater ignosce illis, quia ne- Luc.23
sciunt quid faciunt. Siue ergo propter hoc, quia non uenerat iudicare mundum, sed saluare mundum, dixit, Ego nō quenquam iudico: siue quemadmodum commemoraui, quoniam dixerat, Vos secundum carnem iudicatis: addidit, Ego non iudico quenquam, ut intelligamus Christum non secundum carnem iudicare, sicut ab hominibus iudicatus est: nam ut agnoscatis iam & iudicem Christum, audite quod sequitur, Et si iudico ego, iudicium meum uerum est.) Ecce habes & iudicem, sed agnosce saluatorem, ne sentias iudicem. Quare autem dixit iudicium suum uerum esse? Quia solus, inquit, non sum, sed ego & qui misit me pater.) Dixi uobis fratres, quia Ioannes iste euangelista sanctus multum alte uolat: uix est eum mente comprehendere. Mysterium autem altius uolantis opus est ut commemorem charitati uestræ. Et apud Ezechielem prophetam, & in Ezech.1
Apocalypsi ipsius Ioannis, cuius est hoc euangelium, commemoratur animal quadru- Apoc.4
pes, habens quatuor personas, hominis, uituli, leonis, aquilæ. Qui ante nos scripturarum sanctarum mysteria tractauerunt, pleriq; in hoc animali, uel potius in his animalibus quatuor

quatuor euangelistas intellexerunt. Leonem pro rege positum, quoniam uidetur leo rex esse quodãmodo bestiarũ, propter potentiã & terribilem fortitudinem. Hæc persona tributa est Matthæo, quia in generationibus domini regum seriem prosecutus est, quemadmodũ esset dominus per stirpem regiam de semine Dauid regis. Lucas autem quoniam cœpit à sacerdotio Zachariæ sacerdotis, faciens mentionem patris Ioannis Baptistæ, uitulo deputatus est, quia magna uictima uitulus erat in sacrificijs sacerdotum. Marco homo Christus merito assignatus est, quia neque de regia potestate aliquid dixit, neque de sacerdotali cœpit, sed tantum ab homine Christo exorsus est. Hi omnes propè de terrenis, id est de his quæ in terra gessit dominus noster Iesus Christus, non recesserunt: de diuinitate eius perpauca locuti sunt, tanquam in terra cum illo ambulantes. Restat aquila, ipse est Ioannes, sublimium prædicator, & lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator: dicuntur enim & pulli aquilarum à parẽtibus sic probari, patris scilicet ungue suspendi, & radijs solis opponi, qui firme contemplatus fuerit, filius agnoscitur: si acie palpitauerit, tanquam adulterinus ab ungue dimittitur. Iam ergo uidete quàm sublimia loqui debuit, qui est aquilæ comparatus, & tamen etiam nos humi repentes, infirmi & uix ullius momenti inter homines, audemus tractare ista, & ista exponere, & putamus nos aut capere posse cum cogitamus, aut capi dum dicimus. Quare ista dixi? forte enim post hæc uerba quisquam mihi iuste dicat, Pone ergo codicem: quod excedit mensuram tuam, quid sumis in manum tuam? quid ei committis linguam tuam? ad hoc respondeo, Multi hæretici abundant, & ad hoc eos deus abundare permisit, ne semper lacte nutriamur, & in bruta infantia remaneamus. Quia enim non intellexerunt quomodo commendaretur diuinitas Christi, sapuerunt sicut uoluerunt. Non aũt recte sapiendo, fidelibus catholicis quæstiones molestissimas intulerũt: cœperũt exagitare & fluctuare corda fideliũ. Iam tunc necessitas facta est spiritalibus uiris, qui aliquid secundum diuinitatem domini nostri Iesu Christi, non solum legerant in euangelio, sed etiam intellexerant, ut contra arma diaboli Christi arma proferrent, & de Christi diuinitate aduersus falsos fallacesq́ doctores, quantum possent uiribus, apertissima conflictatione pugnarent, ne cum ipsi tacerent, alij perirent. Quicunque enim senserunt dominum nostrum Iesum Christum, aut diuersæ substantiæ esse quàm pater est, aut tantum esse Christum solum ut ipse sit pater, ipse sit filius, ipse sit spiritussanctus: quicunque etiam sentire uoluerunt hominem fuisse solum, non deum factum hominem, aut ita deum ut in sua diuinitate mutabilem, aut ita deum ut non & hominem, à fide naufragauerunt, & de portu ecclesiæ proiecti sunt, ne inquietudine sua naues secum positas frangerent. Quæ res coëgit, ut etiam nos minimi. & quantum ad nos pertinet prorsus indigni, quantum autem ad illius misericordiam, in aliquo dispensatorum eius numero constituti, non uobis taceamus, quod aut intelligatis, mecumq́ gaudeatis, aut si intelligere nondum ualetis, credendo securi in portu maneatis. Dicam ergo, capiat qui potest, credat qui non potest. Tamen dicam quod ait dominus, Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam, aut modo, aut secundum carnem: sed etsi ego iudico, iudicium meum uerum est. Quare iudiciũ meum uerum est? Quia solus non sum, inquit, sed ego, & qui misit me pater. Quid ergo domine Iesu? Si solus esses, falsum esset iudicium tuum, & ideo uerum iudicas, quia solus non es, sed tu & qui te misit pater. Quid responsurus sum? ipse respondeat, Verum est, inquit, iudicium meum. Quare? quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater mecum est. Si tecum est, quomodo te misit? Et te misit, & tecum est, itáne & missus non recessisti, itáne & ad nos uenisti, & ibi mansisti? Quomodo istud creditur? quomodo capitur? ad hæc duo respondeo, Quomodo capitur, recte dicis: quomodo creditur, non recte dicis. Imò ideo bene creditur, quia non cito capitur: nam si cito caperetur, non opus erat ut crederetur, quia uideretur: ideo credis, quia non capis, sed credendo fis idoneus ut capias. Nam si non credis, nunquam capies, quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mundat te, ut intellectus impleat te. Verum est, inquit, iudicium meum, quia solus non sum, sed ego & qui mi-

A qui misit me pater. Ergo domine deus noster Iesu Christe, missio tua incarnatio tua est?: sic uideo, sic intelligo: postremo sic credo, ne arrogantiæ sit dicere, sic intelligo. Prorsus & hic est dominus noster Iesus Christus, imò hic erat secundum carnem, modo hic est secundum diuinitatem, & cum patre erat, & à patre non recesserat. Quòd ergo dicitur missus uenisse ad nos, incarnatio ipsius commendatur, quia pater non est incarnatus. Nam Sabelliani dicti sunt quidam hæretici, qui uocantur & Patripassiani, qui dicunt ipsum patrem passum fuisse, noli tu catholice: si enim fueris Patripassianus, non eris sanus. Ergo intellige missionem filij nominatam incarnationem filij: patrem autem incarnatum esse non credas, sed & à filio incarnato patrem recessisse non credas. Ille carnem portabat, ille autem cum filio erat. Si in cœlo pater, in terra filius: quomodo pater cum filio erat? quia & pater & filius ubique erant: non enim in cœlo sic est deus, ut non sit in terra. Audi illum qui uolebat fugere iudicium dei, & non inueniebat quò, Quò ibo, inquit, à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? psal. 138 si ascendero in cœlum, tu ibi es. De terra erat quæstio: audi quod sequitur, si descendero ad infernum ades. Si ergo & in inferno dicitur quod assit, quid rerum remanet ubi non sit? uox enim dei est apud prophetam, Cœlũ & terram ego impleo. Hiere. 23 Vbiq; ergo est qui nullo clauditur loco: noli ab illo auerti, & tecum est. Si uis ad eum peruenire, noli piger esse amare: nõ enim pedibus, sed affectibus curris, uno loco manens uenis, si credis & diligis: ergo ubique est. Si ubiq; est, quomodo cum filio non est? Itá ne cum filio nõ est, qui si credis & tecũ est? Vnde ergo uerum est iudicium eius, nisi quia uerus est filius? Hoc enim dixit, Et si iudico, uerũ est iudiciũ meũ, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater: tanquã diceret, Verũ est iudiciũ meũ, quia filius dei sum: unde probas quia filius dei es? quia solus nõ sum, sed ego & qui misit me pater. Erubesce Sabelliane, audis filiũ, audis patrẽ. Pater pater est, filius filius est: non dixit, Ego sum pater, & egoipse sum filius: sed solusnon sum, inquit. Quare solus nõ es? quia mecũ est pater. Ego sum, & qui me misit pater: audis, ego sum, & qui me misit. Ne perdas personam, distingue personas, distingue intelligentiam, noli separare perfidia,

B ne iterum quasi fugiens Charybdim, in Scyllam incurras: uorabat enim te gurges impietatis Sabellianorũ, ut diceres ipsum esse patrẽ qui est filius, modo didicisti, solus nõ sum, sed ego & qui misit me pater. Agnoscis quia pater pater est, & filius filius est. Bene agnoscis: sed noli dicere, pater maior est, filius minor est: noli dicere, pater aurum est, filius argentum est. Vna substantia est, una diuinitas, una coæternitas, perfecta æqualitas, dissimilitudo nulla. Nam si tantummodo alterum credideris esse Christum, non eum qui pater est, & in aliquo tamen distantem secundum naturam esse putaueris, à Charybdi quidẽ euasisti, sed in Scyllæis scopulis naufragasti. In medio nauiga, utrunq; periculosum latus euita. Pater pater est, filius filius est. Iam dicis pater pater est, filius filius est: bene periculum absorbentis gurgitis euasisti, quid uis ire in alteram partem, ut dicas, Aliud est pater, filius aliud? Alius est recte dicis, aliud non recte: alius enim est filius, quia non est ipse qui pater, & alius pater quia non est ipse qui filius: non tamen aliud, sed hocipsum est & pater & filius. Quid est, hoc ipsum est? Vnus deus est. Audisti quia non sum solus, sed ego & qui misit me pater, audi quomodo credas patrem & filium, audi ipsum filium, Ego & pater unum sumus: non dixit, pater ego sum, aut ego & pater unum est: sed cum dicit, Ego & pater unũ sumus, utrunque audi, & unum & sumus, & à Charybdi & à Scylla liberaberis. In duobus istis uerbis, quòd dixit, unum, liberat te ab Ario: quòd dixit, sumus, liberat te à Sabellio. Si unum, non ergo diuersum: si sumus, ergo & pater & filius: sumus enim non diceret de uno, sed unũ non diceret de diuersis: ergo ideo uerum est, inquit, iudicium meũ, breuiter ut audias, quia filius dei sum: sed sic tibi persuadeo, inquit, quia filius dei sum, ut intelligas quia mecum est pater, non sic sum filius ut ipsum deseruerim, non ita hic sum ut cum ipso non sim, non ita ibi ille est, ut mecum non sit. Formam serui accepi, sed formam dei nõ amisi. Solus ergo, inquit, non sum, sed ego & qui misit me pater. Dixerat de iudicio, de testimonio uult dicere. In lege, inquit, uestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium uerum est, Ego

sum

sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me qui misit me pater.) C
Exposuit illis & legem si ingrati non essent. Magna enim quæstio est fratres mei, & ualde mihi uidetur in mysterio tres esse constituta: ubi deus dixit, In ore duorum uel trium testium stabit omne uerbum. Veritas quæritur per duos testes? Ita planè, sic se habet humani generis consuetudo: sed tamen fieri potest ut & duo mentiantur. Susanna casta duobus falsis testibus urgebatur, nunquid quia duo erant, ideo falsi testes non erant? De duobus dicimus aut de tribus, uniuersus populus mentitus est contra Christum. Si ergo populus constans ex magna hominum multitudine, falsus testis inuentus est, quomodo accipiendū est, In ore duorum uel trium testium stabit omne uerbum, nisi quia hoc modo per mysterium trinitas commendata est, in qua est perpetua stabilitas ueritatis? Vis habere bonam causam? habeto duos uel tres testes, patrem & filium & spiritum sanctum. Denique quando Susanna casta fœmina, fidelisque cõiunx, duobus falsis testibus urgebatur, trinitas illi in conscientia atque in occulto suffragabatur, illa trinitas de occulto unum testem Danielem excitauit, & duos conuincit. Ergo quia in lege uestra scriptum est, duorum hominum testimonium uerum esse, accipite nostrum testimonium, ne sentiatis iudicium. Ego enim, inquit, nõ iudico quenquam, sed testimonium perhibeo de me: differo iudicium, nõ differo testimonium. Eligamus nobis fratres contra linguas hominum, contra infirmas suspiciones generis humani deum iudicem, deum testem: non enim dedignatur testis esse qui iudex est, aut promouetur cum sit iudex, quoniam qui testis est ipse iudex erit. Quare ipse testis? quia nõ quærit alium unde cognoscat qui sit. Quare ipse iudex? quia ipse habet potestatem mortificandi & uiuificandi, damnandi & absoluendi, in gehennam præcipitandi, & in cœlos leuandi, diabolo coniungendi & cum angelis coronandi. Cum ergo ipse habeat hanc potestatē, iudex est: quia uero ut te cognoscat non quærit alium testem, qui tunc iudicabit te, modo uidet te. Non est unde illum fallas, cum cœperit iudicare: non enim adhibes tibi aliquos falsos testes, qui iudicem illum possent circumuenire. Quando cœperit iudicare deus, hoc tibi D
dicet, Quando contemnebas, ego uidebam: & quando non credebas, sententiam meā non frustrabam: differebam, non auferebam: noluisti audire quod præcepi, senties quod prædixi: si autem audias quæ præcepi, nõ mala senties quæ prædixi, sed bona percipies quæ promisi: ne aliquem sanè moueat quod ait, Verum est iudicium meum, quia solus nõ sum, sed ego & qui misit me pater: cum alibi dixerit, Pater non iudicat quenquam, sed omne iudiciū dedit filio. Iam in eisdem uerbis euangelij disputauimus, & nunc admonemus nõ hoc ideo dictum, quia pater non erit cum filio iudicante, sed quoniam bonis & malis in iudicio solus filius apparebit in ea forma in qua passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlum: discipulis quippe tunc aspicientibus ascendentem uox angelica sonuit: Sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum, id est in forma hominis, in qua iudicatus est iudicabit, ut etiā illud propheticum impleatur, Videbunt in quem pupugerunt. Cum uero euntibus iustis in uitam æternam, uidebimus eum sicuti est, non erit illud iudicium uiuorum & mortuorum, sed præmium tantummodo uiuorum. Item ne moueat quod ait, In lege uestra scriptū est, quia duorum hominum testimonium uerum est, & ideo quisquam existimet non fuisse illam legem dei, quia non dictum est in lege dei: sciat ita dictum esse in lege uestra, tanquā diceret, quæ uobis est data, à quo nisi à deo? Sicut dicimus, Panem nostrum quotidianum & tamen dicimus, Da nobis hodie.

Deut. 19; Daniel. 13; Matth. 26; Act. 1; Zach. 12

Ab eo quod dictum est, Dicebant ergo, Vbi est pater tuus? usque ad id quod dictum est, Et nemo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius.

Tractatus XXXVII.

Vod in sancto euangelio breuiter dicitur, nõ breuiter oportet exponi, ut quod auditur, intelligatur. Verba enim pauca domini, sed magna sunt: non numero æstimanda, sed pondere: nec ideo contemnenda quia pauca, sed ideo quærenda quia magna. Qui affuistis hesterno die audistis: ut potuimus disputauimus ex

A eo q; ait dn̄s: Vos secundum carnem iudicatis, ergo non iudico quēq;. Sed & si iudico ego,
iudicium meum uerum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit pater. In lege uestra scri
ptum est, quia duorum hominum testimonium uerum est. Ego sum qui testimonium per/
hibeo de me, & testimoniū perhibet qui misit pater. Ex his uerbis hesterno, ut dixi, die red/
ditus sermo auribus & mentibus uestris. Hæc cum dominus dixisset, illi qui audierant, uos
secundum carnem iudicatis, manifestauerunt quod audierunt. Responderunt enim domi/
no loquenti de deo patre suo & dixerunt: Vbi est pater tuus?) Patrem Christi carnaliter
acceperunt, quia uerba Christi secundum carnem iudicauerūt. Erat autem qui loquebatur
in aperto caro, in occulto uerbum: homo manifestus, deus occultus. Videbant indumentū,
& contemnebant indutum: contemnebant, quia nesciebant: nesciebant, quia non uidebāt:
non uidebant, quia cæci erant: cæci erant, quia non credebant. Videamus ergo, & ad hæc
dominus quid responderit. Vbi est, inquiūt, pater tuus, audiuimus te dicere: Solus nō sum,
sed ego & qui me misit pater. Nos solum te uidemus, patrem tuū tecum non uidemus: quo/
modo te dicis solum non esse, sed cum patre tuo esse? Aut ostende nobis tecum esse patrē
tuum. Et dominus:) Nunquid me uidetis, ut patrem ostendam uobis? Hoc enim sequit,
hoc suis uerbis ipse respondit, quorum uerborum expositionem nos ante præmisimus. Vi/
dete enim quid dixerit: Neq; me scitis, neq; patrē meū: si me sciretis, forsitan & patrē meū
sciretis.) Dicitis ergo, ubi est pater tuus, quasi iam me sciatis, quasi totum hoc sim quod ui/
detis. Ergo quia me non nostis, ideo uobis patrem meum non ostendo. Me quippe homi/
nem putatis, ideo patrem meum hominem quæritis, quia secūdum carnem iudicatis. Quia
ergo secundū quod uidetis aliud sum, & aliud secundū quod non uidetis: patrē autem meū
loquor occultus occultum, prius est ut me noueritis, tunc & patrem meum scietis: si enim
me sciretis, & patrem meum forsitán sciretis. Ille qui omnia scit, quando dicit forsitan, nō du
bitat sed increpat: attende enim quomodo increpatiue dicatur ipsum forsitan, quod uidet
B esse uerbum dubitationis. Sed dubitationis uerbum est quādo dicitur ab homine, ideo du/
bitante, quia nesciente: cum uero dicitur à deo uerbum dubitationis, cum deum nihil utiq;
lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas. Homines enim de his re
bus quas certas habent aliquādo increpatiue dubitant, id est, uerbū dubitationis ponunt,
cum corde non dubitent: uelut si indigneris seruo tuo & dicas, Contemnis me, consydera,
forsitan dominus tuus sum: hinc & Apostolus ad quosdam contēptores suos loquens ait:
Puto autem q & ego spiritum dei habeo. Qui dicit puto, dubitare uidetur: sed ille increpa/ 1. Cor. 7
bat, non dubitabat. Et ipse dominus Christus alio loco increpans infidelitatem futurā gene
ris humani: Cum uenerit, inquit, filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Iam quantū
existimo, intellexistis quomodo sit positum, forsitan, ne quis uerborū appensor & syllabarū
examinator ueluti latine loqui sciens, reprehendat uerbū quod dixit dei uerbū, & reprehen
dendo dei uerbū, nō eloquēs sed mutus remaneat. Quis em̄ loquit sic quomodo loquit uer
bū quod erat in principio apud deū? Noli uerba ista consyderare, & ex his uerbis assuetis
illud uerbū metiri uelle quod deus est: audis enim uerbum & contemnis: audi deum & ti/
me: In principio erat uerbum. Tu reuocas ad usum sermocinationis tuæ, & dicis apud te:
Quid est uerbum? Quid magnum est uerbum? Sonat & transit: uerberato aëre aurē per/
cutit, postea non erit. Audi adhuc: uerbum erat apud deum: manebat, non sonando transi
bat. Adhuc forte contemnis: Deus erat uerbum. Apud teipsum ô homo, cū est in corde tuo
uerbum, aliud est quàm sonus: sed uerbum quod est apud te ut transeat ad me, sonū quasi
uehiculum quærit, assumit enim sonum, imponit se quodammodo in uehiculum, transcur/
rit aërem, uenit ad me, non recedit à te: sonus autem ut ueniret ad me, recessit à te, nec persti/
tit apud me, uerbum enim quod erat in corde tuo, nunquid sono prætereunte præterijt?
Quod cogitabas dixisti: sed ut ad me perueniret quod apud te latebat, syllabas sonuisti,
sonus syllabarum perduxit ad aurem meam cogitationem tuam: per aurē meam descen/
dit in cor meum cogitatio tua, sonus medius transuolauit: uerbum uero illud quod assum

psit sonum, anteq̃ sonares, erat apud te: quia sonuisti, est apud me, & non recessit à te. Hoc C
attende, quisquis es examinator sonorum: uerbum dei cõtemnis, quia uerbum hominis nõ
cõprehendis. Scit ergo omnia per quẽ facta sunt omnia, & tamen dubitando increpat: si me
sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Increpat infideles, nam talem sententiam dixit disci-
pulis suis: sed ibi non est uerbum dubitationis, quia non fuit causa increpandæ infidelitatis:
nam quomodo dixit Iudæis: si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis: dixit & discipu-
Ioan.14 lis suis, quando eum Philippus interrogauit, immo postulauit & ait: Dñe, ostende nobis pa-
trem, & sufficit nobis: quasi diceret & ipse, te iam nouimus, apparuisti nobis, uidemus te, di-
gnatus es eligere, nos secuti sumus te: mirabilia tua uidimus, uerba salutis audiuimus, præ-
cepta suscepimus, promissa speramus, multum nobis conferre præsentia tua ipse dignatus
es: sed tamen cum te nouerimus, quia patrem nondum nouimus, inflãmamur desiderio il-
lius uidendi quẽ nondum nouimus: ac per hoc quia te nouimus, sed nõ nobis sufficit, donec
& patrem nouerimus, ostende nobis patrẽ & sufficit nobis. Et dñs ut sciret nõ se nosse quod
se putabant iam nosse: tanto tempore uobiscum sum, & me nescitis? Philippe, qui me uidet,
uidet & patrẽ meũ. Nunquid habet ista sententia uerbum dubitationis? Nũquid dixit, qui
me uidet, forsitan uidet & patrem? Quare? Quia fidelis audiebat, non fidei persecutor, ideo
non erat dñs increpator, sed doctor, Qui me uidet, uidet & patrem meum: & hic, si me scire-
tis, & patrem sciretis. Tollamus uerbum quo notata est infidelitas audientium, & ipsa sen-
tentia est. Iam hesterno die cõmendauimus charitati uestræ, & diximus sententias Ioannis
euangelistæ, quibus nobis narrat quod à domino didicit, nec discutiendas fuisse si fieri pos-
set, nisi hæreticorum cõmenta cõpellerent. Breuiter ergo hesterno die insinuauimus charita-
ti uestræ esse hæreticos qui uocantur patripassiani, uel à suo autore Sabelliani, hi dicunt
ipsum esse patrem qui est filius, nomina diuersa, unam uero esse personam: cum uult pater
est, inquiunt, cum uult filius, tamen unus est. Iterum sunt alij hæretici qui uocantur Ariani:
confitentur quidem unicum patris filium dominum nostrũ Iesum Christum, illum patrem D
filij, istum filium patris: eum qui pater est non esse filium: eum qui filius est, nõ esse patrem:
confitentur generationem, sed negant æqualitatem. Nos, id est, catholica fides, ueniens de
doctrina apostolorum, plantata in nobis, per seriem successionis accepta, sana ad posteros
transmittenda, inter utrosq;, id est, inter utrunq; errorem tenuit ueritatem. In errore Sabel-
lianorum unus est solus, ipse pater qui filius: in errore Arianorum, alius est quidem pater,
alius filius, sed ipse filius nõ solum alius, sed etiam aliud est: tu in medio quid? Exclusisti Sa-
Ioan.10 bellianum, exclude & Arianum: Pater pater est, filius filius est, alius, non aliud: Quia ego &
pater, inquit, unum sumus, sicut etiam hesterno die quantum potui cõmendaui. Cum au-
dit, sumus, abscedat confusus Sabellianus: cum audit, unum, abscedat cõfusus Arianus. Gu-
bernet catholicus inter utrũq; fidei suæ nauigium, quoniam iam cauendũ est in utroq; nau-
fragium. Dic ergo tu quod dicit euãgelium: Ego & pater unum sumus: non ergo diuersum,
quia unum: non unus, quia sumus. Pauloante dixit: Iudicium meũ uerum est, quia solus nõ
sum, sed ego & qui misit me pater: tanq̃ diceret, ideo iudiciũ meum est uerum, quia filius
dei sum, quia uerum loquor, quia ipse ueritas ego sum. Isti carnaliter intelligentes dixerunt:
Vbi est pater tuus? Modo audi Ariane, neq; me scitis, neq; patrem meum: quia si me scire-
tis, forsitan & patrem meum sciretis. Quid est, si me sciretis, & patrẽ meum sciretis, nisi ego &
pater unum sumus? Quãdo uides aliquẽ alicui similem, intendat charitas uestra, quotidia-
na locutio est, non sit uobis arduũ, quod esse aduertitis usitatum: quãdo ergo uides aliquẽ
alicui similem, & nosti tu cui similis sit, admirans dicis: quomodo iste homo similis est illi ho-
mini? Hoc non diceres, nisi duo essent. Hic ille qui eũ ignorat, cui tu istum similem dicis: Itá-
ne, inquit, similis est? Et tu ad eum: Quid enim? Tu illũ non nosti? At ille: Non noui, inquit.
Iam tu ut illum quem nescit, ei notum facias, ex præsente quẽ cernit, respondes & dicis: Hũc
uidisti, illum uidisti: non utiq; quia hoc dixisti, unum esse asseuerasti, & duos negasti, sed ꝓ-
pter similitudinem tale dedisti responsum: istum nosti & illum nosti, ualde enim similis est,
& nihil

A & nihil distat omnino. Hinc & dñs: Si me, inquit, sciretis, & patrem meum sciretis, non quia pater est filius, sed quia patri similis est filius. Erubescat Arianus. Gratias domino, quia & ipse Arianus recessit ab errore Sabelliano, & non est patripassianus, non dicit ipsum patrẽ indutum carne uenisse ad homines, ipsum esse passum, ipsum resurrexisse, & quodammodo ad se ascendisse, hoc non dicit: agnoscit mecum patrem, patrem esse, & filium, filium esse: sed ô frater, euasisti illud naufragium, quare tendis in alterum? Si pater pater est, filius filius est, quare dicis dissimilem? quare diuersum? quare aliam substãtiam? Si dissimilis esset, nunquid diceret discipulis suis: Qui me uidet, uidet & patrem? Nunquid diceret Iudæis: si me sciretis, & patrem meum sciretis? Vnde hoc uerum esset, nisi & illud uerũ: Ego & pater unũ sumus? Hæc uerba locutus est in Gazophylacio, docẽs in templo.) Magna fiducia sine timore: non enim pateretur quod nollet, qui nec nasceretur si nollet: deniq; quod sequitur:

Et nemo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius.) Hoc item nonnulli cum audiunt, sub faso fuisse dominum Christum credunt, & dicunt: Ecce Christus habebat fatum. O si cor tuum non esset fatuum, non crederes fatum: si fatum sicut nonnulli intellexerunt, à fando dictum est, id est, à loquendo, uerbum dei quomodo habet fatũ, quãdo in ipso uerbo omnia sunt quæ condita sunt? Non enim aliquid deus constituit, quod ante nesciuit: in uerbo ipsius erat quod factũ est. Mũdus factus est, & factus est & ibi erat: quomodo & factus est & ibi erat? Quia domus quam ædificat instructor, prius in arte erat: & ibi melius erat sine uetustate, sine ruina: tamen ut ostendat artem, fabricat domum, & processit quodammodo domus ex domo, & si domus ruat, ars manet: ita apud dei uerbum erant omnia quæ condita sunt, quia omnia in sapientia fecit deus, & cuncta nota fecit: non enim quia fecit didicit, sed quia nouerat fecit. Nobis quia facta sunt, nota sunt: illi nisi nota essent, facta non essent. Præcessit ergo uerbum, & quid ante uerbum dei? Nihil omnino, nam si esset aliquid ante, non dictum esset: In principio erat uerbum, sed in principio factum est uerbum. Deni- Gen. 1
B que de mundo quid ait Moyses: In principio fecit deus cœlum & terram: fecit quod non erat, si ergo fecit quod non erat, ante quid erat? In principio erat uerbum. Et unde cœlum & terra? Omnia per ipsum facta sunt: tu ergo ponis Christum sub fato. Vbi sunt fata? In cœlo, inquis, in ordine & conuersionibus syderum: quomodo ergo fatum habet, per quẽ factum est cœlum & sydera, cum tua uolũtas si recte sapias, transcendat & sydera? An quia nosti Christi carnem fuisse sub cœlo, ideo putas & potestatem Christi subditam cœlo? Audi stulte, nondum uenerat hora eius: non quia cogeretur mori, sed quia dignaretur occidi: nouerat enim ipse quando deberet mori. Intendit omnia quæ prædicta sunt de illo, & expectabat finiri omnia quæ prædicta sunt ante eius passioné futura, ut cum impleta essent, tunc ueniret passio dispositionis ordine, nõ fatali necessitate. Deniq; audite ut probetis, inter cætera quæ de illo prophetata sunt, scriptum est etiam hoc: Dederunt in escam meam Psal. 68
fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quomodo facta sint, in euangelio nouimus, prius dederunt fel, accepit, gustauit & despuit: postea in cruce pendens, ut omnia prædicta complerentur, ait: Sitio, acceperunt spongiam aceto plenam, in arundine ligauerunt, & admouerunt pendenti, accepit ille & ait: Perfectum est: quid est, perfectũ est? Impleta sunt omnia quæ ante passionem meam fuerant prophetata: ergo adhuc quid hic facio? Deniq; postea q̃ dixit, perfectum est, inclinato capite tradidit spiritum. Nunquid illi latrones iuxta confixi, quando uoluerunt, expirauerunt? Tenebãtur uinculis carnis, quia nõ erant creatores carnis, clauis confixi diu cruciabantur, quia infirmitati non dominabantur. Dominus autem quando uoluit, carnem in utero uirginali accepit, quãdo uoluit ad homines processit, q̃diu uoluit inter homines uixit, quàmdiu uoluit à carne discessit, hoc est potestatis, non necessitatis. Hanc ergo horam ille expectabat, non fatalem, sed opportunam & uolũtariam, ut prius omnia complerentur, quæ ante passionem ipsius compleri oportebat: nam quomodo sub fati necessitate positus erat, qui alio loco dixit: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam? Nemo tollet eam à me, sed egoipse pono eam

à me,& iterum sumo eam. Ostendit hanc potestatem, quando cum Iudæi quærebant, quē C
Ioan.18 quæritis, inquit? Et illi: Iesum: & ille: Ego sum, qua uoce audita, redierunt retro, & ceciderunt.
Dicit aliquis: si hæc in illo potestas erat, quare cum Iudæi insultarent pendenti & dicerēt: Si
Matth.27 filius est descendat de cruce, non descendit, ut eis suam potestatem descendendo monstra-
ret? Quia patientiam docebat, ideo potentiam differebat: si enim cōmotus ad eorum uer-
ba descenderet, uictus conuiciorum dolore putaretur. Prorsus non descendit, fixus perman-
sit, quando uoluit abscessurus: nam quid ei magnum fuit de cruce descendere, qui potuit de
sepulchro resurgere? Intelligamus ergo nos quibus hoc ministratum est, potentiam domi-
Psal.49 ni nostri Iesu Christi occultam, tunc manifestam futuram in iudicio: de quo dictū est: Deus
manifestus ueniet, deus noster & non silebit: quid est, manifestus ueniet? Quia uenit occul-
tus, ueniet manifestus deus noster, hoc est Christus, & non silebit: quid est, non silebit? Quia
primo siluit, ubi siluit? quando iudicatus est, ut etiam hoc impleretur, quod & propheta
Esa.53 prædixerat: Sicut ouis ad immolādum ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine uo-
ce, sic non aperuit os suum. Si ergo pati nollet, non pateretur: si nō pateretur, sanguis ille nō
funderetur: si sanguis ille non funderetur, mundus non redimeretur. Agamus itaq; gratias
& potestati diuinitatis, & miserationi infirmitatis eius, & de occulta potentia quam Iudæi
non nouerant, unde illis modo dictum est, neq; me nostis, neq; patrem meum, & de carne
suscepta quā Iudæi nouerant, & eius patriam sciebant. Vnde illis alio loco dixit: Et me sci-
tis, & unde sim scitis, utrunq; nouerimus in Christo, & unde æqualis est patri, & unde illo
maior est pater. Illud uerbum est, illud caro, illud deus est, illud homo: sed unus Christus
deus & homo.

Ab eo quod dictum est: Dixit ergo eis Iesus: Ego uado & quæritis me, usq;
ad id quod dictum est: Dixit eis Iesus: Principium qui & loquor uobis:

Tractatus XXXVIII.

LECTIO sancti euāgelij quæ præcessit hodie: nam ita cōclusa erat, quia locutus D
est docens in gazophylacio dn̄s quæ uoluit, & quæ audistis, & nemo apprehen-
dit eum, quia nondum uenerat hora eius. Hinc disputatum est dominico die,
quod ipse donare dignatus est. Intimauimus charitati uestræ quare dictum sit:
Nondum uenit hora eius, ne positum Christum sub aliqua necessitate fatali ulla impietas
auderet improbe suspicari: nondum enim uenerat hora qua ex ordine suo secūdum ea quæ
prædicta sunt de illo, non mori cogeretur inuitus, sed occideretur paratus. Modo autem de
ipsa passione sua, quæ posita erat, non in eius necessitate, sed potestate: Locutus est Iudæ-
is dicens, Ego uado.) Christo enim dn̄o mors profectio fuit illò, unde uenerat & unde nō
discesserat. Ego, inquit, uado & quæritis me:) non desiderio sed odio: nam illum posteaq;
abscessit ab oculis hominum inquisierunt, & qui oderant, & qui amabant. Illi persequendo,
Psal.141 illi habere cupiendo. In psalmis ait ipse dominus per prophetam: Perijt fuga à me & non
Psal.39 est qui requiret animam meam: & iterum ait alio psalmo: Confundantur & reuereantur re
quirentes animam meam: culpauit qui non requirerent, damnauit requirentes: bonum est
enim quærere animam Christi, sed quomodo eam quæsierunt discipuli: & malum est quæ
rere animam Christi, sed quomodo eam Iudæi quæsierunt. Illi enim ut haberent, isti ut per
derent: deniq; isti quia sic quærebāt more malo, corde peruerso, quid secutus adiūxit? Quæ
ritis me, & ne putetis quia bene me quæritis: In peccato uestro moriemini.) Hoc est Chri
stum male quærere, in peccato suo mori, hoc est, illum odisse per quem posset solum saluus
esse. Cum enim homines quorum spes in deo est, non debeant mala reddere nec ꝓ malis,
reddebant illi mala pro bonis. Prænunciauit ergo illis dominus, dixitq; sentētiam præscius,
quòd in suo peccato morerentur: deinde adiunxit: Quò ego uado, uos non potestis ueni-
re.) Hoc & dominus discipulis suis alio loco dixit, nec tamen eis dixit, in peccato uestro mo
Ioan.13 riemini. Quid autem dixit? Quod & istis: quò ego uado, uos non potestis uenire: non ab-
stulit spem, sed prædixit dilationem: quando enim hoc discipulis dominus loquebatur, tūc
non

A non poterant uenire quò ille ibat, sed postea uenturi erant: isti autem nunq̃, quibus præ-
scius dixit: In peccato uestro moriemini. His auditis uerbis, quomodo solent carnea cogitan
tes, & secundum carnem iudicantes, & totum carnaliter audientes atq; sapientes dixerunt:
Nunquid interficiet semetipsum quia dixit, quò ego uado uos non potestis uenire?) Stul
ta uerba & omnino insipientiæ plena. Quid enim? Non poterant illò uenire quò ille perre-
xisset, si interficeret semetipsum: nunquid ipsi non erant morituri? Quid est ergo: nunquid
interficiet semetipsum, quia dixit, quò ego uado, uos non potestis uenire? Si de morte ho-
minis diceret, quis homo non moritur? Ergo quò ego uado dixit, non cũ itur ad mortẽ, sed
quò ibat ipse post mortem. Illi itaq; non intelligentes, ista responderunt: & dominus ad eos
qui terrã sapiebant quid ait? Et dicebat eis: Vos deorsum estis:) Ideo terram sapitis, quia
sicut serpentes terrã manducatis: quid est, terrã mãducatis? Terrenis pascimini, terrenis dele-
ctamini, terrenis inhiatis, sursũ corda nõ habetis. Vos deorsum estis: Ego de supnis sum:
uos de mũdo hoc estis, ego nõ sum de hoc mũdo.) Quomodo enim erat de mũdo, per quẽ
factus est mundus? Omnes de mundo post mundum, quia prius mundus, & sic homo de
mundo. Prius autem Christus, deinde mũdus: quomodo ante mundũ Christus, ante Chri-
stũ nihil? Quia in principio erat uerbum, omnia per ipsum facta sunt: si ergo erat ille de su-
pernis: de quibus supernis? de aëre? Absit, ibi & aues uolitant: de cœlo quod uidemus?
Et hoc absit, ibi & stellæ & sol & luna circũeunt: de angelis? neq; hoc intelligatis: per illum
& angeli facti sunt, per quem omnia facta sunt: de quibus ergo supernis Christus? Ab ipso
patre, nihil illo deo superius, qui uerbum genuit æquale sibi, coæternum sibi, unigenitum, si-
ne tempore, per quem conderet tempora: sic ergo accipe Christum de supernis, ut excedas
cogitatione tua omne quod factum est, uniuersam omnino creaturam, omne corpus, omnẽ
cõditum spiritum, omnem rem quoquo modo mutabilem. Totum excede, sicut excessit Io-
annes, ut contingeret, in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uer
B bum. Ego ergo, inquit, de supernis sum, uos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mun-
do. Dixi ergo uobis, quia moriemini in peccatis uestris.) Exposuit nobis fratres quid in-
telligi uoluerit: uos de hoc mundo estis, quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia infide-
les erant, quia terrena sapiebant: nam quid uobis uidetur de sanctis apostolis? Quãtum in-
tererat inter Iudæos & apostolos? quantum inter tenebras & lucem, quantum inter fidẽ &
infidelitatem, quantum inter pietatem & impietatem, quantũ inter spem & desperationem,
quantũ inter charitatẽ & cupiditatẽ: multũ ergo intererat. Quid ergo quia tãtum intererat,
apostoli de mundo non erant? Si cogites quomodo nati sint, & unde uenerint, quia omnes
ex Adam uenerant, de hoc mũdo erant: sed quid eis ait ipse dominus? Ego uos de hoc mũ Ioan. 15
do elegi. Qui ergo de mundo erant, facti sunt non de mundo, & pertinere cœperunt ad eũ
per quem factus est mundus. Isti autem remanserunt esse de mundo, quibus dictũ est: mo-
riemini in peccatis uestris. Nemo ergo dicat fratres, de hoc mundo non sum: quisquis es ho
mo, de hoc mundo es: sed uenit ad te qui fecit mundum, & liberauit te de hoc mundo: si de-
lectat te mundus, semper uis esse immũdus: si autem iam non te delectat hic mundus, iam
tu es mundus: uerũtamen si per aliquam infirmitatem adhuc te delectat mũdus, habitet in
te qui mundat, & eris mundus: si autem fueris mundus, non remanebis in mundo, nec au-
dies quod audierunt Iudæi: moriemini in peccatis uestris. Omnes enim cum peccato nati
sumus, omnes uiuendo ad id quod nati eramus, addidimus, magisq; de mundo facti su-
mus, quàm tunc quando de parentibus nostris nati sumus. Et ubi essemus, si ille non ueni-
ret, qui nõ habebat omnino peccatũ, ut solueret omne peccatum? In quem Iudæi quia non
credebant, merito audierunt, moriemini in peccatis uestris. Quia non habere peccatum nul
lo modo potuistis, qui cum peccato nati estis: sed tamen si in me, inquit, credideritis, cũ pec-
cato quidem nati estis, sed in peccato uestro morituri non estis. Tota ergo infelicitas Iudæo
rum ipsa erat, non peccatum habere, sed in peccatis mori. Hoc est quod debet fugere om̃is
Christianus. Propter hoc ad baptismum curritur, propter hoc qui ægritudine uel aliunde

 periclí-

periclitantur, sibi desiderant subuenire, propter hoc etiam sugens paruulus à matre pijs ma C
nibus ad ecclesiam fertur, ne sine baptismo exeat, & in peccato quo natus est moriatur. Infelicissima conditio, misera sors istorum, qui de ore ueridico audierunt, in peccatis uestris moriemini. Vnde tamen hoc eis contingat, exponit: Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris.) Credo fratres in illa multitudine quæ dominum audiebat, & eos fuisse qui credituri erant, quasi autem in omnes processerat seuerissima illa sententia, in peccato uestro moriemini, ac per hoc & illis qui credituri erant, spes erat ablata. Illi sæuiebãt, illi timebant: immo nõ timebant, sed etiã desperabant. Reuocauit eos in spem, adiunxit enim: si nõ credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris. Ergo si credideritis quia ego sum, non moriemini in peccatis uestris. Reddita est spes desperantibus, excitatio facta est dormientibus cordibus: euigilauerunt inde plurimi, crediderunt, sicut euangelij ipsius cõsequentia testatur. Erant enim illic membra Christi, quæ nondum adhæserant corpori Christi: & in illo populo à quo crucifixus est, à quo in ligno suspensus est, à quo pendens irrisus est, à quo lancea uulneratus est, à quo felle & aceto potatus est, erant membra Christi pro
Luc. 23 quibus dixit: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quid autem conuerso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis agnoscitur? Quis homicida desperet, si in spem redditus est à quo etiam Christus occisus est? Crediderunt inde multi, donatus est eis sanguis Christi, ut magis eum biberent quo liberarentur, quàm rei de illo effuso tenerentur, quis desperet? Et si in cruce latro saluatus est ante paululum homicida, post paululum accusatus, conuictus, damnatus, suspensus, liberatus, noli mirari, ubi conuictus ibi damnatus, sed ibi liberatus ubi mutatus. In hoc ergo populo cui dñs loquebatur, erant qui in peccato suo fuerant morituri, erant etiam qui in ipsum qui loquebatur fuerant credituri, & ab omni peccato liberandi: tamen hoc attende quod ait dominus Christus: si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris: quid est, si non credideritis quia ego sum? Ego sum, quid? Nihil addidit, & quia nihil addidit, multum est quod cõmendauit: expectabatur enim ut diceret quid D
esset, nec tamen dixit: quid expectabatur ut diceret? Forte, nisi credideritis quia ego sum Christus, nisi credideritis quia ego sum dei filius, nisi credideritis quia ego sum uerbum patris, nisi credideritis quia ego sum conditor mundi, nisi credideritis quia ego sum hominis formator & reformator, creator & recreator, factor & refactor, nisi hoc credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris: multum est quod ait ipse, ego sum: quia sic dixe
Exod. 3 rat dominus Moysi: Ego sum qui sum. Quis digne eloquatur, quid sit, sum: Mittebat deus per angelum suum, seruũ suũ Moysen ad liberandum ex Ægypto populũ suum. Legistis quod audistis & nostis, cõmemoro tamen, mittebat trementem, excusantem, sed obedientem. Cum ergo excusaret ait deo, quem loqui in angelo intelligebat: si dixerit mihi populus, quis est deus qui misit te, quid dicam eis? Et dominus ad eum, Ego sum qui sum: & repetiuit, Dices filijs Israël: q est, misit me ad uos: nõ ait & ibi, ego sum deus, aut ego sum mũdi fabricator, aut ego sum omnium rerum creator, aut ego sum ipsius populi liberandi propagator, sed hoc tantum, ego sum qui sum, & dices filijs Israël, qui est: non addidit, qui est deus uester, qui est deus patrum uestrorum, sed tantum hoc dixit, qui est misit me ad uos. Forte multum erat & ad ipsum Moysen, sicut multum est & ad nos, & multo magis ad nos intelligere quid dictũ sit, ego sum qui sum, & qui est, misit me ad uos. Et si forte caperet Moyses, illi ad quos mittebat quando caperent? Distulit ergo dominus quod capere homo nõ posset, & addidit quod capere posset: adiũxit enim & ait: Ego sum deus Abraã, & deus Isaac, & deus Iacob. Hoc potes capere: nam ego sum qui sum, quæ mens potest capere? Quid ergo nos? Audebimus ne aliquid dicere ex hoc quod dictũ est, ego sum qui sum? Vel potius ex hoc quod dominum dicere audistis, nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris? Itá ne his uerbis meis tantillis & penè nullis audebo disputare, quid sit quod ait dominus Christus, nisi credideritis quia ego sum? Audebo ipsum dominum interrogare, audite me interrogantem potius quàm disputantem, magis quærentem quàm præsumentem,

potius

A potius discentem q̃ docentem,& certe in me uel per me etiã uos interrogate. Præsto est etiã ipse dñs qui ubiq; est,audiat interrogandi affectum,& intelligendi præstet effectũ:nam & ego quibus uerbis & forte aliqd capio,perducere possum quod capio ad corda uestra:quis/nam sufficit sonus,quæ suppetit eloquentia,,quæ uires intelligendi,quæ facultas proferẽdi? Dicam ergo dño nostro Iesu Christo, dicã & audiet me:credo præsentem,omnino nõ dubito:ipse enim dixit:Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationẽ seculi.O domine deus Matth.28 noster,quid est quod aisti,nisi credideritis quia ego sum? Quid enim non est eorum quæ fe/cisti? nunquid cœlũ non est? nunquid terra non est? nunquid non sunt ea quæ in terra & in cœlo sunt? nũquid homo ipse cui loqueris non est? nunquid angelus quẽ mittis non est? Si omnia sunt hæc quæ per te facta sunt,quid est quod tibi propriũ quiddam tenuisti ipsum esse,quod alijs non dedisti,ut tu solus esses? Nam quomodo audio,ego sum qui sum,quasi alia nõ sint? Et quomodo audio,nisi credideritis quia ego sum? Illi nõ erant qui audiebãt? Et si peccatores erant,homines erant:quid ergo facio? quid sit ipsum esse, dicat cordi,intus dicat,intus loquatur,homo interior audiat,mens capiat uere esse,est enim semper eodẽ mo/do esse. Res enim quælibet(omnino quasi cœpi disputare,& destiti quærere,forte quod au/diui uolo loqui,auditui meo det exultationẽ & uestro cũ loquor)res enim quælibet prorsus qualicunq; excellentia si mutabilis est,nõ uere est:nõ enim est ibi uerũ esse,ubi est,non esse: quicquid enim mutari potest,mutatum non est quod erat:si non est quod erat,mors quæ/dam ibi facta est:peremptum est aliquid ibi quod erat,& non est. Nigredo mortua est in capite albescentis senis,pulchritudo mortua est in corpore fessi & incurui senis,mortuæ sunt uires in corpore languentis,mortua est statio in corpore ambulantis,mortua est ambulatio in corpore stantis,mortua est ambulatio & statio in corpore iacentis,mortua est locutio in lingua tacentis. Quicquid mutatur & est quod nõ erat,uideo ibi quandã uitam in eo quod est,& mortem in eo quod fuit:deniq; de mortuo cum dicitur,ubi est homo ille? respondetur,

B fuit. O ueritas quæ uere es:nam in omnibus actionibus & motibus nostris,& in omni pror/sus agitatione creaturæ duo tempora inuenio,præteritum & futurum:præsens quæro, nihil stat:quod dixi iam non est, quod dicturus sum,nondum est:quod uixi,iam non est,quod uicturus sum,nondũ est. Præteritum & futurũ inuenio in omĩ motu rerum:in ueritate quæ manet,præteritũ & futurũ nõ inuenio,sed solũ præsens,& hoc incorruptibiliter,qđ in creatu/ra nõ est. Discute rerũ mutationes,inuenies fuit & erit:cogita deum,inuenies est,ubi fuit & erit,esse nõ possit. Vt ergo & tu sis,transcende tẽpus:sed quis trãscendet uiribus suis? Leuet illuc ille qui patri dixit:Volo ut ubi ego sum,& ipsi sint mecũ. Hoc itaq; promittens ne mo/ Ioan.17 riamur in peccatis nostris,nihil aliud dñs Iesus Christus mihi uidetur his uerbis dixisse,ni/si credideritis quia ego sum:prorsus nihil aliud mihi uidetur his uerbis dixisse q̃ hoc,nisi credideritis quia deus ego sum,moriemini in peccatis uestris. Bene, deo gratias, quia dixit, nisi credideritis,nõ dixit,nisi ceperitis:quis eñ hoc capiat? Aut uere quia ausus sum dicere,& uisi estis intelligere, aliquid de tanta ineffabilitate cepistis: si ergo non capis, fides te libe/rat:Ideo & dominus non ait,nisi ceperitis quia ego sum,sed quod poterant dixit:nisi credi deritis quia ego sum,moriemini in peccatis uestris. Et illi semper terrena sapiẽtes & semper secundũ carnẽ audientes & respõdentes: Quid ei dixerunt? Tu quis es?) Nõ enim cũ dixi sti,nisi credideritis quia ego sum,addidisti qđ esses:quis es ut credamus? Et ille:principiũ.) Ecce quod est esse principiũ,mutari nõ potest,principiũ in se manet & innouat omnia:prin/cipiũ est,cui dictũ est:Tu aũt idẽ ipse es,& anni tui nõ deficient. Principium ait, Qui & lo/ Psal.101 quor uobis.) Principiũ me credite,ne moriamini in peccatis uestris,tanq̃ enim in eo quod dixerunt:tu quis es? Nihil aliud dixerunt,q̃ quid te esse credimus. Respondit,principiũ,id est,principiũ me credite. In Græco nãq; eloquio discernitur,quod non potest in latino. Apud Græcos eñ fœminini generis est principiũ,sicut apud nos lex generis fœminini est,q̃ apud illos est masculini:sicut sapiẽtia & apud nos & apud illos generis fœminini est. Cõsuetudo locutiõis ideo p̃ diuersas linguas uariat genera uocabulorũ,qa in ipsis rebus nõ inuenis se/

xum. Non enim sapientia uere fœmina est, cum Christus sit dei sapiẽtia, & Christus appel- C
letur genere masculino, sapientia fœminino, cum ergo dicerẽt Iudæi: Tu quis es? Ille qui scie-
bat esse ibi quosdã credituros, & inde dixisse, tu quis es? ut scirẽt quid illum credere deberẽt:
respondit, principiũ: non tanquam diceret principium sum, sed tanquam diceret, principium me cre-
dite. Quod in sermone Græco, ut dixi, euidenter apparet, ubi fœminini generis est princi-
pium: uelut si uellet dicere se esse ueritatem, & dicentibus: tu quis es? responderit, ueritatem,
cum uideretur ad id quod dictum est: tu quis es? respondere debuisse, ueritas, id est, ueritas
sum: sed altius respondit, cum uideret eos ita dixisse, tu quis es? ac si dicerent: quoniam abs
te audiuimus, nisi credideritis quia ego sum, quid te esse credimus? Ad hoc respondit, prin-
cipium: tanquam diceret, principium me credite. Et addidit, qui & loquor uobis, id est, quia hu-
milis propter uos factus ad ista uerba descendi: nam si principiũ sicuti est, ita maneret apud
patrem, & non acciperet formam serui, & homo loqueretur hominibus, quomodo ei crede-
rent, cum infirma corda intelligibile uerbum sine uoce sensibili audire non possint? Ergo, in-
quit, credite me esse principium, quia ut credatis non solum sum, sed & loquor uobis: sed de
hac re iam multũ est loqui uobis: placeat itaque charitati uestræ, ut quod restat, illo adiuuan-
te seruemus crastino reddituri.

Ab eo quod dictum est: multa habeo de uobis loqui & iudicare, sed qui misit me uerax est, usque ad id quod dictum est: Et nõ cognouerunt quia pa trem eius dicebat deum, Tractatus XXXIX

VERBA domini nostri Iesu Christi quæ habuit cum Iudæis, ita moderans lo-
quelam suam, ut cæci non uiderent, & fideles oculos aperirẽt, quæ hodie de san-
cto euangelio recitata sunt, ista sunt: Dicebant ergo Iudæi: tu, quis es?) Quia
dixerat supra dominus, nisi credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis ue-
stris. Ad hoc ergo illi: Tu quis es? ueluti quærentes nosse in quem deberẽt credere, ne in suo
peccato morerẽtur. Respondit,) dicentibus: tu quis es? Et ait: Principiũ qui & loquor uo- D
bis.) Si se dixit dominus esse principium, quæri potest utrũ & pater principium sit? Si enim
filius principium est qui habet patrem, quanto facilius intelligendus est deus pater esse prin-
cipium qui habet quidem filium cui pater sit, sed non habet de quo sit: filius enim patris est
filius, & pater utique filij pater est: sed deus de deo filius dicitur, lumen de lumine filius dicit.
Pater dicitur lumen, sed non de lumine, pater dicitur deus, sed non de deo: si ergo deus de
deo, lumen de lumine principium est, quanto facilius intelligitur principium, lumen de quo
lumen, & deus de quo deus. Videtur itaque absurdum charissimi, ut filium dicamus princi-
pium, & patrem principium non dicamus, sed quid agemus? Nunquid duo erunt prin-
cipia? Cauendum est hoc dicere. Quid ergo? Et si pater principium, & filius principium, quo-
modo non duo principia? Quomodo dicimus patrẽ deũ & filium deũ, nec tamen dicimus
duos deos: nefas est enĩ dicere duos deos, nefas est dicere tres deos, & tamen qui pater est nõ
est filius, qui filius est non est pater: spiritus autẽ sanctus patris & filij spiritus, nec pater est
nec filius. Quamuis ergo, sicut aures catholicæ sunt eruditæ in gremio matris ecclesiæ, nec ille
qui est pater sit filius, nec ille qui est filius sit pater, nec spũs sanctus patris & filij sit, uel fi-
lius uel pater, tres deos tamen esse non dicimus, quamuis de singulis si quæratur, necesse est
de quocunque interrogati fuerimus, deum esse fateamur. Et absurda ista uidentur homini-
bus solita trahentibus ad insolita, uisibilia ad inuisibilia, creaturam comparantibus creato-
ri. Interrogant enim nos aliquando infideles & dicunt: patrẽ quẽ dicitis, deũ dicitis? respon-
demus deũ: filiũ quẽ dicitis, deum dicitis? respondemus deũ: spiritũ sanctũ quẽ dicitis, deũ
dicitis? respondemus deũ: Ergo, inquiunt, pater & filius & spũs sanctus tres sunt dij? respon
demus, non. Turbantur, quia non illuminantur: cor clausum habẽt, quia clauem fidei non
habent. Nos ergo fratres fide præcedẽte, quæ sanat oculos cordis nostri, quod intelligimus
sine obscuritate capiamus, quod nõ intelligimus, sine dubitatione credamus. A fũdamẽto fi-
dei nõ recedamus, ut ad culmẽ perfectiõis ueniamus: deus est pater, deus est filius, deus est spi
ritus

A ritus sanctus:& tamen pater non est qui filius:nec filius est qui pater:nec spiritus sanctus pa
tris & filij spiritus,aut pater est aut filius. Trinitas unus deus,trinitas una æternitas, una po
testas,una maiestas:tres personæ,sed non tres dij. Nunc mihi calumniator respódeat: quid
ergo tres? Si enim tres ait,oportet dicat,quid tres? Respondeo. Pater & filius & spiritus san
ctus. Ecce,inquit,tres dixisti:sed qd tres exprime,immo tu numera? Nam ego cópleo tres,
cum dico pater & filius & spiritus sanctus. Id enim quod pater ad se est,deus est,quod ad fi
lium est,pater est:quod filius ad seipsum,deus est,quod ad patrem est,filius est. Ista quæ di
co potestis de similitudinibus agnoscere quotidianis. Homo & alter homo,si ille sit pater,il-
le filius,quod homo est,ad seipsum est,quod pater est,ad filium est:& filius ꝙ homo est ad
seipsum est,quod autem filius est,ad patrem est: pater enim nomen est dictum ad aliquid,
& filius ad aliquid:sed isti duo homines sunt. At uero pater deus ad aliquid est pater,id est,
ad filium:& filius deus ad aliquid est filius,id est,ad patrem:sed non quomodo illi duo ho-
mines sunt,sic isti duo dij. Quare hoc non ita est ibi? Quia illud aliud,hoc autem aliud est:
quia illa diuinitas est,hæc humanitas. Est ibi aliquid ineffabile, quod uerbis explicari non
possit,ut & numerus sit,& numerus non sit:uidete enim si non quasi apparet numerus,pa-
ter & filius & spiritus sanctus trinitas:si tres,quid tres? Deficit numerus:ita deus nec recedit
à numero,nec capitur numero:quia tres sunt,tanq̃ est numerus:si quæris qui tres? Non est Psal.146
numerus:unde dictum est: Magnus dominus deus noster & magna uirtus eius,& sapien
tiæ eius nó est numerus. Vbi cogitare cœperis,incipis numerare:ubi numeraueris,quid nu-
meraueris non potes respondere. Pater,pater est:filius,filius est:spũs sanctus, spũs sanctus
est. Quid sunt isti tres,pater & filius & spũs sanctus,non tres dij? nó: Nó tres omnipotẽtes?
non. Nó tres mũdi creatores? nó. Ergo om̃ipotens pater? omnipotens planè. Ergo & filius
non omnipotens? & filius omnipotẽs planè. Ergo spũs sanctus nó om̃ipotens? & ipse om̃i
potens:tres ergo omnipotẽtes? Non,sed unus omnipotẽs. Hoc solũ numerũ insinuat quòd
adinuicẽ sunt,nó quod ad se sunt: quia enim deus pater ad se est deus simul cũ filio & spũ
B sancto,nó sunt tres dij:quia ad se est omnipotens simul cũ filio & spũ sancto,non sunt tres
om̃ipotentes. Quia uero nó ad se est pater,sed ad filiũ,nec filius ad se est,sed ad patrem,nec
spiritus sanctus ad se,in eo ꝙ dicit spũs patris & filij,non est:quid dicam tres,nisi patrem &
filium & spiritum sanctũ unũ deum,unum omnipotentẽ:ergo unum principiũ. Accipite ali
quid de scripturis sanctis,unde hoc quod dicitur utcũq; capiatis. Posteaq̃ dominus noster
Iesus Christus resurrexit, & cum uoluit ascendit in cœlum,decem diebus illic impletis misit
inde spiritum sanctum:quo impleti qui aderant in conclaui unà,omnium gẽtium linguis
cœperunt loqui,miraculo exterriti domini interfectores,compuncti doluerũt,dolentes mu
tati sunt,mutati crediderunt,accesserunt corpori domini,id est,numero fidelium tria milia
hominum. Item alio facto quodam miraculo,accesserunt alia quinq; milia, facta est plebs
una non pauca,in qua omnes accepto spũ sancto quo amor spiritalis accensus est charitate
ipsa & feruore spũs in unũ redacti,cœperunt in ipsa societatis unitate uendere omnia quæ
habebant,& precia ponere ad pedes apostolorum,ut distribueretur unicuiq;, prout cuiq; Actor.4
opus erat:Et hoc de illis scriptura dicit,quòd erat eis anima una & cor unum in deum. At-
tendite ergo fratres,& hic agnoscite mysterium trinitatis,quomodo dicamus & pater est &
filius est,& spiritus sanctus est:& tamen unus deus est. Ecce illi tot milia erant,& cor unum
erant:ecce tot milia erant,& una anima erãt,sed ubi? In deo,& quanto magis ipse deus. Nũ
quid erro in uerbo quãdo dico duos homines duas animas,aut tres homines tres animas,
aut multos homines multas animas? Recte utiq; dico,accedant ad deum,& una anima est
omniũ:si accedentes ad deũ,multæ animæ per charitatẽ una anima est,& multa corda unũ
cor:qd agit ipse fons charitatis in patre & filio? nóne ibi magis trinitas est unus deus? Inde Rom.5
em̃ nobis charitas uenit de ipso spũ sancto,sicut dicit Ap̃lus: Charitas dei diffusa est in cor
dibus nostris p̃ spiritũ sanctum q̃ datus est nobis:si ergo charitas dei diffusa est in cordibus
nostris p̃ spm̃ sanctũ q̃ datus est nobis,& multas animas facit una aĩa,& multa corda facit
unum

unum cor, quanto magis pater & filius & spũs sanctus, deus unus, lumen unũ, unũq; princi- C
pium? Audiamus ergo principiũ quod loquitur nobis: Multa, inquit, habeo loqui de uo-
bis & iudicare.) Meministis quod ait: Ego non iudico quenq;, ecce modo dicit: Multa ha-
beo de uobis loqui & iudicare: sed aliud est non iudico, aliud habeo iudicare: non iudico, di-
xit ad præsens: uenerat enim ut saluaret mundum, non ut iudicaret mundum. Quòd autẽ
dicit: Multa habeo de uobis loqui & iudicare, iudicium futurum dicit. Ideo enim ascendit,
ut ueniat iudicare uiuos & mortuos: nemo iustius iudicabit, quàm qui iniuste iudicatus
est. Multa, inquit, habeo de uobis loqui & iudicare. Sed qui misit me uerax est.) Videte
quemadmodum patri det gloriam æqualis filius. Exemplum enim nobis præbet, & tanq̃
in cordibus nostris loquitur, O homo fidelis, si euangelium meum audis, dicit tibi dominus
deus tuus: ubi ego in principio uerbum deus apud deum, æqualis patri, coæternus gignen-
ti, do gloriam ei cuius sum filius, quomodo tu superbus es aduersus eum cuius seruus es?
Multa habeo, inquit, de uobis loqui & iudicare, sed qui me misit uerax est: tanquã diceret
ideo uerum iudico, quia filius ueracis ueritas sum. Pater uerax, filius ueritas, quid putamus
esse amplius? Cogitemus si possumus quid est amplius, uerax an ueritas? De quibusdam
quæramus, pius homo an pietas? sed plus est ipsa pietas: pius enim à pietate, non pietas à
pio: potest enim esse pietas, & si ille qui pius erat, factus est impius, ipse perdidit pietatem,
pietati nihil abstulit. Quid item pulcher & pulchritudo? Plus est pulchritudo quàm pul-
cher: pulchritudo enim facit pulchrum, non pulcher facit pulchritudinem. Castus & casti-
tas? Castitas planè plus est quàm castus: si enim castitas non esset, unde esset iste castus nõ
haberet: si autem noluerit esse castus, castitas integra perseuerat. Si ergo plus pietas quàm
pius, plus pulchritudo quàm pulcher, plus castitas quàm castus, nunquid dicturi sumus
plus ueritas quàm uerax? Si hoc dixerimus, filium incipiemus dicere patre maiorẽ: ait enim
apertissime ipse dominus: Ego sum uia & ueritas & uita. Ergo si filius ueritas, pater quid, nisi
quod ait ipsa ueritas, qui me misit uerax est. Filius ueritas, pater uerax, quid plus sit quæro, D
sed æqualitatem inuenio: uerax enim pater non ab ea ueritate uerax est cuius partem ce-
pit, sed quam totam genuit. Video planius esse dicendum, & certe ne uos diu teneam, ho-
die hucusq; tractetur, cum finiero quod uolo dicere, adiuuante deo sermo claudatur. Hoc
ideo dixi, ut intentos uos facerem. Omnis anima quoniam res est mutabilis, & quamuis ma-
gna creatura, tamen creatura est, q̃uis corpore melior, tamẽ facta: om̃is ergo anima quoniã
mutabilis est, hoc est, modo credit, modo nõ credit, modo uult, modo non uult, modo adul-
tera est, modo casta, modo bona, modo mala, mutabilis est. Deus autem hoc est quod est,
ideo proprium nomen sibi tenuit: Ego sum qui sum, hoc & filius, dicendo: Nisi credideritis
quia ego sum. Ad hoc pertinet: & tu quis es? Principium. Deus igitur incõmutabilis est, ani-
ma mutabilis: quãdo capit anima ex deo unde sit bona, participando fit bona, quomodo tu-
us oculus participando uidet: nam lumine subtracto nõ uidet, cuius particeps factus uidet,
quia ergo anima participando fit bona, si mutata cœpit esse mala, bonitas manet cuius erat
particeps bona: bonitatis em̃ cuiusdã particeps facta est cum bona esset, q̃ mutata in peius,
integra bonitas permanet. Si recedat anima & mala fiat, non minuitur bonitas: si reuertatẽ
& bona fiat, non crescit bonitas. Factus est oculus tuus particeps lucis huius & uides: clau-
sus est, hanc lucẽ nõ minuisti: apertus est, hanc lucẽ nõ auxisti. Hac data similitudine fratres
intelligite, quia si pia est anima, est pietas apud deũ, cuius fit particeps anima: si est casta ani-
ma, est castitas apud deum, cuius est particeps anima: si bona est anima, est bonitas apud
deum cuius est particeps anima: si est uerax anima, est ueritas apud deũ cuius est particeps
anima: cuius particeps si nõ fuerit anima, om̃is homo mendax: si om̃is homo mendax, nul-
lus homo de suo est uerax. Pater autẽ uerax de suo est uerax, quia genuit ueritatem. Aliud
est, uerax est homo iste qui iam percepit ueritatẽ: aliud est, uerax deus qui genuit ueritatẽ.
Ecce quomodo uerax est deus, nõ participando, sed generãdo ueritatẽ. Video uos intellexis-
se & gaudeo: sufficiat uobis hodie, cætera q̃ndo dño placuerit, sicut donauerit, exponemus.
Ab eo

A Ab eo loco ubi dictum est: Dixit ergo eis Iesus: Cum exaltaueritis filiũ hominis, usq; ad id quod dictũ est: Hæc illo loquente, multi crediderunt in eũ: Tract. XL.

De sancto euangelio secundũ Ioannẽ quod gestare nos uidetis in manibus, iam multa audiuit charitas uestra, quæ deo donante sicut potuimus disputauimus, cõmendantes uobis maxime istum euangelistam de domini diuinitate, secundum quam æqualis est patri filius unicus dei, loqui elegisse, & propterea aquilæ comparatũ: nulla quippe auis uolare altius perhibetur. Proinde quæ ex ordine subsequuntur, sicut ea dñs tractare donauerit, intentissime audite. Locuti sumus uobis de præcedenti lectione insinuantes, quomodo intelligat pater uerax, filius ueritas. Cum autem dixisset dñs Iesus, uerax est qui me misit, Nõ intellexerũt Iudæi quòd de patre illis diceret. Et ait illis:) quoniam cum legeretur audistis. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.) Quid est hoc? Nihil enim aliud uidetur dixisse, nisi eos post passionem suam cognituros quis esset. Proculdubio ergo uidebat ibi aliquos quos ipse nouerat, quos ipse cum cæteris sanctis suis ante constitutionem mundi præsciendo elegerat, post passionem suam esse credituros. Ipsi sunt illi quos assidue cõmendauimus, & ad imitationem cum magna exhortatione proponimus: misso enim desuper spiritu sancto post domini passionem, & resurrectionem, & ascensionem, cum miracula fierent in eius nomine, quem tanq; mortuum persequentes Iudæi contempserant, compuncti sunt corde: & qui sæuientes occiderunt, mutati crediderunt: & quem sanguinem sæuiendo fuderunt, credendo biberunt illa tria milia, & illa quinq; milia Iudæorum, quos ibi uidebat quando dicebat: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum: tanq; dicens: differo cognitionem uestram, ut impleam passionẽ meam. Ordine uerso cognoscetis qui sum, non quia omnes tunc erant credituri ex his audiebãt, id est, post passionem domini: nam paulopost dicit: Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum: & nondum exaltatus erat filius hominis. Exaltationem quippe dicit passionis, non glorificationis, crucis, non cœli, quia & ibi exaltatus est, quando pependit in ligno, sed illa exalta-

B tio humiliatio fuit: Tunc enim factus est obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Hoc oportebat impleri per eorum manus, qui postea fuerant credituri, quibus dixit: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Quare hoc, nisi ut nemo desperaret in quocũq; scelere male sibi conscius, quando uidebat eis donari homicidium qui occiderant Christum? Hos ergo in illa turba agnoscens dominus dixit: Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Iam nostis quid sit sum, nec assidue repetendũ est, ne pariat res tanta fastidium. Recolite illud: Ego sum qui sum, & qui est misit me, & agnoscetis quid dictum sit, tunc scietis quia ego sum: sed & pater est, & spiritus sanctus est, ad ipsum esse ptinet tota trinitas. Sed quia dñs sicut filius loquebat᷑, ne forte in eo quod dixit, tũc cognoscetis quia ego sum, subintraret error Sabellianorũ, hoc est, patripassianorũ, quẽ uobis errorẽ cõmendaui nõ tenendũ, sed cauendũ, eorũ scilicet q dixerũt: Ipse est pater, ipse est filius, duo sunt nomina, sed res una: propter istũ ergo cauendũ errorẽ cũ dixisset dñs, tũc cognoscetis quia ego sum, ne ipse intelligeret᷑ pater, cõtinuo subiũxit: Et à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.) Iam gaudere cœperat Sabellianus, erroris sui occasione cõperta: statim ut se tanq; in obscuro extulit, sequẽtis sentẽtiæ luce cõfusus est. Putaueras eũ esse patrem, quia dixit ego sum: audi quia filius est, à meipso facio nihil. Quid est, à meipso facio nihil? A meipso nõ sum: filius em̃ de patre est deus: pater aũt non est de filio deus: filius est deus de deo, pater aũt deus, sed nõ de deo: filius est lumen de lumine, pater aũt lumen, sed non de lumine: filius est, sed est de quo est: pater aũt est, sed non est, de quo est. Quod ergo addidit: sicut docuit me pater, hæc loquor, nemini uestrũ obrepat cogitatio carnalis fratres mei: nõ em̃ potest hũana infirmitas cogitare nisi quod cõsueuit facere uel audire. Nolite ergo uobis q̃si duos hoies ante oculos ponere, unũ patrẽ, alterũ filiũ, & loquẽtẽ patrẽ ad filiũ, sicut facis quãdo uerba aliq̃ dicis filio tuo, monẽs eũ & instruens eũ quomõ loquatur

quatur, ut quæcunq; audiuit à te cõmendet memoriæ: cum cõmendauerit memoriæ, profe- C
rat & lingua, distinguat personas, inferat auribus alienis quod percepit in suis. Nolite ita co
gitare, ne in corde uestro idola fabricetis, & humanam formam, humanorũ liniamenta mẽ
brorum, figuram carnis humanæ, sensus istos conspicuos, staturam motusq; corporis, lin-
guæ officiũ, distinctiones sonorũ: Nolite in illa trinitate cogitare, nisi quod pertinet ad for-
mam serui quam accepit unigenitus filius, cum uerbum caro factum est ut habitaret in no-
bis, ibi non te prohibeo humana infirmitas cogitare quod nosti, immo etiam compello. Si
fides in te uera est, talem Christum cogita, sed ex Maria uirgine, non de deo patre. Talẽ co-
gita, infãs fuit, creuit ut homo, ambulauit ut homo, esuriuit, sitiuit ut homo, dormiuit ut ho-
mo, passus postremo ut homo, suspẽsus in ligno, occisus, sepultus ut homo, in eadẽ forma re
surrexit, in eadem forma ante oculos discipulorum ascendit in cœlum, in eadem forma uen
Act. 1 turus est ad iudicium, angelorum enim uox est in euãgelio expressa: Sic ueniet quomodo
eum uidetis euntem in cœlum. Quando ergo de forma serui cogitas in Christo, humanam
effigiem cogita, si est in te fides: quando autem cogitas: In principio erat uerbum, & uerbũ
erat apud deum, & deus erat uerbum, pereat de corde tuo omnis humana figuratio, pellat
de cogitationibus tuis quicquid fine corporeo terminatur, quicquid loci spacio continetur,
uel quantalibet mole diffunditur, de corde tuo figmentũ tale dispereat. Cogita, si potes, pul
chritudinẽ sapientiæ, occurrat tibi pulchritudo iusticiæ: Forma est? Statura est? Color est?
Nihil horum est, & tamen est: nam si non esset, non amaret, nec merito laudaretur, nec ama
ta, nec laudata corde moribusq; teneretur. Nunc uero fiunt homines sapientes, unde fierẽt
nisi esset sapientia? Porrò autem ô homo, si sapientiam tuam uidere carnis oculis nõ potes,
nec tali imaginatione cogitare qualia corporalia cogitantur, sapiẽtiæ dei audes ingerere hu-
manam corporis formam? Quid ergo dicimus fratres? Quomodo locutus est pater filio?
Quomodo filius ait, sicut docuit me pater, hæc loquor? Locutus est illi, quando docuit pa-
ter filium uerba fecit, quomodo tu quando doces filium tuum uerba facis? Quomodo facis D
uerba uerbo? Quæ uerba multa fierent unico uerbo? Verbũ enim patris aurem habuit ad
os patris? Carnalia sunt ista, pereant de cordibus uestris. Hoc enim dico, ecce si intellexistis
quod ego dixi, ego certe locutus sum, & mea uerba sonuerunt, sonisq; aures pepulerunt, &
per sensus auditus uestri ad cor sententiam perduxerunt. Si intellexistis, facite aliquem au-
disse latinæ linguæ hominem: tantũmodo audisse, nec tamen intellexisse quod dixi: quan-
tum ad strepitum emissum ex ore meo, sic eius ille particeps factus est qui nõ intellexit, quo
modo & uos. Cũ sonum audiuit, eædem syllabæ aures eius percusserunt, sed in corde ipsius
nihil genuerunt. Quare? Quia non intellexit. Vos autem si intellexistis, unde intellexistis?
Ego ad aurem sonui, nunquid ego in cor lumen accendi? Proculdubio si uerum est quod di
xi, & hoc uerbum non solum audistis, uerũetiam intellexistis, duæ res ibi factæ sunt, discer-
nite illas, auditus & intellectus. Auditus per me factus est, intellectus per quem? Ego ad au-
rem dixi ut audiretis, ad cor uestrũ quis dixit ut intelligeretis? Sine dubio aliquis & ad cor
uestrum aliquid dixit: ut non solum strepitus iste uerborum percuteret aurem uestram, sed
etiam in cor uestrum aliquid descenderet ueritatis. Dixit aliquis & ad cor uestrum, sed non
eum uidetis: si intellexistis fratres, dictũ est & cordi uestro: Munus dei est intelligẽtia. Quis
Psal. 118 hoc dixit in corde uestro si intellexistis? Cui dicit psalmus: Da mihi intellectum ut discam
mandata tua. Verbi gratia, episcopus locutus est. Quid locutus est aliquis ait? Respondes
quid locutus sit, addis, uerum dixit. Tunc alius qui non intellexit, quid dixit, inquit? Aut qd
est quod laudas? Ambo me audierunt, ambobus ego dixi, sed uni ipsorũ deus dixit. Si par
ua magnis comparare conceditur, quomodo nos ad eum quid sumus? Tamen nescio quid
incorporaliter & spiritaliter facit in nobis deus, quod nec sonus est qui aurem percutiat, nec
color qui oculis discernatur, nec odor est qui naribus capiatur, nec sapor qui faucibus iudice
tur, nec durũ, nec molle quod tangendo sentiatur, tamẽ aliquid est quod sentire facile est, ex
plicare impossibile est. Si ergo deus, ut dicere cœperã, loquit̃ in cordibus nostris sine sono,
quomodo

A quomodo loquitur filio suo? Sic ergo fratres, sic cogitate quantũ potestis, ut dixi, licet parua magnis modo aliquo cóparare, sic cogitate, Incorporaliter pater locutus est filio, quia incorporaliter pater genuit filiũ, nec eũ sic docuit quasi indoctũ genuerit, sed hoc est eũ docuisse, quod est sciẽtem genuisse, & hoc est docuit me pater, quod est scientem me genuit pater. Si enim quod pauci intelligũt, simplex est natura ueritatis, hoc est filio esse quod nosse. Ab illo ergo habet ut nouerit, à quo habet ut sit, non ut prius ab illo esset, & ab illo postea nosset, sed quemadmodũ illi gignẽdo dedit ut esset, sic gignẽdo dedit ut nosset, quia simplici, ut dictum est, naturæ ueritatis esse & nosse nõ est aliud atq; aliud, sed hoc ipsum. Dixit ergo ista Iudæis, & addidit, Et qui me misit mecũ est: iã hoc & ante dixerat, sed rem magnã assidue cõmemorat, misit me & mecũ est. Si ergo tecũ est ô domine, nõ unus ab alio missus est, sed ambo uenistis: & tamen cum ambo simul sint, unus missus est, alter misit. Quomodo missio incarnatio est, & ipsa incarnatio filij tantum est, & nõ patris: misit itaq; pater filiũ, sed nõ recessit à filio, non enim quò misit filiũ, non ibi erat pater: ubi enim nõ est qui fecit omnia, ubi nõ est & qui dixit, Cœlũ & terrã ego impleo? Sed forte pater ubiq; est, & filius nõ ubiq; est: *Hiere.2* Euangelistã audi, In hoc mũdo erat, & mundus per eũ factus est: ergo, inquit, qui misit me, *Ioan.1* cuius autoritate tanq̃ paterna incarnatus sum, mecũ est, nõ me reliquit. Quare nõ me reliq̃t?

Et non me reliquit, inquit, solũ, quia ego quæ placita sunt ei facio semper.) Ipsa est æqualitas semper, nõ ex quodã initio & deinceps, sed sine initio, sine fine: dei enim generatio non habet initiũ temporis, quia per genitũ facta sunt tẽpora. Hæc illo loquẽte, multi crediderunt in eum.) Vtinam & me loquente multi qui aliud sapiebãt intelligãt, & credãt in eum. Quidã enim fortasse sunt in ista multitudine Ariani, non audeo suspicari esse Sabellianos, qui ipsum patrẽ dicunt esse qui filius est. Hæresis quippe ista nimis antiqua est, & paulatim euiscerata: Arianorũ aũt adhuc uidetur habere aliquã motionẽ quasi cadaueris putrescẽtis, aut certe ut multum quasi hominis anima egentis, oportet inde reliquos liberari, sicut inde B multi liberati sunt. Et quidẽ ista ciuitas eos nõ habebat, sed posteaq̃ multi peregrini aduenerunt, nõnulli & ipsi uenerunt. Ecce hæc domino loquente, multi Iudæi crediderũt in eum, ecce & me loquẽte Ariani credant, nõ in me, sed mecũ in eo Dicebat ergo dñs ad eos qui crediderant in eũ Iudæos, Si uos mãseritis in uerbo meo:) ideo mãseritis, quia initiati estis, quia & ibi esse cœpistis: si manseritis, hoc est, in fide quæ in uobis esse credẽtibus cœpit, quò peruenistis? Vide quale initium, quò perducit. Amasti fundamentum, culmen attẽde, & ex ista humilitate aliã celsitudinem quære. Fides enim humilitatẽ habet, cognitio & immortalitas & æternitas non habet humilitatẽ, sed celsitudinem, erectionẽ & nullã defectionẽ, æternam stabilitatem, nullam ab inimico expugnationem, nullũ deficiendi timorem. Magnum est quod incipit à fide, sed contemnitur fundamẽtum: solet etiã in ædificio ab imperitis contemni, fossa fit grandis, lapides quoquo modo passim mittuntur, nulla ibi expolitio, nulla pulchritudo apparet, quomodo nec in arboris radice apparet aliqua pulchritudo, totum tamen quicquid te delectat in arbore, de radice surrexit. Si uides radicem & non delectaris, uides arborẽ & miraris. Stulte quid miraris, inde surrexit quo non delectaris. Parũ aliquid uidetur fides credentium, non habes stateram unde appendas. Audi ergo quò perueniat, & uide quanta sit: sicut & ipse dñs in alio loco dicit, Si habueritis fidem sicut granũ sinapis: *Matth.17* quid humilius, quid uehementius, quid minutius, quid feruentius? Ergo & uos ait, Si manseritis in uerbo meo in quo credidistis, quò pducemini? Vere discipuli mei eritis.) Et quid nobis prodest? Et cognoscetis ueritatem.) Quid promittit credentibus fratres? Et cognoscetis ueritatem. Quid enim non illã cognouerant, quando dñs loquebatur? Si non cognouerant, quomodo crediderunt? Non quia cognouerũt crediderũt, sed ut cognoscerẽt crediderunt: credimus enim ut cognoscamus, nõ cognoscimus ut credamus: quod enim cognituri sumus, nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Quid est enim fides, nisi credere quod nõ uides? Fides ergo est quod nõ uides credere, ueritas quod credidisti uidere: sicut ipse quodã loco ait, Ideo dñs prius ad faciendã fidem ambulauit in terra. Homo

erat,humilis factus est,ab omnibus uidebatur,nec ab omnibus cognoscebatur,à multis re/ C
probabatur,à turba occidebatur,à paucis dolebatur,sed tamen nec ab eis à quibus doleba
tur, nondum sicut erat cognoscebatur. Totum hoc quasi initium est liniamētorum fidei &
Ioan.14 structuræ futuræ. Quod dñs ipse attendens quodam loco ait,Qui diligit me,mādata mea
custodit:& qui diligit me,diligetur à patre meo, & ego diligā eum,& ostendā meipsum illi:
quē qui audiebant,utiq; iam uidebant,eis tamen si diligebant, uidēdum esse promittebat:
sic & hic cognoscetis ueritatem.Quid enim,quod dixisti,nō est ueritas? Veritas est,sed ad/
huc creditur,nondū uidetur:si maneatur in eo quod creditur,peruenitur ad id quod uidea/
1.Ioan.3 tur.Inde Ioannes ipse sanctus euāgelista in epistola sua,Dilectissimi,inquit,filij dei sumus,
sed nondū apparuit quid erimus:iam sumus,& aliquid erimus, quid plus erimus q̄ sumus?
Audi,nondū apparuit quid erimus, scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus. Vnde?
quoniā uidebimus eum sicuti est, magna promissio,sed merces est fidei: quæris mercedem,
opus præcedat:si credis,mercedem exige fidei:si autē non credis,fidei mercedem qua fronte
quæris? Si ergo manseritis in uerbo meo,uere discipuli mei eritis,ut contemplemini ipsam
ueritatem sicuti est,non per uerba sonantia, sed per lucem splēdentem, cum signauerit nos,
Psal.4 quod legitur in psalmo, Signatum est super nos lumen uultus tui dñe.Moneta dei sumus,
nummus à thesauro,aberrauimus errore, detritū est quod in nobis fuerat impressum,uenit
qui reformet, quia ipse formauerat.Quærit & ipse nummū suū,sicut Cesar nummū suum:
Luc.20 ideo ait, Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt,& deo quæ dei sunt:Cæsari nummos,deo uos/
ipsos:tunc ergo exprimetur ueritas in nobis.Quid dicā charitati uestræ? O si cor esset qua/
litercunq; suspirans in illam ineffabilem gloriam,ô si peregrinationem nostram in gemitu
sentiremus,& seculum non amaremus,& ad eum qui nos uocauit,pia mente perpetuo pul/
saremus.Desideriū sinus cordis est,capiemus, si desiderium quantū possumus extēdamus.
Hoc nobiscum agit scriptura diuina,hoc cōgregatio populorū,hoc celebratio sacramento/
rum,hoc baptismus sanctus, hoc cantica laudis dei, hoc ipsa nostra disputatio,ut hoc desi/ D
derium non solum seminetur & germinet, uerumetiā in modū tantæ capacitatis augeatur,
ut idoneum sit sumere quod oculus non uidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit.
Sed amate mecū,non amat multū nummū, qui amat deum.Et ego palpaui infirmitatem,
non ausus sum dicere,non amat nummū, sed nō multum amat nummum,quasi amandus
sit nummus,sed nō multum.O si deum digne amemus,nummos omnino nō amabimus.
Erit tibi nummus instrumentū peregrinationis,nō irritamentum cupiditatis,quo utaris ad
necessitatem, nō quo fruaris ad delectationē.Deum ama si aliquid in te egit,quod audisse
te laudas. Vtere mundo, non te capiat mundus quò intrasti, iter agis,exiturus uenisti,non
remāsurus.Iter agis,stabulū est hæc uita,utere nummo, quomodo uiator in stabulo utitur
mensa,calice,urceo,lectulo,dimissurus nō permāsurus.Si tales fueritis,erigite cor si potestis
& audite me, si tales fueritis,ad eius promissa uenietis : non enim multum est ad uos,quia
magna est manus eius qui uos uocauit : uocauit , inuocetur, dicatur illi, Vocasti nos, uoca/
mus te : ecce audiuimus uocantem,audi te inuocantes. Perduc quò promisisti,perfice quod
inchoasti, noli deserere munera tua,noli deserere agrum tuum,germina tua intrent in hor/
reum tuum.Abundant tempestates in mundo,sed maior est qui fecit mundum:abundant
tentationes,sed non deficit qui in illo spem ponit in quo defectus nullus est . Ad hoc hor/
tatus sum ista fratres , quia libertas de qua loquitur dominus noster Iesus Christus, non
huius temporis est:uidete quid adiunxit, Vere discipuli mei eritis,& cognoscetis ueritatem,

Et ueritas liberabit uos.) Quid est,liberabit uos? Liberos uos faciet.Denique Iudæi car/
nales,& secundum carnem ambulantes,non hi qui crediderant,sed in illa turba qui non cre
diderant, iniuriam sibi factam putauerunt, quia dixit eis , Veritas liberabit uos:indignati
sunt seruos se esse significatos . Et uere serui erant, & exponit illis quæ sit seruitus,& quæ sit
futura libertas quam ipse promittit . Sed de hac libertate & de illa seruitute,nimis longum
est,ut hodie disputemus.

A Ab eo quod ait, Dicebat autem Iesus ad eos qui crediderant, usque ad id quod dictum est, Si ergo uos filius liberauerit, uere liberi eritis. Tractatus XLI.

VOD lectionem pristinam sequitur, & de sancto euangelio hodie nobis recitatum est, tunc distuli dicere, quoniam multum iam dixeram, & de libertate in qua nos uocauit gratia saluatoris, non prætereunter neque negligenter fuerat disserēdum: hinc hodie domino adiuuāte statuimus loqui uobis. Quibus enim loquebatur dominus Iesus Christus, Iudæi erant, ex magna quidē parte inimici, sed etiam amici ex quadam parte iam facti & futuri: nam quosdam ibi uidebat, sicuti iam diximus, qui post passionem fuerant credituri, hos intuens dixerat, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Erant ibi etiam qui hæc loquente illo continuo crediderunt, ipsis locutus est quod audiuimus hodie. Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ei Iudæos, Si manseritis in uerbo meo, uere discipuli mei eritis.) Manendo eritis: quia enim nunc credentes estis, manendo uidentes eritis: ideo sequitur, & cognoscetis ueritatem.) Veritas incommutabilis est, ueritas panis est, mentes reficit, nec deficit, mutat uescentem, non ipsa in uescēte mutatur. Ipsa est ueritas uerbum dei, deus apud deum unigenitus filius: hæc enim ueritas carne induta est propter nos, ut de Maria uirgine nasceretur, & impleretur prophetia, Veritas de terra orta est. Hæc ergo ueritas cum Iudæis loqueretur, latebat in Psal. 84 carne, latebat autem non ut negaretur, sed ut differretur, differretur ut in carne pateretur, in carne autem pateretur, ut caro peccati redimeretur. Stans itaq; conspicuus secundū infirmitatem carnis dominus noster Iesus Christus, & secundum maiestatem diuinitatis occultus, dixit ad eos qui ei cum hæc loqueretur crediderant, Si manseritis in uerbo meo, uere discipuli mei eritis: Qui enim perseuerauerit usq; in finē, hic saluus erit: & cognoscetis ueritatem quæ modo uos latet & loquitur uobis. Et ueritas liberabit uos.) Hoc uerbum dominus ad libertatē posuit, liberabit uos: nihil est enim aliud proprie liberat, nisi liberum facit, quomodo saluat, nihil est aliud q̄ saluum facit, quomodo sanat nihil est aliud q̄ sanum facit,
B ditat, nihil est aliud q̄ diuitem facit: sic liberat, nihil est aliud q̄ liberum facit. Hoc in uerbo græco planius est, nam in latina cōsuetudine plerunq; dicimus hominem liberari, quod ad libertatem non pertinet, sed tantum ad salutem: sicut quisq; dicitur liberari ab infirmitate, usitate dicitur, non tamen proprie. Sic autem posuit dominus hoc uerbum, ut diceret, Et ueritas liberabit uos, ut in græca lingua nemo dubitet eum de libertate dixisse. Denique & Iudæi sic intellexerunt & responderunt ei, non illi qui iam crediderant, sed illi qui in turba erant nondum credentes. Responderunt ei, Semen Abraæ sumus, & nemini seruiuimus unquam, quomodo tu dicis, liberi eritis?) Non autem dixerat dominus, liberi eritis, sed ueritas liberabit uos. In quo tamen uerbo illi, quia sicut dixi patet in græco, non intellexerunt nisi libertatem, & extulerunt se q; semen essent Abraæ, & dixerunt, semen Abraæ sumus, & nemini seruiuimus unquam, quomodo tu dicis, liberi eritis? O pellis inflata, non est ista magnitudo, sed tumor. Et hocipsum secundum huius temporis libertatem quomodo uerum dixistis, nemini seruiuimus unquam? Ioseph non est uenundatus? Prophetæ sancti in captiuitatem non sunt ducti? Deinde nónne ipse ille est populus qui in Ægypto lateres faciebat, & regibus duris, non saltem in auro & argento, sed in luto seruiebat? Si nemini seruistis unquam, ô ingrati, quid est quod assidue uobis imputat deus, q; uos de domo seruitutis liberauit? An forte patres uestri seruierunt, uos autē qui loquimini, nemini unquam seruistis? Quomodo ergo soluebatis iam tributa Romanis? Vnde & ipsi ueritati laqueum quasi captionis proposuistis, ut diceretis, Licet reddere tributum Cæsari, ut si dixisset, licet, teneretis eum quasi male optasset libertati seminis Abraæ: si autem diceret, non licet, calumniaremini apud reges terræ, q; prohiberet regibus tributa persolui. Merito prolato nummo uicti estis, & captioni uestræ uosipsi estis respondere cōpulsi: ibi enim uobis dictum est, Matth. 22 Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt: cum uosipsi respondissetis, q; nummus haberet imaginem Cæsaris: quia sicut quærit Cæsar in nummo imaginem suam, sic

deus quærit in homine suam: hæc ergo respōdit Iudæis, Mouet enim me fratres, hominum uana superbia, qui etiam de ipsa quam carnaliter intelligebant, sua libertate mentiti sunt dicentes, Nemini seruiuimus unquam. Dominus autem quid eis responderit, hoc potius & intētius audiamus, ne & nosipsi serui inueniamur. Respōdit enim eis Iesus, Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.) Seruus est, sed utinam hominis & non peccati. Quis non sub his uerbis contremiscat? Præstet nobis dominus noster Iesus Christus, id est, & mihi & uobis, ut pro sententia loquar de hac libertate appetenda, & de illa seruitute uitanda. Amen amen dico uobis, ueritas dicit: & quale est domini dei nostri dicere, Amen amen dico uobis. Multum commendat quod ita pronunciat, quodammodo si dici fas est, iuratio eius est, amen amen dico uobis. Amen quippe interpretatur uerum: & tamen non est interpretatum, cum potuisset dici, uerum dico uobis. Nec Græcus hoc interpres ausus est facere, nec Latinus: nā hoc uerbum quod est amen, nec Græcum est nec latinum, sed Hebræum: sic mansit, non est interpretatum, ut honorē haberet uelamento secreti, non ut esset negatū, sed ne uilesceret nudatum: nec semel tamen, sed bis à domino dictum est, amen amen dico uobis. Iam quantum hoc commendatum sit, ex ipsa geminatione cognoscite. Quid est ergo commendatum? Verum uerum dico uobis, ueritas dicit. Quæ utiq; & si non diceret, uerum dico, mentiri omnino non posset. Tamen commendat, tamen inculcat, dormientes quodammodo excitat, intentos facit, contemni non uult. Quid dicit? Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. O miserabilis seruitus. Plerunq; homines cum dominos malos patiuntur, uenales se petunt, non quærentes dominum non habere, sed saltem mutare: seruus peccati quid faciat? Quem interpellet? Apud quem se uenalem petat? Deinde seruus hominis aliquando sui domini duris imperijs fatigatus, fugiendo requiescit: seruus peccati quò fugit? secū se trahit quocunq; fugerit. Non fugit seipsam mala conscientia, non est quò eat, sequitur se, imò nō recedit à se: peccatum enim quod facit intus est. Fecit peccatum, ut aliquam corporalem caperet uoluptatem, uoluptas transit, peccatū manet, præterit quod delectabat, remansit quod pungat: mala seruitus. Aliquando fugiunt homines ad ecclesiam, & plerunq; eos patimur quanq; indisciplinatos, nolentes carere diuinis qui nolunt carere peccatis. Aliquando etiam illicito iugo & improbo subiecti fugiunt ad ecclesiā, quia retinētur ingenui ad seruitutem, & interpellatur episcopus, & nisi curet operam impēdere ne ingenuitas opprimatur, immisericors deputatur. Ad Christum omnes fugiamus, contra peccatum deum liberatorem interpellemus: uenales nos petamus, ut eius sanguine redimamur: dicit enim dominus, Gratis uenundati estis, & sine argēto redimemini: sine precio, scilicet uestro, quia meo. Hoc dominus dicit, ipse enim preciū dedit, non argentum, sed sanguinem suum: nam nos & serui & egeni remanseramus. Liberat ergo ab hac seruitute solus dominus: qui illam non habuit, ipse de illa liberat, solus enim in hac carne uenit sine peccato: nā quos uidetis in manibus matrum paruulos ferri, nondum ambulant, & iam sunt compediti, traxerunt enim de Adam quod soluatur à Christo. Pertinet etiam ad ipsos cum baptizantur ista gratia quā dominus pollicetur, quia de peccato solus liberare potest, qui uenit sine peccato, & factus est sacrificium pro peccato: audistis enim cum Apostolus legeretur, Pro Christo, inquit, legatione fungimur, tanq; deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo, id est, tanquam uos Christus obsecret, quid? reconciliamini deo. Si exhortatur & obsecrat Apostolus ut reconciliemur deo, inimici eramus deo: nemo enim reconciliatur nisi ex inimicitijs: inimicos autē nos non natura, sed peccata fecerunt. Vnde inimici illius, inde serui peccati. Non habet deus liberos inimicos, necesse est serui sint: & serui remanebunt, nisi ab illo liberentur, cui peccādo inimici esse uoluerunt. Obsecramus ergo, inquit, pro Christo, recōciliamini deo. Quomodo autem reconciliamur, nisi soluatur quod inter nos & ipsum separat? ait enim propheta, Non grauauit aurem ne audiat, sed peccata uestra separant inter uos & deum: quia ergo non reconciliamur nisi ablato quod in medio est, & posito quod in medio sit. Est enim medium separans,

Marginal notes: C (beside line 1); D (beside "peccatum enim quod facit intus est"); De his qui fugiunt ad ecclesiam (beside "mala seruitus"); Esaiæ 52 (beside "mus: uenales nos petamus"); 2. Cor. 5 (beside "pro peccato: audistis"); Esaiæ 59 (beside "reconciliamur, nisi soluatur")

A rans, ſed contrà eſt mediator reconcilians: medium ſeparans eſt peccatum, mediator reconciliians eſt dominus Ieſus Chriſtus, unus enim deus, & unus mediator dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus. Vt ergo tollatur materia ſeparans quod eſt peccatum, uenit ille mediator, & factus eſt ſacrificium ſacerdos ipſe. Et quia ſacrificium factus eſt pro peccato, offerens ſeipſum in holocauſtum in cruce paſſionis ſuæ: ſequitur Apoſtolus & dicit, cum dixiſſet, obſecramus pro Chriſto reconciliamini deo, quaſi diceremus, quomodo poterimus reconciliari? Eum, inquit, id eſt, ipſum Chriſtum, qui nõ nouerat peccatum, peccatum pro nobis fecit, ut nos ſimus iuſtitia dei in ipſo, eum ipſum, inquit, Chriſtum deum, qui non nouerat peccatum. Venit enim in carne, hoc eſt, in ſimilitudine carnis peccati, nõ tamen in carne peccati, nõ habens ullum omnino peccatum, & ideo factus eſt uerum ſacrificium pro peccato, quia nullum habebat ipſe peccatum. Sed forte de ſenſu meo dixi, quia peccatũ ſacrificium eſt pro peccato, qui legerunt agnoſcant, qui non legerunt, non ſint pigri, non ſint, inquam, pigri ad legendum, ut ueraces ſint ad †intelligendum. Cũ de ſacrificijs enim præciperet deus offerendis pro peccato, in quibus ſacrificijs non erat expiatio peccatorum, ſed umbra futurorum, eadem ipſa ſacrificia, eaſdẽ ipſas hoſtias, eaſdem ipſas uictimas, eadẽ ipſa animalia quæ admouebantur mactanda pro peccatis, in quorum ſanguine ſanguis ille figurabatur, peccata lex appellat, uſqueadeo ut in quibuſdã locis ſcriptũ ſit ita, ut ſacerdotes immolaturi ponerent manus ſuas ſuper caput peccati, id eſt, ſuper caput uictimæ immolandæ pro peccato. Tale ergo peccatum, id eſt, ſacrificium pro peccato, factus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui non nouerat peccatum, merito liberat ab hac ſeruitute peccati, ille qui dicit in pſalmis, Factus ſum tanquam homo ſine adiutorio, inter mortuos liber: ſolus enim liber, quia non habebat peccatum: ipſe enim dicit in euangelio, Ecce uenit princeps huius mundi, diabolum ſignificans uenturum in Iudæis perſecutoribus: ecce, inquit, uenit, & in me nihil inueniet. Non quomodo in eis quos occidit etiam iuſtos, inuenit qualecunque peccatum, in me nihil inueniet: & tanquam ei diceretur, ſi nihil in te inueniet, quare te occidet? ſubiecit & ait, Sed ut ſciant omnes quia uoluntatem patris mei facio: ſurgite eamus hinc. Non, inquit, mortẽ mei peccati neceſſitate perſoluo, ſed in eo quod morior uolũtatem patris mei facio, pluſque ibi facio quam patior, quia ſi nollem, nec paſſus eſſem: habes illum alio loco dicentem, Poteſtatẽ habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumẽdi eam: ecce uere inter mortuos liber. Cum ergo omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, quæ ſit ſpes nobis libertatis audite, Seruus autẽ, inquit, non manet in domo in æternum.) Eccleſia eſt domus, ſeruus peccator eſt, intrant multi in eccleſiã peccatores: nõ ergo dixit, ſeruus nõ eſt in domo, ſed nõ manet in domo in æternũ: ſi ergo nullus ibi ſeruus erit, quis ibi erit? Cũ enim rex iuſtus ſederit in throno, ſicut ſcriptura loquitur, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Multum nos terruit ô fratres mei dicendo, ſeruus nõ manet in domo in æternum: adiungit autem & dicit, Filius autẽ manet in æternum.) Ergo ſolus in domo ſua erit Chriſtus, nullus illi populus cohærebit: cui hæret caput, ſi non erit corpus? An forte totum hoc filius, caput & corpus: nõ enim ſine cauſa, & terruit, & ſpem dedit. Terruit, ne peccatum amaremus: ſpem dedit, ne de peccati ſolutione diffideremus. Omnis, inquit, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.) Seruus autẽ nõ manet in domo in æternum. Quæ ergo nobis ſpes eſt, qui non ſumus ſine peccato? audi ſpem tuam, filius manet in æternum. Si ergo filius uos liberauerit, tunc uere liberi eritis.) hæc ſpes noſtra eſt fratres, ut à libero liberemur, & liberando ſeruos nos faciat: ſerui enim eramus cupiditatis, liberati ſerui efficimur charitatis: hoc & Apoſtolus dicit, Vos autẽ fratres in libertatem uocati eſtis, tantum ne libertatem in occaſionem carnis detis, ſed per charitatem ſeruite inuicem: non ergo dicat Chriſtianus, Liber ſum, in libertatem uocatus ſum: ſeruus eram, ſed redemptus ſum, & ipſa redemptione liber effectus ſum, faciam quod uolo, nemo me prohibeat à uoluntate mea ſi liber ſum: ſed ſi iſta uoluntate peccatum facis, ſeruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandũ, ſed utere ad non peccãdum: erit enim uoluntas tua libera, ſi fuerit

B (margin, beside "hil inueniet")

Marginalia: † al's, iudicandum — Pſal. 87 — Ioan. 14 — Ioan. 10 — Prouerb. 20 — Gal. 5

Rom.6 pia:eris liber,ſi fueris ſeruus,liber peccati, ſeruus iuſtitiæ, dicẽte Apoſtolo,Cum ſerui eſſetis C
peccati,liberi eratis iuſtitiæ:nunc autem liberati à peccato,ſerui autem facti deo,habetis fru
ctum ueſtrum in ſanctificationẽ,finem uero uitam æternam. Hoc conemur ut id agamus,
prima libertas eſt carere criminibus.Intẽdite fratres mei,intẽdite,ne forte poſſim perducere
uobis ad ſenſum,& qualis modo ſit,& qualis futura ſit iſta libertas. Quẽlibet ualde iuſtum
diſcutias in hac uita,quamuis iam ſit dignus iuſti uocabulo,nõ eſt tamen ſine peccato:audi
1.Ioan.1 ipſum ſanctum Ioannem, cuius & hoc euangelium eſt, in epiſtola ſua dicentem, Si dixeri/
mus,inquit,quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & ueritas in nobis non eſt.
Solus hoc dicere potuit in mortuis liber , de ſolo dici potuit qui non nouerat peccatum,de
ſolo dici potuit, &enim expertus eſt omnia ſecundum ſimilitudinem ſine peccato:ſolus di/
Ioan.14 cere potuit,Ecce ueniet princeps mundi, & in me nihil inueniet:quemcunq; aliũ licet iuſtum
diſcuſſeris , non omnimodo eſt ſine peccato. Nec qualis erat Iob,cui dñs tale teſtimonium
perhibebat ut diabolus inuideret,& poſtularet tentandum,tentans ſuperaretur,ut ille pro/
baretur:ideo autẽ ille probatus eſt, non quia latebat deum coronandus,ſed ut innoteſceret
Iob 25 hominibus imitandus:etiam ipſe Iob quid dicit,Quis enim mundus? nec infans, cuius eſt
unius diei uita ſuper terram.Sed planè multi iuſti dicti ſunt ſine querela, quod intelligitur
ſine crimine : nulla enim querela iuſta eſt de his in rebus humanis qui non habent crimen:
Diſ.81,c.apoſt. crimen autẽ eſt peccatum graue, accuſatione & damnatione digniſſimum. Non ergo deus
quædã peccata damnat,quædam iuſtificat & laudat:nulla laudat,ſed odit omnia. Quomo
do odit medicus ægritudinem ægroti, & id agit curãdo ut ægritudo pellatur,æger leuetur:
ſic deus gratia ſua hoc in nobis agit, ut peccatum cõſumatur,homo liberetur. Sed quando
conſumitur,inquies? ſi minuitur,quare non conſumitur:minuitur autẽ in uita proficiẽtium,
quod in uita conſumitur perfectorũ:prima eſt ergo libertas,carere criminibus:ideo & apo/
ſtolus Paulus quando elegit ordinãdos uel presbyteros uel diaconos,& quicunq; ordinan/
dus eſt ad præpoſituram eccleſiæ:non ait, ſi quis ſine peccato eſt,hoc enim ſi diceret,omnis D
1.Timoth.3 homo reprobaretur,nullus ordinaretur:ſed ait, Si quis ſine crimine eſt,ſicut eſt homicidiũ,
adulterium,aliqua immũdicia,fornicationes,furtum,fraus, ſacrilegiũ, & cætera huiuſmodi:
cum cœperit ea nõ habere homo,debet autẽ non habere omnis Chriſtianus,homo incipit
caput erigere ad libertatẽ:ſed iſta inchoata eſt,non perfecta libertas. Quare, inquit, aliquis
Rom.7 non eſt perfecta libertas? Quia uideo aliam legem in membris meis,repugnantẽ legi men
tis meæ:nõ enim quod uolo hoc ago,ſed quod odi illud facio. Caro, inquit, concupiſcit ad/
uerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem,ut non ea quæ uultis illa faciatis:ex parte liber/
tas,ex parte ſeruitus : nondum tota, nondum pura,nondum plena libertas, quia nondum
plena æternitas:habemus enim ex parte infirmitatẽ,ex parte accepimus libertatẽ,quicquid
peccatum eſt, à nobis antea deletum eſt in baptiſmo:nũquid quia deleta eſt tota iniquitas,
nulla remanſit infirmitas? ſi non remanſiſſet,ſine peccato hic uiueremus. Quis autẽ audeat
hoc dicere niſi ſuperbus? niſi miſericordia liberatoris indignus? niſi qui ſeipſum uult deci/
pere, & in quo ueritas non eſt? ergo ex eo q; remanſit aliquid infirmitatis audeo dicere,ex
qua parte ſeruimus deo , liberi ſumus : ex qua parte ſeruimus legi peccati, adhuc ſerui ſu/
mus:unde dicit Apoſtolus quod dicere cœperamus, Condelector legi dei ſecundũ interio/
rem hominem : ecce unde liberi, unde condelectamur legi dei. Libertas enim delectat,nam
quamdiu timore facis quod iuſtum eſt,nõ deus te delectat, quãdiu adhuc ſeruus facis,non
te delectat:delectet te,& liber es. Noli timere pœnam, ſed ama iuſtitiã:nondũ potes amare
iuſtitiam,time uel pœnam,ut peruenias ad amandam iuſtitiam : ergo iam ille ex parte ſu/
periore liberum ſe eſſe ſentiebat,unde dicebat, condelector legi dei ſecundũ interiorem ho/
minem. Delectat me lex,delectat me quod iubet lex,delectat me ipſa iuſtitia. Video aliam
legem in membris meis , hæc eſt quæ remanſit infirmitas, repugnantem legi mentis meæ,
& captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Et ex hac parte ſentit captiuita/
tem,ubi non eſt impleta iuſtitia:nam ubi condelectatur legi dei,non captiuus,ſed legis ami
cus eſt.

A cus est, & ideo liber, quoniam amicus. Quid ergo ex eo quod restat? Quid nisi respiciamus ad illum, qui dixit, Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis? deniq; & ipse qui loquebatur ad illum respexit, Infelix ego homo, quis me liberabit, inquit, de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ: ergo si uos filius liberauerit, tũc uere liberi eritis: deniq; ita conclusit, Igitur ipse ego mente seruio legi dei, carne autem legi peccati: ipse ego, inquit: nõ enim duo sumus inter nos contrarij de diuersis principijs uenientes, sed ego ipse mente seruio legi dei, carne autem legi peccati, quamdiu languor obluctatur saluti. Sed si carne seruis legi peccati, fac quod ait ipse Apostolus, Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius, neq; exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato: non ait, non sit, sed nõ regnet. Quamdiu uiuis, peccatum necesse est esse in membris tuis, saltẽ illi regnũ auferatur, nõ fiat quod iubet. Surgit ira, noli dare iræ linguam ad maledicendum, noli dare iræ manum aut pedem ad feriendum: nõ surgeret ista ira irrationabilis, nisi peccatũ esset in membris: sed tolle illi regnum, nõ habeat arma unde contra te pugnet, discet etiã non surgere, cum arma nõ cœperit inuenire: nõ exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato, sed induite arma iustitiæ, alioquin toti captiui eritis, & nõ erit dicere, mente seruio legi dei: mens enim si teneat arma, mẽbra non mouẽtur in ministerium furentis peccati. Teneat arcẽ imperator interior, quia sub maiore imperatore iuuãdus assistit, frenet irã, coërceat cõcupiscentiã: inest tamen quod frenetur, inest quod coërceatur, inest quod teneatur. Quid aũt uolebat ille iustus mente seruiens legi dei, nisi ut omnino nõ esset quod frenaretur? Et hoc debet conari omnis qui tendit ad perfectionem, ut & ipsa concupiscentia cui non dantur ad obediẽdum membra, quotidie in proficiente minuatur. Velle, inquit, adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio: nunquid dixit, non mihi adiacet facere bonum? si hoc dixisset, spes nulla esset: non ait, non mihi adiacet facere, sed non mihi adiacet perficere. Quæ est enim perfectio boni, nisi consummatio & finis mali? Quæ est autem consummatio mali, nisi quòd lex dicit, Non concupisces? Omnino non concupiscere perfectio boni est, quia consummatio mali est. Hoc dicebat ille, perficere bonum non mihi adiacet, quia non poterat facere ut non concupisceret: faciebat tantum ut concupiscentiam refrenaret, ut concupiscẽtiæ membra ad satellitium non præberet. Perficere ergo, inquit, bonum non mihi adiacet. Non possum implere quod dictum est, nõ concupisces. Quid ergo opus est ut impleas, post concupiscẽtias tuas nõ eas. Hoc age interim quamdiu sunt illicitæ concupiscentiæ in carne tua, post concupiscentias tuas non eas. Mane in seruitute dei, in libertate Christi, mente serui legi dei tui. Nolito dare concupiscẽtijs tuis uires, sequendo eas, uires eis addis: dando eis uires quomodo uincis, quando contra te inimicos nutris uiribus tuis? Quæ igitur libertas plena atq; perfecta est in illo domino Iesu, qui dixit, Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis, quando plena & perfecta libertas erit? Quando nullæ inimicitiæ, quãdo nouissima inimica destruetur mors. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in uictoria: Vbi est mors contentio tua? Quid est, ubi est mors contentio tua? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, sed quando peccati caro uigebat. Vbi est mors contentio tua? Iam uiuemus, iam nõ moriemur in illo, qui pro nobis mortuus est & resurrexit, ut qui uiuunt, inquit, iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Precemur medicum saucij, portemur in stabulum curandi. Ille est enim qui promittit sanitatem, qui misertus est in uia semiuiuo à latronibus derelicto, infudit oleum & uinum, curauit uulnera, leuauit in iumentum, perduxit in stabulum, stabulario commendauit. Cui stabulario? Forte illi qui dixit, Pro Christo legatione fungimur. Dedit etiã duos nummos qui impenderentur saucio curando, forte ipsa sunt duo præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Ergo fratres & ecclesia hoc tempore in qua saucius sanatur, stabulũ est uiatoris, sed ipsi ecclesiæ sursum est hæreditas possessoris.

Rom. 6

B Exod. 20

2. Cor. 15

Gal. 5

2. Cor. 5

Ab eo quod scriptum est, Scio ꝙ filij Abraæ estis, sed quæritis me interficere, usq; ad id quod scriptum est, Propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. C

Tractatus XLII.

DOMINVS noster etiam in forma serui non seruus, sed in forma etiam serui dominus, fuit quippe illa carnis forma seruilis, sed quamuis esset similitudo carnis peccati, non erat caro peccat, libertatem promisit credentibus in se: Iudæi uero tanquam de sua libertate superbiẽtes, dedignati sunt fieri liberi, cum essent serui peccati: ideo autem se liberos esse dixerunt, quia semen erant Abraæ. Quid ergo eis respõdit ad hæc dominus, hodierna lectio cum recitaretur, audiuimus. Scio, inquit, quia filij Abraæ estis, sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in uobis.) Agnosco uos, inquit, filij Abraæ estis, sed quæritis me interficere, agnosco carnis originem, non cordis fidem. Filij Abraæ estis, sed secundum carnem, ideo, inquit, quæritis me occidere, sermo enim meus non capit in uobis: si sermo meus caperetur, caperet: si caperemini, intra retia fidei tanquam pisces cõcluderemini. Quid est ergo non capit in uobis? Non capit cor uestrum, quia non recipitur à corde uestro: sic enim est sermo dei, & sic esse debet fidelibus tanquam pisci hamus: tunc capit quando capitur, nec fit iniuria illis qui capiuntur: ad salutem quippe, nõ ad perniciem capiuntur: unde dominus discipulis suis ait, Venite post me, & faciam uos piscatores hominum. Nõ ergo isti erant tales, & tamen filij Abraæ erant, filij hominis dei homines iniqui: trahebant enim carnis genus, sed degeneres facti erant, non imitando fidem cuius filij erant: audistis certe dominum dicentem, Scio quia filij Abraæ estis: audite quid dicat postea, Ego quod uidi apud patrem meum loquor, & uos quæ uidistis apud patrem uestrum facitis.) Iam dixerat, scio quia filij Abraæ estis. Quid autem faciunt quod eis dixit, quæritis me occidere, hoc apud Abraam nunquam uiderunt. Dominus autem patrem deum uoluit intelligi, cum dixit, Quæ uidi apud patrem meum loquor: ueritatem uidi, ueritatem loquor, quia ueritas sum. Si enim dominus ueritatem loquitur quam uidit apud patrem, se uidit, & se loquitur, quia ipse est ueritas patris quã uidit apud patrem: ipse est enim uerbum, quod uerbum erat apud deum. Isti ergo malum quod faciunt, quod dominus obiurgat & corripit, ubi uiderũt? Apud patrem suum. Cum audieritis in consequentibus apertius dictum, quis sit eorum pater, tunc intelligemus qualia uiderint apud talem patrem: adhuc enim non nominat patrem ipsorum, paulo superius Abraam commemorauit, sed carnis origine, non uitæ similitudine. Dicturus est alterum patrem illorum, qui nec genuit nec creauit ut homines essent, sed tamen filij erant eius inquantum mali erant, non inquantum homines erant, in quo imitati, nõ quòd creati. Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abraã est.) quasi dicerent, quid dicturus es tu contra Abraam, aut si aliquid potes audere reprehendere Abraam: non quia dominus non audebat reprehendere Abraam, sed talis erat Abraam qui non reprehẽderetur à domino, sed potius laudaretur: tamen isti uidebantur eum prouocare, ut aliquid mali diceret de Abraam, & esset occasio faciẽdi quod cogitabãt, Pater noster Abraam est. Audiamus quomodo eis responderit dominus, cum illorum damnatione laudans Abraam. Dicit eis Iesus, Si filij Abraæ estis, opera Abraæ facite: nunc autẽ quæritis me interficere, hominem qui ueritatem uobis locutus sum, quã audiui à deo, hoc Abraã non fecit.) Ecce ille laudatus, isti dãnati. Abraam nõ erat homicida. Non dico, inquit, ego dominus sum Abraæ: quod si diceret, uerum diceret: nam dixit alio loco, Ante Abraam ego sum, tunc eum illi lapidare uoluerũt. Non dixit hoc: interim ꝙ uidetis, ꝙ aspicitis, ꝙ me solum putatis, homo sum, hominẽ dicentem uobis quod audiuit à deo, quare uultis occidere, nisi quia nõ estis filij Abraæ? Et tamen superius ait, Scio quia filij Abraæ estis, non negat eorum originem, sed facta condemnat: caro eorum ex illo erat, sed uita non erat. Nos autem charissimi, nunquid de genere uenimus Abraæ, aut ullo modo Abraam pater noster fuit secundũ carnem? Originẽ de carne eius caro Iudæorum ducit, non caro Christianorum, nos de alijs gentibus uenimus, & tamen imitando

Matth. 4 (margin, beside "tem quippe, nõ ad perniciem capiuntur") · D (margin, beside "ueritatem uidi")

A imitādo Abrææ fidem, filij facti sumus: audi Apostolum, Abrææ dictæ sunt promissiones Gal.3
& semini eius. Non dicit, inquit, & seminibus, quasi in multis, sed tanquam in uno, & semini tuo quod est Christus. Si autem uos Christi, ergo semen Abrææ estis, secundū promissionem hæredes. Nos ergo facti sumus semen Abrææ gratia dei, nō de carne Abrææ. Fecit illi cohæredes deus: illos exhæredauit, istos adoptauit, & de arbore illa oliuæ cuius radix est in patriarchis, ramos naturales superbos amputauit, humilem oleastrum inseruit: ideo cum uenirent ad Ioannem baptizandi Iudæi, erupit in illos & ait illis, Generatio uiperarum: ma Matth.3
xime quippe de altitudine originis gloriabantur, ille autem generationem eos dixit uiperarum, nō solum hominum, sed uiperarum: hominum formā uidebat, sed uenenum agnoscebat: uenerant tamen mundandi, quia utiq; baptizandi: & ait illis, Generatio uiperarum, quis uobis ostendet fugere à uentura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & nolite dicere intra uosipsos, patrem habemus Abraam, potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrææ: si fructus dignos pœnitentiæ non feceritis, nolite uobis de illa stirpe blandiri, potens est & uos damnare, & Abraam filijs non fraudare: habet enim unde excitet filios Abrææ: fient filij, qui fidem fuerint imitati, potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrææ. Nos sumus, in parentibus nostris lapides eramus, quando pro deo lapides colebamus, de talibus lapidibus familiā deus fecit Abrææ. Quid se ergo extollit inanis & uana iactantia? Filij Abrææ gloriari iam desinant: audierunt quod audire debuerunt, Si filij Abrææ estis, factis probate, nō uerbis. Quæritis me occidere hominem interim, non dico filium dei, non dico deum, non dico uerbū, quia non moritur uerbum: hoc dico quod uidetis, quia & quod uidetis potestis occidere, & quem non uidetis offendere. Hoc ergo Abraam nō fecit, uos facitis opera patris uestri, & adhuc nō dixit, quis est iste pater eorum. Modo illi quid responderunt? Cœperunt enim utcunq; cognoscere, non de carnis generatione deum loqui, sed de uitæ institutione. Et quia consuetudo scripturarum est quas legebant, fornicationem spiritaliter appellare, cum dijs multis & falsis anima tanq; prostituta
B subijcitur, ad hoc responderunt. Dixerunt itaq; ei, Nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus deum.) Iam uiluit Abraam, repulsi enim sunt quomodo repelli debuerunt ore ueridico, quia talis erat Abraā, cuius facta non imitabantur, & de illius genere gloriabantur, & mutauerunt responsionem, credo dicentes apud semetipsos, quotienscunq; nominauerimus Abraam, dicturus est nobis, Quare non imitamini eum, de cuius genere gloriamini? Nos sanctum, iustum, innocentem tantū uirum imitari non possumus, deum dicamus patrem nostrum, uideamus quid nobis dicturus est: prorsus falsitas inuenit quod diceret, ut non inueniret ueritas quid responderet, audiamus quid dicant, audiamus quid audiant, Vnum, inquiunt, patrem habemus deum. Dixit ergo eis Iesus, Si deus pater uester esset, diligeretis utiq; me. Ego enim ex deo processi & ueni, neq; enim à meipso ueni, sed ille me misit.) Dicitis deum patrem, agnoscite me uel fratrem. Veruntamen erexit intelligentibus cor, & illud tetigit quod solet dicere, Non à meipso ueni, sed ille me misit, à deo processi & ueni. Mementote q; soleamus dicere, ab illo uenit, & à quo uenit cum illo uenit: Christi ergo missio est incarnatio. Quòd uero de deo processit uerbū, æterna processio est, non habet tempus, per quem factum est tempus: nemo dicat in corde suo, antequam esset uerbum, quomodo erat deus? Nunq; dicas, antequam esset uerbum dei, nunq; deus sine uerbo fuit, quia uerbum est manens, non transiens, deus, non sonus, per quod factum est cœlum & terra, non quod præterijt cum his quæ facta sunt super terrā: ergo ab illo processit ut deus, ut æqualis, ut filius unicus, ut uerbum patris, & uenit ad nos, quia uerbum caro factum est ut habitaret in nobis: aduentus eius, humanitas eius: mansio eius, diuinitas eius: diuinitas eius quò imus, humanitas eius quà imus. Nisi nobis fieret quà iremus, nunquam ad illum manentem perueniremus. Quare, inquit, loquelam meam nō cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.) Ideo non poterant cognoscere, quia non poterant audire: sed unde audire non poterant, nisi quia corrigi credendo nolebant? Et hoc unde?

Vos ex parte diabolo estis.) Quamdiu patrem commemoratis, quamdiu patres mutatis, C
modo Abraam, modo deum, audite à filio dei, cuius sitis filij, à patre diabolo estis. Hic iam cauenda est hæresis Manichæorum, quæ dicit esse quandam naturam mali, & quandam gentem tenebrarum cum principibus suis, quæ ausa est pugnare contra deum. Illum uero deum ne debellaret gens aduersa, regnum eius misisse contra eam tanq̃ uiscera sua principes de luce sua, eamq; gentem fuisse debellatam, unde diabolus originē ducit: hinc dicunt ducere originem carnem nostram, & secundū hoc putant dictum à domino, Vos ex patre diabolo estis, quod essent illi uelut natura mali, ducentes originem de gente contraria tenebrarum. Sic errant, sic excæcantur, sic seipsos faciunt gentem tenebrarum, credendo quod falsum est cōtra eum à quo creati sunt: bona est enim omnis natura, sed uitiata hominis est natura per uoluntatem malam. Quod fecit deus, non potest esse malum, si ipse homo non sit sibi malus: sed planè creator, creator est, creatura, creatura est, æquari creatura nō potest creatori, discernit eum qui fecit ab eo quod fecit. Æquari nō potest fabro scamnum, æquari non potest columna structori, & tamen faber si scamnum fecit, lignum ipse non creauit: dominus autē deus noster quia omnipotens est, & uerbo fecit quod fecit, omnia quæ fecit non habuit unde faceret, & tamen fecit: facta sunt enim quia uoluit, facta sunt quia dixit, sed facta factori comparari nō possunt. Quæris quid compares, filium unicum agnosce. Vnde ergo Iudæi filij diaboli? imitando non nascendo. Audite scripturæ sanctæ consuetudinem:
Ezech. 16 propheta dicit ad ipsos Iudæos, Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethæa: Amorræi gens erat quædam unde originem Iudæi non ducebant: Cethæi & ipsi gentem suam habebant, omnino alienā à genere Iudæorum: sed quia erant impij Amorræi & Cethæi, Iudæi autem imitati sunt impietates illorum, inuenerunt sibi parentes, non de quibus nascerētur, sed quorum mores sectantes pariter damnarentur. Quæritis autem fortasse unde ipse diabolus? Inde utiq; unde & cæteri angeli, sed & cæteri angeli in sua obediētia perstiterunt, ille D
inobediēdo & superbiēdo lapsus est angelus, & factus est diabolus: sed modo audite quid dicat dominus, Vos, inquit, de patre diabolo estis: Et desideria patris uestri uultis facere.) Ecce unde filij eius, quia talia desideratis, nō quia de illo nati estis: quæ sunt illius desideria?

Ille homicida erat ab initio.) Ecce quid est, desideria patris uestri facere uultis. Quæritis me occidere, hominē qui ueritatem uobis dico. Et ille inuidit homini, & occidit hominem: diabolus enim cum inuideret homini, serpente indutus locutus est mulieri, & de muliere uenenauit & uirum. Mortui sunt, diabolum audiendo, quem non audissent, si dominum audire uoluissent: positus enim homo inter eū qui creauit, & eum qui lapsus est, obtemperare debuit creatori, non deceptori: ergo ille homicida erat ab initio: uidete genus homicidij fratres. Homicida dicitur diabolus, non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem uenit, uerbum malum seminauit & occidit. Noli ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades: si fratri tuo mala persuades, occidis, & ut scias quia occidis, audi psalmum, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Vos ergo desideria patris uestri uultis facere, ideo sæuitis in carnem, quia non potestis in mentem. Ille homicida erat ab initio, utiq; in primo homine, ex illo ille homicida, ex quo potuit fieri homicidium: ex illo potuit fieri homicidium, ex quo factus est homo. Nō enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Homicida ergo ille ab initio, & unde homicida? Et in ueritate non stetit.) ergo in ueritate fuit, sed non stando cecidit. Et quare in ueritate non stetit? Quia ueritas non est in eo.) Non quomodo in Christo sic est ueritas, ut Christus ipse sit ueritas. Si ergo iste in ueritate stetisset, in Christo stetisset: sed in ueritate non stetit, quia ueritas non est in eo. Cum loquitur mēdacium ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius.) Quid est hoc? Audistis uerba euangelij, intenti accepistis: ecce repeto ut agnoscatis quid exigatis, de diabolo dominus ea dicebat, quæ de diabolo dici à domino debuerant. Ille homicida erat ab initio, uerum est, nam primum hominem occidit, & in ueritate non stetit, quia de ueritate lapsus est. Cum loquitur mendacium, utique ipse

De peni. dist. 1 c. noli

Psal. 56

A ipse diabolus de proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. In his uerbis quidam patrem diabolum habere putauerunt, & quæsierunt quis esset diaboli pater. Hic uero detestabilis error Manichæorum inuenit adhuc quo deciperet imperitos: solent enim dicere, Putas diabolus angelus fuit & lapsus est? Ab illo cœpit peccatũ, sicut dicitis, Pater eius quis erat? Nos contrà, Quis enim nostrum aliquãdo dixit diabolum habere patrem? Et illi contrà, Dominus dicit, euãgelium loquitur de diabolo dicens, ait ille, homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia ueritas non est in eo. Cum loquitur mendaciũ, ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. Audi, intellige, non te longe mitto, in ipsis uerbis intellige, diabolum dominus dixit patrem mendacij: quid est hoc? Audi quid sit, replica modo ipsa uerba & intellige, non omnis enim qui mẽtitur, pater mendacij sui est: si enim ab alio mendacium accepisti, & dixisti, tu quidẽ mentitus es proferendo mendacium, sed pater mẽdacij ipsius non es, quia ab altero accepisti mendacium: diabolus autem à seipso mendax fuit: mendacium suum ipse genuit quod à nemine audiuit. Quomodo deus pater genuit filium ueritatem: sic diabolus lapsus genuit quasi filiũ mẽdacium. His auditis, replica nũc & recole uerba domini mens catholica, quid audieris aduerte, quid dicat attende. Ille quis? diabolus homicida erat ab initio. Agnoscimus, occidit Adam, & in ueritate non stetit: agnoscimus quia de ueritate lapsus est, quia ueritas in eo nõ est: uerũ est, quia recedendo à ueritate, non habet ueritatem. Cum loquitur mendacium, de proprijs loquitur, nõ aliunde accepit unde loquatur: cum loquitur mendacium de proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. Et mendax est & pater mẽdacij: nã tu forte mẽdax es, quia mendaciũ loqueris, sed nõ es pater eius: si enim quod dicis à diabolo accepisti & diabolo credidisti, mendax es, pater mendacij non es. Ille uero quia nõ aliunde accepit mendaciũ, quo mendacio tanquam ueneno serpẽs hominem occideret, pater est mendacij, sicut deus pater est ueritatis. Recedite à patre mẽdacij, currite ad patrem ueritatis, amplectimini ueritatem, ut accipiatis libertatem. Illi autẽ Iudæi

B apud patrem suum uiderant quod loquebantur, quid, nisi mendacium? Dominus autem apud patrem suum uidit quod loqueretur, quid, nisi seipsum? Quid, nisi uerbum patris? Quid, nisi ueritatem patris æternam, & patri coæternam? Ille ergo homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia ueritas non est in eo: cum loquitur mendacium, de proprijs loquitur, quia mẽdax est: & non solũ mendax est, sed & pater eius, id est, ipsius mẽdacij quod loquitur pater est, quia ipse genuit mendacium suum. Ego autẽ quia ueritatem dico, non creditis mihi. Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatẽ dico, quare nõ creditis mihi?) Pensate fratres charissimi mansuetudinem dei, relaxare peccata uenerat & dicebat, Quis ex uobis arguet me de peccato? Non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem nõ esse, qui ex uirtute diuinitatis poterat peccatores iustificare: quis ex uobis arguet me de peccato, quomodo ego arguo & uos & patrẽ uestrum? Si ueritatem dico, quare uos non creditis mihi, nisi quia filij diaboli estis? Valde terribile est, quãdo subdidit, Qui est ex deo, uerba dei audit, propterea uos non auditis, quia ex deo non estis.) Iterum nolite attendere naturam sed uitium: sic sunt isti ex deo, & non sunt ex deo: natura ex deo, uitio nõ ex deo. Obsecro uos attendite, in euãgelio habetis unde sanemini contra errores uenenosos & nefarios hæreticorum, quoniam & de his uerbis solent Manichæi dicere: ecce quia duæ naturæ sunt, una bona & altera mala. Dominus dicit, quid dicit dominus? Propterea uos non auditis, quia ex deo non estis, dicit dñs hæc. Quid ergo, inquit, tu ad ista dicis? Audi quæ dicã: & ex deo sunt, & ex deo nõ sunt: natura ex deo sunt, uitio nõ sunt ex deo: natura enim bona quæ ex deo est, peccauit uolũtate credẽdo quod diabolus persuasit, & uitiata est, ideo medicum quærit, quia sana non est. Ecce quod dico si impossibile tibi uidetur ut ex deo sint, & ex deo non sint, audi quia non est impossibile: sic sunt ex deo, & non sunt ex deo, quomodo & filij Abrahæ sunt, & nõ sunt filij Abrahæ. Hic habetis, non est quod dicatis, ipsum dñm audi, ipse illis dixit, Scio quia filij Abrahæ estis, nunquid dñs mẽtiretur? Absit, ergo uerũ est quod dixit dominus. Verũ est, ergo quod illi Abrahæ filij erant, uerũ est. Audi ipsum negantẽ qui dixit, filij

Abrahæ

Abrææ estis, ipse illos negauit filios Abrææ. Si filij Abrææ estis, facta Abrææ facite: nunc C quæritis me occidere, hominem qui ueritatem uobis dico quam audiui à deo, hoc Abraam non fecit: uos facitis opera patris uestri, id est, diaboli: quomodo ergo & filij Abrææ erant, & filij Abrææ non erant? Vtrunq; in illis ostendit, & filij Abrææ erant, propter originẽ carnis, & non erant filij Abrææ, propter uitiũ diabolicæ persuasionis: sic & dominum & deum nostrũ attẽdite, & ex illo erant, & ex illo nõ erant. Quomodo ex illo erant? quia ipse creauit hominem de quo nati erant. Quomodo ex illo erant? quia ipse est cõditor naturæ, ipse est creator carnis & animæ. Quomodo ergo ex illo nõ erant? quia uitiosi à seipsis facti erant: ex illo non erant, quia imitãdo diabolũ, filij diaboli facti erant. Venit ergo dominus deus ad hominem peccatorem: duo nomina audisti & hominẽ, & peccatorem. Quòd homo est, ex deo est: q; peccator est, nõ est ex deo, à natura uitium secernatur: agnoscatur natura, unde creator laudetur: agnoscatur uitiũ, propter quod medicus inuocetur: q; ergo ait dominus, Qui est ex deo uerba dei audit, propterea uos nõ auditis, quia ex deo nõ estis, nõ naturarũ merita discreuit, aut propter suã animam & carnem aliquam naturam in hominibus quæ peccato uitiata non esset inuenit: sed quomodo præscierat qui fuerant credituri, ipsos dixit ex deo, quomodo regenerationis adoptione renascerentur ex deo: ad hos pertinet, Qui est ex deo, uerba dei audit: quod uero sequitur, Propterea uos nõ auditis, quia ex deo nõ estis: eis dictum est, qui nõ solum peccato uitiosi erant, nam hoc malũ commune erat omnibus, sed etiã præcogniti q; non fuerãt credituri ea fide qua sola possent à peccatorũ obligatione liberari. Quapropter præsciebat illos quibus talia dicebat, in eo permansuros q; ex diabolo erant, id est, in suis peccatis atq; impietate morituros, in qua ei similes erant, nec uẽturos ad regenerationẽ in qua essent filij dei, hoc est, ex deo nati, à quo erãt homines creati. Secundũ hanc prædestinationem locutus est dominus, nõ q; aliquem hominem inuenerit, qui uel secundũ regenerationem iam esset ex deo, uel secundũ naturam iam nõ esset ex deo.

Ab eo quod scriptum est, Responderunt igitur Iudæi & dixerunt ei, usque ad id D quod scriptum est, Tulerunt ergo lapides Iudæi ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Tractatus XLIII.

IN ISTA lectione sancti euangelij, quæ hodie recitata est, à potentia discimus patiẽtiam. Quid enim sumus serui ad dominũ, peccatores ad iustum, creatura ad creatorem: tamẽ quomodo si quid mali sumus, à nobis sumus: ita quicquid boni sumus, ab illo & per illum sumus. Et nihil sic quærit homo quomodo potentiam. Habes dominũ Christum magnam potentiam: sed prius eius imitetur patiẽtiam, ut perueniat ad potẽtiam. Quis nostrũ patiẽter audiret si alicui diceretur, dæmoniũ habes? Quod dictum est ei qui non solum homines saluabat, sed etiã dæmonibus imperabat: hoc cũ dixissent Iudæi, Nónne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmoniũ habes?) horum duorũ sibi obiectorum unũ negauit, & alterũ non negauit. Respõdit enim & ait, Ego dæmonium nõ habeo.) Non dixit, Samaritanus nõ sum, & utiq; duo fuerũt obiecta: quamuis maledictũ maledicto nõ reddiderit, quãuis conuiciũ nõ conuicio refutauerit, pertinuit tamen ad eũ negare unã rẽ, alterã non negare. Non frustra fratres, Samaritanus enim
Psal. 120 interpretatur custos. Nouerat se ille nostrũ esse custodem, Nõ enim dormit neq; dormitat
Psal. 126 qui custodit Israël: &, Nisi dñs custodierit ciuitatẽ, inuanũ uigilabũt qui custodiũt eam. Est ergo ille custos noster, q creator noster, nõ enim pertinuit ad eũ ut redimeremur, & nõ pertineret ad eũ ut seruaremur? Deniq; ut plenius noueritis mysterium quare se Samaritanum negare nõ debuit, parabolã illã notissimã attendite, ubi homo quidã descẽdebat ab Hierusalẽ in Hiericho, & incidit in latrones, qui eũ grauiter uulnerãtes, semiuiuũ in uia reliquerũt. Transijt quidã sacerdos neglexit eũ, trãsijt Leuites, & ipse præterijt: transijt quidã Samaritanus, ipse est custos noster, ipse accessit ad sauciũ, ipse impendit misericordiã, eiq; se præstitit proximũ, quẽ nõ deputauit alienũ. Ad hoc ergo solum q; dæmoniũ nõ haberet, nõ autẽ se Samaritanum non esse respondit: deinde post tale conuicium, hoc solũ dixit de gloria sua.

Sed

A Sed honorifico,inquit,patrem meũ,& uos inhonorastis me.) hoc est,ego me non hono
rifico,ne uobis arrogãs uideat, habeo quem honorificem : sed si uos agnosceretis, sicut ego
honorifico patrem,sic & uos honorificaretis me.Ego facio quod debeo,uos facitis quod nõ
debetis. Ego autem,inquit,non quæro gloriam meam,est qui quærat & iudicet.) Quem
uult intelligi nisi patrem? Quomodo ergo alio loco dicit,Pater non iudicat quenquam,sed Ioan.5
omne iudicium dedit filio:& hic dicit, Nõ quæro gloriam meam,est qui quærat & iudicet?
Si ergo iudicat pater, quomodo non iudicat quenquam , sed omne iudicium dedit filio?
Hanc quæstionem ut soluamus attendite:simili locutione solui potest:scriptum habes, De Iaco.1
us neminem tentat: & iterum scriptum habes, Tentat uos dominus deus uester , ut sciat si Deut.13
diligitis eum:nempe quæstio est. Videtis enim quomodo deus neminem tentat,& quomo
do tentat uos dominus deus uester,ut sciat si diligitis eum.Itẽ scriptũ est,Timor non est in 1.Ioan.4
charitate,sed perfecta charitas foras mittit timorẽ: & alio loco scriptũ est,Timor domini ca psal.18
stus permanens in seculũ seculi.Et ipsa quæstio est, quomodo enim perfecta charitas foras
mittit timorẽ,si timor domini castus permanet in seculũ seculi? Intelligimus ergo duas esse
tentationes, unã quæ decipit, alterã quæ probat.Secundũ eã quæ decipit,deus neminẽ ten/
tat:secundũ eã quæ probat,tentat uos dominus deus uester,ut sciat si diligitis eũ.Sed iterũ
& hic alia nascitur quæstio, quomodo tẽtat ut sciat,quem latere nihil potest antequàm ten/
tet? Non ergo deus nescit,sed dictum est ut sciat,quod est,ut scire uos faciat. Locutiones ta
les & in sermonibus nostris sunt,& in autoribus eloquentiæ reperiuntur. De sermone no/
stro aliquid dicam.Fossa cæca dicitur,non quia oculos perdit, sed quia latendo non uiden/
tes facit : aliquid & de illis autoribus dicam.Tristes lupinos ait quidam,hoc est amaros,nõ
quia ipsi sunt tristes, sed quia gustati contristant,hoc est tristes faciunt : sunt ergo & in scri/
pturis locutiones eiusmodi. Qui in talibus quæstionibus cognoscendis laborant,in soluen/
dis talibus quæstionibus non laborant.Ergo tẽtat uos dominus deus uester ut sciat. Quid
B est ut sciat? Vt scire uos faciat si diligitis eum.Iob latebat se,sed deum non latebat,admisit
tentatorem, & fecit eum sui cognitorem . Quid de duobus timoribus? Est timor seruilis,&
est timor castus: est timor ne patiaris pœnam,est alius timor ne amittas iustitiam . Timor
ille ne patiaris pœnam seruilis est,quid magnum est timere pœnam? Hoc & nequissimus
seruus,hoc & crudelissimus latro. Non est magnum timere pœnam,sed magnum est ama/
re iustitiam,qui ergo amat iustitiam,nihil timet? Timet planè,nõ ne incidat in pœnam,sed
ne amittat iustitiam.Fratres mei,credite & cõijcite ex eo quod amatis . Amat aliquis uestrũ
pecuniam:putas inuenio aliquem qui non amat? Ex hoc tamen ipso quod amat, intelligat
quod dico,timet damnum.Quare timet damnum? quia pecuniam diligit . Quantũ amat
pecuniam,tantum timet ne perdat pecuniam . Ergo inuenitur aliquis amator iustitiæ , qui
plus in corde damnum pertimescat,qui plus timeat expoliari iustitia,quàm tu pecunia.Ipse
est timor castus , ipse permanet in seculum seculi , non eum tollit charitas , nec foras mittit,
sed magis complectitur & comitem tenet,simul possidet:uenimus enim ad deum,ut uidea/
mus facie ad faciem . Ibi timor castus nos seruat , timor enim ille non perturbat,sed confir/
mat.Timet mulier adultera ne uir eius ueniat,timet & casta ne uir eius abscedat.Ergo secun
dum aliam tentationem deus neminem tentat: secundum aliam uero tentat uos dominus
deus uester . Et secundum alium timorem timor non est in charitate, sed perfecta charitas
foras mittit timorem : secundum uero alium timorem, timor domini castus permanens in
seculum seculi.Sic & hoc loco secundum alterum iudicium pater nõ iudicat quenquam, sed
omne iudicium dedit filio : secundum uero alterum iudicium, ego,inquit, non quæro glo/
riam meam,est qui quærat & iudicet.Et de isto uerbo quæstio ista soluatur. Habes in euan
gelio commemoratum pœnale iudicium, Qui non credit iam iudicatus est:& alio loco, Ve Ioan.5
niet hora quando hi qui sunt in monumentis audient uocem eius , & procedent qui bona
fecerunt in resurrectionem uitæ,qui male egerunt in resurrectionem iudicij. Videte quem/
admodum iudicium pro damnatione & pœna posuit, & tamen si semper iudicium pro da

psal. 42 mnatione acciperetur, nunquid audiremus in psalmo, Iudica me deus? Ibi iudicium secundum afflictionem, hic iudicium secundum discretionem positum est. Quomodo secundum discretionem? Quomodo exponit ipse qui ait, Iudica me deus. Lege enim & uide quod sequitur. Quid est, Iudica me deus, & discerne causam meam, inquit, de gente non sancta? Quod ergo dictum est, Iudica me deus, & discerne causam meam de gente non sancta: secundum hoc ait modo dominus Christus, Ego non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Quomodo est qui quærat & iudicet? Est pater meus, qui gloriam meam à uestra gloria discernat & separet. Vos enim secundum hoc seculum gloriamini. Ego non
Ioan. 17 secundum hoc seculū glorior, qui patri dico, Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te, antequam mundus esset. Quid est ea gloria? Ab humana inflatione discreta. Secundum hoc iudicat pater. Quid est iudicat? Discernit. Quid discernit? Gloriam filij sui à glo
psal. 44 ria hominum, quia ideo dictum est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis tuæ præ participibus tuis. Non enim quia homo factus est, iam comparandus est nobis: nos homines cum peccato, ille sine peccato: nos homines trahentes de Adam & mortem & delictum: ille de uirgine carnem mortalem, nullam iniquitatem: deniq; nos nec quia uolumus nati sumus, nec quamdiu uolumus uiuimus, nec quomodo uolumus, morimur: ille antequam nasceretur, elegit de qua nasceretur, natus fecit ut à magis adoraretur, creuit infans, & miraculis se deum ostendebat, & infirmitate hominem præferebat. Postremo elegit & genus mortis, hoc est, ut in cruce penderet, & ipsam crucem in cordibus fidelium figeret, ut dicat
Gal. 6 Christianus, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. In ipsa cruce quando uoluit corpus dimisit & abscessit, in ipso sepulchro quamdiu uoluit iacuit: quando uoluit, tanquam de lecto surrexit. Ergo fratres secundum ipsam formam serui, nam illud quis digne loquitur, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: secundum ipsam, inquam, formam serui multum interest inter gloriam Christi, & gloriam omnium cæterorum. De ipsa gloria dicebat, quando quòd dæmonium haberet, audiebat, Ego non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Tu autem de te domine quid dicis? Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum.) Vos, inquit, dicitis, dæmonium habes, ego uos ad uitam uoco, seruate sermonem meum, & non moriemini. Illi audiebant, mortem non uidebit in æternum, qui sermonem meum seruauerit, & irascebantur, quia iam mortui erāt illa morte quæ uitanda erat. Dixerūt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dæmonium habes, Abraam mortuus est & prophetæ, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum.) Videte locutiones scripturarum, mortem non uidebit, id est, gustabit: mortem uidebit, mortem gustabit. Quis uidet? quis gustat? Quos oculos habet homo ut uideat, quando moritur? Quando ueniendo mors ipsos oculos claudit ne aliquid uideant? Quomodo dicitur, non uidebit mortem? Item quo palato, quibus faucibus mors gustatur, ut quid sapiat dignoscatur? Quando totum sensum tollit, quid in palato remanebit? Sed uidebis dictum est, & gustabit, pro eo quod est, experietur. Hæc dominus, parum est
psal. 67 si dicam, moriturus moriturus loquebatur, quia & domini exitus mortis, sicut loquitur psalmus. Cum ergo & moriturus loqueretur, & moriturus loqueretur, quid sibi uult quod ait, Qui sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum: nisi quia uidebat dominus aliam mortem, de qua nos liberare uenerat? Mortem secundā, mortem æternam, mortem gehennarum, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius, ipsa est uera mors, nam ista migratio est. Quid est ista mors? Relictio corporis, depositio sarcinæ grauis: sed si alia sarcina non portetur, qua homo in gehennam præcipitetur. De ipsa ergo morte dominus dixit, mortem non uidebit in æternum, qui sermonem meum seruauerit. Non expauescamus istam mortem, sed illam timeamus: quod est autem grauius, multi peruerse timendo istam, inciderunt in illam. Dictum est aliquibus, adorate idola, quod si non feceritis, interficiemini: aut quemadmodum ille Nabuchodonosor rex dixit, Si non feceritis, mittemini

A mini in caminũ ignis ardentis. Multi timuerunt & adorauerunt, nolētes mori mortui sunt:
timendo mortē quæ nō euaditur, inciderũt in mortē quā euadere omnino feliciter possent,
si istā quæ non euaditur, infeliciter non timerent: natus es homo, moriturus es, quā ibis ut
non moriaris? Quid facies ut non moriaris? ut dominus tuus necessitate moriturum conso
laretur, qui uoluntate mori dignatus est: quando uides Christum mortuũ, dedignaris mo
ri? Ergo cum moriturus es, quā euadas non habes, hodie sit, cras sit, futurum est: debitũ est,
reddendum est. Quid ergo agit homo timens, fugiēs occultat se ne inueniatur ab inimico?
Nunquid agit ut non moriatur, sed ut paulo serius moriatur, non accipit debiti securitatē,
sed postulat dilationem. Quantumlibet diu differatur, ueniet quod differtur. Illam mor- Daniel 3
tem timeamus quam timuerunt tres uiri, quando dixerunt regi, Potens est deus etiam de
ista flamma liberare nos, & si ibi non fuit timor illius mortis quā modo dominus commi-
natur quando dixerunt, Sed & si noluerit aperte liberare, potest in occulto coronare. Vnde Matth. 10
& ipse dominus facturus martyres, & caput martyrũ futurus ait, Nolite timere eos qui oc- Luc. 12
cidunt corpus, & postea non habent quod faciant. Quomodo non habent quod faciant?
Quid si cum occiderint corpus, bestijs lacerandum & diripiendum alitibus proijciant? Vi-
detur adhuc sæuitia habere quod faciat: sed cui facit? Qui migrauit: inest corpus, sed nullus
est sensus: habitatio iacet, habitator abscessit: ergo postea non habent quod faciant, nō sen
tienti enim nihil faciunt. Sed eum timete qui habet potestatem & corpus & animā occide-
re in gehennam ignis. Ecce de qua morte loquebatur cum diceret, qui sermonē meum ser-
uauerit, mortem non uidebit in æternum: seruemus ergo fratres sermonem ipsius in fide
peruenturi ad speciē, cum acceperimus plenissimam libertatē. Isti autem indignantes mor-
tui, & morti sempiternæ prædestinati, respondebant conuiciose & dicebant, Modo cogno-
uimus quia dæmoniũ habes, Abraam mortuus est & prophetæ: sed ista morte quam do-
minus uult intelligi, nec Abraā mortuus est nec prophetæ. Illi enim mortui sunt & uiuunt,
isti uiuebant & mortui erant: nam respondens quodam loco Sadducæis mouentibus quæ
B stionem de resurrectione, hoc ait ipse dominus, De resurrectione autem mortuorum nō le- Matth. 22
gistis, quomodo ait dominus de rubo ad Moysen, Ego sum deus Abraam & deus Isaac & Exo. 3
deus Iacob. Non est deus mortuorum, sed uiuorum. Si ergo illi uiuunt, laboremus sic uiue-
re, & cum illis uiuere cum mortui fuerimus. Quem teipsum facis,) inquiunt, ut dicas, mor-
tem non uidebit in æternum qui sermonem meum seruauerit, cum scias & Abraam mortu
um & prophetas? Respōdit Iesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, Est pa-
ter meus qui glorificat me.) hoc ait propter illud quod dixerunt, Quem teipsum facis? Re-
fert enim gloriam suam ad patrem suũ, de quo est, & qui deus est. Aliquando Ariani & de
isto uerbo calumniantur fidei nostræ & dicunt, Ecce maior est pater, quia utiq; glorificat fi-
lium. Hæretice, non legisti ipsum filium dicentem, quòd glorificet patrē suum? Sed & ille fi
lium glorificat, & filius patrem glorificat. Pone perniciem, agnosce æqualitatem, corrige per
uersitatem. Est ergo, inquit, pater meus qui glorificat me, Quem uos dicitis, quia deus no
ster est, & non cognouistis eum.) uidete fratres mei quemadmodum ostēdat ipsum deum
patrem esse Christi, qui annunciatus est & Iudæis. Propterea dico, quia rursus quidam hæ-
retici dicunt deum annunciatum in ueteri testamēto, nō esse patrem Christi, sed nescio quē
principem malorum angelorũ. Manichæi sunt qui ista dicunt, Marcionitæ sunt qui ista di-
cunt. Sunt & alij fortassis hæretici quos commemorare, uel nō opus est, uel à me omnes re
coli in præsenti non possunt, non defuerunt tamen qui hoc dicerent. Itaq; attendite ut ha-
beatis quid dicatis & contra ipsos. Eum dicit patrem suum dominus Iesus Christus, quem
illi dicebant deum suum, & non cognouerunt: si enim ipsum cognouissent, eius filium rece-
pissent. Ego autem, inquit, noui eum.) Secundum carnem iudicantibus potuit & hinc ar-
rogans uideri, quia dixit, ego noui eum: sed uidete quid sequatur. Si dixero quia non no-
ui eum, ero similis uobis mendax.) Ergo arrogantia nō ita caueatur, ut ueritas relinquatur.
Sed scio eum & sermonem eius seruo.) Sermonem patris tanq; filius loquebatur, & ipse

erat uerbũ patris, quod hominibus loquebatur. Abraã pater uester exultauit, ut uideret C
diẽ meũ, & uidit & gauisus est.) Magnũ testimoniũ perhibet Abraæ, semẽ Abraæ, creator
Abraæ, Abraã exultauit, inquit, ut uideret diẽ meũ: uidit, nõ timuit, sed exultauit ut uideret
1. Ioan. 4 diẽ meũ. Erat enim in illo charitas, quæ foras mittit timorẽ. Nõ ait exultauit quia uidit, sed
exultauit ut uideret. Credẽs utiq; exultauit sperando, ut uideret intelligẽdo, & uidit. Et quid
potuit plus dicere, uel quid debuit plus dicere dominus Iesus Christus? Et uidit, inquit,
& gauisus est. Quis explicat hoc gaudium fratres mei? Si gauisi sunt illi quibus deus oculos
carnis aperuit, quale gaudiũ fuit uidentibus cordis oculis lucẽ ineffabilẽ, uerbũ manẽs, splen-
dorẽ pijs mentibus refulgentẽ, sapientiã indeficientẽ, apud patrẽ manentẽ deũ, & aliquan-
do in carne uenturum, nec de patris gremio recessurum? Totũ hoc uidit Abraam: nã quod
ait, diem meum: incertum potest esse unde dixerit, utrum diem domini temporalẽ quo erat
uenturus in carne, an diem domini qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego non dubito
patrem Abraam totum scisse. Et ubi inueniam? An sufficere nobis debet testimonium do-
mini nostri Iesu Christi? Putemus non inuenire nõ posse, quia forte difficile est quomodo
manifestũ sit, quod Abraã exultauit ut uideret diẽ Christi, & uidit & gauisus est. Et si nos
nõ inuenimus, nũquid mẽtiri ueritas possit? Credamus ueritati, & de Abraæ meritis mini-
Gen. 24 me dubitemus. Tamẽ audite unum locum, qui mihi interim occurrit. Pater Abraam quan-
do misit seruum suum, ut peteret uxorem filio suo Isaac, hoc eum sacramento constrinxit,
ut fideliter quod iubebatur impleret, & sciret etiã ipse quid faceret: magna enim res ageba-
tur, quando Abraæ semini coniugium quærebatur. Sed ut hoc cognosceret seruus quod no-
uerat Abraã, quia nepotes non carnaliter desiderabat, nec de genere suo aliquid carnale sa-
piebat, ait seruo suo quem mittebat, Pone manum sub femore meo, & iura mihi per deum
cœli. Quid uult deus cœli ad femur Abraæ? Iam intelligitis sacramentum, per femur genus.
Ergo quid fuit illa iuratio, nisi quia significabat de genere Abraæ uẽturum in carne deum
cœli? Stulti reprehendunt Abraam, quia dixit, Mitte manum sub femore meo. Qui repre- D
hendunt carnem Christi, reprehendunt factum Abraæ. Nos aũt fratres, si agnoscimus car-
nem Christi uenerandam, illud femur non contemnamus, sed in prophetia dictum accipia-
mus. Etenim propheta erat Abraam: cuius propheta? seminis sui & domini sui. Semen suũ
significauit dicendo, Mitte manum sub femore meo. Dominum suum significauit addẽdo,
& iura mihi per deum cœli. Irati Iudæi responderunt ei, Quinquaginta annos nondũ ha-
bes, & Abraam uidisti? Et dominus, Amen amẽ dico uobis, antequàm Abraam fieret, ego
sum.) Appende uerba, & cognosce mysterium, antequàm Abraam fieret, intellige, fieret ad
humanam naturam: sum, uero ad diuinam pertinere substantiam. Fieret, quia creatura erat
Abraam. Nõ dixit, antequàm Abraam esset ego sum, sed antequàm Abraam fieret: qui ni-
si per me, non fieret, Ego sum. Neq; hoc dixit, antequàm Abraã fieret, ego factus sum. In
principio enim fecit deus cœlum & terram: nam in principio erat uerbum. Antequàm fieret
Abraam, ego sum. Agnoscite creatorem, discernite creaturã. Qui loquebatur, semen Abraæ
factus erat, & ut Abraam fieret, ante Abraã ipse erat. Hinc iam uelut Abraæ apertissimo
conuicio commoti sunt acrius, blasphemasse quippe illis uisus est dominus Christus, quo-
niam dixit, Antequàm Abraam fieret ego sum. Tulerunt ergo lapides ut iacerent in eũ.)
Tanta duritia quò currerent nisi ad similes? Iesus autem,) tanquam homo, tanquam in
forma serui, tanquam humilis, tanquam passurus, tanquam moriturus, tanquam nos suo
sanguine redempturus, non tanquam ille qui est, nec tanquam in principio uerbum, & uer-
bum apud deum. Nam cum illi lapides tollerent ut mitterent in eum, quid magnum
erat ut eos continuo dehiscens terra absorberet, & pro lapidibus inferos inuenirent? Non
erat magnum deo, sed magis erat commendanda patientia, quàm exercenda potentia.
Abscondit se ergo ab eis,) ne lapidaretur. Tanquam homo à lapidibus fugit, sed uæ illis à
quorum lapideis cordibus deus fugit.

Ab

Fer. 4. post dom. 4. quad.

A Ab eo quod scriptum est,Et præteriens Iesus uidit hominem cæ/
cum à natiuitate,usq; ad id quod scriptum est,Nunc uero dicitis quia
uidemus,peccatum uestrum manet. Tractatus XLIIII.

E homine quem dominus Iesus illuminauit qui cæcus natus fuit , prolixa le/ Caput IX
ctio recitata est, quam si uniuersam pertractare conemur, pro sui dignitate si/
cut ualemus singula consyderãtes,non sufficit dies.Proinde peto & admoneo
charitatem uestram,ut in his quæ aperta sunt sermonem nostrum non requi
ratis,nam nimis longum erit in singulis immorari. Breuiter ergo cæci huius illuminati com
mendo mysterium.Ea quippe quæ fecit dominus noster Iesus Christus,stupenda atq; mi/
randa,& opera & uerba sunt : opera,quia facta sunt:uerba,quia signa sunt.Si ergo quid si/
gnificet hoc quod factum est cogitemus, genus humanum est ille cæcus : hæc enim cæcitas
contigit in primo homine per peccatum,de quo omnes originem duximus, nõ solum mor
tis,sed etiam iniquitatis.Si enim cæcitas est infidelitas,& illuminatio fides,quẽ fidelem quã/
do uenit Christus inuenit? Quandoquidẽ Apostolus natus in gente prophetarũ dicit,Fui Ephes.2
mus & nos aliquando natura filij iræ sicut & cæteri. Si filij iræ,filij uindictæ,filij pœnæ, filij
gehẽnæ,Quomodo natura,nisi quia peccante primo homine,uitium pro natura inoleuit?
Si uitium pro natura inoleuit,secundum mentem omnis homo cæcus natus est: si enim ui/
det,non opus habet ductore: si opus habet ductore & illuminatore, cæcus est ergo à nati/
uitate. Venit dominus.Quid fecit? Magnum mysterium commẽdauit. Expuit in terram
de saliua sua lutum fecit.) quia uerbũ caro factum est, Et inunxit oculos cæci .) Inunctus
erat,& nõdum uidebat. Misit illum ad piscinam quæ uocatur syloë.)Pertinuit autem ad
euangelistam commendare nobis nomen huius piscinæ , & ait, Quod interpretatur mis/
sus.) Iam qui sit missus agnoscitis : nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab ini/
quitate dimissus . Lauit ergo oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus,baptizatus est
B in Christo: si ergo quando eum in semetipso quodammodo baptizauit, tunc illuminauit:
quando inunxit fortasse catechumenum fecit. Potest quidem aliter atq; aliter tanti sacramẽ
ti exponi profunditas & pertractari , sed hoc sufficiat charitati uestræ, audistis grande my/
sterium.Interroga hominem,Christianus es? Respõdet tibi,Non sum . Si paganus es aut
Iudæus? Si autem dixerit,non sum,adhuc quæris ab eo: catechumenus,an fidelis? Si respõ
derit tibi,catechumenus,inunctus est,nondum lotus. Sed unde inunctus quære? Et respon
det, Quære ab illo in quẽ credat,eoipso quo catechumenus est, dicit in Christum.Ecce mo/
do loquor & fidelibus & catechumenis. Quod dixi de sputo & luto,quia uerbũ caro factũ
est, & hoc catechumeni audiunt,sed non eis sufficit ad quod inuncti sunt,festinent ad laua
crum si lumẽ inquirunt.Iam ergo propter quosdam in hac ipsa lectione quæstiones,uerba
domini & ipsius uniuersæ lectionis percurramus potius quàm tractemus Exiens Iesus ui
dit hominem cæcum.) non utcunq; cæcum,sed A natiuitate.Et interrogauerunt eum di/
scipuli eius,Rabbi.) scitis Rabbi quia magister est , magistrum appellabãt,quia discere de/
siderabant,quæstionem quippe domino proposuerunt tanq; magistro. Quis peccauit?
hic,an parentes eius ut cæcus nasceretur? Respondit Iesus, Neque hic peccauit,neq; paren/
tes eius,ut cæcus nasceretur.)Quid est quod dixit? Si nullus homo sine peccato,nũquid pa/
rentes huius cæci sine peccato erant ? Nunquid ipse uel sine originali peccato natus erat,uel
uiuendo nihil addiderat? An quia oculos clausos habebat,cõcupiscẽtiæ minime uigilabat?
Quanta mala committunt cæci,à quo malo abstinent ? Mens mala etiam clausis oculis nõ
poterat uidere,sed nouerat cogitare,& forte cõcupiscere aliquid quod cæcus non posset im/
plere,sed in corde iudicari à cordis perscrutatore.Si ergo & parentes eius habuerunt pecca/
tum,& iste habuit peccatũ quare dominus dixit, Neq; hic peccauit,neque parẽtes eius,nisi
ad rem de qua interrogatus est, ut cæcus nasceretur : habebant enim peccatũ parentes eius,
sed non ipso peccato factum est ut cæcus nasceretur . Si ergo non peccato factum est paren
tum ut cæcus nasceretur,quare cæcus natus est? Audi magistrum docentem,Quærit creden

tem, ut faciat intelligẽtem. Ipse causam dicit, quare ille cæcus sit natus. Neq;, inquit, hic peccauit, neq; parentes eius, sed ut manifestẽtur opera dei in illo.) deinde quid sequitur? Me oportet operari opera eius qui misit me.) Ecce est ille missus, in quo faciem lauit cæcus: & uidete quid dixerit, me oportet operari opera eius qui misit me. Donec dies est,) Mementote quomodo uniuersam gloriam illi dat de quo est, quia ille habet filiũ qui de illo sit, ipse non habet de quo sit: sed quare dixisti domine, donec dies est? audi quare. Veniet nox quãdo nemo potest operari.) Nec tu domine? Itá ne tantum ualebit nox illa ut nec tu possis in ea operari, cuius opus nox est? Puto enim domine Iesu, imò non puto, sed credo atq; confirmo te ibi fuisse, quando dixit deus, Fiat lux, & facta est lux: si enim uerbo fecit, per te fecit, & ideo dictum est, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Diuisit deus inter lucem & tenebras: lucem uocauit diem, & tenebras noctẽ. Quæ est illa nox, quæ cum uenerit, nemo poterit operari? Audi quid sit dies, & tunc intelliges quæ sit nox: unde sumus audituri quisnam sit dies iste: Ipse dicat, Quandiu in hoc mundo sum, lux sum mũdi.) Ecce ipse dies est. Lauat oculos cæcus in die, ut uideat diẽ.) Quandiu, inquit, in mũdo sum, lux sum mundi. Ergo nescio quæ nox erit, quãdo ibi Christus nõ erit, ideo nemo poterit operari. Restat inquirere fratres mei, patienter accipite inquirentem me: uobiscum quæro, uobiscum inueniam à quo quæro. Constat expressum ac definitum diem commemorasse dominum hoc loco seipsum, id est, lumen mundi: ergo operatur ipse quandiu est in hoc mundo. Putamus eum fratres fuisse hic tunc, & modo non hic esse. Si ergo hoc putamus, iam ergo post ascensum domini facta est nox ista metuenda, ubi nemo posset operari. Si post ascensum domini facta est nox ista, unde apostoli tanta operati sunt? Nunquid ista nox erat, quando spiritussanctus ueniens, & omnes qui in uno loco erãt adimplens, dedit eis loqui omnium gentium linguis? Nunquid nox erat quando claudus ille ad uerbum Petri saluus effectus est, imò ad uerbum domini habitantis in Petro? Nũquid nox erat quando transeuntibus discipulis ægri cum lectulis ponebantur, uel ut umbra transeuntium tangerentur? Dominus autem cum hic esset, neminem transiens umbra sua saluum fecit, sed ipse discipulis dixerat, Maiora horum facietis. Dixerat quidem dominus, maiora horum facietis: sed non se extollat caro & sanguis: audiat dicentem, Sine me nihil potestis facere. Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? quando erit, quãdo nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: sed nox dicta est, non flamma, non ignis? Audi quia & nox est: de quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores. Operetur ergo homo dũ uiuit, ne illa nocte præueniatur, ubi nemo possit operari. Modo est ut operetur fides per dilectionem: & si modo operamur, hic est dies, hic est Christus: audi promittentem, & ne arbitreris absentem. Ipse dixit, Ecce ego uobiscum sum. Quandiu non sit in nobis sollicitudo qui uiuimus, si fieri posset, de hac etiam uoce posteros qui futuri sunt securissimos faceremus. Ecce, inquit, ego uobiscũ sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Dies iste qui circumitu solis huius adimpletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi usq; in cõsummationem seculi extenditur. Post resurrectionem uero uiuorum & mortuorũ, cum positis ad dexterã dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autem ad sinistrã dixerit, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, ibi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim dominus unicuiq; secundũ opera sua, cum uiuis & mortuis sic facturus est: erit enim tunc nox ualida, quæ inuoluat impios. Sed & modo omnis infidelis quando moritur illa nocte suscipitur, & nõ est ut illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat, dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abraæ, Pater Abraam, mitte Lazarum ad fratres meos, ut dicat illis quid hic agatur, ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum, O infelix, quando uiuebas tunc erat tempus

Ioan. 14
Ioan. 15
Mat. 25
Matth. 22
Matth. 28
Lucæ 16

A pus operandi: modo iam in nocte es, in qua nemo possit operari. Hæc cum dixisset,ex-
puit in terram,& fecit lutum ex sputo,& liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, Vade &
laua in natatoria Siloë,quod interpretatur missus. Abijt ergo,& lauit,& uenit uidens.) hæc
quia manifesta sunt,transeamus. Itaq; uicini qui uidebãt eum prius,quia mendicus erat,
dicebant,Nónne hic est qui mendicabat? Alij dicebant,quia hic est,alij nequaquam, sed si-
milis est ei.) Aperti oculi uultum mutauerant. Ille dicebat,quia ego sum.) Vox grata,ne
damnaretur ingrata. Dicebant ergo ei, quomodo aperti sunt oculi tui? Respondit, Ille
homo qui dicitur Iesus,lutũ fecit,& unxit oculos meos,& dixit mihi, Vade ad natatoriam
Siloë & laua,& abij & uidi.) Ecce annunciator factus est gratiæ: ecce euangelizat, confitetur
uidens: cæcus ille confitebatur, & cor impiorum frangebatur,quia non habebant in corde,
quod iam ille habebat in facie. Dixerũt ei, Vbi est ille qui tibi aperuit oculos? ait,Nescio.)
In his uerbis animus ipsius adhuc inuncto similis erat, nondum uidenti: sic ponamus fra-
tres,tanquam illam unctionem in animo habuerit,prædicat,& nescit quem prædicat.
Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit
Iesus,& aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo uidisset.
Ille autem dixit eis,Lutum posuit mihi super oculos meos,& laui & uideo. Dicebant ergo
ex Pharisæis quidam.) Non omnes sed quidam: iam enim inungebantur quidam. Quid er
go dicebant,nec uidentes,nec inuncti? Non est hic homo à deo,qui sabbatum non custo
dit.) Ipse potius custodiebat,qui sine peccato erat. Sabbatum enim spiritale hoc est,non ha
bere peccatum. Denique fratres,hoc admonet deus,quando commẽdat sabbatum, Omne Leuit. 25
opus seruile non facietis: hæc sunt uerba dei commendantis sabbatum, Omne opus seruile
non facietis in eo. Iam superiores lectiones interrogate,quid sit opus seruile, & dominũ au-
dite, Omnis qui facit peccatum,seruus est peccati. Sed isti nec uidentes,ut dixi, nec inuncti, Ioan. 8
sabbatum carnaliter obseruabant,spiritaliter uiolabant. Alij dicebant,Quomodo potest
B homo peccator hæc signa facere?) Ecce sunt inuncti. Et schisma erat inter eos.) Dies ille di
uisus erat inter lucem & tenebras. Dicunt ergo cæco iterum, Tu quid dicis de eo qui ape-
ruit tibi oculos?) Quid de illo sentis? quid existimas? quid iudicas? Quærebant quemadmo
dum homini calumniarentur,ut de synagoga repelleretur,sed à Christo inueniretur. Sed il
le constanter quod sentiebat expressit. Ait enim, Quia propheta est.) Adhuc quidem in-
unctus in corde nondum deum confitetur,nec mentitur tamen. Ipse enim dominus de se-
metipso ait, Non est propheta sine honore nisi in patria sua. Non crediderunt ergo Iu- Matth. 13
dæi de illo,quia cæcus fuisset & uidisset,donec uocauerunt parentes eius qui uiderat,) id est,
qui cæcus fuerat & uiderat. Et interrogauerunt eos dicẽtes, Hic est filius uester,quem uos
dicitis quia cæcus natus est? Quomodo autem nunc uidet? Respõderunt eis parentes eius
& dixerunt, Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est,quomodo autem nunc
uideat nescimus,aut quis eius aperuit oculos nos nescimus. Et dixerunt, Ipsum interroga-
te,ætatem habet,ipse de se loquatur.) Scimus quidem quia filius noster est: sed iuste cogere
mur loqui pro infante, si ipse pro se loqui non posset: olim loquebatur, modo uidet, cæ-
cum à natiuitate nouimus,loquentem olim scimus,uidentem modo uidemus: ipsum inter-
rogate ut instruamini, quid nobis calumniamini? Hæc dixerunt parentes eius, quia ti-
mebant Iudæos. Iam enim conspirauerant Iudæi, ut si quis eum confiteretur Chri-
stum, extra synagogam fieret.) Iam non erat malum fieri extra synagogam: illi ex-
pellebant, sed Christus excipiebat. Propterea parentes eius dixerunt, quia ætatem ha-
bet, ipsum interrogate. Vocauerunt ergo rusum hominem, qui fuerat cæcus,& dixerunt
ei, Da gloriam deo.) Quid est,da gloriam deo? nega quod accepisti. Hoc planè non est glo
riam deo dare,sed deum potius blasphemare. Da, inquiunt, gloriam deo. Nos scimus
quia hic homo peccator est. Dixit ergo ille, Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus
cum essem, modo uideo. Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos

tuos?)Et ille iam stomachans aduersus duriciam Iudæorum, & ex cæco uidens, nõ ferens cæcos. Respondit eis, Dixi iam uobis, & audistis, Quid iterum uultis audire? Nunquid & uos uultis discipuli eius fieri?)Quid est, nunquid & uos, nisi quia ego iam sum, nunquid & uos uultis? Iam uideo, sed nõ inuideo. Maledixerunt ei & dixerũt, Tu discipulus eius sis.) Tale maledictum super nos, & super filios nostros: maledictum enim est, si cor discutias, non si uerba perpendas. Nos autem Moysi discipuli sumus, nos scimus quia Moysi locutus est deus, istum autem nescimus unde sit.) Vtinam sciretis, si sciretis quia Moysi locutus est deus, sciretis quia per Moysen prædicatus est deus: habetis enim dominum dicentem, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit, Itá ne sequimini seruum, & dorsum ponitis contra dominum? Sed nec seruum sequimini, nam per illum ad dominum duceremini. Respondit ille homo & dixit eis, In hoc mirabile est, quia uos nescitis unde sit, & aperuit oculos meos. Scimus autem quia peccatores deus non exaudit, sed si quis dei cultor est, & uoluntatem eius facit, hunc exaudit.) Adhuc inunctus loquitur: nam & peccatores exaudit deus: si enim peccatores deus non exaudiret, frustra ille publicanus oculos in terram demittens, & pectus suum percutiens diceret, Deus propitius esto mihi peccatori. Et ista confessio meruit iustificationem, quomodo iste cæcus illuminationem. A seculo non est auditum, quoniã quis aperuit oculos cæci nati? Nisi esset hic à deo non poterat facere quicquam.) Libere, constanter & ueraciter. Hæc enim quæ à deo facta sunt, à quo fierent nisi à domino? Aut quando à discipulis talia fierent, nisi in eis dominus habitaret? Responderunt & dixerunt ei, In peccatis natus es totus.) Totus quid est? Cum clausis oculis. Sed qui aperuit oculos, saluat & totum. Ipse dabit ad dexteram resurrectionem, qui in facie dedit illuminationem. In peccatis totus natus es, Et tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.) Ipsi illum magistrum fecerunt, ipsi ut discerent totiens interrogauerunt, & ingrati docentem proiecerunt. Sed quod dixi iamdudum fratres, illi pellunt, excipit dominus: magis enim quia expulsus est, Christianus factus est. Audiuit dominus quia eiecerunt eum foras, & cum inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium dei?) modo lauat faciem cordis. Respondit ille & ait,) quasi adhuc inunctus. Quis est domine ut credam in eum? Et dixit ei Iesus, Et uidistis eum, & qui loquitur tecum ipse est.) Missus est ille, iste lauans faciem in Siloë, quod interpretatur missus: denique iam facie lota cordis & mundata conscientia, agnoscens eum non filium hominis tantum quod ante crediderat, sed iam filium dei qui carnem susceperat, Ait, Credo domine.) Parum est credo, uis uidere qualem credat? Et procidens adorauit eum. Et dixit ei Iesus.) Modo dies ille est inter lucem & tenebras discernens. In iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non uident uideant, & qui uident cæci fiant.) Quid est hoc domine? Magnam quæstionem fessis intulisti, sed erige uires nostras, ut possimus intelligere quod dixisti. Venisti ut qui non uident uideant, recte, quia lumen es: recte, quia dies es: recte, quia de tenebris liberas. Hoc omnis anima accipit, omnis intelligit: quid est hoc quod sequitur, Et qui uident cæci fiant? Ergó ne quia uenisti, cæci fiunt qui uidebant? Audi quid sequitur, & fortassis intelliges. Commoti sunt ergo uerbis istis, Quidam ex Pharisæis, & dixerunt ei, Nunquid & nos cæci sumus?) Audi iam quid est quod mouebat, & qui uident cæci fiant. Dixit eis Iesus, Si cæci essetis non haberetis peccatum,) Cum sit cæcitas ipsa peccatum, si cæci essetis, id est, si uos cæcos aduerteretis, si uos cæcos diceretis, & ad medicum curreretis, si ergo ita cæci essetis, non haberetis peccatum, quia ueni ego auferre peccatum. Nunc uero dicitis quia uidemus, peccatum uestrum manet.) Quare? Quia dicendo uidemus, medicũ nõ quæritis, in cæcitate uestra remanetis: hoc est ergo quod pauloante non intellexeramus quod ait, Ego ueni ut qui non uident uideant. Quid est, ut qui non uident uideant? Qui se non uidere confitentur, & medicum quærunt ut uideant, & qui uident cæci fiant: quid est, qui uident cæci fiant? Qui se putant uidere, & medicum non quærunt, & in sua cæcitate permanent. Ergo istam discretionem uocauit iudicium, cum ait, In iudicium ueni in hunc mundum

Marginalia: Ioan. 5 (beside "tem, Si crederetis Moysi"); Lucæ 18 (beside "canus oculos in terram"); C (top right); D (right, beside "minus: magis enim").

A mundum, quo discernit causam credentium & confitentium à superbis se uidere putanti-
bus, & ideo grauius excæcatis, tanquam dixerit ei peccator confitens & medicum quærens,
Iudica me deus,& discerne causam meam de gente nõ sancta, Illorum scilicet qui dicunt,ui- psal.4.
demus,& eorum peccatum manet. Nõ auté illud iudiciũ iam intulit mundo,quo de uiuis &
mortuis in fine seculi iudicabit. Secundum hoc enim dixerat, Ego non iudico quenquam, Ioan.8
quoniam prius uenit,non ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum.

Ab eo quod scriptum est, Amen amen dico uobis,qui non intrat per ostium in ouile ouium,sed ascẽdit aliunde,ille fur est & latro,usq; ad id quod ait, Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant.

Tractatus XLV

DE illuminato illo, qui cæcus natus est, sermo ad Iudæos domini exortus est.
Huic itaq; lectioni hodiernam esse contextam,scire debuit & commoneri cha-
ritas uestra. Cum enim dominus dixisset, In iudicium enim ego ueni in hunc
mundum,ut qui non uident,uideant:& qui uident,cæci fiant: quod eo tempo-
re,quando lectum est,ut potuimus exposuimus,quidam ex pharisæis dixerunt, Nunquid
& nos cæci sumus? Quibus respondit dominus,Si cæci essetis,non haberetis peccatũ,Nunc
autem dicitis,quia uidemus,peccatum uestrum manet. His uerbis subiunxit ea,quæ hodie
cum recitarétur, audiuimus, Amen amen dico uobis, qui non intrat per ostium in ouile Caput X
ouium,sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.) Dixerunt enim se cæcos nõ esse, uidere au-
tem tunc possent,si oues Christi essent. Vnde sibi usurpabant lumen, qui furebant contra
diem. Propter illorum ergo uanam & superbam & insanabilem arrogantiam dominus Ie-
sus ista contexuit,in quibus salubriter nos,si aduertamus,admonuit. Multi enim sunt, qui
secundum quandam uitæ huius cõsuetudinem dicuntur boni homines, boni uiri,bonæ fœ-
minæ,innocentes,& quasi obseruantes ea quæ in lege præcepta sunt, deferẽtes honorem pa
B rentibus suis, non mœchantes,non homicidiũ perpetrantes,non furtum facientes,non fal-
sum testimonium aduersus quenquam perhibentes,& cætera quæ in lege mandata sunt,ue
lut obseruantes: Christiani non sunt, & plerunq; se iactant quomodo isti:nunquid & nos
cæci sumus? Quia uero ista omnia quæ faciunt, & nesciunt ad quem finẽ referant, inaniter
faciunt. Dominus de grege suo & de ostio qua intratur ad ouile, similitudinẽ proposuit in
hodierna lectione:dicant ergo pagani:Bene uiuimus.Si per ostium non intrant,quid pro-
dest eis? unde gloriantur? Ad hoc enim debet unicuiq; prodesse uiuere,ut detur illi semper
uiuere:nam cui non datur semper uiuere,quid prodest bene uiuere? Quia nec bene uiuere
dicendi sunt,qui finẽ bene uiuendi uel cæcitate nesciunt,uel inflatione contemnunt. Nõ est
autem cuiquam spes uera & certa semper uiuendi,nisi agnoscat uitam quod est Christus,&
per ianuã intret in ouile. Quærunt ergo plerunq; tales homines etiã persuadere hominibus
ut bene uiuant,& Christiani non sint. Per aliã partẽ uolunt ascendere,rapere & occidere,nõ
ut pastor cõseruare atq; saluare. Fuerũt ergo quidã philosophi,de uirtutibus & uitijs subti-
lia multa tractãtes,diuidẽtes,definiẽtes, ratiocinatiões acutissimas cõcludẽtes, libros implẽ
tes,suã sapientiã buccis crepantibus uentilantes,qui etiã dicere auderent hominibus, nos se
quimini,sectã nostrã tenete,si uultis beate uiuere. Sed nõ intrabant per ostiũ,perdere uole
bant,mactare & occidere. Quid de istis dicã? Ecce ipsi Pharisæi legebãt,& in eo quod lege-
bant,Christũ sonabãt,uenturũ sperabãt,& præsentẽ nõ agnoscebant, iactabant se etiã ipsi
inter uidẽtes,hoc est inter sapiẽtes,& negabãt Christũ, & nõ intrabãt per ostiũ.Ergo & ipsi
si quos forte seducerẽt,mactandos & occidẽdos,nõ liberãdos seducerẽt.Et hos dimittamus,
uideamus illos si forte ipsi intrãt per ostiũ,qui ipsius Christi nomine gloriãtur. Innumerabi
les enim sunt qui se uidẽtes nõ solũ iactant,sed à Christo illuminatos uideri uolũt:sunt autẽ
hæretici. Forte ipsi per ianuã intrauerunt? Absit. Sabellius dicit, Qui filius est,ipse est pater:
sed filius non est pater. Non intrat per ostium qui filium dicit patrem. Arianus dicit, Ali-
ud est pater, aliud est filius. Recte diceret si diceret, alius, non aliud. Quando enim di-
cit ali-

cit aliud, ei contradicit à quo audit, Ego & pater unum sumus. Nec ipse ergo per ostium intrat: prædicat enim Christũ qualem sibi fingit, non qualem ueritas dicit: nomen habes, rem nõ habes. Alicuius rei nomẽ est Christus, tene ipsam rem, si uis prodesse tibi nomen: alius, nescio unde sit, sicut Fotinus, Christus homo est, inquit, deus non est: nec ipse intrat per ostiũ, quia Christus homo & deus est. Et quid opus est multa percurrere, & multa uana hæresum enumerare? Hoc tenete, ouile Christi esse catholicam ecclesiam. Quicunq; uult intrare ad ouile, per ostium intret, Christum uero prædicet, non solum Christum uerũ prædicet, sed Christi gloriam quærat, non suam: nam multi quærendo gloriã suam, oues Christi sparserunt potius quàm congregauerunt: humilis est enim ianua Christus dominus: qui intrat per hanc ianuã, oportet humilẽ esse, ut sano capite possit intrare: qui autem se non humiliat sed extollit, per maceriam uult ascendere: qui aũt per maceriã ascendit, ideo exaltatur ut cadat. Tecte tamen adhuc loquitur dominus Iesus, nondum intelligitur: nominat ostiũ, nominat ouile, nominat oues: cõmendat hæc omnia, sed nondũ exponit. Legamus ergo, quia uenturus est ad ea uerba, in quibus nobis aliqua quæ dixit dignetur exponere, ex quorũ expositione dabit nobis fortasse etiam illa quæ non exposuit intelligere: pascit enim manifestis, exercet obscuris. Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, uæ misero, quia casurus est. Sit ergo humilis, per ostium intret, plano pede ueniat, & nõ offendat. Ille, inquit, fur est & latro, qui oues suas uult dicere oues alienas, ad hoc suas, id est furto ablatas, ut non saluet, sed ut occidat. Ergo fur est, quia quod alienum est suum dicit: latro, quia & quod est furatus occidit. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium: huic ostiarius aperit.) De ostiario isto tunc quæramus, quando ab ipso domino audierimus quod sit ostium, & qui sit pastor. Et oues uocem eius audiũt, & proprias oues uocat nominatim.) Habet enim nomina eorum scripta in libro uitæ. Proprias oues uocat nominatim: hinc dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. Et adducit eas, & cum proprias oues emiserit, ante eas uadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt uocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum.) Tecta sunt uerba hæc, plena quæstionibus, grauida sacramentis. Sequamur ergo & audiamus magistrum ex his obscuris aliquid aperientem, & per id quod aperit, nos forte intrare facientem. Hoc prouerbium dixit illis Iesus, illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.) Forte nec nos. Quid ergo interest inter illos & nos, antequàm ista uerba agnoscamus & nos? Quia nos pulsamus ut aperiatur nobis: illi autem Christum negando nolebant intrare seruandi, sed foris remanere perdendi. Quòd ergo nos audimus hæc pie, quòd antequàm illa intelligamus, credimus uera esse atq; diuina, magna ab istis diuersitate distamus. Cũ enim duo audiunt uerba euangelij, unus impius, alter pius, & talia sunt ut forte ambo non intelligant, unus dicit, nihil dixit: alius dicit, uerum dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus: iste quia credit iam pulsat, & dignus est cui aperiatur si pulsare persistat, ille uero adhuc audiat, Nisi credideritis nõ intelligetis. Quare ista commendo? quia etiam cũ uerba hæc obscura sicut possum exposuero, aut quia ualde sunt abdita, uel ego eorum non apprehendero intelligẽtiam, uel explicandi quod intelligo nõ habuero facultatẽ, uel tã fuerit quisque tardus, ut etiã exponentẽ nõ sequatur, nõ de se desperet: maneat in fide, ambulet in uia, audiat Apostolum dicentem, Et si quid aliter sapitis, hoc quoq; uobis deus reuelabit, uerum tamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. Incipiamus ergo audire exponentem, quem audiuimus proponentem. Dixit ergo iterum eis Iesus, Amen amen dico uobis, quia ego sum ostium ouium.) Ecce ipsum ostium quod clausum posuerat, aperuit. Ipse est ostium, agnouimus, intremus: ut nos intrasse gaudeamus. Omnes quotquot uenerunt, fures sunt & latrones.) Quid est hoc domine Omnes quotquot uenerunt? Quid enim? Tu non uenisti? sed intellige. Omnes quotquot uenerunt dixit, utique præter me. Recolamus ergo, Ante aduentũ ipsius uenerunt prophetæ, nunquid fures & latrones fuerunt? Absit, nõ præter illũ uenerunt, quia cum illo uenerunt. Venturus præcones mittebat, sed eorũ corda quos mise

Marginalia: C (beside line 1); 2.Tim.2 (beside "cit Apostolus"); D (beside "quuntur"); Esaiæ.7 (beside "adhuc audiat"); Philip.3 (beside "audiat Apostolum").

A miserat,possidebat. Vultis nosse quia cum illo uenerunt? Qui est ipse semper,carnem quip/
pe accepit ex tempore. Quid est ergo semper? In principio erat uerbum. Cum illo ergo
uenerunt,qui cum uerbo dei uenerunt. Ego sum,inquit, uia & ueritas & uita. Si ipse est ue/ Ioan.14
ritas,cum illo uenerunt qui ueraces fuerunt:quotquot ergo præter illum,fures sunt & latro/
nes,id est,ad furandum & occidendum. Sed non audierunt eos oues.) Maior hæc quæ/
stio est,non audierunt eos oues. Ante aduentum domini nostri Iesu Christi, quo humilis
uenit in carne,præcesserunt iusti,sic in eum credentes uenturum,quomodo nos credimus in
eum qui uenit. Tempora uariata sunt,non fides,quia & ipsa uerba pro tempore uariantur,
cum uarie declinantur. Alium sonum habet,uenturus est:alium sonum habet,uenit:muta/
tus est sonus,uenturus est,& uenit: eadem tamen fides utrosq; coniungit, & eos qui uentu/
rum esse,& eos qui eum uenisse crediderunt: diuersis quidem temporibus, sed utrosq; per
unum fidei ostium,hoc est per Christū,uidemus ingressos. Nos credimus dominū nostrū
natum ex uirgine,uenisse in carne, passum esse,resurrexisse, in cœlum ascēdisse,totum hoc si
cut uerba auditis præteriti tēporis, impletū esse iam credimus:in eius sunt fidei societate no
biscū & illi patres, qui crediderunt de uirgine nasciturū, passurū,resurrecturū,in cœlū ascen
surū, illos enim ostendit Apostolus ubi ait, Habentes autem eundē spiritū fidei,sicut scri/ 2.Cor.4
ptum est. Credidi propter quod locutus sum:& nos credimus, propter quod & loquimur. psal.115
Propheta dixit,Credidi propter quod locutus sum. Apostolus dicit, Et nos credimus,pro/
pter quod & loquimur:ut scias autem quòd una sit fides,audi dicentem,Habentes eundem
spiritum fidei & nos credimus:sic & alio loco. Nolo enim uos,inquit, ignorare fratres,quia
patres nostri omnes sub nube fuerunt,& omnes mare transierunt, & omnes in Moyse ba/
ptizati sunt in nube & in mari: & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & o/
mnes eundem potum spiritalem biberunt. Mare rubrum significat baptismū, Moyses du/
ctor per mare rubrum significat Christum:populus transiens significat fideles: mors Ægy/
B ptiorum significat abolitionem peccatorum. In signis diuersis eadem fides, sic in signis di/
uersis quomodo in uerbis diuersis,quia uerba sonos mutant per tēpora,& utiq; nihil aliud
sunt uerba quàm signa:significādo enim uerba sunt,tolle significationē uerbo, strepitus ina
nis est. Significata sunt ergo omnia: nunquid non eadem credebant, per quos hæc signa
ministrabantur,per quos eadem quæ credimus,prophetata prænunciabantur? utiq; crede/
bant:sed illi uentura esse,nos autem uenisse:ideo autem sic ait, Eundem potum spiritalē bi/
berunt:si spiritalem eundem,nam corporalem non eundē. Quid enim illi bibebant? Bibe/
bant enim de spiritali sequente petra:petra autē erat Christus:uidete ergo,fide manente,si/
gna uariata. Ibi petra Christus,nobis Christus quod in altari dei ponitur,& illi pro magno
sacramento eiusdem Christi biberunt aquam profluētem de petra, nos quid bibamus no/
runt fideles. Si speciem uisibilem intendas, aliud est: si intelligibilem significationem,eun/
dem potum spiritalem biberunt. Quotquot ergo illo tempore crediderunt uel Abraæ, uel
Isaac,uel Iacob, uel Moysi, uel alijs patriarchis, alijsq; prophetis Christum prænuncianti/
bus,oues erant,& Christum audierunt,non alienam uocem,sed ipsius audierunt. Iudex fue
rat in præcone,quia & quando iudex loquitur per præconem,exceptor non facit,præco nō
dixit,sed iudex dixit. Alij sunt ergo quos non audierunt oues, in quibus non erat uox Chri
sti,errantes,falsa dicentes,inania garrientes,uana fingentes,miseros seducentes. Quid est er
go quod dixi? Maior hæc quæstio est, quid habet obscurum & ad intelligendum difficile?
audite obsecro: ecce dominus ipse Iesus Christus uenit,prædicauit,utiq; multo magis uox
pastoris erat, expressa ipso ore pastoris: si enim per prophetas uox pastoris erat, quanto
magis uocem pastoris proferebat lingua ipsa pastoris: non omnes audierunt. Sed quid
putamus? Qui audierunt oues erunt? Ecce audiuit Iudas, & lupus erat: sequebatur,
sed pelle ouina tectus, pastori insidiabatur. Aliqui uero eorum, qui Christum cruci/
fixerunt, non audiebant, & oues erant: ipsos enim uidebat in turba, quando dicebat, Ioan.8
Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Quomodo ista sol/
uitur

uitur quæstio? Audiunt non oues, & non audiunt oues: sequuntur uocem pastoris quidam C
lupi, & ei quædam cōtradicunt oues, postremo pastorem occidunt oues. Soluitur quæstio:
respondet enim aliquis & dicit, Sed quando non audiebant, oues nondum erant, tunc lupi
erant: uox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Quando autem factæ sunt oues, audi-
erunt, & pastorem inuenerunt, pastoremq; secutæ sunt: pastoris promissa sperauerunt, quia
iussa fecerunt. Soluta est utcunq; ista quæstio, & cuiquam forte sufficiat. Me autem adhuc
mouet, & quid me moueat communico uobiscum, ut quodammodo quærens uobiscum,
reuelante illo uobiscum merear inuenire: quid ergo me moueat accipite, per Ezechielē pro-
Ezech.3 phetam dominus obiurgat pastores, & dicit inter cætera de ouibus, Errantem ouem non re-
uocastis. Et errantē dicit, & ouem appellat: si quādo errabat ouis erat, cuius uocem ut erra-
ret audiebat? Proculdubio enim nō erraret, si uocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia
uocem audiuit alieni, uocem furis & latronis audiuit. Certe latronum uoces non audi-
unt oues: Qui uenerunt, inquit, & intelligimus, præter me, id est, qui uenerunt præter me, fu-
res sunt & latrones, & non audierunt eos oues. Domine, si non audierunt eos oues, quomo-
do errant oues, si oues non audiunt nisi te? Tu autem ueritas es: quisquis ueritatem audit
non utiq; errat: illi autem errant, & oues appellantur, nam si in errore ipso oues non appel-
larentur, non diceretur per Ezechielem prophetam, Errantem ouem non reuocastis. Quo-
modo & errat & ouis est? uocem alieni audiuit? certe non audierunt eos oues. Deinde mo-
do multi colliguntur ad ouile Christi, & ex hæreticis fiunt catholici: à furibus tolluntur, pa-
stori redduntur. Et alieni quando murmurant, tædium patiuntur ad reuocantem, & nō in-
telligunt iugulantem, ueruntamen etiam cum renitentes uenerunt quæ oues sunt, agnoscūt
uocem pastoris, & se uenisse lætantur, & errasse erubescunt. Quando ergo in illo errore tan-
quam in ueritate gloriabantur, & utiq; non audiebant uocem pastoris, & alienum ideo se-
quebantur, oues erant an nō erant? Si oues erant, quomodo alienos oues audiūt? Si oues D
nō erant, quare obiurgātur illi quibus dicitur, Errantē ouē nō reuocastis? Ipsis etiā iā factis
catholicis Christianis, bonæ spei fidelibus, aliquādo mala cōtingunt, seducūtur in errorem,
& post errorē reuocātur, Quando seducti sunt in errorē, & rebaptizati sunt, aut post ouilis
dominici societatem, rursus in errorem pristinum reuoluti sunt, oues erant an nō erāt? Vti-
que catholici erant: si catholici, fideles erant, oues erant. Si oues erant, quomodo uocem alie-
ni audire potuerunt cum dominus dicat, non audierunt eos oues? Audistis fratres altitudi-
2.Tim.2 nem quæstionis. Dico ergo, Nouit dominus qui sunt eius: nouit præscitos, nouit prædesti-
Roma.8 natos: de illo quippe dicitur, Quos aūt præsciuit & prædestinauit cōformes fieri imaginis
filij sui, ut sit primogenitus in multis fratribus: quos autē prædestinauit, ipsos & uocauit: &
quos uocauit, ipsos & iustificauit: quos aūt iustificauit, ipsos & glorificauit. Si deus ꝓ nobis,
quis cōtra nos? Adde adhuc, Qui proprio filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tra-
didit eum, quomodo etiā non cum illo omnia nobis donauit? sed quibus? Nobis præsci-
tis, & prædestinatis, iustificatis, glorificatis, de quibus sequitur, Quis accusabit aduersus ele-
ctos dei? Nouit dominus qui sunt eius, ipsæ sunt oues. Aliquando se ipsæ nesciunt, sed pa-
stor nouit eas, secundum istam prædestinationem, secundum istam dei præscientiam, se-
cundum electionem ouium, ante constitutionem mundi: secundum istam ergo præscien-
tiam dei & prædestinationē, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus, & quàm mul-
tæ oues intus, & quàm multi lupi foris. Quid est quod dixi, quàm multæ oues foris? quàm
multi modo luxuriantur, casti futuri: quàm multi blasphemant Christū, credituri in Chri-
stum: quàm multi se inebriant, futuri sobrij: quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas,
ueruntamen modo uocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intus lau-
dant, blasphematuri: casti sunt, fornicaturi: sobrij sunt, se uino postea sepulturi: stant, casuri:
& non sunt oues: de prædestinatis enim loquimur. De his loquimur quos nouit dominus
qui sunt eius: & tamen ipsi quamdiu recte sapiūt, Christi uocem audiunt. Ecce audiūt ipsi,
non audiunt illi, & tamen secundum prædestinationem non oues isti, oues illi. Adhuc ma-
net

A net quæstio,quæ mihi interim nunc uidetur ita posse dissolui.Est aliqua uox, est, inquam,
uox aliqua pastoris,in qua oues non audiunt alienos,in qua non oues audiunt Christum:
quæ est ista uox? Qui perseuerauerit usq; in finem,hic saluus erit.Hanc uocem non negli- Matth.10.
git proprius,non audit alienus:nam & ille hoc ei prædicat, ut perseueret apud ipsum usq;
in finem,sed non apud eum perseuerando non audit hanc uocem. Venit ad Christum,au-
dit alia & alia uerba,illa & illa,omnia uera,sana omnia,inter quæ omnia est & illa uox:qui
perseuerauerit usq; in finem,hic saluus erit:istam qui audierit ouis est:sed audiebat illã ne-
scio quis, & desipuit, refriguit, audiuit alienam:si prædestinatus est, ad tempus errauit,in
æternum non perijt,redit ut audiat quod neglexerit,faciat quod audiuit:si enim de his est
qui prædestinati sunt,& errorem ipsius deus præsciuit,& conuersionem futuram:si aberra-
uit,redit ut audiat illam uocem pastoris,& sequatur dicentem:qui perseuerauerit usq; in fi-
nem hic saluus erit:Bona uox fratres,uera,pastoralis,ipsa est uox salutis in tabernaculis iu-
storum:nam facile est audire Christum,facile est laudare euãgelium,facile acclamare dispu
tatori:perseuerare usq; in finem,hoc est ouium uocem pastoris audientium. Tentatio acci-
dit,perseuera usq; in finem,quia tentatio non perseuerat usq; in finem:usq; in quem finem
perseuerabis? Quousq; finies uiam? Quamdiu enim nõ audis Christum, aduersarius tuus
est in ista uia,hoc est,in ista mortali uita,sed quid dicit? Concorda cum aduersario tuo cito,
dum es cum eo in uia. Audisti,credidisti,concordasti:si aduersabaris concorda,si tibi præsti
tum est concordare:si aduersabaris concorda,noli ulterius litigare:quãdo enim finiatur uia
nescis,sed tamẽ ille scit,scit ille si ouis es,& si perseueraueris usq; in finẽ,saluus eris:ac per hoc
istam uocem non contemnunt sui,non audiunt alieni. Vt potui,ut ipse donauit,profũdam
multum quæstionem aut exposui uobis,aut tractaui uobiscum:si qui minus intellexerunt,
maneat pietas,& reuelabitur ueritas:qui autem intellexerunt,non se extollant quasi celerio-
res super tardiores,ne extollendo se exorbitent,& facilius perueniant tardiores.Omnes au-
B tem perducat cui dicimus:Deduc me domine in uia tua, & ambulabo in ueritate tua. Per
hoc ergo quod exposuit dñs, quia ipse est ostium,intremus ad ea quæ proposuit,nec expo-
suit.Et pastor quidem quisnam sit,quamuis non dixerit in ista lectione quæ hodie recitata est,
tamen in ea quæ sequitur apertissime dicit:Ego sum pastor bonus:quod & si non diceret,
quem alium præter ipsum intelligere deberemus in eis uerbis ubi ait:Qui intrat per ostiũ,
pastor est ouium,huic ostiarius aperit,& oues eius uocem audiunt, & proprias oues uocat
nominatim,& educit eas,& cum proprias oues emiserit,ante eas uadit,& oues eum sequun
tur,quia sciunt uocem eius? Quis enim alius oues proprias uocat nominatim, & educit eas
hinc ad uitam æternam,nisi qui nouit nomina prædestinatorum? Vnde ait discipulis suis: Luc.10.
Gaudete,quia nomina uestra scripta sunt in cœlo,hinc enim uocat eas nominatim. Et quis
alius eas emittet,nisi qui earum peccata dimittit,ut eum sequi duris liberatæ uinculis pos-
sint? Et quis eas præcessit quo eum sequantur,nisi qui surgens à mortuis iam non moritur,
& mors ei ultra non dominabitur.Et cũ hic conspicuus esset in carne,ait:Pater quos dedisti Ioan.17
mihi,uolo ut ubi ego sum,& ipsi sint mecum:unde illud quod ait: Ego sum ostiũ, per me
si quis introierit saluabitur,& ingredietur & egredietur,& pascua inueniet.) In hoc euiden-
ter ostendit,non solum pastorem,sed etiam oues intrare per ostium:sed quid est,ingredietur
& egredietur,& pascua inueniet? Ingredi quippe in ecclesiam per ostium Christũ ualde bo-
num est:exire autem de ecclesia,sicut ait iste ipse Ioannes euangelista in epistola sua:Ex no- 1.Ioan.2
bis exierunt,sed non erant ex nobis,non est utiq; bonum. Talis ergo egressus non posset à
bono pastore laudari,ut diceret,& ingredietur & egredietur,& pascua inueniet.Est ergo ali-
quis non solum ingressus,uerumetiam egressus bonus per ostium bonum,quod est Chri-
stus:sed quid sit iste laudabilis & beatus egressus? Possem quidem dicere ingredi nos,quã-
do interius aliquid cogitamus,egredi autem quãdo exterius aliquid operamur.Et quoniã,
sicut dicit Apostolus,per fidem habitat Christus in cordibus nostris, ingredi per Christũ
esse secundum ipsam fidem cogitare:egredi autem per Christum secundum ipsam fidem

Psal,103 etiam foris,id est,coram hominibus operari:unde & in psalmo legit:Exiet homo ad opus
Matth.5 suum:& ipse dominus dicit: Luceant opera uestra coram hominibus:sed plus me delectat quod ipsa ueritas tanq̃ pastor bonus,& ideo bonus doctor quodãmodo nos admonuit, quemadmodum intelligere debeamus,quod ait:Ingredietur & egredietur,& pascua inueniet,consecutus adiunxit: Fur non uenit nisi ut furetur,& mactet,& perdat,ego ueni ut uitam habeant,& abũdantius habeãt.) Videt enim mihi dixisse,ut uitã habeãt ingredientes,& abũdantius habeãt egredientes.Nõ aũt potest quisq; per ostiũ,id est,per Christũ egredi ad uitã æternã,quæ erit & specie,nisi per ipsũ ostiũ,hoc est,p eundẽ Christũ in ecclesiã eius
Gal.5 quæ est ouile eius,intrauerit ad uitam tẽporalem,quæ est in fide,ideo ait:Ego ueni ut uitã habeant,hoc est,fidem,quæ per dilectionem operatur,per quam fidem in ouile ingrediun-
Abacuc,2 tur ut uiuant,quia iustus ex fide uiuit.Et abundantius habeant,qui perseuerando usq; in finem,per illud ostium,id est,per fidem Christi egrediuntur,quoniam ueri fideles moriunt,& abundantius habebunt uitam,ueniendo quo pastor ille præcessit,ubi nunq̃ deinde moriantur.Quamuis ergo & hic in ipso ouili non desint pascua, quoniam ad utrũq; possimus intelligere quod dictum est,& pascua inueniet,id est,& ad ingressum & ad egressum:tamen tunc uera pascua inuenient ubi saturentur,qui esuriunt & sitiunt iusticiam,qualia pascua in-
Luc.23 uenit cui dictum est:Hodie mecum eris in paradiso.Quomodo autem ipse sit ostium, ipse pastor,ut per seipsum quodammodo etiam ipse ingredi & egredi intelligatur, & quisnam sit ostiarius,longum est hodie quærere,& disserendo sicut ipse donauerit explicare.

Ab eo quod dictum est:Ego sum pastor bonus,bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis,usq; ad id quod ait:Mercenarius autem fugit,quia mercenarius est,& nõ pertinet ad eũ de ouibus: Tractatus XLVI

LOQVENS dominus Iesus ouibus suis,& præsentibus & futuris,quæ tunc aderant, quæ erant ibi iam oues eius, erantq; quæ futuræ erant eius oues: Item præsentibus & futuris,& illis & nobis,& quotquot etiam post nos fuerint oues eius,quis ad eas missus esset,ostendit.Omnes ergo audiunt uocem pastoris sui dicentis: Ego sum pastor bonus.) Non adderet bonus,nisi essent pastores mali:sed pastores mali ipsi sunt fures & latrones, aut certe ut multum mercenarij. Omnes enim hic personas quas posuit,requirere,distinguere, nosse debemus:aperuit enim iã duas res dominus, quas quodammodo clausas proposuerat.Iam scimus quia ostium ipse est,scimus quia pastor ipse est:fures & latrones qui sint,in hesterna lectione patefactum est.Hodie autem audiuimus mercenarium,audiuimus & lupum,heri nominatus est & ostiarius.In bonis ergo ostium est & ostiarius,pastor & ouis:in malis fures & latrones,mercenarij,lupus.Ostiũ dominum Christum accipimus ipsum pastorem,ipsum ostiarium:quia enim hæc duo ipse exposuit,ostiarium nobis reliquit quærendũ:& quid ait de ostiario? Huic,inquit,ostiarius aperit:cui aperit? Pastori.Quid aperit pastori? Ostium.Et quis est ipsum ostium? Ipse pastor. Nunquid si dñs Christus nõ exposuisset,nõ ipse dixisset:Ego sum pastor, & ego sum ostiũ, auderet quisquã nostrum dicere,quòd ipse Christus sit & pastor & ostiũ? Si enim diceret, ego sum pastor,& non diceret,ego sum ostium,quæsituri eramus quis esset ostium,& forte aliud putantes ante ostium remansuri,gratia illius & misericordia nobis exposuit pastorẽ, seipsum dixit,exposuit ostium,seipsum dixit,ostiarium quærendum nobis reliquit:quẽ nos dicturi sumus ostiarium? Quemlibet inueniremus,cauendum est ne maior existimetur q̃ ipsum ostium:quia ostiarius in domibus hominum maior est ostio.Ostiarius enim ostio, non ostium præponitur ostiario,quia ostiarius ostium,non ostium custodit ostiarium.Nõ audeo dicere aliquem ostiarium maiorem:audiui enim iam quid sit ostium,nõ me latet,nõ sum dimissus coniecturæ meæ,non mihi humana est relaxata suspicio,deus dixit, ueritas dixit,mutari non potest quod immutabilis dixit.Dicam ergo in huius profunditate quæstionis quid mihi uidetur:eligat unusquisq; quod placet,pia tamen sentiat,sicut scriptũ est:
Sap.1 Sentite de domino in bonitate,& in simplicitate cordis quærite illũ.Ostiarium forte ipsum

dñm

A dn̄m debemus accipere:multo sunt enim inter se diuersa in rebus humanis,pastor & ostiũ,
q̃ ostiarius & ostium,& tamen dominus & pastoré se dixit,& ostium:cur ergo nõ intelliga
mus ipsum & ostiarium? Si enim cõsyderemus proprietates,dominus Christus nec pastor
est,sicut consueuimus nosse & uidere pastores,nec ostium est,nõ enim eum faber fecit:si au/
tem secũdum aliquã similitudinẽ & ostium & pastor est,audeo dicere & ouis est:ouis nem/
pe sub pastore est,tñ ille & pastor est & ouis:ubi est pastor? Ecce hic habes,lege euãgelium:
Ego sum pastor bonus:ubi est ouis? Interroga prophetam:Sicut ouis ad immolãdum du/ Esa.53
ctus est:ubi est agnus? Interroga amicum sponsi:Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccata mũ Ioan.1
di.Adhuc aliquid secundum istas similitudines mirabilius sum dicturus: & agnus enim &
ouis & pastor,inter se amica sunt:contra leones autem à pastoribus oues custodiri solent,
& tamẽ de Christo cum sit ouis & pastor,legimus dictũ:uicit leo de tribu Iuda.Hæc omia Apoc.5
fratres,secundum similitudines accipite,non secundum proprietates.Solemus uidere pasto
res sedere supra petram,& inde cõmissa sibi pecora custodire. Vtiq; melior pastor q̃ petra,
super quam sedet pastor,& tamen Christus & pastor & petra. Totum hoc secundum simi/
litudinem:proprietatẽ autem si quæras à me:In principio erat uerbum,& uerbũ erat apud
deum,& deus erat uerbum:si quæras à me proprietatem,filius unicus de patre in æternum
ab æterno genitus,æqualis gignenti,per quem facta sunt omnia,cum patre incõmutabilis,
& accepta forma hominis non mutatus,ex incarnatione homo,filius hominis & filius dei.
Hoc totum quod dixi,non similitudo sed res est:non ergo pigeat nos fratres secundũ quas/
dam similitudines ipsum accipere ostium,ipsum ostiarium:quid est enim ostium? Quo in/
tramus:quis est ostiarius? Qui aperit:quis ergo se aperit,nisi qui seipsum exponit? Ecce do/
minus dixerat ostium,non intellexeramus:quãdo nõ intelleximus,clausum erat,qui aperuit
ipse est ostiarius:nulla est ergo necessitas aliq̃d aliud quærere,nulla necessitas,sed fortasse est
uoluntas:si est uoluntas,noli exorbitare,noli à trinitate discedere:si personam aliquam quæ
B ris ostiarij,spiritus sanctus occurrat:non enim dedignabitur ostiarius esse spiritus sanctus,
quando ipsum ostium esse dignatus est filius:uide ostiarium,forte spiritum sanctum, ipse
dominus discipulis suis de spiritu sancto dicit:Ipse uos docebit omnem ueritatem. Ostium Ioan.16
quid est? Christus:quid est Christus? Veritas.Quis aperit ostium, nisi qui docet omnem
ueritatem? De mercenario autem quid dicimus? Non in bonis hic cõmemoratus est. Pa
stor bonus,ait,animam suam dat pro ouibus suis:mercenarius & qui non est pastor, cuius
non sunt oues propriæ,uidet lupum uenientem,& dimittit oues,& fugit,& lupus rapit, &
dispergit oues.) Non hic bonam personam mercenarius gerit,& tamen in aliquo utilis
est:nec mercenarius diceretur,nisi acciperet à conducente mercedem:quis est ergo iste merce
narius,& culpabilis,& necessarius? Hinc uero fratres luceat nobis ipse dominus,ut & merce
narios intelligamus,& mercenarij non simus.Quis est ergo iste mercenarius? Sunt quidam
ecclesiæ præpositi quibus Paulus apostolus dicit:Sua quærentes,non quæ Iesu Christi:quid Phil.2
est sua quærentes? Non Christum gratis diligentes, non deum propter deum quærentes,
tẽporalia cõmoda sectantes,lucris inhiantes,honores ab hominibus appetentes:hæc quan/
do amantur à præposito, & propter hoc seruitur deo,quisquis est talis mercenarius est,
inter filios se non computet: de talibus enim & dominus dicit: Amen dico uobis, per/ Matth.6
ceperunt mercedem suam:audi de Timotheo sancto quid dicat apostolus Paulus: Spero Philip.2
autem in domino Iesu,Timotheum cito me mittere uobis,ut & ego bono animo sim, cum
cognouero quæ circa uos sint:neminem enim habeo tam unanimem,qui germane de uo/
bis sollicitus sit,omnes enim sua quærunt,non quæ Iesu Christi. Inter mercenarios pastor
ingemuit,quæsiuit aliquem q̃ synceriter diligeret gregem Christi,& circa se in eis qui cum
illo eo tempore fuerant non inuenit:non enim in ecclesia Christi tunc præter Paulum apo/
stolum & Timotheum nemo erat qui germane de grege sollicitus esset,sed contigerat ut eo
tempore quo Timotheum misit circa se alium de filijs non haberet,sed soli mercenarij cum
illo essent,sua quærentes,non quæ Iesu Christi:& tamen ipse germane de grege sollicitus,

 maluit

maluit filium mittere,& inter mercenarios remanere. Inuenimus & mercenarios,non eos di- C
scutit nisi dominus,qui cor inspicit,ipse discutit,tamen aliquando intelliguntur à nobis, nō
Matth.5 enim frustra dixit ipse dominus etiā de lupis,ex fructibus eorū cognoscetis eos:multos in-
terrogant tentationes,& tunc apparent cogitationes,multi autem latent. Habet ouile domi-
ni præpositos,& filios,& mercenarios. Præpositi autem qui filij sunt,pastores sunt:si pasto-
res sunt,quomodo unus pastor,nisi quia sunt illi omnes unius membra pastoris, cuius sunt
Esa.53 oues propriæ? Nam & ipsi membra sunt ipsius unius ouis,quia sicut ouis ad immolandū
ductus est. Audite autem,quia & mercenarij necessarij sunt:multi quippe in ecclesia cōmo-
da terrena sectantes,Christum tamen prædicant,& per eos uox Christi auditur,& sequun-
tur oues non mercenarium,sed uocem pastoris per mercenarium. Audite mercenarios ab
Matth.23 ipso domino demonstratos:scribæ,inquit,& pharisæi cathedram Moysi sedent,quæ dicunt
facite,quæ autem faciunt,facere nolite:quid aliud dixit,nisi per mercenarios uocem pastoris
audite? Sedendo enim cathedrā Moysi,legē dei docent,ergo per illos deus docet:sua uero
illi si uelint docere,nolite audire,nolite facere,certe enim tales sua quærunt, non quæ Iesu
Christi. Nullus tamen mercenarius ausus est dicere populo Christi,tua quære,non quæ Ie-
su Christi:qui enim male facit,nō prædicat de cathedra Christi,inde lædit unde male facit,
nō unde bona dicit:botrum carpe,spinam caue. Bene quia intellexistis,sed propter tardio-
res dicam hoc idem planius,quod modo dixi,botrum carpe,spinam caue,cum dominus di-
Matth.7 cat:Nunquid colligunt de spinis uuam, aut de tribulis ficus? Verum est omnino,& etiam
uerum ego dixi,botrum carpe,spinam caue, quia botrus aliquando de radice uitis exor-
tus,pendet in sepe,crescit palmes,inseritur spinis, & portat fructum spina non suum : non
enim spinam uitis attulit,sed spinis palmes incubuit:noli interrogare nisi radices,quære ra-
dicem spinæ,extra inuenies à uite:quære originem uuæ,uitis hanc protulit ex radice. Cathe
dra ergo Moysi uitis erat,pharisæorū mores spinæ erant:doctrina uero per malos, palmes
in sepe. Botrum inter spinas caute lege,ne dum quæris fructum,laceres manum:& cum au- D
dis bona dicentem,ne imiteris mala facientem,quæ dicunt facite,legite uuas:quæ autem fa-
ciunt, facere nolite, cauete spinas:etiam per mercenarios uocem pastoris audite,sed noli-
te esse mercenarij,cum sitis membra pastoris:ipse autem Paulus apostolus sanctus qui di-
Phil.2 xit:Neminem habeo qui tam germane de uobis sollicitus sit,omnes enim sua quærunt, nō
quæ Iesu Christi:alio loco inter mercenarios filiosq; distinguens,uidete quid dixerit: Qui-
dam per inuidiam & contentionem,quidam uero & per bonam uolūtatem Christum præ-
dicant:quidam ex charitate,scientes quia in defensione euangelij positus sum,quidam uero
& per contumaciam Christum annunciant non caste, existimantes tribulationem suscitari
uinculis meis. Isti mercenarij erant,Paulo apostolo inuidebant:quare inuidebant, nisi quia
temporalia requirebant? Sed quid adiungit attendite:quid enim? Cum omni modo,siue
occasione,siue ueritate Christus annuncietur,& in hoc gaudeo,sed & gaudebo. Veritas est
Christus,ueritas à mercenarijs occasione annuncietur,ueritas à filijs ueritate annuncietur.
Filij æternam hæreditatem patris patienter expectant:mercenarij temporalem mercedem
conducentes,festinanter exoptant. Mihi humana gloria cui mercenarios inuidere uideo,mi
nuatur,& tamen per linguas mercenariorum & filiorum diuina Christi gloria diffametur,
cum siue occasione, siue ueritate Christus annuncietur. Vidimus qui sit etiam mercenarius:
quis est lupus,nisi diabolus? Et quid dictum est de mercenario? Cum uiderit lupum uenié-
tem fugit,quia non sunt eius oues propriæ,nec ei cura est de ouibus:nunquid talis erat apo
stolus Paulus? absit. Nunquid talis Petrus? absit:nunquid tales cæteri apostoli, excepto
Iuda filio perditionis? absit. Pastores ergo illi? Planè pastores:& unde unus pastor? Iam
dixi pastores,quia membra pastoris illo capite gaudebát,sub illo capite cōcordabant, uno
spiritu in unius corporis compage uiuebant,ac per hoc omnes ad unum pastorem pertine
bant. Si ergo pastores,non mercenarij, quare fugiebant quādo persecutionem patiebant?
2.Cor.11 Expone nobis,ô domine,uidi in epistola fugientem Paulum,per murū in sporta submis-
sus est,

A sus est,ut manus persequentis euaderet:non ergo illi cura fuit de ouibus,quas lupo uenien-
te deserebat? Fugit planè,sed eas pastori in cœlo sedenti orationibus cõmendabat:se autē
utilitati earum fugiendo seruabat,sicut quodam loco ait:Manere in carne necessarium du- *Phil.1*
xi propter uos. Ab ipso nanq; pastore omnes audierant:si uos persecuti fuerint in una ciui- *Matth.10*
tate,fugite in aliam. Hanc nobis quæstionem dominus dignetur exponere. Domine tu di-
xisti eis quos fideles pastores esse utiq; uolebas,quos tua membra esse formabas,si uos per
secuti fuerint fugite. Iniuriam ergo illis facis quando reprehendis mercenarios,qui uident lu
pum uenientem,& fugiunt:rogamus indices nobis,quid habeat altitudo quæstionis:pulse-
mus,aderit qui aperiet se,ostiarius ostij quod est ipse:quis est mercenarius? Qui uidit lupũ
& fugit,qui sua quærit,non quæ Iesu Christi. Peccantem non libere audet redarguere. Ecce *1.Timoth.2*
nescio quis peccauit,grauiter peccauit,increpandus est,excõmunicandus est: sed excõmuni-
catus inimicus erit,insidiabitur,nocebit cum potuerit,iam ille qui sua quærit, non quæ Iesu
Christi,ne perdat quod sectatur,humanæ amicitiæ cõmoditatem,& inimicitiarum huma-
narum incurrat molestiam,tacet,non corripit:ecce lupus oui guttur apprehendit, diabolus
fideli adulterium persuasit:tu taces,non increpas,ô mercenarie,lupum uenientem uidisti &
fugisti. Respondet forte & dicet,ecce hic sum,non fugi:fugisti,quia tacuisti:tacuisti, quia ti-
muisti. Fuga animi timor est,corpore stetisti,spiritu fugisti:quod ille non faciebat qui dice-
bat:Et si corpore absens sum,spiritu uobiscum sum:quomodo enim spũ fugiebat,qui etiam *Col.2*
corpore absens,fornicatores litteris arguebat? Affectiones nostræ motus animorum sunt:
lætitia,animi diffusio: tristitia,animi contractio:cupiditas,animi progressio: timor, animi
fuga est:diffunderis enim animo cum delectaris:contraheris animo cum molestaris:pro-
grederis animo cum appetis:fugis animo cum metuis. Ecce unde ille mercenarius uiso lupo
dicitur fugere. Quare? Quia non est ei cura de ouibus.) Quare non est ei cura de ouibus?
Quia mercenarius est.) Quid est,mercenarius est? Temporalem mercedē quærit,& in do
B mo in æternũ nõ manebit:sunt adhuc hæc quærenda,& discutiēda uobiscũ,sed onerare uos
non est consilij:dominica enim cibaria cum seruis ministramus, in pascuis dominicis oues
pascimus,& simul pascimur:sicut non est negandum quod necessarium est,sic non est cor in
firmũ pabuli multitudine prægrauandũ:non sit ergo molestũ charitati uestræ,quia omnia
quæ hic adhuc discutienda arbitror,hodie nõ discutio,sed iterum nobis in nomine dñi die-
bus reddendi sermonis,eadē lectio recitabit',& diligenter illo adiuuante tractabitur.

Ab eo quod dictũ est:Ego sum pastor bonus,& cognosco oues meas,& cognoscunt me meæ,usq; ad id quod ait:Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

Tractatus XLVII.

QVI sermonem domini dei nostri non solum libenter,sed etiam diligenter audi-
stis,promissionis nostræ proculdubio meministis. Ipsa quippe lectio euangelica
& hodie lecta est,quæ lecta fuerat proximo dominico die. Propterea quoniam
in quibusdam necessitatibus immorati,non potuimus oĩa discutere,quæ uestris sensibus
debebamus. Proinde quæ iam dicta atq; tractata sunt,hodie non quærimus,ne adhuc ea-
dem repetendo,ad illa quæ nondũ dicta sunt,peruenire minime permittamur. Nostis iam
in nomine domini qui sit bonus pastor,& quēadmodum pastores boni membra sint eius,
& ideo pastor sit unus. Nostis qui sit mercenarius ferendus,quis lupus,& fures & latrones
cauendi,quæ sint oues,quod sit ostium quo & oues ingrediuntur,& pastor quomodo sit in
telligendus ostiarius:nostis etiam quoniam quisquis non per ostium intrauerit,fur est & la-
tro,nec uenit nisi ut furetur,& occidat & perdat. Hæc omnia dicta,sufficienter quantum exi-
stimo pertractata sunt:hodie debemus dicere quantum adiuuat dominus,quoniam ipse Ie-
sus Christus saluator noster,& pastorem se esse dixit,& ostium,& pastorem bonum dixit
intrare per ostium:quomodo ipse per se ipsum intrat? Si enim nemo pastor bonus est nisi
qui per ostiũ intrat,& ipse est præcipue pastor bonus,& ipse est ostiũ,intelligere nõ possum
nisi & ipsum per seipsum ad oues suas intrare,& uocē suam illis dare ut sequantur eũ,easq;

intrantes & exeũtes pascua inuenire, quod est uita æterna. Cito ergo dico, ego quærẽs intra C
re ad uos, id est, ad cor uestrũ, Christũ prædico: si aliud prædicem, per aliam partẽ conabor ascendere. Christus itaq; mihi ianua est ad uos, per Christum intro, nõ ad parietes uestros, sed ad corda uestra. Quid est, per Christum intro? Christũ in me libenter audistis. Quare Christum in me libenter audistis? Quia oues Christi estis, sanguine Christi cõparatæ estis, agnoscitis preciũ uestrũ quod nõ à me datur, sed per me prædicatur. Ille quippe emit, q precio sum sanguinem fudit: preciosus sanguis est illius sine peccato, fecit tamen ipse etiam suorum sanguinem preciosum, pro quibus dedit sanguinis precium: nam si suorũ sanguinẽ nõ
Psal. 115 faceret preciosum, non diceretur: Preciosa in conspectu dñi mors sanctorum eius. Itaq; etiã quod ait: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus, non ipse unus fecit, & tamen si illi qui fecerunt membra eius sunt, idem ipse unus hoc fecit. Ipse enim potuit facere sine illis, ipsi
Ioan. 15 sine illo unde potuerunt, cum ipse dixit: sine me nihil potestis facere? Hinc autẽ ostendimus quod & alij fecerunt, quia ipse apostolus Ioannes, qui hoc quod audistis euangelium prædicauit, in epistola sua dixit: sicut pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Debemus dixit, debitores nos fecit, qui primus exhibuit: ideo quo
Prouer. 23 dam loco scriptum est: Si sederis cœnare ad mensam potentis, sapienter intellige quæ apponuntur tibi, & mitte manum tuam, sciens quia talia te oportet præparare. Mensa potentis quæ sit nostis, ubi est corpus & sanguis Christi, qui accedit ad talem mensam, præparet talia. Et quid est, præparet talia? Quomodo ipse pro nobis animã suam posuit, sic & nos debemus ad ædificandã plebem, ad asserendam fidem animas pro fratribus ponere: ideo Petro quẽ facere uolebat pastorem bonũ, non in ipso Petro, sed in corpore suo ait: Petre amas
Ioan. 21 me? Pasce oues meas: hoc semel, hoc iterũ, hoc tertio, usq; ad eius tristiciam: & cum tantũ interrogasset dominus, quantũ interrogandũ esse indicauit, ut ter confiteatur qui ter negauerat, & ei suas oues pascendas tertio cõmendasset, ait illi: Cum iunior esses, cingebas te & ambulabas ubi uolebas, cum autem senueris, extendes manus tuas, & alter te cinget, & ducet D
quò tu non uis. Et exposuit euangelista quid dñs dixerit: hoc autem, inquit, dixit significãs qua morte clarificaturus esset deum. Ad hoc ergo pertinet pasce oues meas, ut ponas animam tuam pro ouibus meis, iam illud quod ait: Sicut nouit me pater & ego agnosco patrem.) Quis nescit hoc? Ipse enim agnoscit patrem per se, nos per illum, quia ipse per se cognoscit, nouimus, quia & nos per illum etiam hoc nouimus, quia & hoc per illum nouimus:
Ioan. 1 ipse enim dixit: Deum nemo uidit unq̃, nisi unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enar
Matth. 11 rauit: ergo & nos per ipsum, quibus enarrauit. Item alibi ait: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: sicut ergo ipse per se nouit patrem, nos autem per illum nouimus patrem, sic intrat in ouile per semetipsum, & nos per ipsum. Ostium dicebamus per Christum nos habere ad uos: quare? Quia Christum prædicamus: nos Christum prædicamus, & ideo intramus per ostium. Christus autem Christũ prædicat, quia seipsum prædicat, & ideo pastor per seipsum intrat. Lumen cum alia monstrat quæ uidentur in lumine, nunquid aliquo indiget ut monstretur? Lumẽ ergo & alia demonstrat & seipsum. Quæcunq; intelligimus, intellectu intelligimus, & ipsum intellectum, unde nisi intellectu intelligimus? Nunquid sic oculo carnis & alia uides & ipsum? Quãuis enim uideant homines oculis suis, non tamen uident oculos suos. Oculus carnis alia uidet, se non potest, intellectus autem & alia intelligit, & seipsum: quomodo intellectus uidet se, sic & Christus prædicat se: si prædicat se, & prædicando intrat ad te, per se intrat ad te & ad pa
1. Timoth. 2 trem. Ipse est ostium, quia non est quà ueniatur ad patrẽ nisi per ipsum: unus enim deus & unus mediator dei & hominũ, homo Christus Iesus. Verbo multa dicũtur, hæc ipsa quæ dixi, utiq; uerbo dixi: si uelim dicere & ipsum uerbũ, unde dico nisi uerbo? Ac per hoc per uerbum & alia dicũtur quæ non sunt quod uerbũ, & ipsum uerbum dici nõ potest nisi per uerbum: adiuuante dño exemplis abundauimus. Tenete ergo quomodo dominus Iesus Christus, & ostium sit, & pastor: ostium pandendo se, pastor intrando per se. Et quidem fratres,
q pa

A ꝗ pastor est, dedit & membris suis: nam & Petrus pastor, & Paulus pastor, & cæteri aposto
li pastores, & boni episcopi pastores. Ostiū uero nemo nostrū se dicit, hoc sibi ipse propriū
tenuit, qua intrant oues. Denicꝗ Paulus boni pastoris implebat officiū quādo Christū præ
dicabat, quia per ostiū intrabat: at ubi oues indisciplinatæ cœperūt facere schismata, & alia
ostia sibi ponere, nō qua intrarent & cōgregarent̃, sed qua errarēt ut diuiderent̃ dicētes: Alij 1. Cor. 1
ego sum Pauli: alij, ego sum Cephe: alij, ego Apollo: alij, ego Christi, expauescens ad eos q
dixerūt: ego sum Pauli, tanꝗ clamans ad oues, miseræ qua itis? nō sum ostiū: nunquid Pau
lus, inquit, pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Qui uero dicebant:
Ego sum Christi, inuenerunt ostium. De uno autem ouili & uno pastore, iam quidē assidue
soletis audire: multū enim cōmendauimus unū ouile prædicantes unitatem, ut per Christū
oēs oues ingrederent̃, & Donatū nulla sequeretur, uerūtamē unde hoc ꝓprie dixerit dn̄s
ad ipsos, satis apparet: loquebatur enim apud Iudæos, missus aūt fuerat ad ipsos Iudæos,
nō propter quosdam immani odio pertinaces & perseuerātes in tenebris, sed propter quos-
dam in ipsa gente quas dicit oues suas, de quibus dicit: Nō sum missus nisi ad oues quæ pe Matth. 15
rierunt domus Israël: nouerat etiam eas in turba furentium, & præuidebat in pace creden-
tiū: quid est ergo: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, nisi quia præ-
sentiam suam corporalē nō exhibuit nisi populo Israël? Ad gentes nō perrexit ipse, sed mi-
sit, ad populū uero Israël & misit & uenit ipse, ut qui cōtemnebant, maius iudiciū sumerent,
quia etiam præsentia est illis exhibita. Ipse dn̄s ibi fuit, ibi matrē elegit, ibi concipi, ibi nasci,
ibi sanguinē fundere uoluit, ibi sunt uestigia eius, modo adorantur ubi nouissime stetit, un-
de ascendit ad cœlū: ad gentes autē misit: sed forte aliqui arbitrant̃, quoniā non ipse ad nos
uenit, sed misit ad nos, non nos audisse uocē ipsius, sed uocē eorū quos misit. Absit. Pellatur
ista cogitatio de cordibus uestris, & in his quos misit ipse erat. Ipsum Paulum audi quē mi-
sit: ad gentes enim præcipue Paulum misit apostolū: & ait ipse Paulus terrens nō de se, sed
B de illo: An uultis accipere experimentū eius qui in me loquitur Christus? Audite & ipsum 2. Cor. 13
dn̄m: Et alias oues habeo:) id est, in gentibus: Quæ non sunt de hoc ouili:) id est, de po
pulo Israël: Oportet me & illas adducere.) Ergo per suos, non per alteros adducit: ad-
huc audi, Et uocem meam audient.) ecce & per suos ipse loquitur, & per suos quos mittit
uox eius auditur: Vt sit unū ouile & unus pastor.) De duobus istis gregibus tanꝗ duo-
bus parietibus, factus est lapis angularis. Ergo & ostium est & lapis angularis, omnia per si- Eph. 2
militudinem, nihil horū proprie. Iam enim dixi & cōmendaui uehemēter, & qui capiunt sa-
piunt, immo qui sapiunt capiunt, & qui nondum intellectu sapiunt, fide teneant quod intel
ligere nondum possunt. Per similitudines Christus multa est, quæ per proprietatem nō est:
per similitudinem & petra est Christus, & ostium est Christus, & lapis angularis est Chri-
stus, & pastor est Christus, & agnus est Christus, & leo est Christus. Quàm multa per simi
litudines & alia, quæ cōmemorare longū est: si aūt ꝓprietates discutias rerū quas uidere con
suesti, nec petra est, quia durus & sine sensu nō est: nec ostium, quia faber eū non fecit: nec la-
pis angularis est, quia nō est ab structore cōpositus: nec pastor est, quia custos ouiū quadru
pedum non est: nec leo est, quia fera nō est: nec agnus est, quia pecus nō est: omnia ergo ista
per similitudinem: quid ergo ꝓprie? In principio erat uerbū, & uerbum erat apud deum, &
deus erat uerbū. Quid de homine qui apparuit? Et uerbū caro factū est, & habitauit in no-
bis: audi & cætera. Propterea me pater diligit, inquit, quia ego pono animam meam, ut
iterum sumā eam.) Quid ait? Propterea me pater diligit, quia morior ut resurgam. Cū ma
gno enim pondere dictum est ego, quia ego pono, inquit, animam meam, ego pono. Quid
est ego pono? Ego, inquit, illam pono. Non glorietur Iudæi, sæuire potuerunt, potestatem
habere non potuerunt: sæuiant quantum possunt, si ego noluero animam meam ponere,
quid sæuiendo facturi sunt? Vna responsione prostrati sunt, quando eis dictū est, quē quæ- Ioan. 18
ritis? dixerunt, Iesum: & ait eis: Ego sum, redierunt retro, & ceciderunt in terram. Qui cecide-
runt ad unam uocem Christi morituri, quid facient sub uoce iudicaturi? Ego, inquam, pono

animam meam,ut iterum sumam eam. Nō gloriētur Iudæi quasi qui præualuerint,ipse po/ C
suit animā suam:ego dormiui dicit:nostis psalmū:Ego dormiui & somnū cœpi,& exurrexi,
Psal.3 quoniā dn̄s suscepit me:modo psalmus ipse lectus est, modo audiuimus:Ego dormiui &
somnū cœpi,& exurrexi,quoniā dn̄s suscepit me:quid est,ego dormiui? Quia uolui dormi/
ui:quid est dormiui? Mortuus sum:nónne dormiuit,qui quādo uoluit de sepulchro tanq̄
de lecto surrexit? Sed amat dare gloriā patri,ut nos ædificet gloriā dare creatori:nam q̄ ad
didit,exurrexi,quoniā dn̄s suscipiet me,putatis hic quasi uirtutē eius defecisse,ut per potesta
tem suā mori potuerit,& per potestatē suam resurgere nō potuerit? Sic enim uident sonare
uerba nō intentius intellecta,Ego dormiui,id est,q̄ uolui dormiui,& exurrexi. Quare? quia
dn̄s suscipiet me. Quid enim? Tu à teipso resurgere nō ualeres? Si enim nō ualeres,non dice
res: Potestatē habeo ponendi animā meam,& potestatē habeo iterū sumendi eam.) Au
di alio loco in euangelio,quia non solū pater suscitauit filiū,sed etiam filius seipsum: Solui/
Ioan.2 te,inquit,templū hoc, & in triduo suscitabo illud:& euangelista,hoc aūt,inquit,dicebat de
templo corporis sui. Hoc enim suscitabat̄ quod moriebatur:nam uerbum non est mortuū,
anima illa nō est mortua:si nec tua moritur,dn̄i moreretur? Vnde scio,inquis,si mea nō mo
ritur? A te non occidatur,& non moritur:quomodo,inquis, ego possum occidere animam
Sap.1 meam? Vt alia peccata interim taceam,os quod mētitur occidit animā. Quomodo,inquis,
Matth.10 securus sum,quia nō moritur? Ipsum dn̄m audi,dantem seruo securitatē: Nolite timere eos
qui occidunt corpus,& postea nō habent quid faciant:sed planè quid ait? Eum timete qui
habet potestatē corpus & animā occidere in gehennam. Ecce quia moritur,ecce quia nō mo
ritur:quid est mori ipsius? quid est mori carni tuæ? Mori carni tuæ,est amittere uitam suā:
mori animæ tuæ,est amittere uitam suam:uita carnis tuæ anima tua,uita animæ tuæ deus
tuus. Quomodo moritur caro amissa anima,quæ uita est eius:sic morit̄ anima amisso deo,
qui uita est eius. Certe ergo immortalis est anima? Planè immortalis est,quia uiuit & mor
1.Timoth.5 tua est:quod enim de uidua delitiosa dixit Apostolus,de anima etiam si deum suum ami/ D
serit,dici potest,uiuens mortua est. Quomodo ergo ponit animā suam dn̄s? Fratres, quæra
mus hoc paulo attētius,nō nos artat hora quæ solet,die dn̄ico uacat nobis,hoc lucrent̄ qui
ad uerbum dei etiam die hodierna conueniunt. Pono,inquit,animam meam:quis ponit?
quā ponit? Christus. Quid est Christus? Verbum & homo,nec sic homo ut sola caro:sed
quia homo constat ex carne & anima,totus est homo in Christo,non enim partem deterio
rem suscepisset,& partem meliorem deseruisset:& pars quippe hominis melior est anima q̄
corpus. Quia ergo totus homo in Christo,quid est Christus? Verbum,inquam, & homo:
quid est uerbū & homo? Verbum,anima,caro. Tenete hoc,quia non defuerunt hæretici,&
in ista sententia pulsi quidē iam olim à ueritate catholica,sed tamen ut fures & latrones nō
intrātes per ostiū,insidiari ouili nō desinunt. Apollinaristæ hæretici dicti sunt,quia ausi sunt
dogmatizare,q̄ Christus nō sit nisi uerbum & caro,& animā humanā nō eum assumpsisse
contendunt,nam & aliqui eorū fuisse in Christo animā negare nō potuerunt. Videte absur
ditatem & insaniam nō ferendā,animā irrationalē eum habere uoluerunt,rationalē nega/
uerunt:dederūt illi animā pecoris,subtraxerūt animā hominis:sed illi abstulerunt Christo
rationē,non tenendo rationē. Absit hoc à nobis in fide catholica nutritis atq; fundatis. Ex
hac ergo occasione admonuerim charitatē uestrā,ut quomodo superioribus lectionibus sa
tis uos instruximus,aduersus Sabellianos & Arianos,Sabellianos q dicūt,ipse est pater q
filius,Arianos q dicūt,aliud est pater,aliud est filius,q̄si nō sint eiusdē substantiæ pater & fi
lius. Instruximus etiā quātū meministis,& quātū meminisse debetis cōtra hæreticos Fotinia
nos,qui solū hominē Christū esse dixerūt,contra Manichæos,qui solū sine homine deū:ex
hac occasione de anima instruamus uos & cōtra Apollinaristas,q dicūt dn̄m nostrū Iesum
Christū nō habuisse animā humanā,id est,animā rōnalē,animā intelligētē,animā, inq̄,in
q̄ distamus à pecore q̄ homines sumus:quomodo ergo hic dixit dn̄s: Potestatē habeo po/
nendi animā meā? Quis ponit animā,& iterū sumit eam? Christus ex eo q̄ uerbum est po/
nit ani/

A nit animam,& sumit eam iterum. An ex eo quòd anima humana est, ipsa se ponit, & iterũ
ipsa se sumit? An ex eo q caro est, caro animam ponit,& iterũ sumit? Tria proposui, omnia
pertractemus,& hoc eligamus quod conueniat regulæ ueritatis: si enim dixerimus quia uer-
bum dei posuit animam suam,& iterum sumpsit eam, metuendũ est ne subintret praua co-
gitatio,& dicatur nobis: ergo aliquando anima illa separata est à uerbo, & aliquando uer-
bum illud, ex quo suscepit animam illam, fuit sine anima. Video enim fuisse sine anima hu-
mana uerbum, sed cum in principio erat uerbum,& uerbum erat apud deum, & deus erat
uerbum. Ex quo enim uerbum caro factum est, ut habitaret in nobis,& susceptus est à uer-
bo homo, id est, totus homo anima & caro, quid fecit passio, quid fecit mors, nisi corpus ab
anima separauit? Animam uero à uerbo non separauit: si enim mortuus est dominus, im-
mo quia mortuus est dominus, mortuus est enim pro nobis in cruce, sine dubio caro ipsius
expirauit animam: ad tempus enim exiguum anima deseruit carnem, sed redeunte anima Luc.23
resurrecturam: à uerbo auté animam separatam esse non dico. Latronis animæ dixit: Ho-
die mecum eris in paradiso: fidelem latronis animã non deserebat,& deserebat suam? Ab-
sit: sed illius ut dominus custodiuit, suam uero inseparabiliter habuit: si aũt dixerimus, quia
ipsa se anima posuit,& iterum ipsa se sumpsit, absurdissimus sensus est, non enim quæ à uer
bo non erat separata, à seipso poterat separari. Dicamus ergo & quod uerũ est,& quod faci
le intelligi potest: ecce homo quilibet non constans ex uerbo & anima & carne, sed ex ani-
ma & carne, de isto homine interrogemus, quomodo ponat animam suam quicunq; ho-
mo? An forte nullus homo ponit animam suam? Potes mihi dicere, nullus homo habet
potestatem ponere animam suam,& iterum sumere eam. Ponere autem animam suam ni- 1.Ioan.3
si posset homo, non diceret Ioannes apostolus: Sicut Christus animam suam pro nobis po
suit, sic & nos debemus animas p fratribus ponere. Ergo & nobis licet, si & nos impleamur
uirtute ipsius, quia sine illo nihil facere possumus, possumus ponere pro fratribus animas
B nostras. Quando martyr quilibet sanctus posuit pro fratribus animam suam, quis posuit,
& quã posuit? Hoc si intellexerimus, ibi uidebimus quemadmodum à Christo dictum sit:
potestatem habeo ponendi animam meam. O homo, paratus es pro Christo mori? Para
tus, inquit, dicam hoc alijs uerbis: Paratus es pro Christo animam tuam ponere? Et ad ista
uerba sic mihi respondet, Paratus sum, quomodo mihi responderat cum dicerem, paratus
es mori: hoc ergo est ponere animam, quod est mori: sed pro quo? Vbi est certamen? Omes
enim homines quando moriuntur, ponunt animam, sed non omnes pro Christo ponunt.
Et nemo habet potestaté sumere quod posuerit, Christus aũt & pro nobis posuit,& quan-
do uoluit, posuit, & quãdo uoluit, sumpsit. Ponere ergo animã, mori est: sic & apostolus Pe- Ioan.13
trus domino dixit: Animam meam pro te ponã, id est, pro te moriar: carni hoc tribue. Caro 3.sen.dis.21.c.d.
ponit animam suam,& caro iterum sumit eam, non tamen sua potestate caro, sed potesta- sicut
te inhabitantis carnem. Caro ergo ponit animã suam expirando. Vide ipsum dominũ in Ioan.19
cruce: Sitio, dixit, illi qui aderant, tinxerunt spongiam in aceto, alligauerunt arundini,& ap-
posuerunt ori eius: quod cũ accepisset, ait: Perfectũ est. Quid est, perfectũ est? Impleta sunt
omnia quæ ante morté futura de me fuerant prophetata, quia & potestatem habebat quã-
do uellet ponendi animam suam. Posteaq; dixit, perfectũ est, quid ait euangelista? Et incli-
nato capite tradidit spiritũ, hoc est ponere animam: modo hic attendat charitas uestra, in-
clinato capite tradidit spiritum: Quis tradidit? quem tradidit? Spiritum tradidit, caro illum
tradidit. Quid est, caro illum tradidit? Caro illum emisit, caro illum expirauit, ideo dicitur
enim expirare, extra spiritum fieri, quomodo est exulare, extra solum fieri, exorbitare, extra
orbitam fieri: sic expirare, extra spiritum fieri, quia spiritus anima est: cum ergo exit anima
à carne,& remanet caro sine anima, tunc homo ponere animã dicitur. Quando Christus
animam posuit? Quando uerbum uoluit. Principatus enim in uerbo erat, ibi potestas erat
quando poneret caro animã,& quando sumeret: si ergo caro animã posuit, quomodo Chri
stus animã posuit? Nõ eñ caro Christus? Ita planè & caro Christus,& anima Christus,&
uerbum

uerbum Christus, nec tamen tria hæc tres Christi, sed unus Christus: hominem interroga, C & de teipso fac gradum ad ea quæ supra te sunt, & si nondum intelligenda, saltem crededa: quomodo est enim unus homo anima & corpus, sic unus Christus uerbum & homo, uidete quid dixerim, & intelligite: anima & corpus duæ res sunt, sed unus homo: uerbum & homo duæ res sunt, sed unus Christus: ergo de homine quære, ubi est Paulus apostolus? Modo si quis respondeat, in requie cum Christo, uerum dicit: item si quis respondeat, Romæ in sepulchro, & ipse uerum dicit. Illud mihi de anima, hoc de eius carne respondit: nec tamen ideo duos dicimus apostolos Paulos, unum qui requiescit in Christo, alium qui positus est in sepulchro, quamuis apostolum Paulum dicamus uiuere in Christo, eundemque apostolũ Paulum dicamus mortuum iacere in sepulchro. Moritur aliquis, dicimus, bonus homo, fidelis homo in pace est cum domino, & continuo eamus ad exequias ipsius, & sepeliamus illum, eum sepulturus es quem iam dixeras in pace esse cum deo, cum aliud sit anima quæ immortaliter uiget, aliud corpus quod corruptibiliter iacet: sed ex quo cõsortiũ carnis & animæ hominis nomẽ accipit, ita & singulũ atque separatũ, utrũlibet eorũ nomẽ hominis tenuit. Nemo ergo titubet quando audit dñm dixisse: pono animã meã, & iterũ sumo eam: ponit eã caro, sed ex potestate uerbi: sumit eã caro, sed ex potestate uerbi. Et ipse dñs Christus dictus est sola caro. Quomodo, inqt, pbas? Audeo dicere, & sola caro Christi dictus est Christus. Credimus certe non in solum deũ patrẽ, sed & in Iesum Christum filiũ eius unicũ dñm nostrum: modo totum dixi, in Iesum Christum filium eius unicum dominum nostrum: totũ ibi intellige, & uerbum, & animam & carnem: sed utique confiteris etiam illud quod habet eadem fides, in eum Christum te credere qui crucifixus est & sepultus. Ergo etiam sepultum Christum esse non negas, & tamen sola caro sepulta est: si enim erat ibi anima, nõ erat mortuus: si autem uera mors erat, & eius uera sit resurrectio, sine anima fuerat in sepulchro, & tamen sepultus est Christus: ergo Christus erat etiam sine anima caro, quia non est sepulta nisi caro. Disce hoc etiã in apostolicis uerbis: Hoc sentite, inquit, in uobis, quod & in Christo D

Phil. 2 Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: quis nisi Christus Iesus, quantum attinet ad id quod est uerbum, deus apud deum? Vide aũt quod sequitur: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Et hoc quis, nisi idem ipse Christus Iesus? Sed hic iam omnia sunt, & uerbũ in forma dei, quæ accepit formam serui, & anima & caro in forma serui, quæ accepta est à forma dei, humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem.

Matth. 10 Iam in morte sola caro est à Iudæis occisa: si enim discipulis dixit: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, nunquid in ipso potuerunt plus quàm corpus occidere, & tamen carne occisa, Christus occisus est? Ita cum caro animã posuit, Christus animam posuit, & cum caro ut resurgeret animam sumpsit, Christus animam sumpsit: nec tamen potestate carnis hoc factum est, sed eius qui & animam & carnem, ubi hæc adimplerentur assumpsit. Hoc, inquit, mandatum accepi à patre meo.) Verbum non à uerbo accepit mandatum, sed in uerbo unigenito patris est omne mandatum: cum autem dicitur

Ioan. 5 filius à patre accipere quod substantialiter habet, quomodo dictum est: Sicut habet pater uitam in semetipso, sic dedit filio habere uitam in semetipso? Cum filius ipse sit uita, nõ potestas minuitur, sed generatio eius ostenditur, quoniã pater non quasi ei filio q imperfectus est natus, aliquid addidit, sed ei quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit: ita illi dedit suam æqualitatem, quem non genuit inæqualem: sed hæc loquente domino, quoniam lux lucebat in tenebris, & tenebræ eam non comprehendebant. Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet & insanit: quid eum auditis?) Istæ fuerunt densissimæ tenebræ. Alij dicebant: hæc uerba non sunt dæmonium habentis. Nunquid dæmonium potest cæcorũ oculos aperire?) Iam istorum oculi cœperant aperiri.

Ab eo

A Ab eo quod ait: Facta sunt encænia in Hierosolymis, usq; ad id quod ait: Omnia autem quæcunq; dixit Ioannes de hoc, uera erant, & multi crediderunt in eum: Tractatus XLVIII

QVOD iam cōmendaui dilectioni uestræ, stabiliter meminisse debetis, sanctū Io/
annem euangelistam nolle nos semper lacte nutriri, sed solido cibo uesci. Quisquis
autē ad sumendū solidū cibum uerbi dei adhuc minus idoneus est, lacte fidei nu/
triatur, & quod intelligere non potest, credere nō cunctetur: fides enim meritum est, intelle/
ctus præmium. In ipso labore intentionis desudat acies mentis nostræ, ut ponat sordiculas
nebulæ mentis humanæ, & serenetur ad uerbū dei: nō ergo recuset labor si adest amor: no/
stis em̄ quoniā qui amat nō laborat. Om̄is enim labor non amantibus grauis est: si tātos la
bores cū auaris portat cupiditas, nobiscū nō portet charitas? Euangelium intendite. Fa/
cta sunt encænia in Hierosolymis.) Encænia festiuitas erat dedicationis templi. Græce em̄
cænon dicitur nouum. Quandocunq; nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia uocantur.
Iam & usus habet hoc uerbum, si quis noua tunica induatur, encæniare dicitur. Illum enim
diem quo templum dedicatum est, Iudæi solēniter celebrabant, ipse dies festus agebatur, cū
ea quæ lecta sunt, locutus est dominus. Hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in por/
ticu Salomonis. Circūdederūt ergo eū Iudæi, & dixerūt ei: Quousq; animā nostrā tollis? Si
tu es Christus, dic nobis palàm.) Non ueritatē desiderabant, sed calumniam præparabant.
Hyems erat, & frigidi erant. Ad illū em̄ diuinū ignē accedere pigri erāt. Si accedere est crede
re, qui credit, accedit: qui negat, recedit: nō mouetur anima pedibus, sed affectibus. Friguerāt
diligendi charitate, & ardebant nocendi cupiditate: longe aberant, & ibi erant: non accede/
bant credendo, & premebant persequendo, quærebāt audire à domino, ego sum Christus,
& fortasse de Christo secundū hominem sapiebant: prædicauerunt enim prophetæ Chri/
stum, sed diuinitatem Christi & in prophetis & in ipso euangelio, nec hæretici intelligunt,
B quanto minus Iudæi, q̄ diu uelamen est super cor eorū. Deniq; quodā loco sciens dn̄s Iesus
eos de Christo secundū hominē sapere, nō secundū deum, secundū id q̄ homo erat, nō secū
dum id q̄ deus etiam assumpto homine permanebat, ait illis: Quid uobis uidet de Chri/ Matth. 22
sto, cuius filius sit? Responderunt secundū opinationem suam, Dauid: sic enim legerunt, &
hoc solū tenebant, quia diuinitatē eius legebant, sed nō intelligebant. Dn̄s autem ut eos su/
spenderet ad quærendā eius diuinitatē, cuius contemnebant infirmitatē, respondit eis: quo/
modo ergo Dauid in spiritu dicit eū dn̄m dicens: Dixit dn̄s dn̄o meo, sede à dextris meis: Psal. 109
donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo Dauid in spiritu dicit eū dn̄m, quo/
modo filius eius est? Non negauit, sed interrogauit, ne quis hoc cum audierit, putet q̄ dn̄s
Iesus negauerit se filium esse Dauid: filiū Dauid dn̄s Iesus si se negaret, cæcos sic eū inuocan
tes non illuminaret: transiebat enim aliquando, & duo cæci sedētes iuxta uiam clamauerūt:
Miserere nostri fili Dauid: qua uoce audita, miseratus est, stetit & sanauit, lumē dedit, quia Matth. 20
nomen agnouit: dicit & apostolus Paulus: Qui factus est ei ex semine Dauid secūdum car/ Rom. 1
nem. Et ad Timotheū: Memor esto Iesum Christū resurrexisse à mortuis ex semine Dauid 2. Timoth. 2
secundū euangeliū meū: quia de semine Dauid originem Maria uirgo ducebat: inde dn̄s de
semine Dauid erat. Hoc p̄ magno Iudæi à Christo quærebant, ut si diceret, ego sum Chri
stus, secundum quod illi solum sapiebant de semine Dauid, calumniarentur quòd sibi arro/
garet regiam potestatem: plus est quod eis respondit: illi de filio Dauid uolebant calumnia
ri, ille filium dei se esse respondit. Et quomodo? Audite. Respondit eis Iesus: Loquor uo/
bis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibēt
de me: sed uos nō creditis, quia nō estis ex ouibus meis.) Iam supra didicistis quæ sint oues,
estote oues: oues credēdo sunt, oues pastorē sequēdo sunt, oues redēptorē nō contemnēdo
sunt, oues per ostiū intrando sunt, oues exeūdo & pascua inueniēdo sunt, oues æterna p̄fruē
do sunt: quomodo ergo istis dixit, nō estis ex ouibus meis? quia uidebat eos ad sempiternū

interitum

interitum prædestinatos, non ad uitam æternam sui sanguinis precio comparatos. Oues C meæ uocem meam audiunt, & cognosco eas, & sequunt̃ me, & ego uitã æternã do eis.) Ecce sunt pascua. Si recolitis, sup̃ius dixerat, & ingredieť & egredieť, & pascua inueniet. Ingressi sumus credendo, egredimur moriendo: sed quomodo per ostium fidei ingressi sumus, sic fideles de corpore exeamus: sic enim per istud ostiũ egredimur ut pascua inuenire possimus. Bona pascua, uita æterna dicitur, ibi nulla herba arescit, totum uiret, totum uiget. Solet quædam herba dici semper uiua, est herba quæ semper dicitur uiuere: ibi solum uiuere inuenitur. Vitam æternam, inquit, dabo eis, ouibus meis: uos calumnias propterea quæritis, quia de uita præsenti cogitatis. Et non peribunt in æternum:) subaudis, tanq̃ eis dixerit: uos peribitis in æternum, quia non estis ex ouibus meis. Nõ rapiet eas quisq̃ de manu mea.) Intentius accipite. Pater meus quod dedit mihi, maius est om̃ibus.) Quid potest lupus? Quid potest fur & latro? non perdunt nisi ad interitum prædestinatos. De illis autem oui-
2. Timoth. 2 bus, de q̃bus dicit Apostolus: Nouit dominus qui sunt eius: &, quos præsciuit, ipsos & prædestinauit: quos autem prædestinauit, ipsos & uocauit: quos autem uocauit, illos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & glorificauit: de ouibus istis nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit: securus est de numero earum qui pro eis nouit quod dedit, & hoc est quod ait: Non rapiet eas quisq̃ de manu mea. Et item ad patrem: Pater meus quod dedit mihi, maius est omnibus: quid dedit filio pater maius omnibus, nisi ut ipse ille esset unigenitus filius? Quid est ergo quod dedit? Iam erat cui daret, an gignendo dedit? Nam non erat cui daret ut filius esset, aliquando erat, & filius non erat. Absit ut aliquando dominus Christus fuerit, & filius non fuerit: de nobis hoc dici potest: aliquando filij hominum eramus, filij dei non eramus. Nos enim filios dei gratia fecit, illum natura: quia uero natus est, non est ut dicas, non erat anteq̃ natus erat, nunq̃ enim non natus erat, qui patri coæternus erat: qui sapit capiat, qui non capit credat, nutriatur & capiet. Verbum dei semper cum patre, & semper uerbum, & quia uerbum, ideo filius: semper ergo filius, & semper æqualis. D Non enim crescendo, sed nascendo æqualis est, qui semper natus est de patre, filius de deo deus, de æterno coæternus: pater autem non de filio deus, filius de patre deus: ideo pater filio gignendo dedit ut deus esset, gignendo dedit ut sibi coæternus esset, gignendo dedit ut æqualis esset: hoc est quod maius est omnibus, quomodo uita filius, & habens uitam filius, quod habet hoc est. Tu aliud es, aliud habes, uerbi gratia, habes sapientiam, nunquid tu es ipsa sapientia? Deniq̃ quia non es tuipse quod habes, si amiseris quod habes, reddis ut non habeas: & aliquando resumis, aliquando amittis, quomodo oculus noster non in seipso habet inseparabiliter lucem, aperitur & capit, clauditur & amittit. Non sic est deus dei filius, non sic est uerbum patris, non sic est uerbum quod non sonando transit, sed nascendo manet: sic habet sapientiam, ut ipse sit sapientia, faciatq̃ sapientes: sic habet uitam, ut sit ipse uita, faciatq̃ uiuentes: hoc est quod maius est om̃ibus. Attendit Ioannes ipse euangelista cœlum & terram, uolens dicere de filio dei, attendit & transcendit. Cogitauit supra cœlum, milia exercitus angelorum, cogitauit & transcendit uniuersa: sicut aquila nubes, sic sua mente creaturam, transcendit magna omnia, peruenit ad illud quod maius est omni-
Ioan. 1 bus, & dixit: In principio erat uerbum. Sed quia ille cuius est uerbum non est de uerbo, uerbum autem de illo cuius est uerbum, ideo ait: Quod dedit mihi pater maius est omnibus, id est, ut sim uerbum eius, ut sim unigenitus filius eius, ut sim splendor lucis eius, maius est omnibus: ideo nemo rapit, inquit, oues meas de manu: Nemo potest rapere de manu patris mei.) De manu mea, & de manu patris mei. Quid est hoc, nemo rapit de manu mea, & nemo rapit de manu patris mei? Vtrum una manus est patris & filij, an forte ipse filius manus est patris sui? Si manum intelligamus potestatẽ, una est patris & filij potestas,
Esa. 53 quia una est diuinitas: si autem manum intelligamus, sicut dictum est per prophetam: Et brachium domini cui reuelatum est, manus patris ipse est filius. Quod non ita dictum est, tanq̃ deus habeat humanam formam, & quasi corporis membra, sed quòd per ipsum facta

A facta sunt omnia: nam solent & homines dicere manus suas esse alios homines, per quos faciunt quod uolunt. Aliquando & ipsum opus hominis, manus hominis dicitur quod fit per manum: sicut dicitur quisq; agnoscere manũ suã, cum id quod scripsit agnoscit. Cũ ergo multis modis etiã hominis dicatur manus, qui proprie manũ habet in sui corporis mẽbris: quanto magis non uno modo intelligẽdum est cum legitur, manus dei cui forma corporis nulla est? Ac per hoc melius hoc loco manum patris & filij intelligimus potestatẽ patris & filij: ne forte cũ hic manum patris ipsum filiũ dictũ acceperimus, incipiat carnalis cogitatio etiã ipsius filij quærere filium, quẽ similiter credat Christi manũ: ergo nemo rapit de manu patris mei, hoc est, nemo rapit mihi: sed ne forte adhuc titubes, audi quid sequitur, Ego & pater unum sumus.) Hucusq; Iudæi tolerare potuerunt: audierunt, Ego & pater unũ sumus, & nõ pertulerunt, & more suo duri ad lapides cucurrerunt, tulerunt lapides ut lapidarent eum. Dominus quia nõ patiebatur quod nolebat pati, & nõ est passus nisi quod uolebat pati, adhuc eos lapidare cupiẽtes alloquitur. Sustulerunt lapides Iudæi ut lapidarent illum. Respondit eis Iesus & dixit, Multa bona opera ostendi uobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Et illi responderunt, De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cũ sis, facis teipsum deum.) Ad illud hoc respõderunt quod dixerat, Ego & pater unũ sumus. Ecce Iudæi intellexerunt, quod nõ intelligũt Ariani: ideo enim irati sunt, quoniam senserunt non posse dici, ego & pater unum sumus, nisi ubi æqualitas est patris & filij: dominus autẽ uidete quid responderit tardis, uidit eos non ferre splendorẽ ueritatis, & eos temperauit in uerbis. Nónne scriptum est in lege uestra,) id est, uobis data, Quia ego dixi dij estis?) deus dicit per prophetam in psalmo hominibus, Ego *Psal.81*
dixi dij estis: & legem appellauit dominus generaliter omnes illas scripturas, quamuis alibi specialiter dicat legẽ, à prophetis eã distinguẽs, sicuti est, Lex & prophetæ usq; ad Ioãnem: & in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Aliquando autẽ in tria distribuit *Matth.22*
B easdem scripturas, ubi ait, Oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Nunc uero psalmos etiã legis nomine nũcupauit, ubi scriptũ est, Ego dixi dij estis. Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & nõ potest solui scriptura, quem pater sanctificauit & misit in mundũ, uos dicitis quia blasphemas, quia dixi filius dei sum?) Si sermo dei factus est ad homines ut dicerẽtur dij, ipsum uerbũ dei quod est apud deum, quomodo nõ est deus? Si per sermonẽ dei fiũt homines dij, si participando fiunt dij, unde participant nõ est deus? Si calefacti quodãmodo igne salutari dij efficiũtur, unde calefiunt non est deus? Si lumina illuminata dij sunt, lumen quod illuminat nõ est deus? Accedis ad lumen & illuminaris, & inter filios dei numeraris: si recedis à lumine, obscuraris, & in tenebris computaris. Illud tamen lumen nec accedit ad se, quia nõ recedit à se. Si ergo uos deos facit sermo dei, quomodo nõ est deus uerbum dei? Pater ergo sanctificauit filium suum, & misit in mundũ: forte aliquis dicat, Si pater eum sanctificauit, ergo aliquando non erat sanctus? sic sanctificauit quomodo genuit: ut enim sanctus esset, gignẽdo ei dedit, quia sanctũ eum genuit: nam si quod sanctificatur, ante nõ erat sanctum, quomodo dicimus deo patri, *Matth.6*
Sanctificetur nomen tuũ? Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere: si autẽ facio, & si mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia in me est pater & ego in illo.) Non sic dicit filius, in me est pater & ego in illo, quomodo possunt homines dicere, Si enim bene cogitemus, in deo sumus, & si bene uiuamus, deus in nobis est, fideles participantes eius gratiam, illuminati ab ipso in illo sumus, & ipse in nobis: sed non sic unigenitus filius, ille in patre, & pater in illo, tanq; æqualis in eo cui est æqualis. Deniq; nos aliquando possumus dicere, in deo sumus & deus in nobis: ego & deus unũ sumus, nunquid possumus dicere? In deo es, quia deus cõtinet te, deus est in te, quia templum dei factus es: sed nunquid quia in deo es & deus est in te, potes dicere, Qui me uidet, deũ uidet: quomodo unigenitus dixit, Qui me uidet, uidet & patrem: &, Ego & pater unum sumus? Agnosce proprium deum, & munus serui: propriũ domini est æqualitas patris, munus serui est participatio

ticipatio saluatoris. Quærebant ergo eum apprehendere.) Vtinam apprehenderent, sed credendo & intelligendo, non sæuiendo & occidẽdo. Nã modo fratres mei, quando talia loquor, infirmus fortia, paruus magna, fragilis solida, & uos tanq̃ ex eadẽ massa, unde sum & egoipse qui uobis loquor, simul omnes apprehendere uolumus Christum. Quid est apprehendere? Intellexisti, apprehendisti, sed nõ sic Iudæi: tu apprehendisti ut habeas, illi apprehendere uolebant ut nõ haberent: & quia sic uolebãt apprehẽdere, quid eis fecit? Exijt de manibus eorum.) Non eum apprehenderunt, quia manus fidei non habuerunt. Verbũ caro factũ est, sed nõ erat uerbo magnum, eijcere carnem suã de manibus carnis. Mẽte uerbũ apprehendere, hoc est Christum recte apprehendere. Et abijt iterum trans Iordanem in eum locũ ubi erat Ioannes baptizans primũ, & mansit ibi: & multi uenerũt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidẽ signum fecit nullum.) Meministis uobis dictum de Ioanne, quia lucerna erat, & diei testimoniũ perhibebat: quid ergo isti apud se dixerunt, Ioãnes signum fecit nullum? Nullũ, inquiũt, miraculum ostẽdit Ioannes: non dæmonia fugauit, nõ expulit febrem, non cæcos illuminauit, nõ mortuos suscitauit, nõ tot milia hominum de quinq; uel septem panibus pauit, nõ supra mare ambulauit, nõ uentis & fluctibus imperauit, nihil horum fecit Ioannes: & totũ quicquid dicebat, huic testimoniũ perhibebat. Per lucernam ueniamus ad diem, Ioãnes nullũ signum fecit. Omnia autẽ quæcunq; dixit Ioãnes de hoc, uera erant.) Ecce quid apprehẽderunt, nõ quomodo Iudæi uolebãt apprehẽdere discedentem, apprehẽderunt isti permanentẽ. Deniq; quid sequitur, Et multi crediderunt in eum.)

Fer. 6. post. 4. dom: quad.me

Ab eo quod ait, Erat autem quidam languens Lazarus, usque ad id quod ait, Abijt in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

Tractatus XLIX.

Cap. XI

INTER omnia miracula quæ fecit dominus noster Iesus Christus, Lazari resurrectio præcipue prædicatur. Sed si attendamus quis fecerit, delectari debemus potius q̃ mirari. Ille suscitauit hominẽ qui fecit hominem: ipse enim est unicus patris, per quẽ, sicut nostis, facta sunt omnia. Si ergo per illũ facta sunt omnia, quid mirum est si resurrexit unus per illum, cũ tot quotidie nascãtur per illum? Plus est homines creare q̃ resuscitare: dignatus est tamen & creare & resuscitare: creare omnes, resuscitare quosdam: nam cũ multa fecisset dominus Iesus, nõ omnia scripta sunt, sicut idẽ ipse sanctus euãgelista testatur, multa dominum Christum & dixisse & fecisse quæ scripta nõ sunt: electa sunt autẽ quæ scriberẽtur, quæ saluti credentium sufficere uidebantur. Audistis enim quia dominus Iesus mortuũ suscitauit, sufficit tibi ut scias, quia si uellet, omnes mortuos suscitaret, & hoc quidẽ sibi ad finem seculi reseruauit: nã quẽ audistis magno miraculo quatriduanum mortuũ suscitasse de sepulchro, ueniet hora, sicut ipse ait, quando omnes qui sunt in monumẽtis, audient uocẽ eius, & procedent. Resuscitauit putentẽ, sed tamen in cadauere putente adhuc erat forma membrorũ: ille in nouissimo die, ad unã uocẽ cineres est redacturus in carnẽ: sed oportebat ut modo aliqua faceret, quibus datis uelut suæ uirtutis indicijs, credamus in eũ, & ad illã resurrectionẽ præparemur, quæ erit ad uitam, nõ ad iudicium: ita quippe ait, Veniet hora, qñ omnes qui in monumentis sunt audient uocẽ eius, & procedent q bona fecerũt ad resurrectionẽ uitæ, qui mala egerũt ad resurrectionẽ iudicij. Tres tamen à dño resuscitatos mortuos in euãgelio legimus, & forte non frustra: domini quippe facta non sunt tantũmodo facta, sed signa: si ergo sunt signa, præter id q; mira sunt, aliqd profecto significãt, quorũ factorum significationẽ inuenire, aliquanto est operosius, q̃ ea legere uel audire. Admirãtes audiebamus, tanq̃ magni miraculi spectaculo ante nostros oculos cõstituto, cũ euangeliũ legeretur quẽadmodũ reuixerit Lazarus. Si attẽdamus mirabiliora opera Christi, omnis qui credit, resurgit: si attendamus omnes, & intelligamus detestabiliores mortes, omnis qui peccat moritur. Sed mortẽ carnis omnis homo timet, mortẽ animæ pauci. Pro morte carnis quæ sine dubio quãdoq; uẽtura est, curãt omnes ne ueniat, inde est q; laborant: laborat ne moriatur homo moriturus, & nõ laborat, ne peccet homo in æternũ uicturus,

Ioan. 5

A uicturus,& cum laborat ne moriatur,sine causa laborat. Id enim agit ut multū mors differa tur,non ut euadatur:si autē peccare nolit,non laborabit,& uiuet in æternum. O si possemus excitare homines mortuos,& cū ipsis pariter excitari,ut tales essemus amatores uitæ perma nētis,quales sunt homines amatores uitæ fugiētis. Quid nō facit homo sub mortis periculo constitutus? Gladio impēdente ceruicibus,prodiderūt homines quicquid sibi unde uiuerēt reseruabāt. Quis nō continuo prodidit ne percuteretur? Et post proditionē fortasse percus sus est. Quis nō ut uiueret,cōtinuo perdere uoluit unde uiueret,eligens uitā mendicātem q̄ celerem mortem? Cui dictū est,nauiga ne moriaris,& distulit? Cui dictū est,labora ne mo riaris,& piger fuit? Leuia deus iubet,ut in æternū uiuamus,& obedire negligimus:non tibi deus dicit,Perde quicquid habes ut uiuas exiguo tēpore in labore sollicitus,sed da pauperi unde habes,ut uiuas semper sine labore securus. Accusant nos amatores uitæ tēporalis,quā nec cū uolunt,nec quamdiu uolūt habent,& nos inuicē nō accusamus,tam pigri,tam tepidi ad capessandā uitam æternā,quā si uoluerimus,habebimus,cū habuerimus,nō amittemus. Hanc autē mortem quam timemus,etiā si noluerimus,habebimus. Si ergo dn̄s magna sua gratia,& magna sua misericordia animas suscitat ne moriātur in æternū, bene intelligimus tres illos mortuos quos in corporibus suscitauit aliqd significare, & figurare de resurrectio nibus animarū quæ fiūt per fidē. Resuscitauit filiā Archisynagogi adhuc in domo iacētem: resuscitauit iuuenē filium uiduæ, extra portā ciuitatis elatum: resuscitauit Lazarū sepultum quatriduanum: intueatur quisq; animam suā, si peccat, moritur, peccatū mors est animæ: sed aliqn̄ in cogitatione expectatur : delectauit quod malum est,cōsensisti,peccasti,cōsensio illa occidit te: sed intus est mors,quia cogitatū malū nondū processit ad factum. Talē animam resuscitare se significās dn̄s,resuscitauit illā puellam quæ nōdum erat foras elata,sed quia in domo mortua iacebat,quasi peccatū latebat. Si autē non solū malæ delectationi cōsensisti, sed etiā ipsum malū fecisti, quasi mortuum tuū extra portā tulisti,iam foras es, & mortuus

B elatus es: tamen & ipsum dn̄s resuscitauit,& reddidit uiduæ matri suæ. Si peccasti,pœniteat te, & resuscitet te dn̄s, & reddet te ecclesiæ matri tuæ. Tertius mortuus Lazarus est : genus mortis immane,mala cōsuetudo appellatur: aliud est enim peccare,aliud peccādi consuetu dinem facere. Qui peccat & continuo corrigitur,cito reuiuiscit,quia nondum est implicatus, consuetudine non est sepultus: qui autē peccare cōsueuit,sepultus est,& bene de illo dicitur, fœtet: incipit enim habere pessimā famam, tanq̄ odorē teterrimū: tales sunt omnes assueti sceleribus,perditis moribus. Dicis ei,noli facere: quando te audit quē terra sic premit,& tabe corrūpitur,& mole cōsuetudinis prægrauatur? nec ad ipsum tamen resuscitandū minor fuit uirtus Christi. Nouimus,uidemus quotidie,uidemus homines pessima cōsuetudine permu tata uiuere melius,q̄ uiuant qui reprehendebant: detestabaris hominē. Ecce ipsa soror La zari,si tamen ipsa est quæ pedes dn̄i unxit unguēto,& tersit capillis suis quos lauerat lachry mis,melius suscitata est q̄ frater eius: de magna malæ consuetudinis mole est liberata: erat *Luc. 7* enim famosa peccatrix, & de illa dictum est, Dimittūtur ei peccata multa,quoniam dilexit multū. Videmus multos,nouimus multos,nemo desperet, nemo de se præsumat : & despe rare malum est,& de se præsumere: sic noli desperare,ut eligas de quo debeas præsumere: er go dn̄s & Lazarum suscitauit. Audistis qualem,id est,quid significet Lazari resurrectio. Le gamus itaq; iam,& quoniā multa in hac lectione manifesta sunt,expositionē in singulis nō quæramus,ut necessaria pertractemus. Erat autē quidā languens Lazarus à Bethania,de castello Mariæ & Marthæ sororū eius.) In superiori lectione meministis, q̄ dn̄s exiens de manibus eorū qui lapidare illū uoluerant,discessit trans Iordanem ubi Ioānes baptizabat. Ibi ergo dn̄o constituto infirmabatur in Bethania Lazarus, quod castellū erat proximum Hierosolymis. Maria autē erat quæ unxit dominū unguēto,& extersit pedes eius capillis suis,cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserūt ergo sorores eius ad eū,dicentes,) Iam intel ligimus quò miserunt,ubi erat Iesus,quoniā absens erat,trans Iordanē scilicet: miserunt a d dominū,nunciantes q̄ ægrotaret frater earū,ut si dignaretur ueniret,& eū ab ægritudine li berarct.

beraret. Ille distulit sanare, ut possit resuscitare: quid ergo nunciauerunt sorores eius, Dñe, ecce quem amas infirmatur.) non dixerunt ueni: amanti enim tantũmodo nunciandũ fuit. Non ausæ sunt dicere, ueni & sana, non ausæ sunt dicere, ibi iube, & hic fiet: cur enim nõ & istæ, si fides illius Centurionis inde laudatur? Ait enim, Nõ sum dignus ut intres sub tectũ meũ, sed tantũ dic uerbo, & sanabitur puer meus: nihil horũ istæ, sed tantũmodo, Domine, ecce quem amas infirmatur: sufficit enim ut noueris, nõ enim amas & deseris: dicit aliquis, Quomodo per Lazarũ peccator significabatur, & à dño sic amabatur? Audiat eũ dicentẽ, Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores: si enim peccatores deus non amaret, de cœlo ad terrã non descenderet. Audiens autẽ Iesus, dixit eis, Infirmitas hæc nõ est ad mortem, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei.) Talis glorificatio ipsius non ipsum auxit, sed nobis profuit: hoc est ergo quod ait, nõ est ad mortem, quia & ipsa mors nõ erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & uitarẽt uerã mortẽ. Sanè uidete, quemadmodũ tanquam ex obliquo dñs de se dixit, propter quosdam qui negãt filiũ deum esse: nã sunt hæretici qui hoc dicũt, quod filius dei nõ sit deus: ecce audiãt, Infirmitas hæc, inquit, nõ est ad mortẽ, sed pro gloria dei: qua gloria? cuius dei? audi quid sequitur, ut glorificetur filius dei: infirmitas ergo hæc nõ est ad mortẽ, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eam. Per quam? Per illã infirmitatem. Diligebat autem dñs Iesus Martham & sororem eius Mariã, & Lazarum.) Ille languens, illæ tristes, omnes dilecti, sed diligebat eos & languentiũ saluator, imò etiã mortuorum suscitator, & tristium cõsolator. Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidẽ mansit in eodẽ loco duobus diebus.) Nunciauerunt ergo illi, mansit illic ille: tamdiu tempus ductũ est, quousque quatriduum compleretur: non frustra, nisi quia forte, imò quia certe & ipse numerus dierũ intimat aliquod sacramentum.

Margin: Matth. 8 · Matth. 9 · C

Deinde post hæc dicit discipulis suis, Eamus in Iudæam iterum,) ubi penè fuerat lapidatus, qui propterea inde discessisse uidebatur, ne lapidaretur: discessit enim ut homo, sed in redeundo quasi oblitus infirmitatem, ostẽdit potestatẽ. Eamus, inquit, in Iudæam. Denique hoc dicto, uidete quemadmodum discipuli territi fuerint. Dicũt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum uadis illuc? Respondit Iesus, nónne duodecim sunt horæ diei?) Quid sibi uult ista respõsio? Illi dixerunt, modo te lapidare uolebant Iudæi, & iterũ illuc uadis ut te lapidẽt? Et dominus, nónne duodecim horæ sunt diei? Si quis ambulauerit in die nõ offendit, quia lucem huius mundi uidet: si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.) De die quidem locutus est, sed in nostra intelligentia quasi adhuc nox est. Inuocemus diẽ ut expellat noctem, & cor lumine illustret: quid enim dominus dicere uoluit? Quantum mihi uidetur, quantũ sublucet altitudo profunditasque sententiæ, redarguere uoluit illorũ dubitationem & infidelitatem. Voluerũt enim consilium dare dño ne moreretur, qui uenerat mori ne ipsi morerentur: sic etiã quodã alio loco, Petrus sanctus diligẽs dominũ, sed adhuc nõ plene intelligẽs cur uenisset, timuit ne moreretur, & uitæ displicuit, id est, ipsi domino: nam cum indicaret discipulis quod esset Hierosolymis passurus à Iudæis, respõdit Petrus inter cæteros, & ait, Absit à te dñe, propitius tibi esto, nõ fiet istud: & continuo dominus, Redi post me satanas, nõ enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominũ: & pauloante confitens dominũ laudẽ meruerat: audierat enim, Beatus es Simon bar Iona, quia nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Cui dixerat beatus es, illi dicit, redi retro me satanas, quia beatus à se non erat. Sed unde? Quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Ecce unde beatus es, non de tuo, sed de meo. Nõ quia pater ego, sed quia omnia quæ habet pater mea sunt: si beatus est ille Petrus de ipsius domini: satanas de cuius? ibi dicit, rationẽ quippe reddidit beatitudinis, cum diceret, Non caro & sanguis tibi reuelauit hoc, sed pater meus qui in cœlis est, hæc est causa beatitudinis tuæ: quòd uero dixit, Redi post me satanas, audi etiã huius rei causam: non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ sunt hominis. Nemo ergo se palpet, de suo satanas est, de dei beatus est: quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatũ quod est tuum, iustitia, inquit,

Margin: D · Matth. 16

A inquit, de meo est. Quid enim habes quod non accepisti? Cum ergo uellent dare consilium 1.Cor.4
homines deo, discipuli magistro, serui domino, ægroti medico, corripuit eos & ait, Nonne
duodecim horæ sunt diei? si quis ambulauerit in die nō offendit. Me sequimini, si nō uultis
offendere, nolite mihi consilium dare, quos à me cōsilium oportet accipere: quò ergo perti
net, nonne duodecim horæ sunt diei? Quia ut diem se esse ostenderet, duodecim discipulos
elegit: Si ego sum, inquit, dies & uos horæ, nunquid horæ diei consilium dant? horæ diem
sequuntur, nō dies horas: si ergo illi horæ, quid ibi Iudas? & ipse inter duodecim horas, qui
si hora erat, lucebat. Sed dominus in hoc uerbo nō ipsum Iudā, sed successorē ipsius præui
debat. Iuda enim cadente successit Matthias, & duodenarius numerus mansit. Non ergo
frustra duodecim discipulos elegit dominus, nisi quia ipse spiritalis est dies: sequantur ergo
horæ diem, prædicent horæ diem, horæ illustrentur à die, horæ illuminētur à die, & per ho/
rarum prædicationē credat mundus in diem: hoc ergo ait de compendio, Me sequimini, si
non uultis offendere. Et post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut à
somno excitem eum.) Verū dixit, sororibus mortuus erat, domino dormiebat: hominibus
mortuus erat, qui eum suscitare nō poterant: nā dominus tanta eum facilitate excitabat de
sepulchro, quanta tu nō excitas dormientem de lecto: ergo secundū potentiam suam dixit
dormientem, quia & alij mortui dicti sunt in scripturis sæpe dormientes, sicut Apostolus di 1.Tessal.4
cit, De dormiētibus autem nolo uos ignorare fratres, ut nō contristemini, sicut & cæteri qui
spem nō habent: ideo & ipsos dormientes appellauit, quia resurrecturos prænūciauit. Dor
mit ergo omnis mortuus, & bonus & malus: sed quomodo interest in ipsis q quotidie dor/
miunt & exurgunt, quid quisq; uideat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij torquentia,
ita ut euigilans dormire timeat, ne ad ipsa iterum redeat: sic unusquisq; hominum cū causa
sua dormit, cū causa sua surgit, & interest quali custodia quisq; recipiatur, ad iudicē postea
producendus: nā & receptiones in custodia pro meritis causarū adhibentur: alios iubentur
B custodire lictores, humano & miti officio atq; ciuili: alij traduntur optionibus: alij mittun
tur in carcerem, & in ipso carcere nō omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris contru
duntur. Sicut ergo diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ custodiæ mortuorum,
& diuersa merita resurgētium: receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu Abraæ,
ille ubi sitiret, & guttā nō inueniret. Habent ergo omnes animæ, ut ex hac occasione instruā 4.sen.dis.54.ca.h
charitatem uestram, habent omnes animæ cū de seculo exierint diuersas receptiones suas,
habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cū facta fuerit resurrectio, & bonorum gau/
dium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cū corpore torquebūtur. Rece
pti sunt in pace sancti patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen
adhuc in fine recepturi sunt quod promisit deus: promissa enim est resurrectio etiā carnis,
mortis consummatio, uita æterna cū angelis, hoc omnes simul accepturi sumus: nā requiem
quæ continuo post mortē datur, si ea dignus est, tunc accipit quisq; cū moritur. Priores acce
perunt patriarchæ, uidete ex quo requiescūt. Posteriores prophetæ, recētes apostoli, multo
recentiores sancti martyres, quotidie boni fideles: & alij in ista requie tamdiu sunt, alij non
tamdiu, alij paucioribus annis, alij recenti tempore. Cum uero ab hoc somno euigilabunt,
simul omnes quod promissum est accepturi sunt. Lazarus amicus noster dormit, sed uado
ut à somno excitē eum. Dixerūt ergo discipuli.) Quomodo intellexerunt, sic respōderunt,
Domine, si dormit saluus erit.) Solet enim esse somnus ægrotantium, salutis indicium.
Dixerat autem Iesus de morte eius, illi autē putauerunt, q de dormitione somni diceret.
Tunc ergo dixit eis Iesus manifeste.) subobscure enim dixerat dormit: ait ergo manifeste,
Lazarus mortuus est, & gaudeo propter uos ut credatis quia nō eram ibi.) Sed scio quia
mortuus est: æger enim, non mortuus fuerat nunciatus. Sed quid lateret eum qui creauerat,
& ad cuius manus anima morientis exierat? hoc est quod ait, Gaudeo propter uos ut cre/
datis quia non ibi eram, ut iam inciperent admirari, quia dominus potuit dicere mortuum,
quod nec uiderat nec audierat. Vbi sanè meminisse debemus, q adhuc etiā ipsorum disci/

pulorum qui in eum crediderant, miraculis ædificabatur fides: non ut ea quæ non erat esse C
inciperet, sed ut ea quæ iam esse cœperat, cresceret, quamuis tali uerbo usus sit, quasi tunc cre
dere inciperent: non enim ait, Gaudeo propter uos ut fides uestra augeatur siue firmetur,
sed ait, ut credatis: quod intelligendum est, ut amplius robustiusq; credatis. Sed eamus
ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur didymus ad condiscipulos, eamus & nos, & mo/
riamur cum illo. Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento haben
tem.) De quatuor diebus multa quidem dici possunt, sicut se habent obscura scripturarum,
quæ pro diuersitate intelligentium multos sensus pariunt. Dicamus & nos, quid nobis ui/
deatur significare mortuus quatriduanus: quomodo enim in illo cæco intelligimus quodã/
modo humanum genus, sic forte & in isto mortuo multos intellecturi sumus: diuersis enim
modis una res significari potest. Homo quando nascitur, iam cum morte nascitur, quia de
Rom. 5 Adam peccatum trahit: unde dicit Apostolus, Per unum hominem peccatum intrauit in
mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccaue/
runt: ecce habes unũ diem mortis, ꝗ homo trahit de mortis propagine. Deinde crescit, inci/
pit accedere ad rationales annos, ut legem sapiat naturalem, quam omnes habent in corde
Tobiæ 4 fixã, Quod tibi nõ uis fieri, alij ne feceris. Nunquid hoc de paganis dicitur, & non in natura
ipsa quodãmodo legitur? Furtum uis pati? Vtiq; non uis: ecce lex in corde tuo, quod non
uis pati, facere noli: & hanc legem transgrediuntur homines: ecce alter dies mortis. Data est
Exod. 20 lex etiam diuinitus per famulum dei Moysen: dictum est illic, Non occides, non mœchabe
ris, non falsum testimonium dices, honora patrem & matrem, non concupisces rem proxi/
mi tui: ecce lex scripta est, & ipsa contemnitur, ecce tertius dies mortis. Quid restat? Venit &
euangelium, prædicatur regnum cœlorum, diffamatur ubiq; Christus, minatur gehenna,
uita promittitur æterna, & ipsa contemnitur, transgrediuntur homines euangeliũ: ecce quar
tus dies mortis, merito iam fœtet: nũquid & talibus est neganda misericordia? Absit, etiam
ad tales dominus excitandos non dedignatur accedere. Multi autem ex Iudæis uenerant D
ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audiuit, quia
dominus uenit, occurrit illi. Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Iesum, do/
mine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, sed & nunc scio, quia quæcunq; doposce
ris à deo, dabit tibi deus.) Nõ dixit, sed & modo rogo te, ut resuscites fratrem meum: unde
enim sciebat, si fratri eius resurgere utile fuerit: hoc tantum dixit, scio quia potes, si uis facis:
utrum enim facies, iudicij tui est, non præsumptionis meæ: sed & nunc scio, quia quæcunq;
poposceris à deo, dabit tibi deus. Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus.) hoc ambiguũ fuit,
non enim ait, modo resuscito fratrem tuum, sed resurget frater tuus. Dicit ei Martha, scio
quia resurget in resurrectione, in nouissimo die.) De illa resurrectione secura sum, de hac in/
certa sum. Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio & uita.) Dicis, resurget frater meus in nouis/
simo die: uerum dicis, sed per quem tunc resurget, potest & modo, quia ego sum, inquit, re/
surrectio & uita. Audite fratres, audite quid dicat: certe tota expectatio erat circumstãtium,
ut reuiuisceret Lazarus, unus mortuus quatriduanus: audiamus & resurgamus. Quàm mul
ti sunt in hoc populo, quos premit cõsuetudinis moles, forte audiunt me quidã, quibus di/
Ephes. 5 citur, Nolite inebriari uino in quo est luxuria: dicunt, nõ possumus. Forte audiũt me aliqui
immũdi, lasciuijs & flagitijs inquinati, quibus dicitur, Nolite hoc facere ne pereatis: & respõ
dent, nõ possumus tolli à consuetudine nostra: ô dñe istos resuscita. Ego sum, inquit, resurre
ctio & uita: ideo resurrectio, quia uita. Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit uiuet. Et
omnis qui uiuit & credit in me, nõ morietur in æternũ.) Quid est hoc, qui credit in me, etiã
si mortuus fuerit uiuet? sicut Lazarus mortuus est uiuet, quia nõ est deus mortuorũ, sed ui/
uorũ. De olim mortuis patribus, hoc est, de Abraã & Isaac & Iacob, tale respõsum Iudæis
dedit, Ego sum deus Abraã & deus Isaac & deus Iacob: nõ est deus mortuorũ, sed uiuorũ,
omnes enim illi uiuunt: crede ergo, & si mortuus fueris, uiues: si autẽ nõ credis, & cum uiuis
mortuus es. Probemus & hoc, quia si nõ credis & uiuis, mortuus es: cuidã dominus differẽti
sequi

A sequi eum & dicenti, Eam prius sepelire patrem meũ: sine, inquit, mortuos sepelire mortuos Matth. 8
suos, tu ueni sequere me. Erat ibi mortuus sepeliendus, erant ibi & mortui mortuum sepul-
turi: ille mortuus in carne, illi in anima. Vnde mors in anima? quia nõ est fides. Vnde mors
in corpore? quia nõ est ibi anima, ergo animæ tuæ anima fides est. Qui credit in me, inquit,
etiam si mortuus fuerit in carne, uiuet in anima, donec resurgat & caro nũquam postea mo
ritura, hoc est, qui credit in me, licet moriatur uiuet: & omnis qui uiuit in carne & credit in
me, & si moriatur ad tempus propter mortẽ carnis, nõ morietur in æternũ propter uitã spi-
ritus & immortalitatem resurrectionis: hoc est quod ait, Et omnis qui uiuit & credit in me,
non morietur in æternum. Credis hoc? ait illi, Vtiq; domine, ego credidi, quia tu es Chri
stus filius dei, qui in hunc mundũ uenisti.) Quando hoc credidisti? Credidi quia tu es resur
rectio, credidi quia tu es uita, credidi quia qui credit in te, & si moriatur, uiuet, & qui uiuit &
credit in te, non morietur in æternum. Et cum hæc dixisset, abijt & uocauit Mariam soro-
rem suam silentio, dicens, Magister adest, & uocat te.) Aduertendum est, quemadmodum
suppressam uocem silẽtium nuncupauit: nam quomodo siluit, quæ dixit, Magister adest, &
uocat te? Aduertendum etiã quemadmodum euangelista non dixerit, ubi uel quando uel
quomodo Mariam dominus uocauerit, ut hoc in uerbis Marthæ potius intelligeretur nar
rationis breuitate seruata. Illa ut audiuit, surgit cito, & uenit ad eum. Nondum enim uene
rat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha. Iudæi igitur qui
erant cũ illa in domo & consolabantur eam, cũ uidissent Mariam quia cito surrexit & exijt,
secuti sunt eam dicentes, quia uadit ad monumentũ, ut ploret ibi.) Quare pertinuit hoc ad
euangelistã narrare? ut uideamus quæ occasio fecerit, ut plures ibi essent quãdo Lazarus re
suscitatus est. Putantes enim Iudæi propterea illã festinare, ut doloris sui solatiũ lachrymis
quæreret, secuti sunt eam, ut tã grande miraculũ quatriduani mortui resurgẽtis testes pluri
mos inueniret. Maria autẽ cum uenisset ubi Iesus erat, uidẽs eũ cecidit ad pedes eius, & di
B xit ei, dñe, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus. Iesus ergo ut uidit eã plorãtem, & Iu-
dæos qui cũ illa erãt plorãtes, fremuit spũ & turbauit semetipm, & dixit, Vbi posuistis eũ?)
Nescio qd nobis insinuauit fremẽdo spiritu, & turbando seipsum. Quis enim eũ posset nisi
seipsum ipse turbare? Itaq; fratres mei, primo hic attẽdite potestatẽ, & sic inquirite significa
tionẽ. Turbaris tu nolens, turbatus est Christus, quia uoluit: esuriuit Iesus, uerũ est, sed quia
uoluit: dormiuit Iesus, uerũ est, sed quia uoluit: cõtristatus est Iesus, uerũ est, sed quia uoluit:
mortuus est Iesus, uerũ est, sed quia uoluit: in illius potestate erat, sic uel sic affici, uel nõ affi-
ci. Verbũ enim animã suscepit & carnẽ, totius hominis sibi coaptans in personæ unitate na
turã: nã & anima apostoli uerbo illustrata est, anima Petri uerbo illustrata est, anima Pau-
li & aliorũ apostolorum, sanctorũ prophetarũ uerbo illustratæ sunt animæ, sed de nulla di
ctum est, Verbũ caro factũ est: de nulla dictũ est, Ego & pater unũ sumus. Anima & caro
Christi cũ uerbo dei una psona est, unus Christus est, ac p hoc ubi summa potestas est, se-
cundũ uolũtatis nutũ tractatur infirmitas, hoc est, turbauit semetipm: dixi potestatẽ, attẽdi
te significationem. Magnus reus est, quẽ mortis quatriduũ & illa significat sepultura. Quid
est ergo q turbat semetipsum Christus, nisi ut significet tibi, quomõ turbari tu debeas, cum
tanta mole peccati grauaris & premeris? Attẽdisti enim te, uidisti te reũ, cõputasti tibi, illud
feci, & pepcit mihi deus, illud cõmisi, & distulit me, euangeliũ audiui, & contẽpsi, baptizatus
sum, & iterũ ad eadem reuolutus sum: quid facio, quò eo, unde euado? qñ ista dicis, iam fre-
mit Christus, quia fides fremit. In uoce frementis apparet spes resurgentis, si ipsa fides est
intus, ibi est Christus fremẽs: si fides in nobis, Christus in nobis. Quid enim aliud ait Apo Ephes. 3
stolus habitare Christũ per fidẽ in cordibus uestris? ergo fides tua de Christo, Christus
est in corde tuo. Hinc est illud q dormiebat in naui, & cũ periclitarẽtur discipuli, iam immi-
nente naufragio accesserũt ad eũ, & excitauerunt eũ: surrexit Christus, imperauit uentis &
fluctibus, & facta est tranquillitas magna. Sic & tu, intrant uenti cor tuũ, utiq; nauigas, ubi
hanc uitã t anc; procellosum & periculosum pelagus transis, intrant uenti, mouent fluctus,

turbant nauem. Qui sunt uenti? Audisti cóuicium, irasceris: conuicium uentus est, iracundia fluctus est. Periclitaris, disponis respondere, disponis maledictum pro maledicto reddere, iam nauis propinquat naufragio. Excita Christum dormientem, ideo enim fluctuas, & mala pro malis reddere præparas, quia Christus dormit in naui. In corde enim tuo somnus Christi obliuio fidei: nam si excitas Christum, id est, recolas fidem, quid tibi dicit tanquam uigilans Christus in corde tuo? Ego audiui, dæmonium habes, & pro eis oraui: audit dominus, & patitur, audit seruus, & indignatur? sed uindicare uis. Quid enim? Ego iam sum uindicatus: cum hæc loquitur tibi fides tua, quasi imperatur uentis & fluctibus, & fit tranquillitas magna. Quomodo ergo hoc est excitare Christum in naui, excitare fidem: sic in corde hominis quem premit magna moles & consuetudo peccati, in corde hominis transgressoris, etiam sancti euangelij contemptoris & pœnarum æternarum, fremat Christus, increpet se homo: audi adhuc, Fleuit Christus, fleat se homo. Quare enim fleuit Christus, nisi quia flere hominē docuit? Quare fremuit & turbauit semetipsum, nisi quia fides hominis sibi merito displicētis, fremere quodāmodo debet in accusatione malorum operum, ut uiolentiæ pœnitendi cedat consuetudo peccandi? Et dixit, ubi posuistis eum?) Scisti quia mortuus sit, & ubi sit sepultus ignoras? & ista significatio est, quia sic perditum hominem quasi nescit deus: non ausus sum dicere nescit, quid enim ille nescit? sed quasi nescit: unde
Matth.7.& 25 hoc probamus? Dominum audi dicturum in iudicio: Non noui uos, discedite à me. Quid est, non noui uos? Non uos uideo in luce mea, non uos uideo in illa iustitia quam noui: sic & hic tanquam nesciens talem peccatorem, dixit, Vbi posuistis eum? Talis est uox dei in para-
Gen.3 diso posteaquam homo peccauit, Adam ubi es? Dicunt ei, domine ueni & uide.) Quid est uide? miserere: uidet enim dominus quando miseretur: unde illi dicitur, uide humilitatem meam & laborem meū, & dimitte omnia peccata mea. Et lachrymatus est Iesus, dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.) Quid est, amabat eum? Nō ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Quidam autē dixerunt ex ipsis, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere ut & hic nō moreretur? Qui noluit facere ut non moreretur, plus est quod facturus est, ut mortuus suscitetur. Iesus autem rursus fremens in semetipso, uenit ad monumentum.) Fremet & in te, si disponis reuiuiscere: omni homini dicitur, qui premitur pessima consuetudine, uenit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.) Mortuus sub lapide, reus sub lege: scitis enim quia lex quæ data est Iudæis, in lapide scripta est. Omnes autē rei sub lege sunt, bene uiuētes in lege sunt: iusto lex posita non est. Quid est ergo lapidem remouere? gratiam prædicare. Apostolus enim Paulus ministe-
2.Cor.3 rium se dicit noui testamenti, non littera, sed spiritu: nam littera, inquit, occidit, spiritus autem uiuificat. Littera, inquit, occidēs, quasi lapis est premens. Remouete, inquit, lapidem.) Remouete legis pondus, gratiam prædicate: si enim data esset lex quæ possit uiuificare, omnino ex lege esset iustitia, sed conclusit omnia scriptura sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus: ergo remouete lapidem. Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat, domine iam fœtet, quatriduanus enim est. Dicit ei Iesus, Nónne dixi tibi, quia si credideris, uidebis gloriam dei?) Quid est uidebis gloriam dei? quia & putentem &
Rom.3.& 5 quatriduanum resuscitat. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei: &, Vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Tulerunt ergo lapidem, Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit, Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me, ego autē sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circumstat dixi, ut credant quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, magna uoce clamauit.) Fremuit, lachrymatus est, uoce magna clamauit. Quàm difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit, sed tamen surgit, occulta gratia intus uiuificatur, surgit post uocem magnam. Quid est factum? Voce magna clamauit, Lazare ueni foras, & statim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.) Quomodo processit ligatis pedibus miraris, & non miraris quia surrexit quatriduanus? In utroque potentia domini erat, non uires mortui. Processit, & adhuc

A & adhuc ligatus est, adhuc inuolutus, tamen iam foras processit. Quid significat? Quando
contemnis, mortuus iaces: & si tanta quanta dixi contemnis, sepultus iaces: quando confite/
ris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis uelut exeūdo te manifestare? Sed ut
confitearis, deus facit magna uoce clamando, id est, magna gratia uocando: ideo cum pro/
cessisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, ut soluerētur peccata eius, ministris
hoc dixit dominus, soluite illum & sinite abire.) Quid est, soluite & sinite abire? Quæ sol/
ueritis in terra, soluta erunt in cœlo. Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam & ui/
derunt quæ fecit Iesus, crediderunt in eum: quidam autē ex ipsis abierunt ad pharisæos, &
dixerunt eis quæ fecit Iesus.) Non omnes ex Iudæis qui conuenerant ad Mariam, credide/
runt, sed tamen multi. Quidā uero ex eis, siue ex Iudæis qui conuenerant, siue ex eis qui cre/
diderant, abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, siue annunciando ut ipsi cre
derent, siue potius prodēdo ut sæuirent. Sed quomodolibet & à quibuslibet ad pharisæos
ista perlata sunt. Collegerunt pōtifices & pharisæi conciliū, & dicebant, Quid facimus?)
Nec tamen dicebant, credamus, plus enim perditi homines cogitabāt quomodo nocerent
ut perderent, quàm quomodo sibi consulerent ne perirent: & tamen timebant, & quasi consule
bant: dicebāt enim, Quid faciemus? Quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum
sic, omnes credēt in eum, & uenient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.) Tempo
ralia perdere timuerunt, & uitā æternā non cogitauerunt, ac sic utrunque amiserunt, nam &
Romani post domini passionem & glorificationem, tulerunt eis & locum & gentem expu/
gnando & transferēdo: & illud eos sequitur, quod alibi dictum est, Filij autem regni huius Matth.8
ibunt in tenebras exteriores. Hoc autē timuerunt, ne si omnes in Christum crederent, nemo
remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem dei templumque defenderet, quoniam contra
ipsum templum, & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant. Vnus
autē ex ipsis Caiphas, cum esset pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam nec cogi/
B tatis, quia expedit uobis ut unus moriatur homo pro populo, & nō tota gens pereat. Hoc
autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit.) Hic docemur
etiā homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamen euangelista diuino
tribuit sacramento, quia pontifex fuit, id est, summus sacerdos: potest autē mouere quomo
do dicatur pontifex anni illius, cum deus unum constituerit summum sacerdotem, cui mor
tuo unus succederet. Sed intelligendum est, per ambitiones & contentiones inter Iudæos,
postea constitutum ut plures essent, & per annos singulos uicibus ministrarent: nam & de
Zacharia hoc dicitur, Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine Luc.1
uicis suæ ante deum, secundū consuetudinem sacerdotij, sorte exijt ut incensum poneret, in/
gressus in templum domini: hinc apparet plures eos fuisse, & uices suas habuisse: nam incen
sum non licebat ponere nisi summo sacerdoti, & forte etiam unum annum plures admini/
strabant, quibus alio anno alij succedebāt, ex quibus sorte exibat quis ut incēsum poneret.
Quid est ergo quod prophetauit Caiphas? Quia Iesus moriturus erat pro gente, & non
tantum pro gente, sed ut filios dei qui erant dispersi congregaret in unum,) hoc euangelista
addidit, nam Cayphas de sola gente Iudæorum prophetauit, in qua erant oues, de quibus
ait ipse dominus, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Sed nouerat Matth.15
euāgelista esse alias oues quæ nō erant de hoc ouili, quas oportebat adduci, ut esset unum
ouile & unus pastor. Hæc aūt secundū prædestinationem dicta sunt, nā neque oues eius, nec
filij dei adhuc erant, qui necdū crediderant. Ab illo ergo die cogitauerunt ut interficerent
eum. Iesus ergo iam nō palàm ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionem iuxta deser
tum in ciuitatē quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cū discipulis suis.) Non quia potentia
eius defecerat, in qua utique si uellet, & palàm Iudæis conuersaretur, & nihil ei facerent, sed in
hominis infirmitate uiuendi exemplū discipulis mōstrabat: in quo apparet non esse pecca
tum, si fideles eius qui sunt membra eius, oculis persequentiū se subtraherent, & furorē scele
ratorum latēdo potius deuitarent, quàm se offerēdo magis accenderent.

Ab eo quod ait, Proximum erat pascha Iudæorum, usq; ad id quod ait, Multi propter illum abibant & credebant in Iesum. Tractatus L.

ESTERNAM lectionem sancti euangelij de qua locuti sumus quod dominus dedit, hodierna sequitur, de qua locuturi sumus quod dominus dabit. Quædā in scripturis tam manifesta sunt, ut potius auditorem q̃ expositorē desiderent, in eis nos immorari non oportet, ut necessarijs in quibus immorādum est, tempus sufficiat. Proximum ergo erat pascha Iudæorum.) Illum diē festum Iudæi cruentum habere domini sanguine uoluerūt, illo die festo occisus est agnus, qui nobis eundem diem festum suo sanguine consecrauit. Consilium erat inter Iudæos de occidendo Iesu: ille qui de cœlo uenerat pati, propinquare uoluit loco passionis, quia imminebat hora passionis.

Ascenderunt ergo multi Hierosolymam de regione ante pascha, ut sanctificarēt seipsos.) Hoc faciebant Iudæi secundū præceptum domini, per sanctum Moysen in lege mādatum, ut die festo quo pascha erat, omnes undiq; conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur: sed illa celebratio umbra erat futuri. Quid est umbra futuri? Prophetia Christi uenturi, prophetia pro nobis illa die passuri, ut transiret umbra, & lux ueniret, ut transiret significatio, & ueritas teneretur. Habebant ergo Iudæi pascha in umbra, nos in luce: quid enim opus erat ut eis dominus præciperet per ipsum festum diem ouem occidere, nisi quia
Esaiæ 53 ille erat de quo prophetatum est, Sicut ouis ad immolādum ductus est: sanguine occisi pecoris Iudæorum postes signati sunt: sanguine Christi frōtes nostræ signātur, & illa signatio quæ erat significatio, data est ab omnibus signatis exterminatorem prohibere: signum Christi à nobis repellit exterminatorem, si cor nostrū recipiat saluatorem. Quare hoc dixi? Quia multi postes habent signatos, & intus nō manet habitator. Agitatores facile habent in fronte signum Christi, & corde non recipiunt uerbum Christi: ideo dixi fratres quod repeto, signum Christi à nobis repellit exterminatorem, si cor nostrum habeat Christum habitatorem. Hæc dixi, ne quis forte cogitaret, quid sibi uellent ista festa Iudæorum. Venit ergo Iesus tanquam ad uictimam, ut uerum pascha nos haberemus, cum eius passionem tanq; ouis immolationem celebraremus. Quærebant ergo Iesum,) sed male. Beati enim qui quærunt Iesum, sed bene. Illi quærebāt Iesum, ut nec ipsi haberent eum, nec nos, sed ab ipsis abscedentem suscepimus nos: reprehenduntur qui quærunt, laudantur qui quærunt. Animus enim quærentis aut laudem inuenit, aut damnationem: habes enim & in psalmis,
Psal.39 Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam: isti sunt qui male quærebant:
Psal.141 alio autē loco dicit, Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam meam. Culpantur qui quærebant, culpantur qui non quærebant: ergo quæramus Christum ut habeamus, quæramus ut teneamus, sed non ut occidamus: nam & illi non ideo quærebant ut tenerent, sed ut cito non haberent. Quærebant ergo, Et loquebantur inter se, Quid putatis quia non uenit ad diem festum? Dederunt autem pontifices & pharisæi mandatum, ut si quis cognouerit ubi sit, indicet, ut apprehendant eū.) Nos indicemus modo Iudæis ubi sit Christus, utinam uelint audire & apprehendere. Quicunq; sunt ex semine illorum qui dederant mādatum, ut indicarent eis ubi esset Christus, ueniant ergo ad ecclesiam, audiant ubi sit Christus, & apprehendant eum: à nobis audiant, & ex euangelio audiant. Occisus est à parentibus eorum, sepultus est, resurrexit, à discipulis agnitus, ante oculos eorum ascendit in cœlum, ibi sedet ad dexteram patris, qui iudicatus est, uenturus est iudex: audiant & teneant. Respondet, quem tenebo? Absentem? Quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi sedentem teneam? Fidem mitte & tenuisti: parentes tui tenuerunt carne, tu tene corde, quoniā Christus absens etiam præsens est: nisi præsens esset, à nobisipsis teneri non posset: sed quoniam ue-
Matth.28 rum est quod ait, Ecce ego uobiscum sum usq; ad cōsummationem seculi: & abijt, & hic est, & redijt, & nos nō deseruit: corpus enim suum intulit cœlo, maiestatem non abstulit mūdo.
Cap.12 Iesus ergo ante sex dies paschæ, uenit Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerūt autem ei ibi cœnam, & Martha ministrabat, Lazarus uero unus erat ex di-

A ex discumbentibus.) Ne putarent homines phantasma esse factum quia mortuus resur/rexit, unus erat ex recumbentibus, uiuebat, loquebatur, epulabatur, ueritas ostendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. Discumbebat ergo Iesus cum Lazaro & cæteris, mi/nistrabat Martha una ex sororibus Lazari. Maria uero.) altera soror Lazari accepit li/bram unguenti nardi pistici preciosi, & unxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius, & domus impleta est ex odore unguenti.) Factum audiuimus, mysterium requiramus. Quæcunq; anima fidelis uis esse, cũ Maria unge pedes domini precioso unguento: unguen tum illud iustitia fuit, ideo libra fuit: erat autem unguentum nardi pistici preciosi, quòd ait pistici, locum aliquem credere debemus, unde hoc erat unguentum preciosum, nec tamen hoc uacat, & sacramẽto optime consonat: pistis græce fides dicitur. Quærebas operari iusti/tiam, Iustus ex fide uiuit, unge pedes Iesu bene uiuendo, dominica sectare uestigia, capillis terge: si habes superflua, da pauperibus, & domini pedes tersisti: capilli enim superflua cor/poris uidentur: habes quod agas de superfluis tuis: tibi superflua sunt, sed domini pedibus necessaria sunt. Forte in terra domini pedes indigent, de quibus enim nisi de membris suis in fine dicturus est, Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? superflua uestra impen distis, sed pedibus meis obsecuti estis. Domus autem impleta est odore, mundus imple/tus est fama bona: nam odor bonus, fama bona est. Qui male uiuunt & Christiani uocan/tur, iniuriam Christo faciunt: de qualibus dictum est, quòd per eos nomen domini blaspheme tur. Si per tales nomen dei blasphematur, per bonos nomen domini laudatur: audi Apo/stolum, Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco: dicitur & in canticis canticorum, Oleum effusum nomen tuum: ad Apostolum reuoca intentionem, Christi, inquit, bonus odor sumus in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereũt: alijs sumus odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem: & ad hæc quis idoneus? Occasionem nobis præbet præsens lectio sancti euangelij de odore isto ita loqui, ut & à nobis sufficienter dicatur, & à

Matth.25

2.Cor.2

Cant.1

B uobis diligenter audiatur, Apostolo ipso ita dicente, Et ad hæc quis idoneus? ergo ut inde nos conemur loqui, nũquid idonei sumus, aut uos audire hæc idonei estis? Hæc audire uos quidem idonei estis, nos quidem idonei non sumus, sed idoneus est ille qui per nos dignẽ/tur dicere, quod uobis prosit audire. Ecce Apostolus, bonus odor est, sicut dicit ipse, sed ipse odor alijs est odor uitæ in uitam, alijs autem odor mortis in mortem, tamen bonus odor: nunquid enim ait, alijs sumus bonus odor ad uitã, alijs malus odor ad mortem? bonum odorem se dixit, non malum, & eundem bonum odorem alijs ad uitam dixit, alijs ad mor/tem: felices qui bono odore uiuunt. Quid autem infelicius illis qui bono odore moriuntur? Et quis est, ait aliquis, quẽ bonus odor occidit? hoc est quod ait Apostolus, & ad hæc quis idoneus? Quomodo ea facit deus miris modis, ut bono odore & boni uiuant, & mali mo/riantur, quomodo sit, quantum dominus inspirare dignatur, ostendam: nam fortasse ibi la/tet altior intellectus, qui à me non potest penetrari: tamen quousq; penetrare potero, uobis non debet denegari. Paulum apostolum bene agentem, bene uiuentem, iustitiã uerbo præ/dicantem, opere demonstrãtem, doctorem mirabilem, fidelem dispensatorem, fama usque/quaq; disseminabat, quidam diligebãt, quidam inuidebant: nam ipse quodam loco ait de quibusdam, quòd non caste, sed per inuidiam Christum annunciarent, existimantes, inquit, tri bulationem suscitare uinculis meis: sed quid ait? Siue occasione, siue ueritate Christus an/nuncietur, annuncient qui me amant, annunciẽt qui mihi inuident: Illi bono odore uiuunt, & illi bono odore moriuntur: tamen utrisq; prædicantibus nomen Christi annũcietur, odo re optimo mũdus impleatur: amasti bene agentẽ, uixisti bono odore: inuidisti bene agenti, mortuus es bono odore. Nũquid quia mori uoluisti, ideo odorẽ illum malum esse fecisti? Noli inuidere, & nõ occidet te bonus odor. Deniq; audi & hic ex unguento isto, quomodo alijs erat odor bonus in uitã, alijs odor malus in mortẽ. Posteaq; hoc fecit religiosa Maria ad domini obsequium, continuo Vnus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes qui eum erat traditurus, dixit, Quare hoc unguentum non uenijt trecentis denarijs, & datum est egenis?

Væ tibi

Væ tibi miser, bonus odor occidit te. Quare enim hoc dixerit, euangelista sanctus aperuit. C
Putaremus autem & nos, si mens ipsius nobis per euangelium non proderetur, pauperum cura hoc illum dicere potuisse: nõ ita est. Sed quid? audi testem ueracem. Dixit autẽ hoc, nõ quia de egenis pertinebat ad illũ, sed quia fur erat & loculos habẽs, & ea quæ mittebantur, portabat.) Portabat, an exportabat? sed ministerio portabat, furto exportabat. Ecce audite quia Iudas iste nõ tunc peruersus factus est, quando à Iudæis corruptus dominum tradidit: pleriq; enim incuriosi euangelij, existimant tunc perisse Iudam, quando accepit à Iudæis pecuniã ut dominum traderet: non tunc perijt, iam fur erat, & dominũ perditus sequebatur, quia non corde, sed corpore dominum sequebatur. Duodenarium numerum apostolorum implebat, apostolicã beatitudinem nõ habebat, ad imaginẽ fuerat duodecimus: quo Iuda decidẽte, & Matthia succedente, & suppleta est apostolica ueritas, & numeri permansit integritas. Quid ergo uoluit dominus noster Iesus Christus fratres mei admonere ecclesiam suam, quando unum perditum inter duodecim habere uoluit, nisi ut malos toleremus, ne corpus Christi diuidamus? Ecce inter sanctos est Iudas, ecce fur est Iudas, & ne contemnas, fur sacrilegus, nõ qualiscunq; fur. Fur loculorum, sed dominicorum, loculorum, sed sacrorum: si crimina discernuntur in foro qualiscunq; furti, & peculatus: peculatus enim dicitur furtũ de re publica, & non sic iudicatur furtũ rei priuatæ quomodo publicæ: quanto uehementius iudicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuerit undecunq; tollere, hoc est, & de ecclesia tollere. Qui aliqd de ecclesia furatur, Iudæ perdito cõparatur. Talis erat iste Iudas, & tamen cum sanctis discipulis undecim intrabat & exibat, ad ipsam dominicam cœnam pariter accessit, cõuersari cum eis potuit, eos inquinare non potuit. De uno pane & Petrus & Iudas accepit, & tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad uitã, Iudas ad mortem: quomodo enim ille odor bonus, sic ille cibus bonus: sicut ergo odor bonus, ita
1. Cor. 11 & cibus bonus, bonos uiuificat, malos mortificat. Qui enim manducauerit indigne, iudiciũ sibi manducat & bibit: iudicium sibi, non tibi. Si iudicium sibi, non tibi, tolera malũ bonus, D
12. q. 1. c. exemplũ ut uenias ad præmia bonorum, ne mittaris in pœnam malorum. Exemplum domini accipe conuersantis in terra, quare habuit loculos cui angeli ministrauerũt, nisi quia ecclesia ipsius loculos suos habitura erat? quare furem admisit, nisi ut eius ecclesia fures patienter toleret? Sed ille qui consueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit accepta pecunia ipsum dominum uendere. Videamus quid ad ista dominus respondeat, uidete fratres, nõ illi ait, propter furta tua dicis ista: furem nouerat, & prodere nolebat, sed potius tolerabat, & ad perferẽdos malos in ecclesia nobis exemplũ patientiæ demonstrabat. Dixit ergo ei Iesus, Sine illam, ut in diem sepulturæ meæ seruet illud.) Moriturum se denunciauit: sed quid est quod sequitur, Pauperes enim semper habebitis uobiscum, me autem non semper habebitis.) Intelligimus quid est, pauperes semper habebitis: quod dixit, uerũ est, quãdo ecclesia sine pauperibus? Me autem non semper habebitis, quid sibi uult, quomodo intelligẽdum est, me autẽ non semper habebitis? nolite expauescere, Iudæ dictum est: quare ergo non dixit, habebis, sed habebitis? quia non unus est Iudas. Iudas malus corpus malorum significat, quomodo Petrus corpus bonorum, corpus ecclesiæ, imò corpus ecclesiæ, sed in bonis:
Matth. 16 nam si in Petro non esset ecclesiæ sacramentum, non ei diceret dominus, Tibi dabo claues
24. q. 1. c. qdcunq; regni cœlorum, quæcunq; solueris in terra, soluta erunt & in cœlo: & quæcunq; ligaueris in terra, ligata erunt & in cœlo. Si hoc Petro tantum dictum est, nõ facit hoc ecclesia: si autem & in ecclesia fit, ut quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ soluuntur in terra, soluãtur in cœlo: quia cum excommunicat ecclesia, in cœlo ligatur excõmunicatus: cum reconciliatur ab ecclesia, in cœlo soluitur reconciliatus. Si hoc ergo in ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, ecclesiã sanctã significauit. Si in Petri persona significati sunt in ecclesia boni, in Iudæ persona significati sunt in ecclesia mali: ipsis dictum est, Me autem non semper habebitis. Quid est enim, non semper, & quid est semper? Si bonus es, si ad corpus Christi pertines, quod significat Petrus, habes Christum & in præsenti, & in futuro. In præsenti per fidem,

A in præsenti per signum Christi, in præsenti per baptismatis sacramentum, in præsenti per al
taris cibum & potum. Habes Christum in præsenti, sed habebis semper: quia cum hinc exi
eris, ad illum uenies qui dixit latroni, Hodie mecum eris in paradiso. Si autem male uersa- *Luc. 23*
ris, uideris habere in præsenti Christum, quia intras ecclesiam, signas te signo Christi, bapti
zaris baptismo Christi, misces te membris Christi, accedis ad altare Christi, in præsenti ha-
bes Christum, sed male uiuendo nõ semper habebis: potest & sic intelligi, Pauperes semper
habebitis uobiscum, me autem non semper habebitis. Accipiant & hoc boni, sed non sint
sollicitj: loquebatur enim de præsentia corporis: nam secundum maiestatem suam, secundũ
prouidentiam, secundum ineffabilem & uisibilem gratiam impletur quod ab eo dictũ est,
Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Secundum car- *Matth. 28*
nem uero quam uerbum assumpsit, secundum id quòd de uirgine natus est, secundum id
quòd à Iudæis comprehensus est, quòd ligno confixus, quòd de cruce depositus, quòd linte
is inuolutus, quòd in sepulchro conditus, quòd in resurrectione manifestatus, non semper *Act. 1*
habebitis me uobiscum. Quare? Quoniã conuersatus est secundum corporis præsentiam
quadraginta diebus cum discipulis suis, & eis deducentibus uidendo, non sequendo ascen
dit in cœlum, & non est hic: ibi enim sedet ad dexteram patris, & hic est: non enim recessit
præsentia maiestatis. Aliter. Secundum præsentiam maiestatis semper habemus Chri-
stum: secundum præsentiam carnis, recte dictum est discipulis, me autem non semper habe
bitis. Habuit enim illum ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modo fide te-
net, oculis non uidet. Ergo si ita dictum est, me autem non semper habebitis, quæstio sicut
arbitror iam nulla est, quæ duobus modis soluta est. Cætera quæ pauca remanent audia-
mus. Cognouit ergo multa turba ex Iudæis quia illic est, & uenerunt, non propter Iesum
tantũ, sed ut Lazarũ uiderẽt, quẽ suscitauit Iesus à mortuis.) Curiositas eos adduxit, nõ cha
ritas, uenerunt & uiderunt. Audite mirabile consilium uanitatis. Viso Lazaro resuscitato,
B quia tantum miraculum domini tanta erat euidentia diffamatum, tanta manifestatione de
claratum, ut non possint uel occultare quod factum est, uel negare quod inuenerũt, uidete.
Cogitauerunt autem principes sacerdotum ut & Lazarum interficerent, quia multi pro-
pter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.) O stulta cogitatio & cæca sæuitia. Do
minus Christus qui suscitare potuit mortuum, non possit occisum? Quando Lazaro infere
batis necem, nunquid auferebatis domino potestatem? Si aliud uobis uidetur mortuus,
aliud occisus, ecce dominus utrunq; fecit, & Lazarũ mortuũ, & seipsum suscitauit occisum.

De eo quod ait, In crastinum autem turba multa quæ uenerat ad diem fe
stum, cum audissent quia uenit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palma
rum, & processerunt obuiam ei & clamabãt, Osanna, benedictus qui uenit in no
mine domini rex Israël, usq; ad id quod ait, Si quis mihi ministrauerit, honorifi-
cabit illũ pater meus.

Tractatus LI.

POsteaquam dominus quatriduanum mortuum resuscitauit, stupentibus Iu-
dæis, & alijs eorum uidendo credentibus, alijs inuidendo pereuntibus propter
odorem bonum qui est alijs ad uitam, alijs ad mortem, posteaquam discubuit
in domo cum recũbente Lazaro qui fuerat mortuus resuscitatus, post unguen
tum diffusum super pedes eius, unde domus odore impleta est, posteaquam uanam sæ-
uitiam, & stultissimum & dementissimum scelus Iudæi etiam de occidendo Lazaro corde
perdito conceperunt, de quibus omnibus ut potuimus, quod dominus dedit, superioribus
sermonibus locuti sumus: nunc intendat charitas uestra, ante domini passionem quantus
fructus apparuerit prædicationis eius, & quantus grex ouium ex his quæ perierant domus
Israël, uocem pastoris audierit: sic enim loquitur euangelium, quod modo cum recitaretur,
audistis. In crastinum autem turba multa quæ uenerat ad diem festũ, cum audissent quia
uenit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & cla-
mabãt, Osanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Israël.) Rami palmarum lau-

des sunt, significantes uictoriam, qua erat dominus mortem moriendo superaturus, & tro- C
phæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. Vox autem obsecrantis est, osan-
na, sicut nonnulli dicunt qui Hebræam linguã nouerũt, magis affectũ indicans, quàm rem
aliquam significans, sicut sunt in lingua latina quas interiectiones uocant: uelut cum dolen
tes dicimus, heu: uel cum delectamur, uah dicimus: uel cũ miramur dicimus, ô rem magnã:
tunc enim nihil significat, nisi mirantis affectum. Quod ideo credẽdum est ita esse, quia ne
Mat. 5 que Græcus, neq; Latinus hoc interpretari potuit, sicut illud, Qui dixerit fratri suo racha,
nam & hæc interiectio esse perhibetur, affectum indignantis ostendens. Benedictus autẽ
qui uenit in nomine domini, rex Israël: sic potius accipiendum est, ut in nomine domini, in
nomine dei patris intelligatur, quamuis possit intelligi etiam in nomine suo, quia & ipse do
minus est: unde & alibi scriptum est, Pluit dominus à domino. Sed uerba eius melius no-
Ioan. 5 strum dirigunt intellectũ, qui ait, Ego ueni in nomine patris mei, & non suscepistis me: alius
ueniet in nomine suo, hunc suscipietis. Humilitatis enim magister est Christus, qui humilia
uit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortẽ autẽ crucis. Non itaq; omittit diui
nitatẽ, quando nos docet humilitatẽ: in illa est patri æqualis, in hac nobis similis. Per quod
patri est æqualis, nos ut essemus creauit: per quod nobis est similis, ne periremus redemit.
Has ei laudes turba dicebat, Osanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Israël.
Quam crucem mentis inuidentia principum Iudæorum perpeti potuerat, quando regem
suum Christum tanta multitudo clamabat? Sed quid fuit domino regẽ fuisse Israël? Quid
magnum fuit regi seculorum, regem fieri hominum? Non enim rex Israël Christus ad exi-
gendum tributum, uel exercitum ferro armandum, hostesq; uisibiliter debellandos: sed rex
Israël quòd mentes regat, quòd in æternum consulat, quòd in regnum cœlorum credentes,
sperantes, amantesq; perducat. Dei ergo filius æqualis patri, uerbum per quod facta sunt
omnia, quòd rex esse uoluit Israël, dignatio est, non promotio, miserationis indicium est, nõ D
potestatis argumentum. Qui enim appellatus est in terra rex Iudæorum, in cœlis est domi
nus angelorum. Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eũ.) Hic breuiter dictum est, nam
quemadmodum sit factum, apud alios euangelistas plenissime legitur. Adhibetur autem
huic facto propheticum testimonium, ut appareret quòd maligni principes Iudæorũ eum
non intelligebant, in quo implebantur quæ legebant. Inuenit ergo Iesus asellum, & sedit su
Zach. 9 per eum. Sicut scriptum est, Noli timere filia Sion, Ecce rex tuus uenit sedens super pullũ
asinæ.) In illo ergo populo erat filia Sion, ipsa est Hierusalem: quæ Sion in illo, inquã, po-
pulo reprobo & cæco erat, tamen filia Sion cui diceretur, Noli timere, ecce rex tuus uenit se
dens super pullum asinæ. Hæc filia Sion cui diuinitus ista dicuntur, in illis erat ouibus quæ
uocem pastoris audiebant: in illa erat multitudine, quæ dominum uenientem tanta deuo-
tione laudabat, tanto agmine deducebat. Ei dictum est, noli timere, illum agnosce qui à te
laudatur, & noli trepidare cum patitur, quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum
deleatur, & uita reddatur. Sed pullum asinæ in quo nemo sederat: hoc enim apud euangeli
stas inuenitur, intelligimus populum gentium, qui legem domini non acceperat. Asinam
uero, quia utrumq; iumentum domino adductum est, plebem eius quæ ueniebat ex popu
lo Israël, non indomitam planè, sed quæ præsepe domini agnouit. Hæc non cognouerũt
discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus.) Id est, quando uirtutem suæ resur
rectionis ostẽdit. Tunc recordati sunt quia hæc scripta erãt de eo, & hæc fecerũt ei.) Id est,
non alia fecerunt ei quàm illa quæ erant scripta de eo. Recolentes quippe secundum scriptu
ram, quæ ante passionem, uel in passione domini completa sunt, ibi & hoc inuenerũt quòd
secundum eloquia prophetarum in pullo asinæ sederat. Testimonium ergo perhibebat
turba quæ erat cum eo quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum à mor-
tuis, propterea & obuiam uenit ei turba, quia audierunt eum hoc fecisse signum. Pharisæi
ergo dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum
abijt.) Turba turbauit turbam. Quid autem inuides cæca turba: quia post eum uadit mun-
dus,

A dus per quē factus est mundus? Erant aūt gentiles quidam ex his qui ascēderant ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilaeæ, & rogabant eum dicentes, Domine, uolumus Iesum uidere. Venit Philippus & dicit Andreæ. Andreas rursum & Philippus dicunt Iesu.) Audiamus quid dominus ad ista responderit. Ecce uolunt eum Iudæi occidere, gentiles uidere, sed etiam illi ex Iudæis erant qui clamabant, Benedictus qui uenit in nomine domini rex Israël: ecce illi ex circuncisione, illi ex præputio, uelut duo parietes de diuerso uenientes, & in unam fidem Christi pacis osculo concurrentes. Audiamus ergo uocem lapidis angularis. Iesus autem, inquit, respondit eis dicens. Venit hora ut glorificetur filius hominis.) Hic quisquā forsitan putat ideo se dixisse glorificatum, quia gentiles eum uolebāt uidere, non ita est: sed uidebat ipsos gentiles post passionem & resurrectionem suam in omnibus gentibus credituros: quia sicut dicit Apostolus, Cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret. Ex occasione Roma.11 igitur istorum gentilium, qui eum uidere cupiebant, annuntiat futuram plenitudinem gentium, & promittit iam iamq; adesse horam glorificationis suæ, quam factam in cœlis gentes fuerant crediturae: unde prædictum est, Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Hæc est gentium plenitudo, de qua dicit Apostolus, Cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret. Sed altitudinem glorificationis oportuit ut præcederet humilitas passionis, ideo secutus adiunxit, Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.) Se autem ipsum Iesus dicebat, ipse erat granū mortificandum & multiplicandum: mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide omnium populorū. Iam uero exhortans ad passionis suæ sectanda uestigia. Qui amat, inquit, animam suam, perdet eam.) Quod duobus modis intelligi potest, qui amat perdet, id est, si amas perdes: si cupis uitam tenere in Christo, noli timere mori pro Christo.

psal.107

B Item alio modo, qui amat animam suam, perdet eam: noli amare ne perdas: noli amare in hac uita, ne perdes in æterna uita. Hoc autem quod posterius dixi, magis habere uidetur euangelicus sensus: sequitur enim. Et qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam.) Ergo quod supra dictum est, qui amat, subintelligitur in hoc mundo, ipse itaq; perdet: qui autem odit, utiq; in hoc mūdo, in uitam æternā ipse custodit eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in animam suam amor ut pereat, odium ne pereat: si male amaueris, tunc odisti: si bene oderis, tunc amasti. Felices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando: sed uide ne tibi subrepat ut teipsum uelis interimere, sic intelligendo quòd debes odisse in hoc mundo animam tuam. Hinc enim quidam maligni atq; peruersi homines, & in seipsis crudeliores & sceleratiores homicidæ, flammis se donant, aquis se præfocant, præcipitio se collidunt, & pereunt. Hoc Christus non docuit, immo etiam diabolo præcipitium suggerenti respondit, Redi retro satanas, scriptum est, non tentabis dominum deum tuum. Petro autem dixit significās qua morte clarificaturus erat deum, Cum esses iunior, cingebas te & ambulabas quò uolebas: cum autem senueris, alter te cinget, & feret quò tu non uis: ubi satis expressit, non à seipso, sed ab alio debere occidi, qui uestigia sequitur Christi. Cum ergo causæ articulus uenerit, ut hæc conditio præponatur, aut faciendum esse contra dei præceptum, aut ex hac uita emigrandum: quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore, ibi eligat deo dilecto emori, quàm offenso uiuere: ibi oderit in hoc mundo animam suam, ut in uitam æternam custodiat eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur.) quid est, me sequatur, nisi me imitetur? Christus enim pro nobis passus est, ait apostolus Petrus, relinquens nobis exemplum, ut sequamur uestigia eius. Ecce quod dictum est, si quis mihi ministrat, me sequatur. Quo fructu? qua mercede? quo præmio? Et ubi sum, inquit, ego, illic & minister meus erit.) Gratis ametur, ut operis quo ministratur illi, precium sit esse cum illo: ubi enim bene erit sine illo, aut quando esse male poterit cum illo? Audi euidentius. Et si quis mihi ministraue-

Ioan.21

1.Petri.2

nistrauerit, honorificabit eum pater meus.) Quo honore, nisi ut sit cum filio eius? Quod ei\~ C superius ait, Vbi ego sum, illic & minister meus erit, hoc intelligitur exposuisse cum dicit, honorificabit eum pater meus. Nam quem maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quàm ut sit ubi est unicus, non æqualis factus diuinitati, sed consocius æternitati? Quid sit autem ministrare Christo, cui operi merces tanta proponitur, hoc potius debemus inquirere. Si enim hoc putauerimus esse Christo ministrare, ea quæ sunt corpori necessaria præparare, aut cœnanti cibum coquere uel apponere, uel poculum dare potumq; miscere, fecerunt hoc illi qui potuerunt eum in corpore habere præsentem, sicut Martha & Maria, quando et Lazarus unus erat ex discumbentibus: sed eo modo Christo etiam Iudas perditus ministrauit, nam & loculos ipse habebat: & quamuis ex eis quæ mittebantur sceleratissime furaretur, per illum tamen etiam necessaria parabantur. Hinc est illud quod cum ei diceret do-
Ioan.13 minus, quod facis fac celerius: arbitrati sunt quidam, quòd eum iusserit propter diem festũ necessaria præparare, uel indigẽtibus aliquid dare. Nullo modo igitur de huiuscemodi ministris diceret dominus, Vbi sum ego, illic & minister meus erit, & si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, quoniam Iudam talia ministrantem, reprobatum potius quàm honoratum uidemus. Vt quid ergo alibi quærimus, quid sit ministrare Christo, & non potius in istis ipsis uerbis agnoscimus? Cum enim dixit, si quis mihi ministrat me sequatur: hoc intelligi uoluit, ac si diceret, si quis me nõ sequitur, nõ mihi ministrat. Ministrãt ergo Iesu Christo, qui non sua quærũt, sed quæ Iesu Christi: hoc est enim me sequatur, uias
1.Ioan.2 ambulet meas, non suas: sicut alibi scriptum est, Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ambulauit ille, & ipse ambulare. Debet etiam si porrigit esurienti panem, de misericordia facere, non de iactantia: non aliud ibi quærere quàm opus bonum, nesciente sinistra quid faciat dextera, id est, ut alienetur intẽtio cupiditatis ab opere charitatis. Qui sic ministrat, Christo ministrat, recteq; illi dicetur, Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: nec tantum D ea quæ ad misericordiam pertinent corporalem, sed omnia bona opera propter Christum facta: tunc enim erunt bona, quoniam finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Minister est Christi usq; ad illud opus magnæ charitatis, quod est animam suam pro fratribus ponere: hoc est e\~m & pro Christo ponere, quia & hoc propter sua mẽbra dicturus est, cum pro istis fecistis, pro me fecistis: de tali quippe opere etiã se ministrũ facere & appella-
Matth.20 re dignatus est, ubi ait, Sicut filius hominis non uenit ministrari sed ministrare, & animam suã ponere pro multis: hinc est ergo unusquisq; minister Christi, unde est & minister Christus. Sic ministrantẽ Christo honorificabit pater eius honore illo magno, ut sit cũ filio eius, nec unquam deficiat felicitas eius. Cum ergo auditis fratres dominũ dicentẽ, Vbi ego sum, illic & minister meus erit: nolite tantũmodo bonos episcopos & clericos cogitare, etiã uos pro modulo uestro ministrate Christo, bene uiuendo, eleemosynas faciendo, nomẽ doctrinamq; eius quibus potueritis prædicando, ut unusquisq; etiam paterfamiliâs hoc nomine agnoscat paternũ affectũ suæ familiæ se debere pro Christo & ꝓ uita æterna, suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat beneuolentiã, exerceat disciplinã: ita in domo sua ecclesiasticũ & quodãmodo episcopale implebit officiũ, ministrãs Christo ut in æternũ sit cũ ipso: nam & illã maximã passionis ministrationẽ, multi ex uestro numero ministrorũ, multi nõ episcopi neq; clerici, iuuenes & uirgines, senes cũ iunioribus, multi cõiugati & cõiugatæ, multi patres matresq; familiâs Christo ministrãtes, etiam animas suas in eius martyrio posuerunt, & honorificante patre coronas gloriosissimas receperunt.

Ab eo quod ait, Nũc anima mea turbata est, & quid dicã, usq; ad id quod ait, Hæc locutus est Iesus, & abijt & abscondit se ab eis. Tractatus LII.

POstquam dominus Iesus Christus uerbis lectionis hesternæ ministros suos ut seipsum sequerẽtur hortatus est, cum ita prædixisset passionem suam, quòd nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet: si aũt mortuum fuerit, multum fructum affert, ubi excitauit eos qui eum ad regnum cœlorum

A lorum sequi uellent, ut animā suā odissent in hoc mundo, si eam in uitam æternam custodi
re cogitarēt, ad nostram rursus infirmitatem suum temperauit affectum, & ait, unde lectio
cœpit hodierna. Nunc anima mea turbata est.) unde turbata est domine anima tua?
Nempe pauloante dixisti, Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custo
dit eam. Ergó ne anima tua, quia in hoc mundo amatur, ideo turbatur ueniente hora qua
ex hoc mundo egrediatur? Quis hoc de anima domini audeat affirmare? Sed nos in se
transtulit, nos in se suscepit, caput nostrum membrorum suorum suscepit affectum, & ideo
ab aliquo non est turbatum: sed sicut de illo dictum est, cum Lazarum suscitaret, turbauit
semetipsum. Oportebat enim ut unus mediator dei & hominum homo Christus Iesus, si-
cut nos excitauit ad summa, ita nobis compateretur ad infirma: audi superius dicentem,
Venit hora ut glorificetur filius hominis, si mortificatum fuerit granum, multum fructum
affert. Audio, qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam. Nec
permittor tantummodo mirari, sed iubeor imitari: deinde sequentibus uerbis, Si quis mihi
ministrat me sequatur, & ubi sum ego, ibi & minister meus erit, mundum contemnere accen Græcorū more
dor, & in cōspectu meo nihil est uilius † uitæ huius. Totus quantumlibet fuerit prolixus ua- genitiuum po-
por præsentis uitæ, præ amore æternorū temporalia mihi cuncta uilescunt. Et rursus ipsum suit pro ablati-
dominum meum, qui me illis uerbis ab infirmitate mea rapuit ad infirmitatem suam, au- uo. Sicut maio-
dio dicētem, Nunc anima mea turbata est. Quid est hoc? Quomodo sequi iubes animam ra horū faciet
meam, si turbari uideo animam tuam? quomodo sufferam, quod graue tanta firmitas sen-
tit? Quale fundamentum quæram, si petra succumbit? Sed uideor mihi audire in cogitatio
ne mea respondentem mihi dominum meum, & quodammodo dicentem, magis sequeris
quia sic me interpono: audisti ad te uocem fortitudinis meæ, audi in me uocem infirmita-
tis tuæ: uires suggero ut curras, nec reprimo quod acceleras, sed transfero in me quo trepi-
das, & substerno quò transeas. O domine mediator deus supra nos, homo propter nos,
B agnosco misericordiam tuam: nam quod tu tantus tuæ charitatis uoluntate turbaris, mul-
tos in corpore tuo qui suæ infirmitatis necessitate turbantur, ne desperando pereant conso
laris. Denique homo qui sequi uult, audiat quà sequatur. Accessit forte hora terribilis, propo
nitur optio, aut faciendæ iniquitatis, aut subeundæ passionis, turbatur anima infirma, pro
pter quam spōte turbata est anima inuicta: præpone tuæ uoluntati uoluntatem dei. Atten
de enim quid deinde subiungat creator tuus & magister tuus qui te fecit, & ut te doceret fa
ctus est & ipse quod fecit: homo enim factus est qui hominem fecit, sed deus incommuta-
bilis mansit, & hominem in melius commutauit. Audi ergo quid deinde subiungat, cum
hæc dixisset, nunc anima mea turbata est. Et quid dicam, inquit, pater saluifica me ex hac
hora, sed propterea ueni in hanc horam, pater clarifica nomen tuum.) Docuit te quid cogi
tes, docuit quid dicas, quem inuoces, in quo speres, cuius uoluntatem certam atque diuinam
tuæ uoluntati humanæ infirmæque præponas. Non ideo tibi uideatur ex alto deficere, quia
te uult ab imo proficere: nam & tentari dignatus est à diabolo, à quo utique si nollet non ten-
taretur, quemadmodum si nollet non pateretur. Et ea respōdit diabolo, quæ tu in tentatio-
nibus debeas respondere: & ille quidem tentatus est, sed nō periclitatus, ut doceret te in ten
tatione periclitantem tentatori respondere, & post tentatorem non ire, sed de periculo ten-
tationis exire. Sicut autem hic dixit, nunc anima mea turbata est, ita etiam ubi dicit, Tristis Matth. 26
est anima mea usque ad mortem: &, pater si fieri potest transeat à me calix iste, ostēdit homi-
nis suscepti infirmitatem, ut doceat sic contristatū & conturbatum quod sequitur dicere: ue-
runtamen non quod ego uolo, sed quod tu uis pater. Sic enim homo ab humanis in diui-
na dirigitur, cum uoluntati humanæ uoluntas diuina præponitur. Quid est autem, Clarifi
ca tuum nomen, nisi in sua passione & resurrectione? Quid est ergo aliud, nisi ut pater clari
ficet filium, qui clarificat suum nomen etiam in similibus passionibus seruorum suorum? un Ioan. 21
de scriptum est de Petro, quod ideo de illo dixerat dominus, Alter te cinget, & feret quò tu
non uis, quia significare uoluit, qua morte clarificaturus esset deū: ergo & in illo deus clarifi-

cabat nomen suum, quia sic etiam in membris suis clarificat Christum. Venit ergo uox C de cœlo, & clarificaui & iterum clarificabo.) Et clarificaui antequàm faceret mundum, & iterum clarificabo cum resurget à mortuis, & ascendet in cœlum. Et aliter intelligi potest, & clarificaui cum de uirgine natus est, cum uirtutes operatus est, cum cœlo indice per stellam à magis adoratus est, cum à sanctis spiritusancto plenis agnitus est, cum descendente spiritu in specie columbæ declaratus, cum uoce de cœlo sonante monstratus, cum in monte transfiguratus, cum miracula multa fecit, cum multos sanauit atque mundauit, cum de paucissimis panibus tantam multitudinem pauit, cum uentis & fluctibus imperauit, cum mortuos suscitauit. Et iterum clarificabo, cum resurget à mortuis, cũ mors ei ultra nõ dominabitur, cũ exaltabitur super cœlos deus, & super omnem terrã gloria eius.

Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum factum esse: alij dicebant, angelus ei locutus est. Respondit Iesus & dixit, Non propter me hæc uox uenit, sed propter uos.) Hic ostendit illa uoce non sibi indicatum quod iam sciebat, sed eis quibus indicari oportebat. Sicut autem illa uox non propter eum, sed propter illos diuinitate facta est: sic anima eius non propter eum, sed propter alios uoluntate turbata est. Attende cætera. Nunc, inquit iudicium est mundi.) Quid ergo expectandum est in fine seculi? Sed in fine quod expectatur iudicium, erit iudicandorum uiuorum & mortuorum, iudicium erit præmiorum, pœnarumq́ue æternarum. Quale ergo nunc iudicium est? Iam in superioribus lectionibus quantum potui, commonui charitatem uestram, dici etiam iudicium non damnationis, sed
psal.41 discretionis: unde scriptum est, Iudica me deus, & discerne causam meam de gente non san
psal.35 cta. Multa autem sunt iudicia dei: unde dicitur in psalmo, Iudicia tua abyssus multa. Dicit
Roma.11 etiam Apostolus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, ex quibus iudicijs etiam hoc est, quod hic ait dominus, Nũc iudicium est mundi, seruato illo iudicio in fine, ubi nouissime uiui & mortui iudicandi sunt. Possidebat ergo D diabolus genus humanum, & reos suppliciorum tenebat chirographo peccatorum, dominabatur in cordibus infidelium ad creaturã colẽdam deserto creatore, deceptos captiososq́ue pertrahebat: per Christi autem fidem quæ morte eius & resurrectione firmata est, per eius sanguinem, qui in remissionem fusus est peccatorum, milia credẽtium à dominatu liberantur diaboli, Christi corpori copulantur, & sub tanto capite uno eius spiritu fidelia membra uegetantur: hoc uocabat iudicium, hanc discretionem, hanc à suis redemptis diaboli expulsionem. Deniq; attende quid dicat: quasi quæreremus quid esset quod ait, Nunc iudicium est mundi, secutus exposuit: ait enim, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras.) Audiuimus quale dixerit esse iudicium: non ergo illud quod in fine uenturum est, ubi uiui & mortui iudicandi sunt, alijs ad dexteram, alijs ad sinistram separatis, sed iudicium quo princeps huius mundi eijcietur foras. Quomodo ergo intus erat? & quò eum eijciendum dixit foras? Nunquid nam in mundo erat, & extra mundum missus est foras? Si enim de illo iudicio diceret quod in fine uenturum est, posset aliquis opinari ignem æternum, quò mittendus est diabolus & angeli eius, & omnes qui sunt ex parte eius nõ natura, sed uitio: nõ quia creauit aut genuit, sed quia persuasit & tenuit. Posset ergo aliquis opinari illum ignem æternum extra mundum esse, & hoc esse dictum, eijcietur foras: quod uero ait, Nunc iudicium est mundi, & exponens quid dixerit, Nunc, inquit, princeps huius mundi eijcietur foras: hoc intelligendum est quod nunc fit, non quod tantum post futurum est in nouissimo die. Præuidebat ergo dominus quod sciebat, post passionem & glorificationem suam per uniuersum mundum multos populos credituros, in quorũ cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciant, eijcitur foras: sed dicit aliquis, Nunquid de cordibus patriarcharum & prophetarum, ueterumq́ue iustorum non eiectus est foras? Eiectus est planè. Quomodo ergo dictum est, nunc eijcietur foras? quomodo putamus, nisi quia tunc quod in hominibus paucissimis factum est, nunc in multis magnisq́ue populis iam mox futurum esse præ
Ioan.7 dictum est? Sic & illud quod dictum est, Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondũ

A nondum fuerat glorificatus, potest similem habereq́ quæstionem, & similem solutionem: nō
enim sine spiritusancto futura prænunciauerunt prophetæ: aut non etiam dominum in/
fantē in spiritusancto Symeon senex & Anna uidua cognouerunt, & Zacharias & Helisa/
bet, qui de illo nondum nato, sed iam concepto, tanta per spiritumsanctum prædixerunt.
Sed spiritus nondum erat datus, id est, illa abundantia gratiæ spiritalis, qua congregati
linguis omnium loquerentur, ac sic in linguis omnium gentium futura prænunciaretur ec/
clesia, qua gratia spiritali populi congregarentur, qua longe lateq́ꝫ peccata dimitterentur, &
milia milium deo reconciliarentur. Quid ergo, ait quispiam, quia diabolus de credentium
cordibus eijcitur foras? Iam fidelium neminem tentat? imò uero tentare non cessat. Sed
aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare: nam & munitissimam ciuitatem
aliquando hostis oppugnat, nec expugnat. Et si aliqua tela eius missa perueniunt, admonet
Apostolus unde non lædant, commemorat loricam & scutum fidei. Et si aliquando uulne/
rant, adest qui sanat, quia sicut pugnantibus dictum est, Hæc scribo uobis, ut non peccetis: 1. Ioan. 2
ita qui uulnerātur, quod sequitur audiunt: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud
patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio peccatorum nostrorum. Quid enim
oramus cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, nisi ut uulnera nostra sanentur? Et Mat. 6
quid aliud petimus cum dicimus, Ne nos inferas in tentationem, nisi ut ille qui insidiatur,
uel certat extrinsecus, nulla irrumpat ex parte, nulla nos fraude, nulla nos possit uirtute su/
perare? Quantaslibet tamen aduersum nos erigat machinas, quando nō tenet locum cor/
dis ubi fides habitat, eiectus est foras. Sed nisi dominus custodierit ciuitatem, inuanum ui/ Psal. 124
gilabit qui custodit eam. Nolite ergo de uobisipsis præsumere, si non uultis foras eiectum
diabolum intrò iterum reuocare. Absit autem ut diabolum mundi principem ita dictum
existimemus, ut eum cœlo & terræ dominari posse credamus: sed mundus appellatur in
malis hominibus, qui toto orbe terrarum diffusi sunt, sicut appellatur domus in his à qui/
bus habitatur, secundum quod dicimus, bona domus est, uel mala domus est, non quan
B do reprehendimus siue laudamus ædificium parietum atque tectorum, sed quando mo/
res uel bonorum hominum uel malorum: sic ergo dictum est, Princeps huius mundi,
id est, princeps malorum omnium qui habitant in mundo. Appellatur etiam mundus in
bonis, qui similiter toto terrarum orbe diffusi sunt: unde dicit Apostolus, Deus erat in 2. Cor. 5
Christo, mundum reconcilians sibi, hi sunt ex quorum cordibus princeps huius mundi
eijcietur foras. Cum ergo dixisset, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Et ego,
inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham † post me.) Supra dixit dominus, ut audi/ al. as, ad
stis, cum euangelium legeretur, omnia traham post me: quæ omnia, nisi ex quibus ille
eijcitur foras? Non autem dixit omnes, sed omnia: non enim omnium est fides. Non
itaque hoc ad uniuersitatem hominum retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est, spiri/
tum & animam & corpus, & illud quod intelligimus, & illud quod uiuimus, & illud quod
uisibiles & contrectabiles sumus: qui enim dixit, Capillus capitis uestri non peribit, omnia Luc. 21
trahit post se. Aut si omnia, ipsi homines intelligendi sunt, omnia prædestinata ad salu/
tem possumus dicere, ex quibus omnibus ait nihil esse periturum, cum supra de suis ouibus
loqueretur. Aut certe omnia hominum genera, siue in linguis omnibus, siue in ætatibus, si/
ue in gradibus honorum omnibus, siue in artium licitarum & utilium professionibus o/
mnibus, & quicquid aliud dici potest secundum innumerabiles differentias, quibus inter
se præter sola peccata homines distant ab excelsissimis usque ad humillimos, à rege usque
ad mendicum, omnia, inquit, traham post me, ut sim caput eorum, & illi membra mea.
Sed si exaltatus, inquit, fuero à terra, hoc est, cum exaltatus fuero: non enim dubitat futu/
rum esse, quod uenit implere. Hoc refertur ad illud quod superius ait, Si autem mor/
tuum fuerit granum, multum fructum affert: nam exaltationem suam quid aliud dixit,
quàm in cruce passionem? Quod & ipse euangelista non tacuit: subiunxit etenim & ait,
Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Respondit ei turba, Nos

audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis oportet exaltari C filium hominis? Et quis est iste filius hominis?) Memoriter tenuerunt quod dominus dicebat assidue se esse filium hominis: nam hoc loco non ait, si exaltatus fuerit à terra filius hominis, sed superius dixerat, quod hesterno die lectum atque tractatum est, quando nunciati sunt gentiles illi, qui eum uidere cupiebant, uenit hora ut glorificetur filius hominis. Hoc itaq; isti animo retinentes, & quod nunc ait, Cum exaltatus fuero à terra, mortem crucis intelligentes, quæsierunt ab illo & dixerunt, Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Si enim Christus est, inquiunt, manet in æternum: si manet in æternum, quomodo exaltabitur à terra, id est, quomodo crucis passione morietur? Hoc enim eum dixisse intelligebant, quod facere cogitabant, non ergo eis uerborum istorum obscuritatem aperuit infusa sapientia, sed stimulata conscientia. Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicum lumen in uobis est.) Hinc ergo est quod intelligitis, quia Christus manet in æternũ. Ergo ambulate dũ lucem habetis, ut non tenebræ uos comprehendant.) Ambulate, accedite, totum intelligite, & moriturum Christum, & uicturum in æternum, & sanguinem fusurum quo redimat, & ascensurum in sublimia, quò perducat: tenebræ autem uos comprehẽdent, si eo modo credideritis Christi æternitatem, ut negetis in eo mortis humilitatem. Et qui ambulat in tenebris, nescit quò uadat.) Sic potest offendere in lapidem offensionis, & petram scandali, quod fuit dominus cæcis Iudæis, sicut credentibus lapis quem reprobauerunt ædificantes,
Psal. 117 factus est in caput anguli. Hinc dedignati sunt credere in Christum, quia eorum impietas cõtempsit mortuũ, risit occisum. Et ipsa erat mors grani multiplicandi, & exaltatio trahẽtis post se omnia. Dum lucẽ, inquit, habetis, credite in lucẽ, ut filij lucis sitis.) Cum aliquid ueri auditu habetis, credite in ueritatem, ut renascamini in ueritatem. Hæc locutus est Iesus, & abijt & abscondit se ab eis.) Non ab eis qui credere & diligere cœperant, non ab eis qui cum ramis palmarum & laudibus obuiam uenerãt, sed ab eis qui uidebant & inuidebant, D quia nec uidebant, sed in lapidem illum cæcitate offendebant. Cum autem abscondit se Iesus ab eis, qui eum occidere cupiebant, quod sæpe propter obliuionem commonendi estis, nostræ infirmitati consuluit, non suæ potestati derogauit.

Ab eo quod scriptum est, Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, usque ad id quod ait, Dilexerunt gloriã hominum magis quàm dei.

Tractatus LIII.

PRænunciata dominus Christus passione sua, & morte fructuosa in exaltatione sanctæ crucis, ubi dixit se omnia tracturum esse post se, cũ intellexissent Iudæi quòd de sua morte dixisset, & proposuissent ei quæstionem, quomodo diceret se esse moriturũ, cum ex lege audierint quòd Christus manet in æternũ, hortatus est eos, ut dum adhuc modicum lumen in eis esset, quo Christum æternum esse didicissent, ambularent ut totum discerent, ne comprehenderentur à tenebris: & cum hæc esset locutus, abscondit se ab eis. Hæc in superioribus dominicis lectionibus uerbisq; didicistis. Deinde tulit euangelista unde hodiernum capitulum recitatum est, & ait, Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Esaiæ prophetæ im-
Esaiæ 53 pleretur quem dixit, domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est?) Vbi satis ostendit brachium domini ipsum filium dei nuncupatum, non quòd deus pater figura determinetur carnis humanæ. Brachium domini filius dicitur, quòd omnia per ipsum facta sunt, eiq; filius non tanquam membrum corporis hæreat, sed quia omnia per ipsum facta sunt, ideo brachium domini dictum est. Sicut enim tuum brachium, per quod operaris, sic dei brachium dictum est eius uerbum, quia per uerbum mundum operatus est. Cur enim homo ut aliquid operetur brachium extendit, nisi quia non continuo fit quod dixerit? Si autem tanta potestate præualeret, ut sine ullo motu corpo-

A corporis sui quod diceret fieret, brachium eius uerbum eius esset, quia uerbum est cogita/
bile uel sonabile: sed dominus Iesus unigenitus dei patris filius, sicut non est paterni corpo/
ris membrum, ita non est cogitabile uel sonabile ac transitorium uerbum, quia cum omnia
per ipsum facta sunt, dei uerbum erat. Cum ergo audiuimus brachium dei patris esse dei fi
lium, non nobis obstrepat consuetudo carnalis, sed quantum illo donante possumus, uirtu
tem dei & sapientiam cogitemus, per quam facta sunt omnia. Tale quippe brachium nec
porrectum extenditur, nec collectũ contrahitur: non est enim ipse qui pater, sed unum sunt
ipse & pater, & æqualis patri, ubiq; totus est sicut pater, ne aliqua pateat occasio detestabili
errori eorum, qui dicunt solum esse patrem, sed pro diuersitate causarum ipsum dici filium,
ipsum dici spiritum sanctum, & in his uerbis audent dicere, Ecce uidetis, quia solus est pater,
si brachium eius est filius: non enim duæ, sed una persona est homo & brachium eius, non
intelligentes, neq; aduertẽtes, quomodo uerba de rebus alijs ad res alias transferantur pro
pter aliquam similitudinem etiam in locutionibus quotidianis de uisibilibus & notissimis
rebus, quanto magis ut nobis ineffabilia qualitercunq; dicantur, quæ dici sicuti sunt, omni/
no non possunt. Nam & homo alterum hominem per quem solet agere quicquid agit, bra
chium suum appellat, & si ei auferatur, dolens dicit, brachium perdidi, & ei qui abstulerit di
cit, brachium meum mihi abstulisti. Intelligant ergo quomodo dictus sit filius patris bra/
chium, per quod pater operatus est omnia, ne nõ hoc intelligendo, & in sui erroris tenebris
permanendo, similes sint Iudæis ipsis: de quibus dictum est, & brachium domini cui reue/
latum est? Hic occurrit altera quæstio, de qua quidem ut competenter aliquid disputetur,
& omnes eius latebrosissimi sinus perscrutentur, & excutiantur ut dignum est, nec mearum
uirium esse arbitror, nec angustiarum temporis, nec uestræ capacitatis. Tamen quia transi/
re ad alia uestra expectatione non sinimur, nisi aliquid inde dicamus, accipite quod poteri/
mus, & ubi uestræ expectationi non suffecerimus, ab illo incremẽtum poscite, qui nos plan
B tare posuit & rigare, quia sicut dicit Apostolus, Neque qui plantat est aliquid, neque qui ri/ 1. Cor. 3
gat, sed qui incremẽtum dat deus. Quidam ergo inter se mussitant, & ubi possunt aliquan/
do proclamant, & turbulenta disceptatione contendunt dicentes, Quid fecerunt Iudæi, uel
quæ culpa eorum fuit, si necesse fuit, ut sermo Esaiæ prophetæ impleretur quem dixit, Do/ Esaiæ 53
mine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Quibus respon/
demus, deum præscium futurorum, per prophetam prædixisse infidelitatem Iudæorum,
prædixisse tamen, non fecisse: non enim propterea quenq; deus ad peccandum cogit, quia
futura hominum peccata iam nouit: ipsorum enim præsciuit peccata, non sua, non cuius/
quam alterius, sed ipsorum. Quapropter si ea quæ ille præsciuit ipsorum, non sunt ipsorum
non uere ille præsciuit: sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alij, sed
ipsi peccant, quos deus peccatores esse præsciuit. Fecerunt ergo peccatum Iudæi, quod eos
non compulit facere, cui peccatum non placet, sed facturos esse prædixit, quem nihil latet.
Et ideo si non malum, sed bonum facere uoluissent, non prohiberentur, & hoc facturi præ/
uiderentur ab eo qui nouit quid sit quisquam facturus, & quid ei sit pro eius opere reddītu/
rus. Sed quæ sequuntur euangelij uerba plus urgent, & profundiorem faciunt quæstio/
nem, adiungit etenim & dicit, Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias,
Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, & intelligant corde, Esaiæ. 6
& conuertantur & sanem illos.) Dicitur enim nobis, Si non potuerunt credere, quod pecca/
tum est hominis non facientis quod non potest facere? Si autem non credendo peccaue/
runt, potuerunt ergo credere & non fecerunt. Si ergo potuerunt, quomodo dicit euan/
gelium, propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias, Excæcauit oculos eorum,
& indurauit cor eorum, ut quod est grauius, ad deum referatur causa qua non crediderunt,
quandoquidem ipse excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. Non enim sal/
tem hoc de diabolo dicitur, sed de deo, quod ipsa prophetica scriptura testatur. Nam si
arbitremur hoc dictũ de diabolo, quòd excæcauit oculos eorũ, & cor indurauit, laborandũ
est quo/

est quomodo illorum culpam, quia non crediderunt, possimus ostendere, de quibus dici- C
tur, non poterant credere. Deinde quid respondebimus de alio prophetæ ipsius testimo-
Rom.11 nio quod posuit Paulus apostolus dicens, Quod quærebat Israël hoc non est consecutus,
Esaiæ 6 electio autem consecuta est, cæteri uero excæcati sunt, sicut scriptum est, Dedit illis deus spi-
ritum compunctionis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum
diem. Audistis fratres mei, propositã quæstionem, nempe quàm profunda sit cernitis: sed
respondemus ut possumus. Non poterant credere, quia hoc Esaias propheta prædixit: hoc
autem propheta prædixit, quia deus hoc futurum esse præsciuit. Quare autem non pote-
rant, si à me quæratur, cito respondeo, quia nolebant: malam quippe eorum uoluntatẽ præ
uidit deus, & per prophetam prænunciauit ille cui abscondi futura non possunt. Sed aliam
causam, inquis, dicit propheta, non uoluntatis eorum: quam causam dicit propheta? Quia
dedit illis deus spiritum compunctionis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant, &
excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: etiam hoc eorum uoluntatem meruisse re-
spondeo, sic enim excæcat, sic obdurat deus deserendo & non adiuuando, quod occulto iu-
dicio facere potest, iniquo non potest. Hoc omnino pietas religiosorum inconcussum de-
bet inuiolatumq; seruare, sicut Apostolus dicit, cum eandem ipsam tractaret difficillimam
Roma.9 quæstionem. Quid ergo dicemus, inquit? Nunquid iniquitas est apud deum? Absit. Si er-
go absit ut sit iniquitas apud deum, siue quando adiuuat, misericorditer facit, siue quando
non adiuuat, iuste facit: quia omnia non temeritate, sed iudicio facit. Porrò si iudicia sancto-
rum iusta sunt, quanto magis sanctificantis & iustificantis dei? Iusta ergo sunt, sed occulta.
Ideo cum quæstiones huiusmodi in medium uenerint, quare alius sic, alius autem sic, quare
ille deo deserente excæcetur, ille deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio
tanti iudicis usurpemus, sed contremiscentes exclamemus cum Apostolo, O altitudo diui-
tiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ
Psal.35 eius: unde dictum est in psalmo, Iudicia tua abyssus multa. Non ergo me fratres ad hanc D
penetrandam altitudinem, ad hanc abyssum discutiendam, ad inscrutabilia perscrutanda,
expectatio uestræ charitatis impingat. Agnosco modulum meum, sentire mihi uideor eti-
am modulum uestrum: altius est hoc incrementis meis, & fortius uiribus meis, puto quia
Eccl 3 & uestris. Simul ergo audiamus admonentem scripturam atque dicentem, Altiora te ne
quæsieris, & fortiora te ne perscrutatus fueris, non quia ista negata sunt nobis, cum deus
Matth.10 magister dicat, Nihil est occultum quod non reuelabitur. Sed si in quod peruenimus in eo
Philip.3 ambulamus, sicut dicit Apostolus, non solum quod nescimus, & scire debemus, sed etiam
si quid aliter sapimus, id quoque nobis deus reuelabit. Peruenimus autem in uiam fidei,
hanc perseuerãtissime teneamus, ipsa perducit ad cubiculum regis, in quo sunt omnes the-
sauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Non enim ipse dominus Iesus Christus suis illis ma-
Ioan.16 gnis & præcipue electis discipulis inuidebat, quando eis dicebat, Multa habeo uobis dice-
re, sed non potestis illa portare modo. Ambulandum est, proficiendum est, crescendum est,
ut sint corda nostra capacia earum rerum, quas capere modo non possumus. Quod si nos
ultimus dies proficientes inuenerit, ibi discemus quod hic non potuimus. Si quis autem
istam quæstionem liquidius & melius nouit se posse & confidit exponere, absit ut non sim
paratior discere quàm docere, tantum ne audeat quisquam liberum arbitrium sic defende-
re, ut nobis orationem qua dicimus, Ne nos inferas in tentationem, conetur auferre: rur-
sus ne quisquam neget uoluntatis arbitrium, & audeat excusare peccatum. Sed audia-
mus dominum, & præcipientem, & opitulantem, & iubentem quid facere debeamus, &
adiuuantem ut implere possimus: nam & quosdam nimia suæ uoluntatis fiducia extulit
in superbiam: & quosdam nimia suæ uoluntatis diffidentia deiecit in negligentiam.
Illi dicunt, ut quid rogamus deum ne uincamur tentatione, quod in nostra est pote-
state? Isti dicunt, ut quid conamur bene uiuere, quod in dei est potestate? O domine,
ô pater qui es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet istarum tentationum, sed libera nos à
malo.

A malo. Audiamus dominum dicētem, Rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Nec sic exi/ *Lucæ 22*
stimemus fidem nostram esse in libero arbitrio, ut diuino non egeat adiutorio: audiamus
& euangelistam dicentem, Dedit eis potestatem filios dei fieri: ne omnino existimemus in
nostra potestate non esse quod credimus, ueruntamen in utroqꝫ illius beneficia cognosca/
mus: nam & agendæ sunt gratiæ, quia data est potestas, & orandum ne succumbat infirmi
tas. Ipsa est fides quæ per dilectionem operatur, sicut eius mensuram dominus cuiqꝫ parti/
tus est, ut qui gloriatur, non in seipso, sed in domino glorietur. Nō itaqꝫ mirum est quia nō
poterant credere, quorum uoluntas sic superba erat, ut ignorantes dei iustitiam, suam uel/ *Roma.9*
lent constituere: sicut dicit de illis Apostolus, Iustitiæ dei non sunt subiecti. Quia enim nō
ex fide, sed tanquam ex operibus tumuerunt, ipso suo tumore cæcati, offenderunt in lapidē
offensionis. Sic autem dictum est, non poterant, ubi intelligendum est quòd nolebant, quē
admodum dictum est de domino deo nostro, si non credimus, ille fidelis permanet, nega/
re seipsum non potest: de omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quòd dominus
negare seipsum non potest, laus est uoluntatis diuinæ, ita quòd illi nō poterant credere, cul
pa est uoluntatis humanæ. Ecce dico & ego, quòd tam superbe sapiunt, ut suæ uoluntatis
uiribus tantum existiment esse tribuendum, ut negent sibi esse necessarium diuinū adiuto/
rium ad bene uiuendum, non possunt credere in Christum: non enim aliquid prosunt sylla
bæ nominis Christi, & sacramenta Christi, ubi resistitur fidei Christi. Fides autem Christi
& sacramēta, est credere in eum qui iustificat impium: credere in mediatorē, sine quo inter/
posito non recōciliamur deo: credere in saluatorē, qui uenit quod perierat quærere atqꝫ sal
uare: credere in eū qui dixit, Sine me nihil potestis facere. Qui ergo ignorās dei iustitiā qua *Ioan.15*
iustificat̃ impius, suā uult cōstituere qua cōuincatur superbus, in hūc nō potest credere: hinc
& illi nō poterāt credere nō quia mutari in melius homines nō possunt, sed quādiu talia sa
piūt, nō possunt credere. Hinc excæcātur & indurātur, quia negādo diuinū adiutoriū nō ad
B iuuātur. Hoc de Iudæis qui excæcati & indurati sunt deus præsciuit, atqꝫ in eius spiritu pro
pheta prædixit: quod uero addidit, Et cōuertantur & sanem eos,) utrum subaudiendum
sit, non, id est, non conuertantur, connexa desuper sententia, ubi dictum est, ut non uideant
oculis & intelligant corde, quia & hic utiqꝫ dictum est, ut non intelligant. Et ipsa enim con/
uersio de illius gratia est cui dicitur, Deus uirtutum conuerte nos. An forte & hoc de super/ *psal.79*
næ medicinæ misericordia factum intelligendum est, ut quoniam superbæ & peruersæ uo/
luntatis erant, & suam iustitiam constituere uolebant, ad hoc desererentur, ut excæcarentur,
ad hoc excæcarentur, ut offenderent in lapidem offensionis, & impleretur facies eorū igno/
minia, atqꝫ ita humiliati quærerent gloriam domini, & non suam, qua inflatur superbus,
sed iustitiam dei, qua iustificatur impius. Hoc enim multis eorum profecit in bonum, qui
de suo scelere compuncti, in Christum postea crediderunt, pro quibus & ipse orauerat di/
cens, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: de qua eorum ignorantia & Aposto/ *Luc.23*
lus dicit, Testimonium illis perhibeo quia zelum dei habent, sed non secundum scientiam, *Rom.10*
tunc etenim hoc subiunxit atqꝫ ait, Ignorantes enim dei iustitiam, & suam uolentes consti
tuere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Hæc dixit Esaias, quando uidit gloriam eius, & locu/
tus est de eo.) Quid uiderit Esaias, & hoc quomodo ad dominum Christum pertineat, in
libro eius legendum & intelligendum est. Vidit enim non sicuti est, sed modo quodam si/
gnificatiuo, sicut prophetæ uisio fuerat informanda: nam uidit & Moyses, & tamen ei quē
uidebat dicebat, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi temetipsum manifeste ut uideam *Exod.33*
te, quia non uidebat sicuti est. Quando autem nobis hoc futurum sit, idem iste sanctus Io/
annes euangelista in epistola sua dicit, Dilectissimi, filij dei sumus, & nondū apparuit quid *1.Ioan.3*
erimus: scimus quia cū apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Po
terat dicere, quoniā uidebimus eum, & non addere, sicuti est. Sed quia sciebat à quibusdam
patribus & prophetis uisum, sed non sicuti est: ideo cum dixisset, uidebimus eum: addidit, si
cuti est. Nemo enim uos fallat fratres eorum qui dicunt inuisibilē patrē, & uisibilē filiū. Hi
enim

enim hoc asserunt qui putant eum esse creaturam, nec intelligunt secundum quod dictum C
Ioan.10 est, Ego & pater unum sumus, prorsus in forma dei in qua æqualis est patri, etiam filius inuisibilis est. Vt aũt ab hominibus uideretur, formã serui accepit, & in similitudinẽ hominũ factus, uisibilis factus est. Ostẽdit ergo se etiã antequàm susciperet carnẽ oculis hominũ, sicut uoluit in subiecta sibi creatura, non sicuti est. Mundemus corda per fidem, ut illi ineffa-
Matth.5 bili, &(ut ita dicam) inuisibili uisioni præparemur. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eũ, sed propter Pharisæos nõ confitebantur, ut de synagoga non eijcerentur: dilexerũt enim gloriam hominũ magis quàm gloriam dei.) Videte quemadmodum notauerit euangelista & improbauerit quosdam, quos tamen in eum credidisse dixit, qui in hoc ingressu fidei si proficerẽt, amorem quoq; humanæ gloriæ proficiendo superarent, quam superauerat Apostolus dicens,
Gal.6 Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est & ego mundo. Ad hoc enim & ipse dominus crucem suam, ubi eum demẽtia superbæ impietatis irrisit, in eorum qui in illum crederent frontibus fixit, ubi est quodammodo sedes uerecundiæ, ut de nomine eius fides non erubescat, & magis dei gloriam quàm hominum diligat.

Ab eo quod ait Iesus, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me, usq; ad id quod ait, Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatũ dedit, quid dicam & quid loquar. Tractatus LIIII.

LOquente domino nostro Iesu Christo apud Iudæos, & tanta miraculorum signa faciente, quidam crediderunt prædestinati in uitam æternam, quos etiam uocauit oues suas: quidam uero nõ crediderunt, nec poterant credere, eo quod occulto, nec tamen iniusto iudicio dei fuerant excæcati & indurati, deserente illo qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Eorum autem qui crediderunt, alij usq; adeo confitebantur, ut palmarum ramis acceptis uenienti occurrerent, in eadem laudis D confessione lætantes. Alij uero ex principibus, non audebant confiteri, ut de synagoga non eijcerentur, quos notauit euangelista dicens, quòd dilexerũt gloriam hominũ magis quàm
Ioan.8 gloriam dei. Eorum etiam qui non crediderunt, alij erant postea credituri, quos præuidebat ubi ait, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc agnoscetis quia ego sum. Alij uero in eadẽ infidelitate mansuri, quorum imitatrix est etiam ista gens Iudæorum, quæ postmodum debellata, ad testimonium prophetiæ, quæ de Christo scripta est, in toto penè orbe dispersa est. His ita se habentibus, & sua iam propinquante passione, Iesus clamauit & dixit,) unde lectio cœpit hodierna. Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Et
Ioan.7 qui uidet me, uidet eum qui misit me.) Iam dixerat quodã loco, Mea doctrina non est mea sed eius qui misit me: ubi intelleximus eum doctrinam suam dixisse uerbum patris quod est ipse, & hoc significasse, dicendo, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit, quòd à seipso ipse non esset, sed haberet à quo esset. Deus enim de deo, filius patris: pater autẽ nõ deus de deo, sed deus pater filij. Nunc autem quod ait, Qui credit in me, nõ credit in me, sed in eum qui misit me, quomodo intellecturi sumus, nisi quia homo apparebat hominibus, cum lateret deus? Et ne putarent hoc eum esse tantummodo quod uidebant, talem ac tantum se uolens credi, qualis & quantus est pater, Qui credit in me, inquit, non credit in me, id est in hoc quod uidet, sed in eum qui misit me, id est, in patrem. Sed qui credit in patrem, necesse est eum credat, esse patrem: qui autem credit eum patrem, necesse est ut credat eũ habere filium: ac per hoc qui credit in patrem, necesse est ut credat in filium. Sed ne quisquam hoc credat de unigenito filio, quod de his qui dicti sunt filij dei secundum gratiam, non naturam: sicut ait euangelista, Dedit eis potestatem filios dei fieri: unde & illud est quod domi-
Psal.81 nus commemorauit in lege dictum, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Propterea dixit, Qui credit in me, non credit in me, ne totum quod de Christo creditur, secundum hominẽ crederetur. Ille ergo, inquit, credit in me, qui non credit in me secundum id quod me uidet, sed in

A sed in eum qui me misit, ut cum credit in patrem, credat eum habere filium sibi æqualem, & tunc uere credat in me: nam si putauerit eum non habere nisi filios secundum gratiam, qui sunt eius utiq; creatura, non uerbum, sed facta per uerbum, nec habere filium æqualem sibi atq; coæternum, semper natum, pariter incómutabilem, ex nullo dissimilem atq; imparem, non credit in patrem qui eum misit, quia non est hic pater qui eum misit. Et ideo cũ dixisset, qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me, ne putaretur sic uoluisse patrem intelligi, tanq; patrem multorum filiorum per gratiam regeneratorũ, non unici uerbi æqualis sibi, cótinuo subiecit: Et qui uidet me, uidet eum qui misit me.) Nunquid ait, qui uidet me, nó uidet me, sed eũ qui misit me, sicut dixerat, qui credit in me, non credit in me, sed in eũ q misit me? Illud náq; dixit, ne sicut uidebať, crederetur tantúmodo filius hominis: hoc aũt dixit, ut patri crederetur æqualis: Qui credit in me, inquit, non credit in hoc quod uidet me, sed credit in eum qui misit me: aut cum credit in patrem qui sibi æqualẽ genuit me, non quo modo me uidet, sed sic credat in me, quomodo in eum qui misit me, usq; adeo enim nihil distat inter eum & me, ut qui me uidet, uideat eũ qui me misit. Apostolos suos certe ipse dominus Christus misit, quod eorum etiam nomen indicat: nam sicut Græce angeli, Latine nuncij uocantur, ita Græce apostoli, Latine missi appellantur: nunq; tamen aliquis apostolorum dicere auderet, qui credit in me, nó credit in me, sed in eũ qui misit me: omnino enim non diceret, qui credit in me, credimus enim apostolo, sed non credimus in apostolum: non enim apostolus iustificat impium. Credenti enim in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iusticiam. Posset dicere Apostolus: qui recipit me, recipit eum qui me misit, uel qui audit me, audit eum qui me misit: hoc enim eis ipse dominus ait, qui uos recipit, me recipit, & qui recipit me, recipit eum qui me misit: quia dominus honoratur in seruo, & pater in filio, sed pater tanq; in filio, dominus tanq; in seruo: filius autem unigenitus recte dicere potuit, credite in deum, & in me credite: & quod nunc ait, qui credit in me, nó credit in me, sed Matth. 10

B in eum qui misit me, non à se abstulit fidem credẽtis, sed noluit in forma serui remanere credentem, quoniam cum quisq; credit in patrem qui eum misit, profecto credit in filium, sine quo patrem non esse cognoscit, & ita credit ut credat æqualem, quoniam sequitur, & qui uidet me, uidet eum qui me misit. Attende cætera. Ego lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.) Dixit quodam loco discipulis suis: Vos estis lux mũdi. Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: sic luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificẽt patrem uestrum qui in cœlis est: non tamen eis dixit, uos lux uenistis in mundum, ut omnis qui credit in uos, in tenebris non maneat, nusq; hoc legi posse confirmo. Lumina ergo sunt omnes sancti, sed credendo ab eo illuminantur, à quo si recesserint, tenebrabuntur, à se recedere nó potest, quia incómutabile omnino est. Credimus ergo lumini illuminato, sicut prophetæ, sicut apostolo, sed ideo illi credimus, ut nó in ipsum credamus quod illuminatur, sed cum illo credamus in illud lumen à quo illuminatur, ut & nos illuminemur, non ab illo, sed cum illo à quo ille. Cum autem dicit, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat, satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse: sed ne in eis tenebris maneant in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem quæ uenit in hunc mundum, quia per illam factus est mundus. Et si quis audierit, inquit, uerba mea & custodierit, ego non iudico eum.) Mementote quæ uos audisse in superioribus lectionibus noui, & qui obliti forte estis, recolite, & qui non affuistis, sed adestis, audite quomodo dicit filius: Ego non iudico eum, cum dicat alio loco: Pater nó iudicat quenq;, sed omne iudicium dedit filio, nisi quia intelligendum est, modo non iudico eum. Quare non iudicat modo? Attende quid sequitur: Non enim ueni, inquit, ut iudicem mundum, sed ut saluificem mundum:) id est, ut saluum faciam mundum: nunc ergo est tempus misericordiæ: postea erit iudicij, quia misericordiam, inquit, & iudicium cantabo tibi domine: sed de ipso etiam futuro nouissimo iudicio uidete quid dicat. Qui spernit me Matth. 5 Ioan. 5 Psal. 100

& nō accipit uerba mea, habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum C in nouissimo die.) Non ait, qui spernit me, & non accipit uerba mea, ego non iudico eū in nouissimo die. Hoc enim si dixisset, non uideo quomodo posset non esse contrarium illi sententiæ ubi ait: pater nō iudicat quenq̃, sed omne iudicium dedit filio: cū uero dixit, qui spernit me, & non accipit uerba mea, habet qui iudicet eum: expectantibus autem quisnam ille esset, secutus adiunxit: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die, satis manifestauit seipsum iudicaturum in nouissimo die: seipsum quippe locutus est, seipsum annūciauit, seipsum ianuam posuit, qua ipse ad oues pastor intraret. Aliter itaq; iudicabuntur q
Rom. 2 non audierunt, aliter qui audierūt & contēpserunt. Qui enim sine lege peccauerunt, ait Apostolus, sine lege & peribunt, & qui in lege peccauerunt, per legem iudicabūtur: Quia ego, inquit, ex meipso nō sum locutus.) Ideo se dicit nō locutū ex seipso, quia non est ex seipso. Iam hoc sæpe diximus, iam hoc tanq̃ notissimum non docere, sed admonere debemus:

Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar.) Non laboraremus, si cum eis nos loqui sciremus, cum quibus superiora locuti sumus, & cum eisipsis non omnibus, sed qui audierūt memoria retinētibus: nūc uero quia fortasse aliqui assunt, q non audierunt, eisq; sunt similes qui obliti sunt quod audierunt, ꝓpter illos perferant moras nostras qui audita meminerunt: quomodo dat mandatum pater unico filio? Quo uerbo loquitur uerbo, cum sit ipse filius unigenitus uerbum? Nunquid per angelum, cum per ipsum creati sunt angeli? Nunquid per nubem, quæ quando sonuit ad filium, non propter ipsum sonuit, quod alibi dicit etiā ipse, sed ꝓpter alios quos oportebat ita audire? Nunquid per sonum labijs emissum, qui non habet corpus? An aliquo locorum interuallo filius à patre separatur, ut sit inter illos aër medius, quo percusso uox fiat & ad aurem ueniat? Absit ut talia de illa incorporea & ineffabili substantia suspicemur: filius unicus, est uerbum patris, & sapientia patris, in illa sunt omnia mandata patris: neq; enim patris mandatum filius aliquando nesciebat, ut eum necesse esset ex tempore habere quod antea nō habebat: Ita enī D à patre quod habet accepit, ut nascēdo acceperit, dederitq; illi gignendo: nam & uita est, & accepit uitam utiq; nascendo, non prius sine uita existēdo, quia & pater habet uitā, & quod habet est, nec accepit tamen, quia non ex aliquo est: filius autem accepit uitam dante patre à quo est, & ipse quod habet est: habet enim uitam, & uita est: Ipsum audi loquentem: sicut habet, inquit, pater uitam in semetipso, sic dedit & filio uitam habere in semetipso: nūquid existenti, & non habenti dedit? Sed eo dedit quo genuit qui uitam genuit, & uita genuit uitam, & quia parem genuit, non imparem genuit uitam, ideo dictum est: sicut habet ipse uitam in semetipso, sic dedit & filio uitā habere in semetipso: uitā dedit, quia gignendo uitam, quid dedit nisi esse uitam? Et quia æterna est ipsa natiuitas, nunq̃ non fuit filius qui est uita, nunq̃ non fuit filius sine uita: & sicut est natiuitas æterna, sic est qui natus est uita æterna. Ita & mandatū nō quod filius non habebat pater dedit, sed, sicut dixi, in sapientia patris quod est uerbum patris, omnia mandata sunt patris. Dicitur autem mandatum datum, quia nō est à seipso cui dicitur datum: & hoc est dare filio, sine quo nūquam filius fuit, quod est gignere filium qui nunq̃ non fuit. Sequitur autem: Et scio quia mandatum eius uita æterna est.) Si ergo uita æterna est ipse filius, & uita æterna est mandatū patris, quid aliud dictum est, quàm ego sum mandatum patris? Proinde & id quod adiungit & dicit: Quæ ego loquor, sicut dixit mihi pater sic loquor:) non accipiamus, dixit mihi, quasi pater uerba locutus sit unico uerbo, aut egeat dei uerbis dei uerbum. Dixit ergo pater filio, sicut dedit uitam filio, non quòd nesciebat uel non habebat, sed quo ipse filius erat. Quid est autem, sicut dixit mihi pater sic loquor, nisi uerbum loquor? Ita ille dixit ut uerax, ita iste loquitur ut ueritas. Verax autem genuit ueritatem: quid ergo iam diceret ueritati? Non enim imperfecta erat ueritas, cui uerum aliquid adderetur. Dixit ergo ueritati, quia genuit ueritatem. Porrò ipsa ueritas sic loquitur, ut ei dictum est, sed intelligentibus quos docet ut nata est. Vt autem crederent homines quod intelligere nondum ualent, ex ore carnis uerba sonuerunt &
abierunt

A abierunt:transuolantes soni strepuerunt,peractis morulis temporum suorum:sed res ipsæ
quarum signa sunt soni,traiectæ quodammodo in eorum memoriam qui audierūt, etiam
ad nos per litteras quæ uisibilia signa sunt, peruenerunt:non sic loquitur ueritas,intelligenti
bus mentibus intus loquitur,sine sono instruit,intelligibili luce perfundit:qui ergo potest in
ea credere natiuitatis eius æternitatem,ipse illam sic audit loquentē,sicut ei dixit pater quod
loqueretur.Excitauit nos ad magnum desiderium interioris dulcedinis suæ,sed credendo ca
pimus,ambulando crescimus,proficiendo ambulamus ut peruenire possimus.

Ab eo quod ait:Ante diē festū paschæ,sciens Iesus quia uenit hora eius,usq;
ad id quod ait: Venit ergo ad Simonem Petrum: Tractatus LV.

OENA domini secundum Ioannem adiuuante ipso debitis est explicanda tra/ Cap.XIII
ctatibus,& ut nobis posse donauerit,explananda. Ante diem autem festum
paschæ,sciens Iesus quia uenit hora eius,ut transeat ex hoc mundo ad patrem,
cum dilexisset suos qui erant in mundo,in finē dilexit eos.) Pascha autem fra-
tres,non sicut quidam existimant,Græcum nomen est,sed Hebræum.Opportunissime ta-
men occurrit in hoc nomine quædam congruentia utrarūq; linguarū:quia enim pati Græ/
ce πάσχειν dicitur,ideo pascha passio putata est,uelut hoc nomen à passione sic appellatum
est:in sua uero lingua,hoc est in Hebræa,pascha transitus dicitur,propterea quia tūc primū
pascha celebrauit populus dei,quando ex Ægypto fugientes,rubrum mare transierūt:nūc
ergo figura illa prophetica in ueritate completa est,cum sicut ouis ad immolandum ducitur Esaiæ.53
Christus,cuius sanguine illitis postibus nostris,id est,cuius signo crucis signatis frōtibus no Exod.14
stris,à perditione huius seculi tanꝗ à captiuitate uel interemptione Ægyptia liberamur,&
agimus saluberrimum transitum,cum à diabolo transimus ad Christum,& ab isto instabi/
li seculo ad eius fundatissimum regnum:ideo quippe ad deum permanentem transimus,ne
cum mundo transeunte transeamus:de hac nobis collata gratia deum laudans Apostolus Col.1
B dicit:Qui eruit nos de potestate tenebrarum,& transtulit in regnum filij claritatis suæ. Hoc
itaq; nomen,id est,pascha,quod Latine ut dixi transitus nuncupatur,uelut interpretans no
bis beatus euangelista:Ante diem,inquit,festum paschæ sciens Iesus quia uenit hora eius
ut transeat ex hoc mundo ad patrem:ecce pascha,ecce transitus. Vnde & quò? De hoc scili/
cet mundo ad patrem.Spes membris in capite data est,ꝙ essent illo transeunte sine dubio
secutura:quid ergo infideles,& ab hoc capite atq; ab eius corpore alieni? Nōne & ipsi tran/
seunt,quia non permanent? Transeunt planè & ipsi:sed aliud est trāsire de mūdo, aliud est
transire cū mundo:aliud ad patrē,aliud ad hostem:nam & Ægyptij transierūt,nō enim per
sequendo manserunt,non tamen transierunt per mare ad regnum,sed in mari ad interitū.
Sciens ergo Iesus quia uenit hora eius,ut transiret ex hoc mundo ad patrem: Cum dile/
xisset suos qui erant in mundo,in finem dilexit eos.) Vtiq; ut & ipsi de hoc mundo ubi
erant,ad suum caput quod hinc transisset,eius dilectione transirent:quid est enim,in finem, Rom.10
nisi in Christum? Finis enim legis Christus,ait Apostolus,ad iusticiam omni credenti:finis 1.Cor.5
perficiens,non interficiens:finis quousq; eamus,non ubi pereamus.Sic omnino intelligen/
dum est,pascha nostrum immolatus est Christus. Ipse est finis noster,in illum est transitus
noster:nam uideo posse ista uerba euangelica quodam humano modo etiam sic accipi,tan
ꝗ usq; ad mortem Christus dilexerit suos,ut hoc uideatur esse,in finem dilexit eos.Huma
na est hæc sentētia,nō diuina:neq; enim nos hucusq; ille dilexit,qui semp & sine fine nos di Luc.16
ligit,absit ut dilectionem morte finierit,qui non est in morte finitus. Etiam post mortem
quinq; fratres suos dilexit diues ille superbus atq; impius,& usq; ad mortem nos dilexisse
putandus est Christus? Absit charissimi,nequaquam ille nos diligendo usq; ad mortem ue
niret,si dilectionem nostram morte finiret,nisi forte ita sit diligendum,in finem dilexit eos,
usq; ad mortem dilexit eos,quia tantum dilexit,ut moreretur pro eis.Hoc enim testatus est Io
dicens:Maiorem hac charitatem nemo habet,quàm ut animam suam ponat quis pro ami
cis suis.Ita sanè non prohibemus intelligi,in finem dilexit, usq; ad mortem dilexit, id est,

usq; ad mortē illū dilectio ipsa perduxit. Et cœna, inquit, facta, cum diabolus iam misisset in cor ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exijt, & ad deum uadit, surgit à cœna, & ponit uestimenta sua. Et cum accepisset linteum, præcinxit se: deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.) Non ita debemus intelligere cœnam factā ueluti iam consummatam atq; transactam: adhuc enim cœnabatur cum dominus surrexit & pedes lauit discipulis suis: nam postea recubuit, & buccellam suo traditori postea dedit, utique cœna nondum finita, hoc est, dum adhuc panis esset in mensa. Cœna ergo facta, dictum est, iam parata, & ad conuiuantium mensam usumq; perducta: quod autē ait: Cū diabolus iam misisset in cor ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes:) si quæris quid missum sit in cor Iudæ, hoc utiq; ut traderet eum. Missio ista spiritalis suggestio est, non fit per aurem, sed per cogitationem, ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter: neq; enim spiritale
Eph. 6 quod dicitur, semper in laude accipiendum est: nouit Apostolus quædam spiritalia nequitiæ in cœlestibus, aduersus quæ nobis collunctationem esse testatur: non autem essent maligna etiam spiritalia, si non essent etiam maligni spiritus. A spiritu enim spiritalia nominantur: sed quomodo ista fiant ut diabolicæ suggestiones immittantur, & humanis cogitationibus misceantur, ut eas tanq; suas deputet homo, unde scit homo? Nec dubitādum est etiā bonas suggestiones à bono spiritu ita latēter ac spiritaliter fieri: sed interest quibus nam earum mens humana consentiat, diuino auxilio uel deserta per meritum, uel adiuta per gratiam. Factū ergo iam fuerat in corde Iudæ per immissionē diabolicam, ut traderet discipulus magistrum, sed quem non didicerat deum: iam talis uenerat ad conuiuium explorator pastoris, insidiator saluatoris, uenditor redemptoris, iam talis uenerat & uidebatur, & tolerabatur, & se ignorari arbitrabatur, quia in eo quem uolebat fallere, fallebatur: at ille isto in ipso corde intus inspecto nesciente scienter utebatur. Sciens quia omnia dedit ei pater in manus.) Ergo & ipsum traditorem: nam si eum in manibus non haberet, non utique illo uteretur ut uellet. Proinde iam traditor traditus erat ei quem tradere cupiebat, atq; ita malum tradendo faciebat, ut de illo tradito bonum fieret quod nesciebat: sciebat enim dominus quid faceret pro amicis, qui patienter utebatur inimicis: ac sic omnia dederat pater in manus eius, & in usum mala, & in effectum bona. Sciens etiam quia à deo exijt & ad deum uadit.) Nec deum cum inde exiret, nec nos deserens cum rediret. Hæc ergo sciens: Surgit à cœna, & ponit uestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se: deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.) Debemus charissimi sensum euangelistæ diligenter atttendere, locuturus quippe de tanta domini humilitate, prius celsitudinem uoluit cōmendare. Ad hoc pertinet quod ait, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exijt, & ad deum uadit. Cū illi ergo omnia pater dedisset in manus, ille discipulorum non manus, sed pedes lauit: & cum se sciret à deo exisse, & ad deum pergere, non domini dei, sed hominis serui impleuit officium. Ad hoc autem pertinet quod etiam de traditore ipsius, quia iam talis uenerat, qui nec ab illo ignorabatur, proloqui uoluit, ut hoc quoq; ad maximum cumulum humilitatis accederet, quòd etiam illi non dedignatus est pedes lauare, cuius manus iam præuidebat in scelere. Quid autē mirum si surrexit à cœna, & posuit uestimēta sua, qui cum in
Phil. 2 forma dei esset, semetipsum exinaniuit? Et quid mirum si præcinxit se linteo, qui formam serui accipiens habitu inuentus est ut homo? Quid mirum si misit aquam in peluim unde lauaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immundiciam dilueret peccatorum? Quid mirū si linteo quo erat præcinctus, pedes quos lauerat tersit, qui carne qua erat indutus, euangelistarū uestigia confirmauit? Et linteo quidē ut se præcingeret, posuit uestimenta sua quæ habebat. Vt autem formam serui acciperet quando semetipsum exinaniuit, non quod habebat deposuit, sed quod non habebat accepit. Crucifigēdus sanè suis expoliatus est uestimentis, & mortuus inuolutus est linteis, & tota illa eius passio, nostra purgatio

A gatio est. Passurus igitur exitia,præmisit obsequia non solum eis pro quibus erat subiturus mortem,sed etiam illi qui eum fuerat traditurus ad mortem. Tanta est quippe humanæ humilitatis utilitas,ut eam suo cõmendaret exemplo etiam diuina sublimitas,quia homo superbus in æternum periret, nisi illum deus humilis inueniret: uenit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Perierat autẽ superbiam deceptoris secutus, ergo humilitatem redemptoris sequatur inuentus.

Ab eo quod ait: Venit ergo ad Simonem Petrum,& dicit ei Petrus:Domine tu lauas mihi pedes? usq; ad id quod ait: Qui lotus est,non indiget nisi ut pedes lauet,sed est mundus totus:

Tractatus LVI

VM lauaret pedes discipulorum dominus: Venit ad Simonem Petrum,& di/cit ei Petrus:domine,tu mihi lauas pedes?) Quis enim non expauesceret laua/ri sibi pedes à dei filio? Quamuis itaq; magnæ fuisset audaciæ contradicere ser/uum domino,hominem deo,tamen hoc Petrus facere maluit,quàm perpeti ut sibi pedes lauarentur à domino & deo. Nec putare debemus hoc Petrum inter cæteros for/midasse atq; recusasse,cum id alij ante ipsum libẽter uel æquanimiter sibi fieri permisissent: facilius quippe sic accipiuntur ista uerba euangelij,quia cum dictum esset: Cœpit lauare pe/des discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus:deinde subiunctum est: uenit er/go ad Simonem Petrum,quasi aliquibus iam lauisset,& post eos uenisset ad primum:quis enim nesciat primum apostolorum esse beatissimum Petrum? Sed non ita intelligendum est,q; post aliquos ad illum uenerit,sed quòd ab illo cœperit:quando ergo pedes discipulo/rum lauare cœpit,uenit ad eũ à quo cœpit,id est, ad Petrũ. Et tunc Petrus,quod etiam qui/libet eorũ expauisset,expauit atq; ait:Domine,tu mihi lauas pedes? Tu mihi:quid est, tu? Quid est,mihi? Cogitanda sunt potius q̃ dicenda,ne forte quod ex his uerbis aliquatenus dignum concipit anima,non explicet lingua. Sed respondit Iesus & dixit ei:quod ego fa/
B cio,tu nescis modo,scies autem postea.) Nec tamẽ ille dominici facti altitudine exterritus, permittit fieri,quod cur fieret ignorabat:sed usq; ad suos pedes humilem Christum adhuc non uult uidere,non potest sustinere. Non lauabis mihi,inquit,pedes in æternum.) Quid est,in æternum? Nunq̃ hoc feram,nunquam patiar,nunq̃ sinam:hoc quippe in æternum non fit,quod nunq̃ fit. Tum saluator ægrum reluctantem de ipsius salutis periculo exter/rens. Si non lauero te,inquit,nõ habebis partem mecum.) Ita dictum est,si nõ lauero te, cum de solis pedibus ageretur,quomodo dici assolet,calcas me,quando sola planta calcat. At ille amore & timore perturbatus,& plus expauescens Christum sibi negari, quàm usq; ad suos pedes humiliari. Domine ait,non tantum pedes meos, sed & manus & ca/put.) Quandoquidem sic minaris,lauanda tibi membra mea,non solum tibi ima non sub/traho,uerumetiam prima substerno. Ne mihi neges capiendam tecum partem,nullam tibi nego abluendam mei corporis partem. Dicit ei Iesus:qui lotus est,non habet opus nisi pedes lauare,sed est mundus totus.) Hic moueatur fortassis quis & dicat: Immo si mun/dus est totus,quid ei opus est uel pedes lauare? Dominus autẽ nouerat quod dicebat,etiã si nostra infirmitas eius secreta non penetrat:uerũtamen quantum nos erudire,& ex lege sua docere dignatur,pro captu meo,pro modulo meo,aliquid etiam ego de huius quæstionis profunditate illo adiuuante respondeam,ac primum ipsam locutionem non sibi esse con/trariam facillime ostendam:quis enim non ita rectissime loqui possit,mundus es totus præ/ter pedes? Elegantius autem loquitur si dicit,mũdus es totus nisi pedes,quod tantundẽ ua/let. Hoc ergo ait dominus:Non habet opus nisi pedes lauare,sed est mundus totus. Totus utiq; præter pedes,uel nisi pedes quos habet opus lauare:sed quid est hoc? Quid sibi uult, quid hic necessarium est,ut quæramus. Dominus dicit,ueritas loquitur,quòd opus habeat pedes lauare etiã ille qui lotus est. Quid fratres mei,quid putatis,nisi quia homo in sancto quidem baptismo totus abluitur,non præter pedes,sed totus omnino:uerũtamen cum in rebus humanis postea uiuitur,utiq; terra calcatur,ipsi igitur humani affectus, sine quibus

in hac mortalitate non uiuitur, quasi pedes sunt, ubi ex humanis rebus afficimur, & sic affi- C
1. Ioan. 1 cimur, ut si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & ueritas in
Rom. 8 nobis nō est. Quotidie igitur pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis: & quotidie nos opus habere ut pedes lauemus, id est, uias spiritalium gressuum dirigamus, in ipsa oratione do-
Matth. 6 minica confitemur cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: si enim confiteamur, sicut scriptum est, peccata nostra, profecto ille qui lauit pedes discipulorum suorum, fidelis est & iustus qui dimittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni peccato, id est, usque ad pedes quibus conuersamur in terra. Proinde ecclesia quam mundat Christus lauacro aquæ in uerbo, non solum in illis est sine macula & ruga, qui post lauacrum regenerationis continuo ex huius uitæ contagione tolluntur, nec calcant terram ut opus habeant pedes lauare: uerumetiam in his quibus istam misericordiam præbens dominus, fecit eos de seculo isto lotis etiam pedibus emigrare. In his autē qui hic demorantur, etiam si munda sit, quoniam iuste uiuunt, opus tamen habent pedes lauare,
Cant. 5 quoniam sine peccato utique non sunt. Propter hoc dicit in canticocanticorū: Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dicitur enim hoc cum cogitur ad Christum uenire, & terrā calcare conuenit. Alia quæstio rursus exoritur: nónne Christus sursum est? nóne ascendit in
Col. 3 cœlum, & sedet ad dexteram patris? nónne Apostolus ad nos clamat & dicit: Si ergo resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram? Quomodo ergo ut ad Christum eamus, terram calcare compellimur, cum potius nobis sursum cor habendum sit ad dn̄m, ut cū illo esse possimus? Videtis fratres hodierni temporis angustias istam coartare quæstionē. Quod & si uos forte minus uidetis, ego utcunque uideo quantæ disputationis indigeat: unde peto ut eā potius suspēdi, quam uel negligentius uel angustius pertractari, nō fraudata sed dilata expectatione patiamini. Aderit enim dn̄s qui nos debitores facit, ut faciat etiam redditores. D

De eadem lectione: Tractatus LVII.

NON immemor mei debiti, & iam reddendi tempus agnosco. Donet unde reddam, qui donauit ut debeam: donauit enim dilectionē, de qua dictum est: Ne-
Rom. 13 mini quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Donet etiam sermonem quem uideo me debere dilectis: expectationem uestram ad hoc nempe distuleram, ut explicarem sicut possem, quemadmodum etiam per terram ueniatur ad Christum, cum potius iubeamur quæ sursum sunt quærere, nō quæ super terrā. Sursum enim Christus est sedens ad dexteram patris: sed profecto & hic est propter quod & Saulo in terra sæuienti di-
Act. 9 cit: Saule Saule, quid me persequeris? Vt autem hoc quærendum susciperemus, id tractabatur quòd pedes dominus discipulis lauit, cum iam ipsi discipuli loti essent, nec opus haberent nisi pedes lauare, ubi uisum est intelligendum, quòd baptismo quidem homo totus abluitur, sed dum isto postea uiuit in seculo, humanis affectibus terram uelut pedibus calcans, ipsa scilicet conuersatione uitæ huius contrahit unde dicat: Dimitte nobis debita nostra: ac sic etiam inde mundatur ab eo qui pedes lauit discipulis suis, nec desinit interpellare pro nobis. Hinc occurrunt ex canticocanticorum ecclesiæ uerba dicentis: Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Cum uellet ire & aperire ei qui uenerat ad eam, & pulsauerat, sibique aperiri poposcerat, ille speciosus forma præ filijs hominum. Hinc quæstio nata est quam coartare noluimus angustijs temporis, ideoque distulimus, quo nam modo ecclesia timeat inquinare pedes, dum pergit ad Christum, quos baptismate lauerat Christi, sic enim ait: Ego dormio, & cor meū uigilat, uox fratruelis mei pulsat ad ianuā: deinde dicit etiā ipse: Aperi mihi soror mea, proxima mea, columba mea, perfecta mea, quia caput meū repletum est rore, & crines mei guttis noctis: & respōdit illa: Exui me tunica mea, quomodo induar eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? O admirabile sacramentum, ô grande mysteriū. Ergo ne timet inquinare pedes ueniendo ad eū qui lauit suorū discipulorum pedes? Timet certe quia per terram uenit ad eū qui etiam in terra est, quia suos hic constitutos nō deserit: an

A ſerit: an non ipſe ait: Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad cõſummationē ſeculi? an nõ ipſe ait: Vi
debitis cœlos apertos, & angelos dei aſcendẽtes & deſcendẽtes ad filium hominis? Si aſcen/
dunt ad eũ ꝓpterea quia ſurſum eſt, quomodo ad eũ deſcendunt ſi etiam non hic eſt? Dicit
ergo eccleſia: Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? In eis hoc dicit qui prædicãt Chri
ſtum, & aperiunt illi oſtiũ, ut habitet per fidem in cordibus hominũ. In his hoc dicit cũ deli
berant, utrũ miniſteriũ tale ſuſcipiant, cui ſe minus idoneos exiſtimant, ut ſine culpa imple/
ant, ne forte alijs prædicantes, ipſi reprobi fiant. Tutius enim ueritas auditur ꝗ̃ prædicat̃,
quoniam cũ auditur, humilitas cuſtoditur, cũ autem prædicat̃, uix nõ ſurrepit cuiuis homi/
num quantulacũq; iactantia, in qua utiq; inquinent̃ pedes. Ergo ut apoſtolus Iacobus di/
xit: Sit omnis homo uelox ad audiendũ, tardus aũt ad loquendũ: dicit & alius homo dei: Iacob. i
Auditui meo dabis gaudiũ & lætitiã, & exultabunt oſſa humiliata, hoc eſt quod dixi: Cũ Pſal. 50
ueritas auditur, humilitas cuſtoditur: dicit & alius: Amicus aũt ſponſi ſtat & audit eũ, & gau Ioan. 3
dio gaudet ꝓpter uocẽ ſponſi. Fruamur auditu, ſine ſtrepitu nobis loquente intrinſecus ueri
tate, ꝗ̃ꝗ̃ etiã cũ forinſecus inſonat per legentẽ, per annũciantem, per prædicantẽ, per diſpu/
tantem, per præcipientem, per conſolantẽ, per exhortantẽ, per ipſum etiã cantantẽ atq; pſal/
lentem: ipſi qui hæc agũt, inquinare pedes ſuos timeant, cum placere hominibus ſurrepente
amore humanæ laudis affectant. Cæterum qui eos audit libenter & pie, nõ habet locum ia
ctandi ſe in laboribus alienis, & non inflatis oſſibus humiliatis, gaudio gaudet propter uo
cem dominicæ ueritatis. Proinde in eis qui libenter & humiliter audire nouerunt, & uitam
quietam in ſtudijs dulcibus & ſalubribus agunt, catholica delitietur eccleſia & dicat: Ego Cant. 5
dormio, & cor meum uigilat. Quid eſt, ego dormio, & cor meum uigilat, niſi ita quieſco ut
audiam? Ocium meum non impenditur nutriendæ deſidiæ, ſed percipiendæ ſapientiæ: Ego
dormio, & cor meum uigilat, uaco & uideo, quoniam tu es dominus, quia ſapientiam ſcri/
bo in tempore ocij, & qui minoratur actu, ipſe percipiet eam. Ego dormio, & cor meum ui/
B gilat: ego requieſco à negocioſis actibus, & animus meus diuinis ſe intendit affectibus: ſed
in his qui iſto modo ſuauiter & humiliter requieſcunt, dum ocioſe oblectatur eccleſia, ecce
pulſat ille qui ait: Quæ dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, præ/ Matth. 10
dicate ſuper tecta. Vox ergo eius pulſat ad ianuam, & dicit: Aperi mihi ſoror mea, proxima Cant. 5
mea, columba mea, perfecta mea, quia caput meum repletum eſt rore, & crines mei guttis
noctis: uelut ſi diceret, tu uacas, & contra me oſtium clauſum eſt, tu ſtudes ocio paucorum,
& abundante iniquitate refrigeſcit charitas multorum: nox quippe iniquitas eſt, ros uero
eius & guttæ, hi ſunt qui frigeſcunt & cadunt, & faciunt refrigeſcere caput Chriſti, hoc eſt, ut
non ametur deus, caput enim Chriſti deus: ſed portantur in crinibus, id eſt, in ſacramentis
uiſibilibus tolerantur, cum nequaꝗ̃ interiora ſenſus attingunt. Pulſat ergo ut excutiat quie
tem ſanctis ocioſis, & clamat: Aperi mihi de ſanguine meo ſoror mea, de acceſſu meo, ꝓ/
xima mea, de ſpiritu meo columba mea, de ſermone meo quem plenius ex ocio didiciſti ꝑ/
fecta mea, aperi mihi, prædica me: ad eos quippe qui clauſerunt contra me, quomodo in/
trabo ſine aperiente? Quomodo enim audient ſine prædicante? Hinc fit ut etiam hi qui a/ Rom. 10
mant ocium ſtudiorum bonorum, & nolunt perpeti laborioſarum moleſtias actionum, eo
quòd minus idoneos ad hæc miniſtranda, & ſine reprehenſione agenda ſe ſentiunt, mallent
ſi fieri poſſet, ſanctos apoſtolos & prædicatores ueritatis antiquos excitari aduerſus abun/
dantiam iniquitatis, quia feruor friguit charitatis: ſed in eis qui iam de corpore exierunt, &
carnis indumento expoliati ſunt, neq; enim ab ea ſeparati ſunt, reſpondeat eccleſia, Exui
me tunica mea, quomodo induar ea? Recipietur quidem illa tunica, & in eis qui iam exuti
ſunt, rurſus ueſtietur carne eccleſia, non tamen nunc quando ferueſaciendi ſunt frigidi, ſed
tunc quando reſurrecturi ſunt mortui. Paſſa ergo difficultatẽ ꝓpter inopiam prædicatorũ,
& recolens illa ſua membra ſana ſermonibus, ſancta moribus, ſed iam exuta corporibus,
ingemit & dicit eccleſia: Exui me tunica mea, quomodo induar ea? Membra illa mea
quæ Chriſto aperire euangelizando excellentiſſime potuerunt, quomodo ad corpora qui

bus exuta sunt, redire nunc possunt? Deinde respiciens ad eos qui prædicare, & populos ac C
quirere ac regere, ac sic Christo aperire utcunq; possunt, sed in his difficultatibus actionum
Ioan.3 peccare metuũt: Laui, inquit, pedes meos, quomodo inqnabo illos? Quisq; eñi in uerbo nõ
offendit, hic perfectus est uir. Et quis est perfectus? Quis est qui non offendit in tanta abun
dantia iniqtatis, tanto frigore charitatis? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Quã
doquidem lego & audio: nolite multi magistri fieri fratres, quoniam maius iudicium sumi-
tis? In multis enim offendimus om̃es. Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Sed ec-
Matth.6 ce surgo & aperio, Christe laua eos: dimitte nobis debita nostra, quoniam nõ est extincta
charitas nostra, quia & nos dimittimus debitoribus nostris. Quando te audimus, exultant
Psal.50 tecum in cœlestibus ossa humiliata. Sed quando te prædicamus, terrã calcamus ut tibi ape
riamus: & ideo si reprehendimur, perturbamur: si laudamur, inflamur. Laua pedes nostros
ante mundatos, sed cum ad aperiendum tibi per terram pergimus inquinatos. Hæc uobis
hodie satis sint dilectissimi: si quid secus q̃ oportuit dicentes fortassis offendimus, uel laudi
bus uestris immoderatius q̃ oportuit eleuati sumus, impetrate mundationem pedibus no
stris, deo placentibus orationibus uestris.

Ab eo quod dicit: Et uos mũdi estis, sed nõ om̃es, usq; ad id quod ait: Exẽplũ dedi uobis, ut queẽadmodũ ego feci uobis, ita & uos faciatis: Tract. LVIII

AM illa uerba sancti euãgelij, ubi dominus lauans pedes discipulis suis, ait: Qui lotus est semel, non habet necessitatem nisi pedes lauare, sed est mundus totus, dilectioni uestræ ut dñs donare dignatus est exposuimus, nũc quod sequitur ui-
deamus. Et uos, inquit, mundi estis, sed non omnes.) Hoc quid sit ne quærere
mus, ipse euangelista patefecit adiungens: Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum,
propterea dixit, non estis mundi omnes.) Quid hoc apertius? Proinde ad sequentia tran-
seamus. Post q̃ ergo lauit pedes eorum, & accepit uestimenta sua, cum recubuisset iterũ
dixit eis: Scitis quid fecerim uobis?) Nunc est ut beato Petro reddatur illa promissio: dila- D
tum enim fuerat, quando expauescenti & dicenti: non lauabis mihi pedes in æternũ, respon-
sum est ei: quod ego facio, tu nescis modo, scies autẽ postea. Ecce est ipsum postea, iam tem-
pus est ut dicatur, quod pauloante dilatum est. Memor itaq; dominus se promisisse iam
dudum scientiam facti sui tam inopinati, tam mirabilis, tam expauescendi, & nisi ipse uehe
menter terruisset, nullo modo sinendi, ut magister non tantum ipsorum, sed angelorum, &
dominus non tantum ipsorum, sed rerum omnium, lauaret pedes discipulorum & seruo-
rum suorum. Huius ergo tanti facti quoniam promiserat scientiam dicens: Scies autẽ post-
ea, quid sit, quod fecit docere nunc incipit: Vos, inquit, uocatis me magister & domi-
ne, & bene dicitis: sum etenim.) Bene dicitis, quia uerum dicitis: sum quippe quod dicitis.
Prouer.27 Homini præceptum est: Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui. Pericu-
losum est enim sibi placere, cui cauendum est superbire. Ille autẽ qui super omnia est, quan-
tumcunque se laudet, non se extollit excelsus, nec potest recte dici arrogans deus. Nobis
nanque expedit eum nosse, non illi, non eum quisque cognoscit, si non se indicet ipse qui no
uit: si ergo non se laudando quasi arrogantiam uitare uoluerit, nobis sapientiam denega-
uit. Et magistrum quidem quòd se esse dicit, nemo reprehenderet, etiam qui eum nihil esse
aliud quàm hominẽ crederet, quoniam id profitetur quod & ipsi homines in quibuslibet ar
tibus usq; adeo sine arrogantia profitentur, ut professores uocent. Quòd uero dñm & ipse
se dicit discipulorũ suorũ, cũ sint illi etiã secũdũ seculũ ingenui, qs ferat in homine? Sed deus
loquitur: nulla est hic elatio tantæ celsitudinis, nullũ mendaciũ ueritatis, nobis subiacere illi
utile est celsitudini, nobis seruire utile est ei ueritati. Quòd se dñm dicit, non illi uitiũ est, sed
nobis beneficiũ. Cuiusdã secularis autoris uerba laudant, quia dixit: cum omnis arrogantia
odiosa est, tum illa ingenij & eloquentiæ multo molestissima: & tamen idem ipse cum de
sua eloquentia loqueretur, dicerem, inquit, perfectã, si ita iudicarem, nec in ueritate crimen ar
rogantiæ pertimescerem: si igitur ille homo eloquentissimus in ueritate arrogantiam non ti
meret,

A meret, quomodo arrogantiam ipsa ueritas timet? Dicat se dominũ qui dñs est, dicat se ue-rum qui ueritas est. Nõne dicam ego quod utile est, dũ tacet ille quod est? Beatissimus Pau-lus, non utiq; unigenitus dei filius, sed unigeniti dei filij seruus & apostolus, non ueritas, sed patticeps ueritatis, ait libere & constanter: Et si uoluero gloriari, non ero insipiens, ueritatem enim dico. Neq; enim in seipso, sed in ipsa ueritate quæ superior est ipso, & humiliter & ue-raciter gloriaretur, quoniam & ipse præcipit, ut qui gloriatur, in domino glorietur. Itá ne nõ timeret insipientiam, si gloriari uellet amator sapientiæ, & in gloria sua timeret insipientiam ipsa sapientia? Non timuit arrogantiam qui dixit: In domino laudabitur anima mea: & in lau de sua timeret arrogantiam potestas domini, in quo laudatur anima serui? Vos, inquit, uocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim. Ideo bene dicitis, quia sum: nam si non essem quod dicitis, male diceretis, etiam si me laudaretis. Quomodo ergo negaret ue ritas, quod dicunt discipuli ueritatis? Quomodo quod dicunt qui didicerunt, negaret ipse unde didicerunt? Quomodo fons negat, qd' bibẽs prædicat? Quomodo lux occultat, quod uidens indicat? Si ergo, inquit, ego laui pedes uestros dñs & magister, debetis & uos alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi uobis, ut quẽadmodũ ego feci uobis, & uos ita fa ciatis.) Hoc est beate Petre quod nesciebas, quando fieri non sinebas. Hoc tibi postea sciẽ-dum promisit, quando ut sineres terruit te magister tuus & dominus tuus, lauans pedes tu-os. Didicimus fratres humilitatẽ ab excelso, faciamus inuicẽ humiles quod humiliter fecit ex celsus. Magna est cõmendatio humilitatis, & faciunt sibi hoc inuicem fratres, etiam opere ipso uisibili, cum se inuicem hospitio recipiunt: est enim apud plerosq; consuetudo huius humilitatis usque ad factum, quo cernatur expressa, unde & Apostolus cum uiduam be-ne meritam cõmendaret: Si hospitio, inquit, recipit, si sanctorum pedes lauit. Et apud san-ctos ubicunq; hæc consuetudo non est, quod manu non faciunt, corde faciunt: si in illorum numero sunt quibus dicitur in hymno beatorum trium puerorum: Benedicite sancti & hu-

B miles corde domino: multo autem est melius & sine controuersia uerius, ut etiam manibus fiat, nec dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus: cum enim ad pedes fratris incli-natur corpus, etiam in corde ipso uel excitatur, uel si iam inerat, confirmatur ipsius humilita tis affectus: sed excepto isto morali intellectu, ita nos huius dñici facti altitudinem cõmen-dasse meminimus, q; lauãdo pedes iam lotorũ atq; mũdorũ discipulorũ, significauerit dñs ꝓpter humanos quibus in terra uersamur affectus, quantũlibet profecerimus in apprehen sione iusticiæ, sciamus nos sine peccato nõ esse, quod subinde abluit interpellãdo pro nobis, cũ oramus patrem qui in cœlis est, ut debita nostra dimittat nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quomodo ergo ad hunc intellectum poterit pertinere hoc quod ipse postea docuit, ubi sui facti exposuit rationem dicens: Si ego laui uestros pedes dominus & magister, debetis & uos alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi uobis, ut quem-admodum ego uobis feci, ita & uos faciatis. Nunquid dicere possumus q; etiam frater fra-trem à delicti poterit contagione mũdare? Immo uero id etiã nos esse admonitos in huius dominici operis altitudine nouerimus, ut confessi inuicẽ delicta nostra oremus pro nobis, si cut & Christus interpellat pro nobis. Audiamus apostolũ Iacobum, hoc ipsum euidentissi-me præcipientẽ & dicentem: Confitemini inuicẽ delicta uestra & orate ꝓ uobis, quia & hoc dñs nobis dedit exemplũ: si enim ille qui ullum peccatũ nec habet nec habuit nec habebit, orat pro peccatis nostris, quãto magis nos inuicem pro peccatis nostris orare debemus? Et si dimittit nobis ille cui non habemus quod dimittamus, quanto magis dimittere nobis de bemus inuicem, qui sine peccato hic uiuere non ualemus: quid enim uidet in hac altitudine sacramẽti dñs significare cũ dicit: Exemplũ enim dedi uobis, ut quẽadmodũ ego feci uobis, ita & uos faciatis, nisi quod apertissime dicit Apostolus: Donãtes uobismetipsis, si quis ad-uersus aliquẽ habet querelã, sicut & dñs donauit uobis, ita & uos inuicẽ? Itaq; nobis delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atq; ita quodãmodo inuicem pedes no-stros lauemus. Nostrum est donante ipso ministerium charitatis & humilitatis adhibe-re: illius

Marginal references: 2.Cor.12; Psal.33; 1.Timoth.5; Daniel.3; Iacob.5; Col.3

re:illius est exaudire,ac nos ab omni peccatorum contaminatione mundare per Christum, C & in Christo,ut quod aliis etiã dimittimus,hoc est,in terra soluimus,soluatur & in cœlo.

Ab eo quod dicit: Amen amen dico uobis,nõ est seruus maior domino suo, neq; apostolus maior eo qui misit illum,usq; ad id quod dicit: Qui autem me accipit,accipit illum qui misit me: Tractatus LIX.

AVDIVIMVS sanctum euangelium,loquente domino atq; dicente: Amen amen dico uobis,non est seruus maior domino suo,neq; apostolus maior eo qui misit illum:si hæc scitis,beati eritis si feceritis ea.) Hoc ideo dixit,quia lauerat discipulorum pedes magister humilitatis,& uerbo & exemplo:sed poterimus ea quæ sunt operosius disserenda,ipso adiuuante disserere,si non in eis quæ manifesta sunt immoremur.Cum ergo hæc dominus præmisisset,adiunxit: Non de omnibus uobis
Psal.40 dico,ego scio quos elegerim,sed ut impleatur scriptura,qui manducat panem meum,leuabit super me calcaneum suum.) Hoc quid est aliud,nisi conculcabit me,notum est de quo loquatur,Iudas ille traditor eius attingitur.Ergo ipsum non elegerat,unde ab eis quos elegit,isto sermone secernit.Quod ergo dico,inquit,beati eritis si feceritis ea,non de omnibus uobis dico.Est inter uos qui non erit beatus,neq; faciet ea,& ego scio quos elegerim:quos nisi eos qui beati erunt faciendo quæ præcepit,ac faciendo monstrauit,qui efficere beatos po-
Ioan.6 test?Non est igitur traditor Iudas electus.Quid est ergo quod alio loco dicit: Nónne ego uos duodecim elegi,& unus ex uobis diabolus est? An & ipse ad aliquid est electus,ad quod utiq; erat necessarius?Non autem ad beatitudinem,de qua modo ait,beati eritis si feceritis ea?Hoc non de omnibus dicit:scit enim quos ad societatem beatitudinis huius elegerit:nó est ex eis iste,qui panem illius sic edebat ut super eum leuaret calcaneum. Illi manducabant panem dominum,ille panem domini contra dominum, illi uitam, ille pœnam: qui enim
1.Cor.11 manducat indigne,ait Apostolus, iudicium sibi manducat. Amodo, inquit, dico uobis D priusquam fiat,ut cum factum fuerit credatis quia ego sum:) id est, ego sum de quo illa scriptura præcessit,ubi dictum est:qui manducat meum panem,leuabit super me calcaneũ suum.Deinde sequitur & dicit: Amen amen dico uobis,qui accipit si quem misero, me accipit:qui aũt me accipit,accipit eum qui me misit.) Tantúm ne distare intelligi uoluit inter eum quem mittit & seipsum,quantum inter ipsum & patrem deum, hoc si isto modo acceperimus,nescio quos gradus,quod absit,Arianorũ more faciemus.Illi quippe cum audiunt hæc euangelica uerba seu legunt,statim ad illos gradus sui dogmatis currunt, quibus non ascendunt ad uitam,sed præcipitantur in mortem:continuo quippe dicunt:Quantum apostolus filii distat à filio,cuius dixerit:qui accipit si quem misero,me accipit: tantum & filius distat à patre,cuius dixerit:qui autem me accipit,accipit eũ qui me misit:sed si hoc dicis,oblitus es hæretice gradus tuos:si enim tanto interuallo propter hæc domini uerba filium à patre,quantum apostolum distinguis à filio,ubi positurus es spiritum sanctum?Excidit ne tibi?Vis eum ponere post filium? Erit ergo ipse inter apostolum & filium . Et multo amplius distabit filius ab apostolo,quàm pater à filio.An forte ut inter filium & apostolum, atq; inter patrẽ & filium maneat paribus interuallis ista distinctio, æqualis erit spiritus sanctus filio?Sed nec hoc uultis:ubi ergo eum posituri estis,si quanta filium patri,tanta apostolum filio discretione supponitis? Cohibete itaq; uestræ præsumptionis audaciam,& in his uerbis nolite quærere quantã filii & apostoli,tantã patris filiiq; distantiã.Ipsum filiũ au-
Ioan.10 dite potius dicentẽ: Ego & pater unũ sumus. Vbi ueritas uobis inter genitorẽ & unigenitũ nullã distantiæ suspicionẽ reliquit,ubi gradus uestros Christus elisit,ubi scalas uestras petra cõfregit:sed hæreticorum calumnia refutata,quonã modo nos accepturi sumus hæc dominica uerba:qui accipit si quem misero,me accipit,qui autem me accipit,accipit eum qui me misit:si enim uoluerimus intelligere ideo dictum,qui me accipit,accipit eum qui me misit, quia unius naturæ sint pater & filius,cõsequens uidebit ex eorundem uerborum regula qua dictum

A ctum est,qui accipit si quem misero,me accipit,ut unius naturæ sit filius & apostolus. Posset Psal.18
quidem non inconuenienter & hoc intelligi,quoniam geminæ est ille gigas substantiæ, qui
exultauit ad currendam uiam:uerbum enim caro factũ est,hoc est,deus homo factus est.
Proinde ita dixisse posset uideri,qui accipit si quem misero,me accipit secundum hominẽ:
qui aũt me secundũ deum accipit, accipit eum qui me misit:sed cum ista dicebat,nõ ab illo
naturæ unitas,sed in eo qui mittitur,mittentis cõmendabatur autoritas. Sic itaq; eũ qui mis
sus est unusquisq; accipiat,ut in illo eum qui misit attendat. Si ergo attendas Christũ in Pe
tro,inuenies discipuli præceptorem:si autem attendas patrem in filio,inuenies unigeniti ge
nitorem,ac sic in eo qui missus est,sine ullo accipis errore mittentem. Ea quæ sequunt̃ in euã
gelio,non sunt tẽporis breuitate coartanda:& ideo sermo iste fratres charissimi,uelut ouiũ
sanctarum cibus,si sufficit,salubriter capiatur:si exiguus est,desiderabilius ruminetur.

De eo quod dicit:Cum hæc dixisset Iesus,turbatus est spiritu, & protestatus
est,& dixit:Amen amẽ dico uobis,quia unus ex uobis tradet me: Tract. LX.

NON parua fratres ex euangelio beati Ioannis nobis ꝓponitur quæstio,ubi ait:
Cum hæc audisset Iesus,turbatus est spiritu,& protestatus est & dixit:Amen
amen dico uobis,quia unus ex uobis tradet me.) Hinc ne turbatus est Iesus,
non carne sed spiritu,quia dicturus fuerat,unus ex uobis tradet me? Nunquid
nam illi hoc tunc primum uenit in mentem,uel tunc primum ei subito reuelatum est,eumq;
repentina tanti mali nouitas turbauit? Nõnne hinc pauloante loquebatur dicens:qui mã Psal.40
ducat meum panem,leuabit super me calcaneum? Nõnne etiã iam superius dixerat:& uos
mundi estis,sed non omnes? Vbi euangelista subiunxit:sciebat enim quisnam esset qui tra
deret eum,quem iam & ante significauerat dicens:Nõnne ego uos duodecim elegi,& unus Ioan.6
ex uobis diabolus est? Quid est ergo quòd nunc turbatus est spiritu,cũ protestatus est & di
xit:Amen amen dico uobis,quia unus ex uobis tradet me? An quia eum iam fuerat expres
B surus,ut non lateret in cæteris,sed discerneretur à cæteris, & ideo turbatus est spiritu? Et
quia ipse traditor iam fuerat exiturus,ut Iudæos quibus dominus ab eo traderetur, addu
ceret,turbauit eum imminens passio,& periculum proximum,& traditoris impendens ma
nus,cuius fuerat præcognitus animus:tale quippe hoc est q; Iesus turbatus est spiritu,qua Ioan.12
le etiam illud quod ait:nunc anima mea turbata est,& quid dicam? Pater salua me ex ho
ra hac,sed propterea ueni in horam hanc:sicut ergo tunc eius anima turbata est hora ꝓpin
quante passionis,ita etiam nunc exituro Iuda atq; uenturo,& propinquante tanto scelere
traditoris,turbatus est spiritu. Turbatus est ergo potestatem habens ponendi animã suã,
& potestatem habens iterum sumendi eam. Turbatur tam ingens potestas,turbatur petræ
firmitas,an potius in eo nostra turbatur infirmitas? Ita uero nihil indignum credant serui
de domino suo,sed cognoscant se membra in capite suo:qui mortuus est pro nobis, prius
turbatus est idem ipse pro nobis:qui ergo potestate mortuus est,potestate turbatus est:qui
transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, trãsfigurauit etiam
in se affectum infirmitatis nostræ,compatiens nobis affectu animæ suæ. Proinde quando
turbatur magnus, fortis,certus,inuictus,non ei timeamus quasi deficiat,non perit, sed nos
quærit:nos,inquam,nos omnino sic quærit, nosipsos in illius perturbatione uideamus, ut
quando turbamur,non desperatione pereamus:quando turbatur qui non turbaretur nisi
uolens,eũ consolatur qui turbatur & nolens. Pereant argumenta philosophorũ, qui negãt 1. Cor.1
in sapientem cadere perturbationes animorũ:Stultam fecit deus sapientiam huius mundi: Psal.93
Et dñs nouit cogitationes hominũ quoniã uanæ sunt. Turbet̃ plane animus Christianus,
nõ miseria,sed misericordia:timeat ne pereant homines Christo,contristet̃ cũ perit aliquis
Christo:concupiscat acquirere homines Christo,lætet̃ cum acquirũtur homines Christo:ti
meat ne sibi pereat & Christo,contristet̃ peregrinari se à Christo:concupiscat regnare cum
Christo,lætetur dum speret se regnaturum esse cum Christo:istæ sunt certe quatuor quas
perturbationes uocant, timor & tristicia, amor & lætitia,habeant eas iustis de causis ani
mi Chri

mi Christiani, nec philosophorũ Stoicorũ, uel quorumcunq; similium consentiatur errori, C qui profecto quemadmodum uanitatem existimant ueritatem, sic stuporem deputant sanitatem, ignorantes sic hominis animum, quemadmodum corporis membrum desperatius ægrotare, quando & doloris amiserit sensum: sed dicit aliquis: nunquid animus Christiani
Phil. 1 debet etiam morte impendente turbari? Vbi est enim quod ait Apostolus: concupiscentiã se habere dissolui & esse cum Christo, si illud quod concupiscit, potest eum turbare cum uenerit? Facile est quidem istis adhæc respondere, qui & ipsam lætitiam perturbationem uocant. Quis enim propterea morte imminente turbatur, quia morte imminente lætatur? Sed hoc, inquiunt, gaudium, non lætitia nominanda est: quid est hoc, nisi easdẽ res sentire, & rerum nomina uelle mutare? Verũ nos sacris litteris accõmodemus auditum, & secundũ ipsas potius istam quæstionem domino adiuuante soluamus. Nec quoniam scriptum est, cũ hæc dixisset Iesus turbatus est spiritu, dicamus eũ lætitia fuisse turbatum, ne uerbis suis nos ipse
Matth. 26 conuincat ubi dicit: Tristis est anima mea usq; ad mortem. Tale aliquid etiam hic intelligendũ est, quãdo suo traditore iam tunc solo exituro, & cum suis socijs continuo redituro, Iesus turbatus est spiritu: firmissimi quidem sunt Christiani, si qui sunt, qui nequaq; morte imminente turbantur: sed nunquid Christo firmiores? Quis hoc insanissimus dixerit? Quid est ergo quòd ille turbatus est, nisi quia infirmus in suo corpore, hoc est, in sua ecclesia, suæ infirmitatis uoluntaria similitudine consolatus est, ut si qui suorum adhuc morte imminẽte turbantur, in spiritu ipsum intueantur, ne hocipso se putantes reprobos, peiore desperationis morte sorbeantur. Quantum itaq; bonũ de participatione diuinitatis eius expectare & sperare debemus, cuius nos & perturbatio tranquillat, & infirmitas firmat: siue ergo isto loco propter ipsum Iudam pereuntem miserando turbatus est, siue sua morte propinquante turbatus est, non est tamen ullo modo dubitandum, non eum animi infirmitate, sed potestate turbatum, ne nobis desperatio salutis oriatur, quando non potestate, sed infirmite turbamur. Carnis quippe ille gerebat infirmitatem, quæ infirmitas resurrectione cõsumpta est: sed quia non solum homo, uerumetiam deus erat, ineffabili distantia uniuersum genus humanum animi fortitudine superabat: non ergo aliquo est cogente turbatus, sed turbauit semetipsum, quod de illo euidenter expressum est quando Lazarum suscitauit: nam ibi scriptum est, quòd turbauerit semetipsum, ut hoc intelligatur, & ubi non scriptum legit, & tamen eum legitur fuisse turbatum, affectum quippe humanum quando oportuit in se indicauit, in seipso potestatem cõmouit, qui hominem totum potestate suscepit. D

De eo quod ait: Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli hæsitantes de quo diceret, usq; ad id: Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ, & post panem intinctum introiuit in illum satanas: Tractatus LXI

HOC euangelij capitulum fratres, ita nobis exponendum in hac lectione propositum est, ut iam etiam de traditore domini per panem tinctum eiq; porrectum satis euidenter expresso aliquid dicere debeamus. Et de illo quidem, quòd cum iã demõstraturus Iesus turbatus est spũ, præterito sermone disserui: sed fortassis quod ibi non dixi, etiam hoc nobis dñs significare sua perturbatione dignatus est, quòd scilicet falsos fratres, & dominici agri illa zizania ita necesse est usq; ad messis tempus inter frumenta tolerari, ut quando ex eis aliqua separari etiam ante messem urgens causa compellit, fieri sine ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationẽ sanctorum suorum per schismaticos & hæreticos futuram, quodammodo prænuncians dominus præfigurauit in seipso, cum exituro inde homine malo, & cõmixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est nõ carne, sed spiritu. Spiritales enim eius in huiusmodi scandalis non peruersitate, sed charitate turbantur, ne forte in separatione aliquorum zizaniorum simul aliquod eradicetur & triticum. Turbatus itaq; est Iesus spiritu, & protestatus est & dixit: amẽ amen dico uobis, quia unus ex uobis tradet me. Vnus ex uobis, unus numero, non merito, unus specie, non uirtute, cõmixtione corporali, non uinculo spiritali

A spiritali, carnis adiunctione, non cordis socius unitate. Proinde non qui ex uobis est, sed qui
ex uobis exiturus est, nã quomodo erit uerum quod protestatus est dominus & dixit, unus
ex uobis, si uerum est quod ait idem ipse in epistola sua, cuius est hoc euangelium, Ex nobis 1. Ioan. 2
exierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum? Non
erat igitur ex illis Iudas, mãsisset enim cum illis, si esset ex illis. Quid est ergo, unus ex uobis
tradet me, nisi unus ex uobis exiturus est qui me tradet? Quia & ille qui ait, Si fuissent ex
nobis, mansissent utiq; nobiscum, iam dixerat, ex nobis exierunt, ac per hoc utrunq; uerum
est, & ex nobis & nõ ex nobis: secundũ aliud ex nobis, secundũ aliud non ex nobis: secundũ
communionẽ sacramentorũ ex nobis, secundũ suorum proprietatem criminũ nõ ex nobis.

Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli hæsitantes de quo diceret.) Sic quippe in eis erat
erga magistrum suũ pia charitas, ut tamen eos humana alterum de altero stimularet infir-
mitas. Nota quidem sibi erat cuiusq; conscientia, ueruntamen quia proximi erat ignota, ita
sibi singulus quisq; erat certus, ut incerti essent & in cæteris singuli, & in singulis cæteri. Erat
ergo recumbẽs unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quẽ diligebat Iesus.) Qui dixerat, in sinu
paulopost ait, ubi dicit supra pectus Iesu, ipse est Ioannes cuius est hoc euãgelium, sicut po-
stea manifestat. Erat enim eorum hæc cõsuetudo qui sacras litteras nobis ministrauerunt,
ut quando ab aliquo eorum diuina narrabatur historia, cum ad seipsum ueniret, tanq̃ de
alio loqueretur, & sic se insereret ordini narrationis suæ, tanq̃ rerum gestarum scriptor, non
tanq̃ suipsius prædicator: nam & hoc sanctus Matthæus fecit, qui cũ in textu narrationis
suæ uenisset ad seipsum, uidit, inquit, in telonio sedentem quendam publicanum nomine Matth. 9
Matthæũ, & ait illi, Sequere me, non ait, uidit me, & dixit mihi: hoc fecit & beatus Moyses,
ita de seipso tanq̃ de alio cuncta narrauit, & ait, dixit dominus ad Moysen: inusitatius apo
stolus Paulus, non in historia, ubi rerum gestarum suscipitur explicãda narratio, sed in epi-
stola hoc fecit: nam utiq; de seipso ait, Scio hominẽ in Christo ante annos quatuordecim, 2. Cor. 12
B siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus scit, raptum huiusmodi usq; ad tertiũ cœlum.
Quocirca quòd etiam hic beatus euangelista non ait, Eram recumbens in sinu Iesu, sed ait,
erat recumbens unus ex discipulis, nostrorum autorum cõsuetudinem agnoscamus potius
q̃ miremur. Quid enim deperit ueritati, quando & res ipsa dicitur, & modo quodã dicendi
iactantia deuitatur? Hoc quippe narrabat, quod ad eius laudem maximam pertinebat.
Quid est autẽ, quem diligebat Iesus? quasi alios non diligeret, de quibus idem ipse Ioannes
superius ait, In finem dilexit eos? & ipse dñs, Maiorem hac charitatem nemo habet, q̃ ut Ioan. 15
animam suam ponat quis pro amicis suis. Et quis enumerat omnia diuinarum testimonia
paginarum, quibus dñs Iesus, non illius neq; eorum qui tunc erant tantum, sed etiam post
futurorum membrorum suorũ, & totius ecclesiæ suæ dilector ostẽditur? Sed profecto latet
hic aliquid & pertinet ad sinum, in quo recumbebat qui ista dicebat: per sinũ quippe quid
significatur aliud q̃ secretum? Sed alius est opportunior locus, ubi nobis dominus aliquid
donet de hoc secreto quantum sufficiat dicere. Innuit ergo Simon Petrus, & dicit ei,) No
tanda locutio est, dici aliquid nõ sonando, sed tantũmodo innuendo: innuit, inquit, & dicit,
utiq; innuẽdo dicit: si enim cogitãdo aliquid dicitur, sicut scriptura loquitur, dixerunt apud
semetipsos, quãto magis innuendo, ubi iam foras qualibuscunq; signis promitur quod fue
rat corde conceptũ. Quid ergo dixit innuendo? quid nisi quod sequitur? Quis est de quo
dicit?) Hæc uerba Petrus innuit, quia nõ sono uocis, sed motu corporis dixit. Itaq; cũ recu
buisset ille supra pectus Iesu.) Hic est utiq; pectoris sinus, sapiẽtiæ secretum. Dicit ei, dñe
quis est? respondit Iesus, ille est cui ego intinctũ panem porrexero: & cũ intinxisset panem,
dedit Iudæ Simonis Iscariotæ, & post panem, tunc introiuit in illum satanas.) Expressus
est traditor, nudatæ sunt latebræ tenebrarum: bonum est quod accepit, sed malo suo acce-
pit, quia male bonum malus accepit. Verum de isto pane tincto qui porrectus est ficto, &
de his quæ sequuntur, multa dicẽda sunt, quibus necessarium est plus temporis, quàm nunc
habemus iam in istius fine sermonis.

A

De eo quod ait, Dicit ei Iesus, Quod facis fac citius, usq; ad id quod ait, Cum ergo exisset, dicit Iesus, Nunc clarificatus est filius hominis. Tractatus LXII. C

CIO fratres charissimi moueri posse nonnullos, siue pios ut requirant, siue impios ut reprehendãt, q; posteaq̃ panem tinctum traditori suo dominus dedit, intrauit in illum satanas: sic enim scriptum est, Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ, & post panem tunc introiuit in illum satanas: dicunt enim, Itá ne hoc meruit panis Christi porrectus de mensa Christi, ut post illum intraret in eius discipulum satanas? Quibus respõdemus hinc nos potius doceri, q̃ sit cauẽdum male accipere bonum: multum quippe interest, non quid accipiat, sed quis accipiat, nec quale sit quod datur, sed qualis sit ipse cui datur, nam & bona obsunt, & mala prosunt, sicut fuerint
Rom.7 quibus dantur, Peccatum, inquit Apostolus, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem: ecce per bonum factum est malum, dum male accipitur bonum: itemq;
2.Cor.12 ipse ait, In magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet, propter quod ter dominũ rogaui, ut auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur: ecce per malum factum est bonum, dum bene accipitur malum. Quid ergo miraris si datus est Iudæ panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum uideas econtrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo: ita & malo bonum obfuit, & malum bono
1.Cor.11 profuit: recordamini unde sit scriptũ, Quicunq; manducauerit panem, aut biberit calicẽ domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Et de his erat sermo cũ hoc Apostolus diceret, qui domini corpus uelut aliũ cibum quemlibet indiscrete negligenterq; sumebant: hic ergo si corripitur qui non dijudicat, hoc est, nõ discernit à cæteris cibis dominicũ corpus, quomodo non damnatur qui ad eius mensam fingens amicum, accedit inimicus? Si reprehensione tangitur negligentia conuiuantis, qua pœna percutitur uenditor inuitatis? Quid D
erat autẽ panis traditori datus, nisi demonstratio cuius gratiæ fuisset ingratus? Intrauit autem satanas post hunc panem in domini traditorem, ut sibi iam traditum plenius possideret, in quẽ prius intrauerat ut deciperet: neq; enim nõ in illo erat quãdo perrexit ad Iudæos, & de precio tradendi dominum pactus est, cum hoc apertissime Lucas euãgelista testetur,
Luc.22 & dicat, Intrauit autẽ satanas in Iudã, qui cognominabatur Iscariotes, unũ de duodecim, & abijt & locutus est cum principibus sacerdotum: ecce ubi ostenditur q; iam intrauerat satanas in Iudam. Prius ergo intrauerat immittendo in cor eius cogitationem qua traderet Christum, talis enim iam uenerat ad cœnandum, nunc autẽ post panem intrauit in eũ, non ad hoc ut alienum tentaret, sed ut propriũ possideret: non autẽ ut putant quidã negligẽter legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit: intelligendum est enim, q; iam omnibus eis distribuerat dominus sacramentum corporis & sanguinis sui, ubi & ipse Iudas erat, sicut sanctus Lucas euidentissime narrat: ac deinde ad hoc uentum est, ubi secundum narrationem Ioannis, apertissime dominus per buccellam tinctam atq; porrectam suum exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem: non enim omnia quæ tinguntur, abluũtur, sed ut inficiantur nonnulla tingũtur: si autẽ bonum aliquid hic significat tinctio, idẽ bonũ ingratum nõ immerito est secuta dãnatio. Adhuc tñ Iuda possesso, non à dño sed à diabolo, cũ homini ingrato intrasset panis in uentrẽ, hostis in mentem: adhuc, inquam, tanti mali iã corde cõcepti, plenus restabat effectus, cuius iã præcesserat dãnandus affectus: itaq; cũ dominus panis uiuus panẽ mortuo tradidisset, & panem tradendo panis traditorem ostendisset, Quod facis, inquit, fac citius.) Non præcepit facinus, sed prædixit Iudæ malũ, nobis bonum. Quid enim Iuda peius, & quid nobis melius q̃ traditus Christus ab illo, aduersus illum, pro nobis præter illum? Quod facis fac citius: ô uerbum libentius parati ad passionem, q̃ irati ad uindictam, ô uerbum non tam pœnam exprimẽs uenditoris, q̃ mercem significans redemptoris: dixit enim, quod facis fac citius: non tam in perniciem perfidi sæuiendo, q̃ ad salutẽ fidelium festinando, quia traditus est propter delicta nostra,

A nostra,& dilexit ecclesiam,& semetipsum tradidit pro ea:unde & de seipso dicit Apostolus, Gal.2
Qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me:nisi ergo se traderet Christus, nemo traderet
Christum:quid habet Iudas nisi peccatum? neq; enim in tradẽdo Christo salutẽ nostram
cogitauit,propter quã traditus est Christus, sed cogitauit pecuniæ lucrũ,& inuenit animæ
detrimentum : accepit mercedem quam uoluit, sed nolenti est data quam meruit : tradidit
Iudas Christum,tradidit Christus seipsum:ille agebat negociũ suæ uenditionis,iste nostræ
redemptionis.Quod facis fac citius,non quia tu potes,sed quia hoc uult qui omnia potest.
Hoc autem nemo sciuit discumbentium, ad quid dixerit ei, quidam enim putabant quia
loculos habebat Iudas,ꝙ dixisset ei Iesus,eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum,aut
egenis ut aliquid daret.) Habebat ergo & dominus loculos, & à fidelibus oblata conser- 12.q.1.c.habebat
uans,& suorum necessitatibus & alijs indigẽtibus tribuebat. Tunc primum ecclesiasticæ pe-
cuniæ forma est instituta, ubi intelligeremus ꝙ præcepit non cogitandum esse de crastino,
nõ ad hoc fuisse præceptũ,ut nihil pecuniæ seruetur à sanctis, sed ne deo pro ista seruiatur,
& propter inopiæ timorem iustitia deseratur,nam & Apostolus in posterum præuidẽs,ait,
Si quis fidelis habet uiduas, sufficiẽter tribuat eis,ut non grauetur ecclesia,quo ueris uiduis 1.Timoth.5
sufficere possit. Cũ ergo accepisset ille buccellã exijt cõtinuo.Erat autẽ nox,)& ipse q exiuit
erat nox. Cum ergo exisset nox, ait Iesus,Nunc clarificatus est filius hominis.) Dies diei Psal.44
eructat uerbũ,id est,Christus discipulis fidelibus,ut audirẽt eũ & amarẽt sequendo:& nox
nocti annũciat scientiã,id est,Iudas Iudæis infidelibus,ut uenirẽt ad eũ,& apprehenderent
persequendo,sed iã hinc in sermone dñi, qui factus est ad pios anteꝗ; teneretur ab impijs,
intẽtior flagitatur auditor,& ideo eũ præcipitare non debet,sed differre potius disputator.

De eo quod dicit,Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in semet-
ipso,& continuo clarificabit eum.

Tractatus LXIII.

B INTENDAMVS mentis obtuitu, & adiuuante domino deum requiramus:di
uini cantici uox est,Quærite deum & uiuet anima uestra : quæramus inuenien- Psal.68
dum,quæramus inuentum : ut inueniendus quæratur, occultus est,ut inuentus
quæratur, immensus est : unde alibi dicitur,Quærite faciem eius semper.Satiat Psal.104
enim quærentem inquantum capit, & inuenientem capaciorem facit, ut rursus quærat im-
plere,ubi plus capere cœperit:nõ ergo ita dictum est,Quærite faciem eius semper,quemad-
modum de quibusdã,Semper discentes,& ad scientiam ueritatis nunꝗ; peruenĩetes:sed po
tius sicut ille ait,Cum consummauerit homo, tunc incipit, donec ad illam uitam ueniamus, Ecci 18
ubi sic impleamur, ut capaciores non efficiamur,quia ita perfecti erimus,ut iam nõ proficia
mus:tunc enim ostẽdetur nobis quod sufficit nobis. Hic autẽ semper quæramus,& fructus
inuentionis non sit finis inquisitionis:neq; enim propterea non semper,quia hic tãtum,sed
ideo hic semper dicimus esse quærẽdum,ne aliquando hic putemus ab inquisitione cessan-
dum:nam & de quibus dictum est,Semper discentes,& ad ueritatis scientiam nunꝗ; perue
nientes:hic sunt utiq; semper discentes. Cum uero de hac uita exierint,iam non erunt discen
tes,sed erroris sui mercedem accipiẽtes:sic enim dictum est,Semper discentes,& ad ueritatis
scientiam nunꝗ; peruenientes:tanꝗ; diceretur,Semper ambulãtes,& nunꝗ; ad uiam perue
nientes.Nos autẽ semper ambulemus in uia,donec eò ueniamus,quò ducit uia,nusꝗ; in ea
remaneamus, donec perducat ubi maneamus :atq; ita & quærẽdo tendimus,& inueniẽdo
ad aliquid peruenimus, & ad id quod restat quærendo & inueniendo transimus, quousq;
ibi fiat finis quærendi,ubi perfectioni non superet intẽtio proficiendi.Hæc prælocutio dile-
ctissimi,intentam fecerit charitatem uestram ad istum domini sermonem, quẽ ad discipu-
los habuit ante passionem : profunditas est enim, & utiq; ubi multum laboraturus est di-
sputator,non remissus debet esse auditor. Quid ergo ait dominus posteaꝗ; Iudas exijt,ut
citius faceret quod erat facturus,hoc est,dominũ traditurus? Quid ait dies,cũ exisset nox?
Quid ait redemptor, cum exisset uenditor? Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis.)
Quare nunc? Nunquid quia exijt qui tradit, quia imminẽt qui teneant & occidant? Itá ne

nunc clarificatus est, quia prope est ut humilietur amplius, cui iam impendit ut alligetur, ut iudicetur, ut condẽnetur, ut irrideatur, ut crucifigatur, ut interimatur? Hæc ne est clarificatio, an potius humiliatio? Nónne quando miracula faciebat, ait tamen de illo ipse Ioãnes, Spiritus non erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus? Tunc ergo nondum erat glorificatus, cũ mortuos suscitaret, & nũc est glorificatus cũ mortuis propinquaret? nondũ erat glorificatus faciens diuina, & glorificatus est passurus humana? Mirum, si hoc deus ille magister significabat, & docebat his uerbis: altius est perscrutandum altissimi dictum, qui se aliquantum manifestat ut inueniamus, & iterum occultat ut inquiramus, & de inuentis ad inueniẽda tanq̃ passibus innitamur: uideo hic aliquid quod præfiguret magnum aliquid, exijt Iudas, & clarificatus est Iesus: exijt filius perditionis, & clarificatus est filius hominis: ille quippe exierat propter quem dictũ erat eis, Et uos mundi estis, sed non omnes: exeunte itaq; immundo, omnes mundi remanserunt, & cũ suo mundatore manserunt: tale aliquid erit cum uictus à Christo transierit hic mundus, & nemo in populo Christi remanebit immundus, cum zizanijs à tritico separatis, iusti fulgebũt sicut sol in regno patris eorum. Hoc futurum præuidens dominus, & nunc significatum esse contestans, discedente Iuda tanq̃ zizanijs separatis, remanẽtibus tanq̃ tritico apostolis sanctis: Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis: tanq̃ diceret, ecce in illa clarificatione mea quid erit, ubi malorũ nullus erit, ubi bonorum nullus perit? Sic autẽ non est dictum, nunc significata est clarificatio filij hominis, sed dictum est, nunc clarificatus est filius hominis: quemadmodum non est dictum, petra significabat Christum, sed petra erat Christus: nec dictum est, bonum semen significabat filios regni, aut zizania significabat filios maligni: sed dictum est, Bonum semen hi sunt filij regni, zizania autem filij maligni: Sicut ergo solet loqui scriptura res significantes, tanq̃ illas quæ significãtur appellans, ita locutus est dominus, dicens, Nunc clarificatus est filius hominis, posteaq̃ separato inde nequissimo, & secũ remanentibus sanctis significata est glorificatio eius, quãdo separatis iniquis manebit in æternitate cum sanctis: cum autem dixisset, nũc clarificatus est filius hominis, adiunxit, Et deus clarificatus est in eo.) Ipsa est enim clarificatio filij hominis, ut deus clarificetur in eo: si enim non ipse in seipso, sed deus in illo clarificatur, tunc illum deus in se clarificat: deniq; tanq̃ ista exponens, adiungit & dicit,

Ioan. 7 (margin, beside "Spiritus non erat datus")

Math. 13 (margin, beside "mundus, cum zizanijs")

C (right margin, line 1); D (right margin, beside "est glorificatio eius")

Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificauit eum in semetipso.) hoc est, si deus clarificatus est in eo, quia non uenit facere uolũtatem suam, sed uoluntatem eius qui misit illum, & deus clarificauit eum in semetipso, ut natura humana in qua est filius hominis, quæ à uerbo æterno suscepta est, & iam immortali æternitate dominetur. Et continuo, inquit, clarificabit eum,) resurrectionem scilicet suam, non sicut nostram in fine seculi, sed continuo futuram hac attestatione prædicens. Ipsa est enim clarificatio de qua euangelista iam dixerat, quod pauloante commemoraui, quia propterea nõdum spiritus datus erat ullo nouo modo in eis, quibus fuerat eo modo post resurrectionem credentibus dandus, quia Iesus nondum fuerat clarificatus, id est, nondũ fuerat mortalitas immortalitate uestita, & in æternam uirtutẽ temporalis infirmitas cõmutata. Potest & de ista clarificatione dictũ uideri, nũc clarificatus est filius hominis, ut quod ait nunc, nõ ad imminentẽ passionẽ, sed ad uicinã resurrectionẽ pertinere credatur, tanq̃ fuerit factum quod erat tã proxime iã futurũ. Hodie dilectioni uestræ ista sufficiãt, cum donauerit dñs, de consequentibus postea disseremus.

De eo quod dicit, Filioli, adhuc modicũ uobiscum sum, quæretis me, & sicut dixi Iudæis, quò ego uado uos non potestis uenire, & uobis dico modo.

Tractatus LXIIII.

ADVERTENDA est charissimi, dominicorum uerborum ordinata connexio: cum enim superius dixisset, posteaq̃ Iudas egressus est, & ab illa sanctorũ etiã corporali cõuersatione seiũctus est, nunc clarificatus est filius hominis, & deus clarificatus est in eo, quod siue futurum regnum significans dixit, quando mali separabuntur à bonis, siue q̃ eius resurrectio tunc futura esset, id est, differẽda nõ esset, sicut in finem

A in finem seculi nostra differtur, ac deinde addidisset, Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificauit eum in semetipso,& cōtinuo clarificabit eum,quod sine ulla ambiguitate de sua resurrectione continuo futura testatus est,adiecit atq; ait, Filioli adhuc modicū uobiscum sum.) Ne putarent ergo ꝙ sic eum clarificaturus esset deus, ut nō eis iungeretur ulterius ea conuersatione qua in terra est,adhuc modicū,inquit,uobiscum sum:tanq̃ diceret, continuo quidē resurrectione clarificabor,nō tamen continuo ascēsurus in cœlum, sed adhuc modicū uobiscū sum: sicut enim scriptū est in actibus apostolorum,fecit cū eis post resurrectionem Act.1 quadraginta dies intrans & exiens,& mādúcans & bibens,non quidē habens esuriēdi ac sitiendi egestatē,sed usq; ad ista carnis insinuans ueritatē,quæ cibandi ac potādi iam nō habebat necessitatē,sed potestatem:hos ergo quadraginta dies significauit,dicēdo,adhuc modicū uobiscū sum, an aliquid aliud? potest enim & sic intelligi, adhuc modicū uobiscū sum, adhuc sicut uos in hac infirmitate carnis etiā ipse sum,donec scilicet moreretur atq; resurgeret:quia posteaq̃ resurrexit,cū illis quidē fuit diebus,ut dictū est,quadraginta exhibitione corporalis præsentiæ,sed nō cum illis fuit cōsortio infirmitatis humanæ.Est & aliter diuina præsentia sensibus ignota mortalibus,de qua idē dicit,Ecce ego uobiscum sum,usq; ad con Matth.18 summationē seculi:hoc certe nō est,adhuc modicū uobiscum sum,nō enim modicū est usq; ad consummationē seculi:aut si & hoc modicū est,uolat enim ætas, & in oculis dei mille anni sicut dies unus, aut sicut uigilia in nocte, nō tamen hoc significare uoluisse credēdus est nunc,quandoquidē secutus adiūxit, Quæretis me,& sicut dixi Iudæis,quò ego uado,uos non potestis uenire.) Vtiq; post hoc modicū quo uobiscū sum quæretis me,& quò ego uado,uos nō potestis uenire.Nūquid post cōsummationē seculi quò ipse uadit, uenire nō poterunt? & ubi est ꝙ aliquanto post in hocipso sermone dicturus est,Pater,uolo ut ubi ego Ioan.17 sum,& ipsi sint mecū:non ergo de illa sua cū suis præsentia qua cū illis est usq; ad cōsummationē seculi,nunc locutus est,ubi ait,adhuc modicū uobiscū sum,sed uel de infirmitate mor-

B tali qua cū illis erat usq; ad passionē suā,aut de præsentia corporali qua cū illis futurus erat usq; ad ascensionē suam:quodlibet horū quis eligat,cū fide nō litigat.Ne cui autē uideatur abhorrere iste sensus à uero, quo dicimus dominum mortalis carnis cōmunionem in qua cum discipulis usq; ad passionem fuit,significare potuisse,dicēdo, adhuc modicū uobiscum sum:apud aliū quoq; euangelistā post resurrectionem uerba eius attendat,ubi ait, Hæc lo Luc.24 cutus sum uobis,cū adhuc essem uobiscum:quasi tunc nō erat cum ipsis simul assistentibus, uidentibus,tangētibus,colloquētibus? Quid est ergo,cum adhuc essem uobiscum,nisi cum adhuc essem in carne mortali,in qua estis & uos.Tunc enim quidē in eadem carne resuscitatus erat,sed cum illis in eadē mortalitate iam nō erat:quapropter sicuti ibi iam immortalitate carnis indutus ueraciter ait,cū adhuc essem uobiscum,ubi nihil aliud intelligere possumus,nisi cum adhuc essem in carnis mortalitate uobiscū:ita & hic nō absurde dixisse intelligitur,adhuc modicū uobiscum sum,tanq̃ diceret,adhuc modicum sicut uos estis,mortalis sum ego:ergo sequētia uideamus,Quæretis me,& sicut dixi Iudæis,quò ego uado,uos non potestis uenire:& uobis dico modo, hoc est, modo non potestis uenire:Iudæis autē cū hoc diceret,nō addidit modo.Isti itaq; uenire non poterant tunc quò ille ibat,sed poterant postea, nam hoc apostolo Petro apertissime paulopost ait, cū enim dixisset ille,Domine quò uadis? respōdit ei,Quò ego uado,nō potes me modo sequi,sequeris autem postea:sed hoc quid sit,nō negligēter est prætereundū.Quò enim sequi tunc nō poterāt discipuli dominū, sed postea poterāt? Si dixerimus ad mortē homini nato, ꝙ inuenitur tempus quo ad moriendū non sit idoneus,quandoquidē talis est in corpore corruptibili hominū sors,ut nō sit in ea facilior uita q̃ mors:non igitur adhuc minus idonei erāt sequi dominū ad mortē,sed minus idonei erāt sequi dn̄m ad uitā quæ nō habet mortē:Illò quippe ibat dn̄s,ut resurgēs à mortuis iam nō moreretur, & mors ei ultra nō dominaretur.Moriturū quippe dn̄m pro iustitia quomō iā fuerant secuturi adhuc martyrio nō maturi? Aut iturū dn̄m ad immortalitatē carnis,quomodo iā fuerāt secuturi quādolibet morituri,sed in fine seculi resurrecturi?

Aut iturum dominum ad sinum patris, nec relicturũ eos, unde nec recessit cum uenisset ad eos, quomodo iam fuerant secuturi, cum esse nemo possit in illa felicitate nisi perfectus in charitate? Ideoq; docens quomodo idonei esse possint pergere quò ille antecedebat, Mandatum, inquit, nouum do uobis ut diligatis inuicem. Hi sunt gressus quibus sequendus est Christus, sed de his sermo uberior in aliud tempus est differendus. C

De eo quod dicit, Mandatum nouum do uobis ut diligatis inuicem sicut dilexi uos, ut & uos inuicem diligatis, in hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem, Tractatus LXV

OMINVS Iesus mãdatum nouum se discipulis suis dare testatur, ut diligant inuicem: Mãdatum, inquit, nouũ do uobis, ut diligatis inuicem.) Nónne iam Exo.20 erat hoc mandatũ in antiqua dei lege, ubi scriptũ est, Diliges proximum tuum tanq̃ teipsum? Cur ergo nouũ appellatur à dño, quod tã uetus esse cõuincitur? An ideo est mandatum nouum, quia exuto uetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientẽ, uel potius obedientem nõ omnis, sed ista dilectio quã dominus mandat, & ut à carnali dilectione distingueret, addidit, sicut dilexi uos.) Nã diligunt inuicẽ mariti & uxores, parentes & filij, & quæcunq; alia inter se homines necessitudo humana deuinxerit, ut taceamus de dilectione culpabili atq; damnabili, qua diligunt inuicẽ adulteri & adulteræ, scortatores & meretrices, & quoscunq; alios nõ humana necessitudo, sed humanæ uitæ noxia turpitudo cõiungit. Mandatũ ergo nouũ dedit nobis Christus ut diligamus inuicẽ, sicut & ipse dilexit nos. Dilectio ista nos innouat, ut simus homines noui, hæredes testamẽti noui, cantatores cãtici noui. Hæc dilectio fratres charissimi, antiquos etiã tunc iustos, tũc patriarchas & prophetas, sicut postea beatos apostolos innouauit, ipsa & nũc innouat gẽtes, & ex uniuerso genere humano quod diffunditur toto orbe terrarũ, facit & colligit populũ nouũ, corpus nouæ nuptæ filij dei unigeniti spõsæ, de qua dicit in cãtico canticorũ, Quæ est
Cant.6 ista quæ ascẽdit dealbata, utiq; dealbata quia innouata, unde nisi mandato nouo? Propter D
quod pro inuicẽ sollicita sunt mẽbra in ea, & si patitur unũ membrum, compatiũtur omnia mẽbra, & si glorificatur unũ membrũ, cõgaudẽt omnia mẽbra: audiũt enim atq; custodiũt, mãdatum nouũ do uobis, ut uos inuicem diligatis, nõ sicut se diligunt qui corrumpunt, nec sicut se diligũt homines, quoniã homines sunt: sed sicut se diligũt quoniam dij sunt & filij altissimi omnes, ut sint filij eius unici fratres, ea dilectione inuicem diligentes, qua ipse dilexit eos, perducturus eos ad illum finem qui sufficiat eis, ubi satietur in bonis desideriũ eorum. Tunc enim aliquid desiderio nõ deerit, quãdo omnia in omnibus deus erit: talis finis nõ habet finẽ, nemo ibi moritur, quò nemo peruenit, nisi huic seculo moriatur, non morte omniũ qua corpus ab anima deseritur, sed morte electorũ qua etiã cũ in carne mortali adhuc ma-
Col.3 netur, cor sursum ponitur: de qua morte dicebat Apostolus, Mortui em̃ estis, & uita uestra
Cant.8 abscondita est cum Christo in deo: hinc fortasse dictum est, Valida est sicut mors dilectio. Hac enim dilectione fit, ut in isto adhuc corruptibili corpore cõstituti, moriamur huic seculo, & uita nostra abscondatur cũ Christo in deo: imò ipsa dilectio est mors nostra seculo, & uita cũ deo: si enim mors est quando de corpore anima exit, quomodo nõ est mors quãdo de mũdo amor noster exit? Valida est ergo sicut mors dilectio: quid ea ualidius, qua uincitur mũdus? Nolite itaq; fratres mei, putare in hoc quod ait dñs, Mandatũ nouũ do uobis,
3.sen.dist.27 ut uos inuicem diligatis, illud magis prætermissum esse mandatũ, quo præcipitur ut diliga-
c.cũ autẽ duo mus dominũ deum nostrũ ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: tanq; enim hoc prætermisso uidetur dictũ ut diligamus inuicẽ, uelut hoc ad illud alterũ non pertineat, quo dictum est, Diliges proximũ tuũ tanq; teipsum, in his enim duobus præceptis, inquit, tota lex pẽdet & prophetæ: sed bene intelligẽtibus utrunq; inuenitur in singulis: nã & qui diligit deum, nõ eũ potest cõtemnere præcipiẽtem ut diligat proximũ: & qui sancte ac spiritaliter diligit proximum, quid in eo diligit nisi deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta, quam distinguendo addidit dominus, sicut dilexi uos: quid enim nisi deum

dilexit

A dilexit in nobis? Nō quòd habebamus, sed ut haberemus, ut perducat nos sicut pauloante dixi, ubi sit deus omnia in omnibus: sic enim medicus recte dicitur ægros diligere, & quid in eis nisi salutem diligit, quam cupit itaq; reuocare, non morbum, quem uenit expellere? Sic ergo & nos inuicem diligamus, ut quantum possumus inuicem, ad habēdum in nobis deum cura dilectionis attrahamur: hanc dilectionem nobis donat ipse dominus, qui ait, Sic dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem.) Ad hoc ergo nos dilexit, ut & nos diligamus inuicem: hoc nobis conferens diligendo nos, ut mutua dilectione constringamur inter nos, & tam dulci uinculo connexis membris corpus tanti capitis simus. In hoc cognoscent, inquit, omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem:) tāquam diceret, alia munera mea habent uobiscum etiam non mei, non solum naturam, uitam, sensus, rationem, & eam salutem quæ hominibus pecoribusq; communis est, uerumetiam linguas, sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui ut ardeant, sed quoniam charitatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil illis prodest: non ergo in illis quamuis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiam non discipuli mei, sed in hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem. O sponsa Christi, pulchra inter mulieres, ô dealbata ascendens & incumbens super fratruelem suum, quoniā cuius lumine illustraris ut candeas, eius adiutorio fulciris ne cadas. O quàm bene cantatur tibi in illo canticocanticorum uelut epithalamio tuo, quia charitas in delitijs tuis: ipsa non perdit cum impijs animā tuam, ipsa discernit causam tuam, & sicut mors ualida est, & in delitijs tuis est: quàm mirandi generis mors est, cui parū fuit non esse in pœnis, nisi esset insuper in delitijs? Sed hic iam iste sermo claudatur, ab alio exordio tractanda sunt quæ sequuntur. Cant. 7

De eo quod sequitur, Dicit ei Simon Petrus, Domine quò uadis? usque ad id quod ait, Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.

Tractatus LXVI.

B CVM DOMINVS Iesus sanctā dilectionem, qua inuicem diligerent, discipulis commendaret, Dicit ei Simon Petrus, Domine quò uadis?) Sic utiq; hoc dixit magistro discipulus, & domino seruus, tanq̄ sequi paratus: propterea quippe dominus qui eius animum uidit, quare hoc interrogauerit, sic ei respondit, Quò ego uado, nō potes me modo sequi,) tanq̄ diceret, propter quod interrogas, non potes me modo sequi: non ait, nō potes, sed non potes modo: dilationē intulit, non spem tulit, & eandē spem quā non tulit, sed potius dedit, sequēti uoce firmauit, addendo atq; dicendo, Sequeris autem postea.) Quid festinas Petre? nondum te suo spiritu solidauit petra, noli extolli præsumēdo, non potes modo: noli deijci desperando, sequeris postea: sed adhuc ille quid dicit, Quare te non possum sequi modo? animam meā pro te ponam.) Quid in animo eius esset cupiditatis uidebat, quid uirium nō uidebat: uoluntatem suam iactabat infirmus, sed inspiciebat ualetudinem medicus: iste promittebat, ille prænoscebat: qui nesciebat audiebat, qui præsciebat docebat: quantum sibi assumpserat Petrus intuendo quid uellet, ignorādo quid posset, quantum sibi assumpserat cum uenisset dominus animam suam ponere pro amicis suis, ac per hoc & pro ipso, ille hoc domino offerre consideret, & nondū pro se posita anima christi, animam suā polliceretur positurū esse pro Christo: Respōdit ergo Iesus, Animā tuā pro me pones?) Ita ne facies pro me, quod ego nondū feci pro te? Animā tuam pro me pones? Præire potes qui sequi nō potes? Quid tantū præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis, Amen amen dico tibi, nō cantabit gallus, donec ter me neges.) Ecce quomodo tibi cito apparebis, qui magna loqueris, & te paruulū nescis: qui mihi promittis mortē tuā, ter negabis uitā tuam: qui te iam putas mori posse pro me, 11.q.3.c.non so prius uiue pro te, nā timendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ: quanta enim uita est cōfiteri Christum, tanta mors est negare Christum. An apostolus Petrus, sicut eum quidā fauore peruerso excusare nituntur, Christū non negauit, quia interrogatus ab ancilla

hominem se nescire respódit, sicut alij euangelistæ contestantur expressius? Quasi uero qui hominẽ Christũ negat, non Christũ neget, & hoc in eo negat quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos: ergo qui ita cõfitetur Christum deũ, ut hominẽ neget, non pro illo mortuus est Christus, quia secundũ hominẽ mortuus est Christus: qui negat hominẽ Christum, non reconciliabitur per mediatorẽ deo: unus enim deus, & unus mediator dei & hominum homo Christus Iesus: qui negat hominẽ Christũ non iustificatur, quia sicut per inobedientiã unius hominis peccatores cõstituti sunt multi, ita & per obedientiã unius hominis iusti constituẽtur multi: qui negat hominẽ Christũ, nõ resurget in resurrectionẽ uitæ, quia per hominẽ mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ: Sicut enim in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes uiuificabũtur: per quid autẽ caput est ecclesiæ, nisi per hominem? Quod uerbũ caro factum est, id est, dei patris unigenitus deus homo factus est: quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominẽ Christum? Qui enim caput negat, quomodo est membrũ? Sed quid multis immoror, cum ipse dñs abstulerit omnes humanæ argumẽtationis ambages: nõ enim ait, Non cãtabit gallus donec hominẽ neges, aut sicut loqui familiariore cũ hominibus dignatione cõsueuit: nõ cantabit gallus donec filium hominis ter neges: sed ait, donec me ter neges: quid est me, nisi quod erat, & quid nisi Christus erat? Quicquid ergo eius negauit, ipsum negauit: Christũ negauit, dominũ deũ suum negauit, quia & ille cõdiscipulus eius Thomas, quãdo exclamauit, Dñs meus & deus meus: nõ uerbũ, sed carnẽ tetigit, nõ incorporeã dei naturã, sed hominis corpus curiosis manibus contrectauit: hominẽ itaq; tetigit, & tñ deum cognouit: si ergo quod iste tetigit, hoc Petrus negauit, quod iste exclamauit, hoc Petrus offendit, nõ cantabit gallus, donec ter me neges. Dicas licet, nescio hominẽ, dicas licet homo nescio quid dicis: dicas licet, nõ sum ex discipulis eius, me negabis. Si quid dubitare nefas est, Christus hoc dixit, uerũq; prædixit, procul dubio Petrus Christũ negauit: nõ accusemus Christũ, cũ defendimus Petrũ: peccatũ agnoscat infirmitas, nã mẽdacium nõ habet ueritas. Agnouit planè peccatum suum infirmitas Petri, prorsus agnouit, & quantũ mali Christum negãdo cõmiserit, plorãdo mõstrauit: Ipse suos redarguit defensores, & unde eos conuincat, producit lachrymas testes: neq; nos cũ ista dicimus, primũ apostolorũ accusare delectat, sed hunc intuẽdo admoneri nos oportet, ne homo quisq; de humanis uiribus fidat: nã quid aliud pertinuit ad doctorẽ saluatoremq; nostrum, nisi ut nobis nequaq; de se quenq; præsumere debere, in ipso primo apostolorum demõstraret exemplo? In anima itaq; Petri contigit quod offerebat in corpore, nõ tamen pro domino quod temere præsumebat præcessit, sed aliter q̃ putabat, nanq; ante mortem & resurrectionem domini & mortuus est negãdo, & reuixit plorãdo. Sed mortuus est, quia superbe præsumpsit, reuixit autem, quia benigne ille respexit.

Marginal notes: 1. Cor. 15 (beside "quia per hominẽ mors"); C (top right); D (beside "infirmitas, nã mẽdacium").

De eo quod dicit, Non turbetur cor uestrum, creditis in deum & in me credite, usq; ad id quod ait, Quò ego uado scitis, & uiam scitis. Tractatus LXVII.

Cap. XIIII

ERIGENDA est nobis fratres ad deum maior intentio, ut uerba sancti euangelij, quæ modo in nostris auribus sonuerunt, etiam mente capere utcunque possimus. Ait enim dominus Iesus, Non turbetur cor uestrum. Creditis in deum, & in me credite.) Ne mortem tanquam homines timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos, etiã se deum esse contestans: Creditis, inquit, in deum, & in me credite: consequens est enim, ut si in deum creditis, & in me credere debeatis, quod nõ esset consequens, si Christus non esset deus: Creditis in deum, & in eum credite, cui natura est, non rapina esse æqualem deo: semetipsum enim exinaniuit, non tamen formã dei amittens, sed formam serui accipiens. Mortem metuitis huic formæ serui, non turbetur cor uestrum, suscitabit illam forma dei: sed quid est quod sequitur, In domo patris mei mansiones multæ sunt:) nisi quia & sibi metuebant? Vnde audire debuerunt, nõ turbetur cor uestrum? Quis enim eorum non metueret, cum Petro dictum esset fidentiori atq; promptiori, nõ cantabit gallus donec ter me neges? tanq; ergo essent ab illo perituri, merito turbabantur: sed cum audiunt,

A audiunt, In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixissem uobis, quia
uado parare uobis locum.) A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula
tentationum se apud deum cum Christo esse mansuros, quia & si alius est alio fortior, alius
alio sapientior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ
sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, ubi mansionem pro suo quisq; accepturus
est merito: denarius quidem ille æqualis est omnibus, quam paterfamiliâs eis qui operati
sunt in uinea, iubet dari omnibus, nō in eo discernens qui minus & qui amplius laborarūt:
quo utiq; denario uita significatur æterna, ubi amplius alio nemo uiuit, quoniam uiuendi
non est diuersa in æternitate mēsura: sed multæ mansiones diuersas meritorum in uita æter
na significant dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum:
stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum: tanquam stellæ sancti di
uersas mansiones, diuersas claritates, tanq; in cœlo sortiuntur in regno, sed propter unum
denarium nullus separatur à regno: atq; ita deus erit omnia in omnibus, ut quoniam deus
charitas est, per charitatem fiat ut quod habēt singuli, cōmune sit omnibus: sic enim quisq;
etiam ipse habet, cum amat in altero quod ipse non habet: non erit itaq; aliqua inuidia im
paris claritatis, quoniam regnabit in omnibus unitas charitatis. Proinde respuendi sunt à
corde Christiano, qui putant ideo dictum multas esse mansiones, quia extra regnum cœ-
lorum erit aliquid, ubi maneant beati innocētes, qui sine baptismo ex hac uita emigrarunt,
quia sine illo in regnum cœlorum intrare non potuerunt: hæc fides non est fides, quoniam
non est uera & catholica fides: itá ne tandem stulti homines, & carnalibus cogitationibus
excæcati, cum reprobandi essetis, si mansionem non dico Petri & Pauli uel cuiuslibet apo-
stolorum, sed cuiuscunq; paruuli baptizati à regno cœlorum separaretis, nō uos putatis esse
reprobādos, qui domū dei patris inde separatis? Non enim ait dominus, in uniuerso mun
do, aut in uniuersa creatura, aut in uita uel beatitudine sempiterna mansiones multæ sunt,
B sed in domo, inquit, patris mei māsiones multæ sunt. Nónne ista est domus ubi ædificatio-
nem habemus ex deo, domum nō manufactam æternam in cœlis? Nónne ista est domus
de qua cātamus domino, Beati qui habitāt in domo tua, in secula seculorum laudabūt te? *Psal. 83*
ergo ne uos non domum cuiusq; baptizati fratris, sed domum ipsius dei patris, cui omnes
fratres dicimus, Pater noster qui es in cœlis: à regno separare cœlorum, aut eam sic diuidere *Matth. 6*
audebitis, ut aliquæ māsiones eius sint in regno cœlorum, aliquæ autē extra regnum cœlo-
rum? Absit absit, ut qui uolūt habitare in regno cœlorū, in hac stulticia uelint habitare uo-
biscum: absit, inquam, ut cum omnis domus regnantium filiorum nō sit alibi nisi in regno
ipsius, regiæ domus pars aliqua nō sit in regno. Et si abiero, inquit, & præparauero uobis
locum, iterū uenio & accipiā uos ad meipsum, ut ubi sum ego & uos sitis: & quò ego uado
scitis, & uiā scitis.) O domine Iesu, quomodo uadis parare locū, si iam multæ māsiones sunt
in domo patris tui, ubi tecū habitabūt tui? aut si accipis eos ad teipsum, quomodo iterū ue
nis qui non recedis? Ista charissimi si breuiter explicare conemur, quantū uidetur hodierno
satis esse sermoni, coartata utiq; nō clarebūt, & erit ipsa breuitas altera obscuritas. Proinde
hoc debitū differamus, quod opportunius uobis patrefamiliâs nostro largiēte reddamus.

Tractatus LXVIII.

De eadem lectione.

EBERI uobis fratres charissimi iamq; esse reddendum quod distuleramus
agnoscimus, quomodo intelligi possint non esse inter se ista duo contraria, q;
cum dixisset, In domo patris mei māsiones multæ sunt, si quo minus dixis-
sem uobis, quia uado parare uobis locum.) Vbi satis ostendit ideo se hoc illis
dixisse, quia iā ibi sunt māsiones multæ, & nō est opus aliq̄ā præparare: rursus dicit, Et si
abiero & præparauero uobis locū, iterū ueniā & accipiā uos ad meipsum, ut ubi ego sum &
uos sitis.) Quomō uadit & parat locū, si iā multæ mansiones sunt? Si quo minus dixissem,
uado parare: aut si adhuc parādus est, cur nō merito dixisset, uado parare? An istæ māsio-
nes & sunt, & parādæ sunt? Si q̄ minus enim essent, dixisset, uado parare, & tn̄ quia ita sunt
ut pa-

ut parandæ sint,non eas uadit parare sicut sunt: sed si abierit & parauerit sicut futuræ sunt, C
De pe. dist. 4 c. in domo iterum ueniẽs accipiet suos ad seipsum,ut ubi est ipse,sint & ipsi. Quomodo ergo mãsiones in domo patris nõ aliæ sed ipsæ,& sine dubio iam sunt sicut parãdæ nõ sunt,& nondũ sunt sicut parãdæ sunt? Quomodo ergo putamus,nisi quomõ etiã propheta prædicat deũ,quia fecit quæ futura sunt? Nõ enim ait,qui facturus est quæ futura sunt,sed qui fecit quæ futura sunt,ergo & fecit ea,& facturus est ea,nã neq; facta sũt,si ipse nõ fecit:neq; futura sunt si ipse nõ fecerit. Fecit ergo ea prædestinãdo,facturus est operãdo,sicut discipulos quãdo elegerit,
Ephe.1 satis indicat euangelium, tunc utiq; quãdo eos uocauit:& tamen ait Apostolus, Elegit nos ante mundi cõstitutionem,prædestinando utiq;,non uocando:quos autem prædestinauit, illos & uocauit. Elegit prædestinãdo ante mundi constitutionem,elegit uocãdo ante mũdi consummationem:sic & mansiones præparauit & præparat, nec alias,sed quas præparauit has præparat,qui fecit quæ futura sunt:quas præparauit prædestinando,præparat operando:iã ergo sunt in prædestinatione:si quo minus dixisset,ibo & præparabo,id est prædestinabo:sed quia nõdum sunt in operatione, & si abiero,inquit,& præparauero uobis locum, iterum ueniam & accipiam uos ad meipsum. Parat autem quodammodo mansiones,mansionibus parando mansores:quippe cũ dixerit,in domo patris mei mansiones multæ sunt, quid putabimus esse domum dei nisi templum dei? Quid autem sit,interrogetur Aposto-
1.Cor.3 lus & respondeat, Templum enim dei sanctum est,quod estis uos:hoc est etiã regnum dei,
1.Cor.15 quod filius traditurus est patri, unde dicit idẽ Apostolus, Initiũ Christus, deinde qui sunt Christi in præsentia eius,deinde finis,cum tradiderit regnum deo & patri,id est,quos rede-
legẽdum arbitror, complantando mit sanguine suo,tradiderit† cõtemplando etiam patri suo:hoc est regnũ cœlorum,de quo dicitur, Simile est regnum cœlorum homini seminanti bonum semen in agro suo:bonũ autem semen, hi sunt filij regni, qui & si nunc habent permixta zizania, mittet in fine rex ipse angelos suos, & colligent de regno eius omnia scãdala, tunc iusti fulgebũt sicut sol in regno D patris sui. Regnum fulgebit in regno,cum regno uenerit regnum, quod nũc oramus,& dici-
Matth.6 mus, Veniat regnum tuum. Nunc ergo iam regnũ uocatur, sed adhuc conuocatur: si enim regnum non uocaretur,colligent de regno eius omnia scandala,non diceretur,sed nondum regnat hoc regnum. Proinde sic iã est regnum,ut cum de illo collecta fuerint omnia scãdala tunc perueniet ad regnũ, ut nõ solũ regni nomen, sed etiã regnãdi habeat potestatem:huic
Matth.25 quippe regno ad dexterã stãti,in fine dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, id est,qui regnum eratis & non regnabatis, uenite,regnate,ut quod in spe fueratis,etiã in re esse possitis: hæc ergo domus dei, hoc templum dei, hoc regnum dei, regnumq; cœlorum adhuc ædificatur,adhuc fabricatur,adhuc paratur,adhuc cõgregatur. In illo erũt mãsiones, sicut eas adhuc parat dominus:in illo iã sunt,sicut prædestinauit etiã dominus:sed quid est quod ut præpararet abijt,cum profecto nosipsos præparet,quod nõ faciet si reliquerit? Agnosco domine ut possum,nimirũ illud significas,quia ut parẽtur istæ mansiones,uiuere debet iustus ex fide. Qui enim à domino peregrinãtur,opus habent ex fide uiuere,quia per hanc ad speciem contemplandam parãtur,beati enim mundo corde,quia ipsi deum uidebunt:& fide mundat corda eorũ:illud in euangelio, hoc in apostolorũ actibus legitur. Fides autem qua eorum qui deum uisuri sunt quamdiu peregrinãtur,corda mundantur,quod nõ uidet credit:nam si uides,non est fides:credẽti colligitur meritum,uidenti redditur præmium. Eat ergo dominus & paret locum,eat ne uideatur,lateat ut credatur:tunc enim locus paratur,si ex fide uiuatur,creditus desideretur,ut desideratus habeatur,desiderium dilectionis,præparatio est mansionis. Ita domine para quod paras, nos enim tibi paras, & te nobis paras,
Ioan.15 quoniam locum paras, & tibi in nobis & in te nobis: tu enim dixisti, Manete in me & ego in uobis. Quãtum quisq; fuerit particeps tui, alius minus, alius amplius,hæc erit diuersitas præmiorum pro diuersitate meritorum, hæc erit multitudo mansionum pro disparilitate mãsorum,sed tamen omnium in æternitate uiuorum, & sine fine beatorum. Quid est quod uadis? quid est quod uenis? Si te bene intelligo,nec unde uadis, nec unde uenis,recedis:uadis latendo,

A tendo, uenis apparēdo, sed nisi maneas regendo, ut proficiamus bene uiuendo, quomodo parabitur locus, ubi possimus manere perfruendo? Hæc de uerbis quæ recitata sunt euangelicis, satis dicta sint, quousq; ait dominus, Iterum uenio, & accipiam uos ad meipsum. Quid autem sit quod sequitur, ut ubi ego sum & uos sitis: Et quò ego uado scitis, & uiam scitis.) Post interrogationem quæ sequitur à discipulis factam, tanq; per eos & nos interrogemus, melius audiemus, opportuniusq; tractabimus.

De eo quod dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò uadis, usq; ad id quod ait, Nemo uenit ad patrem nisi per me. Tractatus LXIX.

NVNC est dilectissimi, ut quantum ualemus, intelligamus de uerbis domini posterioribus priora, ex consequētibus præcedētia, in eo quod audistis apostolo Thomæ interroganti esse responsum. Dixerat enim superius dn̄s cum de mansionibus loqueretur, quas & esse dixit in domo patris sui, & ire se ut præpararet eas, ubi intelleximus & esse iam mansiones ipsas in prædestinatione, & præparari eas cum eorum qui ibi mansuri sunt, per fidem corda mundātur, quoniam ipsa dei domus ipsi sunt. Et quid est aliud manere in domo dei, q̃ esse in populo dei, cum idem populus est in deo, & deus in eo? Hoc ut præpararet, dominus abijt, ut credēdo in eum qui nō uidetur, ea quæ in specie futura est, nunc per fidē mansio præparetur: propter hoc ergo dixerat, Et si abiero & præparauero uobis locum, iterum uenio & accipiam uos ad meipsum, & ubi ego sum & uos sitis, & quò ego uado scitis & uiam scitis: ad hæc, Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò uadis, & quomodo possumus uiā scire?) Vtrunq; illos dominus dixerat scire, utrunq; dixit iste nescire, & locum quò itur, & uiam qua itur: sed nescit ille mentiri, ergo isti sciebant, sed se scire nesciebant: conuincat eos dominus iam scire, quod se putant ad hucusq; nescire. Dicit ei Iesus, Ego sum uia, ueritas & uita.) Quid est fratres? Ecce audiuimus discipulum interrogantem, audiuimus & magistrum docentem, & nondum capimus etiam post uocem sonantem sententiam latitantem: sed quid nō possumus capere? Nunquid poterant ei

B dicere apostoli eius cum quibus loquebatur, nescimus te? Proinde si eum sciebāt, & uia ipse est, uiam sciebant: si eum sciebant, & ueritas ipse est, ueritatem sciebant: si eum sciebant, & uita ipse est, uitam sciebant: ecce scire conuicti sunt, quod se scire nesciebant. Quid igitur & nos in isto sermone non cepimus? Quid putatis fratres mei, nisi quia dixit, & quò uado scitis & uiam scitis? ecce cognouimus q; sciebant uiam, quia sciebant ipsum qui est uia: sed uia est qua itur, nūquid uia est & quò itur? Vtrunq; autem illos dixerat scire, & quò uadit, & uiam: opus ergo erat, ut diceret, ego sum uia, ut ostēderet eos qui eum scirent, uiam scire, quam putauerant se nescire. Quid autē opus erat, ut diceret, ego sum uia & ueritas & uita, cum uia cognita qua iret, restaret nosse quò iret, nisi quia ibat ad ueritatem, ibat ad uitam? Ibat ergo ad seipsum, per seipsum. Et nos quò imus nisi ad ipsum? & quà imus nisi per ipsum? Ipse igitur ad seipsum per seipsum, nos ad ipsum per ipsum, imò uero & ad patrem & ipse & nos, nam & de seipso alibi dicit, Ad patrem uado: & hoc loco propter nos, Nemo, inquit, uenit ad patrem nisi per me.) Ac per hoc & ipse per seipsum & ad seipsum & ad patrem, & nos per ipsum & ad ipsum & ad patrem. Quis hæc capit, nisi qui spiritaliter sapit? Et quantum est quod hic capit, etiam qui spiritaliter sapit? Fratres mei, quid à me ista uobis uultis exponi? Cogitate q̃ excelsa sint: uidetis quid sim, uideo quid sitis: in omnibus nobis corpus quod corrumpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: putamus ne & possumus dicere, Ad te leuaui animam meam, qui habitas in cœlis? Sed sub tanto pondere ubi ingemiscimus grauati, quomodo leuabo animam meam, nisi mecum leuet qui posuit pro me suam? dicam ergo quod possum, capiat uestrum qui potest: quo donante dico, eo donante capit qui capit, & eo donante credit qui nondum capit, Nisi enim credideritis, inquit propheta, non intelligetis. Dic mihi domine deus, quid dicam seruis tuis, cōseruis meis? Thomas apostolus ut te interrogaret, habuit te ante se, nec tamen intelligeret te, nisi haberet in se: ego interrogo te, quia te scio esse sup me.

Ioan. 16

Psal. 122

Esaiæ 7

Interrogo

Interrogo autem inquãtum possum super me effundere animam meam, ubi nõ sonantem & tamen docentem audiam te. Dic mihi obsecro, quomodo uadis ad te? nunquid nam ut uenires ad nos, reliqueras te, maxime quia non à teipso uenisti, sed pater te misit? Scio quidem quod te exinanisti, sed quia formam serui accepisti, non quia formam dei, uel ad quã redires dimisisti, uel quam reciperes amisisti: & tamen uenisti, & non solum usque ad carnales oculos, uerumetiã usque ad manus hominum peruenisti: quomodo nisi in carne? Per hanc uenisti manens ubi eras, per hanc redisti non relinquens quò ueneras. Si ergo per hanc uenisti & redisti, per hanc proculdubio nõ solum nobis es qua ueniremus ad te, uerumetiam tibi qua uenires & redires uia fuisti. Cum uero ad uitam quod es ipse isti, eandem profecto carnem tuam de morte ad uitam duxisti, aliud quippe dei uerbum est, aliud homo, sed uerbum caro factum est, id est, homo. Non itaque alia uerbi, alia est hominis persona, quoniam utrunque est Christus una persona: ac per hoc quemadmodum caro cum mortua est, Christus mortuus est, & cũ caro sepulta est, Christus sepultus est: sic enim corde credimus ad iustitiam, sic ore confessionem facimus ad salutem: ita cum caro à morte uenit ad uitam, Christus uenit ad uitam: & quia uerbum dei Christus est, Christus est uita. Ita miro quodã & ineffabili modo, qui nunquam dimisit uel amisit seipsum, uenit ad seipsum. Venerat autem, ut dictum est, per carnem deus ad homines, ueritas ad mendaces: deus enim uerax, omnis autem homo mendax. Cum itaque ab hominibus abstulit, atque illuc ubi nemo mẽtitur, carnem suam leuauit idẽ ipse, quia uerbum caro factum est, per semetipsum, id est, per carnem, ad ueritatem quod est ipse remeauit. Quam quidem ueritatem, quamuis inter mendaces, & in morte seruauit: aliquãdo enim Christus fuit mortuus, sed nunquam fuit falsus. Accipite quãuis diuersum & longe impar exemplum, tamen utcunque ad intelligendũ deum, ex his quæ propius subiecta sunt deo: ecce egoipse quãtum attinet ad animum meum, cum hoc sim quod estis & uos, si taceo, apud meipsum sum: si autem loquor uobis quod intelligatis, quodammodo ad uos procedo, nec me relinquo, sed & ad uos accedo, & non recedo unde procedo: cum autẽ tacuero, quodammodo ad me redeo, & quodãmodo uobiscum maneo, si tenueritis quod audistis in sermone quem dico. Si hoc potest imago quam fecit deus, quid potest nõ à deo facta, sed ex deo nata imago dei deus, cuius illud per quod ad nos egressus est, & in quo à nobis regressus est, corpus, non sicut meus elapsus est sonus, sed manet ibi ubi iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur? Multa de his euãgelicis uerbis adhuc dici fortasse poterãt & debebant, sed non sunt corda uestra spiritalibus cibis quãlibet suauibus onerãda, maxime quia spiritus promptus est, caro autem infirma.

C

D

De eo quod ait, Si cognouissetis me, & patrem meum utique cognouissetis, usque ad id quod ait, Nõ credis quia ego in patre & pater in me est. Tractatus LXX.

VERBA sancti euangelij fratres, ita recte intelliguntur, si cum superioribus reperiuntur habere concordiam: cõuenire enim debent præcedẽtia consequẽtibus, quãdo ueritas loquitur: superius dixerat dominus, Et si abiero & præparauero uobis locum, iterum uenio & accipiam uos ad meipsum, ut ubi ego sum & uos sitis: deinde addiderat, Et quò ego uado scitis, & uiam scitis, nihilque aliud ostẽdit esse quod dixit, nisi quia ipsum sciebant. Quid ergo esset ire ad seipsum per seipsum, quod etiam discipulis præstat ut eant ad ipsum per ipsum, ut potuimus pristino sermone iã diximus. Quod itaque ait, Vt ubi ego sum & uos sitis, ubi erant futuri nisi in ipso? Ac per hoc est etiã ipse in seipso, & ideo ibi illi ubi & ipse, id est, in ipso. Ipse est igitur uita æterna in qua futuri sumus, cum acceperit nos ad se, & ipsa uita æterna quod ipse est, in ipso est, ut ubi est ipse & nos simus, hoc est, in ipso. Sicut enim pater habet uitam in semetipso, & utique non aliud est uita quam habet, nisi quod est ipse qui hanc habet: sic dedit filio habere uitã in semetipso, cum ipse sit eadem uita quam habet in semetipso. Nunquid autẽ nos uita quod est ipse, hoc erimus, cum in illa uita, hoc est in ipso esse cœperimus? Non utique, quia ipse existendo uita habet uitam, & ipse est quod habet, & quod uita est in ipso, ipse est in seipso: nos autem non

A ipsa uita, sed ipsius uitæ participes sumus, atq; ita ibi erimus, ut in nobisipsis non quod ipse
est esse possimus, sed nosipsi non uita, ipsum habeamus uitam qui seipsum habet uitam,
eo quod ipse sit uita. Deniq; ipse & in seipso est immutabiliter, & in patre inseparabiliter,
nos uero cū in nobisipsis esse uoluissemus, ad nosipsos turbati sumus: unde illa uox est, Ad Psal. 6
meipsum turbata est anima mea, atq; in deterius commutati, neq; id quod fuimus perma
nere potuimus. Cum autem per ipsum uenimus ad patrem, sicut ait, Nemo uenit ad patrē
nisi per me, manentes in illo, nec à patre nos quisquam poterit separare, nec ab illo. Conne
ctens itaq; consequentia præcedentibus, Si cognouissetis me, inquit, & patrem meum uti
que cognouissetis.) hoc est quod ait, Nemo uenit ad patrem nisi per me: deinde subiungit,
Et amodo cognoscetis eum, & uidistis eum.) Sed Philippus unus ex apostolis, qui audie
rat non intelligens, Domine, inquit, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.) Cui domi-
nus, Tanto, inquit, tempore uobiscum sum, & nō cognouistis me? Philippe qui uidet me,
uidet & patrem.) Ecce increpat quod tanto tempore cum ipsis erat, & non cognoscebatur.
Nónne ipse dixerat, & quò ego uado scitis, & uiam scitis? Et se nescire dicentes, eos hoc scire
conuicerat, addendo atq; dicendo, Ego sum uia & ueritas & uita: quomodo nunc dicit, Tan
to tempore uobiscum sum, & non cognouistis me, cum profecto & quò iret & uiam scirent,
non ob aliud nisi quod ipsum utiq; scirēt? Sed facile ista soluitur quæstio, si dicamus quòd
eum aliqui eorum sciebant, aliqui nesciebant, atq; in his qui nesciebant & Philippus erat, &
quod ait, & quò uado scitis, & uiam scitis, illis dixisse intelligatur qui sciebant, non Philippo
cui dictū est, Tanto tempore uobiscum sum, & non cognouistis me Philippe? His ergo qui
filium iam nouerant, etiam illud de patre dictum est, & amodo cognoscetis eum & uidistis
eum: dictum est enim propter omnimodam similitudinem quæ illi cum patre est, ut ideo
amodo dicerentur nosse patrem, quia nouerant similem filium: ergo iam sciebant filium, &
si non omnes, certe quidam eorum quibus dicitur, Et quò uado scitis, & uiam scitis, ipse est
B enim uia. Sed patrem nesciebant, ideo audiunt: si cognouissetis me, & patrem meum cogno
uissetis, si me, utiq; & illum, alius enim ego sum, alius ille: sed ne putarent dissimilem, & a-
modo, inquit, cognoscetis eum, & uidistis eum. Viderunt enim ei similem filium, sed admo-
nendi fuerant talem esse etiam patrem, quem nōdum uidebant, qualis est filius quem uide
bant, & ad hoc ualet quod postea Philippo dicitur, Qui uidet me, uidet & patrem.) Nō
quòd ipse sit pater & filius, quod in Sabellianis, qui uocantur etiam Patripassiani, catholi-
ca fides damnat, sed quòd tam similes sint pater & filius, ut qui unum nouerit, ambos noue
rit: solemus enim de simillimis duobus ita loqui eis qui unū illorum uident, & qualis sit ali-
us uolunt nosse, ut dicamus, Vidistis istum, illum uidistis. Sic ergo dictum est, qui me uidet,
uidet & patrem, non utiq; ut ipse sit pater qui filius, sed quòd à patris similitudine in nullo
prorsus discrepet filius: nam nisi duo essent pater & filius. non dictum esset, si cognouisse-
tis me, & patrem meum cognouissetis, utiq; enim, quia nemo, inquit, uenit ad patrem nisi
per me, si cognouistis me, & patrem meum cognoscetis, quoniam ego per quem uenitur ad
patrem, perducam uos ad eum, ut ipsum etiam cognoscatis: sed quoniam illi sum omnino
simillimus, amodo cognoscetis eum cum cognoscitis me, & uidistis eum, si oculis cordis uidi
stis me. Quid ergo est quod dicis Philippe, ostende nobis patrem, & sufficit nobis? Tanto,
inquit, tempore uobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe qui uidet me, uidet & pa-
trem. Quod si ad te multum est hoc uidere, saltem quod non uides hoc crede. Quomodo
enim dicis, inquit, ostende nobis patrem?) Si me uidisti qui omnimodo similis sum, uidisti
illum cui similis sum: quod si uidere non potes, non saltem credis quia ego in patre & pater
in me est? Poterat hic dicere Philippus, Video quidem te, & credo te simillimum esse patri:
sed nunquid arguendus & obiurgandus est, qui cum similem uidet, etiam illum cui similis
est uult uidere? Similem quidem noui, sed adhuc alterum sine altero noui, non mihi suffi-
cit, nisi & illum cui est iste similis nouerim, Ostēde itaq; nobis patrem, & sufficit nobis. Sed
ideo magister discipulum arguebat, quoniam cor postulantis uidebat. Tanquam enim me

lior esset pater quàm filius, ita Philippus patrẽ nosse cupiebat, & ideo nec filiũ sciebat, quo melius esse aliquid credebat. Ad hunc sensum corrigendum dictum est, qui uidet me, uidet & patrem, quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Video quomodo tu dicas, non alterũ quæris uidere similem, sed illum putas esse meliorem. Nõ credis, quia ego in patre & pater in me est?) Cur in similibus distantiam cupis cernere? Cur inseparabiles separatim desideras nosse? Deinde nõ ad solum Philippum, sed ad eos pluraliter loquitur, quæ non sunt in angustias coartanda, ut adiuuante illo diligentius exponantur. C

De eo quod dicit, Verba quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor: usq; ad id quod ait, Si quid petieritis patrẽ in nomine meo, hoc faciam. Tract. LXXI.

AVDITE auribus, accipite mentibus dilectissimi, loquẽtibus quidem nobis, sed ipso docente qui non recedit à nobis, dominus dicit, quod modo cum legebatur audistis. Verba quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit opera.) Ergo & uerba opera sunt? Planè ita est, nam profecto qui proximum loquendo ædificat, bonum opus operatur. Sed quid est, à meipso non loquor, nisi à meipso non sum qui loquor? Ei quippe tribuit quod facit, de quo est ipse qui facit: pater enim deus nõ est de aliquo, filius autem deus est quidem patri æqualis, sed de patre deo: ideo ille deus, sed non de deo: & lumen, sed non de lumine: iste uero deus de deo, lumen de lumine: nam in his duabus sententijs, una qua dictũ est, non à meipso loquor: alia qua dictum est, pater autem in me manens ipse facit opera, singulas tenentes diuersi nobis aduersantur hæretici, qui non ex una parte, sed in contraria conantes, à uia ueritatis exorbitant. Ariani quippe dicunt, ecce inæqualis est patri filius, à seipso nõ loquitur: dicunt Sabelliani contrà, id est, patripassiani, ecce qui pater est ipse & filius. Quid enim est, pater in me manens, ipse facit opera, nisi in me maneo ego qui facio? Contraria dicitis, sed non eo modo sicut est falsum contrarium uero, sed sicut sunt inter se duo falsa contraria, errando in diuersa itis, in medio est uia quam relinquitis: inter uosipsos longiore interuallo separati estis, quàm ab ipsa uia cuius desertores estis. Vos hinc, uos autem illinc, huc uenite, alteri ad alteros transire nolite, sed hinc atq; illinc ad nos ueniẽdo, inuicem uos inuenite. Sabelliani, agnoscite quem prætermittitis: Ariani, æquate quẽ subditis, & in uia uera nobiscũ ambulabitis: est enim quod inuicem ex uobis alteri ex alteris admoneri utriq; debeatis. Audi Sabelliane, usq; adeo non ipse pater, sed alter est filius, ut eum Arianus inæqualem asserat patri: audi Ariane, usq; adeo filius æqualis est patri, ut Sabellianus eũdem esse dicat patrem: tu adde quem tollis, tu adimple quem minuis, & nobiscum ambo consistitis, quia nec tu tollis, nec tu minuis eum: qui & alter est à patre, ut conuincas Sabellianum: & æqualis est patri, ut conuincas Arianum: utrisq; enim clamat, Ego & pater unum sumus: quod ait, unum, audiant Ariani: quod ait, sumus, audiant Sabelliani: & nec illi æqualem, nec illi alterum negando sint uani. Si ergo quoniam dixit, uerba quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor, propterea putatur usq; adeo imparis potestatis, ut non quod ipse uult faciat: audiatur quod dixit, Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat. Item si quoniã dixit, Pater in me manens ipse facit opera, propterea putatur non alius esse pater, alius ipse: audiatur quod dixit, Quæcunq; pater facit, hæc & filius similiter facit: & intelligatur non bis unus, sed duo unum. Verum quia sic æqualis est alter alteri, ut tamẽ alter sit ex altero, ideo non loquitur à semetipso, quia non est à seipso: & ideo pater in illo manẽs facit opera ipse, quia per quem & cum quo facit, non est nisi ab ipso: deniq; adiungit & dicit, Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? alioquin propter opera ipsa credite.) Antea solus Philippus arguebatur, nunc autem non ibi eum solum fuisse qui esset arguendus ostenditur, Propter opera, inquit, ipsa credite, quia ego in patre & pater in me est: neq; enim si separati essemus, inseparabiliter operari ulla ratione possemus. Sed quid est quod sequitur, Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horũ faciet, quia ego ad patrem uado: & quæcũq; petieritis in nomine meo, hæc

(margin: D; Ioan. 10; Ioan. 5)

A hæc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.) Er/
go & ille maiora opera seipsum facturum esse promisit. Non se extollat seruus supra domi
num, nec discipulus supra magistrum. Maiora quàm ipse fecit dicit eos esse facturos, sed in
eis uel per eos se faciente, non ipsis tanquam ex seipsis: ei quippe cantatur in psalmo, Dili/ Psal.17
gam te domine uirtus mea. Sed quæ sunt tandem ista maiora? an forte quòd ægros ipsis
transeuntibus, etiã eorum umbra sanabat? Maius est enim ut sanet umbra quàm fimbria.
Illud per se fecit, hoc per ipsos, sed tamen utrunq; ipse: ueruntamẽ quando ista dicebat, uer
borum suorum opera commendabat: sic enim dixerat, Verba quæ ego loquor uobis, à me
ipso non loquor, Pater autem in me manens, ipse facit opera. Quæ opera tunc dicebat, nisi
uerba quæ loquebatur? Audiebant & credebant illi, & eorundem uerborum fructus erat fi
des illorum. Veruntamen euangelizantibus discipulis, non tam pauci quàm illi erant, sed
gentes etiam crediderũt. Hæc sunt sine dubitatione maiora: nec tamen ait, Maiora horum
facietis, ut solos apostolos ea putaremus esse facturos, Sed qui credit in me, inquit, opera
quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Itá ne quicunq; credit in Christum, fa/
cit quæ Christus, uel maiora quàm Christus? Non prætereunter ista tractanda sunt, nec
debent festinatione præcipitari, sed ea cogit concludendus iam sermo iste differri.

De eadem lectione. Tractatus LXXII.

Vid sibi uelit, & quomodo accipiendum sit quod dominus ait, Qui credit in
me, opera quæ ego facio & ipse faciet,) non est facile comprehendere, & cũ hoc
ad intelligendũ difficillimũ sit, adiecit aliud difficilius, Et maiora horũ faciet.)
Quid est hoc? Qui faceret opera quæ Christus fecit, nõ inueniebamus, qui etiã
maiora faciet inuẽturi sumus? Sed dixeramus sermone pristino, qa maius fuit umbræ suæ
trãsitu quod discipuli fecerũt, quàm fimbriæ suæ tactu quod ipse dominus fecit, sanari lan
guẽtes. Et quia plures apostolis, quàm ipso per os propriũ prædicãte domino crediderunt,
B ut hæc uiderentur opera intelligenda esse maiora: non quo maior esset magistro discipu/
lus, uel domino seruus, uel adoptatus unigenito, uel homo deo: sed quòd per illos ipse di/
gnaretur eadẽ maiora facere, qui dicit illis alio loco, Sine me nihil potestis facere. Ipse quip/ Ioan.15
pe (ut alia omittam quæ sunt innumerabilia) sine ipsis fecit eos, sine ipsis fecit hunc mundũ,
& quia homo etiam ipse fieri dignatus est, sine ipsis fecit & seipsum. Quid autẽ illi sine ipso
nisi peccatum? Deniq; & hic id quod de hac re poterat nos mouere, mox abstulit: cũ enim
dixisset, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, conti/
nuo secutus adiunxit. Quia ego ad patrem uado, & quæcunq; petieritis in nomine meo,
hæc faciam.) Qui dixerat faciet, post ait faciam, tanquam diceret, Non uobis impossibile
hoc uideatur: non enim poterit esse maior me qui credit in me, sed ego sum facturus, & tũc
maiora quàm nunc. Maiora per eum qui credit in me, quàm præter eum per me: ego tamẽ
ipse præter eum, ego ipse per eum: sed quando præter eum non faciet ipse, quando autem
per eum, quamuis non per semetipsum, faciet & ipse. Porrò autem maiora facere per eum
quàm præter eum, non est defectio, sed dignatio, Quid enim retribuant serui domino, pro Psal.115
omnibus quæ retribuit eis? Quandoquidẽ inter cætera bona etiam hoc eis donare digna/
tus est, ut maiora faceret per illos quàm præter illos. Nónne ab ore illius diues ille tristis ab Matth.19
scessit, qui uitæ æternæ consilium quæsiuit? Audiuit, abiecit, & tamen postea quod ab illo
auditum non fecit unus, fecerunt multi, cum loqueretur per discipulos magister bonus, con/
temptibilis ei quem diuitem per seipsum monuit, amabilis eis quos ex diuitibus pauperes
per discipulos pauperes fecit. Ecce maiora fecit prædicatus à credentibus, quàm locutus au/
dientibus. Verum hoc adhuc mouet, quod hæc maiora per apostolos fecit, nõ autem ipsos
tantum significans ait, Opera quæ ego facio & uos facietis, & maiora horum facietis, sed o/
mnes ad suam familiam pertinentes intelligi uolẽs, Qui credit in me, inquit, opera quæ ego
facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Si ergo qui credit faciet, non credit utique qui
non faciet, sicuti est, Qui diligit me mandata mea custodit, unde profecto qui non custo/

Matth.7 dit,non diligit. Item alio loco, Qui audit, inquit, uerba mea hæc,& facit ea, similabo eum ui ro prudenti, qui ædificauit domum suam supra petram. Qui ergo non est similis huic uiro
Ioan.11 prudenti, proculdubio aut uerba hæc audit & non facit, aut omnino nec audit. Qui credit, inquit, in me, licet moriatur uiuet: qui ergo non uiuet, non utiq; credit. Tale etiam hoc est, qui credit in me faciet, non utiq; credit qui non faciet. Quid est hoc fratres? Nunquid inter credentes in Christum non est computandus, qui nõ fecerit opera maiora quàm Christus? Durũ est, absurdũ est, ferri nõ potest, nõ toleratur nisi intelligatur. Apostolum igitur audia
Roma.4 mus, Credẽti, inquit, in eũ qui iustificat impiũ, deputatur fides eius ad iustitiã. In hoc opere facimus opera Christi, quia & ipsum credere in Christo, opus est Christi, hoc operatur in no bis, nõ utiq; sine nobis: audi ergo iã & intellige, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet: prius ego facio, deinde & ipse faciet, quia facio ut faciat. Quæ opera, nisi ut ex impio iustus fiat? Et maiora horũ faciet, quorũ obsecro? Nunquid nam omniũ operũ Christi ma iora facit, qui cum timore & tremore suam ipsius salutem operatur? Quod utiq; in illo, sed non sine illo Christus operatur. Prorsus maius hoc esse dixerim, quàm est cœlum & terra,
Matth.24 & quæcunq; cernuntur in cœlo & in terra: & cœlum enim & terra transibit, prædestinatorũ autem, id est, eorum quos præscit, salus & iustificatio permanebit. In illis tantum opera dei, in his autẽ etiã est imago dei. Sed & in cœlis, sedes, dominationes, principatus, potestates, archangeli, angeli, opera sunt Christi. Nunquid etiam his operibus maiora facit, qui ope rante in se Christo, cooperatur salutem æternam ac iustificationem suam? Non hic audeo præcipitare sententiam: intelligat qui potest, iudicet qui potest, utrum maius sit iustos crea re, quàm impios iustificare. Certe enim si æqualis est utrunque potentiæ, hoc maioris est mi
1.Tim.3 sericordiæ: hoc est enim magnum pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est in gentibus, creditum est in mun do, assumptum est in gloria. Sed omnia opera Christi intelligere ubi ait, Maiora horum faciet, nulla nos necessitas cogit: horum enim forsitan dixit, quæ in illa hora faciebat: tunc e D nim uerba fidei faciebat, & de his operibus fuerat prælocutus dicẽs, Verba quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor, pater autem in me manens, ipse facit opera. Tunc igitur uerba
al'as, per eius erant opera eius, & utique minus est uerba iustitiæ prædicare quod fecit † præter nos, quàm impios iustificare, quod ita facit in nobis, ut faciamus & nos. Restat inquirere quo modo accipiendum sit. Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam.) Pro pter multa enim quæ petunt fideles eius nec accipiunt, non parua hinc exoritur quæstio: sed quoniam sermo iste iam claudendus est, ei consyderandæ rei atque tractandæ tribuatur sal tem parua dilatio.

De eo quod dicit, Quia ego ad patrem uado, & quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Tractatus LXXIII.

MAGNAM spem dominus suis promisit sperãtibus dicens, Quia ego ad pa trem uado, & quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciam.) Sic ergo perre xit ad patrem, ut non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, quodcunq; petieritis, cum uideamus plerunq; fideles eius petere, & non ac cipere? An forte propterea quia male petunt? nam hoc exprobrauit apostolus Iacobus di
Iacobi 4 cens, Petitis & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentijs uestris insumatis. Male ergo usurus eo quod uult accipere, deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab illo petitur unde homo lædatur exauditus, magis metuendum est, ne quod posset non
Num.11 dare propitius, det iratus. An non uidimus Israëlitas malo suo impetrasse, quod culpabili concupiscentia petierunt? Concupierant enim carnibus uesci, quibus pluebatur manna de cœlo: fastidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi non melius peterent, non ut cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed ut il le qui aderat, sanato fastidio sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant

A ctant bona, rogare debemus potius deum ut delectent bona, quàm ut concedantur mala. Non quia malum est carne uesci, cum de hac re loquens Apostolus dicat, Omnis creatura dei bona est, & nihil abijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sed quia sicut idem ipse ait, Malum est homini qui per offendiculum manducat. Et si per hominis offensionem, quanto magis dei? Cuius in Israëlitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quo inhiabat concupiscentia, quamuis illi nec peterent, sed quia deerat murmurarent, sed ut sciremus non dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem & inordinatam cupiditatem, non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit, & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Quomodo ergo intelligendum est, quodcunque petieritis, hoc faciam, si deus aliqua petentibus fidelibus etiam consulendo non facit? An forte solis apostolis hoc dictum debemus accipere? Absit. Vnde enim ad hoc uenit ut diceret quod superius dixerat, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, de qua re iam pristino sermone tractauimus, & ne quisquam hoc sibi tribueret, ut etiam illa opera maiora à seipso facere ostenderet, adiecit atque ait, Quia ego ad patrem uado, & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Nunquid in eum soli apostoli crediderunt? Ad eos itaque loquebatur dicendo, Qui credit in me, in quibus eo donante etiam nos sumus, qui utique non quodcunque petimus accipimus. Ipsos quoque beatissimos si cogitemus apostolos, inuenimus eum qui plus omnibus laborauit, non autem ipse, sed gratia dei cum ipso, ter dominum rogasse ut ab eo discederet angelus satanæ, nec tamen quod rogauerat accepisse. Quid dicemus charissimi? Putabimús ne hoc promissum ubi quodcunque petieritis hoc faciam, nec apostolis fuisse ab illo completum? Et cui tandem quod promittit impleuit, si apostolos suos in sua promissione fraudauit? Euigila igitur homo fidelis, & uigilanter audi quod illic positum est, in nomine meo, Ipsum enim quodcunque, non ait pe-
B tieritis utcunque, sed in nomine meo. Quis promisit ergo tam magnum beneficium? qui uocatur utique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex saluator, ac per hoc quodcunque petimus aduersus utilitatem salutis, non petimus in nomine saluatoris, & tamen ipse saluator est, non solum quando facit quod petimus, uerumetiam quando non facit, quoniam quod uidet peti contra salutem, non faciendo potius se exhibet saluatorem: nouit enim medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus, & ideo contraria poscentis non facit uoluntatem ut faciat sanitatem: quapropter quando uolumus ut fiat quodcunque petimus, non utcunque sed in nomine eius, hoc est in nomine saluatoris petamus. Non ergo contra nostram salutem petamus, quod si fecerit, non ut saluator facit, quod est nomen fidelibus eius. Est quippe impijs & damnator, qui dignatur fidelibus esse saluator. Qui ergo credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiam contra suam salutem petit, non in nomine saluatoris petit, quia saluator ei non erit, si quod eius salutem impedit, fecerit. Vnde tunc expedit potius, ut non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod uocatur. Propterea non solum saluator, sed etiam magister bonus, ut faciat quodcunque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus, ut etiam sic intelligamus non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterij. Sanè quædam quamuis in nomine eius petamus, id est, secundum saluatorem & secundum magistrum petamus, non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neq; enim quia & illud petimus ut ueniat regnum dei, propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quando petimus, non negatur. Veruntamen orantes tanquam seminantes non deficiamus, tempore enim proprio metemus ut simul petamus quando bene petimus, ut non faciat quod non bene petimus, quia & ad hoc pertinet quod in eadem oratione dominica dicimus, Ne nos inferas in

Marginal references: 1.Tim.4 (line 2); Rom.14 (line 4); Mat.6 (near end)

ras in tentationem: neque enim parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio. C
Non autem negligenter audiendum est, quod dominus ne quisquam eum putaret quod se promisit facere petentibus, sine patre esse facturum, cum dixisset, quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam, continuo subiecit, Vt glorificetur pater in filio, si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.) Nullo modo igitur sine patre hoc filius facit, quandoquidem ut in illo pater glorificetur, propterea facit. Facit ergo pater in filio, ut filius glorificetur in patre: & facit filius in patre, ut pater glorificetur in filio, quoniam unũ sunt pater & filius.

De eo quod dicit, Si diligitis me, mandata mea seruate, usque ad id quod ait, Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit & in uobis erit.

Tractatus LXXIIII.

AVDIuimus fratres cum euangelium legeretur dominum dicentem, Si diligitis me, mãdata mea seruate. Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis quẽ mundus nõ potest accipere, quia nõ uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit & in uobis erit.) Multa sunt quæ in istis paucis uerbis domini requirantur. Sed multum est ad nos uel omnia quæ hic quærenda sunt quærere, uel omnia quæ hic quærimus inuenire. Veruntamen quantum nobis dominus donare dignatur, pro nostra & uestra capacitate quid dicere debeamus, & quid audire debeatis, attendentes per nos charissimi, quod possumus sumite, & ab illo quod non possumus poscite. Spiritum paracletum Christus promisit apostolis, quo autem modo promiserit, aduertamus. Si diligitis me, inquit, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis. Hic est utique in trinitate spiritus sanctus, quem patri & filio consubstantialem & coæternum fides catholica confitetur: ipse
Rom. 5 est de quo dicit Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctũ D
qui datus est nobis: quomodo ergo dominus dicit, Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, cum hoc dicat de spiritusancto, quẽ nisi habeamus, nec diligere deum possumus, nec eius mandata seruare? Quomodo diligimus ut eum accipiamus, quem nisi habeamus, diligere non ualemus? Aut quomodo mandata seruabimus ut eum accipiamus, quem nisi habeamus, mandata seruare non possumus? An forte præcedit in nobis charitas, qua diligimus Christum, ut diligẽdo Christum eiusq́ mandata faciendo, mereamur accipere spiritumsanctum, ut charitas non Christi, quæ iam præcesserat, sed dei patris diffundatur in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis? Peruersa est ista sententia, qui enim se filium diligere credit, & patrem non diligit, profecto nec filium diligit, sed quod sibi ipse confinxit: deinde apostolica uox
1. Cor. 12 est, Nemo dicit dominus Iesus nisi in spiritusancto. Et quis dominum Iesum, nisi qui cum diligit dicit? Si eo modo dicit quo Apostolus intelligi uoluit, multi enim uoce dicunt, cor
ad Titum 1 de autem & factis negant, sicut de talibus ait, Confitentur enim se nosse deum, factis autem negant. Si negatur factis, proculdubio etiam dicitur ficte. Nemo itaq; dicit dominus Iesus, animo, uerbo, facto, corde, ore, opere: nemo dicit dominus Iesus, nisi in spiritusancto, & nemo sic dicit, nisi qui diligit. Iam itaque apostoli dicebant dominus Iesus, & si eo modo dicebant, ut non ficte dicerent, ore confitentes, corde & factis negantes. Prorsus si ueraciter hoc dicebãt, proculdubio diligebãt. Quomodo igitur diligebant, nisi in spiritusancto? Et tamen eis prius imperatur ut diligant eum, & eius mandata conseruent, ut accipiant spiritumsanctum, quem nisi haberent, profecto diligere & mandata seruare non possent. Restat ergo ut intelligamus spiritumsanctum habere qui diligit, & habendo mereri ut plus habeat, & plus habendo plus diligat. Iam itaque habebant spiritum discipuli, quem dominus promittebat, sine quo eum dominum non dicebant, nec tamen eum adhuc habebant, sicut eum dominus promittebat. Et habebant ergo, & non habebant, qui quantum haben dus

A dus fuerat, nondum habebant. Habebant itaq; minus, dandus erat eis amplius, habe/
bant occulte, accepturi fuerant manifeste, quia & hoc ad maius donum sancti spiritus per/
tinebat, ut eis innotesceret quod habebant: de quo munere loquens Apostolus ait, Nos 1.Cor.2
autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ à
deo donata sunt nobis: nam & ipsam manifestam impertionem spiritussancti non semel,
sed bis numero dominus egit. Mox enim ut resurrexit à mortuis insufflans ait, Accipite Ioan.20
spiritumsanctum. Nunquid igitur quia tunc dedit, ideo non misit etiam postea quem pro
misit? Aut non idem ipse est spiritussanctus, qui & tunc est insufflatus ex ipso, & postea ab
ipso missus è cœlo? Quapropter cur ipsa quæ facta est euidenter donatio eius, bis facta
fuerit, alia quæstio est: fortassis enim propter duo præcepta dilectionis, hoc est proximi &
dei, commendaretur ad spiritumsanctum pertinere dilectio, hæc eius gemina est in manife
statione facta donatio. Et si alia causa quærenda est, non nunc eius inquisitione in longio/ 1.sen.dis.17.c.
rem quàm oportet modum sermo iste mittendus est, dum tamen constet sine spiritusancto ut autē certius
Christum nos diligere, & mandata eius seruare non posse, & id nos posse atque agere tan/
to minus, quanto illum percipimus minus: tanto autem amplius, quanto illum percipimus
amplius. Proinde non solum non habenti, uerumetiam habenti non incassum promitti/
tur, non habenti quidem, ut habeatur, habenti autem, ut amplius habeatur, nam nisi ab 4.Reg.2
alio minus, ab alio amplius haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliæ non diceret, Spiritus Ioan.3.
qui est in te, duplex sit in me: quando autem ait Ioannes Baptista, Non enim ad mensu/
ram dat deus spiritum, de ipso dei filio loquebatur, cui non est datus spiritus ad mēsuram,
quia in illo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. Neque enim sine gratia spiritussancti est
mediator dei & hominum homo Christus Iesus, nam & ipse dicit de se fuisse propheti/ Esaiæ.61
cum illud impletum, Spiritus domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pau/
peribus misit me. Quòd enim est unigenitus, æqualis patri, nō est gratiæ, sed naturæ: quòd
B autem in unitatem personæ unigeniti assumptus est homo, gratiæ est non naturæ, confiten Luc.2
te euangelio atque dicente, Puer autem crescebat & confortabatur plenus sapientia, & gra/
tia dei erat in illo. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec unicuiq; pro Roma.12
modo suæ perfectionis propria mensura compleatur: unde & monet Apostolus nō plus
sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad temperantiam, unicuique sicut deus partitus est
mensuram fidei. Neq; enim ipse diuiditur spiritus, sed dona per spiritum: nam diuisiones
donationum sunt, idem autem spiritus: quod uero ait, Rogabo patrem, & alium paracle
tum dabit uobis.) Ostēdit & seipsum esse paracletum. Paracletus enim latine dicitur aduo/ 1.Ioan.2
catus: & dictum est de Christo, Aduocatum habemus ad patrem Iesum Christum iustū.
Sic autem mundum dixit non posse accipere spiritumsanctum, sicut etiam dictum est, Pru Roma.8
dentia carnis inimica est deo, legi enim dei non est subiecta, nec enim potest, uelut si dica/
mus, iniustitia iustitia esse non potest. Mundum quippe ait hoc loco, mundi significans di/
lectores, quæ dilectio non est à patre. Et ideo dilectioni huius mundi, de qua satagimus,
ut minuatur & consumatur in nobis, contraria est dilectio dei, quæ diffunditur in cordi/
bus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Mundus ergo eum accipere non
potest, quia non uidet eum, neq; scit eum.) Nō enim habet inuisibiles oculos mundana di
lectio, per quos uideri spiritussanctus nisi inuisibiliter non potest. Vos autem, inquit, co/
gnoscetis eum, quia apud uos manebit, & in uobis erit.) Erit in eis ut maneat, non mane/
bit ut sit: prius est enim esse alicubi, quàm manere. Sed ne putarent quod dictum est,
apud uos manebit, ita dictum quemadmodum apud hominem hospes uisibiliter mane/
re consueuit, exposuit quid dixerit, apud uos manebit, cum adiunxit & dixit, in uobis.
Ergo inuisibiliter uidetur, nec si non sit in uobis, potest esse in uobis eius scientia. Sic
enim à uobis uidetur in nobis, id est, nostra conscientia: nam faciem uidemus alteri/
us, nostram uidere non possumus: conscientiam uero nostram uidemus, alterius non
uidemus. Sed conscientia nunquam est nisi in nobis: spiritus autem sanctus potest

esse etiã sine nobis. Datur quippe ut sit & in nobis, sed uideri & sciri quemadmodũ uidendus & sciendus est, non potest à nobis, si non sit in nobis. C

De eo quod dicit, Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos, usque ad id quod ait, Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum, Tractatus LXXV.

Post promissionem spiritussancti, ne quisquam putaret quod ita eũ dominus daturus fuerit uelut pro seipso, ut non & ipse cum eis esset futurus, adiecit atq; ait, Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos.) Orphani pupilli sunt: illud enim Græcum eiusdem rei nomen est, hoc Latinũ: nam & in psalmo ubi le
Psal. 9 gimus, Pupillo tu eris adiutor, Græcus habet orphano. Quãuis ergo nos filius dei suo patri adoptauerit filios, & eundem patrem nos uoluerit habere per gratiam, qui eius pater est per naturam, tamen etiam ipse circa nos paternum affectum quodammodo demõstrat cum dicit, Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos: hinc est quòd etiam sponsi filios
Matth. 9 nos appellat, ubi ait, Veniet hora ut auferatur ab eis sponsus, & tunc ieiunabũt filij sponsi. Quis autem sponsus nisi dominus Christus? deinde sequitur & dicit, Adhuc modicum & mundus me iam non uidet.) Quid enim? Tunc eum uidebat mundus, quandoquidẽ mundi nomine uult intelligi eos de quibus superius locutus est, dicens de spiritusancto quem mundus accipere non potest, quia non uidet eum neq; cognoscit eum. Videbat eum planè mundus carneis oculis in carne conspicuum, non autem uidebat quod in carne uerbum latebat. Videbat hominem, non uidebat deum, uidebat indumentum, non uidebat indutũ. Sed quoniam cum post resurrectionem etiam ipsam carnem suam quam nõ solum uidendam, uerumetiam contrectandã suis uoluit demonstrare, non suis subtrahere: fortasse hinc intelligendum est esse dictum, Adhuc modicum & mundus me iam non uidet. Vos autẽ uidetis me, quia ego uiuo, & uos uiuetis.) Quid est, quia ego uiuo, & uos uiuetis? Cur de præsenti se dixit uiuere, illos autem de futuro esse uicturos, nisi quia uitam etiam carnis utique resurgentis qualis in ipso præcedebat, & illis est pollicitus secuturam? Et quia ipsius mox futura erat resurrectio, præsentis posuit temporis uerbum propter significandam celeritatem, illorum autem quoniam seculi differtur in finem, non ait uiuitis, sed uiuetis. Duas ergo resurrectiones, suam scilicet mox futuram, & nostram in seculi fine uenturam, duobus uerbis præsentis temporis & futuri, eleganter breuiterq; promisit. Quia ego, inquit, ui D
1. Cor. 15 uo & uos uiuetis, quia uiuit, ideo & nos uiuemus, Per hominem quippe mors, & per hominem resurrectio mortuorum: sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, quoniam nemo ad mortem nisi per illũ, nemo ad uitã nisi per Christum. Quia nobis uiximus, mortui sumus: quia uiuit ipse, uiuemus nos. Mortui sumus illi, quãdo uiximus nobis: quia uero mortuus est ille pro nobis, & sibi uiuit & nobis: quia enim uiuit ille, & nos uiuemus: nam sicut per nos mortẽ habere potuimus, nõ sic & uitam per nos habere possumus. In illo die, inquit, uos cognoscetis, quia ego sum in patre, & uos in me, & ego in uobis.) In quo die, nisi de quo ait, & uos uiuetis? Tunc enim erit, ut possimus uidere quod credimus, nam & nunc est in nobis, & nos in illo: sed hoc nunc credimus, tunc etiã cognoscemus, quamuis & nunc credendo nouerimus, sed tunc contemplando noscemus. Quandiu enim sumus in corpore quale nunc est, id est corruptibili, quod aggrauat animã, peregrinamur à domino, per fidem enim ambulamus, non per speciẽ: tunc ergo per speciẽ quoniã uidebimus eũ sicuti est, nã si etiã nũc Christus in nobis nõ esset, nõ diceret Apostolus, Si autem Christus in nobis, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus au
Rom. 8 tem uita est propter iustitiã. Quia uero & nos etiam nunc in illo sumus, satis ostendit ubi
Ioan. 15 dicit, Ego sum uitis, uos palmites. In illo ergo die quando uiuemus ea uita, qua mors absorbebitur, cognoscemus quia ipse in patre, & nos in ipso, & ipse in nobis, quia tunc perficietur hoc ipsum, quod & nunc inchoatum est iam per ipsum, ut sit in nobis & nos in ipso. Qui habet, inquit, mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me.) Qui habet in me

A in memoria, & seruat in uita: qui habet in sermonibus, & seruat in moribus: qui habet audiendo, & seruat faciendo: aut qui habet faciendo, & seruat perseuerando, Ipse est, inquit, qui diligit me. Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa nominis appellatio. Et qui diligit me, inquit, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo ei meipsum.) Quid est diligam, tanquam tunc dilecturus sit, & nunc non diligat? Absit. Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret? Quomodo cum inseparabiliter operentur, separabiliter diligunt? Sed ad hoc dixit, diligam eum, ad quod sequitur, & manifestabo ei meipsum. Diligam & manifestabo, id est, ad hoc diligam ut manifestem: nunc enim ad hoc dilexit, ut credamus, & mandatum fidei teneamus: tunc ad hoc diliget, ut uideamus, & ipsa uisione mercedem fidei capiamus: quia & nos nunc diligimus credendo quod non uidemus: tunc autem diligemus uidendo quod credimus.

De eo quod sequitur, Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes, Domine quid factũ est, quia nobis manifestaturus es teipsum & non mũdo, usq; ad id quod ait, Sermo quẽ audistis non est meus, sed eius qui misit me patris. Tract. LXXVI.

INTERrogantibus discipulis, & eis magistro respondente Iesu, etiam nos tanquam cum illis discimus, quando sanctum euangelium uel legimus uel audimus. Quia ergo dixerat dominus, Adhuc modicum & mundus me iam non uidet, uos autem uidebitis me. Interrogauit eum de hocipso Iudas, non ille traditor eius qui Iscariotes cognominatus est, sed cuius & epistola inter scripturas canonicas legitur, Domine, quid factum est quia nobis manifestaturus es teipsum, & non mundo?) Simus cum ipsis tanquam interrogantes discipuli, communemq; magistrum audiamus & nos. Iudas enim sanctus, non immundus, nec insectator domini, sed sectator, causam quæsiuit quare se non mundo, sed suis manifestaturus esset Iesus, quare adhuc modicum & mundus non uideret eum, ipsi autem uiderent eum. Respondit Iesus & dixit ei, Si
B quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.) Ecce exposita est causa, quare è suis manifestaturus est, nõ alienis, quos mundi nomine appellat, & ipsa est causa quòd hi diligant, illi non diligant: ipsa causa est de qua sacer insonat psalmus, Iudica me deus, & discerne causam meam de gente non sancta. Psal. 42 Qui enim diligunt, quia diligunt, eliguntur: qui uero non diligunt, si linguis hominum loquantur & angelorum, fiunt æramentum sonans & cymbalum tinniens, & si habuerint prophetiam, & scierint omnia sacramenta, & omnem scientiam, & habuerint omnem fidem ut montes transferant, nihil sunt: & si distribuerint omnem substantiam suam, & tradiderint corpus suum ut ardeant, nihil eis prodest. Dilectio sanctos discernit à mundo, quæ facit unanimes habitare in domo, in qua domo pater & filius mansionem faciunt, qui donant & ipsam dilectionem, quibus donent in fine etiam ipsam suam manifestationem. De qua discipulus magistrum interrogabat, ut non solum illi qui tunc audiebant per os eius, sed etiam nos per euangelium eius hoc nosse possemus: quæsierat enim de Christi manifestatione, & audiuit de dilectione atq; mansione. Est ergo quædam dei manifestatio interior, quam prorsus impij non nouerunt, quibus dei patris & spiritussancti manifestatio nulla est: filij uero potuit esse, sed in carne, quæ nec talis est qualis illa, nec semper illis adesse potest qualiscunque sit, sed ad modicum tempus, & hoc ad iudicium, non ad gaudium, ad supplicium, non ad præmium. Nunc est ergo ut intelligamus quantum aperire ille dignatur, quomodo dictum sit, Adhuc modicum & mundus me iam non uidet, uos autem uidebitis me. Verum est quidem, quod post paululum etiam corpus suum in quo poterant eum & impij oculis uidere, oculis eorum fuerat subtracturus: quandoquidem post resurrectionem nemo eum uidit illorum, sed quoniam dictum est testantibus angelis, Sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum, Act. 1 nec aliud credimus quàm eum in eodem corpore ad iudicium uiuorum & mortuorum esse uenturum. Proculdubio tunc eũ uidebit mundus, quo

dus,quo nomine significati sunt à regno eius alieni: ac per hoc lõge melius intelligitur iam illud tempus significare uoluisse in eo quod ait, Adhuc modicum & mundus me iam non uidet,quando in fine seculi auferetur ab oculis damnatorum,ut illi eum de cætero uideant, apud quos diligentes eum,facit pater atq; ipse mansionem. Modicũ autem dixit,quia & id quod prolixum uidetur hominibus,breuissimum est ante oculos dei:de hoc quippe modi- C
1.Ioan.2 co iste ipse Ioannes,Filioli,inquit,nouissima hora est. Ne quis porrò existimet patrem tantummodo & filium sine spiritusancto apud dilectores suos facere mansionem, recolat quod superius de spiritusancto dictum est, Quem mundus non potest accipere,quia non uidet eum,nec scit eum:uos autem cognoscetis eum,quia apud uos manebit, & in uobis erit.Ecce facit in sanctis cum patre & filio sanctus etiam spiritus mansionem, intus utiq; tanquam deus in templo suo. Deus trinitas pater & filius & spiritussanctus ueniunt ad nos, dum uenimus ad eos: ueniunt subueniendo, uenimus obediendo: ueniunt illuminando, uenimus intuendo:ueniunt implendo,uenimus capiendo,ut sit nobis eorum non extraria uisio,sed interna,& in nobis eorum non transitoria mansio,sed æterna: sic mundo non se filius manifestat. Mundus enim dictus est hoc loco, de quibus continuo subiunxit atq; ait, Qui non diligit me,sermones meos non seruat.)Hi sunt qui patrem & spiritumsanctum nunquam uident:filium autem non ut beatificentur, sed ut iudicentur,ad modicum uidẽt: nec ipsum in forma dei ubi est cum patre & spiritusancto pariter inuisibilis, sed in forma hominis, ubi esse uoluit mundo patiendo contemptibilis, iudicando terribilis: quod uero adiunxit, Et sermo quem audistis non est meus,sed eius qui misit me patris.) Non miremur, non paueamus, non est minor patre, sed non est nisi à patre:non est impar ipso, sed non est à seipso: neque enim mentitus est dicendo, Qui non diligit me, sermones meos non seruat, ecce suos dixit esse sermones. Nunquid sibi ipse est contrarius, ubi rursus dixit, Et sermo quem audistis non est meus? Aut quia secundum hominem non est suus? Et fortasse propter aliquã distinctionem, ubi suos dixit pluraliter dixit, hoc est sermones: D
ubi autem sermonem,hoc est uerbum, non suum dixit esse,sed patris, seipsum intelligi uoluit.In principio enim erat uerbum,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum. Non itaq; suum,sed patris est uerbum,quomodo nec sua imago,sed patris est,nec suus filius idẽ ipse,sed patris. Recte igitur tribuit autori quicquid fecit æqualis, à quo habet hocipsum, quòd illi est indifferenter æqualis.

De eo quod sequitur, Hæc locutus sum uobis apud uos manens, usque ad id quod ait, Pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat ego do uobis.

Tractatus LXXVII.

IN præcedenti lectione sancti euangelij, quam sequitur ista quæ modo recitata est,dominus Iesus dixerat se & patrem ad dilectores suos esse uẽturos,& apud eos mansionem esse facturos. Iam uero & superius dixerat de spiritusancto, Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit, & in uobis erit,unde intelleximus in sanctis tanquam in templo suo simul manere trinitatem deum: nunc autem dicit, Hæc locutus sum uobis apud uos manens.) Illa itaq; mansio alia est quam promisit futuram,hæc uero alia quam præsentem esse testatur. Illa spiritalis est, atque intrinsecus mentibus redditur,hæc corporalis forinsecus oculis atque auribus exhibetur: illa in æternũ beatificat liberatos,hæc in tempore uisitat liberandos: secundum illam dominus à suis dilectoribus non recedit,secundum hanc it & redit. Hæc, inquit, locutus sum uobis, apud uos manens,utiq; præsentia corporali, qua cum illis uisibilis loquebatur. Paracletus autem, inquit,spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & commemorabit uobis omnia quæcunque dixero uobis.) Nunquid nam dicit filius, & docet spiritussanctus, ut dicente filio uerba capiamus, docente autem spiritusancto eadem uerba intelligamus? Quasi dicat filius sine spiritusancto, aut spiritussanctus doceat sine filio, aut uero non & filius doceat, & spiritusanctus dicat, & cum deus aliquid dicit &

A dicit & docet, trinitas ipsa dicat & doceat? sed quoniam trinitas est, oportebat eius singulas
insinuare personas, easq; nos distincte audire, inseparabiliter intelligere. Audi patrem di-
centem ubi legis, Dominus dixit ad me, filius meus es tu: audi & docentē ubi legis, Omnis Psal. 2
qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me: filium uero dicentē modo audisti: de se quippe Ioan. 6
ait, Quæcunq; dixero uobis. Quem etsi docentem uis nosse, magistrum recole, Vnus est, in- Matth. 23
quit, magister uester Christus. Spiritū porrò sanctum quem modo audisti docentem ubi
dictum est, Ipse uos docebit omnia: audi etiam dicentem, ubi legis in actibus Apostolorū, Act. 10
beato Petro dixisse spiritumsanctum, Vade cum illis, quia ego misi eos. Omnis igitur & di
cit & docet trinitas: sed nisi etiam singillatim commendaretur, eam nullo modo humana
capere utcunq; possit infirmitas. Cum ergo omnino sit inseparabilis, nunquam trinitas esse
sciretur, si semper inseparabiliter diceretur: nam & cum dicimus patrē & filiū & spiritumsan
ctū, non eos utiq; dicimus simul, cū ipsi non possint esse nisi simul. Quod uero addidit, com
memorabit uobis, intelligere debemus etiam, quòd iubemur nō obliuisci saluberrimos mo
nitus ad gratiam pertinere, quam nobis cōmemorat spiritus. Pacem, inquit, relinquo uo-
bis, pacem meam do uobis.) hoc autem est quod legimus apud prophetam, Pacem super
pacem, pacem nobis relinquit iturus, pacem suam nobis dabit in fine uenturus, pacē nobis
relinquit in hoc seculo, pacem suam nobis dabit in futuro seculo, pacem nobis relinquit, in
qua manētes hostem uincimus, pacem suam nobis dabit, quando sine hoste regnabimus,
pacem relinquit nobis, ut etiam hic inuicem diligamus, pacem suam nobis dabit, ubi nun-
quam dissentire possimus, pacem relinquit nobis, ne de occultis nostris inuicem iudicemus,
cum in hoc sumus mundo, pacem suam dabit nobis, cum manifestabit cogitationes cordis
& tunc laus erit unicuiq; à deo. In illo tamen atq; ab illo nobis est pax, siue quam nobis re-
linquit iturus ad patrem, siue quam nobis dabit nos perducturus ad patrem. Quid autem
nobis relinquit ascendens à nobis, nisi seipsum dum nō recedit à nobis? Ipse est enim pax
B nostra, qui fecit utraq; unum. Pax ergo ipse nobis est, & cum credimus quia est, & cum uide
mus eum sicut est: si enim quandiu sumus in corpore corruptibili quod aggrauat animam,
cum per fidem ambulamus, non per speciem, non deserit peregrinantes à se, quanto magis
cum ad ipsam speciē uenerimus, nos implebit ex se. Sed quid est quod ubi ait, Pacem relin-
quo uobis, non addidit meam: ubi uero ait, pacem do uobis, ibi dixit meam? Vtrum subau
diendum est meā, & ubi dictum non est, quia postea dictum est, potest referri ad utrunque
etiam quod semel dictum est? An forte & hic aliquid latet quod petendum est & quæren-
dum, & ad quod pulsantibus aperiendum? Quid si enim pacem suam eam uoluit intelligi
qualem habet ipse? Pax uero ista quam nobis relinquit in hoc seculo, nostra est potius di-
cenda quàm ipsius. Ille quippe nihil repugnat in seipso, qui nullum habet omnino peccatū: Mat. 6
nos autem talem pacem nunc habemus, in qua adhuc dicamus, Dimitte nobis debita no-
stra. Est ergo nobis pax aliqua, quoniam condelectamur legi dei secundum interiorem
hominem, sed non est plena, quia uidemus aliam legem in membris nostris, repugnantē le
gi mentis nostræ. Itemq; inter nosipsos est nobis pax, qua inuicem nobis credimus quòd
inuicem diligamus: sed nec ipsa plena est, quia cogitationes cordis nostri inuicem non ui-
demus, & quædam de nobis quæ non sunt in nobis, uel in melius inuicem, uel in deterius
opinamur. Itaq; ista etiam si ab illo nobis relicta est, pax nostra est: nisi enim ab illo, non
haberemus & talem, sed ipse non habet talem. Si tenuerimus usq; in finem qualem accepi-
mus, qualem habet habebimus, ubi nihil nobis repugnet ex nobis, & nihil nos inuicem
lateat in cordibus nostris. Nec ignoro ista domini uerba etiam sic accipi posse, ut eius-
dem domini sententiæ repetitio uideatur. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uo-
bis, id quod dixerat, pacem: hoc repetierit dicens, pacem meam, & quod dixerat, re-
linquo uobis: hoc repetierit dicens, do uobis. Vt uolet quisque accipiat, me tamen de-
lectat, credo & uos fratres mei, delectet sic tenere istam pacem, ubi aduersarium concor-
diter uincamus, ut desideremus pacem, ubi aduersarium non habebimus. Quod uero
domi-

dominus adiunxit atq; ait, Non quomodo mundus dat,ego do uobis.) Quid est aliud, C
nisi non quomodo homines dant, qui diligūt mundū,ita do uobis? Qui propterea dant si
bi pacem, ut sine molestia litium atq; bellorum, nō deo,sed amico suo mundo perfruātur:
& quando iustis dant pacem,ut non eos persequantur,pax non potest esse uera,ubi nō est
uera concordia,quia disiuncta sunt corda: quomodo enim consors dicitur, qui sortem iun/
git:ita ille concors dicendus est,qui corda iungit. Nos ergo charissimi,quibus Christus pacē
relinquit,& pacem suam nobis dat,nō sicut mundus,sed sicut ille per quem factus est mun/
dus,ut concordes simus,iungamus inuicem corda,& cor unum sursum habeamus, ne cor/
rumpatur in terra.

De eo quod dicit, Non turbetur cor uestrum neq; formidet. Audistis quia dixi uobis,uado & uenio ad uos,si diligeretis me,gauderetis utiq;,quia uado ad patrem,quia pater maior me est. Tractatus LXXVIII.

ACCEpimus fratres uerba domini dicentis ad discipulos suos, Non turbetur
cor uestrū,neq; formidet. Audistis quia ego dixi uobis, uado & uenio ad uos.
Si diligeretis me,gauderetis utiq;,quia uado ad patrem, quia pater maior me
est.) Hinc ergo turbari & formidare poterat cor illorum quòd ibat ab eis,quā/
uis uenturus ad eos, ne forsitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet pastoris absentia:
sed à quibus homo abscedebat, deus non recedebat, & idem ipse Christus homo & deus.
Ergo & ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod deus erat: ibat per id quod
uno loco erat,manebat per id quod ubiq; erat. Cur itaq; turbaretur & formidaret cor,quā/
do ita deserebat oculos,ut non desereret cor? Quamuis deus etiam qui nullo continetur lo/
co,discedat ab eorum cordibus,qui eum relinquunt moribus,nō pedibus, & ueniat ad eos
qui conuertuntur ad eum non facie,sed fide,& accedunt ad eum mente,non carne. Vt autē
intelligerent secundum id quod homo erat eum dixisse: uado & uenio ad uos, adiecit atq;
ait, Si diligeretis me,gauderetis utiq;,quia uado ad patrē,quia pater maior me est.) Per D
quod ergo filius non est æqualis patri,per hoc iturus erat ad patrem, à quo uenturus est ui
uos & mortuos iudicaturus. Per illud autem in quo æqualis est gignenti unigenitus, nun/
quam recedit à patre, sed cum illo est ubiq; totus pari diuinitate, quam nullus continet lo/
cus. Cū em̄ in forma dei esset,sicut Apostolus loquitur, nō rapinā arbitratus est esse æqua/
lis deo:quomodo enim rapina possit esse natura,quæ non erat usurpata,sed nata? Semet/
ipsum aūt exinaniuit,formā serui accipiēs,non ergo amittēs illā, sed accipiens istam,eo mo
do se exinaniēs quo hic minor apparebat,quàm apud patrē manebat. Forma quippe serui
accessit,nō forma dei recessit:hæc est assumpta,non illa cōsumpta: propter hanc dicit,Pater
maior me est:propter illam uero,Ego & pater unum sumus. Hoc attendat Arianus, & hac
attentione sit sanus,ne contentione sit uanus,aut quod est peius,insanus. Hæc est enim for
ma serui,in qua dei filius minor est,non patre solo,sed etiam spiritusancto,neq; id tantum
sed etiam seipso, quia idem ipse in forma dei maior est seipso. Neq; enim homo Christus
non dicitur filius dei,quod etiam sola caro eius in sepulchro meruit appellari:nam quid ali/
ud confitemur cum dicimus credere nos unigenitum dei filium, qui sub Pontio Pilato cru/
cifixus est & sepultus? Et quid eius sepulta est nisi caro sine anima? Ac per hoc cum credi/
mus in dei filium qui sepultus est, profecto filium dei dicimus & carnem quæ sola sepulta
est. Ipse ergo Christus filius dei,æqualis patri in forma dei, quia semetipsum exinaniuit nō
formam dei amittens,sed formam serui accipiens,maior est & seipso,quia maior est forma
dei quæ amissa non est,quàm serui quæ accepta est. Quid itaq; mirum,uel quid indignum,
si secundum hanc formam serui loquens,ait dei filius,Pater maior me est: & secundum dei
formam loquens,ait idem ipse dei filius,Ego & pater unum sumus. Vnum sunt secundum
id quod deus erat uerbum:& maior est pater, secundum id quod uerbum caro factum est.
Dicā etiam quod Ariani & Eunominiani negare nō possunt, secundum hanc formam ser/
ui puer Christus etiam parentibus suis minor erat, quando paruulus maioribus,sicut scri/
ptum

A ptum est,subditus erat.Quid igitur hæretice,cum Christus deus sit & homo loquitur ut ho-
mo,& iam calumniaris deo? Ille in se naturam cōmendat humanam,tu in illo audes defor-
mare diuinam? Infidelis,ingrate,ideo ne tu minuis eum qui fecit te, quia dicit ille quid fa-
ctus sit propter te? Æqualis enim patri filius per quem factus est homo,ut minor esset pa-
tre factus est homo,quod nisi fieret,quid esset homo? Dicat planè dominus & magister no-
ster:Si diligeretis me,gauderetis utiq;,quia uado ad patrem,quia pater maior me est.Cum
discipulis audiamus uerba doctoris,non cum alienis sequamur astutiam deceptoris.Agno-
scamus geminam substantiam Christi,diuinam scilicet qua æqualis est patri,humanā qua
maior est pater. Vtrūq; autem simul,non duo sed unus est christus,ne sit quaternitas,nō tri-
nitas deus:sicut enim unus est homo anima rationalis & caro,sic unus est Christus deus &
homo:ac per hoc Christus est deus,anima rationalis & caro.Christū in his omnibus, Chri-
stum in singulis confitemur.Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Iesus,sed 3.sen.dis.22. ed.
in forma dei.Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus,sed in forma serui.Idem hic quæritur
de singulis quibus homo constat.Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in
anima sola:quis resurrecturus triduo iacuit in sepulchro? Christus Iesus, sed in carne sola.
Dicitur ergo & in his singulis Christus. Verum hæc omnia non duo uel tres, sed unus est
Christus:ideo ergo dixit:Si diligeretis me,gauderetis utiq; quia uado ad patrem, quoniā
naturæ humanæ gratulandū est,eo q; sic assumpta est à uerbo unigenito,ut immortalis cō-
stitueretur in cœlo, atq; ita fieret terra sublimis,ut incorruptibilis puluis sederet ad dexterā
patris:hoc enim modo se iturum dixit ad patrem:nam profecto ad illum ibat qui cum illo
erat:sed hoc erat ire ad eum & recedere à nobis,mutare atq; immortale facere quod morta-
le suscepit ex nobis,& leuare in cœlum per quod fuit in terra pro nobis.Quare non dehinc
gaudeat,qui sic diligit Christum,ut & suam naturam iam immortalem gratuletur in Chri-
sto,atq; id se speret futurum esse per dominum Christum? Qui cum patre & spiritu sancto
B uiuit & regnat deus,per omnia secula seculorum amen.

De eo quod dicit:Et nunc dixi uobis priusq; fiat,ut cum factū fue-
rit credatis,usq; ad id quod ait:Et sicut mandatum dedit mihi pater,
sic facio:Surgite eamus hinc: Tractatus LXXIX.

DOMINVS & saluator noster Iesus Christus,dixerat discipulis suis:Si diligere-
tis me,gauderetis utiq; quia uado ad patrē,qa pater maior me est.Quod ex for-
ma serui eū dixisse,nō ex forma dei in qua æqualis est patri,nouit fides quæ reli-
giosis est mentibus fixa,nō à calumniosis & dementibus ficta: deinde subiūxit:
Et nunc dixi uobis priusq; fiat,ut cum factum fuerit credatis.) Quid est hoc, cum magis
homo credere debeat anteq; fiat id quod credendum est? Hæc est enim laus fidei, si quod
creditur non uidetur:nam quid magnum est,si id creditur quod uidetur,secundū illam eius-
dem domini sententiā, quando discipulum arguit dicens:Quia uidisti me credidisti,beati
qui non uident & credunt? Et nescio utrum credere dicēdus est quisq; quod uidet:nam ipsa Heb.11
fides in epistola quæ scribitur ad Hebræos,ita est definita:Est autem fides sperantium sub-
stantia,& coniunctio rerum quæ non uidentur.Quapropter si fides est rerum quæ credun-
tur,eademq; fides earum rerum est quæ non uidentur,quid sibi uult quod dominus ait:Et
nunc dixi uobis priusq; fiat,ut cum factum fuerit credatis? Nōnne potius dicendum fuit,&
nunc dixi uobis priusq; fiat ut credatis,quod cum factum fuerit uideatis? Nam & ille cui di-
ctum est:Quia uidisti,credidisti,non hoc credidit quod uidit,sed aliud uidit,aliud credidit.
Vidit enim hominem, credidit deum: cernebat quippe atq; tangebat carnem uiuentem,
quā uiderat morientem,& credebat deū in carne ipsa latentem.Credebat ergo mente quod
non uidebat,per hoc quod sensibus corporeis apparebat: sed & si dicūtur credi quæ uiden-
tur,sicut dicit unusquisq; oculis suis se credidisse,non tamen ipsa est quæ in nobis ædificatur
fides,sed ex rebus quæ uidentur,agitur in nobis,ut ea credantur quæ non uidentur. Quocir-
ca dilectissimi,unde nunc mihi sermo est quod dominus ait:Et nūc dixi uobis priusq; fiat,

ut cum factum fuerit credatis, illud utiq; dicit, cum factum fuerit, q. eum uisuri erant post C
mortem uiuentem, & ad patrem ascendentem. Quo uiso illud fuerant credituri, quòd ipse esset Christus filius dei uiui, qui potuit hoc facere cum prædixisset, & prædicere antequã faceret. Creditur autem hoc non fide noua, sed aucta, aut certe cum mortuus esset defecta, cum resurrexisset refecta: neq; enim eum dei filium non & ante credebant, sed cũ in illo factũ esset quod ante prædixit, fides illa quæ tunc quando illis loquebatur fuit parua, & cum moreretur penè iam nulla, & reuixit & creuit: deinde quid dicit? Iam nõ multa loquar uobiscũ: uenit enim princeps mundi huius.) Quis nisi diabolus? Et in me non habet quicquam:) nullum omnino scilicet peccatum: sic enim ostendit non creaturarum, sed peccatorum principem diabolum, quos nunc nomine mundi huius appellat. Et quotienscunq; mundi nomen in mala significatione ponit, nõ ostẽdit nisi mundi istius amatores: de quibus alibi scriptũ
Iaco. 4 est: Quicunq; uoluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei cõstituetur. Absit ergo ut sic intelligatur diabolus princeps mundi, tanquã gerat uniuersi mundi, id est, cœli & terræ, atq; omnium quæ in eis sunt principatum, de quali mundo dictum est, cum de Christo uerbo ser
Ioan. 1 mo esset: Et mundus per eum factus est. Vniuersus itaq; mundus à summis cœlis usq; ad infimam terram creatori est subditus, non desertori, redemptori, non interemptori, liberatori, non captiuatori, doctori, non deceptori: quemadmodum autem sit intelligendus princeps
Eph. 6 mundi diabolus, euidentius aperuit Paulus apostolus, qui cum dixisset: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, subiecit atq; ait, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum. Sequenti enim uerbo exposuit quid dixisset, mundi, cum subiecit, tenebrarum harum, ne quisquã mũdi nomine intelligeret uniuersam creaturam, cuius nullo modo sunt rectores angeli desertores. Tenebrarũ, inquit, harum, id est, mundi istius amatorum, ex quibus tamen electi sunt, non per suũ me
Eph. 5 ritum, sed per dei gratiam, quibus dicit: Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in dño. Omnes enim fuerunt sub rectoribus tenebrarum harũ, id est, hominũ impiorum, tan D
Col. 1 quã tenebræ sub tenebris, sed gratias deo qui eruit nos, sicut dicit idem Apostolus, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ: In quo princeps huius mundi, hoc est, tenebrarum harum, non habebat quicquam, quia neq; cum peccato deus uenerat, nec eius carnem de peccati propagine uirgo pepererat. Et tanquã ei diceretur, cur ergo moreris si non habes peccatum, cui debeatur mortis supplicium, continuo subiecit. Sed ut cognoscat mundus, quia diligo patrẽ, & sicut mandatũ dedit mihi pater, sic facio: surgite eamus hinc.) Discumbens enim discumbentibus loquebatur, eamus autem dixit: quo? nisi ad illum lo
Psal. 68 cum unde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat ut moreretur mandatum patris, tanquã ille de quo prædictũ erat: quæ non rapui, tunc exoluebam, mortem sine debito soluturus, & nos à morte debita redempturus. Rapuerat autẽ Adam peccatũ, quãdo manũ in arborẽ præsumptione deceptus extendit, ut incõmunicabile nomen incõcessæ diuinitatis inuaderet, quã filio dei natura cõtulerat, non rapina.

De eo quod dicit: Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est, usq; ad id quod ait: iam uos mundi estis ꝓpter sermonem quẽ locutus sum uobis: Trac. LXXX

Cap. XV

STE locus euangelicus fratres, ubi se dicit dñs uitem, & discipulos suos palmites, secundum hoc dicit q. est caput ecclesiæ, nos quoq; membra eius, mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Vnius quippe naturæ sunt uitis & palmites. Propter quod cum esset deus, cuius naturæ non sumus, factus est homo, ut in illo esset uitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse possimus: quid ergo est: Ego sum uitis uera.) Nunquid ut adderet uera, hoc ad eam uitem retulit, unde ista similitudo translata est? Sic enim dicitur uitis per similitudinem, non per proprietatem, quẽadmodũ dicitur ouis, agnus, leo, petra, lapis angularis, & cætera huiusmodi, quæ magis ipsa sunt uera, ex quibus ducũtur istæ similitudines, nõ proprietates: sed cum dicit, ego sum uitis
Esaiæ 5 uera, ab illa se utiq; discernit cui dicitur: Quomodo conuersa es in amaritudinẽ uitis alienæ?

Nam

A Nam quo pacto est uitis uera, quæ expectata est ut faceret uuam, fecit autem spinas? Ego
sum, inquit, uitis uera: Et pater meus agricola est, omnem palmitem in me non ferentem
fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.)
Nunquid unum sunt agricola & uitis? secundum hoc ergo uitis Christus, secundum quod
ait, pater maior me est: secundum autẽ id quod ait: Ego & pater unum sumus, & ipse agri- Ioan.14
cola est, nec talis quales sunt qui extrinsecus operãdo exhibent ministerium, sed talis ut det Ioan.10
etiam intrinsecus incrementum: nam neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui 1.Cor.3
incrementum dat deus: sed utiq; deus est Christus, quia deus erat uerbum, unde ipse & pa-
ter unum sunt, & si uerbum caro factum est quod non erat, manet quod erat: deniq; cum de
patre tanq̃ de agricola dixisset, quòd infructuosos palmites tollat, fructuosos autem put
get ut plus afferant fructum, continuo etiam seipsum mundatorem palmitum ostendens:
Iam uos, inquit, mundi estis propter sermonem quẽ locutus sum uobis.) Ecce & ipse mũ-
dator est palmitum, quod est agricolæ, nõ uitis officium, qui etiam palmites operarios suos
fecit: nam & si non dant incrementum, impendunt tamen aliquod adiumentum, sed nõ de
suo, quia sine me, inquit, nihil potestis facere: audi etiam ipsos confitentes: quid autem est
Apollo? quid autem Paulus? Ministri per quos credidistis, & unicuiq; sicut dominus dedit:
ego plantaui, Apollo rigauit: & hoc ergo sicut unicuiq; dominus dedit, nõ itaq; de suo: iam
uero quod sequitur, sed deus incrementum dedit, non per illos, sed per seipsum facit. Exce-
dit hoc humanam humilitatem, excedit angelicam sublimitatem, nec omnino pertinet, nisi
ad agricolam trinitatem. Iam uos mundi estis, mundi scilicet atq; mundandi: neq; enim nisi
mundi essent, fructum ferre potuissent: & tamen omnem qui fert fructum purgat agricola,
ut fructum plus afferat: fert fructum, quia mundus est, atq; ut plus afferat, purgat adhuc.
Quis enim est in hac uita sic mundus, ut non sit magis magisq; mundandus? Vbi si dixeri- 1.Ioan.1
mus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est: si autem
B confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus qui dimittet nobis peccata, & mundet
nos ab omni iniquitate. Mundet itaq; mundos, hoc est, fructuosos, ut tanto sint fructuosio
res, quanto fuerint mundiores. Iam uos mundi estis propter uerbum quod locutus sum uo
bis. Quare non ait, mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait, propter uerbum 1.q.1.ca.detrahe
quod locutus sum uobis, nisi quia & in aqua uerbum mũdat: detrahe uerbum, & quid est 4.sen.dis.3.c.1
aqua nisi aqua? Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum tanq̃
uisibile uerbum: nam & hoc utiq; dixerat, quando pedes discipulis lauit: qui lotus est, nõ in- Ioan.13
diget nisi ut pedes lauet, sed & est mundus totus. Vnde ista tãta uirtus aquæ ut corpus tan
gat & cor abluat, nisi faciente uerbo? Non quia dicitur, sed quia creditur: nam & in ipso uer
bo, aliud est sonus transiens, aliud uirtus manens. Hoc est uerbum fidei quod prædicamus, Rom.10
ait Apostolus, quia si conuersus fueris in ore tuo, quia dominus est Iesus, & credideris in cor
de tuo quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris, corde enim creditur ad iusticiã, ore
autem confessio fit ad salutem: unde in actibus apostolorum legimus: Fide mundans cor- Act.13
da eorum: & in epistola sua beatus Petrus, Sic & uos, inquit, baptisma saluos facit, non car 1.Pet.3
nis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, hoc est, uerbum fidei quod prædi
camus, quo sine dubio ut mundare possit, consecratur & baptismus. Christus quippe nobi-
scum uitis, cum patre agricola, dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Lege Apostolũ,
& uide quid adiungat: Vt eam sanctificaret, inquit, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Eph.5
Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in uerbo.
Hoc uerbum fidei tantum ualet in ecclesia dei, ut per ipsum credentem, offerentem, benedi-
centem, tingentem etiam tantillum mundet infantem, q̃uis nondum ualentem corde crede
re ad iusticiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc fit per uerbum, de quo dominus ait:
Iam uos mundi estis propter uerbum quod locutus sum uobis.

De eo quod dicit: Manete in me & ego in uobis, usq; ad id quod ait: Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint, quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis: Tractatus LXXXI.

ITEM se dixit esse Iesus, & discipulos suos palmites, & agricolam patrem: unde iam pridem sicut potuimus disputatum est. In hac autem lectione cum adhuc de seipso qui est uitis, & de suis palmitibus, hoc est, discipulis loqueretur: Manete, inquit, in me, & ego in uobis:) Non eo modo illi in ipso, sicut ipse in illis. Vtrũq; autem prodest non ipsi, sed illis: ita quippe in uite sunt palmites, ut uiti non conferant, sed inde accipiant unde uiuant: ita uero uitis est in palmitibus, ut uitale alimentum subministret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest utrũq;, non Christo: nam præciso palmite, potest de uiua radice alius pullulare: qui autem præcisus est, sine radice non potest uiuere: deniq; adiungit & dicit: Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso nisi manserit in uite, sic nec uos, nisi in me manseritis.) Magna gratiæ cõmendatio fratres mei, corda instruit humiliũ, ora obstruit superborum. Ecce si cui audent respondeant, qui ignorantes dei iusticiam & suam uolentes constituere, iusticiæ dei non sunt subiecti. Ecce cui respondeant sibi placentes & ad bona opera facienda deum sibi necessarium non putantes: Nónne huic resistunt ueritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, qui respondent & loquuntur iniquitatem dicẽtes: A deo habemus quòd homines sumus, à nobisipsis autem quòd iusti sumus? Quid dicitis, quid uosipsos decipitis, non assertores, sed præcipitatores liberi arbitrij, ex alto elationis per inania præsumptionis in profunda submersi? Nempe uox uestra est, quòd homo ex semetipso facit iusticiam, hoc est altum elationis uestræ, sed ueritas contradicit & dicit: Palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite. Ite nunc per abrupta, & non habentes ubi figamini, uentosa loquacitate iactamini. Hæc sunt inania præsumptionis uestræ: sed quid uos sequatur uidete, & si est in uobis ullus sensus horrete: qui enim à semetipso se fructum existimat ferre, in uite non est: qui in uite non est, in Christo non est: qui in Christo non est, Christianus non est. Hæc sunt profunda submersionis uestræ, etiam atque etiam consyderate quid adhuc ueritas adiungat & dicat: Ego sum, inquit, uitis, uos palmites: qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.) Ne quisquam putaret saltem paruum aliquem fructum posse à semetipso palmitem ferre, cum hæc dixisset, hic fert fructum multum, non ait, quia sine me parum potestis facere, sed nihil potestis facere. Siue ergo parum siue multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest, quia & si parum attulerit palmes, eum purgat agricola ut plus afferat: tamẽ nisi in uite manserit, & uixerit de radice, quãtumlibet fructum à semetipso non potest ferre: quamuis autem Christus uitis non esset, nisi homo esset, tamen istam gratiam palmitibus non præberet, nisi etiam deus esset. Verũ quia ita sine ista gratia non potest uiui, ut & mors in potestate sit liberi arbitrij: Si quis in me, inquit, non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, & colligent eum & in ignem mittent & ardet.) Ligna itaq; uitis tanto sunt contemptibiliora si in uite non manserint, quanto gloriosiora si manserint: deniq; sicut de his etiam per Ezechielem prophetã dominus dicit, præcisa nullis agricolarum usibus prosunt, nullis fabrilibus operibus deputantur. Vnum de duobus palmiti congruit, aut uitis, aut ignis: si in uite non est, in igne erit: ut ergo in igne non sit, in uite sit. Si manseritis in me, inquit, & uerba mea in uobis manserint, quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis.) Manendo quippe in Christo, quid uelle possunt nisi quod cõuenit Christo? Quid uelle possunt manẽdo in saluatore, nisi quod non est alienum à salute? Aliud quippe uolumus quia sumus in Christo, & aliud uolumus quia sumus adhuc in hoc seculo. De mansione nanq; huius seculi nobis aliquando subrepit, ut hoc petamus quod nobis non expedire nescimus. Sed absit ut fiat nobis si manemus in Christo, qui non facit quando petimus, nisi quod expedit nobis. Manentes ergo in eo cum uerba eius in nobis manent, quodcunq; uoluerimus petimus

Margin notes: C (top right); Rom. 10; 2. Timoth. 3; D (right); Ezech. 15

A petimus,& fiet nobis,quia si petimus & non fiet,non hoc petimus quod habet mansio in
eo,nec quod habent uerba eius quæ manent in nobis,sed quod habet infirmitas & cupidi/
tas carnis quæ non est in eo,& in qua non manent uerba eius:nam utiq; ad uerba eius per/
tinet oratio illa quam docuit,ubi dicimus:Pater noster qui es in cœlis.Ab huius orationis Matth.6
uerbis & sensibus non recedamus petitionibus nostris, & quicquid petierimus fiet nobis.
Tunc enim dicenda sunt uerba eius in nobis manere,quando facimus quæ præcepit,& dili/
gimus quæ promisit:quando autem uerba eius manent in memoria,nec inueniuntur in ui/
ta,non computatur palmes in uite,quia uitam non attrahit ex radice.Ad hanc differētiam Psal.102
ualet quod scriptum est:Et memoria retinentibus mādata eius ut faciant ea:multi enim me
moria retinent,& contemnunt uel etiam derident & oppugnant ea.In his uerba Christi nō
manent,quia tangunt & quodammodo non cohærent:& ideo illis non erūt in beneficium,
sed in testimonium,& quia sic insunt eis ut non maneant in eis,ad hoc tenentur ab eis ut iu
dicentur ex eis.

De eo quod dicit:In hoc glorificatus est pater meus ut fructū plu/
rimum afferatis,usque ad id quod ait:Sicut & ego patris mei præce/
pta seruaui,& maneo in eius dilectione: Tractatus LXXXII

AGIS magisq; saluator gratiam qua saluamur discipulis loquendo cōmen/
dās: In hoc,inquit,glorificatus est pater meus, ut fructum plurimum affera/
tis,& efficiamini mei discipuli.) Siue glorificatus siue clarificatus dicatur,ex uno
Græco uerbo utrunq; translatum est,quod est δοξάζειν. Doxa enim quæ Græ/
ce dicitur,Latine gloria est.Quod ideo cōmemorandum existimaui,quia dicit Apostolus:
Si Abraam ex operibus iustificatus est,habet gloriam,sed non ad deum.Hæc est ad deum Rom.4
gloria qua glorificatur non homo,sed deus,si non ex operibus,sed ex fide iustificatur,ut ex
deo illi sit quod etiam bene operatur,quoniam palmes sicut iam superius dixi, non potest
B ferre fructum à semetipso:si enim in hoc glorificatus est deus pater ut fructum plurimū af/
feramus,& efficiamur Christi discipuli,non hoc gloriæ nostræ tribuamus tanq; ex nobis/
ipsis habeamus,eius est enim hæc gratia,& ideo in hoc non nostra,sed eius est gloria:unde
& alibi cum dixisset,Sic luceat lumen uestrū coram hominibus,ut uideant opera uestra bo Matth.5
na,ne à semetipsis putarent esse bona opera sua,mox addidit:& glorificent patrem uestrū
qui in cœlis est.In hoc enim glorificatur pater ut fructum plurimum afferamus, & efficia/
mur Christi discipuli.A quo efficimur,nisi ab illo cuius misericordia præuenit nos? Ipsius Eph.2
enim figmentum sumus,creati in Christo Iesu in operibus bonis. Sicut dilexit me pater,
inquit,& ego dilexi uos,manete in dilectione mea.) Ecce unde sunt nobis opera bona:nam
unde nobis essent,nisi quia fides per dilectionem operatur? Vnde autem diligeremus,nisi
prius diligeremur? Apertissime hoc in epistola sua idem iste euangelista dixit:Nos diliga/ 1.Ioan.4
mus deum,quoniam ipse prior dilexit nos:quod autem ait:Sicut dilexit me pater,& ego di/
lexi uos,nō æqualitatē naturæ ostendit nostræ & suæ,sicut est patris & ipsius,sed gratiā qua
mediator dei & hominū est homo Christus Iesus:mediator quippe monstrat cū dicit,sicut di
lexit me pater,& ego dilexi uos:nam pater utiq; diligit & nos,sed in ipso, quia in hoc glori/
ficatur pater,ut fructū afferamus in uite,hoc est in filio,& efficiamur eius discipuli. Manete,
inquit,in dilectione mea:quomodo manebimus? Audi quid sequitur: Si præcepta mea,
inquit,seruaueritis,manebitis in dilectione mea.) Dilectio facit præcepta seruare,an præce
pta seruata faciunt dilectionem? Sed quis ambigat,quòd dilectio præcedit? Vnde enim
præcepta seruet nō habet qui nō diligit:quod ergo ait,Si præcepta mea seruaueritis,mane/
bitis in dilectione mea, ostēdit nō unde dilectio generetur,sed unde monstretur:tanq; di/
ceret,Nolite uos putare manere in dilectione mea,si nō seruaueritis præcepta mea:si ēm ser
uaueritis,manebitis,hoc est,hinc apparebit quòd in dilectione mea manebitis, si præcepta
mea seruaueritis.Nemo se fallat dicendo quòd eum diligat,si eius præcepta nō seruat:nam
intantum eum diligimus,inquantum eius præcepta seruamus:inquantum autem minus

seruamus,minus diligimus:quãuis quod ait,manete in dilectione mea,nõ apparet quã dixe- C
rit dilectionẽ,utrũ qua eũ diligimus,an qua ipse diligit nos:sed ex uerbo superiore dinosci-
tur:dixerat quippe,& ego dilexi uos,cui uerbo cõtinuo subiũxit,manete in dilectione mea,
illa ergo qua dilexit eos.Quid est ergo,manete in dilectiõe mea,nisi manete in gratia mea?
Et quid est,si præcepta mea seruaueritis,manebitis in dilectione mea,nisi ex hoc scietis,ꝙ in
dilectione mea qua uos diligo manebitis,si præcepta mea seruabitis?Non ergo ut nos dili-
gat,prius eius præcepta seruamus,sed nisi nos diligat,præcepta eius seruare non possumus.
Hæc est gratia quæ humilibus patet,superbos latet:sed quid illud est quod adiungit: Si-
cut & ego patris mei præcepta seruaui,& maneo in eius dilectione?) Vtiq; etiam hic hãc di
lectionẽ patris intelligi uoluit,qua eũ diligit pater:ita quippe dixerat,Sicut dilexit me pa-
ter,& ego dilexi uos,atq; his uerbis illa subiunxit:manete in dilectione mea, illa proculdu-
bio qua dilexi uos.Ergo quod ait etiã de patre,maneo in eius dilectione,illa scilicet accipien
da est,qua dilexit eũ pater.Sed nunquid & hic gratia intelligenda est qua pater diligit filiũ,
sicut etiam gratia est qua nos diligit filius,cum simus nos filij gratia,non natura,unigenitus
autem natura,non gratia?An hoc etiã in ipso filio ad hominẽ referendũ est?Ita sane: nam
dicendo,sicut dilexit me pater,& ego dilexi uos,gratiam mediatoris ostendit:Mediator aũt
dei & hominum,non inquantũ deus,sed inquantũ homo est Christus Iesus.Et ꝑfecto se-
Luc. 2 cundũ id ꝙ homo est,de illo legitur:Et Iesus ꝑficiebat sapiẽtia & ætate & gratia apud deũ
& homines.Secundũ hoc igitur recte possumus dicere,ꝙ cum ad naturam dei nõ pertineat
natura humana,ad personam tamen unigeniti filij dei per gratiam pertinet humana natu-
ra,& tantã gratiam ut nulla sit maior,nulla prorsus æqualis:neq; enim illam susceptionem
hominis ulla merita præcesserunt,sed ab illa susceptione merita eius cuncta cœperunt.Ma-
net ergo filius in dilectiõe qua eũ dilexit pater,& ideo seruat præcepta eius:qd est em̃ & ille
homo,nisi ꝙ deus susceptor est eius?Deus em̃ erat uerbũ, unigenitus, gignenti coæternus,
sed ut mediator daret᷑ nobis,ꝑ ineffabilẽ gratiã uerbũ caro factũ est & habitauit in nobis. D

De eo quod dicit:hæc locutus sum uobis,ut gaudiũ meum in uobis sit,& gaudium uestrum impleatur,usq; ad id quod ait:Hoc est præceptum meũ, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos: Tractatus LXXXIII.

AVDISTIS charissimi,dñm dicentem discipulis suis: Hæc locutus sum uobis
ut gaudium meũ in uobis sit,& gaudium uestrũ impleatur.) Quod est gaudiũ
Christi in nobis,nisi quo dignatur gaudere de nobis?Et quod est gaudium no-
strum quod dicit implendũ,nisi eius habere consortiũ?Propter quod Petro di-
xerat:Si non lauero te,non habebis partem mecũ. Gaudium ergo eius in nobis, gratia est
quã præstitit nobis,& ipse est gaudiũ nostrũ.Sed de hac ille etiam ex æternitate gaudebat,
quando nos elegit ante constitutionẽ mundi.Nec recte possumus dicere ꝙ gaudiũ eius ple
nũ nõ erat:nõ enim deus imperfecte aliquãdo gaudebat,sed illud eius gaudiũ in nobis nõ
erat,quia nec nos in quibus esse posset iam eramus,nec quãdo esse cœpimus,cũ illo esse cœ-
pimus.In ipso aũt semper erat,qui nos suos futuros certissima suæ præscientiæ ueritate gau
debat.Proinde gaudiũ iam ipse perfectũ de nobis habebat,quando nos præsciendo & præ
destinando gaudebat:neq; enim ullus in illo eius gaudio motus esse poterat,ne forte nõ fie
ret quod se facturũ esse præsciebat:sed neq; cũ id facere cœpit,quod se facturũ esse præsciuit,
gaudiũ eius quo beatus est creuit,alioquin beatior factus est,quia nos fecit. Absit hoc fra-
tres,dei beatitudo quia nec minor fuerat sine nobis,nec fit maior ex nobis.Gaudium igitur
eius de salute nostra,quod in illo semper fuit cũ præsciuit & prædestinauit nos,cœpit esse in
nobis,quãdo uocauit nos,& hoc gaudiũ merito nostrũ dicimus,quo & nos beati futuri su-
mus:sed hoc gaudiũ nostrũ crescit & proficit,& ad suã perfectionem perseuerando perten-
dit:ergo inchoatur in fide renascentium,implebitur in præmio resurgentium.Ecce unde di
ctum existimo,hæc locutus sum uobis ut gaudiũ meũ in uobis sit,& gaudiũ uestrũ implea-
tur.In uobis sit meũ,impleat᷑ uestrũ:semper enim erat meũ plenũ,& anteq; uocaremini,cũ

uocandi

A uocandi à me præsciremini:sed fit & in uobis,cū hoc efficiamini quod præsciui de uobis,im
pleatur aūt uestrū,quia beati eritis quod nondū estis,sicut creati estis qui nō fuistis. Hoc
est,inquit,præceptū meū,ut diligatis inuicē sicut dilexi uos.) Siue dicat᷑ præceptū, siue man
datum,ex uno uerbo Græco utrūq; interpretat᷑,quod est ἐντολή. Iam uero istā sentētiam &
ante dixerat,de qua me uobis ut potui disputasse meminisse debetis. Ibi enim sic ait: Man- Ioan.13
datum nouum do uobis, ut diligatis inuicem,sicut dilexi uos,ut & uos diligatis inuicem.
Huius itaq; mandati repetitio,cōmendatio est,nisi q ibi: mandatū,inquit,nouū do uobis,
hic autem:hoc est,inquit,mandatum meum. Ibi tanq̃ nō fuerit ante tale mandatū:hic,tan-
q̃ non sit aliud eius mandatum:sed ibi dictum est nouū,ne in uetustate nostra perseuere-
mus:hic dictū est meum,ne contemnendū putemus. Quod autem hic ita dixit:hoc est man
datum meum,uelut non sit aliud,quid putamus fratres mei? Nunquid nam solum eius de
ista dilectione mandatū est,qua diligimus inuicem? Nōne est & aliud maius,ut diligamus
deū? Aut uero de sola nobis dilectione mandauit,ut alia nō inquiramus? Tria certe cōmen
dat Apostolus dicēs: Manent aūt fides,spes,charitas,tria hæc:maior autem horū charitas. 1.Cor.13
Et si in charitate,hoc est,in dilectione concluduntur duo illa præcepta, maior tamen dicta
est esse sola. De fide igitur nobis q̃ multa mandata sunt,q̃ multa de spe, quis potest cun-
cta colligere,quis enumerando sufficere? Sed intueamur quod ait idem Apostolus:Plenitu Rom.13
do legis charitas. Vbi ergo charitas est,quid est quod possit deesse? Vbi autē non est, quid 3.sen.dis.36
est quod possit prodesse? Dæmon credit,nec diligit:nemo diligit,qui nō credit. Frustra qui- Iaco.2
dem,sed tamen potest sperare ueniam qui non diligit:nemo autem potest desperare qui di
ligit. Itaq; ubi dilectio est,ibi necessario fides & spes,& ubi dilectio proximi, ibi necessario
etiam dilectio dei:qui enim non diligit deum,quomodo diligit proximum tanq̃ seipsum,
quandoquidem non diligit & seipsum? Est quippe impius & iniquus:qui autem diligit ini- Psal.10
quitatem,non planè diligit,sed odit animam suam. Hoc ergo præceptum dn̄i teneamus,ut
B nos inuicem diligamus,& quicquid aliud præcepit faciamus,quoniā quicquid est aliud,hic
habemus. Discernitur quippe ista dilectio ab illa dilectione qua se inuicem diligunt homi-
nes sicut homines:nam ut discerneretur,adiunctum est,sicut dilexi uos. Vt quid enim dili-
git nos Christus,nisi ut regnare possimus cum Christo? Ad hoc ergo & nos inuicem diliga
mus,ut dilectionem nostram discernamus à cæteris,qui non ad hoc se inuicem diligūt,quia
nec diligunt:qui autem se propter habendum deum diligunt,ipsi se diligunt:ergo ut se dili-
gant,deum diligunt,non est hæc dilectio in omnibus hominibus:pauci se propterea dili-
gunt,ut sit deus omnia in omnibus.

De eo quod dicit:Maiorem hac dilectionem nemo habet,quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis: Tractatus LXXXIIII.

Lenitudinem dilectionis qua nos inuicem diligere debemus fratres charissimi,
definiuit dn̄s dicens: Maiorem hac dilectionē nemo habet,q̃ ut animā suā
ponat quis pro amicis suis.) Quia ergo superius dixerat:Hoc est mandatum
meum,ut diligatis inuicem,sicut dilexi uos:quibus uerbis addidit quod nūc au-
distis:maiorem hac dilectionē nemo habet,q̃ ut animā suā ponat qs p amicis suis. Fit ex
hoc cōsequens, quod idē iste euangelista in epistola sua dicit: Vt quēadmodum Christus 1.Ioan.3
p nobis animā suā posuit,sic & nos debemus p fratribus animas ponere,diligētes utiq; in
uicē sicut ipse dilexit nos,q̃ p nobis animā suā posuit. Nimirū hoc est quod legit᷑ in Prouer Prouer.23
bijs Salomonis: Si sederis cœnare ad mēsam potētis cōsyderās intellige quæ apponūt᷑ tibi,
& sic mitte manū tuā,sciēs q̃ talia oportet præparare: nā quæ mēsa est potētis,nisi unde su-
mit᷑ corpus & sanguis eius,q animā suā posuit p nobis? Et q̃d est ad eā sedere, nisi hūiliter
accedere? Et q̃d est cōsyderare & intelligere q̃ apponūt᷑ tibi,nisi digne tātā gratiā cogitare?
Et q̃d est sic mittere manū,ut scias quia talia te oportet præparare,nisi q̃d' iam dixi,quia si-
cut p nobis Christus animā suā posuit,sic & nos debemus anias pro fratribus ponere? Sic 1.Pet.2
em̄ ait etiā apl̄us Petrus: Christus pro nobis passus est,relinquēs nobis exēplū,ut sequamur

uestigia eius: Hoc est, talia præparare, hoc beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum si non inaniter memorias celebramus, atq; in conuiuio quo & ipsi saturati sunt, ad mensam domini accedimus, oportet ut quemadmodũ ipsi, & nos talia præparemus. Ideo quippe ad ipsam mensam nõ sic eos cõmemoramus, quemadmodũ alios qui in pace requiescũt, ut etiam pro eis oremus, sed magis ut orent ipsi pro nobis, ut eorũ uestigijs adhæreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem. Talia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de domini mensa pariter acceperunt: neq; hoc ita dictum est, quasi propterea domino Christo pares esse possimus, si pro illo usq; ad sanginem martyrium duxerimus. Ille potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum sumẽdi eam: nos autem nec quantum uolumus, uiuimus, & morimur etiã si nolumus. Ille moriens mox in se occidit mortem, nos eius morte liberamur à morte. Illius caro non uidit corruptionem, nostra post corruptionem, in fine seculi per illum induetur incorruptione. Ille nobis non indiguit ut nos saluos faceret, nos sine illo nihil possumus facere. Ille se nobis palmitibus præbuit uitem, nos habere præter illum non possumus uitam. Postremo & si fratres pro fratribus moriantur, tamen in fraternorum peccatorum remissionẽ nullius sanguis martyris funditur, quod fecit ille pro nobis: neq; in hoc quid imitaremur, sed quid gratularemur contulit nobis. Quatenus ergo martyres pro fratribus sanguinem suum fuderunt, hactenus talia exhibuerunt, qualia de mensa dominica perceperunt. In cæteris autem quæ dixi, quamuis nec omnia quæ dicere potui, martyr Christi longe impar est Christo. Quod si quisquam se, non dico potentiæ Christi, sed innocentiæ comparabit, non dicam & aliena se putando sanare, sed suum saltem nullum habere peccatum, etiam sic auidior est quàm ratio salutis exposcit, multum est ad illum, non capit tantum. Quod & bene quidem ista prouerbiorum sententia cõmonetur, quæ continuo subiungit atq; dicit, quòd si auidior es, noli concupiscere cibos eius, satius est enim ut nihil inde sumas, quàm tibi plus quàm oportet assumas. Hæc enim, inquit, uitam habent fallacem, hoc est, hypocrysim: dicendo enim se sine peccato esse, iustum non potest exhibere, sed fingere: ideo dictum est, hæc enim habent uitam fallacem. Vnus est solus, qui & carnem hominis habere, & peccatum potuit non habere. Merito quod sequitur nobis præcipitur, ac tali uerbo atq; prouerbio humana infirmitas conuenitur, eiq; dicitur: Noli extendere te cum sis pauper, cõtra diuitem. Diues enim qui nec hæreditario nec ꝓprio unq̃ debito obnoxius, & ipse iustus est, & alios iustificat Christus. Noli contra eum te extendere, intantum pauper ut remissionis peccatorum appareas quotidianus in oratione mendicus. Tuo autem consilio, inquit, abstine te, unde nisi à præsumptione fallaci? Ille quippe quia non tantum est homo, sed etiam deus, ideo nusq̃ reus: si enim direxeris oculum tuum ad illum, nusq̃ parebit. Oculum tuum, oculum uidelicet humanũ, quo cernis humana, si direxeris ad illũ, nusq̃ parebit, quia uideri nõ potest, quemadmodũ uidere te potes, parauit enim sibi pennas sicut aquilæ, & uadit in domum præpositi sui, unde ad nos utiq; uenit, nec tales qualis uenit inuenit. Diligamus ergo inuicem, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Maiorem quippe hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Eumq; sic imitemur pia obedientia, ut ei nos cõparare nulla præsumamus audacia. C

Pro martyribus non oratur

Ioan. 10

De eo quod dicit: Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio uobis, usq; ad id quod ait: Iam nõ dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius:

Tractatus LXXXV.

CVM dominus Iesus cõmendasset charitatem, quã exhibuit nobis moriendo ꝓ nobis, atq; dixisset: Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, ut animã suã ponat quis ꝓ amicis suis. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis.) Magna dignatio, cum seruus bonus esse non possit, nisi præcepta domini sui fecerit. Hinc amicos suos uoluit intelligi, unde serui boni possunt probari. Sed, ut dixi, ista dignatio est, ut dominus quos nouit seruos suos, dignetur dicere amicos suos: nam D

A nam ut sciatis ad seruorum officium pertinere præcepta domini sui facere, alio loco seruos
utiq; obiurgat dicens: quid autem uocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Cū Luc. 6
ergo dicitis, inquit, domine, iussa faciendo quid dicatis ostēdite. Nónne seruo obedienti ipse
dicturus est: Euge serue bone, quia in paucis fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra Matth. 25
in gaudiū domini tui? Potest igitur esse & seruus & amicus, qui seruus est bonus: sed quod
sequitur attendamus Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus
eius.) Quomodo ergo intellecturi sumus, & seruum & amicum esse seruum bonum, cum
dicat: Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius? Ita nomē cō/
stituit amici, ut auferat serui, non ut in uno utrunq; maneat, sed ut alterum altero decedente
succedat. Quid est hoc? Itá ne cum præcepta domini fecerimus, serui non erimus? Itá ne tūc
serui non erimus, quando boni serui fuerimus? Et quis contradicere potest ueritati quæ ait:
Iam non dicam uos seruos? Et cur hoc dixerit, docet: Quia seruus, inquit, nescit quid faciat
dominus eius. Nunquid nam seruo bono & probato dominus eius non etiam secreta sua
cōmittit? Quid est ergo quod ait: Seruus nescit quid faciat dominus eius? Verum, esto, ne/
scit quid faciat: nūquid nescit etiam quid præcipiat? Nam & si hoc nescit, quomodo seruit?
Aut quomodo seruus est, qui non seruit? Et tamen dominus loquitur: Vos amici mei estis,
si feceritis quæ ego præcipio uobis, iam non dicam uos seruos. O rem mirabilem, cum serui
re non possumus, nisi præcepta domini fecerimus, quomodo præcepta faciendo serui non
erimus? Si seruus non ero præcepta faciendo, & nisi præcepta fecero, seruire non potero, er/
go seruiendo seruus non ero. Intelligamus fratres intelligamus, & hoc in nobis dominus fa
ciat ut intelligamus, faciat etiam ut intellecta faciamus. Hoc autem si scimus, profecto sci/
mus quod facit dominus, quia nosipsos tales non facit nisi dominus, & per hoc ad eius ami/
citiam pertinemus. Sicut enim duo sunt timores, qui faciunt duo genera timentium, sic duæ
sunt seruitutes, quæ faciunt duo genera seruientium. Est timor quem perfecta charitas foras 1. Ioan. 4
B mittit, & est alius timor castus permanens in seculū seculi. Illum timorem qui non est in cha Psal. 18
ritate, attendebat Apostolus cum dicebat: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum Rom. 8
in timore. Illum autem timorem castum attendebat cum dicebat: Noli altum sapere, sed ti Rom. 11
me. In illo timore quem foras charitas mittit, est etiam seruitus simul foras cum ipso timo/
re mittenda: utrūq; enim iunxit Apostolus, hoc est seruitutem & timorem, dicendo: Non
enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Ad hanc seruitutem seruum pertinentē
intuebatur & dominus dicens: Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat do
minus eius: non utiq; ille seruus pertinens ad timorem castum, cui dicitur: Euge serue bone,
intra in gaudium domini tui, sed ille seruus pertinens ad timorem, foras à charitate mitten/
dus, de quo alibi dicit: Seruus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æter/ Ioan. 8
num: quoniam itaq; dedit nobis potestatē filios dei fieri, ut non serui sed filij simus, ut miro
quodam & ineffabili, sed tamen uero modo serui, non serui esse possumus, serui scilicet timo
re casto, ad quem pertinet seruus intrans in gaudium domini sui, non serui autem timore
foras mittendo, ad quem pertinet seruus non manens in domo in æternū. Vt autem tales
serui non serui simus, dn̄m facere scimus. Hoc autem seruus ille nescit, qui nescit quid faciat
dn̄s eius: & cū aliquid boni facit, sic extollitur quasi hoc ipse faciat, non dn̄s eius, & in se, non
in dn̄o gloriatur, cū se ipse deceperit, quia sic gloriatur quasi nō acceperit: nos aūt charissimi,
ut amici dn̄i esse possimus, quid noster dn̄s faciat sciamus, non solum enim homines, uerū/
etiam iustos ipse facit nos, & non ipsi nos. Et ut hoc sciamus, quis nisi ipse facit? Non enim
spiritum huius mundi accepimus, sed spiritū qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata
sunt nobis. Ab ipso quicquid boni est, donatur ut sciatur. Ergo quia & hoc bonum est, ab
ipso utiq; donatur, ut sciatur à quo bonum omne donetur, ut omnino de omnibus bonis
qui gloriatur in dn̄o glorietur. Quod uero sequitur: Vos autem dixi amicos, quia omnia
quæcunq; audiui à patre meo nota feci uobis.) ita est profundum, ut nullo modo sit isto
sermone coartandum, sed in alium differendum.

De eo

De eo quod dicit:uos autem dixi amicos,usq; ad id quod ait:Et fructus uester maneat,ut quodcúque petieritis patrem in nomine meo det uobis: Tractatus LXXXVI C

MERITO quæritur quomodo accipiendum sit quod ait dominus: Vos autem dixi amicos,quia omnia quæcunq; audiui à patre meo,nota feci uobis.) Quis autem audeat affirmare uel credere ullum hominum scire omnia quæcunq; à patre audiuit unigenitus filius,quando nec hoc quidem quisq; capit,quomodo à patre audiat ullum uerbū,cum ipse sit patris unicum uerbum? Quid est quod aliquāto post in hoc ipso ta-
Ioan. 16 men sermone,quem post cœnam ante passionē ad discipulos habuit,Multa,inquit, habeo uobis dicere,sed non potestis illa portare modo? Quo igitur pacto intellecturi sumus omīa eum nota fecisse discipulis,quæcunq; audiuit à patre,cum propterea quædam multa nō dicat,quia scit eos modo portare non posse? Sed nimirū quod facturus est,fecisse se dicit, qui
Psal. 21 ea quæ futura sunt fecit:sicut enim dicit per ꝓphetā:Foderunt manus meas & pedes meos, nec ait,fossuri sunt,uelut præterita dicens,& ea tamen futura prædicens: ita & hoc loco ait, omnia se nota fecisse discipulis,quæ se nouit nota esse facturum in illa plenitudine scientiæ,
1. Cor. 13 de qua dicit Apostolus:Cum autem uenerit quod perfectum est,quod ex parte est euacuabitur. Ibi quippe dicit,nūc scio ex parte,tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum, & nūc per speculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciem:nam & ipse Apostolus saluos nos dicit esse factos per lauacrum regenerationis,qui tamē alio loco:Spe,inquit,salui facti sumus. Spes autem quæ uidetur non est spes:quod enim uidet quis,quid sperat? Si autē quod nō uidemus,speramus,per patientiam expectamus:unde etiam eius coapostolus Petrus, In
1. Pet. 1 quem modo,inquit,non uidentes creditis,quem cum uideritis,exultabitis gaudio inenarrabili & honorato,percipientes mercedem fidei,salutem animarum uestrarum:si ergo nūc tē-
Gal. 5 pus est fidei,salus autem animarum merces est fidei,quis dubitet in fide quæ per dilectionem operatur,peragendum diem ultimum,atq; in fine diei recipiendam esse mercedē,non D solum redemptionem corporis nostri,de qua dicit apostolus Paulus, uerumetiam salutem animarum nostrarū,de qua dicit apostolus Petrus? Vtriusq; enim rei felicitas isto tempore atq; in ista mortalitate in spe potius habetur,quàm in re tenetur. Verū hoc interest, quòd exterior noster homo,id est,corpus adhuc corrumpitur:interior autem,id est,anima iam renouatur de die in diem. Itaq; sicut immortalitatem carnis & salutem animarū futuram expectamus,quamuis iam pignore accepto,salui facti esse dicamur:ita omniū noticiam quæcunq; unigenitus audiuit à patre,futuram sperare debemus,quamuis hoc iam se fecisse dixerit Christus: Nō uos me elegistis,inquit,sed ego uos elegi.) Hæc est illa ineffabilis gratia:quid enim eramus quando Christum nondum elegeramus,& ideo non diligebamus? Nam qui eum non eligit,quomodo diligit? Nunquid iam in nobis erat quod in psalmo
Psal. 83 canitur:Elegi abiectus esse in domo domini,magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum? Non utiq;. Quid ergo eramus nisi iniqui & perditi? Neq; enim iam credideramus in eum,ut eligeret nos:nam si iam credentes elegit, electos elegit,cur ergo diceret,non uos me elegistis,nisi quia misericordia eius præuenit nos. Hic certe uacat uana illorum ratiocinatio, qui præscientiā dei defendūt cōtra gratiā dei,& ideo dicūt nos electos ante mundi constitutionem,quia præsciuit nos deus futuros bonos,non seipsum nos facturum bonos:non hoc dicit qui dicit:Nō uos me elegistis,quoniā si ꝓpterea nos elegisset,quia bonos futuros esse nos præsciuerat,simul etiā præscisset ꝙ eū nos fuissemus prius electuri. Non enim aliter esse possemus boni,nisi forte dicendus est bonus qui nō eligit bonū. Quid ergo eligit in nō bonis? Nō enim electi sunt quia boni fuerūt,qui boni nō essent nisi electi essent:alioquin gratia iam nō est gratia,si præcessisse contēdimus merita:hæc quippe electio gratia est,de qua
Rom. 11 dicit Apostolus:Sic ergo & in hoc tpe reliquiæ ꝑ electionē gratiæ dei saluæ factæ sunt: unde subiungit,Si aūt gratia,iam nō ex operibus,alioquin gratia iā nō est gratia. Audi ingrate,in-

A te,ingrate audi:non uos me elegistis,sed ego elegi uos.Non est ut dicas,ideo electus sum,
quia iam credebā:si enim credebas in 'eū,iam elegeras eum,sed audi:nō uos me elegistis:nō
est ut dicas,antequam crederem,iam bona operabar,ideo electus sum:quid enim est boni ope/
ris ante fidem,cum dicat Apostolus:Omne quod non est ex fide,peccatum est? Quid ergo Romā.14
dicturi sumus audiendo,nō uos me elegistis,nisi quia mali eramus & electi sumus,ut boni
per gratiam nos eligentis essemus? Non est enim gratia,si præcesserant merita.Est aūt gra/
tia.Hæc igitur non inuenit,sed effecit merita:& uidete charissimi,quemadmodum non eli/
gat bonos,sed quos elegit,faciat bonos.Ego,inquit,elegi uos: Et posui uos,ut eatis & fru/
ctū afferatis,& fructus uester maneat.) Nónne iste est fructus de quo iā dixerat:sine me
nihil potestis facere? Elegit ergo & posuit ut eamus & fructum afferamus:nullum itaque fru
ctum unde nos elegit habebamus. Vt eatis,inquit,& fructum afferatis.Imus ut afferamus,
& ipse est uia qua imus,in qua nos posuit ut eamus. Proinde in omnibus misericordia eius
præuenit nos.Et fructus,inquit,uester maneat: Vt quodcunque petieritis patrem in nomi/
ne meo,det uobis.) Maneat ergo dilectio,ipsa est enim fructus noster:quæ dilectio nunc
est in desiderio,nondum in saturitate,& ipso desiderio quodcunque petierimus in nomine
unigeniti filij dat nobis pater:quod autem accipere saluandis non expedit nobis,non existi
memus nos petere in nomine saluatoris, sed hoc petimus in nomine saluatoris,quod per/
tinet ad orationem salutis.

De eo quod dicit:Hæc mando uobis,ut diligatis inuicem,usque ad id quod ait:
Sed ego elegi uos de mūdo,propterea odit uos mundus: Tract. LXXXVII

In lectione euangelica quæ hanc antecedit,dixerat dominus:nō uos me elegistis,
sed ego elegi uos,& posui uos,ut eatis & fructum afferatis, & fructus uester ma/
neat,ut quodcunque petieritis patrem in nomine meo,det uobis:de quibus uerbis
B iam nos quod dominus dedit,disseruisse meministis.Hic autem dicit,sequenti scilicet lectio
ne,quam modo cum recitaretur,audistis. Hæc mando uobis,ut diligatis inuicē:) Ac per
hoc intelligere debemus hunc esse fructum nostrum de quo ait:Ego uos elegi ut eatis,& fru
ctum afferatis,& fructus uester maneat.Et quod adiunxit,ut quodcunque petieritis patrem
in nomine meo, det uobis,tunc utique dabit nobis,si diligamus inuicem,cum & hoc ipsum
ipse dederit nobis,qui nos elegit nō habentes fructum,quia nō eum nos elegeramus, & po/
suit nos ut fructum afferamus,hoc est,inuicem diligamus:quem fructum sine illo afferre
non possumus,sicut palmites facere sine uite nihil possunt.Charitas ergo est fructus noster,
quam definit Apostolus:de corde puro & conscientia bona,& fide nō ficta. Hac diligamus 1 Timoth.1
inuicem,hac diligamus deum,neque enim uera dilectione diligeremus inuicem, nisi diligen/
tes deum.Diligit enim unusquisque ꝓximum suum tanquam seipsum si diligit deum:nam si nō
diligit deum,non diligit seipsum.In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet
& prophetæ,hic est fructus noster.De fructu itaque nobis mandans,hæc mando,inquit,uo/
bis, ut diligatis inuicē:unde & apostolus Paulus,cum contra opera carnis cōmendare fru/ Gal.5
ctum spiritus uellet,à capite hoc posuit:Fructus,inquit,spiritus charitas est:ac deinde cæte
ra tanquam ex isto capite exorta & religata contexuit,quæ sunt,gaudium,pax,longanimi/
tas,benignitas,bonitas,fides,mansuetudo,continentia,castitas. Quis autem bene gaudet,
qui bonum non diligit unde gaudet? Quis pacem ueram nisi cum illo potest habere quem
ueraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere perseueranter manendo,nisi ferueat di
ligendo? Quis est benignus,nisi diligat cui opitulatur? Quis bonus,nisi diligēdo efficiatur?
Quis salubriter fidelis,nisi ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis utiliter mansuetus,
cui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet unde turpetur,nisi diligat unde honesta/
tur? Merito itaque magister bonus dilectionem sic sæpe cōmendat, tanquam sola præ/
cipienda sit,sine qua non possunt prodesse cætera bona,& quæ non potest haberi sine cæte/
ris bonis,quibus homo efficitur bonus.Pro hac aūt dilectione patienter debemus etiā mū
di odia

di odia sustinere: necesse est enim ut nos oderit, quos cernit nolle quod diligit: sed plurimum nos de seipso dominus consolatur, qui cum dixisset: Hæc mando uobis ut diligatis inuicem, adiecit atq; ait: Si mundus uos odit, scitote quoniã me priorem uobis odio habuit.) Cur ergo se membrum supra uerticem extollit? Recusas esse in corpore, si non uis odium mundi sustinere cum capite. Si de mundo, inquit, essetis, mundus quod suum erat diligeret.) Vniuersæ utiq; hoc dicit ecclesiæ, quam plerũq; etiam ipsam mundi nomine appellat, sicut est illud: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Itemq; illud: Non uenit filius hominis ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum: & in epistola sua Ioãnes ait, Aduocatum habemus ad patrem Iesum Christum iustum, & ipse propitiator est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed etiam totius mundi: totus ergo mũdus ecclesia est, & q totus mũdus odit ecclesiam. Mũdus igitur odit mũdum, inimicus reconciliatũ, damnatus saluatum, inquinatus mundatum: sed iste mundus quem deus in Christo recõciliat sibi, & per Christum saluatur, & cui per Christum peccatum omne donatur, de mundo electus est inimico, damnato, contaminato. Ex eadem quippe massa quæ tota in Adam perijt, fiũt uasa misericordiæ, in quibus est mundus pertinens ad reconciliationem, quam mũdus odit, ex eadem massa, pertinens ad uasa iræ, quæ perfecta sunt ad perditionem: deniq; cum dixisset: si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret, continuo subiecit. Quia uero de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, ꝓpterea odit uos mundus.) Ergo & ipsi inde erant, unde ut non essent, electi sunt inde, nõ meritis suis, quorũ nulla bona præcesserant opera, non natura, quæ tota fuerat per liberum arbitrium in ipsa radice uitiata, sed gratuita, hoc est uera gratia: qui enim de mundo mundum elegit, fecit quod eligeret, non inuenit, quia reliquiæ per electionem gratiæ saluæ sactæ sunt: si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia: si autem quæratur quomodo se diligat mundus perditionis, qui odit mundum redemptionis, diligit se utiq; falsa dilectione, non uera. Proinde falsò se diligit, & uere odit: Qui enim diligit iniquitatem, odit animã suam: sed diligere se dicitur, quoniam iniquitatem qua iniquus est diligit: & rursus odisse se dicitur, quoniam quod ei nocet, hoc diligit. Odit ergo in se naturam, diligit uitium: odit quod factus est per dei bonitatem, diligit quod in eo factũ est per liberam uoluntatẽ. Vnde nos quoq; illum diligere & ꝓhibemur, si recte intelligimus, & iubemur: prohibemur scilicet ubi nobis dicitur, Nolite diligere mundum: iubemur autẽ, ubi nobis dicit, Diligite inimicos uestros. Ipsi sunt enim mundus qui nos odit. Ergo & prohibemur diligere in illo quod ipse diligit in seipso, & iubemur diligere in illo quod ipse odit in seipso, dei scilicet opificium, & diuersas bonitatis suæ consolationes. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, iubemurq; diligere naturam, cum ipse in se diligat uitium, oderitq; naturam, ut nos eũ & diligamus & oderimus recte, cum se ipse diligat oderitq; peruerse.

2. Cor. 5 — Ioan. 3 — 1. Ioan. 2 — Luc. 6

De eo quod dictum est: Mementote sermonis mei quem ego dixi uobis, usq; ad id quod ait: Sed hæc omnia facient uobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me: Tractatus LXXXVIII

Exhortans dominus seruos suos ad mundi odia perferenda patienter, nullum eis maius & melius quàm de seipso ꝓponit exẽplũ, quoniã sicut dicit apostolus Petrus: Christus ꝓ nobis passus est relinquẽs nobis exẽplũ, ut seq̃mur uestigia eius. Quod utiq; si facimus, ipso adiuuante facimus q dixit: sine me nihil potestis facere: deniq; iam dixerat: Si odit uos mũdus, scitote quia me priorẽ uobis odio habuit, & nũc in eo quod audistis cũ legeret euangeliũ. Memẽtote, inquit, sermonis mei, quẽ ego dixi uobis: nõ est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & uos persequent: si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt.) Dicendo autẽ, non est seruus maior domino suo, nõnne euidenter ostendit quemadmodum intelligere debeamus quod superius dixerat: Iam non dico uos seruos: ecce enim eos seruos dicit, nunquid est aliud, Non est seruus maior domino suo, si me persecuti sunt, & uos persequentur? Manifestum est igitur illum

1. Pet. 2

A illum seruum,qui non manet in domo in æternum, illũ pertinentẽ ad timorem,quem foras charitas mittit,esse intelligendũ ubi dictũ est, Iam non dico uos seruos:hic autẽ ubi dicitur, Non est seruus maior domino suo,si me persecuti sunt, & uos persequẽtur,illum significari seruum pertinẽtem ad timorem castum,qui permanet in seculum seculi:hic enim seruus est auditurus,Euge serue bone, intra in gaudium domini tui. Sed hæc, inquit, omnia facient Matth.25 uobis propter nomen meum,quia nesciunt eum qui misit me.)Quæ omnia faciunt nisi quæ dixit? odio habebunt scilicet & persequentur,sermonemq́ contẽnent:quoniã si sermonem non seruarent eorum,nec tamen odissent eos,neq; persequerentur,uel etiam si odissent,nec tamen persequerentur,non omnia facerent : hæc autẽ omnia facient uobis,inquit,propter nomen meũ,quid est aliud dicere,q̃ me in uobis odio habebũt, me in uobis persequentur, & sermonem uestrum quia meus est, ideo non seruabunt : hæc enim omnia facient uobis propter nomen meum,non uestrum,sed meum:tanto igitur miseriores,qui propter hoc nomen ista faciunt,quanto beatiores, qui propter hoc nomen ista patiũtur,sicut ipse alio loco dicit,Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiam:hoc est enim propter me uel propter nomen meum,quia sicut Apostolus docet,Factus est nobis sapientia à deo,& iustitia, 1.Cor.1 & sanctificatio,& redemptio,ut quemadmodũ scriptũ est, Qui gloriatur,in dño glorietur. Hiere.6 Faciũt quippe ista mali malis,sed nõ propter iustitiã,& ideo miseri utiq;,& q faciunt,& qui patiũtur:faciũt & mali bonis,ubi & si nõ faciunt isti propter iustitiã,tñ illi propter iustitiam patiuntur.Sed dicit aliqs,si mali quãdo persequũtur bonos propter nomẽ Christi,propter iustitiã boni patiũtur ,profecto propter iustitiã hoc eis mali faciunt: quod si ita est,ergo & quãdo boni malos propter iustitiã persequũtur, propter iustitiã etiã mali patiũtur:si enim possunt mali persecutionẽ facere bonis propter nomẽ Christi,cur nõ possunt mali persecutionẽ pati à bonis propter nomen Christi? Et quid est propter nomen Christi,nisi propter iustitiam? nam si nõ propter quod boni faciũt,propter hoc mali patiũtur,quia faciũt boni

B propter iustitiã, patiũtur mali propter iniustitiã:nec mali ergo propter hoc possunt facere, propter quod boni patiũtur,quia faciũt mali propter iniustitiam,patiũtur boni propter iustitiã:quomodo ergo erit uerũ , hæc omnia faciẽt uobis propter nomen meũ,cũ illi nõ propter nomẽ Christi faciãt,id est,nõ propter iustitiã,sed propter iniquitatẽ suã? Hæc quæstio ita soluitur,si eo modo intelligamus dictũ,hæc omnia faciẽt uobis propter nomen meũ,ut totũ referatur ad iustos,tanq; dictũ sit , hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meũ, ut hoc sit,faciẽt uobis,quod est,patiemini ab eis:si aũt propter nomẽ meũ sic accipitur tanq̃ diceret,propter nomen meũ quod in uobis oderũt , ita potest accipi,& propter iustitiã quã in uobis oderũt : ac per hoc & boni cũ persecutionẽ faciũt malis,possit recte dici & propter iustitiam facere,quam diligẽdo persequũtur malos,& propter iniquitatem quã oderunt in ipsis malis:ita ergo & ipsi mali possunt dici pati,& propter iniquitatẽ quæ in illis punitur,& propter iustitiã quæ in eorũ pœna exercetur. Itẽ quæri põt,si etiã mali faciunt persecutionẽ malis,sicut impij reges & iudices, cũ essent persecutores piorũ,utiq; & homicidas,& adulteros,& quosq; maleficos,quos cõtra leges publicas fecisse cognoscerent,puniebãt:quomodo intelligendũ est quod ait dñs,Si de mũdo essetis,mũdus quod suũ erat diligeret? Neq; em̃ quos punit diligit mundus, à quo uidemus supradicta scelerũ genera plerunq; puniri,nisi quia mũdus est in eis,à quibus talia scelera uel puniũtur uel patiũtur:& mundus est in eis à quibus talia scelera diliguntur:mundus itaq; ille qui intelligitur in malis atq; impijs,& odit quod suũ est,ex ea parte hominũ qua sceleratis nocet:& diligit quod suũ est ex ea parte hominũ,qua eisdẽ ipsis sceleratis fauet:Ergo hæc omnia faciẽt uobis propter nomen meũ,uel ita dictum est,propter quod uos patimini,uel ita propter quod & ipsi faciũt,quia & hoc in uobis dũ persequuntur,oderũt:& addidit, Quia nesciũt eum qui misit me.) Hoc secundũ eam scientiã dictũ intelligẽdum est,de qua & alibi scriptũ est,Scire autẽ te sensus est cõsummatus. Sap.6 Hac quippe scientia qua sciunt patrem à quo missus est Christus,nullo modo persequuntur quos colligit Christus,quia & ipsi cũ eis colliguntur à Christo.

D

De eo quod dicit, Si nō uenissem & locutus eis fuissem, usq; ad id quod ait, Qui me odit, & patrem meum odit. C

Tractatus LXXXIX.

SVPERIVS dixerat dominus ad discipulos suos, Si me persecuti sunt, & uos persequentur, si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt, sed hæc omnia facient uobis propter nomen meum, quia nesciūt eum qui misit me. De quibus autē hoc dixerit si quæramus, inuenimus eum ad hæc uerba uenisse ab eo quod dixerat, Si mundus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit: nunc ue/
ro quod addidit, Si nō uenissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent.) Iudæos
ostendit expressius, de his ergo & illa dicebat, nam hoc indicat uerborum ipsa contextio: de
his ergo dicit, Si non uenissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, de quibus di/
cebat, Si me persecuti sunt, & uos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & uestrum
seruabunt. Sed hæc omnia facient uobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui mi/
sit me: his enim uerbis & ista subiungit, si nō uenissem & locutus eis fuissem, peccatum non
haberent. Iudæi ergo persecuti sunt Christum, quod euidentissime indicat euangelium, Iu/
dæis locutus est Christus, non alijs gentibus. In eis ergo uoluit intelligi mundum qui odit
Christum & discipulos eius, imò uero non eos solos, sed hos quoq; ad eundem mundum
pertinere monstrauit. Quid est ergo, si non uenissem & locutus eis fuissem, peccatum nō ha
berent? Nunquid sine peccato erant Iudæi, anteq; christus ad eos in carne uenisset? Quis
hoc uel stultissimus dixerit? Sed magnum quoddam peccatum, nō omne peccatum, quasi
sub generali nomine uult intelligi: hoc est enim peccatū quo tenentur cuncta peccata, quod
unusquisq; si non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata: hoc est autē, quia non crediderunt
in Christum, qui propterea uenit ut credatur in eum, hoc peccatum, si non uenisset, nō utiq;
haberent. Aduentus quippe eius quantum credentibus salutaris, tantum non credentibus
exitialis factus est, tanq̄ & ipse caput & princeps apostolorum, quod de se ipsi dixerunt exti
2.Cor.2 terit, Quibusdam quidem odor uitæ in uitam, quibusdā uero odor mortis in mortem: sed
quod adiunxit atq; ait, Nunc autem excusationē non habent de peccato suo:) potest mo D
uere quærentes, utrum hi ad quos non uenit Christus, nec locutus est eis, habeāt excusatio/
nem de peccato suo: si enim nō habent, cur hic dictum est, propterea istos non habere, quia
uenit & locutus est eis? Si autem habent, utrum ad hoc habeant ut à pœnis alienentur, an
ut mitius puniantur? Ad hæc inquisita pro meo captu, domino donāte respondeo, habere
illos excusationem, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato quo in Christum non cre/
diderunt, ad quos non uenit, & quibus non est locutus. Sed non in eo sunt numero hi ad
quos in discipulis uenit, & quibus per discipulos est locutus, quod & nūc facit: nam per eccle
Matth.10 siam suam uenit ad gentes, & per ecclesiam suam loquitur gentibus: ad hoc enim pertinet,
2.Cor.13 quod ait, Qui uos recipit me recipit, & qui uos spernit, me spernit. An uultis, inquit, aposto/
lus Paulus, experimētum accipere eius, qui in me loquitur Christus? Restat inquirere, utrū
hi qui prius q̄ Christus ueniret in ecclesiam ad gentes, & priusq̄ euāgelium eius audirent,
Rom.2 uitæ huius fine præuenti sunt seu præueniuntur, possunt habere hanc excusationē? possunt
planè, sed non ideo possunt effugere damnationem. Quicunq; enim sine lege peccauerunt
sine lege peribunt, & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quæ quidem
Apostoli uerba, quoniam id quod ait, peribunt, terribilius sonat, q̄ quod ait, iudicabuntur,
non solum nihil adiuuare hanc excusationem uidentur ostendere, uerumetiā plus grauare:
qui enim se quia nō audierunt excusabunt, sine lege peribunt. Sed utrum hi qui cum audie/
runt, contempserunt, uel etiam restiterunt, nec tantū contradicendo, sed & eos à quibus au/
dierunt odijs persequendo, in eis deputandi sunt de quibus aliquid leuius uidetur sonuisse
quod dictum est, per legem iudicabuntur, merito quæritur: sed si aliud est perire sine lege,
aliud iudicari per legem, & illud est grauius, hoc autem leuius, proculdubio non sunt isti in
hac pœna leuiore ponendi, qui neq; in lege peccauerūt, sed omnino legem Christi accipere
noluerunt, & eam quantum ad ipsos attinet, omnino nullam esse uoluerunt. Illi autem pec/
cant

A cant in lege, qui sunt in lege, id est, qui eã suscipiunt, eamq; sanctam, & mãdatum sanctum & iustum & bonum fatẽtur, sed infirmitate non implent, quod ab ea rectissime præcipi dubitare non possunt, hi sunt qui aliquo modo forsitan possunt ab eorum qui sine lege sunt perditione discerni, si tamen quod Apostolus ait, per legem iudicabuntur, sic accipiendũ est tanq; dixerit, nõ peribunt, quod mirum si ita est. Neq; enim de infidelibus & fidelibus erat sermo ut hoc diceret, sed de gentibus & Iudæis, qui certe utriq; nisi in eo saluatore saluẽtur, qui uenit quærere quod perierat, ad perditionẽ sine dubio pertinebũt, quamuis dici possit, alios grauius, alios leuius perituros, id est, alios grauiores, alios leuiores pœnas in sua perditione passuros. Ille enim perire deo dicitur, quisquis ab illa beatitudine quã dat sanctis suis, per supplicium separatur. Tanta est autem suppliciorum, quanta diuersitas peccatorũ, quæ quomodo sese habeat, altius indicat sapiẽtia diuina, q; coniectura scrutatur aut effatur humana. Isti certe ad quos uenit, & quibus locutus est Christus, non habent de magno infidelitatis peccato illam excusationem, qua possint dicere, non uidimus, non audiuimus, siue non acceptaretur ista excusatio ab illo cuius inscrutabilia sunt iudicia, siue acceptaretur, & si non ut ab omni damnatione liberarẽtur, certe ut aliquanto lenius damnarentur. Qui me odit, inquit, & patrem meum odit.) Hic nobis fortasse dicatur, Quis potest odisse quem nescit? & utiq; anteq; diceret, Si non uenissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, dixerat discipulis suis, Hæc facient uobis, quia nesciunt eum qui misit me. Quomodo ergo nescierunt & oderunt: si enim non quod est ipse, sed nescio quid aliud de illo opinãtur, non utiq; ipsum, sed illud inueniuntur odisse quod fingunt, aut errando potius suspicãtur, & tamen nisi possent homines odisse quod nesciũt, non ueritas utrunq; dixisset, q; eius patrem & nesciunt & oderunt. Sed quomodo id fieri possit si adiuuante domino per nos demonstrari potest, quia hæc disputatio est iam claudenda, nunc non potest.

De eo quod dicit, Qui me odit, & patrem meũ odit. Tractatus XC.

B AVDISTIS dominum dicentem, Qui me odit & patrem meum odit:) qui superius dixerat, Hæc facient uobis, quia nesciunt eum qui misit me, non itaq; dissimulanda nascitur quæstio, quomodo possint odisse quẽ nesciunt. Si enim deum non quod ipse est, sed nescio quid aliud eum suspicantur aut credunt, & hoc oderunt, utiq; nõ ipsum oderunt, sed quod sua mendaci suspicione, uel uana credulitatẽ concipiunt: si autẽ quod est, hoc de illo sentiunt, quomodo eum nescire dicuntur? Et de hominibus quidẽ fieri potest, ut eos sæpe quos nunq; uidimus, diligamus, ac per hoc nec illud econtrario impossibile est, ut eos quos nunq; uidimus oderimus. Fama quippe de aliquo sermocinante seu bene seu male, fit nõ immerito ut amemus uel oderimus ignotum. Sed si fama sit uerax, quomodo est de quo uera didicimus dicẽdus ignotus? An quia eius faciem non uidimus? Quam cum & ipse non uideat, nulli tamen potest notior esse q; sibi: non igitur in eius facie corporali nobis intimatur cuiusq; noticia: sed tũc nobis ad cognitionem patet, quando eius mores & uita non latent, alioquin nec seipsum nosse quisq; potest, qui uidere faciem suam non potest. Sed utiq; tanto certius q; notus est alijs ipse se nouit, quanto certius interiore conspectu potest uidere quod sapit, uidere quod cupit, uidere quod uiuit: quæ cum aperiuntur & nobis, tunc uere fit cognitus nobis. Hæc itaq; quoniam plerunq; ad nos de absentibus uel etiã mortuis, siue fama, siue litteris perferuntur, hinc fit ut sæpe quos nunq; facie corporis uidimus, non tñ quos omnino nescimus, uel oderimus homines uel amemus. Sed plerunq; in eis nostra credulitas fallitur, quia nonnunq; & historia, & multo magis fama mẽtitur. Pertinet autẽ ad nos ne perniciosa opinione fallamur, ut quia nõ possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus ueram certamq; sententiam, hoc est, ut si ille uel ille homo utrum sit impudicus pudicusue nescimus, oderimus tamen impudicitiam, & pudicitiã diligamus: & si illum uel illum iniustum esse iustũmue nescimus, amemus tamen iustitiam, & iniustitiam detestemur, non quas nobisipsis errando confingimus, sed quas fideliter hanc appetendam, illamq; uitandam in dei ueritate conspicimus.

cimus, ut cum de ipsis rebus quod appetendum est appetimus, quod deuitandum est deuitamus, ignoscatur nobis quod de occultis hominum aliquando, imò assidue non uera sentimus. Hoc enim ad humanam tentationem pertinere arbitror, sine qua duci ista non potest uita, ita ut Apostolus diceret, Tentatio uos non apprehendat nisi humana: quid enim tam humanum, quàm non posse inspicere cor humanum, & ideo non eius latebras perscrutari, sed plerunque aliud quàm id quod ibi agitur suspicari? Quanquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc est, cogitationum alienarum, & si suspiciones intelligere non possumus, quia homines sumus, iudicia tamen, id est, definitas firmasque sententias continere debemus, nec ante tempus quicque iudicare, donec ueniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique à deo. Quando ergo nõ erratur in rebus, ut recta sit improbatio uitiorum, uirtutumque probatio, profecto si erratur in hominibus, uenialis est humana tentatio. Per has autẽ humanorum cordium tenebras, res multum miranda & multum dolenda contingit, ut eum nonnunquam quem iniustum putamus, & tamen iustus est, & iustitiam in eo nesciẽtes, quem diligimus deuitemus, auersemur, à nostro prohibeamus accessu, communem cum illo uitam uictumque habere nolimus, eumque etiã si disciplinæ imponendæ necessitas cogat, siue ne alijs noceat, siue ut fiat ipse correctior, asperitate salubri persequamur, & hominem bonum tanquam malum affligamus, quem nescientes amamus. Hoc fit si quis uerbi gratia cum sit pudicus, à nobis creditur impudicus: sine dubio enim si pudicum diligo, hoc est ipse quod diligo, ergo etiam ipsum diligo & nescio: & si impudicum odi, non ergo ipsum odi, quia nõ est quod odi, & tamen dilecto meo cum quo simul in charitate pudicitiæ habitat anima mea, facio ignarus iniuriam, non errans in discretione uirtutum atque uitiorũ, sed in cordium tenebris humanorum. Proinde sicut fieri potest ut homo bonus hominem bonum oderit nesciens, uel potius diligat nesciens, ipsum enim diligit cum bonum diligit, quia id quod est ille, hoc iste diligit, oderit autem nesciens non ipsum, sed quod putat esse ipsum: ita fieri potest ut etiam homo iniustus oderit hominem iustum, & dum æstimat se sui similem iniustum diligere, nesciens diligat iustum, & tamen dum eum credit iniustum, diligit non ipsum, sed quod putat esse ipsum: quemadmodum autem hominem, sic & deum. Denique si interrogarentur Iudæi, utrũ diligerent deum, quid se aliud quàm diligere responderent, nec ex animo mentientes, sed errãdo potius opinantes. Quomodo enim diligerent patrem ueritatis, qui haberẽt odio ueritatem? Nolũt enim sua facta damnari, & hoc habet ueritas ut talia facta damnentur: tantũ igitur oderunt ueritatem, quantum oderunt suas pœnas quas talibus irrogat ueritas: nesciunt autẽ illam esse ueritatem, quæ tales quales ipsi sunt damnat. Oderunt ergo quã nesciunt, & cum illam oderunt, profecto & eum de quo nata est, nisi odisse non possunt: ac per hoc quia ueritatẽ qua iudicante damnantur, de patre deo natam nesciunt, utique etiã ipsum & nesciunt & oderunt. O miseros homines, qui cum esse uolunt mali, nolunt esse ueritatem qua damnantur mali: nolunt enim eam esse quod est, cum ipsi debeant nullo modo esse quod sunt, ut ipsa manente mutentur, ne ipsa iudicante damnentur.

1.Cor.10 — C — D

De eo quod dicit, Si opera nõ fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & uiderunt, & oderunt & me & patrem meum, sed ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

Tractatus XCI.

DIXERAT dominus, Qui me odit, & patrem meum odit. Utique enim qui odit ueritatem, necesse est oderit & à quo ueritas nata est, unde iam quantum datum est locuti sumus: deinde addidit unde nobis nunc loquendũ est. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.) Peccatũ illud scilicet magnum, de quo superius ait, Si non uenissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, hoc est peccatum, quod in eum loquẽtem & operantem non crediderunt, neque enim nullum habebant peccatum, antequam loqueretur eis & operaretur in eis. Sed hoc peccatum quo

A quo in eum non crediderunt, ideo sic commemoratur, quia ipso peccato tenentur & cætera: hoc enim si non haberent, & in eum crederent, dimitterentur & cætera. Sed quid est hoc quod cum dixisset, Si opera non fecissem in eis, mox addidit, Quæ nemo alius fecit?) Nulla quippe in operibus Christi uidentur esse maiora quàm suscitatio mortuorum, quod scimus etiam antiquos fecisse prophetas. Fecit hoc etiam Helias, fecit Helisæus, & cum in hac carne uiueret, & cum in suo monumento sepultus iaceret, nam quidam portãtes mortuum, cum irruentibus hostibus eò refugissent, eumque posuissent, continuo resurrexit. Fecit tamen ali/ qua Christus, quæ nemo alius fecit, quod quinque milia hominum de quinque, & quatuor milia de septẽ panibus pauit, quod super aquas ambulauit, & Petro ut hoc faceret præstitit, quod aquã mutauit in uinum, quod aperuit oculos cæci nati, & alia multa quæ commemorare lõgum est. Sed respõdetur nobis & alios fecisse quæ ipse non fecit, & quæ nemo alius fecit: quis enim nisi Moyses Ægyptios plagis tot tantisque percussit, diuiso mari populum duxit, manna de cœlo esurientibus impetrauit, aquã de petra sitientibus fudit? Quis nisi Iesus naue populo transituro Iordanis fluenta diuisit, & currentem solem emissa ad deum oratione frenauit & fixit? Quis præter Samson propter suã sitim maxilla mortui asini exundãte satiatus est? Quis præter Heliam curru igneo in alta subuectus est? Quis præter Helisæum, quod pau/ loante commemoraui, sepulto suo cadauere, cadauer alterius reddidit uitæ? Quis præter Danielem inter ora inclusorum secũ leonum esurientium uixit innocuus? Quis præter tres uiros, Ananiam, Azariam, Misaëlem, in flammis ardentibus & nõ urentibus deambulauit illæsus? Prætereo cætera, quoniam hæc satis esse arbitror, quibus demonstretur & alios san ctos quædam opera mirãda fecisse, quæ nemo alius fecit. Sed qui tam multa uitia & malas ualetudines uexationesque mortalium tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur anti/ quorum: ut enim taceamus quos iubendo sicut occurrebant, saluos singulos fecit, Marcus euangelista quodam loco, ait, Vespere autem facto cum occidisset sol, afferebant ad eum *Marci 1*

B omnes male habentes, & dæmonia habentes, & erat omnis ciuitas ad ianuam congregata, & curauit multos qui uexabãtur uarijs languoribus, & dæmonia multa eijciebat. Id autem cum commemorasset Matthæus, etiã testimonium propheticum addidit, dicens, Vt adim/ *Matth. 8* pleretur quod dictum est per Esaiã prophetam dicẽtem, Ipse infirmitates nostras accepit, *Esaiæ 53* & ægritudines portauit: item alio loco dicit Marcus, Et quocunque loco introibat in uicos, *Marci 6* uel in uillas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum ut uel fim/ briam uestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant: hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est quod ait, in eis, non inter eos uel coram eis, sed pror/ sus in eis quia sanauit eos. Hæc quippe intelligi uoluit quæ non solum facerent admiratio/ nem, uerumetiam manifestam conferrẽt salutem, pro quibus beneficijs utique amorem, non odium retribuere debuerunt. Omnia quidem cæterorum miracula superat, quod est natus ex uirgine, matrisque integritatem solus potuit nec conceptus uiolare nec natus: sed hoc nec co/ ram eis factum est, nec in eis, ad cognoscendam quippe huius miraculi ueritatem, non com muni cum eis aspectu, sed discreto ab eis discipulatu apostoli peruenerunt. Iam uero illud quòd die tertia in carne in qua occisus fuerat, de sepulchro se reddidit uiuum, & nunquam deinde moriturus cum illa ascendit in cœlum, superat etiam cuncta quæ fecit: sed neque hoc factum est in Iudæis, neque coram eis: & nondum hoc fecerat quando dicebat, Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, nimirum ergo sunt illa, quæ in eorũ ualetudinibus tan/ ta miracula salutis ostendit, quanta in illis antea nemo donauit: hæc enim uiderunt, & hoc eis exprobrans adiũgit & ait, Nunc autẽ & uiderunt & oderunt & me & patrem meum, sed ut impleretur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.) *Psal. 34* Eorum legem dicit, non ab ipsis inuentam, sed ipsis datam: sicut dicimus, Panem nostrum *Matth. 6* quotidianum: quem tamen à deo petimus, addendo, da nobis. Gratis autem odit, qui nul/ lum ex odio commodum quærit, uel incommodum fugit: sic oderunt dominum impij, sic diligunt iusti, hoc est gratis, ut alia præter illum non expectent bona, quoniam ipse erit in

 omnibus

omnibus omnia.Quisquis uero altius attenderit Christum dicentem, Si opera nõ fecissem C
in eis quæ nemo alius fecit, sed hæc & si pater aut spiritussanctus fecit,quia totius trinitatis
una substantia est, inueniet ipsum fecisse, si quando quispiam dei homo tale aliquid fecit.
Potest quippe in seipso cuncta per ipsum, nemo autem potest aliquid sine ipso. Christus
Psal. 71 nanque cum patre & spiritusancto non sunt tres dij, sed unus deus: de quo scriptum est, Be
nedictus dominus deus Israël, qui facit mirabilia solus, Nemo ergo alius fecit quæcunque
opera in eis fecit,quoniam quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso faciente fecit: hæc
autem ipse, non illis facientibus fecit.

De eo quod dicit,Cum autem uenerit paracletus quem ego mittam uobis à pa-
tre spiritum ueritatis qui à patre procedit,ille testimonium perhibebit de me,&
uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

Tractatus XCII.

DOMINVS Iesus in sermone quem locutus est discipulis suis post cœnam pro-
ximus passioni, tanquam iturus & relicturus eos præsentia corporali, cum omni-
bus autem suis usque in consummationem seculi futurus præsentia spiritali, ex-
hortatus est eos ad perferendas persecutiones impiorum quos mũdi nomine
nuncupauit: ex quo tamen mundo etiam ipsos discipulos se elegisse dixit, ut scirent se dei
gratia esse quod sunt, suis autem uitijs fuisse quod fuerunt: deinde persecutores & suos &
ipsorum Iudæos euidenter expressit, ut omnino appareret etiam ipsos mundi damnabili
appellatione conclusos,qui persequuntur sanctos.Cumque de illis diceret quod ignorarent eũ à
quo missus est, & tamen odissent & filium & patrem, hoc est, & eum qui missus est,& eum
à quo missus est, de quibus omnibus in alijs sermonibus iam disseruimus,ad hoc peruenit
ubi ait, ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gra-
tis.Deinde tanquam consequenter adiunxit,unde modo disputare suscepimus. Cum au
tem uenerit paracletus quem ego mittam uobis à patre spiritum ueritatis qui à patre pro- D
cedit,ille testimonium perhibebit de me,& uos testimoniũ perhibebitis, quia ab initio me-
cum estis.) Quid hoc pertinet ad illud quod dixerat,nunc autem & uiderunt & oderunt &
me & patrem meum, sed ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio ha-
buerunt me gratis: an quia paracletus quando uenit spiritus ueritatis, eos qui uiderunt &
oderunt,testimonio manifestiore conuicit? Imò uero etiam aliquos ex illis qui uiderunt &
adhuc oderant, ad fidem quæ per dilectionem operatur, sui manifestatione conuertit: hoc
ut intelligamus, ita factum esse recolimus. Venit enim die pentecostes spiritussanctus in
centum uiginti homines cõgregatos, in quibus & apostoli omnes erant,qui illo adimpleti
cum linguis omnium gentium loquerentur, plures ex his qui oderant, tanto miraculo stu-
pefacti quandoquidem uiderunt loquẽte Petro tam magnum atque diuinum testimonium
perhiberi de Christo,ut ille qui occisus ab eis inter mortuos deputabatur, resurrexisse & ui
uere probaretur, compuncti corde conuersi sunt, & tanti sanguinis tam impie atque imma-
niter fusi,indulgentiam perceperunt, ipso redempti sanguine quem fuderunt.Christi enim
sanguis sic in remissionem peccatorum omnium fusus est, ut ipsum etiam peccatum posset
delere quo fusus est: hoc ergo intuens dominus dicebat,Odio me habuerunt gratis.Cum
autem uenerit paracletus,ille testimonium perhibebit de me:tanquam diceret,odio me habue-
runt,& occiderunt uidẽtes, sed tale de me paracletus testimonium perhibebit, ut eos faciat
in me credere nõ uidẽtes, Et uos,inquit,testimoniũ perhibebitis,quia ab initio mecũ estis.)
Perhibebit spũssanctus, perhibebitis & uos:quia enim ab initio mecum estis,potestis præ-
dicare quod nostis, quod ut modo non faciatis,illius spiritus plenitudo nondum adest uo
bis. Ille ergo testimonium perhibebit de me,& uos testimonium perhibebitis, dabit enim
uobis fiduciã testimoniũ perhibẽdi charitas dei diffusa in cordibus uestris per spiritumsan
ctum qui dabitur uobis.Quæ utique Petro adhuc defuit,quando mulieris ancillæ interroga
tione perterritus,non potuit uerum testimonium perhibere,sed contra suã pollicitationem
timore

A timore magno compulsus est ter negare: timor autem iste non est in charitate, sed perfecta
charitas foras mittit timorem. Deniq; ante passionem domini seruilis timor eius interroga
tus est à fœmina seruitutis, post resurrectionem uero domini liberalis eius amor ab ipso
principe libertatis, & ideo ibi turbabatur, hic tranquillabatur, ibi quem dilexerat negabat,
hic quem negauerat diligebat. Sed adhuc etiam tunc amor ipse infirmus fuerat & angu-
stus, donec eum roboraret & dilataret spiritussanctus. Qui posteaq; illi est abundantia gra
tiæ largioris infusus, sic ad perhibendum de Christo testimonium quondam eius frigidum
pectus accendit, atq; illa prius trepida quæ ueritatẽ suppresserant ora reserauit, ut cũ omnes
in quos uenerat spiritussanctus, linguis omnium gentium loquerentur, Iudæorum circum-
stantibus turbis, solus ad testimonium de Christo perhibendum præ cæteris promptius
emicaret, eiusq; interfectores de illius resurrectione confunderet: si quem delectat tam sua-
uiter sanctũ tale spectaculum intueri, actus apostolorum legat, ibi beatum Petrum quem
negantem doluerat, stupeat prædicantem. Ibi linguam illam uideat ad fiduciam à diffiden
tia, & ad libertatem à seruitute translatam, tot linguas inimicorum conuertere ad Christi
confessionem, quarum non ualendo unam ferre, uersa fuerat in negationem. Quid plura?
Tantus in illo fulgor gratiæ, tanta spiritussancti plenitudo apparebat, tanta de ore prædi-
cantis preciosissimæ ueritatis pondera procedebant, ut ingentis multitudinis aduersarios
interfectores Christi Iudæos faceret pro illo paratos mori, à quibus cum illo formidabat
occidi: hoc fecit spiritussanctus tunc missus, ante promissus: ista dominus magna atque mi-
randa sua beneficia præuidebat, quando dicebat, Et uiderunt & oderunt & me & patrem
meum, ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gra-
tis, cum autem uenerit paracletus quem ego mittam uobis à patre spiritum ueritatis, qui à
patre procedit, ille testimoniũ perhibebit de me, & uos testimoniũ perhibebitis: ille quippe
testimonium perhibens, & testes fortissimos faciens, abstulit Christi amicis timorem, & ini
B micorum odium conuertit in amorem.

De eo quod dicit, Hæc locutus sum uobis ut non scãdalizemini, usq; ad id quod ait, Sed hæc locutus sum uobis, ut cum uenerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi uobis.

Tractatus XCIII.

IN HIS quæ præcedunt hoc euangelij capitulum, dominus discipulos suos ad Caput XVI
inimicorum odia perferẽda confirmans, suo quoq; reparauit exemplo, ut eum
imitando fierẽt fortiores, addens & promittens eis, q; uenturus esset spiritussan-
ctus qui de illo testimonium perhiberet, & adijciens q; & ipsi fierent testes eius,
hocutiq; in eis operãte spiritusancto: sic enim ait, Ille testimonium perhibebit de me, & uos
testimonium perhibebitis: utiq; quia ille perhibebit, etiam uos perhibebitis: ille in cordibus
uestris, uos in uocibus uestris, ille inspirando, uos sonãdo, ut possit impleri, In omnẽ terram Psal.18
exiuit sonus eorum: parũ quippe fuerat eos adhortari exemplo suo, nisi impleret spiritusan
cto: deniq; apostolus Petrus cũ iam uerba eius audisset, ubi dixerat, Non est seruus maior Ioan.13
domino suo, si me persecuti sunt, & uos persequentur & hoc in illo iã uideret impleri, in quo
patientiam dñi sui si exemplũ sufficeret debuit imitari, succubuit & negauit, nõ utiq; ferens
quod illum ferre cernebat. Cũ uero accepit donũ spiritussancti, quẽ negauerat prædicauit,
& quẽ confiteri timuerat, non timuit profiteri. Prius enim exemplo quidẽ fuerat edoctus, ut
quod fieri cõuenerat nosset, sed nondũ fuerat uirtute fultus, ut quod nouerat faceret, instru-
ctus erat ut staret, sed non erat firmatus ne caderet: quod posteaq; per spititũsanctũ factũ
est, annunciauit usq; ad mortẽ, quẽ negauerat timens mortẽ: ideo dñs in hoc cõsequenti ca-
pitulo, de q̃ nũc nobis loquendũ est, Hæc, inquit, locutus sum uobis, ut nõ scãdalizemini.)
canitur quippe in psalmo, Pax multa diligentibus legẽ tuam dñe, & nõ est illis scandalum. Psal.118
Merito itaq; promisso spiritusancto, quo in eis operãte fierẽt testes eius, subiũxit, hæc locu
tus sum uobis, ut nõ scãdalizemini: cũ enim charitas dei diffunditur in cordibus nostris per
spiritũsanctũ qui datus est nobis, fit pax multa diligẽtibus legẽ dei, ut non sit illis scandalũ:

 deinde

al. absq; synagogis deinde quæ passuri essent, iam exprimens ait, †Extra synagogas facient uos.) Quid autem C
mali erat apostolis expelli de synagogis Iudaicis, quasi nō inde fuerant se separaturi, etiam
si eos nullus expelleret? Sed nimirum hoc uoluit denunciare, quia Iudæi Christum nō fue/
rant recepturi, à quo isti non fuerant recessuri, & ideo futurum erat ut foras mitterētur cum
illo ab eis qui esse nollent in illo, hi qui esse non possent sine illo, nā profecto quia non erat
ullus alius populus dei q̄ illud semen Abraæ, si agnoscerent & reciperent Christum, tanq̄
rami naturales in oliua permanerēt, nec aliæ fierent ecclesiæ Christi, aliæ synagogæ Iudæo/
rum, eædem quippe essent, si in eodem esse uoluissent, quod quia noluerunt, quid restabat
nisi ut remanentes extra Christum, extra synagogas facerent eos qui non relinquerēt Chri
stum? Accepto quippe spiritusancto, testes eius effecti, non utiq; ut tales essent, de quibus
Ioan.12 dicitur, Multi principes Iudæorum crediderunt in eum, sed propter metum Iudæorum ne
repellerentur de synagogis, non audebant confiteri eū, dilexerunt enim gloriam hominum
magis q̄ dei. Crediderunt ergo in eum, sed non sic quomodo eos uolebat credere, qui dice/
Ioan.5 bat, Quomodo potestis credere, gloriam ab inuicem expectātes, & gloriam quæ à solo deo
est non quærentes? Discipulis ergo sic in eum credentibus ut impleti spiritusancto, hoc est,
dono gratiæ dei, non sint de numero eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam uolentes
constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti, nec de illorum, de quibus dictum est, Dilexerunt
gloriam hominum magis q̄ dei: illa congruit prophetia quæ de ipsis inuenitur impleta,
Psal.88 Domine in lumine uultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua
iustitia exaltabuntur, quoniam gloria uirtutis eorum tu es: merito eis dicitur, Extra synago
gas facient uos, illi scilicet, qui zelum dei habent, sed non secundū scientiam: propter quod
ignorantes dei iustitiam, & suam uolentes constituere, eos expellunt qui non in sua, sed in
dei iustitia exaltabuntur, nec expulsi ab omnibus erubescunt, quoniā gloria uirtutis eorum
ipse est: deniq; cum hoc eis dixisset, adiecit, Sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos, ar/
bitretur obsequium se præstare deo, & hæc facient uobis, quia non cognouerunt patrem D
neq; me.) hoc est, non cognouerunt deum nec eius filium, cui se in uobis occidendis præ/
stare arbitrantur obsequium: quæ uerba dominus ita subiunxit, tanquam ex hoc consola/
retur suos, qui de synagogis Iudaicis expellerentur: prænuncians enim quæ mala essent pro
eius testimonio perpessuri, extra synagogas, inquit, facient uos, nec ait, & uenit hora ut o/
mnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare deo. Quid ergo ait? Sed uenit ho
ra, quemadmodum diceret, si aliquid boni post ista mala prædiceret. Quid sibi ergo uult,
extra synagogas facient uos? Sed uenit hora, tanquam hoc dicturus fuisset, Separabunt
quidem illi uos, sed ego uos colligam: aut separabunt quidem illi uos, sed uenit hora læ/
titiæ uestræ: quid ergo ibi facit hoc uerbum, quod ait, sed uenit hora, quasi consolationem
eis promitteret post tribulationem, cum magis dicere debuisse uideatur indicatiuo modo,
& uenit hora? Sed non ait, & uenit, cum tribulationem super tribulationem, non conso/
lationem post tribulationem uenturam illis esse prædiceret. An forte sic eos illa de synago/
gis separatio fuerat turbatura, ut mori mallent, quàm in hac uita sine Iudæorum congre/
gationibus immorari? Absit ut sic turbarentur qui dei, non hominum gloriam require/
bant. Quid ergo est, extra synagogas facient uos, sed uenit hora, cum potius dicere de/
buisse uideatur, & uenit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præ/
stare deo? Neque enim saltem dictum est, sed uenit hora ut interficiant uos, quasi ut eis
mors pro consolatione illius separationis accideret: sed uenit hora, inquit, ut omnis qui
interficit uos, arbitretur obsequium se præstare deo. Prorsus non mihi uidetur aliud si/
gnificare uoluisse, nisi ut intelligerent atque gauderent tam multos se Christo acquisitu/
ros, cum de Iudæorum congregationibus pellerentur, ut eos quidem non sufficerent pelle/
re, sed non sinerent uiuere, ne omnes ad nomen Christi sua prædicatione conuerterent, &
ab obseruatione Iudaismi, tanquam diuinæ ueritatis auerterent. Hoc enim de Iudæis di/
ctum debemus accipere, de quibus dixerat, extra synagogas facient uos. Nam testes,
id est,

A id est,martyres Christi,etiam si occisi sunt à gentilibus,non tamen illi arbitrati sunt deo,sed dijs suis falsis obsequium se præstare cum hæc facerēt. Iudæorum autem omnis qui occidit prædicatores Christi,deo se putauit præstare obsequium , credens q, desererent deū Israël, quicunq; conuerterentur ad Christum, ut enim & ipsum Christum occiderent, ista ratione commoti sunt, nam eorum de hac re etiam uerba conscripta sunt, Videtis quia totus mun- Ioan.11 dus post eum abijt , si dimiserimus eum uiuere, uenient Romani,& tollent nobis & locum & gentem: & quod Caiphas dixit,Expedit ut unus homo moriatur pro populo,& nō tota gens pereat.Et in hoc ergo sermone suo discipulos suos erexit exemplo, quibus dixerat,Si me persecuti sunt, & uos persequentur, ut quemadmodum illum occidendo, deo se præsti- tisse obsequium putauerunt , sic etiam illos:iste itaq; sensus est in his uerbis,Extra synago- gas facient uos,sed nolite solitudinem formidare:separati quippe à congregatione eorum, tam multos in nomine meo cōgregabitis,ut illi metuētes ne templum quod erat apud eos, & omnia legis ueteris sacramenta deserantur,interficient uos, sic fundentes sanguinem ue- strum, ut deo se præstare arbitrentur obsequium : ecce est illud quod de his dixit Aposto- lus,Zelum dei habent,sed nō secundū scientiam,obsequium se putant præstare deo,interfi Rom.10 ciendo famulos dei.O error horrendus,itá ne ut placeas deo,percutis placētem deo,& tem plum dei uiuum te feriente prosternitur,ne dei templum lapideum deseratur? ô execrabilis cæcitas : sed ex parte in Israël facta est, ut plenitudo gentium intraret,ex parte,inquam,fa- cta est,non ex toto.Nō enim omnes,sed aliqui ex ramis fracti sunt,ut insereretur oleaster, nam spiritusancto implente discipulos Christi, cum linguis omnium gentium loquerētur, cum per eos diuina miracula frequentarentur,& diuina eloquia spargerentur,etiam occisus ita dilectus est Christus , ut eius discipuli expulsi à congregationibus Iudæorum , ex ipsis quoq; Iudæis ingentem multitudinem congregarent, & nullam solitudinem formidarent. Hinc ergo accensi cæteri reprobi & cæci, zelum dei habentes, sed non secundū scientiam,& B obsequium se præstare deo credentes, occidebant eos . Sed pro illis occisis colligebat eos, qui de his futuris antequam occideretur instruxerat eos,ne ignaros atq; imparatos animos mala inopinata & improuisa,quamuis cito transitura turbarent,sed præcognita & patiēter accepta,ad bona sempiterna perducerēt. Hanc enim fuisse causam ut hæc eis prænunciaret, etiam ipse demonstrauit adiungens, Sed hæc locutus sum uobis,ut cum uenerit hora eo- rum reminiscamini, quia ego dixi uobis.) Hora eorum hora tenebrosa,hora nocturna:sed in die mādauit dominus misericordiam suam,& nocte declarauit,quando nox Iudæorum separatum à se diem Christianorum nulla confusione fuscauit, & quando carnem occidere potuit, fidem tenebrare non potuit.

De eo quod dicit,Hæc autem uobis ab initio non dixi,quia uobiscum eram,usq; ad id quod ait,De iudicio autem, quia princeps huius mundi iudicatus est.

Tractatus XCIIII.

VM dominus Iesus prædixisset discipulis suis persecutiones quas passuri fue- rant post eius abscessum, subiunxit atq; ait, Hæc autem uobis ab initio non dixi,quia uobiscum eram:nunc autē uado ad eum qui me misit.)Vbi primum uidendum est, utrum eis futuras non prædixerit ante passiones . Sed alij tres euāgelistæ satis eum prædixisse ista demōstrant,antequā uentum esset ad cœnā,qua peracta secundū Ioannem ista locutus est,ubi ait, Hæc autem uobis ab initio non dixi,quia uobis- cum eram. An forte hinc ista soluitur quæstio, quia & illi eum narrant passioni proximum fuisse cum hæc diceret? Non ergo ab initio quando cū illis erat,quia iam discessurus,iam q; ad patrem perrecturus hæc dixit, & ideo etiā secundū illos euāgelistas uerum est quod hic dictum est,hæc autem uobis ab initio non dixi:sed quid agimus de fide euangelij secundū Matthæum, qui hæc eis à domino nō solum cū iam pascha esset cum discipulis cœnaturus imminente passione, uerū & ab initio denunciata esse commemorat,ubi primum nomina- tim duodecim exprimūtur apostoli,& ad opera diuina mittūtur? Quid sibi ergo uult quod hic ait,

hic ait, Hæc autem uobis ab initio non dixi, quia uobiscum eram, nisi quia ea quæ hic dicit C
de spiritusancto, quod sit uenturus ad eos & testimoniū perhibiturus, quando mala illa passuri
sunt? Hæc ab initio eis nō dixit, quia cū ipsis erat. Cōsolator ergo ille uel aduocatus, utrūque
enim interpretatur, quod est græce paracletus, Christo abscedente fuerat necessarius, & ideo
de illo nō dixerat ab initio quādo cum illis erat, quia eius præsentia consolabātur. Abscessu
rus autem oportebat ut diceret illum esse uēturum, per quem futurum erat, ut charitate dif
fusa in cordibus suis uerbum dei cū fiducia prædicarent, & illo intrinsecus apud eos testimo
nium perhibēte de Christo, ipsi quoque testimonium perhiberent, neque scādalizarentur cum
inimici Iudæi absque synagogis facerent eos, & interficerent, arbitrantes obsequium se præ
stare deo, quoniā charitas omnia tolerat, quæ diffundenda erat in cordibus eorum per spi
ritussancti donū. Hinc ergo iste totus ducitur sensus, quia facturus eos erat martyres suos,
id est, testes suos per spiritumsanctum, ut illo in eis operāte, persecutionū quæcunque aspera
tolerarent, nec frigescerent à charitate prædicādi, illo diuino igne succensi. Hæc ergo, inquit,
locutus sum uobis, ut cum uenerit hora eorum reminiscamini quia ego dixi uobis: hæc scili
cet locutus sum uobis, nō tantum quia passuri estis ista, sed quia cum uenerit paracletus, ille
testimonium perhibebit de me, ne ista timēdo taceatis, unde fiet ut etiam uos testimonium
perhibeatis. Hæc autē uobis ab initio non dixi, quia uobiscum eram, & ego uos cōsolabar
mea corporali præsentia exhibita humanis sensibus uestris, quam paruuli capere poteratis.
Nunc autem uado ad eum qui me misit, & nemo, inquit, ex uobis interrogat me quò ua
dis?) Significat dominus Iesus sic se iturum ut nullus interrogaret, quod palàm fieri uisu
corporis cernerent, nam superius interrogauerunt eum discipuli quò esset iturus, & respon
Act.1 derat eis se iturum quò ipsi tunc uenire non possent. Nunc uero ita se promittit iturum, ut
nullus eorum quò uadit interroget. Nubes enim suscepit eum quando ascendit ab eis, &
euntem in cœlū non uerbis quæsierunt, sed oculis deduxerunt. Sed quia hæc locutus sum
uobis, inquit, tristicia implebit cor uestrum.) Videbat utique quid illa sua uerba in eorū cor D
dibus agerent, spiritalem quippe nondum interius habentes consolationem, quam per spi
ritumsanctum fuerāt habituri, id quod exterius in Christo uidebant amittere metuebant,
& quia se amissuros esse illum uera denunciantem dubitare non poterant, contristabatur
humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus. Nouerat autem ille quid eis potius
expediret, quia uisus interior ipse est utique melior, quo eos consolaturus fuerat spiritussan
ctus, non cernentium corporibus ingesturus corpus humanum, sed seipsum credentium
pectoribus infusurus: denique adiūgit, Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego
uadam, si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos, si autē abiero, mittam eū ad uos.)
tanquam diceret, expedit uobis ut hæc forma serui auferatur à uobis, caro quidem factum uer
bum habito in uobis, sed nolo me carnaliter adhuc diligatis, & isto lacte contenti semper
infantes esse cupiatis, expedit uobis ut ego uadā, si enim nō abiero, paracletus nō ueniet ad
uos. Si alimenta tenera quibus uos alui, nō subtraxero, solidū cibū non esurietis, si carni car
naliter hæseritis, capaces spiritus non eritis: nam quid est, si non abiero, paracletus nō ueniet
ad uos, si autē abiero, mittam eum ad uos? Nūquid hic positus, eum non poterat mittere?
Quis hoc dixerit? Neque enim ubi ille erat, iste inde recesserat, & sic uenerat à patre, ut nō ma
neret in patre. Postremo quomodo eum etiā hic constitutus nō poterat mittere, quem sci
mus super eū baptizatum uenisse atque mansisse, imò uero à quo scimus eum nunquam separa
bilem fuisse? Quid est ergo, si non abiero, paracletus non ueniet ad uos, nisi non potestis ca
2.Cor.5 pere spiritum, quamdiu secundū carnem persistitis nosse Christū? Vnde ille, inquit, qui iam
cœperat spiritū: Etsi noueramus, inquit, secundū carnem Christū, sed nunc iā non nouimus.
Etiā ipsam quippe carnē Christi non secundū carnem nouit, qui uerbū carnē factū spirita
liter nouit. Hoc nimirū significare uoluit magister bonus dicēdo, si enim nō abiero, paracle
tus nō ueniet ad uos: si aūt abiero, mittā eū ad uos. Christo aūt discedēte corporaliter, nō so
lum spūssanctus, sed & pater & filius illis affuit spiritaliter, nā si ab eis sic abscessit Christus,

A ut pro illo non cum illo in eis esset spiritussanctus, ubi est eius promissio dicentis,Ecce ego Matth.28
uobiscum sum usq; ad consummationem seculi, & ueniemus ad eum ego & pater,& man
sionem apud eum faciemus,cũ & spiritumsanctũ ita se promiserit esse missurum,ut cum eis esset in æternum, ac per hoc cum ex carnalibus uel animalibus essent spiritales futuri,profe cto & patrem & filium & spiritumsanctum capacius fuerant habituri. In nullo ergo creden dus est esse pater sine filio & spiritusancto, aut sine patre & filio spiritussanctus, aut pater & spiritussanctus sine filio, sed ubi eorum quilibet unus, ibi trinitas deus unus. Oportebat autem ita insinuari trinitatem, ut quamuis nulla esset diuersitas substantiarum, singillatim tamen commẽdaretur distinctio personarũ,ubi eis qui recte intelligũt,nunq̃ uideri potest separatio naturarum:quod autẽ sequitur, Et cum uenerit ille, arguet mũdum de peccato, & de iustitia,& de iudicio:de peccato quidem, quia non crediderunt in me:de iustitia uero, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me:de iudicio autẽ,quia princeps huius mundi iudicatus est.) Tanq̃ solũ sit peccatum nõ credere in Christum,& tanq̃ ipsa sit iustitia non uidere Christum,& tanq̃ ipsum sit iudicium, q princeps huius mundi,hoc est diabolus,iu dicatus est,ualde latebrosum est, nec isto sermone coartandum,ne fiat obscurius breuitate, sed alio potius quantum dominus adiuuerit explicandum.

De eadem lectione. Tractatus XCV.

PROMITTENS dominus missurum se spiritumsanctum: Cum uenerit,in quit,ille arguet mũdum de peccato,& de iustitia, & de iudicio.) Quid est hoc?
Nunquid nã dominus Christus nõ arguit mundum de peccato,cũ ait,Si non Ioan.15
uenissem,& locutus eis fuissem, peccatum nõ haberent,nunc autem excusatio nem nõ habẽt de peccato suo? Sed ne qs forte dicat hoc ad Iudæos proprie pertinere,non ad mundum:nónne alio loco inquit,Si de mundo essetis,mundus quod suũ erat diligeret?
Nunquid nõ arguit de iustitia,ubi ait,Pater iuste,mundus te nõ cognouit? Nunquid non Ioan.17
B arguit de iudicio,ubi se ait sinistris esse dicturum,Ite in ignem æternum,qui paratus est dia Matth.25
bolo & angelis eius? Et multa alia reperiũtur in sancto euãgelio,ubi de his Christus arguit mundum:quid est ergo quod tanq̃ proprie tribuit hoc spiritui sancto? An forte quia Chri stus in Iudæorum gente tantũ locutus est, mundũ non uidetur arguisse,ut ille intelligatur argui qui audit arguentem? Spiritus autẽ sanctus in discipulis eius toto orbe diffusis,non unam gentem intelligitur arguisse, sed mundũ:nam hoc illis ait ascẽsurus in cœlũ,Non est Act.1
uestrũ nosse tẽpora uel momenta,quæ pater posuit in sua potestate,sed accipietis uirtutem spiritussancti superuenientis in uos,& eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudæa,& in Samaria,& usq; ad fines terræ, hoc est arguere mundũ. Sed quis audeat dicere q per disci pulos Christi arguet mundũ spiritussanctus, & nõ arguat ipse Christus,cũ clamet Aposto 2.Cor.13
lus,An uultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? Quos itaq; arguit spiritussanctus,arguit utiq; & Christus. Sed quantũ mihi uidetur,quia per spiritũsanctum diffundenda erat charitas in cordibus eorũ,quæ foras mittit timorẽ,quo impediri possent, ne arguere mundũ qui persecutionibus fremebat auderẽt, propterea dixit,ille arguet mun dum, tanq̃ diceret, ille diffundet in cordibus uestris charitatem, sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Sæpe autem diximus inseparabilia opera esse trinitatis,sed singillatim commendendas fuisse personas, ut non solum sine separatione,uerumetiam si ne confusione & unitas intelligatur & trinitas: exponit deinde quid dixerit de peccato,& de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, inquit, quia non crediderunt in me.) hoc enim peccatum quasi solum sit præ cæteris posuit, quia hoc manente cætera detinentur,& hoc di scedente cætera remittuntur. De iustitia uero, inquit, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me.) Hic primo uidendum est,si recte quisq; arguitur de peccato,quomodo recte arguatur & de iustitia. Nunquid si arguendus est peccator propterea quia peccator est, ar guendum putauit quisquam & iustum,propterea quia iustus est? Absit. Nam & si aliquan do iustus arguitur, ideo recte arguitur, quia scriptum est, Non est iustus in terra,qui faciat

bonum

bonum & non peccet : quocirca etiā cum iustus arguitur de peccato, arguitur nō de iustitia: C
Eccles. 7 quoniam & in illo quod legimus diuinitus dictum, Noli effici iustus multum, non est notata iustitia sapientis, sed superbia præsumentis : qui ergo fit multum iustus, ipso nimio fit iniustus: multum enim se facit iustum, qui dicit se non habere peccatum, aut qui se putat nō gratia dei, sed sua uoluntate sufficiente effici iustum, nec recte uiuēdo iustus est, sed potius inflatus, putando se esse quod non est. Quo pacto igitur mundus arguēdus est de iustitia, nisi de iustitia credentium? Arguitur itaq; de peccato, quia in Christū nō credit, & arguitur de iustitia eorum qui credunt: ipsa quippe fidelium comparatio, infidelium est uituperatio, hoc & ipsa expositio satis indicat : uolens enim aperire quid dixerit, de iustitia uero, inquit, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me: non ait, & iam non uidebunt me, de quibus dixerat, quia non credunt in me, sed peccatum quid uocaret exponens, de illis locutus est, dicens, quia non credunt in me: exponens autē quam dixerit iustitiam, de qua dixit, mūdus arguitur, ad ipsos quibus loquebatur, se conuertit atq; ait, Quia ad patrē uado, & iam non uidebitis me. Quapropter mūdus de peccato quidem suo, de iustitia uero arguitur aliena,
Ephes. 5 sicut arguuntur de lumine tenebræ : Omnia enim quæ arguuntur ait Apostolus, à lumine manifestantur. Quantum enim malum sit eorum qui non credunt, non solum per seipsum, uerumetiam ex bono potest eorum apparere qui credunt. Et quoniam ista uox infidelium esse consueuit, quomodo credimus quod nō uidebimus? Ideo credentium iustitiā sic oportuit definiri, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me : beati enim qui non uident & credunt. Nam & qui uiderunt Christum, nō in eis laudata est fides eorum, quia credebant quod uidebant, id est, filium hominis, sed quia credebant quod non uidebant, id est filium dei. Cum uero & ipsa forma serui subtracta eorū esset aspectibus, tum uero ex omni parte
Abacuc. 2 impletum est, Iustus ex fide uiuit: est enim fides, sicut in epistola quæ ad Hebræos est diffinitur, sperandarum substantia, & conuictio rerum quæ nō uidentur. Sed quid est, iam non uidebitis me? non enim ait, ad patrem uado, & non uidebitis me, ut temporis interuallum D
quo non uidebatur, significasse intelligeretur, siue breue, siue longum, tamen utiq; terminatum: sed dicendo, iam nō uidebitis me, uelut nunq; de cætero uisuros eos Christum ueritas prænunciauit? Hæcne iustitia est nunq; Christum uidere, & in eum tamen credere, cum propterea laudetur fides ex qua iustus uiuit, quoniam credit quem modo non uidet Christum, se aliquando esse uisurum? Postremo secundū hanc iustitiam, nūquid dicturi sumus Paulum apostolum non fuisse iustum, confitētem se Christum uidisse post ascensionē eius in cœlum, de quo utiq; iam tempore dixerat, iam non uidebitis me. Nunquid secundū hāc
Act. 7 iustitiam iustus non erat gloriosissimus Stephanus, qui cum lapidaretur, ait, Ecce uideo cœlum apertum, & filium hominis stantem ad dexteram dei? Quid ergo est, Ad patrem uado, & iam nō uidebitis me, nisi quomodo sum, cum uobiscum sum? Tunc enim adhuc erat mortalis in similitudine carnis peccati, qui esurire poterat atq; sitire, fatigari atq; dormire. Hunc ergo Christum, id est, talem Christum cum transisset de hoc mundo ad patrem, non
2. Cor. 5 erant iam uisuri, & ipsa est iustitia fidei, de qua dicit Apostolus, Etsi noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Erit itaque, inquit, uestra iustitia qua mundus arguetur, quia uado ad patrem, & iam non uidebitis me, quoniam in eum quem non uidebitis credetis in me, & quando me uidebitis quod tunc ero, non uidebitis me quod sum uobiscum modo, non uidebitis me humilem, sed excelsum : non uidebitis mortalem, sed sempiternum : non uidebitis iudicandum, sed iudicaturum, & de hac fide uestra, id est, iustitia uestra, arguet spiritussanctus incredulum mundum. Arguet etiam de iudicio,
Ioan. 14 quia princeps huius mundi iudicatus est.) Quis est iste, nisi de quo ait alio loco, Ecce uenit princeps mundi, & in me nihil inuenit, id est, nihil iuris sui, nihil quod ad eum pertineat, nullum scilicet omnino peccatum? Per hoc enim est diabolus princeps mundi, non enim cœli & terræ & omniū quæ in eis sunt est diabolus princeps, qua significatione intelligitur mundus, ubi dictum est, Et mundus per eum factus est : sed mundi est diabolus princeps, de quo

A de quo mũdo ibi cõtinuo subiungit atq; ait, Et mundus eũ non cognouit, hoc est homines
infideles, quibus toto orbe terrarum mundus est plenus: inter quos genuit fidelis mundus,
quem de mundo elegit, per quem factus est mundus, de quo ipse dicit, Non uenit filius ho- Ioan.3
minis ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Mũdus eo iudicante damna-
tur, mundus eo subueniente saluatur, quoniam sicut arbor folijs & pomis, sicut area paleis
& frumentis, ita infidelibus & fidelibus plenus est mundus. Princeps est ergo mundi huius
hoc est, princeps tenebrarum harum, hoc est, infidelium, de quibus eruitur mundus de qui-
bus dicitur, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Princeps mundi huius Ephes.5
de quo alibi dicit, Nunc princeps mundi huius missus est foras, utiq; iudicatus est, quoniã Ioan.12
iudicio ignis æterni irreuocabiliter destinatus est. Et de hoc itaq; iudicio quo princeps iudi-
catus est mundi, arguitur à spiritusancto mundus, quoniam cum suo principe iudicatur,
quem superbus atq; impius imitatur. Si enim deus, sicut dicit apostolus Petrus, peccãtibus 2.Petri.2
angelis non pepercit, sed carceribus caliginis inferi retrudens tradidit in iudicio puniendos
seruari, quomodo non à spiritusancto de hoc iudicio mundus arguitur, quando in spiritu-
sancto hæc loquitur apostolus? Credant itaq; homines in Christum, ne arguantur de pec-
cato infidelitatis suæ, quo peccata omnia detinentur. Transeant in numerum fidelium, ne
arguantur de iustitia eorum, quos iustificatos non imitantur. Caueant futurum iudicium,
ne cum mundi principe damnẽtur, quem iudicatum imitantur. Etenim ne sibi existimet par-
ci superbia dura mortalium, de superborum supplicio terrenda est angelorum.

Ab eo quod scriptum est, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo, Cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Tractatus XCVI.

IN isto sancti euangelij capitulo, ubi dominus ait discipulis suis, Adhuc mul-
ta habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo.) Prius quærẽdum illud
B occurrit, quomodo superius dixerit, Omnia quæ audiui à patre meo nota feci
uobis, & hic dicat, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare
modo. Verum illud quomodo dixerit, quod nondum fecerat tanquam fecerit, sicut ea quæ
futura sunt deum fecisse propheta testatur dicens, Qui fecit quæ futura sunt, iam cum ipsa
uerba tractaremus, ut potuimus, exposuimus. Nũc ergo quæ ista sint quæ apostoli portare
non poterant, uultis forsitan scire. Sed quis nostrum audeat eorum se dicere iam capacem,
quæ illi capere non ualebant? Ac per hoc nec à me expectanda sunt ut dicantur, quæ forte
non caperem, si mihi ab alio dicerentur, nec uos ea portare possetis, etiã si ego tantus essem,
ut à me ista quæ uobis altiora sunt audiretis. Et fieri quidem potest ut sint in uobis aliqui
ad ea capienda iam idonei, quæ alij capere nondum ualent, & si non omnia, de quibus ma-
gister ille deus dicebat, Adhuc multa habeo uobis dicere, tamen eorum fortasse nonnulla.
Sed quæ nam sint ista quæ ipse non dixit, temerarium est uelle præsumere & dicere: nam
& mori pro Christo nondum erant idonei tunc apostoli quibus dicebat, Non potestis me
sequi modo. Vnde primus eorum Petrus, qui hoc iam se posse præsumpserat, aliud exper-
tus est quàm putabat: & tamen postea & uiri & mulieres, pueri & puellæ, iuuenes & uirgi-
nes, senes cũ iunioribus innumerabiles martyrio coronati sunt, & posse inuentæ sunt oues,
quod tunc quando ista dominus loquebatur, nondum poterant portare pastores. Nũquid
ergo debuit illis ouibus dici in illo tẽtationis articulo, quod certare usq; ad mortem pro ue-
ritate oportebat, & pro Christi nomine uel doctrina sanguinem fundere, nunquid inquã
debuit eis dici, Quis uestrum audeat idoneum martyrio se putare, cui Petrus idoneus non-
dum fuerat, quando eum os ad os ipse dominus instruebat? Sic itaq; dixerit aliquis, nõ de-
bere dici populis Christianis audire cupiẽtibus, quæ sint de quibus dominus tunc dicebat,
Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo: si apostoli nondum po-
terant, multo minus uos potestis: quia forte sic multi possunt audire, quod tunc nondũ po-
terat Petrus, sic multi possunt martyrio coronari, quod tunc nondum poterat Petrus, præ-

sertim iam misso spiritusancto, qui tunc nondum erat missus, de quo cõtinuo subiungit atque ait, Cum aūt uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnẽ ueritatem.) Sic utiq; demonstrans illos ideo quæ habebat dicere, portare non posse, quia nondum ad eos uenerat spiritussanctus. Ecce cõcedamus ut ita sit, multos ea modo portare posse iam misso spiritusancto, quæ tunc eo nondū misso, nõ poterant portare discipuli. Nunquid ideo scimus quæ sint quæ dicere noluit, quæ tunc sciremus si ab eo dicta legeremus uel audiremus? Aliud est enim scire, utrum à nobis uel à uobis portari possint, aliud autem scire quæ sint, siue portari possint siue non possint. Quæ cum ipse tacuerit, quis nostrum dicat, ista uel illa sunt? aut si dicere audeat, unde probat? Quis enim est tam uanus aut temerarius, qui cum dixerit etiã uera quibus uoluerit quæ uoluerit, sine ullo testimonio diuino affirmet ea esse quæ tunc dominus dicere noluit? Quis hoc nostrum faciat, & non maximam culpam temeritatis incurrat, in quo nec prophetica nec apostolica excellit autoritas? Nam profecto si eorum aliquid legissemus in libris canonica autoritate firmatis, qui post ascensionem domini scripti sunt, parum fuerat hoc legisse, nisi illic id etiam legeretur hoc ex eis esse, quæ tūc dominus noluit discipulis suis dicere, quia non poterant illa portare: tanquam si uerbi gratia, ego dicerem illud quod legimus in huius euangelij capite, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbū, hoc erat in principio apud deum, & alia quæ sequuntur, quoniam postea scripta sunt, nec ea dominum Iesum dixisse narratū est, cū hic esset in carne, sed hæc unus ex apostolis eius ipso ac spiritu eius sibi reuelante conscripsit, ex his esse quæ noluit tūc dominus dicere, quia ea discipuli portare non poterant, quis me audiat tam temere ista dicentem? Si autem ubi hoc legimus, ibi hoc etiam legeremus, quis non tanto apostolo crederet? Sed id quoq; mihi uidetur absurdissime dici, ea tunc non potuisse portare discipulos quæ de inuisibilibus & altissimis rebus inuenimus in apostolicis litteris, quæ postmodū scripta sunt, nec ea dominū quando cum illis uisibiliter erat, dixisse narratur, cur enim ea tunc ferre non poterant, quæ nunc in eorum libris quis nõ legat, quis non ferat, etiã si non intelligat? Nonnulla quidẽ homines infideles in scripturis sanctis, & non intelligunt cum legunt uel audiunt, & lecta uel audita ferre nõ possunt, sicut pagani, quòd per eū qui crucifixus est factus est mundus, sicut Iudæi, quòd filius dei sit, qui eo modo quo ipsi celebrant sabbatū soluit, sicut Sabelliani, quia trinitas est pater & filius & spiritussanctus, sicut Ariani, quia æqualis est patri filius, & patri ac filio spiritussanctus, sicut Photiniani, quia nõ homo tantū similis nobis, sed etiã deus deo patri æqualis est Christus, sicut Manichæi, quòd Christus Iesus per quẽ liberati sumus, nasci in carne & de carne dignatus est, & cæteri omnes peruersarum ac diuersarū sectarū homines, utiq; ferre nõ possunt, quicquid in scripturis sanctis & in fide catholica reperitur, quod cõtra eorū proferatur errores, sicut nos ferre nõ possumus sacrilegas eorū uanitates & insanias mẽdaces. Quid est enim ferre non posse, nisi æquo animo nõ habere? Sed omnia quæ post ascensionem domini canonica ueritate atq; autoritate conscripta sunt, quis fidelis uel etiã catechumenus anteq; spiritūsanctū baptizatus accipiat, nõ æquo animo legit atq; audit, etiãsi nondū sicut oportet intelligit? Quomodo ergo aliqd eorū quæ post ascensionẽ domini scripta sunt, nõ possent ferre discipuli, etiã nondū sibi misso spiritusancto, cū omnia nūc ferãt catechumeni nondū accepto spiritusancto: quia & si nõ eis fideliū sacramẽta produntur, nõ ideo fit quòd ea ferre nõ possunt, sed ut ab eis tanto ardentius concupiscantur, quanto eis honorabilius occultantur. Quapropter charissimi, nõ à nobis expectetis audire quæ tunc noluit dominus discipulis dicere, quia nondū poterant illa portare, sed potius in charitate proficite, quæ diffunditur in cordibus uestris per spiritum sanctum, qui datus est uobis, ut spiritu feruẽtes & spiritalia diligentes, spiritalẽ lucem spiritalemq; uocẽ, quã carnales & animales homines ferre nõ possunt, non aliquo signo corporalibus oculis apparente, nec aliquo sono corporalibus auribus instrepente, sed interiore conspectu & auditu nosse possitis. Non enim diligitur quod penitus ignoratur, sed cum diligitur quod ex quantulacunq; parte cognoscitur, ipsa efficitur dilectione, ut melius & plenius cogno-

A cognoscatur. Si ergo in charitate proficiatis, quã diffundit in cordibus spiritussanctus, docebit uos omnẽ ueritatẽ, uel sicut alij codices habent, deducet uos in omniueritate: unde dictũ est, Deduc me dñe in uia tua, & ambulabo in ueritate tua. Sic fiat ut non à doctoribus exterioribus illa discatis, quæ noluit dominus tunc dicere, sed sitis omnes docibiles dei, ut eaipsa quæ per lectiones atq; sermones extrinsecus adhibitos didicistis & credidistis de natura dei non corporea, nec loco aliquo inclusa, nec per finita spacia locorũ quasi mole distẽta, sed ubique tota & perfecta & infinita, sine nitoribus colorum, sine figuris lineamẽtorum, sine notis litterarum, sine serie syllabarum, ipsa mente conspicere ac percipere ualeatis: ecce dixi aliquid quod forte inde sit, & tamen accepistis, & non solum ferre non potuistis, uerumetiã libenter audistis. Sed si ille magister interior, qui cũ adhuc discipulis exterius loqueretur ait, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed nõ potestis portare modo, uellet nobis id quod de incorporea dei natura dixi, intrinsecus ita dicere, sicut sanctis angelis dicit, qui semper uidẽt faciẽ patris, nondum ea portare possemus: proinde quod ait, Docebit uos omnem ueritatẽ.) Vel deducet uos in omni ueritate, non arbitror in hac uita in cuiusquã mente posse cõpleri: quis enim uiuens in hoc corpore quod corrumpitur & aggrauat animam, possit omnẽ cognoscere ueritatẽ, cum dicat Apostolus, Ex parte scimus. Sed quia per spiritumsanctũ fit, unde nũc pignus accepimus, ut ad ipsam quoq; plenitudinẽ ueniamus, de qua idem dicit Apostolus, Tunc autẽ facie ad faciẽ, & nunc scio ex parte, tunc autẽ cognoscã sicut & cognitus sum, non quod in hac tãtũ uita, sed totũ quod usq; ad illã perfectionẽ futurũ est, nobis dominus promisit per charitatẽ spiritus dicens, Docebit uos omnẽ ueritatẽ, uel deducet uos in omni ueritate. Quæ cũ ita sint dilectissimi, moneo uos in charitate Christi, ut seductores caueatis impuros, & obscœnæ turpitudinis sectas, de quibus ait Apostolus, Quæ autem occulte fiunt ab istis, turpe est & dicere, ne cum horrendas immunditias docere cœperint, quas humanæ aures qualescunq; sint, portare non possunt, dicant ipsa esse quæ dominus ait, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo, & per spiritumsanctũ asserant fieri, ut possint illa immunda & nefanda portari. Alia sunt mala quæ portare non potest qualiscunq; pudor humanus, & alia sunt bona quæ portare non potest paruus sensus humanus. Ista fiunt in corporibus impudicis, illa remota sunt à corporibus uniuersis, hoc in pura carne committitur, illud pura mente uix cernitur. Renouamini ergo spiritu mentis uestræ, & intelligite quæ sit uoluntas dei, quod bonum & beneplacitum & perfectum, ut in charitate radicati & fundati, possitis comprehẽdere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, altitudo & profundum, cognoscere etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinẽ dei. Isto enim modo uos docebit spiritussanctus omnẽ ueritatem, cum magis magisq; diffundet in cordibus uestris charitatem.

Marginal references: psal. 85; 1. Cor. 13; 2. Cor. 13; Ephe. 5; B (beside "ta habeo uobis dicere"); Roma. 12

De eadem lectione. Tractatus XCVII.

SPIRITumsanctum quem promisit dominus se discipulis suis esse missurum, qui eos doceret omnem ueritatem, quam tunc quãdo cum eis loquebatur portare non poterant, de quo spiritusancto, sicut dicit Apostolus, nũc pignus accepimus, quo uerbo intelligeremus eius plenitudinem nobis in uita alia reseruari. Ipse ergo spiritussanctus & nũc docet fideles, quanta quisq; potest capere, & spiritalia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisq; in ea charitate proficiat, qua & diligit cognita, & cognoscenda desideret, ita ut ea quoq; ipsa quæ nunc quomodocunq; cognoscit, nondum se scire sciat, sicut scienda sunt in ea uita, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quo sciendi modo, si nunc ea uellet interior magister dicere, id est, nostræ menti aperire atq; monstrare, humana infirmitas portare non posset. Vnde me uestra dilectio meminit iam locutum, cum sancti euangelij uerba tractaremus, ubi dominus ait, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo.) Non ut in his domini uerbis nescio quæ secreta nimis abdita suspicemur, quæ cum dici à docente possint, portari à discente non possint: sed eaipsa quæ doctrina religionis in quorumlibet hominũ

Marginal reference: 2. Cor. 1. & 5

noticia legimus & scribimus,audimus & dicimus,si uellet eo modo nobis Christus dicere,si C
cut ea dicit angelis sanctis in seipso unigenito uerbo,patri coæterno,quinam portare homi
nes possent,etiā si iam essent spiritales, quales adhuc apostoli non fuerunt, quando ista eis
dominus dixit,qualesq; postea ueniēte sancto spiritu facti sunt? Nā utiq; quicquid de crea
tura sciri potest,minus est ipso creatore,qui summus & uerus & immutabilis est deus. Et qs
eum tacet,ubi non à legentibus,disputantibus,quærentibus,respondentibus, laudantibus,
cantantibus,quoquo modo sermocinantibus, postremo ab ipsis etiā blasphemantibus no/
minatur? Et cū eum nemo taceat,quis est qui eum sicut intelligēdus est capiat, cū de oribus
& auribus hominum non recedat,quis est cuius acies ad eum mentis accedat? Quis est qui
eum trinitatē esse scisset,nisi ipse sic innotescere uoluisset? Et quis hominū iam istā sileat tri/
nitatē,&tamen quis hominum sicut angeli sapiat trinitatē? Eaipsa ergo quæ de dei æternita
te,ueritate,sanctitate in promptu & palàm sine cessatione dicūtur,ab alijs bene, ab alijs ma
le intelliguntur, imò ab alijs intelliguntur, ab alijs non intelliguntur : qui enim male intelli/
git,non intelligit. Ab eisipsis autē à quibus bene intelliguntur,ab alijs minus,ab alijs ampli/
us mētis uiuacitate cernūtur,& à nullo hominū sicut ab angelis capiūtur. In ipsa ergo mēte,
hoc est,in interiore homine quodāmodo crescitur, nō solū ut ad cibū à lacte transeatur, ue/
rumetiā ut amplius atq; amplius cibus ipse sumatur. Nō aūt crescitur speciosa mole, sed in
telligētia luminosa,quia & ipse cibus intelligibilis lux est . Vt ergo crescatis,eūq; capiatis,&
quāto magis crescitis,tāto magis magisq; capiatis, nō ab eo doctore,qui uestris auribus so
nat,hoc est forinsecus operādo plātat & rigat,sed ab eo q dat incrementū,petere ac sperare
debetis. Proinde sicut præterito sermone cōmonui, cauete,maxime q paruuli estis,& adhuc
alimētis lacteis indigetis, ne hominibus sub hac occasione deceptis ac deceptoribus,qa dñs
ait,Adhuc multa habeo uobis dicere,sed non potestis portare modo,aurē curiosam præbe
atis ad incognita sciēda,cū mentes inualidas habeatis ad uera & falsa dijudicanda,maxime
propter obscœnissimas turpitudines , quas docuit uanitas animas instabiles atq; carnales, D
ad hoc deo sinente ut eius ubiq; sint tremēda iudicia , & in comparatione impuræ nequitiæ
dulcescat purissima disciplina,atq; illi det honorem,timorem autē uel pudorē sibi,qui in il/
la mala uel illo regente non cecidit,uel illo inde leuante surrexit . Cauete timendo & orādo,
Prouer. 9 ne irruatis in illud ænigma Salomonis, ubi mulier insipiens & audax,inops panis effecta,
conuocat prætereuntes dicens,Panes occultos libenter attingite,& aquæ furtiuæ dulcedinē.
Hæc enim mulier uanitas est impiorum,cum sint insipientissimi,aliquid se scire opinantiū,
sicut de ista muliere dictum est,inops panis efficitur. Quæ cum sit inops panis,promittit pa
nes,id est,cum sit ignara ueritatis,promittit scientiā ueritatis,occultos tamen panes promit/
tit,quos tamen dicit libenter attingi,& aquæ furtiuæ dulcedinē, ut ea scilicet libentius & dul
cius audiantur & agantur,quæ palā in ecclesia dici crediq; prohibētur. Ipsa quippe occulta/
tione condiunt quodammodo nefarij doctores sua uenena curiosis,ut ideo se existimēt ali
quid discere magnum,quia merentur habere secretū,& suauius hauriant insipientiā, quam
als, audienti am putant scientiā , cuius prohibitā quodāmodo furantur[†] audaciā. Hinc & nefarios ritus suis
hominibus,sacrilega curiositate deceptis uel decipiendis , magicarū artiū doctrina cōmen/
dat . Hinc illæ illicitæ diuinationes inspectis pecudū uisceribus occisorū, aut uocibus & uo/
latibus auium,aut signis multiformibus dæmoniorū,insusurrant auribus hominum peritu
rorum per colloquia perditorum. Propter hæc illicita atq; punienda secreta.mulier illa non
solum insipiens,uerum audax etiā nuncupatur. Sed hæc nō solū à re ipsa , uerum & à nomi
ne nostræ religionis aliena sunt,quandoquidē mulier hæc insipiens & audax sub Christia/
no uocabulo tot scelestas hæreses condidit,tot nefandas fabulas finxit,utinam tales quales
in theatris siue cantantur,siue saltantur,siue mimica scurrilitate ridentur, & non quasdā ta/
les quales aduersus deū fingere potuisse , sic illā doleamus insipientiā, ut miremur audaciā.
Omnes autē insipientissimi hæretici,qui se Christianos uocari uolunt,audacias figmento/
rum suorū,quas maxime exhorret sensus humanus,hac occasione euangelicæ sententiæ co/
lorare

A lorare conantur, ubi dominus ait, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo, quasi hæc ipsa sint quæ tunc discipuli portare non poterant, & ea docuerit spiritus sanctus, quæ palã docere atq; prædicare quantalibet feratur audacia, spiritus erubescit immundus, Hoc Apostolus in spiritusancto præuidẽs ait: erit enim tẽpus quo sanã doctrinã nõ sustinebũt, sed secundũ desideria sua magistros sibi coaceruabũt pruriẽtes auribus, & à ueritate quidẽ auditũ suũ auertentes, ad fabulas autẽ conuertentur: illa enim secreti furtiq; cõmemoratio quæ dicit, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinẽ, pruritum facit audiẽtibus in auribus spiritaliter fornicãtibus, sicut pruritu quodã libidinis etiã in carne corrumpitur integritas castitatis. Audite itaq; Apostolũ talia præuidentẽ, & ea uitanda salubriter admonentẽ, Prophanas, inquit, uerborum nouitates deuita: multũ enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum sicut cancer serpit. Et nõ ait uerborũ nouitates, sed addit, prophanas: sunt enim & doctrinæ religionis cõgruentes uerborũ nouitates, sicut ipsum nomen Christianorũ quando dici cœperat, sicut scriptum est, In Antiochia enim primum post ascensionẽ domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in actibus apostolorum, & xenodochia & monasteria postea sunt appellata nouis nominibus: res tamen ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis ueritate firmantur, quæ etiã contra improbos defenduntur. Aduersus impietatẽ quoq; Arianorũ hæreticorum nouum nomen patris homousion condiderunt, sed non rem nouã tali nomine signauerunt: hoc enim uocatur homousion, quod est, ego & pater unum sumus, unius uidelicet eiusdemq; substantiæ. Nam si omnis nouitas prophana esset, nec à domino diceretur, Mandatũ nouum do uobis: nec testamentũ appellaretur nouũ, nec cantaret uniuersa terra canticum nouum. Sed prophanæ sunt uerborum nouitates, ubi dicit mulier insipiens & audax, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem. Ab hac pollicitatione falsæ scientiæ prohibet etiã illo loco Apostolus ubi dicit, O Timothee, depositum custodi, deuitãs prophanas uocum nouitates, & contradictiones falsi nominis scientiæ, quã quidã promittentes circa fidẽ exciderunt: nihil enim sic amant isti quàm scientiã promittere, & fidem rerum † uerarum quas credere paruuli præcipiuntur, uelut imperitiã deridere: dicit aliquis, Nihil ne spiritales uiri habent in doctrina, quod carnalibus taceant, & spiritalibus eloquantur? Si respondero, non habent, continuo mihi dicetur ex epistola ad Corinthios apostoli Pauli, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo lac uobis potũ dedi, nõ escã, nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales: & illud, Sapientiã loquimur inter perfectos: & illud, Spiritalibus spiritalia comparantes: animalis autẽ homo non percipit quæ sunt spiritus dei, stultitia enim est illi. Hoc totũ quale sit, ne rursus propter hæc uerba Apostoli prophanis uocum nouitatibus secreta quærantur, & ea quæ debet castorum spiritus corpusq; uitare, dicatur carnalis sustinere non posse, sermone alio si dominus donauerit disputandum est, ut iam istum aliquando claudamus.

[Margin notes: 2.Tim.4 — 2.Tim.2 — Act.11 — Ioan.13 — Prouer.9 — 1.Tim.6 — B — † al'as, ueterum — 1.Cor.3 — 1.Cor.2]

De eadem lectione. Tractatus XCVIII.

Ex uerbis domini nostri ubi dicit, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo.) Exortã difficilẽ quæstionem me recolo distulisse, ut in de ociosius tractaretur, quia illũ modus cõpetẽs cõpellebat finire sermonẽ, nũc ergo quoniã tempus est promissa reddendi, pertractetur ut dominus ipse donauerit, qui cordi nostro ut proponeretur ingessit. Hæc est autẽ quæstio, utrũ spiritales homines habeant aliquid in doctrina, quod carnalibus taceant, & spiritalibus dicant. Quia si dixerimus, non habent: respondebitur nobis, Quid est ergo quod dicebat Apostolus scribens ad Corinthios, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo lac uobis potũ dedi non escã: nondũ enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis, adhuc enim estis carnales? Si autẽ dixerimus, habent, timendũ & cauẽdũ est, ne sub hac occasione in occultis nefaria doceãtur, & spiritaliũ nomine uelut ea quæ carnales capere non possunt, non solum excusatione dealbanda, uerumetiã prædicatione laudanda

 uideantur.

uideantur. Primũ ergo scire debet charitas uestra, quod ipse Christus crucifixus, quo uelut G
lacte paruulos aluisse se dicit Apostolus, ipsa uero caro eius, in qua facta est uera mors eius & uulnera uera confixi sanguinisq́ꝫ excussi, non eo modo à carnalibus quo ab spiritalibus cogitatur, & illis est lac, istis cibus est, quia etsi non audiunt amplius, intelligũt amplius. Nó enim æqualiter mẽte percipitur, etiam quod in fide pariter ab utrisq; recipitur, ita fit ut prædicatus ab apostolis Christus crucifixus, & Iudæis esset scandalum, & gentibus stultitia, & ipsis uocatis Iudæis & Græcis dei uirtus & dei sapientia: sed carnalibus paruulis id tantũ credendo tenentibus: spiritalibus autem capacioribus id etiam intelligendo cernentibus. Illis ergo tanquam lacteus potus, istis tanquam solidus cibus, non quia hoc illi aliter in populis, isti aliter in cubiculis cognouerunt, sed quod eodem modo utriq; cũ palàm diceretur audiebant, pro suo modo quiq; capiebant. Cum enim Christus propterea sit crucifixus, ut in remissione peccatorum sanguinem funderet, qua eius unigeniti passione diuina gratia commendatur, ut nemo in homine glorietur, quomodo intelligebant Christum crucifixum qui
Gal. 6 adhuc dicebant, Ego sum Pauli, Nunquid quomodo ipse Paulus qui dicebat, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi? De ipso itaq; Christo crucifixo, & ipse cibum pro sua capacitate sumebat, & illos lacte pro eorum infirmitate nutriebat. Deniq; illa quæ scripsit ad Corinthios, aliter utiq; ab ipsis paruulis, aliter à capacioribus posse intelli-
1. Cor. 14 gi sciẽs, ait, Si quis est inter uos propheta aut spiritalis, agnoscat quæ scribo uobis, quia dñi est mandatum: si quis aũt ignorat ignorabitur, solidam profecto uoluit esse scientiam spiritalium, ubi non sola fides accõmodaretur, sed certa cognitio teneretur: ac per hoc illi eaipsa credebant, quæ spiritales insuper agnoscebant. Ignorabitur autem, ait, qui ignorat, quia nódum ei reuelatum est, ut quod credit sciat. Quod cum fit in hominis mẽte, ipse dicitur agnosci à deo, quia deus illum agnoscentem facit, sicut alibi ait, Nunc autem cognoscentes deũ, imò cogniti à deo: neq; enim tunc cognouerat eos deus, præcognitos & electos ante mundi constitutionẽ, sed tunc eos seipsum cognoscere fecerat. Hoc igitur primitus cognito, quòd D
eaipsa quæ simul audiunt spiritales atq; carnales, pro suo modulo quiq; capiunt, illi ut paruuli, isti ut maiores, illi ut lactis alimentum, isti ut cibi solidamentum, nulla uidetur esse necessitas, ut aliqua secreta doctrinæ taceantur, & abscondantur fidelibus paruulis, seorsum dicenda maioribus, hoc est intelligentioribus, & hoc ideo faciendum putetur, quia dixit Apo-
1. Cor. 3 stolus, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Hoc ipsum eñ quod non iudicauit se scire in eis nisi Iesum Christum & hunc crucifixum, ipsis non potuit loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quia id sicut spiritales capere nõ ualebant. Quicũq; autẽ spiritales inter eos erant, id est, quod illi tanquam carnales audiebant, spiritali ipsi intellectu capiebant, ut sic intelligatur quod ait, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, ac si diceret, non potuistis quasi spiritales, sed quasi carnales capere quod loquebar. Animalis enim homo, id est, qui secundũ hominẽ sapit, animalis dictus ab anima, carnalis à carne, quia ex anima & carne constat totus homo, non percipit quæ sunt spiritus dei, id est, quid gratiæ credentibus crux conferat Christi, & putat hoc illa cruce actum esse tantũmodo, ut nobis usq; ad mortẽ pro ueritate certãtibus imitandũ præberetur exemplum: nam si scirent huiusmodi homines, qui nolũt esse nisi homines, quemadmodũ Christus crucifixus factus sit nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redẽptio, ut quẽ-
Hiere. 9 admodum scriptũ est, Qui gloriatur, in domino glorietur, proculdubio non gloriarentur in
1. Cor. 1 homine, nec carnaliter dicerent, Ego quidẽ sum Pauli, ego aũt Apollo, ego uero Cephæ, sed spiritaliter, ego sum Christi. Verum illud adhuc quæstionẽ facit, quod in epistola ad He-
Heb. 5 bræos legitur, Cum iam deberetis tempore ipso esse doctores, iterum doctrina indigetis, quæ sint elementa sermonum dei, & facti estis opus habentes lacte, nõ solido cibo. Omnis enim qui lactet inexpertus est uerborum iustitiæ, infans est enim. Perfectorum est autem solidus cibus eorum, qui per habitum exercitatos habent sensus ad separandum bonum à malo. Hic enim uidemus tanq́ꝫ definitum esse quẽ perfectorum dicit solidũ cibũ: & hoc esse

A esse illud quod ad Corinthios scriptum est, Sapientiam loquimur inter perfectos. Quos autem perfectos uoluerit hoc loco intelligi, subiecit atq; ait, qui per habitum exercitatos habent sensus, ad separandum bonū à malo. Hoc uero qui inualida & inexercitata mente nō possunt, profecto nisi fidei quodā lacte teneātur, & inuisibilia quæ nō uident, & inintelligibilia quæ nondū intelligunt, credant, facile ad uanas & sacrilegas fabulas promissione scientiæ ducuntur, ut & bonū & malū nō nisi corporalibus imaginibus cogitent, & ipsum deum non nisi aliquod esse corpus existiment, & malū nō nisi substantiā putare non possint, cū sit potius ab immutabili substantia mutabiliū substantiarum quidā defectus, quas fecit ex nihilo ipsa immutabilis & summa substantia qui est deus. Quod profecto quisquis non solum credit, uerumetiā exercitatis interioribus animi sensibus intelligit, percipit, nouit: nō est iam metuendum ne seducatur ab eis qui malum putando esse substantiam quam non fecit deus, mutabilem substantiam faciunt ipsum deum, sicut Manichæi, uel si quæ aliæ pestes ita decipiūt, sed mēte adhuc paruulos, quos dicit apostolus carnales lacte nutriēdos. Omnis de hac re sermo, quo agitur ut nō solum credatur, uerumetiā intelligatur, sciaturq; quod dicitur, percipere talia non ualentibus onerosus est, faciliusq; illos premit q̄ pascit. Ex quo fit ut spiritales ista carnalibus nō omnino taceant propter catholicam fidē quæ omnibus prædicanda est, nec tamē sic disserant, ut uolentes ea perducere ad intelligentiā non capacem, facilius fastidiri faciant in ueritate sermonem, q̄ in sermone percipi ueritatē. Propterea dicit scribens ad Colossenses, Et si corpore absens sum, spiritu uobiscum sum, gaudens & uidens ordinatiomem uestram, & id quod deest fidei uestræ in Christo. Et ad Thessalonicenses, Nocte ac die, inquit, abundantius orātes, ut uideamus faciem uestram, & suppleamus quæ desunt fidei uestræ. Intelligendi sunt utiq; ita primum catechizati, ut lacte alerentur, non solido cibo, cuius lactis ad Hebræos cōmemoratur ubertas eis, quos uolebat cibi soliditate iā pascere: propter quod ait, Ideoq; remittentes initij Christi uerbum, in consummationem re-
B spiciamus, non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in deum, lauacri doctrinæ, impositionis manuum, resurrectionis etiam mortuorum, & iudicij æterni. Hæc est lactis ubertas, sine quo non uiuunt, qui iam quidem ratione utuntur ut possint credere: sed bonum à malo non credendo tantum, uerūetiam intelligendo quod pertinet ad solidū cibū, separare non possunt. Quod autē in lactis cōmemoratione posuit & doctrinā, ipsa est quæ per symbolū tradit̃ & orationē dominicā. Sed huic lacti absit ut sit contrarius cibus rerū spiritualiū firma intelligentia capiendus, qui Colossensibus & Thessalonicensibus defuit, & supplendus fuit. Quando enim suppletur quod defuit, non improbat̃ quod fuit: nā & ipsis quæ sumimus alimētis, usq; adeo non est lacti cōtrarius solidus cibus, ut ipse lactescat, quo posset esse aptus infantibus, ad quos per matris uel nutricis peruenit carnē: sicut fecit etiā mater ipsa sapientia, quæ cū sit in excelsis angelorū solidus cibus, dignata est quodammodo lactescere paruulos, cum uerbū caro factum est, & habitauit in nobis. Sed ipse homo Christus, qui uera carne, uera cruce, uera morte, uera resurrectione, syncerū lac dicitur paruulorum, cum bene ab spiritalibus capitur, inuenitur dominus angelorum. Proinde nec sic paruuli sunt lactandi, ut semper non intelligant deū Christum: nec sic ablactandi, ut deserant hominem Christū. Quod alio modo idipsum ita dici potest, nec sic lactandi sunt, ut creatorem nunq; intelligāt Christum: nec sic ablactandi, ut mediatorē unq; deserant Christum. In hoc quippe non conuenit huic rei similitudo materni lactis & solidi cibi, sed potius fundamenti, quia & puer quando ablactatur, ut ab alimentis infantiæ iam recedat, inter solidos cibos non repetit ubera quæ sugebat: Christus aūt crucifixus, & lac sugentibus, & cibus est proficientibus. Fundamēti uero ideo est aptior similitudo, quia ut perficiatur quod struitur, addit̃ ædificiū, non subtrahitur fundamentū. Quæ cū ita sint, ô quicunq; estis, qui sine dubio multi estis paruuli in Christo, proficite ad solidū cibū mentis, nō uētris, ꝓficite ad separandū bonū à malo, & magis magisq; inhærete mediatori, ꝑ quē liberamini à malo, quod nō est à uobis loco separandū, sed in uobis potius est sanandū. Quis-

1. Cor. 2
Col. 2
1. Thes. 3
Heb. 6

quis autẽ uobis dixerit, nolite credere uerum hominẽ Christũ, aut non à uero deo corpus cuiuslibet hominis uel cuiuslibet animantis creatũ, aut non à uero deo uetus testamentum datum, & si quid huiusmodi: hæc enim uobis prius ideo non dicebantur, quando lacte nutriebamini, quoniã ad uera capienda cor nondũ habebatis idoneũ, non uobis iste cibũ præparat sed uenenũ. Propter quod beatus Apostolus eos alloquens qui sibi iam uidebantur esse perfecti, cum se imperfectum ipse dixisset, Quicũq; ergo, inquit, perfecti sumus, hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoq; uobis deus reuelabit. Et ne forte incurrerent in seductores, qui eos uellent à fide auertere promittendo scientiã ueritatis, & hoc putarent esse quod dixit Apostolus, id quoq; uobis deus reuelabit, continuo subiunxit, Veruntamen in id quod peruenimus, in eo ambulemus. Si quid ergo intellexeris quod nõ sit contra regulã catholicæ fidei, ad quã uelut uiam, quæ te ducat ad patriã peruenisti, & sic intellexeris, ut inde dubitare omnino non debeas, adde ædificium, noli tamen relinquere fundamentum. Sic debent maiores docere aliquid paruulos, ut omniũ dominũ Christũ, & seipsis longe maiores prophetas & apostolos non dicant aliquid fuisse mentitos. Nõ aũt solũ uaniloquos & mentis seductores fabulosa & falsa garrientes, & in eis uanitatibus uelut altam scientiã promittentes contra regulam fidei quam catholicã suscepistis, cauere debetis, uerumetiã ipsos qui de ipsa diuinæ immutabilitate naturæ uel incorporea creatura siue creatore ueraciter disputant, & quod dicunt omnino documentis atq; rationibus certissimis probant, & tamen ab uno dei & hominũ mediatore conantur auertere, tanquã pestẽ insidiosiorẽ cæteris fugite: tales enim sunt de quibus dicit Apostolus, Quia cognoscentes deũ, non sicut deum glorificauerunt. Quid enim prodest habere intelligentiam uerã de immutabili bono, ei qui non tenet per quem liberetur à malo? Propterea admonitio beatissimi Apostoli de uestris cordibus non recedat, Si quis uobis euangelizauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit. Nõ ait plusq; accepistis, sed præter quàm quod accepistis. Nã si illud diceret, sibijpsi præiudicaret, qui cupiebat uenire ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ illorum fidei defuerũt. Sed qui supplet, quod minus erat addit, nõ quod inerat tollit. Qui aũt prætergreditur regulam fidei, nõ accedit in uia, sed recedit de uia, quod itaq; ait dominus, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo, adijciẽda illis fuerant quæ nesciebant, nõ quæ didicerant euertenda. Et ille quidem, sicut in pristino sermone iam exposui, potuit hoc ita dicere, quia illa ipsa quæ docuerat, si uellet eis sic aperire, ut in illo concipiuntur ab angelis, hoc infirmitas humana in qua adhuc erant, ferre non posset. Spiritalis autem homo quilibet potest alterum hominẽ docere quod nouit, si proficiendo capaciorẽ faciat spiritussanctus, in quo & ipse doctor aliquid amplius addiscere potuit, ut sint ambo docibiles deo, quanquã & inter ipsos spiritales sunt utiq; alijs alij capaciores atq; meliores, ita ut quidam illorum ad ea perueniret, quæ nõ licet homini loqui. Qua occasione uani quidam apocalypsim Pauli quam sana non recipit ecclesia, nescio quibus fabulis plenã, stultissima præsumptione finxerunt, dicentes hanc esse unde dixerat raptum se fuisse in tertium cœlũ, & illic audisse ineffabilia uerba, quæ non licet homini loqui. Vtcunq; illorum tolerabilis esset audacia, si se audisse dixisset, quæ adhuc non licet homini loqui, cũ uero dixerit, quæ nõ licet homini loqui, isti qui sunt q hæc audeãt impudẽter & infeliciter loqui? Sed iam istũ sermonẽ hoc fine concludam, per quẽ uos esse cupio sapientes quidem in bono, integros autem à malo.

Philip. 3 · Rom. 1 · Gal. 1 · C · D

De eo quod dixit, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur.

Tractatus XCIX.

QVID est quod dominus ait de spiritusancto, cum eum uenturum esse promitteret, & docturum discipulos eius omnem ueritatem, uel eos deducturum in omni ueritate. Nõ enim loquetur à semetipso, sed quæcũq; audiet loquetur.) Simile est hoc ei quod de semetipso dixit, Non possum à meipso facere quicquam, sicut audio iudico. Sed illud cum exponeremus, secundum hominem posse accipi diximus, ut obedientiam suam qua factus est obediens usq; ad mortẽ crucis, prænunciasse filius

Ioan. 5

A filius uideretur & iudiciũ futurũ, quo uiuos & mortuos iudicabit, quia hoc per id facturus est quod filius hominis est, propter quod dixit, Pater non iudicat quenquã, sed omne iudicium dedit filio, quia in iudicio non forma dei qua æqualis est patri, nec ab impijs uideri potest, sed forma hominis apparebit, qua minoratus est etiã modico minus ab angelis, quamuis iam in claritate, non in pristina sit humilitate uenturus, conspicuus tamen futurus & bonis & malis: hinc ait & illud, Et potestatẽ dedit ei iudicium facere, quoniã filius hominis est. In quibus uerbis eius manifestatur non eam formã præsentandã esse iudicio, in qua cũ esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed illam quam cum semetipsum exinanisset, accepit. Semetipsum enim exinaniuit formam serui accipiens, in qua uidetur etiã ad faciendum iudicium obediẽtiam suam commendasse, cum dixit. Non possum facere à meipso quicquam, sicut audio iudico. Adam nanq; per cuius unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, non sicut audiuit iudicauit, quia quod audiuit præuaricatus est, & à semetipso fecit malum quod fecit, quia non dei uoluntatem, sed suam fecit. Iste autem per cuius unius hominis obedientiam iusti constituuntur multi, non solum obediẽs fuit usq; ad mortem crucis, in qua est uiuus iudicatus à mortuis: sed obedientẽ se futurum promittens in ipso quoq; iudicio, quo est de uiuis iudicaturus & mortuis, Non possum, inquit, à meipso facere quicquã, sicut audio iudico: sed nũquid de spiritusancto quod dictum est, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur, secundũ hominem uel secundũ assumptionẽ cuiusq; creaturæ dictũ esse audebimus opinari? Solus quippe in trinitate filius formã serui accepit, quæ forma illi ad unitatẽ personæ coaptata est, id est, ut filius dei & filius hominis unus sit Iesus Christus, ne non trinitas, sed quaternitas prædicetur, quod absit à nobis. Propter quã personã profecto unã ex duabus substantijs diuina humanaq; constantẽ, aliquãdo secundũ id quod dominus est loquitur, ut est illud quod ait, Ego & pater unum sumus: aliquando secundũ id quod homo est, sicuti est illud, Quoniã pater

Ioan. 5 — Roma. 5 — Ioan. 10 — Ioan. 14

B maior me est, secundũ quod accepimus esse ab eo dictũ, & hoc unde nunc disputo, Nõ possum à meipso facere quicq;, sicut audio iudico. In persona uero spiritussancti quomodo id accipiamus quod ait, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur, cum in ea nõ sit alia diuinitatis, alia humanitatis, uel alterius creaturæ cuiuscunq; substantia, magna exoritur difficultas. Illud enim quòd sicut columba spiritussanctus apparuit specie corporali, uisio fuit ad horã facta atq; transacta: sicut etiã quando super discipulos uenit, uisæ sunt illis linguæ diuisæ uelut ignis, qui & insedit super unumquenq; eorum. Qui ergo dicit columbã ad unitatẽ personæ spirituisancto fuisse coniunctã, ut ex illa & deo, quia spiritussanctus deus est, una spiritussancti persona constaret, & hoc etiã de illo igne cõpellitur dicere, ut intelligat nihil horũ debere se dicere: ista enim quæ de substãtia dei quoquo modo ut opus erat significãda, corporeis hominũ sensibus se intulerũt atq; trãsierunt, ad horã diuinitus facta sunt de creatura seruiẽte, nõ de ipsa dominãte natura, quæ in se manẽs quod uult mouet, & quod uult immutabilis mutat. Sicut etiam uox illa de nube aures utiq; attigit corporales, eumq; sensum corporis qui uocatur auditus, nec tamen ullo modo credendum est uerbum dei quod est unigenitus filius, quoniam uerbum dicitur, syllabis sonisq; finiri, quia nec omnes simul sonare possunt cum sermo fit, sed tanquam nascentes morientibus ordine suo soni quicunq; succedunt, ut totum quod loquimur nouissima syllaba compleatur. Absit ut sic loquatur pater ad filium, hoc est, deus ad uerbum suum deum. Sed hoc eorum est capere, quantum ab homine capi potest, ad quos non lac pertinet, sed solidus cibus. Cũ igitur spiritussanctus nulla susceptione hominis sit homo factus, nulla susceptione angeli sit angelus factus, nulla susceptione cuiusquam creaturæ creatura sit factus, quomodo de illo intelligendũ est quod dominus ait, Nõ enim loquetur à semetipso, sed quæcũq; audiet loquetur? Ardua quæstio, nimis ardua, ipse assit spiritus, ut saltẽ sicut eã cogitare possumus, sic eloq possimus, ac sic ad intelligentiã uestrã pro mei moduli facultate perueniat. Prius itaq; nosse debetis & intelligere potestis, credere autem, qui intelligere nondum potestis, in ea

substan-

substantia quæ deus est, non quasi per corporis molē sensus locis proprijs distributos, sicut C
in carne mortali quorumcq; animalium alibi est uisus, alibi auditus, alibi gustus, alibi olfa-
ctus, per totū autē tactus. Absit hoc credere in illa incorporea immutabilicq; natura: audire
Ephe.5 ergo ibi & uidere, idipsum est. Dicit & olfactus in deo, unde dicit Apostolus, Sicut & Chri
Gal.2 stus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationē & hostiā deo in odorē suauita
tis. Et gustus intelligi potest secundū quē deus & odit amaricantes, & nec frigidos nec cali-
Ioan.4 dos, sed tepidos euomit ex ore suo: & Iesus Christus dicit, Meus cibus est ut faciā uolunta-
Cant.2 tē eius qui me misit: est etiā tactus ille diuinus, unde dicit sponsa de spōso, Sinistra eius sub
capite meo, & dextera eius cōplectitur me: nō sunt hæc in deo per diuersa corporis loca: cum
em̄ dicitur scire, ibi sunt omnia, & uidere, & audire, & olfacere, & gustare, & tāgere, sine ulla
al'as, sensibus eius mutatione substantiæ, sine ulla mole quæ in alia parte maior, in alia minor etiā in† seni
bus puerili pectore cogitatur, quando deus sic cogitatur. Nec mireris quod ineffabilis dei
scientia, qua nouit omnia, per uarios humanæ locutionis modos, omniū istorum corpora-
lium sensuum nominibus nuncupatur, cum & ipsa mens nostra, hoc est homo interior, cui
uniformiter scienti per hos quincq; ueluti nuncios corporis diuersa nunciantur, quando im-
mutabilem ueritatem intelligit, eligit, diligit, & lumen uidet de quo dicitur, Erat lumen ue-
Cant.1 rum, & uerbum audit de quo dicitur, In principio erat uerbum, & odorē capit de quo dici-
psal.35 tur, Post odorē unguentorū tuorū currimus, & fontē bibit, de quo dicitur, Apud te est fons
psal.72 uitæ, & tactu fruitur, de quo dicitur, Mihi autē adhærere deo bonū est: nec aliud atcq; aliud,
sed una intelligētia tot sensuū nominibus nuncupatur. Cū ergo de spiritusancto dicit, Nō
enim loquetur à semetipso, sed quæcūcq; audiet loquet, multo magis ibi simplex natura, ubi
uerissime simplex est, uel intelligēda est uel credēda, quæ lōge latecq; naturā nostræ mētis ex
cedit. Mutabilis quippe est mens nostra, quæ percipit discēdo quod nesciebat, & amittit de
discēdo quod sciebat: & uerisimilitudine fallitur, ut pro uero approbet falsum, & obscuritate
sua quasi quibusdā tenebris impedit ne perueniat ad uerū. Et ideo nō est ista substātia ue- D
rissime simplex, cui nō hoc est esse quod nosse: potest em̄ esse nec nosse. Atqui illa diuina nō
potest, quia id quod habet est, ac per hoc non sic habet scientiā, ut aliud illi sit scientia qua
scit, aliud essentia qua est, sed utrūcq; unū est: nec utruncq; dicendū est, quod simpliciter unū
est, sicut habet pater uitā in semetipso: nec aliud est ipse quàm uita quæ in ipso est, & dedit
filio habere uitā in semetipso, hoc est, genuit filiū qui & ipse uita esset. Sic itacq; debemus ac-
cipere quod de spiritusancto dictum est, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcuncq; au
diet loquetur, ut intelligamus non eum esse à semetipso. Pater quippe solus de alio non est,
nam & filius de patre natus est, & spiritussanctus de patre procedit. Pater autem nec na-
tus est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparilitas in summa illa trinitate cogi-
tationi occurrat humanæ: nam & filius ei de quo natus est, & spiritussanctus ei de quo pro-
cedit æqualis est. Quid autē illic intersit inter procedere & nasci, & longum est quærendo dis
serere, & temerarium cum dissserueris definire, quia hoc & menti utcuncq; comprehēdere, &
si quid forte mens inde comprehēderit, linguæ difficillimum est explicare, quantuslibet præ
sit doctor, quantuslibet adsit auditor. Non ergo loquetur à semetipso, quia non est à semet
ipso, sed quæcuncq; audiet loquetur, ab illo audiet à quo procedit. Audire illi scire est: scire
uero esse, sicut superius disputatum est. Quia ergo non est à semetipso, sed ab illo à quo
procedit, à quo illi est essentia, ab illo scientia, ab illo igitur audientia, à quo nihil est aliud
quàm scientia: nec moueat, quod uerbum futuri temporis positum est, non enim dictum
est, quæcunque audiuit, aut quæcuncq; audit, sed quæcunque audiet loquetur, illa quippe
audientia sempiterna est, quia sempiterna est scientia. In eo autem quod sempiternum est,
sine initio & sine fine, cuiuslibet temporis uerbum ponatur, siue præteriti, siue præsen-
tis, siue futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis & in-
effabilis non recipiat, fuit & erit, sed tantum est: ipsa enim ueraciter est, quia mutari
Exod.3 non potest, & ideo illi tantum conuenerat dicere, Ego sum qui sum, & dices filijs Israël,
qui est,

A qui est, misit me ad uos, tamē propter mutabilitatem temporum in quibus uersatur nostra
mortalitas & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit & erit & est. Fuit in præte-
ritis seculis, est in præsentibus, erit in futuris. Fuit, quia nunquā defuit: erit, quia nunq; deerit:
est, quia semper est. Neq; enim uelut qui iam non sit cum præteritis occidit, aut cū præsenti-
bus uelut qui nō maneat labitur, aut cū futuris uelut qui nō fuerat orietur. Proinde cū secun
dum uolumina temporum locutio humana uariatur, qui per nulla deesse potuit aut potest
aut poterit tēpora, uera de illo dicūtur cuiuslibet tēporis uerba. Semper itaq; audit spiritus-
sanctus, quia semper scit. Ergo & sciuit, & scit, & sciet, ac per hoc & audiuit, & audit, & audiet,
quia sicut iam diximus, hoc est illi audire quod scire, & scire illi hoc est quod esse. Ab illo igi-
tur audiuit, audit, & audiet à quo est, ab illo est à quo procedit. Hic aliquis forsitan quærat,
utrum & à filio procedat spiritussanctus: filius enim solius patris est filius, & pater solius fi-
lij est pater, spiritus aūt sanctus non est unius eorum spiritus, sed amborum. Habes ipsum
dominum dicentem, Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loqui- Matth.10
tur in uobis: habes & Apostolum, Misit deus, inquit, spiritum filij sui in corda uestra, nun- Gal.4
quid duo sunt, alius patris, alius filij? Absit. Vnū enim corpus, ait, cum significaret ecclesiā,
moxq; addidit, & unus spiritus. Et uide quomodo illic impleat trinitatē. Sicut uocati estis,
inquit, in una spe uocationis uestræ, unus dominus, hic utiq; Christum intelligi uoluit. Re-
stat ut etiam patrem nominet: sequitur ergo, Vna fides, unū baptisma, unus deus & pater
omniū, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Cum ergo sicut unus pater, &
unus dominus, id est filius, ita sit & unus spiritus, profecto amborū est, sicut ipse Christus Ie
sus dixit, Spiritus patris uestri qui loquitur in uobis: & dicit Apostolus, Misit deus spiritū Gal.4
filij sui in corda uestra: habes & alio loco eundē Apostolū dicentē, Si autē spiritus eius qui Rom.8
suscitauit Iesum à mortuis, habitat in uobis. Hic utiq; spiritū patris intelligi uoluit, de quo
tamen alio loco dicit, Quisquis autē spiritū Christi non habet, hic nō est eius. Et multa alia
B sunt testimonia, quibus hoc euidēter ostēditur, & patris & filij ipsum esse spiritū, qui in trini
tate dicitur spiritussanctus. Nec ob aliud existimo ipsum uocari proprie spiritū, cū etiā si de
singulis interrogemur, nō possimus nisi patrē & filiū spiritū dicere, quoniā spiritus est deus,
id est, non corpus est deus, sed spiritus: quod ergo cōmuniter uocantur & singuli, hoc pro-
prie uocari oportuit eū qui nō est unus eorū, sed in quo cōmunitas apparet amborū. Cur er
go nō credamus quod etiā de filio procedat spiritussanctus, cum filij quoq; ipse sit spiritus?
Si enim non ab eo procederet, non post resurrectionem se repræsentans discipulis suis in-
sufflans diceret, Accipite spiritūsanctū: quid enim aliud significauit illa insufflatio, nisi quòd
procedat spiritussanctus & de ipso? Ad hoc pertinet etiam illud quod de muliere quæ flu-
xum sanguinis patiebatur, ait, Tetigit me aliquis, ego enim sensi de me uirtutem exijsse: nā Luc.8
uirtutis nomine appellari etiā spiritumsanctū, & eo loco clarum est, ubi angelus dicenti Ma
riæ, Quomodo fiet istud, quoniā uirū non cognosco, respondit, Spiritussanctus superueni- Lucæ 1
et in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et ipse dominus promittēs eū discipulis, ait, Vos Lucæ 24
sedete in ciuitate quoadusq; induamini uirtute ex alto: & iterū, Accipietis, inquit, uirtutē spi Act.1
ritussancti superuenientē in uos, & eritis mihi testes: de hac uirtute credēdus est dicere euan
gelista, Virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Si ergo & de patre & filio procedit spiritus
sanctus, cur filius dixit, de patre procedit? cur putas nisi queādmodū ad eū solet referre &
quod ipsius est, de quo & ipse est? unde illud est quod ait, Mea doctrina nō est mea, sed eius Ioan.7
qui misit me. Si igitur intelligatur hic eius doctrina, quā tamē dixit nō suā, sed patris, quāto
magis illic intelligēdus est & de ipso procedere spiritussanctus, ubi sic ait, de patre procedit,
ut nō diceret, de me nō procedit? à quo aūt habet filius ut sit deus, est enī de deo deus, ab il
lo habet utiq;, ut etiā de illo ꝓcedat spiritussanctus, ac per hoc spiritussanctus ut etiā de filio
procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Hic utcūq; etiā illud intelligit̃, quantū
à talibus quales nos sumus intelligi potest, cur nō dicat̃ natus esse, sed potius procedere spi
ritussanctus, qm̄ si & ipse filius diceret̃, amborū utiq; filius diceret̃, q; absurdissimū est: filius
quippe

quippe nullus est duorum nisi patris & matris, amborum utiq; filius diceretur. Absit autem ut inter deum patrem & deum filium tale aliquid suspicemur, quia nec filius hominis simul & ex patre & ex matre procedit, sed cum in matre procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre: & cum in hanc lucem procedit ex matre, non tunc procedit ex patre. Spiritus autem sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de utroq; procedit, quamuis hoc filio pater dederit, ut quemadmodum de se, ita de illo quoq; procedat: neq; enim possumus dicere quod non sit uita spiritussanctus, cum uita sit pater, uita sit filius, ac per hoc sicut pater cum habeat uitam in semetipso, dedit & filio habere uitam in semetipso, sic ei dedit uitam procedere de illo, sicut procedit & de seipso. Sequuntur autem uerba domini dicentis, Et quæ uentura sunt annũciabit uobis, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet pater mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis.) Sed quia ista iam prolixa sunt, in alium sunt differenda sermonem. C

De eadem lectione. Tractatus C.

CVM promitteret dominus uenturum spiritumsanctum, docebit uos, inquit, omnem ueritatem, uel quod in nõnullis codicibus legitur, deducet uos in omni ueritate: non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur. De quibus euangelicis uerbis iam quod donauit dominus disputauimus: nũc ea quæ sequuntur attẽdite, Et quæ uentura sunt, inquit, annũciabit uobis.) Neq; enim hic, quoniam planum est immorandum: nihil enim habet quæstionis, cuius à nobis expositio flagitetur: sed quod adiungit, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis.) non negligenter est transeundum, quod enim ait, Ille me clarificabit, potest intelligi, quia diffundendo in cordibus credentium charitatem, spiritalesq; faciendo, declarauit eis quomodo filius patri esset æqualis, quem secundum carnem prius tantummodo nouerant, & hominem sicut homines cogitabant. Vel certe quia per ipsam charitatem fiducia repleti, & timore depulso annunciauerunt hominibus Christum, ac sic fama eius diffusa est in toto orbe terrarum, ut sic dixerit, Ille me clarificabit, tanquam diceret, ille uobis auferet timorem, & dabit amorem, quo me ardentius prædicantes, gloriæ meæ per totum mundum dabitis odorem, commendabitis honorem. Quod enim facturi fuerant in spiritusancto, hoc eundem spiritum dixit esse facturum: quale est etiam illud, Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Verbum quippe græcum quod est δοξάσει, alius clarificabit, alius glorificabit, Latini interpretes in sua quisq; translatione posuerunt, quoniam ipsa quæ græce dicitur δόξα, unde dictum est uerbum δοξάσει, & claritas interpretatur & gloria. Gloria nanq; fit quisq; clarus, & claritate gloriosus, ac per hoc quod utroq; uerbo significatur, idipsum est. Sicut autẽ definierunt antiqui latinæ linguæ clarissimi autores, Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. Quæ cum est in hoc mundo facta de Christo, non Christo credenda est magnum aliquid contulisse, sed mundo. Bonum enim laudare, non laudato sed laudantibus prodest. Est autem etiam falsa gloria, quando laudantes errore falluntur, siue in rebus, siue in hominibus, siue in utrisq;. Nam in rebus falluntur, quando putant id bonum esse quod malum est: in hominibus autem, quando putant eum bonum esse qui malus est. In utrisq; uero, quando & id quod est uitium, uirtus putatur, & ipse qui propter hoc laudatur, non habet quod putatur, siue sit bonus, siue sit malus. Donare quippe res suas histrionibus, uitium est immane, non uirtus. Et scitis de talibus quàm sit frequens fama cum laude, quia sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur. Hi laudatores non fallũtur in hominibus, sed in rebus: malum est enim, quod bonum esse credunt. Illi autem qui hoc malo largitionis uitiosi sunt, tales utiq; sunt quales eos hi qui laudant, non suspicantur esse, sed cernunt. Porrò si se quisquam iustum fingat & non sit, sed totum quicquid coram hominibus laudabiliter agere uidetur, non agat propter deum, hoc est propter ueram iustitiam, sed solum quærat & diligat ab ho-

Matth. 10 (margin, beside "dem spiritum dixit esse facturum")
D (margin, beside "timore depulso")
Psal. 9 (margin, beside "sit frequens fama cum laude")

A ab hominibus gloriam. Illi autem apud quos frequens est eius fama cum laude, nō eum putent nisi propter deum laudabiliter uiuere, non falluntur in re, sed fallūtur in homine: quod enim bonum esse credunt est bonum, sed quem bonum esse credunt, non est bonus. Quod si putetur, uerbi gratia, bonum artium peritia magicarum, & dum quisq; patriam liberasse eisdem quas omnino nescit artibus creditur, ac frequentem cum laude famā quæ gloria definita est apud homines impios, cōsequatur, errant in utroq; qui laudant, & in re scilicet, quia id quod malum est bonum putant, & in homine, quia non est quod putant, quapropter falsa est in his tribus generibus gloria. Cum aūt de aliquo per deum & propter deū iusto, hoc est, ueraciter iusto causa ipsius iusticiæ frequens est fama cum laude, uera quidem gloria est, non tamen ea credendum est beatificari iustum, sed laudantibus gratulandum est, quia recte iudicant, & diligunt iustum. Quanto magis ergo dominus Christus, nō sibi sed eis profuit gloria sua, quibus profuit morte sua: sed non est uera eius apud hæreticos gloria, apud quos tamen frequentem famam uidetur habere cum laude. Non est hæc uera gloria, quia in utroq; falluntur: nam & bonum putant esse quod bonum non est, & Christū putant esse quod Christus non est. Vnigenitum enim filium æqualem non esse gignenti, nō est bonū: unigenitum dei filium hominem tantum esse non deum, non est bonum: ueritatis carnem non esse ueram carnem, non est bonum. Horum trium quæ dixi, primum sentiunt Ariani, secūdum Photiniani, tertium Manichæi: sed quia & eorum nihil est bonum, & Christus nihil est eorum, in utroq; falluntur, nec dant ueram gloriā Christo, q̄uis apud eos esse uideat cum laude frequens fama de Christo: & omnes prorsus hæretici, quos cōmemorare nimis longum est, qui de Christo non recte sentiunt, ideo errant, quia & de bonis rebus ac malis non uerum sentiunt. Pagani etiam quoniā sunt Christi plurimi laudatores, & ipsi in utroq; falluntur, qui non secundum ueritatem dei, sed potius secundum suam suspicionem dicunt eum fuisse hominē magum. Christianos quippe uelut imperitos uituperāt, Christū aūt ue-
B lut magum laudant, ac sic produnt quod amant: Christum uero non amant, quoniā quod non erat Christus, hoc amant. Ideo in utroq; falluntur, quia & magū esse malum est, & magus non fuit Christus, quia bonus est. Quapropter de his nihil hoc loco dicendum est, qui Christum uituperant atq; blasphemant, quia de gloria eius loquimur qua est glorificatus in mundo, non enim glorificauit spiritus sanctus uera gloria nisi in ecclesia sancta catholica, alibi enim, id est, uel apud hæreticos, uel apud quosdam paganos, uera eius in terris gloria non potest esse, & ubi uidetur esse frequens de illo fama cum laude. Vera ergo eius gloria in ecclesia catholica, sicut à propheta cantatur: Exaltare super cœlos deus, & super omnē Psal. 107
terram gloria tua. Quia itaq; post eius exaltationem uenturus erat spiritus sanctus & eum glorificaturus, hoc sacer psalmus, hoc ipse unigenitus promisit futurum, quod uidemus impletū: quod aūt ait: De meo accipiet, & annunciabit uobis:) catholicis audite auribus, catholicis percipite mentibus: non enim propterea sicut quidam hæretici putauerunt, minor est filio spiritus sanctus, & quasi filius accipiat à patre, & spiritus sanctus à filio, quibusdam gradibus naturarum. Absit hoc credere, absit hoc dicere, absit à Christianis cordibus cogitare: deniq; cōtinuo soluit ipse quæstionē, & cur hoc dixerit, explanauit. Omia, inquit, quæcūq; habet pater mea sunt, ꝓpterea dixi, quia de meo accipiet & annūciabit uobis.) Quid uultis amplius? Ergo à patre accipit spiritus sanctus, unde accipit filius, quia in hac trinitate de patre natus est filius, de patre procedit spiritus sanctus: qui autem de nullo natus sit, de nullo procedit, pater solus est: quomodo autē dixerit unigenitus filius, omnia quæcunq; habet pater mea sunt, quia utiq; non sic quemadmodum dictum est illi filio unigenito, sed ex duobus maiori: Tu mecum es semper, & omnia mea tua sunt, eo loco si dominus uoluerit, Luc. 15
diligenti consyderatione tractabitur, ubi dicit unigenitus patri, & mea omia tua sunt, & tua mea sunt, ut hic iste sermo claudatur, quoniam quæ sequuntur aliud poscunt quo discernatur exordium.

De eo quod dicit: Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, quia uado ad patrẽ, usq; ad id: Et in illo die me non interrogabitis quicquam: Tractatus CI. C

AEC domini uerba ubi ait: Modicum & iam nõ uidebitis me, & iterum modicũ & uidebitis me, quia uado ad patrem:) ita obscura erant discipulis, antequam id quod dicit impletum esset, ut quærẽtes inter se quid esset quod diceret, omnino se faterentur nescire: sequitur enim euangelium: Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicem: Quid est hoc quod dicit nobis, Modicum & non uidebitis me, & iterũ modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem? Dicebant ergo: quid est hoc quod dicit, modicum? Nescimus quid loquitur.) Hoc enim est quod eos mouebat, quia dixit, modicum & non uidebitis me, & iterũ modicum & uidebitis me. Nam in præcedentibus quia non dixerat, modicum, sed dixit, ad patrem uado, & iam non uidebitis me, tanquam aperte illis uisus est locutus, nec inter se de hoc aliquid quæsierũt: nunc ergo quod illis tunc obscurũ fuit, & mox manifestum est, iam nobis utiq; manifestatum est: post paululum enim passus est, & nõ uiderunt eum, rursus post paululum resurrexit, & uiderũt eum: illud autem quod ait, Iam nõ uidebitis me, quia isto uerbo, id est iam, intelligi uoluit, quod eum ulterius non uiderent, ibi exposuimus quomodo accipiendum sit ubi dixit: de iusticia arguet mũdum spiritus sanctus, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me, quia scilicet mortalem Christum ulterius nõ uiderunt. Cognouit autẽ Iesus (sicut in sequenti euangelista dicit) quia uolebant eum interrogare, & dixit eis: de hoc quæritis inter uos, quia dixi modicum & nõ uidebitis me, & iterũ modicũ & uidebitis me. Amen amẽ dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mũdus autem gaudebit, uos aũt contristabimini, sed tristicia uestra uertetur in gaudiũ.) Et hoc sic accipi potest, quia contristati sunt discipuli de morte domini, & confestim de resurrectione læti: mundus autẽ quo nomine significati sunt inimici, à quibus Christus occisus est, tunc utiq; lætati sunt occiso Christo, quando sunt discipuli contristati: mundi quippe nomine, malicia potest mundi huius intelligi, id est, hominum mundi huius amicorum: unde Iacobus apostolus in epistola sua dicit: Quicunq; uoluerit amicus esse huius seculi, inimicus dei constituitur: quibus inimicitijs dei factum est, ut nec eius unigenito parceretur: deinde subiungit & dicit: Mulier cum † parturit, tristiciam habet, quia uenit hora eius: cum autem peperit puerũ, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et uos igitur nunc quidem tristiciam habetis. Iterum autem uenio ad uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis.) Nec ista similitudo ad intelligendum uidetur esse difficilis, quoniam comparatio eius in promptu est, eodem ipso exponente cur dicta sit. Parturitio quippe tristiciæ, partus autem gaudio comparatur, quod tunc maius esse consueuit, quando non puella, sed puer nascitur: quod uero ait, gaudium uestrum nemo tollet à uobis, quia gaudium ipsorum ipse Iesus significatus est, quod & ait Apostolus: Christus resurgens à mortuis iam non moritur, & mors ei ultra non dominabit. Hucusq; in isto euãgelij capitulo unde hodie disputauimus, uelut facili intellectui oĩa cucurrerũt, acrior necessario est in his quæ sequuntur intentio: quid est enim quod ait: Et in illo die me non rogabitis quicquam?) Hoc uerbum quod est rogare, non solum petere, uerumetiam interrogare significat: & Græcum euangelium unde hoc translatum est, tale habet uerbũ quod utrũq; possit intelligi, ut hæc ambiguitas nec inde soluatur, quanquam & si solueretur, non ideo nulla quæstio remaneret. Dominũ etenim Christũ postquam resurrexit, & interrogatum legimus & rogatum: nam interrogatus est à discipulis ascensurus in cœlũ, quãdo præsentaret, & quando regnũ esset Israël: cũ uero iã esset in cœlo, rogatus est à Stephano, ut spiritũ eius acciperet: & quis audeat uel cogitare uel dicere, in cœlo sedentem Christũ rogandum nõ esse, & in terra manentem rogatũ fuisse: rogandũ non esse immortalẽ, rogari debuisse mortalẽ? Immo charissimi rogemus eũ, ut nodũ quæstionis huius ipse dissoluat, lucendo in cordibus nostris ad uidenda quæ dicit: puto enim quod ait: Iterum autem uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudiũ

Margin notes: D (beside "lætati sunt occiso Christo"); Iacob. 4 (beside "stolus in epistola sua dicit"); als parit (beside "Mulier cum † parturit"); Rom. 6 (beside "let à uobis")

A & gaudium uestrū nemo tollet à uobis,non ad illud tempus esse referendum quo resurrexit,eisq; suam carnē cernendā tangendamq; monstrauit,sed potius ad illud unde iam dixerat:Qui diligit me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& manifestabo me ipsum illi. Ioan.14 Iam quippe resurrexerat,iā se illis in carne monstrauerat,iam sedebat ad dexteram patris, quando dicebat idem ipse apostolus Ioannes,cuius est hoc euangelium,in epistola sua:Dilectissimi,nunc filij dei sumus,& nondū manifestū est quid erimus:scimus quia cū manifestum fuerit,similes ei erimus,quoniā uidebimus eum sicuti est. 1.Ioan.3 Ista uisio non uitæ huius est, sed futuræ,non tēporalis,sed æternæ.Hæc est autem uita æterna,dicente ipsa uita,ut cognoscant te,inquit,unū uerum deū,& quē misisti Iesum Christum. Ioan.17 De hac uisione & cognitiōe dicit Apl̄us:Videmus nūc per speculū in ænigmate,tūc autē facie ad faciē:nūc scio ex parte, 1.Cor.13 tūc aūt cognoscā sicut & cognitus sum:nunc totius laboris sui fructū ecclesia parturit gemendo,nūc paritura lætando:nūc parturit desiderando,tūc paritura cernendo:nūc parturit orādo,tūc paritura laudādo,& ideo masculū,qm̄ ad istū fructū contēplatiōis cūcta officia referūtur actionis:solus est em̄ liber,quoniā ꝓpter se appetit̄,& nō refertur ad aliud,huic seruit actio:ad hunc enim refertur qcquid bene agitur,quia ꝓpter hunc agitur,ipse autē non propter aliud,sed propter semetipsum tenetur & habetur.Ibi enim finis qui sufficit nobis,æternus igitur erit:neq; enim nobis sufficit finis,nisi cuius nullus est finis.Hoc inspiratū erat Philippo quando dicebat:Dn̄e ostende nobis patrem,& sufficit nobis. Ioan.14 In qua ostensione se ꝓmisit & filius dicens:non credis quia ego in patre,& pater in me est?De hoc itaq; quod sufficit nobis,rectissime audimus,gaudium uestrū nemo tollet à uobis,de his etiam quæ superius dicta sunt,melius existimo intelligi:Modicum & iam non uidebitis me,& iterum modicum & uidebitis me.Modicum est enim hoc totum spacium quod præsens peruolat seculū: unde dicit idem ipse euangelista in epistola sua:nouissima hora est:ideo nanq; addidit, 1.Ioan.2 quia uado ad patrem,quod ad priorem sententiam referendum est,ubi ait:modicū & iam
B nō uidebitis me,non ad posteriorē ubi ait,& iterū modicum & uidebitis me.Eundo quippe ad patrē,facturus erat ut eū nō uiderent:ac per hoc non ideo dictū est,quia fuerat moriturus,& donec resurgeret,ab eorū conspectibus recessurus,sed ꝙ esset iturus ad patrem:quod fecit posteaq; resurrexit,& cum eis quadraginta dies conuersatus ascendit in cœlum:illis ergo ait:Modicum & iam non uidebitis me,qui eum corporaliter tunc uidebant quando iturus erat ad patrē,& eum deinceps mortalē uisuri non erant,qualē cum ista loqueretur uidebant:quod uero addidit,& iterum modicū & uidebitis me, uniuersæ promisit ecclesiæ,sicut uniuersæ promisit ecclesiæ:Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationē seculi. Matth.28 Non tardat dn̄s promissum,modicum & uidebimus eum,ubi iam nihil rogemus, nihil interrogemus,quia nihil desiderandū remanebit,nihil quærendum latebit.Hoc modicum longū nobis uidetur,quoniam adhuc agitur,cum finitū fuerit,tunc sentiemus ꝗ̄ modicū fuerit:nō ergo sit gaudiū nostrū quale habet mundus,de quo dictum est:mūdus autem gaudebit,nec tamen in huius desiderij parturitione sine gaudio tristes simus,sed sicut ait Apostolus: Spe gaudentes,in tribulatione patientes, Rom.12 quia & ipsa parturiens cui cōparati sumus,plus gaudet de mox futura prole,ꝗ̄ tristis est de præsenti labore.Sed huius sermonis iste sit finis:habēt enim quæstionem molestissimam quæ sequuntur,nec breuitate coartanda sunt,ut possint cōmodius,si dominus uoluerit,explicari.

De eo quod dicit:Amen amen dico uobis:Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis,usq; ad id quod ait:Exiui à patre & ueni in mundum: iterum relinquo mundū,& uado ad patrem: Tractatus CII.

DOMINI uerba nūc ista tractanda sunt: Amen amē dico uobis,si quid petieritis patrē in nomine meo dabit uobis.) Iam dictū est in superioribus huius dn̄ici sermonis partibus,propter eos qui nōnulla petūt à patre in Christi nomine nec accipiūt,nō petit̄ in nomine saluatoris quicqd petit̄ cōtra rationē salutis:nō em̄ sonum litterarū ac syllabarū,sed quod sonus ipse significat,& quod eo sono recte ac ueraciter in-

ter intelligitur, hoc accipiendus est dicere cum dicit, in nomine meo: unde qui hoc sentit de C
Christo quod nō est de unico dei filio sentiendū, nō petit in eius nomine, etiā si nō taceat literis ac syllabis Christū, quoniā in eius nomine petit, quē cogitat cū petit: qui uero quod est de illo sentiendū sentit, ipse in eius nomine petit, & accipit quod petit, si nō cōtra suā salutem sempiternam petit: accipit aūt quādo debet accipere, quædam enim nō negant, sed ut congruo dentur tēpore differunt. Ita sanè intelligendū est quod ait, dabit uobis, ut ea beneficia significata sciantur his uerbis, quæ ad eos qui petūt proprie pertinent. Exaudiuntur quippe omnes sancti pro seipsis, nō aūt pro omnibus exaudiunt uel amicis uel inimicis suis, uel quibuslibet alijs, quia nō utcunq; dictū est dabit, sed dabit uobis. Vsq; modo, inquit, nō petistis quicq; in nomine meo: Petite & accipietis, ut gaudiū uestrū sit plenum.) Hoc quod dicit gaudiū plenum, profecto nō carnale, sed spiritale gaudiū est, & quando tantū erit, ut aliquid ei iam non sit addēdum, proculdubio tunc erit plenū. Quicqd ergo petitur quod pertineat ad hoc gaudium consequendū, hoc est in nomine Christi petendū, si diuinam intelligimus gratiam, si uere beatam poscimus uitam: quicquid autem aliud petitur, nihil petitur, nō quia nulla omnino res est, sed quia in tantæ rei cōparatione quicquid aliud concupiscitur, nihil est: neq; enim prorsus nulla res est homo, de quo ait Apostolus: Qui se putat aliquid esse cum nihil sit. In comparatione quippe spiritalis hominis, qui scit gratia dei se esse quod est, quisquis uana præsumit, nihil est. Sic ergo etiam recte intelligi potest: Amen amen dico uobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis, ut hoc quod ait, si quid nō quodlibet intelligat, sed aliquid quod in beatæ uitæ cōparatiōe nō nihil sit. Et quod sequitur, usq; modo nō petistis quicq; in nomine meo, duobus modis intelligi potest, uel quia nō in nomine meo petistis, quod nomē nō sicut cognoscendū est cognouistis, uel nō petistis quicq;, quoniā in cōparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendū est quod petistis. Vt igit in eius nomine nō nihil, sed gaudiū plenū petant, quoniā si aliquid aliud petunt, idē aliquid nihil est, exhortat dicens: Petite & accipietis, ut gaudiū uestrum sit plenū, id est, hoc in D
nomine meo petite, ut gaudiū uestrū sit plenū, & accipietis. Isto enim bono in petendo perseuerantes, sanctos suos nequaq; misericordia diuina fraudauit. Hæc, inquit, in prouerbijs locutus sum uobis, uenit hora, cum iam nō in prouerbijs loquar uobis, sed palàm de patre meo annunciabo uobis.) Possem dicere hanc de qua loquit horam, futurū oportere seculū intelligi, ubi uidebimus palàm quod beatus Paulus dicit, facie ad faciē, ut quod ait: Hæc in ꝓuerbijs locutus sum uobis, hoc sit, quod ab eodē Apostolo dictū est, uidemus nūc per speculū in ænigmate. Annunciabo aūt uobis quia per filiū pater uidebitur, iuxta illud quod alibi ait: Neq; patrē quis cognoscit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: sed istum sensum uidetur impedire quod sequit: Illo die in nomine meo petetis.) In futuro enim seculo cum peruenerimus ad regnū, ubi similes ei erimus, quoniā uidebimus eum sicuti est, quid petituri sumus quādo satiabit in bonis desideriū nostrū? Vnde & alio psalmo legitur: Satiabor cū manifestabit gloria tua. Petitio nāq; alicuius est indigentiæ, quæ ibi nulla erit ubi hæc satietas erit. Relinquit itaq; quātū sapere ualeo, ut intelligat Iesus discipulos suos de carnalibus uel animalibus se spiritales promisisse facturū, q̄uis nondū tales quales erimus, quādo spiritale etiam corpus habebimus, sed qualis erat qui dicebat: Sapientiam loquimur inter ꝑfectos, & nō potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et non spiritū huius mundi accepimus, sed spiritū qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis quæ & loquimur, nō in sapiētiæ hūanæ doctis uerbis, sed docti spū à spiritalibus spiritalia cōparantes: animalis aūt homo nō percipit quæ sunt spūs dei. Non itaq; ꝑcipiens quæ sunt spūs dei homo animalis sic audit quæcūq; audit de dei natura, ut aliud q̄ corpus cogitare nō possit, quālibet amplissimū uel immēsum, quālibet lucidū ac speciosum, corpus tamē, ideo prouerbia illi sunt quæcūq; dicta sapiētiæ de incorporea immutabiliq; substātia, nō q̄ ea tanq̄ ꝓuerbia deputat, sed quia sic cogitat, quomodo q ꝓuerbia solent audire neq; intelligere. Cū uero spiritalis cœperit oīa dijudicare, ipse aūt à nemine dijudicari, etiam si in hac uita adhuc

Marginalia: Gal. 6 (beside "hil est: neq; enim prorsus"); 1. Cor. 13 (beside "intelligi, ubi uidebimus"); Psal. 6 (beside "sumus quādo satiabit"); 1. Cor. 2 (beside "ritale etiam corpus")

A huc uelut per speculũ ex parte perspicit, tamẽ nõ ullo corporis sensu, nõ ulla imaginaria cogitatione quæ capit aut fingit qualicunq; similitudine corporum, sed mentis certissima intelligentia deum intelligit nõ corpus esse sed spiritũ. Ita palàm de patre annunciante filio, ut eiusdẽ substantiæ conspiciatur & ipse qui annunciat, tunc in eius nomine petunt qui petunt, quando in sono eius nominis non aliud q̃ res ipsa est, quæ hoc nomine uocatur, intelligũt, nec animi uanitate uel infirmitate cõfingunt tanq̃ in alio loco patrẽ, in alio filium ante patrem stantem, & pro nobis rogantem, spacia sua quæq; amborum occupantibus molibus, & uerbum ad eum cuius est uerbum, facere uerba pro nobis, interuallo interposito inter os loquentis & auriculas audientis, & alia talia quæ sibi animales, ijdẽq; carnales in cordibus fabricant. Quicquid enim tale spiritalibus de deo cogitantibus ex corporum consuetudine occurrit, negando atque respuendo tanq̃ importunas muscas, ab interioribus oculis abigunt, & synceritati eius lucis acquiescunt, qua teste ac iudice has ipsas imagines corporũ suis internis aspectibus intuentes, falsas omnino esse conuincunt. Hi possunt utcunq; cogitare dñm nostrum Iesum Christum inquantum homo est, pro nobis interpellare patrẽ, inquantum autẽ deus est, & nos exaudire cum patre, quod eũ significasse arbitror ubi ait, Et nõ dico uobis, quia ego rogabo patrẽ de uobis.) Ad hoc quippe intuendum quomodo nõ rogat patrẽ filius, sed simul exaudiunt rogantes pater & filius, non nisi spiritalis oculus mentis ascendit. Ipse enim pater, inquit, amat uos, quia uos me amastis.) Ideo amat ille quia nos amamus, an potius quia ille amat ideo nos amamus? Ex epistola sua euãgelista idem ipse respondeat: Nos diligimus, inquit, quia prior ipse dilexit nos: hinc ergo factum est ut diligeremus, quia dilecti sumus. Prorsus donum dei est diligere deum, quoniã ipse ut diligeretur dedit, qui nõ dilectus dilexit. Displicentes amati sumus, ut esset in nobis unde placeremus: non enim amaremus filium, nisi amaremus & patrem. Amat nos pater, quia nos amamus filium, cum à patre & filio acceperimus, ut & patrem & filium amemus: diffũdit enim charitatẽ in cordibus nostris amborum spiritus, per quem spiritum & patrẽ amamus & filium, & quẽ spiritum amamus cũ patre & filio. Amorem itaq; nostrũ pium quo colimus deũ, fecit deus, & uidit quia bonũ est: ideo q̃ppe amauit ipse quod fecit, sed in nobis nõ faceret quod amaret, nisi anteqũ id faceret nos amaret. Et credidistis, inquit, quia à deo exiui: exiui à patre & ueni in mundũ: iterum relinquo mundum & uado ad patrẽ.) Planè credidimus, neq; enim propterea debet incredibile uideri, quia sic ad mundũ ueniens, exijt à patre ut nõ desereret patrem, & sic uadit ad patrẽ relicto mundo, ut non deserat mundũ. Exijt enim à patre, quia de patre est, & in mundũ uenit, quia mũdo suũ corpus ostẽdit quod de uirgine assumpsit. Reliquit mundũ corporali discessione, perrexit ad patrem hominis ascensione, nec mundum deseruit præsentiæ gubernatione.

1. Ioan. 4

B

De eo quod dicit: Dicũt ei discipuli eius: Ecce palàm loqueris, & prouerbiũ nullũ dicis, usq; ad id quod ait: sed cõfidite, ego uici mundũ: Tractatus CIII.

QVALES erant discipuli Christi quando cum eis ante passionẽ loquebatur magna cũ paruis, sed sic oportebat ut magna dicerent & paruis, quia nondũ accepto spũ sancto quemadmodũ eũ post eius resurrectionẽ uel ipso insufflante, uel desuper ueniente acceperũt, humana magis q̃ diuina sapiebãt, multis indicijs per totũ euãgeliũ declaratur: unde & hoc est quod in ista lectione dixerũt: ait enim euangelista. Dicũt discipuli eius: ecce nũc palàm loqueris, & prouerbiũ nullũ dicis, nũc scimus quia nosti oĩa, & nõ opus est tibi ut quis te interroget: in hoc credimus quia à deo existi.) Ipse dñs pauloante dixerat: hæc in prouerbijs locutus sum uobis, uenit hora cũ iam non in prouerbijs loquar uobis: quomodo ergo isti dicunt, ecce nunc palàm loqueris, & prouerbiũ nullũ dicis? Nũquid hora iam uenerat, qua nõ iam in prouerbijs se ꝓmiserat locuturũ? Prorsus q̃, nondũ illa hora uenisset, cõtinuatio uerborũ eius ostendit, quæ ita sese habet: hæc, inquit, in ꝓuerbijs locutus sum uobis, uenit hora cũ iã nõ in ꝓuerbijs loquar uobis, sed palàm de patre meo annũciabo uobis, illo die in nomine meo petetis. Et non dico uobis, quia ego rogabo patrem de uobis. Ipse enim pater amat uos, quia uos me amastis, & credidistis quia à deo exiui. Exiui

à patre,& ueni in mundum: iterũ relinquo mundũ,& uado ad patrẽ. Cũ per hæc omnia uerba adhuc illam promittat horam qua non iam in prouerbijs loquetur, sed palàm de patre annunciabit eis, in qua hora dicit eos in suo nomine petituros, nec se patrẽ de illis rogaturũ, eo ꝙ ipse pater amat eos, quia & ipsi amauerunt Christum,& crediderunt ꝙ à patre exierit & uenerit in mundũ, iterũ relicturus mundũ & iturus ad patrẽ. Cũ ergo adhuc promittatur hora illa in qua sine prouerbijs locuturus est, cur isti dicunt: Ecce nũc palàm loqueris & prouerbium nullũ dicis, nisi quia illa quæ scit ipse nõ intelligentibus esse prouerbia, illi usq; adeo non intelligunt, ut nec saltẽ nõ se intelligere intelligant? Paruuli enim erãt & nondũ spiritaliter dijudicabãt, quæ de rebus non ad corpus, sed ad spiritũ pertinentibus audiebãt: deniq; de ipsa eorũ ætate adhuc secũdũ interiorẽ hominẽ parua & infirma eos admonẽs: Respõdit eis Iesus: Modo creditis: Ecce uenit hora,& iam uenit ut dispergamini unusquisq; in propria,& me solum relinquatis. Et non sum solus, quia pater mecũ est.) Pauloante dixerat, relinquo mundũ & uado ad patrem, nunc dicit, pater mecũ est. Quis uadit ad eum, qui cũ illo est? Sed hoc intelligenti est uerbum, nõ intelligenti prouerbium, sic tamen quomodo à paruulis non intelligitur,& utcunq; sugitur,& eis etiã si nõ præbet, quia nõdum eum capiunt, solidũ cibũ, saltẽ lacteũ nõ denegat alimentũ. Ex hoc alimẽto est, ꝙ sciebant eũ nosse omnia, nec opus ei esse ut eũ quis interroget: quod quidẽ cur dixerit, quæri potest. Videt̃ eñ potius fuisse dicendũ, nõ opus est tibi ut quẽq; interroges, nõ ut qs te interroget: dixerũt quippe, scimus quia nosti om̃ia,& utiq; q nouit om̃ia, magis à nesciẽtibus interrogari solet, ut interrogantes audiant quod uolunt ab eo qui nouit omnia, non ipse interroget tanq; uolens aliqd scire qui nouit omnia. Quid sibi ergo uult ꝙ ei quẽ sciebant nosse omnia, cum dicere debuisse uideantur, non opus est tibi ut quenq; interroges, dicendũ potius putauerunt, non opus est tibi ut quis te interroget? Quid ꝙ utrũq; legimus factũ,& interrogasse scilicet dñm,& interrogatum fuisse? Sed hoc cito soluitur, quia hoc nõ ei, sed illis potius opus erat quos interrogabat, uel à quibus interrogabat̃. Neq; enim aliquos ille interrogabat, ut ab eis aliquid disceret, sed eos potius ut doceret. Qui interrogabãt eũ, uolentes ab eo aliquid discere, illis ꝑfecto id opus erat, ut scirent aliqua ab illo qui nouerat omnia. Nimirum ergo propterea ei opus nõ erat ut eum quis interrogaret, quẽadmodum nos quãdo interrogamur ab eis qui uolunt aliquid à nobis scire, ex ipsis interrogationibus eorũ cognoscimus quid uelint discere. Opus est ergo nobis ab eis interrogari, quos docere aliquid uolumus, ut inquisitiones eorum quibus respondendũ est nouerimus. Illi autẽ ne id quidẽ opus erat qui om̃ia nouerat, nec opus habebat quod ab eo qsq; scire uellet, per eius interrogationẽ cognoscere, quia priusq; interrogaretur, interrogatoris nouerat uoluntatẽ: sed ideo se patiebatur interrogari, ut uel eis qui tunc aderant, uel qui hæc siue dicta fuerant audituri, siue scripta lecturi, quales essent à quibus interrogabatur ostenderet, eoq; modo nossemus, uel quibus nõ circũueniret̃ fraudibus, uel quibus apud eũ proficeretur accessibus. Præuidere aũt cogitationes hominũ, & ideo nõ opus habere ut eũ quis interrogaret, magnũ deo nõ erat, sed magnum paruulis erat qui ei dicebant: in hoc credimus quia à deo existi. Multo aũt maius erat ad quod intelligendũ eos uolebat extendi & crescere, ꝙ cũ illi dixissent uerũq; dixissent, à deo existi, ait ille, pater mecũ est, ne sic à patre filiũ cogitarent exijsse, ut putarent etiã recessisse: deinde sermonem istum magnũ prolixumq; cõcludens: Hæc, inquit, locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis: in mundo pressurã habebitis, sed confidite, ego uici mundũ.) Illud initiũ fuerat habitura ista pressura, de quo superius ut eos ostenderet paruulos, quibus adhuc nõ intelligentibus,& aliud pro alio sentientibus, prouerbia quodãmodo essent, quæ cũ magna & diuina dixisset, ait: modo creditis: Ecce uenit hora & iam uenit, ut dispergamini unusquisq; in propria. Ecce initiũ pressuræ, sed nõ eo modo perseueraturæ. Quod enim adiũxit,& me solũ relinquatis, nõ uult eos tales esse in consequenti pressura, quã post eius ascensionẽ in mundo fuerant habituri, ut relinquant eũ, sed ut in illo pacẽ habeant permanentes in eo. Non enim quando comprehensus est tantummodo carne sua eius carnem, uerumetiam mente reliquerunt fidem. Ad hoc pertinet quod ait, modo creditis: ecce uenit hora ut dispergamini unusquisq;

A quisq; in propria,& me solum relinquatis:tanq; diceret,tunc ita perturbabimini,ut etiam
quod modo creditis relinquatis. Venerunt enim ad tantam desperationem,& suæ pristinæ
fidei,ut ita dixerim,mortẽ,quanta apparuit in illo Cleopha,qui post eius resurrectionẽ cũ
illo se loqui nesciens,& quid ei cõtigerit narrans:Nos,inquit,sperabamus q ipse fuerat redẽ Luc. 24.
pturus Israël. Ecce quomodo eũ reliquerant deserendo etiam ipsam fidem qua in eum ante
crediderant. In ea uero pressura quã post eius glorificationẽ accepto spiritu sancto pertule-
runt,non eum reliquerunt,& q̃uis fugerent de ciuitate in ciuitatem,ab ipso non refugerũt,
sed ut habentes pressuram in mundo,in illo pacẽ tenerent,nõ ab ipso refugerunt,sed ipsum
potius refugium habuerunt,dato quippe illis spiritu sancto,factum est in eis quod nũc di
ctum est eis:Confidite,quia ego uici mundum. Confiderunt & uicerunt:in quo nisi in illo?
Non enim uicisset ille mundum,si eius membra uinceret mundus:unde ait Apostolus: Gra Rom. 8
tias deo,qui dat nobis uictoriam,continuoq; subiecit:per dominum nostrum Iesum Chri-
stum,qui dixerat suis:confidite,ego uici mundum.

De eo quod sequitur:Hæc locutus est Iesus,& subleuatis oculis in cœlũ dixit:Pa
ter uenit hora clarifica filiũ tuum,ut & filius tuus clarificet te: Tract. CIIII.

ANTE ista quæ nunc sumus adiuuante domino tractaturi,dixerat Iesus:Hæc Cap. XVII
locutus sum uobis,ut in me pacem habeatis:quæ nõ recentiora paulo superius
ab eo dicta,sed omnia debemus accipere,siue quæcunq; illis locutus est,ex quo
eos cœpit habere discipulos,siue certe ex quo post cœnam exorsus est hunc ad
mirabilem prolixumq; sermonem. Talem quippe cõmemorauit causam,cur eis sit locutus,
ut ad eum finem rectissime referantur uel omnia quæ locutus est eis,uel ea maxime quæ di-
xit iam pro eis moriturus,tanq; uerba nouissima,posteaq; de conuiuio sancto ille qui eum
fuerat traditurus,egressus est. Hanc ergo cõmendauit causam sermonis sui,ut in illo pacem
B haberent,propter quod totum agitur quòd Christiani sumus. Hæc enim pax finem tempo
ris non habebit,& omnis piæ nostræ intentionis actionisq; finis ipsa erit. Propter hanc sa-
cramentis eius imbuimur,propter hanc mirabilibus eius operibus & sermonibus erudi-
mur,propter hanc spiritum eius pignus accepimus,propter hanc credimus in eum & spera-
mus,& eius amore quantum donat accendimur. Hac pace in pressuris omnibus consola-
mur,hac à pressuris omnibus liberamur,propter hanc omnem tribulationem fortiter susti-
nemus,ut in hac feliciter sine ulla tribulatione regnemus. Merito ad eam clausit uerba, quæ
parum intelligentibus discipulis erant prouerbia,intellecturis ea quãdo eis dedisset promis
sum spiritum sanctum,de quo superius ait:Hæc locutus sum uobis,apud uos manens. Pa- Ioan. 14.
racletus aũt spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo,ille uos docebit omnia, &
suggeret uobis omnia quæcunq; dixero uobis. Hæc nimirũ futura fuerat illa hora, qua se
promiserat non iam in prouerbijs locuturum,sed palàm de patre annunciaturum. Eadem
quippe ipsius uerba reuelante spiritu sancto,intelligentibus iam non erant futura prouer-
bia. Neque enim loquente in eorum cordibus spiritu sancto, taciturus erat unigenitus fi-
lius,qui dixit in ea hora palàm se illis de patre annunciaturum,quod eis utiq; iam intelligẽ-
tibus non esset prouerbium:sed hoc quoq; ipsum quomodo simul loquantur in suorum
spiritalium cordibus & dei filius & spiritus sanctus,immo ipsa trinitas, quæ inseparabiliter
operatur,intelligentibus est uerbum,non intelligentibus autem prouerbium. Cum ergo di-
xisset propter quid omnia sit locutus,ut in illo scilicet pacem haberent,in mundo habentes
pressuram,exhortatusq; fuisset ut confiderent,quia ipse uicit mundũ,eo qui erat ad illos ser
monem finito,deinde ad patrem uerba direxit,& orare iam cœpit:sic enim euãgelista sequi
tur dicens: Hæc locutus est Iesus,& subleuatis oculis in cœlum dixit: Pater, uenit hora,
clarifica filium tuum.) Poterat dominus noster unigenitus & coæternus patri,in forma ser
ui & ex forma serui si hoc opus esset orare silentio:sed ita se patri exhibere uoluit precato-
rem,ut meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde eam quam fecit orationem pro no-
bis,notam fecit & nobis, quoniam tanti magistri non solum apud ipsos sermocinatio,

 sed

sed etiam ipsius pro ipsis ad patrē oratio, discipulorū est ædificatio, & si illorū qui hæc dicta C
aderant audituri, profecto & nostra qui fueramus cōscripta lecturi. Quapropter hoc quod
ait: Pater uenit hora, clarifica filium tuū, ostendit omne tēpus, & quid & quando faceret uel
fieri sineret, ab illo esse dispositū qui tēpori subditus nō est, quoniā quæ futura erant per sin-
gula tēpora in dei sapientia causas efficientes habent, in qua nulla sunt tēpora. Nō ergo cre
datur hæc hora fato urgente uenisse, sed deo potius ordinātē, nec ea syderea necessitas Chri
sti cōnexuit passionē, absit enim ut sydera mori cogerent syderū conditorē. Nō itaq; Chri-
stum tēpus ut moreretur impegit, sed tēpus Christus quo moreret' elegit, qui etiam tēpus
quo de uirgine natus est cū patre constituit, de quo sine tēpore natus est, secundum quā ue-
Gal. 4 ram sanamq; doctrinā etiā Paulus apostolus: Cum autē uenit, inquit, plenitudo tēporis, mi
Esa. 49 sit deus filiū suum: & deus per prophetā: Tēpore ait, accepto exaudiui te, & in die salutis ad
2. Cor. 6 iuui te: & rursus Apostolus: Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Dicit ergo: Pa
ter uenit hora, qui cum patre disposuit omnes horas, tanq; dicēs: pater, quā propter homi-
nes & apud homines ad me clarificandū simul cōstituimus, uenit hora, clarifica filium tuū,
ut & filius tuus clarificet te. Clarificatū à patre filiū nōnulli accipiunt in hoc q; ei non peper-
cit, sed pro nobis omnibus tradidit eum: sed si passione clarificatus dicitur, quāto magis re-
surrectione: nam in passione magis eius humilitas q; claritas cōmendatur, Apostolo atte-
Phil. 2 stante qui dicit: Humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autē cru
cis: deinde sequitur, & de eius clarificatione iam dicit: Propter quod & deus illū exaltauit, &
donauit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur: cœ
lestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dn̄s Iesus Christus in
gloria est dei patris. Hæc est glorificatio dn̄i nostri Iesu Christi, quæ ab eius resurrectione
sumpsit exordiū. Humilitas ergo eius incipit in sermone apostoli, ab eo loco ubi ait: Semet-
ipsum exinaniuit formam serui accipiens, & peruenit usq; ad mortem crucis: claritas uero
eius incipit ab eo loco ubi ait: Propter quod & deus exaltauit eū, & peruenit quod in gloria D
est dei patris: nam & ipsum nomē, si inspiciant' codices Græci, ex qua lingua epistolæ apo-
stolicæ translatæ sunt in Latinum, quod hic legitur gloria, ibi legitur δόξα. Vnde uerbum de-
riuatum est in Græco ut diceretur δόξασον quod interpres Latinus ait clarifica, cū posset etiā
glorifica dicere, quod tantūdem ualet. Et ideo posset etiam in Apostoli epistola, ubi est glo
ria, claritas poni, quod si fieret, tantundē ualeret. Vt autem nō recedatur à uerborum sonis,
quēadmodū à claritate clarificatio, sic à gloria glorificatio deriuat'. Vt ergo mediator dei &
hominum homo Christus Iesus resurrectione clarificaretur uel glorificaretur, prius humilia
tus est passione: non enim à mortuis resurrexisset, si mortuus non fuisset. Humilitas clarita-
tis est meritum, claritas humilitatis est præmium, sed hoc factū est in forma serui. In forma
uero dei semper fuit, semper erit: claritas enim non fuit quasi iam non sit, nec erit quasi non
dum sit, sed sine initio, sine fine semper est claritas. Quod ergo ait: Pater, uenit hora, clarifica
filium tuum, sic intelligendum est tanq; dixerit: uenit hora seminandæ humilitatis, fructum
non differas claritatis: sed quid sibi uult quod sequitur: Vt filius tuus clarificet te?) Nun
quid etiam deus pater pertulit humilitatē carnis siue passionis, ex qua illū clarificari opor-
teret? Quomodo igitur eum clarificaturus erat filius, cuius claritas sempiterna, nec ex forma
serui potuit uideri minor, nec in diuina persona potuit esse amplior? Sed istam quæstionē
in hunc sermonem nolo coartare, aut hinc eum facere longiorem.

De eo quod dicit: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, usq; ad id, clarita-
te quam habui priusq; mundus fieret apud te: Tractatus CV.

Lorificatum à patre filium secundū formam serui, quam pater suscitauit à mor
tuis, & ad suam dexteram collocauit, res ipsa indicat, & nullus ambigit Christia
nus: sed quoniam non tantum dixit: Pater clarifica filium tuum, sed addidit
etiam: Vt filius tuus clarificet te:) merito quærit' quomodo patrē clarificaue-
rit filius, cum sempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec auge-
ri potuerit in sua perfectione diuina, sed in seipsa claritas patris nec minui nec auge-
ri potest

A ri poteſt. Apud homines aũt ꝓculdubio minor erat, quãdo in Iudæa tantũmodo deus no/
tus erat: nondũ à ſolis ortu uſq; ad occaſum laudabant pueri nomen dñi. Hoc aũt quia per
euangeliũ Chriſti factum eſt, ut per filiũ pater innoteſceret gentibus, profecto patrẽ clarifi/
cauit & filius: ſi autẽ tãtummodo mortuus fuiſſet filius, nec reſurrexiſſet, proculdubio nec à
patre clarificatus eſſet, nec patrem clarificaſſet: nunc autẽ reſurrectione clarificatus à patre, re
ſurrectionis ſuæ prædicatione clarificat patrẽ. Hoc quippe aperit ordo ipſe uerborũ: Clarifi/
ca, inquit, filium tuũ, ut filius tuus clarificet te, tanq̃ diceret, reſuſcita me ut innoteſcas toto or
bi per me: deinde magis magiſq; pandens quomodo clarificet patrẽ filius: Sicut dediſti,
inquit, ei poteſtatẽ omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis uitam æternã.) Omnẽ car/
nẽ dixit oẽm hominẽ, à parte totũ ſignificans, quẽadmodum rurſus à parte ſuperiore ſignifi
catus eſt homo totus, ubi ait Apl'us: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Rom.13
Quid enim dixit omnis anima, niſi omnis homo? Et hoc aũt ꝙ poteſtas Chriſto à patre da
ta eſt omnis carnis, ſecundũ hominẽ intelligendũ eſt: nam ſecundũ deũ omnia per ipſum fa
cta ſunt, & in ipſo cõdita ſunt omnia in cœlo & in terra, uiſibilia & inuiſibilia: ſicut ergo de/
diſti ei poteſtatẽ, inquit, omnis carnis, ita te glorificet filius tuus, id eſt, notum te faciat omni
carni quã dediſti ei: ſic enim dediſti ut omne quod dediſti ei, det eis uitã æternã. Hæc eſt
aũt, inquit, uita æterna ut cognoſcãt te ſolũ uerũ deum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ.) Ordo
uerborũ eſt, ut & te quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ cognoſcant ſolum uerũ deum, conſequenter
enim & ſpũs ſanctus intelligit', quia ſpũs eſt patris & filij, tanq̃ charitas ſubſtantialis & cõ
ſubſtantialis amborũ, quoniã nõ duo dij pater & filius, nec tres dij pater & filius & ſpũs ſan
ctus, ſed ipſa trinitas unus ſolus uerus deus: nec idẽ tamẽ pater q filius, nec idẽ filius q pater,
nec idẽ ſpũs ſanctus q pater & filius, qm̃ tres ſunt pater & filius & ſpũs ſanctus, ſed ipſa tri/
nitas unus eſt deus: ſi ergo eo modo te glorificat filius ſicut dediſti ei poteſtatẽ omĩs carnis,
& ſicut dediſti, ut omẽ quod dediſti ei det eis uitam æternã, & hæc eſt uita æterna, ut cogno/
B ſcant te, ſic te igit' filius glorificet, ut omnibus quos dediſti ei te cognitũ faciat. Porrò ſi cogni
tio dei eſt uita æterna, tãto magis uiuere tendimus, quãto magis in hac cognitiõe ꝓficimus.
Nõ aũt moriemur in uita æterna, tunc ergo dei cognitio ꝑfecta erit, quãdo nulla mors erit.
Summa dei tunc clarificatio, quia ſũma gloria, quæ Græce dicit' δόξα. Vnde dictũ δόξασον,
quod Latini quidã interpretati ſunt clarifica, quidã glorifica. A ueteribus aũt gloria qua glo
rioſi homines dicunt', ita eſt diffinita: Gloria eſt frequẽs de aliq̃ fama cũ laude. At ſi homo Gloria quid ſit
laudat', cũ famæ credit', quomodo deus laudabit' qñ ipſe uidebit'? Propter quod ſcriptũ eſt: Pſal.83
Beati q habitãt in domo tua, in ſec'la ſeculorũ laudabũt te. Ibi erit dei ſine ſine laudatio, ubi
erit dei plena cognitio, & quia plena cognitio, ideo ſũma clarificatio uel glorificatio: ſed pri/
us hic clarificat' deus, dũ annunciatus hominibus innoteſcit, & per fidẽ credentiũ prædicat'.
Propter quod dicit: Ego te clarificaui ſup terrã, opus cõſummaui quod dediſti mihi ut fa
ciam.) Nõ ait, iuſſiſti, ſed dediſti, ubi cõmẽdatur euidẽs gratia: quid enim habet quod nõ ac
cepit etiã in unigenito humana natura? An nõ accepit ut nihil mali, ſed bona faceret omĩa,
qñ in unitatẽ perſonæ ſuſcepta eſt à uerbo, ꝑ quod facta ſunt omĩa? Sed quomodo cõſum
mauit opus quod accepit ut faciat, cum reſtet adhuc paſſionis experimentum, ubi martyri/
bus ſuis maxime præbuit quod ſequerẽtur exemplũ, unde apoſtolus Petrus: Chriſtus paſ/ 1.Pet.2
ſus eſt pro nobis relinquens nobis exemplum, ut ſequamur ueſtigia eius, niſi quia cõſũmaſ/
ſe dicit, quod ſe cõſummaturũ eſſe certiſſime nouit? Sicut longe ante in prophetia præteriti
tẽporis uſus eſt uerbis, quãdo poſt annos plurimos futurũ erat quod dicebat. Foderunt, in/ Pſal.21
quit, manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: nõ ait, fodient & dinu/
merabunt. Et in hoc ipſo euãgelio: Omnia, inquit, quæ audiui à patre meo nota feci uobis,
qbus ait poſtea: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modo. Qui em̃
certis & immutabilibus cauſis omĩa futura prædeſtinauit, quod facturus eſt fecit: nam & ꝑ
prophetã dictũ de illo eſt, qui fecit quæ futura ſunt. Secundũ hoc etiã quod ſequitur dicit:
Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſq; mundus
eſſet

esset apud te.) Nam & supra dixerat: Pater uenit hora, clarifica filiũ tuũ, ut filius tuus clarifi C
cet te. In quo uerborũ ordine ostenderat prius à patre clarificandũ filiũ, ut patrẽ clarificaret & filius: modo aũt dixit: Ego te clarificaui sup terrã, opus cõsummaui quod dedisti mihi ut faciam, & nũc clarifica me, tanꝙ prior ipse patrẽ clarificauerit, à quo deinde ut clarificetur exposcit. Ergo intelligendũ est utroqꝫ uerbo superius usum, secundũ id quod futurũ erat, eoqꝫ ordine qđ futurũ erat: clarifica filiũ ut te clarificet filius: modo uero usum fuisse uerbo præteriti tẽporis de re futura ubi ait: Ego te clarificaui super terrã, opus cõsummaui quod dedisti mihi ut faciam: deinde dicendo: & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum, quasi posterius esset clarificandus à patre, quem prius ipse clarificauerat, quid ostendit nisi superius ubi ait: Ego te clarificaui super terram, ita locutũ se fuisse tanꝙ fecisset quod facturus esset: hic autem poposcisse ut pater faceret, per quod illud filius facturus esset, id est, ut pater clarificaret filiũ, per quã filij clarificationẽ etiam filius clarificaturus esset patrem. Deniqꝫ si de re quæ futura erat ponamus etiã futuri tẽporis uerbũ, ubi pro tpe futuro posuit ipse præteritũ, nulla sententiæ remanebit obscuritas, ueluti si dixisset: Ego te clarificabo super terram, opus cõsummabo quod dedisti mihi ut faciam, & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum. Nempe ita planũ est sicut illud ubi ait: Clarifica filiũ tuum, ut filius tuus clarificet te, & ipsa est omnino sententia, nisi quia & hic dictus est eiusdem clarificationis modus, ibi autem tacitus, tanꝙ illud isto exponeretur eis quos poterat permouere, quomodo pater filiũ, & maxime quomodo patrem clarificaret & filius. Dicendo enim clarificari à se patrẽ super terrã, se autem à patre apud eundem patrem, modũ profecto utriusqꝫ clarificationis ostẽdit. Ipse quippe patrem clarificauit super terram, eum gentibus prædicando: pater uero ipsum apud semetipsum ad suam dexteram collocando: sed ideo postea de clarificãdo patre ubi ait: Ego te clarificaui, uerbũ præteriti tẽporis ponere maluit, ut monstraret in prædestinatiõe iam factum, & pro iam facto habendũ, quod certissime fuerat futurũ, id est, ut à patre apud patrẽ glorificatus, patrẽ super terram glorificaret & filius: sed hanc prædestinationẽ in sua clarificatione manifestius aperuit, qua eũ clarificauit pater, in eo quod adiunxit: Claritate quã habui priusqꝫ mũdus esset apud te.) ordo uerborũ est, quã habui apud te priusqꝫ mũdus esset. Ad hoc ualet quod ait: & nunc clarifica me, hoc est, sicut tunc ita & nunc: sicut tunc prædestinatione, ita & nunc perfectione, fac in mundo quod apud te iam fuerat ante mũdum, fac in suo tempore quod ante omnia tẽpora statuisti. Hoc quidã sic intelligendũ putarunt, tanꝙ natura humana quæ suscepta est à uerbo, conuerteretur in uerbũ, & homo mutaretur in deum, immo si diligentius quod opinati sunt cogitemus, homo periret in deo: non enim quisꝙ ex ista mutatione hominis uel duplicari dei uerbũ dicturus est uel augeri, ut aut duo sint quod unũ fuit, aut amplius sit quod minus fuit. Porrò si natura humana in uerbũ mutata atqꝫ conuersa, uerbum dei quantũ erat & quod erat hoc erit, ubi est homo si non perit? Sed ad hanc opinionẽ quam ueritati prorsus nõ uideo conuenire, nihil nos urget, si filio dicente: Et nũc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quã habui priusqꝫ mũdus esset apud te, intelligamus prædestinationẽ claritatis humanæ quæ in illo est naturæ, ex mortali immortalis apud patrem futuræ, & hoc iam prædestinando factũ fuisse anteꝙ mundus esset, quod in mundo etiam suo tempore fieret. Si enim de nobis dixit Apostolus: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, cur abhorrere putatur à uero, si tũc pater caput nostrũ glorificauit, quando nos in ipso ut membra eius essemus elegit? Sic enim nos elegit quomodo ipse clarificatus, quia priusqꝫ mundus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator dei & hominũ homo Christus Iesus. Sed ille qui per ipsum inquantũ uerbum eius est, etiã quæ futura sunt fecit, & uocat ea quæ nõ sunt tanꝙ sint, ꝓfecto secũdũ id ꝙ mediator dei & hominũ homo est ante mũdi cõstitutionẽ, pro nobis deus pater glorificauit ipsum, si tũc elegit etiã nos in ipso: quid enim dicit Apl̃us: scimus aũt qm̃ diligẽtibus deũ omnia cooperant in bonũ, his qui secundũ ꝓpositũ uocati sunt: quos enim præsciuit & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij eius ut sit primogenitus in multis fratribus: quos aũt prædestinauit, illos & uocauit

Margin notes: D (beside "glorificatus, patrẽ super terram…"); Eph. 1 (beside "git nos in ipso ante mundi constitutionem"); Rom. 8 (beside "etiã nos in ipso: quid enim dicit Apl̃us")

A & uocauit, nisi forte ipsum prædestinatum dicere formidabimus, quia de nobis tantũ ut effi ciamur conformes imaginis eius, hoc dixisse uidetur Apostolus? Quasi uero quisq; regulã fidei fideliter intuens, filium dei negaturus est prædestinatũ, qui eũ negare hominẽ non po test. Recte quippe dicitur non prædestinatus secundum id quod est uerbum dei, deus apud deũ, ut quid enim prædestinaretur, cũ iam esset quod erat sine initio, sine termino sempiter/ nus? Illud enim prædestinatũ erat quod nondũ erat, ut sic suo tempore fieret, quemadmo/ dum ante omnia tẽpora prædestinatũ erat ut fieret. Quisquis igitur dei filiũ prædestinatũ negat, hunc eundẽ filiũ hominis negat. Sed propter cõtentiosos etiam hinc audiamus Apo stolũ in suarũ exordio litterarũ: nam & in prima epistolarum eius quæ est ad Romanos, & ipsius epistolæ principiũ est, ubi legitur: Paulus seruus Iesu Christi, uocatus apostolus, segre Rom.1 gatus in euangeliũ dei, quod ante promiserat per ꝓphetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnẽ, qui prædestinatus est filius dei in uir/ tute secũdum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorũ: secundũ hanc ergo præ/ destinationẽ etiã clarificatus est anteq; mũdus esset, ut esset claritas eius ex resurrectiõe mor tuorũ apud patrẽ, ad cuius dexterã sedet. Cũ ergo uideret illius prædestinatæ suæ clarifica/ tionis uenisse iam tempus, ut & nũc fieret in redditione quod fuerat in prædestinatione iam factũ, orauit dicens: & nũc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quã habui prius q; mũdus esset apud te: tanq; diceret, claritatẽ quã habui apud te, id est, illã claritatẽ quam habui apud te in prædestinatiõe tua, iam tẽpus est ut apud te habeam etiã uiuens in dexte/ ra tua: sed quoniam nos diu tenuit huius discussio quæstionis, alio quæ sequuntur sermone tractanda sunt.

De eo quod dicit: Manifestaui nomen tuum hominibus, usq; ad id: Et crediderunt quia tu me misisti: Tractatus CVI.

DE his uerbis dñi, sicut ipse donauerit, sermone isto disputaturi sumus quæ ita se
B habent: Manifestaui nomẽ tuum hominibus quos dedisti mihi de mũdo.) Quod si de his tantũ dicit discipulis cũ quibus cœnauit, & ad quos anteq; orare inciperet tam multa locutus est, nõ pertinet hoc ad illã clarificationẽ, siue ut alij interpretati sunt, glorificationẽ, de qua superius loquebatur, qua filius clarificat uel glorifi/ cat patrem: quanta est enim uel qualis gloria, duodecim uel undecim potius innotuisse mor talibus? Si autem quod ait: manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mũ do, omes hic intelligi uoluit, etiam qui in eũ fuerant credituri, ad eius magnam quæ futura erat ex omnibus gentibus ecclesiã pertinẽtibus, de qua in psalmo canitur: In ecclesia magna Psal.21 confitebor tibi, est planè ista clarificatio qua filius clarificat patrem, cum eius nomen no/ tum facit omnibus gentibus, & tam multis generationibus hominum: & tale est hoc quod ait, manifestaui nomen tuũ hominibus quos dedisti mihi de mũdo, quale illud quod pau/ loante dixerat: Ego te clarificaui super terram, pro tempore futuro & illic & hic præteritum ponẽs, sicut qui sciret prædestinatũ esse ut id fieret, & ideo fecisse dicẽs se, quod erat sine ulla dubitatione facturus: sed de illis qui iam erant discipuli eius, nõ de omnibus qui in illũ fue/ rant credituri eũ dixisse quod dixit: manifestaui nomen tuũ hominibus quos dedisti mihi de mundo, ea quæ sequunť credibilius esse demonstrãt: cũ enim hoc dixisset, adiũxit: Tui erãt, & mihi eos dedisti, & sermonẽ tuũ seruauerũt: nũc cognouerũt, quia omnia quæ dedi/ sti mihi abs te sunt, quia uerba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperũt & cognouerũt ue re quia à te exiui, & crediderũt quia tu me misisti.) Quãq; & hæc oĩa de futuris omnibus fidelibus dici potuerũt specie perfecta, cũ adhuc essent futura, sed ut de his solis quos tũc ha bebat discipulis hæc loqui intelligatur, illud magis urget quod paulopost ait: Cum essem cũ eis, ego seruabam eos in nomine tuo, quos dedisti mihi custodiui, & nemo ex his perijt nisi filius perditionis, ut scriptura adimpleatur, Iudam significans qui tradidit eum. Ex isto quippe duodenario numero apostolorum solus perijt: deinde subiungit, nunc autem ad te uenio, unde manifestum est eum de corporali sua dixisse præsentia: cum essem cum eis ego

eis,ego seruabam eos,ueluti iam cum eis ea præsentia non esset.Eo modo enim significare C
uoluit ascensionem suam mox futuram,de qua dixit:Nunc autem ad te uenio,iturus utiq;
ad dexteram patris,unde uenturus est ad uiuos & mortuos iudicandos præsentia itidem
corporali,secundum fidei regulam sanamq; doctrinã:nam præsentia spiritali cum eis erat
utiq; uenturus post ascensionem suam,& cum tota ecclesia sua in hoc mundo usq; in con/
summatione seculi.Non itaq; recte intelliguntur de quibus dixerit,cum essem cum eis,ego
seruabam illos,nisi hi quos in se credentes seruare iam cœperat præsentia corporali,& quos
relicturus fuerat absentia corporali,ut eos cum patre seruaret præsentia spiritali: post uero
adiungit & cæteros suos,ubi dicit:non pro his autem rogo tantum,sed & pro his qui credi/
turi sunt per uerbũ eorũ in me. Vbi manifestius ostendit,q; non de omnibus ad eum perti/
nentibus superius loqueretur,ab eo loco ubi ait:Manifestaui nomẽ tuum hominibus quos
dedisti mihi,sed de his tantum qui eum cum illa diceret audiebant.Ab ipso itaq; orationis
eius exordio ubi subleuatis oculis in cœlũ dixit,Pater,uenit hora,clarifica filium tuũ,ut filius
tuus clarificet te,usq; ad illud quod paulopost ait:Et nunc clarifica me tu pater apud temet/
ipsum claritate quam habui priusq; mundus esset apud te,omẽs suos uolebat intelligi,qui/
bus notum faciendo patrem clarificat eum.Cũ enim dixisset,ut filius tuus clarificet te,mox
quemadmodum id fieret,demonstrauit dicens:Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis,ut
omne quod dedisti ei,det eis uitam æternam,hæc est uita æterna, ut cognoscant te solũ ue/
tum deum,& quem misisti Iesum Christum.Non enim potest cognitione hominum clarifi
cari pater, nisi & ille cognoscatur per quem glorificatur, id est, per quem populus innote/
scit.Hæc est glorificatio patris quæ nõ circa solos illos apostolos facta est,sed circa omnes
homines fit,quibus in suis membris caput est Christus:neq; enim de solis apostolis potest
intelligi:Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis,ut omne quod dedisti ei det eis uitã æter/
nam, sed utiq; de omnibus quibus in eum credentibus uita æterna datur.Iam nunc ergo ui
deamus quid de illis à quibus tunc audiebatur,discipulis suis dicat:Manifestaui,inquit,no/ D
men tuum hominibus quos dedisti mihi.Non ergo nouerant dei nomẽ cum essent Iudæi?
Psal. 75 Et ubi est quod legitur,notus in Iudæa deus,in Israël magnum nomen eius?Ergo manife/
staui nomen tuum hominibus istis quos dedisti mihi de mundo,qui me audiunt hoc dicẽ/
tem,non illud nomen tuum quo uocaris deus,sed illud quo uocaris pater meus, quod no/
men manifestari sine ipsius filij manifestatione non posset:nam quòd deus dicitur,uniuersæ
creaturæ & omnibus gentibus anteq; in Christum crederent,non omni modo esse potuit
hoc nomen ignotum.Hæc est enim uis ueræ diuinitatis, ut creaturæ rationali iam ratione
utenti,non omnino ac penitus possit abscondi.Exceptis enim paucis in quibus natura ni/
mium deprauata est,uniuersum genus humanum deum mundi huius fatetur autorem.In
hoc ergo q; fecit hunc mundum cœlo terraq; conspicuũ,& anteq; imbuerentur in fide Chri
sti,notus omnibus gentibus deus.In hoc autem q; non est in iniurijs suis, & cum dijs falsis
colendus,notus in Iudæa deus:in hoc uero q; pater est huius Christi per quem tollit pecca/
ta mundi,hoc nomen eius prius occultum omnibus,nunc manifestauit eis quos dedit ei pa/
ter ipse de mundo:sed quomodo manifestauit si nondum uenit hora,de qua superius dixe/
rat,quòd ueniret hora cum iam non in prouerbijs,inquit,loquar uobis,sed palàm de patre
meo annunciabo uobis?An uero annunciatio manifesta putabitur in prouerbijs? Cur er/
go dictũ est,palàm annunciabo uobis,nisi quia in prouerbijs non est palàm.Quod aũt nõ
in prouerbijs occultatur,sed uerbis manifestatur,proculdubio palàm dicitur:quomodo er/
Ioan. 15 go manifestauit quod nondum palàm dixit.Proinde sic intelligendum est,pro tempore fu
turo præteritum positum,quemadmodum illud:Omnia quæ audiui à patre meo nota feci
uobis:quod nondum fecerat,sed loquebatur quasi fecisset, quod immobiliter esse præfixũ
sciebat ut faceret:quid est autem: Quos dedisti mihi de mundo.) Dictũ est enim de illis,
quòd non essent de mundo,sed hoc illis regeneratio præstitit,non generatio:quid est etiam
quod sequitur: Tui erant,& mihi eos dedisti?) An aliquando erant patris, quando non
erant

A erant unigeniti filij eius, & habuit aliquando pater aliquid sine filio? Absit. Veruntamen habuit aliquid aliquando deus filius, quod nondum habuit idem ipse homo filius, quia nondũ erat homo factus ex matre, quando tamen habebat uniuersa cũ patre. Quapropter quod dixit, tui erant, non inde se separauit deus filius, sine quo nihil unquam pater habuit, sed solet ei tribuere omne quod potest, à quo est ipse qui potest: à quo enim habet ut sit, ab illo habet ut possit, & simul utrunque semper habuit, quia nunquam fuit, & nõ potuit: quocirca quicquid potuit pater, semper cum illo filius potuit, quoniam ille qui nunquam fuit & non potuit, nunquam sine patre fuit, nunquam sine illo pater fuit, ac per hoc sicut pater æternus omnipotens, ita filius coæternus omnipotens, id enim potius uerbum è uerbo interpretamur, si proprie uolumus dicere, quod à græcis dicitur παντοκράτωρ quod nostri non sic interpretantur, ut omnipotens dicerent, cũ sit παντοκράτωρ omnitenens, nisi tantundem ualere sentirent. Quid ergo unquã habere potuit æternus omnitenens, quod non simul habuerit coæternus omnitenens? quod utique ait, Et mihi eos dedisti, hominem se accepisse hanc potestatem ut eos haberet ostẽdit, quoniã qui semper omnipotens fuit, nõ semper homo fuit. Quãobrem cum patri potius tribuisse uideatur, ut ab eo illos acceperit, quoniã ex ipso est quicquid est de quo est, etiã ipse sibi eos dedit, hoc est, cũ patre deus Christus homini Christo, quod cum patre nõ est, homines dedit: denique qui hoc loco dicit, Tui erãt, & mihi eos dedisti, iã supius eisdẽ discipulis dixerat, Ego uos de mũdo elegi: conteratur hic cogitatio carnalis atque dispe- *Ioan. 15* rerat: de mundo sibi à patre dicit filios datos homines, quibus alio loco dicit, ego uos elegi de mũdo. Quos deus filius de mũdo elegit cũ patre, idẽ ipse homo filius de mũdo eos accepit à patre: nõ enim pater illos filio dedisset, nisi elegisset: ac per hoc filius sicut non inde sepa rauit patrẽ, quãdo dixit, ego uos de mũdo elegi, quoniã simul eos elegit & pater: sic nõ inde separauit & se, qñ dixit, tui erãt, quia & ipsius filij pariter erãt: nũc autẽ homo idẽ ipse filius accepit eos qui non erant ipsius, quia & formã serui accepit deus idẽ quæ non erat ipsius, se-

B quitur ac dicit, Et sermonẽ tuum seruauerunt, nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi abs te sunt.) id est, cognouerunt quia abs te sunt: simul enim pater dedit omnia, cũ genuit qui haberet omnia. Quia uerba, inquit, quæ dedisti mihi dedi eis, & ipsi acceperunt,) id est, intellexerunt atque tenuerunt: tunc enim uerbum accipitur, quando mente percipitur.

Et cognouerũt, inquit, uere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti:) & hic subaudiendum est, uere: quod enim dixit, cognouerunt uere, exponere uoluit adiungendo, & crediderunt: hoc itaque crediderunt uere, quod cognouerunt uere, id est enim à te exiui, quod est tu me misisti. Cum ergo dixisset, cognouerunt uere, ne quisquam putaret istã cognitionem tanquam per speciem factam non per fidem, exponendo addidit, & crediderũt, ut subaudiamus uere, & intelligamus hoc dictum esse, cognouerunt uere, quod est crediderunt uere, non eo modo quem significauit paulo ante, cum dixit, modo creditis. Venit hora & iam uenit, ut di spergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis. Sed crediderunt uere, id est quomodo credendũ est, inconcusse, firme, stabiliter, fortiter, non iam in propria redituri, & Christum relicturi. Adhuc ergo discipuli non erant tales quales eos dicit uerbis præteriti temporis, quasi iam non essent, prænuncians quales futuri essent, accepto scilicet spiritusancto, qui eos sicut promissum est, doceret omnia, quem priusquam acciperent quomodo seruauerunt eius sermonem, quod de illis quasi fecerint dixit, quando primus eorum ter eum negauit, cũ ex ore eius audisset quid futurũ esset homini qui eũ coram hominibus negauisset? Dedit ergo eis uerba sicut dixit, quæ dedit ei pater: sed quando illa nõ foris in auribus, sed intus in cordibus spiritaliter acceperũt, tunc uere acceperunt, quia tunc uere cognouerũt, uere autem cognouerunt, quia uere crediderunt: ipsi autẽ filio quomodo pater ea uerba dederit, quibus uerbis homo poterit explicare? Facilior sanè quæstio uidetur, si secundum id quod filius est hominis, accepisse à patre illa uerba credatur, quanquam natus ex uirgine quãdo & quomodo ea didicerit, quis enarrabit, quando etiã ipsam quæ de uirgine facta est, generationẽ eius quis enarrabit? Si uero secundum id quod est de patre genitus patrique coæternus, accepisse à patre

G ista

ista uerba cogitatur, nihil ibi temporis cogitetur, quasi prius fuerit qui ea nō habuerit, atq; ut haberet, quæ nō habebat acceperit, quoniā quicquid deus pater deo filio dedit, gignēdo dedit, ita enim dedit filio pater, sine quibus filius esse non posset, sicut ei dedit ut esset: nam quomodo aliter uerbo uerba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia? Sed iam quæ sequuntur, alio sunt expectanda sermone. C

De eo quod dicit, Ego pro eis rogo, nō pro mūdo rogo: usq; ad id, Et hæc loquor in mundo ut habeant gaudium meū impletū in semetipsis. Tractatus CVII.

CVM de his quos iam discipulos habebat dominus loqueretur ad patrē, inter alia etiā dixit hoc, Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi.) Mundum uult modo intelligi, qui uiuunt secundū concupiscentiam mūdi, & nō sunt in ea sorte gratiæ ut ab illo eligātur ex mundo: nō itaq; pro mūdo, sed pro his quos ei pater dedit, rogare se dicit. Per hoc enim q; eos illi pater iam dedit, factum est ut non pertineant ad eum mundum pro quo nō rogat: deinde subiungit, Quia tui sunt.) Neq; enim quia pater eos filio dedit, amisit ipse quos dedit, cum adhuc filius sequatur & dicat, Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt.) Vbi satis apparet quomodo unigeniti filij sint omnia quæ sunt patris, per hoc utiq; q; etiam ipse deus est, & de patre
Luc. 15 patri est natus æqualis, nō quomodo dictū est uni ex duobus filijs, maiori scilicet, Tu semp mecum es, & omnia mea tua sunt. Illud enim dictū est de his omnibus creaturis, quæ infra creaturam rationalem sunt, quæ utiq; subduntur ecclesiæ, in qua uniuersa ecclesia & illi duo intelligūtur filij maior & minor, cū omnibus angelis sanctis, q̄bus erimus æquales in regno Christi & dei: hoc autē ita dictum est, Et mea omnia tua sunt, & tua mea, ut hic sit etiā ipsa creatura rationalis, quæ nō nisi deo subditur, ut ei quæ infra illā sunt cuncta subdātur. Hæc ergo cū sit dei patris, nō simul esset & filij, nisi patri esset æqualis: de ipsa quippe aiebat, cum diceret, Non pro mūdo rogo, sed pro his quos dedisti mihi quia tui sunt, & mea omnia tua sunt, & tua mea: nec fas est ut sancti de quibus hæc locutus est cuiusq; sint, nisi eius à quo creati & sanctificati sunt: ac per hoc & omnia quæ ipsorū sunt, necesse est ut eius sint cuius & ipsi sunt: ergo cū & patris & filij sint, æquales eos esse demōstrat quorum æqualiter sunt: illud autē quod ait cū de spiritusancto loqueretur, Omnia quæ habet pater mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet & annūciabit uobis, de his dixit quæ ad ipsam patris pertinent diuinitatē, in quibus illi est æqualis, omnia quæ habet habendo: neq; enim spiritussanctus de creatura quæ patri est subdita & filio, fuerat accepturus quod ait, de meo accipiet, sed utiq; de patre de quo procedit spiritus, de quo est natus & filius. Et clarificatus sum, inquit, in eis.) Nunc suā clarificationē tanq̄ facta sit dicit, cū adhuc esset futura, superius aūt à patre poscebat ut fieret. Sed utrū ipsa sit clarificatio, de qua dixerat, & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quā habui priusq̄ mundus esset apud te, utiq; requirendū est: si enim apud te, quomodo in eis? An cū hoc ipsum innotescit eis, ac per ipsos omnibus qui credunt eis testibus suis? Possumus planè intelligere sic dixisse dominū de apostolis q; clarificatus sit in eis: dicēdo enim esse iam factū, ostendit iā fuisse prædestinatum, & certū haberi uoluit quod esset futurum. Et iam, inquit, nō sum in mūdo, & hi in mūdo sunt.) Si horam prorsus illā qua loquebatur attēdas, utriq; adhuc in mundo erāt, & ipse scilicet, & illi de quibus hæc dicebat: non enim secundū profectū cordis & uitæ id accipere possumus uel debemus, ut illi propterea adhuc esse dicātur in hoc mūdo q; mūdana adhuc sapiāt, ille autem iam nō esse in mundo sapiēdo diuina. Positū est hic enim uerbū unum, quod nos ita intelligere omnino nō sinat, quia non ait, & nō sum in mundo, sed iam nō sum in mūdo, per hoc ostendens fuisse se in mundo, iam nō esse. Nunquid ergo fas est ut eū credamus aliquando mūdana sapuisse, & ab hoc errore liberatū iam illa nō sapere? Quis tā impio sensū se induerit? Restat igitur ut secundū id quod ipse etiā in mūdo prius erat, in mūdo se dixerit iā non esse, profecto præsentia corporali mūdo scilicet absentiam suā iam cito futurā, illorū autem tardius, per hoc ostendēs, q; se iā nō hic esse, illos aūt hic esse dixit, cū & ipse hic & illi adhuc essent. D

A essent.Sic enim locutus est homo cõgruens hominibus,ut mos loquẽdi sese habet & huma nus usus. An nõ quotidie dicimus,iã nõ est,de aliquo quantocius uenturo? Et maxime hoc de morituris solet dici,quanq; & ipse dñs tanq; præuidẽs,quid lecturos mouere posset,ad/ iecit, Et ego ad te uenio:)sic exponens quodãmodo cur dixerit,iam nõ sum in mũdo:com mẽdat ergo eos patri,quos corporali absentia relicturus est,dicens, Pater sancte,serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.) nẽpe sicut homo deũ rogat pro discipulis suis quos acce pit à deo:sed attẽde quod sequitur, Vt sint,inquit,unũ sicut & nos.)nõ ait:ut nobiscũ sint unum,aut ut simus unũ ipsi & nos, sicut unũ sumus nos,sed ait, ut sint unũ sicut & nos:ipsi utiq; in natura sua sint unũ,sicut & nos in nostra unũ sumus:quod proculdubio uerũ nõ di ceret, nisi secundũ hoc diceret,q̃ eiusdẽ naturæ deus est cuius & pater,secundũ q̃ sibi dixit, ego & pater unũ sumus,nõ secundũ id q̃ etiã homo est,nã secundũ hoc,pater maior me est dixit.Sed qm̃ una eademq; persona est deus & homo,intelligimus hominẽ in eo q̃od ro/ gat:intelligimus autẽ deum in eo q̃ unũ sunt,& ipse & ille quẽ rogat:sed est adhuc in conse/ quẽtibus locus,ubi de hac re diligẽtius disputãdum est,hic autẽ sequitur, Cũ essem cũ eis, ego seruabã eos in nomine tuo.)Me,inqt,ueniẽte ad te,serua eos in nomine tuo,in quo eos quando cũ eis eram,& ipse seruabã.In nomine patris seruabat discipulos suos filius homo, cum eis humana præsentia constitutus,sed etiã pater in nomine filij seruat,quos in nomine filij petẽtes exaudiebat:his quippe idẽ filius dixerat,Amen amen dico uobis, si quid petie/ Ioa. 15
ritis patrẽ in nomine meo,dabit uobis.Neq; hoc tam carnaliter debemus accipere,uelut ui cissim nos seruẽt pater & filius, amborũ in nobis custodiẽdis alternãte custodia,quasi succe/ dat alius quãdo discesserit alius:simul enim nos custodiũt pater & filius & spiritussanctus, qui est unus uerus beatus deus. Sed scriptura nos nõ leuat nisi descẽdat ad nos,sicut uerbũ caro factũ descendit ut leuaret, nõ cecidit ut iaceret.Si descendentẽ cognouimus,cũ leuante surgamus,& intelligamus cum ita loquitur,personas eum distinguere,nõ separare naturas.

B Quando ergo seruabat discipulos suos filius præsentia corporali,non expectabat pater ad custodiendũ succedere filio discẽdẽte,sed eos ambo seruabãt potẽtia spiritali:& quando ab eis abstulit filius præsentiã corporalẽ,tenuit cũ patre custodiã spiritalẽ,quia & custodiẽdos quando filius homo accepit,custodiæ paternæ nõ eos abstulit,& cũ pater filio custodiẽdos dedit,nõ dedit sine ipso cui dedit, sed dedit homini filio,nõ sine deo eodem ipso utiq; filio: sequitur ergo filius & dicit, Quos dedisti mihi custodiui, & nemo ex his perijt nisi filius perditionis,ut scriptura impleatur.)Filius perditionis dictus est traditor Christi perditioni prædestinatus,secundũ scripturã quæ de illo in psalmo cẽtesimooctauo maxime ,pphetat.

Nunc autẽ,inquit,ad te uenio,& hæc loquor in mundo,ut habeant gaudiũ meum imple/ tum in semetipsis.)Ecce in mũdo se loqui dicit,qui pauloante dixerat,iam nõ sum in mũdo, quod cur dixerit ibi exposuimus,imò ipsum id exposuisse docuimus:ergo & quia nondum abierat,hic adhuc erat,&quia mox fuerat abiturus,hic quodammõ iã nõ erat.Quod sit aũt hoc gaudiũ de quo ait,ut habeãt gaudiũ meũ impletũ in semetipsis,iã superius expressum est,ubi ait,ut sint unũ sicut & nos: hoc gaudium suũ,id est,à se in eos collatũ,in eis dicit im/ plendum,propter quod locutum se dixit in mundo.Hæc est pax illa & beatitudo in futuro seculo, propter quã consequendã temperanter & iuste & pie uiuendũ est in hoc seculo.

De eo quod dicit, Ego dedi eis sermonẽ tuum, & mundus eos odio habuit,usq; ad id, Vt sint & ipsi sanctificati in ueritate. Tractatus CVIII.

OQVENS adhuc dominus ad patrem,& orãs pro discipulis suis,dicit, Ego dedi eis sermonẽ tuum,& mũdus eos odio habuit.)Nondũ id experti fuerant passionibus suis quæ illos postea sunt secutæ : sed more suo dicit ista, uerbis pæteriti tẽporis futura prænũcians:deinde causam subijciẽs,cur eos oderit mũ/ dus: Quia nõ sunt,inquit,de mũdo,sicut & ego nõ sum de mundo.)Hoc eis regeneratione collatũ est,nã generatione de mũdo erant,propter quod iam eis dixerat,Ego uos de mũdo elegi.Donatũ est ergo eis,ut sicut ipse,nec ipsi essent de mũdo,eos ipso liberante de mũdo.

Ipse autẽ de mũdo nunq̃ fuit, quia etiã secundũ formã serui de spiritusancto ipse natus est, C
de quo illi renati: nam si propterea illi iam nõ de mundo, quia renati sunt de spiritusancto, propterea ille nunq̃ de mũdo, quia natus est de spiritusancto. Nõ rogo, inquit, ut tollas eos de mũdo, sed ut serues eos à malo.) Adhuc enim necessariũ habebant, quamuis iã non essent de mundo, esse tamen in mundo: repetit eandẽ sententiam, De mundo, inquit, non sunt, sicut & ego non sum de mundo, sanctifica eos in ueritate.) Sic enim seruãtur ex malo, quod superius orauit ut fieret. Quæri autẽ potest quomodo de mundo iam nõ erant, si san ctificati in ueritate nõdum erant? aut si iam erant, cur poscat ut sint? An quia & in ueritate sanctificati in eadẽ proficiũt sanctitate, fiuntq̃ sanctiores? Neq; hoc sine adiutorio gratiæ dei, sed illo eorum sanctificante profectum, qui sanctificauit inceptum: unde & Apostolus
Philip.1 dicit, Qui in uobis opus bonum cœpit, perficiet usq; in diẽ Christi Iesu. Sanctificãtur itaq; in ueritate hæredes testamenti noui, cuius ueritatis umbræ fuerunt sanctificationes ueteris testamenti, & cũ sanctificãtur in ueritate, utiq; sanctificantur in Christo, qui ueraciter dixit,
Ioan.14 Ego sum uia, ueritas, & uita: item quando ait, Veritas liberabit uos: paulopost exponens
Ioan.8 quid dixerit, Si uos, inquit, filius liberauerit, tunc uere liberi eritis, ut ostenderet hoc se prius dixisse ueritatem quod postmodũ filium: quid ergo aliud ex hoc loco dixit, Sanctifica eos in ueritate, nisi sanctifica eos in me? Deniq; sequitur, & hoc apertius insinuare non desinit, Sermo, inquit, tuus ueritas est.) Quid aliud dixit, q̃ ego ueritas sum. Græcũ quippe euangelium λόγος habet, quod etiã ibi legitur, ubi dictum est, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Et utiq; uerbum ipsum nouimus unigenitũ dei filium, quod caro factũ est, & habitauit in nobis: unde & hic poni potuit, & in quibusdam codicibus positum est, Verbum tuũ ueritas est: sicut in quibusdã codicibus etiã ibi scriptum est, In principio erat sermo: in Græco aũt sine ulla uarietate & ibi & hic λόγος est. Sãctificat itaq; pater in ueritate, id est, in uerbo suo, in unigenito suo suos hæredes eiusq̃ cohæredes: sed nunc adhuc de apostolis loquitur, nam secutus adiungit, Sicut me misisti in mũdum, D
& ego misi eos in mundum.) Quos misit nisi apostolos suos? Nam & ipsum nomen apostolorum, quoniã Græcum est, nihil nisi missos significat in latino. Misit ergo deus filium suum nõ in carne peccati, sed in similitudinem carnis peccati: & misit filius eius eos quos natos in carne peccati, sanctificauit à lege peccati: sed quoniã per hoc q̃ mediator dei & hominum homo Christus Iesus factus est caput ecclesiæ, illi membra sunt eius: ideo ait quod sequitur, Et pro eis ego sanctifico meipsum.) Quid est enim, & pro eis ego sanctifico meipsum, nisi eos in meipso sanctifico, cum & ipsi sint ego? Quoniã de quibus hoc ait, ut dixi, membra sunt eius, & unus est Christus caput & corpus: docente Apostolo atq; dicente de
Gal.3 semine Abraæ, Si autem uos Christi, ergo semen Abraæ estis. Cum dixisset superius, non dicit in seminibus tanq̃ in multis, sed tanq̃ in uno, & semini tuo quod est Christus. Si ergo semen Abraæ, hoc est Christus, quid aliud dictũ est quibus dictum est, ergo semen Abraæ
Col.1 estis, nisi ergo Christi estis? Inde est quod alio loco idẽ ipse Apostolus ait, Nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimplebo ea quæ desunt pressurarum Christi in carne mea: non dixit, pressurarum mearum, sed Christi, quia membrum erat Christi, & in persecutionibus suis quales Christũ in suo toto corpore pati oportebat, etiã ipse pressuras eius pro sua portione adimplebat: quod ut etiam hoc loco certum sit, attende sequentia: cum enim dixisset, & pro eis ego sanctifico meipsum, ut intelligeremus hoc eũ dixisse, q̃ eos sanctificaret in se: ipse mox addidit, Vt sint & ipsi sanctificati in ueritate.) Quod quid est aliud, q̃ in me secundũ id q̃ ueritas est uerbum illud in principio deus, in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suæ, quãdo uerbũ factum est caro, quia una persona facta est uerbũ & homo: tũc ergo sanctificauit in se, hoc est, se hominem in se uerbo: sed quia unus est Christus uerbum & homo sanctificans hominem in uerbo, propter sua uero membra, & pro eis, inquit ego, id est, q̃ prosit etiam ipsis, quia & ipsi sunt ego, sicut profuit mihi in me, quia homo sum sine ipsis, & ego sanctifico meipsum, hoc est, ipsos in me, tanq̃ meipsum

A sanctifico ego, quoniã in me etiã ipsi sunt ego, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate. Quid est & ipsi, nisi quẽadmodũ ego in ueritate, quod ipse sum ego? Deinde iã nõ solũ de apostolis, sed etiã de suis cæteris mẽbris incipit dicere, quod donãte ipso alio sermone tractãdum est.

De eo quod dicit, Non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbum eorum in me. Tractatus CIX.

OMINVS Iesus iam sua propinquãte passione, cũ orasset pro discipulis suis, quos & apostolos nominauit, cum quibus cœnauerat ultimã cœnam, de qua traditor eius per buccellam manifestatus exierat, & cũ quibus post eius egressum anteq̃ pro eis oraret, multa iam fuerat locutus, adiungit & cæteros qui in eum fuerãt credituri, & ait ad patrem, Non pro his autẽ rogo tantũ,) id est, pro discipulis qui cum illo tunc erant, sed & pro eis, inquit, qui credituri sunt per uerbum eorum in me.) ubi omnes suos intelligi uoluit, non solum qui tunc erant in carne, sed etiã qui futuri erant. Quotquot enim postea crediderunt in eum, per uerbum apostolorum sine dubio crediderunt, & donec ueniat credituri sunt: ipsis enim dixerat, Et uos testimoniũ perhibebitis, quia ab initio mecum estis: & per eos euãgelium manifestatum est & anteq̃ scriberetur: & utiq; quisquis in Christum credit, euangelio credit. Non itaq; hij tantum intelligendi sunt quos ait in se credituros per uerbum eorum, qui ipsos cum in carne uiuerent apostolos audierũt, sed & post obitum eorum & nos longe post nati, per uerbum eorũ credimus in Christum, quoniã ipsi qui cum illo tunc fuerunt, quod ab illo audierunt, cæteris prædicauerunt, atq; ita per uerbum eorum ut etiã nos crederemus, ad nos usq; peruenit, ubicunq; est eius ecclesia, & peruẽturum est ad posteros quicunq; ubicunq; postea in eum credituri sunt. Potest itaq; uideri Iesus in hac oratione nõ orasse pro quibusdã suis, nisi diligenter scrutemur in eadem oratione uerba eius. Si enim pro eis prius orauit, sicut iam ostendimus, qui cũ illo tunc erãt, postea uero etiam pro eis qui per uerbum eorum in illum fuerant credituri, potest dici non B orasse pro illis qui neq; tunc erant cum illo quando ista dicebat, neq; per uerbum eorum postea, sed in eũ siue per ipsos, siue quomodolibet, tñ ante crediderant. Nũquid enim cũ illo tunc erat Nathanaël? Nunquid Ioseph ille ab Arimathia, qui corpus eius à Pilato petijt, quem iam discipulũ eius fuisse iste ipse Ioannes euãgelista testatur? Nũquid Maria mater eius & aliæ fœminæ, quas eius discipulas in euãgelio iam tunc fuisse didicimus? Nunquid cum illo tunc erant de quibus sæpe dicit idẽ Ioannes euangelista, multi crediderũt in eum? Nam unde erat multitudo illa eorum qui cum ramis partim præcedebãt, partim sequebantur insidentem iumento, dicentes, Benedictus qui uenit in nomine domini: & cum eis pueri, de quibus ipse ait fuisse prædictum, Ex ore infantiũ & lactẽtium perfecisti laudem? Vnde quingenti fratres quibus simul post resurrectionem nõ apparuisset, nisi in eũ ante credidissent? Vnde illi centũ & nouem, qui cũ istis undecim centum & uiginti erant, quando simul congregati post eius ascensum expectauerunt & acceperunt promissum spiritumsanctum? Vnde erãt isti omnes, nisi ex illis de quibus dictũ est, multi crediderunt in eum? Non ergo pro eis tunc saluator orauit, quoniã pro eis orauit qui cum illo tũc erant, & pro alijs qui per uerbum eorum in eum nõ iam crediderant, sed fuerant credituri. Isti autẽ nec cum illo tunc erant, & in eum iã ante crediderant. Omitto dicere de Symeone sene, qui in infantulum credidit, de Anna prophetissa, de Zacharia & Elisabeth, qui eum prophetauerunt anteq̃ de uirgine nasceretur, de filio eorum Ioanne præcursore eius, amico spõsi, qui eum & in spiritu sancto agnouit, & absentem prædicauit, & alijs agnoscendum cum præsens esset ostendit. Hos omitto, quoniam responderi potest orandum pro talibus mortuis nõ fuisse, qui cum magnis suis meritis hinc abierant, & recepti quiescebant: hoc enim & de antiquis iustis similiter respõdetur. Quis enim eorum à damnatione totius massæ perditionis, quæ per unum hominem facta est, saluus esse potuisset, nisi in unũ mediatorem dei & hominum in carne uenturum reuelante spiritusancto credidisset? Sed nunquid ei pro apostolis orãdum fuit, & pro tam multis qui in hac uita adhuc erãt, nec cum illo tũc erant, & ante iam crediderant,

Ioan. 15 *Psal. 8*

orandum non fuit? Quis hoc dixerit? Intelligendum est igitur, q nondum in eum sic credi C
derant quomodo in se ipse credi uolebat, quandoquidem & ipse Petrus, cui confitenti & di
Matth.16 centi, Tu es Christus filius dei uiui, tam magnum testimoniũ perhibuerat: magis eum mo
ri nolebat, q̃ mortuum resurrecturũ esse credebat, unde mox ab eo appellatus est satanas.
Fideliores itaq; reperiuntur qui defuncti iam fuerant, & resurrecturum Christum reuelante
spiritu non utiq; dubitabant, q̃ illi qui cum credidissent ipsum redẽpturum Israël, uisa eius
morte spem totam quam de illo habuerant perdiderunt. Nihil itaq; melius credimus, q̃
post eius resurrectionem impertito spiritusancto edoctis & confirmatis apostolis, eisq; in
ecclesia primitus doctoribus constitutis, per eorum uerbum sic alios credidisse quemadmo
dum in Christum credi oportebat, id est, ut fidem resurrectionis eius tenerent, ac per hoc &
illos omnes qui iam in eum credidisse uidebãtur, ad eorũ numerum pertinuisse pro quibus
orabat, dicens, Non pro his autẽ rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbum
eorum in me. Sed restat nobis ad istam quæstionem adhuc soluendam beatus apostolus
Paulus, & latro ille crudelis in scelere, fidelis in cruce. Paulus quippe apostolus nõ ab homi
nibus neq; per hominem, sed per Iesum Christum se dicit factũ apostolum, & de ipso suo
Gal.1 euangelio loquens ait, Neq; enim ego ab homine accepi illud neq; didici, sed per reuelatio-
nem Iesu Christi: quomodo igitur erat in eis de quibus dictũ est, credituri sunt per uerbum
eorum in me? Latro uero ille tunc credidit, quãdo in ipsis doctoribus fides quæ fuerat qua-
liscunq; defecit: nec ipse itaq; per eorum uerbũ credidit in Christum Iesum, sed tamen sic cre
didit, ut quem uiderat crucifixum, confiteretur nõ solum resurrecturum, uerumetiã regnatu
rum dicendo, Memẽto mei cũ ueneris in regnum tuum. Proinde relinquitur, ut si dominus
Iesus hac oratione pro suis omnibus quicunq; in hac uita, quæ tentatio est super terram, uel
tunc erant uel futuri erãt, orasse credẽdus est: sic intelligamus quod dictum est, per uerbum
eorum, ut ipsum uerbum eorũ, uerbũ fidei quod prædicauerunt in mũdo hoc, significatum
esse credamus. Dictum autẽ esse uerbum eorum, quoniã ab ipsis est primitus ac præcipue D
prædicatum: iam enim ab ipsis prædicabatur in terra, quãdo per reuelationem Iesu Christi
ipsum uerbum eorũ Paulus accepit: unde & cõtulit cũ eis euangeliũ, ne forte inuacuũ cucur-
risset aut curreret, & dextras ei dederũt, quia & in illo, quamuis nõ per eos illi datum, tamen
uerbum suũ quod iam prædicabãt, & in quo fundati fuerãt, inuenerũt. De quo uerbo resur
1.Cor.15 rectionis Christi idem dicit Apostolus, Siue ego siue illi, sic prædicauimus, & sic credidistis:
Rom.10 & iterũ, Hoc est, inquit, uerbũ fidei quod prædicamus, quia si cõfessus fueris in ore tuo, quia
dñs est Iesus, & credideris in corde tuo quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris: & in
actibus apostolorum hoc legitur, q in Christo deus definierit fidẽ omnibus, suscitans eum
à mortuis. Hoc uerbũ fidei quia principaliter ac primitus per apostolos qui ei cohæserant
prædicatum est, ideo uerbum eorum dictũ est: neq; enim propterea non est uerbũ dei, quia
dictum est uerbũ eorum, cũ dicat idẽ Apostolus Thessalonicẽses excepisse à se, nõ ut uerbũ
hominum, sed sicut est, inquit, uere uerbũ dei: ideo ergo dei, quia deus id donauit: eorũ uero
uerbũ dictum est, quia hoc prædicandũ illis deus primitus ac præcipue cõmendauit, ac per
hoc etiam ille latro in sua fide uerbum eorum habebat, quod eorum propterea dictũ erat,
quoniã prædicandũ ad eorum officiũ primitus ac præcipue pertinebat. Deniq; cũ murmur
Act.6 factũ esset de ministerio mensarũ à uiduis Græcorũ, anteq̃ Paulus credidisset in Christũ,
responderunt apostoli qui dño ante cohæserant, Non est bonũ nos relinquere uerbũ dei,
& ministrare mensis. Tunc ordinandos diaconos prouiderũt, ne ipsi à prædicãdi uerbi auo
carentur officio, unde merito dictũ est uerbum eorũ quod est uerbũ fidei, per quod omnes
in Christum undecunq; id audierint crediderũt, uel audituri & credituri sunt: ergo illa ora-
tione pro omnibus quos redemit, siue tunc in carne uiuentes, siue postea futuros redem-
ptor noster orauit, cum rogans pro apostolis qui cum illo tunc erant, adiunxit etiam illos
qui per eorum uerbum in eum fuerant credituri. Quid autem adiunctis illis deinde dicat,
alia est disputatione tractandum.

A De eo quod dicit, Vt omnes unum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, usq; ad id, Et dilexisti eos sicut & me dilexisti. Tractatus CX

VM dominus Iesus orasset pro discipulis suis, quos tunc secum habebat, atq; adiunxisset suos alios, dicens, Nõ pro his autẽ rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbũ eorũ in me, uelut quæreremus, quid uel quare pro illis rogaret, continuo subintulit, dicens, Vt omnes unum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.) Et superius cũ adhuc pro solis discipulis quos secum habebat, oraret, Pater sancte, inquit, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos: hoc ergo nũc etiã & pro nobis rogauit, quod tunc pro illis, ut omnes, hoc est, & nos & illi unum simus. Vbi diligenter aduertendum est, non dixisse dominum ut omnes unũ simus, sed ut omnes unum sint, sicut tu pater in me & ego in te, subintelligitur, unum sumus: quod apertius dicitur postea, & id prius dixerat de discipulis qui cũ illo erãt, ut sint unum sicut & nos. Quãobrem ita est pater in filio & filius in patre, ut unũ sint, quia unius substantiæ sunt. Nos uero esse quidẽ in eis possumus, unum tamen cum eis esse non possumus, quia unius substantiæ nos & ipsi non sumus, inquantum filius cũ patre deus est: nam inquantum homo est, eiusdẽ substantiæ est cuius & nos sumus: sed nunc illud potius uoluit commẽdare, quod alio loco ait, Ego & pater unum sumus, ubi eandẽ patris & suam Ioan. 10 significauit esse naturam: ac per hoc & cum in nobis sunt pater & filius uel etiã spiritussanctus, nõ debemus eos putare naturæ unius esse nobiscum. Sic itaq; sunt in nobis, uel nos in illis, ut illi unum sint in natura sua, nos unũ in nostra: sunt quippe ipsi in nobis, tanq̃ deus in templo suo: sumus autẽ nos in illo, tanq̃ creatura in creatore suo. Deinde cum dixisset, ut & ipsi in nobis unum sint, adiunxit, Vt mundus credat quia tu me misisti.) Quid est hoc? Nunquid nam tunt crediturus est mundus, quando in patre & filio unum omnes erimus? Nónne ista est pax illa perpetua, & potius fidei merces q̃ fides? Vnum enim erimus, non

B ut credamus, sed quia credidimus. Sed & si in hac uita propter ipsam communem fidem, Gal. 3 omnes qui unum credimus unum sumus: iuxta illud Apostoli, Omnes enim uos unũ estis in Christo Iesu, etiã si non credamus, sed quia credidimus unũ sumus: quid est ergo, omnes unum sint, ut mundus credat? Ipsi quippe omnes mundus est credens. Neq; enim alij sunt qui unum erunt, & alius est mũdus propterea crediturus quia illi unum erunt, cum proculdubio de his dicat, ut omnes unum sint, de quibus dixerat, non pro his tantum rogo, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbum eorũ in me, cõtinuo subiungẽs, ut omnes unũ sint. Isti autẽ omnes quid est nisi mũdus, non hostilis utiq; sed fidelis? nã ecce qui dixerat, Non pro 1. Cor. 11 mundo rogo, pro mũdo rogat ut credat: quoniã est mundus de quo scriptũ est, Ne cũ mundo damnemur, pro isto mundo non rogat, neq; enim quò sit prædestinatus ignorat: & est Ioan. 3 mundus de quo scriptũ est, Nõ enim uenit filius hominis ut iudicet mundũ, sed ut saluetur 2. Cor. 5 mũdus per ipsum: unde & Apostolus, Deus, inquit, erat in Christo, mundũ recõcilians sibi: pro isto mundo rogat, dicens, Vt mũdus credat quia tu me misisti. Per hanc enim fidẽ mundus recõciliatur deo, cũ credit in Christũ qui est missus à deo. Quomodo ergo intellecturi sumus, quod ait, Vt & ipsi in nobis unũ sint, ut credat mundus quia tu me misisti, nisi quia non in eo causam posuit ut credat mũdus quia illi unum sunt, tanq̃ ideo credat mũdus, q eos esse unũ uidet, cũ ipse mũdus sint omnes qui credẽdo unũ fiunt: sed orãdo dixit, ut mundus credat, sicut orãdo dixit, ut omnes unum sint. Orando dixit, ut & ipsi in nobis unũ sint: hoc est enim omnes unũ sint, quod est mũdus credat, quoniã credẽdo unum fiunt, perfecte unum, qui cũ natura essent unũ, dissentiẽdo ab uno nõ erant unũ. Deniq; si uerbũ quod ait rogo, tertio subaudiamus, uel potius q planius fiat ubiq; ponamus, erit huius expositio sententiæ manifestior, rogo ut omnes unũ sint, sicut tu pater in me, & ego in te, rogo ut & ipsi in nobis unũ sint, rogo ut mundus credat quia tu me misisti. Ideo quippe addidit quod dixit in nobis, ut q unũ efficimur fidelissima charitate, gratiæ dei nouerimus tribuẽdum esse, nõ nobis, sicut Apostolus cũ dixisset, Fuistis aliquãdo tenebræ, nũc aũt lux, inquit, & ne sibi Ephes. 5

hoc tribuerent, adiecit, in domino. Deinde saluator noster rogādo patrē, se hominē demon C
strabat, nūc demōstrans & seipsum, quoniā cum patre deus est facere quod rogat: Et ego, inquit, claritatem quā dedisti mihi dedi illis.) Quam claritatē, nisi immortalitatem, quā natura humana in illo fuerat acceptura? Nā nec ipse adhuc acceperat eā, sed more suo propter immobilitatē prædestinationis, præteriti tēporis uerbis futura significat, quod nunc clarificandus, hoc est suscitādus à patre, & ipse sit nos ad eā claritatē suscitaturus in fine: simile est
Ioan. 5 hoc ei, quod alibi dicit, Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat. Et quos? nisi eosdē quos pater: quæcunq; enim pater facit, nō alia sed hæc & filius facit, nec aliter, sed similiter facit: ac per hoc suscitauit & seipsum etiā ipse: nā unde est, Soluite tem
Ioan. 2 plum hoc, inquit, & in triduo resuscitabo illud? Proinde immortalitatis claritatē, quam sibi à patre datā dicit, etiā se sibi dedisse intelligēdus est, & si nō dicit: ideo quippe sæpius solum patrem facere dicit quod & ipse facit cum patre, ut quicquid est, ei tribuat de quo est: sed & aliquando etiā tacito patre se dicit facere quod ipse facit cū patre, ut intelligamus ita filium non esse à patris opere separandū, quādo se tacito patre dicit aliquid operari, quēadmodū nec pater ab opere filij separatur, qn̄ ipso tacito filius operari dicitur, quod nihilominus pariter operātur. Cū ergo tacet filius in opere patris operationem suā, humilitatē commēdat ut sit nobis salubrior: cū uero uicissim in opere suo tacet operationē patris, parilitatē suam cōmēdat, ne credatur inferior: isto modo igitur & hoc loco nec se facit alienū à patris opere, quamuis dixerit, claritatem quā dedisti mihi, quia & ipse dedit eam sibi: nec patrē facit alienum ab opere suo, quamuis dixerit, dedi eis, quia & pater illā dedit eis. Inseparabilia nanq; sunt opera, non solū patris & filij, uerumetiā spiritussancti: sicut autē ex eo q̄ patrē pro suis omnibus rogauit, hoc fieri uoluit ut omnes unū sint, ita ex hoc etiā suo beneficio quod ait, claritatē quā dedisti mihi dedi eis, id fieri nihilominus uoluit: nā cōtinuo subiūxit, Vt sint unum, sicut & nos unū sumus:) deinde addidit, Ego in eis & tu in me, ut sint consummati in unum.) Vbi se mediatorē inter deū & hominē breuiter intimauit: neq; enim ita dictū est
Ioan. 14 tanq̄ pater nō sit in nobis, aut nos in patre non simus, cū & alio loco dixerit, Veniemus ad eum & mansionē apud eū faciemus: & hic pauloante nō dixerit, ego in eis & tu in me, quod D
dixit modo, aut ipsi in me & ego in te, sed tu in me & ego in te, & ipsi in nobis: quod nūc ait, ego in eis & tu in me, ita dictum est ex persona mediatoris: sicut illud quod Apostolus ait,
1. Cor. 3 Vos Christi, Christus uero dei: quod uero addidit, ut sint cōsummati in unum, ostendit eò perduci recōciliationem quæ fit per meditatorē, ut perfecta beatitudine, cui iam nihil possit adijci, perfruamur: unde id quod sequitur, Vt cognoscat mūdus quia tu me misisti.) Non sic accipiēdum puto, tanq̄ iterum dixerit, ut credat mūdus: aliqn̄ enim & cognoscere pro eo quod est credere ponitur, ut est quod ait aliquanto superius, Et cognouerunt uere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti: hoc dixit posterius, crediderunt, quod prius dixerat cognouerunt. Sed hic quandoquidem de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio, qualis erit per speciem, nō qualis nunc est per fidem: nam uidetur ordo esse seruatus in eo quod pauloante dixit, ut credat mundus: hic autem, ut cognoscat mundus. Ibi enim quamuis dixerit, ut omnes unum sint, & in nobis unum sint, non ait tamen, sint cōsummati in unum, atq; ita subnexuit, ut credat mūdus quia tu me misisti: hic uero, ut sint, inquit, consummati in unum, ac deinde nō addidit, ut credat mūdus, sed ut cognoscat mūdus quia tu me misisti. Quamdiu enim credimus quod non uidemus, nondum sumus ita consummati, quemadmodū erimus cum meruerimus uidere quod credimus. Rectissime igitur ibi ait, ut credat mundus: hic ut cognoscat mundus, tamen & ibi & hic, quia tu misisti, ut nouerimus quātū pertinet ad patris & filij inseparabilē charitatē, hoc nos modo credere, quò tēdimus credēdo cognoscere: si autē diceret, ut cognoscant quia tu me misisti, tantundē ualeret quantum hoc quod ait, ut cognoscat mundus: ipsi sunt enim mundus, non permanens inimicus, qualis est mundus dānationi prædestinatus, sed ex inimico amicus effectus, propter quem deus erat in Christo mundū reconcilians sibi: ideo dixit, ego in eis & tu in me: tanq̄ diceret,
ego

A ego in eis ad quos misisti me,& tu in me,mundũ recõcilians tibi per me:propterea sequitur etiam illud quod ait, Et dilexisti eos sicut & me dilexisti.) In illo quippe nos pater diligit, quia in ipso nos elegit ante constitutionem mundi: qui enim diligit unigenitum,profecto diligit & membra eius quæ adoptauit in eum & per eum: nec ideo pares sumus unigenito filio per quẽ creati & reconciliati sumus,quia dictum est,dilexisti eos sicut & me, neq; enim semper æqualitatem significat,qui dicit,sicut illud ita & illud, sed aliquando tãtum,quia est illud,est & illud,aut quia est illud,ut sit & illud.Quis enim dixerit eo prorsus modo in mundum à Christo apostolos missos,quomodo est ipse missus à patre? Vt enim alias taceam differentias, quas cõmemorare longũ est, missi sunt certe illi cũ iam homines essent,missus est autem ipse ut homo esset,& tamen superius ait,Sicut me misisti in mũdum,& ego misi eos in mundum: tanq̃ diceret,quia misisti me, misi eos:ita & hoc loco,dilexisti eos,inquit, sicut & me dilexisti:quod aliud nihil est,q̃ dilexisti eos,quia & me dilexisti.Nõ enim membra filij nõ diligeret qui diligit filium,aut alia causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum, sed diligit filium secundũ diuinitatem,quia genuit illũ æqualem sibi: diligit eum etiam secundũ id q̃ homo est, quia ipsum unigenitum uerbum caro factum est,& propter uerbum est ei chara uerbi caro.Nos autẽ diligit, quoniã sumus eius membra quẽ diligit,& hoc cũ essemus,propter hoc nos dilexit anteq̃ essemus.Quapropter incomprehẽsibilis est dilectio qua diligit deus, neq; mutabilis: non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij eius nos cœpit diligere,sed ante mundi cõstitutionem dilexit nos,ut cũ eius unigenito etiam nos filij eius essemus,priusq̃ omnino aliquid essemus.Quòd ergo recõciliati sumus deo per mortem filij eius,non sic audiatur,non sic accipiatur quasi ideo nos reconciliauerit ei filius, ut iam inciperet amare quos oderat, sicut recõciliatur inimicus inimico, ut deinde sint amici,& inuicem diligant qui oderant inuicem,sed iam nos diligẽti reconciliati sumus ei,cum quo propter peccatum inimicitias habebamus:quod utrũ uerum dicam,atteste-

B tur Apostolus,Commendat,inquit,dilectionẽ suam deus in nobis, quoniã cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Habebat itaq; ille erga nos charitatem, etiã cum inimicitias aduersum eũ exercẽtes operaremur iniquitatem, & tamen ei uerissime dictum est,Odisti domine omnes qui operãtur iniquitatẽ. Proinde miro & diuino modo, & quando nos oderat,diligebat: oderat enim nos, quales ipse nõ fecerat,& quia iniquitas nostra opus eius non omni ex parte consumpserat,nouerat simul in unoquoq; nostrum & odisse quod feceramus, & amare quod fecerat: & hoc quidẽ in omnibus intelligi potest de illo cui ueraciter dicitur, Nihil odisti eorũ quæ fecisti:nõ enim quodcunq; odisset esse uoluisset,aut omnino esset quod omnipotẽs esse noluisset,nisi & in eo quod odit,esset etiã quod amaret. Merito quippe odit, & uelut à regula suæ artis alienũ improbat uitiũ,amat tamen suum etiã in uitiosis uel sanationis beneficiũ, uel damnationis iudiciũ:ita & deus nihil odit eorũ quæ fecit,naturarũ enim,nõ uitiorũ conditor mala quæ odit ipse non fecit,& de malis eisdẽ uel sanando ea per misericordiã,uel ordinãdo per iudicium, bona sunt ipsa quæ fecit. Cum igitur eorũ quæ fecit nihil oderit, quis digne eloqui possit quantum diligat membra unigeniti sui,& quanto amplius ipsum unigenitũ in quo condita sunt omnia uisibilia & inuisibilia,quæ in suis generibus ordinata ordinatissime diligit? Mẽbra quippe unigeniti,ad angelorum sanctorũ æqualitatem gratiæ suæ largitate perducit, unigenitus autẽ cũ sit dñs omnium,proculdubio est dñs angelorum:natura qua deus est, nõ angelis,sed patri potius æqualis:gratia uero qua homo est,quomõ nõ excedit excellentiã cuiuslibet angeli,cũ sit una persona carnis & uerbi? Quanq̃ non desint qui etiã nos angelis præferãt,quia pro nobis, inquiũt,nõ pro angelis mortuus est Christus,id q̃d est aliud q̃ de impietate uelle gloriari? Etenĩ Christus,sicut ait Apostolus,iuxta tẽpus pro impijs mortuus est.Hic ergo nõ meritũ nostrũ,sed dei misericordia cõmẽdatur:nã quale est ideo se uelle laudari,quia uitio suo tam detestabiliter ægrotauit,ut nõ possit aliter q̃ medici morte sanari? Non est hæc nostrorum gloria meritorũ,sed medicina morborũ.An ideo nos præferimus angelis,quia cũ & angeli peccauerint;

Rom. 5

Psal. 5

Sap. 11

peccauerint, nihil eis tale ut sanarentur impensum est, quasi aliquid eis uel pauum fuerit impensum & nobis amplius? Quod & si factum esset, adhuc quæri posset, utrũ ideo fuisset factum q steteramus excellẽtius, an q desperatius iacebamus? Cũ uero nouerimus bonorũ omnium creatorem reparandis angelis malis nihil gratiæ contulisse, cur nõ potius intelligimus, q tanto damnabilior eorum iudicata sit culpa, quanto erat natura sublimior? Tanto enim minus q̃ nos peccare debuerunt, quanto meliores nobis fuerunt. Nunc autẽ in offendendo creatorem tanto execrabilius beneficio eius ingrati extiterunt, quanto beneficentius sunt creati: nec eis satis fuit desertores esse illius, nisi & nostri fierẽt deceptores. Hoc itaq; nobis magnum bonum cõferet qui dilexit nos sicut dilexit Christum, ut propter ipsum cuius membra nos esse uoluit, æquales angelis sanctis simus, quibus & natura inferiores cõditi sumus, & peccato indigniores facti, qui eorum fieri qualescunq; socij deberemus. C

De eo quod dicit, Pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum & illi sint mecũ, usq; ad id, Ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. Tract. CXI.

IN MAGNAM spem dominus Iesus suos erigit, qua maior omnino esse non possit. Audite & estote in spe gaudentes, propter quod uita ista non amãda sed toleranda sit, ut esse possitis in eius tribulatione patientes. Audite, inquã, & quò spes uestra leuetur attendite. Christus Iesus dicit filius dei unigenitus, qui patri coæternus & æqualis est dicit, qui propter nos homo factus est, sed sicut omnis homo mendax non factus est, dicit, uia, uita, ueritas dicit, qui mundum uicit, de his quibus uicit dicit, Audite, credite, sperate, desiderate quod dicit, Pater, inquit, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum & illi sint mecũ.) Qui sunt isti quos ait à patre datos sibi? nónne illi de quibus alio loco dicit, Nemo uenit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum? Iam quomodo ea quæ fieri dicit à patre, faciat & ipse cũ patre, si quid in hoc euangelio proficimus, nouimus. Ipsi sunt ergo quos à patre accepit, quos & ipse elegit de mundo, atq; elegit, ut iam nõ sint de mũdo, sicut nõ est & ipse de mũdo, & sint tamen etiã ipsi mũdus credens & cognoscẽs, q Christus à deo patre sit missus, ut mũdus ex mũdo liberaretur, ne mũdus deo recõciliãdus cum mũdo inimicissimo damnaretur: sic enim ait in huius orationis exordio, Dedisti ei potestatem omnis carnis, id est, omnis hominis, ut omne quod dedisti ei, det eis uitã æternã, ubi ostendit potestatem se quidẽ omnis hominis accepisse, ut liberet quos uoluerit, damnet quos uoluerit, q uiuos & mortuos iudicabit, sed eos sibi esse datos, qbus omnibus det uitã æternã: sic enim ait, ut omne quod dedisti ei, det eis uitã æternã. Proinde nõ ei dati sunt, quibus uitã non dabit æternam, quãuis & ipsorũ potestas data sit, cui potestas data est omnis carnis, id est, omnis hominis: ita mũdus recõciliatus ex inimico liberabitur mũdo, cũ in illo exegerit potestatẽ suã, ut eũ in mortẽ mittat æternã: hunc autẽ facit suũ, cui uitã donat æternam. Quapropter omnibus prorsus ouibus suis bonus pastor, omnibus membris suis magnũ caput promisit hoc præmiũ, ut ubi ipse est & nos cũ illo simus: nec poterit nisi fieri quod omnipotẽti patri se uelle dixit omnipotẽs filius: ibi est enim & spũssanctus pariter æternus, pariter deus, spũs unus duorũ & substãtia uoluntatis amborũ: nã illud quod dixisse legitur propinquãte passione, Verũ nõ quod ego uolo, sed quod tu uis pater: quasi alia patris, alia filij sit uoluntas aut fuerit, sonus est nostræ infirmitatis, quãuis fidelis quãuis in se caput nostrũ trãsfigurauit, quãdo etiã peccata nostra portauit: unã uero esse patris & filij uoluntatẽ, quorũ etiã spiritus unus est, quo adiũcto cognoscimus trinitatẽ, & si intelligere nõdum permittit infirmitas, credat pietas. Sed qm̃ quibus promiserit, & q̃ firma sit ipsa promissio, pro sermonis breuitate iã diximus, hoc ipm quantũ ualemus, qd sit q̃d dignatus est promittere uideamus, Quos dedisti mihi, inqt, uolo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecũ: quantũ attinet ad creaturã in q̃ factus est ex semine Dauid secũdũ carnẽ, nec ipse adhuc erat ubi futurus erat: sed eo modo dicere potuit, ubi ego sum, quo intelligeremus q cito fuerat ascẽsurus in cœlũ, ut iã ibi esse se diceret ubi erat mox futurus: potuit & illo mõ quo ante iã dixerat loquẽs ad Nicodemũ, Nemo ascẽdit ad cœlũ nisi q descẽdit de cœlo filius hõis q est in cœlo: nã & ibi D

non

A non dixit,erit,sed est,propter unitatem personæ,in qua & deus homo est,& homo deus:in cœlo ergo nos futuros esse promisit,illa enim forma serui leuata est quã sumpsit ex uirgine, & ad patris dexterã collocata,propter spem tãti huius boni & Apostolus ait,Deus aũt qui diues est in misericordia propter multã charitatẽ qua dilexit nos, & cũ essemus mortui pec catis,conuiuificauit nos in Christo,cuius gratia sumus salui facti,& simul excitauit & simul sedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu:hoc ergo põt intelligi dixisse dñm, ut ubi ego sum & illi sint mecũ:& ipse quidẽ de se dixit ꝙ ibi iã esset:de nobis autẽ uelle se dixit,ut essemus ibi cũ illo,nõ ꝙ iam essemus ostẽdit: Apostolus autẽ quod dominus uelle se dixit ut fieret, tanꝗ factum fuerit est locutus:nõ enim ait,excitaturus est nos, & in cœlestibus sedere factu rus,sed excitauit,& sedere in cœlestibus fecit,quia nõ inaniter sed fideliter iã deputat factũ, quod futurum esse non dubitat. Quod uero attinet ad formã dei in qua æqualis est patri,si secundũ eam uelimus intelligere quod dictũ est,uolo ut ubi ego sum,& illi sint mecũ,abscedat ab animo omnis imaginum corporaliũ cogitatio, quicquid menti occurrerit longum, latũ,crassum, qualibet luce corporea coloratum, per quælibet locorum spacia uel finita uel infinita diffusum. Ab his omnibus quantũ potest aciem suæ cõtemplationis uel intẽtionis auertat,& nõ inquiratur æqualis patri filius ubi sit,quoniã nemo inuenit ubi non sit,sed qui uult quærere,quærat potius ut cum illo sit, nõ ubiq; sicut ille, sed ubicunq; esse potuerit:qui ẽm homini pœnaliter pẽdẽti,& salubriter cõfitẽti ait,Hodie mecũ eris in paradiso,secundũ id ꝙ homo erat,anima eius ipso die futura fuerat in inferno, caro in sepulchro:secundũ autem id ꝙ deus erat, utiq; & in paradiso erat, & ideo latronis anima à pristinis facinoribus absoluta,& illius munere iam beata,quamuis ubiq; sicut ille esse nõ poterat,tamen etiã ipso die cũ illo in paradiso poterat,unde ille qui ubiq; semꝑ est non recesserat:propterea nimirũ non ei satis fuit dicere,uolo ut ubi ego sum & illi sint,sed addidit,mecũ:esse enim cũ illo magnum bonum est,nã & miseri esse possunt ubi est ille,quoniã quicunq; ubicunq; fuerint,est

B & ille,sed beati soli sunt cũ illo, quia beati esse nõ poterunt nisi ex illo. An non deo ueraciter dictum est, Si ascẽdero in cœlũ, tu ibi es,& si descendero ad infernum,ades? Aut uero Christus nõ est dei sapiẽtia,quæ attingit ubiq; propter suam mundiciam? Sed lux lucet in tenebris,nec eã tenebræ comprehẽdunt: ac per hoc ut de re uisibili quãuis longe dissimili qualecunq; sumamus exẽplum,sicut cæcus etiã si ibi sit ubi lux est,nõ est tñ ipse cũ luce,sed absens est à præsente:ita infidelis atq; impius, aut etiã si fidelis & pius,nondũ tamen ad intuẽdum lumen sapientiæ idoneus, etiã si esse nusqͣ possit ubi nõ sit Christus,nõ est tamen ipse cum Christo duntaxat per speciem: nã hominẽ pie fidelem, non est dubitãdum cũ Christo esse per fidem:propter quod dicit,Qui non est mecũ aduersum me est:sed cũ patri deo dicebat, Quos dedisti mihi,uolo ut ubi ego sum,& ipsi sint mecum,de specie illa omnino dicebat in qua uidebimus eũ sicuti est. Nemo serenissimum sensum nubilosa cõtradictione perturbet, consequentia perhibeãt testimoniũ præcedẽtibus uerbis:nempe cũ dixisset,uolo ut ubi ego sum,& ipsi sint mecũ:continuo secutus adiũxit, Vt uideãt claritatẽ meã quã dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionẽ mũdi.)ut uideãt dixit,nõ ut credãt:fidei merces est ista nõ fides:si enim fides ad Hebræos in epistola recte definita est, cõuictio rerũ quæ nõ uidentur, cur nõ merces fidei definiatur uisio rerũ quæ creditæ sperabantur? Cũ uiderimus enim claritatẽ quam dedit pater filio, etiã si eã dici hoc loco intelligamus,nõ quam pater æquali filio gignens eũ dedit,sed quã facto homini filio dedit ei post mortẽ crucis,quando ergo uidebimus illã filij claritatẽ,profecto tunc fiet iudiciũ uiuorũ atq; mortuorũ:tũc tolletur impius ut nõ uideat claritatẽ dei,quam nisi illã qua deus est? Beati enim mundo corde,quoniã ipsi deum uidebunt:nec mundo corde sunt impij,propterea nõ uidebunt,tunc ibunt ipsi in supplicium æternum:sic enim tolletur impius ne uideat claritatem dei,iusti autẽ ibunt in uitam æternam. Et quæ est uita æterna? Vt cognoscant,inquit,te solum uerum deum,& quem misisti Iesum Christum:non utiq; sicut eum cognouerunt, qui licet non mundi corde, tamen in forma serui clarificata iudicantem uidere potuerunt: sed sicut cognoscẽdus est à mundis corde

Ephes.2 — Luc.23 — Psal.138 — Matth.12 — Matth.5 — Ioan.17

corde solus uerus deus, cum patre & spūsancto filius, quia ipsa trinitas est solus uerus deus, C si ergo secundum id q̄ filius dei deus est patri coæqualis atq; coæternus, accipiamus hoc dictum, uolo ut ubi ego sum & ipsi sint mecum, in patre cum Christo erimus, sed ille sicut ille, nos sicut nos, ubicunq; corpore fuerimus: si enim loca dicenda sunt, & quibus non corpora continentur, & locus est cuiq; rei ubi est, locus Christi æternus ubi semper est, ipse pater est, & locus patris filius est, quia ego, inquit, in patre, & pater in me est: & in hac oratione, sicut tu pater, inquit, in me & ego in te, & locus interea noster ipsi sunt, quia sequitur, ut & ipsi in nobis unū sint: & nos locus dei sumus, quoniā templum eius sumus, sicut orat pro nobis

Psal. 75 qui mortuus est pro nobis, uiuitq; pro nobis, ut in ipsis unū simus, quia factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quæ nos sumus. Sed quis idoneus loca ista, uel quæ sūt in locis istis sine spaciosis capacitatibus, & sine corporeis molibus cogitare? Nō parū tamen proficitur, si saltē quicquid tale oculo cordis occurrit, negatur, respuitur, improbatur. Et lux quædam in qua ista negāda, respuenda, improbāda cernūtur, sicut potuerit cogitatur, & q̄ sit certa cognoscitur & amatur, ut inde surgatur, atq; ad interiora tendatur. Quæ cum penetrare mens inualida, & minus q̄ illa sunt pura nequiuerit, non sine amoris gemitu & desiderij lachrymis inde pellatur, & patienter ferat quamdiu fide mūdetur, atq; ut illic habitare ualeat, sanctis moribus præparetur. Quomodo ergo nō erimus cū Christo ubi est, quādo in patre cū illo erimus in quo est? Neq; hinc Apostolus nobis, quamuis nondū rem tenen

Col. 3 tibus, sed tamen spem gerentibus tacuit: ait enim, Si surrexistis cū Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera dei sedēs, quæ sursum sunt sapite, nō quæ super terram, Mortui enim estis, inquit, & uita uestra abscōdita est cū Christo in deo: ecce interim fide ac spe uita nostra ubi Christus est, cū illo est, quia cū Christo in deo est: ecce uelut iam factum est quod orauit ut fieret, dicens, uolo ut ubi ego sum & ipsi sint mecum: sed nunc per fidem, quando autem fiet per speciem? Cum Christus, inquit, apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc apparebimus quod tunc erimus, quia tunc apparebit D non inaniter nos id credidisse ac sperasse anteq̄ essemus:: faciat hoc filius, qui cum dixisset, ut uideant claritatem meā quam dedisti mihi, continuo subiunxit, Quia dilexisti me ante constitutionē mundi.) In illo enim dilexit & nos ante constitutionē mundi, & tunc prædestinauit quod in fine facturus est mūdi. Pater, inquit, iuste, mundus te nō cognouit:) quia iustus es, ideo te nō cognouit. Mundus quippe ille damnationi prædestinatus merito non cognouit: mūdus uero quē Christus reconciliauit sibi, nō merito, sed gratia cognouit. Quid est enim eum cognoscere, nisi uitam æternam, quā mundo damnato utiq; non dedit, reconciliato dedit? Propterea itaq; mundus te nō cognouit qui iustus es, nec & meritis eius ut te cognosceret tribuisti: & propterea mundus recōciliatus cognouit quia misericors es, & ut cognosceret non eius merito, sed gratia subuenisti: deniq; sequitur, Ego autem te cognoui.) Ipse fons gratiæ est deus natura, homo autem de spiritusancto & uirgine ineffabili gratia: deniq; propter ipsum, quia gratia dei per Iesum Christū dominū nostrum. Et hi cognouerunt, inquit, quia tu me misisti.) Ipse est mūdus reconciliatus: sed quia tu me misisti, ideo cognouerunt, ergo gratia cognouerunt. Et notum feci eis, inquit, nomen tuum, & notum faciam.) notum feci per fidem, notū faciam per speciem: notū feci cum fine peregrinantibus, notum faciam sine fine regnantibus. Vt dilectio, inquit, quā dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis.) Non est usitata locutio, dilectio quam dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis, usitate quippe diceretur, dilectio qua dilexisti me: de græco quidē ista translata est, sed sunt similes & latinæ, sicut dicimus, fidelem seruitutem seruiuit, strennuam militiam militauit, cum dici debuisse uideatur, fideli seruitute seruiuit, strennua militia militauit, Qualis aūt ista locutio

2. Timoth. 4 est, dilectio quam dilexisti me, tali & Apostolus usus est, Bonum certamen certaui, nō ait, bono certamine, quod usitatius etiā rectiusq; diceretur, Quomodo autē dilectio qua dilexit pater filiū, est & in nobis, nisi quia mēbra eius sumus, & in illo diligimur cū ipse diligitur totus, id est, caput & corpus? Ideo subiunxit, & ego in ipsis, tanq̄ diceret, quoniā ego sum in ipsis.

A in ipsis. Aliter enim est in nobis tanq̃ in templo suo, aliter autē quia & nos ipse sumus, cum secundũ id q̃ ut caput nostrum esset, homo factus est, corpus eius sumus. Finita est saluatoris oratio, incipit passio: ergo & iste sermo finiatur, ut de passione quod ipse donauerit, alijs sermonibus disputetur.

De eo quod dicit, Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentē Cedron, ubi erat hortus, usq; ad id, Et ministri Iudæorũ comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum. Tractatus CXVII.

ERMINATO magno prolixoq; sermone, quē post cœnã dominus fundēdo pro nobis proximus sanguini ad discipulos habuit qui cũ illo tũc erāt, adiuncta oratiōe quã direxit ad patrē, deinceps eius passionē Ioãnes euãgelista sic exorsus est, Hæc cũ dixisset Iesus, egressus est cũ discipulis suis trans torrentē Cedron, ubi erat hortus, in quē introiuit ipse & discipuli eius. Sciebat aũt & Iudas qui tradebat eũ locũ, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cũ discipulis suis.) Hoc quod narrat ingressum dominũ cũ discipulis suis in hortũ, non continuo factũ est, cũ eius illa finita esset oratio, de cuius uerbis ait, Hæc cũ dixisset Iesus, sed alia quædã sunt interposita quæ ab isto prætermissa, apud alios euangelistas leguntur, sicut apud hunc inueniuntur multa, quæ illi similiter in sua narratione tacuerũt. Quomodo autē inter se omnes cōueniant, ne ueritati quæ per aliũ promitur, ab alio repugnetur, quisquis nosse desiderat, nō in his sermonibus, sed in alijs laboriosis litteris quærat, nec stando & audiēdo, sed potius sedendo & legendo, uel legenti aurem mentēq; intentissimã præbēdo illa condiscat. Credat tamen anteq̃ sciat, siue id etiã scire in hac uita possit, siue per aliqua impedimenta non possit, nihil ab aliquo euangelista esse cōscriptũ, quantũ ad hos attinet quos in autoritatē canonicã recepit ecclesia, quod uel ipsius uel alterius non minus ueraci narrationi possit esse contrarium. Nunc itaq; huius beati Ioãnis narrationē quã suscepimus tractandã, sine aliorũ cōparatione uideamus, in eis quæ
B manifesta sunt non immorantes, ut hoc ubi opus est, causa poscente faciamus. Nō ergo sic accipiamus quod ait, Hæc cũ dixisset Iesus, egressus est cũ discipulis suis trans torrentē Cedron, ubi erat hortus, in quē introiuit ipse & discipuli eius, tanquã continuo post illa uerba in illũ hortũ fuerit ingressus, sed ad hoc ualeat quod dictũ est, hæc cũ dixisset Iesus, ut non eũ ante opinemur ingressum, quàm illa uerba finiret. Sciebat autē, inquit, & Iudas qui tradebat eum locũ.) Ordo uerborũ est, sciebat locũ qui tradebat eũ, quia frequēter, inquit, Iesus conuenerat illuc cũ discipulis suis.) Ibi ergo lupus ouina pelle contectus, & inter oues alto patrisfamiliâs consilio toleratus didicit, ubi ad tempus exiguũ dispergeret gregē, insidijs appetendo pastorē. Iudas ergo, inquit, cum accepisset cohortē, & à principibus & Pharisæis ministros, uenit illuc cũ laternis & facibus & armis.) Cohors non Iudæorũ, sed militum fuit, à præside itaq; intelligatur accepta, tanq̃ ad tenendũ reũ, seruato ordine legitimæ potestatis, ut nullus tenētibus auderet obsistere, quanq̃ & manus tanta fuerit cōgregata, & sic armata ueniebat, ut uel terreret uel etiã repugnaret, si quisq̃ Christũ defendere auderet. Ita quippe eius abscondebatur potestas &† ostendebatur infirmitas, ut hæc inimicis necessaria uiderentur aduersus eum, in quē nihil ualuisset, nisi quod ipse uoluisset, bene utens bonus malis, & faciens bona de malis, ad faciendos bonos ex malis, & discernendos à malis. Iesus itaq;, sicut euangelista secutus adiungit, sciens omnia quæ uentura erant super eum, processit & dicit eis, Quid quæritis? Respōderunt ei, Iesum Nazarenũ. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autē & Iudas qui tradidit eũ cũ ipsis. Vt ergo dicit eis ego sum, abierunt retrorsum & ceciderũt in terrã.) Vbi nunc militũ cohors, & ministri principum & Pharisæorũ? ubi terror & munimen armatorũ? Nempe una uox dicentis, ego sum, tantã turbã odijs ferocē, armisq; terribilē sine telo ullo percussit, repulit, strauit. Deus enim latebat in carne, & sempiternus dies ita mēbris occultabatur humanis, ut laternis & facibus quæreretur occidendus à tenebris, Ego sum dicit, & impios deiecit. Quid iudicaturus faciet, qui iudicãdus hoc fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? Et nunc ubiq; per euãgelium, ego sum

Caput XVIII

† al'as, obtendebatur

dicit Christus,& à Iudæis expectatur Antichristus,ut retro redeant,& in terrã cadant,quo- C
niã deserentes cœlestia,terrena desiderant. Certe ad cõprehendendum Iesum persecutores
cum traditore uenerunt,quẽ quærebant inuenerunt. Audierunt,ego sum,quare non cõ pre-
henderunt,sed abierunt retro & ceciderunt,nisi quia hoc uoluit,qui potuit quicquid uoluit?
Verũ si nunquã se ab eis permitteret apprehendi,non quidẽ illi facerent, propter quod ue-
nerant,sed nec ipse faceret propter quod uenerat. Eum quippe illi occidendum quærebãt sæ
uiendo,sed quærebat nos & ipse moriendo. Proinde quia tenere uolentibus, nec ualẽtibus,
ostendit potestatem suam, iam teneant eum, ut faciat de nescientibus uoluntatem suam.
Iterum ergo eos interrogauit,Quid quæritis? Illi autem dixerunt Iesum Nazarenum. Re-
spondit Iesus,Dixi uobis,quia ego sum,si ergo me quæritis,sinite hos abire, ut adimplere-
tur sermo quem dixit,Quia quos dedisti mihi,nõ perdidi ex eis quenquam.) *Si me,inquit,*
quæritis,sinite hos abire. Inimicos uidet, & hoc faciunt quod iubet, sinunt eos abire, quos
non uult perire. Nunquid autẽ non erant postea morituri? Cur ergo si tunc morerẽtur per-
deret eos,nisi quia nondum sic in eum credebant, quomodo credunt quicunq; non pereũt.

Simon ergo Petrus habens gladium,eduxit eum,& percussit seruum principis,& abscidit
eius auriculã dextram. Erat autẽ nomen seruo Malchus.) Solus hic euangelista etiã nomen
Lucæ 22 huius serui expressit,sicut Lucas solus, quòd eius auriculã dominus tetigerit & sanauerit eã.
Malchus autẽ interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro domino amputata & à domi
no sanata significat,nisi auditum amputata uetustate renouatum,ut sit in nouitate spiritus,
& non in uetustate litteræ? Quod cui præstitum fuerit à Christo, quis dubitet regnaturum
esse cum Christo? Quod autem seruus dictus est,& hoc ad illam pertinet uetustatem, quæ
in seruitutẽ generat,quod est Agar. Sed cum accessit sanitas,figurata est & libertas. Factum
tamen Petri dominus improbauit,& progredi ultra prohibuit dicens, Mitte gladium tu-
um in uaginã,Calicem quem dedit mihi pater,non uis ut bibã illum?) In suo quippe facto
aliàs faciendum ille discipulus magistrum defendere uoluit,non quod† significatum est cogitauit. Et ille igi- D
tur ad patientiã cõmonendus fuit,& hoc ad intelligentiam conscribendum. Quod autem à
Roma. 8 patre sibi dicit datũ calicẽ passionis,profecto illud est quod ait Apostolus,Si deus pro no-
bis, quis contra nos, qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum?
Ephe. 5 Verum autor calicis huius est etiã ipse qui bibit: unde idẽ Apostolus iterum dicit, Christus
dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis,oblationẽ & hostiã deo in odorem suauitatis.

Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum,comprehenderunt Iesum,& ligauerunt
eum.) Cõprehenderunt ad quẽ non accesserunt,quoniam dies ille,illi uero tenebræ perman
psal. 33 serunt,nec audierunt, Accedite ad eum & illuminamini. Si enim sic accederent,non eum ma
nibus occidendum,sed recipiendum corde comprehenderent. Nunc autem quando eum il
lo modo comprehenderunt, tunc ab illo longius recesserunt, & ligauerunt eum à quo solui
potius uelle debuerunt, & erant fortassis in eis qui tunc imposuerunt Christo uincula sua,
psal. 115 atq; ab eo post ea liberati dixerunt, Dirupisti uincula mea. Hæc hodie satis sint, tractabun
tur deo uolente sermone alio quæ sequuntur.

De eo quod dicit, Et adduxerunt eum ad Annã primũ, usq; ad id, Iterũ ergo negauit eum Petrus,& statim gallus cantauit. Tractatus CXIII.

POSTEAQUAM persecutores tradente Iuda cõprehensum dominũ ligauerunt,
qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis,& cui pater non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit eũ, ut intelligatur Iudas nõ laudabilis utilitate tra
ditionis huius,sed sceleris uoluntate damnabilis, Adduxerunt eum,sicut Ioan
nes euangelista narrat,ad Annã primũ,) nec tacet causam,cur ita factum sit. Erat enim,in
quit,socer Caiphæ,qui erat pontifex anni illius. Erat autem,inquit,Caiphas, qui consilium
Matth. 26 dedit Iudæis, quia expedit unũ hominẽ mori pro populo.) merito & Matthæus cũ id bre-
uius narrare uoluisset,eum ad Caiphã ductum fuisse cõmemorat,quia & ad Annam prius
ideo ductus est, quòd socer eius fuerit,ubi intelligẽdũ est hoc eundũ Caiphã fieri uoluisse,

Sequeba-

A Sequebatur autem,inquit, Iesum Simon Petrus, & alius discipulus.) Quisnam iste sit discipulus, non temere affirmandum est, quia tacetur: solet autẽ se idem Ioannes significare ita & addere,quem diligebat Iesus: fortassis ergo & hic ipse est,quisquis tamen sit,sequẽtia uideamus. Discipulus autẽ ille,inquit,erat notus pontifici,& introiuit cum Iesu in atrium pontificis,Petrus autẽ stabat ad ostium foris.Exijt ergo alius discipulus qui erat notus pontifici,& dixit ostiariæ,& introduxit Petrum:dicit ergo Petro ancilla ostiaria,Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit iste,Non sum.) Ecce colũna firmissima ad unius auræ impulsum tota contremuit:ubi est illa promittentis audacia, & de se plurimũ præsumentis, ubi sunt uerba illa,quando ait,Quare non possum te sequi modo,animam meã pro te ponam? Hoccine est sequi magistrum,se negare discipulum? Siccine pro dño anima ponitur, ut hoc ne fiat,uox ancillulæ formidetur? Sed quid mirum si deus uera prædixit,homo autem falsa præsumpsit? Sanè in ista quæ iam cœpta est negatione apostoli Petri, debemus aduertere,nõ solum ab eo negari Christum,qui dicit eum nõ esse Christũ,sed ab illo etiam qui cum sit,negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro,discipulum meum te negabis,sed me negabis: negauit ergo ipsum,cũ se negauit eius esse discipulũ.Quid autem aliud isto modo q̃ se negauit esse Christianum? Quamuis enim discipuli Christi nondum appellarentur hoc nomine, post ascensionem quippe eius in Antiochia primum cœperunt appellari discipuli Christiani, iã tamen erat res ipsa illo postea uocabulo nuncupanda,iam erant discipuli, qui postea appellati sunt Christiani, & hoc cõmune nomen,sicut cõmunem etiã fidem ad posteros transmiserunt.Qui ergo se Christi negauit esse discipulũ,ipsam rem negauit, cuius nomen est uocari Christanum.Quàm multi postea, non dico senes & anus, in quibus huius uitæ societas facilius potuit mortem pro Christi confessione contemnere, nec solũ iuuẽtus utriusq; sexus, de qua ætate cõuenienter uidetur exigi fortitudo,sed etiam pueri puellæq; potuerunt,& innumerabilis societas sanctorũ martyrum in regnũ cœlorum fortiter & uiolẽter intrauit, quod tunc iste nõ potuit, qui claues regni eius accepit:ecce unde dictum est,Sinite hos abire, quando se pro nobis tradidit, qui suo sanguine nos redemit, ut impleretur sermo quem dixit, Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenq̃. Vtiq; enim Petrus si negato Christo hinc iret,quid aliud q̃ periret? Stabant autem serui & ministri ad prunas,quia frigus erat, & calefaciebant se.) non hyems erat,& tamen frigus erat, quale solet etiã æquinoctio uerno aliquãdo contingere. Erat autẽ cũ eis & Petrus stans & calefaciẽs se.Põtifex ergo interrogauit Iesum de discipulis eius & de doctrina eius.Respondit eis Iesus, Ego palàm locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt,& in occulto locutus sum nihil,Quid me interrogas? Interroga eos qui audierũt quid locutus sim ipsis, ecce hi sciunt quæ dixerim ego.) Nõ prætereunda nascitur quæstio,quomodo dixerit dñs Iesus,ego palàm locutus sum mũdo:& maxime illud quod ait,in occulto locutus sum nihil. Nónne in hocipso recentiore sermone quẽ post cœnam discipulis est locutus,ait illis, Hæc in prouerbijs locutus sum uobis, uenit hora cum iam non in prouerbijs loquar uobis, sed palàm de patre meo annunciabo uobis? Si ergo ipsis coniunctioribus discipulis suis non loquebatur palàm,sed horã promittebat quando palàm fuerat locuturus,quomodo palàm locutus est mũdo? Deinde illis ipsis sicut aliorum quoq; euangelistarũ testatur autoritas,in eorum comparatione qui discipuli eius nõ erant, multo utiq; manifestius loquebatur, quando cũ solis erat remotus à turbis, tunc enim eis & parabolas aperiebat, quas clausas proferebat ad alios.Quid est ergo,in occulto locutus sum nihil? Sed intelligendum est ita eum dixisse, palàm locutus sum mundo:ac si dixisset, multi me audierunt.Ipsum autẽ palàm modo quodam erat palàm,modo autẽ quodã non erat palàm,Palàm quippe erat,quia multi audiebãt,& rursum nõ erat palàm,quia nõ intelligebãt, & quod seorsum discipulis loquebatur, nõ in occulto utiq; loquebatur.Quis nanq; in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur,cum scriptum sit,In ore duorum uel triũ testiũ stabit omne uerbũ, præsertim si hoc loquit᷑ paucis,quod per eos uult innotescere

B

11.q.3.c.nõ solum abnegat

 & multis,

Matth.10 & multis, sicut ipse dominus ait illis quos adhuc paucos habebat, Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Ergo & hocipsum quod ab ipso dici uidebatur occulte, quodammodo non dicebatur in occulto, quia non ita dicebatur, ut ab eis quibus dictum fuerat taceretur, sed ita potius ut usquequaque prædicaretur. Sic ergo dici potest aliquid & palàm simul & non palàm, uel in occulto simul & non in occulto, quomodo dictũ est, ut uidentes uideant, & non uideant. Quomodo enim uideant, nisi quia palã, non in occulto? Et quomodo idẽ ipsi rursus non uideant, nisi quia nõ palã, sed in occulto? Ea tamen ipsa quæ audierant & non intellexerant, talia erant ut non possent iuste ac ueraciter criminari: & quotiescunque interrogando tentarunt, ut inuenirent unde & accusarent eum, sic eis respondit, ut omnes eorum retunderentur doli, & calumniæ frustrarentur: ideo dicebat, quid me interrogas, interroga eos qui audierũt quid locutus sim ipsis, ecce hi sciunt quid dixerim ego. Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorũ, dedit alapam Iesu dicens, Sic respondes pontifici? Respõdit ei Iesus, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si autẽ bene, quid me cædis?) Quid ista responsione uerius, mansuetius, iustius?

Psal.44 Eius est enim de quo prophetica uox præcesserat, Intende prospere, procede & regna, propter ueritatem & mansuetudinem & iustitiã. Si cogitemus quis acceperit alapã, nónne uellemus eum qui percussit, aut cœlesti igne consumi, aut terra dehiscente sorberi, aut correptum dæmonio uolutari, aut aliqua huiusmodi qualibet pœna, uel etiã grauiore puniri? Quid enim horũ per potentiã iubere non potuisset per quẽ factus est mundus, nisi patientiam nos docere maluisset qua uincitur mundus? Forte hic dicit aliquis, cur non fecit quod ipse præce-

Matth.5 pit? Percutienti enim non sic respondere, sed maxillã debuit alterã præbere. Quid quod & ueraciter, mansuete iusteque respondit, & nõ solum alteram maxillam iterum percussuro, sed totum corpus figendũ præparauit in ligno: & hinc potius demonstrauit, quod demonstrandũ fuit, sua scilicet magna illa præcepta patientiæ non ostentatione corporis, sed cordis præparatione facienda: fieri enim potest ut alterã maxillam uisibiliter præbeat homo & iratus. Quanto ergo melius & respondet uera placatus, & ad uera perferenda grauiora tranquillo animo sit paratus? Beatus est enim qui in omnibus quæ iniusta pro iustitia patitur, potest ue- D

Psal.56 raciter dicere, Paratum cor meũ deus, paratũ cor meum. Hinc fit quippe quod sequitur, cantabo & psalmum dicã domino. Quod Paulus & Barnabas etiã in uinculis durissimis facere potuerunt. Sed ad narrationis euangelicæ sequentia redeamus. Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificẽ.) Ad illũ enim sicut Matthæus dicit ab initio ducebatur, quoniam ipse erat illius anni princeps sacerdotũ: alternos quippe intelligendi sunt agere solere annos ambo põtifices, id est, principes sacerdotũ, qui erãt illo tẽpore Annas & Caiphas, quos & Lucas euangelista cõmemorat, narrans quo tempore cœperit dominus à præcur-

Lucæ 3 sore Ioanne prædicare regnũ cœlorũ & congregare discipulos: sic enim dicit, Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est uerbũ domini super Ioannẽ Zachariæ filiũ in deserto, &c. Proinde isti ambo pontifices uicissim suos annos agebant. Et erat tunc annus Cai-

Matth.26 phæ quando passus est Christus. Ideo secundum Matthæũ cum cõprehensus esset, ad eum ductus est, sed prius ad Annã secundũ Ioannẽ uenerunt cum illo, nõ quia collega, sed quia socer eius erat. Et credendũ est secundũ uoluntatẽ Caiphæ id esse factũ, uel etiã domus eorum ita fuisse positas, ut non deberet Annas à transeuntibus præteriri. Sed cũ dixisset euangelista quòd eum ligatum miserit Annas ad Caiphã, reuersus est ad locum narrationis ubi reliquerat Petrũ, ut explicaret quod in domo Annæ de trina eius negatione cõtigerat. Erat autẽ, inquit, Simon Petrus stans & calefaciens se.) Hoc recapitulat quod ante iam dixerat: deinde quæ secuta sunt iũgit. Dixerũt ergo ei, Nũquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille & dixit, Nõ sum.) Iam semel negauerat ad ancillæ uocẽ, & ecce iterũ eodẽ timore perterritus negauit. Deinde ut tertia negatio perficeretur, & uerbũ domini prædictẽtis impleretur, Dicit ei unus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculã, Nõne ego te uidi in horto cum illo? Iterũ ergo negauit Petrus, & statim gallus cantauit.) Ecce medici

completa

A cópleta est prædictio,ægroti cóuicta præsumptio:nõ enim factũ est quod iste dixerat,Ani/mã meã pro te ponã:sed factum est quod ille prædixerat,Ter me negabis. Sed trina Petri negatione cópleta,iam & iste sermo cópleatur,ut deinceps quæ de domino apud Pontium Pilatum præsidem gesta sunt,ab alio consyderemus exordio.

Ab eo quod dicit,Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium.Erat autem mane, usq; ad id quod ait, Vt sermo Iesu impleretur quem dixit,significans qua morte esset moriturus. Tractatus CXIIII.

QVAE cum domino uel de domino nostro Iesu Christo apud Pontiũ Pilatum præsidẽ gesta sunt,quantũ Ioannes euangelista indicat,deinde uideamus. Re/dit enim ad locũ narrationis suæ ubi eam reliquerat,ut explicaret Petri negatio nem. Iam quippe dixerat, Et misit eum Annas ligatum ad Caiphã pontificem, atq; inde regressus euangelista ubi dimiserat Petrũ calefacientẽ se ad ignẽ in atrio,posteaq̃ totã eius negationẽ quæ ter facta est terminauit,iterũ percurrit ad ordinẽ historiæ. Adducunt ergo Iesum,inquit,à Caipha in prætoriũ.) Ad Caiphã quippe ab Anna collega & so/cero eius dixerat missum:sed si ad Caiphã,cur in prætoriũ? Quod nihil aliud uult intelligi, quàm ubi præses Pilatus habitabat. Aut igit᷑ aliqua urgẽte causa de domo Annæ,quò ad audiendũ Iesum ambo cõuenerant,Caiphas perrexerat ad prætoriũ præsidis,& socero suo Iesum reliquerat audiendũ: aut in domo Caiphæ prætoriũ Pilatus acceperat,& tãta domus erat,ut seorsum habitantẽ dominũ suũ,seorsum iudicẽ ferret. Erat aũt mane,& ipsi,) id est qui ducebant Iesum, nõ introierunt in prætoriũ,) hoc est in eam partẽ domus quã Pilatus tenebat,si ipsa erat domus Caiphæ. Cur autẽ nõ introierunt in prætoriũ,exponẽs causam, Vt nõ cõtaminarẽtur,inqt,sed ut mãducarẽt pascha.) Dies eñ agi cœperãt azymorũ,q/bus diebus cõtaminatio illis erat in alienigenæ habitaculũ intrare. O impia & stulta cæcitas, habitaculo uidelicet cõtaminarent᷑ alieno,& nõ cõtaminarẽtur scelere proprio? Alienigenæ

B iudicis prætorio cõtaminari timebãt,& fratris innocẽtis sanguinẽ fũdere nõ timebãt,ut hoc solũ interim dicã,ubi rea malorũ cõsciẽtia tenebãtur. Nã quod etiã dñs erat,qui eorũ impie tate ducebatur ad mortẽ,& uitæ dator occidebatur,nõ eorũ conscientiæ, sed ignorantiæ deputetur. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit, Quam accusationẽ affertis aduersus ho minẽ hunc? Responderunt & dixerunt ei,Si nõ esset hic malefactor,non tibi tradidissemus eũ.) Interrogentur atq; respondeant ab immundis spiritibus liberati,sanati languidi,leprosi mundati,surdi audientes,muti loquentes,cæci uidentes,mortui resurgentes,& quod omnia superat,stulti sapientes,utrũ sit malefactor Iesus. Sed ista dicebant,de quibus per prophetã iam ipse prædixerat,Retribuebant mihi mala pro bonis. Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eũ uos,& secundũ legẽ uestrã iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi,Nobis nõ licet interficere quenquã.) Quid est quod loquitur insana crudelitas? An non interficiebant quem interficiendum offerebant? an forte crux non interficit? Sic desipiunt qui non sectantur, sed insectantur sapientiã. Quid est autẽ, nobis nõ licet interficere quenquã? Si malefactor est,cur nõ licet? nõne lex eis præcepit,ne malefactoribus,præsertim qualẽ istũ putabant, à suo deo seductoribus parcãt? Sed intelligendum est eos dixisse,nõ sibi licere interficere quenq;,propter diei festi sanctitatẽ, quẽ celebrare iam cœperant, propter quẽ de ingressu etiã prætorij cõtaminari metuebant. Itá ne obduruistis falsi Israëlitæ? itá ne omnẽ sensum nimia malitia perdidistis,ut ideo uos à sanguine innocentis impollutos esse credatis,quia eum fundendũ alteri tradidistis? Nunquid & Pilatus illũ qui potestati eius à uobis ingeritur occidendus, suis est manibus occisurus? Si non eũ uoluistis occidi,si non insidiati estis, si non uobis tra/dendũ pecunia cõparastis,si non cõprehendistis,uinxistis,adduxistis,odistis,si non occidendum manibus obtulistis,uocibus poposcistis,non eum à uobis interfectũ esse iactate. Si autem illis omnibus uestris præcedentibus factis,etiã crucifige crucifige clamastis,audite quid contra uos propheta clamat,Filij hominũ dentes eorũ arma & sagittæ,& lingua eorum machæra acuta. Ecce quibus armis,quibus sagittis,qua machæra iustũ interfecistis,quando uobis interfi/

Psal. 34.
De pœni. dis. 1 c. periculose
psal. 56

bis interficere quenquã non licere dixiſtis. Hinc eſt quod ad cõprehendendum Ieſum, cũ ſacerdotum non ueniſſent principes, ſed miſiſſent, Lucas tamen euangeliſta in eodem narrationis ſuæ loco ait, Dixit autem, inquit, Ieſus ad eos qui uenerant ad ſe principes ſacerdotũ, & magiſtratus templi, & ſeniores, Quaſi ad latronẽ exiſtis, &c. Sicut ergo principes ſacerdotum non per ſeipſos, ſed per eos quos miſerant ad comprehendendum Ieſum, quid aliud quàm ipſi in ſuæ iuſſionis poteſtate uenerunt: ſic omnes qui crucifigendũ Ieſum impijs uocibus clamauerunt, non quidẽ per ſeipſos eum, ſed tamen ipſi per illũ, qui eorũ clamore ad hoc nefas impulſus eſt, occiderũt: quod uero Ioannes euangeliſta ſubiungit, Vt ſermo Ieſu impleretur quẽ dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.) Si mortẽ crucis hic uelimus accipere, tanquã ideo dixerint Iudæi, Nobis nõ licet interficere quenquã, quia interfici aliud eſt, aliud crucifigi, non uideo quomodo id poſſit conſequenter intelligi, cum hoc ad Pilati uerba reſponderint, quibus eis dixerat, Accipite eum uos, & ſecundũ legẽ ueſtrã iudicate eũ: nunquid ergo eũ non poterant accipere, & ipſi eũ crucifigere, ſi per tale genus ſupplicij interfectionẽ cuiuſq; uitare cupiebant? Quis autẽ non uideat quàm ſit abſurdũ eis licere quenquam crucifigere, quibus non licet quenquam interficere? Quid quod ipſe dominus eandem mortem ſuam, id eſt, mortem crucis, etiam interfectionem uocat, ſicut legimus apud Marcum ubi ait, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conſpuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die reſurget? Nimirum ergo iſta dicendo ſignificauit dominus qua eſſet morte moriturus, non quod hic mortem crucis uellet intelligi, ſed quod eum Iudæi fuiſſent gentibus tradituri, hoc eſt, Romanis: nam Pilatus Romanus erat, eumq; in Iudæam Romani præſidem miſerant. Vt ergo iſte ſermo Ieſu impleretur, id eſt, ut eum ſibi traditum gentes interficerẽt, quod Ieſus futurum eſſe prædixerat, ideo Pilatus qui iudex Romanus erat, cum uellet eũ reddere Iudæis ut ſecundum legem ſuam iudicarent eum, noluerunt eum accipere dicentes, Nobis nõ licet interficere quenquam. Ac ſic impletus eſt ſermo Ieſu, quem de ſua morte prædixit, ut eum à Iudæis traditũ interficerẽt gẽtes, minore ſcelere quàm Iudæi, qui ſe iſto modo ab eius interfectione uelut alienos facere uoluerũt, nõ ut eorũ innocẽtia, ſed ut demẽtia monſtraretur.

Marginal notes: Luc. 22 (beside "tionis ſuæ loco ait"); Mar. 10 (beside "Marcum ubi ait"); C; D

De eo quod dicit, Introiuit ergo iterũ in prætoriũ Pilatus, & uocauit Ieſum, uſque ad id quod ait, Erat autem Barrabas latro. Tractatus CXV.

QVID Pilatus dixerit Chriſto, quidúe Pilato ille reſpõderit, iſto ſermone conſyderandum atq; tractandum eſt: cum enim dictum eſſet Iudæis, Accipite eum uos, & ſecundum legem ueſtram iudicate eum, atq; illi reſpondiſſent, nobis non licet occidere quenquam. Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Ieſum, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Et reſpondit Ieſus, A temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?) Sciebat utiq; dominus, & quod ipſe interrogauit, & quid ille reſponſurus fuit: ſed tamen dici uoluit, non ut ipſe ſciret, ſed ut ſcriberetur, quod nos uoluit ut ſciremus. Reſpondit ei Pilatus, Nunquid ego Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tradiderũt te mihi, quid feciſti? Reſpondit Ieſus, Regnum meum nõ eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei decertarent, ut non traderer Iudæis, nunc autẽ regnũ meum non eſt hinc.) Hoc eſt quod bonus magiſter ſcire nos uoluit: ſed prius nobis demonſtranda fuerat uana hominum de regno eius opinio ſiue gentium, ſiue Iudæorum, à quibus id Pilatus audierat, quaſi propterea morte fuiſſet plectendus, quod illicitum affectauerit regnum, uel quoniam ſolent regnaturis inuidere regnantes, & uidelicet cauendum erat, ne eius regnum ſiue Romanis, ſiue Iudæis eſſet aduerſum. Poterat autem dominus quod ait, Regnum meum non eſt de hoc mundo &c. ad primã interrogationem præſidis reſpondere ubi ei dixit, Tu es rex Iudæorum? ſed eum uiciſſim interrogãs, utrum hoc à ſemetipſo diceret, an audiſſet ab alijs, illo reſpondente oſtendere uoluit hoc ſibi apud illum fuiſſe à Iudæis uelut crimen obiectum, patefaciens nobis cogitationes hominum quas ipſe nouerat,

A quoniam uanæ sunt, eisq; post responsionem Pilati, etiam Iudæis & gentibus opportuni-us aptiusq; respondens, Regnum meum non est de hoc mundo. Quod si interroganti Pilato continuo respondisset, non etiam Iudæis, sed solis gentibus hoc de se opinantibus respondisse uideretur. Nunc uero quoniam respondit Pilatus, nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? abstulit à se suspicionem qua possit putari à semetipso dixisse quòd Iesum regẽ dixerat esse Iudæorũ, id se à Iudæis audisse demonstrans. Deinde dicẽdo, quid fecisti, satis ostẽdit illud ei pro crimine obiectũ: tanquã diceret, si regẽ te negas, quid fecisti ut tradereris mihi? Quasi mirũ nõ esset, si puniẽdus iudici traderetur, qui se diceret regẽ. Si autẽ hoc nõ diceret, quærẽdũ ab illo esset, quid aliud forte fecisset, unde tradi iudici dignus esset. Audite ergo Iudæi & gentes, audi circũcisio, audi præputiũ, audite omnia regna terrena, nõ impedio dominationẽ uestrã in hoc mundo, regnũ meũ nõ est de hoc mundo. Nolite metuere metu uanissimo, quo Herodes ille maior cũ Christus natus nunciaretur, expauit, & tot infantes ut ad eum mors perueniret, occidit, timendo magis quàm irascendo crudelior. Regnũ, inquit, meũ non est de hoc mundo. Quid uultis amplius? Venite ad regnũ quod nõ est de hoc mundo: uenite credẽdo, & nolite sæuire metuẽdo. Dicit quidẽ prophetia de deo patre, Ego autẽ constitutus sum rex ab eo, super Psal. 2 Sion montẽ sanctũ eius: sed Sion illa & mons ille nõ est de hoc mũdo: quod est enim eius regnum nisi credentes in eum, quibus dicit, De mundo non estis, sicut & ego non sum de Ioan. 8 mundo? quãuis eos esse uellet in mundo, propter quod de illis dixit ad patrem, Non rogo Ioan. 17 ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo. Vnde & hic non ait, regnum meum non est in hoc mundo, sed non est de hoc mundo: & cum hoc probaret dicens, si ex hoc mundo esset regnum meum ministri mei decertarent, ut non traderer Iudæis, non ait, nunc autem regnum meum non est hic, sed non est hinc. Hic est enim regnum eius usque in finem seculi, habens inter se commixta zizania usq; ad messem, messis enim finis est seculi, quando

B messores uenient, id est angeli, & colligent de regno eius omnia scandala, quod utiq; nõ fieret, si regnum eius non esset hic: sed tamen non est hinc, quia peregrinatur in mundo. Regno suo quippe dicit, De mundo non estis, sed ego uos elegi de mundo. Erant ergo de mũ- Ioan. 15 do, quando regnum eius nõ erant, sed ad mundi principẽ pertinebant. De mundo est ergo quicquid hominũ à uero quidẽ deo creatũ, sed ex Adam uitiata atq; damnata stirpe generatũ est. Factum est autem regnum non iam de mundo, quicquid inde in Christo regenera Col. 1 tum est. Sic enim nos deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnũ filij charitatis suæ: de quo regno dicit, Regnũ meũ nõ est de hoc mundo, uel regnũ meum nõ est hinc.

Dixit itaq; ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis, quia rex sum ego.) Non quia regem se timuit confiteri, sed tu dicis, ita libratum est, ut neq; se regem neget: rex est em̃ cuius regnum non est de hoc mundo: neq; regẽ talẽ se esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo: talem quippe ille sentiebat qui dixerat, Ergo rex es tu? Cui responsum est, tu dicis, quia rex sum ego: dictum est enim, tu dicis, ac si dictum esset, carnalis carnaliter dicis. Deinde ait, Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati.) Nõ est producenda huius pronominis syllaba quod ait, in hoc natus sum, tanquam dixerit, in hac re natus sum: sed corripienda, tanquam dixerit, ad hanc rem natus sum, uel ad hoc natus sum, sicut ait, ad hoc ueni in mundum. In Græco nanque euangelio nihil est huius locutionis ambiguum, unde manifestum est eum temporalem natiuitatem suam hic commemorasse qua incarnatus uenit in mundum, non illam sine initio qua deus erat, per quem pater condidit mundum. In hoc ergo se dixit natum, id est, propter hoc natum, & ad hoc uenisse in mundum, utique nascendo de uirgine, ut testimonium perhibeat ueritati. Sed quia non omnium est fides, adiunxit atque ait, Omnis qui est ex ueritate, audit meam uocẽ.) Audit utique interioribus auribus, id est, obaudit meæ uoci, quod tantundem ualeret si diceret, credit mihi. Cum itaq; Christus testimonium perhibeat ueritati, profecto testimonium perhibet sibi: eius quippe uox est, Ego sum ueritas: & dixit alio

Ioan.8 quoq; loco, Ego testimoniũ perhibeo de me: quod uero ait, Omnis qui est ex ueritate, audit C
meã uocẽ, gratiã cõmendauit quæ secundũ propositũ uocat: de quo proposito dicit Aposto
Rom.8 lus, Scimus quoniã diligentibus deũ omnia cooperantur in bonũ, his qui secundũ proposi
tũ dei uocati sunt, propositũ scilicet uocantis, non uocatorũ: quod alibi apertius ita positum
2.Tim.1 est, Conlabora euangelio secundũ uirtutẽ dei saluos nos facientis & uocantis uocatione sua sancta, non secundũ opera nostra, sed secundũ suũ propositũ & gratiã: nam si naturã cogitemus in qua creati sumus, cum omnes ueritas creauerit, quis non est ex ueritate? Sed non omnes sunt quibus ut audiant ueritatem, hoc est, ut obediant ueritati & credant in ueritatẽ, ex ipsa ueritate præstatur, nullis proculdubio præcedẽtibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit meam uocẽ ex ueritate est, ideo dictus ex ueritate putaretur, quia obtẽperat ueritati: non autẽ hoc ait, sed ait, Omnis qui est ex ueritate, audit meã uocem: ac per hoc nõ ideo est ex ueritate, quia eius audit uocem: sed ideo audit, quia ex ueritate est, id est, quia hoc illi donũ ex ueritate collatũ est. Quod quid est aliud quàm donante Christo credit in Christum? Dixit ei Pilatus, Quid est ueritas?) Nec expectauit audire responsum. Sed cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dixit eis, Ego nullam inuenio in eo causam. Est autem consuetudo uobis, ut unum dimittam uobis in pascha, uultis ergo dimittam uobis regem Iudæorum?) Credo cum dixisset Pilatus, quid est ueritas, in mentem illi uenisse continuo consuetudinem Iudæorum qua solebat eis dimitti unus in pascha, & ideo non expectauit ut responderet ei Iesus quid esset ueritas, ne mora fieret cum recoluisset morem quo posset eis per pascha dimitti, quod eum ualde uoluisse manifestũ est. Auelli tamen ex eius corde non potuit Iesum regẽ esse Iudæorũ, tanquam hoc sibi sicut in titulo ipsa ueritas fixerit, de qua quid esset interrogauit. Sed hoc audito, Clamauerunt rursum omnes dicentes, Non hunc, sed Barrabã. Erat autẽ Barrabas latro.) Non reprehendimus ô Iudæi quod per pascha liberatis nocentẽ, sed q; occidistis innocentẽ: quod tamẽ nisi fieret, uerũ pascha nõ fieret: sed umbra ueritatis à Iudæis errantibus tenebatur, & mirabili D
dispensatione diuinæ sapiẽtiæ per homines fallaces eiusdẽ umbræ ueritas implebatur, quia ut uerum pascha fieret, Christus uelut ouis immolabatur. Hinc ea sequuntur quæ iniuriosa Christo Pilatus & cohors eius ingessit, sed alia disputatione tractanda sunt.

De eo quod dicit, Tunc ergo apprehẽdit Pilatus Iesum & flagellauit, usq; ad id quod ait, Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum. Tractatus CXVI.

Cap.XIX CVM Iudæi clamassent, non Iesum sibi à Pilato dimitti uelle per pascha, sed Barrabã latronẽ, non saluatorẽ, sed interfectorẽ, non datorẽ uitæ, sed ademptorẽ. Tunc apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit.) Hoc Pilatus non ob aliud fecisse credendus est, nisi ut eius iniurijs Iudæi satiati sufficere sibi existimarẽt, & usq; ad eius mortem Iudæi sæuire desisterẽt. Ad hoc pertinet quod idẽ præses cohortẽ suã etiam permisit facere quæ sequũtur, aut fortassis & iussit, quãuis hoc euangelista tacuerit: dixit enĩ quid deinde fecerint milites, Pilatũ tamen id iussisse non dixit. Et milites, inquit, plectẽtes coronã de spinis, imposuerunt capiti eius, & ueste purpurea circundederunt eũ, & ueniebãt ad eũ, & dicebant, Aue rex Iudæorũ, Et dabant ei alapas.) Sic implebantur quæ de se prædixerat Christus: sic martyres informabantur ad omnia quæ persecutores libuisset facere perferenda: sic paulisper occultata tremẽda potẽtia, cõmendabatur prius imitanda patientia: sic regnũ quod de hoc mundo nõ erat, superbũ mundũ nõ atrocitate pugnandi, sed patiendi humilitate uincebat: sic illud granũ multiplicandũ seminabatur horribili contumelia, ut mirabili pullularet in gloria. Exijt iterũ Pilatus foras & dicit eis, Ecce adduco eũ foras, ut cognoscatis, qa in eo nullã causam inuenio. Exijt ergo Iesus portãs spineã coronã & purpureũ uestimẽtũ, & dicit eis, Ecce homo.) Hic apparet nõ ignorãte Pilato hæc à militibus facta, siue iusserit ea siue pmiserit, illa scilicet causa quã supra diximus, ut hæc eius ludibria inimici libẽtissime biberẽt, & ulterius sanguinẽ nõ sitirẽt. Egredit ad eos Iesus portãs spineã coronã & purpureũ uestimentũ, nõ clarus imperio, sed plenus opprobrio: & dicit eis, Ecce homo, Si re

gi inuide

A gi inuidetis, iam parcite quia deiectum uidetis. Flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa ueste amictus est, amaris conuicijs illusus est, alapis cæsus est, feruet ignominia, frigescat inuidia, sed non frigescit, inardescit potius & increscit. Cum ergo uidissent eum pontifices & ministri clamabant dicentes, Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, accipite eum uos & crucifigite, ego enim non inuenio in eo causam. Respõderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit.) Ecce altera maior inuidia. Parua quippe illa uidebatur, uelut affectatæ illicito ausu regiæ potestatis, & tamen neutrum sibi Iesus mendaciter usurpauit, sed utrunq; uerum est, & unigenitus dei filius est, & rex ab eo constitutus super Sion montẽ sanctum eius, & utrunq; nunc demonstraret, nisi quãto erat potentior, tanto mallet esse patientior. Cum ergo audisset Pilatus hoc uerbum, magis timuit, & ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei.) Hoc silẽtium domini nostri Iesu Christi nõ semel factũ, collatis omniũ euãgelistarũ narrationibus reperitur, & apud principes sacerdotũ, & apud Herodẽ, quò eũ sicut Lucas indicat miserat Pilatus audiendum, & apud ipsum Pilatum, ut non frustra de illo prophetia præcesserit, Sicut agnus corã tondẽte se sine uoce, sic non aperuit os suum, tũc Esaiæ 53
utiq; quando interrogantibus non respondit. Quamuis enim quibusdam interrogationibus sæpe responderit, tamen propter illa in quibus noluit respondere, ad hoc data est de agno similitudo, ut in suo silentio non reus sed innocẽs haberetur. Cum ergo iudicaretur ubicunq; non aperuit os suum, sicut agnus non aperuit, id est, non sicut male sibi cõscius qui de peccatis conuincebatur suis, sed sicut mansuetus qui pro peccatis immolabatur alienis. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quia potestatẽ habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus, Non haberes aduersum me potestatem ullam, nisi tibi datũ esset desuper, propterea qui me tradidit tibi maius peccatũ habet.) Ecce respondit, & tamen ubicunq; non respondit, non sicut reus siue dolosus, sed sicut agnus, hoc est, sicut simplex atq; innocens non aperuit os suum. Proinde ubi non respondebat, sicut ouis si-

B lebat: ubi respondebat, sicut pastor docebat. Discamus ergo quod dixit, quod & per Apostolum docuit, quia non est potestas nisi à deo. Et quia plus peccat qui potestati innocentẽ Roma.13
occidendum liuore tradit, quàm potestas ipsa si eum timore alterius maioris potestatis occidit. Talem quippe Pilato deus dederat potestatẽ, ut etiã esset sub Cæsaris potestate. Quapropter non haberes, inquit, aduersum me potestatem ullam, id est, quantulamcũq; habes, nisi hocipsum quidẽ tibi esset datũ desuper. Sed quoniã scio quantũ sit, nõ enim tantũ est, ut tibi omnimodo liberũ sit, propterea qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet. Ille quippe me tuæ potestati tradidit inuidendo, tu uero eandẽ potestatem in me exerciturus es me tuendo. Nec timendo quidem, præsertim innocentẽ homo hominẽ debet occidere, inuidus homicida malus est, sed tamen id zelando facere multo magis malũ est, quàm timendo. Et ideo non ait uerax magister, qui me tradidit tibi, ipse habet peccatũ, tanq; ille non haberet, sed ait, maius habet peccatũ, ut etiã se habere intelligeret: neq; eñ propterea illud nullũ est, quia hoc maius est. Exinde quærebat Pilatus dimittere eũ.) Quid est hoc quod dictũ est, exinde? Quasi antea nõ quærebat? Lege superiora, & inuenies iamdudũ eũ quærere dimittere Iesum. Exinde itaq; intelligendum est propter hoc, id est, ex hac causa, ne haberet peccatum occidendo innocentẽ sibi traditũ, quãuis minus peccans quàm Iudæi qui eũ illi tradiderãt occidendũ. Exinde ergo, id est, ideo ne hoc peccatũ faceret, nõ nunc primũ, sed ab initio quærebat eũ dimittere. Iudæi aũt clamabãt dicẽtes, Si hũc dimittis, nõ es amicus Cæsaris. Omnis eñ qui se regẽ facit, cõtradicit Cæsari.) Maiorẽ timorẽ se ingerere putauerũt Pilato terrendo de Cæsare ut occideret Christũ, q̃ superius ubi dixerũt, Nos legẽ habemus, & secũdũ legẽ debet mori, qa filiũ dei se fecit. Eorũ legẽ quippe ille nõ timuit ut occideret: sed magis filiũ dei timuit ne occideret. Nũc uero nõ sic potuit contẽnere Cæsarẽ autorẽ potestatis suæ, quẽadmodũ legẽ gentis alienæ. Adhuc tñ euãgelista sequit̃ & dicit, Pilatus aũt cũ audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco q dicit̃ Lithostrotos,

Hebraice

Hebraice autem Gabatha. Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta.) Qua hora sit C
Mar.15 dominus crucifixus, propter euangelistæ alterius testimonium, qui dixit, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum, quoniam magna disceptatio solet oboriri, cum ad ipsum locum ubi crucifixus narratur uentum fuerit, ut potuerimus, si dominus uoluerit, disseremus. Cum ergo pro tribunali sedisset Pilatus, Dicit Iudæis, Ecce rex uester. Illi autem clamabant, Tolle tolle, crucifige eum. Dixit eis Pilatus, Regem uestrum crucifigam?) Adhuc terrorem quem de Cæsare ingesserant, superare conatur, de ignominia eorum uolens eos frangere dicendo, Regem uestrum crucifigam, quos de ignominia Christi mitigare non potuit, sed timore mox uincitur. Responderunt enim Pontifices, Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.) Apertissime quippe cōtra Cæsarem uenire uideretur, si regem se non habere nisi Cæsarem profitētibus, alium regem uellet ingerere dimittendo impunitum, quem propter hos ausus ei tradiderant occidendū. Tradidit ergo eis illum ut crucifigeretur: sed nunquid aliud & ante cupiebat quando dicebat, Accipite eum uos, & crucifigite: uel etiam superius, accipite eum uos, & secundum legē uestram iudicate eum? Cur autem illi tantopere noluerunt, dicentes, Nobis non licet interficere quenquam, & omni modo instantes, ut non ab eis, sed à præside occideretur, & ideo eū occidendum accipere recusantes, si nunc eum accipiunt occidendum? Aut si hoc non fit, cur dictū est, tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur? An aliquid interest? planè interest, non est enim dictum, Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigerent eum, sed ut crucifigeretur, id est, ut iudicio ac potestate præsidis crucifigeretur, sed ideo illis traditum dixit euangelista, ut eos crimine implicatos à quo alieni esse conabantur, ostenderet. Non enim faceret hoc Pilatus, nisi ut id quod eos cupere cernebat, impleret: quod autem sequitur, Susceperunt autem Iesum & eduxerūt.) Potest ad milites iam referri apparitores præsidis: nam postea euidētius dicitur, Milites ergo cum crucifixissent eum, quamuis euangelista etiam si totum Iudæis tribuit, merito facit. Ipsi enim susceperunt quod uí adissime flagitauerūt, & ipsi D
fecerunt quicquid ut fieret extorserunt. Sed hæc sequentia alio sermone tractanda sunt.

De eo quod dicit, Et baiulans sibi crucē, exijt in eum qui dicitur Caluariæ locum, usq; ad id quod ait. Respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Tra. CXVII.

Mar.15 IVDICANTE atq; damnāte Pilato pro tribunali dominum Iesum Christum hora quasi sexta, Susceperunt & eduxerunt. Et baiulans sibi crucem, exijt in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice autem Golgotha, ubi crucifixerunt eum.) Quid est ergo quod Marcus euangelista dicit, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum, nisi quia hora tertia crucifixus est dominus linguis Iudæorum, hora sexta manibus militum, ut intelligamus horam quintā iam fuisse transactam, & aliquid de sexta cœptum quando sedit pro tribunali Pilatus, quæ dicta est à Ioanne hora quasi sexta. Et cum duceretur ut in ligno cum duobus latronibus configeretur, & iuxta eius crucem gererentur quæ gesta narrantur, hora sexta integra compleretur, ex qua hora usq; ad nonā sole obscurato, tenebras factas trium euangelistarum, Matthæi, Marci & Lucæ contestatur autoritas. Sed quoniam Iudæi facinus interfecti Christi à se in Romanos, id est, in Pilatum & eius milites transferre conati sunt, propterea Marcus suppressa ea hora qua Christus à militibus crucifixus est, quæ agi sexta iam cœperat, tertiam potius horam esse recordatus expressit, qua hora intelliguntur apud Pilatum clamare potuisse, Crucifige, crucifige, ut non illi tantum reperiantur crucifixisse Iesum, id est, milites qui eum ligno sexta hora suspenderunt, uerumetiam Iudæi, qui ut crucifigeretur hora tertia clamauerunt. Est & alia huius solutio quæstionis, ut non hic accipiatur hora sexta diei, quia nec Ioannes ait. Erat autem hora diei quasi sexta, sed ait, Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta. Parasceue autem latine præparatio est: sed isto uerbo Græco libentius utuntur Iudæi in huiusmodi obseruationibus, etiam qui magis latine quàm græce loquuntur. Erat autem præparatio paschæ. Pa-
1. Cor.5 scha uero nostrum, sicut dicit Apostolus, immolatus est Christus. Cuius paschæ præparationē,

A tionem si ab hora noctis nona computemus, tunc enim uidentur principes sacerdotũ pronunciasse immolationẽ domini, dicẽtes, Reus est mortis, cum adhuc in domo pontificis audiretur, unde cõgruenter accipitur inde cœpisse præparationẽ ueri paschæ, cuius umbra erat pascha Iudæorum, id est, immolationis Christi, ex quo à sacerdotibus pronunciatus est immolandus, profecto ab ea noctis hora quæ tunc nona fuisse cõijcitur, usq; ad horã diei tertiam qua crucifixum esse Christum Marcus euangelista testatur, sex horæ sunt, tres nocturnæ & tres diurnæ. Vnde in hac parasceue paschæ, id est præparatione immolationis Christi, quæ ab hora noctis nona cœperat, quasi sexta agebatur hora, id est, peracta quinta iam sexta currere cœperat, quando Pilatus tribunal ascendit: adhuc eñ erat ipsa præparatio quæ ab hora noctis nona cœperat, donec fieret quæ præparabatur Christi immolatio, quæ facta est hora tertia secundũ Marcũ, nõ præparationis, sed diei, eadẽq; sexta non diei sed præparationis, sex utiq; horis à noctis nona usq; ad diei tertiã cõputatis. Harũ duarũ solutionum istius difficilis quæstionis eligat quisq; quã uolet. Melius aũt quid eligat iudicabit, qui de cõsensu euãgelistarũ quæ operosissime disputata sunt legerit. Quod & si aliæ solutiones eius potuerint inueniri, cumulatius euangelicæ ueritatis cõstantia defenditur aduersus calumnias infidelis atq; impiæ uanitatis. Nũc ad narrationẽ Ioannis euangelistæ post ista breuiter tractata redeamus. Susceperunt autẽ, inquit, Iesum & eduxerunt, & baiulans sibi crucẽ exijt in eũ qui dicitur Caluariæ locũ, Hebraice Golgotha ubi crucifixerunt eũ. Ibat ergo ad locũ ubi fuerat crucifigẽdus, portans crucẽ suã Iesus. Grande spectaculũ, sed si spectat impietas, grande ludibriũ: si pietas, grande mysteriũ. Si spectet impietas, grande ignominiæ documentũ: si pietas, grande fidei munimentũ. Si spectet impietas, ridet regẽ pro uirga regni lignũ sui portare supplicij: si pietas, uidet regẽ baiulantẽ lignum ad semetipsum figendum, quod fixurus fuerat etiã in frontibus regũ, in eo spernendus oculis impiorũ, in quo erãt gloriatura corda sanctorũ: dicturo enim Paulo, Mihi aũt absit gloriari, nisi in cruce domini no-

Matth. 26 — *li. 3. de cõsensu euangelist. c. 13* — *Gal. 6*

B stri Iesu Christi, ipsam crucẽ suã suo gestãs humero cõmẽdabat, & lucernæ arsuræ quæ sub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat. Baiulans ergo sibi crucem, exijt in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice Golgotha, ubi eum crucifixerunt, Et cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum.) Isti duo latrones erant, sicut aliorum euangelistarũ narratione didicimus, cum quibus crucifixus & inter quos fixus est Christus: de quo præmissa dixerat prophetia, Et inter iniquos deputatus est. Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem: erat autem scriptum, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatẽ erat locus ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptũ Hebraice, Græce & Latine,) rex Iudæorũ. Hæ quippe tres linguæ ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Iudæos in dei lege gloriantes, Græca propter gentium sapientes, Latina propter Romanos, multis ac penè omnibus iam tunc gentibus imperantes. Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorũ, Noli scribere rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorũ. Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.) O ineffabilem uim diuinæ operationis, etiã in cordibus ignorantiũ. Nõnne occulta uox quædã Pilato intus quodã, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto ante in psalmorũ litteris prophetatũ est? Ne corrũpas tituli inscriptionẽ, ecce tituli inscriptionẽ nõ corrumpit, quod scripsit scripsit. Sed etiã Põtifices qui hoc corrũpi uolebant, quid dicebant? Noli scribere, inquiunt, rex Iudæorũ, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorũ. Quid loquimini insani, quid fieri cõtradicitis, quod mutare nullo pacto potestis? Nũquid enim propterea nõ erit uerũ, quia Iesus ait, rex sum Iudæorũ? Si corrũpi nõ potest quod Pilatus scripsit, corrũpi potest quod ueritas dixit, sed Iudæorũ tantũ rex est Christus, an & gentiũ? imò & gentiũ: cũ enim dixisset in prophetia, Ego autẽ cõstitutus sum rex ab eo super Sion montẽ sanctũ eius, prædicans præceptũ eius, ne propter montẽ Sion solis Iudæis eũ regẽ quisq; diceret cõstitutũ, cõtinuo subiunxit, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vnde & ipse iam per os proprium loquens

Esaiæ 53 — *psal. 2*

Ioan.10 quens apud Iudæos, Habeo, inquit, alias oues quæ nō sunt de hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, & uocem meam audient, & fiet unus grex & unus pastor. Cur ergo magnum uolumus intelligi in hoc titulo sacramentum, in quo scriptum erat, rex Iudæorum, si rex est Christus & gentium? Quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oleæ, non olea particeps facta est amaritudinis oleastri: nam in eo quod de Christo ueraciter scriptum est in titulo rex Iudæorum, qui sunt intelligendi Iudæi nisi semen Abraæ filij promissionis, qui sunt etiam filij dei? quoniam non qui filij carnis, ait Apostolus, hi filij dei, sed qui filij pro- Gal.3 missionis deputantur in semine. Et gentes erant quibus dicebat, Si autem uos Christi, ergo Abraæ semen estis, secundum promissionem hæredes. Rex ergo Iudæorum Christus, sed Iudæorum circumcisione cordis, spiritu non littera. Quorum laus non ex hominibus sed ex deo est, pertinentium ad Hierusalem liberam matrem nostram æternam in cœlis, Saram spiritalem, ancillam & filiam eius de domo libertatis eijcientem. Ideo enim Pilatus quod scripsit scripsit, quia dominus quod dixit dixit. C

De eo quod dicit, Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt uestimenta eius, usq; ad id quod ait, Et in uestem meã miserunt sortē. Tractatus CXVIII.

EA quæ gesta sunt iuxta crucem domini, cum iam crucifixus esset, isto quantum dominus adiuuat sermone tractemus. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt uestimenta eius & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit, ut scriptura imple- Psal.21 atur dicens, Partiti sunt uestimenta mea sibi, & in uestem meam miserunt sortem.) Factum est quod uoluerunt Iudæi, non ipsi sed milites qui parebant Pilato, iudicante ipso crucifixerunt Iesum: & tamen si uoluntates, si insidias, si operam, si traditionem, postremo si extorquentes clamores eorum cogitemus, magis utiq; Iudæi crucifixerunt Iesum. Sed de partitione & sortione uestimentorum eius non est prætereunter loquendum. Quamuis enim omnes euangelistæ quatuor huius rei meminerint, cæteri tamen breuius quàm Ioannes, sed Matth.27 clause illi, iste uero apertissime: nam Matthæus ait, Postquam autem crucifixerunt eum, di- Mar.15 uiserunt uestimenta eius sortem mittentes. Marcus, Et crucifigentes eum diuiserunt uesti- Luc.23 menta eius, mittentes sortem super eis quis quid tolleret. Lucas, Diuidentes uero uestimenta eius, miserunt sortes. Ioannes autem & quot partes de uestimentis eius fecerint dixit, id est quatuor, ut singulas tollerent. Vnde apparet quatuor fuisse milites, qui in eo crucifigēdo præsidi paruerunt: manifeste quippe ait, Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partem, & tunicam subaudiēdum est acceperunt, ut iste sit sensus, acceperunt uestimenta eius & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partem, acceperunt & tunicam. Et sic locutus est, ut de cæteris uestimentis nullã sortem missam esse uideamus, sed de tunica quam simul cum cæteris acceperunt, sed non similiter diuiserunt: de hac enim sequitur exponens. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.) Cur autem de illa sorte miserunt narrans, Dixerunt, inquit, ergo ad inuicem, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit.) Apparet itaq; in alijs uestibus æquales eos habuisse partes, ut sortiri necesse non fuerit: in illa uero una non eos habere potuisse singulas partes nisi scinderetur, & pannos eius inutiliter tollerent, quod ne facerent ad unum eam peruenire sortitione maluerunt. Huius euangelistæ narrationi cōsonat etiã propheticum testimonium, quod & ipse continuo subiungens, Vt scriptura, inquit, impleretur dicens, Partiti sunt uestimenta mea sibi, & in uestem meam miserunt sortem.) Nō enim ait, sortiti, sed partiti sunt, nec ait, sortientes partiti sunt, sed in cæteris uestimentis sortem omnino non nominans, postea dixit, & in uestem meam miserunt sortem, propter illam reliquam tunicam. De qua re dicam, quod ipse donauerit, cum prius eam quæ oboriri potest tanquam euangelistæ inter se discrepent, calumniam propulsauero, demonstrans nullius cæterorum uerba narrationi Ioannis esse contraria: Matthæus enim dicendo, Diuiserunt D

uestimen-

A uestimenta eius sortem mittentes, ad totam diuisionem uestimentorum uoluit intelligi etiã illam tunicam pertinere, de qua sortem miserunt, quia utiq; omnes uestes diuidendo in qui bus & illa fuit, de ipsa sortiti sunt. Tale est etiam quod ait Lucas: Diuidentes uestimenta eius miserunt sortes: diuidentes enim uenerunt ad tunicam, de qua facta est sortitio, ut inter eos uniuersa uestimentorum eius diuisio compleretur. Quid autem interest utrum dicatur, diuidentes miserunt sortes, quod ait Lucas: an diuiserũt sortem mittentes, quod ait Matthæus, nisi q̃ Lucas dicendo sortes, pluralẽ pro singulari numero posuit, quæ locutio in scripturis sanctis insolita non est, q̃uis nõnulli codices sortem reperiantur habere, non sortes? Marcus itaq; solus uidetur aliquam intulisse quæstionem: dicendo enim: Mittentes sortem super eis q̃s quid tolleret, tanq̃ super omnibus uestimẽtis, nõ super sola tunica sors missa sit, locutus uidetur: sed hic etiam breuitas obscuritatem facit: sic enim dictum est, mittentes sortem super eis, ac si diceretur, mittentes sortem cum diuiderent, quod & factum est. Omniũ quippe uestimentorum eius diuisio completa non esset, nisi sorte claruisset, quis etiam illam tunicam tolleret, ut sic contentio diuidentium finiretur, uel nulla potius oriretur. Quod ergo ait: quis quid tolleret, quandoquidem hoc sorti deputatur, nõ ad omnia quæ diuisa sunt uestimenta referendum est: sors enim missa est quis illam tunicam tolleret, de qua quoniam narrare prætermisit qualis fuerit, & quemadmodum æqualibus factis partibus sola remanserit, quæ ne conscinderetur, ueniret in sortem, pro eo positum est quod ait, quis quid tolleret, id est, quis eam tolleret, tanq̃ si totũ ita diceretur, diuiserunt uestimenta eius, mittentes sortem super eis, quis tunicam quæ partibus æqualibus superfuerat tolleret. Quærat forte aliquis, quid significet in tot partes uestimentorũ facta diuisio, & de tunica illa sortitio. Quadripartita uestis domini Iesu Christi, quadripartitam figurauit eius ecclesiam, toto scilicet q quatuor partibus cõstat, terrarum orbe diffusam, & omnibus eiusdem partibus æqualiter, id est, concorditer distributam. Propter quod alibi dicit missurum se angelos suos, ut colli

Luc. 23 · Marci. 15

B gant electos eius à quatuor uentis: quod quid est, nisi à quatuor partibus mundi, oriente, occidente, aquilone & meridie? Tunica uero illa sortita, omnium partium significat unitatem, quæ charitatis uinculo continetur. De charitate autem locuturus Apostolus: Supereminen tiorem, inquit, uiam uobis demonstro: & alio loco ait, Cognoscere etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi. Itemq; alibi: Super omnia autem hæc habete charitatem, quæ est uinculum perfectionis. Si ergo charitas & supereminentiorem habet uiam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, merito uestis qua significatur, desuper cõtexta perhibetur. Inconsutilis autem, ne aliquando dissuatur, & ad unum peruenit, quia in unũ omẽs colligit, sicut in apostolis cum esset etiam ipse numerus duodenarius, id est, quadripartitus in ternos, & omnes essent interrogati, solus Petrus respondit: Tu es Christus filius dei uiui, & ei dicitur: Tibi dabo claues regni cœlorum, tanq̃ ligandi & soluendi solus acceperit pote statem, cum & illud unus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanq̃ personam gerẽs ipsius unitatis acceperit. Ideo unus pro omnibus, quia unitas est in omnibus. Vnde & hic cum dixisset, desuper contexta, addidit, per totum, quod si referamus ad id quod significat, nemo eius est expers qui pertinere ad totum inueniatur, à quo toto sicut Græca indicat lin gua, catholica uocatur ecclesia. In sorte autem quid nisi dei gratia cõmendata est? Sic quippe in uno ad omnes peruenit, cum sors quoq; omnibus placuit, quia & dei gratia in unitate ad omnes peruenit, & cum sors mittitur, non personæ uel cuiusq; meritis, sed occulto iudicio dei ceditur. Nec ideo ista non aliquid boni significasse quis dixerit, quia per malos facta sunt, non scilicet per eos qui Christum secuti, sed qui sunt persecuti. Quid enim de ipsa cruce dicturi sumus, quæ certe similiter ab inimicis atq; impijs Christo facta & impacta est? Et tamen ea significari recte intelligitur quod ait Apostolus: Quæ sit latitudo, longitudo & altitudo, & profundum. Lata est quippe in transuerso ligno, quò extendũt pendentes manus, & significat opera bona in latitudine charitatis: longa est à trãsuerso ligno usq; ad terram, ubi dorsum pedesq; figuntur, & significat perseuerantiam in longitudine temporis usq; in

1. Cor. 13 · Eph. 3 · Col. 3 · Matth. 16 · Eph. 3

De eo quod dicit: Iudæi ergo quoniam parasceue erat ut non remanerent in C
cruce corpora sabbato, usq; ad id quod ait: Nondum enim sciebant scripturam,
quia oportuit eum à mortuis resurgere: Tractatus CXX.

Osteaquam dominus Iesus peractis omnibus quæ ante suam mortem peragi
oportere præsciebat, quando uoluit tradidit spiritum, quæ deinde secuta sunt,
euangelista narrante uideamus. Iudæi ergo, inquit, quoniam parasceue erat,
ut non remanerent in cruce corpora sabbato: erat enim magnus dies ille sabba
ti, rogauerunt Pilatum ut frangerentur eorum crura & tollerentur.) Non crura tollerentur,
sed hi quibus ideo frangebantur ut morerentur, & auferrētur de ligno, ne pendentes in cru
cibus, magnum diem festum sui diurni cruciatus horrore fœdarent. Venerunt ergo mili
tes, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem
cum uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum
lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.) Vigilanti uerbo euangelista
usus est, ut non diceret, latus eius percussit aut uulnerauit, aut quid aliud, sed aperuit, ut illic
quodammodo uitæ ostiū panderetur, unde sacramenta ecclesiæ manauerunt, sine quibus
ad uitam quæ uera uita est non intratur. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum:
Gen.6 aqua illa salutare temperat poculum, hæc & lauacrum præstat & potum. Hoc prænuncia-
bat q́ Noë in latere arcæ ostium facere iussus est, qua intrarent animalia quæ non erant di
Gen.2 luuio peritura, quibus præfigurabatur ecclesia. Propter hoc prima mulier facta est de latere
uiri dormientis, & appellata est uita materq; uiuorum. Magnum quippe significauit bonū
ante magnum præuaricationis malum. In habitu iacentis & dormientis hic secundus Adā
inclinato capite in cruce dormiuit, & unde ei formaretur coniunx, quod de latere dormiētis
effluxit. O mors unde mortui reuiuiscunt? quid isto sanguine mundius? Quid uulnere isto
salubrius? Et qui uidit, inquit, testimonium perhibuit, & uerum est testimoniū eius, & ille
scit quia uera dicit, ut & uos credatis.) Non dixit, ut & uos sciatis, sed ut credatis: scit enim q D
uidit, cuius credat testimonio qui non uidit: magis autem ad fidem credere pertinet quàm ui
dere: nam quid est aliud credere, q̄ fidem accommodare? Facta sunt enim hæc, inquit, ut
Exod.12 scriptura impleretur: Os non cōminuetis ex eo: & iterum alia scriptura dicit: Videbūt in quē
Zach.12 transfixerunt.) Duo testimonia de scripturis reddidit singulis rebus, quas factas fuisse nar-
rauit: nam quia dixerat, ad Iesum autem cum uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, nō
fregerunt eius crura, ad hoc pertinet testimonium: Os non cōminuetis ex eo: quod præce-
ptum est eis qui celebrare pascha iussi sunt ouis immolatione, in ueteri lege quæ dominicæ
passiōis umbra præcesserat, unde pascha nostrū immolatus est Christus, de quo & Esaias
Esa.53 propheta prædixerat: Sicut ouis ad immolandum ductus est. Item quia subiunxerat dicēs,
sed unus militum lancea latus eius aperuit, ad hoc pertinet alterum testimonium: Videbūt
in quem transfixerunt, ubi promissus est Christus, in ea qua crucifixus est carne uenturus.
Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathia, eo quòd esset discipulus Iesu, oc-
cultus autem propter metum Iudæorum, ut tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit
ergo & tulit corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus qui uenerat ad Iesum nocte primum,
ferens mixturam myrrhæ & aloes quasi libras centum.) Non ita distinguendū est ut dica-
mus, primum ferens mixturam myrrhæ, sed ut quod dictum est primū, ad superiorē sensum
Ioan.3 pertineat: Venerat enim Nicodemus ad Iesum nocte primū, quod idem Ioannes in priori
bus euangelij sui partibus manifestat. Hic ergo intelligendū est ad Iesum, non tunc solum,
sed tunc primum uenisse Nicodemum, uenisse autem postea ut fieret audiendo discipulus,
quod certe modo in reuelatione corporis beatissimi Stephani ferè omnibus gentibus decla
ratur. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos
est Iudæis sepelire.) Non mihi uidetur euangelista frustra dicere uoluisse, sicut mos est Iu-
dæis sepelire: ita quippe, nisi fallor, admonuit in huiusmodi officijs quæ mortuis exhibētur,
morem cuiusq; gentis esse seruandum. Erat autem in loco ubi crucifixus est hortus, & in
horto

A horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat:) Sicut in Mariæ uirginis utero nemo ante illũ, nemo post illũ cõceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illũ, nemo post illum sepultus est. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorũ, quia iuxta erat monumẽtum posuerunt Iesum.) Acceleratã uult intelligi sepulturam, ne aduesperasceret, quando iam ꝓpter parasceuen, quã cœnam puram Iudæi latine usitatius apud nos uocãt, facere tale aliquid non licebat. Vna autem sabbati Maria Magdalene uenit mane cum adhuc tenebræ essent ad monumentum, & uidit lapidem sublatum à monumento.) Vna sabbati est, quem iam diem dominicum propter domini resurrectionem mos Christianus appellat, quem Matthæus solus in euãgelistis primam sabbati nominauit. Cucurrit ergo & uenit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem diligebat Iesus, & dicit eis: Tulerũt dominũ de monumento, & nescio ubi posuerunt eum.) Nonnulli codices etiam Græci habent, tulerunt dominũ meum, quod uideri dictum potest propensiore charitatis uel famulatus affectu, sed hoc in pluribus codicibus quos in promptu habuimus, non inuenimus. Caput XX Matth. 28

Exijt ergo Petrus & ille alius discipulus & uenerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & uenit primus ad monumentũ.) Aduertenda hic & cõmendanda est recapitulatio, quomodo reditum est ad id quod fuerat prætermissum, & tanquam si hoc sequeretur adiunctum est. Cum enim iam dixisset, uenerunt ad monumentum, regressus est ut narraret quomodo uenerunt, atque ait: Currebant autem duo simul &c. Vbi ostendit quod præcurrẽs ad monumentũ prior uenerit alius ille discipulus, quẽ seipsum significat, sed tanquam de alio more sanctæ scripturæ cuncta narrat. Et cũ se inclinasset, inquit, uidit posita linteamina, nõ tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & uidit linteamina posita & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum.) Putamúsne nihil ista significant? Nequaquam hoc putauerim, sed ad alia festinamus, in

B quibus immorari quæstionis uel obscuritatis alicuius necessitate cõpellimur: nam ista quæ per seipsa manifesta sunt, quid singula etiam significẽt, quærere sanctæ quidem delitiæ sunt, sed ociosorum, quod non sumus nos. Tunc ergo introijt & ille discipulus, qui uenerat primus ad monumentum.) Prior uenit, & posterior intrauit. Neque hoc utique uacat, sed mihi ad ista non uacat. Et uidit, inquit, & credidit.) Hic nonnulli parum attendentes, putant hoc Ioannem credidisse, quòd Iesus resurrexerit, sed quod sequitur, hoc non indicat. Quid sibi enim uult, quòd statim adiunxit: Nondum enim sciebant scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.) Non ergo eum credidit resurrexisse, quem nesciebat oportere resurgere. Quid ergo uidit, quid credidit? Vidit scilicet mane monumentum, & credidit quod dixerat mulier eum de monumento esse sublatum. Nondũ enim sciebant scripturam, quia oporteret eũ à mortuis resurgere: & ideo quando id ab ipso domino audiebant, quamuis apertissime diceretur consuetudine audiendi ab illo parabolas, non intelligebãt, & aliquid aliud eum significare credebant. Sed ea quæ sequuntur, in sermonem alium differamus.

De eo quod dicit: Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli, usque ad id: Beati qui non uiderunt & crediderunt: Tractatus CXXI.

SVBLATVM esse dominum de monumento, discipulis eius Petro & Ioanni nunciauerat Maria Magdalene. Quò illi uenientes, inuenerunt sola linteamina quibus corpus fuerat inuolutum. Et quid aliud credere potuerunt nisi quod illa dixerat, & quod etiam ipsa crediderat? Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli:) Id est, ubi habitabant, & unde ad monumentum cucurrerant. Maria autẽ stabat ad monumentum foris plorans.) Viris enim recedẽtibus, infirmiorem sexũ in eodẽ loco fortior figebat affectus, & oculi qui dominum quæsierant & non inuenerant, lachrymis iam uacabant, amplius dolentes quòd fuerat de monumento sublatus, quàm quòd fuerat in ligno occisus, quoniam magistri tanti cuius eis uita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. Tenebat itaque ad monumentum iam dolor iste mulierem. Cũ ergo fleret, incli-

 nauit

clinauit se & prospexit in monumentũ.) Cur hoc fecerit nescio, non em̃ nesciebat nõ ibi esse C iam quem quærebat, quandoquidẽ inde sublatum discipulis ipsa nunciauerat, & illi ad monumentum uenerant, & non solum intuendo, sed etiam intrando corpus dñi quæsierant, nec inuenerant. Quid sibi ergo uult, q̃ ista cum fleret, rursum in monumentũ inclinata prospexit? Vtrum q̃ nimium dolebat, nec suis nec illorũ oculis facile putabat esse credẽdum, an potius diuino instinctu in animo eius effectum est ut prospiceret? Prospexit enim, Et uidit duos angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positũ fuerat corpus Iesu.) Quid est q̃ unus ad caput, & ad pedes alter sedebat? An quoniam qui Græce angeli dicuntur, Latine sunt nuncij, isto modo Christi euangelium uelut à capite usq; ad pedes, ab initio usq; in finem significabant esse nunciandum? Dicunt ei illi: Mulier quid ploras? Dicit eis: quia tulerunt dominũ meum, & nescio ubi posuerunt eum.) Angeli lachrymas ꝓhibebant, ubi quid aliud q̃ futurum quodammodo gaudium nunciabant? Ita enim dixerunt: quid ploras? Ac si dicerent, noli plorare. At illa eos putans interrogasse nescientes, causas prodidit lachrymarum. Quia tulerunt, inquit, dominũ meum.) Dominũ suum uocans corpus exanime domini sui, à toto partem significans, sicut oẽs cõfitemur Iesum Christum filium dei unicum dominũ nostrum, quod utiq; simul est & uerbũ & anima & caro: crucifixum tamen & sepultũ, cum sola eius sepulta sit caro. Et nescio, inquit, ubi posuerunt eum.) Hæc erat causa maior doloris, quia nesciebat quò iret ad cõsolandum dolorem. Sed hora iam uenerat, ut id quod nunciatum quodammodo fuerat ab angelis flere prohibentibus, gaudium succederet fletibus. Deniq; cum hæc dixisset, conuersa est retrorsum, & uidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est: Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? Quem quæris? Illa existimãs quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, & ego eum tollam: Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa illa dicit ei: Rabboni, quod dicitur magister.) Nemo calumnietur mulieri quòd hortulanum dixerit dominum, & Iesum magistrum. Ibi enim rogabat, hic agnoscebat. Ibi honorabat hominẽ à quo D beneficium postulabat, hic recolebat doctorem à quo discernere humana & diuina discebat. Appellabat dominum cuius ancilla non erat, ut per eum ueniret ad dominum cuius ancilla erat. Aliter ergo dominum dixit, sustulerunt dominum meum: aliter autem, domine si tu sustulisti eũ: nam & prophetæ appellauerunt dominos eos qui homines erant, sed aliter Psal. 83 illum de quo scriptum est, Dominus nomen ei. Sed ista mulier quæ iam fuerat conuersa retrorsum ut uideret Iesum, quando eum putauit esse hortulanum, & cum illo utiq; loquebatur, quomodo rursus conuersa dicitur, ut ei diceret, rabboni, nisi quia tunc conuersa corpore quod non erat putauit: nunc corde conuersa, quod erat agnouit? Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: uade autem ad fratres meos & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, deum meum & deum uestrum.) Est in his uerbis quod breuiter quidem, sed tamen attentius pertractare debemus. Iesus quippe mulierem quæ illum magistrum agnouit & appellauit, cum hæc ei responderet, fidem docebat, & hortulanus ille in eius corde, tanquam in horto suo granum synapis seminabat. Quid est ergo: noli me tangere? Et tanq̃ huius prohibitionis causa quæreretur adiunxit: nõdum enim ascendi ad patrem meum. Quid est hoc, si stans in terra non tangitur, sedens in cœlo quomodo ab hominibus tangetur? Qui certe anteq̃ ascenderet, di-Luc. 24 scipulis se tangendum obtulit dicens, sicut Lucas euangelista testatur: Palpate & uidete, quia spũs carnẽ & ossa non habet, sicut me uidetis habere: uel quando dixit discipulo Thomæ: Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum. Quis autem tam sit absurdus, ut dicat eum à discipulis quidem anteq̃ ad patrem ascendisset, uoluisse se tangi, à mulieribus autem noluisse, nisi cum ascendisset ad patrẽ? Sed nec sic qui uellet, desipere sineretur. Leguntur enim etiam fœminæ post resurrectionem an-Matth. 28 teq̃ ad patrẽ ascendisset, tetigisse Iesum, in quibus erat etiã ipsa Maria Magdalene narrante Matthæo, quòd occurrerit illis Iesus dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, inquit, & tenuerunt

A runt pedes eius,& adorauerunt eum.Hoc à Ioanne prætermissum est,sed à Matthæo uerũ dictum est:Restat ergo ut aliquod in his uerbis lateat sacramẽtum,quod siue inueniamus, siue inuenire minime ualeamus,inesse tamen nullo modo dubitare debemus. Aut ergo sic dictum est,noli me tangere,nondum enim ascẽdi ad patrem meum,ut in illa fœmina figuraret ecclesia de gentibus quæ in Christum non credidit,nisi cũ ascẽdit ad patrẽ:aut sic in se credi uoluit Iesus,hoc est,sic se spiritaliter tangi,quòd ipse & pater unum sunt. Eius quippe intimis sensibus quodammodo ascendit ad patrem,qui sic in eo profecerit ut patri agnoscat æqualem:aliter non recte tangitur,id est,aliter nõ recte in eum creditur.Poterat autem sic credere Maria,ut eum putaret imparem patri,quod utiq; prohibetur cũ ei dicitur:Noli me tangere,id est,noli in me sic credere quemadmodum adhuc sapis.Noli tuum sensum hucusq; pertendere quod pro te factus sum,nec transire illud per quod facta es.Quomodo eñi non carnaliter adhuc in eum credebat,quem sicut hominem flebat?Nondum enim ascendi,inquit, ad patrem meum.Ibi me tanges,quando me credideris patri non imparem deũ. Vade autem ad fratres meos & dic eis:ascendo ad patrem meum & patrem uestrum:non ait,patrem nostrum:aliter ergo meum,aliter uestrum:natura meum,gratia uestrũ. Et deũ meum & deũ uestrum:neq; hic dixit,deũ nostrum, ergo & hic aliter meũ,aliter uestrũ:deũ meum sub quo & ego homo sum:deũ uestrum,inter quos & ipsum mediator sum. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis,quia uidi dominum,& hæc dixit mihi.Cum esset ergo sero die illa una sabbatorum,& fores essent clausæ,ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum,uenit Iesus & stetit in medio,& dixit eis,Pax uobis:& cum hoc dixisset,ostendit eis manus & latus.) Claui enim manus fixerant,lancea latus eius aperuerat,ubi ad dubitantium corda sananda,uulnerum sunt seruata uestigia.Moli autem corporis ubi diuinitas erat,ostia clausa nõ obstiterunt.Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente uirginitas matris inuiolata permansit. Gauisi sunt ergo discipuli uiso domino.

B Dixit ergo eis iterum:Pax uobis.) Iteratio confirmatio est, ipse quippe dat per prophetam promissam pacem super pacem. Sicut misit me pater,inquit, & ego mitto uos.) Æqualem patri filium nouimus,sed hic uerba mediatoris agnoscimus.Medium quippe se ostendit dicendo:ille me,& ego uos. Hæc autem cum dixisset,insufflauit & dixit eis:Accipite spiritũ sanctũ.) Insufflando significauit spiritũ sanctum non patris solius esse spiritũ, sed & suum. Quorum remiseritis,inquit,peccata remittuntur eis,& quorum retinueritis, retenta sunt.) Ecclesiæ charitas quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit:eorum autem qui non sunt eius participes tenet, ideo posteaq; dixit:Accipite spiritum sanctum,hoc continuo de peccatorum remissione ac detẽtione subiecit: Thomas autem unus ex duodecim qui dicitur didymus,non erat cum eis, quando uenit Iesus.Dixerunt ergo ei alij discipuli:Vidimus dominum.Ille autem dixit eis: Nisi uidero in manibus eius fixuram clauorum,& mittam digitum meum in locum clauorum,& mittam manum meam in latus eius non credam.Et post dies octo,iterum erant discipuli eius intus,& Thomas cum eis.Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit eis,Pax uobis:deinde dicit Thomæ,Infer digitum tuum huc,& uide manus meas, & affer manum tuam,& mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas & dixit:Dominus meus & deus meus.) Videbat tangebatq; hominem,& confitebatur deum,quem non uidebat neque tangebat.Sed per hoc quod uidebat atque tangebat,illud iã remota dubitatione credebat. Dicit ei Iesus,quia uidisti me,credidisti.) Nõ ait tetigisti me,sed uidisti me,quoniã generalis quodãmodo sensus est uisus:nam & ꝑ alios quatuor sensus nominari solet,uelut cũ dicimus,audi & uide q̃ bene sonet,olfac & uide q̃ bene oleat, gusta & uide quàm bene sapiat,tange & uide q̃ bene caleat. Vbiq; sonuit uide, cum uisus proprie non negetur ad oculos pertinere. Vnde & hic ipse dominus: Infer,inquit, digitum tuum huc , & uide manus meas : quid aliud ait,quàm tange & uide? Nec tamen oculos ille habebat in digito.Ergo siue intuendo siue etiã tangendo,quia uidisti me, inquit, (4.sen.dis.18.c.nec ideo)

 credidisti

credidisti, quamuis dici possit non ausum fuisse discipulum tangere, cum se offerret ille tangendum, non enim scriptum est, & tetigit Thomas: sed siue aspiciendo tantum, siue etiam tangendo uiderit & crediderit, illud quod sequitur, magis gentium fidem prædicat atque cōmendat. C Beati qui non uiderunt & crediderunt.) Præteriti temporis usus est uerbis, tanquā ille qui quod erat futurum, in sua nouerat prædestinatione iam factum: sed iam sermo iste à prolixitate cohibendus est. Donabit dn̄s, ut de his quæ restant, aliâs disputemus.

De eo quod dicit: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorū suorum, usque ad id quod ait: Ascendit Simon Petrus, traxit rete in terram plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus, & cum tanti essent, non est scissum rete: Tractatus CXXII.

POST narrationem rei gestæ, in qua Thomas discipulis oblatis sibi tangendis in Christi carne uulnerum locis, uidit quod credere nolebat, & credidit, interponit hæc euangelista Ioannes & dicit: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt ut credatis quia Iesus est Christus filius dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius.) Hoc capitulum uelut libri huius indicat finem: sed narratur hic deinde quemadmodum se manifestauerit dominus ad mare Tyberiadis, & in captura piscium cōmendauerit ecclesiæ sacramentum, qualis futura est ultima resurrectio mortuorum. Ad hoc itaque cōmendandum ualere arbitror, quòd tanquam finis interpositus est libri, quod esset etiā secuturæ narrationis quasi præmium, quod ei quodammodo faceret eminētiorem locum:
Caput XXI quæ narratio incipit ita: Postea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis, manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas qui dicit̄ didymus, & Nathanaël qui erat à Galilæa, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari: dicunt ei: Venimus & nos tecum.) Quæri solet de hac piscatione discipulorum, cur redierint Petrus & filij Zebedæi ad id quod fuerunt priusquam à domino uocarentur, erāt D
Matth. 4 enim piscatores quando eis dixit: Venite post me, & faciam uos fieri piscatores hominum. Tunc enim quippe illi secuti sunt, ut magisterio eius relictis omnibus adhærerēt, intantum
Matth. 19 ut cum ab eo diues ille tristis abscederet cui ipse dixerat: Vade, uende quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me, diceret ei Petrus, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Quid est ergo quòd nūc quasi apostolatu relicto fiūt quod
Luc. 9 fuerunt, & quod dimiserant repetunt, tanquam obliti quod audierant: Nemo mittens manum super aratrum, & respiciens retro, aptus est regno cœlorum? Quod si fecissent defuncto Iesu priusquam resurrexisset à mortuis, quod quidem non poterant, quoniā dies quo crucifixus est, totus eos tenebat attonitos, usque ad eius sepulturā, quæ ante uesperā facta est. Sequēs autē die dn̄s resurrexit, eosque reuocauit ad spem quā de illo nō habere iam cœperāt: tamen si tūc fecissent, putaremus eos illa quæ animos eorū occupauerat desperatione fecisse: nunc uero post eū sibi de sepulchro redditum uiuū, post oblatā suis oculis & manibus, non solum uidendam, uerumetiam tangendam atque palpandā rediuiuæ carnis euidentissimā ueritatem, post inspecta uulnerū loca, usque ad apostoli Thomæ confessionē, qui se aliter crediturū non esse prædixerat, post acceptū eius insufflatione spiritū sanctū, post uerba in suas aures eius ore prolata, Sicut misit me pater, & ego mitto uos, quorū remiseritis peccata remittunt̄ eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, subito fiunt sicut fuerūt, nō hominū sed piscium piscatores. His ergo quos hoc mouet respondendū est, nō eos fuisse ꝓhibitos arte sua licita scilicet atque concessa uictum necessarium quærere, sui apostolatus integritate seruata, si quādo unde uiuerent aliud non haberent: nisi forte quispiam putare audebit aut dicere, apostolum Paulū non pertinuisse ad eorū perfectionē, qui relictis omnibus Christū secuti sunt, quoniā ne quenquam eorum grauaret quibus euangelium prædicabat, suū uictū suis manibus trāsigebat, ubi magis impletum est quod ait: Plus omnibus illis laboraui: & adiunxit: Non autem ego,

A ego,sed gratia dei mecū,ut hoc quoq; appareat dei gratiæ deputandum,quod & animo & corpore poterat usq;adeo plus illis omnibus laborare,ut neq; cessaret ab euāgelio prædicā/do,neq; tamen ex euangelio sicut illi sustentaret hanc uitam,cū id per tot gentes in quibus Christi nomē fuerat prophetatū,multo latius atq; fertilius seminaret. Vbi ostendit ex euā/gelio uiuendi,hoc est uictum habendi,non necessitatē apostolis impositam, sed potestatē datam.Quā potestatem cōmemorat idem Apostolus dicens:Si nos uobis spiritalia semi/ 1.Cor.9 nauimus,magnum est si uestra carnalia metamus?Si alij potestatis uestræ particeps sunt, non magis nos?Sed non sumus,inquit,usi hac potestate.Et paulopost:Qui altario seruiūt, inquit,altario compartiuntur:sic & dn̄s ordinauit his qui euangelium annunciant de euan/gelio uiuere:ego autem nullo horum usus sum.Satis igitur apertū est,non imperatum,sed in potestate apostolis positum,ut aliunde nō uiuerent nisi ex euāgelio,& ab eis quibus euā gelium prædicando spiritalia seminabant,carnalia meterent,hoc est,carnis huius sustenta/culum sumerent,& tanq; milites Christi,stipendium debitum acciperent,sicut à prouinciali bus Christi:unde idem ipse miles egregius paulo superius de hac re dixerat: Quis militat suis stipendijs unq;?Quod tamen ipse faciebat,quia plus illis omnibus laborauit.Si ergo 1.Cor.15 beatus Paulus ut ea potestate quam profecto cū cæteris euāgelij prædicatoribus habebat, non cū cæteris uteretur,sed suo stipendio militaret,ne gentes à nomine Christi penitus alie/nas doctrina eius quasi uenalis offenderet,aliter educatus,artem quam non nouerat didi/cit,ut dum suis manibus transigitur doctor,nullus grauaretur auditor: quanto magis bea/tus Petrus qui iam piscator fuerat,quod nouerat fecit,si ad præsens illud tempus aliud un/de uiueret non inuenit.Sed respondebit quispiam:Et cur non inuenit,cum dominus promi serit dicens:Quærite primum regnū dei & iusticiam eius,& hæc omnia apponentur uobis. Matth.6 Prorsus etiam sic dn̄s quod promisit impleuit:nam quis alius pisces qui caperētur apposuit, qui non ob aliud credendus est eis ingessisse penuriā qua cōpellerent̄ ire piscatū,nisi disposi

B tum uolens exhibere miraculū,ut simul & prædicatores euangelij sui pasceret,& ipsum euā gelium tanto sacramēto quod erat de numero piscium,cōmendaturus augeret? De qua re etiam nos quod ipse apposuerit,dicere iam debemus,Dicit ergo Simon Petrus: Vado pi/scari.Dicunt ei qui cum illo erant:uenimus & nos tecum. Et exierunt & ascenderūt in na/uim,& illa nocte nihil prendiderunt.Mane autem iam facto stetit Iesus in litore,non tamē cognouerunt discipuli quia Iesus est.Dicit ergo eis Iesus:Pueri,nunquid pulmentarium ha betis?Responderunt,non.Dicit eis:Mittite in dexteram nauigij rete,& inuenietis. Miserūt ergo,& iam non ualebant illud trahere à multitudine piscium.Dicit ergo discipulus ille quē diligebat Iesus,Petro:dn̄s est.Simon Petrus cū audisset quia dominus est, tunica succinxit se,erat enim nudus,& misit se in mare.Alij autem discipuli nauigio uenerunt.Nō enim lon ge erant à terra,sed quasi cubitis ducentis trahentes rete piscium. Vt ergo descenderunt in terram,uiderunt prunas positas,& piscem superpositum,& panem.Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc.Ascendit Simon Petrus,& traxit rete in terram plenum magnis piscibus,centum quinquaginta tribus.Et cum tanti essent,nō est scissum rete.) Hoc est magnum sacramētum in magno Ioannis euangelio,& ut uehementius cōmendaretur, loco ultimo scriptum.Quòd ergo septem discipuli fuerunt in ista piscatione,Petrus & Tho mas,& Nathanaël,& duo filij Zebedæi,& alij discipuli eius duo, quorum nomina tacen/tur,isti suo septenario numero finem significant temporis:uniuersum quippe septem die/bus uoluitur tempus.Ad hoc pertinet quòd mane facto Iesus stetit in litore, quia etiam li/tus finis est maris,& ideo finem significat seculi.Eundem finem seculi ostendit,& quòd Pe/trus rete traxit in terram,hoc est in litus.Quod ipse dominus aperuit,ubi alio quodam lo/co de sagena in mare missa similitudinem dedit,& eam trahunt,inquit, ad litus. Quod li/tus quid esset,exponens ait:Sic erit in consummatione seculi.Sed illa uerbi est, non rei ge/stæ parabola.Re autē gesta sicut hoc loco qualiter in seculi fine futura sit,ita dominus alia piscatione significauit ecclesiam qualiter nūc sit.Quòd autem illud fecit in initio prædicatio/nis suæ

nis suæ, hoc uero post resurrectionem suam, hinc ostendit illam capturam pisciũ, bonos & C malos significare, quos nunc habet ecclesia: istam uero tantũmodo bonos, quos habebit in æternum, cópleta in fine huius seculi resurrectione mortuorũ: deniq; ibi Iesus non sicut hic
Luc. 5 in litore stabat, quando iussit pisces capi: sed ascendẽs in unam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum ut à terra reduceret pusillum, & in ea sedens docebat turbas. Vt cessauit autẽ loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia uestra in capturam. Et illic quod captũ est piscium in nauiculis fuit, non sicut hic rete extraxerunt in terram. His signis & si qua alia poterunt reperiri, ibi ecclesia in hoc seculo, hic uero in fine seculi figurata est: ideo illud ante, hoc autem post resurrectionem dñi factum est, quia ibi nos Christus significauit uocatos, hic resuscitatos. Ibi retia non mittuntur in dexterã, ne solos significent bonos, nec in sinistrã, ne solos malos, sed indifferenter, laxate, inquit, retia uestra in capturam, ut permixtos intelligamus bonos & malos: hic autẽ, inquit, mittite in dexteram nauigij rete, ut significaret eos qui stabant ad dexteram solos bonos. Ibi rete propter significãda schismata rumpebatur: hic uero quoniam tunc in illa summa pace sanctorum nulla erunt schismata, pertinuit ad euangelistam dicere, & cum tanti essent, id est, tam magni, non est scissum rete, tanq; illud respiceret ubi scissum est, & in illius mali comparatione cõmendaret hoc bonum. Ibi capta est multitudo piscium tanta, ut impleta duo nauigia mergerentur, id est, in submersionem premerentur: non enim mersa sunt, sed tamen periclitata. Vnde enim existunt in ecclesia tanta quæ gemimus, nisi cum tantæ multitudini obsisti non potest, quæ ad submergendam propemodum disciplinam intrat, cum moribus suis à sanctorum itinere penitus alienis? Hic autem miserunt rete in dexteram partem, & iam non ualebant illud trahere præ multitudine piscium. Quid est, iam non ualebant illud trahere, nisi quia illi qui pertinent ad resurrectionem uitæ, id est, ad dexteram, & intra Christiani nominis retia defunguntur, non nisi in litore, id est, in fine seculi cum resurrexerint, apparebunt? Ideo non ualuerunt sic trahere retia ut in nauem refunderent quos ceperant pisces, sicut de illis omnibus factum est, quibus rete D diruptum, & nauiculæ pressæ sunt. Habet autem istos dextros ecclesia post finem uitæ huius in somno pacis, uelut in profundo latentes, donec ad litus rete perueniat quò trahebatur, quasi à cubitis ducentis. Quòd autem illic duabus nauiculis propter circũcisionẽ & præputium, hoc isto loco ducentis cubitis existimo figuratum, propter utriusq; generis electos, & circumcisionis & præputij, tanquam centum ad centum, quia in summa centenarij numerus ad dexteram transit. Postremo in illa piscatione numerus piscium non exprimitur, tan-
Psal. 39 q; illud ibi fiat quod prædictum est per prophetam: Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt sup numerũ. Hic uero nõ sunt aliq super numerũ, sed certus est numerus centũ quinquagintatres: cuius numeri ratio dño adiuuante reddenda est: si enim numerũ cõstituamus qui legem significet, quid erũt nisi decem? Decalogum quippe legis, id est, decem notissima illa præcepta digito dei duabus lapideis tabulis primũ fuisse cõscripta, certissimũ nobis est. Sed lex quando nõ adiuuat gratia præuaricatores facit, & tantũmodo in littera est. Propter
2. Cor. 3 hoc enim maxime ait Apostolus: Littera occidit, spũs aũt uiuificat. Accedat ergo ad litterã spũs, ne occidat littera quẽ non uiuificat spiritus, sed ut operemur præcepta legis, nõ uiribus nostris, sed munere saluatoris. Cum autem accedit ad legem gratia, id est, ad litteram spiritus, quodammodo denario numero additur septenarius. Isto quippe numero, id est, septenario, significari spiritum sanctum aduertenda litterarum sacrarum documenta testantur. Nempe enim sanctitas uel sanctificatio ad sanctũ ꝑprie pertinet spiritũ: unde cum & pater spũs sit, & filius spiritus sit, quoniã deus spiritus est, & pater sanctus, & filius sanctus sit, proprio tamẽ nomine amborũ spũs uocat' spũs sanctus. Vbi ergo primũ in lege sonuit sanctificatio, nisi in die septimo? Non enim sanctificauit deus diem primũ in quo fecit lucem, aut secundũ in quo firmamẽtũ, aut tertiũ in quo discreuit mare à terra, & terra herbam lignũq; produxit, aut quartum in quo sydera sunt creata, aut quintũ in quo animalia quæ in aquis uiuunt & in aëre uolitant, aut sextúm, in quo terrestris anima uiua & ipse homo: sed sancti-

ficauit

A ficauit diem septimum, in quo requieuit ab operibus suis. Coueniente igit septenario numero significatur spūs sanctus. Esaias etiā propheta: Requiescet, inquit, in eo spūs dei, eūq; deinceps cōmendans opere uel numero septenario: Spūs, inquit, sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spūs scientiæ & pietatis, impleuit illū spiritus timoris dei. Quid in Apocalypsi? Nónne septem spūs dei dicūtur, cum sit unus atq; idē spiritus, diuidens propria unicuiq; prout uult. Sed operatio septenaria unius spūs sic appellata est ab eodem spiritu, qui scribenti affuit ut septem spūs dicerētur. Cum itaq; legis denario spūs sanctus per septenarium numerū accedit, fiunt decem & septem, qui numerus ab uno usq; ad seipsum cōputatis omnibus crescens, ad centū quinquagintatres peruenit. Ad unū enim si adijcias duo, fiunt utiq; tres, his si adijcias tres & quatuor, fiunt decem: deinde si adijcias omnes numeros qui sequūtur usq; ad decem & septem, ad supradictū numerum summa perducitur, id est, si ad decem, quò ab uno usq; ad quatuor perueneras, addas quinq; fiunt quindecim. His addas sex, & fiunt uigintiunum, his addas septē, & fiunt uigintiocto, his addas octo, & nouem decem, & fiunt quinquagintaquinq;: his addas undecim & duodecim & tredecim, & fiunt nonagintaunum: his rursum quatuordecim & quindecim & sedecim, & fiunt centū trigintasex: huic numero adde illum qui restat de quo agitur, id est, decem & septem, & piscium numerus ille complebit. Nō ergo tantūmodo centum quinquagintatres sancti ad uitam resurrecturi significant æternam, sed milia sanctorū ad gratiam spūs pertinentiū, qua gratia cū lege dei tanq; cū aduersario cōcordat, ut uiuificāte spū littera nō occidat: sed quod per litteram iubetur, spiritu adiuuante cōpleatur, & si quid minus fit, remittatur. Omnes ergo ad istam gratiā pertinentes, hoc numero figurātur, hoc est, figurati significātur. Qui numerus ter habet etiam quinquagenariū numerū, & insuper ipsa tria propter mysterium trinitatis. Quinquagenarius aūt multiplicatis septem per septē, & unius adiectione cōpletur: nam septies septem fiunt quadragintanouem. Vnus autem additur, ut eo significet unum esse, q per septem ꝓpter operationē septenariam demonstratur: & nouimus spiritū sanctum post ascensionē dñi quinquagesimo die missum, quē discipuli iussi sunt expectare ꝓmissum. Nō igitur frustra dicti sunt hi pisces, & tot & tanti, id est, & centū quinquagintatres, & magni: sic enim scriptum est: Et traxit rete in terram plenum magnis piscibus centū quinquagintatribus. Cum enim dixisset dñs: Non ueni soluere legem sed implere, daturus utiq; spiritū per quem lex posset impleri, tanq; septē additurus ad decem, paucissimis uerbis interpositis ait: Qui ergo soluerit unū de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno cœlorū: qui autem fecerit & docuerit, magnus uocabitur in regno cœlorū: iste ergo poterit pertinere ad numerū piscium magnorum. Minimus autem ille qui soluit factis quod docet uerbis, in tali ecclesia potest esse, qualem significat pisciū prima illa captura, habentem bonos & malos, quia & ipsa dicitur regnum cœlorū, propter quod ait: Simile est regnum cœlorū sagenæ missæ in mare, & ex omī genere piscium cōgreganti. Vbi uult intelligi etiam bonos & malos, quos dicit in litore, id est, fine seculi separandos: deniq; ut ostenderet istos minimos reprobos esse qui docent bona loquendo, quæ soluunt male uiuēdo, nec quasi minimos in uita æterna futuros, sed omnino ibi non futuros, cum dixisset minimus uocabitur in regno cœlorum, continuo subiecit: Dico enim uobis, quia nisi abundauerit iusticia uestra plus quàm scribarum & pharisæorum, nō intrabitis in regnum cœlorū. Isti sunt certe scribæ & pharisæi, qui cathedram Moysi sedent, & de quibus ait: Quæ dicūt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt, docent sermonibus quod soluūt moribus. Cōsequens est ergo, ut qui minimus est in regno cœlorū qualis nūc est ecclesia, nō intret in regnum cœlorū, qualis tunc erit ecclesia, quoniā docendo quod soluit, ad eorum societatem qui faciunt quod docent non pertinebit. Et ideo non erit in numero piscium magnorū, quoniam qui fecerit & docuerit, magnus uocabitur in regno cœlorū. Et quia hic magnus erat, ideo ibi erit ubi minimus ille non erit, usq; adeo quippe ibi magni erūt, ut q minor ibi est, maior sit eo quo hic nemo maior est; sed tñ q hic magni sūt, id est, q in regno cœlorū ubi sagena

Esa. 11
Apoc. 5
Matth. 5
Matth. 13
Matth. 23

sagena congregat bonos & malos, faciunt bona quæ docent, ipsi erunt in illa regni cœlorũ æternitate maiores, quos isti ad dexteram & ad resurrectionem uitæ pertinẽtes indicant pisces. Sequitur de prandio domini cum istis septem discipulis, & de his quæ post prandium locutus est, ac de ipsius euangelij termino, ut deus quod donauerit disseramus, sed hoc non est isto sermone coartandum. C

De eo quod dicit eis Iesus: Venite prandete, usq; ad id quod ait: Hoc autẽ dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum: Tractatus CXXIII.

IN eo quod tertio dominus post resurrectionem manifestauit se discipulis suis, beati Ioannis apostoli euangelium terminatur: in quo iam pertractauimus ut ualuimus partem priorem, usq; ad eum locum ubi narratum est captos fuisse pisces centum quinquagintatres à discipulis quibus se demonstrauit, & cum magni essent, retia non esse rupta: deinde quæ sequuntur consyderanda sunt, & quantum adiuuat dominus sicut res postulare uidebitur disserenda. Peracta quippe illa piscatione, Dicit eis Iesus: Venite prandete. Et nemo audebat discumbẽtium interrogare eum, tu quis es, scientes quia dominus est.) Si ergo sciebant, quid opus erat ut interrogarent? Si autem nõ opus erat, quare dictum est, non audebant, quasi opus esset, sed timore aliquo nõ auderẽt? Sensus ergo hic est, tanta erat euidentia ueritatis qua Iesus illis discipulis apparebat, ut eorum non solum negare, sed nec dubitare quidem ullus auderet, quoniã si quisq; dubitaret, utiq; interrogare deberet: sic ergo dictum est, nemo audebat dubitare q; ipse esset. Et uenit Iesus & accepit panẽ, & dat eis, & piscem similiter.) Ecce dictum est etiam quid pranderent, de quo prandio aliquid suaue ac salubre dicemus & nos, si pascat & nos. Superius narratum est q; isti discipuli quando descenderunt in terram, uiderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Vbi non est intelligendum etiam superpositum panem fuisse prunis, sed tantum subaudiendum uiderunt. Quod uerbum si repetamus eo loco ubi subaudiendum est, ita totum dici potest: uiderunt prunas positas, & piscem superpositum, & uiderunt panem. Vel ita potius, uiderunt prunas positas, & piscem superpositum, uiderunt & panem. Iubente etiam domino attulerunt & de piscibus quos ipsi ceperant, quod eos fecisse, q̃uis à narrante Ioanne nõ esset expressum, tamen dominum fuisse non tacitum est, ait enim: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Et utiq; iubente illo eos non fecisse quis credat? Hinc ergo fecit prandium dominus illis septem discipulis suis, de pisce scilicet quem prunis superpositum uiderant, huic adiungens ex illis quos ceperant, & de pane quem nihilominus eos uidisse narratum est. Piscis assus Christus est passus. Ipse est & panis uiuus qui de cœlo descendit: huic incorporatᷓ ecclesia ad participandam beatitudinem sempiternam, propter quod dictũ est: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc, ut omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenariũ numerum discipulorum, per quem potest hoc loco nostra uniuersitas intelligi figurata, tanto sacramento nos cõmunicare nossemus, & eidem beatitudini sociari. Hoc domini prandium est cum discipulis suis, ad quod Ioannes euangelium suũ cum haberet de Christo alia multa quæ diceret magna, ut existimo, ex rerum magnarum contemplatione cõcludit. Hic enim ecclesia qualis in solis bonis futura est, significatur per capturam centum quinquagintatriũ piscium, & eis qui hæc credunt, sperant, diligunt, participatio tãtæ beatitudinis per hoc prandium demonstratur. Hoc iam tertio, inquit, manifestatus est Iesus discipulis suis cum surrexisset à mortuis.) Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, id est, primo die cum resurrexit, & post dies octo quãdo discipulus Thomas uidit & credidit, & hodie quando hoc de piscibus fecit. Post quot autem dies id fecerit, dictum non est: nam ipso primo die non est uisus semel, sicut euangelistarum omnium testimonia collata demõstrant: sed sicut dictum est, secundum dies numerandæ sunt manifestationes eius, ut ista sit tertia. Prima quippe habenda est, eademq; una propter unum diem, quotiẽscunq; se & quibuscunq; die illo quo resurrexerit ostendit: secunda post dies octo, & hæc tertia, & deinde quotiens D Ioan. 6

A quotiens uoluit usq; ad diem quadragesimum quo ascendit in cœlum, quamuis non scripta sint omnia. Cū ergo prandissent, dicit Simoni Petro, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterū, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, Etiā domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me, & dicit ei, Domine tu omnia scis, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas. Amen amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te & ambulabas ubi uolebas, cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum.) Hunc inuenit exitū ille negator & amator, præsumēdo elatus, negādo prostratus, flendo purgatus, confitēdo probatus, patiēdo coronatus, hunc inuenit exitum, ut pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cū quo se moriturū peruersa festinatione promiserat, faciat eius resurrectione firmatus, quod immature pollicebatur infirmus. Hoc enim oportebat ut prius Christus pro Petri salute, deinde Petrus pro Christi prædicatione moreretur. Præposterum fuit quod audere cœperat humana temeritas, cum istum disposuisset ordinē ueritas: Animam suā se positurum pro Christo Petrus putabat, pro liberatore liberandus, cum Christus uenisset animam suā positurus pro suis omnibus, in quibus erat & Petrus. Quod ecce iā factum est: nunc iam firmitas cordis ad suscipiēdam mortem pro nomine domini uera ipso donante sumatur, non falsa nobis errātibus præsumatur. Nunc est ut uitæ huius nō metuamus interitū, quia resurgēte domino uitæ alterius præcessit exemplum: nunc est Petre ut mortē non timeas, quia uiuit quē mortuū dolebas, & quem pro nobis mori carnali amore prohibebas. Ausus es præuenire doctorem, formidasti eius persecutorem, iam precio pro te fuso, nunc est ut sequaris redemptorē, & sequaris omnino usq; ad mortem crucis. Verba eius audisti, quem iam ueracem probasti: passurum te ipse prædixerat, qui te prædixerat negaturum. Sed prius dominus quod sciebat interro-
B gat, nec semel sed iterum ac tertio, utrū Petrus eum diligat, nec aliud totiens audit à Petro q̄ se diligi: nec aliud totiens commēdat Petro, q̄ suas oues pasci. Redditur negationi trinæ trina cōfessio, ne minus amori lingua seruiat q̄ timori, & plus uocis elicuisse uideatur mors imminens q̄ uita præsens. Sit amoris officium, pascere dominicum gregem, si fuit timoris indicium, negare pastorem. Qui hoc animo pascūt oues Christi, ut suas uelint esse, nō Christi, se conuincuntur amare, non Christum, uel gloriandi, uel dominandi, uel acquirendi cupiditate, non obediendi & subueniendi & deo placendi charitate. Contra hos ergo uigilat totiens inculcata ista uox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud, diligis me, pasce oues meas, q̄ si diceretur, si me diligis, non te, pascere cogita sed oues meas, & sicut meas pasce, nō sicut tuas, gloriā meam in eis quære, non tuam, dominium meum, non tuum, lucra mea, nō tua, ne sis in eorū societate qui pertinent ad tempora periculosa seipsos amātes, & cætera quæ huic malorum initio connectuntur: cū enim dixisset Apostolus, Erunt enim homines seipsos amantes: secutus adiunxit, Amatores pecuniæ, elati, superbi, blasphemi, parentibus nō obediētes, ingrati, scelesti, irreligiosi, sine affectione, detractores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, procaces, cæcati, uoluptatum amatores magis q̄ dei, habētes speciem pietatis, uirtutem autē eius abnegantes. Hæc omnia mala ab eo uelut fonte manantia, quod primū posuit seipsos amātes. Merito dicitur Petro, diligis me, & respondet amo te, eiq; refertur, pasce agnos meos, & hoc iterum, hoc tertio: ubi etiā demōstratur unum atq; idem esse amorem & dilectionem: nam etiam dominus nouissime non ait, diligis me, sed amas me. Non ergo nos sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius ea quæ sunt eius, nō ea quæ sunt nostra quæramus. Nescio enim quo inexplicabili modo quisquis seipsum, non deum amat: & quisquis deum non seipsum amat, ipse se amat: qui enim non potest uiuere de se, moritur utiq; amando se: non ergo se amat, qui ne uiuat se amat. Cū uero ille diligitur de quo uiuitur, nō se diligendo magis diligit, qui propterea se nō diligit, ut eū diligat de quo uiuit. Non sint ergo seipsos amātes qui

2.Timoth.3

pascunt oues Christi, nec tanq̃ suas, sed tanq̃ ipsius eas pascant: & uelint ex illis sua lucra conquirere, sicut amatores pecuniæ, uel eis dominari, sicut elati, uel gloriari de honoribus quos ab eis sumũt, sicut superbi, uel intantũ progredi ut etiã hæreses faciãt, sicut blasphemi, nec cedant sanctis patribus, sicut parentibus nõ obedientes, & eis qui illos corrigere uolũt, mala pro bonis reddant, sicut ingrati, interficiant animas & suas & alienas, sicut scelesti, materna ecclesiæ uiscera dissipent, sicut irreligiosi, nõ compatiãtur infirmis, sicut sine affectione, famam sanctorum maculare conẽtur, sicut detractores, cupiditates pessimas nõ refrenent, sicut incõtinentes, exerceãt lites, sicut immites, nesciant subuenire, sicut sine benignitate, indicent inimicis piorum quæ occultanda cognouerant, sicut proditores, humanã uerecundiam inuerecũda exagitatione perturbent, sicut procaces, nõ intelligant neq; quæ loquũtur, neq; de quibus affirmãt, sicut cæcati, lætitias carnales spiritalibus gaudijs anteponant, sicut uoluptatum amatores magis q̃ dei. Hæc enim atq; huiusmodi uitia, siue uni homini accedant omnia, siue his alia, illis alia dominentur, ex illa radice quodammodo pullulant, cũ sint homines seipsos amãtes. Quod uitiũ maxime cauendũ est eis qui pascunt oues Christi, ne sua quærãt, sed quæ Iesu Christi, & in usus cupiditatum suarũ conferant, pro quibus sanguis fusus est Christi. Cuius amor in eo qui pascit oues eius, in tam magnum debet spiritalem crescere ardorem, ut uincat etiã mortis naturalem timorem quo mori nolumus, & quãdo cum Christo uiuere uolumus. Nam & apostolus Paulus dicit se habere concupiscentiã dissolui & esse cum Christo, ingemiscit tamen grauatus, & nõ uult spoliari sed superuestiri, ut absorbeatur mortale à uita. Et huic dominus dilectori suo, Cũ senueris, inquit, extẽdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò tu non uis. Hoc autẽ ei dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum.) Extẽdes, inquit, manus tuas, hoc est crucifigeris. Ad hoc autẽ ut uenias, alius te cinget, & ducet non quò uis, sed quò nõ uis, prius dixit q̃ fieret, & deinde quomodo fieret. Nõ enim crucifixus, sed utiq; crucifigẽdus quò nollet est ductus: nã crucifixus non quò nolebat abijt, sed potius quò uolebat: solutus quippe à corpore uolebat esse cum Christo, sed si fieri posset, præter mortis molestiã uitã cõcupiscebat æternã: ad quam molestiam nolens ductus est, sed ab ea uolẽs eductus est: nolens ad eam uenit, sed uolens eam uicit, & reliquit hũc infirmitatis affectũ quo nemo uult mori, usqueadeo naturalem, ut eum beato Petro nec senectus auferre potuerit, cui dictũ est, Cum senueris, duceris quò non uis. *Matth. 26* Propter nos cõsolandos etiã in se figurauit ipse saluator, dicens, Pater si fieri potest, trãseat à me calix iste: qui utiq; mori uenerat, nec habebat mortis necessitatem sed uolũtatem, potestate positurus animã suã, & rursus eam potestate sumpturus. Sed molestia quantacunq; sit mortis, debet eã uincere uis amoris, quo amatur ille qui cum sit uita nostra, etiã mortem uoluit perferre pro nobis: nã si nulla esset mortis uel parua molestia, non esset tam magna martyrũ gloria. Sed si pastor bonus qui posuit animã suã pro ouibus suis, ex ipsis ouibus tam multos sibi martyres fecit: quanto magis debent usq; ad mortẽ pro ueritate certare, & usq; ad sanguinẽ aduersus peccatũ, quibus oues ipsas pascẽdas, hoc est, docẽdas regẽdasq; committit? Ac per hoc præcedẽte passionis eius exemplo, quis nõ uideat magis debere imitando pastori hærere pastores, si eum multæ etiam imitatæ sunt oues, sub quo pastore uno in grege uno & pastores ipsi sunt oues. Omnes quippe fecit suas oues, pro quibus est omnibus passus, quia & ipse ut pro omnibus pateretur, ouis est factus.

De eo quod dicit, Et cum hoc dixisset, dicit ei, sequere me, usq; in finem.

Tractatus CXXIIII.

NON PARVA quæstio est, cur apostolo Petro quando se tertio manifestauit discipulis, dixerit Iesus, Sequere me: de apostolo autem Ioanne, Sic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Huic quæstioni quantũ dominus ipse donauerit, siue pertractãdæ, siue soluendæ, sermonem nouissimum huius operis impendimus. Cũ ergo prænunciasset dominus Petro, qua morte clarificaturus esset deum, dicit ei, Sequere me. Cõuersus Petrus uidit illũ discipulum quẽ diligebat Iesus, sequentem, qui

A qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine, quis est qui tradet te? Hūc ergo cum uidisset Petrus, dicit Iesu, Domine, hic autē quid? Dicit ei Iesus, Sic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille nō moritur: & nō dixit ei Iesus, non moritur, sed sic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te?) Ecce quousq; in hoc euangelio extenditur quæstio, quæ sua profunditate non mediocriter mentem scrutantis exercet. Cur enim dicitur Petro, sequere me, nec dicitur cæteris qui simul aderāt? Et profecto eum sicut magistrum discipuli sequebantur. Sed si ad passionem intelligēdum est, nunquid solus pro Christiana ueritate passus est Petrus? Nónne ibi erat in illis septem alius filius Zebedæi frater Ioannis, qui post eius ascensionem ab Herode manifestatur occisus? Verū aliquis dixerit, quoniā Iacobus non erat crucifixus, merito dictum est Petro, sequere me, qui non solum mortem, sed etiā mortem crucis sicut Christus expertus est. Sit hoc, si nihil aliud quod sit cōueniētius potuerit inueniri. Cur ergo de Ioāne dictum est, sic eum uolo manere donec ueniam quid ad te? & repetitum est, tu me sequere? Tanq; ille ideo non sequeretur, quoniā eum manere uoluit donec ueniat. Quis facile aliud dictū esse credat, q; quod fratres crediderāt qui tūc aderant, eo q; scilicet nō esset discipulus ille moriturus, sed donec Iesus ueniret, iste maneret in uita? Sed hanc opinionē Ioānes ipse abstulit, non hoc dixisse dn̄m aperta contradictione declarans. Cur enim subiungeret, non dixit Iesus, nō moritur, nisi ne hominū cordibus quod falsum fuerat inhæreret? Sed cui placet, adhuc resistat & dicat uerum esse quod ait Ioannes, non dixisse dominum q; discipulus ille nō moritur, sed hoc tamen significatum esse talibus uerbis qualia eum dixisse narrauit, & asserat apostolum Ioannem uiuere, atq; in illo sepulchro eius quod est apud Ephesum, dormire eum potius q; mortuum iacere contendat. Assumat in argumentum, q; illic terra sensim scatere, & quasi ebullire perhibetur, atq; hoc eius anhelitu fieri, siue constanter, siue pertinaciter asseueret. Non enim possunt deesse qui credant, si nō desunt qui etiā Moysen

B asserant uiuere, quia scriptum est: eius sepulchrum nō inueniri, & apparuit cum domino in monte ubi & Helias fuit, quem mortuum legimus nō esse sed raptum: quasi Moysi corpus non potuerit alicubi sic abscondi, ut prorsus homines lateret ubi esset, atq; inde ad horam diuinitus excitari, quādo cū Christo Helias & ipse sunt uisi: sicut ad horā multa sanctorum corpora surrexerunt, quando passus est Christus, & post eius resurrectionem apparuerunt multis in sancta, sicut scriptum est, ciuitate. Sed tamen ut dicere cœperam, si quidā Moysen mortuum negant, quē scriptura ipsa, licet sepulchrum eius nusq; inueniri legimus, mortuum tn̄ esse sine ulla ambiguitate testatur: quanto magis Ioannes ex istorū occasione uerborum ubi dominus ait, sic eū uolo manere donec uenio, creditur uiuus dormire sub terra? Quem tradunt etiam, quod in quibusdā scripturis quamuis apocryphis reperitur, quādo sibi fieri iussit sepulchrū, incolumem fuisse præsentē, eoq; effosso & diligētissime præparato, ibi eum se tanq; in lectulo collocasse, statimq; eum esse defunctum. Vt autē isti putant qui hæc uerba domini sic intelligūt, non defunctū, sed defuncto similem cubasse, & cū mortuus putaretur, sepultum fuisse dormientem, & donec Christus ueniat sic manere, suamq; uitam scaturigine pulueris indicare, qui puluis creditur ut ab imo ad superficiē tumuli ascendat, flatu quiescentis impelli, huic opinioni superuacaneum existimo reluctari. Viderunt enim qui locum sciunt, utrū hoc ibi faciat uel patiatur terra quod dicitur, quia & reuera non à leuibus hominibus id audiuimus. Interim credamus opinioni quā certis documentis refellere non ualemus, ne rursus aliud quod à nobis quæratur exurgat: cur super humanū mortuū ipsa humus quodāmodo uiuere ac spirare uideatur? Sed nunquid hinc tanta soluitur quæstio, si magno miraculo, qualia potest facere omnipotens, tamdiu uiuum corpus in sopore sub terra est, donec ueniat terminus seculi? Quinimò fit amplior & difficilior, cur discipulo Iesus quē diligebat præ cæteris, intantū ut super pectus eius discumbere mereretur, pro magno munere longū in corpore donauerit somnū, cū beatū Petrū per ingentē martyrij gloriam, ab onere ipsius corporis soluerit, eiq; concesserit quod apostolus Paulus se concupisse dixit

 & scripsit

& scripsit dissolui & esse cũ Christo? Si autẽ quod magis creditur, ideo sanctus Ioannes ait C non dixisse dominum, nõ moritur, ne illis uerbis quæ dixit, hoc uoluisse intelligi putaretur, corpusq; eius in sepulchro eius exanime sicut aliorum mortuorum iacet, restat ut si uere ibi sit quod sparsit fama de terra, quæ subinde ablata succrescit, aut ideo fiat ut eo modo commendetur preciosa mors eius, quã nequaquã commendat martyrium, nõ enim eum pro fide Christi persecutor occidit, aut propter aliquid aliud quod nos latet, manet tamen quæstio, cur dixerit dominus de homine morituro, sic eũ uolo manere donec ueniam. Illud etiam in his duobus apostolis Petro & Ioanne quẽ non moueat ad quærendum, cur Ioannem plus dilexerit dominus, cũ ipsum dominũ plus dilexerit Petrus? Vbicunq; enim se cõmemorat Ioãnes, ut nomine suo tacito ipse posset intelligi, hoc addit q eũ diligebat Iesus, quasi solũ diligeret, ut hoc signo discerneretur à cæteris, quos utiq; omnes diligebat. Quid ergo nisi amplius se dilectũ cũ hoc diceret, uolebat intelligi, quod absit ut mendaciter diceret? Quod autem maius dare potuit Iesus maioris erga eũ suæ dilectionis indicium, quã ut homo cum cæteris cõdiscipulis suis socius tantæ salutis, solus tamen discubuerit super pectus ipsius saluatoris? Porrò q apostolus Petrus plus aliis dilexit Christum, possunt quidẽ documenta multa proferri, sed ut longe in alia nõ eamus, in ipsius tertiæ manifestationis domini paulo superiore lectione quæ istam præcedit, satis euidenter apparet, ubi interrogans eum, dixit, diligis me plus his? Quod utiq; sciebat, & tamẽ interrogabat, ut etiã nos qui legimus euangelium, amorẽ Petri erga dominũ, & illo interrogante & isto respondente nossemus. Quòd autẽ in eo quod respondit Petrus, amo te, nõ addidit, plus his, hoc respõdit quod de seipso sciebat. Non enim quãtum ab alio quolibet diligeretur scire poterat, qui cor alterius uidere non poterat. Sed tamen superioribus uerbis dicendo, Etiã domine, tu scis quia amo te, satis & ipse declarauit scientẽ dominum interrogasse quod interrogauit. Sciebat igitur dñs non solum q diligeret, uerumetiam q plus illis eum diligeret Petrus, & tamen si proponamus quærẽtes, quis duorũ sit melior, utrũ qui plus an qui minus diligit Christum, quis dubitabit D respondere, eum qui plus diligit esse meliorem? Item si proponamus quis duorũ sit melior, utrum quẽ minus, aut quẽ plus diligit Christus? Eũ qui plus diligitur à Christo, meliorem proculdubio respondebimus. In illa ergo comparatione quã prius posui, Petrus Ioanni: in hac uero altera, Ioannes anteponitur Petro: proinde tertiã sic proponimus, Quis est duorũ discipulorũ melior, qui minus quã cõdiscipulus eius diligit Christum, & plus quã cõdiscipulus eius diligitur à Christo, an ille quẽ minus quã condiscipulum eius diligit Christus, cum plus ipse quã suus condiscipulus diligat Christum? Hic planè cunctatur respõsio, & augetur quæstio. Quantum autẽ ipse sapio, meliorem qui plus diligit Christum, feliciorem uero quem plus diligit Christus, facile responderem, si iustitiam liberatoris nostri minus eum diligẽtis à quo plus diligitur, & eũ plus à quo minus diligitur, quẽadmodũ defenderẽ, præuiderem. Aggrediar igitur in eius manifesta misericordia, cuius est occulta iustitia, de soluenda quæstione tam ingenti pro uiribus quas ipse donauerit disputare: hucusq; enim proposita est, non exposita. Exponendæ uero eius hoc sit exordium, ut meminerimus in hoc corruptibili corpore quod aggrauat animã, uita nos misera uiuere. Sed quia iam redempti per mediatorem sumus, & spiritumsanctum pignus accepimus, beatam uitam in spe habemus, & si re ipsa nondum tenemus: spes autẽ quæ uidetur non est spes: quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod nõ uidemus speramus, per patientiam expectamus. In malis autẽ quæ quisq; patitur, non in bonis quibus fruitur, opus est patientia: hanc itaq; uitam de qua scri-
Iob. 7 ptum est, Nunquid nõ tentatio est uita humana super terram? in qua quotidie clamamus
Matth. 6 ad dominum, Libera nos à malo: cogitur homo tolerare etiã remissis peccatis, quamuis ut in eam ueniret miseriam, primũ fuerit causa peccatum: productior est enim pœna quã culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna: ac per hoc uel ad demonstrationem debitæ miseriæ, uel ad emendationem labilis uitæ, uel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominẽ detinet pœna, etiã quẽ iam ad damnationẽ sempiternã reum nõ

detinet

A detinet culpa. Hæc est istorũ dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quamuis in ea diligamus uidere dies bonos, flenda quidẽ sed non reprehendenda conditio: uenit enim de ira dei iusta, de qua scriptura loquẽs, Homo, inquit, natus ex muliere, breuis uitæ: & plenus iræ, cum ira dei nõ sit ut hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla iusti supplicij cõstitutio. In hac ira sua deus nõ continẽs, sicut scriptum est, miserationes suas, præter alia solatia miserorũ quæ generi humano præbere non cessat, in plenitudinẽ temporis quo ipse sciebat hoc esse faciendum, misit filium suũ unigenitum per quẽ creauit uniuersa, ut manens deus fieret homo, & esset mediator dei & hominum homo Christus Iesus, in quẽ credentes per lauacrum regenerationis soluto reatu omniũ peccatorum, & originalis uidelicet quod generatio trahit, cõtra quam maxime regeneratio est instituta, & cæterorũ quæ male agendo contracta sunt, liberarentur à damnatione perpetua, & uiuerẽt in fide & spe & charitate, peregrinãtes in hoc seculo, atq; in eius tentationibus laboriosis & periculosis, consolationibus autẽ dei & corporalibus & spiritalibus ambularent ad conspectũ eius, uiã tenentes quod eis factus est Christus. Et quia in ipsa quoq; uia ambulãtes nõ sunt sine peccatis, quæ de huius uitæ infirmitate surrepunt, dedit eleemosynarũ remedia salutaria, quibus eorum adiuuaretur oratio, ubi eos dicere docuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc agit ecclesia spe beata in hac uita erumnosa, cuius ecclesiæ Petrus apostolus propter apostolatus sui primatũ gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura unus homo erat, gratia unus Christianus, abundantiore gratia unus idemq; primus apostolus: sed quando ei dictum est, Tibi dabo claues regni cœlorũ: & quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cœlis: & quodcunq; solueris super terrã, erit solutũ & in cœlis: uniuersam significabat ecclesiã, quæ in hoc seculo diuersis tentationibus uelut imbribus, fluminibus, tempestatibusq; quatitur, & non cadit, quoniam fundata est super petram, unde & Petrus nomen accepit: nõ enim à Petro petra,

Iob 14
Matth. 6
Matth. 16

B sed Petrus à petra, sicut nõ Christus à Christiano, sed Christianus à Christo uocatur: ideo quippe ait dñs, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quia dixerat Petrus, Tu es Christus filius dei uiui. Super hanc ergo, inquit, petrã quam cõfessus es, ædificabo ecclesiam meam. Petra enim erat Christus, super quod fundamẽtum etiã ipse ædificatus est Petrus. Fundamentũ quippe aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Ecclesia ergo quæ fundatur in Christo, claues ab eo regni cœlorũ accepit in Petro, id est, potestatẽ ligandi soluendiq; peccata, quod enim est per proprietatẽ in Christo ecclesia, hoc est per significationẽ Petrus in petra: qua significatione intelligitur Christus petra, Petrus ecclesia. Hæc igitur ecclesia quã significabat Petrus, quamdiu degit in malis, amãdo & sequẽdo Christũ liberatur à malis. Magis autẽ sequitur in eis qui certãt pro ueritate usq; ad mortem: sed uniuersitati dicitur, sequere me, pro qua uniuersitate passus est Christus: de quo dicit idẽ Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplũ, ut sequamur uestigia eius: ecce propter quod ei dictũ est, Sequere me. Est autẽ alia uita immortalis, quæ nõ est in malis, ibi facie ad faciẽ uidebimus, quod hic per speculum & in ænigmate uidetur, quando multũ in conspiciẽda ueritate proficitur. Duas itaq; uitas sibi diuinitus prædicatas & commẽdatas nouit ecclesia, quarũ est una in fide, altera in specie: una in tẽpore peregrinationis, altera in æternitate mansionis: una in labore, altera in requie: una in uia, altera in patria: una in opere actionis, altera in mercede cõtemplationis: una declinat à malo & facit bonum, altera nullũ habet à quo declinet malũ, & magnũ habet quo perfruatur bono: una cũ hoste pugnat, altera sine hoste regnat: una fortis est in aduersis, altera nihil sentit aduersi: una carnales libidines frenat, altera spiritalibus delectationibus uacat: una est uincẽdi cura sollicita, altera uictoriæ pace secura: una in tẽtationibus adiuuatur, altera sine ulla tẽtatione in ipso adiutore lætatur: una subuenit indigẽti, altera ibi est ubi nullũ inuenit indigentem: una aliena peccata ut sua sibi ignoscãtur ignoscit, altera nec patitur quod ignoscat, nec facit quod sibi poscat ignosci: una flagellatur malis, ne extollatur in bonis, altera tãta plenitudine

1. Cor. 3
1. Pet. 2

gratiæ caret omni malo, ut sine ulla tentatione superbiæ cohæreat summo bono: una bona & mala discernit, altera quæ sola bona sunt cernit: ergo una bona est, sed adhuc misera, altera melior & beata: ista significata est per apostolũ Petrum, illa per Ioãnem: tota hic agitur ista usq; in huius seculi finem, & illic inuenit finem, differtur illa compléda post huius seculi finem, sed in futuro seculo nõ habet finẽ: ideo dicitur huic, Sequere me: de illo autẽ, Sic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te? tu me sequere: quid enim est hoc? Quantum sapio, quantum capio, quid est hoc, nisi tu me sequere, per imitationem perferẽdo tẽporalia mala: ille maneat, donec sempiterna uenio redditurus bona? quod apertius ita dici potest, Perfecta me sequatur actio, informata meæ passionis exemplo: inchoata uero contemplatio maneat donec ueniã, perficienda cũ uenero. Sequitur enim Christũ perueniẽs usq; ad mortem plenitudo patiẽtiæ, manet autẽ donec ueniat Christus, tunc manifestãda plenitudo sciẽtiæ. Hic quippe tolerãtur mala huius mũdi in terra morientiũ, ibi uidebũtur bona dñi in terra uiuẽtium: quod enim ait, Sic eũ uolo manere donec ueniam:) nõ sic intelligendũ est quasi dixerit, remanere uel permanere, sed expectare, quoniã quod per eum significatur, non utiq; nunc, sed cũ uenerit Christus implebitur. Quid aũt per hunc significatur, cui dictũ est, Tu me sequere:) nisi nunc agatur, non peruenietur ad illud quod expectatur. In hac autẽ actiua uita quãto magis Christũ diligimus, tanto facilius liberamur à malo. At ipse nos minus diligit quales nunc sumus, & hinc ideo liberat, ne semper tales simus. Ibi uero amplius nos diligit, quoniam quod ei displiceat, & quod à nobis auferat nõ habebimus: nec ob aliud nos hic diligit, nisi ut sanet & transferat ab his quæ nõ diligit. Hic ergo minus ubi nõ uult remaneamus, ibi amplius quò uult trãseamus, & unde nõ uult pereamus. Amet ergo eũ Petrus, ut ab ista mortalitate liberemur: ametur ab eo Ioannes, ut in illa immortalitate seruemur. Sed ista ratione illud ostẽditur, cur amplius Ioãnem q̃ Petrum amauerit Christus, nõ cur amplius Petrus q̃ Ioannes amauerit Christũ. Neq; enim si plus nos diligit Christus in futuro seculo, ubi cũ illo sine fine uiuemus, q̃ in isto unde eruimur, ut illic semper simus, propterea nos tunc eum minus dilecturi sumus quando meliores erimus, cũ meliores utiq; nisi amplius eũ diligendo nullo modo esse possumus. Cur ergo Ioannes minus eũ diligebat q̃ Petrus, si eam uitã significabat in qua est multo amplius diligendus, nisi quia propterea dictum est, uolo eũ manere, id est, expectare donec ueniã, quoniã & ipsum amorem qui tunc multo amplior erit nondũ habemus, sed futurũ expectamus, ut cũ ipse uenerit habeamus? nam sicut in epistola sua idẽ dicit Ioãnes apostolus, Nondũ apparuit quod erimus, scimus quoniã cũ apparuerit similes ei erimus, quoniã uidebimus eũ sicuti est. Tunc ergo amplius quod uidemus, diligemus. Ipse aũt dñs illã quæ futura est uitã nostrã, qualis in nobis futura sit sciens, prædestinatione plus amat, ut ad eã nos amando perducat. Quocirca quoniam uniuersæ uiæ dñi misericordia & ueritas, miseriã nostrã præsentẽ nouimus quia sentimus: & ideo misericordiã domini quã nobis de miseria liberãdis exhiberi uolumus, plus amamus, eamq; quotidie maxime pro peccatorũ remissione poscimus & habemus. Hoc per Petrum significatũ est, plus amantem, sed minus amatũ, quia minus nos amat Christus miseros q̃ beatos. Veritatis aũt contemplationem qualis tunc futura est, minus amamus quia nondũ nouimus nec habemus: hæc ergo per Ioãnẽ significata est minus amantem, atq; ideo & ad ipsam & ad eius in nobis amorẽ qualis ei debetur implendũ, donec ueniat dñs & expectantem: sed plus amatũ, quia id quod per illũ figuratũ est, hoc efficit beatũ. Nemo tñ istos insignes apostolos separet, & in eo quod significabat Ioãnes, ambo futuri erãt: significabat Petrus ambo erãt, & in eo quod significa mala præsentia huius miseriæ tolerabãt: ambo futura bona illius beatitudinis expectabãt, nec ipsi soli, sed uniuersa hoc facit sancta ecclesia sponsa Christi ab istis tẽtationibus eruenda, in illa felicitate seruãda. Quas duas uitas Petrus & Ioãnes figurauerũt singuli singulas: uerũ & in hac tẽporaliter ambulauerunt ambo per fidẽ, & illa in æternũ fruẽtur ambo per speciem. Omnibus igitur sanctis ad Christi corpus inseparabiliter pertinentibus, propter

1. Ioan. 3

huius

A huius uitæ procellosissimæ gubernaculũ, ad ligãda & soluẽda peccata claues regni cœlorum primus apostolorũ Petrus accepit, eisdẽq; omnibus sanctis propter uitæ illius secretissimæ quietissimũ sinũ, super pectus Christi Ioãnes euãgelista discubuit, quoniã nec iste solus, sed uniuersa ecclesia ligat soluitq; peccata: nec ille in principio uerbũ deũ apud deũ, & cætera de Christi diuinitate, & de totius diuinitatis trinitate atq; unitate sublimia, quæ in illo regno facie ad faciẽ cõtemplãda, nũc autẽ donec ueniat dñs in speculo atq; in ænigmate cõtuenda sunt, quæ prædicãdo ructaret, de fonte dñici pectoris solus bibit, sed ipse dñs ipsum euangelium pro sua cuiusq; capacitate omnibus suis bibendũ toto terrarũ orbe diffundit. Sũt qui senserint, & hi quidẽ non cõtemptibiles sacri eloquij tractatores, à Christo Ioãnẽ apostolũ propterea plus amatũ, q̃ neq; uxorẽ duxerit, & ab ineunte puericia castissimus uixerit. Hoc quidẽ in scripturis canonicis nõ euidẽter apparet, ueruntamen id quoq; multũ adiuuat congruentiã huiusce sentẽtiæ, q̃ illa uita per eũ significata est ubi nõ erũt nuptiæ. Hic est discipulus ille q testimoniũ phibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia uerũ est testimoniũ eius. Sunt aũt, inquit, & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribãtur per singula, nec ipsum arbitror mundũ capere eos qui scribẽdi sunt libros.) Non spacio locorũ credendũ est mundũ capere nõ posse, quæ in eo scribi quomodo possent, si scripta nõ ferret? Sed capacitate legentiũ comprehendi fortasse nõ possent, quãuis salua rerũ fide, plerunq; uerba excedere uideãtur fidẽ; quod nõ fit qñ aliquid quod erat obscurum uel dubiũ, causa & ratione reddita exponitur: sed qñ id quod apertũ est uel augetur uel extenuatur, nec tñ à tramite significãdæ ueritatis erratur, qm̃ sic uerba rẽ quæ indicatur excedũt, ut uolũtas loquẽtis nec fallẽtis appareat, qui nouit quousq; credatur, à quo ultra q̃ credẽdũ est, uel minuitur loquẽdo aliqd uel augetur. Hũc loquẽdi modũ græco sermone, nõ solũ græcarũ, uerũetiã latinarũ litterarũ magistri Hyperbolen uocãt: qui modus, sicut hoc loco, ita in nõnullis alijs diuinis litteris inuenit̃, ut est, Posuerũt in cœlũ os suũ: &, Verticẽ capilli perambulantiũ in delictis suis, & multa huiusce *Psal. 72 & 97*
B modi quæ scripturis sanctis non desunt, sicut alij tropi, hoc est locutionum modi, de quibus operosius disputarẽ, nisi euãgelista terminãte euãgeliũ suũ etiã ipse cõpelleret meum terminare sermonem.

Enarrationum in Ioannem finis.

D. AVRELII AVGVSTINI

EXPOSITIO IN EPISTOLAM BEATI IOANNIS.

Meminit sanctitas uestra euangelium secundũ Ioannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solennitas sanctorũ dierum, quibus certas ex euãgelio lectiones oportet in ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ ut aliæ esse nõ possint, ordo ille quẽ susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non omissus. Cum autẽ cogitarem quid secundũ hilaritatem præsentium dierum per hãc hebdomadã uobiscum de scripturis agerem, quantũ dominus donare dignatur, quod posset in istis septem uel octo diebus finiri, occurrit mihi epistola beati Ioãnis, ut cuius euãgelium paululũ intermisimus, eius epistolã tractãdo ab eo nõ recedamus: præsertim quia in ipsa epistola satis dulci omnibus quibus sanũ est palatũ cordis, ubi sapiat panis dei, & satis memorabili in sancta ecclesia dei, maxime charitas cõmendatur. Locuturus est multa, & propè omnia de charitate. Qui habet in se unde audiat, necesse est gaudeat ad quod audit: sic enim illi erit lectio ista, tanq̃ oleũ in flãma. Si est ibi quod nutriatur, nutritur & crescit & permanet. Item quibusdã sic esse debet tanq̃ flamma ad fomitem, ut si non ardebat, accedente sermone accendatur. In quibusdam enim nutritur quod est: in quibusdam accenditur si deest, ut omnes in una charitate gaudeamus. Vbi autẽ charitas, ibi pax, & ubi humilitas, ibi charitas. Iam ipsum audiamus, & ad eius uerbũ quæ dominus suggerit, etiã uobis ut bene intelligatis, loquamur.

De eo quod Ioannes dicit, Quod erat ab initio, quod audiuimus & quod uidimus & manus nostræ tractauerunt de uerbo uitæ, usq; ad id, Qui odit fratrem suum in tenebris est & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius. C

Tractatus I.

VOD erat ab initio, quod audiuimus, & quod uidimus, & manus nostræ tractauerũt de uerbo uitæ.) Quis est qui manibus tractet uerbũ, nisi quia uerbum caro factum est & habitauit in nobis? Hoc aũt uerbum quod caro factum est, ut manibus tractaretur, cœpit esse caro ex uirgine Maria, sed nõ tunc cœpit uerbum, quia quod erat ab initio dixit. Videte si non attestatur epistola sua euãgelio suo, ubi modo audistis, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum? Forte de uerbo uitæ sic quisq; accipiat, quasi locutionem quandã de Christo, nõ ipsum corpus Christi quod manibus tractatum est, uide quid sequatur, Et ipsa uita manifestata est.) Christus uero uerbum uitæ: & unde ergo manifestata est? Erat enim ab initio, sed nõ erat manifestata hominibus: manifestata autẽ erat angelis uidẽtibus, & tanq; pane suo cibãtibus: sed quid ait scri
Psal. 77 ptura? Panẽ angelorum mãducauit homo: ergo manifestata est ipsa uita in carne, quia in manifestatione posita est, ut res quæ solo corde uideri potest, uideretur & oculis, ut corda sanaret. Solo enim corde uidetur uerbum, caro autẽ & oculis corporalibus uidetur: erat unde uideremus carnem, sed nõ erat unde uideremus uerbũ: factum est uerbũ caro quam uidere possemus, ut sanaretur in nobis unde uerbum uideremus. Et uidimus, inquit, & testes sumus.) Forte aliqui fratrum nesciũt, qui græce nõ norunt quid sint testes, græce & usitatũ nomen est omnibus & religiosum: quos enim testes latine dicimus, græce martyres sunt. Quis autẽ non audiuit martyres? Aut in cuius ore Christiani nõ quotidie habitat nomen martyrum? Atq; utinam sic habitet & in corde, ut passiones martyrum imitemur, nõ eos calcibus persequamur: ergo hoc dixit, uidimus & testes sumus, audiuimus & martyres sumus. Testimoniũ enim dicẽdo ex eo quod uiderũt, & testimoniũ dicẽdo ex eo quod audierunt ab his qui uiderũt, cũ displiceret ipsum testimoniũ hominibus aduersus quos dicebatur, passi sunt omnia quæ passi sunt martyres. Testes dei passi sunt, deus testes habere uoluit homines, ut & homines habeant testẽ deum: Vidimus, inquit, & testes sumus. Vbi uiderunt? In manifestatione. Quid est in manifestatione? in sole, id est, in hac luce. Vnde autẽ potuit uideri in D.
Psal. 18 sole qui fecit solẽ, nisi quia in sole posuit tabernaculum suũ, & ipse tanq; spõsus procedẽs de thalamo suo, exultauit ut gigas ad currẽdam uiã? Ille ante solẽ qui fecit solẽ, ille ante luciferum, ante omnia sydera, ante omnes angelos, uerus creator, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, ut uideretur oculis carneis qui solem uident, ipsum tabernaculũ suum in sole posuit, id est, carnem suã in manifestatione huius lucis ostẽdit: & illius spõsi thalamus fuit uterus uirginis, quia in illo utero uirginali coniũcti sunt duo, spõsus &
Gen. 2 sponsa. Spõsus uerbũ, & sponsa caro: quia sic scriptũ est, Et erunt duo in carne una: & dñs in
Matth. 19 euãgelio, Igitur iam nõ duo, sed una caro: & Esaias optime meminit unum esse ipsos duos:
Esa. 1 loquitur enim ex persona Christi, & dicit, Sicut spõso imposuit mihi mitrã, & sicut spõsam ornauit me ornamẽto: unus uidetur loqui, & spõsum se fecit & spõsam se fecit, quia nõ duo sed una caro. Quia uerbũ caro factũ est, & habitauit in nobis, illi carni adiũgitur ecclesia, & fit Christus totus, caput & corpus. Et testes, inquit, sumus, & annũciamus uobis uitã æternam, quæ erat apud patrem, & manifestata est in nobis.) hoc est, manifestata est inter nos. Quid apertius diceretur q̃ manifestata est in nobis? Quæ ergo uidimus & audiuimus, nunciamus uobis: intẽdat charitas uestra, Quæ ergo uidimus & audiuimus nũciamus uobis.) Illi uiderũt ipsum dominũ præsentẽ in carne, & audierũt uerba ex ore dñi, & annũciauerũt nobis. Et nos ergo audiuimus, sed nõ uidimus: minus ergo sumus felices q̃ illi qui audierũt & uiderunt? & quomodo adiungit, Vt & uos societatẽ habeatis nobiscum.) Illi uiderunt, nos nõ uidimus, & tamen socij sumus, quia fidẽ communẽ tenemus: nã quidã uidendo non credidit, & palpare uoluit, & sic credere: & ait, Nõ credã nisi digitos meos misero in locũ clauorum

A uorum,& cicatrices eius tetigero. Et præbuit se ex tēpore palpādum manibus hominū,qui
semper se præbet uidendū aspectibus angelorum:& palpauit ille discipulus & exclamauit,
Dn̄s meus & deus meus:quia tetigit hominē,cōfessus est deū.Et dn̄s cōsolās nos qui ipsum
iam in cœlo sedentē manu cōtrectare nō possumus,sed fide cōtingere,ait illi,Quia uidisti &
credidisti,beati qui nō uiderūt & credūt,nos descripti sumus,nos designati sumus:fiat ergo
in nobis beatitudo quam dn̄s prædixit futurā:firme teneamus quod non uidemus,quia illi
nunciāt qui uiderūt:ut & uos,inquit,societatē habeatis nobiscū.Et quid magnū,societatem
habere cū hominibus? Noli cōtemnere,uide quid addat, Et societas nostra sit cū deo pa-
tre & Iesu Christo filio eius:hæc,inquit, scribimus uobis,ut gaudiū uestrū sit plenū.) Plenū
gaudiū dicit in ipsa societate,in ipsa charitate,in ipsa unitate. Et hæc,inquit,est annūciatio
quā audiuimus ab eo & annūciamus uobis.) Quid est hoc? Ipsi uiderūt,cōtrectauerūt ma
nibus uerbū uitæ, ab initio erat, ad tēpus uisibilis & palpabilis factus est unicus filius dei.
Ad quā rem uenit,uel quid nobis nouū nunciauit,quid docere uoluit,quare fecit hoc quod
fecit, ut uerbū caro fieret, ut deus super omnia indigna ab hominibus pateretur,ut alapas
eorū sustineret de manibus quas ipse formauit? Quid uoluit docere,quid uoluit ostendere,
quid uoluit annūciare? Audiamus,nā sine fructu præcepti auditio rei gestæ,quia natus est
Christus,& quia passus est Christus,auocamentū mentis & nō firmamentū.Quid magnū
audis,quo fructu audias? Vide,quid uoluit docere,quid annūciare? audi, Quia deus lux
est,inquit,& tenebræ in eo nō sunt ullæ.)Adhuc lucē quidē nominauit,sed obscura sunt uer
ba.Bonū est nobis ut ipsa lux quā nominauit, illustret corda nostra,& uideamus q̄d dixit,
hoc est quod annūciamus,quia deus lux est,& tenebræ in eo nō sunt ullæ.Quis enim aude
ret dicere,quia in deo sūt tenebræ? aut quid est ipsa lux,aut q̄d sunt tenebræ? Ne forte talia
dicat quæ ad oculos istos nostros pertineāt:deus lux est.Ait nescio quis,&sol lux est,& luna
lux est,& lucerna lux est,aliq̄d debet esse lōge his maius,longeq́ꝫ præstātius,lōge superemi
B nentius:quantū deus à creatura,quantū cōditor à cōditione,quantū sapiētia ab eo quod fa
ctū est ꝑ sapientiā,lōge ultra omnia debet esse lux ista:& forte uicini ei erimus,si quæ sit lux
ista cognouerimus,& ad eā nos applicauerimus ut ex ipa illuminemur,quia in nobis tene-
bræ sumus,& ab illa illuminati possumus esse lux,& nō cōfundi de illa,quia de nobis cōfun
dimur.Quis est q de se cōfunditur? q se cognoscit peccatorē.Quis de illa nō confunditur? q
ab illa illuminatur.Quid est ab illa illuminari? q iā uidet se peccatis tenebrari,& cupit ab illa
illuminari,accedit ad illā:unde & dicit psalmus,Accedite ad eū & illuminamini,& uultus ue Psal.33
stri nō erubescēt.Sed nō erubesces de illa, si q̄n tibi te fœdū ostēderit,displiceat tibi fœditas
tua,ut percipias pulchritudinē illius:hoc est q̄d uult docere,& fortasse præpropere illud nos
dicimus,ipse hoc manifestat in cōsequētibus.Memēto in principio sermonis nostri,quia epi
stola ista charitatē commēdat,Deus lux est,inq̄t,& tenebræ in eo nō sunt ullæ:& q̄d supius
dixerat? ut societatē habeatis nobiscū,& societas nostra sit cū patre & filio eius Iesu Christo.
Porrò si deus lux est, & tenebræ in eo nō sunt ullæ,& societatē cū illo habere debemus,& à
nobis pellēdæ sunt tenebræ,ut fiat in nobis lux,nā tenebræ cū luce societatē habere nō pos
sunt:ideo uide quid sequat̄, Quod si dixerimus ꝙ societatē habemus cū eo,& in tenebris
ambulamus,mētimur.) habes & apostolū Paulū dicētē,Aut quæ societas luci ad tenebras? 2.Cor.6
Dicis te societatē habere cū deo, & in tenebris ambulas, & deus lux est,& tenebræ in eo nō
sūt ullæ, quō ergo est societas luci ad tenebras? Iā ergo dicat sibi homo,Quid faciā? Vnde
ero lux? In peccatis & in iniq̄tatibus uiuo, q̄si subrepit quædā desperatio & tristicia.Salus
nulla est nisi in societate dei.Deus lux est,& tenebræ in eo nō sunt ullæ.Peccata aūt tenebræ
sunt,sicut dicit Apostolus diabolū & angelos eius rectores tenebrarū harū esse:non diceret
rectores tenebrarū,nisi diceret, rectores peccatorū,dominatores iniquorū.Quid ergo facie-
mus fratres mei? Societas cum deo habēda est,alia spes uitæ æternæ nulla est:deus aūt lux
est,& tenebræ in eo sunt ullæ:iniq̄tates aūt tenebræ sunt,iniq̄tatibus premimur,ne societatē
cū deo habere possimus.Quæ ergo spes? Nōnne promiserā me aliq̄d locuturū istis diebus
quod

quod gaudium faciat? Quod si non exhibeo, tristicia est ista, Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ: peccata tenebræ sunt, quid erit nobis? Audiamus ne forte consoletur, erigat, det spem, ne deficiamus in uia. Currimus enim, & ad patriã currimus, & si nos peruenturos desperamus ipsa desperatione deficimus: ille autẽ qui nos uult peruenire, ut conseruet in patria, pascet in uia: audiamus ergo, Quod si dixerimus quia societatẽ habemus cũ eo, & in tenebris ambulamus, mẽtimur, & nõ facimus ueritatem.) Non dicamus quia societatẽ cum illo habemus, si in tenebris ambulamus. Quod si in lumine ambulamus, sicut & ipse est in lumine, societatem cum eo habemus, cum inuicem in lumine ambulamus, sicut & ipse est in lumine, ut possimus societatẽ habere cũ illo.) Quid facimus de peccatis? audi quid sequitur, Et sanguis Iesu Christi filij eius purgabit nos ab omni delicto,) Magnã securitatem dedit deus, merito pascha celebramus, ubi fusus est sanguis dñi, quo purgamur ab omni delicto. Simus securi, cautionem cõtra nos diabolus seruitutis tenebat, sed sanguine Christi deleta est: sanguis, inquit, filij eius purgabit nos ab omni delicto, quid est ab omni delicto? attendite, ecce iam in nomine Christi per sanguinem crucis domini, quẽ nunc cõfessi sunt isti qui appellantur infantes, mundata sunt omnia peccata ipsorum: ueteres intrauerũt, & noui exierunt. Quid est, ueteres intrauerunt, noui exierunt? Senes intrauerunt, infantes exierunt. Senectus enim ueternosa, uetusta uita: infantia autẽ, regenerationis noua uita. Sed quid facimus? Præterita peccata donata sunt, nõ tantum ipsis, sed & nobis. Et post donationem & abolitionem omnium peccatorum uiuendo in hoc seculo inter tentationes, quædam forte contracta sunt, ideo quod potest homo faciat: ipse confiteatur quod est, ut ab illo curetur qui semper est quod est: ipse enim semper erat & est, nos non eramus & sumus: uide enim quid dicat, Quòd si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis nõ est.) Ergo si te cõfessus fueris peccatorem, est in te ueritas, nam ipsa ueritas lux est. Nondũ perfecte splẽduit uita tua, quia insunt peccata tua, sed tamen iam illuminari cœpisti, quia inest cõfessio peccatorũ: uide enim quid sequatur, Quòd si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus, ut dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate.) Non tantũ præterita, sed & si qua forte cõtraximus ex hac uita, quia nõ potest homo quamdiu carnem portat nõ habere uel leuia peccata: sed ista leuia quæ dicimus, noli contemnere: si cõtemnis, quando appendis? Expauesce quando numeras: leuia multa faciũt unum grande. Multæ guttæ implent flumen: multa grana faciũt massam. Et quæ spes est? Ante omnia confessio: nec quisq; se dicat iustũ, & ante oculos dei qui uidet quod est, erigat ceruicem suã homo qui nõ erat & est: ante omnia ergo cõfessio, deinde dilectio: quia de charitate quidẽ dictum est, Charitas cooperit multitudinẽ peccatorũ. Iam uideamus si ipsam charitatẽ commẽdat propter surrepẽtia delicta, quia sola charitas extinguit delicta, supbia extinguit charitatẽ. Humilitas ergo roborat charitatẽ, charitas extinguit delicta: humilitas pertinet ad cõfessionem, qua confitemur nos peccatores: ipsa est humilitas, non ut dicamus illud lingua, quasi propter arrogantiã, ne displiceamus hominibus si nos iustos dixerimus: Faciunt hoc impij & insani, scio quidẽ quia iustus sum, sed qd dicturus sum ante homines? Si me iustũ dixero, quis ferat, quis toleret? Apud deũ nota sit iustitia mea, ego tñ dicam me peccatorẽ, nõ quia sum, sed ne arrogãtia odiosus inueniar. Dic hominibus quid es, dic deo quis es: quia si nõ dixeris deo quod es, damnat deus quod in te inueniet: nõ uis ut ille damnet, tu damna: uis ut ille ignoscat, tu agnosce, ut possis deo dicere, Auerte faciẽ tuam à peccatis meis: dic illi etiã illa uerba in ipso psalmo, Quoniã iniquitatẽ meã ego cognosco. Quòd si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus, qui dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate. Quòd si dixerimus quia nõ peccauimus, mendacẽ facimus eum, & uerbũ eius nõ erit in nobis.) Si dixeris, nõ peccaui, illũ facis mendacẽ, cũ & uis facere te ueracẽ. Vnde fieri põt ut deus mẽdax sit, & homo uerax, cũ cõtradicat scriptura, Omnis homo mẽdax, & deus solus uerax? ergo deus p seipm uerax, tu p deũ uerax, nã per te mẽdax. Et ne forte impunitatẽ uideretur dedisse peccatis, quia dixit, Fidelis est & iustus qui mundet nos

Margin notes: C (beside line 1); D (beside "Quòd si confessi fuerimus"); 1. Pet. 4 (beside "ritate quidẽ dictum est"); Psal. 50 (beside "net, tu damna"); Psal. 115 (beside "te ueracẽ").

A nos ab omni iniquitate, & dicerent iam sibi homines, Peccemus, etiã securi faciamus quod uolumus, purgat nos Christus, fidelis est & iustus, purgat nos ab omni iniquitate: tollit tibi malam securitatẽ, & inserit utilem timorẽ. Male uis esse securus, sollicitus esto, fidelis enim est & iustus, ut dimittat nobis delicta nostra, si semper tibi displiceas, & muteris donec perficiaris: ideo quid sequitur? Filioli mei hæc scribo uobis ut non peccetis.) Sed forte surripit Cap. II
de uita humana peccatum, quid ergo fiet? Iam desperatio erit: audi, Si quis, inquit, peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ Iesum Christum iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris) Ille est ergo aduocatus, da operã tu ne pecces: si de infirmitate uitæ surrepserit peccatum, continuo uide, continuo displiceat, cõtinuo damna, & cũ damnaueris, securus ad iudicem uenies: ibi habes aduocatũ, noli timere, ne perdas causam cõfessionis tuæ. Si enim aliquando in hac uita committit se homo disertæ linguæ & non perit, committis te uerbo & periturus es? Clama, aduocatum habemus apud patrem. Videte ipsum Ioãnem seruantem humilitatem, certe uir iustus erat & magnus, qui de pectore domini mysteriorũ secreta bibebat: ille ille qui bibendo de pectore domini diuinitatem ructauit, In principio erat uer Ioan. 1
bum, & uerbum erat apud deum: ille talis uir non dixit, aduocatum habetis apud patrem: sed si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus: non dixit, habetis, nec me habetis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit, sed & Christum posuit, non se: & habemus dixit, nõ habetis. Maluit se ponere in numero peccatorũ ut haberet aduocatum Christum, q̃ poneret se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnãdos superbos. Fratres, Iesum Christum iustum ipsum habemus aduocatum ad patrem, ipse propitiatio est peccatorũ nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim non fecit, hoc qui tenuit, schisma non fecit: unde enim facta sunt schismata? Cum dicũt homines, nos iusti sumus: cũ dicunt homines, nos sanctificamus immundos, nos iustificamus impios, nos petimus, nos impetramus: Ioannes autẽ quid dixit? Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: sed dicet
B aliquis, Ergo sancti non petunt pro nobis? ergo episcopi uel præpositi non petunt pro populo? sed attendite scripturas & uidete, quia & præpositi commẽdant se populo: nam Apostolus dicit plebi, Orãtes simul & pro nobis: orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apo Col. 4
stolo: oramus pro uobis fratres, sed & uos orate pro nobis: inuicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet. Propterea non mirum quia sequitur & hic, & claudit ora diuidentibus ecclesiam dei: quia dixit, Iesum Christum iustum habemus aduocatum, & ipse propitiatio est peccatorum nostrorum, propter illos qui se diuisuri erant & dicturi, Ecce hic est Christus, ecce illic, & uellent ostendere eum in parte qui emit totum & possedit Matth. 24
totum: continuo secutus est, Non tantum nostrorum, sed & totius mundi.) Quid est hoc fratres? Certe inuenimus in campis saltuum, inuenimus ecclesiam in omnibus gẽtibus. Ecce Psal. 131
Christus propitiatio est peccatorũ nostrorũ, non tantũ nostrorum, sed & totius mũdi. Ecce habes ecclesiã per totũ mundum, noli sequi falsos iustificatores & ueros præcipitatores, in illo mõte esto qui impleuit orbẽ terrarũ, quia Christus propitiatio est peccatorũ nostrorũ, non tantũ nostrorũ, sed & totius mũdi quẽ suo sanguine comparauit. Et in hoc, inquit, cognoscimus eũ, si mãdata eius seruauerimus.) Quæ mandata? Qui dicit quia cognouit eũ, & mãdata eius nõ seruat, mẽdax est, & in hoc ueritas nõ est.) Sed adhuc quæris, quæ mandata? Qui autẽ, inquit, seruauerit uerbũ eius, uere in hoc perfecta est dilectio dei.) Videamus ne ipsum mãdatum dilectio dei uocetur. Quærebamus enim, quæ mandata, & ait, qui autẽ seruauerit uerbũ eius, uere in hoc perfecta est dilectio dei: attende euangeliũ, si non est hoc mandatũ, Mandatũ, inquit, nouũ do uobis, ut uos inuicem diligatis. In hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in illo perfecti fuerimus.) Perfectos in dilectione uocat: quæ est perfectio dilectionis? Et inimicos diligere, & ad hoc diligere, ut sint fratres: non enim dilectio nostra carnalis esse debet: optare alicui salutẽ temporalẽ, bonũ est, sed & si desit, anima tuta sit: si optas alicui amico tuo uitã, bene facis: gaudes de morte inimici, male facis. Sed forte & amico tuo uita illa quã optas inutilis est, & inimico tuo mors de qua gaudes utilis fuit.

Incertum

Incertum est utrum alicui sit utilis uita ista an inutilis, uita uero quæ est apud deum, sine dubio utilis est. Sic dilige inimicos tuos ut fratres optes, sic dilige inimicos ut in societatē tuam C
Luc. 23 uocentur: sic enim dilexit ille qui in cruce pendens, ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: neq; enim dixit, pater, uiuāt isti multo tempore, me quidē occidunt, sed ipsi uiuant: sed quid ait? ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt: mortem sempiternam ab eis expellebat prece misericordissima, & potentia præstantissima: multi ex eis crediderunt, & dimissus est eis fusus sanguis Christi: primo fuderunt cum sæuirent, biberunt cū crediderunt: in hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in ipso perfecti fuerimus. De ipsa perfectione diligēdorū
Matth. 5 inimicorum dominus admonens, ait, Estote ergo perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Qui ergo dicit se in ipso manere, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare.) Quomodo fratres? Quid nos monet? Qui dicit se in ipso manere, id est in Christo, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare: forte hoc nos monet, ut ambulemus in mari? Absit: hoc ergo, ut ambulemus in uia iustitiæ. In qua uia? Iam commemoraui: Fixus in cruce erat, & in ipsa uia ambulabat ipsa uia charitatis, pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si ergo didiceris orare pro inimicis tuis, ambulas uiam domini. Dilectissimi, nō mandatum nouum scribo uobis, sed mandatum uetus quod habebatis ab initio.) Quod mandatū uetus dixit? Quod habebatis, inquit, ab initio: ideo ergo uetus, quia iā illud audistis: alioquin
Ioan. 13 contrarius erit domino, ubi ait, Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis: sed mandatum uetus quare? non quia ad ueterem hominem pertinet: sed quare? quod habebatis ab initio. Mandatum uetus est uerbum quod audistis:) ideo ergo uetus, quia iā audistis: & idipsum nouum ostendit, dicens, Iterum mandatum nouum scribo uobis.) Non alterum, sed idemipsum quod dixi uetus, id est & nouum. Quare? Quod est uerū in ipso & in uobis.) Nam quare uetus audistis? quia iam illud noueratis. Quare autem nouum?

Quia tenebræ transierunt, & lux uera iam lucet.) Ecce unde nouum: quia tenebræ ad ueterem
Cor. 3 hominem, lux uero ad nouū hominem pertinet: quid dixit apostolus Paulus? Exuite D
Ephes. 5 uos ueterē hominem, & induite nouum: & iterum quid dicit? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autē lux in domino. Qui dicit se esse in lumine.) modo manifestat totū quod dixi.

Qui dicit se esse in lumine, & fratrem suū odit, in tenebris est usq; adhuc.) Eia fratres mei, quādiu dicamus uobis, diligite inimicos? Videte quod peius est, ne adhuc fratres oderitis: si fratres solum amaretis, nōdum essetis perfecti: si autē fratres oditis, quid estis? Vbi estis? Respiciat unusquisq; cor suum, non teneat odium contra fratrem pro aliquo uerbo duro, pro contentione terræ, ne fiat terra: quisquis enim odit fratrem suum, nō dicat quia in lumine ambulat: quid dixi? non dicat quia in Christo ambulat: qui dicit se esse in luce, & odit fratrem suum, in tenebris est usq; adhuc. Nescio quis enim ex pagano factus est Christianus, intendite, ecce tenebræ erat quando paganus erat, modo iā Christianus factus est: deo gratias, omnes gratulātur: recitatur Apostolus gratulans, Fuistis enim aliquādo tenebræ, nunc autē lux in domino. Adorabat idola, adorat deum: adorabat quē fecit, adorat qui eū fecit. Mutatus est, deo gratias, omnes gratulantur Christiani. Quare? quia iam adorator patris & filij & spiritussancti, etiam detestator dæmoniorum & idolorum est: adhuc iste Ioannes sollicitus est, multis gratulantibus adhuc suspectus est, Fratres, maternam sollicitudinem libenter amplectamur: non sine causa mater sollicita est de nobis, cum alij gaudent: matrem dico charitatem, ipsa enim habitat in corde Ioānis, cum ista diceret, quare, nisi quia aliquid timet in nobis? Et cū iam nobis homines gratulentur, quid est quod timet? Qui dicit se esse in lumine: quid est hoc? iam dicit se esse Christianum, & fratrem suum odit, in tenebris est usq; adhuc: quod exponere non est, sed quod gaudere si non fiat, aut quod plangere si fiat.

Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo nō est.) Obsecro per Christum, pascit nos Christus, refecturi sumus corpora in nomine Christi, & aliquātum refecta sunt, & reficiēda sunt, mens nostra pascatur, non quia diu dicturus sum dico, nam ecce iam finitur lectio: sed ne forte ex tædio minus attente audiatur quod maxime necessarium est, qui

A qui diligit fratrem suum in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui sunt qui patiuntur scandalum aut faciunt? Qui scandalizantur in Christo & in ecclesia: qui in Christo scandalizantur, tanquam à sole uruntur: qui in ecclesia, tanquam à luna. Dicit autem psalmus, Per diem sol non uret te, neq; luna per noctem, id est, si tenueris charitatem, nec in Christo scandalum patieris, nec in ecclesia, nec Christum relinques, nec ecclesiam: qui enim ecclesiam relinquit, quomodo est in Christo, qui in mẽbris Christi nõ est? quomodo est in Christo, qui in corpore Christi nõ est? Illi ergo patiũtur scandalũ, qui relinquũt aut Christũ, aut ecclesiã. Vnde intelligimus qa inde dixit psalmus, Per diẽ sol nõ uret te, neq; luna per noctẽ? quia ipsam uisionẽ scandalũ uult intelligi. Primo ipsam similitudinem attende, quomodo qui uritur dicit, non tolero, non fero, & subducit se: sic qui quædam non ferunt in ecclesia, & subtrahunt se uel nomini Christi uel ecclesiæ, scandalum patiuntur. Videte quomodo passi sunt scandalum tanquam à sole illi carnales, quibus prædicabat carnem suam Christus & dicebat, Qui non manducauerit carnem filij hominis & biberit eius sanguinem, non habebit in se uitam. Septuaginta fermè homines dixerunt, Durus est hic sermo, & recesserũt ab eo, & remanserunt duodecim. Omnes illos ussit sol & recesserunt, non ualentes ferre uim uerbi: remanserunt ergo duodecim. Et ne forte putarẽt homines, quia ipsi præstant deo credendo in Christum, & non ab ipso illis præstatur beneficium, cum duodecim remansissent, ait illis dominus, Nunquid & uos uultis ire? Vt noueritis, quia uobis necessarius ego sum, non uos mihi. Illi autem quos non usserat sol, responderunt uoce Petri, Domine, uerbum uitæ æternæ habes, quò ibimus? Quos autem urit ecclesia tanquam luna per noctem, qui schismata fecerunt, audi ipsum uerbum positum in Apostolo, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego nõ uror? Quomodo ergo non est scandalum in eo qui diligit fratrem? Quia qui diligit fratrem, tolerat omnia propter unitatẽ, quia in unitate charitatis est fraterna dilectio. Offendit te nescio quis, siue malus, siue ut tu putas malus, siue ut

psal.120 *Ioan.6* *2.Cor.11*

B tu fingis malus, & deseris tot bonos, qualis dilectio est fraterna? Qualis apparuit in istis, cũ accusant Afros, deseruerunt orbem terrarum: nunquid in orbe terrarum sancti non erant? Aut inauditi à uobis damnari potuerũt? Sed ô si diligeretis fratres, scandalum in uobis nõ esset: audi psalmum quid dicat, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Pacem multam dixit eis qui diligunt legem dei, & ideo non eis esse scandalum. Illi ergo qui scandalum patiuntur, pacem perdunt. Et quos dixit non pati scandalum, aut non facere? Diligentes legem dei: ergo in charitate positi sunt: sed dicit aliquis, Legem dei dixit diligentibus: non fratres, audi quid dominus dicat, Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis. Quid est lex nisi mandatum? quomodo autem non patiuntur scandalum nisi dum sufferunt inuicem? sicut Paulus dicit, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Et quia ipsa est lex Christi, eundem audi Apostolũ commendantem ipsam legem, Inuicem, inquit, onera uestra portate, & sic adimplebitis legẽ Christi. Nam qui odit fratrem suum in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat.) Magna res fratres, attendite rogamus uos. Qui odit fratrem suum in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius.) Quid tam cæcũ, quàm isti qui oderunt fratres? Nam ut noueritis quia cæci sunt, in montem offenderunt: eadem dico, ne uobis excidant. Nónne lapis iste qui præcisus est de monte sine manibus, Christus est de regno Iudæorum sine opere maritali? Nónne ille lapis confregit omnia regna terrarum, id est, omnes dominationes idolorum & dæmoniorum? Nõne ille lapis creuit, & factus est mons magnus, & impleuit uniuersum orbem terrarum? Nunquid digito ostendimus istum montem, quomodo ostenditur hominibus noua luna? Verbi gratia, quando uolunt homines uidere lunam nouam, dicunt, Ecce luna, ecce ubi est. Et si sunt ibi qui nõ ualeant intendere aciem, & dicant, ubi? Intẽditur illis digitus ut uideant: aliquando dum erubescunt ne cæci putentur, dicunt se uidisse quod non uiderunt. Nunquid sic ostendimus ecclesiam fratres mei? nónne aperta est? nõne manifesta? nõne obtinuit omnes gentes? nõne impletur

psal.118 *Ioan.13* *Ephe.4* *Gal.6*

ne impletur quod ante tot annos promissum est Abraæ, in semine eius benedici omnes gẽtes? Vni fideli promissum est, in milibus fideliũ mundus impletus est. Ecce mons implens uniuersam faciẽ terræ: ecce ciuitas de qua dictũ est, Nõ potest ciuitas abscondi super montẽ constituta. Illi offendunt in montẽ: & cũ eis dicitur, Ascendite, non est mons dicunt, & facilius illuc faciẽ impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Esaias hesterna die lectus est, quisquis uestrum uigilabat, nõ oculis tantũ, nec aure corporis, sed aure cordis aduertit, Erit in nouissimis diebus manifestus mons domus domini, paratus in cacumine montiũ. Quid tam manifestũ quàm mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in una parte terrarum positi sunt. Quis uestrũ nouit Olympum montẽ? quomodo ibi qui habitãt, Giddabã nostrũ nõ nouerunt. In partibus sunt isti montes: ille autẽ mons non sic, quia impleuit uniuersam faciẽ terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omniũ montium. Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? quis frangit faciẽ offendẽdo in illũ? quis ignorat ciuitatẽ super montẽ constitutã? Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulãt, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorũ: montẽ nõ uident, nolo mireris, oculos non habẽt. Vnde oculos non habent? quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? quia fratres oderunt, quia cum offenduntur in Afris, separant se ab orbe terrarum, quia non tolerãt pro pace Christi quos infamant, & tolerant pro parte Donati quos damnant.

Esaiæ 2 | G

De eo quod Ioannes dicit, Scribo uobis filioli, quia remittuntur uobis peccata per nomẽ eius, usque ad id, Et mundus transiet & desideria eius. Qui aũt fecerit uoluntatem dei manet in æternum, sicut & ipse manet in æternũ. Tractatus II.

OMNIA quæ leguntur in scripturis sanctis, ad instructionẽ & salutẽ nostram intente oportet audire. Maxime tamen memoriæ cõmendanda sunt, quæ aduersus hæreticos ualẽt plurimũ, quorũ insidiæ infirmiores quosque & negligẽtiores circumuenire non cessant. Mementote dominũ nostrũ & saluatorẽ Iesum Christum, & mortuũ esse pro nobis & resurrexisse: mortuũ scilicet propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationẽ nostrã. Sicut modo audistis, quia discipulorũ duorũ quos inuenit in uia, tenebantur oculi ne eum agnoscerent, inuenit eos desperantes de redẽptione quæ erat in Christo, & existimantes iam illũ passum, & mortuũ fuisse sicut hominẽ, nec tanquam filium dei putãtes semper uiuere, & in carne ita mortuũ ut non reuiuisceret, sed tanquã unum ex prophetis, sicut uerba eorũ pauloante qui intẽti eratis, audistis. Tunc aperuit illis scripturas, incipiens à Moyse, per omnes prophetas ostendens eis omnia quæ passus erat prædicta fuisse, ne illi magis mouerentur, si resurrexisset dominus, & magis ei non crederent, si de illo ista ante dicta non essent. Firmitas enim fidei in eo est, quia omnia quæ euenerunt in Christo, prædicta sunt. Discipuli ergo eum nõ agnouerunt, nisi in fractione panis. Et uere qui non sibi iudiciũ manducat & bibit, in fractione panis Christũ agnoscit. Postea & illi undecim putabant se spiritũ uidere, præbuit se palpandũ, qui se præbuit crucifigendum: crucifigendum inimicis, palpandũ amicis: medicus tamen omniũ, & illorũ impietatis, & istorum incredulitatis. Nam quod audistis cũ actus apostolorũ legerentur, quot milia crediderunt ex interfectoribus Christi, si crediderunt postea qui occiderunt, non erant credituri qui paulum dubitabant? Et ipsos tamen, quod maxime debetis animaduertere, & memoriæ uestræ mandare, quia contra insidiosos errores deus uoluit ponere firmamentũ in scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se uult uideri Christianũ. Cũ se palpandum præbuisset, non illis suffecit, nisi de scripturis cõfirmaret cor credentiũ: prospiciebat eñ nos futuros. In quo palpemus nos non habemus, & quod legamus habemus. Si enim propterea illi crediderunt, quia tenuerunt & palpauerũt, nos quid facimus? Iam Christus ascendit in cœlum, non est uenturus nisi in fine, ut iudicet de uiuis & mortuis. Vnde credituri sumus, nisi unde & ipsos palpantes uoluit confirmare? Aperuit enim illis scripturas, & ostendit eis quia oportebat pati Christũ, & impleri omnia quæ de illo scripta sunt in lege Moysi &

Lucæ 24 | D

A si & prophetis & psalmis, omnē ueterem scripturā circumplexus est. Quicquid illarū scripturarum est, Christum sonat, sed si aures inueniat: & aperuit eis sensum, ut intelligerēt scripturas. Vnde & nobis hoc orandum est, ut ipse sensum nostrū aperiat. Quid autē ostendit dominus scriptum de se in lege Moysi & prophetis & psalmis? quid ostendit? Ipse dicat. Breuiter hoc euangelista posuit, ut nos noscamus, quid in tāta latitudine scripturarū credere & intelligere debeamus. Certe multæ sunt paginæ & multi libri, hoc habent omnes quod dixit dominus breuiter discipulis suis. Quid est hoc? Quia oportebat pati Christū, & resurgere tertia die. Habes iam de spōso, quia oportebat Christum pati & resurgere: cōmendatus est nobis sponsus, de sponsa uideamus quid dicat, ut tu cū cognoueris spōsum & sponsam, non sine causa ad nuptias uenias. Celebratio enim nuptiarū omnis celebratio: ecclesiæ enim nuptiæ celebrantur. Ducturus est uxorē filius regis, & ipse filius regis rex, & qui frequentāt, ipsi sunt sponsa. Non quomodo in nuptijs carnalibus alij frequētant nuptias, & alia nubit: in ecclesia qui frequentant, si bene frequētant, sponsa fiunt: omnis enim ecclesia sponsa Christi est, cuius principiū & primitiæ caro Christi est, ibi iuncta est sponsa sponso in carne. Merito carnē ipsam cum cōmendaret, panē fregit, & merito in fractione panis aperti sunt oculi discipulorū, & agnouerūt eū. Quid ergo dixit dominus scriptū esse de se in lege & prophetis & psalmis? quia oportebat pati Christū: si non adderet, & resurgere, recte illi plangerēt, quorū oculi tenebantur: sed & resurgere prædictū est. Et ut quid hoc? quare hoc oportebat pati Christū & resurgere? Propter illū psalmū quē uobis maxime cōmendauimus quarta sabbati statione prima nouissimæ hebdomadis. Quare oportebat Christum pati & resurgere? propter psalmum, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius uniuersæ patriæ gentium. Nam ut noueritis, quia oportebat pati Christum & resurgere, & hic quid addidit, ut post cōmendationem sponsi commendaret & sponsam? Et prædicari, inquit, in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientes ab Hierusalem. Audistis fratres, tenete: nemo dubitat de ecclesia, quia per omnes gentes est: nemo dubitat, quia ab Hierusalem cœpit, & omnes gentes impleuit. Agnoscimus agrum ubi uitis plantata est, cū aūt creuerit, nō agnoscimus quia totū occupauit. Vnde cœpit? ab Hierusalē. Quò peruenit? ad omnes gentes: paucæ remanserunt, omnes tenebat. Interea cum omnes tenet, aliqua sarmenta inutilia uisa sunt agricolæ præcidenda, & fecerunt hæreses & schismata. Non uos inducant præcisa ut præcidamini, hortamini magis quæ præcisa sunt, ut iterū inserantur. Manifestū est enim Christum passum resurrexisse, ascendisse in cœlū: manifestū est & ecclesiæ, quia prædicatur in nomine eius pœnitentia & remissio peccatorū in omnes gentes. Vnde cœpit? ab Hierusalē. Audi stultus uanus, & quid amplius dicturus sum? quàm cæcos qui tam magnū montem non uident, qui contra lucernā oculos in candelabro positā claudunt? Cum eis dicimus si Christiani catholici estis, cōmunicate illis ecclesijs, unde euangeliū toto orbe diffunditur. Illi Hierusalē cōmunicate quando dicimus, Respondent nobis, non cōmunicamus illi ciuitati ubi occisus est rex noster, ubi occisus est dominus noster, quasi oderint ciuitatem ubi occisus est dominus noster. Occiderunt Iudæi quem inuenerunt in terra, exufflant illi qui sedet in cœlo. Qui sunt peiores, qui contempserunt quia hominē putabant, an qui sacramenta eius exufflant, quē iam dominū cōfitentur? Sed oderunt uidelicet ciuitatē, in qua dominus ipsorum occisus est. Pij homines & misericordes, multū dolēt occisum esse Christum, & occidūt in hominibus Christum. Et ille dilexit illam ciuitatem, & misertus est eius. Inde dixit incipere prædicationē suam, incipiens ab Hierusalē. Ille ibi principium fecit prædicationis nominis sui, & tu exhorrescis cōmunicationem illius ciuitatis? Non est mirū si præcisus odisti radicem. Quid ait ille discipulis suis? Estote sedentes in ciuitate, quia ego mitto promissionem meā in uos. Ecce quam ciuitatem oderunt, forte amarent, si Iudæi interfectores Christi in illa habitarent. Manifestum est enim omnes interfectores Christi, id est, Iudæos expulsos esse de illa ciuitate. Quæ habebat sæuientes in Christum, habet adorantes Christum, propterea illā

Psal. 21

Act. 1

B

rea illam isti oderunt,quia Christiani in illa sunt. Ibi uoluit sedere discipulos suos,& ibi illis mittere spiritumsanctũ. Vbi inchoat ecclesia nisi ubi uenit de cœlo spiritussanctus, & impleuit uno loco sedentes centum uiginti? Duodenarius ille numerus decuplatus erat. Sedebát centum uiginti homines, & uenit spiritussanctus,& impleuit totũ locũ, & factus est sonus, quasi ferretur flatus uehemens,& linguæ diuisæ sunt uelut ignis. Audistis actus apostolorum hodie,ibi lecta est ipsa lectio,cœperunt linguis loqui quomodo spiritussanctus dabat eis pronunciare. Et omnes qui aderant illic,de diuersis gẽtibus uenientes Iudæi, agnoscebat unusquisq; linguam suã, & mirabantur illos idiotas & imperitos subito didicisse, non unã aut linguas duas,sed omniũ omnino gentium. Vbi ergo iam omnes linguæ sonabant, omnes linguæ crediture ostendebantur. Isti autẽ qui multũ amant Christũ, & ideo nolunt cõmunicare ciuitati quæ interfecit Christũ,sic honorant Christũ,ut dicant illũ remansisse ad duas linguas,Latinã & Punicã,id est,Afram. Solas duas linguas tenet Christus? Istæ enim duæ linguæ solæ sunt in parte Donati,plus non habent. Euigilemus fratres,uideamus potius donum spiritussancti,& credamus antedictis de illo, & uideamus impleta esse quæ ante dicta sunt in psalmo, Non sunt loquelæ neq; sermones, quorum non audiantur uoces eorum. Et ne forte & ipsæ linguæ uenerint ad unum locum, & non potius donum Christi uenerit ad omnes linguas,audi quid sequitur, In omnẽ terrã exijt sonus eorũ,& in fines orbis terræ uerba eorum. Quare hoc? quia in sole posuit tabernaculum suum, id est,in manifesto tabernaculum eius,caro eius,tabernaculum eius,ecclesia eius in sole reposita est: nõ est in nocte,sed in die. Sed quare illi non agnoscunt? Redite ad lectionem,qua heri finis factus est, & uidete quare non agnoscunt. Qui odit fratrem suum,in tenebris ambulat, & nescit quò eat,quoniã tenebræ excæcauerunt oculos eius. Nos ergo sequentia uideamus,& non simus in tenebris. Vnde nõ erimus in tenebris? Dei amemus fratres. Vnde probatur? Quia amamus fraternitatem,quia non scindimus unitatem,quia tenemus charitatem. Scribo uobis filioli,quia remittuntur uobis peccata per nomen eius.) Ideo filioli,quia dimissis peccatis nascimini. Sed per cuius nomen remittuntur peccata? nunquid Augustini? ergo nec per nomen Donati. Videtis quis Augustinus, aut quis Donatus? Nec per nomen Pauli,nec per nomen Petri. Nam diuidentibus sibi ecclesiam,& partes facere de unitate cupientibus, parturiens paruulos mater charitas, in Apostolo exponit uiscera sua, conscindit quodammodo uerbis ubera sua,plorat filios quos uidet efferri, reuocat ad unum nomen eos qui multa nomina sibi facere uolebant,repellit ab amore suo ut Christus ametur,& dicit, Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quid dicit, nolo mei sitis, sed mecum sitis. Mecum estote, omnes illius sumus qui pro nobis mortuus est, qui pro nobis crucifixus est: unde & hic, dimittuntur uobis peccata per nomen eius, non per hominis alicuius. Et scribo uobis patres.) Quare primo filij? Quia remittuntur uobis peccata per nomen eius,& regeneramini in nouam uitam,ideo filij. Patres quare? Quia cognouistis eum qui à principio est.) Principium enim ad paternitatem pertinet. Nouus Christus in carne,sed antiquus in diuinitate. Quàm antiquus putamus? quot annorum? Putamús ne maior quàm mater sua? Maior planè quàm mater sua: omnia enim per ipsum facta sunt. Si omnia,& ipsam matrem antiquus fecit, de qua nasceretur nouus. Putamús ne ante matrem solam,& ante auos matris? ante quos auos matris ipsius? Abraam: & dominus dicit, Ante Abraam ego sum. Ante Abraam dicimus. Cœlum & terra anteq; esset homo,facta sunt, ante ipsa fuit dominus, imò est: optime enim non ait, ante Abraã ego fui,sed ante Abraã ego sum. Quod enim dicitur,quia fuit,non est: & quod dicitur quia erit nondum est: ille non nouit nisi esse. Secundum quod deus est,esse nouit,fuisse & futurus esse non nouit. Dies est ibi unus,sed sempiternus: non ponunt illum diem in medio, hesternus & crastinus, hesterno enim die finito,incipiens hodiernus,uenturo crastino finitur. Ille unus dies ibi est,sine tenebris,sine nocte,sine mensura,sine horis. Quod uis illum dic: si uis dies est,si uis annus est,si uis anni sunt. Dictum est de ipso, Et anni tui non deficient. Quomodo

Marginalia: C (line 2); psal. 18 (beside "dicta sunt in psalmo"); D (beside "scimini"); 1. Cor. 1 (beside "ta nomina sibi"); Iodn. 8 (beside "minus dicit"); psal. 101 (beside "dies est,si uis")

A modo autem dictus est dies, quando dictum est domino, Ego hodie genui te? Ab æterno psal. 2
patre genitus, ex æternitate genitus: nullo initio, nullo fine, nullo spacio latitudinis, quia est
quod est, quia ipse est qui est. Et nomen suũ dixit Moysi: dices eis, Qui est misit me ad uos. Exo. 5
Quid ergo? ante Abraã? quid ante Noë? quid ante Adã? Audi scripturã, Ante luciferũ ge psal. 109
nui te. Postremo ante cœlũ & terrã. Quare? Quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa
ctum est nihil, ideo patres agnoscite: patres enim fiunt agnoscẽdo quod est ab initio. Scri
bo uobis iuuenes.) Filij sunt, patres sunt, iuuenes sunt: filij, quia nascuntur: patres, quia prin-
cipium agnoscũt. Iuuenes quare? Quia uicistis malignũ.) In filijs natiuitas, in patribus an
tiquitas, in iuuenibus fortitudo. Si malignus à iuuenibus uincitur, pugnat nobiscũ: pugnat,
sed non expugnat. Quare? quia nos sumus fortes. An quia ille est fortis in nobis, qui inter
manus persequentium infirmus inuentus est? Ille nos fortes fecit, qui persequentibus nõ re-
stitit: crucifixus est enim ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute dei. Scribo uobis pueri, quia
cognouistis patrem. Scribo uobis patres) Cõmendat & repetit. Quia cognouistis eum
qui à principio est.) Memẽtote uos patres esse. Si obliuiscimini eum qui à principio est, per-
didistis paternitatem. Scribo uobis iuuenes.) Etiam atque etiam consyderate, quia iuuenes
estis. Pugnate ut uincatis: uincite ut coronemini: humiles estote ne cadatis in pugna. Scri-
bo uobis iuuenes, quia fortes estis, & uerbum dei in uobis manet, quia uicistis malignum.)
Hæc omnia fratres, quia cognouimus id quod à principio est, quia fortes sumus, quia cogno
uimus patrẽ: omnia ista quasi cognitionẽ cõmendant, charitatẽ cõmendãt. Si cognouimus,
amemus: nam cognitio sine charitate non saluos facit. Scientia inflat, charitas ædificat. Si
confiteri uultis & non amare, incipitis dæmonibus similes esse. Confitebantur dæmones fi-
lium dei, & dicebant, Quid nobis & tibi? & repellebantur. Confitemini & amplectimini: illi
enim timebant de iniquitatibus suis, uos amate dimissorem iniquitatũ uestrarum. Sed quo
modo poterimus amare deũ, si amamus mundũ? Si amamus mundũ, separat nos à chari-
B tate dei. Duo sunt amores, mundi & dei Si mundi amor habitat, non est quà intret amor
dei: recedat amor mundi, & habitet dei, melior accipiat locũ. Amabas mundum, noli ama-
re mundũ. Cum exhauseris cor tuum amore terreno, hauries amorem diuinũ, & incipit ha-
bitare iam charitas, de qua nihil mali potest procedere: audite ergo uerba purgãtis modo.
Quasi agrum inuenit corda hominum: sed quomodo inuenit? Si syluam inuenit, extirpat:
si agrum purgatum inuenit, plantat: plãtare ibi uult arborem charitatẽ. Et quam syluã uult
extirpare? amorem mũdi. Audi extirpationem syluæ. Nolite diligere mundum.) hoc enĩ
sequitur, Neque ea quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundũ, dilectio patris non est in
eo.) Audistis, quia si quis dilexerit mundum, dilectio patris non est in eo. Ne quis dicat in
corde suo falsum esse hoc. Fratres, deus dicit per apostolum: spiritussanctus locutus est, ni-
hil uerius, Si quis dilexerit mundum, dilectio patris non est in ipso. Vis habere dilectionẽ
patris ut sis cohæres filij, noli diligere mundum, exclude malum amorem mundi, ut implea
ris amore dei. Vas es, sed adhuc plenum es: funde quod habes, ut accipias quod non habes.
Certe iam renati sunt ex aqua & spiritusancto fratres nostri: & nos ante aliquot annos re-
nati sumus ex aqua & spiritusancto. Bonum est nobis, non diligamus mundum, ne rema-
neant in nobis sacramenta ad damnationem, non firmamenta ad salutem. Firmamentum
salutis est habere radicem charitatis, habere uirtutem pietatis, nõ formam solam. Bona for
ma, sancta forma: sed quid ualet forma, si non habeat radicem? Sarmentum præcisum,
nónne in ignem mittitur? Habe formam, sed in radice. Quomodo autem radicamini, ut nõ
eradicemini? Tenendo charitatem, sicut dicit Apostolus, In charitate radicati & fundati. Ephes. 3
Quomodo ibi radicatur charitas inter tanta sylusa amoris mundi? Extirpate syluas, ma-
gnum semen posituri estis: non sit in agro quod suffocet semen. Hæc sunt uerba extirpan-
tia quæ dixi, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, si quis dilexerit mundũ,
non est charitas patris in eo. Quia omne quod in mundo est, desiderium est carnis, & de-
siderium oculorum, & ambitio seculi.) Tria dixit Quæ nõ sunt à patre, sed ex mundo. Et

mundus transiet & desideria eius. Qui autem fecerit uoluntatem dei, manet in æternum, si- C
cut & ipse manet in æternum.) Quid uis? Vtrum amare temporalia, & transire cum tempo-
re, an mundum nõ amare, & in æternum uiuere? Rerũ temporalium fluuius trahit, sed tan-
quam circa fluuium arbor nata est, dominus noster Iesus Christus assumpsit carnem & re-
surrexit, ascendit in cœlum. Voluit se quodammodo circa fluuium temporum plantare: ra-
peris in præceps, tene lignum: uoluit te amor mundi, tene Christum. Propter te factus est
temporalis, ut tu fias æternus: quia & ille sic factus est temporalis, ut maneret æternus. Ac-
cessit illi aliquid ex tempore, non decessit ex æternitate. Tu autem temporalis natus es, & per
peccatum temporalis factus es, tu factus temporalis per peccatum: ille factus temporalis
per misericordiam dimittendi peccata. Quantum interest cum duo sunt in carcere inter reũ
& uisitatorem eius? homo enim aliquando uenit ad amicum suum, & intrat uisitare eum, &
ambo in carcere uidentur: sed multum distant & distincti sunt. Illum causa premit, illum
humanitas adduxit: sic in ista mortalitate nos reatu tenebamur, ille misericordia descendit.
Intrauit ad captiuum redemptor, non oppressor. Dominus pro nobis sanguinem fudit, re-
demit nos, mutauit spem nostram. Adhuc portamus mortalitatem carnis, & de futura im-
mortalitate præsumimus: & in mari fluctuamus, sed ancoram spei in terra iam fiximus: sed
non diligamus mundum, neq; ea quæ in mundo sunt, quæ enim in mundo sunt, desideri-
um carnis est, & desiderium oculorũ, & ambitio seculi: tria sunt ista, ne quis forte dicat, Quæ
in mundo sunt deus fecit, id est, cœlũ & terram, mare, solẽ, lunam, stellas, omnia ornamenta
cœlorũ. Quæ sunt ornamenta maris? omnia repẽtia. Quæ terræ? Animalia, arbores, uolati
lia: ista sunt in mundo, deus illa fecit. Quare ergo nõ amem quod deus fecit? Spiritus dei sit
in te ut uideas quia hæc omnia bona sunt. Sed uæ tibi si amaueris condita, & deserueris cõ-
ditorem. Pulchra tibi sunt, sed quanto est pulchrior qui ista formauit? Intendat charitas ue-
stra: similitudinibus enim potestis instrui, ne subrepat uos satanas dicẽs, quod solet dicere,
Bene sit uobis in creatura dei, quare illa fecit, nisi ut bene uobis esset? Et inebriantur & pere- D
unt, & obliuiscuntur creatorem suũ, dum non temperanter, sed cupide utuntur creatis, crea-
Rom. 1 tor contemnitur: de talibus dicit Apostolus, Coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm
creatori, qui est benedictus in secula. Non te prohibet deus amare ista, sed non diligere ad
beatitudinem, sed approbare & laudare ut ames creatorem. Quemadmodũ fratres si spon-
sus fecerit sponsæ suæ anulum, & illa acceptum anulum plus diligeret quàm sponsum qui il-
li fecit anulum, nónne in ipso dono sponsi adultera anima deprehenderetur, quamuis hoc
amaret quod dedit sponsus? Certe hoc amaret, quod dedit sponsus: tamen si diceret, Suf-
ficit mihi anulus iste, iam illius faciem nolo uidere, qualis esset? quis non detestaretur hanc
amentiam? quis non adulterum animum conuinceret? amas aurum pro uiro, amas anu-
lum pro sponso. Si hoc est in te, ut ames anulum pro sponso, & nolis uidere sponsum
tuum, ad hoc tibi arram dedit, ut non te oppignoraret, sed auerteret: ad hoc utique ar-
ram dat sponsus, ut in arra sua ipse ametur: ergo dedit tibi deus omnia ista, ama illum qui
fecit ista. Plus est quod tibi uult dare, id est, seipsum qui ista fecit. Si autem amaueris hæc,
quamuis illa deus fecerit, & neglexeris creatorem & amaueris mundum, amittis creatorem,
qui fecit mundum. Mundus enim appellatur non solum ista fabrica quã fecit deus, cœlũ &
terra, mare, uisibilia & inuisibilia, sed habitatores mundi mundus uocantur, quomodo do-
mus uocantur & parietes & inhabitantes. Et aliquando laudamus domum, & uituperamus
inhabitantes: dicimus enim, Bona domus, quia marmorata est & pulchre laqueata: & aliter
dicimus, Bona domus, nemo ibi patitur iniuriam, nullæ rapinæ, nullæ oppressiones ibi fi-
unt, modo non parietes laudamus, sed inhabitatores: domus tamen uocatur, siue illa, si-
ue ista. Omnes enim dilectores mundi, quia dilectione inhabitant mundum, sicut cœ-
lum quorum sursum est cor, & ambulãt carne in terra. Omnes ergo dilectores mundi, mun
dus uocantur. Ipsi non habent nisi ista tria, desiderium carnis, desiderium oculorum, & am-
bitionem seculi. Desiderant enim manducare, bibere, uti uoluptatibus istis. Nunquid nõ est
in his

A in his modus? Aut quando dicitur, nolite ista diligere: hoc dicitur, ut non manducetis, non bibatis, aut filios non procreetis? Non hoc dicitur: sed sit modus propter creatorem, ut non uos illigent ista dilectione, ne ad fruendum hoc ametis, quod ad utendum habere debetis. Non autem probamini, nisi quando uobis proponuntur duo, hoc aut illud. Iustitiam uis, an lucra? Non habeo unde uiuam, non habeo unde manducem, non habeo unde bibam. Sed quid si non potes habere ista nisi per iniquitatem? Nõne melius amas quod nõ amittis, quàm quod iniquitatem committis? Lucrum auri uides, damnum fidei non uides? Hoc ergo ait dominus, Desiderium carnis est, id est, desiderium earum rerum quæ pertinẽt ad carnem, sicut cibus & cõcubitus, & cætera huiusmodi. Et desiderium oculorum, desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Iam quàm late patet curiositas ipsa in spectaculis, in theatris, in sacramentis diaboli, in magicis artibus, in maleficijs, ipsa est curiositas. Aliquando tentat etiam seruos dei, ut uelint quasi miraculum facere, tentare utrũ exaudiat illos deus. In miraculis curiositas est, hoc est, desiderium oculorum, non est à patre. Si dedit deus fac. Obtulit enim ut facias: non enim qui non fecerunt, ad regnum dei non pertinebunt. Cum gauderent apostoli quia dæmonia eis subiecta erant, quid eis dixit dominus? Nolite in hoc gaudere, sed gaudete quoniam nomina uestra scripta sunt in cœlo. Inde uoluit gaudere apostolos, unde gaudes & tu. Væ tibi enim, si nomen tuum non est scriptum in cœlo. Nunquid uæ tibi si non ambulaueris in mari? Nunquid uæ tibi, si non excluseris dæmonia? Si accepisti hæc unde facias, utere humiliter, non superbe. Nam & de quibusdam pseudoprophetis dicit dominus, quia facturi sunt signa & prodigia. Ergo non sit ambitio seculi: ambitio seculi superbia est, iactare se uult in honoribus: magnus tibi uidetur homo, siue de diuitijs, siue de aliqua potentia. Tria sunt ista, & nihil inuenies unde tentetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione seculi. Per ista tria tentatus est dominus à diabolo. Desiderio carnis Luc. 10

B tentatus est quando dictum est ei, Si filius dei es, dic lapidibus istis ut panes fiant, quando esuriuit post ieiunium. Sed quomodo repulit tentationem, & docuit pugnare militem? Attendite quid illi ait, Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo dei. Tentatus est ex desiderio oculorum de miraculo, quando ei dixit, Mitte te deorsum: scriptum est, Angelis suis mandauit de te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Ille restitit tentatori: si enim faceret miraculum, non uideretur nisi aut cessisse aut curiositate fecisse: fecit enim quando uoluit tanquam deus, sed tanquam infirmos curans: nam si tunc faceret, quasi tantũmodo miraculum uelle facere putaretur. Sed ne hoc homines sentirẽt, attende quid respondit: & quando tibi talis tentatio euenerit, dic illud & tu, Redi post me satanas: scriptum est em̃, Nõ tentabis dominũ deũ tuũ, id est, si hoc fecero, tentabo deũ. Hoc dixit, quod te uoluit dicere, quando tibi suggerit inimicus: qualis homo, qualis Christianus? Modo uel unum miraculũ fecisti, aut orationibus tuis mortui surrexerunt, aut febricitãtes sanasti? Si uere esses alicuius momenti, faceres aliquod miraculum: responde & dic, scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum: non ergo tentabo deum, quasi tunc pertineam ad deum si fecero miraculum, & non pertineam si non fecero. Et ubi sunt uerba eius, Gaudete quia nomina uestra scripta sunt in cœlo? De ambitione seculi quomodo tentatus est dominus, quando eleuauit eum in excelsum & dixit ei. Hæc omnia regna tibi dabo, si prostratus adoraueris me? De elatione regni terreni uoluit tentare regem seculorum: sed dominus qui fecit cœlũ & terram, diabolum calcabat. Quid magnum a domino diabolũ uinci? Quid ergo respondit diabolo, nisi quod te docuit ut respondeas, Scriptum est, dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Tenentes ista, non habebitis concupiscentiam mundi. Non habendo concupiscentiam mundi, non uos subiugabit nec desiderium carnis, nec desiderium oculorum, nec ambitio seculi, & facitis locum charitati uenienti ut diligatis deum, quia si fuerit ibi dilectio mundi, non ibi erit dilectio dei. Tenete potius dilectionem dei, ut quomodo deus est æternus, sic & uos maneatis in æternum: quia talis est quisque, qualis eius dilectio Matth. 4

est. Terram diligis, terra eris. Deum diligis: quid dicam, deus eris? Non audeo dicere ex me, C
Psal. 81 scripturas audiamus, Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Si ergo uultis esse dij & filij altissimi, nolite diligere mundum, nec ea quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundum, nõ est charitas patris in illo, quia omnia quæ sunt in mundo, desiderium carnis est, & desideriũ oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo, id est, ab hominibus & dilectoribus mundi. Et mundus transiet, & desideria eius transeunt. Qui autem facit uoluntatẽ dei, manet in æternum, sicut & deus manet in æternum.

De eo quod Ioannes dicit, Pueri nouissima hora est, usque ad id, Et non habetis necessitatem, ut aliquis uos doceat, quia unctio ipsius docet uos de omnibus.

Tractatus III.

VERI nouissima hora est.) In hac lectione pueros alloquitur ut festinẽt crescere, quia nouissima hora est. Ætas corporis nõ est in uoluntate. Ita nullus secundum carnẽ crescit quando uult, sicut nullus quãdo uult nascitur. Vbi autem natiuitas in uoluntate est, & incrementũ in uoluntate est, nemo ex aqua & spiritu nascitur nisi uolens, ergo si uult crescit: si nõ uult decrescit. Quid est crescere? proficere. Quid est decrescere? deficere. Quisquis nouit natũ esse se, ut audiat quia puer est & infans, auide inhiet uberibus matris, & cito crescit. Est autẽ mater, ecclesia: & ubera eius duo testaméta scripturarũ diuinarum, hinc sugatur lac omnium sacramentorũ temporaliter pro æterna salute nostra gestorũ, ut nutritus atq; roboratus perueniat ad mãducandũ cibum, quod est, in principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ. Lac nostrũ Christus humilis est, cibus noster, idẽ ipse Christus æqualis patri. Lacte te nutrit ut pane pascat: nam corde cõtingere Iesum spiritaliter, hoc est cognoscere, quia æqualis est patri. Propterea & Ma-
Ioan. 20 riam prohibebat se tangere, & dicebat ei, Noli me tangere, nondũ enim ascendi ad patrem meũ. Quid est hoc? Discipulis se palpandũ præbuit, & Mariæ contactũ uitauit: nónne ipse est qui dubitanti discipulo dixit, Mitte digitos tuos & palpa cicatrices? nunquid iam ad pa- D trem ascenderat. Quare ergo Mariã prohibet & dicit, Noli me tangere, nondũ enim ascẽdi ad patrẽ meũ? An hoc dicturi sumus quod à uiris se tangi nõ timuit, & à mulieribus se tangi timuit? Contactus illius omnẽ carnẽ mundat. Quibus primo uoluit manifestari, ab his se timuit contrectari? Nõne uiris resurrectio eius per fœminas nunciata est, ut contraria arte serpens uinceretur? quia enim ille mortẽ primo homini per fœminã nunciauit, & uiris uita per fœminã nunciata est: quare ergo se tangi noluit, nisi quia contactũ illum spiritalem intelligi uoluit? Contactus spiritalis de corde mundo. Ille contingit de corde mundo Christũ qui eum intelligit patri coæqualẽ & coæternum: qui autẽ nondum intelligit diuinitatẽ Christi, usq; ad carnem uenit, usq; ad diuinitatẽ non uenit. Quid autẽ magnũ est usq; illuc attingere, usq; quo persecutores qui crucifixerunt. Illud est magnum intelligere, uerbũ deũ apud
Ioan. 14 deum in principio, per quod facta sunt omnia, qualẽ se cognosci uolebat quãdo ait Philippo, Tanto tẽpore uobiscum sum, & non cognouistis me, Philippe qui uidet me, uidet & patrem. Sed ne quis piger sit ad proficiendũ, audiat, Pueri, nouissima hora est, Proficite, currite, crescite, nouissima hora est. Ipsa nouissima hora diuturna est, tamen nouissima hora est: horã enim pro tempore posuit nouissimo, quia in nouissimis temporibus ueniet dominus noster Iesus Christus: sed dicturi sunt aliqui, Quomodo nouissimũ tempus, quomodo nouissima hora, certe prius uenit antichristus, & tunc ueniet dies iudicij? Vidit Ioannes cogitationes istas, ne quasi securi fierent, & ideo non esse horam nouissimam putarent, quod uenturus esset antichristus, ait illis, Et sicut audistis quòd antichristus sit uenturus, nunc antichristi multi facti sunt.) Nunquid posset habere multos antichristos, quàm hora nouissima? Quos antichristos, sequitur & exponit. Vnde cognouimus quod nouissima sit hora?) Vnde? Quia antichristi multi facti sunt. Ex nobis exierunt.) Videte antichristos, ex nobis exierunt: ergo plangimus damnum? Audi consolationem. Sed non erant ex nobis.) Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis

A ex nobis exierunt, id est ex ecclesia exeunt: sed non exirent si ex nobis essent, antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Si antequàm exirent non erant ex nobis, multi intus sunt, nõ exierunt, & tamen antichristi sunt: audemus hoc dicere? ut quid? Nisi unusquisq; cum intus est nõ sit antichristus. Descripturus em̃ antichristos & designaturus est, & uidebimus eos. Nunc interrogare debet unusquisq; cõscientiã suam, an sit antichristus: latine enim antichristus contrarius est Christo. Non quomodo nonnulli intelligunt antichristum ideo dictũ, quod ante Christum uenturus sit, id est, post eum uenturus sit Christus. Nõ sic dicitur, non sic scribitur, sed antichristus, id est contrarius Christo. Iam quis sit contrarius Christo, nunc aduertetis ipso exponente, & intelligetis non posse exire foras nisi antichristos. Eos autem qui non sunt Christo cõtrarij, foras exire nullo modo posse: qui em̃ non est Christo cõtrarius, in corpore ipsius hæret, & membrũ cõputat. Nunq̃ sibi sunt mẽbra cõtraria, corporis integritas uniuersis mẽbris constat: & quid de concordia membrorũ dicit Apostolus, Si patitur unum membrũ, cõpatiuntur omnia mẽbra: & si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Si ergo in glorificatione membri cætera mẽbra congaudent, & in passione omnia mẽbra patiuntur, concordia mẽbrorum nõ habet antichristum. Et qui sunt intus, certe sunt in corpore domini nostri Iesu Christi, quãdoquidẽ adhuc curatur corpus ipsius, & sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorum. Sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali, quando euomũtur, tunc releuatur corpus: sic & mali quando exeunt, tunc ecclesia releuatur. Et dicit quando eos euomit atq; proijcit corpus: ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, nõ erãt ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebãt cũ inessent, ex nobis exierunt, sed nolite tristes esse, non erant ex nobis. Vnde probas? Quod si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum.) Hinc ergo uideat charitas uestra, quia multi qui nõ sunt ex nobis, accipiunt nobiscum sacramẽta, accipiunt nobiscum baptismum, accipiunt nobiscũ quod norũt fideles accipere, benedictionem, eucharistiam, & quicquid in sacramentis sanctis est. Ipsius altaris cõmunicationem accipiunt nobiscum, & nõ sunt ex nobis: tentatio probat quia non sunt ex nobis. Quando illis tentatio uenerit, uelut occasione uenti uolant foras, quia grana nõ erant. Omnes autem tunc uolabunt (quod sæpe dicendũ est) cũ area dominica cœperit uentilari in die iudicij. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quod si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum. Nã uultis nosse charissimi, quod certissime dicatur hoc, ut qui forte exierunt & redeũt non sunt antichristi, non sunt cõtrarij Christo, sed de uoluntate sua unusquisq; aut antichristus, aut in Christo est, aut in mẽbris sunt uiuis, aut in humoribus malis. Qui se in melius cõmutat, in corpore membrũ est: qui autẽ in malicia permanet, humor malus est, & quando exierit, releuabuntur qui premebantur. Ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis, quod si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscũ. Sed ut manifestarentur, quod non omnes erãt ex nobis.) Ideo addidit ut manifestarentur, quia & intus cũ sunt, nõ ex nobis sunt, nõ tamẽ manifesti sunt, exeundo manifestãtur. Et uos unctionẽ habetis à sancto, ut ipsi uobis manifesti sitis.) Vnctio spiritalis ipse spiritussanctus est, cuius sacramentũ est in unctiõe uisibili. Hanc unctionẽ Christi qui habent, dicit omnes cognoscere malos & bonos, nec opus esse ut doceantur, quia ipsa unctio docet. Scribo uobis, non quod nesciretis ueritatẽ, sed quia nostis eã, & quia omne mẽdaciũ nõ est ex ueritate.) Ecce admoniti sumus quomodo cognoscamus antichristũ. Quid est Christus? ueritas: ipse dixit, Ego sum ueritas. Omne aũt mendaciũ nõ est ex ueritate, omnes igitur qui mentiuntur, nõ sunt ex Christo. Nõ dixit quoddã mendaciũ ex ueritate, & quoddã mẽdaciũ nõ ex ueritate. Sententiã attẽde, ne uos palpetis, ne uobis adulemini, ne uos decipiatis, ne uos illudatis, omne mẽdaciũ nõ est ex ueritate. Videamus ergo quomodo antichristi mentiuntur, quia nõ est unũ genus mendacij. Quis est mẽdax, nisi is qui negat quod Iesus nõ sit Christus?) Aliã significationẽ habet Iesus, aliã habet Christus. Cum sit unum, Iesus Christus saluator noster, Iesus tamen propriũ nomen illi, quomodo Moyses ꝓprio nomine appellatus est, quõ Helias, quõ Abraã: sic tanq; proprium

1. Cor. 12

Ioan. 14

prium nomen habet dominus noster Iesus. Christus autẽ sacramẽti nomen est, quomodo si dicatur propheta, quomodo si dicatur sacerdos: sic Christus commendatur unus, in quo est redẽptio totius populi Israël. Iste Christus sperabatur uenturus à populo Iudæorũ, & quia humilis uenit, non est agnitus, quia lapis paruus erat, offenderunt in illũ & fracti sunt.
Daniel. 2 Sed creuit lapis, & factus est mons magnus: & quid ait scriptura? Quicunq; offenderit in la
Luc. 20 pidem istum conquassabitur, & super quem uenerit lapis iste, conteret eum. Discernenda sunt uerba, offendentem dixit conquassari: super quem autem uenerit conteri. Primo quia humilis uenit, offenderunt in illum homines: quia excelsus uenturus est ad iudicium, super quem uenerit conteret eum. Sed illum non conteret uenturus, quem non quassauit cum uenit. Qui in humilem non offendit, non formidabit excelsum. Breuiter audistis, qui in humilẽ non offendit, nõ formidabit excelsum: omnibus enim malis lapis offensionis est Christus, quicquid dicit Christus, amarũ est illis. Etenim audite & uidete, omnes certe qui exeũt de ecclesia, & ab unitate ecclesiæ præciduntur, antichristi sunt: nemo dubitat, ipse enim designauit, Ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Quicunq; ergo nõ manẽt nobiscũ, sed exeunt ex nobis, manifestũ est quòd antichristi sunt. Et quomodo probantur antichristi? ex mendacio. Et quis est mendax, nisi qui negat quoniã Iesus est Christus? Interrogemus hæreticos. Quẽ inuenis hæreticũ, qui negat, quia Iesus nõ est Christus? Videat charitas uestra magnũ sacramentũ, attẽdite quid inspirauerit nobis deus, & quid insinuare nobis uelit. Ecce exierũt à nobis, & facti sunt Donatistæ. Interrogemus eos utrum Iesus sit Christus, statim cõfitentur quia Iesus Christus est. Si ergo ille est antichristus, qui negat Iesum esse Christum, nec nos possunt illi dicere antichristos, nec nos illos, quia & nos confitemur & illi. Si ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos, ergo nec illi à nobis exierũt, nec nos ab ipsis. Si ergo nõ à nobis exiuimus, in unitate sumus. Si in unitate sumus, quid faciunt in hac ciuitate duo altaria? quid faciunt diuisæ domus, diuisa coniugia? Quid facit cõmunis lectus, & diuisus Christus? Admonet nos, uult nos fateri quod uerum est. An ipsi à nobis exierunt, aut nos ab ipsis? sed absit ut nos ab ipsis: habe
Psal. 2 mus enim testamentũ dominicæ hæreditatis, recitamus, & ibi nos inuenimus, Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ. Tenemus hæreditatẽ Christi, illi eam nõ tenent, nõ cõmunicant orbi terrarũ, non cõmunicant uniuersitati redẽptæ sanguine domini. Habemus ipsum dominũ resurgentẽ à mortuis, qui se dubitãtibus manibus discipulorũ præbuit palpandũ. Et cũ adhuc illi dubitarent, ait illis, Oportebat Christũ pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiã & remissionẽ peccatorũ. Vbi? quã? quibus? Per omnes gentes, incipientes ab Hierusalem: securi sumus de unitate hæreditatis. Quisquis huic hæreditati non cõmunicat, foras exijt. Sed nõ cõtristemur, ex nobis exierũt, sed non erant ex nobis nã si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscũ. Si ergo ex nobis exierunt, antichristi sunt: si antichristi sunt, mendaces sunt: si mendaces sunt, negant Iesum esse Christum. Iterum redimus ad difficultatem quæstionis: singulos interroga, confitentur Iesum esse Christum. Coartat nos angustus intellectus in hac epistola: uidetis certe quæstionem. Hæc quæstio & nos & ipsos turbat, si non intelligatur. Aut nos sumus antichristi, aut illi sunt antichristi. Illi nos antichristos uocant, & dicunt quod exiuimus ab eis, nos illos similiter: sed designauit hæc epistola antichristos, Quicunque negat quod Iesus non sit Christus, ipse est antichristus. Iam ergo quæramus, quis neget, & non attendamus ad linguam, sed ad facta: si enim omnes interrogentur, omnes uno ore confitentur Iesum esse Christũ. Quiescat paululum lingua, uitam interroga. Si inueneritis hoc, si ipsa scriptura nobis dixerit, quia negatio eorum nõ tantum lingua fit, sed & factis. Certe inuenimus multos antichri
ad Titum 1 stos, qui ore confitentur Christum, & moribus dissentiunt à Christo. Vbi inuenimus hoc in scriptura? Paulũ audi apostolũ de talibus cum loqueretur, ait, Cõfitentur enim se nosse deum, factis autem negant. Inuenimus & ipsos antichristos, quisquis factis negat Christum, antichristus est. Nõ audio quid sonet, sed uideo quid uiuat: opera loquũtur, & uerba

requirimus

A requirimus? Quis enim malus non bene uult loqui? sed quid dicit de talibus dominus? Hy- Matth.12
pocritæ, quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Voces uestras ad aures meas affer-
tis, ego cogitationes uestras inspicio, uoluntatẽ ibi malam uideo, & falsos fructus ostẽditis.
Noui quid inde colligã, non colligo de tribulis ficus, non colligo de spinis uuas. Vnaquæq; Mat.7
enim arbor à fructu cognoscitur. Magis mendax est antichristus qui ore profitetur Iesum
esse Christum, & factis negat, ideo mendax, aliud loquitur, aliud agit. Iam ergo fratres, si fa
cta interroganda sunt, non solum multos inuenimus antichristos foras exijsse, sed multos
nondum manifestos quòd foras exierint. Quotquot enim habet ecclesia periuros, fraudato
res, adulteros, ebriosos, fœneratores, mangones, & omnia quæ numerare non possumus, si
contraria sunt doctrinæ Christi, contraria sunt uerbo dei. Verbum autem dei Christus
est: quicquid contrarium est uerbo dei, in antichristo est. Antichristus enim contrarius est
Christo. Et uultis nosse quàm aperte resistant isti Christo, aliquando eueniat ut aliquid
mali faciant, & incipiant corripi, quia Christum non audent blasphemare, ministros eius
blasphemant à quibus corripiuntnr. Si autem ostenderis illis, quia Christi uerba dicis, non
uerba tua, conantur quantum possunt ut te conuincant uerba tua dicere, non uerba Chri-
sti. Si autẽ manifestũ fuerit, quia uerba Christi dicis, eunt & in Christũ, incipiũt reprehende
re Christũ. Quomodo, inquiũt, & quare tales nos fecit? Nõne dicũt hoc quotidie homines
conuicti de factis suis? Praua uoluntate peruersi artificẽ accusant. Clamat ille artifex de cœ
lo, quia ipse nos fecit, qui nos refecit: quid te feci? Ego hominẽ, non auaritiã: ego hominẽ fe-
ci, non latrociniũ: ego hominẽ feci, non adulteriũ. Audistis quia laudant me opera mea. Ex
ore triũ puerorũ ipse hymnus erat qui ab ignibus defendebat, laudant opera domini do-
minũ, laudant cœli, terra, mare: laudant omnia quæ sunt in cœlo. Laudant angeli, laudãt stel Daniel.3
læ, laudant luminaria, laudat quicquid natat, quicquid uolat, quicquid ambulat, quicquid re
pit: laudant ista omnia dominũ. Nunquid audistis quia laudat dominũ auaritia? nunquid
B audistis, quia laudat dominũ ebriositas? quia laudat luxuria, laudat nugacitas? Quicquid
ibi non audis laudẽ dare domino, non fecit dominus. Corrige quod tu fecisti, ut saluetur
quod in te deus fecit. Si autẽ non uis, & amas & amplecteris peccata tua, contrarius es Chri
sto. Intus sis, foris sis, antichristus es: intus sis, foris sis, palea es. Sed quare foris nõ es? Quia
occasionẽ uenti nõ inuenisti. Iam ista manifesta sunt fratres, ne quis dicat, Christũ nõ colo,
sed deũ colo patrẽ ipsius. Omnis qui negat filiũ, nec filiũ nec patrẽ habet: & qui cõfitetur fi
lium, & filiũ & patrẽ habet.) Vos grana alloquitur, & qui palea erant, audiant, grana fiant.
Vnusquisq; consyderans conscientiã suam, si mundi amator est, mutetur: fiat amator Chri
sti, ne sit antichristus. Si quis ei dixerit quod antichristus sit, irascitur, iniuriam sibi factam
putat, fortassis inscriptionẽ minatur. Si audiat à litigante quod antichristus sit, dicit ei Chri-
stus, Patiens esto, si falsum audisti, gaude mecum, quia & ego falsa ab antichristis audio.
Si autem uerum audisti, conueni conscientiam tuã, & si audire times, esse plus time. Ergo
uos quod ab initio audistis, in uobis maneat. Quòd si in uobis manserit quod ab initio au
distis, & uos in filio & patre manebitis.) Hæc est illa pollicitatio quã ipse pollicitus est nobis.
Forte enim mercedẽ quæreres & diceres, Ecce in me quod ab initio audiui custodio, obtem-
pero: pericula, labores, tentationes pro ista mansione sustineo, quo fructu, qua mercede?
Quid mihi postea dabit, quia in hoc seculo me uideo laborare inter tentationes? Non ui-
deo hic requiem esse aliquam, mortalitas ipsa aggrauat animam, & corpus quod corrumpi
tur premit ad inferiora, sed tolero omnia, ut illud quod ab initio audiui, maneat in me, & di
cam deo meo, Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras. Ad quam ergo Psal.16
mercedem? Audi & noli deficere. Si deficiebas in laboribus, promissa mercede fortis esto.
Quis est qui operetur in uinea, & recedat illi de corde quod accepturus est? Fac illum obli-
tum mercedem suam, deficiunt manus. Memoria promissæ mercedis perseuerantem fa-
cit in opere: & homo promisit qui te potest fallere. Quanto fortior esse debes in a-
gro dei, quando promisit ueritas, cui nec succedi potest, nec mori, nec fallere potest eum

cui pro-

cui promissum est? Et quid est promissum? uideamus quid promisit. Aurum est, quod hic multum amant homines, an argentum? An possessiones, ad quas fundunt homines aurum, quamuis multum ament aurum? An amœna prædia, amplæ domus, multa mancipia, animalia numerosa? Non est hæc merces quædam ad quam nos hortatur, ut in labore duremus. Quid dicitur merces ista? Vita æterna: audistis & gauisi exclamastis, amate quod audistis, & liberamini à laboribus uestris in requiē uitæ æternæ. Ecce quid promittit deus? Vitam æternam. Ecce quid minatur deus? Ignem æternum. Quid illis ad dexteram constitutis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Ad sinistram quid? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Illud nondum amas, uel hoc time: mementote ergo fratres mei, quia uitam æternam nobis promisit. Hæc est, inquit, pollicitatio quam ipse pollicitus est nobis uita æterna. Hæc scribo uobis de his qui uos seducūt.) Nemo uos seducat ad mortem, promissionem uitæ æternæ desiderate. Quid potest mūdus promittere? Quicq̄d libet promittat, fortassis in crastino morituro promittit. Et qua fronte ad illum qui manet in æternum exiturus es? Sed quid minatur mihi potens homo, ut aliquid mali faciam? quid minatur? carceres, catenas, ignes, tormenta, bestias, nunquid ignē æternū? Exhorresce quod minatur omnipotēs, ama quod pollicetur omnipotens, & uilescit omnis mundus, siue promittens, siue terrens. Hæc scribo uobis de his qui uos seducunt. Vt sciatis quia unctionem habetis, & unctio quam accepimus ab eo, permaneat in nobis.) Vnctionis sacramentum est, uirtus ipsa inuisibilis, unctiō inuisibilis spiritussanctus, unctio inuisibilis, charitas illa est, quæ in quocunq; fuerit tanq̄ radix illi erit, quāuis ardēte sole arescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calore solis, nō exarescit. Et nō habetis necessitatem ut aliquis uos doceat, quia unctio ipsius docet uos de omnibus.) Quid ergo nos facimus fratres, q̄a docemus uos? Si unctio eius docet nos de omnibus, quasi nos sine causa laboramus. Et ut quid tantum clamamus? Dimittamus uos unctioni illius, ut doceat uos unctio ipsius. Sed modo mihi facio quæstionem, & illi ipsi apostolo facio, dignetur audire paruulum quærentem à se, ipsi Ioanni dico, Vnctionem habebāt quibus loquebaris? Tu dixisti, quia unctio ipsius docet uos de omnibus, ut quid talem epistolam fecisti? quid illos tu docebas? quid instruebas? quid ædificabas? Iam hic uidete magnum sacramentum fratres, sonus uerborum nostrorum aures percutit, magister intus est. Nolite putare quenquā hominē aliquid discere ab homine. Admonere possumus per strepitum uocis nostræ, si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster. Adeo fratres uultis nosse, nunquid nō sermonem istum omnes audistis? Quàm multi hinc indocti exituri sunt: quantū ad me pertinet, omnibus locutus sum, sed quibus unctio illa intus non loquitur, quos spiritussanctus intus non docet, indocti redeunt. Magisteria forinsecus, adiutoria quædā sunt & admonitiones, cathedram in cœlo habet qui corda docet, propterea ait & ipse in euangelio, Nolite uobis dicere magistrum in terra: unus est ergo magister Christus. Ipse uobis ergo intus loquitur, quando nemo hominum illic est. Quia etsi aliquis est à latere tuo, nullus est in corde tuo: & non sit ullus in corde tuo, Christus sit in corde tuo, unctio ipsius sit in corde, ne sit in solitudine cor sitiēs, & nō habens fontes quibus irrigetur. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Vbi illius inspiratio & illius unctio non est, forinsecus inaniter perstrepunt uerba. Sic sunt ista fratres quæ forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem, forinsecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ. Quælibet forinsecus adhibeat, nunquid poma format? Nunquid nuditatem lignorum uestit umbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? sed quis agit hoc? Audite agricolam Apostolum, & uidete quid sumus, & audite magistrum interiorem, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Hoc ergo uobis dicimus, siue plantemus, siue rigemus, loquendo non sumus aliquid, sed ille qui incrementum dat deus, id est, unctio illius docet uos de omnibus.

D

Matth. 23

1. Cor. 3

A De eo quod Ioannes dicit: Et uerax est, & nō est mendax: sicut docuit uos permanere in ipsa. Et nunc filioli, permanete in eo, ut cum manifestatus fuerit, habeamus fiduciam in conspectu eius ut non confundamur ab eo in aduentu eius, usq; ad id: In hoc manifestatus est filius dei, ut soluat opera diaboli: Tractatus IIII.

EMINISTIS fratres hesternā lectionē ad hoc terminatam, quia non habetis necessitatem ut quis doceat uos, sed ipsa unctio docet uos de omnibus. Hoc autem sicut uos recordari certus sum, sic exposuimus uobis, quia nos qui forinsecus loquimur ad aures uestras, ita sumus quasi operarij, adhibentes culturam forinsecus ad arborem: sed incrementum dare non possumus, nec fructus formare: ille autem qui uos creauit & redemit & uocauit per fidem, & spiritum suum habitās in uobis, nisi loquatur uobis intus, sine causa nos perstrepimus. Vnde hoc apparet? Quia cum multi audiunt, non omnibus persuadetur quod dicitur, sed illis solis quibus intus loquitur deus. Illis autē intus loquitur, qui ei locum præbent: illi autem deo locum præbent, qui diabolo locū non præbent. Habitare enim uult diabolus corda hominum, & loqui ibi omnia quæ ualent ad seductionē: sed quid ait dñs Iesus? Princeps huius mundi missus est foras: unde missus est? Ioan.12 Nunquid extra cœlum & terram? nunquid extra fabricam mūdi? Non: sed extra corda credentium foras misso inuasore, habitat redemptor, quia ipse redemit qui creauit: & diabolus iam forinsecus oppugnat, non uincit illum qui intus possidet. Forinsecus autem oppugnat, immittendo uarias tentationes: sed ille non consentit cui deus intus loquitur, & unctio quā audit, docet. Et uerax est,) inquit, eadem unctio, id est, ipse spiritus domini qui docet homines, mentiri non potest: Et non est mendax: sicut docuit uos permanere in ipsa. Et nunc filioli permanete in eo, ut cum manifestatus fuerit, habeamus fiduciam in conspectu eius, ut non confundamur ab eo in aduentu eius.) Videte fratres, credimus in Iesum quem

B non uidimus, annunciauerunt eū qui uiderunt, qui contrectauerunt, qui uerbū ex ore ipsius audierunt, & ut persuaderent generi humano, ab illo missi sunt, non à seipsis ire ausi sunt. Et quò missi sunt? Audistis cum euangelium legeretur: Ite prædicate euangelium uniuersæ creaturæ quæ sub cœlo est. Marci.16 Vbiq; ergo discipuli missi sunt attestantibus signis & prodigijs, ut crederetur illis, quia ea dicebant quæ uiderant. Credimus in eum quem nō uidimus, & uenturum eum expectamus. Quicunq; illum fide expectant, cum uenerit gaudebunt: qui sine fide sunt cum uenerit, quod nunc non uident, erubescent. Et confusio illa non erit unius diei & transiet, quomodo solent confundi qui inueniūtur in aliqua culpa, & eis insultatur ab hominibus. Confusio illa traducet cōfusos ad sinistram, ut audiant: Ite in ignem æternum qui Matth.25 paratus est diabolo & angelis eius. Maneamus ergo in uerbis eius, ne confundamur cū uenerit, ipse enim dicit in euangelio eis qui in eum crediderant, Si permāseritis in uerbo meo, Ioan.8 uere discipuli mei estis. Et quasi dicerent, quo fructu? Et cognoscetis, inquit, ueritatem, & ueritas liberabit uos: Modo enim salus nostra in spe, nōdum in re: nondū tenemus iam quod promissum est, sed uenturum speramus: fidelis autem est qui promisit, non te fallet, tantum noli deficere, sed expecta promissorem: non enim nouit fallere ueritas, tu noli esse mendax, ut aliud profitearis, aliud agas. Tu serua fidem, & seruat ille pollicitationem: si autem non tu seruaueris fidem, tu te fraudasti, non ille qui promisit. Si scitis quia iustus est, scitote quia omnis qui facit iusticiam ex ipso est natus.) Iusticia modo nostra ex fide, iusticia perfecta non est nisi in angelis: & uix in angelis si deo comparentur: tamen si qua perfecta iusticia animarum & spirituum est quos deus creauit, in angelis sanctis, iustis, bonis, nullo lapsu auersis, nulla superbia cadentibus, sed manentibus semper in contemplatione uerbi dei, & nihil aliud dulce habētibus nisi à quo creati sunt, in ipsis perfecta iusticia est, in nobis aūt ex fide cœpit esse secundum spiritum. Audistis cum psalmus legeretur: Incipite domino in Psal.146 confessione. Incipite, inquit. Initium iusticiæ nostræ confessio peccatorum. Cœpisti non defendere peccatum tuum, iam inchoasti iusticiam, perficietur autem in te quando nihil aliud

M facere

facere delectabitur,quando absorbebitur mors in uictoria,quando nulla concupiscentia ti tillabit, quãdo non erit lucta cum carne & sanguine,quando erit corona uictoriæ & triumphus de inimico,tunc erit perfecta iusticia. Modo adhuc pugnamus,si pugnamus,in stadio sumus. Ferimus & ferimur,sed qui uincat expectatur. Ille autem uincit,qui & quod ferit, de uiribus suis nõ præsumit,sed de protectore suo. Solus diabolus aduersum nos pugnat,nos cum deo simus,& diabolum uincimus:nam si tu solus cum diabolo pugnaueris,uinceris. Exercitatus est hostis:quot palmarum? Consyderate quò deiecerit ut mortales nasceremur primo,ipsam originem nostram de paradiso. Quid ergo faciendũ est,quia ipse exercitatus est? Inuocetur omnipotens aduersus exercitatum diabolũ. Habitet in te qui non potest uinci,& securus uinces eum qui uincere solet:sed quos,nisi in quibus nõ habitat deus? Nam ut noueritis fratres,contempsit Adam in paradiso positus præceptum dei,& erexit ceruicem, ueluti in potestate sua esse cupiẽs, & nolens subdi uolũtati dei,& lapsus est ab illa immortalitate,ab illa beatitudine. Homo autem quidam iam exercitatus natus mortalis, cũ sederet
Iob.2 in stercore putris uermibus diabolum uicit:ipse Adam,& in Iob ipse,quia de genere ipsius Iob. Ergo Adam uictus in paradiso,uicit in stercore:in paradiso cum esset,audiuit persuasionem mulieris quam illi immiserat diabolus,in stercore aũt cum esset,ait Euæ:tanq̃ una ex insipientibus mulieribus locuta es. Ibi aurem apposuit,hic responsum dedit:cum esset lætus,audiuit:cũ esset flagellatus,uicit. Ideo uidete quid sequitur fratres in epistola ista:quia hoc nobis cõmendat,ut diabolum quidẽ uincamus,sed nõ ex nobis:si scitis quia iustus est, ait,scitote quia omnis qui facit iusticiam,ex ipso est natus,ex deo,ex Christo. Et quia dixit,
Cap.III ex ipso est natus,hortat nos. Iaã ergo quia nati ex illo sumus,pfecti sumus,audite. Ecce qualem dilectionem dedit nobis pater,ut filij dei uocemur & simus.) Nam qui uocãtur & non sunt,quid illis prodest nomen ubi res non est? Quàm multi uocãtur medici qui curare non norunt? Quàm multi uocãtur uigiles,qui tota nocte dormiunt? Sic multi uocantur Christiani,& in rebus nõ inueniuntur,quia hoc quod uocantur nõ sunt,id est,in uita,in moribus,in fide,in spe & charitate. Hoc autem quod audistis fratres: ecce qualẽ dilectionem dedit nobis pater,ut filij dei uocemur & simus. Propter hoc mũdus nõ cognoscit nos, quia non cognouit eum,& nos nõ cognoscit mundus.) Totus mundus Christianus est, & totus mundus impius. Per totum enim mundũ impij,& per totum mundũ pij,illi illos non cognoscunt. Quomodo putamus quia non cognoscunt? Insultant bene uiuentibus, attendite & uidete,quia forte sunt & inter uos. Vnusquisq; uestrũ qui iam pie uiuit,qui contemnit secularia,qui non uult ire ad spectacula,qui non uult se inebriare quasi solẽniter,& quod est grauius,accedente patrocinio sanctorum dierum fieri immundus, qui ista facere noluerit, quomodo ei insultatur ab his qui faciunt? Nunquid insultaretur ei si agnosceretur? Quare aũt non agnoscitur? Mundus eum non agnoscit. Quid est mundus? Illi habitatores mundi,quomodo dicitur domus habitatores eius. Iam ista sæpe dicta sunt,& non ea uobiscum hodie repetimus. Iam cum auditis mundũ in mala significatione,nõ intelligatis nisi dilectores mundi,quia per dilectionẽ inhabitant,& per quod inhabitant,nomẽ habere meruerũt. Propter hoc mundus non cognouit nos,quia nõ cognouit eum. Ambulabat & ipse dñs Iesus Christus in carne:erat deus,latebat in infirmitate. Et unde nõ est cognitus? Quia oñia peccata arguebat in hominibus. Illi amando delectationes peccatorũ non agnoscebãt deũ: amando quod febris suadebat, iniuriã medico faciebant. Quid ergo,nos iam nati sumus ex ipso? Sed quia in spe sumus: Dilectissimi,inquit,nunc filij dei sumus.) Iam nũc? Quid est ergo quod expectamus,si iam filij dei sumus? Et nondũ,inquit,manifestum est quod erimus.) Quid autem erimus aliud q̃ filij dei? Audi quid sequitur. Scimus quia cum apparuerit,similes ei erimus,quoniã uidebimus eum sicuti est.) Intelligat charitas uestra. Magna res:scimus quia cum apparuerit,similes ei erimus,quoniã uidebimus eum sicuti est,iam illud attendite quid uocatur,est. Nostis quid uocatur,est? Quid uocatur,& non solum uocatur,sed uere est,incõmutabilis est,semper manet,mutari nescit,nulla ex parte corrumpitur,

A nec proficit quia perfectum est: nec deficit quia perfectum est: & quid est hoc, In principio erat uerbum. Et quid est hoc? Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Hoc modo Christum in forma dei, uerbum dei, unicum patri, æqualem patri, non possunt uidere mali. Secundum id uero quòd uerbum caro factum est, potuerũt & mali, quia in die iudicij uidebunt & mali, quia sic ueniet iudicaturus quomodo uenit iudicandus. In ipsa forma homo, sed deus: nam maledictus omnis qui spem suam ponit in homine: Homo uenit, & ut iudicet. Et si non uidebitur, quid est quod scriptũ est: Videbunt in quẽ transfixerunt? De impijs enim dictum est, quia uidebunt & confundentur. Quomodo non uidebunt impij, quando alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram? Ad sinistram positis dicet, Ite in ignem æternum: ad dexteram positis dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Videbunt, sed formam serui: formam dei non uidebunt. Quare? Quia impij sunt: & ipse dominus dicit, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Ergo uisuri sumus quandam uisionẽ fratres, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Visionem quandam, uisionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atq; camporum, pulchritudinẽ maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergo erimus, quando uidebimus quod nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Quomodo potuit, lingua sonuit, cætera corde cogitentur: quid enim & ipse Ioannes dixit ad comparationem rei quæ est, uel à nobis dici potest hominibus longe imparibus meritis ipsius? Redeamus ergo ad illam unctionem quæ intus docet, & loqui nõ possumus, & quia modo uidere non potestis, officium uestrum in desiderio sit. Tota uita Christiani boni, sanctum desiderium est. Quod autem desideras nõdum uides, sed desiderando capax efficeris, ut cum uenerit quod uideas implearis. Sicuti enim si uelles implere aliquem sinum, & nosti q̃ magnum est quod dabitur, extendis sinum uel sacci uel utris uel
B alicuius rei, nosti quantum missurus es, & uides quia angustus est sinus, extendendo facis capaciorem: sic deus differendo extendit desiderium, desiderando extendit animum, extendendo facit capacem. Desideremus ergo fratres, quia implendi sumus. Videte Paulum extendentem sinum, ut possit capere quod uenturum est, ait: Nõ quia iam acceperim, aut iam perfectus sim fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Quid ergo agis in hac uita, si nõdum apprehendisti? Vnum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundũ intentionem sequor ad palmam supernæ uocationis. Extentum se dixit, & secundum intentionem sequi se dixit: minorẽ se sentiebat ad capiendum quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hæc est uita nostra, ut desiderando exerceamur. Tantum autem nos exercet sanctum desiderium, quãtum desideria nostra amputauerimus ab amore seculi. Iam diximus, aliquando exinani, quod implendum est: bono implendus es, funde malũ: puta quia melle te uult implere deus, si aceto plenus es, ubi mel pones? Fundendũ est quod portat uas, mundandũ est ipsum uas. Mutandum est, & si cũ labore, cũ tritura, ut fiat aptum cuidam rei. Mel dicamus, aurum dicamus, uinum dicamus, quicquid dicamus quod dici non potest, quicquid uolumus dicere, deus uocat̃. Et quid diximus deus, quid diximus? Duæ istæ syllabæ sunt totum quod expectamus. Quicquid ergo dicere ualuimus, infra est: extendamus nos in eum, ut cum uenerit, impleat. Similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et omnis qui habet spem hanc in ipso est.) Videte quia in spe nos posuit. Videtis quemadmodum nos congruit apostolo Paulo, coapostolo suo, Spe salui facti sumus. Spes aũt quæ uidetur non est spes: quod enim uidet quis, quid sperat? Si em̃ quod nõ uidemus speramus, per patientiã expectamus. Ipsa patiẽtia exercet desideriũ: mane tu, nam manet ille, & perseuera in ambulando, ut peruenias quia quò tendis, non migrabit, uidete.

Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est.) Videte quemadmodum nõ abstulit liberum arbitrium, ut diceret castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi deus? Sed deus te nolentem non castificat. Ergo quòd adiungis uoluntatem tuam,

Ioan. 1
Phil. 2
Ioan. 19
Matth. 25
Matth. 5
Phil. 3
Rom. 8

tem tuã, deo castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui uenit ut habitet in te. C
Tñ quia agis ibi aliquid uolũtate, ideo & tibi aliqd tributũ est: ideo aũt tibi tributũ est, ut di
Psal. 26 cas sicut in psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliqd agis: nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat? Omnis eñ qui facit peccatũ, & iniquitatẽ facit.) Nemo, enim dicat, aliud est peccatũ, atq; aliud iniquitas: nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus non sum: omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Peccatũ iniquitas est.) Quid ergo facimus de peccatis nostris & iniquitatibus? Audi quid dicit: Et scitis quia ille manifestatus est, ut peccatum auferat, & peccatum in ipso non est.) In quo nõ est peccatum, ipse uenit auferre peccatum: nam si esset in illo peccatum, auferẽdum esset illi, non ipse auferret. Omnis qui in ipso manet, non peccat.) Inquantum in ipso manet, intantum non peccat Omnis qui peccat, non uidit eum, neq; cognouit eum.) Non est mirum: non enim uidimus, sed uisuri sumus. Non eum cognouimus, sed cognituri sumus. Credimus in eum quem non cognouimus? An forte ex fide cognouimus & specie non cognouimus? Magna est ista quæstio: Omnis qui peccat non uidit eum, nec cognouit eum. Nondum cognouimus, sed in fide & uidemus & cognoscimus: si enim nondum uidet fides, quare dicimur illuminati? Est illuminatio per fidẽ, & illuminatio per speciem. Modo cum peregrinamur, per fidem ambulamus, nõdum per speciem. Ergo & iusticia nostra per fidem est, & non per speciem. Erit perfecta nostra iusticia cum uidebimus per speciem, modo non re-
Rom. 1 linquamus eam iusticiam quæ est ex fide, quoniam iustus ex fide uiuit, sicut ait Apostolus: Omnis qui manet in ipso non peccat: nam omnis qui peccat non uidit eum, neq; cognouit eum. Nõ credidit iste qui peccat? Si autem credidit, quantum ad fidem eius pertinet nõ peccat. Filioli, nemo uos seducat: qui facit iusticiam iustus est, sicut & ille iustus est.) Nũquid quando audimus, quia iusti sumus, sicut æquales nos debemus putare deo? Debetis scire quid est, sicut. Iamdudum enim dixit: Castificat semetipsum, sicut ipse castus est. Iam ergo patet, æqualis est castitas nostra castitati dei, & iusticia nostra iusticiæ dei? Quis hoc dicat? D
Sed, sicut, non semper in æqualitate dici solet: quomodo, uerbi gratia: Visa basilica ista ampla, si uelit facere aliquis minorem, sed tamen proportione ad mensuras eius, ut uerbi gratia, si lata est simplum, & longa duplum, faciat & ille latam simplum, & longam duplum, uidetur sic fecisse sicut est ista: sed ista habet, uerbi gratia, centum cubitos, illa triginta, & sicut est, & impar est. Videtis quia non semper, sicut, ad parilitatem & æqualitatem refertur, uerbi gratia: uidete quantum sit inter faciem hominis & imaginẽ de speculo. Facies in imagine, facies in corpore, imago in imitatione, corpus in ueritate: & quid dicimus? Nam sicut hic oculi, ita & ibi: sicut hic aures, ita & ibi. Dispar est res, sed, sicut ad similitudinem dicitur. Habemus ergo & nos imaginem dei, sed non illam quam habet filius æqualis patri: tamen & nos pro modo nostro si non sicut ille essemus, ex nulla parte similes diceremur. Ergo castificat nos sicut & ipse castus est: sed ille castus æternitate, nos casti fide. Iusti sumus sicut & ipse iustus est: sed ipse in ipsa incommutabili perpetuitate, nos iusti credendo in quem non uidemus, ut aliquando uideamus. Et cum perfecta fuerit iusticia nostra, cum facti æquales angelis fuerimus, nec tunc illi æquabimur: quanto ergo modo ab illo longe est, quando nec tunc par erit? Qui facit peccatũ, de diabolo est, quia ab initio diabolus peccat.) De diabolo est, nostis quid dicat? Imitando diabolum: nam neminem fecit diabolus, neminem genuit, neminem creauit. Sed quicunq; fuerit imitatus diabolum, quasi de illo natus fit filius diaboli imitando, non proprie nascendo. Quomodo es filius Abraæ? Nunquid Abraam te genuit? Quomodo Iudæi filij Abraæ? Non imitantes fidem Abraæ, facti sunt filij diaboli. De carne Abraam nati sunt, & fidem Abraæ nõ sunt imitati. Si ergo qui inde nati sunt, exhæredati sunt, quia non sunt imitati: tu qui non de illo natus es, efficeris filius, & sic eris filius imitando: & si diabolum fueris imitatus, quia ille superbus extitit & impius aduersus deũ, eris filius diaboli, diabolum imitando, nõ quia ipse creauit te, aut genuit te. In hoc manifestatus est filius dei.) Eia fratres, omnes peccatores ex diabolo nati sunt, inquantum peccatores

A catores.Adam à deo factus est,sed quando cōsensit diabolo,ex diabolo natus est.Et tales omnes genuit qualis erat,cum ipsa concupiscentia nati sumus.Et anteq̃ nos de uita nostra addamus,de illa damnatione nascimur:nam si cum illo peccato non nascimur,quid est quòd cum infantibus ad baptismum curritur ut soluantur? Ergo duas natiuitates attendite fratres,Adā & Christū.Duo sunt homines,sed unus ipsorū homo homo,alter homo deus.Per hominem hominem peccatores sumus,per hominē deum iustificamur. Natiuitas illa deiecit ad mortem,ista natiuitas erexit ad uitam:natiuitas illa trahit secum peccatū,natiuitas ista liberat à peccato:ideo enim uenit Christus homo,ut solueret peccata hominū.

In hoc manifestatus est filius dei,ut soluat opera diaboli.) Cætera cōmendo charitati uestræ,ne uos grauem:ipsa enim quæstio est,in qua soluenda laboramus, quia peccatores nos dicimus:si enim quis dixerit se esse sine peccato,mendax est.Et in ipsius epistola Ioannis inuenimus:Si dixerimus quia peccatum non habemus,nosipsos seducimus.Meminisse enim debetis priorum,si dixerimus quia peccatum nō habemus,nosipsos seducimus,& ueritas in nobis non est.Et rursus in cōsequentibus audis:qui natus est ex deo,nō peccat, quia qui facit peccatum non uidet eum,neq; cognouit eum:omnis qui facit peccatum de diabolo est,ex deo non est peccatum.Iterum terret nos,quomodo nati sumus ex deo,& quomodo nos fatemur peccatores? An dicturi sumus,quia de deo nati non sumus? Et quid faciūt ista sacramenta in infantibus? Quid dixit Ioannes:qui natus est ex deo,non peccat:ipse Ioannes iterum dixit,si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est? Magna quæstio & angusta:& ad hanc soluendam utinam intentam fecerim charitatem uestram:in nomine domini cras quod inde dederit disseremus.

De eo quod Ioannes dicit:Omīs qui natus est ex deo, nō facit peccatū,quia semē eius in ipso manet,& nō potest peccare,quia ex deo natus est,usq; ad id:Filioli non diligamus uerbo tantum & lingua, sed opere & ueritate:

B

Tractatus V

NTENTE audite obsecro uos,quia res non minima uersatur in medio:& non dubito qui hesterno die intenti affuistis,quòd & hodie intentius cōuenistis: est enim non parua quæstio,quomodo dicat in ista epistola, qui natus est ex deo nō peccat:& quomodo in eadem epistola superius dixit:Si dixerimus,quia peccatum non habemus,nosipsos seducimus,& ueritas in nobis non est.Quid facturus est quē uterq; sermo ex eadem epistola in medio coartauit? Si se confessus fuerit peccatorem, timet ne dicatur illi, non ergo ex deo natus es,quia scriptum est,qui natus ex deo, non peccat:si autem dixerit se iustum,& nō habere peccatum,accipit ex alia parte plagam ex ipsa epistola:Si dixerimus quia peccatum non habemus,nosipsos seducimus,& ueritas in nobis non est.Positus ergo in medio,quid dicat & quid confiteatur,aut quid profiteatur non inuenit. Profiteri se esse sine peccato periculosum est,& nō solum periculosum,sed etiā mendosum. Nosipsos,inquit, seducimus,& ueritas in nobis non est,si dixerimus quia peccatum nō habemus:sed utinam non haberes & diceres, uerum enim diceres,nec in ueritate promenda, ullum iniquitatis uel uestigium formidares:sed ideo malefacis si dicis,quia mendacium dicis. Veritas,inquit,in nobis non est,si dixerimus quia peccatum non habemus:non ait, non habuimus,ne forte de præterita uita dictum uideretur.Habuit peccatum homo iste,sed ex quo natus est ex deo,cœpit non habere:si ita esset,nulla nos angustaret quæstio,diceremus enim,fuimus peccatores,sed modo iustificati sumus:habuimus peccatum,sed modo nō habemus:non hoc ait,sed quid ait? Si dixerimus quia peccatum non habemus,nosipsos seducimus,& ueritas in nobis non est.Post aliquantum rursus:qui natus est ex deo,inquit, non peccat.Nunquid Ioannes ipse non erat natus ex deo? Si Ioannes non erat natus ex deo, de quo audistis,quia supra pectus domini recubuit,aliquis sibi audet promittere generationem factam in se,quam ille habere nō meruit,qui super pectus domini recumbere meruit,

quem dominus plus quàm cæteros diligebat, ipsum de spiritu nō genuerat? Attendite nūc G
uerba ista. Adhuc angustias nostras cōmendo, ut per intentionem uestram quæ oratio est,
& pro nobis & pro uobis dilatet deus, & det exitum ne aliquis in uerbo eius inueniat occasionem perditionis suæ, quod uerbum non est prædictum & conscriptum, nisi ad medicinam & salutem. Omnis, inquit, qui facit peccatum & iniquitatē facit: ne forte discernas, peccatum iniquitas est: ne dicas peccator sum, sed iniquus non sum, peccatum iniquitas est. Et scitis quia in hoc ille manifestatus est, ut peccata auferat, & peccatum in illo non est: & quid prodest nobis quia uenit sine peccato? Omnis qui non peccat in ipso manet, & omnis qui peccat, non uidit eum, neq; cognouit eum. Filioli, nemo uos seducat: qui facit iusticiā iustus est, sicut & ille iustus est. Iam ista diximus, quia secundū quandā similitudinem, non secundum æqualitatem dici solet, qui facit peccatū de diabolo est, quia ab initio diabolus peccat. Et hoc diximus, quia neminem creauit diabolus, neq; genuit, sed imitatores eius ex illo nascuntur. In hoc manifestatus est filius dei, ut soluat opera diaboli. Ergo ut soluat peccata, uenit ille qui non habet peccatū: deinde sequitur: Omnis qui natus est ex deo non facit peccatum, quia semen eius in ipso manet: & non potest peccare, quia ex deo natus est.) Fortiter instrinxit: fortassis secundum quoddam peccatum dixit, non peccat, non secundū omē peccatum. Vt quid ait: qui natus est ex deo, non peccat? Certum quoddam peccatum intelligas, quod non potest admittere homo qui ex deo natus est. Et tale peccatum est illud, ut si quisquam illud admiserit, confirmet cætera: si quis autem hoc non admiserit, soluet cætera.
Ioan. 13 Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum: quod est mandatum? Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis. Intendite, hoc mādatum Christi dilectio uocatur. Per hanc dilectionem peccata soluuntur. Hæc si non teneatur, & graue peccatum est, & radix omnium peccatorum. Intendite fratres, protulimus aliquid, in quo bene intelligentibus soluta est quæstio. Sed nunquid cum celerioribus tātum ambulamus uiam? Et qui tardius ambulant, non sunt relinquendi. Versemus hoc quibus possumus uerbis, ut ad omnes perueniat. Puto enim fratres, quia omnis homo sollicitus est pro anima sua, qui non sine causa intrat ecclesiam, qui non temporalia quærit in ecclesia, qui non propterea intrat ut transigat negocia secularia, sed ideo intrat, ut aliquid sibi æternum promissum teneat quò perueniat. Necesse est ergo cogitet, quemadmodum ambulet in uia, ne remaneat, ne retro eat, ne aberret, ne claudicando non perueniat. Qui ergo sollicitus est, tardus non sit, uelox sit, non recedat de uia. Hoc ergo dixi, quia qui natus est ex deo non peccat. Fortassis secundum quoddam peccatum uoluit intelligi: nam erit aliter contrarium illi loco, Si dixerimus quia peccatum non habemus nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Sic ergo forte potest solui quæstio. Est quoddam peccatum quod non potest admittere ille qui natus est ex deo, & quo non admisso soluuntur cætera, quo admisso confirmātur cætera. Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum Christi, contra testamentum nouum. Quod est mādatum nouum? Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis: qui facit contra charitatem & contra dilectionem fraternam, non audet gloriari & dicere natū se esse ex deo: qui autem in dilectione fraterna constitutus est, certa sunt peccata quæ nō potest admittere, & hoc maxime ne oderit fratrem. Et quid de cæteris peccatis facit, unde dictum est: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est? Audiat securitatē
1. Pet. 4 de alio loco scripturæ: Charitas cooperit multitudinem peccatorum. Charitatem ergo cōmendamus, charitatem cōmendat hæc epistola. Post resurrectionem dominus quid aliud
Ioan. 21 interrogauit Petrum: Amas me? Et parum fuit semel interrogare, & iterū nihil aliud, & tertio nihil aliud. Cum iam tertio ille tædio afficeretur, quasi non sibi crediderit, quomodo qui nesciret quid in illo ageretur, tamen & primo & secundo & tertio hoc interrgauit. Ter negauit timor, ter confessus est amor. Et ecce amat Petrus dn̄m. Quid præstaturus dn̄o? Nō enī
Psal. 115 & ipse non turbatus est in ipso psalmo: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Qui enim dicebat hæc in psalmo, attendebat quanta sibi essent præstita à dn̄o,

& quæ-

A & quærebat quid retribueret dño,& nõ inueniebat:quicquid enim retribuere uolueris,ab ipso
accepisti quod reddas.Et quid inuenit quod retribuat? Quod ut diximus fratres,ab ipso ac
ceperat,hoc inuenit quod retribueret.Calicem salutaris accipiam,& nomen domini inuoca-
bo:quis enim illi dederat calicem salutarem,nisi ille cui uolebat retribuere? Accipere autẽ ca-
licem salutarem,& inuocare nomen dñi,hoc est satiari charitate,& ita satiari ut non solum
non oderis fratrem,perfecta charitas est,sed ut paratus sis mori pro fratre.Hanc ipse dñs in
se exhibuit,mortuus pro omibus,orans pro eis à quibus crucifigebat',& dicens:Pater igno *Luc.23*
sce illis,quia nesciunt quid faciunt:sed si solus hoc fecit,non erat magister,si discipulos nõ ha
bebat.Secuti discipuli hoc fecerunt: lapidabatur Stephanus,& genuflexo ait:Domine, ne *Act.7*
statuas illis hoc delictum.Amabat à quibus occidebatur,quia & pro ipsis moriebatur.Au-
dis apostolum Paulum:Et ipse,inquit,impendar pro animabus uestris.Inter illos enim erat *2.Cor.12*
pro quibus Stephanus deprecabatur, quando eorum manibus moriebatur.Perfecta ergo
charitas hæc est: si quis tantam habuerit charitatem,ut paratus sit pro fratribus etiam mo
ri,perfecta est in illo charitas.Sed nunquid mox ut nascitur,iam prorsus perfecta est? Vt
perficiatur,nascitur:cum fuerit nata,nutritur:cum fuerit nutrita,roboratur:cum fuerit robo
rata,perficitur:cum ad perfectionem uenerit,quid dicit? Mihi uiuere Christus est,& mori lu *Phil.1*
crum.Optabam dissolui & esse Christo,multo magis optimum,manere in carne necessa-
rium propter uos. Propter eos uolebat uiuere,pro quibus paratus erat mori.Et ut noueri-
tis quia ipsa est perfecta charitas,quã non uiolat,& in qua non peccat qui natus est ex deo,
hoc dñs dicit Petro:Petre amas me? Et ille,Amo.Non dixit, si amas me, obsequere mihi.
Quando enim erat dominus in carne mortali,esuriuit,sitiuit.Eo tempore quo esuriebat &
sitiebat,susceptus est hospitio,ministrarunt illi qui habuerũt de substãtia sua:sicut legimus
in euãgelio:Suscepit eum Zachæus,saluus factus est à morbo,suscepto medico.Quo mor *Luc.19*
bo? Auariciæ:erat enim ditissimus & princeps publicanorum.Attendite sanatum à morbo
B auariciæ,Dimidium,inquit,bonorum meorum do pauperibus,& si cui aliquid tuli,quadru
plum reddam.Ideo seruauit alterum dimidium,non quo frueretur,sed unde debita solue-
ret.Suscepit ergo tunc medicum hospitio,quia erat infirmitas carnis in dño, cui hoc obse-
quiũ præberent homines:& hoc, quia uoluit præstare obsequẽtibus,obsequentibus enim
proderat,nõ illi.Cui enim angeli ministrabãt,horũ obsequiũ requireret? Nec Helias seruus *3.Reg.17*
illius hoc necessariũ habebat aliquando,cui panem & carnẽ per coruum mittebat,& tamen
ut uidua religiosa benediceret',mittitur seruus dei, pascitur à uidua quẽ deus in secreto pa-
scebat.Verũtamen quãuis de his seruis dei sibi præstent,qui eorum indigentiam cõsyderant, *Matth.10*
propter illam mercedem à dño in euangelio positam manifestissime,Qui suscipit iustũ in
nomine iusti,mercedem iusti accipiet:qui suscipit prophetam in nomine prophetæ, mercedẽ
prophetæ accipiet:& qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex his minimis tantũ in nomine
discipuli,amen dico uobis,non perdet mercedem suam.Quãuis ergo sibi præstent qui hæc
faciunt,tamen nec poterat præberi ascensuro in cœlum.Quid illi poterat retribuere Petrus
qui amabat illum? Audi,Pasce oues meas,id est,fac pro fratribus quod pro te feci. Omnes
sanguine meo redemi,nolite dubitare mori pro ueritatis confessione,ut cæteri uos imiten-
tur:sed hæc ut diximus fratres,perfecta charitas est,qui natus est ex deo habet illã.Intẽdat
charitas uestra,uidete quid dicam. Ecce accipit sacramentum natiuitatis homo. Baptiza-
tus sacramentum habet,& magnum sacramentum,diuinum,sanctum,ineffabile.Consyde
ra quale,ut nouum hominem faciat,dimissionem omnium peccatorum. Attendat tamen
in cor,si perfectum est ibi,quod factum est in corpore:uideat si habeat charitatem,& tunc
dicat, natus sum ex deo . Si autem non habet, characterem quidem impositum habet,
sed desertor uagatur:habeat charitatem,aliter non se dicat natum ex deo. Sed habeo, in-
quit,sacramentũ, audi Apostolum: Si sciam omnia sacramenta,& habeam omnẽ fidẽ, ita *1.Cor.13*
ut montes transferam,charitatẽ autẽ non habeam,nihil sum.Hoc si meministis,cõmenda-

 uimus,

uimus, cum istam epistolam inciperemus, nihil in ea nobis sic cómendari, quomodo charitatem. Et si uidetur alia & alia dicere, illò facit reditum, & ad ipsam charitatem omnia uult referre quæcunque dixerit. Videamus si & hic hoc facit: attendite. Omnis qui natus est ex deo, non facit peccatũ. Quærimus quod peccatũ, quia si omne intellexeris, contrarius eris illi loco: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Ergo dicat quod peccatum, doceat nos, ne forte ego temere dixi peccatum hoc esse uiolationẽ charitatis. Quia sicut supra dixit, qui odit fratrem suũ in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius. Sed forte aliquid dixit in posterioribus, & non nominauit charitatem, uidete quia circuitus ille uerborum hunc habet finem, hunc habet exitum. Omnis qui natus est ex deo, nõ peccat, quia semen eius in ipso manet.) Semen dei, id est, uerbum dei: unde dicit Apostolus, Per euangelium ego uos genui. Et non potest peccare, quia ex deo natus est.) Dic adhuc. Videamus in quo non potest peccare. In hoc manifestati sunt filij dei & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est à deo, & qui non diligit fratrem suum.) Certe iam manifestum est unde dicat, & qui non diligit fratrem suum. Dilectio ergo sola discernit inter filios dei & filios diaboli. Signent se oẽs signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes alleluia: Baptizentur omnes, intrent omnes ecclesias, faciant parietes basilicarum, non discernunt filij dei à filijs diaboli nisi in charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex deo: qui non, non sunt nati ex deo. Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid uis habe, hoc solum nõ habeas, nihil tibi prodest: alia si non habeas, hoc habe, & implesti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: &, plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in euãgelio, qui inuenit unam margaritam, & uendidit omnia quæ habebat & emit eam: hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcũque habueris. Quam si solam habeas, sufficiat tibi. Modo cum fide uides, tunc cum specie uidebis: si enim amamus cum non uidemus, quomodo amplectemur cum uiderimus? Sed ubi nos debemus exercere? In amore fraterno: potes mihi dicere, non uidi deũ, nũquid potes mihi dicere, nõ uidi hominẽ? Dilige fratrẽ. Si eñ fratrẽ quẽ uides dilexeris, simul uidebis & deum, quia uides ipsam charitatem, & intus inhabitat deus. Qui nõ est iustus, non est ex deo, & qui non diligit fratrem suum. Quia hæc est annunciatio.) Vide quomodo confirmat. Quia hæc est annunciatio quam audiuimus ab initio ut diligamus inuicem.) Manifestauit nobis inde se dicere, contra hoc mandatum quisquis facit, in peccato illo est scelerato, in quod incidunt qui non nascunt͛ ex deo. Non sicut Cain qui ex maligno erat, occidit fratrem suum: & cuius rei gratia occidit? Quia opera eius maligna fuerũt, fratris uero eius iusta.) Ergo ubi est inuidia, amor fraternus esse non potest. Intendat charitas uestra, qui inuidet non amat: peccatum diaboli est in illo, quia & diabolus inuidendo deiecit: cecidit enim, & inuidit stanti, non ideo uoluit deijcere ut ipse staret, sed ne solus caderet. Tenete in animo ex hoc quod subieci, inuidiã non posse esse in charitate. Habes aperte cum laudaretur ipsa charitas: Charitas non æmulatur. Non fuit charitas in Cain, & nisi esset charitas in Abel, non acciperet deus sacrificium eius. Cum enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouiũ dilexit? Nõ intendit deus ad munus, sed in corde uidit: & quẽ uidit cũ charitate offerre, ipsius sacrificiũ respexit: quẽ uidit cũ inuidia offerre ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatẽ: opera uero mala Cain, nõ dicit nisi odiũ fraternũ. Parũ est, quia odit fratrẽ suũ & inuidit operibus bonis, qa imitari noluit, necare uoluit. Et hinc apparuit quia filius erat diaboli, & ille hinc apparuit iustus dei. Hinc ergo discernunt͛ homines fratres mei: nemo attẽdat linguas, sed facta. Cor si non bene faciat pro fratribus suis, ostẽdit qd in se habeat: tentationibus ꝓbant͛ homines. Nolite mirari fratres si mundus uos odit.) Nunquid sæpe uobis dicendum est, quid est mũdus? Nõ cœlum, non

Marginalia: C (beside line 1); 1. Cor. 4 (beside "in ipso manet"); Rom. 13 (beside "terum, legem impleuit"); Matth. 13 (beside "esse illam"); D (beside "tunc cum specie uidebis"); Gen. 4 (beside "to illo est scelerato"); 1. Cor. 13 (beside "te cum laudaretur").

A lum,nō terra,nec ista opera quæ deus fecit,sed dilectores mundi.Ista sæpe dicendo quibus
dam onerosus sum:sed usq;adeo non frustra dico,ut aliqui interrogentur an dixerim, & nō
respondeant.Ergo uel inculcando hæreat aliquid in cordibus audiētium.Quid est mūdus?
mūdus est,quādo in malo ponitur,dilectores mūdi:mundus quando in laude ponit̄,cœlū
& terra est,& quæ in his opera dei:unde dicitur, & mundus per eum factus est. Item mun-
dus plenitudo terræ,sicut dixit ipse Ioannes:Non solum autem nostrorum propitiatio pec-
catorum est,sed & totius mundi.Mundi dicit,omnium fidelium per orbem sparsorū:mun-
dus autem in malo,amatores mundi sunt:qui amant mundum,fratres amare nō possunt.
Si odit nos mundus: Nos scimus.) Quid nos scimus? Quia transiuimus de morte
ad uitam.) Vnde scitis? Quia diligimus fratres.) Nemo interroget hominē:redeat unus-
quisq; ad cor suum,si ibi inuenerit charitatem fraternam,securus sit,quia transijt à morte
ad uitam,iam in dextera est.Non attendat quia modo gloria eius occulta est, cum uenerit
dominus,tunc apparebit gloria:uiget enim,sed adhuc in hyeme:uiget radix,sed quasi ari-
di sunt rami.Intus est medulla quæ uiget,intus sunt folia arborum,intus fructus, sed æsta-
tem expectant.Ergo nos scimus quia transiuimus de morte ad uitam, quia diligimus fra-
tres. Qui non diligit,manet in morte.) Ne putetis fratres leue esse odisse. Odisse, an di-
ligere? Audi quid sequit̄. Omnis qui odit fratrē suū homicida est.) Iam ergo si contēne-
bat quisq; odium fraternum,nunquid & homicidium in corde suo contempturus est? Non
mouit manum ad occidendum hominem,homicida iam tenetur à domino. Viuit ille, &
iste iam interfector iudicatur.Omnis qui odit fratrem suum,homicida est. Et scitis quia
omnis homicida non habet uitam æternam in semetipso manentem.In hoc cognoscimus
dilectionem.) Perfectionem dilectionis dicit ,perfectionem illam quam cōmendauimus.
In hoc cognoscimus dilectionem: Quia ille pro nobis animam suam posuit,& nos debe-
mus animam pro fratribus ponere.) Ecce unde ueniebat,Petre amas me, pasce oues me- Ioan.21
B as:nam ut noueritis fratres,quia sic ab eo pasci uolebat oues suas,ut animam suam pro oui
bus poneret,hoc illi continuo dixit: Cum iuuenis esses,præcingebas te,& ibas quò uolebas:
cum autem fueris senior,alius te præcinget,& tollet te quò tu non uis. Hoc autem dixit,ait
euangelista,significans qua morte clarificaturus esset deum.Et cui dixerat, pasce oues meas,
doceret eum ponere animam pro ouibus suis.Vnde incipit charitas fratres? Modicum at-
tendite quo perficiatur.Audistis ipsum finem & modum:ipsum & dominus in euangelio
cōmendauit:Maiorem charitatem nemo habet,ait,quàm ut animam suam ponat quis
pro amicis suis.Perfectionem ergo eius ostendit in euangelio,& hic cōmendata est eius per
fectio:sed interrogatis uos,& dicitis nobis,quando possum habere istam charitatem? No-
li cito de te desperare,forte nata est,sed nondum perfecta est,nutri eam ne offocetur:sed di
cturus es mihi,& unde noui? Quod enim perficiatur audiuimus,unde incipiat audiamus:
sequitur & dicit: Qui autem habuerit facultates mundi,& uiderit fratrem suum esurien-
tem,& clauserit uiscera sua ab eo,quomodo poterit dilectio dei manere in eo?) Ecce unde
incipit charitas:si nōdum es idoneus mori pro fratre,iam idoneus esto dare de tuis faculta-
tibus fratri.Iam percutiat uiscera tua charitas,ut non de iactantia facias,sed de intimo adi-
pe misericordiæ,ut consyderes illum in egestate positum.Si enim superflua non potes da
re fratri tuo,animā tuam potes dare p̄ fratre? Iacet pecunia in sinu tuo,quā tibi fures pos-
sunt auferre:& si illam non auferent fures,moriendo illam deseres,etiam si te illa uiuentem
non deserat.Quid inde facturus es? Esurit frater tuus,in necessitate positus est, fortassis su-
spenditur,à creditore angustatur. Non habet ipse, habes tu, frater est, simul empti estis,
unum est precium uestrum,ambo sanguine Christi redempti estis: uide si misereris,si ha-
bes facultates mundi. Quid ad me pertinet,forte dicis? Ego daturus sum pecuniam meā,
ne ille molestiam patiatur? Si hoc tibi responderit cor tuū,dilectio patris non in te manet.
Si dilectio patris nō in te manet,nō es natus ex deo,quomodo te gloriaris esse Christia-
num?

num? Nomen habes, & factum non habes: si autem nomen secutum fuerit opus, dicat te quis quam paganum, tu factis ostende Christianum: nam si factis non ostendis Christianum, omnes te Christianum uocent, quid tibi prodest nomen, ubi res non inuenitur? Qui autem habuerit facultates mundi, & uiderit fratrem suũ egentem, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo potest dilectio dei manere in eo? Et sequitur. Filioli, non diligamus uerbo tantum & lingua, sed opere & ueritate.) Puto manifestum esse uobis magnum & necessarium secretum & sacramentum, fratres mei: quid ualet charitas? Omnis scriptura cõmendat. Sed nescio si alicubi amplius quàm in ista epistola cõmendatur. Rogamus uos & obsecramus in domino, ut & illa quæ audistis, memoria teneatis, & ad ea quæ dicenda sunt donec finiatur ipsa epistola, intenti ueniatis, intenti audiatis. Aperite autem corda ad semina bona: extirpate spinas, ne offocetur in uobis quod seminatur, sed potius crescat seges, & gaudeat agricola, & horreum uobis præparet tanquam frumentis, non ignem tanquam paleis. C

De eo quod Ioannes dicit: Et in hoc cognoscimus quia ex ueritate sumus, & coram ipso persuademus cordi nostro, quia si male senserit cor nostrũ, maior est deus corde nostro, & nouit omnia, usque ad id: In hoc cognoscit spiritus dei: Omis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne uenisse, ex deo est. Et omnis spiritus qui nõ cõfitetur Iesum Christum in carne uenisse, nõ est ex deo: & hic est antichristus de quo audistis, quod uenturus sit, & nunc in ipso mũdo est: Trac. VI.

SI meministis fratres hesternum nos clausisse sermonem ad istam sententiam, quæ sine dubio manere debuit & debet in corde uestro, quia ipsam nouissimã audistis: Filioli, non diligamus uerbo tãtum & lingua, sed opere & ueritate: deinde sequitur: Et in hoc cognoscimus quia ex ueritate sumus, & coram ipso persuademus cordi nostro, quia si male senserit cor nostrum, maior est deus corde nostro & nouit omnia.) Dixerat: non diligamus uerbo tantum & lingua, sed opere & ueritate: Quæritur à nobis, in quo opere & in qua ueritate agnoscitur qui diligit deum uel qui diligit fratrem suũ. Iam superius dixerat quousque charitas perficiatur, quod & dominus in euangelio ait: Maiorem hac nemo habet charitatem, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Et iste hoc dixerat: sicut ille animam suam pro nobis posuit, debemus & nos animam pro fratribus ponere. Hæc est perfectio charitatis, & maior omnino nõ poterit inueniri: sed quia non in omnibus perfecta est, & desperare nõ debet & in quo perfecta nõ est, si iam nata est qua perficiatur, & utique si nata est, nutrienda est, & quibusdam suis nutrimẽtis ad perfectionem propriam producenda. Quæsiuimus inchoationem charitatis unde incipiat, & ibi continuo inuenimus: si quis habet facultatem mundi, & uiderit fratrem suum egentem, & clauserit uiscera sua aduersus eũ, quomodo dilectio patris manet in eo? Ergo incipit ista charitas fratres, ut de suis superfluis tribuat egenti in angustijs aliquibus cõstituto: ex eo quod sibi abundat secundum tempus à tribulatione temporali liberat fratrem. Hinc exordium est charitatis. Hanc ita cœptam si uerbo dei & spe futuræ uitæ nutrieris, peruenies ad illam perfectionem, ut paratus sis animam tuam ponere pro fratribus tuis: sed quia multa talia fiunt ab his qui alia quærunt, & qui fratres non amant, reuocemur ad testimonium conscentiæ. Vnde probamus quia talia multa fiunt ab his qui fratres non amant? Quàm multi se in hæresibus & schismatibus martyres dicunt? Videntur sibi animam ponere pro fratribus suis: si pro fratribus animam ponerent, non se ab uniuersa fraternitate separarent. Item quàm multi sunt qui iactantiæ causa multa tribuunt, multa donant, & non ibi quærunt nisi laudem humanam & gloriam popularem, plenam uentis, nulla stabilitate solidatam. Quia ergo sunt tales, ubi probanda erit charitas fraterna? Quia uoluit illam probari, & ait admonens: Filioli, non diligamus uerbo tantum & lingua, sed opere & ueritate. Quærimus in quo opere, in qua ueritate? Potest esse manifestius opus quam tri-

D

Ioan. 15

A ꝙ tribuere pauperibus? Multi hoc iactantia faciunt,nõ dilectione. Potest esse maius opus
quàm mori pro fratribus? Et hoc multi uolunt putari facere iactantia nominis comparan-
di,non uisceribus dilectionis. Restat ut ille diligat fratrem,qui ante deum ubi solus uidet,
cordi suo persuadet,& interrogat cor suum an uere propter fratrũ dilectionem hoc faciat,
& perhibet illi testimonium oculus qui penetrat cor,quò homo attendere non potest. Ideo
Paulus apostolus quia paratus erat mori pro fratribus dicebat: Ipse impendar pro anima- 2.Cor.12
bus uestris,tamen quia deus uidebat in corde ipsius,non homines quibus loquebatur, ait
illis: Mihi autem minimũ est ut à uobis iudicer,aut ab humano die. Et ostendit etiam ipse 1.Cor.4
quodam loco,quia solent ista fieri inani iactantia,non firmamento charitatis:ait enim cum
de ipsius charitatis cõmendatione loqueretur, Si distribuero omnia mea pauperibus,& tra 1.Cor.13
didero corpus meum ut ardeam,charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Po-
test enim quisquam hoc facere sine charitate? Potest:nam qui non habent charitatem, diui-
serunt unitatem. Quærite ibi,& uidebitis multos multa tribuere pauperibus: uidebitis alios
paratos ad suscipiendam mortem,ita ut desistente persecutore,seipsos præcipitent. Isti sine
dubio sine charitate hoc faciunt. Reuocemur ergo ad conscientiam,de qua dicit Apostolus:
Nam gloria nostra hæc est,testimonium conscientiæ nostræ. Reuocemur ergo ad conscien- 2.Cor.1
tiam,de qua item dicit: Opus autem suum probet unusquisqꝫ,& tunc in semetipso tantum Gal.6
gloriam habebit,& non in altero. Opus ergo suum probet unusquisqꝫ nostrum, utrum de
uena charitatis emaneat,utrum de radice dilectionis rami bonorum operũ pullulẽt. Opus
autem suum probet unusquisqꝫ ait,& tunc in semetipso gloriam habebit,& non in altero:
non quando illi perhibet testimonium lingua aliena,sed quando perhibet cõscientia pro-
pria. Hoc ergo hic cõmendat. In hoc cognouimus quia ex ueritate sumus,quando opere &
ueritate,non uerbis tantum & lingua diligimus:& coram ipso persuademus cordi nostro.
Quid est coram ipso? Vbi ipse uidet:unde ipse dñs in euangelio: Cauete,inquit, facere iu- Matth.6
B sticiam uestram coram hominibus,ut uideamini ab eis:alioquin mercedem non habebitis
apud patrem uestrum qui in cœlis est:& quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dexte-
ra tua,nisi quia dextera tua pura conscientia est,sinistra mundi cupiditas? Multi per cupidi
tatem mundi multa mira faciunt,sinistra operatur,non dextra. Dextera debet operari,& ne
sciente sinistra,ut nec misceat se cupiditas seculi,quando aliquid boni de dilectione opera-
mur. Et ubi hoc cognoscimus? Ante deum es,interroga cor tuum,uide quid fecisti, & quid
ibi appetisti,salutem tuam an laudem humanam uentosam:intus uide,nam homo iudica-
care non potest,quem uidere non potest. Si persuademus cordi nostro, coram illo persua-
deamus:quia si male sentiat cor nostrum,id est,accusat nos intus,quia non eo animo faci-
mus quo faciendum sit,maior est deus corde nostro,& nouit omnia. Cor tuum abscondis
ab homine,à deo absconde si potes. Quomodo abscondis ab eo,cui dictum est à peccatore
quodã timente & confitẽte: Quò ibo à spiritu tuo,& à facie tua quò fugiam? Quærebat quà Psal.138
fugeret & euaderet iudicium dei,& non inueniebat. Vbi enim non est deus? Si ascendero,
inquit,in cœlum ibi es:si descendero ad infernum ades. Quò iturus est? Quò fugiet? Vis
audire consilium,si uis ab illo fugere,ad ipsum fuge. Ad ipsum fuge confitendo, non ab
ipso latendo:latere enim non potes,sed confiteri potes. Dic illi: Refugium meum es tu, & Psal.31
nutriatur in te dilectio,quæ sola perducit ad uitam: Perhibeat tibi testimonium conscientia
tua,quia ex deo est. Si ex deo est,noli illam uelle ante homines ponere,quia nec laudes ho-
minum te leuant in cœlum,nec uituperationes inde te deponunt. Ille uideat qui coronat,ille
sit testis quo uidente coronaris:maior est deus corde tuo, & nouit omnia. Dilectissimi,
& si cor male non senserit,fiduciam habemus ad deum.) Quid est,cor non male senserit?
Verum nobis responderit,quia diligimus,& germana dilectio est in nobis, non ficta, sed
syncera,salutem fraternam quærens,nullum emolumentum expectans à fratre,nisi salutem
ipsius. Fiduciam habemus ad deum,& quicquid postulauerimus,accipiemus ab eo,quia
mandata eius seruamus.) Ideo nõ in cõspectu hominũ,sed ubi ipse deus uidet in corde. Fi-
duciam

duciam ergo habemus ad deũ,& quicqd postulauerimus ab eo,accipiemus.Sed qui? Qui C
Ioan.13 mandata eius seruamus.Quæ sunt mandata eius? Nunquid semper repetendum est? Mandatum nouum do uobis,ut uos inuicem diligatis.Ipsam charitatem loquitur,ipsam cõmendat.Quisquis ergo habuerit charitatem fraternam,& coram deo habuerit, ubi deus uidet, corq́ eius interrogatum sub iusto examine,non ei aliud responderit,q̃ germanam ibi esse radicem charitatis,unde boni fructus existant,habet fiduciam apud deum,& quicquid postulauerit ab eo accipiet,quia mandata eius seruat.Incurrit quæstio quædam, quia non ille aut ille homo,aut tu aut ego,qui si petiero aliquid à domino deo nostro,& non accepero,facile de me potest dicere unusquisq;:non habet charitatem,& de quolibet homine huius tẽporis facile dici potest.Et sentiat quis quod uult homo de homine,maiorẽ quæstionẽ nõ faciunt,nisi illi uiri quos sanctos constat fuisse cum scriberent,& modo esse cum deo. Quis ha
2.Cor.6 bet charitatem,si eam Paulus non habebat qui dicebat:Os nostrum patet ad uos ô Corinthij,cor nostrum dilatatum est,non angustamini in nobis:qui dicebat,Impendar pro animabus uestris,& tanta gratia in illo erat,ut manifestaret eum habere charitatem? Inuenimus eum tamen petisse & non accepisse.Quid dicimus fratres? Quæstio est:intẽti estote ad deum,magna & ista quæstio est,quomodo de peccato ubi dictum est:qui natus est ex deo non peccat.Inuenimus hoc esse peccatum uiolare charitatem,& hoc proprie designatũ esse in hoc loco.Sic & nunc quærimus quid dixerit,si enim uerba attendis,planè uidetur:si exẽpla,obscurum est.Verbis his nihil est planius: & quicquid postulauerimus accipiemus ab eo,quia mandata eius seruamus. Et quæ placent illi in conspectu eius facimus.) Quicqd postulauerimus ait,accipiemus ab eo.Angustauit uehementer,quia & ibi angustaret si diceret omne peccatum:sed ideo inuenimus locum exponẽdi quia de certo peccato dixit,nõ de omni,sed de quodã peccato,quod omnis qui ex deo natus est nõ facit.Et inuenimus ipsum quoddam peccatum uiolationem esse charitatis.Et habemus exemplum de euangelio ma
Ioan.15 nifestũ quando ait dominus:Si non uenissem,peccatum non haberent.Quid ergo? Ad innocentes Iudæos uenerat quia sic loquitur? Ergo si ipse non ueniret,peccatum non haberent? Præsentia ergo medici fecit ægrum,febrem nõ abstulit? Quis hoc uel demens dicat? Ille non uenit nisi curare & sanare ægrotos:Quare ergo dixit:si non uenissem peccatum non haberent,nisi quia certum quoddam peccatũ uoluit intelligi? Quoddam enim peccatũ non haberent Iudæi.Quod peccatum? Quòd in eum non crediderunt,q; præsentem cõtempserunt.Sicut ergo ibi peccatum dixit,& non est consequens ut omne peccatum intelligamus, sed certum peccatum:sic & hic,non omne peccatum,ne contrarius sit illi loco ubi ait:Si diximus quia peccatum non habemus,nosmetipsos seducimus,& ueritas in nobis non est:sed certum quoddam peccatum,id est, uiolationem charitatis.Hic autem plus nos constrinxit. Si petierimus dixit,si nos non accusauerit cor nostrũ & renunciauerit in conspectu dei, quia uera dilectio est in nobis,quicquid postulauerimus ab eo accipiemus.Iam ergo dixi charitati uestræ fratres,nemo attendat ad nos.Quid enim sumus nos? Aut quid estis uos? Quid nisi ecclesia dei,quæ nota est omibus? Et si illi placet,in illa sumus:& qui dilectiõe in illa manemus,ibi perseueremus,si uolumus ostendere dilectionem quam habemus. Verũtamen de apostolo Paulo quid mali sensuri sumus? Ipse non diligebat fratres? Apud ipsum non erat testimonium conscientiæ eius in conspectu dei? Nõ erat in Paulo radix illa charitatis, unde omnes boni fructus procedebant? Quis hoc nisi demẽs dixerit? Vbi ergo inuenimus
2.Cor.12 petisse Apostolum & non accepisse? Ait ipse:In magnitudine reuelationum ne extollar,datus est mihi stimulus carnis angelus satanæ qui me colaphizet,propter quod ter dominum rogaui ut auferretur à me,& dixit mihi,Sufficit tibi gratia mea:nam uirtus in infirmitate pficitur.Ecce non est exauditus ut auferretur ab illo angelus satanæ:sed quare? Quia non ei pderat.Ergo exauditus est ad salutem,qui nõ est exauditus ad uoluntatem.Nouerit magnũ sacramentum charitas uestra,quod ideo cõmendauimus uobis,ne excidat uobis in tentationibus uestris.Sancti ad salutem per omnia exaudiuntur: semper exaudiuntur ad salutem

A æternam:ipsam desyderant, quia secundū hanc semper exaudiuntur:sed discernamus exau
ditiones dei. Inuenimus enim quosdā non exauditos ad uolūtatem,exauditos ad salutem:
& rursus quosdam inuenimus exauditos ad uoluntatem,& nō exauditos ad salutem. Hoc
discernite,hoc tenete. Exemplum eius qui nō est exauditus ad uolūtatem,sed exauditus ad
salutem:audi apostolum Paulum, nam ipsam exauditionem ad salutem ostendit illi deus,
Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Rogasti,clamasti,ter clamasti, 2.Cor.12
ipsum semel quod clamasti audiui, non auerti aures meas à te, noui quid faciam: tu uis au
ferre medicamentum quo ureris, ego noui infirmitatem qua grauaris:ergo iste ad salutem
exauditus est,ad uoluntatem nō est exauditus. Quos inuenimus exauditos ad uolūtatem,
non exauditos ad salutem? Inuenimus putamus aliquē,neq; aliquem impium exauditum
à deo ad uoluntatē, non exauditum ad salutem? Si alicuius hominis exemplum posuero,
forte dicturus es mihi, Tu illum dicis iniquum,nam iustus erat:si iustus nō esset,à deo non
exaudiretur. Talē propositurus sum, de cuius iniquitate & impietate nemo dubitet:diabo
lus ipse petijt Iob & accepit: nónne & hic de diabolo audistis, Quia qui facit peccatum ex Iob 1
diabolo est? Nō quia ille creauit, sed quia iste imitatur. Nónne de illo dictū est, In ueritate Ioan.8
non stetit? Nónne ipse est antiquus ille serpēs,qui per fœminam uenenum primo homini Gen.3
propinauit? Qui ad ipsum Iob fœminam propterea seruauit,per quam maritus non con-
solaretur, sed tentaretur. Ipse diabolus petijt sanctum uirum tentandum, & accepit. Petijt
Apostolus ut auferretur ab eo stimulus carnis,& nō accepit: sed Apostolus magis exaudi-
tus est q̃ diabolus. Apostolus enim exauditus est ad salutem,& si non ad uolūtatem. Dia
bolus exauditus est ad uoluntatem,sed ad damnationem: ideo enim concessus est iste ten-
tandus,ut eo probato esset ille cruciandus. Sed hæc fratres nō tantum in ueteribus libris in-
uenimus,& in euangelio inuenimus. Petierunt dæmones à domino cum eos excluderet ab
homine,ut ire permitterentur in porcos. Nónne his posset dicere dominus,ut nec illuc acce
B derent? Non enim si nollet, rebellaturi erant cōtra regem cœli & terræ, certi tamen myste-
rij gratia & certa dispensatione dimisit dæmones ire in porcos, ut ostenderet diabolum in
eis dominari qui uitam porcorum gerunt. Dæmones ergo exauditi sunt,Apostolus nō ex-
auditur. An potius quod uerius est dicimus, imò Apostolus exauditus est:dæmones non
sunt exauditi. Illorum uoluntas facta est,huius sanitas perfecta est. Secundū hoc intelligere
debemus,quia deus &si uoluntati nostræ nō dat, saluti dat. Quid si enim hoc petieris quod
tibi obest,& medicus nouit quia obest tibi,non enim te exaudiat medicus,quando forte tu
frigidam aquam petis:& si prodest,statim dat,si non prodest, non dat:nō exaudiuit,an po
tius ad sanitatem exaudiuit, quia uoluntati contradixit? Sit ergo in uobis charitas fratres,
sit in uobis,& securi estote:& quando non uobis datur quod petitis,exaudimini,sed nō sci-
tis. Multi dati sunt in manus suas malo suo, de quibus dicit Apostolus, Tradidit eos deus Rom.1
in desideria cordis eorum. Petit aliquis magnam pecuniam,accipit malo suo:quando illam
non habebat,parum timebat:habere illam cœpit,præda factus est potētiori. Nónne malo
suo exauditus est, qui uoluit habere unde à latrone quæreretur,quē pauperem nemo quæ-
rebat? Discite rogare deum, ut medico cōmittatis,quod ipse nouit faciat. Tu morbum con
fitearis,ille medicamētum adhibeat. Tu tantū charitatem tene, nā si ille secare te uult,urere
te uult:tu si clamas & non exaudiris in ustione & tribulatione, nouit ille quousq; putre est.
Tu iam uis reuocet manus,& ille uulneris sinum attendit,scit quousq; perueniat,non te ex-
audit ad uoluntatem, sed exaudit ad salutem. Certi estote fratres mei, quia quod ait Apo-
stolus uerū est, Quid enim oremus, sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro Rom.8
nobis gemitibus inenarrabilibus,quia ipse interpellat pro sanctis. Quid est,ipse spiritus in-
terpellat pro sanctis, nisi ipsa charitas quæ in te per spiritū facta est? ideo enim dicit idem
Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est Rom.5
nobis:charitas ipsa gemit, charitas ipsa orat:contra hanc aures claudere nō nouit qui illam
dedit:securus esto, charitas roget,& ibi sunt aures dei:nō fit quod uis,sed fit quod tibi expe

N dit:

dit:ergo quicquid postulauerimus,nunquid accipiemus ab eo? Iam dixi,si ad salutem intel ligas,nulla quæstio est: si non ad salutem, quæstio est magna, quæ te calumniatorem facit Paulo apostolo, Quicquid postulauerimus accipiemus ab eo,quia mãdata eius seruamus, & quæ placẽt illi in cõspectu eius facimus:in cõspectu eius,intus ubi uidet. Et quæ illa mandata sunt? Hoc est,inquit, mandatum illius ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem.) Videtis quia hoc est mandatũ:uidetis quia contra hoc mandatum qui facit,peccatũ facit, quo caret omnis qui natus est ex deo. Sicut dedit nobis mãdatum ut diligamus inuicem,& qui seruauerit mandatũ eius.) Videtis quia nihil aliud nobis præcipitur,nisi ut diligamus inuicem. Et qui seruauerit mãdatum eius,in ipso manebit,& ipse in eo:& in hoc cognoscimus quia manet in nobis de spiritu quem dedit nobis.)Nónne manifestũ est,quia hoc agit spiritussanctus in homine,ut sit in illo dilectio & charitas? Nónne manifestum est quod ait Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis? De charitate enim loquebatur & dicebat,quia in conspectu dei debemus interrogare cor nostrum. Quòd si non male senserit cor nostrum,id est,si confiteatur quia de dilectione fratris fit quicquid fit,in bono opere fit. Accessit etiã quod de mandato cum diceret, hoc ait, hoc est mãdatum eius,ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi,& diligamus inuicem:& qui facit mandatum eius, in ipso manet,& ille in eo. In hoc cognoscimus quia manet in nobis,de spiritu quem dedit nobis. Si enim inueneris te habere charitatẽ,habes spiritum dei ad intelligendum:ualde enim necessaria res est. Primis temporibus cadebat super credẽtes spiritussanctus,& loquebantur linguis quas nó didicerant, quomodo spiritus dabat eis pronunciare. Signa erãt tempore opportuno,oportebat enim ita significari in omnibus linguis spiritumsanctum, quia euãgelium dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum:significatum est illud & transijt. Nũquid modo quibus imponitur manus ut accipiant spiritumsanctum,hoc expectatur ut linguis loquantur? Aut quando imposuimus manum istis infantibus,attendit unusquisq; uestrum utrũ linguis loquerentur? Et cum uideret eos linguis non loqui,ita peruerso corde aliquis uestrum fuit ut diceret:non acceperunt isti spiritumsanctum,nã si accepissent,linguis loquerentur quemadmodum tunc factum est? Si ergo per hæc miracula non fiat modo testimoniũ præsentiæ spiritussancti, unde fit, unde cognoscit quisq; accepisse spiritũsanctum? Interroget cor suũ si diligit fratrem,manet spiritus dei in illo:uideat, probet seipsum coram oculis dei:uideat si est in illo dilectio pacis unitatis,dilectio ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ. Non attendat eum solum diligere fratrem quem attendit ante se: multos enim non uidemus fratres nostros, & in unitate spiritus illis copulamur. Quid mirum quia nobiscum non sunt? In uno corpore sumus,unum caput habemus in cœlo. Fratres,oculi nostri non se uident,quasi non se norunt,an in charitate compaginis corporalis norunt se? Nam,ut noueritis,quia in coniunctione charitatis se nouerunt,quando ambo patent, nó licet ut aliquid attendat dexter, quod non attendat sinister. Dirige radium dextrum sine altero si potes,simul coëunt,simul dirigunt,intẽtio una est,loca diuersa sunt. Si ergo omnis qui tecum diligit deum, unã intentionem tecum habet,nolo attẽdere quia corpore in loco separatus est, aciem cordis simul fixistis in lumine ueritatis. Ergo si uis nosse quia accepisti spiritumsanctũ,interroga cor tuũ, ne forte cũ sacramẽtum habes, uirtutem sacramẽti nó habeas, Interroga cor tuum,si est ibi dilectio fratris securus esto. Non potest esse dilectio sine spiritu dei, quia Paulus clamat, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctũ qui datus est nobis. Dilectissimi, nolite omni spiritui credere.) quia dixerat,in hoc cognoscimus quia manet in nobis, de spiritu quẽ dedit nobis:unde autẽ cognoscitur ipse spiritus,attendite, Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt.) Quis est q probat spiritus? Difficilem rem nobis proposuit fratres mei:bonum est nobis ut dicat ipse unde discernamus,dicturus est ne formidetis, sed primo uidete, attẽdite. Videte hinc exprimi illud,unde uani hæretici calumniantur:attendite,uidete quid ait, Dilectissimi, nolite omni spiritui credere,

Marginalia: C (beside line 1); Rom. 5 (beside "manifestum est quod ait Apostolus"); D (beside "quando imposuimus manum"); Cap. IIII (beside "Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctũ").

A dere,sed probate spiritus si ex deo sunt. Spūssanctus nomine aquæ appellatus est in euan-
gelio,domino clamāte & dicēte,Si quis sitit,ueniat ad me & bibat,qui credit in me,flumina Ioan.7
aquæ uiuæ fluent de uentre eius. Euāgelista autem exposuit unde diceret,secutus enim ait,
Hoc autem dicebat de spiritu quē accepturi erant qui in eū erant credituri:quare nō multos
baptizabat dominus. Sed quod sequitur attendite,Spiritus autem nōdum erat datus,quia
Iesus nondum fuerat glorificatus. Quia ergo illi baptismum habebāt,& spiritumsanctum
nondum acceperant,quem die pentecostes misit dominus de cœlo,ut daretur spiritus,expe
ctabatur glorificatio domini. Et anteq̃ clarificaretur, & anteq̃ mitteret eum, inuitabat ta-
men homines,ut se præpararent ad accipiendam aquam,de qua dixit,qui sitit,ueniat & bi-
bat,& qui credit in me, flumina aquæ uiuæ fluēt de uentre eius. Quid est illa aqua? Nemo
me interroget, euangelium interroga, hoc autē dicebat,ait, de spiritu quem accepturi erant
hi qui in eū erāt credituri. Aliud est ergo aqua sacramēti,aliud aqua quæ significat spiritum
dei. Aqua sacramenti uisibilis est,aqua spiritus inuisibilis est:ista abluit corpus, & significat
quod fit in anima,per illū spiritū ipsa anima mūdatur & saginatur. Ipse est spiritus dei,quē
non possunt habere hæretici,& quicunq; se ab ecclesia præcidūt. Et quicunq; nō aperte præ-
ciduntur,sed per iniquitatē præcisi sunt,& intus tanq̃ palea uoluūtur,& grana nō sunt,non
habent istū spiritum. Iste spiritus nomine aquæ à dño significatus est,& audiuimus ab hac
epistola,Nolite omni spiritui credere: attestātur illa uerba Salomonis,Ab aqua aliena ab- Prouerb.5
stinete. Quid est aqua? Spiritus. Nunquid semper aqua spiritū significat? non semper. Qui-
busdam locis spiritū significat, quibusdā locis baptismū significat, quibusdā locis populos
significat,quibusdā locis consiliū significat. Habes quodā loco dictum,Fons uitæ consilium Prouerb.16
possidentibus eum:ergo per diuersa loca scripturarū nomen aquæ diuersa significat. Nunc
tamen in nomine aquæ spiritumsanctū audistis,non ex interpretatione nostra,sed ex euan
gelica,ubi ait, Hoc autē dicebat de spiritu quē erant accepturi hi qui in eum erant credituri.

B Si ergo aquæ nomine significatur spiritussanctus, & dicit nobis epistola sua, nolite omni
spiritui credere,sed probate spiritus si ex deo sunt,intelligamus inde dictū esse,ab aqua alie
na abstinete,& de fonte alieno ne biberis. Quid est de fonte alieno ne biberis? Spiritui alie
no ne credideris. Restat ergo examen unde probetur quia spiritus dei est. Posuit quidem
signum,& hoc fortasse difficile. Videamus tamen,ad illam charitatem redituri sumus. Ipsa
est quæ nos docet, quia ipsa est unctio:tamen hic quid ait? Probate spiritus si ex deo sunt.

Quia multi pseudoprophetæ exierunt in istum mundum.) Iam ibi sunt omnes hæretici
& omnes schismatici. Quomodo ergo probabo spiritum? sequitur, In hoc cognoscitur spi
ritus dei.) Erigite aures cordis:laborabamus & dicebamus,Quis nouit? quis discernit? ecce
dicturus est signum, In hoc cognoscitur spiritus dei, omnis spiritus qui confitetur Iesum
Christum in carne uenisse ex deo est. Et omnis spiritus qui nō confitetur Iesum Christum
in carne uenisse,nō est ex deo. Et hic est antichristus,de quo audistis q̃ uenturus sit,& nunc
in isto mundo est.) Quasi eriguntur aures ad discernendos spiritus, & tale quiddam audi-
uimus unde nihilominus non discernamus:quid enim ait,Omnis spiritus qui confitetur Ie
sum Christum in carne uenisse, ex deo est? quia confitentur Iesum Christum in carne ue-
nisse. Iam hic erigunt se forte aduersum nos & dicunt,uos non habetis spiritum ex deo,sed
& nos confitemur Iesum Christum in carne uenisse: iste autē illos negauit spiritum dei ha-
bere, qui non confitentur Iesum Christum in carne uenisse. Quære ab Arianis,confitentur
Iesum Christum in carne uenisse. Quære ab Eunomianis,confitētur Iesum Christum in car
ne uenisse. Quære à Macedonianis,confitentur Iesum Christum in carne uenisse. Interroga
Cataphrygas,confitentur Iesum Christum in carne uenisse. Interroga Nouatianos,confi-
tentur Iesum Christum in carne uenisse: omnes ergo istæ hæreses spiritum dei habent,non
ergo pseudoprophetæ sunt? nulla est ergo ibi deceptio, nulla seductio? Certe antichristi
sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergo facimus,unde discernimus?
Intendite,eamus simul corde, & pulsemus. Vigilat ipsa charitas, quia ibi pulsatura est,ipsa

apertura, modo intelligetis in nomine domini nostri Iesu Christi: iam superius audistis, C
quia dictũ est, Qui negat Iesum Christum in carne uenisse, hic est antichristus. Et ibi quasi
uimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant. Et inuenimus quosdam factis ne-
Ad Titum 1 gare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait, Confitētur enim se nosse deum, fa-
ctis autem negant. Sic ergo & modo quæramus in factis, non lingua, quis est spiritus qui
nõ est ex deo, qui negat Iesum Christum in carne uenisse: & quis est spiritus qui est ex deo,
qui confitetur Iesum Christum in carne uenisse? Eia fratres, opera attendamus, non strepi
tum linguæ. Quæramus quare uenerit in carne Christus, & inueniemus qui eum negant in
carne uenisse. Nam si linguis attendas, multas hæreses auditurus es cõfitentes Christum in
carne uenisse: sed conuincit illos ueritas. Quare uenit Christus in carne? Nónne deus erat?
Ioan. 1 Nónne de illo dictũ est, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat
uerbũ? Nónne pascebat angelos, & ipse pascit angelos? Nónne sic uenit ut inde non disce
deret? Nónne sic ascendit ut nos non dimitteret? Quare uenit ergo in carne? Quia oporte
bat nobis ostendi spem resurrectionis. Deus erat, & in carne uenit: deus enim mori non
poterat, caro poterat, ideo ergo uenit in carne ut moreretur pro nobis. Quemadmodum
Ioan. 15 autem mortuus est pro nobis? Maiorem hac charitatem nemo habet, q̃ ut animam suam
ponat pro amicis suis. Charitas ergo illum duxit ad carnem. Quisquis ergo non habet cha
ritatem, negat Christum in carne uenisse. Nunc iam interroga omnes hæreticos, Christus
uenit in carne? Venit, hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc
dico, imò ego conuinco quia negas. Dicis uoce, negas corde, dicis uerbo, negas factis. Quo-
modo, inquis, nego factis? Quia ideo uenit in carne Christus ut moreretur pro nobis. Ideo
mortuus est pro nobis, quia charitatem multam docuit: Maiorem hac charitatem nemo
habet, q̃ ut animam suam ponat pro amicis suis. Tu nõ habes charitatem, quia pro hono
re tuo diuidis unitatem. Ergo hunc intelligite spiritum ex deo, pulsate, tangite uasa fictilia,
ne forte crepuerint & male resonẽt. Videte si integre sonant, uidete si ibi est charitas. Tollis D
te ab unitate orbis terrarum, diuidis ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Ille
uenit in carne ut colligat, tu ideo clamas ut spargas. Ergo ipse est spiritus dei q dicit Iesum
in carne uenisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille au
tem non est spiritus dei qui negat Iesum in carne uenisse: negat & ipse non lingua, sed uita,
nõ uerbis sed factis. Manifestum ergo unde agnoscamus fratres. Multi intus quasi intus,
nemo autem foris, nisi uere foris, adeo ut noueritis quia ad facta retulit. Et omnis spiritus
ait, qui soluit Christum nõ est ex deo.) soluere factis intelligitur. Quid tibi ostẽdit qui negat
quia dixit, soluit? Ille uenit colligere, tu uenis soluere. Distringere uis mẽbra Christi. Quo-
modo nõ negas Christum in carne uenisse, qui dirumpis ecclesiam quam ille cõgregauit?
Contra Christum ergo uenis, antichristus es. Intus sis, foris sis, antichristus es. Sed quando
intus es, lates: quãdo foris es, manifestaris. Soluis Iesum, & negas eum in carne uenisse, non
Matth. 5 es ex deo: ideo dicit in euangelio, Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, & docue-
rit sic, minimus uocabitur in regno cœlorum. Quid est soluitur? Quid est docetur? Solui-
tur factis, & docetur quasi uerbis. Qui prædicas non furandũ, furaris? Soluit ergo in facto
qui furatur, & quasi docet sic, minimus uocabitur in regno cœlorum, id est, in ecclesia huius
Matth. 23 temporis: de illo dictum est, Quæ dicũt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Qui autem
fecerit, & sic docuerit, magnus uocabitur in regno cœlorum: ex eo quod dixit hic, fecerit: con
tra hoc ibi dixit, soluerit, id est, non fecerit, & docuerit sic: ille ergo soluit, qui nõ facit. Quid
nos docet, nisi ut facta interrogemus, non uerba credamus? Obscuritas rerum multa nos
cogit dicere, maxime ut illud quod dominus reuelare dignatur, etiam ad tardiores fratres
perueniat, quia omnes Christi sanguine comparati sunt. Et uereor ne ipsa epistola istis
diebus sicut promiseram nõ finiatur: sed quod domino placet, melius est seruare reliquias,
quàm onerare corda nimio cibo.

A De eo quod Ioannes dicit, Iam uos ex deo estis filioli & uicistis eum, quia maior
est qui est in uobis, ꝙ qui in hoc mundo, usq; ad id, Ita deus dilexit nos, debe-
mus & nos inuicem diligere. Tractatus VII

MVNDVS iste omnibus fidelibus quærentibus patriam sic est, quomodo fuit
eremus populo Israël. Errabant quidem adhuc, & patriam quærebāt, sed duce
domino errare non poterant, uia illis fuit uisio domini. Nam ubi per quadra-
ginta annos circumierunt, paucissimis mansionibus conficitur iter ipsum, &
notum est omnibus. Tardabantur, quia exercebantur, non quia deserebantur. Quod ergo
nobis promittit deus, ineffabilis dulcedo est, & bonum, sicut scriptura dicit, & sæpe nobis
commemorantibus audistis, quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis 1.Cor.2
ascendit. Laboribus autem temporalibus exercemur, & tentationibus uitæ præsentis erudi
mur. Sed si nō uultis in ista eremo siti mori, bibite charitatem, fons est quem uoluit domi-
nus hic ponere, ne deficiamus in uia, & abundantius eum bibemus cum ad patriam ueneri
mus. Modo euāgelium lectū est, ut de ipsis uerbis quibus lectio terminata est dicam, quid
aliud nisi de charitate audistis? Quandoquidem pactum fecimus cum domino nostro in
oratione, ut si uolumus dimittat nobis peccata nostra, dimittamus & nos peccata quæ in
nobis fuerint commissa. Non autē dimittit nisi charitas: tolle charitatem de corde, odium
tenet, ignoscere non nouit. Sit ibi charitas, secura ignoscit quæ non angustatur. Epistola au-
tem ista tota quam suscepimus tractandam uobiscum, uidete si aliud aliquid commendat
ꝙ ipsam unā charitatem. Nec timendum est, ne sæpe dicendo in odium ueniat: quid enim
amatur, si charitas in odium uenit? Quia charitate fit, ut cætera bene amentur, ipsa quomo
do amanda est? Res ergo quæ nunꝙ debet de corde discedere, nec ab ore discedat. Iam
uos, inquit, ex deo estis filioli, & uicistis eum.) Quem, nisi antichristum? superius enim dixe
rat, Omnis qui soluit Iesum Christum, & negat eum in carne uenisse, non est ex deo. Expo-
B suimus autē si meministis, quia omnes negant Iesum Christum in carne uenisse qui uiolāt
charitatem. Iesus enim non opus erat ut ueniret, nisi propter charitatem. Charitas enim no
bis illa commendatur, quam & ipse in euangelio commendat, Maiorem hac dilectionem
nemo habet, ꝙ ut animā suā ponat pro amicis suis. Quomodo poterat filius dei animam
suam ponere pro nobis, nisi carne indueretur ubi mori posset? Quisquis uiolat charitatem
quodlibet dicat de lingua, uita ipsius negat Christū in carne uenisse, & iste est antichristus
ubicunq; fuerit, quocunq; intrauerit. Sed quid dicit eis qui ciues sunt illius patriæ cui suspi-
ramus? Vicistis eum. Et unde uicerūt? Quia maior est qui est in uobis, ꝙ qui in hoc mun
do.) Ne uictoriam suis uiribus tribuerent, & arrogantia superbiæ uincerentur: quencunq;
enim diabolus superbum fecerit, uincit, uolens eos seruare humilitatem, quid ait? Vicistis
eum. Iam omnis homo qui audit, uicistis, erigit caput, erigit ceruicē, laudari se uult. Noli te
extollere, uide quis in te uicit. Quare uicisti? Quia maior est qui est in nobis, ꝙ qui in hoc
mundo. Ergo humilis porta dominum tuū, esto iumētum sessoris tui. Bonū tibi est ut ipse
regat, & ipse ducat: nam si ipsum sessorem non habueris, ceruicem erigere potes, calces po-
tes mittere, sed uæ tibi sine rectore, quia libertas ista in bestias te mittet comedendum. Hi
de mundo sunt.) Qui? Antichristi. Iam audistis qui sint. Et si nō estis, cognoscitis eos. Quis-
quis autem hoc est, non cognoscit. Hi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mun
dus eos audit.) Qui sunt qui de mūdo loquuntur? Attendite contra charitatē: ecce audistis Matth.6
dominum dicentem, Si dimiseritis peccata hominibus, dimittet uobis & pater uester cœle-
stis peccata uestra: si autem non dimiseritis, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra.
Sententia est ueritatis, aut si non ueritas loquitur, contradic. Si Christianus es & in Chri- Ioan.14
stum credis, ipse dixit, Ego sum ueritas: sententia est ista, uera est, firma est. Iam audi homi
nes de mundo loquētes, Et non te uindicaturus es? & dicturus est ille, quia fecit tibi, imò sen
tiat quia cum uiro rem habet. Quotidie dicuntur ista, de mundo loquuntur qui ista dicunt,
& mundus eos audit, nec dicūt ista nisi qui diligunt mundū, neq; audiuntur ista nisi ab his

qui diligunt mundum. Et qui diligit mundum, & negligit charitatem, audistis quia negat Iesum in carne uenisse. Aut si fecit illud in carne ipse dominus? Si cũ expalmaretur, uoluit se uindicari? Si cũ in cruce penderet, non dixit, Pater ignosce illis, quia nesciũt quid faciunt? Si autẽ ista qui potestatem habebat, tu quid minaris, quid sufflas in potestate aliena cõstitutus? Ille quia uoluit mortuus est, & nõ minabatur, tu nescis quando moriaris & minaris? C

Nos ex deo sumus.) Videamus quare? Videte si propter aliud q̃ propter charitatẽ. Nos ex deo sumus. Qui nouit deũ, audit nos: qui non est ex deo, non nos audit. Ex hoc cognoscimus spiritum ueritatis & erroris.) Quia qui audit nos, spiritum habet ueritatis: qui nõ audit nos, spiritum habet erroris. Videamus quid monet, & audiamus eum potius in spiritu ueritatis monentem, non antichristos, non amatores mundi, non mundum. Si ex deo nati sumus: sequitur, supra uidete quid, nos ex deo sumus. Qui nouit deum audit nos, qui nõ est ex deo, non nos audit: ex hoc cognoscitur spiritus ueritatis & erroris. Iam ergo intẽtos nos fecit, quia qui nouit deum ipse audit: qui autem non nouit, nõ audit. Et hæc discretio est spiritus ueritatis & erroris. Videamus quid moniturus est, in quo illum audire debeamus.

Dilectissimi diligamus inuicem.) Quare? Quia homo monet. Et dilectio ex deo est.) Multum commendauit dilectionem, quia dixit ex deo est. Plus dicturus est, intendite, audiamus, modo dixit, Dilectio ex deo est, & omnis qui diligit, ex deo natus est, & cognouit deum: qui non diligit, nõ nouit deum.) Quare? Quia deus dilectio est.) Quid amplius dici potuit fratres? Si nihil de laude dilectionis diceretur per omnes istas paginas huius epistolæ, si nihil omnino per cæteras paginas scripturarum, & hoc solum unum audiremus de uoce spiritus dei, quia deus dilectio est: iam uidete, quia facere cõtra dilectionem, facere contra deum est. Nemo dicat, in hominem pecco, q̃ non diligo fratrem meum. Intẽdite, & facile est peccatum in hominem, in deum solũ nõ peccem. Quomodo non peccas in deum, quando in dilectionem peccas? Deus dilectio est. Nũquid nos dicimus? Si nos diceremus, deus dilectio est, forte scandalizaretur aliquis ex nobis & diceret, quid dixit, quid uoluit dicere, quia deus dilectio est? Dedit dilectionem deus, donauit dilectionem deus. Ex deo est dilectio, deus dilectio est: ecce habetis fratres scripturas dei, canonica est ista epistola: per omnes gentes recitatur orbis terræ, autoritate tenetur, orbem terrarum ipsa ædificauit. Audis hic ab spiritu dei, deus dilectio est. Iam si audes, fac cõtra deum, & noli diligere fratrem tuum. Quomodo ergo iam dudum dilectio ex deo est, & modo ergo dilectio deus est? Etẽ deus pater & filius & spiritussanctus. Filius deus ex deo, spiritussanctus deus ex deo: & hi tres unus deus, non tres dij. Si filius deus, & spiritussanctus deus, & ille diligit in quo habitat spiritussanctus, ergo dilectio deus est: sed deus, quia ex deo, utrunq; enim habes in epistola: & dilectio ex deo est, & dilectio deus est. De solo patre scriptura non nouit dicere, quia ex deo: cum aũt audis ex deo, aut filius intelligitur, aut spiritussanctus: quia uero dicit D

Rom. 5 Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, intelligamus in dilectione spiritumsanctum esse. Ipse enim spiritussanctus quẽ non

Prouerb. 5 possunt accipere mali, ipse est ille fons, de quo dicit scriptura, Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Omnes enim qui non diligunt deum, alieni sunt, antichristi sunt. Et quamuis intrent basilicas, non possunt numerari inter filios dei: non ad illos pertinet fons ille uitæ. Et habere baptismũ & malus esse potest, habere prophetiã & malus

1. Reg. 19 esse potest. Inuenimus Saulem regẽ habuisse prophetiam, persequebatur sanctũ Dauid, & impletus est spiritu prophetiæ, & prophetare cœpit. Accipere sacramentũ corporis & san-

1. Cor. 11 guinis domini, & malus esse potest: nã de talibus dictũ est, Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi mãducat & bibit. Habere nomen Christi, & malus esse potest, id est Christianus uocari, & malus esse potest: de quibus dictũ est, Polluebãt nomen dei sui: ergo habere sacramenta ista omnia, & malus esse potest, habere autẽ charitatẽ & malus esse non potest: hoc est ergo propriũ donũ, ipse est singularis fons, ad hunc bibendũ uos hortatur spiritus dei, ad se bibendũ uos hortatur spiritus dei. In hoc manifestata est dilectio dei in nobis.)

Ecce

A Ecce ut diligamus deum,hortationem habemus. Possemus illum diligere,nisi prior ille dili/
geret? Si pigri eramus ad amandum,non simus pigri ad redamandum:prior amauit nos,
nec sic nos amamus : iniquos amauit, sed iniquitates soluit:iniquos amauit,sed non ad ini/
quitates cōgregauit:ægrotos amauit,sed sanandos uisitauit. Deus ergo dilectio est. In hoc
manifestata est dilectio dei in nobis: Quia filium suũ unigenitum misit in hũc mundum,
ut uiuamus per ipsum.) Quomodo ipse dominus ait, Maiorem dilectionem nemo potest Ioan.15
habere,q̃ ut animã suam ponat pro amicis suis. Et ibi probata est dilectio Christi in nos,
quia mortuus est pro nobis. Dilectio patris unde probata est in nobis? Quia filium suum
unicum misit mori pro nobis:sic & Paulus apostolus dicit, Qui filio proprio non pepercit, Rom.8
sed pro nobis omnibus tradidit eum:quomodo nō & cum illo omnia nobis donauit? Ecce
Christum tradidit pater,& tradidit Iudas:nunquid non quasi simile factum uidetur? Tra
ditor Iudas,ergo traditor est & deus pater? Absit,inquis. Nō dico,sed Apostolus dicit,qui
filio proprio nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Et pater illũ tradidit,& ipse
se tradidit:ait idē Apostolus,Qui me dilexit,& tradidit semetipsum pro me. Si pater tradi Gal.2
dit filiũ, & tradidit seipsum filius, Iudas quid fecit? Facta est traditio à patre,facta est tra/
ditio à filio,facta est traditio à Iuda. Vna res facta est. Sed quæ res discernit patrē traden/
tem filium,seipsum filiũ tradentem,& Iudam discipulũ tradẽtem magistrum suum? Quia
hoc fecit pater & filius in charitate, fecit aũt hoc Iudas in proditione. Videtis quia nō quid
faciat homo consyderandũ est, sed quo animo & uolũtate faciat. In eodē facto inuenimus
deum patrem,in quo inuenimus Iudã,patrem benedicimus,Iudam detestamur. Quare pa
trem benedicimus,Iudam detestamur? Benedicimus charitatem,detestamur iniquitatem.
Quantũ enim præstitum est generi humano tradito Christo, nũquid hoc cogitauit Iudas
ut traderet? Deus cogitauit salutem nostrã qua redempti sumus,Iudas cogitauit precium
quo uendidit dominũ : filius ipse cogitauit precium quod dedit pro nobis,Iudas cogitauit
B precium quod accepit ut uenderet. Diuersa ergo intentio diuersa facta fecit : cũ sit una res,
ex diuersis eam intẽtionibus si metiamur,unũ amandum,alterũ damnãdum,unum glorifi
candum,alterum detestandũ inuenimus. Tantum ualet charitas,uidete quia sola discernit,
uidete quia facta hominũ sola distinguit:hoc diximus in similibus factis. In diuersis factis,
inuenimus sæuientem hominem factum de charitate, & blandum factum de iniquitate.
Puerum cædit pater, & mango blãditur. Si duas res proponas,plagas & blandimẽta,quis
non eligat blandimenta,& fugiat plagas? Si personas attẽdas,charitas cædit,blanditur ini
quitas. Videte quid commẽdamus,quia nō discernũtur facta hominum, nisi de radice cha
ritatis:nã multa fieri possunt quæ speciem habent bonã, & nō procedunt de radice charita
tis,habent enim & spinæ flores : quædã uero uidentur aspera , uidẽtur truculenta,sed fiunt
ad disciplinam dictante charitate. Semel ergo breue præceptum tibi præcipitur,Dilige,& Deut.6
quod uis fac: siue taceas,dilectione taceas : siue clames,dilectione clames: siue emendes,di/
lectione emendes : siue parcas,dilectione parcas. Radix sit intus dilectionis,non potest de
ista radice nisi bonum existere. In hoc est dilectio, in hoc manifestata est dilectio dei in no
bis, quia deus filium suum misit unigenitum in hunc mundum,ut uiuamus per ipsum.
In hoc est dilectio,non quia nos dileximus , sed quia ipse dilexit nos.) Non illum dilexi/
mus prius, nam ad hoc nos dilexit,ut diligamus eum. Et misit filium suum litatorem pro
peccatis nostris.) Litatorem , sacrificatorem. Sacrificauit pro peccatis nostris. Vbi inuenit
hostiam? Vbi inuenit uictimam, quã puram uolebat offerre? Aliud non inuenit,seipsum
obtulit. Ita deus dilexit nos,debemus & nos inuicem diligere.) Petre amas me? Et ille di/
xit, Amo. Pasce oues meas. Deum nemo uidit unquam, res est inuisibilis, non oculo, sed
corde quærendus est. Sed quemadmodum si solem istum uidere uellemus, oculum cor/
poris purgaremus unde uideri lux potest:uolẽtes uidere deum,oculum quo deus uideri po
test purgemus. Et ubi est iste oculus? Audi euangelium,Beati mundo corde , quoniam ipsi Matth.5
deum uidebunt. Sed nemo sibi pro concupiscentia oculorum cogitet deum. Facit enim sibi

aut ingẽtem formã, aut magnitudinem aliquã inæstimabilem, distẽdit per loca uelut lucem istam quã uidet his oculis, auget per campos quantũ potest, aut facit sibi aliquẽ quasi uenerabilis formæ senem. Nihil horũ cogites. Est quod cogites, si uis uidere deum, deus dilectio est. Qualem faciẽ habet dilectio? Qualem formã habet? Qualẽ staturã habet? Quales pedes habet? Quales manus habet? Nemo potest dicere. Habet tamen pedes, nã ipsi ducunt ad ecclesiam: habet manus, nam ipsæ pauperi porrigũt: habet oculos, nam inde intelligitur ille qui eget: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Habet aures, de quibus dicit dominus, Qui habet aures audiendi audiat. Nõ sunt enim membra distincta per loca, sed intellectu totũ simul uidet. Qui habes charitatem, habita & inhabitaberis, mane & manebitur in te. Quid enim fratres mei? Quis amat quod non uidet? Quare autẽ quãdo laudatur charitas, erigimini, acclamatis, laudatis? Quid uobis ostendi? Aliquos colores protuli? Aurum & argentum proposui? Gemmas de thesauris effudi? Quid tale ostendi oculis uestris? Nunquid facies mea mutata est cum loquor? Carnem gero, ipsa forma sum in qua præcessi. In ipsa forma estis in qua uenistis, laudatur charitas & clamatis, certe nihil uidetis. Sed quomodo uobis placet quando laudatis, sic uobis placeat ut in corde seruetis. Intendite enim quid dicã fratres, exhortor uos quantum dat dominus, ad magnum thesaurum. Si uobis ostẽderetur aliquod uasculũ anaglyptũ, inauratũ, operose factũ, & illiceret oculos uestros, & duceret in se intentionẽ cordis uestri, & placeret uobis manus artificis, & pondus argenti, & splendor metalli: nónne unusquisq; uestrum diceret, ô si haberẽ uasculum istud? Et sine causa diceretis, in potestate enim uestra nõ erat: aut si quisq; uellet habere, cogitaret illud de domo aliena furari. Laudatur charitas uobis. Habete, possidete, nõ opus est ut furtum alicui faciatis, nõ opus est ut emere cogitetis, gratis constat, tenete eam, amplectimini eam, dulcius illa nihil est. Si cum cõmemoratur talis est, cũ habetur qualis est? Si qui forte uultis seruare charitatẽ fratres, ante omnia ne putetis abiectam & desidiosam, nec quadam mansuetudine, imò non mansuetudine, sed remissione & negligentia seruari charitatem. Non sic seruatur. Non putes tunc te amare seruum tuum, quando eũ non cædis: aut tunc te amare filium tuũ, quando ei nõ das disciplinã: aut tunc te amare uicinũ tuum, quando eum non corripis: non est ista charitas, sed languor. Ferueat charitas ad corripiẽdum, ad emendandũ: si sunt boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur, corrigantur. Noli in homine amare errorem, sed hominẽ: hominem enim deus fecit, errorẽ ipsius homo fecit. Ama illud quod deus fecit, noli amare quod ipse homo fecit. Cum illud amas, illud tollis: cũ illud diligis, illud emẽdas. Sed & si sæuis aliquando propter correctionem dilectionis, propterea de colũba demonstrata est charitas, quæ uenit super dominũ. Species illa colũbæ in qua uenit spũssanctus, in quo nobis charitas infunderetur. Quare hoc? Fel colũba non habet, tamen rostro & pennis pro nido pugnat, sine amaritudine sæuit. Hoc facit & pater quando filium castigat, sed ad disciplinã castigat, sicut dixi. Seductor ut uendat cũ amaritudine blãditur, pater ut corrigat, sine felle castigat. Tales estote ad omnes. Videte fratres, magnũ documentum, magna regula, unusquisq; habet filios aut habere uult, aut si omnino decreuit filios non habere carnaliter, uel spiritaliter cupit habere. Quis est pater qui non corrigit filiũ suũ? Quis est cui non det disciplinã pater? Et tamen sæuire uidetur. Amor sæuit, charitas sæuit. Sæuit, quomodo? Sine felle more columbino, non coruino. Vnde uenit in mentem fratres mei dicere uobis, quia illi uiolatores charitatis schisma fecerunt: quomodo oderant ipsam charitatẽ, sic oderunt & columbã: sed cõuincit illos colũba, procedit de cœlo, aperiũtur cœli, & manet sup caput dñi. Vt quid hoc? ut audiat, Hic est qui baptizat. Recedite prædones, recedite inuasores possessionis Christi. In possessionibus uestris, ubi dominari uultis, titulos potẽtis ausi estis infringere? Cognoscit ille titulos suos, uendicat sibi possessionem suam. Non delet titulos, sed intrat & possidet: sic ad catholicam uenienti, non deletur baptismus, ne titulus imperatoris deleatur. Sed qd fit in catholica? Agnoscitur titulus, intrat possessor sub titulis suis, quò intrabat prædo sub titulis alienis.

Marginal notes: C; Psal. 40 (at "ille qui eget"); Luc. 8 (at "dominus, Qui habet aures"); 23. q. 5. c. nõ putes (at "Non sic seruatur"); D; Ioan. 1 (at "& manet sup caput dñi").

A De eo quod Ioannes dicit, Deum nemo uidit unq̃. Videte dilectissimi si diligã
mus inuicem, deus in nobis manebit, & dilectio eius erit perfecta in nobis, usq;
ad id, Deus dilectio est, & qui manet in dilectione in deo manet, & deus in eo.

Tractatus VIII.

DILECTIO dulce uerbum est, sed dulcius factum: semper de illa loqui nõ pos-
sumus. Multa enim agimus, & diuersæ actiones distendunt nos, ut nõ uacet lin
guæ nostræ semper de dilectione loqui, nam nihil melius ageret lingua nostra.
Sed de qua semper loqui non licet, semper eam custodire licet, sicut nunc quod
cantauimus, alleluia: nunq̃d semper hoc facimus? Vix unius horæ nõ toto spacio, sed parua
particula cantamus alleluia, & uacamus ad aliud. Est autem alleluia, sicut iam nostis, lau-
date dominum. Qui deũ laudat lingua, non semper potest: qui moribus deum laudat, sem
per potest. Opera misericordiæ, affectus charitatis, sanctitas pietatis, incorruptio castitatis,
modestia sobrietatis, semper hæc tenẽda sunt, siue cũ in publico sumus, siue cũ in domo, siue
ante homines, siue in cubiculo, siue loquẽtes, siue tacentes, siue aliquid agẽtes, siue cantantes,
semper hæc tenenda sunt, quia intus sunt omnes istæ uirtutes quas nominaui. Quis aũt suf
ficit omnes nominare? Quasi exercitus est imperatoris, qui sedet intus in mente tua. Quo-
modo enim imperator per exercitũ suũ agit quod ei placet, sic dñs Iesus Christus incipiens
habitare in interiore homine nostro, id est, in mẽte per fidẽ, utitur istis uirtutibus quasi mini
stris suis. Et per has uirtutes quæ uideri oculis nõ possunt, & tñ quod nominãtur, laudãtur:
non autẽ laudarentur nisi amarẽtur, nõ amarẽtur nisi uiderẽtur: & si utiq; nõ amarẽtur nisi
uiderentur, alio oculo uiderẽtur, id est, in interiore cordis aspectu. Per has uirtutes inuisibi-
les mouentur mẽbra uisibiliter. Pedes ad ambulandũ. Sed quò? Quò mouerit bona uolun
tas, quæ militat bono imperatori. Manus ad operandũ. Sed quid? Quod iusserit charitas,
quæ inspirata est intus à spiritusancto. Membra ergo uidẽtur cũ mouentur, qui iubet intus,
B non uidetur, & quos intus iubeat, propè ipse solus nouit qui iubet, & ille intus cui iubetur.
Nanq; fratres mei audistis cũ euangeliũ legeretur, certe si aurẽ ibi non tantũ corporis, sed & *Matth. 6*
corde habuistis. Quid ait? Cauete facere iustitiã uestrã coram hominibus ut uideamini ab
eis. Nunq̃d hoc uoluit dicere, ut quæcunq; bona facimus, abscõdamus ab oculis hominũ, &
timeamus uideri? Si times spectatores, nõ habebis imitatores. Debes ergo uideri, sed non
ad hoc debes facere ut uidearis, non ibi debet esse finis gaudij tui, non ibi terminus lætitiæ
tuæ, ut putes te totum fructum consecutum esse boni operis tui, cum uisus fueris atq; lau-
datus. Nihil est hoc. contemne te cum laudaris: ille in te laudetur, qui per te operatur. Noli
ergo ad laudẽ tuã operari quod bonũ agis, sed ad laudẽ illius à quo habes ut bonũ agas.
Abs te habes male agere, à deo habes bene agere. Contrà peruersi homines uidete q̃ præ-
posteri sint, quod faciũt bene, uolunt sibi tribuere: si male faciant, deũ uolunt accusare. Con
uerte hoc distortum nescio quid & præposterum, fac illud quodammodo capite deorsum,
quod susum, facias iusum, quod deorsum facias sursum.† Iusum uis facere deũ, & te susum, *utitur & al's iusum pro deorsum*
præcipitaris, non eleuaris: ille enim semper sursum est. Quid ergo? Tu bene, & deus male?
Imò hoc dic si uis uerius dicere, Ego male, ille bene. Et quod ego bene, ab illo bene. Nam à
me quicquid ego male. Ista cõfessio firmat cor, & facit dilectionis fundamenta. Nã si opera
nostra abscondere debemus bona, ne uideãtur ab hominibus, ubi est illa sententia domini
in eo sermone quẽ habuit in monte, ubi hoc dixit, ibi & illud pauloante dixit, Luceãt opera *Matth. 5*
uestra bona coram hominibus? Et non ibi cessauit, non ibi finem fecit, sed addidit, Et glori-
ficent patrem uestrum qui in cœlis est: & Paulus quid ait? Eram autem ignotus facie eccle- *Gal. 1*
sijs Iudææ quæ in Christo sunt. Tantum autem audientes erant, quia qui nos aliquando
persequebatur, nunc euangelizat fidem quam aliquando uastabat, & in me magnificabant
deum. Videte quemadmodũ & ipse quia sic innotuit, finem nõ posuerit in laudẽ suã, sed in
laudẽ dei. At quantũ ad ipsum pertinet, uastator ecclesiæ, persecutor inuidus, malignus, ipse
cõfitetur, nõ nos cõuiciamur. Amat Paulus dici à nobis peccata sua, ut glorificetur ille q̃ talẽ
morbum

morbum sanauit. Magnitudinẽ enim uulneris manus medici secuit & sanauit. Vox illa de cœlo prostrauit persecutorẽ, & erexit prædicatorem: occidit Saulum, & uiuificauit Paulum. Saul enim persecutor erat sancti uiri, inde nomen habebat iste quãdo persequebatur Christianos: postea de Saulo factus est Paulus. Quid est Paulus? Modicus: ergo qñ Saulus, superbus, elatus: qñ Paulus, humilis, modicus: ideo sic loquimur, paulopost uidebo te, id est, post modicũ. Audi quia modicus factus est, Ego enim sum minimus apostolorum. Et mihi minimo omniũ sanctorũ, dicit alio loco. Sic erat inter apostolos tanq̃ fimbria uestimenti: sed tetigit ecclesia gentiũ tanq̃ fluxũ patiẽs, & sanata est. Ergo fratres hoc dixerim, hoc dico, hoc si possem nõ tacerẽ: opera illa modo illa sint in nobis, modo illa pro tẽpore, pro horis, pro diebus. Nunqd semper loqui? nunquid semper tacere? nunqd semper reficere corpus? nunquid semper ieiunare? nunquid semper panẽ dare egenti? nunqd semper nudũ uestire? nunquid semper ægrotũ uisitare? nunquid semper discordãtes cõcordare? nunquid semper mortuos sepelire? modo illud, modo illud. Inchoãtur ista & cessant, ille autẽ imperator nec inchoatur, nec cessare debet: charitas intus nõ intermittatur, officia charitatis pro tempore exhibeãtur: charitas ergo sicut scriptũ est, fraterna pmaneat. Fortassis autẽ mouerit aliquos uestrũ ex quo istã epistolam beati Ioannis tractamus uobis, quare nõ commendauerit maxime nisi fraternam charitatem? Qui diligit fratrẽ dicit, & præceptum nobis est datum, ut diligamus inuicẽ. Assidue nominauit charitatẽ fraternã, dei charitatẽ, id est, qua debemus diligere deum, non tam assidue nominauit, sed tamen non omnino tacuit. De inimici uero dilectione prorsus tacuit propè per totã istam epistolam. Cum uehemẽter nobis prædicet, commendetq; charitatem, non nobis dicit ut diligamus inimicos, sed dicit nobis ut fratres diligamus: modo uero cum euangelium legeretur, audiuimus, Si enim diligitis eos qui uos diligunt, quã mercedẽ habebitis? Nõnne & publicani hoc faciũt? Quid est igitur q pro magno nobis ad perfectionẽ quandã fraternam dilectionem commẽdat Ioannes apostolus, dominus autẽ dicit, nõ nobis sufficere ut fratres diligamus, sed debere nos extẽdere ipsam dilectionẽ ut perueniamus ad inimicos? Qui usq; ad inimicos peruenit, nõ trãsibit fratres. Necesse est, sicut ignis, prius occupet proxima, & sic se in longinquiora distendat. Propinquior est tibi frater q̃ nescio quis homo. Rursus tibi magis adhæret ille quẽ non noueras, qui tibi tamen non aduersatur, q̃ inimicus qui etiã aduersatur. Extende dilectionẽ in proximos, nec uoces illam extẽsionem. Prope enim te diligis, qui eos diligis qui tibi adhærent. Extende ad incognitos, qui tibi nihil mali fecerunt. Transcende & ipsos, perueni, ut diligas inimicos: hoc certe dominus iubet. Quare iste tacuit de dilectione inimici? Omnis dilectio siue quæ carnalis dicitur, quæ non dilectio, sed magis amor dici solet: dilectionis enim nomen magis solet in melioribus rebus dici, in melioribus rebus accipi, tamen omnis dilectio fratres charissimi utiq; beneuolẽtiam quandam habet erga eos qui diliguntur. Non enim sic debemus diligere homines, aut sic possumus diligere uel amare: hoc enim etiam uerbo usus est dominus, cum diceret, Petre amas me? Non sic debemus amare homines, quomodo audimus gulosos dicere, amo turdos. Quæris quare? Vt occidat & cõsumat, & amare se dicit, ad hoc illos amat ut non sint, ad hoc amat ut perimat, & quicquid ad cibandum amamus, ut illud consumatur & nos reficiamur. Nunquid sic amandi sunt homines tanq̃ consumendi? Sed amicitia quadam beneuolẽtiæ, ut aliquando præstemus quos amamus. Quid si non sit quod præstemus? Sola beneuolentia sufficit amanti. Non enim optare debemus esse miseros, ut possimus exercere opera misericordiæ. Das panem esurienti, sed melius nemo esuriret & nulli dares. Vestis nudũ, utinã omnes uestiti essent, & non esset ista necessitas. Sepelis mortuum, utinã ueniat aliquando illa hora ubi nemo moriatur. Concordas litigantes, utinã aliquando sit pax illa æterna Hierusalẽ, ubi nemo discordat: hæc enim omnia officia necessitatum sunt. Tolle miseros, cessabunt opera misericordiæ. Opera misericordiæ cessabunt, nũquid ardor charitatis extinguitur? Germanius amabis felicem hominem cui nõ habes quod præstes, purior ille amor erit, multoq; syncerior. Nam si præstiteris misero,

Marginalia: C (beside line 1, right); 1.Cor.15 (beside "post modicũ"); Matth.5 (beside "diligamus: modo uero"); D (beside "dominus autẽ dicit", right); Ioan.21 (beside "usus est dominus").

A misero, fortassis extollere te cupis aduersus eum, & eum tibi uis esse subiectū, quia autor est
tui beneficij: ille indiguit, tu impertitus es, quasi maior uideris quia tu præstitisti, q̃ ille cui
præstitum est: opta æqualem, ut ambo sub uno sitis cui nihil præstari potest. Nam in hoc
excessit modum superba anima, & quodāmodo auara fuit: quia radix omnium malorum
auaricia est: & item dictum est, Initium omnis peccati superbia. Et quærimus aliquando 1. Timoth. 6
quomodo sibi concordēt istæ duæ sententiæ, Radix omniū malorū est auaricia: &, Initium
omnis peccati superbia: si initiū omnis peccati superbia, radix omniū malorū superbia est:
certe si radix omniū malorum auaricia est, inuenimus & in superbia auariciam esse: excessit
enim modū homo. Quid est auarū esse? Progredi ultra q̃ sufficit. Adam superbia cecidit:
initiū omnis peccati superbia, inquit: Nūquid auaricia? Quid auarius illo cui deus sufficere
non potuit? ergo fratres legimus queadmodū factus sit homo ad imaginē & similitudinē
dei: & quid de illo dixit deus? Et habeat potestatē pisciū maris, & uolatiliū cœli, & omniū Gen. 1
pecorum quæ repunt super terram: nūquid dixit, habeat potestatē hominū? Habeat pote
statem, ait, dedit potestatē naturalem. Quorū habeat potestatem? Pisciū maris, uolatilium
cœli, & omniū repētium quæ repunt super terrā. Quare hæc est naturalis potestas hominis
in ista? Quia homo ex deo habet potestatē, ex quo factus est ad imaginē dei, in intellectu,
in mente, in interiore homine, in eo ꝙ intelligit ueritatē, dijudicat iustitiā & iniustitiā, nouit
à quo factus est, pôt intelligere creatorē suū, laudare creatorē suū. Habet hanc intelligentiā,
qui habet prudentiam: ideo multi cū per cupiditates malas detererent in se imaginē dei, &
ipsam quodāmodo flammā intelligētiæ peruersitate morū extinguerēt, clamat illis scriptura,
Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus: hoc est dicere, præposui te equo Psal. 31
& mulo, te ad imaginē meā feci, potestatē tibi super ista dedi. Quare? Quia nō habēt feræ
rationalē mentē, tu autē rationali mente capis ueritatē, intelligis quod supra te est, subdere
ei qui supra te est, & infra te erūt illa quibus præpositus est. Quia uero per peccatum homo
B deseruit eū sub quo esse debuit, subditus est eis supra quæ esse debuit. Intendite quid dicā,
deus, homo, pecora: uerbi gratia, supra te deus, infra te pecora. Agnosce eū qui supra te est,
ut agnoscāt te quæ infra te sunt: ideo q̃ cum Daniel agnouisset supra se deū, agnouerūt illū
supra se leones. Si aūt nō agnoscis illū qui supra te est, superiorē contēnis, subderis inferiori,
propterea supbia Ægyptiorū unde domata est? de ranis & muscis. Poterat deus & leones
mittere, sed aliquis magnus leone terrēdus est. Quanto illi superbiores, tanto de rebus con
temptibilibus & abiectis fracta est eorū ceruix mala. Sed Danielē agnouerūt leones, quia
ille subditus deo erat. Quid martyres q ad bestias pugnauerunt, & ferarū morsibus laniati
sūt, nónne erāt sub deo? Serui dei tres uiri, & serui dei Machabæi. Agnouit ignis seruos dei
tres uiros quos nō ussit, quorū nec uestimenta corrupit: nō agnouit Machabæos? Agnouit
& Machabæos fratres, agnouit & istos. Sed opus erat quodā flagello permittēte dño, qui
dixit in scriptura, Flagellat omnē filium quē recipit. Putatis enim fratres, quia ferrū transuer Heb. 12
beraret uiscera dñi, nisi ipse permitteret, aut hæreret in ligno, nisi ipse uoluisset? Non eum
agnouit creatura? An exemplū patiētiæ pposuit fidelibus suis? Ideo deus quosdā liberauit
uisibiliter, quosdā nō liberauit uisibiliter, omnes tamen spiritaliter liberauit, spiritaliter nemi
nem deseruit. Visibiliter quosdā uisus est deseruisse, quosdā uisus est eripuisse: ideo quosdā
eripuit, ne putes illū non potuisse eripere, testimoniū dedit quia potest: & ubi nō facit, secre
tiorem intelligas uoluntatē, ne suspiceris difficultatē. Sed qd fratres? Cū euaserimus omnes
istos mortalitatis laqueos, cū transierint tēpora tentationis, cū seculum hoc decurrerit, & re
ceperimus illā stolam primā, immortalitatem illā quā peccādo perdidimus, cū corruptibile
hoc induerit incorruptionē, id est, cū caro ista induerit incorruptionē, & mortale hoc indue
rit immortalitatē, tunc esse perfectos filios dei, ubi nō est opus tētari nec flagellari, agnoscet
etiā omnis creatura, subdita nobis erūt omnia, si nos sic subditi sumus deo. Sic ergo deberet
esse Christianus, ut nō glorietur sup alios homines. Dedit enim tibi deus esse sup bestias,
id est, meliorē esse q̃ bestias: hoc natura habes, semper melior eris q̃ bestia. Si uis melior

esse q̃ alius homo, inuidebis ei quãdo tibi esse uidebis æqualem. Debes uelle omnes homines æquales tibi: & si uiceris aliquem per prudentiam, optare debes ut sit & ipse prudens. Quamdiu tardus est, discit à te, quamdiu indoctus est, indiget te, & tu uideris doctor, ille autẽ discens: tu ergo superior quia doctor es, ille inferior quia discens, nisi illũ optes æqualẽ, semper uis habere discentem: si autẽ uis semper habere discẽtem, inuidus eris doctor: si inuidus doctor, quomodo eris doctor? Rogo te noli docere ipsam inuidentiã tuam: audi Apostolum dicentem de uisceribus charitatis, Vellem omnes homines esse sicut meipsum: quomodo uolebat omnes æquales, ideo erat omnibus superior, quia charitate optabat omnes æquales. Excessit ergo modũ homo, dũ auarior uoluit ut supra homines esset, qui supra pecora factus est, & ipsa est superbia: & uidete quanta opera facit superbia. Ponite in corde q̃ similia faciat, & quasi paria charitati. Pascit esurientẽ charitas, pascit & superbia: charitas ut deus laudetur, superbia ut ipsa laudetur: uestit nudũ charitas, uestit & superbia: ieiunat charitas, ieiunat & superbia: sepelit mortuum charitas, sepelit & superbia. Omnia opera bona quæ uult facere charitas & facit, cogitat cõtrà superbia, & quasi docet equos suos. Sed interior charitas tollit locũ male agitatæ superbiæ, non male agitanti, sed male agitatæ. Væ homini cuius auriga superbia est, necesse est enim ut præceps eat. Vt aũt non sit superbia quæ agitat facta bona, quis nouit, quis uidet, ubi est hoc? Opera uidemus, pascit misericordia, pascit & superbia: hospitem suscipit misericordia, hospitem suscipit & superbia: intercedit pro paupere misericordia, intercedit & sũpbia. Quid est hoc? In operibus nõ discernimus: audeo aliquid dicere, sed non ego, Paulus dixit, Moritur charitas, id est, homo habens charitatem, confitetur nomen Christi, ducit martyrium, cõfitetur & superbia, ducit martyrium: ille habet charitatem, ille non habet charitatem: sed audiat ab Apostolo ille qui non habet charitatem, Si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meũ ut ardeam, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodest. Ergo scriptura diuina intrò nos reuocat à iactatione huius faciei forinsecus, & ab ista superficie quæ iactatur ante homines, reuocat nos intrò. Redi ad conscientiã tuã, ipsam interroga: noli attẽdere quod floret foris, sed quæ radix est interna. Radicata est cupiditas, species potest esse bonorum factorum, uere opera bona esse nõ possunt: radicata est charitas, securus esto, nihil mali procedere potest. Blanditur sũpbia, sæuit amor: illa uestit, iste cædit: illa enim uestit ut placeat hominibus, iste cædit ut corrigat disciplina. Accipitur magis plaga charitatis, q̃ eleemosyna sũpbiæ. Redite ergo intrò fratres, & in omnibus quæcunq; facitis, intuemini testẽ deum. Videte si ille uidet, quo animo faciatis. Si cor uestrũ non uos accusat, quia iactantiæ causa facitis, bene securi estote. Nolite autẽ timere quãdo facitis bene, ne uideat alter: time ne propterea facias ut tu lauderis: nam uideat alter ut deus laudetur, si enim abscõdis ab oculis hominis, abscondis ab imitatione hominis. Duo sunt, eleemosynam facis, duo esuriunt, unus panem, alter iustitiam: inter duos istos famelicos, quia dictum est, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Inter duos istos famelicos, bonus operator constitutus est: si charitas de illo operatur, ambos miseratur, ambobus uult subuenire: ille enim quærit quod manducet, ille quærit quod imitetur: pascis istum, præbes te isti, ambobus dedisti eleemosynam: illum fecisti gratulatorem de fame interfecta, hunc fecisti imitatorem de exemplo proposito. Miseramini ergo tanq̃ misericordes, quia in eo etiam q̃ diligitis inimicos, fratres diligitis. Ne putetis Ioannem nihil de dilectione inimici præcepisse, quia de fraterna charitate non tacuit, fratres diligitis. Quomodo, inquis, fratres diligimus: quæro quare diligas inimicum? Quare illum diligis? Vt sanus sit in hac uita. Quid si non illi expedit? Vt diues sit. Quid si ipsis diuitijs excæcabitur? Vt uxorem ducat. Quid si amaram uitam inde patietur? Vt filios habeat. Quid si mali erunt? Incerta sunt ergo ista quæ uideris optare inimico tuo, quia diligis eum, incerta sunt. Opta illi ut habeat tecum uitam æternam, opta illi ut sit frater tuus: si ergo hoc optas, diligendo inimicum ut sit frater tuus, & cum diligis, fratrem diligis: nõ enim amas in illo quod est, sed quod uis ut sit. Dixeram aliquando charitati uestræ, ni fallor,

Marginalia: C (top right); 1. Cor. 7 (beside "stolum dicentem"); 1. Cor. 13 (beside "charitatem, Si distribuero"); D (right, beside "à iactatione"); Matth. 5 (beside "inter duos istos famelicos").

A ni fallor,robur est ligni positum ante oculos. Faber optimus uidet lignum nō dolatum,de
sylua præcisum adamauit,nescio quid inde uult facere: non enim ad hoc amauit ut semper
sic maneat. In arte uidit quod futurum est,non in amore quod est, & amauit quod inde fa
cturus est, non illud quod est: sic nos & deus amauit peccatores. Nam dicimus,quia deus
amauit peccatores:ait enim,Non est opus sanis medicus,sed male habētibus. Nunquid ad Mat.9
hoc amauit peccatores,ut peccatores remaneremus? Quasi lignū de sylua uidit nos faber,
& cogitauit ædificium quod inde facturus est, non syluam quod erat: sic & tu respicis ini/
micum tuum aduersantem,sæuientem,mordentem uerbis,exasperantem contumelijs, inse
ctantem odijs:attendis ibi quia homo est, uides ista omnia quæ aduersa sunt,ab homine
facta,& uides in illo quòd à deo factus est. Quòd autem homo factus est,à deo factus est:
quòd autem te odit,ipse fecit:& quid dicis in animo tuo? domine propitius illi esto, dimit/
te illi peccata,incute illi terrorem,muta illum:non amas in illo quod est, sed quod uis ut sit.
Ergo cum inimicū amas,fratrem amas. Quapropter perfecta dilectio est in dilectione ini/
mici, quia pfecta dilectio est in dilectione fraterna: & nemo dicat quia aliquid minus nos
monuit Ioannes apostolus,& plus nos monuit dominus Christus. Ioannes nos monuit ut
fratres diligamus, Christus nos admonuit ut etiam inimicos diligamus. Attende quare te
monuit Christus ut diligas inimicos, nunquid ut semper remaneant inimici? Si ad hoc te
monuit ut inimici remaneant,odisti,non diligis. Attende quomodo ipse dilexit,id est, quia
nolebat ut sic remanerent sui persecutores,ait,Pater ignosce illis,quia nesciunt quid faciunt.
Quibus uoluit ignosci,mutari illos uoluit:quos uoluit mutari,ex inimicis fratres facere di/
gnatus est,& uere sic fecit. Occisus est,sepultus est,resurrexit,in cœlum ascendit,spiritum san
ctum misit discipulis,cœpit in fiducia prædicari nomen ipsius,miracula faciebant in nomi/
ne crucifixi & occisi. Viderunt illi interfectores domini,& qui sanguinem eius sæuiendo fu/
derant,credendo biberunt. Hæc dixi fratres & longiuscule,quia uehementius commendan
B da fuit charitati uestræ ipsa charitas,id est,commendanda sibi erat. Si enim charitas nulla
est in uobis,nihil diximus:si autem est in uobis, tanquam oleum flammæ adiecimus, & in
quo non erat,forte uerbis accensus est. In alio creuit quod erat, in alio cœpit esse quod non
erat. Ad hoc ergo ista diximus,ne pigri sitis diligere inimicos. Sæuit in te homo, ille sæuit,
tu deprecare:ille odit,tu miserere. Febris animæ ipsius te odit,sanus erit,& gratias tibi agit.
Quomodo medici diligunt ægrotos? nunquid ægrotos diligunt? Si ægrotos diligunt,uo
lunt ut semper ægrotent? Ad hoc diligunt ægrotos,ne ægroti permaneant,sed ut ex ægro
tis sani fiant: & quanta plerunqꝫ patiuntur à phreneticis,quales contumelias uerborum,ple
runqꝫ & percutiūtur:persequitur ille febrem,ignoscit homini. Et quid dicam fratres? Amat
inimicum suum, immo odit inimicum suū morbum,ipsum enim odit,& amat hominem à
quo percutitur,odit febrē. A quo enim percutitur? A morbo,ab ægrotatione,à febre. Illud
tollit quod illi aduersatur,ut remaneat illud unde gratulet. Sic & tu,si odit te inimicus tuus,
& iniuste te odit,noueris quia cupiditas seculi in illo regnat, propterea te odit. Si odisti illū
& tu,contra reddis malum pro bono. Vnum ægrotū flebam qui te oderat: iam duos plan
go,si & tu odisti. Sed persequitur rem tuam,tollit tibi nescio quæqꝫ habes in terra. Ideo illū
odisti,quia angustias tibi facit in terra:noli pati angustias, migra in cœlum, sursum cor ibi
habebis ubi latitudo est,ut nullas angustias patiaris in spe uitæ æternæ. Attende quæ tibi
tollit,nec ipsa tibi tolleret nisi ille permitteret,qui flagellat omnem filium quē recipit. Quo/
dammodo ferramentum dei est quo saneris,ipse inimicus tuus. Si nouit deus utile tibi esse
ut expoliet te,permittit illum: si nouit tibi utile esse ut uapules, permittit ille ut cædaris. De
illo curat,opta ut ille sanetur. Deum nemo uidit unquam.) Videte dilectissimi. Si dili
gamus inuicem, deus in nobis manebit, & dilectio eius erit perfecta in nobis.) Incipe dili/
gere,perficieris. Cœpisti diligere,cœpit in te deus habitare:ama eum qui in te cœpit habita/
re,ut perfectius inhabitando faciat te perfectum. In hoc cognoscimus quia in ipso ma/
nebimus & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis.) Bene, deo gratias. Cognosci/

mus,quia habitat in nobis.Et hoc unde cognoscimus,quia cognoscimus quia habitat in no C
bis? Quia hoc ipse Ioannes dixit,quia de spiritu suo dedit nobis. Vnde scimus, quia de spi
ritu suo dedit nobis? hoc ipsum,quia de spiritu suo dedit tibi, unde cognoscis? Interroga ui-
scera tua:si plena sunt charitate,habes spiritum dei. Vnde cognoscimus,quia inde cognoscis
Rom.5 habitare in te spiritum dei? Paulum interroga apostolum, Quoniam charitas dei diffusa
est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Et nos uidimus,& te-
stes sumus,quia pater misit filium suum saluatorem mundi.)Securi estote qui ægrotatis, ta
lis medicus uenit: desperabatis,magni erant morbi,insanabilia erant uulnera,desperata e-
rat ægritudo,magnitudinem mali tui attendis,omnipotētiam medici non attendis? Tu de
speratus es,sed ille omnipotés est,cuius testes isti sunt qui primo sanati,& annunciátes me-
Roma.8 dicum,& ipsi tamen plus spe sanati quàm re: nam sicut dicit Apostolus, Spe enim salui fa-
cti sumus. Cœpimus ergo sanari in fide, perficietur autem salus nostra cū corruptibile hoc
induerit incorruptionem,& mortale hoc induerit immortalitatem. Hæc spes est,nondū res:
sed qui gaudet in spe, tenebit & rem:qui autem spem non habet,ad rem non poterit perue-
nire. Quicunq; confessus fuerit quod Iesus sit filius dei, deus in ipso manet & ipse in deo.)
Iam si à multis confessus fuerit, non dicamus uerbo sed facto,non lingua,sed facto:nā mul
ti confitentur uerbis,sed factis negant. Et cognoscimus & credimus, quia dilectionem ha
bet deus in nobis.)Et iterum unde cognouisti? Deus dilectio est.)Iam dixit superius,ecce
iterum dicit. Amplius tibi non potuit dilectio commendari, quàm ut diceretur deus: forte
munus dei contempturus eras.Et deum contemnis? Deus dilectio est. Et qui manet in di
lectione,in deo manet,& deus in eo.) Vicissim se habitant,qui continet & qui cōtinetur.Ha
bitas in deo, sed ut contineaeris: habitat in te deus, sed ut contineat ne cadas, ne forte sic te
putes domum dei fieri,quomodo domus tua portat carnem tuam. Si subtrahat se domus
in qua es,cadis:si autem tu te subtrahas,non cadet. Deus integer est,cum eum deseris: inte-
ger,cum ad illum redieris. Tu sanaris,non illi aliquid præstabis, tu mundaris,tu reficeris, tu D
corrigeris.Ille medicamentum est nō sano,regula est prauo,lux est tenebrato, habitatio est
deserto:omnia ergo tibi conferuntur. Vnde ne putes deo aliquid conferre quando uenis ad
eum,nec mancipium saltem.Ergo non habebit deus seruos, si tu nolueris, & omnes nolue-
Psal.15 rint? Deus non indiget seruis,sed serui deo:ideo dicit psalmus, Dixi domino deus meus es
tu.Ipse est uerus dominus:& quid ait? Quoniam bonorum meorum non eges. Tu eges bo
no serui tui,eget seruus bono tuo ut pascas illum:eges & tu bono serui tui ut adiuuet te. Nō
tibi potes aquam implere,non tibi potes coquere,nō tibi potes ante equum currere, iumen
tum tuum non potes curare. Vides,quia indiges bono serui tui? obsequio illius indiges. Nō
es ergo uerus dominus,quando indiges inferiore. Ille est uerus dominus, qui nihil à nobis
quærit,& uæ nobis si eum non quæramus. Nihil à nobis quærit,& quæsiuit nos, cū eū non
quæreremus. Ouis una errauerat,inuenit eā,gaudēs in humeris suis reportauit. Et nunquid
ouis erat pastori necessaria,& non oui potius pastor necessarius erat? Quanto libentius de
charitate loquor, tanto minus uolo finiri epistolā istā: nulla est ardētior ad cōmendandam
charitatē. Nihil uobis dulcius prædicatur,nihil salubrius bibitur,sed si bene uiuendo confir-
metur in uobis munus dei. Ne sitis ingrati tantæ gratiæ illius,qui cū haberet unicū,noluit il-
lum esse unum:sed ut fratres haberet,adoptauit illi, qui cum illo possiderent uitā æternam.

De eo quod Ioannes dicit, In hoc perfecta est dilectio in nobis, ut fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo, usque ad id, Et hoc mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit deum, diligat & fratrem suum. Tractatus IX.

MEMINIT charitas uestra, ex epistola Ioannis apostoli ultimam partem resti tisse nobis tractandā & exponendam uobis quantum deus donat: huius ergo debiti nos memores sumus: exactionis autem uos memores esse debetis. Eadem quippe charitas quæ in ipsa epistola maxime & propè sola commenda-

tur,&

A tur, & nos facit fidelissimos debitores, & uos dulcissimos exactores. Ideo dixi dulcissimos exactores, quia ubi charitas non est, amarus exactor est: ubi autem charitas est, & qui exigit dulcis est, & à quo exigitur: & si aliquem laborem suscipit, facit eundem laborem propè nullum & leuem ipsa charitas. Nónne uidemus etiam in mutis animantibus & irrationalibus ubi non spiritalis charitas, sed carnalis & naturalis est, exigi tamen magno affectu de uberibus matris lac à paruulis. Et quamuis sugens impetum faciat in ubera, melius est tamē matri quàm si non sugat, nec exigat quod charitate debetur. Sæpe uidemus ubera uaccarum etiam grandiusculis uitulis capite percuti, & propè ipso impetu leuari matrum corpora, nec eas tamen calce repellere, sed si desit filius qui sugat, mugitu prouocari ad ubera. Si ergo est in nobis illa charitas spiritalis, de qua Apostolus dicit, Factus sum paruulus in medio uestrum tanquam nutrix fouens filios, tunc uos diligimus quando exigitis: pigros non amamus, quia languentibus formidamus. Intercesserunt autem ut intermitteremus textum huius epistolæ quædam pro diebus festis solennia lectionū, quæ nō potuerunt nisi legi, & ipsa tractari. Nunc ergo ad prætermissum ordinem redeamus, & quæ restant, intēte accipiat charitas uestra. Nescio utrum magnificentius nobis charitas commendari possit, quàm ut diceretur, Deus charitas est. Breuis laus, magna laus: breuis in sermone, & magna intellectu: cū cito dicitur, Deus dilectio est, & hoc breue est: si numeres, unum est: si appendas, quantū est, Deus dilectio est? Et qui manet, inquit, in dilectione, in deo manet, & deus in illo manet. Sit tibi domus deus, esto domus dei: mane in deo, & maneat. Maneat in te deus ut te cōtineat: manes in deo, ne cadas: quia sic de charitate dicit Apostolus, Charitas nunquā cadit. Quomodo cadit quem continet deus? In hoc perfecta est dilectio in nobis, ut fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.) Dicit quomodo se probet unusquisq;, quantum in illo profecerit charitas, uel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si deus charitas est, nec proficit nec deficit deus: sic dicitur proficere in te charitas,

1. Thes. 2 — *1. Cor. 13*

B quia tu in eam proficis. Interroga ergo quantum in charitate profeceris, & quid tibi respondeat cor tuum, & noueris mensuram profectus tui: promisit enim ostendere nobis, in quo cognoscamus eum, & ait, In hoc perfecta est in nobis dilectio: quære in quo? Vt fiduciā habeamus in die iudicij. Quisquis fiduciam habet in die iudicij, perfecta est in illo charitas. Quid est habere fiduciam in die iudicij? nō timere ne ueniat dies iudicij. Sunt homines qui non credunt diem iudicij, isti fiduciam non possunt habere in die, quem uenturam esse nō credunt: prætermittamus istos, excitet illos deus ut uiuant. De mortuis ut quid loquimur? Non credunt futurum diem iudicij, nec timent nec desiderant quod non credunt. Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere: sed quia timet, adhuc nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo uides initium, cur desperas finē? quod initium uideo inquies? ipsum timorem: audi scripturam, Initium sapientiæ timor domini. Cœpit ergo timere diem iudicij, timēdo corrigit se, uigilat aduersus hostes suos, id est peccata sua, incipit reuiuiscere interius, & mortificare membra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra uestra quæ sunt super terram: spiritalia nequitiæ dicit membra super terrā: nam sequitur & exponit, Auaritiam, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autē mortificat iste qui timere cœpit diem iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cœlestia. Membra autem cœlestia, omnia opera bona. Surgētibus cœlestibus membris, cœpit desiderare quod timebat: timebat enim ne ueniret Christus, & inueniret impium quem damnaret: desiderat ut ueniat, quia inuenturus est quem coronet. Iam cum cœperit desiderare uenientē Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit uirgo interius ipsa fide, spe & charitate. Habet iam fiduciam in die iudicij, non cōtra se pugnat quando orat & dicit, Adueniat regnum tuum. Qui enim timet ne ueniat regnum dei, timet ne exaudiatur. Qui autem orat, quomodo orat qui timet ne exaudiatur? Qui autē orat cum fiducia, charitas optat iam ut ueniat. De ipso desiderio di-

Eccl. 1 — *Col. 3* — *Matth. 6*

Psal.6 cebat quidam in psalmo, Et tu domine usque quo, conuertere domine & erue animam meã. Gemebat se differri. Sunt enim homines qui cum patientia moriuntur: sunt autem quidã perfecti, qui cum patientia uiuunt: quid dixi? Qui adhuc desiderat istam uitam, quando illi uenerit dies mortis, patienter tolerat mortem, luctatur aduersum se ut sequatur uoluntatem dei, & hoc potius agit animo quod elegit deus, non quod elegit uoluntas humana, & ex desiderio uitæ præsentis fit lucta cum morte, & adhibet patientiam & fortitudinem ut æquo animo moriatur, iste patienter moritur. Qui autem desiderat, sicut dicit Apostolus, dissolui & esse cum Christo, non patienter moritur, sed patienter uiuit, delectabiliter moritur. Vide Apostolum patienter uiuentem, id est, cum patientia hic non amare uitam, sed tolerare. Dissolui, inquit, & esse cum Christo multo magis optimum, manere autem in carne necessarium propter uos. Ergo fratres date operam intus agere uobiscum, ut desideretis diem iudicij, aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum cœperit illa dies desiderari. Ille autem eum desiderat, qui fiduciam habet in illo: ille autem fiduciam habet in illo, cuius conscientia non trepidat in charitate perfecta atque syncera. In hoc perfecta est dilectio eius in nobis, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Quare habebimus fiduciam? quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Audisti causam fiduciæ tuæ, Quia sicut ille est, inquit, & nos sumus in hoc mundo. Nónne uidetur aliquid impossibile dixisse, nunquid enim potest esse homo sicut deus? Iam uobis exposui, quia non semper ad æqualitatem dicitur, sicut, sed dicitur ad quandam similitudinem. Quomodo enim dicis, sicut aures habeo, ita & imago: nunquid omnino sic? sed tamen dicis, sicut. Si ergo facti sumus ad imaginem dei, quare non sicut deus sumus? nõ ad æqualitatem, sed pro modo nostro. Vnde ergo nobis datur fiducia in die iudicij? Quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Debemus ergo hoc referre ad ipsam

Matth.5 charitatem, & intelligere quid dictum sit. Dominus in euangelio dicit, Si diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? quid ergo uult nos? Ego autem dico uobis, Diligite inimicos uestros, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos. Si ergo iubet nos diligere inimicos nostros, unde nobis dat exemplum? De ipso deo: ait enim, Vt sitis filij patris uestri qui in cœlis est. Quomodo illud facit deus? Diligit inimicos suos, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si ergo ad hanc perfectionem nos inuitat deus, ut diligamus inimicos nostros sicut & ipse dilexit suos, ea nobis fiducia est in die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo: quia sicut ille diligit inimicos suos, faciendo solem suum oriri super bonos & malos, & pluendo super iustos & iniustos, nos quia inimicis nostris non possumus præstare temporalem solem & pluuiam, præstemus lachrymas cum pro illis oramus. Iam ergo de ipsa fiducia uidete quid dicat. Vnde intelligitur perfecta charitas? Timor non est in charitate.) Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet quare timeret, imò haberet quare desideraret ut transeat iniquitas, & ueniat regnum dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta charitas foras mittit timorem.) Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor domini. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum: quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut uidemus per setam introduci linum, quando aliquid suitur: seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linũ: sic timor primo occupat mentẽ, non aũt ibi remanet timor, quia ideo intrauit, ut introduceret charitatem. Iam facta securitate in animo, quale gaudium nobis est, uel in hoc, uel in futuro seculo? Et in hoc seculo quis nobis nocebit plenis charitate? Videte quomodo exultet Apostolus de ipsa charitate. Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? Et Petrus dicit, Et quis uobis nocere poterit, si boni amatores fueritis? Timor non est in dilectione

Margin notes: Phil.1 (beside "quo animo moriatur"); Concor. de pe. dis.2. sicut seta (beside "tas. Sicut uidemus"); Roma.8 (beside "Videte quomodo"); 1. Petri 3 (beside "Et Petrus dicit").

A dilectione,sed perfecta dilectio foras mittit timorem,quia timor tormentum habet.) Tor-
quet cor conscientia peccatorum, nondum facta est iustificatio. Est ibi quod titillet uel pun
gat. Ideo in psalmo de ipsa perfectione iustitiæ quid dicit? Conuertisti luctum meum in Psal.29
gaudium mihi, concidisti saccum meum, & cinxisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, &
non compungar. Quid est,non compungar? Non sit quod stimulet conscientiam meam.
Stimulat timor,sed noli timere, intrat charitas quæ sanat quod uulnerat timor. Timor dei
sic uulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit, & quasi uidetur uulnus au-
gere.Ecce putredo quando erat in corpore,minus erat uulnus,sed periculosum. Accedit fer
ramentum medici, minus dolebat illud uulnus, quàm dolet modo cum secatur, plus dolet
cum curatur, quàm si non curaretur: sed ideo plus dolet accedente medicina, ut nunquam
doleat succedente salute. Occupet ergo cor tuum timor, & inducta charitate succedat cica-
trix ferramenti medici. Talis est medicus ut nec cicatrices appareant,tu tantum subde te de-
xteræ ipsius. Nam si sine timore es, non poteris iustificari. Sententia dicta est de scripturis:
nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Opus est ergo ut intret timor primo, per
quem ueniat charitas,timor medicamentum,charitas sanitas, Qui autem timet,non est
perfectus in dilectione.) Quare? Quia timor tormentum habet, quomodo sectio medici
tormentum habet. Est autem alia sententia quæ uidetur huic esse contraria, si non habeat 1.sen.dis.24.
intellectorem: dicitur enim quodam loco in psalmo, Timor domini castus, permanens in se c.est autem
culum seculi. Æternum quendam timorem nobis ostendit,sed castum. Quòd ille æternum Psal.18
nobis timorem ostendit, nunquid contradicit illi forte ista epistola, quæ dicit, Timor non
est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem? Interrogemus ambo eloquia
dei. Spiritus unus est, etsi codices duo,etsi ora duo, etsi linguæ duæ. Hoc enim dictum est
per Ioannem,illud dictum est per Dauid: sed nolite putare alium esse spiritum. Si unus fla
tus inflat duas tibias, non potest unus spiritus implere duo corda, agitare duas linguas?
B Sed si spiritu uno,id est,uno flatu impletæ duæ tibiæ consonant, impletæ duæ linguæ spiri
tu dei dissonare possunt? Est ergo ibi quædam concordia,sed auditorem desiderat. Ecce in-
spirauit & impleuit duo corda,duo ora, mouit duas linguas spiritus dei. Et audiuimus ex
una lingua, Timor non est in charitate,sed perfecta charitas foras mittit timorem: audiui-
mus ex alia, Timor domini castus permanens in seculum seculi. Quid est hoc? quasi disso-
nant. Non. Excute aures, intende melodiam. Non sine causa hic addidit, castus: illic non ad
didit, nisi quia est timor alius qui dicitur castus: est autem alius qui nō dicitur castus. Discer-
namus ergo istos duos timores,& intelligemus consonantiam tibiarum. Quomodo intel-
ligimus,uel quomodo discernimus? attendat charitas uestra. Sunt homines qui propterea
timent,ne mittantur in gehennam,ne forte ardeant cum diabolo in igne æterno. Ipse est ti-
mor ille qui introducit charitatem, sed sic uenit ut exeat: si enim adhuc propter pœnam ti-
mes deum,nondum amas,quem sic times. Non bona desideras, sed mala caues: sed ex eo
quia mala caues,corrigis te,& incipis bona desiderare. Cum bona desiderare cœperis,erit in
te timor castus. Quis timor castus? ne amittas ipsa bona. Intendite, aliud est timere deum,
ne mittat te in gehennam cum diabolo: aliud est timere deum, ne recedat à te. Ille timor
quo times ne in ignem mittaris cum diabolo,nondum est castus: non enim uenit ex amore
dei,sed ex timore pœnæ. Cum autem times deum,ne deserat te præsentia eius,amplecteris 3.sen.dis.34.c.
eum,ipso frui desideras. Non potest melius explanari quid intersit inter duos timores,unū non potest
quem foras mittit charitas,alterum castum qui permanet in seculum seculi,nisi ponas duas
maritatas,quarum unam ita constituas uolentem facere adulterium,delectari nequitia,sed
timere ne damnetur à marito. Timet maritum,sed quia adhuc amat nequitiam,ideo timet
maritum, huic non grata, sed onerosa est mariti præsentia. Et si forte uiuit nequiter, timet
maritum ne ueniat. Tales sunt qui timent ne ueniat dies iudicij. Fac alteram amare uirum,
debere illi castos amplexus,& nulla se adulterij immunditia maculari, optat præsentiam ui-

ri. Et quomodo discernũtur duo isti timores? Timet illa, timet & illa. Interroga, quasi unum tibi respondent. Respondeat illa, Times uirum? timeo. Interroga & illam si timeat uirum: respondet, timeo. Vna uox est, sed diuersus animus: iam ergo interrogentur quare: illa dicit, Timeo uirum ne ueniat. Illa dicit, timeo uirum ne discedat. Illa dicit, timeo ne damner: illa dicit, timeo ne deserar. Pone hoc in animo Christianorum, & inuenisti timorem quem foras mittit charitas, & alium timorem castum permanentem in seculum seculi. Loquamur ergo huic primo quæ sic timet uirum, quomodo illa mulier quam delectat nequitia, timet eñ uirũ ne damnet illam. Talibus enim primo loquimur, O anima quæ sic times deum ne damnet te deus, quomodo timet mulier quam delectat nequitia, timet uirum ne damnetur à uiro, quomodo tibi displicet illa mulier, displice & tu tibi. Si forte habes uxorem, nunquid uis ut sic timeat te uxor tua, ne damnetur abs te, ut delectet illam nequitia, sed pondere timoris tui reprimatur, non damnatione iniquitatis? Castam eam uis ut te diligat, non ut te timeat. Exhibe te talem deo, qualem uis habere uxorem. Et si nõdum habes, & habere uis, talem uis habere. Et quid dicimus fratres? Illa mulier quæ ideo timet uirum ne damnetur à uiro, forte non facit adulterium, ne aliquo modo perueniat ad uirum, & tollat illi lucem istã temporalẽ. Potest autem uir ille & falli: homo est enim, sicut & illa quæ potest fallere. Timet
psal. 33 illa eum extra cuius oculos potest esse: tu non times semper faciem supra te uiri tui? Vultus autem domini super facientes mala. Captat illa absentiam uiri sui, & incitatur forte delectatione adulterij, & dicit sibi tamen, non faciam: absens est quidem ille, sed difficile est ut non ad illum quoquo modo perueniat. Temperat se ne perueniat ad hominem, qui potest & nescire, qui potest & falli, qui potest bonam suspicari etiam malã, qui potest & castam suspicari quæ adultera est. Tu non times oculos eius quem fallere nemo potest? Tu non times eius præsentiam, qui auerti à te non potest? Roga deum ut intueatur te, & auertat faciem
psal. 50 suam à peccatis tuis, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Sed unde mereris ut ille faciem suam auertat à peccatis tuis, si tu non inde auertas faciem tuam à peccatis tuis? Ipsa enim uox dicit in psalmo, Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum coram me est semper. Tu agnosce, & ille ignoscit. Allocuti sumus eam quæ habet adhuc timorem non permanentem in seculum seculi, sed quem charitas excludit & foras mittit. Alloquamur & illam quæ habet iam timorem castum permanentem in seculum seculi. Putamus inuenimus illam, ut alloquamur illam? putas est in hoc populo? putas est in ista exedra? putas est in hac terra? Non potest nisi esse, sed latet: hyems est, intus est uiriditas in radice, forte inuenimus & aures illius. Sed ubicunq; est illa anima, utinam illam inuenirem, & non aures suas præberet mihi, sed ego meas aures illi. Illa me doceret aliquid potius quàm à me disceret. Anima quædam sancta, ignea & desiderans regnum dei, hanc non ego alloquor, sed deus ipse & patienter uiuentem in hac terra ita consolatur, Iam uis ueniam, & ego noui quoniam uis ut ueniam: noui qualis es, ut secura expectes aduentum meum. Noui quia molestia est tibi, sed magis expecta, tolera: uenio & cito uenio. Sed amãti tardum est,
psal. 100 audi eam cantantem, tanq̃ liliũ de medio spinarũ: audi suspirantẽ & dicentẽ, Psallam & intelligam in uia immaculata, quando uenies ad me. Merito non timet, quia perfecta charitas foras mittit timorẽ, & cum uenerit ad eius amplexũ timet. Sed securiter qui timet, cauet, & obseruabit ab iniquitate sua, ne iterum peccet, non ne mittatur in ignem, sed ne ab illo deseratur. Et erit in illa, quid? Timor castus permanens in seculum seculi. Audiuimus duas tibias consonantes. Ille de timore dicit, & ille de timore dicit: sed ille de timore quo timet anima ne damnetur, ille de timore quo timet anima ne deseratur. Ille est timor quem charitas excludit, ille est timor permanens in seculũ seculi. Nos diligimus quia ipse prior nos dilexit.) Nã unde diligeremus, nisi ille prior diligeret nos? Diligendo amici facti sumus: sed inimicos ille dilexit, ut amici efficeremur. Prior dilexit nos, & donauit nobis ut diligeremus eũ, nondum diligebamus: diligendo pulchri efficimur. Quid facit homo deformis & distorta

facie

A facie,si amet pulchrã? Aut quid facit fœmina deformis & distorta & nigra si amet pulchrũ?
nunquid amando poterit esse pulchra ? & nunquid & ille amando poterit esse formosus?
Amat pulchram, & quãdo se in speculo uidet,erubescit faciem suam leuare ad illam formo
sam quam amat. Quid facit ut pulcher sit? Expectat ut ueniat pulchritudo,imò expectãdo
senectus additur,& turpiorem facit.Non est ergo quid agere,non est quomodo illi des con
silium,nisi ut cõpescat se,& nõ audeat amare impar imparẽ:aut si forte amat,& ducere uxo-
rem optat,optet ut illa castitatem amet,nõ carnis faciẽ. Anima uero nostra,fratres mei,fœ-
da est per iniquitatem,amãdo deum pulchra efficitur. Qualis amor est qui reddat pulchrã
amantem? Deus autem semper pucher est,nunquam deformis, nunquam commutabilis.
Amauit nos prior qui semper est pulcher:& quales amauit, nisi fœdos & deformes ? Non
ideo tamẽ ut fœdos dimitteret,sed ut mutaret,& ex deformi pulchrum faceret. Quomodo
erimus pulchri ? amando eum qui semper est pulcher. Quantum in te crescit amor,tantum
crescit pulchritudo,quia ipsa charitas est animæ pulchritudo: nos diligimus,quia ipse prior
dilexit nos:audi apostolum Paulum , Ostẽdit autẽ deus dilectionem suam in nobis , quo- Roma.5
niam cum adhuc peccatores essemus , Christus pro nobis mortuus est, iustus pro iniustis,
pulcher pro fœdis.Quomodo inuenimus pulchrum Iesum?Speciosus forma præ filijs ho- Psal.44
minum,diffusa est gratia in labijs tuis:unde item uidete,unde sit pulcher. Speciosus forma
præ filijs hominũ,quia deus,quia in principio erat uerbũ,& uerbũ erat apud deũ,& deus e-
rat uerbũ.Quia uero carnẽ suscepit,id est,mortalitatẽ tuã,ut aptaret se tibi,cõgrueret tibi,&
excitaret te ad amandam intus pulchritudinẽ. Vnde ergo inuenimus quia fœdus & defor-
mis Iesus,sicut inuenimus quia pulcher & speciosus forma præ filijs hominum? Vnde inue
nimus quia & deformis? Esaiam interroga, Et uidimus eum , & non habebat speciem neq; Esaiæ 53
decorẽ. Illæ sunt duæ tibiæ diuerse sonantes,sed unus spiritus ambas inflat:hac dicitur,Spe
ciosus forma præ filijs hominum:hac dicitur in Esaia, Vidimus eum, & non habebat speciẽ
B neq; decorem. Vno spiritu implentur ambæ tibiæ,non dissonant. Noli aures auertere, ad-
hibe intellectum. Interrogemus Paulum apostolum,& exponat nobis consonantiam dua- Philip.2
rum tibiarum:sonet nobis,Speciosus forma præ filijs hominum. Qui cum in forma dei es-
set , non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo . Ecce speciosus forma præ filijs ho-
minum: sonet nobis etiam, Vidimus eum, & non habet speciem neque decorem , Semet-
ipsum exinaniuit formam serui accipiens , in similitudinem hominum factus , & habi-
tu inuentus ut homo . Non habebat speciem neque decorem,ut tibi daret speciem & deco-
rem . Quam speciem? quem decorem ? dilectionem charitatis . Vt ames , curras: curris,a-
mas . Pulcher es iam , sed noli te attendere , ne perdas quod accepisti , illum attende à quo
factus es pulcher . Ideo sis pulcher ut ille te amet . Tu autem totam intentionem tuam
in illum dirige , ad illum curre , eius amplexus pete , ab illo time discedere , ut sit in te ti-
mor castus permanens in seculum seculi . Nos diligimus , quia ipse prior dilexit nos.
Si quis dixerit , quoniam diligo deum.)Quẽ deum? quare diligimus? Quia ipse prior dile-
xit nos , & donauit nobis diligere . Dilexit impios ut faceret pios , dilexit iniustos ut face-
ret iustos , dilexit ægrotos ut faceret sanos . Ergo & nos diligimus , quia prior dilexit nos.
Interroga unumquenque , dicat tibi si diligat deum , Clamat , confitetur , diligo . Ipse
scit . Est aliud unde interrogetur . Si quis dixerit , quoniam diligo deum , & fratrem suum
oderit , mendax est . Vnde probas , quia mendax est? Audi, Qui enim non diligit fra-
trem suum quem uidet , deum quem non uidet quomodo potest diligere ?) Quid er-
go , qui diligit fratrem , diligit deum ? Necesse est ut diligat deum , necesse est ut dili-
gat ipsam dilectionem . Nunquid potest diligere fratrem , & non diligere ipsam dilectio-
nem ? Necesse est ut diligat dilectionem . Quid ergo ? Quia diligit dilectionem, ideo di-
ligit deum ? Vtique ideo diligendo dilectionem , deum diligit . An oblitus es quod pau-
lo ante dixisti? Deus dilectio est ? Si deus dilectio,quisquis diligit dilectionẽ,deum diligit.

Dilige ergo fratrem,& securus esto. Non potes dicere,diligo deum, sed non diligo fratrem. C
Quomodo mentiris si dicas,diligo deum, quando non diligis fratrē? Sic falleris si quando
dicis,diligo fratrem,putas quia non diligis deum? Necesse est ergo qui diligis fratrem,dili-
gas ipsam dilectionem : dilectio autem deus est. Necesse est ergo ut deum diligat,quisquis
diligit fratrem. Si autem non diligis fratrem quem uides,deum quem non uides quomodo
potes diligere? quare non uidet deum? quia non habet ipsam dilectionem. Ideo non uidet
deum,quia non habet dilectionem: ideo non habet dilectionem , quia non diligit fratrem.
Propterea ergo non uidet deum,quia non habet dilectionem: nam si habeat dilectionem,
deum uidet,quia deus dilectio est. Et purgatur ille oculus magis magisq; dilectione,ut ui-
deat illam incommutabilem substantiam,cuius præsentia semper gaudeat,qua perfruatur
in æternum coniunctus angelis. Sed currat modo, ut aliquando in patria lætetur. Non a-
met peregrinationem,non amet uiam. Totum amarum sit,præter illum qui uocat, quous-
psal. 72 que inhæreamus illi,& dicamus quod dictum est in psalmo,Perdidisti omnes qui fornican-
tur abs te. Et qui sunt qui fornicantur? Qui discedunt & amant mundum. Tu autem quid?
sequitur & dicit, Mihi autem inhærere deo bonum est. Totum bonum meum est deo in-
hærere gratis. Nam si interroges & dicas,quare inhæres deo,& dicat,ut donet mihi. Quid ti-
bi donet? Cœlum ipse fecit,terram ipse fecit. Quid tibi donaturus est,iam hæres illi? Inueni
melius & donat tibi. Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet, deum quem non ui-
det quomodo poterit diligere? Et hoc mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit deum,
diligat & fratrem suum.) Magnifice dicebas,diligo deum,& odis fratrem. O homicida quo
modo diligis deum? Non audisti superius in ipsa epistola,Qui odit fratrem suum homici-
da est? Sed prorsus diligo deum, quamuis oderim fratrem meum. Prorsus non diligis de-
um,si odisti fratrem. Et modo probo alio documento : ipse dixit, Dedit nobis præceptum
ut diligamus inuicem:quomodo diligis eum cuius odisti præceptum? Quis est qui dicat,di
ligo imperatorem,sed odi leges eius? In hoc intelligit imperator si diligis eum, si obseruen- D
tur leges eius per prouincias. Lex imperatoris quæ est? Mandatum nouum do uobis ut
uos inuicem diligatis. Dicis ergo te diligere Christum,serua mandatum eius, & fratrem dili
ge. Si autem fratrem non diligis,quomodo eum diligis cuius mandatum contemnis? Fra
tres ergo non satior loquendo de charitate in nomine Christi. Quantum & uos habetis hu
ius rei auaritiam,tantum speramus quia crescit in nobis ipsa, & foras mittit timorem, ut re-
maneat ille timor castus permanens in seculum. Toleremus mundum,toleremus tribulati-
ones ipsius , toleremus scandala tentationum . Non recedamus à uia , teneamus unitatem
ecclesiæ,teneamus Christum,teneamus charitatem. Non diuellamur à mēbris sponsæ ipsi-
us,non diuellamur à fide,ut gloriemur in præsentia ipsius, & securi manebimus in eo. Mo-
do per fidem, tūc per speciem,cuius tantas arras habemus donum spiritussancti.

De eo quod Ioannes dicit, Omnis qui credit, quòd Iesus sit Christus, ex deo natus est,usq; ad id, Hæc est enim dilectio dei,ut præcepta eius seruemus. Tractatus X.

EMINISSE uos credo qui affuistis hesterno die,ad quem locum in progres-
su huius epistolæ peruenerit nostra tractatio, id est, Qui enim non diligit fra-
trē suū quē uidet,deū quē nō uidet quomodo potest diligere? Et hoc manda-
tū habemus ex ipso, ut qui diligit deū,diligat & fratrē suū. Hucusq; disputatū
Caput V erat. Quæ sequuntur ergo ex ordine uideamus. Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus
ex deo natus est.) Quis est qui nō credit q; Iesus sit Christus? qui nō sic uiuit quomodo præ
cipit Christus:multi ēm dicūt,Credo,sed fides sine operibus nō saluat. Opus aūt fidei ipsa
Gal. 5 dilectio est,dicente Paulo apostolo,Et fides quæ per dilectionē operatur. Opera quidē tua
præterita antequàm crederes,uel nulla erāt,uel si bona uidebātur,inania erant. Si ēm nulla
erāt, sic eras quasi homo sine pedibus,aut uexatis pedibus ambulare non ualens. Si autem

bona

A bona uidebantur antequàm crederes: currebas quidem, sed præter uiam currendo errabas potius quàm perueniebas. Est ergo nobis & currendũ, & in uia currendũ. Qui præter uiam currit, inaniter currit, imò ad laborem currit. Tanto plus errat, quanto præter uiam currit. Quæ est uia per quam currimus? Christus dixit, Ego sum uia. Quæ patria, quò currimus? Ioan.14
Christus dixit, Ego sum ueritas. Per illum curris, ad illum curris, in ipso requiescis. Sed ut cur ramus per illum, extendit se usq; ad nos, longe enim eramus, & longe peregrinabamur. Pa- rum est, qui longe peregrinabamur, & languidi nos mouere non poteramus. Medicus ue- nit ad ægrotos, uia porrecta est ad peregrinos. Saluemur ab ipso, ambulemus per ipsum. Hoc est credere quod Iesus Christus est, quomodo credunt Christiani. qui non solum no- mine Christiani sunt, sed factis & uita: non quomodo credunt dæmones: nam & dæmo- Iaco.2
nes credunt & contremiscunt: sic dixit scriptura. Quid potuerunt dæmones plus credere quàm ut dicerent, Scimus, qui sis, tu es filius dei? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cũ Matth.16
dominus quæreret, quis esset, quem illum dicerent homines: responderunt illi discipuli, Alij dicũt Ioannem Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, aut unum ex prophetis: & ille, Vos autem quem me esse dicitis? Respondit Petrus & ait, Tu es Christus filius dei uiui: & audit à domino. Beatus es Simon bar Iona, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus qui est in cœlis. Videte quæ laudes prosequuntur hanc fidem. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quid est, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam? Super hanc fidẽ, super id quod dictum est, Tu es filius dei uiui. Super hanc petram inquit, fundabo ecclesiam meam. Magna laus: ergo dicit Petrus, Tu es Christus filius dei ui ui: dicunt & dæmones, Scimus qui sis, tu es filius dei uiui, sanctus dei: hoc Petrus, hoc & dæ- mones: eadem uerba, non idem animus. Et unde constat, quia hoc Petrus cum dilectione dicebat? Quia fides Christiani cum dilectione est, dæmonis aũt sine dilectione. Quomodo sine dilectione? Hoc dicebat Petrus ut Christum amplecteretur, hoc dicebant dæmones ut

B Christus ab eis recederet: nam antequàm dicerent, Scimus qui sis, tu es filius dei, quid no- bis & tibi est dixerunt, quid uenisti ante tempus perdere nos? Aliud est ergo confiteri Chri stum ut teneas Christum: aliud confiteri Christum ut repellas à te Christum: ergo uidetis, quia quomodo hic dicit, Qui credit, propria quædam fides est, non quomodo cum multis. Itaq; fratres, nemo hæreticorum dicat uobis, Et nos credimus. Ideo enim de dæmonibus ex emplum proposui, ne gaudeatis ad uerba credentium, sed exploretis facta uiuentium. Vi- deamus ergo quid est credere in Christo, quid credere quia Iesus ipse est Christus. Sequit. Omnis qui credit quod Iesus sit Christus, ex deo natus est.) Sed quid est credere illud? Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso.) Statim fidei con iunxit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, si ne dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tar- diores quàm dæmones. Nescio quis non uult credere in Christum, adhuc ne dæmones imi tatur. Iam credit in Christo, sed odit Christum, habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: nam & illi puniri timebãt. Adde huic fidei dilectionem, ut fiat fides qualem dicit apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianũ, Gal.5
inuenisti ciuem Hierusalem, inuenisti ciuem angelorum, inuenisti in uia suspirantem pere- grinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es. Omnis qui dili- git qui genuit eum, diligit eũ qui genitus est ab ipso. Quis genuit? Pater. Quis est genitus? Filius. Quid ergo ait? Omnis qui diligit patrem, diligit filium. In hoc cognoscimus, quia diligimus filios dei.) Quid est hoc fratres? Pauloante de filio dei dicebat, nõ de filijs dei. Ec ce unus positus est Christus contẽplandus nobis, & dictũ est nobis, Omnis qui credit quod Iesus sit Christus, est ex deo natus: & oĩs qui diligit q genuit eũ, id est patrẽ, diligit eũ q geni tus est ex ipso, id est, filiũ dñm nostrũ Iesum Christũ: & sequit, In hoc cognoscimus qa dili- gimus filios dei, quasi dicturus esset, in hoc cognoscimus qa diligimus filiũ dei. Filios dei di- xit, q filiũ dei pauloãte dicebat, qa filij dei corpus sunt unici filij dei, & cũ ille caput, nos mẽ- bra

bra,unus est filius dei.Ergo qui diligit filios dei,filium dei diligit:& qui diligit filium dei,patrem diligit.Nec potest quisquam diligere patrem,nisi diligat filium:& qui diligit filium,diligit filios dei,membra filij dei,& diligendo fit & ipse membrum,& fit per dilectioné in compage corporis Christi, & erit unus Christus amans seipsum: cum se enim inuicem amant membra,corpus se amat.Et si patitur unum membrum, compatiuntur omnia mébra: & si glorificatur unum membrum,congaudent omnia membra. Et quid secutus ait? Vos auté estis corpus Christi & membra. Dicebat pauloante de dilectione fraterna, & ait, Qui non diligit fratrem quem uidet,deum quem non uidet quomodo poterit diligere? Si autem diligis fratrem,forte fratrem diligis,& Christum non diligis, quomodo quando mébra Christi diligis? Cum ergo membra Christi diligis,Christum diligis: cum Christum diligis,filiũ dei diligis:cum filium dei diligis,& patrem diligis:non potest ergo separari dilectio.Elige tibi quid diligas,sequuntur & cætera.Dicas,deum solum diligo,deum patrem,mentiris.Si diligis,non solum diligis: sed si diligis patrem,diligis & filium.Ecce,inquit,diligo patrem,& diligo filium: sed hoc solum, patrem deum & filium deum dominum nostrum Iesum Christum,qui ascendit in cœlos,& sedet ad dexteram patris. Illud uerbum per quod facta sunt omnia,& uerbum caro factum est,& habitauit in nobis,hoc solum diligo,mentiris: si enim diligis caput,diligis & membra:si autem membra non diligis,nec caput diligis. Non expa- Act.9 uescis uocem capitis de cœlo clamantem pro membris suis,Saule Saule quid me persequeris? Persecutorem suum uocauit persecutorem membrorum suorum:dilectorem suum uocauit dilectorem membrorum suorum. Iam quæ sunt membra eius nostis fratres, ipsa est ecclesia dei. In hoc cognoscimus quia diligimus filios dei,quia deum diligimus. Et quomodo non aliud sunt filij dei, aliud deus: sed qui deum diligit, præcepta eius diligit. Et quæ Ioan.13 sunt præcepta dei? Mandatum nouum do uobis,ut uos inuicem diligatis. Nemo se excuset per aliam dilectionem, ad aliam dilectioné. Omnino sic se tenet ista dilectio, quomodo ipsa compaginata est in unum,sic omnes qui ex illa pendent,unum facit,& quasi conflat illos ignis. Aurum est,conflatur massa,& fit unum aliquid: sed nisi feruor charitatis accédat, ex multis in unũ conflari non potest. Quia deum diligimus, inde cognoscimus quia diligimus filios dei.Et unde cognoscimus, quia diligimus filios dei? Quia deum diligimus,& præcepta eius facimus.)Suspiramus hic ex difficultate faciendi præceptum dei: audi quid sequatur,Homo,qui laborabas amando auaritiam,cum labore amatur quod amas: sine labore amatur deus.Auaritia iussura est labores, pericula, tribulationes, & obtemperaturus es.Quo fine? Vt habeas unde impleas arcam,perdas securitatem.Securior forte eras antequàm haberes,quàm cum habere cœpisti.Ecce quid tibi iussit auaritia.Implesti domum,timentur latrones:acquisisti aurum,perdidisti somnum.Ecce quid tibi iussit auaritia,fac, & fecisti.Quid tibi iubet deus? dilige me.Aurum diligis,quæsiturus es aurum, & forte nó inuenturus:quisquis me quærit,cũ illo sum. Amaturus es honoré,& forte non peruenturus. Quis me amauit,& nó ad me peruenit? dicit tibi deus,Patronũ uis facere,aut amicũ potenté,ambis per aliũ inferioré.Me ama dicit tibi deus,non ad me ambitur per aliqué:ipse amor præsentem me tibi fecit. Quid dulcius dilectione ista fratres? non sine causa modo audistis in Psal.118 psalmo fratres,Narrauerũt mihi iniusti dilectiones suas,sed nó sicut lex tua domine.Quæ est lex dei? mandatum dei.Quod est mandatum dei? nouum illud mandatum: quod ideo nouum dicitur, quia innouat, Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis: au- Gal.6 di quæ est lex dei, Apostolus dicit, Inuicem onera uestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Ipsa est consummatio omnium operum nostrorum dilectio. Ibi est finis,propter hoc currimus: ad illam currimus, cum uenerimus, requiescemus: audistis in psalmo, Omnis consummationis uidi finé.Quid uiderat iste putamus. Ascenderat in uerticé alicuius altissimi montis acutissimi, & prospexerat & uiderat ambitũ terræ & circulos orbis uniuersi:& ideo dixit,Omnis cósummationis uidi finem? Si hoc laudabile,oculos carnis quæramus à dño tã acutos,ut aliqué excelsissimũ monté qui est in terra requiramus,de cuius ca-

cumine

A cumine uideamus: omnis consummationis uidi finem? Noli ire longe: ecce dico tibi, Ascen/
de in montem, & uide finem. Christus mons est. Veni ad Christum, uides inde finē omnis
consummationis. Quis est iste finis? Paulum interroga, Finis autem præcepti dei charitas, 1.Tim.1
de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta: alio loco, Plenitudo autem legis chari/ Roma.3
tas. Quid tam finitum & terminatum quàm plenitudo? Etenim fratres, finem posui lauda
biliter, nolite putare consumptionem, sed consummationem: aliter enim dicitur, Finiui pa/
nem, aliter finiui tunicam: finiui panem manducando, finiui tunicam texendo: & ibi finis
sonat, & illic finis sonat: sed tamen panis finitur ut consumatur, tunica finitur ut cōsumme/
tur: panis finitur ut non sit, tunica finitur ut perfecta sit: ergo sic audite finem, & quando le/
gitur psalmus, & auditis, In finem psalmus Dauid, Assidue auditis hoc in psalmis, & debe/
tis nosse quod audistis. Quid est in finem? Finis enim legis est Christus ad iustitiam omni
credēti. Et quid est finis? Christus, quia Christus deus, & finis præcepti charitas, & deus cha
ritas, quia pater & filius & spiritussanctus unum sunt. Ibi tibi finis est, & alibi uia est: noli hæ
rere in uia, & non peruenire ad finem. Ad quicquid aliud ueneris, transi usqꝫ quo peruenias
ad finem. Quid est finis? Mihi autem adhærere deo bonum est. Adhæsisti deo, finisti uiā, Psal.77
permanebis in patria. Intendite, pecuniā aliquis quærit, non sit ibi finis, transit tanqꝫ peregri
nus. Quære ubi transeat, non ibi remaneat: si autem amas, per auaritiam implicatus es. Erit
tibi auaritia catena pedum, ultra progredi non potes: transi ergo & hoc, quære finem. Salu/
tem corporis quæris, adhuc noli ibi remanere. Quæ est enim ista salus corporis quæ mor/
te premitur, quæ ægritudine debilitatur, friuola, mortalis, fluxa? Quære illam, ne impediat
forte morbida ualetudo opera tua bona: ergo nō est ibi finis, quia propter aliud quæritur.
Quicquid propter aliud quæritur, nō est ibi finis: quicquid propter se & gratis quæritur, ibi
est finis. Quæris honores, forte ad aliquid agendum quæris, ut peragas aliquid, ut placeas
deo, noli ipsum honorem amare, ne ibi remaneas. Quæris laudem? Si dei quæris, bene fa/
cis: si tuam quæris, male facis, remanes in uia. Sed amaris & tu, laudaris & tu: noli gratulari
B quando in te laudaris, laudare in domino ut cantes, In domino laudabitur anima mea. Ser Psal.33
monem aliquem bonum dicis, & laudatur sermo tuus, non laudatur quasi tuus, non est ibi
finis: si ibi ponis finem, finiris: sed non finiris quasi perficiaris, sed finiris ut consumaris: er/
go non laudetur sermo tuus quasi abs te, quasi tuus. Sed quomodo laudetur? quomodo di
cit psalmus, In deo laudabo sermonem, in deo laudabo uerbū. Ex hoc fit ut fiat in te quod Psal.55
sequitur, In deo sperabo, non timebo quid faciat mihi homo: quando enim omnia tua in
deo laudantur, non timetur ne pereat laus tua, quia non deficit deus: ergo transi & ipsa. Vi
dete fratres quanta transimus, in quibus non est finis. His utimur quasi in uia, quasi in man
sionibus stabulorum reficimur & transimus. Vbi ergo finis? Dilectissimi, filij dei sumus, &
nondum apparuit quod erimus. Hoc dictum est in hac epistola: adhuc ergo in uia sumus,
adhuc quocunqꝫ uenerimus transire debemus, usqꝫ quo perueniamus ad aliquem finē. Sci/
mus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Iste finis, ibi
perpetua laudatio, ibi semper alleluia sine defectu: ergo ipsum finem dixit in psalmo, O/ Psal.118
mnis consummationis uidi finem: & quasi diceretur illi, Quis est finis quem uidisti? Latum
mandatum tuum ualde. Ipse est finis, latitudo mandati. Latitudo mandati charitas est,
quia ubi est charitas, non sunt angustiæ. In ipsa latitudine erat Apostolus cum diceret,
Os nostrum patet ad uos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est, non angustamini 2.Cor.6
in nobis. Ideo ergo latum mandatum ualde. Quod est latum mandatum? Manda/ Ioan.13
tum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis. Charitas ergo non angustatur. Vis
non angustari in terra, in lato habita. Quicquid enim tibi fecerit homo, non te angu/
stet, quia illud diligis quod non nocet. Homo deum diligis, fraternitatem diligis, le/
gem dei diligis, ecclesiam dei diligis, sempiterna erit: laboras in terra, sed peruenis ad
fructum promissum, quis tibi tollit quod diligis? Si nemo tibi tollit quod diligis, secu/
rus dormis, immo securus uigilas, ne dormiendo perdas quod diligis. Non enim frustra
dictum

Psal.12 dictum est,Illumina oculos meos,ne quando dormiã in morte. Qui claudunt oculos con tra charitatem,obdormiscunt in concupiscentijs delectationum carnalium.Euigila ergo,de lectationes enim sunt,manducare,bibere,luxuriari,ludere,uenari: pompas istas uanas, omnia mala sequuntur. Nunquid nescimus quia delectationes sunt? quis neget quia dele- Psal.118 ctant? sed plus diligatur lex dei.Clama contra tales suasores, Narrauerunt mihi iniusti delectationes,sed non sicut lex tua domine.Ista delectatio manet,nõ solũ manet quò uenias, sed etiã reuocat fugiẽtẽ. Hæc est eñ dilectio dei,ut præcepta eius seruemus.) Iã audistis,In Matth.22 his duobus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ.Quomodo noluit te diuidere per multas paginas? In his duobus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ. In qbus duobus præceptis? Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mẽte tua, & diliges proximum tuum sicut teipsum,in his duobus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ.Ecce de quibus præceptis narrat tota ista epistola.Tenete ergo dilectionem,& securi estote.Quid times ne male facias alicui? Quis male facit ei quem diligit? Dilige,non potest fieri nisi bene facias.Sed forte corripis? Amor hoc facit,non sæuitia: sed forte cædis? Ad disciplinam facis, quia amor ipsius dilectionis non te permittit negligere indisciplinatum, & fit quodammodo quasi diuersus fructus & contrarius,ut aliquando odium blandiatur,& charitas sæuiat.Nescio quis odit inimicum suum,& fingit illi amicitiam, uidet illum facere aliquid mali,laudat:uult eum esse præcipitem,uult cæcum ire per abrupta cupiditatum suarũ, Psal.9 unde forte non redeat,laudat: quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ: adhibet illi unctionem adulationis suæ. Ecce odit & laudat. Alter uidet amicum suum tale aliquid facere,reuocat: si illum non audiat,profert uerba etiam castigationis,obiurgat,litigat, aliquando uenitur ad hanc necessitatem ut litiget.Ecce odium blanditur, & charitas litigat. Noli attendere uerba blandientis,& quasi sæuitiam obiurgantis: uenam inspice,radicẽ unde procedat quære.Ille blanditur ut decipiat, iste litigat ut corrigat, ergo non opus est fratres,ut per nos distendatur cor uestrum, impetrate à deo ut diligatis inuicem. Omnes homines etiam inimicos uestros diligatis,non quia sunt fratres, sed ut fratres sint. Vt semper fraterno amore flagretis,siue in fratrem factum, siue in inimicum ut frater fiat diligẽdo,ubicunq; fratrẽ diligitis,amicũ diligitis:iam tecũ est, iã in unitate etiã catholica tibi coniunctus est.Si bene uiuis,fratrẽ diligis factũ ex inimico: si diligis aliquẽ qui nõdũ credit in Christo, aut si credidit Christo ut dæmones credũt, reprehẽdis uanitatẽ ipsius, tu diligis,fraterno amore dilige:nondũ est frater,sed ideo diligis ut sit frater.Ergo tota dilectio nostra fraterna est erga Christianos,erga omnia membra eius.Disciplina charitatis fratres mei,robur,flores,fructus,pulchritudo,amœnitas,pastus,potus,cibus,amplexus sine satietate est:si sic nos delectat peregrinos,in patria quomodo gaudebimus? Curramus ergo fratres mei, curramus & diligamus Christum.Quem Christum? Iesum Christum. Quis est iste? uerbũ dei. Et quomodo uenit ad ægrotos? Verbum caro factum est,& habitauit in nobis.Completũ Lucæ 24 est ergo quod scriptura prædixit, Oportebat Christum pati,& resurgere tertia die à mortuis.Corpus ipsius ubi iacet,membra ipsius laborãt.Vbi esse debes ut sub capite sis? Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes,incipientes ab Hierusalẽ:ibi diffundatur charitas tua.Dicit Christus & psalmus, id est, spiritus dei, Latum mandatum tuum ualde.Et nescio quis ponit in Africa fines charitatis.Extende charitatem per totum orbem,si uis Christum amare,quia membra Christi per orbem iacẽt.Si amas partem,diuisus es:si diuisus es,in corpore non es: si in corpore non es, sub capite non es.Quid prodest quia credis,& blasphemas? Adoras illum in capite, blasphemas in corpore? amat ille corpus suum.Si tu te præcidisti à corpore ipsius,caput non se præcidet à corpore suo.Sine causa me honoras,clamat tibi caput desuper,sine causa me honoras.Tanquam si uelit tibi aliquis osculari caput,& calcare tibi pedes,forte caligis clauatis conteret pedes tuos, uolens tibi tenere caput & osculari, nónne inter uerba honorantis, clamares & diceres, quid facis homo? Calcas me, non diceres, calcas caput meum, quia caput honorabat,sed

plus

A plus clamaret caput pro mēbris calcatis, q̄ pro se quia honorabatur. Nónne clamat ipsum caput, Nolo honorem tuum, calcare me noli? Iam tu dic si potes quare te calcaui, dic huic capiti, te osculari uolui, amplecti uolui. Sed non uides ô stulte, quia quod uis amplecti per quandam compagem unitatis peruenit ad id quod calcas? Susum me honoras, iusum me calcas. Plus dolet quod calcas, q̄ gaudet quod honoras: quia quod honoras, dolet pro eis quos calcas. Quomodo clamat lingua? Dolet mihi: non dicit, dolet pedi meo, sed dolet mihi dicit. O lingua, quis te tetigit? quis percussit? quis stimulauit? quis pupugit? Nemo, sed coniuncta sum eis quæ calcantur. Quomodo uis non doleam, quando non sum separata? Dominus ergo noster Iesus Christus ideo ascendit in cœlum die quadragesima, commendauit corpus suum quà habebat iacere, quia uidit multos honoraturos se quia ascendit in cœlum, & uidit quia honor ipsorum inutilis est, si conculcant membra ipsius in terra. Et ne quis erraret, & cum adorat caput in cœlo, calcaret pedes in terra, dixit ubi essent membra ipsius. Ascēsurus enim dixit uerba nouissima, post ipsa uerba nō est locutus in terra. Ascensurum caput in cœlum, commendauit membra in terra & discessit. Iam non inuenis loqui Christum in terra. Inuenis illum loqui, sed in cœlo, & de ipso cœlo. Quare? Quia membra calcabantur in terra: persecutori enim Saulo dixit desuper, Saule Saule quid me persequeris? Ascēdi in cœlum, sed adhuc in terra iaceo. Hic ad dexterā patris sedeo, ibi adhuc esurio, sitio, peregrinus sum. Quomodo ergo corpus commendauit in terra ascēsurus? cum interrogarent illum discipuli, Domine, si hoc in tempore præsentaberis, & quando regnum Israël? Respondit iturus, Nō est uestrum scire tempus quod pater posuit in sua potestate, sed accipietis uirtutem spiritussancti superueniētem in uos, & eritis mihi testes. Videte quà diffundat corpus suum, uidete ubi se calcari non uult. Eritis mihi testes in Hierusalem, & totam Iudæam, & Samariam, usq; in totam terram. Ecce quà iaceo qui ascendo. Ascendo enim, quia caput sum. Iacet adhuc corpus meum. Quà iacet? Per totā terram. Caue ne percutias, caue

Act. 9

Act. 1

B ne uioles, caue ne calces: nouissima uerba Christi sunt ista ituri in cœlum. Consyderate languentem in lecto hominem in domo sua iacentem, & maceratum ægritudine, proximum morti, anhelantem, iam animam quodāmodo inter dentes habētem, qui forte sollicitus de aliqua re chara sibi quā multum diligit, ueniat illi in mētem, & uocet hæredes suos & dicat, Rogo uos facite hoc. Teneat quodāmodo uiolenter animam, ne ante exeat q̄ illa uerba firmentur. Cum illa uerba nouissima dictauerit, efflat animā, tollitur cadauer in sepulchrum. Hæredes ipsius quomodo meminerūt nouissima morientis? Quomodo si quis existat qui dicat eis, Nolite facere: quid ergo illi dicant? Ergo non facio quod mihi pater meus efflans animam nouissime mandauit, quod ultimum sonuit in aures meas proficiscente hinc patre meo? Quæuis alia uerba ipsius aliter possum habere, nouissima uerba plus tenent. Non eū uidi amplius, non audiui loquentem. Fratres cogitate uisceribus Christianis, si hæredibus sunt tā dulcia, tā grata, tā magni pōderis uerba patris ituri in sepulchrū, hæredibus Christi qualia debent esse uerba nouissima, non redituri in sepulchrum, sed ascensuri in cœlum? Nanq; ille qui uixit & mortuus est, rapitur ad alia loca anima ipsius, corpus ipsius ponitur in terra, an fiant illa uerba, an non fiant, non ad eū pertinet, tamen aliud agit, aliud patitur. Aut in sinu Abraæ gaudet, aut in igne æterno aquæ modicum desiderans: in sepulchro autem ipsius iacet cadauer sine sensu, & custodiūtur uerba nouissima morientis. Quid sibi spērant illi qui uerba nouissima sedentis in cœlo nō custodiunt, uidente desuper an contemnatur, an non contemnatur: illius qui dixit, Saule Saule quid me persequeris? Qui seruat ad iudicium quod uidet pati membra sua, & quid nos fecimus, inquiūt? Nos sumus passi, persecutionem non fecimus. Vos fecistis ô miseri primo, quia diuisistis ecclesiam. Maior est machera linguæ q̄ ferri. Superba fuit ancilla Saræ Agar, & afflicta est à domina sua propter superbiam. Disciplina erat illa, nō pœna, ideo cū recessisset à domina sua, quid ei dixit angelus? Reuertere ad dominam tuam. Sic ergo carnalis anima tanq̄ ancilla superba, si forte aliquas molestias passa es propter disciplinam, quid insanis? Redi ad dominam tuam, tene

Gen. 16

dominicam pacem. Ecce proferuntur euãgelia, legimus quà diffunditur ecclesia. Disputatur contrà, & dicitur nobis, traditores. Cuius rei traditores? Christus commẽdat ecclesiã suam, & non credis, ego tibi crediturus sum maledicenti parentibus meis, uis ut credam tibi de traditoribus? Crede tu prius Christo. Quid est dignũ, Christus deus est, tu homo? Cui prius debet credi? Christus ecclesiam suam toto orbe diffudit. Ego dico, contemne. Euangelium loquitur, caue. Quid dicit euangelium? Oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis die tertia, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam, & remissionẽ peccatorum. Vbi remissio peccatorum, ecclesia est. Quomodo ecclesia? Illi enim dictum est, Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quæ solueris in terra, soluta erunt & in cœlis: & quæ ligaueris in terra, ligata erunt & in cœlis. Quà diffunditur ista remissio peccatorũ? Per omnes gentes, incipiẽtes ab Hierusalem. Ecce crede Christo. Sed quia intelligis si credideris Christo, nõ te habere quod dicas de traditoribus: tibi uis ut credã parẽtibus meis maledicẽti, quàm tu credas Christo præstãti. C

Luc. 24

Matth. 16

Videtur deesse finis.

AD LECTOREM.

NON uidetur Augustini, quanquam opus lectu dignum. Sunt quædam humiliora quæ non annotasset Augustinus, & interdum in eadem pagina repetitur iisdem uerbis eadem sentẽtia. Postremo qui cõuenit, ut de rebus tã obscuris tanta breuitate loqueretur apud populum? Videntur annotatiunculæ à studioso quopiam collectæ, quas aliquis uertit in homilias, assutis in initio ac fine uerbis aliquot frigidis. In medio nulla concionis appellatio.

EXPOSITIONIS IN APOCALYPSIM BEATI IOANNIS HOMILIA I.

D

IN LECTIONEM reuelationis beati Ioãnis apostoli fratres charissimi animaduertimus, & secundũ anagogen hoc domino largiente explanare curauimus, quia reuelatio Iesu Christi nostris auribus panditur, ut arcana cœlestia nostris cordibus manifestentur.

Apocalypsis Iesu Christi quã dedit illi deus palàm facere seruis suis,) id est, manifestare: Quæ oportet fieri cito, significãs,) hoc est ostendens, Seruo suo Ioanni.) Ioannes dei gratia interpretatur. Scribens septem ecclesiis, quæ sunt in Asia.) Asia elatio interpretatur, & genus humanum figuratur. Istæ septem ecclesiæ & septem candelabra, hoc solerter intuendum est, quia septiformis gratia est quæ data est à deo per Iesum Christum dominum nostrum nobis generi humano, qui credidimus, quia & ipse pollicitus est nobis mittere spiritum paracletum de cœlis, quẽ & apostolis misit qui in Asia esse uidebãtur, hoc est, in elato mundo, ubi & septiformem gratiã septem ecclesiis nobis per seruum suũ Ioannem donauit. Gratia uobis & pax multiplicetur à deo patre & à filio hominis:) id est Christo. Siue autẽ filius hominis, siue septem candelabra, siue septem stellæ, ecclesia intelligitur cum capite suo Christo: quòd autem ait, Inter mammillas zona aurea erat ille præcinctus,) Christum dominum præfigurabat. Duas mammillas, duo testamenta intellige, quæ de pectore domini saluatoris tanquàm de perenni fonte accipiunt, unde Christianum populum nutriãt ad uitã æternam. Zona uero aurea, chorus est, siue multitudo sanctorum. Sicut enim de cingulo pectus stringitur, ita sanctorũ multitudo Christo adhæret, & uelut duas mammillas duo testamenta complectitur, ut ex ipsis uelut de sanctis uberibus nutriantur. Caput, inquit, eius & capilli sicut lana alba & nix.) Capillos albos multitudinem albatorum, id est, neophytorum ex baptismo prodeuntium dicit. Lanam dixit, quia oues Christi sunt. Niuem dixit, quia sicut nix de cœlo ultro descendit, ita & gratia baptismi nullis præcedentibus

A tibus meritis uenit. Ipsi enim qui baptizātur Hierusalem sunt, quæ quotidie adinstar niuis
de cœlo descēdit. Hierusalem, id est, ecclesia ideo descendere dicitur, quia de cœlo gratia, per
quam & à peccatis liberatur, & Christo, id est, æterno capiti sponso cœlesti cōiungitur. Sicut
econtrario bestia de abysso ascendere dicitur, id est, populus malus qui ex populo malo na
scitur: nam sicut Hierusalem humiliter descendendo liberatur & exaltatur, ita bestia, id est,
populus superbus arroganter ascendendo præcipitatur. Oculi eius uelut flamma ignis.)
In oculis præcepta dei dicit, sicut scriptū est, Lucerna pedibus meis uerbū tuum. Et pedes Psal.118
eius similes auricalcho clibani igniti uelut in fornace ignis.) In pedibus ignitis ecclesia intelli
gitur, quæ imminente die iudicij, nimietate pressurarum probanda, & igne examinād a est.
Et quia pes nouissima pars est, & pedes ignitos dixit esse, ideo in pedibus ecclesia nouissimi
temporis intelligitur multis tribulationibus uelut aurū in fornace probanda. Quā rem qui
bene cōsyderat, iam nunc ex multitudine iniquitatum fieri uidet. Ideo aurichalco similauit,
quod ex ære & igne multo ac medicamine perducitur ad auri colorem: sic ecclesia per tribu-
lationes & passiones purior redditur. In zona aurea accincta pectori, potest etiā scientia spi
ritalis ac purus sensus datus ecclesiæ intelligi. Gladium uero bis acutū de ore ipsius proce
dentem:) Iesum Christum esse significat, qui & nunc euāgelium bonū, & prius per Moysen
legis noticiam uniuerso orbi protulit: & de quo Dauid similiter ait, Semel locutus est deus, Psal.61
duo hæc audiui. Hæc ergo sunt duo testamenta, quæ pro captu temporis aut noua, aut ue-
tera, aut gladius acutus dicuntur. Vox eius tanquam uox aquarū multarum.) Aquæ multæ,
populi intelliguntur esse: in uoce, prædicatio apostolorum. Quòd autem supra dixit, pedes
eius similes aurichalco, tanquam in fornace conflati possunt etiam apostoli intelligi, qui post
passionem prædicauerunt uerbū eius. Per quos enim ambulat prædicatio, merito pedes no
minantur: sicut propheta dixit, Quàm pulchri pedes euāgelizantium pacē: & illud, Adora- Esaiæ 52
bimus in loco ubi steterunt pedes eius: quod autem dixit, Habebat in dextera sua stellas Psal.131
B septem:) ecclesiam intelligi uoluit. In dextera enim Christi est spiritalis ecclesia, cui ad dexte Matth.25
ram positæ dicit, Venite benedicti patris mei. Septē enim stellæ ecclesia est. Diximus enim
quia spiritus septiformis uirtutis est ei datus à patre, sicut Petrus ad Iudæos de Christo ait, Act.2
Dextra igitur dei exaltatus, acceptum à patre spiritum effudit. Septem autē ecclesias quas
uocat uocabulis suis, non ideo dicit, quia illæ solæ sunt ecclesiæ, sed quod dicit uni, omnibus
hoc dicit. Deniq; siue in Asia, siue in toto orbe, septē ecclesias omnes esse, & unam esse catho 1.Timoth.3
licam: sicut ad Timotheum ait, Quomodo oportet te in domo dei conuersari, quæ est eccle Esa.4
sia dei uiui: & in Esaia, septem mulieres quæ apprehendent uirum unum, septem ecclesias si
gnificari intelligit, quæ & una est: uirū, Christum intelligimus: panē mulierum, spiritum san
ctum qui nutrit in uitā æternam. Et ut uobis ea quæ dicta sunt tenacius inculcētur, breuem
recapitulationem fieri uolumus. Septē ergo ecclesiæ, quibus sanctus Ioannes scribit, intelli-
gitur una ecclesia catholica propter septiformē gratiā. Idem autē testis fidelis Christus est.
Septem candelabra, ecclesia catholica est. In medio candelabrorum similis filio hominis,
Christus est in medio ecclesiæ: quod autē ait, Cinctum super mammillas: per mammillas duo
testamenta intelliguntur, quæ de pectore Christi lac spiritale accipiunt, ut populum Chri-
stianum in uitā æternam nutriāt. Zona uero aurea, chorus est siue multitudo sanctorum,
qui iugiter lectioni & orationi insistētes, Christo adhærere probantur: iam ista charitati ue-
stræ sufficiant. Quod audistis, sancta inter uos collocutione meditamini, donec quod reli-
quum est, donante domino audire possitis. Quod ipse præstare dignetur.

Homilia II.

RATRES charissimi in cādelabro de quo cū Apocalypsis legeretur audistis,
populus intelligitur: Quòd autē ait, Mouebo cādelabrum tuum,) hoc est, di
spergam populum pro peccatis: Et pugnabo cum eis gladio oris mei:) id est
proferam præcepta mea, per quæ arguātur peccata uel crimina sua. Quòd er-
go dixit, Facies eius sicut sol lucet in uirtute sua:) est de aduētu uel præsentia Christi, quia

per faciem quisq; manifestatur atq; cognoscitur. Et de ecclesia potest hoc accipi, cui istā cla C
Matth.13 ritatē Christus promisit, de qua dicit, Tunc fulgebūt iusti sicut sol in regno Christi. Stellā
matutinam,) primā resurrectionē dicit, quæ per gratiā baptismi fit. Stella matutina noctem
fugat, & lucem annunciat, id est, peccatū tollit & gratiam tribuit, si tamen accepta gratia bo
na opera sequātur. Sicut enim magnam arborē uirere & fructum nō reddere nihil prodest,
sic nihil prodest Christianū dici, & Christiana opera nō habere: & ideo dicit, Cōsulo tibi
à me emere aurū conflatū:) id est, contēde ut pro nomine Christi aliquid patiaris. Et col/
lyrio unge oculos tuos:) ut quod libenter per scripturas cognoscis, opere impleas. Ostium
apertum esse in cœlo:) noui testamēti prædicator uidit Ioānes, & dicitur illi, Ascēde huc.)
Quantum apertū modo ostenditur, tantū clausum fuisse ante hominibus manifestum est.
Solium positū,) est sedes iudicātis, super quē uidit similitudinem iaspidis & sardij. Iaspis
aquæ colorē habet, & sardius ignis. In his duobus lapidibus duo iudicia intelligūtur: unum
quod iā per aquā factum est, aliud quod erit per ignē in consummatione seculi. Potest hoc
loco & uita seruorum dei intelligi, quia ad similitudinē aquæ & ignis interdum in hac uita
omnes sancti habent prospera & aduersa, inter quæ patiuntur. Mare uitreum,) donū ba/
ptismi est, quod ideo ante soliū esse dicitur, quia ante aduētū iudicij datur. Quòd uero post
hoc ait, Habeo claues mortis & inferni.) hoc ideo dicit, quia qui credit & baptizatur, à mor
te & ab inferis liberatur. Et quia ipsa ecclesia, sicut habet claues uitæ, ita & inferorū: ipsi enim
Ioan.20 dictum est, Cui dimiseritis peccata, dimittuntur: & cui retinueritis, retēta sunt: ubicunq; po
nit in Apocalypsi angelū hominis, ipsum hominem significat, sicut & ecclesiæ. Et angeli ea/
rum ibidem nō debent intelligi, nisi aut episcopi aut præpositi ecclesiarum. Intantum ange
lorum nomine ecclesias catholicas uoluit intelligi, ut iubeat angelos pœnitētiam agere. Nō
enim angeli qui in cœlo sunt indigent pœnitētia, sed homines qui sine peccato esse nō pos/
sunt. Nā quia etiā angelus nuncius interpretatur, quicunq; aut episcopus aut presbyter aut
etiā laicus de deo loquitur, & quoquo modo ad uitā æternam annūciat, merito angelus dei D
dicitur. Et tamen quia sine peccato nemo esse potest, dicitur ei, id est homini, ut pœnitentiā
agat, quia reuera qui bene cōsyderat se, agnoscit q; nō dicā laici, sed etiā sacerdotes una die
esse nō debent sine pœnitentia, quia quomodo nullus dies est in quo homo possit esse sine
peccato, sic nullo die debet esse sine satisfactionis remedio. Septē autē candelabra, & unum
candelabrum, septiformem ecclesiā possumus intelligere: & ideo quicunq; ad septē ecclesias
loqui uidetur, ad unā ecclesiam loquitur toto orbe diffusam, & quia in septenario numero
omnis plenitudo cōsistit. Angelos ergo ecclesiā dicit, in quibus duas partes, id est bonorum
& malorum ostēdit: & propterea nō solum laudat, sed etiā increpat ut laus ad bonos, incre/
patio ad malos dirigatur: sicut dn̄s in euāgelio, Omne præpositorū corpus unū seruū dixit
beatū, & nequam quē ueniens dn̄s ipse diuidet. Quomodo fieri potest ut unus seruus diui
datur, cū diuisus uiuere nō possit? Sed unū dicit totū populum Christianum, qui populus
si totus bonus esset, nō diuideretur: sed quia non solū habet bonos, sed etiā malos, diuiden/
Matth.25 dus est: & boni audituri sunt, Venite benedicti patris mei: raptores uero & adulteri qui mi/
sericordiā nō fecerūt, audituri sunt, Discedite à me maledicti &c. Quod autē in Apocalypsi
singulis dicitur ecclesijs, fratres charissimi, singulis hōibus cōuenit in una ecclesia constitutis.
Hæc dicit qui tenet septē stellas in manu sua:) hoc est, qui nos in manu, id est, potestate
habet & gubernat. Qui ambulat in medio cādelabrorū aureorū,) id est, in medio nostri,
quia cādelabra illic populū significāt Christianū. Quòd aūt dicit, Mouebo cādelabrū tuū
de loco suo si nō egeris pœnitentiā:) Videte quia nō dixit, aufert, sed mouet, quia cādelabrū
significat unū populū Christianū. Et ipsum candelabrū moueri dicit, nō auferri, & per hoc
intelligitur q; in una eademq; ecclesia mouētur mali, confirmātur boni, & quòd occulto, sed
tn̄ iusto dei iudicio id q̄d tollitur malis, bonis augetur, ut adimpleat illud quod scriptū est,
Matth.13, & 25 Qui habet dabitur ei, & ei q nō habet, & q̄d uidetur habere auferet ab eo. Quòd aūt dicit,
Vincēti dabo māducare de ligno uitæ,) id est, de fructu crucis: Quod est, inq̄t, in medio
paradisi

A paradisi dei mei.)Paradisum ecclesiā dicit:omnia enim in eius figura sunt:nā ꝙ dicit, Scio
opera tua,& tribulationē & paupertatē,sed diues es.)Omni ecclesiæ dicit,quæ spiritu paupꝑ
est & omnia possidet : idē autē dicit, Habetis pressurā dies decē.) Dies totū tēpus posuit,
quia denarius numerus ꝑfectus est, in quo populus Christianus, sicut dicit Apostolus,per
multas tribulationes intrat in regnū cœlorū:nā ꝙ dicit angelo Pergami ecclesiæ: Scio ubi
habitas,ubi est introitus satanæ:) omni ecclesiæ dicit in unius uocabulo , & quia ubiq; habi
tat satanas per corpus suū.Corpus aūt satanæ sunt sꝑbi & mali:sicut & corpus Christi hu/
miles & boni. Vincenti dabo mādućare de manna abscōdito:) id est,de pane qui de cœlo
descēdit.Cuius figura fuit māna in eremo,quā, sicut ipse dn̄s dixit, multi māducantes mor
tui sunt:sed & nūc quicunq; māducat indigne,iudiciū sibi māducat : idē panis est etiā lignū
uitæ.Possumus & per māna immortalitatē accipere, Et dabo ei calculū candidum:)id est,
corpus per baptismū candidū. Et super calculū nomen nouū scriptum,) id est noticiā filij
hominis. Quod nemo scit nisi qui accipit,) scilicet ꝑ reuelationē:& ideo de Iudæis dicitur,
Si enim cognouissent, nunq̄ dn̄m gloriæ crucifixissent.Quod autē dicit angelo Thiatyræ 1.Cor.2
ecclesiæ, Habeo aduersum te,quia permisisti mulieri Iezabel.) Dicit præpositis ecclesiarū,
qui luxuriosis & fornicātibus,& aliud quodlibet male agētibus securitatē disciplinæ ecclesia/
sticæ nō imponunt.Et potest hoc etiā de hæreticis intelligi. Quæ dicit se propheten,)id est,
Christianā.Modo enim multæ hæreses sibi hoc nomine blādiuntur. Nec cognouistis al/
titudinē satanæ:)id est,nō respuistis doctrinā eius sicut hæreses. Non mitto sꝑ uos aliud
pondus:) id est, supra id quod potestis sustinere. Verū quod habebas, tene donec ueniā,
& qui uincit,& qui seruat opera mea usq; ad finē,dabo ei gētes & pascet eas in uirga ferrea,
& ut uas figuli cōminuētur, sicut & ego accepi à patre meo.) In Christo habet ecclesia hanc
potestatē:sicut dicit Apostolus,Cum illo omnia nobis donauit. Virgam ferream dicit pro/ Rom.8
ꝑter iustitiæ rigorem,& de ipsa uirga corriguntur boni,confringuntur mali.

B
Homilia III.

ODO fratres charissimi audiuimus beatū Ioannē peccatorē hominē terribiliter
increpantē:& ideo cū ingēti timore cōsyderemus,& cū tremore timeamus quod
dictū est, Noui oꝑa tua,quia nomē habes ꝙ uiuas,& mortuus es.)Nō mori
tur nisi qui mortale crimen cōmiserit,secundū illud quod dictū est,Anima quæ Ezech.18
peccauerit,ipsa morietᷣ.Quod peius est,multi in corporibus uiuis animas mortuas portare
noscūtur. Esto uigilās & cōfirma quæ moritura erāt.Hæc dicit sanctus & uerus qui habet
claues Dauid:) id est regiā potestatē: Qui aperit & nemo claudit.) Manifestū est ꝙ Chri
stus pulsantibus aperit,& hypocritis,id est fictis uitæ ianuā claudit. Ecce dedi ante te ostiū
apertum.)Hoc ideo dictū est,ut nullus dicat,quia ostium quod deus aperit ecclesiæ,in toto
mūdo aliquis posset uel in parte claudere. Quia modicā habes uirtutem.) Laus est dei,ꝙ
deus modicæ fidei ecclesiæ aperiat ostiū. Et scribā sꝑ illud nomen dei mei.) Vtiq; à Chri
sto Christiani signamur. Et nomē ciuitatis dei mei nouæ Hierusalē quæ descēdit de cœlo.)
Nouā Hierusalem,cœlestem ecclesiā dicit,quæ à dn̄o nascitur.Nouā aūt dixit pro nouitate
nominis Christiani,& qa ex ueteribus noui efficimur. Neq; frigidus es neq; feruēs,)id est,
inutilis es.Potest enim & super diuitum steriliū persona accipi, qui habēt facultates,& non
inde faciūt misericordias.Pauperes nō sunt qui habēt facultates,diuites nō sunt qui ex diui
tijs nō operātur. Consiliū tibi do ut emas aurū tibi.)id est,ut eleemosynas faciēdo & acti
bus bonis insistēdo,ipse efficiaris aurū,id est,à deo accipias intellectū,& per bonam cōuer/
sationē merearis martyriū. Et ecce,inquit, ostiū apertū est in cœlo.) Ostiū apertū Christū Ephes.1
dicit,quia ianua est.Cœlū ecclesiā dicit,ubi cœlestia gerūtur:sicut dicit Apostolus,Instaurare
omnia quæ in cœlis & quæ in terra sunt:cœlū intelligit primitiuā ecclesiā de Iudæis, terram
uero ex gētibus esse. Ascēde huc & ostendā tibi.)Nō in solū Ioannē cōuenit,sed in ecclesiā
uel in omnes credētes. Qui enim uidit ostiū apertū in cœlo,id est,natū & passum,& resurre
xisse Christū credidit,ascendit in altitudinē & uidit futura. Et ecce thronus positus erat in

cœlo,) id est, in ecclesia. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis uel sardij.) Istæ cõparationes in ecclesiã conueniũt. Iaspis aquæ colorẽ habet, & sardius ignis: per hoc sicut iam dictũ est, duo iudicia uult intelligi: unũ per aquã quod iam factũ est per diluuiũ, aliud quod futurum est per ignẽ. In circuitu throni uidi sedes uigintiquatuor, & supra sedes uigintiquatuor seniores.) Seniores totã ecclesiã dicit: sicut Esaias dicit, Et in medio senum fuerit glorificatus. Vigintiquatuor seniores præpositi & populi sunt. In duodecim, apostolos præpositos, & in alijs duodecim reliquã ecclesiã intellige. Et de sede procedebant fulgura & uoces.) De ecclesia enim procedunt hæretici, quia ex nobis exierunt. Est & alius sensus, ut fulgura & uoces prædicatio ecclesiæ intelligatur. In uocibus uerba, in fulgure miracula cognoscũtur. In conspectu throni mare uitreũ.) Mare uitreũ, fontẽ baptismi ante thronũ dixit, id est, ante iudiciũ. Sed & aliquando animã sanctã intellige thronũ, sicut scriptũ est, Anima iusti sedes est sapiẽtiæ: aliquãdo ecclesiã significat, in qua sedẽ habet deus. Et in medio throni quatuor animalia,) id est, in medio ecclesiæ euãgelistæ: Plena oculis in priora & retro,) id est, præterita & futura cõspicientia. In animali primo simili leoni,) fortitudo ecclesiæ ostẽditur. In uitulo,) passio Christi. In tertio animali quod est uelut homo,) humilitas ecclesiæ ostẽditur, quia nihil sibi blãditur ut superbũ sapiat, quãuis adoptionẽ filiorũ teneat. C

Esa. 24

Quartũ animal,) ecclesiã dixit, simile aquilæ,) id est, uolantẽ & liberã, atq; à terra suspensam duabus alis, quasi duorũ testamẽtorũ siue duorũ præceptorũ gubernaculis eleuatam, nã & Ioannes euangelista cũ de istis animalibus intrò aspexisset, in Christo cõpletum esse quadriforme mysteriũ intellexit, cũ uidisset hominẽ nascẽtem, uitulũ patiẽtem, & aquilã ad cœlestia remeantẽ. Et singula eorũ habebãt alas senas per circuitũ.) In animalibus ostenduntur uigintiquatuor seniores: nã senæ alæ in quatuor animalibus, uiginti & quatuor alæ sunt. Etenim per circuitũ throni uidit animalia, ubi se dixerat seniores uidisse: nã quomodo animal cũ sex alis potest simile esse aquilæ quæ habet duas alas, nisi quia quatuor animalia unũ sunt, quæ habẽt uiginti & quatuor alas, in quibus uiginti & quatuor seniores intelligimus, qui sunt ecclesia quam similauit aquilæ. Et aliter, senæ alæ testimonia sunt ueteris testamẽti. Sicut enim animal uolare nõ potest nisi habeat pennas, sic nec prædicatio noui testamenti fidẽ habet, nisi habeat ueteris testamẽti prænũciata testimonia, p quæ tollitur à terra & uolat. Sẽper enim quod ante dictũ est futurũ, & postea factũ inuenitur, fidẽ facit indubitabilẽ. Nisi enim quæ prædixerãt prophetæ in Christo essent cõsummata, inanis esset prædicatio illorũ. Hoc tenet ecclesia catholica, ante prædicta, & postea cõsummata. Merito uolat & tollitur à terra unũ animal in cœlũ. Et requiẽ nõ habebãt animalia illa:) ecclesia, quæ nõ habet requiẽ, sed semper laudat deum. Viginti & quatuor seniores possumus etiã intelligere libros ueteris testamenti & patriarchas & apostolos. Fulgura & tonitrua, quæ de solio exire dicũtur, prædicationes & promissiones intelligere debemus noui testamẽti. Mittentes coronas suas ante thronum.) Hoc ideo, quia quicquid dignitatis habent sancti, totũ deo tribuunt, sicut & illi in euangelio palmas & flores sternebant sub pedibus eius, id est, ipsi tribuẽtes omne quod uicerãt. Quia tu creasti omnia, & ex uolũtate tua erũt.) Erant secundũ deum à quo cuncta anteq̃ fierent possessa sunt. Creata sunt autẽ ut & à nobis uiderentur, sicut dicit Moyses ad ecclesiam, Nónne est hic ipse pater tuus qui fecit te & possedit te & creauit te? Possedit in præscientia, & fecit in Adam, & creauit ex Adam. D

Homilia IIII.

ET VIDI supra dextrã sedẽtis in throno librũ scriptũ intus & foris:) Vtrunq; testamentum intellige. A foris uetus, ab intus nouũ, quod intra uetus latebat. Signatũ, inquit, sigillis septẽ,) id est, omni mysteriorũ plenitudine obscuratum, quod usq; ad passionẽ & resurrectionẽ Christi mãsit signatũ: nã quomodo testamentũ nõ dicitur nisi quod faciũt morituri, & signatur usq; ad mortẽ testatorũ, & post mortẽ ipsius aperitur: ita & post Christi mortẽ omnia mysteria reuelãtur. Et uidi angelum fortẽ clamantẽ uoce magna, Quis est dignus aperire librũ, & soluere signacula eius?) Cuius primo signa soluantur,

A tur,deinde liber aperiatur,certa ratio est,quia Christus tunc aperuit librũ,cũ opus paternæ uolũtatis aggressus,cõceptus & natus est:tunc eius signacula soluit,qñ pro genere humano occisus est. Et nemo poterat neq; in cœlo neq; in terra neq; sub terra:)id est,neq; angelus, neq; in terris uiuẽs,neq; mortuus, Aperire librũ neq; uidere illũ,)id est,cõtẽplari splẽdorẽ gratiæ noui testamẽti, Et ego flebã multũ,quia nemo inuentus est dignus aperire librũ.) Eccesia flebat, cuius figurã habuit Ioãnes,onerata & grauata peccatis,implorãs sui redemptionẽ. Et ecce unus ex senioribus.) Vnũ ex senioribus totũ corpus prophetarũ intellige. Prophetæ cõsolabãtur ecclesiã,annũciantes Christũ de tribu Iuda radicẽ Dauid, quia ipse in nobis uincit omne peccatũ, & si quid boni aliqs habet, ab ipso habet: Et uidi, & ecce in medio throni & quatuor animaliũ & seniorũ agnũ stantẽ q occisus est.) Throni,animalia, seniores,& agnus q occisus est,ecclesia est cũ capite suo,quæ pro Christo moritur,ut cũ Christo uiuat.Possunt & martyres in ecclesia agnus quasi occisus accipi. Habentẽ,inqt,cornua septẽ,& oculos septẽ,qui sunt spũs dei missi in omnẽ terrã.) Quòd nemo possit habere spiritũ dei præter ecclesiã,hinc manifeste cognoscitur. Et uenit & accepit de dextera sedẽtis in throno librum.)Sedentẽ in throno & patrẽ accipimus & filiũ & spiritũsanctũ.Accepit ergo agnus de dextra dei,id est,à filio accepit opus libri perficiendum,ipso dicẽte,Sicut misit me pater & ego mitto uos,eo q; ipse in illis perficiat quod donat. Habentes singuli citharas:) id est,chordas laudũ: Et phialas aureas:) Hæc sunt uasa in domo dñi in qbus thymiama offerri cõsueuit:ideo orationes sanctorũ bene in eis intelligimus. Et cãtabãt cãticũ nouũ.) Canẽtes canticũ nouũ,id est, professionẽ suã publice proferẽtes.Et uere nouũ est,filium dei hominẽ fieri,& mori & resurgere,& in cœlum ascẽdere,remissionẽ peccatorũ hominibus dare.Cithara enim,id est chorda in ligno extẽsa,significat carnẽ Christi passioni coniunctam. Phiala aũt confessionẽ,& noui sacerdotij propaginẽ.Reseratio sigillorũ adapertio est ueteris testamẽti. Et uidi & audiui uocẽ multorũ angelorum.) Angelos homines dicit, quia & Ioan.20

B filij dei dicimur. Dignus est agnus qui occisus est,accipere potestatem & diuitias & sapientiam &c.)Non de dño dicit in quo sunt omnes thesauri sapiẽtiæ,ut ipse accipiat,sed de homine assumpto & eius corpore quod est ecclesia, uel de martyribus eius,q pro nomine eius occisi sunt,quia in capite suo totã acccepit ecclesiã:sicut scriptũ est,Cũ illo nobis omnia donauit.Ipse enim agnus accipit,q in euãgelio dicit, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.secundũ humanitatẽ ergo,nõ secundũ deitatẽ accepit. Omnes,inquit, audiui dicẽtes sedẽti in throno:)id est,patri & filio: & agno,)id est ecclesia cum capite suo: Benedictio & honor & claritas in secula:)Cui est honor & gloria & imperiũ in secula seculorum Amen. Rom.8 Matth.28

Homilia v.

SICVT modo dum lectio diuina legeretur audistis,ita ait beatus Ionanes, Et ecce equus albus,& qui sedebat super eum,habebat arcum, & data est ei corona,& exijt uincens.) Equus albus ecclesia est,sessor Christus. Iste equus domini cum arcu bellico per Zachariam hoc modo ante promissus est, Visitauit dominus deus gregem suum domum Israël,& disposuit eum sicut equum speciosum in bello, & ex eo disposuit, & ex eo arcus in ira, & ex eo exijt omnis insequens.Equum enim album intelligimus prophetas & apostolos. Equitem coronatum habentem arcum,cognoscimus non solũ Christũ,sed etiã spiritumsanctũ.Posteaq; enim dñs descendit de cœlo,& aperuit uniuersa,misit spiritumsanctum, cuius uerbo prædicatores tanq; sagittæ ad cor hominum pertingerent,ut uincerẽt incredulitatem.Coronæ super caput,promissa per spiritũsanctum intelligenda sunt. Et cũ aperuisset sigillũ secundũ,audiui secundũ animal,dicens, Veni & uide. Et exijt equus rufus, & sedenti super eum datum est tollere pacem de terra,& ut inuicem occiderent,& datus est ei gladius magnus:) contra uictricem uincentem ecclesiam exijt equus rufus,id est,populus sinister & malus, ex sessore suo diabolo sanguinolentus, quamuis legamus secundum Zachariam equum domini rufum, sed ille suo sanguine erat,hic alieno, Cui datus est gladius magnus ut tolleret pacem de terra, scilicet suã pacem,hoc est Zachar.10

mundanam: nã ecclesia æternam pacẽ quam sibi Cristus reliquit, habet. Sicut ergo supra dictum est, equũ albũ & ecclesiã dicit, sessorem eius Christũ per spiritũsanctum. Arcũ quem tenebat in manu,) præcepta eius sunt, quæ totum mũdum uelut sagittæ acutæ potentis ad interficiẽda peccata, & excitãda fideliũ corda directæ sunt. Corona in capite eius.) promissio uitæ æternæ est. Equũ rufum,) malũ populum, sessorem eius diabolũ. Quẽ ideo dixit rufum, eo ꝙ multorũ esset sanguine rubicũdus. Quòd aũt, Datus est ei gladius acutus, & tollere pacẽ de terra,) hoc est, ꝙ diabolo suadente, homines mali inter se lites & discordias usq; ad mortẽ excitare non cessant. Et in equo nigro,) intelligitur populus sinister diabolo consentiens. Quòd autẽ, Stateram habebat in manu,) hoc ideo est, quia dũ se fingunt mali iustitiæ librã tenere, sic plerunq; decipiũt. Quòd dixit, Vinũ & oleũ ne læseris:) in uino sanguis Christi, in oleo unctio chrismatis intelligit᷑. In tritico uel hordeo,) tota ecclesia siue in magnis siue in minimis, aut certe in præpositis & in populis. Et in equo pallido,) homines intelligũtur mali, qui persecutiones excitare nõ desinũt. Isti tres equi sunt qui exierunt post albũ & contra albũ, & sessorẽ habent diabolũ qui est mors. Tres ergo equi, fames & bella & pestis intelligũtur: quod etiam dominus in euãgelio suo prædixit, quæ etiã fiunt, & imminente die iudicij amplius futura sunt. Quòd autẽ dixit se uidisse sub ara animas interfectorum,) martyres intelliguntur. Quòd autẽ dicit, Terræmotum magnũ,) persecutio nouissima est. Quòd dicit, Solẽ factũ nigrũ, & lunã sanguinẽ, & stellas cecidisse de cœlo:) Sol & luna & stellæ, ecclesia est in toto orbe diffusa. Quòd autem dicit cecidisse, nõ tota cecidit, sed à parte totũ intelligitur. In omni enim persecutione boni perseuerant, & mali quasi de cœlo, id est, de ecclesia cadũt: deniq; sequitur, Sicut ficus mittit grossos suos cũ à uento agitatur:) sic de ecclesia cadũt mali, quãdo per aliquã tribulationẽ fuerint cõturbati. Quòd autẽ, Cœlũ recessit ut liber:) ecclesia est quæ separatur à malis, & uelut liber inuolutus continet in se sibi nota diuina mysteria. Quòd autẽ dicit, Reges terræ fugerũt & abscõderunt se in speluncis terræ:) hoc significat ꝙ totus mũdus in bonis & sanctis refugiũ habiturus est ad ecclesiã, ut sub eius protectione constitutus, peruenire possit ad uitã æternam, auxiliante domino nostro Iesu Christo, qui uiuit & regnat in secula. D

Homilia VI.

T VIDI alterum angelum descendentem ab ortu solis.) Alterum angelum eandem ecclesiam catholicã intelligit, ab ortu solis, à passione & resurrectione domini clamãtem quatuor angulis terræ. Et clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus data est potestas lædere terrã & mare: ne læseritis terram neq; mare.) Accipit autem gladium generaliter, siue contra eos quos in uitã interficit, siue quos inter se pro rebus temporalibus usq; ad mortem litigare persuadet. De tertio sigillo dicit, Equum nigrũ exisse, & qui sedebat super eum, habebat in manu sua stateram.) Libram, inquit, habebat in manu sua, id est, examen æquitatis, quia dum fingit se iustitiam tenere, per simulationem lædit. Dum autem, in medio animaliũ,) id est, in medio ecclesiæ dicitur, Ne læseris,) ostẽditur ꝙ spiritales nequitiæ potentiam in seruos dei nõ habent, nisi à deo acceperint. Vinũ & oleum ne læseris.) In uino & oleo unctionẽ chrismatis & sanguinem domini: in tritico autẽ & hordeo ecclesiã dixit, siue in magnis siue in paruis Christianis, siue in præpositis & populis. De quarto sigillo, Equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen erat ei mors & infernus sequebatur eum: & data est ei potestas super quartam partem terræ, interficere gladio, fame & morte, & bestijs terræ.) Isti tres equi, ut supra dictũ est, unũ sunt, qui exierunt post album, & contra albũ, & unum sessorẽ habent diabolũ qui est mors: nam equitẽ diabolũ esse & socios esse, sexto signo manifestat, cũ prælio ultimo equos dicit congredi. Tres ergo equi, fames & bella & pestes intelliguntur, sicut à domino in euangelio prænunciatur. Equus albus, uerbũ est prædicationis in orbe terrarũ. In equo ruso & sessore eius bella sunt significata quæ futura sunt, imò fiunt cum iam gens surgat contra gentem. Per equum pallidum & sessorem eius, pestis magna & mortalitas signatur: Et infernus

sequitur

A sequitur illum,)id est,expectat deuorationem multarum animarum. Et cum aperuisset si/
gillum quintum, uidi sub ara dei animas interfectorum.) Aram dei ecclesiā dicit, sub cuius
oculis martyres effecti sunt. Et licet animæ sanctorum in paradiso sint,tamen quia sanguis
sanctorum super terram funditur,sub ara clamare dicūtur:sicut illud est,Sanguis fratris tui Gen. 4
clamat de terra. Et cum aperuisset sigillum sextum,terræmotus factus est,) id est,persecu
tio nouissima. Et sol factus est niger sicut saccus cilicinus, & luna facta est tota sicut san/
guis,& stellæ ceciderunt in terram.) Quod est sol ,est luna & stellæ, id est ecclesia, sed à toto
pars intelligitur.Non enim tota ecclesia,sed qui mali sunt in ecclesia,ipsi cadunt de cœlo.To
tum autē dixit, quia in toto orbe terrarum erit nouissima persecutio.Et tūc qui iusti fuerint
permanebunt in ecclesia tanquam in cœlo:cupidi uero, iniusti & adulteri acquiescere habēt dia
bolo & sacrificare idolo. Et tunc qui se Christianos esse uerbis tantummodo dicunt, tanquam
stellæ cadunt de cœlo,quod est ecclesia, Sicut ficus magno uento agitata mittit grossos su
os.)Agitatam arborem ecclesiæ comparauit:uentū magnum dicit persecutionem : grossos,
hominibus malis comparauit, qui excutiēdi sunt & recessuri ab ecclesia. Et cœlū recessit ut
inuolutus liber.)In hoc loco cœlum ecclesiā dicit,quæ à malis recedit,& intra se sibi soli nota
mysteria cōtinet sicut liber inuolutus , quē iniqui intelligere,nec uolūt omnino,nec possunt.
Et omnis mons & insula de locis suis motæ sunt.)Quod cœlū dicit,hoc montes,hoc insu
læ significāt,id est,ecclesiam facta nouissima persecutione,omnē de loco suo recessisse dicūt,
siue in bonis fugiēdo persecutionē , siue in malis fide cedēdo.Sed potest in utranque partem
conuenire,quia & bona pars mouetur de loco suo fugiens, id est,amittēs illud quod habet: Apoc. 2
sicut illud:Mouebo candelabrū tuū de loco suo. Et reges terræ & magistratus.) Reges po
tentes homines accipimus. Ex omni enim gradu conuertētur ad Christū.Cæterū qui tunc
reges erūt,præter unū persecutorem, Absconderūt se in speluncis & petris montiū.)Con/
fugiunt omnes in præsenti seculo ad fidē ecclesiæ, & in abscondito mysterio scripturarū con
teguntur. Et dicūt,cadite.)id est, tegite nos: Et abscōdite,) id est,ut homo uetus à dei ocu
B lis abscōdatur.Et aliter,Qui cogitat futurū iudicium,cōuertetur ad mōtes, id est ad ecclesiā,
ut abscondantur peccata sua per pœnitentiam in præsenti tempore, ne in futuro puniatur.
Donec signemus seruos dei in frōtibus eorum.) Ecclesiā denunciat,& dicit malis homini/
bus,id est,sinistræ parti lædenti. Ne læseris.) Hæc est uox quæ in medio animaliū dicit læ
denti. Vinū & oleū ne læseris.) In uino & oleo omnes qui sunt iusti intelliguntur,quos nec
diabolus nec mali homines lædere poterūt, nisi quotiēs ad eorū probationē permiserit deus.
Vinū,inquit,& oleū ne læseris.)Præcepit dn̄s omnem terrā suā spiritalē non lædi quousque
omnes signētur. Et audiui numerū signatorum,centū quadragintaquatuor milia signati
ex omni tribu filiorū Israël.) Centū quadragintaquatuor omnino omnis ecclesia est. Po/
stea uidi, & ecce populus multus quē dinumerare nemo poterat ex omnibus populis, gen/
tibus & linguis.) Non dixit,post hæc uidi aliū populū,sed uidi populū,id est,eundē quem
uiderat in istis centū quadragintaquatuor milibus.Hunc uidit innumerabilē ex omni tribu
linguæ,quia omnes gētes insertæ sunt radici credēdo. Dn̄s in euangelio totā ecclesiam tam Matth. 19
de Iudæis quam de gentibus,in tribubus Israël duodecim demonstrat,dicens, Sedebitis super
duodecim thronos,iudicātes duodecim tribus Israël. Amicti stolis albis.)Stolas albas spi
ritum sanctū intelligit. Et omnes angeli in circuitu eius stabāt throni.) Angelos ecclesiam
dicit, quia præter ipsam nihil aliud describebat. Et respondit mihi unus de senioribus,di/
cens,Isti qui amicti sunt stolis albis,qui sunt?) Vnus de senioribus qui respondit,officium
indicat sacerdotum,quia ecclesiā,id est,populum in ecclesia docēt,quid sit remuneratio labo
ris sanctorū,dicens, Hi sunt qui uenerūt ex magna tribulatione,quia lauerunt stolas suas
in sanguine agni.) Nō enim ut aliqui putant,martyres soli sunt,sed omnis populus in eccle
sia, quia nō in sanguine suo dixit lauisse stolas suas,sed in sanguine agni,id est,in gratia dei
per Iesum Christum dominum nostrum : sicut scriptum est, Et sanguis filij eius mundauit 1. Ioan. 1
nos. Et qui sedet in throno habitat super eos.) Ipsi enim thronus sunt super quos habi/
tat deus

tat deus in ſecula, id eſt in eccleſia. Neq; cadit ſuper eos ſol neq; æſtus.) Sicut dicit Eſaias C
Eſa.25 de eccleſia,Erit in umbra ab æſtu,& deducet ad uitæ fontes aquarum.Omnia hæc etiam in
præſenti uita ſpiritaliter eccleſiæ eueniunt,cum dimiſſis peccatis reſurgemus, & uitæ prioris
lugubre ueteris hominis expoliati,in baptiſmo Chriſtum induimur, & gaudio ſanctiſpiri-
tus implemur. Cũ aperuiſſet ſigillum ſeptimũ,factũ eſt ſilẽtium in cœlo,) id eſt in eccleſia
Media hora.) In ſemihora oſtẽdit initiũ quietis æternæ. Et uidi ſeptẽ angelos qui ſtant
in cõſpectu dei.)Septẽ angelos eccleſiã dixit, Qui acceperunt ſeptẽ tubas,id eſt perfectam
Eſa.58 prædicationẽ:ſicut ſcriptũ eſt,Exalta ſicut tuba uocem tuã. Et alius angelus uenit & ſtetit
ante altare.) Alium angelũ quẽ dicit,non poſt illos ſeptẽ uenit,quia ipſe eſt dominus Ieſus
Chriſtus: Habens thuribulũ aureũ,)quod eſt corpus ſanctũ.Ipſe enim dñs factus eſt thu-
ribulum, ex quo deus odorem ſuauitatis accepit, & propitius factus eſt mũdo,quia obtulit
ſeipſum in odorẽ ſuauitatis. Et accepit angelus thuribulũ,& impleuit illud ex igne altaris.)
Accepit Ieſus corpus,id eſt eccleſiã, & perficiendo patris uoluntatem,impleuit illã igne ſpiri-
tuſſancti. Et factæ ſunt uoces & tonitrua & fulgura & terræmotus.) Omnia hæc ſpiritalis
ſunt eccleſiæ prædicationes & uirtutes. Et ſeptẽ angeli qui habebãt ſeptem tubas,præpara-
uerunt ſe ut tuba canerent,) id eſt eccleſia præparauit ſe ad prædicãdum. Et primus tuba
cecinit,& facta eſt grãdo & ignis mixtus ſanguine.)Facta eſt ira dei quæ haberet in ſe mul-
torũ necem. Et miſſa eſt in terrã, & tertia pars terræ cõbuſta eſt,& tertia pars arborum,&
omne fœnũ uiride combuſtũ eſt.) Quod eſt terra,hoc & arbores,hoc fœnũ,id eſt homines.
Eſa.40 Fœnum autẽ uiride, carnẽ intellige ſanguineam & luxurioſam : ſecundũ illud,Omnis caro
fœnum. Et ſecũdus tuba cecinit,& uelut mons magnus ardẽs miſſus eſt in mare.) Ardens
mons diabolus eſt.Et quod tertia pars terræ uel arborum,hoc tertia pars maris.Et arbores
humanas animas dixit,ut oſtẽderet in carne uiuos,ſed ſpiritaliter mortuos. Et etiã tertiam
partẽ animæ corruperunt doctrina ſua hæretici,& eos qui illis acquieuerũt. Et tertius an-
gelus tuba cecinit,& cecidit de cœlo ſtella magna ardens uelut facula.)De eccleſia dicit ceci- D
diſſe homines ſuperbos & impios.Magnam uero ſtellam dixit,quia perſonæ malorum,&
poteſtatem uel diuitias habẽtium. Et nomen huius ſtellæ dixit abſynthium.)Tertia pars
hominum facta eſt ſimilis ſtellæ quæ ſuper illam cecidit. Et multi hominum mortui ſunt
ab aquis,quoniam amaricauerunt aquæ.)Homines mortui ſunt ab aquis,hoc in his qui re-
baptizãtur manifeſte intelligi poteſt. Et quartus tuba cecinit,& percuſſa eſt tertia pars ſo-
lis, & tertia pars lunæ & ſtellarum.) Sol & luna eccleſia eſt, cuius tertia pars percuſſa eſt. In
tertia parte intelligũtur omnes mali.Percuſſa eſt autem,id eſt,ſuis malis tradita & uolupta-
tibus, ut redundantibus & inoleſcentibus peccatis, ſuo tempore reuelaretur. Et uidi & au-
diui uocem unius aquilæ uolantis in medio cœli, & dicentem, Væ uæ uæ habitantibus in
terra.)Aquila eccleſiam intelligit uolantem in medio cœli,id eſt,in medio ſui diſcurrentem,
& plagas nouiſſimi temporis magna uoce prædicãtem. Quando enim ſacerdotes diem iu-
dicij annunciant, aquila in medio cœli uolat. Sicut ergo ſupradictum eſt , alium angelum
dixit aſcendiſſe ab ortu ſolis,id eſt,à paſſione uel reſurrectione domini.Quod autem dicit,
Ne læſeris terram neq; mare.) Hoc quotidie prædicãdo malis hominibus clamat.Quòd
dicit, Vinum & oleũ ne læſeris:) In uino & oleo omnes qui ſunt iuſti in eccleſia intelligun-
tur,quos nemo lædere poterit niſi ad probationẽ illorum permiſerit deus.Quod autẽ ait,
Centũ & quadraginta quatuor milia ſignatos:) tota eccleſia ſignificata eſt,Quod aũt di-
xit, Amictos eſſe ſtolis albis:)In ſtolis donum ſpirituſſancti intelligitur. Angelos ſtãtes
circa thronũ:) eccleſiã dixit, quia præter illã nihil aliud ſcribebat. Qui ſunt iſti,ait ſenior,&
unde uenerunt?) Officium iſtud indicat ſacerdotum, qui populum in eccleſia docẽt.Quod
dixerunt, Lauerunt ſtolas:) de tota eccleſia dixit, non de martyribus tantum, deniq; non
dicit in ſanguine ſuo,ſed agni, quod utiq; per baptiſmi ſacramentum impletur. Et qui ſe-
det ſuper thronũ habitat ſuper illos.)Ipſi enim thronus ſunt ſuper quos ſedet deus. Neq;
cadet ſuper illos ſol,neq; ullus æſtus,& deducet eos ad uitæ fontes aquarum.) Omnia hæc
etiam

A etiam in præsenti seculo, & in his diebus spiritaliter ecclesiæ eueniunt, dum ita per gratiam
dei defenditur, ut persecutionibus mundi huius exerceatur potius q̃ uincatur: quòd dicit,
In semi hora silentium factũ in cœlo:) in ecclesia dicit, & significat initium quietis æternæ.
Et septem angelis tubis canentibus:) In angelis ecclesia, in tubis prædicatio ecclesiæ intel/
ligitur. Alium angelum quẽ supra dixit stetisse ante altare:) Christus dominus est, Ha/
bens thuribulum aureum,) corpus scilicet sanctum, per quod deus pater passionis incẽsum,
odorem suauitatis accepit. Quòd autẽ dicit, Factæ sunt uoces, fulgura & tonitrua:) prædi
cationes sunt ecclesiæ spiritales. Septem angeli qui se præparauerunt ut canerent:) ecclesia
est, in qua per totum mundum contra omnia peccata uel crimina fit prædicatio spiritalis.
Quòd autem Canẽte primo angelo tertia pars terræ combusta est:) significat homines su
perbos & uoluptatibus deditos, quos deus iusto iudicio permittit incendio luxuriæ uel cu/
piditatibus exuri. Quòd autem Canente secundo angelo, mons ardens cecidit in mare:)
mons ille diabolus, mare mundus iste intelligitur. Tertia pars maris:) sicut supra dictum
est, homines iniqui & impij. Quòd aũt Tertio angelo canẽte, stella magna cecidit de cœlo:)
Homines mali intelliguntur, qui malis moribus & iniquis actibus de ecclesia tanquam de
cœlo cadunt: quòd dicit, Multi hominum mortui sunt ab aquis, quoniam amaricauerunt
aquæ:) Hoc in his qui rebaptizãtur intelligi potest. Quòd autem Canente quarto angelo,
solis & lunæ & stellarum tertia pars percussa est:) in his ecclesia intelligitur, in qua quotidie
qui mali uel ficti sunt, persuadente diabolo peccatorum uulneribus percutiuntur in anima.
Quòd autem dicit, Aquilam uolantem in medio cœli & clamãtem, uæ uæ uæ:) ecclesiam
intelligi uoluit uolantem in medio cœli, id est, in medio sui, & per assiduitatem prædicatio/
nis plagas nouissimi temporis annũciantem. Quando enim sacerdotes in ecclesia dei diem
iudicij annunciãt, aquila in medio cœli uolat. Concedat diuina pietas, ut dum & sacerdotes
student iugiter prædicare, & populi ea quæ prædicantur fideliter adimplere, simul merean/
B tur ad æterna peruenire, præstante domino Iesu Christo, Qui uiuit &c.

Homilia VII.

ODO fratres charissimi, cum Apocalypsis legeretur audiuimus, quia Quinto
angelo tuba canẽte, stellæ de cœlo ceciderunt super terram.) Vna stella est cor/
pus multorum cadentium per peccata. Et data est ei clauis putei abyssi.) Stel
la abyssus, puteus homines sunt: ergo stella cecidit de cœlo, id est, populus pec/
cator de ecclesia. Et accepit clauem putei abyssi,) id est potestatẽ cordis sui, ut aperiat cor
suum in quo diabolus delegatus nõ compescatur, ut faciat uoluntatem suam. Et aperuit
puteum abyssi,) id est, manifestauit cor suũ sine ullo timore uel pudore peccandi. Et ascen
dit fumus de puteo:) id est, de populo ascendit, quod cooperit & obscurat ecclesiam: ita ut
dicatur, Et obscuratus est sol, & aër de fumo putei.) Obscuratum dixit solem, non occidis/
se. Peccata enim malorum & superborum hominum quæ passim cõmittuntur per orbem,
obscurant solem, id est ecclesiam, & sanctis ac iustis interdum faciunt obscuritatem, quia tan
tus est malorum numerus, ut aliquotiens uix inter eos appareant iusti. Sicut, inquit, fu/
mus fornacis magnæ. Et ex fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est eis potestas,
sicut habent potestatẽ scorpij,) id est, ueneno lædere. Et præceptum est illis ne læderent fœ
num terræ, neq; omnem arborem, neq; homines: & datum est eis ne occiderẽt eos.) Et quia
duæ partes sunt in ecclesia, bonorũ scilicet & malorũ: una pars sic percutitur ut corrigatur,
alia uoluptatibus suis relinquitur. Pars bonorum humiliata traditur ad cognitionẽ iustitiæ
dei, & cõmemorationem pœnitẽtiæ: sicut scriptũ est, Bonum mihi quia humiliasti me, ut co Psal. 118
gnoscã iustificationes tuas. Datũ est illis ne occiderẽt, sed ut cruciarent, & cruciatus eorum
sicut cruciatus scorpij cũ percutit hominẽ.) Hoc tũc fit quãdo diabolus per uitia uel per pec
cata, uenena propinat. Et quærẽt homines mortẽ.) Mortẽ uero requiẽ dixit. Quærẽt utiq;
mortẽ, sed malis, id est tribulationibus, ut ipsi requiescant dũ mala moriuntur. Super capi
ta, inquit, eorum tanq̃ coronæ similes auro.) Ecclesia superius descripta in uigintiquatuor
senio/

senioribus qui habent coronas aureas, isti autem similes auro, hæreses sunt quæ imitantur ecclesiam. Et habebant capillos sicut capillos mulierum.) In capillis mulierum non solum sexum effœminatum, sed utrunq; sexum uoluit intelligere & ostendere. Et habebant caudas similes scorpijs, & aculei in caudis eorum.) Caudas, hæreticorum præpositos dicit, sicut scriptum est, Propheta docens mendacium, hic est cauda. Qui sunt pseudoprophetæ, & hi crudelia regũ iussa implent. Habentes super se regem angelum abyssi.) Id est diabolum uel regẽ seculi. Abyssus populus est, Cui nomen Hebraice abaddon, Græce apollion, Latine perdens, Væ unum abijt, & ecce duo uæ uenient. Post hæc sextus angelus tuba cecinit.) Hinc incipit nouissima prædicatio. Et audiui unum ex quatuor angulis altaris aurei quod est in conspectu dei, dicente sexto angelo qui habebat tubam, Solue quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.) Altare quod est in conspectu dei ecclesiam uult intelligi, quæ in tempore nouissimæ persecutionis audeat uerba crudelissimi regis aut iussa cõtemnere, & ab obtemperãtibus discedere. Solue quatuor angelos in flumine Euphrate.) Flumen Euphraten peccatorẽ populũ dixit, in quo satanas & propria uoluntas ligata est. Euphrates autẽ fluuius est Babylonis, sicut Hieremias in medio Babylonis submittit librũ in Euphraten. Et soluti sunt quatuor angeli,) id est, inchoata est persecutio: Parati in horam & diem & mensem & annũ, ut occiderent tertiam partẽ hominum.) Hæc sunt quatuor tempora triennij, & pars temporis. Et numerus, inquit, exercituum bestiæ, myriades myriadum, audire numerum eorum:) sed non dixit quid myriadum, ut occiderent tertiam partem hominum, hoc est superborum, pars tertia, de qua descendit ecclesia. Et uidisti in uisione equos, & qui sedebant super eos habebant loricas igneas & hiacynthinas ac sulphureas.) Equos homines dicit, sessores spiritus nequã armatos igne & sulphure. Et capita eorum erant sicut leonum,) ad sæuiendum in persecutione. Ex ore eorum exiuit fumus, ignis & sulphur:) id est, blasphemiæ de ore eorum contra deum egrediuntur. Caudæ eorum similes serpẽtibus.) Caudas, præpositos dixit: capita, principes mundi. Et in his nocet,) diabolus, & sine his nocere non potest. Aut enim sacrilegi reges male iubendo, aut sacrilegi sacerdotes male docendo nocent. Et uidi, inquit, alium angelum fortem descendentem de cœlo, amictũ nube, & iris,) id est arcus, In capite eius, & facies eius erat ut sol.) Amictus nube dominus intelligitur, amictus ecclesia. Legimus enim sanctos nubes, sicut Esaias dicit, Esaie 60 Qui sunt hi qui ut nubes uolãt? Indutum itaq; nube spiritali & sancto corpore Christum intellige. Et iris super caput eius,) id est, uel iudicium quod fit & quod futurũ est, uel promissio perseuerans. Ecclesiã enim describit in domino, dicens, Et facies eius sicut sol.) id est, de resurrectione, sicut sol apparuit quando à mortuis resurrexit. Et pedes eius sicut columnæ ignis.) Pedes, apostolos dicit, per quos in uniuerso mundo doctrina eius discurrit. Aut certe quia pes nouissima pars corporis est, ecclesiam dicit post ignem nouissimæ persecutionis futuram sanctorum claritatem. Et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram.) Id est, ad prædicandum trans mare, & in uniuerso orbe terrarum.

Et clamauit uoce magna, quemadmodũ leo rugit:) id est, fortiter prædicauit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua uoces suas,) quæ sunt & septem tubæ. Et audiui uocem de cœlo dicentem, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, noli ea scribere,) propter obtundendos, ut non passim omnibus impijs pateant uerba dei. Alio deniq; loco propter seruos Apoc. 22 suos, Ne signaueris, inquit, uerba prophetiæ huius: & ostendit quibus signari iusserat, & quibus nõ, Qui perseuerauerit, inquit, nocere, noceat: & qui in sordibus est, sordescat adhuc, hoc est, propterea in similitudinibus loquor illis, ut qui iustus est, iustiora faciat: & qui sanctus est, sanctiora, hoc est, uestri fideles oculi, quoniam uident, & aures quoniam audiunt. Istis non sunt signata uerba libri, malis autẽ signata sunt. Et iurauit angelus ille, quoniam tempus iam non erit:) sed in diebus septimi angeli, cum cœperit tuba canere. Septima tuba 1. Cor. 15 finis est persecutionis & aduentus domini, propterea dixit Apostolus, in nouissima tuba fieri resurrectionem. Quòd autẽ sicut supra dictum est, Quinto angelo tuba canente, iterum

A rum stellam dixit cecidisse de cœlo:) Etiam & hæc stella corpus est multarum stellarum de cœlo,id est,de ecclesia cadentium, & significat superbũ populum & impium. Quòd autem Data est ei clauis abyssi,)dimissus est ei in potestatẽ cordis sui,ut aperiat cor suũ diabolo, & absq; ulla reuerentia exerceat omne malum. Quòd autem Ascendit fumus de puteo,) id est,de populo malo: & obscurauit solem & lunam:) Obscuratum solem dixit,non occidisse,hoc ideo,quia peccata malorum & superborum hominum obscurare uidẽtur solem, dum sanctis & iustis interdum per multas tribulationes faciunt obscuritatem, sed lumen eorum extinguere nõ possunt, quia illis ad malum cõsentire non acquiescunt. Quòd autem dixit, Ex fumo putei exire locustas,& accepisse potestatem lædendi,& datum est eis ne occiderent eos:) hoc ideo, quia duæ partes sunt in ecclesia, bonorum scilicet & malorum. Vna pars sic percutitur ut corrigatur,alia uoluptatibus suis relinquitur.Quòd autem dicit, Cruciatus eorum sicut cruciatus scorpij cum percutit hominem.) Hoc tunc fiet,quãdo diabolus luxuriosis hominibus per uitia & peccata in modum scorpij propinat. Et super capita eorum tanquam coronæ similes auro.) Vigintiquatuor seniores, in quibus ecclesia descripta est,coronas habebãt aureas.Isti autẽ similes auro, hæreses scilicet quæ imitantur ecclesiam.

Quòd autem Capillos habebant mulierum:) in capillis non solum sexum effœminatum,sed etiam utrunq; sexum ostendit. In caudis earum)quæ erant tanquam scorpius,duces uel principes hæreticorum intelliguntur,sicut scriptũ est, Propheta docens mendacium, hic est cauda. Habebant super se regem abyssi,) id est diabolum.In abysso populus malus intelligitur,cui diabolus dominatur. Altare,) quod dixit esse in cõspectu dei,ecclesiam uult intelligi, quæ uelut aurum purgatum tempore nouissimæ persecutionis audet crudelissimi regis iussa contemnere,& ab obtemperantibus discedere.Quòd autẽ dicit, Quatuor angelos ligatos in flumine Euphrate,)populum peccatorem significat, in quo satanas & propria uoluntas ligata est. Euphrates autem est fluuius Babylonis, quæ interpretatur B confusio,unde ad ipsum fluuiũ pertinent quicunq; res confusione dignas exerceant.Quòd dicit se uidisse equos,& qui sedebant super ipsos, habebant loricas igneas & hiacynthinas & sulphureas:) Equos superbos homines dicit, sessorem eorum diabolum & angelos eius. Quòd autem dicit, Capita eorum ut leonum,) propter uiolentiam & persecutionem illorum hominum dictum est. Et ex ore eorum exijt ignis,fumus & sulphur:) id est blasphemiæ de eorum ore egrediuntur. In caudis quæ erant similes serpentibus,) sicut iam supra dictum est,principes sunt aut præpositi hæreticorum, per quos lædere consueuit diabolus. Aut enim sacrilegi reges male iubẽdo,aut sacrilegi sacerdotes male docendo nocent. Angelum quem dixit amictum nube,) dominus & saluator noster est,amictus nube,id est,ecclesia:quia de sanctis scriptum est, Qui sunt isti qui ut nubes uolant? Quòd autem dixit, Facies eius ut sol,)propter resurrectionem domini dixit.Sicut sol enim apparuit,quando à mortuis resurrexit. In pedibus eius qui erãt sicut columna ignis,) apostoli figurati sunt, per quos in uniuerso mundo doctrina eius discurrit. Quòd autem Posuit pedem suum dextrum super mare:) hoc significauit, q; prædicatio eius usq; trans mare in uniuerso mundo itura erat.Quòd autem Velut leo rugiendo clamauit:) hoc ideo,quia ex potestate fortiter prædicauit. Quòd autem dixit, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua:) propter obtundendos dictum est, de quibus in euangelio, Nolite sanctum dare canibus,id est, ut non passim omnibus pareat uerbum dei. Alio denique loco propter seruos suos dixit, Ne signaueris, inquit, uerba prophetiæ huius. Et ostendit, quibus signare iusserat, & quibus non. Qui perseuerauerit, inquit, nocere noceat: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ecce quibus signatum est uerbum dei. Propterea in similitudinibus loquitur illis,ut qui iustus est, iustiora faciat, similiter & sanctus sanctiora. Ecce quibus non est signatum. Quam rem oremus,ut etiam implere dominus per suam pietatem dignetur,Qui cum patre & spiritusancto uiuit & regnat, Amen.

Esa. 9

Esa. 60

Matth. 7

Apoc. 22

Homilia VIII. C

ox de cœlo,)imperium est dei,qui ecclesiæ cor tangit,& iubet percipere eã quæ ecclesiæ aperto libro futuram pacem prædicauit. Et abij ad angelum,ut daret mihi librum.) Hoc ex persona Ioannis ecclesia dicit, desiderans perdoceri. Et tunc dixit mihi,Accipe & comede illum,) id est, tuis uisceribus pãde,& describe in altitudine cordis: Et faciet amaricari uẽtrem tuum,sed in ore tuo erit tanq̃ mel dulce:) id est,cum perceperis,oblectaberis eloquij diuini dulcedine, sed amaritudinem senties cum
Psal.46 prædicare & operari cœperis quod intellexeris : sicut scriptum est,Propter uerba labiorum tuorum custodiui uias duras:& aliter, Erit,inquit,in ore tuo dulce ut mel,& in uentre amaritudo:) in ore intelliguntur boni & spiritales Christiani , in uentre carnales & luxuriosi. Inde est q̃ cum uerbum dei prædicatur,tunc spiritalibus dulce est:carnalibus uero quorum secundũ Apostolum deus uenter est, amarũ uidetur & asperum. Et data est mihi arundo uirgæ similis, dicens,Surge & metire templũ dei & altare,& adorãtes in eo.) Sed quia non omnes q uidẽtur adorãt:ideo dixit, Atriũ quod est foris templũ,eijce foras & ne metieris illud.) Ipsi atriũ sunt qui uidẽtur in ecclesia esse & foris sunt,siue hæretici,siue male uiuentes catholici: Quoniã datum est gentibus, & ciuitatẽ sanctã calcabunt mensibus duodecim.) Qui excludũtur,& quibus dabitur, utriq; calcabũt eam. Et dabo duobus testibus meis:) id est,duobus testamẽtis. Et prophetabũt diebus mille ducẽtis sexaginta.) Duobus testibus meis, id est Christianis prædicẽt,dies mille ducẽtos sexaginta nouissimæ persecutionis dixit,sed futuræ pacis & totius temporis à dñi passione,quoniã utrunq; tempus totidẽ dies habet,quod suo in loco dicetur. Saccis,)id est,cilicijs amicti.)quod in ἐξομολόγησιν, id est, ex cõfessione sint cõstituti , quia ex sensu humilitatis dixit saccis amictos:deinde ostẽdit qui sunt hi duo testes,dicẽs, Hi sunt duæ oliuæ & duo cãdelabra in cõspectu terræ dei stãtes.) Hi sunt qui stant,nõ qui stabunt.Duo cãdelabra ecclesia est,sed pro numero testamentorũ duo:sicut quatuor angelos dixit ecclesiam,cũ sint septẽ pro numero angelorum terræ.Ita & D septẽ candelabra,si unũ uel amplius pro locis nominet,tota ecclesia est:nã Zacharias unum candelabrũ uidit septiforme, & has duas oliuas,id est testamẽta infundere oleũ cãdelabro, hoc est ecclesia, sicut sunt ibidẽ septẽ oculi,septiformis gratia spiritussancti qui sunt in ecclesia inspiciẽtes totã terrã. Et si qs eos uult lædere uel occidere, ignis exiet ex ore eorũ,& deuorabit inimicos eorũ,)id est,si quis ecclesiã uel lædit uel lædere uoluerit, precibus oris eius diuino igne aut in præsenti ad correctionẽ,aut in futuro seculo ad damnationẽ consumet.

Hi habẽt potestatẽ claudere cœlũ nubibus,ne pluat in diebus prophetiæ eorũ.) Habent ait,nõ habebunt.Hoc ideo dicit, quia tẽpus quod nũc agitur significauit.Sed & spiritaliter cœlũ clauditur,ne imbrẽ pluat,id est,ne occulto,sed tñ iusto iudicio dei super sterilẽ terrã de ecclesia benedictio descẽdat. Et cũ finierint testimoniũ suũ,bestia quæ ascendet de abysso faciet cũ eis præliũ.) Aperte hæc omnia ostẽdit ante nouissimã persecutionẽ fieri,cũ dicit,cũ finierint testimoniũ suũ:utiq; illud quod præbent usq; ad reuelationẽ Christi Et uicit eos & occidit.) Vincit in eis q succubuerint:occiditur in eis q cõfessi deũ fuerint. Et corpus eorũ proijcitur in plateis ciuitatis magnæ.)Duorũ dicit unũ corpus, aliqñ corpora,& ut numerũ
psal.49 testamẽtorũ seruaret,& ecclesiæ unũ corpus ostẽderet,quomõ est illud, Proiecisti sermones meos retro.In plateis ciuitatis magnæ,id est in medio ecclesiæ. Et uident de populis tribus & linguæ corpus eorũ,per dies tres & dimidiũ,) id est,annos tres & mẽses sex. Miscet enim
Ioan.16 tempus nũc præsens,nunc futurũ,sicut & dñs dicit,Veniet hora, ut omnis populus qui occiderit uos arbitretur obsequiũ se præstare deo,& nũc est & ueniet. Et corpora eorũ nõ sinet poni in monumẽto,) Votũ eorũ & impugnationẽ,nõ quo ualeãt facere ne sit ecclesia in me
Matth.23 moria,sicut & illud,Nec uos intratis, nec alios sinitis intrare,cũ multi introierũt etiã illis impugnãtibus.Sic ergo nõ sinũt poni in monumẽtum. Et habitãtes in terra gaudẽt sup eos, & epulantur,& munera inuicẽ mittũt inter eos.) Hoc semp factũ est,& nũc inuicẽ mittũt,& nouissime gaudebũt & epulabũtur. Quotiẽs eñ iusti affligũtur, exultãt iniusti & epulãtur.

Quoniam

A Quoniam hi duo prophetæ cruciauerunt eos.) Per plagas qua pro contemptu testamentorum dei humanum genus affligunt. Deniq; etiam ipse uisus iustorum grauat iniustos, sicut ipsi dicunt, Grauis est nobis etiã ad uidendũ. Gaudebunt aũt ubicunq; ueluti iam nihil habuerunt quod impatienter ferant, disturbatis & occisis iustis, & eorum hæreditate possessa. Et post dies tres & dimidium spiritus uitæ à deo intrauit in illos.) Iam dictũ est de diebus hucusq; futuris, angelus narrauit, & inducit factum quod futurum audit. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus super illos cecidit, & audiui uocem magnam de cœlo dicentem, Ascendite huc, Et ascẽderunt in cœlum in nube.) Hoc est quod Apostolus dixit, Rapiemur in nubibus obuiam Christo. Ante aduentum autem domini nulli hoc posse contingere scriptum est, Initium Christus, deinde hi qui sunt Christi in aduentu eius. Vnde excluditur omnis suspicio quorundam, qui putant hos duos testes duos uiros esse, & ante aduentum Christi cœlum in nubibus ascendisse. Quomodo autem potuerunt habitantes terram de duorum nece gaudere, cum in una ciuitate morerentur, & munera inuicem mittere, si tres dies sunt quo antequàm gaudeant de nece contristabuntur: de resurrectione autem quales epulæ aut uoluptas esse potest in plateis epulantium cadauera humana epulis, morbum triduanum fœtorem reddentium? unde nos dominus liberare dignetur, Amen.

1. Thes. 4.
1. Cor. 15

Homilia IX.

QVOD audiuimus fratres in lectione quæ recitata est, quia In illa hora factus est terræmotus magnus.) In illo terræmotu persecutio intelligitur, quam diabolus per malos homines exercere consueuit. Et decima, inquit, pars ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terra nomina uirorum septem milium.) Et denarius & septenarius perfectus est numerus. Quod si nõ esset, à parte totum intelligendum erat. Duo sunt enim ædificia in ecclesia, unum supra petram, aliud supra arenam. Quod supra arenã est, dicitur cecidisse. Et cæteri timuerunt, & dederunt claritatem deo.) Qui supra petrã ædi-

B ficati sunt, cum illis qui super arenam erant cadere non potuerunt. Ideo autem dixit, timuerunt, quia uidẽs iustus peccatoris interitum, plus accenditur in obseruatione præceptorum, sicut dicitur, Et lauabit manus in sanguine peccatoris, Et apertum est, inquit, templum dei in cœlo.) Id est, in ecclesia incarnationis Christi mysteria patefacta sunt: unde ostenditur ecclesia cœlum esse. Et uisa est arca testamenti eius in templo eius.) Id est, intellectum ecclesiam esse arcam testamenti. Et facta sunt fulgura & tonitrua & terræmotus.) Hæc omnia, uirtutes prædicationis & coruscationis & bellorum ecclesiæ. Et signum magnum est in cœlo uisum, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.) Ecclesiam dicit partem suam, id est, homines fictos & malos Christianos sub pedibus habere. Et in capite eius corona stellarum duodecim.) Istæ duodecim stellæ duodecim apostoli intelligi possunt. Sole autem amicta spem resurrectionis signat, propter illud quod scriptum est, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Draco magnus rufus,) diabolus quærens ecclesiæ natum deuorare, habens, inquit, cornua decem & capita septem.) Capita reges sunt, cornua uero regna. In septem enim capitibus omnes reges, in decem cornibus omnia regna mundi dicit. Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram.) Cauda, prophetæ iniqui sunt, id est, hæretici, qui stellas cœli per iteratum baptisma adhærentes sibi deijciunt in terram. Ipsi sunt sub pedibus mulieris. Multi, homines illos esse æstimant, quos sibi consentientes diabolus fecit sodales: multi, angelos qui cum illo quando cecidit præcipitati sunt. Parturiens cruciatur ut pariat.) Per omne tempus quotidie parit ecclesia in prosperis & in aduersis. Et draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cum peperisset filiũ eius deuoraret.) Semper enim in cruciatibus parit ecclesia Christum per membra, semper & draco quærit deuorare nascentem. Et genuit mulier filium masculum,) Id est Christum. Deinde corpus eius, id est, ecclesia, semper generat Christi membra. Masculum autem dixit uictorem aduersus diabolum. Et mulier fugit in eremum.) Mundum istum non incongrue eremum accipimus, ubi usque in finem Christus ecclesiam gubernat & pascit, in qua ipsa ecclesia

Psal. 52
Matth. 13

clesia superbos & impios homines tanq; scorpiones & uiperas, & omnẽ uirtutẽ satanæ per Christi adiutoriũ calcat & cóterit. Et factũ est bellũ in cœlo,)id est in ecclesia. Michaël & angeli eius pugnabãt cũ dracóe.)Michaẽlẽ Christũ intellige,& angelos eius, sanctos homines. Et draco pugnauit & angeli eius.)Id est diabolus & homines uoluntati eius obtẽperantes:nam absit ut credamus diabolũ & angelos eius in cœlo ausos esse pugnare,qui in terra unũ Iob ausus non est tentare,nisi cũ à domino postularet ut læderet. Et nó ualuerũt, neq; locus eorũ inuentus est amplius in cœlo.) Non est inuentus locus eorũ in hominibus sanctis dixit,qui credentes semel expulsum diabolũ eiusq; satellites amplius nó recipiunt,sicut Zacharias dixit,ut semel exterminati idola amplius non recipiant loca. Et expulsus est draco magnus,anguis antiquus qui dicitur diabolus satanas,& angeli eius cum eo.)Diabolus & spiritus immũdi omnes cum suo principe de sanctorũ cordibus expulsi sunt in terrã, id est,in homines qui terrena sapiunt,& totã spem suã in terrã constituunt. Et audiui uocem magnã de cœlo dicentẽ,Modo facta est salus & uirtus & regnũ dei nostri.) id est ecclesiæ:ostendit in quo cœlo ista fiant.Apud dominum semper fuit & est uirtus & regnũ & potestas filij eius.Sed in ecclesia dixit per uictoriã factã Christi salutẽ:quã uidentes illi de qui-
Matth.13 bus dominus dixit,Multi iusti & prophetæ cupierunt uidere quæ uidetis,dixerunt, Modo facta est salus domini nostri. Quoniã exclusus est accusator fratrũ nostrorũ,&c.) Si autẽ, ut quidã putant,angelorũ uox est in cœlo superiore,& nó sanctorũ in ecclesia,non dicerent accusator fratrũ nostrorũ,sed accusator noster, nec accusat sed accusabat. Quod si iustos in terra positos appellauerunt angeli fratres suos,non erat gaudiũ missum esse diabolũ in terra,quẽ molestiorẽ possunt experiri sancti secũ in terris positum, quàm si, ut dicitur, adhuc esset in cœlo:sic enim terræ maledicunt dicentes, Væ tibi terra & mare.)Id est qui cœlum non estis Quia descendit ad uos diabolus, habens irã magnã, sciens quia breue tempus habet.)Descendit,inquã,ut allegoriã seruẽ.Cæterũ omnes in cœlo sunt,id est in ecclesia,quæ iuste cœlũ dicitur,unde deiectus à sanctis diabolus descendit in suos,quipro amore terreno terra sunt.Deinde aũt de cœlo non sic dixi,quod in hominibus fieret iã cœlũ factũ, sed qđ sint,nó quod fierent:non enim possunt sancti cœlũ factũ fieri,nisi diabolo excluso.Non ergo primo nomine,sed secũdo appellauit eos cœlũ.In quibus ultra diaboli locus inuẽtus nó est.De quo periculo nos dominus sub sua protectione liberare dignetur,Qui uiuit &c.

Homilia X.

MODO fratres charissimi audiuimus, quia cum uidisset draco quòd de sanctis exclusus esset in terrã,id est,de cœlo in peccatores,persecutus est mulierem quæ peperit masculũ.Quãto enim diabolus de sanctis eijcitur,tanto magis eos persequitur. Et datæ sunt mulieri,)id est ecclesiæ, Duæ alæ aquilæ magnæ ut uolaret in desertum locũ,ubi alitur per tempus & tempora & dimidiũ temporis à facie serpentis.) Tempus & annus intelligitur,& centum anni. Duæ alæ magnæ,duo sunt testamenta ecclesiæ quæ accipit quibus serpentem euaderet in eremũ.In locum suum dixit, id est in hoc
Matth.10 mundo serpentes & scorpiones habitant, quia illi dictum est,sicut dominus dicit, Ecce ego
Ezech.2 mitto uos sicut oues in medio luporũ:& Ezechieli dicitur, Fili hominis inter scorpiones habitas. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquã,)id est uiolentiam persecutorum. Et adiuuit terra mulierẽ,& aperuit os suum & absorbuit flumen.)Flumen terrã sanctam dicit,id est sanctos.Quoties enim persecutiones ecclesiæ irrogantur, sanctæ terræ precibus, id est,omnium sanctorum orationibus aut amouentur,aut tẽperantur: nam dominus noster Iesus Christus qui interpellat pro nobis has persecutiones remouet, cum ipsa terra sedet à dextris uirtutis dei.Item aliter,mulierem uolasse in desertũ,ipsam ecclesiam intelligit,in qua in nouissimo tẽpore super Helia creditura est synagoga.Alæ duæ aquilæ magnæ,uult intelligi prophetas,scilicet Heliã,& qui cũ eo uenturus est : aqua emissa de ore draconis, exercitũ persequentiũ eam significat:absorpta aqua,de persecutoribus facta uindicta. Et iratus est draco in mulierẽ,& abijt bellũ facere cũ reliquis de semine eius.) Et cũ uidisset non posse

continuari

A continuari persecutiones quas per paganos solebat immittere, eo quod de ore eius sanctæ
terræ,id est orationibus sanctis remouerentur,hæreses cõcitauit, Et stetit super arenã ma
ris.) Id est,super multitudinẽ hæreticorũ. Et uidi ascẽdentẽ bestiã de mari,)id est,de popu
lo malo. Ascendentẽ dixit,hoc est nascentẽ, sicut flos in bonã partẽ de radice Iesse ascendit.
Bestiã ascendentẽ de mari,impios dicit qui sunt corpus diaboli. Et bestia quã uidi similis
erat pardo,& pedes eius sicut ursi,& os eius sicut leonis.)Pardo propter uarietatẽ gentium si
milauit: urso propter malitiã & uæsaniã,leoni propter uirtutẽ corporis, & linguæ superbiã.
Et quia tẽporibus antichristi cũ uarietate gẽtiũ & populorũ regnũ illius erit cõmixtũ, pedes
tanquam ursi duces eius,os eius uisio eius. Et dedit ei draco uirtutẽ suã.)Sicut uidemus modo
hæreticos esse in hoc seculo potentes qui habẽt uirtutẽ diaboli,sicut quondã pagani,ita nũc
illi uastant ecclesiã. Et uidi unũ ex capitibus eius quasi occisum.)Hæretici sunt qui simulant
se confiteri Christũ,& dũ nõ sic credunt ut fides catholica habet,blasphemant cũ eũ & occi/
sum prædicent resurrexisse,quia ipse satanas trãsfigurat se in angelũ lucis. Et aliter occidun
tur hæreses per catholicos,cum in scripturarũ testimonijs opprimuntur,sed illi nihilominus
quasi satanæ plaga rediuiui peragũt opera satanæ,& nõ cessant blasphemare,& ad dogma
suũ quos possunt attrahere. Et mirata est omnis terra secuta bestiã,& adorauerunt draco
nem qui dedit potestatẽ bestiæ.)utique habent potestatẽ hæretici,sed præcipue Ariani. Et
adorauerunt bestiã dicentes,Quis similis bestiæ,aut quis poterit pugnare cũ ea?)Hoc ideo
quia sibi blãdiuntur hæretici, quòd nullus melius credat illis,& quòd nullus uincat populũ
ipsorũ qui bestiæ nomine censentur,cui datũ est ab ipso diabolo, & à deo permissum est ut
loquatur magna & blasphemias,sicut dicit Apostolus, Oportet hæreses esse, ut qui proba/ 1.Cor.11
ti sunt,manifesti sint in uobis. Et data est potestas facere menses quadragintaduos.) Tem
pus nouissimæ persecutionis in istis duobus mensibus intelligitur. Deinde aperuit os suũ
in blasphemiã ad deũ.) Hic manifestũ est illos significari qui de ecclesia recesserũt catholica,
B ut qui ante occulte intra ecclesiã quasi fidẽ rectã tenere uidebãtur,in persecutione aperto ore
in deum proferant blasphemiã. Et in tabernaculo eius qui in cœlo habitant.) Id est in san
ctis qui intra ecclesiã cõtinentur,quæ cœlũ est nuncupata,quia & ipsi tabernaculũ dei sunt.
Et datũ est ei bellũ facere cũ sanctis & uincere eos.) A toto partẽ intelligimus,quæ uinci po
test:non enim boni Christiani,sed illi qui mali sunt uincũtur. Et data est ei potestas super
omnẽ tribũ & linguã,& adorabunt omnes habitantes terrã.)Omnes dixit,sed in terra habi
tantes,nõ in cœlo. Quorũ non est scriptũ nomẽ in libro uitæ agni,signati ab origine mun
di.) De diabolo dixit uel eius populo,nõ est scriptũ nomen eius in libro uitæ signati ab ori/
gine mũdi,quia in præsciẽtia dei ante præordinata est atque signata. Quod ipse præstare.&c.

Homilia XI.

IN lectione quæ modo recitata est fratres charissimi, audiuimus beatũ Ioannẽ
dicentẽ,Et uidi aliã bestiã ascendentẽ de terra.)Quod est mare,hoc est terra.
Et habebat cornua duo similia agni,)id est duo testamẽta agni,quod est ecclesia.
Et loquebatur ut draco.) Hæc est illa quæ sub nomine Christiano agnũ præfert,
ut draconis uenena latẽter infundat,hæc est hæretica ecclesia: agni enim similitudinẽ nõ imita
retur,si aperte loqueretur. Nũc Christianitatẽ fingit quo securius incautos decipiat,propterea Mat.7
dñs dicit,Cauete à pseudoprophetis,&c. Et facit terrã & eos qui in ea sunt,ut adorent be/
stiam priorẽ,cuius curata est plaga mortis eius,& faciet signa magna ut ignẽ faciat descẽde/
re de cœlo in terra.)Et quia cœlũ ecclesia est,quid est ignẽ de cœlo descẽdere in terrã,nisi hæ/
reses de ecclesia cadẽ? sicut scriptũ est,Ex nobis exierunt,sed non erant ex nobis. Ignis enim 1.Ioan.2
de cœlo descendit,quãdo hæretici qui de ecclesia uelut ignis recedunt, ipsam ecclesiam perse
quuntur. Bestia ergo cum duobus cornibus facit,ut simulacrũ bestiæ,id est,ut populus ado
ret diaboli adinuentionem. Vt dent eis notam super manum eorum dextrã,& super fron
tem eorum.) Mysterium enim disputat facinoris: sancti enim qui sunt in ecclesia, Christũ
accipiunt in manu & in fronte:hypocritæ autem bestiam sub Christi nomine. Sed qui nõ

adorauerunt bestiam, nec imaginem eius, nec acceperunt inscriptionẽ in fronte aut in manu sua, occidantur.) Non abhorret à fide, ut bestia ipsa impia ciuitas intelligatur, id est cõgregatio uel cõspiratio hominũ impiorum uel superborum, quæ Babylonia dicitur, & interpretatur confusio, & ad ipsam pertinẽt quicunq; res cõfusione dignas exercere uoluerunt. Ipse est populus infidelium contrarius populo fideli & ciuitati dei. Imago uero eius simulatio est in eis uidelicet hominibus, qui uelut fidem catholicam profitentur, & infideliter uiuunt: fingunt enim se esse quod non sunt, uocanturq; non ueraci effigie, sed fallaci imagine Christiani: de quibus Apostolus dicit, Habentes quidem speciem pietatis: uirtutem autem eius abnegantes, quorum non parua portio in ecclesia catholica continetur. Iusti autem non adorant bestiam, non consentiunt, non subijciuntur, neq; accipiunt inscriptionem, notam scilicet criminis in fronte propter professionem, in manu propter operationem. Sic ergo faciẽt, ut nemo possit mercari nisi qui habet nomen aut notam bestiæ aut numerũ eius. Hic sapiẽtia est, qui habet intellectum, computet numerum bestiæ: numerus enim hominis est,) id est, filij hominis Christi, cuius nomen in hæreticis sibi fecit bestia. Faciamus ergo numerum quem dixit. Accipiamus in numero, & inueniamus nomen uel notam. Numerus, inquit, eius est sexcenti sexagintasex.) Quem faciamus secundũ Græcos, maxime quia ad Asiam scribit. Et ego, inquit, sum alpha & ω. Sexcenti ergo & sexagintasex græcis litteris sic fiunt undecim, quæ notæ solutæ numerus est, redactæ autem in monographium & notam faciunt & numerum & nomen, hoc signum Christi intelligitur, & ipsius ostenditur similitudo, quam in ueritate colit ecclesia. Cui se similem facit hæreticorum aduersitas, qui cũ Christum spiritaliter persequantur, tamẽ de signo crucis Christi gloriari uidentur, hoc ideo, quia dictum est, numerus hominis est. Et uidi, & ecce stans in monte Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor milia, habentia nomen eius & nomen patris eius scriptum in frontibus eorum.) Aperuit quæ sit imitatio notæ in frontibus, uel dum & dominum & Christum dicit scriptum in frontibus ecclesiæ. Et audiui uocem de cœlo sicut aquarum multarum,) id est, centum quadragintaquatuor milium, Et sicut tonitrui magni, & uocem quam audiui sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.) Quòd autem dixit, Hi sunt qui cũ mulieribus non sunt coinquinati, &c.) Virgines hoc loco non solum corpore castos intelligamus, sed maxime omnem ecclesiam quæ fidem puram tenet, sicut dicit Apostolus, Despõsaui enim uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo, nulla adulterina hæreticorum commixtione pollutam, nec in male blandis & mortiferis huius mundi uoluptatibus usq; ad exitum uitæ suæ absq; remedio pœnitentiæ infelici perseuerantia colligatã. Addit post hoc dicens, Et in ore ipsorum non est inuentum mendacium.) Non dixit nõ fuit, sed non est inuentum. Qualem enim inuenit dominus cum hinc uocat, talem iudicat: nam aut per baptismum, aut per pœnitẽtiam possumus in interiori homine & uirgines effici & sine mendacio: nunc iterum recapitulatio. Et uidi, inquit, alium angelum uolantem in medio cœli,) id est prædicationem in medio ecclesiæ discurrentem, Habentem euangelium æternum, ut euangelizaret habitantibus in terra dicens, Timete deum, &c.) Volunt aliqui intelligi angelum uolantem in medio cœli Heliam, & alium angelum qui eum sequitur, comitem Heliæ, qui eo tẽpore prædicabit. Et alius angelus secutus est,) id est pacis futuræ prædicatio, dicens, cecidit Babylon.) Babylonem ciuitatẽ, impiam diaboli congregationem dicit, id est populum ipsi consentientem, & omnem concupiscentiam & corruptelam quam in perniciem sui & humani generis exquirunt. Nam sicut ciuitas ecclesia dei est & omnis cõuersatio cœlestis: ita cõtrà ciuitas est diaboli Babylon in omni mundo, sicut dicit dominus, Ecce ponam Hierusalem lapidem conculcabilem in omnibus gentibus: ecclesia ergo dicit, Cecidit cecidit Babylon illa magna.) Iam quasi perfectum dicit, quod adhuc futurum erat: sic illud, Diuiserunt sibi uestimẽta mea. Quæ à uino fornicationis suæ potauit omnes gentes.) Omnes gentes ciuitas est mundi, id est omnes superbi & impij, siue extra ecclesiam constituti. Et uidi, & ecce nubem albam, siue candidam, & super nubem sedentem filium hominis,

Marginalia: C (beside line 1); 2. Tim. 3 (beside "ni: de quibus Apostolus"); D (beside "Et audiui uocem"); 2. Cor. 11 (beside "mulieribus non sunt coinquinati"); Zach. 12 (beside "Ecce ponam Hierusalem"); Psal. 21 (beside "sic illud, Diuiserunt")

A minis,)id est Christum. Ecclesiā enim describit in claritate sua, præcipue post persecutionē,
flammas habentē, Habentem in capite coronam auream.) Ipsi sunt seniores cum coronis
aureis. Et in manu habēs falcem acutā.) Ista falx separat catholicos ab hæreticis, sanctos
à peccatoribus, sicut dicit dominus de messoribus. Si autem putandum est quod ipse speci-
aliter Christus uisus est in nube alba, messor qui est uindemiator post eum, idem esse cum
suo corpore quod est ecclesia, forte non male sentitur, si istos tres angelos qui exierunt, tri-
formem scripturam intelligamus, iuxta historiam, moralem & spiritalem: falcem uero di-
screpationem. Et misit in torculari magnum.) Seipsum misit in torculari iræ dei magnū.
Non in torculari magnum, sed ipsum misit in torculari, id est superbum quenque. Et cal-
catum est torcular extra ciuitatem,) id est extra ecclesiam. Facta enim dissensione, foris erit
omnis homo peccati. Calcatio autem torcularis, retributio est peccatorum. Et exijt san-
guis de torculari usque ad frenos equorum.) Exijt ultio usque ad rectores populorum.
Vsque enim diabolum & angelos eius nouissimo certamine exiet ultio sanguinis effu-
si. Per stadia mille sexcenta,) id est, per omnes quatuor partes mundi. Quaternitas enim
est conquaternata, sicut est in quatuor faciebus quadriformibus & rotis: quater enim qua-
dringenti sunt mille ducenti, sub cuius protectione nos liberare dignetur. Qui uiuit, &c.

Homilia XII.

In lectione quæ recitata est fratres charissimi, dicit se sanctus Ioānes uidisse aliud
signum in cœlo magnum & mirabile, angelos septem,) id est ecclesiam, Ha-
bētes plagas septem nouissimas, quoniam in his finita est ira dei.) Nouissimas
dixit, quia semper percutit ira dei populum contumacem. Septem plagas,) id Leuit. 26
est, perfecte, sicut ipse deus in Leuitico frequenter repetit, Et percutiam uos septies, propter
peccata uestra. Et uidi sicut mare uitreum,) Fontem baptismi dicens pellucidum, Mi-
B xtum igni,) id est, spiritui uel tentationi. Et uictores bestiæ super mare uitreū,) id est in ba-
ptismo, Habentes citharas dei,) id est corda laudantium deum. Et cantantes canticum
Moysi serui dei & canticum agni,) id est utrunque testamentum. Magna & mirabilia ope
ra tua.) Hæc enim sunt in utroque testamento quod cantant supradicti. Repetit quod po-
suerat dicens, Post hæc uidi, Et ecce apertum est tabernaculum testimonij in cœlo.) Tem-
plum ecclesiam iam diximus: sententiam, angelum qui exijt de templo. Et iussit sedenti Luc. 2
super nubem imperium esse domini.) Iussionis enim eius est, sicut dicit euangeliū, Exijt edi-
ctum à Cæsare Augusto. Induti lino nouo splendido, & cincti super pectora zona au-
rea.) Manifeste ostendit in septem angelis ecclesiam sicut in initio describit in Christo,
habentem, inquit, zonam auream super ubera. Et unum ex quatuor animalibus de-
dit septem phialas aureas plenas ira dei.) Istæ sunt phialæ quas cum odore ferunt senio-
res & animalia, quæ sunt ecclesia, qui & septem angeli. Et quod sunt odoramenta, hoc
ira dei, hoc & uerbum dei. Sed hæc omnia bonis dant uitam, malis inferunt mortem, ut 2. Cor. 2
est illud, Alijs odor mortis in mortem. Orationes enim sanctorum, qui est ignis exi-
ens de ore testium, ira sunt è mundo & impijs. Hoc ideo, quia superbis & impijs non
sufficit, quòd eos qui sancti sunt non diligunt nec imitantur, uerumetiam ubicunque
poterunt eos persequuntur. Omnes istæ plagæ spiritales sunt & in anima fiunt: nam ipso
tempore illæsus erit omnis populus impius ab omni plaga corporis, quia non meretur in
præsenti seculo flagellari, quasi qui acceperit totam sæuiendi potestatem, sed spiritali-
ter uoluntaria & mortalia peccata, quæ sunt ulcera in animabus suis, patiuntur omnes
impij & superbi. Secundus fudit phialam in mare, & cætera.) Mare, flumina, fon-
tes aquarum, sol, thronus, bestiæ, fumus, Euphrates, aër, super quem angeli fude-
runt phialas, terræ sunt & homines, quia omnibus angelis in terram fundere mandatum
est, omnes autem plagæ istæ à contrario intelligendæ sunt. Plaga est enim & insanabilis ira
magna, accipere potestatem peccandi, maxime in sanctos, nec corrumpi, adhuc maior ira

 dei, &

dei,& errorum fomenta subministrari in iustitia. Hæc plaga ira dei, hæc uulnera transpungunt, gaudere, placere sibi unumquenq; in peccatis: sic prosperitas malorum ulcera sunt animarum, & aduersitas iustorum æternorum sunt præmia gaudiorum. In tertio uero angelo aquarum conuersio in sanguinē.) Omnes angelos populorum intellige, id est, interiores homines in animo uiuentes. Quartus angelus effudit phialam suam super solem, & usti sunt homines ustione magna.) Hoc adhuc futurum est in igne gehennæ: nam diabolus in præsenti cum in animo occidat amatores suos, non solum non urit in corpore, sed quantum permittitur clarificat. Quam claritatē & lætitiam spiritussanctus plagas definit & dolores. C

Et blasphemauerunt nomen dei habentis potestatem in his plagis, nec egerunt pœnitentiam,) quia non in corpore, sed in animo percutiuntur plagis istis à deo, ideo deum nō recordantur, sed in pœnis proficiunt, & propterea blasphemauerunt persequentes eos qui sunt sancti dei. Quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ, & factum est regnum eius tenebrosum.) Thronus enim bestiæ, ecclesia ipsius est, id est congregatio superborum, qui huiusmodi plagis obcæcantur. Et comedebant linguam suam à doloribus suis.) Id est, sibi nocebunt blasphemantes ex ira deum, quia transpuncti gaudia existimant. Et non egerunt pœnitentiā,) utiq; obdurati lætitia. Et sextus effudit phialam suam super flumen magnum Euphraten,) id est super populū, Et exiccata est aqua eius,) ut supra diximus, aruit messis terræ, id est, ad combustionem parata est, Vt præparetur uia eorū qui sunt ab ortu solis,) id est Christo. His enim perfectis iusti proficiscuntur obuiam solito more prætermisso à septimo angelo.

Homilia XIII.

SANctus Ioānes fratres charissimi dū de septē angelorū phialis uel plagis loqueret, prætermisso septimo angelo recapitulat ab origine breuibus dicēs, Et uidi ex ore draconis & ex ore bestiæ, ex ore pseudo, pphetæ spiritus tres immūdos in modū ranarū.) Vnū spiritū uidit, sed pro numero & partitione unius draconis. D Draco, id est, diabolus, nā & bestia corpus diaboli. Pseudo, pphetæ, id est, præpositi corporis diaboli unus spiritus est quasi ranæ. Sunt em̄ spiritus dæmoniorū faciētes signa) Ranæ nanq; præter horrorē propriū, etiā loco immūdo sunt: quæ cū aquarū incolæ & indigenæ uideantur, non solū aquarum refugæ & impatientes sunt, sed etiā in ipsis aquis, in aquæ sordibus & cœno uolutantur. Sic hypocritæ nō in aqua ut putātur degunt, sed in sordibus quas credentes in aqua deponunt. Ranis etiā similes sunt homines, qui peccata uel crimina, quæ alij per pœnitentiā, uel per baptismum deponunt, illi ibi uolutare non erubescunt, quando aliquis se conuertit ad deū, & pœnitet fuisse superbū, adulterū, ebriosum uel cupidum, qui ista peccata quæ alius confitendo relinquit imitatur, cogitās apud se dicens, facio quod uolo, & postea quomodo agit iste pœnitentiā, & ego ago, & subito dum ei superuenit ultimus dies, perit cōfessio, & restat dānatio. Iste qui talis est, dum alios non ad bonum sed ad malū uult imitari, in luto unde alius liberatus est, uelut rana inuoluitur & uolutatur. Ranæ ergo significant spiritus dæmoniorū facientes signa, Qui exeunt ad reges totius orbis congregare eos ad bellū diei magni dei.) Diē magnū totū tempus dicit à passione domini, sed pro loco tis accipiendus est dies. Aliquando diē iudicij dicit, aliquando nouissimā persecutionē quæ
Amos 5 sub antichristo futura est: aliquando totū tēpus, sicut per Amos prophetā dicitur, Væ, inqt, eis qui cōcupiscunt diē domini. Et facta sunt fulgura & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis non est factus ex quo homines facti sunt. Et facta est ciuitas magna illa in tres partes.) Hæc ciuitas magna, omnis omnino populus intelligit quisqs est sub cœlo, qui fiet in tres, & cū ecclesia diuisa fuerit, cū sint gētiles pars una, & oēs hæretici & ficti catholici altera, ecclesia catholica tertia sequit. Et ostēdit quæ sint tres partes dicēs, Ciuitates gentiū ceciderūt, & Babylō illa magna uenit in mentē dei dare ei poculum uini iræ suæ. Et omnis insula fugit, & montes inuenti non sunt.) Ciuitas gentilium, gentes sunt. Babylon abominatio uastationis. Montes & insulæ ecclesia est. In ciuitatibus gentium omne munimen

A & ſpem gentiũ dicit cecidiſſe: non enim diuiſas habẽt ciuitates à Chriſtianis, ſed ciuitates bo
næ atq; malæ in hominibus deſcribuntur. Tunc ergo Babylon cecidit, aut irã dei bibit cum
poteſtatem accepit aduerſus Hieruſalẽ, quæ eſt eccleſia. Inſulæ inuentæ nõ ſunt,) id eſt nõ
ſunt ſuperatæ. Et grando magna quaſi talentum deſcẽdit de cœlo ſuper homines.) Gran/
dinem irã dei, omnes plagas, iſtas figuras eſſe dicit plagarũ ſpiritalium. Et blaſphemaue
runt homines deũ ex plaga grandinis, quoniam magna eſt plaga eius nimis.) Recapitulat
iterum dicens, Et uenit unus ex ſeptem & dixit, ueni oſtendam tibi damnationem mere/
tricis magnæ, ſedentis ſuper aquas multas, cum qua fornicati ſunt reges terræ,) id eſt omnes
terrigenæ. Et tulit me in eremo in ſpiritu, & uidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam.) In
beſtia omnis populus malus intelligitur: in muliere corruptela monſtratur: in eremo dicit
ſedere mulierem, eo quòd in impijs in anima mortuis ſedeat, & à deo deſertis: in ſpiritu di/
xit, quia non niſi in ſpiritu uideri poteſt huiuſmodi deſertio Precioſe ornatam.) dixit pro/
pter ornamentũ luxuriæ: nam beſtiam ſuper quã, ſicut iam dictũ eſt, populũ eſſe dicit, quæ
ſunt & aquæ multæ, ſicut ipſe exponit. Aqua quam uides ubi mulier ſedet, populi & tur/
bæ ſunt, & gentes & lingua.) Corrupte iam dicit ſedere ſuper populos in eremo. Meretrix,
beſtia, eremus, unum ſunt. Beſtia, ut iam dictum eſt, corpus eſt aduerſus agnum: in quo cor
pore nunc diabolus, nunc caput uelut occiſum, quod ſignificat hæreticos, qui uelut de mor/
te Chriſti gloriari uiderentur, non ſuperborum populus accipiendus eſt. Quod totũ Ba/
bylonem in tribus ſpiritibus qui ex ore draconis uelut ranæ procedebant.) In uno intelligi/
tur diabolus, in alio pſeudoprophetæ uel præpoſiti hæreticorum: in tertio corpus diaboli,
id eſt, omnes ficti, ſuperbi uel impij Chriſtiani, quorum numerus maximus in eccleſia con/
tinetur. Deniq; qui tales ſunt, ad ſimilitudinẽ ranarum in omni immundicia & luxuria ſor
dibus uolutantur. Tunc ranis etiã ſimiles ſunt homines, qui in peccatis uel criminibus, quæ
alij per pœnitentiã uel baptiſmũ deponunt, uolutari non erubeſcunt, dicentes ſibi: Ad præ/
B ſens impleo uoluptates meas, poſtea quomodo iſti conuerſi ſunt, & ego cõuertar ad domi/
num. Et ſubito ſuperueniente morte perit confeſſio, & reſtat damnatio. Quòd dicit, Con
gregando homines ad diem magnũ.) Totũ tempus dicit à domini paſſione, uſq; ad finem
mundi. Iſte enim dies quibus ſuauis eſt, & qui in eo uoluptati & luxuriæ ſeruientes lucra re/ Amos 5
quirunt, in magnã miſeriã cõuertuntur, quia impletũ eſt in illis illud propheticũ, Væ deſide
rantibus diẽ domini: per falſam enim & tranſitoriã dulcedinẽ præparant ſibi æternã amari
tudinẽ. Poteſt hoc loco dies magnus intelligi illa deſolatio, quãdo à Tito & Veſpaſiano ob
ſeſſa eſt Hieroſolyma, ubi exceptis his qui in captiuitatẽ ducti ſunt, quindecies cẽtena milia
mortua referuntur. Quod autẽ dicit, Congregauit illos Mageddon.) Omnes inimicos ec/
cleſiæ uoluit intelligi. Deniq; ſequitur, quia dicit, Circundederunt caſtra ſanctorũ, & ciuita
tẽ ſanctã dilectã,) id eſt, eccleſiã. Quòd aũt ſequitur, Tonitrua & terræmotus factus eſt ma
gnus, & facta eſt ciuitas magna in tres partes.) Ciuitas magna, omnis omnino populus in/
telligit᷑, ubi una pars paganorũ, alia hæreticorũ, tertia Chriſtianorũ, in qua ſunt etiã hypocri
tæ. Cũ ex iſta tertia parte ſuperati fuerint boni, tunc illi qui ſunt in eccleſia ficti, illis duabus
partibus iũcti, accipiũt iudiciũ dei, quod etiã in hoc tẽpore iã ex aliqua parte cõpletur. Tũc
enim Babylon cadit, quãdo poteſtatẽ accipiũt mali ut perſequãtur bonos qui ſunt eccleſiæ.
Quòd aũt Grãdo magna ſicut talẽtũ deſcẽdit de cœlo,) In grãdine ira dei intelligit᷑, quæ
etiã anteq̃ ueniet dies iudicij, ſup impios & ſuperbos ſpiritaliter intus in anima mittit᷑. Mu
lierẽ meretricẽ quã uidit ſupra beſtiã ſedẽtẽ in eremo.) Ideo dicit in eremo, quia in impijs, id
eſt in anima mortuis ſedeat, & à deo deſertis. Spiritus dicit, qa nõ niſi ſpiritaliter uideri po/
teſt huiuſmodi deſertio quæ in anima fit. Meretrix, beſtia, eremus unũ ſunt, ꝙ totũ Babylo
nia intelligit᷑. Beſtia aũt ut iã dictũ eſt, corpus eſt impiorũ aduerſus agnũ. In quo corpore,
nũc diabolus, nũc caput uelut occiſum, ꝙ ſignificat ꝑfidiã hæreticorũ, q uelut de morte Chri
ſti gloriari uidẽtur, cũ tamẽ Chriſti eccleſiã perſequãt᷑. Et qa nõ ſolũ hæretici uel pagani, ſed
etiã catholici mali, id eſt ſuperbi & impij eos quos in eccleſia mãſuetos & humiles uiderint
perſe/

persequuntur, quantum possumus misericordiam dei deprecemur, ut & illos de tam malis actibus ad bonum corrigat, & nobis in bonis operibus felicem perseuerantiam pro sua pietate concedat, Qui cum patre, &c. C

Homilia XIIII.

ODO cum diuina lectio legeretur fratres charissimi, audiuimus beatum Ioannem dixisse, Quia uiderit mulierem sedentem super bestiam coccineam peccatricem cruentam, plenam nominibus blasphemiæ.) Ostendit multa nomina esse in bestia, id est in impio, Habētem, ut iam dictū est, capita septem & cornua decem,) id est habentem mundi reges & regna, cum quibus diabolus uisus est in cœlo. Et mulier,) id est, omnis multitudo superborum, Erat circundata purpura, & ornata auro & lapide precioso.) Id est omnibus illecebris simulatæ ueritatis. Quid sit deniq; intra hāc pulchritudinem, sic exponit dicens, Et habēs poculum aureum in manu sua, plenum abominatione & immunditia fornicationis eius.) Aurū hypocrisis est, quia foris quidam apparent hominibus quasi iusti, intus autem pleni sunt omni immūdicia. Et in fronte eius nomen scriptum mysterium Babylon magna, mater fornicationum & abominationū terræ.) Nulla est superstitio quæ fronti det signum nisi hypocrisis. Spiritus autem retulit quid sit scriptum in fronte. Nam quis talem titulum aperte imponeret: mysterium enim dixit esse quod interpretatus est dicēs. Et uidi mulierē ebriā de sanguine sanctorū, & sanguine martyrū Iesu.) Vnū est enim corpus quod aduersatur ecclesiæ intus ac foris, id est, in ecclesia ficti Christiani. Et licet uideatur loco separatum, in persecutione tamen ecclesiæ unitatem spiritus operatur. Impossibile est enim prophetam perire præter Hierusalem interficientē prophetas, id est, non potest fieri ut Christiani boni sine Christianis malis aliquam persecutionem patiantur. Sic pro nepote prauorum sensu Zachariam lapidasse accusantur, cum ipsi non fecerint. Et bestia quæ fuit & non est, & futura est, ascensura de abysso, in perditionē iræ dei ibit.) id est ex populo nascetur, ut possit dicere, bestia ex bestia, abyssus de abysso. D Quid est bestia ex bestia, nisi populus malus nascens ex populo malo, hoc est, filij mali parentes pessimos imitantur. Et ascēdit superstes & in perditionem uadit, sicut & patres sui, ex quibus ascendit etiam nō sunt, quia alijs morientibus alij succedunt eis, & sic nunquam desunt, seu in paucis, seu in multis, seu occulte, siue quasi aperte, qui non ab initio semper insidientur ecclesiæ. Quòd autem dicit, Circundatam purpura, & ornatam auro & lapide precioso.) Ostendit superborum & impiorum hominum plebem omnibus illecebris simulatæ ueritatis repletam. Quòd autem Poculum aureum habebat in manu sua plenum abominationum & immundiciarum fornicationis eius.) Hypocritæ & ficti Christiani intelliguntur, quia foris quidem apparēt quasi iusti, intus autem pleni sunt omni immundicia. Quod autem In fronte habebat scriptum, Babylon mater fornicationum.) Nulla est superstitio quæ fronti det signum nisi hypocrisis, id est, fingunt se bonos cum sint mali. Quod autem dixit, Ebriam esse mulierem sanguine sanctorum & martyrum Iesu.) Vnum corpus malorum intelligere uoluit, quod semper aduersatur ecclesiæ intus & foris, quia in ecclesia sunt ficti Christiani, & extra ecclesiā hæretici uel pagani: & licet interdum corpore separentur, uno tamen animo in ecclesiæ persecutione iunguntur. Quod autem dicit, Bestia fuit & non est, & futura est ascensura de abysso.) Hoc intelligitur quod ex populo malo nascatur populus malus, & possit dicere bestia ex bestia, abyssus de abysso. Quid est, bestia ex bestia, nisi populus nascens ex populo malo? Hoc fit dum filij mali parentes pessimos imitantur, ac sic dum alijs morientibus succedunt alij, nunquam desunt siue in paucis siue in multis, seu occulte siue aperte, qui non ab initio semper insidientur ecclesiæ. De quorum consortio, quia corpore separari non possumus in hoc seculo, oremus misericordiam omnipotētis dei, ut sic moribus separemur, ne cum illis æterno supplicio pereamus: sed magis cum illi audierint, Discedite à me maledicti in ignem æternum, nos audire mereamur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, præstante domino nostro Iesu Christo. Matth. 25

Homilia

A IN LECTIONE quæ recitata est fratres charissimi, reges illos quos dixit, q persequuntur ecclesiam dei, quare quasi reges appellantur, quia uelut in somnis regnant. Omnis enim malus qui persequitur bonum, uelut in somnis hoc facit, quia malorum persecutio nō manebit, sed uelut somnium euanescit: sicut Esaias dicit, Erunt, inquit, uelut somnians in somno diuitiæ omnium gentium. Hi unam senten- *Esaiæ 29*
tiam habent,) id est, uno animo persequuntur bonos: ideo dicit habent, & non habebunt, quia persecutio malorum nō solū adueniēte die iudicij nō erit, sed etiā iam in præsenti desinit. Et uirtutem suam & maiestatem suā dabunt.) Hoc ideo dicit, quia homines impij uidētur dare uirtutem, quādo diabolo instigante faciūt mala. Hi cū agno pugnant.) id est, usq; in finem donec sancti regnum omne percipiunt, ecclesiæ aduersantur. Et agnus uincet eos:) id est, utiq; non permittet eos tentari supra id quod possunt: & ideo dicit, Et agnus uincet eos: Quia dominus dominorū est & rex regum, & qui cū eo uocati sunt & electi:) Propterea autem dixit, uocati & electi, quia non omnes uocati sunt & electi: sicut dominus dicit, Multi sunt uocati, pauci electi. Et dixit mihi angelus, Vides aquas ubi mulier sedet, *Matth. 20*
hæc & populus & turbæ sunt & gentes & linguæ: & decem cornua quæ uidisti, hi odio habent meretricem:) id est, mulierem illam. Meretrix enim est uita luxuriosa, quæ rapinis & uoluptatibus agitur: ideo dicit q odio habeant meretricem, quia luxuriosi atq; superbi, cupidi & elati non solum persequuntur sanctos, sed etiam seipsos odio habent: in quibus impletur illud quod scriptum est, Qui diligit iniquitatem, odit animā suam: sequitur, Et deser- *Psal. 10*
tam eam faciunt & nudam.) Ipsi autem per iram dei & iustum iudicium quo deseruntur ab eo, desertū faciunt mundum, dū ei dediti sunt & iniuste utuntur. Et carnes eius edunt.) Hoc ideo, quia secundū Apostolum seinuicem mordent & comedunt: & propterea adiecit causam, dicens, Deus enim dedit in corde ipsorum facere sententiam eius:) id est, excitauit plagas, quas in mūdo iure merito irrogare decreuit Et dabūt regnū suū bestiæ, usq; dum
B finiātur dicta dei:) id est, homines mali diabolo obtēperant donec impleātur dei scripturæ, & ueniat dies iudicij: post hoc sequitur, Mulier quā uidisti, est ciuitas magna quæ habet regnū super gētes & reges terræ:) id est omnes mali & impij: sic & de ecclesia dictū est, Veni ostendā tibi uxorem agni. Et ostendit ciuitatē descendentem de cœlo. Postea uidi alium angelū descendentē de cœlo, habentē potestatē magnā, & terra illuminata est claritate eius, & clamauit in fortitudine, dicens, Cecidit Babylon illa magna, & facta est habitaculum dæmoniorū & custodia omnis immundiciæ, & inquinatæ auis.) Nūquid unius ciuitatis ruina potest capere omnes immūdos, aut omnē auem immundā? Aut eo tēpore quo ciuitas magna cecidit, totus mundus desertus est spiritalibus & auibus immūdis, & in unius ciuitatis ruina habitabūt? Nulla est ciuitas quæ omnē animā immundā capiat, nisi ciuitas diaboli, in qua omnis immūdicia in hominibus malis per totum orbē commoratur. Reges quos dixit q persequātur Hierusalē, homines sunt qui persequuntur deum: Qui uiuit & regnat &c.

Homilia XVI.

QVOTIENS CVNQVE Babyloniā nominari audistis fratres charissimi, nolite ciuitatē de lapidibus factā intelligere, quia Babylonia cōfusio interpretatur, sicut sæpe dictū est: sed homines supbos, raptores, luxuriosos & impios in malis suis perseuerātes, ipsius nomine signari cognoscite: sicut ecōuerso quotiēs nomen Hierusalē audieritis, quæ uisio pacis dicitur, homines sanctos ad deū pertinētes intelligite: nā Babylonia malorū hominū imaginē gerit: ideo de eis in sequētibus dicit, Qm ex uino iræ fornicationis eius biberūt omnes gētes, & reges terræ q cū ea fornicati sunt, id est, cū inuicem. Nō enim cū una meretrice omnes reges fornicati sunt, sed dū se luxuriose q sunt mēbra meretricis, inuicē corrūpunt cū meretrice, id est, luxuriosa fornicatione fornicari dicūtur: post hoc seqtur dicens, Et omnes mercatores terræ ex uirtute luxuriæ eius diuites facti sunt.) Hoc loco diuites peccatis dicit, nam nimietas luxuriæ pauperes potius q̄ diuites facit. Et audiui, inqt, aliā uocē de cœlo dicentē, Exite de ea popule meus: ne cōmunicetis peccatis

eorum, & plagis eius ne lædamini.) Hoc loco demonstrat Babyloniã in duas diuisam esse partes, quia dum spirante deo conuertantur mali ad bonum, Babylonia diuiditur,& pars illa quæ ab illa discesserit,efficietur Hierusalẽ: quotidie enim & de Babylonia transferimur ad Hierusalem, & de Hierusalem seducimur ad Babyloniam, dum & mali cõuertuntur ad bonum,& qui uidebantur boni,in hypocrisim uertuntur publice,& fiunt mali de bonis: ita C

Esa.52 etiam scriptura dicit per Esaiam,Exite de medio eorum,& immũdum nolite tangere.Exite de medio eorum, & separamini qui fertis uasa domini: huius separationis meminit Apo

2.Timoth.2 stolus,dicens,Firmum enim fundamẽtum dei manet:&, Cognouit dominus qui sunt eius: &, Discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. Ne cõmunicetis,inquit,pec

Sap.4 catis eius,& plagis eius ne lædamini:) sicut scriptum est, Quacunq; morte præoccupatus fu erit iustus,in refrigerio erit.Quomodo particeps delicti esse potest, quem cum impio ciuita tis casus abstulerit? Nisi forte quando de ciuitate diaboli,id est,de conuersatione luxuriosa & impia exeunt boni,nisi aliquis ex illis remanere, & delectari uoluptatibus Babylonis uo luerit, hoc si fecerit, sine dubio particeps plagæ eius erit. Quòd autem dicit totiens, Exire nolite,)hoc nõ corporaliter,sed spiritaliter intelligi debet.De medio Babylonis exitur,quan do conuersatio mala deseritur,nam & in una domo,& in una ecclesia & in una ciuitate sunt Babylonij cum Hierosolymitanis, & tamen quamdiu boni nõ consentiunt cum malis,nec mali conuertuntur ad bonos, & in bonis Hierusalem, & in malis Babylonia cognoscitur: simul habitant corpore,sed longe diuisi sunt corde,quia malorum cõuersatio semper in ter ris est,quia terram diligunt, & omnem spem suam,& totam intentionem animi sui in terra

Philip.5 consistunt:bonorũ uero mens secundũ Apostolũ semper in cœlis est,quia quæ sursum sunt sapiunt. Exite,inquit,de ea popule meus,)id est,de Babylonia. Ne communicetis pecca tis eius,& plagis eius ne lædamini,quoniam ascenderunt peccata eius usq; ad cœlum,& re cordatus est deus iniquitatum eius:reddite illi sicut ipsa reddidit,& duplate dupla secundũ opera eius, in quo poculo miscuit,miscete ei duplum, quantũ se clarificauit & in delitijs fuit, D tradite ei cruciatum & luctum:)populo suo.Hæc enim omnia bonis Christianis,id est,eccle siæ dicit dominus, Reddite ei sicut & ipsa reddidit. De ecclesia enim exeunt in mundo pla gæ uisibiles & inuisibiles. Quoniã in corde suo dicit Babylonia,)id est,plebs omnium ma lorum & superborum in seculo: Sedeo regina & uidua non sum, & luctum non uidebo: Propterea una die uenient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne cremabitur.) Si ex una die morietur & cõcremabitur,quæ subsistis lugebis mortuum,aut fames quanta potest esse unius diei? Sed diem dixit breue tempus uitæ præsentis,ꝙ spiritaliter & carnaliter af fliguntur,nam super omnes superbos & uoluptatibus deditos maiores plagæ in anima ue niunt ꝙ̃ in corpore.Tunc enim maiori plaga percutiuntur, quando se suis iniquitatibus co lentes,iusto dei iudicio malum agere permittuntur,ut inter dei filios flagellari non merean

Psal.72 tur,sed impleatur in eis illud quod scriptum est,In laboribus hominum nõ sunt,& cum ho minibus non flagellabuntur:ideo tenuit eos superbia eorum. Quoniam fortis dominus deus qui iudicat eam:& flebunt & plangent se super eam omnes gentes terræ,quæ cum ea fornicatæ sunt)Qui reges plangent eam si eam reges euertant? Sed quod est ciuitas,hoc re ges qui plangent eam. Non luxuriæ malum, quia cum ea peccant, agendo pœnitentiam plangunt: sed quia prosperitatem seculi,per quam suis uoluptatibus seruiebant,perire co gnoscunt, uel quare cessare incipiat in eis attritio, per quam luxuriosi inuicem consumũtur, tanꝙ̃ fumus instantis gehennæ. A longe,inquit,stãtes propter metum pœnæ eius.) Lon ge stantes non corpore sed anima,cum unusquisq; timet quod alterum per calumnias & su perborum potentiam uidet pati, Dicentes,Væ uæ ciuitas magna Babylon ciuitas fortis, quoniã una hora uenit damnatio tua.) Spiritus dicit nomen ciuitatis. Verum illi mundum plangũt, exiguo admodum tempore pœnæ intercepto, omnemq; industriam labefactam cessisse. Equorum & rhedarum & pecorũ mercatores quæ ditati sunt ab ea longe stabũt flentes & dicentes,Væ uæ ciuitas magna.) Vbicunq; dixit spiritus ditatos ab ea,peccatorũ diuitias

A diuitias significat. Induta bysso, purpura, & coronata coccino, & ornata auro & lapide pre
ciosо & margaritis.) Nunquid ciuitas induitur bysso, & non homines? Ipsi se plangunt
dum supradictis spoliãtur. Et omnis gubernator & omnis qui nauibus nauigat, & quot-
quot in mari operantur, à longe steterunt & clamauerunt, uidentes fumũ ignis eius.) Nun
quid omnis gubernator & nautæ, & quotquot operantur in mari, adesse possunt in incẽdio
ciuitatis unius? Sed omnes seculi amatores & operarios iniquitatis dicit timere sibi, uiden-
tes spei suæ ruinam. Post hæc autem idem Ioannes ait, Et uidi bestiam & reges terræ &
exercitus eorum.) In bestia quam uidit, diabolum significat. In regibus terræ exercitum &
omnem eius populum congregatum facere bellum cum sedente super equum, & cum exer
citu eius, cum Christo ecclesiaq́. Et uidi alium angelum descendentem de cœlo.) Domi-
num Christum dicit in primo aduentu, Habentem clauem abyssi.) id est, potestatem
populi. Abyssum enim populũ malum intellige. Et catena magna in manu sua,) hoc est,
potestatem dedit deus in manu eius. Et tenuit draconem anguem antiquum qui est dia-
bolus & satanas. Et in cœlo sequebantur eum in equis albis.) id est, ecclesia in corporibus
candidis sequatur eum, sicut supradictum est. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunq; ierit,
induti bysso albo mundo, quod definiunt uestimenta sanctorum. Ex ore eius proce-
dit gladius bis acutus.) Ipse est quo defenduntur iusti, puniuntur iniusti, Vt in eo percu-
tiat gentes, & ipse reget eos in uirga ferrea. Ipse calcat torcular uini indignationis & iræ dei
omnipotentis.) Calcat etiam nunc, quando malos permittit facere, & dimittit eos in uolu-
ptatibus suis, & postea extra ciuitatem, id est, extra ecclesiam calcabit, cum eos qui non ege-
runt pœnitentiam gehennæ ignibus tradet. Hic habet in uestimẽto & super femur suum
scriptum nomen, rex regum & dominus dominantium.) Hoc est nomen quod nemo su-
perborum cognoscet, quia ecclesia seruiendo, in Christo regnat. Et dominator dominan
tiũ.) id est, uincit uitia & peccata. Femur aũt potestas est, sicut illud, Non deficiet princeps Gen. 49
B de femoribus Iuda. Et Abraam ne posteritas eius ab alienis misceretur, inter se seruumq́
suum tertium testimonium femur adhibet. Et uidi (inquit) angelum stantem in sole.)
id est, prædicatorem in ecclesia. Et clamauit uoce magna, dicens omnibus auibus quæ uo
lant in medio cœli.) Aues uel bestias pro loco accipimus bonas & malas, sicut est illud: Be
nedicent me bestiæ agri, & leo de tribu. Hoc ergo in loco aues uolantes in medio cœli, aues
uel bestias pro loco, sicut supra dixit ecclesiam quasi in unum corpus redigens, dixerat aqui
lam uolantem in medio cœli. Congregamini, uenite ad cœnam magnam dei, ut mandu
cetis carnes regum & carnes tribunorum & fortium, & carnes equorum & sedentium super
eos, & carnes omnium liberorum & seruorum, & pusillorum & magnorum.) Omnes enim
gentes quando in Christo credẽtes ecclesiæ incorporantur, spiritaliter ab ecclesia comedun-
tur. Et post hoc de diabolo ait, Et signauit super eum ne seducat nationes, usquedum fi-
niantur mille anni.) Isti intelliguntur mille anni qui ab aduentu domini nostri aguntur. In
his ergo dominus de diabolo interdixit, ne seducat nationes: sed quæ in uitam destinatæ
sunt quas antea seducebat, ne deo reconciliarentur. Post hæc oportet eum solui modico
tempore,) Id est, tempore antichristi cum reuelatus fuerit homo peccati, cum acceperit to-
tam persequendi potestatem qualem non accepit ab initio. Mille annos dixit, partem à to
to. Hic reliquias mille annorum sexti diei in quo natus est dominus & passus, intelligi uo-
luit. Post hæc ait, Væ uæ ciuitas illa magna, in qua ditati sunt illi omnes qui habent na-
ues in mari, quoniam una hora deserta est. Exulta cœlum super eam, & sancti apostoli &
prophetæ.) Nunquid sola ciuitas Babylonia in omni mundo persequitur aut persecuta est
dei seruos, ut ipsa extincta uniuersi uindicentur? In toto enim mũdo est Babylonia in ma
lis hominibus, & in toto mũdo persequitur bonos. Et tulit unus angelus lapidem ut mo
lam magnam, & misit in mare dicens, Hoc impetu deijcietur illa ciuitas magna Babylon.)
Ideo Babylon uelut molam dicit proiectam, quia omnes amatores mundi reuelatio tem-
porum sicut mola conteret, & in gyro mittet. De quibus scriptum est, In circuitu impij am-
R bulant.

bulant. Quorum infelix occupatio semper quasi incipit, Et non inuenietur amplius. Vox citharœdorum & citharizantium & musicorum & fistularum non audietur in ea amplius.) C
Iocunditatē dicit transire impiorū,& non inueniri. Et adiecit causam dicens, Quoniā mercatores tui erant maximi terræ,)id est,quoniam in uita tua percepisti bona. Quoniam in ueneficijs tuis errauerunt omnes gentes,& sanguis prophetarum & sanctorum inuētus est omnium à te occisorū super terrā.) Nūquid eadē ciuitas apostolos & prophetas & omnes reliquos martyres occidit? Sed hæc ciuitas omniū superborū est quā Cain fratris sui sanguine fundauit,& uocauit nomē eius nomine filij sui Enoch,id est,posteritatē,quia omnes mali in quibus est Babylonia, succedentes sibi usq; ad finem mundi persequuntur ecclesiam dei. In ciuitate ergo Cain funditur omnis sanguis iustus , à sanguine Abel iusti usq; ad sanguinem Zachariæ,id est populi & sacerdotes, inter templum & altare, id est inter populum & sacerdotes. Hoc ideo dictum est,quia non solum populi , sed & sacerdotes conspirauerunt in mortē Zachariæ. Inter templum,inquit,& altare. In altari intelligūtur sacerdotes,in templo populi significati sunt:alia enim causa loci nominandi non fuit . Hæc est ciuitas quæ interfecit prophetas,& lapidauit missos ad se. Hæc est ciuitas quæ sanguine struitur,sicut scri-
Abacuc 2 ptum est, Væ qui ædificat ciuitatem in sanguinibus,& parat ciuitatē in iniustitijs. In equo albo,)sicut supra dictum est,ecclesiam intelligere, In sessore eius.)Christum dominum recognoscere debemus. Quòd autem dixit, Habens nomen scriptum quod nemo nouit nisi ipse.)Ipse utiq; & quæ in illo est omnis ecclesia. In ueste sanguine sparsa,)martyres intelligendi sunt. Quod autem Exercitus qui est in cœlo sequebatur eum in equis albis.)Est ecclesia in corporibus candidis. In gladio bis acuto,)Potestas Christi intelligitur,de quo defendentur iusti,punientur iniusti. In uirga ferrea.)Iustitia eius cognoscitur, de qua erudiuntur humiles,superbi tanquam uasa figuli confringuntur. Quòd autem dixit, Ipse calcat torcular uini iræ dei omnipotentis.) Calcat etiam nunc quando malos permittit ut persequantur bonos,& dimittit eos in uoluptatibus suis:& postea retribuet quando eos qui non D
egerint pœnitentiam,mittit in gehennam. Angelum stantem in sole,)prædicationē in ec-
Matth.13 clesia intellige:ideo enim ecclesia soli comparatur,quia de ea scriptum est , Tunc iusti fulgebunt,sicut sol in regno patris eorū. Quod autē Clamauit omnibus auibus quæ uolant in medio cœli,)aues illæ ecclesia intelligitur. Quòd autem dictum est, Congregamini ad cœnam magnam,ut manducetis carnē regum & tribunorū,) hoc in ecclesia in ueritate fieri cognoscimus. Nā quando omnes gentes ecclesiæ incorporantur,spiritaliter comedūtur, & qui deuorantur à diabolo, erunt corpus diaboli: suscepti ab ecclesia, mēbra efficiuntur Christi: quod autē de diabolo dixit, Et clausit & signauit super eum,ne seducat nationes, usq; dū finiantur mille anni.) Sicut dictū est,isti mille anni à passione domini agūtur, in quibus nō permittitur diabolo facere quantum uult,quia non permittitur à deo tentare seruos suos supra id quod possunt sustinere. Quòd autē Postea modico tēpore soluendus est,)tempus antichristi designatur,in quo maiorē potestatē sæuiendi diabolus accepturus est: quòd aūt dicitur, Væ uæ ciuitas magna,) Babylonia intelligitur . Sciendū tamen,quod non solum ciuitas Babylonia persequitur sanctos , ut ipsa extincta uniuersi uindicentur : in toto enim mundo est Babylonia,& in malis hominibus persequitur bonos. Quòd aūt Lapidē grandem uelut molā misit angelus in mare dicēs, sic mittetur Babylonia.) Ideo uelut molā dicit Babyloniā, quia amatores mundi reuolutio temporū sicut mola conterit , & in gyro mittit. Quod autē dicit, In ueneficijs tuis errauerunt omnes gentes,& sanguis prophetarū inuentus est omnium à te occisorum super terrā.) Non enim in una ciuitate occisi sunt apostoli & prophetæ aut reliqui martyres. Sed hæc est ciuitas superborum quæ in toto mundo persequitur sanctos. Ipsa est ciuitas quam Cain fratris sui sanguine fundauit & uocauit nomine filij sui Enoch,id est posteritatē,quia omnes mali in quibus Babylonia est, succedentes sibi usq; ad finē mundi persequuntur ecclesiā dei. De quorū persecutione nos dominus per misericordiam suam liberare dignetur, Qui cum patre & spiritusancto,&c.

Homilia

A IN lectione quæ recitata est fratres charissimi, beatus Ioãnes euangelista sic ait, Audiui uocem magnam populi multi in cœlo dicentium alleluia, Et salus & claritas & uirtus deo nostro, quoniam uera & iusta iudicia dei, quoniam iudicauit meretricem illam quæ corrupit terrã fornicatione sua, & uindicauit sanguinem seruorum suorum de manu eius. Et iterum dixerũt alleluia.) Hæc uox ecclesiæ est, cum discussio facta fuerit, & cum ab illa exiuerint omnes mali æterno incendio cõcremandi. Et fumus, inquit, eorum ascendit in secula seculorum.) Audite fratres & cognoscite, & expauescite, quia Babylonia est meretrix. Quorum fumus ascendit in secula seculorum, non intelligũtur nisi homines cupidi, adulteri & superbi, & ideo si uultis hæc mala euadere, nolite tam grauia mala committere. Et fumus, inquit, eorum ascẽdit: nunquid uisibilis ciuitatis exustæ fumus in secula seculorum ascendet, & non hominum in superbia uiuentiũ? Ascẽdit autem non descendit: semper enim etiam in præsenti seculo in proditionem uadit. Babylon autem crematur ex parte, sicut Hierusalem in istis sanctis qui de cœlo migrãt, transit in paradisum, domino manifestante in paupere & diuite. Et audiui uocem populi multi, & uocem aquarum multarum, & ut uoces tonitruorum fortium, dicentes alleluia, quoniam regnabit dominus deus noster omnipotens, Gaudeamus & exultemus, & glorificemus nomen eius, quoniam uenerunt nuptiæ agni & mulier eius parauit se.) Mulier agni ecclesia est. Et datum est ei ut operiatur bysso splendido mundo. Byssinũ enim iusta facta sanctorũ sunt.) Datũ est enim sanctis suis indui, sicut scriptũ est, Sacerdotes tui induãtur iustitia. Hi inquit, ui- Psal.132
xerunt & regnauerunt cum Christo mille annis,) id est, in præsenti seculo. Et recte dixit, Omnes & superstites & animæ sanctorum,) id est, quia adhuc in mundo uincunt, & quia iam de hac uita migrauerunt, regnant cum Christo. Regnauerunt profecto dixit, sicut illud, Diuiserunt sibi uestimenta mea. Nam dicturus erat, regnabunt. Vt ostenderet autem Psal.21
quid in hac uita sint isti mille anni ait, Hæc est itaq; prima resurrectio.) Ipsa est enim qua
B resurgimus, sicut dicit Apostolus, Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt quærite: Col.3
& iterum, Tanquam ex mortuis uiuentes. Peccatum enim mors est, sicut dicit Apostolus, Ephes.2
Cum essetis mortui delictis & peccatis uestris. Et sicut prima mors in hac uita est per peccatum, sic & resurrectio prima in hac uita est per remissionẽ peccatorum. Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima,) id est, qui reseruauerit quod in baptismo renatus est. In hoc secunda mors non habet potestatem,) id est, æterna tormẽta non sentiet. Sed erunt sacerdotes dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annos.) Retulit spiritus dum hæc scriberet, regnaturam ecclesiam mille annos in hoc seculo usq; in finem mũdi. Manifestum est quod dubitari non debeat de perpetuo regno, cum etiã in præsenti regno sancti regnãt. Bene enim regnare dicuntur, quia cum dei adiutorio etiam per ipsas pressuras mundi & se & alios bene regunt. Et cum, inquit, finiti fuerint mille anni, soluetur satanas de custodia sua.) Finitus dixit à toto partem: nam sic soluitur ut supersint anni tres & menses sex nouissimi certaminis tẽporibus antichristi. Et exiet seducere nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ.) A parte totum dixit: nam non omnes seduci possunt: superbi tantummodo seducuntur & impij: nam humiles & ueri Christiani non seducuntur. Multi nanq; uocati, pauci electi. Et ascendit diabolus & populus eius multitudinem terræ.) Id est, in elationem superbiæ. Et circundederunt castra sanctorum & dilectorum ciuitatem,) id est ecclesiã. Hoc quod supra dixit collectos in Armageson: nõ enim ex quatuor angulis terræ potuerunt in unam ciuitatem congregari, sed in ipsis quatuor angulis terræ unaquæq; gens congregabitur in obsidionẽ sanctæ ciuitatis, id est, in persecutionem ecclesiæ. Et descendit ignis de cœlo à deo,) id est de ecclesia, & comedit eos.) Dupliciter enim hoc loco intelligitur ignis: aut enim per ignem spiritussancti creditur in Christum, & spiritaliter comedũtur ab ecclesia, id est, incorporantur ecclesiæ: aut peccatorũ suorum igne comeduntur & pereunt. Et diabolus seducens eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & pseudoprophetæ & bestia.) Pseudoprophetæ intelliguntur aut hæretici, aut ficti Christiani. Ex quo enim passus est do-

minus, moritur bestia, id est, ficti Christiani, & in ignem mittitur usquedum finiantur mille anni ab aduentu domini. Et punientur die ac nocte in secula seculorum. Et uidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est uitæ.) Vniuscuiusq; memoriam dicit gestorum nostrorum, non quod librũ habeat commemoraturum occultorũ cognitorum. Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta sunt in libris secundum opera sua.) Id est ex testamentis iudicati sunt, secundum quod dei præcepta fecerunt, aut non fecerunt. Et dedit mare mortuos suos.) Gentes quas hic iudicij dies inueniet uiuos, ipsi sunt mortui maris, quia hoc seculum mare est. Mors & infernus dederunt mortuos suos.) Id est eos qui in sepulchris inueniendi sunt in iudicij die. C

Mors & infernus missi sunt in stagnum.) Mortem & infernum diabolum dicit & populum eius. Et qui non est inuentus scriptus in libro uitæ.) Et qui uoluptatibus suis dimissis per temporaneam examinationem in hoc seculo meruit iudicari à deo, dum uiueret

Missus est in stagnum ignis. Et uidi cœlum nouum & terram nouam. Primum enim nouum celum & terra abierunt, & mare iam non est. Et ciuitatem sanctorum Hierusalem nouam uidi descendentem de cœlo, à deo compositam, sicut sponsam ornatam uiro suo, Et audiui uocem magnam de cœlo dicentem, Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erũt & ipse deus, cum eis erit eorum deus. Et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit amplius, & luctus non erit.) Hoc totum de gloria ecclesiæ dixit, qualem habebit post resurrectionem. Et dicit scribe, quoniam sermones isti fideles & ueri sunt. Et dixi mihi. Ego sum alpha & ω, initium & finis. Ego sitientibus dabo ex fonte aquæ uiuæ gratis.) Id est cupienti remissionem peccatorum per fontem baptismi. Qui uincit possidebit hæc, & ero eius deus, & erit meus filius. Timidis autem & incredulis, execrabilibus & homicidis & ueneficis, idolorum cultoribus & omnibus mendacibus pars erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.) Quod supradictum est: iudicauit meretricem illam magnam, quæ corrupit terram uino fornicationis suæ, & uindicauit sanguinem seruorum suorum. Hæc uox ecclesiæ est, cũ ab ea in die iudicij exierint omnes mali, æterno incendio concremandi, & fumus eorum ascendet in secula seculorum. Non enim uisibilis ciuitatis ascendet fumus in secula seculorum, sed hominum in superbia perdurantium. Quod aũt dicit. Quia uenerunt nuptiæ agni.) De Christo intelligitur & ecclesia. Quod uero dicit eam opertam bysso.) In bysso iusta opera sanctorum intelliguntur, quibus iusti uestiũtur, secundum quod dictum est: Sacerdotes tui induantur iusticia. Quòd autem dicit, Eos regnasse mille annos.) præsens tempus intelligitur, in quo sancti iusti regnare dicuntur, quia se ita cum dei adiutorio regunt, ut à peccatis uinci non possint. Et ut hoc euidenter ostenderet, secutus ait, Hæc est prima resurrectio.) Ipsa est enim qua resurgimus per baptismũ, quia sicut prima mors est in hac uita per peccatum, ita & prima resurrectio per remissionem peccatorum. Beatus & sanctus qui habet in resurrectione prima partem.) Id est qui reseruauit quod in baptismo renatus accepit. Quòd autem dicit, Regnaturã ecclesiam mille annos in hoc seculo.) Intelligitur usq; ad finem mundi, Vnde manifestum est quòd dubitari non debeat de perpetuo regno. Cũ enim in præsenti seculo sancti regnent, recte regnare dicuntur, qui cum dei adiutorio inter ipsas pressuras mundi & se & alios bene regunt. Quòd autem de diabolo dicit quia, Seducit nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ.) A parte totũ intelligitur. Nam soli mali seducũtur: secundum illud, Multi uocati, pauci electi. Quod autem dicit. Diabolus & angeli eius circundederunt castra sanctorum & ciuitatem dilectorum.) Non enim ex quatuor angulis terræ potuerunt in unam ciuitatem congregari, sed in ipsis quatuor angulis unaquæq; gens congregatur in persecutione eccclesiæ. Quod autem dicit, Cecidit ignis de cœlo, & comedit eos.) Dupliciter intelligi potest, aut enim per ignem sanctispiritus spiritaliter comeduntur dum ecclesiæ incorporantur: aut si ad deum conuerti noluerint, peccatorum suorum igne comeduntur, & pereunt, Quod autẽ dicit. Libros apertos.) Testamentũ dei D

uoluit

A uoluit intelligi: secundum enim utrunq; testamentum iudicabitur ecclesia. Librum uero uitæ,) uniuscuiusq; memoriam dicit gestorum nostrorum, quia in die iudicij nulli licebit nec ullus poterit abscondere peccata uel crimina sua. Quia mare dedit mortuos suos.) Eos dicit quos in hoc mundo uiuos inuenit aduentus Christi. Ipsi sunt mortui maris, quia hoc seculum mare est. Quod dicit, Mors & infernus dederunt mortuos suos.) Illi intelligũtur qui sunt in sepulchris inueniendi in die iudicij. Et mors & infernus missi sunt in stagnum ignis.) Hoc loco mortẽ & infernum, diabolum & populum eius intelligi uoluit, qui uoluptatibus suis dimissis, per temporaneam examinationem non meruit iudicari. Post hæc exposita ecclesiæ gloria, adiungit & dicit, Ego sitienti dabo ex fonte uitæ aquam gratis,) id est, cupienti remissionem peccatorum per fontem baptismi. Qui uincit, possidebit hæc, & ero eius deus, & erit meus filius.) Quod præstare dignetur qui uiuit. &c.

Homilia XVIII.

SICUT modo audiuimus fratres charissimi, angelus domini locutus est ad beatum Ioannem dicens, Veni ostendam tibi uxorem agni. Et abstulit me in spiritu supra montem magnũ & altum.) Montẽ, Christum dicit. Et ostendit mihi ciuitatẽ sanctã Hierusalẽ descendentem de cœlo,) hæc est ecclesia. Ciuitas in monte constituta, est sponsa agni: ipsa enim ciuitas tunc in monte est constituta, quando in humeris pastoris tanquã ouis ad ouile proprium reuocata est. Si enim alia est ecclesia, alia ciuitas descendens de cœlo, erunt duæ sponsæ, quod omnino fieri non potest: & hanc enim ciuitatem sponsam dixit agni, unde manifestum est ipsam esse ecclesiam, quam sic describit dicens, Habentem claritatẽ dei, luminare eius simile lapidi precioso.) Lapis preciosissimus Christus est. Habẽtẽ murũ magnũ & altũ, habentẽ portas duodecim, & super portas angulos duodecim.) Ostendit duodecim portas & duodecim angulos apostolos esse & prophetas: quoniã sic scriptum est, Ædificati sumus supra fundamentũ apostolorũ & prophetarum, sicut dominus dixit Petro, Super hanc petrã ædificabo ecclesiam meã. Ab oriente portæ tres, ab aquilone portæ tres, ab austro portæ tres, ab occidente portæ tres.) Et quia ciuitas ista quæ describitur, ecclesia est toto orbe diffusa, ideo per quatuor partes ciuitatis ternæ portæ dicuntur esse, quia per totas quatuor partes mundi trinitatis mysterium in ecclesia prædicatur. Et super eas duodecim nomina apostolorum & agni.) Quod sunt portæ, hoc fundamentum: quod ciuitas, hoc murus. Et qui loquitur mecum, habet mensurã arundineam auream.) In arundinea aurea hominis ecclesiam ostendit, fragili quidem carne, sed aurea fide fundatam: sicut Apostolus dicit, Habetis thesaurum in uasis fictilibus. Et suppellex muri & ciuitatis aurum mundum, simile uitro mundo.) Ecclesia enim aurea est, quia fides eius uelut aurum splendet, sicut septem candelabra, & ara aurea, & phialæ aureæ, hoc totum ecclesiam figurauit. Vitrum autem ad puritatẽ fidei retulit, quia quod foris uidetur, hoc est & intus, & nihil est simulatũ, & nõ est perspicuum nisi sanctis ecclesiæ. Fundamentum primum, iaspis: secundum, saphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus: quintũ, sardonyx: sextum, sardius: septimum, Chrysolithus: octauum, berillus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimũ, Hiacynthus: duodecimũ, amethystus.) Ideo diuersitatem gemmarum in fundamentis nominare uoluit, ut dona diuersarum gratiarum, quæ apostolis data sunt, demonstraret: sicut de spiritusancto dictũ est, Diuidens singulis prout uult. Et ideo duodecim margaritæ singillatim. Et unaquæq; porta erat ex una margarita.) Et in istis margaritis dictum est quod apostolos designauit, qui ideo portæ dicũtur, quia per doctrinam suam æternæ uitæ ianuam pandunt. In platea quæ erat uelut aurum mundum & uitrum, ostendit ecclesiã. In platea ciuitatis aurũ mundum & uitrũ perspicuũ, & templum non uidi in ea, dominus enim deus omnipotẽs templum eius est & agnus.) Hoc ideo quia in deo est ecclesia, & in ecclesia deus. Ciuitas non indiget sole neq; luna, ut luceant in ea,) Quia non lumine aut elementis regitur ecclesia, sed Christo æterno sole deducitur per mundi tenebras. Claritas enim dei illuminauit eam, & lucerna eius agnus est.) Ipso dicẽte, Ego

Ephes. 2
Matth. 16
B
2. Cor. 4
1. Cor. 12.

Ioan. 8. & 1 sum lux mundi: & iterũ, Ego sum lumen uerum, quod illuminat omnẽ hominẽ uenientẽ in hũc mundum. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges terræ offerẽt gloriam.) Reges terræ filios dei dicit. Et portæ eius non claudentur die. Nox enim ibi non est,) usq; in æternum. Et ferent gloriã & honorem gentium,) in Christo utiq; credentium. Et non introibit in eam omne immundum, aut faciens abominationes & mẽdacium, nisi qui scriptus est in libro uitæ & agni.) In medio plateæ eius fontem baptismi ostendit, in medio ecclesiæ uenientem à deo & Christo. Nam quale decus ciuitatis potest esse, si flumẽ per medium plateæ eius ad impedimentum habitantium descendit? Et ex utraq; parte fluminis lignum uitæ faciens fructus duodecim per singulos menses, & reddẽs fructum suũ.) Donante Iesu Christo domino nostro, Qui uiuit & regnat cũ patre & spiritusancto in secula seculorũ, Amen. C

Expositionis in Apocalypsim finis.

AD LECTOREM.

Habes hic eucharistias, doxologias & precationes aliquot pias ac doctas, quarum exceptis postremis Augustinum fuisse autorem, nec asseuerare uelim, nec inficiari: illud res indicat ab eo proditas, qui libros Augustini non indiligenter legit. Titulum addiderant

LIBER MEDITATIONVM.

Caput I

OMINE deus meus da cordi meo te desiderare, desiderãdo quærere, quærendo inuenire, inueniẽdo amare, amando mala mea redimere, redẽpta non iterare. Da domine deus meus cordi meo pœnitentiam, spiritui contritionem, oculis lachrymarum fontem, manibus eleemosynæ largitatẽ. Rex meus, extingue in me desideria carnis, & accẽde ignem tui amoris. Redemptor meus, expelle à me spiritum superbiæ, & concede propitius thesaurum humilitatis tuæ. Saluator meus, amoue à me furorẽ iræ, & indulge mihi benignus scutum patientiæ. Conditor meus, euelle à me animi rancorem, & largire mihi mitis mentis dulcedinem. Da clementissime pater mihi solidam fidem, spem congruam, charitatem continuam. Rector meus, auerte à me uanitatem, mentis inconstantiam, corporis uagationem, oris scurrilitatem, oculorum elationem, uentris ingluuiẽ, opprobria proximorum, scelera detractionum, curiositatis pruriginẽ, diuitiarum cupidinem, potentatuum rapinã, inanis gloriæ appetitum, hypocrisis malum, adulationis uenenum, contemptum inopum, oppressionem debilium, auaritiæ ardorem, inuidiæ rubiginem, blasphemiæ mortem. Reseca in me factor meus temeritatẽ iniquam, pertinaciam, inquietudinem, ociositatem, somnolentiam, pigritiam, mentis hebetudinem, cordis cæcitatem, sensus obstinationem, morum truculentiã, boni inobedientiã, cõsilij repugnantiam, linguæ effrenationem, pauperum prædam, impotentum uiolentiam, innocentum calumniam, subditorum negligẽtiam, circa domesticos sæuiritatem, aduersus familiares impietatem, erga proximos duritiam. Deus meus misericordia mea, oro te per dilectum filium tuum, da mihi misericordiæ opera, pietatis studia, compati afflictis, consulere erroneis, succurrere miseris, subuenire egenis, consolari mœstos, releuare oppressos, pauperes recreare, flebiles refouere, dimittere debitoribus, parcere in me peccantibus, odientes me diligere, pro malis bona reddere, neminem despicere, sed honorare: bonos imitari, malos cauere, uirtutes amplecti, uitia reijcere, in aduersis patientiam, in prosperis continentiam, custodiam oris, & ostium circumstantiæ labijs meis, terrena calcare, cœlestia sitire. D

Caput II Ecce plasmator meus, multa rogaui, cum nec pauca promerui. Fateor, heu fateor, nõ solum quæ postulo nõ debentur dona, sed multa & exquisita supplicia. Animant tamen me publicani, meretrices & latrones, qui à faucibus hostis momentaneẽ eruti, sinibus excipiũtur pastoris. Tu enim factor omnium deus, licet in cunctis operibus tuis sis mira-

A mirabilis, mirabilior tamen crederis esse in operibus pietatis. Vnde de temetipso per quen/
dam tuum seruum dixisti, Miserationes eius super omnia opera eius. Et quasi de singulo lo Psal.144
quentem de uniuerso populo tuo te dixisse confidimus, Misericordiam autem meam non Psal.88
dispergã ab eo. Nullũ enim spernis, neminẽ abijcis, neminẽ perhorrescis, nisi forte qui amẽs
te exhorruerit. Ergo modo iratus non percutis, sed te iritantibus dona, si quieuerint, tribuis.
Deus meus cornu salutis meæ & susceptor meus, ego infelix, ego te iritaui, ego malum corã
te feci, furorẽ tuũ prouocaui, iram promerui, peccaui & passus es, deliqui & adhuc sustines.
Si pœniteo, parcis: si reuertor, suscipis: insuper dum differo, præstolaris. Reuocas errantem,
inuitas repugnantem, expectas torpentem, amplexaris redeuntẽ. Doces ignorantem, mœ/
rentem mulces, à ruina suscitas, post lapsum reparas, petẽti largiris, quærẽti inueniris, & pul
santi aperis. Ecce domine deus salutis meæ quid opponã nescio, quomodo respondeã igno
ro, nullum abs te confugium, nullum abs te patet latibulum, ostendisti mihi bene uiuendi
uiam, & gradiendi scientiam dedisti, minatus es mihi gehennam, & pollicitus es mihi para/
disi gloriam. Nunc pater misericordiarum & deus totius consolationis, confige timore tuo
carnes meas, quatenus quæ minaris, metuẽdo euadam: & redde mihi lætitiam salutaris tui,
ut quæ spondes diligendo percipiam. Fortitudo mea domine, firmamentum meum, deus
meus, refugium meum, & liberator meus, suggere quid de te cogitem, doce quibus te sermo
nibus inuocem, da quibus operibus tibi placeam. Scio nanq; scio unum quo tu placaris, &
aliud quod non spernis. Est utiq; tibi spiritus contribulatus sacrificium, & acceptas cor con/
tritum & humiliatum. His me deus meus, adiutor meus dita muneribus, his contra inimi/
cum muni protectionibus, hoc de flammis uitiorum præsta refrigerium, hoc autem deside
riorum passionibus pande pium refugium. Fac domine uirtus salutis meæ, ne sim de nume
ro eorum qui ad tempus credũt, & in tempore tentationis recedunt. Obumbra caput meũ
in die belli, spes mea in die afflictionis, & salus in tempore tribulationis. En domine illumi
B natio mea & salus mea rogaui quibus egeo, intimaui quæ timeo, sed remordet conscientia,
reprehẽdũt me cordis secreta, & quod amor ministrat, timor dissipat, zelus incitat, metus in
crepat. Acta mea formidinẽ, sed tua ingerit pietas fiduciã: tua hortat̃ benignitas, mea tar/
dat malignitas. Et ut uerius fatear, occurrũt memoriæ phãtasmata uitiorũ, quæ reuerberãt
audaciam præsumentium animorũ. Cũ enim quis odio dignus sit, qua fron/ Caput III
te gratiam requirit? Cui pœna debetur, qua temeritate gloriam deposcit? Lacessit iudicem,
qui postposita satisfactiõe delicti quærit præmijs honorari. Regi insultat obnoxius suppli
cio, qui donari flagitat indebito brauio: & dulcem affectum patris stultus exacerbat filius,
qui post illatas contumelias, ante pœnitudinem hæreditatis usurpat celsitudinem. Quid mi
pater me gessisse recolo? merui mortem, & peto uitã. Commoui regem meũ, cuius impudẽs
inuoco præsidium. Contempsi iudicem, quem temere postulo adiutorem. Insolens renui au
dire patrem, quem demum præsumo habere tutorem. Heu mihi quàm sero uenio, heu heu
quàm tarde festino, heu me quia curro post uulnera, dedignãs incolumis præcauere iacula.
Neglexi prospicere tela, modo uero sollicitor de morte uicina, uulnera uulneribus inflixi,
quia scelera sceleribus addere non timui. Recenti cicatrices labe respersi, quia prisca flagitia
†modernis iniquitatibus reciprocaui, & quæ diuina solidauerat medicina, mea resoluit pru alias nouis
rigo phrenetica. Cutis quæ superducta uulneribus morbum cælauerat, sanie erumpente pu
truit, quia iterata iniquitas concessam misericordiam exinaniuit. Noui quippe scriptum, In Ezech.5.& 18
quacunq; hora iustus peccauerit, omnes iustitiæ eius obliuiscentur. Si iustitia aboletur iusti
ruẽtis, quãto magis pœnitẽtia peccatoris in idipsum reuertẽtis? Quotiẽs canis redij ad uomi
tũ, & quasi sus repetij uolutabrũ? Fateor, quia nihil recordari est impossibile. Quot morta/
liũ ignorãtes peccare docui, nolẽtibus delinquere persuasi, resistẽtes coëgi, uolẽtibus cõsen
si? Quot sanè gradientibus laqueũ induxi, uiã quærẽtibus foueã retexi, quod ut patrare nõ
horrerem, obliuisci non metui. Sed tu iustus iudex signans peccata, quasi in sacculo obser/
uasti omnes semitas meas, & cunctos gressus meos dinumerasti, tacuisti, semper siluisti,
patiẽs

Cap.IIII patiens fuisti. Væ mihi demum loqueris quasi parturiens. Deus deorum domine C præstabilis super malicia, noui quia manifestus uenies, noui quia non semper silebis, cum in conspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tempestas ualida ingruerit, cum aduocaueris cœlum desuper & terram discernere populum tuum. Et ecce coram tot milibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebunt uniuersa scelera mea, non solum actuum, sed etiam cogitationum simulcꝫ locutionum. Tot iudicibus inops astabo, quot me præcesserunt in opere bono: tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt bene uiuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus, secꝫ imitandos iustis dederunt actionibus. Domine mi nō suppetit quid dicam, non occurrit quid respondeam. Et cum iam intersim sæuo illi discrimini, torquet me conscientia, cruciant cordis arcana, coartat auaricia, accusat superbia, consumit inuidia, inflammat concupiscentia, infestat luxuria, dehonestat gula, ebrietas confutat, detractio lacerat, ambitio supplantat, rapacitas obiurgat, discordia dissipat, ira perturbat, leuitas dissoluit, torpor opprimit, hypocrisis fallit, adulatio frangit, fauor attollit, calumnia pungit. Ecce liberator meus de gentibus iracundis, ecce cū quibus uixi à die natiuitatis meæ, quibus & studui, quibus & fidem seruaui. Ipsa me quæ dilexeram studia, damnant: quæ laudaueram, uituperant. Hi sunt quibus acquieui amici, quibus parui magistri, & quibus seruiui domini, consules quibus credidi, ciues quibus cohabitaui, domestici quibus cōsensi. Heu mihi rex meus & deus meus, quia incolatus meus prolōgatus est. Væ mihi illuminatio mea, quia habitaui cum habitantibus cedar. Et cum Dauid sanctus dixerit multum, quanto magis ego infelix dicere possum, nimis incola fuit anima mea, firmamentum meum deus, non iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens. Spes mea non est in filijs hominū, quē si remota pietate iudicaueris, iustum inuenies? Et nisi præueneris miserando impium, non est quod glorificet pium. Credo nancꝫ salus mea quod audiui, quoniā benignitas tua ad pœnitentiam me adducit, tui oris mihi sonuerunt nectarea labia, Nemo potest uenire ad me, nisi pater meus qui misit me traxerit eum. Enimuero quia me instruxisti, tanquam propitius instructione formasti, totis medullis cordis, toto nisu mentis te omnipotens pater cum dilectissimo filio tuo, tecꝫ dulcissima proles cum serenissimo inuoco paracleto, trahe me quatenus post te curram in odorem unguentorum tuorum dulciter.

Ioan.6 D

Cap.V Inuoco te deus meus, inuoco te, quia prope es omnibus inuocantibus te in in ueritate: tu enim ueritas es, doce me quæso per clementiam tuam, sancta ueritas, te inuocare in te, quia hoc fieri quo modo oporteat nescio, sed à te doceri beata ueritas humiliter imploro. Absqꝫ te enim sapere, est desipere: te uero nosse, est perfecte scire. Erudi me diuina sapientia, & doce me legem tuam. Credo nancꝫ quem tu erudieris beatus erit, & de lege tua docueris eum. Desidero inuocare te, quod quæso fiat in ueritate. Quid est in ueritate inuocare ueritatem, nisi in filio patrem? Ergo sancte pater, sermo tuus ueritas est, principiumqꝫ uerborum tuorum ueritas. Hoc quippe est uerborum tuorum principium, quod in principio erat uerbum. In ipso principio te summū adoro principium. In ipso ueritatis uerbo, te perfecta inuoco ueritas, in quo ipsa eadē ueritas dirigas me in ueritate & doceas. Quid enim est dulcius quꝫ genitorem in nomine unigeniti inuocare, patrem in recordatione filij ad pietatem inflectere, regem charissimæ sobolis denominatione mitigare? Sic enim solent rei carceribus eripi, sic commancipati uinculis liberari, sic tristem accipientes sententiam capitis, non solum absolui, sed insuper nancisci insolitam gratiam, dummodo iratis principibus dilectæ prolis intimauerint charitatē: sic delinquentes seruuli euadunt supplicia dominorum, dum pro eis interuenit dulcedo filiorum. Sic te omnipotens pater per omnipotētis filij charitatē postulo, educ de carcere ad confitendū nomini tuo animā meam, libera me à uinculis peccatorū, per coæternū flagito unicū tibi natū, mecꝫ cui propria merita lætalem minātur sententiā, per preciosissimæ ad dexterā tuā consedentis prolis interpellationē restaura placatus ad uitam. Quem enim alium dirigam intercessorē tibi nescio, nisi hunc qui est propitiatio

A tio pro peccatis nostris, qui sedet ad dexteram interpellans pro nobis. Ecce aduocatus meus apud te deum patrem. Ecce pontifex summus, qui non alieno eget expiari sanguine, qui proprio refulget perfusus cruore. Ecce hostia sancta, bene placens & perfecta, in odorē sua/uitatis oblata & accepta. Ecce agnus sine macula; qui coram se tondentibus obmutuit, qui alapis cæsus, sputis illitus, opprobrijs affectus, os suum non aperuit. En qui peccatum non fecit, peccata nostra pertulit, & languores nostros suo liuore sanauit.

Aspice pater pie pijssimū filium pro me tam impia passum. Respice clementissime rex quis Caput VI
patitur, & reminiscere benignus pro quo patitur. Nónne hic est mi domine innocens ille, quem ut seruum redimeres, filium tradidisti? Nunquid autor uitæ hic est, qui ut ouis ad oc/cisionem ductus, tibiq; usq; ad mortem obediens factus, atrocissimæ non timuit necis ge/nus subire? Recole totius salutis dispensator, quia hic est ipse, quem etsi ex tua uirtute genui/sti, meæ tamen infirmitatis participem fieri uoluisti. Vere hæc est tua deitas quæ meam in/duit naturam, crucis ascendit patibulum, quæ in assumpta carne triste tulit supplicium. Re/duc domine deus meus oculos tuæ maiestatis super opus ineffabilis pietatis. Intuere dulcē natum toto corpore extensum, cerne manus innoxias pio manantes sanguine, & remitte placatus scelera quæ patrarunt manus meæ. Consydera inerme latus crudeli perfossum cu/spide, & renoua me sacro fonte quem inde credo fluxisse. Vide immaculata uestigia quæ non steterunt in uia peccatorum, sed semper ambulauerunt in lege tua diris confixa clauis, & perfice gressus meos in semitis tuis, & fac me odio habere benignus omnes uias iniquita/tis: uiam iniquitatis amoue à me, & fac me propitius uiam ueritatis eligere. Oro te rex san/ctorum per hunc sanctum sanctorum, per hunc redemptorem meum, fac me currere uiam mandatorum tuorum, ut ei ualeam spiritu uniri, qui mea non horruit carne uestiri. Nun/quid non attendis pie pater adolescentis filij charissimi caput, niuea ceruice deflexa precio/sissimam resolutum in mortem? Aspice mitissime conditor dilectæ sobolis humanitatem,
B & miserere super infirmi plasmatis debilitatem. Candet nudatum pectus, rubet cruentum latus, tensa arent uiscera, decora languent lumina, regia pallent ora, procera rigent brachia, crura pendent marmorea, rigat terebratos pedes beati sanguinis unda. Specta gloriose genitor gratissimæ prolis lacerata membra, & memorare benignus quæ mea est substan/tia, conspicare dei hominis pœnam, & relaxa conditi hominis miseriam. Vide redem/ptoris supplicium, & redempti dimitte delictum. Hic est domine mi quem propter pecca/ta populi tui percussisti, licet ipse sit dilectus in quo tibi bene placuisti. Hic est ille inno/cens in quo dolus non est inuentus, & tamen inter iniquos deputatus est.

Quid commisisti dulcissime puer, ut sic iudicareris? Quid commisisti amantissime iu/ Caput VII
uenis, ut adeo tractareris? Quod scelus tuum, quæ noxa tua, quæ causa mortis, quæ occasio tuæ damnationis? Ego enim sum tui plaga doloris, tuæ culpa occisionis. Ego tuæ mortis meritum, tuæ uindictæ flagitium. Ego tuæ passionis liuor, tui cruciatus labor. O mirabilis censuræ conditio, & ineffabilis mysterij dispositio. Peccat iniquus, & punitur iustus: delinquit reus, & uapulat innocens: offendit impius, & damnatur pius: quod meretur malus, patitur bonus: quod perpetrat seruus, exoluit dominus: quod commit/tit homo, sustinet deus. Quò nate dei, quò tua descendit humilitas? quò tua flagrauit charitas? quò processit pietas? quò excreuit benignitas? quò tuus attigit amor? quò per/uenit compassio? Ego enim inique egi, tu pœna mulctaris: ego facinus admisi, tu ultio/ne plecteris: ego crimen ædidi, tu torturæ subijceris: ego superbiui, tu humiliaris: ego tu/mui, tu attenuaris: ego inobediens extiti, tu obediens scelus inobedientiæ luis: ego gu/læ parui, tu inedia afficeris: me ad illicitam concupiscentiam rapuit arbor, te perfecta charitas duxit ad crucem: ego præsumpsi uetitum, tu subisti eculeum: ego delector ci/bo, tu laboras patibulo: ego fruor delitijs, tu laniaris clauis: ego pomi dulcedinem, tu fel/lis gustas amaritudinem: mihi ridens congaudet Eua, tibi plorans compatitur Maria. Ecce rex gloriæ, ecce mea impietas, & tua claret pietas. En mea iniustitia, & tua liquet iustitia.

Psal. 115 iustitia. Quid rex meus & deus meus, quid retribuam tibi pro omnibus quæ retribuisti mihi? Non enim inueniri potest in corde hominis quod condigne talibus referatur præmijs. Nunquid sagacitas machinari potest humana, cui cóparetur miseratio diuina? Nec est creaturæ moliri officium quo iuste creatoris recompẽset præsidium. Est autem † nate dei in hac tua admirabili dispensatione, est cui fragilitas mea in aliquo suppeditet, si tua uisitatione compuncta mens carnem suam crucifigat cum uitijs & concupiscentijs, & hoc cum à te conceditur, quasi iam tibi incipit compati, quia & tu pro peccato meo dignatus es mori. Sicq́; per interioris hominis uictoriam te duce armabitur ad exteriorem palmam, quatenus deuicta persecutione spiritali, non uereatur pro amore tuo subijci gladio materiali. Ita exiguitas conditionis, si tuæ complaceat pietati, magnitudini ualebit pro uiribus respondere creatoris. Et hæc cœlestis medicina bone Iesu, hoc tui antidotum amoris. Oro te per antiquas misericordias tuas, infunde uulneribus meis quod reiecta uipereæ cótagionis bile, reintegret me incolumitati pristinæ, quo gustatum tuæ nectar suauitatis faciat me illecebrosa mundi toto affectu despicere, & nulla eius aduersa pro te formidare, memorq́; perpetuæ nobilitatis, semper fastidiam uentos huius transitorij tumoris. Nihil quæso sine te mihi dulcescat, nihil complaceat, nil preciosum, nil præter te mihi arrideat speciosum, uilescant obsecro absq́; te mihi omnia, sordeant uniuersa. Quod tibi aduersum est, sit mihi molestum: & tuum beneplacitum, mihi indeficiens desiderium. Tædeat me gaudere sine te, & delectet contristari pro te. Sit mihi nomen tuum refocillatio, & memoria tua consolatio, fiant mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte inuestigando iustificationes tuas, sit mihi bonum lex oris tui super milia auri & argenti. Sit obedire tibi mihi amabile, & resistere tibi execrabile. Rogo te spes mea per omnes pietates tuas ut propitieris impietatibus meis. Adaperi aures meas mandatis tuis, & ne declines flagito per nomen sanctum tuum, in uerba maliciæ cor meum ad excusandas excusationes in peccatis: peto etiam per admirabilem humilitatem tuam, ne ueniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me.

(alias deus — margin note)

Cap. VIII Ecce omnipotens deus pater domini mei dispone benignus, quæso miserearis mei, quoniam quicquid preciosius inueni, deuote obtuli, quicquid clarius repperi, suppliciter præsentaui. Nihil mihi reliqui quin tuæ exposuerim maiestati, nihil iam superest quod adijciam, quia totam tibi delegaui spem meam. Direxi tibi aduocatum meum dilectum filium tuũ, misi gloriosam progeniem inter me & te mediatorem, misi, inquã, intercessorem, per quem confido ueniam, misi uerbis uerbum, quem pro meis dixi missum factis, & numeraui tibi sanctissimæ sobolis passionem, quã pro me credo fuisse perpessam. Credo à te missam deitatem, meam suscepisse humanitatem, in qua dignum duxit alapas, uincula, sputa, irrisiones perferre, nec nõ crucem, clauos telumq́; suscipere. Hanc olim infantiæ uagitibus demolitam, pueritiæ pannis constrictam, iuuentutis sudoribus uexatam, ieiunijs maceratam, uigilijs afflictam, itineribus fessam, postea affectam flagris, laceratam supplicijs, deputatam cum mortuis, dotatam gloria resurrectionis cœlorum gaudio induxit, & in dexteram tuæ celsitudinis collocauit: hæc placatio mea & propitiatio tua. Hic attende pius quem genueris filium, & quem redemeris seruum. Hic aspice factorem, & ne despicias facturam. Amplectere serenus pastorem, & respice misericors allatam proprijs humeris ouem. Hic est fidelissimus pastor ille qui dudum errabundam per abrupta montium, per præcipitia uallium multis uarijsq́; quæsierat laboribus, quiq́; iam morienti, iam per longa exilia deficienti, tamen inuentæ gaudens se supposuit, & miro sibi annisu charitatis à profunda confusionis abysso leuauit, pijsq́; astrictam complexibus ad nonagintanouem unam quæ perierat reportauit. Ecce domine mi, rex deus omnipotens, ecce pastor bonus refert tibi quod commisisti ei. Suscepit te disponente ad saluandum hominem, quem tibi restituit omni labe immunem. Ecce tuum tibi charissimus natus plasma reconciliauit, quod à te procul deuiauit. En gregi tuo pastor mitis reformat, quod prædo uiolentus abegerat. Reddit tuis conspectibus seruum, quem sua fecerat conscientia fugitiuum, ut qui per se meruit pœnam, per

factionem

A factionem huius mereatur ueniam, cuiq; pro culpis supererat gehenna, tanto duce iam
confidat reuocari ad patriam. Potui per me te sancte pater offendere, sed non ualui per me
placare. Factus est adiutor meus deus meus, tuus dilectus filius, meam participans huma/
nitatem ut curaret infirmitatem, quatenus unde causa emerserat offensionis, inde tibi im/
molaret sacrificium laudis, meq; per hoc redderet tuæ pietati placabilem, quo sedens ad de
xteram tuam semper meæ substantiæ se ostenderet esse consortem. Ecce spes mea, ecce tota
fiducia mea. Si me pro mea, ut dignũ est, despicis iniquitate, respice me saltẽ misericors pro
dilectæ sobolis charitate. Attende in filio quo propitieris seruo, uide carnis sacramentum,
& remitte carnis reatum. Quotiens beatæ prolis tibi patent uulnera, delitescant obsecro sce/
lera mea. Quotiens rubet preciosus pio de latere sanguis, diluatur obsecro labes meæ pol/
lutionis. Et quia caro te lacessiuit ad iram, caro te flectat imploro ad misericordiam: & sicut
me caro seduxit ad culpam, caro deducat ad ueniam. Multum nanque est quod mea mere/
tur impietas, longe autem maius quod redemptoris mei reposcit iure pietas. Magna enim
est mea iniustitia, fateor, uerum maior redemptoris iustitia. Quanto nanque est superior
deus homine, tanto mea malitia est inferior eius bonitate in qualitate & quantitate. Quid
enim deliquit homo, quod non redemerit filius dei factus homo? Quæ tanta superbia tu/
meret, quam non tanta humilitas sterneret? Quód nam tantum mortis imperium, quod
nati dei non destrueret crucis supplicium? Nimirum deus meus si æqua lance delicta pec/
cantis hominis, & redimentis gratia librentur autoris, non tantum oriens ab occidente, seu
inferior separatur infernus à summo cœli cardine. Iã lucis optime creator, iã culpis ignosce
meis, pro dilecti filij tui laboribus immensis. Iam eius quæso pietati mea impietas, eius mo
destiæ mea peruersitas, & mansuetudini donetur ferocitas. Iam sua humilitas meam super/
biam, patientia impatientiam, benignitas duriciam, obedientia inobedientiam, tranquilli/
tas inquietudinem, dulcedo amaritudinem, suauitas iram, charitas lucrifaciat crudelitatem. Caput IX

B Iam diuini amor numinis, patris omnipotentis prolisq; beatissimæ sancta com/
municatio omnipotens paraclete spiritus, mœrentium consolator clementissime, iam cor/
dis mei penetralibus potenti illabere uirtute, & tenebrosa quæque laris neglecti latibula, co
rusci luminis fulgore pius habitator lætifica, tuiq; roris abundantia longo ariditatis mar/
centia squalore uisitando fœcunda. Saucia interioris hominis arcana tui amoris iaculo, &
torpentis medullas iecoris flammis salutaribus penetrando succende, sanctiq; feruoris igne
illustrando intima mentis & corporis uniuersa depasce. Pota me torrente uoluptatis tuæ,
ut nil iam mundanorum degustare libeat uenenatæ dulcedinis. Iudica me domine & discer Psal. 42
ne causam meam de gente non sancta, doce me facere uoluntatem tuam, quia deus meus
es tu. Credo ergo quia quemcunque inhabitaueris, patris ac pariter filij domicilium condis.
Beatus qui te merebitur hospitari, quoniam per te pater & filius apud eum faciunt mansio/
nem. Veni iam, ueni benignissime dolentis animæ consolator, protegens in opportunitati/
bus, in tribulatione adiutor. Veni mundator scelerum, curator uulnerum. Veni fortitudo
fragilium, releuator labentium: ueni humilium doctor, superborum destructor. Veni or/
phanorum pius pater, uiduarum dulcis iudex. Veni spes pauperum, refocillator deficienti/
um. Veni nauigantium sydus, naufragij portus. Veni omnium uiuentium singulare decus,
morientium unica salus. Veni sanctissime spiritus, ueni & miserere mei, apta me tibi, & con
descende propitius mihi, ut mea tuæ magnitudini exiguitas, roboriq; tuo mea imbecillitas
secundum multitudinem tuarum complaceat miserationum, per Iesum Christum saluato
rem meum, qui cum patre in tua unitate uiuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Scio domine, scio & fateor, quia non sum dignus quem tu diligas, sed certe tu non es Cap. X
indignus quem ego diligam. Indignus quidem sum tibi seruire, sed tu non es indignus ser/
uitio creaturæ tuæ, da ergo mihi domine unde tu es dignus, & ego ero dignus unde sum in
dignus. Fac me quomodo uis à peccatis cessare, ut quomodo debeo possim tibi seruire. Cõ/
cede mihi sic custodire & regere & finire uitam meã, ut in pace dormiam, & in te requiescã.

Præsta

Præsta mihi in finem ut me excipiat somnus cum requie, requies cum securitate, securitas in C
Caput XI æternitate, Amen. Te deum patrem ingenitum, te filium unigenitum, te spiritum sanctum paracletum, sanctam & indiuiduam trinitatem toto corde & ore confitemur, lau
Cap. XII damus atq; benedicimus, tibi gloria in secula seculorum. Amen. O summa trinitas, uirtus una & indiscreta maiestas, deus noster, deus omnipotens, confiteor tibi ego ultimus seruorum tuorum, & exiguum membrum ecclesiæ tuæ cõfiteor tibi, & honorifico te debito sacrificio laudis pro scire & posse quod mihi tantillo donare dignatus es. Et quia exteriora mihi munera desunt quæ possim offerre, ea quæ in me sunt uota laudationis ex dono misericordiæ tuæ, ecce libens atque ouans offero tibi de fide non ficta & conscientia pura. Credo igitur te ex toto corde rex cœli & terræ domine, & ore te confiteor patrem & filiũ & spiritumsanctum in personis trinum, & in substantia unũ, uerum deum omnipotentem, unius simplicis & incorporeæ, inuisibilis & incircumscriptæ naturæ, nihil te superius aut inferius maiúsue aliquid habentem, sed per omnem modum sine deformitate perfectum, sine quantitate magnum, sine qualitate bonũ, sine tempore sempiternum, sine morte uitam, sine infirmitate fortem, sine mendacio uerum, sine situ ubiq; præsentẽ, sine extensione omnia implentem, sine contradictione ubiq; occurrentem, sine motu omnia transcendentem, sine statu intra omnia manentem, sine indigentia omnia creantem, sine labore omnia regentẽ, sine tui initio omnibus initia dantem, sine tui mutatione omnia mutabilia faciẽtem, in magnitudine infinitum, in uirtute omnipotentem, in bonitate summum, in sapiẽtia inæstimabilem, in consilijs terribilem, in iudicijs iustum, in cogitationibus secretissimum, in uerbis ueracem, in operibus sanctum, in misericordijs copiosum, erga delinquentes patientissimum, erga pœnitẽtes pijssimum, semper eundem ipsum æternũ ac sempiternum, immortalem atque incommutabilem, quem nec spacia dilatant, nec breuitas locorum angustat, nec receptacula ulla coartant, nec uoluntas uariat, nec necessitudo corrumpit, nec mœsta perturbãt, nec læta demulcent. Cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit, nec præterita transeunt, nec futura succedunt. Cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec casus finem dabit, sed ante secula & in seculis & per secula in æternum uiuis, & est tibi perennis laus & æterna glo D
ria, summa potestas & singularis honor, perpetuum regnum, & sine fine imperium, per in
Cap. XIII finita & indefessa & immortalia secula seculorum, Amen. Hucusq; omnipotens deus cordis mei inspector & scrutator, confessus sum omnipotentiam maiestatis tuæ, & maiestatẽ omnipotentiæ tuæ, nunc autẽ qualiter humano generi subuenire dignatus es in fine seculorum, sicut corde credo ad iustitiam, ita ore coram te confiteor ad salutem. Tu quidem deus pater solus nunquam & nusquam legeris missus, de filio autem tuo ita scribit Apósto
Gal. 4 lus, Cum autem uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Cum dicit, misit, satis ostendit, quia in hunc mũdum missus aduenit, cum de beata Maria semper uirgine natus, uerus & perfectus homo in carne apparuit. Sed quid est quod de illo ille euangelistarum præcipuus ait, In mundo erat & mundus per ipsum factus est? Illuc uero missus est per humanitatem ubi semper fuit & est per diuinitatem. Quam uidelicet missionem opus esse totius sanctæ trinitatis toto corde credo, & ore confiteor. Quomodo autem nos amasti pater sancte & bone, quantũ nos dilexisti pie cõditor, q etiã proprio filio nõ pepercisti, sed pro nobis impijs tradidisti illum, subditus tibi ille fuit usq; ad mortẽ, mortem autem crucis, tollens chirographũ peccatorũ nostrorũ & affigẽs illud cruci, crucifixit peccatũ & occidit mortẽ, unus ille inter mortuos liber, potestatem habens ponẽdi animam suam pro nobis, & iterum sumẽdi eam pro nobis. Igitur uictor & uictima, & ideo uictor, quia uictima pro nobis tibi, sacerdos & sacrificiũ: & ideo sacerdos, quia sacrificiũ. Merito mihi spes ualida in illo est, quia sanabis omnes lãguores meos per eum qui sedet ad dexterã tuam & interpellat pro nobis. Languores quippe mei domine magni sunt & multi, multi sunt & magni: habet enim multa in me princeps mũdi huius, scio & fateor, sed rogo te libera me per sedentẽ ad dexteram tuam redemptorem nostrum, in quo nihil sui mali potuit inuenire. Per ipsum me iustifica,

qui

A qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, per ipsum caput nostrum in quo nulla est macula, libera membrum eius licet exiguum & infirmum, libera quæso me à peccatis, uitijs, culpis & negligentijs meis. Reple me tuis sanctis uirtutibus, & fac me bonis pollere moribus, fac me in sanctis operibus tuis propter nomen sanctũ tuum perseuerare usq; in finem secundum tuam uoluntatem. Desperare utiq; potuissem propter nimia Cap. XIIII peccata mea & infinitas negligentias meas, nisi uerbum tuum deus caro fieret & habitaret in nobis. Sed desperare iam non audeo, quia cũ inimici essemus, reconciliati sumus per mortem filij tui, quanto magis reconciliati salui facti sumus per eum? Omnis nanq; spes & totius fiduciæ certitudo mihi est in precioso sanguine eius, qui effusus est propter nos & propter nostram salutem. In ipso respiro, & in ipso confisus ad te peruenire desidero, non habens meam iustitiam, sed eam quæ est ex filio tuo domino nostro Iesu Christo. Vnde gratias agimus tibi clementissime & benignissime amator hominum deus, qui per Iesum Christum filiũ tuũ dominũ nostrũ cũ non essemus, potenter fecisti nos, & cũ perditi fuissemus culpa nostra, mirabiliter liberasti & recuperasti nos. Gratias ago pietati tuæ, & multas tibi gratias refero ex totis præcordijs meis, qui propter tuam inenarrabilem dilectionẽ qua nos miseros & indignos mirabili bonitate amare dignatus es, misisti eundẽ unigenitũ tuũ de sinu tuo ad publicum nostrũ, saluare nos peccatores tunc & filios perditionis. Gratias ago tibi pro sancta incarnatione & natiuitate eius, & pro gloriosa genitrice sua, de qua ipse carnẽ assumere dignatus est propter nos & propter nostram salutem: ut sicut uerus deus ex deo, ita uerus homo ex homine esset. Gratias tibi ago pro passione & cruce eius, pro morte & resurrectione eius, pro ascensione eius in cœlum, & sede maiestatis eius ad dexteram tuã. Ipse enim quadragesimo die post resurrectionem suam ascendens uidentibus discipulis super omnes cœlos, sedensq; ad dexteram tuam, spiritumsanctum secundum promissionem suã in filios adoptionis effudit. Gratias tibi ago pro sacratissima illa effusione preciosi sangui-
B nis eius, quo sumus redempti, simul & pro sacrosancto & uiuifico mysterio corporis & sanguinis eius quo quotidie in ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, & unius summæ diuinitatis participes efficimur. Gratias tibi ago pro hac tua mira & inenarrabili charitate, qua nos indignos sic amasti & saluasti per unicum & dilectum filiũ tuũ. Sic enim dilexisti mundum ut unigenitum tuum dares, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscamus te uerum deũ, & quem misisti Iesum Christum, per fidem rectam & condigna fidei opera.

O immensa pietas, ô inæstimabilis charitas, ut liberares seruum, filium tradidisti. Deus fa- Caput XV ctus est homo, ut perditus homo de potestate dæmonum erueretur. Quàm benignissimus amator hominum filius tuus deus noster, cuius pijs uisceribus non satis uisum est ut se inclinaret factus homo de uera uirgine Maria, nisi etiam subiret crucis supplicium effuso sanguine propter nos & propter nostram salutem, Venit pius deus, uenit pro pietate & bonitate sua, uenit quærere & saluum facere quod perierat. Quæsiuit ouem perditam, quæsiuit & inuenit, & humeris suis reportauit ad caulas gregis. Pius dominus, & uere multum pius pastor, O charitas, ô pietas, quis audiuit talia, quis super tanta misericordiæ uiscera nõ obstupescat? Quis non miretur, quis non collætetur propter nimiã charitatem tuam qua nos dilexisti? Misisti filium tuum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum, ut nos efficeremur iustitia tua in ipso. Ipse enim uerus est agnus immaculatus, qui abstulit peccata mundi, qui mortem nostram moriendo destruxit, & uitam resurgendo reparauit. Sed quid tibi retribuere possumus deus noster pro tantis beneficijs misericordiæ tuæ? Quas laudes, quásue gratiarumactiones? Etiam si illa beatorum angelorum scientia & potẽtia nobis foret, nihil tamen dignum tantæ pietati & bonitati tuæ recõpensare ualeremus. Si certe omnia membra nostra uerterentur in linguas ad rependendum tibi debitas laudes, nequaquam sufficeret exiguitas nostra. Supereminet enim omnem sciẽtiam tua inæstimabilis charitas, quã ostendisti nobis indignis pro sola bonitate & pietate tua. Filius nanq;

tuus deus noster,non angelos,sed semen Abrææ apprehendit,assimilatus nobis per omnia absq; peccato : humanã itaq; nõ angelicã suscipiẽs naturã,& eã stola sanctæ resurrectionis & immortalitatis glorificans,uexit super omnes cœlos,super omnes choros angelorum, super Cherubin & Seraphin,collocans ad dexteram tuam.Hanc aũt laudant angeli,adorant dominationes,& omnes uirtutes cœlorum tremunt super se & super hominẽ deũ:hæc nempe mihi tota est spes omnisq; fiducia. Est enim in ipso Iesu Christo domino nostro uniuscuiusque nostrum portio , caro & sanguis . Vbi ergo portio mea regnat , ibi me regnare credo . Vbi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me esse cognosco . Vbi sanguis meus dominatur,ibi dominari me sentio:quãuis peccator sim,de hac cõmunione gratiæ nõ diffido. Etsi peccata mea me prohibẽt,substantia mea requirit.Etsi delicta mea me excludunt, naturæ cõmunio non repellit . Non enim tam immitis est deus ut obliuiscatur hominis , & non meminerit ipsius quem ipse gestat,& quẽ mei causa suscepit,eius quẽ mei causa requirit.Mitis uero & ualde benignus est dominus deus noster,& diligit carnem suã,mẽbra sua & uiscera sua in ipso deo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo benignissimo atq; clementissimo,in quo resurreximus,& iam cœlos ascendimus, & iam in cœlestibus consedimus . Caro nostra nos diligit:habemus autem sanguinis nostri prærogatiuam in ipso . Sumus autem mẽbra eius & caro eius,ipse deniq; est caput nostrum , ex quo totũ corpus,sicut scriptũ est, Os ex ossibus meis,& caro de carne mea,& erũt duo in carne una:&, Nemo unquã carnem suam odio habet,sed fouet & diligit eam.Mysterium hoc magnum est,ego dico in Christo & in ecclesia,ait Apostolus. C

Gen.2 Ephe.5

Caput XV

Gratias itaq; ago tibi labijs & corde & omni qua ualeo uirtute infinitæ misericordiæ tuæ domine deus noster,pro omnibus miserationibus tuis quibus mirabiliter nobis perditis subuenire dignatus es per eundẽ filiũ tuum,saluatorem & recuperatorẽ nostrũ,qui mortuus est propter peccata nostra,& resurrexit propter iustificationẽ nostrã,& nunc uiuẽs sine fine sedet ad dexteram tuam,& interpellat pro nobis,& simul tecum miseretur,quia deus est ex te patre, coæternus & consustantialis tibi per omnia, unde potest in perpetuum nos saluare: sed secundũ id quod homo est, ex qua parte minor te est,data est ei omnis potestas in cœlo & in terra,ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ , terrestriũ & infernorum , & omnis lingua confiteatur quia dominus noster Iesus Christus in gloria est tua deus pater omnipotens . Ipse quidẽ constitutus est à te iudex uiuorum & mortuorũ,tu uero non iudicas quenq̃,sed omne iudiciũ tuũ dedisti filio tuo, in cuius pectore reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ. Ipse autẽ testis & iudex est: iudex & testis,quẽ nulla peccatrix conscientia effugere poterit : omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius.Ipse sanè qui iniuste iudicatus est , iudicabit orbem terræ in æquitate & populos in iustitia . Benedico ergo nomẽ sanctũ tuũ in æternũ, & glorifico ex toto corde meo omnipotens & misericors domine , pro inenarrabili & mirabili coniunctione diuinitatis & humanitatis in unitate personæ, ut non alter deus alter homo esset, sed unus idemq; deus & homo,homo & deus.Sed licet mirabili dignatione uerbum caro factum sit, neutra tamẽ ex duabus naturis in aliã mutata est substantiã : Trinitatis mysterio quarta non est addita persona,unita quippe est,nõ cõfusa uerbi dei hominisq; substãtia,ut in deũ quod ex nobis susceptũ fuerat perueniret,& illud quod nunq; fuerat,idẽ qđ semper fuerat permaneret. O admirabile mysteriũ,ô inenarrabile cõmerciũ . O mira semperq; mirãda,semperq; amãda diuinæ ꝓpitiationis benignitas,Serui digni nõ fuimus,& ecce filij dei facti sumus:hæredes quidẽ dei,cohæredes aũt Christi. Vnde hoc nobis,& qs nos ad hoc perduxit? Sed rogo te clemẽtissime pater deus per hãc inæstimabilẽ pietatẽ,bonitatẽ & charitatẽ tuam,ut dignos nos facias multis & magnis promissionibus eiusdẽ filij tui domini nostri Iesu Christi.Mãda uirtuti tuæ & confirma hoc quod operatus es in nobis:perfice quod cœpisti, ut ad plenã tuæ pietatis gratiã mereamur peruenire. Fac nos per spiritumsanctum intelligere & mereri, & debito semper honore uenerari hoc magnum pietatis mysterium , quod manifestatum est in carne,iustificatũ est in spiritu,apparuit angelis,prædicatum est gentibus,creditum est D

in mun-

A in mundo, assumptum est in gloria. O quantum sumus tibi debitores domine Cap. XVII
deus noster, tanto redēpti precio, tanto saluati dono, & tam glorioso adiuti beneficio: quan
tum à nobis miseris es timendus, amandus, benedicendus, laudandus, honorandus, & glo-
rificādus: qui nos sic amasti, sic saluasti, sic sanctificasti, sic sublimasti. Tibi nempe debemus
omne quod possumus, omne quod uiuimus, omne quod sapimus. Sed quis habet quicq̃
non tuū? Tu domine deus noster, à quo bona cuncta procedunt, propter te & nomen san-
ctum tuum, da nobis de bonis tuis, ut de bonis ac datis tuis seruiamus tibi, & in ueritate pla
ceamus, atq; debitas quotidie laudes repēdamus tibi pro tātis beneficijs misericordiæ tuæ:
non enim aliunde possumus tibi seruire neq; placere, nisi de tuo munere. Omne enim datū Iaco. 1
optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à te patre luminum, apud
quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Domine deus noster, deus pie,
deus bone, deus omnipotens, deus ineffabilis & incircumscriptæ naturæ, deus institutor o-
mnium rerum, & domini nostri Iesu Christi pater, qui eundem dilectum filium tuum domi
num nostrum dulcissimum misisti de sinu tuo ad publicum proficuum nostrum suscipere
uitam nostram, ut nobis donaret suā, esset q; perfectus deus ex te patre, & perfectus homo
ex matre, totus deus & totus homo, unus idem q; Christus, æternus & tēporalis, immorta-
lis & mortalis, creator & creatus, fortis & infirmus, uictor & uictus, nutritor & nutritus, pa-
stor & ouis, temporaliter mortuus & tecum uiuens in æternum, suis dilectoribus uitæ muni
cipium promittens, suis discipulis dixit, Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit Ioan. 14
uobis. Per ipsum summū sacerdotē & uerū pontificem & bonum pastorē, qui se tibi obtulit
in sacrificium, ponens animam suam pro grege suo, te rogo, per ipsum qui sedet ad dexterā
tuam & interpellat pro nobis, redemptorem & aduocatum nostrū pietati & bonitati tuæ
supplico clementissime & amantissime & benignissime amator hominum deus, ut des mi-
hi cum eodem filio tuo & spiritusancto te in omnibus benedicere & glorificare, cū multa cor
B dis contritione & lachrymarum fonte, cum multa reuerentia & tremore: quia quorū una est
substantia, unum est & datum. Sed quoniā corpus quod corrumpitur aggrauat animā, ex-
cita quæso torporem meum tuis stimulis, & fac me strennue perseuerare in præceptis & lau
dibus tuis die ac nocte. Tribue ut concaleat cor meum intra me, & in meditatione mea exar
descat ignis. Et quia ipse tuus unicus natus dixit, Nemo uenit ad me nisi pater qui misit me Ioan. 6
traxerit eum: &, Nemo uenit ad patrē nisi per me, obsecro & suppliciter rogo, trahe me sem
per ad ipsum, ut ipse me tandem perducat ad te illuc ubi ipse est in dextera tua sedens. Vbi
est sempiterna uita sempiterne beata, ubi est amor perfectus & timor nullus, ubi est dies æter
nus & unus omnium spiritus, ubi summa & certa securitas & secura trāquillitas, & tranquil-
la iocunditas, & iocunda felicitas, & felix æternitas, & æterna beatitudo, & beata tui sine fine
uisio atq; laudatio. Vbi tu cum illo & ille tecum in cōmunione sancti spiritus æternaliter ac
sempiternaliter uiuis & regnas deus per omnia secula seculorum, Amen.

Precatio ad Christum Caput XVIII

Spes mea Christe deus, hominum tu dulcis amator,
Lux, uia, uita, salus, decor & decus omne tuorum,
Omnia pro quorum uoluisti ferre salute,
Cernito uincla, crucem, uulnus, mortem atq; sepulchrum.
Post tres inde dies deuicta morte resurgens,
Discipulis uisus, nutantia corda reformans.
Luce quaterdena cœlorum summa petisti.
Viuis in æternum nunc & per secula regnans.

Tu es deus meus uiuus & uerus, pater meus sanctus, dominus meus pius, rex meus ma-
gnus, pastor meus bonus, magister meus unus, adiutor meus optimus, dilectus meus pul-
cherrimus, panis meus uiuus, sacerdos meus in æternum, dux meus ad patriam, lux mea ue
ra, dulcedo mea sancta, uia mea recta, sapientia mea præclara, simplicitas mea pura, concor
dia mea pacifica, custodia mea tuta, portio mea bona, salus mea sempiterna, misericordia

mea magna, patiẽtia mea robustissima, uictima mea immaculata, redemptio mea sancta, C
spes mea firma, charitas mea perfecta, resurrectio mea uera, uita mea æterna, exultatio & ui
sio mea beatissima & sine fine mansura. Te deprecor, supplico & rogo ut per te ambulẽ, ad
te perueniam, in te requiescam, qui es uia, ueritas & uita, sine qua nemo uenit ad patrem. Te
enim desidero dulcissimum & pulcherrimũ dominum, ô splendor paternæ gloriæ, qui sedes
super Cherubin, & intueris abyssos, lumen ueridicũ, lumen illuminans, lumen indeficiens,
in quem desiderant angeli prospicere. Ecce cor meum coram te est, discute tenebras eius ut
amoris tui claritate plenius perfundatur. Da mihi deus meus te, redde mihi te, en amo te, &
si parum est, amem ualidius. Non possum metiri ut sciam quantum desit mihi amoris tui
ad id quod satis est, ut currat uita mea in amplexus tuos, nec auertatur donec abscõdatur in
abscondito uultus tui. Hoc tamen scio quia male mihi est præter te domine, non solum ex-
tra me, sed in meipso. Omnis enim copia quæ deus meus non est, egestas mihi est. Bonum
nanque quod neque in melius, neque in deterius commutari potest tu solus es, qui simpliciter so-
lus es, cui non est aliud uiuere, & aliud beate uiuere, quia tua beatitudo tu es. Creatura uero
tua cui est aliud uiuere, & aliud beate uiuere, omne quod uiuit & beate uiuit, non debet nisi
gratiæ tuæ attribuere. Et ideo nos egemus tui, non tu nostri: quia si omnino non essemus,
nihil tibi deesset ad bonum quod tu es. Tibi itaque domino nostro semper adhærere necesse
habemus, ut per continuum auxilium tuum sancte & pie & recte uiuere ualeamus: ponde-
re siquidem fragilitatis nostræ deorsum trahimur, dono autem tuo accendimur & sursum
ferimur, inardescimus & imus, ascendimus, ascensiones in corde facimus, & cantamus canti
cum graduum, igne tuo bono inardescimus & imus quò iam sursum imus, ad pacẽ Hieru-
salem. Quoniam iocundatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Il
lic collocauit nos uoluntas bona, ut nihil uelimus aliud quàm permanere illic in æternum.
Sed quia dum sumus in corpore, peregrinamur à te domine, non habemus hic ciuitatem
manentem, sed futuram inquirimus, noster autem municipatus in cœlis est, ideo duce gra- D
tia tua ingredior in cubile cordis mei, & canto tibi amatoria rex meus & deus meus, gemẽs
Psal. 118 inenarrabiles gemitus in loco peregrinationis meæ. Vbi cãtabiles mihi factæ sunt iustificati
ones tuæ. Et recordans Hierusalẽ extẽdo in eam sensum cordis, Hierusalẽ patriam meam,
Hierusalem matrem meam, teque super eam regnatorem, illustratorem, patrem, tutorem, pa
tronum, rectorem, pastorem, castas & fortes delitias, solidum gaudium & omnia bona in-
effabilia, simul omnia, quia unum summũ & uerum bonũ, & non auertar, donec in eius pa
cem matris charissimæ ubi sunt primitiæ spiritus mei, colligas totum quod sum à dispersio-
ne & deformitate hac, & conformes atque confirmes in æternũ deus meus misericordia mea.

Caput XIX

Psal. 148 Hæc est domus tua deus non terrena, neque ulla cœlesti mole corporea, sed spiritalis &
participes æternitatis tuæ, quia sine labe manet in æternum. Statuisti enim eam in seculũ &
in seculum seculi, præceptum posuisti & non præteribit. Non tamen tibi deo coæterna, quia
non sine initio, facta est enim. Prior quippe omnium creata est sapientia, non utique illa sapi
entia deo patri planè coæterna & coæqualis, per quam creata sunt omnia, & in quo princi-
pio factum est cœlum & terra: sed profecto sapientia quæ creata est, spiritalis natura scilicet
quæ contemplatione luminis, lumen est: dicitur enim & ipsa, quamuis creata, sapiẽtia. Sed
quantum distat inter lumen illuminans, & lumen quod illuminatur: tantum differt inter te
summam sapientiam, quæ est creans, & istam quæ creata est: sicut inter iustitiam iustifican-
2. Cor. 5 tem, quæ tu deus noster es, & iustitiam quæ iustificatione nostra facta est. Nam & nos su-
mus dicti iustitia dei patris in te filio eius domino nostro, testante Apostolo. Ergo quia pri
or omnium creata est quædam sapientia, quæ creata est mens rationalis & intellectualis, ca
stæ scilicet ciuitatis tuæ, matris nostræ quæ sursum est & libera est, & æterna in cœlis. Qui-
Psal. 113 bus cœlis? Nisi qui te laudant cœli cœlorum, quia hoc est & cœlum cœli domino. Et si non
inuenimus tempus ante illam, quæ creaturam temporis antecedit: quia prior omnium crea
ta est, ante illam tamen es tu deus æternus creator omnium, à quo facta sumpsit exordium,

A quamuis non temporis, quiã nondum erat tempus, ipsius tamen conditionis suæ. Vnde ita
est abs te domino deo nostro, ut aliud sit planè quàm tu, licet nec ante illã, nec in illa inueni
amus tẽpus: est enim idonea faciẽ tuã semper uidere, nec uspiã deflectitur ab ea, quo fit ut
nulla mutatione uarietur. Inest tamen ipsi mutabilitas qua tenebresceret & frigesceret, nisi
amore grandi cohærens tibi tanquam super meridiem luceret & ferueret ex te. Deniq; tam
casto amore cohæret tibi deo uero & uere æterno, ut quamuis tibi non sit coæterna, per nul
lius tamen temporis uarietates & uicissitudines à te resoluatur & defluat, sed in tui solius ue
rissima contemplatione requiescat. Quoniam tu deus diligenti te quantũ præcipis, ostendis
te, & sufficit ei. Vnde non declinat à te, nec à se, sed semper in eodẽ statu manet, te indesinen
ter uidendo, te indeficiẽter amando, uerũ lumen & castum amorẽ. O beata ista & sublimis
creatura creaturarũ, maxime beata inhærẽdo semper beatitudini tuæ, felix & nimium felix
te sempiterno inhabitatore atq; illustratore suo. Nec inuenio quid licentius appellandũ exi
stimemus, cœlum cœli domino, quàm domũ tuã contemplantem, delectationem tuam si/
ne defectu & absq; affectu egrediendi in aliud, mentem puram concordissime unã, stabili/
mentum pacis beatorum spirituum, in cœlestibus sunt ista cœlestia. Vnde intelligat anima
cuius peregrinatio longinqua facta est, si iam sit ibi, si iam factæ sint ei lachrymæ suæ pa/
nes sui, si iam petat unã & hanc requirat, ut inhabitet in domo tua per omnes dies uitæ
suæ. Et quæ uita eius nisi tu? & qui dies sui, nisi æternitas tua? sicut anni tui qui non deficiẽt.
Hic ergo intelligat anima quæ potest, quàm longe super omnia tempora sis æternus, quan
do domus tua, quæ peregrinata non est, quãuis tibi non sit coæterna, indesinentet tamen &
indeficienter cohærendo tibi, nullã temporis patitur uarietatẽ, teq; semper perseuerantissi/
ma castitate hauriens immutabilitatẽ suam, nusquã & nunq; exierit ex te sibi præsente, ad
quem toto affectu se tenet, non habens futurum quod expectet, † nec præteritum transiẽs, *aliâs in præteri tum traijciens*
quod meminerit, per nullas uices uariatur, & in nulla tempora extenditur. O do/ *Caput XX*
B mus dei luminosa & speciosa, dilexi decorem tuum, & locum habitationis gloriæ do/
mini dei mei fabricatoris & possessoris tui, tibi suspiret peregrinatio mea, nocte ac die tibi
inhiet cor meum, tibi intendat mens mea, ad societatem beatitudinis tuæ peruenire deside/
ret anima mea, dico ei qui fecit te ut possideat me in te, quia ipse fecit me & te: imò tu dic, tu
roga ut dignum me faciat participatione gloriæ tuæ. Sanctã enim societatẽ tuã, & mirabi/
lem pulchritudinem tuam, non per meritum requiro, sed per sanguinem eius quo redẽptus
sum, adipisci non despero, tantum adiuuent me merita tua, subueniant prauitati meæ san/
ctæ & purissimæ orationes tuæ, quæ inefficaces apud deum nullatenus esse possunt. Errauí
fateor sicut ouis perdita, & incolatus meus prolongatus est, atq; procul proiectus sum à fa
cie domini dei mei in hanc exilij cæcitatẽ. Vbi expulsus à paradisi gaudijs deploro quotidie
mecum super miserias captiuitatis meæ lugubre carmen ingentesq; lamentationes, cum re/
cordor tui mater Hierusalem, dum stant pedes mei in atrijs tuis, sancta & decora Sion, nec
dum interiora tua conspicere in propatulo ualens: sed in humeris pastoris mei, structoris
tui, spero me reportari tibi, ut tripudiem tecum illo inenarrabili gaudio quo lætãtur illi qui
tecum sunt coram ipso deo & saluatore nostro, qui dissoluit inimicitias in carne sua, & pa/
cificauit omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra sanguine suo. Ipse enim est pax nostra qui
fecit utraq; unum, qui duos ex aduerso uenientes parietes cõiungens in se, beatitudinis tuæ
permanentem felicitatem pari modo, & eadem mensura se nobis daturum promisit, dicens *Matth. 22*
Erunt æquales angelis dei in cœlis. O Hierusalem domus dei æterna, post Christi dilectio/
nem tu esto lætitia & consolatio mea, dulcis memoria tui beati nominis sit releuatio mœro *Cap. XXI*
ris tædiorumq; meorum. Tædet enim me domine ualde uitæ huius, & istius æru
mnosæ peregrinationis. Vita hæc, uita misera, uita caduca, uita incerta, uita laboriosa, uita
immunda, uita domina malorum, regina superborum, plena miserijs & erroribus, quæ non
est uita dicenda, sed mors, in qua momentis singulis morimur, per uarios mutabilitatis de/
fectus diuersis generibus mortium. Nunquid ergo hoc quod uiuimus in hoc mundo, dice/

re possumus uitã, quã humores tumidant, dolores extenuãt: & ardores exiccant, aërea mor C
bidant: escæ inflant, ieiunia macerant: ioci dissoluunt, tristitiæ consumunt: sollicitudo coar-
tat, securitas hebetat: diuitiæ inflant & iactant, paupertas deijcit: iuuentus extollit, senectus
incuruat: infirmitas frangit, mœror deprimit? Et his malis omnibus mors furibunda succe-
dit, simulq; cunctis gaudijs istius miseræ uitæ ita finẽ imponit, ut cũ esse desierit, non fuisse
putetur. Mors ista uitalis, & uita mortalis, licet his alijsq; sit respersa amaritudinibus, proh
dolor quãplurimos suis capit illecebris, & quàm multos suis falsis promissionibus decipit.
Et cũ ita per se sit falsa & amara, ut etiã suos cæcos amatores latere non ualeat: tamen infini
tam stultorũ multitudinẽ aureo calice quẽ in manu habet, potat & prorsus inebriat. Felices
illi, & ipsi rari, qui familiaritatẽ eius recusant, perfunctoria gaudia spernũt, societatẽ abijciũt,
Cap. XXII ne cũ pereunte deceptrice & ipsi perire cogantur.. O tu uita quã præparauit deus
his qui diligunt eũ, uita uitalis, uita beata, uita secura, uita tranquilla, uita pulchra, uita mun
da, uita casta, uita sancta, uita ignara mortis, nescia tristitiæ, uita sine labe, sine dolore, sine
anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine uarietate & mutatione, uita totius elegan
tiæ & dignitatis plenissima, ubi non est aduersarius impugnans, ubi nulla peccati illecebra,
ubi est amor perfectus, & timor nullus, ubi dies æternus, & unus omnium spiritus, ubi deus
facie ad faciem cernitur, & hoc uitæ cibo mens sine defectu satiatur. Libet me tuæ intendere
claritati, delectant me bona tua auido corde, quanto plus ualeo mecum consyderare, tanto
plus amore langueo, tuo uehementi desiderio, tuaq; dulci memoria admodum delector.
Libet itaque libet cordis in te oculos attollere, statum mentis erigere, affectum animi con-
formare. Libet sanè de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, de tua beatitudi-
ne & gloria quotidie legere, & lecta sæpius sub corde reuoluere, ut uel sic possim ab huius
mortalis perituræq; uitæ ardoribus, periculis & sudoribus sub tuæ uitalis auræ dulci refrige
rio transire, & transiens in sinu tuo fessum caput dormiturus uel paululum reclinare. Huius
rei gratia scripturarum sanctarum amœna prata ingredior, uiridissimas sententiarum her- D
bas exarando carpo, legẽdo comedo, frequẽtando rumino atq; congregando tandẽ in alta
memoriæ sede repono, ut tali modo tua dulcedine degustata, minus istius miserrimæ ui-
tæ amaritudines sentiã. O tu uita felicissima, ô regnũ uere beatũ, carẽs morte, uacãs fine, cui
nulla tẽpora succedũt p æuũ, ubi cõtinuus sine nocte dies nescit habere tẽpus, ubi uictor mi-
les illis hymnidicis angelorũ sociatus choris, cãtat deo sine cessatione cãticũ de cãticis Sion,
Nobile perpetua caput amplectente corona.
Vtinam concessa mihi peccatorum uenia, moxq; hac carnis sarcina deposita, in tua gaudia
ueram requiem habiturus intrarem, & tuæ ciuitatis præclara atq; speciosa mœnia, coronam
uitæ de manu domini accepturus ingrederer, ut illis sanctissimis choris interessem, ut cũ bea
tissimis spiritibus gloriæ conditoris assisterem, ut præsentem Christi uultum cernerem, ut il
lud summum & ineffabile & incircumscriptum lumen semper aspicerem, sicq; nullo metu
Cap. XXIII mortis affici, sed de incorruptionis perpetuæ munere lætari possem sine fine. Felix
anima quæ terreno resoluto corpore libera cœlum petit, secura est & tranquilla, non timet
hostem neq; mortẽ: habet enim præsentẽ, cernitq; indesinenter pulcherrimũ dominum, cui
seruiuit, quẽ dilexit, & ad quem tandẽ læta & gloriosa peruenit. Hanc uero tantæ beatitudi
nis gloriã, nulla dies minuet, nullus improbus poterit auferre. Viderunt eam filiæ Sion, &
beatissimã prædicauerũt, reginæ & concubinæ laudauerunt eam dicentes, Quæ est ista quæ
ascendit de deserto, delitijs affluens, innixa super dilectũ suũ? Quæ est ista quæ progredit
sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?
Quàm læta exit, festinat, currit, cum dilectum suũ sibi dicentem attonitis auribus audit, Sur-
ge propera amica mea, speciosa mea, & ueni: iam enim hyems transijt, imber abijt & recessit,
flores apparuerũt in terra nostra, tempus putationis aduenit, uox turturis audita est in ter
ra nostra, ficus protulit grossos suos, florentes uineæ dederunt odorem suum, Surge, prope
ra amica mea, formosa mea, colũba mea in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ, osten-
de mihi

A de mihi faciem tuam, sonet uox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua deco
ra. Veni electa mea, speciosa mea, columba mea, immaculata mea, sponsa mea, ueni & po-
nam in te thronum meum, quia concupiui speciem tuam. Veni ut læteris in conspectu meo
cum angelis meis, quorum societas tibi à me repromissa est. Veni post multa pericula & la-
bores, intra in gaudium domini tui, quod nemo tollet à te. Felices sancti dei o- *Sanctorum in-*
mnes, qui iam pertransistis huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruistis ad portam *uocatio*
perpetuæ quietis, securitatis & pacis, securi & tranquilli, semperque festiui atque gaudentes, *Caput XXIIII*
Obsecro uos per uestram charitatem, qui securi estis de uobis, solliciti estote de nobis: secu-
ri estis de uestra immarcescibili gloria, solliciti estote de nostra multiplici miseria. Per ipsum
uos rogo, qui uos elegit, qui uos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius im
mortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima uisione semper gaudetis, estote
iugiter memores nostri, subuenite nobis miseris, qui adhuc in salo huius uitæ circũstantibus
agitamur procellis. Vos portæ pulcherrimæ, quæ in magnã surrexistis altitudinem, adiuua
te nos uile pauimentum longe inferius iacentes. Date manum, & erigite iacentes super pe-
des, ut conualescentes de infirmitate, fortes efficiamur in bello. Intercedite & orate constan-
ter atque indesinenter pro nobis miseris multumque negligentibus peccatoribus, ut per ue-
stras orationes uestro sancto consortio coniungamur, quia aliter salui esse non possumus.
Sumus nanque ualde fragiles, & nullius uirtutis homunciones, animalia uẽtris, & carnis man
cipia, in quibus uix aliquod uirtutis uestigium apparet. Et tamen sub Christi cõfessione po
siti, ligno crucis ferimur, nauigantes per hoc mare magnum & spaciosum, ubi sunt reptilia
quorum non est numerus, ubi sunt animalia pusilla cum magnis, ubi est draco sæuissimus,
semper paratus ad deuorandum, ubi sunt loca periculosa Scylla & Charybdis, & alia innu
merabilia, in quibus naufragantur incauti, & in fide dubij. Orate dominum, orate pijssimi,
orate omnia agmina sanctorum, & uniuersi cœtus beatorum, ut uestris precibus meritisque
B adiuti, salua naue & integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ salutis &
quietis, & continuæ pacis, & nunquam finiendæ securitatis. Mater Hierusa- *Caput XXV*
lem, ciuitas sancta dei, charissima sponsa Christi, te amat cor meum, pulchritudinem tuam
nimium desiderat mens mea. O quàm decora, quàm gloriosa, quàm generosa tu es? Tota
pulchra es, & macula non est in te. Exulta & lætare formosa filia principis, quia concupiuit
rex speciem tuam, & amauit decorem tuum, speciosus forma præ filijs hominum. Sed qua-
lis est dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima? Dilectus meus candidus & rubicundus, ele-
ctus ex milibus. Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios. Sub um-
bra illius quem desideraui, ecce læta sedeo, & fructus eius dulcis gutturi meo. Dilectus me-
us misit manũ suã per foramen, & uenter meus intremuit ad tactũ eius. In lectulo meo per
noctem quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui, & inueni: teneo, nec dimittam illum, do-
nec introducat me in domum suam, & in cubiculum suum, gloriosa genetrix mea. Ibi enim
dabis mihi dulcissima ubera tua abundantius & perfectius, & satiabis me satietate miri-
fica, ita ut nec esuriam, nec sitiam in æternum. Felix anima mea, semperque felix in secu-
la, si intueri meruero gloriam tuam, beatitudinem tuam, pulchritudinem tuam, por-
tas & muros tuos, & plateas tuas, & mansiones tuas multas, nobilissimos ciues tuos,
& fortissimum regem tuum dominum nostrum in decore suo. Muri nanque tui ex la-
pidibus preciosis, portæ tuæ ex margaritis optimis, plateæ tuæ ex auro purissimo, in
quibus iocundum alleluia sine intermissione concinitur. Mansiones tuæ multæ qua-
dris lapidibus fundatæ, saphyris constructæ, laterculis coopertæ aureis, in quas nul-
lus ingreditur nisi mundus, nullus habitat inquinatus. Speciosa facta es & suauis in
delitijs tuis, mater Hierusalem. Nihil in te tale quale hic patimur, qualia in hac mise-
ra uita cernimus. Non sunt in te tenebræ, aut nox, aut quælibet diuersitas temporum,
Non lucet in te lux lucernæ, aut splendor lunæ, uel iubar stellarum, sed deus de deo, lux
de luce, sol iustitiæ semper illuminat te, agnus candidus & immaculatus lucidum & pul-

chertimum est lumen tuum. Sol tuus & claritas tua & omne bonum tuum, huius pulcherrimi regis indeficiens contēplatio. Ipse rex regū in medio tui, & pueri eius in circuitu eius. Ibi hymnidici angelorum chori, ibi societas supernorum ciuium. Ibi dulcis solēnitas omniū ab hac tristi peregrinatione ad tua gaudia redeuntium. Ibi prophetarum prouidus chorus, ibi duodenus apostolorum numerus, ibi innumerabilium martyrum uictor exercitus, ibi sanctorum confessorum sacer conuentus, ibi ueri & perfecti monachi, ibi sanctæ mulieres, quæ uoluptates seculi & sexus infirmitatem uicerunt, ibi pueri & puellæ, qui annos suos sanctis moribus transcenderunt, ibi sunt oues & agni, qui iam huius uoluptatis laqueos euaserunt, exultāt omnes in proprijs mansionibus, dispar est gloria singulorum, sed cōmunis est lætitia omnium. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia deus est ibi omnia in omnibus, quē sine fine uidēt, & semper uidēdo in eius amore ardēt, amant & laudant, laudāt & amāt Omne opus eorum, laus dei sine fine, sine defectione, sine labore. Felix ego & uere in perpetuum felix, si post resolutionem huius corpusculi audire meruero illa cantica cœlestis melodiæ, quæ cantantur ad laudem regis æterni ab illis supernæ patriæ ciuibus, beatorumq; spirituum agminibus, Fortunatus ego nimiumq; beatus, si & ego ipse meruero cantare ea, & assistere regi meo deo meo & duci meo, & cernere eum in gloria sua, sicut ipse polliceri dignatus est dicens, Pater, uolo ut quos dedisti mihi, sint mecum, ut uideant claritatem meam quam habui apud te ante constitutionem mundi: & alibi, Qui mihi ministrat, me sequatur, & ubi sum ego, illic & minister meus erit: & iterum, Qui diligit me, diligetur à patre meo & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

Ioan. 17
12, & 14

HYMNVS DE GLORIA PARADISI.

Caput XXVI
Numeri sunt lege soluti, ad imitationem carminis trochaici tetrametri catalectici

Ad perennis uitæ fontem mens sitiuit arida,
Claustra carnis præsto frangi clausa quærit anima,
Gliscit, ambit, eluctatur exul frui patria,
Dum pressuris ac ærumnis se gemit obnoxiam,
Quam amisit cum deliquit, contemplatur gloriam.
Præsens malum auget boni perditi memoriam.
Nam quis promat, summæ pacis quanta sit lætitia?
Vbi uiuis margaritis surgunt ædificia,
Auro celsa micant tecta, radiant triclinia,
Solis gemmis preciosis hæc structura nectitur,
Auro mundo tanquam uitro urbis uia sternitur.
Abest limus, deest fimus, lues nulla cernitur.
Hyems horrens, æstas torrens illic nunquam sæuiunt,
Flos perpetuus rosarum uer agit perpetuum,
Candent lilia, rubescit crocus, sudat balsamum,
Virent prata, uernant sata, riui mellis influunt,
Pigmentorum spirat odor, liquor & aromatum,
Pendent poma floridorum non lapsura nemorum.
Non alternat luna uices, sol, uel cursus syderum,
Agnus est felicis urbis lumen inoccidiuum.
Nox & tempus desunt ei, diem fert continuum,
Nam & sancti quiq; uelut sol præclarus rutilant,
Post triumphum coronati mutuo coniubilant,
Et prostrati, pugnas hostis iam securi numerant.
Omni labe defecati, carnis bella nesciunt,
Caro facta spiritalis & mens unum sentiunt,
Pace multa perfruentes, scandala non perferunt.
Mutabilibus exuti, repetunt originem,

A Et præsentem ueritatis contemplantur speciem:
Hinc uitalem uiui fontis hauriunt dulcedinem,
Inde statum semper ijdem exeuntes capiunt,
Clari, uiuidi, iocundi, nullis peccant casibus,
Absunt morbi semper sanis, senectus iuuenibus.
Hinc perenne tenent esse, nam transire transijt.
Inde uirent, uigent, florent, corruptela corruit,
Immortalitatis uigor atræ mortis ius absorbuit.
Qui scientem cuncta sciunt, quid nescire nequeunt?
Nam & pectoris arcana penetrant alterutrum,
Vnum uolunt, unum nolunt, unitas est mentium.
Licet cuiq; sit diuersum pro labore meritum,
Charitas hæc suum facit, quod dum amat alterum,
Proprium sic singulorum, commune fit omnium.
Vbi corpus, illic iure congregantur aquilæ,
Quo cum angelis & sanctæ recreentur animæ,
Vno pane uiuunt ciues utriusq; patriæ.
Auidi & semper pleni, quod habent, desiderant.
Non satietas fastidit, neq; fames cruciat,
Inhiantes semper edunt, & edentes inhiant.
Nouas semper harmonias, uox meloda concrepat,
Et in iubilum prolata mulcent aures organa
Tigna, per quem sunt uictores, regi dant præconia.
Felix cœli quæ præsentem regem cernit anima,
B Et sub sede spectat alta orbis uolui machinam,
Solem, lunam & globosa cum planetis sydera.
Christe palma bellatorum, hoc in municipium
Introduc me, post solutum militare cingulum.
Fac consortem donatiui beatorum ciuium,
Probes uires inexhausto laboranti prælio.
Vt quietem post præcinctum debeas emerito,
Teq; merear potiri sine fine præmio. Amen.

Doxologia Caput XXVII

Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius, Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Benedicite domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Laudemus deum quē laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cui Cherubin & Seraphin incessabili uoce proclamant, Sanctus, sanctus, sanctus. Iungamus uoces nostras uocibus angelorum sanctorum, & communē dominum laudemus pro modulo nostro. Illi enim laudant dominum purissime & incessanter, qui semper inhærent contēplationi diuinæ, nō per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem. Sed quis dicere uel cogitare sufficiat, qualis sit in conspectu domini dei omnipotentis illa beatorum spirituū cœlestiumq; uirtutum innumerabilis multitudo: quæ sit in eis sine fine festiuitas uisionis dei, quæ lætitia sine defectu, quis amoris ardor, non crucians, sed delectans? Quod sit in eis desiderium uisionis dei cum satietate, & satietas cum desiderio, in quibus nec desiderium pœnam generat, nec satietas fastidium parit? Quomodo inhærēdo summæ beatitudini sint beati? quomodo cōiuncti uero lumini facti sunt lux? Quomodo semper aspicientes incōmutabilem trinitatē, mutati sunt in incōmutabilitatē? Sed quando illā angelicæ dignitatis celsitudinē cōprehendere poterimus, quando nec ipsius animæ nostræ naturam inuestigare ualemus? Qualis est ista quæ carnem uiuificare potest, se autem in sanctis cogitationibus ut uolet constringere non potest?

potest? Qualis est ista tam fortis, tam infirma, tam parua, tam magna, quæ rimatur secreta dei & cœlestia cõtemplatur, atq; humanis commodis multarum artium peritiam perspicaci ingenio adinuenisse probatur? Qualis ergo est ista quæ tam multa de cæteris nouit, & se qualiter facta sit prorsus ignorat? Licet enim nonnulla ambigua à quibusdam super eius origine proferantur, inuenimus tamen eam esse quendã intellectualem spiritum per creatoris potentiam factum, immortaliter iuxta modum suum uiuentem, mortale corpus quod sustinet uiuificantẽ, mutabilitati subiectum, obliuioni deditũ, quẽ timor sæpe afficit, lætitia extollit. O res mira omniq; stupore dignissima. De deo quidem creatore omnium qui est incomprehensibilis & ineffabilis, excelsa & mirabilia nimis omni remota ambiguitate legimus, loquimur & scribimus: de angelis autem & animabus quicquid dicimus, non tam euidenter approbare possumus. Sed transeat ab his animus, & transcendat omne quod creatũ est, currat & ascendat, uolitet & pertranseat, & in eũ qui creauit omnia quantum potest oculos fidei dirigat. Faciam ergo gradus ascensionis in corde meo, & per ipsos ascẽdam animã meam, & per ipsam mentem meam ascendã ad dominum meũ, qui capiti meo desuper manet. Quicquid uisibiliter cernitur, quicquid spiritaliter imaginatur, forti manu ab intuitu cordis & mentis procul remoueatur: solus intellectus purus & simplex, incedens rapido uolatu ad ipsum perueniat conditorem angelorum & animarum & omnium rerum. Mens illa beata quæ ima deserit, summa petit, quæ ponit in arduis sedem habitationis suæ, & de summis rupibus contemplatur solem iustitiæ aquilinis obtutibus. Nihil enim tam pulchrũ atq; iocundum, quàm ipsum solum mẽtis intuitu & cordis auiditate contẽplari deum, & miro modo inuisibiliter cernere inuisibilem, sicq; aliã non istã gustare dulcedinem, & inspicere aliam non istam lucẽ. Lux enim ista quæ loco clauditur, tempore finitur, noctium interruptione uariatur, & quã cõmunem cum uermibus & pecoribus habemus, in cõparatione illius summæ lucis non est lux dicenda, sed nox.

Cap. XXVIII Quanq; autẽ illa summa & incõmutabilis essentia, lux uera, lux indeficiens, lux angelorũ à nemine conspici ualeat in hac uita, quod solum præmiũ sanctis reseruatur in cœlesti gloria, illud tamẽ credere & intelligere & sentire & ardenter inhiare, quodãmodo illũ cernere est atq; tenere. Sonet itaq; uox super angelos, & homo intẽta mente contẽpletur deũ, uerbis quibus potest suas illi dicat laudes. Iustũ nanq; est ut creatura suũ laudet creatorẽ, ipse enim ad laudandũ se nos creauit, qui nostris nõ indiget laudibus. Est aũt uirtus incõprehensibilis, nullius indigẽs, ipse sibi sufficiens. Magnus dominus deus noster & magna uirtus eius, & sapientiæ eius non est numerus, magnus dominus deus noster & laudabilis ualde. Hũc itaq; mens diligat, lingua canat, manus scribat, atq; in his sanctis studijs fidelis animus se totum exerceat. Huius uidelicet cœlestis theoriæ suauissimis dapibus uir desideriorum, & cœlestium contemplator assidue reficiatur, ut hoc cœlesti pabulo saginatus clamet clamore magno, clamet totis medullis cordis, clamet in iubilo, & ardentissimo mentis desiderio dicat.

Caput XXIX O summe, optime, omnipotentissime, misericordissime, iustissime, secretissime, præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incomprehensibilis, inuisibilis, omnia uidens, immutabilis, omnia mutans, immortalis, illocalis, interminus, incircumscriptus, nusquam finitus, inæstimabilis, ineffabilis, inscrutabilis, immotus, omnia mouens, inuestigabilis, indicibilis, metuendus atq; terribilis, honorandus atq; timendus, uenerandus atq; reuerendus: nunquam nouus, nunquã uetus, innouans omnia, & in uetustatem perducens superbos & nesciunt. Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, omnia portans sine onere, omnia implens sine inclusione, omnia creans, protegens, nutriens & perficiens, quærens cum nihil desit tibi, amans nec æstuas, zelans & securus es: pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, sed non consilium. Recipis quod nõ inuenis & nunquam amisisti, nunquam inops & gaudes lucris, nunquã auarus & usuras exigis, supererogatur tibi ut debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Qui solus uiuificas omnia: qui creasti omnia, qui ubiq; es, & ubiq; totus, qui sentiri potes, uideri non potes

qui nusq;

A qui nusquam dees, & tamen ab iniquorum cogitationibus longe es. Qui nec ibi dees, ubi longe es: quia ubi non es per gratiam, ades per uindictam. Qui omnia tangis, nec tamen omnia tangis æqualiter: quædam enim tangis ut sint, non tamen ut uiuant, sentiant & discernant: quædam uero tangis ut sint & uiuant, non tamen ut sentiant & discernant: quædam uero tangis, ut sint, uiuant & sentiant, nõ tamen ut discernant: quædam uero tangis ut sint, uiuant, sentiant & discernant. Et cum tibimetipsi nunquam dissimilis sis, dissimiliter tamen tangis dissimilia, qui ubiq; semper præsens es & inueniri uix potes, quem stantē sequimur, & apprehendere non ualemus, qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcedis omnia, sustines omnia: neq; ex alia parte sustines, atque ex alia parte superaris: neq; ex alia parte imples, & ex alia circumplecteris: sed circũplectendo imples, & implēdo circumplecteris, sustinendo superexcedis, & superexcedendo sustines. Qui doces corda fidelium sine strepitu uerborum. Qui attingis à fine usq; ad finem fortiter, & disponis omnia suauiter. Qui locis non distēderis, nec temporibus uariaris. Neq; habes accessus & recessus, sed habitas lucem inaccessibilem, quam nullus hominum uidit, nec uidere potest. In te manens quietus, ubiq; circumis totum, ubiq; prorsus totus. Non enim scindi uel diuidi poteris, quia uere unus es, nec in partes efficeris, quia totus totum tenes, totum imples, totum illustras & possides. Huius uidelicet mysterij immensam profunditatem mens humana concipere non potest, nec oratoria lingua enarrare, neq; diffusi sermones, nec bibliothecarum uolumina queunt explicare. Si totum mundum libri repleant, tua scientia inenarrabilis explicari non potest, quoniam uere indicibilis es, nullo modo scribi potes neq; concludi, qui es fons lucis diuinæ & sol claritatis æternæ. Magnus enim es sine quantitate, & ideo immensus: bonus es sine qualitate, & ideo uere & summe bonus, & nemo bonus nisi tu solus, cuius uoluntas est opus, cuius uelle posse est. Qui omnia de nihilo creasti, quæ sola uoluntate tua fecisti. Qui omnem creaturam tuam absq; indigentia aliqua possides, & sine labore guber-
B nas, & absq; tædio regis. Et nihil est quod perturbet ordinem imperij tui, uel in summis, uel in imis. Qui in omnibus locis sine loco haberis, & omnia contines sine ambitu, & ubiq; præsens es sine situ & motu. Qui nec mali autor es, quod facere non potes qui nihil non potes: neq; unquam te aliquid fecisse pœnituit, nec ullius commotionis animi tui tempestate turbaris, nec totius terræ pericula damnum tuum est. Nulla flagitia uel scelera probas aut imperas. Nunquam mētiris, quia æterna ueritas es. Cuius unius bonitate facti sumus, & iustitia pœnas luimus, & clementia liberamur. Nam nihil cœleste, nihil igneum, nihil terrenum, nihilq; quod corporis sensus attingat pro te colendum est, qui uere es quod es & non mutaris. Cui maxime spiritaliter conuenit illud quod Græci dicunt τὸ ὂν, Latine quod est, semper idem ipse es, & anni tui non deficient. Hæc & alia multa docuit me sancta mater ecclesia, cuius factus sum membrum per gratiam tuam. Docuit me sane te solum & unum & uerum deum non esse corporeum & passibilem, nihilq; de substantia tua uel natura ullo modo esse uiolabile aut commutabile, aut compositum uel factum. Et ideo certum est corporeis oculis te non posse sentiri, sed nec ab ullo mortalium in propria essentia aliquando potuisse uideri. Hinc etenim patēter datur intelligi quod unde angeli te intuentur, inde & nos post hanc uitam te uidebimus. Sed nec ipsi profecto te uidere possunt sicuti es: nulli deniq; alij tota nisi tibi soli nota est omnipotens trinitas.

Caput XXX

Tu uero unitas es diuinitatis, personarum pluralitate multiplex, numerabiliter es innumerabilis, ac idcirco mensurabiliter immensurabilis, & ponderabiliter imponderabilis. Non enim summæ bonitatis quæ tu ipse es profitemur originem, ex qua omnia, per quam omnia, in qua omnia, sed eius participatione dicimus omnia bona. Nam tua diuina essentia semper caruit ac caret materia, licet non careat forma, forma scilicet informata, forma formarum, forma formosissima, quam dum imprimis quasi sigillum rebus singulis, eas sine tui augmenti, aut tui detrimenti mutabilitate proculdubio à te facis differri. Quicquid autem in natura creaturarum est, creatura tua est. O una trinitas & trina unitas deus, cuius omnipotentia omnia

tia omnia

tia omnia possidet & regit & implet quæ creauit. Nec ideo te implere omnia dicimus ut te contineant, sed ut ipsa potius à te contineantur: nec particulatim imples omnia, nec ullatenus ita putandum est ut unaquæq; creatura pro magnitudine portionis suæ capiat te, id est maxima maius, & minima minus, cum sis potius ipse in omnibus, siue omnia in te. Cuius omnipotentia concludit uniuersa, nec euadendi potentiam tuam quis aditum inuenire poterit. Qui enim te non habet placatum, nequaquā euadet iratum, sicut scriptum est, Neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus, quoniā deus iudex est: & alibi, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Immensitas diuinæ magnitudinis tuæ ista est, ut intelligamus te intra omnia, sed nō inclusum: extra omnia, sed non exclusum. Et ideo interior es ut omnia contineas, & ideo exterior es ut incircumscriptæ magnitudinis tuæ immensitate omnia concludas. Per id ergo quod interior es, ostenderis esse creator: per id uero quod exterior es, gubernator omnium demonstraris: ac ne omnia quæ creata sunt sine te essent, interior es: exterior uero, ut omnia includantur à te, non locali magnitudine, sed potentiali præsentia, qui ubique præsens es, & omnia tibi præsentia, quamuis quidam hæc intelligant, quidam uero non intelligant. Inseparabilis ergo naturæ tuæ unitas separabiles non potest habere personas, quia sicut es trinitas in unitate, & unitas in trinitate: sic separationem non potes habere personarum. Nominantur quidem illæ personæ aliquādo singulæ, sed ita te uoluisti deus trinitas inseparabilem ostendere in personis, ut nullum tibi nomen sit in qualibet persona quod non ad aliā secundū relationis regulam referatur: sicut pater ad filium, & filius ad patrem, sic spiritussanctus ad patrem & filium uerissime refertur. Ea uero nomina quæ substantiā, uel personā, uel potentiā uel essentiam tuam significāt, uel quicquid proprie dicitur deus, omnibus personis æqualiter conueniunt, ut deus magnus, omnipotens, æternus, & omnia quæ naturaliter de te deo dicuntur. Non est ergo aliquod naturæ nomen, quod sic tibi deo patri conuenire ualeat, ut aut filio tuo, aut spirituisancto conuenire nequeat. Dicimus te patrē naturaliter esse deū, sed naturaliter est filius deus, naturaliter est deus & spiritussanctus, nō tamē tres dij, sed unus naturaliter deus, pater & filius & spiritussanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas, deus in personis sensu intelligēda, quāuis uoce separabilia habeas nomina, quia pluralem numerum in naturæ nominibus nullatenus recipis: in hoc enim ostenditur personas nō posse diuidi in sancta trinitate, quæ unus deus uerus est, quia cuiuslibet personæ nomen semper ad alterā respicit personā. Si patrem dico, filiū ostendo: si filium nomino, patrē prædico: si spiritūsanctum appello, alicuius esse spiritū necesse est intelligi, scilicet patris & filij. Hæc est enim fides uera ueniēs de sana doctrina, hæc certe est fides catholica & orthodoxa, quā me docuit deus in sinu matris ecclesiæ gratia sua.

Caput XXXI

Inuocat itaq; domine te fides mea, quā dedisti mihi propter bonitatē tuā ad saluationem meam. Fidelis aūt anima ex fide uiuit, tenet in spe quod uidebit in re. Inuocat te deus meus casta cōscientia mea, & suauis amor fidei meæ, quā excussis ignorantiæ tenebris ad ueritatis intelligētiā perduxisti, & quā à stulta seculi amaritudine eruisti, atq; adhibita tuæ dulcedinis charitate, iocundā mihi & mellifluā reddidisti. Inuocat te trinitas beata, uox clara & syncerus amor fidei meæ, quam ab ipsis enutriens cunabulis illuminasti semper per illustrationem gratiæ tuæ, & quam adaugens confirmasti in me per documenta matris ecclesiæ. Te inuoco beata & benedicta & gloriosa una trinitas, pater & filius & spiritussanctus, deus, dominus, paracletus: charitas, gratia, communicatio: genitor, genitus, regenerans: uerum lumen ex lumine uero, uera illuminatio: fons, flumen, irrigatio, ab uno omnia, per unum omnia, in uno omnia, à quo, per quem, in quo omnia, uiuens uita, uita à uiuente, uiuentium uiuificator, unus à se, unus ab uno, unus ab ambobus, ὤν à se, ὤν ab altero, ὤν ab utroq;, uerax pater, ueritas filius, ueritas spiritussanctus: una ergo pater, logos, paracletusq; essentia, una uirtus, una bonitas, una beatitudo, à quo, per quem, & in quo beata sunt omnia quæcunque beata sunt.

Caput XXXII

Deus uera & summa uita, à quo, per quē, & in quo uiuunt omnia quæcunq; uere & beate uiuunt. Deus bonū & pulchrum, à quo, per quem, & in quo

A à quo bona & pulchra sunt omnia, quæcunq; bona & pulchra sunt. Deus cuius nos fides
excitat,spes erigit,charitas iũgit. Deus q peti te iubes,& inueniri te facis,& pulsanti aperis.
Deus à quo auerti cadere est,ad quẽ conuerti surgere est, in quo manere cõsistere est.Deus
quem nemo amittit nisi deceptus, nemo quærit nisi admonitus, nemo inuenit nisi purga-
tus.Deus quem nosse uiuere est,cui seruire regnare est,quem laudare salus & gaudium ani-
mæ est.Te labijs & corde omniq; qua ualeo uirtute laudo, benedico atq; adoro, tuæq; cle
mentiæ & bonitati pro uniuersis beneficijs tuis gratias refero,& hymnum gloriæ tuæ cano,
Sanctus,sanctus,sanctus.Te inuoco ô beata trinitas ut uenias in me,& templum me facias
dignum gloriæ tuæ.Rogo patrẽ per filium,rogo filium per patrem,rogo spiritumsanctum
per patrem & filium,ut omnia uitia elongentur à me,& omnes sanctæ uirtutes plantentur
in me. Deus immense,à quo omnia, per quem omnia,in quo omnia facta sunt,uisibilia &
inuisibilia.Qui opera tua extra circũdas,& intra reples, supra tegis,& infra fers, custodi me
opus manuum tuarum in te sperantem, & in tua solummodo misericordia confidẽtem,cu-
stodi me quæso hic & ubiq;,nũc & semper,intus & foris,ante & retro,supra & infra,circum-
circa,ita ut in me nullus pateat locus insidijs inimicorum. Tu es deus omnipotẽs,custos &
protector omnium in te sperantium, sine quo nemo est tutus,nemo de periculis liberatus.
Tu es deus & nõ est alius deus præter te,neq; in cœlo sursum,neq; in terra deorsum,qui fa-
cis magnalia & mirabilia & inscrutabilia, quorum non est numerus. Te decet laus, te decet
honor,te decet hymnus,tibi omnes angeli, tibi cœli & uniuersæ potestates hymnos dicũt,
& laudes indesinẽter concinunt, utpote creatori creaturæ, domino serui,regi milites, te san-
ctam & indiuiduam trinitatem omnis creatura magnificat,omnis spiritus laudat.

Tibi sancti & humiles corde,tibi spiritus & animæ iustorum,tibi omnes superni ciues Cap.XXXIIII
& cuncti beatorũ spirituum ordines, gloriam & honorem suppliciter adorantes concinunt
sine fine. Laudant te domine illi superni ciues magnifice & honorabiliter: laudat te homo,
B magna portio creaturæ tuæ.Sed & ego peccator homuncio,desiderio magno cupio te lau
dare,amare te opto amore præcipuo.Deus meus,uita mea,fortitudo mea,& laudatio mea
dignare me laudare te.Da mihi lumen in corde,uerbum in ore,ut cor meum meditetur glo
riam tuam,& lingua mea tota die cantet laudes tuas. Sed quia non est pulchra laus in ore
peccatoris,& quia uir pollutis labijs ego sum,munda obsecro cor meum ab omni inquina-
mento, sanctifica me sanctificator omnipotens interius & exterius, & fac me dignum lau-
dibus tuis. Suscipe benigne & acceptabiliter de manu cordis & de mentis amore, suscipe
sacrificium labiorum meorum,fiatq; acceptabile in conspectu tuo,& ascendat ad te in odo
rem suauitatis. Memoria tua sancta & dulcedo tua beatissima possideat totam animam
meam,atq; in inuisibilium amorem rapiat eam. Trãseat de uisibilibus ad inuisibilia,de ter-
renis ad cœlestia,de temporalibus ad æterna,trãseat & uideat uisionem mirabilem.O æter-
na ueritas,ô uera charitas,ô chara æternitas,tu es deus meus,ad te suspiro nocte ac die,tibi
inhio,tibi intẽdo,ad te peruenire desidero,qui nouit te,nouit ueritatem,nouit æternitatem.
Tu ueritas super omnia præsides,quem uidebimus sicuti es,cum pertransierit hæc uita cæca Psal.41
& mortalis,in qua dicitur nobis, Vbi est deus tuus? Et ego dico,Deus meus ubi es? Respi
ro in te paululum, cum effundo super te animam meam in uoce exultationis & cõfessionis
soni epulantis & festiuitatem celebrantis, & adhuc tristis est, quia relabitur & fit abyssus,
quin potius sentit se adhuc esse abyssum. Dicit ei fides mea quam accendisti in nocte ante
pedes meos,Quare tristis es anima mea,& quare cõturbas me? Spera in deo, lucerna pedi
bus meis uerbum eius. Spera & perseuera donec pertranseat nox mater iniquorum, donec
pertranseat ira domini, cuius fuimus aliquando filij: fuimus enim aliquando tenebræ,do-
nec pertrãseat iste impetus aquarũ, residua adhuc trahimus in corpore propter peccatum
mortuo,donec aspiret dies & inclinentur umbræ. Sperabo in dño,mane astabo & contem
plabor, semperq; confitebor ei.Mane astabo & uidebo salutare uultus mei deum meũ,qui
uiuificabit mortalia corpora nostra propter inhabitantẽ spiritũ eius in nobis,ut iam simus

lux, dũ adhuc spe salui facti sumus, & filij lucis, & filij dei, nõ noctis neq; tenebrarũ. Fuimus C enim aliquãdo tenebræ, nunc autẽ lux in te deus noster, & tamen adhuc per fidem, necdum per speciem. Spes quæ uidetur, nõ est spes. Laudant te domine illi populi angelorũ tuorum immortales, & glorificant nomen tuum cœlestes uirtutes, quæ nõ habent opus legere hanc scripturam nostram, & cognoscere te sanctã & indiuiduam trinitatem. Vidẽt enim faciem tuam semper, & ibi legunt sine syllabis temporũ quid uelit æterna uoluntas tua, legunt, eligunt, & diligunt, semperq; legunt, & nunq̃ præterit id quod legunt, eligendo & diligendo legunt ipsam immutabilitatem consilij tui, & nõ clauditur codex eorum, nec plicabitur liber eorum, quoniã tuipse illis hoc es, & eris in æternum. O beatæ nimiũ illæ cœlorum uirtutes quæ laudare te possunt sancte & purissime cum nimia dulcedine & ineffabili exultatione, inde laudant unde gaudẽt, quia semper uident unde gaudere ualeant & laudare. Nos uero mole carnis pressi, & procul à uultu tuo in hac peregrinatione positi, atq; per mũdanas uarietates distenti, digne laudare nequimus, laudamus tamen per fidem, non per speciem: illi uero angelici spiritus per speciem, non per fidem. Hoc enim caro facit ut multo aliter laudemus, q̃ illi: sed licet diuersis modis laudes dicamus, tu tamen unus es deus creator omnium, cui sacrificium laudis in cœlo & in terra offertur: peruenturi tamen sumus misericordia tua ad eorum consortium, cũ quibus te semper uidebimus, & sine fine laudabimus. Tribue dñe ut donec in hoc fragili corpore positus sum, laudet te cor meum, laudet te lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine quis similis tui? Tu es deus omnipotens, quem trinum in personis, & unũ in substãtia deitatis colimus & adoramus, patrẽ ingenitum, filium de patre unigenitum, spiritumsanctum de utroq; procedentem, & in utroq; permanẽtem, sanctam & indiuiduã trinitatem, unũ deum omnipotentem: qui cũ non essemus, potẽter fecisti nos: & cũ perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter recuperasti nos, ne sinas nos esse ingratos, obsecro, tantis beneficijs & indignos tã multis miserationibus. Te deprecor, supplico, & rogo, auge fidem, auge spem, auge charitatem. Fac nos per ipsam gra- D tiam tuã semper in fide stabiles, & in opere efficaces, ut per fidem rectam & condigna fidei opera ad uitam te miserante perueniamus æternã, ut ibi uidentes gloriam tuam sicuti est, adoremus maiestatẽ tuã, & dicamus pariter quos dignos feceris uidere gloriam tuã, Gloria patri qui creauit nos, gloria filio qui redemit nos, gloria spirituisancto q sanctificauit nos, gloria summæ & indiuiduæ trinitati, cuius opera inseparabilia sunt, cuius imperiũ sine fine manet. Te decet laus, te decet hymnus, tibi debetur omnis honor, tibi benedictio & claritas, tibi gratiarũactio, tibi honor, uirtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorum, Amen.

Cap. XXXIIII Ignosce domine, ignosce pie, ignosce & miserere, parce ignorantiæ meæ, & multæ imperfectioni meæ. Noli me tanq̃ temerarium reprobare, q; audeam seruus utinam uel bonus & non etiam inutilis & malus, & ideo ualde malus, quia te omnipotẽtem deum nostrum, terribilem & nimis metuendum sine cordis contritione, & lachrymarum fonte, sine reuerentia debita & tremore laudo, benedico, atq; adoro. Si enim angeli te adorantes & laudantes tremunt mira exultatione repleti, ego peccator dũ tibi assisto, laudes dico, sacrificium offero, cur nõ corde paueo, uultu palleo, labijs tremo, toto corpore inhorresco, sicq; obortis lachrymis coram te indesinenter lugeo? Volo, sed non ualeo, quia nequeo quod desidero. Hinc enim mecum uehemẽter admiror, dum te nimis terribilem oculis fidei cerno. Sed quis hoc sine ope gratiæ tuæ? Vniuersa enim salus nostra, magna misericordia tua. Miserum me, quomodo sic insensata facta est anima mea, ut non terreatur terrore nimio dum stat ante deum, & suas illi laudes decantat? Miserum me, quomodo sic induruit cor meum, ut oculi mei indesinenter non producant flumina lachrymarum, dum seruus sermocinatur coram domino suo, homo cũ deo, creatura cũ creatore, qui factus est ex limo, cũ eo qui omnia fecit ex nihilo. Ecce domine pone me ante te, & quid in secretis de me sentio, paternis auribus non taceo: tu diues in misericordia, & largus in præmijs, da mihi de bonis tuis ut ex eis seruiam tibi. Non enim aliunde possumus seruire, neq; tibi placere nisi de tuo munere, confige

A quæso,timore tuo carnes meas:lætetur cor meũ ut timeat nomen tuũ. Vtinam sic te timeret
peccatrix anima,quomodo ille uir sanctus, qui dixit, Semper enim quasi tumẽtes super me Iob 31
fluctus timui deum. Dator enim omniũ bonorum deus, da mihi inter laudes tuas fontem
lachrymarum,simul cũ cordis puritate & mẽtis iubilatione,ut perfecte te diligẽs & digne te
laudans,ipso cordis palato sentiam, gustem, & sapiam, q̃ dulcis & suauis es domine, sicut
scriptũ est, Gustate & uidete quoniã suauis est dominus, beatus uir qui sperat in eo:Beatus psal.33
populus qui scit iubilationem:Beatus uir cuius est auxilium abs te,ascensiones in corde suo Psal.88
disposuit in ualle lachrymarum,in loco quem posuit. Beati mundo corde,quoniã ipsi deum Psal.83
uidebunt. Beati qui habitant in domo tua domine,in secula seculorum laudabunt te.

Precatio ad Iesum Cap.XXXV

Iesu nostra redemptio,amor & desiderium, deus de deo adesto mihi famulo tuo. Te
inuoco,ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Te inuoco in animam meã,intra in
eam,& coapta eã tibi,ut possideas eã sine ruga & sine macula. Mundissimo nanq; domino
mundissima debetur habitatio. Sanctifica ergo me uas tuũ quod fecisti,de malicia euacua,
& imple de gratia,& plenum cõserua,ita ut dignũ habitationis tuæ efficiar templum hic &
in perpetuũ. Dulcissime,benignissime,amantissime,charissime,potẽtissime,desideratissime,
preciosissime, amabilissime, pulcherrime, tu melle dulcior, lacte & niue candidior, nectare
suauior,gemmis & auro preciosior, cunctisq; terrarum diuitijs & honoribus mihi charior.
Quid dico deus meus,una spes mea,tam grandis misericordia mea? Quid dico dulcedo fe
lix & secura? quid dico dum talia dico? Dico quod ualeo, sed nõ dico quod debeo,utinam
possem talia dicere, qualia illi hymnidici angelorum chori. O q̃ libẽter me in tuis laudibus
totum effunderem. O q̃ deuotissime illa cœlestis melodiæ cantica ad laudem & gloriã no/
minis tui in medio ecclesiæ infatigabilis perorarem. Sed quia talia nõ possum,nunquid ta/
cebo? Væ tacentibus de te,quoniã ipsi loquaces muti sunt,cũ non tuas laudes dicunt. Quis
digne te laudare potest? O ineffabilis uirtus & sapientia patris. Et quoniam nulla inuenio
B uerba quibus te sufficiẽter ualeã explicare cunctipotẽs & omniscium uerbum, dicã interim
quod ualeo, donec iubeas me uenire ad te ubi possim dicere quod te decet, & me oportet.
Et ideo suppliciter rogo ut nõ respicias tantũ ad id quod modo dico,sed ad id quod dicere
opto. Cupio enim desiderio magno de te eloqui quod oportet & decet, quia te decet laus,
te decet hymnus,tibiq; debetur omnis honor: Scis ergo occultorũ cognitor deus,quoniam
non solũ terra & omnibus quæ in ea sunt tu mihi charior es, sed etiã ipso cœlo & omnibus
quæ in eo sunt tu mihi acceptabilior, tu mihi amabilior es, diligo enim te super cœlum &
terrã,& cætera omnia quæ in eis sunt,imò nisi amore nominis tui quæ transitoria sunt pro/
culdubio amanda nõ sunt. Amo te deus meus amore magno,magisq; te amore cupio. Da
mihi ut amem te semper quantum uolo, quantũ debeo, ut tu solus sis tota intentio mea,&
omnis meditatio mea, te mediter per dies sine cessatione, te sentiam per soporem in nocte,
te alloquatur spiritus meus,tecũ fabuletur mens mea,lumine sanctæ uisionis tuæ illustretur
cor meũ,ut te rectore, te duce ambulẽ de uirtute in uirtutẽ, tandemq; uideã te deũ deorum
in Sion,nunc quidẽ per speculum in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem,ubi cognoscam te
& cognitus sum. Beati mundo corde,quoniã ipsi deum uidebunt. Beati qui habitant in do
mo tua dñe,in secula seculorũ laudabunt te. Rogo itaq; te domine per omnes miserationes
tuas quibus de morte æterna liberati sumus, mollifica cor meũ durum & lapideũ,saxeum
& ferreũ,tua sacratissima & potẽti unctione, & fac me per ignem compunctionis coram te
omni hora hostiam uiuã fieri. Fac me in tuo cõspectu cor contritũ & humiliatũ semper ha/
bere cũ lachrymarum abũdantia. Fac me ex tuo desiderio huic mũdo funditus extingui,&
transeuntium rerũ obliuisci præ magnitudine timoris & amoris tui, uqueadeo ut de tempo
ralibus nec lugeam,nec gaudeam,nec metuam aliquid temporale,nec diligam,nec blandis
corrumpar,nec aduersis concutiar. Et quia tua ualida est ut mors dilectio,absorbeat quæso
mentem meã ab omnibus quæ sub cœlo sunt ignita & melliflua uis amoris tui,ut tibi soli
inhæream,solaq; tuæ suauitatis memoria pascar. Descẽdat domine,descẽdat precor,descen

dat in cor meum odor tuus suauissimus, ingrediatur amor tuus mellifluus. Veniat mihi tui saporis mira & inenarrabilis fragrãtia, quæ sempiternas in me suscitet concupiscẽtias, & ex corde meo perducat uenas salientis aquæ in uitã æternã. Immensus es domine, & ideo sine mensura debes amari & laudari ab his quos tuo precioso sanguine redemisti. Amator hominum benignissime, clementissime domine & æquissime iudex, cui omne iudiciũ dedit pater, sapiẽtissimo tuæ æquitatis iudicio discernis hoc rectũ & iustum esse, ut filij huius seculi noctis & tenebrarum præstãtiori desiderio uirtute atq; studio diligant & quærãt perituras diuitias & fugitiuos honores, q̃ nos serui tui diligamus te deum nostrum, per quem facti & redempti sumus. Si enim homo hominem tãta diligit dilectione, ut alter alterum uix patiatur abesse, si spõsa sponso tanto cõglutinatur mẽtis ardore, ut præ magnitudine amoris nulla perfrui ualeat requie, chari sui absentiã non sine magno mœrore ferens: qua ergo dilectione, quo studio, quo feruore anima quã desponsasti tibi fide & miserationibus, debet diligere te uerũ deum & pulcherrimũ spõsum, qui nos sic amasti & saluasti, qui pro nobis tot tanta & talia fecisti? Quanq; autẽ hæc infima habeant suas delectationes, suosq; amores, non tamen tali modo delectãt sicut tu deus noster. In te enim delectatur iustus, quia amor tuus suauis est & quietus, nam pectora quæ possides, dulcedine & suauitate & trãquillitate reples. Econtra amor seculi & carnis anxius est & pturbatus, animas certe quas ingreditur quietas esse nõ patitur: semper enim suspicionibus & perturbationibus uarijsq; timoribus sollicitat eos. Tu itaq; es delectatio rectorum, & merito, quies enim ualida est apud te & imperturbabilis uita. Qui intrat in te bone domine, intrat in gaudium domini sui, & nõ timebit amplius, sed habebit se optime in optimo loco, dicens, Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo quoniã elegi eam: & illud, Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Dulcis Christe, bone Iesu, reple semper quæso cor meũ inextinguibili dilectione tua, cõtinua recordatione tua, adeo ut sicut flamma urens totus ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multæ in me nunq; possint extinguere. Fac me dulcissime domine amare te, & desiderio tuo deponere pondus omniũ carnaliũ desideriorum, & terrenarũ concupiscẽtiarum grauissimam sarcinã, quæ impugnant & aggrauãt miseram animã meã, ut post te expeditus in odore unguẽtorum tuorũ currens usq; ad tuæ pulchritudinis uisionẽ efficaciter satiãdus, quantocyus te quoq; duce merear peruenire. Duo enim amores, alter bonus, alter malus: alter dulcis, alter amarus, nõ se simul capiunt in uno pectore. Et ideo si quis præter te aliud diligit, non est charitas tua deus in eo, amor dulcedinis & dulcedo amoris, amor nõ crucians sed delectans, amor syncere & caste permanens in seculũ seculi, amor qui semper ardes & nunq; extingueris. Dulcis Christe, bone Iesu, charitas, deus meus, accẽde me totũ igne tuo, amore tuo, suauitate & dulcedine tua, iucunditate & exultatione tua, uoluptate & concupiscẽtia tua, quæ sancta est & bona, casta est & mũda, trãquilla & secura, ut totus dulcedine amoris tui plenus, totus flãma charitatis tuæ succẽsus, diligã te deum meũ ex toto corde meo totisq; medullis præcordiorum meorum, habẽs te in corde, in ore, & præ oculis meis semper & ubiq;, ita ut nullus pateat in me locus adulterinis amoribus. Audi deus meus, audi lumen oculorum meorum, audi quæ peto, & da quæ petam ut audias me. Pie & misericordissime domine ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea, sed propter bonitatẽ tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectum petitionis meæ, & desiderij mei, intercedente & orante & impetrante gloriosa uirgine genitrice tua Maria, domina mea, cum omnibus sanctis tuis, Amen.

C

Psal. 131

Psal. 22

D

Alia ad eundem Cap. XXXVI

Christe domine uerbum patris, qui uenisti in hunc mundum peccatores saluos facere, rogo te per indulgentissima misericordiæ tuæ uiscera, emẽda uitam meam, meliora actus, compone mores, tolle de me quod mihi nocet & tibi displicet: & da quod nosti tibi placere & mihi prodesse. Quis potest facere mundũ de immundo conceptũ semine nisi tu solus? Tu es deus omnipotens infinitæ pietatis, qui iustificas impios, & uiuificas mortuos propter peccatũ, qui mutas peccatores & non sunt. Tolle ergo de me quicquid tibi displicet in me, imperfecta enim mea plurima uident

oculi

A oculi tui, mitte quæso manum pietatis tuæ in me & tolle de me quicquid offendit oculos
pietatis tuæ in me. Coram te dñe est sanitas & infirmitas mea, illam precor serua, istã sana.
Sana me domine & sanabor, saluũ me fac & saluus ero, tu qui infirma sanas, & sanata con/
seruas, tu qui solo nutu tuo restauras diruta & collapsa. Si enim dignaris in agro tuo corde
meo serere bonũ semen, necesse est ut manu pietatis tuæ spinas prius euellas uitiorũ meo/
rum. Dulcissime, benignissime, amantissime, charissime, desideratissime, amabilissime, pul/
cherrime, infunde obsecro multitudinem dulcedinis tuæ & charitatis tuæ pectori meo, ut ni
hil terrenum, nihil carnale desiderem uel cogitem, sed te solum amem, te solum habeam in
corde & in ore meo. Scribe digito tuo in pectore meo dulcem memoriam tui mellifluí no
minis, nulla unquã obliuione delendam. Scribe in tabulis cordis mei uoluntatem tuam &
iustificationes tuas, ut te immensæ dulcedinis dominum & præcepta tua semper & ubique
habeã præ oculis meis. Succẽde mentem meã igne illo tuo quẽ misisti in terram, & uoluisti
uehementer accendi, ut sacrificium spiritus contribulati & cordis contriti obortis lachrymis
quotidie offeram tibi. Dulcis Christe bone Iesu, sicut desidero, sicut tota mente mea peto,
da mihi amorem tuũ sanctum & castum qui me repleat, teneat, totumq; possideat. Et da
mihi euidens signum amoris tui, irriguum lachrymarum fontem iugiter emanantẽ, ut ipsæ
quoq; lachrymæ tuũ in me testẽtur amorem, ipsæ prodant, ipsæ loquãtur quãtum te diligit 1. Reg. 1
anima mea, dũ præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis cõtinere. Reminiscor
pie dñe illius bonæ mulieris Annæ, quæ ad tabernaculum rogatura pro filio uenit, de qua
scriptura refert, quod uultus eius post lachrymas & preces nõ sunt amplius in diuersa mutati.
Sed memor tantæ uirtutis tantæq; cõstantiæ, dolore torqueor & uerecũdia cõfundor, quia
me miserum nimis deorsum iacere intueor. Si enim ita fleuit & in fletu perseuerauit mulier
quæ quærebat filiũ: quomodo plãgere & in plãctu persistere debet anima mea, quæ quærit
& amat deum & ad eũ peruenire desiderat? Quomodo gemere ac flere debet talis anima
B quæ quærit deum die ac nocte, quæ propter Christũ nil uult amare? Mirum quippe est, si
iam non factæ sunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte. Respice ergo & miserere mei, quia
dolores cordis mei multiplicati sunt. Da mihi cõsolationem tuã cœlestẽ, & noli spernere pec/
catricem animam pro qua mortuus es. Da mihi quæso lachrymas ex toto affectu internas,
quæ peccatorum meorũ possint soluere uincula, & cœlesti iocunditate semper repleant ani Monachi
mam meã, si non cum ueris & perfectis monachis quorũ uestigia nequeo imitari, saltẽ cum
deuotis mulieribus quãtulamcunq; portionem in regno tuo merear adipisci. Venit quoq;
mihi in mentẽ alterius mulieris deuotio mira, quæ te in sepulchro iacentẽ pio amore quæ/
rebat, quæ recedentibus discipulis de sepulchro nõ recedebat, quæ sedebat ibi tristis & mœ/
rens, & diu multumq; flebat, & surgẽs multis lachrymis iterũ iterumq; antra deserti sepul/
chri uigilãtibus oculis explorabat, si forte alicubi te uidere posset, quẽ feruẽti desidero quæ/
rebat, iam certe semel & iterũ ingressa sepulchrũ uiderat, sed nimium amanti nõ satis erat,
uirtus enim boni operis perseuerantia est. Et quia præ cæteris dilexit & diligendo fleuit, &
flẽdo quæsiuit, & quærẽdo perseuerauit, ideo prima te omnium inuenire, te alloqui meruit.
Et non solum hæc, sed etiã ipsis discipulis gloriosæ resurrectionis tuæ prænuncia extitit, te Matth. 28
præcipiẽte & clemẽter monente, Vade dic fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me uide/
bunt. Si ergo ita fleuit, & in fletu perseuerauit mulier quæ uiuentem cũ mortuis quærebat,
quæ te manu fidei tangebat: quomodo plangere & in planctu persistere debet anima, quæ
te redemptorem suum iam cœlo præsidentẽ & ubiq; regnantem corde credit, ore cõfitetur?
Quomodo ergo gemere & flere debet talis anima quæ te toto corde diligit, teq; toto desi/
derio uidere cõcupiscit, solũ confugium & unica spes miserorũ, cui nunquã sine spe misericor/
diæ supplicatur? Præsta mihi hãc gratiã propter te & propter nomẽ sanctũ tuũ, ut quotiẽs
de te cogito, de te loquor, de te scribo, de te lego, de te cõfero, quotiẽs tui reminiscor, tibi assi
sto, laudes, preces, & sacrificium offero, totiens obortis lachrymis in cõspectu tuo copiose &
dulciter fleam, ita ut efficiãtur mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Tu quidẽ rex gloriæ

Matth. 5 & omnium uirtutum magister docuisti nos uerbo & exemplo gemere & flere, dicens, Beati C
qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Tu fleuisti defunctum amicum, & lachrymatus es ualde super perituram ciuitatem: rogo te bone Iesu per illas preciosissimas lachrymas tuas & per omnes miserationes tuas, quibus mirabiliter nobis perditis subuenire dignatus es, da mihi gratiã lachrymarum quã multum desiderat & appetit anima mea, quia sine dono tuo non possum habere eam, sed per spiritũ sanctum tuũ, qui dura corda peccatorũ mollit, & ad fletum compũgit. Da mihi gratiã lachrymarũ, sicut dedisti patribus nostris quorum uestigia debeo imitari, ut plangã me in omni uita mea, sicut ipsi se planxerũt nocte ac die: propter merita & orationes eorũ qui tibi placuerũt & deuotissime seruierunt, miserere mei miserrimi & indigni serui tui, & da mihi gratiã lachrymarum. Da mihi irriguum superius, & irriguum inferius, ut sint mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, efficiarq; in conspectu tuo deus meus per ignem compũctionis holocaustum pingue & medullatũ, macter totus in ara cordis mei, & tanq̃ pinguissimum holocaustum assumar tibi in odorẽ suauitatis. Da mihi dulcissime fontẽ irriguum, fontemq; perspicuum, in quo lauetur assidue istud inquinatum holocaustum. Licet enim me totũ tibi obtulerim opitulãte gratia tua, in multis tamen quotidie offendo propter nimiam fragilitatem meam. Da ergo mihi gratiã lachrymarum benedicte & amabilis deus, præcipue ex multa dulcedine amoris tui & commemoratione misericordiarum tuarum, præpara hanc mensam famulo tuo in conspectu tuo, & da mihi eam in potestatem ut quotiens uolo satier ex ea. Tribue pro pietate & bonitate tua ut iste calix tuus inebriãs & præclarus satiet sitim meã, ut inhiet tibi spiritus meus & ardeat mens mea in amore tuo, oblitus uanitatis & miseriæ. Audi deus meus, audi lumen oculorũ meorum, audi quæ peto, & da ut petam quod audias, pie & exorabilis domine, ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea, sed propter bonitatem tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectum petitionis meæ & desiderij mei, precibus & meritis gloriosæ uirginis Mariæ dominæ meæ & omniũ sanctorum, Amen.

Alia ad Iesum Cap. XXXVII — Iesu domine, Iesu pie, Iesu bone, D
qui mori dignatus es propter peccata nostra, & resurrexisti propter iustificationẽ nostram, rogo te per gloriosam resurrectionem tuam, resuscita me de sepulchro uitiorum & peccatorum meorũ omnium, & da mihi quotidie partem in resurrectione prima, ut in resurrectione tua merear ueraciter percipere portionem. Dulcissime, benignissime, amantissime, charissime, preciosissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, ascẽdisti in cœlum cum triumpho gloriæ tuæ, & sedes ad dexteram patris rex potentissime, trahe me sursum ad te ut curram post te in odore unguentorum tuorum, curram & non deficiam, te trahente, te ducente, me currente, trahe os sitientis te animæ in superna fluenta æternæ satietatis, imò trahe me ad te fontem uiuum, ut inde pro captu meo bibam unde semper uiuam, deus meus
Ioan. 7 uita mea. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto, Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Fons uitæ da sitienti animæ semper bibere ex te, ut secundũ sanctam & ueridicam promissionem tuam, de uentre meo fluant aquæ uiuæ. Fons uitæ reple mẽtem meam torrente uoluptatis tuæ, & inebria cor meum sobria ebrietate amoris tui, ut obliuiscar quæ uana sunt
Psal. 76 & terrena, & te solum iugiter habeam in memoria mea, sicut scriptum est, Memor fui dei & delectatus sum. Da mihi spiritum sanctum tuum, quem significabant illæ aquæ quas sitientibus daturum te promiseras. Da quæso toto desiderio & omni studio tẽdere, quò te ascendisse post resurrectionem die quadragesimo credimus, ut in præsenti quidem miseria solo tenear corpore, tecum autem sim cogitatione semper & auiditate, ut ibi sit cor meum, ubi tu es thesaurus meus desiderabilis & incomparabilis multumq; amabilis. In hoc enim magno huius uitæ diluuio ubi circunstantibus agitamur procellis, & non inuenitur fida statio & locus eminentior ubi pes columbæ ualeat aliquatenus requiescere, nusq; tuta pax, nusq; secura quies, ubiq; bella & lites, ubiq; hostes, foris pugnæ, intus timores. Et quia altera pars sumus cœli, altera terræ, corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Idcirco animus meus socius & amicus meus, fatigatus de uia ueniens, languet & iacet discissus atq; laceratus ab his

A his quas pertransierat uanitatibus, esurit & sitit ualde, & non habeo quid ponã ante illum,
quia pauper sum & mẽdicus. Tu domine deus meus diues omnium bonorum, & dapium
supernæ satietatis opulẽtissime largitor, da lasso cibum, collige dispersum, reintegra scissum.
En stat ad ostium & pulsat, obsecro per uiscera misericordiæ tuæ quibus uisitasti nos oriens
ex alto, aperi pulsanti, misero manum pietatis tuæ porrige, & iube propitiabili dignatio-
ne ut ingrediatur ad te, requiescat in te, reficiatur de te uino cœlestiq; pane, quo satiatus
resumptisq; uiribus ad superiora conscendat, & de hac ualle lachrymarum penna sancti
desiderij raptus, ad cœlestia regna uolitet. Assumat domine, assumat rogo spiritus meus
pennas ut aquilæ, & uolitet & non deficiat, uolet & perueniat usque ad decorem domus
tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ, ut ibi super mensam refectionis ciuium supernorum
pascatur de occultis tuis in loco pascuæ tuæ, iuxta fluenta plenissima requiescat in te deus
meus cor meum. Cor mare magnum tumens fluctibus, tu qui imperasti uentis & mari, &
facta est tranquillitas magna, ueni & gradere super fluctus cordis mei, ut tranquilla & sere-
na fiant omnia mea, quatenus unum bonum dominũ meum amplectar te, & dulce lumen
oculorum meorum contempler te sine tumultuantium cogitationum cæca caligine. Con-
fugiat domine mens mea sub umbra alarum tuarum ab æstibus cogitationum huius se-
culi, ut in tui refrigerij temperamento absconsa, lætabunda cantet & dicat, In pace in id- psal. 4
ipsum, dormiam & requiescam. Dormiat obsecro domine deus meus, dormiat memoria
mea ab omnibus malis, iniquitatem odiat, iustitiam diligat. Quid enim pulchrius, quidúe
dulcius, quàm inter tenebras huius uitæ multasq; amaritudines diuinæ dulcedini inhia-
re, & æternæ beatitudini suspirare, illicq; teneri mentem ubi uera habere gaudia certissi-
mum est. Dulcissime, amantissime, benignissime, charissime, preciosissime, desideratis-
sime, amabilissime, pulcherrime, quando te uidebo? Quando apparebo ante faciem tuam?
Quando satiabor de pulchritudine tua? Quando educes me de hoc carcere tenebroso, ut
B confitear nomini tuo, ita ut deinceps non compungar? Quando transibo in illam admi
rabilem & pulcherrimam domum tuam, ubi personat uox lætitiæ & exultationis in ta-
bernaculis iustorum? Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum lauda-
bunt te. Beati & uere beati quos elegisti & assumpsisti in illam cœlestem hæreditatem. Ecce
sancti tui domine florent ante te sicut lilium, replentur enim ab ubertate domus tuæ, &
torrente uoluptatis tuæ potas eos: quoniam tu es fons uitæ, & in lumine tuo uident lumen,
usqueadeo ut ipsi uidelicet lumen illuminatum per te deum illuminantem sicut sol efful-
geant in conspectu tuo. O quàm mira, quàm pulchra, quàm acceptabilia sunt domus tuæ
habitacula domine uirtutum, concupiscit intrare in ea hæc peccatrix anima mea. Domine
dilexi decorem domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuæ. Vnam petij à domino & hanc
requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ. Quemadmodum cer
nus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima me.. ad te deus. Quando ueniam &
apparebo ante faciẽ tuam? quando uidebo deum meum quem sitit anima mea? quando
uidebo eum in terra uiuẽtium? In ista enim terra moriẽtium uideri non potest mortalibus
oculis. Quid faciam miser ego grauedine compedis mortalitatis meæ constrictus? quid fa-
ciam? Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino. Nõ habemus hic manentem ciui
tatem, sed futuram inquirimus: noster autem municipatus in cœlis est. Heu mihi quia inco
latus meus prolongatus est, habitaui cũ habitãtibus cedar, multum incola fuit anima mea.
Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam? Nihil mihi tam dulce, q̃
cum domino meo esse. Mihi autẽ adhærere deo bonũ est. Da mihi domine donec his fra- 1. Cor. 6
gilibus assisto membris, tibi adhærere, sicut scriptũ est, Qui adhæret domino, unus spiritus
est cum eo. Præbe mihi rogo contemplationis pennas, quibus indutus, ad te uolitem sur-
sum. Et quia omne sinistrum deorsum iacet, tene mentem meã, ne ad ima tenebrosæ uallis
corruat, ne interueniente umbra terræ, à te uero iustitiæ sole separetur, & obducta teneb is
nebula prohibeatur alta respicere. Idcirco sursum tendo ad pacis gaudia, lucisq; delect v

bilem & serenissimum statum. Tene cor meũ manu tua, quia sine te ad altiora non rapitur. C
Illuc festino, ubi summa pax regnat, & iugis trãquillitas rutilat. Tene & rege spiritũ meum, & assume illum secundũ uoluntatem tuam, ut te duce ascẽdat in illam regionem ubertatis, ubi pascis Israël in æternum pabulo ueritatis, ut ibi uel rapida cogitatione attingat te summam sapientiã super omnia manentem, cuncta transeuntem, & omnia gubernantem. Sed uolitanti ad te animæ multa sunt quæ obstrepũt, iussu tuo domine cõticescant mihi omnia, ipsa sibi anima mea sileat, omnia pertrãseat, omnia quæ creata sunt transcẽdat à se, & perueniat ad te, atq; in te solo creatore omniũ oculos fidei figat, tibi inhiet, tibi intendat, te meditetur, te contempletur, te sibi ante oculos ponat, te sub corde reuoluat uerũ & summũ bonũ, & gaudiũ sine fine mansurũ. Multæ deniq; sunt cõtemplationes, quibus anima deuota tibi mirabiliter pascitur, sed in nulla earum ita delectatur & requiescit anima mea sicut in te, & quando te solũ cogitat & cõtemplatur. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quam mirabiliter inspiras cordibus amatorũ tuorũ: q̃ mira suauitas amoris tui, quo perfruuntur illi qui nihil præter te diligũt, nihil quærũt, nihil etiã cogitare cõcupiscunt. Felices illi quibus tu solus spes es, & omne opus eorũ oratio. Beatus qui sedet solitarius & tacet, & stat super custodiam suã iugiter die ac nocte, ut adhuc in hoc fragili corpusculo positus, prælibare ualeat aliquatenus dulcedinẽ tuã. Rogo te p illa salutifera uulnera tua, quæ passus es in cruce pro salute nostra, è quibus emanauit ille preciosus sanguis quo sumus redẽpti, uulnera hanc animam meã peccatricem, pro qua etiã mori dignatus es, uulnera eã igneo & potentissimo telo tuæ nimiæ charitatis. Viuus est enim sermo dei, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti. Tu sagitta electa, & gladius acutissimus, qui durũ scutum humani cordis penetrare tua potẽtia uales, confige cor meũ iaculo tui amoris, ut dicat tibi anima mea, Charitate tua uulnerata sum, ita ut ex ipso uulnere amoris tui uberrimæ fluãt lachrymæ die ac nocte. Percute domine, percute obsecro hanc durissimam mentem meam pia & ualida cuspide dilectionis tuæ, & altius ad intima penetra potẽti uirtute. Et sic de capite meo educ aquam im- D
mensam, & de oculis meis uerum fontẽ lachrymarum iugiter manantem, ex nimio affectu & desiderio uisionis pulchritudinis tuæ, ut lugeã die ac nocte, nullã in præsenti uita recipiẽs consolationẽ, donec te in cœlesti thalamo merear uidere dilectũ & pulcherrimum sponsum meum, deũ & dominum meũ, ut ibi uidens gloriosam, admirabilem & pulcherrimã faciem tuã, omni dulcedine plenã, cũ his quos elegisti, maiestatẽ tuã supplex adorem, & illic tandẽ cœlesti & ineffabili repletus iubilo æternæ exultationis exclamem cũ diligẽtibus te, dicens, Ecce quod concupiui iam uideo, quod speraui iã teneo, quod desideraui iã habeo. Illi nanq; in cœlis iunctus sum, quẽ in terris positus tota uirtute dilexi, tota charitate amplexus sum, cui toto amore inhæsi, ipsum laudo benedico atq; adoro: Qui uiuit & regnat deus in secula seculorum, Amen.

Precatio in afflictione Cap. XXXVIII

Miserere domine, miserere, pie miserere mihi miserrimo peccatori indigna agenti & digna patienti, assidue peccanti, & tua flagella quotidie sustinenti. Si penso malum quotidie quod feci, nõ est tantum quod patior, grauius est quod commisi, leuius est quod tolero: Iustus es domine, & rectum iudicium tuum: omnia iudicia tua iusta sunt & uera: Iustus & rectus tu es dñe deus noster, & non est ulla iniquitas in te. Non enim iniuste neq; crudeliter affligis nos peccatores omnipotẽs & misericors domine, qui cũ non essemus potenter fecisti nos, & cũ perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter reparasti nos. Scio & certus sum q uita nostra nõ temerarijs motibus agitur, sed à te dño deo nostro disponitur & gubernatur. Vnde tibi cura est de omnibus, præcipue de seruis tuis, qui totã spem suam posuerunt in sola misericordia tua: Idcirco obsecro & suppliciter rogo, ut non facias mihi secundũ peccata mea, quibus iram tuã merui, sed secundũ magnam misericordiam tuã, quæ superat etiã peccata totius mundi. Tu domine qui exterius flagella irrogas, da semper interius indeficientem patientiam, ita ut laus tua non recedat de ore meo. Miserere mei domine, miserere mei & adiuua me, sicut tu nosti quod mihi necesse est in corpore & in anima, scis omnia, potes omnia, qui uiuis in secula.

Domine

Alia ad Iesum
Cap. XXXIX

A Domine Iesu Christe fili dei uiui, qui expansis in cruce manibus propter mortalium
omnium redemptionem hausisti calicem passionis, mihi hodie præbere digneris auxilium.
Ecce pauper uenio ad te diuitem, miser ad misericordem, ne recedam uacuus uel contem/
ptus: esuriés incipio, ne desinam de te ieiunus: famelicus accedo, ne recedam impastus. Et si
antequam comedam suspiro, da uel post suspiria ut comedam. In primis dulcissime Iesu co
ram magnificentia tuæ suauitatis confiteor aduersum me iniustitiam meam. Ecce domine
quia in peccatis fui conceptus & natus, & tu me abluisti & sanctificasti, & ego postea me
maioribus sordidaui peccatis. Fui enim in necessarijs natus, postea in spontaneis uoluta/
tus, sed tuæ domine miserationis non immemor, tulisti me de domo patris mei carnalis, &
de tabernaculis peccatorum, & inspirasti mihi ut sequerer te cum generatione quærenti/
um faciem tuam, ambulantium semitam rectam, commorantium inter lilia castitatis,
& tecum discumbentium in cœnaculo altissimæ paupertatis: & ego tot beneficiorum
ingratus post acceptum baptismum multa commisi illicita, multa perpetraui nefanda,
& ubi peccata emendare debui, peccata peccatis addidi. Hæc sunt mala mea domine
quibus exhonoraui te & maculaui me, quem ad imaginem & similitudinem tuam creasti,
superbia, uana gloria, & cætera multa alia mala, quibus uexatur & affligitur, laceratur
& destruitur infelix anima mea. Ecce domine iniquitates meæ supergressæ sunt caput me/
um, & sicut onus graue grauatæ sunt super me: & nisi tu cui proprium est misereri sem/
per & parcere, dexteram tuæ maiestatis supponas, mergi cogor miserabiliter in profun/
dum. Attende domine deus & uide quoniam sanctus, & ecce insultat aduersum me ini/
micus meus, dicens, Deus dereliquit eum, persequar & comprehendam eum, quia non
est qui eripiat, & tu domine usquequo, conuertere & eripe animam meam, saluum me fac
propter misericordiam tuam: Miserere filio tuo quem in dolore non modico peperisti, &
noli attendere malum meum, ut obliuiscaris bonum tuum. Quis est pater qui filium non
B liberet? Aut quis filius quem pater pietatis baculo non corripiat? Ergo pater & domine
licet peccator sim, non possum non esse filius tuus, quia tu me fecisti & refecisti. Sicut pec/
caui emenda me, & prius flagello emendatum trade me filio tuo. Nunquid obliuisci potest
mater infantem uteri sui? Et certe si illa oblita fuerit, tu pater promisisti te non obliuisci. Ecce
clamo & non exaudis me, dolore crucior & non consolaris me, quid dicam uel quid faciam
miserrimus? Ego tãto destitutus solatio, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Heu me
de quanto bono in quantum malum cecidi, quò tendebam, & quò deueni, ubi sum & ubi
non sum, ad quem aspiraui & nunc in quibus suspiro? Quæsiui bona, & ecce turbatio. Ecce
iam morior, & Iesus non est mecum. Et certe melius est mihi non esse, quàm sine Iesu esse: me/
lius est non uiuere, quàm uiuere sine uita. Et tu domine Iesu ubi sunt misericordiæ tuæ
antiquæ? Nunquid irasceris mihi in finem? Placare obsecro & miserere mei, & non auer
tas faciem tuam à me, qui pro me redimendo non auertisti faciem tuam ab increpan-
tibus & conspuentibus in te. Fateor quia peccaui, & conscientia mea meretur damnatio/
nem, & pœnitentia non sufficit ad satisfactionem, sed certum est quòd misericordia tua
superat omnem offensionem. Noli quæso piissime domine scribere aduersum me ama/
ritudines meas, ut intres in iudicium cum seruo tuo, sed secundum multitudinem mise/
rationum tuarum dele iniquitatem meam. Væ mihi misero cum uenerit dies iudicij, &
aperti fuerint libri conscientiarum, cum dicetur de me, Ecce homo & opera eius: Quid fa/
ciam tunc domine deus meus, cum cœli reuelabunt iniquitatem meam, & aduersum me
terra consurget? Ecce nihil respondere potero, sed demisso capite præ confusione coram te
stabo trepidus & confusus. Heu me miserum quid dicam? Clamabo ad te domine deus
meus, Quare tacens consumor? Veruntamen si locutus fuero, non quiescet dolor meus:
& si tacuero, amarissima amaritudine crucior interius. Plange anima mea sicut uidua
super uirum pubertatis tuæ, ulula misera & plora, quoniam dimisit te sponsus tuus,
id est, Christus. Ira omnipotentis ne irruas super me, quia nunquam capi posses in me.
Certe

Certe non est in toto me quod possit tolerare te. Miserere, ne desperem, sed desperando respirem. Etsi ego commisi unde me damnare potes, tu non amisisti unde saluare soles. Tu domine non uis mortem peccatorum, nec lætaris in perditione morientium, imò ut mortui uiuerent tu mortuus es, & mors tua peccatorum mortem occidit. Et si ipsi te moriente uixerunt, obsecro domine, ut ego te uiuente non moriar. Mitte manum tuam de alto, & libera me de manu inimicorum meorum, ne supergaudeant mihi & dicant, deuorauimus eum. Quis unq̃ bone Iesu de tua misericordia diffidat? Qui cum inimici tui essemus, redemisti nos in sanguine tuo & recõciliasti nos deo. Ecce sub tuæ misericordiæ umbra protectus ad thronum gloriæ ueniã postulans curro, clamans & pulsans donec miserearis mihi. Si enim ad ueniam nos uocasti, ueniam nõ quærentes, quanto magis ueniam impetrabimus postulantes. Ne memineris dulcissime Iesu tuæ iustitiæ aduersus peccatorẽ tuũ, sed esto memor benignitatis tuæ aduersus creaturam tuam. Ne memineris iræ aduersus reum, sed memor esto miserationis tuæ aduersus miserum. Obliuiscere superbum prouocantem, & respice miserum inuocantem. Quid enim est Iesus, nisi saluator? Ergo Iesu per temetipsum exurge in adiutorium mihi, & dic animæ meæ, salus tua ego sum. Multum domine de tua bonitate præsumo, quoniã tuipse doces petere, quærere & pulsare, & ideo tua oratione admonitus peto, quæro, & pulso. Et tu domine qui iubes petere, fac accipere: cõsulis quærere, da & inuenire: doces pulsare, aperi pulsanti, & confirma me infirmum, restaura me perditũ, suscita me mortuum, & omnes sensus meos, cogitatus & actus dirigere & gubernare digneris in beneplacito tuo, ut de cætero tibi seruiam, tibi uiuam, tibiq́ me tradam. Scio domine mi quia ex hoc q me fecisti, debeo tibi meipsum, & quia me redemisti, & pro me homo factus es, deberem tibi plus q̃ me si haberem, quanto tu maior es pro quo dedisti teipsum. Ecce nec plus habeo, nec quod habeo, dare tibi possum sine te: sed accipe me tu, & trahe me ad te, ut tuus sim imitatione & dilectione, sicut tuus sum conditione & creatione: Qui uiuis & regnas in secula. C

Alia precatio ad deum. Cap. XL.

Domine deus omnipotens, qui es trinus & unus, qui es semper in omnibus, & eras ante omnia, & eris semper in omnibus deus benedictus in secula, tibi commendo hodie & omni tempore animam meam, corpus meum, uisum, auditum, gustum, odoratum, & tactũ, omnes cogitationes meas, affectiones, locutiones, actiones, omnia exteriora & interiora, sensum & intellectum, memoriam meam, fidem & credulitatem meam, & perseuerantiam meam in manus potentiæ tuæ, ut custodias ea diebus & noctibus, horis atq; momentis. Exaudi me trinitas sancta, & conserua me ab omni malo, ab omni scandalo, & ab omni mortali peccato, ab omnibus insidijs & infestationibus dæmonum, & inimicorum uisibiliũ & inuisibilium, per orationes patriarcharum, per merita prophetarum, per suffragia apostolorum, per constantiam martyrum, per fidem confessorum, per castitatem uirginum, & per intercessionem omniũ sanctorum qui tibi placuerũt ab initio mundi. Expelle à me iactãtiam mentis, & auge compunctionem cordis, minue superbiam meam, & perfice in me humilitatem uerã, suscita in me fletũ, mollifica cor meũ durũ & lapideum, libera me domine & animã meã ab omnibus insidijs inimici, & conserua me in tua uoluntate. Doce me domine uolũtatem tuam facere, quia deus meus es tu. Da mihi domine sensum perfectum & intellectũ, ut suscipere ualeam profundã benignitatem tuã. Illud da mihi petere, quod te audire delectet & mihi expediat. Da mihi lachrymas ex toto affectu quæ peccatorũ meorũ possint dissoluere uincula. Audi dominus meus & deus meus, audi quæ peto, & da ut quod peto exaudias. Si despicis, pereo, si respicis, uiuo: si iustitiã meã requiris, mortuus fœteo, si cum misericordia respexeris, fœtentem resuscitas de sepulchro. Quod odis in me, longe fac à me, & castitatis ac continentiæ spiritum insere in me, ut quodcunq; petiero, in ipsa petitione te non offendam. Tolle à me quod nocet, & præbe quod iuuet. Præsta mihi dñe medicinã unde mea possint curari uulnera. Da mihi dñe timorem tuum, cordis compunctionem, mẽtis humilitatem, & conscientiã purã. Præsta mihi dñe, ut fraternam semper tenere ualeam charitatem, & mala mea nõ obliuiscar, aliena nõ requirã. Parce D

animæ

A animæ meæ, parce malis meis, parce peccatis meis, parce criminibus meis. Visita me infir-
mum, cura me ægrum, sana me languentem,& suscita me mortuum. Da mihi domine cor
quod te timeat,mētem quæ te diligat,sensum qui te intelligat, aures quæ te audiant,oculos
qui te uideant.. Miserere mei deus miserere mei,& respice me de sede sancta maiestatis tuæ,
& tenebras cordis mei radio splendoris tui illumina. Da mihi domine discretionem discer-
nendi inter bonum & malum, & concede ut sensum habeam uigilem. Peto à te domine re-
missionem omnium peccatorum meorum,à quo & per quem mihi fiat propitiatio in tem-
pore necessitatis & angustiæ meæ. Sācta & immaculata uirgo dei genitrix Maria,& mater
domini nostri Iesu Christi interuenire pro me digneris apud illum cuius meruisti effici tem
plum. Sancte Michaël,sancte Gabriel, sancte Raphaël,sancti chori angelorū atq; archan
gelorum,patriarcharum atq; prophetarum,apostolorum,euangelistarum,martyrum,con
fessorum,sacerdotum,leuitarum,monachorum,uirginum,omniumq́; iustorū, & per illum
qui uos elegit,& de cuius contemplatione gaudetis, uos rogare præsumo,ut pro me culpa-
bili ipsi deo supplicare dignemini, quatenus de faucibus diaboli,& de morte perpetua me-
rear liberari. Largiri mihi digneris domine perpetuam uitam, secundū clementiam ac beni
gnissimam misericordiā tuam. Da domine Iesu Christe sacerdotibus cōcordiam,regibus,
episcopis & principibus iuste iudicantibus tranquillitatē & pacem. Oro domine pro uniuer
sa sancta ecclesia catholica,pro uiris & fœminis, pro religiosis & secularibus, pro omnibus
rectoribus Christianorum,cunctisq́; in te credentibus, qui pro tuo amore sancto laborāt,
ut perseuerātiam boni operis obtineant. Præsta domine rex æterne uirginibus castitatem,
deo dicatis continentiam, coniugatis sanctimoniam, pœnitentibus indulgētiam,uiduis &
orphanis sustentationem,pauperibus protectionem,peregrinantibus reditum,lugentibus
consolationem,defunctis fidelibus requiem sempiternam, nauigantibus in portum uenire
salutis, optimis ut in bonitate semper consistant, bonis & mediocribus ut meliores fiant,
B praue agentibus & delinquētibus ut cito se corrigant. O dulcissime & misericordissime do-
mine Iesu Christe fili dei uiui,redemptor mūdi, inter omnes & per omnia me miserum pec
catorem confiteor,sed tu clementissime pater & summe qui omnium misereris, non me pa-
tiaris à tua misericordia fieri alienum. Et tu domine rex regum qui inducias uiuendi præ-
stas, corrigendi mihi deuotionem tribue, excita in me mentem quæ te requirat,te deside-
ret, & te qui es ubique totus trinus & unus semper præ omnibus amet, te timeat, tuamq́;
uoluntatem faciat. Præcipue ergo te domine sancte pater deprecor, qui es benedictus &
gloriosus per omnia secula,ut omnes qui mei memoriam faciunt in suis orationibus,& qui
indignis orationibus meis se commendauerunt, & qui mihi aliquod charitatis officium
& pietatis studium impenderunt, seu & illos qui consanguinitate ac cognationis affectu
sunt mihi propinqui,tam & illos qui nunc consistunt in corpore,quàm & illos qui teguntur
funere,misericorditer gubernare digneris ne pereant. Omnibus etiam Christianis uiuis ad-
iutorium præstare digneris, & defunctis fidelibus absolutionem & requiem sempiternam
per æterna secula. Necnon & illud magnopere supplico domine qui es alpha & ω, ut cum
extrema dies mea finisq́; uitæ meæ aduenerit, tuipse mihi sis misericors iudex contra ma-
lignum accusatorem diabolum,& sis mihi perpetuus defensor aduersus insidias hostis an-
tiqui, & in societatem angelorū omniumq́; sanctorum in sancto paradiso tuo perseuerare
facias,qui es benedictus in secula seculorum, Amen.

precatio de passione Christi. Cap. XLI

Hæc & duæ superiores nō sunt similes cæteris

Domine Iesu Christe,redemptio mea, misericordia mea,salus mea,te laudo,tibi gra-
tias ago,quāuis ualde impares tuis beneficijs, quamuis multū expertes deuotionis, quāuis
macras à desiderata pinguedine dulcissimi tui affectus,tamen qualescunq; gratias,nō qua-
les scio me debere, sed sicut potest conari,tibi persoluit anima mea. Spes cordis mei,uirtus
animæ meæ,cōpleat tua potētissima dignitas,quod conatur mea tepidissima imbecillitas,
uita mea,tu finis intētionis meæ. Et si nondum merui tantū, quantum debitor sum amare,
utiq; saltē desidero te amare quantū debeo. Illuminatio mea tu uides conscientiā meā,quia
domine

domine ante te eſt omne deſiderium meum, & tu donas ſi quid bene uult conſcientia mea. C
Si bonũ eſt domine quod inſpiras, imò quia bonũ eſt ut te uelim amare, da quod me facis uelle. Da ut quãtum iubes, tantum te merear amare, laudes & gratias refero ne ſit mihi donum tuum infructuoſum, quod tua ſpontanea dediſti uoluntate, perfice quod incœpiſti, & dona quod me benigne præueniendo immeritum deſiderare feciſti. Cõuerte benigniſſime meũ torporem in feruentiſſimũ tui amorem. Ad hoc clemẽtiſſime tendit hæc oratio mea, hæc memoria & meditatio beneficiorum tuorum, ut accendas in me tuũ amorem. Tua me domine bonitas creauit, tua miſericordia creatũ ab originali peccato mũdauit, tua patiẽtia poſt illã emundationem baptiſmi in aliјs peccatorũ ſordibus inuolutũ hactenus tolerauit, nutriuit & expectauit. Expectas tu bone domine correctionẽ, expectat anima mea ad pœnitendum, ad bene uiuẽdum tuæ gratiæ inſpirationem. Deus meus, creator meus, tolerator & nutritor meus, te ſitio, te eſurio, te deſidero, ad te ſuſpiro & concupiſco, & ſicut pupillus beniginiſſimus patris orbatus præſentia, flens & eiulans inceſſanter eius dilectam faciem toto corde amplectitur: ſic ego non quantum debeo, ſed quantum queo memor paſſionis tuæ, memor alaparum tuarum, memor flagellorum, memor uulnerum tuorũ, memor qualiter pro me occiſus es, qualiter conditus, qualiter ſepultus, ſimul memor tuæ glorioſæ reſurrectionis & admirabilis aſcẽſionis, hæc indubitata fide teneo, exiliј mei erumnas defleo, ſpero tui aduentus ſolam conſolationem, ardenter deſidero tui uultus glorioſam contemplationem. Heu mihi quia uidere non potui dominum angelorum, humiliatum ad conuerſationem hominum ut homines exaltaret ad conuerſationem angelorum, cum deus offenſus moriebatur ut peccator uiueret. Heu ꝙ tam admirabili, tã inæſtimabili pietati præſens obſtupeſcere nõ merui. Cur ô anima mea te præſertim non transfigit gladius doloris acutiſſimi, cum ferre nõ poſſes uulnerari lancea latus tui ſaluatoris, cum uidere nequires uiolari clauis pedes & manus tui plaſmatoris, cum horrore effundi ſanguinem tui redemptoris, cur non es inebriata lachrymarum amaritudine, cum ille potaretur amaritudine fellis? Cur nõ D
es compaſſa caſtiſſimæ uirgini, digniſſimæ matri eius, digniſſimæ dominæ tuæ? Domina mea miſericordiſſima, quos fontes dicam erupiſſe de tuis pudiciſſimis oculis, cum attẽderes unicum filium tuum innocẽtem coram te ligari, flagellari & mactari? Quos fletus credam perfudiſſe piјſſimum tuum uultum, cum ſuſpiceres eũdem filium tuum deum & dominum tuum in cruce ſine culpa extendi, & carnem de carne tua ab impiјs crudeliter diſſecari? Qui-
Ioan. 19 bus ſingultibus extimabo puriſſimum pectus tuum uexatum eſſe, cum tu audires, Mulier ecce filius tuus: & diſcipulus, Ecce mater tua: cũ acciperes diſcipulum pro magiſtro, ſeruum pro domino? Vtinam cum felice Ioſeph dominum meũ de cruce depoſuiſſem, aromatibus condiſſem, in ſepulchro collocaſſem, ut ſaltem proſecutus uel conſecutus eſſem, ut tanto funeri non defuiſſet aliquid mei obſequiј. Vtinam cum beatis mulieribus coruſca uiſione angelorum eſſem territus, & audiſſem nuncium dominicæ reſurrectionis, nũcium meæ conſolationis, nuncium tam expectatum, nuncium tam deſideratum. Vtinam, inquam, audiſ-
Marci 16 ſem ex ore angeli, Nolite timere, uos Ieſum quæritis crucifixum, ſurrexit non eſt hic. Benigniſſime, ſuauiſſime, ſereniſſime, quando reſtaurabis mihi, quia non uidi illam beatæ tuæ carnis incorruptionem, quia non fui deoſculatus loca uulnerum, fixurã clauorum, quia non reſperſi lachrymis gaudiј cicatrices corporis ueri, admirabilis, inæſtimabilis, incõparabilis, quando conſolaberis & compeſces me à dolore meo? Non enim cadit in me dolor meus quamdiu peregrinus ſum à domino meo. Heu mihi domine, heu animæ meæ, receſſiſti cõſolator animæ meæ, nec uale dixiſti. Ingrediẽs uias tuas benedixiſti tuis, nec affui. Eleuatis manibus à nube ſuſceptus es in cœlum, nec uidi. Angeli promiſerũt te redditurũ, nec audiui. Quid dicam? quid faciã? quò uadam? Vbi eum quæram? uel quando inueniam? Quem rogabo? Quis nunciabit dilecto, quia amore langueo? Defecit gaudiũ cordis mei. Verſus eſt in luctum riſus meus, defecit caro mea & cor meum, deus cordis mei & pars mea deus in æternum. Renuit cõſolari anima mea, niſi de te dulcedo mea. Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te

A & à te quid uolui super terram? Te uolo, te spero, te quæro, tibi dixit cor meum, quæsiui uultum tuum, uultum tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. Amator hominum benignissime, tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Mi aduocate tutissime, miserere mei orphani derelicti, pupillus factus sum absq; patre, anima mea quasi uidua. Respice orbitatis & uiduitatis meæ lachrymas, quas tibi offero donec redeas. Eia iã domine eia, appare mihi & consolatus ero. Exhibe præsentiam tuam, & consecutus ero desiderium meum. Reuela gloriam tuã & erit perfectum gaudium meum. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem domini? quando uenies consolator meus? quem expectabo? O si quando uidebo gaudium meum quod desidero, ô si satiabor cum apparuerit gloria mea quam esurio. O si inebriabor ab ubertate domus tuæ ad quam suspiro, si potabis me torrẽte uoluptatis tuæ quem sitio. Sint mihi domine interim lachrymæ meæ panes die ac nocte, donec dicatur mihi, Ecce deus tuus: donec audiat anima mea, Ecce sponsus tuus. Pasce interim me singultibus meis, refocilla me doloribus meis, ueniet fortasse redemptor meus quia bonus est, nec tardabit quia pius est. Ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

AD LECTOREM,

LIBER pius nec ineruditus, quanquam phrasis plurimum discrepat ab Augustiniana.

DE DILIGENDO DEO LIBER.

VIGILI cura, mente sollicita, summo conatu, & sollicitudine continua decet nos inquirere & addiscere quomodo & qua uia possimus infernale supplicium uitare, & cœleste gaudium acquirere: cum nec illud supplicium uitari, nec illud gaudium acquiri possit, nisi uia cognita qua est illud uitandum, & illud acquirendum. *Cap. I*

B Audiamus ergo libentius, inspiciamus diligentius uerba Apostoli, quibus ipse duo ostendit, scilicet ꝙ cœlestis gloria ineffabilis est, & quæ sit uia quæ ducit ad uitã: ait enim, Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ præparauit deus diligentibus se. *1.Cor.2* Ecce per hoc ꝙ dicit deum præparasse bona diligentibus se, ostendit quia dilectio uia est qua ad illa bona peruenitur: sed dilectio dei sine dilectione proximi haberi non potest, testante beato Ioanne, qui ait, Qui non diligit fratrem suum quem uidet, deum quem non uidet, quomodo diligere potest? *1.Ioan.4* Et hoc mandatũ habemus à deo, ut qui diligit deum diligat & proximũ suum. Ecce in hac gemina dilectione consistit uera charitas, de qua Apostolus loquens, ait, Excellentiorem adhuc uiam uobis demonstro. *1.Cor.12* Ecce charitas excellentissima uia est, quæ ducit ad cœlestem patriam, & sine qua nemo illuc uenire potest. Sed quis in hac uia est? quis nouit eam? Qui diligit deum & proximum. Quomodo diligendus est deus, & quomodo proximus? Deum debemus diligere plus quàm nos, & proximũ sicut nos. Deum diligimus plus quàm nos, si præcepta eius uoluntati nostræ in omnibus præponimus. Proximum autem nõ iubemur diligere quantum nos, sed sicut nos, id est, uelle & optare ei omne bonum, quod debemus uelle & optare nobis, & maxime æternam beatitudinem, & ad illam obtinendam ei succurrere, & in corporalibus bonis, & in spiritalibus, prout ratio exigit, & facultas permittit: unde dominus in euangelio ait, Quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis: *Matth.7* & Ioannes apostolus ait, Non diligamus uerbo neq; lingua, sed opere & ueritate. *1.Ioan.3* Sed qui sunt proximi quos debemus sic diligere? Certe omnes homines Christiani, Iudæi, pagani, amici & inimici.

Cap. II Cum ergo tota salus nostra in dilectione consistit, quare & qualiter dominus diligendus sit, diligenter consyderandum est. Ad dei igitur dilectionem in nobis excipiendam, nutriendam, & augendam nihil ita ualet, sicut beneficiorum eius frequens & diligens recordatio uel consyderatio. Tanta enim nobis tribuit, & tanta retribuit, ꝙ deficit anima nostra, deficit prorsus in consyderatione

tantorum beneficiorum eius. Et licet non possimus ei tantum & tantas ut deceret, amorem & obsequium & gratiarum actiones, tamen quantum & quantas possumus, rependere debemus. Ecce quare, id est, pro beneficijs suis quæ sua magna pietate, sua gratuita bonitate, nullis nostris meritis exigentibus nobis contulit dominus, à nobis quoq; multum diligendus est. Qualiter autem à nobis diligēdus est deus, illud eius mandatum manifestat, quod nimis mandauit & nimis custodiri uoluit. Audi igitur ô homo illud omnium mādatorum & maximum & primum mandatum. Audi, inquam, illud diligēter, retine memoriter, meditare iugiter, & pro uiribus tuis imple instanter, assidue & perseueranter: hoc autem est illud

Deut. 6 mādatum, Diliges dominū deum tuū ex toto corde tuo, id est, ex toto intellectu, & ex tota anima tua, id est, ex tota uoluntate tua, & ex tota mente, id est, ex tota memoria, ut omnes cogitationes tuas, omnemq; uitam tuam, & omnem intellectum tuum in illum conserues. Sed quia parum te forte à deo diligi æstimas, illum quoq; parum diligere nō uereris. Scrutare ergo & reuolue in animo tuo quæ tibi contulit dona & beneficia, quæue promisit, & te uehementer illum debere diligere conuinceris. Vt autem amor dei in te amplius excitetur & crescat, consydera diligenter, à quo, quare, uel ad quid creatus sit homo, quæue deus propter hominem creauit. Sciendum est ergo rerum creatarum, cœlestium uel terrestrium, uisibilium uel inuisibilium causam nō esse nisi bonitatem creatoris, qui est deus unus & uerus, cuius est tanta bonitas, ut alios suæ beatitudinis qua æternaliter beatus est, uelit esse participes, quam uidit cōmunicari posse, minui omnino nō posse. Illud igitur bonum quod ipse erat, & quo ipse erat beatus, sola bonitate, non necessitate alijs communicare uoluit, quia summi boni erat prodesse uelle, & omnipotentissimi nocere nō posse. Et quia nō ualet eius beatitudinis particeps existere aliquis, nisi per intelligentiā, quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur, fecit deus rationalem creaturam quæ summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, & possidendo frueretur, eamq; hoc modo distinxit, ut pars in sui puritate permaneret, nec corpori uniretur, scilicet angelus: pars corpori iungeretur, scilicet anima. Distincta est igitur rationalis creatura in incorporeā & corpoream. Incorporea, angelus: corporea uero, homo uocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio igitur rationalis creaturæ primam causam habuit dei bonitatem. Creatus est igitur homo uel angelus propter bonitatem dei: nam quia bonus est deus, sumus, & inquantum sumus, boni sumus. Ad quid autem creata sit rationalis creatura? Ad laudandū deum, ad seruiendum ei, ad fruendum eo, in quibus ipsa proficit, non deus: deus enim perfectus & summa bonitate plenus, nec augeri potest nec minui. Quòd autē creatura rationalis facta est à deo, referēdum est ad creatoris bonitatem, & ad creaturæ utilitatem. Cum igitur quæritur, quare uel ad quid facta sit rationalis creatura? Respondendum est propter dei bonitatem, & creaturæ utilitatem, utile nempe est ei seruire deo & frui eo.

Cap. III Factus ergo angelus, siue homo propter deū dicitur esse, nō quia deus creator & summe beatus alterutrius indigeret officio, quia bonorum nostrorum nō eget, sed ut seruiret ei & frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc proficit seruiens, non ille cui seruitur. Et sicut factus est homo propter deum, sic factus est mūdus propter hominem ut ei seruiret. Positus est ergo homo ut ei seruiretur, & ut ipse seruiret, ut acciperet utrunq; & reflueret totū ad bonum hominis, & quod accepit obsequiū, & quod impēdit. Ita enim uoluit deus sibi ab homine seruiri, ut ea seruitute nō deus sed homo iuuaretur: & uoluit ut mundus seruiret homini, ut exinde similiter iuuaretur homo. Totū igitur bonū hominis erat, & quod factum est

1. Cor. 3 propter ipsum, & propter quod factus est ipse. Omnia, enim ait Apostolus, nostra sunt, superiora scilicet æqualia & inferiora. Superiora quidē nostra sunt ad perfruēdum, ut deus trinitas. Æqualia nostra sunt ad conuiuēdum, scilicet angeli, qui & si modo sunt superiores nobis, in futuro erūt æquales. Et inferiora nostra sunt, quæ ad usum nobis sunt, sicut res dominorum dicūtur esse famulorū, non priuatione à dn̄o, sed quia sunt ad usum eorū. Ipsiq; angeli in quibusdā scripturæ locis nobis seruire dicūtur, dū propter nos in ministeriū mittuntur:

A tur: unde Apostolus ait, Quoniā omnes administratorij spiritus sunt, missi in ministerium Heb. 1
propter eos qui hæreditatē capiunt salutis. Neq; id incredibile cuiq; uideatur, quandoqui/
dem & ipse creator & rex angelorum uenit non ministrari, sed ministrare, & dare animam
suam pro multis. Dicuntur enim angeli orationes & uota nostra offerre deo, nō quia deum
doceant, quia omnia anteq; fiunt sicut & postea facta sunt nouit, sed quia eius uolūtatem
super his consulunt, & quod deo iubente completum esse cognouerint, hoc nobis euidenter
uel latēter reportent: unde angelus hominibus ait, Cum orastis orationem uestram, obtuli Tobiæ 12
deo. Similiter & nos cum oramus, non deum docemus quasi nesciat quid uelimus, & quo
indigeamus: sed necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternam ueritatem
referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid fiat. De excelso igitur cœlorum
habitaculo ad consulendos, uisitandos, & ad adiuuandum nos attrahit supereminens cha/
ritas angelos propter deum, propter nos, propter seipsos. Propter deum utiq;, cuius tanta
erga nos pietatis uiscera ipsi quoq; ut dignū est imitātur. Propter nos, in quibus nimirum
propriā similitudinē admirantur. Propter seipsos, quorum ordines instaurandos ex nobis
toto desiderio præstolantur.

De dei in nos dilectione. Cap. IIII

Primum ergo necesse est ut quisq; seipsum consyde
ret, & cum cognouerit dignitatem suam, ne iniuriam faciat creatori suo, abiectiora se non
amet: nam ea quæ per se consyderata pulchra sunt, pulchrioribus comparata uilescunt: &
sicut ineptum est deformia pulchris coniungere, sic non indecens est ea quæ nō habent infi/
mam quandā & imaginariam pulchritudinem pulcherrimis coæquare. Tuam ergo anima
attende pulchritudinem, & intellige qualem pulchritudinem debeas diligere. Quod si forte
uisio tua ita per negligētiam tuam obscurata est, & temetipsam ut decet & expedit, contem
plari non sufficis, cur saltem quod de te existimare debeas, ex iudicio alieno nō perpendis?
Sponsum habes, sed nescis pulcherrimum omniū, quia faciem eius non uidisti. Ille te uidet,
q nisi te uidisset, non te diligeret. Noluit adhuc seipsum præsentare tibi, sed munera misit,
B arram dedit pignus amoris, signum dilectionis ut cognoscere illum posses. Si speciem eius
uideres, non ambigeres, scires enim q tam pulcher, tam formosus, tam elegans, tam unicus
in tuo aspectu captus non esset, si non eum singularis decor & ultra cæteros admirādus tra
heret. Ergo quid agis? nunc uidere illum non potes, quia absens, & ideo non times nec eru/
bescis illi iniuriam facere, & singularem eius amorem cōtemnis, teq; alienæ libidini turpiter
& impudice prostituis. Noli sic facere, si adhuc scire nō potes qualis ille sit qui te diligit, con
sydera saltem arram quā dedit tibi, fortassis in ipso munere eius quod penes te est, poteris
agnoscere quo affectu illū diligere, quo studio & diligentia te illi debeas cōseruare. Insignis
est arra eius, nobile donum, quia magnum nō decuit ut parua daret, nec pro paruo magna
sapiēs dedisset. Magnū ergo est quod tibi dedit, sed maius est quod in te diligit. Magnū est
ergo quod tibi dedit. Quid tibi dedit ô anima mea sponsus tuus? Respice uniuersum mun
dum istū, & consydera si in eo aliquid sit quod tibi nō seruiat. Omnis creatura ad hūc finem
cursum suum dirigit, ut obsequijs tuis famuletur & utilitati deseruiat, tuisq; oblectamentis
pariter & necessitatibus secundū affluentiam & deficientiā occurrat, hoc cœlū, hæc terra, hic
aër, hæc maria cum eis quæ in ipsis sunt uniuersis, explere nō cessat, hic circuitus temporum
annuis innouationibus rediuiuis partibus antiqua innouans, dilapsa informās, consumpta
instaurans pastu perpetuo subministrat. Quis ergo putas hæc instituit, quis illud naturæ
præcepit ut uno cēsu tibi seruiat? Beneficiū accipis, & autorē eius nō cognoscis, donū in ma
nifesto est, largitor occultus, & ipsa ratio tua te dubitare nō sinit hoc tuū nō debitū esse, sed
beneficiū alienū. Quicunq; ergo ille est, multū nobis cōtulit, & qui tantū dare uoluit, multū
dilexit. Tantū ergo diligens & tā diligēdus dono suo demōstratur: Et q stultū est amorē tā
potētis nō ultra cōcupiscere, q impium, q peruersum est tā diligentē non amare? Si autem
ista diligis, ut subiecta dilige, ut famulantia dilige, ut arram sponsi, ut munera amici, ut be/
neficia dñi, sic tamen ut memineris semper q illi debeas, nec ista propter se, sed ista propter
illū, nec ista cū illo, sed ista propter illū, & per ista illū, & super ista illum diligas.

De fruitione dei Cap. V

Caue ô anima, ne quod absit, meretrix dicaris, si munera dantis plus q̃ amantis affe/ C
ctum diligis. Maiorem charitati eius iniuriam facis si dona illius accipis, & tamen uicissitudinem dilectionis nõ impẽdis. At dona illius si potes respice, uel si dona illius respicere non potes, uicissitudinem dilectionis repende. Dilige illum propter se, dilige te propter se: dilige illum ut fruaris illo, dilige te ut diligaris ab illo. Dilige in donis illius quæ data sunt ab illo, illum tibi & te illi dilige. Hæc pura & casta dilectio est, nil habẽs sordidum uel amarum, nil transitorium. Consydera ergo ô anima quæ cõmunia cum hominibus, quæ specialia cum aliquibus, quæ singularia sola acceperis. In omnibus his te dilige, quæ uel communiter cum omnibus, uel specialiter quibusdã, uel singulariter tibi soli tribuit. Cum omnibus ergo te dilexit, quibus te singulari dono prætulit, in omni creatura dilecta es, cum omnibus bonis dilecta es, præ omnibus malis dilecta es: & cũ parũ tibi hoc uideatur q̃ præ omnibus malis dilecta es, quanti boni sunt qui minus te acceperunt?

De creationis pariter & recreationis gratuitis muneribus. Cap. VI

Primum cogita ô anima q̃ aliquando non fueris, & ut esse inciperes, hoc dei dono acceperis. Donum ergo eius erat ut fieres: sed nunquid ei aliquid dederas priusq̃ fieres, q̃ tibi hoc redderet ut fieres? Nihil prorsus, nil tu dederas, nil tu dedisse poteras priusq̃ fieres: qui utiq̃ si nil amplius dedisset, pro eoipso tamen semper à nobis laudandus & diligendus esset: nunc autem amplius dedit, q̃ dedit non solum esse, sed & pulchrũ esse & formosum esse. Sed nec hic terminari potuit munificẽtia largitoris optimi, adhuc aliquid plus dedit, sed magis nos ad similitudinem suam traxit. Voluit ad se trahere per similitudinẽ, quos ad se trahebat per dilectionem. Dedit ergo nobis esse, & pulchros esse dedit & uiuere, ut præcellamus his quæ nõ sunt per essentiam, & his quæ inordinata sunt & incompleta, aut incomposita per formam, aut inanimata per uitam. Magno debito obligata es anima mea, multũ accepisti, & nihil à te habuisti, & pro omnibus his non habes quid retribuas, nisi tantum ut diligas. Nam quod per dilectionem datum est, nec melius nec deterius q̃ per dilectionem repẽdi potest: accepisti autẽ hoc per dilectionem. Iam nunc tibi narrare incipiam quantum iste sponsus tuus qui tam excellens D
apparuit cum te conderet, humiliari dignatus est cũ te repararet. Illic tam sublimis, hic tam humilis: non tam hic, q̃ illic minus admirabilis. Illic potenter magna tibi contulit, hic misericorditer pro te dira sustinuit. Vt enim releuaret te illuc unde cecideras, ipse descendere dignatus est huc ubi iacebas: & ut tibi iuste redderetur quod perdideras, ipse dignatus est pie pati quod tolerabas. Descẽdit ergo, suscepit, sustinuit, uicit, restaurauit: descẽdit ad mortalẽ, suscepit mortalitatem, sustinuit passionem, uicit mortem, restaurauit hominem. Ecce anima mea obstupesce tãta mirabilia, tãta beneficia propter te exhibita. Cogita quantũ te diligat, qui tanta dignatus est facere propter te: pulchra fueras eius munere, fœda facta es tua iniquitate: sed rursum mũdata es & formosa facta es eius pietate, operãte tamẽ utrobiq̃ eius charitate. Olim cũ non esses, dilexit ut cõderet: cũ fœda esses, dilexit ut pulchrã faceret: & ut ostẽderet tibi quantũ te diligeret, nõ nisi moriẽdo à morte liberare te uoluit, ut nõ impẽderet tantũ pietatis beneficiũ, uerũetiã charitatis mõstraret affectũ. Grandi itaq̃ dignatione primo homini spiraculũ uitæ desup pius formator infudit, sed multo maiori charitate pro eodẽ homine nõ iã sua dedit, sed seipsum impẽdit atq̃ tradidit. Magnũ quidẽ est de deo, q̃ esse me sentio opus eius: sed multo plus est, q̃ trãsisse ipsum uideo in preciũ meũ, quoniã quidẽ tam copioso munere ipsa redemptio agitur, ut homo deũ ualere uideatur. O felix culpa mea, ad quã diluẽdam dũ ille charitate trahitur, ipsa quoq̃ eius charitas mihi eã desideranti & eã totis præcordijs concupiscenti aperitur. Nunq̃ tã bene dilectionẽ eius agnoscerẽ, nisi in tãtis periculis expertus eã fuissem. O q̃ feliciter cecidi, qui post lapsum felicius resurrexi. Nulla dilectio maior, nullus amor syncerior, nulla charitas sanctior, nullus affectus ardentior, mortuus est pro me innocẽs, nihil quod amaret in me inueniẽs. Quid ergo dilexisti dñe in me, & tãtum dilexisti ut morereris pro me: quod tale in me inuenisti, pro quo tãta & tã dura sustinere uoluisti?

De beneficio uocationis ad fidem Cap. VII

Et tu quoq̃ si cogitare cœperis ô anima mea, quot & quales in cõparatione tui abiecti sint, qui hãc quæ tibi data est gratiã consequi nõ potuerũt. Certe

A audisti ab initio usq; ad hanc diem, q multæ generationes pertransierunt quæ omnes sine cognitione dei & precio suæ redemptionis in interitum sempiternū dilapsæ sunt, omnibus illis redemptor tuus te prætulit, quando tibi hanc gratiā largitus est, quā nullus eorū percipere meruit, tu sola præ omnibus illis assumpta es, & quare hoc in te factū sit, nullā præter solā saluatoris tui charitatē inuenire poteris causam. Elegit ergo & prælegit te spōsus tuus, amator tuus, deus tuus, redemptor tuus. Elegit te in omnibus, & assumpsit te ex omnibus, & amauit te in omnibus, nomine suo uocauit te, ut memoriale eius semper esset apud te, uoluit te participē esse in nomine, participē in nominis ueritate, quoniā unxit te illo quo & ipse unctus erat oleo læticiæ, ut ab uncto sis unctus, quia à Christo dicitur Christianus. Sed nunquid tu fortior, nūquid sapiētior, nunqd nobilior, nūquid omnibus illis ditior fuisti, qui hanc præ omnibus illis specialē gratiā sortiri meruisti? Quot fortes, quot sapiētes, quot nobiles, quot diuites ibi fuerūt, & tñ uniuersi relicti & abiecti perierāt. Multū fateor collatum est tibi, nā cum fœda prius fuisses & polluta & deformis & squalida, discissa & dissipata & omni horrore & enormitate plena, sic deus dñs tuus dilexit te, ut te tantis gratiæ suæ muneribus ditaret. Nisi ergo prius multa cura, studio uehemēti exculpta & ornata decēter fueris, in cœlestis sponsi thalamū introduci digna nō eris. Nunc ergo dū tempus est ô anima mea formā tuā excole, faciē orna, habitū cōpone, maculas terge, mundiciā repara, mores corrige, dignā spōsam omni nisu te redde. Præpara ergo te sicut decet spōsam immortalis, spōsam regni cœlestis.

De uirtutū munere. Cap. VIII

Hoc etiā ad dilectionē pertinere scias, q habes unde te ornare possis, quod utiq; ex te nō haberes nisi ab illo reciperes: ab illo autē accepisti ut uestimēta bonorū operū indui & fructu eleemosynarū cū ieiunijs, sacris uigilijs, alijs quoq; operibus pietatis, quasi quodā uario ornatu possis ornari uel decorari, & quicqd ad sanitatē, quicqd ad refectionē, quicqd ad speciē reparādam, quicqd ad decorē augēdum ualere dinoscitur, copiose tribuit. Vnde q̄ copiosa dispēsatio tibi ubiq; occurrit? Nō habuisti, & datū est tibi, pdidisti,
B & instauratū est tibi, nunq; derelinqueris, ut scias quantū ille diligat à quo amaris. Nō uult te perdere, & ideo tanta patiētia te expectat, & cōcedit pie totiens negligēter amissa, iterum atq; iterū si uolueris reparare. O quot reperiūtur iā qui ista secū receperūt, sed amissa iterū tecū accipere nō meruerūt. Plus omnibus illis dilecta es, quia tibi tā benigne amissum redditur, quod illis perditū tā districte negatur. Nunq; tibi gratia bene operādi ipso largiente negata est. Si magna opera facis, misericorditer sublimaris. Melius enim nouit ille quid tibi expediat q̄ tu, & ob hoc si uis de eo bene sentire, totū quod ab illo tibi fit, bene fieri intellige: talis est enim amor dei in nobis, nec quicq; omnino humana infirmitas tolerat quod ipse quantū in sua bonitate est, & ad bonū nostrū nō disponat. Forte gratiā uirtutū non habes, sed dū uitiorū impulsu cōcuteris, melius in humilitate solidaris. Suauius enim redolet deo humilitas infirma, q̄ uirtus elata. Nihil omnino dispositioni diuinæ præiudicare audeas, sed semper cū timore & reuerētia ora deū, ut quēadmodum ipse nouit, tibi subueniat, si qua adhuc tñ in te mala remāserint, pie diluat: si qua inchoata sunt bona, benigne perficiat, & ea te qua uoluerit ad se uia perducat.

Cap. IX

O anima quid faciemus dño deo à quo tot bona accepimus? Neq; enim contentus fuit eadem quæ cæteris nobis bona tribuere, sed in malis quoq; nostris eius singularē dilectionē cognoscimus, ut eū tam de bonis q̄ de malis nostris omnibus singulariter diligamus. Tu dedisti mihi dñe ut te agnoscā, & præ cæteris multis de tuis secreta reuelata intelligā. Alios coætaneos meos in tenebris ignorātiæ dereliqsti, & mihi præ illis gratiæ tuæ lumē infudisti, tu dedisti mihi sensum capacē, intellectū facilē, memoriā tenacē, efficaciā in opere, gratiā in cōuersatione, profectū in studijs, profectū in cōceptis, solamen in aduersis, tutelā in prosperis, & quocunq; uertebā me ubiq; gratia tua & misericordia tua præcessit, & sæpe mihi cū cōsumptus uidebar, subito liberasti me: qñ errabā, reduxisti me: qñ ignorabā, docuisti me: qñ peccaui, corripuisti me: qñ tristabar, cōsolatus es me: qñ cecidi, erexisti me: qñ steti, tenuisti me: tu dedisti mihi uerius agnoscere te, purius diligere te, syncerius credere in te, ardētius sequi te. O dñe deus meus, dulcedo uitæ meæ, lumen oculorum

lorum meorum quid retribuã tibi pro omnibus quæ retribuisti mihi? Vis ut diligam te. Et quomó diligã te, quantũ diligã te, quis sum qui diligã te, fortitudo mea dñs, firmamentum meum refugiũ & liberator meus? Deus meus adiutor meus, protector meus, cornu salutis meæ & susceptor meus, quantũ adhuc dicã, tu es dñe deus meus. C

De dei circa nos sollicitudine. Cap. X

Multa & innumerabilia bona fecisti mihi dñe deus meus, de qbus mihi erit semp dulcor cogitare, semp loqui, fac me gratias agere ut te laudem & amem pro omnibus beneficijs tuis. Ecce habes anima mea arrã tuã, & arra tua cognoscit sponsum tuũ. Serua ergo te illi intactã, serua impollutã, serua incontaminatã, serua integrã. Si olim meretrix fuisti, iã uirgo facta es, quẽadmodum amor illius cõsueuit corruptis integritatẽ reddere, & integris castitatẽ seruare. Sẽper cogita quantã tecũ misericordiã fecit, & in hoc perpende quantũ ab ipso diligeris, q eius beneficiũ nunq̃ tibi defuisse cognoscis. Sic certe mihi uidetur cũ eius miserationes circa me attẽdo, q si fas est dicere, nil aliud agit deus nisi ut meæ saluti prouideat, & ita totũ ad custodiã meã occupatũ uideo, quasi omniũ oblitus sit, & mihi soli uacare uelit. Sẽper præsentẽ mihi se exhibet deus, semp paratũ offert, quocunq; me uerto, me nõ deserit, ubicũq; fuero, nõ recedit, quicqd egero, pariter assistit, & tandẽ cũctis actionibus meis ꝑpetuus inspector, & quantũ ad bonitatẽ suã ꝑtinet quasi indiuiduus cooperator assistit, ipse operis sui effectũ patienter ostẽdit. Ex quo cõstat q licet facies eius à nobis adhuc uideri nõ possit, nunq̃ tñ possit eius præsentia euitari. Sed qd est illud dulce quod in eius recordatione me tangere solet, & tã uehementer & tam suauiter afficere, ut tã tota quodãmodo à meipso abalienari, & nescio quò abstrahi incipiã? Subito tota innouor & tota immutor, & bene mihi esse incipit ultra q̃ dicere sufficiã, exhilaratur cõsciẽtia, in obliuionẽ uenit omnis præteritorũ dolorum miseria, exultat animus, clarescit intellectus, cor illuminatur, desiderio iucũdatur. Iamq; alibi nescio ubi me esse uideo, & quasi quibusdã amplexibus amorũ intus teneo, & nescio qd illud sit, & cũ illud retinere semp & nunq̃ perdere toto nisu laboro, luctatur quodãmodo delectabili animo ne recedat ab eo q̃d semp amplecti desiderat: & quasi in illo omniũ desideriorũ finẽ inuenerit, sũme & ineffabiliter exultat, nihil amplius quærẽs, nihil ultra appetẽs, semp sic esse uolẽs. Nunqd ille est dilectus? uere ille est dñs meus qui uisitat me, sed uenit inuisibiliter, uenit occultus, uenit incõprehẽsibilis: uenit ut tangat me, non ut uideatur à me: uenit ut admoneat me, nõ ut cõprehẽdatur à me: uenit ut nõ totũ infundat se, sed ut gustandũ præbeat se, nõ ut impleat desideriũ, nõ ut plenitudinẽ exhibeat suæ satietatis. Et hoc est quod maxime pertinet ad arram despõsationis eius, q ille qui in futuro se tibi uidendũ & perpetuo possidendum dabit, nũc aliquo modo ut q̃ dulcis sit agnoscas, se tibi ad gustandum præbet. D

De sensuũ humanorum munere & custodia uitæ. Cap. XI

Multũ igitur deus tuus diligẽdus est tibi, cui tãta beneficia cõtulit. Vt autẽ amoris flamma amplius accẽdaris, cõsydera diligẽter si præter illa quæ supra dicta sunt, aliqua tibi cõtulerit beneficia. Cũ ergo quæ hic memorata sunt bona tibi uides collata, multũ ei à quo tibi hæc collata sunt debes gratiosus & deuotus existere, & gratias agere. Valde mihi diligẽdus est deus meus, qui bene utẽs malo parentũ meorũ creauit me de carne illorũ, & inspirauit in me spiraculũ uitæ, discernẽs me ab illis q uel abortiui proiecti sunt ab utero, uel intra materna uiscera suffocati, pœnæ uidẽtur cõcepti nõ uitæ. Accepi ergo ut sim, accepi ut homo sim, accepi intellectũ, q intersit inter me & pecus. Accepi corporis formã, accepi in corpore distinctionẽ sensuũ, oculos ad uidendũ, aures ad audiendũ, nares ad odorandũ, manus ad cõtrectandũ, palatũ ad gustandũ, pedes ad ambulandũ, salutemq; ipsam corporis. Magnũ fuit & hoc q ad eorũdẽ sensuũ meorũ oblectamẽta, singula sensibus singulis cõueniẽtia creauit deus, multa pulchre lucẽtia, canore mulcẽtia, suaue olentia, dulce sapiẽtia, tacta placẽtia: ob hoc enim prouidẽtia creatoris tã diuersas qualitates rebus induit, ut omnes sensus hominis sua oblectamẽta inueniãt. Aliud enĩ ꝑcipit uisus, aliud auditus, aliud olfactus, aliud gustus, aliud tactus. Visum pascit pulchritudo colorũ: suauitas cãtilenæ demulcet auditũ: fragrãtia odoris olfactũ: dulcedo saporis gustũ. Et qs omnes delicias sensuũ enumerare queat, quæ tã multiplices sũt in singulis, ut si qs quẽlibet per se cõsyderet, quẽlibet ꝑ se singulariter ditatũ putet.

A putet. Tot oblectaměta oculorũ in diuersitate colorũ mõstramus, tot oblectaměta aurium
in diuersitate sonorũ audimus, qbus homines adinuicẽ suas uolũtates cõmunicãt, præterita
narrãt, præsentia indicãt, futura nunciãt, occulta reuelant, adeo ut si careat his uita humana,
bestijs cõparabilis uideat̃. Quid aũt cõcentus auiũ, quid humanæ uocis melos iucundũ, qd
dulce melos sonorũ omniũ cõmemorẽ? quia tã multæ sunt harmoniæ genera ut ea nec cogi
tatus ꝑcurrere, nec sermo facile explicare possit, quæ tñ cuncta auditui seruiũt & in eius deli
cias creata sunt. Eodẽ modo gustus & tactus uaria habẽt oblectaměta, quæ ex similitudine
priorũ satis perpẽdi possunt. Magnũ est certe & hoc, ꝙ sana & integra mẽbra creauit mihi
deus, ne essem meis dolor, opprobriũ alienis. Accepi etiã amplius mentẽ, scilicet quæ possit
intelligere, quæ possit capere ueritatẽ, quæ possit iustũ ab iniusto discernere, quæ possit inda
gare, desiderare creatorẽ, laudare & inhærere illi. Magnũ etiã æstimo beneficiũ, ꝙ eo tẽpore
& inter tales me nasci uoluit deus, ꝑ quos ad fidẽ suã & sacraměta peruenirẽ. Video innume
rabilibus hominibus hoc negatũ, q̃d mihi gratulor esse cõcessum, cũ qbus tñ nobis esset una
cõditio. Illi derelicti sunt ꝑ iustitiã, & ego uocatus ꝑ gratiã. Procedã adhuc etiã, intuens mu
nus eius fuisse ꝙ educatus fui à parẽtibus, ꝙ me flãma nõ læsit, ꝙ aqua nõ absorbuit, ꝙ nõ
uexatus à dæmone, ꝙ à bestijs nõ ꝑcussus, ꝙ nõ præcipitio necatus, ꝙ usq; ad cõgruã ætatẽ
in fide eius & bona uolũtate sum nutritus. Magnã igitur dñe deus erga me ostẽdisti

De longanimitatẽ dei. Cap. XII

pietatẽ. Cũ aũt in cunctis operibus tuis sis mirabilis, mirabilior tñ crederis esse in uisceribus
pietatis, nullũ eñ spernis, nullũ abijcis, neminẽ ꝑhorrescis, nisi q forte te amens exhorruerit.
Bona igitur sũt hæc tua dñe mihi à te misericorditer indulta, ꝙ me in ꝑiculis sæpe cõstitutũ
clemẽter eripuisti, nec unq̃; in peccatis meis me dereliq̃sti, oblitũ tui de te admonuisti, auer
sum à te reuocasti, uenientem ad te benigne suscepisti, pœnitẽti indulsisti. Non enim ea sola
quæ cõmisi peccata, sed etiã quæ te protegẽte nõ cõmisi, totũ à te dimissum deputandũ est.
Nam sicut in multa peccata cecidi, sic & in multa plura, nisi me cõseruasses cecidissẽ. Tribus
B autẽ modis à peccato me memini cõseruatum, scilicet occasionis subtractione, resistẽdi data
uirtute, affectionis sanitate. Multa enim in peccata cecidissem, si data esset occasio, sed dei
miseratione nõ me talis opportunitas apprehẽdit. In multa quoq; paulominus cecidissem
grauiter impulsus uiolẽtia tẽtationis, sed uirtutẽ dedisti mihi dñe ut sub me esset appetitus
meus, & ei quã sentiebã concupiscẽtiæ minime cõsentirem: sed à quibusdã peccatis tã longe
me fecit tua miseratio dñe, ut penitus abominarer ea, & ne ulla me quidẽ eorũ tentatio mo
lestaret. Magnæ quidẽ bonitatis est indiciũ dñe deus & hoc, Ecce infelix ego te iritaui, ego
malũ corã te feci, furorẽ tuũ prouocaui, irã promerui, peccaui & passus es, deliqui & adhuc
sustines: si pœniteo, parcis: si reuertor, me suscipis. Insuper dum differo, præstolaris: reuocas
errãtem, uincis repugnantem, expectas torpentẽ, amplecteris redeuntẽ, doces ignorantem,
mulces mœrẽtem, à ruina suscitas, post lapsum reparas, petẽti largiris, quærẽti inueniris, pul
santi aperis, ostẽdis mihi bene uiuendi uiam, das gradiẽdi scientiã. Magnum est etiã & hoc
dñe, ꝙ multa mihi anteq̃; petere possẽ, uel uellẽ, aut nossem, dona cõtulisti, nõ solũ ante, sed
& postq̃ senui & potui te petere, te quærere, te desiderare, tibi inhærere, gratuita bonitate tua
non petẽti, nõ quærẽti, non desiderãti, imò etiã paruipẽdenti uel etiã contẽnenti largitus es.
Maximũ æstimo & illud fuisse beneficiũ, ꝙ angelum pacis ab ortu natiuitatis meæ ad me
custodiendũ usq; ad finẽ meũ mihi dedisti: unde quidã sanctus ait, Magna est dignitas ani
marũ, ut quæq; habeat ab ortu natiuitatis ad custodiã sui angelũ delegatũ. Magnæ pieta
tis fuit hoc dñe, ꝙ mira patientia tua meas sustinuit iniquitates. Cui gratias referre debeo ꝙ
non secundũ iniquitates meas retribuisti mihi, ꝙ me terra nõ absorbuit, nõ me cœlũ fulmi
nauit, non me fulgor combussit, nõ flumina submersẽrũt, nec alia pœna uel morte prout di
gnus erã me afflixisti. Cũ enim peccãdo à te recederem, non solũ iram tuã promerui, sed &
omnẽ creaturã aduersum me excitaui. Nã si seruus cuiusq̃ à dño suo recederet, nõ solũ dñm
ipsum exacerbaret, sed & totã eius familiã iustissime iritaret. Cũ ergo te deũ omniũ creatorẽ
offendi, omnẽ creaturã quantũ spectat ad meritũ meũ in irã commoui, ita ut merito pro te

pugnaret aduersum me totus orbis terrarum. Posset enim terra dicere mihi, nõ debeo te sustinere, sed potius absorbere, quoniã à creatore meo non timuisti peccãdo recedere, & inimico scilicet diabolo adhærere. Posset dicere sol, non debeo tibi ad salutem lucere, sed ad uindictam domini mei qui est lux & fons luminis, penitus tibi radios meos abscõdere. Sic etiam cuncta quæq; creatura ad ulciscẽdam tantã iniuriam sui creatoris, nisi impetum cohiberet ipse qui eas condidit, qui nõ uult mortẽ peccatoris, sed ut cõuertatur & uiuat. Oportet ergo me dñe tanto magis tibi gratiosum & deuotũ, ad seruiendum promptiorẽ existere, quanto me de tãtis beneficijs obligatiorem conspicio in reddenda ratione, ne dilata uindicta tanto acrius adueniendo mala mea puniat, quanto diutius tolerauit quod puniri potuit. Iam diu igitur expectare cogita ô anima mea dei longanimitatem quam exhibuit, electionem prædestinationis suæ quã impleri uoluit, nimiã charitatem qua nos dilexit. Propter hoc enim expectans expectauit dñs & intẽdit mihi: sed auertit oculos suos à peccatis meis, quasi nolens aduertere quantũ delinquerẽ. Propter hoc, inquam, dissimulabat, ut commendaret patientiam, confirmaret charitatẽ suam. Propter hoc, ut bene memini, percussit cor meũ, excitans illud ut aduerteret suorũ uulnera peccatorum, & uulnerum sentiret dolorem, etiã deducens ad portas inferi & præparata iniquis supplicia mõstrans, etiam ut nil iam noxiæ remaneret rationis, meliorem mihi cõsolationem inspirans, spem indulgentiæ dedit, demum & ipsam indulgentiam contulit. Sic autem ex toto indulsit, & tam liberaliter omnem donauit iniuriam, ut iam nõ damnet ulciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputãdo. Sunt autẽ aliqui sic donãtes iniuriam ut nõ ulciscantur, sæpius tamen improperẽt: sunt & aliqui qui licet sileant, manet tamen aliquid in alta mente repositum, rancoremq; tenent in animo, quorũ utiq; neutra plena est indulgentia. Longe ab his benignissima diuinitatis natura, liberaliter agit, ignoscit plenarie, ita ut propter fiduciã peccatorũ se pœnitentium, ubi superabũdauit delictum, soleat & gratia superabũdare. Testis est Petrus, cui post trinam nagationem totius ecclesiæ pastoralis cura est commissa: testis est Paulus, qui de ecclesiæ persecutore effectus est uas electionis & doctor gentium: testis est Matthæus qui de telonio electus est in apostolũ, cui etiã & noui testamẽti primũ scriptorem esse donatũ est.

Cap. XIII Post hæc dedit mihi dominus deus continentiam. Continentiam autẽ dico, nõ à sola luxuria, sed à cæteris quoq; sicut necesse est uitijs & peccatis, qui & aliquãdo uix per triduũ continebam, postea dei auxiliante gratia, per longum tempus potui cõtinere. Ex hoc inuenio unde merito exclamare possim, Quia fecit mihi magna qui potẽs est. Forte parũ quid reputat aliquis continẽtiam, sed ego nõ ita. Scio enim quos habeat oppugnatores, quantæ illam necesse sit esse uirtutis, ut possit talibus resistere. Primus hostis continẽtiæ nostræ caro est nostra, dum concupiscit aduersus spiritum. Quàm domesticus hostis, q̃ periculosa lucta, q̃ intestinum bellum, hostem hunc crudelissimum nõ fugere possumus. O anima mea non fugare, sed circumferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis. Quid autem periculosius & miserabilius est, q̃ q hostem nostrum cogimur sustentare, perimere eum non licet? Vides ergo quàm sollicite te custodire necesse sit ab ea, quæ dormit in sinu tuo. Verumtamen non est hic solus aduersarius mihi, alium adhuc habeo qui circũcinxit me & obsedit undiq; hostis iste est præsens seculum nequam, qui per quinq; portas quinq; uidelicet sensus corporis, iaculis suis uulnerat me, & mors intrat per fenestras meas. Tertius hostis est humani generis inimicus, antiquus serpẽs callidior cunctis animãtibus, iste est hostis quem nec possumus uidere, quanto minus cauere. Hic hostis nunc quidem aperte & uiolenter, nũc occulte & fraudulẽter, semper autẽ maliciose & crudeliter nos impugnat & persequitur. Et ad hæc toleranda, ne dicam superanda, quis idoneus? Hæc ideo dixi ut innotesceret continentiæ difficultas, ut sciamus quæ à deo data sunt nobis, ac per hoc amplius diligamus cũ qui hanc nobis uirtutem tribuit. Omnino enim in domino facimus hanc uirtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. Ipse est qui non modo carnem nostram cum concupiscentijs suis, sed & præsens seculum nequam cũ curiositatibus suis & uanitatibus suis, etiam

& ipsum

A & ipsum cum tentationibus suis conterit satanã sub pedibus nostris. Nunquid non merito
dixerim inueniendũ in continẽtia unde clamarem, Quia fecit mihi magna qui potẽs est?

De beneficio spei Cap. XIIII

Post hæc dedit mihi dominus deus gratiam promerẽdi bona uitæ æternæ, quam gra
tiam in tribus maxime stare arbitror, in odio præteritorum malorum, in contemptu bono/
rum præsentium, in desiderio futurorum. Deinde dedit mihi spem eadem obtinendi. Tria,
inquam, sunt quæ sic roborant & confirmant cor meum, ut nulla me penuria meritorum,
nulla cõsyderatio propriæ uilitatis, nulla æstimatio cœlestis beatitudinis de celsitudine spei
deijcere possit: in ea firmiter radicatur anima mea. Vis scire quæ sint illa? Tria consydero in
quibus spes mea tota consistit, scilicet charitatem adoptionis, ueritatem promissionis, pote/
statem redditionis. Murmuret iam quantum uoluerit insipiens cogitatio mea, dicens, Quis
enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibusúe meritis hanc obtinere speras? Et ego fidu/
cialiter respondebo, Scio cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me
deus, quia uerax est in promissione, quia potens est in exhibitione, licet enim ei hoc facere
quod uoluerit. Pro his ergo meritis deus meus mihi diligendus est. Magnæ autem gratiæ
fuit, ꝙ me deus à se fugientẽ persecutus est, timẽti blanditus, ꝙ erexit in spem totiens despe
ratum, ꝙ suis obruit beneficijs ingratum, ꝙ gustu interioris dulcedinis immũdis assuetum
delectationibus attraxit & illexit, ꝙ indissolubilia malæ consuetudinis uincula dirupit, &
abstractum seculo benigne suscepit. Adhuc anima mea, illa quibus tibi sola con/

De largitate dei, et iniqtate nostra, & gratia rependẽda Cap. XV

scia es, diuinæ bonitatis inspice munera, ꝗ iucunda facie abrenuncianti seculo tibi Christus
occultus occurrit, quas esurienti delitias præparauit, quas miserationum suarum diuitias, &
abscõditos inspirauit affectus, quo te charitatis poculo delectauit? Magnum fuit & hoc ꝙ
me fugientem seruum suum & rebellem, sola miseratione uocatum, spiritalium consolatio/
num non reliquit expertem. Si enim tentabar, ille me sustentabat: si periclitabar, ille me eri/
gebat: si tristabar, ille me confortabat: si fluctuabam, ille solidabat. Quotiens præ timore
B arescebam, ille pius consolator astabat: quotiens æstuabã præ timore, ille meis se uisceribus
infundebat. Perpendo etiam quotiens psallentem uel legentem spiritalium me sensuum
lumine illustrabat: quotiens errãtem in quoddam ineffabile desiderium sui rapiebat: quo/
tiens mentem meam à terrenis subtractam, ad cœlestes delitias & paradisiacas amœnitates
transportabat. Taceo multa & magna misericordiæ suæ circa me opera, ne aliquid gloriæ
quæ tota eius est, ad me uideatur transire. Ita enim secundũ hominum æstimationem sibi
cohærent gratia dantis & felicitas recipientis, ut nõ laudetur solũ qui solus laudandus esset,
scilicet ille qui dedit, sed etiã ille qui recepit. Quid enim habet aliquis quod non accepit? aut
qui gratis accepit, quare laudatur quasi uelut promeruerit? Tibi ergo laus deus meus, tibi
gloria, tibi gratiarũactio: mihi aũt confusio faciei meæ, qui tot mala feci, & tot bona recepi.
Vide ergo ô anima mea, quia multũ cõmendat bonitatẽ dei, nõ solũ largitas sua, sed iniqtas
nostra. Si enim magnũ est nihil promerẽtibus impẽdere multa, quale quantúmue erit retri
buere bona promerentibus mala? O qualis pietas, quã nulla potest superare impietas. Alia
sunt quæ misericorditer deus ignoscit, alia quæ affluẽter attribuit: ignoscit mala nostra, largi
tur bona sua: semꝑ præsto ad ignoscẽdũ, paratus semꝑ ad largiendũ: hinc pius, hinc largus,
utrobiq; pius & largus. Cõfiteamur ergo illi mala nostra, cõfiteamur & bona nostra. Cõfite
amur ergo à nobis mala nostra esse ut pie ignoscat: cõfiteamur ab ipso bona nostra esse, ut
seruet & augeat. Hoc igiť incessanter agamus, ne ingrati appareamus, uel de indulta uenia,
uel de concessa gratia. Hæc, inquam, agat q se credit uel cupit esse amatorẽ dei, uerus animi
amor semꝑ cõfitetur. Quid ergo hæc omnia faciũt diligẽter cõsyderata, nisi ut consyderãtis
animũ ab omni penitus abstractũ amore, ad deũ diligẽdũ q hæc cõtulit, mirabiliter rapiãt,
uehemẽter afficiãt? Si qs aũt hæc omnia à deo sibi uidet collata, & ideo illũ parũ diligere nõ
uereretur, sciat pro certo ꝙ nemo est q nõ facile si quærit inueniat, unde plurimũ est obnoxius
deo, unde cũ totis uiribus diligẽter ei etiã continuas gratias referre deberet. Ille ergo cui ali
qua bona saluti necessaria desũt, nec sic audeat cõtra deũ murmurare, nec eũ accuset, qa om̃ia

certissima

certissima & iustissima ratione facit deus, cuius uult miseretur, & quẽ uult indurat, qui etiam potens est dona sua cui uoluerit cõferre, & collata cui uoluerit auferre. Doleat ergo qui hæc non habet, & laboret & oret ut habeat, pro acceptis uero bonis deo gratus existat. C

De morte Christi Cap. XVI

Magna igitur & multa, imò certe innumerabilia quæ mihi domine deus contulisti beneficia, pro quibus mihi diligẽdus & semper es laudandus. Quicquid enim boni habeo uel habui uel habiturus sum, à te summo bono est, à quo omne quod bonum dicitur, & est, & procedit. Vnum autẽ est, quod me plus his omnibus accẽdit, urget, mouet, & promouet ad te diligendum: super omnia, inquam, amabilem te mihi reddit ô bone Iesu ignominiosissima & amara mors, quã sustinuisti opus nostræ redemptionis. Hoc solum uel hoc omnino totam uitã nostram, totũ laborem nostrum, totum obsequium nostrum, amorem denique nostrum facile sibi uendicat, totum hoc, inquam, est quod deuotionem nostram & excitat melius & quærit suauius & auget amplius. Multum quippe in hoc opere laborabat autor mundi, nec in omni fabrica mundi tantã fatigationem sustinuit. De mundo enim & de his quæ in mundo sunt, dixit & facta sunt, mãdauit & creata sunt: at uero pro reparatione generis humani magnos & multos & diuturnos labores sustinuit & dolores. Ecce quomodo nos dilexit, qui nulla sui necessitate, sed sola charitate tam dura & indigna sustinuit. Merito ergo dixerim hoc unum omnibus alijs præstare beneficijs. Quippe cũ magnum sit aliquem sua gratis alicui conferre, multo maius certe est semetipsum impendere. Et cum magnæ charitatis sit animam pro amicis ponere, multo maioris charitatis indicium est pro inimicis ponere, quod filius dei pro nobis fecit. Nam cum inimici essemus deo, reconciliati sumus per mortem filij eius. Vix autẽ pro iusto quis moritur, ipse autẽ pro impijs est mortuus, iustus pro iniustis, ut nos offerret deo, exul à cœlis factus, ut nos reportaret ad cœlos. O quàm ineffabilis charitas, quàm ineffabilis dulcedo charitatis, quàm stupenda dignatio fuit, deum pro homine hominem fieri, deum pro homine carne mori, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Ecce cũ quanto precio quantóue labore redimebatur homo qui diabolo iure debebatur, qui si nõ redimeretur sine dubio æternaliter cũ diabolo damnaretur. Hæc ideo dixi, ut intelligat homo quantũ debeat diligere deum, non utcunque patienter, imò libenter: non solum autem hoc, sed etiam ardenter pro illo sustinere labores & dolores, qui pro te tanta ac talia sustinuit. Per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum dei. Amplectatur igitur anima mea domine Iesu crucifixum, sumat tui dulcissimi sanguinis haustum, occupet memoriam hæc suauis meditatio, ne ex toto eam obliuio obscuret. Iudico me nihil scire præter Iesum Christum & hunc crucifixum, ne scientiam meam à solidate fidei uanus error abducat, uẽdicet sibi totum amorem meum hæc tua mira dilectio, ne illum cupiditas mundialis absorbeat. Mentem igitur quam tuæ domine dulcedo charitatis compleuerit, non timor angustat, nõ libido commaculat, non ira dilaniat, non superbia eleuat, non cenodoxiæ inanis fumus euentilat, non exagitat furor, nõ stimulus ambitionis euiscerat, non auaricia contrahit, nõ deijcit tristicia, non inuidia tabefacit, nullum denique uitium eam corrumpit, dum in eadẽ dulcedine immobilis persistit. Qui ergo suis tanta præstat in præsenti, quæ dat in præsenti temporalia sunt, quæ autem in futuro seculo se promittit deus suis daturum æterna sunt, & bonis temporalibus incomparabiliter meliora. Temporalia enim bona difficile acquirũtur, & acquisita facile dilabuntur, & quæ habita sunt cum graui sollicitudine custodiuntur, & cũ dolore amittũtur, & amissa cum graui labore recuperantur: Futuri autem seculi bona nunquam amittuntur, nunquam minuuntur, cum gaudio & quiete possidentur, semper desiderantur, & nunquam fastidiuntur. Quæ cum semel quis acceperit, ita securus erit ea se nunquam amissurum, sicut certus est uel erit illa se nunquam uelle amittere. D

De promißionibus dei. Cap. XVII

Valde igitur diligendus est deus in promissis suis qui magna nobis dedit, sed maiora promisit. Promisit nobis à labore requiem, à seruitute libertatem, à timore securitatem, à mœrore consolationem, à morte resurrectionem, à resurrectione plenum gaudium, summum gaudium & indeficiens. Denique promisit nobis seipsum, sicut iurauit patribus nostris

daturum

A daturũ se nobis. Magnæ sunt igitur promissiones dei & ineffabiles, & pro his & in his uult
amari à nobis aliquo modo. Si modum quæras, uehemens desiderium promissionis, mo/
dus est, per amorem promissio dei quantũcunq; desideretur, minus desideratur quàm desi
derat. Nã quantumcunq; profecerit, plus debet. Vehemens itaq; desiderium aliquo modo
non habet modum, cum non possit esse nimium. Cum in cæteris rebus impatientia soleat
culpari, in expectatione tantæ promissionis laudabilis est uehemens impatiẽtia dilationis.
Cum eum qui plus amat, & qui plus desiderat, dilationis impatientia magis cruciat: spes
quæ differtur affligit animam, hæc autem omnia bona in cœlesti habentur patria. De illo
igitur bono quod omnium bonorum summum est, quid uel quale sit primũ dicẽdum est.

Exultemus igitur & erigamus totum intellectum nostrum inquantum deus donaue Cap. XVIII
rit, & cogitemus quale & quãtum electorum sit unicum & singulare gaudium. Illud scilicet
summum bonum quod uita, lux, beatitudo, sapientia, & æternitas, & tamen nõ est nisi uni/
cum & summum bonum, omnino sibi sufficiens, nullo indigens, quo omnia indigẽt ut sint
& bene sint, hoc bonũ est pater deus, hoc est uerbum, id est, filius patris, hoc ipsum est amor
unus & communis patri & filio, scilicet spiritussanctus ab utroq; procedens. Quod autẽ est
singulis horum quisq;, hoc est tota trinitas simul, pater & filius & spiritussanctus, quoniam
singulus quisq; non est aliud q̃ summe simplex unitas, & summe una simplicitas, quæ nec
multiplicari, nec aliud & aliud esse potest. Porrò hoc est illud idẽ unũ quod est necessariũ.
Porrò illud necessarium, in quo omne bonũ, imò quod est bonum, & unum totũ & solum
bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita mente, uide q̃ delectabile sit illud
bonum quod cõtinet iucunditatẽ omnium bonorum, & nõ qualem in rebus creatis sumus
experti: sed tanto differentẽ, quanto differt creator à creatura. Si enim est bona uita creata,
q̃ bona est uita creatrix? Si iucunda est salus facta, q̃ iucunda est salus quæ fecit salutem?
Si amabilis est sapientia cum cognitione rerum conditarum, q̃ amabilis est sapientia quæ
B cõdidit omnia ex nihilo? Deniq; si multæ & magnæ delectationes sunt in rebus delectabi
libus, qualis & quanta est delectatio in illo qui fecit omnia delectabilia? O qui hoc bono
fruetur, quid illi erit, & quid illi non erit? Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia
nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Cur ergo per multa uagamur
quærẽdo bona corporis & animæ nostræ? Amemus unũ bonũ in quo sunt omnia bona,
& sufficit. Desideremus simplex bonũ quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas
ô caro, quid desideras ô anima? Ibi est quicquid amas, quicquid desideras. Bona ergo cœle
stis regni dicere uel cogitare uel intelligere ut sunt, nullus potest carne uestitus: multo enim
maiora sunt & meliora q̃ cogitãtur & intelliguntur: regnũ nanq; dei omni fama maius est,
omni laude melius, omni scientia innumerabilius, omni gloria quæ putatur excellẽtius. Re/
gnũ itaq; dei plenũ est lucis ac pacis, charitatis & patientiæ, honestatis & gloriæ, dulcedinis
& dilectionis, læticiæ & beatitudinis perennis, & omnis boni ineffabilis, quod nec dici nec
cogitari potest. Nec ideo tamen debeo tacere, sed dicere quantũ ualeo, quia dicere quantum
uolo nõ ualeo: neq; enim quia deũ ineffabilẽ credimus, fari de illo quod possumus nõ debe
mus, ita sanè ut plus credatur de illo q̃ scribitur: quia nõ potest tantũ inde proferri sermo/
ne, quantũ potest mente cõplecti, & minus cõcipit mẽtis humanæ quælibet profunda cõple
xio, q̃ se habeat ipsius regni uel rei magnitudo. Ergo futura uita creditur esse sempiterna,
& sempiterne beata, ubi est certa securitas, secura trãquilitas, trãquilla iucũditas, felix æterni/
tas, æterna felicitas, ubi amor est perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & unus
omniũ spiritus de cõtemplatione dei sui ac de sua cũ illo permãsione securus, ubi ipsa ciuitas
quæ est angelorũ omnium atq; sanctorum cõgregatione beata, meritis fulgẽtibus micans,
ubi æterna salus exuberat, ueritas regnat, ubi nec fallit quisq; nec fallitur, unde beatus nul/
lus eijcitur, ubi nullus miser admittitur. Hæc est contemplatiua uita beata, ad quam qui bo
norum cõsummatione operum peruenerint beatis similes erunt, & simul cũ eis sine fine re/
gnabunt. Quod autẽ hic crediderunt, ibi uidebunt, sui creatoris substantiam mundissimis
cordibus

cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt, diuinæ charitatis & mutuæ dilectionis possessione deo suo in æternum & inuicē sibi adhærebūt, receptis cū incorruptione atq; immortalitate corporibus municipatum patriæ cœlestis accipiēt, atq; eius in æternum ciues effecti præmia promissa reportabunt. Ibi eius exuberabit tanta læticia, tanta cœlestiū gratia gaudiorum, ut & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluenti bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales, quia humanorum pectorum tanta erit ibi & tā perfecta mundicia, ut habeant unde mundati deo gratias agant, non unde offensi antiquis sordibus peccatorum erubescant, quia nec ibi ulla peccata, nec peccatores erunt, & ibi qui fuerant iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfecte beatos aliquid secretorum, qui, q́ est præstantius longe, ipsum uisuri sunt mundis cordibus deum: Quādoquidem humana creatura ita perfecta erit ut in melius aut in deterius ultra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimitate omnia bona quæ naturaliter accepta corruperant peccādo, mutabūtur in melius, & intellectus sine errore, memoria sine obliuione, cogitatio sine peruagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensatione, incolumitas sine debilitatione, salus sine dolore, uita sine morte, facilitas sine impedimēto, saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo. Quoniam quicquid hic humanis corporibus, aut ferarū morsus, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum ualetudinum genera diuersa decerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut ignis, aut quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut etiam senectus ipsa satis onerosa negauerit, hæc atq; his similia corporum damna una ibi resurrectio reparabit, atq; ea corpora membris omnibus instauratis, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunq; erunt ibi, etiam sibi differentibus meritis ab inuicem distabunt. C

Finis huius libri.

D

AD LECTOREM.

OPVS plenum pijs affectibus, subinde tamen iterans eadem. Agnoscas hominem uersatum in Augustini uoluminibus, nonnunquam uerba quædam ac sententias ueluti tessellas intertexit ex libris cōfessionum, alijsq; scriptis illius decerptas. Vehementer inculcat illud nihil, quod Augustinus docet sine uerbo dei factum esse. In summa, copiam probes citius quàm ordinem.

SOLILOQVIORVM ANIMAE AD DEVM LIBER.

De ineffabili dulcedine dei. Cap. I

COGNOSCAM te domine cognitor meus, cognoscam te uirtus animæ meæ. Ostende te mihi consolator meus, uideam te lumen oculorum meorum. Veni gaudium spiritus mei, uideam te læticia cordis mei. Diligam te uita animæ meæ. Appare mihi delectatio mea magna, solatium meum dulce, domine deus meus, uita mea, & gloria tota animæ meæ. Inueniam te desiderium cordis mei, teneam te amor animæ meæ. Amplectar te spōse cœlestis. Exultatio mea summa intus & extra, possideam te beatitudo sempiterna, possideam te in medio cordis mei, uita beata, dulcedo summa animæ meæ. Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum & refugium meum, & liberator meus. Amem te deus meus, adiutor meus, turris fortitudinis mihi, & spes mea dulcis in omni tribulatione mea. Amplectar te bonum, sine quo nihil bonū, fruar te optimum, sine quo nihil est optimum. Aperi penetralia auriū mearum uerbo, quod est penetrabilius omni gladio ancipiti, ut audiā uocem tuā. Intona domine desuper uoce grādi & forti. Tonet mare & plenitudo eius, commoueatur terra & omnia quæ in eis sunt. Illustra oculos meos lux incōprehensibilis,

A hensibilis,fulgura coruscationem,& dissipa eos ut non uideant uanitatem. Flumina multi/ psal.17
plica & conturba eos,ut appareant fontes aquarum, & reuelentur fundamenta orbis terra/
rum. Tribue uisum lux inuisibilis,qui te uideat. Crea nouum olfactum odor uitæ, qui post
te currat in odorem unguentorum tuorum. Gustum sana qui sapiat, & cognoscat & discer/
nat,quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine,quam abscondisti timentibus te , siue
his qui pleni sunt charitatis tuæ. Da cor quod te cogitet,animum qui te diligat,mentē quæ
te recolat , intellectum qui te intelligat , rationē quæ tibi semper summo delectabili fortiter
adhæreat. Te semper amor sapiens diligat. O uita cui omnia uiuunt, uita quæ das mihi ui/
tam,uita quæ es mea uita:per quā uiuo,sine qua morior: uita per quam resuscitor, sine qua
pereo:uita per quā gaudeo,sine qua tribulor:uita uitalis, dulcis & amabilis, semper memo/
rialis. Vbi quæso es,ubi te inueniam,ut in me deficiam & in te subsistam? Prope esto in ani
mo,prope in corde,prope in ore,prope in auribus, prope in auxilio , quia amore langueo,
quia sine te morior,quia te recolens suscitor. Odor tuus me recreat, memoria tua me sanat,
sed satiabor cum apparuerit gloria tua uita animæ meæ , Concupiscit & deficit anima mea
de memoria tua,quādo ueniam & apparebo tibi lætitia mea? Quare faciem tuam auertis,
gaudium meum per quod gaudeo? ubi est absconditus pulcher quem desidero? Odorem
tuum haurio,uiuo,& gaudeo. Te autem nō uideo,uocem tuam audio & reuiuisco. Sed cur
faciem tuam abscondis? forte dicis,Non uidebit me homo & uiuet. Eia domine moriar ut Exod.33
te uideam,uideam ut hic moriar. Nolo uiuere,uolo mori, dissolui cupio & esse cum Chri/ phil.1
sto. Mori desidero ut uideā Christū, uiuere renuo ut uiuā cū Christo . O domine Iesu acci/
pe spiritū meū,uita mea suscipe animā meā. Gaudiū meum attrahe cor meum,dulcis cibus
meus comedā te. Caput meū,dirige me: lumen oculorum meorū illumina me : melos meū
tēpera me,odor meus uiuifica me,uerbū dei recrea me. Laus mea lætifica animam serui tui,
intra in eam gaudiū meū, ut in te gaudeat:intra in eā dulcedo summa,ut dulcia sapiat . Lu
B men æternū illustra super eā ut te intelligat,cognoscat & diligat. Ob hoc enim nō te diligit
domine,si non diligit,quia non te cognoscit: & te ideo non cognoscit,quia non intelligit : &
idcirco non intelligit,quia lumen tuum non comprehendit, & lux in tenebris lucet, & tene/
bræ eam non comprehenderunt. O lux mentis, ô lucens ueritas, ô uera claritas, quæ illumi/
nas omnem hominem uenientem in hunc mundum, uenientem quidem, sed nō diligentē,
quia qui diligit mundum inimicus dei constituitur . Expelle tenebras desuper faciem abyssi
mentis meæ,ut uideat te intelligendo,ut cognoscat te comprehendendo,ut diligat te cogno
scendo. Quisquis enim cognoscit te diligit te,se obliuiscitur,amat te plus quàm se , relinquit
se & uenit ad te , ut gaudeat de te . Hinc est ergo domine quòd non tantum diligo quan/
tum debeo,quia non plene cognosco te . Sed quia parum cognosco, parum diligo : & quia
parum diligo,parum in te gaudeo:sed à te uero gaudio interiori per exteriora recedēs,dum
te solo careo adulterinas amicitias in his exterioribus quæro. Et sic miser ego cor meū quod
tibi soli debui toto amore totoq; affectu impēdere,uanis dedi:& ideo uanus effectus sum,
dum uanitatem dilexi . Hinc etiam est domine quòd in te nō gaudeo,& tibi non adhæreo:
quia ego in exterioribus, tu in interioribus: ego in temporalibus , tu in spiritalibus : ego in
transitorijs animo diffundor, cogitatione uersor, locutione implicor, & tu domine in æter/
nis habitas,& æternitas es:tu in cœlo,ego in terra:tu diligis alta,ego infima:tu cœlestia,ego
terrestria. Et quando poterunt hæc contraria conuenire? Miser ego quando De miseria & fragilitate hominis Cap. II
poterit obliquitas mea tuæ rectitudini adæquari? Tu domine diligis solitudinem,ego mul
titudinem:tu silentium ,ego clamorem:tu ueritatem,ego uanitatem:tu mundiciam,ego im/
mundiciam sequor. Quid plura domine? Tu uero bonus,ego malus:tu pius,ego impius:tu
sanctus,ego miser:tu iustus,ego iniustus:tu lux,ego cæcus:tu uita,ego mortuus : tu medici/
na,ego æger:tu gaudium,ego tristitia:tu summa ueritas,ego uniuersa uanitas, ut omnis ho
mo uiuens. Heu quid igitur ô creator dicam? audi ô creator, Creatura tua sum,iam perij:cre
atura tua sum, iam morior . Factura tua sum, iam ad nihilum redigor : plasma tuum sum:

Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me, manus, inquam, illæ quæ affixæ clauis sunt pro me, opus manuum tuarum domine ne despicias. Vulnera manuum tuarũ precor ut aspicias. Ecce in manibus tuis domine deus descripsisti me, lege ipsam scripturam & salua me. En ad te suspiro creatura tua, creator es, recrea me. En ad te clamo factura tua, uita es, uiuifica me. En ad te respicio tuum plasma, plasmator es, restaura me. Parce mihi domine, nihil enim sunt dies mei. Quid est homo ut possit alloqui deum factorem suum? Parce mihi colloquenti tibi, ignosce seruo tuo qui præsumit loqui tanto domino. Legem nõ habet necessitas, dolor me compellit dicere: calamitas quã patior, cogit me exclamare. Ægrotus sum, ad medicum clamo: cæcus sum, ad lucem propero: mortuus sum, ad uitam suspiro. Tu es medicus, tu lux, tu uita Iesu Nazarene, miserere mei fili Dauid, miserere mei fons misericordiæ: audi qui ad te clamat infirmum. Lux quæ transis, expecta cæcum, præbe ei manum, ut ad te ueniat, & in lumine tuo uideat lumen. Vita uiuẽs reuoca mortuum: quid sum ego qui loquor tecum? Væ mihi domine, parce mihi domine, ego cadauer putridum, esca uermium, uas fœtidum, cibus ignium. Quid sum ego qui loquor tecum? Væ mihi domine, parce mihi domine, infelix ego homo: homo, inquam, natus de muliere breui uiuens tempore, repletus multis miserijs: homo, inquam, uanitati similis factus, comparatus iumentis insipientibus, & iam similis factus illis. Quid iterum ego? Abyssus tenebrosa, terra misera, filius iræ, uas aptum in contumeliam, genitus per immundiciam, uiuens in miseria, moriturus in angustia. Heu miser quid sum? heu quid futurus sum? Vas sterquilinij, concha putredinis, plenus fœtore & horrore: cæcus, pauper, nudus, plurimis necessitatibus subditus, ignorans introitum & exitum meum. Miser & mortalis, cuius dies sicut umbra prætereunt, cuius uita sicut umbra lunatica euanescit, sicut flos in arbore crescit, & statim marcescit, nunc floret, & statim aret. Vita, inquam, mea uita fragilis, uita caduca, uita quæ quanto magis crescit, tanto magis decrescit: quanto magis procedit, tanto magis ad mortem accedit. Vita fallax & umbratica, plena laqueis mortis. Nunc gaudeo, statim tristor: nunc uigeo, sæpe infirmor: nunc uiuo, statim morior: nunc felix appareo, semper miser: nunc rideo, iam fleo. Sicq; omnia mutabilitati subiacent, ut nihil uix una hora in uno statu permaneat. Hinc timor, hinc tremor, hinc fames, hinc sitis, hinc calor, hinc frigus, hinc languor, inde dolor exuberat. Subsequitur his importuna mors, quæ mille modis quotidie miseros homines rapit. Hunc necat febribus, illum opprimit doloribus, hunc consumit fames, illum sitis extinguit, hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo, illum perimit flammis, alium dentibus bestiarum ferocium uorat, hunc trucidat ferro, illum ueneno corrumpit, alterum tantum repentino terrore miseram uitam finire compellit. Et nunc super hæc omnia magna miseria, quia cum nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suum. Et cum stare putat, collidítur & perit spes eius: nescit enim homo quando uel ubi uel quomodo moriatur, & tamen certum est quod eum mori oporteat. Ecce domine quàm magna miseria hominis in qua sum, nec timeo: quàm grandis calamitas quam patior, nec doleo, & ad te non clamo. Clamabo domine antequàm transeam, si forte non transeam, sed in te maneam. Dicam ergo, dicam miseriam meam, confitear nec erubescam ante te uilitatem meam. Adiuua me fortitudo mea, per quam subleuor: succurre uirtus, per quam sustentor. Veni lux per quam uideo, appare gloria per quam gaudeo. Appare uita in qua uiuam ô domine deus meus.

C

D

De mirabili lumine dei Caput III

O lux quam uidebat Tobias, quando oculis clausis docebat filium suum uiam uitæ. Lux quam uidebat Isaac interius, quando caligantibus oculis exterius filio futura narrabat. Lux, inquam, inuisibilis, cui omnis abyssus humani cordis est uisibilis. Lux quam Iacob uidebat, quando, sicut tu intus docebas, filijs exterius uentura prædicebat. Ecce tenebræ sunt super faciem abyssi mentis meæ, tu es lumen. Ecce caligo tenebrosa super aquas cordis mei, tu es ueritas. O uerbum per quod facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Verbum quod es ante omnia, ante quod nihil: uerbum regẽs omnia, sine quo nihil sunt omnia: uerbum quod dixisti in principio, Fiat lux, & facta est lux.

A est lux. Dic etiã mihi, fiat lux, & facta sit lux, & uideã lumẽ, & cognoscã quicquid non est lumen, quia sine te mihi tenebræ lumen, & lumen tenebræ ponuntur. Et sic sine tua luce nõ est ueritas, adest error, adest uanitas: non est discretio, adest confusio, adest ignorantia, non est scientia: adest cæcitas, non est uisio: adest inuium, non est uia: adest mors, non est uita.

Ecce domine, quia lux non est, mors est, imò nõ est mors, quia nihil est mors: nam per *Caput IIII* ipsam ad nihilum tendimus, dum nos nihil facere per peccatum non formidamus. Et iuste quidem hoc domine, nam digna factis recipimus, dum ad nihilum deuenimus tanquam aqua decurrens, quia sine te factum est nihil, & nos faciendo nihil, facti sumus nihil, quia sine te sumus nihil, per quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil. O domine uerbũ, ô deus uerbum, per quod facta sunt omnia, sine quo factum est nihil. Væ mihi misero totiens obcæcato, quia tu lux, & ego sine te. Væ mihi misero totiens uulnerato, quia tu salus, & ego sine te. Væ mihi misero totiens infatuato, quia tu es ueritas, & ego sine te. Væ mihi misero totiens oberrato, quia tu uia, & ego sine te. Væ mihi misero, totiens mortuo, quia tu uita, & ego sine te. Væ mihi misero totiens annihilato, quia tu uerbum, per quod facta sunt omnia, & ego sine te, sine quo factũ est nihil. O domine uerbũ, ô deus uerbũ, qui es lux, per quem facta est lux, qui es uia, ueritas & uita, in quo non sunt tenebræ, error, uanitas, neque mors. Lux sine qua tenebræ, uia sine qua error, ueritas sine qua uanitas, uita sine qua mors. Dic uerbum domine, fiat lux, ut uideam lucem, & uitem tenebras: uideam uiam, & uitem inuium: uideam ueritatem, & uitem uanitatem: uideam uitam, & uitem mortem. Illuminare domine lux mea, illuminatio mea, & salus mea quem timebo, dominus meus quem laudabo, deus meus quem honorabo, pater meus quem amabo, sponsus meus cui me seruabo. Illuminare, inquam, illuminare lux huic cæco tuo, qui in tenebris, & in umbra mortis sedet, & dirige pedes eius in uiã pacis, per quã ingrediar in locũ tabernaculi admirabilis usq; ad domũ dei in uoce exultationis & cõfessionis. Vera enim confessio est uia per quã ingrediar ad te uiã, per quã egrediar ab inuio, & reuertar ad te uiam, quia tu es uera uia uitæ.

B Confitear ergo, cõfitear tibi pater domine cœli & terræ miseriã meã, ut me uenire liceat ad *Quid sit nihil fieri Cap. V* misericordiã tuã. Miser quippe factus sum, & ad nihilũ redactus sum, & nesciui, quia tu es ueritas, & ego non erã tecũ. Vuulnerauerunt me iniquitates meæ, & nõ dolui, quia tu es uita, & ego nõ erã tecũ. Ad nihilũ duxerunt me, quia tu es uerbũ, & ego non erã tecũ, per quẽ facta sunt omnia, sine quo factum est nihil: & ideo sine te factus sum nihil, quia est nihil quod ad nihilum ducit. Omnia per ipsum facta sunt, quæcunq; facta sunt. Et qualia facta sunt? Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Omnia quæcunq; sunt, per uerbũ facta sunt: & quæcunq; per uerbum facta sunt, ualde bona sunt. Quare bona sunt, quia omnia per uerbum facta sunt? Et sine ipso factum est nihil, quia nihil bonum sine summo bono est. Sed malum est ubi non est illud bonum, quod utiq; nihil est: quia nihil aliud est malum, quàm priuatio boni: sicut nihil aliud est cæcitas, quàm priuatio luminis. Malũ itaque nihil est, quia sine uerbo factum est, sine quo factum est nihil. Illud autem malum est, quod priuatur illo bono per quod omnia facta sunt quæcunq; sunt. At quæ non sunt, per ipsum facta non sunt, & ideo nihil sunt. Et ideo mala sunt, quæ facta non sunt: quia omnia quæcunq; facta sunt, per uerbum facta sunt, & omnia per uerbum bona facta sunt. Cum igitur omnia per uerbum facta sunt, mala per ipsum non sunt. Restat igitur, quòd omnia quæ facta non sunt, bona non sunt, quia omnia quæcunq; facta sunt, bona sunt: & ideo mala sunt quæ facta non sunt, & ideo nihil sunt, quia sine uerbo factum est nihil. Malum igitur nihil est, quia factum non est. Sed qualiter malum est, si factum non est? Quia malum priuatio boni est, per quod factum bonum est: esse ergo sine uerbo malum est, quod esse non est, quia sine ipso nihil est. Sed quid est separari à uerbo? Si hoc quæris scire, audi quid *Ioan. 14* est uerbum: uerbum dei dicit, Ego sum uia, ueritas & uita. Separari ergo à uerbo, est esse sine uia, sine ueritate, sine uita, & ideo sine ipso nihil, & ideo malum, quia separatur à uerbo, per quod facta sunt omnia ualde bona. Separari autem à uerbo, per quod omnia facta

sunt,nihil aliud est quàm deficere,& à facto trãsire in defectũ,quia sine ipso est nihil.Quo- C
tiens ergo à bono deuias, à uerbo te separas, quia ipsum est bonum,& ideo nihil efficeris,
quia sine uerbo es, sine quo factum est nihil.Nunc igitur domine illuminasti me lux ut ui-
derem te,uidi & cognoui me,quia totiens nihil factus sum,quotiẽs à te separatus sum,quia
bonũ ꝙ tu es,oblitus sum & ideo malus effectus sum. Væ mihi misero,ut quid hoc non co-
gnoscebam quia te deserens nihil fiebam? Sed quid hoc quæro,si nihil eram,quomodo co-
gnoscere nolebã? Scimus quia nihil est: & quod,nihil est,non est:& quod non est bonum,
non est ,quia nihil est.Si ergo nihil fui cũ sine te fui,quasi nihil fui, & uelut idolum quod ni-
hil est, quod quidẽ aures habet & non audit, nares habet & nõ odorat,oculos habet & nõ
uidet,os habet & non loquitur,manus habet & non palpat, pedes habet & non ambulat,
& omnia lineamenta habet membrorum sine sensu eorum.

Caput VI Cum igitur fui sine te,non fui,sed nihil fui,& ideo cæcus eram, surdus & insensibilis,
quia nec bonum discernebam,nec malum fugiebam,nec dolorem uulnerum sentiebam,nec
tenebras meas uidebam,quia eram sine te uera luce,quæ illuminas omnem hominem ueni-
entem in hunc mundum. Væ mihi,uulnerauerũt me & non dolui, traxerunt me & non sen-
si,quia nihil eram,quia sine uita eram,quæ est uerbum per quod facta sunt omnia.Ideo do-
mine lux mea inimici mei de me fecerunt quæcũqꝫ uoluerũt,percusserunt,nudauerunt,pol-
luerunt,corruperũt,uulnerauerunt & occiderunt me, quia recessi à te & factus sum nihil sine
te.Heu domine uita mea, qui fecisti me:lux mea,qui direxisti me.Defensor uitæ meæ mise-
reremei & resuscita me,dñe deus meus spes mea,uirtus mea,fortitudo mea,consolatio mea
in die tribulatonis meæ, respice inimicos meos & eripe me,fugiant à facie mea qui oderũt
me, & ego uiuã in te per te. Ipsi enim domine consyderauerunt me, & uidentes me sine te
despexerunt me.Diuiserunt sibi uestimenta mea uirtutum quibus ornaueras me,fecerunt si-
bi uiam per me, sub pedibus suis conculcauerunt me, fecibus peccatorum polluerunt tem-
plũ sanctum tuum,posuerũt me desolatũ & mœrore confectũ.Ibam post eos cæcus & nu- D
dus & illaqueatus funibus peccatorum,trahebãt me post se in circumitu de uitio in uitiũ,&
de luto in lutum,& ibam absqꝫ fortitudine ante faciem subsequentis. Seruus eram,seruitu-
tẽ amabam.Cæcus erã,& cæcitatem desiderabã.Vinctus erã,& uincula non horrebã. Ama-
rum dulce,& dulce amarum credebã.Miser eram nec cognoscebam, & hoc quia sine uerbo
eram,sine quo factũ est nihil,per quod omnia conseruantur,sine quo omnia annihilantur.
Sicut enim omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil,sic per ipsum omnia cõ-
seruãtur quæcũqꝫ sunt,siue in cœlo,siue in terra,siue in mari,& in omnibus abyssis.Nec pars
parti in lapide adhæret,nec in aliquo creatorũ,nisi quia per uerbum cõseruantur per quod
omnia facta sunt.Adhæream ergo tibi uerbum ut cõserues me, quia ubi à te recessi perij in
me,nisi quia tu qui me feceras refecisti me.Ego peccaui,tu me uisitasti.Ego cecidi,tu me ere-
xisti.Ego ignoraui,tu me docuisti.Ego non uidi,tu me illuminasti.

Caput VII Miser ego deus meus quantum teneor diligere te ostẽde mihi, quantum debeo lauda-
re te demonstra mihi,quantum debeo placere tibi innotesce mihi. Intona domine desuper
uoce grandi & forti in interiorem aurem cordis mei, doce me & salua me,& collaudabo te,
qui creasti me cum nihil essem,qui illuminasti me cum in tenebris essem,qui resuscitasti me
cum mortuus essem,qui pauisti me à iuuentute mea omnibus bonis tuis.Hũc inutilem uer-
mem fœtentẽ peccatis, nutris omnibus optimis donis tuis. Aperi mihi ô clauis Dauid qui
aperis, & nemo claudit illi cui tu aperis: claudis & nemo aperit illi cui tu claudis, aperi mi-
hi ostium luminis tui ut ingrediar,& uideam & cognoscam, & confitear tibi in toto corde
meo, quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno in-
feriori.Domine deus noster quam admirabile & laudabile est nomẽ tuum in uniuersa ter-
ra. Et quid est homo quòd memor es eius,aut filius hominis quoniam uisitas eum? Do-
mine spes sanctorum, & turris fortitudinis eorum, deus uita animæ meæ per quam uiuo,
sine qua morior,lumen oculorum meorum per quod uideo, sine quo orbor,gaudium cor-
dis mei,

A dis mei, & lætitia spiritus mei, diligam te toto corde meo, & toto animo meo, & totis medullis & uisceribus meis, quia tu prior dilexisti me. Et unde hoc mihi ô creator cœli & terræ & abyssi, qui bonorū meorū nō indiges? Unde hoc mihi, quia dilexisti me? O sapientia quæ aperis os mutorū, ô uerbū per quod facta sunt omnia, aperi os meū, da mihi uocē laudis ut enarrem omnia beneficia tua, quæ mihi domine à principio contulisti. Ecce enim sum, quia tu creasti me: & quòd me creares, & in numero creaturarum tuarum numerares, ab æterno tu præordinasti antequàm quicquam faceres à principio, antequàm extenderes cœlos, necdum erant abyssi, adhuc terram non feceras, nec montes fundaueras, necdum fontes eruperant, antequàm hæc omnia quæ fecisti per uerbum faceres, me creaturam tuam fore certissima ueritatis tuæ prouidētia præuidisti, & esse me creaturam tuam uoluisti. Et hoc unde mihi domine benignissime, deus altissime, pater misericordissime, creator potentissime & semper mitissime? Quæ mea merita, quæ mea gratia, ut cōplaceret ante cōspectum tuæ magnificæ maiestatis creare me? Non eram, & creasti me: nihil fueram, & de nihilo me aliquid fecisti. Quale autē aliquid? Non stillā aquæ, non ignē, non auē, uel piscē, non serpentem, uel aliquid ex brutis animalibus, nō lapidē, uel lignū, non ex eorū genere quæ tantū habent esse, uel ex eorū quæ tantū esse possunt & crescere, non ex eorum genere, quæ tantum esse & crescere & sentire possunt: sed super omnia hæc uoluisti me esse ex his quæ tantū habēt esse, qa sum: & ex his quæ tantū habēt esse & crescere, quia sum & cresco: & ex his quæ sunt, crescūt & sentiūt, quia sum, cresco & sentio. Et paulominus parē me creasti angelis, quia rationē te cognoscendi cum ipsis à te communem accepi. Sed paulominus utiq; dixi, nam illi tuam felicem notitiam iam habent per speciem, ego autem per spem. Illi facie ad faciem, ego per speculum in ænigmate. Illi plene, ego autem ex parte.

Cap. VIII

Sed cum uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est, quando iam reuelata facie tuam faciem uidebimus. Quid iam prohibebit nos non esse minores paulominus ab angelis, quos tu domi-
B ne corona spei quæ ornata est gloria & honore, coronaueris, quos tu nimis quasi amicos tuos honorificaueris, imò per omnia & æquales angelis? Nempe & hoc ueritas tua dicit, æ- al's nā mirū si
quales enim sunt angelis, & filij dei sunt. Quid† nisi filij dei sunt, si pares fiunt angelis? Vere quidem erunt filij dei, quia filius hominis factus est filius dei. Hoc utique cōsyderanti mihi fiducia est dicere, non homo minor paulominus est ab angelis, non utique tantum æqualis angelis, sed superior angelis, quia homo deus, & deus homo, nō angelus, & dicam propter hoc hominē esse creaturam dignissimam, quia uerbum quod erat in principio deus apud deum, uerbum per quod deus dixit, fiat lux, & facta est lux, angelica scilicet natura, uerbū per quod deus creauit omnia in principio, idem uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius. Ecce gloria per quam glorior, quando sanè glorior. Ecce gaudium per quod gaudeo, quando sanè gaudeo. Domine deus meus uita & tota gloria animæ meæ, confiteor ergo tibi domine deus meus cum me creasti rationis capacem, angelis quodammodo parem creasti, quia perfici possum per uerbum tuum, ut ueniam ad æqualitatē angelorum, ut habeam adoptionē filiorum per unigenitum uerbum tuum domine, per filium tuum dilectum, in quo tibi bene complacuit, per unicum cohæredem & consubstantialem tibi & coæternum Iesum Christum, unicum dominum & redemptorem nostrum, illuminatorem & consolatorem nostrum, aduocatum nostrum apud te, & lumen oculorum nostrorum, qui est uita nostra & saluator noster, & spes unica nostra, qui nos dilexit magis quàm se, per quem habemus fiduciam repositam, & firmam apud te spem & accessum ueniendi ad te, quoniam dedit potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius. Laudem tribuam nomini tuo domine, qui me ad imaginem & similitudinem tuam creando tantæ gloriæ fecisti me fore susceptibilem ut possim filius dei fieri. Hoc utiq; nō possunt arbores, non possunt lapides, non generaliter omnia quæ mouentur uel crescunt in aëre uel in mari uel in terra, quia non dedit eis potestatem per uerbum tuum filios dei fieri, quia rationem non habent: nam & hæc potestas in ratione consistit, per quam cognoscimus deū.

Dedit autem hanc potestatem hominibus,quos creauit rationabiles ad imaginem & similitudinem suam. Et ego utique domine per tuam gratiam homo sum, & filius tuus esse possum per gratiam,quod illi non possunt. Vnde hoc mihi domine ueritas summa,uera quoque summitas,& principium omnium creaturarum? Vnde hoc mihi domine, ut possim fieri filius dei, quod illi non possunt? Tu es qui manes in æternum,qui omnia creasti simul. Simul creasti homines & iumenta, lapides & uirentia terræ. Non enim præcesserunt merita, nulla eorum antecessit gratia,quia omnia tua tantum bonitate creasti: & pares omnes creaturæ fueræ in meritis,quia omnium nulla fuere merita. Et unde ergo magis tua bonitas in hac tua creatura,quam fecisti rationalem, quàm in omnibus alijs quæ sunt sine ratione apparuit? Quare non ego sicut omnes illæ, aut cur non omnes illæ sicut ego, aut ego solus sicut illæ? Quæ mea merita, quæ mea gratia, ut me filium tuũ posse fieri susceptibilem creares,quod illis omnibus denegares? Absit domine ut hoc sentiam. Tua tantum gratia, tua tantum bonitas hoc fecit,ut essem particeps dulcedinis eius. Illa igitur gratia qua me de nihilo creasti,illam quæso domine da mihi gratiam,ut tibi de hoc referam gratiam. C

Cap. IX Omnipotens manus tua semper una & eadem,creauit in cœlo angelos, & in terra uermiculos,non superior in illis,non inferior in istis.Sicut enim nulla alia manus angelum,ita nulla posset creare uermiculum:sicut nulla cœlum,ita nulla posset creare minimum arboris folium:sicut nulla corpus, ita nulla ullum capillum album posset facere aut nigrum: sed omnipotẽs manus tua,cui omnia pari modo sunt possibilia.Nec enim possibilius est ei creare uermiculum quàm angelum,nec impossibilius est extendere cœlum quàm folium,nec leuius formare capillum quàm corpus,nec difficilius fundare terrã super aquas,quàm aquas super terram,sed omnia quæcunque uoluit fecit:sicut uoluit in cœlo & in terra,& in mari & in omnibus abyssis,& me inter omnia sicut uoluit,potuit & sciuit. Potuit quidem manus tua domine me lapidem uel auem uel serpẽtem uel beluam aliquam creare, & sciuit, sed noluit propter suam bonitatem.Quare ergo ego non sum lapis uel arbor uel aliqua belua? quia sic ordinauit bonitas tua. Et ut hoc ordinaret non præcesserunt merita mea. D

Cap. X Vnde hoc mihi domine,unde mihi laudes ad laudandum te? Sicut enim fecisti me sine me,sicut complacuit ante te:ita laus tibi est sine me,sicut complacet ante te. Laus tua domine tuipse es.Laudent te opera tua secundum multitudinem magnitudinis tuæ, laus tua domine incomprehensibilis est.Corde non comprehenditur, ore nõ mensuratur, aure non percipitur,quia ista transeunt, & laus tua domine manet in æternum. Cogitatio incipit, & cogitatio finitur,uox sonat & uox trãsit,auris audit & auditus desinit: laus uero tua in æternum stat.Quis ergo est qui te laudet? Quis homo annunciet laudem tuam? Laus tua perpetua est,transitoria non est. Hic te laudat qui teipsum laudem tuam credit.Hic te laudat, qui seipsum noscit in tuam laudem non posse pertingere. Laus tua perpetua est quæ nunquam transit.In te est laus nostra,in te laudabitur anima mea. Non nos laudamus te, sed tu te,& per te,& in te,& nobis etiam est laus in te. Tunc ueram habemus laudem quando à te habemus laudem , quando lux approbat lucem , quia tu uera laus tribuis ueram laudem. Quotiens autem ab alio quàm à te quærimus laudem, totiens tuam amittimus laudem, quia illa transitoria est, sed tua æterna. Si transitoriam quærimus , æternam amittimus laudem.Si æternam uolumus, transitoriam non amemus. Laus æterna domine deus meus, à quo omnis laus, sine quo nulla est laus, non ualeo laudare te sine te, habeam te & laudabo te.Quis enim ego sum domine per me ut laudem te? Puluis & cinis ego sum, canis mortuus & fœtẽs ego sum, uermis & putredo ego sum. Quis ego sum ut laudem te domine deus fortissime spirituum uniuersæ carnis,qui inhabitas æternitatem?Nunquid tenebræ laudabunt lucem,aut mors uitam? Tu lux,ego tenebræ:tu uita,ego mors. Nunquid uanitas ueritatem laudabit? Tu es ueritas , ego uero homo similis factus uanitati. Quid ergo domine, laudabo te? Nunquid miseria mea laudabit te? Nunquid fœtor laudabit odorem? Nunquid mortalitas hominis,quæ hodie est & cras tollitur, laudabit te? Nunquid

A quid laudabit te homo putredo & filius hominis uermis? Nunquid laudabit te domine,
qui in peccatis conceptus est & natus & nutritus? Laudet te domine deus meus incompre/
hensibilis potentia tua, incircumscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis bonitas tua. Laudet
te supereminens clementia tua, superabundans misericordia tua, sempiterna quoque uirtus
& diuinitas tua. Laudet te omnipotentissima fortitudo tua, summa quoque benignitas &
charitas tua, per quam creasti nos domine deus uita animæ meæ.
Ego autem creatura tua sub umbra alarum tuarum sperabo in bonitate tua, qua creasti Cap. XI
me. Adiuua creaturam tuam quam creauit benignitas tua. Nō pereat in malicia mea quod
operata est bonitas tua. Non pereat in miseria mea quod fecit summa clementia tua. Quæ
est enim utilitas in creatione tua, si descendam in corruptionem meam? Nunquid enim ua
ne deus constituisti omnes filios hominum? Creasti me domine, rege quod creasti. Opera
manuum tuarum ne despicias deus. Me fecisti de nihilo, si me non regis domine, iterum re/
uertar ad nihilum. Sicut enim domine non eram, & de nihilo fecisti me: sic si me non regis,
adhuc ad nihilum redigar in me. Adiuua me domine uita mea, ne peream in malicia mea.
Si non creasses me domine, non essem: quia creasti me, iam sum. Si non regis, iam non sum:
non enim mea merita, non mea gratia te coëgerunt ut creares me, sed benignissima bonitas
tua & clementia tua. Illa charitas tua domine deus meus quæ te ad creationem coëgit, ipsa
quæso modo cogat te ad regendum. Quid enim prodest quod te compulit charitas tua ad
creandum, si peream in miseria mea, & non me regat dextera tua? Hæc te cogat domine
deus meus clementia ad saluandum quod creatum est, quæ te compulit creare quod creatū
non est. Ipsa te uincat charitas ad saluandum, quæ te uicit ad creandum: quia nec nunc mi/
nor est, quia ipsa charitas tu ipse es, qui semper idem es. Non est abbreuiata manus tua do/
mine ut saluare nequeat, neq; aggrauata est auris tua, ut non audiat, sed peccata mea diuise
runt inter me & te, inter tenebras & lucem, inter imaginem mortis & uitam, inter uanita/
B tem & ueritatem, inter lunaticam hanc uitam meam & sempiternam tuam.
Hæ sunt umbræ tenebrarum, quibus operior in hac abysso caliginosi carceris huius, in qua Caput XII
prostratus iaceo donec aspiret dies, & inclinentur umbræ, fiatq; lux in firmamento uirtutis
tuæ, uox domini in uirtute, uox domini in magnificentia, dicatq; Fiat lux & effugentur te/
nebræ & appareat arida, germinetq; terra herbam uirentem & facientem semen & fru/
ctum bonum iustitiæ regni tui. Domine pater & deus, uita per quam omnia uiuunt, & si/
ne qua omnia mortua computantur, ne derelinquas me in cogitatu maligno, & extollen/
tiam oculorum meorum ne dederis mihi. Aufer à me concupiscentias, & animo irreueren/
ti & infrunito ne tradas me, sed posside cor meum ut te cogitet semper. Illumina oculos
meos ut te uideant, & non extollantur ante te gloria sempiterna, sed humiliter sentiant
non in mirabilibus super se, & quæ à dextris sunt uideant, & non quæ à sinistris abs te,
& palpebræ tuæ præcedant gressus meos. Nam & palpebræ tuæ interrogant filios homi/
num. Allide concupiscentiam meam dulcedine tua quam abscondisti timentibus te, ut
concupiscam te concupiscentijs sempiternis, ne uanis illectus & deceptus interior gustus
ponat amarum dulce, & dulce amarum: tenebras lucem, & lucem tenebras: ut liberari in
medio tot decipularum possim ab inimico super faciem uiæ huius positarum, ad ca/
piendas animas peccatorum, quibus plenus est totus mundus, quod is qui uidit sub 1. Ioan. 2
silentio non transiuit, inquiens. Quicquid enim est in mundo, aut est concupiscen/
tia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ. Ecce domine deus meus,
mundus totus plenus est concupiscentiarum laqueis, quos parauerunt pedibus meis.
Et quis effugiet hos laqueos? Profecto à quo tu abstuleris extollentiam oculorum suo/
rum, ut non eum capiat concupiscentia oculorum: & à quo tu abstuleris carnis con/
cupiscentiam, ne eum capiat carnis concupiscentia: & à quo tu abstuleris animum ir/
reuerentem & infrunitum, ne eum callide decipiat superbia uitæ. O quàm felix cui hæc
tu facies, quippe transibit immunis. Nunc redemptor te precor per te, adiuua me ne cor/

ruam in conspectu aduersariorum meorum, captus laqueis eorum, quos parauerunt pedibus meis, ut incuruent animam meam. Sed erue me uirtus salutis meæ, ne sibi risum exhibeant de me inimici† mei qui oderũt te. Exurge domine deus meus, fortis meus, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua: sicut fluit cæra à facie ignis, sic pereant peccatores à facie tua. Et ego abscõdar in abscondito faciei tuæ, & gaudeã cũ filijs tuis satiatus omnibus bonis. Et tu domine deus pater orphanorũ, & tu mater pupillorũ tuorũ, audi eiulatũ filiorũ tuorũ & extẽde alas tuas ut fugiamus sub eis à facie inimici. Turris fortitudinis Israël, qui nõ dormitas, neq; dormis custodiẽs Israël, quia nõ dormit neq; dormitat hostis qui impugnat Israël.

als tui

Caput XIII O lux quam non uidet alia lux, lumen quod non uidet aliud lumen, lux quæ obtenebrat omnem lucem, & lumen quod excæcat omne extraneum, lux à quo omnis lux, lumen à quo omne lumen, lumen ad quod omne lumen est tenebra, ad quod omnis lux obscuritas, lux cui omnes tenebræ lumen, cui omnis obscuritas lux, lux suprema quam cæcitas non obnubilat, quam caligo non hebetat, quam tenebræ nõ obscurant, quam nulla obstantia claudit, quam nunquam separat aliqua umbra, lux quæ illuminas omnia tota simul, semel & semper, absorbe me in claritatis abyssum, ut uideam undiq; te in te, & me in te, & cuncta sub te. Ne derelinquas me ne accrescant umbræ ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea. Sine te enim omnia sunt mihi tenebræ, omnia mala, quia nihil bonum sine te uero, solo & summo bono. Hoc cõfiteor, hoc scio domine deus meus, quia ubicunq; sum sine te, male est mihi præter te, non solum extra me, sed etiam in me, quia omnis copia quæ non est deus meus, mihi est egestas. Satiabor tunc cum apparuerit gloria tua. Et tu domine uita mea beata, fac ut miseriam meam confitear tibi, ex quo ab unitate bonitatis tuæ summo & uno bono temporalium rerum multiformitas lapsum me per carnales sensus dissipauit, & ab uno in multa diuisit, & facta est mihi abundantia laboriosa, & egestas copiosa, dum aliud & aliud sequebar, & à nullo implebar, dum non in me inueniebam te incommutabile & singulare & indiuisum unum bonum, quod consecutus non egeo, quod consecutus non doleo, quod possidens satiatur totum desiderium meum. Heu miseria super miseriam, cum misera anima mea à te refugit, cum quo semper abundat & gaudet: & sequitur mundum, cum quo semper eget & dolet. Mundus clamat deficio: tu domine clamas reficio: & miseria mea praua magis sequitur deficientem quàm reficientem. Planè infirmitas mea hæc est, Medice spirituum sana illam, ut confitear tibi, salus animæ meæ toto corde meo super omnibus beneficijs tuis quibus pascis me à iuuentute mea & usque in senectam & senium: te deprecor per teipsum ne derelinquas me, fecisti me cum non essem, redemisti me cum perissem: perieram, mortuus fueram, ad mortuum descẽdisti, mortalitatem suscepisti: ad seruum rex descẽdisti, ut seruum redimeres teipsum tradidisti: ut ego uiuerem, tu mortem suscepisti, mortem uicisti, me instaurasti cum te humiliasti: perieram, abieram in peccatis, uenundatus eram, uenisti pro me ut redimeres me, & tantum me dilexisti, ut sanguinem tuum in precium dares pro me, dilexisti me domine plus quàm te, quia mori uoluisti pro me. Tali pacto, tam charo precio reduxisti me de exilio, redemisti me de seruitio, retraxisti me de supplicio, uocasti me nomine tuo, signasti me sanguine tuo, ut memoriale tuum semper esset apud me, & nunquam recederet à corde meo qui pro me non recessit à cruce. Vnxisti me oleo tuo quo tu unctus fuisti, ut à te Christo dicerer Christianus. Et in manibus tuis descripsisti me, ut semper sit memoria mea apud te, si tamen memoria tua iugiter fuerit apud me. Sic igitur gratia tua semper & misericordia præuenerunt me. De multis nanq; & magnis periculis sæpe liberasti me, liberator meus: quando erraui, ad uiã reduxisti me: quãdo ignoraui, docuisti me: quãdo peccaui, corripuisti me: quando fui tristis, consolatus es me: quando desperaui, confortasti me: quando cecidi, erexisti me: quando steti, tenuisti me: quando iui, deduxisti me: quando ueni, suscepisti me: quando dormiui, custodisti me: quando clamaui, exaudisti me.

Caput XIIII Hæc enim & multa alia beneficia fecisti mihi domine deus meus uita animæ meæ, de quibus dulce esset mihi

A set mihi semper loqui, semper cogitare, semper tibi gratias agere, ut possim te semper pro omnibus bonis tuis laudare & amare te toto corde meo, & tota anima mea, & tota mente mea, & tota fortitudine mea, simul ex omnibus medullis & intimis cordis mei & omnium compagum mearum, beata dulcedo domine deus meus omnium qui delectātur in te. Sed imperfectum meum uiderunt oculi tui, oculi, inquam, tui multo lucidiores sunt sole, circum-spicites omnes uias hominum & profundum abyssi, & in omni loco contemplantur sem-per bonos & malos. Cum enim cunctis præsideas singula implens, totus semper ubiq; præ sens, cunctorumq; curam agens quæ creasti, quia nihil odisti eorum quæ fecisti, sic gressus meos semitasq; consyderas, & die noctuq; super custodiam meam uigilas, omnes semitas meas diligenter notans, speculator perpetuus, uelut si totius creaturæ tuæ cœli & terræ obli tus, tantum me solum consyderes, & nihil sit tibi curæ de aliis. Neq; enim tibi crescit lux in-commutabilis uisionis tuæ si tantum unum aspicias, neque minuitur si innumera uideas & diuersa. Quia sicut unum totum simul perfecte consyderas, sic singula quælibet licet diuersa perfecte simul totaq; totus conspicit uisus tuus. Sed sicut omnia sic unum, & sicut unum sic singula, totus simul sine diuisione uel commutatione, uel diminutione consyderas. Itaq; to-tus tu in toto tempore sine tempore, totum me simul semperq; consyderas, ac si nihil aliud consyderare habeas. Sic igitur super custodiam meam stas, sicut si omnium oblitus sis, & mi hi soli intendere uelis. Semper quippe te præsentem exhibes, semper te paratum offers, si me paratum inuenis. Quocunq; iero tu me domine non deseris, nisi prior ego te deseram. Vbicunq; fuero non recedis, quoniam ubiq; es, & quocunq; iero inueniam te, per quē pos-sim esse ne peream sine te, cum sine te esse non possim. Fateor quidem, quia quicquid facio & quæcunq; facio, ante te facio, & illud quicquid est quod facio, melius tu uides quàm ego qui facio. Quicquid enim semper operor, tu pariter semper præsens assistis, utpote perpe-tuus inspector omnium cogitationum, intentionum, delectationum, & omnium operatio-num mearum. Domine ante te est semper omne desiderium meum, ante te tota cogitatio

B mea. Tu domine uides unde ueniat spiritus, ubi sit, & quò uadat, quia tu es omnium spiri-tuum pōderator, & utrum radix sit dulcis, an amara, de qua foris pulchra folia emittuntur: tu iudex internus melius ipse nosti, & etiam medullas radicum subtilius perscrutaris, & non solum intentionem, sed radicis eius medullam intimam disertissima tuæ lucis ueritate colli-gis, numeras, contueris & consignas, ut reddas unicuiq; non solummodo secundum opera uel intentionem, sed etiam secundum ipsam interiorem absconditam medullam radicis, de qua procedit intentio operantis. Ad quod tendo cum operor, quicquid cogito, & in quocun que delector, tu uides, aures tuæ audiunt, oculi tui uident & consyderant, signas, attendis, no tas & scribis in libro tuo siue bonum fuerit siue malum, ut reddas postea pro bono præmia, & pro malo supplicia, quando aperientur libri & iudicabuntur secundum hæc quæ fuerunt scripta in libris tuis. Hoc est forte quod iam dixisti nobis, Consyderabo nouissima eorū: & quod de te domine dicitur, Vniuersorum finem ipse consyderat, quoniam tu quidem in o-mnibus quæ agimus, finem intentionis magis quàm actum operationis attendis. Cumq; hæc diligenter consydero domine deus meus, terribilis & fortis, timore pariter & ingenti ru bore confundor, quoniam nobis magna est indita necessitas iuste recteq; uiuendi, qui cun-cta facimus ante oculos iudicis cuncta cernentis. Fortissime magnipotens deus Cap. XV spirituum uniuersæ carnis, cuius oculi sunt super omnes uias filiorum Adam, à die natiuita tis eorum usq; in diem exitus eorum, ut reddas unicuiq; secundum opera eorum bona uel mala, ostende mihi ut confitear tibi paupertatem meam, quoniam dixi quòd diues essem & nullius egerem, & nesciebam quoniam pauper eram, cæcus, nudus, miser & miserabi-lis. Credebam enim me fore aliquid cum nihil essem. Dixi sapiens efficiar, & stultus factus sum. Cogitabam me esse prudētem, & deceptus sum Et uideo nunc quia donum tuum est, sine quo nihil possumus facere, quia nisi tu domine custodieris ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam. Sic docuisti me ut cognoscerem me, quia dereliquisti me & probasti me, non

non propter te quòd cognosceres me, sed propter me ut cognoscerem me. Nam ut dixi domine credebam me aliquid fore ex me, existimabam me sufficere per me, nec percipiebam quoniam tu regebas me, donec aliquantulum te elongasti à me, & cecidi statim in me, & uidi & cognoui quoniam tu regebas me, & quòd cecidi, fuit ex me: & quòd surrexi, fuit ex te. Aperuisti mihi oculos lux & excitasti & illuminasti me, & uidi quoniam tentatio est hominis uita super terram, & quòd gloriari non ualeat ante te omnis caro, nec iustificatur omnis uiuens, quoniam si quid boni est parui uel magni, donum tuum est, & nostrum non nisi malum est. Vnde igitur gloriabitur omnis caro? nunquid de malo? Hæc nõ est gloria, sed miseria. Sed nunquid gloriabitur de bono, nunquid de alieno? Tuum domine est bonum, tua est gloria, Qui enim de bono tuo gloriam sibi quærit & non tibi quærit, hic fur est & latro, & similis est diabolo, qui uoluit furari gloriã tuã. Qui em̃ laudari uult de tuo dono, & non quærit in illo gloriam tuam, sed suam: hic licet propter tuum donum laudetur ab hominibus, à te tamen uituperatur, quia de dono tuo non tuam, sed suam gloriam quæsiuit. Qui autem ab hominibus laudatur uituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, nec liberabitur condẽnante te. At tu domine formator meus ex utero matris meæ, non me sinas cadere in illam exprobrationem, ut exprobretur mihi furari uoluisse gloriam tuã. Tibi enim sit gloria, cuius est omne bonum: nobis autem confusio faciei & miseria quorum est omne malum, nisi tu uolueris misereri. Misereris quippe domine, misereris omnium, & nihil odisti eorum quæ fecisti, & das nobis de bonis tuis, & ditas nos domine deus inopes optimis donis tuis. Quoniam diligis pauperes, & diuites facis eos diuitijs tuis. Ecce nũc domine pauperes nos filij tui sumus, & pusillus grex tuus, aperi nobis ianuas tuas, & edẽt pauperes & satiabuntur, & laudabunt te qui requirunt te. Scio etiam domine & cõfiteor docente te, quoniam illi soli qui cognoscunt se pauperes, & confitentur tibi paupertatem suam, ditabuntur à te: quoniam qui se diuites existimant cum sint pauperes, à tuis diuitijs inueniuntur exclusi. Ego igitur cõfiteor tibi domine deus meus paupertatem meam, & sit tibi tua gloria tota, quoniam tuum est omne bonum per me gestum. Domine cõfiteor ut docuisti me, nihil aliud sum quàm uniuersa uanitas & umbra mortis, & abyssus quædam tenebrosa, & terra inanis & uacua, quæ sine tua benedictione nõ germinat, fructũ quoq; nõ facit, nisi confusionem, peccatum & mortem. Si quid boni unquam habui, à te recepi, quicquid boni habeo tuum est, uel à te habeo. Si quando steti, per te steti: sed quando cecidi, per me cecidi, & semper in luto iacuissem, nisi tu me erexisses: semper cæcus fuissem, nisi tu me illuminasses. Quando cecidi nunquam surrexissem, nisi tu mihi manum porrexisses. Postquam me etiã erexisti semper cecidissem, nisi tu me sustinuisses: sæpius perissem, nisi me gubernasses. Sic semper domine, sic semper gratia tua & misericordia tua præuenit me, liberans me ab omnibus malis, saluans à præteritis, suscitans à præsentibus, & muniens à futuris, præcidens etiã ante me laqueos peccatorũ, tollens occasiones & causas: quia nisi tu & hoc mihi fecisses, ego omnia peccata mundi fecissem, quoniã scio domine, quòd nullũ peccatum est quod unquã fecerit homo, quod non possit facere alter homo, si creator desit à quo factus est homo. Sed quod nõ facerẽ, tu fecisti: q́ abstinerẽ tu iussisti, & quod tibi crederẽ, gratiã tu infudisti. Tu namq; domine regebas me tibi, seruabas me tibi, & mihi ut adulteriũ & omne aliud peccatũ nõ cõmitterẽ, gratiã & lumen donasti.

De diaboli tentationibus Cap. XVI

Tentator defuit, & ut deesset, tu fecisti: locus & tẽpus defuit, & ut hæc deessent tu fecisti. Affuit tentator, non defuit locus, non defuit tẽpus: sed ut non consentirẽ, tu me tenuisti. Venit tentator tenebrosus ut est, & ut eum despicerẽ, tu me confortasti. Venit tentator armatus & fortis, & ut me non uinceret, tu eum refrenasti, & me roborasti. Venit tentator transfiguratus in angelum lucis, & ut me non deciperet, tu eum increpasti, & ut eum cognoscerem, tu me illuminasti: ipse enim est draco, ille magnus & rufus, serpens antiquus, uocatus diabolus & satanas, habens capita septem, & cornua decem, quem creasti ad illudendum huic mari magno & spacioso, in quo reptant animalia, quorũ non est numerus, & animalia pusilla & magna, id est diuersa dæmoniorum

A niorum genera, qui nihil aliud die noctuq; operantur, nisi quia circumeunt quærētes quem deuorent, nisi tu eripias. Ipse enim est antiquus ille draco, qui ortus est in paradiso uolupta/tis, qui cauda sua trahit tertiā partem stellarum cœli, & eas mittit in terram, qui ueneno suo corrumpit aquas terræ, ut bibētes homines moriantur, & qui sternit sibi aurum quasi lutū, quod influat Iordanis in os suum, & habet fiduciam, qui factus est ut nullū timeat. Et quis defendet à morsibus eius, quis eruet ab ore eius, nisi tu domine qui confregisti capita draconis magni? Adiuua nos, prætende domine super nos alas tuas, ut fugiamus sub eis à facie draconis huius, qui nos persequitur, & scuto tuo libera nos à cornibus eius: hoc em̄ est continuum studium eius, hoc unicum desiderium suum, ut animas quas creasti deuoret. Et ideo deus meus ad te clamamus, libera nos ab aduersario nostro quotidiano, qui siue dormiamus, siue uigilemus, siue comedamus, siue bibamus, siue quodcunq; opus operemur, omnibus modis instat die ac nocte, fraudibus & artibus, nunc palam, nunc occulte, sagittas uenenatas contra nos dirigens, ut interficiat animas nostras. Et tamen domine pessima insania nostra, quia cum continue uideamus contra nos draconem ore aperto paratum ad deuorandum, nihilominus dormimus & lasciuimus in pigritijs nostris, tanquam securi ante eū, q nihil aliud desiderat quàm ut nos perdat. Inimicus ut occidat semper uigilat sine somno, & nos ut custodiamus nos, nolumus euigilare à somno. Ecce tetendit ante pedes nostros laqueos infinitos, & omnes uias nostras uarijs repleuit decipulis ad capiēdas animas nostras, Et quis effugiet? Laqueos posuit in diuitijs, laqueos posuit in paupertate, laqueos tetendit in cibo, in potu, in uoluptate, in somno & in uigilia, laqueos posuit in uerbo & in opere, & in omni uia nostra. Sed tu domine libera nos de laqueo uenantium, & à uerbo aspero, ut confiteamur tibi dicentes, Benedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Et tu quidem domine lux mea, illumina oculos meos, ut *Quod deus est lux iustorum Cap. XVII*

B uideam lumen, & ambulem in lumine tuo, & non impingam in laqueos eius. Quis enim euadet laqueos istos multos, nisi uideat eos? Et quis uidebit eos, nisi quem illuminaueris lumine tuo? Ipse enim pater tenebrarum laqueos suos abscondit in tenebris suis, ut capiātur in eis omnes qui sunt in tenebris suis, qui sunt filij tenebrarum harum, non uidentes lumen tuum, in quo qui ambulat non timebit: qui enim ambulat in die, non offendit: qui autem in nocte ambulat, offendit, quia lux non est in eo. Tu lux domine, tu lux filiorum lucis, tu dies qui nescis occasum, in qua ambulant filij tui sine offensione, & sine qua omnes qui ambulant in tenebris sunt, quia te lucem mundi non habent: ecce quotidie cernimus, quia quo magis à te uero lumine quis elōgatur, eo magis peccatorum inuoluitur tenebris: & quo magis est in tenebris, eo minus uidet laqueos in uia sua, & ideo minus cognoscit, & idcirco sæpius capitur, & cadit in eis, & quod est horribilius, etiam se cecidisse ignorat. Qui uero suum casum ignorat, eo minus curat surgere, quanto se existimat adhuc stare. Tu uero lux mentis domine deus meus, nunc illumina oculos meos, ut uideam & cognoscam, ne corruam in conspectu aduersariorum meorum. Etenim in exterminium nostrum laborat inimicus noster, quem petimus ut facias liquefieri à facie nostra, sicut cæra liquescit à facie ignis. Quoniam domine ipse est latro primus & ultimus, qui consilium fecit ut raperet gloriam tuam, quoniam inflatus & elatus crepuit & cecidit in faciem suam, & deiecisti eum de mōte sancto tuo, & de medio lapidum ignitorū, in quorum medio ambulauit. Et nunc uita mea domine deus meus, ex quo cecidit non cessat persequi filios tuos. Et in odium tuum ô rex magne, cupit perdere hanc creaturam tuam, quam creauit omnipotens bonitas tua ad imaginem tuam ut possideat gloriam tuam, quam ipse perdidit per superbiam suam. Sed contere eum fortis noster antequàm nos agnos tuos deuoret, & illumina nos ut uideamus laqueos quos ipse parauit, & euadamus ad te ô lætitia Israël. Et hæc omnia tu domine melius nosti, qui nosti contentionem eius, & ceruicem eius durissimam. Nec hoc dico ut ostendam tibi, quia omnia uides, & nulla te latet cogitatio. Sed ante

pedes

pedes tuæ maiestatis de inimico meo querimoniã facio, iudex æterne, ut & ipsum damnes, C & nos filios tuos salues, quorũ fortitudo tu es. Versutus est enim domine iste hostis & tortuosus, nec facile deprehendi possunt circuitus uiæ eius, nec cognosci species uultus eius, nisi tu illumines. Nam nunc hic, nunc illic: nunc agnum, nunc lupum: nunc tenebras, nunc lucem se ostendit, & singulis quibuslibet qualitatibus, locis, & temporibus, secundum uarias rerum mutationes, uarias exhibet tentationes. Nam ut tristes decipiat, tristatur & ipse: ut gaudentes illudat, fingit se & ipse gaudere: ut spiritales defraudet, in angelum lucis se transfigurat: ut fortes comprimat, apparet agnus: ut mites deuoret, apparet lupus. Hæc quidem omnia secundum similitudinem uariarum tentationum effici habet, sicut alios à timore nocturno, alios à sagitta uolãte in die, alios à negocio perambulante in tenebris, alios uero ab incursu, alios à dæmonio meridiano. Et ad hæc quis idoneus ut cognoscat, & astutias eius quis cognouit? Quis reuelabit speciem indumenti eius, & gyrum dentium eius quis agnoscet? En abscõdit sagittas suas in pharetra, & laqueos suos abscondit sub specie lucis, & hoc difficilius perpẽditur, nisi à te domine spes nostra lumen assumamus, ut uideamus omnia. Nam non solum in carnis operibus quæ de facili cognoscũtur, nec tantum in ipsis uitijs, sed in ipsis spiritalibus exercitijs laqueos abscondit subtiles, & sub uirtutum colore ipsa uitia induit, & transmutat se in angelum lucis. Hæc & multa alia nititur contra nos ipse filius Belial, ipse satan, domine deus noster. Et nunc ut leo, nunc ut draco, manifeste & occulte, intus & extra, die ac nocte insidiat᷑ ut rapiat animas nostras. Et tu eripe nos domine, qui saluas sperantes in te, ut ipse de nobis doleat, & tu lauderis in nobis domine deus noster.

Cap. XVIII Ego autem filius ancillæ tuæ qui me commendaui manui tuæ, iam his meis paupercul is confessionibus confitear tibi liberator meus toto corde meo, & recolam ad mentem meam omnia bona quæ fecisti mihi à iuuentute mea, in omni uita mea. Scio nanq; quod ingratitudo multum tibi displiceat, quæ est radix totius mali spiritalis, & uentus quidam desiccãs, & urens omne bonum, obstruẽs fontem diuinæ misericordiæ tuæ super hominem, qua & D mala mortua iam oriuntur, & uiua iam opera moriuntur, & ultra non adipiscuntur. Et ego domine gratias tibi agam, ne sim ingratus tibi liberator meus, quoniam liberasti me. Quotiens me iam absorbuerat ille draco, & tu domine ab ore eius extraxisti me? Quotiens ego peccaui, & ipse paratus fuit deglutire me, sed tu domine deus meus defendisti me? Cũ contra te inique agebam, cum tua mãdata frangebam, stabat ipse paratus ut me raperet ad infernum, sed tu prohibebas. Ego te offendebam, & tu me defendebas: ego te nõ timebam, & tu me custodiebas. A te recedebam, & inimico meo me exhibebam, tu ipsum ne me acciperet, deterrebas. Hæc mihi tu domine deus meus beneficia conferebas, & ego miser non cognoscebam. Sic enim me multotiens à faucibus diaboli liberasti, de ore leonis eripuisti, & ab inferno licet nescientem me multis uicibus reduxisti. Descendi enim usq; ad portas inferni, & ne illuc intrarem, tu me tenuisti. Appropinquabã usq; ad portas mortis, & ne me ipsæ caperent, tu fecisti. De morte etiam corporis sæpius eripuisti me saluator meus, cum graues morbi tenerent me, cum fui in periculis multis, per mare, per terras, ab igne & gladio, & ab omni periculo liberans, semper mihi astans & misericorditer saluans. Sciebas tu quidem domine, quia si tunc mors me occupasset, infernus animam meam suscepisset, & perpetuo damnatus fuissem: sed tua misericordia, & tua gratia præuenit me, eripiens me de morte corporis, & de morte animæ domine deus meus. Hæc & multa alia mihi tua beneficia exhibuisti, & ego eram cæcus, & non cognoui donec illuminasti me. Nunc igitur lux animæ meæ domine deus meus, uita mea, per quam uiuo, lumen oculorum meorum, per quod uideo, en illuminasti me, & cognosco te, quia uiuo per te, & gratias ago tibi licet uiles & exiles & impares beneficijs tuis, quales habet mea fragilitas offero. Quoniam tu es solus deus meus, creator meus benignus, qui amas nostras animas, & nihil odisti eorum quæ fecisti. En ego primus inter peccatores quos saluasti, ut exemplum alijs tribuã benignissimæ pietatis tuæ. Confitear beneficia tua magna, quoniam eripuisti me de inferno inferiori semel & secundo

A & tertio & centies & millies, & ego semper ad infernum tendebam, & tu me semper reducebas, & iuste millies damnasses me si uoluisses: noluisti, quia amas animas, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam domine deus meus, multæ misericordiæ in omnibus uijs tuis. Nunc ergo uideo hæc domine deus meus, & cognosco per lumen tuum, & deficit anima mea in misericordia tua magna quæ est super me, quoniã eripuisti animam meam ex inferno inferiori, & me ad uitam reduxisti. Totus enim eram in morte, totum me resuscitasti. Tuum igitur sit totũ id quod uiuo, & totus totũ me tibi offero. Totus spiritus, totum cor, totũ corpus, tota uita mea uiuat tibi, uita mea dulcis, quoniã totum me liberasti ut totũ me possideres, totum me refecisti ut totum me rehaberes. Diligam te igitur domine uirtus mea, diligam te ineffabilis exultatio mea, & uiuat iam nõ mihi, sed tibi tota uita mea, quæ perierat in miseria mea, resuscitata est in misericordia tua, qui es deus misericors & miserator & multæ misericordiæ in milia his qui diligunt nomen tuũ. Idcirco domine deus meus sanctificator meus iussisti mihi lege tua, ut diligam te toto corde meo, tota anima mea, tota mẽte mea, tota fortitudine mea, & totis uiribus meis, & etiã ex intimis medullis cordis mei, omnibus horis & momentis quibus fruor bonis misericordiæ tuæ, quoniã semper perirem, nisi quia semper regis me: semper morerer, nisi quia semper me uiuificas, & omni momento me tibi obligas, dum omni momento mihi tua magna beneficia præstas. Sicut ergo nulla est hora uel punctum in omni uita mea, quo tuo beneficio nõ utar: sic nullũ debet esse momentum quo te non habeam ante oculos in mea memoria, & te non diligam ex omni fortitudine mea. Sed nec hoc ualeo nisi tu dederis mihi, cuius est omne donum bonũ, & omne datum optimum descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Nõ enim est uolentis neq; currentis, sed tui miserentis, ut diligamus te. Tuum est domine hoc donum, cuius est omne bonum. Iubes te diligi, da quod iubes & iube quod uis.

De feruore charitatis. Cap. XIX

Amo te deus meus, magisq; semper amare cupio, quia tu es reuera
B omni melle dulcior, omni lacte nutribilior, & omni luce clarior. Idcirco super omne aurum & argẽtum & lapidem preciosum es mihi charior, displicebat enim mihi quicquid agebam in seculo præ dulcedine tua, & decore domus tuæ quam dilexi. O ignis qui semper ardes & nunq; extingueris, ô amor qui semper ferues & nunq; tepescis, accẽde me. Accendar, inquã, totus à te ut totus diligam te. Minus enim te amat, qui tecum aliquid amat quod non propter te amat. Diligã te domine, quoniã tu prior dilexisti me. Et unde mihi uerbum ut explicem signa dilectionis tuæ, maxime erga me propter innumera beneficia tua, quibus à principio educasti me? Post beneficium nempe creationis quãdo in principio de nihilo ad imaginem tuam creasti me, honorificans & exaltans me inter eas creaturas quas fecisti, & nobilitãs lumine uultus tui quo signasti superliminare cordis mei, quo ab insensibilibus pariter & sensibilibus brutis discreuisti me, & paulominus ab angelis minuisti. Parũ & hoc fuit ante conspectum diuinitatis tuæ, quoniam quotidianis & singularibus maximisq; donarijs tuorum beneficiorum me sine intermissione nutriuisti, & quasi filium tuũ paruulum tenellum uberibus tuæ consolationis lactasti & cõfortasti me. Vt enim tibi totus seruirẽ, omnia quæcunq; fecisti in meum seruitium tradidisti.

Quòd deus subiecit omnia seruituti hominum. Cap. XX

Omnia sub pedibus hominis subiecisti, ut solus homo totus tibi subijceretur. Et ut tuus totus homo esset, super omnia opera tua dominatus est homo. Exteriora nempe pro corpore cuncta creasti, ipsum uero corpus pro anima, animam uero pro te ut tibi soli uacaret, & te solum amaret, possidens te ad solatium, inferiora uero ad seruitium. Quicquid enim cœli ambitu cõtinetur inferius ab anima humana est, quæ facta est ut summum bonum superius possideret, cuius possessione beata fieret, cui si adhæserit, cunctorum mutabilium inferiorum necessitudines supergrediẽs, illius summæ maiestatis cuius æmulatur speciem, æternæ immortalitatis faciem cum serenitate uidebit. Tunc uero illis bonis optimis fruetur in domo domini, quorũ comparatione cuncta hæc quæ hic cernimus uelut nihilum computantur. Illa sunt quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit deus diligentibus se. Et hæc

quidem domine daturus es animæ. His etiã quotidie lætificas animas seruorum tuorum, C
qui amas animas. Quid miror hæc domine deus meus, imaginem quippe tuã honorificas, & similitudinem tuã ad quam creatæ sunt: nam & corpore nostro licet adhuc corruptibili & ignobili, ut uideret, dedisti cœli claritatem per manum ministrorum tuorum indefessorum, solis & lunæ, qui præcepto tuo iugiter die ac nocte deseruiunt filijs tuis: ut spiraret, largitus es aëris puritatem: ut audiret, sonorum uarietates, ut odoraret odorum suauitates, ut gustaret saporum qualitates: ut contrectaret, dedisti corpulentorũ omnium grossitates. Adiuuamẽta suis necessitatibus dedisti iumẽta, uolucres quoq; cœli, & pisces maris, & fructus terræ ad reficiendum impendisti. Medicinas de terra propter singulas quasq; suas corruptelas creasti, singula solatia singulis malis obuiãtia præparasti, quoniã es misericors & miserator, & nouisti figmentum nostrum figulus noster, & nos omnes quasi lutum in manu tua.

Cap. XXI En aperiatur mihi misericordia tua magna, lumine tuo illustra quæso magis adhuc, ut mihi magis aperiatur. Nam ex his minimis tua magna, & ex his uisibilibus tua inuisibilia comprehendimus domine deus sancte, & bone creator noster. Si enim mi domine pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cœlo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & umbra, rore & imbre, uẽtis & pluuijs, uolucribus & piscibus, bestijs & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinũ terræ, & cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis successiue per sua tempora ministrantium, ut alleues fastidium nostrũ: qualia quæso, & q̃ magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparasti diligentibus te, in illa cœlesti patria ubi te uidebimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua domine rex cœlorum. Cũ enim sint hæc omnia ualde bona & delectabilia, quæ bonis pariter malisq; cõmunia tradidisti, qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondidisti? Si tam innumera & uaria dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis & inimicis, q̃ magna & innumerabilia, q̃ dulcia & delectabilia quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia cõtinet carcer, quanta quæso continet patria? Oculus non uidit deus absq; te, quæ præparasti diligentibus te. Secundum enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quã abscondisti timentibus te: magnus enim tu es dñe deus meus & immensus, nec est finis magnitudinis tuæ, nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mẽsura benignitatis tuæ, nec est finis, nec numerus, nec mensura retributionis tuæ, sed sicut magnus es tu, ita magna sunt donaria tua, quoniã tuipse præmium & donũ omnium legitimorum tuorũ pugnatorum. D

Cap. XXII Hæc sunt beneficia magna tua domine deus, sanctificator sanctorum tuorum, quibus repleturus es inopiam esuriẽtium filiorum tuorum: quoniã tu es spes desperatorum, & consolatio desolatorum, tu corona spei, quæ ornata est, gloria præparata uincẽtibus. Tu famelicorum satietas æterna, danda esurientibus. Tu consolatio sempiterna, qui solis illis te tribuis qui consolationem huius mũdi pro tua perpetua cõsolatione contemnunt. Nam qui hic consolantur, indigni tua consolatione habentur: sed qui hic cruciantur, à te consolãtur: & qui participant passionibus, participant & cõsolationibus. Nemo enim potest in utroq; seculo consolari, nec potest quis hic, & in futuro gaudere: sed unũ necesse est ut perdat, qui alterum uoluerit possidere. Hæc ubi consydero domine consolator meus, in hac uita renuit consolari anima mea ut digna habeatur tuis consolationibus æternis, quia iustum est ut amittat te quicunq; in aliquo alio magis consolari eligit q̃ in te. Et obsecro summa ueritas te per te, nõ permittas me in aliqua consolatione uana consolari q̃ in te, sed peto ut omnia mihi amarescant, ut tu solus dulcis appareas animæ meæ, qui es dulcedo inæstimabilis, per quam cuncta amara dulcorantur. Tua enim dulcedo Stephano lapides torrentis dulcorauit: tua dulcedo craticulam beato Laurentio dulcem fecit: pro tua dulcedine ibant apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine tuo contumeliam pati. Ibat Andreas securus ad crucem & gaudens, quoniam ad tuam dulcedinem properabat.

A bat.Hæc enim tua dulcedo ipsos apostolorum principes sic repleuit,ut pro ipsa crucis pati/
bulum unus eligeret,alter quoq; caput ferienti gladio supponere nō timeret.Pro hac emen
da Bartholomæus propriam pellem dedit.Pro hac quoq; gustanda ueneni poculum intre
pidus Ioannes potauit. Hanc uero ut gustauit Petrus,omniū interiorum oblitus clamauit Matth.17
quasi ebrius,dicens,Domine bonum est nos hic esse,faciamus hic tria tabernacula:hic mo/
remur,te contemplemur,quia nullo alio indigemus,sufficit nobis domine uidere te,sufficit,
inquit,tanta dulcedine satiari. Vnam enim stillam dulcedinis ille gustauit,& omnem aliam
fastidiuit dulcedinem . Quid putas dixisset,si magnam illam multitudinem dulcedinis di/
uinitatis tuæ gustasset,quam abscondisti timentibus te? Hanc tuam dulcedinem ineffabi/
lem & illa gustauerat uirgo,de qua legimus,q̃ lætissima & gloriãter ibat ad carcerem,quasi Psal.30
ad epulas inuitata. Hanc, ut reor, & ipse gustauerat,qui dicebat,Quàm magna multitudo Psal.33
dulcedinis tuæ domine quam abscondisti timētibus te:quiq; monebat, Gustate & uidete,
quoniam suauis est dominus. Hæc est enim illa beatitudo domine deus noster quam expe
ctamus daturum te nobis, pro qua tibi domine continue militamus, pro qua tibi mortifi/ Cap. XXIII
camur tota die, ut in tua uita tibi uiuamus. Tu autem domine expectatio Israël,
desiderium ad quod suspirat cor nostrum quotidie,festina ne tardaueris.Surge,propera &
ueni,ut educas nos de isto carcere ad confitendum nomini tuo,ut gloriemur in lumine tuo. Matth.6
Aperi aures tuas clamoribus lachrymarum pupillorū tuorum,qui clamāt ad te,Pater no/
ster, da nobis hodie panem nostrum quotidianum,in cuius fortitudine ambulemus die ac
nocte,usquequo perueniamus ad mōtem sanctum tuum Oreb.Et ego paruulus inter par/
uulos familiæ tuæ deus pater & uirtus mea, quando ueniā & apparebo ante faciem tuam,
ut qui nunc tibi confiteor ad tempus, extunc confitear tibi in æternum? Beatus ero si fuero
admissus ad uidēdum claritatem tuam . Quis mihi hoc tribuat ut ad hoc uenire permittas
me? Scio domine,scio & confiteor me indignum ut intrem sub tectum tuū, sed fac propter
B honorem tuum,& ne confundas in te sperantem seruum tuum.Et quis intrabit in sanctua/
rium tuum ad considerandas potentias tuas,nisi tu aperias? Quis autem aperiet,si tu clau
seris? Si enim destruxeris,nemo est qui ædificet.Et si incluseris hominem, nemo est qui ape
riat.Si continueris aquas,omnia siccabuntur : & si emiseris eas,subuertent terram:si omnia
quæ fecisti ad nihilū redigas,quis contradicet tibi? Porrò sempiterna bonitas misericordiæ
tuæ qua fecisti omnia quæcunq; uoluisti , tu nos fecisti fabricator mundi , rege nos:tu nos
creasti,ne spernas nos,quia opera tua sumus.Et quidē domine deus noster,nos lutū & uer/
miculi nō ualemus in tuas æternitates intrare,nisi tu induxeris qui de nihilo cuncta creasti. Quòd salus no/stra ex deo est
Ego autē opus manuum tuarum confitebor tibi in timore tuo,quia non in arcu meo
sperabo, & gladius meus non saluabit me, sed dextera tua & brachium tuum & illumina/ Cap.XXIIII
tio uultus tui,alioquin desperarem,quoniam spes mea tu es qui creasti me,quoniā non de/
relinquis sperantes in te. Tu quippe es dominus deus noster suauis & patiens,in misericor/
dia disponēs omnia. Nam si peccauerimus,tui sumus:si non peccauerimus,tui sumus,quo/
niam apud te sumus computati. Nos enim folium uniuersi, & uanitas est omnis homo ui/
uens,& uentus est uita nostra super terram. Ne irascaris si cadimus pupilli tui,quoniam tu
nosti figmētum nostrum domine deus noster. Num deus inæstimabilis fortitudinis cōtra
folium quod à uento rapitur ostēdere uis potentiam tuam,& stipulam siccam persequeris?
Num damnabis rex Israël æternæ canem mortuum? Num damnabis culicem unum? Au
diuimus de misericordia tua domine, quoniam tu mortem non facis, nec lætaris in perdi/
tione morientium. Propter hoc domine oramus te,ne permittas dominari quod nō fecisti
huic creaturæ tuæ quam fecisti. Si enim doles de perditione, quid te prohibet domine,qui
omnia potes, ne semper læteris de nostra saluatione? Si uis,potes me saluare,ego autē & si
uellem nō possem.Magna est multitudo miseriarum mearum mecum. Velle quippe mihi
adiacet,perficere autem non inuenio. Velle quod bonum est non possum, nisi tu uelis, nec
quod uolo possum , nisi tua potentia me confortet : & quod possum aliquando nolo, nisi

tua uoluntas fiat sicut in cœlo & in terra. Et quod uolo & possum ignoro, nisi tua sapientia me illustret. Etsi etiã sciam quandoq; uolens, quandoq; ualens, imperfecta & uacua transit sapientia mea, nisi adiuuet uera sapientia tua. In tua autem uoluntate cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere uoluntati tuæ, domine uniuersorum, principatum tenens omnis carnis, & quæcunq; uis facis in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. In nobis igitur fiat uoluntas tua, super quibus inuocatum est nomen tuum, ne pereat hoc nobile plasma tuum quod creasti propter honorẽ tuum. Et quis homo natus de muliere qui uiuat & non uideat mortem, & eripiat animam suam de manu inferi, nisi tu solus eripias uita uitalis omnis uitæ, per quẽ omnia uiuunt?

Cap. XXV Etenim iam tibi confessus sum laus uitæ meæ domine deus meus, uirtus salutis meæ. Sperabã aliquando in uirtute mea, quæ tamen non erat uirtus. Et cum sic uolui currere, ubi magis stare credebã, ibi magis cecidi, factusq; sum magis retro & nõ ante, & quod credebam consequi, magis elongatũ est à me. Sic per multa similia uires meas probans, cognosco nunc quia illuminasti me, quoniam quod magis credidi posse per me, minus semper potui. Dicebam enim, hoc faciam, illud perficiam: nec hoc, nec illud faciebam. Aderat uoluntas, non erat facultas. Aderat facultas, nõ aderat uoluntas, quoniam de meis uiribus confidebam. Nunc autem confiteor tibi domine deus meus pater cœli & terræ, quia non in fortitudine sua roborabitur uir, ut glorietur ante te stulta præsumptio omnis carnis. Non est enim hominis uelle quod possit, aut posse quod uelit, uel scire quod uelit & possit: sed potius à te gressus hominis dirigũtur, illorũ, inquam, qui nõ à se, sed à te dirigi se cõfitentur. Obsecramus itaq; per uiscera misericordiæ tuæ, uelis dñe saluare quod creasti, quoniã si uis, potes nos saluare, & in tua uoluntate uirtus est nostræ salutis.

Cap. XXVI Recordare misericordiæ tuæ antiquæ, qua nos à principio in benedictionibus tuæ dulcedinis præuenisti. Antequã enim nascerer ego filius ancillæ tuæ dñe, spes mea ab uberibus matris meæ, tu me præuenisti præparãs mihi semitas quibus incederem & uenirem ad gloriam domus tuæ, priusquã me formares in utero nouisti me, & antequã exirem de uulua, quicquid tibi placuit præordinasti de me. Quæ & qualia sint in libro tuo scripta de me, in secreto consistorij tui, ego quidem ignoro, unde & ualde timeo, tu uero nosti, quoniã quod ego per successus dierũ & temporum hinc ad mille annos huius temporalitatis expecto, in conspectu æternitatis tuæ iam factum est, & quod futurum est, iam factum est. Ego autẽ stans in hac nocte tenebrosa hæc ignorans, timor & tremor uenerunt super me, dum uideo mihi undiq; imminere multa pericula, à multis quoq; hostibus uenari, multitudineq; innumerarum miseriarũ in hac uita me circundari. Et nisi in tantis malis afforet mihi tuũ adminiculum, desperarem. Sed spes mihi magna subest de te mitissime princeps deus meus, & consyderatio multitudinis miserationum tuarum, quæ apud te sunt, subleuat mentem meam, & præcedentia signa misericordiæ tuæ, quæ me antequã nascerer præuenerũt, & nunc specialiter in me effulserunt, de futuris benignitatis tuæ melioribus & perfectioribus muneribus, quæ amicis tuis reseruas, spem meã admonent, ut in te lætetur domine deus meus lætitia sancta & uiua, qua semper lætificas iuuentutem meam.

Cap. XXVII Dilexisti enim me unice amor meus antequã diligerem te, & ad imaginem tuam creasti me, omnibus creaturis tuis præposuisti me, quam dignitatem tunc quidem seruo cum nouerim te, propter quem fecisti me. Insuper facis angelos tuos spiritus propter me, quibus mãdasti ut custodiãt me in omnibus uijs meis, ne forte offendam ad lapidem pedem meum. Hi enim sunt custodes super muros ciuitatis tuæ nouæ Hierusalem, & montes in circuitu eius uigilantes & custodientes uigilias noctis super gregem tuum, ne quando rapiat ut leo animas nostras dum non esset qui eriperet, ille antiquus serpens aduersarius noster diabolus, qui quasi leo rugiens semper circumit quærens quẽ deuoret. Hi sunt ciues beatæ ciuitatis supernæ Hierusalẽ, quæ sursum est mater nostra, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, ut eos liberent ab inimicis suis, & custodiant in omnibus uijs suis, confortent quoq; & moneant, & orationes filiorum tuorum offerant in cõspectu gloriæ maiestatis tuæ. Diligunt nempe conciues

Solœcismus

A conciues suos, per quos suæ ruinæ scissuras instaurari expectant. Ideoq; magna cura & uigi
lanti studio assunt nobis omnibus horis & locis, succurrentes & prouidentes necessitatibus
nostris, & solliciti discurrētes inter nos & te domine, gemitus nostros atq; suspiria referētes
ad te, ut impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referāt ad nos deside/
ratam tuæ gratiæ benedictionē. Ambulant enim nobiscum in omnibus uijs nostris, intrant
& exeunt nobiscum, attente consyderātes q̄ pie, quanq; honeste in medio prauæ nationis
conuersemur, quantoq; studio & desiderio quæramus regnum tuū, & iustitiam eius, quan/
toq; timore & tremore seruiamus, & exultemus tibi in lætitia cordis nostri. Adiuuant labo
rantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant uincentes, congaudent gau/
dentibus, de te, inquam, gaudentibus: compatiuntur patiētibus, pro te, inquam, patiētibus.
Grandis est eis cura de nobis. Magnus est affectus dilectionis eorū erga nos, & hoc totum
propter honorem tuæ inæstimabilis charitatis, qua dilexisti nos. Diligūt enim quos tu dili
gis, custodiunt quos tu custodis: & deserunt quos tu deseris, nec diligunt operātes iniquita/
tem: quoniā & tu odisti omnes operantes iniquitatem, & perdes omnes qui loquūtur men/
dacium. Quotiens bene agimus, gaudent angeli, & tristantur dæmones. Quotiens à bono
deuiamus, diabolum lætificamus, & angelos tuos suo gaudio defraudamus: gaudium est
enim eis super uno peccatore pœnitētiam agente: sed diabolo super uno iusto pœnitētiam
deserente. Da igitur pater eis semper gaudere de nobis, ut & tu semper per eos lauderis in
nobis, & nos cum eis in unū ouile tuū adducamur, ut cōfiteamur simul nomini sancto tuo,
creator hominum, & angelorum. Hæc ipse commemorans coram te, confiteor laudans te,
quoniam beneficia tua magna sunt hæc, quibus nos honorificasti, dans nobis angelos tuos
spiritus in ministerium nostrum. Dederas enim quicquid cœli ambitu continetur, & quasi
parua reputas hæc quæ sub cœlo sunt, nisi adderes etiā ea quæ sunt super cœlos. Laudent te
domine de hoc omnes angeli tui, confiteātur tibi de hoc omnia opera tua, & ipsi sancti tui
B tibi benedicāt. O honorificētia nostra, nos nimis honorificans & ditans, multis muneribus
decorasti. Admirabile est enim nomen tuum domine in uniuersa terra. Quid est enim ho/
mo, quia magnificas eum, aut apponis erga eum cor tuum? Dixisti enim ueritas antiqua, Prouerb. 8
Delitiæ meæ esse cū filijs hominū. Nónne homo putredo, & filius hominis uermis? Nónne
uniuersa uanitas omnis homo uiuens? Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos
tuos, & adducere eum tecum in iudicium? Doce me abyssus profundissima crea/
trix sapientia, quæ librasti in pondere montes, & colles in statera, molem terræ tribus digi/
tis appendisti: Suspende molem corporalitatis huius quam gero tribus inuisis digitis tuis
ad te, ut uideam & cognoscam q̄ admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. Lux anti/
quissima, quæ lucebas ante omnem lucem in mótibus sanctis æternitatis antiquæ, cui nuda
& aperta erant omnia anteq; fierent. Lux quæ odio habes omnem maculam, utpote mun
dissima & immaculatissima, quæ tibi delitiæ cum homine, quæ cōuentio lucis ad tenebras?
Vbi enim sunt in homine delitiæ tuæ? Vbi præparasti tibi in me dignum sanctuarium ma
iestatis tuæ, ad quod introiens habeas delitias delectationis tuæ? Mundum enim cœnacu/
lum decet te mundans uirtus, quæ nō nisi à mūdis cordibus uideri potes, multo magis nec
haberi. In homine autem, ubi est templum tam mundum ut te suscipiat, qui regis mundū?
Quis potest facere mundū de immundo conceptum semine? Nónne tu qui solus es mun/
dus? Ab immundo enim quis mundabitur? Nam & secundū legem, quā dedisti patribus
nostris in igne comburēti montē, & in nube tegente aquam tenebrosam, quicquid tetigerit
immūdus immūdum erit. Omnes autē nos quasi pannus mēstruatæ de massa corrupta &
immunda uenientes, maculā immunditiæ nostræ quā cælare saltē tibi qui omnia uides, non
possumus, in frótibus enim portamus, quare mundi esse nō possumus, nisi tu mundaueris,
qui solus es mūdus. Mundas autē de nobis filijs hominū eos in quibus tibi complacuit ha
bitare, quos ab inaccessibilibus profundis secretis iudiciorum incomprehēsibilium sapiētiæ
tuæ, semper iustorū licet occultorū, sine eorū meritis prædestinasti ante mundū, uocasti de

De profunda præ destinatione & præscientia dei Cap. XXVIII

mundo,iustificasti in mūdo,& magnificas eos post mundum. Nō omnibus autē hoc facis, quod admirātur tabescentes omnes sapientes terræ. Et ego dn̄e hoc cōsyderans expauesco, & obstupesco de altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ tuæ, ad quā ego non pertingo, & incomprehēsibilia iudicia iustitiæ tuæ,quoniā ex eodē luto alia quidē facis uasa in honorem,alia uero in contumeliā sempiternam. Quos igitur tibi elegisti de multis in templū sanctum tuū,ipsos mundas, effundens super eos aquā mundam,quorū nomina numerumq; tu nosti,qui solus numeras multitudinem stellarū,& omnibus eis nomina uocas,qui etiam scripti sunt in libro uitæ, qui nequaq̄ perire possunt, quibus omnia cooperātur in bonum, etiā ipsa peccata. Cū enim cadunt nō colliduntur,quia tu supponis manum tuā,custodiens omnia ossa eorū ut unum ex eis nō conteratur. Attamen mors peccatorū pessima,illorum, inquam,quos anteq̄ faceres cœlū & terrā, secundū abyssum multam iudiciorū tuorū occultorū,semper autē iustorū,præsciuisti ad mortē æternā,quorū dinumeratio nominū & meritorū prauorū apud te est,qui numerū arenæ maris dinumerasti,& dimēsus es profundum abyssi,quos reliquisti in immundicijs suis, quibus omnia cooperātur in malum,& ipsa etiā oratio uertitur in peccatū,ut si etiā usq; ad cœlos ascēderint,& caput eorū nubes tetigerit,& inter sydera cœli collocauerint nidum suum,quasi sterquilinium in fine perdentur. C

De illis qui prius sunt iusti,& postea impij efficiuntur, & econuerso Cap. XXIX

Magna enim sunt hæc iudicia tua dn̄e deus, iudex iuste & fortis,qui iudicas æquitatē, & inscrutabilia facis & profunda, quæ cū consydero, cōtremiscunt omnia ossa mea,quoniā non securatur homo uiuēs super terrā, ut seruiamus tibi pie & caste cunctis diebus uitæ nostræ in timore,& exultemus tibi cū tremore,ut nō sit seruitium sine timore,neq; gaudiū sine tremore,& nō glorietur accinctus æque ut discinctus, neq; glorietur ante te omnis caro, sed pauescat & cōtremiscat à facie tua,cū ignoret homo utrū amore an odio dignus sit,sed in futurū omnia reseruātur incerta. Vidimus enim multos dn̄e & audiuimus à patribus nostris, quod utiq; sine magno tremore nō recolo,sine multo timore nō confiteor,ascendisse primitus quodāmodo usq; ad cœlos,& inter sydera nidū suū collocasse, postmodū autē cecidisse usq; ad abyssos, & animas eorū in malis obstupuisse. Vidimus stellas de cœlo cecidisse ab impetu feriētis caudæ draconis,& eos qui iacebāt in puluere terræ,à facie subleuātis manus tuæ dn̄e mirabiliter ascēdisse. Vidimus uiuos moriētes, & mortuos à morte surgētes,& eos qui inter filios dei ambulāt in medio lapidū ignitorum quasi lutū ad nihilū defluxisse. Vidimus lucem obtenebrasse,& de tenebris lucē processisse:quia publicani & meretrices præcedunt incolas in regno cœlorū, filij autē regni eijciūtur in tenebras exteriores. Quare autem ista omnia,nisi quia in montē illū ascenderūt,in quē primus ascēdit angelus,& descēdit diabolus? Quos autē prædestinasti ipsos & uocasti,& sanctificasti & mundasti,ut dignū habitaculū sint tuæ maiestatis, cū quibus & in quibus sunt tibi delitiæ sanctæ & mundæ,in quibus tu delectaris,& lætificas iuuentutem eorū, habitans cū eis in memoria eorū,ut ipsi templum sanctum tuū sint,quod magnæ dignitatis & commēdatio est humanitatis nostræ. D

Quòd anima fidelis sit sanctuarium dei. Cap. XXX

Anima enim quam creasti nō de te, sed per uerbum tuū,non ex qualibet elemētorum materia,sed ex nihilo, quæ quidē rationalis, intellectualis, spiritalis,semper uiuens,semper in motu,quam signasti lumine uultus tui, & cōsecrasti uirtute lauacri tui,ita facta est capax maiestatis tuæ,ut à te solo,& à nullo alio possit impleri. Quando autē te habet,plenum est desiderium eius,& iam nihil aliud quod desideretur exterius restat. Dum autē aliquid exterius desiderat,manifestum est q̄ te non habet interius,quo habito nihil est quod ultra desideret. Cū enim sis summū & omne bonum, nō habet quod desideret amplius,sed possidet te omne bonum. Quòd si nō desiderat omne bonū, restat ut desideret aliquid quod nō est omne bonū:ergo nec summū bonum,ergo nec deum, sed potius creaturā. Cum autē creaturam desiderat,continuā famem habet:quia licet quod desiderat de creaturis adipiscatur,uacua tn̄ remanet, quia nihil est quod eā impleat nisi tu,ad cuius imaginem est creata. Imples autē tu eos qui nihil aliud desiderant præter te,& facis eos dignos te,sanctos,beatos,immaculatos & amicos dei,qui omnia reputant ut stercora ut lucrifaciant te solum. Hæc est enim beatitudo

A beatitudo quam homini contulisti, hic est honor quo cum inter omnes creaturas, & super
omnes honorificasti, ut sit admirabile nomen tuum in uniuersa terra. Ecce dñe deus meus
summe, optime, omnipotētissime, inueni locum ubi tu habitas, quia in anima quam creasti
ad imaginem & similitudinem tuam quæ te solum quærit & desiderat, quia non in illa quæ
te non quærit nec desiderat. Ego erraui sicut ouis quæ perierat, quærens te exte/ *Quòd neq; per sensus exteriores neq; interiores inueniri potest deus Cap. XXXI*
rius qui es interius, & multũ laboraui quærens te extra me, & tu habitas in me, si tamen ego
desiderē te. Circumiui uicos & plateas ciuitatis huius mundi quærens te & non inueni, quia
male quærebam foris quod erat intus. Misi nuncios meos omnes sensus exteriores, ut quæ/
rerem te, & nō inueni, quia male quærebam. Video enim lux mea deus qui illuminasti me:
quia male te per illos quærebam, quia tu es intus, & tamen ipsi ubi intraueris, nesciuerunt.
Nā oculi dicunt, si coloratus non fuit, per nos non intrauit. Aures dicunt, si sonitũ non fecit,
per nos non transiuit. Nasus dicit, si non oluit, per me non uenit. Gustus dicit, si non sapuit,
per me nō introiuit. Tactus etiā addit, si corpulentus non est, nihil me de hac re interroges.
Non ista igitur sunt in te deus meus: non enim speciem corporis, non decus temporis, non
candorem lucis, nō colorem, non dulcium melodiarum cantus & quæcunq; dulce sonantia,
non florum & unguentorum uel aromatum odores, non mella uel manna gustui delecta/
bilia, non cætera ad tangendum uel amplexandum amabilia, nec omnia alia sensibus his
subiecta quæro, cũ deum meum quæro. Absit ut ista crediderim deum meum, quæ etiam à
brutorum sensibus comprehenduntur. Et tamen cũ deum meũ quæro, quæro nihilominus
quandā lucem super omnē lucem, quā non capit oculus: quandā uocem super omnē uocem
quam nō capit auris: quendā odorem super omnem odorē, quem nō capit naris: quendam
dulcorem super omnē dulcorē, quem nō capit gustus: quendā amplexũ super omnē ample
xum, quē non capit tactus. Ista enim lux fulget, ubi locus non capit: ista uox sonat, ubi spiri
tus non rapit: odor iste redolet, ubi flatus non spargit: sapor iste sapit, ubi non est edacitas:
B amplexus iste tangitur, ubi non diuellitur. Hic est deus meus, & non æstimabitur alius ad
illum. Hoc quæro cum deum meum quæro, istud amo cũ deum meum amo. Sero te amaui
pulchritudo tā antiqua, & tā noua sero te amaui, & tu intus eras, & ego foris, & ibi te quæ/
rebam, & in ista formosa quæ fecisti deformis irruebam. Mecũ eras, & ego tecum nō eram.
Ea me tenebant longe à te quæ esse non poterant nisi in te. Circumibam enim omnia quæ/
rens te, & propter omnia derelinquēs me. Interrogaui terram si esset deus meus, & dixit mi
hi q; nō, & omnia quæ ea sunt, hoc idē cōfessa sunt. Interrogaui mare & abyssos, & reptilia
quæ in eis sunt, & responderūt, Nō sumus deus tuus, quære super nos eum. Interrogaui fla
bilem aërem, & inquit uniuersus aër cũ omnibus incolis suis, Fallitur Anaximenes, nō sum
ego deus tuus. Interrogaui cœlũ, solem, lunā, & stellas, Neq; nos sumus deus tuus, inquiūt.
Et dixi omnibus his qui circumstant fores carnis meæ, dicite mihi de deo meo, quod uos *al's, non estis*
†noscitis, dicite mihi aliquid de illo. Et clamauerūt omnes uoce grandi, Ipse fecit nos. Inter/
rogaui proinde mundi molem, Dic mihi si es deus meus, an non? Et respondit uoce forti,
Nō sum, inquit, ego, sed per ipsum sum ego, quē quæris in me, ipse fecit me, super me quære
eum, qui regit me, qui fecit te. Interrogatio creaturarum profunda est cōsyderatio ipsarum:
respōsio earum attestatio ipsarum de deo, quoniā omnia clamant, deus nos fecit: quoniam
ut ait Apostolus, Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspi/ *Rom. 1*
ciuntur. Et rediȷ̃ à me & intraui in me, & aio ad me, Tu quis es? Et respondi mihi, Homo
rationalis & mortalis. Et incœpi discutere quid hoc esset, & dixi, Unde hoc tale animal do/
mine deus meus? Unde nisi abs te, tu fecisti me, & non ego ipse me. Quis tu? Tu per quem
uiuo ego, tu per quē uiuunt omnia. Quis tu? Tu domine deus meus uerus & solus omni/
potens, & æternus, & incomprehēsibilis, & immēsus, qui semper uiuis & nihil moritur in te.
immortalis enim es, habitās æternitatem, mirabilis oculis angelorum, inenarrabilis, imper/
scrutabilis & innominabilis, deus uiuus & uerus, terribilis & fortis, nesciens principium neq;
finem, principiũ omniũ atq; finis, qui es ante primordia seculorũ, & ante omnes seculorum

origines. Tu es deus meus, & dominus omnium bonorum quæ creasti, & apud te omnium C
stabilium stant causæ, & omnium mutabilium apud te immutabiles stant & manent origi
nes, & omnium rationalium & irrationaliũ atq; temporalium sempiternæ uiuunt rationes.
Dic mihi supplici seruo tuo deus meus, dic misericors misero tuo, dic quæso per miseratio-
nes tuas, unde hoc tale animal nisi à te deus? An quisq; sese faciẽdi erit artifex? An aliunde
q̃ à te trahitur esse & uiuere? Nónne tu es summum esse, à quo est omne esse? Quicquid
enim est, à te est, quia sine te nihil est. Nónne tu es fons uitæ, à quo fluit omnis uita? Qui-
quid enim uiuit, per te uiuit, quia sine te nihil uiuit: Tu ergo domine omnia fecisti, quæro
quis fecit me? tu domine fecisti me, sine quo factũ est nihil. Tu factor meus, ego opus tuum.
Gratias tibi ago dñe deus meus, per quẽ uiuo ego, & per quem omnia uiuũt, quoniã fecisti
me. Gratias tibi plasmator meus, quia manus tuæ fecerũt me & plasmauerũt me. Gratias ti
bi lux mea, quoniã illuminasti me, & inueni te & me: ubi inueni me, ibi cognoui me: ubi in-
ueni te, ibi cognoui te: ubi aũt cognoui te, ibi illuminasti me. Gratias tibi lux mea quoniam
illuminasti me. Quid est quod dixi, cognoui te? Nónne tu es deus incomprehẽsibilis & im
mensus, rex regũ & dominus dominantium, qui solus habes immortalitatẽ & lucẽ habitas
inaccessibilem, quẽ nullus hominum uidit, sed nec uidere potest? Nónne tu es deus abscon
als, inuisibilis ditus & imperscrutabilis maiestatis, solus tuiipsius maximus cognitor & †mirabilis contem
Exod.33 plator? Quis enim cognouit quod nunq; uidit? Dixisti enim in ueritate tua, Non uidebit
Ioan.1 me homo & uiuet. Dixit & preco tuus per ueritatem tuam, Deum nemo uidit unq;. Quis
Math.11 ergo cognouit, quod nunq̃ uidit? Dixit etiã ueritas tua, Nemo nouit filium nisi pater, neq;
patrẽ quis nouit nisi filius. Sola trinitas tua soli sibi integre nota est, quæ exuperat omnem
sensum. Quid est ergo quod dixi, homo uanitati similis quia cognoui te? Quis enim cogno
uit te nisi tu te? Tu quippe solus deus omnipotens, superlaudabilis, & supergloriosus, & su
perexaltatus, & altissimus, & superessentialis in sanctissimis & diuinissimis eloquiis nomi- D
naris, quoniã super omnem essentiam intelligibilem siue intellectualem atq; sensibilẽ, & su-
per omne nomen quod nominatur, non solũ in hoc seculo, sed etiã in futuro, superessentia-
liter & superintelligibiliter esse dignosceris: quoniã superessẽtiali & occulta diuinitate, super
omnem rationem, intellectum & essentiam inaccessibiliter & imperscrutabiliter habitas in
teipso, ubi lux inaccessibilis, & lumen imperscrutabile, & incomprehensibile & inenarrabile,
ad quod non attingit aliquod lumen, quoniam incontemplabile & inuisibile & superratio-
nale & superintelligibile & superinaccessibile & superincommutabile & superincommuni-
cabile creditur, quod nullus unquam angelorum uel hominum uidit, sed nec uidere potest.
Hoc est cœlum tuum domine, cœlum zelans superarcanũ, superintelligibile, superrationale,
Psal.113 & superessentiale lumen, de quo dicitur, Cœlum cœli domino. Cœlũ cœli cui terra est omne
cœlum, quia supermirabiliter exaltatum est super omne cœlum, ad quod etiam terra est
ipsum cœlum empyreum, hoc enim est cœlum cœli domino, quia nulli notũ nisi domino:
Ad quod nemo ascendit nisi qui de cœlo descendit, quia nemo nouit patrem, nisi filius &
eorum spiritus, & nemo nouit filium nisi pater & eorum spiritus. Soli quidem tibi trinitas
integre nota es, trinitas sancta, trinitas supermirabilis, & superinenarrabilis, & superinscruta
bilis, & superinaccessibilis, superincomprehẽsibilis, superintelligibilis, superessentialis, super-
essentialiter exuperans omnẽ sensum, omnẽ rationẽ omnẽ intellectũ, omnẽ intelligentiam,
omnem essentiã supercœlestium animorum, quã neq; dicere, neq; cogitare, neq; intelligere,
neq; cognoscere possibile est, etiã oculis angelorum. Vnde ergo cognoui te dñe deus altis-
sime super omnem terram, super omne cœlum, quem neq; Cherubin perfecte cognoscunt,
neq; Seraphin, sed alis contemplationum suarum uelatur facies sedenti super solium excel
sum & eleuatũ, clamãtes & dicentes, Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus exercituum,
Esaiæ 6 plena est omnis terra gloria tua? expauit propheta & dixit, Væ mihi quia tacui, quia uir
pollutus labiis ego sum: & expauit cor meum, & dixi, Væ mihi quia non tacui, quia uir pol
lutus labiis ego sum, sed dixi, cognoui te. Verũtamen domine uæ tacẽtibus de te, quoniam
loquaces

A loquaces muti fiunt sine te. Et ego domine deus meus non tacebo, quoniam fecisti me, & illuminasti me, & inueni me & cognoui te, quoniam illuminasti me. Sed qualiter cognoui te? Cognoui te in te. Cognoui te non sicut tibi es, sed cognoui te sicut mihi es, & non sine te, sed in te, quia tu es lux quæ illuminasti me. Sicut enim tibi es, soli tibi cognitus es: sicut mihi es, secundum gratiam tuam & mihi cognitus es. Sed quid mihi es? Dic mihi misericors famulo tuo misero, dic mihi per miserationes tuas, quid mihi es? Dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Noli abscondere à me faciem tuam, ne moriar: sine me loqui apud misericordiam tuam, me terram & cinerem, sine me loqui apud misericordiam tuam, quoniam misericordia tua magna est super me. Loquar enim ad deum meum cum sim puluis & cinis. Dic mihi supplici tuo, dic mihi misericors misero tuo, dic per miserationes tuas, quid mihi es? Et intonasti desuper uoce grandi in interiorem aurem cordis mei, & rupisti surditatem meam, & audiui uocem tuam, & illuminasti cæcitatem meam, & uidi lucem tuam, & cognoui quoniam deus meus es tu. Propterea dixi, quod cognoui te. Cognoui enim te, quoniam deus meus es tu. Cognoui te solum uerum deum & quem misisti Iesum Christum. Erat enim tempus quando non cognoscebam te, uæ tempori illi quando nõ cognoscebam te. Væ cæcitati illi quando non uidebam te. Væ surditati illi quando non audiebam te. Cæcus & surdus, per formosa quæ fecisti deformis irruebam, & mecum eras, & tecum non eram, & ea me tenebant longe à te, quæ non essent nisi essent in te. Illuminasti me lux mundi, & uidi te, & amaui te. Nemo quippe te amat, nisi qui te uidet: & nemo te uidet, nisi qui te amat. Sero te amaui pulchritudo tam antiqua & tam noua, sero te amaui, uæ tempori illi quando nõ amaui te. Psal. 54

Gratias tibi ago lux mea quæ illuminasti me & cognoui te. Qualiter cognoui te? Cognoui te solum deum uiuum & uerum creatorem meum. Cognoui te creatorem cœli & terræ uisibilium omnium & inuisibilium, deum uerum omnipotentem, immortalem & inuisibilem, incircũscriptibilem, interminabilem, æternum, inaccessibilem, incomprehensibilem, imperscrutabilem, incommutabilem, immẽsum, infinitum, principium omnium uisibilium & inuisibilium creaturarum, per quem omnia facta sunt, per quem cuncta subsistunt elementa. Cuius maiestas sicut principium nunquam habuit, sic nec desinet in æternum. Cognoui te unum solum uerum deum æternum patrem & filium & spiritumsanctum, tres quidem personas, sed unam essentiam, omnino simplicem indiuisamque naturam. Et patrem à nullo, filiũ à patre solo, & spiritũsanctum pariter ab utroque, absque initio, semper & sine fine deum trinum & unum solum & uerum deum omnipotentem, unum uniuersorum principium, creatorem omnium uisibilium & inuisibilium, spiritalium & temporalium, qui tua omnipotenti uirtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisti creaturam spiritalem & corporalem, angelicam uidelicet & mũdanam, ac deinde humanam quasi communem ex corpore & spiritu cõstitutam. Cognoui te, & cõfiteor te deum patrem ingenitum, te filium à patre genitum, te spiritũsanctum paracletũ neque genitum, neque ingenitum, sanctã & indiuiduam trinitatẽ in tribus coæqualibus personis cõsubstantialibus & coæternis, trinitatem in unitate, & unitatem in trinitate, corde credens ad iustitiam, & ore confitens ad salutem: cognoui te uerũ deum & dominũ nostrum Iesum Christũ filium dei unigenitum, creatorẽ, saluatorem & redemptorẽ meũ & totius humani generis, quem cõfiteor ex patre genitum ante secula, deum de deo, lumen de lumine, deum uerũ de deo uero, nõ factum, sed genitũ, consubstantialẽ & coæternum patri & spirituisancto, per quẽ omnia facta sunt à principio, firmiter credens, & ueraciter cõfitens te deũ unigenitum Iesum Christum, propter salutem hominum à tota trinitate cõmuniter incarnatũ, & ex Maria perpetua uirgine spiritussancti cooperatione cõceptum, uerũ hominẽ factũ ex anima rationali, & humana carne subsistentem. Qui cũ secundũ diuinitatem unigenitus dei impassibilis sis pariter & immortalis, propter nimiã dilectionẽ tuã qua dilexisti nos, idẽ ipse dei filius secundũ humanitatẽ factus es passibilis & mortalis. Qui propter salutem humani generis unice fili dei in ligno crucis pati dignatus es passionem & mortem, ut nos à morte perpetua liberares, atque ad inferos ubi Cap. XXXII B

sedebant

sedebant in tenebris patres nostri, autor luminis descendisti, & die tertia gloriosus uictor ab inferis ad superos resurrexisti, resumens sacrum corpus, quod pro peccatis nostris mortuum iacuerat in sepulchro, & uiuificans secundum scripturas die tertia, ut ipsum in patris dextera collocares. Assumpta nanq; tecum ex inferis captiuitate quam captiuauerat antiquus hostis, humani generis inimicus, uerus dei filius cum nostræ carnis substantia, id est, cum anima & carne humana ex uirgine gloriosa assumpta, super omnes cœlos ascendisti, transcendens omnes ordines angelorum, ubi sedes ad dexteram dei patris, ubi est fons uitæ, & lumen inaccessibile, & pax dei quæ exuperat omnẽ sensum. Ibi te deum uerum & hominem Iesum Christum adoramus & credimus, confitentes te patrẽ habere deum, indeq; uenturum iudicẽ in fine seculi expectamus, ut iudices uiuos & mortuos, & reddas omnibus, bonis & malis secundũ opera sua, quæ operati sunt in hac uita, uel præmium, uel suppliciũ, prout unusquisq; dignus fuerit requie uel erumna. Resurgent enim in illa die à uoce uirtutis tuæ omnes homines, quotquot humanam animam acceperũt in carne sua quam hic habuerunt, ut totus homo pro meritis, uel gloriam suscipiat, uel gehennam. Tu es ipsa uita & resurrectio nostra, quem saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. Cognoui te deũ & unum spiritumsanctum patris & filij, ab utroq; pariter procedentem, consubstantialem & coæternum patri & filio, paracletum & aduocatum nostrum, qui super eundẽ deum & dominum nostrum Iesum Christũ in columbæ specie descendisti, & super apostolos in linguis igneis apparuisti. Qui & omnes sanctos & electos dei à principio tuæ gratiæ munere docuisti, & ora prophetarum, ut enarrarent mirabilia regni dei aperuisti, qui ab omnibus sanctis dei cum patre & filio simul adoraris & glorificaris. Inter quos & ego filius ancillæ tuæ toto corde meo glorifico nomen tuum, quoniam illuminasti me. Tu enim es uera lux, lumen ueridicum, ignis dei, & magister spirituũ, qui unctione tua doces nos omnẽ ueritatem spiritus ueritatis, sine quo impossibile est placere deo, quoniã tuipse deus es ex deo, & lux de luce procedens à patre luminum ineffabiliter, & à suo filio domino nostro Iesu Christo, quibus consubstantialis & coæqualis & coæternus existẽs, in unius trinitatis essentia superessentialiter conglorìaris & cõregnas. Cognoui te unum deum uiuum & uerum patrem, & filium, & spiritumsanctum, trinum quidem in personis, sed unum in essentia, quem confiteor, adoro & glorifico toto corde meo uerum deum, solum sanctum, immortalem, inuisibilem, incommutabilem, inaccessibilem, imperscrutabilem, unum lumen, unum solem, unum panem, unam uitam, unũ bonum, unũ principium, unum finem, unum creatorem cœli & terræ, per quem omnia uiuunt, per quem omnia subsistunt, per quem omnia gubernantur, reguntur & uiuificantur quæ in cœlis sunt, & quæ in terris, & quæ sub terra, præter quẽ non est deus in cœlo & in terra. Sic cognoui te domine deus, cognitor meus, sic cognoui te. Cognoui te per fidem tuam quam inspirasti mihi, lux mea, lumen oculorum meorum domine deus meus spes omnium finium terræ, gaudium lætificans iuuẽtutem meam, & bonum sustentans senectutem meam. In te enim domine iubilant omnia ossa mea dicẽtia. Domine quis similis tibi? *Psal.85* Quis similis tibi in dijs domine, non quem fecit manus hominum, sed qui fecisti manus hominum. Simulacra gentium argentum & aurum opera manuum hominum. Non sic operator hominum. Omnes dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit, dominus ipse est deus. Dij qui nõ fecerunt cœlum & terram, pereant de cœlo & de terra: deum qui creauit cœlũ & terrã, cœli & terra benedicant.

De confeßione propriæ uilitatis Cap. XXXIII

Quis similis tibi etiã in dijs dñe, quis similis tibi, magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis & faciens mirabilia? Sero te cognoui lumen uerũ, sero te cognoui. Erat aũt nubes magna & tenebrosa ante oculos uanitatis meæ, ita ut uidere nõ possem solẽ iustitiæ & lumen ueritatis: inuoluebar in tenebris filius tenebrarum, tenebras meas amabã, quia lumen nõ cognoscebã. Cæcus erã, & cæcitatẽ amabã, & ad tenebras ꝑ tenebras ambulabã. Quis inde me eduxit, ubi erã homo cæcus sedẽs in tenebris & umbra mortis? Quis accepit manum meã ut inde me educeret? Quis est ille illuminator meus?

A meus? Non enim quærebam eum, & ipse quæsiuit me: non uocabam eum, & ipse uocauit me. Quis est ille? Tu es dñe deus meus misericors & miserator, pater misericordiarũ, & deus totius consolationis: Tu sancte domine deus meus, quem confiteor toto corde meo gratias agens nomini tuo. Non te quærebam, tu me quæsiuisti: non te inuocabam, tu me uocasti. Vocasti enim me nomine tuo, intonasti desuper uoce grãdi in interiorem aurẽ cordis mei. Fiat lux, & facta est lux, & discessit nubes magna, & liquefacta est nubes tenebrosa, quæ operuerat oculos meos, & uidi lucem tuam, & cognoui uocem tuam: & dixi, Vere domine tu es deus meus qui eduxisti me de tenebris & umbra mortis, & uocasti me in admirabile lumen tuum, & ecce uideo. Gratia tibi illuminator meus. Et conuersus sum & uidi tenebras in quibus fueram, & abyssum tenebrosam in qua iacueram, & contremui, & expaui, & dixi, Væ uæ tenebris meis in quibus iacui. Væ uæ cæcitati illi in qua uidere non poteram lumen cœli. Væ uæ præteritæ ignorantiæ meæ, quando non cognoscebam te domine. Gratias tibi ago illuminator & liberator meus, quoniam illuminasti me & cognoui te. Sero cognoui te ueritas antiqua, sero te cognoui ueritas æterna. Tu eras in lumine, & ego in tenebris, & non cognoscebam te, quia illuminari non poteram sine te, & non est lux extra te.

Consyderatio diuinæ maiestatis Cap. XXXIIII

Sancte sanctorum deus inæstimabilis maiestatis, deus deorum & dñs dominorum mirabilis, inenarrabilis, inexcogitabilis, quẽ contremiscũt in cœlo angelicæ potestates, quem adorant omnes dominationes & throni, & omnes uirtutes pauent à cõspectu tuo, cuius potentiæ & sapientiæ nõ est numerus, qui fundasti mundũ super nihilum, & mare colligasti in aëre quasi in utre, omnipotentissime, sanctissime, fortissime deus spirituũ uniuersæ carnis, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, ad cuius nutum omnia se subijciunt elementa, te adorent & glorificent omnes creaturæ tuæ. Et ego filius ancillæ tuæ per fidẽ tuã flecto ceruicem cordis mei sub pedibus maiestatis tuæ, gratias agens quoniã dignatus es per tuã misericordiam illuminare me. Lumen uerum, lumen sanctũ, lumen delectabile, lumen admirabile, lu-
B men superlaudabile, quod illuminat omnẽ hominẽ uenientẽ in hunc mundũ, & etiã oculos angelorum. Ecce uideo, gratias ago. Ecce uideo lumen cœli, interlucet oculis mentis meæ radius desuper à facie luminis tui, & lætificat omnia ossa mea. O si perficeretur in me. Auge quæso luminis autor, auge quæso quod interlucet in me. Dilatetur obsecro, dilatetur ex te. Quid est hoc quod sentio? quis est ignis, qui calefacit cor meum? quæ est lux quæ irradiat cor meũ? O ignis qui semper ardes, & nunq̃ extingueris, accẽde me. O lux quæ semper luces & nunq̃ obfuscaris, illumina me. O utinã arderem ex te. Ignis sancte q̃ dulciter ardes, q̃ secrete luces, q̃ desideranter aduris. Væ his qui nõ ardent ex te, uæ illis qui nõ illuminantur ex te. O lumen ueridicũ, illuminans omnẽ mundũ, cuius lux implet mundũ. Væ cæcis oculis qui te nõ uident, sol illuminãs cœlũ & terrã. Væ caligãtibus oculis, qui te uidere nõ possunt: uæ auertẽtibus oculis, ut uideant ueritatem: uæ nõ auertentibus, ut nõ uideant uanitatem. Nequeunt enim oculi assueti tenebris summæ ueritatis radios intueri, nec sciunt de lumine aliquid æstimare, quorum est in tenebris habitatio. Tenebras uident, tenebras diligunt, tenebras approbant, de tenebris euntes in tenebras nesciunt ubi corruant. Miseri qui nesciũt quid amittant: & miseriores utiq; qui sciunt quid amittunt, qui cadunt apertis oculis, & descendunt in infernum uiuentes. O lux beatissima, quæ non nisi à purgatissimis oculis uideri potes. Beati mundo corde, quoniã ipsi deum uidebunt. Munda me mundans uirtus, sana oculos meos, ut sanis oculis te contempler, quem non nisi sani oculi intuentur. Aufer quæso squamas caliginis antiquæ radio tuæ illuminationis splendor inaccessibilis, ut te uidere ualeam irreuerberatis obtutibus, & in lumine tuo uideam lumen. Gratias tibi ago lux mea, ecce uideo. Dilatetur obsecro uisus meus domine ex te. Reuela oculos meos ut cõsyderem mirabilia de lege tua, qui es mirabilis in sanctis tuis. Gratias tibi ago lumen meum, ecce uideo, sed per speculum in ænigmate: sed quando facie ad faciẽ? Quando ueniet dies lætitiæ & exultationis, in qua ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usq; ad domum dei, ut uideam uidentem me facie ad faciem, & satietur desiderium meum?

Quem-

De desiderio & siti animæ in deum. Cap. XXXV

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad te deum fontem uiuum, quādo ueniā & apparebo ante faciem tuam? O fons uitæ, uena aquarum uiuentium, quando ueniam ad aquas dulcedinis tuæ? De terra deserta inuia & in aquosa, ut uideam uirtutem tuam & gloriam tuam, & satiem ex aquis misericordiæ tuæ sitim meā? Sitio domine, fons uitæ, satia me, sitio dñe: sitio te deum uiuum. O quando ueniam & apparebo domine ante faciem tuam? Putásne uidebo diem illam, diem, inquam, iocunditatis & lætitiæ, diem quam fecit dominus, ut exultemus & lætemur in ea? O dies præclara & pulchra, nesciens uesperum, non habens occasum, in qua audiam uocem laudis, uocem exultationis & cōfessionis: in qua audiam, Intra in gaudium domini tui, intra in gaudium sempiternum, in domū domini dei tui, ubi sunt magna & inscrutabilia & mirabilia, quorum non est numerus. Intra in gaudium sine tristicia, quod cōtinet æternam læticiam, ubi erit omne bonum, & nō erit aliquod malum: ubi erit quicquid uoles, & non erit quicquid noles: ubi erit uita uitalis, dulcis & amabilis, semperq; memorialis: ubi non erit hostis impugnās, nec ulla illecebra, sed summa & certa securitas, secura trāquillitas, & tranquilla iocunditas, iocunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis unitas, & unitatis deitas, & deitatis beata uisio, quæ est gaudiū domini dei tui. O gaudium super gaudium, gaudium uincēs omne gaudium, extra quod nō est gaudium, quando intrabo in te, ut uideam deum meum qui habitat in te? Ibi & uidebo uisionē hanc grandē. Quid est quod me detinet? Heu me, quia incolatus meus prolongatus est: heu me quamdiu dicetur mihi, Vbi est deus tuus? quamdiu dicetur mihi, expecta, reexpecta? Et nunc quæ est expectatio mea? Nónne domine deus meus? Saluatorē expectamus dominum nostrum Iesum Christū, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Expectamus dominū quādo reuertatur à nuptijs, ut inducat nos ad suas nuptias. Veni domine & noli tardare. Veni domine Iesu Christe, ueni uisitare nos in pace, ueni & educ uinctos de carcere, ut lætemur corā te corde perfecto. Veni saluator noster, ueni desideratus cunctis gētibus, ostende faciem tuam & salui erimus. Veni lux mea, redemptor meus, educ de carcere animam meam ad confitendum nomini sancto tuo. Quamdiu miser iactabor in fluctibus mortalitatis meæ, clamans ad te domine, & non exaudis? Audi damātem domine de hoc mari magno, & adduc me ad portum felicitatis æternæ. Felices qui de periculo maris huius educti ad te deū portū tutissimū peruenire meruere. O uere felices qui de pelago ad littus, de exilio ad patriā, de carcere ad palatium peruenerunt, optata iam quiete beati, qui brauium illud perpetuæ gloriæ quod hic per multas tribulationes quæsierunt, iam felici iocūditate adepti, lætātur in perpetuum. O uere beati, ô terq; quaterq; beati, qui iam omniū malorum exuti, securi de sua immarcescibili gloria ad regnū decoris peruenire meruerunt. O æternum regnum, regnum omnium seculorum, ubi lumen indeficiens, & pax dei quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctorum animæ requiescunt, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O q̄ gloriosum est regnum in quo tecum domine regnāt omnes sancti, amicti lumine sicut uestimēto, habentes in capite suo coronam de lapide precioso. O regnum beatitudinis sempiternæ, ubi tu domine spes sanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem uideris à sanctis, lætificans eos undiq; in pace tua quæ exuperat omnē sensum. Ibi gaudium infinitum, læticia sine tristicia, salus sine dolore, uia sine labore, lux sine tenebris, uita sine morte, omne bonum sine omni malo: ubi iuuentus nunq; senescit, ubi uita terminum nescit, ubi decor nunq; pallescit, ubi amor nunq; tepescit, ubi sanitas nunq; marcescit, ubi gaudium nunq; decrescit, ubi dolor nunq; sentitur, ubi gemitus nunquam auditur, ubi triste nihil uidetur, ubi lætitia semper habetur, ubi malum nullum timetur, quoniā ibi summum bonum possidetur, quod est uidere semper faciem domini uirtutum. Felices igitur qui de naufraga uita præsenti ad tanta gaudia iā peruenire meruerunt. Infelices heu nos & miseri, qui per huius maris magni fluctus procellosasq; uoragines nauem trahimus, ignorantes an ad portum

salutis

A salutis peruenire ualeamus: infelices, inquam, quorum est uita in exilio, uia in periculo, finis in dubio, nescientes finem nostrum, quia omnia in futurum reseruantur incerta. Adhuc in pelagi fluctibus uersamur suspirantes ad te portum maris. O patria nostra, patria secura, à longe te uidemus. Ab hoc mari te salutamus, ab hac ualle ad te suspiramus, & nitimur cum lachrymis si quo modo ad te perueniamus. Spes humani generis Christe deus de deo, refugium nostrum & uirtus, cuius lumen à longe inter caliginosas nebulas super maris procellas, quasi stellæ maris radius oculos nostros irradiat, ut dirigamur ad te portum. Guberna domine nauem nostram tua dextera, clauo crucis tuæ, ne pereamus in fluctibus, ne nos demergat tempestas aquæ, ne absorbeat nos profundum, sed uirtute crucis tuæ trahe nos ab hoc pelago ad te solamen unicum nostrum, quem à longe quasi stellam matutinam & solē iustitiæ uix lachrymantibus oculis in littore cœlestis patriæ nos expectantem uidemus. En ad te clamamus redempti tui, sed & nunc exules tui, quos precioso sanguine redemisti. Exaudi nos deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longe. In mari turbulēto uersamur, tu in littore stans aspicis pericula nostra, saluos nos fac propter nomen tuū. Da nobis domine inter Scyllam & Charybdim ita tenere medium, ut utroq; periculo euitato salua naue & mercibus securi perueniamus ad portum. Cum ergo perue *Caput XXXVI* nerimus ad te sapientiæ fontem, ad te lumen indeficiens, ad te lucem inextinguibilem, ut te non iam per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem uideamus, tunc satiabitur in bonis desiderium nostrum, quia nihil erit exterius quod desideretur nisi tu domine summum bonum, qui eris præmium beatorum, & diadema decoris eorum, & lætitia sempiterna super capita eorum, pacificans eos intus & extra in pace tua, quæ exuperat omnem sensum. Ibi uidebimus, amabimus & laudabimus. Videbimus in lumine tuo lumen tuum, quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Quale autem lumen? Lumen immensum, lumen incorporeum, incorruptibile, incomprehensibile, lumen indeficiens, lumen

B inextinguibile, lumen inaccessibile, lumen increatum, lumen ueridicum, lumen diuinū quod illuminat oculos angelorum, quod lætificat iuuentutem sanctorum, quod est lumen luminum & fons uitæ, quod es tu domine deus meus. Tu es quippe lumen, in cuius lumine uidebimus lumen, te scilicet in te, in splendore uultus tui, quando te uidebimus facie ad faciem, *1. Cor. 13* Quid est uidere facie ad faciem, nisi quod ait Apostolus, cognoscere sicut & cognitus sum, cognoscere ueritatem tuam & gloriam tuam, hoc est cognoscere faciem tuam? Cognoscere patris potentiam, filij sapientiam, spiritussancti clementiam, ipsius summæ trinitatis unam & indiuiduā essentiā. Videre enim faciē dei uiui, hoc est summū bonū, gaudium angelorū atq; omnium sanctorum, præmium uitæ æternæ, gloria spirituum, lætitia sempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externū gaudium, paradisus dei, Hierusalem cœlestis, uita beata, plenitudo beatitudinis, gaudium æternitatis, pax dei quæ exuperat omnem sensum. Hæc est plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, uidere faciem dei sui, uidere eum qui fecit cœlum & terrā, uidere eum qui fecit eū, qui saluauit eum, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoscendo, amabit diligendo, laudabit possidendo. Ipse enim erit hæreditas populi sui, populi sanctorum, populi quem redemit. Ipse possessio felicitatis eorum, ipse præmium & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis, magnum enim magna decēt. Vere domine deus meus magnus es tu nimis super omnes deos, & merces tua magna nimis. Neq; em̄ magnus es tu & parua merces tua: sed ut magnus es tu, ita magna merces tua, quoniam non aliud es tu, & aliud merces tua. Sed tuipse magnus nimis, tuipse merces magna nimis, tuipse coronator es & corona, tuipse promissor es, & promissio, tu remunerator & munus, tu præmiator & præmiū felicitatis æternæ. Tu ergo coronator es, & corona deus meus, & diadema spei meæ quæ ornata est gloria, lumen lætificans, lux renouans, decor adornans, spes mea magna, desiderium cordis sanctorum, & desideratus eorum. Visio ergo tua tota merces est, totum præmium, & totum gaudium quod expectamus. Hæc est enim uita æterna, hæc est, inquam, sapientia

tua. Hæc est uita æterna, ut cognoscamus te solum uerũ deum, & quem misisti Iesum Christum. Cum igitur uidebimus te solum deum, deum uerum, deum uiuũ omnipotentem, simplicem, inuisibilem, incircũscriptibilem, incomprehensibilem, & filium tuum unigenitum cõsubstantialem, & coæternum tibi dominum nostrum Iesum Christum, quẽ pro salute nostra misisti in mundum in uirtute spiritussancti, trinum in personis, & unum in essentia, deum sanctum solum, extra quẽ non est deus, tunc habebimus quod nunc quærimus, uitam æternam, gloriam sempiternã, quã præparasti diligentibus te, quã abscondisti timentibus te, quã daturus es quærentibus te, quærẽtibus faciẽ tuã semper. Et tu domine deus meus, formator meus ex utero matris meæ, quæ me recõmendauit manui tuæ, non me permittas amplius ex uno distrahi in multa, sed collige me de exterioribus ad me, de me ad te, ut dicat tibi semper cor meum, Exquisiuit te facies mea, faciẽ tuã domine requirã, faciẽ domini uirtutum, in qua sola consistit tota gloria sempiterna beatorũ, quã quidẽ uidere uita æterna est, & gloria sempiterna sanctorũ. Lætetur ergo cor meũ ut timeat nomen tuũ, lætetur cor quærentium dominum, sed multo magis cor inuenientium. Si enim lætitia est in quærẽdo, qualis lætitia est in inueniendo? Quærã ergo semper ardenter & indesinenter faciẽ tuã, si quando tandẽ aperiatur mihi ostiũ & porta iustitiæ, ut intrẽ in gaudiũ domini mei. Hæc porta domini, iusti ingredientur per eam.

Psal. 26

Cap. XXXVII O tres coæquales & coæternæ personæ, deus unus & uerus, pater & filius & spiritussanctus, qui solus habitas æternitatem & lucem inaccessibilẽ. Qui fundasti terram in potentia tua, & regis orbem terræ prudentia tua. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, terribilis & fortis, iustus & misericors, admirabilis, laudabilis, amabilis. Vnus deus, tres personæ: una essẽtia, potẽtia, sapiẽtia, bonitas: una & indiuisa trinitas. Aperi mihi clamanti portas iustitiæ, & ingressus in eas cõfitebor tibi domino. En ad ostium tuum summe paterfamiliâs mendicus pulso. Iube aperiri pulsanti, qui dixisti, Pulsate & aperietur uobis. Pulsant enim ad ostium tuum pater misericordissime, desideria rugientium præcordiorum meorum, & clamores lachrymarum oculorum meorum. Ante te est omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Et tu domine, non auertas faciem tuam amplius à me, nec declines in ira à seruo tuo. Pater misericordiarum audi eiulatum pupilli tui, & porrige manum tuam optimam adiutricem, ut retrahat me de profundis aquarum, & de lacu miseriæ, & de luto fecis, ne peream uidente misericordia oculorum tuorum, aspiciente clementia uiscerum tuorum, sed euadam ad te dominum deum meum, ut uideam diuitias regni tui, & intuear faciem tuam semper, & laudem dicam nomini tuo sancto domine, qui facis mirabilia, qui cor meum lætum facis memoria tua, qui illuminas iuuentutem meam, ne despicias senectutem meam, sed iubilare facias ossa mea, & reuiuiscere facias ut aquilæ canos meos.

Mat. 7 D

Soliloquiorum finis.

AD LECTOREM.

Liber qui sequitur, ex superioribus libellis magna ex parte cõsarcinatus est per quempiam, nec eruditione, nec eloquentia præditum: proinde non uideo quur admodum lectu dignus uideatur. Cap. XVI. ponit in potestate hominis ut promereatur regnum cœlorum, quam sententiam ubiq; detestatur Augustinus. Quanquam idem Cap. XXII. dicit diuersum.

MANVALE, PRAEFATIO.

VONIAM in medio laqueorum positi sumus, facile à cœlesti desiderio frigescimus. Quapropter assiduo indigemus munimento, ut expergefacti ad deum nostrum uerum & summum bonũ cum defluimus, recurramus. Idcirco nõ præsumptionis temeritate, sed magna dei mei dilectione huic opusculo ad laudem eius operam dedi, ut ex elegantioribus dictis sanctorum patrum breue & manuale uerbum de deo meo mecum semper haberem,

A tē ex cuius lectionis igne quotiēs tepesco in eius accēdar amorē. Nūc adesto mihi deus me-
us quē quæro, quē diligo, quē corde & ore & qua ualeo uirtute laudo atq; adoro. Mēs mea
deuota tibi, tuo amore succensa, tibi suspirās, tibi inhians, te solū uidere desiderans, nihil ha
bet dulce, nisi de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, tuā gloriā frequenter sub
corde reuoluere, ut tua suauis memoria sit inter hos turbines aliqua repausatio mea. Te er-
go inuoco desideratissime, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Et cū te inuoco,
utiq; te in meipso inuoco, qm̄ omnino nō essem nisi tu esses in me: & nisi ego essem in te, nō
esses in me. In me es quoniā in memoria mea manes, ex ea cognoui te, & in ea inuenio te,
cū reminiscor tui, & delector in te de te, ex quo omnia, per quē omnia, & in quo omnia. *De mirabili es-*
Tu dn̄e cœlū & terrā imples, omnia portās sine onere, omnia implēs sine inclusione, semper *sentia dei*
agēs, semper quietus, colligēs & nō egens, quærens cū nihil desit tibi, amans nec æstuans, ze *Caput I*
lans & securus es, pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, sed nō mu
tas consilium, recipis quod inuenis & nunquā amisisti: nunquā inops, & gaudes lucris, nunq̄
auarus, & usuras exigis, supererogas cui nō debes, uel semper supererogatᵉ tibi ut debeas, &
qs habet quicquā nō tuū? Reddis debita nulli debēs, donas debita nihil perdēs. Qui ubiq;
es & ubiq; totus, qui sentiri potes & uideri non potes, qui nusquam dees, & tamen ab ini-
quorum cogitationibus longe es, qui nec ibi dees ubi lōge es: quia ubi non es per gratiam,
ades per uindictā. Qui ubiq; præsens es, & uix inueniri potes: quem stantem sequimur, &
apprehēdere non ualemus. Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, super-
excedis omnia, sustines omnia: qui corda fidelium doces sine strepitu uerborum: qui locis
non distenderis, nec tēporibus uariaris, nec habes accessus & recessus. Qui habitas lucem in-
accessibilem, quem nullus hominū uidit, nec uidere potest. In te manens quietus, ubiq; cir-
cumis totum: non enim scindi & diuidi potes, quia uere unus es: nec in partes efficeris, sed to *De indicibili sci*
tus totum tenes, totum imples, totum illustras & possides. Si totum mundū *entia dei*
B libri repleant, tua scientia inenarrabilis non potest enarrari. Quoniam uero indicibilis es, *Cap. II*
nullo modo scribi poteris nec concludi. Tu es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ. Ma-
gnus es sine quantitate, & ideo immensus: bonus sine qualitate, & ideo uere & summe bo-
nus, & nemo bonus, nisi tu solus, cuius uolūtas opus est, cuius uelle posse est, qui omnia quæ
ex nihilo creasti, sola uoluntate fecisti. Qui omnem creaturam tuam absq; indigētia aliqua
possides, & sine labore gubernas, & absq; tædio regis, & nihil est quod conturbet ordinē im
perij tui, uel in summis, uel in imis. Qui in omnibus locis sine loco haberis, & omnia cōtines
sine ambitu, & ubiq; præsens es sine situ & motu. Qui nec mali autor es, quod facere nō po-
tes: qui nihil nō potes, nec unquam quicquā te fecisse pœnituit. Cuius bonitate facti sumus:
& iustitia pœnas luimus, & clementia liberamur. Cuius omnipotentia omnia gubernat, re-
git & implet quæ creauit. Nec ideo te implere omnia dicimus ut te contineant, sed ipsa po-
tius à te cōtinentur, nec particulatim imples omnia. Nec ullatenus ita putandum est ut una
quæq; res pro magnitudine suæ portionis capiat te, id est, maxima maius, minima minus,
cum sis potius ipse totus in omnibus, & omnia in te. Cuius omnipotentia omnia conclu-
dit, nec euadendi potentiam tuam quis aditum inuenire poterit. Qui enim te nō habet pla-
catum, nequaquam euadet iratum. Te igitur clementissime deus inuoco in *De desiderio ani*
animam meam, quam præparas ad capiendum te, ex desiderio quod inspiras ei. Intra rogo *mæ sentiētis deū* *Caput III*
in eam, & coapta eam tibi, ut possideas illam quam fecisti & refecisti, ut habeam te uelut si-
gnaculum super cor meum. Quæso pijssime inuocantem te non deseras, quia priusquam te
inuocarem me uocasti & quæsisti, ut ego seruus tuus te quærerem, quærendo inuenirem, &
inuētum amarem. Quæsiui & inueni te domine, & amare desidero. Auge desiderium meū,
& da quod peto: quoniam si cuncta quæ fecisti mihi dederis, non sufficit seruo tuo, nisi te-
ipsum dederis. Da ergo teipsum mihi deus meus, redde te mihi. En amo te, & si parū est, a-
mem ualidius. Tuo ergo amore teneor, tuo desiderio flagro, tua dulci memoria delector.
Ecce dum tibi mens mea suspirat, & tuam ineffabilē pietatem meditatur, ipsa carnis sarci-

cina minus grauat,cogitationum tumultus cessat,pondus mortalitatis & miseriarum more so-
solito non hebetat,silent cuncta,tranquilla sunt omnia,cor ardet,animus gaudet,memoria
uiget,intellectus lucet, & totus spiritus ex desiderio uisionis tuæ accensus,inuisibilium amo
re rapi se uidet. Assumat spiritus meus pennas ut aquilæ,uolet & non deficiat, uolet & per-
ueniat usq; ad decorem domus tuæ,& thronum gloriæ tuæ, & ibi super mensam refectio-
nis ciuium supernorum pascatur de occultis tuis in loco pascuæ iuxta fluēta plenissima. Tu
esto exultatio nostra,qui es spes nostra,salus atq; redēptio : tu esto nostrū gaudiū,qui es fu
turū præmium. Te semper quærat anima mea,& tu præsta ut quærendo non deficiat.

De miseria animæ quæ Christum non amat Cap. IIII

Væ miseræ animæ quæ Christum non quærit nec amat,arida manet & misera. Perdit
quod uiuit qui te deū non diligit:qui curat uiuere non propter te domine,nihil est,& pro ni
hilo est. Qui tibi uiuere recusat,mortuus est:qui tibi non sapit,desipit. Misericordissime tibi
me commendo,reddo & concedo,per quem sum,uiuo & sapio. In te confido,spero, & totā
spem meam pono,per quem resurgam,uiuam & requiescam. Te cupio,diligo & adoro,cū
quo manebo,regnabo & beatus ero. Anima quæ te non quærit,nec diligit,mundū diligit,
peccatis seruit & uitijs subiecta est, nunquā quieta,nunquā secura est. Famuletur tibi sem-
per mēs mea pijssime,suspiret tibi semper peregrinatio mea, ardeat in amore tuo cor meū,
requiescat in te deus meus anima mea,contempletur te in mentis excessu, cātet laudes tuas
in iubilatione,& hæc sit in hoc exilio meo consolatio mea. Cōfugiat mens mea sub umbra
alarum tuarum ab æstibus cogitationum seculi huius. Repauset in te cor meū,cor mare ma
gnum tumens fluctibus. O diues omnium bonarum dapum supernæ satietatis,opulētissi-
me largitor deus,da lasso cibum,collige dispersum,libera captiuum,& reintegra scissum. En
stat ad ostium & pulsat. Obsecro per uiscera misericordiæ tuæ quibus uisitasti nos oriens ex
alto,iube pulsanti misero aperiri,ut liberis gressibus ingrediatur ad te, & requiescat in te, &
reficiatur de te pane cœlesti. Tu enim es panis & fons uitæ, tu lumen claritatis æternæ, tu o-
mnia ex quibus uiuunt recti qui diligunt te.

De desiderio animæ Caput V

Deus lumen cordium te uidentium, D
& uita animarum te amantium, & uirtus cogitationum te quærentium,da ut sancto amori
tuo inhæream. Veni,rogo,in cor meum,& ab ubertate uoluptatis tuæ inebria illud,ut obli-
uiscar ista temporalia. Pudet ac piget me talia pati,qualia mundus iste agit. Triste est mihi
quod uideo,graue est omne quod de transitorijs audio. Adiuua me domine deus meus, &
da lætitiā in corde meo, ueni ad me ut uideā te. Sed angusta est mihi domus animæ meæ,
quousq; uenias ad eam,& dilatetur à te:ruinosa est,refice eā. Habet plurima quæ offendāt
Psal.18 oculos tuos,fateor & scio:sed quis mundabit eam,aut cui alteri præter te clamabo, Ab occul
tis meis munda me domine,& ab alienis parce seruo tuo? Fac me dulcis Christe bone Iesu,
fac me rogo amore & desidero tuo deponere onus carnalium desideriorum, & terrenarum
concupiscentiarum. Dominetur carni anima,animæ ratio,rationi gratia tua,& tu me interi-
us & exterius subde uoluntati. Tribue mihi ut laudet te cor meum,& lingua mea,& omnia
ossa mea. Dilata mentē meā,& attolle intuitum cordis mei, ut uel rapida cogitatione spiri-
tus meus attingat te æternā sapientiā super omnia manētē. Dissolue me oro à uinculis qui
bus cōstrictus teneor,ut relinquēs omnia ista,tibi festinē, tibi soli inhæreā,tibi soli intendā.

De felicitate animæ à terreno carcere resolutæ Cap. VI

Felix anima quæ terreno resoluta carcere libera cœlum petit, quæ te dulcissimum do-
minum facie ad faciem cernit,quæ nullo metu mortis afficitur, sed de incorruptione perpe-
tuæ gloriæ lætatur. Tranquilla est & secura,iam non timet hostem nec mortē. Habet iam
te piū dominū quē diu quæsiuit,semperq; amauit,hymnidicis sociata choris,mellisflua per-
petuæ festiuitatis carmina ad laudē gloriæ tuæ rex Christe bone Iesu in æternum concinit.
Inebriatur enim ab ubertate domus tuæ,& torrente uoluptatis tuæ potas eam. Felix socie-
tas supernorum ciuium,& gloriosa solennitas omnium ad te redeuntium,ab huius nostræ
peregrinationis tristi labore ad amœnitatem pulchritudinis,ad formositatem totius splen-
doris,atq; dignitatem totius elegantiæ,ubi te iugiter domine tui ciues cernunt. Nihil omni-
no quod cōturbet mentē ibidem auribus audire datur. Quæ cantica,quæ organa,quæ can-
tilenæ,

A tilenæ, quæ melodiæ ibi sine fine decantātur? Sonant ibi semper melliflua hymnorum organa, suauissima angelorum melodia, cātica canticorum mira, quæ ad laudem & gloriam tuā à supernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis asperitas in regione tua locū nō habent. Non enim est ibi malus neq; malicia, non est aduersarius & impugnans, nec est ulla peccati illecebra, nulla est ibi indigētia, dedecus nullū, rixa nulla, nullū improperiū, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla uiolentia, nulla discordia, sed est ibi pax summa, charitas plena, iubilatio & laus dei æterna, sine fine secura requies, & gaudium semper in spiritusancto. O quàm fortunatus ero si audiuero iocundissimas ciuium tuorum cantilenas, carmina melliflua, laudes summæ trinitati debito honore promentia. Sed & nimium felix, si egoipse meruero cantare canticum domino Iesu Christo de dulcibus canticis Sion.

De gaudio paradisi Cap. VII

O uita uitalis, uita sempiterna, & sempiterne beata, ubi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundantia sine defectione, uita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, ubi species & uisio facie ad faciem, ubi plena scientia in omnibus, & per omnia, ubi summa dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à sanctis glorificatur, ubi præsens maiestas dei conspicitur, & hoc uitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur. Vident semper & uidere desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. Vbi uerus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis uisione omnes reficit, & ita uniuersos cœlestis patriæ ciues illuminat, ut luceat ibi, lumen uidelicet illuminatum per diuinum lumen illuminans ultra omnem solis nostri splendorem, atq; cunctarum stellarum claritatem, immortali adhærentes deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promissionem domini saluatoris, Pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum & illi sint mecum, ut uideant claritatem meam, & omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis unum sint.

Ioan. 17

De regno cœlorū, Caput VIII

Regnum cœlorum, regnum B felicissimum, regnum carens morte, & uacans fine, cui nulla tempora succedunt per æuū, ubi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, ubi uictor miles donis ineffabilibus cumulatur, Nobile perpetua caput amplectente corona. Vtinā remissa peccatorū mole me ultimum seruorum Christi iuberet diuina pietas hanc carnis sarcinam deponere, ut in suæ ciuitatis gaudia æterna † repausandus transirem, sanctissimis supernorum choris interessem, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assisterem, præsentem dei uultum cernerem, nullo mortis metu tangerer, de perpetuæ immortalitatis incorruptione securus gauderem, & scienti omnia coniunctus omnem ignorantiæ cæcitatem amitterem, terrena cuncta paruipenderem, conuallem lachrymarum istam intueri uel reminisci ulterius non dignarer, ubi uita laboriosa, uita corruptibilis, uita omni amaritudine plena, uita domina malorū, ancilla infernorum, quam humores tumidant, dolores extenuāt, ardores exiccant, aërea morbidant, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coartat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas deijcit, iuuentus extollit, senectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, diabolus insidiatur, mundus adulatur, caro delectatur, anima excæcatur, totus homo conturbatur, & his, tot & tantis malis mors furibunda succedit, uanisq; gaudijs ita finem imponit, ut cum esse desierint, nec fuisse putentur.

† al's, repræsentādus

Mœstam animam consolatur deus Cap. IX

Sed quas laudes, quásue gratiarumactiones tibi referre ualeamus deus noster, qui nos etiam inter has tantas mortalitatis nostræ ærumnas non desinis consolari mira uisitatione gratiæ tuæ? Ecce me miserum multis mœroribus plenum, dum uitæ meæ finem timeo, dum peccata mea considero, dum iudicium tuum formido, dum mortis horam cogito, dum supplicia tartari horreo, dum opera mea qua districtione & discussione à te pensentur ignoro, dum quo fine illa clausurus sim penitus nescio, dumq; hæc & alia multa mecum sub corde retracto, consolaturus ades solita pietate domine deus, & inter has querelas nimiosq; ploratus ac profunda cordis suspiria assumis mœstam & anxiā mentē super alta iuga montiū ad areolas usq; aromatum, & collocas me in loco pascuæ secus riuulos dulcium aquarum, ubi præ-

ubi præparas in conspectu meo mensam multiplicis apparatus, quæ fatigatum spiritum re C pauset, & cor triste lætificet, quibus tandem refocillatus delitijs, multarum miseriarum mea rum oblitus, & leuatus super altitudinem terræ in te uera pace quiesco.

De dulcedine diuini amoris Cap. X

Amo te deus meus, amo te, & magis atq; magis amare uolo. Da mihi domine deus meus specio se præ filijs hominum, ut desiderem te, ut amem te, quantum uolo & quantum debeo. Immensus es, & sine mensura debes amari, præsertim à nobis quos sic amasti, sic saluasti, pro quibus tãta ac talia fecisti. O amor qui semper ardes & nunquam extingueris, dulcis Christe, bone Iesu, charitas deus meus, accende me toto igne tuo, amore tuo, dulcedine tua, dilectione tua, desiderio tuo, charitate tua, iocunditate & exultatione tua, pietate & suauitate tua, uoluptate & cõcupiscentia tua, quæ sancta est & bona, quæ casta est & munda, ut totus dulcedine amoris tui plenus, totus flamma tuæ charitatis uaporatus, diligam te dominum meum dulcissimum & pulcherrimum ex toto corde meo, ex tota anima mea, ex totis uiribus meis, & ex omni intentione mea, cum multa cordis contritione & lachrymarum fonte, cum multa reuerentia & tremore, habens te in corde, & in ore, & præ oculis meis semper & ubiq;, ita ut nullus in me adulterinis amoribus pateat locus.

De præparatione nostræ redẽptionis Cap. XI

Pulcherrime Iesu Christe rogo te per illam sacratissimam effusionem preciosi sanguinis tui quo redempti sumus, da mihi cordis contritionem & lachrymarum fontem, præcipue dum preces & orationes tibi offero, dum tuæ laudis tibi psalmodiam decanto, dum mysteriũ nostræ redemptionis manifestum misericordiæ tuæ indicium recolo uel profero, dum sacris altaribus licet indignus assisto, cupiens tibi offerre illud mirabile & cœleste sacrificium omni reuerentia & deuotione dignum, quod tu domine deus meus sacerdos immaculate instituisti, & offerre præcepisti in commemorationem tuæ charitatis, mortis scilicet & passionis, pro salute nostra, pro quotidiana nostræ fragilitatis reparatione. Confirmetur mens mea inter tanta mysteria dulcedine præsentiæ tuæ, sentiat te sibi adesse, & lætetur coram te. Ignis qui semper luces, amor qui semper ardes, dulcis Christe, bone Iesu, lumen æternum & indeficiens, panis D uitæ qui nos reficis & in te non deficis, quotidie comederis, & semper integer manes, resplende mihi, accende me, illumina & sanctifica uas tuum, de malicia euacua, imple de gratia, & plenum conserua, ut ad salutem animæ meæ manducem cibum carnis tuæ, quatenus manducando te uiuam de te, uiuam per te, perueniam ad te, & repausem in te.

De gaudio Cap. XII

O dulcedo amoris & amor dulcedinis, comedat te uẽter meus & nectare tui amoris repleantur uiscera mea, & eructet mens mea uerbum bonum. Charitas deus meus, mel dulce, lac niueum, cibus es grandium, fac me crescere in te, ut sano palato possis manducari à me. Tu es uita mea qua uiuo, spes cui inhæreo, gloria quã adipisci desidero. Tu mihi cor tene, mentem rege, intellectum dirige, amorem erige, animum suspende, & in superna fluenta os sitientis te spiritus trahe. Taceat quæso tumultus carnis. Conticescant phantasiæ terrarum, & aquarum, aëris & poli: taceant somnia & imaginariæ reuelationes, omnis lingua, omne signum, & quicquid transeundo fit. Sileat sibi & ipsa anima, & transeat se, non cogitando se, sed te deus meus, quoniam tu es reuera tota spes & fiducia mea. Est enim in te deo meo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo & benignissimo atq; clementissimo uniuscuiusque nostrum & portio, & sanguis, & caro. Vbi ergo portio mea regnat, ibi regnare me credo: ubi sanguis meus dominatur, ibi dominari me cõfido: ubi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me esse cognosco. Quamuis peccator sim, de hac tamen communione gratiæ non diffido. Et si peccata mea prohibent, substantia mea requirit: & si delicta propria me excludunt, naturæ communio non repellit.

Quod uerbum incarnatum sit causa spei nostræ Caput XIII

Non enim tam inimicus est dominus ut nõ diligat carnem suam, membra sua, & uiscera sua. Desperare utiq; potuissem propter nimia peccata mea & uitia, culpas & infinitas negligentias meas quas egi, & quotidie indesinenter ago corde, ore, & opere, & omnibus modis quibus humana fragilitas peccare potest, nisi uerbum tuum deus meus caro fieret & habitaret in nobis. Sed desperare iam non audeo, quoniam subditus ille tibi usq; ad mortem, mortem autem crucis, tulit chirographum peccatorum

A catorum nostrorum & affigens illud cruci, peccatum crucifixit & mortem. In ipso autem se
curius respiro qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis. In ipso confisus ad te
peruenire desidero, in quo iam resurreximus & reuiximus, iam in cœlum conscendimus, &
in cœlestibus considemus. Tibi laus, tibi gloria, tibi honor, tibi gratiarum actio.

Dulcis de deo meditatio Ca. XIIII

Pijssime domine qui sic nos amasti & saluasti, sic uiuificasti & sublimasti, pijssime do-
mine quàm dulcis est memoria tua, quanto magis in te meditor, tanto es mihi dulcior & a-
mabilior. Idcirco delectant me ualde bona tua puro mentis intuitu, & dulcissimo pij amo-
ris affectu in loco peregrinationis meæ iuxta modulum meum, interim quãdiu his fragili-
bus subsisto membris miram tuam dilectionem & pulchritudinem indesinenter cupio desi
derare & consyderare. Tuæ enim charitatis iaculo uulneratus sum, tuo uehementer deside-
rio flagro, ad te peruenire cupio, te uidere desidero. Idcirco super custodiam meam stabo, &
uigilantibus oculis psallam spiritu, psallam & mente, & totis uiribus meis te factorem & re-
fectorem meum collaudabo, polum penetrabo mente, & desiderio tecum ero, ut in præsen-
ti quidem miseria solo corpore tenear, tecum autem cogitatione & auiditate atq; omni de-
siderio sim semper, quatenus ibi sit cor meum, ubi tu es thesaurus meus desiderabilis, incõ
parabilis, multumq; amabilis. Sed ecce deus meus pijssime ac misericordissime, dum tuæ
immensæ bonitatis & pietatis gloriam consyderare uolo, cor meum non sufficit: excedit e-
nim omnem sensum humanæ mentis tuum decus, tua pulchritudo, tua uirtus, tua gloria,
tua magnificentia, tua maiestas, & tua charitas: sicut inæstimabilis est tuæ gloriæ splendor,
ita ineffabilis est æternæ tuæ charitatis benignitas, qua illos quos de nihilo creasti adoptas
in filios, & tibi coniungis.

Quod desiderandæ sint tribulationes pro Christo. Caput XV

O anima mea si quotidie oporteret nos tormenta
perferre, si ipsam gehennam longo tempore tolerare, ut Christum in gloria sua uidere posse
mus, & sanctis eius sociari: nónne dignum esset pati omne quod triste est, ut tanti boni tan
tæq; gloriæ participes haberemur? Insidientur ergo dæmones, parent suas tentationes, fran
B gant corpus ieiunia, premant carnem uestimenta, labores grauent, uigiliæ exiccent, clamet
in me iste, inquietet me ille uel ille, frigus incuruet, conscientia murmuret, calor urat, caput
doleat, pectus ardeat, infletur stomachus, pallescat uultus, infirmetur totum corpus, defici-
ciat in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus, ingrediatur putredo in ossibus meis, &
subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis, & ascẽdam ad populum accinctum no
strum. Quæ enim erit iustorum gloria, quàm grandis sanctorum lætitia, cum unaquæq; fa-
cies fulgebit ut sol? cum ordinibus distinctis populum suum dominus in regno patris sui
cœperit recensere, & meritis atque operibus singulorum promissa præmia restituet, pro ter-
renis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna? Reuera cumulus felicita-
tis erit, cum dominus adducet sanctos suos in uisione paternæ gloriæ, & faciet in cœlestibus
considere, ut sit omnia in omnibus.

Quomodo regnũ cœlorum possit acquiri Cap. XVI

O felix iocunditas, & iocunda felicitas san
ctos uidere, cum sanctis esse, & esse sanctum, deũ uidere & deum habere in æternum & ul-
tra. Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto desiderio desideremus, ut ad eos cito peruenire
ualeamus. Si quæras quomodo istud potest fieri, uel quibus meritis, quibúsue auxilijs? Au
di. Res ista posita est in potestate facientis, quoniã regnũ cœlorũ uim patitur. Regnum cœ-
lorũ ô homo aliud non quærit precium nisi teipsum, tantũ enim ualet quantũ es, te da & ha
bebis illud. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum tradidit ut acquireret te regnum
deo patri, ita tu temetipsum. Da ut sis regnũ eius, ac non regnet peccatũ in tuo mortali cor-
pore, sed spiritus in acquisitione uitæ.

Quid sit paradisus Cap. XVII

O anima mea reuertamur ad ciuitatẽ cœlestẽ in
qua scripti sumus & ciues decreti. Sicut ẽm ciues sanctorũ & domestici dei, & sicut hæredes
dei, cohæredes aũt Christi, cõsyderemus inclytã nostræ urbis felicitatẽ, inquantũ cõsyderare
possibile est: dicamus ergo cũ propheta, O q̃ gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei, sicut lætan
tiũ omniũ habitatio est in te. Fundaris ẽm exultatione uniuersæ terræ, nõ est in te senectus *psal. 86*
nec senectutis miseria, nõ est in te mancus, neq; claudus, neq; gibbosus, neq; deformis dum
omnes occurrũt in uirũ perfectũ, in mẽsurã ætatis plenitudinis Christi. Quid hac uita bea-

 tius

tius? Vbi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas, ibi nemo læditur, nemo C
irascitur, nemo inuidet, cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nulla honoris aut potestatis pulsat ambitio, nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehēnæ procul, mors neq; corporis neq; animæ, sed immortalitatis munere iocunda uita, nulla erūt tunc mala, nusquam discordia, sed cuncta consona, cuncta cōuenientia: quia omniū sanctorum una erit concordia, pax cuncta & lætitia continet, tranquilla sunt omnia & quieta, iugis splendor, non ut est ille qui nunc est sol, sed tanto clarior quanto felicior: quia ciuitas illa, ut legitur, nō egebit sole neq; luna, sed dominus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Vbi sancti fulgebūt ut stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splēdor firmamenti qui erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullus, nec frigoris ardorisúe asperitas ulla, sed talis erit rerum temperies, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro uitæ. Verum super hæc omnia est, consociari choris angelorum & archangelorum, atq; omnium cœlestium uirtutum, intueri patriarchas & prophetas, uidere apostolos atq; omnes sanctos, uidere etiam parētes nostros. Gloriosa sunt hæc: sed multo gloriosius est præsentem dei uultum cernere, incircumscriptum lumē uidere. Superexcellens gloria erit cum deum uidebimus in seipso, uidebimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Non ualet homo deo uicem reddere nisi per amorem Caput XVIII

Anima insignis dei imagine, illustris similitudine, habet in sese ex deo quo admoneatur semper aut stare cum eo, aut redire, si mota suis affectibus, imò defectibus fuerit. Et non solum habet unde respirare queat in spe ueniæ & misericordiæ, sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias uerbi, & cum deo inire fœdus societatis, atq; cum rege angelorum ducere iugū suaue amoris. Hæc omnia facit amor, si anima exhibeat se similem deo per uoluntatem, cui similis est per naturam, diligens sicut dilecta est. Solus enim est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atq; effectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respondere autori, uel sibi mutuam rependere uicem. Amor D
ubi uenerit, cæteros in se omnes traducit & captiuat effectus. Amor per se sufficit, per se placet & propter se. Ipse meritū, ipse præmiū, ipse causa, ipse fructus, ipse usus: per amorem enim coniungimur deo. Amor facit unum spiritum de duobus, amor facit idem uelle & idē nolle. Amor facit prius mores componere, postmodum omnia quæ assunt tanquam non assint consyderare, tertio uero loco munda cordis acie superna & interna cōspicere. Per amorem primum in seculo bene geruntur honesta, postmodum etiam honesta seculi despiciuntur, ad extremum etiam dei intima conspiciuntur.

Quid in nobis deus requirat sibi simile Cap. XIX

Deus pater charitas est, deus filius dilectio est, spiritussanctus amor patris & filij est. Hæc charitas & hæc dilectio aliquid simile requirit in nobis, scilicet charitatem, qua uelut quadam affinitate consanguinitatis ei sociemur & coniungamur. Amor dignitatis nescius reuerentiam nescit. Qui amat, per seipsum fiducialiter accedit ad deum, familiariterq; loquitur ei, nihil timens, nihil hæsitans. Perdit quod uiuit, qui non diligit: qui autem diligit, oculos suos semper habet ad deum quē diligit, quem desiderat, in quo meditatur, in quo delectatur, in quo pascitur, in quo impinguatur. Iste talis sic deuotus, ita cantat, ita legit, & in omnibus operibus suis sic est prouidus & circumspectus, quasi deus assit præsens ante oculos eius, sicut reuera adest. Ita orat quasi sit assumptus & præsentatus ante faciem maiestatis in excelso throno, ubi milia milium ministrant ei & decies cētena milia assistunt ei. Animā quā uisitat amor, expergefacit dormientē, monet & emollit eā & uulnerat cor eius, tenebrosa illuminat, clausa reserat, frigida inflammat, mētē asperā & irascibilē & impatiētē mitigat, uitia fugat, carnales affectus cōprimit & mores emēdat, reformat & innouat spiritū, lubricæ ætatis motus actusq; leues coërcet. Hæc oīa facit amor cū præsens est: cū uero abscesserit, ita incipit anima iacere languida, ac si cacabo bulliēti subtraxeris ignē.

De confidentia animæ amantis deum Cap. XX

Magna res est amor, quo anima per semetipsam fiducialiter accedit ad deū, deo cōstāter inhæret, deū familiariter percūctat', cōsultatq; de omni re. Anima quæ amat deum, nil aliud potest cogitare, nil loqui, cætera contēnit, omnia fastidit, quicquid

A quicquid meditatur,quicquid loquitur,amorem sapit,amorē redolet,ita amor dei eam sibi
uendicauit. Qui uult habere notitiam dei,amet. Frustra accedit ad legendum,ad meditan-
dum,ad prædicandum,ad orandum qui non amat. Amor dei amorē animæ parit, & eam
intendere sibi facit. Amat deus ut ametur. Cum amat, nil aliud uult quàm amari, sciens
amore esse beatos qui se amauerint. Anima amans cunctis suis renuntiat affectionibus,
& tota soli incumbit amori, ut possit respondere amori in redhibendo amore. Et cum
se tota effuderit in amorem, quantum est ad illud fontis perenne profluuium, non pa-
ri ubertate concurrunt amor & amans, anima & deus,creator & creatura: tamen si ex toto
se diligit,nihil deest ubi totū est. Non timeat anima quæ amat,paueat quæ non amat. Ani
ma amans fertur uotis,trahitur desiderijs,dissimulat merita, maiestati oculos claudit, ape-
rit uoluptati,ponēs se in salutari, & fiducialiter agēs in eo. Amore anima secedit & excedit à
corporeis sensibus,ut sese non sentiat quæ deum sentit. Hoc fit cum mens ineffabili dei ille-
cta dulcedine quodammodo sese sibi furatur,imò rapitur atq; labitur à seipsa, ut deo frua-
tur ad iocunditatem. Nihil tam iocundū,nisi esset tam modicum. Amor dat familiaritatem
dei,familiaritas ausum,ausus gustū,gustus famē. Anima quā tāgit amor dei,nihil aliud po
test cogitare,nil desiderare, sed frequenter suspirat dicens, Sicut ceruus desiderat ad fontes
aquarum,ita desiderat anima mea ad te deus meus. Deus amore uenit ad homi
nes,uenit in homines,factus est homo. Amore deus inuisibilis seruis suis factus est similis:
amore uulneratus est propter delicta nostra. Tuta & firma requies est infirmis & peccato-
ribus in uulneribus saluatoris. Securus illic habito,patent mihi uiscera per uulnera: quicqd
ex me mihi deest,usurpo mihi ex uisceribus domini mei,quoniam misericordia affluūt,nec
desunt foramina per quæ affluant. Per foramina corporis patent mihi arcana cordis, patet
magnum pietatis sacramentū,patent uiscera misericordiæ dei nostri,in quibus uisitauit nos
oriens ex alto. Vulnera Iesu Christi plena sunt misericordia,plena pietate, plena dulcedine
B & charitate. Foderunt manus eius & pedes eius,& latus eius lancea perforauerunt. Per has
rimas licet mihi gustare quàm suauis est dominus deus meus,quoniā reuera suauis & mitis
& multæ misericordiæ est omnibus eum inuocantibus in ueritate, omnibus inquirentibus,
& maxime diligētibus. Copiosa redēptio data est nobis in uulneribus Iesu Christi saluato-
ris nostri. Magna multitudo dulcedinis plenitudo gratiæ,& perfectio uirtutum.

psal. 41

Quid fecerit deus propter hominē. Caput XXI

Cum me pulsat aliqua turpis cogitatio,recurro ad uulnera Christi. Cum me premit caro
mea,recordatione uulnerum domini mei resurgo. Cum diabolus mihi parat insidias,fugio
ad uiscera misericordiæ domini mei,& recedit à me. Si ardor libidinis moueat mēbra mea,
recordatione uulnerum domini nostri filij dei extinguitur. In omnibus aduersitatibus non
inueni tam efficax remedium quàm uulnera Christi:in illis dormio securus,& requiesco in-
trepidus: Christus mortuus est pro nobis. Nihil tam ad mortē amarum quod morte Chri-
sti non sanetur. Tota spes mea est in morte domini mei. Mors eius meritum meum, refu-
gium meum,salus,uita & resurrectio mea:meritum meum miseratio domini. Non sum me
riti inops,quandiu ille miserationum dominus nō defuerit. Et si misericordiæ domini mul-
tæ,multus ego sum in meritis. Quanto ille potētior est ad saluandū, tāto ego sum securior.

De recordatiōe uulnerū Iesu Christi domini nostri Caput XXII

Peccaui peccatū grande, & multorum sum mihi conscius delictorum: nec sic despero,
quoniā ubi abundauerunt delicta,superabundauit & gratia. Qui de uenia peccatorum suo
rum desperat,negat deū esse misericordē. Magnā iniuriā deo facit qui de eius misericordia
diffidit. Quantū in se est,negat deum habere charitatē,ueritatē,& potestatē,in quibus tota
spes mea cōsistit,scilicet in charitate adoptionis,in ueritate promissionis,& in potestate redē
ptiōis. Murmuret iā quātū uoluerit insipiēs cogitatio mea dicēs, Quis em̄ es tu,& quāta est
est gloria illa,qbúsue meritis illā obtinere speras? & ego fiducialiter respōdebo, Scio cui cre
didi,qa in charitate nimia adoptauit me in filiū,qa uerax est in ꝓmissiōe,potēs in exhibitio
ne,& licet ei facere q; uult,nō possum terreri multitudine peccatorū si mors dn̄i in mētē meā
uenerit,quoniā peccata mea illū uincere nō possunt. Claui & lancea clamant mihi quòd uere
recon-

Recordatio uulnerū Christi remedium in aduersis Cap. XXIII

recōciliatus sum Christo, si eū amauero. Longinus aperuit mihi latus Christi lancea, & ego intraui, & ibi requiesco securus. Qui timet, amet: quoniam charitas mittit foras timorē. Nullum tam potens est & tam efficax contra ardorem libidinis medicamentum, quàm mors redemptoris mei. Extendit brachia sua in cruce, & expandit manus suas paratus in amplexus peccatorum. Inter brachia saluatoris mei, & uiuere uolo, & mori cupio. Ibi securus decantabo, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Saluator noster caput inclinauit in morte, ut oscula daret suis dilectis. Totiēs deum osculamur, quotiens in eius amore compungimur. C

psal. 29

Meditatio animæ ad amorē Christi Caput XXIIII

O anima mea insignita dei imagine, redempta Christi sanguine, desponsata fide, dotata spiritu, ornata uirtutibus, deputata cum angelis, dilige illum à quo tantum dilecta es. Intende illi, qui intendit tibi: quære quærētem te, ama amatorem tuum à quo amaris, cuius amore præuenta es, qui est causa amoris tui. Ipse est meritum, ipse præmium, ipse fructus, ipse usus, ipse finis. Esto sollicita cum sollicito, cum uacante uacans, cum mundo munda, cum sancto sancta. Qualis apparueris deo, talis oportet ut appareat tibi, deus suauis & mitis, & multæ misericordiæ, suaues, mites, dulces, humiles & misericordes requirit. Ama illum qui eduxit te de lacu miseriæ, & de luto fecis. Elige illum amicum tuum præ omnibus amicis tuis, qui cum omnia subtracta fuerint, solus tibi fidem seruabit. In die sepulturæ tuæ cum omnes amici tui recedent à te, ille te non derelinquet, sed tuebitur à rugientibus præparatis ad escam, & conducet te per ignotam regionem, atque perducet ad plateas supernæ Sion, & ibi collocabit te cum angelis ante faciem maiestatis suæ, ubi audies illud angelicum melos, Sanctus, sanctus, sanctus, &c. Ibi est canticum lætitiæ, uox exultationis & salutis, gratiarumactio, & uox laudis, atq; alleluia in perpetuum. Ibi est cumulus felicitatis, supereminens gloria, superabundans lætitia, & omnia bona. O anima mea suspira ardenter, desidera uehementer ut possis peruenire in illam supernam ciuitatem, de qua tam gloriosa dicta sunt, in qua sicut lætantium omnium habitatio est. Amore potes ascēdere, amanti nihil est difficile, nihil impossibile. Anima quæ amat, ascendit frequenter, & currit familiariter per plateas cœlestis Hierusalem, uisitando patriarchas & prophetas, salutando apostolos, admirando exercitus martyrum & confessorum, chorosq; uirginum speculando. Cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, non cessant mihi dicere, ut amem dominum deum meum. D

Quod nihil possit animæ sufficere præter summum bonū, Cap. XXV

Cor humanum in desiderio æternitatis non fixum, nunquam stabile potest esse, sed omni uolubilitate uolubilius, de alio in aliud transit, quærens requiem ubi non est. In his autem caducis & transitorijs, in quibus eius affectus captiui tenentur, ueram requiem inuenire non ualet, quoniam tantæ est dignitatis, ut nullum bonum præter summum bonum ei sufficere possit: tantæ est enim libertatis, ut in aliquod uitium cogi non possit. Propterea unicuique propria uoluntas est causa suæ damnationis uel saluationis, & ideo nihil ditius bona uoluntate deo offertur. Bona uoluntas deū ad nos deducit, & nos in eū dirigit. Per bonā uolūtatē deū diligimus, deū eligimus, ad deū currimus, ad deū peruenimus, & eū possidemus, O bona uolūtas, per quā ad dei similitudinē reformamur, & ei similes efficimur. Ita amabilis est deo bona uolūtas, ut ipse in corde habitare nō uelit, in quo bona uoluntas nō fuerit. Bona uoluntas illius summæ maiestatis trinitatē ad se inclinat. Sapientia nanq; ad cognitionem ueritatis illam illuminat, charitas ad desiderium bonitatis inflammat, paternitas in ea custodit quod creauit ne pereat.

Quid sit cognitio ueritatis Caput XXVI

Quid est cognitio ueritatis? Primo cognoscere teipsum, & quod esse debes, esse studeas: quod autē corrigendū est, corrigas. Deinde cognoscere & amare creatorē tuū: hoc enim est totū hominis bonū. Vide ergo q̄ ineffabilis est diuinæ charitatis erga nos dilectio. De nihilo nos creauit, & quicqd habemus donauit: sed qa plus diliximus datū q̄ datorē, creaturā q̄ creatorē, cecidimus in laqueū diaboli, & facti sumus eius serui. Deus uero misericordia motus, misit filiū suū quo redimeret seruos, misit etiā spiritūsanctū quo seruos adoptaret in filios. Filiū dedit in preciū redēptionis, spiritumsanctū in priuilegium amoris, se deniq; totum seruat hæreditatem adoptionis. Ita deus ut pijssimus & misercordissimus præ deside-

rio uel

A rio uel amore hominis,non solum sua,uerumetiam & seipsum impendit ut hominem recu
peraret,non tam sibi quàm homini ipsi. Vt homines ex deo nascerentur,primo ex ipsis na/
tus est deus. Quis est tam durus quem non emolliat amor dei sic hominem præueniēs,tam
que,inquam, uehemens amor,quòd homo propter hominē dignatus est fieri? Quis potest
odire hominē,cuius naturā & similitudinē uidet in humanitate dei? Reuera qui odit illum,
odit deū,& ita perdit quicquid facit. Deus nanq; propter hominē factus est homo, ut esset
redēptor qui est & creator,ut de suo redimeretur homo, & ut familiarius diligeretur ab ho/
mine deus,in similitudine hominis apparuit,&ut uterq; sensus hominis in ipso beatificaret,
& reficeretur oculus cordis in eius diuinitate,& oculus corporis in eius humanitate,ut siue in
grediens siue egrediens in ipso pascua inueniret natura humana condita ab ipso.

Saluator nanq; noster natus est nobis, crucifixus & mortuus est pro nobis, ut morte sua mortē nostrā destrueret. Et quia botrus carnis portatus fuerat ad torcular crucis,& expressi one facta fluere cœperat mustū diuinitatis,missus est spiritussanctus,quo uasa cordiū præ/ pararentur,& uinum nouū in utres nouos poneretur,primū ut corda mundarentur , ne in/ fusum pollueretur:& postea ligarentur,ne infusum amitteretur . Mundarentur gaudio ini/ quitatis , ligarentur contra gaudium uanitatis . Non enim quod bonum est uenire potuit, nisi prius recederet quod malum est. Gaudium iniquitatis polluit, & gaudium uanitatis ef/ fudit. Gaudium iniquitatis reddit uas sordidum,& gaudium uanitatis facit rimosum. Gau dium iniquitatis est , cum peccatum diligitur : & gaudium uanitatis est , cum transitoria a/ mantur. Eijce ergo quod malum est,ut quod bonum est percipere possis, Effunde amaritu/ dinem,ut dulcedine impleri possis. Spiritussanctus gaudiū est & amor. Eijce spiritum dia/ boli,& spiritū mūdi huius,ut accipias spiritum dei. Spiritus diaboli operatur gaudiū iniqui tatis,& spiritus mūdi gaudiū uanitatis. Et hæc gaudia mala sunt,quoniā aliud habet culpā, aliud occasionē culpæ. Veniet autē spiritus dei,cum eiecti fuerint spiritus mali,& intrabit ta

B bernaculū cordis,& operabitur gaudiū bonum & amorē bonū, quo expellitur amor mun/ di,& amor peccati. Amor mundi allicit & decipit:amor peccati polluit, & ad mortē cōducit. Amor dei mentē illuminat,conscientiā mundat,animā lætificat,& deum demonstrat.

Quid in nobis operetur mißio spiritussancti Cap. XXVII

In quo amor dei est,semper cogitat quando ad deū perueniat,quando mundū dere/ linquat,quando carnis corruptionē euadat, ut uerā pacē inueniat , semper habet cor suū & desiderium in superna eleuatū:quando sedet,quādo ambulat,quando requiescit, uel quan/ do aliquid agit,cor à deo non recedit, omnes ad amorē dei exhortatur, omnibus amorē dei cōmendat,& quàm dulcis sit dei amor,& q; malus & q; amarus sit amor seculi corde,ore,& opere omnibus demonstrat . Deridet huius seculi gloriā, arguit sollicitudinē, & quàm stul/ tum sit in his quæ transeunt fiduciā habere ostendit. Miratur cæcitatē hominum qui hæc di ligunt: miratur etiā quomodo uniuersa hæc transitoria , & caduca omnes nō derelinquunt. Omnibus æstimat dulce quod sibi sapit,omnibus placere quod diligit,omnibus quidē esse manifestum quod cognoscit. Frequēter deum suū contēplatur,& in eius contēplatione sua/ uiter reficitur:tanto felicius,quanto frequentius . Dulce est enim semper ad cōsyderandum, quod ad amandū & laudandū semper suaue est.

De operatione eius qui diligit deum Caput XXVIII

Reuera hæc est uera cordis re/ quies, cum totū in amorē dei per desideriū figitur , nec quicq; aliud appetit,sed in eo quod tenet felici quadā dulcedine delectatur,delectādo iocūdatur. Si uero uana aliqua cogitatio ne, uel rerū occupatione inde aliquātulū abstractū fuerit,summa cū festinatione illuc redire festinat,exiliū reputās alibi q; ibi morā facere. Nā sicut nullū est momentū,quo homo non fruat uel utatur pietate diuina:sic nullū debet esse momētū , quo eū præsentē nō habeat in memoria. Idcirco nō breui crimine tenet astrictus quisqs in oratiōe cū deo loquit, & subito abstrahit ab eius cōspectu,quasi ab oculis nō uidētis nec audiētis. Hoc aūt fit qn̄ cogitatiōes suas malas & importunas sequit, & aliquā uilissimā creaturā ad quā mētis intuitus facile di strahit,ei præfert,illā uidelicet in cogitatione sæpius reuoluēdo,uel cogitādo, q; deū quē as/ sidue debet recolere creatorē,adorare redemptorē,expectare saluatorem,timere iudicē.

De uera cordis requie Caput XXIX

Quisquis

Caput XXX Quisquis amas mundum, tibi prospice quò sit eundum,
Hæc uia qua uadis, uia pessima, plenaq; cladis.

Fuge ergo ô homo paululum occupationes tuas, & abscondere modicum à tumultuosis cogitationibus tuis. Abijce nunc onerosas curas, postpone laboriosas dissensiones, uaca aliquantulum deo, & paululum requiesce in eo. Intra in cubiculum mētis tuæ, exclude omnia præter deum, & quæ ualent ad quærendum eum, & clauso ostio quære eum. Dicat nunc totum cor tuum deo, Quæro uultum tuum, uultum tuum domine requiro. Eia nunc ergo domine deus meus tu doce cor meum, ubi & quomodo te quærat, ubi & quomodo te inueniat. Domine si hic non es, ubi te quæram absentem? Si autem ubiq; es, cur te non uideo præsentem? Sed certe habitas lucem inaccessibilem. Sed quomodo accedam ad lucem inaccessibilem, aut quis me deducet & inducet in illam ut uideam te in illa? Deinde quibus signis, qua facie te quæram? nunquam te uidi domine deus meus, nunquam noui faciem tuam. Quid faciet altissime domine, quid faciet iste longinquus exul tuus? Quid faciet seruus tuus anxius amore tui, & longe proiectus à facie tua? En anhelat uidere te, & nimis illi abest facies tua. Accedere ad te desiderat, & inaccessibilis est habitatio tua: inuenire te cupit, & nescit locum tuū. Quærere te affectat, & ignorat uultum tuum. C

Caput XXXI Domine deus meus es tu, & dominus meus, & nunquam uidi te, tu me fecisti, & refecisti, & omnia bona tua mihi contulisti, & nondum uidi te, neque noui. Deniq; ad te uidendum factus sum, & nondum feci id propter quod factus sum. O misera sors hominis, cum hoc perdidit ad quod factus est. O dirus ac durus casus ille. Heu quid perdidit, & quid inuenit: quid abscessit, & quid remansit? Perdidit beatitudinem ad quam factus est, & inuenit miseriam ad quam factus non est. Abscessit sine quo nihil felix est, & remansit quod per se non nisi miserum est. Manducabat tunc homo panem angelorum, quem nunc esurit: manducat nunc panem dolorū, quem tunc nesciebat. O tu domine usq; quo obliuisceris in finem, usq; quo auertis faciē tuā à nobis? Quando respicies & exaudies nos? quando illuminabis oculos nostros, & ostendes D
nobis faciem tuam? quando restitues te nobis? Respice domine, & exaudi, & illumina nos, & ostende nobis teipsum, restitue te nobis ut bene sit nobis, sine quo tam male est nobis. Inuita nos, adiuua nos, obsecro te domine. Amaricatum est cor meum sua desolatione, indulcora illud tua consolationē. Obsecro domine, esuriēs cœpi quærere te, ne desinar impastus à te: famelicus accessi, ne recedam impastus. Pauper ueni ad diuitem, miser ad misericordem, ne recedam uacuus & contemptus. Domine incuruatus sum, & non possum nisi deorsum aspicere, erige me ut possim sursum uidere uel intendere. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, obuoluerunt me, & sicut onus graue grauant me. Euolue me & exonera me, ne urgeat super me puteus os suum. Doce me quærere te, & ostēde te quærenti te, quia nec quærere te possum nisi doceas tu, nec inuenire nisi te ostēdas. Quæram te desiderando, desiderem te quærendo, inueniam amando, amem inueniendo.

Caput XXXII Fateor domine & gratias ago, quia creasti me ad hanc imaginem tuam, ut tui memor te cogitem, te amem. Sed sicut est abolita corruptione uitiorum, sic est obfuscata fumo peccatorum, ut non possit facere ad quod facta est, nisi tu renoues & reformes eam. Rogo domine qui das fidei intellectum, da mihi ut quantum scis expedire intelligam, quia es sicut credimus, & hoc es quod credimus, & quidem credimus te esse aliquid quo nihil maius aut melius cogitari possit. Quid ergo es domine deus quo unum maius meliusq; nihil ualet cogitari, nisi id quod summum bonum omnium solum existens per seipsum, omnia alia fecit ex nihilo? Quod ergo bonum deest summo bono, per quod omne bonum? Tu es itaq; iustus, uerax, beatus, & quicquid aliud est melius esse quàm non esse. Verum malis quomodo parcis, si es totus summe iustus? An quia bonitas tua est incomprehensibilis? Latet hoc in luce inaccessibili, quam inhabitas. Vere in altissimo & secretissimo bonitatis tuæ profundo latet fons, unde manat fluuius misericordiæ tuæ. Nam cum totus & summe iustus sis, tamen idcirco etiam malis benignus es, quia totus & summe bonus es. Minus nanq; bonus

A nus esses, si nulli malo esses benignus. Melior est enim qui & bonis simul & malis bonus est, ꝙ qui bonis tantum bonus est. Et melior est qui malis & parcendo & puniendo bonus est, ꝙ qui puniendo tantum. Ideo ergo misericors es, quia totus & summe bonus es.

De delectabili fruitione dei. Cap. XXXIII

O immensa bonitas quæ omnium intellectum excedis, ueniat super me misericordia illa quæ de tanta opulētia procedit: influat in me quæ profluit de te. Parce per clemētiam, ne ulciscaris per iustitiam. Excita te nunc anima mea, & erige totum intellectum tuum, & cogita quantum potes, quale & quantum sit illud bonum quod deus est. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente ꝙ delectabile sit illud bonum quod continet iocunditatem omnium bonorum, & non quale in rebus creatis sumus experti, sed tanto differētem, quanto differt à creatura creator. Si enim est bona uita creata, ꝙ bona est uita creatrix? Si iocunda est salus facta, ꝙ iocunda est salus quæ fecit omnem salutem? Si amabilis est sapientia in cogitatione uel cognitione rerum cognitarum, ꝙ amabilis est sapiētia quæ omnia fecit & condidit ex nihilo? Deniq; si multæ & magnæ sunt delectatiões in rebus delectabilibus, qualis & quanta est delectatio in eo qui ipsa delectabilia fecit? O qui hoc bono fruetur, quid illi erit? quid illi non erit? Certe quicquid uoluerit illi erit, & quicquid noluerit non erit. Ibi quippe illi erunt bona animæ & corporis, qualia nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Quòd summū bonum appetendū sit Cap. XXXIIII

Cur ergo per multa uagaris homuncio quærēdo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama unum bonū in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desidera simplex bonum quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas caro mea? quid desideras anima mea? Ibi est quicqd amas, ibi est quicquid desideras. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iusti sicut sol. Si uelocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis tui, nihil obsistere poterit, erūt similes angelis dei: quia seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, potestate utiq;, non natura. Si longa aut salubris uita, ibi erit sana æternitas, & æterna sanitas: quia iusti in perpetuum uiuent, & salus iustorum à domino. Si satietas, satiabūtur cum
B apparuerit gloria domini. Si ebrietas, inebriabūtur ab ubertate domus dei. Si melodia, ibi angeli concinent sine fine deo. Si quælibet non immunda, sed munda uoluptas, torrente uoluptatis suæ potabit eos dominus. Si sapientia, ipsa dei sapientia ostendet eis se ipsam sapientiam. Si amicitia, diligent deum plus ꝙ seipsos, & inuicem tanꝙ seipsos, & deus illos plus ꝙ illi seipsos, quia illi illū se & inuicem per illū, & ille se & illos per seipsum. Si concordia, omnibus illis erit una uolūtas, quia nulla illis erit nisi dei summa uoluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ uoluntatis, ut deus suæ. Nam sicut deus poterit quod uolet, per se ipsum: ita poterunt illi quod uolent per illum: quia sicut illi non aliud uolent ꝙ ille uolet, ita ille uolet quicquid illi uolent, & quid ille uolet, non poterit nō esse. Si honor & diuitiæ, deus seruos suos bonos & fideles supra multa bona constituet, imò filij dei & dij uocabuntur, & erunt hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Si uera securitas, certe ita certi erunt nunꝙ ullatenus illud bonum sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorē deum illud dilectoribus suis inuitis ablaturū, nec aliquid deo potentius deum & illos separaturū. Gaudium uero quale quātumúe est, ubi tale ac tantū bonum est?

De mutua charitate sanctorū ī cœlis Cap. XXXV

Cor humanum, cor indigens, cor expertū erumnas & miserias, imò obrutum miserijs, quantum gauderes si in his omnibus abundares, interroga ultima intima tua si capere possent gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius quem omnino sicut teipsum amares, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudiū tuum, quia non minus gauderes pro eo ꝙ pro teipso. Si uero duo uel tres uel multo plures idipsum haberent, tantundem pro singulis, quantundem pro teipso gauderes, si singulos sicut teipsum amares. Ergo quid erit in illa perfecta charitate innumerabilium beatorum angelorum & hominum, ubi nullus diliget alium minus ꝙ seipsum? Non enim aliter gaudebit unusquisq; pro singulis alijs ꝙ pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto bono suo uix gaudium suum capiet, quomodo capax erit tot & tantorum gaudiorum? Et utiq; quoniam quantum quisq; diligit aliquem, tantum de bono eius gaudet. Sed sicut in illa beata felicitate unusquisq; sine

comparatione plus amabit deum q̃ se & omnes alios secum, ita plus gaudebit absq; æsti- C
matione de felicitate dei q̃ de sua & omnium aliorum secum. Et si deum sic diligent toto corde,tota mẽte,tota anima,ut tamen totũ cor,tota mens,tota anima nõ sufficiat dignitati dilectionis:profecto sic gaudebũt toto corde, tota mente,tota anima, ut tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

De pleno gaudio uitæ æternæ Cap. XXXVI

Deus meus & dominus meus,spes mea & gaudium cordis mei,dic animæ meæ, si hoc est gaudiũ de quo nobis per

Ioan.16

filium tuũ dicis,Petite & accipietis ut gaudium uestrum sit plenum. Inueni nanq; gaudium quoddam plenum & plusq̃ plenum, pleno quippe corde, plena mente,plena anima,pleno toto homine. Gaudio illo adhuc supra modum supererit gaudium. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes , sed toti gaudentes intrabunt in gaudium domini sui. Dic domine,dic seruo tuo intus in corde meo, si hoc est gaudium in quod intrabũt serui tui,qui intrabunt in gaudium domini sui? Sed certe gaudium illud quo gaudebunt electi tui, nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Nondum ergo cogitaui aut dixi, Domine, quantum gaudebunt electi tui? Vtiq; tantum gaudebunt,quantum amabunt: tantum amabunt,quantum cognoscent domine. Et quãtum te amabunt? Certe nec oculus uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit in hac uita,quantũ te cognoscent & amabunt in illa uita. Oro te deus meus ut cognoscam te, amem te, ut gaudeam de te, & si non possum in hac uita ad plenum,uel proficiam de die in diem,usquedum ueniat illud ad plenum. Proficiat in me hic noticia tua ut tibi fiat plena, crescat in me hic amor tuus, ut ibi sit plenus,ut hic gaudium meum sit in spe magnum, & ibi in re plenum. Deus uerax peto ut accipiam quod promittis,ut gaudium meũ sit plenum. Meditetur in te interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meũ, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea,sitiat illud caro mea, desideret illud substantia mea donec intrem in gaudium domini mei,ibi permansurus per secula,Amen. Finis. D

AD LECTOREM

ET hunc pius quispiam & ociosus consarcinauit,hoc melior superiore, quod breuior.

DE TRIPLICI HABITACVLO LIBER.

Caput I

TRIA sunt sub omnipotẽtis dei manu facta habitacula,primum,imum, & medium:quorũ summum regnum dei,uel regnum cœlorum dicitur: imum,uocatur infernus:medium, mundus præsens,uel orbis terrarum appellatur. Quorũ extrema omnino sibijnuicem sunt cõtraria, & nulla sibi societate cõiuncta. Quæ enim societas potest esse lucis ad tenebras, & Christi ad belial? Medium autem nonnullam habet similitudinem ad extrema. Vnde lucem & tenebras habet, frigus & calorem,dolorem & sanitatem, læticiam & mœrorem, odium & amorem,bonos & malos,iustos & iniustos, dominos & seruos,regnum & subiectionem,famem & satietatem,mortẽ & uitam, & innumera huiusmodi. Quorum omnium pars una imaginem habet regni dei,pars altera inferni. Commixtio nanq; simul bonorum & malorum in hoc mundo est. In regno autem dei nulli mali sunt,sed omnes boni : at in inferno nulli boni,sed omnes mali. Et uterq; locus ex medio suppletur:hominũ enim huius mundi,alij eleuantur ad cœlũ,alij trahuntur ad infernum. Similes quippe similibus iunguntur,id est,boni bonis,& mali malis. Iusti homines iustis angelis: & transgressores homines, trãsgressoribus angelis. Serui dei,deo:serui diaboli, diabolo. Benedicti uocãtur ad regnum sibi paratum ab origine mũdi:maledicti expellũtur in ignem æternum,qui paratus est diabolo,& angelis eius. Bona autẽ regni cœlestis dicere, uel cogitare,uel intelligere ut sunt,nullus potest carne uestitus. Multo enim maiora & melio-

1.Cor.2

ra sunt,q̃ cogitãtur & intelligũtur, dũ scriptum est, Quòd oculus nõ uidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligẽtibus se. Regnum nanq; dei omni fama

A fama maius,& omni laude melius,omni scientia innumerabilius,omni gloria quæ putatur
excellentius. Mala autē inferni dicere uel cogitare ut sunt,nemo potest:peiora quippe sunt
ualde q̄ cogitantur. Regnum itaq; dei plenū est lucis & pacis & charitatis,& sapiētiæ & glo
riæ & honestatis,& dulcedinis & melodiæ & læticiæ,& beatitudinis perennis & omnis boni
ineffabilis,quod nec dici,nec cogitari potest. At lacus inferni plenus est tenebrarum,discor-
diæ,odij,stultitiæ,miseriæ,turpitudinis,amaritudinis,offensionis,doloris,adustionis,sitis,fa
mis,ignis inextinguibilis,tristiciæ,uindictæ perennis, & omnis ineffabilis mali,quod nec di
ci,nec cogitari potest. Ciues cœli sunt iusti homines & angeli,quorum rex est deus omnipo
tens: at contra ciues inferni sunt impij homines & dæmones, quorum princeps est diabo-
lus. Satiat iustos uisio sanctorum hominum & angelorū,& super omnia ipsius dei. Cruciat
impios & peccatores uisio hominum damnatorum & dæmonum , & super omnia ipsius
diaboli. Nihil in regno dei desideratur quod non inueniatur: at in inferno nihil inuenitur
quod desideratur. In regno dei nihil inuenitur nisi quod placet & delectat & satiat:at cōtra
in lacu miseriæ perēnis nihil uidetur, nihilq; sentitur nisi quod displicet,nisi quod offendit,
nisi quod cruciat. In regno æterno erit uita sine morte,ueritas sine errore,felicitas sine pertur
batione, omne bonum in regno dei abūdat,& nullum malum. Omne malum abundat in

De pœnis infernalibus. Cap. II

carcere diaboli, & nullum bonum. Nullus indignus in regno suscipitur dei:nullus uero di-
gnus,nullus iustus ad infernum trahitur. Principalia duo sunt tormenta in infer

Matth. 13. & 22 & 25

no,frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis:unde in euāgelio legitur, Illic erit fletus
& stridor dentium. Fletus nanq; & liquefactio oculorū ex calore nascitur. Stridor uero den

Iob 24

tium ex frigore nascitur:hinc etiam beatus Iob, De aquis,inquit,niuium transibunt ad calo
rem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera,uidelicet sitis intole
rabilis,pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris,pœna timoris,pœna angustiæ,pœna te-
nebrarum,sæueritas tortoris,præsentia dæmonū,ferocitas bestiarum,crudelitas ministran-
B tium,dilaceratio immortalium uermium, uermis conscientiæ,ignitæ lachrymæ,suspiria mi-
seriæ,dolor sine remedio,uincula sine solutione,mors æterna,pœna sine fine,absentia Chri-
sti quo ad uisionem eius,quæ sola omnia supradicta superat,& omnibus pœnis intolerabi
lior. Væ igitur illis qui perenne subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur pro dele-
ctabili unius horæ somnio. Tanta etenim & talis est omnis huius mundi gloria,ad æternā
comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est de infelice Iuda, non nasci,q̄ malis
suis meritis plagas inferni sustinere.

De ijs quos pœnæ æternitas à mundi uoluptate nō deterret. Cap. III

Quid stultius,quid insanius est,q̄ umbra &
imagine & similitudine ueræ gloriæ & ueræ delectationis,ueræ pulchritudinis,ueri decoris,
ueri honoris,more infantium decipi & superari, & ipsam gloriam non quærere,non deside
rare? Quis imaginē auri in aqua ipso auro neglecto eligeret,& non statim à cunctis fatuus
& insanus crederetur? Quis orbem solis in speculo redditum , uel in qualibet materia for-
matum plus diligeret q̄ ipsum solem, & non ab omnibus derideretur? Sic irridendus, sic
æstimandus est quisquis mūdi huius caducam fragilitatem & inutilem carnis uoluptatem
diligit,quærit, contendit, æterna gloria contempta,& neglectis regni cœlestis ineffabilibus
gaudijs. Hoc commerciū insipientiū ualde est & miserorū,& cor nō habētium sanum,etiā si
plagæ inferni non sequerentur, quæ nec dici nec cogitari possunt. Duplex uero plaga est ab
æterno regno dei separari,& semper in inferno cū diabolo damnari,præsentiā amittere an-
gelorum,& terribilem semper pati dæmonum præsentiā. Quantū caueri,uitari,metui debe-
ret,nullo modo dici potest. Quis cum sano sensu pro unius dei delitijs,centū annorum pœ
nam eligeret? Et miseri tamen illi qui sine ulla sapiētia uoluptatē carnis sequētes,nō uitant
uitia,nō effugiunt intolerabiles pœnas,nō centū annorum,nō millies mille,sed omniū sine
fine seculorum,pro sexaginta uel septuaginta annorū delitijs uel qualibet corruptibili dele
ctatione. Quantū autē est inter unū diem & centū annos,nō tantū uti q;:sed plus inter qua-
draginta uel sexaginta uel centū annos, & æternitatem siue in bono siue in malo futuram.
Vnus enim dies aliqua portio est in centū annorū spacio,quamuis modica ualde. At uero

centum annorum ſpacium nulla portio eſt in illa æternitate. Si enim, uerbi gratia, cẽteſima pars uel milleſima pars eſſet æternitatis, prædictũ eius ſpacium uel centuplum eius ſpacium uel milluplum æternitas eſſe deſineret. Quod ratio non ſinit æternitatis, quæ ſi ullo modo, ullo tẽpore finiretur, æternitas omnino nõ eſſet. C

De ingrediẽdo uiã artã, & patriæ felicitate & pulchritudine. Cap. IIII

Fortiter ergo carnali reſiſtẽdum eſt uoluptati, fortiter cõtra fallaces huius mundi blanditias pugnandũ eſt, contraꝙ multimodas ſatanæ ſuggeſtiones uigilandum. Omni ſtudio lata ſeculi uia uitãda eſt quæ ducit ad mortem: at uero omni cordis deſiderio uia anguſta quæ ducit ad uitam, adeunda eſt & appetẽda. Via hæc anguſta eſt uia abſtinẽtiæ & caſtitatis, humilitatis, & omnis religionis, quã uiam ante nos Chriſtus attriuit, qua uia ad ſuũ regnũ migrauit. Cuius ueſtigia & nos ſequamur, donec poſt eum eadẽ uia ad urbem regiam perueniamus, in qua ipſe regnat. De qua urbe quicquid homo dixerit quaſi ſtilla de mari eſt, uel quaſi ſcintilla de foco. In qua uidelicet urbe fulgebunt iuſti ſicut ſol, ut dñs ait. Vbi ſumma pax erit, ſumma quies, nullus labor, nullus dolor, nulla paupertas, nec ſenectus, nulla mors, nec ulla nox, nullum cibi deſiderium, nullum ſitis incẽdium: ſed cibus & potus omnium erit uiſio Chriſti & ſanctæ trinitatis, & contẽplatio puro cordis oculo ipſius diuinitatis, & aſſidua lectio, ut ita dicã, libri uitæ, id eſt, æternæ ueritatis & ſummæ ſapiẽtiæ, & uerbi dei, quæ eſt Chriſti Ieſu uiſio, ubi quicqd nos nunc latet, manifeſtũ erit. Vbi ratio manifeſta eſt, cur hic electus eſt, & iſte reprobatus: cur hic in regnum aſſumptus, & ille in ſeruitutẽ redactus. Cur alius in utero moritur, alius in infantia: alius in iuuentute, alius in ſenectute. Cur alius pauper, & alius diues. Cur filius adulteræ baptizatur, & aliquãdo filius legitimæ cõiugis ante baptiſmum moritur. Cur qui bene incipit uiuere aliquando male finit, & qui male incipit ſæpe bene finit. Hæc omnia & huiuſmodi multa in libro uitæ plana & aperta omnibus erunt. In eadẽ urbe præmium ſingulorum omniũ, & ſingulorũ per charitatem omniũ erit. Ibi omniũ bonum omnibus patebit. Ibi omnes inuicem ſuas cogitationes cognoſcẽt. Ibi nullus ſuperior ſuperbus erit, nullus inferior inuidus. Quomodo enim qui omnes ſicut ſeipſum diliget alicui inuidere poterit, cũ nemo ſibiipſi inuideat? Ibi nullus eſſe melius uel ſuperius concupiſcet ꝙ erit, quia aliter eſſe ꝙ quod meruit, non eſſet decorũ, nec aliter eſſe deſiderabit ꝙ quod erit: quia ita eſſe ut erit, pulchrum erit, nõ ſibiipſi ſolum, ſed etiã uniuerſo corpori eccleſiæ cœleſtis. Quomodo enim membrũ in corpore, ſi ſuperius uel inferius ponatur aliter ꝙ natura cõſtituit, mõſtruoſum efficit corpus & turpe: ſic nimirũ ſi aliquis in regno dei ſuperius ordinetur ꝙ poſtulat ars & uolũtas omnipotẽtis artificis, turpitudinẽ efficiet, & nõ ſolũ ſibimet, ſed etiã omni cõgregationi, in qua qui erit minimus, maiorẽ ſine dubio habebit gloriã, q̃ totũ habẽs mũdi regnũ, etiã ſi æternum eſſet. Vile enim eſt ualde elemẽtis frui in cõparatione fruẽdi & cõgaudendi ipſi deo, & uiſibilibus delectari & corporalibus. Tãta eſt enim pulchritudo iuſtitiæ, tãta iocũditas lucis æternæ, hoc eſt, incõmutabilis ueritatis & ſapiẽtiæ, ut etiã ſi nõ liceret amplius manere in ea q̃ unius diei mora, ꝑpter hoc ſolũ innumerabiles anni huius uitæ pleni delitiis incircumfluẽtia temporaliũ bonorũ recte meritoꝙ contẽnerẽtur. Nõ enim falſo aut paruo affectu dictũ eſt, Quoniã melior eſt dies una in atriis tuis ſuper milia. Nihil comparãdum dilectioni & gaudio quod naſcitur ex inuiſibilibus & incorporeis, & ex ſocietate angelorũ, & iuſtorũ omniũ, & ex certa ſciẽtia & cognitione ipſius diuinæ naturæ, & ex dei ipſius facie ad faciẽ uiſione: Cuius pulchritudinẽ mirãtur angeli, cuius imperio ſuſcitãtur mortui, cuius ſapiẽtiæ nõ eſt numerus, cuius regnũ finem neſcit, cuius gloria nequit uariari, cuius lux tam ſolem obſcurat ut eius cõparatione nullã habeat lucẽ, cuius dulcedo tam mel ſuperat, ut ei comparatũ uelut abſinthiũ ſit amariſſimũ. Cuius faciẽ ſi omnes carcere inferni incluſi uiderent, nullã pœnã, nullum dolorem, nullamꝙ triſticiã ſentirent. Cuius præſentia ſi in inferno cũ ſanctis habitatoribus appareret, cõtinuo infernus in amœnũ conuerteretur paradiſum. Cuius ſine nutu nec folium de arbore cadit. Cuius oculi flammiuomi profundum penetrãt inferni. Cuius auris tacitã cordis uocẽ audit, id eſt, cogitationẽ. Cuius oculus non minus audit ꝙ uidet. Cuius auris nõ minus uidet ꝙ audit, quia nõ corpus ſunt, ſed ſumma ſapiẽtia & certa

(margin: D — beside "inferior inuidus…"; *Psal. 85* — beside "affectu dictũ eſt")

A & certa cognitio. Cuius delitiæ sine fastidio satiant, quæ cum à beatis inueniunur, semper
tamen desiderãtur,& esuriẽ & sitim sine pœna efficiunt,id est,ardenti semper desiderio dele
ctant. Cuius secreta mirabilia uidẽtibus ea semper noua sunt & mira, & nõ plus cũ incipiũt
uideri pariunt stuporem cernentibus, q̃ꝫ post mille annos & millies mille. Et cum angeli ab
initio mundi ea soliti sint uidere, inde hodie nõ minus mirãtur ea q̃ꝫ in primo die, alioquin
dudum coram angelis assiduo uidendi usu uilescerẽt. Cuius cognitioni præterita & futura,
non præterita & futura, sed præsentia sunt. Vnde nõ diem iudicij uidebit,& primũ
diem seculi nõ uidit,sed utrunqꝫ uidet. Cuius præscientia neminem cogit ad peccandum,ut
multi errãtes dicunt. Si enim,inquiunt, præsciuit Adam peccaturum esse,nõ peccare nõ po/
tuit. Ex quo errore nascitur,deum causam esse peccati,quod nefas est dicere,& illi tamen suis
uerbis alligantur. Si enim quod præsciẽtia dei habet,necesse est fieri,ideo uolũtate propria
homo peccauit,& nõ alia necessitate, quia in præscientia dei fuit ut uoluntate & libero arbi
trio,& nõ necessitate cogente peccaret. Si ergo præsciẽtia dei nõ potest uitari,nõ potuit ho/
mo aliter peccare nisi uoluntate,nulla alia ui cogente,quia ita deus præsciuit peccaturum. Si
ergo uoluntarie,nõ coactus est. Si enim nõ coactus est ad peccandũ,potuit sine dubio non
peccare si uellet,ideo q̃ꝫ pœnã meruit, quia nõ inuitus peccauit, alioquin à deo pœnã mortis
non susciperet. Cuius locutio est occulta inspiratio,qua mẽtibus suã uoluntatem & suã cha/
ritatẽ inuisibiliter ostẽdit, quã uidendo angeli per omnia deo obediunt. Cuius laus est qua
electos laudabit,manifestatio qua suorũ electorum bona omnibus mõstrabit,assidua autẽ
laus qua electi eũ laudabũt,est admiratio eius perennis. Qui miro modo nõ tempore præ/
cessit mundũ & tempus. Nullius enim horæ spacio fuit ante mundũ,& tamen semper erat
sine initio. Nõ enim erat tempus ante tempus. Tempus autẽ cum mundo cõcreatum est. Si
igitur tempus ab initio mũdi cœpit currere, ante mundũ factum nõ erat. Ideo q̃ꝫ nullo tem/
pore,ut prædiximus, præcessit deus tempora & mundũ eis coæuũ, imò paulo eis prior est,
B eius enim motu cœperũt currere. Quicquid mouetur,suũ motum præcedit. Ineffabili æter/
nitate præcessit deus mundũ,nõ tempore,cuius tempus ante mundũ non erat, cuius lux te/
nebras depellit ignorãtiæ, cuius aliqua particula hæc omnia quæ diximus uera & certa esse
cognoscimus. Eadẽ luce melius esse uerũ q̃ꝫ falsum uidemus & tamen peius esse uerũ malũ:
uel uerũ peccatum, q̃ꝫ falsum malum uel falsum peccatũ:non quia uerũ est,sed quia malum
uel peccatum,sed ideo malũ uel peccatũ est, quia uerum malũ uel peccatum est. Aliter enim
non posset esse malũ uel peccatum,falsum enim malũ nõ est malum,ut falsum argentũ est.
Potest aliquis dicere à ueritate malum uel peccatũ exortum esse,uel factũ,& quodãmodo
opus esse ueritatis malum,quod omnino falsum est. Omne enim uerũ inquantũ uerum,bo
num est:à ueritate igitur est esse uerũ,ut sit malum uel peccatum,nõ ipsum malum uel pec/
catum:aliud nanqꝫ est ipsum malum, aliud uerũ esse illud. Quamuis igitur ipsum malũ bo/
num non est,bonum est tamen uerum esse ut sit illud. Nisi enim bonũ esset esse malũ,nullo
modo sineret deus illud fieri. Multa quippe bona de malis omnipotens facit, ut de adulte/
rio hominum bonos format & facit homines. Si uero quadã lucis particula quasi per angu
stas rimas infusa,hæc & alia quæ nouimus uera esse cognoscimus: quali & quanta luce sa/
piẽtiæ & sciẽtiæ illic illustrabimur,ubi ipsum solem ueritatis facie ad faciẽ uidebimus,id est,
certa & uera sapiẽtia cognoscemus? Cuius præsentia similes ei facit præsentes. Qui enim ue
ræ sapientiæ, ueræ pulchritudini,ueræ æternitati adhærebit,sapiens utiqꝫ & pulcher & æter
nus erit. Sic enim absentia eius dissimiles omnino ei facit. Cuius æternitas sine initio & sine
fine est. Si enim esset tempus quando nõ esset,quis eum faceret? Ipse est solus deus,& ante
ipsum alius deus nõ erat,nec est,nec erit. Non seipsum creauit,cum nihil seipsum creat. Qua
enim potẽtia qui omnino nõ esset seipsum faceret? Restat igitur ꝙ omnino non est factus
deus. Cũ ergo nullo modo deus factus est,sine initio ante omnia erat. Quicquid enim factũ
est habet initiũ,& quicquid initiũ habet sine dubio factũ est,nõ ab alio nisi à deo nõ facto,
sed omnia faciente. Cuius sciẽtia sine ulla uarietate cognitionis,& sine ullo uisu huc & illuc

De libertate peccãtiũ, & beatifica cognitiõe eiusqꝫ æternitate, Cap. V

innumerabilem uarietatem omniũ creaturarũ, angelorum, hominũ, stellarum, arenarum, C
capillorum, uerborum, cogitationum, mometorum omnium simul & semel comprehendit & intelligit. Fons igitur & origo omnis sciẽtiæ deus est, quem quanto plus quis bibet, tanto plus sitiet.

De triplici cognitione beatorum Cap. VI

Incõparabiliter ergo totius mundi regnũ, ut supra diximus, & si æternum esset, præcellit societas angelorum & sanctorũ, & præsenti ipsius dei adesse uisioni. In cuius uisione trina scientia nascitur, id est, homo qui cernit, & deus qui cernitur, & cæteri omnes omnia uidebunt & intelligent. Sicut enim per speculum uitreum trina nobis uisio administratur, quia nosipsos, & ipsum speculum, & quicquid præsens adest uidemus: sic per speculum diuinæ claritatis, & ipsum deum, ut est uidebimus quantum possibile est creaturæ, & nosipsos, & cæteros uera & certa scientia cognoscemus. Tunc abdita creaturarum & ipsius inferni uidendo deum uidebimus. Tunc iustis manifestũ erit quomodo deus est inuisibilis, incomparabilis, sine initio, & sine fine ante omnia. Quid interest inter nasci quod ad filium pertinet, & procedere quod ad spiritumsanctum, excepto quod unus ex uno natus sit, alter ex duobus processit. Et quomodo pater nõ præcessit filium tempore, sed origine, nec spiritum sanctum. Et quomodo omnia dei, unum sunt ex deo, excepto quod ad relationẽ pertinet. Nam sapiẽtia & ueritas dei & æternitas nõ diuersa sunt inter se, sed unũ sunt sicut & omnia. Sapientia enim dei nõ magis sapientia quam ueritas est, & non magis ueritas est quam sapientia, quam æternitas, quam cætera dei omnia. Vnum enim sunt in deo, & nõ solum hæc inter se eadem sunt in deo, sed nõ aliud sunt quam ipse deus. Et quomodo mũdus erat in deo, antequam in seipso esset non mundus, sed deus: & quomodo ubique totus sine loco, magnus sine quantitate, bonus sine qualitate: & quomodo omnia penetrat munda & immunda sine sui pollutione. Si enim lux ista uisibilis omnia loca illustrat, & sterquilinia etiã penetrat sine sui fœtore, & sine sui pollutione: quanto magis deus qui est inuisibilis & incõmutabilis lux, omnia penetrat, regit, sustinet, circundat, illustrat, sine ulla mutatione uel pollutione, non solum cœlestia & terrestria, sed infernalia? Tunc erit electis dei trina uisio, id est corporalis, qua corpora cernentur quorundam splendentia ut sol, quorundam ut luna, aliorum ut stellæ. Et spiritalis, D
qua similitudines corporum in spiritu nõ fallaci phantasia inspicient, qua uisione etiã hodie fruuntur spiritus iustorum post corporum claustra. Et uisio intellectualis, qua puro mentis oculo in spiritu deũ uidebunt, & suas animas & uirtutes intimas & spiritus angelicos. Tunc duplices deo acturi sunt gratias, uidelicet pro sua liberatione à perpetua dãnatione, & pro bonorũ ineffabili retributione. Tunc cõmunis omniũ reus & hostis diabolus in conspectu omniũ electorũ dei dãnabitur. Cuius dãnatio & intolerabilis pœna delectabile spectaculũ præbebit electis. Tũc ardẽtissimo amore liberatorem suũ & omniũ bonorum datorẽ amabũt, & sine fine & fastidio clamore cordis laudabũt deũ omnipotentẽ benignũ & misericordem: cui est honor & gloria nunc & per omnia secula seculorum, Amen. Finis.

AD LECTOREM.

HOC opusculum fertur inter scripta diui Bernardi, quanquam nec illius uidetur esse, tantum abest ut sit Augustini. Neque enim Augustinus unquam laborauit manibus, quod monachorũ est, qui tum ferè erant laici.

SCALAE PARADISI LIBER.

Descriptio. 4. graduum exercitationum spiritalium. Caput I

CVM die quadam corporali manuum labore occupatus de spiritalis hominis exercitio cogitare cœpissem, quatuor spiritales gradus animo cogitanti se subito obtulerunt, scilicet lectio, meditatio, oratio, & contemplatio. Hæc est scala claustralium qua de terra in cœlũ subleuãtur, gradibus distincta paucis, immensæ tamen & incredibilis magnitudinis. Cuius extrema pars terræ innixa est, superior uero nubes penetrat, & secreta cœlorum rimãtur. Hi gradus sicut nominibus & numero sunt diuersi, ita ordine & numero sunt distincti. Quorũ proprietates & officia quidẽ singula, quid circa nos efficiãt, quomodo inter se inuicem

A se inuicē differāt & præmineāt, si quis diligēter inspiciat, quicqd laboris aut studij impēderit
in eis, breue reputabit & facile, præ utilitatis & dulcedinis magnitudine. Est aūt lectio, sedula
scripturarū cum animi intētione inspectio. Meditatio est studiosa mētis actio, occultæ ueri/
tatis noticiā ductu propriæ rationis inuestigās. Oratio est deuota mētis intētio in deū, pro
malis amouēdis, & bonis adipiscēdis. Cōtēplatio est mētis in deū suspēsa quædā eleuatio, *Descriptio officio/*
æternæ dulcedinis gaudia degustās. Assignatis ergo quatuor graduū descriptioni/ *rum quatuor gra/*
bus, restat ut eorū officia uideamus. Lectio inquirit, meditatio inuenit, oratio postulat, con/ *duum. Cap. II*
templatio degustat: unde ipse dn̄s dicit, Quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur uobis. *Matth. 7*
Quærite legēdo, & inuenietis meditando. Pulsate orando, & aperietur uobis cōtemplando.
Lectio quasi solidū cibum ori apponit. Meditatio masticat & frāgit. Oratio saporem acqui
rit. Contemplatio est ipsa dulcedo quæ iocūdat & reficit. Lectio in cortice, meditatio in adi
pe, oratio in desiderij postulatione, contemplatio in adeptæ dulcedinis delectatione. Quod
ut expressius uideri possit, unū de multis supponā exemplū: in lectione audio, Beati mundo *Matth. 5*
corde, quoniā ipsi deum uidebunt. Ecce breue uerbum, sed suaue & multiplex sensu. Redeo
supra ad pastum animæ, quasi uuæ ministralis: quod postq̄ anima diligēter inspexit, dicit
intra se, Potest aliquid boni esse. Redeo ad cor meū & tētabo si forte intelligere & inuenire
potero mundiciā hanc, preciosa enim & desiderabilis est res ista, cuius possessores dei dicun
tur. Cui uisio dei quæ est uita æterna promittitur, quæ tot sacræ scripturæ testimonijs collau
datur. Hoc ergo sibi plenius explicari desiderans, incipit hanc uuam masticare & frangere,
eamq; in torculari ponit dū excitat rationē ad inquirendū an sit, & quomodo haberi possit
hæc adeo preciosa & desiderabis mundicia. Accedens ergo sedula meditatio non *Officiū meditatio/*
remanet extra, nō habet aliquid in superficie alterius, pedē figit, interiora penetrat, singula *nis. Cap. III*
rimatur, attente consyderat q̄ nō dixit, Beati mundo corpore, sed mente, quia non sufficit
manus habere innoxias à malo opere, nisi & à prauis cogitationibus mundemur in mente:
B quod autoritate prophetæ cōfirmatur dicētis, Quis ascendet in montē domini, aut quis sta *Psal. 23*
bit in loco sancto eius? Innocēs manibus & mūdo corde. Item cōsyderat hanc cordis mun
diciam quā optabat idē propheta, qui orans, inquit, ut supra. Cogita q̄ sollicitus erat in hac
custodia beatus Iob qui dicebat, Pepigi fœdus cū oculis meis ne cogitarē quidē de uirgine. *Iob. 31*
Ecce quantū artabat se uir sanctus, qui claudebat oculos suos ne uideret uanitatem, ne for/
te incautus respiceret quod postea intus desideraret. Postq̄ & huiusmodi de cordis mūdicia
pertractauit, incipit tractare de eius præmio. Quàm gloriosum & delectabile esset uidere
faciē desideratam domini, speciosam forma præ filijs hominū. Nō iam abiectam & uilem,
nō habentē speciē qua uestiuit eū mater sua, sed stola immortalitatis indutū, & coronatum
diademate quo coronauit eū pater suus in die resurrectionis & gloriæ, die quā fecit dn̄s. Co
gitat q̄ in illa uisione erit satietas illa, de qua dicit propheta, Satiabimur, cū apparuerit glo *Psal. 16*
ria tua. Vidés ne quātum liquoris emanauit ex minima uua, quantus ignis ex hac scintilla
ortus est, quantū hæc modica massa, Beati mundo corde, quoniā ipsi deū uidebunt, in eadē
meditatione extēsa est. Sed quātum adhuc posset extēdi, si accederet aliqs talia exptus. Sen
tio enim q̄ puteus altus est, sed ego adhuc rudis, uas in quo pauca haurirē, uix inueni. His
anima facibus inflāmata, his mactata desiderijs, fracto alabastro suauis unguenti præsen/
tire incipit, nō de gustu, sed quasi nariū odoratu. Ex hoc colligit q̄ suaue est huius medita
tionis sentire experientiā, cuius meditationē nouit adeo esse iocundā. Sed quid faciet? Ha/
bendi desiderio exæstuat: sed nō inuenit apud se quomodo habere possit, & quāto plus in/
quirit, plus sitit, dū apponit meditationē, apponit & dolorē, quia nō sentit dulcedinē quam
in cordis mūdicia meditatio esse mōstrat, sed nō præstat. Nō enim est legētis atq; meditan
tis hanc sentire dulcedinem, nisi data fuerit desuper. Legere enim & meditari tam bonis q̄
malis cōmune est. Et ipsi philosophi gentiū, in quo summa ueri boni cōsisteret, inuenerunt
ductu rationis. Sed quia cū deum cognouissent, non sicut deum glorificauerunt, sed de suis
uiribus præsumentes, dicebant, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis

 sunt,

sunt,nō meruerunt percipere quod potuerunt uidere. Euanuerunt in cogitationibus suis,& C
eorum sapientia deuorata est,quā eis contulerat humanum studium disciplinæ,nō spiritus sapientiæ, qui solus dat ueram sapientiam, sapidam scilicet scientiam,quæ cum alicui inest, inæstimabilis sapor iocundat & reficit:& de illa dictum est,Sapientia non intrat in maleuolam animam.Hoc autē à solo deo est,& sicut officium baptizandi dominus cōcessit multis, potestatem uero & autoritatem in baptismo remittēdi peccata sibi soli retinuit:unde Ioannes antonomasice & discretiue de eo dixit , Hic est qui baptizat in spiritusancto . Et de eo possumus dicere,Hic est qui sapiētiæ saporem dat,sapidā animæ facit scientiā:Sermo siquidem datur multis, sapientia paucis:quam distribuit dominus cui uult,& quomodo uult.

Sap.1 · *Marci 1* · *Cato*

Officium orationis Cap.IIII

Videns autem anima ꝙ ad desideratam cogitationis & exprientiæ dulcedinem per se non possit attingere,& quanto magis ad cor altū accedit,tanto magis exaltetur deus,humiliat se & fugit ad orationē,dicens,Domine qui nō uideris nisi à mundis cordibus,inuestigaui legendo,meditādo,quæsiui quomodo haberi possit uera cordis mundicia,ut ea mediate uel ex media parte possem te cognoscere.Quærebam uultum tuū domine,uultū tuum domine quærebam . Diu meditatus sum in corde meo,& in meditatione mea exardescit ignis & desiderium amplius cognoscēdi te,dum panem sacræ scripturæ mihi frāgis,& in fractione panis, in quo magis cognitus es,quantum plus te cognosco, plus te cognoscere desidero, non iam in cortice litteræ, sed in sensu experientiæ . Nec hoc peto dn̄e propter merita mea, sed pro tua misericordia.Fateor enim quia indigna & peccatrix sum,sed catelli edunt de micis quæ cadūt de mensa dominorum suorum . Da mihi domine arram hæreditatis futuræ, saltem guttam cœlestis pluuiæ , qua refrigerem sitim meam, quia amore ardeo.

Officiū contemplationis,Cap.V

His & huiusmodi ignitis eloquijs suū inflammat desiderium,sicut ostendit suum affectum.His incantationibus aduocat sponsum. Dominus autem cuius oculi super iustos,& aures eius non solū ad preces, sed ipsas preces eorum nō expectat donec sermonē finierint, sed medium orationis cursum interrūpens festinus ingerit se,& animæ desideranti festinus D
occurrit cœlestis rore dulcedinis circumfusus, unguētis optimis delibutus animā fatigatam recreat,esurientē reficit,aridā impinguat,facit eam terrenorū obliuisci. Immemorē sui mirabiliter fortificando uiuificans, & inebriando sobriā reddens.Et sicut in quibusdā carnalibus officijs adeo uincitur carnalis cōcupiscētia ꝙ omnē usum rationis amittit,& fit homo quasi totus carnalis:ita merito in hac superna contemplatione ita consumuntur & absorbētur carnales motus ab anima,ut in nullo caro spiritui cōtradicat,& fiat homo quasi totus spiritalis.

Signa spūssancti ad animā uenietis. Cap.VI

O domine quomodo appares quando hæc facies,& quod signū aduentus tui? Nunquid huius consolationis & læticiæ testes & nuncij sunt suspiria & lachrymæ? Si ita est,noua est antiphrasis ista,& significatio inusitata.Quæ enim conuentio consolationis ad suspiria,læticiæ ad lachrymas? si tamen istæ dicēdæ sunt lachrymæ, & nō potius roris interioris superinfusi superfluens abundantia,& interioris ablutionis indiciū,& exterioris purgamentum, Vt sicut in baptismo puerorū per exteriorem ablutionē significatur & figuratur interior animæ ablutio,ita hic exteriorē ablutionē interior præcedit purgatio. O felices lachrymæ,per quas maculæ interiores purgātur, per quas peccatorū incēdia extinguuntur.Beati qui sic lugetis quia ridebitis in lachrymis. Agnosce ô anima spōsum tuum,amplectere desideratum. Nunc torrente te uoluptatis inebria, suge ab ubere consolationis eius lac & mel. Hæc sunt munda munuscula & solatia quæ dedit tibi spōsus tuus, gemitus scilicet & lachrymæ . Adducit tibi potum his lachrymis in mensura . Hæ lachrymæ sunt tibi panes die ac nocte,panes utiq; confirmantes cor hominis,& dulciores super mel & fauum.O domine si adeo sunt dulces istæ lachrymæ quæ ex memoria & desiderio tui excitantur, ꝗ; dulce erit gaudium quod ex manifesta tui uisione capietur : si adeo dulce est flere pro te,ꝗ; dulce erit gaudere de te? Sed quid huius secreta colloquia proferimus in publicum? Cur incarnales affectus uerbis communibus conamur exprimere ? Inexperti talia non intelligunt in libro experiētiæ, quos ipsa docet unctio.Aliter autē littera exterior nō prodest quicq; legēti.Modicum

A dicum sapida est lectio exterioris litteræ, nisi glosam & interiorem sensum sumat ex corde.

Quõ remanet anima spiritussancti feruore discedẽte Cap. VII

O anima diu protraximus sermonem. Bonum enim erat nos hic esse cũ Petro & Ioanne contemplari gloriam sponsi, & diu manere cum illo. Sed uellem hic fieri non duo non tria tabernacula, sed unum in quo essemus simul & simul delectaremur: sed ut dicit sponsus, Dimitte me, iam enim ascendit aurora, iam lumen gratiæ & uisitationem quam desiderabas accepisti. Data ergo benedictione, mortificato neruo femoris, & mutato nomine de Iacob in Israël, paulisper secedit spõsus diu desideratus, cito elapsus. Subtrahit se tam à prædicta uisione q̃ à dulcedine cõtemplationis, manet tamen præsens quãtum ad gubernationem, quantum ad gratiam, quantum ad unionem.

Gen. 32

Quare spũssancti feruor animam aliquantulum deserit Cap. VIII

Sed ne timeas ô sponsa, ne desperes, ne existimes te contemni si paulisper tibi subtrahit sponsus faciem suam. Omnia ista cooperantur tibi in bonum, & de accessu & recessu lucrum acquiris, tibi uenit, tibi & recedit. Venit ad consolationem, recedit ad cautelam, ne magnitudo consolationis extollat te, ne si semper apud te sit sponsus, incipias contemnere sodales, & hanc continuã uisitationem non iam gratiæ attribuas, sed naturæ. Hanc autẽ gratiam cui uult & quando uult sponsus attribuit, non iure hæreditario possidetur. Vulgare prouerbium est, ꝙ nimia familiaritas parit contemptum. Recedit ergo ne forte nimis assiduus contemnatur, & absens magis desideretur, desideratus auidius quæratur, diu quæsitus tandẽ gratius inueniatur. Præterea quæ est præsens uita? Quæ respectu futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis ænigmatica est, quam nunc ex parte cognoscimus. Nam hic ciuitatem manentem non habemus, sed inquirimus futuram. Ne ergo exilium deputemus pro patria, arram pro precij summa, uenit spõsus & recedit uicissim, nunc consolationem afferens, nunc uniuersum statum nostrum in infirmitate commutans, paulisper nos permittit gustare q̃ suauis est, & anteq̃ plene sentiamus se subtrahit, & ita quasi alis expãsis supra nos uolitans, prouocat nos ad uolandũ: quasi dicat, Ecce parum gustastis, sum dulcis, sed si uultis plene saturari hac dulcedine, currite post me B in odorẽ unguentorum meorum, habẽtes sursum corda, ubi ego sum in dextera dei patris, ubi uidebitis me, non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem, & ubi plene gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis.

Cura animæ ne à deo deseratur Cap. IX

Sed caue tibi ô spõsa quomodo auertat se sponsus. Non longe abijt, & si non uides eum, ipse tamen uidet te plenus oculis ante & retro, nunq̃ potes eum latere. Habet etiam circa te nuncios suos spiritus quasi sagacissimos exploratores, ut uideant quomodo absente sponso conuerseris, & accusent te coram ipso si aliqua signa lasciuiæ & scurrilitatis in te deprehenderint, zelotypus est sponsus iste, si forte alium amatorem acceperis, si alijs placere studueris, statim discedet à te, & alijs adhærebit adolescentulis, delicatus est sponsus iste, nobilis & diues est, speciosus forma præ filijs hominum: & ideo non nisi speciosam dignatur habere spõsam. Si uiderit in te maculam siue rugam, statim auertet oculos. Nullam enim immũdiciam potest sustinere. Esto ergo casta, esto uerecunda & humilis, ut sic à sponso tuo merearis frequẽter uisitari. Timeo ne diutius detinuerit nos sermo iste, sed ad hæc compulit me materia sterilis pariter & dulcis, quam ego non protrahebã spontaneus, sed nescio qua eius dulcedine trahebar inuitus.

Officia singulorũ graduũ per repetitionẽ. Cap. X

Vt ergo quæ diffusius dicta sunt simul iuncta uel unita melius uideantur, prædictorum summam recapitulando colligamus, sicut in prædictis exemplis prænotatum uideri potest, quomodo prædicti gradus cohæreant, & sicut tẽporaliter & causaliter se præcedant. Lectio enim quasi fundamẽtum, prima occurrit, & data materia mittit nos ad meditationẽ. Meditatio uero quid appetẽdum sit diligentius inquirit, & quasi effodiens thesaurum inuenit & ostendit. Sed cũ per se obtinere nõ ualeat, mittit nos ad orationem. Oratio se totis uiribus erigit ubi repperit thesaurũ desiderabilẽ, contemplationis suauitatem: hæc adueniẽs prædictorum trium laborẽ remunerat, dũ cœlestis rore dulcedinis animã sitientẽ inebriat. Lectio ergo est secundũ exterius exercitiũ: Meditatio secundũ interiorẽ intellectũ: Oratio secundũ desideriũ: Contemplatio super omnẽ sensum. Primus gradus est incipiẽtium. Secundus est proficiẽtium. Tertius est deuotorum. Quartus beatorum. Hi autẽ gradus ita catenati sunt,

& uicaria

& uicaria ope sibijnuicem deseruiūt, q̄ præcedētes sine subsequentibus, aut parum, aut nihil prosint: sequentes uero sine præcedentibus, aut raro aut nunq̄ prosint. Quid enim prodest lectione cōtinua tempus occupare, sanctorū gesta & scripta legēdo transcurrere, nisi ea masticando & rumināndo, succum & bibamus, & transglutiēdo usq; ad cordis intima transmittamus, ut ex his diligēter consyderemus statum nostrum, & studeamus eorū opera agere, quorum facta cupimus lectitare? Sed quō hæc cogitabimus, aut quomodo cauere poterimus ne falsa aut inania quædā meditādo, limites à sanctis patribus cōstitutos trāseamus, nisi prius circa huiusmodi aut ex lectione aut ex auditu fuerimus instructi? Auditus enim quodāmodo pertinet ad lectionē. Vnde solemus dicere, non solum libros ipsos nos legisse quos nobisipsis uel alijs legimus, sed etiā illos quos à magistris audiuimus. Itē qd prodest homini si per meditationes quæ agēda sunt uideat, nisi orationis auxilio & dei gratia ad ea obtinēda conualescat? Omne, inquit, datū optimum, & omne donū perfectū desursum est, descēdens à patre luminum, sine quo nihil possumus facere, sed ipse in nobis facit opera, nō
1. Cor. 3 tn̄ omnino sine nobis. Cooperatores quidē dei sumus, sicut dicit Apostolus. Vult siquidem deus ut eū oremus, & ut ei aduenièti & præstolanti ad ostiū aperiamus sinum uolūtatis no
Ioan. 4 stræ, & ei cōsentiamus. Hūc cōsensum exigebat à Samaritana, q̄n dicebat, Voca uirum tuū. Volo tibi infundere gratiā, tu applica liberū arbitrium. Orationem exigebat ab ea, cum diceb at, Tu si scires donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, forsitan petisses ab eo aquā uiuam. Hoc audito quasi ex lectione mulier instructa, meditata est in corde suo, bonū sibi fore & utile habere hanc aquā. Accēsa ergo habēdi desiderio, cōuertit se ad orationem, dicens, Dn̄e da mihi hanc aquā ut non sitiā, neq; ueniam unq̄ haurire aquam. Ecce auditus uerbi dn̄i & sequens super eo meditatio incitauerunt eā ad orandū. Quomodo nanq; esset sollicita ad postulandū, nisi prius eā accendisset meditatio? Aut quid ei præcedēs meditatio cōtulisset, nisi quæ appetēda mōstrabat sequēs oratio impetrasset? Ad hoc ergo ut fructuosa sit meditatio, oportet ut sequatur orationis deuotio, cuius quasi effectus est contēplatio nis dulcedo.

Hic ostēdūtur oēs hi gradus ita esse simul iuncti ut sint inseparabiles. Cap. XI

Ex his possumus colligere, q̄ lectio sine meditatione arida est: Meditatio sine lectione erronea est: Oratio sine meditatione est tepida. Meditatio sine oratione infructuosa. Oratio cū deuotione contemplationis est acquisitiua: Cōtemplationis adeptio sine oratione, aut rara, aut miraculosa. Deus enim cuius potentiæ nō est numerus uel terminus, & cuius misericordia super omnia opera eius, quandoq; ex lapidibus suscitat filios Abraæ, dum duros & nolentes acquiescere cogit ut uelint: & ita quasi prodigus, ut uulgo dici solet, bouem cornu trahit quando nō uocatus se infundit. Quod & si quando aliquibus legimus cōtigisse, ut Paulo & quibusdā alijs, nō tamen ideo debemus nos quasi deū tentādo diuina præsumere, sed facere quod ad nos pertinet, legere scilicet & meditari in lege dei: orare uel amare ipsum, ut adiuuet infirmitatē nostrā, ut uideat imperfectum nostrū: quod ipse docet
Matth. 7 nos facere, dicens, Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur uobis. Nunc enim regnū cœlorū uim patitur, & uiolenti rapiūt illud. Ecce si gratis distinctionibus perfici possunt prædictorū graduū proprietates quomodo sibi cohæreāt, & quid singuli in nobis efficiāt. Beatus homo cuius animus à cæteris negocijs uacuus, in his quatuor gradibus uersari semp desiderat, qui uēditis uniuersis quæ habuit emit agrū illū, in quo latet thesaurus delectabilis, scilicet quia notate & uidete quia suauis est dn̄s: qui in primo gradu excitatus, in secūdo circūspectus, in tertio deuotus, in quarto supra se leuatus per has ascēsiones quas in corde suo disposuit, ascēdit de uirtute in uirtutē donec uideatur dn̄s dominorū in Sion. Beatus cui in hoc supremo gradu uel modico tempore cōceditur manere, q̄ uere potest dicere, Ecce sentio gratiā domini, ecce cum Petro & Ioāne cōtemplor, ecce cum Iacob plerūq; Rachel amplexibus delector. Sed caueat sibi iste ne post contēplationem istā qua eleuatus fuerat usq; ad cœlos, inordinato casu corruat usq; ad abyssos, nec post factā uisitationem ad lasciuos mundi actus & carnis illecebras conuertatur. Cum uero mentis humanæ acies infirma ueri luminis illustrationē diutius sustinere nō poterit, ad aliquem trium graduum per quos

A per quos ascẽderat, leuiter & ordinate descẽdat, & alternatim modo in uno, modo in altero,
iam in alio secundũ motũ liberi arbitrij pro ratione loci & tẽporis demoretur, tanto iã deo
uicinior, quanto à primo gradu remotior. Sed heu fragilis & misera humana cõditio: Ecce
ductu rationis & scripturarũ testimonijs aperte uidemus in his quatuor gradibus bonæ ui
tæ perfectionem cõtineri, & in his spiritalibus bonis hominis exercitiũ debere uersari. Sed
quis est hic & laudabimus eum? Velle multis adiacet, sed perficere paucis. Et utinã de istis
paucis essemus. Sunt autẽ quatuor causæ quæ retrahũt nos plerunqȝ ab istis gradi
bus, scilicet, ineuitabilis necessitas, honestæ actionis utilitas, humana infirmitas, mũdialis ua
nitas. Prima excusabilis, secũda tolerabilis, tertia miserabilis, quarta culpabilis. Cur culpabi
lis? Illis enim quos huiusmodi causa à sancto proposito retrahit, melius erat gloriã dei non
cognoscere, qȝ post agnitã retroire. Quam sibi excusationẽ habebit de peccato? Nam iuste
potest dicere dñs, Quid debui tibi facere, & nõ feci? Non eras, & creaui te: peccasti & diaboli
seruum te feceras, & redemi te: in mundi circumitu cũ impijs currebas, & elegi te: dederã tibi
gratiã in cõspectu meo & uolebam facere apud te mãsionem, tu uero despexisti me, & non
solum sermones meos, sed meipsum proiecisti retrorsum, & ambulasti post cõcupiscentias
tuas. Sed ô deus bone, suauis & mitis, amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis, qȝ
inanis, qȝ temerarius est qui te abijcit, qui tã humilem, tam mansuetum hospitẽ à suo corde
repellit? O qȝ infelix & damnosa cõmutatio creatorem suum abijcere, & prauas noxiasqȝ
cogitationes recipere, illud etiã secretum cubile spiritussancti, secretũ cordis, quod pauloante
cœlestibus gaudijs intendebat, tam subito immũdis cogitationibus & peccatis tradere con
culcandum. Adhuc in eodẽ calent sponsi uestigia, & iam intromittuntur adultera desideria.
Male conueniens, indecorum, aures quæ modo audierunt uerba quæ non licet homini lo-
qui, tam cito inclinari ad fabulas & detractiones audiẽdas: oculos qui sacris lacrhymis mo-
do baptizati erant, repente conuerti ad uidendas uanitates: linguam quæ modo dulce epi-
B thalamium decantauerat, quæ ignitis persuasionis eloquijs suis cum sponso reconciliauerat
sponsam, & introduxerat eam in cellam uinariam, iterum conuerti ad uana eloquia, ad scur
rilitates, ad concinnandum dolos, ad detractiones. Absit à nobis domine. Sed si forte ex hu
mana infirmitate ad talia dilabimur, non ideo desperemus, sed iterũ recurramus ad clemen
tem medicum, qui suscitat de terra inopem & erigit de stercore pauperem: & qui non uult
mortem peccatoris, iterum curabit & sanabit nos. Iam tempus est ut epistolæ finem impo-
namus. Oremus ergo deum ut impedimenta quæ nos ab eius contemplatione retrahunt,
in præsenti nobis mitiget, in futuro nobis penitus auferat, qui per prædictos gradus de uir-
tute in uirtutem nos perducat, donec uideamus deum deorum in Sion. Vbi electi nõ gut-
tatim, non interpolatim percipient diuinæ contemplationis dulcedinem, sed torrente uolu
ptatis indesinenter repleti habebũt gaudium, quod nemo tollet ab eis, & pacem incommu
tabilem, pacem in idipsum.

Finis.

Quatuor causæ retrahunt nos ab his quatuor gradibus. Cap. XII

AD LECTOREM.

DEMIROR, qua fronte quisquam hoc opus putarit tribuendum Augustino. Vide-
tur esse boni cuiuspiam laici.

DE DVODECIM ABVSIONVM GRADIBVS LIBER.

PRIMVS abusionis gradus, si sine bonis operibus sapiens & prædicator
fuerit, qui quod sermone docet, actibus cõplere negligit. Auditores enim
doctrinæ dicta facere cõtemnunt, cũ prædicatoris opera à prædicationis
uerbis discrepare conspiciunt. Nunqȝ enim fit efficax prædicantis autori-
tas, nisi eam effectu operis cordi affixerit audiẽtis, præsertim cum & ipse
doctor si in uitiorum amorem delapsus fuerit, alterius doctoris medica-
mentum suis uulneribus adhibere paruipendit. Vnde & ipse dominus in euangelio de do-

Sapiens sine operibus. Gradus I

ctrina

ctrina pariter & bono opere discipulos instruere uolens, qualem in his cautelam haberent C
Matth.5 admonebat,dicẽs,Quòd si sal euanuerit,in quo salietur? Hoc est, si doctor errauerit,à quo iterum doctore emẽdabitur? Et si lumen quod in te est,tenebræ sunt,ipsæ tenebræ quantæ erunt? Si nanq; oculus à uidẽdi officio desiuerit,quis à manu uel à pede uel à reliquo corpore illud ministeriũ exiget? Quapropter doctores cogitẽt ne ampliori uindictæ subiaceant, si plurimis perditionis occasionẽ abundãtius præstent. Nam & ipse Salomon dum multæ sapiẽtiæ transgressionem incurrit,totius Israëliticæ plebis regni dispersionẽ solo suo merito præstitit.Quibus ergo committuntur multa, maiora perdunt si nõ recte dispensauerint rectoris sui munera quæ perceperunt. Cui enim plus committitur,plus ab eo exigitur.Et seruus qui uoluntatem domini sui intelligens non facit, acrioribus flagellis grauioribusq; uindictis uapulabit.

Senex sine religione. Gradus II

Secundus abusionis gradus est, si sine religione senex esse inueniatur. Cui cum multa membra exterioris hominis ueterascũt,uires animi,id est, interioris hominis membra incrementa roboris non capiunt. Plus enim omnibus religioni operam dare senibus conuenit,quos præsentis seculi florida ætas transacta deseruit. Sicut nanq; in lignis ipsa reproba arbor comparet,quæ post flores fructus optimos cultori suo non exhibet:sic & in hominibus ipse reprobus est,quem flos iuuentutis deseruit,& tamen in sui corporis senectute bonorum operum maturos fructus proferre paruipendit.Quid enim stolidius potest fieri si mens ad perfectionem festinare non contendat, quando totius corporis habitus senectute confectus ad interitum properat? Dum oculi caligant,aures grauiter audiunt,capilli fluunt,facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur,cutis arescit,flatus non suauiter olet,pectus suffocatur,tussis cachinnat,genua trepidant,talos & pedes tumor inflat,etiam homo interior qui non senescit his omnibus aggrauatur.Et hæc omnia ruituram iam iamq; domum corporis cito prænunciant. Quid ergo superest,nisi ut dum huius uitæ defectus appropiat, nihil aliud cogitare q̃ quomodo futuræ uitæ aditus propere comprehendatur,quisq; senex appetat. Iuuenibus enim incertus huius uitæ termi- D
nus instat, senibus uero cunctis maturior ex hac uita exitus breuiter concordat. Cauendæ ergo sunt homini duæ particulæ,quæ & in illius carne non ueterascunt,& totum hominem secum ad peccãdum pertrahunt,cor uidelicet & lingua:quia cor nouas semper cogitationes machinari non desinit: lingua impigre loquitur quodcunq; cor machinari senserit. Caueat ergo senilis ætas, ne istæ iuuenescẽtes particulæ totam sui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquam corporis grauitatem illudant. Vnicuiq; nanq; consyderandum est, quid ætate eminenti dignum sit,ut hoc agat quod nec uitã,nec ætatẽ, nec ministeriũ uile reddat.

Adolescẽs sine obedientia. Gradus III

Tertius abusionis gradus est, si adolescens sine obedientia deprehenditur, quo mundus à recto rationis ordine deprauatur. Qualiter nanq; in senectute ille ministrari sibi sperabit, qui in adolescentia senioribus obedientiam exhibere contemnit? Vnde & in prouerbijs apud ueteres habetur, Quòd dominari nequeat,qui prius alicui seruitutẽ præbere denegat. Propter quod & dominus Iesus in temporibus suæ carnis, dũ adhuc ad legitimam ætatem doctoris non perueniret,obedienter ministrationem suis parẽtibus exhibuit. Sicut ergo in senibus sobrietas, & morum perfectio requiritur: ita etiam in adolescentibus obsequium,subiectio & obedientia rite debetur. Quapropter & in mandatis legis primũ in his quæ ad homines pertinẽt,patris & matris honor imperatur: quia quamuis carnalis pater
Ebrardus non superuixerit, aut indignus fuerit, alicui tamen patri digno & uiuenti paternus honor
Pater quatuor modis dicitur usq; ad dignam ætatem à filijs præbẽdus esse ostenditur. Quatuor enim modis per scripturas diuinas patres uocantur,hoc est,natura, gente, admonitione, & ætate. De patre nanq;
Gen.31 naturali Iacob ad Laban loquitur, Nisi timor patris mei Isaac affuisset,tulisses omnia quæ mea sunt. Gente uero pater dicitur, quando dominus ad Moysen de rubo loquebatur,
Exod.3 Ego sum,inquiens,deus patrum tuorum, deus Abraam,deus Isaac,deus Iacob. Ætate au-
Deut.32 tem & admonitione pater dicitur,cum Moyses in cantico Deuteronomio loquitur, Interroga patrem tuũ & annunciabit tibi,maiores tuos & dicent tibi, Quòd si ergo naturalis pater superstes

A superstes non fuerit, aut indignus fuerit, admonenti tamen seniori adolescentis obedientia præbenda erit. Quomodo enim honoratus in senectute apparebit, qui disciplinæ laborem in adolescētia nō sustinuerit? Quodcunq; em̄ homo laborauerit, hoc & metet. Omnis nanque disciplina in præsenti non uidetur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Sicut enim fructus in arbore non inuenitur in qua pampinus aut flos prius non apparuerit: sic & in senectute honorem legitimum assequi non poterit, qui in adolescentia disciplinæ alicuius exercitationibus non laborauerit. Disciplina igitur absque obedientia qualiter fieri potest? Adolescens ergo sine obedientia, adolescens sine disciplina est: quoniam & ipsa obedientia quæ omnium disciplinarum mater est, magna exercitatione indiget, & sui normam studij à Christo domino sumpsit, qui obediens patri usq; ad mortem, mortem autem crucis, ignominiam libenter sustinuit.

Quartus abusionis gradus est, diues sine eleemosyna, qui superflua usus sui quæ custo- *Diues sine eleemosyna Gradus IIII*
dienda in posterum recondit, indigentibus & nihil habentibus non distribuit: per quod efficitur, ut dū in terra quæsita diligenti cura custodit, cœlestis patriæ perēnem thesaurū amittat. Ad quē thesaurū dominus Iesus adolescentē diuitē qui illum de perfectione interroga- *Matth. 19*
uerat, ita respondens inuitauit. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes & da pauperibus, & ueni sequere me, & habebis thesaurum in cœlo. Quem thesaurum nullus unquam hominum habere potest, nisi qui pauperibus solatia præstat, aut qui per suimetipsius *als pauperi prodesse potest*
uoluntatē pauper est. Non ergo dormiat in thesauris suis, qui† pauperes dormire non sinit. Diues nanq; & si multa congregauerit, his frui solus nequaquam poterit, quia unius hominis natura multis rebus non succurrit. Quid ergo stultius est, quàm propter unius hominis uictum & uestitum, totam regni cœlestis perdere iocunditatem, & æternos inferni cruciatus absq; consolationis præstolatione subire? Quod ergo aliquando per necessitatem amittendum est, pro æterna remuneratione sponte distribuendum est. Omnia enim quæ uident
B temporalia sunt: quæ autem non uidētur, æterna sunt. Quandiu nanq; temporales sumus, temporalibus temporalia deseruiunt, & cum hinc transierimus, æternis æterna solatia præstabunt. Idcirco diligere non debemus ea quæ non semper habebimus, præsertim cum expertem rationis auarum diuitem thesauri sui & agri, & omnia quæ habet, ostendunt: quia toto cordis intuitu illas res amat quæ nunquam se diligunt. Si enim aurum & argentum & agros & uestimenta & cibos & metalla & bruta animalia quis dilexerit, hæc omnia uicem sibi amoris rependere non posse ipsa rerum natura ostendit. Quid ergo à ratione longius est, quàm diligere quod te amare non ualet: & negligere illum qui tuæ ditioni cum dilectione omnia præbet? Propter hoc igitur nō diligi mundus, sed diligi proximus à domino præcipitur, quia proximus uicem sui amoris potest rependere, quod mundus minime posse nō dubitatur. Sic enim inimicum esse diligendum dominus præcepit, ut illa dilectio amicum illum ex inimico efficiat. Quisquis ergo diues cupidus qui uult æternas habere diuitias, distribuendo egenis præstet interim non mansuras. Si enim quod diligit non uendit, nemo emere potest quod cupit. Auari nanq; ideo in iudicio à rectissimo iudice nuncupantur maledicti, quia qui præteribant eos non dicebant, Benedictio domini super uos, benedicimus *psal. 128*
uobis in nomine domini. Infelices ergo sunt auari diuites, qui propter res transitorias in æternam damnationem dilabuntur: & è contrario beati sunt misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Felix est misericors, dum in hac uirtute non substantiam, sed affectum dominus requirit.

Quintus abusionis gradus est, Fœmina sine pudi- *Fœmina sine pudicitia Gradus V*
citia. Sicut enim omnes mores bonos procurat & custodit in uiris prudentia, sic & in fœminis cunctos honestos actus nutrit, & fouet, & custodit pudicitia. Pudicitia nanq; castitatem custodit, auaritiam refrenat, lites deuitat, iram mitigat, libidinem occupat, cupiditatem temperat, lasciuiam castigat, ebrietatem cauet, uerba non multiplicat, gulæ concupiscentias *aliàs fraudem*
oppugnat † furtum omnino damnat. Quid plura? Omnia uitia restringit, & omnes uirtutes, & quicquid coram deo & hominibus bonis laudabile est, nutrit. Impudica uita nec lau-

dem ab hominibus in præsenti seculo, nec remunerationem à deo expectat in futuro. Pudica uero uita famã bonã inter homines possidet, & de spe futuræ beatitudinis gaudet. Præsentibus semetipsam mirabilem facit, posteris memoriã amabilem relinquit. Bonis semper moribus delectatur & consentit, & assiduis scripturarum meditationibus & eloquijs animã uegetat. Bonorum præcedentiũ exempla custodit, & inseparabilia perfectis cõtubernia nectit. Duobus ergo modis cõstat ueræ pudicitiæ exercitatio, id est, corporis habitu in superficie, & animi affectu interno. Per exteriorẽ modum, iuxta Apostolum, coram hominibus exempla: per interiorem modum coram deo prouidemus opera bona. Pudicitia nanque corporis, est alienas res non appetere, & omnem immundiciã deuitare: ante horam congruam non gustare uelle, risum non excitare, uerba uana & falsa non loqui: habitũ per omnia ordinatum, cõpositionemque conuenientẽ tam capillorum quàm uestium sicut decet habere, cum indignis contubernia non inire, supercilioso intuitu neminem aspicere, uagari oculos non permittere, pompatico & illecebroso gressu non incedere, nulli inferior in incepto bono opere apparere, nulli contumeliam aut ruborẽ incutere, neminem blasphemare, bonis non inuidere, senes non irridere, meliori non cõtrouersari, de his quæ ignoras non tractare, & ea quæ scis nõ omnia proferre: hæc em̃ proximis amabilẽ hominẽ reddunt, & deo acceptabilẽ faciũt. Pudicitia uero animæ est, plus propter dei oculos quàm hominũ bona facere, appetitiones turpiũ cogitationũ cõpescere, omnes meliores se esse extimare, nemini inuidere, de semet ipso nihil cõfidere, dei semper auxilio res oẽs cõmittere, ante dei oculos semetipsum cõstituere, hæretica prauitate sensum nõ maculare, catholicis per omnia cõsentire, deo soli adhærere, castitatẽ internæ mẽtis domino Iesu Christo offerre, omnia incepta bona opera mortis tantum termino finire, præsentes tribulationes animi fortitudine paruipendere, in terra præter proximos nihil amare, cuncti amoris sui thesaurum in cœlo constituere, & pro omni bono actu mercedẽ in cœlestibus à deo sperare. Pudicitia ornamẽtum nobilium est, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo debilium, prosperitas laborantiũ, solamen mœstorum, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorum, creatoris omnium dei amica.

pudicitia est duplex (margin, beside "ctit. Duobus ergo modis") — C, D (margin letters)

Dominus sine uirtute Gradus VI

Sextus abusionis gradus est, Dominus sine uirtute. Quia nihil proficit dominãdi habere potestatẽ, si dominus ipse nõ habeat uirtutis rigorem. Sed hic uirtutis rigor nõ tam exteriori fortitudine, quæ & ipsis secularibus dominis necessaria est, indiget, quàm animi interiori fortitudine bonis moribus exerceri debet: sæpe enim dominandi fortitudo per animi negligentiam perditur, sicut de Heli sacerdote factum fuisse comprobatur. *1. Reg. 2* Qui dum per sæueritatem iudicij peccantes filios non coërcuit, in eorum uindictam dominus uelut consentienti ferociter non pepercit. Tria ergo necessaria hos qui dominantur habere oportet, terrorem scilicet, ordinationem & amorem. Nisi enim ametur dominus & metuatur, ordinatio illius minime stare poterit. Per beneficia ergo & affabilitatem procuret ut diligatur: & per iustas uindictas, non propriæ iniuriæ, sed legis dei studeat ut metuatur. Propterea quoque dum multi pendent in eo, ipse deo adhærere debet, qui illum in ducatum constituit, qui ad portandum multorũ onera ipsum ueluti fortiorem solidauit. Paxillus enim nisi bene fixus firmiter alicui fortiori adhæreat, omne quod in eo pendet cito dilabitur, & ipse solutus à rigore suæ firmitatis cum oneribus ad terrã delabitur. Sic & princeps nisi suo conditori pertinaciter adhæserit, & ipse & omnis qui ei consentit cito deperit. Quidam nanque per dominandi officium plus deo appropinquant, quidam imposito sibi dignitatis honore deteriores fiunt. Moyses enim accepto populi ducatu, familiarius dei locutionibus utebatur. Saul uero filius Cis postquam sceptrum regni suscepit, per inobedientiæ superbiam deum offendit. Rex Salomon postquam patris domini sui Dauid sedem obtinuit, deus illum ultra omnes mortales uelut ad innumerosi populi gubernationem sapientiæ munere ditauit. Econtrario uero Hieroboam seruus Salomonis, postquam regni domus Dauid partem occupauit, ad idolorum culturam decẽ tribus Israël, quæ erant in parte Samariæ, diuertit. Per quæ exempla euidenter ostenditur

quosdam

A quosdam in sublimiori statu ad maiorem perfectionem crescere,quosdam uero per superci
lium dominationis ad deteriora defluere. Per quod utrunq; intelligitur,eos qui ad meliora
conscendunt,per uirtutem animi & dei auxilium posse id facere: & eos qui ad deteriora di/
uertuntur,per mentis imbecillitatem pariter & neglig ētiam errare. Vnde dominū absq; uir/
tute fieri nō decet,quā uirtutē sine dei auxilio nemo habet. Qui ēm multa tuetur,si nō habet
fortitudinē animi,nō ualet id agere,quoniā magna magnis infestationibus,uel aduersitati/
bus solēt laborare. Omnis igitur qui præest,hoc primitus tota animi intentione procuret,ut
per omnia de dei adiutorio omnino nō dubitet. Si nanq; cœperit in actibus suis auxiliato/
rē habere dominū dominorū,nullus hominū contemptū potest habere eius dominatū: nō
ēm est potestas nisi à deo. Ipse ēm eleuat de stercore egenū,& sedere facit cū principibus po/
puli sui: & deponit potētes de sede,& exaltat humiles, ut subditus fiat omnis mundus deo,
& erigatur gloria dei. Septimus abusionis gradus est, Christianus cōtentiosus. Qui *Christianus contentiosus Gradus VII*
cū participationē nominis Christi per fidē & baptismū susceperit,cōtra Christi dicta & pro
positū, mūdi caduca delectamēta diligit. Omne enim de quo contēditur,aut propter pro/
priam eius dilectionem, de qua agitur: aut propter alterius amorem, quæ sub odiosa spe/
cie latet,appetitur. Quemadmodum,uerbi gratia, bellum animoso compugnantium cōfli/
ctu cum odiosa res sit,propter amorem uictoriæ & libertatis peragitur, & multæ aliæ dile/
ctæ species sub odioso labore uel formidine satis contentiose expetuntur. Vnde paten/
ter intelligitur nihil contendi posse nisi propter dilectionem, speratam scilicet & subsequen/
tem amabilem remunerationem. Qui igitur de mundo præsenti ex quacunq; causa conten
dit,perspicue ostendit quòd illum diligit. Quomodo ergo mundum diligi per Ioannem spi *1. Ioan. 2*
ritus sancti sermones interdicunt,quibus ait, Nolite diligere mundum,neq; ea quæ in mun/
do sunt? Mundi enim amor & dei pariter in uno corde cohabitare non possunt, quemad/
modum ijdem oculi cœlum pariter & terram nequaquam aspiciunt. Sed requirendum est,
B si uere in mundo aliquid sit quod amari debeat, & quid sit ille mundus quem diligi diuina
eloquia uetant. Terra uero cum nascentibus ex ea,& metallum & animantia, & pulchritu/
do uestium,& oblectationes ciborum,& ea quæ ad hæc pertinent non diligi præcipiuntur:
sed proximus, propter quē hæc omnia facta sunt,hic amari iubetur. Hæc enim omnia præ
dicta,uelut non mansura,ad cœlestē patriā pergentes concomitari nequeunt. Proximi ue/
ro uelut mansuri regis cohæredes,semetipsos licenter inuicem diligunt. Quod ergo semper
in mundo non manet, & cum mundo pariter deficiet. Ipse mundus non amari præcipitur,
proximus autem qui est pars regni cœlestis in terra, & inter ima elementa à regni cœlorum
appetitoribus non incongrue amatur,dum in summa illa patria in æternum cohæres habe
bitur. Propterea uero mundus præsens non diligi imperatur, ne à dei dilectione alienus se
culi dilector quisq; efficiatur. Non ergo debet contendi quod non licet amari. Igitur Chri/
stianus qui nominis Christi similitudinē tenet,morū quoq; eius similitudinē habere debet.
Christianus enim nemo recte dicitur,nisi qui moribus Christo coæquatur. De Christo ue/
ro per prophetam ita scribitur, Ecce puer meus quē elegi, electus meus, cōplacuit in illo sibi *Esaiæ 42*
anima mea,ponā spiritū meum super eum. Non contendet neq; clamabit, neq; audiet ali/
quis in plateis uocem eius. Ecce Christus non contendit, neq; clamauit, & tu si morum eius
similitudinem retinere cupis,ne contendas ne abusiuus in ecclesia Christianus existas: suis *Matth. 23*
enim sectatoribus Christus præcepit, Nolite uocari Rabbi, unus est enim magister uester
qui est Christus: & patrem nolite uocare super terram, unus est enim pater uester, qui *Matth. 6*
in cœlis est. Omnes enim uos fratres estis, quibus ad supplicandum imperauit dicens, Sic
autem orabitis, Pater noster qui es in cœlis,sanctificetur nomen tuū,&c. Frustra enim cōten
dit patrē se habere in terra, qui patrē & patriam profitetur se habere in cœlo. Cuius patriæ
possessor nemo efficitur,nisi qui de terrenæ patriæ contentione securus habetur.

Octauus abusionis gradus est, Pauper superbus, qui nihil habens, in superbiam extol *Pauper superbus Gradus VIII*
litur, cum econtrario diuitibus seculi non superbe sapere per apostolum Paulum impera/
tur.

tur. Quid ergo stolidius potest fieri, quàm illum qui per infimam miseriam uelut in terram C abiectus, extremus & humilis incedere debuerat, superciliosso superbiæ tumore inflatam mentem contra deum erigere? Per quod uitium lapsi corruerunt, qui in summo cœli cõditi erant culmine. Quid ergo uult quasi potẽs in terra superbire, qui præ omnibus hominibus debuerat humilis apparere? Sed ne de paupertate sua tristiciã habeant, quid à deo receptu
Matth. 5 ri sunt pauperes attendãt, ipse etenim inquit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Recta nanq; dispensatione misericors iudex regnum cœlorum illis committit, quibus regni terrarum participationem inter mortales abstulit: ut ipse diues in cœli sede appareat, qui in terra nihil penitus procurat. Cauendum ergo pauperibus est, ne dum
al's, perdunt per egestatem & necessitatem terrenum regnum †prætereunt, per mentis etiam imprudentiam cœlorũ regnum amittãt. Cum enim dei dispensatione paupertatem necessariã acceperint, in ipsorum arbitrio pendet, utrum pauperes spiritu sint. Non enim quibuscũq; pauperibus cœli regna promittũtur, sed his tantũmodo in quibus diuitiarum inopiam animorũ humilitas comitatur. Pauper enim humilis, pauper spiritu appellatur: qui cum egenus foris cernitur, nunq̃ in superbiam eleuatur: quoniam ad appetenda cœlorum regna plus ualet mentis humilitas, quàm præsentiũ diuitiarum temporalis paupertas. Etenim humiles qui bene possessas diuitias habent, possunt pauperes spiritu appellari: superbos autẽ nihil habentes haud dubium est beatitudine paupertatis priuari. De quibus utrisq; sancta scriptu
Prouer. 13 ra ita loquitur, Est quasi diues cũ nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitijs sit. Quasi pauper ergo in multis diuitijs, est diues humilis spiritu: & nihil habens quasi diues, est pauper superbus mentis affectu. Nobilis ergo inopia est mentis humilitas, & ineptæ diuitiæ sunt animorũ enormitas. Prouidendũ ergo pauperibus est, ut semetipsos quales sint intelligant: & quia rebus consequi quod cupiũt nõ ualent, mẽtis tumore superbire desinãt.

Rex iniquus Gradus IX Nonus abusionis gradus est, rex iniquus. Etenim regem non iniquũ, sed correctorem iniquorum esse oportet. Inde in semetipso nominis sui dignitatem custodire debet: nomen D enim regis intellectualiter hoc retinet, ut subiectis omnibus rectoris officium procuret. Sed qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores, si iniqui sint, non corrigit? Quoniam in iusticia regis exaltatur soliũ, & in ueritate regis solidantur gubernacula populorũ. Iusticia
Iustitia regis quæ uero regis est neminem iniuste per potentiam opprimere, sine acceptione personarũ inter uirum & proximũ suum iudicare, aduenis & pupillis & uiduis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos & histriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & peierantes uiuere non sinere, ecclesias defendere, pauperes eleemosynis alere, iustos super regni negocia constituere, senes & sapientes & sobrios consiliarios habere, magorũ & ariolorum phytonissarumq; superstitionibus non intendere, iracundiam suam differre, patriam fortiter & iuste contra aduersarios defendere, per omnia in deo confidere, prosperitatibus non eleuare animũ, cuncta aduersa patienter tolerare, fidem catholicam in deum habere, filios suos non sinere impie agere, certis horis orationibus insi-
Eccẽs. 10 stere, ante horas congruas non gustare cibum. Væ eñ terræ cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Hæc regni prosperitatem in præsenti faciunt, & regem ad cœlestia regna meliora perducunt. Qui uero regnum secundũ hanc legem non dispensat, multas nimirum aduersitates imperij tolerat: idcirco enim pax populorũ sæpe rumpitur, & offendicula de regno suscitantur, terrarum quoq; fructus diminuuntur, & seruitia populorũ impediuntur, multi & uarij dolores prosperitatem regni inficiunt, charorum & liberorum mortes tristiciam conferunt, hostium incursus prouincias undiq; uastant, bestiæ armentorum & pecorum greges dilacerant, tempestates aëris & hemisphæria turbata terrarum fœcunditatem, & maris ministeria prohibent, & aliquando fulminum ictus segetes, & arborum flores, & pampinos quoq; exurit. Super omnia uero regis iniusticia non solum præsentis imperij faciem offuscat, sed etiam filios suos & nepotes, ne post se regni hæreditatem teneant, obscurat. Propter piaculum enim Salomonis regnum domus Israël dominus de manibus filiorum

A rum suorum dispersit. Et propter iustitiam Dauid regis, lucernā de semine eius semper in
Hierusalem reliquit. Ecce quantum iustitia regis seculo ualet, intuētibus perspicue patet. Est
enim pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimētum gentis, cura languo
rum, gaudium hominum, temperies aëris, serenitas maris, terræq; fœcūditas, solatium pau
perum, hæreditas filiorum, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis. Attamen sciat rex, quod
sicut in throno hominum primus constitutus est, sic & in pœnis si iustitiā nō fecerit, prima-
tum habiturus est. Omnes nanq; quoscunq; peccatores sub se in præsenti habuit, supra se
modo implacabili in illa futura habebit. Decimus gradus abusionis est, episcopus *Episcopus negligēs Gradus X*
negligens, qui gradus sui honorem requirit inter homines, sed ministerij sui dignitatē corā
deo, pro quo legatione fungitur, non custodit. Primo nanq; ab episcopo quid sui nominis
dignitas teneat inquiratur, quoniam cum episcopus Græcum nomen sit, speculator interpre
tatur. Quare uero speculator ponitur, & quid à speculatore requiritur, dominus ipse denu-
dat cum sub Ezechielis prophetæ persona episcopo officij sui rationem denunciat, ita inqui
ens, Speculatorem dedi te domui Israël. Audiens ergo ex ore meo sermonem, nunciabis *Ezech.3*
eis ex me. Si autem uideris gladium uenientem, & tu non annunciaueris ut reuertatur im-
pius à uia sua, ipse quidem impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de ma
nu tua requiram. Si autem tu annunciaueris, & ille non fuerit reuersus, ipse quidem in ini-
quitate sua morietur, sed tu animam tuam liberasti. Decet ergo episcopum qui omniū spe-
culator positus est, peccata diligenter attendere: audiens ergo & postquam attenderit ser-
monem, si potuerit & actu corrigere: si non potuerit, iuxta euangelij regulam scelerum ope- *Matth.18*
rarios declinare. Si enim, inquit in euangelio dominus, peccauerit in te frater tuus, corripe il-
lum inter te & ipsum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuū. Si te non audierit, adhibe te-
cum adhuc unū uel duos, ut in ore duorū uel trium stet omne uerbum: si illos non audierit,
dic ecclesiæ: si ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Tali ordine expellen
B dus est quicunq; doctori uel episcopo adhærere noluerit. Et qui tali ordine expulsus fuerit,
ab alio aliquo doctore uel episcopo non debet recipi: de sacerdote nanq; in lege scribitur, *Leuit.21*
Viduam aut repudiatam non accipiat uxorem. Qui ergo illum excommunicatum à catho
lico illo non permittente sibi iungit, iura sacerdotij sancti, quod Christianorum genus ele-
ctum est excedit. Hác ratione episcopū ad eos quibus in speculatione positus est, esse opor- *1.Tim.3*
tet. Cæterum uero qualis in semetipso esse debeat Paulus apostolus exponit, ut ad gradū
episcopi ueniens sit sobrius, prudens, castus, sapiens, modestus, hospitalis, filios habens sub
ditos cum omni castitate, testimonium habens bonum ab his qui foris sunt, proferens do-
ctrinæ fidelem sermonem, ante episcopatum non plures habens uxores quàm unam. Nō
percussor, non bilinguis, non ebriosus, non neophytus, ut per hæc ipse ostendat in opere,
quod alios docet in sermone doctrinæ. Caueant ergo negligentes episcopi, quod in tempo
re uindictæ dominus per prophetam conqueritur dicēs, Pastores mei demoliti sunt popu- *Ezech.34*
lum, & non pascebant gregem meum pastores, sed pascebant semetipsos: sed potius procu-
rent hi quos constituit dominus super familiam suam, dare illis cibum in tempore suo men
suram tritici, puram scilicet & probatam doctrinam, quatenus ueniente domino mereantur *Matth.25*
audire, Euge serue bone & fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam,
intra in gaudium domini tui. Vndecimus abusionis gradus est, Plebs sine di *Plebs sine disciplina Gradus XI.*
sciplina, quæ cum disciplinæ exercitationibus non seruit, communi se perditionis laqueo cō-
stringit, iram enim domini absq; disciplinæ rigore non euadit. Atq; idcirco psalmistæ uoci- *Psal.2*
bus indisciplinatæ plebi prædicatur, Apprehēdite disciplinā, ne quando irascatur dominus.
Disciplina uero est morum ordinata correctio, & maiorum præcedentium regularum ob- *Heb.12*
seruatio: de qua disciplina Paulus apostolus ita loquitur, dicens, In disciplina perseuerate,
tanq; filijs uobis se offert deus. Quod si extra disciplinā estis, cuius participes facti estis, o-
mnes ergo adulteri & non filij estis. Qui ergo adulteri sine disciplina sunt, cœlestis regni hæ
reditatem non capiunt: si filij autem paternæ disciplinæ correctiones ferunt, & hæredita-

tatem quandoq; recipere posse non desperent. De qua etiã disciplina Esaias quidem indisci C
Esaiæ 1 plinatæ plebi prædicat, dicens, Quiescite agere peruerse, discite benefacere. Et ad eadem psal
psal. 36 mista consona uoce psallit dicens, Declina à malo, & fac bonum. Infelix ergo est qui abijcit disciplinam. Audet enim extra milites aliquid, qui dominum crucifigentes non eius sciderũt tunicã, qui ecclesiæ Christi scindit disciplinã. Sicut enim tunica totum corpus præter caput tegitur, ita disciplina omnis ecclesia, præter Christum qui ecclesiæ caput est & sub disciplina non est, protegitur & ornatur. Ipsa enim tunica contexta desuper fuerat per totum, quia eadem disciplina ecclesiæ à domino de cœlo tribuitur & integratur. De qua dominus cum ad
Lucæ 24 patrem ascendisset postquam resurrexit à mortuis, ad apostolos suos loquitur dicens, Vos autem sedete hic in ciuitate quoadusque induamini uirtute ex alto. Tunica ergo corporis Christi, disciplina ecclesiæ est: qui autem extra disciplinam est, alienus est à corpore Christi. Non scindamus igitur illam, sed sortiamur de illa cuius sit, id est, non soluamus quicquã de mandatis domini, sed unusquisq; in quo uocatus est, in eo permaneat apud dominum.

Populus sine lege Gradus XII

Duodecimus abusionis gradus est. Populus sine lege, qui dum dei dicta, & legũscita contẽnit, per diuersas errorũ uias præuaricationis laqueũ incurrit. De quibus uijs sub perso
Esaiæ 53 na præuaricatoris populi humanũ genus propheta ita deplangit, Nos autẽ sicut oues errauimus, unusquisq; in uiã suã declinauit: de quibus uijs etiã eadẽ sapientia loquitur per Salo
Prouer. 14 monẽ, Multæ uiæ uidẽt hominibus rectæ, & nouissima earũ deducũt ad mortẽ. Quæ utiq; multæ perditionis uiæ tũc incedũtur, cũ una regalis uia, lex dei uidelicet, quæ neq; ad dextrã, neq; ad sinistrã declinat, per negligentiã deserit. De qua uia dominus Iesus Christus qui est finis legis ad iustitiã omni credẽti denũciat, Ego sum uia, ueritas & uita. Nemo uenit ad
Matth. 11 patrẽ nisi per me. Ad quã uiã omnes cõmuniter inuitat dicẽs, Venite ad me oẽs qui laboratis, & onerati estis, & ego uos reficiã. Quia nõ est personarũ acceptio apud deũ, ubi nõ est Iudæus & Græcus, masculus & fœmina, seruus & liber, barbarus & Scytha, sed omnia in omnibus Christus: oẽs eñ unũ sunt in Christo Iesu. Dũ ergo Christus est finis legis, qui sine D lege sunt, sine Christo fiunt: igitur populus sine lege, populus sine Christo est. Abusiuũ ergo in tẽporibus euangelij populũ sine lege fieri, quando apostolis in cunctas gẽtes licẽtia prædicationis data est, quando tonitruũ euãgelij per cunctas seculi partes intonuit, quãdo gentes quæ non sectabantur iustitiã apprehenderunt iustitiã, quando qui longe fuerant, facti sunt prope in sanguine Christi: qui aliquando nõ populus, nunc autẽ populus dei in Christo, quando est tẽpus acceptabile & dies salutis, & tẽpora refrigerij in conspectu altissimi:
Matth. 28 quando unaquæq; gens habet testẽ resurrectionis, quando ipse dominus testatur, Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationẽ seculi. Non fiamus ergo sine Christo in hoc tempore transitorio, ne sine nobis Christus esse incipiat in futuro. Finis.

AD LECTOREM.

Nec hic libellus quicquam habet Augustini.

DE CONTRITIONE CORDIS. LIBER

Quomodo nostræ miseriæ & dei sint memoranda beneficia Cap. I

NIHIL certius morte, nihil incertius hora mortis. Cogitemus ergo quàm breuis sit uita nostra, quàm uia lubrica, quàm mors certa, & hora mortis incerta. Cogitemus quantis amaritudinibus admixtum sit si quid dulce aut iucundum in medio huius uitæ occursu nobis alludit, quàm fallax & suspectum, quàm instabile & transitorium est quicquid huius uitæ amor perturbat, quicquid species aut puchritudo temporalis promittit. Consyderemus etiam quæ sit patriæ cœlestis suauitas aut dulcedo, & attendamus & perpendamus unde cecidimus & ubi iaceamus, quid perdidimus & quid inuenimus, & ex utroque
Eccés. 1 intelligamus quantum nobis in hoc exilio lugendum sit: hinc enim Salomon ait, Qui apponit scientiã, apponit dolorem. Quia quanto magis quis intelligit mala sua, tanto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidem parit conscientiam, conscientia compunctionem,

A nem,cōpunctio deuotionē,deuotio cōmendat orationē,Meditatione assidua homo ad co/
gnitionē sui illuminatur:in cōpunctione uero ex consyderatione malorū suorū, cor intenso
dolore tangitur.Miser ego inquantū deberē diligere deū meū qui me fecit cū non erā,rede/
mit cū perierā:non enim erā, & de nihilo fecit me:non arborē,non auē, nec aliquod de ani/
malibus brutis,sed hominē me uoluit esse,dedit mihi uiuere,sentire & discernere.Perierā,ad
mortalē descēdit immortalis:suscepit passionē,suscepit mortē,uicit, & sic me restaurauit: sic
gratia eius,& misericordia eius semper præuenit me. De multis etiā periculis sæpe liberauit
me liberator meus:quando errabam,corripuit me: quādo contristabar, consolatus est me:
quādo desperabā,cōfortauit me:quādo cecidi, erexit me:quādo steti,tenuit me:quādo iui,
duxit me:quando ad eū ueni,suscepit me.Hæc & multa alia fecit mihi deus meus,pro qui/
bus dulce est mihi semper loqui,semper cogitare,semper gratias agere , ut pro omnibus be
neficijs suis possim eū laudare & amare. Pro his enim omnibus quæ illi rependā nō habeo
nisi ut ipsum diligā:nō eñ melius nec decētius rependi possunt q̄ per dilectionē quæ mihi sic
data sunt.Consydera ô homo quid tibi erat,& quid tibi factū sit,& pēsa quis tibi hæc fecit,
quāto amore dignus sit.Intuere necessitatē tuā,& bonitatē eius, & uide quas gratias ei red
das,& quantū debeas honori eius.In tenebris,in lubrico,in descēsu semper eras ad terribile
chaos inferni . Immēsum & quasi plūbi pondus pēdens à collo tuo deorsum te trahebat,&
onus importabile desup̄ te premebat.Hostes inuisibiles toto conatu te impellebāt.Sic eras
sine auxilio,& nesciebas:q̄a sic cōceptus eras & natus:in tenebris,inquā,erā:q̄a meipsum ne
sciebā.In lubrico,quia imbecillis ad lapsum peccati erā: in descēsu erā, quia super chaos in/
ferni pondus horribilis peccati deorsum me premebat, & inimici mei dæmones ut me alijs
peccatis dānabiliorē facerēt,uehemēter insistebāt.Sic omni auxilio destitutus illuxisti mihi
deus meus,proiecisti pōdus trahēs, & onus grauās,& hostes impellētes reiecisti,quia pecca
tū in quo natus & cōceptus fui,& damnationē amouisti, & maligno spiritui ne uim animæ
B meæ faceret,prohibuisti, & Christianū me uocari fecisti nomine tuo, per quod ego te confi
teor,& tu me cognoscis inter redēptos tuos,erexisti & leuasti me ad notitiā tuā & amorē, fe
cisti me cōfidere de salute animæ meæ,pro qua dedisti animā tuā, & mihi si te sequerer pro
misisti gloriā. Et certe quāuis te nō sequebar sicut cōsuluisti, sed insuper multa peccata feci,
meq̄ prohibuisti, adhuc expectas ut sequar,& dones quod promisisti, Cōsydera
anima mea,intēdite omnia intima mea, quantū illi debeat tota substantia mea. Certe do/
mine quia me fecisti,debeo tibi meipsum totū,imò debeo amori tuo plus quàm me, quan
to tu maior es me pro quo dedisti temetipsum,& promisisti teipsum.Fac me peccatorē dñe
gustare per amorē,quod gusto per agnitionē:sentiā per affectū,quod sentio per intellectū.
Plus tibi debeo q̄ meipsum totū,sed nec plus habeo,nec hocipsum quod habeo p̄ me totū
reddere possum. Trahe me ô dñe in amorē tuū, & hocipsum totū quod sine cōtradictione
tuū est,fac tuū dilectione.Ecce dñe corā te est cor meū,accedere ad te per se nō potest,admit
te me intra cubiculū amoris tui,peto,quæro,pulso:quod me facis petere,fac me accipere:das
quærere,da inuenire:doces pulsare,aperi pulsanti. Cui das,si negas petenti? Quis inuenit si
quærēs frustrat? cui aperis,si pulsanti claudis? Quid das nō orāti,si amorē tuū negas rogā/
ti? A te solo habeo impetrare,adhærere animā meā uolo ad te,O bone dñe si amorē tuū ne
gas,quis dabit? fac me participē amoris tui.Lāguet anima mea,refocilla illā,dilectio tua im
pinguet eā,affectus tuus impleat eā,amor tuus erigat me totū & possideat. Scio dñe,scio &
fateor,quod nō sum dignus ut me diligas.Sed certe non es indignus seruitio creaturæ tuæ.
Da igit̄ mihi dñe unde es dignus, & ego ero dignus unde sum indignus , Fac me quoquo
modo uis à peccato cessare,ut quoquo mō debeo possim tibi seruire. Concede mihi sic custo
dire,regere & finire uitā meā,ut in pace dormiā & requiescā,& præsta mihi in fine,ut me ac
cipiat somnus cū requie,requies cū securitate,securitas cū æternitate, Amē. Domine
Iesu Christe redēptor meus,uita & salus mea,te laudo,tibi gratias ago,tua me dñe bonitas
creauit, tua misericordia me à peccato originali mūdauit, tua patiētia post illā emūdationē

Quid pro benefi/cijs domino debea/mus Cap. II

Precatio Cap. III

in aliis peccatorum sordibus hactenus tolerauit,nutriuit,& expectauit. Domine deus crea- C
tor meus,adiutor meus,te sitio,te esurio,te desidero,ad te suspiro, te concupisco benignissi-
mum,suauissimum,serenissimum,te uolo, te quæro,& in te spero . Renuit consolari anima
mea,nisi de te dulcedo mea,accede ad me domine, appare mihi & consolatus ero, ostende
mihi faciem tuam & saluus ero,exhibe mihi præsentiam tuam,& implebitur desideriũ me-
um.Reuela gloriam tuam, & perfectum erit gaudium meũ . Sitiuit in te anima mea quàm
multipliciter tibi caro mea.Quando uenies consolator meus,quem ego expecto ? O si ego
uidebo gaudium quod desidero.O si ego satiabor cum apparuerit gloria tua quã esurio.O
si inebriabor ab ubertate domus tuæ ad quam suspiro. O si potabis me torrente uolupta-
tis tuæ quẽ sitio.Da mihi domine in hoc exilio pœnitẽtiæ dolorẽ, & lachrymarũ fontẽ quẽ
psal.41 esurio super omnẽ copiã delitiarũ . Sint mihi domine interim lachrymæ meæ panes die ac
nocte,donec dicatur mihi,ecce deus tuus.Pasce me domine interim singultibus meis,refocil
la me doloribus meis,donec audiã,ecce spõsus tuus.Deus meus qualẽ me fecisti, & qualem
iterum me feci? In peccatis erã conceptus & natus,& abluisti me atq; sanctificasti me,& ego
peioribus sordidaui me peccatis. Innocens erã tunc natus scilicet in baptismo , nunc sum in
uoluntariis uolutatus.

De conscientiæ peccatricis infelicitate Cap. IIII

Heu me miserũ nimisq; miserũ,quẽ torquet conscientia sua,
quã fugere non potest:nimis miserum quem expectat dãnatio sua , quam uitare nõ potest
nisi deus eripiat. Nimis est infelix, cui mors æterna est sensibilis:nimis ærumnosus,quẽ ter-
rent continui de sua infelicitate horrores : nimis ærumnosus quẽ multum torquebunt æter-
ni pro sua iniquitate dolores,malũ hoc & malũ hoc,sed minus hoc & maius hoc. Peccare ô
quàm amara res est,& mala res est peccatũ.O peccata quàm faciles aditus habetis dum sua
detis,& quàm difficiles exitus habebitis:dum suadetis,inungitis,sed postquam suaseritis,us
que ad mortẽ animæ pungitis:fœtores quos inducitis,usq; in iniquos utres includitis. Intel
ligite intelligite quàm amarum & malum est relinquere dominum uos qui peccatis , nolite
peccare amplius,sed redite ad cor,nolite peccare,malũ est enim & amarum:expertus sum in D
memetipso.Aut ergo cõtinui dolores cruciabunt pœnitentẽ uitã meã,aut etiã cruciatus æter
ni uexabunt puniendã animã meã.Malũ &amarũ est utrunq;,sed libera me ab utroq;.Ani
ma mea,ante omnia te sicut matrẽ uirtutũ moneo, ne in recordationibus malorũ tuorũ ali
cuius diaboli laqueos incurras,quos multi incauti incurrunt quãdo de malis suis quasi pro
eis plorantes ante mentis oculos reducunt, & per easdẽ recordationes in ipsas malorũ dele-
ctationes insipienter incidũt.Sæpius etiã cũ sine alicuius mali intentione cũ aliquo loqui inci
pio, statim detractionẽ incurro , uel pro aliqua re imprudẽter loquẽdo iuro,uel uitio curio
sitatis inepte succũbo , uel malarũ cogitationũ uel turpitudinis motus illicitos & impudicos
in ipsis interioribus meis sustineo.Heu tantæ infelicitati & tantæ perditioni,dum enim quæ
retro sunt obliuiscens ad ea quæ ante sunt me extendere uolo,subito nescio qua miseria me
relabi ad inania cõspicio & noxia,& tanquã mors subito interueniens,uel quẽadmodum ca
nis rabidus qui nec percussus à laceratione hominis separatur , carnalis delectatio perforat
mentẽ meã,& pro suaui odore uirtutum sentio intolerabilẽ ac teterrimũ fœtorẽ interiorum
uitiorum . Eia dulcissime domine Iesu corã te expando omnes iniquitates meas quas intus
sustineo:sunt autẽ hæc mala decẽ.Primũ impatientia,inimica deo & omnibus sanctis odio
sa,discordia,indignatio,rancor animi,tædiũ mẽtis,uoracitas gulæ,murmuratio,desiderium
uoluptatis,delectatio carnis,tẽpestas libidinis, & multa his similia,quibus laqueatur & deci
pitur atq; afficit infelix anima mea . O q̃ tolerabilius canis putridus fœtet hominibus , q̃
anima peccatrix deo,magis infelix ista deo q̃ ille hominibus. Anima peccatrix arbor infru-
ctuosa es,ubi sũt fructus tui ? Talis autẽ arbor digna est securi & igne,digna succidi & incen
di.Qui sunt fructus tui? Vtiq; spinæ pungentes & amara peccata, quæ utinam sic te pœni
tendo pungerent ut confoderent,sic amarescerent,ut euanescerent. Forsitan parum quid pu
tas quid peccatum sit. Sed heu nõne omne peccatum per præuaricationem personã dñi in-
honorat? Quàm parũ ergo audebit peccator dicere peccatũ,quãdo ꝓpter peccatũ filius dei
moritur,

A moritur,ultra quem nil aliud poteſt æſtimari. Ieſu domine bone cur de cœlo ueniſti, quid mũdo feciſti,ad qd te morti dediſti? Niſi ut peccatores ſaluares, quorũ maximus ego ſum.

Imploratio diuinæ miſericordiæ ſuper peccatorum diſcrimine Cap. V

Reſpira ergo ô peccator,reſpira ne deſperes,ſpera in eo quē times, fuge ad eum à quo aufugiſti,inuoca importune quem ſuperbe prouocaſti, dicq́ʒ ei, Ieſu propter nomen tuum dulce fac mihi ſecundũ nomē tuũ. Ieſu obliuiſcere ſuperbũ te prouocantē,reſpice pie miſerũ te inuocantē,Ieſu nomē tuũ dulce,nomen delectabile,nomen confortãs peccatorem,& nomē beatæ ſpei. Quid eſt enĩ Ieſus,niſi ſaluator? Ergo propter temetipſum Ieſu eſto mihi Ieſus,eſto mihi ſaluator benignus. Noli domine,noli attendere ſic malum meum ut obliuiſcaris bonum tuum. O bone domine Ieſu, & ſi ego admiſi unde me damnare potes,tu nõ amiſiſti unde ſaluare ſoles. Si caſtitatē meã mihi ademi,nũquid miſericordiã tuam peremi? Verum eſt,conſcientia mea meretur damnationē,& pœnitentia mea non ſufficit ad ſatisfactionem: ſed certum eſt quòd miſericordia tua ſuperat omnē offenſionē. Parce ergo mihi domine qui es ſalus uera,& qui non uis mortem peccatoris,miſerere domine peccatrici animæ meæ,ſolue uincula eius,ſana uulnera eius. Ecce miſericors deus corã te exhibeo animã meã, uirtutum muneribus deſolatã, catenis uitiorum ligatam, pondere peccatorum grauatam, delictorum ſordibus fœdatam,diſciſſam uulneribus dæmonum,putridam & fœtidam ulceribus criminum,his & aliis grauioribus malis,quæ tu melius uides quàm ego, obſtrictã,oppreſſam,circundatã,obuolutã,bonorũ omniũ releuamine deſtitutã. Heu coartat me mala uita,coartat me miſeria. Heu miſer ſemper & ubiq́ʒ miſer,quanta miſeria & captiuitate uita hominis circundatur? Si male uiuit homo,parata eſt damnatio. Si recte quidem uiuere uidetur,& non ſapienter,nec caute ſe cuſtodiens inde gloriatur, iterum certa eſt mors & æterna damnatio. Omnia iſta quæ ſequũtur,ſunt inimici miſeri hominis. Superbia,inuidia, inanis gloria,quæ infelicem hominem continue infeſtant, & niſi miſericordia dei eum teneat, ſæpius uſq́ʒ ad mortem uulneratur. Libera me domine ab his hoſtibus meis, à quibus me

B liberare non ualeo. Peruerſum etiã & peſſimũ eſt cor meum,ad deploranda propria peccata mea eſt lapideum & aridum, ad reſiſtendum inſultibus molle & luteum: ad inutilia autem & noxia pertractanda uelox & infatigabile, ad cogitanda ſalubria faſtidioſum & immobile. Anima mea diſtorta & deprauata ad percipiendum bonum: ſed ad uoluptatum uitia nimis facilis & prompta,ad ſalutem reminiſcendam nimis etiam difficilis & pigra. Longum eſt enarrare ſingula, gaſtrimargiam,ſomnolentiam,leuitatem,impatiētiam,detractionem,cenodoxiam,id eſt, uanam gloriam, inobediētiam, & cætera uitia quibus infecta eſt infelix anima mea, quotidiano ludibrio diſtrahitur à tua cultura in perditionem. Libera eam domine,exonera mole peccatorum obrutam,ſolue delictorum funibus ligatam,expedi criminibus irretitam,erige iacentem,ſuſtine nutantem, inſtrue ſpiritalibus armis uirtutibus inermem,rege & protege pugnantem. Ieſu bone uide humilitatem meã,& dilue omnia delicta mea,adiutor meus eſto,ne derelinquas me, neq́ʒ deſpicias me deus ſalutaris meus, ſed doce me facere uoluntatem tuam. Anima mea teſtetur quod libenter hoc os confitetur. Adiuua me domine pie,benigne, & clemēs pluſquam poſſum cogitare aut rogare,non minus hoc ſentiam quàm præſumo ſperare.

De peccatorum ingenti periculo Cap. VI

O peccata mea magna eſtis ualde, multa eſtis nimis. Si à uobis nõ abſoluar,quid erit mihi? Iudex enim terribiliter diſtrictus, inæqualiter ſæuerus, immoderate offenſus, uehemēter iratus,ſententia immutabilis,carcer irremediabilis,tormenta ſine interuallo,& ſine temperamento tortores horribiles,qui nunq̃ laſſantur,nunquã miſerētur. Timor reũ cõturbat,cõſcientia cõfundit,cogitationes increpãt, & fugere nõ licet. Ecce in quibus periculis cõſiſto inceſſanter. Et quia ſemper hoc nõ cogito, ero miſerior & miſerabilior,qa obliuiſci poſſum: ſemper enĩ uidet deus me & peccata mea, ſemper incutiuntur mihi diſtricta iudicia,ſemper inuiſibiles inſidiatores parati ſunt,ut capiant miſeram animã meã. Sic ſum poſitus cũ uigilo,ſic cũ dormio,,ſic cũ rideo,ſic cum lætor, ſic cũ ſuperbio,ſic cũ detraho,ſic cũ iraſcor,ſic cũ triſtor,ſic cum delitias cordis miſerabilis amplector, deniq́ʒ ſic ſum ſemper & ubiq́ʒ. Heu me miſerum,& ubi ſum,& ubi non ſum,quia

neſcio ubi ſecurus ſum. Heu mihi miſero, quid faciam? Heu quanto tempore angetur mens C
mea, quanto ſtupore induratum eſt cor meum, quanto tempore obduratur anima mea.

De præpedientibus reſipiſcẽtiam à peccatis. Cap. VII

Quid eſt quod ſic me impedit? quid eſt quod ceruicem meam ſic premit? Vult domine, uult anima mea ad te erigere faciẽ ſuã, & plumbeo onere aggrauata deprimitur: conatur ſe expedire & catenis ferreis conſtringitur: tentat exire, & æneo carcere includitur: cupit in te dirigere ſeruitiũ ſuum, & caliginoſis tenebris obſcuratur. Quæ ſunt iſta deus meus, quæ ſic animã meam obtenebrant, & grauant, & ligant? Forſitan hæc ſunt peccata mea? imò uere hæc ſunt peccata mea. Hi ſunt affectus carnales, qui inficiũt in me affectionem ſpiritalem. Intentio inferiorum incuruat animam meã ab intuitu ſupernorum. Amor terreſtriũ excæcat in me dilectionẽ cœleſtium. Vſus uitiorum euacuauit in me ſenſus donorũ bonorum. Ab his donis ſum elongatus, in his malis ſum occupatus: ab illis excluſus, in iſtis incluſus: ab illis deuolutus, iſtis obuolutus. Hinc eſt carcer & uincula, hinc ſunt tenebræ & peccata. Væ mihi, qa prope eſt dies mortis, prope, inquã, & incognita. Subito uenit, & forſitan hodie erit.

De ſera fœditatis peccati cognitione Caput VIII

Delicta mea an eratis tunc tam noxia futura, cum animã meã ueſtra dulcedine pulſabatis, cum cor meũ ueſtra dulcedine ungebatis? Cur hoc ante cælabatis, & cur me tradebatis? Imò uos non tradidiſtis me, ſed ego tradidi me, quando uobis me tradidi. Nõ uos me decepiſtis, ſed ego me decepi, quando uos intra me ſuſcepi. Heu cur uobis fidẽ adhibui & credidi uobis? Sed quodã horribili modo uidẽs, cæcus me tradidi uobis. Vidẽs quidẽ, quia uos cognoſcebã, & mala quæ præcipiebatis non abhorrebã, ſed eis cõſentiebã. Cæcus, quia me à uobis non cauebã. Heu peccatum nomen horrendũ, res deteſtabilis, nullo modo comparabilis. Cæcus non uidet foueã in quã cadit, inſanus putat ſe debere quod facit: qui ſponte facit peccatũ uidens & ſciens, præcipitio ſe tradit. Mors & tormenta quælibet tantũ ſunt, & in ſe fœda non ſunt, quia ordinata ſunt: peccatũ autẽ habet in ſe fœditatẽ ſuã, & cum hoc trahit ſecũ æternã infelicitatẽ. Melius enim erat eligere tormentũ quod per ſe fœditatẽ æternam non attrahit, quàm peccatũ quod ſua cum fœditate dolores æternos iungit. Et certe o- D
mnis fœditas peccati ipſa ſola plus eſt. Magis eſt ergo uitanda peccãdi fœditas, quàm quælibet tormentorũ immanitas: quia ipſe homo in peccãdo fœdiſſima peruerſitate præpoſuit ſe creatori ſuo, quo nihil iniuſtius: ſed in tolerãdo peccati tormẽta ordine præpoſtero ſubijcit ſe creatura factori ſuo, quo nihil iuſtius. O homo quò euanuit humanitas tua, quò deuenit ratio tua: didiceras enim, quoniã qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati, & peccatũ feciſti. Inaudita inſania hæc ſcire, & ſemper peccare. Sciebas enim quod tu es ſpiritus uadens & nõ rediẽs, & in peccati abyſſum irremediabilẽ & ſine fundo te proieciſti.

De triplicis abyſſi diſtinctiõe Ca. IX

Vere abyſſus peccata mea ſunt, quia incomprehenſibilia ſunt profunditate, & inæſtimabilia ſunt numero & immenſitate. O abyſſus abyſſum inuocans, ô peccata mea, tormenta quibus me ſeruatis abyſſus ſunt, quia infinita & omnino incõprehẽſibilia ſunt. Eſt & tertia abyſſus, & eſt nimis terribilis, Iudicia dei abyſſus multa, quia ſuper omnẽ ſenſum occulta. Hæ omnes abyſſi terribiles ſunt mihi undiq;, quia timor ſuper timorẽ, & dolor ſuper dolorẽ. Nã abyſſus abyſſum in uoce cataractarũ tuarũ inuocat, quia peccati abyſſus abyſſum tormentorũ meretur, quia iudicia dei pronũciat. Abyſſus ergo iudiciorũ dei ſuper me, abyſſus inferni ſubtus me, abyſſus peccatorũ meorũ eſt intra me. Illã quæ ſuper me eſt, timeo ne in me irruat, & me cũ abyſſo mea in illã quæ ſubtus me latet, obruat, ubi per tormẽta peccata nunquam delebuntur, ſed peccata tormenta ſuper me tenebunt. Miſer ego peccator, quò abij facto meo à factore meo, quò fugi à facie tua? Et certe ſi ego nequiter fugio, & abyſſo me dãnabili abſcondo, quò uado uides me: quis enim niſi tu ad renitendum mouet animã meam? Bone domine Ieſu Chriſte, tu pulſaſti & excitaſti eam in abyſſo delictorũ meorum uelut in lecto dormientem, tu concuſſiſti pigritatem, tu ſollicitaſti negligentem, tu feciſti pœnitẽtem unde iocundabatur, & dolentem unde lætabatur. Bone domine omnia hæc feciſti in abyſſo.

Quid peccatori faciendum. Cap. X

Exaudi ergo clamantem de abyſſo ad te benigniſſimum, peccata mea non abſcondo, ſed pando ea coram te: non defendo, ſed oſtenſo: non excuſo, ſed accuſo, Ego ſum reus, egoipſe

A egoipse accusator meus. Non accuses me qui fecisti me. Solus suffeci ad peccandum, solus
sufficiam ad accusandum, solus ad pœnitendum. Sed unde deus meus tantorum criminum
correctio, unde tibi tantorum scelerum satisfactio? Præcipitare ergo miser homo in profun
dum immoderatæ mœstitiæ, qui sponte præcipitatus es in barathrum horrendæ nequitiæ.
Obruere infelix mole terribilis doloris, qui libens corruisti in cœnum infernalis fœtoris.
Obuoluere ærumnose in tenebris inconsolabilis luctus, qui uolens prouolutus es in uoragi
ne tam sordidi fluctus. Volutare ergo in gurgite amaritudinis, qui uolutatus es in uolu-
tabro turpitudinis. Terror terribilis, horror horribilis, mœror inconsolabilis aggregate
uos super me, irruite, obruite, iustum est, possidete me iustum est, perturbate, obuolui-
te, torquete reum, uindicate deum. Præsentiat fornicator inferni tormenta quæ meruit, præ-
gustet quod præparauit, bibat quod nutriuit, assuescat quod perpetuo est passurus. Conso-
latio, sanitas, lætitia, nolo uos, nisi forte pœnitentia reduxerit uos: procul estote ante mortẽ,
nisi forte indulgentia reuocet uos: quia necessarium est flere peccatorem uel hic, uel in futu-
ro. Sit ergo pœnitentia continua & amara comes ætatis meæ. Continuus dolor, insatiabilis
terror inhæreat uitæ meæ. Sint mœror acerbus, luctus infatigabilis tortiones iuuentutis &
senectutis meæ, ut ita fiat rogo & desidero. Si enim non sum dignus oculos ad cœlum leua
re orando coram te domine deus, certe sum dignus plorando eos cæcare. Si confunditur
mens mea pudore conscientiæ, æquum est ut confundatur turbine luctuoso doloris & tristi
tiæ. Si timet exhiberi ante conspectum domini dei sui, iustum est ut habeat ante conspectũ
suum tormenta sceleris sui. Respira ô peccator, respira aliquando, & fuge ad ipsum deũ, quẽ
offendisti, fuge, inquam, ab irato ad placatum.

Prouocatio spei in corde peccatoris Cap. XI

Memento iustissime & beni-
gnissime deus, memento quod misericors es & redemptor meus es. Si iudex es ad iudican-
dum reum tuum, es & deus ad defendendum seruum tuum, es & creator ad conseruandum
opus tuum, es & deus ad saluandum credentem tuum & baptizatum tuum. Ne ergo me-
B mineris domine iustitiæ tuæ solius aduersus peccatorem tuum, sed memor esto benignita-
tis tuæ erga creaturam tuã. Ne memineris iræ tuæ aduersus reũ tuũ, sed memor esto misera
tionis tuæ aduersus miserum tuum. Scio quidem & fateor, quòd conscientia mea meretur
damnationẽ, & pœnitẽtia mea nõ sufficit ad satisfactionẽ. Parce ergo mihi bone domine
qui es salus mea, qui non uis mortem peccatoris, parce ergo peccatrici animæ meæ. Deus
meus es, in te pono spem meam, & tibi committo animam meam. Custodi animam meam
dum dormio, conserua eam dum aliquid facio, memento eius dum ego obliuiscor tui, pecca
tor sum & miser, sed peccasse me doleo, & miserum me cognosco. Misericors deus miserere
mei, miserere & humilis creaturæ tuæ. Peccare est deum inhonorare, quod homo facere nõ
debet, etiam si necesse esset perire, quicquid deus non est. Heu me peccaui, deum uerum ex-
honoraui, omnipotentem prouocaui, peccator quid feci, quando mala feci? uæ mala agen-
ti, uæ bona negligenti. Væ uæ ira omnipotentis dei, ne irruas super me. Ira omnipotentis
ubi poteris capi in me? Non est quod possit tolerare totam te in toto me. Deus dominus
cuius bonitas non exhauritur, cuius scientia non deficit, cuius misericordia non exinanitur,
cuius potentia quicquid uult efficit: unde potero respirare, qui sic ob peccata mea cogor de-
sperare? Nam si irascaris peccantibus, soles tamen benigne dare cõsilium petentibus. Doce
me domine unde debeam sperare, ut possim saluari: orare uolo, sed nescio. Secundum igno
rantiam meam nõ possum dei misericordiam prouocare: ideo cogor desperare propter ini-
quitatem meam. Scio quidem & fateor, quia peccator sum, quia peccatũ spõte subij, & iuste
non exaudior, quia non obediui. Vtiq; bone domine peccaui, errauí: ueruntamen te nõ ne-
gaui, nec detestor bonitatem tuam. Ideo fac mecum secundum misericordiam tuam, qui es
benedictus in secula seculorum.

Finis.

Hoc opus

HOC opus Augustini non esse nō est quod admoneā. Stilus magis refert Iouinianū quempiā uel febricitātem potius. Cap. 2. nimium tribuit dialecticæ. cap. 6. dicit angelos cuncta scire ac præscire. Item alia quæ nunquam scripsit Augustinus. Apparet esse progymnasma monachi Tyronis theologiæ, qui quantū in philosophia scholastica profecisset, uoluit hoc libro dare specimen. C

DE COGNITIONE VERAE VITAE LIBER.

Caput I

SAPIENTIA dei quæ os muti aperuit, & rudibili animali humana uerba formare tribuit, me quoq; non solum sermone, sed etiam sciētia imperitum ad fandū impellit, atq; per se ac de se intellecta alijs pie innotescere compellit. Huius ergo instinctu ad utilitatem, ut spero, plurimorū, iterum committo me ad corrodendum dentibus inuidorum, & forsitan ad confodiēdum cordibus uitæ dilectorum: cum Christus ueritas & uita dicat, Hæc est uita æterna ut te solum uerum deum cognoscant. Constat profecto naturam rationalem ad hoc solum factam, ut factorem suum uerum deum intelligat, intelligendo diligat, diligendo in eo qui est æterna uita æternaliter beate uiuat. Diuinitatis ergo essentiam rationabiliter inuestigare, est ad uitam æternā festinare: hanc uero negligēdo ignorare, est utiq; ad mortem indeficientem properare: quia nimirum hic ab eo ignorabitur, dum quandoq; à beata uita sequestrabitur. Quamobrem cum de hac præclara materia plurimi sanctorum patrum multa gloriosa cōscripserint, ipsamq; rem simplicioribus obscuriorē quodammodo reddiderint, libet me per hæc condensa quasi quandam semitam stilo complanare, qua infirmis intellectibus relicto erroris deuio, per planum ueritatis liceat libere ambulare. Sed hic quilibet inuidus nebulosa facie mihi fortassis occurrit, & uirus diu sub liuido corde concretū, in me acerbiter euomit: Quid tu, inquiens, tentas ligna syluis importare, aut redundanti mari undam instillare conaris? Huius tam mordacis mordacem dentem hæc petra redundat, & uenenum maliciose euomitum in uiscera ipsius denuo retorquenda refundat. Inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarum, imitantur illū qui sunt ex parte illius. O inuide infelix, qui aliena felicitate torqueris, alieno damno depasceris, ipsis rebus probas te ex parte eius esse, qui inuides alijs quod tu ignoras scire, ac mihi ob piū laborem collatum ægris suspirijs ingemiscis, quod tibi ob desidiam, imò ob inuidiam denegatum cognoscis. Age miser, potius lætiferū uirus quo turges euome, salubre dilectionis antidotum excipe. Sin autem, parti patris tui nigro felle tabescens faueto. Ego autem cum inuidia tabescente iter nō habeo. Egregiam scripturarum syluam alacer ingrediens, non in eam ut tu uenenata lingua asseris, ligna deferens, sed preciosum uitæ lignum iustitiam esuriētibus de ea efferre conabor, & dulcem uitæ haustum uitam sitiētibus de pelago scripturæ haurire non morabor. Omnes ergo fideles ad lignum uitæq; fontem curramus, cuius gustu in æternum beate uiuamus. Libellus aūt nomen, cognitio ueræ uitæ, sortiatur, dū in eo uero uita tardioribus intellectu cognoscibilis reddi uideatur. D

Ioan. 17

De utilitate ueræ uitæ & præuia eius dispositiōe Cap. II

FRATRES. Gratias deo psoluimus, cuius dono aperte in rebus dubijs certificari possumus: Quādoquidē ergo nos in hocipsum uideas confluxisse, ne ad patriam tendentes, in uia lassabundi deficiamus, pastu potuq; ut soles refice, & tempus irremeabili cursu labile, nexibus quæstionum figens fac stabile, ne sua uolubilitas nos ociantes inuoluat, sed tua affabilitas in diuinis laborātes ad semper manēs æuum sustollat. MAGISTER, Fructum ligni uitæ in ramis crucis pendulum mecum alacres adite, fontemq; uitæ à uita quasi de loco uoluptatis manātem paradisum, ecclesiam uidelicet hortum delitiarum irrigantem unanimes haurite, cuius sapor si palatum cordis uestri indulcorabit, testor uobis, q̄ uos cum eo in æuum permansuros, de torrente uoluptatis suæ quandoq; satiabit. FRATRES. Cum carnalia sapientes spiritalia cogitare nequeamus, regnum cœlorum regionem clarissimam, omni opulentia affluentissimam, in qua cœlestem Hierusalem urbem præclaram, meritis atq; opibus inclytam, & in hac deum quasi gloriosum regem, angelos uelut milites, uario cultu conspicuos mēte formamus: idcirco poscimus, ut ratione indagante, argumentis quæq; obstantia comprimens, ueritatem quasi in

A tenebris latitantem, ad lucem nobis perducas, ac deum aliquando uidendum, ut asseris, factum quodãmodo uisibilem, ante oculos cordis nostri constituas. MAG. Cũ deus omnipotens, solus immortalis, solus inuisibilis, solus incomprehẽsibilis, lucem habitet inaccessibilem, ego autem tenebris uitiorum obsitus, tetram caliginem inhabitem, luci uirtutum inadibilem, qualiter ineffabile lumen saucijs animorũ oculis inferre potero, qui cæcutiente cordis oculo, splendorẽ tantæ maiestatis reuerberatus nullo modo intueri præualeo? FRA. Tamen nitere pro posse in illam rapi, quatenus disiecta caligine merearis ab illa illuminari, nosq; per te illustrari, sicut sæpe uidemus ualles à mõtibus iubare solis irradiari. MAG. Conabor pro uiribus uobis orãtibus, ac logica præeunte comitantibus argumentis, sequar ueritatem usq; in ipsius inaccessibilis lucis latibulum fugientem, ipsaq; concedente producam eam uobis indagantibus se ostendentem. FRA. Nostra quidem tibi non deerit oratio, tantũ sit tibi præuia dux ueritatis ratio: Magnopere quippe à te audire desideramus, qualiter in orationibus de deo cogitare debeamus, ne forte infirma mens quasi pulchrũ hominẽ imaginetur, & hoc simulacrũ pro uero deo decepta ueneretur. MAG. Fateor, magnitudine altitudinis suscepta negocij uictus succumbo, qui quæ utcunq; mente conspicio uel cõcipio, uix uerbis explicare sufficio: excedit enim omne præclarum longe summorum philosophorum ingeniũ, quia sublimitas huius rei quæ tractatur, exuperat omnẽ intellectum. Quanto quippe magis omnem creaturam transgressus conor eam diligẽti intuitu contemplari, tanto magis sentio eam ab aspectu intellectus mei elõgari. Operam tamen dabo inquisitioni uestræ pro modulo meo satisfacere, prout ipse de quo agimus, dignabitur noticiam sui desideranti animo innotescere. Vos autem ubi uires pondere tantæ eminentiæ pressæ succumbunt, oportet fragilitati ignoscere. FRA. Nos quanto diligentius huius rei perpendimus †altitudinem, tanto ardentius optamus eam nobis utcunq; fieri cognoscibilem, & eius qualicunq; modo intueri pulchritudinẽ, & ideo libenti animo tibi ignoscimus, si ea quæ uerbis non uales, saltem nutibus explices.

al's, amplitudinem

Cap. III

B MA. Sciendum igitur deum nullis uerbis proprie exprimi, nulla posse cogitatione comprehẽdi: quomodo enim immensus & incomprehensibilis prædicaretur, si humanæ locutioni uel meditationi includeretur? Nunc autem patet q; sit admirabilis, cum omnibus linguis sit inedicibilis, omnibus cordibus sit incogitabilis. Dialectica nanque disserendi potens, potenter quæq; dubia diffiniens, cunctas scripturas euibrans & euiscerans, cunctam humanam sapientiam annihilans, cum diuinitatem intendit, tantæ maiestatis luce repercussa, pauidum caput tremefacta reflectit, atq; in abdita mundanæ sapientiæ fugiens delitescit, dissolutisq; syllogismorum nexibus stulta obmutescit. Nempe nomine & uerbo cuncta exprimuntur, quæ sub decem prædicamẽtis humano corde cõcipiuntur. Sed q; ex his nullum proprie deo cõueniat, manifeste ratio comprobat: nam si dixerimus q; deus substãtia sit quæ omnibus subsistere tribuat, & per quam omnes res esse habent, mox uniuersalia & indiuidua, de quibus substãtia prædicatur, genera & species in quibus uersatur, simul & nouem accidentia quæ ei necessario inhærent, animo occurrunt, quæ cuncta liquent, quia minime in deum concurrunt. Si prædicemus q; deus ipsa magnitudo existat, quæ omnia in mensura & numero & pondere disponat, protinus paruitas huic quantitati se opponit, & sua exiguitate quod est super omnia maximum comminuit. Quem si ipsam bonitatem uel summum bonum nominemus, qui cũcta ualde bona facit, statim malum huic qualitati contrarium obuiat, & tanto bono se opponere non trepidat. Quòd si creator uel dominus prædicetur, quod utrunq; ad aliquid scilicet refertur, cõfestim relatio opponit, ante mundi cõstitutionem eum hoc uocabulo caruisse, & hoc relatiuum ex mundi creatione ei accidisse, cum ratio astruat nihil deo accidentale, sed totum quod prædicatur de eo ei esse essentiale. Porrò si ubiq; totus esse dicatur, & simul cuncta replere loca dicatur, mox localitas clandestine irrepens, illum loco includit, qui cuncta pugillo includit. Si autem sempiternus prædicetur, & cuncta tempora disponere affirmetur, cõtinuo præterito præsens, præsenti futurum succedere festinat, & initium atq; finem æternitati ascribere non formidat.

formidat. Si uero dicatur quod omnia possideat, & amictus lumine sicut uestimento refulgeat, C
statim hoc habitu cogitatio eum priuat, dum amictum lucis uel possessionem rerum ab eo separat. Quòd si semper præsens adesse testatur, confestim situs standi uel sedendi imaginatur. Si uero uniuersa regere referatur, actus laboris æternam requiē annullare conatur. Porrò si affirmetur patiēs, mala nostra sufferens, ilico passio se ingerit, & impassibilem pati contendit. His quippe decē cuncta humana† conditio includitur, & ab his omnibus proprietas summæ essentiæ euidēti ratione penitus excluditur. Cuncta etenim quæ uel oppositionem uel contrarietatem uel accidens suscipiunt, nulla ratione deo proprie cōueniunt. Igitur cum ratione repugnāte nihil de deo proprie loqui ualemus, saltem improprie & per ænigmata de deo loqui satagimus.

al's, locutio

Cap. IIII

FRA. Euidens ratio quidē docet deū humanis uerbis indicibilem, sed intellectualis mens inhiāter desiderat eum sibi utcunque fieri cognoscibilem, quæ mens instar speculi animæ uidetur, in quo ipsa imaginem creatoris sui cōtempletur. MAG. Vniuersa quæ in rebus creatis nouimus, per corporeos sensus cognouimus. Et ea quidem quæ nec uisu nec experiētia didicimus, per comparationes uisorū uel expertorum† discimus, ut quæ de bestijs uel ignotis hominibus legimus: quæ aūt nobis penitus incognita per comparationes notas nō signantur, nunquam prorsus scientiæ nostræ notificantur. Et ideo quia spiritalia nobis sunt inuisibilia, atque corporeis sensibus incōparabilia, nunquam erūt aliqua ratione nobis probabilia. Quia uero hæc cōstat esse, sed per similia edoceri nequeunt, fidem tantum credentium exigunt. FRA. Quæ ratio argumentis probat, quanquam in comparatione deficiat, necesse est ut rationalis quisque credere non renuat: tu tamen profer quid de spiritibus sciendum tibi ratio innuat. MAG. Sex modis in scripturis spiritus substantialiter dici, non nescio à uobis sciri. Primo summus omniū deus spiritus appellatur, ut ibi, Spiritus est deus, & qui adorant eum, in spiritu oportet adorare. Secūdo angeli spiritus dicuntur, ut ibi, Qui facit angelos suos spiritus. Tertio animæ spiritus nuncupātur, ut ibi, Exibit spiritus eius, & caro reuertetur in terram. Quarto uita brutorū animalium spiritus uocatur, ut ibi, Quis scit D
si spiritus iumentorum descendat deorsum. Quinto uenti dicuntur spiritus, ut ibi, Spiritus procellarum. Sexto aër scribitur spiritus, ut ibi, Os meū aperui & attraxi spiritum. Quorum definitio talis est, Aër est spiritus sensibilis, quē nos attrahēdo sentimus, ipse nihil sentiens, cunctis tamen sub cœlo uiuentibus spiramen exhibens. Ventus spiritus est aër, dei nutu aliquo modo agitatus, procellis aquarum augmentatus, per angelica ministeria excitatus, per eadem tranquillatus. Vita brutorum animalium est spiritus uitalis, constans de aëre & sanguine, animalis, inuisibilis, sed sensibilis, memoriam habens, intellectu carens, cum carne moriens, in aëra euanescens.

al's, scimus

Ioan. 4

Psal. 103

Psal. 145

Eccl's 3

Psal. 10

Psal. 118

Anima intellectiua quid sit. Cap. V

Anima uero spiritus est substantia incorporea, corporis sui uita, inuisibilis, sensibilis, mutabilis, illocalis, passibilis, nec quantitatē mensuræ, nec qualitatem formæ uel coloris susceptibilis, memorialis, rationalis, intellectualis, immortalis. Et ne hæc uacillet definitio, ratio eam probationibus roboret. Anima est spiritalis substantia. Omne enim quod alij uitam subministrat, ipsum est necesse ut subsistat: sed anima uitam corpori tribuit, igitur anima realiter subsistit. Hanc uero uitā esse ipsamet probat, dum præsentia sua corpus uiuificat, absentia sua idem mortificat. Hæc nobis quidē est inuisibilis, sed spiritibus uisibilis. Hanc etiam sensibilem esse constat, dum oculis colores, auribus sonos, naribus odores, palato sapores, manibus aspera uel lenia sentire præstat. Est quoque mutabilis: omne enim quod melioratur & peioratur mutabile est: sed anima uitijs peioratur, uirtutibus melioratur, igitur mutabilis est. Est etiam illocalis: omne enim quod loco includitur, altitudine, latitudine, longitudine aëris circumscribitur, corpus est: sed ratio docuit animam incorpoream esse, id est, nec corpus nec aliquod membrum habere, igitur constat eam esse illocalem: non enim spacium aëris ut corpus occupat, nec corpus ut aqua utrem implet: sed ut calor toto igni illocaliter inest, ita anima totū corpus illocaliter possidet. Ignis quidē est uisibilis, sed calor inuisibilis & sensibilis, & quodammodo ignem uiuificans: ita anima inuisibilis, sed sensibilis, uisibile corpus quadam occulta ui sensificat & uiuificat. Hæc est quoque

passibilis:

A passibilis. Omne enim quod mœrore afficitur passibile est, sed anima dum suæ uoluntatis compos nō efficitur, dolore mœsticiæ afficitur, igitur passibilis esse cōuincitur. Ab hac quantitas excluditur, dū nec altitudine aut latitudine aut longitudine metitur, nec sex circunstantijs, scilicet ante & retro, dextrū & sinistrū, sursum & deorsum se includere patitur. Qualitas etiam formæ uel coloris ab hac secernitur, dum nulla forma uel humani corporis, uel ullius coloratæ rei illi ascribitur. Hæc est memorialis, quia præterita recolit. Est etiā rationalis, quia præsentia discernit. Est intellectualis, quia futura intelligit. Hanc immortalem hinc esse constat, ꝙ memoriam sui apud posteros perenniter durare laborat.

Angeli definitiō, & an sint, & de eorū noticia. Cap. VI

Angelus autem spiritus est substantia incorporea, inuisibilis, sensibilis, rationalis, intellectualis, immortalis, bonorum lucida & impassibilis, malorum tetra & passibilis. Sed uidendum est utrū aliqua substantia talis in rebus creatis esse credatur, cū à nobis minime uideatur. Angelos esse ipsa insensibilia probant, quæ tam certam sui motus legem obseruant. Omne quippe quod mouetur, aut motum à se habet aut aliunde: sed omne quod motum à se habet est sensibile, ut anima: quod aliunde, insensibile, ut corpus. Quòd si sol, luna, & sydera per se mouētur, sensu uel ratione uigere uidentur, quæ tā certa tempora, tam certa cœli spacia custodiunt, & quodammodo suum intellectū huic mundo lumine uel signis innuunt. Sed qui ea rationabilia uel saltem sensibilia corpora arbitrātur, iure sensu carentes, inter irrationabilia computātur. Cum autem uere sint corpora uisibilia, sed motu carentia, utputa insensibilia, & tamen moueantur, constat profecto ꝙ aliunde moueātur. Restat igitur ea per angelica ministeria moueri: similiter uentos, pluuias, grandines, fulgura, tonitrua, tempestates, auras, iussu dei per illos regi. Qui dubitat, & ea sensibilia putat, hunc ratio stultum cum insensibilibus probat. Bruta quoqꝫ animalia usibus humanis per illos obsecundare uel aduersari qui nō credunt, aut illa per rationalem intellectum hæc facere credunt, longe à ratione recedunt. Sed & cuncta quæ in rebus insensibilibus uel creaturis sensibilibus geruntur, per illos administrari qui

B ambigit, multum à luce ueritatis desipit. Igitur constat angelos uere esse, & cuncta nobis occulta patenter nosse. Sed hoc differt inter illorum & nostram scientiam, ꝙ ipsi omnes causas rerum anteꝗ̄ eueniant præsciunt, nos autē uix & cum magno labore inuestigamus eas, postꝗ̄ res in actu constant.

Quòd deus sit, & quid sit, ænigmaticæq; descriptionis eius pulchra deductio. Cap. VII

Porrò summus spiritus, sicut à nullo intellectu ualet proprie cogitari, ita nulla definitione poterit proprie definiri uel determinari. Sed quia intellectualis mens eum utcunqꝫ agnoscere anhelat, hæc ænigmatica definitio ei interim sufficiat. Deus spiritus est essentia inuisibilis, omni creaturæ incomprehensibilis, totam uitam, totam sapientiam, totam æternitatem simul essentialiter possidens, idem ipsa uita, ipsa sapientia, ipsa ueritas, ipsa iustitia, ipsa æternitas existens, omnem creaturam instar puncti in se continens. Si autem aliquis insipiens tantum desipiat, ut deum esse diffidat, hunc solum uere esse, & alia omnia ab ipso habere esse hac ratione colligat. Omnis substantia aut per se subsistit aut per aliud, sed hunc mundum non subsistere qui contēdit, hic fatuus in nihilum tendit. Mundum autem non per se subsistere constat, dum eum ratio cœpisse doceat, partibus enim constat. Omne autem quod partibus coniungitur uel in partes resoluitur, ab aliquo utiqꝫ coniunctionem uel resolutionē patitur. Mundus ergo non per se subsistit, & ideo sequitur ꝙ creatura sit. Creatura autem ad aliquid, scilicet ad creatorem refertur. Solus ergo creator per seipsum & in seipso existit, omnis autē creatura per ipsum subsistit. Si enim ab alio esse habet, tunc deo maius est à quo hoc habet: quod deo inconueniens est. Et cū nihil præter creatorem & creaturam existat, si deus per seipsum non habet esse, necessario consequitur ut per creaturam existat: quod inconuenientissimum est. Amplius, Substantia mundi in diuersa genera & in differentes species diuiditur, & in his singulis bonum inuenitur. Omne enim utile bonum: uniuersa quippe utilia consyderātur, & ideo singula bona comprobantur. Omne autē bonum, aut per se bonum est, aut per aliud. Sed diuersa bona participatione unius boni bona esse necesse est. Diuersitas quippe recipit maius & minus: nam quantum ad genus, lapis est minus bonum, qui tantum est & non uiuit: lignum maius bo-

 num

num, quod crescendo uiuit: equus illo melius, qui uiuit & sentit: homo illo præstantius, qui uiuit, sentit, & ratione discernit. Restat igitur his maximũ & summũ bonũ, de quo omnibus inferioribus profluat bonum: & hoc bonum deus est, de quo quasi de fonte cuncta bona profluunt, & in eundem cuncta refluunt. Hic solus uere est, & ideo ueritas est. Omne enim quod est, uerum est. Quod uero nõ est, falsum est: sed deus uere est, igitur ueritas est. Creatura autem ei collata quasi nõ est, & idcirco quasi falsitas ad ueritatẽ est. Omne enim quod ex nihilo esse cœpit, in nihilũ redigi poterit: sed omnis creatura ex nihilo à deo producta, ad aliquid esse est producta, igitur si ei comparatur, nihil esse probatur. Nulla ergo mens deum esse dubitat, per quem alia cuncta esse cõsyderat, huius essentia est uita. Omne enim quod est, aut uiuit, aut uita caret: omne autem quod uiuit, aut per se uiuit, aut per aliud: sed deus per seipsum & in seipso uiuit, & alijs omnibus uiuere tribuit, igitur uera est uita & uitalis uita: seipsum quoq; & totam facturam suã sapit & intelligit, cui nihil aliud est sapere, quàm uiuere & esse, igitur sapientia est. Seipsum etiam & omnem creaturam diligit, quia iustitia est, & hanc increatam iustitiam nõ aliunde accipit, igitur iustitia & dilectio existit. Initio & fine caret, præteritum & futurum non habet, igitur æternitas est.

De cognitione diuinæ claritatis Cap. VIII

Cum itaq; ratio deum ueraciter esse probauerit, & hunc uitam, sapientiam, ueritatem, iustitiam & æternitatẽ ueris assertionibus essentialiter esse docuerit, restat nunc ut ad hunc quoq; uidẽdum aliquam fenestram aperiat, per quam mens per quosdam gradus scandens prospiciat, quatenus regem gloriæ in decore suo uidere præualeat. Pedetentim autem ratio per corporalia gradiatur, ne infirmus intellectus per ardua nitens, difficultate confractus relabatur. Inprimis igitur hunc corporeum solem mente consyderemus, cuius claritudine totum mundi orbem illuminari uidemus. Post hunc solem milia milium angelorum deo ministrantium attendamus, quos singulos ratione monstrante septies, imò centies sole splẽdidiores sciamus: nam hic sol est minister mundi, angeli autem templa dei. Quantum ergo differt templum dei à seruo mundi, tantum differt claritas angelorum à claritate solis. Deinde decies milies centena milia sublimium angelorum deo astantium perpendamus, quos singulos centies, imò milies præ sole clariores pro certo noscamus. Sicut enim luna stellas, sol lunam in claritate excellere cernitur: sic quilibet superior ordo angelorum inferiorem ab angelis usque ad Seraphin gloria, dignitate, claritate præcellere creditur. Post hos innumerabilia milia sanctarum animarum inspiciamus, quas singulas longe sole lucidiores, angelis beatitudine & claritate coæquandas nõ dubitamus. Tot & tantis luminibus singulariter consyderatis, singulorum etiam magnitudinem contemplemur, quatenus ad id quod intueri anhelamus, facilius subleuemur. Cogitemus itaq; animam splendidum ignem, cuius minima scintilla ratione instruente uincat hunc solem. Omne enim quod ab alio includitur, minus eo quod se includit, esse necessitate cõuincitur: sed cogitatio animæ quæ eius scintilla est, nõ solum hunc solem, sed & totum mũdi ambitum breui spacio includit, & totus orbis eã minime circumscribit: igitur cõstat quanq; animam toto mundo longe maiorem fore. Angeli autem sicut ab animabus beatitudine, ita etiam differunt magnitudine. Hic nemo magnitudinem corporalis quantitatis intelligat, sed illam potius intellectualem, quæ hunc mundum corporeum, & cuncta in eo corpora ad paruitatẽ redigat. Hinc iam mens se in alta eleuet, cor suum quantum potest dilatet, tot luces inæstimabili claritate, incomparabili magnitudine resplendentes sub se prospiciat: super se uero quãdam admirabilem lucem, quæ omnium illarum lucium lux sit, intẽdat, quæ sic super tot & tantas luces longe refulgeat, sicut sol super omnes stellas luceat: cuius lucis ineffabilem magnitudinem & admirabilem pulchritudinem illæ tot & tantæ luces iugiter admirẽtur, & in cuius affluentissimam dulcedinem indefesse prospicere delectentur. Hæc profecto est lux inaccessibilis, quã inhabitat essentia dei, solis mundis cordibus uisibilis. Nullus hic cogitet luce deum, quasi tabernaculo hominem circundatum, quasi aliud sit deus qui lucem inhabitet, & aliud lux quam inhabitet, sed potius illam lucem essentiam dei sciat, in qua uniuersa bona simul locata sciat. Hæc est lux quæ angelos & animas

A & animas in cœlis sua uisione satiat. Hæc est quæ mūdicordes per contēplationē illuminat. Hæc est quæ solis lucernam in mundo commorantibus, ut candelæ lumen in carcere positis præstitit, qua de tenebris ad lucem, de morte ad uitā, de exilio ad patriā remeare possint.

De uarijs nominibus beatæ uisionis, qua iusti deū uidēt Cap. IX

Ergo in oratione taliter mens nostra deum meditetur, taliter intentio nostra imaginem eius contempletur, scilicet talē lucem quæ sic super solē, ut sol super candelā resplendeat, imò talem quæ sic super innumera angelorum & animarū milia præ sole centies splēdida, ut sol super sydera refulgeat. Vnde dicitur pater luminum in canonica Iacobi, Omne datū optimum & omne donū perfectū desursum est, descēdens à patre luminū. *Iac. 1* Non multū quippe à ueritate aberrat qui talem dei imaginē ante oculos cordis in oratione uersat. Hæc præsens uisio dei facie ad faciē regnū cœlorū uocatur, quia extra hoc corporeum cœlum, imò extra omnem locum, angeli & iusti qui cœli nominātur, hac uisione fruūtur. Idcirco etiā quamuis deus in omnibus creaturis essentialiter manere credatur, proprie in cœlis, id est, in iustis habitare prædicatur: quia ipsi inhabitationē eius fruendo sentiunt, & cū omnibus rebus inesse gaudentes conspiciunt, quē sibi minime adesse cognoscunt qui terrena diligunt. Sicut enim uidens & cæcus in sole stantes, uidens claritate solis uidēdo fruitur, cæcus lumine eius priuatur, & quamuis præsentia solis utriq; æque assit, tamen eius præsentiā non æqualiter uterq; sentit: sic deus hos tantū inhabitare dicitur, q eius præsentia facie ad faciē uidēdo ut angeli, aut per cōtemplationē speculādo ut iusti in hac uita fruūtur: in his autē non esse dicitur, qui eius uisione priuātur. Vnde & intra nos regnū cœlorū esse prædicatur, quia uisio dei omnipotētis, quæ regnū cœlorum, id est, iustorū nominatur, in angelis & iustis cōtemplatur. Hæc etiā uita æterna appellatur, quia beati in præsentia deficiētis uitæ plene perfruūtur, & nunq̃ nec morti, nec ullis doloribus ministris mortis subiacere permittuntur. Ad hoc nanq; creati sunt ut æternaliter uiuāt, & æternā uitā æternaliter aspiciāt. Hæc quoq; cœlestis ciuitas nūcupatur, quia unanimitas illorū ciuiū ad uidendū regē gloriæ in decore suo congregatur. Hæc
B nihilominus Hierusalē cognominatur, quia uisione semper manētis pacis satiatur. Hæc paradisus uocitatur, quia omnimoda omniū delitiarū abūdātia iocūdatur. Hæc quoq; supna patria nominatur, quia omnes iusti hāc uisionem, utputa filij dei, hæreditare nō dubitātur. Cum ergo sanctos in oratione inuocatis, sic oportet de eis cogitare cōstitutis in gloria æternæ claritatis, scilicet splēdidissima lumina longe præ solis fulgore lucentia, qui omnia bona pleniter in dei uisione habeant, & cunctis se inuocātibus potenter subueniant. FRA. Sol æternus ad quem uidendum nos tua dulcis oratio perduxit, & cuius serena lux in cordibus nostris per tua uerba illuxit, ipse te de tenebris exemptum in lucis regione cōstituat, & inter luces quas prædicas, te lucentē luce suæ uisionis perenniter frui tribuat. MAG. Si quid per me probabile profertur, nolo ut inde mihi, sed deo, cuius donum est, gratia referatur, qui sæpe per abiectos seruos ad hæreditatē suæ uisionis filios suos cōuocat, & per hostes de exilio ad patriam iter salutis amicis prænotat. Et bene nostis aliquando deformem formoso speculum, imò cæcum uidentibus lumen tenuisse, ac claudum sanis gressu uiam ostendisse.

De necessaria personarū trinitate in essentiæ unitate Cap. X

FRA. Nos quoq; propter ea quæ audiuimus, perenni deo grates referimus, cuius uisio per te nobis innotuit, & qui talē thesaurū carnalibus abscōditum per te nobis protulit. Sed quia pōdus carnis animā aggrauat, ecce iterū carnalis cogitatio mentē diuina contemplantem pulsat. Cū enim superius ratio unū deū uerissime esse demōstrauerit, & ipsum solū cuncta ex nihilo fecisse probauerit, quomodo quasi tres deos adorare docemur, dū patrē perfectū deum, filiū perfectū deum, spiritūsanctum perfectū deum cōfiteri monemur? Dū enim subdistinctæ tres personæ distinguūtur, quid aliud q̃ tres dij à nobis intelligūtur? MAG. In ipsa ueritate se demōstrāte & ratione probante, citius uidebitis necessariū in una essentia personarū trinitatem, itē per omnia necessariā in tribus personis indiuiduæ substātiæ unitatem: cū iam superius ænigmatice de deo loquerer, quia nō poterā proprie, quid dixi essentiā dei esse? FRA. Lucem. MAG. De luce quid gignitur? FRA. Splendor. MAG. Quid in luce & splendore simul consyderatur? FRA. Calor. MAG. Num in substantia lucis,

splendoris & caloris inuenitur diuersitas? FRA. Non,sed identitas. MAG. Num in uocabulis uel officijs prædicatur identitas? FRA. Minime,sed diuersitas:nã lucis uocabulum ipsam substãtiam,splẽdoris uocabulũ lucis gratiã, caloris uero uocabulũ uidetur exprimere lucis efficaciam. MAG. Igitur patet tria uocabula diuersa unam cõstare indiuiduam essentiam. FRA. Per omnia patet. MAG. Summum spiritum patrem lucẽ appellari habetis in C
1.Ioan.1 Ioanne apostolo, Deus lux est, & in eo tenebræ nõ sunt ullæ. Summũ quoq; spiritũ filium
Heb.1 splendorem nũcupari habetis in alio Apostolo, Qui est splẽdor substãtiæ eius. Summũ ni
Deut.4 hilominus spiritũsanctum calorẽ nominari apud Moysen, Deus noster ignis est. Cũ itaq; lux,splẽdor,calor una sit natura & indiuidua substãtia, uocabula uero diuersa,cõstat profecto patris & filij & spũsancti unã naturã indiuiduãq; essentiã esse,dũ in eo quod significat quid sit,substãtialiter spiritus nominatur:& itẽ in personis diuersitatẽ necessariã,dum pater gignẽs,filius nascẽs,spiritussanctus ab utroq; procedẽs prædicatur. FRA. Planè trinitatem in personis perspicue uidemus, & necessariam in substantia unitatem euidenter tenemus.

Vnde substãtiæ & personæ nõia ad diuina trãsferantur, & unde pater dicatur uel gignens Cap.XI

MAG. Ideo uigilantissime hæc duo nomina,scilicet substantia & persona diuinæ essentiæ coaptãtur, quia semper substãtia de indiuiduis prædicatur in pluralitate cõsistentibus: persona autẽ de indiuidua rationali natura prædicatur,cũ nos soleamus personis pluralitatem,substãtiæ autẽ designare essentiæ unitatẽ. FRA. Qua similitudine uocatur æterna lux pater? MAG. Quia ex se prolẽ genuit æqualem. FRA. Nónne sibi magis matris nomen cõuenire uideretur? MAG. In patre est semper principalis causa prolis, & ideo à principali sexu debuit iure hoc nomine appellari. FRA. Qua similitudine dicitur gignens? MAG. Certum est q; mens gignit cogitationem. Cum autẽ mens seipsam cogitat,quasi aliam sibi similem generat. Sic summus deus cum seipsum talem qualis est cogitauit,proculdubio similem sibi per omnia imaginẽ generauit. Et sicut gignens iure pater uocatur, ita rectissime genitus filius nominatur.

De coëternitate filij cum patre Cap.XII

FRA. Si deus filium genuit, uidetur aliquando fuisse q; filium non habuerit, & hoc nomen ex accidenti possederit, Quòd si hoc ita est,superior prolatio labefactatur,qua deo nihil accidentale,sed totum essentiale prædicabatur. MAG. D
Iam docuit ratio,dei essentiã esse æternam uitã, initij & finis nesciã. Quòd si hæc singularis uera uita absq; initio semper fuit,cõstat q; & absq; initio semper se uiuere intellexit. Quòd si se uiuere non intellexit,sapiens non fuit,quod nefas est de deo dicere. Quòd si aliquando sapientiam aliunde accepit,qua prius caruit,tunc id à quo tantũ bonum accepit deo melius extitit,quod absurdissimũ est. Sed si sempiterna uita semper se uiuere intellexit,hæc intelligentiæ sapientia non aliunde ei accidit,sed semper ei coëssentialis fuit,quanq; hanc ex se ut prolem suã ineffabiliter genuerit:igitur pater nunq̃ sine filio extitit.

Vnde filius dicatur splẽdor æternæ lucis, & non filia Cap.XIII

FRA. Qua similitudine splendor æternæ lucis filius uocatur,non filia? MAG. Quia per omnia similitudo patris in eo exprimitur, unde & similitudo eius dicitur. Nihil enim in rebus creatis ad integrum eius similitudinem seruat à quo nascitur. Capilli nanq; à capite nati sunt capiti dissimiles,poma ab arboribus nata sunt illis dissimilia,lana dissimilis ouibus. Fœtus animaliũ, uel ipsi filij hominum,non per omnia similes qualitati genitorum. Hic autem per omnia gignenti est simillimus,& ideo uerissime nõ filia,sed filius uocatur.

Quare uerbũ dicatur filius,& de triplici uerbo Cap.XIIII

FRA. Qua autem habitudine filius uerbũ uocatur? MAG. Tripliciter uerbum intelligitur:uerbi gratia,Cum hoc uerbũ homo,homo profert ore,aut cũ idem uerbũ homo, absq; motu linguæ in corde suo format,aut cum res ipsa quã significat illud uerbũ homo,qualis sit intellectu cogitatur. Hoc tertio modo deus uerbũ suum genuit, cũ seipsum cogitãdo dixit, Et quia totã mundi formã eadẽ cogitatione creauit, ideo dicitur, q; omnia in uerbo suo fecerit:unde & de creatione mũdi legitur,Ipse dixit & facta sunt. Nihil enim aliud est filius uel uerbũ dei,q̃ cogitatio uel ars uel sapiẽtia eius. Nempe cũ nos aliquã rem cogitamus,ipsius rei imaginem in cogitatione nostra formamus:sic deus cum seipsum cogitauit,similem sui per omnia imaginem formauit:ideo hoc uerbum imago uel similitudo dei dicitur,sed nihil aliud nisi eadem essentia exprimitur:unde & hoc uerbum dicitur quasi uere bonum.

Quare

De creaturarum trifaria subsistētia Cap. XV

A FRA. Quare dicitur, Omne quod factum est, in ipso uita erat? Num lapides qui stolidi sunt, in uerbo dei uiuunt? MAG. Omnis creatura trifarie subsistere dicitur, In deo, in seipsa, in nobis. In deo uita immutabilis, in seipsa substātia commutabilis, in nobis similitudo rerum imaginabilis: uerbi gratia, Lapis in seipso est substantia mutabilis, quia in calcem commutabilis, in nostra cogitatione similitudo lapidis, in arte dei essentia interminabilis, uitæ durabilis. Cum enim artifex domum facere cogitat, iam domus in ipsa arte uiuit, quā postmodum manus ædificat. Sed illa quā manus erigit, corruet: illa uero quæ in arte uiuit, permanet. Nihil quippe aliud est ars q̄ anima, & anima nihil aliud q̄ ars eius: & ars eius nihil aliud est q̄ ipsa uita: sic uerbū dei nihil aliud est q̄ ars eius, & ars nihil aliud est q̄ ipsa uita, & in hac cuncta immutabiliter permanebunt, quæ in substantia sui mutabilia deficiunt.

Quō solum uerbū incarnari potuit Cap. XVI

FRA. Cum euidens ratio idē uerbum cum patre & spiritusancto, unā & indiuiduam substantiam inexpugnabiliter probauerit, quomodo solum incarnari potuit? Si enim à patris & spiritussancti essentia est separatum, & sic singulariter in humanitate, cōstat profecto ꝙ patris & filij & spiritussancti substantia non est indiuidua, quæ potuit pati separationis discrimina. MAG. Sicut sempiterna uirtus diuinitatis per ea quæ facta cōspiciuntur potest intelligi, sic hoc profundū mysterium & occultum, per ea quæ in nobis gerūtur ratione perscrutāte poterit inspici. Notum est enim ꝙ humana mens uerbū communis locutionis ex se cogitando gignit, & idem uerbum in mente & in memoria simul una essentia existit. Cum uero mens uerbum suum alijs innotescere cupit, cum eadē cogitatione quæ nihil aliud est q̄ uerbum suum, & cū memoria disponit, quod idē uerbum corpus uocis induit, & auribus audibile, & cordibus audiētium uisibile procedit, & etiā litteris corpus suum ligari & uideri permittit, & tamen inuisibile manens, de essentia mentis & memoriæ nō recedit. Non ergo mens neq; memoria, sed solum uerbum singulariter sonuit per corpus uocis sensibile, & tamen inseparabiliter mansit in essentia mentis & memoriæ inuisibile. Sic summus pater uer-
B bum suū seipsum cogitādo genuit, quod in patris & spiritussancti essentia simul coëssentiale subsistit: sed tamen nec pater nec spiritussanctus, sed solum uerbum quod est patris filius, singulariter humanū corpus induit, se hominibus sensibile exhibuit, corpus sumptum indigna pati permisit, & ipsum inseparabiliter in essentia patris & spiritussancti inuisibile & impassibile permāsit.

Quare amor dei spūs nominetur & sāctus. Cap. XVII

FRA. Qua autē similitudine amor dei spiritussanctus nominatur? MAG. Dei essentiam dixi esse uitā, uera autē uita se uiuere intelligit, & si se uitam intelligit, se utiq; diligit. Dei autem uiuere, intelligere, diligere, nihil est aliud q̄ existere. Dilectio ergo dei est uita, & uita est spiritus. Et quia deus per dilectionem cunctis esse uel uiuere tribuit, idcirco spiritus nuncupatur. Ideo autē sanctus additur, quia cuncta per eum sanctificātur.

De spiritusancto Cap. XVIII

FRA. Qualiter probatur hic spiritus à patre & filio procedere? MAG. Nihil aliud spiritussanctus, q̄ amor dei intelligitur, unde & deus charitas dicitur. Constat autem quia pater filium ut seipsum diligit, & item filius patrem tanq̄ seipsum diligit. Vita nanq; diligit se sapere, & iterum sapientia diligit se uiuere: uitæ autem & sapientiæ probata est una essentia esse. Igitur dilectio uel amor uel charitas, quod est spiritussanctus, in substātia patris & filij coëssentialis existit, & ideo ab utroq; æqualiter procedit. FRA. Si spiritussanctus patri & filio coëssentialis existit, quomodo ab indiuidua substantia separari potuit, cum in specie columbæ super dominum, uel in forma ignis super apostolos apparuit? MAG. Sancti spiritus substantia non in columbam uel ignem est transmutata, sicut nec uerbi in carnem est transformata: sed spiritussanctus columbæ corpus cōdidit, in quo se ad horam super corpus sibi inseparabiliter unitū, ad testimoniū hominibus uisibilem præbuit, ipse uero inuisibilis in essentia patris & uerbi inseparabiliter mansit. Animas quoq; discipulorum interius possidens, foris speciem ignis uel luminis oculis hominū pro signo exhibuit, & tamen à substantia patris & filij non recessit: Profecto insinuans ꝙ pater & filius per eū peccata consumunt, & in eorum amorē hominum corda per ipsum accēdunt, & ꝙ impios per eum iudicabunt, iustos uero lumine uitæ in ipso glorificabunt.

Cur æqualitas ꝑſonarum deitatis nomine potiſs. honoretur. Cap. XIX

FRA. Quomodo conſtat has perſonas eſſe coæquales? MAG. Deus eſt ſumma uita, C ſumma ſapientia, ſumma dilectio. Quantum ergo uita uiuit, tantum ſe intelligit, & tantum ſe diligit. Si enim non tantum ſe intelligit quantum uiuit, nequaq̃ ſumma ſapientia erit: & ſi non tantum ſe diligit quãtum ſe intelligit, ſumma dilectio minime exiſtit. Sed cum ipſius ſubſtantia ueriſſime ſummum bonum ſit, ſumma autem uita & ſumma ſapientia & ſumma dilectio non niſi in ſummo bono inueniri poſſint, neceſſario ſequitur tres perſonas, patris gignẽtis, filij geniti, ſpiritusſancti procedẽtis, per omnia eſſe æquales, & in una eademq́ꝫ indiuidua ſubſtantia ſummum bonũ exiſtentes. FRA. Cur in his uocabulis magis deitas ueneratur q̃ aliarum uirtutum, cum miſericordia & iuſtitia, & cæteræ uirtutes eius eſſentiæ aſſignẽtur? MAG. Quia illa ſunt ei proprie ſecundũ ſe ſubſtantialia, iſta uero ſecundũ nos ei accidẽtalia. Miſericors nanq́ꝫ inde dicitur, nõ ꝙ miſerum cor habeat, ſed omnẽ miſeriam longe à deo eſſe ratio probat. Iuſtum autem humana locutio nominat, qui bonis bona, malis mala recompẽſat. Verum quia deus miſeris in miſerijs ſubuenit, nomen miſericordis & miſericordiæ accipit, quamuis ſi nunq̃ aliquis miſer fuiſſet cui miſericordiam impenderet, non minus tamen in ſubſtãtia ſui ipſa miſericordia exiſteret. Quia uero iuſtis largitur præmia, iniuſtis irrogat ſupplicia, iuſte uocatur iuſtus uel iuſtitia, tamen ſi nullus foret cui uel gloriam uel pœnam impenderet, non minus ipſe iuſtitia exiſteret. Sic de cæteris uirtutibus ſentiendũ eſt.

Si nullus eßet miſer uel dãnatus, adhuc deus ſuã miſericordiã uel iuſtitiã poſſet oſtendere Cap. XX

FRA. Hinc maxima uidetur quæſtio ſuboriri, ſi miſericordia dei nõ potuit dinoſci niſi per miſeros, & iuſtitia eius ſciri niſi per dãnatos, uidetur ineuitabiliter ſequi, quoſdã neceſſario miſeros factos, per quos miſericordia dei manifeſtaretur: quod ſi ita eſt, tunc fruſtra prædicabitur malum nihil eſſe, cum nihil poſſit peius excogitari q̃ miſeria & damnatio: & ſi hoc per ualidiſſima rationis argumenta non infirmabitur, iam deus ſummum bonum minime cognoſcitur, imò autor eſſe tanti mali cõuincitur. Porrò ſi noluit uel non potuit oſtendere ſuam miſericordiam niſi in miſeris, iuſtitiam niſi in damnandis, quis non uideat ſequi eum maleuolum uel impotentem, in uno ꝙ bonum niſi per malum oſtendere noluerit, in altero ꝙ aliter facere non potuerit. D MAG. Quis demens hæc præſumat dicere miſericordiam & iuſtitiã dei niſi per miſeros & damnandos manifeſtari non potuiſſe, cum manifeſte conſtet nos occultas diuitias nõ ſolum per egentes, ſed etiã per abundantes demõſtrare poſſe. Si enim occultam habuero pecuniã, non ideo neceſſe erit quenq̃ pauperem exiſtere cui largiendo eã manifeſtam faciã, cum idipſum diuiti tribuẽdo facere queam: ſed potius ſi quilibet pauper exiſtens ad me uenerit, de occulta pecunia ei miſericordiã impendi oportebit. Sicq́ꝫ eius experiẽtia me largũ & locupletẽ comprobat, quod idẽ in diuite poſſe fieri cõſtat, quamuis diuitis aut pauperis ſcientia uel experientia nihil mihi utilitatis, utputa omnia bona habenti conferat. Ipſis autẽ utilia, imò neceſſaria me habere eis ſcire & experiri multũ expediat. In hunc quippe modũ ſi nullus aliq̃n miſer uel damnabilis fuiſſet, deus omnipotẽs miſericordiã & iuſtitiã in angelis & hominibus nõ minus manifeſtare potuiſſet, de ſua uidelicet abũdantia eis miſericorditer largiẽdo quod minime haberẽt, præſertim cũ omnis creatura à ſe nihil omnino habeat, ſed omnia ab ipſo fonte omniũ bonorum accipiat, ac dona ſua in ſuis iuſte cõſeruãdo quæ ab eo accepiſſent. Et ideo nõ erat neceſſe ut uel angelus damnationẽ ad manifeſtandã dei iuſtitiã, uel homo miſeriã ad declarandã dei miſericordiã inciderent, cũ utrunq́ꝫ inſtãtibus angelis declarauit, miſericordiã uidelicet, eos à lapſu conſeruãdo, iuſtitiã, eis præmia dãdo. Quia autẽ libera uolũtate angelus uel homo à deo apoſtatauerũt, miſericordiã & iuſtitiã quaſi prius occultã, manifeſte experti ſunt, dum illũ iuſtitia manifeſte dãnauit, iſtũ miſericordia miſericorditer de miſeria liberauit. Et cũ in hac experiẽtia nihil deo utilitatis accreuerit, in quo plenitudo omniũ bonorũ ante omnem creatã creaturã fuerit, ſequitur ꝙ nulla neceſſitas, ſed ſola uoluntas eos ad miſeriã cõpulerit.

Malum quid ſit, & ꝙ ĩ regno dei nihil inordinatum relinquatur. Cap. XXI

Deum autẽ autorẽ mali nõ eſſe hinc aperte cõſtat, ꝙ ipſe omne malũ damnat. Porrò ꝙ malum nõ ſubſiſtat, euidens ratio probat. Omnis enim ſubſtantia bona eſt, ſed malum bonum nõ eſt, igitur malũ ſubſtãtia nõ eſt, ſed priuatio boni eſt. Videtur aũt malũ quoddam

A agendi uel patiēdi separabile accidens. In actu quidem, dum inordinate agitur: in passione autem, dum inordinata actio bene ordinabitur. In regno quippe cuncta ordinantis nihil inordinatum relinquitur. Est autē rectus rationalis creaturæ ordo, ut caduca respuat, mansura appetat, homines in anima immortales diligat, deum summū bonum præ omnibus amans, eius uoluntati obediat. Sed qui summum bonum contemnūt, caducum mundi bonum diligunt, suas animas despiciunt, sicq; malum faciunt. Hoc uero malum ordinabitur, dum hæc actio in passionem mutabitur: nam dum tales & summo & caduco bono priuantur, necesse est ut asperis, quæ blanditijs contraria sunt, afficiantur, quæ tamen in seipsis non sunt mala, sed à patientibus uidētur amara: igitur per naturam nihil est malum. Deum autem summum bonum hinc constat, ꝙ malis & reis quasi cōtra iustitiā misericordiam suam prærogat. Nempe à fonte summi boni talis iustitia manat, qua iure deus indignis misereri debeat: qui etiam in hoc beneuolus comprobatur, quia solus tot bonis frui noluit, sed ex nihilo tot substātias protulit, quibus bona gloriæ distribuit. Omnipotens uero, imò ipsa hæc omnipotentia hinc determinatur, ꝙ tantam machinam rerum cum omnibus quæ sunt, potuit ex nihilo formare, & omnis creatura eum ad inconueniens non flectit, sed quicquid est nutui suo paret. Hæc est tota munitio nostræ propositionis, subruta arce manifesti erroris.

Vnde creatura sit cōdita. Ca. XXII

FRA. Vtile est munimen erroris subrui, & arcē ueritatis cōstrui, cuius fundamētum quia super omnia creātem stabiliter locasti, superest ut machinam super originem creaturæ consolides, ac finem mundi initio continuando ædifices, culmenq; in alto regni cœlorum consummes. Itaq; ratione probāte nobis insinua, utrū uniuersitas creaturæ ex creatoris substantia, an ex aliqua præexistente materia, an ex nihilo sit condita. MAG. Huius structuræ congeriem hic artifex corroborabit, cuius opus nullius augmēti molimen cōquassabit. Ex substantia creatoris se esse ipsa creatura negat, & euidēs ratio totis armis suis repugnat. Deus nanque est immutabilis, omnis autem creatura mutabilis, quæ si ex immutabili natura
B processisset, consequenter & ipsa immutabilis perdurasset. Porrò si corruptibilis natura ex substantia dei prodijt, sequitur ꝙ dei essentia corrumpi possit: quam cæcæ mentis insaniam iacula rationis confodiunt, & à præsentia ueritatis longe reijciunt. Quòd autem ex nulla substantiali materia cōdita sit, hinc constat, ꝙ nihil præter deum fuerit. Restat ergo ꝙ uniuersitas creaturæ ex nihilo creata sit, non ꝙ nihil aliquid sit, sed quod non aliquid fuit, hoc aliquid creator esse fecit. Tamen ante creationem totius creaturæ, imago in uerbo, id est, in arce dei fuit, ad cuius exemplar uniuersitas in creatione prorupit. Sicut enim pictor uarietatem picturæ prius in mēte fingit, ad cuius similitudinem postmodum uisibilem picturam pingit: ita deus uniuersitatē creaturæ prius in sapiētia sua formauerat, secundū quā formam cuncta per multimodas species creauerat. Sed pictor picturam mente cōceptam in re non existentē, per colores & per instrumēta extrinseca ad esse producit: deus autē uniuersitatem creaturæ in sapiētia sua nullā quidē substātiam existentem, per nulla instrumēta in tot substantias produxit, & ideo ex nihilo omnia fecit, & tamen quasi non ex nihilo, sed ex aliquo uisibilis mūdus processit, dū instar archetypi mūdi formas induit.

Propositio quinq; difficiliū quæstionum. Cap. XXIII

FRA. Iam egregia turre in altum surgēte discreta ratio tenebras erroris undiq; uersum eliminet, præclarā structurā serena ueritatis luce clarificet, ac nobis inclytæ ædis opus mirātibus aperiat: Vtrū creator in creatura, an creatura in creatore, an uterq; in utroq; consistat: an potius creator extra creaturā alicubi in aliqua gloria substātialiter maneat, an creaturā per se existentē potētialiter repleat: an dimidius in cœlo, dimidius in mundo: an aliqn̄ totus in cœlo, aliqn̄ totus in mūdo subsistat, an ꝑ singula loca diuisus, an in omnibus locis totus existat: an aliqn̄ in hoc loco, aliqn̄ in alio loco sit, uerbi gratia, heri Hierosolymis, hodie Carthagini, cras Romæ morari credēdus sit, an extra omnē locum & extra omne tēpus semꝑ ubiq; sit. MAG. Sicut sol exoriēs quasuis innumeras rerū formas tenebris obsitas cūctas sua præsētia irradiat: ita potēs ratio, licet multiplices nimiūq; perplexas uestras propositiones ꝑspicaci intuitu singulas disterminat, resq; profundissimas de obscurissimis latebris protractas ꝑspicue elucidat.

Quod

Responsio ad primã, & q. creator in tota creatura cõsistat. Ca. XXIIII

Quod creator in tota creatura existat, omnis creatura probat, quæ se nihil à se, à deo autem esse & bonũ habere clamat. Deus nanq; est summa essentia & summum bonũ, omnis autem creatura per eum subsistit: omnis uero substantia bona est, quia ex summo bono est. Vbi autẽ deus nõ est, ibi nihil est: ubi autẽ aliquid substãtiale est, ibi deus est, ergo in omni creatura deus existit. Hic fortassis infirmus animus dicit apud se, Si deus in omni creatura est, tunc est in cœno, & in inferno, & in brutis animalibus, & in dæmonibus, quæ utiq; creaturæ sunt. Hic nullam inconuenientiam ratio aperta probat, quæ in his omnibus bonum probat & consyderat. Cœnũ quippe res aliqua est permixta cũ alia, utpote terra cum aqua, uel cũ alia huiusmodi: terra autẽ bona est, quia substãtia est, & aqua bona est, quia substantia est. Infernus quoq; dicitur esse igneus, & ignis est bonus, quia substantia est. Bruta etiam animalia singula in genere suo ad aliquid utilia sunt, & ideo bona sunt. Dæmones nihilominus in eo q angelica sunt natura, boni sunt. Igitur cũ constet hæc singula in bono subsistere, necessario sequitur deũ qui solus bonitas est, in omnibus esse. Sed & omnis creatura deum sibi inesse per aliquid sentit. Angeli enim & uniuersa uiuẽtia deũ sibi inesse sentiunt. Deus quippe uita est, & omne quod uiuit uita uiuit. Non enim angelus magis uiuit q̃ uermis, licet ille sit immortalis, iste mortalis. Nec angelus magis subsistit q̃ uermis, quãuis illius substãtia sit æterna, istius autẽ caduca. Corpora autẽ cœlestia, sicut sol, luna, sydera deũ in se sentiunt, dũ per eum lucent & subsistunt. Arbores & herbæ deũ in se sentiũt, dum per eũ crescunt & subsistunt. Lapides uero deũ sibi inesse sentiunt, dũ per eũ subsistunt. Dæmones sibi deũ adesse sentiũt, dũ per eũ uiuunt, & sentiũt q iudicio dei iusto mala in pœnis luũt. Deus enim iustitia est, & ubicunq; iustitia exercetur, deus ibi esse creditur. Sic deniq; adest imperator latroni dũ eũ dãnat, sicut militi dũ eũ remunerat. Et nemo opinetur deũ sordes mũdi abominari: sed solũ peccatorũ sordes nouerit eum execrari, nec eum ullo modo posse ulla re commaculari, sicut nec radiũ solis ulla immũdicia sordidari.

Quòd omnis creatura in creatore existere probetur. Cap. XXV

Omnis autẽ creatura in creatore hinc existere cognoscitur, q extra deũ nihil esse creditur: sed tamen non sic est in eo ut sit eius substãtia uel pars eius essentiæ, ut cor est in animali uel pars animalis, sed ut lucernæ lumen in sole nõ est eius substãtia, neq; pars eius essentiæ. At aliquis stultus hic prorũpit & dicit, Si lapis est in deo, & deus est in lapide, ergo lapis est deus. Nõ utiq; sequtur, ut omne quod est in altero sit illud in quo est: nã uinũ est in utre, non tamen uinũ est uter. Sol quoq; in speculo, & speculũ in sole, & tñ neutrũ est illud quod aliud. Sicut aliquis Romæ positus, si cogitatione totã ciuitatẽ illuminaret, totã urbẽ cũ populo imaginãdo menti suæ includeret, recte diceretur Roma in eius anima, & eius anima in Roma esse, nec tñ eius substãtia esse: sic profecto deus in omni creatura, & omnis creatura in eo rectissime affirmatur, & tñ neuter est quod est aliud. Sed hic creator deus immutabilis uerissime prædicatur. Sed quia nos in tenebris nati sumus, lumen ueritatis uidere nõ possumus. Mundũ hũc super abyssum fundatũ: deũ autẽ in cœlis cũ angelis locatũ cogitamus, & extra hunc mundũ nihil nisi tenebras esse putamus, sed potius uisus mentis nostræ ueræ lucis magnitudine hebetatur: sicut corporeus oculus fulgore solis reuerberatur, & tenebræ nostræ tantã claritatẽ cõprehẽdere, & sua caligine cordis intuitu eã nos contẽplari præpediunt. Nẽpe totus hic mũdus instar breuissimi puncti intra deũ collocatur: serenissima autẽ lux maiestatis eius extra undiq; uersum in immẽsum diffũditur. Deus quippe uniuersa supra & infra, interius & exterius, & in circuitu essentialiter replet, & nullius creaturæ intellectus interminabilẽ eius substãtiã ulla cogitatione excedit. Hoc iterũ infirmũ intellectũ scãdalizat, & tacitus apud se uolutat, Si cũcta in deo sunt, ergo & lupi & serpẽtes & dæmones in eo sunt. Hic ut supra nulla incõuenientia cõprobatur, dũ in his omnibus bonum reperiatur: Omne autẽ bonũ in deo est, extra quẽ nihil.

Cur non tota creatura æqualiter bono fruatur Cap. XXVI

Sed quæritur, cur aliqua creatura quicq; mali patiatur, & non potius tota æqualiter bono fruatur, si deus qui est summum bonũ, in omni creatura esse declaratur. Sed sciendũ est, sicut anima per totum corpus diffusa, in singulis membris tota cõsistit, non tñ tota singulis membris administrationis suæ munera tribuit, sed oculo tantum uidere & non audire, auri

autem

A autem audire & non uidere, & cæteris in hunc modū: membrū autē cui donū uegetationis subtrahit, stolidum & inutile remanebit, & hoc malū pati uel nihil pati affirmatur, quia bono priuatur: sic deus per omnia diffusus in singulis totus consistit, nō tamen singulis cuncta dona gratiæ suæ tribuit: sed singulis prout sibi placuerit, lapidi tantū esse & nō uiuere, arbori crescendo uiuere, nō sentire, bestijs sentire, non discernere, angelis & animabus discernere & immortales existere. Cui autē aliquid horum subtraxerit, protinus in corpore uniuersitatis inutile erit. Et cū ei bonum quod naturæ blandū est subtrahitur, mox ex necessitate amaro quod ei cōtrarium est afficitur, ut homines in mūdo, dæmones in inferno: sicq; malum pati prædicatur dū bono priuatur: sicut cæcus in sole positus tenebras pati dicitur, dū luce non fruitur. Cur autē deus uni creaturæ dulcedinem suæ præsentiæ perfruēdam exhibeat, alteri subtrahat, ratio nullo acumine penetrare ualet, sed terribilem deum in iudicijs suis stupet.

Cur nō tota creatura in uno statu permaneat, cū in deo sit qui immutabilis est. Cap. XXVII

Itē quæritur, si deus in omni creatura, & omnis creatura in eo est, quomodo aliquid deficiat & nō potius totū in uno statu pmaneat, præsertim cū immutabilis deus cūcta cōtineat. Sed sciendū est, q; in hoc creator à creatura discernitur, dū hic immutabilis, hæc autē multū instabilis cernitur: cūcta autē æternitatem imitātur, dū deficiēdo, & iterū recrescēdo, & iterū quasi in circulis existētiæ semper rotātur. Quia enim de nihilo originē simpliciter sumūt, in nihilū recurrere, & quasi extra deū exire cupiūt: sed quia exitū nō inueniunt, quasi in circulos reuoluta rursum in esse redeunt. Cœli quippe & sydera semper in circulos suos reuoluūtur: aquæ iugiter fluēdo quasi pacto circulo in fontes suos reuertūtur. Arbores, herbæ, animalia crescendo, senescēdo, putrescendo, iterū recrescēdo quodāmodo circulose circūaguntur. Hoc quoq; modo cūcta per se in nihilū tendūt, sed per continentiā dei semper in datā naturam reuerti cōtendunt. Itē quæritur, si homo in paradiso perstitisset, utrū hæc cūcta ut nūc mutabilia fuissent? Proculdubio cuncta cū labili tempore ut nūc uices suas crescēdo, deficiēdo, nascendo, moriēdo seruarent, ipse in uno statu stabilis & dñs omniū pduraret: quia uero peccādo instabilis extitit, ipse cū tempore & caducis rebus labi cœpit.

Respōsio ad reliq̄s quæstiones supra cap. 23. propositas Caput XXVIII

B Fugatis tenebris de structura sacræ ædis, iā ad dissoluendas machinas contra eā erectas attingamus. Deum alicubi esse substātialiter & ubiq; potētialiter, repugnat firmitati totius iā elaboratæ disputationis, & subruitur impulsu euidētissimæ rationis. Si eñ alicubi & nō ubiq; substātialiter est, tunc circūscriptus est & localis: & si localis est, tunc corpus est: & si corpus est, concluditur nō esse deus. Amplius, si deus loco cōtinetur, tūc locus qui eū cōtinet, maior & melior est illo: maior, quia deū includit: melior, quia tantū bonū cōtinet. Porrò si in cœlo est substātialiter, in mundo autē potētialiter, tunc eius essentia est aliud q̄ potētia, & sequitur q; hæc potētia ei ex accidēti aduenerit, quod superius ratio à facie ueritatis repulit. Si autē dimidius est in cœlo & dimidius in mūdo, tunc creatura cōtinet creatorem, & includit in se suum factorem. Si autē aliquādo est in cœlo, aliquando in mūdo, tūc mutabilis cōuincitur, quia de loco ad locum mouetur. Amplius, si deus aliquando est in cœlo & non in mundo, tunc ibi tantum aliquid est ubi ipse est, alibi autē nihil est: ubi enim deus non est, ibi nihil est. Si enim per singula loca est diuisus, tunc constat ex partibus, & sequitur q; sit passibilis, qui per loca est diuisibilis, & etiā solubilis. Omne enim quod partibus constat, dissolui poterit. Si autē in singulis locis est totus, tunc tot sunt tota quot loca: omne enim quod uni loco totū includitur, eius nulla pars in alio loco esse conuincitur: & sequitur, q; deus loco concludatur, qui cuncta pugillo concludere prædicatur. Quòd si secundū uices temporum mutatur, & heri in uno, & hodie in alio, cras in tertio loco commoratur, tunc temporalis est, & iam præteritum amisit, futurum adhuc nō habet, sed & cuncta accidentia in eum cōcurrunt.

Declaratio specialis, q; deus sit illocalis. Cap. XXIX

Huius falsissimæ opinionis machinamenta facile dissoluunt huius sacræ turris instrumenta. Dei potentia nihil aliud est quàm eius essentia, ideo deus non alicubi est determinate, sed ubique essentialiter est. Deus quoq; immensus est, locus autem scilicet spacium quod quodlibet corpus occupat, altitudine, latitudine, longitudine mensuratur. Et quicquid est locale, per anterius & posterius, per dextrorsum & sinistrorsum, per sursum & deorsum circumscribitur.

Deus

Deus ergo nec partim in mundo, nec aliquando totus in cœlo, nec aliquando in mundo, C nec per singula loca diuisus, nec in singulis disiuncte totus: sed extra omnem locum replens, & in se continens, cunctam creaturam penetrans, & uniuersa per substantiam continuans ubique scilicet in omnibus & extra omnia est totus, sicut lumen lucernæ in oculis omnium astantium totum lucet, & in seipso totum manet, non à seipso recedit ut ad præsentes perueniat, nec unum relinquit ut alij luceat, sed potius singulis & omnibus simul totum lucet, & in seipso totum manet: sic deus ubiq; & in omnibus est totus, & in seipso permanet totus, & à se non recedit, sed cuncta in se colligit.

Quō Christus totus in cœlo, totus in uirginis utero. Cap. XXX

Hic quæritur, cum deus loco non includatur, quomodo Christus totus in uirginis utero, totus in cœlo prædicetur, cum uterus uirginis locus non dubitetur. In cœlo totus fuit in patris essentia, ut in anima tota sapiētia. In uirginis utero totus, ut uerbum totū in uoce. Deus enim initio & fine caret, & ideo omnino æternus manet. Igitur nihil ei fuit præteritum, nec futurum recipit, sed extra omne tempus præsens & semper ubiq; existit, unde &, est, cognominatur, quia æternitas existens, omnia tempora disponens nullo tempore uariatur. En machina uestræ multiplicis propositionis corruit, nullum accidens cadit in deum. FRA. Huius ruinam non moleste ferimus, sed ad fragorem eius potius fautores applaudimus, quia per huius casum turris introitum speramus. Sed cum hæc machina sit disiecta, ecce alia structura contra turrim stat erecta.

Quomodo deus sit solus immortalis, solus inuisibilis Cap. XXXI

Superius dictum est, q; solus deus sit immortalis, solus inuisibilis: Num angeli uel animæ mortales sunt, aut deus est angelis inuisibilis, de quibus dicitur, q; semper uidēt faciem patris? MAG. Mutabilitas est quædā mortalitas, dū enim quid de præterito in futurum mouetur, quasi præterito moritur. Deus solus est immutabilis, quia nihil præteriti ei decedit, nihil futuri accedit, sed quicquid est uel fuit uel erit, totum sibi præsens adest: & sicut non potest cogitari q; aliquando initium habuerit, ita quoq; non potest cogitari q; unq; finiri possit. Angeli autem mutabiles sunt, quia de præterito in præsens, de præsenti in futurum mouentur. Præteritum quippe habent, futurum nondum habent. Constat enim q; socios D angelicos olim amissos non habent, & q; adhuc consortio sanctorum in terra peregrinantium carent, præterita memoria recolligunt, futurum præsciendo intelligunt. Et sicut potest cogitari q; aliquando cœperunt, ita etiam potest cogitari q; finiri possint. Sed cum & ipsi creaturam in se mutabilem consyderant, quodāmodo à statu immutabilitatis degenerant: talis mutabilitas est eis quædam mortalitas. Animæ uero sicut sunt per omnia mutabiles, ita quoq; penè per omnia mortales. Deus quippe est uita animæ, sicut ipsa est uita corporis. Sed sicut mortuum est corpus quando animam nō habet, ita anima mortua est quādo deo caret. Vel sicut cæcus oculis mortuis dicitur cū luce priuatur, sic anima mortua cū beata uita quæ deus est non fruitur. Solus ergo deus habet immortalitatem, quia nullam recipit mutabilitatem. Hic etiā solus est inuisibilis, quia nulli creaturæ ad plenū intelligibilis: nempe animæ beatorū & angeli suo more, nō nostro eū semper uidēt, nō per interualla spaciorum sicut nos corporea uidemus, sed intra se & extra se in omni creatura, & extra omnē creaturā eum conspiciunt, nec ullo intellectus intuitu amplitudinem suæ claritatis excedunt: & quia non pleniter ab ipsis ut à seipso conspicitur uel intelligitur, ideo solus inuisibilis dicitur.

Quomodo homo ad dei imaginē & similitudinē sit creatus. Ca. XXXII

FRA. Iam diuina natura cū angelica in hac turri tenēte sceptra, ecce humana natura legionē adducit, & ad impugnādam eam machinā erigit. Quæritur nanq; quomodo homo ad imaginē & similitudinē dei formatus dicatur, cū nulla coueniētia similitudinis dei in homine cōspiciatur. MAG. Impugnātia à repugnātibus expugnantur, dū præcedētia à subsequētibus inexpugnabiliter roborātur. Duo homines scribūtur, interior & exterior. Interior anima, exterior corpus: interior inuisibilis, exterior uisibilis. Interior & inuisibilis ad imaginē & similitudinem inuisibilis dei creatus, uisibilis autem secundū uisibilem mundum est formatus. Deus inuisibilis est, in substātia unitas, in psonis trinitas. Interior ergo homo, id est, anima, ad imaginem unitatis est creata, quia non ex partibus ut corpus composita, sed est simplex natura & immortalis essentia. Est quoq; deus memoria, quæ sui & omniū quæ sunt meminit.

A meminit,quæ pater nominatur:ex qua intelligentia nascitur, quæ se & cuncta quæ sunt in/
telligit,quæ filius nuncupatur: ex utraq; dilectio procedit, quæ se & uniuersa quæ sunt dili/
git,quæ spiritus uocatur. Ad huius trinitatis imaginem anima conditur, dum ei memoria,
intellectus,ratio dilectionis indicitur:præteritorum nanq; meminit,inuisibilia intelligit,ma
la respuens bona diligit. Dei quoq; essentia est,lux,uita,iustitia,bonitas,beatitudo. Ad hāc
similitudinem anima facta est,ut sit lucida,,uitalis,iusta,bona,beata. Exterior uero homo,
id est,corpus quodammodo ad exemplar mundi formatur,dum ex quatuor elementis cō/
paginatur,unde & microcosmus cognominatur,id est,minor mundus. In hoc anima etiam
habet similitudinem dei,dum ipsa sic minorem mundum gubernat ut deus maiorē. Omnis
quoq; creatura per aliquid similitudinem dei habet,& quantum cuiq; alteri est excellētior,
tanto illi similior. Ipse quippe est,uiuit,sentit,per rationē discernit: lapides ergo eius simili/
tudini se adiungūt,quia sunt. Arbores magis eius similitudini appropinquant,quia sunt,&
crescendo uiuūt. Quæq; animantia multo magis eius similitudinem exprimunt, quia sunt,
uiuunt,sentiunt. Porrò in hominibus & angelis similitudo dei maxime refulget, quia sunt
uiuunt,sentiunt,& ratione discernunt. Animas autem constat esse æternas: si enim ad uiden
dum deum factæ prædicantur,necessario sequitur,ut sicut deus finem non habere creditur:
ita animæ illum uisuræ,sine fine uiuere non dubitentur. Sed quæritur utrum illæ animæ im
mortales sint, quæ deum uisuræ nō sunt. Omnes animas unius cōstat esse naturæ,& si quæ/
dam animæ immortales sunt: igitur omnes animæ deum uisuræ semper erunt beatæ, & eū
non uisuræ miseræ. FRA. Vnde anima tranta uidet in somnis? MA. *Vnde anima tā mul ta uideat in somnis Caput XXXIII*
Anima insatiabili cupiditate sciendi ueritatem captat, & ideo semper in cogitationibus ua/
gatur: ideoq; sensibus corporeis sopitis, per ænigmata quædam futura deo reuelante præ/
uidet. Interdum circa uerisimilia diabolo fallente languet anxia. Aliquando angelis uel ani/
mabus consabulatur: aliquando à dæmonibus ludificatur. Hæc in modum oculi cætera o/
B mnia uidet,seipsam uidere non potest. FRA. Cur à nobis nō uidetur? MA. Quia tam sub/
tilis eius natura dicitur,quòd se à corporeis oculis uideri non patitur. Quanto enim aqua te
nuior est terra,quanto aër subtilior est aqua,& quanto æthereus ignis aërem tenuitate: tan
to uincit anima ignē cœlestem tenuitate & subtilitate. Hæc enim est causa quod nullus spiri
tus à nobis cernitur,quia subtilitas illorum naturæ nostrum uisum excedere creditur. *Quomodo anima in singulis mem/ bris dicatur esse to ta Cap. XXXIIII*
FRA. Qualiter perhibetur anima per totum corpus esse diffusa, & tamen non magis
in maximis,nec minus esse in minimis mēbris,sed in singulis tota. Num tot sunt tota quot
membra? MA. Sicut superius dictum est, Si lumen ponatur in medio, non minus in meis,
& non magis lucet in alterius oculis,sed in singulis totum,& in seipso manet totum: sic ani/
ma ubiq; in corpore, & in singulis membris est tota. Vnde tacto uno membro dolet tota,
non tamen tot tota: sicut uox in auribus omnium non particulariter,sed sonat tota, & in se/
ipsa remanet tota. FRA. Si omnes animæ unius naturæ sunt,quidnā est quod *Cur una anima sit docilior quàm alia Caput XXXV*
quædam habilior,& quædam tardior est ad discendum? MA. Anima habet formam cæræ
uel candelæ. Cæra habilis est ad exprimendam imaginem,si ei sigillum imprimatur: sic can
dela ad lucendum si incendatur. In hunc modum recipit anima imaginem scientiæ si ei im/
primitur sigillum doctrinæ,lumenq; ueritatis recipit, si igne sapientiæ accensa fuerit: quæ si
per studium uel exercitium se neglexerit habilem præbere, sicut cæra sine imagine, & sicut
candela inaccensa sine lumine, sic in tenebris ignorantiæ sine scientia & ueritate remanebit.
Quanto magis autem quæq; anima doctrinæ se adoptauerit, tanto magis capax scientiæ
erit. Cur autem ignis spiritussancti quasdam animas se habiles non præbentes, imò negli/
gentes,lumine scientiæ magis accendat,quasdam non accendat, imò quibusdam laboranti
bus scientiam subtrahat,alijs similibus similis ratio penetrare non ualens mirando clamat,
O quàm incomprehensibilia sunt iudicia dei,& inuestigabiles uiæ eius. FRA. *Quid magistri fo/ ris,et ueritas intus in anima operetur Cap. XXXVI*
Cum cūcta à magistris discātur, quomodo unus magister in cœlis esse scribitur,à quo qua/
si specialiter quæq; docentur? MA. Si recte perpenditur, nihil prorsus per hominem disci/

tur, magistri tantum commemorando foris plantant & rigant, ueritas autem quæ in anima habitat, intus docendo incrementum dat: sed stultus non intelligit hæc. Ratio autem quæ cũcta discernit facile hæc ita esse comprobabit. Nempe quicquid discitur, melius per uisum quàm per auditum capitur: nam quantum cæco de sole narrauero, ipse tamen nescit quid sit sol, quem nunquam uidit, tantum uerbis meis credit aliquid esse quod ita uocetur, aut fortasse dubitat quicquam esse in re quod sic nominetur: qui si repente uideat, ipso uisu solem esse probat, quem auditu scire non poterat. Sic pleriq; cæci scripturas nouerunt, sed tamen quid sit littera uel liber nesciunt, quorum oculi si subito aperiantur, & libro coram se posito quid sit uiderint, mirantur, & uisu discernunt quod auditu non poterant. Porrò si alicui illorum dixero, talis littera uocatur, a, & talis b, nominatur: mox introrsus recurrit, ueritatem consulit, & uerum esse probat quod audit. Quid ergo hunc docui, qui nec prius auditu, nec postea uisu scire potuit quid sit littera, nisi ueritate intus docente, uisu foris probãte hoc edisceret? Ego tantum sonos uerborum protuli, ipse uero res per uerba signatas ueritate intus examinante cognouit: sic uos quoq; si multa uobis de elephante dixero, nescitis quid sit elephas, nisi eum uideritis: sic multa de deo legimus, & quasi rufum hominem & pulchrum aspectu eum nouimus, qui si ad præsens intraret, num illum agnosceremus? Puto minime. Quare? Quia à magistris discere nequiuimus, quod ueritate uisus non probauimus. Doctores ergo tantum sonos uerborum proferunt: auditores autem ueritate uisus docente, uerba mente, res uisu discunt. Sic litteras, sic ignotas linguas, sic uarias artes discimus, dum sonos uerborum à præceptoribus percipimus, res ipsas ueritate docente intus consyderamus. Sed quid de cantu est dicendum, qui non uidetur, sed tantum auditu discitur? Nónne dum uox canentis foris sonat, ueritas intus quasi quosdam ascensus uocis in anima format? Igitur omnino nihil per hominem nisi sonus discitur, uerba autem & res per ueritatem in interiori homine habitantem discernuntur. Et sic uerissime unus magister prædicatur, à quo quisque interius instruitur. Ea autem quæ à nobis non uidentur, ut deus & angeli, tantum esse creduntur.

Quid sit credere deum, & quid credere in deum Cap. XXXVII

FRA. Differt aliquid, credere deum & credere in deum? MA. Multum. Dæmones deum & pagani credunt, sed non credunt in deum. Credunt nanq; quod deus sit qui omnia creauit, ac super omnia potens sit. In deum autem tantum credunt, qui eũ diligendo in eum tendunt. Vera autem fides est credere, quod deus in essentia sit unitas, & in personis trinitas, & hic cuncta ex nihilo uerbo suo creauerit, ac collapsa eodẽ uerbo incarnato restaurauerit, & in ultimo die uniuersa per spiritumsanctum innouabit: & hoc credentibus summum bonum, scilicet seipsum in præmio dabit. Hæc fides uita animæ existit, & per hanc iustus uiuit. Hæc fides spe nutritur, ut corpus cibo reficitur. Dilectione animatur, ut corpus anima uiuificatur. Dilectio autem operatione comprobatur: unde fides sine operibus mortua esse affirmatur. Ergo fide anima declinat à malo & facit bonum, cuncta transitoria respuit, inuisibilia sicut uisibilia appetit, dilectione quæq; dura tolerat, carnis impetus refrenat, necessaria proximis erogat, summo bono semper anhelat. Igitur anima quæ sic credendo & sperando in deum tendit, ipsum summum bonum sine fine habebit.

Vtrum lux diei aut caligo noctis animæ quid conferat aut noceat Cap. XXXVIII

FRA. Si animæ naturaliter sint lucidæ, quærit̃ utrũ animabus corpore exutis lux diei aliquid conferat, uel rursus caligo noctis quicquã ad uidendũ noceat? MA. Sicut corpus sine anima nihil sentire cernitur, sic utiq; anima sine corpore nihil corporeũ sentire creditur. Corpori quippe admixta per oculos sentit colores, per aures uoces, per nares odores, per palatum sapores, per tactum uel incessum res tangibiles, mollicie uel duritia differentes. A corpore uero separata nihil corporeũ corporaliter sentit, quasq; res in proprietate substantiæ, abstractis accidentijs colorum conspicit, spiritalia quæq; suo more sentit. Ergo sicut lumen candelæ nihil confert soli ad lucendum, sic profecto lux solis nihil omnino cõfert animæ ad uidendum. Et sicut nox iubar solis non impedit, sed potius fugit: sic nec animæ aliquatenus obsistit, utputa quã nec anima sentit. Porrò anima, aut spiritali luce ipsa nimis præ sole fulgida fruitur, aut horrida peccatorũ caligine obscurata, non noctis, sed proprijs ut cæcus tenebris

A nebris inuoluitur. Quod autem anima carne soluta corporaliter lucē non uideat, hinc cōstat quod cum aliqua dictare uolumus, uel quicquā facturi disponimus, mox anima exteriores sensus fugit, introrsus se colligit, in seipsa intus consyderat ea de quibus tractat, & solis lumē ei nihil prodest, sed etiā ei ad hoc negociū obest: & dum aliâs attendit, clamosas uoces iuxta se non audit. Igitur anima extra corpus nihil corporeum uidet uel audit. Quod si facit, tunc utiqȝ aëreū corpus induit. FRA. Si animæ corporeas uoces non audiunt, quomo do animas sanctorum, scilicet Petri & Martini uel alterius iusti preces suas exaudisse multi experti sunt? MA. Oratio cordis, non oris ascendit in cœlum. Animæ enim non clamorem uocis, sed cordis audiunt, & se fideliter inuocantibus subueniunt. Neqȝ magis clamosas pre ces audiunt quàm eas quæ sine uoce, uel in lingua, uel in corde tantum fiunt, quia neqȝ à no bis uerba, sed uoces cordis tantum audiuntur, cæterum uerba mente uidentur. Cū ergo ani mæ nostræ aliquid secundū deum desiderant, & hoc sibi à deo per sanctos dari, siue corde, siue lingua, siue uoce postulāt, animæ sanctorū quibus est idē audire quod uidere, & ecōuer so, non uoces, sed uerba intuentes, desiderata eis à deo impetrant, ut habetis scriptum, Desi derium pauperū exaudiuit dominus. FRA. Nónne legitur, quod sæpe multæ animæ ductæ de corpore, multa loca pœnalia, & itē multa amœna & florida, & in utrisqȝ multas animas in humana forma uiderint, atqȝ ad corpus reuersæ, plurima se audisse ab eis retulerint? MA. Sciendum est, quod hæ animæ non penitus corpus reliquerant, sed sensus tantum corporeos suis officijs destituerant, corpus autem non ex toto spiritu uitali carebat. Vnde ea quæ audierant, non res corporeæ, sed similes corporearum rerum erant, quas re uersæ alijs in corpore constitutis pro ædificatione referre poterant. Postquam uero corpus funditus exuerant, longe res aliter erat quæ prius uideri non ualebat. Sicuti nos aliquando iuxta parietem positi, umbrā uenientis hominis, non ipsum uidemus, remoto autē obstacu lo muri, ipsum ut est cernimus. Animæ etiā defunctorum cum uiuentibus apparent, corpus

B aëreum induunt, in quo corporeā uocē uel uerba audibilia exprimūt. Hinc colligitur, quod infernus sit incorporeus, substantia spiritalis, corpori similis, cuius pœna tanto sit intolerabi lior, quanto spiritus corpore est subtilior. Omne enim corpus uetustate deficit, diuturnitate dissolutum interibit. Vnde si infernalis ignis est corporeus, restat ut corporalibus instrumē tis nutriatur, & sequitur ut illis consumptis ipse intereat. Sed constat ignem gehennæ non deficere, ergo spiritalis est. Si autem est corporeus, sed indeficiēs creatus est, necesse est ut ani mæ & spiritus qualecunqȝ corpus induant, in quo ignem corporeū sentiant.

FRA. Poterit ne probari resurrectio mortuorū? MA. Si ea inconcussa manebunt uel con stabunt, quæ superius uerissimis argumentis probata sunt, tunc omni repugnantia submo ta, omniqȝ necessitate admota, resurrectio erit futura. Constitit enim deum esse ueritatem, ueritatis autē uerba necesse est adimpleri: quod si non implebuntur, sequitur quod aut deus mutabilis sit, aut ueritas non sit. Quod si impleri non poterunt, iam deus omnipotens non est, quæ cuncta liquet quàm absurdissima deo sunt. Incōmutabilis itaqȝ ueritas deus, pro misit suis dilectoribus plenum gaudiū, suis contemptoribus plenū suppliciū, quod utrunqȝ erit impossibile, nisi sit in anima & corpore. Necesse est ergo ut corpora resurgant, animas re cipiant, quatenus secundum promissa ueritatis hi plenum gaudium in anima & corpore ha beant, illi eodē modo plenum supplicium recipiant. Amplius, si corpora non resurgant, tunc animæ æternæ factæ non sunt: sed superius probatū est animas æternas factas, ad hoc ui delicet, ut deū cum angelis semper uideant, & in hac uisione sine fine beate uiuant. Beate au tē nō uiuunt, si indumēta sua scilicet corpora in sordibus cōputrescere absqȝ spe recuperatio nis conspiciunt. Sequitur nanqȝ ut necessario uestimenta sanctarum animarum, quæ stolæ nominantur, per resurrectionem innouentur, & in incorruptibilem gloriā immutentur, qui bus animæ reindutæ semper beate deum contemplentur: & econtra ut infelices uestes sordi das reinduant, de quarum fœditate semper doleant. Igitur nō solum corpora innouari, sed etiam communem naturam quæ scilicet seruiuit, necesse est in melius commutari: unde ha

Dd 2 betis

Quomodo animæ sanctorū intelligā tur audire preces uiuentium, & eis patrocinari Cap. XXXIX

Psal. 9

Quomodo intelli gātur animæ à cor pore solui, & iterū reuerti, ac uisa re ferre Cap. XL

Quomodo resurre ctio mortuorum sit probabilis Cap. XLI

Apoc.21 betis scriptum, Ecce noua facio omnia. FRA. Cum deus ab initio mundi nihil noui creauerit, quomodo nouam creaturã tunc esse constabit? MA. Trifarie noua creatura dicitur, quæ per trinitatem ita disponitur, Deus pater omnem creaturam ex nihilo condidit, & hæc noua creatura nominatur. Item deus filius: unde habemus in Apostolo, Si qua in Christo noua creatura: & alio loco, Vt simus initium aliquid creaturæ eius. Deus quoq; spiritussanctus corpora uiuificabit, & hunc totum mundum innouabit. Et hæc nihilominus noua creatura appellatur: unde habemus, Cœlum nouum & terram nouam faciet dominus. C

2.Cor.5 Iaco.1 Esaiæ 65

Quomõ dominus & animæ sanctorũ nũc in cœlo, aut sancti receptis corporibus ibi futuri esse credantur Cap.XLII

FRA. Iam turri in summum nobiliter perducta, restat nunc ut propugnaculis cingatur, & sic cacumen in summo cœlorum consummetur. Legimus de domino quòd eleuatis manibus ferebatur in cœlum, & quia sedet ad dexteram dei. Et Stephanus in concione uidit eũ stantem à dextris dei. Qui fertur, de loco ad locum mouetur: & qui sedet uel stat, loco continetur. Et cum dominus corporaliter cœlum ascendit, qualiter nunc ibi credendus sit, uel qualiter nunc ibi animæ sanctorum sunt, aut qualiter receptis corporibus ibi futuri sunt, summopere scire desideramus. Si enim aliquis locus Christum, uel sanctos sedentes, uel stantes continet ne cadant, tunc iste locus eis melior probatur, à quo tot bona continentur: & sic sancti de aliqua creatura uisibili & sensibili gaudentes gloriantur, ut nos de hac uisibili & sensibili luce delectamur, tunc iterum ea res melior rationali creatura iudicatur, de cuius possessione ipsa iocundatur, ut nos de habita pecunia gloriamur & gratulamur, & miserum gaudiũ uidetur, si intellectualis creatura non nisi de stolida re lætatur. MAG. Apicẽ huius turris pariter ascendamus, & ratione indagante, qualiter se habeant hæc perspiciamus. Cœlum usitato nomine appellamus, quod super caput nostrum uidemus. Supra nos autem nihil nisi nubes, uel aërem sole illustratum conspicimus. Solem uero lunam uel stellas longe à nobis remotas sic uidemus, sicut in lato mari positi à longe montes conspicimus, in circumitu uero nihil nisi confusum aërem uidemus. Vnde liquet quòd nullius hominis uisus totum huius aëris spacium penetret, qui uix etiam horizontem attingere ualet. Vnde cum apostoli dominum sublatum ulterius uidere non possent, dicitur, Nubes suscepit eum ab oculis eorũ. Stephanus quoq; non corporeis oculis dominum in cœlo ultra firmamentum uidit, cũ nullius hominis uisus ullo modo usq; ad cœlum pertingere possit. Sed & concio illa in qua Stephanus stans Christum cõspexit, in domo aliqua fuit, cuius tecti culmen ipsius corporeus oculus penetrare minime potuit. Constat igitur quod non oculo corporis, sed intuitu interioris hominis Christum non in corporeo, sed intellectuali cœlo uiderit. Sed hic forte ab aliquibus calumniosis obijcitur, stellas esse in firmamento infixas, & uisum nostrum firmamentum attingere dum eas uidemus. Num ideo oculi nostri firmamẽtum attingunt, dum quia stellas aspiciunt? Num ideo totum aëris spacium in mari penetrant, quia montes uti puta solida corpora consyderant? Sicut enim in mari remotis ab aspectibus montibus, nihil nisi aër conspicitur undiq;: ita quoq; syderibus solidis uidelicet corporibus sublatis, nihil nisi aër cernitur. Quicquid autem ab aëre est usq; ad firmamentum, & ipsum firmamentum à nobis nequaquam uidetur propter ipsius spacij longinquitatem, & ob naturæ suæ subtilitatem. D

Act.1

De triplici cœlo historialiter & significatiue dicto Cap.XLIII

Quod si forte obijcitur, quod Apostolus ad tertium cœlum raptus describitur, Sciendũ est tres cœlos historialiter appellari, & iterum tres significatiue nuncupari. Hic quippe aër primum cœlum historialiter uocatur, sicut habetis, Volucres cœli, quia in cœlo, id est, in aëre uolare uidẽtur: secundum cœlum æther uocatur, ut habetis, Stellæ cœli, quia in eo planetæ uago cursu feruntur. Tertium cœlum firmamentum appellatur, sicut habetis, Astra cœli, quia in eo sydera fixa tradũtur. Significatiue quoq; tres cœli leguntur, quia tres uisiones, scilicet sensualis, spiritalis & intellectualis à sapientibus non nesciuntur. Sensualis quippe uisio est, cum colores & formas rerum exterius cernimus, sed interius aliquid cælari intelligimus, ut in litteris intelligimus significantiam. Hæc ergo uisio primum & substantiale cœlum nominatur, quia in scripturis intelligentia cælatur. Cœlum etenim à cælando nominatur. Secunda uisio spiritalis est, qua non res, sed imagines rebus similes spiritaliter uidemus,

A demus, sicut in somnijs solemus, & sicut Ioannes in Apocalypsi, & prophetas multa noui/
mus uidisse, & hæc uisio secundũ cœlum nuncupatur, quia res in his similitudinibus cælan/
tur. Tertia uero uisio intellectualis est, cum neq; res exterius, neq; imagines rerum interius,
sed ipsas substantias prout ueræ sunt, abstractis coloribus intellectu conspicimus, & uniuſ/
cuiusq; qualitatem inter se differentem ratione discernimus: & hæc uisio tertium cœlum uo
catur, quia ueritas rerum in hac quasi à stultis cælatur. Igitur si Apostolus in corpore est ra/
ptus, tunc ad corporeum cœlum, scilicet ad firmamentũ est perductus. Si autẽ extra corpus,
quod magis uidetur, tunc utique ad intellectuale cœlum raptus creditur, in quo essentiam
deitatis sicut est, & angelicas substantias prout sunt, non sensualiter, quod nequit fieri nisi
per corpus, nec spiritaliter, quod non fit nisi per imagines rebus similes, sed ueraciter, quod
non fit nisi ipso intellectu, uidisse cognoscitur. Angeli uel iusti quadam similitudine cœli
nuncupantur, quia in secreto dei humanis uisibus cælantur: & econtra dæmones uel impij
tenebræ appellantur, quia in tormentis à nobis occultantur. Regnum autem cœ *Quid sit regnũ cœlorũ et ubi esse credatur Cap.XLIIII*
lorum, id est iustorum, non urbium mœnia, nõ possessionum prædia, non auri uel gemma/
rum copia, non suppellex uaria, sed iustitia, pax & omnimoda gloria in pleno gaudio credi
tur, quod de uisione æternæ claritatis, & de societate angelorum & sanctorũ habetur. Deus
æterna lux probatus est esse in mundo & extra mũdũ, infra & supra, & in circumitu undiq;
& ubiq;. Igitur si regnum talium cœlorum ratione demõstrante nihil aliud est q̃ uisio dei,
quæ est fons omnium bonorum, necessario sequitur q̄ regnum cœlorum sit in hoc mundo,
& extra mundum, & in omni creatura, & extra omnem creaturam: unde habetis, Regnum *Luc.17*
cœlorum intra uos est: quia nimirum in deo cõsistentes, eum in nobisipsis, & in omni crea/
tura, & extra omnem creaturam sicut est cernimus. Idcirco autẽ nunc extra deum, uel extra
regnum cœlorum dicimur, quia hac uisione priuamur. Eodem modo & miseri tunc à regno
cœlorum excludi referuntur, quia eadem uisione ut cæci sole priuabuntur. Hoc regnum cœ/
B lorum uel hoc gaudium iusti intrare scribuntur, quia ineffabile gaudium non capientes, in
eo quodammodo obuoluuntur. Quòd autem animæ sursum ad cœlum ferri affirmantur,
uel etiam inferri putantur, ad uisum nostrum dicitur, quibus superiora splendore solis luci/
diora noscuntur, & q̄ aliter res non potest cognosci ab his qui sunt adhuc in carne. Solutæ
autem non loco mouentur, nec ad aliquem locum corporeum ducuntur, ut inde deum con/
templentur: sed mox à corpore sequestratæ, angelis & sanctis associãtur, & regno cœlorum,
quod est uisio dei, intra mundum & extra & undiq; sine mora fruuntur: sicuti cæcus in sole
positus, si eius oculi aperirentur, cõfestim luce solis frueretur. Quòd à quibusdã moriẽtibus
lux uel formæ angelorum aut sanctorum ibi uidentur, & concentus harmoniæ audiuntur,
& ad alta duci cernuntur, hoc propter uiuentes fieri nõ dubitetur, ut in Christiana religione
corroborẽtur. Porrò friuolum uidetur, si animæ illocales de hoc mũdo extra firmamentum
duci asserãtur, quasi ibi sit pulchrius, uel ibi magis sit deus, cum supra & infra, intra & extra
æqualiter esse non dubitetur, & eius uisio ubiq; iustis æqualiter adesse cõprobetur. Animas
uero uel spiritus cum sint incorporei, corporeis locis includi absurdissimũ uidetur, præsertim
cum omnis locus altitudine, longitudine, latitudine dimetiatur, hisq̃ omnis spiritus carere
bene sciatur: ideo quippe illocaliter manere, & eius uisione frui æstimantur, sicut scientia in
anima illocaliter moratur. Corpus autem sanctorum resurget spiritale, quia uelo *De gloria corporum beatorum Cap.XLV*
citate, leuitate, perspicuitate spiritibus erit æquale, & omne solidum erit ei penetrabile, sicut
& corpus domini lapide clauso surrexit, & ianuis clausis intrauit: sicut igitur spiritus nunc
nullo corporali loco sustentatur, ita quoq; non est necesse, ut tunc spiritale corpus aliquo lo
co fulciatur. Nõ enim insensibile corpus spiritum, sed spiritus corpus uegetat. Igitur nullus
locus spiritale corpus fulcit, quod omni elemento subtilius erit, sed ut spiritus illocaliter in
summo spiritu deo subsistit: nisi forte hoc pro loco accipiatur, quod substantialiter & perso
naliter circumscribitur. Amplius, aut in hoc corporeo mũdo sancti manẽtes deũ uidebunt,
aut extra mundum erunt. Si extra mundum fuerint, tunc nulla elementali materia stantes

uel sedentes sustentantur, quia nullum elemētum extra mundum comprobatur. Qui enim terram uel aquam ibi esse credit, nimis terrenus fluidus desipit. Si autem aërem uel ignē ibi esse arbitratur, grauiter à mobilitate aëris & ignis ipse instabilis, irrisus cōspicatur. Ergo extra mundum nulla re materiali fulciuntur, ubi nulla materia inuenitur. Si autē in hoc mundo erunt, similiter nulli elemento localiter stando uel sedendo inhærebunt, quia æquales angelis erunt. Cum igitur spiritales sint, in summo spiritu spiritaliter, non localiter manebunt. Porrò illorum corporum gloria, non ratione, sed sola fide est contemplanda. Erunt quippe illa corpora ut animus agilia, ut sol perspicua. Quàm cito enim nunc animus ab oriente in occidētem cogitatione peruenit, tam cito tunc illud corpus illuc peruenire poterit. Hoc hinc colligitur, quod resurrectio in ictu oculi fienda legitur, Ictus autem oculi est, non quod oculus aperiatur, sed quod aperto oculo obiectus lucis radius cōspicitur. Sed reuera tantū uelocitas illius corporis ab ictu oculi differt, quantum à corpore agilitas animi. Huius etiam corporis claritas est tanta, quanta est spiritus: non enim est hoc corpus animæ oneri, sed decori, quod nulla corruptibilis moles aggrauat, sed quod angelicæ naturæ æqualitas leuigat. Huius quoq; corporis claritas tantum solem excellit, quantum sol in claritate nostrum corpus præcellit. Sol enim est corpus insensibile, & quamuis immutetur, tamen nunquam uiuificabitur: corpus autem illud erit sensibile & intellectuale. Igitur quantū spiritus intellectualis differt ab aëre insensibili, tantum differt præclara claritas illius corporis à claritate solis. C

De gloria communi sanctorū omniū, & differenti gloria singulorum Cap. XLVI

Hinc quæstio non minima occurrit: cum enim dominus dicat, Fulgebunt iusti sicut sol: & Apostolus, Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. Stella à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Videtur Apostolus domino contrarium sentire, uidelicet quos hic uelut solem fulgere asserat, ille quosdam uelut diuersas stellas, alios uelut lunam, alios uelut solem fulgere astruat. Sed sciendum est, quod dominus gloriam sanctorum generaliter expressit: Apostolus aūt singulorū gloriā ꝑ meritis distinxit. Vltimus ergo in regno cœlorū ut sol fulgebit, qui tūc septies clarior q̄ꝫ nūc erit. Et in hac claritate tantū quisq; ab alio pro meritis differt, quantū stella à stella in claritate differt. Alij aūt hos intantū diuersæ claritatis gloria ita præcellunt, sicut lucifer pleiades, luna luciferū, sol lunā in claritate excellunt. Nos autē omnes tantū corpus Christi in claritate excedit, quantū creator creaturas transcēdit. Vnde & in dextera dei patris sedere scribit᷑, q͞a in gloria diuinæ maiestatis fulgere creditur. Igitur talis uisio & talis gloria regnum cœlorum dicitur, quia soli cœli, id est, iusti hac uisione fruuntur, quorum primum summum bonum est, in quo habent plenum gaudiū de plenitudine omnium bonorum. D

Concluditur, quod sancti nō de sensibilibus rebus, sed de summo bono delitientur Ca. XLVII

Concluditur itaq;, quod sancti non de sensibilibus rebus delitientur, sed se in summo bono esse, & summum bonum in omni creatura, & extra omnem creaturam uidendo frui glorientur. Si enim quicquam minus quàm summum bonum in præmium acciperent, adhuc plus appeterent, & consequens esset, quod plenum gaudium non haberent. Sed cum constet eos plenum gaudium habere, necessario sequitur eos summum bonum deum habere, id est, de eius affluentia & plenitudine omniū bonorum abundare. Quando autem cœlum cœlorum legitur, ipse deus intelligitur, ubi iusti in abscondito faciei suæ à conturbatione hominum cælātur: unde scribitur, Habetis thesauros in cœlo, hoc est, in deo. Ad hoc summum bonum iusti quadā catena trahuntur, quæ de uirtutibus hoc modo connectitur. In primis fides animam quasi quidam circulus complectitur, fides spe nutritur, spes dilectione tenetur, dilectio operatione expletur, operatio ad summum bonum intentione trahitur, intentio boni perseuerantia clauditur, perseuerantiæ deus fons omnium bonorum dabitur. Igitur qui hac catena tractus, hanc turrim scandens culmen eius attingit, non solum se ueram uitam cognoscere, sed se perenniter in ea beate uiuere gaudebit, quia in ea huius gloriæ consors erit. FRA. Veræ uitæ & omniū beate uiuentium faciat te deus participem, qui nos omnes ad summum bonum perducat.

Matth. 19

Finis.

AD LECTOREM.

A Et hunc libellum studiosus aliquis consarcinauit, unde ipse in fine uocat defloratiunculam. Multa insunt quæ in superioribus habentur: subinde intertexit uersiculos ex Bœotij libro tertio, quum is longe posterior fuerit Augustino. Cap. uigesimoseptimo, negat filiū à patre procedere, quum Augustinus euidenter doceat processionem filio & spiritui sancto communem esse. Stilus inæqualis est, & si æqualis esset, Augustini non posset uideri.

DE SPECVLO LIBER.

DESTO mihi uerum lumen, deus pater omnipotens. Adesto mihi uerum lumen de lumine uerbum, filius dei, deus omnipotens. Adesto mihi uera illuminatio sancte spiritus, patris & filij unitas, sanctitas, charitas, deus omnipotens. Adesto mihi ô una trinitas, pater & filius & spiritussanctus unus deus omnipotens. Inuocat te domine fides mea quam dedisti mihi propter bonitatem tuam ad salutem meam. Inuocat te deus meus casta conscientia mea, & suauis amor fidei meæ, qua me de excussis ignorantiæ tenebris ad ueritatis intelligentiam perduxisti, quam stulta seculi amaritudine ablata, & tuæ charitatis dulcedine adhibita, saporosam mihi & mellifluam reddidisti. Inuocat te trinitas beata, uox clara & syncerus clamor fidei meæ, quam ab ipsis mihi enutriens cunabulis illuminasti per inspirationem tuæ gratiæ, quam adaugens confortasti me per ministerium prædicationis matris ecclesiæ. Quàm dulcis facta est in ore cordis mei, quàm suauiter sapit in ipso palato gaudium animæ meæ, quàm fortiter, quàm crebro pulsat mentē meā, & mouet omnes sensus meos, & interiora spiritus mei, ut te laudare delectat, quia fecisti nos ad laudandum te. Sed inquieta est mens mea donec requiescat in te, & increpitans me meæ desidiæ, ac colligens à dispersione qua frustratim distendor, dum ab uno te auersus in multa euanesco, & B reuersus in me & surgens supra me, atque cunctis transcensis perueniens ad te, exultem tibi cordis iubilo, & laudes promam oris officio, quatenus in meditatione confessionis tuæ incalescat cor meum, & inhiet tibi spiritus meus, atque ardeat mens mea in amore tuo oblita uanitatis & miseriæ, dum tibi soli intendit, dumque stupens adhæret incommutabilitati tuæ gloriæ, oculisque fidei intuetur te solem iustitiæ, sicut scriptum est, Qui adhæret deo unus spiritus est. 1.Cor.6 Fugiam itaque domine, & libenter fugiam ob strepitum tumultus omnium uanitatum. Sed quò fugiam ut illos declinem, illos calcem sub pedibus, & procul pellam à serenitate iocundi intuitus? Ad te, qui es solum confugium & unica spes miserorū, ad te gloria mea & exaltans caput meum, ad te confugiam de lacu miseriæ & luto fecis, tibi inhæream prout ipse dederis, suauitas melliflua, ut indulcescas mihi dulcedo non fallax, dulcedo felix & secura. Quæram ergo te domine inuocans te, & inuocabo te credens in te, ut quærens te inueniā te, & inueniens benedicam te, qui benedixisti nos omni benedictione. Deus meus unica spes mea, exaudi me, ne fatigatus nolim quærere te, sed quæram faciem tuam semper ardenter. Tu da quærendi uires, qui inueniri te fecisti, & magis ac magis inueniendi te spem dedisti. Illumina domine cordis mei oculum intimæ uisionis perspicua luce: uelatus enim est & cæcus tetra caligine peccatorum & ignorātiæ. Illumina eum lumine gratiæ tuæ, ut synceris fidei oculis, & puro lumine cordis inspiciam mysteria regni tui. Verum quia non est pulchra laus in ore peccatoris, & fides sine operibus condignis non laudatur, rogo patrē per filium, filium per patrem, rogo spiritumsanctum per patrē & filium, ut & omnia uitia elongentur à me, & omnes sanctæ uirtutes plantētur in me, quatenus acceptabile tibi fiat sacrificiū laudis fidei meæ, deus meus, & ascēdat ad te in odorē suauitatis. Obsecro, & misericordiā tuā supplex imploro, cūctarū fons & origo, largitor & munerator uirtutū deus, adauge mihi spem, fidē sanctā, rectā & immaculatā, fidē eruditā, catholicā & prudentissimā, fidem feruentem, inseparabilē & orthodoxā, quæ in me omnia quæ tibi placent per dilectionē & humilitatem operetur, quæ uinci nequeat inter uerba altercationis in tēpore persecutionis uel

Caput I

in die necessitatis. Scrutans corda & renes deus, coram te est sanitas & infirmitas mea. Illã precor serua, istam sana. Coram te est scientia & ignorantia mea, ubi mihi aperuisti, suscipe intrantem: ubi clausisti, aperi pulsanti, ut audiens intelligam te, & intelligens diligam te, atq; in toto corde meo desiderem pulchritudinem uisionis tuæ semper inspicere. Audio quod nobis intimare uult scriptura tua, quam sanctificasti & misisti in mundum. Audio & credo ei.

Quod deus spiritus est et præsens ubiq; & totus Cap. II

Dicit enim, Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare & credere. Sed spiritus incomprehensibilis, incorporeus, immutabilis, incircumscriptus, ubiq; totus, nunquam diuisus, secundum ipsius scripturæ testimonium ueridicum, hoc modo discernens, creator & creatura, in qua sunt qui & spiritus dicuntur. Si ita est, quia ita, quomodo inuocabo deum meum & dominum meum, quem utiq; in memet ipso inuocabo cum inuocabo eũ? Et quis locus est in me, quò ueniat in me deus meus, quò ueniat ille deus qui fecit cœlum & terram? Itá ne deus meus, est quicquam in me quod capiat te? An uero cœlum & terram quæ fecisti, & in quibus me fecisti capiunt te? An quia sine te non esset quicquid est, fit quicquid est ut capiat te? Cum itaq; ego peto ut uenias in me, quia non essem nisi esses in me: nône enim ego iam sum in inferis, & tu tamen ibi es? nã etsi descendero ad infernum, ades. Non ergo essem deus meus, non omnino essem nisi esses in me. An potius non essem, nisi essem in te, ex quo omnia, per qué omnia, in quo omnia? Etiã sic domine, etiam sic. Quo ergo inuoco cum in te sim, aut unde uenis in me? quò ergo recedã, quò ibo? Extra cœlũ & terrã fortasse, ut inde ueniat in me deus meus, qui dixit, Cœlũ & terrã ego impleo. Capiũt ergo ne te cœlũ & terra, quoniã tu imples ea? An imples, & restat quod te nó capiũt? Et quò refũdis quicquid impleto cœlo & terra ex te restat? Quoniã quæ imples, cõtinendo imples: nó enim uasa quæ te plena sunt, stabilẽ te faciunt, quia etsi frangantur tu nó effunderis. Et cũ effunderis super nos, tu nó iaces, sed erigis nos: nec tu dispergeris, sed colligis nos. Sed quæ imples omnia, de toto imples omnia. An quia non possunt te totum capere omnia, partem tui capiunt, & eandẽ partem simul omnia capiunt? An singulas singula, & maiores maiora, an minores capiunt minora? Ergó ne aliqua pars tui maior, aliqua minor? An ubiq; totus es, & res nulla te totum capit? Quid ergo es domine deus meus, quid rogo nisi dominus deus meus? Quis est enim deus præter dominum, aut quis deus præter deum nostrum? Nemo, planè nemo: non enim est alius præter te trinũ & unũ, unum & trinum, neq; in cœlo sursum, neq; in terra deorsum. Quis tui similis? quis magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis in omni uirtute sicut tu deus noster, qui facis magna & mirabilia inscrutabilia quorum non est numerus? Te cuncta magnificant, te omnis spiritus laudat, te adorant, te benedicunt omnia illa beatorum spirituum & supernorum ciuiũ agmina. Tibi mater ecclesia in toto orbe offert preces, & incessanter dicit laudes. Te ergo ultimus seruorũ tuorũ laudo & benedico. Tibi mens mea iubilat, tibi omnia ossa mea clamant, quis similis tui domine? Et merito cuncta quæ operatus es, tibi soli creatori obediunt, seruiunt, tremunt ad nutum tuum satis quæcunq; uelis.

Hier. 23 — C — D

Caput III

Tu es enim uere dominus, solus deus inuisibilis, inæstimabilis, incircumscriptus, illocalis, immensus, incõprehensibilis, ubiq; totus, ubiq; præsens, ineffabiliter omnia penetrans, omnia cõtinens, omnia sciens, cuncta prospiciens, omnia potens, uniuersa gubernans, totus in cœlo, totus in terra, totus etiã ubiq;, & non est alius præter te deum nostrũ, in quẽ credit & adorat mater ecclesia apostolica & uniuersalis. Tu es uere colendus & uenerandus, tremendus & amandus cũ omni semper deuotione domine deus noster. Qui cum non essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua recuperasti nos. Vnde confiteor tibi rex cœli & terræ, & honorifico te sacrificio laudis. Et quia exteriora munera desunt, totis medullis cordis quæ in me sunt uota laudationis reddo tibi. Sed quia nihil nisi de tuo acceptabile tibi offerri potest, tu deus in cuius lumine lumen uidimus, da quæso lumen in corde, da uerbum in ore, da menti cœlestem conscendere sedem.

Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere uisus.

Et

A Et quoniã altera pars sumus cœli, altera terræ: unde corpus quod corrũpitur aggrauat ani-
mã, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantẽ. Discinde quæso terrenas nebu
las & pondera molis, atq; tuo quæso splendore illumina obscuram interioris hominis faciẽ.
Siste uagas mentes per deuia multa ruentes.
Subde carnem spiritui, appetitum rationi, uitia uirtutibus, corpus animo, atq; tuæ me in-
tus exteriusq; subde per omnia uoluntati, & uniuersis suo bene compositis ordine per gra-
tiam tuam & te perfecte diligere & digne laudare merear labijs & corde, omniq; qua ualeo
uirtute clamans ad te atque ita dicens, Summe, omnipotentissime, misericordissime, iu-
stissime, secretissime, præsentissime, pulcherrime, fortissime, suauissime, inuictissime, ue-
rissime domine deus noster stabilis es & incomprehensibilis. Immutabilis *De eßentia deitatis Cap. IIII*
mutans omnia, inuisibilis uidẽs omnia, immortalis, illocalis, interminatus, incircumscriptus,
nusquam finitus, ineffabilis, inexistimabilis, indicibilis, inscrutabilis, immotus, tangens o-
mnia, inuestigabilis, metuẽdus atq; terribilis, uenerandus atq; uerendus, honorandus atq;
horrendus, nunquam nouus, nunquam uetus, omnia innouans, in uetustate perducens su-
perbos & nesciunt: semper agens, semper quietus, colligens & non egens, omnia portans si-
ne onere, omnia implens sine inclusione, omnia creans & protegens, nutriens & perficiens.
Quærens cum nihil desit tibi, amans nec æstuans, zelans & securus es, pœnitet te & non do
les, irasceris & trãquillus es: opera mutas, sed cõsiliũ nunquã recipis. Qui inuenis & nunquã
amittis, nunquam inops & gaudes lucris, nunquam auarus & usuras exigis, supererogatur
tibi ut debeas. Et quis habet quicquam nõ tuum? Reddis debita nulli debens, donans de-
bita nihil perdẽs, qui solus uiuificas omnia, quia creasti omnia. Qui es ubiq; *Cap. V*
& ubiq; totus, qui sentiri potes & uideri non potes, qui nusquam dees, & ab iniquorum co-
gitationibus longe es. Qui nec ibi dees, ubi longe es: quia ubi nõ es per gratiã, ades per uin-
dictã. Qui omnia tangis, nec tamẽ æqualiter omnia tangis. Quædã tangis ut sint, nec tamẽ
B uiuãt sentiant & discernant: quædã tangis ut sint, uiuant, sentiant atq; discernant. Et cũ tibi-
metipsi nunquã dissimilis sis, dissimiliter tangis dissimilia. Qui ubiq; præsens es, & inueniri
uix potes, quẽ stantem sequimur, & apprehẽdere non ualemus. Qui tenes o- *Cap. VI*
mnia implens omnia, circumplectens omnia, superexcellis omnia, sustines omnia, nec ex
alia parte sustines, atque ex alia superexcedis, neq; ex alia parte imples atq; ex alia circum-
cumplecteris: sed circumplectendo imples, & implendo circumplecteris: sustinendo super
excedis, & superexcedendo sustines. Qui corda fidelium doces sine strepitu uerborum, qui
attingis à fine usq; ad finem fortiter, & omnia disponens suauiter. Qui locis non distende-
ris, nec temporibus uariaris, neq; habes accessus uel recessus. Qui habitas lucem inaccessibi-
lem, quam nullus uidit hominum, sed nec uidere potest, in te manens quietus ubiq; circum-
is totum. Non enim scindi uel diuidi poteris, quia uere unus es, nec in partes *Quod non diuiditur deus in partibus Cap. VII*
efficeris, sed totus totum tenens, totum imples, totum illustras, totum possides. Hoc myste-
rium mens humana capere non potest, neq; concipere, nec oratoria lingua narrare, neq; dif-
fusi sermonis bibliothecarum uolumina queunt explicare. Si totum mundum libri repleãt,
tua scientia inenarrabilis non potest enarrari. Quoniam uere indicibilis es, nullo modo scri-
bi poteris neque concludi, qui es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ. Magnus enim
es sine quantitate, & ideo immensus: bonus sine qualitate, ideo uere & summe bonus, & ne-
mo bonus, nisi tu solus. Voluntas tua opus est, cui uelle est posse, qui omnia *Quod uelle dei, facere est Cap. VIII*
quæ ex nihilo creasti sola uoluntate fecisti. Qui omnem creatorem tuam absq; indigẽtia ali
qua possides, & sine labore gubernas, & absque tædio regis. Et nihil est quod perturbet or-
dinem imperij tui uel in summis uel in imis. Qui in omni loco haberis, & omnia conti-
nes sine habitu, & ubique præsens es sine situ & motu. Qui nec mali autor es, quod face-
re non potes, qui nihil non potes, nec unquam fecisse te quicquam pœnituit, nec ullius
cõmotionis animi tẽpestate turbaris, nec totius terræ particula regnum tuũ est. Nulla fla-
gitia uel scelera probas uel imperas. Nunquã mẽtiris, quia æterna ueritas es, cuius unius bo
nitatẽ

Quod nihil sit colendum nisi deus Cap. IX

nitate facti sumus, & cuius iustitia pœnas luimus & clementia liberamur. Nam nihil C cœleste, nihil terrenum, nihil igneũ, nihilq́ quod corporis sensus attingit pro te adorãdum est uel colendum, qui uere es quod es & non mutaris: cui maxime aut specialiter illud conuenit, quod Græci dicunt πλατὺς, id est latus, quia semper idem ipse es, & anni tui non deficient.

Opinor fuisse scriptum τὸ ὤν, id est, quod est

Hinc etenim patenter datur intelligi, quod tu deus noster quem colimus, deus uerus & omnipotens es sine dubio inuisibilis, & si pio intellectu uidearis, incomprehẽsibilis, & si per gratiam repræsenteris, inexistimabilis, & si humanis sensibus pie credaris sanctéq́ cogiteris, ineffabilis, & si humanæ locutionis usualibus uerbis abusiue utcunq; dicaris, ideo uerus & tantus: cæterum quod sciri, quod cogitari, quod comprehendi, quod dici de te potest, minus est. Quod uero incomprehensibile est & immmensum, indicibile & infinitum, tibi soli duntaxat notum est. Hec nanque est quod omnem superat sensum: hoc quoque est quod te facit existimari & pro certo credi & uniuersalem appellari deum, dum ad perfectum usq; reperiri non uales, dum totus intelligi capiúe nõ potes, ita te uis magnitudinis & notum nobis obijcit & ignotum. Et hæc est summa delicti spernẽtium te, scire uolentium tibi creatori suo seruire, habent quod scientes uenerentur, & habent quod ignorantes mirentur, habent quod timeant, habent quod diligant. Si enim totus pateres nostræ conditioni deus unus & uerus, minime potuisses credi, adeo falsi reperti sunt qui putabãtur dij, quoniam sciri per omnia potuerunt qui & quales quantiq́ fuerunt.

Quod in solo uerbo deus omnia fecit Cap. X

At tu deus noster mirabilis & potens, qui totam istius mundi molem cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, uerbo quo iussisti quæ fieri disposuisti, uirtute qua potuisti ex nihilo, expressisti ornamentum maiestatis gloriæ tuæ, qui tempore ab ipso tunc æuo ire iubens stabilisq́ manens dans cũcta moueri. Qui terram multiplici germine fructuum, & cœlum pulchro decorasti lumine syderum, quorum tu solus nomina, signa, potestates, cursus & tempora nosti. Tu mitis & benigne, fortis & zelotes & sabaoth inuictissime, uisitans peccata patrũ in filios usq; in tertiã & quartã generationẽ, & faciens misericordiã in mille milia his qui diligunt te D & timent nomen tuũ. Si opera tua ita sunt magna & inscrutabilia pulchra atq; stupenda, dicant qui uolunt, quomodo capi poteris tu pulcherrimus creator eorum. Cõstat enim opificem lõge se aliter habere quàm ea quæ à se fieri uoluit. Ex pulchritudine tamen circumscriptæ naturæ & mundialium rerũ mirabili specie pulchritudo tua quæ tu ipse es, quia simplex es, & excellentia gloriæ tuæ quæ circũscribi nõ potest, intelligi aliquatenus ualet: quanquã magnitudinẽ diuinitatis tuæ infinitã & incõprehensibilem nullus possit sensus attingere: neq; enim illorũ quoq; supernorum ciuiũ, miro tamen modo essentia tua scitur, cũ esse creditur.

De duabus syllabis dei Cap. XI

Quotiescunq; recolo uel audio duas breues syllabas, uel quatuor litteras, quibus scribitur deus: hoc enim nomen tibi soli omnipotens iure debetur: atq; cum intueor tuæ uirtutis magnalia & mirabilem mundi creationem, id est, cosmopœiæ consydero decorem, simulq́ mecum tacitus reputo miserationes tuas quæ à seculo sunt: mirentur enim qui uolũt potentiã tuã, sed ego plus stupeo animaduertens misericordias tuas profecto in his quatuor litteris & duabus breuibus syllabis, cũ infinitũ quid & incõprehẽsibile, immẽsum & inenarrabile mẽtis intuitu, & synceris fidei oculis præscire & posse, quod mihi tãtillo homini dignaris largiri, contẽplor. Nunquid enim duæ breues syllabæ tuæ deus noster es, aut duas breues syllabas adoramus, uel ad duas breues syllabas peruenire desideramus, quæ penè ante desinũt sonare quàm cœperint, nec in eis secundæ locus est, nisi prima ante transierit. Manet quippe magnum aliquid, & magne summeq́ est quod incomparabile & omnium præcellentissimum est, quod dicitur deus, quamuis nõ maneat sonus cum dicitur deus.

Quod in natura sua nos uidet deus Cap. XII

Verum quia caro nescit spiritum, & inuisibilia à uisibilibus non uidentur, per fidem enim ambulamus, & non per speciem, humanæ tu deus noster nimis bonus & pius consulens infirmitati, dignaris te nobis insinuare, non tua proprietate, sed aliqua quadam similitudine. Vnde & nostrorum qualitatem membrorum habere describeris, uolens passionum indigna de te ipso ad hæc perferre, ut quia sicut es te nequimus scire in præsenti miseria, per nostra nos ad

A ad tua trahas, & nos dum condescendis nobis facilius consurgamus tibi.

De magnitudine dei in homine facta Cap. XIII

Multis siquidē modis ad significandum te hominibus de rebus inferioribus ad te species ducis, quē reuera iuxta propriam naturā inuisibilem constat esse, & in totum incōprehensibilem & incircumscriptum: ac per hoc nunquā alicui apparuisse secundum essentiam, sed modis quibus uoluisti, per assumptam creaturarum speciem, & ad efficientias causarum credimus. Fallūtur itaq; Anthropomorphitarum hæresis sectatores, qui dum legunt hominē ad imaginem & similitudinem dei factum, asserunt stulta temeritate speciem humanam te habere, cum illo in loco uel dicaris uel credaris mentē, non carnem ad imaginem tuam creasse. Enimuero nihil dignum de te humanus sermo loquitur, quia nec secundum qualitatē aut quantitatem, situm uel habitum seu motum aliquid de te digne dicitur.

De latitudine dei Cap. XIIII

Et tamen longitudo, latitudo, altitudo & profunditas tibi quodāmodo inesse leguntur. Sed latitudo charitatis, qua nos ab errore colligis & contines in ueritate. Longitudo uero, qua nos lōganimiter malos portas, donec emendatos futuræ patriæ restituas. Altitudo autem, qua omnē sensum & hominum & angelorum immensitate scientiæ superexcellis. Profunditas quoq;, quò damnandos inferius iuxta æquitatem disponis, atq; tuo iudicio iudex iustus præordinas. Omnē igitur supergrediatur creaturā, & mentis intuitum ultra omnia dirigat, qui aliquid uoluerit de tua prælibare libertate, summa boni deitas.

De cognitione sanctæ trinitatis Cap. XV

Tunc enim homo procul positus à uanitate, plenius in ueritate tenetur, quando in corde eius quicquid est deus, reliquis cunctis ab intuitu dimotis, pacificus pie credit & sancte cogitat. Sed licet nemo sit qui te in hac ualle lachrymarum ualeat efficaciter comprehendere & definire, magnum tamen & mirum ualde nostræ ætati datum est scire de te summo bono, tua nobis nimirum gratia reuelante. Quis ante nos in quos seculorum fines deuenerunt, talia sic manifesta audire potuit uel cognoscere de trinitate & unitate, de personis & substantia? De te quidem pater deus quod sis à nullo, ideo ingenitus diceris: de filio autem tuo, quia genitus

B & à te sit, non à se: de spiritu quoq; sancto, quia procedens & nō sit à se, sed à te & filio, quorum est spiritus. Ita, ut sicut tu pater genitus nec procedens dici potes: sic filius nec ingenitus, nec procedens: sic nec spiritussanctus ingenitus, nec genitus dici debeat, quatenus proprietas personarū te unū patrē simul cū uno filio & uno spiritusancto patenter nobis ostendat. Quis prioribus seculis in te unum credere deum, & te cōfiteri trinum, neq; substantiam separans, neq; personas confundens, sic prudenter intellexit, sic palam sapuit, sic uero cognouit? Filius sanè tuus missus ad publicū nostrum de sinu tuo, hanc rectæ fidei normā euidentius huic ultimæ patefecit ætati. Priusquàm creaturæ ostenderes creatorē, in sola notus eras Iudæa deus, & in Israël magni nominis tui fama & cultus audiebatur. Sed nūquid sic liquido, aut tantum quantū apud nos sub gratia constitutos? De trinitate uero indiuidua parū quidē tunc perpauci senserunt. Legislatorū enim filij quod de una trinitate, uel de trina unitate scire debeant, digna perculsi cæcitate adhuc ignorant, aliud præter unum deum miseri nolentes confiteri, & garrientes in nos uerbis malignis dum dicimus te patrē habere filium. Nobis autem qui ex gentibus uenimus, quàm multa & uera de trino unoq; deo datum sit, probant corda quæ credunt, nec nō & ora quæ cōfitentur, atq; nihilominus flagella ipsa & mors quæ pro hac ipsa confessione illata sunt: scriptū est enim, Super senes intellexi. Psal.118

Quod sancta trinitas sit indiuisa, Cap. XVI

Domine deus noster unus & uerus, nisi tu trinitas esses, nō diceretur uoce ueritatis, Ite baptizate oēs gētes in nomine patris & filij & spiritussancti. Neq; enim baptizari iubemur domine deus in eius nomine q non esset deus dominus. Et rursum nisi tu trinitas esses unus deus, nequaquā tua uox diceret, Audi Israël, dominus deus tuus unus est. Ergo nisi tu deus pater ipse esses, & filius tuus uerbum tuum Iesus Christus ipse esset, & donum nostrum esset ipse spiritussanctus, non legeremus in literis ueritatis, Misit deus filium suum. Nec tu unigenite diceres de spiritusancto, Quem mittet pater in nomine meo: &, Quem ego mittam uobis à patre. Et alibi, Ego & pater unū sumus: &, Qui uidet me, uidet & patrem, Ego enim in patre, & pater in me est: &, Pater in me manens ipse facit opera. Quid

Deut.6
Gal.4
Ioan.14.& 15.10

enim

enim his uerbis aliud, nisi trinũ & unũ deũ docere nos crederis tu magister ueritatis, in cuius C
Ioan.7.& 14 pectore recõditi sunt thesauri sapientiæ & scientiæ? dicis quoq;, Mea doctrina nõ est mea: &, Sermonem quem audistis non est meus, sed eius qui misit me patris. Res mira, res admiranda: dic ergo, dic uerbum patris, responde quæso uirtus & sapientia summi principij: sed tu ipse principium de principio, non tamen duo principia, sed unum certe principium. Dic uerbum semper manens, doce seruum humiliter interrogantem. Quid enim tam tuũ quàm tu? Sed tu tuus & non tuus, quia non es à teipso, sicut in multis sæpe locis testaris, sed à patre cuius es uerbum, non sonabile per syllabas & uolatile, sed semper immobiliter uiuens atq; manens. Et ideo uerbum non quod desinit prolatum, sed quod permanet natum: non transitorium, sed æternum: non factum, sed genitum: nec solum genitum, sed etiam unigenitum: cui ratio adest disponenti, & præsto est uirtus perficienti, utpote uero deo & summo domino. Te quippe unigenitum uerbum pater genuit de seipso, per quod omnia creauit ex nihilo. Et idcirco indubitanter credimus, quia nisi omniscium & cunctipotens uerbum deus esses, nullo modo per te omnia facta fuissent. Quomodo creatura creare aliqd potest? Creare certe solus deus ualet, qui creatus non est: nihil enim excepto deo non creatum est. Absit ab intellectu nostro, ut aliquid fateamur ex patre nisi filium, & ideo non nisi deus nasci potuit ex deo. Vnde te mihi patris uerbum consyderare uolenti, nulla sufficiunt uerba quibus te ualeam explicare. Quid aut abũde uel digne loqui potero? Quis de quo? Homo de deo, opus de opifice, creatura de creatore, paruus de immenso, temporalis de æterno: cuius uenerabilis potẽtia omnipotentissima, qua nos gratuita bonitate fecisti: nec minus tamen uenerabilis gratia, qua omnipotentissima misericordia saluasti. Qui & opus creatricis omnipotentiæ gratis fecisti, & opus saluatricis gratiæ omnipotenter implesti, habens nimirũ perpetem potestatem, & condendi incondita, & reparandi perdita. Nec igitur præcipuus ille theologorum summa profundius cæteris aquilinis contemplatus obtutibus scriptitans eru
Ioan.1 ctaret, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, hoc erat D in principio apud deum, nisi tu deus uerbum, semper apud patrem, semper cum patre, semper de patre, semper in patre esses. Non sicut uas in uase, uel ciuitas apud urbem: sed ueluti sapientia intra sapientem, ueritas in ueritate, bonitas in bono, æternitas in æterno, quia nihil aliud in patris substantia nisi deus & æqualis & coæternus illi à quo genitus es, esse potes. Obmutescat itaq;, & cum suis autoribus pereat omnis hæretica prauitas, quæ inimica semper lite nunc substantiam diuidit, nunc personas confundit. Crescat rogo fide & magis magisq; pijs fœcundetur actibus mater ecclesia, quæ tres deos colere, trinitatem in personis distinguere prophanum & nimis impium iudicat. Hæc deniq; cœlestibus erudita disciplinis, credit, confitetur & docet unam proculdubio substantiam & tres personas, sciens omnia quæ ad fidei regulam pertinẽt. Huius magisterio & doctrina cœlitus inspirata à puero doctus, corde credo, ore confiteor te, ô summa trinitas, una uirtus & indiscreta maiestas.

De cognitione diuinæ essẽtiæ incorporeæ Cap. XVII

Confiteor te patrem & filium & spiritumsanctum in personis trinum, in substantia unum, uerum deum omnipotentem, uisibilium & inuisibilium conditorem, non corpus aut in corpore positum, neq; ex diuersis speciebus admixtum, aut membrorum compaginibus effigiatum, sed unius simplicis & incorporeæ naturæ. Te quidẽ uerum patrem summæ bonitatis, & totius deitatis principium incircumscriptæ & ingenitæ maiestatis deum, ex nullo ducentem initium, sed omnibus initium dantem credo & confiteor non corporali progenie nec extrinsecus, non necessitate neq; uoluntate, sed natura filium generantem. Confiteor & uerum te filium ex patre sine initio ineffabiliter natum, uerum deum unigenitum, per quẽ omnia facta sunt, & uerum patris uerbum, non factum, non creatum, non adoptiuum, sed genitum & unius cum patre substantiæ, atq; ita per omnia æqualem deo patri, ut nec tempore nec gradu, nec potestate esse possis inferior. Tantumq; te esse cõfiteor qui genitus es, quantus & ipse qui te genuit. Non autem, quia dico genitum à patre filium, diuinæ & ineffabili generationi aliquod tẽpus ascribo, sed nec patrem aliquando cœpisse, nec te eius filiũ,

Quia

A Quia semper fuit pater: nunqꝫ igitur non fuisti filius. Non enim aliter confiteri possumus
æternum patrem, nisi confiteamur te coæternum filium. Ex filio enim pater dicitur: & quia
semper pater fuit, semper habuisse filium dubium non est.

De pceßione spūs- sancti à patre & filio. Cap. XVIII

Te quoqꝫ credo spiri-
tumsanctum uerum deum, nō factum, nec creatum, nec genitum, neqꝫ ingenitum, sed ex pa
tre & filio inenarrabiliter procedētem, & in patre simulqꝫ filio substātialiter permanentem.
Sic igitur ab utroqꝫ procedis ut inseparabiliter in utroqꝫ maneas: atqꝫ ita per omnia deo
patri & filio æqualem, coæternum, consubstātialem, ut neqꝫ potestate, neqꝫ uoluntate, neqꝫ
æternitate, neqꝫ substantia differri possis ab eis uel præcidi à quibus procedis. Igitur æter-
num patrem sine natiuitate, æternum filium cum natiuitate, æternū spiritumsanctum cum
processione, sine natiuitate: totum patrem in filio & spiritusancto, totum filium in patre &
spiritusancto, totum spiritumsanctum in patre & filio permanētem: patrem & filium & spi
ritumsanctum unum deum omnipotentē, una potestate, unoqꝫ regno, una maiestate, una
æternitate, ex tunc & nunc & semper ubiqꝫ regnantem corde credo, ore confiteor & mente
diligo. Ad hanc fidei regulam dirigens intentionem meam quantum me posse fecisti, deus
meus quæsiui te & desideraui intellectu uidere quod credidi. Huius rei gratia ingressus sum
multarum apothecam deliciarum, quibus pascitur mater ecclesia ubi consyderaui plurima,
& cœpi explorare singula. Et cum huc illucqꝫ anxius pauidusqꝫ discurrerem, tu bonus adiu
uare cupiens desiderium quod dedisti, misisti manum pietatis tuæ & soluisti nodum ambi
guitatis meæ: & ideo delectat me de te ualde cogitare, de te loqui, laudesqꝫ tuas desideranti
corde depromere, ut in præsenti miseria solo quidem corpore, tecum autem mente & omni
auiditate mi tenear domine. Deus trine & une, scientiæ lumen accēde in me, per quod te in-
telligere merear trinum & unum deum, sicut es trinus & unus deus. Et ignorantiæ tenebras
magis magisqꝫ sicut cœpisti remoue à me, ut spiritalia spiritaliter uideā quantum possibile
est humanæ fragilitati. Da mihi in uia hac qua te duce gradior, intellectum, atqꝫ inspira mi
B hi & semper doce gratiam tuam qualiter in te irreprehēsibiliter sit credendum, ut te unum
deum essentialiter sapiam, & incomprehensibiliter trinum personaliter capiam.

De comparatione trium personarum Cap. XIX

Patrem ingenitum, de patre unigenitum, de utroqꝫ procedentem & in utroqꝫ manen
tem spiritumsanctum, nullum anticipationis tribus uel posteritatis interuenire momētum,
nec dispertitum habere imperium: non in creandis consilium, regendis perficiendisqꝫ crea-
turis auxilium opusqꝫ diuisum. Quicquid illic naturale est, indiruptum: quicquid personale
est, inconfusum. O mysterium ineffabile & præ cæteris intellectu difficile: reliqua uero sacra
menta quæ tenentur in ecclesia tua domine, stupenda sunt & ueneranda, sed istud tui sacra-
mentum præcellit uniuersa. Hoc mempe tuæ indiuiduæ trinitatis mysteriū, & illud cœlestis
mensæ sacramentum, quæ fideles & pias animas pascit carne & potat sanguine, ut non esu-
riant, neqꝫ sitiant in æternum, fac me deus meus pura & simplici conscientia præcipue inter
cætera sentire & credere, sumere & retinere: ne sinas quæso domine fidem in eis meam ali-
quatenus uacillare, sed ita semper in eis & de eis pro tua tribuas pietate mihi credere ac in-
telligere, sicut ueritas eorum se habeat. Intret in cor meum gratia tua, quæ sonet sine sono
& sine strepitu, loquatur ibi tantorum omnem ueritatem mysteriorum, luce & dulcedine
intus ubiqꝫ & foris undiqꝫ perfundat animam meā illa magistra uirtutū, & iudex omnium
ueritatum: & sic in radiando & soporando eam in ipso ueritatis centro stabiliat atqꝫ confir
met, ut nec uelim, nec possim de tantis mysterijs aliter sentire nisi sicut oportet & decet.
Omnipotens bonitas, cuius pietatis aures ipsius pauperum tuorum desiderijs patēt, intelli
ge clamorem cordis mei & faue uotis meis: Præsta domine ut ipso mentis palato sentiam,
gustem, & sapiam hæc ineffabilia sacramenta: magna enim sunt & mira ualde, & ego par-
uulus in eorū consyderatione deficio quotiens ad intuēda ea fidei oculos attollo. Sed quia
uno modo utraqꝫ nobis necessaria sunt ad salutem, deus autor omnium inuisibilis creator,
qui es substantia summa & una diuinitas atqꝫ personalis uera & perfecta trinitas, te deum
patrem exoro, ex quo omnia, & filium tuum, per quem omnia, simul & spiritumsanctum,

in quo omnia, Te dominum meum quem unum & uerum in trinitate cõfiteor deum, à quo creati, liberati & illuminati sumus, supplex rogo tantorum auidus mysteriorum, lacta me, nutri me & in mensuram ætatis usq; perfecti uiri meam extende exiguitatem, ut solidũ hũc & perfectorum cibum capere ualeam. Imperfectum enim meum uiderunt oculi tui. C

Quòd diuina substãtia indiuidua sit Cap. XX

Dator omnium bonorum deus pater, cui nunquam sine spe misericordiæ supplicatur cum filio tuo ac spiritusancto, da quod à te desideratur, & à te postulat anima mea. Quorũ enim una est substãtia, unum est & datum, una & operatio, unum donum, unaq; potestas, ut in ipsa quoq; personarũ proprietate iuxta profundiorẽ intellectum quædam unitas sentiatur. Inseparabilis nimirum naturæ tuæ unitas non potest separabiles habere personas, quia sicut trinitas es in unitate, & unitas in trinitate, sic separationem non potes habere personarum. Nominantur quidem illæ personæ aliquando singulæ, sed ita uocasti te trinitas deus inseparabilem ostendere in personis, ut nullũ ibi nomen sit in qualibet persona, quod ad aliam partem secundum relationis regulam non referatur, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, uel spiritussanctus ad patrem & filium uerissime refertur. Ea uero nomina quæ substantiam uel potentiam uel essentiam tuam significant, uel quicquid dei proprijs omnibus personis æqualiter conuenit, ut deus magnus, bonus, æternus, omnipotens, omnia naturaliter de te deo dicuntur. Non est igitur aliquod naturæ nomen quod sic tibi deo patri possit conuenire, ut aut filio tuo, aut spirituisancto conuenire negetur. Dicimus te deum patrem naturaliter esse deum, sed naturaliter est & filius deus, naturaliter est & spiritussanctus deus: nõ tamen tres dij, sed unus deus, pater & filius & spiritussanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas deus in personis, sensu, intelligentia, quamuis in uoce separabilia habeas nomina quia pluralem numerum naturæ nominibus nullatenus recipis. In hoc enim ostenditur personas non posse diuidi in sancta trinitate quæ unus est uerus deus, quia cuiuslibet personæ nomen semper ad alteram respicit personam. Si patrem dico, filium ostendo: si filium nomino, patrem prædico: si spiritumsanctum appello, alicuius esse spiritum necesse est intelligi, id est, patris & filij. Tu uero trinitas deitatis personarũ pluralitate multiplex, numerabiliter es innumerabilis, ac idcirco mẽsurabiliter immẽsurabilis, & ponderabiliter imponderabilis: non enim summæ bonitatis, quæ tuipse es, profitemur originẽ, ex quo omnia, per quẽ omnia, in qua omnia: sed eius participatione dicimus bona omnia. D

Quòd in diuinitate non est materia Cap. XXI

Nam tua diuina substãtia semper caruit ac caret materia, licet nõ careat forma: quã dũ imprimis quasi sigillũ rebus singulis, eas sine tui augmẽti aut detrimẽti mutabilitate proculdubio à te facis differre. Quicqd in natura creaturarũ est creatura tua est, ô trina unitas & una trinitas deus, cuius omnipotẽtia omnia gubernat regit & implet quæ creauit. Nec ideo te omnia implere dicimus, ut te contineãt, sed ut ipsa potius à te cõtineantur.

Quòd non est pars deo, nec diuisio Cap. XXII

Nec particulatim imples omnia, nec ullatenus ita putãdũ est, ut unaquæq; res pro magnitudine portionis suæ capiat te, id est, maxima maius, uel minima minus, dũ potius in omnibus totus ipse sis, siue omnia in te. Cuius omnipotẽtia omnia cõcludit, nec euadẽdi potẽtiam quis aditũ inuenire poterit. Qui enim te nõ habet placatũ nequaq̃ euadit iratũ. Immẽsitas qppe diuinæ magnitudinis tuæ ista est, ut intelligamus te intra omnia, sed nõ inclusum: extra omnia, sed nõ exclusum.

Quòd deus cõtinet omnia. Ca. XXIII

Et ideo interior es, ut omnia contineas: ideo exterior es, ut incircumscriptæ magnitudinis tuæ immẽsitate omnia circumcludẽdo omnia regas. Per id ergo q; exterior es, ostẽderis esse creator: per id uero q; interior es, omnia gubernare & regere demõstraris. Ac ne ea quæ creata sunt sine te essent, tu intra omnia es: uerum ne extra te essent, tu exterior es, ut omnia concludantur à te, nõ locali magnitudine, sed potentiali præsentia, quia ubiq; es præsens, & omnia tibi præsentia, quamuis quidam hoc intelligant, quidam uero non intelligant. Hæc & alia multa docuit me mater ecclesia, mater sancta uniuersalis & orthodoxa, cuius me fieri membrum uoluisti per gratiam tuã, & de eius cœlesti doctrina me ita certum & securum in omnibus pro tua pietate reddere dignatus es dñe per assiduã tuæ inspirationis illuminationem, & si multa quæ clausa mysterijs latent, nõ per speculum, sed facie ad faciẽ intuerer.

Decuit

Quòd deitas sit incorporea Cap. XXIIII

A Decuit te igitur solum uiuum & uerum deum non esse corporeum uel passibilem uel
palpabilem, nullā tui partem corporis oculis posse sentiri, nihil de substātia tua atq; natura
ullomodo esse uiolabile, aut cōpositum, aut fictum, aut maius, aut inferius, sed per omnem
modum ex omni parte sine deformitate perfectum, sine quātitate magnum, sine qualitate
bonum, sine tempore sempiternū, sine morte uitā, sine infirmitate fortē, sine mēdacio uerita
tem, sine loco ubiq; totum, sine situ ubiq; præsentē, sine extēsione omnia implentē, sine con
tractione ubiq; occurrentē, sine motu omnia transcēdentē, sine statu intra omnia manentē,
sine indigētia omnia creātem, sine labore omnia regentem, sine tui initio omnibus initium
dantē, sine tui mutatione omnia mutabilia facientē, ac semper & ubiq; regnantem, sine fine
manentem. Domine deus une trinitas deus, quæ incōparabiliter rebus omnibus antecellis,
adeo es ineffabilis, infinita & incōprehēsibilis ut paruissimū sit ualde omne quod de te dici
potest. Multa enim dicimus, sed plene id quod es dicere nō possumus. Et quia uniuersorum
cōsummatio sermonū ipse es, cū ergo peruenerimus ad te, cessabūt proculdubio multa ista
quæ dicimus, & manebis unus omnia in omnibus, & sine te dicemus omnia unum laudan-
tes te etiā unum, & in te facti unum, uidentes te iugiter sine fine incorporalem naturaq; im-
mutabilem trinitatem, & in te omnia scientes, & in te gaudium perpetualiter mansurum ha
bentes, ab omni sanati languore, & in illam immortalitatis gloriam transformati.

De uisione dei Cap. XXV

Cum uenerit uisio hæc quæ danda facie ad faciē promittitur, quando palàm de cūctis
annunciabitur mysterijs, & fidei species atq; spei res succedet, tunc clarius certiusq; scientes
intuebimur, nihil creatum, aut seruiens in te trinitas una, nihil inæquale, nihil gratia æquale,
nihil anterius posteriusúe, nihil maius aut minus, nihil extraneum aut officiale alteri, nihil
persuasione aut surreptione insertū, nihil moribus uolūtate diuersum, nihil officio singulare
aut alteri cōmunicabile, non confusum, totū perfectum, quia totū in uno & unū in toto, non
tamen solitariū, quoniā summū bonū & summā sapiētiam & summā benignitatē te sancte
B pater unum omnium principiū & ueritatem tuā per quā te intelligimus nulla ex parte tibi
dissimilē, quæ forma es omniū, & quæ sola imples hoc quod appetūt omnia, simulq; ipsum
utriusq; donū quo beata sunt quæcunq; beata sunt, in te & cū te colimus, & adoramus unā
scilicet incōmutabilem trinitatem. Cum enim tertio repetitur quod unū est, nō nu

Exemplū de igne & anima Cap. XXVI

merus coaceruatur, sed unum esse illud asseritur, genitus, gignens, & procedēs, tres quidem
personæ, sed una substātia. Sicut ignis, candor, calor, tria nomina sunt, res una: sic memoria,
intellectus, uolūtas, sed una anima, quæ inseparabiliter demōstrātur & inseparabiliter ope-
rantur. Si hoc in creaturis inuenitur, quid de te creatore intelligendū est? Natura

De immutabilitate dei. Cap. XXVII

quippe diuinitatis tuæ immobilis est omnino & immutabilis, personæ uero mobiles sunt
secundū relationē, non iuxta proprietatē: sed ideo in relatione personarū trinitas, in naturæ
uero substātia unitas. Vnitas siquidē propter inseparabilem essentiā diuinitatis: trinitas au
tem propter diuersitatē nominū. Non enim nomina tantū, sed etiā proprietates nominum,
hoc est, personas, uel uti Græci exprimunt συλλαβὰς, id est, syllabas confitemur. Hæc tamen
dicimus de te deus noster ut potest humana intelligētia capere. Cæterū quis in hac uita po
situs uel crystallino pectore, sufficiat penetrare tuiipsius trinitatis interna mysteria, quomo
do pater, filius & spiritussanctus tres personæ estis & una natura? Quomodo tu pater inge
nitus, diceris filius genitus, spiritussanctus nec genitus nec ingenitus, sed procedēs dicatur?
Quomodo filius de te patre natus est, spiritussanctus de te procedit & filio? Quomodo fi-
lius nascēdo nō procedit, spiritussanctus procedēdo nō nascitur? Quomodo filius nō de se,
sed de te est, nec tñ tui est posterior de quo est? Quomodo spiritussanctus de te procedit &
filio, nec tamen à uobis præscinditur à quibus procedit? Quomodo tria unū estis, & unum
tria? Quomodo inuicē relatiue tria estis, essentialiter unū: quomodo trinus es & unus deus,
non localiter, sed ubiq; es, & nō particulatim ubiq; es, sed ubiq; totus es, ubiq; præsens sine
situ & loco & motu? Quis ista rogo cōsyderet? Quis hæc comprehēdat quantalibet probi-
tate uel sciētia præditus? Hoc tamen in spe promissionis repositum est, quia uidebimus te

domine,& tanto unusquisq; perspicacius,quanto hic uixerit purius.Quia mūdi corde,teste C
scriptura,deū uidebunt.Aperte nanq; uidebitur cuncta mētis iā detersa caligine,quomodo qui oriēdo est,tibi ô pater de quo oritur subsequēs nō est,& quomodo spiritus amborum, qui per processionē proditur, à uobis proferentibus nō præitur,quomō & unū diuisibiliter tria, & tria indiuisibiliter estis unū. Visa enim claritas ad impatefactā tuæ nobis maiestatis speciem purū amantis intuitū mentis rapiens subleuabit.Sed ipsa claritas natura est,& ipsa natura claritas est. Quæ nimirū uisio nūc fide inchoatur,sed tūc in specie perficietur,quādo sapiētiam tibi coæternam, quā modo per ora doctorum sumimus, in ipso fonte bibemus. Omnia sacramenta & cuncta nobis tunc apparebūt arcana, nō doctorum uerbis,nō enim ullis indigebimus mysterijs cū facie ad faciem uidebimus te,sed inde,nisi fallor,unde angeli te uident.Quid nos tunc latere potuit,quando tu deus noster & uita uiuētium,causa causarum,forma formarum informata te nobis clara uisione insinuabis? Nō enim indignū tibi uidetur cū te formam uocemus.

Quòd deitas materia caret Cap.XXVIII

Nam tua essentia,& species dici potest & forma. Non frustra tam speciosissimum q̄ formosissimū in laude tua ponitur,sed forma quæ materia caret & motu & tempore & loco,atq; idē unum est,& est id quod est:reliqua uero non sunt id quod sunt. Hæc uerissime sola dicere potest,Ego sum qui sum. (Exod.3) Hæc tāta ac talis est, ut de eius pulchritudinis uisione nihil in hac uita sibi usurpare mēs humana audeat,quod solum electis tuis præmium in sequēti remuneratione reseruas.

De siti, sine satietate, Cap. XXIX

Cum ergo ad te peruenerimus fontē uitæ & lumen æternum, & dulcissimam speciem & uisionem tuam,erit nobis delectabiliter impressa sitis simulq; satietas.Sed longe aberit à siti satietas,longe à satietate fastidium, quia sitientes saturabimur,& satiati sitiemus. Tu deniq; & æterna nobis uita gaudium & corona eris.Tua beata uisio erit nostri laboris præmium,ut post mortalitatis huius tenebras accensa gloriæ tuæ luce gaudeamus. Videbimus itaq; tuæ incommutabilitatem essentiæ, ut per hanc & nos efficiamur incommutabiles.Sed non sicut tu uides D
te:in nobis enim quicquid erimus,poterimus nosse:in te autem qui comprehendi nō potes quod es,quicquid illud est quando possumus nosse? & si poterimus, nondum possumus: & tamen cum poterimus,nunquid sic te nosse ualebimus sicut te nosti deus? Ipsa quoq; rationalis & electa creatura non æqualiter uisione tui potietur:unusquisq; enim pro mercede laboris sui: sed plene sibi sufficiet quod singulis dabitur intueri,Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine.Beati qui habitant in domo tua domine. Felices qui iam pelagus huius mortalitatis transierūt, & ad portum perpetuæ securitatis peruenerunt.Infelices nos qui adhuc in salo huius uitæ circumflantibus agitamur procellis,& inter pericula multa uariosq; casus incerti uane laborantes trahimus.

De uita æterna Cap.XXX

Dn̄e da nobis te rectore,te duce inter scyllam & charybdin ita tenere iter per mediū,ut integra naue & saluis mētibus peruenire possimus ad te portum tutissimum.Felix anima terreno resoluta carcere,libera cœlum petit,quæ beatis iam admixta spiritibus maiestati tuæ assistit,quæ te incircumscriptum lumen cernit,quæ nullo metu uel mortis uel hostis afficitur,quæ incorruptionis perpetuæ munere lætatur.O uita uitalis,dulcis & amabilis & semper memorialis,ubi nō est hostis impugnans,ubi nulla illecebra,sed summa & certa securitas, & secura trāquillitas,& tranquilla iocunditas,& iocūda felicitas,& felix æternitas,& æterna beatitudo,& beata sine fine tui uisio atq; laudatio. Vtinā hæc succedat, & mortale hoc induatur immortalitate. Vtinā desinat & quamcito finiatur ista uita,uita dubia,uita cæca,uita erumnosa,quā humores tumidant, dolores exterminant, ardores exiccant, aëra morbidant,escæ inflant,ieiunia macerant,ioci soluunt,tristiciæ cōsumunt, sollicitudo coartat, securitas hebetat,diuitiæ iactant,paupertas deijcit, iuuentus extollit, senectus incuruat, infirmitas frangit, mors deprimit: & post hæc omnia mors interimit & uniuersis gaudijs finē imponit,ita ut cū desierint esse, nō fuisse putentur.Iam iamq; adueniat domine, aduolet obsecro regnū illud carens morte,uacās fine, cui nulla tempora succedunt per æuum, ubi cōtinuus sine nocte dies nescit habere tempus, ubi illi angelorū hymnidici chori & supernorū ciuium societas, ubi dulcis solēnitas à peregrinationis

A grinationis huius tristi labore redeuntium, ubi prouidi prophetarum chori, ubi iudex apostolorum numerus, ubi innumerabilium martyrum uictor exercitus, simulq; confessorum cõstãtia præmij sui perceptione consolata, ubi fideles uiri, quos uirilitatis sui robore uoluptas huius seculi emollire non potuit, & sanctæ pariter mulieres, quæ cũ seculo & sexum uicerunt, ubi pueri, qui dũ essent in carne annos suos moribus transcẽderunt, atq; senes quos ætas debiles reddidit, & uirtus operis non reliquit. Ad horũ omnium sanctam frequẽtiam & tuæ inspiciendã pulchritudinis mãsuram sine fine lætitiã, fac me domine deus toto cordẽ intẽdere, uiriliter currere & feliciter peruenire. Interim dũ in isto loco maneo corpore, in his semper meditationibus mentem meam bonorum insinuator exerce. Munda ergo cordis intuitum, acue mẽtis intellectum, accẽde cœlesti igne animũ, ut te solum cogitem, te solum amem, te solũ in corde habeã & in ore, qui es futurũ nobis sine fine præmium. Et ut põdus mortalitatis meæ leuius feram, da lumen in corde, da uerbũ in ore, aperi sanctarum secretã scripturarum, & profunda mysteriorũ regni tui uisceribus meis propina. Da ex amore tuo lachrymas, da fidei uirtutumq; pẽnas, quibus indutus sursum ad te uolitem, & perosus terram, cœlũ petam. Hanc fidẽ per te, de te, in te, confiteor ô beata & benedicta & gloriosa trinitas, ô uera & summa & sempiterna unitas, pater & filius & spiritussanctus, deus, dominus paracletus, gratia, cõsolatio, uerum lumen, lumen ex lumine, uera illuminatio, uiuens uita à uiuente, uiuificator uiuẽtium, fons, flumen, irrigatio, unus à se, unus ab uno, ab uno omnia, per unũ omnia, in uno omnia, id est, à se pater, ab altero, id est, à patre filius, ab utroq; spiritussanctus, id est, à patre & filio, ꝙ à se, ꝙ ab altero, ꝙ ab utroq;, omne autem ꝙ semper in tribus, & omne ꝙ æqualiter in singulis uerum genitor, ueritas genitus, amor amborum spiritussanctus. Vna uirtus, æqualis maiestas, par gloria, una eademq; essentia. Sapiẽs genitor, sapientia genitus, & charitas spiritussanctus. Deus trine & une, deus omnipotens, apud quẽ non est transmutatio, & ideo apud te cursus temporis diei noctisq; alternatione nequaq; uariatur.

De luce diuina Cap. XXXI

B Deus lux uera quæ sine accessu ea quæ eligis illustras, & sine recessu ea quæ respuis deseris, & ideo in te nullus defectus, nulla mutabilitas uenit. Deus qui in temetipso manẽdo immutabilis, sic in se transitoria cõdidisti, ut apud te transire nequaq̃ possint, & ideo in conspectu tuo tempus non defuit quod apud nos fine decurrit. Deus in cuius æternitate fixa manent ea quæ non fixa exterius seculorũ uolumina emanant, & ideo æternitas tua dies est una, quæ nec fine clauditur, nec initio aperitur.

Quòd sit immutabilis deus Cap. XXXII

Deus qui sine mutabilitate tui simul cuncta respicis, sine distensione comprehẽdis, & bona quæ iuuas, & mala quæ iudicas, & quæ iuuans remunerans, & quæ iudicans damnas, in his quæ diuerso disponis ordine diuersus nõ es. Deus qui opera tua extra circundas & intra reples, supra regis, & infra fers, & licet sis superior per potentiã, inferior tamen per sustentationem, exterior per magnitudinẽ, interior per subtilitatẽ, causa superior & inferior es, sine loco, amplus sine latitudine, subtilis sine extenuatione, & ideo per molem corporis nunq; es, sed per incircunscriptã substantiã, immẽsibilitatem incõmutabilis naturæ nusq; dees. Sed quia lõge distas creator à creatura, qs ualet capere qualiter sis in loco qui nõ caperis in loco? Omnino enim in loco esse nõ potes, quoniam ubiq; es & nõ in loco. Ipse tibi locus illocalis crederis esse, spiritus incircumscriptus, unde difficile inuenitur ubi sis, sed multo difficilius, ubi non sis. Quis sine te subsistere uel esse potest? Et tñ tecum nõ possunt omnes esse. Omnia enim à te sunt, & per te subsistunt. Deus uera & infinita beatitudo, à quo & per quẽ & in quo uiuũt omnia quæ uere summeq; uiuunt. Deus bonum & pulchrum, à quo & per quem & in quo bona & pulchra sunt omnia quæcunq; bona & uere pulchra sunt.

De infinitate dei Cap. XXXIII

Deus supra quẽ nihil, extra quẽ nihil, sine quo nihil, ultra quẽ nihil, infra quẽ nihil. Deus sub quo totũ, cum quo totum, in quo totũ. Deus à quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia. Deus cuius nos fides excitat, spes erigit, charitas iũgit. Deus qui petere iubes, & inuenire facis, & pulsantibus aperis. Deus à quo auerti cadere est, in quem conuerti resurgere, in quo manere cõsistere. Deus quẽ nemo amittit, nisi deceptus, nemo quærit nisi admonitus, nemo inuenit nisi purus aut purgatus.

purgatus. Deus quem nescire mori est, quem nosse uiuere est, quẽ spernere perire est cui seruire regnare est. Deus cuius pietatis ope & bene seruit subiectus, & dominatur prælatus, & ideo sine te nemo eorũ recto incedit tramite uel ordine. Deus inuisibilis & immẽse, ineffabilis & æterne, incomprehensibilis & corpore immortalis & perpetue, incommutabilis & incircumscripte, mirabilis & benedicte, indicibilis, cui est uiuere sapere, & intelligere scire & posse, pulchre sancte & clare, unum & idem es & diuidi non potes. Tu es ipse deus meus uiuus & uerus, deus pius, rex nimis magnus. Te unum deum colo, unum naturarum principium, à quo uniuersitas inchoatur & perficitur & continetur. Vnum deum à quo sumus, per quem sumus, in quo sumus, à quo discessimus, cui dissimiles facti sumus, principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur, unum quo autore uiuimus, quem diligentes, & quem fruentes beate uiuimus, te laudo, benedico atque adoro, tuæ clemẽtiæ & bonitati gratias refero pro uniuersis donis tuis ac datis, & pro omnibus beneficijs misericordiæ tuæ, quæ animæ corporique meo largitus es, & semper largiris à puero & cunabulis meis propter te & nomen sanctũ tuum. Vnde expertus didici, quia tu deus noster deus es infinitæ misericordiæ & maiestatis immensæ pietatisque gratuitæ, qui seruos tuos inter aduersa & prospera mirabiliter dirigis atque custodis, sicque moderaris uitam illorum in utraque parte, ut aduersa prosperis, & prospera succedant aduersis. Confiteãtur ergo tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi: ei ut confitendo resipiscant, non cessent à laudibus tuis ipsi etiã peccatores. Quorum unus licet in peccatis pronior, in corde tamen desideranti tuas decanto laudes, si non ea qua debeo laude uel dignitate facio, qua ualeo facultate, respice quæso sereno uultu ad hoc meæ exiguitatis obsequium, & propitiabili dignatione accipe tantillum sacrificium cõfessionis fidei meæ, ut ad te redeat quod à te uenit: non respiciens tantum ad id quod deuotus offero, quantum ad ea quæ deuotissime dicere uolui & uolo. Quicquid dedecet uel te offendit, abhorret anima mea. Vtinã possem talia qualia hymnidici chori. O quàm libenter me in laudibus tuis totum effunderem, & luculẽter in medio ecclesiæ carmen gloriæ tuæ infatigabilis perorarẽ. Sed quia ut illi nequeo, prorsus tacebo. Væ dñe tacẽtibus de te, qui ora mutorũ resoluis, & linguas infantium facis disertas. Verũ quia paruulis licet laudes tuas uel balbutire, suscipe sacrificiũ precor de manu linguæ meæ, de cordis amore. Sed ignosce rogo dñe indignissimo & infideli tecum de te loquẽti diutius seruo. Ignosce pie, quia nõ temeritate præsumptionis, sed auiditate tui desiderij huic defloratiũculæ operã dedi, ut breue & manuale uerbũ mecũ de te semper haberem, ex cuius lectione quoties tepesio, in tuũ reaccẽdar amorẽ. Sumus enim in medio laqueorũ positi, & ideo facile à cœlesti refrigescimus desiderio. Vnde indigemus assiduo munimẽto, quo expergefacti, ad te nostrũ uerũ summumque bonũ quũ defluimus, recurramus. Multæ denique sunt cõtemplationes, quibus anima deuota exercitatur & proficit, sed nulla earũ ita me delectat, ut mens mea intẽdit, sicut illa quæ tua agitur proprietate. Idcirco necessarium duxi hic mihi solũ decerpere sermũculum, ubi de omnipotẽtia maiestatis tuæ, sicut corde credo ad iustitiã, ita ore confiterer ad salutẽ te deum patrẽ ingenitũ, te filium unigenitũ te spiritumsanctũ paracletũ, sanctam & indiuiduã trinitatẽ unum deũ, in magnitudine infinitũ, in uirtute omnipotentẽ, in bonitate summũ, in sapiẽtia inexistimabilẽ, in cõsilijs terribilem, in iudicijs iustũ, in cogitationibus secretissimũ, in uerbis ueracẽ, in operibus sanctũ, in misericordijs copiosum: erga delinquẽtes patiẽtissimũ, erga pœnitẽtes pijssimũ, semper idipsum, æternũ ac sempiternũ, immortalẽ atque incõmutabilem, quẽ nec spacia dilatant, nec breuitas locorũ angustat, nec receptacula ulla coartãt, nec uolũtas uariat, nec necessitudo corrumpit, nec mœsta perturbãt, nec læta demulcẽt, cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit, nec præterita trãseunt, nec futura succedunt, cui nec origo initiũ, nec tempora incrementũ, nec cursus finẽ dabit: sed ante secula, & in seculis, & per secula in æternũ uiuis, & est tibi laus perennis & æterna gloria, summa potestas & singularis honor, perpetuum regnum & sine fine imperium, per infinita & indefessa & immortalia secula seculorum, Amen.

Speculi finis.

AD LECTOREM

A HVNC librum non esse sancti Augustini non minus superuacaneum sit, quàm si quis admo/neat, bubalum nō esse equum. Fruatur suo quisq; iudicio, ego nihil uideo dignum in quo tempus terat, cui sit alioqui aliquid serij negocij.

DE VITA CHRISTIANA LIBER.

T EGO peccator primus & ultimus, insipiētiorq; cæteris & imperitior uniuersis, te ut sanctitatis & iustitiæ uiam pergas crebrioribus audeam litteris admonere, non meæ propriæ iustitiæ fiducia, non sapientiæ peri/tia, non scientiæ gratia, sed sola quam concepi secundū deum animo & mente, tuæ charitatis causa compellit, quæ me peccatorem & ignarum pariter ad dicendum, ita hæc hortatur & prouocat, ut cū loqui nesciam, tacere non possim. Vellem itaq;, & libenter optarem te eorum habere noticiam, quorum & sapientia affluentior est, & facundia maior, & scientia uberior, & con/scientia ab omni peccatorum contagione liberior, qui suis tete uerbis iuste instruerent & exemplis. Nos enim præterq̃ quòd mentem nostram ita insipientiæ & ignorantiæ caligo cæcauit, ut diuinum aliquid nequeat sentire uel dicere, adhuc insuper & omnium redarguit conscientia peccatorum, ut etiam si quid luminis possit habere abscondat, & ita fit ut præ/terquam quod dicere non habemus, hoc etiam quod habemus, nō fiducialiter proferre con scientia prohibente possimus. Tu tamen cum peritior tibi apparere possit & melior, rudi/bus admonitionibus nostris interim esto contenta, & charitati da ueniam, cuius est non con syderare quid offerat, nec quod non habet quærit, sed totum quod habet libenter imperti/tur: ad cuius non tam muneris speciem, quàm animi respice uoluntatem, & diligenter ad/uerte quid tibi illa negare poterit, quæ totum dare uoluit quod habebat, obtulisset etiam quod nō habebat si posset, quæ totum quod potuit offerebat. Sitit itaque ille, sed parum,
B qui decurrentis interim riui aqua non potest esse contentus, donec ad fontem uberiorem puriorem q̃ perueniat. Nec illum satis esurire credo, qui cum cibarios panes habeat, nitidos expectat & candidos: ita dulcissima soror quam ego certus sum esurire nimium, & sitire cœ lestia, cibarios interim mande panes, donec similagines candentes inuenias. Exigui & tur/bulenti riuuli aquam pota, usquequo fontis affluentioris haurias puriorem. Nec tibi inte/rim panis noster, quamuis rusticus uideatur esse displiceat. Rusticus enim panis incultior esse uidetur, sed fortior, & celerius esuriētem stomachum satiat, fessumq̃ corroborat, quàm qui siligineus uidetur & nitidus. Nunc ergo dicam sermone prout ualeo, & quid Christia/num agere conueniat, ut potero explicabo. Cuius rei & unde prius exordium sumam iu/stius non inuenio, quàm ut primum de Christiano ipso uocabulo disputem, & cur quis Christianus nuncupetur exponam.

Cur quis Christia/nus nuncupetur Cap. I

Christum unctum interpretari, sapientium & fidelium nullus ignorat. Vnctos uero non nisi sanctos uiros & satis deo dignos semper fuisse manifestum est, nec alios q̃ prophetas aut sacerdotes aut reges. Et tam magnum fuit ipsius unctionis mysterium, ut in Iudaico populo, non omnes illud, sed satis pauci de pluri/mis mererentur accipere, & hoc usque ad aduentum domini nostri Iesu Christi quem deus oleo læticiæ, id est, spiritusancto præ cæteris consortibus suis unxit. Ex quo tempore creden tes illi & baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliqui sicut sub lege prius fuerāt, sed omnes in prophetis & sacerdotibus ungūtur & regibus. Cuius unctionis quales esse debea/mus admonemur exemplo, ut in quibus tam sancta est unctio, sit nō minus sancta conuer satio. Ex sacramento enim unctionis huius & Christi & Christianorum omnium, id est, in Christo credentium uocabulum descendit & nomen. Quod nomen ille frustra sortitur, qui Christū minime imitatur. Quid enim tibi prodest uocari quod nō es, & nomē tibi usurpare alienū? Sed si Christianū te esse delectat, quæ Christi sunt gere, & merito tibi Christianū no men assume. Aut forsitan non esse, sed uocari desideras, hoc satis miserū & fœdū est, te uelle uocari quod nō sis. Nemo enim ita trāsit ad Christum, ut Christianus appelletur & nō sit.

Qui Christianus dicitur, Christum se habere dominum profitetur. Et uere habet si ei in omnibus obsequatur & seruiat. Si quo minus, Christi ille non famulus, sed subsannator est & derisor, qui eius se seruum dicit cui seruire dissimulat. Huic ergo iudicium geminum seruatur, & pro dei subsannatione quem sine causa deum appellauit, & pro qualitate peccati. C

Quare peccatores deus sufferat, & nõ ilico puniat. Ca. II

Sed plerosq; incredulos & imprudentes & perfidos misericordis dei longa patientia peccare sinit intrepidos, ut ex hoc peccatorum suorum non arbitrentur ultionem, quia non statim uelit punire peccãtes. Miseri & ingrati, suæ salutis improuidi, quia etiã deo imputant ꝗ eorum differatur interitus, ignorantes dei prouidẽtia duplici ratione seruari, ut & humano generi longa eius patientia consulatur, & ne ille iudicetur impatiens si ilico uoluerit damnare peccantes. Nam si tam patiens non esset, iam dudum humani generis origo defuisset. Nec iustos de peccatoribus haberemus, si cõfestim deus uellet punire qui peccãt. Nõnullos enim scimus & legimus qui antea, aut ignorantiæ cæcitate, aut causa perfidiæ, aut adolescentiæ uanitate decepti, multiplici & uario peccatorum genere tenebãtur obnoxij, & per sustentantis dei clementiam & patientiam postmodum cõuersi ab errore, maiores adhuc operas fecerunt iustitiæ q̃ antea peccata commiserant: deus enim non donat peccata, sed differt: nec perseuerãtem peccatorem à morte liberat, sed ut uel sero conuertatur & uiuat patienter ex-
2. Pet. 3 pectat: sic beatus Petrus apostolus ait, Non tardat dominus promissionem, sed patienter expectat uel agit propter nos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam conuerti. Ille enim te quasi benignus, pius & clemens, ilico idcirco non percutit, ut tu quanta illius erga salutem tuam pietas, quanta clementia sit recognoscas, qui te peccatorem & impium expectare magis uult, & seruare conuersum quàm punire peccãtem: sicut per prophetam ipse dominus loquitur, & quantum uelit homini misericordiæ pietatisq; largiri, propriæ uocis
Ezech. 18. & 33 benignitate depromit, dicens, Et iniquus si conuertat se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecerit, & custodiat mandata mea, & faciat iudicium & iustitiam in terra & misericordiam, uita uiuet, & non morietur. Omnia delicta eius non erunt in memoria. In iustitia sua D quam fecit uiuet. Et nũquid uoluntate uolo mortem iniusti, dicit Adonai dominus, ut auertat se à uia sua mala, & uiuere eum faciam? & alibi, Iniquitas impij non nocebit ei, in qua-
Hiere. 3 cunq; die conuerterit se à sua iniquitate: & iterum, Conuertimini filij conuertentes, & ego sanabo contritionem uestram. Ecce quomodo te deus, ut à peccatis tuis uel sero conuersus saluus esse possis, & monet & prouocat. Ecce qualiter morti obnoxiũ ut uiuat hortatur, quàm leniter, quàm clementer inuitat, ut etiam peccatoribus patris non neget pietatem, & adhuc filios appellat, qui patrem deum peccãdo perdiderunt, sicut & ipse se perdidisse peccatores filios alio in loco cum uoce flebili, & miserabili quadam lamentatione testatur, dicens, Sine filijs factus sum, perdidi populum meũ propter peccata eorum. Ex hoc ergo cognosce qualiter te deus diligat, quem maluit uiuere q̃ perire. Et tu eum contemnis & despicis, qui amplius q̃ tuipse te diligit, qui te mori cupientem uult uiuere, Nolo, inquit dominus, mortem peccatorum, sed ut conuertantur ut uiuant. Tu ergo mori uoluisti peccando, ille te uiuere uult conuertendo. O stulte, ô irreuerens & ingrate, qui nec in hoc deo, qui tibi uult misereri consentis, qui te magis uult sua pietate saluare quàm tuo perire peccato.

Quõ de dei misericordia nimiũ præsumẽtes, plerũq; subito & occulte puniãtur etiã in præsenti. Cap. III

Nemo ergo sibi ideo blandiatur, nemo stulta & uana suspicione decipiatur, nemo idcirco securus delinquat & liber, quia super peccatores confestim dei ira iudiciumq; non uenit, ut ex hoc opinetur se impune peccasse, ꝗ non ilico puniatur, sed hoc magis differre deum quàm dissimulare cognoscat, & iram dei peccatoribus quamuis seram subito & repente uenturam: sicut scriptum est, Ne dixeris peccaui, & quid accidit mihi triste: est enim altissimus redditor patiens. Ne tardes conuerti ad dominum, neque differas de die in diem, subito enim ueniet ira eius. Quod in plerisque impletur, quibus ob nimia peccata, & in præsenti dei ira superuenit, & in futuro seruatur. Sed hoc nemo intelligit, nemo cognoscit, nec quisque aduersa sustinens malis suis æstimat irrogari, sed quod pertulerit consuetudinis potius putat esse quàm criminis. Et idcirco deus in præsenti non uidetur

A uidetur punire peccantes,quia cum punit non cognoscitur. Multi sunt enim quos nemo in/
telligit,qui ob multitudinem peccatorum iam ante iudicij diem in præsenti etiā iudicantur.
Aut dicat mihi quis si quem sacrilegum,sanguinarium,rapacem,falsarium,homicidam,fu/
rem,fraudulentum, adulterum, cæterorumq; criminum reum, uel in præsenti tempore po
terit uidere longæuum. Nos enim plurimorum habemus exempla,per quæ probare suffi/
cimus sceleratos & impios peccatorum suorum fine completo, & hoc tempore iudicari, &
præsentem eis uitam negari non minus q̃ futuram. Sed hoc ille facilius intelligere potest,
qui per diuersa tempora diuersorum iudicū impie scelerateq; conuersantium spectauit inte
ritum.Quorum quo potestas sublimior est,eo ad peccandum maior audacia,quæ totū sibi
licere credit quod potest.Et dū alterius iudicium non timent qui alios iudicant,ita ad caden
dum præcipites sunt.Ita fit ut qui hominis non timent in delinquendo iudicium,deum sen
tiant iudicem & ultorem.Ex quibus alij qui insontem animarum sanguinem frequēter effu
derant,ita iram dei iudiciumq; sensere,ut ipsi postmodum sanguinem fundere cogerentur
suum,qui libēter fundebant alienum. Alij uero qui similia commiserant,sic dei indignatio/
ne prostrati sunt,ut insepulti iacerent,& esca feris & cœli uolucribus fierent. Alij autem qui
innumerabilium hominum multitudinem iniuste peremerāt,membratim particulatimúe
conscisi sunt,ut nō minor fuerit cōscissura membrorum numero punitorum quos interimi
fecerant.Et quorum iudicio maritis iniuste peremptis multæ effectæ uiduæ,multi orphani
patribus occisis derelicti, quibus præter orbitatem mendicitas inferebatur & nuditas : nam
addebant impietati & crudelitati quod deerat,ut eorum quos fecissent occisi spoliarent & li
beros : nunc uero ipsorum coniuges uiduæ,& filij orphani alienis quotidie egent panibus.
Nonne uidetur tibi istud testimonium in ipsis esse completum comminantis dei,dicentis, *Exod.22*
Viduam & orphanos non uexabitis:q; si uexabitis eos,& uociferantes clamauerint ad me,
exaudiam uociferationem eorum, & irascar animo,& percutiam uos gladio,& erunt coniu
B ges uestræ uiduæ, & filij uestri orphani? O indignum facinus,ô scelestissimum facinus,ô ni
mia & non ferenda crudelitas, duo sæuissima & atrocissima uno perpetrantur in tempore,
homicidium fit ut rapina succedat. Occiduntur mariti,occiduntur & patres,quo facilius ui/
duæ spolientur & orphani , & ita quisq; in alterius morte congaudet quasi non sit & ipse
quandoq; moriturus.Merito ergo deus huiusmodi crudelitatibus & impietatibus commo
uetur.Merito iudicium suum in quibusdam ante tempus ostendit.Merito talibus uita nec
præsens nec futura conceditur. Quorum nos nec sceleratum nec impium & in præsenti dei
iudicium euadere posse æstimemus, admonemur exemplo.Sed hoc magis sentire nos con
uenit,tamdiu unumquemq; dei patientia sustentari, quamdiu nondū peccatorum suorum
terminum finemq; compleuerit, quo consummato eum ilico percuti, nec illi ullam ueniam *Quòd deus certo*
iam reseruari. Esse autem certum peccatorum modum atq; mensuram dei ipsius *numero peccatorū*
testimonio comprobatur.Et q; unusquisq; uel celerius uel tardius prout peccatorū suorum *cōpleto puniat ho/*
modum expleuerit iudicetur,euidentissime quidē demonstratur,quando de Sodomorum *minē, exēplo pro/*
& Gomorræorum interitu ac incēdio, qui sua iam peccata repleuerāt ad Abraam deus lo *batur.Cap.IIII*
quitur, dicens, Clamor Sodomorum & Gomorræorū repletus est, & peccata eorū magna
uehemēter repleta sunt.De Amorræis uero quid dicit qui sua nondū peccata finierāt,quos
post multos annos q̃ supradictæ ciuitates crematæ sunt,constat esse deletos? Nondū sunt
repleta peccata Amorræorum usq; adhuc.Quo exemplo manifestissime instruimur & do/
cemur,singulos secundū peccatorum suorū plenitudinem cōsummari,& tamdiu ut conuer/
tantur sustineri, quamdiu cumulū suorum nō habuerint delictorū consummatum.Nemo,
inquam,se fallat,nemo se decipiat,malos nō amat deus,peccatores non amat,iniustos non
amat,rapaces,crudeles & impios non amat.Sed amat iustos,bonos,pios,humiles,innocen
tes & mites,sicut scriptum est, Quoniam nō uolens deus iniquitatem tu es:Non habitabit *Psal.5*
iuxta te malignus,neq; permanebūt iniusti ante oculos tuos.Odisti,ait Dauid,omnes qui
operantur iniquitatem,perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Sed

De bonorũ & malorũ differenti punitione. Cap. V

Sed dicet aliquis, Quid est quod uidemus bonos etiã perire cum malis? Illi non pereunt, C sed euadunt qui de malorum consortio & persecutionibus liberantur, & ad requiem transferuntur. Illi & planè moriuntur & pereunt, quos de hoc mundo recedentes maioris adhuc iudicij supplicium expectat & pœna. Vocatur enim ante tempus boni ne diutius uexentur à noxijs: mali uero & impij tolluntur, ne bonos diutius persequantur. Iusti de pressuris, tribulationibus & angustijs uocantur ad requiem: iniqui uero de luxurijs, opibus & delitijs rapiuntur ad pœnam. Illi uero uadunt ut iudicent, isti ut iudicentur. Illi ut uindicentur, isti ut in eos uindicta celebretur, ut scriptum est, *Sap.4* Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit: & iterum, Viuens inter peccatores translatus est: & iterũ, Placita enim erat deo anima eius & ideo properauit de medio iniquitatis eripere eum: & iterum, *Sap.3* Cum impij eunt ad mortem, illi autẽ sunt in pace. Vides ergo hanc solutionem corporis iustis & dei electis requiem esse, nõ pœnam, ut cum dissoluuntur liberari eos potius quàm perire. Et idcirco ipsam solutionem qui fideles sunt, nõ timent nec uerentur, sed uenire magis desiderãt & exoptant, per quam requiẽ intelligunt exhiberi, non pœnam. Iniqui uero & impij & suorum scelerum conscij, eam merito naturali prouidentia pertimescunt, per quam se non nesciunt iudicari. Quapropter hac ratione reddita & accepta, non oportet nos omnino peccare, præsertim cum non ignoremus peccatoribus iudicium, & in præsenti esse, & in futuro seruari.

De uecordia eorũ qui uirtutibus carẽtes, Christiani nominis sibi honorẽ arrogant. Cap. VI

Nec in hoc nobis quod nomine tantum Christiani dicimur, blandiamur: sed propter hoc etiam iudicandos nos credamus, si nobis nomen frustra uẽdicemus alienum. Aut si aliquis tam incredulus est, tam infelix, tam pertinax, tam obstinatus, tam audax, ut quæ quandoque uentura est, dei iudicis iram indignationemque non metuat, uel saltem humanam consuetudinem erubescat, & id uideat quàm brutus quàm insipiens ille, quàm stultus ab ipsis etiam gentibus iudicetur, cuius tanta est uanitas tantaque dementia, ut sibi adipiscatur alienum nomen. Quis enim tam uanus & miser est, qui aduocatum se cum litteras nesciat audeat profiteri? Quis tam insanus & excors, ut se profiteatur militẽ qui nesciat arma gestare? Nemo enim quod- D cunque nomen sine causa sortitur. Sutor ut dicatur, necesse est ut calciamenta conficiat: ut uocetur quis faber aut artifex, artis peritia facit: ut negocians nuncupetur quis, carius quod uilius emerat distrahit. Huiusmodi exemplis cognoscimus nullũ sine actu nomen, sed omne nomen ab actu. Tu ergo quomodo Christianus diceris, in quo Christiani actus non apparent? Christianus iustitiæ, bonitatis, integritatis, patientiæ, castitatis, prudẽtiæ, humilitatis, humanitatis, innocentiæ, pietatis est nomen, & tu illud tibi quomodo defendis & uendicas tibi, cui de tam plurimis rebus nec pauca subsistunt? Christianus ille est qui non nomine tãtum, sed opere est, qui in omnibus Christum imitatur & sequitur, qui sanctus, innocens, incontaminatus, intactus, cuius in pectore malicia non habet locum, cuius in pectore sola pietas consistit & bonitas, qui neminem nouit lædere & nocere, sed omnibus opem ferre. Christianus ille est qui exemplo Christi nec inimicos nouit odire, sed magis aduersantibus sibi benefacere, & pro persecutoribus suis & hostibus exorare. Nam qui aliquẽ lædere aut nocere paratus est, ille mentitur se esse Christianum. Christianus est qui potest iusta uoce dicere, Nemini hominum nocui, iuste uixi cum omnibus.

Quòd deus præcepti sui obseruatiõe placetur, trãgressione offendatur Cap. VII

Sed ne me ex sensu proprio loqui quis arbitretur aut credat, aut eum putet se facile debere contemnere, qui sua potius uoluntate quàm legis autoritate loquatur, iam nunc ipsius legis cuius præceptis nobis uitæ aditus aperitur, tam ueteris quàm noui incipiam exempla proferre, & ostendere quid deus ab initio statim mundi humano generi obseruare præceperit, in quo semper placatus fuerit uel offensus. Lego enim post Adam qui à deo primus formatus est, de cuius causa nunc dicendum non est: in exordio mundi Cain & Abel fratres fuisse germanos, è quibus unus deo placuit, eo quod iustus esset & innocens: alter uero quia iniustus & nocens, deo placere non potuit. Deinde interueniente tempore, Enoch satis iustum fuisse scriptura designat. Cui tantum iustitia contulit, ut nec præsentem mortem sciret, sed & ad immortalitatem de medio omnium mortalium singulariter raperetur. Cuius mõstratur exemplo,

unum

A unum deo iustum plurimis peccatoribus chariorem. Noë quoque & ille iustus, cui iustitiæ meritum quid præstiterit nouimus, ut ipsi cum suis uita daretur per diluuium toto mundo damnato. Abraam quid per fidei merita & iustitiæ consecutus sit scriptura testatur, ut illo in tempore solus amicus dei esset in terris, qui solus fuerat iustus inuentus. Loth uero ut pereuntibus cunctis de Sodomitanorum liberaretur incendio, quid aliud quàm iustitiæ meritum fuit? Longum est nos ire per singulos, & omnium merita recensere.

Quare deus populū Iudaicū in Aegyptū induxerit, & tantū affligi permiserit. Cap. VIII

Populum Iudaicum quem ad se deus primum de semine Abraæ præ cæteris gentibus pertinere optauit, quomodo erudierit, quid eum ut sibi placeret facere, quid obseruare præceperit, scire nos conuenit. Primo in loco ꝙ derelicta regione in qua semper habitare optauerat patriaq; deserta, in alienam prouinciam, hoc est, in Ægyptum migrare fecit, non sine causa, nec sine dei prouidentia factum esse reor. Sed hanc fuisse puto rationem, quia deus populum suum quē elegerat, præceptis misericordiæ, pietatis, iustitiæ, cæterisq; bonis operibus cupiēs erudire, uoluit eum in extera patria pro tempore peregrinum esse & captiuum, ut captiuitatis & peregrinationis miseriam disceret & labores, quo facilius postmodum misereri peregrinantibus & laborantibus nosceret, si ipse ante peregrinationis miserias didicisset. Nemo enim tam libenter peregrino & aduenæ miseretur, q̄ꝫ qui peregrinationis exitus nouit. Nemo libentius hospitem sine tecto, suo introducit hospitio, nisi qui ante indiguerit alieno. Nemo ita esurientem cibat, nemo sic sitientem potat, nisi qui sitim esuriemq; perpessus est. Nemo tam facile nudum operit suis uestimentis, q̄ꝫ qui nuditatis & frigoris nouit penuriam. Nemo sic tribulato & misero & laboranti succurrit, q̄ꝫ qui tribulationum & miseriarum casus expertus est & laborum. Merito ergo deus misericordiæ & pietatis magister, qui legem postmodum erat æditurus, per quam populo suo misericordiæ & pietatis omniumq; bonorum operum præcepta erat traditurus, uoluit eū prius omnes passiones, pressuras & tribulationes & angustias in terra perpeti aliena, quo facilius postea posset ta-

B lia patiētibus misereri, & sic suis obtemperare mandatis. Vt putas cum bonū fuisse agricolam, qui priusq; semen mittat, diu terrā aratris & rastris domat, ne quod illi traditurus est semen pereat: ita & deus populum suum diu ante macerat & domat, q̄ꝫ ei salutarium mandatorum semen impartiat. Deniq; ut ob hanc causam hæc eum pertulisse euidētius clareat, ipsius domini intueamur mandata, dicentis, Aduenam nō uexabitis nec tribulabitis, fuistis etenim & uos aduenæ in terra Ægypti: & iterum legimus, Deus magnus, qui non accipit personam nec munera, faciens iudicium proselytis, & orphano & uiduæ date panem & uestimentum, diligite proselytum, quia & ipsi fuistis in terra Ægypti peregrini: & alibi dicit, Si autē messus fueris messem in agro tuo, & obliuisceris manipulum, nō reuertaris accipere illum, proselyto & orphano & uiduæ erit, ut benedicat te dn̄s in operibus manuū tuarum, & memor eris quia famulus eras in terra Ægypti, ideo præcipio tibi uerbum hoc. Vnde facile uidetur atq; dinoscitur eum populum ob hanc causam cunctis afflictū fuisse miserijs, ut misereri alteri suo doceretur exemplo: sicut scriptū est, Docuisti enim populum tuū per talia opera, quoniā oportet iustos esse & humanos. Qualem populum suū esse uelit late, ut arbitror patet, & quibus possit operibus promereri plurimis probatur exēplis. Sed ne ad manifestādam eius uoluntatē parum uideatur esse quod diximus, legis & prophetarū præcepta iungamus, & quid deo placeat semperq; placuerit, & quid crebrius fieri & obseruari præceperit, tam ueteris q̄ꝫ nouæ legis testimonijs comprobemus. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua, & ex totis uiribus tuis, & diliges proximum tuū sicut teipsum. Legis & prophetarū præcipuū hoc mandatū esse, domini & saluatoris nostri testimonio cōprobatur, dicētis, In his duobus mādatis uniuersa lex pēdet & prophetæ. Quod rescindi nō potest, nec mutari, in duobus istis mādatis omne tam legis q̄ꝫ prophetarum cōstare præceptū, & illum legem implesse qui hæc potuerit implere. Nihil enim à te aliud in lege ueteri quæritur, q̄ꝫ ut deum & proximum diligas. Et uere ille legis & consummator & factor est, qui nec in deum, nec in proximum peccat.

Marginal references: Exod. 22 (Aduenam nō uexabitis); Deut. 10 (Deus magnus); Deut. 24 (Si autē messus fueris); Sap. 12 (Docuisti enim); Deut. 6 (Diliges dominum); Matth. 22 (In his duobus mādatis).

Sed

Quid sit deum diligere. Cap. IX

Sed quid deum, quid proximum sit diligere, præterire minime ac dissimulare conuenit. C Deum diligit, qui suis in omnibus mandatis obtemperat. Deũ diligit qui leges eius & præcepta custodit. Deum diligit, qui ut ille sanctus est, & ipse se sanctificat: sicut scriptũ est, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum dominus deus uester. Deum diligit, qui & illud prophetæ dicentis implet eloquium, Qui diligitis dominum, odite malum. Deum diligit, qui non alia q̃ cœlestia cogitat & diuina. Deus enim non nisi sanctitatis, iustitiæ, & pietatis amator est. Et ille deum diligit, qui non aliud q̃ quod deus amare uidetur operatur. Quid sit enim deum diligere, domini saluatoris doctrina declarat, dicentis, Qui audit uerba mea & facit ea, hic est qui diligit me. Si ergo ille deũ diligit qui quicquid deus præcipit facit, qui non facit, ille non diligit: omnis uero qui nõ diligit, odit. Vnde clarum atq; manifestum est, ab eis deum odiri, qui sua mandata non seruant: de quibus per prophetam dixisse puto, Nónne qui oderunt te domine, oderam illos, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Odit propheta iustus peccatores & adulteros & iniustos, & dei mandata spernentes: sicut ipse propheta alio in loco dicit, Vidi præuaricantes & tabescebam: & iterum, Iniquos odio habui, & legem tuã dilexi. Vide ergo q̃ iusti, q̃ integri esse debeamus & sancti, quibus postq̃ male conuersari nõ licet, sed nec male conuersantes agnoscere. Hoc etiam beatus Apostolus euidenter ostendit, quia nec panes cum peccatoribus frangi præcepit, dicẽs, Si quis frater cognominatur inter uos, & est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiẽs, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere quidem. Sanctum esse populum suũ deus uoluit, & ab omni contagione iniustitiæ & iniquitatis alienum: talem eum esse uoluit, tam iustum, tam purum, tam immaculatum, tam simplicem, ut nihil in eo agentes quod redarguerent inuenirent, sed quod admirarentur, & dicerẽt, Beata gens cuius est dominus deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi. Tales conuenit esse dei cultores & seruos, mansuetos, graues, prudẽtes, pios, irreprehensibiles, immaculatos, ut quisquis uiderit eos stupeat & admiretur, & dicat, Hi homines sunt D dij, quorũ talis est cõuersatio. Ita se homo dei exhibere debet & agere, ut nemo sit qui eum uidere non uelit, qui eum non audire desideret, nemo eum cum uiderit non dei esse filium credat, ut uere in eo propheticum illud impleatur, Fauces plenæ dulcedinis, & totus desiderabilis. Nam si se talem exhibeat Christianus, si se talem exhibeat dei seruus, ut his qui dæmonijs idolisq; deseruiũt cõuersando fiat æqualis, incipiet deus per illũ blasphemari, & dici, O Christianum, ô dei seruũ, cuius tã nequam cõuersatio est, cuius tã mali actus, tam turpia opera, cuius uita tã impia, tã scelesta, tã luxuriosa, tam sordida, & erit illius prophetiæ reus, Nomen enim dei per uos blasphematur inter gentes. Sed uæ illis per quos fuerit blasphematum. Deus etiã à nobis nihil magis desiderat & requirit, q̃ ut per actus nostros nomen suũ magnificetur ab omnibus, sicut scriptũ est, Sacrificium laudis honorificauit me. Hoc est sacrificiũ quod deus super omnes hostias quærit & diligit, ut per iustitiæ nostræ opera nomen suum ubiq; laudetur, & deus uerus esse seruorum suorum actu & opere comprobetur. Illi uero deum diligunt, qui non aliud quàm unde nomen dei glorificetur exercent.

(Marginal references: Leuit. 19; Psal. 96; Ioan. 14; Psal. 138; Psal. 118; 1. Cor. 5; Psal. 32; Esa. 52; Psal. 49)

De p̃ximi dilectiõe & Christianorum uita. Cap. X

Quomodo deus diligi debeat, ut potuimus breuiter diximus: nunc uero quid sit proximum tanquam seipsum diligere, ut possumus explicemus, quanq̃ ipsius causæ expositio alio in loco breuiter disseratur, cum dicitur, Quod tibi non uis fieri, alij ne feceris: dominus quoq; & saluator noster inquit, Omnia quæ uultis ut faciant uobis homines, ita & uos facite illis similiter. Nemo est enim qui sibi malum optet ab aliquo fieri. Ille ergo proximum suum tãquam seipsum diligit, qui ei nõ mali aliquid facit quod nec sibi uult fieri, sed si quid boni prout ipse ab omnibus recipere optat & consequi, libenter impertitur: quia nõ solum hoc à Christiano quæritur, ut malo careat, sed ut exerceat bonũ: qui etiam si nec quid mali nec boni fecerit, tamen ad æternæ uitæ præmium nõ admittitur, sed gehennæ ignibus mancipatur: sicut in euangelio dominum dixisse legimus de his qui mali faciunt nihil, nec boni tamen aliquid operantur, Discedite à me maligni in ignem æternum, quẽ præparauit pater meus

(Marginal references: Tobiæ 4; Matth. 7; Matth. 25)

A meus diabolo & angelis eius, Esuriui, & nō dedistis mihi manducare, Sitiui, & non dedistis
mihi bibere, Hospes fui, & non suscepistis me, Nudus, & non uestistis me, Infirmus, & non
uisitastis me, In carcere, & non uenistis ad me. Non quia male gesserunt, sed quia bonū non
fecerunt condemnātur. Ex hoc enim quisq; prudens & sapiens recognoscat, quam spem illi
habere possunt qui uersantur in malis, quādo etiā illis uita negatur qui mali nihil fecerunt,
nisi quia non aliquid gesserunt boni. Neq; enim deus hoc tantū quærit à nobis ut mali non
simus, sed ut efficiamur boni. Ex malis enim operibus uocantur mali, ita ecōtrario ex bonis
appellantur boni. Et duo sunt quibus boni seruire uidentur & mali: bonus deus, cui omnes
bene cōuersantes deseruiunt: diabolus autē malus, cuius quisq; qui male operatur famulus
est. Non enim à nobis hoc solū poscitur, ut non uiuendo male serui esse diaboli desinamus,
sed etiam ut uiuēdo bene deo seruire uideamur. Nam quisq; qui nec malū uidetur operari
nec bonū, cuius seruus uideatur esse ignoro. Et quomodo à deo uitam poterit sperare per-
petuam, quam bene faciendo non meruit? Nemo se inquam sensu proprio decipiat & illu-
dat. Nemo se uana existimatione seducat. Quisquis bonus non fuerit, uitam non habet.
Quisquis iustitiæ & misericordiæ opera non fecerit, non potest regnare cum Christo. Quis-
quis non fuerit humanus, pius, hospitalis, benignus, clemēs, gehennæ non euadet incendiū.
Deus malos non amat, non diligit peccatores. Quisquis malū fecerit, inimicus est dei. Quis-
quis sine dolo non fuerit, partem non potest habere cum Christo. Nihil enim amplius est
Christiano quærendum, nihil desiderandum magis, nihilq; totis uiribus enitēdum, quàm
ut malitiam suo excludat ex corde, quàm ut nequitiam intra pectoris sui conscientiam non
admittat, quàm ut bonitatem teneat, iustitiam seruet, puritatem mentis custodiat. Esto igi-
tur innocens, si uis cum deo uiuere, Esto simplex si uis regnare cum Christo. Quid tibi pro-
dest malicia quæ in mortem trahit, quid nequitia quæ prohibet regnare cum Christo, quæ
se habentem exterminat, sicut scriptum est, Anima enim nequam disperdet eum qui se ha- Ecci 6
B bet? Si uiuere uis, audi prophetam qui loquitur: si regnum Christi diligis, audi quomodo
illud merearis adipisci. Quis est homo, inquit, qui uult uitā, & cupit uidere dies bonos? Co- Psal.33
hibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo & fac bonū,
inquire pacem & persequere eam. Huiusmodi homines deus honorat & diligit, qui malum
nesciunt, qui mentiri non norunt, quorum labia dolum non loquuntur, in quibus non nisi
bonitas esse uidet' & puritas. Innocentia est quæ nos cōmendat deo: simplicitas est quæ nos
regnare facit cum Christo. Quòd deus non nisi innocētes diligat, & sibi uelit esse cōiunctos,
testimonijs plurimis declarat', sicut in psalmo scriptū est, Innocētes & recti adhæserūt mihi: Psal.24
& alibi dicit', Custodi innocentiā, & uide æquitatē, quoniam sunt reliqui homini pacifico. Psal.36
Quāta innocentia homini præstet & conferat etiā si sero seruet', prophetæ Dauid testimo-
nio comprobatur, qui cum grauiter ante peccasset, postea se iudicari nō timuit, ex quo inno-
centiam nosse cœpit, sicut ipse dixit, Iudica me deus, quoniam ego in innocentia mea ingres- Psal.25
sus sum. Sciebat ergo sibi iam non metuendum iudicium esse, quia innocentiam & sero co-
gnouerat. Et in alio loco dicit, Me autem propter innocentiam suscepisti. Suscepit postmo- Psal. 40
dum propter innocentiam illum deus, quem propter maliciam ante repulerat. Innocentes
nō cōfundi coram deo posse manifestū est, cum dicitur, Quanto tempore innocentes custo-
diunt iustitiam, non confundentur. Nihil enim deo dignius, nihil charius esse potest, q̄ ut
innocētia tota obseruatione teneatur. Licet quis in alijs operibus deuotus appareat, si illam
non habuerit, sibi frustra blanditur de sua deuotione. Si illam Iudæis etiam sub ueteri lege
degentibus, quoniam adhuc illis inimicum licebat odire, obseruare præceptum est, quid te
nunc agere conuenit Christiane, qui inimicum tuum iuberis amare? Quando enim inno-
cens non eris, uel cui poteris esse malus, qui inimicis præciperis esse bonus? Sed tu forsitan
& proximum odis, cui nec extraneum odisse conceditur: & fratrem persequeris, cui præcipi-
tur amare inimicum: & Christianum te esse credis, qui nec noui nec ueteris testamenti præ-
cepta custodis? Sed ne sine causa te Christianum æstimes, & de solo tibi nomine blādiaris,

Ff qualem

Ephe. 4 qualem te esse oporteat, Apostolum audi dicentem, Qui furabatur, iam nõ furetur: magis A
autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessita-
tem patienti. Omnis sermo malus de ore uestro non procedat, sed si quis bonus ad ædifica-
tionem fidei ut det gratiam audiẽtibus. Et nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo si-
gnati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blasphe
mia auferatur à uobis cum omni malitia. Estote autem benigni inuicẽ, misericordes, donan-
tes inuicem, sicut in Christo deus donauit uobis. Estote autem imitatores dei sicut filij cha-
rissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro
nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Impudicitia autem & omnis im-
mundicia & auaritia nec nominetur inter uos, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultilo
quium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc etiam sci-
tote, quòd omnis impudicus aut immundus, aut auarus quod est idolorum seruitus, nõ hæ
res erit in regno Christi & dei. Ille se merito Christianum iudicet, qui hæc præcepta custo-
dit, qui sanctus, humilis & pudicus & iustus est, qui in misericordiæ & iustitiæ operibus con
Caput XI uersatur. Num tu illum Christianum putas, in quo nullus Christianitatis actus est, in
quo nulla cõuersatio iustitiæ est, sed nequitiæ, impietatis & sceleris? An illum Christianum
putas, qui opprimit miserum, qui pauperem grauat, qui res alienas concupiscit, qui se ut diui
tem faciat plures efficit indigentes, qui lucris gaudet iniustis, qui de alienis laboribus cibum
capit, qui miserorum ditatur interitu, cuius os assidue uiolatur mendacio, cuius labia non ni
si indigna & obscœna & scelesta loquuntur & turpia, cui cũ iubeatur distribuere sua, inua-
dit aliena? Et talis ad Ecclesiam audenter accedit, & temere & importune expandit in cœlũ
impias manus, illicito raptu & innocentum cruore uiolatas: & ore illo polluto atq; sacrilego
quo fuerat pauloante aut falsa locutus aut turpia, preces ad deũ, quasi sibi nihil cõscius ma-
li, fundit. Quid agis imprudẽs & miser? Quid te maiorum peccatorum onere grauas? Quid
deo præter cõtemptum iniurias irrogas? Quid ad prouocandam celerius eius iram in testi- B
monium pœnæ tuæ sceleratas ad deũ porrigis manus, ad quas ille non respicit qui non nisi
sanctas & immaculatas sibi manus iussit offerri? Quid ore illo deum rogas, quo pauloante
Esaiæ 1 locutus es male, cuius quamuis multiplicentur preces, abominatur, sicut scriptũ est, Cum ex-
tenderitis manus uestras, auertam faciem meam à uobis, & si multiplicaueritis preces, nõ ex
audiam, manus enĩ uestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mũdi estote, auferte neqtias ab
animis uestris. Bene ergo ille sibi conscius esse debet & certus, & suæ innocẽtiæ fidus, qui ad
1. Timoth. 2 deum manus extendit & porrigit innoxias, cum Apostolus dicit, Volo autem uiros orare
in omni loco, leuantes manus sanctas. Ille enim merito ad deum extollit manus: ille preces
bonæ consciẽtiæ fundit, qui potest dicere, Tu nosti domine, quàm sanctæ, quàm innocẽtes,
quàm pudicæ sunt ab omni fraude & iniuria & rapina quas ad te expando manus, quàm
immaculata labia & ab omni mendacio libera, quibus tibi ut mihi miserearis, preces fun-
do. Talis enim cito meretur audiri, & antequam penitus preces fundat, potest impetrare
quod postulat. Scio enim esse quos ita nequitiæ & auaritiæ profunda caligo cæcauit, ut cum
illis prospere cesserit ꝙ aut pauperem per potentiam uinxerint, aut infirmũ uirtute supera-
uerint, aut innocẽtem testimonijs falsis obruerint, aut furtum fecerint, aut rapinam, deo gra
Cap. XII tias agant, quo opitulante talia se perpetrasse credunt, & tam iniquum deum iudicent, ut pu
tent eum scelerum suorum fuisse participem. Stulti & miseri usq; adeo suis iniquitati-
bus obcæcati, ut nõ intelligant deo non posse placere quod prohibet, & quasi unum crimen
satis non sit, nisi adhuc male sentiendo de deo adijciatur & aliud. Alij uero in hoc se iustifica
ri æstimant, quòd de substantia pauperum exiguam eleemosynam faciant, & de eo quod à
plurimis abstulerũt, uni quiddam minimũ largiuntur. Cibatur unus unde plures esuriunt,
& de multorum spolijs uix pauci teguntur. Non talem eleemosynam deus quærit, nec uult
pietatem uni de alterius crudelitate præstari. Melius est enim te non facere eleemosynam, q̃
unde pauca paucis facias, plurimos denudare: & ut unũ uestias, plurimos spoliare uestitos.
Illam

A Illam eleemosynam deús comprobat quæ de iustis laboribus ministratur, sicut scriptum
est, Honora deum de tuis laboribus, & deliba ei de tuæ iustitiæ fructibus. Nam illam abo/
minatur eleemosynam & reprobat, quæ de lachrymis præstat alienis. Quid enim prodest
si te benedicat unus unde plures maledicunt? Vel quid confert tibi eleemosyna quæ de sub/
stantia præstatur alterius? Reuera timendum non est quòd deus non habeat unde paupe/
res suos pascat, nisi tu aliena diripias. Alios autem noui quos ita insipientiæ & impru Cap. XIII
dentiæ tenebrosa caligo & ignorantia fallit & decipit, ut fidem quam se habere simulant, si/
ne iustitiæ operibus apud deum sibi censeant profuturam, & hoc erroris genere decepti, si/
ne metu crimina nefanda committunt, dum credunt deum non criminum, sed perfidiæ tan
tum ultorem. Et huiusmodi non solum seipsos perisse contenti sunt, sed etiam alios in qui/
bus nullum diuinæ scientiæ lumen est, suis nituntur laqueis implicare. Et impletur in illis sal Matth.15
uatoris nostri sententia dicentis, Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.
Nam si nullum crimen sed sola perfidia condemnatur, ergo securi peccamus & liberi, & sine
causa dedit deus mãdata iustitiæ, si sola sine iustitiæ operibus fides prodest. Vnde hic tam
impius, tam scelestus, tam perfidus ignorantiæ error obrepserit, scire non possumus, nisi for/
te ex illis qui hoc exemplo in lege ueteri populum seducebant, & secum simul æternæ morti
& perpetuo tradebant interitui. de quibus scriptum est, Nolite audire sermones propheta/ Hiere.23
rum qui prophetant uobis, quoniam uani sunt ipsi, & uisiones à corde suo loquuntur, & nõ
ab ore domini, Dicunt enim his qui repulerunt uerba domini, Pax erit uobis, & omnibus
qui uadunt in uoluntatibus suis. Omni qui uadit in errore cordis sui dicunt, non uenient su/
per te mala. Multa quidem nobis, imò totius legis testimonia aderant, quibus tam pernicio
sum destruere errorem ac sepelire poteramus, sed ne legentem diutius fatigemus, sufficiant
pauca de pluribus, Respõdeat ille mihi cuius talis est sensus. Adam à deo factus est homo
primus statim in principio mundi, perfidiæ an peccati causa damnatus est? In quo nihil fuis
B se incredulitatis inuenio præter solam inobedientiã, cuius causa ille damnatus est, & omnes
suo damnamur exemplo. Cain quoq; nõ perfidiæ causa, sed quia fratrem interemerat con/
demnatus est. Quid plura? uniuersus hic mundus ut diluuio interiret, non perfidiæ causa le/
go factum fuisse, sed criminum. Sodoma & Gomorra ut repentino cremarentur incendio,
nullam causam incredulitatis inuenio, nisi peccatorum & scelerum, quod scriptura euidenter Gen.13
demonstrat & dicit, Homines Sodomitæ mali & peccatores erant in conspectu dei ualde.
Populus ille Iudaicus ut tam frequenter interire uideretur & corripi, nõne peccatorum cau/
sa præstabat? Sed dicet aliquis, Veteris legis testimonia tantum non accipio, nisi mihi & no
ui testamẽti exempla protuleris. Accipe Saphiram & Ananiam, quos apostolica sententia
non perfidiæ crimine, sed furti & mendacij causa damnauit: forsitan dicendum est. Quid em̃ Roma.3
Apostolus dicit, Arbitramur enim iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis? Ipsum
qui hoc dicit lego hominem absentem etiam condemnasse, quia uxorem patris acceperit. In
telligenda est scriptura quæ scientibus conuenire uidetur in omnibus, & non nisi solis à qui
bus minime intelligitur discrepare. Iustificari hominem, inquit Apostolus, per fidem, sine
operibus legis dicit, sed non sine illis operibus, de quibus alterum Apostolum audio dicen/ Iacobi 2
tem, Fides sine operibus mortua est. Paulus enim Apostolus de operibus legis locutus est,
hoc est de circumcisione carnali, & neomenia, & sabbato, & huiusmodi cæteris, quæ lex fieri
ante præceperat, & iã Christi tempore non erant necessaria. Iste uero Iacobus de operibus
iustitiæ loquitur, quæ qui non fecerit uere mortuus est. Sed dicet aliquis illud Apostoli di/
centis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Stulte hoc baptismi
impletur in tempore, quo ut baptizetur quis, sola confessio desideratur & fides. Nam quid
tibi ipsius baptismi lauacrum prodest, si sola sine iustitia fides quæritur? Baptismo enim pec
cata ablui fides omnium tenet. Si deinceps peccandũ est, quid abluisse prodest? Audi quid
dicat dominus homini semel sanato, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne tibi quid de/ Ioan.5
terius eueniat. Hoc & beatus Petrus apostolus manifestissime docet, ei deterius aliquid qui

Ff 2 post

2.Petri 2 post agnitam uiam iustitiæ peccauerit euenire, cum dicit, Si enim refugientes coinquinatio- A
nes mundi, in cognitione domini nostri saluatoris Iesu Christi, his rursum implicati supe-
rantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim esset illis, uiam non co-
gnoscere iustitiæ, quàm post cognitam retrorsum conuerti ab eo quod illis traditũ est à san
Prouer.26 cto mandato. Contingit enim eis illud ueri prouerbij, Canis reuersus ad uomitum suum,
& sus lota in uolutabro luti. Hoc & beatus Paulus apostolus testatur & loquitur, hominem
Heb.6 post baptismi sanctificationem pristino errore peccantem non sine ingenti pœnitentia con
seruari, dicens, Impossibile est enim eos qui postquam semel illuminati sunt, gustauerunt
etiam donum cœleste, & participes sunt facti spiritussancti, gustauerunt nihilominus bo-
num dei uerbum, uirtutesq́ue seculi uenturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitẽtiam,
rursus crucifigentes sibimetipsis filium dei & ostentui habentes. Quendam etiam ad salua-
Matth.19 torem accessisse, & quid faciẽdo uitam æternam perciperet interrogasse, Euangelista testa-
tur, cui ita à domino responsum est, Si uis uitam habere, serua mandata, Non dixit, serua
tantum fidem. Nam si sola fides quæritur, superflue uidentur mandata seruari. Sed absit ut
ego deum meum aliquid dicam præcepisse superfluum. Sed dicant hoc illi qui peccãdo iam
filij perditionis effecti sunt, & in hoc tantum solatium se habere credunt, si alios secum po-
Prouer.11 tuerint morti perpetuæ mancipare. Nam si deus peccatorem non punit, ubi est illud pro-
pheticum, Si iustus uix saluus erit, peccator & impius ubi parebunt? Et alibi, Quia peccato-
res peribunt. Et iterum, Deficient peccatores à terra, & iniqui ita ut nõ sint. Et iterum, Sicut
deficit fumus, ita deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Nul
Matth.7 lum hic tantum incredulum & infidelem, sed peccatores audio condemnari. Et saluatorem
nostrum quodam loco dixisse lego, Non omnes qui dicunt mihi domine domine, intrabũt
in regnum cœlorum, sed qui faciunt uoluntatem patris mei qui in cœlis est. Vtique isti Chri-
stum credebant, qui eum etiam dominum nuncupabant. Nec idcirco illis cœlestis regni ia-
ad Titum 1 nua panditur, quia illum ore quem factis abnegant confitentur. Negari autem deum factis B
Math.7 non minus quàm uerbis Apostolus dixit, Deũ confitentur se nosse, factis autem negant. Et do
minus in Euãgelio, Multi mihi dicent in illa die, Domine domine, nónne in nomine tuo eie
cimus dæmonia, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et dicam illis, Nunquàm uos cogno
ui. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Vsque adeo isti credidisse dicũtur, ut in
nomine domini uirtutes etiam operentur, nec tamen eis proderit fides, quia iustitiæ opera
non fecerunt. Itaque si sola fides prodest, cur illi cum angelis satanæ in perpetuum gehennæ
Matth.25 ignis mancipantur, qui non perfidiæ causa, sed quia boni nihil fecerunt, iudicantur, sicut scri-
ptum est. Et dicet eis rex qui ad sinistram sunt, Discedite à me maligni in gehennam æter-
nam, quam parauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi man-
ducare, &c. Non dixit utique, quia non credidistis mihi. Vnde intelligi datur, non eos in-
Ca.XIIII credulitatis causa, sed propter bonorum operum sterilitatem esse damnandos.

Nemo igitur alterum decipiat: nemo seducat, nisi qui iustus fuerit uitam nõ habebit:
nisi qui in omnibus Christi mandata seruauerit, partem non potest habere cum Christo: ni
si qui terrena despexerit, diuina non capiet: nisi humana contempserit, nõ potest habere cœ
lestia. Nec quisquam se Christianum iudicet, nisi qui Christi doctrinam sequitur, & imita-
tur exemplum. Sed tu Christianum illum putas, cuius nunquam pane ullus saturatur esuri
ens, cuius potu nullius sitis extinguitur, cuius mensam nemo pauper cognoscit, sub cuius te-
cto nec aduena nec peregrinus aliquando succedit, cuius nemo nudus tegitur uestimentis,
cuius pauper nullus fouet auxilio, cuius bonum nemo sentit, cuius misericordiã nemo co-
gnoscit, qui in nullo imitatur bonos, sed deridet potius & subsannat? Absit ut huiusmodi
Christianus dicatur, absit ut dei filius possit appellari qui talis est. Christianus ille est, qui
1.Ioan.2 uiam Christi sequitur, qui Christum in omnibus imitatur, sicut scriptum est, Qui dicit se in
Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Christianus ille est, qui omni-
bus misericordiam facit, qui omnium mouetur iniuria, qui opprimi pauperem se præsente
non

A non patitur, qui miseris subuenit, qui indigentibus sæpe succurrit, qui cum mœrentibus mœret, qui dolorem alterius sicut proprium sentit, qui ad fletum fletibus alienis prouocatur, cuius omnibus communis est domus, cuius ianua nemini clauditur, cuius mēsam pauper nullus ignorat, cuius donum panis cunctis offertur, cuius bonum omnes norunt, à quo nemo sentit iniuriam, qui deo die noctuq; deseruit, qui eius præcepta indesinēter meditatur & cogitat, qui pauper mundo efficitur, ut deo locuples fiat, qui inter homines habetur inglorius, ut coram deo & angelis eius gloriosus appareat, qui in corde suo nihil uidetur habere simulatum uel fictum, cuius simplex & immaculata est anima, cuius consciētia fidelis & pura est, cuius tota mēs in deo est, cuius omnis spes in Christo est, qui cœlestia potius q̄ terrena desyderat, qui humana spernit ut possit habere diuina. Nam his qui hoc seculū diligūt, & qui in præsenti tempore gloriantur & cōplacent, audi quid dicitur, Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est deo. Et quicunq; uoluerit fieri amicus huius seculi, inimicus dei cōstituetur. Iacobi 4

Cap. XV

Hic tibi soror dilectissima quid Christianū agere conueniat, prout potui explicaui. Si ergo omnes generaliter qui Christiani nuncupantur, esse tales oportet, nūc tuæ prudentiæ est æstimare, qualem tu te uiduam debeas exhibere, quam cunctis bene conuersantibus esse oportet exemplū. Tria aūt esse uiduarum genera non ignorare te credo. Vnū quod perfectissimum est, cœlestiq; præmio destinatum, quod ritu illius de Euāgelio uiduæ de orationibus & ieiunijs die noctuq; deseruit. Aliud uero quod filiorum curam habere dicitur & domus, non tamen tanto præmio dignum, nec tamē peccatis obnoxium. Tertium autē genus est in epulis & delitijs, quod æternæ morti seruatur & pœnæ, sicut scriptū est, Viduas honora quæ ueræ uiduæ sunt. Istæ sunt primæ, quæ dicunt & ueræ, & quæ iubētur à tanto sacerdote, hoc est à Timotheo honorari. Secundæ sunt illæ quibus iam non iubetur exhiberi honor, nec tamen uita negatur, de quibus dicitur, Quæ autem filios habent aut nepotes, discant primum domum suam pie tractare, & parem gratiam reddere parentibus. Illæ uero tertiæ sunt, de quibus scriptum est, Vidua autem quæ in delitijs est uiuens, mortua est. Vnde intelligi datur non omnes uiduas esse æquales, nec eas deo placere, quæ corpore tantum uiduæ uidentur esse, nō opere. Qualis autē Christi uidua debeat esse, Apostolus dicit, Quæ uere uidua est, sperat in domino, & instat orationibus die ac nocte. Nec illud te præterire uolo, q̄ quādo ueras uiduas Apostolus nominat, esse demōstrat & falsas, hoc est, actu, mente, cōuersatione & corpore. Et alibi uiduæ ueræ & electæ actum conuersationēq; describit idē Apostolus dicēs, Vidua eligatur quæ fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis testimonium habens, Si filios educauerit, & subintelligitur deo: si hospitem recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus ministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Hanc esse ueram uiduam iudicauit, cuius talia sunt opera. Illa uero quomodo se Christi uiduam dicit esse, quæ nihil tale aliquando operata est? Sed sunt aliquæ uiduæ diuites, nobiles & potentes, quibus forsitan uidetur indignum, ut aut filios deo, & non seculo educent, aut hospitio recipiant aduenam, aut sanctorum pedes laboriosos, lutulentos & horridos delicatis & nitidis manibus tāgant. Sed nec dignæ erunt tales in futuro tempore sanctorum esse consortes, quos ita hic spreuerunt, nec partem habere poterunt cū Christo, quem suscipere noluerunt, & cuius plantas contrectare manibus horruerunt, quia Christum spernit quicunq; eius famulos spernit, sicut ipse dicit, Qui uos spernit, me spernit. Mariæ lachrymæ unde Christi lauarentur pedes abundarunt: nostri autem temporis fœminis aut uiduis, peregrinorum unde pedes lauentur ipsa aqua deficit. Tu ergo sanctissima & prudentissima fœmina, ne uelis imitari huiusmodi, quæ cum audēter malefecerint, benefacere erubescunt: & confunduntur iuste uiuere, quæ nō sunt peccare confusæ: & quæ se morti ultro obtulerunt, nec inuitatæ reuertuntur ad uitam: quæ hominum magis risus & subsannationes & fabulas quàm dei iudicium pertimescunt, & quibus charius est miseris hominibus placere quàm deo. Sed esto talis, qualem te dominus esse præcepit, qualem Apostolus iubet exhiberi Christo uiduam. Esto sancta, humilis & quieta, misericordiæ & iusti-

1. Timoth. 5 (margin, beside "est, Viduas honora")

B (margin, beside "tibus. Illæ uero tertiæ")

Lucæ 10 (margin, beside "Qui uos spernit, me spernit.")

tiæ opera indesinenter semper exerce. Et quisq; te in opprobrium habeat, quisq; te subsannet & irrideat, tu tantum deo placeas, & quæ Christi sunt geras. Ante omnia incessabiliter domini meditare mandata, orationibus & psalmis instanter incumbe, ut si possibile est, nemo te aliquando nisi aut legentem inueniat aut orantem. Et cum fueris talis, nostri memento, qui te tantũ diligimus, ut quod præsentes præstare non possumus, cõferamus absentes. C

DE ASSVMPTIONE BEATAE MARIAE VIRGINIS Liber unus.

AD LECTOREM.

Hic libellus ne pilum quidem habet Augustini.

AD INTERROGATA de uirginis & matris domini resolutione temporali, & assumptione perenni, quid intelligã respõsurus, te deus omnipotens pater uoto supplici exoro, ut qui mandas nubibus & pluunt imbres, qui tangis montes & fumigant, qui aperis terrã & germinat, quid dicam iubeas, quid proferam præbeas, ad quid sermonẽ dirigam aperias. Venerabile est enim mihi domine, & præcordijs meis reuerendissimum, de matre filij tui loqui, & de sanctissimo corpore eius linguam sermonibus occupare, quæ sola meruit deum & hominem paritura suscipere, facta thronus dei & aula regis æterni, secundũ quod nos docuisti per sanctos tuos patriarchas, prophetas & apostolos, figuris & sermonibus qbus credimus & certi sumus, quia nunq̃ fefellisti, qui nec fallere nec falli nouisti, ostendens filium tuum coæternum tibi & consubstantialem incarnandum, & incarnatum per uirginis uterum, de qua carnem assumpsit qui corporalia cuncta tecum creauit autor, administrator & deus, ab homine factus est homo, ab eo naturam sumens, non originem, sanctificante spiritusancto tuo in ea uterum humanum & purificante atq; mundante ad cõceptionem filij tui, cuius dignitatis & gratiæ effectum nec cor concipere, nec lingua ualet exprimere. Non enim talis conceptus, talisq; partus, nisi deum decuerat, qui uenerat redimere quos uoluit creare, creare profecto potestate, redimere humilitate: humilitatis naturam sumẽs sanctam de sanctificato corpore, & immaculatam de immaculato. Ineffabilem enim sanctificationis gratiam quam concipiendus præbuit, conceptus & natus non abstulit. Quæ quantum in corpore ualuerit uirginis, illi soli notissimum est, qui de eius natura naturam suscepit quam condidit: Per quem te quæso domine, quia per illum bona cuncta tribuis, quæ ut tribuas elegis, ut me inoffense de tanta sanctitate loqui tribuas. Et si nõ totum ut est, quod impossibile omni linguæ humanæ est, tamen ipsum ex parte quod est, dicatur ut est. Sonet ergo preciosissimum sui preciositate, sanctissimum certa sanctitate, inæstimabilissimum fidelissima ueritate. Quæ quia humanã rationem excedunt, spiritus tuus assit, qui suo sacro spiramine inducat in omnem dicendorũ ueritatem. Et quia de eius corpore & anima loquendum est, quod ipse præter naturalem usum sanctificauit & gratiam contulit, non aliena nos dicere patiatur, sed propria ad laudem & gloriam tuam deus omnipotẽs pater, & ad honorem filij tui per uirginẽ nati, & eiusdem spiritussancti dei & domini nostri, cum quo est tibi regnum & imperium in omnia secula seculorum. Amen. D

Caput I Quia profundissimæ & sua dignitate altissimæ sum responsurus quæstioni, lectorem meum obsecro, ut pro me deprecetur, & si quæ à me pleniter dicta cognouerit, donis dei gratus existat: sin aũt minus, nostræ compatiatur humilitati, quia licet minus ualeamus, uera tamẽ proculdubio uolumus. De sanctissimo igitur corpore perpetuæ uirginis Mariæ, eiusq; sacræ animæ assumptione quantũ dominus donauerit loqui suscipientes, hoc primũ dicimus, q; in diuinis scripturis postq̃ dominus in cruce matrẽ discipulo cõmendauit, ut castitas castis tueretur obsequijs, nihil de ea reperitur præter id quod Lucas cõmemorat in Actibus apostolorũ, cõmemoratis eisdẽ apostolis nominatim dicens, Hi omnes erãt perseuerãtes unanimiter in oratione cũ mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Hoc dicimus, qa tanto quæ magna existũt

Ioan. 19

Act. 1

A existunt cautius tractāda sunt,quanto specialibus autoritatū testimonijs non possunt ad li/
quidū roborari.Sed quia quædā scriptura sancta ueris indagationū studijs quærēda reliqt
quæ nō sunt superflua æstimāda dū uera indagatione fuerint patefacta.Fœcunda est enim
ueritatis autoritas:& dū diligēter discutit̃,de se gignere quod ipsa est cognoscitur.Sæpe em̄
discussa ueram conuenientiā parit,quam manifestis sermonibus abscondit, & sæpe apertis
sermonibus insinuat,in quibus nihil præter id quod sonat quærendum inuitat: ut est illud,
ꝙ Abraā genuit Isaac,Isaac genuit Iacob, Iacob genuit Iudā & fratres eius, & cætera talia
in quibus sola tenenda est littera: quædā aūt sic cōmendat,ut pariter litteram & mysticū in/
tellectū insinuet,ut in transitu maris rubri,manna cœlesti, & tabernaculo dei,atq; arca testa
menti,ubi futurorū figura,baptismi scilicet Christi & ecclesiæ ostensa est prærogatiua. Quæ
dam tantū mystice,ut cū deum dicit insufflasse in faciē Adæ spiraculū uitæ,qui tamē os ad Iob.10
spirandū non habet,nec manus ad operandum, licet dicat propheta,Manus tuæ dn̄e fece/ Cap.II
runt me & plasmauerunt me. Sunt & quædā quæ ꝗuis cōmemorari ex toto omissa sint,
uera tamen ratione credunt̃,atq; ipsa conuenientia rei quodāmodo, quemadmodū dux &
præuia creditur.Nihil enim de Melchisedech sacerdotis dei excelsi iustitia loquitur, cū ipsa
præcessisse tantæ laudis merita cognoscatur.Nihil de Heliæ & Enoch postq̃ rapti sunt,ui/
tæ felicitate commendat, cunctis liquide scientibus eos beate uiuere quos dominus hinc in
futurum saluandos uoluit rapere. Quid ergo de Mariæ morte,quid de eius assumptione
dicendum est, unde diuina scriptura nihil cōmemorat, nisi quærendum ratione quod con/
ueniat ueritati? Fiatq; ipsa ueritas autoritas,sine qua nec est,nec ualet autoritas. Memores
enim conditionis humanæ,mortē illā subijsse temporalē dicere nō metuimus, quam idem
certe eius filius qui & deus & homo est, lege sortis humanæ sustinuit, & hoc, quia homo
de eius susceptus & profusus est utero. Sed si dicimus eam mortis teneri uinculis,& re Cap.III
solutam in cōmunem putredinem,uermē ac cinerē: deliberandū est si hoc conueniat tantæ Gen.3
B sanctitati,tātæ aulæ dei prærogatiuæ. Scimus em̄ dictū primo parēti, Quia puluis es,& in
puluerē ibis.Quod si de morte dicit̃,generalis est sentētia:si de resolutione in puluerē, hanc
conditionē Christi caro euasit,de carne Mariæ sumpta,quæ corruptionem nō sustinuit. De
hoc em̄ scriptū est per prophetā dicentē,Quoniā nō derelinques animā meā in inferno, nec Psal.15
dabis sanctū tuū uidere corruptionē.De quo aūt sancto dictū sit,archangelus prodidit,qui
ad Mariā ait,Et quod nascet̃ ex te sanctū,uocabit̃ filius dei. Et uere sanctū & sctm̄ sancto/ Lucæ 1
rū,unde & illa sancta sanctorū dicunt̃ quæ illa seruabant, qbus ille figurabat̃ qui ueraciter
solus sctūs sanctorū dicit̃. Hic enim est de quo idē archāgelus Gabriel Danieli loquit̃,inter Dan.19
cætera quæ futura ostēdit dicēs,Et impleat̃ uisio & prophetia,& ungatur sanctus sanctorū.
Hic enim sanctus corruptionē nō uidit, qui tertia die cū triumpho de inferis rediēs resurre/
xit.Caro eius quæ de Maria sumpta est,& si mortua est ex infirmitate, reuixit ex dei uirtu/
te.Sed hoc ille qui quādo uoluit mori,quādo uoluit resurgere, potuit.Excipitur ergo ab illa
generali sententia de uirgine sumpta natura. Quod si nō Mariæ cōgruit,cōgruit tamē filio
quē genuit Iesu. Vocabulū Iesu gloriosum,omni ornatu cultuq; dignissimū, nomē qd' est
super omne nomē,non decuit ab hominibus appellari,neq; ab eis efferri in mundū,sed ab Ca. IIII
excellētiori quadā meliorique natura. Post hæc quæ Adæ dicta sunt,de quibus excipit̃
Mariæ filius,contuēda sunt quæ etiā Euæ dicta sunt,si cūctis fœminis sint generalia, & si in Gen.3
aliquo excipiat̃ Maria.Scriptū quippe est,Mulieri quoq; dixit deus, Multiplicabo ærūnas
tuas & cōceptus tuos,in dolore paries filios,& sub uiri potestate eris, & ipse dominabit̃ tui.
Ærumnā Maria sustinuit, cuius animā gladius passiōis Christi ꝑtransiuit,.Sed cōceptus nō
multiplicauit,nec sub uiri.i.mariti potestate deguit,quæ integerrimis uiscerib. de spūsancto
Christū suscepit,& uirginitatis integritate manēte uirgo ꝑmansit. Quē quia sine peccati col
luuione,& sine uirilis admixtionis detrimēto suscepit,sine dolore genuit, & sine integritatis
uiolatione pudore uirginitatis integro ꝑmansit. Hoc enim potuit efficere de matre, quia sic
de⁹ elegit nasci de hoīe.Maria ergo & si cōmunicat ærūnis Euæ,nō cōmunicat parturiēdo cū

 dolore.

dolore. Promeruit enim hoc singularis sanctitas eius & singularis gratia, qua susceptione C
dei singulariter existimanda est digna. Non immerito ergo excipitur à quibusdam genera
libus uera æstimatione, quam tanta seruat gratia & attollit dignitatis prærogatiua. Quan/
tum enim Christi potestas possit, mundi ostendit uniuersitas: quantum gratia, Mariæ mõ/
strat integritas: quæ sicut diuersa est à natura, ita diuersa est ab usu. Quid ergo si in tãta di/
uersitate eam dicimus humanæ sortis mortem subijsse, nec tamen eius uinculis retineri, per
quam deus uoluit nasci, & carnis substantiæ communicaret, nunquid impium erit? Scimus
Matth.28 enim Iesum omnia posse, qui de seipso ait, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.
Cap. V Si ergo uoluit integrum Mariæ uirginitatis seruare pudorem, cur non uelit incorru/
ptã à putredinis seruare fœtore? Dicat ergo qui cognouit sensum domini, & qui cõsiliarius
eius fuit: nunquid non pertinet ad benignitatem domini, matris seruare honorem, qui legẽ
non soluere uenerat, sed adimplere? Lex enim sicut honorem matris præcipit, ita inhonora
tionem damnat. Qui enim in uita præ cæteris illam gratia sui cõceptus honorauit, pium est
credere singulari saluatione eam in morte & speciali gratia honorasse. Potuit enim eam à
putredine & puluere alienam facere, qui ex ea nascens potuit uirginem relinquere. Putredo
namq; & uermis humanæ est opprobrium conditionis, à quo opprobrio cum Iesus sit ali/
enus, natura Mariæ excipitur, quam Iesus de ea suscepisse probat. Caro enim Iesu caro est
Mariæ, & multo specialius quàm Ioseph Iudæ cæterorumq; fratrum eius quibus dicebat,
Gen.37 Frater enim & caro nostra est. Caro enim Christi quamuis gloria resurrectionis fuerit ma/
gnificata, & potenter super omnes cœlos ascensione glorificata, eadem tamen carnis mãsit
& manet natura quæ suscepta est de Maria. Ipse enim est qui cõceptus, genitus, atq; à mor/
tuis suscitatus est per gloriã patris, sicut profecto ipse testat post resurrectionẽ, quãdo Apo
Lucæ 24 stolus dicit, Videte manus meas & pedes meos, qa ego ipse sum. Quid em̃ est, ego ipse sũ?
nisi quia alter nõ sum q̃ qui tũc erã quãdo passus sum. Et hoc siquidẽ cognoscere potestis,
qui in manibus & pedibus meis clauorũ signa clare uidetis. Ipse ergo ideoq; cœlos ascẽdit, D
& carnẽ quã de matre suscepit super astra transuexit, honorãs omnẽ humanam naturã, sed
multo magis maternã. Si igit natura matris est filius, cõueniens est ut sit & filij mater, non
quantũ pertinet ad æquã administrationẽ, sed quantũ pertinet ad eãdem reciprocã substan
tiam, ut homo de homine, caro de carne, mater à filio, filius à matre, non ad unitatem perso
næ, sed ad unitatem corporalis naturæ & substantiæ. Si enim unitatem potest facere gratia
sine proprietate specialis naturæ, quãto magis ubi gratiæ unitas & corporis est specialis na/
Ioan.17 tiuitas? Vnitas nanq; gratiæ est, ut discipulorum in Christo, de quibus ipse dixit, Pater san
cte, serua eos in nomine tuo: quos dedisti mihi, uolo ut sint unum sicut & nos. Et iterum de
omnibus iustis, Non pro his autem rogo tantum, sed & pro his qui credituri sunt per uer/
bum eorum in me, ut omnes unũ sint sicut & tu pater in me, & ego in te, hoc est, ut ipsi sint
per gratiam quod nos sumus per diuinitatẽ. Hæc quippe gratiæ unitas, quæ cunctis in Chri
stum credentibus seruatur, si Mariæ etiam minus sapientium æstimatione non tollitur, quã
to magis cum gratiæ unitate ipsa specialitas naturæ unum efficit matrem & filium, & filium
& matrem. Videndum est etiam quid de his quos secum per gratiam unum esse uoluit
consequẽter adiunxit. Ait enim, Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego, & illi sint me/
cum, ut uideãt claritatem quam dedisti mihi. O magnam & inæstimabilem bonitatem dei,
qui habere secum suos in gloria uult, ut sua claritate fruantur, qui hic sua fide iuncti, unum
cũ eo esse digni iudicant. Si igit eos secũ habere uult, & hoc potest qui omnia potest, quid
Caput VI æstimandũ est de matre ubi digna sit haberi, nisi in præsentia filij? Quantũ igitur con
tueor, quantũ intelligo, quantum credo, Mariæ anima claritate fruit Christi, & gloriosis cõ
spectibus eum semper uidere sitiens, & semper cõspiciens, dum inæstimabiliter pascitur, ex/
cellentiori quadam specialiq; prærogatiua à filio honoratur, possidens in Christo corpus
suum quod genuit, clarificatũ in dextera patris, & si nõ suum per quod genuit, tamen suum
quod genuit. Et quare non suum per quod genuit? Si enim nõ obuiauerit, necdũ perspecta
autoritas

C autoritas,uere credo,& per quod genuit, quia tāta sanctificatio dignior cœlo est quàm ter/
ra,quoniam thronum dei,thalamum domini,domum atq; tabernaculum Christi dignum
est ibi esse ubi ipse est. Tam preciosum enim thesaurum dignius est cœlo seruari q̄ terra.
Tantam integritatē merito incorruptibilitas,non putredinis aliqua resolutio sequitur. Istud
ergo sacratissimum corpus,de quo Christus carnem assumpsit,& diuinam naturam huma/
næ uniuit,non amittēs quod erat,sed assumens quod nō erat,ut uerbum caro,hoc est , deus
homo fieret,escam uermibus traditum , in communi sorde putredinis & futurū de uermi/
bus puluerem,quia sentire non ualeo,dicere pertimesco. De quo si nihil altius sentirē quàm
de proprio,nihil dicerem nisi quemadmodum de proprio. Quod absq; ulla ambiguitate sol
uendum est in mortem , post mortem est futurum putredo,post putredinem uermis, post
uermē, ut dignum est, abiectissimus puluis. Quod de Maria credendum non uidetur , nec Cap. VII
æstimabile,quia æstimationem procul pellit incomparabilis gratiæ munus. Quod me
dicere multarum cōsyderatio rerum inuitat,quarum & quædam illa est,quam suis alibi mi/
nistris ipsa ueritas ait, Qui mihi ministrat me sequatur,& ubi ego sum,ibi & minister meus Ioan. 12
erit. Si enim hæc est generalis sententia omnium per fidem & bonam operationem Chri/
sto ministrantiū,quāto magis quodammodo & specialius est Mariæ. Mariam nanq; ope/
ris exhibitione & fidei rigidissima ueritate ministram Christi fuisse omnis qui sanè sapit in
telligit. Absq; dubio enim omni operi ministratrix extitit , quæ hunc in utero gessit,partum
persusum aluit & fouit , atq;,ut Euangelium ait, in præsepio reclinauit,& à facie Herodis in Lucæ 2
Ægyptum fugiens abscondit,& omnem infantiā eius pro matris affectu ita prosecuta est,
ut usq; ad crucem,in qua filium iam uirum perfectum uidit pendentem,ab eius indubitan/
ter ministerio non recesserit,consecuta eum non solum gressibus pedum tanquam pro reue/
rentia dei,uerumetiam imitationis affectu. Maria ergo ministratrix Christi spiritaliū ope/
rum qualitatibus sicut deuotissima extitit,ita absq; dubio religionis fide, id est,ueræ creduli
D tis charitate secutrix fuit . Non enim potuit nisi diuinitatis eius esse credula, quæ se nouerat
hunc non uirili semine secundum ordinem naturæ,sed diuino spiramine nunciante archan/
gelo concepisse,uidens semper famulantiū angelorum ei adesse frequentiam ut cōcepto &
nato,quando uidelicet facta est cum angelo multitudo cœlestis exercitus clamantium & di
centium,Gloria in altissimis deo,& in terra pax hominibus bonæ uolūtatis: & in Aegyptū
fugituro,atq; inde iterum redituro , quibus liquido cognoscere potuit, quia talia obsequia
non nisi deum decuerāt. Vnde & stellæ demonstratio,& magorum de longinquis partibus
inspirata adductio , quàm maxime illi extitit indicium ueritatis. Similiter Simeonis atque
Annæ prophetali dignitate insolitus cæteris & huic specialis occursus . Quæ omnia profe/
cto Maria conseruans,his cunctis altius ad fidem roborata,pio corde conferebat in tātum,
ut omnino non nutabunda,sed certa de filij potestate , tanquam de dei uera uirtute,defici/
ente in nuptijs uino dixerit, Vinum non habent,sciens planè hoc illum potuisse,quod eum Ioan. 2
mox contigit diuino miraculo compleuisse. Ecce igitur Maria fide & opere Christi admini/
stratrix,& deuota usque ad eius mortem secutrix , non plus gressu quàm imitationis affe/
ctu,ut credendum est , si ibi non fuerit ubi Christus ministros suos uult esse, ubi ergo erit?
Et si ibi erit,nunqd æquali gratia? Et si æquali gratia,ubi æqua dei cēsura,quæ unicuiq; red/
dit secundum sua merita? Si ergo merito Mariæ uiuenti , præ omnibus donata est gratia,
mortuæ erit minuenda? Absit. Quia si omnium sanctorum mors est preciosa, Mariæ sanè
est preciosissima,quam tanta comitata est gratia , ut mater dei dicatur & sit.

Consyderatis igitur his uniuersis, uera ratione confitendum censeo,Mariam in Chri/ Cap. VIII
sto,& apud Christum esse , In Christo , quia in ipso uiuimus, mouemur & sumus : apud
Christum gloriose ad æternitatis gaudia assumptam,benignitate Christi honoratius susce
ptam cæteris, quam hic gratia honorauit præ cæteris , nec usq; ad cōmunem humilitatem
esse adductā post mortē, putredinis uidelicet & uermis, & pulueris , quæ suū & omniū ge/
nuit saluatorem, in cuius si potestate est,sanctorum de capite capillum non perire, est & illā

anima & corpore integram posse seruare. De cuius potestate si nullus dubitet ecclesiasticorum, quin possit matrem sine corruptione in perpetuum seruare, cur dubitãdum est, uoluisse qđ attinet ad tantæ benignitatis gratiã? Si elegit diuina uoluntas sola gratia inter crepitantes uehementium ignium flammas, non solum puerorum corpora seruare illæsa, uerũ & ipsa uestimenta seruare inusta: cur abnuat in matre propria quod elegit in ueste aliena? Ionam seruare in uentre ceti præter naturalem usum uoluit incorruptum sola misericordia, Mariam incorruptam præter naturam non seruabit gratia? Seruatus est Daniel ab intemperatissima fame leonum, non seruanda est Maria tantis dotata meritis dignitatum? Hæc contracta quæ diximus, quia naturam non seruasse cognoscimus, in Mariæ integritate plus potuisse gratiam quàm naturã nõ dubitamus. Diuinitatis enim sunt opera quæ dicimus, & ideo possibilia, quia sunt ab omnipotentia. Christus autem dei uirtus est & dei sapiẽtia, cuius omnia quæ patris sunt, sua sunt & uelle: uelle autẽ omnia quæ sunt iusta & digna. Sic per hoc digne uidetur lætari Maria lætia inenarrabili anima & corpore, in proprio filio, cũ proprio filio, per proprium filiũ, nec ullam sequi debere corruptionis erumnam quam nulla secuta est tantum filium pariendo integritatis corruptio, ut sit semper incorrupta quam tanta perfudit gratia, sit integraliter uiuens, quæ omnium integram perfectamq́ genuit uitam, sit cum illo quem in suo gessit utero, sit apud illum illa quæ genuit, fouit & aluit illum, Maria dei genitrix, dei nutrix, dei ministratrix, & dei secutrix, De qua ut iã dixi, quia aliter sentire nõ audeo, aliter dicere nõ præsumo. C

Cap. IX Suscipiat igiť hunc sensum fraterna charitas uestra, quem sanctus spiritus inspirauit. Ostensa sunt ex parte quæ taliter hortata sunt me dicere. Si quis autem refragari his elegerit, quum dicere non uelit, hoc non posse Christum: proferat quare non conueniat uelle, ac per hoc non esse, Et quum se ueraciter consiliũ dei de his nosse manifestauerit, incipiam credere, de quibus aliter non possum sentire. Mirabor illum altitudinem consilij diuini inuestigasse, quam me cum Apostolo digna reuerẽtia uideor debere admirari dicente. O altitudo diuitiarum sapiẽtiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Et quia secũdum eundẽ Apostolum, ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, dixi de his: & si non quantum est, tamẽ quemadmodum me dicere debuisse credidi. Si ergo uera sunt quæ scripsi, tibi gratias ago Christe, quia de sancta uirgine matre tua, nisi quod pium est ac dignum uisum, sentire non potui. Si ergo dixi ut debui approba Christe tu & tui. Si autem non ut debui, ignosce obsecro tu & tui: Qui cum deo patre & spiritusancto uiuis & regnas per omnia secula seculorum, Amen. D

Roma. 12 — 1. Cor. 13

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

Liber de disciplina Christiana, uel de domo disciplinæ.

Cap. I

OCVTVS est ad nos sermo dei, & depromptus est ad exhortationẽ nostrã, dicente scriptura. Accipite disciplinã in domo disciplinæ. Disciplina à discendo dicta est, disciplinæ domus est Ecclesia Christi. Quid ergo hic disciť, uel quare disciť? Qui discunt, uel à quo discunt? Disciť bene uiuere. Propter hoc disciť bene uiuere, ut perueniať ad semper uiuere. Discunt Christiani, Docet Christus. Primo ergo quid sit bene uiuere: deinde quæ sit merces bonæ uitæ: tertio qui sint ueri Christiani: quarto quis sit uerus magister, pauca loquentibus nobis sicut dominus donat audire dignemini. Omnes in domo disciplinæ sumus, sed multi nolunt habere disciplinam, & quod est peruersius, nec in domo disciplinæ uolunt habere disciplinã. Cum propterea debeãt in domo disciplinæ accipere disciplinã, ut seruent illã in domibus suis: ipsi econtra disciplinationẽ nõ solum in domibus suis habere nolunt, sed nec ferre illam secũ etiam ad domum disciplinæ. Ideo apud quos nõ uacat uerbũ dei,

C dei,qui cor auri coniungunt, qui non sunt uia ubi semem cum ceciderit ab auibus colligitur,
qui non sunt petrosa loca, ubi semen altam radicem habere non potest,& ad horam exit &
in æstu arescit:qui nō sunt ager spinosus ,ubi semen cū germinauerit & in auras surgere cœ/
perit,spinarū densitate suffocatur,sed qui sunt terra bona parata semē accipere, & fructum
reddere,uel centenum uel sexagenum uel tricenum,recordentur non sine causa intrasse disci
plinæ scholam,& has me similitudines ex Euangelio commemorasse. Qui igitur tales sunt,
accipiant quod per me dominus dicere dignatur.Ego enim,quoniā ille seminat, quid sum?
Vix cophinus seminantis.Ipse in me dignet̃ ponere quod uobis spargat.Nolite ergo attē/
dere ad uilitatē cophini,sed ad charitatē seminis & potestatē seminatoris. Quid est ergo be
ne uiuere? Quid hic discitur? Præcepta multa sunt in lege,qbus ipsa bona uita continet̃,im
peratur & discitur. Multa omnino præcepta sunt & innumerabilia.Præceptorū ipsorū pa/
ginas uix quisquam enumerat,quanto magis ipsa quæ uoluit. Tamē deus propter eos qui
se possent excusare,uel quia eis nō uacat legere,uel quia nō norunt legere, uel quia non pos/
sunt facile intelligere, ut excusationem nemo habeat in die iudicij,uoluit, sicut scriptum est,
consummare & breuiare uerbum super terram,sicut de illo propheta prædixerat, Verbum Esaiæ 10
enim consummans & breuians faciet dominus super terram. Hoc ipsum uerbum consum/
matum & breuiatum,nec obscurum deus esse uoluit.Ideo breue,ne non uacaret legere: ideo
apertum,ne dicat,nō mihi licuit intelligere.Thesaurus ergo est magnus diuinarum scriptu/
rarum,habens in se mirabilia præcepta & multa,tanquam multas gemmas,& preciosa mo
nilia, & uasa ingentia,& magni metalli.Sed quis potest scrutari thesaurum istum,& uti eo,
& peruenire ad omnia quæ ibi sunt? Quando hanc similitudinem dominus dedit in Euan/
gelio suo, & dixit, Simile est regnum cœlorum thesauro inuento in agro:ne quis se minus Matth.13
idoneum diceret ad perscrutādum thesaurum,continuo dedit aliam similitudinem, Simile
est,inquiens, regnum cœlorum homini negociatori quærēti bonas margaritas,qui inuenit
D unam preciosam margaritam,& uendidit omnia quæ habuit & emit illā: ut si piger eras ad
perscrutandum thesaurum, non sis piger unam margaritam sub lingua ferre,& quò uis se/
curius ambulare.Quid est ergo uerbum cōsummans & breuians? Diliges dominum deum
tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum
tuum tanquam teipsum, In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Ecce quid
discitur in domo disciplinæ? Diligere deum, Diligere proximum tanquam seipsum? De/
um tanquam deum,proximum sicut teipsum. Non enim inuenis parem deo, ut possit tibi
dici,dilige deū sicut diligis illum. De proximo inuenta est tibi regula, quia inuentus es pro/
ximo tuo par tuipse. Quæris quomodo diligas proximum, attende teipsum,& quomodo
te diligis,sic dilige proximum. Non est ubi erres. Volo ergo iam & tibi committere proxi/
mum tuum, ut diligas eum tanq̃ teipsum. Volo,sed adhuc timeo, Volo tibi dicere,Dili/
ge proximum tuum sicut teipsum, & timeo, Adhuc enim discutere uolo quomodo dili/
gas teipsum.Noli ergo ægreferre. Non es tuipse facile dimittendus, cui est proximus com
mittendus, Non transitorie tecum agendum est.Tu unus homo es,proximi tui multi sunt.
Non enim primo sic debes intelligere proximum, uel fratrem,uel cognatum,uel affinem.
Proximus est omni homini omnis homo. Proximi sibi dicuntur pater & filius, socer & ge/
ner. Nihil tam proximum, quàm homo & homo.Sed si putamus non esse proximos,nisi
qui de ijsdem parentibus nascuntur,Adam & Euam attendamus, & omnes fratres sumus.
Et quidem fratres secundum quod homines sumus,quanto magis secundum quod Chri/
stiani sumus. Ad id quod homo es, unus pater fuit Adam, una mater Eua. Ad id quod
Christianus es,unus pater est deus,una mater ecclesia. Videte ergo quantos proximos ha/
beat unus homo. Omnes homines in quos incurrerit,quibus iungi potuerit, proximi eius
sunt. Quomodo ergo discutiendus est, utrum diligat se, cui committendi sunt tot proxi/
mi, ut sic eos diligat tanq̃ se? Non ergo irascatur unusquisq̃, si discutio quomodo se dili/
gat. Certe ego discutio, ipse se inueniat. Vt quid enim discutio, quia ego inuenturus sum?
Ideo

Ideo discutio, ut ipse se interroget, ipse sibi appareat, ipse se non lateat, ipse se sibi nō abscon C
dat, ipse sibi se ante oculos suos, nō post dorsum ponat. Me loquēte faciat hoc, me nesciēte faciat hoc. Quomodo te diligis? Quisquis me audis, imò quisquis deū per me audis in hac domo disciplinæ, attende te quomodo te diligis. Profecto enim si te interrogem utrum diligas te, respōdebis quia diligis. Quis enim se odit? Hoc dicturus es: quis enim se odit? Ergo non diligis iniquitatem, si te diligis. Nam si diligis iniquitatem, non ego dico, psalmum au-
Psal.10 di, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ergo si diligis iniquitatem, audi ueritatem, ueritatem non te palpantem, sed aperte tibi dicentem. Odis te. Quanto magis dicis, quia amas te, odis te. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suā. Quid dicam de carne, quæ pars est uilior hominis? Si animam odit, quomodo carnem diligit? Deniq; qui amant iniquitatem, & odiunt animam suam, omnem turpitudinem exercēt de carne sua. Iam ergo qui diligis iniquitatem, quomodo tibi uolebas committi proximum, ut diligeres eum tanq; te? Homo quid perdis te? Si enim tuipse sic te diligis, ut perdas te, sic profecto perditurus es & eum quem diligis sicut te. Nolo ergo quenquam diligas, uel solus peri. Aut corrige dilectionem, aut respue societatem. Dicturus es mihi, Diligo proximum tāquam meipsum. Audio planè, audio. Inebriari uis cum illo quem diligis tanquam teipsum. Bene nobis faciamus hodie, quantum possumus bibamus. Vide quia sic te diligis, & illum ad te trahis, & ad quod amas uocas. Necesse est ut quem diligis tanq; teipsum, illuc illum trahas ad quod & tu te amas. Humanus homo, imò beluinus, amando talia qualia beluæ. Beluas enim deus prostratas in faciem fecit pastum quærētes de terra, te in duos pedes erexit de terra. Tuam faciem sursum attendere uoluit. Non discordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem sursum, & cor deorsum, imò uerum audi, & uerum fac sursum cor, ne mentiaris in domo disciplinæ. Quando enim audis, responde, sed sit uerum quod respondes. Sic te dilige, & diligas proximum tuum tāquam teipsum. Quid est enim sursum habere cor, nisi quod dictum est
Matth.22 prius, Diliges dominum deum tum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte D
tua? Quia ergo duo præcepta sunt, si unum diceret non sufficeret. Sufficit & unum si intelli-
Roma.13 gatur. Nam aliquando sic loquitur scriptura sicut Paulus apostolus, Non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malū non operatur. Plenitudo autem legis est charitas. Quid est charitas? Dilectio. Nihil uidetur dixisse de dilectione dei, sed solam proximi dilectionē dixit sufficere ad implendam legē. Quicquid est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, in hoc sermone impletur. In quo? Diliges proximum tuum tanq; teipsum. Ecce unum est. Certe duo præcepta sunt in quibus præceptis tota lex pēdet & prophetæ. Videte quomodo plus breuiatū est, & adhuc pigri sumus. Ecce quæ duo erant, unum factum est. Prorsus proximum dilige, & sufficit. Sed dilige quomodo teipsum diligis, non quomodo teipsum odisti. Dilige proximum tuum tanquam teipsum: sed prius est ut diligas teipsum. Quærere habes quomodo diligas teipsum, & audire habes, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua. Homo enim quomodo à se fieri non potuit, sic nec beatus à se fieri potest. Alia res fecit enim hominem, quod non est ipse homo: alia res eū factura est beatum quod nō est ipse homo. Deniq; errās uidet ipse, quia per se nō potest beatus esse, & amat aliud unde sit beatus. Vnde se fieri putat beatū, hoc amat. Quid putamus, amat, unde putat se fieri beatum? Pecuniam, aurum, argentū, possessiones? Breuiter dico pecuniam. Totum enim quicquid homines possident in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia uocatur. Seruus sit, uas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia dicitur. Et unde est primum uocata pecunia? Ideo pecunia, quia antiqui totum quod habebant, in pecoribus habebant. A pecore pecunia uocatur. Legimus antiquos patres fuisse diuites pastores. Ergo pecuniam diligis ô homo, unde putas te fieri beatum. Pecunia est, & multū eam diligis. Volebas diligere proximum tanquam teipsum, diuide cum illo pecuniam tuam. Quid esses discutiebam. Inuentus es,

A tus es, apparuisti tibi, uidisti te, consyderasti te. Non es paratus diuidere pecuniam tuam
cum proximo tuo. Sed quid mihi respondet benigna auaricia? Quid mihi respōdet? Si di/
uisero cum illo, minus erit, & mihi & illi minuetur quod amo, nec totum habebit ille, nec to/
tum habebo ego. Sed quia diligo eum tanq̄ meipsum, opto illi ut tantum habeat, ut nec
meum minuatur, & ipse mihi coæquetur. Optas unde nihil perdas, atq̄ utinam hoc uerum
dicas uel optes: Timeo enim ne inuideas. Quomodo enim socialis erit felicitas tua, quā tor/
quet felicitas aliena? Nōne cum cœperit ditescere uicinus tuus, & incipere quasi surgere, &
ire post te, times ne sequatur te, times ne transeat te? Certe diligis proximum tuū tanq̄ te/
ipsum. Sed non loquar de inuidis: Auertat enim deus hanc pestem ab animis omniū homi
nū, nedū Christianorū, uitiū diaboli, cū quo solus diabolus reus est, & inexpiabiliter reus.
Non enim dicitur diabolo ut damnetur, adulterium cōmisisti, furtum fecisti, uillam alie/
nam rapuisti, sed homini stanti lapsus inuidisti. Inuidētia diaboli conuicium est, sed habet
matrem suam. Superbia uocatur mater inuidiæ. Superbia inuidos facit. Suffoca matrem, &
non erit filia. Ideo humilitatem docuit Christus. Nō ergo loquor inuidis, bene optantibus
loquor. Illis loquor qui optant bene amicis, ut habeant tantum quantum habent & ipsi.
Optant bene agentibus ut habeāt quātum & ipsi, sed nolūt illis dare ex eo quod habēt. In/
de te iactas homo Christiane, quia optas bene. Melior te est mendicus, qui plura tibi optat
& nihil habet. Bene uis optare nihil à te accipienti. Da aliquid bene optanti. Si bonum est
bene optare, redde mercedem. Optat tibi bene pauper, quid trepidas? Addo aliquid. In do
mo disciplinæ es. Addo aliud quod dixi. Da bene optanti, Christus est. Ipse à te petit qui ti
bi dedit. Erubesce. Ille diues pauper esse uoluit, ut haberes pauperes quibus dares. Da ali/
quid fratri tuo, da aliquid proximo tuo, da aliquid comiti tuo. Tu diues es, ille pauper est.
Vita ista uia est, simul ambulatis. Sed forte dicis, Ego diues, ille pauper. Simul ambulatis,
an non? Quid est quod dicis, ego diues, ille pauper, nisi ego oneratus, ille leuis? Ego diues,
B ille pauper. Sarcinam tuam cōmemoras, pondus tuum laudas. Et quod grauius est, cōstrin
xisti ad te sarcinam tuam, ideo non potes porrigere manū. Onera te, liga te: quid te iactas?
quid te laudas? Solue uincula tua, minue sarcinam tuam. Da comiti, & illum adiuuas, & te
releuas. Inter has uoces tuas laudantes sarcinam tuam, adhuc Christus petit & non accipit,
& obtendis nomen pietatis crudelibus uocibus & dicis: Et quid seruo filijs meis? Christum
illi oppono, filios suos mihi reponit. Ista uero iusticia magna, ut habeat unde luxurietur fi/
lius tuus, egeat dominus tuus. Cum enim uni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti. Non le/ *Matth. 25.*
gisti, non aduertisti: Cū uni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Non legisti, non
timuisti. Ecce quis eget, & filios tuos numeras? Postremo numera filios tuos, adde unum il/
lum inter illos, dominum deum tuum. Vnum habes, sit ille secūdus: duos habes, sit ille ter/
tius: tres habes, sit ille quartus: nihil horum uis. Ecce quomodo diligis proximum tuū, quē
tibi facis socium ad istam perditionem. Quid tibi dicturus sum: Diliges proximum tuum?
Quid illi in aures insusurrabis homo auare, nisi fili aut frater aut pater, bonū est nobis, ut
cum hic uiuimus, bene sit nobis? Quantum habebis, tantus eris: Frange lunam, fac fortunā.
Ista susurrabis proximo tuo, quæ non didicisti in domo disciplinæ, nec audisti hic. Nolo
sic diligas proximum tuum. O si possem facere, ut nulli iungereris: Corrumpunt enim mo/ *1. Cor. 15.*
res bonos colloquia mala. Sed non possum facere ut nemini iungaris, cui mala ista quæ nō *Eccl. 28.*
uis dediscere insusurres, & non solū nolis dedoceri, sed affectes etiam docere: Nolo, imò uo
lo, sed non possum te disiungere ab auribus aliorum. Alios admoneam, ad quorum aures
ambis, quorum aures penetrare moliris, ad quorū corda per aures intrare disponis. O qui
accipis uerbum sanum in domo disciplinæ, sepi aures tuas spinis. Corrumpunt bonos mo
res colloquia mala. Sepi aures tuas spinis. Sepi, & spinis sepi, ut ille qui importune intrare
ausus fuerit, non solum non repellatur, sed etiam compungatur. Repelle illum à te: Dic Chri
stianus es, Christianus sum, non hoc accepimus in domo disciplinæ, non hoc didicimus in
illa schola, quam gratis intrauimus, non hoc didicimus sub illo magistro, cuius cathedra in

cœlo est: Noli mihi ista dicere, aut noli ad me accedere. Hoc est enim: Sepi aures tuas spi- A
nis. Conuertam me ad illum: Auarus es, pecuniam amas. Beatus esse uis, deum tuum ama. Pecunia te non facit beatum: Tu eam facis ornatam, non illa te beatum. Sed quia multum amas pecuniam, & uideo quia pergis quò iusserit cupiditas, piger perge quò iubet charitas. Respice & uide quàm multum intersit inter pecuniam tuam & deum tuum. Pulchrior est iste sol quàm pecunia tua, & tamen iste sol non est deus tuus. Porrò si pulchrior est lux ista quàm pecunia tua, quantum est pulchrior qui fecit hanc lucē? An forte comparare uis pecuniam tuam luci? Ecce occidit sol: ostende mihi pecuniam tuam. Nitet & nocte, subtraho lucernam. Ecce diues es, Ostende mihi diuitias tuas. Iam si lumine priueris, iam si nō habeas unde quod habes uideas, ubi sunt diuitiæ tuæ? Et sic tamen horrenda profūditas auariciæ non patet oculis, & scatet animis. Vidimus & cæcos auaros. Dicatur mihi, unde auari sunt cæci qui non uident? Quod habet non habet, & tamen auarus est cæcus: Quare? Quia credit se habere, auarus est: Fides eum facit diuitem: Credendo diues est, nō uidendo. Quanto melius cum fidem conuertit ad deum. Non uides quod possides, & deum tibi sic prædico: Nondum uides, ama & uidebis. Amas pecuniam ô cæce, quam nunq̃ uidebis. Cæcus possides, cæcus moriturus es, quod possides hic relicturus es. Non tenebas & quando uidebas, quanto magis perdis, quia non uidebas quod habebas. De deo quid tibi dicitur? Ecce hoc tibi dicit ipsa sapientia, Ama illam tanq̃ pecuniam. Indignū est, iniuriosum est, ut sapientia pecuniæ comparetur, sed amori cōparatur. Video enim hic uos sic amare pecuniā, ut iubente amore pecuniæ labores suscipiatis, ieiunia toleretis, mare transeatis, uentis & fluctibus uos cōmittatis. Habeo unde eligam quod ametis, sed non habeo quod addam ad amorem quo amatis. Sic me amate, plus nolo me amari dicit dominus. Improbis loquor, auaris loquor. Pecuniam diligitis, tantum me diligite. Certe melior sum incomparabiliter. Nolo à uobis ampliorem amorem. Quantum diligitis pecuniam, tantum me amate. Erubescamus saltem, confiteamur & pectora tundamus, non ut super peccata nostra pauimen- B
tum solidemus. Nam qui tundit pectus & non corrigitur, solidat peccata & non tollit. Tundamus pectus & cædamus nos, & corrigamur à nobis, ne ille postea nos cædat, qui magister est. Diximus enim iam, quid hic discatur, quare discatur.

Cap. II Quare isti in scholam, & uapulasti, & à parentibus ductus, & fugitans quæsitus, & inuentus attractus es, & adductus extensus es? Quare uapulasti? quare tāta mala in pueritia pertulisti, ut disceres? Quid disceres? Litteras. Quare? Vt haberetur pecunia, aut ut compararetur honor, & teneretur sublimitas dignitatis. Vide quia periturus es propter perituram rem. Perituram rem cū tanto labore didicisti in tantis pœnis, & amabat te qui te ad pœnas trahebat. Ipse qui te amabat, ipse te ad pœnas trahebat ut uapulares, amando faciebat ut disceres. Quid? Litteras. Bonum sunt litteræ? Bonæ. Noui dicturus es mihi: Quare & uos episcopi litteras non legistis? Quare nō diuinas scripturas in ipsa litteratura tractastis? Ita uero: sed non ad hoc didicimus litteras. Non enim parentes nostri, quando nos in scholam mittebant, hoc nobis dicebant, discite litteras ut habeatis unde legere possitis codices dn̄icos. Nec ipsi Christiani filiis suis hoc dicūt. Sed quid? Discite litteras. Quare? Vt sis homo. Quid enim? Modo pecus sum? Quod dico ut sis homo, hoc est, ut sis eminens inter homines. Vnde & illud prouerbium: quantum habebis, tantus eris: ut habeas quantū cæteri, aut quantū pauci, aut plusq̃ cæteri, aut plusq̃ pauci, habeas inde honores, habeas inde dignitatem. Et ubi erunt ista omnia cū mors uenerit? Quomodo stimulat, quomodo metus iste interpellat? Quomodo nomen ipsum à me cōmemoratum omnium corda percussit? Quomodo timorem uestrum teste gemitu declarastis? Audiui, audiui, gemuistis, mortē timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortē timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam an nō timeam, uenire habet: sero an cito, uentura est. Si timeas, non efficies ut non sit quod times. Illud potius time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortē irrues, quò posses nō uenire, si non amares peccata. Modo autē peruersus plus

A sus plus amas mortē q̃ uitam? Absit,inquis. Quis est hominū qui plus amet mortem q̃ ui
tam? Forte conuinco te,quia plus amas mortē q̃ uitā. Ecce unde te conuinco, Amas tunicā
tuam,bonam eam uis. Amas uillam tuam,bonā eam uis. Amas filium tuū,bonū eum uis.
Amas amicū tuum,bonū eum uis. Amas domū tuam,bonam eam uis. Quid est q̄ etiā bo
nam uis habere mortē? Quotidie enim rogas,ut quoniā mors uentura est, bonā mortē ti/
bi det deus,& dicis: Deus auertat à me malam mortē. Plus ergo amas mortē tuā q̃ uitam
tuam. Mori male times,& male uiuere non times. Corrige male uiuere,time male mori,sed
noli timere. Non potest male mori qui bene uixerit. Prorsus confirmo,audeo dicere. Credi psal.115
di propter quod locutus sum:non potest male mori,qui bene uixerit. Iam tu dicis tibi:num
multi iusti naufragio perierunt? Certe nō potest male mori,qui bene uixerit. Num multos
iustos gladius peremit hostilis? Certe nō potest male mori,qui bene uixerit. Num multos
iustos,latrones occiderūt? Num multos iustos bestiæ laniauerūt? Certe nō potest male mo
ri,qui bene uixerit. Et ego respondeo. Hæc em̄ tibi uidetur mala mors,naufragio perire,gla/
dio percuti,à bestijs laniari,mors mala tibi esse uidetur. Nōne has mortes martyres subie/
runt,quorū natalicia celebramus? Quod genus mortis nō subierūt? Et tamen si Christiani
sumus,si in domo disciplinæ nos esse meminimus,uel cū hic sumus,uel cū hic audimus,si ex
eūtes hinc nō obliuiscimur,si meminimus quod hic audimus,nōne martyres beatificamus?
Quære mortes martyrū,oculos carnis interroga. Male mortui sunt,oculos fidei interroga:
Preciosa in conspectu dn̄i,mors sanctorū eius. Quicquid ergo est quod exhorres in morte,
omnino nō exhorreas,si eos imitaris. Id age ut bonā uitā habeas,& quæcūq; occasio fuerit,
ut exeas de hoc corpore,exis ad requiē,exis ad beatitudinē,quæ non habet timorē nec finē.
Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso,sed mala mors sitientis & inter tormēta Luc.16
guttā aquæ desiderātis. Quasi mala mors iacētis pauperis ante ianuā diuitis, inter linguas
canū,in fame & siti micas de mensa desiderantis. Mala mors,auersanda mors,finem respi/
B ce: Christianus es,fidei oculū intende. Cōtigit mori inopem illū,& deferri ab angelis in sinū
Abraæ. Quid proderat diuiti sepulchrū marmoreū,sitienti apud inferos? Quid oberāt pau
peri panni cum sanie ulcerū eius requiescenti in sinu Abraæ? Longe uidit eū requiescentem,
quē cōtempserat iacentē. Modo elige mortē. Dic mihi, Quis bene mortuus est, quis male?
Puto quia melius ille pauper,q̃ ille diues. An uis aromatibus sepeliri, & apud inferos siti/
re? Respondes: Absit à me. Puto q̄ hoc dices. Disce ergo bene mori,si didiceris bene uiuere:
Merces enim bonæ uitæ æterna est. Qui discūt,Christiani sunt:qui audiunt & nō di Cap. III Matth.13
scunt,quid ad seminantem? Seminantis manū nō terret uia,nō terrent lapides,non terrent
spinæ iactat ille quod suū est. Qui timuerit ne cadat in terrā malam,non peruenit ad terrā
bonam. Et nos dicimus,spargimus semina,iactamus semina. Sunt qui contemnūt,sunt qui
reprehendūt,sunt qui irrident. Istos si nos timuerimus,nihil habemus seminare,& in messe
habemus esurire. Ergo ueniat semen ad terrā bonā. Scio q̄ qui audit & bene audit,deficit &
proficit. Deficit iniquitati, proficit ueritati. Deficit seculo,proficit deo. Quis est enim Cap. IIII
magister qui docet? Nō qualiscūq; homo,sed Ap̄lus,plane apostolus,& tamen non ap̄lus,
An uultis,inquit,experimētū eius accipere qui in me loquit Christus? Christus est q̄ docet, 2.Cor.13
cathedrā in cœlo habet,ut pauloan̄ dixi. Schola ipsius in terra est,& schola ipsius corpus ip/
sius est. Caput docet mēbra sua,lingua loq pedibus suis. Christus est q̄ docet. Audiamus,
timeamus,faciamus. Et ne cōtēnas ipsum Christū,q̄a p̄pter te in carne natus est,pānis mor
talitatis circūdatus: p̄pter te esuriuit & sitiuit: p̄pter te lassatus ad puteum sedit: propter te
fatigatus in naui dormiuit: propter te cōtumelias indignas audiuit: p̄pter te à facie sua spu
ta hominū nō abegit: propter te alapas in faciē suā accepit: propter te in ligno pependit: pro
p̄ter te animā effudit: propter te in sepulchro positus est. Hæc om̄ia forte cōtemnis in Chri/
sto? Vis nosse quis sit? Recole euāgeliū quod audisti: Ego & pater unū sumus. Nos cōuersi Ioan.10
ad deū præcepta eius custodiamus,ut æterna præmia ab ipso percipiamus,præstante eodē
dn̄o nostro Iesu Christo,qui cū patre & sp̄ū sancto uiuit & regnat in secula seculorū: Amē.

Finis.

DIVI AVRELII AVGV STINI HIPPONENS. EPISCOPI, A

De decem chordis liber.

Cap.I OMINVS & deus noster misericors & miserator, longanimis,
& multum misericors, & uerax, q̃ largiter prærogat misericor/
diam in præsenti seculo, tam seuere minatur iudicium in futuro
seculo. Verba quæ dixi scripta sunt, & diuinis autoritatibus cóti/
nentur, quia misericors & miserator dominus, longanimis & mul
tũ misericors & uerax. Multũ delectat omẽs peccatores & ama/
tores huius seculi, quia misericors & miserator dominus, quia lon
ganimis & multũ misericors. Sed si amas tam multa mitia, time
ibi & ultimũ quod ait, & uerax. Si enĩ nihil aliud diceret, nisi mi/
sericors & miserator dominus, longanimis & multũ misericors, quasi iam conuerteres te ad
securitatẽ & impunitatẽ, & ad licentiã peccatorum, & faceres quod uelles,utereris seculo, uel
quantũ tibi permitteretur, uel quantũ tibi libido iussisset. Et si quis te bene admonẽdo ob/
iurgaret atq; terreret, ut cohiberes te ab immoderato fluxu eundo post cócupiscẽtias tuas,
& deserendo deũ tuũ, inter medias uoces obiurgantis obsisteres, impudenti quidẽ fronte, ue
luti audita diuina autoritate, & legeres de libro dominico: Quid me terres de deo nostro?
Ille misericors est, & miserator, & multũ misericors. Ne talia homines dicerent, unum uerbũ
addidit in fine, quod ait, & uerax: & excussit læticiam male præsumentium, & induxit timo/
rem dolentiũ. Gaudeamus ad misericordiã domini, sed timeamus iudiciũ domini. Parcit
Esa.42 dum tacet. Tacet, sed nõ semper tacebit. Audi dũ non tacet in uerbo, ne non tibi uacet audi
Cap.II re dũ non tacebit in iudicio. Modo enim licet tibi causam tuã componere. Ante ulti B
mum iudiciũ dei tui cópone causam tuã. Non est unde præsumas cũ ille uenerit, nec falsos
testes adduces quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circũuentionibus & linguosis
artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, ut iudicem possis corrumpere. Quid ergo ages
apud talem iudicẽ, quẽ nec fallere nec corrũpere poteris, & tamẽ est quod agas? Tunc enim
ipse erit iudex causæ tuæ, qui modo est testis uitæ tuæ. Clamauimus & laudauimus, cópona
mus causam nostrã. Qui testis est operũ nostrorũ, ipse testis est uocũ istarũ. Nõ sint inanes,
cóuertantur ad gemitũ. Tẽpus est concordandi cũ aduersario tuo cito. Tam longanimis
est deus uidendo iniqua & nõ puniendo, ut tamẽ cito sit futurũ iudicium. More quippe hu
manæ uitæ prolixũ est, quod deo breue est. Sed & ipsi seculo & humano generi quod longe
uidetur, quid cósolatur? Nũquid si totius generis hũani ultimus dies longe est, uniuscuiusq;
dies ultimus longe est? Hoc dico, ex Adam multi anni euoluti sunt, multi anni fluxerũt, &
deinceps fluent, nõ quidẽ tam multi, sed tamẽ usq; in finem seculi trãsibunt anni, sicut & illi
transierũt. Longũ uidetur quod restat, q̃q̃ nõ erit tantũ quantũ transactũ est, & tamen ex
transacto præterito tẽpore, sperandus est finis reliqui tẽporis. Fuit tũc quidẽ dies qui dicere
tur hodiernus, ex illo usq; ad hũc hodiernũ, nõne quicquid fuit futurũ, præteritũ factũ est?
tale habet ac si nõ fuerit. Sic erit quicquid restat extremũ. Sed si & hoc longũ sit prolixũ,
quantũ putaueris, quantũ dixeris, quantũ cogitaueris, quantũ tibi nõ format scriptura, sed
fingit cogitatio, quantũuis diẽ iudicij prolonga, nũquid ultimũ diẽ tuũ, id est, uitæ tuæ quo
potest? Nõne ex quo homo incipit uiuere, iam potest & mori? Possibilitatẽ mortis initiũ ui
tæ facit. In hac terra & in genere humano ille solus mori nondũ potest, qui nondũ cœpit ui
uere. Incertus ergo dies tanq̃ quotidianus sperandus est. Si aũt tanq̃ quotidianus est incer
Matth.5 tus dies, cóponatur cũ aduersario dum est tecũ in uia. Via enim uocatur hæc uita, per quam
omnes transeunt, & non recedit iste aduersarius.

Quis

A Quis autem est iste aduersarius? Aduersarius iste nō est diabolus: nam nunquam te hor Cap.III
taretur scriptura ut cum diabolo cōcordares: Est ergo alius aduersarius, quē sibi homo facit
aduersariū: nam ille si aduersarius esset, tecum in uia non esset. At hic est tecum in uia, ut con
cordet tecum: Scit enim, quia nisi in uia secum cōcordaueris, iam tradet te iudici, iudex autē
ministro, minister in carcerem. Eloquia ista euangelica sunt, recordantur nobiscū, uel qui le-
gerunt, uel qui audierūt. Ergo quis est aduersarius? Sermo dei. Sermo dei aduersarius tuus
est. Quare aduersarius tuus est? Quia cōtraria iubet quàm tu facis. Dicit tibi, Vnus est deus Exod.20
tuus, unū deum cole: Tu uis dimisso uno deo tuo tanquam legitimo uiro animæ, fornicari per
multa dæmonia: & quod est grauius, non quasi aperte deserens & repudiās, sicut apostotæ
faciunt, sed tanquam manens in domo uiri tui admittis adulteros, id est, tanquam Christianus nō
dimittis ecclesiam, consulis mathematicos, aut haruspices, aut augures, aut maleficos, quasi
de uiri domo non recedens adultera anima, & manens in eius coniugio fornicaris. Dicitur
tibi, Ne accipias in uanum nomē dei tui. Ne existimes creaturam esse Christum, quia pro
te suscepit creaturam, & tu cōtemnis eum qui æqualis est patri, & unus cum patre. Dicitur ti
bi ut spiritaliter obserues sabbatum, nō quomodo Iudæi obseruant sabbatū carnali ocio:
Vacare enim uolunt ad nugas atque luxurias suas. Melius enim faceret Iudæus in agro suo
aliquid utile, quàm in theatro seditiosus existeret. Et melius fœminæ eorum die sabbati la-
nam facerent, quàm tota die in Neomenijs suis impudice saltarent. Tibi aūt dicitur ut ob-
serues spiritaliter sabbatum, in spe futuræ quietis, quam tibi promittit dominus. Quisquis
autem propter illā quietem futuram agit quicquid potest, quamuis laboriosum uideatur quod
agit, tamen si ad fidem promissæ quietis id refert, nondū quidē sabbatū habet in re, sed ha-
bet in spe. Tu autē ad hoc uis requiescere ut labores, cum ad hoc debeas laborare, ut requie-
scas. Dicitur tibi, Honora patrē tuum & matrē tuā: contumeliā irrogas parētibus, quā non
uis pati à filijs tuis. Dicitur tibi, Non occides: Tu aūt occidere uis inimicū tuum. Et ideo for-
B te non facis, quia times iudicem hominē, non quia cogitas deum: Ignoras quia ille testis est
cogitationum: Illo uiuo quē uis mori, te homicidam tenet in corde. Dicitur tibi, Non mœ-
chaberis, id est, non ibis ad aliquā aliam præter uxorem tuā: Tu autē exigis hoc ab uxore,
& nō uis reddere hoc uxori. Et cum debeas in uirtute præcedere uxorem, quoniā castitas uir
tus est, & tu sub uno impetu libidinis cadis, & uis uxorē tuā uictricem esse, tu uictus iaces.
Et cum tu caput sis uxoris tuæ, præcedet te ad deū, cuius caput es. Vis domū tuā capite deor
sum pendere: Caput enim mulieris est uir. Vbi autē melius uiuit mulier quam uir, capite deor- Eph.5
sum pendet domus. Si caput est uir, melius debet uiuere uir, & præcedere in om̄ibus bonis
factis uxorem suam, ut illa imitetur uirum & sequatur caput suū. Quomodo caput ecclesiæ
Christus est, & hoc iubet ecclesiæ ut sequatur caput suum, & ut per uestigia ambulet capitis
sui, sic uniuscuiusque domus habet caput uirum, & tanquam carnē fœminā. Quò caput ducit, illuc
debet sequi corpus. Quare ergo uult caput ire, quò nō uult ut corpus sequatur? Quare uult
ire uir quò nō uult ut sequatur uxor? Hæc iubēdo sermo dei aduersarius est. Nolunt enim
homines facere quod uult sermo dei. Et quid dicam? Quia aduersarius est sermo dei, quo-
niam iubet. Timeo ne egoipse aduersarius sim quibusdā, quia hæc loquor. Quid ad me per
tinet? Fortem me faciat qui terret ut loquar, ut non timeam querelas hominū. Nam qui no-
lunt castitatē seruare uxoribus suis & abundant, tales nolunt me ista dicere. Sed uelint no-
lint, dicturus sum. Si enim uos nō exhortor ut cum aduersario cōcordetis, ego cum illo in li-
te remanebo. Qui uobis iubet ut faciatis, ipse nobis iubet ut loquamur. Si nō faciēdo quod
iubet ut faciatis, aduersarij eius estis: nō dicēdo quod iubet ut dicamus aduersarij eius rema
nebimus.

Nunquid in cæteris quæ supra dixi multis immoratus sum? Hoc em̄ Cap.IIII
præsumimus de charitate uestra, quia unum deū colitis, hoc præsumimus de fide catholica
quæ in uobis est, quia filiū dei æqualē patri creditis, nec in uanū accipitis nomen dn̄i dei ue-
stri, ut putetis creaturam esse filium dei, Quoniā omnis creatura uanitati subiecta est. Sed Rom.8
creditis eum æqualē patri esse, deum de deo, uerbum apud deū, uerbum deum per quod fa

cta sunt omnia, lumen de lumine, coæternum illi qui genuit, unũ cum illo qui genuit: & hoc uerbum creditis assumpsisse creaturã de uirgine Maria, assumpsisse mortalitatẽ, & passum fuisse pro nobis: ea legimus & credimus ut saluemur, nec in eo immoratus sum, ut quicqd faciti̇s, pro spe futura faciatis. Noui enim omniũ Christianorũ mentes de futuro seculo cogitare. Qui enim de futuro seculo non cogitat, nec propterea Christianus est, ut id quod in fine deus promittit accipiat, nõdum Christianus est. Neq; in eo immoratus sum, ubi dicit ser A
Exod. 20 mo dei: Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuam. Multi enim honorãt parẽtes, & raro inuenimus parentes cõquerentes de improbitate filiorũ, quis nõ desint: sed tamẽ raro fit, tam breuiter monendũ fuit. Neq; in eo ubi dictũ est: Nõ occides, immorari uolui, non enim credo hic turbam esse homicidarũ. Illud uero malũ late serpens plus occupauit, & in eo uehementius iritatur aduersarius ille, qui ideo clamat, ut sit aliquãdo amicus. Querelæ quotidianæ sunt, q̃q̃ ipsæ fœminæ nec iam audent conqueri de uiris suis. Ita inuadens omnia consuetudo, ꝓ lege obseruatur, ut iam & mulieribus forte persuasum sit, licere hoc uiris, nõ licere mulieribus. Solent enim audire adductas esse mulieres ad forum quæ forte cum seruis inuentæ sunt: adductũ uirum ad forũ, quia inuentus est cũ ancilla sua, nunquã audierũt: cum sit par peccatum. In peccato pari innocentiorẽ facit uideri uirum, nõ diuina ueritas, sed humana peruersitas. Et si forte hodie acriorẽ quisq; passus fuerit uxorẽ suã, & liberius murmurantem, cui iam uidebatur quia licebat uiro, & audiuit in ecclesia, quia nõ licet uiro. Si ergo passus fuerit uxorem suã liberius iam ut dixi murmurãtem & dicentẽ sibi: non licet quod facis, simul audiuimus, Christiani sumus, quod à me exigis, redde mihi: Fidem tibi debeo, fidem mihi debes, fidem Christo ambo debemus: & si me fallis, eũ nõ fallis cuius sumus, nõ fallis eum qui nos emit. Hæc atq; huiusmodi audiens ille quæ nõ solet, dum non uult in se fieri sanus, in me fit insanus, irascitur, maledicit, fortassis etiã dicit: quomodo factum est ut huc ille ueniret, aut uxor mea ipso die in ecclesiã procederet? Et hoc credo q; in cogitatione sua dicat: nam libere erumpere in uocẽ nõ audet, nec ante solam uxorem suã. Fortassis enim si sic B
eruperit & hoc dixerit, potest illa respondere & dicere: Quare maledicis, cui pauloante acclamabas? Certe cõiuges sumus, cũ lingua tua discordas mecum, concorditer quomodo uiuere poteris? Nos fratres pericula uestra intuemur, non uoluntates uestras attendimus: nam & medicus si uoluntatẽ ægri attendat, nunquã illum curat. Quod nõ est faciendum, nõ fiat, quod prohibet deus, nõ fiat. Qui deo credit, ab ipso audit quod dicimus. Certe melius erat quibusdã nolentibus corrigi, ut uel huc non ueniremus, si ista dicturi eramus, uel quia iam uenimus nõ ea dicerem9. Nudiustertiano die memini me dixisse sanctitati uestræ, quia si citharœdi essemus, aut huiusmodi aliqd populariter exhibẽtes ꝓ studijs nugacitatis uestræ, quæ iã quæsumus ut relinquatis, tenuissetis nos ut daremus uobis diẽ, & quisquis ꝓ modulo suo conferret nobis mercedẽ. Quare ambularemus delectati uanis canticis, nulli rei pro futuris, ad tempus dulcibus, in posterũ amaris? Talibus etenim turpitudinibus cantionum animi humani illecti eneruantur & decidũt à uirtute, defluentes in turpitudinẽ, & propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, & cũ magna amaritudine digerũt quod cũ dulcedine tẽporali biberũt. Melius ergo nos amara uobis cantamus ad tẽpus, quæ postea dulcescant in uobis: nec mercedem aliquã exigimus, nisi ut faciatis quæ dicimus: imò nõ faciatis, si dicimus nos. Si aũt omibus ille dicit qui neminẽ timet, & per quẽ fit in nomine ipsius, & in gloria misericordiæ ipsius, ut & nos neminem timeamus, omnes audiuimus, omnes faciamus, omnes cum nostro aduersario concordemus. Putate me citharœdum esse, quid uobis possum amplius canere? Ecce psalterium fero, decem chordas habet, hoc uos pauloante cantastis antequam inciperem loqui, chorus meus uos fuistis.

Cap. V Nónne uos pauloante cantastis: Deus canticũ nouũ cantabo tibi, in psalterio decem chordarũ psallam tibi? Ipsas autem decem chordas modo percutio. Quare amara est uox psalterij dei? Psallam tibi in psalterio decem chordarũ? Non uobis hoc canto quod uos nõ faciatis. Decalogus enim legis decem præcepta habet, quæ decem præcepta sunt sic distributa, ut

C ta,ut tria pertineant ad deum,septem pertineant ad homines. Tria ad deum,quæ iam dixi,
Vnus est deus noster,ei nullã similitudinẽ debemus facere,& nõ fornicari post deũ,q unus
est,qui deus,& Christus filius dei unũ est cũ patre. Et ideo nõ debet à nobis accipi in uanũ,
ut putemus eũ factũ,id est,creaturã aliquã,per quẽ facta sunt omnia, quia ipse unus deus
pater & filius & spiritus sanctus. In spiritu sancto,hoc est,in domo dei,requies nobis sempi 2.Cor.1 & 5
terna promittitur:Inde modo pignus accepimus. Sic enim dicit Apostolus,Qui dedit no-
bis pignus spiritum. Si pignus accipimus ut incipiamus in dño & in deo nostro esse tran-
quilli,ut simus in deo nostro mites,simus in deo patiẽtes,erimus etiam in illo unde pignus
accepimus,in æternũ quieti,quod erit sabbatũ sabbatorũ propter ipsam requiem pertinen-
tem ad donũ spiritus sancti. Tertiũ itaq; præceptũ de sabbato,quod diximus,quod carnali
ter Iudæi celebrant,nos spiritaliter agnoscamus. Nam quia spiritus sanctus septiformis di-
citur,propterea septimum diem sanctificauit deus quãdo fecit omnia opera sua,sicut in Ge
nesi scriptum legimus,non ibi habes nominatam sanctificationẽ,nisi illo die ubi dicitur:Re Gen.2
quieuit deus ab omnibus operibus suis. Nõ enim fatigatus erat deus ut diceretur,requieuit
deus ab omnibus operibus suis,sed in illo uerbo tibi laborãti requiem promisit:ut quia fe-
cit omnia bona ualde,& sic dicitur,requieuit deus,intelligas etiã te post bona opera requie-
turũ,& sine fine requieturum. Nam omnia superiora quæ dicta sunt,id est dies superiores
habent uesperam,septimus iste dies non habet uesperam,ubi deus sanctificauit requiẽ. Di-
citur ibi,Factum est mane,ut inciperet ipse dies:non dictum est, factum est uespere ut fini-
retur dies,sed dictum est:Factũ est mane,ut fieret dies sine fine. Sic incipit ergo requies no-
stra quasi mane,sed nõ finitur,quia in æternum uiuemus. Ad hanc spem quicquid facimus,
si facimus,sabbatum obseruamus. Ipsa tertia chorda huius decalogi,id est, psalterij deca-
chordi,in tribus enim chordis ad deum pertinent præcepta.

Si diceretur nobis,Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, Cap.VI
D & ex tota mente tua,& de proximo nostro nihil diceretur,nõ esset decachordũ,sed trichor- Deut.6
dum. Quia uero addidit dñs,Et diliges proximũ tuũ tanq; teipsum, & cõtexuit dicens:In Matth.22
his duobus mãdatis tota lex pendet & ꝓphetæ. Tota lex in duobus præceptis est,dilectio
ne dei,& dilectiõe proximi. Ad duo itaq; præcepta,id est,ad dilectionẽ dei & proximi per-
tinet decalogus. Ad primũ præceptũ tres chordæ pertinẽt,quia deus trinitas. Ad alterũ ue-
ro præceptũ,id est,ad dilectionẽ proximi,septẽ chordæ, quomodo uiuatur inter homines.
Nam ipse nũerus septenarius tanq̃ septẽ chordarũ incipit ab honore parentũ, Honora pa Exod.20
trem tuũ & matrem tuã. Ad parentes em̃ suos homo aperit oculos,& hæc uita ab eorũ ami
citia sumit exordiũ. Quisquis aũt suis parentibus nõ defert honorem,quibus parcere pote-
rit? Et dicit Ap̃lus,Honora patrem tuũ & matrem tuã,hoc est primũ mandatum. Quomo Eph.6
do primum,quãdo quartũ mandatum est,nisi quia in septenario numero est primum? Ad
dilectionem proximi primũ est in secunda tabula:nam ideo duæ tabulæ legis datæ sunt:
Deus enim famulo suo Moysi in monte duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapi Exod.31
deis conscripta erant decem præcepta legis, quod est psalterium decem chordarum. Tria
in una tabula ad deum pertinentia,septem in altera tabula ad proximum. In altera ergo ta
bula primum est:Honora patrem tuum & matrem tuam. Secundum, Non mœchaberis.
Tertiũ,non occides. Quartum,non furaberis. Quintũ,non falsum testimoniũ dices. Sextũ,
non concupisces uxorem proximi tui. Septimum,non cõcupisces rem proximi tui. Hæc iun
gamus illis tribus ad dilectionem dei pertinentibus,si in psalterio decem chordarum uolu-
mus cantare canticum nouum. Audiat enim charitas uestra ut dicam uel quod Cap.VII
deus suggesserit. Accepit legem populus Iudæorũ:Ista in decalago non obseruauit:Et qui-
cunq; obtemperabant,timore obtemperabant pœnæ,nõ amore iusticiæ:portabant psalte-
rium,nõ cantabãt. Cantanti enim uoluptas,timenti onus est. Ideo uetus homo, aut non fa
cit,aut timore facit,non amore sanctitatis,nõ delectatione castitatis,tẽperantiæ, charitatis,
sed timore. Vetus enim homo est,& uetus homo uetus canticũ cantare potest,nõ nouũ. Vt

autē cantet canticum nouum, sit nouus homo. Quomodo aūt possit esse nouus homo, au C
Eph. 4 di nō me sed Apostolū dicentē, Exuite uos ueterem hominē & induite nouū. Et ne quis putaret, cum dixit: Exuite uos ueterem hominē & induite nouum, aliquid deponēdum esse, & aliquid accipiendū, cū de mutando præciperet homine, subiecit & ait: Quapropter deponentes mēdacium, loquimini ueritatē. Hoc est quod ait, Exuite ueterē hominē & induite nouū, hoc dixit, mutate mores: seculū diligebatis, deū diligite. Nugatoria iniquitatis, temporales uoluptates diligebatis, proximū diligite. Si dilectione facitis, nouum canticum cantatis. Si timore facitis, facitis tamen, portatis quidē psalteriū, sed nōdum cantatis. Si autem nec faciatis, proijcitis ipsum psalterium. Melius est tamen portare q̄ proijcere. Sed rursus melius est cum uoluptate cantare, q̄ cum onere portare. Nec peruenit ad canticum nouum, nisi iam cū uoluptate cantans. Nam qui portat cum timore, adhuc in uetustate est. Et quid est fratres quod dico, attendite. Non concordauit cum aduersario suo, qui cum timore adhuc facit: Timet enim ne ueniat deus & damnet illum. Nam nondum delectat castitas, nondum illum delectat iusticia, sed iudicium dei formidans à factis temperat: nondū concupiscentiā ipsam damnat quæ sæuit in eo: nondū illum delectat quod bonū est: nondū ibi habet suauitatē ut cantet canticū nouū, sed de uetustate pœnas timet: nondū concordauit cum aduersario.

Cap. VIII Tales enim homines plerūq; supplantantur tali cogitatione, ut dicant sibi: si fieri posset, non nobis minaretur deus, non talia per prophetas suos diceret quæ homines deterrerēt, sed anteq̄ ueniret, daret omnibus indulgentiam, ignosceret omnibus, postea ueniret, neminem mitteret in gehennam. Iam quia iniquus est, iniquum uult esse deum. Vult te deus facere similem sui, & tu conaris deum facere similem tui. Placeat tibi ergo deus qualis est, non qualē illum esse uis. Peruersus em̄ es, & talem uis esse deū qualis es, nō qualis est. Si aūt placeat tibi qualis est, corrigeris, & diriges in eam regulā cor tuū, à qua nunc alienus distortus es. Placeat tibi deus qualis est, ama qualis est: nō te ipse amat qualis es, sed odit te qualis es. Ideo tui miseretur, quia odit te qualis es, ut faciat te qualis nondum es. Faciat te dixi qualis D
nondum es: nam illud tibi non promittit, quia faciet te qualis es. Nam eris qualis est, sed ad quēdam modum, id est, imitator dei uelut imago, sed non qualis imago est filius: nam etiā imagines in hominibus diuersæ sunt: Filius hominis habet imaginem patris sui, & hoc est quod pater eius, quia homo est sicut pater eius. In speculo autē imago tua nō hoc est quod tu: aliter est enim imago tua in filio, aliter in speculo. In filio est imago tua secundū æqualitatem substantiæ, in speculo autē q̄ longe est à substantia, & tamē est quædā imago tua, q̄uis nō talis, qualis in filio tuo secundū substantiā: sic in creatura nō hoc est imago dei quod est in filio, qui hoc est quod pater, id est, uerbū dei per quod facta sunt oīa. Recipe ergo similitudinē dei quā p mala facta amisisti. Sicut em̄ imago in nūmo imperatoris aliter est, & aliter in filio: nā imago & imago est, sed aliter impressa est in nūmo, aliter in filio, aliter in solido aureo imago imperatoris. Sic & tu nūmus dei es, ex hoc melior, quia cū intellectu & cū quadā uita nūmus dei es, ut scias etiā cuius imaginē geras, & ad cuius imaginē factus sis: nā nūmus nescit se habere imaginē imperatoris. Ergo ut dicere cœperam, odit te deus qualis es, sed amat te talem qualē te esse uult, & ideo ille te ut muteris hortatur. Cōcorda cū illo, & incipe primo bene uelle, & odisse te qualis es: hoc sit tibi initiū concordiæ cum sermone dei, ut incipias primo tu odisse te qualis es. Cū cœperis & tu odisse te talē qualis es, sicut te talē odit deus, incipis iam ipsum diligere deū qualis est. Ægrū attēdite. Æger ægrotantē se odit qualis est, inde incipit cōcordare cū medico, quia & medicus odit eū qualis est. Nā ideo uult sanū esse, qa odit eū febrientē, & est medicus febris psecutor, ut sit hominis liberator. Sic auaricia, sic libido, sic odium, cōcupiscentia, luxuria, sic nugacitas spectaculorū, febres sunt animæ tuæ, debes illas odisse cum medico tuo: ita concordas cum medico, niteris cum medico, & libenter audis quod iubet medicus, libenter facis quod iubet medicus, & proficiente iam sanitate incipiūt etiā iā delectare præcepta. Quàm onerosus est cibus ægris qn̄ reficiunt, & peiorē horā reputant ægri refectionis suæ q̄ suæ accessionis, & tn̄ cogūt se concordantes cū medico

C medico,& q̃buis inuiti & obluctantes uincunt se ut aliquid accipiant: quanta auiditate sani
maiora percepturi sunt, unde ægri minora uix accipiunt. Sed unde hoc factũ est? Quia ode
rant febrem suã & cum medico cõcordauerunt,& simul persequebatur febrem medicus &
ægrotus. Cum ergo & nos talia dicimus, nõ odimus nisi febres uestras, imò in nobisipsis ser
mo dei febres nostras odit, cum quo concordare debetis. Nam nos quid sumus nisi liberan
di uobiscũ, sanandi uobiscũ? Modo non me intueamini, sed sermonẽ dei. Nolite irasci me-
dicamẽto uestro, nõ inueni enim aliud quã transirem.

Veni ad quintã chordam Cap. IX
homo: qui tango psalteriũ decem chordarũ, nunquid prætermissurus eram quintã? Imò as
sidue percussurus. In illa enim uideo iacere penè totum genus humanum, in illa uideo plus
laborare. Ipsam percutiendo quid dico? Nolite mœchari post uxores uestras, quia non uul
tis ut mœchentur post uos uxores uestræ. Nolite ire uos quò eas sequi non uultis. Sine cau-
sa uos excusari conamini, quando dicitis, Nunquid eo ad uxorẽ alienam? ad ancillam meã
eo. Vis ut dicat uxor tua tibi: nunquid eo ad uirum alienum? ad seruum meum eo. Dicis,
non est uxor aliena ad quam uado. Nunquid uis dicatur tibi, non est uir alienus ad quẽ ua
do? Absit ut dicat hoc illa. Melius enim dolet te q̃ imitetur te. Illa enim casta & sancta fœ-
mina & uere Christiana, quæ dolet fornicantẽ uirũ,& non dolet propter carnẽ, sed ꝓpter
charitatẽ, non ideo uult ut non facias, quia & ipsa nõ facit, sed quia tibi nõ expedit. Nam si
ꝓpterea non facit ut tu nõ facias, si feceris, faciet. Si aũt deo illud debeat, si Christo illud de-
beat quod tu exigis,& ideo reddit, quia iubet iste,& si fornicatur uir, castitatem fœmina illa
deo exhibet. Christus enim loquitur in cordibus bonarũ fœminarũ, loquitur intus ubi non
audit uir, quia nec dignus est, si talis est. Loquitur ergo ille interius & dicit,& filiam suã con-
solatur huiusmodi uerbis: De iniurijs uiri tui torqueris, quod tibi enim fecit, dole, sed ipsum
noli imitari ut male facias, sed ipse te imitetur in bono. Nam in eo q̃ male facit, noli eũ pu-
tare caput tuũ, sed time me deum tuũ. Nam & si in eo q̃ male facit caput est,& secuturũ est
D corpus caput suũ, eunt ambo ꝑ præceps. Vt aũt nõ sequatur malũ caput suũ, teneat se ad ca
put ecclesiæ Christum, huic debens castitatẽ suã, huic deferens honorem suũ: absens sit uir,
præsens sit uir, nõ peccet illa, quia nunq̃ est absens cui debet ut nõ peccet. Hæc ergo fratres
mei facite, ut possitis cõcordare cum aduersario: nec amara sunt quæ dico, aut si amara sunt,
curant. Potio ista si amara est, accipiatur: quia in periculo sunt uiscera, amara bibatur. Me-
lius est modica amaritudo in faucibus, q̃ æternũ tormentũ in uisceribus. Mutate ergo uos:
Quicunq; non faciebatis hoc bonum castitatis, iam facite. Nolite dicere, non potest fieri.
Fœdum est fratres mei, turpe est, ut uir dicat, non posse fieri quod facit fœmina. Scelus est
ut uir dicat, non possum. Quod potest fœmina, uir non potest? Quid enim illa, carnem
non portat? Prior à serpente decepta est. Castæ uxores uestræ ostendunt uobis, fieri posse
quod nõ uultis facere,& dicitis fieri non posse. Sed forte dices, ideo illam facilius facere pos-
se, quia multa illi custodia est, legis præceptum, diligentia maritalis, terror etiam legum pu-
blicarum, est etiam uerecundiæ & pudoris illius magnum munimentum. Multæ custodiæ
faciunt fœminã castã, uirũ castũ faciat ipsa uirilitas. Nam ideo mulieri maior custodia, quia
maior infirmitas. Illa erubescit uiro, tu non erubescis Christo. Tu liberior, quia fortior, quia
facile uincis, ideo tibi cõmissus es. Super illam & diligentia uiri,& terror legum,& consue-
tudo morum,& uerecundia maior,& deus super te tantum deus. Inuenis enim facile pares
uiros quibus non timeas erubescere, quia faciunt id multi. Et tãta est peruersitas generis hu
mani, ut aliquãdo metuendum sit ne castus erubescat inter impudicos. Ideo non cesso tan-
gere istã quintã chordam propter ipsam peruersam cõsuetudinẽ & labem totius ut dixi ge-
neris humani. Si quis inter uos faciat homicidiũ, quod auertat deus, pellere eũ uultis de pa-
tria,& cõtinuo si fieri potest excludere. Si quis faciat furtum, odistis illũ, nec uidere uultis. Si
quis dicat falsum testimonium, abominamini, nec uobis homo uidetur. Si quis concupiscat
alienas res, raptor & iniustus deputatur: si quis uolutatur cũ ancillis suis, amatur, blande ac
cipitur, conuertuntur uulnera in ioca. Si quis autem existat qui dicat se castum, non facere
adulte

adulterium, notum autē sit q non faciat, erubescit accedere ad illos non sui similes, ne insul C
tent, ne irrideant, ne dicant non esse uirum. Ad hoc delapsa est humana peruersitas, ut uir habeatur à libidine uictus, & uir non habeatur uictor libidinis. Triumphantes exultant, & nō sunt uiri, iacent prostrati & uiri sunt. Si spectares, ille tibi uideretur fortior qui iam iaceret sub bestia, quàm qui perimeret bestiam? Sed quia dissimulatis à pugna interiore, & delectant uos pugnæ exteriores, ideo non uultis pertinere ad canticum nouum, ubi dicitur.
Psal. 17 Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Est enim bellum quod secum agit homo dimicans contra concupiscentias malas, frenans auariciam, elidens superbiam, suffocans ambitionem, trucidans libidinem. Has pugnas facis in occulto, & non uinceris in aperto. Ad hoc docentur manus uestræ ad prælium, & digiti uestri ad bellum. Non est hoc in spectaculis uestris. In illis spectaculis non idē est uenator quod citharista: aliud agit uenator, aliud citharista. In spectaculo dei unum est. Tange easdem decem chordas. & feras occides, utrūq; simul facis. Tangis primam chordam qua colitur unus deus, cecidit bestia superstitionis. Tangis secundam, qua non accipis nomen dei tui in uanum, cecidit bestia erroris nefandarum hæresum quæ id putauerunt. Tangis tertiam chordam, ubi pro spe futuræ quietis facis quicquid facis, interficit crudelior cæteris bestijs, amor seculi huius. Propter enim amorem seculi huius laborant homines in omnibus negocijs: Tu autem in omnibus bonis operibus tuis labora, non propter amorem seculi huius, sed propter requiē sempiternam quam promittit deus. Vide quomodo utrūq; simul facis, & chordas tangis, & bestias occidis, id est, & citharista es & uenator. Non nos delectant talia spectacula ubi non promeremur oculos æditoris, sed oculos redēptoris. Honora patrē tuū & matrem tuā, tangis quartam chordam, ut honorem parentibus deferas, cecidit bestia impietatis. Non mœchaberis, tangis quintam chordam, cecidit bestia libidinis. Non occides, tangis sextam chordam, cecidit bestia crudelitatis. Non furtum facies, tangis septimam chordam, cecidit bestia rapacitatis. Non falsum testimonium dices, tangis octauam chordam, cecidit be- D
stia falsitatis. Non concupisces uxorem proximi tui, tangis nonam chordam, decidit bestia adulterinæ cogitationis. Aliud enim est non facere aliquid tale præter uxorem, aliud nō appetere alienam uxorem. Ideo duo præcepta sunt, non mœchaberis, & non concupisces uxorem proximi tui. Non concupisces rem proximi tui, tangis decimam chordam, cecidit bestia cupiditatis. Ita cadentibus omnibus bestijs, securus & innocens in dei dilectione & humana societate uersaris, tangens chordas decem quot bestias occidis. Nam multa capita sunt sub istis capitibus. In singulis chordis non singulas bestias, sed greges interficis bestiarum. Sic ergo canticum nouum cum amore, non cum timore cantabis.

Cap. X Noli dicere tibi, quādo forte aliquid luxurianter uis agere, uxorē nō habeo, facere possum quod uolo, non enim post uxorem meam pecco. Iam nosti preciū tuum, iam nosti quò accedis, quid manduces, quid bibas, imò quem manduces, quē bibas. Abstine te à fornicationibus. Ne forte mihi dicas, ad fornicem uado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptum uiolo quo dictum est, non mœchaberis, quia uxorem nōdum habeo,
Exod. 20 nec post illam aliquid facio: nec illud præceptum uiolo ubi dictum est, non cōcupisces uxorem proximi tui. Qui ad publicam uado, in quod præceptū incurro? Non inuenimus chordam quam tangamus, non inuenimus chordam, quo neruo ligemus fugitiuum istum? Nō fugiat, habet unde ligetur, sed amet te. Non enim ligamentum, sed ornamentum in ipsis decem chordis inuenimus. Decem enim præcepta ad duo illa referunt, sicuti audiuimus, ut di-
Tobiæ. 4 ligamus deū & proximū, & duo illa ad unū illud: Vnū est aūt: Quod tibi fieri nō uis, alij ne feceris: Ibi cōtinētur decē, ibi continētur duo. Sed dicis, furtum si faciam, id facio quod pati nolo. Si occidam, id facio quod ab altero pati nolo. Si parētibus meis honorē nō deferam quādo uolo ut deferatur mihi à filijs meis, id facio quod pati nolo. Si sim mœchus & aliqd tale moliar, id facio quod pati nolo. Nam si qs interroget dicit, nolo ut uxor mea tale aliqd faciat. Si cōcupisco uxorē proximi mei, nolo qsq; cōcupiscat meā, id facio quod pati nolo.

Si con-

C Si concupisco rem proximi mei,nolo ut auferatur mea,id facio quod pati nolo. Cum uero
ad meretricem eo,cui facio quod pati nolo? quod grauius est ipsi deo. Intelligat sanctitas
uestra:Etenim quod fieri tibi non uis, alij ne feceris, ad duo præcepta pertinet: quomodo Tobie.4
pertinet ad duo præcepta,si homini non feceris quod pati non uis ab homine. Ad proximi
præceptum pertinet,ad dilectionem proximi,ad septem chordas. Si autem quod nõ uis pa
ti ab homine,ipsi deo uis facere,quid est hoc,non facis alteri quod pati non uis? Charior fa
ctus est tibi homo quàm deus? Ergo quomodo facio,inquis,ipsi deo? Corrũpis teipsum.
Et unde iniuriam facio deo,quia corrumpo meipsum? Vnde tibi facit iniuriam qui uolue-
rit forte lapidare tuam tabulam pictam,in qua tabula imago tua est in domo tua inaniter
posita ad uanum honorem tuum,nec sentiens,nec loquẽs,nec uidens? Si quis illam lapidet,
nõne in te facit contumeliam? Cum uero imaginem dei,quod es tu,corrumpis in te per for
nicationes & per diffluentias libidinis,attendis quia ad nullius uxorem accessisti, attendis
quia post uxorem tuam nihil fecisti,quia uxorem non habes:& non attendis per libidines
illicitas fornicationes,cuius imaginem uiolasti. Postremo deus qui scit quid tibi utile sit, qui
uere sic suos seruos gubernat ad utilitatem illorum,non ad suam:non enim indiget seruis
quasi ad adiutorium,sed tu indiges domini auxilio. Ipse ergo dominus qui scit quid tibi sit
utile,uxorem cõcessit,nihil amplius. Hoc iussit,hoc præcepit,ne per illicitas uoluptates cor-
ruat templum eius quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite, Nescitis 1.Corin.3
quia templum dei estis,& spiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei corruperit,cor
rumpet illum deus. Videtis quomodo minatur? Non uis corrumpi domum tuam,quare
corrumpis domum dei? Certe non facis alicui quod pati non uis. Non est ergo quà euada
tur. Tenetur ille qui se teneri non putabat. Omnia enim peccata hominũ, aut ad corrupte-
lam pertinent flagitiorum,aut ad facinora nocendi. Quia deo nocere non potes in facinori
bus,in flagitijs eum offendis, in corruptelis illũ offendis,in te illi facis iniuriam. Facis enim
D iniuriam gratiæ ipsius,domui ipsius. Seruũ si haberes,uelles ut seruiret tibi seruus tuus. Ser
ui tu meliori dño deo. Seruum tuũ non tu fecisti,& te & seruum tuũ ille fecit. Vis ut tibi ser-
uiat cum quo factus es,& nõ uis seruire ei à quo factus es. Ergo cũ uis ut seruiat tibi seruus
tuus homo,& tu non uis seruire domino deo,facis deo quod tu pati nõ uis. Ergo illud unũ
præceptum continet duo,illa duo continẽt decem,illa decem cõtinent omnia. Cantate ergo
in psalterio decem chordarũ canticũ nouum. Vt autem cantetis canticũ nouum, estote ho
mines noui. Diligite iusticiam,quia habet pulchritudinem suam. Ideo non uultis illam ui-
dere,quia aliud amatis. Nam si aliud non amaretis,eam utiq; uideretis. Quare illam uide-
tis,quando illam exigitis? Illam exigis, quare laudas fidem,quando illam exigis de seruo
tuo? Quàm pulchra res est fides,sed tunc pulchra est,quando de seruo exigitur: tunc uidet
quãdo ab altero expetitur,quãdo de te exigitur non uidet. Aurũ uides,fidẽ nõ uides. Sicut
lucet aurum ad oculos corporis,sic lucet fides ad oculos cordis. Aperis ad illam oculos cor-
dis,quando uis ut exhibeat illam tibi seruus tuus. Si tibi illam exhibuerit,laudas seruũ tuũ,
& prædicas eum & dicis:Præclarum seruum habeo,magnum seruum habeo,fidelem seruũ
habeo. Quod laudas in seruo,non exhibes domino:& eo sceleratius,quia uis ut meliorem
tu habeas seruum quàm te deus. Iubet deus seruo tuo ut bonus sit erga te:quomodo iubet
uxori tuæ,ut & si tu mœchaberis non mœchetur,sic iubet seruo tuo ut & si tu nõ seruis deo,
seruiat tibi. Sed hoc totum uide,ut ad monitionẽ tuam ualeat,nõ ad perniciem tuam. Etem
seruus ille quòd tibi seruit indigno digne,id est,quòd indigno tibi bene seruit,& fideliter ser
uit,& pure te diligit,deo debet non tibi. Iustũ est ergo ut tu attẽdas,quia sub dño es ad quẽ
& ille attendit,ut seruiat tibi. Imple ergo quod dictũ est:Quod tibi fieri non uis,alij ne fece-
ris. Sed ipsum alij cũ dicis,utrũq; attende,& proximũ & deũ. Canta in psalterio decem chor-
darum,canta canticum nouum,concorda cum sermone dei,cum est tecum in uia. Cõcorda Matth.5
cũ aduersario tuo cito,ne cum discordia uenias ante iudicem. Si facis quod audis,concorda
sti cum eo:si autem non facis,rixaris cum eo,& nondum composuisti quousq; facias.

Vt autem

Cap. XI Vt autem concordetis, abstinete uos à detestabilibus corruptelis, & à detestabilibus inquisitionibus, à mathematicis, ab haruspicibus, à sortilegis, ab auguribus, à sacrilegis: abstinete uos quantum potestis à nugatorijs spectaculis. Si quæ delectationes seculi subrepunt in anima, exercete uos in misericordia, exercete uos in eleemosynis, in ieiunijs, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non possunt nisi surrepere in animam, propter fragilitatem humanam. Noli illa contemnere, quia minora sunt, sed time quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, ut uno morsu guttur frangat, sed bestiæ plerunque minutæ multæ necant. Si proijciatur quisque in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non sunt quidem maiores, sed infirma est natura humana, quæ etiā minutissimis bestijs interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt, & cauete, quia plura sunt. Quàm minutissima sunt grana arenæ, si arenæ amplius in naui mittat̃, mergit illam ut pereat. Quàm minutæ sunt guttæ pluuiæ, nónne flumina implent, & domos deijciunt? Ergo ista nolite cōtemnere. Sed dicturi estis: & quis potest sine istis? Ne hoc diceres quæ habere nemo potest, deus misericors uidens nostram fragilitatem, posuit contra remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum, & orationum, ipsa sunt tria. Vt autem uerum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundat, des ei qui nō habet, & cū te lædit aliqs, ignoscas illi. Sed ne putetis fratres, quia faciēda sunt quotidie adulteria, & eleemosynis quotidianis mundanda sunt: ad illa scelera maiora non sufficiunt quotidianæ eleemosynæ ut ea mundent. Aliud est ubi mutes uitam, aliud est ubi toleres uitam. Illa mutanda est: Si mœchus eras, noli esse mœchus. Si fornicator eras, noli fornicari. Si homicida, noli homicida esse. Si ibas ad mathematicum, & ad cæteras pestes sacrilegas, iam desine. Arbitraris hæc, nisi fieri desinant, quotidianis eleemosynis posse mundari? Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguam facile cōmittuntur, ut est uerbum durum, aut cum labitur aliquis in risum immoderatum, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt: Cum ipsa uxore si exceditur concūbendi modus procreandis liberis debitus, iam peccatum est. Ad hoc enim ducitur uxor, id etiam tabulæ indicāt, ubi scribitur liberorū procreandorū causa: quando tu uti uxore amplius q̃ necessitas procreandorū liberorū cogit, uolueris, iam peccatū est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ utique concessa sunt, si forte excedis modū, & amplius accipis q̃ necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico, sed tamen peccata sunt, & non leuia, quia plura. Quia uero quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, & si nō magnitudinis. Talia peccata dimittimus fratres quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite uitam uestram quotidianam ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

Cap. XII Et cum facis eleemosynam, non superbe facias, nec sic ores quemadmodum ille pharisæus. Sed tamen quid ibi dixit? Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo, & nondum fusus erat sanguis dñi. Tantū pro nobis precium accepimus, & saltem nec tantum erogamus, quantum pharisæus. Et habes alio loco aperte dicētem dñm: Nisi abundauerit iusticia uestra plus q̃ scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorū. Ergo illi dant decimas, tu si centesimam dederis, aliquid magnum te fecisse gloriaris. Attendis enim quid alius non faciat, non quid te iubeat facere deus. Metiris te de comparatione peioris, nō de iussione melioris. Non quia ille nihil facit, ideo tu magnum aliquid facis, sed quia gaudetur ad quædam minima opera uestra, quia tanta est sterilitas uestra ut ad modica gaudeatur. Quasi securi uobis blandimini de minimis eleemosynarum granis, & aceruos obliuiscimini peccatorum. Protulisti forte nescio quid paruum, quod alius aut non habuit, aut non protulit cum haberet. Noli attendere post te quis non faciat, sed quid te iubeat deus facere. Postremo, quare in istis affectiōibus secularibus nō uobis sufficiunt quos præcessistis? Sed uultis esse diuites, æquales ditioribus uobis. Non attenditis quantos pauperi-

Luc. 18
Matth. 5

A periores transcenditis? Vincerere uultis ditiores: Sed in eleemosynis habetur modus. Hic
dicitur, Iam quousq; facio? & illic nõ dicitur, quantis diuitibus ditior sum? Non attendũtur
egestates innumerabilium mendicorum, non respiciuntur posteriores multitudines paupe-
rum, sed paucitas præcedentium diuitum ante oculos ponitur. Cur in opere bono nõ atten
ditur ille Zachæus, qui dimidium rerũ suarum dedit pauperibus? Sed optare cogimur, ut
attendatur saltem ille pharisæus, qui omnium quæ possidebat decimas dabat. Noli parce-
re thesauris caducis, thesauris uanis. Noli sub imagine pietatis augere pecuniã. Filijs, inquis,
meis seruo. Magna excusatio, filijs meis seruo. Videamus: seruat tibi pater tuus, seruas tu fi-
lijs tuis, filij tui filijs suis, & sic per omnes, & nullus facturus est præcepta dei. Quare non illi
potius impendis omnia qui te fecit ex nihilo? Qui te fecit, ipse te pascit, ex his quæ fecit ipse
pascit & filios tuos. Neq; enim melius cõmittis filio tuo patrimoniũ tuũ q̃ creatori tuo. Et
mentiunt̃ quidẽ homines, mala est auaricia. Palliare se uolunt nomine pietatis & dealbare,
ut quasi propter filios uideant̃ seruare homines quod propter auariciã seruãt. Nã ut noue-
ritis, quia sic plærunq; cõtingit, dicit̃ de quodam, Quare nõ facit eleemosynam? quia seruat
filijs suis. Cõtingit ut amittat unũ . Si propter filios seruabat, mittat post illum partem suã.
Quare illam tenet in sacculo, & illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde
quod illi seruabas. Mortuus est, inquit, sed præcessit ad deum, pars ipsius debetur pauperi-
bus. Illi debetur ad quẽ perrexit, Christo debetur, ad ipsum enim perrexit. Et ille dixit. Qui *Matth. 25*
uni ex minimis istis fecit, mihi fecit, Et qui uni ex minimis istis non fecit, mihi non fecit. Sed
quid dicis? Seruo fratribus ipsius. Si uiueret ille, non erat cum suis fratribus diuisurus? O si-
des mortua, mortuus est enim filius tuus. Quicquid dicas, mortuo debes quod uiuo serua-
bas. Mortuus est filius meus, sed tamẽ partem filij mei seruo fratribus ipsius. Si credis quia
mortuus est, si pro illo Christus mortuus non est, mortuus est ipse: si autem in te fides est,
uiuit filius tuus. Viuit prorsus, non decessit, sed præcessit. Qua fronte uenturus es ad filium
B tuum qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum? An non potest mitti
in cœlum? Potest prorsus. Audi ipsum dominum dicentem, Thesaurizate uobis thesauros *Matth. 6*
in cœlo. Si ergo ille thesaurus melius est custoditus in cœlo, nunquid tunc mittẽdus est filio,
quando si missus fuerit non peribit? Tenebitur hic ubi potest perire, non mittitur illuc ubi
Christus est custos. Certe ea quæ hic tenes, & non uis mittere post filium tuum, quibus cõ-
mendas actoribus tuis, commendas illius partem qui præcessit, & Christo non commẽdas
ad quem præcessit? An idoneus est tibi procurator tuus, minus idoneus Christus? Videtis
fratres, quia mendacium est quod dicunt homines, Filijs meis seruo. Mẽdacium est fratres
mei, mendacium est, auari sunt homines: uel si certe cogantur confiteri quod nolunt, cũ eru
bescunt tacere quod sunt, fundant, uomant in confessione quod portant. Pectus premitur
crapula iniquitatis, euomat ea confessio, sed non canino more redeatur ad uomitum. Esto-
te Christiani. Valde parũ est uocari Christianus. Quãta donatis uenatoribus, quãta turpi-
bus ꝑsonis, quãta donatis eis qui uos occidũt? Per istas enim exhibitiones uoluptatũ inter
ficiũt animas uestras, & insanitis qs plus donet? Si insaniretis quis plus seruet, nõ essetis ferẽ
di. Quis plus seruet insanire, auaritiæ est: qs plus donet insanire, ꝓfusionis est. Nec auarũ te
deus, nec ꝓfusum uult: collocare te uult quæ habes, nõ projcere. Certatis qs uincat in peius,
nõ datis operã quis sit melior, atq; utinam non daret is, quis sit peior. Et dicitis, Christiani su
mus, ad fauorem populi projcitis res uestras. Ecce non iubet Christus, rogat Christus, eget
Christus. Esuriui, dicit Christus, & non dedisti mihi manducare: egere uoluit propter te, ut
haberes ubi seminares, qui dedit ut meteres uitã æternã. Nolite pigri esse & male securi, mo
res emendate, peccata redimite, & cum hæc feceritis, deo gratias agite, à quo accepistis bene
uiuere. Et sic ei gratias agite ut non insultetis his qui nondum bene uiuunt, sed eosipsos mo-
ribus uestris hortemini. Hæc faciendo habetis perfectam, quantum in hac uita potest, iu-
stitiam. Conuersantes in bonis operibus, in orationibus, in ieiunijs & eleemosynis propter
minuta peccata, & abstinẽdo uos ab illis magnis peccatis concordatis cum aduersario, & se-

Matth.6 curi dicitis in oratione, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus C
nostris. Habetis enim quod quotidie uobis dimittatur, qui habetis quod quotidie dimittatis. Sic ambulando securi in uia non timebitis latrocinia diaboli, quia Christus uiam & stratam magnã seipsum fecit, perducit ad patriam. Omnis ibi securitas, omnis quies, ubi & ipsa misericordiæ opera cessabunt, quia nulla ibi erit indigentia miserorum. Erit ergo illud sabbatum sabbatorum, ut quod hic desideramus, ibi inueniamus. Amen.

Finis.

DE CANTICO NOVO.

Concio est, sed notha Cap. I

MNIS qui baptismum Christi desiderat, uitam nouam concupiscit. Transeat ergo à uetustate, ut perueniat ad nouitatẽ. Prius enim fuit testamentum uetus, homo uetus: nunc autem testamentum nouum, canticum nouum propter hominem nouum. Demonstremus hoc quod dicimus testimonijs sanctarum scripturarum: Hieremias propheta, Ecce, inquit, dies ueniunt dicit dominus, & consummabo super domũ Iuda testamentum nouum: Dauid quoq; propheta, Deus canticum nouum cantabo tibi: & iterum, Cantabo domino cãticum nouum: apostolus autem Paulus, Expoliãtes, inquit, uos ueterem hominem, induite nouum: & alibi, Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Quæ uetera transierunt? Quæ facta sunt noua? Si adsit spiritalis auditor, nõ solum intelligit, uerumetiam uidet quæ facta sunt noua. Si autẽ carnalis adsit, qui totum per oculos carnis, nihil per aciem mentis intelligit, irridens respondet, Rogo te, dic quæ facta sunt noua? Nunquid aliud cœlum respicio q̃ antea, aut sydera in nouum splendorem micantia? Nõnne ijsdem cursibus sol peragit diem, eisdemq; curriculis luna peragit noctem? Nunquid mare terminos suos finesq; transgressum est, aut terræ facies immutata, alia insolita germina procreauit? Nunquid sicut ex initio horis duodecim peragitur dies, eisdemq; cremẽtis æstatis tẽpus, quibus D detrimẽtis hyems peragitur? Progenies quoq; ipsa mortalium alijs decedentibus, alijs succedentibus terminatos finiunt dies? Quũ ergo omnia sicut ex initio constituta sunt, ita concurrunt, suos motus finesq; seruantes, quid est quod nobis prædicatur, Vetera transierũt, ecce facta sunt noua? Responde ô Paule talia de nobis requirenti, & quia minus ualeo ad respondendum, te obsecro responde pro me. Ecce audi, audi Paulum, Quid quæris carnalis auditor per oculos carnis respicere? erige mentis aciem, ut quod dicitur, possis intelligere, Vetera transierunt, ecce facta sunt noua. Quæ uetera transierunt, quæ facta sunt noua? Primus homo, inquit, de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Transijt Adam homo uetus factus ex limo, uenit Christus deus homo missus è cœlo. Transijt uetustas mentium, accessit nouitas credentium: transijt uita carnalis, successit spiritalis. An parua est hæc nouitas ita demõstrata per hominem deum, ut moriẽdo susciperet uetustatem tuam, resurgendo ostenderet nouitatem tuam, ascendendo firmaret claritatem tuam? Vetera transierunt. Quæ uetera trãsierunt? Quod eratis filij Adam, filij carnales. Noua accesserunt? Quæ noua? Quòd efficimini filij dei, filij spiritales. Vetera transierunt: terra eratis, Ecce facta sunt noua: cœli iam penè effecti estis. Cœli enim enarrãt glorã dei. Nõ uobis impossibile uideatur, quod quum sitis terrestres, efficiamini cœlestes. De terra non fecit cœlum qui de nihilo fecit terram & cœlum. Vetera transierunt, lapides colebatis: Noua accesserunt, deum uerum adoratis. Vetera transierunt, transijt mortalitas: Noua accesserunt, promissa est immortalitas. Vetera trãsierũt, perierat omnis caro per mulierẽ simul cũ uiro peccante: Noua accesserunt, reparata est caro sine uirgine pariente. Vetera transierunt, transijt regio uetustatis: Noua accesserunt, succedit Hierusalem ciuitas cœlestis nouitatis, Ad hanc ciuitatem nouã peruenire cupitis, qui nomina uestra conscribenda dedistis. Eia fratres mei, ardenter desideremus propriam patriam: peregrinationem istam, quæ nos ab ea adhuc detinet, toleremus, non amemus, festinemus tamen. Non est quare hic stare, nec inuenis in seculo quod iam

Marginalia: Hiere. 31; Psal. 95; Col. 3; 2. Cor. 5; 1. Cor. 15; Caput II

A iam possis amare, Ipse enim amor parentũ, coniugis, filiorum, facultatum, aut magnũ qui/
busdam incusserunt laborem, aut magnum pariunt timorem, non est quare hic stare. Me/
lius enim festinando appetimus sempiterna, ꝙ hic remanendo seculi nos apprehendat rui
na. Præparemus sistarcias, apprehendamus & ascendamus nauem fide simul & cruce, nec
desit ancora spes nostræ salutis, extendamus funes diuersas uirtutes, uela charitatis colli/
gamus, inuocemus uentum prosperum uerbum dei, exhauriamus sentinam à peccatis, per
eleemosynas mundetur consciẽtia. Non impediatur huius nostri cursus nauigij, operemur
manibus ut possumus. Manibus suis sentinam exhauriebat qui dicebat, Manibus meis co/ Psal.76
ram eo nocte, & non sum deceptus. Non negligamus nostra peccata, minuta sunt, sed mul
ta sunt. Fluctus unus ualidus irruens obruit nauẽ, minaturq́ naufragiũ. Humor aũt per ri
mas influẽs & in sentinã ueniens, nisi subinde siccet hoc idẽ facit. Ergo exhauriatur sentina,
ne negligat misericordia, quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Assit no/
stra tutela Christi gratia, celeuma nostrum dulce cantemus alleluia, ut læti ac securi ingredi/
amur sempiternam ac felicissimam patriam. Non metuat anima mare hoc magnũ, seculũ
scilicet, cuius fluctus ac turbines sentimus inimicas seculi potestates. In deo sperantes multi
iam sancti hos fluctus spreuerunt, multi calcauerunt, multi super eius aquas ambulantes se
curi ad patriam peruenerunt. Sed exurgit uẽtus ualidus & magna tempestas, sua cuiusq; cu/
piditas, titubat fides in mari: Clamet in te Petrus, Domine pereo: dabit manum mergenti, Matth.14
nec sinit pire ille qui propter nos dignatus est sup aquas ambulare. Vide apostolũ Paulũ,
hoc nauigium non solũ demonstrantem, uerumetiã ascendentem, & q̃ plurimos inuitãtem
quando dicebat, Habentes uictum & tegumẽtum, his contenti simus. Quid aliud ꝙ com 1.Timoth.6
petentẽ sistarciã imponendã esse mõstrabat, quãdo dicebat, Mihi aũt absit gloriari, nisi in Gal.6
cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Na
uem ascendebat quando dicebat, Induite uos sicut electi dei, benignitate, humilitate, longa/ Col.3
B nimitate, mãsuetudine. Quid aliud q̃ funes extendebat quando dicebat, Manet fides, spes, 1.Cor.13
charitas, maior horum charitas. Vela colligebat, quando dicebat, Verbum dei habitet in Col.3
uobis abundãter. Ventum prosperum inuocabat quando dicebat, Infatigabiles itaq; dum Gal.6
tẽpus habemus operemur bonũ ad omnes. Et, Operãtes proprijs manibus uestris. Quid 1.Thessa.4
aliud ꝙ sentinam exhauriri præcipiebat, quando dicebat, Gratia salui facti estis? Tutelam Ephe.2
exorabat quando dicebat. In psalmis & hymnis cantantes in cordibus uestris domino. Ce/ Ephe.5
leuma sanctũ docebat quãdo dicebat, Spe salui facti sumus. Ancorã in cordibus credentiũ Roma.8
figebat, quãdo dicebat, Hierusalem quæ sursum est libera est, quæ est mater nostra. Ipsam Gal.4
patriam demonstrabat, quãdo dicebat, Vbi est mors contentio tua? Gratias deo, qui dedit 1.Cor.15
nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum. Non adhuc in mari periclitaba
tur, sed iam in propria patria lætabatur. O optime gubernator, ô pulcherrime magister &
doctor, docuisti & fecisti, & ideo celeriter peruenisti, quia quæ docuisti, prior ipse fecisti.

Si quis forte ut assolet refugit nauigiũ, & insolitos fluctus maris horrescit, desyderatq; Caput III
iter conficere, quo etsi tardius ad patriam ualeat peruenire, demonstrabo uiam, imò ipsa de
monstrat uia. Ecce in Euangelio clamat saluator, Ego sum uia. Habes uiam, ambula sollici/ Ioan.14
tus: tamẽ doma iumentũ tuum, carnem tuam, ipsi enim insidet anima tua. Quomodo si in
hac uia mortali iumẽto insideres, quod te gestiẽdo uellet præcipitare, nónne ut securus iter
ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares quod fræno nõ posses? Caro nostra
iumentum nostrum est, iter agimus in Hierusalem. Plærunq; nos rapit caro, & de uia cona
tur excludere. Tale ergo iumentum cohibeamus ieiunijs. Vide illum gubernatorem eun/
dẽq; uiatorem apostolum Paulum, uide illum iumentum suum domantem, In fame, in/ 2.Cor.11
quit, & siti, in ieiunijs sæpius castigo, corpus meum, & in seruitutem redigo. Ita ergo & tu
qui ambulare desyderas, doma carnem tuam, & ambula. Ambulas enim si amas. Nõ enim
ad deum passibus, sed affectibus currimus. Via ergo ista nostra ambulantes quæ/ Ca. IIII
rit: tria sunt hominum genera quæ odit, remanentem, retro redeuntem, aberrantẽ. Ab his

tribus generibus malis domino adiuuante uindicet & defendatur gressus noster. Iam uero C
cum ambulantes sumus, alius tardius ambulat, alius celerius, ambo tamen ambulant. Exci-
tandi sunt ergo remanentes, retro redeuntes reuocandi, errantes in uiam ducendi, tardi ex-
hortandi, celeres imitandi. Qui non proficit, remãsit in uia: qui forte à meliore proposito de
clinat ad id quod deterius reliquerat, reuersus est retro: qui fidem deserit, à uia errauit. Cum
tardis sit nobis & cum celerioribus ratio, cum ambulantibus tamen. Quis est qui non profi-
Philip. 3 cit? Qui se putauerit esse sapientem, qui dixerit, sufficit mihi quod sum. Qui non attenderit
eum qui dicit, Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus secundum intentionẽ sequor
ad palmam uocationis dei in Christo Iesu. Currentem se dixit, sequentem se dixit, nõ remã-
sit, non retrospexit: absit ut errauerit, quia uiam ipsam docebat qui & tenebat & ostẽdebat.
1. Cor. 4 Celeritatem autem eius ut imitaremur ait, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Arbi-
tramur ergo uos dilectissimi in uia nobiscũ ambulare, si tardi sumus præuenite nos, non in-
uidemus, quærimus quod sequamur. Si autem nos putatis celeriter ingredi, currite nobiscũ,
unum est ad quod omnes festinamus, & qui tardius, & qui celerius ambulamus. Qui sunt
& retro redeuntes? Qui ex continentia reuertuntur in immundiciam, qui ex sancto & singu
lari bono proposito uirginitatis diuertunt̃ in turpitudines uoluptatis, & corrupta mẽte cor-
2. Pet. 2 rũpunt simul & carnẽ. Hos increpat apostolus Petrus dicẽs, Melius illis erat nõ cognoscere
uiã salutis, quàm cognoscentes retro respicere. O malũ, retro respicere. Vxor em̃ Loth, quæ libe-
rata à Sodomis cõtra præceptum retro aspexit, quòd euaserat perdidit, nec immerito in sta
tuam salis repente conuersa est, nisi ut fatuos suos etiam explendo cõdiret. Qui sunt & ab-
errantes? Omnes hæretici, qui relicta ueritatis uia errando per desertum latrocinant̃, & ani-
mas captant in peccatis, præpediũtq; ne quis ad patriam ualeat peruenire, effecti lupi semi
tarij induti ouina pelle, cum sint intus lupi rapaces, prædicantes Christum uiam, & qui eos
Cap. V sequuntur ducentes ad mortem. Hic si aliquis dicat, Quid ego faciam non in
uenio. Ecce homo Christum uiam prædicat, Christi se dicit esse discipulum, ueritatem se di- D
cit annuntiare, quare non sequar talia prædicantem? Respondeo, quia aliud eius lingua ha
bet, aliud conscientia. Vnde noui inquis? Nũquid ego cõscientias discutere possum? Chri-
Ioan. 14 stum ab eo audio: quod audio hoc credo, hoc teneo. Non te seducat filius falsitatis, si filius
es ueritatis. Disce iã Christiane qui Christũ desyderas & audire & uidere. Si quis tibi Chri-
stum prædicat, attende, & consydera, qualem prædicet, ubi prædicet. Christus enim ueritas
est, per scripturas sanctas prædicatur, non in angulis, non occulte, sed palàm, publice. In sole
enim posuit tabernaculũ suum, hoc est, in manifesto collocauit ecclesiã suã. Iam hic respice
Caput VI illum qui tibi Christum prædicat, dicat qualem Christum prædicet. Ecce hæreticus
Manichæus, qui per suam doctrinam promittit introducere te in ueritatem, ipsum Chri-
stum dicit esse fallacem. Non habuit, inquit, uerum corpus, phantasma fuit, spiritus fuit. Et
hoc in illo fuisse negat nequissimus Manichæus. O pessime hæretice Manichæe, si credere
Lucæ 24 non uis ueritatem dicentem discipulis suis, Palpate & uidete, quia spiritus ossa & carnẽ non
habet, sicut me uidetis habentẽ. Si credere non uis ut dixi ueritati, Iudæo crede crucifigenti.
Nam cum tu dicis, Christus deus fuit, non homo: Iudæus dicit, non fuit deus sed homo. Ca
tholica utrosq; conuincens, ego ait uerum teneo quòd Christus & deus est & homo. Tu au-
tem Manichæe, unde probas Christum spiritum fuisse? Spiritus alapas accepit, spiritus spi
neam coronam portauit, spiritus sibi crucem baiulauit? Si spiritus fuit, cuius uestimenta mi-
lites diuiserũt? Si spiritus fuit, quomodo cum traderet spũm, corpus eius propè dimidium
diẽ exanime pepẽdit in cruce? Si spiritus fuit, quomodo latus eius perforatum est lancea?
Quomodo susceptus est à Ioseph sepeliendus, quomodo sepulchro est conditus? Omnia
ista spũs pati non potest. Sicut de eo antea per prophetas prædictum est, ita & factum est.
Erras tu nimis falsitas, in omnibus te superat ueritas. Ergó ne hæretice ut doces, ueritas men
tita est, & tu uerũ prædicas? Et ubi hoc prædicas? In abscõso, in occulto. Si ueritati fulcit̃ præ
dicatio tua, publica sit doctrina tua. Demonstra mihi ecclesiam tuã. Sed nouimus quid aga-
tis

A tis & decepti & deceptores. Apostolus Paulus uos prodidit dicens, Quæ enim occulte fiũt Ephe. 5
ab eis, turpe est etiam dicere. Nobis est turpe dicere, sed uos non quiescitis agere. Manifesta
est ignominia uestra, nudata est turpitudo uestra. Ex confessione simul & scriptura uestra,
omnibus palàm facta est turpis doctrina uestra: utinã aliquando corrigant corda uestra.

Alij hæretici Ariani ipsam uiam Christum, per quam itur ad patrem, secundum di- Ca. VII
uinitatem nolunt esse æqualem patri. Et cum ipse dicat, Ego & pater unum sumus: illi dicũt, Ioan. 10
Si missus est Christus, minor est: maior est utiq; qui mittit illo qui mittitur. Hæc argumen-
tatio est humana, non autoritas diuina. Alia est operatio trinitatis, quam tu hæretice non
assequeris, quia carnaliter sapis. Mundum enim cor nõ habes, nec ad deum. Christus enim
inquãtum hominem suscepit, missus dicitur: inquantũ deus est, æqualis est patri. Nam quò
eum pater mitteret, ubi ipse cum filio non esset? Aut quò filius uenisset, ubi non simul cũ pa Ioan. 14
tre esset ille qui dicit, Ego in patre, & pater in me est. Et, Philippe qui uidet me, uidet pa Hiere. 23
trem. Et qui per prophetam dicit, Cœlum & terram ego impleo. Et de quo Salomon dicit, Sapien. 8
Attingit à fine usq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? Attingit ubiq; propter
suam mũdiciam. Sed tu hæretice, ideo dicis maiorem esse qui mittit, minorem qui mittitur,
quia temporũ spacia cogitas. Sed multum erras, illi assignare tempora per quem facta sunt
tempora. Si patrem confiteris deum, deum filium, æternũq; credis & patrem & filium, noli
minorem facere filium in eo quod fecit te, quia ideo minor factus est, ut redimeret te. Sed
ipse, inquis, dixit, Pater maior me est, Intellige secũdum susceptũ hominem, & depones er Psal. 8
rorem. Secundum hoc ait, Pater maior me est, secundum quod de eo ait propheta, Mino-
rasti eum paulominus ab angelis. Tu autem dic, secundum quid eum minorem asseris? Si
secundum potestatem, Pater nõ iudicat quemquam, sed filius. Si secundum opera, Omnia
per filium facta sunt. Si secundum tempus, hoc credis de deo tuo, quia sicut tu maior es filio
tuo, ita ipse filio suo. Auertat hoc deus ab auribus fideliũ. Indigna sunt ista credere de deo.
B Si enim filius secũdum deitatem dei uerbum est, sicut euangelista Ioannes narrat, In prin- Ioan. 1
cipio erat uerbum, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbum: fuit aliquod tẽpus quan-
do pater fuit sine uerbo, aut fuit aliquod principium ante ipsum principiũ? Quoniam ipse Ioan. 8
filius dixit se esse principium. Interrogãtibus quippe Iudæis, Tu quis es? Respondit, Princi Gen. 1
pium. Ergo & illud quod in Genesi scriptum est, In principio fecit deus cœlũ & terram, in-
telligitur in filio qui est principium. Si ergo semper deus pater, semper deus filius, quia nec
ille aliquando non pater, nec iste aliquando non fuit filius. Non enim ut pater generaret fi-
lium, minuit seipsum, sed ita genuit de se alterum qualem se, ut totus maneret in se. Spiritus
autem sanctus non præcedit unde procedit, sed integer de integro, nec minuit eum proce- Psal. 85
dendo, nec auget hærendo. Et hæc tria unus deus de quo propheta dicit, Tu es deus solus
magnus. Tu autem hæretice, compone gradus, separa trinitatem, fac patrem maiorem, filiũ
minorem, spiritumsanctum sequẽtem. Sed & iam de filio quòd æqualis sit patri aliqua di-
ximus, & quod occurrit, diximus, audi & de spiritusancto, quem minorem uis esse patre & fi
lio. Nempe spiritussanctus ipse spiritus est dei. Audi & ipse quod simul sit cum patre &
filio, & ubiq; sit totus, Deus, inquit Ioãnes apostolus, spũs est. Et ipse filius per prophetam Ioan. 4
ait, Spiritus domini super me: nõ ait post me, ut sequentem eum faceret, uel minorem, sed Esaiæ 61
ait, super me. Vnde & angelus Gabriel ad Mariam, Spiritussanctus, inqt, superueniet in te. Lucæ 1
Dauid quoq; propheta, Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascẽdero in cœ Psal. 138
lũ, tu illic es, si descendero in abyssum, tu ades. Ergo si spiritus dei & in cœlo & in terra & in
inferno adest cum illo qui dicit, Cœlum & terram ego impleo: ergo trinitas unus est deus. Hiere. 23
Sed audi adhuc hæretice unde conuincaris, quod trinitas unus sit deus. In ipso principio li-
bri Geneseos, quod diximus scriptum est, In principio fecit deus cœlum & terram. Ecce deus Gen. 1
pater, & principium filius secundum quod se dixit esse principium. Si autem & spiritumsan
ctum quæris, Spiritus, inquit, dei superferebatur super aquas. Cum ergo in consequentibus
legitur, Dixit deus, fiat lux, & finxit deus de terra, & fecit deus, hoc demonstrat quòd inse-

parabilia sunt opera trinitatis. Euidentius hoc in consequentibus demonstrat. Nam cũ uentũ esset ad id ut homo formaret, ait scriptura, Et dixit deus, Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostrã: non dixit, faciã ad imaginem & similitudinem meã, ut solus pater intelligeretur: nec dixit, fiat, ut filio ueluti iuberet facere per quẽ facta sunt omnia: nec dictũ est, fecerũt, ut singuli singula in eo conferrẽt opera sua: sed cũ diceretur, faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram, ut trinitas unus deus intelligeretur, statim subiunctũ est, Et fecit deus hominẽ, ad imaginẽ suam fecit illũ. Ecce per scripturas sanctas, trinitas unus deus prædicatur, ut Arianus conuictus, aliquãdo confundatur. Sed audi adhuc hæretice apostolum Paulũ conuincẽtem te, & docentẽ me, audi quid de deo filio dicat. Cũ, inquit, in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse æqualis deo. Ille eũ prædicat æqualem, tu eũ asseris minorẽ. Cui credendũ est, Apostolo, an tibi? Tibi quem totus orbis abiecit, an illi, quem totus mundus suscepit? Cedat igit uel sero conuicta peruersitas tua, quia iam totũ mundũ possedit euangelica & apostolica doctrina. Alia quoq; spelũca latronum non bonorũ, hæreticorum Pelagianorũ & demonstranda est & cauenda: hæc est enim eorũ peruersa doctrina. Cum scriptura dicat, Maledictus homo qui spẽ suã ponit in homine, & qui gloriatur, in domino glorietur: isti contra hoc maledictũ, hominẽ nõ incurrere promittunt, si de se præsumpserit, uel in seipso gloriatus fuerit. Sed quid cõtra hos multa dicamus? Hoc promisit & pater illorũ diabolus illi primo homini, Non morte, inquit, morieris, eritis sicut dij. Deũ contẽpsit, serpenti credidit, & quod acceperat, perdidit. Si tũc ille homo nõ fuit cautus, nũc homo caueat uel expertus. Odit deus præsumptores de uiribus suis. Quid enim ualeat liberum arbitriũ non adiutũ, in ipso Adam demonstratũ est. Ad malũ sufficit sibi, ad bonum nõ, nisi adiuuetur à deo. Primus enim ille homo accepit liberũ arbitrium rectum, & posuit deus ante eum, sicut scriptura dicit, ignẽ & aquã, ad quod uolueris porrige manũ tuam. Elegit ignẽ, reliquit aquã, uidete iustũ iudicem. Quod elegit homo, liber accepit: malum uoluit, hoc illũ secutum est. Videte rursum illũ iustũ iudicem misericordiam facientem. Cum enim uideret q homo totam stirpem suam, male usus libero uoluntatis arbitrio, in se tanq̃ in radice damnasset, ipse non rogatus de cœlo descendit, & humanum genus superbia pereunte, sua humilitate sanauit, errãtes perduxit ad uiam, peregrinos perducit ad patriam. Nõ ergo glorietur humana natura de se, sed in eo glorietur qui fecit se.

Iã uero cæteræ sectæ hæreticorũ Christi uiã prædicantiũ, sed longe à uia errantiũ, una uoce ipsius ueræ uiæ cõuincuntur atq; confundũtur dicẽtis, Multi mihi dicẽt in illo die, dñe domine, nónne in tuo nomine ꝓphetauimus, & in tuo nomine dæmõia eiecimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus? Et tunc dicã eis, Non noui uos, Recedite à me omnes qui operati estis iniquitatẽ. Ideo operati estis inquitatẽ, quia ecclesiæ meæ perturbastis unitatẽ.

Vos aũt fidelia germina sanctæ matris ecclesiæ catholicæ per uniuersum mundũ diffusæ, fugite omnes hæreses, Si quis aliud euangelizauerit uobis, anathema sit. Rectos cursus facite pedibus uestris, nõ declinetis nec ad dexteram præsumẽdo, nec ad sinistrã desperãdo. Currite ueIociter rectã uiã, ipsa eñ uos ꝑducit ad patriã: ad patriã illã cuius ciues angeli sũt, cuius tẽplũ deus, cuius splẽdor filius, cuius charitas spũssanctus, ciuitas sancta, ciuitas beata, ciuitas ubi nullꝰ perit amicus, quò nullus admittit inimicus, ubi nullus morit, qa nullus oritur, nullus infirmat, qa incorrupta salute lætat. Cũ illuc uenerimus, nõ ibi esuriemus aut sitiemus, Visio ipsa satietas nostra erat. Nõ ibi dormiemus, qa nõ ibi laborabimus. Nulla cuiuslibet rei necessaria erit refectio, ubi nulla erit defectio. Viuemus, regnabimus, lætabimur. Si tantum delectat cum de ea loquimur, quid erit & uidere? Videre deum, uiuere cum deo, uiuere de deo. Vita enim erit nostra laudare deũ, & sine defectu amare. Beati enim, ait propheta, qui habitãt in domo tua domine, in secula seculorũ laudabũt te. Fratres dilectissimi, si cum nauigãtibus laborauimus, & uiatoribus ducatum præbuimus, si deuias fauces latronum, hoc est, hæreticorum sollicite demõstrauimus, si ipsam patriam cœlestem declaratam atq; demõstratam iam cernitis oculis cordis uestri, reddite nobis fructũ laboris nostri, reddite

Marginalia (left): Philip. 2; Cap. VIII; Hiere. 17; Gen. 3; Eccl. 15; Cap. IX; Matth. 7; Cap. X; Psal. 83. (right): C; D

A dite fratres reddite, exigimus à uobis. Talis est em̃ merces nostra, quam à uobis exigimus, ut nec nos pudeat petere, nec uos pigeat erogare. Hoc quod exigimus, erogãdo cumulabitis magis quàm detrimentum patiamini. Si nõ erogaueritis, quæ est ergo nostra merces? Nõ quærimus aurum uestrum, non argentum uestrum, non nummum uestrum, nec quicq; de rebus uestris, sed merces nostra est, ut in illo sancto fõte adiuuetis nos orationibus uestris.

AD LECTOREM

Quũ hic sermo nihil prorsus habeat Augustini, tamẽ qui finxit, haberi Augustinus uoluit. Sic enim homo suauis loquit̃ cap. 7. Non reputet quisquam hæc uerba esse Augustini. Meminit Canonicorũ, quasi hoc cognomen agnouerit ætas Augustini. Sed impudentius est, quod eũdem facit statum, canonicorum, clericorum & monachorum. Negat eos posse remittere peccata, quum possident aliquid proprium, & pronunciat: ut regnum cœlorũ est pauperum, ita diuitum esse infernum. Eamus, & has indoctas næniás tribuamus Augustino.

DE CONTEMPTV MVNDI LIBER VNVS.

VDITE, fratres charissimi, salutiferam patris nostri doctrinam, qui nõ Cap. I
terrenam, sed æternam concupiscitis hæreditatem, qui non uultis sortem Psal 141
accipere in terra moriẽtium, sed cum psalmista decantare, Portio mea in
terra uiuentium: qui Ægyptum reliquistis, & ad promissionis terram festinatis. Audite itaq; habentes aures audiendi pium patrem, ad hæreditatem cœlorũ nos uocantẽ & dicentem, Venite filij audite me, timorẽ do Psal. 33 Matth. 19
mini docebo uos, Quis est em̃ homo q̃ uult uitã? Quis est qui ad uitã uis ingredi: serua mãdata dei. Quorũ mãdatorũ alia sunt specialia, alia uero cõmunia. Specialia sunt proprie canonicorũ siue clericorũ & monachorũ: cõmunia aũt omniũ catholicorũ. Specialia igit̃ sunt hæc, Si uis ꝑfectus esse, uade & uẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Et iterũ, Omnis q̃ reliquerit domũ, aut agrũ, aut patrẽ, aut matrẽ, aut fratres, aut sorores, aut filios, aut agros ꝓpter me, centuplũ accipiet, & uitã æternã possidebit. Et ad discipulos, Vos

B qui secuti estis me, in regeneratione cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Hæc itaq; fratres quãto singularia, tanto præcipua: quanto acriora, tãto deo gratiora. Dicit iterũ saluator noster inter cætera, Qui nõ renunciauerit omnibus quæ possidet, nõ potest meus esse discipulus. Qui dixit, omnibus, nihil propriũ à suis discipulis possideri uoluit. Qui quicq; possidet in terra, remot⁹ est à Christi disciplina, Qui aũt nõ est discipulus Christi, quomodo præsumit sibi ligandi atq; soluendi potestatem? Intendite fratres uerba euãgelij dicentis, Intrauit Iesus ianuis clausis ad discipulos, & insufflans dixit eis, Accipite spiritum sanctũ, quorũ remiseritis peccata, remittunt̃ eis, & quorũ retinueritis retenta sunt. Nunquid illi habebãt propriũ quibus magister indixerat, Nihil tuleritis in uia? De quibus Lucas euãgelista refert, Erãt eis omnia cõmunia. Videte quid Petrus dixerit ad Iesum, Ecce nos reliqmus omnia, & secuti sumus te. Qui omnia reliquerãt, nihil sibi penitus retinuerãt. Vnde ergo sibi arrogant ligãdi atq; soluẽdi potestatẽ, q̃ in terra præsumunt possidere facultatẽ? Quomodo nõ erubescũt dicere, Dñs pars hæreditatis meæ? Vbi est illud apostolicũ, Quæ conuẽtio Christi ad Belial? Qui terrenas possessiones relinquere nolunt, cur peccata populi comedũt? Si decimas cũ filijs Leui accipiunt, quomodo inter cæteras tribus partem accipient? Si nominis sui etymologiã attẽdũt, cur clerici à sorte dicti sunt? nisi quia dominus eorũ sors uel hæreditas sit. Cur saltẽ clericatus sui signa, q̃bus à laicis discernunt̃, nõ perpendũt? Nõ em̃ sine causa capita eorũ radunt̃ & tondent̃, sed perspicacissima & euidẽtissima ratione. Nã his signis secernũtur à laicorũ conuersatione. Quod ut multis deo propitiante proficiat, admonitioni utilissimæ duximus inserere. Dicimus multorũ patrũ autoritate, cerebrũ esse sedẽ sapientiæ: Christũ uero, Paulo attestãte, dei uirtutẽ & sapientiã esse. Cum itaq; cerebrũ sit in capite, sapientia uero iuxta patrũ autoritatem in cerebro habeat sedem, & sic per sapiẽtiam sibi infusam cũcta membra regãtur à capite, quod per cerebrũ est, quod est sedes sapientiæ: sic inter nos & uerã sapientiã, quæ ut diximus Christus est, qui etiam iuxta Apostolũ caput nostrũ est.

Marginal notes: Capu: II (at "Hæc itaq; fratres"); Luc. 14; Ioan. 20; Lucæ 9; Acto. 4; Matth. 19; Psal 15; Cap. III (at "Nõ em̃ sine causa").

1. Cor. 11 Dicit enim, Caput mulieris est uir, caput uero uiri est Christus, Christi aūt caput est deus. C
Vt ostendamus, nullum obstaculum interesse, in ea parte pilos capitis incidimus, in qua nouā sapientiā. i. Christū inesse cognoscimus, p̄ hoc signātes malā terrenarū rerū sollicitudinē nostræ mentis oculos ad deū contēplandū impedire. Scimus enim q̄ quisq; quanto magis terrenis occupationibus implicat᷑, tanto magis à sui cōditoris uisione impedit᷑. Vnde Apo
2. Timoth. 2 / 1. Cor. 7 stolus, Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus. Item, Qui sine uxore est, cogitat
Numeri 8 quæ dei sunt. Hinc Moyses ait, Leuitæ radant pilos carnis suæ. Leuita interpretat᷑ assūptus. Quisq; nāq; in officijs diuinis assumptus est, pilos carnis. i. superfluas cogitatiōes cordis radere debet. Caput igit᷑ radere, signat cogitationes terrenas & sup̄fluas à mēte resecare. Nec incōgrue per pilos & capillos significant᷑ cogitationes superfluæ. Sic enim pili nō sunt pars corporis, sed quædā superfluitas procedēs à corporis humore, sic bona tēporalia nō sunt nobis naturalia, sed aliena & sup̄flua. Hinc itaq; fideles Christi, qui ad æternā uitā medullitus suspirant, qui mundū cū suis oblectationibus sub pedibus cōculcant, qui in terra nihil possi
Philip 3 dere uolūt, sed cū Apostolo dicūt, Nostra cōuersatio in cœlis est, capillorū minimā partē in capitibus retinent, ut per eorū abrasionē se minimā terrenorū sollicitudinē habere designēt. Quapropter etiā illā minimā particulā capillorū retinent, quia dū in hoc mundo sunt, à terrenis cogitationibus omnino uacui esse non possunt. Quisquis igit᷑ clericus ad sortē dñi uocatus, qui comā nutrit, & capillos radere uel tondere erubescit, profecto se non de dei, sed de mundi sorte esse testat᷑. Quanto eñ quisq; carnis crines diligit, fouet & nutrit, tāto cor suum non in cœlis, sed in terra fixū esse ostendit: quanto aūt radit & edomat, tanto se nō terrena
Cap. IIII sed æterna diligere cōprobat. Si uero, ut prædiximus, crines idcirco radimus, ut inter nos & deū nihil interesse approbemus, profecto patet, q̄ cū in oratione p̄sistimus, aliena ue
1. Cor. 11 lamina capitibus nostris apponere non debemus, præsertim cum Apostolus dicat, Vir nō debet orare uelato capite, imago enim dei est. Cessent itaq; clerici psalmodiæ hymnisq; spiritalibus insistētes, capillos, mitras, cæteraq; uelamina in capitibus portare, ne dū cū deo loq̄mur, famulatus sui signa occultantes, eius indigni iudicemur p̄pitiatione, cuius salubri do- D
ctrinæ præsumimus nō obedire. Qui enim nō obedit Apostolo, cōtradicit Euangelio. Et iu
2. Cor. 13 xta eiusdē Apostoli uocē dicētis, An quæritis experimentū eius qui in me loquit᷑ Christus?
Gal. 1 Itē, Si angelus uenerit de cœlo, & aliud euangeliū nunciauerit uobis, anathema sit. Extirpetur ergo penitus de clero talis præsumptio, ne, quod absit, à deo expellatur eius oratio.
Cap. V
1. Ioan. 2 His igitur signis clericalibus prælibatis, quibus à laicis discerni debemus, ad propositā admonitionem redeamus. Audiamus apostolū Ioannem dicentem, Nolite diligere mun
Psal. 4 dum, neq; ea quæ in mūdo sunt. Audiamus & psalmistam mundi amatores increpantē, Filij hominum ut quid diligitis uanitatē, & quæritis mendaciū? Salomon quoq; subsequit᷑ di
Ecclēs 1 cēs, Vanitas uanitatū & omnia uanitas. Libet intueri q̄ bene cōsonant organa spiritussancti. Monet Apostolus ut nō diligamus mundū: inuehit psalmographus in eius amatores: clamat Salomō, cuncta subiacere uanitati. Quare nō diligamus mundū, nec sequamur mēdaciū, Ecclesiastes declarat, ac sic diceret, Ideo non sunt amanda ima, quia transitoria mēdacia, quia quæ promittunt non cōferunt, bona igitur nō sunt. Cū enim bonorū omniū autor sit deus, & à fidelibus suis quæri & diligi quæq; bona præcipiat, si mūdana uera bona essēt, nec ipse quidē contemneret, nec suis sequacibus contēni præciperet. Quid igit᷑ ueritas de se
Matth. 8 testet᷑, audiamus, Vulpes foueas habēt, filius aūt hominis nō habet ubi caput suū reclinet. Item si mūdi gloria uana nō esset, non se abscondisset, cum turbæ eum regem facere uoluissent. Item si mundi gloria uana non esset, si diuitiæ terrenæ uera bona essent, non earū pos
Lucæ 6 sessoribus improperaret dominus dicens, Væ uobis diuitibus, &c. Et alibi, Facilius est came
Matth. 19 lum per foramen acus transire, q̄ diuitē introire in regnum cœlorum. Audiamus etiā quid suis dicat imitatoribus. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes & da pauperi
Lucæ 14 bus. Itē, Nisi q̄s renūciauerit omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Itē, Ne
Matth. 6 mo potest duobus dominis seruire, id est, deo & māmonæ. Vidit p̄itus magister suos disci

pulos

A pulos luctaturos cum mundo, qui si haberent unde tenerentur, leuius deijcerentur. Tulit igi
tur arma suis & nostris hostibus, dum nos priuauit terrenis possessionibus. Nudus namq;
latrones non solet timere: qui uero se mundanis implicat, tela parat quibus confodiatur.
Qui ergo non uult confodi, nudus procedat per uiam huius exilij. Fortassis quæret ali Cap. VI
quis, Cum deus sequaces suos mundana iubeat postponere, quæ sunt quæ iubet appetere? Matth. 6
Audi ipsum dicentem, Quærite regnum dei. Item, Thesaurizate uobis thesauros in cœlis.
Quæret iterũ aliquis, Si deus uult homines terrena odire, quæ debẽt diligere? Ista sunt quæ Deu. 6
præcepit diligere, cum per Moysen respondit, Diliges dominũ deum tuum ex toto corde
tuo, & proximum tuum tanquam teipsum. Proximus in terra tantũ diligi præcipitur, quia
cœlestis regni hæreditatem nobiscũ consortitur. In quo charitate diuina perfusi, scriptura te
stante quæ ait, ut ciues nostros sicut nosipsos diligamus, propitiante deo ibi facturi sumus,
per quem & redempti sine fine uiuemus: qui etiam cum propter opera nostra mala inimici
eius essemus, prior dilexit nos, & cum essemus serui inutiles, in filios suos nos adoptauit &
hæredes: filium suum unigenitum tradens pro nobis, ut nos eriperet à perpetuæ mortis la-
queo. Quisnam puer tam benignum patrem digne potest diligere? Quis eius tantis benefi-
cijs aliquid dignum potest retribuere? Hæc tanta beneficia admirans psalmista ait, Quid re Psal. 115
tribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Cui ipse inquisitioni deinde subiungit,
Calicem salutaris accipiam, &c̃. Quantulacũq; sit hæc retributio, calicem scil. domini accipe-
re, nulla tamen alia ita digne uidet' passioni dominicæ cõgruere. Hac itaq; ratione, ut quẽ-
admodum sanguinem suũ dedit pro nostra redẽptione, sic & nos nostrum fundamus pro
sui nominis confessione. Sed quomodo pro Christo suum dabit sanguinem, qui pro eo nõ
uult abijcere mundi uanitatem, cum nos minus q̃ nostra diligamus? Quomodo pro Chri-
sto uitam tradet, qui contra eius præcepta hæc uana & falsa possidet? Ipse enim dicit, Si dili Ioan. 14
gitis me, mandata mea seruate. Loquitur & Ioãnes apostolus, Qui dicit se diligere deum, & 1. Ioan. 2
B mandata eius non custodit, mendax est. Conuincit' itaq; se, & non deũ diligere, qui manda
ta eius nõ uult custodire. Cum Christus pro nobis pauper factus sit & egenus, nos pro Ca. VII
ipso cur pauperes esse erubescimus? Nunquid eius pauperes non facit diuites, ueritate atte-
stante, Regnum cœlorum non diuitum, sed pauperum est? Dicit nanq; pauperibus, Beati Matth. 5
pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Si est regnum cœlorum paupe-
rum, restat ut infernus sit diuitum. Hoc quoq; declarat nobis Euangelium dicens, Homo Lucæ 16
quidam erat diues. Et post pauca subiungit, Erat autem & quidam mendicus, Lazarus no-
mine, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, &c̃. Factum est autem ut moreretur mẽ-
dicus, & portaretur ab angelis in sinũ Abraæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in
inferno. Non reputet quisq; hæc uerba esse Augustini, nõ sunt hominis, sed ueritatis, quæ
nec fallere potest, nec falli. Quisquis ergo uis regnare cum Christo, elige pauperiem cũ ipso,
ut requiescas cum Lazaro mẽdico. Nemo enim potest gaudere cum seculo, & regnare cum
Christo. Audi Apostolum dicẽtem, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Acto. 14
cœlorum. Et iuxta ueritatis uocem, primo nos oportet bibere calicem domini, ut sic pertin-
gamus ad regni confessionem. Qui autem uult epulari cum diuite, præparet se epulas uer-
mibus gehennæ, in qua pro gaudio momentaneo ardebit perpetue cum capite suo diabo
lo. Infelix commercium, pro tam breui gaudio, cœlesti priuari regno. Felix paupertas, per
quam cœlestis acquiritur hæreditas. Felix commerciũ, pro perituris æterna recipere, & quod
ineffabile bonum est, cum Christo sine fine regnare. Ecõtrario ineffabilis miseria, perpetua
cum diabolo pati supplicia. Quapropter fratres charissimi, nos illud Euange Cap. VIII
licũ ruminantes, Quid prodest homini si uniuersum mũdum lucretur, animæ uero suæ de- Matth. 16
trimentũ patiat', uel quã cõmutationẽ dabit homo pro anima sua: uolũtarie nũc pro Chri-
sto ponamus quãdoq; dimittẽda, ne, quod absit, pro trãsitorijs amittamus æterna. Hau-
riamus antidotũ momẽtaneæ amaritudinis, ut qñq; pcipiamus immẽsæ gaudia salutis. Sic
modo curramus, ut in futuro cõprehendamus, ubi inueniemur, ubi iudicabimur. Nõ pda
mus

mus tempus acceptabile. Non enim erit apud inferos locus pœnitentiæ. Dum igitur uacat, C
dũ sumus in uia, aduersario nostro legi dei cõsentiamus. Lex q̃ppe diuina noster ideo dicitur aduersarius, q̃a nostris carnalibus om̃ino cõtradicit uoluptatibus. Aduersario itaq; nostro, id est, euangelio, dũ rex expectat, dum nos adhuc ad pacẽ inuitat, nuncios mittamus, cum eo pacis fœdus ineamus, ut cum uenerit ille magnus paterfamiliâs, non ut seruos inutiles puniendos, sed ut filios hæreditandos inueniat, secumq; introducat ad nuptias, ut de suis beneficijs sibi perennes reddamus gratias Iesu Christo domino nostro, qui cum patre & spiritusancto uiuit & regnat in secula seculorum. Amen.

DE VANITATE SECVLI LIBER VNVS.

Non est Augustini.

Cap. I N HAC uita positi fratres, ita agite, ut cũ hinc migraueritis, & caro uestra à uermibus cœperit deuorari in sepulchro, anima ornata bonis operibus cum sanctis omnibus lætetur in cœlis. Retrahat uos à malis operibus uel peccatis interitus eorum quos præmisistis. Attendite calamitates, consyderate diuitum sepulchra, uel eorum qui ante pauca tempora uobiscum erãt, quid sunt, uel quid fuerunt, uel quid eis diuitiæ & cupiditas seculi profuerint: ecce nihil ex eis nisi soli cineres remanserũt, qui si modo loqui possent, hæc uobis dicerent, Vt quid infelices tãtum pro seculi uanitate discurritis? Vt quid uos criminibus & uitijs repletis? Consyderate ossa nostra, & uel sic uobis horreat cupiditas & miseria uestra. Quod uos estis, nos fuimus, & quod nos sumus, uos eritis. Itaq; om̃ia fratres charissimi, sollicita consyderatione pensate, & hæc consyderãtes expauescite, diem mortis ante oculos semper ponite, ad emendationem quantum potestis festinate. Nolite negligere quod uos pius deus peccantes sustineat, quia quanto diutius expectat ut emendetis, tãto grauius iudicabit si neglexeritis. Si forte putatis quia finis mundi tardius ueniat, uel suum unusquisq; con- D
syderet finem. Ecce dum libenter ac iucundissime moratur homo in mundo, multaq; in longa tempora disponit agenda, repente rapitur in morte, & ex improuiso aufertur à corpore. Sed ille est beatus qui semper illam habuerit ante oculos, & festinauerit in illa hora mortis paratus inueniri. Quòd si uultis scire charissimi q̃ magno metu magnisq; doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam, ut perducant illam ante tribunal iudicis metuendi, & tũc illa memorans opera sua mala & peruersa quæ die noctuq; gessit, contremiscit, & quærit ea fugere induciasq; petere dicens, Date mihi uel unius horæ spacium. Tunc quasi loquentia simul opera eius dicent, Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumq; pergemus ad iudiciũ. Hæc quidem peccatoris anima agit, quæ cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti uero anima cum separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modo timete, ut non tunc timeatis: illam nunc præcauete, ut tunc securi esse possitis. Mementote iugiter quod in medio laqueorum diaboli ambulatis, & ideo semper parati estote, ut quando domini præceptum fuerit missum, libere ab omni labe peccati ad requiem transire possitis. Non arbitremini uos in hoc mundo diu mansuros, quia nimirum prouenit, ut post dominicum missum præceptum, nec unius horæ momentum concedatur in hac uita consistere. Cauete igitur ne in exitu uestro tristitiam faciatis angelis, & gaudium inimicis. Scitote uero, quòd cum anima à corpore euellitur, statim aut in paradiso pro meritis bonis collocatur, aut certe pro peccatis in inferni tartara præcipitatur. Eligite modo quod uultis, & hoc iam in uita uestra disponite, aut perpetualiter gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impijs. Itaque fratres, saltem pœnæ uos terreant, si præmia non inuitant, & præsens seculum si despicere non ualetis, saltem cum iustitia possidete. Qui in adolescentia errauit, saltem iam in senectute

A ctute resipiscat,& mala quæ peccando commisit, pœnitendo iam expurget. Ecce paulatim
deficit mundus, & cuncta quæ uidentur, uelociter tanq̃ nebula, aut tanquam uespertina
umbra transcurrunt. Ecce quod olim prænuntiabatur, præsenti iam tempore perspicue cer-
nitur. Subtrahuntur, ut ipsi uidetis, omnia bona, & crescunt quotidie mala. Nolite ergo
fratres iam mundũ diligere, quem tanta cernitis cum uelocitate transire. Nolite in eius amo
re ancoram cordis iam figere, quem sic ad finem conspicitis declinare, præsertim cum apo-
stolus Iacobus clamet, quod amicitia huius mundi inimica sit deo. Si enim ipse mũdus nos
diligeret, diligendus utiq; nõ esset: quanto magis nunc, dum ipse nos odire probatur, quos
tantis malis insequitur, à nobis omnino spernendus atq; fugiendus est. Vitam ergo Cap. II
æternam ex omnibus præcordijs uestris amate, quam nunquam in secula finiatis. Illuc festi
nate ubi semper uiuatis, & ubi iam mori nũquam timeatis. Si enim sic amatis istam uitam
miseram fluidamq;, ubi cum tanto labore uiuitis, & ubi uix currendo, satagendo, sudando,
suspirando necessarijs corporis satisfacitis, quãto magis amare debetis æternam uitam, ubi
nullum laborem sustinebitis, ubi semper summa securitas, summa felicitas, summa libertas,
felix beatitudo, ubi etiam implebitur illud quod dominus in euangelio dicit, Erũt homines Matth. 22
similes angelis. Et illud, Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris mei. Qualis putatis tunc erit Matth. 13
splendor animarum, quando solis claritatem habebit lux corporum? Ibi iam non erit ulla
tristitia, nullus ibi labor, nullus dolor, nullus timor, nulla mors, sed perpetua semper sanitas
perseuerat: nulla ibi consurgit malitia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, nulla omnino
necessitas. Non erit ibi fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo ieiunij, nec ulla
tentatio inimici, non peccandi uoluntas, nec delinquendi possibilitas, sed totũ lætitia, totum
exultatio possidebit, hominesq; sociati angelis, sine ulla carnis infirmitate uernabunt. Erit
ibi iucunditas infinita, beatitudo sempiterna, quam qui semel adipiscitur, semper tenet. Ni-
hil hoc loco magnificẽtius, nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil uerius, nihil illa
B bonitate syncerius, nihil illa abũdantia copiosius. Ibi iam non formidabitur fortissimus ho
stis, qui cupit iugiter animas iugulare, nec facies omnino turbulenta tortoris. Non incutiet
timorem barbarorum immanitas, nec ulla ulterius timebitur aduersitas. Nemo in illo loco
glorioso indigebit uestimento, non est illic frigus, non æstus, nec ulla aëris inæqualitas. Nul
lus ibi esurit, nullus tristatur, nullus est ibi peregrinus, sed omnes qui illuc uenire meruerũt,
securi in propria patria uiuent. Non ultra aduersabitur caro spiritui, sed cum angelis inenar
rabilia sempiterna à Christo præmia tribuentur, & quod oculus non uidit, sicut dicit Apo 1. Cor. 2
stolus, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se.
Ecce qualem beatitudinem perditurus est, qui modo se dum licet, emẽdare noluerit. Idcirco
nos fratres domino auxiliante dedignemur ultra seruire peccato, qbus tãta beatitudo præ Cap. III
paratur in cœlo. Dum ergo tempus est, festinemus propitium nobis habere dominũ,
despiciamus quæ terrena sunt, ut adipiscamur cœlestia, cogitemus peregrinos nos esse in
hoc seculo, ut liberius festinemus ad cœlos. Velociter enim transeunt, & cito tanquam um-
bra pereunt cuncta quæ hic uidentur. Perpendamus charissimi fratres, quales erimus in die
iudicij, dei & angelorum eius conspectui præsentandi, quando opera nostra erunt nobis
ante oculos nostros ponenda. Qualis erit tunc ista confusio, cui contigerit pro peccatis suis
in conspectu dei omniumq; hominũ & angelorum erubescere, qui hic nec unũ quidem ho-
minem in se peccantem uult nunc inspicere? Quis pauor erit, deum iratũ uidere, quẽ placatũ
nõ ualet uniuersitas cõprehendere? Illũ ergo diem semper timeamus, quẽ modo præuidere
nullatenus possumus. Illũ diem iugiter pauescamus, & uel sic actus nostros reuocemus. Cõ
syderemus qs terror in die illo erit, cũ dominus de cœlis ad iudicandum seculũ uenerit: qui
metus erit, deũ uidere, ad cuius aduentũ uniuersa elemẽta quatient, & cœlũ cũ terra contre-
miscet, uirtutesq; cœlorum commouebũtur? Tunc nimirum præcinentibus angelorũ tubis,
omnes gentes quæcũq; sub cœlo fuerint, & omnis homo tã uiri q̃ fœminæ, in eo sexu unus
quisq; quo natus fuerat in mundo, boni & mali, sancti & peccatores, uel quicunq; ab initio
nati

nati & mortui fuerint, siue à bestijs deuorati, siue ab igne consumpti, siue etiam ab aquis absorpti, omnes simul in momento temporis, in ictu oculi resurgent, in ipsis sine dubio corporibus, atque in ipsa carne quam hic habuerunt, scilicet in uirũ perfectũ, in mensurã ætatis plenitudinis Christi, in qua & ipse dominus resurrexit à mortuis. Et omnes ante iudiciũ Christi uenient, pariterque eum electi & reprobi oculis suis uidebunt, sicut & ipse dominus in Euangelio dicit, Tunc uidebunt filiũ hominis uenietem in nubibus cœli cũ uirtute magna & maiestate, constipatum agminibus angelorum, & congregabuntur ante eum omnes tribus terræ, & separabit eos ab inuicẽ, sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet quidem iustos à dextris, impios autem à sinistris. Tunc dicet ad eos qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi, Esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi potum, & cætera quæ auditis in Euangelio. Tũc omnibus aspicientibus ostẽdet liuores fixurasque clauorũ, in ipso sine dubio corpore quod pro nostris peccatis uulneratum est, & ita peccatores compellans dicet, Ego te homo de terræ limo manibus meis formaui, & in paradisum meum quem non merebaris, collocaui, sed tu me meaque iussa contemnens, deceptorem sequi maluisti, unde & iusta pœna damnatus, inferni supplicijs deputatus eras: postea misertus tui, carnem assumpsi in terris, inter peccatores habitaui, contumelias & uerbera pro te sustinui: ut te eriperem colaphos & sputa suscepi: ut tibi dulcedinem paradisi redderem, acetum cum felle bibi. Propter te uepribus coronatus, cruci affixus, lancea uulneratus sum, propter te mortuus, in sepulchro positus sum, ad inferna descendi, ut te ad paradisum reducerem: tartara adij ut in cœlo regnares. Agnosce ergo impietas humana quæ pro te pertuli. Ecce liuores quos pro te suscepi. Ecce clauorũ foramina, quibus affixus in cruce pependi. Suscepi dolores tuos ut te sanarem, suscepi pœnam ut tibi gloriam darem, suscepi mortem ut tu haberes uitam immortalem, conditus iacui in sepulchro, ut tu regnares in cœlo. Hæc omnia pro uobis sustinui. Ampliora horum quid uobis debui facere & non feci? Dicite mihi nunc, uel ostendite quid passi estis propter me dominatorem uestrũ, uel quid boni egistis pro uobis? Ego cum essem inuisibilis & impassibilis, propter uos dignatus sum sponte pati, propter uos incarnatus sum: cum essem diues, propter uos egenus factus sum. Sed uos humilitatem meam & præcepta mea semper renuentes, seductorem magis quàm me secuti estis. Ecce modo nõ potest iustitia mea aliud iudicare, nisi quod merentur opera uestra. Ergo quod ipsi elegistis, tenete. Contẽpsistis lucem, possidete tenebras. Amastis mortem, ite in perditionem. Secuti estis diabolum, ite cum illo in ignem æternum. Quis putas tũc erit mœror, quis luctus, quæ tristitia, quæ angustia, cum hæc fuerit aduersus impios prolata sententia? Tunc erit malis dura separatio à dulcedine consortij sanctorum. Et tunc impij traditi in potestatem dæmonum, ibunt in ipsis corporibus suis cum diabolo in supplicium æternum, & permanebunt semper sine fine in luctu & gemitu. Procul quippe exulati à beata paradisi patria cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquam lucem uisuri, nunquam refrigerium adepturi, sed per milia milium annorum in inferno cruciandi, nec inde in secula liberandi, ubi nec qui torquet aliquando fatigatur, nec qui torquetur aliquando morietur. Sic enim ibi ignis consumit, ut semper reseruet, sic tormenta aguntur, ut semper renouentur. Iuxta qualitatem uero culpæ, pœnam unusquisque sustinebit gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iunguntur cruciandi. Non ibi audietur aliud nisi fletus & planctus atque stridores dentium, nõ ibi erit aliud consolamentum, nisi flammæ & terrores pœnarum, ardebuntque miseri in igne æterno semper in secula seculorum. Iusti autem ibunt in uitam æternam, in ipsa sine dubio carne quam hic habuerunt, & sociabuntur angelis sanctis in gloria sempiterna, nunquam iam ulterius morituri, nunquam corruptionem uisuri, sed semper læti ac dulcedine Christi iugiter satiati, fulgebunt sicut sol in gloria & claritate, quam præparauit deus diligentibus se. Et erit tunc, quanto quis amplius alio hic obediens deo fuit, tanto ampliorem illic mercedem accipiet: quantoque hic amplius quis deum amauit, tãto propius eum uidebit. Benedicamus igitur dominũ

Marginalia: C (right, line 1); Matth. 26 (left, beside "gelio dicit"); D (right, beside "quid uobis debui facere")

A dñm deum nostrũ fratres, qui ad læticiam spiritalem congregauit nos, simus in humilitate
cordis semper, & gaudium nostrũ penes ipsum sit. Non igitur de prosperitate aliqua huius
seculi inflemur, sed nouerimus felicitatem nostram non esse nisi cum ista transierint. Modo
gaudium nostrum fratres in spe futura sit, totum desiderium uita æterna sit, omnia suspiria
nostra Christo anhelent. Ille unus pulcherrimus, qui fœdos dilexit ut pulchros faceret, desi/
deretur, ad illum unum curratur, illi ingemiscatur, & dicant: semper magnificetur dominus,
qui uolunt pacem serui eius: Amen.

Finis.

DE OBEDIENTIA ET HVMILITATE SERMO.

Hic sermo ne pilum quidẽ habet docti hominis, nedũ Augustini.

IHIL sic deo placet quemadmodum obediẽtia. Cham maledictus fuit: Cap. I Gen. 9
& post multa secula manet quod dicitur, Semen Chanaam, & non Iuda, Daniel. 13
quia patri non est obsequutus. Cæterũ Sem, qui obsequutus est patri, be/
nedictionem habuit in omnia secula. Hoc itaq; dico, non est filiorum iudi
care de patribus. Nemo uadit ad magistrum & docet magistrum suũ. Ve
nisti ad me ut docerem te litteras: si tibi scripsero & dixero tibi, scribe quomodo ego scribo,
utiq; mirari debes quem magistrum elegisti. Ab aliquo doctus es, & uadis ad peritiorem
magistrum. Hoc totum quare dico? Vt obediẽtiam exhibeamus patribus nostris. Qui pa/
tribus non obsequitur, deo non obsequitur. Dicit enim dominus, Qui uos contemnit, me cõ Luc. 10
temnit. Qui ergo contemnit apostolos, contemnit Christũ. Qui cõtemnit patres, contemnit
Christum qui in patribus est. Hoc dico quia hæc in nobis summa & sola est uirtus obedien
tiæ. Si ieiunaueris diebus ac noctibus, orationẽq; feceris, si in sacco fueris uel cinere, si nihil
B aliud feceris, nisi quodcunq; præceptum est in lege, & tibi uisus fueris quasi sapiens, & obe/
diens patri non fueris, omnes uirtutes perdidisti. Vna obedientia plus ualet q̃ omnes uir/
tutes. Ieiunium uel continentia, nisi te diligenter attenderis, superbiam tibi facit, superbia
autem inimica est deo. Nihil sic odio habet deus, sicut superbiam. Quicunq; non obedit, nõ
facit de sanctitate, sed de superbia. Ideo enim nõ obedit, quia se meliorem putat illo, cui nõ
obedit. Simpliciter dico uobis, omnia peccata odio habet deus, mendacium, per/ Cap. II
iurium, furtum, & cætera, in quibus si quis deprehensus fuerit, non potest oculos leuare,
sed sic eum habemus quasi execrabilem. Si quis superbus est, multo peius facit quàm adul/
terium, & tamen loquimur cum eo. Qui fornicator est, potest aliquid dicere: Vicit me caro
mea, superauit me adolescentia mea. Non dico quòd sibi hoc facere liceat, aut quòd se excu
sare debeat, siquidem & hoc odio habet deus, sed in cõparatione mali dico. Quicunq; aliud
peccatum fecerit, uerbi gratia, si furtum fecerit, se excusare potest. Quid enim dicit? Propte/
rea furtum feci quia algebam, quia fame moriebar, quia ægrotabam. Superbus quid dicere
potest? Ideo superbia maius malum est, quia excusationem non habet. Cætera uitia eis no
cent, qui ea cõmittunt: cæterum superbia plus omnibus nocet. Hoc ergo dico, ne cogitetis
peccatum non esse superbiam. Quid enim dicit Apostolus? Ne quis incidat in iudiciũ dia/ I. Timoth. 3
boli. Videtis ergo quomodo quicunq; inflatur, in iudicium diaboli incidit. Hoc ergo dico
secũdum quod scriptum est, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, ut õmia, Iacob. 4
inquit, peccata fugiamus, maxime superbiam. Dico uobis quid agat qui per superbiam sibi
sapiens uidetur. Siquis uni de fratribus dederit consilium & dixerit ei: Frater, non debes sic
agere, non eum dignatur audire, quia se magis sapientem putat quàm illum qui dat consi/
lium. Et quid dicit in corde suo qui sibi uidetur esse sapientior? Ego igitur non habeo consi/
lium? Num tu es sapientior me? Licet non dicat, tamen ex eo quod contemnit cõsilium fra/
tris, in corde hoc loquitur. Ergo hoc dico, Qui superbiam habet, sine causa habet alias uir/
tutes, imò eas non habet, sed uidetur habere aliquid quod deo amicũ sit. Superbia in mona

sterio fit. Si ieiunamus erigimur, si orationē facimus pro peccatis, in superbiā erigimur. Aliquis ieiunat pro peccatis suis, & pro peccatis suis pœnitentiā agens in superbiam extollitur. A
Cap. III Ideo ieiunas, ideo oras, ideo præcepta facis, ut cōtra deū facias? Monachus si sūpbus est, multū ei melius fuerat si uxorē duxisset. Ego simpliciter dico, & libera fronte hoc dico, qā quicūq; superbus est, melius esset ei (& hoc ad cōparationē mali dico) ut omnia alia uitia haberet, & ex malis suis inclinaretur ad pœnitentiam, & non omnes despiceret. Si autē post peccata ageret pœnitentiā, utiq; dei misericordiam mereretur. Qui aūt superbus est, omniū malorū habet principiū, & non agit pœnitentiā, quasi iustus sit. Propterea superbia contraria est deo, quia deo nō subijcitur. Sic enim se habet quasi iustus. Superbus nō agit pœnitētiam pro malis, & gloriat̄ quasi pro bonis. Hæc quare dixerim, & uos ipsi intelligitis, & aliorum ruinæ uestra debent esse exempla. Propterea uenimus in monasteriū, libertatem seculi perdidimus, ut seruitutē Christi accipiamus. Deinde ista de fratribus loquor, qui solēt longius sedere à monasterio, nō eis debet nasci superbia de exemplo. In cœnobio uixisti, placuit tibi ut maneres in decimo miliario, nō propterea debes synaxim sanctorū fratrum contemnere: nec te ideo uiliorem putes, si ad fratres ueneris ad ciuitates. Si necessitatem haberes, ires & uideres mulieres, & si necesse habuisses, ires in plateas, recteq; non ires, ad synaxim sanctorum fratrum non uadis. O tu qui manes in secreto, aut melior es fratribus qui sunt in cœnobijs, aut peior es. Si melior es, ueni ut eis exemplum uitæ tuæ tribuas: si autem deterior es, ueni ut discas quæ non scis. Superbia nascitur, quando aliquis dicit se in secreto sedere, & fratres non dignatur uidere, & uisitare & in superbiam erigitur. Hoc propterea loquor præsente sancto fratre qui facit opere, ut hoc quod ego loquor, hunc sciatis opus facere. Deniq; multi sancti patres, qui uere patres sunt, qui regunt animas sanctorū, quando aliquos uiderint iuuenes ire ad secreta, & ad cœnobiū non uenire, & in superbia esse, uadunt & uim eis faciunt, & adducent eos, non ut eis noceant, sed ut tollatur eis superbia. Nec hoc propterea dico, ut illi qui manent in secretis, & ueniunt ad cœnobium, & fratres uisitant, ab his B qui sunt in cœnobijs arguantur quasi sint impatientes, nec quasi humiles. Nemo dicat de uobis: Ecce ille qui in eremo sedet, quia non patitur, uenit: propterea uenit ut superbiam deponat: propterea uenit ut te ædificet, & non destruat: Videte qualis uitæ. Sic uiuit in deserto, & tamen gloriam non habet eorum qui in deserto sunt. Deus itaq; omnipotēs omnia quæ loquuti sumus, orationibus sanctorum nos quoq; implere faciat. Nihil enim grande est dicere, sed facere: & si quid facere non possum & loquor, ideo loquor, ut qui potest facere, faciat. Qui habet aures audiendi, audiat in Christo Iesu domino nostro, cui est honor, uirtus & potestas in secula seculorum. Amen.

Finis.

DE BONO DISCIPLINAE.

Non est Augustini.

Cap. I VLTI sunt qui sanæ doctrinæ aduersantur, iusticiam culpant, & disciplinam imperium esse iudicant, ac rationabilem castigationem superbiæ assignant, cū non sit imperium, nisi ubi aliquid iubetur iniustum: nec sit superbia, nisi ubi negligitur disciplina. Disciplina igitur magistra est religionis, magistra ueræ pietatis, quæ nec ideo increpat ut lædat, nec ideo castigat ut noceat. Deniq; mores hominum irata corrigit, inflammata custodit, ita Salomone dicente, Fili, ne deficias à disciplina domi-
Prouer. 3 ni, neq; fatigeris cum ab eo increparis: Quē enim diligit dominus, increpat, flagellat autē omnē filium, quem recipit. Nihil profecto est quod non disciplina aut emendet, aut saluū faciat. Quam si quis sapiens apprehenderit, nec gratiam amicitiarum perdit, nec periculum
Cap. II damnationis incurrit. Nemo disciplinam irrationabilem putet, sub qua uidet uniuersis quæ in cœlo, & sub cœlo sunt, uerbo cooperante compositis omnipotentis dei stare consilium. In principio enim operis sui, deus nihil prius quàm disciplinam fecit. Nam cū

A assistente sapientia,cœlum suspenderet,terram pararet,maria cōcluderet,& suis locis,suisq́; temporibus cursum solis, lunæq́; globum disponeret,omnia sub disciplina cōstituit. Quid autem non esset tenebrosum,quid non incompositum,quid non haberetur absurdum,nisi constitutis legibus cuncta starent elementa? Nunquid sine disciplina agitur solis cursus? qui quamuis diurni itineris necessitatem infatigatus impleuerit,ad officium tamen suum matutinus occurrit,& se in parte cœli quotidie terrarum spacia lustraturus ostendit. Tanta est disciplinæ ratio,ut intra temporum metas lege conscriptas ita indefessi itineris alternis uicibus syderū cursus agitetur,ut nec luna defectionis suæ damna effugiat,nec solem diurni luminis flamma destituat.Nunquid sine disciplina est,quòd tanti maris fluctus humili terrarum littore continentur,& in suo sinu frequenter incitata uentis altior aggere unda concluditur? Omnia profecto insipiens natura confunderet,nisi mundum disciplinæ ratio gubernaret.Hæc ideo proposuimus dicere,ut disceretis obedire euangelicis præceptis,& cœlestibus obtemperare mandatis.

Quid autem rationalem animā, & ad dei imaginem factam expediat,facile potest homo intelligere,cum uidet sacratis per uoluntatem dei constitutionibus disciplinæ etiam elementa seruire.Audite prophetam dicentem: Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore.Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus,& pereatis de uia iusta.Bene in omnibus causis timor obtemperat disciplinæ,qui pro hoc ipso quòd imminentes periculorum casus aut iras iudicum cauere nouit,potestatē cōseruandæ salutis obtinuit. Quid igitur adultero castū? quid furi esset tutū? quid latroni non peruium? Quis non expauesceret concaua littorum,secreta syluarū? Quid non præsumptio possideret,nisi furorem animorum sub metu pœnæ disciplina compesceret? Ac nisi constitutus esset ordo uiuendi,nunquam profecto finem poneret natura peccādi.Nihil est quod non gula suadeat,si gulæ disciplina consentiat. Nihil est quod non perdat luxuria,si amore uitiorum à te disciplina discedat.Nihil est quod non habendi cupidi-
B tate animus occupet,nisi auariciæ uitium disciplina condemnet. Omnia sub metu disciplinæ uitia iacent.Iam non est in quo fides unquam erubescat,si homo futurum dei iudicium respiciat,& causam reddendæ rationis intendat,nec est in quo uindex scelerum flamma desæuiat, si intuitu disciplinæ,aut quæ sunt honesta cogites, aut quæ sunt pudenda castiges.Multi ibi nomen crudelitatis imponunt,ubi pro amore disciplinæ crimen admissi sceleris supplicio uindicatur latronis,cum sententia uindicantis iustis legibus seruiat,& non solum præsentibus,sed etiam futuris manum porrigat.Quis igitur non licite crederet se debere peccare,si impudicis & impijs actibus iudex non perscriberet disciplinam?

Cap. III — Psal.2

Videamus quid lex loquatur,Non occides,non adulterabis, non falsum testimoniū dices.Hæc sunt disciplinæ legis,quibus etiam districtio sententiæ secularis obsequitur,impugnando turpia,resecando criminosa.Nam adijcit scriptura, Iudex non est uindex positus boni operis,sed mali:ita ut etiam uicarium pœnæ genus exigat,cum dicit,Oculum pro oculo,dentem pro dente.Sed istam antiquam sententiæ seueritatem facile uitare possumus,si flammas futuri iudicij cogitemus.Absolute autem docet Paulus apostolus posse cōtemni secularis arma iudicij,qui dicit,Si uis potestatem non timere,quod bonum est fac. Sed hæc non ociose tractanda sunt:nam cum de his terrenis potestatibus Apostoli doctrina cōmemorat,sensibus nostris cœlestis iudicij partes insinuat.Nam cum docet seruiendum seculi legibus,admonet necessario hominem futuris cauere temporibus. Si uis,inquit, non timere potestatem,quod bonum est fac:Hoc est dicere,si uis futurum non timere iudicium, Declina à malo,& fac bonum.Ergo hanc primam constitutionis formam,quæ seculi legibus caret,cauere debemus & uincere,ut possimus à nobis illud præiudicium perpetuæ mortis excludere.Quia quos ista temporalis non affligit pœna,hos illa in æternum insatiabili tormētorum persequitur dolore.Nemo autem illum homicidij crimen euasisse æstimet,quem excusatum secularis iudicij corrupti sententia absoluerit.Nec ille adulterij facinus prætermissum putet,qui indulgentiæ lege deprehensus euasit.Nemo cum sanam dexteram uidet,fal-

Cap.IIII — Exod.20 — Rom.15 — Leui.24 — Rom.13 — Psal.36

sitatis reo debita iure supplicia iudicet fuisse concessa. Defunctis corporibus salua sunt cri- A
mina, nisi fuerint prius apud deũ lachrymarũ intercessiõe purgata. Expectat eñ reum suũ
gehenna debitis armata supplicijs. Ad confusionem magis præsentis uitæ, non ad absolu-
tionem criminis pertinet autoritas sententiæ secularis. Illa ergo nobis sunt ante omnia cogi
tanda supplicia, ubi homo uiuet durante pœna, ubi nec tormenta corpori, nec desunt mem
Cap.V bra tortori. Quæ tamen facile uitare possumus si habenas disciplinæ teneamus,
Rom.13 dicente Apostolo, Si uis non timere potestatem, bonum fac, & habebis laudem ex ea. Quis
sapiens non ad hæc disciplinæ bona animum lætus apponat, ubi potest homo non solum
criminis pœnam uitare, sed & gratiam laudationis acquirere? Audite prophetam dicen-
Psal.2 tem: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de uia iusta. In
hoc loco ad illos puto pertinet ista sententia, ad quos nondum disciplina peruenit, qui ad-
huc in deuijs morantur, capti antiquo superstitionis errore. Probantur enim sub lege nun-
quam uixisse, qui admonentur ut apprehendant studium disciplinæ. Sequitur in hoc psal-
mo, Ne quando irascatur dominus, & pereatis de uia iusta. Igitur si illos propheta statuit
reos, ad quos disciplina nunquam peruenit, quid de illis iudicandum putamus, quos disci-
plina destituit? Inter utrorumq; actus autoritas propheticæ lectionis incusat minorem pla
nè culpam, non peruenisse ad disciplinam, quàm legem disciplinæ respuisse. Ecce dicit pro-
Sap.3 pheta, Qui spernit disciplinam, odit animam suam. Et uere ut dixit ita est: nam hostis est &
inimicus animæ suæ qui spretis disciplinæ monitis, diabolicis occupatur officijs. Dicunt ali-
quanti disciplinam satis duris legibus constitutam. Loquantur ista satis miseri, quos ad
omne facinus ille diabolus autor mortis inuitat, quorum mentes insatiabilis gula possidet,
super quos regnat ebrietas, quos turpis luxuria captiuos tenet, & à quibus nunquam super
bia ingrata discedit. Illis autem quibus est studium honeste fidem seruare continentiæ, hu
militati, pietatiq; seruire, dulce disciplinæ onus est, & leue iugum domini, quod non grauat,
Cap.VI nisi aut perditos, aut perituros. Erubesco dicere in confusionem humanæ negli- B
gentiæ, quare apud aliquantos parum proficiat disciplina, cum uideamus pastorale magi-
sterium etiam apud muta animalia non perire. Doceant nos ecce seruare ordinem discipli-
næ tam dociles equorum animi, cum in gyrum ducti flexuosis gressibus membra compo-
nunt, & sub unius habenæ retinaculo ita laxari se cõsentiunt, ut & currẽdi & standi modus
sub quadam legum dispositiõe seruetur: Ita quos natura numero diuidit, studio disciplinæ
coniungit. Videte quàm fortia boum corpora plaustro subiaceant, quæ intantum imperio
animum parant, ut tumentia naturaliter leui iugo colla supponant. Ita disciplinæ constitu-
tionibus seruiunt, etiam quæ in feritate nascuntur. Vnde miror aliquotiens hominem, cui
inest sapientia & intellectus prudentiæ, passim præcepta disciplinæ negligere, cũ uideamus
mutum animal uitia cauere, iussis obtemperare, imperio deseruire, atq; ita ad omnem obe-
dientiam animum aptare, ut cum opus fuerit, armatis legionibus occurrat, & hostilibus se
Esa.1 telis iussum obijciat. Audite in hoc loco prophetam dicentem: Cognouit bos possessorem
suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognouit. Vereor dicere, ne uestrã
negligentiam pulset ista sententia. Non autem cognoscit dominum, qui conditionis suæ nõ
Cap.VII cognoscit officium. Ostendam sanè quomodo dominus possit aut inueniri, aut
cognosci, si tamen est animus uidentis. Si uis uidere dominum, require mendicum, respice
ad pauperem, suscipe peregrinum, uisita infirmum, curre ad carcerem. Si uis uidere deũ, uin-
cula captiuitatis absolue, nodos iniquitatis incide. Audi de hoc dominum dicentem, Esuri-
ui, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere, hospes fui, & suscepistis me, nu-
Matth.25 dus fui, & operuistis me, infirmus fui, & uisitastis me, in carcere eram, & uenistis ad me. Mo-
neo itaq; ne despicias nudum, ne cæco manum subtrahas, ne inuolutum pannis cõtemnas.
In hac enim ueste primum dominus cum à magis quæreretur inuentus est. Et quia de disci-
plina fecimus mentionem, sub qua fides Christiana uiget, necesse est ut omnia in aures ue-
stras uitæ ornamenta deferantur, ut intelligat unusquisq; parum sibi prodesse conuersatio-
nis fa-

A nis famam,nisi in contemptu mundi amauerit disciplinam.
Ergo cui studiũ est,Christũ colere,prius cordis & corporis suscipiat indumenta.Om̃is Cap.VIII
igitur uita religionis professæ,integritatis debet famam sentire,ne quẽ expectat corona uir-
tutis,pudoris damno feriat.Corporis integritas uitam muniat,integritatem fides inconta-
minata custodiat,ut manente utriusq; partis beneficio,immaculatum hominẽ faciat regna
re cũ Christo.Sed in hoc solum cõstat conuersationis nostræ ratio,ut boni simus. Laboran
dum igitur illi ante omnia est,ut qui bonitatẽ sequitur,bonus esse iudicetur.Nam q̃uis ho
mo purum corpus immaculatumq; custodiat,laceratam uitam ad deũ portat, cuius actus
uultũ infamat,licet sciamus conscientiam solam bonis actibus posse sufficere. Sed quanto
melius est ut semper de te bene sentiat qui circa ianuam suam uanis suspitionibus frequen-
ter ægrotat? Insitũ est enim naturaliter uulgo,ut de bonis semper male iudicet. Sed tu qui
curam bonæ famæ colis, studio tuo gratiam integræ opinionis acquire. Vita ergo no-
stra ita sit lucida, ut sit omnibus nota.Integritas religioni,pudor seruiat humilitati.Quem
amor tenet seruandæ integritatis,ante omnia falsi ad se famam non admittat erroris.Ma-
gnum est quidem & gloriosum,& usq; ad cœlum omnium ore proferendum,nunq̃ malis
actibus locum dedisse:sed multo fortius est,nunq̃ falsis suspitionibus laborasse. Quid em̃
tibi prodest sobrietas,si uitia ebrietatis exerceas? Quis te non ebrium iudicet,si inter efflue-
tes uino calices saltantiũ gyros imiteris? Quis te castum putabit,si te uiderit meretricum fa-
bulis mixtum,scenico sermone compositis, aut loquẽtem turpia,aut inhonesta resonantẽ?
Laudo quidem conscientiam castitatis in te,sed odi colloquium meretricis. Cap.IX
In quo loco fortasse dicat tibi aliquis: Sufficit mihi pura cõscientia. Quantum ad in-
nocentiam pertinet tibi soli suff.cit.Sed prouidendũ est,ne facilitate tua alter peccet, & alie- Matth.18
num peccatum in te redundet,iuxta illud quod dicit scriptura: Væ illi per quem scandalum
uenit.Quamuis autem precioso serico corpus uesties,& niueo uellere membra componas,
B non sine macula diẽ transigis,si camini ardentis ora contigeris.In omni igitur actu tuo uitã
tuam disciplina comitetur.Si uis placere Christo,elabora ut professionem tuam fides adiu
uet,fama cõmendet.Præcedat uos patientia humilitatis socia,assistat pudicitia integritatis
magistra,fugiat cupiditas,erubescat ebrietas,luxuria actus suos lugeat,superbia confusa di
scedat.Quicunq; igitur est qui festinat deum agnoscere,sub hoc disciplinæ ordine Christũ
poterit inuenire.Multa quidem erãt adhuc dilectissimi,quæ disciplinæ ratio suadebat ape-
rire,quæ interim putauimus differenda,ne ociosis auribus fastidium pareret longa narra-
tio.Sanè ne quid in hoc opere subtraxisse uideamur,elaborabimus ut ea quæ religiosis acti
bus competunt sequenti tempore disseramus.

Finis.

AD LECTOREM.

Sermo locululeij,nec docti,nec diserti.Quid habuerunt uel frontis,uel
mentis,qui talia scripta nobis obtruserunt nomine Augustini.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HYPPONEN. episcopi,De uisitatione infirmorum liber primus.

VISITATIONIS gratia nepoti meo charissimo morienti extremum ua Cap.I
ledicturus hesterna die processi:sed tactus dolore cordis intrinsecus,nõ si-
ne quantulacunq; oculorum humectatione,uix in uerbum aliquod tandẽ
ora singultuosa resolui,unde nec digna me, nec digna se satis proferre po
tui.Si enim,quod omnium est ausus animus dolore nõ minimo affectus,
uerba attemperaret,ipsa uerborum attentatio lachrymarũ esset augmentatio. Parcebam
itaq; uerbis,ut parcerem lachrymis.Non consolatorias siquidẽ effundere lachrymas,effœ-
minatorum est:porrò nullas,cum gaudere cum gaudentibus,flere cũ flentibus iubeamur,

& inobediētia & inhumanitas est: Nam & lachrymatus est Iesus. Plorabo igitur mi nepos dilectissime, ne si inobediens & inhumanus sum, non sim imitator saluatoris mei Iesu, temperabo quoq; me à lachrymis, ne nimis uidear effœminatus. A

Cap. II Tu quoq; quia uiam uniuersæ carnis nepos amatissime ingredi festinas, quo uisurus es parentes tuos, patriarchas sanctos, omnium etiam summam beatitudinem. Ad tanti igitur itineris ne deficias in uia subsidium, grande uiaticum tibi est nessarium. In muro ciuitatis supernæ apponendus est lapis uiuus, in cuius ædificatione nō auditur strepitus aut malleus. Hic proferendus est strepitus, hic adijciendus est lapidi malleus, hic conterendum est totum lapidis quadrandi superuacaneum. Strepitus sit peccatorum tuorum recordatio, super quibus perstrepet in aure sacerdotis humillima tua confessio, iuxta illud apostoli Iaco-
Iaco. 5 bi, Confitemini alterutrum peccata uestra. Malleus sit pœnitentia cordis plus quàm pectoris percussio, quæ utraq; dum adhuc aliquantulum in hac uita præualent, ita modificentur, ut in ædificij dei appositione necessaria habeantur. Nam quò uadis? Ad uitam. Per quam
Ioan. 14 uiam? Audi deum dicentem, Ego sum uia, ueritas & uita. Nō potes errare, Christus uia est. Non potes falli, Christus ueritas est. Non potes non uiuere, Christus uita est. Per Christū uiam uadis ad Christum ueram uitam: Christus uia est, tu uiator, Christum uiaticū porta: conducet te ad seipsum uia, ueritas & uita. Sed quomodo inuenies uiam istā, quomodo inuenies uiaticum? Christus deus est, deus autē ubiq; est. Si deus ubiq; est, & in te est, post te est, ante te est, & incircūitu tuo est, dei om̄ia plena sunt: ne longe deū arbitreris, ubicūq; quæ-
Psal. 138 sieris, ipsum inuenies. Si ascenderis in cœlū, illic est, si descenderis ad infernū, adest. Si assumpseris pennas tuas diluculo, ut habites in extremis maris, etenim illic manus sua deducet te, & tenebit te dextera sua. Deus igitur ubiq; est. Hospitem deum habes, hospitium acceptū fac hospiti tanto, & tunc securus dices hospiti tuo, ut in eundo deducat te, & in deducendo conducat te, in conducendo perducat te, & in perducendo hospitetur te.

Cap. III Dico tibi, si sibi gratum exhibueris hospitium, gratum & gratius exhibebit tibi hospitium suum. O q̄ beatus eris si hospes dei fueris, si in ciuitate sua, cœlesti scilicet Hierusalem, B
Matth. 25 mansionem acceperis. Si deus in die aliqua tibi gratias agens dixerit: Hospes fui, & collegisti me, & q̄diu fecisti uni ex his minimis meis, mihi fecisti: Veni benedicte patris mei, perci-
Rom. 8 pe regnum. Erraueram equidem, quoniam pro hospitio tuo hospitium dei promiseram, tibi est iam conscriptum, imò iam conregnantem hospitem uocaueram. Non promittit tibi deus hospitium, promittit regnum, regnabis cum Christo, eris hæres dei, cohæres autem Christi. Sed ad tātam felicitatē adipiscendam præparatio multifaria tibi charissime est necessaria. De cōfessione & pœnitentia superius breuiter notatū est: Cōfiteri & pœnitere, à ma-
1. Pe. 3 lo est declinare. A malo declinare, quodāmodo bonū est. Sed audisti: Declina à malo, & fac bonum. Bona est à malo declinatio. Sed necessaria est ad bonū faciendū festina & efficax
2. Corin. 9 exhilaratio: Hilarem enim datorē diligit deus. Et quid est bonū facere? In publico est boni
Matth. 25 faciendi regula. Enarrat sibi bona impensa doctor doctorū ita dicens: Hospes fui, nudus & in carcere, sitiens & esuriens, & ministrasti mihi. Et hæc mihi fecisti q̄diu uni ex minimis meis fecisti. Grande bonum quod cum fit in pauperes, redundat in deum. Sed in pauperes lar-
1. Cor. 13 gitio non est totius boni exhibitio. Dicit Apostolus, Si distribuero in cibos pauperū om̄es facultates meas, charitatem aūt nō habuero, nihil mihi prodest. Ergo totius boni sūma est charitas. Distributio facultatū tuarū in pauperes, nisi ex radice charitatis ꝓcedat, in deū nō redundat. Deus charitas est: quod ex deo procedit, in deū redundat: quod in deum non redundat, ex charitate non procedit. Ex deo igitur processio, & in deum redundatio, dei dona sunt. Distribue igitur tua sic in pauperes, ut in deum distributio redundet. Sed quid distri-
Tobiæ. 4 bues? Forsitan deest quod distribuas. Audi Tobiam, Fili, si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si autem exiguum, etiam illud exiguum impertiri stude. Si dederis alicui calicē aquæ saltem frigidæ, non perdes mercedem tuam. Sed forsitan & aqua deest: sed habes quod distribuas, habes teipsum, da teipsum deo, & habebis ipsum deum. Quomodo dabis te deo?

Dispone

C Dispone domui tuæ,quia morieris tu & non uiues.Forsitan domum non habes,dispone Esa. 38
tibi,si non disponis domui. Qualis erit illa dispositio? Dilige deum,& diliget te Cap. IIII
deus. Assume pennas cum quibus ad deum euoles. Pennæ quibus euoles sunt dilectio dei
& proximi. Dei & proximi dilectio,aperta tuiipsius est dispositio. Diliges proximum tuũ Leui. 19
sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. De dilectione dei quid dicam? Dili- Rom. 13
ges dominum deum tuũ ex toto corde tuo,ex tota anima tua,ex totis uiribus tuis. Diligat Deut. 6
deum oculus tuus,os tuum,manus tua,pes tuus,omnis sensus tuus. Quicquid dilectionis
in te est,tu totus diligas deum. Hæ sunt duæ alæ quibus euoles ad cœlos, transueharis ad
sanctos,inseraris inter angelos. Si ociosa sit manus ab opere,pes à deambulatione,sed nũ-
quam sancta anima uel mens timẽs deũ,uacare poterit à dilectione. Sed dicis, Diligo deũ.
Bene,utinam sit in re quod promisisti sermone. Dilectionis dei probatio, mandatorum ip-
sius est completio. Operũ suorum uoluntaria completio,amare quod amat deus, ardenti
desiderio amplecti quod facit deus. Si igitur deũ diligis,quod facit deus diligis. Et si quod
facit deus diligis,disciplinam dei flagellantem te diligis,flagellum dei sustines,tussi labo-
ras, pulmone deficis, cibum stomachus respuit, phthisi decoqueris,uinũ fastidis,dysente-
ria sauciaris,multimodo morborum genere afficeris. Sed & hæc,si oculum habes, si re-
cordatus es, dei dona sunt. Disciplinam patris ne abiicias fili, Nemo filius quem non cor
ripit pater,sed noli deficere à disciplina domini,& ne fatigeris dum ab eo argueris: Quem Prouer. 3
enim diligit dominus,corripit,& quasi pater in filio complacet sibi. Vis scire,quia infirmi-
tas corporis salutem animæ parturit,audi dominum apostolo respondentem: Virtus in 2. Cor. 12
infirmitate perficitur: ac si dicat: Complectere quam pateris infirmitatem, quoniam ita
proficies de uirtute in uirtutem,si in infirmitate uirtus augmentatur. Virtus autem est sa-
lus animæ,infirmitas corporis: quandoquidem per uirtutem animæ parit salutem. Do-
num dei est: Non enim est aliunde nisi ex deo salus animæ. Flagellũ ergo dei ne cõtemnas,
D sed flagellatus dic deo gratias. Dilige corripientem,dilige corrigientem, dilige arguentem.
Non in furore, non in ira, sed in misericordia aperi pulsanti, deuotus esto uocanti,gra-
tias age miseranti, redi ad te, cogita parumper: cogita de deo, pensa si potes: quoniam
super omnia opera sua ipsius miserationes. Ipse deus est,ipse iudex est,nec te uult damna-
ri,nec uult te male iudicari,uult tui misereri,flagellat in te misericorditer qui in eum deliqui-
sti pertinaciter. Deus meus,deus meus audebo dicere,pace tua dicam,quoniam Cap. V
magno repletus gaudio dicam: In quodã ecstasis tripudio de te præsumendo dicam,nisi
quia deus es,iniustus esses,quia peccauimus grauiter,inhæremus peccato pertinaciter,gau
demus de peccato,post peccatum ambulamus,extenso collo peccatum nostrum prædica-
mus, nec abscondimus, & tu placatus es: nos te prouocamus ad iram, tu autem condu-
cis nos ad misericordiam. Nos iritamus te ad furorem,tu autem differs uindictam. Iusto
exterminio punire poteras peccantes,subuertere neglígentes, & patientia tua expectat ut
corrigamur pœnitentes. Deus meus misericordia mea. Nunquid non hæc est iniusticia?
Sed nunquid iniusticia apud deum? Absit. Quòd enim sustinet deus,iudex iustus patien- Rom. 9
ter,quòd iusta sæueritas flectitur misericorditer,totum deus est. Neque enim aliter deus
esses nisi flectereris,nisi patereris, nisi misereris,nisi deus esses. Quodcunque igitur facis, tuũ
est. Fac igitur deus quod facis, quia quod facis,tuum est: quod tuum est, bonum est: quod
igitur facis bonum est,deus meus misericordia mea. Cap. VI

Tu igitur chare mi,ad modicum migraturus de mundo,tantam & tam ineffabilem
benignitatem domini dei tui ne spernas,flagellum ipsius gaudenter suscipe: Flagellat in te
quod nescis,nec iniuste: Iusta enim sunt ipsius iudicia,morbus hic corporis,medicina est spi
ritalis. Porrò recogita quod morbus tuus,ut aiunt medici,est incurabilis,& tecũ reuolue,quoniam si
cõtra deũ præsumpseris murmurare, & morbum uelis nolis,sustinebis: nec murmurando
sanaberis,imò anima debilitaberis,dũ contra deũ tuũ,patrẽ tuũ, medicum tuũ,magistrum

tuum mansuetissimum & tranquillissimũ, in ipso flagello pacatissimum, qui nunq̃ iratus est, cum iratus est misericordiæ recordabitur, murmuraueris. Meis igitur acquiesce consilijs, & quandoquidem murmurando duo mala sustineres, pacificus esto, & grauamen corporale fac tibi antidotũ spiritale: Non enim si in flagello uis deũ recognoscere, corpore & anima flagellaberis, non enim flagellat deus bis in idipsum. O q̃ iucundo pectore, q̃ læto corde, uisitationẽ diuinã debes præoptare. Certe si corpore totus præualeres, infirmitatem medicinalem à deo debueras uotis omnibus expetere, ne sanitas corporis infirmitas esset animæ metuere. Nihil aliud scio, sed quia infirmaris, utiliter debes gaudere, quia iuxta est uocatio diuina: Debes ei totis nisibus lætus adhærere. Eia si episcopatũ aut honorẽ aliũ, aut sanitatem infirmis optabilẽ tibi concessisset deus, nõne omni gaudio illud donum dei susciperes? Certe maiori exultatione & affectuosiori uoluntate, cũ gratiarũ etiam actione hanc dei animaduersionem debes tibi unicam habere, quia & hoc utilissimũ donũ dei est. Porrò si de uitæ istius naufragio, deq̃ compendiosæ mortis cõparando cõmercio cogitares, q̃ inenarrabiliter uiuere fastidires, q̃ festinanter mori in dño concupisceres, Beati enim mortui qui in dño moriuntur. Nam ut collationẽ quandã breuiter faciamus, conferamus si placet de uita præsenti, quæ initium dolorũ est, & quasi per amicũ litigium quid potius appetendũ sit, male uiuere, an bene mori, discutiamus: nã bene uiuere præsentialiter nemo potest, Omnis enim homo mendax. Et Apostolus homo præ cæteris hominibus uidens aliam legẽ in mẽbris suis legi mentis suæ repugnantẽ, cupit dissolui & esse cũ Christo. Et scimus quia omnis creatura ingemiscit & parturit, usq̃quo liberetur à seruitute corruptionis per eum qui subiecit eam in spe. Deniq̃ quis numerare potest præsentis uitæ molestias? Esurire, sitire, algere, calere, lassari, & innumerabilia ex ipsa consuetudine nobis domestica sunt: tamen initium dolorum hæc. Sed ut altius reuoluamus quæ intra nos sunt, cupere, amare, odire, fornicari, adulterari, occidere uel occidi, rapere, furari, nõne inimicæ passiões nobis sunt, tamẽ quis immunis, quis liber est ab his omnibus? Et quis tot & tantarum obnoxius passionum, immunis erit à peccato? Et quis uiuens sub peccato, bene uiuit? Ergo male uiuit omnis homo, & peccatũ malũ est. Deniq̃ audenter ꝓnuncio, quia principiũ uitæ hominis initiũ dolorũ est. Fuere philosophi hoc nõ ignorãtes, qui in ortu puerorũ lugebant, in morte aũt gaudebant: hoc significãtes, quia homo ad laborẽ nascitur, ad requiẽ aũt moritur. Sanctus etiã Dauid & de ortu & de uita filij, quẽ de Bersabee susceperat, intãtũ est cõtristatus, ut dũ puer adhuc uiueret, lugens & incœnatus maneret, mortuo aũt puerulo & gauderet & cœnaret. O mors desiderabilis, ô mors omniũ malorũ præsentiũ finis, ô mors laboris clausula, quietis principiũ, quis excogitare queat tuarũ utilitates beatitudinũ? Nam male mori, Christianorũ nõ est: bene aũt mori, cũ Christo uiuere est. Et quis ipsius beneficia sufficiẽter expediat, quæ hominẽ Christo cõglutinat, quæ ut dictũ est, finis malorũ est, nutrix initiũq̃ securæ felicitatis est. Valeas mors mi dilectissima, confiteor si possem, libenter te cõplecterer, libenter te gustarem, ultro subirem: & testor, quia omnis mea cogitatio, & epistolæ præsentis frequẽtata lectio instigat me ad tui dilectionẽ, tantum ne intempestiua uenias. Tu aũt caro mea & os meũ, quẽ epistola mea uisitat, quã & extremã moriturus accipis, de hac eadẽ epistola, & de alijs quæ in te sunt exẽplaribus, cõsolationem accipe, ne in extremo positus, tanq̃ desolatus ad curiã dei tui uenias. His omnibus expletis oratio tibi est necessaria, ergo deũ alloquere, & nihil secus egeris, de ipso securus ita affare: Deus meus, deus meus, misericordia mea, refugiũ meũ, te desidero, ad te cõfugio, ad te uenire festino, ne despicias me sub tremendo discrimine positũ, adesto mihi ꝓpitius in his meis magnis necessitatibus: non possum me redimere meis operationibus, sed tu redime me & miserere mei. Diffido de meis meritis, sed cõfido de miserationibus tuis, & plus cõfido de tuis miseratiõibus, q̃ diffidã de malis actibus meis. Tu es spes mea deus meus, tibi soli peccaui, mea culpa: Qui fui tibi charus ad redimẽdũ, non sim uilis ad perdendum, & nunc ad te uenio qui nulli dees: cupio dissolui & esse tecũ. In manus tuas cõmendo spiritũ meũ dñe. Respice in me dñe deus ueritatis, & præsta mihi deus

Marginalia: C (beside line 1); Apoc. 14 (beside "biliter uiuere fastidires"); psal. 115, Rom. 7, Phil. 1 (beside "enim homo mendax…"); D (beside "nis erit à peccato"); 2. Reg. 12 (beside "hoc significãtes").

C hi deus meus,ut in pace dormiam & requiescam: Qui in trinitate perfecta uiuis & regnas
deus,per omnia secula seculorum: Amen.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS episcopi, De uisitatione infirmorum liber secundus.

VPERIORIS tractatus cursum me clausisse putaueram,cum quidam Cap.I
de fratribus illum accipientes,ipsi attentius inhærentes,accurate collauda/
uerunt,& sicuti testabantur pro alia utilitate sui gratanter relegerũt,& eũ
cõmuni decedentium à seculo consolationi necessarium iudicauerũt: ego
autem fraternum gaudium meũ existimans,ita illud complexatus sum,
ut in ipsorum lætitia mihi meũ complaceret opusculum,& quod ipse im/
præmeditatus dictaueram,solitario peragerem scrutinio.Erant autem quæ scripta fuerant,
simpliciter,sed ut reor catholice dicta. Vnde & dictorum simplicitati propter fratrũ bene/
uolentiam,qui iam ita laudauerũt,peperci.Ipsi autem licet uolumen esset paruulum, Visita/
tionem illud infirmorum appellauerunt: ego autẽ superiora uti erant,manere passus sum.
Sed quoniam epistolari studueram breuitati,quædã prætermiserã quæ ad eandẽ infirmi ui/
sitationẽ necessaria fuissent.Ea ergo quæ cõpendij gratia prætermiserã,necnõ & ea quæ sup/
idem negocium à me postea requisita sunt,stilo subsequẽti cõmendaui. Erãt quoq; ordine
præcedentia, sed ipsa præposterauit ad alia tendenti non inutilis uelocitas.

Mi charissime recessurus à nobis,te etenim compellit dies ultima,fidelis esto, sine fide Cap.II
enim nõ potes placere deo,neq; enim infidelis deo est acceptabilis.Sunt ergo de deo multa
credenda,ad salutẽ animæ necessaria.Sacramẽtis igitur diuinis fides plus q̃ uerborũ argu/
mẽtatio adhibenda est: Neq; etenim singillatim de deo credẽda per rationis argumẽta pos/
sumus cõprehendere,possumus aũt & debemus credere:nam neq; de deo loquimur, quin
D à nobismetipsis aliquantulũ mente excedamus. Vbi igit' est mentis excessio, idonea est fi/
dei successio.Mirabile ergo illud de trinitatis unitate,de unitatis deifica trinitate, sacramẽtũ
magis est credendũ q̃ exponendũ: Enimuero credatur sacræ sciptura testimonijs. Sunt &
alia de deo filio,quasi nobis propinqua & cõtigua,& ex ipsa sui propinquitate & cõtiguita/
te nobis familiaria,& ex ipsa familiaritate delectabilia.Delectabile quippe est homini & sa/
lutare morienti,loqui & satiari de humanitate Christi. Quòd em̃ uerbũ caro factum est, & Ioan.1
habitauit in nobis,hominis est: q; homo deus factus est,hominis est: utrũq; igit' hoc ineffa/
bile sacramentum hominis est. Quoniã ergo infirmus hominis intellectus ex suijpsius hu/
manitate ponderosa hebetatus,uidẽs nũc per speculũ in ænigmate,dei nõ potest diuinitatẽ
ut dignũ est cõprehendere,ad illã quæ sua est,Christi humanitatẽ,oculũ suũ intectualem re/
flectat. In illa delectet',ex illa quoq; satietur: ad ipsam faciem suã cõuertat,sicut de Ezechia 4.Reg.20
dictum est, Cõuertit Ezechias faciẽ suã cũ lachrymis ad parietẽ. Paries Christi humanitas Cant.2
est. Vnde ita Salomon: En ipse stat post parietem nostrum. Diuinitas ipsius uidelicet ad Baruch.3
nullum deflexa uel deflectenda peccatũ, sub carne nostra latitabat: Nam & in terris uisus
est,& cum hominibus conuersatus est. Ad hũc reuera parietem Ezechias sub mortis arti/
culo,quem ei ꝓpheta per spiritum prædixerat,faciem conuertit & ita conualuit. Hac ualitu/
dinis expectatione tandem securus Iacob ita tripudiat: Vidi dominum facie diuinitatis, in Gen.32
qua erat deus,ad faciem humanitatis,quam erat assumpturus,& sic salua facta est anima
mea. Huius incarnationis desiderio flagrabant omnes sancti. Quippe q̃bus erat manifestũ
nõ aliter posse saluari genus humanũ,nisi per filiũ dei incarnatũ, Nõ em̃ est in aliquo alio Act.4
salus,nec est nomen aliud sub cœlo datum hominibus in quo oporteat hominem saluum
fieri. Ad hũc igit' parietẽ nostrũ,mediatorẽ nostrum cõuerte faciẽ tuã familiarius,qd' tuum
est,aggredere securius,scit cõpati tuis infirmitatibus, qui factus est tuæ infirmitatis partici/
pando cõsocius,prærogatiuã nostræ carnis in cœlos euexit superius,qa exaltatus est super
cœlos homo deus,participatus est nostræ hũanitatis,ut nos ꝑticiparemur suæ diuinitatis.

Aude

Aude igit' fili mi de homine tuo deo facere quoddã participiũ,quia prior fecit deus de ho- C
mine tuo puro sibi participium:ex diuinitate processit saluatio, & ex humanitate redem-
ptio,utrumq; tamen ex utroq;.Sed quod meum est,& quod ex me mihi quadam agnatio-
ne & cognatiõe,& quadam secreta affectione conglutino,quodam proprio iure cõsangui-
nitatis mihi uendico.Tutius & iucundius loquor ad meum Iesum,quàm ad aliquem san-
ctorum spirituum dei:plus debet mihi Christus quàm alicui cœlestium spirituũ. Quod tu
es,fieri dignatus est deus,non factus est quod est angelus:&si sit magni consilij angelus,te
exaltauit super angelos,tu etenim iudicabis angelos.Nollem habere locũ angeli,si possem
habere locum debitum homini.Ad curiam dei sui,dei tui,præcessit deus tuus, homo tuus,
tunica tua,tunica polymita,quam sibi decentissime coaptauit,indutus illa,assiduus interpel
Psal. 8 lat pro nobis,non iam ab angelis minoratus,imò gloria & honore coronatus,& super ope
ra manuum dei constitutus.Quem igitur habes intercessorem,habes mediatorem, consti-
Rom. 8 tue tibi propitium adiutorem.Et si deus pro te,quis contra te? Firmiter igitur & fideliter cre
denda est dei incarnatio,passio & resurrectio,& super cœlos ascensio,necnon & tuiipsius fu
tura reformatio.Hæc fili mi fides tua habeat,perscrutetur & teneat cor tuum, nihil dulcius
Rom. 10 sapiat,os tuum audacter confiteatur & concinat,Corde etenim creditur ad iusticiã,ore autẽ
Cap. III confessio fit ad salutem. Et licet hæc sufficere ualeant ad salutem,tamen sunt quæ
dam exteriora signa pigritantis etiam fidei aliquando excitatoria,& quasi quandam com-
punctionẽ penetrabilibus suis figentia,quæ & Christianitatis religio uult obseruari, & ami
corũ ad infirmos conuenientium deuotio gaudet adimpleri.Hæc & tu fili mi non negligas,
erunt siquidem & tibiipsi salubria,& mihi charisq; tuis consolatoria.Habent siquidẽ Chri-
stianorum arcana illius dominicæ crucis quasi quoddam uenerabile monimẽtum, quod de
crucis ipsius imaginatione crucem cognominãt,quod & nos omni ueneratione dignissimũ
fatemur, & ad recordationem crucifixi nostri ueneramur. Adijcitur etenim super crucem
quædam hominis inibi patientis imago, per quod salutifera Iesu Christi nobis renouatur D
passio:hanc complectere humiliter,uenerare suppliciter,tamen hæc ad memoriam tibi re-
Versus duces:Nec deus est,nec homo, præsens quam cerno figura:Sed deus est & homo,& quẽ si-
gnat sacra figura,Verus homo uerusq; deus,tamen unus uterq; Probra crucis patitur,mor
tem subit & sepelitur:Viuit idem,crucis hæc per signa triumphat ab hoste:Id notum uobis
crucis huius littera reddit:Scilicet ipsius nota sunt crux & crucifixus:Hæc & ego ueneror,Ie-
sum quoq; semper adoro.Tu autem bone Iesu,qui pro me pendens ita passus es, misereri
mihi digneris,& præsta ut qui mihi mortuus es,& ad hoc mortuus es,ut mundo moriens,
Cap. IIII tibi uiuam bone Iesu. Nec prætermittendum est illud apostoli Iacobi præceptũ,
Iaco. 5 Infirmatur quis in uobis,inducat presbyteros ecclesiæ,ut orent super eũ, ungentes eũ oleo
sancto in nomine domini Iesu,& oratio fidei saluabit infirmum.Ergo sic roges de te & pro
te fieri,sicut dixit apostolus Iacobus,imò per apostolum suum dominus:Ipsa uidelicet olei
sacrati delibutio,intelligitur spiritus sancti typicalis unctio.Illud etiam uiuificum dominici
corporis supplementum suscipere fili mi non renuas,quin potius illud auidissime quæras,
fideliter comedas.Cibus ille etenim incomparabilis,ineffabilis,uiaticum tibi erit saluberri-
mum,redemptionis tuæ precium,redemptoris monimentum,& redempti munimentum.
De cõfessione superiori tractatu te breuiter commonere feci,quod urgebat me ad alia ten-
dendi curiosa necessitas.Nunc quoque de eodem confessionis capitulo, recapitulationem
compendiosam facere dispono.Sunt quidem qui sufficere sibi ad salutem autumant,si so-
li deo,cui nihil occultum est,quem nullius latet conscientia,sua confiteantur crimina. No-
lunt enim,aut erubescunt, siue dedignantur ostendere se sacerdotibus,quos tamen inter le
pram & lepram discernere per legislatorem constituit dominus. Sed nolo ut ipsa decipia-
ris opinione,quatenus confundaris confiteri coram domini uicario, tabescens præ rubore,
uel ceruicosus præ indignatione:nam ipsius humiliter subeundũ est iudicium,quẽ dñs sibi
non dedignatur uicarium.Ergo ad te uenire roges sacerdotem,& fac ipsum conscientiarum
tuarum

C tuarum penitus participem. Non seducat te somniantium illa superstitio quæ in uisitando
confirmat, quia saluat sacerdote incõsulto ad deũ peccatorum confessio. Nos autem nõ ab-
negamus quin sit ad deum frequenter referenda confessio peccatorum, Beatus etenim qui Psal.136
tenebit & allidet paruulos uel maximos suos ad petram, Petra autem Christus est. Sed te- 1.Corin.10
stamur, & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudentium faues auribus, quoniam
prius eges sacerdotis qui mediator sit ad deum tuum salubri iudicio: alioquin & sub lege &
sub gratia: Ite & ostendite uos sacerdotibus, responsum diuinum, quomodo consummare- Luc.17
tur: Confitemini alterutrum peccata uestra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarũ Iaco.5
arbiter dei uice, dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei uias tuas, & ipse tibi exhibebit
antidotum reconciliationis. Neq; quidem, sicuti quidam faciũt, cum quadam cal- Cap.V
liditate alloquaris presbyterum, quoniam talis allocutio tuijpsius foret deceptio. Accedunt
siquidem deceptiosi ad sacerdotes, ita eis præsentibus confitentes: Ego peccator, domine sa
cerdos, peccaui periurando, adulterando, fornicando, hominem occidendo, mentien-
do, sacrilegium committendo, furando, rapiendo. Hæc omnia commisi, mea culpa, uel ope-
re, uel uoluntate. Ita isti deum irridentes, cum tamen non irridetur, confitentur quæ non fece
runt interpolantes, reuelata uelantes, ut sit idem in eodẽ peccatum denudasse, & denudatũ
obumbrasse, de quo sacerdos tunc incertior recedit, cum certa incerte audierit. O quàm be-
ne & iuste huiuscemodi uersutijs sacerdos ille consuleret, si his omnibus quæ audiuit, iudiciũ
suum apponeret, & quasi reum de omnibus cõpetenti correctione mulctaret, qui se de omĩ
bus nihil excipiens, nihil ex nomine detegens, semet infamando aggressus est, bona quoq;
inordinate dispensauit, & tunc non erat his locus, & temperatior locus esset quo generalem
morbum medico detegere debuisset, si prius uulnera, liuores, plagas tumentes sibi singilla-
tim, prout grauius uisceribus instabant, euiscerasset. Tu uero fili mi, non ita facies, quoniam
saniori cõsilio crediturus es. Astantem coram te sacerdotem angelũ dei existima. Labia qui-
D dem sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirũt ex ore eius: Angelus Malah.2
enim domini exercituum est. Et cum qua & deum & angelum eius decet reuerentia, dei mi-
nistrum affari. Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum uerecun-
darum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram uno dicere, quod te nõ puduit for-
sitan coram multis & cũ multis facere: nam humanũ est peccare, Christianũ est à peccato de
sistere, diabolicum est perseuerare. Ergo quæ mentem grauius exacerbant facinora, dei ange
lo manifesta, nihil obscurũ dicẽs, culpam nullis ambagibus inuoluens, nullis circũitionibus
quod uerum est operiens. Designanda etiã sunt in quibus peccasti loca, si recordaris & tem
pora, cũ quibus peccasti personis, nõ nomina ipsarũ, etiã ut à peccato desistant secreto corri-
genda familiaritas, in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iam ecclesiæ inseruiebas, utrũ se-
mel an ex consuetudine, utrum necessitate, an ex uoluptate cecidisti. His enim omnibus sua
instant iudicia: si enim in iudicijs secularibus à locis loca discernuntur, alia censura uindica-
tur homicidium in regis curia, alia in uia publica, alia in agresti uilla: aliquando pro tẽpore
temporibus ignoscitur infantiæ, defertur aliquãdo senectuti, quæ media deferuet ætas, sæue
ra cohibetur habena. In solẽnibus, præcipue natalitijs perpetrata, feroci plectuntur extermi
nio facinora, sic & cætera quãto districtioribus climinãda sunt animaduersionibus, in locis
deo sacratis, in tẽporibus festis deo dicatis, in ætate discretiori, in personis ꝓprie deo delega
tis, in gradibus cõmissa sublimioribus: nõne cui plus cõmittit, plus ab eo exigitur? Nõne mi
nus est hominem occidisse q̃ homines? Nõne leuius est semel deliquisse q̃ centies? Nõn
ne celeriorem consequitur ueniã ex necessitate cecidisse q̃ ex uoluptate? Et q̃uis ubicunq;
peccetur, peccatum semper sit peccatum, & nullum tempus, nulla ætas, nulla persona, nullus
locus muniat peccantem à peccato, tamẽ hæc omnia modo suo discutienda sunt, quoniam
hæc omnia corripienda & corrigenda sunt. Hæc autem omnia si taceantur, uel dicta calli-
de pallientur, animam iugulant. Si denudentur, cum pœnitentia euanescunt, in nihilum re-
digenda ordine cõpetenti ꝓsequere, sine circũlocutione edissere peccata pro uiribus, imò ui
riliter

riliter extirpare contende. Heu cur erubescis cõfiteri quod facere nequaquam erubuisti? Melius C est coram uno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot milibus hominum graui depulsa denotatum tabescere. Confessionem tuam pœnitentia comitetur, quoniam ita tibi remittetur iniquitas tua. Et, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Peccati quoque confessio, peccatoris est damnatio, pœnitentia uero confessionem parit utilem. Odium quoque peccatis adhibẽdum est, quoniam peccatorum amicus, animæ suæ est inimicus. Et perfecto odio odienda sunt peccata, quoniam facta sunt nobis inimica. Momentaneas autem ipsorum illecebras, quæ ad momẽtaneam cordis percussionem possunt annullari, pro quorum annullatione æternam possidebis requiem, per thesaurizationem in cruciatum ibis infernalem: nolle destruere cum possis, extremæ est dementiæ. Confitere igitur chare mi nominetenus quæ te remordent flagitia, detege specialiter quæ scis specialia: quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone, sicque ex indulgentia confide. Iam uero sacerdote consulto ad deum referẽda sunt tua delicta, ipsi iam tunc erunt præsentanda. Non enim talis præsentatio ultra erit infructuosa. Et quod forsitan oblitus prætermiseram, debitoribus tuis ex corde dimitte debita sua, & omnes homines in deum propter deum dilige.

Psal. 31

Cap. VI Paginulæ nostræ quasi documenta uilia uidentur & despicabilia, quia non sunt rhetorico flatu & fastu cothurnata: uidentur & superflua, quoniam eruditioribus hæc omnia erunt peruia. Sed est aliquando ut multa nouerint eruditi, de quibus non dubitauerunt, & cogitant ut in eodem discendi genere eadem didicerint omnes. Sed nos de minus capaciũ numero fuimus, & quomodo lassus bos calcet, perspicue nouimus. Accesserũt etiam ad nos animabus suis consuli concupiscentium copiosa frequentia, & quidam ex simplicitate, quidam ita loquebantur ex industria. Illis autem prout nobis collibuit consuluimus, tibi uero cui cor nostrum artius inuigilat, & quem epistolæ respectus uisitat, quoniã dolor impatientissimus tollit colloquendi gratiam, ex his quæ ex ipsis hausimus peritiores, hũc tractatum D direximus. Tuum est igitur, tuum est, tibi quoque pernecessarium est, qui sub mortis articulo positus es. Iamque si uideri posset, mortẽ uideres, quatenus ex nostra eruditione uigilantior, uel ex tuiipsius necessitate circũspectior tibi inuigiles, tibi prouideas, tibi consulas. Si autem in nostris tractatibus quæ nesciebas indicaui, uel quæ sciebas iterum inculcaui, tibi tamen in utroque ex summa erga te diligentia nostrũ desudauit exercitum. Et si tibi non proderit, quoniam hæc omnia sciebas, harum dictionum cõmonitoria connexio, quibusdam saltem minus sciolis prodesse habebit, mihi quoque cui te cõmonuisse uoluptuosum est, quoniam mihi satisfeci, ualebit.

Cap. VII Sed ne quædam quorundam superstitio presbyterorũ à nobis intacta quasi ignota transigatur, nũc aliquantulum nostri sermonis cõsummatio, quoniam coram illis confitendum est, respiciat presbyteros. Esset autem id scribere superuacaneum, nisi errori cuidam iam in multos serpenti prætenderetur obuium. Melius est quoque ignorantiæ presbyterorũ consulere, quàm ignorantes in ignorantia sua incastigatos remanere. Posset autem & tibi, quoniam nocuit multis, nocere, prout superius intimatum est, coram sacerdote confiteri habes, ipsiusque iudicium subire debes. Sed sicut stella differt à stella in claritate, sic sacerdos differt à sacerdote in sua conuersatione. Multorum siquidẽ est uocari sacerdotes, sed non est omnium esse sacerdotes. Siquidem multis presbyteratus cõmittitur dispensatio, sed non omnes pariter cõmissæ dispensationis inseruiũt ministerio. Alius equidem cõmodis præsentibus, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi exquirẽs, inexplebiliter inhiat, alius præpeditur ex incuria, alius suffocatur ex ignorantia, & tamen ignorans ignorabitur, alius uero concreditæ custodiæ competẽter locum & tẽpus explorat, respondetque probati uita ministri necessitatibus iniuncti ministerij. Ex his uocandi sunt si noueris peritiores & curiosiores. Si enim morbis corporum medici probatiores exquiruntur, quanto magis spiritalibus animarum putredinibus adhibẽdi sunt medici subtiliores, & si dici licet,

2. Tim. 2 spiritaliores. Non dico tamen ut damnes uel reprehendas domini sacerdotes, Nouit enim dominus

A dominus qui sunt eius. Sed dico, si recipis prophetam in nomine prophetæ, uel iustũ in no/
mine iusti, mercedem uel prophetæ uel iusti recipies. Ergo tales uocandi sunt.

Iam uide quid de ignorantia ignorantium proueniat. Audiuit quidam ex minus eru Ca. VIII
ditis sacerdotibus confessionem tuam, uidet infirmitatem tuam, nescit tamen res huiusce/
modi æqua lance pensare: ignorat quia uelox medicina subitaneis infirmitatibus uel in ex-
tremis positis sit pernecessaria, respondet ægroto, Frater, si superuixeris ita ieiuna, ita fac ele/
emosynam, ita ora: hæc cum omnia bene dixit, sed errorem impium animaduerte, Si autem
ex hac infirmitate morieris, ne anima tua deo uideatur impœnitens, per obedientiam iniũ/
go tibi, quatenus anima tua uel totam septimanam, uel annum integrum, uel tantum tem/
poris patiendo pœnam quam meruisti, in pœnitentia post mortem tuam sit. O exterminã/
da cordis cæcatio, ad consolandum uenerat infirmum, & cui maior & propera incumbit ab/
soluendi necessitas, absolutione interdicta ligationis adijcit particulã. O perditionis anima
rum occasio. Vtrum autem hæc sacerdotis allocutio confitenti noceat? Certum est autem q
non iuuat, dei iudicio reseruetur. Sed quid huic consolatori, uel potius desolatori respõden/
dum sit, si forte requiras, Absolute dico, quòd docendus est iste, non sequendus: nec ibi erit
inobedientia, ubi est eruditionis humilis officiositas. Si autem huiuscemodi putredinibus
qđ apponendũ sit cataplasma scire desideras, ut saltẽ sub occasione tui doceãtur presbyteri,
& hoc etiam proficiat saluti, quod in extremo positis & tamen confitentibus responderem
subtexo, Nemini imponendũ est quod aut impossibilitas ei abdicat, aut tempus euanescẽs
adimplere prohibeat. Si autem aliquid quod pauperibus prodesse habeat, manus eius in/
uenerit, aut amici sui de suo dare uoluerint, legale est ut peccata sua eleemosynis rediman/
tur, orationes etiam amicorũ ei profuturas credimus. Si autem quantulacũq; pecuniæ sum/
ma deerit, aut qui orent pro eo amicorum religiositas defuerit, & ex toto nihil nisi confiteri
& pœnitere ualebit, enormitas quoq; culparum eum aggregabit, quid isti faciam? Deducã
B eum, aut ego etiam de eo in desperationẽ deducar? Sed quis ô bone Iesu de misericordia
tua desperet? Audẽter pronuncio, quoniam cumulatius delictum est, à te desperatio, quàm
qualiscunq; humanæ fragilitatis offensio. Quare apostolorum primicerio lachrymæ profu
erunt nisi prosint & mihi? Latronis illius in euangelio memoria quare nobis tam uenerabi
liter recensita est? Quibus eleemosynis quibúsue operibus, uel orationibus respondisti mi Lucæ 23
Iesu benignissime, dulcissime, misericordissime, quasi sub iureiurando, Amẽ dico tibi, hodie
mecum eris in paradiso: nisi fidei suæ orationiq; breuissimæ, Memẽto mei domine dum ue
neris in regnum tuum? Dico itaq; omnibus, dico tandem confitentibus, dico confessis con/
sulentibus ne confessi desperent, ne sacerdotes post mortem aliquos ligent, imò cum suo Ie/ Ioan. 11
su dicant, Soluite eum & sinite abire. Melius est enim ut talis prosit, uel non noceat absolu/
tio, q obsit indiscreta ligatio. Nec prætendãt sacerdotes de fallaci securitate occasionẽ, quo/
niam melius est ut morientem in manus misericordissimi dei commendẽt, quàm desperã/
tem cum quibusdam induciarum fabulis à regno dei eliminent. Nam quomodo dicet sa/
cerdos pro defuncto quem ipse ligauit, Absolue domine animam famuli tui, uel cæteras so
lutionum eulogias? Absoluendi sunt itaq; omnes absolutionem dũtaxat rogantes, nec su/
spendendi sunt à fideliũ cõmunione, quibus mors timetur sine dilatione, & quos peccatorũ
amara recordatio uel ciet in lachrymas, uel metus mortis ducit ad ueniam, sicut scriptura te/
statur, Et territi purgabuntur. Si tamen tales conualuerint, canonum diuturnam non negli/
gant subire censuram. Subitaneum ergo dum nõ diutius licuerit, hoc in extremo positis ad/
hibeatur consilium: hoc etiam charissime do tibi amice, ascende oraturus in templum do/
mini corde, si non potes corpore. Dic iustificandus cum illo iam iustificato peccatore, Deus
propitius esto mihi peccatori, ut ascẽdas iustus ad deum, iustificatus ab ipso, qui uiuit & re/
gnat per omnia secula seculorum. Amen.

Finis.

DE CONSOLATIONE MORTVORVM SERMO PRIMVS. C

Eiusdem omnino farinæ cuius est superior.

Cap.1

PRAEBETE silentium fratres, ne uos prætereat sermo utilis, & in tēpore necessarius, Nam tunc uel maxime opus est medicina, quādo grauis nascitur ægritudo. Et tunc sollicite collyrium adhibendū est, cum fuerit oculus dolore turbatus. Quicunq; ergo non habent hunc dolorē, non extrepent, sed potius audiant, quia non impedit sanam scire medicinā quæ prosit. Qui uero per hunc casum turbatum habent oculum mētis, & doloribus cruciātur, magis intenti sint ut aperiant oculum ad suscipiendū salutaris uerbi collyrium, quo non solum consolationē, sed etiam remedium consequantur. Certū est, quia is qui dolet, oculum si nō medico infundenti collyrium, aperire uoluerit, collyrium quidem foras extra pupillam fundetur, oculus uero remanet in dolore, Sic & mens dolentis, si propter nimiam tristitiam oculos clauserit, & non recipiat saluberrimam admonitionem, incipi
1. Cor. 7 et plus dolere, & forsitan pati illud quod in scriptura cōtinetur, Quia tristitia huius mundi mortem operatur. Beatus ille Paulus doctor gentium & medicus salutaris, duas esse dixit tristitias, unam bonā & alteram malam: unam utilem, & alteram inutilem: unā quæ saluat, & alteram quæ perdit. Et ne dubiū alicui uideatur id quod dicitur, ipsa eius uerba recitabo. Ait enim, Quæ secūdum deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: hæc est bona tristitia. Sequitur deinde, Nam huius mūdi tristitia, mortem operatur, hæc est illa
Caput II non bona.

Videamus ergo fratres, ista tristitia quæ nūc habetur in manibus, quæ nunc agitur in pectore, & auditur in uoce an utilis sit, an inutilis, prodesse uideatur aut nocere. Iacet ergo corpus exanime, iacet in tabula homo sine homine, membra utiq; sine spiritu: clamatur, nec respondet: uocatur, & nō exaudit, iacet facies pallida, forma mutata, per quæ mors ipsa cernitur & horretur: cogitatur prærerea perpetuum silentium eius, cogitatur aut D delectatio quæ fuit, aut futura quæ erat utilitas, cogitantur necessitates, ueniunt in mentem uerba dulcissima, longa consuetudo requirit. Hæc sunt sine dubio quæ mouent lachrymas, incitant ululatum, & totum animum in tristitiam mergunt profundam. Contra hæc tam ualida, tā fortia doloris arma, spiritalibus debemus armari præsidijs. Illud ergo primū omniū opponendū est, quia omne quod nascitur in hoc mundo, necesse erit mori. Hæc est lex dei & sententia immutabilis, quam post delictum princeps generis humani accepit, dicente do-
Gen. 3 mino, Terra es, & in terram ibis. Quid ergo noui contigit, si homo ad hoc natus, diuinæ legi ac sentētiæ satisfecit? Quid noui accidit, si ex mortalibus natus naturæ propriæ, quia nec poterat excusare, respōdit? Non est inusitatum quod antiquum est, non est inauditū quod continuum est, nō est proprium quod commune est. Si auos & proauos nouimus per hāc uiam mortis prouectos, & ipsos deniq; patriarchas & prophetas, ab Adam protoplasto, non sine hoc casu audiuimus migrasse de seculo, eleuemus animum de profundo tristitiæ, quia quod debebat hic reddidit. Et utiq; debitū cum redditur, quam potest habere tristitiam? Hoc est uere debitū, quod nulla potest pecunia redimi: hoc est debitum, quod nec sapientia, nec uirtus excusat, nec potestas, nec ipsi deniq; reges potuerunt declinare. Planè hortarer & ego, ut augeres tristititam, si fuisset talis res, quæ cum posset tua substantia redimi, uel differri, aut negligentia tua, aut parcitate prouenisset. At cum dei decretum firmum sit & immutabile, frustra dolemus & de nobis quærimus quare sit mortuus, cū scriptum sit,
Psal. 67 Domini domini exitus mortis. Ista ergo communis uitæ conditio si recipiatur in animo, in-
Cap. III cipiet grauatus cordis oculus, quasi prima infusione releuari.

Sed dicis, Scio communem esse hūc casum, scio quia is qui mortuus est, debitum soluit, sed delectationem cogito, necessitates reputo, consuetudinem requiro. Si propter hæc tristitia afficeris, errore duceris, non ratione gubernaris. Scire enim debes, quia dominus qui hanc dederat dilectionem, dare potest & aliam potiorem: & qui tibi hanc intulit necessitatem, sufficiens est per aliū occasionem

A sionem supplere. Vtilitatem uero sicut tuã uidere debes, & eius qui defunctus est cogitare, quia sic ei forsitan expediebat, sicut scriptum est, Raptus est ne malicia mutaret eius intelle- Sapien.4
ctum. Placita enim erat deo anima eius, ideoq; properauit de media corruptione educere eum. De cõsuetudine autem quid fuisse uidetur? Quod ergo tempus præstat & dies, multo magis debet & ratio, & bona præstare cogitatio. Et illud maxime cogitandum est, quod di- 2.Cor.7
uina sententia per Apostolum diffinit, Quia tristitia huius mũdi mortem operatur. Quòd si tam oblectatio q̃ utilitas præsens, siue consuetudo, res mundi sunt & gaudia seculi transi toria, propter hæc animum deijcere, & spiritum contristari, uide quàm sit mortifera ualitu- do. Repetens autem iterum atq; iterum dicam, Tristitia mundi mortem operatur. Quare autem mortẽ operatur? Quia solet nimia tristitia aut ad dubitationẽ, aut periculosam per ducere ad blasphemiam. Sed dicet aliquis, Prohibes lugere mortuos, cum & Cap.IIII
patriarchæ plorati sunt? & Moyses ille famulus dei, & multi inde prophetæ, præsertim cum Iob quoq; iustissimus suam plagam super filiorum consciderit necem. Non ego prohibeo 1.Thessa.4.
lugere mortuos, sed gentium illuminator Paulus, qui sic ait, Nolo uos ignorare fratres de dormientibus, ut non tristes sitis, sicut & cæteri qui spẽ non habẽt. Non potest euangelij cla- ritas obscurari, siue quia hi q ante legem, aut sub legis umbra positi fuerãt, suos mortuos fle bant. Merito flebant, quia nondum de cœlis uenerat Christus, qui fontem illum lachryma rum sua resurrectione siccaret. Merito flebant, quia adhuc sententia permanebat. Merito la mentabantur, quia nondum resurrectio prædicabatur. Sperabant quidem sancti aduentũ domini, sed mortuos flebant, quia nondũ uiderant quem sperabant. Deniq; Simeon unus de ueteribus sanctis, qui prius fuerat de sua morte sollicitus, postquam Iesum dominũ ad- Lucæ 2
huc puerum in manibus attrectare promeruit, de suo exitu gratulatur & dicit, Nunc dimit- tis seruum tuum in pace, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. O beatus ille Simeon, qui quod sperauerat uidit, Iam mortem suam pacem & requiem cõputabat. Sed dices, In euan
B gelio ecce legitur, archisynagogi deploratam filiam, & sorores Lazari Lazarũ fleuisse. Sed & illi adhuc secundum ueterem legem sapiebant, quia necdum à mortuis Christum resurre- xisse conspexerant. Fleuit planè & ipse dominus Lazarum iam sepultum, non utiq; ut flen- di mortuos formam daret, sed ut se per lachrymas uerum corpus assumpsisse monstraret. Vel certe fleuit amore humano Iudæos, qui nec dei signo mõstrato, erant in eum credituri. Neq; enim mors Lazari causa esse poterat lachrymarum, quem ipse Iesus & dormisse dixe Cap.V
rat, & resurrecturum se promiserat, sicut & fecit. Habuerũt ergo ueteres suum morem, suamq; fragilitatem, Christi aduentum præcedentes. Iam ex quo uerbum caro fa- ctum est, & habitauit in nobis: ex quo primi Adæ datam sentẽtiam, Adam nouissimus sol- uit, ex quo nostram mortẽ sua morte destruxit, & ab inferis die tertia dominus resurrexit, iam non est terribilis mors fidelibus, non timetur occasus, quia oriẽs uenit ex alto. Clamat Iodn.11
ipse dominus qui mentiri nescit, Ego sum resurrectio & uita, qui credit in me etiam si mor- tuus fuerit, uiuet, & omnis uiuens & credens in me, mortem non uidebit in æternum. Mani festa autem fratres charissimi uox diuina, Quia qui credit in Christo, & eius mandata custo dit, etiam si mortuus fuerit, uiuet. Hanc uocem beatus Apostolus accipiens, & totis fidei ui- ribus retinens, instruebat dicens, Nolo uos ignorare fratres de dormientibus, ut non tristes sitis. O mira pronuntiatio Apostoli, uno sermone ut utramq; doctrinam proferat, resurre ctionem commendat. Dormientes namq; appellat illos qui moriuntur, ut dormientes eos dicens, resurrecturos sine dubio consignet. Vt non, inquit, de dormientibus, sicut & cæteri qui spem non habent, contristentur: nos autem qui spei filij sumus, collætemur. Quæ au- tem nobis spes sit, ipse commemorat, Si, inquit, credimus, quia Iesus mortuus est & re- surrexit, ita & deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Iesus nobis & hic ui- Philip.1
uentibus salus est, & hinc recedentibus uita est. Mihi, inquit, uiuere Christus est, & mori lu- crum. Lucrum planè, quia angustias & cogitationes quas habet longior uita, mors accele- rans lucrifacit. Iam uero ordinem & habitum spei nostræ describit Apostolus. Hoc, inquit, dici-

1. Thessa. 4 dicimus uobis in uerbo domini, quia nos q uiuimus, qui residui sumus, in aduentu eius non C
præueniemus eos qui dormierunt, sed ipse dominus in iussu & in uoce archāgeli, & in tuba dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde & nos qui uiuimus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum domino erimus. Quod dixit Apostolus hoc est, quia cum uenerit dominus, inueniet multos in corpore Christianos, qui nondum experti sunt mortem, & tamen non ante rapientur ad cœlum quàm mortui sancti de monumentis resurrexerint, in tuba dei & uoce angeli, suscitati. Cum autem fuerint suscitati sancti, pariter cum uiuentibus rapientur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Christo regnabunt. Nec sanè potest dubitari, quòd possint corpora grauia in aëra alleuari, cum iubente domino Petrus ipsum corpus habēs super undas ambulauerit maris, & Helias per huius spei confirmationem, per hunc aërem curru
Cap. VI flammeo sit raptus per aëra ad cœlos. Sed quæris forte, quales erunt qui à
Matth. 13 mortuis surrexerint? Audi ipsum dominum dicentem, Tunc iusti fulgebunt in regno patris eorum sicut sol. Quid speciem decoremq́ commemorem solis, cum eos figurari necesse
Philip. 3 est ad ipsius claritatem domini, ut testatur Paulus, Nostra, inquit, conuersatio in cœlis est: Vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ ad conformitatem corporis gloriæ suæ: & trāsfigurabitur sine dubio caro ista mortalis, ad conformationem Christi claritatis, induet mortale immortalitatem, Quia quod seminatum fuerat in infirmitate, protinus surget in uirtute. Non timebit caro amplius corruptionem, non patietur famem, non sitim, non ægritudines, nō casus aduersos. Pax erit tota, & firma securitas. Vita utiq́ cœlestis, gloria ibi & gaudiū sine defectione præstabitur. Hæc
Philip. 1 in sensu & oculis gerens beatus Paulus dicebat, Optabā dissolui, & cum Christo esse. Mul-
2. Cor. 5 to enim melius & adhuc aperte docēs, Dū sumus, ait, in corpore, peregrinamur à domino, Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Habemus autem magis bonam uoluntatem peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominū. Quid agimus nos paruæ fidei ho- D
mines, qui anxiamur & deficimus, si aliquis de charis nostris migret ad dominum? Quid agimus, quos peregrinatio ad Christi cōspectum separat? Vere uere peregrinatio est omne quod uiuimus, Nam sicut peregrini in seculo sedes habemus incertas, laboramus, desudamus, uias ambulantes difficiles, periculis plenas, undique insidiæ, à spiritalibus, à corporalibus inimicis, ubique errorū calliculi sunt præparati. Et cum tantis periculis urgeamur, non solum ipsi cupimus liberari, sed etiam liberatos tanquam pereuntes lugemus & plangimus. Quid nobis præstitit deus per suum unigenitū, si adhuc mortis timemus occasum? Quid nos renatos ex aqua & spiritu gloriamur, quos profectio de hoc mundo, quæ optabi
Ioan. 12 lis debet esse, contristat? Ipse dominus clamat, Si quis mihi ministrat, sequat me, & ubi ego sum, & minister meus erit. Putas si rex terrestris ad suum palacium uel conuiuium aliquem uocet, nónne libens & congratulans properabit? quanto magis ad cœlestem currendum est regem, qui quos receperit, nō solum conuiuas, sed etiam conregnatores efficiet, sicut scri-
2. Timoth. 2 ptum est, Si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & cōregnabimus. Nec ego dico, ut quis manus sibi inferat, aut se interficiat contra uoluntatem dei creatoris, aut animā de corporis sui expellat hospitio: sed hoc dico, ut lætus sit & gaudens, cum aut ipse uocatur aut proximi sui uadunt, ut euntibus gratuletur. Hæc est enim Christianæ fidei summa, uitam ueram expectare post mortem, reditum sperare post exitum. Accepta igitur uoce
1. Cor. 15 Apostoli, cum fiducia iam dicamus gratias deo, qui nobis contra mortem uictoriam dedit, per Christum dominum nostrum, Cui est gloria & potestas nunc & in secula seculorum. Amen.

Finis.

Sermo

Sermo secundus eiusdem farinæ.

VPERIORI quidem libello perstrinximus breuiter de cōsolatione mor/ Cap. I
tuorū, de spe resurrectionis, nūc planius ac ualidius de eisdem aliquid pro/
feramus. Siquidem hæc quæ locutus sum, fidelibus quidem certa sunt, infi/
delibus aūt & dubijs uidentur esse fabulosa, ad quos pauca strictius profe/
ramus. Certe quicunq; estis increduli, omnem dubitationem de substantia
corporis sustinetis. Discreditur enim à quibusdam, carnem conuersam in puluerem, iterum
posse resurgere, iterum reuiuiscere. Cæterum de anima nullum hominem posse dubitare. Si
quidem de animæ immortalitate nec philosophi ipsi, cum sint Pagani, dissentiunt. Nā quid
est mors, nisi separatio corporis animæq;. Recedēte enim anima quæ semper uiuit, quæ mo
ri nescit, quia de flatu dei est inspirata, solum corpus emoritur, quia aliud in nobis mortale,
aliud immortale est. Sed recedens anima, quæ carnalibus oculis uideri non potest, ab ange/
lis suscipit & collocatur aut in sinu Abraæ, si fidelis est, aut in carceris inferni custodia, si pec/
catrix est, donec ueniat statutus dies, quo suum recipiat corpus, & apud tribunal Christi iu/
dicis ueri reddat suorum operum rationem. Ergo quia de carne, tota contradictio est, huius
est & infirmitas defendenda, & resurrectio consignanda. Quòd si quis requi/ Cap. II
rat à me dubius & incredulus, quomodo mortui resurgent, quo aut corpore uenient: re/
spondebo ei ore ac uerbis Apostoli, Insipiens, tu quod seminas, non uiuificat, nisi prius mo 1. Cor. 15
riatur: & quod seminas granum tritici, aut alterius cuiusq; seminis, mortuum & aridum sine
humore, cum putrefactum fuerit, fœcūdum surgit, fitq; uestitum folliculis, aristis armatum.
Qui ergo granū tritici suscitat propter teipsum, te non poterit suscitare propter se? Qui so/
lem quotidie quasi de sepulchro noctiū resuscitat, & lunam quasi de interitu reparat, & tem
pora recedentia reuocat, ad utilitatem scilicet nostram, nosipsos, propter quos omnia repa/
B rat, non requiret, & cineres patietur extingui, quos suo flatu accēdit, quos suo spiritu anima/
uit, ut non perpetuo iam uiuat homo, qui illum pie & agnouit & coluit? Si iterum dubi/
tas quo modo possis reparari post mortem, restitui post cineres & ossa consumpta. O ho/
mo, si dicere uelimus, quid fuisti anteq; in utero matris cōcipereris, nihil utiq;. Deus ergo qui
te creauit ex nihilo, nónne facilius potest facere quod ante iam fuit, qui potuit creare quod
nō fuit? Qui te ex gutta informis liquoris in tuæ matris utero, in neruos, uenas & ossa iussit
excrescere, poterit, mihi crede, de utero terræ iterum generare. Sed times ne forte ossa tua
arida pristina carne uestiri non possint. Noli secundum tuam fragilitatē dei existimare ma
iestatē. Deus ille omniū creator, qui uestit arbores folijs, & arua floribus, poterit & tua ossa
illo certo ueris tēpore in resurrectione uestire. Dubitauerat de hoc ipso propheta Ezechiel,
& interrogatus à domino utrum uiuerent ossa arida, quæ uidebat aspersa per campum, re/
spondebit, Tu scis domine. Sed postq; deo iubente, & ipso prophetante uidit ossa ad sua lo Ezech. 37
ca & ad iuncturas currentia, postq; uidit ossa arida neruis ligari, uenis intexi, carne contegi,
cute uestiri, postea prophetauit de spiritu, Et ueniens spiritus uniuscuiusque, & introiuit in
corpora illa iacentia, & surrexerunt, & mox steterunt. Sic confirmatus de resurrectione pro
pheta, scripsit uisionem, ut ad posteros tantæ rei cognitio perueniret. Merito ergo clamat
Esaias, Exurgent mortui, & resurgent qui in monumentis sunt, & lætabuntur qui sunt in ter Esa. 26
ra. Ros em̄ qui abs te est, sanitas est illis. Vere enim sicut rore madefacta semina germinant
& exurgunt, sic rore sanctispiritus ossa fidelium uisitata, cum suo corpore in æternam glo/
riam germinabunt. Sed dubitas, quomodo de paruis ossibus totus possit homo re Cap. III
stitui. Reuera tu ex modica scintilla ignis ingentem suscitas flammam. Deus non poterit ex
modico cineris fermento totum corpusculi tui reintegrare conspersum? Sed & iam dicis,
Nusq; comparēt carnis ipsius reliquiæ, Forsitan enim aut igne combustæ sunt, aut à bestijs
deuoratæ. Hoc primum scito, quia quicquid consumitur, in terræ uisceribus continetur, unde
rursus poterit deo præcipiente produci, Nam & tu cum non appareat semen ignis, adhibes

lapillum & modicum ferri, & excutis de uisceribus lapilli quantum opus est ignis. Qui ergo per tuam industriam & sapientiam, quam ipse deus tibi concessit, tu facis ut producas quod non apparet, maiestas illa diuina facere sua uirtute non poterit, ut quæ interim non uidentur, excutiat? Mihi crede, potest omnia deus. Hoc enim require, utrũ promiserit se facere resurrectionem, & cũ promissam tantis didiceris testimonijs, imò cũ ipsius domini Iesu Christi certissimam teneas cautionem, confirmatus fide, mortẽ desine iam timere. Qui enim timet, adhuc non credit, qui nõ credit, peccatũ cõtrahit insanabile, quia sua incredulitate dominũ aut impotentem, aut certe asseuerat mendacem. Sed nõ ita beati apostoli, non ita sancti martyres probant. Apostoli propter hãc prædicationẽ resurrectionis, dũ Christũ resurrexisse prædicant, & in ipso mortuos suscitaturos annunciãt, nec mortẽ nec tormẽta recusauere, nec cruces. Si ergo in ore duorũ uel trium testium stat omne uerbũ, resurrectio mortuorũ, cui tot & tam idonei testes existũt, cui cum effusione sanguinis testimoniũ dicunt, quomodo potest in dubium reuocari? Quid autem sancti martyres putas habuerunt, certam ipsius resurrectionis spem, an dubiam? Si non habuissent certam, nõ utiq; per tãtos cruciatus & pœnas mortem pro lucro maximo suscepissent: nõ cogitabant supplicia præsentia, sed præmia secutura. Sciebãt dictum, Quæ uidentur, ad tempus sunt. Audite fratres uirtutis exemplũ, Mater septem filios hortabatur, & non lugebat, sed potius lætabatur: uidebat filios ungulis tradi, ferro cõcidi, sartagine assari, & nõ lachrymas fundebat, non ululatus tollebat, sed sollicite ad tolerantiã hortabat' filios. Non erat crudelis illa, sed fidelis: amabat filios, non delicate, sed fortiter. Hortabatur filios ad passionem, quam gaudens ipsa quoq; suscepit. Erat enim de sua & suorũ filiorum resurrectione secura. Quid loquar uiros, quid fœminas, quid pueros, quid puellas? Quomodo se de ista morte luxerũt, quomodo se sũma celeritate ad cœlestem militiã transtulerunt? Poterant utiq; ad præsens uiuere si uoluissent, quia in ipsis erat positũ, an Christum negando uiuerent, an confitendo morerent': sed magis elegerunt uitam proijcere temporalẽ, & uitam sumere sempiternã, excludi de terra, incolere cœlũ. In hoc fratres quis dubitationis est locus, ubi potest adhuc residere mortis formido? Si martyrũ sumus filij, si eorũ socij inueniri uolumus, nec cõtristemur morte, non lugeamus charos, qui nos præcedunt ad dominũ. Si plangere uoluerimus, ipsi nobis insultant beati martyres, & dicunt, O fideles, ô regnum dei cupientes, uos qui charos uestros delicate morientes in lectulis utique & plumis, tanto mœrore plangitis & lugetis, si eos à gentibus propter nomẽ domini cruciari & interfici uideretis, quid facturi essetis? Aut non uos præcessit exemplum? Abraam patriarcha filiũ unicũ offerens sacrificiũ, gladio obedientiæ iugulauit, nec ei quem tanto amore dilexit, pepercit, ne domino inobediens uideretur. Quòd si dicatis, illum propter dei hoc fecisse præceptum, & uos habetis præceptũ, ut nõ tristes sitis de dormientibus. Qui ergo minora non seruat, maiora quomodo seruabit? An nescitis quia animus qui in terribilibus frãgitur, ad fortiora reprobus inuenit'? Timẽs quis riuũ, mare quando ingredit'? Sic qui plangunt impatienter amissum, quando poterunt ad martyrij peruenire certamen? Nam qui in his constans & magnanimus existit, iam sibi gratiam ad potiora substernit. Sufficiũt hæc fratres ad mortis contemptũ, & ad spei futuræ cõfirmationẽ: superest ut unũ de ueteribus exemplũ proferam, quod omnem consolationem faciat, quod etiam patẽtibus cordis auribus uolo omnes audire. Dauid ille rex magnus filiũ dilectũ, quẽ sicut animã propriam diligebat, infirmitate percussum impatientissime flebat: & cũ humana auxilia iã nihil prodessent, semetipsum cõuertit ad dominũ: deposita regali gloria, sedit in terra, iacuit in cilitio, nõ mãducauit neq; bibit, septem diebus continuis orans deũ, si forte sibi filius donaretur. Accesserũt seniores domus eius, consolantes rogauerunt eũ ut panẽ sumeret, ueriti ne dũ filiũ uelit uiuere, ipse ante deficeret. Non potuerunt torquere, nõ cogere: amor enim impatiens solet pericula ipsa contẽnere. Iacet rex in squalore cilitij ægrotãte filio, nec uerba faciunt cõsolationem, nec ipsa escarũ necessitas auocauit, Mens tristitiam patitur, pectus dolore reficitur, oculi lachrymis perpetibus fluunt. Inter hæc factũ est quod decreuerat deus. Morit' puer, uxor in luctu tanto, domus in planctu,

Marginal notes: C (line 1); Ca. IIII (line 4); 2. Cor. 4; 2. Macch. 7; D; Cap. V; 2. Reg. 12

A ctu,famuli pauidi, quid facerent æstuantes:nemo enim audebat domino filium mortuum nunciare,timentes utiqꝫ,ne ille qui sic adhuc impatiēter uiuū lugebat,si audisset mortuum, uitæ faceret finem. Dū strepūt famuli inter se, dū eum tristes,& alter ad alterū occulta susur ratione loquuntur,intellexit Dauid, præuenit nuncios,an uitā eius exhalescerit,interrogat, negare non possunt factum,fletibus indicant. Fit concursus insolitus,expectatio grandis & metus,ne quid sibi periculi pius pater inferat.Surgit mox Dauid rex de terra,exuit se cilitio, surgit hilaris,quasi filium suū audisset incolumem,uadit ad balneas,lauat corpusculum,ua- dit ad templum,adorat deum,epulatur cū amicis,compressit suspiria,gemitu omni deposi- to,uultu iam læto. Mirantur domestici,stupent amici,nouam & subitam conuersionem:au- dēt deniqꝫ interrogare, quid sibi uelit hoc, ut cū uiuente filio sic doluerit,mortuo non dole- ret. Respondit uir ille magnanimitate præcipuus, Necesse fuit cū adhuc uiueret filius,& hu- miliari,& ieiunare, & lugere in conspectu domini, Erat enim spes impetrādi cōmeatus ui- tæ. At uero postq̄ uoluntas dei facta est, stultū esse & nimiū inutile,lamētatione animum inundare,sic dicens,Ego ibo ad illum,non ille reuertetur ad me. Ecce exemplum magnani- mitatis atqꝫ uirtutis. Quòd si ille Dauid,qui adhuc sub lege positus erat,sub illa non dico li- centia,sed necessitate lamētationis sic animum à luctu irrationabili superauit, sic tristitiam suam suorumqꝫ compescuit: nos qui sub gratia sumus, sub certa spe resurrectionis,quibus omnis tristitia interdicta est, qua fronte mortuos nostros gentilium more plangimus,ulu- latus insanos tollimus, ueluti alio genere bacchātes,cū scissis tunicis pectora nudamus,uer- ba inania & nænias circa corpus & tumulum defuncti cātamus? Postremo etiam qua rati- one uestes nigras tingimus,nisi quos uere infideles & miseros non tantum fletibus,sed etiā uestibus approbemus? Aliena sunt ista fratres,extranea sunt,nō licent:& si licerēt, nō decēt. Sed aliquantos de fratribus & sororibus, licet fides propria & præceptū domini fortes fa- ciat,parentū tamen & uicinorum opinio debilitat & frangit,ne lapidei & crudeles iudicent, B si pepercerint uestimento,si non fuerint insanis luctibus debacchati. Et hoc q̄ uanum est, & q̄ ineptum,opiniones hominum errantium cogitare,& non timere ne quid minus de fi- de faciat quam suscepit. Quare non magis tolerat iā à mendicis ille qui diues est, quare non fidem ille qui dubius est? Quamuis etiam si dolor eius tantus sit,tacite tamen debet luctum sensu dirigere,& non leuitate sui animi publicare.

DE QVARTA FERIA, SIVE CVLTVRA AGRI DOMINICI,

Sermo,non Augustini,sed locutulei cuiuspiam. Caput I

COELESTI gratiæ & spiritali pluuiæ præparādus est ager ecclesiæ,quia imber diuinus in proximo est. Operemur dilectissimi in isto agro qđ no- bis creditū est, nobis enim datū est plantare,rigare, arare,nouellare,sed dei est incrementū dare. Apostolus Paulus doctor gentiū in fide & ue- ritate, per semetipsum & operādo & monēdo,hanc nos docuit domini- cā exercere culturā dicens,Ego plātaui,Apollo rigauit,sed deus incremē- 1. Cor. 3 tū dedit. Et paulo post. Dei em̄ sumus cooperarij,dei agricultura,dei ædificatio estis. Et ali- bi,Coopatores mei estote fratres,& intēdite eos, q sic ambulāt sicut habetis formā nostrā. Philip. 3 In ista itaqꝫ fratres dominica agricultura,in qua nos dn̄s operari præcepit, sic operemur, ut mercedē ꝓmissam dono gratiæ accipe mereamur. Tēpus est,opemur,laboremus,qnqꝫ illa iuga boū,quæ ille inuitatus in euāgelio dū ad cœnā uenire nollet,ꝓbare se uellet dixit,& pro pterea à cœna se excusauit,quoniam sibi ea,non agriculturæ dominicæ comparauit: nos ea ipsa quinqꝫ iuga in agro dominico iungamus, terrā durissimā sulcis spiritalibus exaremus, semen uerbi dei projcientes,quascunqꝫ spinas malarū cupiditatū inuenerimus,euellamus, eradicemus,diuino igne succēdamus,ut in tali ope laborantes,domino deo nostro fiduciali- ter dicamus, Dn̄e paterfamiliâs,quoniā te adiuuāte fecimus opus q̄đ iussisti,redde mercedē quā promisti. Quæ sunt illa qnqꝫ iuga boū? Quinqꝫ sensus corporis sunt,uisus in oculis,au ditus in auribus,olfactus in naribus,gustus in faucibus,tactus in manibus. Et ista iuga sūt. Duo sunt oculi,duæ aures,geminæ nares,duæ manus,& in ipso gustu geminū quiddā inue

 nitur

nitur quando sapor ipse faucibus atq; palato iudicāte discernitur. Ista ergo quinq; iugā ter- C
ram uersant, quando suis officijs deseruientes, animum carnemq; peractam, aut uberes fru
ctus si ros cœlestis insuderit. aut aridas spinas si sicca terra remanserit, & eorum opus in po-
Cap. 11 sterum subsequetur. Sed quoniam nos dominus atq; paterfamiliâs noster
passim & sine ulla discretione cuiuslibet glebæ semen uerbi sui iacere præcepit. Inducit enim
Matth. 13 in euangelio huius ministri similitudinem & dicit, Ecce exijt seminans seminare, & dum
seminat, aliud cecidit inter spinas, aliud in uia, aliud in petrosa, aliud in terrā bonam, & cum
demonstraret quæ esset spinosa terra, homines uidelicet qui uerbum dei spinis cupiditatū
præfocant, tantum semen, & non reddūt fructus iustitiæ: similiter de alia terra petrosa, atq;
conculcata uia suæ similitudinis propositæ reddēs rationem, ad terram bonam peruenit &
ait, Quod autem cecidit in terram bonam, hi sunt qui cum acceperint uerbū dei, custodiunt
Roma. 2 illud & faciunt, Quia nō auditores legis iusti sunt apud deū, sed factores legis iustificabun-
tur. Non ergo nos dilectissimi aut timor spinarū, aut saxa petrarum, aut durissima uia per-
terreat, dum tamen seminantes uerbum dei, ad terram bonam tandem aliquando perueni
re possimus. Accipe uerbum dei omnis ager, omnis homo, siue sterilis, siue fœcundus. Ego
spargā, tu uide quomodo accipias: ego erogē, uide quales fructus reddas. Melius est enim
Matth. 25 ut de accepto tu pro te rationem reddas, quàm nobis non erogantibus iuste dicatur, Serue
nequam & piger, tu erogares, ego ueniens cum usuris exigerem. Si uero te infœcundam aut
spinosam uel siccam sentis, recurre ad creatorem tuum. Hoc enim nunc agitur, ut innoueris,
ut fœcūderis, ut irrigeris ab illo qui posuit desertum in stagna aquarū, & terram sine aqua
in exitus aquarum, & habitare fecit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis,
& seminauerunt agros, & plantauerunt uineas, & fecerunt fructum frumenti. Ex qua ter-
ra? Ex illa sterili, spinosa, & inaquosa. Et tu unaquæque anima quæ accedis ad Christum,
terra es spinosa & arida. Vnde probamus, quia talis es? Recole illam sententiam quam in
Gen. 3 primis parentibus accepisti, & inuenies quid inde traxisti, Spinas, inquit, & tribulos pariet D
tibi. An respondebis, nō te esse terram spinosam? Si spinas non haberes, capiti creatoris tui
coronam spineam non imponeres. Quia ergo & tu talis es, spinarum multitudine peccato
rum prægrauata es. Ideo tibi talis cultura impenditur, propterea crucis ligno exararis, pro-
pterea cœlesti pluuiæ prępararis, ut cū fœcūda effecta fueris, nō gratuleris de tuis quæ nul-
la sunt meritis, sed reddens bonos fructus Christi prædices gratiā. Vis nosse qualis tibi ad-
hibeat cultura, qualis te desuper perfundat gratia? Ecce agnosce. Christi cruce exararis, quā-
do eius signo in fronte signaris: eius sanguine rigaris, quando in morte ipsius baptizaris.
Roma 6 Quotquot em̄, ait Apostolus, in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus.
Cap. III Multum est quod dictū est, eius sanguine rigaris, uideamus quomodo per aliquam
similitudinem hoc quod diximus probare possimus. Non enim nostris sermonibus, sed do
cumentis diuinis, fides accommodāda est. Ecce dilectissimi intendite, Iudas ille malus & fal-
sus discipulus uenalis & uenditor, fur & traditor, emptus à Iudæis, ut cum eis mancipium
esset diaboli, precium accipiens de illo qui nō habet precium, uenditor sanguinis Christi,
ex ipso precio, ut scriptura narrat, emit sibi agrū figuli, ut is qui hæreditatem integrā Chri-
stū nō habebat in cœlo, partē aliquā habere uellet in seculo, quā nec ipsam possedit, quia sce
leris tanti facto sibimet conscius collum sibi alligauit, & ꝓstratus in faciem diruptus est me-
dius. Ager tamen ille qui ab eo cōparatus est, uocatus est ager sanguinis, quoniā ex precio
cōparatus est tāti sanguinis. Vēdidit discipulus sanguinē magistri, & emit exinde agrū figuli.
Quid est hoc? Putamus dilectissimi uacare hāc actionē in illa uēditione uel emptione uel in
ipsa Christi mystica passiōe? Cōparauit, ait scriptura, Iudas agrū figuli, & uocatus est ager
ille, ager sanguinis. Clamat hic terra quali uel q̄ precio fuerit cōparata, imò preciū ipsum cla
mat, sanguis ipse clamat, Abel ille iustus ab impio fratre occisus clamat. Nāq; dilectissimi cū
hæc similitudo passiōis Christi & neqtia Iudæ ac Iudæorū in illis duobus primis monstra-
ret, Cain & Abel, posteaq̄ à maiore fratre minor occisus est, ab inuido innocēs ꝑemptus est,
à scele-

A à scelerato pius interfectus est, interrogat deus Cain, quasi nescius, quasi ignarus & dicit ei,
Vbi est Abel frater tuus? Quæ uox non est ignorãtis, sed peccatum ante oculos scelerati po Gen. 4
nẽtis, ut inexcusabilis sit omnis homo, qui & admonitus pœnitere nõ uult in malo. Vbi est
Abel frater tuus: hoc fuit dicere dei. Agnosce Cain, non me potuisse latere id quod me puta
sti posse latere. Agnosce quid feceris, de proximo age pœnitentiam, ut possis accipere indul-
gentiam. Verum ille sensu durior, in scelere pertinacior, moribus peruersis in anima percus-
sus, respondit deo dicenti, Vbi est frater tuus, & dicit, Nescio, Nunquid ego custos sum fra-
tris mei? Quid dicis Cain? cui dicis, nescio? Cũ illo loqueris, q omnia uidet oculis suis. Quid
est quod dicis, Nunqd ego custos fratris mei sum? Talia perpetrando repulisti à te in omni
bus timorem dei. Et dominus illi, Quid fecisti? uox sanguinis fratris tui clamat ad me de ter-
ra. Si enim esses fratris tui custos, eius non esses interfector. Si cognosceres fraternitatẽ, tan-
tam non committeres immanitatem. Si timeres meum iudicium, in fratrem non committe
res parricidium. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et nunc ait dominus, Ma-
ledictus tu à terra. Non maledicta terra, sed maledictus tu à terra, quæ accepit sanguinẽ fra
tris tui de manu tua. Agnosce iam terra, quoniam sanguine rigata es innocentis, cõuince uo
cem negantis, suscipe sanguinem confitentis. Interrogentur & nunc Iudas & Iudæi, imò in
Iuda omnes Iudæi. Interroget dominus Iudã, & dicat ei, Iuda, ubi est Christus frater tuus?
An forte dicturus es, ô malus frater, ꝙ Christus tuus nõ fuit frater: cõuincat te prius ipse dñs
ꝙ tuus fuerit frater. Dic nobis dñe Iesu Christe, utrũ Iudas fuerit frater tuus. Respõdet, & si
fuit, fuit: nõ enim est quod fuit, & si fuit, fuit: ego em̃ generaliter de omnibus patri dixi, Anũ- Psal. 21
ciabo nomẽ tuũ fratribus meis. Ecce Iuda cõuictus es, ꝙ Christus fuerit frater tuus. Vbi est
frater tuus? respõde, dic, sequere, dic qđ dixit & ille, Nescio. Nunqd ego sum custos fratris
mei? Nõ em̃ & tu fuisti custos qui & proditor factus es & uẽditor. Dic, Nunqd sum custos
fratris mei, ut respõdeat & tibi: uox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quid enim 1. Cor. 15
B dicit, omnis homo terra? Primus em̃ homo de terra terrenus: & qualis terrenus tales & ter-
reni. Quid dicit? Omnis homo terra, quando accipit sanguinem Christi? amen dicit. Quid
est amen? uerum est. Quid est uerum? Quia fusus est sanguis Christi. Quo faciente discipu
lo Iuda tradente, amen dicendo, uerum clamãdo dicit hoc, omnis homo terra. Ecce Iuda,
uox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: probauimus, quia eius sanguine rigaris. Ca. IIII

Vide terra quomodo accipias hũc sanguinem, quia qui eum bene accipit, accipit bene-
dictionem, qui uero eum male accipit, iudicium sibi bibendo acquirit. Hoc figuratum est & Matth. 27
in illo agro Iudæ, de quo dictum est ꝙ esset ager sanguinis, secutum est enim ut diceret, Fiat
uilla eius deserta. Si enim ad Iudam pertines, si facta eius imitaris, si sanguinem Christi nõ
cum timore & tremore accipis, eris uilla deserta, maledicta, reproba & spinosa. Si autem san
guinem Christi cum reuerentia percipiens, cognoscis per illum tua tibi dimitti peccata, quo Roma. 9
niam ager ille quem comparauit Iudas, figuli dictus est, Habet potestatem figulus luti, ex
eadem conspersione aliud quidem uas facere in honorem, aliud in contumeliam. O terra
tãto rigata sanguine, respõde de tanto sanguine, non sicut Cain & Iudas uerba excusatio-
nis, sed sicut sancti martyres uerba confessionis. Responde sicut respondit beatus Stepha-
nus, qui in isto agro dominico ut bonus colonus plurimum laborando genufixit, atque de
terra petrosa uulneratus, ex ea lapides in suo corpore tanquam in sinu suo collegit, & su-
dando in opere, terram sancto sanguine rigando centenum fructum ex martyrio domino
præsentauit. Responde sicut respondit Cyprianus, Laurentius, cæteriq́ue sancti pueri & pu
ellæ. Ætas omnis & uterque sexus, qui percipientes sanguinem Christi, testimonium dice-
bant, & non negantes nomen Christi, pro sanguine non biberunt, quem sanguinem su-
um fundere non dubitauerunt, simúlque cum perpetua felicitate in æternum regnare me-
ruerunt, Hoc in Apocalypsi reuelante angelo Ioannes uidit turbam multam, quam di- Apoc. 7
numerare nemo poterat. Hanc requirens quæ nam esset, responsum tale accepit. Hi
sunt, dictum est, qui lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Iam

agno-

agnoſcis anima Chriſtiana, quemadmodum & tu ex illo ſanguine efficiaris candida, ut C
omnis & corpore & corde pulchra aſcendas de fonte Chriſti conſecrata in ſanguine. Quid enim manauit ex illo latere crucifixi? Sanguis & aqua, ex ſanguine rubor, ex aqua ſplẽdor.

Cap. V In iſtis duobus ſacramentis decorantur ſingulæ animæ, ex quibus una illa pulchra efficitur ſponſa eccleſia, cui dicitur in Cantico canticorum, Quàm ſpecioſa es ſoror mea, dilecta mea, quàm ſpecioſæ ſunt genæ tuæ. Et cum ipſe eam talem fecerit, ipſamq́ pulchritudinem ei ipſe donauerit, uidens eam talem quaſi miratus exclamat atq; circumſtantes interrogãs
Pſal. 44 dicit, Quænam eſt hæc quæ aſcẽdit dealbata? Et illi, Æquitas dilexit te. Ipſa eſt regina quæ aſtitit à dextris tuis in ueſtitu deaurato, circumamicta uarietate linguarum diuerſarum gentiũ, uarietate decorata. Audiens hæc ſponſi ſui uoces dicentis, Quæ nam eſt hæc quæ aſcendit dealbata: uerecunde etiam ipſa reſpondere cogitur, & dicit ſuo ſpõſo, De me interrogas quæ nam ſim quæ aſcendi dealbata? Ego ſum quam fœdam inueniſti, pulchramq́ feciſti.
Pſal 50 Ego ſum cuius preces audiſti, quando me in pſalmo cantare feciſti, Lauabis me & ſuper niuem dealbabor. Quid ergo miraris pulchritudinem meam, cum ſcias hãc eſſe operã tuam? Quid interrogas, quod ipſe feciſti? Vides me dealbatam, tu lotam ſuper niuem feciſti candidam, ut uideas me aſcendentem te cognoui de cœlo deſcendentem, te amaui in cruce pendentem. Humilitas tua facta eſt exaltatio mea, fœditas tua eſt pulchritudo mea. Niſi enim tu de cruce uulneratus deſcenderes, ego dealbata de fonte non aſcenderẽ. Vere dictum eſt,
Can. 8 Quia ualida eſt ſicut mors dilectio. Quouſq; ſe ſpõſus hic inclinauit, qui quantum amãdo fœdam ut faceret pulchrã, uſq; ad mortis exitum uenit? Et domini domini, inquit, mortis
Pſal. 68 exitus. Vidimus enim eum, ait propheta, & non habebat ſpeciẽ, neq; decorem. Quid mira-
Eſaiæ 53 ris, amando talis factus eſt. Hanc tamen amiſſionem decoris huius timuit Petrus, quando
Matth. 16 prænuntianti domino paſſionem ſuam, dixit. Abſit à te domine, propitius tibi eſto, ne fiat iſtud. Sed ille talia ſapientẽ increpauit, & apoſtolũ diabolũ uocauit dicens, Redi retro ſatanas, nõ enim ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ ſunt hominũ. Æſtimauit enim Petrus totã illam D
diuinitatis pulchritudinem abſorberi potuiſſe in corporis humani ſpecie, & neſciebat agi illud magnum ſacramentum q̃ propterea ſe illam pulchritudinem quodãmodo expoliaret, ut quam ſibi coniũgere dignabatur ſponſam eccleſiam, eandem ipſam pulchritudinem ipſe ueſtiret. Non enim dando perdebat illud quod erogando creſcebat. Ille dedit, hæc accepit: & iſta quod non habuit inuenit, & ille dando quod dedit non amiſit, quia cum ipſa pulchritudine à mortuis reſurrexit. Quid expaueſcis Petre quaſi perdiderit Chriſtus illã pulchram ueſtem, quando eum nudum intendebas in ligno pendentem? Noli expaueſcere, noli timere, noli negare: tunicam illam diuinitatis atq; immortalitatis Chriſtus non perdidit in cruce, quia ſponſæ ſuæ eam conſignauit in dote. Vidiſti eum ô Petre non habentem ſpeciem neq; decorem, & continuo negaſti illũ quem omnibus relictis tuis amaſti, & non ſolum ſemel, ſed ſtans in atrio ſacerdotis ab una ancilla tertio interrogaris, & negas. At ubi te gallo canente conuicit præſumptorem, qui prædixerat antea negatorem, reſpexit te intus in
Matth. 26 corde, & ut amare fleres, intus quodammodo tecum loquebatur illa ipſa eius diuinitas, & dicebat tibi, Vbi es Petre? Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, ubi eſt in tempore tribulationis illius, permane illi fidelis, ut & in hæreditate illius cohæres ſis. Vbi eſt, Petre, Animam meam pro te ponam, & tecum ſum uſque ad mortem? Quàm celeriter negaſti quaſi hominem mortuum, quem antea confeſſus fueras uiui dei filium. Hæc dum ille tecum in corde ſermocinaretur, reſpexit diuinitas, & fleuit humanitas. Agnita eſt dulcedo, & perijt amaritudo, ſuſcepta eſt charitas, & deleta eſt iniquitas, redijt amor, & fugatus eſt timor. Ecce ſubito quem negauerat, quia non habebat ſpeciem neque decorem, agnoſcit reſurgentem ſpecioſum forma præ filijs hominum, coniunctámque illi uidet ſponſam, tunicam illam immortalitatis, quam antea Petrus timuerat perituram: indutum uidet, cognoſcit quòd tali ſit circumamicta ueſte, & alloquitur illã ipſam ſonſam Petrus, ut
1. Pet. 2 ſeruet huius tunicæ dignitatẽ, & dicit animæ humanæ, Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens

A quens nobis exemplū, ut sequamur uestigia eius. Sequere sponsa, sequere uestigia spōsi tui, nullus te metus reuocet à consortio dilecti tui. Ama amantem, quia prius ille amauit non amantem, require requirentem, quia prius ille quæsiuit non quærentem. Require & dic spōso tuo, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Ne forte fiam sicut operta super greges sodalium tuorum, quam sic dilexisti, pro qua sanguinem fudisti, cuius tabernaculum in sole posuisti. Psal.18
Non fiam sicut operta super greges sodalium tuorū. Ecce dum te quæro ubi pascas, Cap. VI
ubi cubes in meridie, meridies Africa est, quæ in solis occasu est, & tamen quia ab ortu solis usq; ad occasum laudatur nomen tuū, & sunt qui te prædicant non caste, quærētes quæ sua sunt, nō quæ tua sunt, dum te quæro in meridie, id est, in Africa, ecce greges sodalium tuorū, scholæ pessimæ hæreticorum, fraus Manichæorum, nequitiæ Pelagianorū, superba congregatio Arianorum, insultant uelut opertæ, id est, uelut incognitæ, & dicunt mihi, Quem quæris? Christum quæris? Ecce hic est, ecce illic est. Tu autem quia me admonuisti dicens, Si aūt dixerint, ecce hic est, ecce illic est, ne abieris post eos, cum te nouerim ubiq; totum esse, non partes defendere, sed unitatem diligere, facta sum illis incognita & uelut operta, & derident me, quia nesciunt te. Et quid magnum, quia ego ab eis sustineo tale opprobrium, cum tu eorum nunc usq; contumeliosum sustineas uerbū, qui te cum patre nolūt esse unum, sed diuidendo inter patrem & filium, inter sponsum & sponsam, magnum incurrunt sacrilegium, magnū suæ animæ inferunt morbum, quia nec te unius unicum sponsum, nec fidelem atq; integrum habere desiderāt medicum? Tu autem anima Christiana quæ ascensura es ex sacratissimo fonte, rubore atq; decore perfusa, nimis speciosa & candida, serua decorem tuū, agnosce quid fueris & quid eris, uide ne deseras mensam sponsi tui. Vt pulchra permaneas, carnem eius quotidie mādūcabis: ut uitam æternam habeas, sanguinem eius potabis, uide ne deseras hanc mēsam. Plurimos apparatus hæreticorum fuge, & si plurima illic prauis disputationibus apponuntur, aut fœda sunt, aut semicsa sunt. Non est enim illic quicq; integrum, ubi pater & filius & spiritussanctus nō est unum. Mensa sponsi tui panem habet in-
B tegrum, & calicem sanctum, quem panem, & si fractum comminutumq; uidimus in passione, integer tamen mansit in illa sua cum patre indiuidua unitate. De isto pane & de isto calice dicebat ipse dominus, Panis quē ego dedero, caro mea est pro seculi uita, Et calix quem sanctificauero, sanguis meus est, qui pro uobis fundetur in remissionem peccatorum. Superius enim dixerat, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitā in uobis. Quod uerbum audientes, nec intelligentes discipuli dixerunt, Durus est hic sermo, quis eum potest audire? Et multi ex hoc uerbo scādalizati discesserūt. Cum uideret autem Iesus, ait reliquis, Nunquid & uos uultis ire? Tūc Petrus qui sanctæ figuram portabat ecclesiæ, respondit pro omnibus, Et ad quē ituri sumus? Verbum uitæ habes, & dimittimus te? Videtis dilectissimi, quid sit exire, quid permanere. Qui exierunt, qa uerbum Christi non intellexerunt, non iam discipuli, sed hæretici remanserunt: qui perstiterunt, uerbū uitæ tenuerūt. Agnoscite hæretici exitū uestrū, quia minorē prædicatis Christū nostrū. Et uos cū eo stare noluistis, quia Christū unū esse cū patre non intellexistis. Ideo foras existis, quia uerbū uitæ reliquistis. Nō in uobis manet, qui cum patre æqualis manet. Audi ipsum, quia simul cum patre manet, Si quis, inquit, me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eū, & ueniemus ad eū ego & pater, & mansionē apud eū faciemus. Dic mihi obsecro hæretice Ariane, unā animā tuā simul habitat hæc trinitas, pater & filius & spūssanctus? Quoniā & spūssanctus habitat in uobis. Nescitis, inquit Apostolus, quia templū dei estis, & spūssanctus habitat in uobis? An diuersas mansiones in corde tuo præparas trinitati, ut maiorem partem teneat pater maior, minorē filius minor, inferiorem spiritussanctus inferior? Iam ergo non habes unum cor, sed duplum, aut triplum. Non ergo illic habitat trinitas. Quare? Quia dictum est, Væ duplici corde. Insensate, inepte, fatue: ignis, splendor & calor simul atq; inseparabiliter, nec distincte, sed æqualiter habitant unam lucernam, & una trinitas deus simul non potest inhabitare animā humanā. Si apud te æqualitas unitatis indiuiduæ

Ioan.6 · Matth.24 · Ioan.14 · 1.Cor.3 · Eccl.2

Matth. 23 diuiduæ trinitatis non fuerit digna mansio inuenta, respondebitur tibi, Ecce relinquetur uo- C
bis domus uestra deserta. Non enim de lapidibus uiuis construis templum deo, quos reba
ptizando præfocas, exhonoras, reprobas, uastas, dãnas, exterminas. Nec fundamenta apo
stolorum sequeris, cum sint ipsi columnæ dei uiui, super quas fabricauit sapientia domum
suam, ut construeretur uerum illud templum, in quo erat pietatis magnum sacramentũ. De
Ioan. 2 quo templo dicebat Iudæis, Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. In patribus
tuis non habes lapidem angularem, quæ secundum diuinitatem patri æqualem nõ credis:
nec tecum ex duabus pennis charitatis dilectionem dei & proximi te habere demonstras,
Deu. 6 quia nec deum diligis, sicut diligendus est, nec proximum sicut teipsum. Diliges enim domi
num deum tuum, dictum est, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua.
Da cor tuum patri, animam filio, uirtutem spirituisancto. Ecce tria trinitati, ex quibus unũ
hominem uni trinitati sacrificium obtulisti, hæresim Arianam uicisti, quoniam deus domi-
nus tuus nõ tres dij, sed dominus unus est. Hæc est fabrica sancta, hæc est aula uera, in qua
Cap. VII sunt oues Christi, nõ lupi diaboli. Cauete dilectissimi fraudes hæreticorum,
oues Christi timete insidias luporum, uidete quia nihil subtractũ est utilitati uestræ, inquã-
tum ipse dominus donauit de annũciatione uerbi dei. Quid Christus sit, & quid ecclesia au-
distis, approbastis, clamastis, & quare tanta mala patiamur, uel quibus meritis peccatorum
in manus tribulantiũ nos traditi fuerimus, dum ante paucissimos dies loqueremur simul
& agnouimus, simul fleuimus, nunc etiam quid accepturi estis, uel quid eritis, adhuc in auri
bus uestris insonat strepitus nostræ uocis, admonemus uos ut fratres, obsecramus ut pa-
tres, hortamur ut filios. Nolite perdere tantum bonum, amor Christi in cordibus uestris nõ
refrigescat: amor matris huius circa uos cum torpescat, quæ uos parturit, quæ curã magnam
pro salute uestræ animæ gerit, quæ spem uestram diligit, quæ quotidie redeuntes materno
sinu excipit, quæ uobis spiritales cibos præparat, quæ ad æternam saturitatẽ perducere desi
derat. Immaculatos filios deo patri uult assignare, quos tãta cura ac sollicitudine dignatur D
nutrire. Hãc toto corde amate, hanc amãdo conseruos uestros, fratres uestros, dei ministros
puro amore diligite, atq; pro nostra mercede in illo sacratissimo fonte pro nobis orate. Ora
te pro pace, orate pro liberatione huius terræ, orate ut misereatur qui iuste indignatur. No-
uelli filij, dum in uestra sancta natiuitate pater exultat, uestris orationibus & fletibus mi-
tigate irascentem, quem sensimus fortiter uindicantem. In summa autem rei, apostolorũ no
strorum uerbis utentes commendamus uos deo in uerbo gratiæ eius qui potens est custo-
dire in uobis quod ipse donauit, Ipsi gloria cum spiritusancto in secula seculorum.

Finis.

DE CATACLYSMO SERMO.

Nihil habet Augustini.

Caput I

VONIAM in proximo est dies redemptionis uestræ, percipite dilectissi-
mi ea quæ uos erudiant, atq; corda uestra enutriãt, erigant, corroborẽt ad
timorẽ dei: & feruor iste tanti amoris non pigrescat in cordibus uestris, nec
putet quis tantum esse Christianum quòd his imbuitur mysterijs, quòd
renascitur ex aqua & spiritu, & postmodũ dimittat se uoluptatibus uarijs:
securusq; effectus quòd sacramento baptismatis munierit animam suam,
non eam custodiat contra uersutias inimici, immo & ipse quãtum potest custodiat & custo-
diendam petat, ne tempestatibus huius mundi procellisq; depereat. Baptizatus est quis, na
uis est instaurata, subuncta, uelificata, missa in mare, indiget gubernaculo, quousq; ad por-
tum desideratum perueniat. Mare hoc seculum scilicet, nõ solum tempestatibus scopulisq;
periculosum est, uerumetiam bestijs cupiditatum insidiantibus abundãs. Omni sollicitudi-
ne, omni cura, omni industria excitati iam uigilent nautæ. frequenter etiam Christus inuo-
cetur gubernator, ut nauem tantis periculis ereptam ad portum securitatis ipse perducat.

Baptiza-

A Baptizatus es, signatus es, regio charactere cœpisti consequi annonam de mensa regis tui:
noli esse desertor, nec ut miles delicatus defluas per uoluptates, & te hostis diabolus iner-
mem defluentemque inueniat, sed ut fortis miles quicquid potes age in hoc bello, ut uirtus
tua Christus non solum te tueatur, uerumetiam alij proficiant ad salutem. Postula à rege
tuo arma spiritalia, bellum tibi, inquit, indicitur, in quo enitescas pugnando, ut ad plenam
pacem triumphando peruenias. Non contra unum dimicabis, multi enim contra te exient
aduersarij: pugnabis enim cum uitijs, & ut beatus martyr Cyprianus ait, si depresseris aua-
riciam, exurget libido, quod & si libidinem superabis, succedet ambitio, & si ambitio à te fuerit
deuicta, ira, zelus, æmulatio, inuidentia, superbia, ebriositas cum cæteris suis pestiferis socijs
in unum contra te dimicantium constituent castra.

Sed non metuas, habes quod agas, inuoca dominũ uirtutum, induat te ex alto uirtu- Cap. II
te, ut illam proferas uocem, Si consistant aduersus me castra, non timebit cor meum, & si ex- Psal. 26
urgat in me prælium, in hoc ego sperabo. In illo, in quo, nisi in domino uirtutum qui militẽ
suum ita expectat dimicantem, ut adiuuet laborantem? Baptizatus es, mundatus es, un-
ctus es, oleo restauratum est corpus tuũ, ad priorem statum primi illius hominis ante pec-
catum, noli postmodum male securus esse. Ad agonem produceris, contra diabolum uitio-
rum principem dimicabis in arena huius mundi, utræque partes, Christi scilicet & diaboli, in-
finita populi multitudo te expectat luctantem, & quisnam uincat uide omnem turbam ni-
mia intentione pendentem. Nõ de te triumphet pars diaboli: Si uis uincere, noli de te præ-
sumere, sed illi assigna uictoriæ gloriam, qui tibi donat ut uictoriæ perferas palmam. Vis
uincere, caput prius contere inimici, excludendo de corde tuo suggestiones diaboli. Vis uin-
cere, manus tuæ fortes inueniãtur in bono opere. Vis uincere, fige pedes, nõ nutent uestigia
tua frequentando spectacula & deserendo ecclesiam. Sed ut hanc etiam in tam magno ago-
ne & tam grandi luctamine possis implere uictoriam, mittat tibi dñs auxilium de sancto,
B & de Sion tueatur te. Ecce dilectissimi, uenturi estis ad fontem aquæ, non dicatis Cap. III
in cordibus uestris, hoc est totũ quod pro magno desiderabamus: Fons iste uisibilis, simili-
tudo est æterni fontis. Renascemini ex aqua & spiritu. Aqua illa non solum corporis sordes
mũdat, sed animam à peccatis liberat. Debetis autem nosse cur uirtus illius aquæ & animæ
prosit & corpori. Non enim omnis aqua mundat: sanctificatur hæc per consecrationẽ uer-
bi. Tolle enim uerbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit uerbum ad elementum, & fit sa-
cramentum, uirtus uerbi per aquam mundauit nos, quia super aquas ambulauit. Vt autem
à tempestate huius seculi liberaret uos, uidete potentiam uerbi dei quemadmodum domi- Matth. 14
netur cunctæ creaturæ suæ. Quod dicturus sum nostis. In euangelio legitur, cum quarta no-
ctis uigilia ueniret dominus Iesus ad discipulos suos ambulans super aquas maris, & inue-
niret eos piscantes quos iam fecerat hominum piscatores, perterriti discipuli putauerunt se
phantasma uidere. Accessit Iesus, & ait illis, Nolite timere, ego sum. Tunc unus illorum Pe-
trus ille præsumptor, & postea negator, post uero confessor & amator: Si tu es, inquit, dñe,
iube me uenire ad te super aquas. Et dñs, Veni, inquit. Descẽdit Petrus & cœpit ambulare
super mare plenus fiducia. Dum ambulat, trepidauit infirmitas, sed statim subuenit diuini-
tas. Cœpit mergi, clamat, domine pereo. Porrexit manum dominus, erexit mergentem, con-
firmauit diffidentem, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Videtis dilectissimi, quantũ
adiuuet fides, & quantum deprimat infidelitas. Si quis enim ueniens ad aquas baptismi, fi-
de plenus est, subleuatur: si quis infidelis est, mergitur. Sed porrigat manum dñs etiam infi-
delibus mergentibus, & plenam fidem operetur in cordibus. Audite adhuc, aquæ sacramen- Exod. 1
tum quid in uobis operabitur? Proponã figuram ut ex ea uobis ueritas elucescat. Cũ Ægy-
ptij duris operibus populum premerent Hebræũ, clamor factus est populi in auribus dei,
& deprecati sunt ut eos liberaret à dominatu gentis pessimæ. Missus est Moyses qui eos
ex Ægypti educeret seruitute. Apud Pharaonem principem Ægyptiorum fidelissimus dei
famulus allegat imperatoris sui iussionem, & quid rex omniũ gentium præceperit, auribus

durissimi regis insinuat. Obdurat Pharao cor suum, nec scire se dicit deum, atq; eius ministros repudians, grauioribus pœnis affligit populum. Ex maiori angustia populi maior clamor exurgit. Suscipit certamen famulus dei Moyses, congreditur cum Pharaone, nullo telo, nullo gladio, nulla uisibilia indutus arma, sed munitus potestate diuina: inferuntur decem plagæ in Ægypto, & uindex ira in populum cõtumacem surgit, ut ex minutissimis animantibus, uermiculis, ranis & locustis ceruix caderet superborum: in quibus plagis, ultima, mors primogenitorum Ægyptiorum omnium facta est, ut suos iuste perderẽt qui alienos iniuste detinebant. Dimittit populum Pharao, non uoluntate, sed nimia necessitate constrictus. Pergit populus erutus ad mare rubrum festinans, ut per aquas saluarẽtur qui à pessimo hoste liberabantur. Sequuntur Ægyptij, imminent populo fugienti: uident super se Israëlitæ hostes & inimicos suos, expectant gladium. Mors in oculis, timor & tremor in manibus singulorum, ne in fauces caderent persequentium. Exurgit Moyses famulus dei portans uirgam quam à domino acceperat, & per quam iam multa signa fecerat, percussit mare, & diuisum est. Vbi est illa potentia, non numinum, sed dæmoniorũ? Vbi est uana superstitio Paganorum? Nũquid ut mare diuideretur ille Neptunus est inuocatus, quem regem maris esse uolunt, qui regem uerum deum suum agnoscere nolunt? Virga extensa manu aquas percutit Moyses, & statim cogitur fluctus in cumulum, & unda in semetipsa repressa curuatur: soliditatem recipit liquor, & solum maris arescit in pulueres. Ingressi sunt alij saluandi, alij damnandi. Vnum elementum aquarum autore totius creaturæ iubente iudicauit utrosq;, separauit enĩ pios ab impijs: Illos abluit, istos obruit: illos mundauit, istos occidit. Moyses figuram habuit domini Christi, quoniam dux fuit populi. In uirga agnoscite crucem, in mari rubro agnoscite baptismum Christi sanguine purpuratum. Regem Ægyptiorũ populosq; eius, autorem peccatorum diabolum cum omnibus ministris eius. Sæuit diabolus quando nos uidet per aquam baptismi à sua oppressione liberari. Exclamate ad Moysen uestrum dominum Christum, & uirga crucis percutiat mare baptismi, reuertatur aqua & operiat Ægyptios, ut quemadmodum nullus remansit Ægyptiorum, nihil remaneat etiam nostrorum peccatorum. Totum mundet, qui totum fecit: reparet perdita, qui creauit omnia integra: extinguat Pharaonem diabolum mortis autorem, & suum populum liberet per aquam salutarem.

Cap. IIII Audistis dilectissimi, figuræ illæ quomodo transierunt ad speciem ueritatis: illud superest, ut noueritis quemadmodum celebrauerit pascha. Liberatus populus ex Ægypto, baptizatus, ut ait Apostolus, in nube & in mari rubro, acceperunt præceptum domini per Moysen, ut in occisione agni celebrarẽt pascha, ex cuius sanguine postes domus suæ unusquisq; liniret, nec timerẽt angelum uastatorem qui signum sanguinis agni occisi in suæ fronte domus haberent. Os, inquit, dictum est, non cõminuetis ex eo, nec relinquetis quicquam in mane, cum picridis & azymis comedetis agnum. Fecerũt quod præceptum est filij Israël. Demonstra & tu Israël spiritalis fili Abrahæ, secundum fidẽ, non secundum carnem, demonstra & tu quomodo celebras pascha, habes agnum occisum, demonstra, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Lini sanguine eius postes domus tuæ, demonstra & dic: Ecce crux sanguinis Christi in frontibus est pudoris nostri. Dic cum Paulo, Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Os non cõminuetis ex eo, dictum est, Impletum est hoc in ipsa domini passione, ipsius sancti agni immolatione, quando crucifixus cum duobus latronibus in medio pendebat ipsa summa iusticia, liberãs unum confitentem, alium puniens blasphemantem. Ita factæ sunt tres cruces, tres causæ. Vnus latronum Christo insultabat, alter sua merita confessus Christi se misericordiæ commendebat: crux Christi in medio non fuit supplicium, sed tribunal. Mox ut peregit oĩa quæ de se erant scripta, accepto felle & aceto, propter illud quod prædictum erat, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto, inclinato capite tradidit spiritũ. Venerunt milites, fregerunt crura latronibus in cruce pendentibus: ad Iesum autem cum uenissent, non fregerunt eius crura, ut impleretur, ait euãgelista, quod scriptum est, Os non cõminuetis

1. Cor. 10 · Exod. 12 · Ioan. 1 · Gal. 6 · Psal. 68

minuetis

A minuetis ex eo, sed unus ex militibus latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua,
quæ sunt matris ecclesiæ gemina sacramenta. Percussit latus lancea persecutor, & fudit præ/
tium redemptor. Hic sanguis inebriat mentem, ut amorem obliuiscatur mundi. Hæc aqua
mundat animam, ut corpus sordibus careat diaboli. Nec relinquetis ex eo quicquam usq;
in mane. Hoc nunc agitur: Comeditur enim agnus per noctem huius seculi, ut cum mane il
lud uenerit quod uesperum non habebit, non iam offeratur sacrificium imaginis agni, sed
ipsum agnum quẽ quotidie comedimus, & cuius sanguinem bibimus. Inueniamus illic eũ
sacerdotem perfectum, quem constat hic pro nostra salute occisum. Quæ sunt hæ picridiæ
olera amaritudinis, quæ comedit Israel spiritalis, nisi uox illa amara ad tempus sanctorum
martyrum emissa per sanctum Dauid ac dicentium, Cibabis nos pane lachrymarum, & po Psal. 79
tum dabis nobis in lachrymis, in mensura. Et per apostolum Paulum, In omnibus tribula/ 2. Corin. 4
tionem patimur, sed nõ angustiamur. Demonstra & azyma sancte Paule, ex Israelita car/
nali spiritalis affectus: Celebrasti enim pascha cum populo ueteri, & quemadmodum no/
uus populus figuras in ueritate conuerteret, tu docuisti, tu demonstrasti. Ostende ergo azy/
ma conspersionem nouam, Non in fermento, inquit, ueteri, neq; in fermento maliciæ & ne/ 1. Cor. 5
quitiæ, sed in in azymis synceritatis & ueritatis. O agne occise, ô Christe sancte pro nobis
crucifixe, qui ut lapsa reparares in cruce pependisti.

Cap. V

Ipsa est illa uirga regni tui, crux ipsa, inquam, quia uirtus in infirmitate perficitur, ipsa
illa uirga crux ipsa, illa uirga quæ floruit ex radice Iesse, ipsa illa uirga quam portabat Moy
ses, quæ conuersa est in serpentem, glutijt magorum serpentes, doctrina Christi diffusa per
om̃es gentes hæreticos superãs demẽtes. In illo enim populo fratres, in quo multa signa fa
ciebat Moyses per uirgam, exurrexerunt magi Pharaonis, facientes & ipsi prodigia contra
famulum dei Moysen. Sed ad hoc quædã mira facere permissi sunt ut mirabilius uinceren/
tur. Magi Pharaonis quid aliud significabant, nisi omnes hæreticos ministros diaboli, qui
B sub nomine Christi deuorare cupiunt populum Christi. Scatent nunc hæreses in hãc terrã
tanq; serpẽtes magorũ, quos deuorauit & deuorat ille serpens exaltatus in ligno. Sed quo/
niam non est temporis ire per multos, singulorum capita conterantur, quomodo exurgũt,
sic deuorentur. Fuit hic, ut nostis dilectissimi, uiperea doctrina Donatistarũ, contrita est, cõ
sumpta est. Mox Maximianistarũ serpẽtina fraus pullulauit, contrita est, consumpta est.
Manichæorum uenenum aspidis surrepserat, contritum est, consumptum est. Pelagianorũ
nouũ dogma à ministris diaboli tanq; à magis Pharaonis excitatũ, illi nostro serpenti cer
tamen indixit, conteritur, consumitur. Cum tot serpentum capita catholica doctrina contri
uerit, dissipauerit, consumpserit, ecce nobis unus anguis Arianus olim mortuus insultat, ca/
put erigit, ueluti uiuum se demonstrare conatur, quem iam olim cõstat occisum. Redi Moy
ses noster, redi uirga, redi serpens Christe sancte, æqualem potestatem cum patre habens,
redi, contere capita draconum super aquas, confringe caput draconis magni, uiuum sese ꝓ/
fitentis, sed ueram uitam non habentis. Dic tu quid es, quoniam ille aliud docet q̃ es. Dic,
dic, audiamus unde hæreticos conuincamus. Audite quid dicat, Ego sum uia, ueritas & ui/ Ioan. 14
ta, Nemo uenit ad patrem nisi per me. Secundum humanitatem uia, secundum diuinitatẽ
ueritas & uita. Tu autem hæretice Ariane, qui minorem uis esse in diuinitate uitam & ueri/
tatem, sequitur ut non per eum uenias ad patrem. Sed adhuc domine Iesu contere caput
draconis, dic quid sis cum patre, te audiamus docentem, non hæreticum blasphemantem.
Dic quid sis cum patre: Ego, inquit, & pater unum sumus. Dic adhuc, Ego in patre & pater Ioan. 10
in me est. Adhuc dic, Qui me uidet, uidet & patrem. Credis iam hæretice tantæ autoritati?
An ipsius testimonium de seipso non admittis, sed alios de eo testes requiris. Ecce introdu/
cantur aduersus te, dicant conuinceris, refutaris, & legis laqueis irretiris. Dic testis dei Paule,
qui usq; ad sanguinẽ pro isto testimonio accessisti, & ne falsæ doctrinæ succumberes animã
posuisti. Dic, audiat qui cõuinci formidat: Conuincat qui nec cõuictus mutat. Singuli qq;, Phil. 2
ait, hoc sentite in uobis quod & in Christo Iesu, qui cũ in forma dei esset, nõ rapinam arbi/

tratus est esse se æqualem deo. Audis æqualem, audis formã dei, & tu audes dicere, minorẽ A
filiũ dei? Veniat & alius testis ut in duobus uel tribus cõfirmetur æquitas ueritatis. Dic & tu
Matth.16 sancte Petre, quid tibi reuelauerit, nõ caro & sanguis, sed pater cœlestis, Tu es, inquit, Chri-
2.Pet.1 stus filius dei uiui. Et in epistola sua ad gentes secũda: Notam facimus uobis, inquit, dñi no
stri Iesu Christi uirtutẽ, & præscientiã, & magnitudinẽ. Audis uirtutẽ, audis magnitudinẽ,
audis præsciẽtiã. In q̃ hæretice Christũ dicis esse minorẽ? Sed audi adhuc quid aduersum te
hic testis & de filio & de spũ sancto dicat: Nõ uolũtate hũana allata est, inquit, ꝓphetia, sed
spũsancto acti, locuti sunt homines dei. Fuerũt uero & pseudo ꝓphetæ in populo, sicut & in
uobis erũt magistri mẽdaces, qui subinducent sectas perditionis, & qui emit eos dominato
rem abnegãtes. Vides te ualidis testimonijs & demonstrari & cõuinci. Negãtes, inquit, do-
minatorẽ esse qui emit eos. Quẽ negas dominatorẽ, nisi filiũ quẽ dicis esse minorẽ? Et qs est
qui uos emit, nisi qui uos suo sanguine redemit? Sed ingrediat̃ & tertius testis, ut tres unũ
uerũ testimoniũ dicant uni trinitati & trinæ diuinitati. Dic & tu sancte Ioãnes, qui super pe
ctus saluatoris discumbebas, & uidebas supercœlestia mirabilia uerbum dñi. Dic & tu qui
Ioan.1 noueris filiũ dei, In principio, inquit, erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ.
1.Ioan.5 Et in epistola sua, Scimus, inquit, quoniã filius dei uenit, & dedit nobis intellectũ ut sciamus
quid uerũ sit, & simus in uero filio eius: Hic est eñ uerus deus & uita æterna. Tu aũt minorẽ
dicẽdo filiũ qui est deus uerus, nõ habes uitã æternã. Sed ad cõfutandã cõtumaciã puersam
hæresis ad deglutiẽdũ te serpens magice factus, nõ à ueritate susceptus, ipse pater testimo-
Psal.109 niũ dicat de filio, ut nihil amplius quæras, nihil amplius credas. Per ꝓphetã inqt, Tecũ prin
cipiũ in die uirtutis tuæ. Principiũ pater, principiũ filius, ergo pater & filius principiũ sine ul-
lo principio. Tecũ principiũ in die uirtutis tuæ, in splẽdoribꝰ sanctorũ ex utero generaui te.
tãq̃ diceret, ut sancti illuminarẽt̃, ꝓcessisti ex me. Nec fuit dilectissimi alia causa cur uel ipsa
nomina patris & filij & spũs sancti seiuncta uiderentur, nisi ut sancti homines instruerẽtur.
Exod.3 Cæterũ quod dictũ est Moysi ab ipsa substãtia trinitatis, Ego sum qui sum. Et sic dices, Qui B
est misit me. Ergo ex utero in splendoribus sanctorũ generatus est filius. Sed ne hãc genera
Psal.44 tionẽ carnaliter uel tẽporaliter acciperes factã, audi quomodo eũ genuerit. Eructauit, inqt,
cor meũ uerbũ. Ioannes testis dicit, In principio erat uerbũ. Deus pater dicit, Eructauit cor
meũ uerbũ. Propheta Abacuk dicit, Ambulauit uerbũ. Audis dñm uerbum, & hoc esse in
principio apud deũ, & deũ esse uerbũ. Testimoniorũ uox, & ipsius trinitatis unitas per totũ
mundũ cõtra te clamat, & tu uelut canis rabidus cõtra totũ mundũ latras. Sed audi adhuc
unde plenius cõuincaris, ꝙ trinitas unus deus sit. Patris uox est per ꝓphetã ad filiũ: In splen
dore sanctorũ ex utero genui te. Patris uox est per Esaiã prophetã de spũ sancto: Spũs, in-
Ioan.14 quit, à me exiet. Et filij uox in euangelio, ostendens in se patrẽ esse & se in ipso ubi ait, Pater
in me manens ipse facit opera. Filij uox est de spũ sancto ostendens, quia quomodo proce-
Ioan.20 dit ex patre, ita ex seipso, ubi ait discipulis suis post resurrectionẽ, Accipite spiritũ sanctũ. Et
insufflauit in eis, ait euãgelista, spiritũ sanctũ dans eis ac dicẽs: Si cui remiseritis peccata, re-
Rom.8 mittẽtur illi. Vnde est & illud apostoli Pauli, Si qs spiritũ Christi nõ habet, hic nõ est eius.
Si ergo filius in patre & ex patre, & spũs sanctus simul est & in filio & patre: nõ est seiuncta
trinitas, ubi est perfecta unitas. Descedat Arianus cõfusus reus, quia trinitas unus est deus.

Cap. VI

Sed quando tibi peruersa hæresis uerba mea proficiũt, cũ sis aspis surda obturans au
res ne audias uoces incantantiũ? Noueris te tamen à uirga serpente esse comedendũ, dum
oues quas tenes captiuas, ad suum ouile ille pastor adduxerit, ut sit unus grex & unus
Ioan.10 pastor. Ille pastor noster dilectissimi qui in uirga ferrea pascit & regit, cõfringit & restituit,
ipse pastor est, ipse rector, ipse fabricator, ipse architectus noster. Magnũ te pastorẽ uideo
dñe Iesu oues pascentẽ, errãtes requirentẽ, inuentas cũ gaudio ad gregẽ tuis humeris repor
tantẽ, magnũ te architectũ uideo uirgã portantem, in uirga pendentẽ, & de ista uirga mul-
ta miracula facientẽ. Multũ expauesco expositionem uirgæ huius dilectissimi, dum loca di
uinarũ scripturarũ cõsydero. Virga Maria sancta, uirga ipse Christus, uirga crux. Et de ista
uirga

A uirga q̃ magna & mira fecit hic architectus, & arborẽ fecit crucis ubi ipse angularis pepen/
dit lapis, & scalas cœli per quas hominẽ lapsum ad patrẽ leuauit. Quale miraculũ fratres hu
ius architecti, ut de uirga sua faceret scalas, & tales, quarum caput in cœlũ poneret, & per eas
ipse & ascenderet & descenderet, & propter confirmationẽ ipse super eas incumberet. Ascẽ/
de securus qui desideras cœlum: non te terreat earum, nec angustia, nec longitudo, nec altitu
do: nihil timeas, non nutant gradus eius quos ille architectus sic cõfirmauit, ut in eius ligno
manus suas clauis affigi uoluerit. Vide has scalas huius architecti, discipulũ apostolũ Pau/
lum & demonstrantẽ, & gradus quasi numerantẽ & ascendentẽ, & q̃ plurimos inuitantem, Eph. 3
Flecto, inquit, genua mea ad patrẽ dñi nostri Iesu Christi, ut det nobis cõprehendere cum
omnibus sanctis quæ sit altitudo & latitudo, longitudo & profundum. Quatuor gradus
posuit crucis. Non ergo laboriosæ sunt hæ scalæ. Quatuor gradus habent, & perducunt ad
cœlum. In altitudine crucis caput positũ est crucifixi. Sursum cor habeat Christianus ad do
minum, quod interrogatus quotidie respondet, & ascendit unum gradũ. In latitudine cru/
cis, manus affixæ sunt crucifixi. Perseuerent manus Christiani in operibus bonis, & secundũ
gradum ascendit. In longitudine crucis corpus pependit crucifixi. Castiget quis corpus suũ
obseruationibus, ieiunijs illud suspendat, ut seruituti animæ subijciat, & tertiũ gradũ ascen/
dit. In profundo crucis occultũ est quod nõ uides, sed inde exurgit hoc totũ quod uides. As
sit fides Christiana, quod non potest comprehendere, credat corde, altiora à se non quærat,
spes eum nutriat, & tunc quartũ gradũ ascendit. Per hos gradus ascenderunt sancti om̃es,
continentes, cõiugati fideles, euaserunt ruinas mundi, migrauerũt ad loca tutissima, ubi iam
nec barbaros timent, nec fragiles casus humanos exhorrent, nec corruptiones metuunt, nec
ægritudines patiuntur, nec tribulationibus affliguntur, nec ipsam iam mortẽ timent, sed cũ
deo de deo uiuunt. Hanc uitam dilectissimi amemus, ac petamus, desideremus, ad quam
omnis qui currit non graditur uia pedum, sed uia morum. Boni ergo mores requirãtur, ipsi
B in omnibus inueniantur. Vterq; sexus & omnis ætas habet in hoc sanctorũ hominũ imita/
tionis exemplũ. Imitentur senes, mores Tobiæ, qui cũ cæcus esset corpore, uiam uitæ filio de
monstrabat in corde. Ille eũ manu ducebat in terra, & pater monẽdo eũ perducebat ad cœ/
lũ. Imitentur adolescẽtes Ioseph sanctũ, pulchrũ corpore, pulchriorẽ mente, quẽ castitas sic
possederat ut irruentes minæ dñæ mulieris impudicæ nõ possent eũ uiolare nec corpore, cu/
ius iam deus possederat mentẽ. Imitentur uirgines sanctæ sanctã dñi sui matrem Mariam.
Imitentur uiduæ religiosam uiduam Annam. Imitentur & coniugatæ castam Susannam.
Virgo mater quod uouit, impleuit. Anna uidua in orationibus atq; ieiunijs usq; in finem
perseuerantiã tenuit. Susanna casta pro pudicitia coniugali usq; ad periculũ mortis accessit.
Intendite coniugatæ, qualis uobis huius à scriptura sancta imitatio proponatur. Nõ enim
prædicat eam, q̃ fuerit auro, monilibus uel ueste preciosa forinsecus compta, cũ fuerit intrin/
secus pudore castitatis ornata. Omnibus uitam donauit qui bonos mores instituit. Propte
rea nãq; ipse uir de fœmina est nasci dignatus, quia ab ipso uterq; sexus est liberatus. Multa
diximus, intentissime audistis, epulas dñicas libentissime comedistis, repẽdite uicẽ ministra
tori uestro, ut si non uerbo, saltem uestris orationibus pascar.

Finis.

DE TEMPORE BARBARICO.

Eiusdem farinæ Sermo de tempore barbarico. Cap. I

ADMONET dñs deus noster, nõ nos debere negligere nostra peccata, quãdo
talẽ demonstrat irã suam: ipse quippe iuste punit nocentẽ, quia nullum inuenit
pœnitentẽ. Quotiẽs dilectissimi intonuerunt atq; intonant tubæ diuinæ: Agi
te pœnitentiã, appropinquabit ad uos regnũ cœlorũ: & clausis auribus cordis,
magis operamur mala & petimus ut ueniãt bona. Sed taliũ iudiciũ iustũ dicit esse Aposto
lus: In eo enim ipso q̃ talia sapiunt qui tales sunt, ex malis operibus posse se bona suscipere,
obdurati sunt, pœnitentiæ locum nõ requirunt: Merito iuste iudicati, qui à semetipsis inue/

 niuntur

niuntur esse damnati, licet nõ omnes hic noster tangat sermo, omẽs tamen astringit sermo A
Psal.13 diuinus, dicens, Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. Quomodo omnes, & quomodo non omnes? Quia sunt multi qui gemunt & dolent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum, uolentes resistere, sed timore secularium rerum non audentes, quas adhuc uel adipisci desiderat humana fragilitas, uel amittere formidat infirmitas. Secundũ id qđ dolent, nõ omẽs secundũ q̃ rem nõ timendã timent, omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt, quia plus existimatur timor hominis q̃ timor dei, & præferũt homines res quas acceperũt à deo ipsi deo, ne eas tollat malus homo, cõtemnitur deus per quẽ factus est homo. Vellem uos quidẽ qui adhuc tales estis, & amore rerũ seculariũ obligati peccãtibus aut parcitis aut fauetis, uellem uos quidẽ aliquibus exhortationibus admonere, quid cui rei præponere debeatis, nisi nos fluuius lachrymarum cõpelleret plãgere eos qui peccãt, & nolũt agere pœnitentiã. Si esset in nobis humanus affectus, si esset in nobis cõpassionis sensus, unius hominis mortẽ flere, dolere ac plangere deberemus. Quibus lachrymis, quo gemitu, quibus planctibus exagitamur, quãdo aut maximã partẽ, aut pene totã plãgimus ciuitatem. Æger est charus, & uena eius malũ renũciat: omẽs qui eũ diligunt, ægrotant simul animo: Si eũ & in ipsa uicinia mortis ridere uiderint, quẽadmodũ ab eo oẽm spem salutis ablatã sentiũt, eumq; adhuc uiuũ tanq̃ mortuũ merito plãgunt. Inter tantas angustias, & in ipso fine rerũ posita est uniuersa prouincia, & quotidie frequentantur spectacula, sanguis hominũ quotidie funditur in mundo, & insanientiũ uoces increpitant in circo. O planctus omni tristicia acceptior, ô planctus omni mœsticia affligẽs cor, quod libet flere. Plangimus eñ dilectissimi & illos & nos, quia & nos digni sumus qui cum talibus merito flagellamur. Nos enim, cũ alios accusamus, omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus prorsus omnes. Nullus est excusatus, quia talis est iudex, ut omnis ho
Prouer.20 mo ab illo inueniatur reus. Cũ enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccato? Adueniet tẽpus illud quod prædi B
Luc.18 xit dñs, Putas cũ uenerit filius hominis, fidẽ inueniet in terra? Quis habet fidẽ? Quis credit uerbis diuinis? Audebit aliquis uestrũ sibi assignare fidẽ, quãdo audit dñm dicentẽ discipu
Luc.17 lis, Si haberetis fidem sicut granũ synapis, diceretis arbori huic, eradicare & plantare in mari, & obaudisset uobis? Quis sibi audebit assignare, q̃ faciat omnia quæ præcepit deus? Nemo, prorsus nemo. Prædicamus, & non facimus, auditis, & facere nõ curatis. Merito omnes sumus sub flagello, & doctor & factor & auditor & contemptor. Studemus inuicẽ reprehendere, & non studemus opera nostra discutere. Detrahit proximus proximo, detrahit clericus clerico, detrahit laicus laico. Video quidem seinuicem accusantes, sed neminem uideo iuste se excusantem: unusquisq; enim dilectissimi propriũ onus portat, Nolite detrahere al
Iaco.4 terutrum fratres, ait apostolus Iacobus: Qui enim detrahit fratri suo, aut iudicat fratrem, detrahit legi, aut iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Tu autem quis es qui iudices proximum? nec tamen uoces detrahentium, silentium possunt imponere uerbo dei.

Cap.II Clamat ille per bonos & per malos: Agite pœnitentiã, appropinquabit ad uos regnũ
Matth.3 dei. Nolite esse auditores legis tantum, sed factores: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Ecce enim ait euangelista: Securis ad radices arborum posita est: Omnis enim arbor nõ faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Video, inquit, omnes homines diuersas arbores, fructus etiam diuersos habentes, sed bonus fructus quæritur qui pascat, nõ qui pungat. Sũt eñ & arbores spinosæ igni deputatæ merito incendẽdæ, quia in eis nullus fructus est animæ. Putatis ne dilectissimi, nos omnes tales sumus qui in istis malis pro peccatis nostris dimissi sumus? Exacuit agricola ferrum, amputat inutile lignum, abscissum seruat incendio concremandum, hoc nunc agitur à uero agricola. Videntur sibi quidem mali adhuc stare, adhuc florere. Quisquis talis es, quisquis malus es, quisquis corrigi non uis, non te consoletur altitudo tua, quia maior te expectat ruina, ampliorq; sustinet flamma, quia securis

C curis hæc ad te nōdum uenit. Ideo putas te posse semper stare, cum uideas uel audias alias
arbores te ampliores cecidisse. Quòd te hic agricola differt, eius est patientiæ, ne forte inter/
cedat apud eū locus pœnitentiæ. Colonus enim ille in euangelio qui intercedebat pro arbo
re, quam dominus eradicare uolebat quòd fructum per trienniū non haberet, uidete quid
ait, Domine, dimitte illam, & hoc anno faciam ei fossam, adhibeam cophinū stercoris. Si fe Lucæ 13
cerit fructum, bene, sin autē, ueniens abscindes eā. Arbor hæc sterilis, genus hominū est nō
habens fructū pœnitentiæ. Dn̄s eius, conditor eius est. Intercessor huius arboris apostolus
Paulus est. Vnde probamus? Audi in quadā epistola sua quemadmodū intercedebat pro
talibus, Flecto, inquit, genua mea ad patrem dn̄i nostri Iesu Christi, ut det uobis uirtutem. Eph. 3
Hoc ergo eis petebat, ut acciperent quod non habebāt. Faciam, inquit, ei fossam, adhibeam
cophinum stercoris. Fossa, locus est humilitatis: cophinus stercoris, lachrymæ sunt pœniten
tis, quem locum si quis contempserit, amplius sustinebit tormentum, quando illius agrico/
læ acutissimum senserit ferramentum. Agite mali pœnitentiam, corrigimini mali, quia uo/ Cap. III
biscum flagellantur & boni. Dicet aliquis: Si mali merito flagellantur, boni qua/
re talia à malis, & cum malis patiuntur? Quare? quia secundū quendam modū dicūtur bo Luc. 18
ni, secūdum autem rectum uerumq; bonū, Nemo bonus nisi solus deus. Ergo & ipsi boni,
quicunq; sunt boni, non tales sunt quales esse debent boni: Non enim sunt perfectū bonū,
proficiunt enim de die in diem. Si proficiunt, utiq; exercitationibus proficiunt. Nemo se iu/
stificet, tanq; iam sit perfectus. Recedat de medio male iustificator Pelagianus, cōfundatur
hæreticus Arianus: Nemo enim bonus, nisi solus deus. Quid ergo? Christus non est deus?
Planè deus. De ipso quippe dicit scriptura diuina: Hic est uerus deus, & uita æterna. Quid
spūs sanctus, non est deus? Planè deus. Vnde probamus, quoniā & ipse deus? Audi in acti Act. 5
bus apostolorū Petrū Ananiæ fraudatori improperantem, Anania, inquit, cur impleuit sa/
tanas cor tuū, mentiri te apud spiritū sanctū? Nō es mentitus hominibus, sed deo. Ecce &
D spūs sanctus deus. Ergo trinitas unus est deus: & uerū est, quia nemo bonus nisi unus deus.
Patiētes estote boni, ut sitis uere boni: Patiētes esto te usq; ad aduentū dn̄i. Tolerate mala
quæ patimini à malis cū malis, quia ista tentatio, uestra est examinatio. Si aurū es, qd times
paleā, quid times ignem? Simul quidē eritis in fornacem, sed ignis paleas in cineres uertit,
tibi sordes tollit. Si frumentum es, quid times tribulam? Non apparebis qualis antea eras
in spica, nisi tribula conterendo à te separauerit paleas. Si oleum es, quid times pressuram
præli? Non declarabitur species tua, nisi etiam pondus lapidis à te seperauerit amurcam.
Veruntamen interroget se unaquæque anima, & uideat si iniuste patitur, proferatur sta/
thera iusticiæ, appendatur amor mundi cum amore dei, uide quemadmodum præponde/
ret amor mundi, proferatur speculum scripturæ diuinæ: Speculum hoc neminem palpat,
qualis es, talem te tibi demonstrat. Intende & uide, & si est aliquid quod offendat, abi con/
fusus, & redi correctus: an non confunderis, & in malis tuis gloriaberis? Eris enim perfectū
malum, non qualecunque bonum. Talis non uis flagellari cum mundo, aut flagellatus
murmuras sub flagello? Serue male, fecisti quod dominus iussit, qui ne uapulares ista fla/
gella ante tibi prædixit. Quis iussit? Dominus iussit, creator tuus iussit. Quid iussit? Qui Matth. 10
amat, inquit, patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Ecce quid iussit? Ait:
Qui amat filium aut filiam plusq; me, non est me dignus. Ecce quid iussit? Et quī est, inquit,
qui odiat patrem aut matrem aut filios? Nec illos ille odire præcipit, sed uel quantum illos,
tantum se diligi iussit. Plus quidem debueras diligere creatorem q; creaturam. Sed si nō ua
les præferre, saltem uel æquare dignare. Vere filios tuos diligeres, si Christum filijs præfer/
res, ipsosq; filios ipsi cōmitteres. Vere filios tuos diligeres, si in ipso illos diligeres, qui eos ti/
bi dedit ut diligas. An ideo eos uideris diligere, quia eorū uoluptatibus faues? Audis blas/
phemātes, & patiēter fers Christiane quod rex Nabuchodonosor alienigena non potuit Daniel. 3
sustinere, dicens, Si quis dixerit blasphemiam in deum Sidrach, Misac & Abdenago, in
interitum erit. Vides frequentare spectacula, & non reuocas: uides luxuriantes, & non

uerberas. Nec potes te talem exhibere patrem qui paratus sis indisciplinatos filios uel exhæredare uel abijcere, cum paratus esse debueras sicut Abraam etiam filium immolare. Omis enim qui filiorum trucidat uoluptates, sacrificium tale quale Abraam, offert deo. Sed dum ista non fiunt, & his moribus deprauatis male nutriuntur, qui isto mundo utuntur, labefescit mundus, nec immerito ait propheta, Defluxit terra, & omes inhabitātes in ea. Nō quiescunt usq; nūc murmurare homines, laudare tēpora præterita, accusare tēpora Christiana. Magna erant tēpora patrū nostrorū, dicunt: O q̄ bona tēpora habuerunt patres nostri. C

Esa.24

Cap.IIII Sed uidete quid fecerint patres nostri. Phinees sacrificantē uirū idolis manu propria peremit, ut placaret iram dei. Moyses populum oberrantem, uitulumq; fusilem adorātem, ita certa emendatione coërcuit, ut unam tribum ex duodecim ad se deuocans, quæ sequi uoluit deum, præceptum eis daret, ut acceptis gladijs in manibus suis filij percuterent parentes, & parentes occiderent filios: nullus eos reuocauit affectus, nullus humanitati reseruatus est locus, quia timor & amor dei præ omni desideriorum carnalium amore ferebatur. Iepte ut hostes dijs ac dæmonibus immolantes superaret, unicam filiam in sacrificio dedit. Sanson cum gentes dæmonicolas uirtute, quā à deo in capite acceperat, diutius bellis contereret atq; fatigaret, seductusq; postea per mulierem oculos simulq; uirtutem capitis perdidisset, posteaq; cognouit in opprobrium suum omnes illos conuenisse ad templum idolorum suorum, eosq; magnificare deos suos quòd eis tradiderant acerrimum inimicum suum, cū crescente coma capitis eius ei creuisset & uirtus, à puero qui sibi ducatum præbebat, ut sibi manum porrigeret petijt, seq; ad illud templum deducere poposcit: ad quod cum uenisset, columnas duas, super quas totum illud ædificium ferebatur, singulis manibus singulas columnas apprehendens, ruina se simul & illos uoluit opprimi, ne laudes dæmonum in contumeliam dei sui à quoq; libenter pateretur audiri. Daniel ne à rege homine petitionem aliquam posceret, sed à deo uiuo, qui præstat omnia bona suis, leonibus ieiunātibus in escam datus est ut periret, sed dn̄s fidelem seruum suū non deserens, & ipsum intactū reseruauit, & per Abacuk prophetā simul & ipsum & leones pauit. Quid dicam de tribus pueris, qui cū nollent imaginem regiam adorare, ignes riserunt? In quibus pueris micans gratia, ita enituit, ut ligati in fornacem mitterētur, deambulantesq; uiderentur, os aperientes dominūq; laudantes, flāmas ad se non admitterent, sed fugarent, ut secum filiū dei habere meruissent, anteq; mundo in homine apparuisset ut esset eorum uindex flamma, Chaldæorumq; ministros fornacis deuorans consumeret: producti quoq; de fornace incolumes, populos in se mirabiles redderent, regemq; mutarent, eumq; facerent dei sui adoratorem, quem senserāt antè persecutorē. Sed hæc omnia faciebat fides, timor & amor dei. Oderant isti non solum omnia quæ habebant propter deū, uerūetiā animas suas. Et deus eos hic claros fecit, & æternæ uitæ remuneratione ditauit. Quid tale dilectissimi fecimus, imò ecōtrario quæ talia non fecimus? Illi nec minis, nec tormentis conuenti, dæmonijs sacrificauerunt. An non sacrificauit qui imagines idolorum per noctem ludentes, quod nocturnum uocant, libentissime spectauit? Sacrificauit, prorsus sacrificauit, & quod est peius, non tauri uel cuiuslibet pecoris aliquam uictimam, sed ipsam animam hominis preciosam. In hoc tam nefando sacrificio nō unus uel pauci accusantur, tota hoc ciuitas fecit quæ tota consensit: nec ab hostibus, nec à barbaris; sed à seipso om̄is homo in anima se occidit uidendo, cōsentiendo, nō prohibendo, om̄es remāsimus rei. Et dū noluimus pacē ciuitatis turbari peruersam, pacem quā desideramus nō accipimus rectā. Cōtemnimus pacē seruare bonorū morū, & perijt pax tēporū nostrorū. Discite nūc dilectissimi qd cui rei præponere debeatis. Nolite diligere uitia in filijs, in amicis, in seruis, in om̄ibus notis præponat singularis potestas om̄i potestati, honorē exhibeamus cæsari tanq; cæsari, timorē aūt deo. Præferatur creator creaturæ, diligamus deū, quia diligit nos, & in hoc q nos flagellat, diligit. Quis est em̄ filius cui nō det disciplinā pater eius? Qui sanā consyderationē habet, qui credit dei uerbis, metuit plus ignem æternū, q̄ cuiuslibet truculenti barbari ferrū, plus metuit mortem perpetuā morte quālibet hic pessima. D

Nun.25

Exod.32

C ma. Irrideant hæc infideles, irrideant stulti, nolunt credere nec rebus expertis. Ecce cōterunt, ecce omnia pereunt, ecce cū ipsis nō potest stare mūdus quē amauerūt, ecce ad deū attrahū-tur cuius præcepta cōtempserūt, nō enim bona uolūtate pergit qui blasphemādo moritur. Ecce itur. Cū illuc uentū fuerit, quid agitur? Quò itur? Per quē abitur? Quis iterū huc redire cogitur? Finitū est & quod male fecerat, & emēdare finitū est. Redite filij redite, redite præ-uaricatores ad cor, facite gaudiū ex cōuersatiōe uestra, corrigātur corda uestra, displiceāt uo-bis opera uestra, estote fortes, tribulatio mūdi nō uos frangat, dominus in proximo est, ni-hil solliciti sitis, habetis uirorū fortiū magna exēpla. Vicerūt martyres mundū. Inter quos martyres mares, etiam fœminæ repertæ sunt fortiores. Ante paucos dies natalicia cele brauimus martyrū Perpetuæ & Felicitatis, & comitū. Et cū tot ibi sint uiri, quare istæ duæ præ omnibus nominātur, nisi quia infirmor sexus, aut æquauit, aut superauit uirorum forti tudinē? Vna earū erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat, Perpetua lactabat. Sed tamdiu hæc Perpetua lactauit ꝙdiu acciperet ab illo pastore simul & patre buccellā lactis, qua accepta dulcedo felicitatis perpetuæ eam fecit cōtemnere filiū, spernere patrē, nō inhære re mūdo, perdere animā pro Christo. Felicitas uero, quæ sociā habebat Perpetuā, & partu-riebat & dolebat, obiecta bestijs gaudebat potius ꝙ timebat. Quæ uirtus in fœminis qua-lis est gratia, quæ cū se infundit nullū indignū iudicat sexū. Gratias gratiæ dei, reparauit em̄ sexū muliebrē: in opprobriū magnū mulier remanserat, quia ab initio per mulierē peccatū, & propter hāc omnes morimur. Diabolus unā Euam deiecit, sed Christus natus ex uirgi-ne, multas fœminas exaltauit. Perpetua & Felicitas caput calcauerūt serpētis, quod Eua ad cor suū intus admisit. Istā seduxit falsa promittendo, illas nō ualuit superare sæuiendo: illā decepit in paradisi felicitate, has non potuit adire nec substātiarū deposita potestate. Illius inter paradisi delitias ruinā, harū inter pœnas fortitudinis constantiā ipse quodāmodo dia bolus expauit. Merito sic sunt exaltatæ, merito uiris uel coæquatæ uel prælatæ. Quāuis em̄ in Christo Iesu nō sit seruus neqꝫ liber, nō sit masculus neqꝫ fœmina, sed omnes sint unū oc currētes in uirū perfectū, descendit tamē hoc donū ex magna gratia. Perpetua enim & Feli citas nomina istarū sanctarū fœminarū, merces est sanctorum omnium martyrum.

Esa. 46

Cap. V

Gal. 3

D

Cap. VI

Vicit mundū etiā Iob ille omnibus notissimus totiēs tentatus, sed minime superatus, impleuit dominicū præceptū, cōtempsit filios, ne blasphemaret qui dederat filios, repulit à se uxorē quæ ei blasphemiā persuadebat, quā diabolus propterea solā dimiserat, quia sibi eā necessariā esse nouerat. Nō enim dimiserat marito cōsolatricē, sed suæ tentationis adiutricē fecerat eā nouā Euam, sed ille nō erat uetus Adam. Existimauit etiā istū sicut illū per mulie-rem posse decipi, sed iste spernendo uxorem pessima suggerentē, diuinitus adiutus, etiam ipsum diabolū in illa ualuit supare. Fortior fuit Iob in doloribus ꝙ ille Adā in nemoribus: iste nō cessit tormētis, ille superatus est in delitijs. Videtis dilectissimi quid agat tentatio, ꝗ utiles sint huius mūdi pressuræ, & quēadmodū corrūpāt terrenæ delitiæ. Cōtēpsit Iob uxo rem, filios, oīa sua, postea & carnē suam: plus amauit eū qui dederat ꝙ id quod dederat, usus est quod acceperat tanꝙ bonus uiator, possedit, nō possessus est. At ubi ea placuit au-ferre qui dederat, benedixit, non blasphemauit: Dn̄s, inquit, dedit, & dn̄s abstulit, sicut dn̄o placuit ita factū est, sit nomē dn̄i bendictū. Imitamini talē uirū, imitamini tales filij esse etiā flagellati, ut mereamini recipi: Flagellat em̄ oēm filiū quē recipit, disciplinam eius sustinete, sicut filios, ita uos aggreditur deus. Quod probat ille filius iunior in euāgelio po situs, qui disciplinā paternā cōtempsit, substantiā suam in meretricibus erogauit, porcos pa-uit, fame cōtritus est, siliquis porcorū uentrē suū implere nō potuit, tandē aliquādo reuersus est ad se, & inuenit se qui perdiderat se, in mentē ei uenit ꝙ multi mercēnarij patris sui abun darēt panibus, ipse uero fame periret. Statim surrexit, ad patrē recurrit, nō se filiū, sed tanꝙ unū ex seruis cōputari rogauit. Inclinatur humilitas, excitatur misericordia, uoces filij pœ-nitentis cōcutiūt paterna uiscera. Dicit se filius indignū, ut ille eū iudicet dignū, rogat ut in numero seruorum iubeatur suscipi: & pater ei illam primam stolam iubet afferri, mactat

Heb. 12

Cap. VII

titulū

uitulum saginatum, chorũ congregat, aduocat amicos, facit epulum magnũ. Quare? Quia C
hic filius meus, inquit, mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est. Hanc similitudinẽ
dñs in euangelio proposuit, quam ipse exposuit dicens, tale gaudiũ fieri in cœlo super pecca
tore pœnitentiam agente. Nunc uero quoniã tempus est exhortari omnes ad pœnitentiã,
ut filij errantes reuertantur, eisq; conuiuiũ à patre saginati uituli præparetur, etiam nos dile
ctissimi parati simus huic conuiuio tanq; amici domestici interesse, maxime quia cũ isto pa
trefamiliâs ad mensam eius quotidie accedentes nõ nos iam dignat uocare seruos, sed ami
cos. Percurramus, si placet, ipsam parabolam à dño in euangelio propositã, in qua nobis &
affectum patris demonstrauit pium, & filij perditi indicauit reditum, filijq; maioris qui de
paterna domo non discesserat, cõmotum retulit animũ. Hoc quippe habet textus ipsius le-
ctionis. Veniens, ait, filius eius primogenitus de agro cum uideret symphoniam, interroga-
uit seruos quid nam illud esset? Eiq; dixerũt: Frater tuus reuersus est, & occidit illi pater tu-
us uitulum saginatum, eo q saluum illum susceperit. Et indignatus noluit introire. Egressus
est autem ad illum pater suus ut eum introduceret. Improperauitq; ille patri suo, q laboras-
set semper cum illo, & nunq; illi talia exhibuisset: at ubi uenisset filius ille qui omnẽ substã-
tiam paternam male consumpserat, occidisset illi uitulũ saginatũ. Et reddit pater rationẽ fa-
cti sui, consolaturq; filiũ suũ secum permanentẽ, de domo nõ discedentẽ, & dicit illi: Fili, tu
meus es, & mecũ es semper, & omnia mea tua sunt: uerũtamẽ oportuit nos ista facere, quo-
niam frater tuus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuẽtus est. Nõ uacat hæc talis à dño
propositio. Donet itaq; nobis qui ista proposuit, ut demonstremus ab ipso fuisse impletũ
hoc quod per quandã similitudinẽ nos quodãmodo excitauit ad aliquid inquirendũ. Affe-
ctum paternũ exhibuisse suis dominũ nostrũ Iesum Christũ, nullus ambigit Christianus.
Illud magis requiramus, qui sit filius iunior, qui prodige uiuens substantiã paternã dissipa-
uit, & qui sit filius primogenitus qui indignatus q filio perdito redeũti uitulus saginatus oc
cisus sit, intrare noluerit. Quis est iste filius perditus q oẽm substantiam paternã in meretrici D
bus erogauit, nisi ille latro qui substantiã animæ à deo sibi datã per scelera defluendo etiã
in cruce pependit? Porcos pauit, quando dæmonũ uoluptates suis factis impleuit. Fortasse
Matth. 8 illos porcos pauit, quos petierat diabolus à domino dicens: Iube nos introire in gregẽ por-
corum. Fame cõtritus est, quia panẽ uerbi dei nõ inueniebat. Siliquis cupiebat saturare uen-
trem suũ, quando tortuosis cogitationibus replebat animã suã. Sed reuertatur ad se, uideat
Luc. 23 se latro in cruce pendentẽ, cõcurrat ad patrẽ, dicat pendens in cruce, Dñe memẽto mei dũ ue
neris in regnũ tuũ. Dñe memẽto mei, nõ sum dignus uocari filius tuus, suscipe me sicut unũ
ex seruis. Dñe memẽto mei. Latro enim sua attendens merita de seipso diffidebat, sed dñs
tanq; pius pater latroni filio quod desperauerat offerebat. Proferat huic pater stolã illã pri
mã, induat filiũ immortalitate, quẽ secũ uidet in cruce pendentẽ, introducat eũ in domũ, di
cat Christus latroni: Amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso. Mactet uitulũ saginatũ,
hominem illũ susceptũ etiã pro latronibus crucifixũ, aduocet amicos suos discipulos qui-
Ioan. 15 bus dicebat. Si feceritis quæ mando uobis, iam uos nõ dicã seruos, sed amicos. Præparetur
Luc. 2 illud conuiuiũ cœleste, astet ille chorus angelorũ suauiter declamans, Gloria in excelsis deo,
Matth. 26 & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Veniat & primogenitus filius ille & nolit intra
Ioan. 13 re. Quis est iste filius primogenitus qui noluit intrare, nisi ille primus apostolorum Petrus,
qui ad interrogationẽ unius ancillæ, in atrio sacerdotis ter dominũ ausus est negare? Dixi-
sti quidẽ ô Petre tanq; patri Christo, ego tecũ laboraui, quãdo dicebas saluatori, Tecũ sum
usq; ad mortẽ, animam meã pro te ponam. Vbi est quod promisisti? Interrogaris semel, &
negas: secundo interrogaris, & negas: tertio, & negas. Non uis ad cõuiuium intrare, ideo au
sus es ter dominũ negare. Vbi est, Animã meã pro te ponã? Ter negantẽ nõ terruit ungu-
la, sed una oppressit muliercula. Certe tecum sum usq; ad mortem. Vide, uide igitur Petre,
quantũ de te antea præsumpseris: Ecce nunc ter negando, gallo teste conuinceris. Sed egre-
diatur pater ad primogenitũ filiũ nolentẽ intrare, dicat Christus Petro: Intra in gaudiũ dñi
tui,

C tui,respiciat negantem,compungat flentem,faciat amatorem,exhortetur eum paterna uo/
ce:Fili,inquit,tu meus es,tu es Petrus,& si me negasti,meus es.Tu es Petrus, & super hanc Matth,16
petram ædificabo ecclesiam meam . Tu meus es, & omnia mea tua sunt.Tibi dabo claues
regni cœlorum.Apud te Petre sunt claues,dignare iam ad cõuiuium intrare,oportebat hæc
fieri,quoniam frater tuus latro mortuus erat,& reuixit,perierat & inuentus est.Si Petrus an
teq; Christus pro omnibus crucifigeretur,regni cœlorum claues accepit, quà illuc introiuit
latro,ille iam non reus,nisi per latus quod aperuit Iudæus? Et nunc ueniant omnes quicũq;
amant paradisum locum quietis,locum securitatis,locum perpetuæ felicitatis,locum in quo
non pertimescas barbarum,in quo nullum patiaris aduersarium,nullum habebis inimicũ.
Venite omnes,intrate omnes,est quà possitis intrare,patet latus.Ostendit enim ille latro,
quò debeant omnes intrare,neminem suo exemplo docuit desperare.

Contendite,ait dominus,intrare per angustam portam.Quid angustius illo forami/ Cap. VIII
ne,quod unus è militibus percutiendo latus crucifixi aperuit,& tamẽ per has angustias pe/ Luc.13
nè iam totus mundus intrauit? Venite & uos Iudæi,uocat uos quem crucifixistis,filius dei,
contendite intrare per angustam portam,per hanc enim introierunt patres uestri: Illi qui
ut crucifigeretur clamauerunt,qui in ligno suspensum uiderunt,qui irriserunt,qui caput agi/
tauerunt,per istas tamen angustias introierũt.Non enim inaniter clamabat ille pendens in
cruce,Pater ignosce illis,quia nesciũt quid faciunt.Per has ergo,ut dixi, angustias,per angu Lucæ 23
stam portam lateris Christi ingressus est latro mutatus,pœnitens Iudæus,conuersus omis
paganus,& ab eo exijt foras malus hæreticus Arianus.Exijt,quoniam non erat de numero
permanentiũ.De illis enim erat,de quibus Ioannes dicit,Ex nobis exierunt,sed nõ erant ex I.Ioan.2
nobis:si enim ex nobis essent,mansissent utiq; nobiscum.O hæretici Ariani, agnoscit latro
in cruce pendentem,ipsi inimici Iudæi expauescũt resurgentem,& uos male tractatis in cœ/
lo regnantem.Cauete dilectissimi Arianam partem,non uos separent à Christo terrena ꝑ
D mittendo, propter tunicã nõ uos expolient fide,membra Christi seruate unitatem atq; inte
gritatẽ unius tunicæ,quam nec persecutores Christi ausi sunt scindere.Nolite iniurias irro
gare capiti uestro,pro uobis ille mortuus est,ne uos moreremini.Quẽ Christus per baptis/
mum uiuificauit,quare eum Arius rebaptizando occidit? Erubesce,erubesce hæretice.Nega
uit Petrus & reuersus est,& flendo deleuit quod timore negauit.Christum in suis persecu/
tus est Paulus,sed ad eius uocem cecidit & surrexit.Aliter cecidit,aliter surrexit. Cecidit per/
secutor,erectus est prædicator.In Christianis Christum persecuti sunt reges, sed multũ eis
præstiterunt,quando membra ad caput suum ueIociter transierũt.Nemo talia damna,qua
lia tu ingeris Christo, animas enĩ multorũ cupis interficere,ꝑ qbus Christus in carne uenit
occidi.Erubesce,erubesce hæretice. Quid iteras quod simul dat in mẽbris suis? Iã intus est
Christus,noli in istis ipsum uelle rebaptizare.Semel enim pro omnibus cũ Ioanne in aquã Matth.3
dignatus est ipse descẽdere.Redemit Christus animas,custodite quod ille redemit. Integro
Christo integrum assignate prædium.Nemo inuadat,nemo inuasori consentiat,characte/
rem dominicum nullus abstergat,titulos Christi nemo deponat.Redditurí estis rationem
domino rei,boni,serui,data est nobis occasio bene operandi. Abundant peregrini,captiui,
expoliati.Facite uobis amicos ex mãmona iniquitatis,ut & ipsi recipiant uos in habitacula
æterna.

Finis.

DE SOBRIETATE ET VIRGINITATE.

Sermo nescio cuius, certe nec pilum habet Augustini,ne scriptoris quidem eruditi. Cap. I

VVM mortalium mutabilis mens uel bonis aliquando uel malis intentioni/
bus delectetur,pleriq; seu pœnitudine malorum ad actus bonos,siue concor/
dia mentis ex bonis ad malos præcipites transferantur, disputandi materias
morũ ponderatoribus gignunt,quibus agnitis correcti lætentur, inconuertibi
les autem in suis iniquis moribus confundantur. Difficilius nanque bonorum appetito/
res inuenies, quàm malorum desertores: quia quamplurimis & penè cunctis mortalibus
dulcia

dulcia sunt magis ea quæ carnem fouent, quàm quæ à uitijs frenant. Et quoniam studij commoda à nobis suggerenda sunt honestatis, admonemus in tali proposito militare uolentem, segnem, somnolētum atque temulentum esse non debere, quoniā ab his uitijs tribus, nisi quis fuerit declinatus, securus nunquam esse potest uel tutus, imò & periculis omnibus, & ipsi etiam morti erit is semper obnoxius. Fortitudo enim inimicū opprimit: uigilantia tendentibus insidias obstat, sobrietas uero præparatum cor hominis facit. Propterea enim dominus deus noster paterno affectu per prophetas & apostolos suos nobis præcepit, ab omnibus uitijs, & maxime ab ebrietate, quæ omnium uitiorum gurges est, penitus abstinere. De cuius uitij malo uolumus lectori aliquanta proferre, quem tantum monitis hortamur, animum intentum apponere & sermoni nostro, & si minus lucenti quàm auditus exigit eloquētium, ueniam dare. Suademus enim, auditores rationem dicti debere aduertere, non fucum spumantis sermonis, aut artificiosam eloquentiam expectare. Vnde primitus propter libelli titulum uel decorem, fructus & bona sobrietatis in quantū possumus proferamus, & postea ebrietatis indecoras molestias publicemus. Sobrietas nanque castitas est sensus & mentis, membrorū omnium corporisque tutela, castitatis pudicitiæque munimē, pudori proxima, amicitiæ pacisque serua, honestati semper cōiuncta, criminum uitiorumque omnium profuga, recti iudicij tenax, memoriæ recordationisque inseparabilis sapientia, secretorum custos, arcani uelamen, lectionum & doctrinæ capax, studiorum & artium bonarum discipula pariter & magistra, ingeniorum capiendorum pedissequa, bonæ famæ semper auida, in cogitationibus salubria atque utilia creans, uirtutis singulare auxilium, cuncta cū ratione disponens, in cōgregatione honestorū seipsam semper ingerens. Sobrietas temeritatē fugit, pericula cūcta declinat, mutuis officijs obtemperat, superbiam detestatur, domum familiamque cum moderatione gubernat, fidem sibi cōmittentibus seruat: & ut summatim breuiterque dicam, sobrietatis perseuerātia inæstimabilis est animi fortitudo: omnes eam uirtutes, & omnes laudum semper tituli concupiscunt, quia sine ipsa ornari aut placere non possunt. Econtra ebrietas ab animæ iniuria incipit, & flagitiorum omnium mater est, culparum materia, radix criminum, origo omnium uitiorum, turbatio capitis, subuersio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis. Ebrietas temporis amissio est, insania uoluntaria, ignominiosus languor, mentis sanæ debilitatio, turpitudo morum, dedecus uitæ, honestatis infamia, animæ corruptela. Ebrietas, ut cernimus, quotidie amplarum familiarum plurimos labefacit, & cura gubernationis destitutos, parentum auorumque suorum bene diuque congregata, atque ingenti precio comparata uili nummo distrahere fecit. Ebrietas in utroque sexu cuncta mala semper appetit, & nefanda cōmittit. Ebrietas timorem dei aufert, futurum dei iudicium de corde se habentium tollit. Ebrietas, ut ait Apostolus, regna cœlestia appetentibus denegat. Ebrietas temulentis tēpora furatur, dies surripit, depositi sui non reminiscitur, & ante illum posita nec mente nec oculis cōtuetur. Famulo uero non solum fidem aufert, sed etiam fraudum & seruitutis officio inutilem facit, & alia mala quæ comprehendi non possunt. Et quoniam ab aliquantis uini non temperatur usus, sed potius appetitur excessus, habitus corporis & uitæ periculum & opinionis ac famæ grauissimum acquiritur damnum: nam fomentis corporalibus prouisum est uini munus: abutentibus penitus interdicitur, & sobrietatis disciplina custodienda sancitur. Est quidem in multis uitæ mortalium uinum necessarium, debilem stomachum reficit, uires deficientes reparat, algentem frigore calefacit, uulneribus infusum medetur, antidotis etiam diuersisque medicaminibus adiunctum salutem operatur, tristiciam remouet, languores omnes animi delet, læticiam infundit, conuiuas honesta miscere colloquia facit: paulo amplius uero sumptū potanti quodammodo conuertitur in uenenum. Propterea enim uini abstinentiam sacerdotibus primo & Leuitis à domino legimus imperatam, quia oportebat ut illi primitus sobrietatis modum obseruandum susciperent, qui cæteris mortalibus nō dictis sed factis præcepta diuina obseruanda alijs traderent, castitatis & sanctitatis moribus adimplerent, Leuitico

A tico libro dicente, Et dixit ad Aaron, Vinum & omne quod inebriare potest, nō bibes tu & Leuit. 10
filij tui quando intratis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempi
ternum est in generationibus uestris. Ezechiel quoqꝫ phopheta similiter dicit, Et uinum nō Ezech. 44
bibet omnis sacerdos cum introire cœperit in atrium interius. Autorum uero secularium q̃
plurimi sobrietatis præcepta libris plurimis ædiderunt, quorum assertiones contra ebrieta-
tis uitia non proferimus, quia humana decet diuinis, non diuina humanis testimonijs cōfir
mari. Quare debet cōgrua obseruatione sobrietas cū sacerdotali affectu certare, q̄a qui nō
sobrius accesserit ad diuinæ maiestatis altarium, sentiet immaturæ mortis interitū. Quicūqꝫ
erit honore sacerdotali præditus, & ꝓximus fuerit ebrietati, uicinus est ultioni. Et in eos qui
deo proximant si fuerint temulenti, procul non sunt uindictæ sæuienti. Ergo quisquis diui-
no munere sacerdos constitutus, uinolētus accesserit ad sacramenti celebrationē, mortis con
sequēdæ non habet dilationē. Contrarius namqꝫ est unicuiqꝫ rei semper excessus, & in quo-
cunqꝫ sexu nimietas adhibita fuerit, uitium facit. Quare quicquid immoderatum indisipli-
natumqꝫ est, proximum ruinæ consequitur casum: quia ubi modus non est, periculū totum
est: & quæcunqꝫ res non habet temperamentum, præcipitat in exitium. Sic itaqꝫ dū quisquis
immoderatus cōuiuioqꝫ medius amissis modestiæ frenis, insana fuerit ebrietate prostratus,
auersos respicit nutantes, quos integros uidere nequiuit, aut sermone lōgo superflua uerba
emittit, & uana dicta componit, male clamans & bene sibi sonās, uultu deiecto supinus ac-
cumbit, uomens & sui omnino nescius, spectaculum conuiuio præbet: & dum nihil conse-
quitur sanum, nullo alio cogente præter uinum, cordis sui archana patefacit, & amicorū sibi
commissa secreta in medium prodit. Ad uniuersa autem uel crudelitatis uel turpitudinis fa-
cinora perpetranda facilis inuenitur, cui nulla sobriæ mentis ratio, sed ebrietas dominatur.
Assumit inter pocula iniusta certamina, & nullis stantibus causis asperam excitat rixā, quia
interponendo uerba uana, aliorum sana dicta non patitur, & in contumeliam erigitur con-
B uiuarum & crimina proximorum. Ista lector ut libenter accipias, admonendum te credi-
di. Quare lege caute Petri apostoli epistolā ad Gentes, Pauli ad Romanos, ad Corinthios
primam, ad Ephesios, ad Thessalonicenses, ad Titum. Præterea ad ebrietatem cauēdam do
minum nostrum Iesum Christum audi in euangelio dicentem, Attendite uobis, ait, ne for- Lucæ 21
te grauentur corda uestra in crapula & ebrietate. Et dominus seruo irascitur, cui multas pla-
gas in aduentu suo imponere comminatur. Quare abstinete uos talia agentes uel facien-
tes, abstinete uestram insaniam, & homines uos humanos cognoscite, & tantam turpitudi-
nem à uobis abijcite, & ebrietatis crimina totis uiribus declinate. Rusticanum quidem,
sed sanum dictum aduertite, Vinum medicamentum, plus iusto sumptum, uenenum
esse cognoscitur. Tantam ergo turpitudinem à uobis abijcite, & ebrietatis crimina totis ui-
ribus declinate. Iucunditati, non ebrietati creata est uini natura, per cuius moderationem
sitis extinguatur, non tamen ut usqꝫ ad ebrietatem bibatur. Fugite crapulam, eaqꝫ loquen-
tes aut facientes quibus sobrij non erubescant. Fugite crapulam, quæ solis lugentibus à con
solantibus amicis uel proximis in exequijs ingeritur. Dolor enim amissi funeris sine ui-
ni quauis nimietate temperari non potest. Tu uero ô homo incolumis, quotidie uino
co gente desideras uomere, & tanto repleris, quanto possent plurimi cum iucunditate
lætari & sobrie saturari. Non consyderas turpe esse plus sibi uelle inferre hominem quàm
capit, nec stomachi sui nosse mēsuram? Non consyderas ebrietati deuinctum, suæ potesta-
tis esse non posse? Vt quid potando facis excessus, nisi ut per prouocationē uini insolescas
in peius? Nascitur ex hac potandi infelicitate inter prouocatos & prouocātes ignominiosa
certatio, & uincenti est turpitudo deterior. Ex hoc enim multorum membra cibos recusant,
& uino dedita, præcoqua debilitate & cruda senectute marcescūt, & adhuc ætate uirides tre
mula uibratione quassantur. Inde pulmones ustione uini quotidiana putrescunt, & per ora
ueluti mortuorum spiritus tetros mittunt. In his ergo talibus non ratio ulla, non ullum ge-
rendæ uitæ consilium, nō gestorum aut lectionum memoria, nec ulla artium aut industriæ

prouidentiã,utpote quem prandio accumbentẽ solis occidentis uidet occasus,& cœnã per/ C
noctantem insperatus occupat dies,& dum iugi amentia die nocteq; discumbendo dormi
Cap. II tat aut bibit,in hac uita adhuc positus quotidie sepelitur. Sed quid iam dicã
uel qd taceã? Huius igitur ebrietatis si quippiam in fœminis ceciderit,quæ uirilẽ sexum su/
perius tactis criminum molibus onerauit,nihil tacendũ est, imò laborandum est, ut & quæ
tales sunt fœminæ,hæc diuina admonitio corrigat, & sobrietas metu correptionis ab ebrie
tate compescat. Sed quoniam in admonendis uiris à sacerdotibus & leuitis uel ministris hu
ius libelli opusculum inchoauimus,merito conuenienterq; in fœminilem sexum admonen/
dum à dominicis sacrisq; uirginibus sumamus exordium,quo generaliter omnis dignitas,
uel sexus ab hac admonitiõe inexcusabilis habeatur. Dominica uirgo debet agnoscere qui/
bus præceptis conueniat insistere,uel à quãtis uitijs debeat abstinere, si uult & in seculo po
sita cum deo,& cum eodem post huius uitæ resolutionem in claritate cœlesti regnare. Do/
minica uirgo primitus publicos debet uitare conspectus,& platearum frequentiam declina
re,atq; in domo posita lanificio insistere uel lectioni diuinæ. Dominica uirgo in fœminarũ
laicarum conuentu consideńs uel consistens,ne uerbis scurrilibus neq; lubricis earũ aut can/
ticis præsentiæ tuæ copiã facias,sed magis fugias,oculos tuos auresq; cõcludas,ne dei timo/
re priuata,diabolicas cogitationes sensibus tuis immittas,qbus in breui forte dispereas. Do
minica uirgo nec ornatu capitis,nec habitu comæ, nec oculis erectis aut lætis, sed pronis ad
terram cum uultu procedat, ne in seruiles indurata amores, & si ipsa non pereat,alijs causa
perditionis existat, Oculorum enim cupiditas quos animæ interitus faciat,euangelica uox
nobis pronuntiat. Dominica uirgo ab omni inuerecundo sermone uel risu se debet penitus
abstinere,& cum silẽtio & disciplina omnem uitam suam ornare. Dominica uirgo quæ uul/
tum suum ob splẽdorem genarum aliquo fuco infecerit,in Esaia propheta de filiabus Sion
promissam sententiam pertimebit. Dominica uirgo,ut de uiduis Apostolus docet,aut ser/
mone garrula,aut loquacitate uerbosa, uel curiositate superflua, casta non potest iudicari, D
imò prostituta ad luxuriam alios magis accendit. Dominica uirgo nulli te uirorum cuiusli/
bet ætatis sine grauissimarum mulierum præsentia singulari habitaculo uel colloquio cre/
das: & cum sola in tabernaculo consistis,clausis super te ianuis sedeas,nullique uirorum pul/
santi,facile ianuam tuam pandas, ne forte in suspitionem turpissimam, aut in pudoris tui
naufragiũ cadas. Dominica uirgo in locis in quibus uiri cubant non debet accedere,ne ipsa
se uelut scortum credatur suis corruptoribus præbuisse. Dominica uirgo male docenti mise
rabilisq; uitæ fœminæ,aut aliquando sinistra opinione uexatæ, consortium colloquiumq;
1. Cor.15 declina,quoniam corrumpi mores bonos colloquijs malis,Paulus apostolus docet. Domi/
nica uirgo,ob extinguendas libidinis uel omnis lasciuiæ flammas,ieiunijs & abstinẽtiæ de/
bet operam dare,orationibus die noctuq; insistere,si cupit & laqueos & insidias diaboli in/
sidiantis euadere, & ad promissa uirginitatis præmia peruenire. Dominica uirgo, omnem
fratrem quem uitandum mala fama commendat,nimis fuge,& quantum potes ab eo, uel
ab eius conuiuijs tuos accessus declina. Dominica uirgo non nesciat,ex conuiuali colloquio
inolescere libidinis uitia,& exinde ad fornicatiõis uenire peccata. Dominica uirgo,ut cito cõ/
cludam,ab omnibus illecebris gulæ abstinens esse debet, & parco uictu uel potu debet esse
contẽta,& honesta taciturnitate semper ornata. Dominicam uirginem,dei beneficium est,
irasci nescire,nosse magis iracundiam cohibere,cunctis benignam existere,oculis non annu
ere,dolo & malicia linguam non fabricare, alienæ domus secreta nec auscultare nec prode/
re, auariciam cupiditatemq; fugere,sibi deposita non negare,in usuris pecuniam non habe
re,sorori culpam ex corde dimittere, scãdalum nulli apponere,tribulatis consolationẽ præ/
bere,infirmantibus ministrare,detrahenti alteri non consentire,& à detractione se penitus
abstinere. Dominicam uirginem in ecclesia cum silentio stare debere, & nihil legis docere,
1. Cor. 14 Apostolum audi loquentem,Mulieres in ecclesia taceant,turpe est mulieribus,loqui in eccle
1. Timoth. 2 sijs. Item ait,Mulieres in silentio discant. Item mulieribus docere non permitto. Si ergo mu
lieri/

A lieribus turpe est docere, aut in ecclesia loqui, quanto magis uirginibus, quas castitatis deo
promissæ cura professioq; constringit, ut eas magis aliæ in bonis operibus imitentur. Do/
minica uirgo ne quid prauum aut scurrile aut simulate loquatur, & omne mendaciũ ex ore
suo penitus eradicet. Loquentes enim mēdacium dominus perdet, ut in quinto psalmo Da
uid, & eius filius in libro sapientiæ docet. Dominica uirgo quãtam fidem debet in omnibus
exhibere, tãtum caueat iurare. De his quæ egerit, propter ueritatem confirmandam iuramē
ta persoluere, ne in totũ, aut omnino iuret, dominum agnoscat in euangelio præmonētem.
Dominica uirgo furta fraudésq; facere, aut falsa testimonia dicere, aut ea facientibus cōsen/
tire caueat, quia ea committētes beatus Paulus obiurgat. Dominica uirgo matronalibus cō
uiuijs, quibus uiri miscentur, interesse declinet, ne concupiscentiæ peccatum secum inter po/
cula loquētibus uiris importet. Dominica uirgo contra omnes sonos musica arte prolatos,
contra cuncta cantica secularia, contra omnia quæ dulciter delectentur audire aures, & cor
tuum conclude ne diabolicum melos, Christi de corde eius abscindat amorem. Dominica
uirgo motibus, flexibusq; saltãtium, cymbalistriarum, uel tympanistriarum omniumq; ui/
rilium ludicrorum, quãtum potes, uultum tuum auerte, ne cuiuslibet eorũ repentino amo
ris telo percussa, grauiter incipias interire. Dominica uirgo non tantum ne superbia liti/
get caueat, sed etiam à superbientibus & litigantibus quantum potest procul abscedat. Su Prouer.3
perbis namq; deus resistit, humilibus autem dat gratiam, Salomon in prouerbijs clamat.
Dominica uirgo nec sermonis iactantia, nec diuitijs, nec generis nobilitate se debet extolle/
re, sed in humilitate & paupertate spiritus Christo accepto debet quãdiu uixerit permane/
re. In iudicio enim dei non natales, sed actus proprij pensabuntur, ex quibus singuli merce/
dem sicut gesserunt non sicut nati sunt reportabunt. Dominica uirgo uigilias funebres uel
cæteras quæ in priuatis domibus eueniunt, debet effugere, ubi præcipue sine discretione se/
xus commixti cōueniunt. Dominica uirgo quæ secundum proprias uires ulli manum porri
B git, non potest ancilla dei uel dici uel credi. Sed ut breuiter dicam, dominica uirgo quæ pu/
doris sui domino promissi custodiam gerere nititur, nec incessu notabili, nec nutu aut dicto
molli, nec ociositate uerbi, nec corpore, nec mente debet omnino peccare.

Cap.III

Et quoniam quæ in admonendis uirginibus sacris dicta sunt, credamus posse suffice
re, ex quibus præceptis etiam dei seruis uel laicis cunctis conueniat obseruare: iam debemus
ad uinolentiæ crimina enumeranda uenire, & docere ebrietatem cuncta uitia superare. Ipsis
primo uirginibus ebrietas castitatis promissa implere nō p̄mittit, quia sanctæ pollicitationi
in utroq; sexu inimica semper extitit, & ideo ebrietas pudori comes esse nō potest, quia nec
castitas fuit aliquando comes temulentiæ. Sobrietas in fœminis ad terram deponit aspe/
ctum: ebrietas autem amisso pudore inuerecundos erigit uultus. Sobrietas enim cum sum/
ma trepidatione irreprehensibile, & cum silentio propinquum emittit uerbum: ebrietas im/
pudoratum facit fœminæ & sermonem & uultum. Elicit namq; atq; extorquet ebrietas in
fandam inuerecũdiam de omnibus se habentibus uocem, & cui surrepserit per auiditatem
nimietas uini, nullum potest habere tacendi pudorem: ex qua temulentia membrorum cō/
sequitur infirmitatem, & ita fit, ut sicuti nauis quæ ualidissimi maris fluctibus scopulo illisa
comminuitur, ita fœminæ corpus ac mens grandi uini procella illisa, membris omnibus dis/
soluat. Nam quæ naturaliter firma figere nō potest gradiendo uestigia, quomodo incede/
re ualebit, cum uini fuerit ingenti procella percussa, lassabunda gressu ac innuens, semper cō
tortis oculis resupina, aut inclinata ceruice famula regēte pedissequa de temulentiæ suæ cul/
pa? Ibi sanitas & cura domus nulla, uel familiæ gubernatio, lingua balbutiēs sermonis offi/
cio priuatur, aut in uocem prorumpere uolens, nō tantum non intelligitur, sed etiam ab au/
dientibus deridetur, Est autem mēte alienata, & sui omnino nescia, cui cultus capitis uergit
in partem, & seminudam monstrat uidentibus ceruicem, & omni ex parte dimissa à cōspi/
cientibus erubescitur, & quid domi geratur, ignorat. Periclitatur in tali sine dubio pudor, &
omne secretum quod sobrietas in fœminis custodit, temulentia publicat. Quæ cum humi

fuerit uertigine rapta lectoq; prostrata, circumcursare sibi cunctos conspicit parietes, culmi/ G
naq; domus in imo, & ima in altum putat esse porrecta, & uelut sepulta somno recipitur. Lectisternia uero quæ ab infantibus contumelijs deformantur, à cunctis fœminis uel ancillis non iam occultis sed uidētibus cachinnis talis dominæ temulentia deridetur. Sic itaq; transeunte tempore & ebrietatis uitio permanente de eius corde omnis euolat timor, nec correptionem, nec terrorem sæpe obiurgantis uiri cogitat, aut uigorem. Inde quotidie neglecta domus per illapsum tempus ornatu quotidiano intātum destituitur, ut semper sibi maritus mortem exoptet, cuius labor gubernatioq; sub tali domina quotidie minuitur, & in lapsum uenit. Non est cum qua quippiam de cura domus conferatur, ut in melius aliquid disponatur, quia scilicet uxoris nomen tantum, non mores ostendit. Nihil ea disponente, maritalis quotidiana cura non sine tristicia fatigatur, quia uelut iuncti in uehiculo boues, si unus conari sub onere cesset, alterum conatus dirumpet. Vinolentia igitur dominæ subtractis locorum clauibus, omnia tentantur, cellariorum plenitudo furtis quotidie seruilibus inanitur, indisciplinatæq; familiæ clamoribus domus omnis perstrepit. Lanificij uero aut negligens, aut nulla, aut abominabilis efficitur cura. Tali enim dominæ ancilla charior atq; amabilior erit quæ capaciorem poculum porrexit, q̃ quæ pensum integrū ante uesperum assignauerit. Cathinis enim aut uarijs persinisq; coloribus in uino, non in tunicis delectatur, & non uestium faciendarum, sed uini quærit allatam mensuram. Non tuendæ castitatis causa telas ad texendum erigit, quæ usum telæ olim de domo per ebrietatem amisit, & telas quas ancillis ociantibus subtraxit, texandas araneis dedit. Hæc cum cibos capit, uix comedendo semiunciam panis attingit, & pocula deinceps absorbet, & propterea pulmentorum sibi cataplasmata quærit. Hæc quàm diu uigilauerit, bibit: aut si obdormierit, sitis ei somnum abrumpit. Sed adhuc quid immoror? Si ebrietatis uoluero cuncta uitia enarrare, ante me tempus deficiet, cum potiora in ecclasiastico Salomonis spiritussanctus clamet,
Ecci 26 dicens, Mulier ebria, ira est magna, & cōtumelia & turpitudo eius non tegetur. Et de utroq; D
Eccli 31 sexu, Multos, ait, exterminat uinum: & iterum, Prudentiam absorbet ebrietas: & iterum, Vinum multum potatum, iritationes & iras & ruinas multas facit. Amaritudo animæ uinum multum potatum. Quare ut finem libri faciam, summatim cuncta perstringam. Per uinum enim castitas submersa est, & plurimæ à corruptoribus turbæ deceptæ sunt. Multæ uirginum etiā pellente uino thori genitalis oblitæ, pudicitiam suam adulteris tradiderunt, & cum mœchis de morte pactæ sunt maritorum. Quàmplures impellente uino precipites indecentibus se conuentibus polluerunt, & de genitoribus aut genitricibus, de filijs aut filiabus, de fratribus aut sororibus, de generis aut nuribus per nefandos, ut dictum est, concubitus sibi filios genuerunt. Per uinolētiam enim plurimi plurimæq; à sancto pioq; proposito exciderunt, & sui obliti amissis honoribus ignobiles remanserunt, & sedibus patrijs profugi, uitam nō ubi sumpserunt finierunt. Per hoc quippe uinum fortes ab infirmis elisi sunt, & in mortem quàmplures ictu muliebri prostrati: & inuicti exercitus uino dominante extincti sunt, & seruitutis iugo subacti. Innumerabiles iugum domationis diu recusantes, uinolentia in alienum redegit arbitrium. Consuetudine uini quàmplures in insaniam sunt conuersi, ac mentis durante insania ab humana conuersatione seiuncti, ferino sunt plerunq; dente consumpti. Quàmplures uini immoderatus excessus ex diuitibus pauperes reddidit & egenos. Infiniti numero uino impellente iniusta impiaq; homicidia commiserunt. Quàmplurimæ urbes diu obsessæ nec captæ, custodibus somno uinoq; sepultis, ab hostibus patefactæ sunt & incendijs concrematæ. Sunt quoq; alia multa nefanda & innumera, quibus per ebrietatis uitia mundus iste dudum frequenter est uexatus, & nunc uexatur: quarū rerum si de dominicis uel secularibus libris uellem ad singula exempla personasq;, per quas res gestæ sunt, proferre, enormitas libri legentibus fastidium afferret. Nos tamen in hoc opere propterea sacerdotibus & leuitis uituperationem simul & admonitionis initium fecimus, ne ab hac inuectione, qua cunctos huic uitio deditos de dominica correptione

A ne cōfundimus, immunes forte clericos,aut dei ministros facere uideremur,qbus magis cō/
uenit,ut qui populum à diuersis culpis abstinere docēt,ne in aliquod uitium aut culpam ca/
dant,cauta obseruatione procurent, & eos iusta increpatione Apostolus obiurget dicens, Roma. 2
Æstimas autē ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea,quoniam tu effugies iudi
cium dei? Item,Qui alium doces,teipsum non doces,Qui abominaris idola,sacrilegium fa/
cis.Et cætera quibus arguit eos qui à uitijs,quibus prohibēt,ipsi se non abstinent, & in quo
alios iudicāt, seipsos condemnant.Quare omnibus clericis & laicis in diuersis huius mundi
dignitatibus constitutis, hunc libellū frequentius lectitandum suademus,ut cum moribus
bonis & sobrietate deo gratus quis profecerit, de correptione nostra in domino deo lætus
semper exultet,agens deo gratias per dominum nostrum Iesum Christū,cui honor & glo/
ria in secula seculorum. Amen.

Finis.

TRACTATVS QVI SPECVLVM PECCATORIS INTITVLATVR.

Eiusdem omnino farinæ cuius est superior. Cap. I

VONIAM charissimi in uia huius uitæ fugacis sumus, dies nostri sicut
umbra prætereunt. Necesse est igitur corde sollicito sæpius memorari,
quod nostra fragilitas, nostra mortalis infirmitas totiens cogit obliuisci.
Quid est istud quod ipse omnipotens deus noster in sua gratia uolens Deu. 32
profectum, per beatum Moysen nobis consuluit dicens, Vtinam sape/
rent & intelligerent, ac nouissima prouiderent? Eia frater mi, ecce felici/
ter possumus euadere mortis periculum, si diligenter studeamus sequi diuinum consilium,
quod nobis intimat dominus dicens, Vtinam saperent,& cætera. O felix & utile consilium,
mortis remedium,salutis antidotum, peccatoris speculum,utinam saperent,& cætera.O sa/
B lutifera nostri redēptoris sententia,ex qua nobis instructio sapientiæ,admonitio continen/
tiæ,speculum prouidentiæ,exultatio pœnitentiæ, acquisitio diuinæ gratiæ datur. Ait ergo,
Vtinā saperēt,& cætera. O admiranda bonitas nostri creatoris,ô ineffabilis charitas nostri
redēptoris,ô prædicāda humanitas nostri saluatoris,nos serui neq̃ sumus,serui negligētes,
serui inutiles, qui nostris exigētibus meritis mortem meruimus potius q̃ uitam. Ecce pius
autor,ipse dator ueniæ,ipse largitor gratiæ,nos inuitat ad salutem dicens, Vtinam saperēt,
& cætera. Quis nisi periturus homo hæc audiens, ista considerans,non uehemētissime gra/
tuletur,& ultra quàm fari possit,exultat in gaudio spiritus in utero eius, quòd ipsi omnipo/
tenti deo,ipsi regi cœlorum,ipsi domino angelorum, ipsi creatori omnium creaturarum cu/
ra est de nobis infirmis ac miseris mortalibus? Cura ergo maxima nobis inesse debet,qua/
tenus præ omnibus & supra omnia sacris eius præceptis diligēter obediamus, & ea deuote
diligamus,& studiose eadem impleamus. Væ nobis in perpetuum,quoniam,teste Aposto 2. Cor. 15
lo,Miserabiliores omnibus hominibus erimus ac deteriores, si hæc non fecerimus. Vere ad
obsequenda domini mandata ociosi & inanes existimus,nisi in primis omnia odio habea/
mus,quæ ipsi domino displicere cognoscimus:& illa fideli corde diligamus, quæ tremendæ
eius maiestati placere credimus. Proinde die noctuq; exorandus est ipse clemens & miseri/
cors deus & dominus,ut nobis largiatur auxiliū, qui suum tam salutare præstare dignatur
consilium dicens, Vtinam saperent. Valde mira & utilis est sententia illa non semel tātum, Cap. II
sed sæpius repetēda, Vtinā saperent,&c̄. Frater mi charissime,intellige quæso
quæ legis,Consideratio enim huius sentētiæ,destructio est superbiæ, extinctio inuidiæ,me/
dela maliciæ,effugatio luxuriæ, euacuatio uanitatis & iactantiæ,constructio disciplinæ, per
fectio sanctimoniæ, præparatio salutis æternæ. Ait ergo, Vtinam saperent,& cætera. Heu
heu quàm paucorum est ista uirtus.Pauci sunt qui salutarem hanc saluatoris nostri sapiant
sententiam.Pauci sunt quibus est ante oculos propriæ fragilitatis cognitio,corruptibilis car
nis corruptio,peccatorum recordatio, instantis mortis meditatio, feruentis gehennæ putei

consideratio. Ecce q̄ utile speculum peccatorū. Reuera chare frater, si te sæpius in huiusmo- C
di speculo prospexeris, eris absq; dubio, Samsone fortior, Dauid cautior, Salomone sapi-
entior. Illi autem in hoc speculo se sæpius considerare neglexerunt, ideo in carnis suæ deside-
rijs cæcati corruerunt. Igitur si tanti uiri tam horribiliter lapsi sunt in culpam, quibus tanta
affuit fortitudo & sapientia, quanta cautela, quanto q̄ studio nobis est uigilādum, quibus
inest tanta debilitas, tantaq; imperitia? Porrò isti tres uiri ualidi ideo leguntur in sancta ec-
clesia, ut fidelibus nō ad exemplum sint ruinæ, sed ad speculum cautelæ, quatenus nemo no-
strum in sua confidat fortitudine, nemo præsumat de sua sapientia, imò semper timidi,
semper reatus nostri conscij, semper de nostra salute simus solliciti, nunq̄ nostræ corruptio-
nis & nostræ mortalitatis obliti. Qui uero huiusmodi uerba negligenter attendunt, non sa-
piunt, nec intelligunt, nec nouissima prouident, & sic in mortem & damnationem uadunt.
Vt igitur mens nostra circa prudentiæ studium euigilet, dominica nos hortatur sentētia di-
cens. Vtinam saperent, & cætera. Hanc admonitionem omnino salutiferam, oculo rationis.
considera charissime, non in transitu, sed cum studio & deliberatione sæpissime reuoluēdo,
quia sicut thus non redolet nisi ponatur in igne, ita nulla sacræ scripturæ sententia, nisi cocta
Ca. III sit in corde. Vtinam saperēt, & cætera. Ecce hic frater mi, tria in hoc uersu pro-
ponuntur, scilicet scientia, intelligentia & prouidentia. Vult ergo deus ut scias & intelligas,
insuper & prouideas. Vult ut scias uitam præsentem fugitiuam, periculosam, breuem, mise-
rijs tabescētem, uniuersæ uanitati subiectam, peccatorum sordibus pollutam, cupiditate cor-
ruptam, in breui periturā, ut quanto infelicior mundus iste esse cōspicitur, tanto facilius pro
amore cœlestis patriæ cōtemnatur. Vult itaq; deus ut fragilem tuam condicionē intelligas,
sic meditādo uidelicet, quia nudus egressus es ex utero matris tuæ, & nudus reuerteris illuc,
quia terra es, & in terram ibis: in huius uitæ miseriam nudus intrasti, lugens dies tuos in do-
lore & erumna pertransisti, cum luctu & labore hinc exiturus es. Intelligas ergo quātum sit
exitus & ingressus tuus flebilis, progessus tuus debilis, & egressus horribilis. Intelligas ergo D
quantum sis in hac ualle miseriæ exul & egenus, uirtutibus pauper & mēdicus, labilis & in-
firmus, ac in proximo moriturus. Frater, felix eris, si huiusmodi admonitionem intelligas, &
in corde tuo quasi in libro scribas, & hanc unam quam tibi trado regulam, seruare studeas.
Viue deo gratus, toti mundo tumulatus, crimine mūdatus, semper transire paratus. O q̄
beatus uir, cuius anima circa huiusmodi studium euigilat, quàm prudenter sapit & intelli-
git, ac nouissima prouidet. Charissime & tu fac similiter. Legisti iam in hoc speculo peccato-
ris, quid sanè sapias, quid intelligas, restat ut nouissima prouideas. Ora ergo, & dic cū pro-
Psal. 38 pheta, Notū fac mihi dn̄e finē meū, & numerum dierum meorū quis est, ut sciā q̄d desit mi-
hi. O utilis oratio, ô felix contēplatio, ô necessaria postulatio. Nō planè tēpora uel momēta
quæ pater posuit in sua potestate præscire deposcas, sed q̄ sis aduena & p̄egrinus in huius
peregrinatiōis erumnosæ exilio, homo infirmus & exigui tēporis super terram, intelligas &
cognoscas. Ergo, Vtinam saperent, scilicet peccata præterita q̄ sint amara, Vnde Hieremias,
Hiere. 2 Vide quàm amarum est & malum, dereliquisse te deum tuum, malum est in culpa, & ama-
Ecclēs 1 rum est in pœna. Et intelligerent scilicet præsentia q̄ sint uana. Ecclesiastes, Vanitas uanitan-
tium & omnia uanitas. Et nouissima prouiderent. Prouiderent contra sterilitatem futuram
Ecci 7 sicut Ioseph. Vnde Salomō, In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æter-
nū non peccabis. Reuera charissime frater, si præsentis uitæ tuæ breuitatē attendas, & quid
tibi deest in agenda deo condigna pœnitentia, in disciplina præceptorum eius obseruāda,
in sanctitate coram ipso proficienda, saperes & intelligeres, & mortem ante oculos prospice-
res, proculdubio mox sine mora, spretis pompis, postpositis mundi curis, despectis carnis il-
lecebris, proiectis uoluptatibus, contemptis delitijs, in tui custodia uigilares, ac nouissima
prudenter prouideres. Sapientis enim est, non tam cuiuslibet rei principium prospicere,
quàm finem exitūq; prouidere. Deniq; felix esse comprobatur, qui sic cogitat de supplicio
ante supplicium, ut postea supplicij effugiat periculum.

A Dicis ergo mihi, Paratus sum præ omnibus acquiescere diuino consilio, ut sapiam & Cap. IIII
intelligam, ac nouissima prouideam, sed quæ sunt mea nouissima? Illa utiq; de quibus spi-
ritussanctus tibi per Salomonem loquitur dicens, Fili, in omnibus operibus tuis memorare Eccli. 7
nouissima tua, & in æternũ non peccabis. Non melius poterit caro luxuriosa domari, quàm
qualis erit post mortem præmeditari: & si huiusmodi assiduam habueris meditationem,
felicem te dicent omnes generationes. Meditatio enim nihil aliud est quàm mentis ditatio.
Peroptime ergo mens tua ditatur, quando contra cuncta aduersantia prouidentiæ sciẽtia
illustratur. Legitur in poëta, quòd Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,
quod ex omni parte ita potest intelligi, quòd mentis suæ circumspectionem & prudentiam
possidebat. Igitur si tantæ studio cautelæ pollebat poëta paganus, multo fortius puriorem
prouidentiæ oculum debet habere clericus Christianus. Esto ergo alter Argus, imò illo cau-
tior, illo studiosior, illo prouidẽtior, ut sapias & intelligas, ac nouissima prudẽter prouideas.

Sed quæ sunt nouissima tua quæ prouidere sollicite debes? Summa totius prouiden Cap. V
tiæ est utique illa terribilis hora, in qua misera anima tua ex hoc corpusculo corruptibili ti-
mens est egressura. Frater crede mihi, ad huius rei tremẽdam considerationem maluisse de-
bueras prouidentiam possidere, quàm totius mundi dominationem. Vtinam ergo saperes
& intelligeres quæ mundi sunt, & prouideres quæ inferni sunt, profecto deũ timeres, super-
na appeteres, mundum contemneres, & infernum horreres. In illa nimis metuenda extre-
ma hora tua, quis amicorum, quis parẽtum tuorum ueniet cum gladijs & armis auxilium
ferre? Non enim erit tunc qui cõsoletur te ex omnibus charis tuis. Respicientibus etiam ad
auxilium & adiutorium hominum, sed refugium tuum tantummodo est apud deum. Co
gita igitur tecum, charissime, quo timore timendus, quo amore diligendus, quo honore re-
uerendus sit ipse dominus Iesus Christus deus noster, qui salutis præsidium solus præsta-
re poterit post mortem. Reduc ergo fili mi sedulus in memoriam illũ extremum exitus tui
B diẽ, & antequam misera anima tua de carcere carnis exeat, prouideas quò uadat. Istiusmo-
di recordatio contritionem concipit, contritio compunctionem parit, compunctio contem-
plationem, scilicet piũ & humilem affectũ in piũ deum, uidelicet ex fiducia & adiutorio di-
uinæ bonitatis & clementiæ, humilem considerationem propriæ fragilitatis & miseriæ. Hic
lector attẽde, quid enim est in omni scientia quod hominem prouocet facilius ad sui custo-
diam & omnem iniustitiam expellendam, ad sanctitatem in timore dei perficiendam, quàm
suæ corruptiõis cõsideratio, suæ mortalitatis certa cognitio, postremo tremẽdæ mortis suæ
recordatio? Quando eñ homo fit non homo, hoc est, quando ægrotescit, ægrotando ægri-
tudo crescit, peccator expauescit, cor contremiscit, caput obstupescit, sensus euanescit, uirtus
exarescit, uultus pallescit, facies nigrescit, oculus tenebrescit, auris surdescit, nasus putrescit,
lingua fatescit, os obmutescit, corpus tabescit, caro marcescit, tunc carnis pulchritudo fœtor
efficitur, & putredo tunc soluitur in cinerem & uertitur in uermem. Post hominem uermis,
post uermen fœtor & horror: sic in non hominem uertitur omnis homo. Ecce frater mi cha-
rissime, ecce satis horribile spectaculum, quoniam nulla artis medicina, nullaq; doctrina sic
superat superbiam, nec sic uincit malitiam, nec sic extinguit libidinem, nec sic mũdi calcat ua-
nitatem, sicut huiusmodi horrendæ mortis recordatio. Vtinam ergo saperent. Et quid huic
mundo tantum uilescit, sicut homo cuius corpus cum sit exanime, non permittit esse intra
domũ triduo præ fœtore, sed ut uile stercus foras projicit, & in pfundo terræ abscõdit. Eru
bescat ergo, quia uermibus dat, cadauer efficit. Erubescat ergo supbus & infelix pec- Cap. VI
cator, & timeat, elatione cæcatus, ira inflãmatus, impatientiæ uitio fœdatus, sciẽtia inflatus,
cui plus placet ars Aristotelis quàm scientia de apostolis, plus codex Platonis quàm liber diuinus,
quẽ nulla lectio lætificat, nulla scientia ædificat, nullus sermo sapit, nisi fuerit grãmatice con-
ceptus, dialectice imaginatus, rhetorice purpuratus. Stultus es, qui hæc ignoras, & erras,
quoniam qui talia agunt, & in talibus dies suos consumunt, peccatũ sibi generant, & mor
tem parant, quia ex simili studio similẽ concipiunt scientiam, hoc est, folia colligunt, non

fructus, scilicet uerba, & nō uirtutes: uerba enim in uentū proferunt, & aërem uerbis uerberant, uerbositatem sonant, iactantiam ostentant, de quibus per psalmistam dicitur, Turbati sunt & moti sicut ebrius, & omnis sapiētia eorū deuorata est. Sicut enim homo ebrius nescit quid agat, aut quò uadat, eo q seipsum ignorat: ita insipientes clerici seculares in habendo huiusmodi scientiam se conturbant, libros deuorant, sententias multiplicant, sed qd agant penitus ignorant, quia ad quem finem miserū tradant, miseri nō attendunt. Si enim fugientis uitæ suæ breuitatem perpendissent, si damna dierum suorum ante oculos conuertissent, si quem tremendo iudicio, non tantū de mortuis eorum operibus, imò de omni uerbo ocioso q̄ districte respōsuri sunt, præuidissent, mox terrore perterriti, mox diuino amore percussi, uana huius uitæ studia reliquissent, & de studio uanitatis uenissent ad studium ueritatis, & de studio stultitiæ ad studium sapientiæ, hoc est, de studio curiositatis ad studiū sanctæ humilitatis, de schola luxuriæ & prauitatis ad scholam mundiciæ & sanctitatis, hoc est, de uita fornicationis ad uitam beatæ religionis, id est, de domo conuersationis mundanæ ad domum sanctæ disciplinæ. Vnde ipse spiritussanctus per prophetam peccatoribus præcipit, dicens, Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus. O q̄ terribilis est sententia & nimis metuenda his qui disciplinam non apprehendunt: ex hac spiritussancti sententia patet quòd peribūt. Hinc est quod dominus per Moysen ait, Omnis anima quæ non fuerit afflicta die hac, peribit de populo meo. Notanda sunt attentius uerba ista diuina, Anima, inquit, quæ non fuerit afflicta, subaudi, per disciplinam, per morum correctionem, per pœnitentiæ satisfactionem, per cordis contritionem, per conscientiæ purificationem. Et dicebat, die hac, in præsenti tempore gratiæ, sed die huius uitæ: quoniam qui non suscipit modo tempus pœnitentiæ, post mortem non inuenit locum indulgentiæ. Quapropter time tu peccator, tu caro superba, tu uile cadauer, quem adhuc uiuentem uermes quotidie corrodunt, qui de tuo corruptibili corpusculo generantur: cōtremisce superbiam, proijce uanitatem, fuge luxuriam, apprehende disciplinam ne pereas. Vide in hoc speculo quis es, & quid eris, cuius conceptio tabes menstrua, origo lutum, putredo finis, Vtinam ergo saperes, & cætera. Ecce miser, causas mille dolorum habes, & adhuc superbis. Iterum te frater cōmoneo, ut quicquid agant alij, sis memor ipse tui, uilescat tibi mundus plus q̄ tu mundo. Huius igitur tantæ calamitatis miseriam considera attentius, & cum propheta ingemiscens dicito, Iniquitatem meam annūciabo, & cogitabo pro peccato meo, Quoniā ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Iterum dic cum Apostolo, qui fragilem humanæ conditionis statum deplorabat dicens, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc salutifera Apostoli sententia exigit prudētem lectorē. Adhuc corpore Apostolus uixit, quando tamen corpus mortuum nominauerat, quia qui sapiens est, iam mortem ante oculos considerat, iam se mortuum reputat, cum se moriturū pro certo sciat.

Psal. 106 · Psal. 2 · Leuit. 23 · Psal. 37 · Rom. 7 · C · D

Cap. VII

Attēde ergo in illa terribili hora, de qua loquimur, misera peccatoris anima, quādo de mūdo exitura & itura es, aderunt mox ministri maligni illi, scilicet maledicti diaboli: illa uera tartarea monstra, illi spiritus terribiles & pessimi, uelut leones rugientes ut rapiant prædam, sed tuam peccatricem & miseram animam, tunc horribilia patebunt loca, pœnarum chaos, & caligo tenebrarum, horrorum miseriæ, & tribulationis tremor, timor angustiæ & confusionis, dolor horrendæ uisionis, tremor tremendæ mansionis, locus flentium, ubi stridor dentium, ubi morsus uermium, ubi clamor dolentium, ubi luctus gementium, ubi est uox clamantium peccatorum & dicentium, Væ uæ nobis filijs Euæ. Cúmque hæc & his similia, mò millesies plus quàm dici possunt peiora, de corpore egressura misera anima, imò miserrima audierit, uiderit & senserit, qualis quantusq; & quàm magnus terror & timor ac tremor erit in ea, quæ lingua potest dicere, quis liber exponere? Quid tunc proderit scientiæ iactantia, seculi pompa, mundi uanitas, terrenæ dignitatis cupiditas? Nunquid proderint luxuriæ, appetitus cibi exquisitus, potus delicatus, uestis curiositas, calciamenti speciositas, carnis mollicies, uentris ingluuies, cibo-

A ciborum superfluitas, crapula & ebrietas, domorum constructio, præbendarum acquisitio, diuitiarum aggregatio: nunquid omnia ista poterunt animam miseri hominis eripere de ore horrendi & horribilis leonis, ac de faucibus maledicti draconis. Hanc utilem lectionem legat aliqs, sapiat sanè, & intelligat, & in corde suo retineat, q est implicatus peccatis, amore mũdi & carnis inebriatus & cæcatus, cui plus placet luxuriosi cadaueris uenenosa uoluptas, q̃ animæ suæ sanitas, qui plus studet circa arcam quàm circa Martham, cui plus est de mũ- do q̃ de Christo, cui plus est de lege bouina quàm de lege diuina. Legat igitur lectionem istam insipiens ille qui eiusmodi est, & speculetur in hoc speculo peccatoris speciem suam, & consideret diligẽter, unde ueniat, quid sit, & quò uadat, perpendat ex præmissis per quã semitam uehementer metuendam, per quod iter tenebrosum, per quorum horrendas ma- nus misera eius anima transitura est. O stulte peccator, qui ista considerare nescis, siue præ- meditari nõ uis, & quia ista præuidere negligis, ideo sæpe te inuadit superbia, exagitat ira, excruciat malitia, uulnerat inuidia, inflãmat luxuria, fatigat pigritia, ligat auaritia. Et quo- niam horrenda imminentia tibi tormenta prudenter non prospicis, iccirco contumax, iniu- riosus, obstinatus sæpe efficeris piger, acidiosus ad opus diuinum accedis, illud negligenter & desidiose agis. Quare hoc? Quia non uis prouidere quò uadis, quia si ille serpens ueneno- sus diabolus & satanas ausus fuit cum furore impetum facere in sanctissimam beati Marti- ni animã, qui erat, ut dicitur, gemma sacerdotum, quam felicem animam præsentibus an- gelis euntem in cœlum curabat impedire: quomodo timendum est tibi peccatori, & tremen- ter præmeditandum, q̃ horribiliter occurret miseræ animæ tuæ ille doli artifex, ille filius iniquitatis, ille animarum hostis amarissimus: quomodo poteris stare ad horrendum aspe- ctum tremẽdi uultus eius, ad intolerabilem fœtorem oris eius, ad flammas sulphureas ocu- lorum eius? Certus esto, quòd timor huius horrendæ bestiæ omne genus tormentorum su- perat, plus q̃ in hoc mundo cogitari queat. Quod propheta pauidus expauescens, ad orati- Psal. 65

B onem confugit dicens, Exaudi deus deprecationem meam cum deprecor, & à timore inimi- ci eripe animam meam. Non dicit, à potestate, sed à timore. Quare? Ad insinuandũ quàm maxima iã sit pœna, quàm horribilis, quàm intolerabilis sit terror ipsius inimici. Heu heu frater mi, si talis & tantus tremor est animæ peccatrici ex solo satanæ uisu, quanta confusio, quantusq̃ horror, quanta afflictio, quanta lamentatio erit eius consortium? Cap. VIII

O stulti filij hominum, uani filij hominum mentiẽtium, Qui enim diligit iniquitatem, Psal. 10 odit animam suã. Et, Odibiles sunt deo impius & impietas eius. Vnde psalmus, Nónne Sapien. 14 qui oderunt te domine, oderã, & cætera. Perfecto odio oderam illos. Item, Altissimus odio Psal. 138 habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Quare tam horrendam tamq̃ horribilẽ nõ Eccli. 12 circumspicitis miseriam? quare nõ proijcitis superbiam? quare non extinguitis auariciam? quare non contemnitis luxuriam? quare mores uestros non corrigitis? quare mandatum dei salutiferũmq̃ eius consilium negligenter auditis? quare non sapitis & intelligitis, ac no- uissima prouidetis? Hinc est quòd nos peccatores terribiliter deus alloquit̃, dicẽs, Ego, in- quit, in interitu uestro ridebo & subsannabo uos, cum in uobis quod timebatis aduenerit; Prouer. 1 O quàm metuenda est illa dominica sententia. Vtinam lector saperet, & in palato cordis ruminaret, quantum contineat amaritudinis, quantumúe formidinis, quia reuera si sciret, omni hora uitam suam cautius custodiret. Si dicis forsan quòd derisio & subsannatio non cadunt in ipsum deum, nec eius reuerenda sanctissimáq̃ simplex natura huiusmodi passio- nes siue ironias admittit, cur ergo ab omnipotenti deo peccatoribus dicitur, Ego in interi- tu uestro ridebo? Attende qui interrogas, quomodo dicta tibi debeat exponi sententia. Ego in interitu uestro ridebo, hoc est, cum finis uester uenerit, uos derisione dignos clama- bo, & cum irruerit super uos repentina calamitas, subsanabo, id est, cum amara mors uos momorderit, æterna subsannatione dignos damnabo. Audi tu peccator terribilem sen- tentiam, quam si intelligeres, sine dubio expauesceres. Sed quare non intelligis? quia scriptu- ras sacras negligenter legis, actus tuæ uitæ malæ quos facis, peccataq̃ committis, facta & di-

cta & opera tua mala non sapienter respicis: uelox ad mensam, tardus ad ecclesiam: potens ad potandum, sed æger ad psallendum: peruigil ad fabulas, somnolétus ad uigilias: procax ad loquendum, sed tardus & mutus ad canendum: promptus ad iram & detractionem, piger uero ad orationem: inuidiæ amator, pauperum Christi persecutor: festucam in alieno oculo respiciens, sed trabem in oculo tuo non consyderans: cæteros reprehendens, teipsum non consyderãs: alios uituperans, te collaudãs: maliciæ inuentor, disciplinæ destructor: amicus uitiorum, hostis uirtutum. Hæc sunt quæ hominem excæcant, & à deo ipsum separant: hæc sunt quæ monachum conuersum efficiunt peruersum, clericum hæreticum, Christianũ antichristum, Qui enim Christianus non est, antichristus est. Non est Christianus qui uita & moribus Christo est contrarius, Heu heu uir insipiens non cognoscit, & stultus non in- C
Psal. 48 telligit. Et ideo dicit propheta, Simul insipiens & stultus peribũt. Sed quæ distãtia est inter insipientẽ & stultũ? Omnis stultus est insipiẽs. Insipiens enim dicit᷑ quasi nõ sapiẽs. Multi em̃ manent qui sapientes nõ sunt, tamen stulti non sunt. Multi iusti sunt, & multi iusti non sunt, & tamen iniqui nõ sunt. Vis noscere quis sit insipiens, & qs stultus? Respõdeo, Insipiens est, qui se à paradisi gaudijs peregrinum esse non consyderat, & se exulem in hoc exilio non attendit: stultus est, qui licet ista cognouerit, liberari tamẽ à mũdi miseria per uitæ meritum non intendit. Item insipiens est, qui non credit, futura supplicia reproborum esse perpetua, & gaudia iustorum æterna: stultus autem est, qui licet credat, tamen ut mortem perpetuam euadat, & gloriam æternam caste uiuendo, pieq́ conuersando acquirat, non intendit. Iusto igitur dei iudicio simul insipiens & stultus peribunt. Quod tamen non fieret si saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ecce frater mi, iam legisti, iam uidisti, in hoc speculo peccatoris, quid sapias, quid intelligas, quomodo nouissima prouidere debeas: superest igitur ut diligẽter discas & in corde firmes, quid sane sapias, & recte intelligas, quomodo nouissima tua prudenter prouideas, ut per hæc æternam damnationem eripias, & cum domino nostro Iesu Christo uitam æternam possideas. Amen. D

Finis.

DE POENITENTIAE MEDICINA LIBER VNVS.

Hic libellus De pœnitẽtiæ medicina non omnino ineptus est, sed plurimum discrepãs ab Augustino, quemadmodum & sequens.

Caput I

VAM SIT utilis & necessaria pœnitentiæ medicina, facillime homines intelligunt, qui se homines esse meminerunt. Scriptum est enim, Deus
Iacobi 4 superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et dominus in Euangelio
Luc. 14 dicit, Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Magisq́ iustificatus descendit de templo' ille publicanus peccatorum confessione sollicitus, q̃ pharisæus meritorum enumeratione securus, quamuis etiam
Luce 18 gratias egit deo dicens, Deus gratias ago tibi, quia nõ sum sicut cæteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri, quomodo & publicanus iste, Ieiuno bis in sabbato, decimas do omniũ quæ possideo: & tamẽ ei prælatus est ille q longe stabat, neq́ oculos ad cœlũ leuare audebat, sed pcutiebat pectus suũ dicẽs, Deus propitius esto mihi peccatori. Nõ enim tã ille pharisæus sanitate, q̃ morborũ alienorũ cõparatione gaudebat. Vtilius aũt illi erat, qm̃ ad medicũ uenerat, ea de quibus ægrotabat, confitendo monstrare, q̃ dissimulare uulneribus, & de cicatricibus auderet gloriari. Non ergo mirum si publicanus magis curatus abscessit, quẽ non puduit ostẽdere quid doleat. In rebus quippe uisibilibus, ut excelsa quisq́ cõtingat in excelsum erigit᷑. Deus aũt cũ omniũ sit excellẽtissimus, nõ elatiõe, sed humilitate cõtingit᷑. Vnde
Psal. 33 per prophetã dicit᷑, Prope est dñs omnibus q obtriuerũt cor. Et iterũ, Excelsus est dñs, & hu
Psal. 137 milia respicit, & alta à longe cognoscit. Excelsa ipse posuit pro supbis. Illa ergo respicit ut attollat, ista cognoscit ut deprimat & deijciat. Cum enim ait q̧ à longe excelsa cognoscit, satis eũ ostendit humila de proximo attendere, ipsum tamen deũ excelsum esse prædixit. Solus enim

A enim deus arrogans non est, quantacunq; se prædicatione laudauerit. Nō igit̃ arbitretur se ab oculis dei abscondi quantacunq; superbia. Deus enim excelsa cognoscit, Nec se rursus deo coniunctam putet, excelsa enim à longe cognoscit. Quisquis itaque pœnitentiæ humilitatem recusat, deo propinquare non cogitat. Aliud est enim leuare se ad deum, aliud eleuare se contra deum. Qui ante illum se proijcit, ab illo erigitur: qui aduersus illum se erigit, ab illo proijcitur. Alia est soliditas magnitudinis, alia est inanitas inflationis. Qui foris tumescit, intus tabescit. Qui eligit abijci in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis Psal. 83
peccatorum, eligit eum deus ut inhabitet in atrijs eius. Vnde in psalmis, Beatus uir cuius est susceptio eius abs te domine. Ne putes eum qui se humiliat semper iacere, cū dictū sit, exaltabitur, Et ne opineris, eius exaltationem in oculis hominum per sublimitates fieri corporales. Cum enim dixisset, Beatus uir cuius est susceptio eius abs te domine, consequenter annexuit, & ostendit eiusdem susceptionis celsitudinem spiritalem, Ascensus, inquit, in corde suo disposuit in conualle plorationis, in locum quem disposuit. Vbi ergo disposuit ascensus in corde? In conualle plorationis, hoc est, Qui se humiliat, exaltabitur. Sicut enim ascensus exaltationē indicat, ita ualles humilitatem, & cōualles plorationes. Sicut enim comes esse pœnitentiæ dolor creditur, ita lachrymæ sunt testes doloris. Optime autem sequitur & dicit, Etenim benedictionem dabit qui & legē dedit. Ad hoc enim lex data est, ut superbo infirmitatem suam notam faceret, infirmo pœnitētiam suaderet. Ad hoc etiam lex data est, ut uulnera ostenderet peccatorum, quæ gratiæ benedictione sanaret. Ad hoc etiam lex data Roma. 7
est, ut diceremus in conualle plorationis, Video aliam legem in membris meis, repugnātem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Et cū ipso ploratu clamaremus, Infelix ego homo, q̃s me liberabit de corpore mortis huius? Et succurret nobis exaudiente deo qui erigit elisos, & soluit compeditos, illuminat cæcos gratia dei, per Cap. 11
Iesum Christum dominum nostrum.

Tres autem sunt actiones pœnitētiæ, B quas mecum uestra eruditio recognoscit. Sunt enim usitatæ in ecclesia, & diligenter attēdentibus notæ. Vna est, quæ nouum hominem per baptismū parturit, donec salutaris omniū præteritorum peccatorum fiat ablutio, ut tanquam nato puero dolores transeāt, quibus uiscera urgebantur ad partum, & tristitiam lætitia consequatur. Omnis enim qui iam uoluntatis suæ factus est arbiter cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat uitæ ueteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cum baptizantur, soli pueri immunes sunt, Nondum enim uti possunt libero arbitrio. Quibus tamen ad consecrationem remissionemq; originalis peccati prodest eorum fides à quibus offeruntur, ut quascunq; maculas delictorum per alios ex quibus nati sunt contraxerunt, aliorum etiam interrogatione ac re- Psal. 50
sponsione purgantur. Verissime quidem in psalmis plangitur, Ecce enim in iniquitatibus cō- Iob 25
ceptus sum, & in peccatis cōcepit me mater mea. Item scriptum est, Nō esse mūdum nec infantē in conspectu dei, cuius est unius diei uita super terram. Et apostolus Petrus clamat Acto. 2
Iudæis, Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque nostrū in nomine domini nostri Matth. 3
Iesu Christi. Et dominus, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. De hac etiam Ioannes baptista plenus spiritusancto, præcursor & præparator uiæ domini ita dicit, Generatio uiperarum, quis ostendit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitētiæ. Altera uero pœnitētis est, cuius actio per totā istā uitā, qua in carne mortali degimus, ꝑpetua supplicatiōis humilitate subeūda est. Primo, quia uitā æternā, incorruptibilē, immortalēq;, nullus desiderat, nisi eū uitæ huius tēporalis, corruptibilis, mortalisq; pœniteat. Nō enim sic quisq; in uitā nouā ꝑ sanctificationē baptismi nascit̃, ut quēadmodū deponit ibi oīa peccata ꝑterita, ita etiā statim mortalitatē ipsam carnis corruptionēq; deponat. Quod si ita nō est, restat ut illud quod scriptū est, quod etiā quisq; in se sen- Sapien. 9
tit adhuc dū in hac uita est, Corpus quod corrumpit̃ aggrauat animā: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quod tunc in illa beatitudine quia non erit, cum absorbebit̃ mors in uictoria, quis dubitet, in quacūq; tēporali felicitate uersemur, pœnitere tñ

huius

huius uitæ nos debere,ut ad illam incorruptionem tota auiditate curramus? Inde est illud C
2.Cor.5 quod Apostolus ait, Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à domino,per fidẽ quip/
pe ambulamus,& non per speciem. Quis ergo festinat atque optat ad patriam remeare,&
illam per speciem quæ est facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœ/
Psal.119 nituerit? Ex quo dolore pœnitentis etiam uox illa miserabilis erumpit & sonat, Heu mihi,
quoniã peregrinatio mea lõginqua facta est.Et ne putes nondũ fidelẽ ista loqui, uide quid
sequatur,Inhabitaui cum habitantibus cedar, Cum eis qui oderunt pacem,eram pacificus,
cum loquerer eis,impugnabant me ualde. Non solũ hominis fidelis,sed etiam euangelistæ
firmissimi,& martyris fortissimi hæc uerba sunt,Scimus autem quia &si terrena domus no
stra huius habitationis dissoluatur,ædificationem habemus ex deo,domum non manu fa/
ctam,sed æternam in cœlis. Quapropter sanctus Iob non ait esse tentationem in hac uita,
Iob.7 sed hancipsam uitam tentationem dixit esse,ita loquens,Nunquid non tẽtatio est uita hu/
mana super terram? Quo in loco etiam mysterium lapsi hominis mirabiliter tetigit dicẽs,
Tanquam seruus fugiens dominum suum,& consecutus est umbram. Non enim hæc uita
dicenda est potius quàm umbra uitæ. Nec immerito fugitiuus Adam post offensionẽ pec/
cati abscondit se à facie domini,tectus folijs arborum,quibus opacantur umbracula, tanꝙ
fugiens dominum suum, & consecutus umbram, sicut dictum est.Quæ uniuersa ad hoc di
cta sunt,ne quis per baptismum,quamuis iustificatus sit à prioribus peccatis, tamẽ superbi/
re audeat,etiam si nihil cõmittat. Vnde ab altaris participatione priuetur, quasi iam de ple/
na securitate se iactans,sed potius seruet humilitatem, quæ penè ima disciplina Christiana
Ecci 10 est,Nec superbiat terra & cinis,donec ista nox tota transeat, in qua pertranseunt omnes be
stiæ syluæ, catuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi. In hac esca Iob ipse petitus
est,qui dixit,Tentatio est uita hominis super terram,Quæ quamuis singula non lætali uul/
nere ferire sentiantur,sicuti homicidium uel adulterium uel cætera huiusmodi,tamen simul
omnia congregata,uelut scabies,quo plura sunt necant, aut nostrum decus ita exterminãt, D
ut ab illius sponsi speciosa forma præ filijs hominum, castissimis separent amplexibus,nisi
medicamento pœnitentiæ quotidianæ desiccentur. Quod si falsum est,unde quotidie tundi
Matth.6 mus pectora? Quod nos quoq; antistites ad altare assistentes,cum omnibus facimus. Vn/
de etiam orantes dicimus,quod in tota uita ista oportet ut dicamus, Dimitte nobis debita
nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non ea dimitti precamur, quæ iam in
baptismo dimissa credimus,nisi de ipsa fide dubitamus:sed utique de quotidianis peccatis
hoc dicimus,pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum & ipsarum supplica/
tionum ac orationum quisq; pro suis uiribus offerre non cessat. Quisquis itaq; se diligenter
attendens,nulla seipsum adulatione seducit,satis intelligit cum quãto periculo mortis sem/
piternæ,& cum quanta penuria perfectæ iustitiæ peregrinetur à domino,ꝙuis iam in Chri
sto,hoc est,in uia cõstitutus,redire conetur, Nã si non habemus peccata & tundentes pecto
ra,dicimus,Dimitte nobis debita nostra:ex hoc ipso certe & grauiter nullo dubitante pecca
mus,cum inter ipsa sacramenta mentimur.Quamobrem inquãtum deo nostro fide & cha/
ritate connectimur, & eum inquantum possumus imitamur,non peccamus,sed filij dei su/
mus: inquantum aũt ex occasione carnalis infirmitatis, quia nondum morte resoluta,non/
dũ resurrectione mutata est,motus reprehensibiles improbiq; subrepũt,peccamus. Quod
fateri nos conuenit,ne dura ceruice non languorũ nostrorum sanitatem,sed damnationem
1.Ioan.3 superbiæ mereamur.Vnde scriptum est, Et qui natus est ex deo, non peccat. Et quod in ea/
1.Ioan.1 dem epistola Ioannis legimus,Si dixerimus,quia peccatum non habemus,nosipsos seduci/
mus,& ueritas in nobis non est. Sed neq; facilius ab inimico deijcimur,quàm cum eum su/
perbiendo imitamur: nec uehementius eum prosternimus,ꝙ cum humilitate deum sequi
mur: nec acriores ei dolores infligimus, ꝙ cum plagas peccatorum nostrorum confitẽdo &
pœnitendo sanamus.Tertia actio pœnitentiæ est,quæ pro illis peccatis subeunda est,quam
Gal.5 legis decalogus continet, & de quibus Apostolus dicit, Quoniam qui talia agunt,regnum
dei

A dei non possidebunt. In hac ergo pœnitentia maiorem in se quisq; seueritatem debet exer/ 1. Cor. 11
cere,ut à seipso iudicatus,non iudicetur à domino,sicut ipse Apostolus ait,Si enim nosmet/
ipsos iudicaremus,non utiq; iudicaremur. Ascendit itaq; homo aduersus se tribunal men/
tis suæ,si timet illud quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, ut illic recipiat unus/
quisq; quæ per corpus gessit,siue bonum seu malum: Cõstituat se ante faciem suam, ne hoc
ei postea fiat:nam minatur deus hoc peccatori dicens, Arguam te & statuam contra faciem Psal. 49
tuam. Atq; ita constituto in corde iudicio,assit accusatrix cogitatio,testis conscientia, carni/
fex timor:inde quidem sanguis animi cõfitentis per lachrymas profluat: postremo ab ipsa
mente talis sententia proferatur,ut se indignũ homo iudicet participatione corporis & san/
guinis domini,ut qui separari à regno cœlorum timet per ultimam sententiam summi iudi
cis,per ecclesiasticam disciplinam à sacramento cœlestis panis interim separetur. Versetur
ante oculos imago futuri iudicij,ut alij accedant ad altare dei,quo ipse non accedit: cogitet
quàm sit contremiscenda illa pœna,qua percipientibus alijs uitam æternam,alij in mortem
præcipitantur æternam. Ad hoc enim altare quod nunc in ecclesia est,in terra positum,ter/
renis oculis expositum,ad mysteriorum diuinorum signacula celebranda,multi etiam scele
rati possunt accedere,cum deus cõmendat in hoc tempore patientiam suã,ut in futuro exe/
rat seueritatem suam. Accedunt enim ignorantes,quoniam patientia dei ad pœnitentiam
eos adducit: Illi autem secundum duriciam cordis sui & cor impœnitens,thesaurizãt sibi irã Rom. 2
in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei,qui reddet unicuiq; secundum opera sua. Ad illud
autem altare quò præcursor pro nobis introijt Iesus,quò caput ecclesiæ præcessit, membris
secuturis cæteris,nullus eorum accedere poterit. De quibus ut iam cõmemoraui,dixit Apo/
stolus,Quoniam qui talia agunt,regnum dei non possidebunt. Quomodo ergo interiora Gal. 5
ueli,& in illa inuisibilia sanctasanctorum intrare audebit aut poterit,qui medicinam disci/
plinæ contemnens,noluit paulisper à uisibilibus separari? Qui enim noluit humiliari ut ex/
B altaretur,cum exaltari noluerit,deijcietur,& in æternum seiungetur ab æternis sanctis. Quis
quis hoc tempore per merita obedientiæ, & per satisfactionem pœnitentiæ non sibi proui
det locum in corde sacerdotis, qua fronte impudentiæ tunc uolet auerti faciem dei à pec/
catis suis,qui nunc toto corde non dicit,Quoniam facinus meum ego agnosco,& peccatum Psal. 50
meum cõtra me est semper? Quo pacto quæso deus dignatur ignoscere,quod in seipso ho
mo dedignatur agnoscere? Aut illud quale est,in quo sibi blandiuntur,qui sua uanitate se
seducunt,perseuerantes in malicijs atq; luxurijs suis,cum audiunt Apostolũ dicẽtem: Quo/
niam qui talia agunt,regnum dei non possidebunt:audent sibi præter regnum dei, salutem
quam desiderant polliceri,atq; ita inter se loquuntur dum recusant agere pœnitentiam pro
peccatis suis,& perditos mores suos in melius cõmutare? Angeli ergo nuncij sunt. Nuncios
autem rectissime accipimus omnes,qui salutem cœlestem hominibus nunciant:unde etiam Marc. 1
euangelistæ boni nuncij interpretantur. Et de beato Ioanne baptista dictum est,Ecce mitto Malac. 3
angelum meum ante faciem tuam. His ergo ut dicere cœperam exceptis,cætera omniũ mul
titudo,sicut in ipsius domini uerbis manifestum est,in duas partes diuidetur. Positurus est Matt. 25
enim oues ad dexteram,hædos autem ad sinistram,& dicetur ouibus, Venite benedicti pa
tris mei, possidete regnum præparatum uobis à constitutione mundi. De hoc regno di/
cit Apostolus,Quoniam qui talia agunt,regnum dei non consequentur. Item ad impios,
Ite,inquit,in ignem æternum,qui paratus est diabolo & angelis eius. Quapropter qui gau/
det de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore,audiat Apostolum di/ Eph. 5
centẽ,Hoc enĩ scitote intelligentes,quòd omnis fornicator,aut auarus,aut immũdus,quod
est idolorum seruitus,non habet hæreditatem in regno Christi & dei. Nemo uos seducat
inanibus uerbis: Propterea enim uenit ira dei in filios diffidentiæ: Nolite effici participes 1. Cor. 6
eorũ. Nolite errare,neq; fornicatores,neq; idolis seruiẽtes,neq; molles,neq; masculorũ cõcu
bitores,neq; fures,neq; auari,neq; ebriosi, neq; maledici,neq; rapaces regnum dei posside/
bũt. Sed uidete queãdmodũ timorem & desperationẽ salutis abstulerit eis,qui hæc in uita

ueteri cõmiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomi A
ne domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Quisquis ergo post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, usq; nũc sibi inimicus est, ut adhuc dubitet uitam mutare cum tempus est, cum ita peccat & uiuit. Nam utiq; ꝗ ita perseueranter peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Quòd autem adhuc uiuit, patientia dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus igitur tam mortiferorum uinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat ad ipsas claues ecclesiæ confugere, quibus soluatur in terra, ut sit solutus in cœlo, & audet post hanc uitam, quia tantum Christia
Matth.7 nus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec ueridico illo dñico tonitruo contremiscit, Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Et Apostolus scribens ad
Gal.5 Galathas inter cætera dixit, Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immundicia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comesationes, & his similia, quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur.

Cap.III Iudicet ergo seipsum homo in istis uoluntate dum potest, & mores conuertat in melius, ne cum iam non poterit, etiam præter uoluntatem à domino iudicetur. Et cum ipse protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tñ medicinæ sentẽtiam, ueniat ad antistites, per quos in ecclesia claues ministrantur, & tanꝗ bonus incipiens iam esse filius, maternorũ membrorũ ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, ut in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat quod non solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Vt si peccatum eius non solum in graui eius malo, sed etiam in scandalo est aliorum, atq; hoc expedire utilitati ecclesiæ uidetur antistiti in noticia multorum, uel etiam totius plebis, agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lætali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem: meminerit B
Iaco.4 tamen semper ꝗ superbis deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid est enim infelicius, quid peruersius, quàm de ipso uulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura illius erubescere? Nemo arbitretur fratres propterea se consilium salutiferæ huius debere pœnitentiæ contemnere, quia multos forte aduertit & nouit ad sacramenta altaris accedere, quorum talia crimina non ignorat. Multi enim corriguntur ut Petrus, multi tolerantur ut Iudas, multi nesciũtur, donec ueniat dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: nam pleriq; propterea nolunt alios accusare, dum se per illos cupiunt excusare. Pleriq; autem boni Christiani propterea tacent & sufferunt aliorum peccata quæ nouerunt, quia documentis sæpe deserũtur, & ea quæ ipsi sciunt, iudicibus ecclesiasticis probare non possunt. Quamuis enim uera sint quædam, nõ tamen iudici facile credenda sunt, nisi certis indicijs demonstrent. Nos uero à cõmunione prohibere quenꝗ non possumus, quamuis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo siue seculari, siue ecclesiastico iudicio nominatum atque conuictum. Quis enim sibi utrũq; audeat assumere, ut cuiquam ipse sit accusator & iudex? Cuius modi regulã etiam Paulus apostolus in eadem ad Corinthios epistola breuiter insinuasse intelligitur, cũ quibusdam cõmemoratis criminibus, ecclesiastici iudicij formã ad omnia simi
1. Corin.5 lia ex quibusdam daret. Ait enim, Scripsi uobis in epistola, non commisceri fornicarijs: non utiq; fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut raptoribus, aut idolis seruientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Non enim possunt homines in hoc mundo uiuentes, nisi cum talibus uiuere: nec eos possunt lucrifacere Christo, si eorum colloquium conuictumq;
Matth.9 uitauerint. Vnde & dominus cum publicanis & peccatoribus comedens, Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus, Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores. Et ideo sequitur Apostolus & adiungit, Nunc scripsi uobis nõ cõmisceri. Si quis frater nominatur in uobis, aut fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut

A rapax,cum huiusmodi nec quidē cibū simul sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt
iudicare? Nōne de his qui intus sunt uos iudicatis? De his autem qui foris sunt deus iudica
bit. Auferte malū à uobisipsis. Quibus uerbis satis ostendit,nō temere aut quomodolibet,
sed per iudicium auferendos esse malos ab ecclesiæ cōmunione,ut si per iudiciū auferri non
possunt,tolerentur potius,ne peruerse malos quisq; euitando,ab ecclesia ipse discedens,eos
quos fugere uidetur uinciat ad gehennam. Quia & hoc nobis sunt in scripturis sanctis exē-
pla proposita,uelut in messe ut palea sufferatur usq; ad ultimum uentilabrum,uel intra illa
rætia ubi pisces boni cum malis usq; ad segregationem quæ futura est in littore, id est,in fi-
ne seculi,æquo animo tolerentur. Non enim contrarium est huic loco id quod alio loco di-
cit Apostolus, Tu quis es qui iudicas alienum seruum? Suo dn̄o stat aut cadit. Noluit em̄ Rom.14
hominē ab homine iudicari ex arbitrio suspitionis,uel etiam extraordinario usurpato iudi-
cio,sed potius ex lege dei secundum ordinē ecclesiæ,siue ultro cōfessum,siue accusatum atq;
conuictum. Alioquin illud cur dixit: Si quis frater nominatur aut fornicator,aut idolis ser- 1.Cor.5
uiens & cætera,nisi quia eam nominationem intelligi uoluit quæ fit in quenq;, cum sentētia
ordine iudiciario atq; integritate profertur? Nam si nominatio sola sufficit,multi damnan-
di sunt innocentes,quia sæpe falso in quoquam crimina nominantur.

Non ergo illi quos monemus agere pœnitentiā,quærant sibi comites ad supplicium, Cap.IIII
nec gaudeant quia plures inuenerint:non enim propterea minus ardebūt quia cū multis ar
debūt:non est enim hoc sanitatis certū consiliū,sed maleuolentiæ malū solatiū. An forte at-
tendūt multos etiā in ipsis honoribus ecclesiasticis præpositorū & ministrorū,nō cōgruēter
uiuere sermonibus & sacramentis,quæ per eos populis ministrantur? O miseros homines,
qui hos intuendo Christū obliuiscunt̄,qui tanto ante prædixit,ut legi dei potius obtēpera
retur,q̄ imitandi uideātur illi qui ea quæ dicūt non faciūt,& traditorē suū tolerans usq; in
finē,etiā ad euāgelizandū cū cæteris misit. Tam sunt aūt isti absurdi & præposteri & miseri,
B q præpositorū suorū malos mores imitari eligūt,q̄ per eos prædicta dn̄i præcepta seruare,
q̄ si qsq; uiator remeandū sibi esse existimet in itinere,cū uiderit miliaria lapidea litteris ple
na,uiā docere & non ambulare. Cur enim nō potius si peruenire desiderat,tales comites in-
tueatur & consequatur, qui & uiam bene demonstrāt,& in ea perseuerant,atq; alacriter nō
ambulant? Quòd si isti desint,uel potius minus appareant:nam deesse nō possunt:nō em̄
sic quærunt homines charitate studiosa quod prædicent ad imitationē, quomodo quærūt
iniquitate suspitiosa quod murmurent ad deceptionē,partim non inueniendo bonos,dū
ipsi mali sint,partim timendo inuenire,dum mali esse semper uolunt. Sed tantum conceda
mus non apparere nunc homines dignos imitatione. Quisquis hoc putas,deum mente in-
tuere,qui homo factus est ut te hominē uiuere doceret,Si habitet Christus in interiore ho Eph.3
mine per fidem in corde tuo,recordarisq; illud quod Ioānes ait,Qui dicit se in Christo ma 1.Ioan.2
nere,debet quemadmodum ille ambulauit & ipse ambulare,& ita nō tibi deerit quē sequa-
ris. Et cum te alius uiderit,de bonorū inopia conqueri desinet. Si enim non nosti quid sit re-
cte uiuere,diuina præcepta cognosce. Fortassis enim multi recte uiuunt, sed propterea tibi
nullus uidetur,quoniam quid sit recte uiuere ignoras. Si autem nosti,age quod nosti,ut &
tu quod quæris habeas,& alijs quod imitentur ostendas. Christū animo attende, attende
apostolos,quorum nouissimus est ille qui dicit, Imitatores mei estote,sicut & ego Christi. 1. Cor. 4
Attende animo tot martyrum milia. Cur enim te natalicia eorum conuiuijs turpibus cele-
brare delectat,& eorum uitam sequi honestis moribus non delectat? Ibi uidebis non solū
uiros,sed etiam fœminas,postremo pueros & puellas,nec impudentia decipi,nec iniquitate
peruerti,nec periculi timore frangi,nec seculi amore corrumpi. Ita te non inuenientem quid
excuses,non solum præceptorum ineuitabilis rectitudo,sed etiā exemplorū innumerabilis
multitudo circūdabit. Sed de utilitate ac salubritate pœnitentiæ,ut quod instituimus Cap.V
A aliquādo peragamus,si iam de sanitate desperans,addis peccata peccatis,sicut scriptum est, Prouer.18
Peccator cū uenerit in profundum malorum,contemnet. Noli contemnere,noli desperare,

Psal.129 clama etiam de profundo ad dñm, & dic ei, De profūdis clamaui ad te domine, domine ex A audi uocem meam: Fiant aures tuæ intendētes in uocē obsecrationis meæ: Si iniquitates ob seruaueris domine, domine quis sustinebit? Quoniam apud te propitiatio est. De tali pro fundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt. Faciliusq; est euacuata cōminatio prophetæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Hic fortasse dicis: Sed ego iam baptiza tus sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt, uilis factus sum, ni
Psal.138 mis iterans uias meas, & canis horribilis oculis dei, conuersus ad uomitum suum, Quò abi bo à spiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò frater, nisi ad eius misericordiam pœni tendo, cuius potestatem peccando cōtempseris? Nemo enim recte fugit ab illo nisi ad illū, ab eius seueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, ubi eius præ sentia te non inueniat? Si ascenderis in cœlum ibi est, si descenderis ad infernum adest. Re cipe ergo pennas tuas in directum, & habita in spe in extremo huius seculi. Etenim illuc ma nus tua deducet me, & perducet me dextera tua. Quicquid enim feceris, quæcunq; peccaue ris, adhuc in hac uita es, unde te deus si sanare nollet, auferret. Cur ergo ignoras, quia patiē tia dei ad pœnitentiā te adducit? Qui enim clamando tibi persuasit ut non recederes, parcē do clamat ut redeas. Intuere Dauid regem, iam utiq; & ipse illius temporis sacramenta per ceperat, iam circūcisus erat utiq;, quod patres nostri pro baptismo habebant: nam ad hoc
Rom.4 dicit Apostolus, sanctū Abraham signaculū iusticiæ fidei recepisse. Iam etiam unctus erat
2.Reg.11 unctione uenerabili, qua regale sacerdotiū præfigurabatur ecclesiæ. Repente autem factus est & adulterij & homicidij reus. Non frustra tamen de tam immani & abrupto profundo
Psal.50 sceleris pœnitens clamauit ad dominū dicens, Auerte faciē tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quo tandem merito, nisi quia item dicit, Iniquiatē meam ego agno sco, & peccatum meum ante me est semper? Quid autem obtulit domino unde illū propi tiaret sibi? Quoniā si uoluisses sacrificium, dedissem utiq;, holocaustis nō delectaberis. Sa B crificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Non solum ergo deuote obtulit, sed etiam ista dicendo quid offerri oportebat, ostēdit. Nō enim sufficit mores in melius cōmutare, & à factis malis recedere, nisi etiā de his quæ facta sunt, satisfiat deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per cōtriti cordis sacrificiū
Matth.5 cooperātibus eleemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorū miserebitur deus. Nō enim dictum est, ut tantum abstineatis à peccatis, sed & de præteritis, inquit, deprecare do minum ut tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergo Petrum præsumentem accusatum, timentem uulneratū, flentem sanatū. Iam etiam post aduentum de cœlo spiritus sancti, quidam Simon pecunia uoluit eundem spiri tum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo, & tamen pœnitentiæ cōsilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam apostolus Pau
2.Cor.12 lus, qui utiq; fidelibus mittebat epistolas, Ne iterum cum uenero ad uos, humiliet me deus ut lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & nō egerunt pœnitentiam super immundi cia & luxuria, & fornicatione quā gesserunt. Circūstant ergo nos & præcepta recte faciendi, & exempla non tantū recte facientiū, sed etiam ad recipiendā salutem pœnitentiū, quæ fue rat amissa peccando. Sed fac incertū esse utrū ignoscat deus. Quid perdit cū supplicat deo qui salutem perdere non dubitauerit cum offenderet deū? Quis enim certus est q; etiam im perator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarū incerta subeū tur, & penè ut mors uitetur, mors ipsa suscipitur: supplicatur deinde per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, cum sit dubiū quo fine proueniant, & tamen certiores sunt claues ecclesiæ q; corda regia. Quibus clauibus quodcūq; in terra soluitur, etiā in cœlo solutū esse promittitur. Et multo est honestior humilitas qua se quisq; humiliat ecclesiæ dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna uitatur.

Finis.

De utilita

A DE VTILITATE POENITENTIAE TRACTATVS.

OX pœnitentis in his uerbis agnoscitur, Auerte faciem tuã à peccatis meis, Cap. I
& omnes iniquitates meas dele. Vnde cum sermonem ad uestram charita/ psal. 50
tem non præpararemus, hinc nobis esse tractãdum domino cooperante co
gnoscimus. Volebamus enim hodierna die uos in ruminatione permitte/
re, scientes q̃ abundantes epulas cœperitis. Sed quia salubriter quod appo
nitur accipitis, quotidie multum esuritis. Præstet ergo dñs ipse deus noster, & nobis uirium
sufficientiam, & uobis utilem audientiam. Neq; enim ignoramus, esse seruiendũ bonæ ue/
stræ & utili uoluntati. Adiuuemur ergo à uobis & uoto & studio, uoto ad deum, studio ad
uerbum, ut ea dicamus quæ uobis esse utilia ipse iudicat, qui uos pascit per nos. Vox igitur
in his uerbis pœnitentis agnoscitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnia facinora
mea dele. Proinde aliquid de pœnitentia dicere diuinitus iubemur. Neq; enim nos istũ psal
mũ cantandũ lectori imperauimus, sed quod ille censuit uobis esse utile ad audiendũ, hoc
cordi etiam puerili imperauit. Dicamus aliquid de utilitate pœnitentiæ, præsertim, quia &
dies iam sanctus anniuersarius imminet, quo propinquante humiliari animas & domari
corpora studiosius decet. Triplex autem consideratio agendæ pœnitentiæ in sacra scriptura
inuenitur. Nam neq; ad baptismum Christi, in quo omnia peccata delentur, quisquam be/
ne accedit, nisi agendo pœnitẽtiam de uita pristina. Nemo enim eligit uitã nouam, nisi quẽ
ueteris pœnitet. Hoc autem etiam autoritate diuinorum librorum probare debemus, utrũ
baptizandi egerint pœnitentiam, quando spiritus sanctus missus est antè promissus, & im/
pleuit dñs fidem pollicitationis suæ. Accepto spũ sancto discipuli, ut nostis, cœperunt loqui
omnibus linguis, ut in illis qui aderant linguã suam quisq; cognosceret. Hoc autẽ miraculo
territi, cõsiliũ uitæ ab apostolis petiuerũt. Tunc eis Petrus annunciauit, eũ colendũ quẽ cruci
fixerũt, ut eius iam sanguinẽ nossent bibere credentes, quẽ fuderant sæuientes. Annunciato
B autẽ illis dño nostro Iesu Christo, & agnoscentibus reatũ suũ, ut impleretur in eis quod pro psal. 31
pheta antè prædixerat: Conuersus sum in erumna mea dum configitur spina. Cõuersi enim
sunt in erumnam doloris, cũ figeretur spina peccati recordationis. Nihil enim se mali fecisse
putauerant, nondũ infixa erat spina. Loquente aũt Petro, ut agnoscas infixam spinam, scri/ Act. 2
ptura dixit, Petro loquente compuncti sunt corde. Proinde in eodem psalmo, cũ dictũ est:
Conuersus sum in erumna mea dũ configitur spina, sequitur: Peccatum cognoui, & facinus
meũ nõ operui. Dixi, proloquar aduersum me delictum meũ dño, & tu dimisisti impietatẽ
cordis mei. Cũ ergo spina illa recordatiõis cõpũcti dicerẽt apostolis: Quid ergo faciemus?
Ait illis Petrus: Agite pœnitentiã, & baptizetur unusq̃sq; uestrũ in nomine dñi Iesu Chri
sti, & remittũtur uobis peccata. Ergo interim nũc si qui forte assunt ex eo numero qui bapti/
zari disponũt, credimus enim eos adesse tanto ad uerbũ studiosius, quãto ad indulgẽtiam
uicinius: hos primũ paucis alloquimur, ut erigãt mentes in spem, ament fieri quod nõ sunt,
oderint quod fuerunt. Nouũ hominẽ nascituri iam uoto cõcipiãt, quicquid de uita præteri/
ta remordebat, quicquid angebat conscientiã, quicquid omnino uel magnum uel paruum,
uel dicendũ uel nõ dicendũ, non dubitẽt posse dimitti: ne forte quod uult dei miseratio di
mittere, cõtra se teneat humana dubitatio. Exemplũ etiã in primo illo populo exhibitum, 1. Cor. 10
unusquisq; fideliter recordetur. Ait enim Apostolus, Omnia hæc figuræ nostræ fuerunt, cũ
de rebus talibus loqueretur. Quid enim dixerat? Nolo enim uos ignorare fratres, quia pa/
tres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, &
omnes eundẽ cibũ spiritalẽ manducauerunt, & omnes eundẽ potũ spiritalẽ biberunt. Bibe
bant enim de spiritali sequẽti petra: Petra aũt erat Christus. Has figuras nostras fuisse ille
dixit, cui nemo fidelis unq̃ contradixit. Et cum multa enumeraret, unam rem solam soluit,
quia dixit: Petra aũt erat Christus. Soluendo unum aliquid, cætera proposuit inquirenda.
Sed ne recedens à Christo inquisitor erraret, ut firmus quærat, in petra fundatus est, Petra,
inquit, erat Christus. Dixit illas figuras nostras fuisse, & obscura erãt omnia. Quis reuolue

ret inuolucra ista figurarum, quis aperiret, quis discutere auderet? In quibusdam quasi dumetis densissimis & crassa umbra lumen accendit. Petra, inquit, erat Christus. Iam ergo lumine illato quæramus quid cætera significent, quid sibi uelint, mare, nubes, manna: Hæc enim non exposuit, sed petra quid esset ostendit. Per mare transitus, baptismum est. Sed quia baptismum, id est, salutis aqua non est salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, cruce ipsius aqua signatur, & ut hoc significaret ille baptismus, mare rubrum fuit. Manna de cœlo aperte ab ipso domino exponitur, Patres uestri manducauerunt, inquit, manna in eremo, & mortui sunt. Quando enim uiuerent: figura enim prænunciare uitam posset, uita esse non posset. Manducauerunt, inquit, manna, & mortui sunt, id est, manna quod manducauerunt, non illos potuit de morte liberare: non quia ipsum manna mors eis fuit, sed quia à morte non liberauit. Ille enim liberaturus erat à morte qui per manna figurabatur. De cœlo certe manna ueniebat, attende quem figurabat. Ego sum, inquit, panis uiuus qui de cœlo descendi. Sicut studiosi autem & bene uigilantes, uerba dominica attendite, ut proficiatis & legere & audire noueritis. Eundem, inquit, cibum spiritalem manducauerunt. Quid est, eundem, nisi quia eum quem etiam nos? Video aliquantum esse ad promendum explicandumque difficile quod dicere institui, sed adiuuabor beneuolentia uestra, hæc mihi à domino impetrat facultatem. Eundem, inquit, cibum spiritalem manducauerunt. Suffecerat ut diceret, cibum spiritalem manducauerunt. Eundẽ, inquit. Eundem non inuenio quomodo intelligam, nisi eum quem manducamus & nos. Quid ergo, ait aliquis? Hoc erat manna illud quod ego nunc accipio? Ergo nihil modo uenit si antè iam fuit? Ergo euacuatum est scandalum crucis? Quomodo ergo, eundem, nisi quia addidit spiritalem? Nam qui manna illud sic acceperunt, ut tantummodo indigentiæ suæ corporali satisfieri putarent, & uentrem suum pasci, non mentem, nihil magnum manducauerunt: factum satis est eorum indigentiæ. Alios deus pauit, alijs aliquid nunciauit. Hi tales & cibum corporalem manducauerunt, non cibum spiritalem. Quos ergo dicit patres nostros cibum spiritalem eundem manducauisse? Quos putamus fratres, nisi qui uere patres nostri fuerunt, imò patres nostri non fuerunt, sed sunt? Omnes enim illi uiuunt. B

Ioan. 6 Sicut enim quibusdam infidelibus dicit dominus, Patres uestri manducauerunt manna in eremo, & mortui sunt. Quid est enim, patres uestri, nisi quos infidelitate imitamini, quorum

Ioan. 8 uias non credendo, & deo resistendo sectamini? Secũdũ quẽ intellectũ quibusdã dicit, Vos à patre diabolo estis. Neque enim diabolus aliquem hominem uel potentia creauit, uel generando procreauit, & tamen dicitur pater impiorum, nõ propter generationem, sed propter imitationem. Sicut ecõtra de bonis dicit: Ergo Abraæ semen estis? cũ loquat gentibus, quæ stirpem carnis ex Abraæ genere nõ ducebant: Filij enim erant nõ nascendo, sed imitando. Abrogatur autẽ & alijs natura perfidis pater Abraam, quando eis dominus dicit: Si filij

Ioan. 8 Abraæ essetis, opera Abraæ faceretis. Et ut malæ arbores de Abraæ paternitate gloriantes eradicarentur, filij Abraæ de lapidibus promittũtur. Sicut ergo hoc loco dicit, Patres uestri manducauerunt manna in eremo, & mortui sunt: non enim intellexerũt quod manducauerunt, itaque nõ intelligentes, cibũ non nisi corporalẽ acceperunt: sicut & Apostolus dicit, patres nostros, non patres infideliũ, non patres impiorũ manducãtes & morientes, sed patres

1. Cor. 10 nostros, patres fideliũ, spiritalem cibum manducasse, & ideo eundẽ: Patres nostri, inquit, eũdem cibum spiritalem manducauerunt, & eundẽ potũ spiritalem biberũt: Erant enim ibi qui quod manducabant, intelligebãt. Erant ibi quibus plus Christus in corde quam manna in ore sapiebat. Quid de alijs loquamur? Inde erat primitus ipse Moyses famulus dei fidelis in tota domo eius, sciens quid dispensaret. Et quia illo tẽpore ita dispensari debuerũt, causa præsentiũ aperta futurorũ, breuiter ego dixerim: Quicũque in mãna Christũ intellexerũt, eundẽ quem nos cibũ spiritalẽ manducauerũt: quicũque aũt de manna solã saturitatẽ quæsierunt, patres infideliũ, manducauerunt, & mortui sunt. Sic etiã eundẽ potũ: Petra enim Christus. Eundem ergo potum quem nos, sed spiritalem, id est, qui fide capiebatur, non qui corpore haurie-

C hauriebatur. Audisti eundem potum, petra erat Christus. Non enim alter Christus, altera
quidem illa petra, alter lapis quem sibi posuit ad caput Iacob, alter agnus occisus ut mādu/
caretur pascha, alter aries hærens in uepribus immolādus, quādo filio suo pepercit Abraā
iussus, quem iussus obtulerat, altera ouis & altera ouis, alter lapis & alter lapis, idem tamen
Christus: ideo eundē cibū, ideo eūdē potū. Deniq; percussa est ipsa petra ligno, ut aqua de
flueret. Virga enim percussa est. Quare ligno, non ferro, nisi quia crux ad Christum accessit, Exod.15
ut nobis gratiam propinaret? Et eundem ergo cibum, eundem potum, sed intelligentibus
& credentibus. Non intelligentibus autem illud, solum manna, illa sola aqua, ille cibus esu/
rienti, potus iste sitienti, nec ille, nec iste credenti: credenti autem idem qui nunc. Tūc enim
Christus uenturus, modo Christus uenit. Vēturus & uenit, diuersa uerba sunt, sed idē Chri
stus. Aliquid etiam, quoniā res uenit in medium, de dubitatione famuli dei Moysi uolo di/
cere. Figura enim erat ueterum etiam ista sanctorū. Dubitauit ad aquā Moyses, quādo pe/
tram uirga percussit, ut aqua flueret dubitauit. Dubitationē autem eius legens quisq; forte
transiret, nec intelligeret, quia nec quærere auderet. Dn̄o autē deo dubitatio illa displicuit, &
eam notauit, non solum arguendo, sed etiā uindicando: nam propter hanc dubitationē di/
citur Moysi, Non introduces tu populū in terrā promissionis: Ascēde in montē & morere. Numeri.20
Deus hic utiq; apparet iratus. Quid ergo de Moyse fratres charissimi: Om̄is ille labor eius,
om̄is pro populo æstus eius, & illa charitas dicēs, Si dimittis illi peccatū, dimitte, sin aūt, dele Exod.32
me de libro tuo: hac subita & repentina dubitatione damnata est. Et quid est quo conclusit
lector cū Apostolū legeret: Charitas nunq; cadit? Cū quædā soluenda ꝓponeret studiū ue 1. Corin.13
strum, me fecit & aliud proponere, quod forte nō quæreretis. Videamus ergo, & adhuc quā
tū possumus conemur penetrare mysteriū. Irascit̄ deus, dicit eū nō introducturū populū in
terrā promissionis: iubet ut ascendat in montē & moriatur, & tn̄ multa iniūgit agenda eidē
Moysi: iubet qd agat, quomodo populū disponat, quomodo nō relinquat passim & negli/
D gēter. Nūq; ista dānato iniūgere dignaretur. Aliud accipe mirabilius, qm̄ dictū est Moysi,
hoc em̄ placuit deo certi mysterij dispēsationisq; gratia, ꝙ ipse in terrā ꝓmissionis nō intro
duceret populū: eligitur alius Iesus Naue, & iste homo nō hoc nomine uocabatur, uocabat̄
Osee: & cū ei introducendū populū Moyses cōmēdaret, uocauit eū, & mutauit ei nomen. &
appellauit eū Iesum, ut nō per Moysen, sed per Iesum, id est, nō per legē, sed ꝑ gratiā popu/
lus dei in terrā ꝓmissionis intraret. Sicut aūt Iesus ille nō uerus sed figuratus, ita etiā terra
promissionis illa nō uera sed figurata. Illa em̄ populo primo tēporalis fuit, nobis quæ pro/
missa est, æterna erit. Sed figuris tēporalibus ꝓmittebātur & prænūciabantur æterna. Sicut
ergo ille nō uerus Iesus, nec illa terra promissionis uera, sed figurata: ita māna nō cibus uere
cœlestis sed figuratus, ita petra illa nō uere Christus, sed figuratus, & sic om̄ia. Quā ergo sibi
exigit cōsiderationē dubitatio Moysi? Ne forte & ibi aliqua figura expressa sit & innuerit in
telligēti, & ad inquirendū cōmouerit & ꝓuocauerit animū. Video em̄ & post illā dubitatio
nē, & post irā dei, & post minas mortis, & post remotionē ab introductiōe ppl̄i in terrā pro
missionis, multa deū sic dicere ad Moysen tāq; ad amicū q̊ & antea loquebat̄, usq; adeo, ut
ipsi Iesu Naue obediētiæ exēplū de Moyse ꝓponat̄, & hoc eū moneat deus ut sic ei seruiat
quō seruiuit Moyses, & sic se pollicetur cum eo futurū quō cū Moyse. Euidēter charissimi cō
stringit nos ipse deus, non passim reprehēdere, sed intelligere dubitationē Moysi. Figura pe
tra iacens, figura uirga ꝑcutiens, figura aqua fluens, figura & Moyses dubitans: & ibi dubi/
tauit ubi percussit. Hinc facta est dubitatio Moysi, quādo lignū accessit ad petram. Iam ue/
loces præualent, imò tardos patienter expectent. Dubitauit Moyses quādo lignum accessit
ad petrā: dubitauerūt discipuli quādo uiderunt dn̄m crucifixum. Horum figuram gerebat
Moyses. Figura erat Petri illius ter negantis. Quare Petrus dubitauit? Quia lignum petræ
propinquauit. Cū mortis suæ genus, id est, crucē ipsam prænūciaret deus, ipse Petrus expa/
uit: Absit à te dn̄e, non erit hoc. Dubitas, quia petræ imminere uirgā uides. Adeo spem suā, Matth.16
quā gerebant de dn̄o discipuli tunc perdiderunt, quodāmodo intercepta est quādo crucifi/

xum uiderunt, quando planxerunt occisum. Inuenit eos post resurrectionem, loquentes inter se de hac re, tristi colloquio, & tenens oculos eorum ne ab eis agnosceretur: non se auferens credentibus, sed differens dubitantes, se tanquam tertium collocutorem sermoni commiscuit, & quæsiuit ab eis unde loquerentur. Mirantur illi quia solus ignorat quod in eo factũ C
Luc. 24 fuerat qui quærebat: Tu solus, inquiũt, peregrinaris in Hierusalẽ: & cõmemorant quæ gesta sint de Iesu. Et continuo iam desperationis suæ medullas aperiũt, & uulnus medico licet nescientes ostendunt: Nos autem, inquiunt, sperabamus quòd in illo redemptio esset Israël. Ecce facta est dubitatio, quia lignum accessit ad petram, impleta est figura Moysi. Videa-
Deut. 32 mus & hanc: Ascende in montẽ & morere. Per mortem corporalẽ Moysi, figurata est mors ipsius dubitationis, sed in monte. O mira mysteria. Hoc certe expositum & intellectũ, quanto dulcius, quàm magna ad petram nata est dubitatio. In monte mortua est, quando fuit humilis Christus in passione, quasi petra iacebat ante oculos: merito in illo dubitabatur, humilitas illa nihil magnum prætendebat: merito ipsa humilitate factus est lapis offensionis, resurrectione autem clarificatus magnus apparuit, iam mons est. Iam ergo illa dubitatio quæ nata erat ad petram, in monte moriatur. Agnoscant discipuli salutem suam, reuocent spem suam. Attende quemadmodum oriatur illa dubitatio, attende quemadmodum moriatur Moyses in monte, non intret in terram promissionis: nolumus ibi dubitationẽ,
Matth. 26 moriatur. Ostendat nobis eam Christus mori: trepidauit Petrus & negauit ter. Petra enim
1. Cor. 10 erat Christus, Resurrexit, mons factus est, firmauit & Petrum, sed moritur dubitatio. Quo-
Ioan. 21 modo moriatur? Petre amas me? Cordis inspector, cordis cognitor, interrogat, & uult audire quòd ametur, & parum est. Semel interrogat, hoc audit propè cum tædio ipsius Petri: miratur enim interrogari à præscio, sed etiam totiens interrogari, cum semel sufficeret respondere etiã nescienti. Sed tanquam tibi diceret dñs: Expecto, numerus legitimus impleat tertio: confiteatur ter per amorẽ, quia ter negauerat per timorem. Quòd ergo dominus totiens interrogabat, dubitationem illam in monte occidebat. Quid ergo charissimi, si patent hæc? D
Non ad fraudem, sed ad iucunditatem clausa erant. Neque enim tam dulciter caperentur si prompta uilescerent. Respiciat ergo negocium suum competiturus baptismum quem alloqui cœperam. Mare rubrum baptismus erat, populus transiens baptizabatur, transitus ipse baptismus erat, sed in nube. Adhuc enim nubilabatur quod prænunciabatur: adhuc occultabatur quod promittebatur. Iam modo præcessit nubes, manifestæ ueritatis serenitas facta est, quia recessit & uelum per quod loquebatur Moyses. Hoc uelum & in templo pendebat, ne secreta templi uiderentur, sed in cruce domini uelum conscissum est ut paterent. Veni ergo ad baptismum, ingredere intrepidus uiam per mare rubrum: noli esse de peccato præterito tanquam de Ægypto sequente sollicitus: premebant te peccata tua duro onere seruitutis, sed in Ægypto, in amore huius seculi, in peregrinatione longinqua: cogebant te sectari opera terrena, tanquam lateres facere, opera lutea operabaris, premunt te peccata, ueni securus ad baptismum, usque ad aquam hostis sequi potuerit, ibi morietur. Time aliquid de uita præterita, crede aliquid remansurum tuorum peccatorum, si aliquis remansit Ægyptiorum. Audio uocem pigrorum: Ego, inquit, de præteritis peccatis non timeo, omnia mihi in aqua sancta per ecclesiæ etiam charitatem dimitti non dubito, sed timeo futura peccata. Placet ergo in Ægypto remanere: Interim hostẽ præsentem euade qui iam te premit, & iam subiugauit. De futuris quid tibi hostes meditaris? Quod iam fecisti, & si nolueris erit: quod futurum te putas, si uolueris non erit. Sed periculosa est uia: Neque enim cum rubrum mare transiero, iam ero in terra promissionis. Ductus est ille populus per longa deserta. Interim ab Ægypto liberare. Quid ergo putas defuturum tibi auxiliatorem in uia, qui te eruit de uetusta captiuitate? Nouos tuos inimicos non compescit, qui te à uetustis hostibus liberauit? Tantum intrepidus transi, intrepidus ambula, obediẽs esto, noli amaricare Moysi illi, cuius typum ille portabat, in hac obedientia fateor non desunt hostes. Sicut enim non deerant qui sequerentur fugientes, ita non deerant qui impedirent

C pedirent ambulantes. Prorsus charissimi figuræ nostræ fuerunt: Interim in te non sit quod contristet Moysen: noli esse aqua amara, quam post mare rubrum non potuit ille populus bibere: Erat enim & ibi tentatio. Et tamẽ ista quãdo eueniũt, quãdo amaricat populus, ostẽdimus eis Christũ, quæ pro illis tulerit, quomodo pro eis sanguinẽ fuderit, & mitescũt, tãq; nobis lignũ in aquã mittẽtibus. Planè hostẽ aduersantẽ itineri tuo habebis Amalech. Exod.17
Tũc orabat Moyses, tũc extendebat manus: & ubi deponebat manus, cõualescebat Amalech: ubi extendebat manus, deficiebat Amalech. Et tuæ manus extentæ sint, deficiat Amalech tentator, & huius itineris impeditor: esto uigil & sobrius in oratiõibus, in operibus bonis, non tamen præter Christum, quia extensio illa manuum, Christi crux fuit. In illa extenditur Apostolus cũ dicit, Mũdus mihi crucifixus est & ego mundo. Ergo deficiat Amalech, Gal.5
uincatur, & non impediat transitũ populi dei. Sed si demittis manus à bono opere, à cruce Christi, præualebit Amalech. Tamen noli omnimodo aut continuo te fortẽ futurum putare, aut penitus desperãdo deficere. Alternatio enim illa defectus & fortitudinis in manibus serui dei Moysi, forte alternatio tua fuit. Aliquãdo enim in tentationibus deficis, sed nõ succumbis. Deponebat ille paululũ manus, nõ omnino ruebat. Si, dicebã, motus est pes meus, Psal.93
ecce misericordia tua dñe adiuuabat me. Noli ergo timere, adest in itinere auxiliator qui in Ægypto nõ defuit liberator. Noli timere, aggredere uiam, præsume securus: aliquando ille deponebat manus, aliquãdo erigebat, tamẽ uictus est Amalech: debellare potuit, superare non potuit.

Itaq; admonemur iam de altera loqui pœnitẽtia. Triplicem quippe Cap.II
eius cõsideratione in sancta scriptura esse proposui. Illa prima competentium est, & ad baptismum uenire sitientium. Hanc de scripturis sanctis ostendi. Est alia propè quotidiana, & ubi illam ostendimus pœnitentiam quotidianã? Non habeo ubi melius ostendam, quàm in oratione dominica, ubi dñs orare nos docuit, & quid ad patrem dicamus ostẽdit, & in his Matth.6
uerbis posuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.
D Quæ debita fratres? Quandoquidem debita hic intelligi nõ possunt nisi peccata, quæ debita dimisit & in baptismo, iterum ut dimittat oramus. Certe mortuus est omnis Ægyptius qui sequebatur. Si nihil de sequentibus hostibus residuum factũ est, quid oramus ut dimittatur, nisi propter manus deficiẽtes cõtra Amalech? Dimitte nobis sicut & nos dimittimus. Constituit medicinam, firmauit pactum. Hic preces constituit, ibi precanti respondet: nouit quo iure res agat̃ in cœlo, quomodo impetrari possint desiderata. Dimitti uis, dimitte, ait. Quid enim habes quod deo præstes, à quo uis ut præstetur tibi? Nũquid iam Christus saluator in terra ambulat? Nũquid suscipit illũ modo in domũ gaudens Zachæus? Nũquid ei hospitiũ & epulas præparat Maria? Nihil horũ indiget, ad dexterã patris sedet. Sed quãdo uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hæc est extensio manuũ, sub qua defecit Amalech. Et erogas quidem pauperi, quando aliquid das esurienti: forte id quod dederis, minus habebis, sed in domo, non in cœlo. Sed hic quoq; in terra, quo iubente præstitisti, ipse sup- 2. Corin.9
plet quod dedisti. De hac re cum loqueretur Apostolus, ait, Qui administrat semen seminãti, & panem in escam subministrabit. Operarius enim dei es, quãdo das egenti, seminas hyeme quod metas æstate. Quid ergo metuis infidelis, ne in hac magna domo tantus paterfamilias non pascat operarium suum? Erit & ibi quod sufficiat tibi. Dabit deus totum necessitati, nõ cupiditati. Operare ergo intrepidus, extende manus, deficiat Amalech. Sed hinc, ut dixi, aliquid in domo tua cum dederis uel minus uides: uides quod ibi uidebas, non ibi uides cum dederis, donec iterum det deus. Dic mihi cum ignoscis de corde quid perdis? Cũ ignoscis ei qui peccat in te, quid minus habebis in corde tuo? Inde enim dimittis, sed nihil amittis: imò uero unda quædam charitatis ibat in corde tuo, & tanquam de uena interiore manabat. Tenes odium contra fratrem, obturasti fontem. Non solum ergo nihil perdis cum ignoscis, sed abundantius irrigaberis. Charitas non angustatur. Ponis ibi lapidem offensionis, & tu tibi facis angustias. Vindicabo me, ulciscar me, ego illi ostendam, ego faciam, æstuas, laboras. Cuilibet ignoscendo esse securum, securum uiuere, securum orare.

Nam

Nam ecce quid acturus es, oraturus es? Quid dicam? Quando hodie oraturus es, an nō es oraturus ira & odio impletus? Vindictam minaris, non dimittis ex corde. Ecce oras, ecce uenit orandi hora, incipis uerba illa uel audire uel dicere. Dictis & auditis superioribus, uenturus es ad hunc uersum: At si non uenturus, quò iturus? Ne ignoscas inimico, deuiabis à C
Matth. 6 Christo. Planè si in oratione deuiabis, ut noueris dicere, Dimitte nobis debita nostra: quare non potes dicere, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Ne tibi cito respondeatur: Sic dimitto quomodo & tu dimittis. Ergo quia hoc non potes dicere, & non uis dimittere, deuiabis ab hoc uersu, & prætermittes, & dices quod sequitur: Ne nos patiaris induci in tentationem: Ibi te capiet creditor tuus, cuius quasi faciem deuiabas. Quomodo quisque in uico cum occurrerit ei cui aliquid debet, si ad manum est diuerticulum, dimittit quò ibat, & it per aliam partem, ne faciem uideat creditoris. Hoc tu in isto uersu te fecisse arbitratus es, deuitasti dicere, Dimitte sicut ego dimisi, ne sic dimitteret, id est, non dimitteret: quia non dimittis, & noluisti dicere deuitans faciem creditoris. Quem deuitas? quid deui-
Psal. 138 tas? quò ibis, ubi tu esse possis, & ille nō esse? Dicturus es: Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum, ades. Quantum potest à Christo debitor fugere, quàm ut eat in infernum? Adest & iste creditor. Et ibi quid facturus es nisi quod sequitur: Si assumpsero pennas meas in directum, & uolauero in extrema maris, id est, spe mea finem seculi meditabor, in præceptis tuis uiuam, duabus alis charitatis attollar. Imple ergo duas alas charitatis, Dilige proximū sicut teipsum, & non teneas odium unde fugias creditorem.

Cap. III Restat pœnitentiæ tertium genus, unde aliquid breuiter dicam, ut adiuuante domino proposita & promissa persoluamus. Est pœnitentia grauior atq; luctuosior, in qua proprie uocantur in ecclesia pœnitentes, remoti etiā à sacramentis altaris participandi, ne accipiendo indigne, iudicium sibi manducent & bibant. Illa uero pœnitētia luctuosa est, graue uulnus est: adulterium forte cōmissum est, forte homicidium, forte aliquod sacrilegium. Graui res, graue uulnus, lætale, mortiferum: sed omnipotens medicus, iam post suggestionem D
facti, & delectationem, & cōsensionem, & præparationem, quasi quatriduanus mortuus pu-
Ioan. 11 tet, sed nec ipsum dominus deseruit, sed clamauit, Lazare prodi foras. Cessit uoci misericordiæ, moles sepulturæ, cessit mors uitæ, cessit infernus superno. Eleuatus est Lazarus, processit de tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agentes pœnitentiā. Iam processerunt à morte, nam non confiterentur nisi procederent. Ipsum cōfiteri, ab occul-
Matth. 18 to & à tenebroso procedere est. Sed quid ait dn̄s deus ecclesiæ suæ: Quæ solueritis in terra, soluta erūt & in cœlo? Proinde Lazaro ꝓcedente, quia impleuit dominus misericordiæ suæ bonū, perducere ad confessionem mortuū latentem, putentem, iam cætera implet ecclesiæ ministeria: Soluite illū & sinite abire. Sed charissimi, hoc genus pœnitentiæ nemo sibi proponat, ad hoc genus pœnitentiæ nemo se præparet: tamen si forte contigerit, nemo desperet. Iudam traditorem non tam scelus quod cōmisit, q̄ indulgentiæ desperatio fecit penitus interire. Non erat dignus misericordia, ideo ei non fulsit lumē in corde, ut ad eius indulgentiam concurreret quem tradiderat, sicut illi qui eum crucifixerant, sed desperando se occidit, & laqueo suspendit se, suffocauit se. Quod fecit in corpore suo, hoc factum est in anima ipsius. Spiritus enim dicitur etiam iste uentus aëris huius. Quomodo ergo qui sibi collum ligant inde se occidunt, quia non ad eos intrat spiritus aëris huius: sic illi qui desperant de indulgētia dei, ipsa desperatione intus se suffocant, ut eos spūs sanctus uisitare nō possit. Solent inde Christianis Pagani insultare de pœnitentia quæ instituta est in ecclesia, & contra nonnullas hæreses tenuit ecclesia catholica istam ueritatem de pœnitentia agenda. Fuerunt enim qui dicerent, quibusdam peccatis non esse dandam pœnitentiam, & exclusi sunt de ecclesia, & hæretici facti sunt. In quibuscūq; peccatis nō perdit uiscera pia mater ecclesia. Ergo solēt inde etiā Pagani quasi insultare nobis, nesciētes quid loquant̄, quia ad uerbū dei, quod linguas infantiū facit disertas, nōdū peruenerūt: Vos, inquiūt, facitis ut peccēt homi-

C hominer,cum illis promittitis ueniam si egerint pœnitentiam. Dissolutio est ista,nō admo
nitio. In hanc sententiā exaggerant uerba quanta quisq; potest, lingua uel sonanti uel titu/
banti,nō tacent:non tamen quādo eis loquimur,& si uincantur,nobis consentiūt. Tamen
quomodo uincātur,breuiter accipiat charitas uestra,quia dñi misericordia totū optime cō/
stituit in ecclesia sua. Dicunt nos dare peccatis licentiā,quia portū pœnitētiæ pollicemur. Si
clauderetur aditus pœnitentiæ,nōne ille peccator tāto magis adderet peccata peccatis,quā/
to magis sibi desperaret ignosci? Diceret enim sibi:Ecce peccaui,ecce scelus admisi,iam mihi
ueniæ nullus est locus,pœnitentia infructuosa est,damnatus sum. Quare iam nō uiuo ut uo
lo? Quia ibi non inuenio charitatem,hic saltem pascam cupiditatem. Quare enim me absti
neam? Ibi em̄ mihi locus omnis clausus est,hic quicquid nō fecero,perdo:quia alia uita quæ
post hāc futura est,nō mihi dabitur. Quare ergo nō seruio libidinibus meis,ut eas impleā
& saturē,& faciā quicq d nō licet,sed libet? Diceretur ei fortassis,sed miser capieris,accusabe/
ris,torqueberis,punieris. Sciunt ista homines mali ab hominibus dici,& inter homines ser/
uare:attendūt multos male & scelerate uiuētes impunita habere peccata,occultare possunt,
redimere quæ occultauere nō possunt:Redimere usq; in senectutē uitæ lasciuia,blasphemia,
sacrilegio. Perdita enumerāt sibi,cur ille qui tanta fecit,nō senex mortuus est? Nūquid atten
dis ideo illum peccatorem & sceleratum senem mortuū,ut ostenderet in illo deus patientiā, Rom. 2
expectans pœnitentiam? Vnde Apostolus dicit,Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiā
te adducit? Ille autē secundū duriciam cordis sui & cor impœnitens,thesaurizat sibi iram in
die iræ & reuelationis iusti iudicij dei,qui reddet unicuiq; secundū opera sua. Opus est ergo
ut hic timor mentes obsideat,opus est ut ille qui peccare non uult,præsentem deū sibi cogi/
tet,non in publico solum,sed etiam in domo:non in domo solum,sed in cubiculo,in nocte,
in lecto suo,in corde suo. Ergo si tuleris portū pœnitentiæ,desperatione augebūtur peccata.
Ecce nihil dicunt illi qui putant ideo augeri peccata,quia portus pœnitentiæ in Christiana fi
D de præponitur. Quid ergo? deus ne per illam spem indulgentiæ rursus augerentur peccata,
non dehinc prouidere poterit? Quomodo enim prouidit ne sperando augeantur,sic proui
dere debuit ne desperādo augeant. Quomodo enim reuera auget peccata qui desperauerit,
sic potest augere peccata & qui ueniam sperauerit, ut dicat sibi,faciam quod uolo:deus bo
nus est,quādo me cōuertero,ignoscet mihi. Ita planè dic tibi:quādo me cōuertero, ignoscet
mihi,si crastinus dies certus est tibi. Nōne ad hoc te admonet scriptura dicens,Ne tardes cō Eccs. 5
uerti ad dñm,neq; differas de die in diem,subito enim ueniet ira eius,& in tēpore uindictæ
disperdet te? Ecce ad utrūq; uigilauit pro nobis prouidentia dei:ne desperando augeamus
peccata,propositus est pœnitētiæ portus:rursus ne sperando augeamus,datus est dies mor
tis incertus.

Finis.

DE CONFLICTV VITIORVM ET VIRTVTVM LIB. VNVS,

Cæteris sanior,sed nihil habens Augustini.

APOSTOLICA uox clamās per orbē,atq; in procinctu fidei positis,ne securita Cap. I
te torpeant,dicit,Omnes qui pie uolūt uiuere in Christo Iesu,persecutionē patiē 2. Timoth. 3
tur. Et ecce quia iam Christianitas in suis principibus iam religiosa iamq; fidelis
est,desunt pie uiuentibus in Christo Iesu uincula,uerbera,flagella,exules,carce/
res,cruces,& si qua sint diuersa genera tormentorū. Quomō ergo uerū erit quod per aposto
lū sonuit,ut oēs pie uiuentes persecutionē patiātur? An forte pacis tēpore nemo uult pie ui/
uere in Christo Iesu,& ideo desunt ista? Quis modo hoc uel desipiens dixerit? In hac ergo
Apostoli sententia,nō specialis quorundā,sed & generalis omniū psecutio debet intelligi. Et
quidē sunt multi intra sinū matris ecclesiæ cōstituti,qui uiuētes in Christo,cōtumelijs affici/
untur,opprobrijs,iniurijs,derisionibusq; lacessunt:ista nec est illa generalis psecutio quam
Apostolus omnes pie uiuentes in Christo pati descripsit, & cū sint quidam religiosi,quibus
nemo prauorū audeat in faciē derogare. Alia ergo intelligēda est,quæ immanior & magis
noxia est,quā nō mortalis intorquet seueritas,sed uitiorū gignit aduersitas,Dum em̄ cōtra
humilitatē

humilitatem superbia, contra amorem patriæ cœlestis, appetitus huius seculi & cætera, quid C
aliud quàm pie uiuentium crudelis persecutio aduersus conglobatas uirtutum acies desæ/
uit? O quàm durus, ô quàm amarus est superbiæ congressus, quæ angelos de cœlo proiecit, ho
mines de paradiso minauit, cuius exercitus atq; armorum conflictus uitians quæ breuiter
comprehensa tetigimus. Sed uideamus quemadmodum castra cœli & inferni dimicent, ar/
Cap. II ma Christi & diaboli collisa decertent. Multis, imò penè omnibus melior es, uer/
bo, scientia, honoribus, cunctisq; quæ carnalibus uel spiritalibus suppetunt charismatibus.
Cunctos ergo despice, cunctis temetipsum superiorem attende. Memento quia puluis es,
quia cinis es, quia putredo & uermis es, quicq; & si aliquid es, nisi tãtum te humilies quantũ
magnus es, perdes omnino quod es. Nunquid tu altior es quàm primus angelus? Nũquid
tu splẽdidior in terra quàm Lucifer in cœlo? Quòd si ille de tanta sublimitate cecidit per su
perbiam, quomodo tu ad tãtam sublimitatem superbiens de imis cõscendes, qui illa quàm diu
Sap. 9 hic uiuis cõditione cernis? De qua per quendam sapientem dicitur, Corpus quod corrumpi
tur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quàm
densissimis putamus in terra tenebris superbiæ lutum inuolui, si poterat in cœlo stella quæ
Ioan. 8 mane oriebatur lucis suæ globos amittere? Audi ergo potius lucem ueritatis dicentẽ, Qui se
quitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. In quo autem esset sequenda,
Matth. 11 alibi præmonuit dicens, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem
Luc. 14 animabus uestris. Audi tumor superbiæ, audi dicentem ad hæc humilitatis magistrũ, Qui
Esa. 66 se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Et iterum, Super quem requiescet spi
ritus meus, nisi super humilem & quietum & tremẽtem sermones meos? Audi etiam de illo
Phil. 2 quid Apostolus dicat, qui te adhuc ad sectãdam humilitatem inuitat, ait enim, Qui cum in
forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinani/
uit, serui formam accipiẽs, & in similitudinẽ hominum factus, & habitu ut homo inuentus,
humiliauit semetipsum factus obediens usq; ad mortem, mortem aũt crucis. Si igitur tanta D
humilitate se opprimit diuina maiestas, superbire debet humana fragilitas?
Cap. III Age bonum quod uales, ostende cũctis bonum quod agis, ut bonus à cunctis dicaris,
ut sanctus & uenerabilis ab hominibus prædiceris, ut dei electus uoceris, ut nemo te con/
temnat, nemo despiciat, sed uniuersi tibi debitum honorem persoluãt. Si boni aliquid agis,
non pro transitorijs, sed pro æternis honoribus id age. Occulta quod agis inquantũ uales:
quòd si ex toto nõ uales, sit in animo occultãdi uolũtas, & nõ erit de ostẽtatione ulla temeritas,
nec criminis erit aliqñ manifestare, quod spernis celatũ habere. Sic has duas denicq; redẽpto
Matth. 6 ris sentẽtias, sibicq; quasi cõtrarias uideberis adimplesse, qbus dicit, Te faciẽte eleemosynã,
nesciat sinistra tua qd faciat dextera tua, sed sit eleemosyna tua in abscõdito, & pater tuus q
uidet in abscondito, reddet tibi, Vt uideãt opera bona uestra, & glorificẽt patrẽ uestrũ qui
in cœlis est. Caue prorsus ne tibi illa sententia conueniat quæ de hypocritis dicitur: Omnia
opera sua faciunt ut beatificentur ab hominibus: Amen dico uobis, receperunt mercedem
suam ab hominibus, laudes quas amauerunt. Attende in cunctis quæ agis, ne elatione pul/
Luc. 10 satus cum his quidem qui de miraculorum signis gloriabantur, audias, Videbam satanam
sicut fulgur de cœlo cadentem. Timor domini gloria & gloriatio, & læticia, & corona exulta
tionis. Timor domini delectabit cor, & dabit læticiam & gaudium in longitudine dierum.
Timenti deum in extremis bene erit, & in die defunctionis suæ benedicetur. Timor domini
scientiæ religiositas, & religiositas custodiet & iustificabit cor, iucunditatẽ atq; gaudium da
bit. Plenitudo scientiæ timere deum, & plenitudo à fructibus illius. Corona sapientiæ timor
domini. Radix sapientiæ est timere deum: rami enim illius longæui.
Cap. IIII Quia nihil boni in abscondito facis, ne à cunctis cognitus detesteris, finge te foris esse
quod intus non appetis. Imò magis satage esse quod non es: nam ostendere te hominibus
Matth. 23 quod non es, quid aliud quàm damnatio est? Memor esto igitur quod dicitur, Væ uobis
scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autẽ
pleni

A pleni estis rapina & immunditijs. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis & pa/
ropsidis,ut fiat id quod foris est mundum.Itemq; illud quod inculcando repetitur, Væ uo/
bis scribæ & pharisæi hypcritæ,qui similis estis sepulchris dealbatis,qui à foris apparetis ho
minibus iusti,intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. Nec non & illud quod de tali/
bus legitur scriptũ, Veniunt ad uos in uestimentis ouium,intrinsecus aũt sunt lupi rapaces. Matth. 7
Quis tu es ut peioribus obtemperes, deterioribus famulatũ exhibeas:te magis quàm Cap.V
illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio uel industria coæquari? Obtempera
igitur magis domini imperio,& non sit tibi cura de aliquo. Si domini obtemperãdum est
imperio,humano subdi necesse est magisterio. Ipse enim dixit, Qui uos audit,me audit,& Lucæ 10
qui uos spernit,me spernit.Ita,inquis, oportet.Sed si talis q imperat esset qualis debet esse,
non talis est per quem imperat deus.Sed Apostolus cõtra ait,Non est potestas nisi à deo, Roma.13
Quæ autẽ à deo sunt,ordinata sunt.Itaq; qui resistit potestati,dei ordinationi resistit. Qua/
les enim esse debeant hi qui imperant, non est à subditis discutiendum. Et quidem prius
ecclesiæ pastoribus dominus dicit,Scitis quia reges gentium dominantur eorum,& qui po Matth.20
testatem exercent,inter eos benefici uocantur, Vos autem non sic, sed qui uult in uobis ma/
ior esse,erit omnium seruus.Sicut filius hominis non uenit ministrari,sed ministrare,& ani/
mam suam dare pro multis in redemptionem. Sed tamen quia non omnes tales futuros
præuidit esse subiectorum omnium,& in discipulis assumens præmonuit dicens,Super ca/ Matth.23
thedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi,quæ dicũt uobis,facite: quæ autem faciunt,fa/
cere nolite.Imponunt enim humeris hominũ onera grauia & importabilia, digito autem
suo nolunt mouere ea. In quo illo uel illo minor es? Cur ergo eis uel æqualis Cap. VI
uel superior non es? Quanta uales ipse quæ ipsi non ualent. Non ergo tibi aut superiores
aut æquales esse debent. Si cæteros uirtutibus antecellis,tutius in loco infimo q̃ in summo
temetipsum cõseruas, Semper enim de alto peior fit ruina. Quid si tibi, ut asseris, quidam
B superiores uel æquales sunt,quid te lædit,quid te nocet? Caue prorsus ne dum alij locum cel
situdinis inuides, illum imiteris,de quo scriptum retines, Inuidia diaboli mors introiuit in Sapien.2
orbem terrarum, Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.
Absit ut illum ames quem in omnibus contrarium habeas,qui tibi derogat, qui tibi Cap. VII
insultat,qui te conuitijs exasperat, qui tibi peccata tua improperat, qui te dictis, operibus,
honoribus semp præire festinat,nisi enim tibi inuideret,nequaq; se tibi ita præferret. Nun
quid quia hæc quæ narras odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda dei
imago in homine? Sicut Christus qui in cruce positus,inimicos suos dilexit, ante crucis tor
mẽta admonuit dicens,Diligite inimicos uestros,benefacite his qui uos oderũt, & orate ꝓ Matth.5
persequentibus & calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est. Et sicut per
Apostolum & Salomonem dicitur, Si esurierit inimicus tuus,ciba illum:si sitit,pota illum, Roma.12
hoc enim faciens,carbones ignis congeres super caput eius. Cui sententiæ idem Apostolus Prouer. 25
ex proprio subiunxit dicens,Noli uinci à malo,sed uince in bono malum. De his quoq; qui
fratres odisse noscuntur, per Ioannem dicitur, Qui odit fratrem suum,homicida est.Et sci/ 1.Ioan.3
tis,quia omnis homicida non habet uitam in semetipso æternam manentẽ.Et rursum, Qui 1.Ioan.2
odit fratrem suum,in tenebris ambulat, & in tenebris est usq; adhuc, & nescit quò eat,quo/
niam tenebræ obcæcauerunt oculos suos. Ait inquis, Sufficit mihi quod amantes me,dili/
go.Sed dominus contra,Si enim diligitis eos qui uos diligũt,quam mercedem habebitis?
Nónne & publicani hoc faciunt? Quod tu quoq; ad hoc obijcere uales.Certe qui odit fra/
trem suum,manet in morte:& qui diligit, in deo manet,& deus in eo.Dictam ergo amari/
tudinẽ fellis euome,& quoquo pacto ualueris,charitatis dulcedinem sume.Nihil enim sua/
uius,nihil illa beatius.Ioannes euangelista hoc affirmans ait, Deus charitas est.Et egregius 1.Ioan.4
prædicator Paulus,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctũ, qui da/ Roma.5
tus est nobis. Vnde nec immerito delictorũ facinora tegere dicitur, sicut scriptum est, Vni/ Prouer.10
uersa delicta operit charitas.

Caput VIII Quis potest sustinere, quis silentio tegere, quanta illa praua committit, nisi forte qui consentit? Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentiẽda, sed charitate fraterna in faciem protinus est redarguendus, non autem occulte detrahendus. Quòd si obijcitur, idcirco fratrem coram oculis increpare nolle, ne exasperatus increpatione non proficiat, sed magis ex correptione scandalum sumat, accedit scriptura diuina, & uersa uice hoc magis scandalum esse denunciat, dicens, Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas detractionem. Maius enim scandalum sumit, qui se detrahentem intelligit, quàm qui correctionem sustinet. Et quia nonnunquam errata delinquentium ad tempus silentio tegenda sunt, ut à priori tempore corrigantur, propterea subiungitur, Hoc fecisti, & tacui. Sic nec ex hoc discreto silentio detractores sibi applauderent, qui dum semper occulte derogare malunt, nunquam in apertam detractionem prosiliunt, adhuc subinfertur, Æstimasti utique quòd ero tui similis: ac si diceretur, Iniquum est cogitare ut inde detractori similis appaream, unde ad tempus reticens nec derogans, locum apertæ correptionis expecto. Vnde & protinus subditur, Arguam te, & statuam te contra faciem tuam: ueluti diceretur, Non occulte, ut est tua consuetudo, sed in aperto, ut est mea sollicitudo, aptum corrigendi tempus expectans, peccatorem arguam, ut eius delicta contra faciem eius statuam. At inquis, Non odio, sed amo, quem ita in absconditis dijudicans reprehẽdo: imò magis odis & non diligis, unde detrahis & nõ corripis. Quàm sit autẽ detestanda detractio proximi, plærisq; in locis diuina eloquia testantur, ut est illud, Detrahentem aduersus proximũ suum occulte, hunc persequebar. Et iterum, Qui detrahit fratri, detrahit legi. Et illud, Qui detrahit fratri, eradicabitur. Sic enim & illud Apostoli, Videte ne dũ inuicem mordetis, ab inuicem consumamini.

Psal. 46

Psal. 100

Iacobi 4

Gal. 5

Ca. IX Quæ erga te aguntur, hæc æquanimiter ferri nõ possunt, imò tolerare peccatum est: quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, cõtra te deinceps sine mensura cumulatur. Si passio redemptoris ad mẽtem reducitur, nihil tam durum quod non æquo animo toleretur. Christus enim, ait Petrus, passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Ipse autem dixit, Si patremfamiliâs Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius. Si me persecuti sunt, & uos persequẽtur. Sed quanta in comparatione passionum eius quæ patimur? Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, cæteraq; sustinuit, & nos miseri ad nostram confusionem uno sermone fatigamur, uno uerbo deijcimur. Et quid agimus de eo quod dicitur, Si non compatimur, non conregnabimus? Quapropter recõdendi sunt restimuli coartatione, & eius metuẽda damnatio. Vnde scriptum legimus, Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio, Qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio, Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Vbi tamẽ remedium inuenitur, cum subinfertur, Si offers munus tuũ ante altare, & recordatus fueris qa frater tuus habet aliqd aduersum te, remitte ibi munus tuũ ante altare, & uade prius recõciliare fratri tuo, & tunc ueni offer munus tuũ: ac si aperte diceretur, ne in corde tacitam precem effundas, nisi prius offensum proximum satisfaciendo ad lenitatis mansuetudinem perducas. Munus enim nostrum est oratio nostra, altare uero cor nostrum est. Ille enim qui hoc facere, quotiens inter duos ira sine causa fuerit excitata, studuerit, præmissam damnationem nequaq; incurrit. Sed sunt multi qui petenti sibi ueniam delicta non remittant, contra quos illa sententia domini uenit qua dicitur, Si non remiseritis hominibus peccata eorum de cordibus uestris, nec pater uester cœlestis remitteret uobis peccata. Plura sunt, inquis, quæ commisit, & me sæpius offendit. Ad hoc non ego, sed dominus respondet, Nam cum Petrus ad dominum diceret, Quotiens peccabit in me frater meus, usq; septies dimittã illi? Et ille ad eum, Non dico tibi septies, sed usq; septuagiessepties. Quàm multi autem sunt qui suas iniurias tarde relaxant, dei uero citius indulgent: fitq; nonnunq;, ut occasione domini iniurias uindicãdi suas uindicẽt irati. Quid quoq; de illis dicendũ est, qui furore cæcitatis usq; ad uerba prorumpũt maledictionis, nisi hoc quod Apostolus ait, Neq; maledici regnũ dei possunt possidere? Quod Iacobus exaggerá-

D

1. Petri 2

Matth. 10

2. Timoth. 2

Matth. 5

Matth. 6

Matth. 18

1. Cor. 6

C

A aggerando detestans ait, Linguam nullus hominum domare potest: inquietum malum, Iacobi 3.
plena ueneno mortifero: in ipsa benedicimus deum & patrem, in ipsa maledicimus homi-
nes,qui ad similitudinē dei facti sunt,ex qua procedit benedictio & maledictio. Non opor-
tet,fratres mei, hæc ita fieri,nūquid fons de eodem foramine manat, & dulcem & amaram Prouer.18
aquam habens? Hac de causa etiam alibi dicitur, Mors & uita in manibus linguæ. Cap. X

Nunquid stultis,nunquid brutis animalibus ac insensatis leuia uerba non asperrima
magis,ut tales decet,dum delinquunt obijcienda sunt? Non tua in his persuasio,sed Apo- 1.Timoth.4
stoli sequenda est præceptio, qui de hac sententia dilectum discipulum admonuit dicēs, Se-
niorem ne culpaueris,sed obsecra ut patrem ,iuuenes ut fratres, anus ut matres, iuuenculas 2.Timoth.2
ut sorores,in omni castitate. Seruum, inquit, domini non oportet litigare,sed mansuetum
esse ad omnes,doctorem patiētem, cū modestia corripientem eos,qui resistunt. Rursumq́; 2.Timoth.4
Argue,obsecra,increpa,in omni patientia & doctrina. Quod uidelicet proteruiæ malum de
terius adhuc subditis,quàm prælatis nocet: sæpius enim cōtingit, ut leuiter ac cū charitatis
dulcedine prolatam correptionem spernant, & contra humilitatis uerba disceptationis Prouer.9
emittunt iacula: unde scriptum est,Qui arguit derisorem,ipse sibi iniuriam facit. Quo con-
tra de illo qui per increpationem proficit,dicitur, Argue sapientem,& amabit te.

Testem habes deum in cœlis, non sit tibi curæ quid de te suspicentur homines in ter- Cap. XI
ris. Non est danda detrahandi occasio, non susurrandi suspitio: sed si assunt,quæ corrigan-
tur manifestanda,aut certe si desunt,humili protestatione neganda,quia Apostolus admo
net nullam occasionem dare diabolo maledicendi gratia. Quod etiam in illis detestatus est
qui Christianæ fidei consentientes,in idolio ad comedendum recumbebant. Et quanq; ipsi
idoliū pro nihilo ducētes, immolata quasi innoxios cibos sumerent,infirmas tamen factas
conscientias per hoc factum, ad nefandum idolorum ritum trahebant.

Quid habes unde gaudeas, cum tanta mala de proximis spargas? Perpende cum Cap. XII
B quo mœrore omnes intuendi sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle uersantur. Ge-
minam esse tristitiam noui, imò duas esse tristitias noui: unam scilicet quæ salutem opera-
tur: alteram uero quæ ad perniciem trahit, & ad desperationem perducit. Tu quidem una
ex illis esse cognosceris,sed omnino quæ mortem operaris. Non est igitur in his contristan-
dum quæ suades,sed econtra magis gaudendū in his qui nondum intelliguntur,quia & da-
tor gaudij perennis dixit, Cum persecuti uos fuerint homines,& dixerint omne malum ad- Matth.5
uersus uos,mentientes propter nomen meum, gaudete in illa die & exultate,Ecce ēm mer-
ces uestra multa est in cœlis. Memēto quia religionis nostræ apostoli ibant,gaudētes à con
spectu consilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nullus ergo
locus mœroris esse debet ubi tanta lætitia succedit. Si lectioni & continuato Cap. XIII
studio semper insistis, oculorum caliginem incurris: si indesinenter lachrymas fundis,ipsos
etiam oculos amittis: si protelatis uigilijs psalmorum censum persoluis,insaniem capitis ac-
quiris: si quotidiano labore te conficis,ad opus spiritale quando cōsurgis? Quid tibi ad hoc
proferendū tam longa temporum spacia proponis? Nunquid scis si crastinum uiuas? imò
etiam si unam horam in hac uita facias, ignoras. An forte mente excidit quod saluator in
euangelio dicit, Vigilate itaq;,quia nescitis diem neq; horam? Quapropter disce corporis Matth.25
inhærentiam,semperq́; memento,quòd regnum cœlorum nō tepidi, neq; molles,neq; desi
des, sed uiolenti atq; feruentes diripiunt illud. Si deum ubiq; esse credis, cur Ca. XIIII
unum locum singulariter,quo tanta mala perpetrantur custodis,& non potius ad alia tran-
sis? Si ita est, ut asseris,quia ubiq; deum esse fateris: ergo nec iste locus deserēdus est, quem
fugere appetis,quia & in ipso deus est. At inquis,meliorem inquiro,meliorem inuenio. Sed
respondeo, Nunquid meliorem, aut etiam talem inuenies, qualem diabolum & angelos
eius,& hominem perdidisse cognoscis? Memor esto itaq;,quia primus angelus de cœlo ru
it,& primus homo de paradiso expulsus,ad erumnam huius seculi peruenit: attende quia
Loth exercitio malorum probatus,inter Sodomitas sanctus fuit: in mortis uero securitate

torpens, inebriatus cum filiabus suis peccauit. Quod uidelicet uagationis tædium adhuc C
alteram speciem reddit, dum quosdam in uno loco perseuerantes, à spiritalibus retrahens,
uel terrenis negocijs implicare, uel rebus uilissimis satagit occupare, contra dicta Apostoli
2. Timoth. 2 perpetrans, qui ait, Nemo militans deo, implicat se negocijs secularibus, ut ei placeat cui se
1. Tessa. 5 probauit. Et rursum, Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.

Cap. XV Quæ & quanta commisisti, quàm grauia crimina, quàm innumerosa delicta, & tamen in melius uitam nondum mutasti, necdum conuersationem utiliter correxisti: ex te enim, ut cernis, mala semper consuetudine obligatus teneris. Conaris exurgere, sed peccatorum oneribus prægrauatus delaberis. Quid ergo agēdum est, quando de præteritis certa damnatio imminet, & de præsentibus emendatio nulla succurrit, nisi ut non amittantur rerum temporalium uoluptates, dum consequi nequeunt futuri seculi delectationes? Si de criminibus & de delictis agitur, ecce Dauid adulterij simul & homicidij reus, domini misericordia descri-bitur liberatus. Ecce Manasses peccatorum operator nefandissimus, impurissimus ac sordidissimus, illecebrosissimus quoque & sceleratissimus, per pœnitentiam ad uitam de morte redijt. Ecce Maria Magdalena innumeris peccatorum sordibus inquinata, ad fontem pietatis anxia currens, dñi uestigia lachrymis rigans, capillis detergens, deosculans quoque & lambens, unguentoque ungens, ablui promeruit. Ecce Petrus negationis suæ uinculis astrictus, amarissimos infidelitatis nodos resoluit. Ecce seditione simul & effusiōe fratrum sanguinis latro obnoxius, unius horæ momento, unâque confessionis uoce, de cruce ad paradisum transijt. Ecce Saulus ecclesiam dei persequens, multos pro Christi nomine perimens, & ut ita dicam, martyrum cruore totum se inficiens, apostolus factus, in uas electionis est commutatus. Vbi ergo tot, tantaque procedunt exempla, dent locum desperationis mala colloquia, cū
Ezech. 18 & scriptum sit, In quacunque die peccator conuersus ingemuerit, saluus erit. Et rursum, Nolo
Ezech. 33 mortem peccatoris, dicit dominus. De cōuersione uero in melius nequaquam mutata, quid aliud respondeam? Nisi ut quod heri quisque nō egit, agit hodie dum adhuc uiuere licet, nec D differat de die in diem, dum nescit si uel unam diem correctionis habeat, semperque pro uiribus desuper acceptis, prauæ cōsuetudini resistēs, dicat uespere & mane, Nunc cœpi, hæc mu-
Caput XVI tatio dexteræ excelsi. Valde sine culpa es, quòd quædam habenda cōcupiscis, quia non multiplicare appetis, sed egere pertimescis, & quod male alius retinet, ipse melius expendis. Ista nec apud homines seculares sine periculo uel offensione procurant, quia quanto quisque amplius habere cœpit, tanto amplius habere concupiscit, fitque ut modum in concupiscendo non habeat, dum innumeris huius seculi curis deseruire festinat, ut enim ait
Ecclēs 5 scriptura, Auarus pecunijs non implebitur. Quæ nimirum quàm sit detestanda, Paulus in-
Col. 3 dicat dicens, Et auaritia, quæ est idolorum seruitus. Quàm sit noxia, idem exponēs ait, Qui
1. Timoth. 6 uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Quàm sit noxia, Iacobus aperit
Iacobi 5 dicens, Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs quæ aduenient uobis, Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt: uestimenta uestra à tinea comesta sunt: aurum & argentum uestrū eruginauit, & erugo eorum in testimonium uobis erit, & mādicabit carnes uestras sicut ignis.
Marci 10 Sed nec redemptor noster præterire uoluit, cupiditatis malum quàm noxium sit. Ait enim difficile q pecuniā habent in regnū cœlorū intrabunt. Et rursum, Facilius est camelū per foramen acus transire, quàm diuitem regnum cœlorum intrare. Si igitur secularibus uiris est perniciosa cupiditatis industria: quanto magis illis periculosior, qui habitu & conuersatione iam seculares esse desierunt, qui totum quod uiuunt, domino deo deuouerunt: ad
Matth. 6 quos specialiter redemptoris transeunt uerba, quibus destrui possit auaritiæ morbus, Nolite, inquit, solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quid induamini, Hæc enim omnia gentes inquirunt. Quærite autem primum regnū dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. O quàm beata, ô quàm secura, ô quàm amplectenda sententia, nullus in

A in hac uita securus est,ita ut ille q nihil præter Christum appetit possidere,cuncta quæ neces-
saria sunt sub hac sponsione probatur habere , sicut Paulus ditissimus pauper dicebat, Tā- 2. Cor.6
quam nihil habentes & omnia possidentes:omnia itaque superflua,sed necessaria tantum, 1.Timoth.6
ipso confirmante & dicente , Habentes uictum & uestitum,his contenti simus . Dicis forte,
Ideo à sanctis religiosis uiris plura habenda sunt , ut melius ab ipsis quàm à popularibus
erogentur pauperibus Christi . Et ego consentio,sed prælatis,non autem subiectis . Quod
maxime illud mulieris Loth exemplum docuit, quæ dum post tergum à Sodomis exiens,
respiciens,in statuam salis conuersa spiritum efflauit. Vnde & Christus tale quid præcauen Lucæ 9
dum denunciat dicens , Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro, aptus 1.Pet.2
est regno cœlorum. Hinc Petrus ait , Melius erat illis non cognoscere uiam iustitiæ , quàm
post cognitionem retro conuerti ab eo quod traditum est illis secundum mandatum.Con- Prouer.26
tigit autem eis illud ueri prouerbij,Canis reuersus ad uomitum suum,& sus lota in uoluta-
bro luti . Qui nimirum auaritiæ morbus nunquam melius compescitur,nisi cum dies mor-
tis sine fine meditatur , cum qualis post modicum in sepulchro futurus sit homo , conside-
rat.Hoc certe fixum manebat in illius corde qui dicebat,Homo putredo,filius hominis uer Iob 25
mis . Hæc ab illius ore non recesserunt, qui dicebat , In omnibus operibus tuis memorare Ecclí.7
nouissima tua , & in æternum non peccabis.Quid tunc,rogo, quid tunc diuitiæ conseruatæ Iob.1
proderunt ? Audi quid dicit beatus Iob, Nudus egressus sum de utero matris meæ,nudus 1.Timoth.6
reuertar illuc.Et Apostolus,Nihil intulimus in hunc mundū, sed nec auferre qd possumus. Caput XVII
Si ea quæ possides indigentibus tribuis,unde subiectos absque penuria nutris? Si apo
stoli modum in hac parte tenueris,utraq; perficere ualebis.Hinc enim idem ipse ad Corin- 2. Cor.8
thios ait,Si uoluntas prompta est ex eo quod habet,accepta est non secundum id quod nō
habet:non enim ut alijs sit remissio,uobis autem tribulatio, sed ex qualitate in præsenti tem
pore nostra abundātia illorum inopiam suppleat,ut & illorum abundantia nostræ inopiæ Exodi 16
B sit supplementum , ut sit æqualitas, sicut scriptum est , Qui multum habuit, nō abundauit, Tobiæ 4
& qui modicum, non minorauit.Hinc quidem iustus prolem dilectam admonet dicens,Si
multum tibi fuerit , abundanter tribue : si autem exiguum,& hocipsum libenter impertire. Lucæ 11
Hinc quoq; incarnata ueritas dicit, Verūtamen quod superest,date eleemosynam, & ecce Iacobi 2
omnia munda sunt uobis . Audite obdurata præcordia, Iudicium sine misericordia ei qui Esa.58
non fecerit misericordiam. Quos contra per prophetam dominus admonet dicens, Frange
esurienti panem tuum,& egenos uagosq; induc in domum tuam,& carnem tuam ne despe
xeris,cum uideris nudum operi eum . Memento quid purpurato diuiti contigerit, qui non
ideo damnatus est,quòd aliena abstulerit,sed quòd ægrotanti pauperi sua non tribuerit,&
in inferno positus ad petenda minima peruenerit, quia hic parua negauit:quid etiam ad si- Matth.25
nistram positis iudex cœli dicturus sit, Ite maledicti in ignem æternum,qui præparatus est
diabolo & angelis eius , Esuriui, & non dedistis mihi manducare:& cætera quæ ibi terribili- Cap.XVIII
ter numerantur. Furtum & fraus quantos gradus habent locutionis , unum
tamen est quod dicunt , Si aliena non tollis,ex proprio uel diues uel sufficiens esse non po-
tes . Si cuncta quæ tibi prælatus seruanda commisit , illibata consignas, & nec modicum
quid reseruandum existimes: unde uel proprijs utilitatibus consulis,uel amicis & commili-
tonibus places? Melius est pauperem & sufficientem esse,nulliq; ex dato placere,quàm ali-
quē lædere furto uel fraude : qui enim aliena quomodolibet iniuste percipit, ipse sibi regni 1.Cor.6
cœlestis aditum claudit. Vnde & prædicator egregius quosdam redarguit dicens, Omnino
delictum est in uobis , quòd iudicia habetis inter uos : quare non magis iniuriam accipitis
quàm non fraudem patimini , si iniuriam facitis & fraudatis , & hoc fratribus , An nescitis
quia iniqui regnum dei non possidebunt ? Cap.XIX
Fallacia atque mendacium & ipsa unum dicunt : fallacia autem ingenio , mendacium
uero ex simplici uerbo. Vt enim ex multis unum proferamus,fallacia est,cum in non dando

aliquem illudere quærit. Quid in petendo moras innectis? Non habeo quod tibi tribue/ re possim, celans utiqȝ in corde quæ habet, uel quod sibi conseruet quod alijs uoluntate tri/ buat. Omnino quod postulas non habeo, scil. nō artificioso ingenio sicut fallacia, sed sim plici negationis uerbo frustratur poscentem. Nec artificioso ingenio, nec simplici uerbo

Sapien.1 oportet decipere quenquā, quia quolibet artis modo mentiatur, os quod mentitur occidit animam. Et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ignis ardentis & sulphure.

Cap. XX Ad esum deus omnia munda condidit, & qui saturari cibo respuit, quid aliud quàm muneri concesso contradicit? Vnum horum quod dicis uerum est, Ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum deus creauit: sed ne mensuram comedendi excederet, & absti/ nentiam imperauit. Nam inter cætera sua mala, saturitate panis maxime Sodoma perijt,

Ezech.16 domino attestante, qui ad Hierusalem per prophetam loquitur dicens, Hæc est iniquitas sororis tuæ Sodomæ, saturitas panis. Quapropter sicut æger ad medicinam, sic ad sumen/ das dapes debet quisque accedere, nequaquam uidelicet in illis uoluptatem appetens, sed

Lucæ 21 necessitati succurrens. Hinc ueritas per euangelium dicit, Attendite ne grauentur corda ue/ stra in crapula & ebrietate. Quo contra de insatiabili Iudæorum uoracitate Apostolus di/

Philip.3 cit, Multi ambulant, quos sæpe dicebam uobis: nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorū finis interitus, quorum deus uenter est, & gloria in pudēdis eorum, qui terre/

1.Cor.6 na sapiunt. Et rursum, Esca uentri, & uenter escis, deus autem hunc & has destruet. Ille au/ tem plene hoc uitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parsimoniam, ut scili/ cet per refectionem semper esuriens imperet, uerumetiam accuratiores & suauiores epulas,

Ca. XXI excepta corporis infirmitate, & hospitem susceptione contemnit.

Vt quid animi gaudium intus abscondis? Egredere in publicum lætus, dic aliquid foris unde uel tu uel proximi rideant, fac eos lætos tua lætitia. Vnde tibi inest tanta læti/ tia? Nunquid iam inferni pœnas euasisti? Nunquid iam de exilio ad patriam uenisti? Nunquid iam de tua electione securitatem accepisti? An forte in obliuionem uenit quod

Ioan.16 dominus dixit, Mundus gaudebit, uos autem contristabimini, sed tristitia uestra uertetur

Luc.6 in gaudium. An forte memoriam excessit quod idem alibi dicit, Væ uobis qui nunc ride/

Prouer.4 tis, quia plorabitis & flebitis. Quod quidem per Salomonem dicitur, Risus dolore misce/

Matth.5 bitur, & extrema gaudij luctus occupat. Et econtra per euangelium, Beati qui lugent, quo/

Eccēs.9 niam ipsi consolabuntur. Rursum per Salomonem, Nescit homo utrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum reseruantur incerta. Comprime inanem lætitiam, qui nec/ dum euasisti pœnalem erumnam. Nónne apud omnes insanus iudicatur is, qui tenebris

Ca. XXII reclusus carceris, gaudere conatur?

Non ille reus tenebitur qui plura qui/ dem, sed bona loqui, sed ille qui saltem rara, sed mala dicere probatur. Verum est quod di/ cis, sed dum multa bona proferri uidentur, sæpe contigit ut à bonis locutio inchoata, ad

Prouer.10 aliquod prauum deriuetur. Hoc ipsum sancta scriptura denunciat, quare, In multiloquio, inquit, peccatum non deerit. An forte inter innumera uerba declinantur criminosa? Sed nunquid declinari poterunt inutilia atque ociosa, de quibus utiqȝ ratio in futurum erit red/ denda? Tenendus est ergo modus in loquendo, & ab ipsis nonnunquam utilibus parcen

Psal.38 dum, sicut psalmista legitur fecisse. Dicit enim, Humiliatus sum & silui à bonis.

Cap. XXIII Non est grande facinus siue concubitu maris & fœminæ, uel proprijs, uel alterius in/

1.Cor.6 quinari manibus. Non sic ait Apostolus. Quid ergo ait? Neque immundi, inquit, regnum

Ca. XXIIII dei possidebunt.

Cur me in uoluptate tua no dilatas modo, cum quid te sequatur ignoras? Acceptum ergo tempus in desiderijs perdere non debes, quia quàm cito pertranseat, nescis. Si enim misceri deus hominem in uoluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum & fœminam non fecisset. Nolo ut ignorare te fingas, quid post hanc uitam recipias. Si enim pie & caste uixeris, sine fine gaudebis: si uero impie & luxuriose, æternis incendijs subiacebis. Inde autem castius magis debet uiuere, unde

A quàm citius tempus acceptum pertranseat ignorare te dicis. Quòd quia in exordio gene/
ris humani ad hoc masculum & fœminam deum creasse profiteris, ut mutuis se amplexi/
bus misceri deberent, omnino uerissime dicis. Sed quia nubendi lætitia quibusdam tribu/
itur, hoc est, qui uirginalem, uel uidualem castimoniam nequaquam professi sunt: quibus/
dam autem non tribuitur, id est, qui uirgines uel continentes esse decreuerunt: fornicatio
uero nulli impune conceditur. Non attendis, aut contemnendum putas, quod Apostolus 1. Cor. 6
iubens dicit, Fugite fornicationem: omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra
corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quòd si hoc paruipendendum
existimas, audi quid postea in sempiternum gemas & deplores, Neque adulteri, inquit,
neque fornicarij, neque masculorum concubitores regnum dei possidebunt. O quàm par/
ua est concubitus hora, qua perditur uita æterna. Quod ergo emolimentum affert corpo/
ri, quodúe tribuit lucrum, quod tam cito ducit animam ad tartarum?

Nunquid damnandum aliquid agit is, qui in corde libidini consentit, & ad opus Cap. XXV
concupitæ libidinis non pertransit? Omnino delinquit, qui castimoniam animæ non cu/ Matth. 5
stodit. Vnde & autor munditiæ in euangelio dicit, Qui uiderit mulierem ad concupiscen/ Iob. 31
dum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quo contra per beatum Iob dicitur, Pe
pigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Quam enim partem in
me haberet deus desuper, & hæreditatem omnipotens deus in excelsis? Nisi enim autori
nostro cogitatio praui consensus displiceret, nequaquam per Esaiam diceret, Auferte ma Esaiæ 1
lum cogitationum uestrarum, & cætera. Et in Euangelio, Quid cogitatis mala in cordi/ Matth. 9
bus uestris? Sed nec Paulus apostolus diceret, Cogitationum inter se inuicem accusan/ Roma. 2
tium, aut etiam defendẽtium, in die quo iudicabit deus occulta cordium hominum secun/
dum euangelium meum per Iesum Christum.

Quid pulchrius, quid honestius, quidúe potest esse delectabilius quàm quod in præ Cap. XXVI
B senti uita quotidie cernimus? O quàm mirabilis cœli camera in aëre iucundo, in lumine
solis, in augmento lunæ atque defectu, in uarietate stellarum & cursu, quàm oblectabilis
terra in nemorum floribus, in fructuum suauitatibus, in pratorum riuulorumqúe amœ/
nitatibus, in segetum culmis luxuriantibus, in uinearum uitibus & botrionibus plenis pal
mitibus, in syluarum umbris & planis exitibus, in equorum & canum cursibus, in ceruo/
rum & caprarum saltibus, in accipitrum uolatibus, in pauonum, colũbarum, turturumq́ue
pennis & collis, in domorum pictis muris & laquearibus, in organorum omniumq́ue mu/
sicorum tumultuosis cantibus, in mulierum uenustis aspectibus, earumq́ue superciliis, & cri/
nibus, & oculis, & genis, gutture & labijs, naso & manibus, atque extrinsecus adhibitis au/
ro & gemmis, distinctis monilibus, & si qua sunt alia quæ modo non recolit sensus. Si te
ista delectant quæ sub cœlo sunt, cur non magis delectant ea quæ super cœlos sunt? Si car/
cer ita pulcher est, prima ciuitas & domus qualis est? Si talia sunt quæ colunt peregrini,
qualia sunt quæ possident filij? Si mortales & miseri in hac uita taliter sunt remunerati,
immortales & beati qualiter sunt in illa uita ditati? Quapropter recedat amor præsentis
seculi, in quo sic nullus nascitur, ut non moriatur, & succedat amor futuri seculi, in quo sic
omnes uiuificantur, ut non deinceps moriantur. Vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas
angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis lætitia regnat. Si quæris quid ibi sit, ubi ta
lis & tanta beatitudo persistit? Aliter dici non potest, nisi quicquid boni est, ibi est: &
quicquid mali est, ibi nusquam est. Quod, inquis, illud bonum est? Quid me interro/ Esaiæ. 64
gas? A propheta & Apostolo definitum est, Quod oculus, inquit, non uidit, & auris 2. Cor. 2
non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus eum. Ad Psal. 72
hanc felicitatem multis seculi diuitijs constipatus Dauid anhelabat cum diceret, Quid
enim mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terram? Dulcis regalibus dapibus

Psal. 16 abundans dicebat, Satiabitur cum manifestabitur gloria tua. Et rursum, Sitiuit anima C
Psal. 41 mea ad deum fontem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem dei. Rursumq́ue,
Psal. 119 Heu me quia incolatus meus prolongatus est. Hinc & Paulus ait, Cupio dissolui & esse cũ
Philip. 1 Christo: multo enim melius. His itaq; decursis, quanquam multa prætermiserim, tamen ut mihi uidetur, hostis nostri fortia castra monstraui, quibus modis pie uiuentes in Christo Iesu non desinit impugnare. Sed necdum his contentus diabolus ad alia conuertitur argumenta, dum quibusdam in somnis uera pronunciat, ut eos quandoque ad falsitatem protrahat, dum dormientes ante horam uel ipse exuscitat, ut eos uigiliarum tempore, grauissimo somno deprimat, cum psallentes atque orantes sibi, uel stridoribus atque latratibus diuersis & incognitis uocibus, iactis etiam lapidibus uel stercoribus perturbat, ut eos quoquo pacto à spiritali opere retrahens, inanes efficiat. Tu autem homo dei, uigilanti studio attende quæ dico, & mihi magis adhuc stupenda narranti, fidem præbeto.

Finis.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS CHARITATIS TRACTATVS.

Non est Augustini.

Desiderium charitatis uestræ à nobis exigit debitũ sermonis officium: sed tanta sunt quæ terrent & reuocant animum nostrum, ut si uelimus parere desiderio uestro, non sit sine periculo nostro. Primũ, quòd iuuenis loqui cogor præsentibus senibus: deinde temerarium esse arbitror, loqui uelle imperitia inter eos, quos roborauit antiqua doctrina. Optabam ergo silentio præterire, & illum locum tutissimum eligere, audire potius quàm aliquid dicere. Sed quid facio? Instat uester amor, reuocat noster pudor, cogit sanctorum patrum iussio, à quibus si uelim obsecrans ueniam petere dicens, Ignoscite patres, ignoscite, parcite nostræ uerecundiæ, parcite nostræ ætati, maxime cum D
Eccl. 32 recolam uobis fuisse præceptum, Loquimini seniores, decet enim uos. Ipsi sancta charitate qua præualent, respondebunt mihi, Loquere iuuenis, delectat enim nos. Quibus si repetam, Sancti patres quid loquar? Rursum mihi respondebunt, Quod à nobis sæpe au
2. Timoth. 3 disti, Memento fili, quia ab infantia sacras litteras didicisti. Sed nec sic uobis excusatus esse potero, quorum corda ita ista me sua uoce pulsabunt, Quid metuis proferre uerbum?
1. Timoth. 4 Si ætas reuocat? Paulus Timotheo iuueni præcipiebat dicens, Nemo adolescentiam tuam
Matth. 10 contemnat, prædica uerbum. Si sermo deest, pete & accipies, Non enim uos estis qui loquimini: sed quod donatur uobis, hoc ministratur nobis. His coartatus angustijs, quò me conferam, nisi ad sancta uestigia charitatis, eamq; deprecer ut donet mihi aliquid dignum de se dicere, quo & meum suppleam ministerium, & uestro satisfaciam desiderio. Inter cæte
1. Cor. 13 ras uirtutes eius quas commemorat apostolus Paulus, quòd charitas non æmulatur, non agit perperam, non iritatur, non cogitat malum, & cætera: in ultimo quatuor eius uirtutes breuiter comprehendit dicẽs, Omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunq; excidit. Ex his igitur quatuor uirtutibus sanctæ charitatis loqui cõuenit sanctitati uestræ, delectatq; primitus intueri, quemadmodum uelut quatuor cardines orbis continens, totũ possederit mundum. Requiramus igit, si placet, aliquorũ exempla sanctorũ, eorũ scil. qui his uirtutibus sanctæ charitatis possessi sunt, & eis singulis ita singula tribuamus, ut omnes in omnibus esse noscamus. Quoniã omnis qui pie tolerat, recte credit: & omnis qui recte credit, aliquid sperat: & qui sperat sustinet ne ab spe cadat. Sed iã qui nã isti sint uideamus, quorum fidem inquantum desuper adiuuamur, assequi ualeamus. Virtus charitatis quæ

A quæ omnia tolerat, eminuit in sancto Noë, quæ omnia credit in sancto Abraã, quæ omnia
sperat in patribus nostris, id est, in populo Israël: unde ipse noster exortus est dominus,
quæ omnia sustinet in ipso capite nostro domino Iesu Christo, qui est uera charitas,
quæ nunquam cadit. Nec cæteros sanctos ab his uirtutibus uestra charitas deputet alienos,
quos pro breuitate temporis, & pro sermone suscepto ita prætermissos esse cognoscite, ut
tamen certissime noueritis omnes esse in Christo, & in omnibus Christum. Sed iam uide-
amus quemadmodũ sanctus Noë possederit uel possessus sit uirtute charitatis, quæ omnia
tolerat. Prædixit ei deus, quòd iniquitate hominum crescente, diluuium perderet mũdum.
Statim ille admonitus confugit ad lignum, & post camporum amœnorum faciem, angu- Gen. 6 & 7
stijs se reclusit arcæ, tolerat cœli fremitum, sonitum aquarum, fragorem nimborum. Et post
ista omnia, qui solet gaudere consortio hominum, socius quodammodo efficitur serpen-
tum ac ferarum. Nec expauescit uir iste, quòd cum eo sint feræ in arca: imò ibi agnoscit or-
dinem suum feritas, quia se cognouit humanitas: & iubenti homini obediunt, quia homi-
nem superiori domino obedisse cognoscũt. Ostensum est in Noë quid Adam præceptum
contẽnendo perdiderit, & demonstratum est, posse homines bestijs etiam dominari si sub-
dant obedientiam conditori. Expectat & tolerat sanctus iste finem diluuij, nec antequam
finiatur, causa ferarum arca relinquitur. Tolerat bonus mala, & donec in fine etiam corpore
separentur, intus manens, corde non corpore separatur. Si qua es anima, quæ cupis posside-
re uirtutem charitatis, quæ omnia tolerat, relinque mundum, confuge ad crucis lignum, non
metuas procellas & turbines huius diluuij: non mergeris, si ligno portaberis, nouit guber-
nare, qui dignatus est creare, tantum assit uirtus charitatis, quæ omnia tolerat. Nulla
res te ab arcæ soliditate euellat. Permane bonus, & tolera malos: melius enim est ut in-
tus positus propter bonos toleres malos, quàm foras exiens & periens, & bonos relin-
quas & malos. Si ergo sunt tecum feræ, id est, si sunt tecum in ecclesia praua docentes, falsa
B sentientes hæretici uel schismatici, aut etiam ipsi mali catholici, more ferarum animas deuo-
rare quærentium, tolerentur usque ad finem seculi, tanquam finem diluuij, rugiant licet, fre-
mant dentibus, atq; ipsam arcam confringere conentur, non expauescas: finito diluuio, illas
rapiet inanis ac spinosa sylua, te fertilis suscipiet terra. Post finem seculi, impij rapientur ad
tenebras exteriores, ubi est fletus & stridor dentium, pios suscipiet terra uiuẽtium. Nam &
ipse sanctus Noë post finem diluuij obtulit sacrificium deo: sed de animabus mundis, non
de immundis. Simul enim & munda & immunda animalia in arca natare potuerunt, sed
mala ad sacrificium dei non peruenerunt. Sed iam hinc aliquando transeamus, ut cætera
perscrutari ualeamus. Procedat in medio sanctus ille Abraam, & suo nos doceat exemplo
possidere uirtutem charitatis, quæ omnia credit, qui non est cunctatus ad unam uocatio-
nem relinquere patriam, sedem, domum, familiam: omnia relinquũtur, ut domino præcipi- Gen. 12
enti pareatur. Exi, inquit ei deus, de cognatione tua, & de domo tua, & ueni in terrã quam-
cumque tibi ostendero. Nec apud se iste sanctus cogitauit aut dixit, Quò eam, cui me com-
mittã, in quam terrã uadam? sed statim atq; audit, surgit, currit, festinat, accelerat. Terram
promissam non uidet, sed credendo eam firmiter retinet, ambulat recto itinere, nec aberran-
tibus uestigijs alibi quàm debuit declinauit: quia qui eum ad ignotam terram mittebat, nõ
dimittebat, nec eum ipse fefellit. Redditur merces credenti, ad terram peruenit, dilatatur,
multiplicatur, ex paupere efficitur diues, ex ignobili potens, ditatur omnibus bonis. Et in Matth. 19
illo impletur, quod dominus in euangelio suis discipulis promisit dicens, Si quis dimiserit
domũ, aut agrũ, aut parentes causa nominis mei in hac uita, centuplũ accipiet, & in futuro se-
culo uitã consequetur æternã. Cumulatur adhuc huius fidei merces, & seni promittitᵉ filius.
Adest uirtus charitatis, quæ oĩa credit, audit, exultat, amplius diligit, suscipit filiũ ex cõiuge
sterili, quã spe pariendi destitutã sterilitas, ætasq; iã fecerat, atq; in illo benedictionẽ omniũ
gentiũ promissam firmissime tenet. Sed adhuc eũ charitas probat, probatũq; cõmendat, & Gen. 22
queadmodũ nihil deo pferat, posteris mõstrat. Vocat eũ dñs de cœlo dicẽs, Abraã Abraã.

Et

Et ille tanquam seruus obediens, Ecce assum ait. Et dominus, Accipe filium tuum illũ quem diligis Isaac, & uade in terram excelsam, & offeres eum holocaustũ in unũ montium, quem tibi dixero. Nec hac quidem iussione turbatur aut frangitur seruus fidelis, adest ei uirtus charitatis, quæ omnia credit. Surgit, domum pergit, asinam sternit, ligna concidit, gladium & ignem sumit, puerũ simul adducit & pergit ad locum. Tunc intẽtus factus Isaac, patrem interrogat dicens, Pater, ait. Et ille, Quid est fili? Et filius, Ecce, ait, ignis & ligna, ubi est ouis quam immolaturus es ad holocaustum? Et pater respõdit, Deus prouidebit sibi ouem ad sacrificium fili. Magnum hic & grande uideo sacramẽtum. Aliud Abraam corde gestabat, aliud filio promittebat. Sed neq; quæ promittebat, filium fallebant: neq; aliqua infirmitas cor eius à proposito immutauerat. Quid pluribus? Pergit uiam, uidet locum de longe, & stantens pueros suos ibi eis talia uerba profert, dicens, Sedete hic cum asina, ego autem & puer ibimus usq; illuc, & cũ adorauerimus, reuertemur ad uos. O sancte Abraam, quid est quod dicis, cum aliud tibi de puero agendum sit? Nunquid aut te, aut tuos fallis? Non, inquit, sed quod prophetice uel dico uel gero, uirtus charitatis in me manens, quæ omnia credit, & facit, & dicit. Audio enim eam sine strepitu uocis intus ad cor loquentem & dicẽtem mihi, Tu quidem licet resurrecturum credens, pleno & perfecto uoto puerum ducas immolandum, filius tuus in isto sacrificio non crematur, quia resurrectio filio dei seruatur. Merito huius uiri fidem commemorans Iacobus apostolus ait, Credidit Abraam deo, & deputatum est illi ad iustitiam, & amicus dei appellatus est. Amicos, ut nouimus, coniunctio animorum facit. Vnde quidam sapiens huius mũdi ait, Idem uelle atq; idem nolle, ea demum firma amicitia est. Ergo amicos, ut nouimus, cõiunctio animorum facit. Quemadmodum iste sanctus animum coniunxerit deo, ut eius amicus appellaretur, uultis nosse? Sicut enim deus pater unico suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ: ita & iste unico filio nõ pepercit, sed iubente ut immolaretur ei qui dederat eum, deuoto corde obtulit eum. Sed quæ sequuntur uideamus. Delectat enim nos, adiuuante domino deo nostro, huius historiæ plenam reddere notionem. Postquam relictis pueris ad locum sacrificij, pater cum filio uenit, aram construit, ligna componit, manus filio ligat, imponit eum in aram supra ligna, deponit humana paternæ pietatis indicia, induit sacerdotis diram constantiam, educit gladium ut perimat filium. Quid uidetis fratres charissimi? Nihil hic sentimus humanum, quia totũ cognoscimus diuinum. Sed & ille filius qui pauloante ouem requirebat, sub ingenti silentio talia fieri in se sentiebat: & ita patiens inuenitur, tanquam iam ille esset, qui sicut ouis ad immolandum ductus est, & tanquam agnus coram tondẽte se sine uoce, sic non aperit os suũ. O & tu sancte Isaac, indica nobis silentij huius tam grande secretum. Pauloante nihil in te fieri sentiebas, & à patre arietem requirebas, nunc autem manibus ligaris, in aram imponeris, ligno quodammodo suspenderis, & modo taces. Taceo, inquit, Dic quare obsecro, ut nouerimus. Vultis nosse ait, quare modo taceo? Quia figuram illius gesto, qui uoluntate ponit animam suam, non necessitate. In hoc tam grandi mystico fidei sacramento, & Abraam sanctus apparuit probatus, & filius in præsenti est liberatus, in quo est Christus prænunciatus. Si qua es anima, quæ cupis sequi uestigia fidei patris nostri Abraam, exi de terra tua, & de cognatione tua, relinque populum tuum, & domum patris tui, id est, fideliter renuncia diabolo, pompis, & angelis eius, & sequere uiam rectam, quæ te perducat ad terram, in qua ditescas & emineas, & efficiaris socius Abraam. Sed cum ista omnia feceris, si uirtus charitatis, quæ omnia credit, est in te, adhuc tentabit te, & probatum coronabit te, & expetit à te sacrificium dilecti tui. Quid à te expetit? Quod Abraam illi dictum est, Da mihi unicum dilectum filium tuum: tibi dicit sapientia, Da mihi fili cor tuum. Ipse est dilectus unicus. Quid metuis offerre cor tuum? Offer sacrificium contritionem cordis domino deo tuo, & dic ei cum propheta, Holocaustis non delectaberis. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus nõ spernit. Nihil metuas tali sacrificio oblato, & tibi acceptum erit, & quod obtuleris integrum permanebit.

Aliam

Marginalia: C (beside line 1); Iacobi 2 (beside "ri fidem commemorans"); D (beside "sequuntur uideamus"); Esaiæ 53 (beside "molandum ductus est"); Gen. 22 (beside "ctum est, Da mihi"); Prouer. 23 (beside "um. Ipse est"); Psal. 50 (beside "nem cordis domino").

A Aliam uirtutem charitatis, quæ omnia sperat, placet inspicere: hanc superius plebi Israel
& patribus nostris assignasse cognoscimus. Eius namq; uirtutis uox est in uersu illo pro-
phetico, In te sperauerunt patres, sperauerunt & liberasti eos. Et ipsi ex Ægypto fugere Psal. 21
iubentur, terra eis lac & mel fluens promittitur. Per mare rubrum transeunt, ad eremum ue-
niunt, ducebat eos spes charitatis, ut disceret deũ amare gratis. Redditur & his merces fidei.
Non enim potest nõ reddere qui se dignatur facere debitorem. Post eremum mella de pe-
tra suxerunt, panem cœli manducauerunt, non sunt priuati à desiderio suo. Quod sperauc-
runt, terram etiam promissionis acceperunt. Exurgit anima quæ huius charitatis uirtute cõ-
prehensa est: effugiat ex Ægypto, id est, ex huius seculi desiderio: pergat ad mare rubrũ, scili
cet Christi baptismũ, ideo rubrũ, quia Christi sanguine purpuratum. Persequãtur hostes,
peccata cum suo autore diabolo, tãquam Aegyptij cum suo rege Pharaone sæuiant, sequã-
tur fugientes. Quid metuis? Vsq; ad aquam sæuiant. Ingredieris tu, ingredientur & illi post
te, sed aqua conuersa, illis erit in perniciem, tibi proficiet ad salutem: illos obruet, te abluet:
illos damnabit, te liberabit. Post hæc suscipies mel de petra, quo sitim tuã saties. Petra enim
erat Christus, ex cuius præceptis tanquam ex fontibus dulcedinis satieris. Gustabis & pa-
nem illum, scilicet qui dixit, Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi. Gustabis & uide- Ioan. 6
bis, quoniam suauis est dominus. Et si in te eminet uirtus charitatis, quæ omnia sperat, per
eremum te necesse est transire, id est, utaris hoc mundo tanq; non utens: & in hac uita pere-
grinum te noueris esse, si terram promissiõis cupis intrare. Hæc terra est de qua propheta
cantat & dicit, Credo uidere bona domini in terra uiuentium. Vltima uirtus charitatis re- Psal. 26
stat, quæ omnia sustinet & nunq; cadit. Hanc ipsi capiti nostro domino Iesu Christo con-
uenire nouimus. Ideo in ultimo, quoniam finis legis Christus est. Quanta aũt ipse pro no-
bis sustulerit, puto charitatem uestrã ignorare non posse, tamẽ exinde aliquid dicã, si tamẽ
de tanto aliqd digne dicã. Prius illud, q deus homo, q uerbũ caro factũ est, q multa bona
B fecit, & mala ꝑpessus est, q mortuos suscitauit, & mortuus est, q singularis illa patienia per-
tulit diabolũ tentatorem, discipulũ traditorẽ, q ipsum Iudã priusq; ostẽderet traditorẽ, per
tulit furem, & ante experimẽtum uinculorum crucis ac mortis, labijs eius dolosis non nega-
uit osculum pacis. In ipsa autem morte quanta sustinuit? Pertulit odiorum flammas, mini-
strorum pessimi cordis linguas. Clamauerunt Iudæi, Crucifige crucifige: & ne rei remane-
rent Iudæi, innocens ab eis crucifixus est filius dei. Ad crucem ducitur, expalmatur qui est
uera palma uictoriæ. Spinis coronatur, qui spinas peccatorum uenit confringere. Ligatur,
qui soluit compeditos. Ligno suspẽditur, qui erigit elisos. Aceto potatur fons uitæ, discipli-
na cæditur, salus uulneratur, ita moritur: occiditur ad tempus uita, ut in perpetuum à uita oc
cideretur mors: quia hic Iudæi in hac morte Christi exultauerunt quasi uictores, & cum ter-
renum & caducum regnum timuerunt perdere, regem cœli & terræ non dubitauerunt occi-
dere. Sed nec sicut putauerũt uictores extiterunt. Si enim uicerunt, regnum quomodo per-
diderunt? Quomodo nunc usque serui remanserunt? Ista namq; causa est qua ab eis Chri Ioan. 11
stus occisus est. Dixerunt apud se principes Iudæorum, ut euangelista narrat, Videtis, in-
quiũt, quia totus mundus post eũ abibit, si dimiserimus eũ uiuere, ueniẽt Romani & tollent
nobis locum & gentem. Et Christum occiderunt, locum & regnum gentemq; perdiderunt.
Quid uobis profuit ô insani Iudæi, quòd tantum scelus commisistis? Nunquid quia Chri
sto domino, ut decuit, seruire noluistis, ideo eius dominio caruistis? Dum illi seruiunt re-
ges, quibus uos seruitis, facti estis mali serui bonorũ seruorũ Christi. Per ipsos cõterit con
tumaciã uestrã, per ipsos dissipat cõsilia uestra, ꝑ ipsos retribuet scelera in capita uestra. Ipse
aũt dñs quẽ uos interemistis, nõ uos seruos, sed liberos esse cupiebat, quãdo dicebat, Si uos Ioan. 8
filius liberauerit, tũc uere liberi eritis. Vos aũt deum dñm & regẽ, & ipsam ueram libertatẽ
non solum repudiastis, uerũetiam necare cupientes clamastis, Nõ habemus regẽ nisi solũ
Cæsarem. Sed ne in hoc quidem gloriemini q Christũ occidistis, actũ est de uobis potius Psal. 3
& nescitis, audite ipsum dominum dicentem per prophetam, Ego dormiui & somnũ cœpi:
somnum

somnum appellans mortem à uobis illatam. Cæterum qualis mors potuit esse triduana, C
Psal.40 maxime illius qui per eundem prophetam alio loco dicit, Nunquid qui dormit, nō adijciet
Ioan.1 ut resurgat? Ego, inquit, dormiui, Ego qui potestatem habeo ponendi animam meam. Ego dormiui, non quia sæuistis, non quia insanistis, ego impleui quod uolui: uos autem in scelere remansistis. Quis exigit tanta de deo nostro fratres pro nostra salute ac redemptione, nisi charitas quæ nunquam cadit? O charitas, quàm magnas uires habes. De cœlo deum deposuisti. O chara sanitas, ô sancta ac uera charitas, quæ tanta es in terris, quanta eris sanctitas in cœlis? Quæ tantū potes in hac pugna mortalitatis adhuc sollicita, quātum poteris in illa perfecta pace secura? Euigila itaque omnis anima Christiana, & si in te eminet uirtus charitatis, quæ omnia sustinet, domini tui imitare uestigia. Christus em̄, ait apostolus Petrus, pro
1.Pet.2 nobis passus est, relinquens uobis exemplum ut sequamini uestigia eius. Et si ille propter te de cœlesti sede ad terrena descendit: tu propter te fuge terrena, appete cœlestia. Si dulcis est mundus, dulcior est Christus. Si amarus est mūdus, omnia pro te sustinuit Christus. Via tibi factus est ipse saluator: surge ambula, pigrescere noli, habes quò. Sed forte quæris, quò? Vides em̄ uiā, & quæris quò ducat hæc ipsa uia? Ad ueritatē & ad uitā ducit. Si amas ueritatē, si amas uitā, & cupis ad ueritatē & ad uitā uenire, à uia noli errare. Video, inquis, uiā, &
Matth.7 cupio ambulare, sed amara est, aspera est. Arta em̄ & angusta uia quæ ducit ad uitam. Christus transiuit, sed adhuc aspera est? Caput transiuit, & membra dubitant? Sed Christus, inquis, deus & homo, ego autem homo. Tot milia martyrum transierūt, & adhuc tibi aspera est? Transierunt senes, transierunt iuuenes, transierunt pueri, puellæ transierunt, uiam quam timebas, tritam tibi fecerunt. Ambula ergo uiam, securus ambula. Quid enim metuis in hac uia? Mortem? Et mortem times, qui ad uitam curris? Si bonus es, bene in hac uita curris, mors tibi ianua erit, quæ te repræsentet, non quæ auferat uitæ. Ambula ergo uiam, imò ipse qui propter te factus est uia, ipse te ducet per seipsum ad seipsum. Ipse enim est uia, ueritas D
Psal.138 & uita. Dic ergo domino deo tuo, O anima fidelis & pia, dic, secura dic, & cū propheta ueraciter exclama, Deduc domine me in uia tua, & ambulabo in ueritate tua. Tunc ad te securus perueniam, si in finem usque tua gratia non deserat. Hæc fratres dilectissimi quæ dono ipsius charitatis dicta sunt sanctitati & charitati uestræ, ita hæreant cordibus & sensibus uestris, ut eadem ipsa charitas fructum in uobis inueniat operis, non folia laudis. Amen.

Finis.

DE LAVDIBVS CHARITATIS TRACTATVS.

Non est Augustini.

Rom.13
1.Timoth.1
IVINARVM scripturarum multiplicem abundantiam, latissimamque doctrinam, fratres charissimi, sine ullo errore comprehendit, & sine ullo labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo, Plenitudo autem legis est charitas. Et alio loco, Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. Si ergo non uacat omnes paginas scripturarum reuoluere, tene charitatē, & in ea inuenies omnem scientiam. Quid est autem præcepti finis, nisi præcepti adimpletio? Quid est præcepti adimpletio, nisi legis plenitudo? Quod ergo ibi dixit, Plenitudo legis est charitas, hoc etiā hic dixit, Finis præcepti est charitas. Nec dubitari ullo modo potest, quòd templum dei sit homo, in quo habitat charitas. Respice ad munera ecclesiæ, & uniuersis excellentius charitatis munus cognosces, quæ, ut oleum, nō potest premi in imo, sed semper superebullit. Dilige, & fac quod uis. Charitas causa est & mater omnium uirtutum, quæ si desit, frustra habētur cætera: si autem assit, habentur omnia. Omnia fiunt facilia charitate. Mandatum dei nō habet graue. Quomodo enim est graue, cum sit dilectionis mandatum? Aut enim quis nō di
1.Ioā.4 ligit, & iam graue est: aut diligit, & graue esse non potest. Dicit enim & Ioannes, Deus charitas est.

A tas est. Hæc autem dicentes apostoli, & nobis præcellentiam charitatis cõmendantes, non utiq; aliud nisi quod comederant, ructare potuerũt. Ipse quidem dominus pascens eos uerbo salutis, uerbo charitatis, quod est ipse panis uiuus qui de cœlo descendit, Mandatum, inquit, nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis sicut dilexi uos. Et iterũ: In hoc scient omnes quia discipuli mei estis, si uos inuicem dilexeritis. Ille ergo qui uenit per crucis irrisionem, carnis perimere corruptionem, & uetustatem uinculi mortis nostræ, suæ mortis nouitate dissoluere, mandato nouo fecit hominẽ nouum. Res enim uetus erat, ut homo moreretur: quod ne semper ualeret in homine, res noua facta est, ut deus moreretur. Sed quia in carne mortuus est, non in diuinitate, per sempiternam uitam diuinitatis, non permisit esse sempiternum interitum carnis. Itaq; sicut dicit Apostolus, Christus mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Qui ergo contra mortis uetustatem, attulit uitæ nouitatem, ipse contra uetus peccatum opposuit nouum mandatum. Quapropter quisquis uetus peccatum uis extinguere, mandato nouo extingue cupiditatem, & amplectere charitatem. Sicut enim radix omnium malorum est cupiditas, ita & radix omniũ bonorum est charitas. Totam magnitudinem diuinorum eloquiorum & latitudinem secura possidet charitas, qua deum proximumq; diligimus. Docet enim nos cœlestis unus magister, & dicit, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum tanq; teipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Si ergo nõ uocat om̃es paginas sanctas pscrutari, om̃ia uolumina sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem, ibi pendẽt om̃ia: ita tenebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nondum didicisti. Si enim nosti charitatem, aliquid nosti unde & illud pendet quod forte non nosti. Et in eo quod in scripturis intelligis, charitas patet: in eo quod non intelligis, charitas latet. Ille itaq; tenet & quod patet & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. Charitas est, ut mihi Ioan. 13 Rom. 4 Matth. 22

B uidetur, recta uoluntas, ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa, iuncta deo inseparabiliter, & unita igne quodam spũs sancti, à quo est, & in quem refertur incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis nescia, nulli cõmutabilitati obnoxia, super omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ cõtemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonorum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, uita uirtutum, uirtus pugnãtium, palma uictorum, arma sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorũ, sine qua nullus deo complacuit, fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerãtibus, uictoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua quicquid est boni operis, uiuit. Quapropter fratres sectamini charitatem, dulce ac salubre uinculum mentium, sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. Hæc in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tẽtatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter ueros fratres lætissima, inter falsos patiẽtissima. In Abel per sacrificium grata, in Noë per diluuium secura, in Abraæ peregrinatione fidelissima, in Moyse inter iniurias lenissima, in Dauid tribulationibus mansuetissima: in tribus pueris blandos ignes innocẽter spectat, in Macchabæis sæuos ignes fortiter tolerat, casta in Susanna erga uirum, in Anna post uirum, in Maria præter uirum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. Sed ego de charitate quid maius aut uberius possum dicere, quàm per os Apostoli laudes eius intonat dominus, supereminẽtem uiam demonstrantis atq; dicentis, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem nõ habeam, factus sum uelut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem aũt nõ habeam, nihil mihi prodest. Charitas magnanima est, benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non dehonestatur, non quærit 1. Cor. 12

quærit quæ sua sunt, no iritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congau- A
det autem ueritati, omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia suffert, charitas nunq̃
cadit. Quanta est, anima, ista litterarum prophetiæ uirtus, sacramẽtorum solum, scientiæ so-
lidamentum, fidei fructus, diuitiæ pauperum, uita morientium. Quid tam magnanimum,
quàm pro impijs mori? Quid tam benignum quam inimicos diligere? Sola est quam felici
tas aliena non premit, quia non æmulatur: sola est quàm felicitas sua non extollit, quia nõ
inflatur: sola est quam conscientia mala non pungit, quia non agit perperam. Inter oppro-
bria secura est, inter odia benefica est, inter iras placida est, inter insidias innocẽs, inter iniqui
tates gemens, in ueritate respirans. Quid illa fortius, non ad tribuendas, sed ad non curan-
das iniurias? Quid illa fidelius, non uanitati, sed æternitati? Nam ideo tolerat omnia in præ
senti uita, quia credit omnia de futura uita: & suffert omnia quæ hic irrogantur, quia sperat
omnia quæ ibi promittuntur. Merito nunq̃ cadit. Ergo sectemini charitatem, & eam san-
cte cogitantes afferte fructum iusticiæ. Et quicquid uberius quàm ego dicere potui, uos in-
ueneritis in eius laudibus, appareat in uestris moribus. Oportet enim ut senilis sermo non
solum sit non grauis, sed etiam breuis.

Finis.

DE HONESTATE MVLIERVM, LIBER VNVS.

Cap. I NEMO dicat fratres quòd temporibus nostris martyrum certamina esse nõ possint: Habet enim pax martyres suos: nam sicut diximus frequenter iracundiam mitigare, libidinem fugere, iusticiam custodire, cupiditatem contemnere, pars magna est martyrij. Contemnenda nanq; est cupiditas, quæ quidem uelut ignis quanto amplius accipit, tanto amplius requirit. Iracundia uero est mitiganda, quæ prius nocituris nocet quàm nocendis. Quòd autem libidinem B fugiendã esse diximus, Apostolo doctore, euidenter didicimus, quia cũ omnibus uitijs resistendum esse prædixerat, contra libidinem non dixit, resistite, sed ait, Fugite fornicationem: (1. Cor. 6) ac si diceret, reliquis uitijs deo adiuuante debemus in præsenti resistere, libidinem uero fugiendo superare. Sic & in scripturis alibi legimus: Noli attendere in faciem uirginis, ne scandalizet te uultus eius. (Eccli. 9, Gen. 39) Nam & beatus Ioseph ut impudicam dominam posset euadere, pallium quo apprehensus erat, reliquit & fugit. Contra libidinis impetum apprehende fugam si uis obtinere uictoriam. Nec sit tibi uerecundum fugere, si castitatis palmam desideras obtinere. Videte fratres quomodo ab omnibus Christianis, præcipue tamen à monachis seu clericis, indigna & inhonesta familiaritas fugienda sit, quia sine ulla dubitatione qui familiaritatẽ mulierum non uult fugere, cito dabitur in ruinam.

Cap. II Sed forte negligens quisq; & minus de animæ suæ salute sollicitus respondet & dicit: Ecce ego & familiaritatem habeo mulierum extranearum, & tamen arma castitatis custodio. Infelix est & nimium periculosa præsumptio. Multi enim se putant uincere cum uicti sunt. Sed adhuc addet aliquis & dicet: Ego inter extraneas mulieres habito, & cõtinentiam seruo, & uolo habere quod uincam. Quid est, uolo habere quod uincam, nisi hoc uolo habere quod pereã? Sed ego, inquit, libidinis impetum tanquam aduersarium meum retinere uolo. Vide ergo ne cõtra te incipiat captiuitas ipsa præualere, & unde putabas obtinere triumphum, inde æternum incurras opprobrium. Inter omnia enim Christianorum certamina, sola dura sunt prælia castitatis, ubi quotidiana pugna & rara uictoria. Grauem nanque castitas sortita est inimicum, cui quotidie resistitur, & semper timetur, & ideo sicut dictũ est, nemo se falsa securitate decipiat, ut de suis uiribus periculose præsumat, sed audiat Apostolum clamãtem, Fugite fornicationem. Dauid enim ille sanctissimus in mille passionibus pressus uidit mulierem nudam, & adamauit eam, & statim homicidium simul fecit & adulterium. Et qui cum mulieribus habitantes putant se castitatis obtinere triumphum, ignorant

A rant se apud deum dupliciter reos existere,dum seipsos in periculum mittunt.& alijs exem/
plum peruersæ familiaritatis ostendunt.Quanti enim per illarum inhonestam familiarita/
tem castitatis decorem perdiderunt? Illorum animæ qui pereunt,ab illis in die iudicij requi
rendæ sunt,qui illis exemplum perditionis ostendunt.Et ideo fratres,contra mortifera blan
dimenta,& contra adiutores diaboli,qui familiaritatem suspectam habere non metuunt,
nec erubescũt, ne nos suo exemplo decipiant,dei adiutoriũ imploremus,ut de laqueo uenã
tium nos liberare dignetur,scientes quòd in his omnibus quæ supra diximus bonis & ca/
stis quotidiana non desunt martyria. Omnibus Christianis martyria deesse non Cap.III
possunt.Sicut castitas,ueritas & iusticia Christus est,sic & ille qui eis insidiatur,persecutor
Christi est.Ille uero qui castitatem,ueritatem & iusticiam in fratribus suis defensare,in alijs
& in seipso custodire uoluerit,martyr erit.Et ideo qui hæc tota uirtute animi diligit,& ut alij
diligant,uerbis simul & exemplis ostendit,& ubicunq; ueritas uel iusticia uel castitas labo/
rat,quantum præualet se etiam ultro ingerit,& secundum uires suas defensare contendit,
non unam,sed plures coronas domino remunerante percipiet.Et ut hæc obtinere merea/
mur,cum dei adiutorio,non solum extranearum mulierum,sed ancillarum nostrarũ & quo
rumcunq; uicinorum,aut filiæ,aut ancillæ unusquisq; nostrum collocutionem uitare procu/
ret:Quia quanto uilior est illarum conditio,tanto ruina facilior. De tali re admonet Salo/ Prouer.6
mon omnes dicens,Nunquid alligabit aliquis ignem in sinu suo,& uestimenta eius non ar
deant? Aut quis ambulabit super prunas,& plantæ eius non comburantur? Et illud:Preciũ
meretricis uix est dimidij panis.O quanta iniquitas,ô quãta peruersitas,ut animam,quam
Christus suo sacro sanguine redemit,luxuriosus quisq; propter unius momenti delectatio/
nem libidinis diabolo pessimo inimico suo uendit ac tradit. Vere nimiũ miseranda & plan
genda conditio est,ubi cito præterit quod delectat,& permanet sine fine qnod cruciat. Sub
mométo eñ libidinis impetus trãsit,& permanet sine termino animæ infelicis opprobriũ. Cap.IIII

B Sed dicit aliquis:Iuuenis homo sum,faciam quod me delectat modo,& postea pœni
tentiam agam.Quomodo si dicat,percutio me crudeli gladio,& postea uadam ad medicũ.
Heu miser homo,nescis quòd unius horæ pũcto uulnus accipit,sed uix longo tẽpore ad sa
nitatem pristinam reuocatur? Qui enim fornicans dicit pœnitentiam se acturum, quare nõ
timet ne eum subitanea febricula,uel aliquo casu subita mors superueniens rapiat,& pereat
dilatio,& succedat æterna damnatio? Et quia de infelici libidine,unde locuti sumus, creden/
dum est quod dicit propheta:Cõfractus est malleus uniuersæ terræ.Quamuis post aduen Hiere. 50
tum domini nostri Iesu Christi per uniuersa monasteria monachorum & per clericos uel
etiã laicos castitatẽ seruantes, quasi confractus malleus ille uideat,tamẽ quod multo peius
est,adhuc multo plures sunt qui ab illo malleo quotidie cõfringuntur,quàm illi qui de ruina
collisionis illius liberantur. Vnde iterum atq; iterum rogo, ut diligentius consideremus, &
quantum possumus timeamus illud quod dominus in euangelio dicit,Qui uiderit mulierẽ Matth.5
ad concupiscendum eam,iam mœchatus est in corde suo.Pro qua re,sicut iam dictum est,
non solum ab extraneis mulieribus,sed etiam à uicinis & domesticis,& ancillis nostris refre
nanda est,& secreta familiaritas & oculorũ incauta fragilitas:ne illud eueniat nobis , quod
dominus per prophetam terribiliter clamat dicens,Mors intrauit ad animas nostras per Hiere. 9
fenestras nostras. Per quas? per uisum oculorum,& auditum aurium. Cap. V

Si per linguam tuam amico tuo aut famulo tuo iusseris ut ad te meretrix adducatur,
aut tuipse cum meretrice locutus fueris per os tuum,ad animam tuam gladius æternæ mor
tis ingreditur.Si autem malum uel sordidum consilium libenter audieris, si detrahentem,
aut luxuriose loquentem,aut cantica turpia proferentem non respuis, per aurium tuarum
fenestras mors intrauit ad animam tuam.Et quia dominus dixit,Qui uiderit mulierem &
cætera:uoluntas prona faciendi, reputatur pro opere facti:ac si dum aliquis mulierem libi
dinoso oculo considerat,per fenestras corporis sui in secretum mentis uenenum mortis in/
stillat.Talis enim cogitatio,& si aliquando impeditur casu ut non impleat uoluntatem suã,

nihilominus tamen actionis crimine condemnatur à domino: ac si illa casta est cum qua libidinis malum uoluit exercere, & ille iam adulter tenetur in corde. Ideo audiamus scripturam dicentem illud, Omni custodia serua cor tuum. Et illud, Auerte oculos meos ne uideant uanitatem, & cætera. Quomodo si aliquis carbones apprehenderit, si cito eos proiecerit, nihil ei nocebunt: si uero diutius tenere uoluerit, sine uulnere abire non poterit: Ita ille qui ad concupiscendum oculorum defixerit intuitum, & libidinis malum in corde suscipiēs, morari in corde suo libere permiserit, excutere à se sine animæ plaga non poterit. Ideo iugiter clamamus cum propheta, Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos, præstante domino nostro Iesu Christo mediatore dei & hominum, cuius misericordia plena est terra: Amen. A

Prouer. 4 · Psal. 118 · Psal. 24

Finis.

DE PASTORIBVS.

Cap. I

SPES tota nostra quia in Christo, & quia oīs uera & salubris gloria nostra ipse est, non nunc didicit primum charitas uestra: Estis enim in eius grege qui intendit & pascit Israël. Sed quoniam sunt pastores qui pastorum nomine gaudere uolunt, pastoris autem officium implere nolunt, quid ad eos propheta dicat, sicut lectum audiuimus, recenseamus. Audite uos cum intentione, audiamus nos cum tremore. Et factum est ad me uerbum domini dicēs, Fili hominis prophetiza super pastores Israël. Hanc lectionem cum legeretur audiuimus. Hinc cum uestræ sanctitati aliquid loqui decreuimus, adiuuabit ipse ut uera dicamus. Si nos nostra dicamus, pastores erimus pascentes nos, non oues: si autem illius sunt quæ dicimus, per quælibet ipse nos pascet. Hæc dicit dominus deus, Væ pastoribus Israël, qui pascunt se solos. Nunquid oues pascunt pastores, id est, non se pascunt pastores, sed oues? Hæc prima causa est quare arguantur pastores isti, quia seipsos pascunt, non oues. Qui sunt qui seipsos pascunt? De quibus dicit Apostolus, Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Nos enim quos in loco isto, de quo periculosa ratio redditur, dominus secundum dignationem suam, non secundum meritum nostrum cōstituit, habemus duo quædam: unū, quòd Christiani sumus: alterum, quòd præpositi sumus. Illud q̄ Christiani sumus, propter nos est: q̄ aūt præpositi sumus, propter uos est. In eo quòd Christiani sumus, attenditur utilitas nostra: in eo q̄ præpositi, nō nisi uestra. Sunt aūt multi Christiani & nō præpositi, qui perueniūt ad deū faciliore fortasse itinere, & tanto expeditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autem excepto q̄ Christiani sumus, unde rationem reddimus deo de uita nostra, sumus etiam præpositi, unde rationē reddimus deo de dispensatione nostra. Ad hoc istam difficultatem proponimus, ut compatientes nobis oretis pro nobis. Veniet enim dies quo cuncta adducuntur in iudicium. Et ille dies si seculo longe est, unicuiq; homini uitæ suæ ultimus prope est. Tamen utrūq; latere deus uoluit, & quando ueniat finis seculi, & quando sit in unoquoq; homine huius uitæ finis. Vis non timere diem occultum, quando uenerit inueniat te paratum. Cum ergo præpositi ad hoc sint, ut his qui subiecti sunt consulant, non in eo q̄ præsunt, omnino utilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis ita præpositus est, ut in eo q̄ præpositus sit gaudeat, & honorem suum quærat, & cōmoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. Ad uos sermo dirigitur. Audite tanq̄ oues dei & uidete quemamodū uos securos fecerit deus: qualescunq; sunt qui uobis præsunt, id est, qualescunq; nos sumus, nobis deus securitatē dedit qui pascit Israël. Nā deus non deserit oues suas, & mali pastores pœnas debitas luent, & oues promissa percipient. B

Ezech. 34 · Phil. 2 · Eccl. 12

Cap. II Videamus ergo quid loquatur pastoribus seipsos pascentibus non oues, sermo diuinus neminem palpans. Ecce lac consumitis, & lanis uos tegitis, & quod crassum est interficitis, & oues meas non pascitis, quod infirmatum est nō confortastis, & quod ægrotat non corroborastis, & quod contribulatum est non colligastis, &

quod

quod errabat non reuocastis,& quod perijt non inquisistis,& quod forte fuit confecistis,&
A dispersæ sunt oues meæ eo q non sit pastor. Dicitur in pastores pascentes semetipsos, non
oues, quid diligant, quid negligant. Quid ergo diligunt? Lac consumitis,& lanis uos tegitis. 1.Cor.9
Propter quod dicit Apostolus, Quis plantat uineam,& de fructu eius non sumit? Quis pa-
scit gregem,& de lacte gregis non percipit? Inuenimus ergo esse lac gregis quicquid à ple-
be distribuitur præpositis ad sustentãdum uictum tẽporalem. Inde enim loquebatur Apo
stolus cum hæc diceret quæ cõmemoraui. Et quidem Apostolus quanq̃ eligeret manibus
suis laborare, nec ipsum lac quærere ab ouibus, tamẽ lactis potestatem percipiendi habere
se dixit,& sic dominum exposuisse, ut qui euangelium annunciant, de euangelio uiuant.
Et dicit alios coapostolos suos usos fuisse hac potestate, non usurpata, sed data. Plus ille
fecit, ut nec quod debebatur acciperet. Ipse ergo donauit & debitum, sed alius nõ exegit in-
debitum: ille plus fecit. Fortassis enim illum significabat, qui ægrum cum adduceret ad sta- Luc.10
bularium dixit, Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. De his ergo qui non
indigent lacte gregis, quid plura dicamus? Misericordiores sunt, uel potius ipsi misericor-
diæ officium largius impendunt. Possunt enim,& quod possunt faciunt. Laudentur hi, ne-
que damnentur illi. Nam & ipse Apostolus datum non quærebat, fructuosas tamen oues
esse cupiebat, non steriles sine lactis ubertate. Itaq; cum esset quodam tempore in magna
indigentia uictus, in confessione ueritatis, missum est illi à fratribus unde necessitati & indi-
gentiæ eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens & dixit: Bene fecistis cõmu- Phil.4
nicare necessitatibus meis. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse: Scio & abundare,
& penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Verũtamen uos bene fecistis usi-
bus meis mittere. Sed ut ostenderet in eo quòd illi bene fecerunt quod non ipse quæreret,
ne inter illos esset qui seipsos pascunt, non oues, non tam suæ gaudet subuentum esse neces
sitati, quàm illorum gratulabatur fœcunditati. Quid ergo ibi quærebat? Non requiro, in-
quit, datum, sed requiro fructum. Non ergo, inquit, ut explear, sed ne uos inanes remanea-
B tis. Qui ergo non possunt facere quod Paulus, ut in manibus suis transigant, accipiant de la
cte ouium, sustentent suam necessitatem, non hoc sibi quærant tanquam cõmodum suum,
ut ex necessitate suæ pecuniæ uideantur annunciare euangelium, sed hominibus illuminan-
dis præbeant lucem uerbi ueritatis. Sint enim tanq̃ lucernæ, sicut dictũ est, Sint lumbi ue- Luc.12
stri præcincti,& lucernæ ardentes: &, Nemo accẽdit lucernam,& ponit eam sub modio, sed Matth.5
super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: Sic luceat lumen uestrum coram
hominibus, ut uideant bona opera uestra,& glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Si
ergo tibi lucerna accenderetur in domo, nõne adijceres oleum ne extingueretur? Porrò si lu
cerna accepto oleo non luceret, non erat planè digna quæ in candelabro poneretur, sed quæ
continuo frangeretur. Vnde enim uiuitur, necessitatis est accipere, charitatis est præbere, nõ
tanquam uenale sit euangelium, ut istud sit precium eius, quod sumunt qui annunciant un-
de uiuant. Si enim sic uendunt, magnam rem uili precio uendunt. Accipiant sustentationẽ
necessitatis à populo, mercedem dispensationis à domino. Non enim est idoneus populus
reddere mercedem illis, qui sibi in charitate euangelij seruiunt: non expectent illi merce-
dem nisi unde & isti salutem. Quid ergo isti increpantur, unde arguuntur, qui cum lac sume
rent,& lanis se tegerent, oues negligebant? Sua ergo tantũ quærebant, nõ quæ Iesu Christi. Cap.III

Sed quoniã diximus quid sit lac sumere, quæramus qd sit lanis se tegere. Qui præbet
lac, uictũ præbet, q præbet lanam, honorẽ præbet. Ista sunt duo quæ à populis quærũt, qui
semetipsos pascunt, non oues: cõmodum supplendæ necessitatis,& fauorem honoris & lau
dis. Etenim uestimentum propterea bene intelligitur in honore, quia nuditatẽ tegit. Etenim
unusquisq; homo infirmus: & quid est quisquis uobis præest, nisi quod uos estis? Carnem
portãs mortalis est, mãducat, dormit, surgit, natus est, moriturus est. Si ergo cogitatis quid
sit,& ipse homo est, tu tamen honorando eum uelut angelum, contegis quod infirmũ est.
Huiusmodi indumentum acceperat à bona dei plebe idem Paulus cum diceret, Sicut ange

 lum

lum dei suscepistis me, testimonium uobis perhibeo, quia si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. Sed cum tantus honor exhibitus esset, nunquid propter ipsum honorem sibi exhibitum, ne forte cum argueret negaretur, & minus ipse Apostolus laudaretur, pepercit errantibus? Nam si hæc fecisset, esset inter illos qui seipsos pascunt, non oues, diceret apud seipsum: Quid ad me pertinet? quisq; quod uelit agat, uictus meus saluus erit, & lac & lana satis est mihi, eat quisque quò potest. Ergo integra tibi sunt omnia, sic eat quisque quò potest. Nolo te præpositum facere, unum te constituo de ipsa plebe, Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Proinde ipse Apostolus cum eos commemorat quales fuerint erga illum, ne quasi oblitus eorum honoficentiæ uideretur, & testimonium perhibet, sicut angelum dei susceperint eum, & quod si fieri posset, oculos suos uellent eruere, & illi dare, & tamen accedit ad ouem languidam, ad ouem putridam, secare uulnus, non parcere putredini. Ergo inimicus factus sum uobis uerum prædicans? Ecce & accepit de lacte ouium, sicut pauloante memorauimus, & indumentum ex lanis ouium, sed tamen oues non neglexit, Non enim sua quærebat, sed quæ Iesu Christi. Absit ergo ut dicamus uobis: Viuite ut uultis, securi estote, deus neminem perdit, tantummodo fidem Christianã tenete: non perdet ille quod redemit, non perdet pro quibus sanguinem suum fudit: & si spectaculis uolueritis oblectare animos uestros, ite: quid mali est? Et festa ista quæ celebrantur per uniuersas ciuitates in lætitia conuiuantium & publicis mensis seipsos ut putãt iucundantium, reuera magis pereuntium, ite celebrare: Magna est dei misericordia, quæ totum ignoscat. Coronate rosis uos antequam marcescant, In domo dei uestri quando uolueritis conuiuamini, impleamini cibo & uino, cum uestris, ad hoc enim data est ista creatura, ut perfruamini, non enim impijs & Pagnis eam dedit deus, sed uobis eam dedit. Hæc si dixerimus, forte cõgregabimus turbas ampliores, & si sint quidam qui nos sentiant hoc dicentes non recte sapere, paucos ostendimus. Quod si fecerimus, non uerba dei, non uerba Christi dicentes, sed nostra, sumus pastores nosmetipsos pascentes, non oues.

Cap. IIII Cum autem dixissem quæ diligant isti pastores, dicam & quæ negligant. Vitia enim ouium late patent, crassæ oues perpaucæ sunt, id est, solidæ in cibo ueritatis utentes pascuis bene de munere dei. Sed mali illi pastores non parcunt talibus, parum est quòd illas languentes & infirmas & errantes & perditas non curant, sed istas fortes & pingues necant, quantum in ipsis est. Illæ uiuent de misericordia dei, tamen quantum ad pastores malos attinet, occidunt male uiuendo, malum exemplum præbendo. An frustra dictum est seruo dei eminenti in membris summi pastoris, Circa omnes teipsum bonorum operum præbe exemplũ, & forma esto fidelis. Attendit enim ouis etiam fortis plerũq; præpositũ suũ male uiuentem, si declinet oculos à regulis domini, & intendens in hominem, incipit dicere in corde suo: Si præpositus meus sic uiuit, ego quid sum qui non faciam quod ille facit? Si fortem ergo occidit ouem, iam de cæteris quid faciet, qui illud quod non ipse fortificauerat, sed forte aut robustum inuenerat, male uiuendo interfecit? Dico charitati uestræ & si uiuunt oues, & fortes sunt oues in uerbo domini, & tenent istud quod audierunt à domino suo: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite: tamen qui in cõspectu domini male uiuit, quantum in illo est, eum à quo attenditur occidit. Nõ sibi ergo blandiatur, quia ille non est mortuus, sed homicida est. Quomodo cum lasciuus homo intendit in mulierem ad concupiscẽdam eã, ecce illa casta est, & mœchus est iste. Domini enim uera & aperta est sentẽtia, Quisquis uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Non peruenit ad illius cubiculũ, & in interiore iam suo cubili uolutatur. Sic omnis qui male uiuit in conspectu eorum quibus præpositus est, quantum in ipso est, occidit & fortes oues. Qui ergo imitatur præpositum malum, moritur: qui non imitatur, uiuit: tamen quãtum ad illos pertinet, ambos occidit. Et quod crassum est interficitis, & oues meas non pascitis.

Cap. V Iam audistis qui diligant, audite qui negligant: Quod infirmum est, non confortastis, & quod tabuit, non corroborastis, & quod contribulatum est, id est, confractum, non colligastis,

Margin notes: A; 1. Cor. 12; Sap. 2; B; Titum. 2; Matth. 23; Matth. 5

C gastis,& quod errabat,nón reuocastis,& quod perijt,non inquisistis,& quod forte fuit,con
fecistis,id est,interfecistis & occidistis. Infirmum quippe animum gerit ouis,quando tenta/
tiones sibi profuturas non credit. Pastor enim negligens,quãdo sic credit talis infirmus,nõ
illi dicit, Fili accede ad seruitutem dei,sta in iusticia & timore,& præpara animam tuam ad Eccl.2
tentationem. Qui autem hoc loquitur,confortat infirmum,& ex infirmo facit firmũ,ut non
eum crediderit prospera huius seculi sperare. Si autem doctus fuerit sperare prospera secu/
li,ipsa prosperitate corrumpitur. Superuenientibus autem aduersitatibus sauciatur,aut for
tassis extinguitur. Non ergo eum ædificat super petram qui sic ædificat,sed super arenam.
Petra autem Christus est. Christi autem passiones imitandæ sunt,non à Christiano deli/
tiæ conquirendæ. Confortatur infirmus cum ei dicitur: Spera quidem tentationes huius se/
culi,sed ab omnibus eruet te dominus,si ab illo non recedet retro cor tuum. Nam ad cõfor/
tãdum cor tuum uenit ille pati,uenit ille mori,uenit ille sputis liniri,uenit spinis coronari, ue
nit opprobria audire, uenit postremo ligno configi: omnia hæc ille pro te,tu nihil pro illo,
sed pro te. Quales autem sunt qui timent eos lædere quibus loquuntur, non solum non
præparant ad imminentes tentationes,sed etiã promittunt felicitatem huius seculi, quam
deus ipsi seculo non promisit. Ille prædicit labores usque in finem uenturos ipsi seculo,& tu
uis ab istis laboribus exceptum esse Christianum,quia Christianus est, aliquid plus pas/ 2.Tim.3
surus est in seculo. Etenim ait Apostolus, Omnes qui pie uolunt in Christo uiuere, persecu/
tionem patientur: tu dicis, Si uolueris in Christo pie uiuere, abundabunt tibi omnia bo/
na: & si filios non habes,suscipies,& nutries omnes,nemo tibi moritur. Hæc enim est ædifi/
catio tua. Attende quid facias,ubi ponas,super arenam est quod constituis,uenturus est im
ber,influxurus est fluuius,flaturus est uentus,& impingent in domum istam, & cadet, &
fiet ruina eius magna. Leua de arena & pone supra petram, in Christo sit quem uis esse Psal.68
Christianum. Attende ad passiones Christi,attende ad illum sine ullo peccato, quæ non Heb.12
D rapuit,exoluentem,attende scripturam dicentem, Flagellat autem omnem filium quẽ reci/
pit. Et para te flagellari,aut certe non quæras recipi. Flagellat autem omnem, inquit,filium
quem recipit. Et tu forte exceptus à passione flagellorum,exceptus à numero filiorum,itá
ne,inquies,flagellat omnem filium? Prorsus flagellat omnem filiũ ut & unicum. Et unicus
ille de patris substãtia natus,æqualis patri in forma dei,uerbum,per quẽ facta sunt omnia,
non habebat ubi flagellaretur,ad hoc carne indutus est ut sine flagello non esset. Qui er/
go flagellat unicum sine peccato, nunquid relinquit adoptiuum cum peccato? In ado/
ptionem uocatos nos esse Apostolus dicit, Adoptionem filiorum accepimus, ut essemus Gal.4
uni cohæredes,essemus etiam hæreditas. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem Psal.2
tuam. Exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Sed ne futuris tentationibus defi/
ciat infirmus,nec falsa spe decipiendus,nec errore frangendus sit,dic ei: Præpara animam Ecci.2
tuam ad tentationem. Sed forte incipit labi,contremiscere,nolle accedere, habes aliud, Fi/ 1.Cor.10
delis deus qui non uos sinit tentari supra quàm ferre potestis. Illud autem promittere &
prædicare futuras passiones,infirmum confirmare est. Timenti autem nimium & ex hoc
deterrito cum polliceris misericordiam dei,non quia tentationes deerunt,sed quia non per
mittit tentari supra quàm potestis ferre,fractum colligare est. Sunt enim qui cum audie/
rint uenturas tribulationes,armant se magis,& quasi potum suum sicut paruam sibi eam
putant fidelium medicinam,sed quærunt martyrum gloriam. Sunt alij qui auditis futuris
& necessario uenientibus tentationibus,quas proprie oportet uenire Christiano, quas ne/
mo sentit nisi qui uoluerit esse uere Christianus: imminentibus ergo sibi aliquibus, fran/
guntur & claudicant. Affer consolationis alligamentum,alliga quod fractum est,dic,ne ti/
meas, nõ deerit in tentationibus ille in quem credidisti, fidelis deus,qui non sinit te tentari
supra quàm potes ferre. Non hoc à me audis, Apostolus dicit,qui etiam dicit, An uultis ex 2.Cor.13
perimentum eius accipere qui in me loquitur Christus? Hoc ergo cũ audis ab ipso Christo,

psal.79 audis & ab illo pastore qui pascit Israël. Illi enim dictum est, Potabis eos in lachrymis, in C mensura. Quod enim ait Apostolus, Non sinit tentari uos supra quàm potestis ferre: hoc ait propheta, in mensura. Tantum tu noli dimittere corripientem & adhortantem, terrentem & consolantem, percutientem & sanantem.

Cap. VI Quod infirmum est, inquit, non confortastis, pastoribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, non quæ Iesu Christi, ex cõmodo lactis & lanæ gaudentibus, oues omnino non curantibus. Et quod male habuit, non corroborastis, aut infirmum, id est, non firmum. Nam dicuntur infirmi etiam ægrotantes: sed inter infirmum & ægrotũ, id est, male habentẽ, hoc mihi uidet' interesse. Etenim ista fratres quæ distinguere utcunq; conamur, forte & nos possumus maiore diligentia melius distinguere, & alius peritior uel lumine corporis plenior: interim ne fraudemini quãtũ ad uerba attinet scripturæ quod sentio loquor. Infirmo ne accidat tentatio & eũ frangat, timendum est: languens autem iam cupiditate aliqua ægrotat, cupiditate aliqua impeditur ab intranda uia dei, à subeundo iugo Christi. Attendite illos homines uolentes bene uiuere, iam statuentes bene uiuere, & minus idoneos mala pati sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad Christianam firmitatẽ, non solum operari quæ bona sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo uidentur feruere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle, aut non posse, infirmi sunt. Qui uero aliqua cupiditate mala amatores mundi ab ipsis bonis operibus reuocantur, languidi & ægroti iacent, quippe in ipso languore tanquam sine ullis uiribus nihil boni possunt operari. Talis in anima paralyticus ille fuit, quem cum domino inferre non possent qui eum portabant, tectum aperuerunt & deposuerunt: id est, tanquam si in anima hoc uelis facere, ut tectũ aperias, & deponas ad dominum animam paralyticam, dissolutam omnibus membris, & uacantem ab omni opere bono, grauatam utique peccatis suis, & languentem morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta sunt membra omnia, & est paralysis interior, ut peruenias ad medicum. (Forte enim latet medicus, hoc est, iste uerus intellectus in scri- D pturis occultus est) exponendo quod occultum est, aperi tectum & depone paralyticum. Quod qui non faciunt, & qui facere negligunt, audistis quæ audiant, Quod male habuit non corroborastis, & quod contribulatum est, non colligastis. Iam hinc diximus. Fractus enim erat terrore tentationis. Accidit aliquid unde quod fractum est colligetur consolatio-
1. Cor. 10 ne illa, Fidelis deus qui non uos sinit tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tenta-
Cap. VII tione etiam exitum ut possitis sustinere. Et quod errabat, non reuocastis: Ecce unde inter hæreticos periclitamur. Et quod errabat, non reuocastis, & quod perijt, non inquisistis. Hic inter manus latronum, & dentes luporum furentium utcunq; uersamur. Et pro his periculis nostris ut oretis, oramus. Et contumaces oues quia quæruntur errantes, alienas sese à nobis dicunt: errore suo & perditione sua dicunt, quid uos uultis? quid uos quæritis? quasi non ipsa causa sit ut quærere eas uelimus. Et quare quærimus? Quia errant & pereunt. Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me uis? quid me quæris? Quia in errore es, reuocare uolo: quia peristi, inuenire uolo. Sic uolo errare, sic uolo perire. Sic uis errare, sic uis perire, quanto melius ego nolo. Prorsus audeo dicere: Importunus sum. Audio enim
1. Timoth. 4 dicentem Apostolum, Prædica uerbum, insta opportune importune. Quibus opportune? quibus importune? Opportune utique uolentibus, importune nolentibus. Prorsus importunus audeo dicere, tu uis errare, tu uis perire, ego nolo. Non uult postremo ille qui me terret. Si uoluero, uide quid dicat, uide quid increpet. Quod errabat non reuocastis, &
2. Corin. 5 quod perijt non inquisistis. Te magis timebo quàm ipsum? Oportet nos omnes exhiberi antè tribunal Christi. Non te timeo, non enim potes euertere tribunal Christi: reuocabo errantem, requiram perditum. Et si me lanient inquirentem uepres syluarum, per oĩa angusta me coartabo, oĩes sepes excutiam, quãtum mihi uiriũ dñs terrẽs donat, oĩa peragrabo, reuocabo errantẽ, requirã pereũtem. Si me pati non uis, noli errare, noli perire. Parum

C rum est quòd doleo te errantem atq; pereuntem, timeo ne negligẽs te, etiam quod forte est
occidam. Vide enim quod sequitur: Et quod forte fuit confecistis. Si neglexero errãtem atq;
pereuntem, & eum qui fortis est delectauit errare atq; perire, cupio lucra exteriora, sed ti-
meo plus damna interiora. Si indifferentem habuero errorem tuum, attendit qui fortis est,
putat nihil esse, ire in hæresim, quando aliquod commodum de seculo reluxerit unde imi-
tetur. Statim mihi dicit fortis ille periturus, cum te perditum nõ requiro: & hac & hac deus
est. Quid interest, homines inter se litigantes hoc fecerunt, ubicunq; colendus est deus. Si
forte illi dixerit aliquis Donatista: Non tibi do filiam meam nisi fueris de parte mea: Ille
opus est ut attendat & dicat: Si nihil mali esset esse de parte eorum, non contra illos dicerẽt
tanta pastores nostri, nõ pro illorum errore satagerent. Si ergo cessemus & taceamus, con-
traria locuturus est, utiq; si malum esset esse in parte Donati, loquerentur contra, redargue
rent eos, satagerent lucrari illos, si errant, reuocarent illos. Non frustra ergo cum iam dixis-
set superius: Quod crassum est, interfecistis: Ipsa est enim repetita sententia, nisi ex his quæ
supra dixit nata esset. Quod errabat, non reuocastis: & quod perijt, non requisistis: & hoc fa Cap. VIII
ciendo, quod forte est interfecistis. Proinde audi quid sequitur de ista negligentia Ezech. 34
malorum, imò falsorum pastorum. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quòd non sit pastor, & fa
ctæ sunt in comesturam omnibus bestijs agri. Furantur lupi insidiantes, rapiunt leones fre-
mentes, cum oues non hærent pastori. Nam præsens est pastor, sed male agentibus non
est pastor: & inhærent pastoribus, seipsos, non oues pascentibus, & lætalis error consequi-
tur. Eunt in bestias deprædantes se, & de illarum morte se satiari cupientes. Tales enim
sunt oẽs, qui gaudent de erroribus alienis, bestiæ sunt pastæ morsibus dispersarũ. Et disper-
sæ sunt, & errauerunt oues meæ in omnem montem, & in omnem collem altum. Viam
montibus & collibus, tumor terrenus, & superbia seculi extulit. Superbia Donati fecit sibi
partem subsequentem, cum Parmenianus illius confirmauit errorem. Ille mons est, ille col-
D lis est. Sic omnis cuiuslibet autor erroris terrena elatione intumescens, promittit ouibus re-
quiem, bona pascua, & aliquando inueniunt ibi oues pascua de pluuia diei, non de duricia
montis: Habent enim & ipsi scripturas, habent sacramenta: Non sunt ista montium, sed cũ
inueniuntur in montibus, male remanent in montibus. Errando enim in montibus, & in
collibus deserendo gregem, deserunt unitatẽ, deserit unitas cohortes aduersus leones & lu-
pos. Inde ergo reuocet deus ipse: reuocet modo, audietis ipsum reuocantem, Errauerunt,
inquit, oues meæ in omnem montem, & in omnem collem altum, hoc est, in omnem tumo-
rem terrenæ superbiæ. Sunt enim & montes boni, Leuaui oculos meos in montes, unde ue- Psal. 120
niet auxiliũ mihi. Et uide quia non tibi in montibus spes est: Auxilium, inquit, meum à do-
mino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare iniuriam facere te montibus sanctis, quando
dixeris: Auxiliũ meũ non in montibus, sed à dño qui fecit cœlũ & terram. Ipsi montes hoc
tibi clamant. Mons erat qui clamabat: Audio in uobis schismata fieri, ut unusquisque ue- 1. Cor. 1
strum dicat, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi. Leua oculos in
istum montem, audi quid dicat, & in ipso remaneas. Audi etiam quid sequatur: Nunquid
Paulus crucifixus est pro uobis? Ergo posteaquam leuaueris oculos tuos in montes, unde
uenit auxilium tibi, id est, in autores scripturarum diuinarum, attende omnibus medullis
suis, omnibus ossibus clamantem. Domine quis similis tibi? ut securus sine ulla iniura mon- Psal. 82
tium dicas: Auxilium meũ à domino qui fecit cœlum & terram. Non solũ tũc tibi non suc- Psal. 120
censebunt montes, sed tunc amabunt, tunc magis fauebunt: si in ipsis spem tuam posueris,
contristabuntur. Angelus multa diuina & mira ostẽdens homini, ab homine adorabatur, Apoc. 22
tanquam leuantem oculos in montem, ait ille se reuocans ad dñm, Noli, inquit, facere, illum
adora: nam ego conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. In omnem montem, & in omnem
collem, & in oẽm faciem terræ dispersæ sunt, & in omnẽ faciẽ terræ lucent. Quid est, in oẽm
faciem terræ dispersæ sunt? Omnia terrena sectantes, ea quæ in faciem terræ lucent, ipsa

amãt

amant, ipsa diligunt. Nolunt mori, ut abscondatur uita ipsorum in Christo super omnem faciem terræ & dilectionem terrenorum. Et quia errantes oues sunt super omnem faciẽ terræ, non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ, alij hic, alij ibi, nusquam tamen desunt, ipsi se non nouerunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia. Verbi gratia: Diuersis locis sunt diuersæ, sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergo mirum si superbia parit dissensionem, charitas unionẽ: tamen ipsa catholica mater & ipse pastor in ea ubiq; quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis, alios ab illis non se inuicem scientibus. Sed tamen illas omnes nouit, quia cum omnibus fusa est. Verbi gratia: Est in Africa pars Donati, Eunomiani non sunt in Africa, sed cum parte Donati est hic catholica. Sũt in oriente Eunomiani, ibi autem non est pars Donati, sed ibi est catholica. Illa sic est tanquam uitis crescendo ubiq; diffusa, illi sunt tanquam sarmenta inutilia agricolæ falce præcisa, merito sterilitatis suæ, ut uitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergo illa ubi præcisa sunt, ibi remanserunt. Vitis autem crescens per omnia, & sarmenta sua nouit quæ in illa manserunt, & iuxta se, quæ de illa præcisa sunt. Inde tamen reuocat errantes, quia & de ramis fractis dicit Apostolus, Potens est enim deus iterum inserere illos, siue dicas oues errantes à grege, siue dicas ligna præcisa de uite. Nec ad reuocandas oues, nec rursus ad inserenda ligna minus idoneus est deus, quia ille summus pastor, ille uerus agricola. Et in omnem faciem terræ dispersæ sunt, & non fuit qui reuocaret, sed in malis illis pastoribus nõ fuit homo qui requireret. Propterea pastores audite uerbum domini, Viuo ego dicit dominus deus. Videte unde cœpit. Tanquam iuratio est dei testificatio uitæ: Viuo ego dicit dominus, mortui sunt pastores, sed securæ oues: Viuit dominus. Viuo ego dicit dominus deus. Qui autem pastores mortui? Sua quærentes, non quæ Iesu Christi. Erunt ergo & inuenientur pastores, non quæ sua sunt quærentes, sed quæ Iesu Christi? Erunt planè, & inuenientur planè, nec desunt, nec deerunt. Videamus ergo quid dicat dominus, qui se dicit uiuere, utrum dicat ablaturum se oues à pastoribus malis, pascentibus seipsos, non oues, & daturum se eas pastoribus bonis, pascentibus oues, non se. Viuo ego dicit dominus deus, quia pro eo quòd factæ sunt oues meæ in commesturam omnibus bestiis campi, eo quòd non esset pastor. Rursus pastorem dicit, & pauloante, & nunc non ait ex eo quòd non sint pastores. Ouibus enim talibus male errantibus, male pereuntibus non est pastor, & si præsens est pastor: quia & cum præsens est lux, non est cæcis lux. Et non quæsierunt pastores oues meas, & pauerunt pastores seipsos, oues autem meas non pauerunt. Propter istud pastores audite uerbum domini. Sed qui pastores audite? Dicit dominus deus: Ecce ego super pastores, & requiram oues meas de manibus eorum. Audite & discite oues dei: à malis pastoribus inquirit deus oues suas, & de manibus eorum inquiret mortem eorum. Dicit enim alio in loco per eundem prophetam, Fili hominis speculatorem dedi te domi Israël, & audies ex ore meo sermones, & præmonstrabis eis ex me. In eo cum dixero peccatori: Morte morieris & non fuerit locutus, ut impius caueat à uia sua, ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Tu autem si prænunciaueris facinoroso uiam eius ut auertatur ab ea, & non fuerit auersus à uia sua, ille in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis. Quid est fratres? Videtis q̃ sit tacere periculosum: moritur ille, & recte moriẽ, in impietate sua & in peccato suo moritur: Negligentia enim eius occidit eũ. Nam pastorẽ inueniet uiuentẽ qui ait: Viuo ego dicit dñs deus: sed cũ fuerit negligens, nõ admonente illo qui ad hoc est præpositus & speculator ut admoneat, & ille iuste morieẽ, & ille iuste damnabiẽ. Si aũt dixeris, inqt, impio: morte morieris, cui ego fuero gladiũ cõminatus, & ille neglexerit uitare imminentẽ gladiũ, & uenerit gladius & interfecerit eũ, ille in peccato suo morieẽ, tu aũt animã tuã liberasti: ꝑpter hoc ad nos

Rom. 11 · Cap. IX · Ezech. 34 · Phil. 2 · Ezech. 3 · C · D

C ad nos quidem pertinet non tacere: ad uos autem & si taceamus, de scripturis sanctis uer/ Cap. X
ba pastoris audire. Videamus ergo, quia sic proposueram, utrum auferat oues à pastoribus malis, & det eas pastoribus bonis. Video eum auferentē oues à pastoribus malis. Hoc enim dicit dominus: Ecce egoipse super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam ab eis ut nō pascant oues meas, nec pascant amplius pastores semetipsos. Cum enim dico, pascant oues meas, illi non pascunt oues meas. Auertam ut non pascant oues meas. Quomodo auertit ut non pascant oues ipsius? Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: tanquam diceret, mea dicunt, sua faciunt. Si diceret: Facite securi quod faciunt, ipsos damnabo male uiuentes, uobis autem parcam qui secuti estis præpositos uestros. Si hoc diceret, dederat malis pastoribus pascendas oues, pascentibus non oues, sed se. Sed quoniam terret non solum cæcum ducentem, sed & cæcum sequentem: Neq; enim ait, cadit in foueam ducens, & non cadit sequens, sed, Cæcus cæcum ducens, ambo in foueam cadunt. Admonuit oues & ait, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Cū enim non facitis quæ faciunt mali pastores, non uos ipsi pascunt: cum facitis autem quæ dicunt, ego uos pasco: Mea enim dicunt, & non faciunt. Securi, inquiunt, sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc sæpe hæretici, quando ueritate manifestissima conuincūtur: Nónne oues sumus? illi de nobis reddent rationem. Reddent planè malam de morte uestra: De morte ouis malignæ reddet malus pastor malam rationem. Nunquid ideo uiuit ouis, quia designatur pellis ipsius? Increpatur pastor, quia neglexit ouem errantem, & propterea in fauces lupi irruit ut deuoraretur. Quid illi prodest, quia affert pellem signatam? Paterfamiliās uitā ouis inquirit. Sed ecce malus pastor attulit pellem, reddat de pelle rationē. Forte mentiturus est. Videat desuper qui postea iudicat: Cui uerba ille ficta numerat, cogitationes inspicit. Reddat pastor malus rationem de pelle ouis mortuæ. Clamaui ei uerba tua, & sequi noluit, dedi operam ut à grege non aberraret, & non obtemperauit. Planè si hoc dicat, & ue-
D rum dicit, nouit autem ille utrum uerum dicat, reddit bonam rationem de oue mala. Si autem inspicit deus quia neglexerit errantem, quia non quæsiuit pereuntem, quid prodest quod inuenit pellem quam referret? Ipsam reuocaret ne pellem mortuæ demonstraret. Si ergo non bonam rationem reddit, quia non quæsiuit errantem, qualem reddet qui fecit errantem? Hoc est quod dico: Si in catholica constitutus piscopus non bonam rationem reddit de oue, si non quæsierit errantem de grege dei: qualem rationem redditurus est hæreticus, qui nō solum non reuocauit ab errore, sed etiam compulit in errorem? Sed uideamus, ut dixi, quomodo reuocet deus oues à pastoribus malis: Iam cōmemoraui, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Et non uos ipsi pascunt, sed deus, quia uelint nolint pastores ut perueniant ad lac & lanam, uerba dei dicturi sunt. Qui prædicas nō furandū, furaris, dicit Apostolus ad eos qui bona dicunt, & mala faciunt. Tu audi prædicantem: ne fureris, noli imitari furantem. Si furantem imitari uolueris, ipse te pascet facto suo, tibi uenenum subministrat, non cibum. Si uero hoc ab illo audis quod non dicit de suo, sed de deo, non potest quidem uua de spinis colligi: nam & ipsius domini sententia est, Nemo colligit de spinis uuam, & de tribulis ficus. Nec ideo tamen quasi calumnieris domino tuo & dicas: Domine noluisti me, quia fieri non potest, de spinis legere uuam. Et rursus dixisti mihi de quibusdam: Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Nempe mala facientes utique spinæ sunt. Quomodo uis de spinis me colligere uuam uerbi? Respondebit: Non est illa uua spinarum, sed aliquando increscens sarmentum implicat se in sepem, & pendet uua inter densa spinarum, sed non surgit de radice spinarum. Tu si esurieris, & aliud non habes unde sumas, caute manum mitte ne lacereris à spinis, id est, ne facta imiteris malorum, & lege uuam inter spinas pendentem, sed de uite nascentem. Ad te perueniet botri alimentum, spinis seruatur ignis tormentum.

Matth. 23 — Matth. 15 — Rom. 2 — Matth. 7

Cap. XI — Ezech. 34

Extraham, inquit, oues meas de ore eorum & de manibus eorum, & non erunt eis adhuc in cibum. Hoc & in psalmo dicitur, Nōne cognoscent om̄es qui operātur iniquitatē, qui Psal. 13

deuorant

deuorant populum meum ut cibum panis? Et non erunt eis adhuc in cibum: quoniam hæc C
dicit dñs deus: Ecce egoipse abstuli à malis pastoribus oues, monẽdo, ut dixi, ne quod faciũt
faciant, id est, ne quod faciunt mali pastores, faciant incaute negligentes oues. Et quid ait:
Cui dat quod illis abstulit? Forte bonis pastoribus. Nõ hoc sequitur. Et quid dicemus fra
Hiere.3 tres, nõne sunt pastores boni? Nõne alio loco scripturarũ dicitur: Et cõstituam eis pastores
secundum cor meum, & pascent eas scientia & disciplina? Quomodo ergo oues quas malis
pastoribus tollit, nõ dat bonis, sed tanq̃ omnino nusq̃ remanserint boni, dicit, Ego pascã?
Ioan.21 Petro dixerat, Pasce oues meas. Quid ergo faciemus? Cum Petro cõmendantur oues, non
ibi dixit dominus, Ego pascam oues meas, non tu: sed Petre, amas me, pasce oues meas. An
forte quia modo non inuenitur Petrus? Iam enim assumptus est in requiem apostolorum
& martyrum. Non est cui dicat securus dominus ouium, Pasce oues meas, & quodammo-
do quasi necessitate descendit ad officium pascendi oues suas, non habens quibus cõmen-
det, nec tamen deserens. Hoc enim uidetur sequi. Hæc dicit dominus deus: Ecce egoipse. Vi-
Psal.79 deamus, Qui pascis Israël, intende, qui deducis tanq̃ oues Ioseph populum in Ægypto cõ
Gen.27 stitutũ. Iam diffusus in gentibus Israël, ipse est Ioseph. Nostis enim quia migrauit Ioseph
in Ægyptum, uendentibus fratribus factum est. Vendiderunt Christum Iudæi sine causa,
& inter apostolos ipse Iudas uenditor fuit. Cœpit esse Christus in gentibus, ibi honoratus
est, ibi creuit populus eius, non eũ deseruit pastor eius. Excita, inquit potentiam tuam & ue
ni, ut saluos facias nos Plene facit & faciet. Ait enim, Ecce egoipse, & inquiram oues meas, &
uisitabo eas sicut uisitat pastor gregem suum. Non curauerunt mali pastores: non enim
suo sanguine redemerunt. Sicut uisitat, inquit, pastor gregem suum in die. In qua enim die?
Cum fuerit nimbus & nubes, id est, in pluuia & nebula. Pluuia & nebula, error seculi huius,
caligo magna surgens de cupiditatibus hominum, & nebula ualida cõtegens terram: & dif-
ficile est, ut non errent oues in ista nebula, sed pastor non deserit eas, inquirit eas, penetrat ne-
bulam oculis acutissimis, non impeditur caligine nubium, uidet undiq;, errantem reuocat, D
Ioan.10 tantum ut fiat quod dicit in euangelio: Quæ sunt oues meæ, audiunt uocẽ meam, & sequun
tur me. In medio ouium dispersarum, sic inquiram oues meas, & educam eas ab omni loco
quo dispersæ sunt. Illic in die nubis & nimbi, quando difficile est eas inueniri, tunc ego inue-
niam. Crassa nebula est, pinguis nimbus est, oculos enim eius nihil latet. Et educam eas de
gentibus, & colligam eas de regionibus, & inducã eas in terrã earũ, & pascam eas super mõ-
tes Israël. Constituit montes Israël, autores scripturarum diuinarũ: ibi pascite, ut secure pa-
scatis: quicquid inde audieritis, hoc uobis bene sapiat: quicquid extra est, respuite, ne erretis
in nebula. Audite uocem pastoris: Colligite uos ad montes scripturæ sanctæ, ibi sunt deli-
tiæ cordis uestri, ibi nihil uenenosum, nihil alienum, uberrima pascua sunt, uos tantum sanè
uenite, sanè pascimini. In montibus Israël & in riuis & in omni habitatione terræ. A monti
bus enim quos ostendimus, manauerunt riui prædicationis euangelicæ, cum in omnem ter-
ram exiuit sonus eorum. Et facta est omnis habitatio terræ ad pascendas oues læta atq; fœ
cunda. In pascuis bonis pascam eas, & in montibus altis Israël: & erunt stabula earum illic,
hoc est, ubi requiescant, ubi dicant: Bene est, uerum est, manifestum est, non fallimur. In glo
ria dei requiescent tanq̃ in stabulis illis & dormient, hoc est, requiescent in delitijs bonis, &
in pascua pingui pascẽtur super montes Israël. Iam dixi, montes Israël, montes bonos, quò
leuamus oculos, ut inde nobis ueniat auxilium nostrum à domino qui fecit cœlum & terrã.
Ideo ne uel in montibus bonis esset spes nostra, cum dixisset: Pascam oues meas super mon
tes Israël: rursus ne tu spem poneres in montibus, subiecit statim: Ego pascam oues meas.
Leua tu oculos tuos in montes, unde ueniet auxilium tibi: sed attende dicentem: Ego pa-
scam. Auxilium enim tuum à domino qui fecit cœlum & terram. Et ego requiescere faciam
eas, dicit dominus deus. Sed ut requiescere faciat, quid primo curauit? Quod enim primo
curauit, posterius dicit: Hæc dicit dominus deus: Quod perijt, requiram, quod errauit, reuo-
cabo, & quod cõminutum est, colligabo, & quod exanime est, cõfortabo, & quod pingue est
& forte,

A & forte,custodiam. Quod non faciebant mali pastores, seipsos pascentes, non oues. Nõ,ait
dominus, constituam alios bonos pastores qui faciant hæc, sed ego, inquit, pascam oues
meas,nulli committam. Securi uos fratres,securæ uos oues:nobis uidetur timendum, quasi
desit pastor bonus. Et addit sic,Et pascam eas cum iudicio. Vide,quia sic solus Cap. XII
pascit cũ iudicio pascẽs. Quis em̃ homo iudicat de homine? Temerarijs iudicijs plena sunt
omnia. De quo desperauimus,subito conuertitur & fit optimus: de quo multum præsum/
psimus,subito deficit & fit pessimus. Nec timor noster certus est, nec amor noster certus est.
Quid sit hodie quisq; homo,uix nouit ipse homo:tamen utcũq; ipse quid hodie, quid au/
tem cras,nec ipse. Pascit ergo ille cum iudicio,dispertiens propria proprijs:hæc istis, illa illis,
debita eis quibus debetur hoc aut illud, Nouit enim quid agat,cum iudicio pascit, quos
iudicatus redemit. Pascit ergo ipse cum iudicio. In propheta enim Hieremia clamauit qui/
dam, Perdix congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio. Con/ Hiere.17
tra istum perdicem facientem diuitias suas non cum iudicio, pascit iste pastor cum iudicio.
Quare ille sine iudicio? Quia cõgregauit,quæ non peperit. Quare iste cũ iudicio? Quia fo/
uet quod peperit. De pastore tamen bono loquitur. Pastores boni aut non sunt,aut latent.
Si non sunt,quid agimus? Si latent, quare de eis tacetur? Perdix quidem illa à quibusdam
maioribus,& ante nos scripturas tractantibus diabolus intellectus est, congregans quæ nõ
peperit. Non enim ille creator,sed deceptor est,faciens diuitias suas non cum iudicio. Non
enim ad eum pertinet, quis isto aut illo modo erret:omnes errantes uult quibuslibet errori/
bus. Quàm diuersæ sunt hæreses, q̃ diuersi errores, ille in omnibus uult errare homines.
Non dicit diabolus,Donatistæ sint, & non Ariani:siue illi sint,siue isti,ad eum pertinẽt con
gregantem sine iudicio. Idola,inquit,adoret, meus est: in Iudæorũ superstitione remaneat,
meus est:deserta unitate in illam uel in illam hæresim pergat, meus est. Congregat ergo si/
ne iudicio faciens diuitias suas. Sed quid sequitur, In dimidio dierum eius derelinquet eas,
B & in nouissimis suis erit insipiens? Venit ille congregans undiq; oues suas in dimidio dierũ
eius,priusquam sperabat,antequam putabat,derelinquet eas, & erit insipiens in nouissimis
eius. Quare in primis suis sapiens erat? ut in nouissimis suis sit insipiens. Audite fratres, Di
citur aliquando in scripturis sapientia pro stultitia abusione uerbi, non proprietate. Vnde
etiam dicitur, Vbi sapiẽs, ubi scriba,ubi conquisitor huius seculi? Nónne stultam fecit deus Esa.33
sapientiam huius mundi? Et iste perdix, idem draco,idem serpens sapiens erat,quãdo Adã
per Euam decepit: uerum dicere putatus est, bonum consilium dare existimatus est,contra
deum creditus est. Quòd uero dicitur sapientia abusiue uerbi & in malo, consuetudine qui/
dem scripturarum nostrarum: nam quemadmodum loquantur autores mundi, quid ad
nos? Habes in eodem libro, Erat ibi serpens sapientior omnibus bestijs. Iste sapientior Gen.3
omnibus bestijs,astutus & acutus ad decipiendum agnoscitur, postea non ei creditur. Et di
citur ei,Renunciamus tibi, sufficiat quòd incautos primo decepisti. Ergo ita erit in nouissi/
mis suis insipiens:apertæ erunt fraudes eius, & ideo iam fraudes non erunt. In nouissimis
suis erit insipiens, qui congregauit quæ non peperit, & fecit diuitias suas non cum iudicio.
Pascit contra illum redemptor noster cum iudicio. Existat & aliquis hæreticus, & si non fra/
ter diaboli, certe adiutor & filius, & ipsum dixerim perdicem contentiosum animal, Hoc
enim animal,ut aucupes norunt,etiam contendendi studio capitur. Contendunt isti contra
ueritatem,& contenderunt ex quo se diuiserunt. Modo dicunt, contendere uolumus, quia
iam capti sunt. Nõ habet quod dicat,Nolo contendere. O capte, aliquando tu eras qui pri/
mis temporibus seditionis tuæ traditores arguebas,innocentes damnabas,iudicium impe/
ratoris quærebas,iudicio episcoporum non consentiebas, uictus totiens appellabas, apud
ipsum imperatorem studiosissime litigabas, congregabas quæ non peperisti: ubi est nunc
ceruix tua,ubi lingua tua,ubi sibilus tuus? Certe in nouissimis tuis factus es insipiens,paui/
sti sine iudicio. Non enim uerum uis,uel de errore tuo, uel de ueritate iudicare,pascit contra
te Christus cum iudicio, discernit oues suas ab ouibus non suis. Quæ sunt oues meæ,inqt,

Cap. XIII audiunt uocem meam & sequuntur me. Hic inuenio omnes pastores bonos C
in uno pastore, Non enim uere pastores boni desunt, sed in uno sunt. Multi sunt, qui diuisi
sunt. Hic unus prædicatur, quia unitas commendatur. Neq; enim uere modo ideo tacentur
pastores, & dicitur pastor, quia non inuenit dominus cui commendet oues suas: tunc autem
ideo commendauit, quia Petrum inuenit, imò uero & in ipso Petro unitatem cōmendauit,
Ioan. 21 multi erāt apostoli, & uni dicitur, Pasce oues meas. Absit ut desint modo boni pastores, ab-
sit à nobis ut desint, absit à misericordia ipsius ut nō eos gignat atq; constituat. Vtiq; si sunt
bonæ oues, sunt & boni pastores: nam de bonis ouibus fiunt boni pastores. Sed omnes bo-
ni pastores in uno sunt, unum sunt. Illi pascunt, Christus pascit. Non enim uocem suam di-
cunt amici sponsi, sed gaudio gaudent propter uocem sponsi. Idem ergo ipse pascit cum ipsi
pascunt: & dicit, Ego pasco: quia in illis uox ipsius, in illis charitas ipsius. Nam & ipsum Pe-
trum cui commendauit oues suas, quasi alter alteri unum secum facere uolebat, ut sic ei oues
commendaret, ut esset ille caput, ille figuram corporis portaret, id est, ecclesiæ, & tanquā spō-
sus & sponsa essent duo in carne una. Proinde ut oues commendaret, quid illi prius dicit, ne
illi tanquam alteri commendaret? Petre amas me? Et respondit, Amo. Et iterū, Amas me?
Et respondit, Amo. Et tertio, Amas me? Et respondit, Amo. Confirmat trinitatem, ut con-
solidet unitatem. Ipse ergo pascit unus in his, & hi in uno, & tacetur de pastoribus: sed non
tacetur, Gloriantur pastores, sed qui gloriatur in domino glorietur. Hoc est Christum pasce-
re, hoc est Christo pascere, præter Christum sibi non pascere. Neq; enim uere inopia pasto-
rum tanq̄ ista futura mala tempora propheta prædiceret, dixit, Ego pascam oues meas, nō
habeo cui commendem. Etiam cum ipse Petrus erat, & cum adhuc ipsi apostoli erāt in hac
Ioan. 10 carne & in hac uita, tunc ait ille unus, in quo uno omnes unum, Habeo alias oues quæ non
sunt de hoc ouili, oportet me & eas adducere, ut sit unus grex & unus pastor. Sint ergo oēs
in pastore uno, & dicant uocem pastoris unam, quam audiant oues & sequantur pastorem
suum, & non illum, aut illum, sed unum: & omnes in illo unam uocem dicant, diuersas uo- D
ces non habeant. Obsecro uos fratres, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schis-
mata. Hanc uocem eliquatam ab omni schismate, purgatam ab omni hæresi audiant oues,
& sequantur pastorem suum dicentem, Quæ sunt oues meæ, uocē meam audiūt, & sequun-
tur me. Nam uis nosse hæretice quàm non habeas uocem pastoris, & periculose te sequātur
oues tectum indumento ouium, & intus lupum rapacem, audiant uocem tuam. Videamus
an Christi sit, ecclesiā quærit infirma ouis à grege aberrans, nesciens ubi sit grex, quærit quò
se aggreget, quò intret ædem. Vocem audiamus an Christi sit: audiamus utrum agni sit, an
perdicis. Ouis dei gregem suum quærit. Puta ouem de oriente uenisse in Africam, quærit
gregem suum, incurrit in te, incurrit in basilicam tuam, intrare uult, commoueris ignota fa-
cie, uel tu, uel minister tuus, stans uel sedens ad ostium, interrogat ouem quærētem gregem
suum, imò gregem dei cum grege suo intrare uult, ubi eum esse putat, quæris Paganus sit,
an Christianus? Respōdet, Christianus. Ouis est enī dei. Quæris ne forte catechumenus sit
& irruat in sacramentis? Respondet, Fidelis. Quæris cuius communionis sit. Respondet,
Catholicus. Christianum fidelem catholicum reprobas: qui sunt intus quos tenes? Ita ue-
ro proijcere reproba. A te reprobatus, à Christo probatur. Vtinam & illi qui sunt apud te
cognoscant te, & in dimidio dierum tuorum derelinquant te. Quidam fratres nostri hester-
no die ierunt ad basilicam eorum, & si ad malos fratres, tamen ad fratres. Attendite fratres
mei, quid intersit inter fiduciam ueritatis & timorem falsitatis. Quādo aliquos eorū in hoc
populo agnoscitis, quomodo gaudetis, quia in uobis ille est qui quærit quod perierat? Sug-
geretur aliquando uobis, Audiet & discedet. Et uos audiat & discedat. Audiet & irridebit.
Audiat & irrideat. Aliquādo sapiet, aliqn̄ agnoscet, aliquādo relinquit à populo suo, rema-
net cū corde suo, renūtiat errori suo, gratias agat deo suo. Illi aūt quid? Quid estis? Christia-
ni sumus. Nō, sed exploratores. Et illi, Catholici sumus. Conati sūt iniuriare meliori cōsilio.
Pœnitet eos, atq; utinā sic pœniteat & ibi remanere, quomodo pœnituit eos qui ingressi
sunt

A ſunt iniuriare. Tamē quos proiecerūt Chriſtianos,fideles:catholicos,quos tenuerūt, nolo dicere,quos proiecerunt uideo,quos tenuerunt ipſi dicant.Dicant ergo uocem ſuam, Videamus an Chriſti ſit uox,an paſtoris ſit uox ,quam ſequantur oues: ſiue per bonum ſit uox iſta, ſiue per malū hominem,utrū paſtoris ſit uox,attendamus. Quærit infirmus eccleſiam , quærit errans eccleſiam , tu quid dicis? Partis Donati eſt eccleſia . Ego uocem paſtoris inquiro.Lege hoc mihi de propheta,lege mihi de pſalmo,recita de lege,recita de euangelio,recita de Apoſtolo . Inde ego recito eccleſiam toto orbe diffuſam & dominum dicentem,Quæ ſunt oues meæ, uocem meam audiunt,& ſequuntur me . Quæ eſt uox paſtoris. Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes gētes,incipientibus ab Hieruſalem.Ecce uox paſtoris,agnoſce eam, & ſequere ſi ouis es .Sed illi codices tradiderunt,& illi thus idolis poſuerunt,ille & ille.Quid ad me de illo & de illo? Si fecerunt, non ſunt paſtores:tu uocem paſtoris edicito, quia nec de illis uocem paſtoris annuncias.Tu accuſas non euangelium,tu accuſas non prophetam, non Apoſtolum, de quo mihi uox iſta loquit̃,de illo credo,alijs nō credo.Sed acta ꝓferes,acta ꝓfero . Credamus tuis, crede & tu meis.Non credo tuis,noli credere meis. Auferantur chartæ humanæ,ſonent uoces diuinæ. Æde mihi unā ſcripturæ uocem pro parte Donati ,audi innumerabiles pro orbe terrarum.Quis eas numerat? Quis eas terminat? Tamen ut pauca commemoremus,legem attende,primum dei teſtamentū,In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.Et in pſalmo,Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam , & poſſeſſionem tuam terminos terræ . Commemorabuntur & conuertentur ad dominum omnes fines terræ:& adorabunt in conſpectu eius uniuerſæ patriæ . Quoniam ipſius eſt regnum , & ipſe dominabitur gentium.Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra.Et adorabunt eum omnes reges,omnes gentes ſeruient illi.Quis enumerare ſufficiat? Prope omnis pagina nihil aliud ſonat quàm Chriſtū & eccleſiam toto orbe diffuſam. Exeat mihi una uox pro parte Donati.Quid magnum eſt quod quæro? Eccleſiam toto orbe diffuſam perituram eſſe dicunt.Peritura prædicta eſt tot teſtimonijs manſura? Nec una uox iſta per legem,per prophetas, per cantica paſtoris eſt . Neque enim illi uerum dicere ſine uerbo dei potuerunt, quod eſt Chriſtus.Audi uocem uerbi,& ex ore uerbi:miratus fidem Centurionis, Amē inquit,dico uobis,non inueni tantam fidem in Iſraël. Propterea dico uobis,quia multi ab oriente & occidente uenient,& recumbent cum Abraam & Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Ab oriente multi & occidente uenient:ecce eccleſia Chriſti, ecce grex Chriſti: tu uide ſi ouis es.Non enim te latet grex qui ubiq; eſt. Non habebis, quem non uis eſſe paſtorem tuum: non habebis , inquam , quod reſpondeas iudici tuo, Neſciui,non uidi,nō audiui. Quid eſt quod non ſciſti? Nec eſt qui ſe abſcōdat à calore eius.Quid eſt quod non uidiſti? Viderūt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri . Quid eſt quod non audiſti? In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum . Sed recte à uobis quæritur uox Chriſti, uox paſtoris,quam oues audiant & ſequantur . Non inuenitis quid dicatis,uocem paſtoris non habetis. Audite & ſequimini. Dimittite uocem lupi,ſequimini uocem paſtoris,aut date uocem paſtoris. Damus,inquiunt,Audiamus.Damus & nos uocem paſtoris. Audiamus,In canticis,inquiunt,canticorum loquitur ſponſa ad ſponſum, eccleſia ad Chriſtum.Nouimus cantica canticorū, ſancta cantica,amatoria cantica:ſancti amoris,ſanctæ charitatis,ſanctæ dulcedinis.Planè uolo inde audire uocem paſtoris , uocem dulciſſimi ſponſi eccleſiæ.Quid habes? Audiamus. Sponſa,inquiunt,dicit ad ſponſum,Annuncia mihi quē dilexit anima mea, ubi paſcis,ubi cubas? Et ille,inquiunt,reſpondet,In meridie.Manifeſta tibi teſtimonia proferebam,non erat quemadmodum aliter interpretareris. Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuerſi fines terræ. Quid eſt quod mihi de canticis canticorum profers,quod forte nō intelligis? Etenim illa cantica canticorū ænigmata ſunt,paucis intelligentibus nota ſunt,paucis pulſantibus aperiuntur. Tene,& deuote acci

Marginalia: Ca. XIIII; Ioan. 14; Lucæ 24; Gen. 22; Pſal. 2; B; Matth. 8; Pſal. 18; Cap. XV; Can. 1

pe aperta,ut merito tibi pandantur obscura. Quomodo eris penetrator obscurorum, contemptor manifestorum? Ecce tamen ut possumus fratres, hæc uerba discutiamus: aderit domi- C
nus ut uideatis ibi sanum intellectum. Primo, quod ab omnibus & imperitis facillime iudicatur, uerba ipsa male distinguunt. Nunc audietis, nunc probabitis. Etenim sic se habet textus ipse lectionis. Sponsa loquitur ad sponsum, Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas? Quòd sponsa sponso dicat, quòd ecclesia Christo dicat, nec nos dubitamus nec illi. Sed omnia uerba sponsæ audi. Quare uerbum quod adhuc sponsæ est, uis tribuere iam sponso? Omnia quæ dicit sponsa, dicat, tunc respondebit sponsus. Audi euidentius: hac distinctione quam dicturus sum, non inuenies aliquid plus. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Ipsa adhuc dicit, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Et uide quia ipsa adhuc dicit. Sequitur enim, Ne forte fiam sicut operta super greges sodalium tuorum. Puto omnes peritos imperitosq; discernere genus masculinū & fœmininum. Operta quæro, cuius generis sit, ab omni homine quæro, masculini est, an fœminini? Annūcia, inquit, mihi quē dilexit anima mea: quē, cū dicit, masculū alloquitur, spōsū alloquit᷑. Quia uere fœmina uirū alloquitur, cōsequentia uerba indicant. Annūcia mihi, ubi pascis, ubi cubas in meridie? ne forte fiā sicut operta. Audi tu operta, ut fiant tibi hæc a-pta. Annūcia mihi quē dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? ne forte fiā sicut operta super greges sodalium tuorum. Hucusq; uerba sponsæ. Iam incipiunt uerba sponsi de manifesto, Nisi cognoueris temetipsā. Agnosce euidenter fœminā. Temetipsam ô pulchra inter mulieres. Nisi cognoueris temetipsam. O pulchra inter mulieres, exi tu in uestigijs gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum, nō in tabernaculo pastoris. Vide quomodo comminetur spōsus: uide queadmodum in periculo, quamuis ille dulcis abstulit de medio blandimenta. Quàm blande illa: annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Veniet enim dies medius, quando ad umbracula concurrāt pastores, & forte latebit me ubi tu pascis, & ubi cubas in meridie, & uolo mihi annūcies ne forte fiam sicut operta, id est, sicut occulta & nō cognita. Ego enim manifesta sum, sed ne sicut D
occulta & sicut celata incidam super greges sodalium tuorū. Omnes enim hæretici à Christo exierunt, omnes qui facti sunt pastores mali, habentes greges suos sub nomine Christi, illius sodales fuerunt, illius conuiuium acceperunt. Sodales enim dicuntur tanquam unius conuiuij. Latina enim lingua sic dicti sunt sodales, quasi simul edales, eo quòd simul edant.
Psal. 54 Audi illū in psalmo arguentē sodales malos, id est, unius conuiuij: Si inimicus, inquit, meus maledixisset mihi, sustinuissem utiq;, & si super me magna locutus fuisset, abscondissem me utiq; ab eo: tu uero unanimis & notus meus, dux meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. Ergo multi sodales ingrati mensæ dominicæ exierunt foras, mali sodales fecerunt sibi mensas suas, & erexerūt sibi altaria contra altare, in eos ista timet errare. Et si putas quia meridies Africa est, quanquam possem obtinere magis mundi meridiem esse partes Ægypti, & illas exustas sole regiones ubi pluuia nō apparet, quia ipsa est meridies ubi feruet medius dies, ibi aūt eremus plena milibus seruorum dei. Vnde si ad meridiem locorū uelimus aduertere, quare non ibi pascat magis ille & ibi requiescat, quando antè prædictum est, Vbera erunt deserta eremi? Sed ecce consentio, Africa sit meridies. Hic sunt sodales mali. Ecclesia transmarina in aliquo suorum nauigante, in Africa sollicita ne erret, inuocat sponsum suū, & dicit ei, Abundare audio hæreticos in Africa, abundare audio rebaptizatores in Africa: esse autem ibi tuos non minus audio. Et illud audio, & hoc audio, sed qui sint tui, à te uolo audire. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Audio duas partes esse, unam Donati, alteram uniuerso tuo cohærentem. Tu mihi dic quò eam, ne forte uelut operta, id est, ignota fiam super greges sodalium tuorum, & incurram in greges hæreticorum, conantes ponere lapidem super lapidem qui destruatur, ne irruam in rebaptizatores, annuncia mihi. Et ille qui commendat unitatem pastoris, in hac lectione dixit, ego pascam. Pastores autem reprobat, qui multi esse uoluerunt, unitatem amiserunt.

Seuerissime

A Seuerissime non blande respondens, sed pro magnitudine periculi: Nisi cognoueris, inquit,
temetipsum ô pulcha inter mulieres. Pulchra es inter mulieres, sed agnosce te. Vbi te agno/
sces? In toto orbe terrarum. Si enim pulchra, unitas est in te: ubi diuisio, fœditas est, non pul
chritudo. Nisi cognoueris temetipsam, in me credidisti, agnosce te in me. Quomodo credi/
disti? Quomodo & illi mali sodales consentiūt, uerbum carnem factum, natum ex uirgine,
crucifixum, resurrexisse, ascendisse in cœlos. Si talem me credidisti, talem & illi sonāt. Cogno
sce & tu me in cœlo, & in toto orbe. Vnumquemlibet ex ecclesia tanq̄ ecclesiam Christus
alloquitur. Nam quomodo ecclesia quærit ecclesiam? Secundum ipsos loquor. Annuncia
mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas? Quid quærit? Ecclesiam. Et ille tāquam
ostendens ecclesiam dicit, In meridie, sicut illi uolunt. Respondeant mihi, quomodo ecclesia
quærat ecclesiam: annūcia mihi quem dilexit anima mea. Quæ loquitur? Ecclesia. Quid sibi
uult annunciari? Vbi pascis ubi cubas, id est, ubi sit ecclesia. Ecclesia loquitur & interrogat,
ubi sit ecclesia: & respondet ille, ut putant, in meridie. Si in solo meridie est, ut dicunt, in
Africa, quomodo ipsa interrogat ubi ipsa sit? An uero portio ecclesiæ transmarinæ bene in/
terrogat de meridie ne hic erret? Alloquitur unumquodq; membrorum ecclesiæ suæ Chri/
stus, tanq̄ suam ecclesiam, & dicit, Nisi cognoueris temetipsam ô pulchra inter mulieres, exi.
Exire hæreticorum est. Aut cognosce te, aut exi: quia si te non cognoueris, exitura es. Exitu/
ra es, quo? In uestigijs gregum, sequendo malos greges. Ne forte putes quia oues sequeris si
exis, audi quid sequitur; Exi tu in uestigijs gregum, & pasce hædos tuos, iam non oues. No/
stis fratres, ubi erunt hædi? Ad sinistram erunt omnes qui exierunt ab ecclesia. Manenti Pe *Ioan. 21*
tro dicitur, Pasce oues meas: exeunti hæretico, pasce hædos tuos. Est, inquiunt, & aliud testi/
monium nihilominus contra te. Dic, audiamus. Erit sic contra te, quomodo hoc quod puta/
bis pro te. Si meridiem, inquiunt, interpretaris Ægyptum: multis quidem modis interpreta
mur meridiem, & Ægyptum possumus ad locum mundi, & ipsam Africam sic intelligere.
B Audi quid intelligam per meridiem, intelligo feruorem spiritalium, flagrantem igne chari/
tatis, splendētem lumine ueritatis. Nam dicit in quodam psalmo, Dexteram tuam notam *Psal. 89*
fac mihi, & eruditos corde in sapientia. Dexteram, non hædos: & eruditos corde in sapiētia,
ipsi sunt in meridie. Vnde dicitur à propheta, Et tenebræ tuæ sicut meridies erunt. Multis er *Esaiæ 58*
go modis possumus intelligere meridiem, sed prorsus Africam intelligo. Accipio à te aliqd
forte melius quàm saperem, nisi à te cōmemorarer, Africa sit meridies. Timet ecclesia trans/
marina incidere in rebaptizatores, timet incidere tanq̄ ignota in greges sodalium, quærit
ab sponso suo ut annunciet illi ubi pascat, ubi cubat in meridie, quia in ipso meridie in alijs
pascit, in alijs non pascit: in alijs cubat, in alijs non cubat. Audiat consilium, ueniat ad catho/
licam ecclesiam, non incurrat in greges sodalium, nō pascat hædos suos. Sed dic aliud quod
te dicebas esse dicturū. Propheta, inquit ait, Deus ab Africo ueniet. Et iā ubi Africus, utiq;
Africa. O testimonium, Deus ab Africo ueniet, & ab Africo ueniet deus. Alterum Christū *Abacuc 3*
in Africa nasci, & ire per mundum hæretici annunciant. Rogo quid est, Deus ab Africo ue/
niet? Si diceretis, Deus in Africa remansit, utiq; turpiter diceretis: nunc autem etiam ab Afri
ca ueniet dicitis Christus. Nouimus ubi sit natus Christus, ubi sit passus, ubi in cœlum ascē/
derit, unde discipulos miserit, ubi eos spiritusancto repleuerit, ubi per totum mundū euan/
gelizare iusserit, & obtemperarunt ei, & adimpleretur orbis terrarum euangelio, & tu dicis,
Deus ab Africa ueniet. Ergo tu mihi, inquit, expone quid est, Deus ab Africo ueniet? Dic
totum, & fortassis intelliges, Deus ab Africo ueniet, & sanctus de monte umbroso. Tu mi/
hi expone, si iam ab Africa, quomodo de monte umbroso? De Numidia nata est pars Do
nati, ipsi missi sunt primi in dissensionem & tumultum & scandalum, quærentes ingens uul/
nus. Numidæ miserūt, Secundus Tigisitanus misit. Vbi sit Tigisi, notum est. Qui missi sunt
clerici, extra congregauerunt ab ecclesia, ad clericos Carthaginis accedere noluerunt, uisitato
rem posuerunt, à Lucilla suscepti sunt. Autor totius huius mali Numidia, hæreticus fuit in
Numidia, unde uentum est huc: cum tanto malo uiscarium uix inuenitur, cū incursionibus

habitant, quomodo mons umbrosus Numidia? Dic mihi ergo, noli mihi hucusque recitare, C
Deus ab Africo, exigo & sequentia, Et sanctus de monte umbroso. Sed ostende mihi partem Donati à Numidia, de monte umbroso uenire. Inuenis nuda omnia, pingues quidem campos, sed frumẽtarios, non oliuetis fertiles, non cæteris nemoribus amœnos. Vnde ergo mons umbrosus in Numidiæ partibus? Vnde hoc scandalum uenit?

Cap. XVI Tu mihi, inquit, ergo expone quid est, Deus ab Africo ueniet, & sanctus de mõte umbroso? Vide quàm facile exponam. Primo illud audi quod ait dominus, Oportebat Christum pati, & resurgere tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce unde uenit, incipientibus cum dicit: inde utique se in sanctis suis ad alias gentes uenturum esse prædixit. Lege diuisionem terræ filiorum Israël in omnibus tribubus in libro Iesu Naue, ubi aperte dictum est, Hiebus ab Africo, quæ est Hierusalem. Lege, quære, & inuenies. Vtinam cum inueneris, credas: utinam animositatẽ deponas. Hiebus ab Africo quæ est Hierusalem. Et dominus, Incipientibus ab Hierusalem, hoc est, deus ab Africo ueniet. Quomodo ergo à monte umbroso? Euangeliũ iã lege. De mõte oliueti Christus ascendit in cœlũ. Sequere. Et quid lucidius? Audis, ab Africo: audisti, de mõte umbroso. Legem recitamus, Euangeliũ recitamus. Audisti, Incipiẽtibus ab Hierusalem, audi, per omnes gẽtes, in eodẽ propheta. Sequere uerba illa quæ contẽpsisti, Deus ab Africo ueniet, & sanctus de monte umbroso. Cooperiet montẽ umbra eius, & gloria eius plena est terra. Per oẽs ergo gẽtes incipiẽtibus ab Hierusalẽ? Quomodo incipiẽtibus ab Hierusalẽ? Deus ab Africo ueniet, & sanctus de mõte umbroso & cõdẽso, id est, à mõte oliueti unde ascendit in cœlũ, unde misit discipulos suos, ubi etiã ascensurus ait, Non enim uestrum est scire tempora quæ pater posuit in sua potestate, sed accipietis uirtutem ex alto, & eritis mihi testes. Videte quomodo incepit euangelium, Et eritis mihi testes in Hierusalem & in Iudæa & Samaria & usque in totam terram. Ergo deo ueniente Christo, & nomen eius, & prædicatio euangelij eius ab Hierusalẽ, id est, ab Africo & monte umbroso, id est à monte oliueti, per omnes gentes diffamatũ est euangelium. Operuit mõtes umbra eius, id est, refrigerium eius, protectio eius, & laudis eius plena est terra. Cantate ergo cum tota terra canticum nouum, non canticum uetus cum angulo terræ.

Lucæ 24

Act. 1

D

Ca. XVII Dicunt & aliud, Cyreneus, inquiunt, quidam Simon angariatus est ut tolleret crucem domini. Legimus, sed quid te adiuuet uolo scire. Cyreneus, inquit, Afer est, Quare ipse angariatus est qui crucem tolleret? Vbi sit Cyrene, forte nescis, Libyæ pentapolis est, contigua est Africæ, ad orientem magis pertinet, uel in distributione prouinciarum imperatorem cognosce. Imperator orientalis mittit iudicem ad Cyrenem. Breuiter respondeo, Vbi est pars Donati, non inuenitur Cyrene: ubi est Cyrene, non inuenitur pars Donati. Manifesta ueritas conuincit errorem. Det mihi Cyrenem ubi est pars Donati, det mihi partem Donati ubi est Cyrene. Manifestum est enim fratres, in Pentapoli ecclesiam esse catholicam, partem Donati ibi non esse. Sed securi irrideamus flendos, & fleamus irridendos. Quid dicis? Meritum Cyrenensis huius magnum commemoras, quia tulit crucem domini, & Afrum dicis, Oriẽtalis est. Libya enim duobus modis dicitur, uel ista quæ proprie Africa est, uel illa orientis pars, quæ contigua est Africæ, & omnino collimitanea. Sed Afer fuerit Cyrenensis, beatum putas quòd angariatus crucem tulerit? Quanto melius forte diceret quis in Arimathia remansisse ecclesiam Christi, quia Ioseph ille diues ab Arimathia, habẽs ante oculos regnum dei, non angariatus, non coactus uenit ad crucem domini, cum cæteri formidarent, petijt à Pilato sepeliendũ corpus domini, de ligno deposuit, obsecutus est funeri, in sepulchro condidit, laudatus est in euangelio. Quia uero de Arimathia fuit iste pius, tantum exhibẽs obsequium corpori domini, in Arimathia remansit ecclesia? At si magis uos delectat angariatus, id est, qui cogitur tollere crucem: recte ergo faciunt imperatores catholici, qui uos cogunt ad unitatem.

Ioan. 19

Finis.

Diui

A DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

De ouibus Liber siue Homilia.

VERBA quæ cantauimus continent professionem nostram, quia oues Cap. I
dei sumus: nec importune poscimus cum lachrymis eius misericordiã, Psal. 94
cuius oues sumus. Diximus enim, Ploremus ante dominum qui fecit
nos, quoniam ipse est dominus deus noster. Ne quisquam plorans se
exaudiri posse desperet, commemorata est necessitudo quædam exau
diẽdi nos deo, quoniam ipse est dominus deus noster qui fecit nos. Ille
deus noster, nos populus pascuæ eius, & oues manuum eius. Pastores
homines, uel etiam patresfamiliâs domini pecorũ, oues quas habent non ipsi fecerunt, oues
quas pascunt, non ipsi creauerunt: noster autem dominus deus, quia deus & creator est, fecit
sibi oues quas habeat, & quas pascat, nec alter instituit quas ipse pascit, nec quas ipse insti-
tuit alter pascit. Ploremus ergo ante illum. Neq; enim in bono sumus, dum in hoc seculo su
mus. Cum enim placebimus domino in regione uiuorum, tunc detergentur lachrymæ no-
stræ, & dicemus ei laudes qui nos exemit de uinculis mortis, pedes nostros à lapsu, oculos
nostros à lachrymis, ut placeamus domino in regione uiuorum: quia difficile est ut ei place
atur in regione mortuorum. Est autem & hic unde illi placeamus, eius misericordiam in his
deprecando, à peccatis nos quantum possumus abstinendo, inquantum autem non possu-
mus confitendo atq; plangendo. Ita in hac uita sumus sperantes aliam uitam, plorantes in
spe, imò plorantes in re, gaudẽtes in spe. Professi ergo in hoc cantico, quia sumus oues eius,
populus pascuæ eius, oues manuum eius: audiamus quid ad nos loquatur, tanq; ad oues
suas. Pridem pastoribus loquebatur superiore lectione, præsenti autem & hodierna ouibus
B loquitur. In illis ergo eius uerbis, nos cum tremore audiebamus, uos cum securitate. Quid er
go in istis uerbis hodiernis? Nunquid uicissim nos cum securitate, uos cum tremore? Non
utique. Primo, quia etsi pastores sumus, pastor non solum quod dicitur ad pastores, cum
tremore audit, sed etiam quod dicitur ad oues: si enim securus audit quod ad oues dicitur,
non est illi cura de ouibus. Deinde iam & tunc diximus charitati uestræ, duo quædam in
nobis esse cõsideranda, unum quòd Christiani sumus, alterũ quòd præpositi sumus. Quòd
ergo præpositi sumus, inter pastores deputamur, si boni sumus. Quòd autem Christiani
sumus, & nos uobiscum oues sumus. Siue ergo dominus pastoribus loquatur, siue ouibus,
nos omnia cum tremore oportet audire, nec recedat sollicitudo de cordibus nostris, ut plo-
remus ante dominum qui fecit nos.

Cap. II Audiamus itaq; fratres, unde dominus Ezech. 34
oues suas improbas corripiat, & quid promittat ouibus suis. Et uos, inquit, oues meæ, hæc
dicit dominus deus. Primo, quanta felicitas est esse gregem dei, si quis etiam cogitet, fratres,
in istis lachrymis, & in istis tribulationibus magnum gaudium concipit. Neq; enim in eius
grege est quem lupi possũt flagellare, aut cuius somniũ possunt captare prædones. Illi enim
dictum est, Qui pascit Israël, de quo dictum est, Non dormiet neq; dormitabit, qui custo- Psal. 97
dit Israël. Vigilat ergo super nos ille uigilantibus nobis, uigilat & dormientibus nobis. Si Psal. 120
ergo de pastore homine securum est pecus hominis, quanta debet esse nostra securitas pa-
scente deo, non tantum qui pascit nos, sed etiam qui fecit nos?

Ca. III Vna est nostra
sollicitudo quæ nobis imponitur, audire uocem pastoris, & est nunc tempus audiendi, quia
ille nondum assumpsit tempus iudicandi. Qui loquitur modo, tacet. Loquitur enim modo
in præcepto, tacet in iudicio. Ideo dicit quodã in loco, Tacui, nunquid semper tacebo? Quo- Esaiæ. 42
modo tacuit, cum hoc ipsum loquẽdo dixerit? Qui dicit, tacui, non tacet, quia & hoc ipsum
dicere, tacui, non tacere est. Audio ergo te loquentem in tot præceptis, in tot sacramentis,
in tot paginis, in tot libris. Audio denique in hoc ipso quod dicis, Tacui, nunquid semper
tacebo? Quomodo ergo tacuisti? Quia nondum dico, Venite benedicti patris mei, Matth. 25

percipite regnum: & nondum dico alijs, Ite maledicti in ignem æternũ, qui præparatus est C
diabolo & angelis eius, & nondum hæc ipsa ita dico ut iam prædicaui. Vltimam sentẽtiam quam dicturus est iudex, in tabella descripturus manu sua, ultra quam sentẽtiam nihil iam iudicaturus est, partes non audiunt. Illis foras exeuntibus scribitur, attonitæ sunt ambæ partes atq; suspensæ, contra quam uel pro qua sententia illius procedat. Magnum secretum iudicis, unde secretarium nominatur. Magnus timor eorum qui in causa sunt, quid ille cogitet, & quid scribat ignorat, & homo est, & illi de quibus ille iudicat, utiq; homines sunt. Ille autem deus noster est, & nos populus pascuæ eius, & oues manuũ eius. Et cum sit ille creator, nos creatura, ille immortalis, nos mortales: ille inuisibilis, nos uisibiles, noluit nos latere in hac uita, quam ultimam sententiam in fine dicturus sit. Nemo ante dicit, damno, qui uult damnare: nemo ante dicit, ferio, qui uult ferire.

Cap. IIII Magna ergo lenitas, magna misericordia, magna mansuetudo, sed non abutamur patientia eius ad nostram nequitiã, & illo peccata nostra portante, nos quasi faciendo ei onus augeamus peccata peccatis, quasi ut ille plus portet qui non laborat cum portat peccata nostra, quibus adhuc parcit, quia adhuc sustinet, & illius ostendunt patiẽtiam, nostram cumu-
Roma. 2 lant sarcinam. Ignoras, inquit, quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Patientia dei illa est quam taciturnitatem uocat, de qua dicit, Tacui, nunquid semper tacebo? Ergo cũ argueret quosdam & diceret, Qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non adulterandũ, adulteras, &c. ait: an diuitias bonitatis eius & longanimitatis contẽnis? Quia ille bonus est, quia longanimis, quia uidet & tacet, quia uidet & sustinet, putas illum iniquum? Ignoras quia patientia dei ad pœnitẽtiam te adducit? Et uide si semper tacebit, qui modo tacet. Tu aũt, inquit, secũdum duriciam cordis tui & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuiq; secundũ opera sua. Ergo tacet, nunqd semper tacebit? Itẽ dicit post quædã enumerata peccata, hæc fecisti & tacui, id est, hæc fecisti & non uindicaui, suspicatus es iniquitatem, quòd ero tui similis. Et reuera hoc cogitant mali, D
cum multa fecerint mala, & mali sibi accidere nihil uiderint, nõ tantum placent eis facta sua mala, sed etiam deo placere putant: intantum procedit impietas, ut & deũ similem sibi existimet impius contemptor. Et cum deus adducat eum monendo, docendo, hortando, corripiendo ad similitudinem suam, non solum non sequitur similitudinem dei, sed deum uult ducere ad similitudinem suam. Hæc est iniquitas maior, dum ipsa peccata, à quibus se non corrigit, deo placere putat. Suspicatus es iniquitatẽ quòd ero tibi similis. Et quid sequitur? Arguam te. Quare hoc? Tacui, nunquid semper tacebo? Itaq; fratres, quoniam sermo iste qui de ore procedit & me terret & uos: omnes enim unam spem habemus bonam in illo, & omnes pariter timere debemus, ne illo offenso non inueniamus quod speramus, sed experiamur quod contempsimus, audiamus omnes tanquam oues dei, dum loquitur qui tacet, dum monet nos, & nondum iudicat nos qui fecit nos, dum uacat audire, dum licet & legere.

Cap. V Et uos, inquit, oues meæ, hæc dicit dominus deus, Ecce ego iudico inter ouem
Ezech. 34 & ouem, & hircos & arietes. Quid hic faciunt hirci in grege dei? In ijsdem pascuis, in ijsdem fontibus, & hirci tamen sinistræ destinati, dextris miscentur, & prius tolerant quàm separabuntur, & hic exercetur ouium patientia ad similitudinem patientiæ dei. Separatio enĩ ab illo erit, aliorum ad sinistram, aliorum ad dexteram. Nunc autem ipse tacet, tu uis loqui. Sed unde dico, tu uis loqui? Vnde ipse tacet? A uindicta iudicij, non à uerbo correptionis. Ipse nondum separat, tu uis separare? Ipse mixta tolerat qui seminauit. Si ante uentilationem frumentum uis esse purgatum, tuo uento pessime uentilaberis. Licuerit dicere
Matth. 13 seruis, Vis, imus, & colligimus ea? Stomachati sunt enim uidendo zizania, & doluerunt segeti bonæ permixta zizania, & dixerunt, Nónne bonum semẽ seminasti, unde ergo apparuerunt zizania? Ille rationem reddidit unde apparuerunt, non tamen permisit ut ante tempus euellerent: quàuis & ipsi serui stomachati aduersus zizania, consiliũ tamen & præceptũ à domino expetierunt. Displicebant illa inter segetem, sed uidebant serui, quia si uel in ipsis ziza-

A zizanijs euellendis aliquid sua sponte facerent, ipsi zizanijs annumerarentur. A domino ex/
pectauerunt præceptum, iussionem regis sui quæsierunt: uis imus & colligimus ea? Et ille,
Non. Et reddidit inde causam; Ne forte cum uultis colligere zizania, eradicetis simul & tri
ticũ. Sedabat eos ab indignatione, nec reliquit in dolore. Graue enim uidebatur seruis esse
zizania inter frumentum, & uere graue erat. Sed alia est agri conditio, alia quies horrei.
Tolera, ad hoc enim natus es: tolera, quia forte toleratus es. Si semper bonus fuisti, ha/
beto misericordiam: si aliquando malus fuisti, noli perdere memoriam. Et quis est semper
bonus? Facilius si te deus diligenter discutiet, inueniet te etiam nunc malum, q̃ tu te semper
bonum. Ergo toleranda sunt zizania hæc inter frumentũ, hirci inter arietes, hædi inter oues.
Quid autẽ ille de frumento? In tempore, inquit, messis dicam messoribus, Colligite primũ
zizania, & alligate fasciculos ad comburẽdum ea, triticum autem meo recondite in horreo.
Transiet ergo agri cõcretio, ueniet messis discretio. Exigit nunc dominus de nobis patienti/
am, quã proponit in se dicens tibi, Ego certe si uoluero modo iudicare, nunquid inique iudi/
cabo? Ego si modo uoluero iudicare, nunquid falli potero? Si ego qui semper recte iudico,
& qui falli non possum, differo iudiciũ meum, tu ignorans quemadmodum iudicandus sis,
audes tam præpropere iudicare? Videte fratres quemadmodum illis seruis uolẽtibus ante
tempus eradicare zizania, hoc opus nec in messe concessit. Ait enim, In tempore messis di/
cam messoribus, non ait, dicã uobis. Sed quid si ipsi serui messores erunt? Non. Nam expo/
nens omnia singulatim, messores ait angeli sunt. Homo ergo carne septus carnẽ portans,
aut forte caro totus, id est, caro corpore, carnalis animo, audes usurpare officium alienum,
quod nec in messe erit tuum? Hoc de separandis zizanijs. De hircis autem quid? Cum uene
rit filius hominis & omnes angeli cũ eo, sedebit in sede gloriæ suæ, & congregabuntur ante
eum omnes gentes, & separabit eas sicut pastor separat oues ab hædis. Et ueniet & separa/
bit, ueniet messis, & separabuntur. Modo ergo tempus separationis non est, sed toleratio/
B nis. Nec ideo ista dicimus fratres, ut corripiendi dormiat diligentia, immo uero ne in illud
iudicium incauti ueniamus & cæci, negligentes cæcitatem nostram subito nos ad sinistram
ueniamus. Disciplina exerceatur, iudicium nõ præcipitetur. Quid ergo domi Cap. VI
nus? Ecce ego iudico inter ouem & ouem, & hircos & arietes. Ecce ego iudico. Magna secu-
ritas, ipse iudicat, securi sint boni. Iudicem ipsorum nullus aduersarius corrumpit, nullus
aduocatus circumuenit, nullus testis illudit. Sed quantum securi sunt boni, tantũ timeant
mali. Non talis iudicat cui aliquid abscondetur. Nũquid enim deus iudicans quæsiturus est
testes, per quos discat quis sis? Vnde potest falli qui sis, qui nouerat quid esses futurus? Te Psal. 10
interrogat, non aliũ de te. Dominus, inquit, interrogat iustũ & impium. Interrogat autẽ te,
non ut discat à te, sed ut confundat te. Habentes uero talem iudicem, quem nemo cõtra nos
fallit, nemo pro nobis, sic agamus ut eius iudiciũ uenturum non timeamus, sed expectemus
& desideremus. Nunquid enim frumenta timent ne mittantur in horreum? Immo optant
uehementer & desiderant. Nunquid oues timent ne ponantur ad dexterã? Immo nihil eis
tam tardũ est quàm donec fiat. Hi uero ex animo & tota synceritate dicũt cum orãt, Adue
niat regnum tuum. Mali uero hominis in his uerbis & cor trepidat, & lingua titubat. Quo/
modo enim dicis, Adueniat regnum tuum? Ecce ueniet. Qualem te inueniet? Sic ergo age
ut securus ores. Et si quid forte inest in conscientia errati atq; peccati, habes in ipsa oratione
medicinam, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Volu
it enim deus sic te esse debitorem, ut habeas debitorem. Peccando quippe inimicũ te facis
deo, sed attende ne forte tu habeas inimicũ. Dimitte, & dimittet tibi. Quod facis qui potes
in peccato inueniri, hoc in te faciet, q de nullo peccato poterit iudicari. Si aũt ut homo in pec
cato positus, peccatori tuo nõ parcis, nec tuã in illo cõditionẽ respicis, nec de cætero lapsũ tuæ
fragilitatis horrescis, quid tibi facturus est qui tã securus iudicat, quõ qui nunq; peccat? Dã
da ergo opera est puræ cõscientiæ, & si forte aliquis inest scrupulus, præueniamus faciem
eius in confessione. In psalmo aũt cũ nunc cantaret, audiuimus: Præueniamus faciem eius
in

in confessione. Præueniamus eũ,ne ipse nos præueniat. Post confessionẽ non afferet ultionem,si & tu post cõfessionẽ non repetas iniquitatẽ. Præueni,anteq̃ præueniaris. Quia enim uéturus est,certũ est: perdes,si non desideras quod futurũ est. Nã & te nolẽte uẽturus est. Nunquid eũ dilaturus es recusando,ne ueniat? Sicut nouerat horam qua iudicari debuit,sic nouit & horam qua debeat iudicare. Veniet ille,tu uide qualis futurus sis. Hodie inest scrupulus,hodie fit confessio,hodie renuncietur scrupulo,hodie dimittetur,hodie laxetur. Non est ut dicas, differt deus ueniam: tu noli differre medicinam tuam. Habes enim aliquid in animo quod te angat,& si angit,& sollicitat. Vtique si in domo tua esset lapis offendens oculos tuos,iuberes eum auferri de medio,maxime si aliquem paulo maiorem hospitem in domo tua esses recepturus. Cũ ergo deum inuocas,in te uocas: quomodo ueniet ad te, cui locũ quò recipias,non mundasti? Sed minus idoneus es auferre de corde tuo,quod tibi ipse fecisti, ipsum inuoca,ut mundet: ipsum inuita,ut intret: dum tamẽ quod facturus es,modo facias,cum loquitur monendo,& tacet iudicando. Dixit hic hircos,dixit & arietes,& iudicat inter eos. C

Cap. VIII Et quid eis dicit? Nunquid non sufficit uobis,quia bona pascua pascebatis,& reliquias pascuæ uestræ cõculcabatis pedibus uestris, & potabatis aquam,quæ subsidebat,id est,quæ pura & trãquilla erat,& reliquam pedibus uestris turbabatis,& oues meæ cõculcationes pedum uestrorũ depascebãt,& conturbatam pedibus uestris aquam potabãt? Quid est hoc? Pascua dei bona sunt,& fontes dei puri sunt. Habemus hoc in scripturis sanctis. Qui sunt ergo qui quod tranquillum est inde bibunt,& quod mundum est inde pascuntur,& conculcant reliquias & turbant aquã, ut oues aliæ conculcatas herbas accipiãt, & aquam conturbatam bibãt? Et hoc utiq; uidetis displicere pastori,qui dicit dum fiũt ista, Ego iudico inter ouem & ouẽ: ad hoc utiq; ne fiant. Sunt multi qui tranquille discunt,perturbate docent,& cum habeant doctorem patientem,sæuiunt in discentem. Quàm nos enim tranquille doceat ipsa scriptura,quis nescit? Veniet ergo aliquis & legit præcepta dei,legit & capit, capit tranquillus de tranquillo bibens,de uiridi & mundo pascens. Velit aliquis audire ab illo aliquid,indignatur,perturbatur: tarditatẽ aliquando serius intelligentis accusando turbatum facit minus intelligere quod potuit audire tranquillus. Nec hoc ideo dixerim fratres, quia non est aliquando corripienda duricia, quam ipsa tanta ueritatis tranquillitas corripit dicens, O insensati & tardi corde ad credendum: si ista fiunt ea dilectione qua uolumus curam incutere hominibus ad incutiendam diligentiam intentionis,& ad serenandam forte nubem mentis suæ,quam de curis seculi contraxerunt,& forte cogitando alia inutilia, quod utile est audire non possunt. Deinde etiam si in se aliquis uideat tarditatem,non sine causa ille accusatur,ut deum roget,& soluat tarditatem,donet ueritatem. Aut enim si negligentia nostra minus intelligimus quod audiuimus,utiq; negligentia corripienda est. Aut si tarditas est,cum fuerit accusata, erit unde rogetur deus. Nec doctores ergo tales reprehendendi sunt: sed qui hoc faciunt animo amaro,animo inuido,ipsi conculcant pascua & cõturbant fontes,quicquid forte nouerint,ita uolũt nosse ut alij non nouerint. Malignæ mentis homines,tartareo zelo pleni,liuidi non in corpore, sed in corde,legerunt & intellexerunt: cũ interrogati fuerint,multum est ad te,Ego tibi ista credam,& tu dignus es ista legere uel audire. Quid turbas aquam? Ambobus fons manat. Quid conculcas herbas cõmunes? Non tu pluisti ut nascerẽtur.

Ezech. 34

D

Lucæ 14

Cap. IX Est aliud in his uerbis quod non absurde potest intelligi. Sunt homines qui putant sibi in bene uiuendo sufficere conscientiam, & non ualde curant quid de illis alter existimet,ignorantes, quia cum homo uiderit hominem bonæ consciẽtiæ negligentius uiuentem,passim se cuilibet & ubilibet coniungentem, habentem scientiam q̃ nihil sit idolum,& tamen in idolio recumbẽtem, conscientia illius cũ sit infirma,ædificat̃ nõ ad ea quæ perscrutatur, sed ad ea quæ suspicatur. Neq; enim homo pater tuus,frater tuus, intrare potest in conscientiã tuã quam nouit deus. Consciẽtia tua coram deo est, cõuersatio tua coram fratre tuo. Si de te ille aliquid mali suspicans, perturbatus ædificatur ad aliquid faciendũ,quod te putat facere dum sic uiuis, quid prodest,quia uenter cõscientiæ tuæ hausit

aquam

A aquam puram, & ille de tua neglĩgẽtia conuersationem bibit turbatam? Et audis tales cum
corripiuntur ne ista faciant, respondere nobis & dicere, Apostolus dixit, Si hominibus pla/ Gal. 1
cere uellem, Christi seruus non essem. Et hic aquam turbas, pascua conculcas. Attende me/
lius, ne & tibi aquam turbet quod ait Apostolus, Si hominibus placere uellem, Christi ser/
uus non essem. Optime accipio apostolicam sententiã, libenter agnosco. Sed aliud in Apo/
stolo non legisti? Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non 1.Cor.10
quærens quod mihi prodest, sed quod multis ut salui fiant. Rursus eundem Apostolũ non
audisti? Sine offensione estote Iudæis & Græcis & ecclesiæ dei. Tertio eundem Apostolum
non audisti? Prouidemus enim bona, non solum coram deo, sed etiam coram hominibus. 2. Cor. 8
Ait ergo ille, Expone itaq; mihi, quomodo intelligam diuersa atq; contraria hæc dicentem
Apostolum, Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem: ac dicentem, Placete 2. Cor. 1
omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, ac dicentẽ, Gloria nostra hæc
est, testimonium conscientiæ nostræ: ac dicentem, Prouidemus bona, nõ solum coram deo,
sed etiam coram hominibus. Si tranquillus audias, si tibi ipsi aquam tuæ mentis nõ pertur/
bes, quãtum potero fortassis exponam. Sunt homines temerarij iudices, detractores, susur/
rones, murmuratores, quærẽtes suspicari quod non uident, quærentes etiam iactare quod
nec suspicantur, contra tales quid remanet, nisi testimonium cõscientiæ nostræ? Neq; enim
fratres etiam in illis quibus placere uolumus, gloriam nostram quærimus, aut gloriam no/
stram quærere debemus, sed illorum salutem: ut si bene ambulamus, nos sequendo non er/
rent: imitatores nostri sint, sicut & nos Christi: si aũt nos non Christi, imitatores sint Chri/
sti. Ipse enim pascit gregem suum, & cum omnibus bene pascentibus, ipse solus est, quia o/
mnes in illo sunt. Non ergo utilitatem nostram quærimus, quando hominibus placere uo/
lumus, sed gaudemus eis placere quod bonũ est, propter ipsorũ utilitatem, non propter no/
stram dignitatẽ. Contra quos aũt dixerit Apostolus, Si hominibus placere uellem, Christi
B seruus nõ essem, manifestũ est: & propter quos dixerit, Placete omnibus per omnia, sicut &
ego omnibus placeo per omnia, manifestũ est: utrunq; dilucidum, utrunq; tranquillũ, utrũ/
q; purum, utrunq; nõ perturbatũ: tu tantum pasce & bibe, noli conculcare, noli perturbare.
Nam & ipsum dominũ Iesum Iesum Christũ magistrũ utiq; audisti, Luceant opera uestra Matth. 5
bona coram hominibus, ut uideant bona facta uestra, & glorificent patrem uestrum qui in
cœlis est, id est, qui uos fecit tales. Nos enim populus pascuæ eius, & oues manuum eius.
Ille ergo laudetur, qui te fecit bonum, si bonus es: non tu, qui per teipsum nõ poteris esse nisi
malus. Quid autem uis in contrariũ ducere ueritatẽ, ut quando boni aliquid facis, te uelis
laudari: quando mali aliquid facis, dominum uelis uituperari? Vtiq; enim qui dixit. Luceãt Matth. 6
opera uestra bona coram hominibus: ipse dixit in eodem sermone, Nolite facere iustitiam
uestram corã hominibus. Sed sicut in Apostolo ista tibi cõtraria uidebantur, sic & in euan
gelio, Si autem non perturbes aquam cordis tui, & hic agnosces pacem scripturarum, & ha/
bebis pacem cum eis & tu. Si autem tu cum eis habere nolueris pacem, tu in te committis li
tem tuam, illæ non amittent pacem suam. Propter illos enim qui se hominibus iactando
commendant, & ita uentilant opera sua bona, ut finem bonorum operum suorum in lau
de hominum ponant, eandemq; laudem hominum quasi pro mercede computent bono/
rum operum suorum, de his dicitur, Amen dico uobis, perceperunt mercedem suam. Cõtra
eos dicitur, Cauete iustitiam uestram facere coram hominibus. Proinde sequitur, Vt uidea
mini ab eis. Vltra non porrexit intentionem, hic fecit finem, Nolite sic facere coram homi/
nibus, quicquid boni facitis, ut uideamini ab eis, ut sit ipse finis operis uestri, uideri ab eis.
Nolite ergo sic, ut uideamini ab eis. Hic autem, non ibi ponit finem, ut uideamur ab homi
nibus, coram quibus uult esse bona facta nostra, sed ait, Luceant opera uestra coram
hominibus, ut uideant bona opera uestra. Non quieuit, neque hic remansit, sed duxit
te hinc rursum, & tulit te à te. Caderes enim si esses in te, & ubi tutus esses, posuit te.
Videant, inquit, bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est.
Noli

1. Cor. 1 Noli irasci, quia ille glorificatur. Apud illum esto, & in illo glorificaberis, ut nõ glorietur, ait Apostolus, omnis caro coram illo. Ergo sine gloria remanebimus? Non. Ait enim ipse, Qui gloriatur, in domino glorietur. Nam & testimonium consciẽtiæ nostræ in nobis gloria est, quia in illo est. Nam si ita est gloria nostra, ut nobis placeamus & efficiamur placentes nobis, ualde stulto homini placet qui sibi placet. Curemus ergo fratres, nõ tantum uiuere, sed etiam coram hominibus bene conuersari, nec tantum amemus habere bonam consciẽtiam, sed quantum potest nostra infirmitas, quãtum uigilantia fragilitatis humanæ, curemus, nihil etiam facere quod ueniat in malam suspitionẽ infirmo fratri, ne forte puras herbas mandendo, & puras aquas bibendo conculcemus pascua dei, & oues infirmæ conculcatũ man- C

Ezech. 34 ducent, & turbatum bibant, & uel propter istum qui dicit, Ego iudico inter ouem & ouem. Pro istis hæc dicit dominus deus ad eos, Ecce ego iudico inter ouem fortem & inter ouem

Cap. X imbecillem. Aliud aliquid dicat. Iam audiuimus de his qui conculcãt herbas, & qui conturbant aquas: audiamus aliud genus mali, & magnum genus mali. Postea de hircis nullam facit mentionem, semel illos nominauit, ut sciremus eos esse. Ipse enim illos bene nouit. Postea sic loquitur, tanquam omnes sint oues. Primo quomodo ipse uidet, postea uero quomodo nos uidemus, locutus est. Hirci enim quia insunt, & quia in fine seperabũtur, notum sit ouibus, modo tanquam inter ouem & ouem discerno. Nam scit prædestinatione & præsciẽtia oues & hircos ille solus, qui prædestinare potuit, quam præscire. Modo quia omnes sub iugo Christi sunt, & omnes ad gratiam dei accedunt, ouem te putas, hircũ te forte deus nouit, sed tanquam ouis audi quod audis, Ecce ego iudico inter ouem fortem & inter ouem imbecillem, quoniam lateribus & humeris uestris impellebatis, & cornibus uestris percutiebatis, & omne quod deficiebat cõprimebatis, quoadusque dispergeretis eas foras. Quis hoc non intelligat? Quis non exhorrescat? Si mille oues foris sunt, non est factum. Si autẽ multas oues foris errare plangimus, uæ quorum humeris & lateribus & cornibus factũ est. Nõ enim hæc facerent nisi fortes oues. Quæ sunt fortes? De suis uiribus præsumentes. Quæ D sunt fortes? De sua iustitia gloriantes. Non diuiserunt oues, non foras miserunt, nisi qui se iustos esse dixerunt: humeris audaces ad impellendum, quia non portant sarcinam dei: latera mala, conspirantes amici, societas pertinaciæ: cornua erecta, elata superbia: impelle lateribus & humeris, uentila cornibus, mitte foras quod non emisti: certe ipsa tota causa est, quia tu iustus, & alij iniusti, & indignum erat ut iustus esset cum iniustis: indignum uidelicet, ut frumẽta essent inter zizania: indignum ut oues inter hircos pascerentur, donec pastor ueniret qui in separando non errat. Itá ne tu angelus eradicans zizania? Nõ te agnoscerem angelum eradicantem zizania, nec si iam messis uenisset. Ante messem non tu, sed quisquis fuerit non est uerus. Qui designauit messorem, designauit & tempus. Possent & homines se dicere angelos. Inuenimus fortasse in scripturis & homines dictos angelos: sed tamen ego tẽpus messis attendo. Angeli tibi nomen potes imponere, tẽpus messis nõ potes breuiare. Itaque falsum dicis, qui sis, quia nõdum uenit quando sis. Proinde cum uenerit, & ueri messores missi fuerint, nescio ubi te inueniant, utrum purgandum qui in horreo recondaris, an alligandum qui in ignem proijciaris. Ideo enim dico, forte, quia non audeo iudicare. Modo te foris doleo: utrum sis futurus intus, ignoro. Interim audi ex alio scripturæ testimonio de te scriptum esse, dum uiuis, & noli uelle zizania eradicare, quãdo tempus non est, sed tu ipse intro redi cum tempus est. Dicit alia dei scriptura, Filius malus ipse se iustum dicit. Hi sunt humeri & latera & cornua tua. Male fortis, quantum melius esses infirmus. Male fortis, sed non sanus. Male fortis phreneticus cædit & medicum. Dicis te perfectum ut facias defectũ. Quanto potius, quanto utilius esses infirmus, ut ille te perficeret qui nouit imperfectũ tuũ. Et apostolus Paulus uas electionis, ne extolleretur in reuelationibus, quod dicere nõ audere-

2. Cor. 12 mus, nisi ipsi dicẽti crederemus, In magnitudine, inquit, reuelationũ ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus sathanæ, qui me colaphizet. Ne cornua erigeret, colaphizari se dicebat. Propter quod, inquit, dominũ ter rogaui ut auferret eũ à me, & dixit mihi,

Sufficit

A Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Est ergo utilior infirmitas
quæ perficitur, quàm illa firmitas quæ impellit oues, quæ uentilat ut excludat. Filius er/
go malus ipse est, tu te iustum dicis: Filius malus ipse se iustum dicit, exitum autem suũ non
abluit. Attendite fratres mei sententiam quandam breuem numero uerborum, sed ingen/
tem pondere ueritatis. Iustum se dicit ut exeat & excludat. Iustũ se dicit, sed malus est, ideo
exitum suum non abluit. Quid est non abluit? Non purgat, nõ defendit, non excusat. Qua
re enim te separasti, quare existi? Quare tibi tremit cor quãdo audis ex libris diuinis: Ex no 1 Ioan.2
bis exierunt, sed non erant ex nobis: si tamẽ illã mala fortitudo, qua oues dei impellis & im/
pingis & uentilas, permittit tremorem ad cor tuum? Nam utiq; cum audis: Ex nobis exie/
runt, sed non erant ex nobis, ille loquebatur qui in ecclesia erat. Ecclesia toto orbe diffusa est,
tu quid facis foris? Neq; enim ego annuncio ecclesiam toto orbe diffusam: prophetæ an/
nunciauerunt, apostoli annunciauerunt, ipse dñs annunciauit ecclesiam toto orbe diffusam.
Modo cum psalmus legeretur, audiuimus, Non repellit dñs plebem suam: tanq̃ quærere/ Psal.94
tur, quoniam in manu eius, inquit, omnes fines terræ. Ipse non repellit, & tu impellis. Impel/
lis, uentilas, excludis, iactas, traditor es, nõ cõprobas. Cornua sunt ista uentilantis, non mã/
suetudo pascentis. Ecce plebs dei in finibus terræ, ecce plebs dei gemens & plorans ante deũ
qui eam fecit, dicit in psalmo ipsi domino ante quem plorat, A finibus terræ ad te clamaui, Psal.60
dum angeretur cor meum. Vide quemadmodum se humiliat in angore cordis, & quid sibi
præstitum dicit: In petra exaltasti me. In petra Christo exaltasti, nõ de monte Donati præ
cipitasti. Nunc & iacta cornua, extende latera, infla humeros tuos, & impelle oues & dic: Iu
stus sum. Respondebit tibi scriptura: Malus, non iustus filius, malus ipse se iustum dicit. Si
iustus es, quare exis foras? Quid eijcis foras? Quid cum his quos eijcis facis foras? Tanq̃
ouis inter hircos fuisti, melius ab istis à pastore ad dexteram separaris, quàm cum ipsis ad si
nistram confutaris. Hirci erãt, tu ouis, pasceris cum hircis. Quid te pascua, quid te fontes of/
B fenderant? Postremo quid te ipse pastor offenderat, qui ad tempus gregem utrũq; permi/
scuit, qui etiam sibi quando libet hoc bene facienti, tamen separationem in finem seruauit?
Neq; ille etiam si modo separaret, erraret. Ille in finem differt, tu ante tempus separas. Non
expectas finem, nesciens quãdo tibi sit finis. Vnde hoc, nisi quia & ipsos quos tanq̃ hircos
accusasti, falso accusasti? Nam si uere accusasses, non te separasses. Tua separatio, illorum
est purgatio. Si zizania erant, quid ea uoluisti ante tempus separare, cum ipsis permixtũ tri/
ticum esses, & eodem agro radicareris, eadem pluuia rigareris? Quare ergo existi? Nũquid
inuenies causam? Quos accusas non conuincis, exeundo autem ante tempus & te separan/
do, ipse conuinceris. Vide quia filius malus es, ipse te iustum dicis, exitum autem tuum non
abluis. Ego nõ dico tibi, tu es potius traditor. Quod si etiam facile probo: sed ideo nolo di/
cere, quia tui fecerunt, non tu fecisti. Non tibi imputo facta aliena, etiam tuorũ: tuum factũ
attendo, quòd foris es arguo. Exitum tuũ arguo, prorsus certe omnia remoueo quæ in uos
dici possunt. Omitto ebriositates uestras, fœnus & usuras, supusuras, omitto greges & furi/
as Circũcellionũ, omitto hæc omñia & quæcũq; alia quæ enũerare nõ possum. Nõ oẽs for/
te apud uos ista faciunt. Ille qui ibi ista non facit, ille cui displicent ista quæ ibi fiunt, ipse er
go accedat, ipse loquatur: non ei obijcio crimen alienum, abluat exitum suum. Vides quia
recte illi dicitur, Filius malus ipse se iustum dicit. Dominus enim dicit, qui uerũ dicit: Filius
malus ipse se iustum dicit, Non ego, sed ipse. Si uult ut ego dicam iustum, ueniat, bonos fru
ctus in catholica pace afferat, in catholica pace custodiat, quia & fructus non est, ubi nõ est
tolerantia: Et fructum, inquit, afferent cum tolerantia. Vis uidere quemadmodum grandi/
natus es? Audi ex alio loco, Væ his qui perdiderunt tolerantiam. Modo aliquem putate co Eccli.2
gitare, quia & sæpe cõtingit, ubi sit Christianus. Motus est ut sit Christianus, attendit in no
men Christi concurrere genus humanum, nulla temporali proposita cõmoditate uult esse
Christianus, non ut maiorem amicum conciliet, non ut ad concupitam uxorem perueniat,
non ut aliquam pressuram huius seculi euadat, quanq̃ multi etiam sic intrantes corrigũtur

ingressi. Sed faciamus aliquem cogitantem de anima sua & uolétem esse Christianũ, atten- A
dit ubi duas partes uidet, quærit causas quare se illi ab illis separauerunt. Respondent illi:
Separauimus nos tanq̃ iusti à peccatoribus. Quasi uero cæco loquantur audienti quid di-
cant, non uidenti quid agant. Si itaq; inspiciens morem ipsorum & ea quæ pauloante cóme
moraui dicat illis: Rogo uos, iustos uos esse dicitis, & ideo uos recte separasse contenditis,
quare apud uos sunt tales & tales? Et illi fortasse, quia negare nõ audẽt, quia ea dicũtur quæ
oculis obijciuntur, sunt quidem apud nos tales, sed nunquid omnes sumus tales? Optime.
Video te foris cum peccatoribus. Quare non intus? Merces enim separationis tuæ esse de-
buit, cum peccatore non uiuere. Si foris sic esses, ut quales te fingis fugisse non haberes, quo-
quo modo ferrem separationem tuam. Attendat ergo iste cupiens esse Christianus, ubi sit
Christianus. Videt illos separatos quasi à peccatoribus, plenos peccatoribus. Rursus atten-
dat ecclesiam Christi secundũ probabilem uitam morum generis humani, secundum quos
mores potest ipse etiam ueniens de seculo utcunq; iudicare. Videat & hic aliquos sobrios,
aliquos ebriosos, aliquos patientes pauperes, aliquos rapinam rerum alienarum appeten-
tes, & cætera talia, uidet hic, uidet & ibi, attendat iam deum, quid dicat de ecclesia sua: inue-
nit deum dicentem per omnes gentes ecclesiam suam, inuenit deum etiam in ista similitudi
Matth. 13 ne zizaniorum dicentem: Ager est hic mundus. Non ager est Africa, sed hic mundus. Per
totum mundum frumentum, per totum mundum zizania, tamen ager est mundus. Se-
minator filius hominis, messores angeli, non principes Circũcellionũ. Sinite crescere utrũq;
usq; ad messem, non crescere zizania, & decrescere frumenta, sed utrũq; crescere usq; ad mes-
sem. Quam messem? Ipsum audi: Messis est finis seculi. Audit hæc planè, & recte iudicans
quid dicit? Non ero in illa concisione, hac ero, & bonus ero in nomine eius cuius ero, & bo-
nus ero, non meipsum bonum faciens, sed ab illo fieri expectans, nõ meipsum bonum & iu
stum dicens, sed ab illo dici desiderans. Intrat, fit catholicus, ecce ipse abluit ingressum suũ,
ablue & tu exitum tuum. Non potes. Filius enim malus ipse se iustum dicit, exitum autem B
Cap. XI suum non abluit. Lateribus & humeris uestris impellebatis, & cornibus uestris
Ezech. 34 percutiebatis, & omne quod deficiebat comprimebatis, quoadusq; dispergeretis eas foras.
Et saluabo oues meas. Sicut detestanda illorum iniquitas & crudelitas, ita laudanda pasto-
ris nostri ueri dei nostri misericordia, saluauit oues suas. Forte fratres mei quamuis per mi-
nimos seruos suos, forte per indignos hoc facit cum hoc dicimus. Saluat oues suas, audiant
uocem pastoris sui & sequantur eum: non quærant ecclesiam ex ore hominum, ex ore dei
quærant, ex ore Christi quærant. Ille quem dicit impium, impius est: quem dicit iustum, iu-
stus est: quem dicit ouem, ouis: quem dicit hircum, hircus est. Ipse est ueritas, ipse loquatur,
ab illo ecclesia quærat. Dic nobis domine, ubi est ecclesia tua? Et ille omnibus: Vbi ego sum,
scitis. Respondeant omnes: In cœlo ad dexteram patris. Integra fides. Hanc docui, hanc se-
minaui, sed per mundum seminaui. Cum me, inquit, cõfitemini in cœlo, uenit uobis certe in
Psal. 107 mentem ille psalmus, Exaltare super cœlos deus. Ecclesiam quæritis, legite quod sequitur: Et
super omnem terram gloria tua. Vbi fratres, ubi dictum est, Exaltare super cœlos deus: de
Christo resurgente & ascendente, ibi statim sequitur: Et super omnem terram gloria tua.
Sponsus in cœlo est, sponsa in terra est: ille super omnes cœlos, illa super omnem terram.
O hæretice, credis quod in cœlo non uides, negas quod in terra uides. Dicat ergo hæc, dicat
& audiatur, saluat oues suas. Et saluabo, inquit, oues meas, & iam non erunt in uastatione,
& iudicabo inter ouem & ouem, & excitabo super eas pastorem unum. Nónne ipse in supe-
riori lectione dixerat: Ego pascam? Modo excitat pastorem unum ille qui pascit. An forte
intra tam paruum interuallum lectionis tædio affectus est pascendo, & excitauit pastorem
cui cõmendaret curam ouiũ ut ipse esset securus? Audiamus quẽ pastorem dicit, & ibi intelli
gimus quare & ipse pastor etiam excitato isto pastore ipse pascat, & solus pascat. Excitabo
super eas pastorem unũ, & pascet eas. Seruus meus Dauid ipse pascet eas. Prophetiam esse
de Christo ueniente ad homines ex semine Dauid intelligitis fratres, si tempora cognosca-
tis. Ipse

A tis.Ipse propheta Ezechiel tempore captiuitatis fuit,quæ facta est ex transmigratione po/
puli in Babyloniam.A tempore Dauid usq; ad tempus huius transmigrationis,generatio
nes sunt quatuordecim.Ecce quanto post dicit:Et Dauid pascet eas.Si hoc diceretur tempo
re Noë,aut tempore Abraam,aut tempore Moysi,aut tēpore saltem ipsius Saulis,cui suc/
cessit in regno Dauid,recte intelligeremus de ipso Dauid filio Iesse dictum esse hoc,q; ipse
futurus esset pastor gregis dei,cui regnāti populus ille cōmissus est:nunc uero iam regnaue/
rat Dauid,iam de uita ista exierat,iam patribus appositus erat,iam pro merito suo quiesce
bat.Quid est quod dicit,Excitabo Dauid,& faciam eum pastorem unum:nisi quia Dauid
ille est,qui uenit ex semine Dauid? Quomodo ergo erigit nobis pastorem deus? Quem pa
storē unū? Et pascet eas seruus meus Dauid.Iam dudū ipse pascebat nos,modo pascit nos
seruus eius Dauid.Quare tanq; alter? Nam utiq; cum ille pascebat, deus pascebat: & cum
deus pascebat,pater & filius & spiritus sanctus pascebat.Modo excitatur & fit tanq; alter
pastor,sed non alter.Non alter secundum formam dei,quia in forma dei ipse & pater unus
deus:in forma autem serui tanq; alter excitatur ut pascat,qua maior est pater.Audi unum Ioan.10
pascentem,& Christum pascentem,Ego & pater unum sumus.Audi excitari Christum pa/ Ioan.14
scentem,Pater maior me est.Vnus ergo pascit,quia cum in forma dei esset,non rapinam ar Phil.2
bitratus est esse se æqualem deo.Excitatur autem ut pascat,quia semetipsum exinaniuit for
mam serui accipiens.Hoc & hic ipsa uerba testantur:Pascet eas seruus meus Dauid.Seruus
in forma serui: seruus, quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens,in similitudine
hominum factus,& habitu inuentus ut homo,humiliauit semetipsum factus obediens us/
que ad mortem,mortem autem crucis.Excitetur ergo ut pascat.Propter quod,inquit, deus
exaltauit eū à mortuis,& donauit ei nomen quod est super omne nomen.Iam excitato ser/
uo suo Dauid,iam excitata forma serui,quam posuit ad dexteram suam,donauit ei nomē
quod est super omne nomen.Vide quemadmodum pascat,q; late pascat,ut in nomine Ie/
B su omne genu flectatur,cœlestium,terrestriū,& infernorū.Ad quā angustā partē latū pos/
sessorem uanitas hæretica impingis? An tantum fidis superbis humeris & cornibus tuis,ut
nō congreges ad pastorē,sed & ipsum pastorem à grege coneris excludere? Pascet eas ser/
uus meus Dauid.Audite oues pascentem uos Dauid.Audite uocem pastoris uestri Da/
uid,non uocem latronum,non ululatus luporum.Pascet eas seruus meus Dauid. Ipse pa/
scet eas.O cōmendanda res,Ipse pascet eas.Qui uult pascere,in illo pascat,quia ipse pascit
eas.Deus pauloante dicebat,Ego pascam:modo dicit,Ipse pascet eas. Respondeat filius &
dicat nobis.Vtrumq; uere dictum est,Ego & pater unum sumus. Qui dicit, ego pascam,
non mentitur dicendo,ipse pascet:& cum dicit,ipse pascet, non mentitur dicendo, ego pa/
scam.Non credis,inquit,quia ego in patre,& pater in me est? Philippe,qui uidet me, uidet
& patrem.Recte dicitur,Ego pascam:recte dicitur,Ipse pascet. Distinctio est,non separa/
tio,ipse pascet eas.Nolite oues expauescere,non relinquet uos qui dicit,ipse pascet eas. De/
us pascit pater & filius & spiritus sanctus,ipse deus pascit.Sed distinguenda erat forma ser/
ui,non separanda & alienanda,& in aliam personam cōstituenda.Accepit in se creator crea
turam,non mutatus est creator in creaturā,assumpsit quod non erat,nō amisit quod erat. Cap.XII

Pascet eas seruus meus Dauid.Ipse pascet eas,& erit eis in pastorem,& ego dominus
ero illis in deum.Attendite fratres: Videte unitatem deitatis,& personarum tamen distribu
tionem,ne dicamus eum esse filium qui pater est,aut eum esse patrem qui filius est. Ecce di/
xit:Ipse pascet eas,qui pauloante dixerat:Ego pascam eas.Et erit eis,inquit,in pastorem,&
ego dominus ero illis in deum.Expone nobis domine.Nemo aquam turbet,quod purum
manat de puro fonte potemus.Quid enim quasi singillatim quod dixisti,erit ipse in pasto/
rem,ego ero in deum,tanq; ipse sit pastor noster,tu sis deus noster? Quare domine tu non
es pastor noster,& ille non est deus noster? Tranquille audi,esto mansuetus ad audiendū
uerbū,ut intelligas.Forte enim modo audit me aliqua auris diuersa sentiens & hæretico ue
neno tabefacta,& irridet me dicentem,patrem & filium unum deum,cum non irrideat tot

milia fratrum habentium animam unam,& dicit mihi,ecce aperte deus dicit:Erit eis in pa- A
storem seruus meus Dauid:quem tu ipse Christum intellexisti, nec aliter potest intelligi. Rationem enim reddidisti,hæc esse dicta,cum iam dormisset Dauid. Christus ergo erit eis in pastorem,& ego,dominus ait,ero illis in deum. Ille in pastorem,ille in deum. Tu ergo mihi expone,quid est:Ego pascam? Quis dicebat,ego pascam? Certe deus loquens dicebat, ego pascam. Quomodo non separauit Christum à pascendo,cū diceret,ego pascam: sic nō separauit Christum à deitate,cum diceret,ego deus. Ecce pastor est Christus, pastor est & pater. Sic deus est pater,deus est & Christus. Sicut à pastore Christo non separas patrem, sic à deo patre non separes Christum. Habet cum filio pater pascendi miserationem,habet cum patre filius diuinitatis æqualitatem. Sed nisi ita diceret, putares eum esse patrem qui est filius. Ergo ad unitatem deitatis te admonuit, & ad personarum distributionem,ut quod dicit,ipse pascet,& ego ero illis in deum,non se separans à filio pascente,nec filium separans à se dominante, & in patre intelligas deum filium, & in filio intelligas pastorem patrem. Ego,inquit dominus,ero illis in deum,& seruus meus Dauid princeps in medio eorum,quia uerbum caro factum est & habitauit in nobis. Princeps in medio eorum:inde & mediator dei & hominum,quia deus cum patre,quia homo cum hominibus. Non mediator homo præter deitatem,non mediator deus præter humanitatem. Ecce mediator. Diuinitas sine humanitate non est mediatrix, humanitas sine diuinitate non est mediatrix,sed inter diuinitatem solam & humanitatem solam mediatrix est humana diuinitas & diuina humanitas Christi. Et seruus meus Dauid princeps in medio eorum.

Cap. XIII Ego dominus locutus sum. Non nescio quis hæreticus. Ego dominus locutus sum, Et disponam ad eos testamentum pacis,per ipsum utiq; qui ait, Pacem meam do uobis, pacē meam relinquo uobis. Hoc est testamentum patris nostri,testamētum pacis. Quælibet hæreditas diuidatur inter consortes,pacis hæreditas diuidi nō potest. Pax nostra Christus est,
Eph. 2 pax facit utraq; unū, non duo de uno. Ipse enim pax nostra dicit,qui fecit utraq; unū. Te- B
stamentum dei est,hæreditas pax est. A concordibus consortibus possideatur,nō à litigantibus diuidatur. Et disponam ad eos testamentum pacis. Vigilate hæretici,audite à pastore testamentum pacis, uenite ad pacem:irascimini Christianis imperatoribus,quia testamēta uestra ualere noluerunt in domibus uestris,uidete quàm digna sit pœna. Et quid est ꝙ testamentum non ualet in domo uestra? Quid est? Quantū est? Dolor iste admonitio est, nondū damnatio: Voluit eñ deus cōpati testamēto pacis suæ. Condoles testamento tuo, si non stet testamentum tuum in domo tua. Certe moriturus es, & quid agatur in illa do-
Psal. 145 mo,postea nesciturus. In illa enim die peribunt,inquit,omnes cogitationes eius,& non cognoscet amplius locum suum. Non ergo sciturus quid postea agatur in domo tua, cum mortuus fueris,doles tamen testamentum tuum non stare in domo tua. Christus mortuus resurrexit,de cœlo respexit,ut stet testamentum eius. Euigila ex dolore tuo,corrigere ex cruciatu tuo. Ligno male curuo nosti calorem solere adhiberi: corrigatur dolor iste, nondum est flamma ignis æterni,tanquam calor foci est admotus curuo cordi tuo,ut hic admoneatur & corrigatur. Dole prorsus. Recte doles,non stare testamentum tuum in domo tua. Domus dei cor tuum est. Si uis ualere testamentum tuum in domo tua,quare non uis ualere testamentum dei in domo sua? Dimittis filijs tuis parietes, & si aliter filios tuos diuisuros noueris quàm tu disposueris,doles. De una domo uilissima,de tecto ruituro quantam curam habes,quantam sollicitudinem concipis:quemadmodum ardentibus febribus premēti morbo, ipsi morti urgenti quantum potes resistis, anhelans uerba extrema ut impleas testamentum. Quot iurisperitos consulis,quantas fraudes,ut stet testamentum tuum contra ipsam legem imperatoris, inquiris? De proximo tibi respondet deus, Noli fraudes quærere,noli calumniosas formulas aucupari. Vis stare testamentum tuum, stet in te meum. Doles,quia acquisitionem tuam tollit alius quem ignorabas,quid de hæreditate mea tam lata,tam pia? In semine tuo benedicētur omnes gentes. Dixi ego seruo meo,dicit tibi

A tibi deus,& credidit cum hæc non uiderit,tu uides & negas. Ecce ille factum testamentum seruauit,tu apertum discindis. Tunc enim testamentum seruatum est,quādo auditum est: tunc apertum est,quando impletum est. Vsq; ad manus tuas seruatum est testamentum. Certe hæres uis esse. Nunquid sic tecum contendit cohæres tuus,ut dicat tibi,tolle istam partem,ego illam,aut tolle tu minorem,& ego maiorem? Non dicit, simul diuidamus, sed simul habeamus:hoc enim uoluit,qui testatus est. Aperi & lege:& clamans, ne intenderetur ego feci,ne intenderetur ego seruaui,ne intenderetur tu seruasti. Aperi & uide, quia unde intendereris,seruasti,quamuis te seruasse absit ut credam,quem uideo non seruare quod iubet.

Et ponam ad eos testamentum pacis,& exterminabo bestias malas à terra . Bestias, Cap.XIIII
hostes testamenti pacis. De illis bestijs dicitur in psalmo, Increpa feras calami. Quid est fe/ Ezech.34
ras calami? Bestias aduersarias sacræ scripturæ,quia calamo scriptæ sunt. Exterminabo be/ Psal.67
stias malas à terra,& habitabo in eremo in spe. Quid est in eremo? In solitudine. Quid est in solitudine? Intus in conscientia. Magna solitudo,qua non solum nullus hominum transit,sed nec uidet. Ibi habitemus in spe,quia nondum in re. Etenim totum quod foris est nostrum,fluctuat tempestatibus & tentationibus seculi. Est interior eremus,ibi interrogemus
fidem nostram, interrogemus si est charitas intus,uideamus si non labia sonant, sed & pe/ Matth.6
ctus cũ dicimus,Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, si uerum sonat,si uerum dicimus,ubi nemo hominũ uidet:ibi est eremus, ubi requiescimus in spe,quia transit hæc omnis tribulatio:& quæ spes erat,fiet res, & erit totum nostrum in requie,quia iam conspicui nobis erimus,& non erit ouis tanq̃ abscondita cogitatio,& non erit eremus cõscientia,quia omnes sibi noti erũt,& cogitationes suas ignotas non habebũt, cum uenerit dominus,& illuminauerit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis,& tũc laus erit unicuiq; à deo. Nũc uero uides duos homines in tribulatione,cor ipsorũ uidere nõ potes. Forte alius conscientia mordet,alius in cõscientia tanq̃ in eremo re
B quiescit,& habitabũt in eremo in spe,& somnũ habebũt,id est,requiẽ,tāq̃ alienatis sensibus ab om̃i strepitu seculi intus ibi reqescẽt in riuis. In ipsa intus eremo sunt riui quidã memoriæ manãtes,liquores diuinos scaturientes,ex mente scripturã tenentis & recolentis. Etenim quod legisti,quod audisti,si purum & liquidum & sanctum memoriæ mandaueris,cum cœperis in illa interiore eremo,id est,in bona conscientia requiescere,eliquatur de interioribus mentis tuæ,& manat quodammodo recordatio uerbi dei,& cum cæteris requiescis in spe, & dicis: Verum est,bene mihi est,ipsa est spes mea,hoc mihi promisit deus, non mentitur, securus sum. Et ista securitas somnus est in riuis. Et somnum habebunt in riuis, & dabo eis in circũitu collis mei benedictionem. Mons licet sit,collis licet sit in circũitu eius,bene sit nobis. Collis ipse Christus est. Sic enim ipse in medio nostrum,nos sumus in circũitu eius. Iam enim dudum dixerat:Dauid princeps in medio eorum. Et quia princeps,ideo collis, lenis, non arduus & difficilis ascendenti,sed si non de alto pedes ponat. Et dabo eis in circumitu collis mei benedictionem,& deferam imbrem in tempore suo,pluuiam uerbi dei. Est enim & imber malus,qui deijcit domum super arenam constitutam, cui magnum est ut resistat domus super petram fundata:tentationis enim imber est,ruinam quærens,non terram rigans. Non erit talis imber iste quem se dicit deferre dominus. Quid enim ait? Imbres benedictionis erunt. Suspectum te fecerat nominatus imber. Imbres erunt benedictionis, non tentationis. Imbres erunt benedictionis. Et uide quid profecit ille imber. Et ligna quæ in campo sunt dabunt fructum suum. In campo,in planicie quadam,non arduis, in facilitate quadam uitæ. Facilitatem quandam uitæ huius nihil in se habentem ardui,laboriosi, difficilis,campum dixit,qualis est uita fidelium multorum in ecclesia dei,habentium coniuges, fi/
lios,domos suas, uelut in campo sunt ligna, arduum nihil accendere ualuerunt:sed accipiāt imbrem,dabunt & hæc ligna fructum suum. Horum lignorum fructus est:Frange esurien Esa.58
ti panem tuum,& egenum sine tecto,induc in domum tuam. Talibus lignis dicebat Apo/ Philip.4
stolus,Non quia quæro datum,sed requiro fructum. Et ligna quæ in campo sunt dabunt

fructum suum,& si non habent maiorem,habēt tamen quendam suum.Et terra dabit ge- A
nerationem suam,tota terra,& inhabitabunt in terra sua.Iam campi,colles,montes dabūt generationes suas. Quid potest campus? Quid potest collis? Quid potest mons? Solus agricola agnoscatur,& habitabunt in terra sua in spe. Videtis quia ea promittit quæ hoc tempore donat nobis.Quàmdiu dicit in spe,adhuc in hoc tempore intelligo:cum enim per uenerimus ad promissa, iam non erit spes,sed res ipsa erit.

Cap.XV Et scient quoniam ego sum dominus in eo,cum confregero furcas iugi eorum. Furcas
Ezech.34 quibus premitur collum eorū.Dn̄e frange furcas eorū,quibus hæretici premunt colla infirmorum.Quid enim tam angustum & furca compressum,quàm,noli audire Christum, audi me? Remoue furcam,respirare permitte.Nescio quid dicas.Audio uocem pastoris mei per omnes gentes,incipientibus ab Hierusalem,sine me sequi pastorem.Quid premis? Tolle furcam de collo meo,tollam iugum leue domini mei.Hæc audit & premit. Domine non uult hæreticus furcam suspendere,tu furcam frange.Crux domini sursum leuat,furca hæretici deorsum premit.Sed confringentur in eo cum confregero furcas iugi eorum. Dominationem enim suam uolunt hominibus imponere,uolentes eos sub se esse, non sub deo. In eo cum confregero furcas iugi eorum,& eximam eos de manu eorum,qui eos in seruitutem re-
Ioan.8 digebant.Quid est,in seruitutem redigebant? Ad peccatum eos cogebant. Om̄is enim qui facit peccatum,seruus est peccati.Videte quid eis persuaserint fratres,ut dicant,Illi de nobis reddent rationem,nos oues sumus,quò duxerint sequimur.Ouis es,pastorem audi,non lupum.Et non erunt in uastationem gentibus.In omnibus enim gentibus nō desunt alij hic, alij ibi,non illi ibi qui hic,sed tamen nō desunt furcis prementes colla fideliū,nec hic nec ibi. Dissentiunt inter se,contra unitatem omnes consentiunt.Vnitas autem non dissentit à se, sed contra omnes dissentientes à se ubiq; pugnat,ubiq; laborat.Sed est requies in eremo. Et non erunt adhuc in uastationem gentibus,& bestiæ terræ iam nō comedent eos.Audien-
tes uocem pastoris seruentur à dentibus luporum,bestiæ illæ calami non comedent eos,uo- B
lentes ad sensum suum conuertere scripturas,ab apertis scripturis auertentes aures, uolentes se audiri,& scripturas non audire.Et bestiæ terræ non comedent eos,& inhabitabunt in spe.Videte quotiens ostendat,quia quod nunc promittit,hic promittit, de rebus loquitur quas adhuc hic exhibet.Et non erit qui eos terreat.Quomodo non erit qui eos terreat? Nō
Psal.55 erit prorsus.In domino confido,iam cum cœperit dicere homo,In domino laudabo sermonem,in deo laudabo uerbum:in deo speraui,non timebo quid faciat mihi homo:nō in me. Illi laudabant uerbum in se dicentes,Quod uobis dicimus,credite.Nos laudamus uerbum in domino dicentes,quod nobis dicitur à domino,credamus.Nō erit qui eos terreat.Et excitabo eis plantariū pacis,testamentum pacis.Plantariū pacis germinet quod plantat deus, & exterminetur quod seminauit hæreticus.Quod plantauit deus de se,de ecclesia sua: de se in cœlo,de ecclesia in terra: de se super omnes cœlos,de ecclesia per omnes terras,hoc plantauit deus.Veni autē huc,esto in parte Donati,in sola Africa ecclesia est.Nō plantauit deus, non agnosco plantam dei:eradicandum est quod loqueris,non rigandum.Et excitabo eis plantariū pacis,& iam non erunt qui exterminentur fame in terra.Vere fratres quia fames est,quærite & uidete quantam famē patiantur,& quod peius est,circum os habent escam, sed non manducant:prorsus quomodo ægri moriuntur sæpe fastidio,nō quia deest quod comedant,sed quia comedere nolunt & auersantur.Nam utiq; & scripturæ istæ loquuntur,
Psal.21 & hic utiq;,& ibi sonat psalmus,Cōmemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ,& adorabunt in conspectu eius uniuersæ patriæ gentium.Ecce esca posita est in uasculo.Si sanus esses & manducares,nunquid ibi remaneres? Et iam non erunt qui exterminentur fame in terra,& iam non portabunt maledictum gentibus.Vere fratres in tantū culmen in nomine Christi erecta est ecclesia,ut iam confundantur omnes maledici, nec audeant maledicere.Hoc solum illis remansit,quod contra nos dicant:quare inter uos non cōsentitis? Gentiles Pagani qui remanserunt non habentes quod dicant contra Christi nomen

C men,dissensionem Christianorum in Christianis obijciunt.Ergo quicũq; ab hæreticis tran
sierunt ad catholicam,non habebunt hoc opprobrium gentium,nec portabunt maledictũ
dissensionis,quia permanent in radice unitatis,in plantatione charitatis, non reportabunt
maledictum. Et scient quia ego sum dominus deus eorum,& ipsi populus Cap.XVI
meus domus Israël,dicit dominus deus.Ecce sunt oues,ecce est & uinea.Quomodo quum
de uinea loqueretur Esaias, arguens quandam uineam malam, ne diceret uitis,non intel- Esa.5
lexi,exposuit in fine dicens: Vinea autem domini sabaoth, domus Israël est:ne dicerent,
non nobis dictum est,sed uineæ nescio cui.Sic & hic,quum loquutus esset de ouibus, ad ex-
tremum ne quis dicat,forte sunt aliquæ oues dei nescio ubi,quas curat deus,&ego illas non
noui,quanquam absurdus est nimis humano sensui qui ista cogitauerit: tamen pastor ille
compatiens infirmis usq; ad tales cogitationes descendit,& quæ essent oues eius apertissi-
me exposuit.Et uos oues meæ,& oues gregis mei homines estis.Sed qui homines? Oẽs ho psal.39
mines? Non. Beatus enim cuius est dñs deus spes eius.Et q̃ bonus deus Israël rectis cor- Psal.72
de.Beatus uir cuius dñs deus est ipsius.Super omnes deus est:tamen nescio quomodo non
facile quisq; audet dicere:Deus meus,nisi qui in eũ credit,& qui eum diligit, ipse dicit,deus
meus:tuũ fecisti tibi,cuius es.Hoc amat ipse,prorsus dulcedine affectus tui,& secura,& præsi
denti dilectione dic, deus meus. Securus dicis,uerum dicis,quia tuus est,& nõ fecisti ut non
sit alterius.Non enim sic dicis,deus meus,quomodo,equus meus.Equus enim tuus est,non
alterius equus.Deus & tuus est,& eius qui sic dixerit,deus meus,quomodo tu dicis.Singuli
dicunt,deus meus & deus meus,ille omnium est, communiter omnibus se ad fruendũ præ-
bens,in omnibus integer:non enim qui dicunt, Deus meus,singuli diuidunt inter se. Si ser-
mo iste quem iacto lingua & sono constante litteris & syllabis,totus ad singulos peruenit,
nec diuidunt illum inter se qui audiunt, si sermo ad aures corporis corporaliter sonans, in
propinquo clarius,in longinquo languidius, ab omnibus tamen audientibus totus excipi-
D tur,non inter se syllabatim eum diuidentibus,sed ab omnibus totum accipientibus:quanto
magis ille deus ubiq; præsens,implens omnia,non propinqua clarius,& longinqua langui
dius,sed pertendens à fine usq; ad finẽ fortiter,& disponens omnia suauiter, æqualiter pos-
sidetur ab omnibus.Lux ista fratres mei certe corporea de cœlo fulget,oritur,occidit,circũit,
de loco in locum mutatur, tamen procedunt in ea & diriguntur oculi omnium, & omnium
oculi pariter eam possident,non eam diuidunt,nullus in ea diues limitẽ fixit,nec prior præ-
occupando ut uideret oculos pauperis,aut exclusit aut angustauit.Dicat pauper,Deus me-
us:dicat diues,Deus meus:minus ille habet,plus hic habet,sed argentum nõ deum,ut per-
ueniret ad deum. Zachæus diues dedit dimidiũ patrimonij sui ut perueniret. Petrus retia
& nauem dimisit ut perueniret.Vidua duo minuta dedit ut perueniret. Pauperior calicem
aquæ frigidæ porrexit ut perueniret,Penitus pauper & egenus solam bonam ualetudinem
tribuit.Diuersa dederunt,sed ad unum peruenerunt:quia non diuersa amauerũt.Sic & uos
homines oues dei, nolite perturbari tẽporalibus diuersitatibus uestris:quod alij in honore,
alij sine honore,alij cum pecunia,alij præter pecuniá,alij pulchri corpore,alij minus pulchri,
alij ætate fessi,alij iuuenes, alij pueri,alij uiri,alij fœminæ,deus omĩbus æqualiter adest.Ille
apud eum plus habet loci,qui plus attulerit,nõ argenti,sed fidei.Et uos,inquit,oues meæ &
uos greges mei homines estis,& ego deus uester,dicit dñs deus.O beatos uos tali possessio
ne,& tali possessore.Nã & possidet nos,ut possideamus illũ.Possidet nos,ut colat nos,pos-
sidemus illum ut colamus illũ.Sed nos tanq̃ deum colimus,ille colit tanq̃ agrum.Ille colit
nos ut fructum afferamus,nos eum colimus ut fructum demus.Totum ad nos recurrit, ille
nostri non eget.Dabo,inquit,tibi hæreditatem tuam,& possessionem tuam fines terræ.Ec-
ce possessio eius sumus.Dominus,inquit,pars hæreditatis meæ & calicis mei.Ecce possessio
nostra est,sed tamen qua distinctione:uos homines estis,ego dñs deus uester, dicit domi-
nus deus noster,Qui uiuit & regnat deus in secula seculorum. Amen.

Finis.

De symbolo uel regula fidei ad catechumenos, liber primus. C

Cap. I

ACCIPITE filij regulam fidei, quod symbolum dicitur, & cum acceperitis, in corde scribite, & quotidie dicite apud uos, antequam dormiatis, antequam procedatis, uestro symbolo uos munite. Symbolum nemo scribit ut legi possit, sed ad recensendum, ne forte deleat obliuio quod tradidit diligentia, sit uobis codex uestra memoria. Quod audituri estis, hoc credituri, & quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. Ait enim Apostolus,
Rom. 10 Corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hoc est enim symbolum quod retenturi estis & reddituri. Ista uerba quæ audistis per diuinas scripturas sparsa sunt, sed inde collecta & ad unum redacta, ne tardorum hominũ memoria laboraret, ut omnis homo possit dicere, possit tenere quod credit. Nũquid modo audistis, quia deus omĩpotẽs est? Sed incipitis eũ habere spiritũ, quãdo nati fueritis per ecclesiã matrẽ. Inde ergo iam accepistis, meditati estis, & meditati tenuistis ut dicatis: Credo in deum patrem omnipotentem. Deus omnipotens est, & cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri nõ potest, & quod ait Apostolus, negare seipsum nõ potest. Quoniã multa non potest & omnipotẽs est. Et ideo omĩpotẽs est, quia ista nõ potest: nam si mori posset, nõ esset omĩpotens, si mẽtiri, si falli, si fallere, si inique agere, nõ esset omĩpotens: quia si hoc in eo esset, nõ fuisset dignus qui esset omĩpotens. Prorsus omnipotẽs pater noster peccare nõ potest. Facit quicquid uult, ipsa est omĩpotentia, facit quicqd bene uult, quicquid iuste uult: quicqd autẽ malefit, nõ uult. Nemo resistit omnipotẽti, ut nõ qđ uult faciat. Ipse fecit cœlũ & terrã, mare & omĩa quæ in eis sunt, inuisibilia & uisibilia. Inuisibilia, sicut sunt in cœlis sedes, dñationes, principatus, potestates, archãgeli, angeli, si bene uixerimus ciues nostri. Fecit in cœlo uisibilia, solẽ, lunã, stellas. Suis animalibus terrestribus ordinauit terrã, impleuit aẽrẽ uolatilibus ter-
Gen. 1 ram ambulãtibus & serpentibus, mare natantibus, omnia impleuit suis creaturis ꝓprijs. Fecit & hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ suã in mente: ibi eñ est imago dei, ideo mens ipsa D
non potest cõprehendi nec à seipsa, ubi est imago dei. Ad hoc facti sumus ut creaturis cæteris dominemur, sed per peccatũ in primo homine lapsi sumus, & in mortis hæreditatẽ omẽs deuenimus. Facti sumus humiles mortales, impleti sumus timoribus, erroribus, hoc merito peccati, cum quo merito & reatu nascitur omnis homo. Ideo sicut uidistis hodie, sicut nostis & paruuli exufflantur & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominẽ, ut possideret homines. Nõ ergo creatura dei in infantibus exorcizatur aut exufflatur, sed ille sub quo sunt omnes qui cũ peccato nascũtur: est enim princeps peccatorũ. Ac per hoc propter unũ qui lapsus est, & omnes misit in mortẽ, missus est unus sine peccato, q
Cap. II omnes in se credẽtes perducat ad uitã, liberãs eos à peccato. Ideo credimus & in filiũ eius, id est, in dei patris omĩpotẽtis unicũ dñm nostrũ. Quãdo audis unicũ dei filium, agnosce deũ. Nõ enim filius dei unicus posset esse nõ deus. Quod est, hoc genuit, & si nõ est quem genuit. Si uerus est aũt filius, hoc est quod pater: si hoc nõ est quod pater, nõ est uerus filius. Mortales & terrenas creaturas attẽdite: quod est res quæq;, hoc generat, nõ generat homo bouem, non generat ouis canẽ, nec canis ouẽ. Quicquid est quod generat, id quod est generat. Tenete ergo fortiter, firmiter, fideliterq;: hoc genuit deus pater, quod est ipse omĩpotẽs. Creaturæ istæ mortales per corruptionẽ generãt. Nũquid sic deus generat? Mortalis natus id quod est generat, immortalis quod est generat, corruptibilis corruptibilẽ generat, incorruptibilis incorruptibilẽ, corruptibilis corruptibiliter, incorruptibilis incorruptibiliter, usq; adeo hoc quod est, ut unus unũ, ideo unicũ. Scitis quoniã cũ uobis prænunciarẽ symbolum sic dixi, & sic credere debetis, quia credimus in deũ patrẽ omnipotentẽ, & in Iesum Christũ filiũ eius unicum. Iamq; unicum crede omnipotentẽ: non enim deus pater facit quod uult, & deus filius non facit quod uult, una uoluntas est patris & filij, quia una natura: nec enim uoluntas filij potest à patris uoluntate aliquantulum segregari. Deus & deus, ambo unus deus: Omnipotens & omnipotens, ambo unus omnipotens. Non introducimus duos

C duos deos,quomodo quidam introducunt,& dicunt: Deus pater & deus filius, sed maior
deus pater,minor deus filius.Ambo quid? Duo dij? Erubescis dicere,erubesce credere.Do/
minus deus pater dicis,& dñs deus filius,& dicit ipse filius,Nemo potest duobus dominis Matth.6
seruire:in familia ipsius sic erimus,ut quomodo in domo magna, ubi est paterfamiliâs &
habet filium:dicamus & nos, dñs maior, dominus minor. Auersamini talem cogitationẽ:
si uobis talia feceritis in corde,idola ponitis in anima, unà prorsus repellite. Prius credite,
postea intelligite. Cui autem donat deus,ut cum crediderit cito intelligat,dei donum est,nõ
humana fragilitas. Tamen si nondum intelligitis,credite:Deus unus pater, deus Christus
filius dei,amboq; unus deus. Et quomodo ambo unus deus dicitur? Quomodo miraris
in actibus apostolorum,Et erat,inquit,credentium,anima una & cor unum? Multæ ani/ Act.4
mæ erant,fides easdem unam fecerat:tot milia animarum erãt,amauerũt se,& multæ sunt
una:amauerunt deum in igne charitatis, & ex multitudine ad pulchritudinis unitatem ue/
nerunt. Si tam multas animas fecit animã unam charitas,qualis charitas est apud deum,
ubi summa bonitas & integra æqualitas? Si in terris & in hominibus potuit esse tanta cha
ritas,ut de tot animabus faceret unam animam,ubi semper inseparabilis fuit pater à filio,
filius à patre,potuerint ambo esse nisi deus unus. Sed illæ animæ,& multæ animæ dici po/
tuerunt & anima una,deus aũt ubi est ineffabilis & summa coniunctio,unus deus dici po/
test,nõ dij duo. Facit quod uult pater,facit quod uult filius. Nolite putare omnipotentẽ pa
trem & non omnipotentem filium, error est,delete hoc in uobis, non hæreat in memoria
uestra,non bibatur in fide uestra, & si forte aliquis uestrum biberit,uomat. Omnipotens
est pater,omnipotens filius. Si omnipotens non genuit omnipotentem,non uerum filium
genuit. Quid enim dicimus fratres? Si pater maior minorem filium genuit, quid enim di/
xi genuit? Homo enim maior generat filium minorem,uerum est,sed quia senescit ille, cre/
scit iste,& ad formã patris sui,uel crescendo peruenit. Filius dei non crescit, quia nec potest
D deus senescere,perfectus natus est. Perfectus quidem natus,si non crescit, & minor non re/
mansit,æqualis est. Nam ut sciatis omnipotentem de omnipotente natum, ipsum audite
qui ueritas est:de se quid dicat ueritas,hoc est,uerum, quod agit ueritas. Quid agit filius,
qui est ueritas? Quæcunque pater facit,hæc & filius similiter facit. Omnipotens est filius, Ioan.5
omnia faciendo quæ uoluerit:nam si facit aliqua pater,quæ non facit filius, falsum dixit fi/
lius:quæcunque pater facit,hæc & filius facit similiter. Sed quia uerum dixit filius: credite
quæcunque pater facit,hæc & filius facit similiter, & credidistis in filium omnipotentem.
Quod uerbum & si in symbolo non dixistis,tamen hoc est quod expressistis, quando uni/
cum ipsum deum credidistis. Habet aliquid pater quod non habet filius? Hoc Ariani hære
tici blasphemi dicunt,non ego. Sed ego quid dico? Si habet aliquid pater quod non ha/
bet filius,mentitur filius qui dicit,Omnia quæ habet pater,mea sunt. Multa & innumera/ Ioan.16
bilia sunt testimonia quibus probatur,quia filius,uerus dei patris est filius, & pater deus
genuit filium deum, & pater & filius unus est deus.

Sed iste filius unicus dei patris omĩpotẽtis uideamus quid fecit propter nos,quid pas/ Cap.III
sus est propter nos, natus est de spiritu sancto & Maria uirgine. Ille deus tantus æqualis
patri natus de spiritu sancto & uirgine Maria,humilis unde sanaret superbos, exaltauit se
homo & cecidit,humiliauit se deus & erexit. Humilitas Christi quid est? Manum deus
homini iacenti porrexit:nos cecidimus,ille descendit:nos gemebamus,ille se inclinauit: præ/
uideamus & surgamus,ut non in pœnam cadamus. Ergo inclinatio ipsius hæc est. Natus
est de spiritu sancto & uirgine Maria:& ipsa humana natiuitas, humilis & excelsa. Vnde
humilis? Quia homo natus est ex hominibus. Vnde excelsa? Quia de uirgine uirgo
concepit, uirgo peperit, & post partum uirgo permansit. Quid deinde? Sub Pontio
Pilato, qui præsidem agebat, & iudex erat ipse Pontius Pilatus, quando passus est
Christus, iudicis nomine signata sunt tempora, quando passus est, sub Pontio Pilato,
quando passus est, crucifixus, mortuus & sepultus. Quis, quid, pro quibus? Quis?
Filius

Filius dei unicus dominus noster. Quid? Crucifixus, mortuus, & sepultus. Pro quibus? Pro impijs & peccatoribus. Magna dignatio, magna gratia. Quid retribuā domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Natus est ante omnia tempora, natus ante oĩa secula. Natus ante quid, ubi non est ante? Prorsus nolite cogitare aliquod tempus ante natiuitatem Christi, qua natus est de patre: de ipsa natiuitate loquor, qua est filius dei omnipotentis unicus dominus noster, de ipsa prius loquor. Nolite cogitare in hac natiuitate initium temporis, nolite cogitare ullum spacium æternitatis, quādo erat pater & nō erat filius. Et quid est, ex quo, ubi non est initium? Ergo semper pater sine initio, semper filius sine initio. Et quomodo, inquies, natus est, si non habet initium? De æterno coæternus. Nunq̃ fuit pater & nō erat filius, & tamen filius à patre est genitus. Vnde datur qualiscũq; similitudo? In rebus terrenis sumus, in creatura uisibili sumus: det mihi similitudinē terra, nō dat: det mihi aliquam similitudinē undarum elementũ, nō habet unde: det mihi similitudinē aliquod animal, nec hoc potest. Animal quidem generat, & quod generat, & quod generatur, sed prior est pater, & postea nascitur filius. Inueniamus coæuam, & credamus coæternam. Si potuerimus inuenire patrē coæuum filio suo, & filiũ coæuum patri suo, credamus deũ patrē coæuum filio suo, & filiũ deum coæternũ patri suo. In terra possumus inuenire aliquā coæuam, nō possumus inuenire aliquā coæternam. Intendamus coæuam, & credamus coæternam. Intentos faciet forte aliquis & dicet: Quando potest inueniri pater coæuus filio suo, aut coæuus filius patri suo? Vt generet pater, antecedit ætate: ut nascatur filius, sequitur ætate, sed hic coæuus pater filio, uel filius patri quomodo potest esse? Occurrat uobis ignis pater, splendor filius: ecce inuenimus coæuos. Ex quo ignis esse cœpit, continuo splendorem gignit, nec ignis ante splendorem, nec splendor post ignem. Et si interrogemus, quis quem generat, ignis splendorē, aut splendor ignē, cōtinuo uobis occurrit sensu naturali prudētia insita mentibus uestris: oēs clamatis, ignis splendorē, nō splendor ignē. Ecce pater incipiens, ecce filius simul, nec antecedens, nec sequens. Ecce ergo pater incipiens, ecce filius simul incipiens. Si ostēdi uobis patrē incipientē, & filiũ simul incipientē, credite patrē non incipientē, & cum illo filiũ nec ipsum incipientē, illum æternũ, illum coæternũ. Si proficitis, intelligetis, date operam ꝓficere, nasci habetis, sed & crescere debetis, quia nemo incipit à perfecto. Dei filio licuit nasci perfectũ, quia natus est sine tempore, coæternus patri, antecedens omnia, non ætate, sed æternitate. Iste ergo natus patri coæternus, de qua generatione dicit propheta, Generationē eius quis enarrabit? Natus patris sine tempore, natus ex uirgine est in plenitudine tēporis, istam natiuitatē antecesserant tēpora, opportunitate tēporis, quādo uoluit, quādo sciebat tũc natus est: non enim nolēs natus est. Nemo nostrũ quia uult nascit̄, & nemo nostrũ quādo uult morit̄. Ille quādo uoluit natus est, qñ uoluit mortuus est, quomodo uoluit natus est de uirgine, quomodo uoluit mortuus est in cruce. Quicq̃d uoluit fecit, quia sic erat homo, ut lateret deus, susceptor deus, susceptus homo, unus Christus deus & homo. De cruce ipsius quid loquar, q̃d dicam? Extremum genus mortis elegit, ne aliquod genus mortis eius martyres formidarēt. Doctrinam ostendit in homine, exemplũ patientiæ demonstrauit in cruce: ibi opus, quia crucifixus: exēplum operis, crux: præmium operis, resurrectio. Ostendit nobis in cruce quid tolerare, ostendit in resurrectione quid sperare debeamus. Prorsus tanq̃ agonotheta summus dixit, fac & tolle, fac opus & accipe præmium, certa in agone, & coronaberis. Quod est opus obedientiæ, quod est præmium? Resurrectio sine morte. Quare addidi, sine morte? Quia resurrexit Lazarus & mortuus est, resurrexit Christus, iam non moritur, mors ei ultra non dominabitur. Scriptura dicit, Patientiam Iob audistis, & finē dñi uidistis. Iob quanta pertulerit, legitur & horretur, expauescitur, cōtremiscitur. Et quid recepit? Dupla q̃ perdiderat. Ergo ne homo propter præmia tēporalia uelit habere patientiam, & dicat, si tolero damnum, reddet mihi deus filios duplos: Iob omnia dupla recepit, & tot filios genuit, quot extulerat. Non ergo dupla sunt? Prorsus dupla sunt, quia & illi uiuebant. Ne quis dicat, ferā mala & reddet mihi deus quemadmodũ reddidit Iob, ut iam nō sit patientia, sed auaricia: nam

Marginalia: C (beside line 1); D (beside "incipientē, & filiũ simul"); Esa. 53 (beside "go natus patri coæternus"); Rom. 6 (beside "Quia resurrexit Lazarus"); Iaco. 5 (beside "non dominabitur")

C nam si patientiam ille sanctus nō haberet, nec ea quæ cōtingebāt fortiter sustineret, testimo
nium quod ei dñs reddidit unde haberet? Aduertisti, ait dñs, puerū meū Iob, non enim est Iob.1
illi similis quisq; in terris, homo sine querela, uerus dei cultor. Quale fratres testimoniū hic
sanctus uir à dño meruit? Et tamen eū sua persuasione mala mulier decipere uoluit, habēs
& hæc figuram illius serpentis, qui sicut in paradiso decepit hominē primum factum à deo,
ideo etiā blasphemiā suggerendo putauit posse decipere placentē hominē deo. Quāta pas-
sus est fratres? Quis potest tanta pati in re sua, in domo sua, in filijs suis, in carne sua, in ipsa
quæ remanserat tentatrice uxore sua? Sed etiā ipsam quæ remanserat, olim auferret, nisi ad
iutricē sibi seruasset, quia primū hominē per Euam debellauerat, Euam seruauerat. Quan-
ta ergo passus est, perdidit omnia quæ habebat, domus ipsius cecidit, utiná sola, oppressit
& filios. Et quia in illo patientia magnū locū tenuerat, quid responderit, illum audite, Dñs
dedit & dñs abstulit, sicut dño placuit ita factum est, sit nomen dñi benedictū. Abstulit qui
dedit, nūq; perijt qui dedit: tanq; diceret, abstulit omia, auferat omia, nudū dimittat me, &
seruet mihi se. Quid em mihi deerit, si deū habuero? Aut quid mihi alia prosunt, si deū nō
habuero? Accessū est ad carnē, pcussus est uulnere à capite usq; ad pedes, sanie diffluebat,
uermibus scatebat, & se in deo suo immobilē demōstrabat atq; figebat. Voluit illic mulier, Iob 2
diaboli adiutrix, non mariti consolatrix, persuadere blasphemiam. Quamdiu, inquit, ista &
ista pateris? Dic aliquid uerbum in domino, & morere. Ergo quia humiliatus erat, exaltan-
dus erat, & fecit hoc dominus ut ostenderet hominibus: nam ipsi seruo suo in cœlo maiora
seruauit. Ergo humiliatum Iob exaltauit, elatum diabolum humiliauit, quia hūc humiliat,
& hunc exaltat. Ne quis autem fratres charissimi quando aliquas eiusmodi patitur tribula
tiones hic expectet mercedem, uerbi gratia, si damna aliqua patiatur, ne forte eo animo di-
cat: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domi
ni benedictum, ut duplum accipiat. Patientia deum laudat, non auaricia. Si ea quæ perdidi-
D sti, dupla quæris recipere, & ideo deū laudas, de cupiditate laudas, nō de charitate. Non tibi
occurrat ipsius sancti uiri exēplum, fallis te. Quādo Iob omnia tolerabat, dupla non spera-
bat, & in prima eius cōfessione quādo damna pertulit, & filios extulit, & in secunda cū iam
tormenta uulnerum pateretur in carne, potest aduerti quod dico. Prioris eius confessionis
hæc uerba sunt, Dominus dedit, dñs abstulit, sicut dño placuit, ita factum est: sit nomē dñi
benedictū. Poterat dicere, dñs dedit, dñs abstulit: potest iterū dare qui abstulit, potest plura
reuocare q; tulit: nō hoc dixit, sed sicut domino placuit, inquit, ita factum est, quia ei placet,
placeat mihi. Quod placuit bono domino, non displiceat subdito seruo: quod placuit medi
co, non displiceat ægroto. Audi ipsius aliam confessionē: Locuta es, inquit uxori suæ, tanq; Iob. 2
una ex insipientibus mulieribus: si bona percepimus de manu dñi, mala quare non sustine-
bimus? Nō addidit, quod si diceret, uerū diceret, potēs est dñs & meā carnē in pristinū reuo
care, & quod nobis abstulit multiplicare: ne ista spe illa tolerasse uideretur. Ista non dixit,
ista nō sperauit. Sed ut nos doceremur, nō speranti dñs præstitit, quo nos doceremur, quia
deus illi affuit, quia si & illa illi non redderet, occultam coronam eius uidere minime potera
mus. Et ideo quid ait scriptura diuina exhortando ad patientiā & spem futurorū, non mer Iaco.5
cedem præsentium? Patientiam Iob audistis, & finē dñi uidistis. Quare patientiam Iob, &
finem ipsius dñi uidistis? Fauces si aperires, ad dupla diceres, deo gratias, sustineam, duplū
recipio, sicut Iob, patientiam Iob, finem domini. Patientiam Iob nouimus, & finem domi- psal.21
ni nouimus. Quem finē domini? Deus deus meus, ut quid me dereliquisti? Verba sunt dñi
pendentis in ligno: quasi reliquit illum ad præsentē felicitatem, sed non eum reliquit ad æter
nam immortalitatem. Ibi est finis dñi, tenent Iudæi, insultant Iudæi, ligant Iudæi, spinis
coronant, sputis dehonestant, flagellant, opprobrijs obruunt, ligno suspendunt, lancea fo-
diunt, postremo sepeliunt, quasi relictus est. Sed quibus? Illis insultantibus. Ideo ergo ha-
beto patientiam, ut resurgas & nō moriaris, id est, nunq; moriaris, sicut Christus. Sic enim
legimus, Christus surgens ex mortuis, iam non moritur.

Ascendit

Cap.IIII Ascendit in cœlum, credite. Sedet ad dexteram patris, credite. Sedere, intelligite, habitare, quomodo dicimus de quocunque homine: In illa patria sedit per tres annos. Dicit illud & scriptura, sedisse quendam in ciuitate tantum tempus. Nunquid sedit, & nunquam surrexit? Ideo hominum habitationes sedes dicuntur, ubi habitantur sedes nũquid semper sedetur, non surgitur, non ambulatur, non iacetur? & tamen sedes uocantur. Sic ergo credite, habitare Christum in dextera dei patris ubi est. Ne dicat uobis cor uestrum, quid agit? Nolite quærere quod non licet inuenire, ibi est, sufficit uobis. Beatus est, & à beatitudine, quæ dextera patris uocatur, ipsius beatitudinis nomen est dextera patris. Nam si carnaliter acceperimus, quia sedet ad dexteram patris, ille erit ad sinistram, nunquid fas est ut sic illos componamus, filium ad dexteram, patrẽ ad sinistram? Ibi omnis dextera est, quia ibi nulla est miseria. Inde uenturus iudicare uiuos & mortuos. Viuos, qui superfuerint, mortuos, qui præcesserunt. Potest & sic intelligi, uiuos, iustos: mortuos, iniustos. Vtrosque em̃ iudicat sua cuique
Matth.25 retribuens, iustis dicturus in iudicio. Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, quod uobis paratum est ab initio mundi. Ad hoc uos parate, hæc sperate, propterea uiuite, propterea credite, propterea baptizamini, ut possit uobis dici, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est à constitutione mũdi. Sinistris quid? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sic iudicabuntur à Christo uiui & mortui. Dicta est prima sine tempore natiuitas Christi. Dicta est alia in plenitudine temporis de uirgine natiuitas Christi: dicta est passio Christi, dictum est iudicium Christi. Totum dictum est quod dicendum erat de Christo filio dei unico domino nostro, sed nondum per-
Cap.V fecta est trinitas. Sequitur in symbolo: & in spiritum sanctũ, ita trinitas unus deus, una natura, una substantia, una potentia, summa æqualitas, nulla diuisio, nulla diuersitas, perpetua charitas. Vultis nosse quid est deus spiritus sanctus? Baptizamini, & templũ
1.Cor.6 eius eritis. Apostolus dicit, Nescitis quia corpora uestra templum sunt spiritus sancti qui in uobis est, quem habetis à deo? Templum habet deus: nam & Salomon rex & propheta iussus est ædificare templum deo. Si ædificaret templum soli, aut lunæ, aut stellæ alicui, aut alicui angelo, nónne damnaret illum deus? Quia ergo templum ædificauit deo, ostendit se colere deum. Et unde ædificauit de lignis & lapidibus, quia dignatus est deus facere sibi seruum suum domum in terra, ubi rogaretur, ubi moraretur. Vnde dicit beatus Stephanus,
Act.7 Salomon ædificauit illi domum, sed altissimus non in manufactis templis inhabitat. Si ergo corpora nostra templũ sunt spiritus sancti, qualis deus est qui ædificauit templum spiritui sancto? Sed deus. Si enim templũ spiritus sancti sunt corpora nostra, ille spiritui sancto
1.Cor.12 ædificauit templũ qui & corpora nostra. Attendite Apostolum dicẽtem, Deus temperauit corpus ei cui deerat, maiorem honorem dans, cum loqueretur de diuersis membris, ut non essent scissuræ in corpore. Deus creauit corpus nostrum, herbam quis creauit? Vnde probe-
Matth.6 mus, quia herbam deus creat, qui uestit, ipse creat. Euangelium lege, Si ergo fœnum agri, ait, quod hodie est, & cras in clibanũ mittit, deus sic uestit: ille ergo creat qui uestit. Et Apo-
1.Cor.15 stolus, Stulte quod seminas non uiuificatur, nisi moriať. Et quod seminas, nõ corpus quod futurũ est seminas, sed nudũ granũ, ut forte triticum, aut alicuius cæterorum. Deus autẽ illi dat corpus quomodo uoluerit, & unicuique seminum proprium corpus. Si ergo deus corpora nostra ædificat, si deus membra nostra ædificat, & corpora nostra sunt templum spiritus sancti, nolite dubitare, deum esse spiritum sanctum, & nolite addere quasi tertium deũ, quia pater & filius & spiritus sanctus unus est deus. Sic credite. Sequitur post trinitatis cõ-
1.Cor.3 mendationem, sancta ecclesia. Demonstratus est deus & templum ipsius. Templum enim dei sanctum est, ait Apostolus, quod estis uos. Ipsa est ecclesia sancta, ecclesia una, ecclesia uera, ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans, pugnare potest, ex pugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de uite præcisa, ipsa autem manet in radice sua, in uite sua, in charitate sua, portæ inferorum non uincent eam.
Cap.VI Remissionem peccatorum. Habetis symbolum perfecte in uobis, quando baptizami-

ni. Ne-

A ni.Nemo dicat, illud feci,forte mihi non dimittitur. Quia fecisti,quantum fecisti,dic imma/
ne aliquid quod commisisti,graue,horrendum,quod etiam cogitare horres,quicquid uis fe/
ceris,nunquid Christum occidisti? Nō est isto facto aliquid peius, quia & Christo nihil est
melius.Quantum nefas est occidere Christum,Iudæi tamen eum occiderunt,& multi in eū
postea crediderunt,& biberunt sanguinem, dimissum est illis peccatum quod commiserūt.
Cum baptizati fueritis,tenete uitam bonam in præceptis dei, ut baptismū custodiatis usq;
in finem. Nō uobis dico,quia sine peccato hic uiuetis,sed sunt uenialia, sine quibus uita ista
non est.Propter omnia peccata baptismus inuentus est : propter leuia,sine quibus esse non
possumus,oratio inuenta,Quid habet oratio? Dimitte nobis debita nostra sicut & nos di/ *Matth. 6*
mittimus debitoribus nostris. Semel abluimur baptismate,quotidie abluemur oratione.
Sed nolite illa committere,pro quibus necesse est ut à Christi corpore separemur, quod ab/
sit à uobis. Illi enim quos uidetis agere pœnitentiam,scelera commiserunt,aut adulteria,aut
aliqua facta immania , inde agunt pœnitentiam : nam si leuia peccata ipsorum essent, hæc
quotidiana oratio delendo sufficeret. Ergo tribus modis dimittuntur peccata, in ecclesia,in
baptismate,in oratione,in humilitate maioris pœnitentiæ,tamen deus non dimittit pecca/
ta,nisi baptizatis. Ipsa peccata quæ primum dimittit,nisi baptizatis dimittit, quando bapti
zantur . Peccata quæ postea orantibus dimittuntur, Nam quomodo dicunt, Pater no/
ster,qui nōdum nati sunt ? Et pœnitentibus,quibus dimittit,baptizatis dimittit? Catechu/
meni ꝗ̃diu sunt,super illos sunt peccata eorum. Si catechumeni,quāto magis Pagani,quan
to magis hæretici. Sed hæretici baptismum non mutamus. Quare? Quia sic habent baptis/
mum , quomodo desertor habet caracterem : ita & isti habent baptismum : habent , sed
unde damnentur,non unde coronentur .Et tamen si desertor ipse correctus incipiat milita/
re , nunquid audet quisquam ei caracterem mutare ? Credimus etiam resurrectionem car/
nis quæ præcessit in capite.Caput ecclesiæ Christus,ecclesia corpus Christi. Caput nostrum
B surrexit,ascēdit in cœlum,ubi caput,illic & membra. Quomodo carnis resurrectionem? Ne
forte putet aliquis quomodo Lazari,ut scias non sic esse,additum est,in uitam æternam.Re
generet uos deus, conseruet & tueatur uos deus,in se, qui est ipsa uita æterna,perducat uos
deus. Amen.

Libri primi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

De symbolo ad catechumenos Liber alter.

ACRAMENTORVM rationem, siue transactæ noctis,siue præsen/ *Cap. I*
tis sancti symboli exponendam suscepimus sanctitati uestræ,donante *Iacobi 1*
illo qui dat omnibus affluenter , & non improperat,Diues est enim in
omnibus qui inuocant illum. Ipse quippe potest adiuuare intentionem
nostram,acceptabilem pro nobis faciens orationem uestram. Accipite
itaq; uos qui fidem desideratis uerbum dei, tanquam competentem ci/
bum,ex quo uobis dominus operetur incrementum . Nondum quidem adhuc per sacrum
baptismum renati estis, sed per crucis signum in utero sanctæ matris ecclesiæ iam concepti
estis. Agat itaq; hæc mater cōgruis alimentis prius pascere quos portat, ut post partum læ/
tetur se tales suscepisse quos spiritaliter nutriat. Quid est dilectissimi quod in uobis celebra
tum est? Quid est quod hac nocte circa uos actū est , quod præteritis noctibus actum non
est,ut ex locis secretis singulis produceremini in conspectu totius ecclesiæ , ibiq; ceruice hu/
miliata quæ male fuerat antea exaltata , in humilitate pedum cilicio substrato in uobis cele
braretur examen,atq; ex uobis extirparetur diabolus superbus , dum super uos inuocatus
est humilis altissimus Christus? Omnes itaq; humiles eratis,humiliterq; petebatis,orādo,
psallendo atq; dicendo ,Proba me deus & scito cor meum. Probauit,examinauit corda ser/ *Psal. 138*

uorum suorum, suo timore tetigit, diabolũ sua uirtute fugauit, atq; ab eius dominio suam familiã liberauit. Nõ aliter hic actus est pauper, aliter diues, aliter dominus, aliter seruus, quia unus est omnibus introitus ad uitam. Et si sic ad hanc fragilem atq; caducam, quanto magis ad illam immortalem atq; sempiternam. Purgata itaq; familia redẽptoris, posteaquam cantauit canticum salutis, accepit symboli remedium contra serpentis uenenum, ut si quando uoluerit aduersarius diabolus insidiari, nouerit redemptus cum symboli sacramento & crucis uexillo ei debere occurri, ut talibus armis indutus facile uincat Christianus, de cuius oppressione male antea triũphauerat nequissimus diabolus. Ex qua re nobis factus est aduersarius diabolus, nisi ex hac, quia uidet liberos quos tenebat ante captiuos, quia uidet sanos quos suis iaculis prostrauerat uulneratos, qa uidet uestiri denuo immortalitate quos nudauerat propinãdo iniquitatem, quia muscipula eius comminuta est, & nos eruti sumus? Adiutorium nostrum in nomine domini. Si adiutorium nostrum in nomine eius est, renũciemus diabolo, pompis & angelis eius. Hoc audistis, hoc & uos professi estis renũciare uos diabolo, pompis & angelis eius. Videte dilectissimi, quia hanc professionem uestram in curiam profertis angelicam, nomina profitentium in libro excipiuntur uitæ, non à quolibet homine, sed à superiore cœlitus potestate. Optimi iam tyrones dei, fortes milites Christi, dum arma sacramentorum suscipitis, pugnam aduersus diabolum indicitis, dum eius operibus renunciatis, uehementius in uos eius furias prouocatis. Sed nõ metuat miles Christi, induemini enim ipsum Christum, ut per eum uelociter superetis aduersarium diabolum. Quibus armis pugnat ille? Illecebrosis & subdolis. Duo sunt genera armorum eius ualde fortia, contra quæ uigilanter ac fortiter stare debet omnis miles Christi, qui triumphare cupit & superare uirtutem diaboli. Quæ sunt ista duo genera armorum? Voluptas & timor. Alios enim uoluptate capit, alios timore frangit. Confirmetur & nostra acies, proferantur arma spiritalia contra timorem diaboli, assit timor domini castus, permanens in seculum seculi. Contra uoluptatem turpissimæ delectationis non desit fides orationis. Et quid metuit D
Psal. 117 Christianus, quando admonetur sic orare, sic præsumere, sic fidere, ut dicat, Dominus mihi adiutor est, & ego despiciam inimicos meos? Plures tamen noueritis dilectissimi capere aduersarium per uoluptatem quàm per timorem. Nam quare quotidie muscipulam spectaculorum, insaniam studiorum ac turpium uoluptatum proponit, nisi ut his delectationibus capiat quos amiserat, ac lætetur denuo se inuenisse quos perdiderat?

Cap. 11 Quid nobis opus est ire per multa? Breuiter admonendi estis quid spernere, & quid diligere debeatis. Fugite dilectissimi spectacula, fugite caueas turpissimas diaboli, ne uos uincula teneant maligni. Sed si oblectandus est animus, & spectare delectat, exhibet uobis sancta mater ecclesia ueneranda, hæc salubria spectacula, quæ & mentes uestras oblectent sua delectatione, & in uobis non corrumpant, sed custodiant fidem. Amator es quispiam circi? Quid delectat in circo? Aurigas uidere certantes, populos insana furia anhelãtes, quẽlibet celerem præcedentem, aduersarij sui equum frangentem. Ista est omnis delectatio, clamare, quia uicit quẽ diabolus uicit, exultare & insultare, quòd aduersa pars perdiderit equũ, cum is qui tali spectaculo delectatur, iam perdiderat animum. Vide econtra nostra sancta,
Act. 3 sana, suauissima spectacula. Intuere in libro Actuũ apostolorum, claudum ex utero matris nunquam ambulantem, quem Petrus fecit currentem: uide subito sanum quem antea intuebaris infirmum, & si in te est sanitas mentis, si in te fulget ratio æquitatis ac delectatio salutis, uide quid debeas expectare, uide ubi debeas exclamare: illic ubi equi sani frangũtur, an hic ubi homines fracti saluantur? Sed si te pompa illa, figura ea equorum, cõpositio curruum, ornatus & aurigæ superstantis equos regentis, uincere cupientis: si hæc te, ut dixi, põpa delectat, nec hanc tibi denegauit, qui pompis diaboli renunciare præcepit: habemus &
4. Reg. 2 nos spiritalem nostrum aurigam sanctum prophetam Heliam, qui quadrigæ igneæ superimpositus, tantum concurrit, ut metas prenderet cœli. Et si aduersarios quos & uera uirtus uicit, & quos ille uolando transijt, atq; ex quorum uictoria palmam supernæ cœlestis ac-

cepit

A cepit, uidere desideras: currus Pharaonis & omnem uirtutē eius proiecit in mare. Alius for-
tassis theatri amator admonendus sit, quid fugiat, & quid delectetur, ac sic uoluntatem spe-
ctandi non perdat, sed mutet in theatris labes morum, discere turpia, audire inhonesta, ui-
dere pnīciosa. Sed adiuuante domino ea ex cordibus uestris fortiter repellamus, singula sin-
gulis comparemus. Illic intuentur spectatores propositum nescio quem confictum deū Io-
uem, & adulterantem, & tonantem: hic respiciemus uerum deum Christum, castitatem do-
centem, immundiciam destruentem, salubria prædicantem. Illic fingitur quòd idem Iouis
in Iunone habeat sororem & coniugem: hic prædicamus sanctam Mariam matrem si-
mul & uirginem. Illic stupor ingeritur uisui, ex usu hominem in fune ambulantem: hic ma-
gnum miraculum, Petrum mare pedibus transeuntem. Illic per inimicam turpitudinem ca-
stitas uiolatur: hic per castam Susannam castumq; Ioseph libido comprimitur, mors con-
temnitur, deus amatur, castitas exaltatur. Chorus illic & cantio Pātomimi illicita indicitur,
sed expugnat sanum affectum: & quid tale nostro cantico comparādum sit, in quo dicit qui Psal. 118
amat & cantat, Narrauerunt mihi peccatores delectationes suas, sed non ita ut lex tua do-
mine, Omnia mandata tua ueritas? Nam illic uniuersa fingit uanitas. Scādalistarum quis
illic forte peritiam admiretur, uidere paruulos in aëra ludentes, diuersas historias exhibētes,
sed uidete nostrorum lusus infantū. In utero Rebeccæ duo certant infantes procedente ma-
iore, minoris manu, emissa ex utero planta maioris apprehensa est. In quorum certamine
magni sacramenti figura monstrata est, ut minor supplantaret maiorem, eiq; postmodum
primatum atq; benedictionem auferret. In quibus paruulis quasi ludentibus & sacramen-
tum, ut dixi, magnum exhibentibus, & reprobi in Esau demonstrantur Iudæi, & prædesti-
nati in Iacob apparent Christiani. Ille enim Iacob unus paruulus sic garriens multos in se
prædestinatos etiam paruulos demonstrabat. Infantes qui ex utero matris suscipiunt mani
bus fidelium, nec eos sic excutiunt, ut in aëra pendeant, sed ut renati in cœlo uiuant. His igit
B oblectamentis mens delectetur, pascatur anima Christiana, hanc sobrietatem retinens mē-
tis, fugiat ebrietatem diaboli. Nec amphitheatri certamina seducāt aut pertrahant Christia
num, ad quod quidem tāto auidius curritur, quanto tardius exhibetur. Sed etiam ibi quid
non periculosum ingeritur aspectibus, quid non cruentū, ubi, ut ait beatissimus Cyprianus,
uoluntas noxia ad feras homines nullo crimine dānat? Non ergo uos dilectissimi illud spe-
ctaculum crudele inuitet intueri, nouem ursis duos altercantes uenatores, sed delectet uide-
re unum nostrum Danielem orādo superantem septem leones. Discerne spiritalis amator
certamina, uide duos noxios uoluptate, uide unum innocentem ac plenū fide: uide illos pro Psal. 73
præmio terreno suas animas bestijs obtulisse: uide istū in oratione clamantem, Ne tradi-
deris bestijs animas confitentes tibi. In illo spectaculo contristat̄ æditor, si uenator euadat
illæsus, qui ei plures bestias interemit: in isto nostro, sine ferro pugnat̄, nec Daniel læditur,
nec fera occiditur, & sic uincitur, ut rex miretur atq; mutetur, & populi pertimescant, & inimi-
ci dispereant. Admirabile spectaculum nostrum, planè admirabile, in quo deus adiuuat, fi-
des uires impetrat, innocentia pugnat, sanctitas uincit, præmium consequitur tale, quod &
ille qui uicerit accipiat, & qui donauerit nihil amittat. Ista spiritalia munera concupiscite, ad
hæc intuenda & cum omni securitate expectanda, alacriter ad ecclesiam conuenite, ab omni
cupiditate carnali propositum cordis reuocate, omnem sollicitudinem uestram deo guber-
nandā committite, ut aduersarius reuereatur, nihil in uobis inueniens suum, uosq; illum re-
pudiātes, eiusq; pompis renunciantes, posteaquam ab eius insidijs uestra fuerit eruta liber-
tas, ne uos inueniat uacuos ille nefarius, quem nouimus etiam non suos temere cupientem. Cap. III

Fideliter credite in deum patrem omnipotentem. Omnipotentem deum credimus,
qui omnia faciens factus non est, & ideo omnipotens est, quia de nihilo fecit quæcunq; fe-
cit. Non enim eum aliqua materies adiuuit, ex qua demonstraret artis suæ potentiam, sed
ex nihilo, ut dixi, cūcta creauit. Hoc est enim esse omnipotenté, ut nō solum fabrica ipsa, sed
etiam materies ab illo inueniatur esse, qui non habuit initium, ut esset & is qui sempiternus

 est,

est, crearet nõ id quod ipse esset, sed ab illo ut essent, iã accepisse. Omne enim quod est, ab illo est: ipse autem à seipso est qui non ab aliquo factus est. Fecit ergo facta non factus, creauit creaturam non creatus, qui etiam ipsi creaturæ conuenientibus gradibus per diuersas ordinationes constituit potestates. Potest quippe secundum datam potestatem quilibet angelus uel homo dici potẽs, sed nunquid potest dici omnipotens? Potest dici rex uel imperator, quòd multa quæ uelit possit, non tamen eum qui sanum sapit audebit dicere omnipotentem, nam si uoluerit eum adulando ita laudare, incipit & illum & seipsum fallendo decipere. Quomodo enim audebit dicere omnipotentem, quem uidet multum uelle uiuere & uitam succedente morte finire? Si omnipotens est, non moriatur, à morte excludatur. Si autem ei mors terminum dabit, omnipotentem eum non fuisse ipsa mors demonstrauit. Nõ ergo quispiam audebit quamlibet creaturam siue cœlestem siue terrestrem dicere omnipotentem, nisi solam trinitatem, patrem scilicet & filium & spiritumsanctum. Non enim cum dicimus nos credere in deum patrem omnipotentem, sicut hæretici Ariani, negamus filium omnipotentem, aut spiritumsanctum negamus omnipotentem. Si filium negaueris omnipotentem, negabis & patrem omnipotẽtem. Sed maior est, inquiunt, pater, minor est filius: hoc in hominibus, hoc in omnibus, & tu in omnibus perturbaris. Diuinam naturam considera, deum attende, sempiternum cogita, nam uanus turbaris. Si sempiternus est pater, sempiternus est utiq; & filius. Si enim fuit filius quando non fuit filius, fuit & pater quando nõ fuit pater: quòd si aliquando fuit pater non pater, nõ fuit omnipotens, minus enim habuit in eo quòd postea effectus est pater. Si das initium filio, das initium & patri, Pater enim à filio appellatus est pater. Si autem semper fuit pater, semper fuit & filius, & si deus est pater, deus est & filius: non enim aliud potuit procedere de deo quàm deus. Quòd si deus est pater, deus est & filius, & sempiternus est pater, sempiternus est & filius, quem non præcessit ætate nec dignitate, nõ enim minuit æqualitatem. Apostolum audi quid de deo filio dicat,

Philip. 2 Cum in forma dei esset, inquit, nõ rapinã arbitratus est esse æqualis deo, Non rapuit, quia naturaliter habuit. Omnipotentia itaq; patris in filio, omnipotentia filij in patre, quia aliquando neq; pater sine filio, neq; aliquãdo filius sine patre. Diuina illa natiuitas qua filius processit ex patre, qua natus est deus de deo, sine initio, sine tempore, sine matre, sine aliqua

Esaiæ 53 fragilitate, sine ulla sui diminutione: nõ possumus explicare, Natiuitatẽ autem eius, ait propheta, quis enarrabit? Et reuera quis comprehendere uel dicere potest quomodo natus sit, qui semper est in patre & nunquam recedit à patre? Digne, ut dixi, non possumus enarrare, sed debemus corda nostra ipsi filio præparare, ut illuminãdo & per fidem gubernando perducat nos ad speciem ueritatis suæ, ne remaneamus in tenebris infidelitatis nostræ, ne aliud æstimando de filio quàm quod est pater, ipse filius non docendo, sed increpãdo nos admo-

Ioã. 14 neat sicut Philippum dicens, Philippe qui uidet me, uidet & patrem. An nõ agnoscis, quia ego in patre & pater in me est? Sicut ergo deus de deo natus est, & lux de lumine, & dies ex die, ita & omnipotens ex omnipotente. In ista mortali nostra generatione qui est pater, aliquando non fuit, & qui est filius, non semper est filius, quia & ipse filius cum accessu temporis patrem amiserit, coniugem acceperit, prolemq; susceperit, non erit filius, sed ipse uocabitur pater, & quilibet pater antequam suscipiat filium non uocabitur pater. Accedit ergo aliquid tempore quod precedat tẽpore. Non ergo æstimemus hoc in illa diuinitatis esse substantia, in illa generatione sempiterna. Non enim illic deficiendo morit̃ pater, ut filius crescẽdo perueniat ad patris dignitatem, aut sunt ibi tempora, quia per ipsum facta sunt tẽpora.

Caput IIII In quo autem tu hæretice audes dicere filium minorem, quem nos confitemur æqualem? In ætate? Non ibi sunt tempora. In diuinitate? Deus est pater, deus est & filius. In opere? Omnia per filium facta sunt. Dicit quidem scriptura, quòd deus fecerit mundum, si-

Gen. 1 cut & in libro Geneseos, In principio fecit deus cœlum & terram. Sed nos audientes deum patrem cognoscimus filium & spiritumsanctum. Tu forsitã dicis, Deus pater fecit mundũ.

Ioan. 1 Sed audi quid Ioannes euangelista dicat, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum,

A deum,& deus erat uerbum, Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil.Ecce,
sine filio dicit nihil esse factum, quoniam omnia per ipsum facta sunt.Sine filio factum est
nihil.Quid fecit pater quod non fecit filius,de quo dicit euangelista,quòd sine filio factum
est nihil? Si autem,sicut uera fides catholica habet,in filio operante constituas patrem,& in
patre operante constituas filium , quoniam filius in patre est,& pater in filio,omnipotẽs in-
uenietur filius , si in ipso omnipotens est pater : si autẽ non est omnipotens filius,ut prædi-
cat hæreticus Arianus,non est in illo omnipotẽs pater, falsumq́; erit secundum ipsos quod
ipse filius ait , Ego in patre & pater in me est . Absit autem ut falsum sit quod ueritas dicit. Ioan. 14
Confundatur Arianus qui ueritati cõtradicit . Demonstramus ex scripturis,dictum filium
omnipotentem sicut & patrem,ut non solum ratio uera, sed etiam diuina testimonia hære
ticorum frontem percutiant impudentem . Dictus est pater omnipotens, propheta dicen-
te,Hæc dicit dominus omnipotens . Dictus est & filius omnipotens, Ioanne Apostolo in Apoc. 1
apocalypsi dicente , de Iesu Christo domino nostro , qui est & qui fuit & qui uenturus est Sapien. 1
omnipotens.Dictus est spiritussanctus omnipotens,Salomone prophetante,Spiritus do-
mini repleuit orbem terrarum,& is qui continet omnia,scientiam habet.An non est omni-
potens qui continet omnia ? Dicit enim scriptura quòd deus iudex sit, dicente Apostolo, 2.Cor.5
Omnes astabimus ante tribunal Christi,ut referat unusquisq; secũdum ea quæ per corpus
gessit,siue bonum,siue malum. Sed nos quando audimus deum iudicem , totam intelligi-
mus trinitatẽ. Tu aũt hæretice,dic quis sit iste deus iudex,pater,an filius? Si dixeris , pater
est,negas filium iudicem,quem in symbolo etiam tu confiteris uenturum uiuos mortuosq́;
iudicaturum . Contradicis etiam euangelio dicenti, Cum filius hominis uenerit in claritate Matth.25
sua,congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem,sicut separat pa-
stor oues ab hædis.In quo loco euangelistæ,expressius iudex demõstratus est filius,ut etiã
eiusdem iudicis sentẽtia panderetur, dicentis , Ibũt impij in combustionem æternam, iusti
B autem in uitam æternam . Si nolens subsistere tantæ autoritati dixeris filium iudicem, pa-
trem ergo negabis iudicem . Non, inquis, nego patrem iudicem . Quomodo non negas?
Quia pater , inquis , potestatem dedit , filius accepit . Video quidem hæretice, quò stra-
bis oculis intendas,quò peruersæ mentis aciei intẽtionem dirigas.Recitaturus enim mihi es
ex euangelio & dicturus,Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit filio.In eo, Ioan. 5
inquis,quod pater dedit , filius accepit , maior est utiq; qui dat ,q̃ qui accipit,maior est pa-
ter,minor est filius.Non ex hac sententia glorietur tua uanitas:quoniam ex ipsa te nunc di-
uina conuincit autoritas. Pater, inquis , non iudicat quenq́; , sed omne iudicium dedit filio.
Cognoscimus:nouit quippe sana fides quomodo hoc intelligat.Homo enim ille susceptus,
qui etiã ipse appellatus est dei filius , accipiet potestatẽ,sed dante patre & filio,quoniam fi-
lius in patre est,& pater in filio.Cæterum si tu hæretice secundum illam peruersam uestram
doctrinam illi hoc uolueris assignare diuinitati qua filius æqualis est patri,quæro abs te di-
ligentius,& ut mihi respondeas celeriter,insistam,qui sit ille qui in libro Deuteronomij Mo
ysi dicebat,In die iudicij reddã illis.Non potes dicere pater est,quoniã secundũ euãgelij sen Deu. 32
tentiam à te prolatam,pater non iudicat quenquam.Ergo filius est qui dicebat,In die iudi-
cij reddam illis,Filius est . Responde,quid dubitas?Filius dixit hoc,an non?Non est quod
dicas,nisi filium dixisse,In die iudicij reddam illis , quoniam pater non iudicat quenquam.
Sed uide sequentia huius libri,quemadmodum te prouocet , quemadmodum conuincat.
Cum enim dixisset,In die iudicij reddam illis, post paululum secutus adiunxit , Videte,in-
quit,quoniã ego sum deus,& non est alius præter me.Quid agis Ariane ? nõ est quà exeas.
Dic si audes,filium solum hoc dixisse,& negabis patrem nec deum esse nec iudicem . Depo-
ne uel nunc conuictus animositatem,audi ueritatem,intellige deum iudicem trinitatem:au-
di quòd & spiritussanctus iudex sit , ipse dominus in euãgelio ait, Cum uenerit paracletus, Ioan.16
ipse arguet mundum de peccato,de iustitia,de iudicio.Quid quæris amplius?Item demon
strat scriptura diuina quòd simul habitet pater & filius & spiritussanctus in homine tanq́;

Ioã. 14 in templo ſuo. In euangelio filius, Si quis me, inquit, diligit, diligetur à patre meo, & ueniemus ad eum, ego & pater, & manſionem apud illum faciemus. Ecce pater & filius. Quid ſpiritusſanctus? Apoſtolum audi, Neſcitis, inquit, quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Item demonſtratur quòd ſimul deſerat impios pater & filius & ſpiritusſanctus. Salomon propheta, Peruerſæ, inquit, cogitationes ſeparant à deo. Ecce deus pater deſerēs peruerſas cogitationes. Quid deus filius? Sequitur, Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia. Chriſtus eſt enim dei uirtus & dei ſapientia. Ecce filius deſerit maleuolam animam, in qua ſunt peruerſæ cogitatiões, quas deſeruit pater. Reſtat de ſpiritu ſancto. Audi poſt paululum quid ſequatur, Spiritus, inquit, ſanctus diſciplinæ effugiet fictũ, & aufert ſe à cogitatiõibus quæ ſunt ſine intellectu. Audi, ſine intellectu deſerere hominem ſpiritumſanctum. Quando iſta idem ipſe ſpiritusſanctus per prophetam dicebat, uos præuidebat. Ecce tam illa inſeparabilis trinitas teſtimonijs diuinarum ſcripturarum demonſtratur, quòd ſimul habitet, ſimul regnet, ſimul poſſideat, ſimul deſerat, quam uos Ariani ſeparando & per diuerſos gradus filio & ſpiritui ſancto iniurias irrogando, non in uobis habitare ſinitis: quoniam & deus pater aufert ſe à cogitationibus peruerſis, quæ ſunt in uobis, & in maleuolam animam non introibit ſapientia, quæ per ueſtræ animæ maliciam ſicut filium à patre, ita gregem ſeparatis à ſummo paſtore: & ſpiritusſanctus effugiet fictũ, id eſt, fictionem peruerſæ ueſtræ doctrinæ, in qua demonſtratum eſt, nec patrem, nec filiũ, neq; manere ſpiritumſanctum. Quoniam igitur de unitate agitur trinitatis, patris & filij & ſpiritusſancti, quam unitatem non audemus dicere tres deos, nec tres omnipotẽtes, nec tres inuiſibiles, nec tres immortales, ſed unum deum, de quo dicit Apoſtolus, Immortali, inuiſibili, incorruptibili, ſoli deo honor & gloria. Nõ ergo nobiſipſis dilectiſſimi fingamus patris & filij & ſpiritusſancti diuerſas dignitates ſeparabiles & inæquales ætates, ampliores & infirmas poteſtates, ne quod ipſe dominus ſaluator noſter uirtute ac maieſtate ſua idola eradicauit & templa, rurſus in cordibus Chriſtianorum diabolus fabricet idola. Fides itaq; catholica hæc eſt, Omnipotentem, immortalem, atq; inuiſibilem credere deum filium ſecundum diuinam natiuitatem: uiſibilem autem, mortalem, minoremq; angelis factum ſecundum ſuſceptam humanitatem. Omnipotentem, immortalem, atq; inuiſibilem credere ſpiritumſanctum ſecundum æqualem diuinitatem, uiſum autem in ſpecie columbæ propter filij atteſtationem. Et hæc trinitas ſimplex unitas, inſeparabilis, inenarrabilis, ſemper manẽs, ſemper præſens, ubiq; regnans unus deus, de quo propheta Dauid dicit, Tu es deus ſolus magnus.

Margin notes: 1. Cor. 3 · Sapien. 1 · 1. Timoth. 1 · Pſal. 85 · C · D

Cap. V

Credimus in filium eius Ieſum Chriſtum, natum de ſpirituſancto ex uirgine Maria. Hanc natiuitatem incredule quid expaueſcis? Noli credere, ſi tantum homo erat qui natus eſt: ſi autem deus homo erat, de qua uoluit natus eſt. Illud potius mirare, quia uerbũ ſuſcepit carnem, nec eſt mutatũ in carne, quia manẽs deus ſuſcepit hominem. Cæterũ quid miraris, quia genitrix ſuũ genuit genitorẽ, q̃ creauit creatura factorẽ? Sic uoluit naſci excelſus humilis, ut in ipſa humilitate oſtẽderet maieſtatẽ. Portabat filiũ mater, filiũ intacta, mirabat̃ & ipſa in aſpectu ſuæ ꝓlis quã amplexus nõ ſtrinxerat maritalis. Sed
Pſal. 86 credule audi, prædictũ cognoſce impletũ. Dauid propheta dicit, Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſſimus. Ipſe qui fundat eã altiſſimus, ipſe in ea factus eſt homo altiſſimus, quia talem matrem creauit altiſſimus, quia ſic ſe in eam formauit, ut procedens ex eius utero, & filium ei redderet, & integritatem non corrumperet. Quæ eſt gratia matris huius & uirginis, quæ eſt gratia huius fœminæ quæ uirum neſciens filium
Luc. 1 portat? Quæ eſt gratia? Audite Gabrielem angelum eam ſalutãtem, Aue, inquit, gratia plena, dominus tecum. Quãdo angelus iſtam uirginem ſic ſalutauit, tunc eam ſpiritusſanctus fœcundauit, tunc illa fœmina uirum ſine uiro concepit, tunc eſt repleta gratia, tunc dominum ſuſcepit, ut eſſet in ea qui fecerat eam. Neque enim dilectiſſimi credendum eſt quòd illo iam præſente ac protegente poterat illi fœminæ dominari corruptio in qua non erat ardoris libido, nouerit tamen quem portauit uirgo, mater nouerit, ſtupor abſcedat, fides accedat.

A dat.Ecce quem portas nascitur,nondum loquitur & totum concutit mundum. Clamat cœ/
lum noui syderis radians fulgorem,clamat terra turbata per Herodem,ueniũt magi admo
niti, inquirunt Iudæi turbati, quærunt ubi esset qui ubiq; totus est, quæritur in mundo fa/
bricator mundi: ad hoc autem quærebatur, non ut agnosceretur, sed ut occideretur, quia
mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. O munde immunde,uenit qui
te redimat,& turbaris:& hũc tu uis perdere,quando ille te disposuit liberare. O Iudæorum
terra impia,non congruis cælo. Cœlum demonstrat ut adoretur, tu quæris ut infans nece/
tur.Ille tibi annunciat deum hominem suscepisse pro te,& tu uis perdere eum qui uenit redi
mere te.Expecta paululum,ad hoc quidem uenit,ut tuam etiam pessimam impleat uolun
tatem,sed sustine ut suam ipse colligat hæreditatem.Collige collige redemptor,non glorie/
tur dispersor, uindica in eos qui te paruulum persequũtur, paruuli ipsorum pro te morian
tur.Super se in te crudeles existunt,paruuli ipsorum pro te moriantur. Vindica,sic uindica,
Insultent filij in parentibus nondum loquentes, conuincant sæuientes,infantes dicant testi
monium de tua innocentia, quia non est in te ulla malicia, & hi qui te uolunt innocentem
occidi,hoc eis proueniat ut suos paruulos ab eis facias separari. Lugeatis licet Iudæi atque
plangatis filios uestros,non illi moriuntur, quia à uita suscipiuntur: uobis irrigatur pœna
orbitatis, cæterum illis gloria offertur immortalitatis. Nunciastis Herodi ubi occidendus
inueniri potest filius dei, sed ille filios uestros occidẽs pro filio dei,& uos orbitatis pœna ne/
sciens punit tanquam proditores, & filios uestros dei fecit hæredes.Sic uos irridebat ille:ille
qui habitans in cœlo, iacebat in terra,sic furias uestras,uestriq; regis subsannabat, quando
mala uestra retorquebat, & de malis uestris multa ille bona faciebat.Agnouisti uirgo ma/
ter filij tui infantiam,agnosce & puericiam,Euangelium loquitur,Perrexerunt, ait, cũ puero Lucæ 2
Iesu parentes eius in Hierusalem, ut pro eo offerrent sacrificium secundum legem.Et factũ
est remeantibus illis, puer Iesus remansit in templo,& erat disputans cum senioribus & scri
B bis,& mirabant' omnes in sapientia quæ erat in eo,& turbabat multos.Sed cũ reuersi essent
quærentes illum, inuenerunt illum sedentem in medio seniorum interrogantem & respon/
dentem illis.Et ait illi illa mater,Fili,quid fecisti nobis? Ecce enim solliciti & anxij quæreba/
mus te.Tũc ille,Quid sollicita eras,inquit:nescis quia oportet me in his quæ patris mei sunt,
operari? Quando talia mater à puero audiuit,corde expauit:non enim patrem nominabat
ille quem nesciebat in terra, sed illum qui fecit cœlum & terram.Agnosce & eius adolescen/
tiam, uideat multa & magna miracula, conuersionem aquarum in uinum. In quo primo
miraculo tentauit illa fœmina iubere se filio posse tanquam mater,domina quæ se agnosce Ioan. 2
bat ancillam,Fili,ait,defecit illis uinum,fac rursus,ut aquæ conuertantur in uinum. Et ille ut
distingueret inter deum & hominem, quia secundum hominem minor erat, secundum ho
minem subditus erat, secundum deum autem supra omnes erat, Quid mihi & tibi est, in/
quit,mulier? Nondum uenit hora mea,tanquam ei diceret, ueniet hora quando id quod
natũ est de te in cruce pendens, agnoscat te,& discipulo dilecto cõmendet te.In hoc aũt mi
raculo quid mihi & tibi? Nõ enim hoc processit ex te,sed in eo qui fecit te,non cõpetit tibi
ut iubeas deo,cõpetit aũt ut subdita sis deo.Sed pia mater quæ non aspere tulit admonitio
nẽ filij dicentis,Quid mihi & tibi? uideat in cæteris miraculis deum operantẽ quẽ intuebat'
filium adolescentem, uideat cæcorum illuminationem, leprosorum mũdationem,claudo/
rum cursus,surdorum auditus, dæmonũ fugationes:& quod maius his omnibus,mortuo/
rum resurrectionem.Sed adhuc agnoscat hæc mater,expauescat filij sui etiam iuuentutem. Ca. VI

Quid restat iuueni, nisi ut procedat uelut sponsus de thalamo suo, accipiat
sponsus sponsam,quæratur, inueniatur quæ ei coniungatur? Qualis est de qua natus est,
talis ei inueniatur,quæ & matrem reddat fœcundam,& uirginem seruet intactam:filius per
manentis uirginis uirginem permansuram accipiat.Ecce tempus est,Modo Iudæi suam im
pleant uoluntatem,quando dignatur ipse dare potestatem.Agite Iudæi nescientes nuptias
agni,date præmium pecuniæ malo Iudæ. Agite ut ille qui natus est de uirgine, à Pontio

 Pila/

Pilato suspendatur in cruce. Ascendat sponsus noster thalami sui lignum. Ascēdat sponsus C
noster thalami sui lectum, dormiat moriēdo, aperiatur eius latus, & ecclesia prodeat uirgo:
ut quomodo Eua facta est ex latere Adæ dormiētis, ita & ecclesia formetur ex latere Chri-
sti in cruce pendentis. Percussum est enim eius latus, ut euangelium loquitur, & statim ma-
nauit sanguis & aqua, quæ sunt ecclesiæ gemina sacramenta. Aqua, in qua est sponsa purifi-
cata: sanguis, ex quo inuenitur esse dotata. In isto sanguine sancti martyres amici spōsi sto
las suas lauerunt, candidas eas fecerunt ad nuptias agni, inuitati uenerūt, à sponso calicem
acceperunt, biberunt, eiq; propinauerūt, sanguinem eius biberunt, sanguinem suum pro illo
fuderunt. Quid egit uæsana impietas Iudæorum, quia inuitati nō solum uenire noluerunt,
sed insuper sponsum occiderunt? Quid egit iniquitas Iudæ qui eum uēdidit, à quo redimi
debuit? Ecce nec Iudas tenuit precium, nec Iudæi quem comperauerant Christum. Illi dico,
ubi est quod accepisti? Iudæo dico, ubi est quod emisti? Illi dico, quādo uendidisti, tunc te
decepisti: isti dico, quod emisti, possidere non potuisti. Exulta Christiane in commerciū ini
micorum tuorum, tu uicisti: quod Iudas uendididit, & Iudæus emit, tu acquisisti. Exulta ex-
ulta spōsa ecclesia, quia nisi ista in Christo facta essent, tu ab illo formata non esses: uēditus
redemit te, occisus dilexit te. Et q̄a te plurimū dilexit, mori uoluit ꝓpter te. O magnū sacra
mentum huius coniugij. O quàm magnum mysterium huius sponsi & huius sponsæ, non
explicabitur digne humanis uerbis. De sponso sponsa nascitur, & ut nascitur, statim illi con
iungitur, & tunc sponsa nubit, quando sponsus moritur: & tunc ille sponsæ coniungit̄, quan
do à mortalibus separatur. Quando ille super cœlos exaltatur, tunc ista in omni terra fœcū
datur. Quid est hoc? Quis est iste sponsus absens & præsens? Quis est iste sponsus præsens
& latēs, quem sponsa ecclesia fide tantum concipit, & sine ullo amplexu membra eius quo-
tidie parit? Quis est iste qui sic natus est, sic creuit, sic mortuus est? Quis est iste qui infans re
gem terruit, puer Iudæos conuicit, iuuenis Pontium Pilatum turbauit? Quis est iste, uultis
Psal. 23 nosse? Dominus uirtutum ipse est rex gloriæ. Si dominus uirtutum ipse est rex gloriæ: ergo D
nec Iudæos timuit quando armati uenerant, nec iudicem iniuste iudicantem, nec milites irri
dentes, nec inimicos subsannantes, nec coronam spineam imponentes, nec sua uestimenta
diuidentes, nec fel, nec acetum, nec crucem, nec lanceam, nec mortem. Quando enim ista Iu-
dæi potius q̄ Pilatus faciebant, dominus uirtutum negocium nostrum agebat, quæ non
rapuerat, tunc exoluebat: non rapuit iniquitatem, & pro iniquis suscepit mortem, ut implere
Psal. 68 tur quod de eo scriptum est, Quæ non rapueram, tunc exoluebam. Deniq; ut noueritis pro
nobis reddidisse quod non debebat, Christus enim pro impijs mortuus est, mox sacculum
carnis suæ in crucis ligno persoluit, & precium nostrum exactori reddidit. Ibi statim illum
latronem fecit confessorem, ut per eum impiorum restauraret ruinam, uidētes redemptum
quem diabolus possederat homicidam. Videte dominum uirtutum & in ipsa morte mira-
cula facientem. Tunc latro confitebat̄, quando Petrus turbabatur: tunc iste agnouit, quādo
ille negauit. Sed nunquid quia dominus acquisiuit latronem, Petrum perdidit negatorem?
Absit, absit. Agebat mysterium qui fundebat preciū, in Petro demonstrans, non in se quen-
quam iustum debere præsumere: in latrone, nullum impium cōuersum posse perire. Timeat
bonus ne pereat per superbiam, non desperet malus de multa malicia. Colligantur præsu-
mentes, colligantur desperantes. Magnum precium pro nobis datū esse cognoscimus, quia
sanguine Christi redempti sumus. Agamus quomodo tali domino non displiceamus.
Ecce amauit seruos, & quos redemit, saluos fecit liberos. Ecce parū est, quia donat libertatē
suā, exhibet fraternitatē, promittit etiam hæreditatem. Habes amplius quod expectes. Su-
scepit ueniendo mortem tuā, donauit resurgendo uitā suā. Habes amplius q̄d expectes: ille
ille qui crucifixus est pro te, die tertio à mortuis resurgēs, super cœlos exaltauit te, filiū dei fe-
Psal. 11 cit te. Habes amplius qd' expectes. Quid retribuamus dn̄o pro omnibus quæ retribuit no-
bis? Fecit nos anteq̄ essemus, donauit uitā, donauit ætatē, donauit liberā uolūtatem, dona-
uit substantiam, donauit ingenium, donauit rationem, donauit scientiam, donauit omnia
sua

A sua ut essent tua,& his omnibus bonis mali usi sumus,superbi effecti sumus,creatorē tanta bona largientem,merito prævaricationis offendimus.Periuimus,quæsiuit:captiui ducti sumus,subuenit:ad mortem perpetuam ducebamur,liberauit.Quid tibi minus exhibuit, qui seipsum pro te tradidit? Et dubitas q; tibi donet uitam suam, qui tecum cōmunicauit mortem suam.Quid retribuemus ei? Si non est quod ei tribuamus,ab ipso accipiamus quod ei offeramus.Hoc à te quærit Christus,hoc tibi dicit.Quod feci pro te,hoc & tu fac ꝑ me, animam meam posui pro te,& tu pro fratribus tuis animam tuā pone. Noli timere mortem, quia cum uincere non posses, ego sum mortuus ut tu uinceres, uinceres non per te,sed per me,quia & ego quòd sum mortuus,non est propter me,sed propter te.Tu enim mori noueras,resurgere non noueras, suscepi mortem quam noueras, demonstraui resurrectionē quā ignorabas. Credendo ama resurgentem,ut per illum & tu resurgas.Diximus & quantū ille donauit,exposuimus has tres sentētias, quòd natus sit de uirgine Maria,crucifixus sub Pōtio Pilato,& sepultus, tertia die à mortuis resurrexit.Si enim de singulis,ut dignum est,loqui possemus,prolixitas sermonis fastidium uobis quàm delectationem incuteret. Ca. VII

Quia ergo diximus, quousq; ille altissimus descēderit propter nos, nūc dicamus quomodo id quod suscepit ex nobis in cœlū leuauerit,ad dexterā patris collocauerit,ac fidei nostræ certū pignus dederit,ut secura sint mēbra de tāto capite,fideliterq; sperent ad ipsum se peruenire, quē iam credunt ad dexterā patris sedere. Assumptus in cœlos. Sessionē istam dilectissimi nō accipiatis humanis membris positā,tanq; pater sedeat in sinistra, ut filius sedeat ad dexterā,sed ipsā dexterā intelligite potestatē,quā accepit homo ille susceptus à deo, ueniat iudicaturus qui prius uenerat iudicandus. Ad hoc enim ascendit in cœlum,ut fides suum impleat locum. Prædictum quippe hoc inuenitur per Dauid prophetam. Ait enim, Congregatio populorum circundabit te,& propter hanc in altum regredere,dominus iudicat populos. Hoc quippe ait, Quoniam humiliatus es in forma serui usq; ad crucis opprobrium,Et hi qui te uiderunt crucifixum, aliqui crediderunt,multi dubitauerunt. Resurgens à mortuis in altum regredere, super cœlos dignare ascendere,ut congregatio populi fidelis congregetur in unum per fidem,ut fides deducat eos ad speciem. Ipsa est uirtus omnipotentiæ tuæ,ut plus possis in ipsis fidelibus, quando absens ab eis in homine illo suscepto sentiris. Cæterum præsentia tuæ maiestatis de cordibus fidelium tuorum nunquam discedis. Videte autem dilectissimi,quid donauerit iste qui ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem,dedit dona hominibus:uidete quid donauerit, uenit mirabiliter, creuit mirabiliter,exhibuit multa miracula,quæ superius commemorauimus,salus æterna multis præstitit salutem,qui infirmitates nostras suscepit,multas uariasq; infirmitates curauit. Circundatus etiā hinc fuit multitudine populorum, quos adduxerat non fides,sed curiositas oculorum. Deniq; uisa miracula multi laudabant,alij detrahebant, Nā unde est illud detractionis uerbum dicentium,quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eiecerit dæmonia? Cum tanta tamen miracula faceret,contemptus est, non solum digne habitus non est, sed insuper occisus est. Quare tunc nō factum est,ut præsentia eius numerus ille colligeretur, nisi quia oportebat impleri omnia quæ de eo erant scripta? Etenim quādo illa agebantur,iam illi ab ipso præparabantur,iam captiuitas eorum capta erat. Expectabatur ut ascēderet saluator, & donaret dona. Quæ dona? Dona quæ acceperunt discipuli,quæ accepit Petrus ut moreretur pro absente,quem desperando negauerat præsentem. Videte quid idem Petrus dicat in epistola sua, quid effundat ex dono illo sanctispiritus, Credentes,inquit,in eum quem non uidetis, gaudete inenarrabili gaudio. Gaudeamus & nos credendo in eum quem non uidemus, ut securi illum uideamus, cum ad ipsum peruenerimus. Veniet autem & ipse,sed nō talis qualis antea uenit.

Margin notes (right): Psal. 7 · philip. 2 · Lucæ 11 · 1. Pet. 1

B (left margin, beside "brium,Et hi qui te uiderunt crucifixum")

Venturus est enim uiuos & mortuos iudicare. Veniet ut iudicet qui steterit sub iudice,ueniet in ea forma in qua iudicatus est,ut uideāt in quē pupugerunt,& cognoscēt Iudæi quem negauerūt, cōuincat eos ille homo susceptus,& ab eis crucifixus. Fortasse dilectissimi,quoniā ueritas euāgelica nō tacuit eū cū cicatricibus resurrexisse, qui Ca. VIII

qui possset si uellet de corpore suscitato & clarificato omnem maculam cuiuslibet cicatricis C
abstergere, sed sciebat quare cicatrices in corpore suo seruaret, ut uulnera dubitationis in
Ioan.20 cordibus discipulorum sanaret. Fortasse ergo, ut dixi, sicut demonstrauit Thomæ non cre-
denti, nisi tangeret & uideret: ita etiam inimicis suis uulnera demonstraturus sua. Propter
Zach.12 quod dictũ est per prophetã, Videbunt in quẽ pupugerũt. Non ut eis dicat sicut Thomæ,
Quia uidisti, credidisti: sed ut cõuincẽs eos ueritas dicat, Ecce hominẽ quẽ crucifixistis, ecce
deum & hominem in quem credere noluistis, Videtis uulnera quæ infixistis, agnoscitis la-
tus quod pupugistis, quoniam & per uos & propter uos apertum est, nec tamen intrare uo-
luistis. Qui non estis redempti precio mei sanguinis, non estis mei, discedite à me in ignem
æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed illorum mors proficiat ad nostram
salutem. Si illi contempserunt, nos timeamus eum qui sic uẽturus est iudicare. Festinet unus-
quisq; cum uiuit ut uiuat, currat ut eius precioso sanguine redimatur, ne cum non fuerit in-
uentus in numero redemptorum, in numero maneat perditorum. Hic dum uiuitur, melior
Psal. 6 eligatur locus. Hic est tempus fidei. Cæterum, in inferno, ait propheta, quis cõfitebitur tibi?
Qui semper uult uiuere, & non timere mortem, teneat uitam, ut mors superetur à uita. Qui
non uult timere istum iudicem iudicantem, ipsum nunc sibi adhibeat defensorem.

Cap. IX Credimus in spiritumsanctum. Spiritumsanctum deum credimus æqualem patri &
Ioan.15 filio, quia simul est & in patre & in filio. Quomodo est in patre? Filiũ audi, Spiritus, inquit,
qui procedit à patre, ipse introducet uos in omnem ueritatẽ. Quomodo est & in filio? Ipse
filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare euangelium, insufflauit in fa-
Ioan. 20 ciem ipsorum, & ait illis, Accipite spiritumsanctum. Quomodo est spiritus patris? Ipse do-
Matth.10 minus in euangelio, Non enim uos estis qui loqmini, sed spiritus patris uestri qui loquitur
Rom.8 in uobis. Quomodo est & spiritus filij, Apostolus dicit, Si quis spiritum Christi non habet,
hic non est eius. Quomodo idem ipse spiritus patris & filij procedens à patre & filio, attesta-
Ioan. 7 tur filium suscepisse carnem, Ioannes euangelista dicit, Spiritus, inquit, nondum erat datus D
Matth.3 quia Iesus nondum erat clarificatus. Quando autem clarificatus est filius, ipse dicit, Aperti
sunt ei cœli, & descendit super baptizatum Iesum spiritussanctus in specie columbæ, uoxq;
facta est dicẽs, Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. Hoc tu hæretice Ariane
cum audis uel legis, filium clarificatum, spiritumsanctum in specie columbæ de cœlis esse
trãsmissum, hac autoritate carnalis tua cogitatio & phantasia spiritus mali, qui operat͡ in fi
lijs diffidẽtiæ, patrem inducis maiorem, quia uisus nõ est: filium minorem, quia uisus est in
homine: spiritumsanctum filio multo inferiorem, quia in specie apparuit columbæ. Dicis e-
nim tibi, & peruerse ratiocinaris: quantum distat uisibilis ab inuisibili, tantum distat filius
à patre: & quantum distat species hominis ab specie columbæ, tantum distat honor filij ab
honore spiritussancti. Hæc cogitans, illi proximus es præcipitio erroris, neq; enim defuerũt
qui hoc sentirent de humana anima, quod tu uis asserere de substantia diuina. Introduxe-
runt enim quidam, pro meritis animas dari corporibus, & esse reuolutiones & circulos. Pro-
Psal.11 pheta Dauid diuina uoce dirumpens, In circuitu, inquit, impij ambulant. Qui talia credunt
uel prædicant, impij sunt. Et tanquam ei deus diceret, Quid tu de propagine hominum sen
tis? secutus adiunxit, Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. Sed hæc
alia quæstio est, in qua nunc non opus est diutius immorari. Verũtamen quia de specie ho
minis & columbæ, nostra tecũ hæretice est disceptatio, In hoc enim filium ampliorem esse
à spiritusancto dicis, quia pro dignitate gradus sui, sicut multũ distat inter naturã hominis
& columbæ, tantã distantiam uis esse filij & spiritussancti. Possem quidem tibi respondere,
quia innocentiã quã habet colũba, non habet homo, sed nõ dico. De illo enim homine agi-
mus qui uenit sine peccato. Sed si hoc te mouet, quia filius hominẽ suscepit, spũs in colũba
apparuit, mouere te hoc & debet, qa & ipse homo à filio dei susceptus, à scriptura diuina di-
Ioan.1 ctus est agnus. Nã & Ioannes baptista dicit, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Et
Esaiæ. 53 Esaias propheta dicit, Sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tonden
te

A te se, sic non aperuit os suum. Et Ioannes apostolus in Apocalypsi dicit, Vidi agnum Apoc. 5
stantem quasi occisum. Dic mihi si ualueris tu exponere, quare sit dictus agnus filius dei, ex-
ponam tibi & ego columbæ speciem spiritussancti. Si mihi dixeris, agnus filius dei propter
innocētiam, hoc & ego tibi de spiritusancto referam, ideo columba spiritussanctus propter
innocentiam. Si Christus agnus propter innocentiam, & spiritussanctus columba propter
innocentiam. Custodi & tu innocentiam, & uide æquitatem. Vides æquitatem, si patris &
filij & spiritussancti intelligis unitatem. Sed adhuc uanas tuas machinas diuersasq; compa-
rationes de patris & filij & spiritussancti substantia, catholica doctrina suffodiat, ut ædifi-
cium tuum quod super arenam, non super petram ædificas, flatu uentorum diuinorum sci-
licet eloquiorum, & pluuia, gratia descendente subuertat, subuersumq; fiat ruina magna.
Quamuis nos inuisibilem totam trinitatem nouerimus, credamus, teneamus: dic tu nobis
hæretice, qui sit ille qui apparuit Moysi in flamma ignis in monte Sina, cuius posteriora ui-
dit Moyses ipso se demonstrante: nam cum ille quæreret faciem dei uidere, dicens, Si inueni Exodi 33
gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam. Hoc ei dominus respondit, Ascende in Oreb, &
sta super petram, & transiet claritas mea ante te, & posteriora mea uidebis, facies autē mea
non uidebitur tibi. Quis est qui ducatum præbuit filijs Israël exeūtibus de Ægypto? Deus, Exo. 13
ait liber Exodi, præibat illos die quidem in columna nubis, nocte autem in columna ignis.
Quis est iste? Pater est, an filius? Si dixeris, pater est, Visus est ergo & pater in aliqua spe-
cie. Non autē audes dicere, filius est, ne rursus ipsius testimonio Moysi obruaris, Tu es deus
solus, & alium non nouimus absq; te. Ergo deo patri assignabis quod apparuit in columna
ignis uel nubis. Si deo patri hoc assignabis, redi modo ad illam ratiotinationem tuam, &
dic mihi quæ sit melior natura, ignis, nubis, aut hominis? Et si dixeris, ignis uel nubis, irride-
ris non solum ab hominibus, qui certa ratione sunt præditi, non qui uestra uana seductio-
ne decepti, sed etiam ab ipsis pecoribus, quibus & si nō sit rationalis intellectus, inest tamen
B naturalis sensus, qui non est attributus igni uel nubibus. Si autem dixeris, hominis est me-
lior, filius à te demonstratur patre maior, quia filius apparuit in homine, pater apparuit in
igne. Hoc Ariani secundum uos dictum sit: secundum rectam autem ueramq; doctrinam,
quemadmodum non est filius patre maior, quia filius apparuit in homine, pater in igne, sic
non est spiritussanctus minor filio, quia in specie apparuit columbæ: diuina illa substantia
trinitatis manēs in seipsa sicuti est, ut innouaret perdita, nostramq; restauraret ruinam pro
captu hominum, & pro congruentia cuiuslibet rei se inuisibiliter demonstrauit, unitatem,
æqualitatemq; suam non amisit in igne deus, sed non est ignis: in homine filius, sed nō hoc
solum quod uidebatur erat, erat & quod latebat. Nam si totum quod uidebatur erat, quid Ioan. 14
est quod dicebat discipulis suis, Qui me diligit, & ego diligam eū, & manifestabo meipsum
illi? Quid manifestaturus erat, si totum quod uidebatur erat? Ergo erat & quod latebat. Ita
& spūs in columbæ apparuit specie, sed nō columba erat spiritus. Totum hoc homo quod
factum est, propter te factum est, Noli iniuriam facere illi qui te fecit, ut consequaris ab illo
quod in isto sancto symbolo sequitur. Remissionem omnium peccatorum. Cap. X
Noli minorem prædicare eum, qui te perducit ad regnum cœlorum in remissionem pecca-
torum. Sine ista fide si quis ad baptismū accedit, ipse contra se ianuam indulgētiæ claudit.
Nec ꝓpter aliud dilectissimi, factū est, ut & pater mitteret filiū, & ipse filius susciperet homi-
nem sanandū, & spiritussanctus hoc effunderet donū, nisi ut nostræ animæ eruerent̄ à sarci-
nis peccatorū. Totū quidem hominē suscepit ille curandū, sed ampliorē curā demonstrauit
adhibendā esse animæ q; corpori. Nāq; cū ipse saluator inter cætera quæ præsens faciebat,
paralyticū antiqua ualetudine oppressum uideret, prius enim animā censuit esse sanādam, Matth. 9
tūc demū etiā eius corpori dignatus est donare salutem. Fili, inquit, confide, quoniā remissa
sunt tibi peccata tua. Magna salus, nō est contēnenda. Hāc appetere debet quisquis interius,
si exterius saluus esse desiderat. Mūdate, ait ipse dominus, quæ intus sunt, & quæ foris sunt Matth. 25
mūda erūt. Verūtamē intētio illa peruersa Iudæorū, quæ nō fideliter sequebat̄ Christū, sed
ad

ad hoc eum frequentabant, quia ei dolosi dolose insidias præparabant, quando audierunt C
Marci 2 dominum paralytico dicentem, Dimissa sunt tibi peccata tua, continuo susurratio illa cogitationis pessimæ, ubi eos audiebat qui corda inspiciebat: quis est iste, inquit, qui peccata dimittit? Blasphemat, Nemo enim potest dimittere peccata, nisi solus deus, Ille autem ut eis demonstraret se esse deum, eorumq; nequitiam ostenderet, ac suam demonstraret potentiam, ait illis, Quid cogitatis malum in cordibus uestris? Quid est amplius dicere, Dimissa sunt peccata tua tibi, aut dicere, surge & ambula? Vt autem noueritis quia habet potestatē filius hominis in terra dimittendi peccata, ait paralytico, Surge, tolle grabbatū tuū, & uade in domum tuam. Et statim surrexit, & tulit grabbatū suum, & abijt. O quàm melius illi esset, si post acceptam remissionem peccatorum, non de lecto ad peccandum iterum surgeret, sed de sepulchro ad ueram uitam libere securusq; surgeret. Non enim uacat dilectissimi quod ei dictum est, Tolle grabbatū tuum, & uade in domum tuam. Sic enim eū dominus curari exterius uolebat, ut iam interius nō laboraret. Tolle autem grabbatum tuū, quid est, nisi porta rursus sarcinam delictorū tuorum? Non erūt scapulæ tuæ liberæ, portabis quod
Ioan. 8 te premat, curuus eris sub onere, caput iam liberū iterum grauabit seruitute. Omnis enim, ait dominus, qui facit peccatum, seruus est peccati. Si post remissionem peccatorum ille paralyticus ex hac uita migraret, plenam acciperet libertatem. Quod autem hic uiuere postea permissus est, & si nō peccat, quod credere difficile est, multum periclitatus est, quia tota hæc uita tentatio est. Quisq; itaq; dilectissimi fideliter credit, & hanc professionem fidei suæ, in qua remittuntur omnia peccata, indubitanter tenet atq; amplectitur, præparet uoluntatem suam uoluntati dei, ut si eum post baptismum dignatus fuerit in hac uita aliquantulum de-
Psal. 26 tinere, iste nō quiescat orare ac dicere, Adiutor esto meus, ne derelinquas me. Si autē dignatus fuerit liberum, atq; ab omni fece peccati mūdatum ad se uocare, incunctanter ac sine tristitia pergat ad eum, cum quo & per quem incipiat & ipse regnare, nec uehiculum mortis timeat, in quo prior ascendit ipse qui uocat. Sicut enim ipsum resurgendo perduxit ad patrē, D
ita & te illi per resurrectionem repræsentauit, Quia ut te inuitaret ad cœlum, ad terram de-
Cap. XI scendit, sed non deseruit cœlum.

Carnis resurrectionem. Resurrecturam esse omnem carnem, rationalem scilicet creaturam fideliter teneamus. Hæc est summa fidei nostræ quæ separat ab infidelibus. Neq; eñ de pecudibus uel cæteris animātibus, quibus nō est attributa imago creatoris, fas est nobis disputare. Ista enim omnia ad usus nostros creata esse cognoscimus. Legat quis quid deus dixit homini quando eum formauit atq; bene-
Gen. 1 dixit, & inueniet ita scriptum in libro Geneseos, Fecit deus hominem, ad imaginem suam fecit illum, masculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & habete potestatem piscium maris, pecorum terræ, uolatiliū cœli. Ista ergo omnia propter usus nostræ infirmitatis, ut dixi, creata sunt. Sed quemadmodum non resurgit nobiscū nostra corruptio, neq; infirmitas, ita nec ea quæ sunt necessaria nunc nostræ infirmitati. Qualia futura sunt nostra corpora, Paulus apostolus di-
1. Cor. 15 cit, Seminatur, inquit, in corruptione, resurget in incorruptione: seminatur in infirmitate, surget in uirtute, seminatur in contumelia, surget in gloria: seminatur animale, surget corpus spiritale. Incorruptio hæc uirtus & gloria & spiritus uiuificans faciet nos, sicut ipse dominus promittere dignatus est, æquales angelis dei, ut uiuamus cum ipsis in æterna uita, in unam immortalitatem ac sempiternam patriam, in qua patria uita nostra æterna ipse Christus erit. Ipse enim est uerus deus & uita æterna. Hoc sequitur etiā in isto sancto symbolo quod
Caput XII post resurrectionem carnis credamus,

Et uitam æternam. Non nostri iam dominabitur corruptio immortaliter uiuentibus, & cum ipsa æterna uita manentibus. Neque enim indigebimus illic uestimento ubi erimus immortalitate uestiti: nec cibus nobis deerit, quando ipse panis uiuus, qui propter nos de cœlo ad terras usq; descendit, sui præsentia no-
Psal. 35 stras animas satiabit: nec potus nobis deerit, præsente fonte uitæ. Saturabit enim nos ab ubertate domus suæ, & torrēte delitiarum suarum corda nostra rigabit. Æstus illic non patiemur,

A tiemur: Illic est enim refrigerium nostrum, qui nos sub umbra alarum suarũ protexit & prõ
tegit. Frigus illic non patiemur: est enim ibi sol iusticiæ, qui suo amore calefaciens corda no-
stra, radijs diuinitatis suæ illuminet oculos nostros, ut uideant diuinitatem, æqualitatemq́
patris & filij & spiritus sancti. Non ibi fatigabimur, nobiscũ enim erit uirtus nostra, cui nũc
dicimus, Diligam te dñe uirtus mea. Non ibi dormiemus, non enim ibi sunt tenebræ quæ Psal.17
excludere possint permanentem diem. Nulla ibi erit negociatio, nulla seruitus, nullũ opus.
Et quid illic acturi sumus? Fortasse illud quod scriptum est: Vacate & uidete, quoniam ego Psal.45
sum deus. Vacuitas ista contemplationis, erit opus nostræ actionis, ut contemplantes dele-
ctemur, & delectabiliter contemplemur uidere. Quid uidere? Bona dñi. Quæ bona? Possu- Esa.64
mus exprimere illud quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit?
Possumus explicare quomodo erit deus omnia in omnibus? Possumus explicare quomo- 1. Cor.15
do ipse filius cum tradiderit regnum deo & patri, id est, sanctam congregationem fidelium,
ita illum hominem susceptum, ampliusq́ clarificatum non dimittat, ut tamen claritatem
quam habet cum patre anteq̃ mundus fieret, ipsis iam fidelibus demonstrare nõ differat?
Possumus explicare quemadmodum sponsa ecclesia, quæ ex uiris & fœminis, omnis cõuer-
tatur in uirum perfectum, atq; ita dignitatem uirilem accipiat ut tamen sponsæ nomen nõ
perdat? Possumus explicare sanctorum corpora resuscitata, ex qua gloria in quam gloriam
transeant? Possumus explicare quò Christum sequantur uirgines, quò eum sequi nequeant
non uirgines, atq; illas nescio quò ubiq; manens secum ducat, nec tamen eas, quæ non sunt
uirgines deserat? Quis audet de his rebus positus in hac mortali carne quæ aggrauat ani-
mam, aliquid dicere, cum Paulus apostolus hoc non ualuit explicare, qui in isto positus cor
pore, usq; in tertium cœlum gratia operante ualuit ascendere? Non simus curiosi ad inuesti
gandum, quod apostoli exprimere minime potuerũt. Certe ex me nemo scire quærat quod
in me nescire scio, nisi forte ut nescire discat, quod scire non posse sciendum est. Sed per fidẽ
B & patientiam & sanctam matrem ecclesiam speremus nos accipere, quicquid magnis & pu
sillis dignatus fuerit ille donare. Sancta ecclesia, in qua omnis huius sacramenti Cap. XIII
terminatur autoritas, mater & uirgo, corpore casta, prole fœcunda, sponsa Christi supe-
rius declarata, pie nutrit filios quos deo patri dignos assignare contendit. Filij boni amate
tantam matrem, filij boni nolite deserere quotidie uos requirentem, rependite uicem, ama-
te amantem. Tanta est, talis est, nobilis est, regia prole fœcunda est, non eam patiamini aut
filiorum malorum, aut pessimorum seruorum iniurijs atq; insidijs macerari: agite causas
matris uestræ, exerite eius amplissimam dignitatem: seruus malus nõ insultet dominæ. Hæ
reticus Arianus non insultet ecclesiæ. Lupus est, agnoscite: serpens est, eius capita conquassa-
te. Blanditur, sed fallit: multa promittit, sed decipit. Venite, inquit, defendam: si necessitas
est, pascam: si nuditas, uestiam: dabo pecuniam, statuam quid per singulos dies quisq; acci
piat. O lupe male, ô serpens inique, ô serue nequissime, dominam calcas, ueram matrem im
pugnas, Christum exufflas, catholicum rebaptizas, & quod est pessimum, artis tuæ aliquos
potentia premis ut perdas, alios pecunia comparas quos occidas. Ergò ne hæretice ad hoc
uestis nudum, ut expolies intus Christi uestitum? Ad hoc pascis esurientem, ut animæ aufe
ras cibum cœlestem? Ad hoc das pecuniam, ut sic tibi isti uendant Christum rebaptizan-
dum, quemadmodum Iudas Iudæis Christum crucifigendum? Pecunia tua tecũ sit in per- Act. 8
ditionem. Peiora hæretice facis q̃ quis fecit Iudæus. Ecce enim Iudæus & si præmio compa-
rauit Christum occidendum, semel latus in cruce pendentis pupugit, sed totum eius corpus
integrum reseruauit: tu uero ad hoc eum quotidie comparas pecunia, ut sedentis in cœlo di-
uersa laceres membra. Vos autem dilectissimi, qui ab initio uberibus sanctæ matris eccle-
siæ nutriti, usq; ad solidũ cibũ estis ab ea perducti, manete in ea. Si quis eius uel disciplinã,
uel quamlibet admonitionem aspere tulit, & iratus abscessit, agnoscat matrem, redeat ad eã
libenter, & hæc suscipit quæ requirit, gaudebit filium perditum fuisse conuersum. Sed licet
multũ gaudeat filiũ perditũ fuisse cõuersum, stabilitatis dignitatẽ nõ quiescit prædicare secũ
permanentiũ filiorũ.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONEN. EPISCOPI, A

De symbolo ad catechumenos, liber alius.

Cap.I ACRAMENTVM symboli quod accepistis, memoriæq; mandatum pro uestra salute retinetis, noueritis hoc esse fidei catholicæ fundamentũ, super quod ædificium surrexit ecclesiæ constructum manibus apostolorum & prophetarũ. Ædificium enim domus dei lapides sunt uiui, quod
1.Cor.3 estis uos. Ita enim credentibus scribit Apostolus, Nescitis, inquit, quia tẽplũ dei estis, & spiritus sanctus habitat in uobis? Sed & apostolus Petrus
1.Pet.2 alloquens fideles, Vos, inquit, tanq; lapides uiui ædificamini in domum spiritalem. Quisquis huic ædificio cõiungi desiderat, renunciet diabolo, pompis & angelis eius. Pompæ diaboli sunt quæq; illicita desideria quæ turpant, non quæ exornant animam, ut sunt, desideria carnis, desideria oculorum, ambitiones seculi. Ad concupiscentiam carnis pertinent illecebræ uoluptatum. Ad concupiscentiam oculorum, nugacitas spectaculorum. Ad ambitionem seculi, insana superbia, ubi est fumus inflatus, ut homo positus in aliqua potestate, hominem se esse nno agnoscat cum de homine iudicat. Qui ergo uult mundum uincere, tria ista uincat quæ sunt in mundo, & per hæc illum uincit etiam qui suadendo per su-
Cap.II perbiam decepit mundũ. Postq; autẽ homo renunciando diabolo excludit pessimũ inuasorẽ, introducat optimũ possessorem, credat in deũ patrẽ omipotentẽ &c. Magnũ
Esa.7 donum gratiæ credere & intelligere deũ. Sed quid propheta dicit? Nisi credideritis, nõ intelligetis. Credamus ergo ut intelligamus, sed oremus ut mereamur uidere quod credimus. Peccata enim & autor peccati diabolus, separauit animam à deo: & dum creatura secuta seductorem suum deseruit saluatorem, facta est ruina magna, & errauit. Anima uero ut pro deo coleret idola & adoraret ipsa quæ fecit, deserendo illum à quo facta est: adorando enim lapidem nullam habentẽ uitã, ipsa perit deserẽdo deũ, qui est eius uera & æterna uita. Hinc B error omnis & desertio bonorũ, hinc cultus Paganorũ & peruersitas hæreticorũ, & errauerunt animæ per diuersas uoluptates & peruersas, ut alij colerent solem, alij lunam & stellas, alij montes, alij lapides & quæq; uirgulta, ut sibi quisq; credidit inuenisse, non adiutorem deũ, sed deceptorẽ diabolũ, atq; ita per diuersa anima errauit à creatore suo, ut omne quod ei dederat deus ad seruitiũ, hoc illa coleret ut deum. Nõnne omnia propter hominẽ creata
Gen.1 sunt? Legat quis scripturas sanctas, & inueniet deum dixisse homini quẽ de limo terræ formauit, Crescite & multiplicamini, & replete terrã, & dñamini eius, & habete potestatẽ pisciũ maris, & auium cœli, & pecorũ terræ. Et paulo post: Ecce, inquit, dedi uobis omnia in usum & ad escam. Eos autem qui scripturas sanctas legere nolunt, ipsa rerum natura, ipseq; mundus operibus famulatus sui, incredulos sua quadã uoce conuincit, & animam peruersam increpans dicit: Quid est misera q̃ erras in me, & degener facta oblita es, à quo quanta creata sis, cui cœlũ & terra tam pulchra domus nullis meritis præcedentibus constructa est? Respondent & singula quæq; elementa, clamantia, & ipsis suis operibus suum demonstrantia artificem. Clamat cœlum: non sum deus, nam si deus essem, nulla me nubilatio obumbrare potuisset, nec tenebræ succederent luci meæ, sed lux integra, incorrupta, inuiolatáque mansisset, sicut manet lux illa uera quæ istã lucem tẽporalem creauit in me propter te. Clamat & sol: quid me homo colis ut deum, quem uides ortu occasuq; concludi? Deus nec ortum habet nec occasum, sed tu illum deserendo magnum incurristi casum. Sed consideras magnum atq; mirabilem esse me: ego autem agnosco habere super me, qui & me creauit & tecum autem opera & splendores & calores mei tibi deseruiant, quomodo me pro deo colendum ducis, nisi quia uerum deum colere nescis? Ita luna & stellæ istam similem proferũt uocem: non uides, inquiunt, ô homo spacium nos agere nocturnum, excludi luce, nec terminos transgredi constitutos, quos ad solatium quietis tuæ omnipotens artifex terminauit? Non sumus deus: Conuincimus falsitatem tuam seruiendo tibi ad pœnam tuam. Clamat mare

A mare,& omnia quæ in eo sunt;Nō sumus deus:Præbeo enim ut mihi iussum est, famulatū
peruium,iter carinæ suscipiens,motus congruos, flatus uentorum, dirigens gressus, ut ad
portum desideratum etiam rapiente te auaricia,nulla interposita tarditate perducam. Ani-
malia uero quæ gignuntur ex me,tibi in escam donata esse cognoscis.Cum ergo per omnia
agnoscam modulum meum,tu quare deseris ordinem tuum, deserendo omnium creatorē
deum? Clamat terra:Ergó ne homo deitatis mihi nomen conscribis,ideo non agnoscis qd
sim,quia oblitus es qui sis? Non agnoscis materiam tuam? Non agnoscis quia limum meū
es,ex me quidem formatum,sed non sicut ego animatum? Non agnoscis quia inter omnia
animalia quæ ex me procreata sunt,tu solus sub deo penè mundi dominus constitutus es? psal.48
Merito non intelligis,quia cum in honore esses,non intellexisti,comparatus es iumentis in- Cap. III
sipientibus,& similatus es illis. Nos autem dilectissimi,quibus donatum est cre-
dere,nec solem credamus deum uel regē cœli,nec mare,aut nescio quem regem eius Neptu-
num, quem fingit uanitas, non ueritas, nec terram & Plutonē,sed credimus in deum patrē
omnipotentem,uniuersorum creatorem,regem cœlorum.Qui enim cuncta quia uoluit de
nihilo fecit,ipse regit quæ fecit.Immortales isti quia nobis superius cōmemorati sunt, ideo
dij non sunt, quia & comprehendi & uideri his oculis possunt: cæteros autem quos uani
uane colunt,Iouem, Saturnū,Martem, Iunonem,Mineruam,Venerem,& cætera portēta,
nō nomina bona, sed nomina mala homines mortales fuisse,etiam eorum litteræ clamant,
qui talibus erroribus delectantur.Nostræ autem sacræ litteræ qualē deum prædicent,Pau- 1.Timoth.1
lum audite apostolum,Immortali,inquit,inuisibili,incorruptibili,soli deo honor & gloria.
Non uidetur deus noster oculis carnis,sed uidetur oculis cordis:nō uidetur ad tempus,sed
uidetur in æternum.Sed dicit Paganus,Ostende mihi quem colis? Respondeo: Ego qui- Matth.5
dem habeo etiam modo quem tibi ostendam,sed tu non habes oculos unde uideas. Beati
enim,ait saluator noster, mūdo corde, quoniam ipsi deum uidebunt.Cor immūdum & te-
B nebris obuolutum peccatorum,deum quærit uidere.Lux lucet in tenebris,sed tenebræ eam
non comprehendunt.Nunquid quia cæcus non uidet,ideo lux non lucet? Si nosses ô infide- psal.12
lis dicere deo uero,Illumina oculos meos:uideres nobiscum nunc per speculum in ænigma-
te,ut posses uidere facie ad faciem.Si ex operibus intelligeres artificem,ex creatura conijce-
res creatorem.Si expauesceres in te,quia non totum capis te,agnosceres deum qui fecit te.
Non enim uides animam tuam,cum omnia uideat anima tua per carnem tuam. At si ui-
des animam tuam, dic mihi qualis uel quanta sit,utrum quadra an rotunda, utrum lenis
an aspera,utrum calida an frigida, utrum alicuius coloris an omni colore carens. Video de-
fecisti ostendere animam tuam qualis sit.Non potes.)Ecce immortalis est anima tua,& ui-
uificat mortalem carnem tuam.Immortalem dico animam tuam ad utrūq;. Si credit, im-
mortalis est ad uitam:si non credit,immortalis est ad pœnam. Credimus ergo deum im-
mortalem & inuisibilem,non illum quem uos infideles deum fingitis,simul & adulterantē
& tonantem,sed deum uerum,totius mundi fabricatorem atq; rectorem. Cap.IIII
Filium eius Iesum Christum olim promissum per prophetas tenemus,quod iam im-
pletum esse cognoscimus.Sed ideo etiam hoc credere iubemur,quia quando factū est,præ-
sentes non fuimus,aderant tunc Iudæi,ex quorum gente ipse saluator apostolos elegit,per
quos ad nos fides ista peruenit.In ipsa autem gente in qua & ex qua nasci dignatus est,lon- Esa.7
ge antea Esaias propheta prædixerat,Ecce uirgo in utero concipiet & pariet filium,& uoca- Esa.11
bitur nomen eius Emanuel,quod interpretatur,nobiscum deus.Et alio in loco, Exiet uirga
de radice Iesse,& flos de radice eius ascendet:uirgam significans uirginem Mariam,& flo-
rem uirgæ,filium uirginis dominum Iesum Christum. Iudæi antequam ista fierent, lege-
bant,& non intelligebant.Cœperunt impleri quæ promissa sunt,& nō gaudebant, sed po-
tius inuidebant.Nascitur Christus ex uirgine sicut flos ex uirga, sine ullo composito semi-
ne.Nascitur infans paruus,rex magnus:Procedunt certa indicia & signa magni regis:pa-
storibus nunciant angeli:per stellam uelut per nouam linguam clamant cœli. Adducuntur

de longinquo magi, ueniunt ut adorent adhuc in præsepe iacentem, sed iam in cœlo & in terra regnantem. Annunciantibus magis regem natum turbatur Herodes, & ne regnũ perdat uult eum occidere, in quem si crederet, & hic securus, & in illa uita sine fine regnaret. Herodes à Iudæis ubi Christus nascatur inquirit. Quærunt simul nõ sicut magi adorandum, sed inuentum necandum. Quid times Herodes quia audis regem natum? Non uenit ille ut te excludat, sed ut diabolum uincat. Sed tu hæc non intelligens turbaris & sæuis: & ut perdas unum quem quæris, per tot infantum mortes magnus efficeris crudelis. Non te ulla pietas plangentium matrum, aut lugentium patrum funera filiorum, non mugitus & gemitus reuocat infantum. Necas paruulos corpore, quia te necat timor in corde: & putas si hoc quod cupis impleueris, diu te posse uiuere, cum ipsam uitam quæras occidere. Ille autẽ fons gratiæ paruus & magnus qui in præsepe iacet, thronum tuum terret: agit per te nesciente te causas tuas, & à captiuitate liberat diaboli animas. Suscipit filios inimicorum in numerum adoptatorum. Moriuntur paruuli pro Christo, nescientes parentes plangunt martyres morientes. Ille nondum loquentes idoneos suos efficit testes. Ecce quomodo regnat, qui sic regnare uenerat. Ecce iam liberat liberator, & salutem præstat saluator. Sed tu Herodes nesciens hoc, turbaris & sæuis, & dum contra paruulum sæuis, iam illi obsequium præbes, & nescis. Ille enim rex magnus qui ad hoc uenit, ut per te & per alios suos hinc congreget, tu illi prior ad regnum cœlorum tot milia candidatorum infantum innumerabilem præmittis exercitũ. Hanc turbam Apocalypsis illa beati Ioannis apostoli demonstrabat dicẽs, Apoc. 7 Vidi turbam multam quam dinumerare nemo poterat ex omni tribu, stantes in cõspectu dei, & induti erant alba ueste, & palmæ fuerunt in manibus eorum. O magnum donũ gratiæ: quibus eorum meritis præstitum est, ut sic uincerent infantes? Necdum loquuntur, & Christum confitentur. Necdum motibus membrorum ualent suscipere pugnam, & uictoriæ iam offerunt palmam. Quomodo regnas Herodes qui sic uinceris? Paruus ille nõ te armatorum uirorum fortium superauit manu, sed innumerabili uicit turba morientium paruulorum. Vis nosse quid infantibus quos trucidasti præstiteris? Ideo accelerasti ad eorum uitam, ne cũ suis parentibus occiderent ueram uitam: hoc illo peragente, qui nouit bene uti etiam malis tuis, illorum animas liberauit à parentum internecionis suæ societate, & te solum inanem reliquit in scelere. Egit & agit gratia causas suas, & per inimicos suos, & ꝑ ipsos, & in ipsis: nam & ipsi qui moriebantur, natura filij iræ erant sicut & cæteri. Sed quid eis præstitit gratia, nisi ut erueret eos de potestate tenebrarum? Præstitit eis Christus ut pro Christo morerentur, præstitit ut suo sanguine ab originali peccato diluerẽtur. Nati sunt ad mortem, sed continuo eos mors reddidit uitæ. Hisdem gradibus dilectissimi, quibus perierat humana natura, à Iesu Christo domino nostro reparata est. Adam superbus, humilis Christus: per fœminam mors, per fœminam uita: per Euam interitus, per Mariam salus. Illa corrupta secuta est seductorem, hæc integra peperit saluatorem. Illa poculum à serpente propinatum libenter accepit & uiro tradidit, ex quo simul mererentur occidi: hæc gratia cœlesti desuper infusa uitam protulit, per quam caro mortua possit resuscitari. Quis est qui hæc operatus est, nisi uirginis filius & uirginum sponsus, qui attulit matri fœcunditatem, sed nõ abstulit uirginitatem? Quod contulit matri suæ, hoc donauit & sponsæ suæ. Deniq; sancta ecclesia quæ illi integro integra coniuncta est, quotidie parit membra eius & uirgo est. A B

Cap. V Gal. 6 Crucifixum sub Pontio Pilato & sepultum. Et hoc credimus, & ita credimus, ut inde gloriemur. Mihi enim, ait doctor gentium apostolus Paulus, absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: Et nos in hoc gloriemur, in hunc speremus, illi hæreamus, simul enim uetus homo noster cum illo crucifixus est cruci: Nisi enim crucifigeretur ille, mundus non redimeretur. Pœna illa salus est nostra. Quod Iudæus & gentilis detestatur, Christianus inde saluatur: quia sicut Apostolus dicit, Illorum delicto salus est gentibus. Rom. 1 Quod delictum Iudæi cõmiserunt? Christum tenuerunt, uinctum Pilato tradiderunt, clamauerunt, Crucifige crucifige. Quare, quam ob causam?

A causam? Quoniam suscitauit mortuum. Audit Pilatus, inuenit innocentem, uidet populũ
sæuientem, excusat & dicit, Ego in isto causam non inuenio, accipite eum uos & crucifigite. Ioan.18
Quando dicebat Pilatus, Ego in isto non inuenio causam, accipite eum uos: quid aliud di/
cebat, quàm hoc: Ad iudicem quasi cum reo uenistis, sed innocentem legibus tradidistis, in
quem nullum crimen probare ualuistis? Non ero iustus si secundum desiderium uestrum
innocentem occidero, ero ab hoc facto, à uestra seditione alienus si eum uobis tradidero.
Accipite eum, inquit, uos, & secundum legem uestram iudicate. Et illi: Nos scimus, inquiunt,
quia reus est mortis. Quid scit cæcus corde, non corpore? Clamat quod nescit, & ut impleat
quod sæuit, dicit se scire quod nescit. Iterum Pilatus audit Iesum, & responsis eius in metum
missus, consilium inuenit quomodo eum dimitteret. Egressus ad Iudæos dixit, Est consue/ Marc.15
tudo ut dimittam uobis unum in pascha, uultis ergo dimittam uobis regem Iudæorũ? Cla
mauerunt & dixerunt, Noli ipsum dimittere, sed Barrabam. Fuit autem Barrabas, ut euan
gelista narrat, insignis latro. O cæcitas Iudæorum, ô furia phreneticorũ: Noli ipsum dimit/
tere, sed Barrabam: quid fuit aliud dicere, quàm occidatur Christus saluator, quia suscitauit
mortuum: dimittatur latro ut iterum perpetret homicidium? Sed clamate. Quid clamatis
nescientes? Occidatur à uobis Christus, & redimantur gentes. Medicus autem ille animarũ
qui uos uidebat phrenesi laborare, somnum salutis ingerebat, & ideo etiam ipse pro nobis
dormire uolebat: tanquam diceret, Medicus sum, infirmi estis: infirmitas uestra magna refugit
somnum salutis. Ecce dormio propter uos, ut me uiso dormire delectet & uos, & à pœnali
morte liberemini uos. Sed illis & de illis hoc dicebat, quos credituros in se postmodum no/
uerat, & pro quibus in cruce pendens patrem rogabat dicens, Pater ignosce illis, quia nesciũt Luc.23
quid faciunt. Inter eos erat ille phreneticus, prius Saulus, postea Paulus, prius superbus, po
stea humilis, & ipse phrenesi laborabat, somnum salutis repudiabat. Sed quid ei fecit me/
dicus? Prostrauit sæuientem, erexit credentem: prostrauit persecutorem, erexit prædicatorẽ. Act.9
B Prostratus ad terram dormiuit phreneticus, surrexit, & factus est medicus. Cœpit in alijs cu
rare morbum quo ipse laborabat, & effectus discipulus, cœlestis archiatri antidotum bibit
confectum ex sanguine medici, prior ipse bibit, & bibendum amatoribus propinauit. Hoc
antidotum ex sanguine crucifixi confectum, etiam ipsi reges terræ biberunt, & qui erant ec/
clesiæ persecutores, eius facti sunt defensores.

Sepulturam uero huius crucifixi sanctum indicat euangelium, quòd susceptus sit à Io Cap.VI
seph, obuolutusque lintheaminibus, cũ aromatibus positus sit in monumento nouo. Homo
enim nouus sine ulla corruptione ex uirgine procreatus, in monumento nouo positus est, in
quo nondum positus erat mortuus, ut sanctitas uirginalis uteri in omnibus ornaretur ex cõ
uenientia inuiolabilis sepulchri. Tertia die à mortuis resurrexit. Quamuis multi sancti mul
ta hinc senserint atque dixerint. Nam quidam uolentes tres dies & tres noctes exprimere, à
nocte præcedente sextæ feriæ, & ipsa sexta feria concluserunt unum diem, & nox sabbati &
sabbatum, & nox dominici diei & ipsum diem resurrectionis. Alij autem ab ipsa sexta fe
ria, & noctem quæ medio die facta est, uoluerunt tres dies & tres noctes usque in diem domi
nicum exponere, propter illam sententiam domini in euangelio positam: Sicut enim Ionas Matth.12
fuit in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet esse filium hominis in corde
terræ tribus diebus & tribus noctibus. Sed nos neutram eorum uacuantes sententiam, me/
lius tamen, si placet, in his spiritalem requirimus intellectum, quomodo filius hominis fue/
rit in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: tres dies, tria tempora seculi ponentes, an
te legem, sub lege, sub gratia: & tres noctes tres mortes, id est, tres mortuos quos suscitauit
dominus præsens in carne. Filiam archisynagogi in domo, filiũ uiduæ foris in porta, & La
zarum quatriduanum de sepulchro. Vnde enim mors nisi per peccatum? Et quid sunt pec/
cata, nisi magnæ tenebræ quæ faciunt grauem noctem? Ita ergo conueniunt sibi, ut unus
dies sit ante legem, quando peccatum latebat, & huic antecedit nox illa, quòd puella mor/

tua in domo iacebat, tanquam peccatum intra conscientiam latebat. Secundus dies sit sub lege, A
Exod. 20 quando dictum est homini, Non concupisces, & peccatum processit ad publicũ: & hinc accedit nox illa, quòd filius uiduæ foris portam, tanquam peccatum animæ quod intus latebat, processit ad publicum. Tertius dies sit sub gratia, quando iam plus peccat anima, quia scit uoluntatem domini sui, & facit digna plagis, & supplantata plenitudine gratiæ merito peccatorum iam putet: & hinc accedit nox illa mortis Lazari in sepulchro iacentis, tanquam animæ peccatis obrutæ & fœtentis. In his tribus diebus & noctibus fuit Christus in corde terræ, hoc est, iacuit fides Christi in cordibus eorũ qui habitant in terra. Habẽt ergo animæ in his diebus & noctibus præcepta legis & uoces pœnitentiæ, ut resurgere possint cum Christo. Ad diem & noctem latentis peccati, lex illa est generalis, Quod tibi fieri non uis, alij ne feceris. Et uox pœnitentiæ eius, Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memor fueris. Ad sequentem diem manifesti peccati, lex illa est, Non concupisces. Et uox pœnitentiæ est, Tibi soli peccaui & malum coram te feci. Ad tertium diem & noctem iam sepultæ animæ cõsuetudine peccati, lex illa est, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Et uox pœnitentiæ eius est, Domine libera animam meam de morte: Et, Eduxisti ab inferis animam meam. Per ista tria tempora ueluti per tres dies resurgunt animæ cum Christo, quibus dicitur per prophetam: Resurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis sunt, & exultabunt omnes qui sunt super terram. Et quibus per Apostolum dicitur, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Etiam resurgentibus, hoc est, à peccatis liberatis dicit, Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est ad dexteram dei sedens, quia dñs Iesus resurgens à mortuis, assumptus est in cœlos, & sedet ad dexteram patris.

Tobiæ. 4 | Psal. 24 | Psal. 50 | Ioan. 5 | Psal. 114 | Psal. 29 | Eph. 5 | Col. 3

Cap. VII Quis est qui sedet ad dexteram patris? Homo Christus: nam inquãtum deus, semper cum patre & ex patre, & quando ad nos processit, à patre non recessit: Hoc est enim esse deum, ubique esse totum. Totus ergo filius apud patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in utero uirginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso quò latronem introduxit. Nõ per diuersa tempora uel loca dicimus ubique esse totum, ut modo ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed ut semper ubique sit totus. Si enim deus hoc præstitit huic luci quæ uidetur nostris aspectibus, ut simul tota ubique sit: Neque enim quando hic est in oriente, uel in alijs partibus terrarum non est, sed ubique tota est, & omnibus tota est, & omnium oculos satiat, & ipsa integra perseuerat. Si hoc potest creatura, quãto amplius ipse creator? Sed hoc quòd filius dicitur sedere ad dexterã patris, demonstratur quòd ipse homo quem suscepit Christus, potestatem acceperit iudicantis. B

Cap. VIII Inde enim uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Aduentum eius liber indicat Actuum apostolorum. Postea enim quàm à mortuis resurrexit, conuersatus est cum discipulis suis quadraginta diebus & quadraginta noctibus, intrans & exiens, manducãs & bibens: non quòd haberet infirmitatẽ, sed ut doceret ueritatem. Quadragesimo die ipsis uidentibus & quodammodo in cœlum oculis deducentibus, astiterunt illis duo uiri in ueste alba, qui dixerunt eis: Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Iste Iesus qui assumptus est in cœlum à uobis, sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. Veniet ergo fratres mei, ueniet ille qui prius uenit occultus, ueniet in potestate manifestus. Ille qui iudicatus est, ueniet iudicaturus. Ille qui stetit ante hominem, iudicaturus est omnem hominem. Deus manifeste ueniet. Quid est, deus manifeste ueniet? Non sicut prius homo humilis, sed sicut deus homo maiestate sublimis, & iudicabit. Quomodo iudicabit? Non enim ut iudex terrenus quæsiturus est testes ut te conuincat, aut ueritatem per tormenta requisiturus est ut confessum puniat, cum sedeat iudex ipsa iusticia, & testis sibi sit ipsa mala conscientia. Ille iudex dilectissimi, nec gratia præuenitur, nec misericordia iam flectitur, nec pecunia corrumpitur, nec satisfactione mitigatur. Hic dum tempus est, quicquid potest anima agat pro se, ubi locus est misericordiæ: Nam ibi quid pro se agat non habebit, quia iusticiæ solius locus erit. Hic agat anima pœnitentiam, ut ille

Act. 1

C ut ille possit mutare sententiam:hic det panem,ut accipiat postmodum salutē:hic faciat mi/ Cap. IX
sericordiam,ut ibi inueniat indulgentiam. Credimus in spiritum sanctum.Spiri/
tum sanctum deum dicimus,nec tamen dicimus patrem & filium & spiritum sanctū tres
deos,sed unum:quia una est æternitas,una maiestas,una potestas.Pater non est filius, sed
pater est filij:Filius non est pater,sed filius est patris:Spiritus sanctus nec pater est, nec fi/
lius,sed spiritus est patris & filij,tres personæ, sed unus deus.Quomodo, inquit,tres nomi
nas & unum dicis? Ostende hoc aut ratione,aut aliqua similitudine,per quam intelligi pos/
sit quid nam illud sit.Quæ ratio,aut quæ similitudo illi rei inuisibili comparari potest? Det
tamē ueniam eiusdem maiestas,quia aliquam similitudinem quæ occurrit ex eius creatura
ponit nostra infirmitas,per quam intelligere possit uestra charitas.Nisi enim ille permitte/
ret,quis nostrum de eius diuinitate loqui auderet? Non uacat quòd omnis creatura subie/
cta sit creatori,in nulla tamē alia specie uoluit apparere deus noster quàm in igne:Nam &
sancto Moysi in rubo in flamma apparuit,& filijs Israël ducatum in columna ignis præ/
buit,& super discipulos congregatos donum spiritus sancti in linguis igneis effudit. Habet
enim hoc elementum magnum sacramentum,per quod exerceat quærentis ingenium. Ecce
in igne tria quædam conspicimus,lumen ignis,splendor & calor:& cum sint tria unum lu/
men est,simul exurgunt,simulq; consistunt.Nec ignis præcedit splendorem,nec splendor ca
lorem,& hæc non confuse unum sunt,nec disiuncte tria,sed cum unum sint tria sunt, simul
operantur,& cum inseparabiliter operantur,aliud igni tribuitur,aliud splendori,aliud calo/
ri:Nam cum ad ignem refers uisionem,ibi operatur & splendor & calor: & cum ad splendo
rem refers illuminationem,simul operatur & ignis & calor: & cum ad calorem refers calefa/
ctionem,simul operatur ignis & calor & splendor.Ita cum dicitur quòd deus fecerit mun/
dum,intelligitur pater cum filio,& per filium,& cū spiritu sancto.Et cum dicimus filiū pro
nobis passum,intelligimus passionē filij operatum fuisse & patrē & filium & spiritum san
D ctum.Et cum remissio peccatorum tribuitur spiritui sancto, intelligimus totam trinitatem
etiā hoc donū inseparabiliter operari.Hæc ,ppter hæreticos Arianos uel alios qui aliter de
deo sentiunt q; dignū est,dicta sunt uestræ charitati.Cæterū illud quod est ineffabile & in/
comprehensibile,nec uerbis angelicis explicari potest,quanto magis humanis.

Remissionē peccatorū. Omnia prorsus delicta delet sanctū baptisma,& originalia & Cap. X
& ,ppria:dicta,facta,cogitata,cognita,incognita omnia dimittūtur. Innouat hominē qui
fecit hominem,donat delicta qui non quærit merita,præuenit gratia etiam ipsam infantiā,
ut sint liberi per Christū liberati,qui in Adam à diabolo tenebantur ante captiui. Carnis
resurrectionem.Omnis spes fidei nostræ hæc est,quoniā resuscitabimur.Omes quidē resur 1. Cor. 15
gemus,ait Apostolus,sed nō omnes immutabimur.Resurgēt boni,resurgēt mali, sed boni
ut sempiterna beatitudine perfruant̄,mali ut perpetuo igne puniantur.Ibi discernet̄ fidelis
ab infideli,ut accipiat fides præmiū,& perfidia supplicij obtineat locū.Nec sibi frustra blan/
diantur increduli,qui audiunt in psalmo,Non resurgunt impij in iudicio:In iudicio dictum Psal. 1
est,id est,nō ut iudicētur resurgent,quia per infidelitatē olim iam damnati sunt secundū illā
sentētiam dn̄icam.Qui nō credit,iam iudicatus est.Apl̄s aūt ut tolleret de cordibus infide Ioan. 3
liū oēm dubitationē,seminātis proposuit similitudinē & ait,Stulte,tu quod seminas nō ui/
uificat̄ nisi moriat̄.Quid aūt fiat in semine,puto neminē uestrū ignorare,quēadmodū gra
na triturata,purgata,recōdita proferant̄,proijciant̄,obruant̄. Nisi em̄ esset messis fertilitas
nota ,ista crederētur insana. Attamē cū obruūtur & ab oculis dimittūtur,sub terra mortua
iacent.Iam si curiositas exigat & uidere anteq; pluuia descendat, uidet putrefactum atque
corruptum quod dimiserat integrum,ac si spes messis desit,dolor corruit, perdidisse se cre/
dit quod reconditum habuit.Cum autem pluuia aduenerit, quomodo delectat respicere
herbam uirentem,calamum surgentem,ad nodos peruenientem,culmū producentē,spicas
proferentē? Delectat ne uidere quod mortuū iacebat sic reuixisse? Sed nō sibi assignet ter/
ra fertilitatē,quoniā dn̄s dat suauitatē.Si enim pluuia desuper nō descēdat,etiā terra bona

non spicas, sed profert spinas quæ igni tradantur, nó quæ horreo recondantur. Similiter & terra nostra, hoc est caro nostra, siue hic, siue ibi, non sibi assignet merita, sed agnoscat etiam illic accepturam se gratiam pro gratia. In uitam æternam. Bonum omne illud, quod resuscitabimur, quòd à peccatis liberabimur, sempiternum erit, quia in æterna uita manebit. Quàm sit autem illud bonũ quod promittit deus sanctis suis, quis explicet uerbis suis? Facilius tamen possumus dicere in illa uita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Nõ est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigẽtia, nulla mœsticia, nulla tristicia. Ecce diximus quod ibi non sit. Quid autem ibi sit uultis nosse? Hoc nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immũdicia, ut possit portare deum, qui est uera sempiternaq; iusticia, Manet enim deus in corde credentis & se diligentis, & manet homo in deo, id est, in æterna uita, quod est præmium deum amantis. Nec amare, nec diligere quis potest, qui in ecclesia eius non est: quoniam omnis qui præter illam est, nec cũ deo est qui uita æterna est. Ideo sacramenti huius conclusio per ecclesiam terminatur, quia ipsa est mater fœcunda, integra & casta, ubiq; diffusa, quæ filios deo spiritaliter parit, quæ paruulos lacte uerborum eius spiritaliter nutrit, quæ pueros sapientiam docet, quæ adolescentes à luxuria atq; impudicitia sua sancta castitate custodit, quæ iuuenes robore uirtutis cõtra diabolum armat, quæ senes prudentiam docet, quæ seniores ætate prouectos uenerabiles facit. Per hanc iuuenes & uirgines, seniores cum iunioribus, ætas omnis & uterq; sexus laudent nomen domini. Hæc errantes filios reuocat, mortuos grauiter dolet, secum perseuerantes indeficienter pascit. Hanc dilectissimi amemus omnes, tali matri sic amanti, sic prospicienti, sic consulenti inseparabiliter inhæreamus, ut simul cum illa & per illam deo patri coniungi perpetuo mereamur.

(Margin: C; Cap. XI; psal. 148; D)

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONEN. EPISCOPI,

De symbolo ad catechumenos, liber alius.

Cap. I

DVM per sacratissimum crucis signum uos suscepit in utero sancta mater ecclesia, quæ sicut & fratres uestros cum summa lætitia spiritaliter pariet noua proles futura tantæ matris quousq; per lauacrum sanctum regeneratos ueræ luci restituat, congruis alimentis eos quos portat pascat in utero, & ad diem partus sui lætos læta perducat: quoniam non tenetur hac sententia: Væ quæ in tristicia & gemitu parit filios, nec ipsos gaudẽtes, sed flentes, sed potius hæc soluit quod illa ligauerat, ut prolem quam per inobedientiam sui morti donauit, hæc per obedientiam restituat uitæ. Omnia sacramenta quæ acta sunt & agũtur in uobis per ministerium seruorum dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, ut dixi, escæ sunt quæ uos reficiunt in utero, ut renatos ex baptismo hilares uos mater exhibeat Christo. Accepistis & symbolum protectionem parturientis contra uenena serpentis: In Apocalypsi Ioannis apostoli scriptum est hoc, quòd staret draco in conspectu mulieris quæ paritura erat, ut cum peperisset, natum eius comederet. Draconem diabolum esse nullus uestrum ignorat. Mulierum illam uirginem Mariam significasse, quæ caput nostrum, integra integrum peperit, quæ etiam ipsa figuram in se sanctæ ecclesiæ demonstrauit, ut quomodo filium pariens uirgo permansit, ita & hæc omni tẽpore membra eius pariat, & uirginitatem non amittat. Ipsas sententias sacratissimi symboli adiuuante domino exponendas suscepimus, & quid singulæ contineant, uestris sensibus

(Margin: Apoc. 12)

C bus intimemus. Parata sunt corda uestra, quia exclusus est inimicus de cordibus uestris.
Mundata iam domus non remaneat inanis, ne cum uacuam desertor inuenerit, adducat se Luc. 11
cum alios septem nequiores se, & efficiantur hominis illius posteriora, ut euangelium loqui
tur, peiora prioribus. Mox cum exclusus fuerit pessimus inuasor, introducatur optimus pos
sessor. Quis est inuasor? Diabolus. Quid inuasit? Hominem quem non fecit, insuper & dece
pit. Promisit ei immortalitatem, & propinauit iniquitatem. Huic uos renunciare professi
estis: in qua professione non hominibus, sed deo & angelis eius conscribentibus dixistis, re-
nuncio. Renunciate non solum uocibus, sed etiam moribus, non tantum sono linguæ, sed
& actu uitæ: nec tantum labijs sonantibus, sed operibus pronunciantibus. Scitote, uos cum
callido, antiquo & ueternoso inimico suscepisse certamen: non in uobis post renunciationẽ
inueniat opera sua, non iure uos attrahat in seruitutem suam. Deprehenderis enim & dete
geris Christiane, quando aliud agis & aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstrās
in opere, non tenens promissionis tuæ fidem: modo ingrediens ecclesiam orationes funde-
re, post modicum in spectaculis cum histrionibus impudice clamare. Quid tibi cum pom-
pis diaboli quibus renunciasti? Vt quid claudicatis ambobus inguinibus? Si deus est, ite 3.Reg.18
post illum: si mundus est, ite post illum: si deus eligitur, seruiatur illi secundum ipsius uolun-
tatem: si mundus eligitur, ut quid fictum cor quasi deo accommodatur? Quisquis contem-
pto deo sequeris mundum, & ipse te deserit mundus. Non uis bonus implere uoluntatem
dei, & de te malo impletur uoluntas dei. Sequere adhuc quantum potes fugitiuum, & si po
tes apprehende eum, tene eum: sed uideo, non potes, fallis te. Ille enim labiles motus suos
torrentis ictu percurrens, dum te uidet inhærentem sibi & tenentem se, ad hoc te rapit non
ut saluet, sed ut perdat te. Quid tibi cum pompis diaboli amator Christi? Noli te fallere,
odit enim tales deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit uiæ suæ desertores. Ec-
ce ruinosus est mundus, ecce tantis calamitatibus repleuit dominus mundum, ecce ama-
D rus est mundus, & sic amatur, quid faceremus si dulcis esset? O munde immunde, tene-
ri uis periens, quid faceres si maneres? Quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta
mentiris? Vultis dilectissimi non inhærere mundo, eligite amare creatorem mundi, & renũ
ciantes pompis mundanis, quibus princeps est diabolus cum angelis suis.

Credite, Sic crede, ut desideres uidere quod credis. Dicit aliquis: Ecce credo, & desidero Cap. II
uidere quod credo, utinam mihi ostenderetur, ut fides mea ipsa uisione lætaretur. Si nunc
uideres, non crederes: ideo credis, quia non uides, sed ita crede ut uideas. Fides, opus est: ui-
sio dei, merces est. Præpostere uis accipere mercedem, qui non laborasti in opere. Nónne
omni operanti penes te, recte à te merces non datur, nisi opus perficiatur? Quod agis cum
seruo tuo, hoc pete à domino tuo. Tibi confert, quòd per fidem te exercet differendo uisio-
nem suam: cõmendat donum suum, non negat, ut amplius desideres dilatum, ne uilescat ci-
to datũ. Nec tamen te deserit, qui utiliter nunc uisionem suam subtrahit. Oculi tui eum non
capiunt. Cæterum ipse te omni tempore attendet, adhibe oculos fidei. Nõne faciem respicis
eius, cum in eius unigenito filio credis? Nõne manus eius uides cum uniuersam creaturam
attendis? Nõne os eius audis, quando præcepta eius recitari aduertis? Orationem tuam Psal.33
quomodo fundis, nisi scias te ad illum peruenire, de quo dicit propheta, Ecce oculi domini
super iustos, & aures eius ad preces eorũ? Si aũt & pedes eius quæris nosse, audi quid uoluit
esse pedes suos, Quàm speciosi pedes, inquit, eorum qui annunciant pacem, qui annun- Esa.52
ciant bona. Conscripsimus membra, sed non his membris humanis continetur deus, quo-
niam non est in loco, sed ubique totus est. Diximus secundum modum intelligẽtiæ huma-
næ, non secundũ ineffabilem uirtutem maiestatis diuinæ. Vis nosse qualis sit, uide facturā,
& intelliges factorem: perscrutare quæ fecit, & intelliges eum qui omnia creauit. Ecce ait 2.Pa.6
deo propheta, Cœli cœlorum non te capiunt. Et quem non capiunt spacia cœli, capiunt an- Ioan.14
gustiæ cordis humani, ipso dicente: Inambulabo in illis & inhabitabo? Et dñs Iesus, Qui
me

me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ueniemus ad eum, & mansionem C
apud eum faciemus. Ecce qualem te fecit omnipotens qui te creauit. Agnosce te prius quis
sis, & cognosces qui te fecit quis sit. Rex terrenus, ideo mortalis, quia uisibilis: rex cœlestis im
mortalis & inuisibilis. Rex terrenus cum nihil creauerit, omnia tamen in potestate accepit:
& non credis regem qui omnia creauit, quòd cuncta gubernet & regat. Quomodo, inquis,
cuncta gubernat & regit? ecce tanta mala fiunt in mundo, & non iudicat. O homo, ideo ne
gas eius potentiam, quia magnam ille exhibet patientiã? Peccantem quidem impunitum
non dimittit, seruat eum, aut pœnitendo corrigendum, aut ultimo iudicio puniendum. Cre
de mihi ô tu quisquis es qui de malis quereris, quoniam omnes mali sumus. Si ut uis, deus
malis statim retribueret mala, nullus remaneret qui de alio murmuraret. Sed ideo ille rex
magnus, qui nouit quomodo regat quod creauit, non implet uoluntates peruersas, sed suã
perficit rectam, ut te doceat patientiam suam. Non tu deum uelis cõuertere ad furias tuas:
regat te qui fecit te: nam si uolueris regi à te, statim cades per te. Tamdiu primus homo il
le stetit q̃diu deo adhæsit, dimisit, & dimissus est: uoluit probare uires suas, & inuenit mise
Psal.54 rias & nostras & suas. Quàm bonum illi esset si hoc faceret quod psalmus admonet, Iacta
in domino curam tuam, & ipse te enutriet. Si tunc ille homo noluit esse cautus, nunc homo
1. Cor.6 caueat uel expertus. Confiteamur, intelligamus habere nos regem immortalem & inuisibi
lem, quem nemo hominum uidit, nec uidere his oculis potest. Apostoli hæc uerba sunt.

Cap.III Si nemo hominum uidet, quomodo locutus est cum Moyse os ad os, sicut quis loqui
Exod.33 tur ad amicum suum? Irruit quæstio non parua. Ait enim dominus, Non quomodo cum
alijs per ænigmata, ita loquar ad Moysen famulum meum, sed os ad os loquar illi. Et sub
iunxit scriptura quæ supra diximus: quoniam loquebatur Moyses cum deo os ad os, sicut
quis loquitur ad amicum suum. Si os ad os loquebatur cum eo, & uidebat eum, quomodo
Ioan.1 uerum est illud apostolicum, quòd deum nemo uidit unquam, nec uidere potest? Si autem
uidebat eum Moyses, quid est quod idem ipse post paululum pro magno petit, & dicit, Si D
inueni gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam? Et dominus illi, Facies quidem mea nõ
uidebitur tibi: non enim uidet quis faciem meam & uiuet. Vbi est illud quod uidebat, & si
uidebat, cur desiderabat uidere quod uidebat? Aut quomodo illi negabatur id quod iam
demonstrabatur? Exercet ingenium quærentis. Videbat Moyses deum non oculis corpo
reis, sed oculis mentis. Et quia lux illa perpetua, quod deus est, plus eum quàm cæteros illu
strauerat, ideo dictum est: Os ad os loquebatur illi: ac si diceretur, plus omnibus manifesta
tus est illi. In eo autem quod dictum est: non enim quis poterit uidere faciem meam & ui
uere: ostensum est neminem his oculis corporeis deum posse uidere. Quid autem conces
sum sit fidelissimo famulo dei Moysi, ne tam magnum eius desiderium in omnibus frustra
retur, debet nosse charitas uestra. Dictum est illi à domino, sicut eadem scriptura narrat: Vi
de, ascẽde super petrã in Oreb, & sta ibi, & transiet claritas mea ante te, & posteriora mea ui
debis, facies autẽ mea non uidebitur tibi. Ne forte surrepat peruersus intellectus, aut hæreti
cus sensus, & putet quis deum esse corporeum, uigilet pia fides & catholica doctrina. Mysti
cis enim figuris loquitur scriptura diuina, seruans rebus tempora, quibus recognitis manife
sta exerceat ueritate: quoniam nec hoc uacat à mysterio, quod in monte Oreb super petrã
Exod.17 iussus est ascendere Moyses, & stare. Ipsa est illa petra, quæ percussa produxit aquas popu
Psal.77 lo sitienti: de qua dicit sanctus Dauid, Dirupit petram, & fluxerunt aquæ. Apostolus au
1.Cor.10 tem exponens hoc, ait, Patres nostri escam spiritalem manducauerunt, & eundem po
tum spiritalem biberunt: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: Petra au
tem erat Christus. Ipsa sunt illa posteria dei, Christus dei. Hoc uidit Moyses prophe
Gal.4 tando quod Paulus exponit dicendo, Cum uenit, inquit, plenitudo temporis, misit deus fi
lum suum factũ ex muliere. Mulierem hic ponit, consuetudinẽ seruans locutionis Hebrai
Numeri.31 cæ, quæ oẽs fœminas mulieres appellat: nam scriptũ est, Seruate mulieres quæ nondũ co
gnouerunt

C gnouerunt uirum. Et de ipsa Eua dictum est, Formauit eam in mulierem: antequam illam Gen. 2
uiro coniungeret, eam mulierem appellauit.

Fides autem & ueritas hoc prædicat, quòd Christus sit natus ex uirgine. Sic accepistis, Cap. IIII
sic uos credere dixistis. Credo, hæc natiuitas dei & hominis facta est causa hominis, ut sub-
limis illa maiestas procedens ex corde patris, infunderet se in utero matris. Causa exegit
pietatis, ut homo inueniretur perditus, & deo patri per mediatorem restitueretur inuen-
tus. Mira tamen hæc natiuitas secunda fratres dilectissimi. Cæterum illam primam, qua de
patre natus est sine aliqua matre, quis enarrabit? Si hanc non possumus explicare, illam
quando ualemus uel inchoare? Si hoc ita nos exercet ut fidei det locum, illam quando at-
tingimus, quam nec corda potuerunt comprehendere prophetarum? De hac tamen secun-
da mira & ineffabili dicamus aliquid quod factum est pro nobis, ut uerbum caro fieret, &
habitaret in nobis. Quis enim non expauescat cum audit deum natum? Audis nascentem,
uide in ipso ortu miracula facientem, aluus tumescit uirginis, claustrum pudoris permanet,
impletur uterus matris sine ullo complexu patris, sentit prolem quæ se ignorabat cõiugem,
angelus ad uirginem loquitur, à uirgine cor præparatur, Christus fide concipitur. Miraris
hæc? Adhuc mirare. Parit mater, & uirgo fœta & intacta: nascitur filius sine homine patre,
qui fecit & ipsam matrem: factor omnium fit inter omnia, portatur manibus matris re-
ctor totius orbis, lambit ubera regens sydera, tacet & uerbum est. Necdum per linguam se
demonstrabat quis esset, & uniuersa creatura suum natum indicat creatorem. Angeli pasto-
ribus annunciant, stella magos inuitat, rusticitas pastorum admonitione exigit angelorũ,
curiositas magorum instructa est lingua cœlorum, Magi Iudæorum regem prædicant, Iu-
dæi abnegant. Illi quærunt adorare, isti quærunt occidere. Dicunt magi Herodi regi quem Matth. 2
quærunt natum regem, dicunt Iudæi ex qua ciuitate Christus surgat regnare: utrique præ-
dicant, utrique confitentur, sed illi aliter, isti aliter. Illi ut inuentus adoretur, isti ut captus ne-
D cetur. O Iudæi, ad hoc ferentes in manibus lucernam legis, ut alijs uiam demonstraretis, &
uobis tenebras ingeratis? Ecce magi primitiæ gentium Christo offerunt munera, non so-
lum aurum, thus & myrrham, uerumetiam animas suas: & uos repudiat iniquitas propria,
ut illum qui uos uenit obligatos liberare, dementes effecti eum quæratis occidere. Quid uo-
bis profuit quòd prodidistis Herodi ubi Christus nasceretur? Nónne uos læsistis quàm
Christo aliquid nocuistis? Audiens enim ille à uobis ubi Christus natus posset inueniri, ue-
stræ gentis infantes continuo præcepit occidi. Sæuit Herodes, ut inter multos perdat unũ,
& plurimos necando se efficit reum, nec occidit quem quærit hominem deum. O Herodes,
magna tua iniquitas, & infantes necas, & tuæ nequitiæ testes cumulas, & Christus à te non
inuenitur, quia nondum uenit eius hora ut patiatur. Teneris quidem persecutor Christi &
reus mortis eius, nihil agendo in ipso. Sed dum multa agis cõtra ipsum, perdidisti teipsum.
Quid metuis talem regem, qui sic uenit regnare, ut te nolit excludere? Quem quæris, rex re-
gum est, si uelles securus obtinere tuum regnum, ipsi supplicares ut ab illo acciperes sempi-
ternum. Regnet Christus quomodo uenit regnare, suscipiat credentes, irrideat persequen-
tes, faciat certantes, adiuuet laborantes, coronet uincentes, donet sanctitatem, amet castita-
tem, remuneret uirginitatem. Gaudete uirgines sanctæ, uirgo peperit Christum: non uos
contristet sterilitas, quarum fides magna est fœcunditas. Nec doleatis non uos esse ma-
tres quæ spiritaliter generatis, uirgines permanetis, filios suscipitis, integritatem non amit-
titis. Accepistis ab illis nomen maternum, & decus castitatis in uos permaneat sempiter-
num. Amate quod estis, seruate quod accepistis, imitamini fideles matrem capitis uestri,
sponsi uestri: non uobis denegauit pignora qui natus est de uirgine Maria. Quod tantæ
matri contulit, & in sua carne seruauit, hoc etiam uobis donauit uirgo mater sancta caro
Christi, ab omni contagione integra. Sed nec ipsa caro eius sterilis fuit, dum per eam præ-
dicando spiritales filios regenerauit ad uitam, & post passionem per totum mundum
fructificauit occisa.

Cap. V Crucifixi, ex hoc omni libertate assumpta, fiduciã sui anima capiat Christiana. Non C enim erubescere debet in crucifixum se credidisse Christum. Crux illa fidelibus non est opprobrium, sed triumphus: crux illa uexillum nostrum est contra aduersarium diabolum: pugnauit enim rex noster pro nobis contra aduersarium nostrum. Aduersarius diabolus noster mortem minando terrebat, sed Christus æternam uitam promittebat. Aduersarius diabolus carnem perempturam esse dicebat, rex autem noster ut doceret quomodo eius exercitus uinceret, in se demonstrauit mortem corporis non esse timendam, dum prior ipse pro omnibus dignatus est mori, ne eius exercitus à diabolo in anima possit occidi. Hoc agebat in illo prælio diabolus, si sibi consentiretur, animas perdere cupiebat, & corporibus salutem promittebat, Christus mori docebat ad tempus, & animam & corpus uiuere in æternum. Ille dicebat, si mihi consenseritis, dabo uitam istam temporalem: Christus dicebat, si à me non discesseritis, nec temporalem perditis, & æternã accipietis. Diabolus dicebat, nolite perdere istam lucem: Christus dicebat, ego qui feci & istam, dabo meliorem, quod ille promittit, ait Christus noster, in potestate dare non habet, & hæc lux mea est, & hæc uita à me creata est, sed illam propter quam docendam ueni, multo excellentior & melior est. Transite à bono ad melius, ne diabolo consentiendo remaneatis in peius. In hoc tam magno certamine dum diabolus captiuat, Christus liberat, diabolus decipit, Christus redimit, diabolus occidit, Christus restituit. Inter hæc omnia ipsum regem nostrum aduersarius diabolus existimauit carne perimẽdum, tanquam capite prostrato cætera sibi membra facilius subiugaret, falsusque in hoc quod uidebat, deum latere in carne minime cogitabat: inscius tanti sacramenti quòd ille mediator esset, & ita tentare deum in homine, ut hominem coniungeret deo, occidit quasi potentem hominem defendentem homines, & sensit deum liberantem omnes quos creauerat homines. Deniq; in passione ipsa uidet spectaculum tanti certaminis, armatur Iudas ut precio uendat magistrum, & qui erat in numero discipulorum, fit particeps cõsilij Iudæorum, dat osculum falsum, in quo erat nequitiæ signum, fingit pacem plenus malicia in corde, excitantur Iudæi, ueniunt cum facibus, laternis & armis, quærunt multi unum, D & ueniunt filij tenebrarum, ferentes in manibus lucem, per quam illam ueram alijs demon-

Ioan. 18 strarent, quam ipsi cæcati corde non poterant retinere. Dominus autem Iesus sciens omnia quæ uentura erant super se: non enim aliquid ignorabat qui ad hoc uenerat, egressus est ad eos, & ait illis, Quem quæritis? At illi: Iesum Nazarenum. Ait illis, Ego sum. Quando autẽ illis dixit, ego sum, abierũt retro & ceciderũt in terrã. Ecce radius ueræ lucis latens adhuc sub nube carnis, respexit tenebras, & prostrauit ad terram. Quomodo tũc Iudæi audebunt illã respicere claritatẽ, quando istam infirmitatem tolerare minime potuerũt? Sed ut impleret propter quod uenerat, exurgunt rursus tenebræ, dat eis potestatem, capiunt tenebræ lucem, non sequendam, sed occidendam, permittit se lux ab eis teneri, duci, suspendi, occidi, ut expoliatus nube carnis, fulgorem redderet maiestatis. Quæ tandem acta sunt in illo certamine? Quàm fortiores sibi esse uidebantur ministri diaboli dum fremerent dentibus, dum irriderent, dum caput agitarent, dum spineam coronam imponerent, dum uestimenta eius conscinderent, dum uiderent pendentem illum quem uiderant miracula facientem, dum fel & acetum darent, dum lancea perfoderent. Qualis uox ueluti uictoriæ eorum fuit dicentium,

Matth. 27 Si filius dei est, descendat de cruce. Sed hoc ille per eos clamabat, qui patiẽtiam Christo auferre cupiebat, ut excitatus insultationibus Iudæorum, demonstraret potentiam, sed perderet patientiam. Ille autem rex fortis & singulare consilium, per quod nascitur & regitur omẽ sanum consilium, utrãq; aciem respiciebat, utrãq; aciem seruabat, & patientiæ & potentiæ, & quod seruauit, exhibuit: nam & patientiam seruauit, quia de cruce non descendit: & potẽtiam demõstrauit, quòd de sepulchro surrexit: dum in cruce pependit, falsa uictoria Iudæorum: dum de sepulchro surrexit, uera confusio Iudæorum, & sempiterna uictoria Christianorum: dum in cruce pependit, mœsti, cõtristati, dispersique discipuli: dum de sepulchro surrexit, gaudentes una in domo sunt congregati: dum in cruce pependit, diffidentia discipulorum: dũ

A rum:dum de sepulchro surrexit,congregatio gentium.Dum in cruce pependit,timore nega
uit Petrus,dum de sepulchro surrexit, amore totus credit mundus, non solum tunc actum
est hoc certamen,sed nunc agit,pugnatur,laborant mēbra Christi, urgente aduersario,resi
stitur illi,quoniā caput nostrū iam sedet in cœlo. Ad hoc ille pugnare uoluit, ut te doceret
quō uinceres. Sed si uires tuæ paruæ sunt, ipsum inuoca saluatorē,ipsum inuoca adiutorē.
Cū te perspexerit fideliter inuocantē, qui pro te pependit in ligno,& hic tibi uictoriā,& co/
ronam uictoriæ præparabit in cœlo. Tertia die. Triduana mors domini per Cap. VI
prophetas,& prædicta est,& promissa,& impleta. Nam Osee propheta ait, Post biduum Osee 6
suscitabit nos,die tertio ueniemus,& quasi ante lucem paratum illum inueniemus,ostendēs
nos in illo resurgere,quoniam dignatus est carnē in qua moreretur à nobis accipere. Quid
iam dicam de figura illa Ionæ prophetæ, quem ipse dominus expressius demonstrans, ait
ad Iudæos, Generatio hæc,generatio nequam est, signum quærit & signum nō dabitur ei, Matth.12
nisi signum Ionæ prophetæ:sicut enim Ionas fuit in uētre ceti tribus diebus & tribus nocti/ Ionæ 2
bus,ita oportet esse & filiū hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus? Ipsam
figuram propheticam comparādo, breuiter percurramus. Missus Ionas ad ciuitatem Nini
ue,ut eius finem prædicaret: missus est Christus à patre,ut finem mundi omnibus demon/
straret. Fugit Ionas in Tharsis à facie domini, Fuga Ionæ uelox transitus Christi,de quo di
cit propheta, Exultauit ut gigas ad currendam uiam. Ascendit nauem propheta fugiens,li/ Psal. 18
gnum Christus ascēdit,per mare huius seculi transiēs. Irruit tempestas magna in mari. Per
turbatio maris, perfidia Iudæorū. Data est sors ut propheta fugitiuus in mare mitteretur,
sors data est super Christi uestimenta,ut unitas omni mundo prædicaretur. Proiectus est è
naui in mare Ionas,mors Christi in cordibus gentium collocata est. Susceptus est à bestia
propheta custodiendus,non comedendus. Audi hic ipsius uocem Christi per sanctum Da
uid, Non derelinques animam meam apud inferos,nec dabis sanctum tuum uidere corru Psal. 15
B ptionem. In uentre bestiæ marinæ positus orauit Ionas sanctus,in inferno Christus descen/
dens mortuos suscitauit. Tertio die propheta littori incolumis est redditus, die tertia Chri/
stus de sepulchro surgēs, super cœlos est exaltatus. Ad prædicationem Ionæ prophetæ per
pœnitentiam saluata est ciuitas, per Christi prædicationem sancta Hierusalem redempta
est ciuitas. Assumptus in cœlum. Qui descendit, Apostolus ait, ipse est & qui Ca. VII
ascēdit super omnes cœlos,ut adimpleret omnia. Quis est qui descēdit? Deus homo. Quis Ephe.4
est qui ascendit? Idem ipse deus homo. Agnoscat se omnis homo,quoniam propter ho/
minem deus factus est homo. Quod pro te suscepit, leuauit in cœlum,terrenumq́ corpus
fecit cœleste. Si credis & tu quòd possis resurgere,& in cœlum ascēdere,quia certus es de tan
to pignore, securus enim de tanto munere. Regnat homo iam susceptus à Christo ad de/
xteram patris sedens, & ut sui ab illo regnum accipiant, uocat, inuitat,hortatur. Festinet ad
eum omnis anima,quæ auida est gloriæ, pergat ad talem regem,à quo ut accipiat potesta/
tem,non ei precium pecuniæ dabit, sed plenam perfectamq́ fidem, cum ad eum attulerit,
etiam angelos iudicabit. Inde uenturus. Quis est iste qui expectatur uenturus mortuos ui/
uosq́ iudicare,nisi ille homo qui pro nobis dignatus est in cruce pēdere? Homo susceptus
expectatur ut ueniat. Cæterum secundum id quod deus est, & patri æqualis est,& semper
iudicat,semp præsens est. Veniet aūt redēptor noster in ea forma in qua assumptus est, ut
impleat illud quod de eo ait propheta Zacharias, Videbūt in quē pupugerunt. Videbūt Zach.12
ergo Iudæi deum & hominem semper regnantem, quem negando desperauerunt mori/
entem. Iudicabit eos in animis mortuos qui uenturus est resuscitare mortuos. Duobus mo/
dis enim hæc sententia accipitur, Viui & mortui in anima. Item uiui & mortui in corpore. In
corpore secundum priorem,iudicabit uiuos in anima credentes,& mortuos in anima fidem
nullam habentes. Secundum posteriorem,iudicabit uiuos in carne,quos præsentes inuene/
rit eius aduētus: iudicabit & mortuos in carne, quos resuscitaturus est deus excelsus. Eliga/
mus dilectissimi, ut uiuos nos inueniat eius aduentus in anima, ne peccando simul ab illo

damnetur caro & anima. Finis mundi in proximo est, & si, ut quidam putant, in proximo non est, dies ultimus uniuscuiusque nostrum incertus est. Quid differimus si ad beatam uitam tendimus? Corrigamur, dum tempus est emendemur, bonas causas habeamus, ut futuram diem iudicij nõ timeamus. C

Caput VIII Credo in spiritumsanctum. Spiritussanctus deus est à patre filioque, non minor, sed una maiestas, una potestas, inseparabilis trinitas, indiuisibilis sanctitas, simul ubique tota, Deus pater, deus filius, deus spiritussanctus, Non tres dij, sed trinitas unus deus. Nec tempore separatur filius à patre, quoniã æternum uerbum patris est: nec maior est filio pater, quoniam æqualem genuit deus deum sine tempore per quem fecit tempora: nec spiritussanctus minor est patre & filio, cum sit charitas atque concordia patris & filij. Quomodo enim filius minor est patre, ut Arianus hæreticus prædicat, cũ

1. Cor. 1 Apostolus eum dicat dei uirtutem, & dei sapientiam? Si uirtus & sapientia patris filius est, qui eum minorem dicit, deo patri contumeliam facit, quoniã eum & minorem sapiẽtiam & infirmam uirtutem in se habere contendit. Aut quomodo spiritumsanctũ minorem prædicat etiam filio, cum mẽbra Christi templũ Apostolus ponat spiritussancti, Vos, inquit, (2. Cor. 6)

1. Cor. 6 estis corpus Christi & mẽbra? Et alio loco, Nescitis, inquit, quia mẽbra uestra templũ sunt spiritussancti qui in uobis est? Quomodo deus non est, qui templum habet, aut quomodo minor est Christo, cuius membra templum habet? Non sunt diuersi gradus, ubi est una trinitas & trina æternitas. Qui enĩ diuersos gradus cõponit, ipse se ab unitate præcidit. Quomodo exultas Ariane quòd teneas ueritatem, cum te malus error à catholica doctrina separans, hæreticumque protestans à communione totius orbis secernens in uno angulo damnauerit. Cauete fratres doctrinas hæreticorum tanquam insidias luporum. Oues Christi audite

Ioã. 10 uocem pastoris uestri. Qui intrat per ostium in ouile ouium, ille pastor est, ait: qui autẽ ascẽdit per aliam partem, fur est & latro. Cauete fures, cauete latrones, nõ quiescit pastor clamare, non sinit etiam suos canes tacere. Nõ se sequestret ouis à summo pastore, ne ipsa se in deprædationẽ nequissimi offerat lupi raptoris.

Cap. IX In remissionem peccatorum. Fortiter tenete, fideliter sperate, patienter expectate, reddetur uobis nouitas per baptismum uetustate discedente, deonerabitur anima sarcinis peccatorum, ut libertate nouæ uitæ induta aduersus diabolum cum adiutorio diuino ualeat fortiter dimicare, eumque à quo superata est, ita superet, ut in regno dei translata, de hoste deuicto, secura regnet cum suo capite Christo. D

Carnis resurrectionem. Magna fides est necessaria, quoniam magnum præmium promittitur. Nec attendatis quid nunc fit, sed quid tunc fit. Quod enim nunc fit, multos mouet. Quem enim non mouet, cum uidet tantam speciem, tantam pulchritudinem, tãtumque decorem hominem formatum resolui, in pulueres ossa dispergi, terram terræ mandari? Nõ te ista Christiane deterreant. Seminatus est homo, non perditus. Anima quidem discedente habitaculum eius soluitur, non est enim præsto illa domina quæ curam gerat luteæ domus atque eius restauret ruinas. Vadit enim ut magno præmio regnum comparet sempiternum. Quid ergo metuis ô anima? Christo domino dicata es atque ipso donante bene uiuis, & ad regnum dei peruenire contendis. Vt quid formidas uehiculum mortis? Proficisceris quidem, & iniuriam patietur ad tempus caro tua, reuerteris cum summo rege regnans, & talis tibi reddetur quæ nequeat corrũpi, & tecum maneat sempiterna. Si ad hoc pergis ut melior efficiaris, non credis, quoniam meliori & in regno cœlorum quodammodo administrasti, melius tibi præparabitur hospitiũ. Si hæc terrena, lutea, fragilis, tãtam tibi exhibuit pulchritudinem, restaurata & cœlestis effecta qualem tibi exhibebit decorem? Si hanc tantum diligis, quæ paululum manet & transit in tempore, illam quantam amabis quæ decore suo nunquam carebit, quoniã in æternũ uita manebit?

Cap. X Hoc sequitur in sancto symbolo, quod omnia quæ credimus & speramus, in uita æterna percipiamus. Vita æterna dilectissimi nunquam uilescat, semperque dulcescat. Si amatur uita, quare non quæritur uera? Si amatur uita, talis quæratur quæ nunquam finiatur. Et si amatur, quare non quæritur? Aut si quæritur, quia hic non est, ad eũ locũ ubi est quare non festinatur. Quid quod etiam ultro se nobis ipsa uita ingessit?

A ingessit? Christus est enim deus uerus & uita æterna. Venit ad nos perditos, & redemit in-
uentos, uenit huc ad regionem mortalium ipsa uera uita, dedit gustum saporis sui, gustaui-
mus, uidimus, quoniam suauis est: præcessit nos, inuitauit, ut sequamur, & ad tam magnum
illud donum, cuius talem suscepimus gustum, sequi formidamus? Venit ad te uita, repende
uicem, ueni & tu ad illam. Suscepit uehiculum mortis ut transiens liberaret te: suscipe & tu
mortem, ut cum ad illum ueneris, ita ab illo suspiciaris, ut nunquam moriaris. Per sanctam eccle
siam. Propterea huius conclusio sacramenti per sanctam ecclesiam terminatur: quoniam si
quis absque ea inuētus fuerit, alienus erit à numero filiorum, Nec habebit deum patrem, qui
ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei ualebit quòd credidit uel fecit tanta bona
sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, ecclesia sponsa Christi est, gratia eius deal-
bata, precioso sanguine dotata. Totum possidet quod à uiro suo accepit in dote. Lego tabu
las matrimoniales eius, recitabo. Audite hæretici quid scriptū sit, Oportebat Christum pa- Lucæ 24
ti & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccato-
rum per omnes gentes. Omnes gentes totus mundus est. Ecclesia totum possidet quod à ui
ro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina
est, nō matrona. O hæresis Ariana, quid insultas, quid exufflas, quid etiam ad tempus mul-
ta usurpas? Iniuriam à te patitur domina ab ancilla, multas ei ingeris contumelias: licet hæc
doleat, non te magno metuit sponsa Christi sancta catholica. Cum enim respexerit ille spō-
sus, eijceris tu ut ancilla cum filijs tuis, quoniam non erunt heredes filij ancillæ cum filijs li-
beræ. Cognoscatur una sancta & uera regina catholica, cui Christus regnū tale dedit, quòd
eam per totum mundum diffundens, ab omni macula & ruga mundans, totam pulchram
suo aduentu præparauit.

Finis.

B DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

De conuenientia decem præceptorum & decem plagarum, Liber unus.

ON est sine causa fratres dilectissimi, quòd præceptorum legis dei nume- Cap. I
rus, cum plagarū numero, quibus Ægyptus percutitur, exæquari uidetur.
Nam sicut decem præcepta sunt legis, quibus ad cultum dei populus ad-
monetur, ita decem plagæ leguntur, quibus superbia Ægyptiorum affli-
gitur. Consideremus ergo cur & ibi decem præcepta, & hic decem plagæ
memorentur. Ideo sine dubio, quia in illis erant uulnera, & in istis medi-
camenta, & opus erat ut tam periculosis decem plagarum uulneribus, decem præcepto-
rum medicamina subuenirent. Vnde rogo uos fratres, nolite hoc ociose accipere, quia si au-
xiliante deo diligenter attenderitis, poteritis agnoscere decem illa præcepta illis decem pla-
gis per ordinem contra se esse contraria. Nam de primo præcepto prima plaga percutitur,
de secundo secūda, de tertio tertia, & sic quousque ad decimum numerum peruenitur. Primū
præceptum in lege est de uno deo, Non erunt, inquit, tibi alij dij præter me. Prima plaga Exo. 20
Ægyptiorum, aqua in sanguinem conuersa. Compara primum præceptum primæ plagæ,
Deum unum, ex quo sunt omnia, in similitudinē aquæ accipe, ex qua generantur uniuersa.
Ad quam autem rem pertinet sanguis, nisi ad carnem mortalem? Quid est igitur conuersio
aquæ in sanguinem, nisi quia illi qui credere in deum noluerūt, sicut dicit apostolus Paulus,
Obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Aqua ergo Roma. 1
in sanguinem uertitur, quia sensus Ægyptiorū obscurus & tenebrosus efficitur, & iusto dei
iudicio factum est, ut de illo fluuio sanguinem biberent, in quo Hebræorum paruulos neca
re consueuerant. Secundum præceptum est, Non assumes nomē dei tui in Cap. II
uanum. Qui enim acceperit nomen dei sui in uanum, non mundabitur. Nomen enim do- Exodi 20

Ioan. 14 mini nostri Iesu Christi ueritas est. Ipse enim dicit, Ego sum ueritas. Et quia ueritas mũdat, C
uanitas inquinat, uideamus huic secundo præcepto contrariam plagam. Quæ est ista secũda plaga? Ranæ in abundantia. In ranis hæretici intelliguntur atq; philosophi. Habes congruenter signatam philosophorum uel hæreticorum prauitatem, si consideres ranarum loquacitatẽ. Philosophi em̃ uel hæretici, quia in Christo humana omnia esse dicũt, ranæ sunt clamantes in paludibus limosis. Per superbiam & inanes cõtentiones strepitum uocum habere possunt, doctrinam ueræ sapientiæ non possunt insinuare. Qui enim Christianæ ueritati cõtradicunt, & in sua uanitate decepti decipiunt, ranæ sunt, tædium afferentes auribus,
Cap. III non cibos mentibus. Tertium præceptum est, Memento, inquit, diem sabbati sanctificare. In tertio isto præcepto insinuatur quædam uocatiõis indictio, scilicet requies cordis, tranquillitas mẽtis, quam facit bona consciẽtia. Ibi enim est sanctificatio, quia ibi est
Esaiæ 66 spiritus dei. Deniq; uidete uacationem, hoc est, quietem. Super quem, inquit dominus, requiescam, nisi super humilem & quietum & trementem uerba mea? Inquieti ergo resiliunt à spiritusancto, rixarum amatores, calumniarum seminatores, contentionis magis q̃ charitatis amatores, inquietudine sua non admittunt ad se quietẽ sabbati spiritalis. Spiritale enim sabbatum non obseruãt, nisi illi qui se ita tẽperate operibus terrenis accommodant, ut tam lectioni q̃ orationi, & si non semper, certe uel frequenter insistant, secundum illud Aposto-
1. Timoth. 4 li, Attende lectioni & doctrinæ. Et iterum, Sine intermissione orate. Qui enim tales sunt,
1. Tessa. 5 quotidie spiritaliter sabbatum colunt. Qui uero inquieti sunt, & iugiter terrenis actibus implicantur, de quibus scriptum est, Impedimenta mundi fecerunt eos miseros, sabbatum, id
Eccli. 5 est, requiem habere non possunt. Contra istorum inquietudinem dicitur, ut tanquam sabbatum habeant in corde & sanctificationem spiritussancti, Esto, inquit, mansuetus ad audiendum uerbum ut intelligas. Cessa ab iniquitate tua, non sit tumultus quidem in corde tuo per corruptionem uolantis phantasmatis ad similitudinem muscarum inquietãtis uel com-
Psal. 45 pungentis te. Deũ intellecturus audi dicentẽ tibi, Vacate & uidete quoniam ego sum deus. D
Tu per inquietudinem uacare non uis, contentionumq; tuarum corruptione cæcatus exigis uidere quod non potes. Attendite tertiam plagam huic tertio præcepto contrariam. Ciniphes natæ sunt in terra Ægypti de limo, muscæ minutissimæ, inqetissimæ, & inordinate uolantes, in oculos irruentes, non permittentes homines quiescere: dum abiguntur, iterũ irruunt, dum expulsæ fuerint, iterum redeũt: quales sunt istæ muscæ, tales sunt homines inquieti, qui sabbatum spiritaliter obseruare, id est, bonis operibus studere, & lectioni uel orationi insistere nolũt. Talia sine dubio sunt phãthasmata in corde cõtentiosorũ. Quomodo enim corpus humanũ ab istis muscis affligitur, ita cor istorum diuersis cogitationibus inquietatur atq; compungitur. Tenete præceptum, cauete plagam.

Caput IIII Sequitur quartum præceptum, Honora patrem tuũ & matrem tuã. Huic contraria est quarta plaga Ægyptiorum κυνομυῖα, id est, musca canina, Græcũ enim uocabulum est. Qui
Cap. V enim parentes honorare dissimulat, musca cum canina, id est, nequitia diaboli, spiritaliter affligit & cruciat, Caninum est enim parentes non cognoscere. Quintum præceptum est, Non mœchaberis. Quinta plaga, mors in pecora. Omnis enim qui aut uxore propria intemperate, excepto desiderio filiorum, utitur: aut certe, quod est crimẽ grauissimum, qui uxori aut filiæ alienæ, aut ancillæ, aut suæ uel alterius insidiatur, uictus cupiditate bestiarum, tanq̃ amisso hominis nomine erit pecus, non quasi conuersus in naturam pecoris, sed
Psal. 31 in forma hominis similitudinem pecoris habens, qui non uult audire deum dicenten, Noli
Psal. 48 te fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et illud, Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Si pecus esse
Ca. VI non times, uel saltem mori sicut pecus time. Sextum præceptum est, Non occides. Sexta plaga, pustulæ in corpore, & uesicæ bullientis & scaturientis incendia ulcerum uelut de fauilla fornacis. Tales sunt animæ homicidiales, ardent ira, & per iram homicidij frater perit. Ardẽt homines iracũdia, ardẽt & gratia. Nã qui uult subuenire, feruet: & q uult occidere,

A re,feruet,ille præcepto,iste morbo:ille bonis opibus,iste saniosis ulceribus.O si possemus ui
dere animas homicidarum , sine dubio plus plāgeremus ꝙ putrescētia corpora ulceratorū.
Sequitur præceptum septimum,Non furaberis,Et plaga septima,grādo in fructibus. Cap. VII
Quod per furtum contra dei preceptum subducis, de cœlo perdis, Nemo enim habet iniu/
stum lucrum sine iusto damno. Verbi gratia, Qui furatur,acquirit uestem,sed cœlesti iudi/
cio perdit fidem. Vbi lucrum,ibi damnum : uisibiliter lucrum, inuisibiliter damnū : lucrum
sua cæcitate,damnum quia iam uiuit sine æquitate . Ergo qui suo malo desiderio forinsecus
furantur,iusto iudicio dei intrinsecus grandinātur. O si possent fures aut latrones uel rapto/
res inspicere agrum cordis sui,profecto lugerent, dum ibi non inuenirēt quod in os animæ
mitterēt , tametsi in furto suo inuenirent,quod gutturis auiditate sorberēt. Maior est fames
animæ ꝙ corporis,maior fames & periculosior plaga,& grauior mors,quod peius est: mul
ti per istam famem animæ mortui ambulant,& uiuentes portant funera sua. Viuere quidē
uidentur in corpore,sed malis actibus mortui probantur in corde. Et multi in anima fame/
lici,de uanis delitijs & diuitijs gloriantur . Deniq; bonum Christianum scriptura intus esse
diuitem dicit. Absconditus,inquit,corde thesaurus,homo qui est ante deum diues , nō ante
homines,sed ante deum diues ubi deus uidet. Quid ergo tibi prodest, si ubi homo non ui/ Ca. VIII
det furaris,& ubi deus uidet,iusto iudicio grandinaris? Octauum præceptum
est, Falsum testimonium non dices. Octaua plaga, locusta animal dente noxiū. Quid autē
uult falsus testis , nisi nocere mordēdo,& cōsumere mentiēdo? Et ideo nos admonet Apo/ Gal.5
stolus,ne nos falsis criminibus appetamus:Si,inqt, mordetis & comeditis inuicē ,uidete ne Cap. IX
ab inuicem consumamini. Nonum præceptum est, Non concupisces uxorem
proximi tui. Nona plaga, dēsæ tenebræ. Si enim peccatum est uxorem propriā excepta cau/
sa filiorū agnoscere,quale putas,peccatū est,non solū in sua peccare,sed & alienam appete/
re. Vere densæ sunt tenebræ:nihil enim sic dolet in corde patientis,quàm si uxor illius appe
B tatur: & qui hoc facit alteri,nihil tale uoluisset pati. Alia mala solent homines patienter exci
pere,hoc autem nescio utrum unꝙ inueniri potuerit,qui tolerabiliter patiatur. O ꝙ dēsas
tenebras patiuntur qui talia faciunt & talia concupiscunt, uere excæcantur furore horribili.
Furor enim indomitus est,alienam uxorem commaculare uelle atq; polluere. Cap. X
Decimum præceptum est, Non concupisces ullam rem proximi tui. Huic mādato pla/
ga contraria est decima,mors primogenitorum. Omnes res quas habent homines,hæredi/
bus seruant,& in hæredibus nihil primogenitis charius . Qui uolunt res alienas tanꝙ iuste
possidere,sine hærede se quærunt fieri à morientibus. Quid enim tam iustum uidetur,ꝙ si/
bi rem derelictam possidere? Dicit enim aliquis, dimissum est mihi in testamento. Lege ni
hil uidetur iustius ista uoce . Tu laudas quasi iure possidentem,deus damnat iniuste concu/
piscentem. Vides qualis es qui optas te ab aliquo hæredem fieri:non ergo uis ut habeat hæ
redes,in quibus nihil est charius primogenitis. Proinde in primogenitis tuis punieris,qui cō
cupiscendo res alienas,id est , quod tibi iure non debetur,quasi iuris umbra perquiris . Per/
dis ergo primogenita tua,& facile est quidē fratres corporaliter perdere primogenitos:mor
tales enim sunt homines,siue ante parentes,siue post parentes moriantur. Istud molestum
est,ne per hāc occultam & iniustam concupiscētiam primogenita cordis tui perdas. Primo/
genita cordis nostri fides est,nemo enim bene operatur nisi fides præcesserit. Omnia opera
tua bona filij tui sunt spiritales,sed inter istos tibi primogenita fides est. Quisquis rem alie/
nam occulte concupiscit,internam fidem perdit. Erit enim primum sine dubio simulator ob
sequens,non charitate,sed fraude, ueluti amans eum à quo se cupit fieri hæredem . Amare
se dicit eum quem mori desiderat,& ut rerum eius se uideat possessorem,optat ut proprium Cap. XI
non derelinquat hæredem. Hæc fratres comparatio,& quodammodo contrarie/
tates decem præceptorum & decem plagarum,cautos nos faciat,ut habeamus securi res no
stras in præceptis dei. Res, inquam ,nostras interiores,& in arca conscientiæ nostræ reposi/
tas:ipsæ sunt thesauri nostri,quos nobis nec fur,nec latro,nec uicinus malus poterit aliquan
do auferre,ubi nec tinea nec rubigo est metuēda. Istæ sunt enim ueræ diuitiæ,id est,bona cō

scientia, iustitia, misericordia, castitas atq; sobrietas. Qui talibus rebus plenus est, diues est, etiã si de naufragio nudus euaserit. Sed hæc si diligẽter attẽditis, & quæ sunt mala fugere, & quæ bona sunt uolueritis auxiliante deo exercere, eritis populus domini, & de iniqua Ægyptiorũ societate, id est, spiritalium nequitiarũ persecutione liberati, ad terrã repromissionis poteritis feliciter peruenire, auxiliante domino nostro Iesu Christo, qui uiuit & regnat in secula seculorum. Amen. Finis. C

DE RECTITVDINE CATHOLICAE CONVERSATIONIS TRACTATVS;

Non est Augustini.

Rogo uos fratres charissimi, & cũ grãdi humilitate admoneo, ut intẽtis animis auscultare uelitis, quod uobis pro salute uestra suggerere uolo. Omnipotens scit deus, q; prompta erga uos charitate ista uobis profero, quod si nõ fecero, reus debiti teneor. Vos aũt nõ pro mea paruitate, sed pro uestra quæ dico salute libenter suscipite, ita duntaxat, ut quod aure suscipitis, opere cõpleatis, ut & ego de meo obsequio, & de uestro profectu merear gaudere in cœlesti regno. Et si forte displiceo, q; tam freq̃uẽter prædicare uobis contẽdo, rogo ne mihi molestus quis existat, sed magis periculum meũ cõsideret, & audiat dominũ terribiliter cõminantem
Ezech. 3 sacerdoti, Si non annũciaueris iniquo scelera sua, neq; locutus ei fueris ut auertatur à uia sua impia & uiuat, ipse impius in iniqtate sua morietũ, sanguinẽ aũt eius de manu tua requirã. Si aũt annunciaueris impio, & ille non fuerit cõuersus ab inquitate sua, & à uia sua impia,
Esaiæ 58 ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu animã tuã liberasti. Et Esaias, Clama, ne cesses, quasi tuba exalta uocem tuã, & annuncia populo meo scelera eorũ. Cõsiderate ergo fratres, quia oportet me sine cessatione uestros animos ad tremendũ dei iudiciũ, & desiderãdũ cœleste præmium excitare, ut uobiscũ merear in angelorum consortio perpetua pace gaudere. D
Ideo rogo, ut diem iudicij semper pertimescatis, & diem mortis suspectũ quotidie aute oculos habeatis. Considerate quales eritis præsentandi conspectibus angelorũ, uel qualem pro meritis uicissitudinem recepturi, si poteritis illibatũ referre in illo die quod in baptismo promisistis. Mementote, quia tunc pactũ cũ deo fecistis, atq; renunciare uos diabolo & omnibus operibus eius in ipso baptismo promisistis, qui potuit tunc, ipse per se, & pro se huic respondit: qui uero non potuit, fideiussor pro eo ad eius uicem ista duo deo promisit, ille scilicet qui eum de sacro fonte suscepit. Considerate ergo quale pactũ cum deo fecistis, & requirite apud uosmetipsos, si post ipsam promissionẽ opera maligni, cui renũciastis, secuti estis. Abrenunciastis diabolo & omnibus pompis eius, operibus eius, id est, dolis & sortibus, augurijs, & furtis, fraudibus & fornicatiõibus, ebrietatibus & mendacijs. Hæc sunt uera opera & põpæ eius. Promisistis similiter credere uos in deũ patrẽ omnipotentẽ, & in Iesum Christũ filiũ eius unicũ dñm nostrũ, & cætera. Promisistis deinde credere uos in spiritũsanctũ, sanctã ecclesiã catholicam, sanctorũ communionẽ, remissionẽ peccctorũ, carnis resurrectionem, & uitã æternam. Hinc proculdubio cautio & confessio uestra uel promissio semper in uestra teneatur memoria, ut hoc q; Christiani uocamini, non ad iudiciũ uobis sit, sed potius ad remediũ. Nam ideo Christiani facti estis, ut semper facta Christiana faciatis, id est, ut castitatẽ ametis, luxuriam & ebrietatẽ fugiatis, humilitatẽ teneatis, superbiam detestemini,
Matth. 11 quia dominus Iesus Christus humilitatẽ & ostendit exemplis, & docuit uerbis, dicẽs, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Inuidiam etiã respuatis, charitatem inuicẽ habeatis, & semper de futuro seculo æternaq; beatitudine cogitetis, & plus pro anima q̃ pro corpore laboretis, quia corpus pauco tẽpore erit in hoc mundo, anima uero si bene egerit, sine fine regnabit in cœlo: aut si male, sine misericordia ardebit in inferno. Qui non cogitat nisi tantummodo de ista uita animalibus & bestijs similis est. Nõ ergo uobis sufficit, fratres charissimi, q; Christianum nomen accepistis, si opera Christiana nõ facitis. Illi enim prodest q; uocatũ Christianus qui semper Christi præcepta

A & mente retinet, & opere perficit, qui furtũ nõ facit, qui falsum testimoniũ nõ dicit, qui non
mentit' neq; periurat, qui adulteriũ nõ cõmittit, qui nullũ hominẽ odit, sed omnes sicut se-
ipsum diligit, qui inimicis suis malũ pro malo nõ reddit, sed magis ꝓ ipsis orat, qui lites nõ
cõcitat, sed discordes ad concordiã reuocat. Hæc enim præcepta ipse dñs Iesus Christus per
semetipsum in euangelio dignatus est tradere dicens, Non homicidiũ facies, non adultera- Matth. 19
bis, nõ furtũ facies, non falsum testimoniũ dices, &c. Et quodcũq; uultis ut faciant uobis ho Matth. 7
mines, & uos facite eis: hæc est enim lex & prophetæ. Et adhuc maiora his, sed fortiora atq;
fructifera dedit mandata dicẽs, Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderũt uos, ora Matth. 5
te pro persequentibus & calumniantibus uos. Ecce forte mandatũ uidet' hominibus & du-
rũ, sed magnũ habet præmiũ. Audite quale, Vt sitis filij patris uestri qui in cælis est. O quã-
ta gratia: per nos serui digni nõ sumus, & inimicorũ dilectione filij dei efficimur. Ideo ergo
fratres & amicos diligite in deũ, inimicosq; propter deũ. Qui enim diligit proximũ, sicut Roma. 13
Apostolus dicit, legem impleuit: nã qui uere Christianus uult esse, hæc ei necesse est præce-
pta custodire. Si enim nõ custodit, ipse se circũuenit. Ille itaq; bonus Christianus est qui nul
la phylacteria uel inuẽtiones diaboli credit, sed omnẽ suam spem in solo Christo ponit, qui
pegrinos tanq; ipsum Christũ cũ gaudio suscipit, qa ipse dicit, Hospes fui & suscepistis me: Matth. 25
&, Quàm diu fecistis hoc uni ex minimis meis, mihi fecistis. Ille, inq;, bonus est, qui hospiti-
bus lauat pedes, & tanq; parentes charissimos diligit, qui iuxta quod habet paupibus dat,
qui ad ecclesiã frequentius uenit, & oblationẽ, quæ offeratur deo, in altari exhibet, qui de fru
ctibus suis nõ gustat, nisi deo prius offerat, q statheras dolosas & mensuras duplices nõ ha
bet, qui pecuniã suã nõ ad usurã tribuit, qui & ipse caste uiuit, & filios suos uel uicinos docet
ut cum dei timore uiuant, & quotiens solennitates sanctæ aduenerint, ante dies plures casti-
tatem etiam cum propria uxore custodit, ut secura conscientia ad domini altare possit acce-
dere. Postremo symbolũ & dominicam orationem memoriter tenet, & filios & familiam ea
B dẽ docet. Qui talis est uere, sine dubio Christianus est, sed & Christus habitat in eo qui di- Ioã. 14
xit, Ego & pater ad eũ ueniemus, & mansionẽ apud eũ faciemus. Similiter & per prophetã Leuit. 26
dicit, Ego inhabitabo in eis, & inter eos ambulabo, & ero illorũ deus. Ecce audistis charissi-
mi, quales sint Christiani boni, ideo quãtum potestis, cum dei adiutorio laboretis, ut nomẽ 2. Cor. 6
Christianum non sit falsum in uobis, sed ut ueri Christiani esse possitis, semper præcepta
Christi & implete actione, & cogitate mente. Redimite animas uestras eleemosynis, dũ ha-
betis in potestate remedia. Eleemosynam iuxta uires facite, pacem & ueritatem habete, dis-
cordes ad concordiam reuocate, mendacium fugite, periurium expauescite, falsum testimo
nium non dicite, furtum non facite, oblationes & decimas ecclesiæ offerte. Luminaria san-
ctis locis iuxta quod habetis, exhibete. Symbolum & orationem dominicam in memoria
retinete, & filijs uestris insinuate. Filios etiam quos ex baptismo suscepistis, docete & castiga
te, ut semper cum domino uiuãt: ad ecclesiam frequentius conuenite, sanctorum patrocinia
humiliter expetite, diem dominicam pro reuerentia resurrectionis Christi absq; ullo ope-
re seruili colite: sanctorum solennitates pio affectu celebrate, proximos uestros sicut uosmet
ipsos diligite, quod uobis nõ uultis fieri, nulli faciatis. Charitatẽ ante omnia habete, qa cha-
ritas operit multitudinẽ peccatorũ. Estote hospitales, omnẽ solicitudinẽ uestrã proijcientes
in deũ, quoniã ipsi cura est de uobis. Infirmos uisitate, carceratos requirite, peregrinos susci-
pite, esurientes pascite, nudos uestite, hariolos & magos fugite. Sit uobis æqualitas in põde-
re & mensura, sit stathera iusta, iustus modius, æquus sextarius, nec plus q; dedistis accipia
tis, neq; usuras pro fœnerata pecunia à quoq; exigatis, Quod si obseruaueritis, securi in die
iudicij ante tribunal æterni iudicis ueniẽtes, dicetis, Da nobis quod dedimus, miserere, quia
misericordiã fecimus, nos impleuimus quod iussisti, tu redde quod promisisti. Ante omnia
illud annuncio atq; obtestor, ut nullus Paganorum sacrilegas consuetudines obseruet, non
carcarios, non diuinos, non sortilegos, non præcãtatores, nec pro ulla causa aut infirmitate
eos consulere & interrogare præsumatis. Qui hoc malũ facit, perdit baptismi sacramentũ.
Similiter auguria uel sternutatiões obseruare nolite, nec in itinere positi, aliquas auiculas cã-

tantes attēdatis, sed siue iter, siue quodcunq; opus arripiatis, signate uos in nomine Christi, & symbolū & orationē dominicam cū fide & deuotione dicite, & nihil uobis nocere poterit inimicus. Nullus obseruet qua die domū exeat, uel qua reuertatur, quia omnes creauit dn̄s. Nullus ad inchoandū opus diem uel lunā attendat. Nullus in calēdis Ianuarij, nefanda & & ridiculosa, uetulas aut ceruulos, aut iocticos faciat, neq; mensas super noctē cōponat, nec Sirenes aut bibitiōes exerceat superfluas. Nullus in pyras credat, neq; in cantū sedeat, quia opa diabolica sunt. Nullus in festiuitate beati Ioānis aut sanctorū solennitatibus solstitia, aut uallationes, uel saltationes, aut cantica diabolica exerceat. Nullus nomina dæmonū, aut Neptunū, aut Dianam, aut Herculē, aut Mineruā, aut Genistum, aut cætera huiusmodi inepta credere aut inuocare præsumat. Nullus diem Iouis absq; solennitatibus sanctis, nec in Maio, nec in ullo tēpore in ocio obseruet, nec turmarū uel murorū uel aliquā diē omnino, nisi tantū diē dominicā. Nullus ad phana, uel ad petras, uel ad fontes, uel ad arbores, aut ad ocellos, uel per trina luminaria uotū faciat, uel uotū reddere præsumat. Nullus ad colla hominis uel alicuius animalis legumina depēdere præsumat, & si à clericis fiat, & dicatur q̄ res sancta sit, & in diuina lectione contineat̄, nō esset dignus nomine clericorū, sed hæreticorū, quia nō est in eis remediū Christi, sed uenenū diaboli. Nullus præsumat lustrationes facere, nec herbas incātare, neq; pecora per cauā arborē, uel terrā transilire foratam, quia per hoc diabolo uidet̄ cōsecrare. Nulla mulier præsumat succinos dependere: nec in tela, siue in tinctura, siue in quolibet opere Mineruā uel cæteras infaustas p̄sonas nominare, sed in omni tēpore Christi gratiā adesse, & in uirtute nominis eius toto corde cōfidere. Nullus quando luna obscurat̄ uociferare præsumat, quia certis tēporibus deo iubente obscurat̄: nec per lunā nouā timeat aliquid operis arripere, quia deus ad hoc lunā fecit, ut tēpora designet, & noctiū tenebras tēperet, nō ut alicuius corpus custodiat, aut dementē hominē faciat, sicut stulti putāt, qui à dæmonibus uexatos, à luna pati putāt. Nullus dominos solē aut lunā uocet, neq; per eos iuret, quia creatura dei sunt, & necessitatibus hominū iussu dei inseruiūt. Nullus sibi præponat Fortunā, aut Genistū, quod nascētia dicit̄, q̄a deus uult omnes homines saluos fieri & ad agnitionē ueritatis uenire, atq; in sapientia omnia dispēsat, sicut disposuit ante mundi constitutionē. Propterea quotiēs aliqua infirmitas occurrerit alicui, nō quærant̄ præcantatores, nō diuini, non sortilegi, nō carcarij, neq; per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceant̄, sed qui ægrotat in sola dei misericordia confidat, & eucharistiā cū fide & deuotione accipiat, oleūq; benedictū fideliter ab ecclesia petat, unde corpus suū ungat̄, & secūdū Apo-

Iacobi 5 stolū, Oratio fidei saluabit infirmū, & alleuabit eū dn̄s: nō solū corporis, sed & animæ sani-

Matth. 21 tatē accipiet, cōplebit̄q; in illo quod dn̄s in euāgelio ꝓmisit dicens, Omnia quæcūq; petieritis patrē in nomine meo, in oratiōe, credētes accipietis. Ante omnia ubicūq; estis, siue in domo, siue in itinere, siue in cōuiuio, uerba turpia & luxuriosa nolite ex ore uestro ꝓferre, q̄a si-

Matth. 12 cut dn̄s in euāgelio pronūciat, De omni uerbo ocioso q̄d locuti fuerint homines, reddēt rationē de eo in die iudicij. Ludos etiā diabolicos, uel uacillatiōes, uel cātica gentiliū fieri uetate, nullus Christianus hoc exerceat, q̄a per hoc paganus efficit̄: nec em̄ iustū est, ut ex ore Christiano, ubi sacramēta Christi mittunt̄, & quē decet deū laudare, cantica diabolica procedāt. Ideoq; fratres, omnes adinuētiones inimici toto corde respuite, & supradicta sacrilegia cum omni labore & horrore fugite. Nulli creaturæ præter deū & sanctos eius uenerationē exhibeatis: fontes uel arbores quos sacrinos uocāt, succidite: plantas siue ungulas pedū quas per biuia ponūt, fieri uetate, & ubi inueneritis, igne cremate. Per nullam aliā artem saluari uos credatis, nisi per inuocationem & crucem Christi. Nam illud quale est? quia si arbores illæ, ubi miseri homines uota reddunt, ceciderint, non ex eis ligna ad focum deferunt. Et uide quanta est stultitia hominum, si arbori & insensibili & mortuæ impendunt honorem, & dei omnipotentis uota contemnūt. Non ergo cœlū, non terram, nec ullam omnino creaturam præter deū adorandā credat, quia omnia ipse solus cōdidit atq; disposuit. Altū quidē cœlū est, ingens terra, immensū mare, pulchra sydera, sed q̄ pulchrior & immensior sit qui creauit hæc, necesse est. Si em̄ quæ uident̄ tā incōprehēsibilia sunt, id est, uarij fructus terræ, pulchritudo

A tudo florum, diuersitas pomorum, genera animaliũ, alia super terram, alia in aquis, alia in
aëre, apum quoq; prudentia, uentorum flatus, nubium rores, tonitruorum fulgores, tempo
rum uices, dierum noctiumq́; uarij recursus, quæ omnia nullatenus mens humana potest
æstimatione comprehẽdere. Si ergo talia sunt quæ uidemus & nullatenus cõprehendimus,
qualia æstimanda sunt illa cœlestia, quæ nondum uidemus, uel qualis omnium horum arti
fex, cuius nutu cuncta creantur? Illum ergo fratres super omnia timete, super omnia adora-
te: illum super omnia amate, ad illius uos misericordiam tenete, de illius clemẽtia nunq; de-
sperate. Quos bonos uidetis, illos imitemini: quos malos conspicitis, castigate, corripite, ut
duplicem mercedem habeatis. Et qui hactenus idoneus à supradictis malis uixisse cogno-
scitur, gaudeat quidem, & deo gratias reddat, ac de cætero obseruet, & perseuerare in bonis
actibus festinet: qui uero usq; nũc mala opera exercuit, cito se corrigat, & ex toto corde pœ-
nitentiam agat antequam de hac luce discedat, quia si sine pœnitentia mortuus fuerit, non
ibit in requiem, sed præcipitabitur in gehennam, ubi nunq; exiet in secula seculorum. Qua-
propter loquor omnibus uiris & fratribus, ut corrigat se unusquisq;, & uitia sua emẽdet, ma-
la opera quæ gessit pœnitẽdo expiet. Nullus se inebriet, nullus in cõuiuio cogat alium plus 1. Cor. 6
bibere q; oportet: cui uitio deditos multum uehementer redarguit Apostolus dicẽs, Neq;
ebriosi regnum dei possidebunt. Nullus, sicut dictum est, obseruet egrediens aut ingrediẽs
domum, quid sibi occurrat, uel sibi in aliquo uox reclamantis fiat, aut qualis auis cantus gar
riat, uel quid etiam portantem uideat, quia qui hæc obseruat, ex parte paganus esse dinosci-
tur. Qui ergo hæc contempserit, prophetam sibi gratuletur clamare, Beatus uir cuius est do Psal. 38
minus spes eius, & non respexit in uanitates & insanias falsas. Hinc & Apostolus monet,
Omne, inquit, quodcunq; facitis, in nomine Iesu Christi facite. Prorsus ergo recedendũ est Col. 3
à cunctis huiuscemodi obseruantibus, mathematici spernendi, auguria horrenda, somnia
contemnenda, quoniam, sicut scriptura testatur, uana sunt. Vnde per Moysen præcipitur,
B Non auguriabimini, non obseruabitis, inquit, somnia, nec ad magos declinabitis. Oportet Leui. 19
ergo ut hæc tota mente obseruetis, & si quos cognoscitis, uel occulte aliqua phylacteria exer
cere, expedit ut nec cibum cum eis sumatis, nec ullum consortium cum illis habeatis. Ista er-
go omnia spernentes, ad dei uos auxilium conferte, & de eius misericordia non desperate.
Omni die dominico ad eccesiam conuenite, & nõ causas & rixas uel ociosas fabulas agatis,
sed lectiones diuinas cum silentio auscultate, & pro ecclesiæ pace & pro peccatis uestris ora-
te. Qui enim in ecclesijs fabulari non timet, pro se & alijs redditurus est rationem, dum nec
ipse uerbum dei audit, nec alios audire permittit. De talibus dicit dominus in euãgelio, Væ Matth. 23
uobis qui clauditis regnum cœlorum ante homines, uos autem non introitis, nec alios intra
re permittitis. Iudices etiam qui præestis, iustissime iudicate, nihil in iudicio iniuste agatis,
nec munera super innocentes accipiatis, non ad personam attendatis, nec res alienas rapa-
ci fronte diripiatis, quia de uestris quid uel super noctem agatur, nescitis. Pauperem uel ad-
uenam nullatenus in iudicio opprimatis, timentes illud quod ueritas dicit, Quia in quo Matth. 7
iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. Ca-
uete semper ne de uobis Propheta dicat, Væ qui potentes estis in hoc mundo, qui iustifi- Esa. 5
catis impium pro muneribus & iusticiam iusti aufertis ab eo. Væ qui dicitis bonum ma-
lum, & malum bonum, labia uestra loquuntur mendacia, manus uestræ plenæ sunt iniqui
tate, facta est uobis ueritas in obliuionem, & iusticia fugit à uobis. Hæc fratres consideran
tes pariter, & qui præestis in dei timore uos solidate, retinete quæ dicta sunt, facite quæ
præcepta sunt, habete semper Christum in mente, signum eius in fronte facite, scitote
quia multos aduersarios habetis, qui cursum uestrum impedire festinant. Ideo omni loco,
omni hora, crucis signo uos armate, crucis memoria uos munite: hoc enim solum timent,
illud solum expauescunt, hoc & uobis datum est scutum, ut possitis sagittas maligni ar-
dentes extinguere. Porrò magna res est signum Christi, & crux Christi, sed illi soli prodest
qui facit mandata Christi. Vt ergo uobis prosit, præcepta eius totis uiribus adimple-
re

re contendite, & siue sedetis, siue ambulatis, siue manducatis, siue in lectum ascendatis, C
siue à stratu surgatis, iugiter signum Christi muniat frōtem uestram, ut uos semper memoria dei uigilantes protegat, & in sopore custodiat. Et quotiens in nocte excitati fueritis, & somnus euolauerit, mox labijs signum crucis occurrat: mens quoq; orationibus occupetur, ac dei præcepta in corde uoluantur, ne stupido pectori repente surripiat inimicus, uel per fatuam incuriam serpat ad animam aduersarius auidus, Et cum in sensum uobis turpem suggesserit cogitationem, proponite uobis futurum iudicium, inferni supplicium, gehennæ pœnas, tartari tenebras, quæ impij patientur. Si hæc feceritis, statim turpis cogitatio euanescet,
Psal. 31 nec uos deseret misericordia dei, quia uerum est quod propheta canit, Sperantes in domino misericordia circudabit. Sed cum hæc omnia, auxiliante domino, impleueritis, scitote quia hoc moleste accepturus est diabolus, q uidet uos à societate sua discedere, & ob hoc fortasse aliquas nequitias aut infirmitates uobis immittet: nolite ꝓpter hoc desperare, quia ad uos probandos permittit hoc deus fieri, ut cognoscat si ex toto corde uos ad eius misericordiam tenetis, uel si ueraciter in eum credatis. Sed uos cuncta patienter sufferte, & deum
Iacobi 1 in omnibus benedicite, ut in uobis possit impleri quod scriptum est, Beatus uir qui suffert
1. Cor. 11 tentationem. Consoletur uos & hoc quod dicit Apostolus, Qui cum tribulamur, à domi-
Prouer. 3 no corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Nec non & illud, Flagellat autem do-
Heb. 12 minus omnem filium quem recipit. Et illud, Quos deus amat, corrigit & castigat. Quòd si semel uel bis nequitias quas immittit, uiriliter atq; fideliter pro dei amore sustinueritis, ita ipsum dominus à uestra infestatione dignabit expellere, ut ulterius uobis nunq̃ possit nocere. Ita ergo si ueri & non falsi Christiani estis, diabolicas circumuentiones fugite & despicite, & tota mente ad deum tendite, & quæcunq; aduersa uobis inimicus immiserit, patiēter & fortiter toleretis. Nam & si ꝑ sortilegos aut diuinos aliqua prædicta fuerint, & ita euenerint, nolite mirari, quia spiritus per aëra uolātes, facile possunt uidere aliqua futura. De hac
Deu. 13 re diuina scriptura testatur dicens, Etiam si uera uobis dixerint, nolite credere eis, tētat enim D
uos dominus deus uester, utrum timeatis eum uel non. Illud autem scitote, quia nec uos, nec aliquid quod ad uos pertinet, lædere potest inimicus, nisi quantum permiserit deus. Permittit autem hoc deus, quia peccata hominum hoc exigunt. Permittit autem duabus de causis, aut ut probet si boni estis, aut castiget si peccatores. Sed qui patienter dispensationem dei
Iob. 1 sustinuerit, cum perdiderit aliquid, dicat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Pro ista patientia, aut coronam recipiet si iustus est, aut indulgentiam, si peccator. Quòd si murmurauerit, uel desperauerit, rerū pariter & animæ damnationem incurret. Sed mihi credite fratres, quia si ex toto corde & semper in timore dei permanseritis, & præcepta eius custodieritis, ita quòd nihil ex gentili consuetudine obseruetis, nihil iam inimicus nocere poterit, sed omnia uestra prosperabuntur. Recto enim Christiano nec auguria, nec figmēta aliqua nocere possunt, quia ubi signū crucis cū fide & timore dei præcesserit, nihil ibi poterit nocere inimicus: tepidis uero & negligentibus ideo nocere possunt, quia relinquentes dei præcepta, per uitæ suæ negligentiam praua opera exercendo, ipsi se dæmonum potestati spontanea tradunt uoluntate, qui si in seruitio Christi perseuerarent, & per eius auxilium solummodo confiderent, nihil prorsus paterentur mali. Hæc ergo sciētes, totis uos uiribus ad eius misericordiam tenete, opera bona semper agite, & de substātia uestra pauperibus erogate: qui plus habet, plus tribuat: qui uero minus, de hocipso largiat: beatus & hilaris unusquisq; quod præualet, tribuat, quia ni-
Matth. 19 mirū gaudebit multū, quia qui dat parū, accipiet multū, sicut dn̄s ad apostolos dicit, Centu plū accipiet, & uitam æternā possidebit. Det igitur nummum, & cōparat cœleste regnū, det
Tobiæ 4 paruā pecuniā, & emit uitā æternā. Tenete ergo uos ad eleemosynā, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & qui eā fecerit, nō ibit in tenebras. Vnusquisq; quantū præualet, tantū porrigat. Qui habet aurū, det aurū, & qui argentū, argentū: qui uero nō habet pecuniā, cū bono animo det paupibus buccellā: & si nō habet integrā, ex eo q d' habet, frāgat, &

partem

A pattem egeno tribuat. Sciat, quamuis parum tribuerit cū bono animo, deo acceptabile erit.
Dominus enim non copia largitatis, sed beneuolentia & deuotione largiētis delectatur &
pascitur. Vt autem nullus pauper ab eleemosyna se excusare possit, ipse dominus pro calice
aquæ frigidæ se mercedem esse redditurum promisit. Qui enim à domino plures facultates
accepit, magis uticꝫ iudicij periculum sustinebit. Potuit nempe deus omnes diuites facere,
sed pauperes in hoc mūdo esse uoluit, ut diuites peccata sua redimerent. Redimite ergo uos
charissimi dum habetis precium, date eleemosynam de bono & iusto labore, & non alte/ Prouer.21
rius rapina. Audite modo ante fores uestras pauperes rogātes, ut & ipsi pro uobis in die iu/
dicij rogent. Prophetam audite clamantem, Qui auerterit aurem suam ab egeno, & ipse cla
mabit, & nō exaudiet eū dominus. Date ergo deo quod uobis dedit, quia ipse accipit quod
pauperibus datis. Ipsi quidem datis, sed uobis in futurum transmittitis, non ut uentrem im/
pleatis, sed unde flammas extinguatis: quia sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna ex/ Eccli.3
tinguit peccatum. Hinc dominus & per prophetam dicit, Dabunt singuli redemptionē ani/
marum suarum, & non erit in eis morbus nec casus. Date ergo dum licet accipere redempti/
onem animarum uestrarum. Redimite uosipsi dum uiuitis, quia post mortem nemo uos re
dimere potest. Vnusquisqꝫ de quali ingenio uel artificio uiuit, de ipso decimam deo in pau/
peribus uel in ecclesijs donet: consideret, quia omnia dei sunt per quæ uiuit, siue terra, siue
flumina, siue semina, uel omnia quæ sub cœlo sunt, uel super cœlos. Et si ipse non dedisset,
nihil uticꝫ haberet, nam deus qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur nobis re/ Malach.3
petere, non sibi penitus, sed nobis profuturam, sicut ipse promisit per prophetam dicens, In/
ferte, inquit, omnē decimationē in horreis meis, & probate me in his, dicit dominus, si non
aperuero uobis fructus puæ possidetis super terram, quod cognoscitis deo placere. Nolite
de cuncta substantia uestra fraudare decimam, ne uobis nouem partes auferantur, & sola
decima remaneat. Conuertimini adhuc, dicit dominus, ut aperiam uobis cataractas cœli, &
B effundam super uos benedictionem meam. Si igitur dederitis uoluntarie, plus semper do/
minus dabit uobis. Si non dederitis, quanticunqꝫ pauperes in quibus locis habitatis, fame
mortui fuerint, tantorum homicidiorum rei eritis. Insuper immittet uobis dominus pestilē
tiam & famem, & perdetis totum quod habetis, nec nō & animas uestras. Vt autē hæc uo/
bis non ueniant, festinate cū bono animo dare unde animas uestras possitis redimere. Ne
eligatis cui misericordiam faciatis, ne forte prætereatis eum qui meretur accipere, quia nesci
tis si Iesus dignatur aduenire. Scitote quia quod pauperi datis uel peregrino, sedenti in cœ/ Matth.10
lo datis, qui dixit, Qui uos recipit, me recipit. Et, Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mi/ Matth.25
hi fecistis. Inter hæc autē omnia, quæ dominus præcepit exerceri bonitatis opera, nihil quæ/
rit à uobis, nisi salutem animarum uestrarum, & ut custodiatis eius mādata. Quod si feceri/
tis, dabit uobis, sicut per Moysen pollicitus est, pluuias cōgruo tempore, & terra uestra ger/
men gignet suum, eritqꝫ abundantia fructuum, pomorum, uinearum, & segetum, & abun/
dabitis omnibus bonis. Et dabit uobis pacē per circuitum, & sine terrore eritis, ipseqꝫ habi
tabit inter uos. Econtra, si non custodieritis mandata eius, in uobis uenient plagæ ab eodē
Moyse prædictæ, pestilentia uidelicet, & fames, & gladius, eritqꝫ desuper cœlum sicut fer/
rum, & terra sicut æramentum, & terra non proferet germen suū, & segetes omnes delebun
tur, omnisqꝫ labor uester incassum consumetur. Insuper consurgent in uobis inimici uestri,
& deuorabit uos gladius, & erit terra uestra deserta & desolata. Et tunc clamabitis præ an/ Esa.65
gustia, & non exaudiet uos dominus, sicut per prophetam Esaiam minatur dicēs, Locutus Esaiæ 53
sum, & non exaudierūt: clamabunt, & non exaudiā. Iterum propheta clamat, Nō est abbre
uiata manus domini, ut non possit saluare & exaudire, sed iniquitates uestræ diuidūt inter
uos & deum uestrum, & peccata uestra auertūt faciem eius ne exaudiat. Vt ista uero uobis
nō contingāt, custoditæ quæ præcepta sunt, implete dei mādata, ut uiuatis, & bene sit uobis, Hiere.18
nihilqꝫ calamitatis eueniat. Ipse per prophetam consolatur dicens, Si egerint pœnitentiam
pro peccatis suis, & ego pœniteam super malo quod locutus sum ut facerem, & nō faciam.

Hæc

Hæc semper in mente tenete, hæc uerba filijs uestris & uicinis narrate, hæc rememoramini C
dum sedetis in domibus uestris, & dum ambulatis, nec oliuiscimini cum bene fuerit uobis, sed deum timete semper, & illi soli seruite, ne irascatur furor eius, sed scitote, quia ipse custodit pactum & misericordiam diligentibus se, & mandata sua custodientibus, omnes tollet
1. Ioan. 2 languores. Cõsiderate, quia sicut Ioannes apostolus prænũciat, Nouissima hora est, ideoq; iam nolite mundum diligere, quia mundus transit, & concupiscentia eius cum eo. Vos autẽ facite uoluntatem domini, ut maneatis in æternum, & habeatis fiduciam cum apparuerit, ne confundamini in aduentu eius. Nemo uos seducat. Qui facit iustitiã iustus est, & qui peccatum, ex diabolo est. Etenim omne peccatum, siue furtum, siue adulterium, siue mendaciũ, sine dæmonis operatione non fit. Considerate quæso quàm perniciosum est opera diaboli exercere, eiusq; participem fieri non in requie, sed in pœna gehennæ. Idcirco quotiescunque peccatis, nolite expectare mortiferam securitatem, ut uulnera illa putrescant, nec alia insuper augeatis, sed continue per pœnitentiæ confessionem uobis medicinam adhibere festinate. In magnis etiam operibus uos dilatare cõtendite, ut qui fuit hactenus superbus, sit humilis: qui adulter castus, qui solebat furari, aut res alienas tollere, incipiat iam proprias ecclesijs aut pauperibus erogare: qui fuit inuidus, sit benignus: qui ebriosus, sit sobrius: qui fuit iracũdus, sit patiens: qui fecit alteri iniuriam, cito petat ueniam: cui facta est, absque mora dimittat, ut & illi dimittatur. Aut quare non dimittat parum, ut ei dignetur deus dimittere totum? Nã & hoc clementiæ genus est, ut dimittat aliquis ex toto corde ei à quo læsus fuerit. Quòd si aliquis ita sit pauper ut nullam rem habeat unde eleemosynã temporalem faciat, quia nõ potest fieri ut ab aliquo non patiatur iniuriam, si ex toto corde omnibus in se peccantibus indulgeat, & contra nullum hominem odium teneat, atq; omnes sicut seipsum diligat, hoc ei ꝓculdubio pro maxima eleemosyna reputabit̃. Vt aũt in nos peccãtibus liberius dimittamus, hortatur nos dominus in euangelio dicens, Si autem dimiseritis hominibus peccata
Matth. 6 eorum, dimittet & pater uester cœlestis peccata uestra: si non dimiseritis, nec pater uester di/ D
mittet uobis. Nemo ergo se circumueniat, nemo se seducat. Qui uel cõtra unum hominem in hoc mundo odium tenet, quicquid deo in bonis operibus obtulerit, perdet totum, quia
1. Ioan. 3 non mentitur Apostolus terribiliter clamans, Qui odit fratrem suum, homicida est, & mendax, & in tenebris ambulat. Hoc loco fratrẽ, omnem hominẽ oportet intelligi, quia omnes in Christo fratres sumus. Vos autem ad inimicorum dilectionem admoneo, quia ad sanandum peccatorum uulnera nullum esse medicamẽtum utilius cognosco, Licet magnus labor sit, inimicos diligere, sed magnum erit præmium in futuro. Qui dilexit inimicos hic, erit dei
Matth. 5 amicus, nõ solum amicus, sed filius, sicut ipse, quod supra iam diximus, pollicetur dicẽs, Diligite inimicos uestros, benefacite qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos, ut filij patris uestri sitis, qui in cœlis est. Qui non diligit, sicut dicit Apostolus, manet in morte. Cum hæc ita sint charissimi, dilectionem ueram, nõ falsam adinuicem habete, actus uestros semper ad deum dirigite, & quicquid potestis laborate pro amore uitæ æternæ. Currite dum lucem habetis, ne tenebræ uos comprehendant. Vt laboratis pro carne, ita pro anima, si curritis pro carne, quam post modicum tempus uermes deuoraturi sunt in sepulchro, currite pro anima, ut ornata bonis moribus sine fine lætetur in cœlis. Ante omnia qui ieiunatis, quod prãdere debetis, pauperibus erogate. Et sicut dominus in euan
Matth. 6 gelio fieri docet, Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, ut uideamini ab hominibus, sed illi soli qui uidet in absconso, Et iterum monet. Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus ut uideamini ab eis. Plus ergo de animæ quàm de cibo corporis cogitate, & dum in mundo uersamini, æternam uitam bene uiuendo emite, lectiones diuinas libenter audite in ecclesia, & quæ auditis iugiter in domibus recolite, & quomodo pascitur corpus cibo, sic anima reficiatur dei uerbo. Certũ est enim, qualis est caro quæ post multos dies pepercit cibo, talis est anima quæ pascitur dei uerbo raro. Ergo charissimi, siue ambulatis, siue sedetis, siue operamini, siue quæcunq; agitis, semper quod ex diuina lectione

audistis.

A audistis, ad mentem reducite, semperq; euangelica præcepta in corde ruminate. Ante omĩa
luxuriã fugite, concupiscentiam malam uitate, timentes illud quod dominus in euãgelio di
cit, Omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde Matth.5
suo. Vxores legitimas absq; ulla simulatione diligite, sicut Apostolus præcipit dicens, Vi/ Ephes.5
ri diligite uxores uestras, sicut Christus dilexit ecclesiam. Et iterum, Mulieres subditæ sint ui Col.3
ris suis, sicut oportet in domino. Et nequaq̃ uir legitimam uxorem quacunq; occasione di/
mittere præsumat, quia secundum sententiam domini, Quicunq; dimiserit uxorem suam, Matth.5
excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Concubinas, siue ante nuptias, siue post nu
ptias habere prohibemus, quia omnino illicitum est. Nam qui uxorem legitimam ducere
cogitat, dignum est ut uirginitatem usq; ad nuptias custodiat, & post nuptias nullam alte/
ram nisi unam legitimam coniugem cognoscat, sicut Apostolus præcipit. Ipse fidem seruet
ei sicut eam sibi seruare uult, nec peccet cum alia, sicut nec suam cũ alieno uult peccare, timẽs
illud quod idẽ Apostolus clamat, Fornicatores & adulteros iudicabit dominus. Quicquid Heb.13
enim de iure connubij mulieribus non licet, nec uiris omnino licet. Nam qui ante nuptias le
gitimas habere cõcubinas præsumit peius peccat quàm qui adulterium cõmittit, & ob hoc
dignus est à consortio Christianorum separari. Qui si non pœnituerit, æterna illum flam/
ma cruciabit sine remedio. Quapropter Christiane fuge fornicationem: erubesce iam sub
oculis dei & angelorum peccare. Capitalia omni nisu detestare, quæ sunt sacrilegium, homi/
cidium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, inuidia, auaricia, iracundia, ebrietas:
hæc sunt crimina quæ mergunt homines in supplicium æternum. Ex quibuscunq; qui in se
unum habere cognoscit, & pœnitentiam non egerit, sine remedio in gehennæ igne ardebit.
Et ideo ô anima Christiana, uigila, ora, caue prædicta crimina, & q̃cquid boni præuales age
pro uita æterna. Aperi pauperibus manum tuam, ut Christus tibi aperiat ianuam suam &
intres in gaudia paradisi. Noli ipse te tradere in perditionem, quia Christus pro te suum ef
B fudit sanguinem. Satis te charum habuit, quem tam caro precio redemit. Terreat te metus
gehennæ, quo possis abstinere ab operibus prauis. Omni hora mortem adesse spera, &
futura iudicia dei super te iugiter formida, ut tibi possit adaptari quod scriptum est, Beatus Prouer.28
est qui semper est pauidus. Quòd si male fecisti, emenda dum potes, dum est licentia pœni/
tere: ueniam non desperes si ad meliora cõuertaris, quia desperatio peius est omni peccato.
Nullatenus de dei misericordia desperetis, nec post centum peccata, nec post mille crimina,
quia nulla est tam grandis culpa quæ pœnitendo non habet ueniam. Quamuis ergo te iri/
tet quisq;, q̃uis conuitiet, q̃uis iniuriam tibi faciat, tu tamen patiens esto, ne rependas con
tumelias, & melius tacendo uinces iniuriam. Cum maledicit tibi, benedic ei, & magnam ha/
bebis gratiam, q, tu non lædis à quo læsus es. Nullum despicias, non seruum, non egenum,
quia forsitan melior est apud deum quàm tu. Et quoniam secundum Apostolũ, Omẽs fra 1.Cor.12
tres unum corpus sumus in Christo, & quia nõ est personarum acceptor deus, sed sicut scri/
ptum est, Vnusquisq; quod bonum fecerit, hoc feret à deo, siue seruus, siue liber: nõ detra/ Eph.6
hes fratri tuo, non facias calumniam fratri tuo, neq; forti ui opprimas eũ, sed sicut per Moy
sen dicitur, Si paupertate compulsus uendiderit se tibi frater tuus, non affliges eũ more ser/ Leui.25
uorum per potentiam, sed secundum dei timorem age circa illum. Memẽto quia tu seruus
es. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue illum, ne habeas super illo pec
catum. Hinc & dominus in euangelio dicit, Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum in/ Matth.18
ter te & ipsum solum. Et rursum, Si septies in te peccauerit, & totiens pœnituerit, dimitte ei. Matth.5
Et iterũ, Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliq̃d
aduersus te, relinque ibi munus tuum ad altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc
ueniens offeres munus tuum. Hæc te Christiane præcepta reuocent ad cõcordiam, hæc dul
cia Christi medicamenta curent odij uulnera, quæ si contempseris, terribilem in te sententiã
retorques, qua dicitur, Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo
racha aut fatue, reus erit gehennæ ignis. Ecce audisti charissime, quid timeas, quid obserues.

Habe ergo charitatem, tene patientiam, fuge discordiam, impone frenos linguæ tuæ, ne de A
Prouer.18 trahat ad gehennam animam tuam, quia secundum scripturam, Mors & uita in manibus
Psal.139 linguæ. Et, Vir linguosus nõ dirigetur in terra. Hæc sollicita consideratione pensantes charis
simi, uerba simul & mores cõponite, sectamini semper iusticiam, amate Christi præcepta.
Esa.55 Derelinquat impius uiam suam, & reuertatur ad dominum, sicut propheta clamat, & mise/
Osee.14 Amos.5 rebitur eius, quia pius est ad ignoscendum. Ipse enim monet dicens, Conuertimini ad me, &
sanabo contritiones uestras. Et rursus, Quærite bonum & non malum ut uiuatis, & erit uo/
biscum dñs exercituum. Et iterum, Odite malum & diligite bonũ, ut misereatur uestri deus.
Ecce hic per prophetam clamat deus: Et si me audire contempseritis, moriemini morte æter
Luc.5 na. Ipse etiam consolatur in euangelio dicens, Nõ ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœ
Matth.6 nitentiam. Et iterum monet dicens, Primum quærite regnum dei & iusticiam eius, & hæc
Matth.7 omnia adijcientur uobis. Et iterum, Petite, & dabitur uobis, quærite, & inuenietis, pulsate,
& aperietur uobis. Modo enim dominus pro ineffabili pietate sua nõ solum admonet, sed
etiam rogat ut conuertamur ad eum. Audiamus ergo eum dum rogat, audiamus scripturã
dicentem, Fili miserere animæ tuæ placens deo. Quid ad hæc respondet humana fragilitas?
Deus rogat ut tui miserearis, & non uis: quomodo exaudiet te in die necessitatis supplican/
tem, cum tu eum pro teipso non audis rogantem? Si modo hæc neglexeritis fratres, quid
facietis in die iudicij, uel ad cuius auxilium confugietis? Si, inquam, modo neglexeritis talia
dei hortamenta, non effugietis tunc inferni tormenta, nec uos poterit aurum uel argentum
liberare, neq; diuitiæ, quæ in angulis modo absconditis, & ex quibus arrogantes effecti sa/
Esa.13 lutem uestram obliti estis. Hinc nãq; dominus dicit, Visitabo super orbis mala, & quiescere
faciam superbiam impiorum, & arrogantiam fortiũ humiliabo. Et rursum admonet dicẽs,
Esa.46 Præuaricatores, redite ad cor: quiescite agere peruerse, discite benefacere, succurrite oppres/
so, defendite pauperem, uiduam & aduenam & pupillum nolite calumniari. Hæc ergo fra/ B
tres mente retinete, hæc magnopere custodire festinate, impugnati à diabolo coniungimi/
ni deo, qui uos redemit. Stupeant gentes de conuersatione uestra, & si detrahunt uobis & ir
rideant Christianitatis opera, ex hoc sectari non turbemini, reddent enim rationem. Totã
ergo spem uestram in Christi misericordia componite, & non solum ab actu impudico, sed
etiam à cogitationibus sordidis animas uestras custodite, quia deus iudex iustus & de ma/
lis cogitationibus iudicat. Et hæc moneo fratres, ut superbiam penitus deponatis, per quam
Iaco.4 de cœlo diabolus corruit, quia sicut Ap̃lus testat̃, Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat
Luc.14 gratiam. Et in euangelio, Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.
Matth.18 Et iterum, Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlo/
rum. Iurandi consuetudinem funditus euitate, quia ualde præceptis in hac parte contraitis,
Matth.5 domino in euangelio prohibente. Dico, inquit, uobis, Nolite omnino iurare, neq; per ter/
ram, neq; per caput, neq; per aliud quodcunq;: sit autem sermo uester, est, est: non, non. In/
iuriantibus autem uobis, proferte præcepta dei quibus dicitur: Non resistite malo, sed si qs
te percusserit in unam maxillam, præbe ei & alteram. Et qui uult tunicam tollere, dimitte ei
& pallium. Et iterum, Qui petit à te, da ei, & qui tollit quæ tua sunt, ne repetas. Orando ita/
que necesse est, ut teneatis illam orationem quam dominus in euangelio præcepit dicens,
Matth.6 Cum oratis, non in multiloquio, sed in secreto cordis orate, & pater uester qui uidet in ab/
scondito, reddet uobis: Scit enim quid opus sit uobis anteq̃ petatis. Hæc ergo uerba charis
simi recolite, hæc iugiter præcepta reminiscimini, ubicunq; estis memoriam Christi in collo
Matth.18 quio miscete, quia dicit, Vbi duo uel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio
eorum. Scandala etiam fugite, quia dominus grauiter notat eum qui lites concitat, dicẽdo,
Ioan.15 Væ homini illi per quem scandalum uenit, In compassione proximi illam sententiam tene
te, qua in euangelio dicitur, Si manseritis in me, & uerba mea in uobis mãserint, quodcũq;
1.Cor.7 petieritis fiet uobis. Ipsum quoq; Apostolum audite clamantẽ, Tempus breue est, reliquũ
est, ut qui habent uxores, tanq̃ nõ habentes sint, & qui flentes, tanq̃ nõ flentes, & qui gau/
dent,

A dent,tanq̃ non gaudentes,& qui utuntur hoc mundo,tanq̃ non utantur,præterit enim fi/
gura huius mundi. Vt autem plus cupiatis cœlestia q̃ terrena, dominum audiatis dicentẽ,
Quid prodest homini si totum mundum lucretur,animæ uero suæ detrimentum patiatur? Matth.16
Vt uero diligamus charitatem,euangelista Ioannes hortatur dicens,Si diligamus inuicem, 1.Ioan.4
deus in nobis manet,& charitas in nobis perfecta est.Et iterum,Deus charitas est.Necnon
& Paulus excellentiam charitatis simili modo profert,dicens,Si distribuero in cibos paupe 1.Cor.13
rum omnes facultates meas,& si tradidero corpus meum ita ut ardeam,charitatẽ autẽ non
habeam,nihil mihi prodest.Hinc iterum monet dicens,Omnia uestra in charitate fiant. Et 1.Cor.16
iterum,Alter alterius onera portate,& sic adimplebitis legem Christi.Ipse etiam ad trami/ Gal.6
tem perfectionis blande coërcens, dicit, Qui furabatur, iam non furetur. Et illud, Fugi/ Ephes.4
te fornicationem,quia omne peccatum quodcũq; fecerit homo,extra corpus est:qui autem
fornicatur,in corpus suum peccat.Et iterum,Neq; auari regnũ dei possidebunt, neq; forni/
carij,neq; adulteri, neq; fures,neq; ebriosi,neq; malefici,neq; rapaces.Idem Apostolus cu/
piditatem coërcet dicens,Radix omnium malorum est cupiditas.Ergo fratres abijcite cupi 1.Timoth.6
ditatem,sectamini charitatem,deponite iniquitatem,supportantes inuicem in charitate, il/
lud omnino præcauentes quod Apostolus ad Romanos scribens infert:Reuelabitur, in/ Rom.1
quiens,ira dei de cœlo super omnem impietatem & iniusticiam hominum.Necnon & illud
quod uoce ueritatis in euangelio cõminatur,Qui faciunt,inquit,iniquitatem,mittẽtur in ca/ Matth.13
minum ignis ardentis,ibi erit fletus & stridor dentium.Considerate quàm sæuus quãq; tre
mendus sit ille ignis. Et qui modo nec unum suffert digitum in ignem mittere, ibi cum
toto corpore in secula cruciari.Rogo ergo uos,ut si uultis ab illo igne uel ab illa pœna libe/
rari,desistatis iam amplius peccare,& dominum per prophetam attendite clamantem,Re/ Ezech.33
uertimini recedentes ab iniquitatibus uestris,& sanabo uos.Et iterum,Nolo mortem pec/
catoris,sed ut conuertatur & uiuat.Et per Esaiam clamat dicens,Quando conuersus fueris Esa.45
B & ingemueris,saluus eris.Per Iohel quoq; monet dicens,Conuertimini ad me in toto cor/ Iohelis 2
de uestro,in ieiunio & fletu & planctu.Ecce quot testimonia de conuersione uestra ex diui/
nis eloquijs prolata sunt. Vigilate ergo sollicite,quia quanto proximiorem finẽ mundi dia
bolus prospicit,tanto crudelius contra Christianos sæuit,ut quia cito se damnãdum cogno
scit,plures sibi in pœna multiplicet,cum quibus utiq; sine fine crucietur. Cauete ergo atten/
tius,& iugiter cum dei timore conuersamini,scientes quia unusquisq; uestrum angelum dei
habet qui obseruat quæ iugiter egerit:& quidem si bene agit, gaudium sancto angelo gi/
gnit,si uero mala opera exercet,angelum sanctum à se repellit,& malignum sibi dæmonẽ
coniungit. Quapropter charissimi,hæc me loquente,introrsus ad uos redite,cõscientias ue/
stras discutite, si dignas mentes angelis geratis:præuidete & si uos bonos ac dignos deo cõ
spicitis. De meritis uestris nunq̃ superba mente præsumatis,sed de cætero magis cum hu/
militate cauete,si uos peccatis obnoxios cernitis,nullatenus desperetis,tantum facite pactũ
in corde uestro cum deo,ut amplius nõ peccetis,sed fiducialiter ueniam speretis,quia domi/
nus signum suæ pietatis assidue patescit,& omnes uult ad se recipere per pœnitentiã. Nam
si adulter quidem,aut meretrix,aut fur,aut ebriosus,aut mendax,aut filiorum necator fue/
rit,tantum de cætero penitus caueat,inulgebit illi deus.Publicanum de euangelio & latro/ 1.Tim.1
nem,necnon & meretricem,sed & Paulum sumite in exemplum,qui de semetipso dicit,Pri/
us fui blasphemus & persecutor & contumeliosus,sed misericordiam consecutus sum, quia
ignorãs hæc feci. Et uos ergo,si quid forte ignorãter admisistis,reparate uos quæso per pœ/
nitentiam.Confitemini domino in totis præcordijs uestris,quoniã bonus est,doleatis uos
non egisse quod bonum est.Et qui pœnitet,ita pœniteat ut ulterius iam lugenda non com
mittat.Et qui pauperiores in hoc seculo estis,nolite seduci,quia si bene agitis, ditiores eritis Eph.5
in cœlo. Deniq; cauete ne quis turpẽ sermonẽ proferat ex ore.Et secũdũ Apostolũ,Fabulis
& uarijs ocijs nolite seduci,Sed corrigite inquietos,consolamini pusillanimes,patientes esto
te ad omnes.Et omnis sermo malus nõ procedat ex ore uestro, timẽtes illud quod scriptũ

1.Cor.15 est, Corrumpũt bonos mores colloquia praua. Crapulam & ebrietatem perhorrescite, quia A
Luc.21 dñs per semetipsum hoc redarguit dicens, Cauete ne grauent corda uestra crapula & ebrie-
Eph.5 tate. Et Apostolus prohibet dicens, Nolite inebriari uino in quo est luxuria. Proculdubio qui plus manducat & bibit quàm expedit, & peccatũ incurrit, & sanitatem seruare nõ præualet, quia cũ uenter & uenæ nimia fuerint saturitate repletæ, ilico necesse est ut libido in mẽbris
Eccl.31 generetur. Vnde & alibi scriptũ est, Vinũ multũ potatũ amaritudo est animæ, & ruina multiplicans imprudenti offensionẽ, minuens uirtutẽ & faciẽs uulnera. Et hoc dico nõ ut creaturam dei malã asseram, aut iudicẽ esse damnandã, sed ut uos cautiores sobrioresque reddam:
Gen.1 imò & admoneo ut nullam creaturã dei malã esse dicatis, quia cũcta creauit deus ualde bona. Nam quæcunque uobis mala esse uidentur & nocent, uestro uitio, nõ sua natura uobis mala existunt. Ideoque fratres solũ diabolũ qui in superbiendo factus est malus detestãtes, tantorũ bonorũ creatorẽ glorificate. Cauete semper uiam latam quæ ducit ad interitũ, apprehendite illã angustã per quã reperitur æterna latitudo. Pauperes & peregrinos ad conuiuiũ
Luc.14 uocate, dñmque de hoc præcipientẽ attendite, Cum facis, inquit, prandiũ aut cœnã, noli uocare diuites qui cõuiuent tecũ, sed uoca debiles & pauperes, cæcos, claudos, & beatus eris, quia nõ habent quid tibi retribuãt, retribuetur aũt tibi in resurrectione iustorũ. Nec enim iustũ est ut in populo Christiano, qui uno precio sunt redempti, & uni dño seruiunt, alij distentis epulis uentribus incedant, alij famis periculo deficiãt. Prorsus peccatũ est ut nostra superflua à tineis deuorẽtur, & pauperes nec uetustissima quæque recipere mereantur. Quare nõ consideratis quòd pari conditione in hũc mundũ uenistis? Vnius dñi serui estis, simili exitu de mundo migrabitis, & si bene agitis, ad unã beatitudinẽ uenietis. Aut quare uobiscũ cibum non accipiat qui immortalitatis stolam accepturus est uobiscũ? Hæc cõsiderantes, ita pauperum curam gerite, ut uberrimã pro his in cœlis accipiatis retributionẽ. Mendaciũ semper fugite,
Sap.1 quia nõ minimũ peccatũ est, scriptura dicente, Os quod mentitur occidit animã. Et, Testis
Prouer.19 falsus nõ erit impunitus. Et Dauid ad dñm, Perdes, inquit, omnes qui loquũtur mendaciũ. B
Psal.5 Et Apl'us, Deponentes omne mendaciũ, loquimini ueritatẽ unusquisque cũ proximo suo. In
Ephes.4 hac ergo uita positi ita agite, ut cũ hinc migraueritis & caro uestra à uermibus cœperit deuorari in sepulchro, anima ornata bonis operibus cũ sanctis omnibus lætetur in cœlo. Retrahat uos à malis operibus peccatorũ interitus. Considerate diuitũ sepulchra, uel eorũ qui ante paruum tẽpus uobiscũ erant, quid fuerũt, uel quid sunt, uel quid eis diuitiæ uel cupiditates seculi profuerũt. Ecce nihil ex eis, nisi soli cineres remanserũt, qui si loqui possent, proculdubio hæc uobis dicerent: Vt quid infelices tãtum pro seculi cupiditate discurritis? ut quid uos uitijs & criminibus repletis? Considerate ossa nostra, ut uel sic horreat cupiditas uestra & miseria. Quod uos estis, nos fuimus: quod nos sumus, uos eritis. Ista om̃ia fratres charissimi sollicita cõsideratione pensantes & hæc cõsiderantes, expauescite, diem mortis ante oculos mẽtis ponite, & ad emendationẽ quantũ potestis festinate. Nolite negligere quòd uos pius deus sustinet peccantes, quia quãto diutius expectat ut uos emendetis, tanto grauius uindicabit si neglexeritis. Sed forte putatis quòd finis mundi necdũ erit: sed suũ unusquisque consideret finẽ. Ecce dũ libenter iocundissime moratur homo in mundo, multaque in longo tẽpore disponit agenda, repente rapitur in mortẽ, & ex improuiso aufert anima à corpore. Sed ille beatus est qui horã illam habuerit ante oculos, & festinauerit in illa hora mortis paratus inueniri, ut possit tanti metus terrorem euadere. Quod si uultis scire, cum metu magno fratres charissimi magnisque doloribus separatur anima à corpore. Veniunt enim sancti angeli eam assumere, ut perducant eam ante tribunal metuendi iudicis, & memorans sua mala quæ die noctuque gessit cõtremiscit & ingemiscit & quærit ea fugere, induciasque petere dicẽs, Date mihi horæ spaciũ. Tũcque simul loquentia omnia opera eius dicent: Tu nos egisti, tua opera sumus, nõ te deserimus, sed tecũ semper erimus, tecũ pergemus ad iudiciũ. Hæc quidẽ peccatoris anima agit quæ cũ horrendo timore separatur à corpore, pergit plena peccatis & ingenti cõfusione depressa. Iusti uero anima cũ separatur à corpore, nõ timet, nõ expauescit, sed

A sed magis cũ gaudio egreditur,& cũ exultatione pergit ad dñm ducẽtibus sanctis angelis.
Illam ergo charissimi horã modo timete,ne timeatis tunc illam,nũc præcauete ut tũc securi
esse possitis.Mementote iugiter,quia in medio laqueorum diaboli estis,& ideo semper pa-
rati estote,ut quãdo dñi præceptũ missum fuerit,liberi ab omni labe peccati ad requiẽ tran
sire possitis:nec arbitremini uos diu in hoc mũdo mansuros,quia nimirũ ueniet,ut nõ con-
cedet dñicum præceptũ missum nec unius horæ spacium in hac uita cõsistere. Cauete ne de
exitu uestro tristiciã faciatis angelis,& gaudiũ inimicis.Scitote enim quia anima cũ à corpo
re auellitur,statim in paradiso pro bonis operibus,aut certe pro malis in inferno præcipita-
tur continuo. Quapropter eligite modo, & hic in uita uestra hoc disponite, aut perpe-
tualiter gaudere cum sanctis,aut sine fine cruciari cũ impijs. Itaq; uel saltem pœnæ uos ter-
reant,si præmia non inuitant,& præsentẽ mundũ si despicere nõ ualetis,uel cũ iusticia possi-
dete.Qui in iuuentute errauit,saltem in senectute resipiscat,& mala quæ peccando cõmisit,
pœnitendo iam expurget.Ecce paulatim deficit mundus,& cuncta quæ uidentur uelociter
transeunt tanq; nebula & umbra uespertina.Ecce quod olim prænunciabatur, præsenti tẽ-
pore iam perspicue cernitur,subtrahũtur omnia bona,& crescũt quotidie mala.Nolite ergo
fratres iam mundũ diligere,quẽ sic ad finẽ declinare cõspicitis,præsertim cũ apostolus Iaco- *Iaco.4*
bus clamet,q; amicitia huius mũdi inimica sit deo. Vitã ergo æternam ex omnibus amate
præcordijs,quã nunq; in secula finiatis.Illuc festinate ubi semper uiuatis,& ubi nunq; mori
timeatis.Si enim amatis istam miseram,fluidamq; uitã,ubi cũ tanto labore uiuitis, & ubi
satagendo,sudando,suspirando necessarijs corporis satisfacitis:quãto magis debetis ama-
re uitã æternã,ubi nullum laborem sustinebitis,ubi summa est semper securitas,summa feli
citas, felix libertas:ubi implebitur illud quod dñs dicit in euãgelio,Erũt homines similes an *Matth.22*
gelis,similes utiq; non substantia,sed beatitudine.Et illud,Tunc iusti fulgebunt sicut sol in *Matth.13*
regno patris eorũ.Qualis putatis erit tũc splendor animarũ, quãdo solis claritatẽ habebit
B lux corporũ? Ibi nulla erit tristicia,nullus labor,nullus dolor,nullus timor, nulla mors, sed
perpetua sanitas perseuerabit. Nulla ibi cõsurget malicia,nulla carnis miseria,nulla ægritu-
do,nulla omnino necessitas,nõ ibi erit fames,non sitis,non frigus,non æstus, non lassitudo
ieiunij,nec ulla tentatio inimici,non ad peccandũ ulla uolũtas,nec ulla delinquendi possibi-
litas,sed totũ exultatio,totũ lætitia possidebit.Homines angelis sociati sine ulla carnis infir
mitate uernabunt,ibi erit lætitia cũcta,requies secura,pax uera, iucunditas infinita. In qua
beatitudine quod semel adipiscitur,semper tenetur.Nihil loco illo magnificentius,nihil glo
riosius,nihil clarius,nihil pulchrius,nihil uerius,nihil illa beatitudine syncerius,nihil illa abũ
dantia copiosius.Ibi nõ formidabit ferocissimus hostis,qui cupit iugiter iugulare animas,
nemo in illo loco indiget precioso uestimẽto,quia ibi nõ est frigus,nõ æstus,nulla inæquali
tas aëris,nullus ibi est peregrinus,sed omẽs qui ibidẽ attingere meruerũt,securi ut in patria
uiuent.Nõ ultra aduersabitur caro spiritui,nec ullũ timebitur periculũ, sed inenarrabilia cũ
angelis ac sempiterna à Christo ibi tibi præmia tribuentur,quod oculus nõ uidit,nec auris *1.Cor.2*
audiuit,nec in cor hominis ascendit,sicut Apostolus ait,Quæ præparauit deus diligẽtibus
se.Ecce qualẽ beatitudinẽ perditurus est,qui modo dũ licet,emendare se noluerit. Ideo fra-
tres charissimi, dño auxiliante dedignemur ultra seruire peccato,quibus tãta beatitudo præ
paratur in cœlo. Dũ tempus est, festinemus deũ propitiũ facere:despiciamus quæ terrena
sunt,ut cœlestia adipiscamur:cogitemus nos peregrinos esse in hoc seculo,ut liberius festi-
nemus ad cœlũ:perpendamus quales erimus in die iudicij,dei & angelorũ cõspectibus præ
sentandi,quãdo opera nostra erũt nobis ante oculos ponenda.Qualis erit illa confusio, cui
cõtigerit pro peccatis suis in cõspectu omniũ hominũ erubescere,qui hic nec unũ hominem
in se peccantẽ uult inspicere? Et quis erit pauor tũc deũ iratũ uidere,quem placatũ nõ ualet
uniuersitas cõprehendere? Illũ ergo diem timeamus,quẽ modo nullatenus præuidere pos-
sumus. Illũ diẽ iugiter pauescamus,ut sic uel actus nostros à malo reuocemus. Cõsideremus
quis terror erit cũ dñs ad iudicandũ uenerit de cœlis,quis metus erit deũ uidere,ad cuius ad
uentũ uniuersa elementa quatientur,ac cœlũ cũ terra cõtremiscent,uirtutesq; cœlorũ moue

būtur. Tūc nimirū præcinentibus angelorū tubis, omes gentes quæcūq; fuerūt sub cœlo tā uiri q̄ fœminæ in eo sexu quo nati fuerūt, boni simul ac mali, sancti ac peccatores, uel qcūq; ab utero nati uiui ac mortui sunt, siue à bestijs deuorati, uel ab igne cōsumpti, uel ab aquis absorpti, omnes simul in momēto tēporis atq; in ictu oculi resurgent in ipsa carne, atq; in ipsis corporibus sine dubio quæ hic habuerūt semel, & in uirū perfectum in mensura ætatis plenitudinis Christi, in qua ipse dn̄s resurrexit à mortuis, & omes ante aduentū Christi ad- A
Matth. 24 & 25 uenient, pariterq; electi & reprobi suis oculis uidebūt, sicut dn̄s in euāgelio dicit, Tunc uidebunt filiū hominis uenientē in nubibus cū potestate magna & maiestate cōstipatū agminibus angelorū, & cōgregabūtur ad eū omes gentes, & plangent oēs tribus terræ, & separabit eos ab inuicē sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet iustos à dextris suis, impios aūt à sinistris, & dicet his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratū uobis regnū à cōstitutione mūdi: Esuriui, & dedistis mihi māducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere & cætera. Quādiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis. Tunc omnibus aspicientibus ostēdet liuores & fixuras clauorū, sine dubio in suo corpore, quod pro peccatis nostris uulneratū est, & ita cōpellans peccatores dicet: Ego te homo de limo terræ formaui, & inter paradisi delitias collocaui, quod nō merebaris, sed tu me iussaq; mea cōtemnens, deceptorē sequi maluisti, unde pœnæ in supplicijs inferni detrusus es. Postea misertus tui, in terris carnem assumpsi, inter peccatores habitaui, cōtumelias & uerbera pro te sustinui, ut te de inferno eriperem: alapas & sputa suscepi, ut tibi rederē dulcedinē paradisi. Acetū cū felle bibi ꝓpter te, uepribus coronatus sum, cruci affixus, lancea uulneratus, mortuus, & in sepulchro positus. Ad inferna descendi, ut te ad paradisum reducerē, tartari claustra adij. Agnosce ergo quid pro impietate humana pertuli. Ecce liuores quos pro te recepi, ecce clauorū foramina, quibus affixus in cruce pependi, suscepi dolores, ut te possem sanare, suscepi pœnam, ut tibi darem gloriā, suscepi mortem, ut tu uiueres sine fine, conditus latui in sepulchro, ut tu regnares in cœlo. Hæc omnia pro te sustinui. Quid amplius debui, & nō feci? Dicite nūc uel ostendite mihi quid passi estis pro me mediatore animarū uestrarū, aut quid boni egistis pro uobis? Ego cū essem inuisibilis, sponte pro uobis incarnatus sum: cū essem impassibilis, ꝓpter uos dignatus sum pati: cū essem diues, ꝓpter uos egenus factus sum. Sed & humilitatē renuentes, seductorē magis q̄ me estis secuti. Ecce modo nō potest aliud iusticia mea iudicare, nisi quod merentur opera uestra recipere: ergo quod ibi elegistis, tenete: contēpsistis lucē, possidete tenebras: amastis mortē, ite in perditionē: secuti estis diabolū, ite cū eo in ignem æternum. Quis putas erit tunc mœror, quis luctus, quæ tristicia, quæ angustia, cū hæc fuerit aduersus impios lata sententia? Tūc erit dura separatio à sanctorū cōsortio, & traditi in potestatē dæmonū, ibunt cum ipsis corporibus cum diabolo in ignē æternum, & permanebūt semper in luctu & gemitu: Procul quippe exulati à cœlesti patria paradisi cruciabuntur in gehenna, nunq; pacē uisuri, nunq; refrigerium adepturi, sed per milia milium annorum in inferno cruciandi, nec unq; in secula liberandi: ibi nec qui torquet, aliquādo fatigabitur: nec qui torquetur, unq; morietur. Sic ibi ignis cōsumit ut semper reseruet, sic tormēta aguntur, ut semper renouentur. Iuxta uero qualitatē culpæ, unusquisq; sustinebit pœnam. Nō ibi auditur nisi fletus & planctus, & stridor dentium, nō erit aliud solatium, q̄ flammæ & pœnarum, sic miseri sine fine erunt ibi in æternum in secula seculorum. Iusti autem ibunt in uitam æternā, in ipsa sine dubio carne quā habuerunt, & sociabuntur angelis sanctis in regno dei, & gaudijs deputandi perpetuis, nunq; iam morituri, nunq; corruptionē uisuri, sed semper in lætitia ac dulcedine Christi saturati, sicut sol fulgebunt in gloria & claritate, quā præparauit deus diligentibus se. Et quanto amplius obediens deo in hac uita fuerit, tāto illic ampliorem mercedem accipiet: quantoq; hic amplius deum amauerit, tanto tunc eum propius uidebit. Ecce fratres charissimi, prædixi uobis simpliciter ut intelligere possitis, quæ sint unicuiq; futura uel uentura. Nemo se de ignorantia poterit excusare, quoniam mors & uita prænunciata sunt uobis, supplicia impiorum, & gloria iustorum. Iam enim in arbitrio uestro consistit eligere quod teneatis. Vnusquisq; quod hic cōcupierit & assecutus fuerit, hoc B

C utiq; illic possidebit. Vitam ergo æternam toto nisu concupiscite, nec emendationem uestrā diutius differatis, sed ad lucranda cœlestia regna, ultro ipsi relinquite quod lucis huius fine perdendum est. Surgat iam quæso, quicunq; peccati catena constrictus tenetur, & expergefactus à somno suæ mortis euigilet: recurrat ad confessionem, & agat pœnitentiā, nec erubescat publice pœnitere super immundicijs quas gessit, quia multo melius est reuera hic paruo tēpore pœnitere, q̃ per tot milia annorū inferni supplicia sustinere. Si ex toto corde pœnituerit, cito succurret ei redemptor, qui quatriduanū Lazarū suscitauit, paratus est ille misericordiæ sinus, & clementer expectat, ut suscipiat pœnitentes. Non enim est de misericordia dei desperandum, quamuis de magnis criminibus, ut scriptum tenemus, quia ipse clamat per prophetam, Quacunq; hora conuersus fuerit peccator ab immundicia sua, omes iniquitates eius erunt in obliuione coram me. Et rursus per alium prophetam dicit, Ego sum deus uester qui deleo iniquitates uestras. Et illud euangelistæ, Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. Et illud, Nolo mortem peccatoris, sed magis ut cōuertatur & uiuat. Considerate fratres charissimi quàm larga est bonitas dei nostri, quàm ineffabilis misericordia eius. Quotidie contemnitur, & quotidie ad pœnitentiam nos inuitat sua benignissima pietate: Fiduciam nobis pia largitio præstat, ne desperemus de cœlesti misericordia, nec tamen absq; fructu nobis pœnitentia ueniam concessam præsumamus. Dn̄s enim quantum patris pietate indulgens & misericors est, tantum iudicis maiestate seuerus & metuendus. Potest quidem reis dare indulgētiam, potest suam reflectere sententiā, potest pœnitenti gratis indulgere, nō potest nisi iustissime iudicare. Quoniā nō est apud deum cōmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Æquissime enim iudicat, atq; æqualiter secūdum merita uniuscuiusq; pensat, bona scilicet bonis, malaq; malis. Ideo fratres reminiscimini quæ gessistis, & si uos deliquisse cognoscitis, sine aliqua dilatione ad pœnitentiæ medicamenta cōfugite. Audi prophetam admonentem, Nolite, inquit, tardare conuerti ad dn̄m, nec differatis de die in diem, quia nescitis quid crastino uenturum sit. Mementote semper q ante conspectum omnipotētis dei cōuersamini, qui prospicit nō solum omniū hominū facta, sed & cogitationes, sicut Apl̄s ait, Nō est ulla creatura inuisibilis in cōspectu eius, sed om̄ia nuda & aperta sunt oculis eius. Hæc igitur iugiter cogitātes, intentissima sollicitudine uos custodite, ultimoq; aduentui uos cum bonis operibus semper præparate. Ecce ut scriptum tenemus, finis mūdi in promptu est, iam finis mūdi instat, & quod lugendū est, tāta mala quotidie fiunt, tantæq; tribulationes increbrescūt, ut per hæc etiā mūdus finē suū quodāmodo proclamare uideatur. Ecce om̄ia quæ prophetæ uaticinauerūt, quæq; prædicauerūt apl̄i, penè iam cōpleta sunt, solusq; dies iudicij & horribilis antichristi aduentus adhuc restāt. Ecce bellū super bellū, tribulatio super tribulationem, fames super famē, pestilentia super pestilentiā, & gens super gentē cōsurgit. Om̄ia quæ dudū sunt prædicta, ferè iā uidemus impleta. Quare ergo sumus lapidei, & ferreū pectus possidemus, ut p remedio animæ nostræ inter tot mala minime cogitamus? Diu est em̄ q uox diuina minatur, cœlestis dei intendat ultio, & nulla hominū adhibetur satisfactio: dei proximat ira, & tepide agitur pœnitētia. Venturū prophetæ testātur suppliciū, & raro ab hominibus implorat auxiliū. Quapropter dilectissimi moneo, ut iā mundo finiēte hūana finiat malicia, solius dei toto nisu quærat misericordia. Nō uos onera diuitiarū ad terrā præmāt, quia hic om̄ia relinquemus, nec pariter & Christū uelimus habere & seculū, sed spreto secl̄o liberi festinemus ad cœlū. Reminiscamur q̃ grauia sūt scelera q̃ cōmisimus, q̃q; dura inferni supplicia quæ timemus, & iuxta q̄litatē culpæ medicamentū adhibeamus pœnitentiæ. Cogitemus q secūdū Apl̄m, Nihil in hūc mundū intulimus, nihilq; ex eo moriētes auferre poterimus. Nudi nati sumus, nudi utiq; morituri, qd aūt inuentū est, pculdubio relinquet. Opa tātūmodo bona si egerimus, ipsa nobiscū ad cœlos portabimus, imò nos ipsa ad cœlū portabūt. Tāq; pegrini ergo sola sufficiētia cōtēti illas diuitias nobis hic acqramus, q̄s nobiscū ad paradisi patriā feramus. Deū sup om̄ia diligamus, qa reuera impiū est eū nō diligere, cui uicē repēdere nō possumus, etiā cū diligam9. Quid em̄ nos impij pio dn̄o retribuere poterimus pro oibus quæ retribuit nobis? quia nullis

Ezech. 18

Esa. 43

Luc. 15

Eccli. 5

D

Heb. 4

1. Timoth. 6

psal. 115

lis nostris præcedẽtibus meritis tãta nobis præstitit indignis, ut nos à iugo diræ dñationis C
eriperet. De sede paternæ maiestatis ad nos descẽdit, iniurias in terris pertulit, probra susti-
nuit, mortẽ indebite subijt, & hæc quidẽ omnia patienter tulit ut nobis humilitatis & patiẽ
Matth. 11 tiæ exempla monstraret. Vnde sequẽtibus se discipulis dixit, Discite à me, quia mitis sum &
humilis corde. Oportet igit̃ ut queadmodũ ille pro nobis, ita & nos cũcta aduersa quæ no
bis pro peccatis nostris eueniũt, æquanimiter toleremus, ut patientiæ fructus in uita æterna
carpere possimus. Vrgeamus ergo fratres charissimi cursum nostrũ dum tẽpus habemus,
odiamus hũc mundũ, quẽ diu possidere nõ possumus. Nulla iam nos malorũ operũ cõta-
gia polluant, sed diuinus nos aspectus à peccatis arceat. Si eñ homines nostri similes pecca
tores & ex eodẽ luto formatos ne nos peccãtes inspiciãt erubescimus, quanto magis æternũ
& solũ sine peccato deũ reuereri & timere debemus, qui nõ solũ facta, sed etiã cogitationes
cõsiderat & uidet. Hũc ergo quotidie timeamus, huius reuerentiã nobiscũ semper feramus,
sicq; nos spes indulgẽtiæ erigat ut metus gehẽnæ semper affligat. Ante om̃ia & super om̃ia
Marc. 9 charitatẽ habeamus, reminiscẽtes præcepti dñi quo dicitur, Habete in uobis salutẽ & pacẽ.
Ioan. 13 Et illud, Mandatũ nouũ do uobis ut diligatis inuicẽ. Et alibi dicitur, Habete charitatẽ, quod
Col. 3 est uinculũ perfectionis. Et iterũ, Estote imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in di
Eph. 5 lectione. Et iterũ, Omnis amaritudo & ira & indignatio tollatur à uobis cũ omni malicia.
Ephes. 4 Et sol nõ occidat super iracundiã uestrã. Nempe sicut nullũ in uulnere ualet medicamentũ
si sit intus ferrũ, ita nihil proficit illius oratio in cuius pectore mortiferũ uersatur odiũ. Ha-
beamus fratres charitatẽ, quã si habuerimus, omnibus uirtutibus replebimur: si uero chari-
tatẽ nõ habuerimus, quicqd boni habere uidemur totũ perdimus. Nec in arrepto bene agẽ
Luc. 9 di proposito penitus lacescamus, præcipue cũ dñs dicat, nullũ ponentẽ manũ ad aratrũ & re
spicientẽ retrorsum, aptũ esse regno dei. Respicere aũt retrorsum nihil aliud est, q̃ in eo quẽ
q̃p pœnitere quod cœperit bonũ, & rursum mũdanis delitijs obligari. Deniq; à uenia nulla
uos malorũ uestrorũ quãtitas reuocet, quia q̃uis grauis sit culpa humana, largior est nihi- D
Psal. 129 lominus misericordia diuina. Vnde per psalmistã dicitur, Apud dñm est misericordia, & co
Psal. 50 piosa apud eũ redẽptio. Et iterũ, Cor contritũ & humiliatũ deus non despicies. Hæc uos fra-
tres memoria diebus ac noctibus refoueat, hæc uos præcepta frequẽter sollicitẽt. Debitũ fi-
nem uitæ iam iamq; affuturũ putemus, nũc emendemus quod nũc deliquimus, ne tũc pœ-
nitere incipiamus quãdo nõ ualebimus. Erit ibi pœnitẽtia dolorẽ habens, sed medicinã nõ
habens. Ibi nullatenus poterit promereri quod petit, qui hic noluerit audire quod dñs ius-
sit. Ideoq; charissimi, quantũ possumus præceptis dñicis in omnibus obtẽperemus, ut mu-
neris præmiũ accipiamus. Vnde dũ licet hic nos castigemus, hic nobiscũ de actibus nostris
rationẽ faciamus, ipsi nos iudici nostro accusemus, atq; emendationẽ uitæ nostræ nõ ad ex-
tremũ differamus, sed quotiẽs in peccatis labimur, per pœnitentiã resurgamus, ac totis uiri-
bus uoluptates pessimas carnisq; illecebras uincentes, illud omnino præcaueamus, quoniã
ad mortẽ properamus, & dũ nescimus securiq; cõsistimus, repente mors uenit. Ibi ergo festi-
nemus, ubi iam nõ timebitur, & ubi uos omnes sancti suscipere & uidere desiderãt, ubi uos
rex cœlestis Christus & superni ciues angeli expãsis charitatis brachijs expectãt. Ibi, inquã,
festinemus, ubi sine fine uiuamus, & ubi angelicis agminibus consortes esse poterimus. Ita
postremo in exilio huius mũdi agamus, ut ad futurũ iudiciũ cũ secura cõscientia bonis ope
ribus ornati ueniamus, ibiq; gratissimũ munus deo animas nostras offeramus, ut per hoc
ab eo cõmerciũ æternitatis beatitudinẽ accipere & esse cũ eo in seculũ seculi mereamur. Hæc
charissimi mãdata hactenus quasi lac gustanda porreximus, & ecce modo sub testimonio
dei & angelorũ sanctorũ qui nos loquẽtes audiũt, absoluimus debitũ nostrum cœlestia uo
bis præcepta tradẽtes. Amodo iam uestrũ est cogitare, quatenus & admonitio nostra effe-
ctum habeat salutis, & uos uoluntatẽ dei faciẽtes ab omni malo custodiatis, atq; deinde li-
beri ab omni cõtagione peccati ad regna cœlestia tripudiantes peruenire possitis, præstãte
dño nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto uiuit & regnat deus in secula secu-
lorũ: Amen.

Finis.

C Non uidetur Augustini.

E utilitate ieiunij admonemur aliquid loqui,& deus admonet,& tempus
nos admonet.Hæc enim obseruatio,hæc uirtus animi,hæc fraudatio car/
nis,& lucrum mentis ab angelis nõ exhibetur deo.Ibi enim omnis est co/
pia & sempiterna securitas,& ideo nullus defectus,quia in deum plenus
affectus.Ibi panis angelorum,quẽ panem angelorum ut manducaret ho
mo,factus est homo:hic omnes animæ terrenam carnẽ portantes,de ter/
ra implent uentres:ibi spũs rationales cœlestibus corporibus præsidentes de deo implent
mentes.Et hic cibus est,& ibi cibus,sed cibus iste cũ reficit deficit,& sic implet aluum ut ipse
minuatur,ille autem & implet & integer permanet.Hunc cibũ nobis esuriendũ Christus in
dixit dicẽs,Beati qui esuriũt & sitiunt iusticiã,quoniã ipsi saturabũtur.Pertinet ergo ad ho Matth.5
mines hãc uitã mortalẽ gerentes,esurire ac sitire iusticiã,impleri aũt iusticia ad aliã uitã perti
net.Hoc pane,hoc cibo pleni sunt angeli,homines autẽ dum esuriunt extendunt se,dum se
extendunt dilatantur,dum dilatantur capaces fiunt,capaces facti suo tempore replebunt.
Quid ergo hic? Nihil inde capiunt qui esuriunt & sitiunt iusticiã? Capiũt planè.Sed aliud
est cũ quærimus de refectione iter agentiũ,& aliud cum quærimus de perfectione beatorũ
apostolorũ.Audi esurientẽ & sitientẽ & utiq; iusticiã,quãta in hac uita capi potest.quãta ge
ti iusticia.Quis enim nostrũ se illi uel cõferre audeat,nedũ præferre? Sed quid ait? Nõ quia Phil.3
iam acceperim ut iam perfectus sim.Videte quis loquat,uas electionis,& extremũ quodã/
modo fimbriarũ uestimenti dñi,sed tamẽ quod ad fluxũ sanguinis sanat tangentẽ,quia
credentẽ:nouissimus enim apostolorum & minimus sicut ipse ait,Ego sum nouissimus apo 1.Corin.15
stolorũ:&,Ego sum minimus apostolorũ.Et iterũ,Nõ sum dignus uocari apostolus,quia
persecutus sum ecclesiã dei,sed gratia dei sum quod sum,& gratia eius in me uacua nõ fuit,
sed plus omibus illis laboraui,nõ ego aũt,sed gratia dei mecũ.Hæc audiẽs tu tãq; plenũ &
D pfectũ ubi uideris audire.Audisti quid ructet,audi & qd esuriat.Nõ quia iã acceperim,aut
iam perfectus sim.Ait,Fratres,ego me nõ arbitror apprehẽdisse:unũ autẽ quæ retro obli/
tus,in ea quæ ante sunt extentus,secundũ intentionẽ sequor ad palmã supnæ uocationis dei
in Christo Iesu.Dicit se nondũ esse pfectũ quod nondũ acceperit,nondũ apprehẽderit:dicit
se extendi,dicit se seq ad palmã supernæ uocationis.In uia est,esurit,impleri uult,satagit,per
uenire desiderat,æstuat,nihil illi tam magnæ moræ est,q̃ dissolui & esse cũ Christo. Ergo
charissimi,quia est terrenus cibus quo carnis infirmitas pascitur,est aũt & cœlestis cibus quo
pietas mentis impletur,& habet cibus iste terrenus uitã suã,habet & ille suã.Huius cibi uita
hominũ est,illius cibi uita angelorũ est.Fideles homines,discreti,iam corde à turba infide/
lium suspensi in deum,quibus dicitur,Sursum cor,aliam spem gerentes,& scientes se peregri 1.Cor.5
nari in hoc mundo,mediũ quendã locũ tenent,nec illis cõparandi sunt qui nihil aliud pu/
tant bonũ,q̃ delitijs terrenis perfrui,nec illis adhuc supernis habitatoribus cœli,quibus so/
læ delitiæ sunt panis ipse à quo creati sunt.Illi homines proni ad terrã,pastũ atq; læticiã de
sola carne requirentes,pecoribus cõparantur,longe ab angelis distant & conditione & mo/
ribus.Conditione,quia mortales sunt,moribus,quia luxuriosi.Inter illũ populũ cœli & po/
pulum terræ,medius quodammodo pendebat Apl̃s.Illuc ibat,hinc se attollebat.Nec cũ
illis tamẽ erat adhuc,nam diceret,iam perfectus sum:nec cũ istis erat pigris,torpidis,marci
dis,somnolentis,nihil aliud esse putantibus,nisi quod uident & quod transit,& quod nati
sunt,& quod morituri sunt:nam si cũ eis esset nõ diceret,sequor ad palmã supernæ uocatio
nis.Gubernare itaq; debemus nostra ieiunia.Nõ est hoc,ut dixi,officiũ angelicũ,nec tamẽ
& illorum hominũ officiũ est qui uentri seruiũt,medietatis nostræ res est qua uiuimus secre
ti ab infidelibus & coniungi angelis inhiantes.Nondũ peruenimus,sed iam imus:nondũ
ibi lætamur,sed iam hic suspiramus.Quid ergo nobis prodest abstinere aliquantum à pa/
stu & læticia carnali? Caro in terram cogit,mens sursum tendit:rapitur amore,sed tarda/ Sap.9
tur pondere.De hac re scriptura ita loquitur,Corpus enim quod corrumpitur,aggrauat

animam

animam,& deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Si ergo caro in terram uergens onus est animæ,& sarcina prægrauans præuolantem, quantum quisque delectatur superiore uita sua,tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Non uobis ergo uideatur leuis res aut superflua,ne quisquam forte hoc faciens ecclesiæ cósuetudine,cogitet apud se & dicat sibiipsi ut suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: quid facis quia ieiunas,defraudas animam tuam,non ei das quod eam delectat,tibiipsi ingeris pœnam? tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis est qui delectatur pœnis suis. Responde huiusmodi tentatori, Excrucio me planè, ut ille parcat,do de me pœnas,ut ille subueniat,ut placeam oculis eius,ut delectem suauitatem eius. Nam & uictima excruciatur,ut in aram imponatur. Minus premet mentem meá caro mea. Et tali dissuasori malo seruo uentris responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento forte insideres,si equo uterereris qui te gestiendo posset præcipitare, nónne ut securus iter ageres,cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est,iter ago in Hierusalem,plerũque me rapit,& de uia conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit,etiam ipso experimento probat quàm utiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista quæ nunc domatur semper domabitur? Dum temporaliter fluitat,dum mortalitatis conditione prægrauatur,habet exultationes suas manifestas & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis,nondum resurrexit. Nam non semper sic erit,nondum habet statum proprium cœlestis habitudinis. Nondum enim facti sumus æquales angelis dei. Ne ergo arbitretur dilectio uestra, quòd inimica sit caro spiritui,quasi alter sit autor carnis,alter sit autor spiritus:multi enim hoc putantes uere rapti ab ipsa carne deuiarunt,& alterum autorem carni,alterum spiritui posuerunt. Vtuntur autem quasi testimonio apostolico, quod non intelligunt,Caro concupiscit aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem. Hoc uerũ est,sed quare & aliud nõ attendis? Nemo enim unquam carnẽ suam odio habet,sed nutrit & fouet eam,sicut & Christus ecclesiam. In illa prima sentẽtia quam cómemoraui,quasi quædam lucta duorum inimicorum uidetur,carnis & spiritus,quia caro concupiscit aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem:in hac autem,tanquam copulatio coniugalis: Nemo enim unquam carnem suam odio habet,sed nutrit & fouet eam,sicut & Christus ecclesiã. Quid ergo facimus inter has duas sententias? Si contrariæ sunt,quam respuemus, quam tenebimus? Sed non sunt contrariæ. Intendat enim charitas uestra,interim ego ambas accipio,& ambas concordes quantum potuero,demonstrabo. Tu autem quisquis alium autorem carnis constituis,alium spiritus, de illa quid agis: Nemo enim unquam carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet eam,sicut Christus ecclesiam? Vel similitudo non te terret, quia nutrit, inquit,& fouet eam,sicut & Christus ecclesiam? Compedem putas carnem. Quis amat cópedem suam? Carcerem putas carnem. Quis amat carcerem suum? Nemo enim unquam carnẽ suam odio habet. Quis non oderit uinculũ suum? quis non oderit pœnam suã? & tamen nemo unquam carnem suam odio habet,sed nutrit & fouet eam,sicut & Christus ecclesiam. Tu ergo qui alium autorem ponis carni,alium autorem spiritui ponis, alium positurus es ecclesiæ, alium Christo. Quod qui sapit, desipit. Diligit ergo unusquisque carnem suam, Apostolus dicit,& præter apostoli dictum unusquisque in se probet. Quantũlibet enim sis domator carnis,quantalibet in eam seueritate accendaris,nescio utrum non claudes oculum,si aliquis ictus immineat. Est ergo quasi quoddam coniugium spiritus & carnis. Vnde ergo caro concupiscit aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem? Vnde ista pœna,quæ ducta est de mortis propagine? Vnde dictũ est, Omnes in Adam moriũtur? Et unde dicit Apostolus, Fuimus aliquãdo & nos natura filij iræ sicut & cæteri? Accepit enim ille uindictã mortis,de quo nati sumus,& trahimus quod uincamus. Et ideo cõcupiscimus aduersus carnem,ut nobis domitam carnẽ subijciamus,& eam ad obediendũ attrahamus. Nũquid ergo odimus,quem nobis cupimus obedire? Dat unusquisque & in domo sua plerũque disciplinam

Margin notes: C (beside line 1); Gal.5; Ephes.5; D; 1.Cor.15; Eph.2

C nam coniugi suæ,& eam subiugat renitentem,non persequitur inimicantem. Filium tuum
domas ut tibi obediat,nunquid odisti,nũquid deputas inimicum? Seruum postremo tuũ
diligis & castigas,& in castigando obedientem facis.Habes de hac re ipsius Apostoli mani
festam,plenamq; sententiam:Non sic curro,inquit,tanꝗ in incertum,nõ sic pugillor quasi 1. Cor.9
aërem cædens,sed castigo corpus meum,& in seruitutem redigo,ne forte alijs prædicans,
ipse reprobus inueniar.Habet ergo caro ex condtione mortali quasi quosdam terrenos ap-
petitus suos,in hos tibi ius freni concessum est:regat te præpositus,ut possit à te regi subie-
ctus.Infra te est caro tua,supra te est deus tuus.Cũ uis ut seruiat tibi caro tua,admoneris q̃-
modo te oporteat seruire deo tuo.Attendis quod sub te est,attende & quod supra te est.Le
ges in inferiorem nõ habes nisi à superiore.Seruus es,seruum habes,sed dominus duos ser-
uos habet.Seruus tuus plus est in potestate domini tui,quàm in tua. Itaq; uis tibi obediri
à carne,nunquid in omnibus potest,in omnibus obtemperat domino tuo? Non in omni-
bus obtẽperat tibi.Quomodo inquis? Ambulas,pedes moues,sequitur: sed nunquid quã-
tum uis ibit tecum? Animatur à te, nunquid ꝗdiu uis? nũquid quando uis,doles? quando
uis,sanus es? Exercet enim te plerũq; dominus tuus per seruum tuum,ut quia fuisti domini
contemptor,merearis emendari per seruum.Sed ad te quid pertinet,delectationem carnis
nõ relaxare usq; ad illicita aliquantum,& à licitis refrenare? Qui enim à nullis refrenat lici-
tis,uicinus est & illicitis.Proinde fratres,licitum est coniugium,illicitum est adulterium,& ta
men temperantes uiri,ut longe sint ab illicito adulterio,refrenant se & aliquantum à licito
coniugio.Licita est satietas,illicita est ebriositas,tamen modesti homines ut longe se faciãt
à turpitudine ebrietatis,castigant se aliquantum & à libertate satietatis. Ita ergo agamus
fratres,temperemus:& quod facimus,sciamus quare faciamus.Cessando à læticia carnis,ac
quiritur læticia mentis.Proinde finis nobis ieiuniorum nostrorum ad iter nostrum,quid sit
ipsum iter,& quò tendamus,hoc considerandum est.Nanq; & Pagani ieiunant aliquãdo,
D & nec regionem quò tendimus,norunt:& Iudæi ieiunant aliquando,& uiam in qua ambu-
lamus,non apprehenderunt.Tale est hoc,ac si aliquis equum domet,in quo erret.Ieiunant
hæretici,uideo quales eant:interrogo,quò eant,ieiunatis ut cui placeatis? Deo,inquiũt.Mu
nus putatis accipit? Sed prius uide quid dicit,Relinque munus,& uade prius recõciliare fra- Matth.5
tri tuo.Nunquid membra tua recte domas, qui Christi membra dilanias? Auditur,in-
quit,in clamore uox uestra,& eos qui sub iugo uestro sunt,stimulatis & cæditis pugnis.Nõ
tale ieiunium elegi, dicit dominus.Improbaretur ergo ieiunium tuum,si immoderatius se-
uerus existeres in seruum tuum:approbabitur ieiunium tuũ,cum nõ agnoscis fratrem tuũ?
Non ego quæro à quo cibo abstineas,sed quẽ cibum diligas. Dic mihi quẽ cibũ diligas,ut
approbem quòd ab isto cibo te abstineas.Diligis iusticiam? Forte inquis,diligo.Appareat
ergo iusticia tua:Puto enim iustum esse ut maiori seruias, quo tibi minor obtemperet. De
carne enim loquebamur,quæ minor est quàm spiritus,& quæ domãda ac moderanda sub-
iecta est.Agis cũ ea ut obtemperet tibi,& subtrahis ei cibũ,ꝙ ames subiectam tibi:agnosce
maiorem,agnosce superiorem,ut tibi recte cedat inferior.Quid si caro tua obedit tibi,& tu
non obedis deo tuo? Nõne ab ipsa damnaris,cum tibi obtẽperat? Nõne obtemperando ti
bi cõtra te dicit testimonium? Et cui,inquit,maiori obtemperem? Ecce Christus loquitur iu Ioan.13
sticia.Amatorem te dixeras,Mandatũ nouũ do uobis,ut uos inuicem diligatis.Audi ergo
dñm tuum mandatum dantem,ut nos inuicem diligamus.Cum ex nobis omnibus tanꝗ
mẽbris corpus sibi faciat,quod corpus habeat unũ caput ipsum dñm & saluatorẽ, tu cõtra
diuellis te à mẽbris Christi, nõ amas unitatẽ.Nõ hoc expauesceres in mẽbris tuis,si distor-
tũ digitũ haberes,nõ ad correctorẽ digiti tui medicũ curreres? Certe tũc se habet bene cor-
pus tuum,quando sibi cõcordant membra tua:tunc diceris sanus,tunc bene uales. Si aũt
aliquid in tuo corpore dissentiat ab alijs partibus,quæris qui emẽdet:cur ergo non quæris
emẽdari,ut cõpagini membrorũ Christi reuoceris,& cõgruas in ipso corpore & tuo? Certe
uilior es sunt cæteris mẽbris capilli tui. Quid uilius in corpore tuo capillis tuis? Quid con-
temptius

téptius,quid abiectius? Et tamen si male te tondeat,irasceris tonsori,quia in capillis tuis nó seruat æqualitatem,& tu in membris Christi non tenes unitatem. Quid sunt ergo, aut cui rei prosunt ieiunia tua? Indignum deum cui putas,cui ab omnibus qui in eum credunt in unitate seruiatur,& tamen uis in membris tuis,in corpore tuo,in capillis tuis unitatem seruari. Loquuntur uiscera tua,membra tua contra te dicunt uerum testimonium,& tu falsum contra membra Christi. Discreuisti te à ieiunio Paganorum. Hoc putas,& ideo securus tibi uideris. Ego enim,inquis,Christo ieiuno,illi autem idolis & dæmonijs. Accipio quod dicis, & reuera non nego,discretum est. Sed ecce quemadmodum contra te pauloante me cómemorante,dicebant testimonium membra tua,ut admonerem te qualis esse debeas cũ membris Christi dei tui & ipsi Pagani,à quibus separas ieiunium tuũ,admoneant te aliquid de unitate Christi tui. Ecce illi multos deos falsos non diuisi colunt,nunquid nos unum uerũ ideo inuenimus,ut sub uno in unitate non simus? Multos illi & falsos,nos unum & uerum: & illi sub multis falsis non habent diuisionem,nos sub uno uero non tenemus unitatem. Non doles,non gemis,non erubescis? Aliud addo. Non solum multos deos falsos Pagani colunt,sed plerosq; sibi contrarios & inimicos. Verbi gratia cómemoremus aliqua ipsorũ, si cuncta non possumus. Hercules & Iuno inimici fuerunt, homines enim fuerunt, priuignus ille,nouerca illa,utriq; eorum Pagani templa fecerunt,& Iunoni & Herculi. Adorant illum,adorant illam,pariter eunt ad Iunonem,pariter ad Herculem. Illis sibi iratis,cócordes sunt. Vulcanus & Mars inimici sunt,& iustam causam habet Vulcanus,sed da iudicem qui audiat. Odit enim miser uxoris adulterium,nec tamẽ audet cultores suos à Martis templo prohibere. Simul adorant & illũ & illũ. Si imitantur deos suos,litigant,& ipsi eunt de téplo Martis ad templum Vulcani. Magna indignitas:nec tamẽ timent ne sibi irascatur maritus ꝙ ad eum uenitur de templo Vulcani adulteri. Habent cor,sciunt lapidem sentire non posse. Ecce colentes multos, falsos,diuersos,aduersos, tenent tamẽ in eis colendis qualemcunq; unitatem. Ecce dicunt contra te testimonium & ipsi Pagani,à quibus tua ieiunia separasti. D Veni ergo ad unitatem frater: Vnum deum colimus,nunq̃ patrem & filium uidimus litigantes. Nec mihi Pagani succenseant ꝙ hæc dixi de dijs eorum. Quare enim irascãtur uerbis meis,& non potius litteris suis? Illas prius si possunt,imò si uolunt,deleant. Non eis docendis grãmatici uela suspendant. Irascitur mihi,quia ego dico, qui dat mercedem ut filius ipsius discat. Ergo charissimi,illi quidem tales deos habent,uel potius habuerunt. Quia enĩ ipsi eos deserere noluerunt,ab eis deserti sunt. Et multi deseruerũt eos,& adhuc deserũt eos, deijciunt templa eorum in cordibus suis:sed gaudeamus de illis,quia ueniunt ad unitatem, non ad diuisionem. Non inueniat Paganus occasionẽ qua nolit esse Christianus. Concordemus fratres colentes unum deũ,ut & illos deserere multos deos exhortemur quodámodo nostra cócordia,ut ad pacem & ad unitatẽ ueniant colendi unũ deũ. Et si forte fastidiũt, & hinc nobis calumniantur,ꝙ unitatem inter nos Christiani nó habemus,& inde sunt tardi & pigri ne ueniant ad salutem,alloquar & ipsos paululum,& dicam,quod eis dicatis:nó præferant nobis quasi concordiam suam,non sibi tanq̃ de unitate sua placeant. Hostem quippe quẽ patimur,illi nó patiũtur:illos, & non ista agentes ipse possidet. Videt eos adoratores falsorum deorũ, uidet eos seruos, & seruos dæmoniorum. Quid illi lucri est,quia litigant:aut quid damni est,quia non litigant? Et unum q̃uis falsum & uanum sentientes,sibiq; consentientes, sic eos possidet. At uero cum desereretur,& multi ad unum deũ concurrerent,eius sacrilega sacramenta desererent, templa euerterent,idola frangerẽt,sacrificia ꝓhiberent,uidit se perdidisse quos tenebat,uidit à sua familia recessisse,uerum deum cognouisse,quid faceret, quomodo insidiaretur? Concordes nos scit ꝙ possidere nó possit,unum deum nobis diuidere non potest,falsos deos nobis supponere nó potest, sentit esse uitam nostram charitatem,mortem nostram dissensionem,lites immisit inter Christianos, quia multos deos non potuit fabricare Christianis,sectas multiplicauit,errores seminauit, hæreses instituit,sed quicqd fecit,de palea dñica fecit. Ecce securitas nobis est,licet illo sæuiente, licet

A licet illo insidiāte,& dissenssiones uarias inter Christianos seminante,si deum nostrū agno
scamus,si concorditer teneamus, si fidem seruemus,securi simus fratres.Frumētum de area,
aut non recedit,aut redit, aliquid palearum aufert uento tentationis, unde nobis faciat non
uiam perditionis , sed opus exercitationis . Quantam uero paleam non tollit foras,& ipsa
tamen in ultimo uentilanda est, & non it tota palea,nisi in ignem.Satagere ergo debemus,
fratres mei,cum tempus est,quantis possumus uiribus, quanta possumus intentione,ut si fi
eri potest,& palea redeat dum frumenta non pereāt.Dilectio nostra hic probatur , magnū
opus uitæ uostræ proponitur . Non nos inueniremus quantum fratres diligamus, si nemo
periclitaretur:non appareret quanta esset dilectio inquisitionis,si nihil teneret abyssus perdi
tionis.Laboremus fratres,non cessemus,omni opere,omni sudore,affectu pio ad deum,ad
illos inter nos,ne illorum ueterem litem sopire uolentes, inter nos nouas rixas faciamus, &
ante omnia cauti simus inter nosipsos tenere firmissimam dilectionem.Illi gelauerūt in ini-
quitatibus suis:quomodo in eis tu solues glaciem iniquitatis , si non ardes flamma charita-
tis? Nec curemus q eis molesti uidemur compellendo,attendamus quo in eo securi simus:
nunquid enim ad morté,& non potius à morte? Omnino quibuscūq; modis possimus, sed
modeste uetusta uulnera pertractemus , & cauti simus,ne inter manus medici deficiat, qui
curatur. Quid itaq; curandum nobis est,quia plorat puer qui ad scholam ducitur? Cogitan
dum nobis est,quia repellit manus medici qui secatur. Piscatores fuerunt apostoli,& domi- Matth.4
nus dixit eis,Faciam uos piscatores hominū.Per prophetam autem dicitur, quòd deus pri- Hiere.16
mo piscatores erat missurus , postea uenatores. Primo piscatores misit, postea uenatores
mittit . Quare piscatores , quare uenatores ? De abysso & profundo maris superstitionis
idololatriæ credentes,piscati sunt retibus fidei. Venatores autem quò missi sunt,cum illi ua
garentur per montes & colles,id est,per superbias hominum,per tumores terrarum.Mons
unus, Donatus , & alius mons, Arrius : alter mons,Fotinus,alter mons,Nouatus:per istos
B montes errabant,uenatoribus indigebat error ipsorum.Ideo & distributa sunt officia pisca
torum & uenatorum,ne forte isti dicant nobis , Quare apostoli neminem coëgerunt,nemi-
nem impulerunt? Quia piscator est,retia mittit in mare,quod incurrerit,trahit. Venator au-
tē syluas cingit,sentes excutit,terroribus undiq; multiplicatis cogit in retia.Ne hac eat,ne il-
lac eat:inde occurre,inde cede,inde terre,nō exeat,non effugiat,Sed retia nostra uita est, tan
tum dilectio conseruetur . Nec attendas q̃ illi sis molestus , sed quàm tibi ille sit dilectus.
Qualis est pietas si parcis,& moritur? Fratres, hanc etiam considerate comparationem & si-
militudinem,una enim res multas similitudines habere potest,ea conditione, Nascūtur ho
mines ut uelit sibi oīs homo à filijs suis succedi,& nemo est, qui nō hūc ordinē in domo sua
uel optet uel speret,ut generatores filiorum cedant, & generati succedant: tamen si pater se-
nex ægrotet,non dico si filius cui assit pater,quem quærit hæredem , quem cupit successoré,
quem propterea genuit,ut illo mortuo ipse uiuat, non hoc dico : si pater ægrotet senex,itu-
rus iam uicinus morti,iam naturæ ordinem petens,iam ultra quod speret,non habens: ta-
mē si ægrotet , & assit illi pie filius eius,& uideat eū medicus lethali & noxio somno premi,
patiens est in senem moriturum propter ipsos paucos dies,quibus hic potest uiuere: stat fi-
lius,& adest patri sollicitus , & cum audierit medicum dicentem , iste homo lethargicus po-
test esse,& inde mori,si permittatur dormire,si uultis eum uiuere non dormiat . Illum som-
nus ille noxius premit,qui & noxius est,& dulcis est. Filius autem eius admonitus à medi-
co,stat sollicitus patri,molestus pulsat,& si pulsatio eius uincitur,uellicat,& si uellicatio nihil
agit,pungit.Certe molestus est patri,& esset impius , nisi molestus esset.At ille quem dele-
ctet mori,molestum sibi filiū tristi aspectu & uoce reuerberat,Quiesce mihi,quid mihi mo-
lestus es? Sed medicus ait,Quia si dormieris,morieris.Et ille,Dimitte me,mori uolo.Senex
dicit,mori uolo , & puer impius est,si non dicat, ego nolo . Et illa uita utriq; temporalis est,
nec ille in ea perpetuus erit, cui filius est molestus ut excitet:nec ille qui abeunti patri & de-
cedenti succedit , ambo per eam transeunt,ambo per illam temporaliter transuolant,& ta-

men impij sunt, nisi ad ipsam sibi temporalem etiam cum inuicem molesti sunt, consulant. C
Ergó ne uideo fratrem meum somno noxiæ cõsuetudinis premi, & non excito, dum timeo molestus esse dormienti atq; pereunti? Absit à me ut hoc facerem, nec si illo uiuo nostra angustaretur hæreditas. Nunc uero cum illud quod accepturi sumus diuidi non possit, cum possessore multiplicato angustari non possit, non eum erigam uel molestus ut uigilet, & carens somno uetustissimi erroris mecum in hæreditate gaudeat unitatis? Prorsus faciam, si uigilo faciam, si non facio, & ego dormio. Charissimi, dominus interpellatus est à quodam
Lucæ 12 cum turbis loqueretur, & ait illi, Domine dic fratri meo ut diuidat mecum hæreditatem. Et dominus, Dic homo, quis me constituit diuisorem hæreditatis inter uos? Non utiq; dedignabatur cõpescere cupiditatem, sed nolebat fieri iudex ad diuisionem. Nos autem charissimi, non eum rerũ talium iudicem requiramus, quia nec talis est hæreditas nostra: pura fronte, bona consciẽtia interpellemus domino nostro, & dicat ei unusquisq; nostrum, Domine dic fratri meo nõ ut diuidat, sed ut teneat mecum hæreditatem. Quid enim uis diuidere frater? Quod enim dimisit nobis dominus, non potest diuidi. Aurum est enim, ut statheram diuisionis proferat, argentum est, pecunia est, mancipia sunt, pecora sunt, arbores sunt, agri
Ioã. 14 sunt. Omnia enim ista diuidi possunt. Non potest diuidi, Pacem meam do uobis, pacem meam dimitto uobis. Postremo in ipsis etiam terrenis hæreditatibus diuisio minorem facit: constitue duos fratres sub uno patre, quicquid possidet pater, amborum est, totum illius, totum & illius. Proinde si de rebus suis interrogentur, sic respondet, Cuius est, uerbi gratia, equus ille? Et si uni eorum dixeris, noster est. Cuius ille fundus, ille seruus? In omnibus respondet, noster est. Si autem diuidant, iam aliud respondetur. Cuus equus ille? meus: cuius iste, ? fratris mei. Ecce qd tibi fecit diuisio? nõ unũ acquisisti, sed unũ perdidisti. Si ergo & talem hæreditatem haberemus quæ diuidi posset, diuidere tamen nõ deberemus, ne nostras diuitias minueremus. Et certe nihil tam importunum filijs, q̃ uiuo patre uelle diuidere. Deniq; si hoc facere moliantur, si litibus & contentionibus studeant ad uendicandas sibi quisq; partes suas, exclamat senex, Quid facitis adhuc uiuo? expectate paululũ mortem meam, tunc secate domum meam. Nos autem deum patrem habemus, quid imus in diuisionem, quid imus in lites? Certe expectemus, si mori potuerit, diuidamus. D

Finis.

DE VRBIS EXCIDIO TRACTATVS, Incerti autoris.

NTVEAMVR primam lectionẽ sancti Danielis prophetæ, ubi eũ audiuimus orantem, & mirati sumus, peccata non solũ populi sui, sed & sua propria confitentẽ: nam post ipsam orationem, cuius quidem uerba indicabant eum nõ solũ deprecatorẽ, sed etiam confessorem? Post ipsam ergo
Daniel. 9 orationem: cũ orarem, inquit, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei domino deo meo. Quis ergo est qui se sine peccato esse profiteat, cũ Daniel peccata proppria cõfitetur: nã superbo cuidam dictũ est per Ezechielẽ prophetam, Nunquid tu sapientior q̃ Daniel? In tribus itẽ quibusdã sanctis uiris, per quos tria genera
Ezech. 28 hominũ significat deus quæ liberaturus est, quãdo magna tribulatio supuentura est generi humano, etiã hunc Danielẽ posuit & dixit, q̃ nemo inde liberabit᷑ nisi Noë, Daniel & Iob. Et quidẽ manifestũ est, q̃ in his tribus nominibus tria quædã, ut dixi, genera hominum significat deus. Iã em̃ tres illi uiri dormierũt, & apd' deũ sunt spũs eorũ, & corpora eorũ in terra fluxerũt: expectãt resurrectionẽ, & ad dexterã collocationẽ, nec aliquã in hoc mũdo tribulationẽ timent, unde se cupiant liberari. Quomodo ergo de illa tribulatione liberabũtur Noë, Daniel, & Iob? Quãdo dicebat ista Ezechiel, solus forsitan Daniel in corpore fuit. Itẽ Noë & Iob olim dormierant, & somno mortis patribus appositi fuerant: quomodo ergo poterãt de imminẽte tribulatiõe liberari, iam olim de carne liberati? Sed in Noë significantẽ boni

A boni præpositi, qui regunt & gubernãt ecclesiam, quomodo Noë in diluuio gubernauit ar
cã. In Daniel significantur omnes sancti continentes. In Iob significantur omnes coniugati
iusti & bene uiuẽtes. Hæc enim tria genera hominũ de illa tribulatione liberat deus. Tamẽ
quantũ sit cõmendatus Daniel, ex hoc apparet, ꝙ unus ex illis tribus meruit nominari, & ta
men confitetur peccata sua. Daniele ergo confitente peccata sua, cuius superbia non contre/
miscat, cuius inflatio non residat, cuius tumor & elatio non cohibeatur? Quis glorietur ca/
stũ se habere cor, aut quis glorietur mundũ se esse à peccato? Et mirãtur homines, & utinam
tantũ mirarentur, & nõ etiam blasphemarent, quãdo corrigit deus genus humanũ & flagel/
lis piæ castigationis exagitat, exercens ante iudiciũ disciplinam, & plerũq; non eligens quẽ
flagellet, nolens inuenire quem damnet. Flagellat enim simul iustos & iniustos, quanq;
qs iustus, si Daniel propheta peccata confitetur? Lecta est ante dies lectio libri Geneseos,
quæ uos, nisi fallor, multũ fecit intẽtos, ubi Abraã dicit domino, utrũ si inueniat in ciuitate Gen. 18
quinquaginta iustos parcat ciuitati propter eos, an cũ ipsis perdat ciuitatẽ. Respondit ei do
minus, ꝙ si inueniant in ciuitate quinquaginta iustos, parcat ciuitati. Deinde Abraã adiecit
ad interrogationẽ, & quæsiuit, utrũ si minus fuerint quinq;, & remaneãt quadraginta quinq;,
similiter parcat. Respõdit deus parcere se propter quadragintaquinq;. Quid pluribus? Pau
latim interrogãdo, & illo ex numero detrahẽdo peruenit ad decẽ, & quæsiuit à domino, utrũ
si decem iustos in ciuitate compererit, perdat eos cũ reliquis innumerabilibus malis, an pro
pter decem iustos nõ se perdere ciuitatem. Quid ergo dicimus fratres? Occurrit enim quæ/
stio nobis ualida & uehemens, præsertim ab hominibus qui scripturis nostris insidiãtur, nõ
qui eas pietate perquirunt, & dicunt, maxime de recẽti excidio tantæ urbis, Nõ erãt Romæ
quinquaginta iusti in tãto numero fideliũ, tanto numero sanctimonialium, continentium,
tanto numero seruorũ & ancillarũ dei, nec quinquaginta iusti inueniri potuerunt, nec qua/
draginta, nec triginta, nec uiginti, nec decẽ? Si aũt incredibile est, quare nos deus propter qn/
B quaginta, uel etiã ꝓpter ipsos decẽ pepcit illi ciuitati? Scriptura nõ fallit, si se homo nõ fallat.
Cũ de iustitia quærit, & deus de iustitia respondet. Iustos quærit ad regulã diuinã, nõ ad re
gulam humanam. Cito ergo respondeo, Aut inuenit ibi tot iustos, & pepercit ciuitati, aut si
non pepercit ciuitati, nec iustos inuenit. Sed respondetur mihi, manifestum esse quòd deus
non pepercit ciuitati, Respõdeo & ego, imò mihi non est manifestum: perditio enim ciuita/
tis ibi facta non est, sicut in Sodomis facta est. De Sodomis enim quæstio erat, quando
deum Abraam interrogauit, Deus autem dixit, Non perdã ciuitatem: non dixit, Non fla/
gello ciuitatem. Sodomis non pepercit, Sodomam perdidit, Sodomam penitus igne con/
sumpsit, quã ad iudiciũ nõ distulit, sed in ea exercuit quod alijs malis ad iudiciũ reseruauit.
Prorsus nullus de Sodomis euasit, nihil hominis relictũ est, nihil pecoris, nihil domorũ, cũ/
cta omnino ignis absorbuit. Ecce quomodo deus perdit ciuitatem. Ab urbe aũt Roma q;
multi exierunt & redituri sunt, q; multi manserunt & euaserunt, q; multi in locis sanctis nec
tangi potuerunt. Sed capti, inquiunt, multi ducti sunt. Hæc & Daniel nõ ad suppliciũ suũ,
sed ad solacium cæterorũ. Sed multi, inquiũt, occisi sunt: hoc & tot iusti prophetæ à sangui/
ne Abel usq; ad sanguinem Zachariæ: hoc etiã tot apostoli, hoc etiam dñs prophetarum
& apostolorũ. Sed multi, inquiunt, tormentis uarijs excruciati sunt. Putamus ne quisq; tan/
tum quantum Iob horrendus nobis? Nunciatæ sunt strages, facta incẽdia, rapinæ, interfe/
ctiones, excruciationes hominũ. Verũ est, multa audiuimus, omnia gemuimus, sæpe fleui/
mus, uix cõsolati sumus, nõ ab uno, nõ nego multa nos audisse, multa in illa urbe esse com/
missa. Veruntamen fratres mei intẽdat charitas uestra quod dico. Audiuimus librũ sancti
Iob, ꝙ perditis rebus, perditis filijs, nec ipsam carnem quæ illi sola remãserat saluam potuit
obtinere, sed percussus graui uulnere à capite usq; ad pedes sedebat in stercore, putrescens ul
cere, sanie fluens, uermibus scatens, tormentis acerbissimis dolorũ cruciatus. Si nobis sic nun
ciaretur uniuersa ciuitas sedere, sedere, inq̃, ciuitas uniuersa, nullo ibi sano, in grauissimo uul
nere, & sic putrescere uermibus uiuus quomodo mortui putruerunt: quod erat grauius, hoc
an illud bellum? Puto ꝙ mitius in carnem humanã ferrũ sæuiret q; uermes, tolerabilius de

uulneribus sanguis erũperet,& de putredine sanguis distillaret. Cadauer corrumpi respicis C
& horrescis,sed ideo minor pœna quod absens anima. At uero in Iob præsens anima quæ sentiret,ligata ne fugeret,sustinuit tamẽ tribulationẽ Iob,& deputatũ est illi ad magnã iustitiã. Nõ ergo quisq́ attendat quid patiatur,sed quid faciat homo. In eo quod pateris, potestas tua nõ est,in eo quod facis,uoluntas tua uel nocens uel innocẽs est. Patiebatur Iob,stabat mulier relicta sola,nõ ad consolationẽ,sed ad tentationẽ:nõ quæ afferret medicinã,sed quæ moueret blas-
Iob. 2 phemiã, Dic aliquid,inquit,in deũ,& morere. Videte quẽadmodũ illi mors beneficiũ fuit, & tale beneficium nemo dabat. Sed in his omnibus quæ sancta anima sustinebat,patiẽtia exercebatur,fide probabatur,mulier cõfutabatur,diabolus uincebatur. Spectaculũ magnũ,& in illa fœditate putredinis præclara pulchritudo uirtutis. Vastat latẽter inimicus,aperte malũ suadet inimica, adiutorium diaboli, non mariti,Eua noua,sed ille non uetus Adam, Dic aliquid in deum & morere. Blasphemando extorque, quod precando non potes impetrare. Locuta es,inquit,tanquam una ex insipientibus mulieribus. Attendite uerba fortis fidelis,attendite uerba foris putrescentis,intus integri. Locuta es,inquit,tanquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus,mala non sustinemus? Pater est,nunquid amandus blandiẽs,& respuẽdus corripiens? Nónne pater est,& promittens uitã,& imponẽs disciplinã? Excidit ne tibi fidelis? Accedẽs ad seruitutẽ,sta in iustitia & timore,& præpara animam tuã ad tẽtationẽ: omne quod tibi applicitũ fuerit accipe,& in dolore sustine,& in humilitate tua patientiã habe,quoniam in igne probatur aurũ & argentum,homines uero acce-
Heb.12 ptabiles in camino humiliatiõis. Miser,excidit ne tibi? Quẽ enim diligit dñs, corripit: flagellat autem omnem filiũ quem recipit. Cogita quoslibet cruciatus,extẽde animũ in quaslibet in hac uita pœnas humanas,cõpara ad gehennã,& leue est omne quod cogitas. Hic tẽporalis,ibi æternus est,& qui torquet & qui torquetur. Nunquid adhuc patiuntur,qui illo tẽpore passi sunt,quo Roma uastata est? Diues aũt ille adhuc apud inferos patitur,arsit,& ardet, ardebit,uiuet usq; ad iudiciũ, recipiet carnem nõ ad beneficiũ sed ad suppliciũ. Illas pœnas D
timeamus,si deum timemus. Quicquid hic passus fuerit homo,si corrigatur,emendatio est: si nec sic corrigatur,duplex damnatio est. Et hic enim luit pœnas tẽporales,& ibi experietur æternas. Dico charitati uestræ fratres,martyres certe sanctos laudamus,glorificamus,admiramur,dies eorũ pia solennitate celebramus, merita eorũ ueneramur,& si possumus,imitamur. Est profecto magna martyrũ gloria,sed nescio utrũ minor gloria fuit sancto Iob, nec tamẽ ei dicebatur,Thus pone idolis, sacrifica dijs alienis,nega Christũ:dicebatur tamẽ,blasphema deũ. Nec sic dicebatur,ut intelligeretur,si blasphemaueris, putredo oĩs abscessura sanitasq; reditura est,sed si blasphemaueris dicebat,inepta & insulsa mulier,moriẽris,& moriẽdo tormẽtis carebis. Quasi uero moriẽti blasphemo nõ æternus dolor succederet:mulier fatua præsentis putredinis horrebat molestiam,æternã flammam minime cogitabat: ferebat ille præsens,ne incideret in futurum,tenebat cor à mala cogitatione,linguã à maledicto,seruabat animæ integritatem in putredine corporis,uidebat quid in futurũ euadebat, & ideo quod patiebatur,ferebat. Sic sic unusquisq; Christianus,quando aliquã afflictionem corporis patitur, gehennas cogitet, & uideat quàm leue est quod patitur, non murmuret aduersum deum, non dicat, Deus, quid tibi feci, quare ista patior? Imò dicat, quod dixit ipse
Iob. 14 Iob quamuis sanctus,Exquisisti omnia peccata mea,& ea tãquam in sacculo signasti. Non se ausus est dicere sine peccato qui patiebatur, non ut puniretur,sed ut probaretur. Hoc dicat unusquisq; cum patitur,Fuerunt Romæ quinquaginta iusti, imò si modum humanum consideres, milia iustorum: si regulam perfectionis,nemo iustorum existit, Quicunq; Romæ qui se audeat iustum dicere, à me nõ audet:nunquid tu sapientior quàm Daniel? Audi ergo illum confitentem peccata sua, an forte cum confitebatur mentiebatur? Hinc ergo habet peccatum,quia de suis peccatis deo non mentiebatur. Sed aliquando argumentantur homines & dicũt,Debet & homo iustus dicere deo, quia peccator est,quamuis sciat nullum se habere peccatum, tamen dicat deo, habeo peccatum,miror si ista consilij sanitas appellanda est? Quis te facit non habere peccatum,nónne deus qui sanat animam tuam? Si

tamen

A tamen non habes peccatũ,nam considera,& inuenietis nõ peccatum,sed peccata. Tamen si Psal. 40
prorsus non habes peccatũ,nónne illius beneficiũ est,cui dixisti,Ego dixi,dñe miserere mei,
sana animã meã, quoniã peccaui tibi? Si ergo sine peccato est anima tua, sanata est omni-
modo anima tua,quare ingratus medico tuo,ut dicas uulnus esse adhuc,ubi omnẽ sanitatẽ
ille iã perfecit? Si corpus tuũ languidum,aut uulneratũ medico ostẽderes,& rogares ut tibi
adhiberet curãdi diligentiã,atq; ille faceret,sanumq; & incolumem redderet,& tu adhuc di
ceres,nõ sum sanus, nónne esses medico ingratus,nónne esses in medicum contumeliosus?
Sic & deus sanauit te,& audes dicere,adhuc uuln⁹ habeo, nec times ne tibi respõdeat:Ergo
ego nihil egi, aut totũ quod egi, effudi,nõ accipio mercedem,nõ mereor uel laudem. Auer
tat deus hanc amentiã,& hanc argumentationẽ uanã. Dicat homo, peccator sum,quia pec
cator est:dicat,peccatũ habeo,quia peccatum habet. Nõ enim si nõ habet,sapientior est q̃
Daniel? Ergo fratres mei,illã quæstionẽ aliquando determinem. Si iusti sic appellãdi sunt,
sicut modo quodã humano iusti appellãtur,secundũ quãdam cõuersationem qua inter ho
mines uiuũt sine quærela,multi tales Romæ,& propter hos pepercit deus,multi euaserunt,
sed & eis qui mortui sunt,pepercit deus:Mortui enim in bona uita & uera iustitia,in bona
fide,nónne erumnis rerũ humanarũ caruerunt, & ad diuinũ refrigeriũ peruenerunt? Mor
tui sunt post tribulationes, quomodo pauper ille ante ianuã diuitis, sed passi sunt famem,
passus est & ille,forte minus eos canes linxerunt. Mortui sunt,mortuus est & ille,sed quo fi-
ne audi,Contigit,inquit,mori inopem illum,& afferri ab angelis in sinu Abraam. Vtinam Lucæ 16
uidere possemus oculis animas sanctorũ, qui in illo bello mortui sunt, tunc uideretur quo-
modo deus pepercerit ciuitati. Milia enim sanctorũ in refrigerio sunt lætantiũ & dicẽtium,
Deo gratias tibi,quia nos à carnis molestijs & tormẽto seruasti. Gratias tibi,quia iam nec
Barbaros,nec diabolũ formidamus,nõ timemus in terra famem,non timemus grãdinem,
nõ timemus hostem,nõ timemus illectatorẽ,nõ timemus oppressorem, sed sumus in terra
B mortui,apud te nõ morituri,dono tuo non merito nostro. Qualis ciuitas est miliũ quæ ista
dicit? An putatis ciuitatem in parietibus deputandam? Ciuitas in ciuibus est, non in parie-
tibus. Deniq; si diceret deus Sodomitis,fugite,quia incẽsurus sum locum istum, nónne ma
gnum meritum eos habere diceremus si fugerent,& flamma de cœlo descẽdens mœnia pa-
rietesq; uastaret? Nónne deus pepercerat ciuitati,quia ciuitas migrauerat,& pernicem illius
ignis euaserat? Nónne ante paucos annos iam subtracto imperatore Constantinopoli,
quod de eo dicunt nõnulli forsitan qui nouerũt, & sunt in hoc populo qui & illic præsentes
fuerunt , uolens deus terrere ciuitatem , & terrendo emendare, terrendo conuertere, terren-
do mundare,terrendo mutare,seruo cuidam suo fideli uiro, ut dicitur militari, uenit in reue
latione & dixit ei,ciuitatem uenturo de cœlo igne perituram,eumq; admonuit,ut episcopo
diceret . Dictum est, non contempsit episcopus ,& allocutus est populum,conuersa est ciui-
tas in luctum pœnitentiæ,queamadmodum quondam illa antiqua Niniue:tamen ne puta
rent homines illum qui dixerat uel falsitate deceptũ uel fallaciter decepisse,uenit dies quem
deus fuerat comminatus, intentis omnibus, & exitum cum timore magno expectantibus,
noctis initio tenebrãte iã mundo , uisa est ignea nubes ab oriente,primo parua,deinde pau
latim ut accedebat sup̃ ciuitatẽ ita crescebat, donec toti urbi ingẽs terribiliter immineret: ui-
debat᷑ horrenda flãma pẽdere , nec odor sulphuris deerat,omnes ad ecclesiã confugiebant,
nõ capiebat multitudinẽ locus , baptismũ extorquebat quisq; à quo poterat. Nõ solũ in ec-
clesia, sed etiã per domos, p̃ uicos ac plateas salus sacramenti exigebat᷑,ut fugeretur ira,nõ
præsens utiq;, sed futura. Attamẽ post magnã illã tribulationẽ, ubi exhibuit deus fidẽ uer-
bis suis,& reuelatiõe serui sui cœpit ut creuerat minui nubes, paulatimq; consumpta est, po
pulus securus paululũ factus,iterũ audiuit omnino esse migrandũ,quod ciuitas esset proxi-
mo sabbato peritura,migrauit cũ imperatore tota ciuitas, nemo in domo remansit , nemo
domũ clausit, longe recedens à mœnibus,& dulcia tecta respiciens, relictis charissimis sedi-
bus uoce miserabili ualefecit . Et aliquot milibus tanta illa multitudo progressa,unà tamen

loco fundendis ad deū orationibus cōgregata, magnū fumū subito uidit, & uocē magnam emisit ad deū: tandemq́; tranquillitate conspecta, missis qui renunciarēt sollicita, quæ prædicata fuerat hora transacta, & renunciātibus q salua uniuersa mœnia & tecta consisterēt, omnes cū ingenti gratulatione redierunt. Nemo de domo sua quicq; pdidit patēte, omnis homo sicut dimisit inuenit. Quid dicemus, utrū ista ira dei, an potius misericordia fuit? quis dubitet misericordissimū patrē corrigere uoluisse, terrendo non perdendo punire, quādo nihil hominū, nihil domorum, nihil mœniū tanta impēdens præsentia calamitatis læsit prorsus, sicut solent manus erigi ad feriendū, & cōsternato illo qui feriendus erat miseratione reuocari, ita factum est illi ciuitati? Veruntamē si eo tēpore quo illa derelicta uniuersus populus abscessit, irrueret uastitas loco, totáq; urbē sicut Sodomā nullis saltem ruinis remanentibus perdidisset, quis etiam sic dubitaret quod deus pepercisset illi ciuitati, qua præmonita & territa & discedente atq; migrante locus ille consumeretur: sic minime dubitandū est, pepercisse deū Romanæ etiam ciuitati, quæ ante hostile incēdium in multis ex multa parte migrauerat. Migrarant qui fugerant, migrarant q de corpore exierant, multi præsentes utcūq; latuerunt, multi in locis sanctis uiui saluiq; seruati sunt. Manu ergo emendātis dei correpta est potius ciuitas illa q̄ perdita, tanq; seruus sciēs uoluntatē domini sui, & nō faciēs digna, plagis uapulabit multis. Atq; utinā ualeat ad exemplū timoris & malæ cōcupiscentiæ, sitiēs mundū, & appetens perfrui perniciosissimis uoluptatibus, demonstrante domino q̄ sint insanabiles & caducæ omnes seculi uanitates & insaniæ mēdaces, potius refrenetur q̄ sub flagellis dignissimis aduersum dominū murmuretur: sed unam tribulā sentit area ut stipula concidatur, granū mundetur: unū ignem patitur fornax aurificis, ut palea in cinerem pergat, aurū sordibus careat: sic & unam tribulationē pertulit, in qua uel emendatus liberatus est pius, impius aūt dānatus est, siue ab hac uita raptus sit ubi magis pœnas iustissimas lueret, siue hic remāserit ubi dānabilius blasphemaret. Nō ergo nos moueat labor piorū, exercitatio est nō dānatio, nisi forte horremus cū uidemus indigna & grauia in hac terra ppeti aliquē iustū, & obliuiscimur quæ pertulerit iustus iustorū, sanctusq; sanctorū. Quod passa est uniuersa illa ciuitas, passus est unus. Sed uidete quis unus, rex regū & dominus dominātiū, cōprehensus, uinctus, flagellatus, cōtumelijs omnibus agitatus, ligno suspensus & fixus, occisus. Appende cū Christo Romā, appende cū Christo totā terram, appende cū Christo cœlū & terrā, nihil creatū cū creatore pēsatur, nullū opus artifici cōparat. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, & tamen persequentibus deputatus est nihil. Feramus ergo quod nos deus ferre uoluerit, qui nobis curandis atq; sanandis, quis etiam dolor sit utilis sicut medicus nouit. Certe scriptū est, Patientia opus perfectū habet: quod aūt erit opus patientiæ, si nihil aduersi patiamur? Cur ergo mala temporalia perpeti recusamus, an forte perfici formidamus? Sed planè oremus & gemiscamus ad dominum, ut seruetur erga nos quod Apostolus dicit, Fidelis deus qui non uos sinet tentari supra id quod potestis, sed faciat cum tentatione etiam exitum ut sustinere possimus. Amen.

(Margin: C; D; Iacobi 1; 1. Cor. 10)

DE CREATIONE PRIMI HOMINIS TRACTATUS.

Fragmentū esse uidetur nescio cuius.

TANTA dignitas humanæ conditionis esse dinoscitur, ut non solū iubētis sermone, ut alia sex dierū opera, sed consilio sanctæ trinitatis & opere maiestatis diuinæ creatus sit homo, ut ex primo conditionis honore intelligeret quantum suo conditori deberet, dum tantū in conditione mox dignitatis priuilegium præstitit ei conditor, ut tanto ardentius amaret conditorem, quanto mirabilius se ab eo esse conditū intelligeret, Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinē nostrā. Nec ob hoc solū q sanctæ trinitatis consilio sit excellēter à conditore cōditus, sed etiam q ad imaginē & similitudinē ipse creator omniū eum creauit, q nulli alij ex creaturis donauit. Quæ imago diligentius est in interioris hominis nobilitate cōsiderāda. Primo quidē, ut sicut deus semper ubiq; totus est, omnia uiuificās

(Margin: Gen. 1)

& gu

A & gubernans, sicut Apostolus confirmat dicens, Quod in eo uiuimus, mouemur & sumus, Acto. 17
sic anima in suo corpore ubiq; tota uiget uiuificans illud, mouēs & gubernās: Neq; enim in
maioribus suis corporis membris maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota est, &
in maximis tota. Et hæc est imago unitatis omnipotentis dei, quā anima habet in se, quæ
etiā sanctæ trinitatis quandā habet imaginē. Primo in hoc, quia sicut deus est, uiuit & sapit,
ita anima secūdum suū modū uiuit & sapit. Est q̊q; & anima trinitas in ea qua ad imaginē
& similitudinem sui cōditoris perfectæ quidem & summæ trinitatis, quæ est in patre & fi-
lio & spiritusancto cōdita est. Et licet sit illa unius naturæ, tres tamen in se dignitates habet,
id est, intellectū, uoluntatē & memoriā. Quod idē licet aliis uerbis in euangelio designatur, Matth. 22
cum dicit, Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte
tua, id est, ex toto intellectu tuo, & ex tota uoluntate tua, & ex tota memoria tua. Nam sicut
ex patre generatur filius, & ex patre filioq; procedit spiritussanctus, ita ex intellectu genera
tur uolūtas, & ex his iterū ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelli
gi potest. Nec enim anima perfecta potest esse sine his tribus, nec horum triū unum aliquid
quantū ad suā beatitudinem pertinet, sine aliis duobus integrū constat. Et sicut deus pater,
deus filius, deus spiritussanctus, nō tamen tres dii, sed unus est deus habens tres personas,
ita & anima intellectus, anima uoluntas, anima memoria, nō tamen tres animæ in uno cor-
pore, sed una anima tres dignitates, atq; in his tribus eius imaginem gerit mirabiliter in sua
natura noster interior homo, & ex his quasi ex excellentioribus animæ dignitatibus iube-
mur deum diligere, ut inquantū intelligatur, diligatur: & quantū diligitur semper in memo
ria habeatur. Nec solū sufficit intellectus de eo, nisi fiat uolūtas in amore, imò nec hæc duo
sufficiunt nisi memoria addatur, quia semper in mente intelligentis & diligentis manet, ut
sicut nullū potest esse momentū quo præsentem eū non habeat in memoria. Et hæc habeto
de imagine. Nunc uero de similitudine aliqua intellige quæ in moribus cernēda est, ut sicut
B creator deus qui hominē ad similitudinem creauit, charitas est, bonus est, iustus est, patiens
& mitis est, mundus & misericors est, & alia uirtutū sacra insignia, quæ de eo legunt: ita ho
mo creatus est ut haberet charitatem, ut bonus esset, iustus, patiens ac mitis, mundus & mi-
sericors foret. Quas uirtutes, quanto plus habet in seipso, tanto propinquior est deo, & ma
iorem sui conditoris similitudinē gerit. Si uero, quod absit, aliquis per deuia uiciorū & diuor
tia criminū ab hac nobilissima sui conditoris similitudine aberret, tunc fiet de eo q; scriptū
est, Homo cum in honore esset, nō intellexit, &c. Quis maior honor poterat homini esse q̄ Psal. 48
ut ad similitudinem sui cōditoris cōcreetur, & eisdem uirtutū uestimentis ornaretur, quibus Psal. 92
& conditor? De quo legitur, Dominus regnauit, decorē indutus est, id est, omni splēdore uir
tutum & totius bonitatis decore indutus. Vel quod maius potest esse homini dedecus,
aut infelicior miseria, q̄ ut hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & in
irrationabilem brutorū iumentorūq; delabatur similitudinem? Quapropter quisq; diligen
tius attendat primæ suæ cōditionis excellentiā, & uenerandā sanctæ trinitatis in seipso ima
ginem agnoscat, honoremq; similitudinis diuinæ, ad quā creatus est nobilitate morū, exer
citio uirtutū habere cōtendat, ut quando apparuerit qualis sit, tunc similis illi appareat, qui
se mirabiliter ad suā similitudinē in primo Adam cōdidit, mirabilus in secūdo reformauit.

DE ARBORE SCIENTIAE BONI ET MALI TRACTATVS.

Non est Augustini.

LEGIMVS in Genesi dixisse dominū ad Adam, Ex omni ligno qđ est Gen. 2
in paradiso edite, de ligno autem dinoscentiæ boni & mali, quod est
in medio paradisi, non edatis, qua die autem ederitis, morte moriemi-
ni. Multos scimus, fratres charissimi, de hac arbore quæstiones uanas
mouisse, qui dicant Adam nō uoluntate peccasse, quia in illa arbore
fuit dinoscētia boni & mali: & dū homis culpā excusare nitunt, sic deo
cōditori iniuriā faciūt: quibus ratio reddēda est, ne diutius quæstiones
malas

malas moueant, aut usq; adhuc in errore taliter sentiendo lateant, sed si uolunt nosse tace- C
ant & audiant, ne stulta loquendo, deo conuitium faciant. Vna arbor fuit in medio paradi-
si, explorans hominis uoluntatem: in ea uita pendebat, in ea & mors transgressione latebat:
Gen. 2 in ea apparuit transgressio, in qua firmata fuerat legis præceptio. Dixit deus, Ex omni li-
gno quod est in paradiso edite, de illa uero arbore quæ est in medio paradisi non edatis, ne
morte moriamini. In hoc uerbo lex erat à deo posita homini, in ea fuit præmium constitu-
tum cum interminatione sententiæ. Deus dixit, Si gustaueritis, morte moriemini. Et diabo-
lus dixit, Nō morte moriemini. Et stetit homo inter deum factorem, & diabolum decepto-
rem. Deus mortem minatus est, si arboris fructus tāgatur: diabolus deos futuros esse eos
promittebat si arbor illa uioletur: & appetita est uenenosa dulcedo, & contempta est salubri-
tas perpetuæ uitæ. Sed dicit aliquis calumniator, Vides quia in illa arbore fuit mors? Respō-
deamus uanæ quæstioni: non fuit planè in eadem arbore facta, sed inuenta per hominem.
Hæc probatio fuit hominis, non deceptio salutaris. Nam si deus hominem nō amasset, nec
& fecisset, nec & antea præmoneret si mortificare uoluisset: quod si antea non præmoneret,
nō erat misericordia sed impietas, nec iustitia sed iniustitia, ut ipse misericorditer fecisset. In-
iusta hæc impietas nec in homine esse debet, quātomagis nec in deo fuisse credenda est, qui
fons pietatis & bonitatis est. Quis hominū, fratres mei, opus suū perire patiatur, aut fabricā
suam ruinæ tradat, aut filium quem genuit in foueam mortis impingat? Si in homine ista
crudelitas non est, nec in deo credas fuisse q fabricā suam, id est, hominem bene disposuit,
& imminenti eius ruinæ destinatā præcepto suffulsit ne caderet, sed stare nō potuit, quare?
quia audire deū noluit. Quid ergo imputamus deo, si Adam cecidit, qui ut caderet dei præ-
ceptum contempsit? Dic mihi, arbor ipsa bona fuit, an mala? Dicturus es mala, mala utiq;,
de qua homo pomum rapiendo mutatus est in mortē. Ergo arbor fuit mala, an trāsgressio
mandati? Planè arbor, nam si mala non fuisset, Adam non cecidisset. Hæc dicis, non inten-
Gen. 2 dens uirtutem scripturarum. Nam sicut scriptum est, In illa arbore fuisse dinoscentiam bo- D
Gen. 1 ni & mali: ita scriptum est, Et uidit deus quæ fecit, & ecce bona ualde. Illud credis quod te in
errorem inducat, & hoc nō credis quod te ad salutem perducat? Vis nosse qui calumniaris,
quia arbor illa non fuit mala sed bona: nec in ea facta est à deo mors, sed homo sibi mortē
creauit. Dic mihi calumniator, ferrū bonum est an malum? Sine dubio dicturus es, malum.
Et quare malum & non bonum, cum omnia quæ deus fecit bona sunt ualde? Quale bonū
dicis esse ferrum, unde homines perimūtur? Audi ergo, nō ferrum est malum, sed qui ad fa-
cinus utitur ferro, ipse malus est. Nam uis nosse quia bonum est ferrum? Vnus eo utitur ad
putandum uineam, & alius ad perpetrandum homicidium, alius se pascit ferro, alius inno-
centē perimit gladio, unus ferro agrū colit, alius in fauce ferro sanguinem fundit, unus ope-
ratur ferro ut uitam sustentet suam, alius autem ferro uitam eripit alienam. Nam & iudex
gladium portat ut in reū animaduertat, innocētem absoluat. Adhuc audi si uacat calumni-
ator, Vinum bonum dicis esse an malū? Puto q bonum dicas esse, non malū, & hoc æqui-
tatis iudicio, non ebrietatis beneficio. Ergo bonum est uinum, ualde bene quòd uinum con-
fessus es bonam esse dei creaturam, & ego confiteor bonam esse: quare ergo unus accipit cū
sobrietate, alius ad ebrietatem? Nunquid unus, quia debriatur & turpis uidetur, ideo mala
dicenda est dei creatura, alius sobrie uiuit, & deum in ipsa sobrietate benedicit? Nam qui in-
ebriatur in foueam cadit, & aliquotiens mortem incurrit. Cibi quos nobis dominus largi-
ri dignatus est, ad utēdum non sunt mali, sed boni, & tamen si amplius sumantur, pernicio-
si sunt & nociui, nunquid ideo dicenda est mala dei creatura, quia nocet aut aliquibus per-
niciosus est? sed quia in perniciem salutis suæ auplius præsumunt, & quod deus generi hu-
mano largitus est, ipsis nociuū est, & quæ dicturus sum penè omnibus nota sunt. Scimus
aliquos multo uino & cibo præfocatos, nunquid in uino aut in cibis fuit mors? Absit, sed in
temperantia ciborum fecit eos in mortem cadere. Sic & ferrum non ideo dicendum est ma-
lum, quia de eo latro facit homicidium, sed ipse malus est, quia eo utitur ad perimendū ho-
minem,

A minem: ita & illa arbor non fuit mala sed bona, sed fuit malum quòd homo dei præceptũ
transgressus est. Nam bonum est, quicquid deus homini ad utendũ tribuere dignatus est.
Ecce de nouo testamẽto profero testimonium, bona esse omnia quæ deus fecit. In actibus
apostolorũ legimus, obdormisse Petrũ & uisum uidisse, deponi de cœlo uas quoddã candi
dum ut lintheũ, in quo erant quadrupedia, uolatilia & serpentia terræ posita. Et dixit ad eũ
uox: Surge Petre, uictima & manduca. Et Petrus ait, Absit dñe, quoniã nunq̃ comedi om̃e
cõmune & immundũ. Cui dixit: Quod deus sanctificauit tu ne cõmune dixeris. Quid est ca
lumniator? Ecce nõ solũ bona, sed & sanctificata esse om̃ia diuino ore probauimus. Arbor
hæc nõ fuit mala, sed bona: nec in ea aliquid mali potuit reperiri, sed homo fuit à semetipso
malus qui male usus est bono quod fecerat deus. In hoc mala uolũtas hominis cognoscitur,
ut cui omnis paradisus subiacuit, ad arborẽ interdictã manũ extendens mortem incurrit: si
unam arborẽ ei diuinitas largiretur, & omnis paradisus fuisset interdictus, sufficere debue-
rat quod ei largitus est deus. Sed quia amplius uoluit q̃ quod ei uolũtas largientis indulsit,
& hoc quod habuit amisit, & in mortẽ nihilominus incurrit. Peccatũ Adæ cui imputandũ
est? Deo qui monuit, aut ei qui audire noluit? medico qui uulnerato obseruandi præceptũ
dedit, aut uulnerato q cõtra medici præceptũ noxia poma gustando causam trãsgressionis
incurrit? Medicorũ ars est, ut eis quos uiderint nimia ægritudine laborãtes, ea ꝓhibeãt quæ
perniciosa saluti, aut periculũ procurent. Quod si ægrotus cõtra medici præceptum per intẽ
perantiã cõtraria sumens mortẽ inciderit, quid pertinet medico qui præuidens causam ob-
seruationẽ indixit? Ita nec medico animarũ deo imputandũ est q̃ Adã cecidit, qui eũ ante
monendo in æternũ uiuere uoluit. Multa supersunt de istis quæstiõibus quæ dicenda sunt,
sed hora præterijt singula dicere ne longitudo sermonis fastidiũ faciat auditoribus. Debito
rem me dico, dilationem peto, sed uereor, ne debitor occurrat & creditor absentiã procuret.
Debitũ curo soluere sermonem, sed pristinos meos non inuenio creditores, aliquos uideo,
B aliq̃s requiro. O creditor piger, cõueneris ut debitũ exigas, quid tuã absentiã procuras: debi
tor satisfacere creditori cupit, & creditor desidiosus absentem se facit. Nouam rem uideo, in
stat creditor debitori, ut debitũ recipiat, excusat. Sed quid interest, si creditor uenire noluit,
reddat debitor quod promisit. Adhuc calumniator ille pristinus tot probationibus conui-
ctus non acquiescit, sed dicit: Sciebat deus hominem posse peccare, an nõ? Respondeamus
ei, ne sibi uideatur aliquid dixisse: Sciebat plane. Si ergo sciebat eũ posse peccare, quare non
eum reuocauit à peccato? Quare? quia inuitum non decuit coronare. Quis unq̃ fratres mei
præmium nõ pugnãti dat, aut quæ corona nõ dimicanti, aut quæ sine cõflictu uictoria? Au 2.Tim.2
di Apostolũ diuino ore loquentem, Nemo coronatur nisi qui legitime certauerit. Adam
nec pugnauit, nec certamẽ cum diabolo suscepit, sed ad unam suggestionẽ præmiũ immor-
talitatis amisit. Victus est qui nõ pugnauit, succubuit uoluntati nõ necessitati. O calumnia-
tor qui signare te nescis & deo uis calumniari, quia Adam non uoluntate peccauit. Nempe
Iob homo fuit similis illi, quãta perpessus est & tolerauit, pugnauit & uicit, à deo in potesta
tem diabolo datus est & sustinuit: Et utiq; quẽ sciebat deus penitus superari nõ posse, in po
testatem nõ debuit dare: sed ideo taliter probare eum uoluit deus, ut nobis excusationis &
calumniæ articulum amputaret. Expoliatus diuitijs & censu, uinci nõ potuit, quia nec uoluit.
Filios amisit & dñm benedixit. Parum est hoc, postea ulceribus plenus, in stercore iacuit, &
nihil mali aduersus dñm loqui potuit: licet doloribus urgebatur liqui, sed uerba nõ fuerant
improperij, cui iam uxor nõ adiutoriũ, sed deceptio fuit: adiutorium quidẽ diaboli, sed dece Iob 2
ptio mariti, subornata à diabolo talia persuadebat dicens, q̃diu pateris hæc? Dic uerbum
cõtra dñm ut indignetur tibi & moriaris. O affectus uxoris. O malignitas cõiugalis. Potuit
enim dixisse, cõfitere deo, ut propitietur tibi & uiuas, blasphema, inquit, deũ, ut indignetur
tibi & moriaris. O argumenta serpentis antiqui, per uxorem putauit Iob decipere, cuius ani
mũ uulneribus plenũ, nec sic quidẽ ualuit ad blasphemiã incitare. Adam uero quid tale per-
tulit? quare diabolo potius q̃ deo obediuit? Sed adhuc calũniator dicis: Quare dixit deus:
Morte moriemini, nisi quia deus ipsam mortẽ fecit qui eã nõ auertit, Respondetur tibi & in

hoc calumniator ineptissime, si tu cum sis homo habens filios, omnes admones, omnibus A
præceptum das, ut te sequantur & imitentur in omnibus, & si unus eorum cótemptor extiterit & per malam conuersationem mortem incurrerit, nunquid eius mors tibi imputanda est & nó potius ei qui tuã admonitionẽ contemnendo mortem incurrit? Sic nec deo mors Adæ ascribenda est qui eũ ante transgressionẽ ne in mortem incideret monuit. Nam manifestum est monuisse dñm atq; noluisse hominẽ mori, nec ipsam fecisse mortem. Testificatur huic uerbo sapientissimus Salomon dicens, Deus mortẽ non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum. Adam dei præceptũ neglexit & mortẽ incidit. Reuera fratres imperatoris sacra nemo sine periculo sui sanguinis contemnit, sed omnes suscipiũt cũ tremore & ueneratione & adorant uilissimã chartulam atramento scriptã, & uelut diuinos adorant apices: scripturæ diuinæ legũtur, uerba dei tonant, ipse dñs qui admonendo præsens præsentibus loquitur & non auditur, ac fastidiose homines audiũt, aut quod peius est sedentes fabulis uacãt. Imperator longe positus de chartula loquitur, & tremitur, & quasi præsens in illa chartula adoratur: testamentũ dñicum recitatur ab aliquibus hominibus & cótemnitur. Ipsum prophetæ clamant, apostoli prædicãt, euãgelia loquũtur, per seipsum hominibus cófabulatur & non
Matth. 18 auditur: Audi præsentem dñm & loquentẽ: Vbi fuerint, inquit, duo uel tres cógregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Sed utiq;, inquiunt, calumniosi homines: Deus non debuit permittere hominẽ ut peccaret. O stulti qui hoc dicũt, nó cósiderant, quia deus non statuam fecit lapideam aut ligneam, sed hominem perfectũ condidit sui & liberi arbitrij, ut cósideraret quid boni appeteret, & quid mali contemneret. Debuit timere quod minatus est deus, & cótemnere quod persuaserat diabolus, & proposito sibi immortali præmio ad hoc debuit habere cor paratũ, & creatoris sui seruare præceptũ, nó exterminatoris audire consilium. Nó melius hominẽ culpo q̃ deũ? qui hominẽ fecit, iniuriam faciat? O stulta & uana quæstio. Dicunt homines: Deus non debuit hominem permittere ut peccaret, & non dicũt, B
quia homo male fecit dei præceptum transgrediendo ut peccaret, quia utiq; ipse homo debuit mortem timere & ad interdictã arborem nó accedere. Si quisq; hominem (nolo dicere imperator seculi) iudicis præconem cótempserit, nó rapitur ad suppliciũ? Dei præceptũ contempsit Adam, & ab aliquibus defenditur, quare culpas deũ cum tuo iudicio, & non hominẽ sine tuo periculo? Quare incusas artificem qui bene fabricauit, & defendis hominẽ qui ædificio suo adesse noluit, qui diuini præcepti immemor fuit, in uulnus trãsgressionis incurrit? O qui Adam defendis & deo iniuriam facis, ad quod te interrogo, responde mihi: Adã bonus fuit an malus? Dicturus es, bonus. Vt plena sit tua defensio: Si ergo bonus fuit, quare unũ filiũ bonũ, & alium latronẽ genuit? Debuit bonos ambos creare. Aut si, ut tu dicis, deo faciente peccauit, ambos malos debuit generare. Quare unum innocẽtem, & aliũ effundentem innocentis sanguinem genuit? Vnus dedicauit martyriũ, & alius initiauit parricidium. Ergo in quo germanũ occidit, reus nó est, quia genitor eius suscepit reatũ qui filium creauit, ergo Cain inuitus in iugulũ fratris gladium fixit. Talem iusticiã tenent qui legi calumniari nitũtur, ut geniti sint recti, & horũ genitores reatu teneantur obstricti. Ecce Adã qui genuit latronem, ecce Cain qui interfecit fratrem, quis ex his duobus reus est, pater qui genuit, aut filius qui germanum crudeli morte peremit? Cessit calumniator, tacuit calumniator, q̃quis nunq; aliquid uerius dicit qui ueritate calumnias facit. Vbi es calumniator, responde mihi pro suscepto tuo, qui de te eras securus, defende quem usq; modo defendebas. Quare cessisti, quid tacuisti? Ecce pro filij reatu reus tenetur Adã: quare nó dicis, nó est reus? Exurrexit qui tacebat, nó taceo, inquit: Respódeo plane & defendo: Nec filius pro patre, nec pater pro
Ezech. 18 filio reus est. Anima patris mea est, & anima filij mea est, secundum quod scriptũ est: Anima quæ peccauerit ipsa punietur. Quasi experrectus est calumniator ille qui dormiebat, aperuit os suũ, cœpit loqui, sed modo tacebat. Dic ergo nec pater pro filio, nec filius pro patre reus est: Responde pro suscepto tuo, & ego pro deo meo: Defende Adæ causam & ego dei mei iniuriam. Tu dicis non esse iustum ut reus sit Adam pro filio, & ego consentio. Si patrẽ non inuoluit filij reatus ad peccatum, & sicut non est iudicãdum pro Cain, sic nec deo quod Adam

A Adam peccauit imputemus,sed sic agamus ut ad indulgentiam dei ueniamus.
Finis.

DE PVGNA ANIMAE TRACTATVS INCERTI AVTORIS.

VOTQVOT spiritu dei aguntur,hi filij sunt dei.Nō sunt filij dei,si nō agun Rom.8
tur spiritu dei:Si autem spiritu dei agūtur pugnent,quia magnū habent adiu/
torem.Non enim nos deus sic expectat pugnantes,quomodo expectat popu
lus uenatores.Populus uenatori fauere potest,periclitantem adiuuare nō po/
test.Sic ergo & hic caro cōcupiscit aduersus spiritū,spūs aūt aduersus carnē. Et quid est, ut Gal.5
non ea quæ uultis faciatis? Hic enim periculū est mali intellectoris,sit nunc officium qualis/
cūq; expositoris, ut nō ea quæ uultis faciatis. Attēdite sancti quicūq; pugnatis: Præliātibus
enim loquor.Intelligunt qui pugnant,nō intelligit qui nō pugnat.Nam qui pugnat,nō di/
co intelligit me,sed præuenit me,quia uult homo castus ut nulla omnino surgat in mēbris
eius cōcupiscentia aduersaria castitati,pacē uult,sed nondum habet. Quādo enim ad illud
uentū fuerit,nisi nulla omnino exurgat cōcupiscentia aduersanda,nullus erit hostis cū quo
luctemur,nec expectatur ibi uictoria,quia iam de hoste triumphatur.Audi ipsam uictoriā
ipso Apostolo dicente,Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē,& mortale hoc in/ 1. Cor.15
duere immortalitatem.Cū autē corruptibile hoc induerit incorruptionē,& mortale hoc in/
duerit immortalitatem,tūc fiet sermo qui scriptus est:Absorpta est mors in uictoria. Audi
uoces triumphantiū:Vbi est mors cōtentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percussisti,uul/
nerasti,deiecisti,sed uulneratus est pro me qui fecit me.O mors,ô mors, uulneratus est pro
me qui fecit me,& de morte sua uicit te.Et tūc triumphātes dicturi sunt: Vbi est mors cōten
tio tua,ubi est mors aculeus tuus? Modo aūt quādo caro cōcupiscit aduersus spiritū,& spūs
aduersus carnem,cōtentio mortis est,non quod uolumus,facimus.Quare? Quia uolumus,
ut nullæ sint cōcupiscentiæ,sed nō possumus,uelimus,nolimus habemus illas,uelimus, noli
mus titillant,blandiūtur,stimulant,infestant.Surgere uolūt,premuntur,nondū extinguun
B tur q̄diu caro cōcupiscit aduersus spiritū,& spūs aduersus carnē.Nunquid hoc etiā cū mor
tuus fuerit homo? Absit.Deponis carnem,quomodo tecum trahis concupiscentias carnis?
Si bene pugnasti, reciperis ad quietem,de qua quiete coronandus es,non damnandus,ut
postea perducaris ad regnum . Ergo q̄diu hic uiuitur fratres,sic est:sic & qui senuimus in
ista militia,minores quidem hostes habemus, sed tñ habemus.Fatigati sunt quodāmodo
hostes nostri iam etiā per ætatem,sed tamen etiam fatigati nō cessant qualibuscunq; moti/
bus infestare senectutis quietem.Acrior enim est pugna iuuenū,nouimus eā,transiuimus p̄
eam.Caro ergo cōcupiscit aduersus spiritū,& spūs aduersus carnem,ut nō ea quæ uultis,fa/
ciatis.Quid enim uultis ô sancti,ô boni præliatores,ô fortes milites Christi, quid uultis,ut
nō sint omnino cōcupiscentiæ malæ? Sed nō potestis:Exercete bellū,sperate triumphū.Mo
do enim interim pugnatur,caro cōcupiscit aduersus spiritū,& spūs aduersus carnem, ut nō
ea quæ uultis faciatis,id est,ut omnino nullæ sint cōcupiscentiæ carnis:sed facite quod pote
stis,quod ait ipse Apostolus alio loco quādo cōmemorare iam cœperam,Nō regnet pecca Rom.6
tum in uestro mortali corpore ad obediendū desiderijs eius. Ecce q̄ nolo: Desideria mala
surgūt,sed noli obedire.Arma te,sume instrumentū bellorū,præcepta dei,arma tua sunt.Si
bene me audis,& quod loquor amabis:Nō,inquit,regnet peccatū in uestro mortali corpo/
re.Quādiu enim portatis mortale corpus,pugnat cōtra uos peccatū,sed nō regnet.Quid est
nō regnet? Id est ad obediendū desiderijs eius:Si corpori obedis,regnat.Et quid est obedi/
re,nisi nō exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato? Nihil hoc doctore præclari/
us.Quid uis iam ut exponā tibi? Fac quod audisti:Nō exhibeas mēbra tua arma iniquita/
tis peccato.Dedit tibi deus potestatem per spiritū suū,ut membra tua teneas.Surgit libido
tene tu membra:Noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato.Noli armare aduer/
sariū tuū cōtra te,tene pedes ne eant ad illicita.Libido si surrexit,tene tu membra,tene ma/
nus ab omni scelere,tene oculos ne male attendāt,tene aures ne uerba libidinis libenter au/
diant,tene totū corpus,tene latera,tene sūma,tene ima,.Quid facit libido? Surgere nouit,

uincere nō nouit: Surgendo assidue sine causa discit & nō surgere. Redeamus ergo ad uerba quæ obscura de Apostolo proposueram & plana esse iam uidebimus. Hoc enim proposueram, quia non dixit Apostolus, Spiritu ambulate & concupiscentias carnis ne habueritis, quia necesse est ut habeamus illas. Quare ergo non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? Quia fecimus eas. Concupiscimus, ipsum concupiscere facere est. Sed ait Apostolus, Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum est, hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido, damnabilis surrexit: Suggessit, non audiatur: Ardet, non se compescit, & uelles ut non arderet. Et ubi est, ut nō ea quæ uultis faciatis? Noli dare membra, ardeat sine causa & consumit se. In te ergo fiunt ipsæ concupiscentiæ? Fatendum est, fiunt: Ideo dixit, ne perfeceritis, sed non perficiantur. Decreuisti facere, perfecisti. Perfecisti etenim si decernas faciendum esse adulterium, & ideo non facias, quia locus non est inuentus, quia opportunitas nō datur, quia forte illa casta est de qua uideris esse cōmotus, ecce iam ista casta est, & tu adulter es. Quare? Quia tu pfecisti cōcupiscentias. Quid est perfecisti? Id est, in animo tuo faciendū esse adulteriū decreuisti. Iam quod absit si & mēbra fuerint operata, in mortē deuolutus es. Suscitauit Christus mortuam in domo filiam archisynagogi. In domo erat, nondū erat elata: Sic & homo qui flagitium decreuit in corde mortuus est, sed intus latet. Si usq; ad perpetrationē membrorum peruenerit, elatus est foras. Sed & iuuenem filiū uiduæ suscitauit dñs quādo extra portā ciuitatis mortuus efferebatur. Sic ergo audeo quidē dicere: Decreuisti in corde tuo, si reuocaueris ab actu tuo, sanatus eris anteq; perpetres. Si enim egeris in corde pœnitentiā, quia rem malā & scelestam & flagitiosam damnabilemq; decreueras, ibi ubi mortuus latebas intus, sic intus resurrexisti. Si aūt perfeceris, iam foras elatus es, sed habes, qui tibi dicat: Iuuenis tibi dico, surge. Etiā si perpetrasti, & pœniteat te, de proximo redi, noli in sepulchrū uenire. Sed & hic mihi tertius est qui etiā perductus est ad sepulchrū, iam supra se habet pondus molestum, terra premitur: Multū enim exercitatus est in flagitijs: Consuetudine sua nimia prægrauatur. Clamat etiā Christus, Lazare prodi foras, homo enim iam pessimæ consuetudinis putet. Merito ibi Christus proclamauit: Nec solum clamauit, sed magna uoce clamauit. Ad Christi enim clamorem etiā tales licet mortui, licet sepulti, licet putentes resurgent: De nullo enim iacente desperandum est sub tali suscitatore.

Finis.

TRACTATVS DE ANTICHRISTO.

Non est Augustini.

E Antichristo scire uolentes, primo notabitis quare sic uocatus sit: Ideo scilicet quia Christo in cūctis contrarius erit, & Christo cōtraria faciet. Christus uenit humilis, ille ueniet superbus. Christus uenit humiles erigere, peccatores iustificare: ille cōtra humiles deijciet, peccatores magnificabit, impios exaltabit, semperq; uitia quæ sunt cōtraria uirtutibus, docebit. Legē euāgelicā dissipabit, dæmonū culturam in mūdo renouabit uel reuocabit. Gloriā uanam quærens, omnipotentē deū se nominabit. Hic itaq; antichristus multos habet suæ malignitatis ministros, ex quibus multi in mūdo præcesserūt, qualis fuit Antiochus, Nero, Domicianus. Nos quoq; nostro tēpore antichristos multos nouimus esse. Quicūq; ēm siue laicus, siue canonicus, siue monachus cōtra iusticiā uiuit, & ordinis sui gloriā impugnat, & quod bonū est blasphemat, antichristus est, minister satanæ. Sed iam de exordio antichristi uideamus: Non aūt quod dico, ex proprio sensu fingo uel excogito, in libris diligenter relegendo, hæc omnia scripta inuenio. Sicut ergo autores nostri dicūt, antichristus ex populo Iudæorū nascetur de tribu Dan, secundum
Gen. 49 prophetā dicentē, Fiat Dan coluber in uia, cerastes in semita. Sicut ēm serpens in uia sedebit, & in semita erit, ut eos qui per semitā iusticiæ ambulant, feriat, & ueneno suæ maliciæ occidat. Nascetur aūt ex copulatione patris & matris sicut alij homines, nō ut aliqui dicūt ex sola uirgine, sed tamen totus in peccato concipietur, in peccato generabitur, & in peccato nascetur. In ipso uero conceptionis initio, diabolus simul introibit in uterum matris eius, & ex uirtute

A uirtute diaboli cōfouebitur & contutabitur in uentre matris,& uirtus diaboli semper cum
illo erit,Et sicut in matrē dñi nostri spūs sanctus uenit,& eam sua uirtute obumbrauit,& di
uinitate repleuit,ut de sancto spiritu acciperet,ut quod nasceretur diuinum esset & sanctū:
ita quoq; diabolus in matrē antichristi descendet,& totam eam replebit,totam circūdabit,
totam tenebit, & totam interius exteriusq; possidebit, ut diabolo per hominem coope/
rante concipiat & quod natum fuerit totum sit iniquum,totum perditum. Vnde & ille ho/
mo peccati,filius perditionis appellatur,quia inquantum poterit genus humanū perdet,
& ipse in nouissimo perdetur.Ecce audistis qualiter nascatur. Audite etiam locum ubi na/
sci debeat.Nam sicut dominus ac redemptor noster Bethleem sibi præuidit, ut ibi pro no/
bis humanitatem assumeret & nasci dignaretur,sic diabolus illi homini perdito qui anti/
christus dicitur locū nouit aptū,unde radix omniū malorū oriri debeat,scilicet ciuitatē Ba/
byloniæ.In hac enim ciuitate quæ quondā inclyta & gloriosa urbs gentilium & caput regni
Persarū erat, antichristus nascet̃, & in ciuitatibus Bethsaida & Corozaim nutriri & uersari
dicit̃.Quibus ciuitatibus dñs in euāgelio imprecat̃ dicēs,Væ tibi Bethsaida,uæ tibi Coro/ Luc.10
zaim.Habebit aūt antichristus Magos,maleficos,diuinos,incantatores,qui eū diabolo in/
spirante nutrient & docebūt in omni iniquitate,falsitate & nefaria arte,& maligni spūs erūt
duces eius & socij semper & comites indiuisi.Deinde Hierosolymā ueniens oēs Christia/
nos quos ad se nō poterit cōuertere, per uaria tormenta iugulabit & suā sedem in tēplo san
cto ponet.Templū etiā sanctū quod Salomon deo ædificauit in statu suo restaurabit,& fi/
lium dei omnipotētis se esse mentietur.Reges aūt & principes primū ad se cōuertet,deinde
per illos cæteros populos.Loca uero per quæ Christus dñs ambulauit,prius destruet,dein
de per uniuersum mundū nuncios & prædicatores suos mittet.Prædicatio aūt eius & pote/
stas tenebit à mari usq; ad mare,ab oriente usq; ad occidentē,ab aquilone usq; ad septen/
trionē:faciet quoq; signa multa magna mirabilia & inaudita,arbores scilicet subito florere
B & arescere,mare turbari,& subito tranquillari,naturas in diuersas figuras mutari,agitari aë/
ra uentis & multimodis cōmotionibus,& cætera innumerabilia & stupenda,mortuos in cō Matth.24
spectu hominū suscitari,ita ut in errorē inducātur si fieri potest etiā electi.Nam quādo tan/
ta ac talia signa uiderint,etiā illi q cœlestes & perfecti dei sunt,dubitabūt,utrū ipse sit Chri/
stus qui in fine mūdi uenturus est secundū scripturas an nō:Hæc aūt omnia miracula omni
bus modis falsa erūt per incantationes diabolicas,sed peccatoribus & incredulis uidebūtur
esse uera.Excitabit uero persecutionē sub omni cœlo super Christianos & omnes electos.
Eriget itaq; se contra fideles tribus modis, hoc est, terrore, muneribus & miraculis. Dabit
credentibus in se abundantiā auri & argenti.Quos uero nō poterit decipere muneribus,su/
perabit terrore,& quos terrore nō poterit uincere,signis & miraculis tentabit seducere:quos
aūt nec signis poterit illudere,in cōspectu omniū miserabili morte tentabit necare. Tūc erit
tribulatio qualis nō fuit ex tēpore quo gentes cœperūt,usq; ad tēpus illud.Tūc qui in agro
sunt,fugiant in montibus,& qui supra tectū,non descendant in domū ut tollant aliquid ex
ea.Tūc omnis Christianus qui inuentus fuerit,aut deū negabit,aut siue per ferrum siue per
ignē fornacis,siue per serpentes,siue per bestias,siue per aliud quodlibet genus tormenti in/
terire iubebit,si in fide permāserit.Hæc aūt tam terribilis & timenda tribulatio,tribus annis
manebit in toto, & dimidiū.Tūc breuiabūtur dies ꝓpter electos:nā nisi dñs breuiasset dies
nō fieret salua omnis caro.Tēpus quidē quādo antichristus ueniat,uel quando dies iudicij 2.Theſſ.2
apparere incipiat,Paulus in epistola ad Thessalonicenses dicēs,Rogamus uos per aduen/
tum domini nostri Iesu Christi,manifestat eo loco ubi ait,Quoniā nisi uenerit discessio pri
mū,& reuelatus fuerit homo peccati,filius perditionis & cætera.Scimus eñ quoniā post re/
gnū Græcorū,siue etiā post regnū Persarū,ex quibus unū quodq; suo tēpore magna glo/
ria uiguit, & maxima potētia floruit:ad ultimū quoq; post cætera regna regnū Romano/
rum cœpit,quod fortissimū omniū regnorū superiorū fuit,& omnia regna terrarū sub do/
minatione sua habuit,omnesq; populorū nationes Romanis subiacuerūt, & eis sub tribu/
to seruierunt.Inde ergo dicit apostolus Paulus,Antichristum nō antea in mundū esse uen/

 turum

turũ, nisi uenerit primũ discessio, hoc est, nisi discesserint omnia regna à Romano imperio, quæ prius subdita erãt. Hoc aũt tẽpus nondũ aduenit, quia licet uideamus Romanũ imperiũ ex maxima parte destructũ, tamen quãdiu reges Francorũ durauerint, qui Romanũ imperiũ tenere debent, Romani dignitas ex toto nõ peribit, quia in regibus suis stabit. Quidã uero doctores nostri dicũt, quòd unus ex regibus Francorũ Romanũ imperiũ ex integro tenebit, qui in nouissimo tẽpore erit, & ipse erit maximus, & omniũ regũ ultimus. Qui postquã regnũ suũ feliciter gubernauerit ad ultimũ Hierosolymã ueniet, & in monte Oliueti sceptrũ & coronã suã deponet. Hic erit finis & cõsummatio Romanorũ Christianorumque imperij: Statimque secundũ prædictã sententiã apostoli Pauli antichristũ dicũt futurũ. Et tunc quidem reuelabitur homo peccati, antichristus uidelicet: qui licet sit homo, fons tñ erit omniũ peccatorũ & filius perditionis. Hic est filius diaboli, quia per omnia adimplebit uolũtatem suam, quia plenitudo diabolicæ potestatis & totius mali ingenij corporaliter habitabit in illo. In quo erunt omnes thesauri maliciæ & iniquitatis absconditi: Qui aduersatur, id est, cõtrarius est Christo, omnibusque membris eius, & extollitur, id est, in superbiam erigitur super omne quod dicitur deus, id est, super deos gentiliũ, Apollinem, Iouem, Mercuriũ, quos pagani deos existimãt. Super omnes istos deos extollitur antichristus, quia maiorẽ & fortiorem se faciet illis omnibus. Et nõ solũ supra illos, sed etiã supra omne quod colitur, id est, supra sanctã trinitatẽ quæ modo sola colenda & adoranda est ab omni creatura. Ita se extollet, ut in tẽplo dei sedeat, ostendẽs se tanquã sit deus. Nam sicut supra diximus in ciuitate Babyloniæ natus, Hierosolymã ueniens, circũcidet se dicẽs, Ego sum Christus uobis repromissus, qui ad salutẽ uestram ueni, ut qui dispersi estis cõgregem, & defendam. Tunc confluent ad eũ omnes Iudæi æstimantes deũ suscipere, sed suscipient diabolũ. Siue etiã in tẽplo dei sedebit antichristus, id est, in sancta ecclesia, omnes Christianos cupiens martyres, eleuabitur & magnificabitur, quia in ipso erit caput omniũ malorũ diabolus, qui est rex super omẽs filios superbiæ. Subito aũt & improuise antichristus ueniet, & totũ simul humanũ genus, suo errore decipiet & perdet. Ante eius exortũ, duo prophetæ mittẽtur in mundũ, Enoch scilicet & Helias, qui contra impiũ antichristũ, fideles dei diuinis armis præmunient & instruent eos, & confortabũt & præparabunt electos ad bellũ, docentes & prædicantes tribus annis & dimidiũ. Filios aũt Israël quicunque eo tempore fuerint inuenti, hi duo maximi prophetæ & doctores ad fidei gratiã cõuertent, & à pressura tantæ turbinis in parte electorũ inseparabiles

Esa.10 reddẽt. Tũc implebitur quod scriptura dicit, Si fuerit numerus filiorũ Israël quasi arena ma-

Rom.9 ris, reliquiæ saluæ fient. Postquã aũt per tres annos & dimidiũ prædicauerint, mox incipient excandescere antichristi persecutiones, & contra eos primum antichristus sua arma arripiet

Apoc.11 eosque interficiet, sicut in Apocalypsi dicitur: Et cũ finierit, inquit, testamentũ suum, bestia descendet de abysso, & faciet aduersus eos bellũ, & interficiet illos. Postquã ergo isti duo interfecti fuerint, inde cæteros fideles persequens, aut martyres gloriosos faciet, aut apostatas reddet. Et quicunque in eũ crediderint, signũ characteris eius in fronte accipient. Sed quia de principio eius diximus, quẽ finẽ habebit, dicamus. Hic itaque antichristus diaboli filius, totius malitiæ artifex pessimus, cũ per tres annos & dimidiũ, sicut prædictũ est, magna persecutione totũ mũdũ uexauerit, & oẽm populũ dei uarijs pœnis cruciauerit, postquã Heliam & Enoch interfecerit, & cæteros in fide permanentes, martyrio coronauerit, ad ultimum ueniet ira dei super illũ, sicut beatus Paulus scripsit, dicẽs, Quẽ dñs Iesus Christus interficiet spũ oris sui.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONEN. EPISCOPI, Psalterium quod matri suæ composuit.

DOMINE deus omnipotẽs, rex æternæ gloriæ, qui eũ cognoscis beatũ esse uirũ qui uiam peccatorum spernit, legemque præceptorum tuorum meditatur die ac nocte, doce me peccatorẽ tibi cum toto cordis timore & tremore fideliter seruire, & uocem meam te humiliter inuocantem exaudi, & ita clementissimis auribus percipe uerba mea, ut delinquentẽ me in ira furoris tui nõ derelinquas, ne quãdo ille insidians

C sidians antiquissimus hostis,rapiat ut leo animam meam,dum non est qui redimat neque
qui saluũ faciat.Sed tu domine,cuius nomen admirabile est in cœlo & in terra,ita conuerte
inimicum meũ retrorsum ut infirmetur & pereat à facie tua.Ne unq̃ irretire ualeat laqueis
igneis animã meam,neq; sulphur & spiritus procellarũ ogglomeret me,sed propter inopis
miseriã & gemitũ pauperũ,nũc exurgens respice & exaudi me dñe:Quia consiliũ inopis &
spes eius es.Fac me ista ingredi sine macula,& operari iusticiã,ut gratia misericordiæ tuæ sit
pars hæreditatis meæ.Custodi me ut pupillã oculi,& sub umbra alarũ tuarũ protege me,
quia tu es uirtus mea,firmamentũ meum & refugiũ meũ.Ab occultis meis mũda me,& ab
alienis parce seruo tuo.Mitte mihi angelũ de sancto,& desideriũ animæ meæ tribue mihi.
Libera me de ore leonis,& deduc me per semitas iusticiæ:Vt possim ascendere in montem
sanctũ tuũ,& stare in loco sancto tuo,innocens manibus & mundo corde.Delicta iuuentu
tis meæ,& ignorantias meas ne memineris.Ne perdas cum impijs animã meã,& ne tradas
me in animas persequentiũ me.Sed ita exaudi propitius uocẽ deprecationis meæ,ut inuo-
cantẽ gloriã sancti nominis tui,audias clementer & miserearis mei,& in te dñe sperans non
cõfundar in æternũ:Sed remitte mihi impietatẽ cordis mei.Fiat misericordia tua super me,
queadmodũ spero in te:& ex omnibus angustijs meis eripiens me,dic animæ meæ, salus
tua ego sum.Et quia in protectione alarũ tuarum spero,da mihi petitionẽ cordis mei, & in
tende in adiutoriũ meũ domine deus salutis meæ.Notũ fac mihi dñe finẽ meũ, & numerũ
dierũ meorum,ut sciam quid desit mihi.Exaudi propitius uocẽ deprecationis meæ, & educ
me de lacu miseriæ, & de luto fecis. Statue supra petram pedes meos,& dirige in semitã re-
ctam gressus meos.In die mala libera me,ut ingrediar in locũ tabernaculi admirabilis do-
mus dei,quia tu es deus meus & fortitudo mea.Ne declines gressus meos à uia tua,ut dili-
gam iusticiam & odiam iniquitatem.Esto mihi refugium & uirtus, quia tu es rex magnus
super omnem terram.Qui regis omnes in secula,libera animam meam de manu inferi,cum
D acceperit me.Tu autem cum manifestus fueris ad iudicandum nos,miserere mei secundum
magnam misericordiam tuã.Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Auerte pijssime
domine in illa hora faciẽ tuã à peccatis meis,& omnes iniquitates meas dele. Cor mundũ
crea in me deus,& spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Vt sicut oliua fructifera in
paradiso dñi mei oleum sanctitatis accipiar,& ibi exultem cum Iacob,& in æternum læter
cum Israël.Salua me in tuo nomine,tuaq; uirtute libera me.Ne despexeris deprecationem
meã,sed miserere mei.Mitte de cœlo & libera me,& da in opprobrium cõculcantes me.Cõ-
tere dentes eorũ in ore ipsorũ,& cõfringe molas leonũ. Deus meus es tu,misericordia mea.
Saluũ me faciat dextera tua & protegat à uelamẽto alarum tuarũ,cũ reddideris singulis sin
gula secundũ opera ipsorũ.Dũ sitit in te anima mea,protege me à cõuentu malignãtium,
cũ ad te omnis caro uenerit.Non amoueas misericordiã tuã à me:Et spiritũ sanctũ tuũ ne
auferas à me,sed illumina faciẽ tuã super me.Prosperũ iter fac mihi deus salutaris meus,ut
nõ absorbeat me profundũ, neq; aperiat super me puteus os suũ.Adiutor & liberator me-
us esto dñe,ne tardaueris.Quoniã in te spero dñe,nõ cõfundar in æternũ,cũ iudicaueris po
pulũ tuũ.Et hi qui se elongant à te peribũt,ne auertar ego humilis factus confusus:Qm̃ iu-
stus iudex es,humilias & exaltas nimis terribilis,& quis resistet tibi tunc ab ira tua? Tu es
deus qui facis mirabilia magna solus.Sicut populum tuũ pane aluisti in deserto, & deside-
rio suo non fraudasti eum:ita me esurientem gratia tua reficiat,& cito præueniat me mise-
ricordia tua.Et tu mihi tutor panem lachrymarum & amaritudinem compunctionum tri-
bue in tẽpore tribulatiõis:Et da de petra mellis dulcedinẽ capiam internæ suauitatis. Deus
qui inter iustos & peccatores cuncta discernis,qui es solus altissimus super omẽs gentes,mi-
serere mei,& tribue mihi benedictionem,qui legẽ dedisti.Remitte iniquitatem cordis mei,
& dimitte omnia peccata mea,& saluum fac seruum tuũ deus meus sperantẽ in te.Deus qui
fundas ecclesiã tuã in montibus sanctis,inclina aurẽ tuã ad precẽ meã.Manus ergo tua mi-
hi auxilietur,ne auertar in humilitate,sed libera me de laqueo uenantium,& à ruina & dæ-
monio meridiano. Vt plantatus in domo domini sicut palma floreã,& sicut cedrus,quæ est

 in Liba

in Libano, merear multiplicari in longitudinē dierū. Esto mihi in refugium, & deus meus in auxiliū spei meæ, quoniā tu es deus & rex magnus super omnē terrā. Cū iudicaueris orbem terræ in æquitate & populos in ueritate tua, luce perhenni perfruar cū iustis & rectis corde lætitia. Saluet me dextera tua, & brachiū sanctū tuum. Qui sedes super Cherubin, fac me in conspectū tuum cū exultatione, ut perambulem in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Non adhæreat mihi cor prauum: Sed sint oculi mei super fideles sanctos tuos, ut sedeam cum eis ambulans per uiam immaculatam, cū disperdideris per iudicium de ciuitate tua omnes qui nunc operantur iniquitatē. Dñe exaudi orationē, & clamor meus ad te perueniat. Nō auertas faciē tuā à me, in quacunq; die tribulor, inclina ad me aurē tuam. Propitius esto om̄ibus iniqtatibus meis, redimeq; de interitu uitā meā. Satia in bonis desideriū meū, qui respicis in terrā, & facis eam tremere. Qui eduxisti populū tuū in exultatione, & electos in lætitia. Fac me custodire iudiciū & iusticiā in omni tempore. Educ me de tenebris & umbra mortis, ut parato corde cantem, & psalmum dicam tibi. Fac mecū signum propter misericordiam & nomen tuum: Vt in splendoribus sanctorū in consilio iustorū & cōgregatione iusticia mea maneat in seculū seculi, & cornu meū exaltetur in gloria. Vt dum me suscitari iusseris de terra inopem, & de stercore erexeris pauperem: Benedicam te ex hoc nunc & usq; in seculum, tunc complaceam tibi in regione uiuorum. Dirumpe uincula mea, & confirma me in misericordia tua. Cū in tribulatione inuocauero te dñe, exaudi me in latitudine. Legem pone mihi domine ut uiuam, & uias iusticiæ tuæ exquirā semper. Da mihi intellectū, ut perscruter legem tuam, & custodiam illam de toto corde meo. Erraui sicut ouis quæ perierat, requirēs libera animam meam. Custodi introitum meum & exitum meum, ut in domo tua stantes sint pedes mei in atrijs Hierusalem. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Eripe me, animam meam de muscipula uenantium, ut non extendam ad iniquitatem manus meas. Reple gaudio os meum, & linguam meam exultatione. Imple desideriū meum in bono, & benedic me ex Sion: Vt uideam quæ bona sunt in Hierusalem, longe factus ab omni iniquitate. Fiant aures tuæ intendentes in orationē serui tui dñe. Non sit exaltatū cor meū in superbia, nec elati sint oculi mei: Sed humiliter sentiam donec inueniam locū domino, tabernaculū deo Iacob: Ibi mandasti benedictionē & uitam usq; in seculū. Ibi extollam manus meas in sancta, & benedicam te qui iudicas populū, & in seruis tuis consolans. Deus deorū & dominus dominorū, deflentem me & adorantē ad templū sanctum tuū, proba me & scito cor meum, interroga me, cognosce semitas meas, & deduc me in uia æterna. Conserua me de manu peccatoris, & ab omnibus iniquis libera me. Dirigat᷑ oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo domine. Educ de carcere animā meā ad confitendū nomini tuo domine. Exaudi me in tua iusticia, & nō intres in iudiciū cū seruo tuo dñe. Velociter exaudi me domine, ne deficiat spūs meus, quoniā tu es deus misericordia mea, & refugium meum, & susceptor meus. Et quoniā magnus es & laudabilis nimis, & magnitudinis tuæ non est finis: Erige elisum, solue cōpeditum, illumina cæcū, qui ædificas Hierusalem. Cū autē confortaueris seras portarum tuarū, intrinsecus cum filijs tuis copulatus sim. Sicut te laudant angeli, & omnes uirtutes tuæ in regno cœlorum: ibi & ego ita exultans cum gloria in choro sanctorum. laudem & glorificem nomē tuum in cymbalis labiorum, quod est sanctum & gloriosum, & regnat semper per infinita secula seculorum. Amen.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONEN. EPISCOPI,
Super magnificat, canticum Mariæ, Expositio.

VT nouum in carne filij aduentū prædicaret, qui ingressus nouæ salutationis obsequio uirginem Gabriel ueneratur, dicens, Aue gratia plena & cætera. Ecce ancilla domini statim adueniente spiritu sancto in uirginem, omni gratia uirtutum sacro sanctum habitaculum in aduentu dei implente, dubium non est cœlestium gaudiorum, & æternæ dulcedinis quàm miram atque inenarrabilem suauitatem uirgo ipsa concepit, quando illud æternum lumen cum

toto

C toto maiestatis suæ fulgore in eam descendit.Et quē non capit mundus,totū se intra uiscera
uirginis collocauit:Audacter pronuncio,quòd nec ipsa plene explicare potuit, quod capere
potuit.Sed spiritu sancto docente didicerat sic sua per humilitatē tegere:Surgit mox & con
scendit in montana Iudææ. Vnde Helisabet spū sancto repletur,qualis & quanta esset quæ
ad se uenerat agnouit,& q̄ se indignam eius uisitatione iudicaret,aperuit dicēs: Vnde hoc
mihi,ut ueniat mater domini mei ad me? Ecce & cætera. Tūc ait Maria,Magnificat anima
mea dn̄m. Vidisti maiestatem,gustasti suauitatem,ideo quod intus hauseras,foras propi-
nasti,& in iusticia eius exultasti. Quia exultauit spūs meus. Anima magnificat,spūs exul-
tat. Et iterum, In deo salutari meo. Deus potentiā,salutaris,misericordiam notat. Duo quip
pe sunt quæ angelorū & hominū beati spūs in illo fonte boni æterna cōtemplatione hauri-
unt,incōprehensibilis scilicet maiestas dei,& ineffabilis bonitas.Quarū alterū castum timo
rem gerit,alterum dilectionem parit. Pro maiestate uenerantur deū,& pro bonitate amāt,
ne uel dilectio sine reuerentia dissoluta sit:uel reuerentia sine dilectione pœnalis. Admiran
tes enim diligunt,& diligentes admirantur,ut inextinguibiliter per admirationem ardeat
dilectio,& suauiter in dilectione ferueat admiratio. Nam quia eum quem uident perfecte
comprehendere nunq̄ sufficiunt, in quo quasi per admirationē euigilant:quanto autem
perspicacius intuentur, tanto ardentius amāt,quod uera dulcedo est:uera autem dulcedo,
quanto perfectius sentitur,tanto desiderabilius appetitur:ad hanc contemplationis lucem
Mariæ mens eleuata fuerat,quæ cœlestis patriæ dulcedinem in uerbis expressit quam inef-
fabiliter comprehendit. Nam cum se magnificare dn̄m præbuit,reddendam uniuersis æter
ni muneris maiestatē,interna uisione contueri se manifeste declarauit. Cū uero se in suo sa-
lutari exultari asseruit,gustum se internæ dulcedinis percepisse ostendit. Vnde utrūq; ꝓfes-
sa est & dn̄m & saluatorem:ut pro potestate qua omni suæ creaturæ dn̄atur,iure metuendū
ostenderet:pro bonitate uero,quia misericorditer quosdā saluat,dignū dilectione demon-
D strarct: Veritas in dn̄o,& in saluatore misericordia. Veritas en̄ ad dn̄m pertinet:Misericor
dia aūt ad saluatorē. In ueritate seruat tenorē iusticiæ. Quia aūt & quædā errantia gratuito
ad uitā colligit & reparat ad saluationē,propterea magnificamus dn̄m & exultamus in salu
tari,quia quibus est reuerenda iudicis iusticia,dulcis est misericordia saluatoris. Propterea,
inquit Maria:Magnificat anima mea dn̄m,& exultauit spiritus meus in deo salutari meo.
Vnus & idem spūs,& ad seipsum spiritus dicitur,& ad corpus anima. Spiritus naturalē spi-
ritalem habuit admirationē,anima corporalem,quare anima dicitur spūs & ecōuerso. Ideo
anima humana,quia & esse in corpore habet & extra corpus,anima uocatur & spūs. Ani-
ma dicitur,inquantū est uita corporis,spiritus aūt inquantū est substantia spiritalis. In qua
uita anima perditur,ut spiritus saluus fiat,cū hæc uita despicitur,ut postmodū à deo uita
æterna tribuatur. Sed suo nominauit,quia in salutari suo. Omnipotens en̄ deus potestate,
qua uniuersæ creaturæ suæ dn̄atur,dn̄s omniū est:sed pietate qua quosdā tantū,sed nō oēs
ad uitā reparat,saluator omniū nō est. Nam dn̄atio eius ad omnes æqualiter respicit,boni-
tas uero ad quosdā tantū. Ergo beata uirgo,quia singulariter se electā uidebat,quia singu-
lariter gratiā acceperat, quasi priuilegio quodam electionis diuinæ confirmata,fiducialiter
ipsum quē pro salute mūdi filiū cōceperat,suū etiā cū lætitia & exultatione saluatorē uocat.

Quia respexit humilitatē ancillæ suæ. Hæc est gratia exultatiōis suæ,quia respexit humili
tatē ancillæ suæ:Ac si dicat,quia de eius gratia exulto,ideo ab ipso est q̄ exulto. Et quia eius
dona propter ipsum diligo,ideo in ipso exulto. Respectus dei tribus modis accipi solet,ui- *Heb.4*
delicet secundū cognitionem,secundū gratiā,secundū iudiciū. De primo Apostolus, Om̄ia *Psal.33*
nuda & aperta sunt oculis eius. Sed per gratiā deus nō omnes respicit,quia oculi dn̄i sup iu *Matth.7*
stos & cætera. De tertio in fine dicetur:Nescio uos. Oculi dn̄i bonos & malos cōtemplātur.
Videre deum per cognitionem,est nihil eorū quæ sunt ignorare. Videre per gratiam,dona
misericordiæ impendere. Videre per iudiciū,unūquenq; secundū opera sua,uel ad gloriam,
uel ad pœnam destinare. Quid sit respicere. Respicere plus est quàm uidere. Respicere per
gratiam, est prius abiectos & derelictos uisitare,cum bona placatus per misericordiam

subtracta

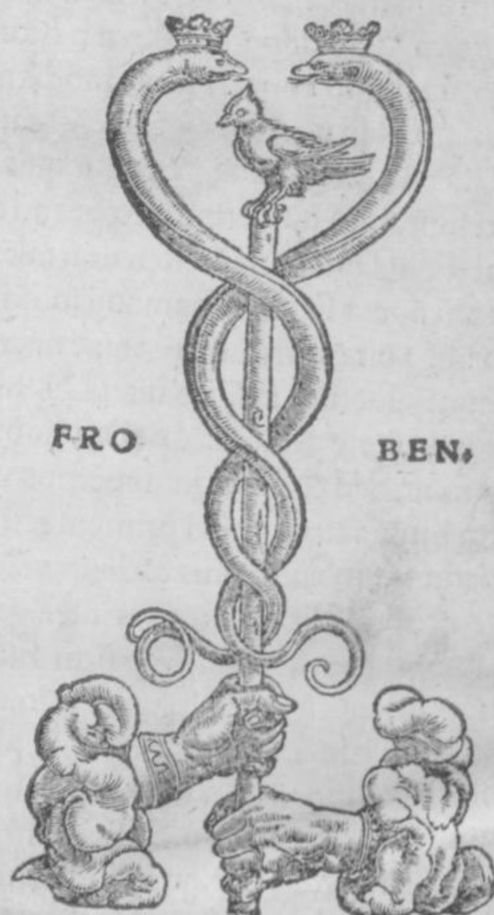
subtracta restituit, rursum per respectum gratiæ ad eum se conuertit. Bene ergo Maria C solam in humilitatem dñm respexisse testatur, quia diuinitatis propitiationē, quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit, in Maria per humilitatē recuperauit. Nam in ea uerbū patris corporis substantiā quā sibi uniret assumpsit, quasi ad eam quā prius abiecerat naturam sublimandam per misericordiā respexit, quia se humilitatis quod erat ancillam cogitauit. Ideo quod nō erat, sublimitatis mater esse meruit, quia humilitatē ostendit seruitutis. Seruitus quatuor modis uariat̃. Secundū conditionē seruitus, qua oĩa diuinæ seruituti debent esse obnoxia, quia opus factori suo, hoc ex conditione sua habet, ꝙ eius dispositioni obtemperet & instituta sequatur, ut sicut ab ipso factū est, ita non nisi ab ipso & secundū ipsum incedat. Secundum necessitatē deo seruire dicūtur prauæ uolūtates, quæ cū eius iussionibus contraire nitūtur, per ineffabilē tamen eius dispositionē artantur, ut nihil sine eius nutu ad effectū perducere queant. Seruiunt nolentes eius dispositioni, qui uolentes subiecti non sunt ipsius præcepto. Seruitus cū timore est, quādo diuina præcepta nō ex dilectione implemus, sed ex formidine. Quarta seruitus est, quando uolūtarie eius iussionibus obtēperamus, qui ipsum q iubet diligimus, nec aliud in nostra seruitute extra ipsum cōmodū q̃ærimus, ꝙ̃ ut secundū ipsum ambulantes ad ipsum peruenire ualeamus. Seruitutem secundū conditionē parentes nostri in paradiso cōditori exhibere noluerūt, quādo in superbia elati despexerūt esse sub illo, ad quod fuerāt conditi, & uoluerūt peruersi esse in maiestate cōsimiles, qui nō erāt in natura æquales. Eua propter superbiā creaturam dei se esse & opus dei nō considerās, deo parificari uoluit: Maria aūt suo factori humiliter se subdens ancillam se nominauit. Et idcirco illa abiecta & hæc electa est. Superbam despexit & humilem respexit: Id quod superba perdidit, humilis recepit. Ideo ait, Respexit humilitatē ancillæ suæ. Sed serui dei aliquando cum etiam humilitatē habent, humiliationē nō habēt, nunꝙ̃ uero humiliationē sine humilitate. Humilitatē sine humiliatione habent, qui licet coram hominibus foris despicabiles nō appareāt, intus tamē humilitatis meritū coram deo inuiolatum obseruant. Ergo Maria quæ apud dñm humilis erat, & apud homines propter deū abiecta, in utroq; se esse respectam testatur, quia & eius humilitas apud deum acceptabilis fuit, & eius humiliatio apud homines in gloriā cōmutata. Vnde sequit̃: Ex hoc beatā me dicent oĩes generatiōes. Vsq; ad illud apud homines opprobriū sterilitatis portauerat, quia integritatē uirginitatis thoro maritali præponebat. Sed unde in priori generatione carnali quasi maledictionis sententiā sustinuit, inde nūc ab omni generatione mortali benedictionem collaudabiliter recepit: quia ab omni generatione pro fructu fœcunditatis meæ beata uocor. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctū nomē eius. Magnū fuit ut uirgo sine uirili semine filiū cōciperet. Magnū fuit, ut dei patris uerbū carne sua indutū utero gestaret. Magnū fuit, dū se ancillā confessa esset, ut mater fieret sui plasmatoris. Qui potens est: Quia credi potest eius potentia, potentē confessa est, sed quāta aut qualis cōprehendi nō potest. Confessa est potentiā, discutere non præsumpsit, quia sciri non conuenit quāta est, quia infinita est. Omne quod præuidit se facturū, facit, nec aliquid quod nō præuidit fieri nō dubium, sed fieri necesse est: Maria nō aūt in se, aut in me, aut per me fecit magna, sed, inquit, mihi: Quod eñ in ea ad omniū salutē factū est, hoc priuilegio dilectiōis ad eius gloriā singulariter est ordinatū. Et ideo dixit, magna: quia mysteriū incarnatiōis uerbi super oĩa cōstat esse ineffabile: Nihil enim unꝙ̃ maius mirū factū est, ꝙ̃ ut deus fieret homo, & natura incōprehensibilis corporis substantiam sibi sic uniret: ut nec minus in ea esset, quia in se erat immensa: nec minor in se extiterit, quia in illa fuit creata. Hæc ergo sunt magna. Et ideo sanctū nomen eius. Quod est nomē eius, fama eius, nomē eius, cognitio eius: fides, nomē eius. Hoc nomē sanctū est, cū sanctis est, cum sanctis gloriatur, à sanctis benedicitur, à peruersis blasphemat̃. Quia dū uerbū in carne nascitur, gloria dei per uerbū in hominibus declarat̃. Et misericordia eius à progenie in progenies timētibus eū: Mariā, inquā, fecit, nō tamen singulariter, sed uni excellēter: Verūtamen oĩbus timētibus negatio excluditur. Potentiā fecit in brachio suo, dispersit sup̃bos mēte cordis sui. Hæc illa misericordia quā timētibus se exhibuit D

buit

C buit deus:quia uerbum suum per assumptam carnē in hunc mundū misit,ut per ipsum aë-
reas potestates potenti uirtute debellaret,& genus humanū ab earū potestate redimeret.
Ipsi enim superbi sunt quos despexit,eijciens eos foras à cordibus hominū:atq; spolia eorū
dirumpens,per illā quæ prius in hominibus principabatur uirtutē dissipauit:& hoc in bra-
chio suo,id est, per humilitatem filij diabolum uicit.Brachium eius filius est:Ipsa infirmi-
tas,potentia fuit, quia per illam diabolus est uictus.Et hoc mente cordis sui,id est, profun-
do consilio suo dispersit eos.Profundum cōsilium fuit,ut pro me deus fieret homo, & inno-
cens pateretur ut redimeretur nocēs:& in his erat cōsilium,nec poterat illud diabolus præui-
dere,sed captus hamo Leuiathan.Vel per superbos,Iudæos intelligere possumus, qui hu-
milem aduentum Christi superbe cōtempserunt,quos abiecit. Vnde subditur:Deposuit po
tentes de sede,& exaltauit humiles.Potentes,quia filij regni qui uidebātur,abiecit:& gentes
per humilem confessionem in consortium regni atq; in filiorum adoptionem assumpsit:
ac malignos spūs à cordibus hominum abiecit,& humiles,id est,homines humiliatos exal
tauit.Mens etiā & cordis est uiuax & permanens dispositio æternæ occultæq; prædestina-
tionis.Ipse est liber uitæ.Idem est ergo mens quod liber.Tribus modis aliquis in libro scri-
bitur,secundū præscientiā,secundū causam,& secundū operationē.Quantū ad primū, præ-
destinati sunt scripti, nō delent unq;,licet ad tēpus,quasi periturus quis à uia uideatur,erra
re permittitur.Secundū causam scripti sunt,qui à uia ueritatis cœpta ad errores declinando
recedunt:Tales aūt sunt aliquādo,qui digni saluatione existerent,si tales usq; in finem per-
manerent.Secundum operationē,quorū opera secundū humanū iudicium talia apparent
propter quæ digni uideantur scribi in libro uitæ,qui tamen ea quæ præuidebātur agere bo
na deserunt.Hi secundū præscientiā nunq; fuerunt in libro uitæ.Deposuit &c.Prius ange-
lum de cœlo,& hominē de paradiso superbitate proiecit:& postea hominē per pœnitentiā
humiliandū ad pristinā gloriā præparauit.Sed & quotidie superbos quoq; subtrahendo
D gratiā suam deponit:& postea eosdem humiliatos, gratiā priorem restaurans , exaltat.De
quo aūt illud est quod sequitur:Esurientes impleuit bonis & diuites dimisit inanes?Esuriē-
tes uocat eos qui se uero bono indigere cognoscūt.Diuites eos intelligere uult, qui superbi
sunt & se præ alijs in donis gratiarū abundare existimāt.Ergo sicut humiles modica de se
sentiendo maiorē gratiā merētur accipe, ita superbi de se præsumēdo,etiā ea quæ acceperūt
amittūt.Suscepit Israël puerū suū recordatus misericordiæ suæ.Suscepit sicut medicus ægro
tum,Israël puerum suum:id est,humilem & innocentem suscepit,ut sanaret infirmū,& redi-
meret captiuum,ut iustificaret impium & saluaret iustum.Suscepit Israël, nō quem inuenit
Israël,sed ut faceret Israël.Recordatus misericordiæ suæ,quā olim promisit,sed diu distule-
rat.Sicut locutus est ad patres nostros,uel patribus nostris,Abraam & semini eius in secu-
la.Misericors in promittendo,uerax in exhibēdo,quia sine debito promisit & sine dolo ex-
hibuit:sicut locutus est ad patres nostros Abraā & semini eius in secula. Nota sup illud.
Exultauit spiritus meus in deo salutari meo.Quidā neq; à deo exultant,neq; in deo. Nam
qui in carnis uoluptate exultant,aut qui exultant cum malefecerint,isti nec in deo,nec à deo
exultant,& malum est,unde exultant:Et quia de malo ad malū exultant,suum gaudiū in
malignitate constituunt,ideo minime in deo exultant. Sunt alij qui acceptis gratiæ donis
abutuntur,& ea quæ propter salutem animæ data sunt,ad carnis usum,& gaudia seculi con
uertunt.Acceptis enim donis gaudent,quia neq; in deo neq; propter deum diligunt quod
à deo acceperunt.Qui autem gratia accepta ad amorem dei idipsum conuertunt quod ab
ipso acceperunt,isti profecto à deo & in deo exultant & exultare probantur.Ecōtra ergo ut
suum gaudium solidum esse monstraret,illud neq; à uanitate exortum,neq; ad uanitatem
cōuersum esse,se dei dona diligere in deo,& pro respectu gratiæ qua præuenta erat in suo
salutari exultare perhibuit,dicens:Exultauit spiritus meus in deo salutari meo.

NONI TOMI FINIS.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA,
AN. M. D. XXIX, MENSE APRILI.

FRO
BEN.

